Harmadik évfolyam. 1. Pest, 1868. január 5.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Uj-év napján.

A történelem korszakait nem bizonyos számu napnak, nem egy évnek jötte és távozása, hanem fontos események jelölik, melyeket az idö hoz magával s maradandó emlékül hagy maga után.

A mult év ily eseményekkel nyitott korszakot a nemzet történetében.

A fejdelem és nemzet közt megszilárditotta a bizalmat, megszentesitette az egyetértést.

Egyetértést hozott létre a népek jól felfogott érdekében, hol addig félreértés vont válaszfalat s visszavonás sorvasztotta az eröket.

A nemzeti kormányt uj életre ébresztette és ezzel a nemzetet urává tette saját sorsának.

Együtt vezette az országgyülést a felelös kormánynyal a függö kérdések szirtjei közt és a törvényhozás nehéz feladatában.

Munkába vette az igazságügy reformjait, törvényeket léptetett életbe, s törvényeket készitett elö, dús hagyományul az ujév számára.

Szóval, tett és alkotott, azon irányban, mint vártuk, s azon mértékben, mint az időtartam és lehetöség engedte.

Azonban nem tartjuk soknak a végzetteket, valameddig a végzendök száma nagyobb amazokénál.

Legfőbb érdemét tehát a mult évnek abba helyezzük, hogy az erök mozgását szabaddá, az alkotást lehetövé tette.

Évtizedek folytak el; a nemzet önvédelmi harczban fogyasztá erejét, vagy leszoritva a munkásság teréről, a haladó korszellemmel egyenlépteket nem tarthatott. A mult év tért nyitott a nemzet erejének, lehetöséget az erö müködésének.

Azok, kik csodákat vártak a kormánytól; kik azt hitték, hogy egy varázsütésre elháritva lesz minden baj, kielégitve minden követelés: várakozásukban csalódhattak; de a lehetöség érdemét nem kicsinyelhetik.

Miképen fogjuk azt felhasználni: a kormány eljárásától s a nemzet magatartásától függ. Kétkedni nincs ok a multból a siker felett.

A kormány öszinte jó szándokairól, tevékenységéről és munkaképességéről meg vagyunk győződve. S a nemzet fogna-e szunnyadni, midön a közjólét nagy munkája egész erönk sulyát veszi igénybe?

Ily tényezök közremüködése mellett bizvást nézünk a jövö nehéz feladásai elé, — s ha az ujév a kezdeményezés dicsöségében megelöztetett: azon érdem marad fenn számára, hogy méltó utóda lehet az elöbbinek.

ÖKRÖSS BÁLINT.

A külföldi törvények bizonyitásáról a polgári törvénykezésben.

A polgári törvénykezésbeni bizonyitási tan körül támasztható kérdések közt elsö helyen áll a bizonyitás *tárgya* s a bizonyitás *alanya* körüli kérdés, vagyis

1) *mit* kell bizonyitani — mi a bizonyitás tárgya és
2) *ki* tartozik bizonyitani — ki a bizonyitás alanya?

Szabály gyanánt áll, hogy a ki a perben valamit állit, legyen az felperes vagy alperes, azt bizonyitani is tartozik. Bizonyitani tehát kell a perben felhozott állitólagos tényeket, különben azok az ellenfél ellenmondása esetében a per elintézésénél a biró által tekintetbe nem vétetnek [1]).

A perbeni bizonyitás tárgyát e szerint csak *tények* (facta) képezik, de nem a *törvények* s az azok által megállapitott *jogok* is. *Facta probantur, iura deducuntur.* Ez pedig már magában a dolog természetében alapul, miután a törvényeket a biró *tudhatja* a nélkül, hogy a felek azokat a perben bizonyitanák, minthogy azok az alattvalóknak kellöen kihirdettetnek; de *tudnia is kell* azokat, mert azonkivül hogy a kellöleg kihirdetett törvényt *minden* alattvaló ismerje, azok ismeretét a törvényhozó a birótól mint hivatalbeli kötelességet is megkivánja, s ennélfogva birói hivatalt senki nem nyerhet, ki a törvények kellö ismeretével nem bir [2]).

E szabály azonban, mely szerint *törvények* nem képezik a perbeni bizonyitás tárgyát, mégis szenved *megszoritásokat* és egyes *kivételeket* azon *oknál* fogva, melynek alapján a birótól a törvények tudása megkivántatik, s megkivántathatik. Ezen ok, mint már mondva lett, egy részről abban keresendö, hogy a törvények az alattvalóknak kellöképen kihirdettetnek, más részt pedig abban, hogy a törvényhozó törvényeinek tudását a birónak kötelességül tevé. Azon esetekben tehát, hol a mondott ok vagy az egyik vagy a másik irányban be nem áll, a birótól nem lehet követelni, hogy valamely törvényt *ismerjen* vagy annak *létezéséről* tudomással birjon s azt *minden bizonyitás nélkül valónak, fennállónak* tekintse.

Ide tartoznak már most kétségtelenül *külföldi törvények.* Miután ezek számunkra rendszerint ki nem hirdettetnek, s azok ismerete a birónak kötelességül nem tétetik, ennélfogva töle meg se kivánhatjuk, hogy azokat tudja s bizonyitás nélkül elfogadja; de még a legnagyobb szorgalom és a legkitünöbb észbeli tehetségek mellett sem volna *képes* valamely biró az egész világ egyes államaiban fennálló minden törvényeknek isme-

[1]) 1840: XV. tcz. II. r. 80—89. 93. §§. — Osztrák polg. törv. rendtartás (Allg. Gerichts-Ordn.) 104. §. — Polgári törv. rendtartás 111. 66. 89. 92. 94. §§.

[2]) Osztr. polg. törv. rendt. (Allg. Gerichts-Ord.) 431. §. — Országbirói ért. 27. §.

*

retét magának megszerezni, melyek a gondolható esetek különféleségéhez képest itélőszéke előtt talán maholnap szóba jöhetnek. Ennek folytán tehát *idegen törvények* a *belföldi biró* előtt épen ugy szorulnak a perbeni bizonyitásra, mint bármely más *ténydolog,* mert *minden törvények* szorosan véve *ténydolgot* képeznek kivétel nélkül, miután azok fennállása csakugyan *ténykérdés,* csakhogy az állam saját törvényei más ténydolgok irányában azon fölénynyel birnak, miszerint a törvényhozó hatalom által kihirdettetnek, az alattvalókat, a kiknek számára közhirré tétettek, kötelezik, s ezek egytől egyig, de föképen a birák, a kellőleg kihirdetett törvényeknek ismeretét maguknak megszerezni tartoznak; — mindezen ismejelek csak az állam saját törvényein találhatók fel, nem pedig a külföldi törvényeken is, minélfogva ezek csakis a puszta *tények* sorába tartoznak a perben, tények pedig nem vélelmeztetnek, hanem az állitó fél által bebizonyitandók.

E tekintetben csak azon külföldi törvények képeznek kivételt, melyek a belföldi törvényhozás által saját állama területén is kihirdettettek, s mihez tartás, valamint tekintetbe vétel miatt a bíróságokkal közöltettek, a mint ez leggyakrabban azon esetekben szokott megtörténni, hol egyes külállamok alattvalói irányában a jogszolgáltatás *viszonyossága* (reciprocitas), s e viszonyosságnak mi módoni alkalmazásba vétele van kérdésben, — vagy azon okból is szokott megtörténni, hogy az idegenek azon gyakran igen nehezen előállitható bizonyitástól kiméltessenek meg, mily eljárást szokott követni saját hazájuk, — de meg szokott ez történni néha közvetlenül azon államérdekből is, nehogy az idegenek bizonyos jogok tekintetében itt belföldön kedvezőbb bánásmódban részesittessenek, mint saját honpolgáraink ugyanezen jogokra nézve részesittetnek az illető külföldön.

Ily esetekben a belföldi biró az illető külföldi törvényeket hivatalból tartozik ismerni épen ugy mint saját hona törvényeit, miután ezek csakis azon oknál fogva hirdettettek ki s közöltettek a saját törvényhozás által a bíróval, hogy ez a kérdéses külföldi törvényeket megismerje s előforduló esetekben alkalmazásba is vegye; ily esetekben tehát a *belföldi biró előtt* az illető *külföldi törvény épen oly kevéssé bizonyitandó be, mint maguk a belföldi törvények.*

E nézet el van fogadva positiv törvények által is, névszerint az osztrák közönséges polgári törvénykönyv 33. §-ában, hol a következőket olvassuk: „Az idegenek, hogy a benszülöttekkel egyenlő jogot élvezhessenek, kétes esetekben tartoznak azt is bebizonyitani, hogy azon állam, melyhez tartoznak, az idevaló állampolgárokkal a kérdéses jogra nézve szintugy bánik, mint sajátjaival."

Ez alapból *közvetlenül* s *világosan* kitünik azon szabály, miszerint az *idegen jog bebizonyitandó,* de igazolható abból azon imént emlitett *kivétel* is, melynek esetében *idegen törvények az itteni biró előtt bizonyitást nem szükségelnek,* miután e bizonyitás csak *kétes esetekben* kivántatik meg, már pedig nem lehet az idegen jog az itteni biró előtt többé *kétséges* ott, hol ezt a *saját belföldi törvényhozó* világosan kihirdette.

Az eddigiekből kitünik, hogy idegen törvények a belföldi biró előtt bizonyitást igényelnek; — hátra van még azon fontos és gyakorlati tekintetben kétes, ennélfogva nem kis mértékben vitás kérdés: *mily bizonyitási eszközökkel* lesz a kérdéses bizonyitás előállitható?

Miután a mondottakhoz képest *idegen törvények* minden más államok birósági előtt puszta *ténydolgoknak* tekintendők, tehát ugy látszik, miszerint a perbeni bizonyitás átalános szabálya szerint a bizonyitási eszközök *minden közönséges nemei* ugy, a mint azok a polg. törv. rendtartásban előfordulnak, a kérdéses bizonyitás előállitására használhatók is, a mennyiben erre a bebizonyitandó ténydolog természetéhez képest alkalmasak.

Nem alkalmas bizonyitási eszközök azonban e tekintetben *közönséges tanuk és műértők.* Az előbbiek azért nem alkalmasak, miután itt nem valamely a *közönséges érzékek* által tapasztalható dologról s felismerhető ténykörülményről, hanem olyasmiről van szó, a minek felismerése és megitélése *tudományos* — t. i. *jogtudományi* — ismereteket tételez fel, s ily tudományos ismereteken alapuló bizonyitás esetében már nem közönséges *tanuk,* hanem *műértők — szakértők* — általi bizonyitás esete forogna fenn[1]). — De *mű- vagy szakértők által* sem állitható elő a kérdéses bizonyitás, legalább az *osztrák* és *magyar* törvénykezési rendtartás szerint nem; miután ezek, a bebizonyitandó tárgy természetéhez képest, csakis *jogtudósok* lehetnének, látleleteik tehát csak *jogi véleményezések* volnának (consilia iuridica, Rechtsgutachten). — De épen ily jogi véleményezéseket foszt meg az emlitett két törvényhozás minden bizonyitási erőtől, miután azokat a biró által semmi figyelembe sem véteti[2]). Azonfelül az emlitett két törvényhozás mű- vagy szekértők általi bizonyitásnak csak oly tárgyak iránt enged helyt, melyeknek tulajdonsága és minbenléte csak egy, a bíróság előtt vagy valamely erre kiküldött birói tag előtt általuk szabályszerüleg megtartott *szemle* folytán ismerhető fel[3]), a mi a felhozott esetre egyátalában nem alkalmazható; — miután pedig *magánokmányok* annak bizonyitására, hogy valamely külállamban ezen vagy amaz törvény tettleg fennáll, a felek által nem állittatnak ki, ennélfogva tehát a szóban álló bizonyitásra nézve már nem marad fenn más bizonyitás, mint a *beismerés, az eskü és a közokmányok.*

Ha az egyik fél az ellenfél által a perben felemlitett idegen törvény valóságát, létezését *beismeri,* ugy ezen beismerés által ez iránt épen ugy, mint minden más a perben felhozott ténydolog iránt, teljes bizonyitás lett előállitva, miután ugy a magyar, mint az osztrák törvénykezési rendtartásban alapelv gyanánt van kimondva, hogy a bíróság előtti beismerés *minden ténydolog* iránt teljes bizonyitást tesz, s az idegen törvényekre nézve, melyek, mint már láttuk, *szintén a ténydolgok sorába* tartoznak, kivétel téve azokban nincs[4]).

A mi az eskü általi bizonyitást illeti, *felfedezési és becslő-esküről,* már ezen esknemek sajátszerü irányzatánál fogva, melyhez képest az első bizonyos ingó vagyonnemüek *holléte*[5]), az utóbbi pedig valamely tárgynak, vagy okozott kárnak, vagy követelt elégtételnek egyébkint ki nem tudható *mennyisége vagy összege*[6]) iránt tétetik le, sem lehet szó a kérdéses bizonyitásnál; épen oly kevéssé szólhatunk itt *pótló esküről,* miután itt *félbizonyitás nem létezik,* mely ezen eskü által kiegészitendő volna, de *nem is létezhetik*[7]). Ellenben a *főeskü* mint bizonyitási eszköz kétségenkivül helyt foglalhatna, ha az egyik fél, ki valamely idegen törvény létezését és a kérdéses perbeli esetrei alkalmazhatását állitja, jónak látná ez esküt megajánlani, vagy vele ellenfelét megkinálni, és ez az ajánlott főeskü letételét helybenhagyja, vagy a neki át-

[1]) Allg. Gerichts-Ord. 187. §. — 1787. évi jan. 15-én kelt udv. rendelet. — 1840: XV. tcz. II. r. 100. 101. 102. §§.

[2]) 1784. jun. 14. kelt udv. elhatározás.

[3]) Allg. Gerichts-Ord. 189—199. §§. — 1840: XV. tcz. II. r. 101. és 102. §§.

[4]) Allg. Gerichts-Ord. 107. 108. §§. — Orszb. ért. 88. §. — 1840: XV. tcz. II. r. 95. 96. §§.

[5]) Allg. Gerichts-Ord. 219. 220. §§. — 1659. 43. 1655. 24. Dec. 6 de act. Fisci Reg. Dec. 1. ad obtin. succes. coram Tab. Reg. Dec. 6. 17. ad acquis. mobil.

[6]) Allg. Gerichts-Ord. 214—218. §§. — 1638. 27.

[7]) Allg. Gerichts-Ord. 212. 213. §§. — 1840: XV. tcz. II. rész, 103. 104. §§.

engedett főesküt valóban le is teszi, miután ily eskü általi bizonyitásnak a felek egyezése folytán más bizonyitékok hiányában *minden ténydolgok* iránt kivétel nélkül helye lehet[8]).

Azonban e két gondolható bizonyitási eszköz (*beismerés t. i. és főeskü)* is előreláthatólag csak ritkán fog a kérdéses ügyben alkalmazásba vétetni, ennélfogva tehát idegen törvények fennállásának bizonyitására mint *legközönségesebb bizonyitási eszköz* fognak használtatni a *közokmányok.*

Közokmányok gyanánt pedig e tekintetben vagy az *idegen törvények hivatalos hirdetései,* vagy a *külállami hatóságoknak az ott érvényben álló törvények iránti bizonyitványai fognak jelenkezni leggyakrabban.*

Dr. EKMAYER ÁGOSTON,
kassai kir. jogakad. nyilv. r. jogtanár.

(Vége következ.)

Észrevételek az eljárás némely eltérő módjaira a polg. törv. rendtartásban [1]).

Ezen czím alatt a javaslat a nemperes eljárás némely részeit, nevezetesen az örökösödési, megsemmisitési és hitbizományi eljárást, a holtnak nyilvánitást, az örökemléküli bizonyitást és a hivatalos bizonylatok kiadványozását szabályozza.

Megvallom, hogy jobban szerettem volna e czím alatt mint az eljárás némely eltérő módját, *a sommás visszahelyezést, a számadási pert, a felhivási pert, a fizetési meghagyásokat (Mandatsverfahren) és a választott birói határozatokat, valamint azoknak végrehajtását* taglalva látni, melyeket a törvényjavaslatban érintve sem találtam.

Ezek helyett a javaslat a nemperes eljárás némely részét külön oldja meg, másokról mint péld. a gyámi és gondnoksági eljárásról, a gyermekbefogadás és törvényesitésről mit sem tartalmaz, e tekintetben az uralkodó ingatag gyakorlatot és némely helyen valóban szerencsétlen kezelési módot jövőre is érintetlenül hagyván.

Szükségesnek tartottam volna tehát az egész nemperes eljárást külön törvényjavaslatban kimeritően és alaposan szabályoztatni.

Az *örökösödési eljárás* az előbbenihez képest sok tekintetben nevezetes előmenetelt mutat és több oly javitást tartalmaz, melyet „a nem peres eljárás alapelvei" czím alatt a „Jogtudományi hetilap"-nak f. é. májusi és juniusi számaiban, valamint ezek alapján egy önálló füzetben *) is már javasolni bátorkodtam.

Nevezetesen meg van szüntetve az osztoztató küldöttségi eljárás, melyet mint korszerütlent, költségest és czélszerütlent kárhoztattam. (40. lap.)

Továbbá kötelességgé tétetik a végrendelet őrzőjének, hogy azt a bíróságnak mutassa be. De ezen intézkedésnek törvényes sanctiója hiányzik, és a bemutatásra határidőt is kellene szabni. Például, hogy az ki az elhaltnak végrendeletét birja, köteles legyen azt 8 nap alatt azon időtől fogva, midőn a végrendelkező halálát megtudja, személyes és vagyoni felelősége alatt a bíróságnak bemutatni. (Fennemlitett munkám 25. lapján).

A hagyatéki ingatlanok átiratása előtt 45 napi határidő hirlapi hirdetvény utján tüzendő ki, mely alatt minden igénylő vélt jogát jelentheti be. Ez az egyedüli mód, mely alatt az örökhagyó ingatlanait és bejegyzett telekkönyvi jogait a jelentkező örökösökre némi megnyugvással lehet átirni, és melyet eltéröleg az összes európai törvényhozásoktól szintén fennemlített munkámban legelőször ajánlottam. (L. 37. lap.) Miután azonban nem csak ingatlanok képezik a telekkönyv tárgyát, hanem bejegyzett jogok is, ezeket is kellene a 387. §-ban felemliteni.

Elismervén ezen mélyen beható javitások helyes voltát, még sem titkolhatom el azon aggodalmaimat, hogy az örökösnek viszonya a hagyatéki hitelezők irányában nincsen eléggé körvonalozva.

Midőn az örökös az örökséget átveszi, nem tudhatja mindég, vajjon mily hagyatéki terhekkel veszi azt át; egy részről az örökös azon veszélynek ki van téve, hogy az örökség átvétele után, nagyobb követeléssel támadtathatik meg, mint menyit az átvett hagyaték ér. Más részt a hagyatéki hitelezők azon veszélynek ki vannak téve, hogy a hagyaték az örökös vagyonával összevegyülvén, követeléseik az örökösnek adósságai által háttérbe szorittatnak s rövidséget szenvednek. Mindezeket ki lehetne kerülni, ha a javaslat 376. §-a oly módon bővittetnék, *hogy ugy a hagyatéki hitelezők valamint az örökösök is jogositva legyenek, a hagyaték leltározását kivánni, valamint a hitelezők a hagyaték elkülönitését is kivánhatnák.* Mely intézkedés szükségességét fennebbi munkámban bővebben indokoltam. (l. 29—32. lap.)

A *megsemmisitési eljárás,* noha ez határozattan ki nem fejeztetik, csak elvesztett magánokiratokra vonatkozik; az állam- és közkötelezvények valamint részvények megsemmisitésére ki nem terjed, és igy az e tekintetben kibocsátott és részben csak német nyelven kiadott rendeleteket ezentul is hagyja érvényben.

Midőn végre a *hivatalos bizonylatokról* szóló fejezetet áttekintettem, a közjegyzők és hiteles tolmácsok hiányát sajnáltam. A hivatalos bizonylatok kiállitását, másolatok és aláirások hitelesitését a bíróságokhoz látom utasitva, mindamellett hogy a biró, kire az igazságszolgáltatás hü és pontos kezelése van bizva, nem lehet sem hivatva, sem azon helyzetben, hogy ily hitelesitések tekintetében a feleknek mindég és azonnal szolgálhasson. Van pedig még az említetteken kivül sok ügy, mely hiteles személy teendői közé tartoznék; pl. okiratok felvétele, végrendeletek alkotása és megőrzése stb.

Hites tolmácsok szervezése oly poliglott országban mint a mienk, és a külfölddel való napról napra növekedő forgalmunk mellett, a legégetőbb szükségeink közé tartozik.

Midőn jelen czikksorozatban a polg. törvénykezési tervnek legnagyobb hiányait tüntettem ki, és hol már előttem mások nem tették, a véleményem szerint szükséges módositásokat jelöltem ki, ismételve kijelentem, hogy e mellett a jelen tervet koránt sem tartom a legkitünőbb lehető perrendnek, hogy a mig csak szólni és irni fogok a szóbeliség és nyilvánosság elveit pártolandom, de másrészt a fennforgó körülmények közt a jelen javaslatot olyannak tartom, mely mellett kellő átdolgozás és a kijelentett hiányok eltávolitása után, nehány évre igazságszolgáltatásunk tettemes javitását várhatjuk, és ha majd a birói szervezetet is sikerülend javitani, egy rendszeres egészet képező és a legjobbnak elismert minták szerint kidolgozott, a nyilvánosság és szóbeliség helyes elveire fektetett perrend behozatalához foghatunk, melyhez a szükséges anyagot már most is gyüjteni minden arra képesitett és a haza javát szem előtt tartó jogásznak feladatául tekintem; mely czélra bátor leszek e lapokat nem sokára tanulmányaim közlése végett ismét igénybe venni.

Dr. SCHNIERER GYULA,
egy. mag. tanár.

[8]) Allg. Gerichts-Ord. 203. §. — 1729. 27. 1609. 29. 11. §. 1613. 23. 15. §. — 1840: XV. tcz. II. r. 105. §.

[1]) Folytatása és vége a t. szerző észrevételeinek. Jogtud. közl. 1867. évf. 260. 275. 293. 303. 323. 328. l.

*) A nemperes jogügyletekbeni eljárás alapelvei. Pest 1867. Grill Károly bizománya.

A törvényhozás és tudomány állása napjainkban a halálbüntetésről.

Többször volt e lapok hasábjain s utóbbi időben a napi sajtóban is szó a halálbüntetésről; legközelebb azaz a büntetőtörvényi javaslat tárgyalásakor talán még élénkebben is fogunk ezzel foglalkozni; előkészületül tekintsünk azonban szét Európában s tapintsunk üterére e százados betegnek.

A boldogult nagyérdemü Mittermaier nagyszámu értekezést s munkát irt e tárgyról; élte utolsó idejében is ezzel foglalkozott s kimerité az anyagot napjainkig; szerény munkásként eleget teszünk talán feladatunknak és hazánk iránti kötelességünknek, ha utolsó terjedelmes dolgozatiból kiemeljük a tényállást s azt lehető röviden feladatunk szerint rendezve előadjuk, ujabbat mint ő, kevesebbet mondhatunk.

Kezdjük *Angolországon*. Az 1861-ki törvény szerint halálbüntetés csak gyilkosság és felségárulásra van szabva; legnagyobb alkalmazást az elsőnél talál; tudnunk kell azonban, hogy az angol törvény nem ad meghatározást sem a gyilkosság-, sem az emberölésről, a cammon lawe-ra s igy Forster és Coke nevü régi juristák nyilatkozataira utal. Ezek szerint a gyilkosságra nem kivántatik ölési szándék, hanem gyilkosságnak tekintetik az is, ha a bekövetkezett halál mellett a szándék csak bántalmazásra irányult; sajátsága továbbá az angol jognak, hogy ölés esetén a praesumptio juris mindig gyilkosság mellett harczol, tehát a vádlotthoz tartozik az ellenkezőnek bizonyitása; nem létezik továbbá a külön törvény a tulajdonképeni gyermekölésről s igy a kereset mindig gyilkosságra irányul; e zavar mellett neveli az elégületlenséget az indiai legujabb — szintén angol büntető törvény, mely meghaladta az anyaországot, a mennyiben ott a halálbüntetés az élethossziglani fogsággal vagylagosan (alternative) van kiszabva s a birótól függ, melyiket alkalmazza; ezekhez járul végre a kegyelmezési jognak Angliában félszeg gyakorlata; emlékeztetjük ugyanis olvasóinkat, hogy e jogot nem a királynő, hanem az államtitkár gyakorolja, a ki e tárgyban az elnöklő bíróval teszi magát összeköttetésbe.

Ezen szomoru állapotok végre rábirták 1866-ban a parliamentet, hogy egy enquetet küldjön ki, mely ezen kérdéseket rendező törvényjavaslatra anyagot gyüjtsön. E bizottmány lelkiismeretesen eljárt feladatában, hosszu sorát hallgatta ki a tanuk és szakértőknek, s Európa majdnem minden országának e téreni jogviszonyairól tudomást szerzett. Legfontosabbak a tanuk nyilatkozatai azért, mert oly férfiak kérdeztettek ki, kik hivatásuk körénél fogva a halálbüntetés kérdéséről a legjobb tapasztalatokat szerezhették. Bármely ország juristája tanulhat ezekből; elősorolunk a nevezetesebbekből nehányat:

Martin az elrettentő erő bizonyságát azon benyomásban találja, melyet a halálitélet az ülésben jelenlevőkre gyakorol. *Walpole* (államtitkár 1853—58-ig) meg akarja e büntetést tartani, nem ugyan a biblia tételei végett, melynek nem parancsoló, hanem csak engedő erőt tulajdonit, hanem azért, mert az élet szentsége kivánja, hogy az ki ezt másban kiirtja, érezze hogy ezt csak saját életének koczkáztatásával teheti. *Davis* (22 év óta a newgati börtön lelkésze) a halálra itéltekkel való beszélgetéséből meggyőződött, hogy e büntetés elrettentő erővel bir, de be kell vallania, hogy a gyilkosok merényletük előtt soha nem gondolnak erre, hanem csak merényletükre s a következmények iránt közönyösek. *Grey* (12 évig államtitkár) tanusitja, hogy az államtitkár helyzete, kinek kegyelmezések felett kell határoznia, igen aggasztó s hogy czélszerübb volna a birónak discretionalis hatalmat adni. *Mordaunt Wells* (az indiai főtörvényszék birája) dicséröleg emliti fel az indiai törvény rendelkezését. *Deumann* (évek óta védő bünügyekben) tapasztalatként hozza fel, hogy a halálbüntetés leghatalmasabb fegyver a „nem vétkes"sé nyilatkoztatás kivivására, mert az esküdtek mindig vonakodnak a „vétkes"t kimondani, ha tudják hogy halál lesz következménye. *Kelly* (attorney general) a h. b. ellen nyilatkozik s 22 esetet sorol fel, hol tévedés bizonyult be utóbb; Londonra egy év alatt 5 ártatlannak elitéltetését mutatja ki. *Lévy* tanár a h. b. ellen szólván, egy olyan statistikának szükségét mutatja ki, mely a gyilkosságok indokait tárgyalná, a mint ez Francziaországban folytattatik. *Parry* (ügyvéd) bebizonyitja, hogy gyilkosság ritkán vitetik az u. n. büntettes osztály által végbe, hanem legtöbbnyire olyanok által, kiknek előélete tiszta, ezért ezeket a h. b. nem riasztja vissza, mert mindig számitnak a fel nem fedezésre, sőt nem is gondolnak erre, mert ezen osztálynál a tettet mindig valami igen nagy ok, vagy rendkivüli elme- vagy kedélyzavar előzi meg. *Cartwright* (egy grófsági börtön előljárója) vallja a büntettesek osztályából fegyencz inkább féli az élethossziglani szabadságbüntetést, mint a halált. *Lawson* (irlandi attorney general) megforditja a fegyvert s azt mondja, hogy azoknak, kik e büntetés fenntartását kivánják, ki kell mutatni, hogy e büntetés megszüntetése által a gyilkosságok száma szaporodik; mi kimutatjuk, hogy mióta a betörésre e büntetést megszüntettük, ennek száma kevesbbedett. *Vischers* (Brüsselből) példákat emlit, melyek szerint kegyetlen gyilkosságban marasztalt s megkegyelmezett büntettesek 12 évi büntetési idejök letelte után tökéletesen javultnak bizonyultak.

Ezen nyomozások alapján megkészült a törvényjavaslat; 1866. márczius 25-kén terjesztetett a bill a lordok háza elé, május 2-án kezdődtek a tárgyalások, s noha nem hiányzottak a halálbüntetés eltörlésének meleg védői, pl. *Romilly*, *lord Houghton* és *lord Russel*, a halálbüntetés mégis megtartatott; minden a régi maradt s a közvélemény mindenhatóságára van bizva egy felvilágosodottabb korban a középkor bilincseit lerázni.

Ide igtatjuk még Angliáról a h. b. statistikáját. Mig 1863. s 1864-ben még 41 halálitélet hajtatott végre, addig 1865. s 1866-ban csak 19. Mig 1863-ban 29 elitélt közül 22 végeztetett ki, addig 1865-ben 20 közül csak 8.

A mi *Skóciát* illeti, ott ugy látszik, hogy a közvélemény inkább harczol a halálbüntetés megtartása mellett mint Angliában, noha ez utóbbinál annyiban van szerencsésebb helyzetben, a mennyiben a gyilkosságra határozott definitióval bir; annak tekintetik ugyanis azon az emberi életet kioltó gonosz szándéku cselekvény, mely vagy határozottan ölésre volt irányozva vagy azon közönyösséggel párosulva, mely a lehető következmények bármelyikét elfogadja. Statistikáját tekintve kitünik, hogy Skócziában kevés halálitélet hozatik, igy 1858., 59-ben egy sem, 1863-ban 1, 1855., 1862., 1864-ben mindig kettő-kettő, 1860., 1864-ben csak 4, 1865-ben 3 itéltetett el, de 2 kegyelmet kapott.

Irland legujabb statistikája szerint 1856-ban 5 halálra itélt egyén közül 4 végeztetett ki, 1857-ben 8, 1860-ban szintén, 1864-ben 7 egyén itéltetett halálra, 1865-ben 5 elitélt közül 4 végeztetett ki.

Sajátságos multja van a halálbüntetés történetének *Francziaországban*, nemcsak *Lucas*, *Guizot*, *Beranger* neveit, de még *Robespierre*-t is tisztelettel kell említnünk, mint e büntetés theoretikus ellenzőéit, mert ez utóbbi is felszólalt 1791. május 30-án a nemzeti gyülésben a halálbüntetés ellen, megtámadván azt mint igazságtalant s megtagadván elrettentő erejét; hogy későbbi időben megfeledkezett szavairól, emberi gyöngeség! Me-

rész lépést tett a franczia törvényhozás 1832-ben a h. b. kérdésében; Lajos Fülöp ugyanis határozott ellenzője volt e büntetésnek, sokszor tárgyalta minisztereivel ez ügyet, végre a nép jogi öntudatát választák középútul annak meghatározására, ha vajjon egy adott esetben kívánja-e a tettes halálát vagy nem; igy jött létre az enyhitő körülmények felvételéről szóló törvény, mely áll ugyan hogy a szoros igazságszolgáltatást gyakran kétségessé teszi s ezért többször megtámadtatott, de áll egyszersmind az is, hogy ha a franczia esküdtszék e joggal nem birna, már igen sok u. n. joggyilkosság adta volna magát elő, mert bebizonyithatólag sok gyilkosság miatti elitéltetés történt, hol az ártatlanság utóbb kiderült s e szerencsétlenek csak azáltal szabadultak meg, hogy a jury verdict-jében enyhitő körülményeket vett fel. A polgárok meg is értették joguknak ezen horderejét s verdictjük évről évre hatalmasabban nyilatkozó oppositiót képez a halálbüntetés ellen, mert mig 1825-ben 134 halálitélet hozatott, 1859-ben csak 36, 1861-ben 26, 1862-ben ismét 39, 1863-ban 20, 1865-ben 9, 1865-ben 14, 1866-ban 20, ezekből is a kivégzések csekélyebb számot mutatnak, igy: 1861-ben 12, 1862-ben 25, 1863-ban 11, 1864-ben 5, 1865-ben 10, 1866-ban 9, meg kell azonban adni azt is, hogy Franczia országban a kegyelmezések ritka pontossággal kezeltetnek, mert maga a császár is átolvassa a per actáit s igen gyakran az igazságügyi miniszter ajánlata ellenére is kegyelmet ad; hogy mennyire növekszik ezen országban is a halálbüntetés irányában az ellenszenv, kitünik azon 14,000 aláirással boritott kérvényből, mely e büntetés ellen ez év folytán beadatott s a senatus julius 27-ki ülésében olvastatott fel.

Irodalmilag foglalkoztak utóbbi időben Franczia-országban e büntetés kérdésével *de Fontaine de Rebesq, Hello* és *Lucas.*

Portugalliában 1846 óta kivégzés nem történt. 1867. márczius 1-jén terjesztett a kormány a kamarák elé egy törvényjavaslatot, melyben a halálbüntetés mellöztetik; absurdumnak és nevetségesnek nyilatkoztatá a bizottmány az államnak teménytelen biztositási eszközei mellett a büntettes kivégzésének szükségére való hivatkozást; s valóban a halálbüntetés folyó év julius havában eltöröltetett; leggyönyörübb sirbeszédét *de la Veja* tartá.

Fáradságába került az uj *olasz királyságnak* is e büntetés eltörlése, de végre még is megtörtént. Tudjuk ugyanis, hogy 1865-ben a követek házában tetemes többség szavazott az eltörlés mellett, mig a senatus többsége még egyidőre megtartását határozta. Bajos volt azonban most a helyzet, az ujonnan annectált Toscana törvénye e büntetést nem ismerte; mit tehát tenni? Egy uj bizottmányt hivott a király a tudomány képviselőiből össze s feladatukká tette a büntető törvény átvizsgálását; a javaslat a halált már többé nem ismerte; törvénynyé szentesittetvén az év folytában ez, valeat-ot mondtak e büntetésnek is. 1866-ban 60 halálitélet mondatott ugyan még ki a királyságban, de ebből a semmisitőszék 21-et szüntetett meg, a király pedig a többinek is kegyelmet adott.

Irodalmilag foglalkoztak utolsó időben e kérdéssel: *Gabba, Canonico Tancredi* túri tanár, *Gemma, Anibale Calegari, Consolo* s végre „Caesare Beccaria" czimü börtönügyi folyó iratában. *Frederico Belazzi,* Consolonak kivételével mindnyájan a halálbüntetés eltörlése mellett rántván kardot.

Figyelemre méltó *Belgiumban* azon törekvés, melyet maga a kormány a h. b. eltörlése mellett tanusit; többször felmerült itt e kérdés s a senatusban 1866-ban ujolag, hol az igazságügyi miniszter e ritka szabadelvü férfiu az eltörlés mellett szólt; a senatus tagjai azonban 33 szavazattal 15 ellen a megtartást határozták. Tárgyalás alá kerülvén később az ujonnan átnézett Code pénal Guillery a követek házában a halálbüntetés eltörlésére ismét inditványt tett, támogatta pedig és indokolta Thonissen tanár. Legélénkebb ellenzője volt Pirmez, de fényesen megczáfolta s önkénytes következtetéseit visszautasitotta Thonissen s az igazságügyi miniszter. A szavazás eredménye az lett, hogy 98 tag közül 43 az inditvány mellett, 55 pedig ellene szólott. Tény azonban az, hogy Belgiumban sem 1865-ben sem 1866-ban kivégzés nem történt. Munkát irtak e tárgyról *Thonissen* tanár s egy igen kitünőt *Haus.*

Németalföldön az utóbbi négy év alatt a h. b. tényleges megvolt szüntetve 1864-ben 10 halálitélet hozatott ugyan, de egy sem hajtatott végre, 1866-ban is mind a hat elitélt kegyelmet kapott. A büntető törvény átdolgozására kiküldött bizottmány még munkálkodik; meglátjuk, hogy innen is mily véleményt hallunk. A halálbüntetés ellen irt munkák közül kiemeljük kettőnek szerzőit: *van Bemmelen* és *Ruhranus.*

Svédországban Oskar király mint korona örökös „Bünök s büntetések" czimü munkájában a halálbüntetés ellenének vallá magát; mint király sokat küzdött ezért minisztereivel s csak igen ritkán irta a halálitélet alá a helybenhagyást, igy 1850 ben 85 elitélt közül csak 5, 1852-ben 89 közül csak 2 végeztetett ki. Az 1863-ki országgyülésen inditvány tétetett a h. b. eltörlésére, de Olivecrona tanár működése daczára három curia által elvettetett s csak a parasztrend curiája fogadta el. Az 1864-diki büntető törvény azonban már e büntetést a gyilkosságra az élethossziglani fogsággal vagylagosan szabja ki. 1866-nak őszén az országgyülésen ismét tétetett egy inditvány oly értelemben, hogy tapasztalat szerzése végett a halálbüntetés 10 évre függesztessék fel, a curiák azonban — a paraszti curia kivételével — ezt is elveték. Kivégzés 1865-ben nem történt: 1866-ban 10 itélet mellett 2, 1867-ben egy sem. Ez év folytán ujolag elökerült a kamarákban s az első kamarában a megtartás egy szavazattal győzött az elvetés ellenében, a mennyiben 38 az inditvány mellett, 39 pedig ellene nyilatkozott. Moraliter tehát a halálbüntetés itt el van vetve.

Szászországban a folyó esztendeig már hat izben forgott az országgyülés előtt a halálbüntetés megszüntetése. Ezen évben febr. 13-kán került ujra a szönyegre e kérdés s a mint a „Jogt. Közlöny" 38. számában már jelentettük a kormány a városok véleményének kikérése után egy törvényjavaslatot szándékszik előterjeszteni, melyben e büntetés nem fordul elő. Statistikája igen örvendetes, mert a következő képet nyujtja: 1815-től 1838-ig 138 halálra itélt közül 30, azaz 19% végeztetett ki. 1860, 1861, 1862-ben 8 itélet hozatott 1 végrehajtással. 1866ban mind az 5 halálra itélt kegyelmet kapott.

Bajorországban a boldogult Miksa király utolsó kormányéveiben igen csekély számu kivégzés történt; a fiatal királytól azonban gyökeres reformot várnak s ezért 1867. febr. 7-kén Staufenberg 31 társával azon inditványt adá elő a második kamarában „kéressék meg a király, hogy a halálbüntetés eltörléséről egy törvényjavaslatot terjesztessen a kamarák elé"; noha ezen inditvány az igazságügyi miniszter által keményen megtámadtatott, a márczius 22-ki gyülésben mégis 87 szavazattal 44 ellenében keresztül ment. A halálbüntetés statistikája szerint 1849-től 1860-ig 296 halálitélet közül 61 hajtatott végre; az uj büntető törvény uralma óta (1861) 41 halálos itélet hozatott, de csak 3 egyén végeztetett ki.

Ausztriáról nincs sokat mit szóljunk; alig pár hete, hogy a Reichsrath termei Herbst szavait viszhangozták, mindnyájan olvastuk beszédét s a tárgyalások menetéből meggyőződtünk, hogy a tudomány s felvilágosodás az ügy talán rövid halasztása mellett mégis diadalt nyert. Megjegyezzük, hogy 1865. nov. 1-től 1866. oct. 31-ig 52 halálitélet mondatott ki; ezekből 18-nál lett a végrehajtás megrendelve, de egy utóbb mégis kegyelmet kapott, 2 pedig természetes halállal mult ki.

Poroszországban igen szép napokat él még a középkornak elrettentési elve; tanusitja statistikája, 1862 ugyanis 37, 1863-ban 38, 1864-ben 41, 1865-ben 37 halálitélet hozatott; hány végeztetett aztán ezekből ki, a hivatalos statistika nem mondja; talán okuk van erről hallgatni. Kiváncsiak vagyunk most a porosz államböl-csesség nyilvánulására az annectált Nassau irányában, hol a halálbüntetés már 1849 óta el volt törölve; hasonló helyzet van itt jelenleg mint volt Olaszországban Toscanával szemben, de alig hiszszük, hogy hasonlóan oldatik meg.

Würtembergben is igen élénken nyilvánul a népnek képviselői által tolmácsolt ohajtása a halálbüntetés eltörlése tekintetében. Tanujelét adta a második kamarának 1865-ben tartott ülése, hol 56 szavazattal 27 ellenében a kormány felkéretett e tárgyról törvényjavaslatot adni be a háznak; 1865 óta azonban a kormány ellenzése folytán nyugszik ez ügy. 1865-től 1866. octoberig 11 halálos itélet közül 2 hajtatott végre.

Cantononkint kell szólnunk *Schweiczról*, de az egészről mondhatjuk azt, hogy az 1848-diki alkotmány szerint politikai büntett miatt az egész szövetségben senki halálra nem itéltethetik. Freiburg és Neuchatelben a halálbüntetés törvény által van megszüntetve; Luzernben 1846 óta ilyen itélet nem hozatott; Schweiczben 1848 óta kettő mondatott ki, de nem lett végrehajtva. Unterwaldenben 1815-ben, Glarusban 1836-ban mondtak ki utolszor halálbüntetést. Freiburgban törvény szünteté meg 1848-ban. Baselben 1835-től 64-ig 4 itélet közül 3 hajtatott végre. Schaffhausenben az utolsó halálitélet 1847-re esik; Appenzell 15, Graubündten 17, Thurgau 8 év óta nem hozott halálitéletet. St. Gallenben 7 itélet közül, melyek 25 év alatt mondattak ki, egy hajtatott végre. Genf 1847 óta 5 itélet közül 3-at hajtott végre. A berni büntető törvény 1866. jan. 30-ról megismeri a halálbüntetést, de reménylhető, hogy a legujabb zürich-i már mellőzni fogja azt, mert sem a szerkesztő, sem az átvizsgáló bizottmány nem fogadták el. Legkirivóbban mutatkozott a népségnek ellenszenve a halálbüntetés ellen a tessini cantonban, hol azon eredeti eszközhez folyamodtak, hogy az utolsó halálitélet alkalmával minden község a kivégzésre helyet adni határozottan megtagadta; akarva nem akarva meg kellett tehát a bünösnek kegyelmezni.

Hogy mit hoz nálunk a közel jövő, meglássuk! Mi teljes bizalommal nézünk elébe.

TAUFFER EMIL.

Budapesti ügyvédegylet.

Egyik jelentékeny vivmánya a mult évnek a „Budapesti ügyvédegylet“ alakulása volt.

Örömmel üdvözöltük az egyesülésre törekvést az ügyvédi kar tagjainál. A czél, mely az egyeseket összehozta, nemes a tudomány és az emberiség szempontjából egyiránt, s az eszköz, melylyel az egylet élt, megfelelő a czélnak.

Mindazáltal kezdetben már kellett az egyletnek bizonyos oldalról megrovással találkoznia.

A „Magyar Ujság“ m. évi 222. számában szabadelvütlenséggel vádoltatik az egylet; mások hibájául rójják fel, hogy a választmány egyes jelenkezőket az egyletbe belépni nem engedett.

Előbbi az egylet irányzatát, utóbbiak az alapszabályokat támadták meg. Vannak ismét, kik az egylet fennállását vették ostrom alá.

A M. U. emlitett czikkére Matolay Elek ur, az egylet titkára következő nyilatkozatban válaszol:

„Czikkiró V. G. ur szerint a budapesti ügyvédi egylet czopfos és szabadelvütlen. Miért? mert alapszabályok nem kötelezik az egyletet, hogy szabadelvü legyen:

Engedelmet kérünk, de mi azt hisszük, hogy ha az ügyvédek önmaguktól nem kivánnak a korral haladni, ha nem szabadelvüek: akkor hiában lesz megirva az alapszabályokban, akár ökölnyi betükkel is, hogy az egylet működésének szabadelvünek kell lennie. Ily kijelentés csak oly egylet alapszabályaiban lehet helyén, mely tagjait csak bizonyos irányban működő egyénekből toborzza, holott a budapesti ügyvédegylet hivatva van valamennyi ügyvédet tagjai sorába fölvenni, és csak ezek többségétől függ, hogy az egylet szabadelvü irányban haladjon.

Azt mondja továbbá V. G. ur, hogy az alapszabályok 1-ső §-ában a czél szükre van szabva; és alább, hogy az egylet magasabb czélt maga elé nem tűzött.

Pedig épen az 1. §. szerint nemcsak a segélyzés és az ügyvédi kar társadalmi érdekeinek ápolása, de oly tudományos munkásság is czélul van felvéve, mely az ügyvédnek kiválóan gyakorlati működése s mondjuk ki, ügyvédeink nagy része elméleti képzettségének fokához mérve inkább tág, mintsem szük körünek mondható. És hogy mi az a magasabb czél? azt V. G. ur nem mondja, pedig kiváncsiak vagyunk rá.

Azt sem mondja V. G. ur, miért helytelenek az alapszabályok az egylet belső dolgaira nézve, s azt sem, valjon honnan következtezteti, hogy az egyletben czopfosak viszik a vezérszerepet. Erre tehát nem lehet felelni.

Azonban bátran mondhatjuk, hogy ha az egyletben czopfos tagok vezérkednének, ennek távolról sem lehetne az alapszabályokban okát fellelni. És e részben nem félünk egy cseppet sem, hogy megczáfoltassunk.

Hátra van meg, hogy a czikk egyetlen positiv vádjára feleljünk, mely szerint V. G. ur roszalja az alapszabályokban felvett titkos választási módot, s roszalja, hogy a választmány némelyeknek fel nem vételét *indokolás nélkül* határozta el.

Kérjük V. G. urat, roszalja az alapszabályokat, a mennyire kedve tartja (nekünk sem épen mindenben tetszenek,) de ne kárhoztassa az egyletet illetőleg a választmányt azért, mert az alapszabályok rendelete szerint járt el. A mig a golyózás (ballotage) általi szavazás az alapszabályokban meg van, a választmánynak a fel nem vételt nem szabad indokolnia.

Az alapszabályokban azért vétetett fel a titkos szavazás módja, mert e nélkül senkit sem lehetne visszautasitani, hacsak ielleme nem gáncsoltatik, mit pedjg megelőző vádló és védelmi eljárás nélkül tenni nem lehetne; és ily eljárás csak ügyvédi kamarában s nem socialis téren mozgó egyletben gyakorolható; a budapesti ügyvédi egylet pedig tisztán a társadalmi téren kiván működni, taggá lenni egy ügyvédet sem kényszerit, s fegyelmi hatóságot nem arrogál.

Ugyanazért egyrészt nem lehetett az alapszabályokban körülirni, a mint ez más társas egyleteknél sem iratik körül, hogy a titkos szavazásnak mi adjon irányt, és ennélfogva a fel nem vétel becstelenitő határozat természetével nem birhat.

A választmány épen ugy, mint más egyleteknél történik, fel veszi vagy fel nem veszi a jelentkezőket, a nélkül, hogy ez által egyszersmind becsületük felett itélne; — s a közgyülés, ha ugy tetszik, megváltoztatja a választmány tagadó határozatát, mely talán roszul tükrözte vissza az egylet többségének véleményét.

És igy a fel nem vételben semmi jogtalanság nincsen.

Ezek rövid megjegyzéseink.

Csak azt teszszük hozzá, hogy ha V. G. urnak fejtegetéseiben igazsága volna is, abból nem azt kellene következtetni, hogy az egyletet szét kell robbantani, s ujat alakitani. — Örülnünk kell, hogy már egyszer az alakulás megtörtént; és ha hiányosak, ha hibásak az alapszabályok: ott a közgyülés, tessék azon az alapszabályok módositását inditványozni, s legyen meggyőződve V. G. ur ha az inditványok czélszerűek s szabadelvűek lesznek, az egyletnek V. G. ur szerint czopfos vezérei lesznek elsők, kik az inditványokat örömmel üdvözlendik.“

Mi egy kérelemmel egészitjük ki ez általunk mindenben helyeselt nyilatkozatot, — egy kérelemmel azokhoz, kik a fennálló egyletet romba dönteni s a romokon ujat szervezni óhajtanak.

Higyjék el, hogy ily törekvések az ügyvédi kar reputatióját ássák alá, a nélkül hogy a czélba vett elégtételhez vezetnének. A jelen korszak egyik irányeszméje az egyesülés; egyleteket látunk a népnek minden osztályában, egyleteket főkép az ügyvédeknél, s csak a főváros ügyvédei nem akarnák megérteni és felhasználni az egyesülés előnyeit, vagy kétes sikerü kisérletekkel koczkáztatni az egylet eszméjét?

Ha a választmány eljárása egyesekre nézve sérelmes volt: az orvoslás nem az egylet eltörlését, hanem az alapszabályok revisióját teszi kivánatossá.

Hozzanak javaslatba czélszerü módositásokat, követeljenek javitást az alapszabályokban. A választmány, azt hiszszük, valamint eddig az alapszabályok szerint járt el, ugy azokat a történhető módositások mellett is zsinórmértékül tekintendi.

Esküdtszéki tárgyalás.

A buda-pesti esküdtszék előtt f. hó 2-kán tárgyaltatott azon becsületsértési vád, melyet *Szegfy Mór*, miniszteri fogalmazó emelt *Ormódy Bertalan* a „Pecsovics" naptár szerkesztője ellen.

Az ülés 10 órakor megnyittatott. A felek előleges megjegyzést nem tévén felolvastatik a vádlevél s az emlitett naptár illető helye. Ezután elnök felszólitja a vádlót a vádpontok összefoglalására.

Szegfy Mór becsületsértési vádat emel *Ormódy Bertalan*, mint a „Pecsovics-Naptár" szerkesztője ellen, az ezen naptárban ellene irt napi-jegyzetekért; nem magáért, — ugymond Szegfy, — hanem a társadalom, a polgárosodás s a közerkölcsiség érdekében lép a törvény sorompói elé; mert minden polgár magán-becsületének megőrzését a társadalom érdekei mulhatlanul követelik. Nem lépett volna e térre, ha Ormódy ur teljesitette volna azt, a mit neki megigért, miszerint az ellene intézett sértést hirlapilag visszavonja. Ez nem történvén, kénytelennek látta magát a törvény védpajzsához folyamodni. Ormódy ur azt irja róla, hogy főnöke által pofonveretett, s titkárrá kineveztetése feletti örömében hason csuszva lenyalta a port miniszterének csizmájáról. Ha vádlott azt mondja, hogy ez állitást nem kell szószerinti értelemben venni, ezt is elfogadja; de igy is világos a szándék mely nem lehetett más, mint őt egy minden férfiui méltóságából kivetkőzött nyomorult emberként tüntetni fel. Elismeri az élcz jogosultságát, de ez nem terjedhet azon határon tul, midőn a guny becsületsértő hazugságon alapszik. Az, hogy e sértés jövő évi datummal mintegy jóslatképen mondatik el, nem egyéb, mint külső kerete az állitás lényegének s igy mit sem von le annak bünösségéből. Ha pedig azon okokat kutatja, melyek Ormódy urat e sértés elkövetésére birták, mindenekelőtt saját személyéről kell szólnia. Mutasson ki 22 évi irói pályájából bárki csak egy sort is, mely ily sértegetésekre okul szolgálhatna. Ő, ki emberi ugy, mint köztisztviselői minőségében ily erősen megsértetett — nem tehetett mást, mint hogy, épen a sajtószabadság iránti tisztelettől vezéreltetve, a közvélemény képviselőitől kér elégtételt.

Vádlott erre megjegyzi, hogy ő nem czikkeinek visszavonását, csak annak hirlapi kinyilatkoztatását, igérte meg vádlónak, miszerint nem volt szándékában őt megsérteni. Meg is tette volna ezt, ha vádló őt a per megindítása által meg nem előzi.

Erre *Mátyus Aristid* végbeszédében kifejté a polgári és magán-becsület közti különbséget. Sértve érezheti — ugymond — valaki magát becsületében a nélkül, hogy a törvény védelmét igénybe vehetné. A társadalom a becsületsértés megitélésében nem állhat az egyén individualis szempontjára s csak azt tekintheti a polgári becsület megsértésének, a mi objectiv szempontból is becsületsértésnek tünik fel. Elismeri ugyan, miszerint az esküdtszéket a törvény betüje nem köti, de mégis elsőnek tartja a törvényes szempontot. Ebből kiindulva pedig a fenforgó esetben becsületsértést nem lát, mert a bevádolt tény nem bir a törvényben megállapitott qualificatiókkal. Maga is helytelenséget, sőt gorombaságot lát a bevádolt iratban, de nem oly becsületsértést, mely a 48-ki sajtótörvény értelmében per tárgyát képezhetné. Kéri ennélfogva az esküdtszéket vádlott felmentésére.

Még egyszeri szóváltás után, melyben a vádló és védő nyilatkoztak, a birósági elnök pár perczre felfüggeszti az ülést, melyet ismét megnyitván, rövid beszédben összevonja a fentebb mondottakat s az esküdtekhez a következő két kérdést intézi:

1. Igaz-e, hogy vádlott volt közlője a bevádolt iratnak?

2. Meg vannak-e győződve, hogy azon irat olyan becsületsértést tartalmaz, mint vádló állitotta?

Az esküdtek mind a két kérdésre „igen"-nel feleltek s a vádlottat 7 szóval 5 ellenében bünösnek nyilatkoztatták. Majd a törvény alkalmazása is kimondatván, vádlott egy havi fogságra itéltetett s 100 frt pénzbirságban és 40 frt perköltségben elmarasztaltatott, a naptár illető lapjainak megsemmisitése pedig elrendeltetett.

Egyezség a perköltség iránt.

(Jogeset.)

Á. K. pesti ügyvéd Molnár Juliánna felperes képviselője s Molnár János alperes 1866-ban, egy 300 frtos követelés iránt, a pesti e. b. kir. váltótörvényszék előtt, lényegében a következő birói egyességet kötötték: „Alperes kötelezi a kereseti tőkét s járulékait *háza eladása után* kifizetni, a költségek *45 frtban* állapittatnak meg."

Alperes háza eladásával előreláthatólag nem sietett s csak a véletlen eredménye hogy felperes másfél év mulva végrehajtáshoz s ennek folytán 107 frt bevételhez is eljutott.

Felperes a meghatalmazás alól ügyvédjét később felmentette, s minthogy a beszedett pénzről számadás el nem fogadhatónak látszott, ugyancsak a pesti váltótörvényszék előtt az iratok s pénzfelesleg kiadása végett perbe is vonta.

Tárgyalás során Molnár Juliánna a 45 frt egyességi költség biróilag leendő mérséklését kiválólag s lehető indokoltan sürgeté: az eljáró váltótörvényszék azonban a kérdésbe vont költségösszeget érintetlenül meghagyta, s e végzést a feltörvényszék f. é. 5442 sz. a. egész terjedelemben megerősitette.

A Vtny II. 83. 84. 225. §§-ai a feleknek a perköltségek feletti intézkedhetését nézetem szerint is nem zárják ki. De, a midőn a törvényszék a felek által indokolatlanul s tulságosan megállapitott költségek mérséklését, az egyezség elintézésekor hivatalból nem eszközli, a 225. § általános rendelkezése ugy az egyesség fogalmával is összeegyeztethetőnek —, a perlekedő felek érdekeinek megóvása tekintetéből pedig szükségesnek tartanám, hogy a törvényszékileg megitélt másfelől az egyességileg megállapitott perköltségek, hatásuk és erejükre, bizonyos körülmények közt különbséget képezzenek.

Az egyességi költségek czélunkhoz különösen két szempontból veendők:

1. Alperes e költségeket az egész követeléssel együtt kifizeti; vagy pedig

2. ugyanazokat megtérités reménye nélkül kiegyenliteni felperes kénytelen.

Amott egyik félen sem történik jogtalanság. Az utóbbi esetben felperes igen sokszor méltó panaszt emelhet. — Szorongatott, vagy rosz hiszemben járó adós, kevés halasztásért is, néha annyi költséget ajánl, a mennyit kivánni felperesi ügyvéd szerénysége megenged, — s történhetik, hogy felperes, 200 frt behajtásának kevés munkával még kevesebb eredménnyel volt megkisértéséért, ügyvédjét — ez uton — nolle velle — épen 200 frttal honorálni kénytelen.

A kérdésben forgó költségek mérséklése az egyesség lényegét — nézetem szerint — nem sérti, mert költség-megállapitás, vonatkozólag a panaszlott esetre, egyezkedés tárgyául sem szolgálhat. — A megegyezés ugyanis *a perben álló két fél közt* felmerült s peressé vált jogviszonynak kölcsönös engedésseli szabályozása lévén, ugyanez jogilag, csupán *az egyik — meghatalmazó — fél és az egyességnél közbenjárt meghatalmazott közötti jogviszonyra* átalában nem is terjedhet ki. Az ügyvéd az egyezkedésnél saját fele képében áll; meghatalmazása körén belől, jogokat ennek részére szerezhet, kötelezettséget a másik fél irányában mint ilyen vállalhat; de meghatalmazójával viszonyát, ez utóbbi kötelezettségének az ő irányában mértékét ugyanezen egyességben a meghatalmazó közbenjötte nélkül teljességgel nem rendezheti.

Ha az egyezség kötésénél mindkét fél ügyvéd által van képviselve, az alperesi ügyvéd költsége egyességileg rendszerint nem állapittathatik meg; mert ezen megállapitáshoz alperes közbenjötte, beleegyezése volna szükséges. — Mit fizet vagy

mivel tartozik alperes saját ügyvédének? ahoz felperesnek semmi köze, de ugyanazt alperesi ügyvéd is egy maga megitélni, egy harmadik tartozása iránt — maga magával egyezkedni valósággal nem képes.

Igaz, felperesi ügyvéd költségei rendszerint alperes terhére lesznek megállapitva. De ha alperes fizetni nem képes, vagy felperesi ügyvéd meghatalmazása bármely részről fölmondatik: itt is épen az elébbi körülmény áll elő. Felperes költségtartozása — közbenjötte nélkül — egy arra semmiképen sem jogositott harmadik személy által határoztatott meg.

A birói mérséklés, megállapitás szüksége tehát amott is itt is fennforog, magától értetvén, hogy a felperesi követelés a költségek leszállitásának mértékeig egy időben lenne kisebbitve.

Ha minden perbeli követelés az illető alperesen valósággal behajtathatnék, az elmondottak értéke természetesen alábbszállana; a gyakorlati élet azonban ugyanitt egy oly kérdést tüntet fel, mely jogászaink gondolkozását igen is megérdemli.

Pest, 1867. decemb. 24. SZEREMLEY LAJOS,
ügyvéd.

Különfélék.

— (*Az orsz. bizottság a törv. rendtartás tárgyában*) a VIII. első czimet s igy a tulajdonképeni peres eljárást elvégezte. A IX. czim s az eddigi munkálatok folytán szükségessé vált módositványok jan. 15-én vétettek tanácskozás alá.

— *(Pestmegye polg. tszéke)* a felek és ügyvédek érdekeinek a zugirászok elleni megóvása tekintetéből 1867. évi decz. 17-én tartott ülésében elrendelte, hogy mindazon ügyvédek, kik azon törvszék előtt ügyköoni óhajtanak, ügyvédi okleveleiket 1868. évi mart. 31-ig a tszéknek, a mennyiben azokat még be nem mutatták volna — bemutassák.

— *(Az emanczipatió)* folytán a pesti váltótörvényszék elhatározta, hogy miután most a zsidók egyenlő polgári jogokkal birnak, oly esetekben, midőn zsidó esküszik, az eddigi gyakormiszerint az esküvésnél egy rabbinak kellett jelen lenni, meg fogja szüntetni.

— *(Az osztrák parlamenti miniszterium)* kineveztetett. Miniszterelnök: Auersperg herczeg. Miniszterelnökhelyettes s egyidejülek honvédelmi és rendőri miniszter: Taaffe gróf. Kereskedelmi miniszter: Plener. Kultus és közoktatásügyi miniszter: Hasner. Földmivelési miniszter: Potocki. Belügyminiszter: Giskra Igazságügyminiszter: Herbst. Pénzügyminiszter: Brestel. Tárcza nélküli miniszter: Berger.

— *(Idegenek Erdélyben.)* A „Hon“ egyik közelebbi számában panaszképen emliti, hogy a telekkönyvi kinevezéseknél az erdélyiek figyelembe nem vétettek. Nem akarjuk távolról sem kétségbe vonni a panaszkodó aspiransok képzettségét, — ámbár minden szakértő tudni fogja, hogy a telekkönyvi munkálatok egyéb szükséges ismeret mellett nagyobb mérvű gyakorlottságot kivánnak, és hogy csakis az erdélyi részek érdekében történt, ha ez állomások begyakorlott egyénekkel töltettek be. De különösnek tetszik, hogy a „Hon“ Magyarország fiait Erdélyre nézve idegeneknek nevezi. Nem hiszszük, hogy honfitársaink a Királyhágón tul ez unioellenes elnevezésre nézve a „Hon“nal egyetértenének.

— *(Izraeliták ellen hamis esküvésnél, a bünösség kérdésében biráskodhatik-e a szentszék.)* D. J. ó-budai izraelita 1864. apr. 20-án Pestmegye központi fenyitő tszékéhez feljelentetett, hogy K. Hermann elleni ügyben hamis esküt tett le, miért ellene a vizsgálat megindittása s megbüntetése kéretett.

Az eljáró tszék a vádlevelet véleményezés végett a k. tiszti ügyészi hivatalnak adta ki, hol inditványba tétetett, miszerint a hazai 1458: 9. s 1492: 46. magyar törvények szerint hamis eskü tárgyában a *bünösség kérdésében* a szentszék van hivatva biráskodni, e végből mert a vádlott lak- s tényhelye Ó-Buda, és ez az esztergomi püsp. megyei szentszékhez tartozik, s az izraeliták hamis eskü miatt sine discrimine szentszék által birálandók meg, az ügyiratokat a bűnösség feletti kérdésben áthelyezni véleményezte.

Az ügyiratok az esztergomi főszentszéki hivatalhoz át is tétettek s ott m. év sept. 11-én 536. sz. a. vádlott D. Jakab a hamis esküvésben bünösnek kimondatván, a per ismét az eljáró megyei tvnyszékhez küldetett vissza *a büntetés kimérése végett.*

G. Regina hasonló hamiseskü vádban 2838/66. sz. alatt Pestmegye tvnyszékének kifogást tett az iránt, hogy a bünösség kérdésében a per az egyházi birósághoz tétetett által, ezen kifogása azonban 3698/66. sz. a. elvettetett.

— *(Schweiz reformtörekvései a büntetőjog terén).* A zürichi büntető törvényjavaslat tekintettel az eddigi kritikára, ujabb átdolgozás alá vétetett. A legterjedelmesebb birálat dr. *Glaser* bécsi jogtanártól származik, kinek birálata külön füzetben jelent meg következő czim alatt: észrevételek a zürichi canton részére *Benz* kormánytanácsos által kidolgozott büntető törvénykönyvhez. — St.-Gallen-ben a feltételes szabadon bocsátásra nézve, egy ujabb törvényjavaslat készült. *Kühne*, az ottani cantoni fegyház igazgatója pedig, egy közös schweizi börtön-statistikának tervezetével lett megbizva.

— *(Szinovácz György.)* Fájdalommal értesitjük olvasóinkat Szinovácz Györgynek a nagyméltóságu magyar kir. hétszemélyes Tábla közbirájának, a magyar tudományos akademia lev. tagjának m. évi deczember hó 25 én, reggeli 9 órakor, rövid betegség után, élete 60-dik évében, tüdőszélhüdés következtében történt haláláról. A munkás férfiu elhunyta érezhető veszteség a hazai jogirodalom és törvényhozás terén. Áldás emlékére!

— *(Országos naptár 1868.)* Magyarország és kapcsolt részei számára, szerkeszti Réső Ensel Sándor. Harmadik évfolyam, teljes tiszti névtárral, (208. és 176. lap,) boritékba füzve 2 ft. o. é. Tartalom: Első szakasz. Tiszti névtár. Egyházak és iskolák. Közintézetek és egyletek. Második szakasz. A főváros. Magyarország a mult évben. Statistikai adatok. Ösztöndijak és alapitványok. Az esküdtszék. A bélyegekről. Közlekedés. Vegyes tudnivalók. Olvasóterem.

Előfizetési felhivás

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1868. harmadik évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel

Szaktudósok közreműködésével szerkesztik

Ökröss Bálint. Dr. Dárdai Sándor.

Előfizetési feltételek:

1. A **„Jogtudományi Közlöny“** a curiai itéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrét íven fog megjelenni.

2. **Előfizetési ár:** helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadijmentesen: félévre **6** ft., negyedévre **3** ft. o. é.

3. A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

Az előfizetési- pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadóhivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni. **A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala**
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Uj-év napján. Ökröss Bálinttól. — Külföldi törvények bizonyitásáról a polgári törvénykezésben. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Észrevételek az eljárás némely eltérő módjaira a polg. törv. rendtartásban. Dr. Schnierer Gyulától. — A törvényhozás s tudomány állása napjainkban b halálbüntetésről. Tauffer Emiltől. — Budapesti ügyvédegylet. — Egyezség a perköltség iránt. Szeremley Lajostól. — Különfélék. — Melléklet: fél iv curiai itéletek.

Melléklet: a Jogtudományi Közlöny czimlapja és tartalomjegyzéke az 1867. évfolyamhoz.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv**. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 2. Pest, 1868. január 12.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletűl

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Közlemények

az ország. bizottság tanácskozásairól a törv. rendtartás tárgyában.

II.

Lapunk m. évi 40. számában egy czikksorozatot kezdettünk meg oly czélból, hogy az orsz. bizottság által a tanácskozás alatt levő törv. rendtartáson tett módositásokat t. olvasóinknak időnkint tudomására hozzuk. Az első közlemény a javaslat 55. §-ig terjedt. Itt vesszük fel ismét a továbbiak fonalát.

1. Egy uj §. azon esetről intézkedik, midön a félnek az 55. §. meghagyásához képest magát képviseltetnie kell, s képviselőt rögtön nem állit vagy nem állithat. A biró ily esetben a mulasztó fél költségére azon kijelentéssel halasztja el a tárgyalást, s tűz ki uj határnapot, hogy ha a fél magát törvényes megbizott által akkor sem képviseltetné, a 66. §. alkalmazásának leend helye. Hasonló intézkedés, ha a fél, ki nem ügyvéd, a rendes eljárásban személyesen jelennék meg.

2. A képviseleti szabályok kiegészitéseül a képviselők megbizásának módja mind a sommás, mind a rendes eljárásban szabályoztatik, akképen, a mint a javaslat 472. és 473. §§-ban meghatároztatott. Ezen §§-ok tehát az 56. §. után áttétettek.

3. A 73. §-hoz hozzá adatik, hogy a birónak tisztében álland a felek közt az egyezséget eleve megkisérteni.

4. A javaslat 96. és 97. §§-ai a halasztás kérdésében némi módositást szenvedtek. Mindenik félnek, t. i. jogában áll a végirat és ellenvégirat kivételével minden egyes perirat beadására nézve egy 30 napnál tovább nem terjedő halasztást igénybe venni. Ha periratát ekkor sem adhatná be, halasztást a birótól kérhet, mi iránt külön jegyzőkönyvi tárgyalásnak van helye. Ha a biró a kért halasztást nem tartja megengedhetőnek, az illető perirat 8 nap alatt beadandó.

5. A javaslat 101. §-a mellett azon eljárás is szabályoztatik, melyet a javaslat a rendes eljárástól eltéröleg külön jegyzőkönyv felvétele által igen sok esetben rendel.

6. A bizottság teljes méltánylattal fogadta az igazságügyminiszter urnak egy pótmunkálatban előterjesztett azon módositását, mely a rendes perek előadásánál, és pedig a biróság minden fokozatában nyilvánosságot rendel.

7. A beavatkozás- és szavatosságról szóló fejezet e helyen mellőztetvén, tárgyrokonságnál fogva előbbi a felperességhez, utóbbi az alperességhez, a második czim illető helyeire osztatott be.

8. A 4-ik czim első fejezete, mely a beismerésről szól, uj szerkesztés alá vétetett, azon irányelv mellett, hogy a feltételek és kellékek, melyekhez a bizonyitás érvénye és értéke kötve van, szabatosan és kimeritőleg meghatároztassanak. E végből szükséges volt a bizonyitás módjai elé egy külön fejezetben általános határozatokat illeszteni, magát a beismerést pedig mint egyik nemét a bizonyitéknak, kimeritőleg szabályozni.

9. A javaslat 135. §-a akkép egészittetett ki, hogy a tanuskodásból azok is kizáratnak, kik éltök 14. évét még el nem érték, s kik hamis esküért fenyitő kereset alá vétettek.

10. A 137. §. akkép módosittatott, hogy a kiszabott birságban nem okvetlenül az ügyvéd, hanem az marasztaltassék el, a ki a büntetendő cselekvényt elkövette.

11. A 138. és következő §§-ok szabatosabb elhelyezést nyertek. Egyszersmind kimondatott, hogy a biró a tanukhoz annyi kérdést intézhet, a mennyit a tényállás kideritésére szükségesnek vél; hogy tehát e jogot a megkeresett biró is gyakorolhassa, a per birája köteles az átküldő levélben a kérdő pontok mellett egyszersmind a tényállást is előadni, melyet a fél a kihallgatandó tanuk által bizonyittatni kiván.

12. A 142. §. a kihallgatandó tanukat előlegesen kivánta meghiteltetni; e helyett a bizottság módositása szerint a tanúk a vallomás letétele után eskettetnek meg.

13. A 151. §-nál ugyanazon kiegészités tétetett, mint fennebb a tanukihallgatásnál, — hogy t. i. a kiküldött birói tag vagy a megkeresett bióság a szemle tárgya s a bizonyitandó tényállás felől mindig körülményesen értesitendő.

14. Az esküről szóló fejezet lényeges módositást szenvedett azáltal, hogy az orsz. bizottság a főesküt is felvette a bizonyitás módjai közé, — kimélyesebb modorban ugyan, mint az osztrák perrendtartásban látjuk, de szélesebb alapon, mint a minőt javaslatunk az egyezség szük korlátai közt kijelölt. Ezáltal a fejezet bővitése szükségessé vált; az esküvel való bizonyitás általános szabályai külön adattak elő, a főesküvel való bizonyitás ismét uj szerkezetben szabályoztatott, következő irányelvek mellett: a) hogy a bizonyitás e nemének csak ott adassék hely, hol egyéb bizonyitékok nem léteznek; b) hogy a hol egyik mint másik félnek saját ténye forog fenn, vagy a bizonyitandó ténykörülményről mindkettőnek közvetlen tudomása van, a megkinált fél a főesküt vagy letenni vagy visszakinálni tartozik; c) hogy a hol csak egyik félnek van vagy egyiknek sincs közvetlen tudomása a bizonyitandó ténykörülményekről, a perben előadott körülményekre való tekintettel a biró határozza meg, melyik félnek kell és miképen a főesküt letenni; d) hogy a főesküt egyéb megkisérlett bizonyitás meghiusitása esetére feltételesen is ajánlható.

15. A 192. §-nál szükségesnek találtatott, hogy a kézbesités módja s a kézbesitést teljesitő személyek minősége meghatároztassék. Ehhez képest szabályoztatott,

*

hogy a szolgabiró mikép kézbesittet székhelyén s azonkivül, a törvényszék ismét, helyben és egyebütt; hogy kik a kézbesités közegei s mily kellékekkel kell birniok, végre hogy annak, ki olvasni nem tud, a kézbesitendő irat tartalma szóval is megmagyaráztassék.

Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül.

Nézeteim az esküdtszékek körül hazánkban a „Jogtudományi Hetilap“ 1866. évi folyamából ismeretesek. Átvette azokat R. E. S. ur „az esküdtszék Magyarországon“ czimü kézi könyvébe is. Hogy aggályaim alaptalanok nem valának, mutatja, miszerint kormányunk a sajtó vétségek felett itélő esküdtszékeknek minden egyes törvényhatóságban leendő felállitását czélszerünek nem tarthatta.

Országos dolgokban a fontolva haladás nem hiba, de bün a csökönösség, gyakran helyrehozhatlan hibába vezet a gyors haladás, mit elkerülni minden igaz hazafi szent óhajtása.

Miután az esküdtszékeknek hazánkban életbe léptetése tekintetéből a korszellem, a 48-iki törvények, s hazánk alkotmányos kérdései hatályos parancscsal léptek fel, illi robur et aes triplex circa pectus erat, qui fragilem truci commisit pelago ratem, — most már csak az a kérdés: mikép evezzünk?

Magyarország nem mehet visszafelé, ha a gyalázat bélyegét homlokára sütni nem akarja; — tehát előre kell mennie, s az egyszer akár mi részben életbe léptetett esküdtszéki intézményt saját életmódja és a jogbiztonság kivánalmai szerint fejlesztenie.

Az esküdtszékek a nép alkotmány egyik sarkalatos alapjoga, — azok által a nép az országos biráskodásban közvetlen részt veszen. — Miután eddig a magyar nemzet csak a megyei és sz. kir. városi közbirák választása által vett részt ez alkotmányos alapjog gyakorlatában, a biráskodási jogot a nép csak közvetve gyakorolta.'— A hol sem biró választás, sem esküdtszékek nincsenek, a birákat a kormány nevezi ki, ott az alkotmányosság egyik sarkalatos alapjoga a nép kezéből kivan véve[1]).

[1]) A birói tisztviselők választása iránt nem értünk egyet a t. czikkiró meggyőződésével. *Szerk.*

Ezért a ki Magyarországon az alkotmány barátja, a hazafi névre érdemes akar lenni, az esküdtszékek iránt meleg részvéttel fog viseltetni, azok a magyar népjog szerinti fejlesztéséhez hozzá fog járulni, sőt küzdeni is fog, nehogy az alkotmányosság ezen sarkalatos alapjoga, a nép kezéből s gyakorlatából kivétessék.

Midőn az esküdtszékekről gyakorlati észrevételeimet ezen alapeszménél fogva megteendem, felkérlek t. olvasó, ne gyanusits mellékérdekekkel, birói önállóságom, polgári becsületem záloga, melyért sokat fáradtam, küzdöttem, nélkülöztem, — a hizelgés, vagy ellenkezési viszketeg nem kenyerem, de csalhatlanságot sem tulajdonitok magamnak, — ha tehát dicsérek, nem hizelgek; ha rosszallok, nem gyalázok; hanem suum cuique, s jobbat szivesen fogadok.

A ki az esküdtszéki intézmény irodalmával ismeretes, s azon nehézségeket, melyekkel ezen intézmény jogi szempontból jár, figyelembe vette, a mint azokat Dr. Eckmayer jogtanár ur a „Jogtudományi Közlöny“ 1867. évi 29., 31. és 32. számaiban oly szabatosan kifejtette, meglepőnek találhatta a jogbiztonság azon egyszerüségét, mely sajtóügyi esküdtszékeink eljárásában megszabatott, — de nép alkotmányunk egyik nevezetesebb vivmányának is fogja tekinteni azt, hogy épen ezen külön esküdtszékek léptek nálunk legelőbb életbe.

Hogy nálunk is — mint minden kezdetben — a nehézségek halmozódnak, azon szakember csodálkozni nem fog, — a ki a nehézségek előtt szemeit hunyni vagy azokat — kitudja milyen — subjectivitásban keresni akarná: az szakismerettel ne kérkedjék.

Hazai törvényeinknek egyik sajátsága az, hogy a gyakorlati élet szükségletein és elvein alapulván, a törvény gyakorlati kivitelét oly aprólékosan nem szabják meg, hogy a kivitelben még a gyakorlott jogász is gyakran megne akadjon, vagy megszokott gyakorlatát az uj intézménybe át venni akarván, ennek alapelveivel ellentétbe ne jusson.

Ilyen elv-dus az 1848-iki XVIII. 1. czikk, de már annyi magyarázója keletkezett, többnyire pro domo sua, hogy a gyakorlati egyén ember legyen a gáton, ha a kivitelben annyi külön véleményt a törvény szellemével,

TÁRCZA.

Az országos magyar statistikai tanács.

Az orsz. statistikai tanács hosszabb szünetelés után mult deczember hó 28-kán tartott ismét rendes ülést az akademia egyik teremében. A hosszabb szünetet a stat. szakosztály, mint az ülés folyamából kitünt, számos és részben terjedelmes előmunkálatok készitésére használta föl, melyek a tanács elé terjesztetvén, részint végleg tárgyaltattak, részint albizottságoknak adattak ki behatóbb tárgyalás végett.

Az ezen ülés folyamára közakarattal elnökké választott gr. *Bethlen Farkas*, országos képviselő ur, az ülést megnyitván, legelőbb is *Keleti Károly*, a statistikai szakosztály vezetője, mint a tanács előadója tesz jelentést a népszámlálás ügyének jelen állapotáról, s az e végre kiküldve volt bizottság mikénti működéséről. E szerint a bizottsági munkálat a miniszter ur ő excja helyeslését megnyerte; csupán foganatositására nézve tettek alapos, de az ügy tudományos oldalát nem érintő változtatások. Miután pedig a népszámlálás eszközlése a szükséges költségek megszavazásától függ, mig az országgyülés az 1868-ki budgetet nem tárgyalja s meg nem szavazza, a népszámlálás ügye is függőben marad; s ha ez idő alatt oly törvények találnának hozatni, melyek, mint például a honositási törvény a lakosság illetékességére nézve, — az ügyre befolyással lehetnek: az egész munkálat végleges megállapodás végett ujra a stat. tanács elé lesz terjesztve.

Magyarország külforgalmának a nagyobb közlekedési vállalatok szállitási kimutatásaiból való összeállitására nézve szintén külön albizottság mondott véleményt, illetőleg tárgyalta és helyeselte a stat. szakosztály ebbeli javaslatát. A munkálat a miniszter ur helybenhagyását is kinyervén, ép ezen értelemben foly jelenleg egy kisérlet, melynek eredménye mintegy utmutatásul fog szolgálni későbbi hasonló lépéseknek, a mennyiben ki fogja deriteni, miben és mennyiben felelhetnek meg a nagyobb közlekedési vállalatok a forgalmunk tekintetében hozzájuk kötött igényeknek.

Előadó bemutatja továbbá a statistikai szakosztály által készitett indokolt javaslatot hazánk ipar-statistikájának elkészitésére. Bemutatja az előmunkálatokat, melyek e czélra fölhasználtattak; az elveket, melyekből az osztály kiindult, és a mintákat, melyek betöltése által a különféle iparágak, csoportozatok és osztályok szerint lesznek számba veendők és ki fogják tüntetni az ország teljes ipar-statistikai képét. A tanács örömmel fogadja e munkálatot és fontosságát teljesen méltányolván, egyuttal terjedelmesebbnek találja, sem hogy iránta a teljes tanácsülésben rögtön határozni lehessen, — minélfogva az ügyet külön bizottsághoz utasitja, melynek tagjaiul dr. *Konek Sándor* egyetemi tanár, *Hunfalvy János* osztály-tag, valamint dr. *Krenner Sándor*, mint technologiai tanár választattak, szabadságára hagyatván a bizottságnak, hogy tanácskozásaihoz a miniszterium ipar-szakosztályának vezetőjét, továbbá az országos magyar iparegyesület és az ipar- és kereskedelmi kamra néhány tagját is fölkérje.

A statistikai szakosztály másik előmunkálatául bemutat előadó Magyarország bűnügyi, fegyintézeti és börtönügyi statistikájára vonatkozó egy előterjesztést, melyben az ügy fontossága kiemeltetvén, szükségessége is kimutattatik annak, hogy a most már saját törvényei szerint kormányzott Magyarországnak önálló, mindamellett más országokéval is összehasonlitható bűnügyi statistikája legyen. A tanácsban fölmerült azon véle-

és a korszellem követelményeivel kellően részint összeegyeztetni, részint csak is a mellőzendőket mellőzni, — az igazság és jog határain belől — ohajtja.

Észrevételeimet akként intézendem, hogy a fenyitő eljárás általánosságával sajtótörvényeink különlegességére is figyelemmel leszek.

(Folyt. köv.) KACZIÁNY,
a pesti esküdtszéki sajtóbiróság vizsgáló birája.

A külföldi törvények bizonyitásáról a polgári törvénykezésben.

(Vége.)

Sem az osztrák, sem a magyar törvényhozás nem nyilatkozik átalában véve aziránt, vajjon e közokmányok egyik vagy másik német vagy mindkettőjöket is alkalmasaknak tartja-e a szóban levő bizonyitás előállitására; csak egy különös egyes esetben tesz az osztrák törvényhozás világosan említést *külföldi hatóságok bizonyitványairól*, t. i. *külföldi hitelezőknek* osztályozását illetőleg egy, az adós ellen Ausztriában megnyitott csőd alkalmával, kiknek e tekintetben csak akkor lesz hasonló jog szolgáltatandó a belföldiekkel, ha az illető külföldi hitelezők saját külhazájában az osztrák alattvalók is hasonló jogszolgáltatásban részesülnek az ottani honpolgárokkal. E tekintetben azt határozzák az osztrák törvények, hogy kétség esetében az illető külföldiek: „*saját hatóságuktól kiállitott hiteles okmányok* által bizonyitani tartoznak, miszerint a külföldi hatóságok azonos esetekben hasonló jogszolgáltatásban hajlandók részesiteni az osztrák alattvalókat, mint a saját honpolgárokat [1]), vagy hogy az osztrák alattvalók az illető külföldön átalában véve ugyanazon jogokban *részesülnek*, mint az ottani honpolgárok [2]).

Ha az idézett törvényrendelések szövegét s tartalmát tüzetesebben elemezzük, ugy ki fog tünni, hogy az illető külföldi hatóságok által e tekintetben kiadandó okmányok tulajdonképen nem bizonyitványok valamely az idézett tartalmat magában foglaló *törvénynek* fennállásáról vagy értelméről, — hogy t. i. az osztrák alattvalók a külföldön hasonló jogi elbánás alá esnek, mint az ottani honpolgárok, — hanem csak annak bizonyitására szolgálnak, miszerint a külföldön e tény csakugyan igy áll, hogy tehát a hasonló jogi elbánás mindkétrendü alattvalókra nézve ott csakugyan *gyakorlatban van*, s erre utalnak kétségenkivül a fennidézett szavak is" miszerint a külföldi *hatóságok . . . hasonló jogszolgáltatásban hajlandók részesiteni* az osztrák alattvalókat is", és továbbá „hogy az osztrák alattvalók az illető külföldön ugyanazon jogokban *részesülnek*, mint az ottani honpolgárok."

E törvényrendelésekre támaszkodik *per analogiam* az osztrák biróságok törvényszéki gyakorlata, midőn külföldi törvények bebizonyitására csakis egyedül a külföldi hatóságok *bizonyitványait* akarják elfogadni. E nézet ellen azonban mégis lehet nehézségeket támasztani. Az idézett törvényekből ugyanis már azért sem lehet *analogia utján* következtetést vonni oly esetekre, melyekben a külföldi *törvénynek magának, — érvényességének, magyarázatának, és előforduló egyes esetekrei alkalmazásának bizonyitása* forog szóban, miután, mint már mondva volt, az idézett törvényrendelések nem annyira a külföldi hatóságoknak valamely ottani törvény létezéséről, vagy egy ottani törvény értelméről tanuskodó bizonyitványairól, hanem inkább csak az abbeli hatósági elismerésről szólanak, *mit* követnek az illető külföldi hatóságok vagy maga a külállam az osztrák alattvalókra nézve *valósággal*. Ezt a külhatóságok teljes határozottsággal bebizonyithatják ugyan, miután *saját eljárásuk módja* előttük ismeretlen *nem lehet*. De mily kevés megnyugtatást állithatnának elő bizonyitványaik aziránt, vajjon ez vagy amaz törvény az ő honukban érvényes-e, igy vagy amugy értelmezendő-e, s bizonyos előforduló egyes esetre alkalmazható-e, miután *épen ez* sokszor nagyon is kétséges és vitás. Csak vegyünk fel nehány vitás kérdést az osztrák jog köréből, mennyire vitás az, vajjon a római jog a hübérjogra, a váltó- és kereskedelmi jogra nézve még mindig segéd-

[1]) Allg. Concursordnung §. 27. — 1786. évi aug. 14-kén kelt udvari rendelet.

[2]) Westgallicische Gerichtsordnung § 164. — Italienische Gerichtsordnung §. 155.

mény, hogy a jelen átmeneti korszakban, midőn a codificatio küszöbén állunk, talán el kellene ez ügyet ejteni addig is, míg megállapitott törvények állandó minták használatát lehetségessé teszik, — nem talált pártolásra. Sőt határozottan kiemeltetett más oldalról, hogy az átmeneti korszakra is, habár tekintettel a codificationalis munkálatokra, kell a bünügyi adatok pontos gyüjtéséről és helyes feldolgozásáról gondoskodni, miután épen fontos statistikai adatok képezik a codificatiónak és uj törvények hozásának megbecsülhetetlen, mellőzhetetlen alapját. E szempontból indulva ki, utasitotta a tanács ezen tárgyat is külön bizottsághoz; melynek tagjai lesznek: *Ocsvay Ferencz*, igazságügyminiszteri osztálytanácsos és dr. *Konek Sándor*; a szintén megválasztott dr. *Kautz Gyula* pedig maga helyett az ország e tekintetben egyik legelső tekintélyét dr. *Pauler Tivadart* véli fölkérendőnek; mi el is fogadtatván, még a királyi tábla és az ügyvédi kar is fel fog kéretni, hogy e tanácskozmányokba néhány tagot küldjön ki.

Még egy nagyfontosságu tárgy terjesztetett a stat. szakosztály által a tanács elé, t. i. az egyleti kataszter, s az összes egyleti és társulati élet és működés statistikai kimutatására czélzó javaslat. Az előterjesztés mellett bemutatott számos, a különféle létező egyletek külön viszonyaihoz alkalmazott minták tüzetes megvizsgálására külön bizottságot választott a tanács; tagjai: *Ribáry József*, belügyminiszteri osztálytanácsos, *Frank Antal*, hitelintézeti igazgató, *Horváth Zsigmond* tanár, *Szénássy Károly*, kereskedelmi kamrai titkár és *Hajduska József*, biztositási intézeti hivatalnok.

A tanács megvitatása alá bocsátott azon kérdés: mikép volna Magyarországon a statistikai adatok gyüjtése és beszolgáltatása a czélnak leginkább megfelelőleg szervezendő, — rövid, de beható vitát idézett elő, melyből kitünt, hogy egyes adatokat szolgáltathatnak ugyan magánosok és testületek vagy társulatok, de hivatalos adatok gyüjtésére csakis a hatóságok alkalmasak és kötelezhetők. Ennélfogva a helyhatóságok végleges szervezéseig nagyobb hivatalos gyüjtések nem is volnának elrendelendők, mert az eredmény bizonytalan; a jövő biztositása végett azonban felkérendő a m. kir. belügyminiszterium, hogy a megyék rendezésére vonatkozó törvényjavaslat kidolgozásánál legyen tekintettel a helyhatóságok statistikai munkálkodására s azt törvényes kötelességökké tegye.

Dr. *Konek Sándor* a jelenleg is begyülhető anyag feldolgozását mindamellett szükségesnek tartván, nevezetesen a népesedési mozgalom adatait szeretné az illető lelkészektől 1866-ra és 1867-re is bekivántatni, mi általában elfogadtatván, erre nézve a miniszterium a tanács által sürgősen felkéretni határoztatott.

Dr *Kautz Gyula* fölvilágositást kér a stat. szakosztály vezetőjétől, vajjon létezik-e már valami megállapodás arra nézve, hogy a statistikai szakosztály közleményekkel lépjen és minő alakban a világ elé? mire a szakosztály vezetője azon felvilágositással szolgál, hogy rendszeres statistikai évkönyv megindítása eddig még lehetetlen ugyan, mindamellett már sajtó alá készül egy része oly munkálatoknak, melyek talán „*Hivatalos statistikai közlemények*" czim alatt, időhöz nem kötött, de 1868. folyamában több izben megjelenendő füzetekben lesznek közrebocsáthatók. Ez alkalommal kérdi előadó, miután a stat. tanács fenn kivánja magának tartani, hogy a mi a statistikai hivatal által közrebocsáttatik, arról előbb a tanács mint, némileg erkölcsi felelősséget vállalt testület, szerezzen tudomást: miként kivánja ezen jogot gyakorolni? mire határozattá lett, hogy a sajtó alá készitett munkálatok áttekintés végett adassanak ki egy három-tagu bizottságnak, melynek tagjaiul dr. *Kautz Gyula*, dr. *Konek Sándor* és *Korizmics László* urak választattak meg.

**

forrás-e, vajjon az osztrák közönséges polg. törv. rendtartásnak a beszámitási jogot illető szabályaira nézve az ujabb közönséges polg. tkönyv rendelései derogativ hatálylyal birnak-e, továbbá — mellőzve a kétes és különböző értelmü magyarázat számtalan eseteit — vajjon bizonyos az *államkötelezvények* vagy *sorsjegyekkeli* kereskedésnél és sorskötéseknél a *fogadás* s az *adásvevésre* vonatkozó törvényrendelések alkalmazásba veendők-e vagy sem? — Miként fogadhatnák el tehát az itteni birróságok teljes megnyugvással az ilyféle, magát a külföldi törvényt illető bizonyitványban nyilvánitott egyéni véleményét valamely egyes külföldi hatóságnak egy kérdéses külföldi törvény érvényes magyarázata, alkalmazhatása felett irányadó szabály s biztos határozat gyanánt külföldi jogkérdésekre nézve, melyek iránt talán még maguk az illető külföld legtekintélyesebb jogtudósai, s legfőbb törvényszékei sem jutottak el megállapodáshoz.

Ha a kérdéses ügy már e tekintetben is eléggé aggályos, ugy annak aggályos voltát nem kis mértékben fokozza még egy további azon kérdésből meritett nehézség is, mily rendü külföldi hatóság által — *jogszolgáltatási* vagy *politikai* hatóság által — adassanak-e ki az illető bizonyitványok, hogy azok itt bizonyitó erejüeknek tekintethessenek? — És ha a válasz — a mi sokkal valószinübb — az *elsőrendüeket* fogja e tekintetben illetékeseknek nyilvánitani, ismét az lesz a kérdés, vajjon az illető ország *legfőbb törvényszéke* vagy mégis legalább valamely *főtörvényszéke* részéről kell-e bizonyitványoknak kiadva lenniök, vagy talán elégségesek-e erre nézve valamely *alsó biróságnak* — tehát ha léteznek — valamely *egyes birónak* is bizonyitványai, és *melyiknek* ezek közül minden egyes esetben? Mindezen kérdéseket az osztrák törvényhozás meg nem oldotta, s még kevésbbé a magyar. A biróságok maguk legyenek tehát hatósági müködésük körén belöl hivatva ezen, s ezekhez hasonló kérdéseket belátásuk szerint megoldani? — holott ezek, a mi természetes, a legtöbb esetekben az idegen államok birósági és politikai hatóságainak szervezését, egymáshozi viszonyzatát, s az egyes külhatóságok hatáskörét s illetékességét nem is ismerik kellően.

A fennfelállitott véleménynyel azonfelül ellenkeznek az osztrák törvénykezési rendtartásoknak a *külföldi okmányokkali bizonyitás körüli* szabályai is. E szabályok ugyanis megkivánják az illető okmányok bizonyitó erejére nézve, hogy azok: *„az illető külföldön ily hivatalos okmányok kiadására különösen hivatott hatósági személyektől származzanak* [1]).

De fel vannak-e azon külföldi hatóságok, melyeknek a külföldi törvény iránti hivatalos bizonyitványaival — ezek közönségesen külföldi biróságok bizonyitványai — saját belföldi biróságainknak beelégedniök kellene, az ottani törvények érvényessége, magyarázata s gyakorlati alkalmazása feletti hivatalos okmányok kiadására csakugyan jogositva? — E kérdést alig merjük *„igen"*-nel megoldani, és mégis egyedül azon bizonyosság, miszerint e kérdés igennel oldandó meg, képezi minden egyes ily okmány bizonyitó erejének alapfeltételét. Mikép tekinthetjük ezt bizonyitó erejünek, mig azon kérdés iránt meg nem bizonyosodtunk?

E vizsgálódásból kitünik, miszerint az idegen törvények bizonyitásának fennemlitett második módja, vagyis azoknak a *hirdetési parancscsal ellátott eredeti törvényszöveg általi bizonyitása* elsőbbséget érdemel. Minden törvény bizonyára egy, ilyféle közokmányok kiadására különösen feljogositott személy által (a fejedelem vagy miniszterei által) van kibocsátva, s a hirdetési nyiltparancs végén az uralkodónak vagy miniszterének — vagy közönségesen mindkettőjöknek — névaláirásával találkozunk. Ily okmányok tehát a közokmányok jellegét s azok bizonyitó erejére szükséges kellékeket teljes mérvben birják. Mindemellett gyakran találkozunk azon véleménynyel, miszerint ily módon a kérdéses bizonyitás elő nem állitható, s e mellett azon érv szokott felhozatni, hogy ezen esetben, jóllehet az idegen törvény maga *eredeti szövegben* hozatott fel, még sem lehet tudni, vajjon az *még jelenleg is* hatályban van-e, s nem lett e egy ujabb törvény által egészben vagy részben hatályon kivül helyezve, vagy legalább módositva. Ezen érv azonban jelentéktelen, s hogy ezt bebizonyitsuk, ismételnünk kell azon, már jelen értekezésünk elején felállitott tételt, mely szerint *idegen törvények* azon államon kivül, melynek számára hozattak, csak mint *puszta tények* jelenkeznek. Az ilyféle tényeknek — vagyis az idegen törvényeknek — *jogkövetkezménye* pedig azoknak *hatályossága*. Valamint azon állitás megalapitásához, miszerint bizonyos jogkövetkezmény egy azt megelőző ténydologból származott, *elégséges*, hogy az állitó csupán *magát a ténydolgot* bizonyitsa be, melyből az illető jogkövetkezményt leszármaztatja vagy leszármaztatni akarja, a nélkül hogy köteles volna bizonyitani azt is, miszerint e jogkövetkezmény *még mindig fennáll*, vagy más szavakkal: a nélkül hogy köteles volna bizonyitani, miszerint semmi ujabb esemény nem történt, mely azt megszüntette volna, s ezt inkább az *ellenfél* ha állitásképen ellenveti, mint saját *kifogását* tartoznék bebizonyitani, épen ugy áll a dolog az *idegen törvényre* s annak *jogkövetkezményére*, vagyis *hatályosságára* nézve is. Valamint tehát például a felperes, ki állitja, miszerint az alperes neki egy kölcsönszerződésből bizonyos pénzösszeggel adósa, nem tartozik bizonyitani mást, mint az érvényes *kölcsönszerződés valóságos megkötését*, melyből az adós elleni *követelése* — mint annak *jogkövetkezménye — keletkezett*, s ennek ellenében az *alperes*, ha azt vitatná, hogy egy ujabban bekövetkezett ténydolog által a *kölcsönszerződés jogkövetkezménye*, t. i. felperes követelése ismét *meg lett szüntetve* (mert például a kölcsönösszeg már vissza van fizetve, vagy mert talán a hitelező a tartozást elengedte), e tényt — mint kifogást — tartoznék bebizonyitani; épen ugy azon peres fél, ki valamely idegen törvény jogkövetkezményét — vagyis annak *hatályosságát* — állitja, nem tartozik egyebet bizonyitani mint azt, hogy e törvény csakugyan kibocsáttatott s ezt vagy amazt tartalmazza, s ennek ellenében a peres ellenfél, ha azt vitatja, hogy az idézett idegen törvény *hatályosságát* egy *ujabban kibocsátott* törvény által egészben vagy részben ismét elvesztette, ezen *ujabb törvény kibocsátásának tényét* — mint kifogást — tartozik bebizonyitani. Ha pedig a peres *ellenfél* maga e kifogással nem élt, ugy a biróság nincs feljogositva egy, a másik peres fél által felhozott és bebizonyitott idegen törvény hatályosságának tartamát kétségbevonni, mert különben *hivatalból* pótolná azon kifogást, melyet az ellenfél nem támasztott, a mire a birónak sem Ausztriában, sem Magyarországban joga nincs, miután itt a birónak tiltva van polgári perekben hivatalból eljárni, hacsak valamely különös törvény által nincs erre utasitva [1]), a fennforgó esetben pedig ily törvényt fel nem mutathatunk; — ezáltal azonfelül az állam által kijelölt *birói* szerepét a peres fél *képviselőjének* szerepével is felváltaná, s igy hivatala határain tullépve, ebbeli kötelességeit is megszegné.

Dr. EKMAYER ÁGOSTON,
kassai kir. jogakad. nyilv. r. jogtanár.

[1]) Allg. Ger. Ord. §. 112. — Westgallicische Gerichtsord. §. 180. — Italienische Gerichtsord. §. 170.

[1]) Osztrák polg. törv. rendtartások §. 1.

Levél a szerkesztőséghez.

A „Törvényszéki Csarnok“ m. évi 94. számában Horváth Boldizsár igazságügyminiszter urnak Szokolay István urhoz, a czimzett lap szerkesztőjéhez intézett „Nyilt levelét“, valamint az „Esti Lap“ m. évi deczemb. 10-ki számában egy névtelen irónak a „Törv. Csarnok“ s Szokolay István ellen szóló czikkét olvasván, amennyiben ezen nyilatkozványokkal érintkezésben álló alább érintett müvemnél fogva érdekelve vagyok, s a mondottak egy részét nevem kitétele nélkül is rám vonatkozónak kell tekintenem: a támasztható félreértések elkerülése végett erkölcsi kötelességemnek tartom a következő nyilatkozatot kiadni s közrebocsátani.

A magy. kir. igazságügyminiszteriumnak a „polgári törvénykezési rendtartás“ tárgyában kiadott törvényjavaslatára birálatot irtam; ennek első füzete e czim alatt: „Magyar igazságügyi törvényhozás“ october havában megjelent, miként ezt a hazai lapok is jelentették.

Én ezen munkában a miniszteri törvényjavaslatot politikai párthajlam és ellenszenv nélkül, törvénykezési elveim szerint, a függetlenség és igazságszeretet álláspontjából biráltam meg. Elismertem a jó irányt hizelgés nélkül; s legkevésbbé sem tartózkodtam kimondani nézetemet, a hol valamit nem helyeseltem. — A ki müvemet olvassa, legelőször is azt veszi észre, hogy nem kardoskodtam a kormánymü, s igy a kormány mellett; — de azután akárhányszor olvassa azt egészen át; akármily éles szemekkel vizsgálja meg annak minden betüjét, nem fog abban semmit találni, miből következtetni lehetne, hogy a kormány ellen támadást intézni, az igazságügyminiszter vagy a javaslatkészitők személyét, codificationalis tehetségét compromittálni szándékoztam volna. — Azt mondtam ugyan, hogy a javaslatot ugy a mint van, nem ajánlhatom elfogadás végett; azon részig, meddig birálatom terjed, kimutattam a nagyobb hiányokat, miket hiányoknak tartottam s tartok ma is; — de egy helyen sem mondtam azt, hogy a javaslat egészen használhatatlan munka, hogy annak hiányait kijavitani, s ekként a javaslatot elfogadhatóvá tenni épenséggel nem lehetne. Én a fennálló perrendszabályoknak fenntartását s nehány szakaszszali kijavitását tanácsoltam azért is, mert igy a törvénykezési nagyobb bajokon hirtelen lehetne segiteni; továbbá mert a törvénykező közönség Magyarországban az 1849. év vége óta egymásra halmozott ideiglenes törvényszabályok olvasásába is belefáradt, s attól lehet tartani, hogy nem igen nagy kedvvel nyul a javasolt törvény kellő tanulmányozásához, miután az csak ideiglenes kisegitő munka gyanánt mutattatott be, mely e szerint a küszöbön álló codificatió által egy másikkal lenne beváltandó. — Nézeteimet a legegyszerübb nyelven mondottam el, nem kerestem s nem válogattam szavakat, hogy nem kedvező itéleteimet udvarias simitással mondjam ki, — de ugy hiszem, tiszteletlenségre, kiméletlenségre s minden ároni gáncsoskodásra egy szavam sem mutat.

A „Törv. Csarnok“ ez idei 88—93. számaiban a lap szerkesztője, Szokolay István ur emlitett müvemet ismerteti, — de nemcsak ezt mutatja be a közönségnek, hanem elmondja közben saját elveit és nézeteit is.

A hat ismertető czikk feliratában müvem mellett még Dauscher Antal pozsonyi ügyvéd hasonnemü német munkáját nevezi meg; s ugy látszik, müvemet Dauscher füzetkéjével ugyanazon tartalmunak, ugyanazon irányunak tartja, és talán ez az oka, hogy Szokolay ur nem vévén észre a kettő közti különbséget, müvem ismertetésénél *Dauscher ur nyelvén beszélt!*

Én köszönettel tartozom s köszönetet nyilvánitok Szokolay urnak, hogy müvem iránt figyelmet tanusitott s azt figyelembe ajánlotta, — mig a „Jogt. Közl.“ még eddig róla semmit sem szólt*); hanem kijelentem, hogy a mennyiben a „Törv. Csarnok“ az általam szorosan megtartott tárgyilagos kritika határait az „Esti Lap“ állitása szerint bántólag tullépte volna, ebben nekem semmi részem, és igy arra nézve semmi mondanivalóm nincsen. — Én csak arra teszek észrevételeket, a mi reám is vonatkozni látszik.

Ugyanis az „Esti Lap“ nov. 25-diki számában egy czikk Szokolaynak szemrehányást tesz, miért nem hoz a „Törv. Csarnok“ kritika helyett javaslatot? E kérdést magamra is vehetem, miért nem irtam kritika helyett javaslatot?

Erre felelnem kell. — Munkám bevezető czikkében előrebocsátottam nézetemet, miszerint az igazságügyi törvények csak ugy jók és állandók, ha bizonyos rendszert képeznek; ha a jogelvek, jogfogalmak, a jogi nyelvezet mindenütt, a törvényhozás minden ágában, minden részecskéjében ugyanazonosak, ha az egyes törvényeket, s ezeknek legkisebb részeit is ugyanazonegy szellem köti össze egy egészszé. Ugyanezen bevezető czikkben kimondtam azt, miként egyes codificationalis munkálatot csak ugy vélek egészen elkészithetőnek, ha az összes igazságügyi törvényhozás rendszere legalább alapelveiben már meg van állapitva.

Én jelenleg ezen rendszer összeállitásán dolgozom; mondhatom, meglehetősen tisztában vagyok a főelvekkel, s azokhoz képest maholnap már egy perrendtartással is előállhatnék; de mi haszna lenne most még egy ily uj perrendtartásnak, mely a fennálló többi igazságügyi törvények rendszeréhez nem illenék?

Hanem azon néhány §-al, melyekkel a fennálló perrendszabályokat kiegésziteni, kijavitani vélem, akármikor tetszik, szivesen szolgálhatok, és hogy azokat már eddig is nem tettem közzé, csak az az oka, mert tudom, miszerint az országgyülés bizottsága a miniszteri javaslatot alapul elfogadta, s annak átalakitásán dolgozik, s a munkával már eddig talán egészen el is készült. — Pedig azt is előre lehet látni, hogy az országgyülés többsége e munkálatot el fogja fogadni. — Ezt legalább ugy mondják. — Jó lesz-e a munkálat, illetőleg annak elfogadása és szentesitése után a törvény? az más kérdés! — Azon körülmény, hogy a bizottság csaknem több időt fordithatott az átdolgozásra, mint amennyit a miniszterium a nehezebb munkára, az első megkészitésre forditott; továbbá, hogy azóta több felhasználható észrevételek jelentek meg, igen ezen körülmények, nemkülönben az országgyülési bizottságnak dicsért jártassága és buzgalma egy használható mü reményével kecsegtetnek, — s talán nem árt meg azt hinni, hogy a törvénykezési bajon igy is segitve lesz. — Hiszem s várom, hogy a bizottság munkálata, mely mint hirlik, a javaslaton nevezetesebb változtatásokat tett, az országgyülési tárgyalás előtt ki fog nyomatni, s annak áttanulmányozására elégséges idő engedtetik; — majd akkor ahhoz is hozzászólok, s egész nyiltsággal elmondandom véleményemet; de egyelőre nem tartanám igazságosnak a bizottság dolgozatáról a még nem is sejthető eredmény felett a siker vagy sikertelenség itéletét kimondani.

Én még megitéléseimben is kerülöm, a mint tudom, az elhirtelenkedéseket.

Pécs, 1868. évi jan. 4. Dr. DIETRICH IGNÁCZ,
h. ügyvéd.

*) Elvünk volt semminemü észrevételre nem tenni megjegyzéseket. Egyébiránt a munka megjelente lapunk 48. számában meg van emlitve.
Szerk.

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.“

(Folytatás.)*)

Hatodik czim: A perorvoslatokról.

Mi azon eseteket illeti, melyekben a rendes, illetőleg sommás eljárásban semmiségi panasznak van helye, ezek a javaslat 229. és 230-dik §§-aiban rendszeresen egybe vannak állitva, a végrehajtási eljárás folyamában megengedett semmiségi panasz jogesetei viszont a 290-dik §-ban soroltatnak elő; a semmiségi panasz minden lehető eseteinek ezen rendszeres egybeállitása különösen méltánylandó.

A mi már az egyes eseteket illeti:

a b) pontot, melynek vége jelenleg csupán az illetőség tekintetében törvényes határidő alatt közbevetett kifogásra, igy tehát egyedül a rendes eljárásra szoritkozik, a bevezető sorok, és a 239-dik §. általánosságánál fogva szintén világosan kiterjesztendőnek vélném a sommás eljárásra is, igy tehát valamint a 229-dik §. ugy ennek megfelelőleg a 63-dik §. utolsó sorai ily értelemben módositandók volnának, minden alperes egyaránt és jogosan követelhetvén, hogy valamint a rendes, úgy a sommás eljárásban is csak illetékes birája mondjon fölötte itéletet, s hogy a mennyiben a biró illetéktelensége vagy érdekeltsége ellen sommás eljárásban maga helyén, vagyis mindjárt a tárgyalás kezdetén kifogást tett, ezen kifogása azonban elvettetett, ez ellen az érdemleges itélet meghozása után semmiségi panaszszal mint külön jogorvoslattal, élhessen;

az e) pont általánossága mellett nem ártana világosan kifejezni, vajjon a nem törvényszerüen lett megidézésből meritett semmiségi eset, mely csak a 190-dik §-ba ütköző szabályellenes kézbesitésre, továbbá a sommás eljárás 71. és 82-dik §§-aira látszik szoritkozni, a rendes eljárás körébeni megjelenést kiszabó 88-dik §-ra is alkalmazandó-e vagy sem?

a k) pont ellenkezésben van a 248-dik §-al, mert ezen §. utósorai szerint, ha a jogérvényes itéletben foglalt eskületételére kitüzött határnap elmulasztása esetében az igazolási kérelem megengedtetik, ez ellen nincs helye perorvoslatnak, holott a 229-dik §. k) pontja egész általánosságban helyt ad a semmiségi panasznak, ha a szóban forgó határnap-mulasztási esetben az igazolási kérelem fölött hozott véghatározatot *bár melyik fél* is sérelmesnek tartja; már pedig az igazolást megengedő végzést az ellenfél minden esetre sérelmesnek tekintheti magára nézve;

az l) pont szerkezete nagyobb világosság és szabatosság tekintetéből igy volna módositandó: ‚ha a valamely perirat beadásának elmulasztása miatti igazolási kérelemnek hely nem adatott.‘

A 238-dik §-ban ezen kifejezés után: ‚sem annak végrehajtása‘ kellő határozottság szempontjából kiteendő volna: ‚a mennyiben annak a jelen törvénykezési rendtartás szerint helye van‘ — végre

a semmitésre nyilvánvaló vétség által okot szolgáltató biró által az ügyfeleknek adandó kárpótlás mikénti kiszabásáról is határozott intézkedés volna a 241. §-ban teendő.

IV. és V. Az *igazolási és perujitási* jogorvoslatoknak egymástóli szabatos elkülönitése, s mind kettő hol, mikor, mikénti és mily idő alatti használhatásának s érvényesithetésének határozott körvonalozása a javaslat becsét neveli, mert eddig az igazolás a többi jogorvoslattal gyakran felcserélve használtatott, különösen a postán küldött felebbezvényeknél az ügyletek vétsége nélkül közbejött késedelem orvoslása majd igazolási, majd felebbezési, majd ismét perujitási uton történt, — most azonban határozottan ki van mondva, hogy a sommás eljárásban a megjelenés elmulasztása miatt igazolási kérelemnek helye nincs, mindkét félnek szabadságában állván a pert szintén sommás uton megujitani, vagy a 82. §. végpontjában kijelölt két esetben a késedelem alapján hozott itélet ellen semmiségi panaszszal élni, — továbbá, hogy a rendes eljárás folyamában csak itélethozatal előtt van helye az igazolásnak, s hogy ezen jogorvoslattal a per folyama alatt mindenik fél csak egyszer élhet, itélethozatal után pedig a végrehajtásig ismét csak egy izben, és csupán akkor van helye az igazolásnak, ha a jogérvényes itéletben foglalt eskü letételére kitüzött határnap elmulasztatott.

A perujitás eseteit tartalmazó 249. §. b) pontja szabatosabban s határozottabban volna szerkesztendő, s e tekintetből az utolsó két sor következőkkel volna bővitendő: ‚mindkét esetben a felebbezvény beadására kiszabott határidő stb.‘

Az ujitási közbeszóló kérdésnek a főügygyel együtti tárgyalása s a perujitás megengedésének vagy megtagadásának a főügygyel együtti eldöntése a jelenlegi idővesztő rendszernél hogy mennyivel előnyösebb, mutogatni szükségtelen; ezen a jogszolgáltatás gyorsitását czélzó szabálynak az ujitott perek lefolytatásánáli további érvényesitése szempontjából azonban helyén volna, hogy különösen oly esetekben, midőn az ujitó felperesek, mint az alapperben volt alperesek, a perujitás által nem akadályozott kielégitési végrehajtással sujtatnak, ezek az ellenfél perhuzási törekvése ellen védve legyenek, hogy tehát ily esetekben halasztásnak csak kölcsönös beleegyezése mellett lehessen helye, — továbbá, hogy a biróságok az ily sürgős természetü ujitott pereket soron kivül tartozzanak felvenni s elintézni.

A 250. §. c) pontjánál azon kérdés merül fel, vajjon helyes-e, hogy a kielégitési végrehajtást különben sem akadályozható perujitással azon fél nem élhet, ki a perujitás jogáról okmányszerüleg világosan lemondott, holott hasonló esetben a birtokon kivüli felebbezés el nem záratik; — ámde a szóban forgó két eset között lényeges különbség van, mert a perujitó előtt az alapperben nem voltak elzárva a perorvoslatok, s neki szabadságában és módjában volt ügyét a felsőbb biróságok által megvizsgáltatni; ha pedig az alapperbeli elmarasztalás a megjelenési, illetőleg perfelvételi határidő elmulasztása indokából keletkezett, ezt az illető fél csak magának, vagy ügyvédjének tulajdonithatja.

A 254. §-t ugy kell véleményem szerint érteni, hogy kétszeri perujitásnak *ugyanazon fél részéről* nincs helye, mert az alapperben nem használt, s lényegileg a per tárgyára vonatkozó uj bizonyitékok mellett a pervesztes fél a 249. §. c) pontja értelmében ügyét megujithatván, ekképen perujitással mind az alapperbeli felperes, mind az alapperbeli alperes, mint pervesztes felek, külön-külön élhetnek.

Hetedik czim: A biztositási intézkedésekről.

A biztositási intézkedéseknek két legszükségesebb neme vétetett fel a javaslatba, t. i. a zárlat és a biztositás; hogy a némely régibb törvényeinkben gyökerező u. n. sequestrumot, mely leginkább közigazgatási uton érvényesithető, különböző azon zárlatnak, mely a törvénykezési rendtartás VII. czimét képezi, mily esetekben van helye, a 257. §-ban kellő szabatossággal meg van határozva, azonban a két alaptétel, mint csak együttesen érvényesithető, az s betüvel egybekötendő,

a 263. §. utolsó előtti sora pedig bővitendő volna következőkkel: ‚a zárlat foganatositását, illetőleg a már

*) Lásd a „Jogt. Közl.“ 1867. évf. 52. sz.

foganatositott zárlat érvényben tartását' stb., mert a 261. §. értelmében a zárlat azonnal foganatositandó, s a zárlatot elrendelő törvényszéki végzés a zárlat foganatositása alkalmával kézbesittetvén a panaszlottnak, a netán közbevetett kifogások és felfolyamodásnak különben is csak a zárlat foganatositása után lehet helye.

A 265. és 266. §§-okban a zárlatot szenvedő fél költségei és kárai tekintetében eltérő intézkedés van, a szerint, a mint a zárlat jogérvényes végzés által érvénytelennek vagy szükségtelennek nyilvánittatik; holott véleményem szerint a dolog lényegére nézve semmi különbséget nem tesz, vajjon a zárlat érvénytelennek vagy szükségtelennek mondatik-e ki a jogérvényes végzés által, mert a szükségtelennek nyilvánitott zárlat mindenesetre szintén érvénytelennek tekintendő; az idézett szakaszok tehát egyértelmű szerkezettel egyesitendők volnának.

A biztositás, illetőleg biztositási végrehajtás által, a mennyiben ennek különösen a per megindítása előtt is hely adatik, nagy hézag lett törvénykezési eljárásunkban betöltve, mert az 1840: XV. tcz. II. r. 146. §. alapján igénybe vett előleges biztositási végrehajtást, mint a birói zárral nem azonositható intézkedést a hétszemélyes tábla ekkorig következetesen elutasitván, a felpereseknek csak hasztalan költségek okoztattak, s a biztositási eljárás nemcsak ingatag volt, hanem végeredményben rendesen meg is hiusult.

TÓTH LAJOS,
h. ügyvéd.

(Folyt. követk.)

A szász királyság ügyvédi rendtartása [1]).

I. Fejezet.

Az ügyvédi hivatal s az ügyvédek kinevezése.

1. §. Az ügyvéd hivatása: oly ügyekben, melyeknek czélszerű véghez vitele jogismeretet tételez fel, azokat, kik e miatt hozzá fordulnak, törvényszékek és más törvényhatóságok előtt szóval és irással képviselni, nem kevésbé a feleknek törvényhatóságuk elé tartozó, ugyszintén minden egyéb ügyleteikben, jogismeretök által segélyökre lenni.

2. §. Az ügyvédség gyakorlatára csak az bocsátható, ki

1) a szász királyság polgára;

2) nem büntettetett valamely becstelenitő büntett miatt, vagy nem oldatott fel feltétlenül annak vádja alól, avagy életmódja és tettei által a közbecsülést el nem játszotta;

3) a huszonötödik évet betöltötte, és

4) az előirt vizsgálatot letette,

5) nem vállalt állam hivatalt vagy más oly hivatalt, melylyel az ügyvédség törvény vagy alkotmányos rendelet erejénél fogva össze nem egyeztethető, s kinek

6) egyáltalán életpályája nem ellenkezik az ügyvédi hivatással.

3. §. A kinevezés az ügyvédi hivatalra, az igazságügyi miniszterium által kérvény folytán teljesittetik.

4. §. Azok, kik az ügyvédségre képesitő vizsgálatokat letették, annak ideje szerint lajstromba iktattatnak, s ezen beiktatás sorrendje szerint tarthatnak igényt a kineveztetésre.

5. §. Az igazságügyi miniszterium az ügyvédek kinevezésénél nincs határozott számhoz kötve, de a közélet szükségleteit fogja irányadóul venni s a szerint a kinevezések számát meghatározva, azt évenkint közzéteendi.

6. §. Az ügyvéd nem gyakorolhatja előbb hivatalát, mig az igazságügyi miniszterium, vagy egy általa felhatalmazott törvényszéktől annak gyakorlatára nem köteleztetett. A kinevezés és kötelezés pedig ezután kihirdettetik.

A kötelezésnél esküvel igéri, hogy a reá bizott hivatalt lelkiismeretesen, törvényszerűen s szorgalommal fogja kezelni.

Erre legitimatiója végett oklevelet nyer.

7. §. Szabály szerint (l. 8. §.) a kinevezett ügyvéd szabadon választhat lakhelyet. Azt azonban esküje előtt, vagy annak alkalmával; — minden későbbi, egyik törvényszéki kerületből másikba való költözködést pedig 14 nap alatt az igazságügyi miniszteriumnál bejelenteni tartozik. Minden ily bejelentés elmulasztása öt tallér fegyelmi büntetést von maga után.

8. §. Ha valamely helyen szüksége jelentkezik annak, hogy ott ügyvéd lakjék, vagy hogy az ott levők száma nagyobbittassék, — ezt az igazságügyi m. kihirdetendi. Ha erre három hó mulva nem jelentkezik ügyvéd, ki az ott letelepedésre ajánlkoznék, a 4. §-ban emlitett jelöltek közül egyet, ki az ott lakásra késznek nyilatkozik, s pedig a mennyiben többen volnának a jelenkezők, a 4. §-ban emlitett sorrend szerint fog kinevezni. Ki ily módon lőn kinevezve, ezen lakhelyét kineveztetése után számitandó öt év alatt az ig. min. engedélye nélkül nem változtathatja. Ha pedig ez ellen vétene, ez idő lefolytáig felfüggesztetik az ügyvédség gyakorlatától.

II. Fejezet.

Az ügyvédek jogai és kötelességei.

9. §. Az ügyvéd hivatáskörébe tartozó ügyek vitelétől mindenki eltiltatik, kit a törvény, vagy különös rendelet kiváltsága nem illet.

10. §. Az ügyvéd kötelessége azokat, kik hozzá fordulnak, becsületesen és hűségesen támogatni, tanácsot csak gondos megfontolás után meggyőződése szerint adni; a reá bizottakat a lehető leggyorsabban s lehetőleg legkevésbbé költségesen teljesiteni; a vitás kérdések kiegyenlitését előmozditani; a jogügyletek tárgyalása és bevégezténél ügyelni arra, hogy mindaz, mi érvényük és biztositásukra vonatkozik, tekintetbe vétessék; a vele közlötteket titokban tartani s azokat csak annak mondani meg, kinek azt követelni joga van; tartózkodni az ellenfél iránti minden kedvezéstől, nevezetesen perben az előtte ismert vád és védeszközök mellőzése, vagy az igazság elferditése által; szó és irásbeli előadásoknál magát röviden, határozottan s őszintén kifejezni, a nélkül azonban, hogy a hatóság iránt tartozó illemet sértené meg; bárkire nézve sértő nyilatkozatokat nem használni, — és átalában hivatalos eljárásban az erre vonatkozó törvényeket és rendeleteket követni.

11. §. Az ügyvéd köteles szabály szerint minden hozzá fordulónak jogtanácsával szolgálni.

12. §. De meg kell azt tagadnia:

1) ha törvényellenes vagy alaptalan jogügyletben;

2) ha oly polgári, akár vitás akár nem vitás ügyben, melynél mint biró vagy jegyző; vagy oly büntető ügyben, melynél mint biró, államügyész vagy jegyző működik;

3) ha oly ügyben, mely általa mint jegyző által vétetett fel, kivévén a váltóóvást, akár ez ügy védelme, akár megtámadása forog szóban, — szólittatott fel ügyvédi segélyre;

4) ha az ellenfélnek ugyanezen, vagy ezzel összefüggő ügyben nyujtott segédkezet törvényszék és nyilvános hatóság előtt, — vagy egyátalában azáltal a hűség és titoktartás kötelmeit szegné meg egy előbbi megbizója ellenében;

5) ha neje, jegyese, örökbefogadó atyja, anyja, örökbefogadott gyermeke vagy oly személy ellen kellene fellépnie, kivel egyenes águ rokonság vagy sógorságban, — vagy oldalágon másodizbeli rokonságban van;

6) ha fenyitő törvényszék előtti ügyködésre szólittatik fel oly ügyben, melyben a fennemlitett rokonok vagy sógorok egyike mint biró vagy államügyész működik, vagy

7) ha oly polgári, vitás vagy nem vitás ügyben szólittatik fel, melynél a fennebbi rokonok vagy sógorok egyike mint biró vagy jegyző hivatalosan működik.

A sógorsági akadály fennmarad az azt megalapitó házasság megszünte után is.

13. §. Az ügyvéd segélyét megtagadhatja:

1) ha betegség gátolja;

2) ha el van halmozva hivatásának teendőivel;

3) ha a fél, ki szegénységi bizonyitványnyal nem bir, sem azt elnyerni nem képes, az ügyhöz mért előleget megtagadja;

4) ha az ellenfélnek bármily peres vagy nemperes ügyben szolgál;

5) ha az ellenféllel bizalmas baráti viszonyban él;

6) ha peres vagy nemperes ügyben oly személy ellen kellene működnie, kivel oldalágon harmadik izben rokon, vagy kivel harmadizi sógorságban áll, sőt sógorság tekintetében az azt megalapitó házasság megszünte után is.

14. §. Az ügyvéd az elfogadott megbizást, az ügy végezte előtt is, de kellő időben felmondani köteles:

1) ha az ügy igazságtalanságáról győződik meg, vagy ha az adott felvilágositás után törvényellenes tettet akarnak reá bizni;

---

[1]) Érdekesnek tartjuk e törvény ismertetését, a mennyiben a miniszteriumnál jelenleg ugyanezen tárgyban egy törvényjavaslat van készülőben. *Szerk.*

2) ha az ügy folyamában a 12. §-nak 5. 6. és 7. pontjában emlitett akadályok merülnek fel,

3) ha bizonyos vitás dologhoz időközben ő, vagy a 12. §. 5) pontjában emlitett személyek oly jogot nyernek, mely által ő vagy azok eddigi védenczének ellenfelévé lesznek.

15. §. Az ügyvédnek az elfogadott megbizást, az ügy végezte előtt, de csakis kellő időben felmondania szabad:

1) ha annak kivitelében betegség gátolja,

2) ha megbizója, ki szegénységi bizonyitványnyal nem bir, sem azt elnyerni nem képes, az ügyhez mért költségeket nem biztositja,

3) ha az, kérésére az ügyvitelhez szükséges felvilágositásokat és okmányokat nem szolgáltatja kézhez kellő időben,

4) ha az megsérti az őt illető becsülést és illemet,

5) ha a 13. §. b) alatt emlitett rokonsági vagy sógorsági viszony lép közbe. Ez esetben, ha a megbizást fel nem mondja, a viszony beállta után azonnal köteles arról megbizóját értesiteni.

16. §. Valamely megbizás el- vagy el nem fogadását az ügyvéd haladéktalanul köteles kijelenteni.

Ha előre láthatja, hogy tagadó válasza a megbizónak mulasztás vagy másnemű hátrányt okozna, — a mennyire teheti s a törvény megengedi, ily hátrányok elháritásáról lehetőleg gondoskodjék. Ugyanez áll az elfogadott megbizás felmondásának esetében is.

17. §. Az ügyvéd, hacsak mást nem határoztak volna, köteles megbizóját az ügy állásáról időről időre, valahányszor abban fontos esemény fordult elő, vagy legalább évenkint egyszer; polgári perben ezenfelül minden itélet kimondása után haladéktalanul értesiteni.

18. §. Az ügyvéd, hacsak különösen el nem tiltatott neki, fel van hatalmazva a reá bizott ügy vitelével megbizójának költsége és veszélyére egy almegbizottat felhatalmazni, kinek azonban erre a törvények szerinti alkalmas embernek kell lennie.

19. §. Minden tőle származó, nyilvános hatóság előtt benyujtandó irat alá, az ügyvéd két tallér büntetés terhe alatt magát, mint az irat szerzőjét aláirni köteles.

20. §. Az ügyvéd köteles a reá bizott ügyletek felől minden fél részére elkülönzött, chronologicus rendben tartott okmánytárt tartani. Különösen ezek közé fel kell vennie:

1) a megbizott ügyben a féllel, vagy az ellenféllel, vagy végre egy harmadikkal tartott tárgyalásoknak leiratait,

2) a fél ügyében irt, vagy ahhoz intézett iratok tervezetét,

3) a féltől kapott iratokat, a mennyiben vissza nem szolgáltattak,

4) ez ügyre vonatkozó, az ellenféltől, a törvényhatóságtól vagy harmadik személyektől hozzá érkező iratokat, amennyiben nem voltak védenczének kézbesitendők,

5) az ügyvitelre vonatkozó acták vagy okmányokból leiratokat; de a felek különös engedélye nélkül csak annyiban, mennyire az ügyvitelre szükségesek vagy legalább hasznosak.

Kisebb fontosságu ügyekben elegendő, hacsak a szükséges kimutatások őriztetnek rendbe szedve.

21. §. A megbizó követelheti, hogy tetszése szerint az ügyvéd ilyféle magán-okmánytára vagy annak ügyszobájában, vagy a törvényszéki hivatalnál neki előterjesztessenek, hogy vele abból leirások közöltessenek; de az ezekből folyó költségeket viselni tartozik. Ezen megtekintési joga a félnek fennmarad az ügy végezte utáni tiz évig, miért is az ügyvéd és jogi utódjai a magánactákat annyi ideig tartoznak őrizni. De megsemmisittethetnek ezen idő lefolyta előtt is, ha az ügyvéd a félnek azok átadását ajánlotta, s utóbbi az ajánlattól számitandó nyolcz hét alatt azokat át nem vette. Viszont joga van a félnek, lefizetvén a köteles illetéket, az acták átadását az ajánlat megtétele nélkül is az ügyvédtől követelni, ha törvényszék előtt nyilvánitja, hogy az egész ügyletből semmi követelése sincs az ügyvéd ellenében, s ha ily követelést fel is fedezne, annak érvényesitéséről lemond.

22. §. Az ügyvéd megbizójától követelheti értte tett fáradozásainak törvényszerű kárpótlását, az értte tett költekezések megtérités ét, még akkor is, ha ez neki különösen meg sem igértetett.

23. §. Ha az ügyvéd és megbizója között a költségvetés felett vita támad, ugy az, az egyik vagy másik fél ajánlatára meghatározandó. Még pedig oly ügyekben, melyek nyilvános s az ügyvédi költségek meghatározására illetékes hatóság előtt s viseltettek, e hatóságok által, máskülönben azon törvényszéki hivatal által, melynek kerületében az ügyvéd lakik. E meghatározás alapjául szolgáljanak a nyilvános, s a mennyiben nem volnának elégségesek, a magánacták is; ha az előbbiek meg nem volnának szerezhetők, vagy az ügylet nem nyilvános hatóság előtt folyt le, — egyedül a magánacták. A költségvetés megitélésének s az ezérti közbenjárásnak költségei a megbizót terhelik; az ügyvédet csak kivételesen akkor, ha őt a megitélő hatóság ezzel terheli, a dijszabály feltünő áthágása miatt.

24. §. Az ügyvéd fel van jogositva, követeléseit a hatósági itélet alapján végrehajtás utján is behajtani. Ha azonban az adós a fizetési határidő letelte előtt egy vagy másik tétel ellen felhozza, hogy az abban emlitett tevékenység vagy költség nem is tétetett, vagy tilalma ellenére tétetett, s ennek ellentéte nem világlik ki azonnal a nyilvános actákból vagy nyilvános okmányokból: a vitatott tételekre nézve, — eltekintve a különben törvényesen meghatározott esetektől, — a végrehajtás felfüggesztendő.

Ha a törvényszék elismeri, hogy az ellenvetés alapos, az ügyvédegylet (v. ö. 26. és k. §§.) értesitve e felől a törvényszék által, az ügyvédet egy, egész huszonöt tallérnyi fegyelmi büntetés alá veti.

25. §. Tiltva vannak a fél és ügyvéd közti következő szerződések:

azon szerződés, mely szerint ha az ügylet szerencsésen végződik, a vita tárgyát az ügyvéd vagy egészben vagy részben elnyerné;

azon szerződés, mely szerint az ügyvéd, még az ügy végezte előtt megbizójától a dijszabálynál nagyobb jutalmat igértet magának;

mely szerint a megbizó kötelezi magát megtériteni mindazon pénzbeli büntetéseket, melyeknek az ügyvéd ezen ügybeni eljárása által magát kiteszi;

mely szerint egy jogi vitának tárgyát képező követelés az annak behajtásával megbizott ügyvédre ruháztatik át.

Mindezen szerződések tiltva vannak, és az ügyvédre, az ügyvédi egylet pénztárába folyó tiz, egész ötven tallérnyi büntetést vonnak maguk után. (Folytatása következik.)

☛ Előfizetési felhivás ☚

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1868. harmadik évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel

Szaktudósok közreműködésével szerkesztik

Ökröss Bálint. **Dr. Dárdai Sándor.**

Előfizetési feltételek:

1. A „**Jogtudományi Közlöny**“ a curiai itéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrét iven fog megjelenni.

2. **Előfizetési ár:** helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadijmentesen: félévre **6** ft., negyedévre **3** ft. o. é.

3. A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

☛ Az előfizetési- pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadóhivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Közlemények az ország. bizottság tanácskozásairól a törv. rendtartás tárgyában. — Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül. Kacziánytól. — A külföldi törvények bizonyitásáról a polgári törvénykezésben. (Vége.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Levél a szerkesztőséghez. Dr. Dietrich Ignácztól. — Észrevételek a m. kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.“ Tóth Lajostól. — A szász királyság ügyvédi rendtartása. — Tárcza. Az országos magyar tatistikai tanács. — Melléklet fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 3. Pest, 1868. január 19.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletűl

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Tiszti kereset és biróküldés (delegatio) az id. törv. szabályok 42. §-a értelmében.

Minden hazai köztörvényhatóság, ideértve tehát az 1848: 23. t. cz. 1. §-ánál fogva a sz. kir. városokat is, mint *önálló testület,* közdolgait törvényes felsőbb felügyelet alatt, minden más törvényhatóságtól függetlenül a köztörvény szerint igazgatja.

Nem akarom egész terjedelmében részletezni ezen *önállósági*, a hatóság közdolgai igazgatásábani *jogot;* azt sem akarom fejtegetni, hogy abban a törvények korlátai közt bizonyos mértékben souverain jog is foglaltatik, mely kivált statutumok felállitásában nyilvánul: — de senki kétségbe nem hozhatja, hogy ezen önállóság csekélyebb mérvü nem lehet, mint az egyesek *gazdai joga.*

Egy gazdaság, egy üzlet, egy gyár tulajdonosa, az általa felfogadott munkások, cselédek, tisztviselők felett nem csak azoknak szakmájok szerinti működésök intézésére, — de a mennyiben azok kivánsága s akarata szerint nem cselekednének: azoknak utba igazitására teljes joggal bir. Vagy is felettök a kötelességszerü teendők tekintetében *fegyelmi joggal* bir.

Ezen fegyelmi jog gyakorlata abban culminál, hogy ha alárendeltjei intézkedéseihez nem alkalmazkodnak, rajtok tuladhat, szolgálatuk vagy tisztségökből öket elbocsáthatja.

A törvényhatóság ezen közdolgokat, melyeket eligazitni jogában s kötelességében áll, választott tisztviselői felfogadott hivatalnokai s szolgái által intézteti el. — E tisztviselők, hivatalnokok vagy szolgák felett ki gyakorolja a fegyelmi hatóságot; ki bocsátja, ki mozditja öket el állomásukból, ha nem a törvényhatóság kivánsága s akarata szerint teljesitették kötelességöket? — Kétségkivül nem más mint a törvényhatóság.

És ha a gazda alárendeltjén tul akar adni, ki birálja meg, vajjon ez a gazda nyilvánitott kivánságát teljesitette-e, vagy nem; vajjon akarata, követelése alárendeltje irányában jogosult volt-e vagy sem? Bizonyára senki más, mint maga a gazda; és ha ez e kérdésben ugy határoz, hogy az alárendelt szolgálatából lépjen ki, a szolgának helyéből távoznia kell. — Az eltávolitni szándéklott egyén nem hivatkozhatik, sem egy másik gazda, sem a rendes bíróság itéletére; s nem követelheti, hogy elmozditása ilyentől függesztessék fel. — Habár ennek is szabadságában áll, miután elbocsáttatott, a mennyiben netaláni szerződésszerü jogaiban magát sértve érezné, közbiró előtt, mint sértett fél igazait kárpótlás, de nem visszahelyezés tekintetéből keresnie.

Az önkényes hatalom minden alkalmazott tisztviselője felett a fegyelmi jogot teljes mérvben, és igy az elmozditást is önmaga gyakorolja. Annyiban nem jogtalanul, hogy ott ezen módszer, már eleve a felfogadás, az alkalmazás egyik föltételeül tekintendő. — Nincs is jogában a fegyelmi eljárás alá fogott tisztviselőnek követelni, hogy ügye felett ne az ő illetékes felsősége véleményezzen vagy hozzon határozatot; de egy másik nem illetékes, ne azon hatalom vagy azon hatalom megbizottjai, kinek nevében és helyesen vagy helytelenül felfogott érdekei tekintetéből vád alá helyeztetett, — hanem egy másik külön önálló hatalom vagy annak ily eljárásra hivatottai.

A mi törvényhatóságaink e jogukat tisztviselőik irányában, ha ellenük hivatalos eljárásukra vonatkozó oly vád forog fenn, mely bebizonyulván, esetleg hivataltóli elmozditásukat vonja maga után, szintén gyakorolják, de a vád felett sem önmaguk, sem önkényleg nem biráskodnak. A biráskodási eljárás a hatóság érdekeinek a tiszti ügyész általi képviseltetése mellett törvényeink szerint, az illető hatóságok törvényszékeire van bizva, mely nem a hatóság igy vagy ugy felfogott érdekei, hanem a köztörvények szerint köteles itélni.

Ilyen természetű a tiszti kereset s az ebbeni biráskodás.

E perben nem a törvény előtt egyenlő két külön magán személy áll a biró előtt felperes és alperes személyében, nem is egy juridica persona, egy magán személy ellenében; hanem áll egy *közjoggal felruházott személy a magánjogu személy ellenében.* — A gazda, alárendeltje ellenében. — Állanak a felek *nem a magánjogi közbiró előtt*; hanem oly bíróság előtt, mely *hatósági* (gazdai) *teendőkben különös megbizatásból jár el. — A hatóság elbiráltatja az ügyet, saját orgunamával, saját törvényszékével.* — De ezen bíróság áll egyszersmind alperesnek hasonérdekü tiszttársaiból (judicium parium). A felperesség is tiszttársra van bizva. — Meg annyi ellensulyozásai a felek külön érdekeinek.

A jogviszonyok elsorolt állásából önkényt következik, hogy oly hatósági *tisztviselő,* ki illető törvényhatósága rendeletéből tiszti kereset alá fogatott, az id. törv. szabályok 42. §-a szerinti *biróküldés (delegatio) kérvényezésére jogositva nincs.*

Helye lehet biróküldésnek polgári magánjogi peres esetekben. Mert a 42. §. a polgári magánjog alaki részének egyik intézkedése. A tiszti kereset alapján lefolyó ügy pedig közjogi természetü — melyre a 42. §. megszabása ki nem terjedhet.

Midőn a hatósági tisztviselő megválasztatván, állomását elfogadta: azzal egyszersmind elfogadta azon hatóság gazdai hatalmát, fegyelmi hatóságát; elfogadta, hogy esetleg tiszti kereset alá vétethetik, elfogadta azon bíróságot s alávetette magát a hatóság kebelebeli azon bíróság eljárásának, melynek elébe a tisztikereset elbirálása törvény által utalva van; más bíróságot kérni tehát jogositva nincs.

*

Hasonlókép következik a fentelmondottakból, hogy *a törvényhatóság*, melyet a tisztviselője feletti fegyelmijog s azzal a tiszti keresetnek saját törvényszéke általi elbiráltatása, megillet, ezen *jogáról, bármi tekintetből is, le nem mondhat.* Annyival kevésbbé, minthogy a hatósági jogokat s kötelességeket a megye és város közönsége helyett annak képviselö testülete vagy választmánya és tisztviselöi gyakorolják.

Következik továbbá, hogy *a kir. hétszemélyes tábla ily ügyekben*, mint melyek nem magánjogi természetüek, az id. törv. szab. 42-ik §-ánál fogva *biró küldésre hivatva nincs.*

És végre következik, hogy azon *más törvényhatóság*, melynek törvényszéke a kir. hétszemélyes tábla által ily ügybeni biráskodásra netalán kiküldetnék, abban *a biráskodást meg nem engedheti;* mert ha ily biróküldésbe s eljárásba bele egyeznék, saját hatósági jogainak korlátozására csinálná a praecedenst azzal, hogy egy hasonjogu testvér hatóság joga s kötelessége gyakorlatának csonkitásához tettleg járul.

A „diffessio manus“ s az „exceptio falsi“ egymáshozi viszonyzata a polgári törvénykezésben.

Mindenik peres félnek jogában áll az ellenfél által másolatban felhozott okiratok eredeti példányait megtekinteni. Ha ezt az ellenfél biróságon kivül megtagadná, a biróság az ebbeli folyamodás folytán az eredeti okmányok felmutatására határnapot tüz ki, és a mely okirat még ekkor sem mutattatik fel, az az itélethozásnál figyelembe nem vétetik, de viszont az esetben, ha a csak másolatban bizonyitékul felhozott okmányok eredeti példányainak felmutatását a peres ellenfél a bizonyitó fél ellenében a törvényesen megszabott időn belől a biróság előtt nem kérte, ugy az ezen okmányoknak biróság előtti felmutatására ebbeli folyamodása folytán kitüzött tárgyalási határnapon meg nem jelent, ugy ennek jogi következménye az, hogy az illető eredetiek aggálytalanoknak s valódiaknak tekintendők [1]), épen ugy mint oly okiratok, melyekre nézve az ellenfél a legközelebbi perbeszédben vagy periratban kifogást nem tett [2]).

E szerint valamely okmány eredeti példányának *aggálytalansága, tekintve annak alapját,* lehet *kétféle,* ugyanis vagy a peres ellenfél által *világosan el van ismerve,* vagy az ö már kifejtett mulasztása folytán *jogilag olyannak van elfogadva,* s a szerint a mint az eredeti okmány aggálytalansága ezen előzmények egyikén vagy másikán alapul, *körzete vagy terjedelme is különböző* lesz. Ha a bizonyitás miatt másolatban használt okirat felmutatójának peres ellenfele az eredeti okirat megtekintését *(recognitio) elmulasztá,* ugy ezáltal az okmány külső fogyatkozásai, szembetünő hiányai elleni kifogások ugyan megszünnek, de nem egyuttal azok is, melyek az okmány *beltartalma s szövege* ellen támaszthatók, valamint azon kifogás sem, miszerint az *egész okmány hamis (exceptio falsi)* [3]); ellenben ha a megtekintés miatt felmutatott eredeti okmány a peres ellenfél által *világosan* aggálytalannak nyilvánittatik, ugy ennek folytán fel sem tehető, de meg sem egyeztethető azon szándék, ez okmány ellen a per további folyamatában a *hamisság kifogásával (exceptio falsi)* élni akarni; az okmány aggálytalanságának *világosan* kijelentett elismerése tehát nemcsak elenyésztet minden az okmányon talán felismerhető külső fogyatkozásokat és szembeötlő hiányokat, hanem annak egész kiterjedésébeni valódiságát is kétségen felül emeli; azonban az okmány érvényessége és bizonyitó ereje ellen netalán támasztható egyéb kifogások ezen esetben is még fennmaradnak.

Itt most már azon kérdés támasztható, vajjon az okmány eredeti példánya megtekintésének elmulasztása esetében a felmutatónak peres ellenfele a per további folyamatában sikerrel fogja-e használhatni azon kifogást, miszerint ez okmány nem tőle, vagyis nem attól szár-

[1]) Allgem. Gerichtsordn. §§. 123—126. — Gallicische Gerichtsordn. §§. 196—197. — Orszb. ért. 90. §.
[2]) Orszb. ért. 91. §.
[3]) 1792. évi okt. 5. kelt udvari rendelet.

TÁRCZA.

A hazai közegészségügy rendezése.

A magy. orvosok és természetvizsgálók következő feliratot intéztek a m. kir. belügyminiszterhez a hazai közegészség rendezése tárgyában. Nagyméltóságu Miniszter ur! — A magyar orvosok és természetvizsgálók XII. nagy-gyülése szükségesnek látja nagyméltóságod figyelmét az ország alkotmányos szervezése közben egyszersmind a hazai közegészség rendezésére mély tisztelettel fölkérni.

Sajnosan ismert tény, hogy a közegészségi ügyek hazánkban soha sem voltak a tudomány követelményéhez képest rendezve. Közös életveszély idején vagy közegészségi visszaélések ellenében időről időre hozattak ugyan hiányos kormányrendeletek: ezek azonban, törvény erejével nem birván, országszerte és teljesen soha sem hajtattak végre.

A közegészségi szabályoknak eme részint nem-léte, — részint nem-foganatositása következtében oda jutottunk immár, hogy az állam egyátalán nem biztositja a honpolgárok közös physikai jóllétét, s igy (saját kárára) nem is felel meg ebbeli nemes föladatának.

Az állam fönntartására s a közös és egyéni jólét gyarapitására semmi sem bir kedvezőbb befolyással, mint oly kormányrendszer, mely a haza összes polgárainak minden előtt physikai erejét fejleszti ki. A physikai erő fejlesztése emeli a polgárok életkorát, kevesbíti azok halandóságát, s igy leghatalmasb és közvetlen tényezője a nemzedék szaporodásának, testi és következőleg szellemi életrevalóságának. Tapasztaljuk ezt mindazon államokban, hol a közegészség czélszerűbb felügyelet alatt áll, mint hazánkban. Igy például, mig Európa nyugoti részén, *nevezetesen Poroszhonban és Schleswig-Holsteinban az átalános közép-életkor* 28—38 évre terjed, Magyarországban az 20—21 évre száll alá. Feltünőbb még, hogy mig Európa nyugoti országaiban az ujszülötteknek 29—40 százaléka hal el az ötödik korév előtt, hazánkban az ujszülötteknek 51 százaléka hal el ugyanazon idő alatt. Mi több, megértük azt is, hogy hazánknak több hatósági területén, magában Pesten is, többen halnak el, mint születnek.

A középkornak ezen példátlan alacsonyságát, s a halálozásnak eme pusztitó magasságát hazánkban oly itthonos betegségek és visszaélések okozzák, melyeket czélszerű közegészségi intézkedéssel meg lehetne gátolni; melyek azonban segélyhiány mellett annyira eltörpitik népünket, hogy vidéken immár fegyverfogható ép embert alig lehet találni.*)

A magyar orvosok hivatásszerű kötelmöknek ismerték, valahányszor a nemzet saját sorsának alkotmányos intézését kezébe vette, koronkint figyelmeztetni majd a hazabeli törvényhozó testületet, majd a főkormányszéket a közegészség rendezésének égető szükségére. Nevezetesen 1848-ban a pesti „Orvosi kar“ terjesztett föl közegészségi törvényjavaslatot, — 1865-ben pedig a m. orvosok és természetvizsgálók XI. nagygyülése nyujtott be ilyetén, a közegészségi személyzet rendezését tárgyazó ujabb javaslatot, melyeknek egy-egy példányát ·/· :/:-jegyü mellékletekben csatoljuk jelen fölterjesztésünkhöz.

A m. orvosok és természetvizsgálóknak legujabban Rimaszombatban tartott XII. nagy-gyülése mélyen érzi, mennyire függ az ország java s az állam erkölcsi és anyagi ereje a honpolgárok physikai jóllététől, és azért nagyméltóságu miniszter urat ismételve mély tisztelettel kéri föl: méltóztassék az ország

*) E kissé talán mégis tulságos állitás ellenében ö nmtsága csakugyan joggal hivatkozhatnék a „jó magyar constitutióra“.

mazik, kitől mint állitólagos kibocsátótól származni mondatik?

Ugy látszik, hogy az ellenfélnek e kifogáshozi joga az eredeti okmány megtekintésének elmulasztása által egyedül még el nem vesz, miután azon körülmény, miszerint a másolatban felhozott eredeti okmány az állitólagos kiadó által nem iratott vagy általa alá nem iratott, egyátalában nem valami *külső* hiány, vagy legalább nem *olyan külső* hiány, mely más külsőképen feltünő hiányokkal vagy fogyatkozásokkal egy sorba volna állitható. Ha ugyanis az egyik peres fél azon kifogással él, hogy az ellene bizonyitó eredeti okmányon látható változtatások történtek, pl. kitörlés, vakarás vagy egyes szavak közbeszurása által, hogy az vagy egészben vagy részben olvashatlan, keresztül van vágva vagy szakitva, egészben vagy részben át van huzva, vagy bármiképen olvashatlanná van téve stb., ugy erre csak ép érzékek kivántatnak, hogy az eredeti okmány megtekintésénél meggyőződhessünk, vajjon az állitólagos hiányokban az okmány csakugyan szenved-e vagy sem; — de ha az mondatik, hogy az okmány az állitólagos kiadó által nem sajátkezüleg iratott, vagy tőle legalább alá nem iratott, ugy az, ki ez okmány állitólagos kiadójának kézirását nem ismeri, s annak kétségtelenül valódi kézirását, melylyel a kérdéses okmány vonásait összehasonlithatná, nem birja, a megtámadott eredeti okmány megtekintéséből sehogysem fogja megitélhetni azt, vajjon a felmutató peres ellenfele igazat mond-e vagy sem. Jóllehet tehát az *aláirás megtagadása (diffessio manus)* a megtámadott okmány beltartalmát vagy szövegét nem tárgyazza is, ugy az még sem vonatkozik azért valamely külső hiányra vagy szembeötlő fogyatkozásra, s ennélfogva e kifogás az eredeti okmány megtekintésének elmulasztása által nincs is elzárva.

E nézet ellen azonban a következő érvek hozhatók fel:

1. Ha azon körülmény, hogy a megtámadott eredeti okmány az állitólagos kiadó által nem iratott vagy általa alá nem iratott, nem tartoznék a külső, szembeötlő hiányokhoz, ugy valóban nem volna felfogható a törvény azon rendelése, mely szerint bizonyitása annak, hogy ez okmány általa iratott vagy legalább aláiratott, a megtámadott eredetinek más, kétségenkivül saját kézirásávali összehasonlitása által — a miben a birói szemlének egy nemét látjuk — eszközölhető volna. Miután tehát a törvény az irás valódiságának e bizonyitásmódját megengedi, egyuttal elismerte azt is, hogy a megtámadott eredeti okmány állitólagos kibocsátója kézirásának valótlansága az okmány *külhiányainak* (vitia extrinseca) sorába tartozik.

2. Azon körülmény, miszerint az, ki az okmány állitólagos kibocsátójának kézirását nem ismeri, s tőle kétségenkivül valódi kézirással az irások összehasonlitásának eszközölhetése miatt nem is bir, a megtámadott eredeti okmány megtekintéséből meg nem itélheti, vajjon az állitólagos kibocsátó aláirásának részéről tagadása alapos-e vagy sem, — még nem jogosit fel azon következtetésre, hogy az aláirás tagadása (diffessio manus) az illető okmány valamely külhiányának kimutatására nincsen irányozva. Mert ha pl. az egyik peres fél azon kifogással él, miszerint az ellene másolatban bizonyitékul felhozott okmány az eredetivel meg nem egyező, ugy egyedül csak magának az eredetinek megtekintéséből szintén meg nem győződhetünk aziránt, vajjon állitása igaz-e vagy sem, hanem erre nézve szükséges lesz az eredetit a felmutatott másolattal összehasonlitani, s még sem fogunk kétkedhetni alaposan azon, hogy az eredetinek másolatávali meg nem egyezése az okmány azon külhiányai közé tartozik, melyek az eredeti okmány meg nem tekintése vagy aggályossága kinyilatkoztatásának elmulasztása miatt mellőzötteknek tekintendők; ennélfogva *per analogiam* a kézirás valódisága vagy valótlanságára nézve ugyanazt kell állitani.

Ezen érvek azonban ismét nem igazolnák még azon következtetést, hogy egy oly eredeti okmány kézirásának valódisága ellen — melyet az általa terhelt fél biróságilag megtekinteni elmulasztott — sikeresen kifogást tenni többé nem lehet, hanem azon körülménynél fogva, hogy ily esetben még mindig fennmarad azon ki-

---

alkotmányos szervezése közben a közegészségi ügyek rendezéséhez is hazafias erélylyel járulni.

A közegészségügy rendezésének érdekében a m. orvosok és természetvizsgálók XII. nagy-gyülése egy 35 tagból álló :/: alatt megnevezett bizottságot küldött ki, mely e kérelmet nmlgod eléterjeszsze, s egyszersmind fejezze ki, miszerint a m. orvosok és természetvizsgálók XII. nagy-gyülése minden előtt:

1) Égető szükség gyanánt óhajtja az „ORVOSI KAR“ életbeléptetését.

Az orvostudorok és tanárok e szakértő testülete minden jól rendezett államban fönáll, azt az állam irányadó közegül használja föl mindenütt a közegészségi czélok elérésére. A pesti „Orvosi Kar“ nálunk is fönállott 1849-ig; azóta működésében föl van függesztve, de jogilag megszüntetve nincsen. Mig a hazában az „Orvosi Kar“ működését ujra meg nem kezdi, addig a magyar államnak nincsen illetékes közegészségi testülete, mely irányadó közegül szolgálhatna a közegészségi czélok elérésére.

2) Ohajtja az orvosi policia behozatalát országszerte, főleg gyógyvizeink helyein.

Hazánkat a természet dúsabban áldotta ugyan meg gyógyerős ásványvizekkel, mint Európa bármely országát, ámde azok távolról sem kamatoznak akár egészségi, akár államgazdászati tekintetben hazánknak annyit, mint a külföldi gyógyvizek anyaföldüknek. Ennek egyik főoka, hogy a magyarhoni gyógyvizek helyein a betegek igényei egyátalán háttérbe vannak szoritva, az egészségesek élvezete, a fürdőtulajdonos vagy a bérlő érdekei levén (kevés kivétellel) mindenütt irányadók. Ezen csupán czélirányos hatóság-orvosi felügyelet fogna segiteni.

3) Ohajtja a hasonszenvészek öndispensatiójának megszüntetését.

A m. orvosok és természetvizsgálók XII. nagy-gyülése nem a hasonszenvi gyógymód s ennek gyakorlata ellen szólal föl, hanem azon eljárást roszalja, miszerint gyógyszereiket a hasonszenvészek gyógytárak ottlétében is magok szolgáltatják ki betegeik számára. Minthogy az állam jogosan követel biztositékot az orvostól a benne bizó betegek egészségére és életére nézve; az öndispensatio pedig minden tudományi és hatósági ellenőrzést kizár, s e miatt az orvosnak szabály szerint tiltva van betegei részére saját gyógyszereit adni el: azért a hatósági és tudományi ellenőrködés szempontjából óhajtja a m. orvosok és természetvizsgálók XII. nagy-gyülése, hogy a gyógyszerek öndispensatiójának tilalma a hasonszenvészekre is tettleg alkalmaztassék, azaz, hogy a hasonszenvészek is tartozzanak gyógyszereiket gyógytárból irásban rendelni.

Nm. miniszter ur! Anyagi érdekeink legbecsesbikét a közegészség képviseli; azért ez a köz-jólét szempontjából előttc áll a pénzügynek, kereskedelem és ipar stb. ügyeinek. Kétszeresen méltó tehát a közegészségügy arra, hogy a nm. m. kir. miniszterium annak rendezését is elővegye; méltó, hogy a hazai törvényhozás a közegészségügyet is akként rendezze, miként az igazságügyet, belügyet, pénzügyet stb. rendezi; a mennyi gondot az állam ezekre fordit, ugyanannyit forditson a közegészségügyre is.

A károkért, mik a közegészség ügyének mellőzéséből a hazára háramlanak, az államférfiak felelősek, mert a közegészség felőli gondoskodás az államot illeti meg. Mi a koronkinti figyelmeztetéssel ismételve megtettük hivatásbeli és hazafiui kötelességünket.

Midőn egyátalán a hazai közegészség rendezése, különösen pedig az „Orvosi kar“ életbe léptetése stb. tárgyában fölterjesztett kérelmünket hazafiui hódolattal ismételnők, mély tisztelettel maradunk nm. miniszter urnak

Pesten, 1867. oct. 13.

A magyar orvosok és természetvizsgálók XII. nagy-gyülése nevében.

(O. H.)

**

fogás, miszerint az egész okmány hamis (falsum), tekintettel kell lenni arra, vajjon a *kézirás tagadása* egyuttal az okmány *hamisságának kifogását (exceptio falsi)* is magában foglalja-e vagy sem? — Az első esetben az említett kifogás, az eredeti okirat, bíróság előtti megtekintésének elmulasztása mellett is még helyt foglalhat, de nem az utóbbiban is.

A *„diffessio manus“* és az *„exceptio falsi“* egymáshozi viszonya ugyanis lehet *hármas:*

I) vagy azt állitja az egyik peres fél, hogy az ellene bizonyitékul felhozott okmány hamis vagy meghamisitott, a nélkül hogy kézirása valódiságát is tagadná azon, — vagy

II) tagadja kézirásának valódiságát az ellene felhozott okmányon, e tagadásban azonban még benn nem foglaltatik azon állitás is, hogy az okmány hamis vagy meghamisitott, — vagy végre

III) tagadja a kézirás valódiságát az okmányon, s az ebbeli tagadása oly kiterjedésü, hogy abban az okmány hamis voltának (exceptio falsi) kifogása is bennfoglaltatik.

E három eset különböztetendő meg egymástól, hogy a *diffessio manus* kifogának támaszthatása iránt valamely a bíróság előtt megtekinteni elmulasztott eredeti okmány ellenében tisztába jöhessünk.

Ad I) Ha az egyik peres fél azt állitja, hogy az ellene bizonyitékul felhozott okmány hamis vagy meg van hamisitva, a nélkül hogy kézirása valódiságát is tagadná azon, pl. azon esetben, ha állitása szerint ez okmányt mint fehér levelet (charta bianca) állitá ki, s ez okmányba azután más tartalom vétetett fel, mint a melyre az tulajdonképen szánva volt, vagy azon esetben, ha állitása szerint ez okmányból más tartalom lett előtte hamisan felolvasva, mint az, mely abban valósággal foglaltatik, ő tehát tettleg más szöveget irt alá, mint azt melyet hallott, ugy bizonyára kétségenkivül áll, hogy az eredeti okmány bíróság előtti megtekintésének elmulasztása az emlitett kifogás támaszthatását ki nem zárja, miután ez az okmánynak nem külsejét, hanem beltartalmát s szövegét érinti.

A mi azután *a bizonyitás terhét* illeti, ugy már azon processualis jogelvből, mely szerint egy, minden törvényes kellékekkel felszerelt okmány a kibocsájtó ellen bizonyit *(scriptura propria probat semper contra scribentem)*, s a felmutató ily okmány tartalmának helyes volta iránt bővebb bizonyitással nem tartozik [1]), önkényt következik, hogy az illető peres fél az ellene felhozott okmánynak általa vitatott hamisságát bizonyitani, tehát az emlitett két példában kimutatni tartozik, hogy az okmányt csakugyan mint fehér levelet (charta bianca) irta alá, s az egy más szöveg felvételére volt szánva mint arra, mely azután tettleg belé foglaltatott, vagy hogy abból hamisan egy más szöveg olvastatott fel előtte, mint annak valódi szövege, s igy más tartalom is iratott általa alá mint az illető okmány valóságos tartalma. Csak azon esetben, ha az illető peres fél azt állitja, hogy az általa fehér levél alakjában kiadott s most ellene felhozott okmány *indorsáltatott* vagyis hátirattal láttatott el, tehát e hátiratból kivehető, miszerint a kérdéses okmánynak mint fehér levélnek más volt a rendeltetése, csak ezen esetben enyészik el az emlitett különös bizonyitási teher, miután az eredeti okmánynak a percsomóhozi csatolása által a birónak alkalom adathatik, hogy saját vizsgálódás és észlelés által az illető peres fél állitásának helyességéről s valódiságáról, vagy helytelenségéről s valótlanságáról bizonyosságot szerezzen magának.

Azonban ezen esetben is azt tartom, miszerint azon félnek, ki ellen az okmány használtatott, kötelessége lesz bebizonyitani, hogy ő az okiratot mint fehér levelet adá ki s annak más volt eredeti rendeltetése, a nélkül hogy ezen bizonyitásnál az okmány állitólagos hátiratára — indorsatiójára, — s e hátiratnak az okmány jelenlegi tartalmávali meg nem egyezésére hivatkozhatnék. Mert hogy a birónak saját vizsgálódása s észlelése által az okmány szövegének a hátirattali összehasonlitása folytán bizonyosság állittassék elő az iránt, vajjon azon félnek, ki ellen az okmány használtatott, állitása igaz-e, ugy ez feltételezi, hogy az okmány felmutatója az eredetit vagy önkényt a percsomó számára becsatolja, vagy annak a percsomó számárai becsatolására azon különben bekövetkező joghátrány mellett köteleztessék, miszerint ellenkező esetben a peres ellenfélnek, ki ellen az okmány használtatott, állitása igaznak fog vétetni. Az eredeti okmány önkénytes becsatolására számitani nem lehet, s kötelességében a felmutatónak ez szintén nem áll, miután valamely okmány felmutatója ugy az osztrák polgári törvénykezési rendtartások mint saját honi törvénykezésünk szabályai szerint [1]) csak akkor tartozik különben reá nézve bekövetkező joghátrányok mellett a felhozott okirat eredeti példányát a birósági percsomó számára becsatolni, ha a következő két előzmény áll be: 1) hogy az ellenfél az eredetinek bíróság előtti megtekintésénél azt aggályosnak nyilvánitotta, s abban 2) a tárgyalás alkalmával valamely látható hiányt mutatott légyen ki.

Ha tehát ily aggályossági nyilatkozat nem történt — a mint ezt itt feltételezzük, — ugy valamely a tárgyalás alkalmával a felmutatott eredeti okmányban látható hiány puszta megrovása által épen oly kevéssé alapitható meg az eredeti okmány felmutatójának abbeli kötelessége, hogy azt a birósági percsomó számára becsatolja, mint az ellenfél puszta aggályossági nyilatkozata által, ha e mellett a tárgyalás alkalmával nem rovatott meg egyuttal valamely látható külhiány a felhozott eredeti okmányon. Hogy pedig az eredeti okmány egy, a másolaton nem látható hátirattal van ellátva, az kétségkivül szembetünő külhiány; már pedig az eredeti okmány minden látható külhiányai — s ezek közé tartozik annak bizonyitékul felhozott másolatávali meg nem egyezése is, — bíróság előtti megtekintésének elmulasztása következtében elenyészetteknek tekintendők; ennélfogva azon peres félre nézve, ki ellen az okmány felhozatott, áll be azon *joghátrány*, hogy az eredeti okmányon hátirat nem látható, s ennélfogva mondottuk is, hogy azon peres fél, ki ellen az okmány felhozatott, az abbeli bizonyitásnál, miszerint az eredeti okmányt mint fehér levelet s már tartalomra és rendeltetésre szánva állitotta ki, mint a melyre az később felhasználtatott, — az okmánynak hátirattal való állitólagos ellátására — indorsatiójára — nem hivatkozhatik.

II) Ha a peres ellenfél — ki ellen valamely okmány bizonyitékul felhozatott — annak általa történt kiadását tagadja, mondván, hogy ő azt sem egészben véve nem irta, sem alá nem irta, ugy ezáltal még nem állithatja egyuttal annak hamis voltát is, miután ha emlitett tagadása alapos is, még mindig fennmarad a magánokmányok kiadási módjaihoz tartozó azon további eset, hogy ez okmány az állitólagos kibocsátónak tudtával s akaratával más valaki által irathatott, s helyette alá is irattathatott.

Mielőtt ebből következtetéseinket leszármaztatnánk, a következőket kell előrebocsátanunk:

Magánokmányok kibocsátásánál a *meghatalmazás két különböző nemével* találkozunk: a) az, ki valamely magánokmányt ki akar bocsátani, annak kibocsátására

[1]) 1655. 52. — 1723. 31. §. 8. — 1729. 37. — Elvileg az 1840. XV. tcz. II. rész. 97. s 98. §§. — 1787-ik évi márczius 1-én kelt patens.

[1]) Allgem. Gerichts-Ord. §§. 129. 241. — Gallicische Gerichts-Ord. §§. 200. 317. — Országb. értek. §. 89.

önmaga helyett más valakit biz meg, s ennek meghagyja, hogy az okmányt saját magának — mint *meghatalmazottnak* — nevével s *ebbeli minőségében* irja alá; vagy b) az okmány kibocsátásával más valakit oly módon biz meg, hogy a kiadandó okmányon a meghatalmazott ne saját nevét, hanem *magának megbizójának nevét* irja alá.

E két esetről legközelebb.

Dr. EKMAYER ÁGOSTON,
(Vége köv.) kassai kir. jogakad. nyilv. r. jogtanár.

Birósági szervezés hazánkban.

Az igazságszolgáltatás hiányos voltát hazánkban érzi mindenki, kisebb-nagyobb mértékben, közvetve, vagy közvetlenül, s arra nézve hogy a baj orvoslása égető szükséggé vált, mindnyájan egyetértünk, csak az orvoslás módjára nézve különbözők a vélemények, a mennyiben némelyek a jelenlegi törvénykezési szerkezet meghagyása mellett, a törvénykezés csak egyes tényezőinek korszerü módositása által vélnek a bajon segíteni, mig mások egész törvénykezési szerkezetünket hiányosnak találván, a kivánt eredményt annak csak gyökeres átalakitásából várják.

Ez utóbbi nézetet osztjuk mi is, s bizvást állithatjuk, hogy egész törvénykezési szerkezetünk immár oly túlélt és hiányos, hogy annak egyes tényezői javitgatása által a czél soha sem éretik el, hanem ha rendes, szabatos és gyors jogszolgáltatást akarunk, az egész szerkezetet, melynek támoszlopai immár kidültek, kell félretenni és azt uj viszonyainkhoz s a szellemi haladás kivánalmaihoz alkalmazott szerkezettel felcserélni.

Ellenvetik ugyan némelyek, hogy régi institutióinkat részint pietásból, de különösen még azért is kell fentartani, mert azok a nemzet geniusának legjobban megfelelnek, és sok oly jó intézkedést tartalmaznak, melyekkel czélszerüségükre nézve az ujabb kor intézményei nem mérközhetnek.

Ezen ellenvetésre azonban csak azt jegyezhetjük meg: hogy az államok életében a régihez mereven való ragaszkodás a müveltség és polgárosodás azon fokára vezet, a melyen a Chinaiak mai napon is állanak, hogy továbbá a nemzet jellemére a viszonyok és a korszellem nagy hatást gyakorolván, a mi talán valaha jó és czélszerü volt, az ma már czéljának meg nem felel; s hogy végtére a régiből a jó, az új szerkezetbe is beilleszthető.

Az új törvénykezési szerkezetnek felépitése nagy munka ugyan, de jó akarat és ernyedetlen tevékenység mellett nem legyőzhetlen, kivált akkor, ha a törvényhozás terén fáradozó honatyákat a Themis temploma felépitésénél, — és a rendezett törvénykezési állapotot behozni igyekező igazságügyi miniszteriumot ebbeli munkálatainál, a népnek azon osztálya is, a mely hivatásánál fogva a törvénykezési téren müködik, gyakorlati életből merített és alapos törvényismeret retortáján átment tapasztalataival támogatandja.

Ezt tenni hazafiui kötelességünknek tartván, nem átaljuk a törvénykezési szerkezet iránt igénytelen nézeteinket, melyek sokoldalu tapasztalásainkon alapulnak, a nyilvánosság előtt kifejteni.

A rendes, szabatos és gyors igazságszolgáltatás fő és okvetlen feltételei:

1. A helyes és czélszerü birósági szervezet.
2. Az alkalmas és független birák.
3. Az egyszerü és szabatos, a nyilvánosság és szóbeliség elvén alapuló, a felek jogos érdekeit biztositó s minden visszaélést lehetőkép kizáró alaki törvények.
4. A törvénykezésnél igen fontos szerepet játszó és az ügyek menetelére és eldöntésére nagy befolyást gyakorló ügyvédi hivatal és közbenjárás iránti rendszeres törvény.
5. Az észjogon alapuló, a társadalmi élet minden viszonyaira lehetőkép kiható és a nép szelleméhez alkalmazott anyagi törvények.

Ezeken kivül az igazságszolgáltatást és az ügy gyorsmenetét, még különösen elömozditja a közjegyzői és békebirói intézmény, utóbbi egyedül egyeztetési hatáskörrel.

A jogszolgáltatás ezen lényeges és mellékes tényezők mindegyikéről külön és tüzetesen e helyütt nem lehetvén értekezni, előadásunkban egyedül a bíróságok szervezésére s a birák alkalmazása és függetlenségére szoritkozunk.

I. A bíróságok szervezése.

A bíróságok szervezésénél fő tekintettel kell lenni:

a) *hogy a bíróságok egyedül és kizárólagosan a jogszolgáltatással foglalkozzanak.* Azon birótól, kinek a közigazgatási ügyekkel, ujonczozással, katonabeszállásolással és átszállitással, adókivetéssel és beszedéssel, községek, iskolák, utak, hidak, csatornákrai felügyelettel, rendöri teendökkel stb. kell foglalkozniok, jó igazságszolgáltatást várni s követelni képtelenség, és pedig először azért, mert ezen közigazgatási teendők pontos teljesitése az egyesek erejét és idejét tökéletesen kimeriti, másodszor azért, mert az emberi szellem két heterogen irányt egyszerre nem követhet, már pedig a közigazgatás a jogszolgáltatástól egészen heterogen irányu müködés, melyeknek mindenike külön előkészületet és külön hajlamot kiván; az alsóbb rendü közigazgatási tisztviselőnél az átalános képzettség elegendő, hogy hivatásának megfeleljen, holott a jó birónak az átalános képzettség mellett még a törvénykezési pályán tökéletesen szakavatottnak is kell lenni, szakavatottság pedig csakis alapos tudomány és hosszabb gyakorlat által szerezhető, minek megszerzésére azonban a közigazgatási tisztviselőnek foglalkozásánál fogva sem ideje, sem kedve nem lehet. Továbbá a közigazgatási teendőkkel elhalmozott biró, a birói teendőket már az oknál fogva is elhanyagolja, mert ezek magánügyek lévén, azokat a közügyeknek, melyeknek gyors elintézéseért közvetlenül felelős, alárendeli.

Ha tehát rendes, szabatos és gyors igazságszolgáltatást akarunk, a jogszolgáltatást el kell választanunk a közigazgatástól.

A bíróságok szervezésénél második főtekintet, melyre ügyelnünk kell:

b) *hogy a bíróságok mint önálló állami hatóságok szerveztessenek.*

A bíróságoknak egyedüli és kizárólagos feladata az, hogy a törvényhozó hatalom által eléjök szabott országos törvények szerint igazságot szolgáltassanak; következőleg a bíróságok az igazságszolgáltatásra nézve sem maguk semmiféle szabályokat nem alkothatnak, sem olyanokat más hatalomtól el nem fogadhatnak, sem pedig hozott határozataikért felelősséggel más hatalomnak nem tartoznak.

E szerint tehát a bíróságok legyenek önálló közhatósági tényezők, legyenek függetlenek más politikai tényezőktől, szabadok és mentek az ingatag és változékony politikai esélyektől, — nehogy maga az ügy, t. i. az igazságszolgáltatás essék áldozatul s a politikai tusákban a magánérdekek szenvedjenek.

Az önálló állami bíróságok felállitása ellen az hozatik ugyan fel némely oldalról, hogy az elsőfolyamodásu bíróságokat már azért sem lehet elválasztani a municipiumoktól, mert azok a municipiumok kiegészitő

részét tévén, elválasztásuk által a municipalis hatóság megcsonkittatnék.

Azonban ezen érv, a dolog lényegét tekintve, nem áll. Igaz ugyan, hogy törvényeink szerint a szolgabirói, alispáni és megyei törvényszéki s illetőleg szab. kir. városi bíróságok a municipiumok kiegészitő részét képezik, de csak azért, mert a törvény igy rendelte; épen ugy képezik, mint az 1848. év előtti időkben képezte a kir. tábla a képviselők táblájának kiegészitő részét. Valamint tehát az 1848: IV. tcz. által a kir. tábla a képviselők táblájának kiegészitő része lenni megszünt a nélkül, hogy ezáltal az országgyülésnek hatásköre megcsonkittatott volna, ugy lehet az elsőfolyamodásu bíróságokat is a municipiumtól elválasztani, a nélkül hogy ezáltal a municipium hatásköre legkisebb csorbát szenvedne. A bíróságok t. i. mint ilyenek a municipiumok hatáskörét jelenleg se nem nagyobbitják, sem pedig elválasztásuk esetére azt kisebbiteni nem fogják, mert teendőikhez nem az országos és municipalis közigazgatási s kormányzási ügyek, hanem kizárólagosan magán- és fenyitő ügyek tartozván, s hatáskörük az országos törvények által lévén kiszabva, teendőikben nem a kormány vagy municipalis határozványok, hanem positiv országos törvények szerint járnak el; következőleg miután a bíróságok a municipiumtól sem utasitásokat el nem fogadhatnak, sem törvényszerü eljárásukért felelősségre nem vonathatnak, természetes, hogy a bíróságoknak önállóvá és függetlenné tétele, vagyis a municipiumoktól elválasztása ez utóbbiak önkormányzati jogát semmi tekintetben sem fogná csorbitani.

(Folyt. köv.) TRÁVNIK ANTAL.

A szász királyság ügyvédi rendtartása.

(Folytatás).

III. Fejezet.

Ügyvédi egyletek.

26 §. Minden felebbezési törvényszék kerületében egy ügyvéd-egyletnek kell létezni. De ezen egyes kerületekben létező egyletek az igazságügyi miniszterium engedélyével egy egyletté egyesülhetnek.

Ha a felebbezési törvényszékek száma kevesbittetik, az igazságügyminiszterium határozza meg a kerületet, melyben az ügyvédeknek egyletet kell alakitniok.

27. §. Az ü. egyletek legközelebb a fel.-törv.-sz. s továbbá az i. ü. miniszterium felügyelete alatt állanak. Ezek határoznak az ü. egyletek s ügyvédi kamara (v. ö. 30. §.) határozatai ellen benyujtott panaszok felett.

28. §. Az ü. e. tagja minden a kerületben lakó ügyvéd, és azon jegyző, ki az ügyvédi hivatalról lemondott, de a jegyzőséget megtartotta.

29. §. Minden ügyvéd, kötelezésétől számitandó 14 nap alatt 5 tallérnyi birság terhe alatt tartozik azon ügyvéd-egyletnél, melynek kerületében lakik kineveztetését, az ügyvédségrei kötelezését, ugyszintén lakhelyét is bejelenteni, s egyszersmind felajánlani beirattatását az ügyvédi egyletbe.

Szintugy köteles az ügyvéd lakhelyének minden áthelyezését egy más törvényszék kerületébe, az előbbi lakás elhagyásától számitandó 14 nap alatt bejelenteni azon ügyvédi egyletnél, melyhez tartozik, s ha más ügyvéd-egylet kerületébe hurczolkodik, ez utóbbinál is.

Ezen jelentések mindegyikének elmulasztása szintén 5 tallérnyi fegyelmi birságot von maga után az illető ügyvédegyletek javára.

A lakhely változtatására vonatkozó rendeletek a 28. §.-ban emlitett jegyzőkre is alkalmazandók.

30. §. Minden ügyvéd-egyletben egy ügyvédi kamara létezik, mely a 48. §.-ban jelzett hatáskörrel bir s hét tagból áll.

31. §. Az ügyvédi kamara tagjai 4 évre választatnak a kerület ügyvédei által, még pedig oly viszonylagos szavazattöbbséggel, hogy a hét legtöbb, legalább egy harmadát a beadott szavazatoknak magában foglaló szavazattal biró, megválasztottnak tekintendő. Ha nem jött létre ilynemü szavazattöbbség, vagy ha az első szavazásban nem vett részt legalább fele az ügyvéd-egylet tagjainak, uj választás tartandó, melyben feltétlenül dönt a viszonylagos szótöbbség, tekintet nélkül arra, hány tag szavazott s egyesült-e a szavazatoknak legalább egyharmada. Ezen második választás kihirdetésében közlendő az első választás eredménye.

Egyenlő szavazatok esetében a sors dönt.

32. §. A szavazás oly czédulák beadása vagy beküldése által történik, melyeken a választó feljegyzi azokat, kikre szavaz.

33. §. Az ügyvédi kamara hét tagja mellett egyszersmind azoknak hét helyettesét is meg kell választani. Helyettesekül megválasztottaknak tekintetnek azok, kik a választásnál, és pedig ha második választás fordult elő, ez utóbbinál, az ügyvédi kamara tagjaiul megválasztottak után legtöbb szavazatot kaptak. Szavazategyenlőségnél hasonlóan a sors határoz.

34. §. Minden két évben váltakozva egyszer 3 tag és 3 helyettes, másszor pedig a másik 4 tag és 4 helyettes lép ki az ügyvédi kamarából. A kilépettek helyét a 31. §.-ban jelzett választás utján ujra be kell tölteni. Azon 3 tag és 3 helyettes, ki először tartozik ki lépni, s igy csak két évet tölthet hivatalos állásában, sors által jelöltetik ki.

35. §. Az ügyvédi kamarából kilépő tagok és póttagok azonnal ujra választhatók ugyan, de nem kötelesek a kilépésök utáni első két év alatt a választást elfogadni.

36. §. Az ügyvédi kamara kebeléből mindenkor két évre elnököt és titkárt, s ezek mellé egy-egy helyettest is választ.

37. §. Egyes körülményesebb és nagyobb ügyletek végezésére, az ügyvédi-egylet tagjai közől bizottmányokat választhat, melyeknek hatásköre mindannyiszor külön szabályok által fog meghatároztatni.

38. §. Az ügyvédi kamara tagságát vagy helyettességét, ugy szintén egy bizottmány tagságát el kell vállalni. Ez alól csak tartós és elégségesen bebizonyitott betegség menthet fel.

39. §. Ki a nélkül, hogy a 35. vagy 38. §.-ban emlitett mentőokot fel tudná mutatni, a reá esett választást el nem fogadja, vagy a hivatalt folytatni nem akarja, tiz egész ötven tallérnyi fegyelmi büntetés alá vonatik az egyleti pénztár javára, s ezen felül elvesziti minden választási jogát és választási képességét az ügyvédi egylet hivatalaira.

40. §. Az ügyvédi kamara tagjai és helyettesei, szintugy a bizottmányok tagjai dijtalanul tartoznak hivatalukat viselni, de az egylet ügyében tett kiadásaik az egyleti pénztárból megtérittetnek. Mennyiben tartozzanak ezen kiadások közé azon költségek is, melyeket hivataluknál fogva szükségessé vált utazásközben kell tenniök, az ügykezelési szabályok intézményei döntik el.

41. §. Az ügyvédi egylet hivatalos helyisége, ha kerülete egy felebbezési törvényszék kerületével egybeesik, ugyanazon helyen van, melyen emezé, ez eseten kivül pedig az igazságügyi miniszterium által kijelelt helyen.

Az ügyvédi kamara hivatalos helyisége mindig ugyanott létezik, hol az ügyvéd-egyleté.

42. §. Az ügyvéd-egylet egy jogi személy jogaival bir, s hivatalos pecsét használatára van felhatalmazva. E pecsét közepén a kir. szász czimer, s körében az illető ügyvéd-egylet jelvénye vagy czime van.

Az ügyvéd-egyletet külfelé az ügyvédi kamara elnöke, vagy akadályoztatása esetében annak helyettese képviseli.

Az elnök vagy akadályoztatása esetében helyettese, az ügyvéd-egylet valamint az ügyvédi kamara nevében, az azok által kiadott iratokat ellenjegyzi és a mennyiben a törvény vagy más határozmányok vagy az ügykezelési szabályok követelnék, az ügyvédegylet hivatalos pecsétjével látja el. Per esetében előforduló esküt, az ügyvéd-egylet helyett az elnök és az ügyvédi kamarának még egy, az ellenfél által kijelölt tagja tesz le. Ha az elnök akadályozva van, helyettese esküszik.

43. §. Az ügyvédegylet oly ügyletei, melyek vitele s döntésére minden tag közvetlenül jogositva van, az ügyvéd-egylet gyülésén döntetnek el. E gyülés határozatképes, ha szavazatképes egyleti tagoknak legalább negyed része van jelen. A határozatokat absolut szavazattöbbség állapitja meg. Ha a szavazatok egyenlők, fegyelmi ügyekben a vádlottra nézve előnyösebb nézeté az elsőség. Különben az elnöklő szava dönt. Választásoknál (vesd össze azonban a 31—33 §§-kal) hasonlag absolut szavazattöbbség dönt. Ha azonban ez az első választásnál nem érhető el, a másodiknál viszonylagos szótöbbség is döntő.

44. §. Az ügyvéd-egylet gyülésének megnyitása előtt legalább nyolcz nappal azt és a tárgyalandó ügyeket mind az igazságügyi miniszteriumnak, mind a felebbezési törvényszéknek,

melynek kerületében a gyülés tartandó lesz, — be kell jelenteni. A felebbezési törvényszék, ugyszintén az igazságügyi miniszterium is biztost küldhet a gyülésre.

45. §. Az ügyvédi kamara határozatképességéhez fegyelmi ügyekben hét, minden más ügyben legalább öt tag közremüködése szükségeltetik. A határozatokat absolut szótöbbség állapitja meg. Szavazategyenlőség esetében az elnök dönt.

46. §. Az ügyvéd-egylet és ügyvédi kamara gyülései az ügykezelési szabályok által meghatározott időben tartatnak, s azonkivül valahányszor szükségessé válik. A gyülésekrei meghivás az ügyvédi kamara elnöke által történik, ki egyszersmind a gyüléseken is elnököl s a tárgyalást vezeti.

A titkár mind az egylet, mind a kamara gyülésein vezeti a jegyzőkönyvet, mely, miután a gyülés előtt felolvastatott s az elnök által is aláiratott, nyilvános okirat erejével bir.

Különben az elnök vezetése mellett a titkár állitja ki a szükséges iratokat.

47. §. Az ügyvéd-egylet gyülésének tárgyai:

1) az egylet és az ügyvédi kamara ügykezelési szabályait megállapitani, megváltoztatni vagy kiegésziteni;

2) bizottmányokat és azok hatáskörét tárgyaló szabályokat alakitani;

3) bizotttmányi tagokat választani, ha nem határoztatott, hogy azok ugy mint az ügyvédi kamara tagjai és azok helyettesei irott szavazati jegyek beadása által választassanak;

4) az egyleti czélok elérésére szükséges költségvetést megállapitani, a költségek mikénti beszerzését azonban közelebbről az ügykezelési szabályok határozzák meg;

5) megvizsgálni az egyleti pénztár és más egyleti javak kezelése felől beadott számadásokat, azokat helybenhagyni vagy ha azoknak tüzetesebb megvitatása volna szükséges, azokat tárgyalni;

6) tagjai felett az 51. §.-ban előadott szabályok szerint a fegyelmi hatalmat gyakorolni, szintugy a 68. §.-ban emlitett ügyvédjelöltek és a 76. §.-ban érintett jegyzők fölött is;

7) határozni a felett, hogy egy tagjára, ki a 39. §. értelmében a választási és választatási jogtól meg lőn fosztva, mindkettő ismét ráruházható-e, mi azonban semmi esetre sem történhetik a jog elvesztése utáni öt év lefolyta előtt;

8) az ügyvédi állás becsületére és méltóságára, s a tagjai közti rendnek fentartására és megóvására czélzó szabályokat alkotni és

9) ellátni mindazon ügyet, mely törvény által vagy a felügyelő hatóságok rendelete vagy az ügykezelési szabályok által rábizatik.

Az egylet és az ügyvédi kamara ügykezelési szabályai csak az igazságügyi miniszterium jóváhagyása után válnak érvényesekké.

48. §. Az ügyvédi kamara körébe tartozik:

1) az ügyvéd-egyletnek a törvények és ügykezelési szabályokkal megegyező határozatait foganatba venni;

2) hivatalosan közlekedni a hatóságokkal, ügyvédekkel, szóval mindazokkal, kik az ügyvéd-egylettel ügyviszonyban állanak;

3) az ügyvédi-egylet tagjainak jegyzékét vezetni;

4) az egylet pénztárát vagy másnemü vagyonát is kezelni, és kezelése felől számot adni;

5) ha az egylet pénztárához, vagy más vagyonához kezelők neveztettek volna ki, azok müködése felett őrködni;

6) lehetőleg mindig tudomásával birni annak, vajjon az ügyvédegylet tagjai, az ügyeiben résztvevő ügyvédjelöltek és a 76. §.-ban emlitett jegyzők ugy viselik e magokat, mint hivatásuk és állásuk becsülete követelik, és ha az 56. §-ban jelzett fegyelmi eljárásra ok adatik, azt azonnal foganatba venni;

7) oly esetekben, midőn az ügyvédség vagy jegyzőségrei bocsáttatás kétséges, vagy midőn a fentnevezett hivataloktóli eltiltás s kizárás forog szóban, ha becstelenitő büntett miatti büntetés nem előzte meg, — végre midőn az 5. vagy 8. §§.-ban jelzett rendszabályok egyike volna igénybe veendő, — tanácsát és nézetét előadni, vagy önálló ajánlatokat is tenni, melyek felett azonban az illető államhatóságnak van joga határozni;

8) jegyzéket vezetni az ügyvéd-egylet által annak tagjaira, ügyvédjelöltekre vagy a 76. §.-ban emlitett jegyzőkre volt fegyelmi büntetésekről;

9) ügyelni arra, hogy senki jogtalanul oly ügyek végzésébe ne bocsátkozzék, melyek az ügyvédek hatáskörébe tartoznak, s a hatóság közbenjárását venni igénybe azok ellen, kik azt teszik;

10) az ügyvéd-egylet gyülésének összehivása felett határozni;

11) az ügyvédi kamara tagjainak és azok helyetteseinek választását vezetni és arra felügyelni; és

12) mindazon ügyet végezni, melyet törvények, hatósági rendeletek vagy az ügykezelési szabályok biznak reá.

49. §. Ha az ügyvéd-egylet tagjai közt ügyleti viszonyban tévedés vagy viszály fejlett, az ügyvédi kamara elnöke nem csak az egyik vagy másik fél felszólitása folytán, de hivatlanul is közbenjárólag léphet fel, az illetőket maga elé idézheti és békés kiegyenlitést kisérthet meg. Szintugy szabadságában áll e tárgyalásokhoz az ügyvéd-egylet oly tagjait meghivni, kiknek közremüködésétől szerencsés eredményt remélhet.

50. §. Az ügyvédi kamara elnökének joga van oly polgári perben, mely egy ügyvéd s annak megbizója között, az előbbinek ügyvitele folytán keletkezett, kiegyenlitést czélzólag közbenjárni, ha az utóbbi erre felszólitja vagy legalább beléegyezik.

51. §. Tagjai felett az ügyvéd-egylet, — még pedig az ügyvédi kamara első — az egyleti gyülés másod-folyamodásilag gyakorolja a fegyelmi-büntető hatalmat:

1) az állás becsületével meg nem férő viselet miatt, akár hivatalos eljárás közben, akár azonkivül forduljon elő, ugyszintén becstelen eszközök miatt, melyek által az illető megbizásokat akar szerezni;

2) a hivatalos kötelesség megsértése vagy elhanyagolása miatt;

3) Ezenkivül mindenkor, ha az ügyvédi rendtartás ügykezelési szabályok vagy hatósági rendeletek erre az egyletet felhatalmazzák.

52. §. A fegyelmi büntetések következők:

1) irásbeli megintés az ügyvédi kamara által;

2) szóbeli megintés az ügyvédi kamara előtt, annak elnöke által;

3) pénzbirság, de csak az ügyvédi rendtartás vagy ügykezelési szabályokban meghatározott esetekben;

4) a választási és választatási jogtóli megfosztás a 39. §.-ban előadott esetben. (Folytatása következik.)

Különfélék.

— *(Az orsz. bizottság a törv. rendtartás tárgyában)* f. hó 17-kén befejezte üléseit. Az ülésben résztvett igazságügyi miniszter ur meleg szavakban köszönte meg a bizottság ernyedetlen munkásságát, s az érdemdús elnök és előadó tevékenységét. A bizottság pedig, azon időre, mig nehány tagja a delegatióban ülésezik, egy öttagu albizottságot küldött ki az itthon maradtak s a kormány képviselői közül, kik a javaslatot a tanácskozmányok alapján összeállitandják. Ez összeállitás után a javaslat még egyszer fog a bizottságnál olvastatni, mielőtt a háznak bemutattatnék, s akkor valószinüleg a birói felelősségi törvénynyel és az ügyvédi rendtartással együtt vétetik tárgyalás alá.

— *(Az igazságügyi miniszteriumnál)* több fontos törvényjavaslat, névszerint a honositási törvény, polgári házasság, sajtótörvény, vadászati törvény, urbéri viszonyok rendezése, büntető-törvénykönyv és eljárás stb. befejezve vár az országgyülési tárgyalásokra.

— *(A septemviratus erdélyi osztálya.)* F. évi január 14-én délelőtt a kir. curia teljes ülést tartott, — az országbiró Majláth György diszruhában jelent meg — s különben rendesen komor arczán az ünnepélyesség mellett a vidámság egy vonása volt észrevehető — mely, mint egyelőre jellemzé a bekövetkezendő ünnepélyes eseményt; a septemviratus erdélyi osztályának tagjai ugyanis ez alkalommal tették le esküjöket. Legelőször is felolvastattak a kinevezési okmányok — aztán az osztály szervezésére vonatkozó igazságügyi miniszteri rendelet.

Ezután a vezérlő tanácsos Pap László s a többi tanácsosok Angyal, Bömches, Ocsvay Ferencz, a segédtanácsosok Biró Miklós, Plecker József, tanácsjegyző Gallu József és a kezelési személyzet rendre tették le illető esküjöket. Mindnyájan magyar diszruhában és kardosan jelentek meg. Az esküformát a curia egyik főpapi tagja olvasta s midőn ennek vége volt, Majláth György országbiró alkalomszerü beszéddel üdvözlé az erdélyieket. Az országbiró szavaira Pap László tanácsos felelt ékes magyar nyelven, köszönetet mondott azon szives fogadtatásért, melylyel mindenfelé találkoztak, melegen nyilatkozott az unio eszméje

mellett s ünnepélyes igéretet tett, hogy mindnyájok legfőbb gondját az igazság pontos, méltányos kiszolgáltatása képezendi.

Tagadhatatlan, hogy alkotmányos életünk uj korszakának ez egyik legnevezetesebb napja, mert e napon az erdélyi unio nagy kérdésének egyik legfontosabb ága teljesen megoldva áll előttünk. Az igazságszolgáltatás az államélet egyik legfontosabb mozzanata, e részben a mohácsi vész óta Erdély mindig külön volt szakitva az anyaországtól, mig a tegnapi ünnepélyes esemény ujból egyesité a szétszakitott részeket. A biztos jövendőnek mind több záloga kerül kezeink közé — sorsunknak mindig hathatósb ön urai leszünk s a nemzet bizalommal helyzé önállósága e drága kincseit azok kezébe, kik ez idő szerint az igazságszolgáltatás nagy művének vezérletével vannak megbizva.

Az 1848-ik évi vágyak egy lépéssel ismét közelebb jutottak a teljesbülés felé, és mi nem véletlennek tartjuk — nem is kárörömmel — de nemzetünk nagy eszméinek győzelme iránt érzett tántorithatlan hitünk nyilt őszinteségével emlitjük fel, hogy a gondviselés intő kezét látjuk azon körülményben, hogy ez emlékezetes nagy nap hősei, két egymással ellenkező, de egy-egy időben mindenik hatalmas párt főfő vezérei Majláth György és Pap László a nemzeti közvélemény hatalmas árjában az 1848-ki nagy eszméket végrehajtó hazafiasság tettekre buzditó szent térein találkoztak. Talán még egy esemény se mutatta ennyire az igazság absorbeáló, átalakitó s minden érdekeket kiegyenlitő hatalmát, mint ez, midőn a régi conservativ iskola egyik főbajnoka az álmodozó centralismus egyik vezérét uj hivatalába igtatta.

Mi bizalommal s a rokonszenv eltagadhatlan érzéseivel állunk e jelenet mellett és ilyenkor a jövőbe is csak reménynyel tekinthetünk és reményeink főtámasza az 1848-ki eszmék kétségbehozhatlan életrevalósága, és az életrevalóság ellenállhatlan hatalma!

Az erdélyi osztály helyiségei jelenleg a London városához czimzett vendéglőben vannak, s ott is maradnak sz. György napig, azután pedig a városháztéren lesznek, talán a régi Keglevich féle házban.

A hajdani erd. legfőbb törvényszék soha se tudott állandóságra vergődni — a porosz háboru Kolozsvárra riasztotta volt; most meg már rég érezte a feloszlás fájdalmait, tehát igen sok a restantia, mondják, hogy 7—800, mely szám természetesen, mindennap növekedik. Ennélfogva a közügy érdekében ohajtandó, hogy a munka mielőbb megkezdessék; és nagyon helytelennek tartanánk minden oly tömeges szabadsági kérdéseket, melynek következtében az ülések lehetetlenné válnának. A mint értesültünk, a sessiók e hó 20—24-ike körül okvetlenül meg fognak kezdetni, és remélhető hogy igy a tetemes hátraléki szám nem sokára el fog tünni.

— *(A Bécsben megjelenő „Gerichtshalle")* a m. k. igazságügyi miniszteriumnak a törvénykezési eljárásra vonatkozó törvényjavaslatát ismertetvén, f. é. 2-ik számában fejtegetései eredményét következőkép foglalta össze: „Eddigi megjegyzéseinkből, melyekről mégegyszer ismételjük, hogy azok a javaslatnak nem kimerítő ismertetését, hanem csak főbb vonásaibani jellemzését célozzák, kitetszik, hogy az előterjesztett törvény, mint e téren dicsérendő haladás, és különösen, mint igen czélszerü átmenet, egy a szóbeliség és nyilvánosság rendszerét keresztül vivő törvénykezési rendtartásra, teljes elismerést érdemel."

— *(A „Törvényszéki Csarnok")* alighogy egy izetlen polemiát fejezett be a törvénykezési rendtartás elnemfogadhatása tárgyában: azonnal egy másikhoz kezdett, s feltünőleg ingerült hangon s a tudományos irodalomban páratlan durvasággal epéskedik, mondhatnók: izgat a miniszter személye, a miniszterium tagjai s átalában azon tisztelt férfiak ellen, kik a javaslat létrehozásában fáradoztak. E vádak akkor érkeztek, midőn az orsz. bizottság fokozott erővel siettette a tárgyalások befejezését s igy azokra tüstént felelni időnk nem volt. A „lefolyt év tanuságait" azonban mint a T. Cs. leczkéit nevezi, majd később vizsgálat alá veszszük.

— *(Győrmegye közönsége)* e hó 7-én tartott közgyüléséből a m. k. igazságügyi miniszteriumnak azon leiratára, melyben értesítettek, hogy Szász Coburg herczeg a Kohári nevet többé használni nem fogja, felterjesztést intézni határozott a képviselőházhoz, hogy miután a Kohári család utolsó nőtagja fiusitás folytán e név viselésére királyi adománykép feljogosittatott és férjhezmenetele folytán a Kohári név a Szász-Coburgi herczegi névvel egyesült, és mint ilyen van beczikkelyezve — ennélfogva a herczegi család e név használatáról ugy, hogy felsőházbani jogait megtartsa, le nem mondhat.

— *(A néhai Sztrokay Antal nevét viselő alapitványból)* kitüzött jogtudományi pályadijra 1867. decz. 31-ik napjáig bezárólag két pályamunka érkezett, ugymint:

1. „A Jelzálogi és Telekkönyvek elmélete." *Jelige*: Le triomphe des idées n'est jamais qu'une question de date. Benjamin Constant.

2. (Czim a feladott kérdés). *Jelige*: „A kerék ne legyen nehezebb a kocsinál."

Rendben talált jeligés levélkéik az akadémia és Szilágyi Ferencz tag pecsétjével boritékba zárva, további őrizet alá a levéltárba, maguk a pályamunkák a Törvénytudományi Osztályhoz tétettek át, biráló küldöttség kinevezése végett.

Kelt Pesten, a M. T. Akadémia 1868. január 7-én tartott összes üléséből.

— *(A „hivatalos rendeletek")* czim, mely alatt eddig az igazságügyre vonatkozó törvényeket és rendeleteket külön mellékletkép közöltük, lapunk czimében ez uttal mellőztetik. Ugy tudjuk, hogy a kormány önálló Közlönyt fog az uj évben megindítni a hivatalos rendeletek számára, s ezáltal a hasontartalmu magángyüjteménynek, mely a közleményeket ugy is csak időnkint s igy későn hozhatá, szükségessége megszünik.

— **(Meghivás).** A buda-pesti ügyvédi egylet által 1868. évi január 26-án d. u. 4 órakor a kegyesrendiek épületében lévő r. tárgyalási teremben tartandó első rendes évi közgyülésre.

Tárgyak: 1. Az egyl. elnök jelentése, 2. 3 tagu számvizsgáló bizottság választása, 3. az évi költségvetés megállapitása, 4. a választmány határozatai elleni felebbezések, 5. Barach Benedek kérvénye becsületbiróság alakitása iránt, 6. az egyleti Közlöny iránti intézkedés, 7. Inditványok. *Matolay Elek*, egyl. titkár.

Előfizetési felhivás

a

Jogtudományi Közlöny

heti szaklap 1868. harmadik évfolyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel

Szaktudósok közremüködésével szerkesztik

Ökröss Bálint. **Dr. Dárdai Sándor.**

Előfizetési feltételek:

1. A **„Jogtudományi Közlöny"** a curiai itéletekkel együtt hetenkint egyszer, minden vasárnap másfél s néha két legnagyobb negyedrét iven fog megjelenni.

2. **Előfizetési ár:** helyben házhoz hordva, vagy vidékre postadijmentesen: félévre **6** ft., negyedévre **3** ft. o. é.

3. A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

Az előfizetési- pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadóhivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Tiszti kereset és biróküldés (delegatio) az id. törv. szabályok 42. §-a értelmében. — A „diffessio manus" és az „exceptio falsi" egymáshozi viszonyzata a polgári törvénykezésben. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Birósági szervezés hazánkban. Trávnik Antaltól. — A szász királyság ügyvédi rendtartása. (Folytatás.) — Tárcza. A hazai közegészségügy rendezése. — Különfélék. — Melléklet fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 4. Pest, 1868. január 26.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Hangok Erdélyből a törv. rendtartás tárgyában.

Gruics Gusztáv acad. jogtanár és egyéb erdélyi jogtudósok igen becses *tanulmányokat* küldtek be az igazságügyminiszteriumhoz a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában kibocsátott igazságügyminiszteri törvényjavaslat fölött, melynek *bevezetését*, valamint az igazságügyi miniszter urnak arra adott válaszát ezennel közöljük oly meggyőződésben, hogy ez iratok a sok oldalról méltatlanul megtámadott ügyre helyes világot vetnek.

Őszinte örömmel üdvözöltük — ugy mondják az erdélyiek, — az igazságügyminiszterium által kibocsátott törvénykezési rendtartás iránti törvényjavaslatot. — Mert a midőn e javaslat czélja azon válaszfalat, mely köztünk és az anyahon között törvénykezés dolgában fennáll, elenyésztetni: egyike azon lényeges akadályoknak, melyek teljes összeolvadásunkat gátolták, el lesz háritva és egy erős s feloldhatlan kapocs fogja azon érdekegységet összefüzni, mely közöttünk mint édes testvérek között fennáll. Örömmel üdvözöltük a fennforgó törvényjavaslatot azon okból is, mert az igazságügyminiszter ur emelkedett szellemmel és éles szemmel felismervén azon sulyos bajokat, melyek törvénykezési állapotainkat mint lidércz nyomják, azokon nem csak jó akarattal, hanem a tudomány világitó szövétnekével kezében, segitni is törekedett. Örömmel üdvözöltük a közzé bocsátott törvényjavaslatot azért is, mert felelős magyar kormányunk, aránylag igen rövid idő alatt, hazánkban, okozatunkon kivül parlagon hevert törvényhozói munkálkodást, egy nagyobb és rendszeres dolgozattal kezdeményezte, melynek üdvös feladata fontos és mélyen az élet minden viszonyaiba vágó törvénykezési viszonyainkat rendezi.

Ezen alapos és igazolt öröm azonban a szakférfiak elfogulatlan pillanatát nem szabad hogy elhomályositsa, s a midön a munkálat tanulmányozását vesszük czélba, elfogulatlan és higgadt szellemmel kell. hogy annak fény- és árnyoldalai felett tisztába jöjjünk.

Ezen tanulmányozásra az alkalom erősen kinálkozó volt, és ez gyüjtötte egybe itt Kolosvárt az ügyvédi, törvényszéki és tanári kar egy magán jellegü értekezletét, mely feladatául tüzte ki, a kibocsátott törvényjavaslatot tanulmányozni, azt a tudományos elmélet és a gyakorlati téren szerzett tapasztalatok, nemkülönben más törvénykezési rendtartások fonalán vizsgálat és birálat tárgyává tenni, az ebből folyó netáni módositó vagy pótló inditványokat javallatba hozni, e tekintetben pedig különösen az erdélyi részekben fennforgó viszonyokra és körülményekre forditotta kiváló figyelmét, valamint arra, hogy nálunk az anyagi jogra nézve, és ami ezzel kapcsolatban áll, az anyahonitól merőben eltérő törvényes szabályok vannak hatályban, a melyeket addig, mig e tekintetben közös törvényünk nem leend, hirtelen megszüntetni aligha tanácsos volna, minélfogva czélszerünek látta az iránt is nézeteit közölni, miként lehetne a törvénykezés némely, az erdélyi állapotokra és az itt gyakorlatban lévő, az anyahontól eltérő anyagi jogra vonatkozó szabályait, ott ahol erre nézve a törvényjavaslatban gondoskodva nincs, ugy alkotni és alkalmazni, hogy a jogszolgáltatás nálunk nehézségekre ne akadjon és hogy folyamában a szabályozó zsinórmérték ne hiányozzék.

A mint fennebb emlitök, ezen tanulmány kizárólagosan egy magán jellegü értekezlet eredménye.

Ez értekezlet megbizást senkitől sem vett, és igy csupán magánnézeteiket tolmácsolják.

Ha ezeket mindazonáltal közrebocsátja, nem nyegleségből teszi, hanem azon oknál fogva, mert alkotmányos országban, minden a haza érdekeiért melegen érző honpolgár kötelessége, közérdekü dolgokhoz, ha arra hivatást érez magában, hozzá szólani, a mire különben az igazságügyminiszter ur által a törvényjavaslatot indokló előterjesztésében felhivás is történik.

Az igazságügyminiszter ur ezen előterjesztésre, szokott szerény és szivélyes modorában, következőleg válaszolt:

Tekintetes jogtanár ur! Őszinte örömmel és köszönettel vettem azon észrevételeket, a melyeket Ön és igen tisztelt társai, az általam tervezett polgári perrendtartásra vonatkozólag, hozzám beküldeni sziveskedtek.

Annyi félreértés és balmagyarázat után, a melylyel az alaki jog reformja körül követett eljárásom találkozott, jól esik lelkemnek tapasztalnom, hogy jogtudósaink nagy része, helyesen felismerte azon egyedül helyes kiindulási pontot és irányt, a melyet a körülmények hatalma e téren elém tüzött, s a melynek mellőzésével csak ártottam volna az ügynek, a melynek szolgálatában állok.

Senki sem óhajthatta volna inkább, mint én, egy a jogtudomány magaslatán álló munkát e téren a nemzet elé terjeszteni, de az adott viszonyok közt, a megyék rendezése, a békebiróságok és a hiteles helyek szervezése előtt ilyesmire, a nyegleség vádja nélkül nem vállalkozhatám.

Az igazság kiszolgáltatás bajai azonban oly égetők, hogy a közhitel és a közvagyonosság mélyebb sülyedése nélkül nem halaszthatám a korállapot enyhitését addig, a mig a körülmények lehetővé teszik, azt gyökeresen orvosolni.

Ambitiómat alája rendeltem az ügynek; az abstract fogalmak helyett a gyakorlati élet halaszthatlan követelményeit vettem zsinórmértékül; a jogtudós, ha ennek nevezhetném magamat, átengedte a tért a hazafiunak.

*

Ez az oka, hogy oly munkával álltam elő, a mely az ideiglenesség jellegét viseli homlokán; a melynek czélja áthidalni a tért a jelen s azon jövő közt, a mely már készen és teljesülve fogta találni mindazon alapfeltételeket, a melyek nélkül egy a jogtudomány igényeit kielégitő polgári perrendtartás egybeállitása nem képzelhető.

Minden birálat, a mely a mű megitélése körül más szempontból indul ki, szerintem helytelen s igazságtalan annyiból is, a mennyiben tőlem lehetlenséget követel.

Az ideiglenes reformot tüzvén s csak is ezt tüzhetvén ki czélomul, két ut között volt választásom:

vagy egy 25—30 szakaszból álló novella által segiteni a bajon;

vagy pedig a Magyarországban létező alakijog szabályait egy rendszerbe összeállitani, s e mellett a legérezhetőbb hézagokat betölteni, a gyakorlat által kimutatott hiányokat kijavitani.

Az első kényelmesebb lett volna, de nem választám azt azon alapos aggodalomból: hogy ezen eljárás által a létező chaoszt csak növelni fognám.

S nem választám azt még azon okból sem: mert ez uton ama másik czél, a mely szemeim előtt lebegett: Erdély egyesitése a polgári törvénykezési eljárás terén, nem lett volna elérhető.

A másik, noha rögösebb és fáradalmasb ut követésére határoztam el tehát magamat, annyival inkább: mert ezen ut egyszersmind lehetővé tette nekem, a felsőbb biróságok szervezése, a törlesztő törvényszék intézményének felállitása, a perkezelés és végrehajtási eljárás szabályozása körül, s mindazon kérdésekben, a melyeknél leküzdhetlen akadályokkal nem találkoztam, merészebb kezekkel a jövendőbeli reformnak legalább alapjait megvetni.

Ismétlem, nagy megnyugtatásomra szolgált: hogy Önök eljárásomat azon feladat mértékével mérték, a melyet nem annyira a jogtudomány elmélete, mint a gyakorlati élet kényszerüsége állitott elém.

Az Önök által közölt igen becses észrevételeket a legnagyobb figyelemmel tanulmányozom, s a mennyiben azok az országos bizottmány által meg nem előztettek volna, törekedni fogok, hogy az észrevételeknek érvényt szerezhessek.

Fogadja Ön tisztelt jogtanár úr ujabban is hálás köszönetemet Önök hazafiui nemes részvéteért s támogatásaért, s legyen szives ez érzelmemnek Ön tisztelt társai előtt tolmácsa lenni. Őszinte hazafiui tisztelettel van szerencsém maradni

Pesten, jan. 15. 1868.

Tekintetes jogtanár úrnak alázatos szolgája

HORVÁTH BOLDIZSÁR, m. k.

Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról.

A reform terére vont korkérdések között a polgári házasság képezi azoknak egyikét, melyeknek kiváló sors jutott.

Alig van kérdés, melynek majd jogosultsága, majd a megoldás tekintetébeni illetősége, majd a megoldás módozatai körül egymással részint oly merev ellentétben álló, részint annyira eltérő véleménycsoportozatok állanának, mint a polgári házasság kérdése.

Egy részről az állam egyenesedik fel a különféle vallási oldalakról szenvedett nyomások sulya alól, és e kérdés megoldásának jogát állami szempontokból a magáénak követeli; másik részről állnak a különböző vallásfelekezetek, melyek az állam e jogát vallás-erkölcsi szempontokból mereven tagadják. Mindkét főcsoportozat körül ismét nagyon is szétágazó vélemény árnyalatok sorakoznak azon módozatokra nézve, melyek mellett a polgári házasság életbeléptetését eszközölhetőnek látnák; mely módozatok a szerint, a mint maga az intézmény iránti rokon- vagy ellenszenvből veszik kiindulási pont-

TÁRCZA.

A pénzértékkérdés legegyszerübb nemzetgazdászati kifejezésében.

Éjszak-Amerika franczia s angol gyarmatainak történetében a 18-ik század kezdetével egyaránt oly korszak állott be, melyben az ifju megtelepedések kényszerülve papirpénzhez nyultak, jóllehet annak bekövetkező értéktelenitését előre láthatták.

Ezen eljárás folyamata magában véve is ép oly érdekes, mint tanulságos a jelenre nézve, miután a gyarmati életnek s az anyaországokhozi viszonyzatának közvetlenül müködő gazdászati mozzanatai ismerhetők fel rajta.

A mi különösen azon tizenhárom britt tartományt illeti, melyek később a független unióban egymással szövetkeztek, ugy azok az 1651-ik évi Cromwell-féle nagybrittaniai hirneves hajózási törvény (Navigationsakte) által, — melyet a büszke Albion egykoron *Charta maritimájának* nevezett, és hosszu időn át világkereskedelmi függetlensége védbástyájának tekintett, — s az angol kereskedelmi politika más egyéb intézkedései által árujavaiknak eladására s az azokkali forgalomra nézve csak nem kizárólagosan Angolhonhoz voltak utalva. Általában véve ugyan mindenesetre igaz marad az, miszerint egy ország sem ád el többet, mint a mennyit vásárol, miután senki nem ád el neki többet, mint a mennyit ez valódi értéknemüekkel megfizet, de ezen esetben nemcsak maga az anyaország, hanem Angolhonnak összes kereskedői osztálya is jelentékeny előlegezésben voltak, — a gyarmatok tehát saját fentartásukon kivül, termelésükben nem csak az angolhonbóli bevitel értékét, hanem még az idegen tőkéknek, vagyis Európában tett adósságaiknak kamatait is fedezni tartoztak. Minthogy azonban Amerika akkoriban még önmaga nem szolgáltatott aranyat és ezüstöt, azért az általa kereskedés utján szerzett arany s ezüstpénznek folytonos visszafolyásával találkozunk a gyarmatokból az anyaországba, Nagybrittaniába, s igy a gyarmatok készpénzben hiányt szenvedtek.

Ennek legközelebbi következménye volt az, hogy Amerikának britt részeiben az angol sterling fontjának értéke tetemesen emelkedett s annak irányában minden gyarmati czikknek ára alább szállt. De miután nemes érczekből vert pénzt a gyarmatok sem nélkülözhettek, tehát azok belforgalmára nézve legelőször is az eddigi pénzláb alábbszállitásával s a nemes érczekből vert pénzdarabok belértékének kisebbitésével akart a kormány e bajon segiteni.

1651 óta ugyanis Massachusettsben a spanyoloktól elzsákmányolt ezüstrudakból saját pénzdarabok verettek (shilling, három- s hatpence darabok), melyeknek belértéke folytonosan alább szállittatott, — egy oly jog, melyet akkor még egyetlen egy gyarmat sem bitorolt. Anna királynő alatt pedig egy parlamenti határozat az angol sterling egy-egy fontjában tartalmazott ezüst mennyiségét az amerikai tartományokban jelentékenyen alábbszállitá s igy a pénzlábot tetemesen rosszabbitá.

De ezen pénzlábot sem voltak képesek a gyarmatok maradandólag megtartani. Virginia Anderson bizonysága szerint az ezüsttöt ezen arányban el nem fogadá, s példáját követve más gyarmatok is tullépték ezen arányt, még pedig igen különböző fokokban. Ennek folytán tehát a pénzeszközöknek a belforgalomban mindinkább érezhetővé vált hiánya által indittatva az egyes tartományok — az egy Connecticut kivételével — papirpénzt adának ki, melyért ugyan a mindenkori gyarmati kormány felelős maradt, de mely mindemellett kényszerfolyammal felruházva nem lett.

Ez által természetesen azon okok, melyek az érczpénznek a megtelepedésekből vagy gyarmatokbóli kiszivárgását előidézték, mellőzve vagy elháritva még semmiképp sem voltak, a papirpénzjegyeknek értéktelenitése pedig csakhamar bekövetke-

jaikat, majd a legmerevebb szigor, majd ellenkezőleg a méltányos szabadság, sőt nem ritkán a szabadosság és féktelenség szinét viselik.

Mielőtt ezen, mind a főkérdést, mind annak megoldási módozatait illető különböző vélemények ismertetésébe bocsátkoznók, czélszerünek véltük a polgári házasságnak a különböző államokban megtörtént vagy megkisérlett életbeléptetésére vonatkozó adatokat és mozzanatokat vázlatban összeállitani.

De hogy ezen összeállitásból okulhassunk, szükség tudnunk, hogy a tudomány és az élet a polgári házasságnak három faját különbözteti meg:

1) az u. n. *obligatio* vagyis *kötelező polgári házasságét*, mely szerint minden házasság — tekintet nélkül a vallásfelekezeti minőségre — polgári hatóság előtt kötendő; a polgári hatóság előtt megkötött házasságnak a vallásilag illető szertartásokhoz képesti megkötése a lelkiismereti szabadságra hagyatván;

2) az u. n. *facultativ* polgári házasságét: mely szerint a feleknek szabad választására van hagyva házasságukat vagy a törvény által szabályozott polgári módon, vagy saját vallásfelekezeti szertartásaik szerint, mindkét esetben egyenlő polgári hatálylyal megkötni; azonban a már polgárilag megkötött házasságnak a vallási szertartások szerinti utólagos megkötésére nézve ugyanaz áll, mi fennebb az 1) pontnál mondatott; végre

3) az u. n. *szükségből*i polg. házasságét (*Noth-Civil-Ehe*): melynek csak akkor van helye, ha a vallásfelekezeti szertartások szerinti házasságkötés megkisértetvén, a vallásfelekezeti illetőség részéről megtagadtatott, vagy ha maguk a felek magukat a vallási módnak alávetni fontos okok miatt nem akarják.

Az előnyöket és hátrányokat, melyek e három házassági módnak egymás irányában, valamint magukban tekintve tulajdonittatnak: alább fogjuk fejtegetni.

Lássuk tehát az egyes államokat a polgári házasság tekintetében.

Angolhonban még a reformatió után is fenntartatott a „consensus facit nuptias", vagyis: hogy a beegyezés teszi a házasságot; egyéb szertartás nem találtatott szükségesnek a nép szokása és nézete szerint; sürgettetett ugyan e beegyezésnek az egyházbani kijelentése, de követésre nem juthatott.

A forradalom idején 1653-ban hozatott egy statutum, mely szerint a házasság pusztán polgári jogviszonynak tekintetett. A házasságot a polgári hivatalnoknál kellett bejelenteni; ez kihirdette, a kihirdetésről bizonyitványt adott, ezzel a feleknek el kellett menniök azon békebiróhoz, kinek járásában a kihirdetés történt, 2—3 tanu kiséretében, és ott kezök egymásébe tétetvén, a békebiró a házasság megkötését kimondotta.

A restauratió alatt azonban e mód csakhamar kiment a szokásból, és 1660-ban ismét az egyházi forma iratott elő; de az időközben megkötött házasságok érvényökben fenntartattak.

Az emlitett egyházi forma igen messze ment, és a nép csaknem felére igazolhatlan kényszert szabott, mivel a szerint a házassági összeadásnak — különbség nélkül a jegyesek bár más vallására — csak a főegyház papja előtt lehetett és kellett végbemennie.

Ezen, a felek vallási érzetét a mennyiben más vallásuak voltak, mélyen sértő intézkedés nem csekély panaszok, felszólalások és viták után szülte az 1836. aug. 17-ki statutumot, mely szerint a *facultativ* polgári házasság behozatott; kimondatván, hogy a házasság a polgári állapot lajstromok felügyelője előtt is megkötheto, minden lelkészi közbejövetel vagy vallási szertartás nélkül; sőt ez utóbbi végkép tiltva van, ha a házasság polgári hivatalhelyiségben köttetik. Köthető pedig vagy valamely egyházban, vagy pedig a lajstromok felügyelőjének hivatalos helyiségén, mindenkor délelőtti 8—12 óra közti időben. A templomban két, vagy több hitelt érdemlő tanu s a járási lajstromozó hivatalnokok egyike jelenlétében; a lajstromzó hivatal he-

---

zett, miután azok minden időben szabályszerüleg beválthatók nem voltak.

Igy az 1740-ik év közül 100 font angol sterlinggel egyenlő értékü volt:

Uj Anglia, Rhode-Island és Neuhampshireben 525 font sterling papirpénzjegyekben,

Newyork s Newjerseyben	160	font	sterling,	
Pennsylvaniában	180	„	„	
Marylandban	200	„	„	
Éjszakcarolinában	400	„	„	
Délcarolinában	600	„	„	papirpénzjegyekben.

De mindemellett az országnak sem hitele sem productiója vagy kereskedelme nem szenvedett, meg nem zavartatott épen azért, mert az emlitett papirpénzjegyek a szabad forgalomban és árfolyamban az áruczikkek eladási árához, vagyis a forgalom által megalapitott értékéhez alkalmazkodtak, igy például az angol gyártmányok Éjszak-Carolinában 1 font angol sterlingnyi készpénzzel vagy 4 font sterlingnyi papirpénzzel fizettettek.

Ha tehát Franklinnak az amerikai papirpénzről irt hires emlékirata, egyes tételeire nézve az ujabbkori pénzügy tudomány itélő széke előtt a birálatot ki nem állja is, annyiban mégis igaza volt a philadelphiai nyomdásznak, hogy az emlitett papirpénz az érczpénz készlet érezhető hiánya mellett az ország növekedő productióját lényegesen előmozditá, és később, midőn a kereskedelmi mérleg az árujavak kivitelének emelkedésével, vagyis a külkereskedés felvirágzásával helyre állott, az árfolyam szerinti értékében ismét könnyen be volt váltható.

Azonos viszonyokkal találkozunk a franczia Canadában is. Már 1670-ben veretett XIV. Lajos oly gyarmati érczpénzt, mely 25%-al kevesebb nemes érczet tartalmazott a francziánál, s e mellett Canadában is papirpénzjegyekhez kellett nyulni, melyeknek értékcsökkenése oly gyorsan állott be, hogy névszerinti értékökből már 1720-ban 62%-ot vesztettek, a nélkül, hogy a gyarmat lakóinak emelkedő anyagi jóllétét e miatt lényeges veszteségek érték volna.

Ezen ténydolgokat azért hoztuk fel, hogy történelmi példákon megmutathassuk s mintegy igazolhassuk azon állitás helyes voltát, miszerint valamely ország gazdászati természete maga magán is segit, hacsak ebben mesterkélt utakon módokon nem akadályoztatik.

A nemes érczuek ausztriából kiszivárgása ugyanazonos okokon alapul, mint az emlitett gyarmatoknál. Ausztria is szenved némileg hitelezőinek az országon kivüli léte által. Hogy azonban a kifolyt nemes érczuek a monarchiábai visszaszivárgása természetes uton eszközöltethessék, nem szabad a nemes érczek forgását egybe nem váltható s kényszerfolyammal felruházott papirpénz megtartása által továbbra is félbeszakasztani, megakadályoztatni.

Jelenleg, hol az országban az egész értékforgalom papirpénzjegyeken nyugszik, nem találkozunk a világ pénz anyaga — az arany s ezüst — után oly kereslettel, mely beállana az esetben, ha a papirpénzjegyek nem volnának hivatva azon szolgálatot nyujtani vagy helyettesiteni, melyet a hiányzó nemes érczpénz nyujtana.

Mindeddig azonban az arany s ezüstnek értékébeni természetszerü aránya az ország össztermeléséhez, a mint ez arány az ország jelen pénzszegény állapotában különben beállana, el van halasztva.

Csak termelékeinek fokozattabb s nagyobb mérvbeni kivitele, vagyis kiviteli kereskedésének élénkülése által fogja Ausztria a hitelezőinek országon kivüli létéből reá nehezülő káros következéseket maradandólag elhárithatni. Hogy azonban az ezen kivitelrei szükséges ösztön meg legyen, kell hogy Ausztriában is a nemesérczek az árujavak mai természetes értékviszonyába lépjenek. Az arany s ezüst, ha egyszer nélkülözhetlenné vált s drága lett természetszerüleg minden oldalról ismét be fog az országba folyni, be fog szivárogni, miután feltétlenül minden áruczikk az aránylag legdrágább vásárhelyt keresi fel. Ezáltal ugyan az árujavak s a nemes érczek értéke kiegyengetésének idejére az előbbiek természetesen eladási értékükben

lyiségén pedig a felügyelő és a lajstromzó hivatalnokok egyike, s két tanu előtt, nyilt ajtóknál. Felmentés esetében az ettől számitandó 7, más esetekben a bejelentéstől számitandó 21 napi határidő lefolyása után.

Az eljárás igen egyszerü. A jegyesek mindegyike következőleg nyilatkozik:

„Én ünnepélyesen kijelentem, hogy előttem semmi oly törvényes akadály nincs tudva, mely miatt én N. N.-nel házasságot nem köthetnék.“

És a mennyiben semmi törvényes akadály fenn nem forog: mindegyik jegyes következőleg nyilatkozik:

„Én felhivom az itt jelenlevő személyeket tanukként, hogy én (N. N.) téged (N. N.) törvényes férjemül, illetőleg feleségemül veszlek.“

Az imént emlitett törvényt követte egy másik 1856. julius 29-ről, mely szerint a polgári lajstromok hivatalnokai előtt kötött házasságokra az egyházi áldás is következhetik.

Erre nézve megkivántatik, hogy a fennebbi módok valamelyikén már összekelt házastársak ebbeli szándékukat illető plebánosuk, vagy azon vallásfelekezetnek, melyhez tartoznak, illető lelkésze előtt kijelentsék, minek megtörténte után az illető vallásfelekezeti lelkészek bármelyike előtt megjelenhetnek a vallási tény eszközlése végett; és elömutatva a házasságnak polgárilag végbement megkötéséről szóló bizonyitványt azon vallás szertartásai szerint melyhez tartoznak, az egybekelést ünnepélyesen ismétlik. E vallási actusnál azonban tiltva van olyasmit tenni, a mi az előbb már polgárilag megkötött házasságot erőtlenné vagy lealacsonyitóvá tüntetné elő; s az ily vallási házasságot az anyakönyvbe ujból kötött házasságként bevezetni nem szabad.

Az imént mondottak állnak *Irhonra* és az *angol gyarmatokra* nézve is.

Angol alattvalók külföldön kötendő házasságára nézve, habár a feleknek csak egyike angol alattvaló, 1849-ben a polgári mód hozatott be. E szerint ily házasságok az illető consul előtt kötendők; illető consulnak az tekintetik, kinek kerületében a felek az utolsó hónapban laktak. Ez a kihirdetést a consulsági hivatalnak szembeötlő helyiségén 7 napig kifüggve tartja, s ha akadály nem jő közbe, a consul a consulsági hivatal helyiségén nyilt ajtók előtt délelőtti 8—12 óra közti időben két tanu jelenlétében kiveszi a felek kölcsönös nyilatkozatát, azt két lajstromba bevezeti, a felekkel és tanukkal aláiratja és maga is aláirja; s ennek alapján a feleknek a házassági bizonyitványt kiadja.

Skóthonban a polgári házasság igen rég óta szokásban van, s csak a polgári házasság megkötése után szokott a vallási szertartások szerinti megkötés történni. Az u. n. irregularis házasságok a békebiró vagy a helybeli elöljáróság előtt köttetnek, s ha a házasságot az illető törvényszék elismerte, az illető békebiró vagy elöljáróság erről a lajstromzókat értesiti, kik aztán a házasságot bejegyezni tartoznak.

Az egyesült amerikai államokban a polgári házasság az államok különböző nézetei és szokásai szerint divatban van. Az angol kivándorlottak saját házassági törvényeiket magokkal vitték, és részben követik is azokat; de az egyes államokban ettől sokban különböző, sőt egymástól eltérő házasságkötési mód követtetik. Azon régi szabály, hogy „consensus facit nuptias,“ majd tisztán és magában elégeltetik, majd az illető pap vagy elöljáró jelenlétéhez van kötve.

Louisiana egyedül áll 1824-ben készült törvénykönyvével, mely a házasságot polgári szerződésnek tekinti. A házasság megköthető az állam bár melyik papja előtt, de csak ugy, ha arra az illető fárának, melyben mindkét jegyes, vagy azok legalább egyike lakik, birája az engedélyt megadta; mit mielőtt megadna, a hirdetményt az egyházra vagy a törvényszéki épületre kifüggeszti, és ha 14 nap alatt észrevétel nem tétetik, megadja az engedélyt; biztositó levelet vevén a férjtől, mely ez és egy kezes által is aláiratik, s bizonyos kezességi ösz-

---

vesztenek, aránylag olcsóbbakká lesznek, s a külföld a nemes érczek visszabocsátásával ausztriai kereskedelmi piaczokon olcsóbban fog vásárolni, de mégis ezen processus nemcsak a legtermészetesebb, hanem az országnak még uj utakat is nyit, melyeken termelékei, árujavai elkelnek, melyek később a nemes érczek s árujavak értékébeni egyensuly létrejötte után sem fognak összes Európa kereskedésének szinterén megszünni, miután a közlekedési eszközök évről évre szaporodnak.

A nemes érczek circulatiójának helyreállitására és biztos fenntartására irányzott kérdésnek állandóságra igényt tartható más megoldása nincsen.

A külfölddel kötött ezüstpénzkölcsönök bármily alakban is jőjenek létre, nem segithetnek mindég, vagy legalább nem mindég gyökeresen. Ha külföldi hitelezők kezeiben még több államkötelezvények halmoztatnának össze, ha még nagyobb készpénz-összegek folynának ki évenként az országból a külföldnek fizetendő kamatok törlesztésére, bizonyára és már rövid idő alatt az országban még sokkal nyomasztóbban volna az érczpénzkészletnek hiánya érezhető.

Nem a pénzügyi mesterkélés ily féle utain, hanem a józan s észszerü nemzetgazdászat követelményeinek megfelelő eljárás által lehet csak egyedül s kell is a fennlévő bajokon segiteni. Azon tantételen, miszerint: *a munka s termelés egyedül képesek* az országnak tőkéket gyüjteni, s annak gazdagságát előidézni s fenntartani, elvégre is a legmesterségesebben szövött pénzügyi terv sem lesz képes tultenni.

Ausztria jelenlegi nehéz helyzetében is csak a termelés fog maradandólag s gyökeresen segithetni.

Ha a szakértők megegyeznek abban, hogy nemis annyira a *budget deficit*-je idézi elő a nehézséget, mint inkább a papirpénz circulatiójának következményei, melyek némileg a bejött adó összeget is gyengitik, akkor valóban nem lehet kétségnek helye az iránt, hogy a *papirpénzjegyek forgalma megszoritandó.*

Erre azonban azt a választ szoktuk hallani, hogy ezáltal Ausztriában hiány álland be a pénzforgalmi eszközökben.

Pénzhiány bizonyosan beálland; de ennek Ausztriában *be kell* állania, mielőbb a külföldre kifolyt nemes érczek onnan az országba ismét visszafolyhatnának. A papirforintosok akkor ismét a helyes, a természetszerű arányba fognak lépni az ezüstforinttal, és ez által az ország termelékeivel s az árujavakkal is. Mindenesetre az ország termelékei s a belföldi áruczikkek árai a nemes ércz irányában le fognak szállni, de épen azok olcsóbb árai fogják csakis egyedül a nemes érczeket a külföldről az országba ismét vissza vezetni.

Hogy ha összevetjük a *lucrum cessanst* s a *damnum emergenst*, mely az ausztriai birodalom nemzetgazdászatát s ezáltal közvetve magát az államháztartást a merő papirpénzcirculatio 18 évi idő tartama által érte, ha továbbá megfontoljuk, mily nagy áldozatokkal iparkodtak az egyes államkölcsönök a készpénzt külföldről az országba ismét visszavezetni, akkor be fogjuk vallani, hogy a hozandó áldozatok s elviselendő veszteségek semmivel sem nagyobbak azon kárnál, melyet elvégre is viseltünk. Maga a *budget deficitje* is lényegesen kissebbedni fog ezáltal. Az államnak több millióval kevesebb volt bevétele, mint a mennyire szüksége lett volna, mert papirpénzjegyeket vett be, melyekért a termelésből kevesebb reális értékü tárgyakat szerzett vagy szerezhetett, de ha majd ismét teljes értékü pénzt — aranyat, ezüstöt vesz be, a melyért a termelésből minél több reális értékü javakat szerezhet, akkor kiadásainak szám- vagy helyesebben névszerinti összege lényegesen alább szálland.

E nézetek mindenesetre nem annyira pénzügyi mesterkélt tervek vagy kisérletekre, mint inkább a józan nemzetgazdászat törvényeire hivatkoznak.

Dr. E. Á.

szegről szól, -- az iránt, hogy a házasságot netán gátló törvényes akadály fenn nem forog. Megbizható azonban a házasság kivételére szintén a fennemlitett biró által a birósága területének valamelyik békebirája is. A beegyezés ünnepélyes kijelentésénél három tanunak kell jelenlenni a pap, illetőleg békebirón kivül; az egész actus felett jegyzőkönyv vétetik fel és mindnyájok által aláiratik.

Mexikóban a polgári házasság 1861-ben hozatott be.

Hollandiában (Brouwer szerint: De jure connubiorum apud Bavaros recepto Amstelodami 1665) a polgári házasság facultativ irányban már a XVII. században mint szokásban lévő emlittetik. A házasság köttethetett akár a pap, akár a biró előtt, a felek beegyezése tekintetett a házasság lényegéül, a pap vagy biró, ki előtt köttetett: „tamquam arbiter, confirmator obsignator seu obses ligat teste populo matrimonii vinculum ex consensu solenni contrahentium.“ A házasság hatályát és érvényét illetőleg köttetett bár a pap vagy biró előtt, semmi különbség, mert idézett szerző szavai szerint: „idem in utroque jus est, eadem dignitas eadem honestas, idem vinculum.“ Emliti továbbá, hogy a frizek statutumai szerint érvényes a házasság, ha a jegyesek a templomban kihirdettetnek, habár az ünnepélyes összeadás és áldás elmarad. Ugyanezt bizonyitotta a hallei jogi kar véleménye is még későbbi időben, vagy is 1713-ban.

A franczia uralom korában Hollandia is franczia törvény alá kerülvén, és 1814-ben Belgiummal egyesittetvén, a polgári törvények megvizsgálása czélba vétetett, de eredményre nem vezetett; mivel a belgák a franczia törvényekhez, a hollandiak pedig saját nemzeti intézményeikhez és szokásaikhoz ragaszkodtak. Az elválás óta Hollandiában is uj polgári törvénykönyv jött létre, 1838-ban, mely világos és határozott voltán felül igen sokban a franczia törvény helyes átalakitását és javitását tanusitja.

E törvénykönyv szabályai szerint a jegyesek tartoznak házasságra lépési szándékukat valamelyikök lakhelyének polgári tisztviselőjénél kijelenteni; ez arról egy okiratot állit ki, és a kihirdetést eszközli. A kihirdetési határidő elteltével, vagy ha a kihirdetéstől felmentés történt, a felektől a kellő igazolványokat bekivánja, a felek a községházánál a polgári tisztviselő előtt megjelennek, 4 illetőleg, ha a háznál történik a házasság kötés, 6 tanu jelenlétében is kinyilatkoztatják, hogy egymást házas felekként kivánják tekinteni, és törvény szabta kötelmeiket hiven teljesiteni; mire a tisztviselő kijelenti, hogy a felek ezennel mint házas felek egybe köttettek, és erről a jegyzőkönyv alapján nékik a bizonyitványt kiadja.

A vallási szertartás szerinti megkötés csak ezután történhetik, illetőleg, ha a felek a vallásfelekezeti illető lelkész előtt igazolják, hogy házasságuk a polgári tisztviselő előtt már megköttetett.

Ezek szerint tehát Hollandiában az u. n. obligativ polgári házasság van behozva. A polgárilag már megkötött házasságnak az illető vallás felekezeti szertartások szerinti megkötése a felek szabadságára van hagyva.

(Folytatása következik.)

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.“

(Folytatás.)

Nyolczadik czim: A végrehajtásról.

A miniszteri javaslatnak a végrehajtási eljárást tárgyazó része, mind jogelvi szempontból, mind különösen azon tekintetből, mert az id. törv. szab. I.: XI. fejezetében a 6 évi gyakorlat valóban sok hézagot s hiányt fedezett fel s mutatott ki, tagadhatlanul a legfontosabb; a közhitel megszilárditása- és fenntartásának átalánosan elismert szüksége, és a törvényes birószágok által megitélt követelések tényleges érvényesitése iránti jogos igények, valamint az ingó, ugy az ingatlan javak körül a kielégitési végrehajtásnak lehető gyors és részrehajlatlan keresztülvitelét parancsolják, más részről azonban az osztó igazság és viszonos méltányosság nem engedik, hogy a végrehajtási szabályok, különösen pénzbeli elmarasztalásoknál, a fizetni kivánó, de fizetni nem képes jóhiszemü adósoknak minden áron kivetköztetésére és tönkretételére irányuljanak, — s igy szerintem valamint nem helyeselhető azoknak felfogása, kik a jogerejüleg elmarasztalt alperest elitélt gonosztevő gyanánt tekintik, s vele mint ilyennel akarnak elbánni, ugy viszont azokkal sem lehet egyetérteni, kik — leginkább politikai szempontból kiindulva — a végrehajtási szabályokat a birtokos osztály és az ugynevezett uri adósok legyezésére kivánnák felhasználni.

A javaslatba hozott törvénykezési rendtartás a végrehajtásnak az elmarasztalt félnéli bejelentését és ennek kijelölési jogát, valamint a végrehajtató fél eddigi kényszerü képviseletét is eltörölvén, továbbá a közvetlen szóbeli érintkezést és eljárást a kiküldött végrehajtó birói tagra nézve is érvényesitvén, a felfolyamodási jogot s a szinte perorvoslattá fajult, gyakran roszhiszemü, még gyakrabban alaptalan igénykereseteket pedig kellő korlátok közé szoritván: méltó elismerést érdemel a végrehajtási eljárásnak eddig annyira nélkülözött gyorsabb lefolytatása tekintetében.

Azonban a javaslat némely §§-ai szerintem oly részletes intézkedéseket tartalmaznak, melyek a felállitott alapelvekkel kellő egybehangzásban nincsenek, s néhol a végrehajtatók igényeinek kelletén tul kedveznek, majd ismét azokat idegen jogok és igények ellenében nem eléggé védik, néhol viszont a végrehajtást szenvedők irányában mértéken tul szigoruak, néhol pedig nem levén eléggé világosak és határozottak, alapos kételyt idéznek elő, sőt az alapelvek meghiusulását is eredményezhetik.

A végrehajtási átalános határozatoknál:

a háztulajdonost és földbirtokost a bérlő és haszonbérlő ingóságaira tagadhatlanul megilletö s a 279. §. által biztositott törvényes zálogjognak határt kellene szabni, a szerint a mint a kielégitési elsőbbség csőd esetében az id. törv. szab. IV.: 9. s a váltótörvény szerinti végrehajtásoknál az 1844: VI. tcz. 18. §§-ai által meg van állapitva; mert a törvényes zálogjognak oly korlátolatlan hatálya, hogy a háztulajdonosok és földbirtokosok, bér- és haszonbéri követeléseikre nézve minden más hitelező előtt kielégitendők, az ingó vagyonba vetett hitelt veszélyezteti, mindenesetre szerfelett korlátolja; véleményem szerint a kielégitési elsőbbség a 60. §. d) pontjával egybehangzólag csak a 2 évnél nem régibb bér- és haszonbéri követelésekre volna szoritandó, annyival inkább, mivel a köztapasztalás szerint sokan egyenesen a személyes hitel alapján felkölcsönzött pénzekkel bocsátkoznak bérleti és haszonbérleti ügyletekbe, s vállalataikba ily kölcsönpénzeket fektetnek be; de különben is az illető ház- és földtulajdonosoknak szabadságukban és módjukban van a törvény ótalma mellett bérleti és haszonbérleti követeléseikre nézve magukat még cautiókkal is biztositani, s mert a 279-ik §-ban foglalt korlátlan jogszabály által csak tág kapu nyittatnék a bérbeadók és vevők közötti roszhiszemü összejátszásokra.

Az, hogy a háztulajdonosok és földbirtokosok, a bérlőik és haszonbérlöik ingóságaira intézett végrehaj-

tásokról mindig *eleve* értesittessenek, véleményem szerint bajosan vihető ki gyakorlatilag, gyakran megtörténhetvén, hogy a bérleti viszonyok csak a végrehajtás foganatositása alkalmával jutnak a végrehajtató, s még inkább a végrehajtó birói kiküldött tudomására, de az illető tulajdonosok a foglalás helyétól különben is távol vannak; — s miután azon szabály, hogy ők a bérlőik ingó vagyonára intézett végrehajtásokról *eleve* értesitendők, okszerüen azt feltételezi, hogy azoknak a végrehajtási foglalás foganatositásaig elegendő idő engedtessék, ez tulajdonképen a végrehajtás bejelentésével azonos volna s a felállitott alapelvvel ellenkeznék, mert a gyakran sürgös s veszélylyel járó végrehajtási foglalást hátráltatná, sőt nem ritkán a végrehajtató hitelezők kielégitésének meghiusitására is vezethetne; — én tehát elegendőnek látnám, ha a háztulajdonosok és földbirtokosok a bérlőik és haszonbérlőik ingóságaira vezetett végrehajtásról, a mennyiben helyben laknak, vagy helyben lakó megbizottjaik vannak, a foglalással egyidejüleg, a mennyiben pedig távol laknak, s megbizottjaik helyben nincsenek, a foglalás megtörténte után azonnal értesittetnének, mert reájok nézve a dolog veszélylyel nem jár, az őket illető törvényes zálogjog alapján különben is biztositva lévén bér- és haszonbéri követeléseik tekintetében.

A kijelölési jognak a végrehajtató, illetőleg végrehajtó által oly értelembeni korlátlan gyakorlása, hogy a foglalás a 280. és 293-dik §§-ok alapján mind addig folytatandó legyen, mig a követelést maga a végrehajtató, illetőleg a végrehajtó fedezve nem látják, véleményem szerint a köztörvény szerinti eljárásra kiterjesztendő nem volna, s miután a 296., 331. és 332-dik §§-ok értelmében az ingó és ingatlan javak becsértéke a foglalással egyidejüleg meghatározandó, illetőleg meghatározható, a foglalást elegendőnek látnám csak addig folytattatni, mig a végrehajtási követelés, szükség esetében a törvényes zálogjoggal biró bérkövetelés biztositásán tul, ugy az ingó, mint az ingatlan vagyon által *háromszorosan* fedezve van; ezen törvényszabta korlátot azért tartanám szükségesnek, mert mig általa a végrehajtató igényei kellőkép biztosittatnak, másrészről a bíróság a végrehajtást szenvedőnek tulajdoni és szabad rendelkezési jogába, mely a személyes szabadságnak egyik lényege, szükség nélkül nem avatkoznék, s a törvény palástja alatt gyakorolt önkénynek és boszantásnak eleje vétetnék; — ide járul, mikép a foglalás korlátozatlansága mellett a legjobb hiszemü adós is gyakran elzáratnék azon uttól és módtól, hogy nem csak magát a foglaltató, hanem lehető több hitelezőit is szabad kézből, s igy magára nézve legelőnyösebben kielégithesse, s azon hitelezői is, kik őt eddig nem háborgatták, felzudittatván, s általok, nehogy kielégitési alap nélkül maradjanak, egyidejüleg megtámadtatván, szükségképen tönkre jut; — igaz, hogy a foglalás korlátozatlansága mellett az első foglaltató közvetve már mintegy a többi lehető hitelezők javára is működik, s többnyire minden vagyont, mit talál, lefoglaltatván, a később jelenkező hitelezőknek a felülfoglalhatást biztositja; ezen jogelvből azonban felfogásom szerint nem lehet kiindulni, s minden hitelező csak saját követelésének törvényes biztositására van feljogositva, melyen tul adósának tulajdoni és szabad rendelkezési jogát meg nem támadhatja.

Mi a végrehajtás folyama alatti csődnyitás jogi hatályát illeti, a javaslat 282-dik §-a, az 1844: VI. tczikk 21-dik §-ával egyezőleg azt rendeli, hogy a birói kiküldött a csőd megnyitását tartalmazó itélet hiteles kiadványának vele lett közlésekor a végrehajtási foglalás további folytatásával azonnal felhagyni köteles, a már összeirtakra mindazáltal az addig teljesitett végrehajtási foglalás teljesen érvényes.

Két fontos kérdés merül itt fel, t. i. 1. vajjon, ha a csődnyitás már az árverés stadiumában találja a végrehajtást, köteles-e az illető biró vagy bíróság a csődnyitást elrendelő itélet hiteles alakbani közlésekor az árverés elrendelése, illetőleg foganatositása körüli további intézkedésekkel, vagy a birói kiküldött a már netán meg is kezdett árverezéssel azonnal felhagyni? 2. Vajjon a csődnyitástelrendelő itélet hiteles alakbani közléseig már biróiképen teljesitett összeirással és foglalással, illetőleg a bekeblezett végrehajtási zálogjoggal terhelt ingatlan javakbóli kielégités, a csődperenkivül, vagy magában a csődperben eszközlendő-e?

Annyival szükségesebb e tekintetben a minden kételyt kizáró s lehető leghatározottabb törvényszabály, mert az 1840. 22-dik tczikk 2-dik §-ának azon kifejezése, hogy a *végrehajtással még be nem fejezett perek*, a megitélt követelések osztályozása végett a csődbirósághoz átteendők, nagyon tág értelmü és hiányos.

Habár nem kétlem, hogy a javaslat 476-dik §-a értelmében ideiglenesen szabályozandó csődeljárás, a csődbirósági illetőség tekintetében jelenleg annyira hiányos és határozatlan törvényen segiteni fog, szükségesnek látnám mégis, ha az általános törvénykezési eljárás 282-dik §-a az uj csődeljárásnak megfelelőleg szintén kiegészittetnék.

A fennforgó kérdés megoldásánál nézetem szerint az 1840: XV. tczikk I. r. 11-dik fejezete, s az 1840: 22-dik tczikk 4. és 35-dik §§-ai veendők irányul, mert a törvényesen szerzett zálogjoguk érvényesitése körül a váltói — csődületi és köztörvény szerinti eljárásnál egyenlő jogelveket szükséges követni; a mennyiben pedig az idézett törvények csak ingó javakra szoritkoznak, azoknak utmutatása szerint az ingatlan javakat terhelő zálogjoguk érvényesitése szintén függetlenné teendő a csődeljárástól, akár telekkönyvezett akár nem telekkönyvezett ingatlanok forogjanak kérdésben, — igy tehát a javaslat 282-dik §-a megtoldandó volna azzal: hogy a végrehajtási zálogjoggal biztositott hitelező a már összeirt és lefoglalt akár ingó, akár ingatlan vagyonból, a csődeljárástól függetlenül kielégitendő.

Igaz, hogy a csődtörvényekben megállapított osztályozás, nem csak ott, hol az új telekkönyvek még hatályba nem léptek, hanem ott is, hol az 1855-dik évi telekkönyvi rendszer már jogérvényben áll, a betáblázási, illetőleg telekjegyzőkönyvekben nem foglalt némely kivételes költségek, bérek, dijak és követeléseknek kielégitési elsőbbséget enged a betáblázott, illetőleg zálogjogilag bekeblezett követelések előtt, s viszont a tőkével egyenlő elsőbbséggel biró kamatokat szükebb határok közé szorítja, mint a telekkönyvi rendszer behozatala óta kifejlett, de egymástól lényegesen eltérő törvénykezési gyakorlat, — azonban a csődön kivüli kielégités, mind a telekkönyvezett, mind a még nem telekkönyvezett ingatlanok eladási árából, a törvénykezési rendtartás értelmében is lényegileg csak azon rendben történhetik, mint magában a csődperben történnék, t. i. a telekkönyvi és betáblázási törvények által meghatározott rangsorozat, illetőleg elsőbbség szerint.

Jóllehet tehát a végrehajtási összeirás és foglalás a hiteles alakban bejelentett csődnyitás által megszakad is, a már kitüzött vagy megkezdett végrehajtási árverést, s ennek nyomán eszközlendő tényleges kielégitést véleményem szerint a csődnyitás meg nem akaszthatja, s a törvényesen összeirt és lefoglalt ingatlanok tekintetében a további végrehajtási lépések, illetőleg a tényleges kielégités a csődületi eljárástól egészen függetlenül és önállóan eszközlendők, csak a vételárbeli fölösleg tartozván a csődbiróság illetőségéhez; ebből azonban egyenesen következik, hogy valamint a biróiképen lefog-

lalt ingó és ingatlan javak, a lehető fölöslegre nézve a csődtömeg leltárába mindenkor bevezetendők, úgy a csődületi hitelezők választmányának törvényben gyökerező joga, a csődtömeghez habár csak a vételár fölöslegére nézve tartozó ingatlan javak eladása körül szintén fenntartandó és megóvandó; ennél fogva szükséges, hogy a csődületi hitelezők választmánya, mindazon jogorvoslatokkal, melyek a csődön kivüli végrehajtás folyamában a végrehajtást szenvedő felet, s az egyes hitelezőket megilletik, a csődnyitás után érvényesitett birói végrehajtásnál, a törvénykezési rendtartás értelmében szabadon élhessen.

A végrehajtási eljárás folyamában megengedett semmiségi panasz eseteinek a 290-dik §-bani egybefoglalása, s időrendszerinti elősorolása nagyon helyes és czélszerü, azonban a g) pontnál észrevétel nélkül nem hagyható, hogy az árverési határnapokat és feltételeket megállapitó végzés elleni semmiségi panasz nemcsak a szövegben idézett 339. §., hanem az idézve nem levő 341-dik §. esetében is fordulhat elő, midőn t. i. a bíróság az árverési határidőket és feltételeket, ha ezek fölött a felek meg nem egyeztek, hivatalból állapitja meg, a következetesség azt hozván magával, hogy a semmiségi panasz ily esetben is megakadályoztassa valamint az árverést, úgy a végrehajtató fél tényleges kielégitését is; — továbbá a g) pontban foglalt azon intézkedést, hogy ha a panasz egyedül a kielégitési sorrend ellen intéztetett, ez a tényleges kielégitést *átaljában* meggátolja, a 340. és 347-dik §-okkal összehangzónak nem találom, — az idézett pont tehát a közelebbi §§-okra hivatkozólag módositandó volna oly értelemben, hogy a semmiségi panasszal meg nem támadott követelések, a mennyiben a vételárból telik, tényleg kifizetendők, a megtámadott tételekre eső pénzösszegek pedig birói képen letéteményezendők.

Az ingóságokra vonatkozó végrehajtási eljárásnál:

a 293 dik §. utórészében ezen szó helyett „látható“ inkább „találtató“ volna használandó;

a 294-dik §. b) pontjában a *hivatalos pénzek* mint fő dolog, a 365 ik §-ban foglalt megszoritással szintén megemlitendők volnának,

a 295-dik §. e) pontjának az ingatlan jószág tartozékára nézve leendő módositásáról, s a végrehajtási jognak e részbeni tágitásáról alább a 334-dik §-nál fejtem ki nézetemet,

a 296-dik §-t czélszerünek tartanám oly értelemben módosítani, hogy ha mind a végrehajtató, mind a végrehajtást szenvedő, illetőleg képviselőik jelen vannak a foglalásnál, s közülök bármelyik becsüsöket kiván alkalmaztatni, mindegyik félnek joga van egy becsüst választani, ha pedig ebbeli jogával a másik fél nem élne, vagy pedig távolléte miatt nem élhetne, mind a két becsüst a kiküldött végrehajtó nevezi ki;

azon esetben továbbá, ha becsüsök nem alkalmaztatnak, a végrehajtó biró köteles a jelen levő fél vagy felek meghallgatása mellett a becs- és kikiáltási árakat meghatározni;

a 299-dik §. utolsó előtti sorában ezen kifejezés beszúrandó volna: megitélt s birói képpen felszámitott követelések stb.

Miután a megitélt követelés tőkebeli összege, továbbá a kamatláb, hol ennek helye van, és azon idő melyre a kamat számitandó, valamint a perköltségek is, a végrehajtási kérvényt a 273. §. szerint elintéző végzésben már szükségesképen benn foglaltatnak, a kiküldött végrehajtó a 300. §. a) pontja értelmében tulajdonképen csak a végrehajtási költségeket számitja fel;

a 302-dik §. utolsó sorában a nyertes fél választására volna bizandó, hogy jogait akár a megtagadott ingó vagyont helyettesitő egyenérték megszerzése, s ebbeli kiadásának igazolása után a végrehajtás folytatása, akár külön per utján érvényesitheti a marasztalt fél ellen;

a 307. §. véleményem szerint egyszerüsitendő volna akképen, hogy a birói kiküldött elrendelvén a marasztalt fél által valamely közpénztárnál felvehető pénzeknek a végrehajtó fél követelése erejéig leendő kiszolgáltatását, s ezen rendeletet az illető pénztárnak hivatalos úton közvetlen megküldvén, vagy személyesen kézbesitvén, egyszersmind pedig azon fölöttes hatóságot, mely alatt az illető pénztár áll, a foglalásról hivatalosan tudósitván, a pénztári hivatal a végrehajtási rendeletet egyelőre jegyzékbe vegye, illetőleg az elmarasztalt fél részére szóló utalványra feljegyezze, s a fizetést a birói kiküldött további utalványozása nélkül a fölöttes pénztári hatóság válaszának megérkezte után azonnal egyszerre, vagy időszakonkint teljesitse;

a 309—313-dik §§-okban foglalt intézkedéseket a végrehajtató hitelezőkre nézve hátrányosoknak tartom, de azok különben is csak újabb perek és végrehajtások magvát hordozzák magukban, s ha minden más ingó tárgyak, valamint a közkötelezvények is a becs- illetőleg névszerinti értéken alól a legtöbbet igérőnek eladathatnak, s ha az ingatlanoknak becsértéken alóli eladása, mint oly sok esetben egyedüli expediens, szintén meg van engedve, a lefoglalt magánkövetelésekre nézve az úgyis kellemetlen, söt gyakran felfizetésekkel érvényesithető átruházás eltörlendő volna, legegyszerübb és legbizonyosabb út itt is a nyilvános árverés lévén, mert minden tárgy annyit ér, a mennyiért eladathatik;

a 323-dik §-nál az árverési jegyzőkönyvben az összeirás sorszámai is kiteendők volnának, mert ez főleg terjedelmesbb összeirások s árveréseknél, főleg a 319 ik §. esetében, az egybehasonlitást könnyitené, s az a fölötti bizonyosságot, hogy minden lefoglalt tárgyak valóban eladattak-e, vagy melyek helyettesittettek, előmozditaná. (Vége köv.)

TÓTH LAJOS, h. ügyvéd.

A „Törvényszéki Csarnok“ szerkesztőjéhez.

A mult számban megigértem, hogy Önnek a törv. rendtartás és az igazságügyminiszterium személyzete ellen emelt vádjaira felelni fogok.

Felelni akartam a legnagyobb objectivitással, a munkálat érdemében; akartam helyreigazitani némely elferditést, megczáfolni némely személyeskedő megtámadást, melylyel Ön a javaslatot s ezzel kapcsolatban a miniszterium személyzetét olvasóinak bemutatta.

Ön megelőzött. A néhány sor, melyben előleges tudomásul vettem Önnek epéskedéseit, ujabb kifakadásokra nyujtott alkalmat. Ön megelőzte az objectivitást s közelebbi számában ismét a személyeskedés terére lépett, melyen annyira otthoniasnak érzi magát.

Sajnálom, hogy e téren önt nem követhetem. Az Ön meghasonlott kedélye és szótára — unicum mindenik a maga nemében — nekem merőben hiányzanak.

Önt, ugy látszik, az „Esti Lap“-féle czikk fájdalmasan érintette. Igen sajnálom, de ezért engem nem vádolhat. Mi nem tetszünk Önnek és Ön nem tetszik másoknak: ez közös sorsa a nyilvánosság embereinek: igyekezzék megnyugvást keresni e fatalitás közösségében. De még jobban sajnálnám, ha azon czikk apaságával engem akarna Ön megtisztelni. A kérdéses czikket sem én nem irtam, sem az az én tudomásommal és akaratommal más által nem iratott. Ezt előbb is megmondhattam volna, de fel kellett tennem Önről annyi tapintatot, hogy személyeskedő czikkel, minőt irni soha nem szoktam, — s főleg, ha az idegen lapban közöltetik: engem gyanusitani nem fog. Csalódtam.

Ön denunciatiónak nevezi, hogy én a „lefolyt év tanuságaiban“ izgatást láttam. Önt denunciálni ..... ugyan kinek és miért? Hiszen Önt izlésében és modorában semmi sem korlátozza. Ha Ön személyekkel foglalkozik, midőn a haza tőlünk tetteket vár, s téntával fecskendezi be azokat, kik több

vagy kevesebb eredménynyel, de jó szándokból tesznek valamit: ez Önnek teljes szabadságában áll. Ezért nem bántja Önt senki. Hanem Ön minduntalan a miniszter ur személyét vonja a polemiába; engem és nem tudom kiket még, — mert „ezek"-et emlit (mily konyhai műszó!) — azzal vádol, hogy magunkat igazságügyi miniszterünkkel azonositjuk; és e vádat az „alárendeltekről" a „főnök" füleibe hangoztatja, — akár azért, hogy a főnököt és alárendelteket feszült viszonyba hozza egymással, akár azért, hogy az alárendeltek utóbb is főnökileg elhallgattassanak: ezt nevezem aztán én denunciatiónak.

Az „izgatás" szó nem tetszik Önnek; ismétlem, hogy ennél megfelelőbb kifejezést nem választhattam volna. Én e szót nem vettem büntetőjogi, hanem tisztán nyelvtani értelemben.

Az igazságügyminiszteri javaslat átadatott a közönségnek. Mindenki sietett észrevételt tenni, pártszinezet nélkül, — ha nem mindenütt jóakarattal, legalább jó szándékból. A „Hon," hogy csak ellenzéki lapokat emlitsünk, az elsők közt nyitá meg az észrevételeknek hasábjait. A „Magyar Ujság," hasonlóan közlött és közöl jelenleg is észrevételeket, a szerkesztőnek azon helyes megjegyzésével, hogy hasonlóknak a mű érdekében mindig szivesen ad helyett. S mit tett Ön? A mint látta, hogy a novellaris javitás elfogadásra nem talált: száraz jogeseteket csépelt s hagyta az egész javaslatot észrevétel nélkül. Majd két röpirat jelent meg, — kedvezőtlen véleménynyel a javaslatról; Ön tehát hasábszámra ollózott mindenikből; — mily lelkiismerettel és biráló képességgel: ezt Önnek, nagyon is illetékes helyről már megmondották. A közben az orsz. bizottság a miniszter ur irányelveit magáévá tette, a javaslatot, habár lényeges pótlásokkal és módositásokkal, — melyekben mellékesen mondva a miniszteriumnak nem csekély része volt, — egész rendszerében elfogadta. Ekkor Ön előáll egy keserű czikkel s kéri az országgyülést, hogy a munkálatot e kijavitott alakjában se fogadja el. Nem izgatás ez a munkálat ellen?

Annak idején közöltem s Ön igen jól tudhatá, hogy a javaslatot nem a codificationalis osztály, hanem egy enquête-bizottság tagjai készitették, sőt hogy az enquête-bizottság e czélra ép azért hivatott össze, mert a codificationalis osztály még nem volt szervezve. Mindamellett Ön a javaslat hibáiért ez osztály tagjait teszi felelősökké nem csak, hanem képteleneknek nyilvánitja arra, hogy hivatásuknak megfeleljenek, sőt czikkei végén, ritkitott szavakkal, e kemény itéletet hangoztatja: „*kivánatos, ... hogy magában az igazságügyi miniszteriumban lényeges személyváltozások történjenek.*" Nem izgatás ez a miniszterium személyzete ellen?

Azonban ugy látszik, az itélet egyedül rám czéloz, — legalább az „Ökröss-féle codificatorok" kifejezés ezt hagyja sejteni. Fáj, ha munkásságom és törekvéseim, melyek nem az enquête-bizottság alakultával veszik kezdetöket, — semmiseknek tartatnak; de nyugodtan alá kell vetnem magamat a közvélemény itéletének. Én önt az ellenkezőre, — hogy t. i. én is tettem már valamit, mi a „silány" czímnél többet érdemel, — capacitálni nem fogom. De azon ferditès ellen, — melynél fogva ön a javaslatot az én igénytelen személyiségemmel hozza kapcsolatba — határozottan tiltakoznom kell. E feltevést, mely voltaképen vád akar lenni, — hogy Vörösmartynkkal szóljak, csak oly módositással fogadhatom el, mint a párisi naplopó derék apjáról mondja, hogy az nyerte meg a wagrami csatát... és még 60,000 ember. Vannak igen is egyes helyei a javaslatnak, melyeket én proponáltam, egyes czimek, melyeket én munkáltam elő; de a munkának sem jelességeiért a dicsőséget, sem hiányaiért a felelősséget egyedül magamra nem vehetem.

Végre ön műveletlenséggel is vádol, a miért ennyi személyeskedést s a hangot, melylyel él, — durvaságnak neveztem. A közvélemény legyen itt is biró közöttünk. Ön egy alkalommal Rudnyánszky Béla ügyvédet, — ki Önnek eljárását „az olvasó pártatlan itéletére bizta: *gorombáskodással* vádolta; más helyen egyik jogtudor és lapszerkesztő collegáját „*süheder emberké*"-nek nevezi; az „Esti lap" ismert czikkét „*szemtelenségnek*" bélyegzi, s most legujabban az „*angol yorkshirei disznóktól*" (pfuj!) vesz hasonlatot. Ily szavakat használ Ön, ellenfelei irányában. Össze tudja Ön ezeket a miveltséggel egyeztetni? Én nem. És az „europai tudományos kritika történetéből" tanulta volna ezeket! Valóban, ily tanulmánynyal felette kevés dicsőséget áraszt a lovagias magyar nép irodalmára.

Átláthatja uram, hogy én, kinek izlésem és műveltségem ily szavak használását nem engedi, Önnel szóharczba nem bocsátkozhatom.

Az objectiv czáfolatot Önnek a miniszterium tagjai s különösen ellenem emelt vádjaira az orsz. bizottság jegyzőkönyveiben nem sokára olvasni fogja. A személyeskedést pedig vigye Ön addig, a meddig a „Törvényszéki Csarnok" kerete engedi . . . Ugy látszik, igen sokat megenged, a mit a mienk kizár a szaktudomány köréből. ÖKRÖSS BÁLINT.

Különfélék.

— *(Az erdélyi telekkönyvi)* igazgatóság által közhirré tétetik, miszerint a telekkönyvi helyszinelés egyelőre Kolozsvár sz. kir. városában és Kolozsmegye következő, u. m. Kolosmonostor, Szász-Fenes, Bács, Méra, Andrásháza, Kardosfalva, Szucság, Magyar-Nádas, Korod, Sárd, Sz.-Pál, Szomordok, Sz.-Mihálytelke, Sólyomtelke, Bogártelke, Türe, Magyar Gorbó, Darócz, Inaktelke, Jegenye, Makó, Gyerő Vásárhely, Gesztrágy, Nagy-Kapus, Vista, Gyula, Bánffi-Hunyad, Bikal, Ketesd, Sárvásár, Körösfő, Oláh-Nádas, Stana, Tóttelke, Msobok, Kis-Petri, Farnos, Alsó-Füld, Nagy-Petri, Dank, Nagy-Almás, Árgyas, Egeres, Forgácskut, Középlak, Tamásfalva, Lapupatak, Nagy-Zsombor, Zutor, Vásártelke, Topa-Szt. Király, Topa, Oláhköblös községeiben f. évi január hó 10-én és következő napjain meg fog kezdetni. Azon birtokosok tehát, kik ezen községekben fekvőségeket birnak, felszólittatnak, hogy a telekkönyvi helszinelés alkalmával tartandó bizottmányi tárgyalásoknál jogaik megóvása és érvényesitése végett személyesen, vagy meghatalmazottak által megjelenni el ne mulaszszák, különben a helyszinelő bizottmányok fognak utasitási szabályaik értelmében, a kimaradók költsége és veszélyére képviselőt kinevezni, s a tárgyalást azokkal megtartani.

(Magyarország s melléktartományai gabnatermesztésének állásáról) az „*Austria*" czimü folyóiratban a következő érdekes adatokat olvassuk:

A Magyarországban s melléktartományaiban mivelés alatt lévő szántóföldek összes területe megközelitőleg 17.523,000 catastrális holdat tesz. Ebből a téli vetésekre (buza- és rozstermelésre) 0.33% fordittatik holdanként; nyári veteményekre (kukoricza, árpa-, zabtermelésre) 0.40%; ugarföldre 0.27%; ugy, hogy a legutóbbi évek átlagos termését a téli terményeket illetőleg 12½ mérőre, s a nyári termelést illetőleg 14 mérőre lehet tenni.

Azonban az 1867. évnek szokatlanul kedvező termése mellett a legutóbbi téli termelés jövedelmezését 16½ mérőre s a nyári termelését holdanként 20 mérőre lehet számitani.

A fentebbi területet vevén alapul, Magyarország s melléktartományainak földtermelése 1867-re következőleg mutatkozik:

Buza	70 millió	mérő
Rozs	25 »	»
Tengeri	55 »	»
Árpa	28 »	»
Zab	51 »	»

Ebből az uj vetésre (2 mérőt számitva le 1200 □ ölnyi magyar holdra) levonandó a buzától 9 millió mérő, rozstól 2.400,000 m., tengeri, árpa és zabtól 17 millió mérő.

Továbbá ha tekintetbe vesszük, hogy a gabonanemüek fogyasztása az egész országban 15 millió lélek népesség mellett (fejenként 3 mérőt számitva) mintegy 45 millió mérőt tesz, (t. i. 35 millió m. buzát és 10 millió m. rozsot) s hogy ezenkivül Bécs városának élelmezésére mintegy 2 millió mérő buzára s rozsra van szükség Magyarországból, — az összes kivitelre maradandó mennyiség alig tesz többet 24 millió mérő buzánál s 5½ millió m. rozsnál. Ebből decz. végeig körölbelül 14 millió m. buza s 4 millió m. rozs szállittatott már ki. A többi gabnanemüekből a kivitelre nézve csupán az árpa jön tekintetbe, mely a külföldi szeszégetések számára nagyban vásároltatik.

TARTALOM: Hangok Erdélyből a törv. rendtartás tárgyában. — Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról. — Észrevételek a m. kir. igazságügyminiszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra." (Folytatás.) Tóth Lajostól. — A „Törvényszéki Csarnok" szerkesztőjéhez. Ökröss Bálinttól. — Különfélék. — Tárcza. A pénzértékkérdés legegyszerübb nemzetgazdászati kifejezésében. Dr. E. Á.-ttól. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv**. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 5. Pest, 1868. február 2.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletül

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Telekkönyvi statistika.

A telekkönyvek tárgyát az összes ingatlanok és az azokra bejegyzett dologi jogok képezvén, senki sem fogja tagadni, mily fontos az államra nézve a telekkönyvi statistika. A kormányra a tudományra és általában az egész országra nézve felette szükséges tudni, mennyivel szaporodott a közforgalom, a szabadkézből és kényszerült eladások, a terhelések és a terhek kitörlése. Ebből biztosan lehet megitélni a földérték növekedését, a hitel szilárditását a kamatláb változását, általában az ország vagyoni állapotát.

A statistikának ezen ága nevezetesen az utolsó időben elhanyagoltatott.

Még az osztrák igazságügyi miniszterium „Die Grundbuchs-Anlegung in den Königreichen Ungarn, Croatien und Slavonien czimü összeállitásában, mely birtokomban létezik, a községek, telekjegyzőkönyvek, a részletszámok és jószágtelkek kimutatását adta 1860. évi október végeig. Hasonlóképen kimutatja a 1856—1860. tehát 5 évre a régiebb törvények szerint betáblázott és átkeblezett, valamint az újrendszer szerint bejegyzett terhek összegét megyénként.

Azóta a helyszinelés befejeztetett: Árva, Somogy, Zala, Kraszna, Zaránd, Közép-Szolnokmegyében, Kővár vidékén és Trencsénmegye két járásában. De valjon ezekis léteznek-e rendes kimutatások, erről tudomásom nincsen.

A volt kir. udv. kanczellária az összes birtokváltozások és terhelésekről szóló évenkinti kimutatások benyujtását rendelte ugyan, de a közölt minta oly nehézkés (12 külön kimutatásból áll), hogy annak rendes vitele az ugyis túlterhelt irodák munkáját a lehetetlenségig szaporitaná.

Miután a statistikai tanács az országos statistikának ezen fontos részére még nem ügyelt, kötelességemnek tekintem a statistikai tanács figyelmét e tekintetben felhívni.

A szükséges teendők két irányát lehet megkülönböztetni:

1. Óhajtandó hogy a fennemlitett általános kimutatások az időközben befejezett és még ezentúl befejezendő megyékkel a helyszínelési bizottmányok jelentései alapján, egészítessenek ki.

2. A kész telekkönyvekben előforduló változásokat illetőleg, az egyes törvényhatóságokat évenkinti kimutatásoknak rendes felterjesztésére kellene utasítani. Ez utóbbi tekintetben azonban mindenek előtt szükséges a fennállott udvari kanczelláriának táblázatait más és egyszerübb táblázattal helyettesíteni.

Vizsgáljuk tehát mi kivántatik szükségképen ily statistikai táblázatban.

A telekkönyvi statistika szempotjából érdekkel birnak: 1 A birtok változások és pedig:

a) a jogczim tekintetéből, valjon adásvevés, ajándék, csere, öröklés, birói itélet vagy végrehajtás utján történik az átruházás. Nevezetesen az első és utolsó esetben érdekkel bir a vételár is. b) A fekvőség minősége tekintetéből, valjon nemesi, városi birtok, volt urbéri telek, vagy külön álló részlet p. szőlő, irtásföld sat. iratott át. c) Nemzetgazdászati szempontból figyelmet érdemel mennyiben egyes telekkönyvi test szétdarabolása az az lejegyzés történt.

Ezek szerint a birtok változásokat mutató I. táblázat következő rovatokat tartalmazna:

Nemesi birtok*)								Lejegyzés száma.
Vételár		Csere	Ingyeni átruházás	Öröklés	Birói itélet v. végrehajtás			
ft	kr.				ft	kr.		

2. A terhelések és kitörlések szempontjából szükséges tudni, mily összegek jegyeztettek be, és pedig o. értékben, melybe a más pénznemben kifejezettek egy előre készített táblázat szerint könnyen átszámithatók; mily magosak az egyes tételek bizonyos osztályok szerint, milyen a kamatláb, és mennyi törültetett ki.

Azért a terhelést mutató II. táblázat igy lenne szerkesztendő:

Átkeblezett régibb terhek		Bekeblezett vagy előjegyzett uj teher		500 ftig	1000 ftig	10000 ftig	50000 ftig	100000 ftig	100000 fton felül	Kamatláb			Kitöröltetett	
ft	kr.	ft	kr.							4%	5%	6%	ft	kr.

Ezen táblázat betöltését legczélszerübbnek ugy képzelem, hogy minden a bejegyzéssel megbizott telekkönyvi hivatalnoknak az év kezdetén a két rendbeli ily táblázat adassék át, azon utasitással hogy minden bejegyzés után, azt azonnal a táblázatnak illető helyén jegyezze be, nevezetesen az I. táblázatban az átruházást és esetileg a vételárt a maga helyén tüntesse ki, pl. ha nemesi birtok végrehajtási árverés folytán iratott át, az első rovatnak utolsó alrovatában egy arabs egyest és

*) A városi birtok, urbéri telek vagy zsellérállomány, végre a + alatti egyes részletből álló jószágtest ugyanazon alrovatokkal, mint a nemesi birtoknál.

*

mellette a vételárt tegye ki. A II. táblázaton ha pl. 5600 ftnyi zálogjog kebleztetett be 6% kamattal a második rovatba 5600 ftot és a 3-ik rovatnak 3-ik alrovatába arabs egyest és a 4-ik rovatnak 3-ik alrovatába szinte hasonló egyes jegyeztessék be.

Ha e két táblázat az egész éven át rendesen vitetett, mi igen kevés fáradságba kerülend, az év végével egyszerü összeadás utján az évi kimutatást valamennyi betöltött táblázatból össze lehet állítani.

Dr. SCHNIRER GYULA,
egyet. mag. tanár.

A „diffessio manus“ és az „exceptio falsi“ egymáshozi viszonyzata a polg. törvénykezésben.

(Vége.)

A magánokmányok kibocsátása körül gondolható meghatalmazások két különböző módjainak — melyekről mult alkalommal szólottunk — *elseje* kétségenkivül helyt foglalhat, miután nincs törvény, mely ezt egyenesen tiltaná; nem is jö itt tekintetbe az, vajjon a meghatalmazó azon ügyletet, melyet az eziránt kibocsátandó okmány bizonyitani hivatva van, saját személyében, vagy pedig meghatalmazottja által kötötte-e meg, valamint közönyös az is, vajjon a megbizó az illető okmányt saját személyében kiadhatná-e vagy sem, — és a meghatalmazott ez okmány kibocsátásánál nem tartozik több formaszerüségeket megtartani mint azokat, melyek az okmányok ezen neméhez a törvény által megkivántatnak [1]).

Máskép áll a dolog a meghatalmazásnak emlitett *második* esetében. A megbizás e második neme egy magánokmány csak azon kibocsátójának van megengedve, ki vagy irástudatlansága vagy testi fogyatkozáson alapuló ebbeli képtelensége miatt azt önmaga alá nem irhatja, s ennélfogva szükséges, hogy azt két tanuval aláirassa, kik közül az egyik az okmányon a kibocsátó nevét is aláirja, s maga a kibocsátó a körülményekhez képest az okmányra szokott kézjegyét is rávezesse. Ha tehát oly okmányon, melyen a kibocsátó neve *az ő kivánsága folytán* más valaki által iratott alá, ezen kellékek mind elö nem fordulnak, ugy ez okmány ugyan *formaszerütlen* lesz, de nem egyuttal e miatt már *hamis is*.

Miután pedig, mint már kimutattuk, valamely okmány állitólagos kiadója irásának vagy aláirásának nemsajátkezüsége, az okmány *külső hiányai* közé tartozik, e hiányok pedig a felhozott okmány eredeti példánya megtekintésének elmulasztása által elenyészetteknek tekintendök, ennélfogva tehát azon peres fél, ki ellen az okmány felhozatott, sikerrel tagadhatni nem fogja azt, hogy ez okmányt az állitólagos kibocsátó irta vagy legalább aláirta, ebbeli tagadása által tehát az okmány valódisága bizonyitásának terhét nem fogja a felmutatóra hárithatni; — miután továbbá az eredeti okmánynak külső, szembetünő hiányoktóli mentes volta, az okmány megtekintésének elmulasztása végett *joghátrány* gyanánt tekintendö arra nézve, ki ellen az okmány felhozatott: tehát ezen peres félnek abbeli bizonyitása, miszerint az okmány nem az állitólagos kibocsátónak irása, el sem fogadható; — miután végre egy okmány meg nem tekintett eredeti példánya ellen azon kifogás, miszerint ez okmány „*falsum*“ helyt foglalhat ugyan, az okmány állitólagos kibocsátója kézirásának tagadásában, azonban még benn nem foglaltatik az „*exceptio falsi*“: ennélfogva azon bizonyitás, melyet a felhozott okmány által terhelt peres fél eziránt netalán megajánlott, nem jelenkezik ugy mint a felhozott okmány *hamisságának bizonyitása*, s igy tehát — ez oldalról is tekintve — mint jelentéktelen elvetendő.

III. Ha azon peres fél, ki ellen az okmány felhozatott, azt állitja, hogy a felhozott okmány állitólagos kiadója azt se nem irta, sem alá nem irta, s hogy ez okmány nem iratott vagy alá nem iratott más valaki által, sem ő helyette s az ő tudtával és akaratával, ugy ő ezáltal valósággal a hamisság kifogásával élt a felhozott okmány ellen, mert, ha egy netalán közbejött tévedéstől és utólagos jóváhagyástól eltekintünk, nem létezik eset, melynek feltételezése mellett a megtámadott okmány a hamisság kifogása ellen megmenthető volna. Már pedig a netalán közbejött tévedéstől s az utólagos jóváhagyástól a birónak eltekintenie kell. Mert ha a biró egy közbejött tévedés feltételezéséből indulna ki, ugy ellenkezésbe jöne önmagával, a mennyiben egy, tévedésen alapuló okmánynak bizonyitó erőt tulajdonitana; — ha pedig azt tételezné fel, hogy az okmány állitólagos kiadója azt utólagosan jóváhagyta, ugy épen ezáltal elismerné azt, hogy az „*exceptio falsi*“ eredetben alapos volt, s csak az utólagos jóváhagyás ellenvetése („*replicatio ratihabitionis*“) által enyésztethető el; mindkét esetben olyasmit tenne a biró, a mit tenni őt meg nem illeti, ugyanis oly ténydolgokból indulna ki, melyek a periratokban vagy perbeszédekben nem jelenkeznek, már pedig „*quod non in actis, non in factis, non in mundo.*“

Ettől az előbbi eset, midőn t. i. azon peres fél, ki ellen az okmány felhozatott csak azt tagadja, hogy az okmány állitólagos kiadója azt irta vagy csak alá is irta, lényegesen különbözik. Miután ugyanis magánokmányok kiadási módjaihoz tartozik az is, hogy a kiadó nevét az ő tudtával és akaratával más valaki irja alá az okmányon, egy ily okmány talán lényeges formaszerüségekben hiányt szenvedhet, de egyedül azért egyuttal még nem hamis; ennélfogva tehát az okmány állitólagos kibocsátója sajátkezü irásának vagy aláirásának egyedüli tagadása által még nem állittatik az okmány hamis volta is.

A mondottakból tehát kitünik, miszerint azon peres félnek, ki ellen az okmány felhozatott, jóllehet annak eredeti példányát biróságilag megtekinteni elmulasztá, még mindig szabadságában álland azon kifogással élni, miszerint a felhozott okmány állitólagos kibocsátója (tehát ő maga) azt se nem irta, sem alá nem irta, sem pedig más valaki ezt ő helyette s az ő tudtával és akaratával nem tette, — miután ebben egy, az eredeti okmány megtekintésének elmulasztása által el nem háritott hamissági kifogás — *exceptio falsi* — foglaltatik.

Ehhez járul még egy másik ok is, melyből egy meg nem tekintett eredeti okmány ilynemü megtámadásának megengedhetősége kiviláglik. Azon egy eseten kivül ugyanis, midőn valaki bizonyos magánokmány kiállitására jogerejü birói ítélet által elmarasztaltatott, s talán csak a birói végrehajtással járó kényszereszközök alkalmazásba vétele folytán tesz eleget az ellene hozott birói itéletnek, ezen egy eseten kivül magánokmány bizonyitó erővel nem birhat, ha kitünik, hogy az nem alapul a kibocsátó szabad akaratán és tetszése szerinti önelhatározásán; — vajjon az okmány kibocsátója birt-e ezen szabad akarattal vagy sem, az *külsőleg* legkevésbbé sem látható, ennélfogva tehát azon peres félnek, ki ellen az okmány felhozatott — az eredeti példány birósági megtekintésének elmulasztása mellett is — szabadságában kell állania az, hogy az ellene felhozott okmány bizonyitó erejét megtámadhassa azon megjegyzéssel, miszerint ez okmány állitólagos kibocsátójának (tehát ő neki magának) nem szabad akaratából származott, miután valamely bizonyitékul felhozott okmány eredeti pél-

[1]) A végintézkedések a meghatalmazás e nemének megengedhetősége alól természetesen egy már önkényt is érthető kivételt tesznek. Lásd: közönzéges osztrák polgári törvénykönyv 564. §.

dánya megtekintésének elmulasztása, ezen okmány külsőképen nem látható hiányaira semmi befolyást nem gyakorol. Azon kifogás azonban, miszerint a felhozott okmány állitólagos kibocsátójának akaratán kivül — szabad akarata nélkül — állittatott ki, ezen módon felhozva, nagyon is átalános volna, azon peres fél tehát ki e kifogással él, tartozik azt közelebbről is kifejteni és meghatározni azáltal, hogy kimutatja azon okokat, melyekből a kérdéses okmány kibocsátója akarata szabadságának hiánya kitünik; kell tehát hogy jogában álljon mondani azt, miszerint a kérdéses okmány állitólagos kibocsátója (tehát saját maga) által se nem iratott, sem alá nem iratott, sem pedig más valaki ezt ő helyette s az ő tudtával és akaratával nem tette épen ugy, mint egy biróságilag megtekinteni elmulasztott eredeti okmány ellen megengedendönek kellene tartani azon kifogást is, miszerint annak kibocsátója igazságtalan és alapos félelem által kényszerittetett ez okmány aláirására, annak kibocsátása tehát az ő szabad akarata nélkül történt, miután az ellene alkalmazott kényszer vagy erőszak külsőképen szinte nem látható.

Miután pedig valamely okmány *hamis volta* mindig egy *külsőképen nem látható hiányon* alapul, következik: 1) hogy az 1792-ik évi october hó 5-én kelt udvari rendelet azon intézkedésből, miszerint az ellenfél által felhozott okmány eredeti példánya biróság előtti megtekintésének elmulasztása csakis az okmány *külső, látható hiányai* ellen támasztható kifogásokat enyészteti el, — jogosan származtatja le azon következtetést, hogy azon kifogás, miszerint az egész okmány hamis, még mindig támasztható; — 2) hogy a galicziai polgári törvénykezési rendtartás (Galizische Gerichtsordnung) szerint is támasztható e kifogás, jóllehet e törvény annak, ki ellen az okmány a perben felhozatott, a biróság előtt megtekinteni elmulasztott eredeti példány ellen a hamisság kifogását *(exceptio falsi)* világosan fenn nem tartja, mert az eredeti okmány megtekintésének elmulasztása e törvény szerint is csak azon következményt vonja maga után, hogy külső, látható hiányok miatt az ellen kifogásokkal élni többé nem lehet.

Az osztrák jogtudósok kitünőbbjeinek egyike — *Pratovebera* — [1]) valamely okmány hallgatólagos megtekintésének *(recognitio tacita)* fogalmával ellenkezőnek tartja ugyan, hogy az idézett 1792. évi october hó 5-én kelt udvari rendelet, egy biróságilag megtekinteni elmulasztott eredeti okmány ellen azon kifogást, miszerint ezen egész okmány hamis *(exceptio falsi)*, még mindig megengedi. — Azonban ugylátszik, hogy Pratobevera ezen ellenészrevételében *petitio principii* forog fenn, miután nem mutathatunk fel oly törvényt, mely a felhozott okmány eredeti példánya biróság előtti megtekintésének elmulasztásában azon egyén részéről, ki ellen az okmány felhozatott, az eredeti okmány *hallgatólagos elismerését* találná fel. A megtekinteni elmulasztott eredeti okmány valódisága és aggálytalan volta, azon peres félnek ki ellen az okmány felhozatott *nem hallgatólagos elismerése alapján*, hanem egyedül csak egy az ő *mulasztása következtében beálló joghátrány alapján* mondatik ki, s fogadtatik el a törvény által; a meg nem tekintett eredeti okmány ezen valódisága és aggálytalan volta azonban a törvény szerint annak csak külső, látható hiányaira és fogyatkozásaira vonatkozhatik, annak külsőleg fel nem tünő hiányaira, valamint azokra, melyek az okmány hiányos szövegéből következnek, befolyással nem lehet [2]).

A mi végre a felhozott okmány állitólagos *hamis voltának bizonyitási terhét* illeti, ugy ez azon peres félt éri, ki ellen az okmány felhozatott, részint mert az okmány hamis volta az ellene felhozott „*exceptio falsi*“ ténybeli alapját képezi, s minden alperes kifogásainak ténybeli alapját a perben jogi bizonyosságra emelni épen ugy, mint felperes keresetének ténybeli alapját bebizonyitani tartozik; részint mert a felhozott okmány eredeti példánya biróság előtti megtekintésének elmulasztása folytán mint bizonyosat feltételezni kell azt, hogy az eredeti okmány külső hiányoktól ment, s külső lényeges formaszerüségeiben fogyatkozást nem szenved, a külső lényeges formaszerüségekkel ellátott okmány felmutatóját pedig bővebb bizonyitás, tehát külsőképen az okmányon nem látható hiányok vagy fogyatkozások nemlétezésének bizonyitása nem terheli.

Ha az okmány felmutatójának peres ellenfele e bizonyitást az *eskü megajánlása által* akarja előállitani, ugy a felmutatónak átengedendő főeskü oda irányzandó, miszerint ez *vagy* esküdjék meg arra, hogy a megtámadott okmány állitólagos kibocsátója azt valósággal aláirta, — *vagy* pedig arra, hogy ez okmányt az állitólagos kibocsátó helyett az ő tudtával és akaratával irta alá valaki más; — mert ha a felhozott okmány felmutatója vagy az egyik vagy a másik emlitett esküt leteszi, ugy a kérdéses okmány a hamisság kifogása *(exceptio falsi)* ellen mentve van, s ezáltal be is van bizonyitva, miszerint a kérdéses okmány azon külsőkép nem látható hiányban vagy fogyatkozásban nem szenved, melyet rajta a felmutató peres ellenfele megrovott. Ha pedig a felmutató a neki átengedett esküt az átengedő ellenfélnek visszaengedi vagyis visszakinálja *(iuramentum relatum)*, ugy már most az utóbbi (átengedő fél) tartozik mindkét emlitett körülményre együttesen megesküdni.

Aziránt: hogy a megtámadott okmány állitólagos kibocsátója azt sajátkezüleg irta *és* alá is irta, az okmány felmutatójának még azon esetben sem lehet az esküt átengedni, illetőleg őtet esküvel megkinálni, ha a biróságilag megtekinteni elmulasztott eredeti okmány (például egy a szükséges tanualáirásokkal el nem látott adóslevél) olynemü, hogy annak bizonyitó erejéhez, a mennyiben az az okmány külső formájától függ, kibocsátójának sajátkezü irása és aláirása kivántatik meg, miután bebizonyitottuk, hogy egy biróságilag megtekinteni elmulasztott eredeti okmány ellen a *diffessio manus* csak annyiban foglalhat helyt, a mennyiben *exceptio falsi*-t is foglal magában; már pedig azon kifogás, miszerint az egész okmány hamis, azáltal egészen elhárittatik, hogy annak felmutatója megesküszik, miszerint a felmu-

[1]) Materialien für Gesetzkunde und Rechtspflege in den österreichischen Staaten. IV. köt. 120. lap.

[2]) Valamely okmány *aggálytalanságának elismerését* azon egyén részéről, ki ellen az okmány a perben felhozatott, *világosan kinyilatkoztatottra* és *hallgatólagosra* megkülömböztetni — mely utóbbi ez okmány eredeti példánya birósági megtekintésének elmulasztásában állana — épen oly kevéssé helyes, mint a *biróság előtti beismerésnek* (önvallomásnak) *világosra s hallgatólagosrai* megkülömböztetése, mely utóbbi az egyik peres fél ellen a másik által felhozott, s őt terhelő ténykörülmény világos és egyenes tagadásának a közvetlenül következő perbeszédben vagy periratbani elmulasztásában áll a terhelt fél részéről. Egy hallgatólagos elismerés vagy nyilatkozat nem merő s puszta hallgatásban, hanem csak külsőleg feltünő oly tényekben található, melyek minden körülmények gondos megfontolása mellett alapos kétkedésnek a cselekvő egyén szándéka, akaratirányzata felett helyt nem engednek (közönséges osztrák polgári törvénykönyv 863. §.) — s ha a törvényhozó azon nézetből indult volna ki, hogy a perben felhozott ténydolog világos és egyenes tagadásának az ezen ténydolog által tehelt peres fél részéről elmulasztásában ezen ténydolog valóságának hallgatólagos elismerése rejlik, ugy ő a hallgatásból származó jogkövetkezményekről bizonyára nem a közönséges polgári törvénykezési rendtartás (allgem. Gerichts-Ord.) 11, 23, 29, 36, 46 s 52-ik, sem pedig a galicziai törvénykezési rendtartás 11, 25, 32, 38 s 43-ik §§-aiban, hanem „*a beismerés általi bizonyitásról*“ szóló fejezetben tett volna emlitést. Nem a hallgatólagos beismerés alapján, hanem egy a terhelt fél hallgatására szabott joghátrány alapján fogadtatik el valódinak azon ténykörülmény, melynek az általa terhelt fél a perben ellen nem mondott. Világosan bizonyitja ezt a galicziai törvénykezési rendtartás 11. 25. s 22-ik §§-aiban azáltal, hogy egy ily a terhelt fél által hallgatással mellőzött ténykörülményt csak annyiban rendel való gyanánt a perben elfogadandónak, a mennyiben az a pertárgyalásban felmerült egyébb bizonyitékokkal nem ellenkezik, — bizonyára egy oly megszoritás, mely a beismerés bizonyitó erejével meg nem fogna egyezni, s mely az osztrák polgári törvénykezési rendtartásuknak a „*beismerés általi bizonyitásról*“ szóló fejezetében sem fordul elő.

**

tatott és megtámadott okmány állitólagos kibocsátója azt valósággal aláirta, — vagy pedig esküt tesz le arra, miszerint ez okmány az állitólagos kibocsátó helyett az ő tudtával és akaratával iratott alá valaki más által.

Dr. EKMAYER ÁGOSTON,
kassai jogakademiai nyilv. r. jogtanár.

Észrevételek

a magyar kir. igazságügyi miniszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra.“

(Vége.)

Áttérve már az ingatlanoknál követendő végrehajtásra:

itt mindenekelőtt a kijelölési jognak a végrehajtató fél általi gyakorlása, s a foglalás körüli eljárás a telekkönyvezett jószágtestekre nézve a 278., 280., 331. és 334. §§-ok egybevetése nyomán homályosnak és hézagosnak tünik fel; — a mennyiben a 278. §. egyedül a nem telekkönyvezett ingatlanokra nézve rendeli a *hely szinén* eszközlendő összeirást, — telekkönyvezett jószágtestekre nézve pedig a végrehajtási végzésnek telekkönyvi feljegyzése által rendeli a foglaltatást érvényesittetni; — ellenben a 331. és 334. §§-ok egész átalánosságban mondják, hogy a 278. és 280. §§-okban körülirt módon végbement foglalással *egyszersmind* a kiküldött birósági tag az ingatlan vagyon tartozékát *is nyomban* összeirja és megbecsülteti, mi természetesen csak a hely szinén történhetik; — az előbbi §§-ok szerint tehát ugy látszik, hogy a telekkönyvezett jószágtestekre intézett végrehajtásnál is mindig van birói kiküldöttre szükség, ki a hely szinére kimenvén, itt az ingatlan vagyont s egyszersmind ennek tartozékát is összeirja s megbecsülteti, szóval a telekkönyvi rendszer mellett jelenleg divatozó végrehajtási okiratot elkészíti, — a 278. §. viszont a foglalást egyenesen telekkönyvi feljegyzés által rendeli telekkönyvezett jószágtestekre nézve eszközöltetni, a nélkül azonban, hogy aziránt intézkednék, vajjon a végrehajtató fél azon telekkönyvezett jószágtestet, melyre a foglalást intéztetni kivánja, már a végrehajtás iránti folyamodványban telekjegyzőkönyvi s helyrajzi számok szerint kijelölni, s egyuttal a tartozéknak a hely szinén eszközlendő összeirása és megbecslése végett egy birósági tag kiküldését kérelmezni tartozik-e vagy sem?

Szerintem a hely szinéni összeirásnak, illetőleg lefoglalásnak birói kiküldött általi foganatositása csak a telekkönyvezve még nem levő ingatlan javaknál szükséges okvetlen, a telekkönyvezett jószágtesteknél pedig csak ugy és annyiban, ha és a mennyiben azoknak lefoglalható tartozékai vannak, s a lefoglalást a végrehajtató, vagy netán maga a végrehajtást szenvedő különösen kérelmezik; — ellenben telekkönyvezett birtoktestekre és jogokra a szorgalmazott végrehajtás az ez iránti kérvény nyomán azonnal és közvetlen telekkönyvileg feljegyzendő, ha a végrehajtásnak alapul szolgáló követelés már zálogjoggal bir, különben pedig a végrehajtási végzés feljegyzésével egyidejüleg maga a zálogjog is bekeblezendő a szám szerint kitüntetett végrehajtási összeg erejéig; — ezek szerint tehát a már telekkönyvezett jószágtestekre és jogokra vonatkozó végrehajtási kérvényben az illető ingatlan vagyon telekjegyzőkönyvi és helyrajzi számai pontosan kijelölendők, különben a telekkönyvi feljegyzés, illetőleg bekeblezésnek helye nem lehetvén, a jelenleg gyakorlatban levő végrehajtási okirat pedig, melynek a hely szinén történt felvétele és telekhivatali beiktatása között a végrehajtást szenvedő feleknek ugyis elég idejök és alkalmuk van, nemcsak a zálog-, hanem a tulajdoni jog tekintetében is a végrehajtatók hátrányára változásokat tenni, telekkönyvezett ingatlanoknál csak a birtok tartozékára szoritandó, s az e részben felvett végrehajtási okirat nyomán a tartozék összeirása, lefoglalása és becsüje az illető telekjegyzőkönyvben folytonosan feljegyzendő.

Hogy az ingatlan vagyon becsértékének kitudása nem költséges és időrabló becslés utján, hanem az egyenes adók és pótlékok százszoros mennyiségének csekély költséggel járó kimutatása által eszközöltetik, helyes és czélszerű intézkedés ugyan; én azonban a becsérték ez utoni kitudásánál és megállapitásánál csak az egyenes föld- és házadót vélném számitásba vehetőknek, mert az ingatlan vagyonnál csak a változást nem szenvedő gyökadó felel meg a tiszta jövedelemnek, a különböző czimü pótlékok pedig csak ideiglenes járulékot képeznek a gyökadónál, s változtatásoknak levén alávetve, a körülményekhez képest hol felemeltetnek, hol leszállittatnak, tehát az ingatlan javak becsértékének kitudásánál és megállapitásánál biztos tényezőkül nem szolgálhatnak; más részről azonban, tekintve, hogy különösen a földadó köztapasztalás szerint gyakran tulcsigázott s igy valótlan tiszta jövedelemre van fektetve, mig viszont sokaknak különböző utakon és módokon sikerül földbirtokaik tiszta jövedelmét s igy közvetve a földadót is aránytalanul leszállittatni, — de különben miután egymással határos községekben is szerfeletti eltérés tapasztalható a földbirtokok közadóvali megrovásánál: véleményem szerint a rendes becsü mindenütt megengedendő volna, ha azt akár a végrehajtató, akár a végrehajtást szenvedő fél saját érdekében kivánja.

A javaslat 331. és 332. §§-ainál figyelembe veendő még, hogy az ingatlan javak becsértékét végrehajtás esetében az adó százszoros mennyisége, s a külön összeirt s lefoglalt tartozék becsára együtt képezik, mert pl. a földadónak alapul szolgáló tiszta jövedelem kitudásánál a gazdasági épületek és felszerelések, marhák stb. számitásba nem vétetnek, — minthogy azonban a javaslat 331., 332. és 334. §§-ai semmi szabályt sem állitanak fel az ingatlan javak tartozékának birói végrehajtás esetébeni megbecslésére nézve, ezen lényeges hiány pótlandó volna.

A mi különösen az ingatlan birtok tartozékát illeti, e részben a javaslat 334. §-a — véleményem szerint — szerfelett tág értelmü, s a benne elősorolt tartozék a leginkább váltókkal fenntartott ingó-vagyonbeli hitel hátrányára kelletén tul van vive; az illető földtulajdonos ugyanis a telekkönyvi rendszer mellett sincs attól eltiltva, vagy abban korlátolva, hogy habár ingatlan birtoka telekkönyvi zálogjogokkal terhelve van is, azokat, mik a 334. §. b), c), d) és e) pontjaiban mint tartozék vannak elősorolva, szabadon s tehermentesen eladhassa, elidegenithesse, s azokkal saját tetszése szerint rendelkezhessék; a tartozék fogalmának tulságos kiterjesztése s azon jogszabály szigoru alkalmazása, hogy mindazon tárgyak, melyek a 334. §-ban elősoroltatnak, végrehajtás esetében kivétel nélkül csak az ingatlan birtokkal együtt foglaltathatnak le s adathatnak el, a közhitelre nézve hátrányos, s eredményében valamint a foglalást szenvedő földtulajdonos, ugy ennek hitelezőire nézve is egyaránt káros, mert ezen jogszabály szerint oly földtulajdonos, ki csekélyebb adósságait az idézett §. b), c), d), e) pontjaiban foglalt tárgyak szabad kézből eladása által kifizethetné, s e mellett földbirtokát feléből miveltetés vagy haszonbérbe adás utján szinte előnyösen jövedelmeztethetné, kénytelen volna földbirtokától csekély adósságai miatt is s valódi szükség nélkül végképen megválni, de más részről azon hitelezők is, kik apróbb követeléseiket az ingatlan birtok tartozékából végrehajtás utján önállólag érvényesithetnék, kényszerülve volnának azonnal az ingatlan birtokhoz nyulni, s igy kielé-

gittetésüket sokkal több költség és idővesztés mellett érhetnék el, sőt attól kevésbbé jelentékeny bekeblezett terhek mellett gyakran végképen is elesnének, mivel köztapasztalás szerint magasb ár érethetik el árverés esetében, ha az ingatlan birtok külön, s az elválasztható tartozék szinte külön adatnak el, — de különben is a bekeblezett hitelezők egyedül a telekkönyvben kitüntetett ingatlan javakat s ezeknek el nem választható tartozékát tekintik és tekinthetik törvényes biztositékul, nem pedig az elválasztható tartozékot, melyről igen sokszor tudomásuk sincs.

Ide járul, miként épen nem következik, hogy a 334-dik §-ban elősorolt minden tartozék mindenkor és minden kivétel nélkül a földtulajdonost illeti, mert az feléböli mivelés, vagy bérlet és haszonbérlet esetében a felet mivelők vagy bérlők és haszonbérlők, sőt még közvetlen gazdálkodás és vagyonkezelés esetében is más harmadik személyek törvényes tulajdona lehet, s igy a tartozék legtöbb neme az ingatlan birtoktól nem csak elválasztható, hanem gyakran szükségképen el is választandó, sőt oly esetek is fordulnak elő hosszabb tartamu bérletek és haszonbérleteknél, hogy még a földbirtokon létező lak-gazdasági és gyárépületek is a bérlők és haszonbérlők tulajdonai; a nélkül, hogy az osztott tulajdoni jog a telekjegyzőkönyvekben határozottan ki volna tüntetve, s az ily a bérlők és haszonbérlők által emelt épületek a szerződési idő lejártával csak az akkori becsár, vagy a szerződésileg előre megállapitott pénzbeli érték befizetése után válnak a földbirtokosok tulajdonaivá, néha pedig az illetők által a föld szinéről eltávolitandók.

Ezek szerint tehát a 334-dik §. bevezetésében világosan kifejezendő volna, hogy a tartozék a törzsvagyonnal együtt csak ott foglalandó, illetőleg foglalható le, hol a végrehajtást szenvedő földtulajdonos egyszersmind tényleges birtokban van, s a teljes haszonvételi jogot is élvezi, s egyébkint is a tartozék nem más harmadik személy törvényes tulajdona, — továbbá

a b) pont után hozzáteendő volna, ha és a mennyiben már birói végrehajtás utján külön le nem foglaltattak, s különösen az erdei vágások ideje még le nem járt; — a c), d) és e) pontok kihagyandók, vagy legalább a b) pont alatti értelemben bővitendők volnának;

különösen a marhákra nézve figyelembe lévén veendő, hogy az ugynevezett rideg vagy heverő marhák, főleg a tág alföldön, leginkább csak télen vagynak a tanyákon s majorokban, kora tavasztól késő őszig, vagyis a hó leestéig pedig a közös pusztákon s járásokon, olykor mérföldekre sőt idegen hatóságok törületén vagynak legelőben vagy fübéren, ha tehát ezek is a lefoglalt ingatlan birtok elválaszthatlan tartozékát képeznék, csak nagy ügygyel bajjal lehetne és kellene őket elöszerezni, de még ekkor is oly esetben, midőn a végrehajtás alá került földtulajdonosnak több birtoka van, alapos kérdés merülhetne fel aziránt, hogy egyik vagy másik birtokhoz és mezei gazdasághoz hányad- vagy melyik része jár tartozékképen a marháknak, nehogy a különböző birtokokra bekeblezett hitelezők egymás irányában előnyben részesittessenek, vagy hátrányt szenvedjenek; közös legeltetésnél viszont a községi pénztárnak véleményem szerint törvényes zálog- és elsőbbségi joga van a legelő marhára a fübér erejéig.

Az árverés és kielégités tekintetében a 335., 338, és 360-dik §§-ok egybevetéséből ugylátszik, hogy a nem telekkönyvezett és már telekkönyvezett ingatlanok között, s ismét az utóbbiaknál azon esetek között, a hol telekkönyvileg feljegyzett és még jogerejüleg el nem intézett igények s jogok forognak fenn, vagy a hol ilyenek nem fordulnak elő, avagy már jogerejüleg elintéztettek, kellő különböztetés nem tétetik, s a tulajdoni vagy más igények és elsőbbségi jogok érvényesithetése végett mindenütt hirlapi felhivás rendeltetik, s csak az ekkép kitüzött határidő lejárta után történik az összes érdekeltek egybehivása, s a becsár, továbbá az árverési feltételek, határnapok és hirdetmények, valamint a kielégitési sorrend megállapitása fölötti szóbeli, s viszont ezzel egyidejüleg a bejelentett igények s elsőbbségi jogokra vonatkozó külön jegyzőkönyvi tárgyalás.

A hirlapi felhivás, s a bejelentett igények és jogok fölötti külön jegyzőkönyvi tárgyalás ugyan nem telekkönyvezett, s csak egyszerü betáblázásokkal terhelt ingatlan javaknál, mint szinte oly esetekben is, hol az ily igények és jogok az illető telekjegyzőkönyvekben kitüntetvék s még elintézetlenek, egészen helyén látszik, de ott, hol a hirdetményi határidő lejárta után is a telekjegyzőkönyvekben ily igények és jogok nem foglaltatnak, vagy pedig már jogerejüleg elintéztettek, az idővesztéssel járó hirlapi felhivást szükségtelennek, sőt a a telekkönyvi rendszerbe ütközőnek, igy tehát mellőzendőnek tartom, annyival inkább, mivel előre látható, hogy ily hivatalos felhivás csak a már elévült, vagy jogerejüleg elutasitott igények felelevenitésére fogna vezetni.

A becsár, s az árverési határnapok és feltételek, valamint a hivatalos hirlapi közlés száma fölötti tárgyalás véleményem szerint szinte egészen elmaradhatna, mi pedig a végrehajtás folyamát a közhitel érdekében gyorsitaná, s a tényleges kielégitést tetemesen elömozditaná, mert a becsár a hiteles adókivonat alapján, mely vagy hivatalból, vagy a végrehajtató fél által megszerezhető, maga a telekkönyvi törvényszék megállapithatja; ugyanaz áll az árverési határnapokra, s az árverési hirdetmény közlésére, sőt az árverési feltételekre nézve is, annyival inkább, mert ha e tekintetben a felek meg nem egyeznek, az elhatározás a 341. §. értelmében ugy is a bíróságot illeti, s ide vonatkozólag részletes szabályokat is lehetne alkotni.

A kielégitési sorrendet illetőleg, mely fölött a tárgyalást szinte az árverés előtt rendeli a javaslat megtartatni, ezen a tényleges kielégitést kielégitést hátráltató, s igy a végrehajtást szenvedő félnek kedvező rendszernél véleményem szerint sokkal czélszerübb és helyesebb volna az árfelosztási rendszert legalább ott alkalmazni, hol a föntebbiek szerint az igények és elsőbbségi jogok bejelentése iránti hirlapi felhivás- és külön tárgyalásnak szüksége fenn nem forog; mert az árfelosztási tárgyalás az árverés megtartása s jogeröre emelkedése után a már szám szerinti mennyiségben tudva levő vételára, tehát bizonyos alapra lévén fektetve. ez által a kielégitési sorrend fölötti előleges tárgyalásoknál köztapasztalás szerint annyira lábra kapott halasztásoknak, s ezek által okozott hasztalan idővesztegetés és költekezésnek eleje vétetnék, s a bekeblezett hitelezők a végrehajtató és végrehajtást szenvedő felek, s ezek ügyvédei szeszélyének s önérdek szülte egyoldalu intézkedéseinek nem maradnának továbbra is kitéve a midőn most a kéz alatt történő részfizetések s költség- és ügyvédi munkadij-megtéritések, olykor pedig csak személyes tekintetek alapján engedett, s csak a kifizetési sorrend fölötti tárgyalásoknál nyilvánitott halasztások által kifárasztva és elkedvetlenitve, főleg, ha a telekkönyvi rangsorozatban hátrább állanak, a későbbi tárgyalásoknál utóbb meg sem jelennek, hanem többen egyidejüleg, de külön folyamodnak végrehajtásért, hogy igy saját kezőkre vihessék az árverést keresztül, belátván, miként a más hitelezők részére elrendelt végrehajtás érvényesitésében nem bizhatnak, sőt néha — és pedig nem alaptalanul — az iránt is gyanu ébredvén bennök, vajjon az

árverés megtartása körül késedelmeskedő végrehajtató, nem ugy van-e a többi jóhiszemü hitelezők általtására, s az erélyesebb fellépéstöli eltartoztatására kiszemelve, s nem oly csel-e a fizetési sorrend fölötti tárgyalás, utóbb pedig az árverés tényleges megtartásának huzása, melyért a végrehajtató fél örömest megfizet és előnyben részelteti az illetőket.

Mindezen bizonytalanságok s huzás — halasztásoknak immár végett vettne az, ha a javaslat oda irányulna, hogy a végrehajtási árverés, ott, hol annak törvény értelmében helye van, a lehető legrövidebb idő alatt foganatosittassék, s az árfelosztási tárgyalás megtartatván, a hitelezők tényleges kielégitése gyorsan eszközöltessék; azon hitelezők, kik az előttök már tudva levő vételárból a telekkönyvi rangsorozat szerint kielégitést várhatnak, az árfelosztási tárgyalásnál okvetlen megjelennének, a rangsorozatban hátul állók viszont belátván a hasztalan idő- és költségvesztegetést, a tárgyalással kimaradnának, s valamint átalában már ez által, ugy különösen azzal is, hogy a hitelezőknek a javaslat 338. és 340. §§-aiban megengedett egymás iránybani kölcsönös támadásai, s ezekből következő perei számra nézve okvetlen leapadnának, s egyszersmind a tárgyalások is rövidebbekké válnának, s a biróságok teendői jelentékeny arányban fogynának, holott most a kielégitési sorrend fölötti tárgyalás rendszere mellett a javaslat 354. §-a szerint gyakran adhatja magát elő oly eset, hogy ujabb, vagyis tulajdonképen vételár felosztási tárgyalást kell azon későbbi hitelezőkkel tartani, kik a más biróiképen megállapitott kifizetési sorrendbe fel nem vétethettek, s igy egy munkából kettő lesz.

A kielégitési sorrendben minden egyéb követeléseket feltétlenül megelőző tételek közé a 342-dik §-ba felveendőknek vélném az eladott mezei jószágon szolgált gazdasági cselédek utolsó évi szegődött bérét is, mert most gyakran megtörténik, hogy ezen szegény sorsu emberek, kik csőd esetében is hosszabb idő után juthatnak kiérdemlett béreikhez, ezeket gazdáik birtokának csődön kivüli eladása esetében örökre elvesztik, — továbbá

ugyancsak a 342-dik §-ban határozottan kijelentendő volna, hogy azon tökék után, melyeknél a szerződés értelmébeni kamatfizetési kötelezettség telekkönyvileg ki van tüntetve, a kamatuk a tökével egyenlő rangsorozatot 3 évre tartják meg, kivévén, ha már régibb időről per utján követeltetnek, más egyéb esetekben pedig a kielégitési elsőbbség kamatoknál csak 1 évre volna szoritandó.

A 344-dik §-t bövitendőnek vélném oly értelemben, hogy a második árverési határnapon, mely ujra kihirdetendő ugyan, de csak egyszer, kivévén, ha a végrehajtató fél maga kivánná a többszöri kihirdetést, az árverés alá kitett vagyon a legtöbbet igéröre, ha ez csak egyedül árverezne is, becsáron alól leütendő; — továbbá, hogy a végrehajtást szenvedő fél, a birói kiküldött, az árverésben részt nem vehetnek.

Az ingatlan javak körüli örökösödési eljárást szabályzó 387-dik §-ra azon észrevételem van, hogy azon esetben, ha az örökösök az illető telekkönyvi törvényszék előtt *hitelesen* igazolják azt, hogy az örökség *kizárólag* őket illeti, s hogy végrendelet esetében ennek eleget tettek, a hirlapi idézés elmaradhatna, s ez csupán oly esetekre volna szoritandó, ha a biróságnak a telekjegyzőkönyvek, vagy a bemutatott bizonyitványok nyomán aggálya támadna a tekintetben, hogy az örökség nem kizárólag illeti a jelenkező örökösöket,

továbbá miután oly esetek is merülnek fel, hogy a testvérek vagy unokatestvérek, kik között az öröksége s ennek felosztására nézve egyezség nem sikerül, *mindnyájan* birtokban vagynak, a 394-dik §. azzal volna bővitendő, hogy ily esetekben is a bíróság határozza el a fennforgó körülményekhez képest, melyik örökös tartozik a többi ellen pert inditani; — végre

a 404-dik §. abbeli intézkedését, hogy ha a szent korona képviselője a jelenkezett örökösök vagy tulajdonosok igényeit elismerni vonatkodik, ezek a bejelentett igények érvényesitése tekintetéből per utjára utasitandók, a kölcsönös jogosság és méltányosság szempontjából oda vélném módositandónak, hogy ily esetben szinte az illető bíróság határozza el, vajjon a jelenkező igénylők, vagy a szent korona képviselője utasitandók-e a törvény rendes utjára?

A holtnak nyilvánitásra vonatkozó 410-dik §. második részében határozottan elrendelendő volna, hogy az idéző hirdetmány egy-egy hónap közbevetésével *háromszor* tétessék közzé a hivatalos hirlapokban.

TÓTH LAJOS, h. ügyvéd.

Az 1865. évi junius 25-kén kelt olasz törvény a szerzői jogról.

(Legge sui diritti spettanti agli autori delle opere dell' ingegno.)

A dr. Goldschmidt, heidelbergi egyetemi jogtanár által szerkesztett „Zeitschrift f. gesammt. Handelsrecht" XI. kötetének 2. füzete a fennemlitett törvény a következő érdekes ismertetést hozza.

A törvény élén azon elv van felállitva, hogy valamely szellemi mű szerzőjének *kizárólagos* joga van az első közrebocsátáshoz, ugyszintén a többszörözés (riproduzione) és értékesitéshez (1.). A szellemi mű fogalmának meghatározásába a törvény, elég tapintatosan, nem bocsátkozik, hanem ezt a tudomány és joggyakorlatra bizza; mindazáltal felsoroltatnak (2.) egyes esetek, melyek a szerzőnek fenntartott első közrebocsátáshoz számittatnak, s illetőleg ezzel egyenlőknek tekintendők, pl. előadásoknak akár nyilvános, akár gyorsirói feljegyzés alapján készült utánnyomatása; valamely még elő nem adott szindarabnak előadása; valamely remekmű kivitele müvészi vázlat szerint. Népgyülésekben tartott beszédek minden további engedély nélkül tudósitásokban és hirlapokban kinyomathatnak, de mint valamely férfiunak egyes vagy összegyüjtött munkái ki nem adhatók. Szintugy felsoroltatnak esetek, melyek a szerzőnek fenntartott többszörözéshez számittatnak, pl. valamely még kiadatlan, de már előadott darabnak ismételt előadása; valamely zeneműnek bizonyos hangszerekre való átalakitása, kivonatok ugyanabból; rajzoknak kisebbitése vagy nagyobbitása; valamely remekmű többszörözésének ismétlése különböző anyagokban stb. Ellenben meg van engedve (3.) valamely müvészeti eszmének egy uj műre való kidolgozása. Különös tételek szólnak még a külföldi utánnyomások tilalmáról, a szerzőtársak jogairól (kiknek mindegyike a szerzői jogot osztatlanul gyakorolhatja, de a többinek a nyereményükben való részüket kifizetni tartozik); valamely zenemü librettojának utánnyomásáról stb.

A szerzői jog tartama tekintetében a törvény egy uj rendszert követ, mely teljes méltánylást érdemel. A törvény indokairól szóló jelentésekben kifejtetik, hogy a szerzői jog tartamának a szerző életén tul való megállapitása, ugy hogy örökösei még bizonyos ideig kizárólagos jogot gyakoroljanak, már azért sem elégséges, mert ezen megállapitás a bizonytalan élettartam miatt egészen bizonytalan. Jobb tehát a jognak tartamát egyszer mindenkorra megállapitani. Tekintve pedig azt, hogy bár minden szellemi mü szerzőjének szüleményekint tünik fel, mégis annak egy tetemes része mindig az illető kor átalános szellemi tárházából van véve — a

szerző és a polgári társaság igényeinek méltányos közvetitésére alkalmasnak látszik, a szerzői jog tartamát *nyolczvan* évre határozni, ezen időszakot azonban két egyenlő részre osztani, melyek elsejében a szerzői jog merőben kizárólagos legyen, másikában pedig a többszörözési jog mindenkinek adassék azon czélhatározással (modus), hogy a szerző örököseinek egy nyereményrészt kifizessen.

Ezen elv alapján a 8. és 9. tétel azt határozzák, hogy a szerző és jogutódjai a többszörözés jogát 40 évig (vagy ha a szerző tovább élne, haláláig) kizárólag birják. Ezen idő lefolytától kezdve a többszörözés és értékesités jogát mindenki elnyerheti, tartozik azonban további 40 évig a szerző jogutódjainak minden példány nyers árának 5 száztóliját kifizetni.

Az állam, a községek, akademiák stb. szerzői joga csak 20 évig tart; mindazáltal akademiai gyüjteményeknél az egyes szerzők javára különös jogok fenntartatnak. Hivatalos közleményekre nézve szerzői jog nem létezik.

Minden szerzőnek (11.) tiz esztendeig fenn van tartva minden további kikötés nélkül a forditás joga, ugy nemkülönben azon jog is, hogy valamely művészeti művet (rajzot, festvényt) nem pusztán vegytani vagy gépies módon olyformán ismét előállithasson, hogy ez által az eredetitől különböző mű keletkezik (pl. valamely festvény metszése, vagy valamely szobornak lerajzolása). A forditónak a maga munkája tekintetében ismét szerzői joga van (12.).

Nyomtatott szin- vagy zenemüveket mindenki előadhat, köteles azonban a szerzői jog tartama alatt a szerzőnek a nyers bevétel 10 százalékját kifizetni. Ha több mű egyszerre adatik elő, arányos kifizetésnek van helye. Itt a különös kérdések, minő pl. a szerzői jog kezdete, tüzetesen kifejtetnek (13. 14.).

A törvény második szakaszában (15—19.) a szerzői jog *elidegenitésére* vonatkozó kérdések tárgyaltatnak, különösen az, hogy mennyiben lehet helye kényszeritett elidegenitésnek is. Réztáblák és hasonló tárgyaknak eladása, melyek rendesen a többszörözésre szolgálnak, kétség esetében a többszörözési jog átruházását is magában foglalja (17.). Határozottan pedig ki van mondva, hogy a szerzői jog (az első közrebocsátás jogának kivételével) közérdekből kisajátittathatik.

A harmadik szakaszban (20—28.) előirvák azon feltételek, melyek teljesitése által a szerzői jog biztositandó. A szerzőnek ezek szerint müvének néhány példányát, vagy arról vett fényképészeti mintáját jogfenntartó nyilatkozata kiséretében a praefectusnál le kell tennie (20—23.). Időszaki folyóiratokban megjelenő dolgozatoknál a szerzőnek, ki szerzői jogát megóvni óhajtja, egy erre czélzó nyilatkozatot kell elébe nyomtatnia (24.). A letétel, valamint az ennek megtörténtéről szóló s a hivatalos kormánylapban eszközlendő kihirdetésnek határideje stb. kimeritően szabályoztatik.

A negyedik fejezet (29—38.) a büntetésfenyegetéseket tartalmazza. Az egyes vétségek fogalmának tüzetes megállapitása mellett a fővétségek 5000, kisebbek 1000, a törvény egyéb sértései 500 liráig terjedő pénzbirsággal fenyegettetnek. Az esetek, melyekben büntetésnek helye nincsen, pl. részleges utánnyomásnál tudományos czélzatból felsoroltatnak (36.).

Az ötödik és utolsó fejezetben végre az átalános határozatok és átmeneti intézkedések foglaltatnak. S a 39. tétel azon helyes elvet állitja fel, hogy külföldi szellemi müvek a törvény értelmében ugyanazon ótalomban részesülnek, mint az olasz müvek, a mennyiben a külföldi törvény is valamikép a szerzői jogot ótalmazza s e tekintetben az olasz müveket a honiakkal egyenlőknek tekinti. Ha valamely állam más államoknak viszonosságot igér azon feltét alatt, ha azok az első államban közrebocsátott müveket *ugyanazon* ótalomban részesitendik, mint az első állam, ez esetben még a királynak is joga van a külföldi müveknek Olaszhonban *ezen* ótalmat megadni, a mennyiben ez csak időre (a tempo) adatik s az olasz törvényben foglalttól lényegesen (sostanzialmente) nem különbözik. Dr. BOZÓKY ALAJOS.

Schreiner Gusztáv Ferencz.

Azon hazánkfiai közé, kik honunk határain kivül, a jog és államtudományok terén dicséretes hirnevet vivtak ki maguknak, méltán számithatni dr. *Schreiner* Gusztáv Ferenczet az államtudományok grätzi tanárát, az ausztriai egyetemi jogtanárok Nestorát.

Ezen férfi, ki félszázad óta kitünő buzgalommal működik a jog- s államtudományi közoktatás és irodalom terén, annál inkább megérdemli, hogy rövid ismertetését adjuk tevékenységének ezen a jogtudomány érdekeinek szentelt lapokban, minél melegebb rokonszenvvel viseltetett mindenkor szülőföldje s annak fiai iránt, és minél kevesebben vannak épen körünkben, kik tudják, hogy ezen a politikai elmélet s gyakorlat terén kitünő férfiu hazánknak nemcsak szülöttje, hanem nagy részben neveltje is.

Schreiner Gusztáv Ferencz szül. Pozsony szab. kir. városában 1793. augusztus 6-án, édes atyja tisztességes iparos s a választott község tagja volt, ki a szab. kir. városok előbbi szerkezeténél fogva ép oly diszes, mint fontos népszószólói (tribunus plebis) hivatalt is viselte, — már hat éves korában szülei őt német ajku honfitársaink dicséretes szokásához képest a magyarnyelv alapos megtanulása végett Püspökibe a felső Csallóközbe küldötték, — gymnasiumi tanulmányait szülővárosában, részint Trencsényben végezte, azok befejezése után 1807. az esztergommegyei papnövendékek közé lépett, s zsenge koránál fogva az $180^{7}/_{8}$ és $180^{8}/_{9}$ tanéveket a sz. Imréről nevezett pozsonyi növeldében a humaniorok ismétlésével töltötte. A franczia hadjárat folytán a pozsonyi s nagyszombati növeldék korházakká alakittatván $180^{9}/_{10}$ a bölcsészeti tanulmányok első évét a pozsonyi kir. akademiánál, a másodikat az ősrégi szt. István-féle papnöveldében Nagyszombatban oly kitünő sikerrel tanulta: hogy a hittudományok hallgatására Bécsbe, a Pázmány-féle intézetbe rendeltetett; de a bécsi érsekmegyei növelde igazgatója, közel rokonának tanácsára, ez utóbbinak növendékei közé lépvén, kiváló figyelmét a keleti nyelvek tanulására forditá: egy év mulva mindazáltal lemondván a papi pályáról, ugyancsak a bécsi egyetemnél 1812—1816. évig a jogi tudományokat hallgatta. — A jeles tehetségü és nagy szorgalmu ifjú, tanulmányai befejezése után *Wateroth* és *Zisius* egyetemi tanárok mellett az államtani és államismei tanszékek segédjévé alkalmaztatott; mint ilyen ideiglenesen már az egyik, már a másiknak helyét pótolta; 1817. junius 1. a teréziai lovagakademiánál mint a politikai tudományok helyettes tanára kezdette meg immár félszázadon túl szakadatlanul folytatott tanári működését; a mellett gróf *Grünne* Fülöp altábornagy s Károly főherczeg főudvarmestere fiának két éven át magánoktatója is volt, mig 1818. deczember 29-én az ollmüczi lyceumhoz az államtudományok, államisme s igazgatási törvényisme rendes tanárává neveztetett; 1824. augusztus 4-én a bécsi egyetemnél avattatott fel jogtudorrá $182^{4}/_{5}$ tanévben a lyceum rectorságát viselte, 1828. jul. 19. pedig az érintett tantárgyak rendes tanárává a grätzi egyetemben mozdittatott elé, itt azóta lankadatlan buzgalommal teljesitvén hivatását, az első volt ki a monarchiában, az alkotmányi politikát is előadásai körébe vonta; — számos tanitványai közül csak *Kaiserfeld* Mórt, *Wasert, Rechbauert,* a Stajer autonomisták vezérszónokait emlitjük.

Kevéssel tanárrá nevezése után kezdé meg irodalmi működését is, politikai s statistikai tartalmu nagyszámu értekezései a bel- s külföld legjelesebb folyóiratai s gyüjteményeiben: *Hormayer* Történelmi Archivumában, *Wagner* Jog- s Államtudományi folyóiratában *Berghaus* Annalisaiban, az „*Ágostai Allg. Zeitung*“ melléklapjaiban, a „*Steyermarkische Zeitschrift*“-*ben,* melynek hosszabb ideig szerkesztője volt stb. jelentek meg. — Munkatársa *Ersch s Gruber* nagyszerü Encyclopädiájának, a *Brockhaus*-féle Ismerettárnak, *Rotteck* és *Welcker* Staatslexiconának számos czikkével gazdagitotta e munkákat, oly időben, midőn a monarchia politikai s sajtóviszonyai az érintkezést a külfölddel az államtudományok elméleti terén is

fölötte neheziték, igen szűk korlátok közé szoriták, miért is munkálatai nagy részben neve nélkül jelentek meg. — Többszörös utazásait a monarchiában, Német-, Franczia-, Olaszországban és a Svajczban statistikai és ethnographiai ismeretei bővebb gyarapitására használta; — s mig Grätz városának általa szerzett terjedelmes leirása, ilynemü munkálatok példányaul szolgál[1]), évek óta foglalkodik Velencze története és leirásának kidolgozásával, mire a leggazdagabb előkészületekkel bir.

Közhasznu s irodalmi tevékenysége elismeréseül őtet több tudományos társulat választá tagjának, — stajerhoni iparegylet negyedszázadon tul bizta meg ügyvezetésével, a hires königsbergi statistikus *Schubert* neki ajánlotta nagy kiterjedésü államismei munkájának egyik kötetét tisztelete jeléül, fáradhatlan munkássága elismeréseül.

Az 1848. évi események folytán, Schreiner a „Grätzi Ujság" szerkesztését vette át, az ifjuság őt az egyetemi legio parancsnokává; május havában pedig négy stajerhoni választókerület a frankfurti birodalmi gyülésbe képviselőjeül választá, ebbe mint *Waitz* mezővárosának követe lévén: *Mittermaier Giskrával* stb. az ugynevezett würtenberg-udvari clubb tagjai közé tartozott, a gyülés által az alkotmányos bizottmányba választatván, annak munkálataiban 1849. april végeig tevékenyül részt vett, de a porosz király császárrá választását ellenezte, a birodalmi alkotmányt alá nem irta.

A bekövetkezett évek alatt Schreiner kizárólag tudományos foglalkodásainak élt, tiszttársai bizalmánál fogva 1855. és 1864. a jogkari dékánságot, 1852. az egyetem nagyságos rectorságát viselte.

Az octoberi diploma után feléledvén az alkotmányos élet Lajthán tul is, Schreiner 1861. a stajer országgyülés tagjává lett, és az mind eddig maradván, folytonosan élénk részt vesz annak tárgyalásaiban azon párthoz sorakozván, mely *Kaiserfeld* Móriczban tiszteli vezérét.

Az érdemekben megőszült férfi kevéssel az örökös tartományok uj korszakát jelző alaptörvények kihirdetése után m. é. december 27. Ő Felsége a vaskorona rendjének harmad osztályával tüntette ki, mi pedig teljes szivünkből óhajtjuk, hogy haladott korú, de ép erejü jeles hazánkfia még hosszu évek során szokott buzgalmával működhessék a politika elméleti és gyakorlati téren. P. T.

[1]) Grätz. Ein naturhistorisch-statistisch-topographisches Gemälde dieser Stadt u. ihrer Umgebungen. Grätz. 1843.

Különfélék.

— *(A budapesti ügyvédegylet)* vasárnap d. u. 4 órakor tartotta rendes közgyülését a piarista épület tárgyaló-teremében. *Horváth Károly* elfoglalván az elnöki széket, üdvözlé az egylet tagjait, kik mintegy 200-an voltak jelen; előadja, hogy miután az egylet csak félév óta működik, az igazgató választmány nem terjeszthetett a közgyülés elé rendszeres évi jelentést, vannak azonban tárgyak, melyek a közgyülés megtartását szükségessé tették, és azért felhivja a közgyülés figyelmét a napi rendre.

A titkár, *Matolay Elek* előadja az egylet eddigi működését. Jelenti, hogy a szakosztályok megalakultak ugyan, de még eddig nem kezdték meg működésöket. A szakosztályok következőleg alakultak: 1) Magánjogi osztály *Várady Károly* elnöklete alatt; 2) Váltó és kereskedelemügyi osztály *Kár Mátyás* elnöklete alatt; 3) fenyitő és börtönügyi osztály *Andorfy Károly* elnöklete alatt; végül 4) birói szervezeti osztály *Tótfai Károly* elnöklete alatt.

Az egyletnek eddig összesen 289 tagja van, ezek közül: 47 alapitó, 220 bel, és 22 kültag. Jelenti továbbá a titkár, hogy egyleti helyiséget még nem sikerült szerezni, de Sz.-György napjától erről is gondoskodva van.

Az elnök ezután fölhivja a közgyülést az alapszabályok §§-ai értelmében egy 3 tagu számvizsgáló bizottság megválasztására. Felkiáltás utján megválasztattak: Balog Sándor, Nagy Géza és Gegus Dániel.

A pénztárnok *Polgár Mihály* előterjeszti az egyleti pénztár állapotát. A bevétel következő tételekből áll: az alapitó tagok betétei 462 ft, beltagok illetékei az első félévre 1744 ft, a második félévre 1308 ft; kültagok illetékei 176 ft, összesen *3690 ft.*

A kiadási tételek következőleg vannak előirányozva:

A bevételek 10% a segélypénztárnak javára 370 ft; szállás $^3/_4$ évre 700 ft; annak fölszerelése 1000 ft; egy szolga fizetése 300 ft; fütés, világitás 150 ft; pénzbeszedésért, nyugták, meghivások stb. 120 ft; nyomtatványokra 200 ft, folyóiratokra, könyvekre, hirlapokra 300 ft, iroda költségekre 335 ft. *Összesen 3465 ft.*

A pénztári maradvány: 225 ft a rendkivüli kiadásokra praeliminált atik. A közgyülés a kiadási tételeket helyben hagyja, csupán a „folyóiratok" rovatára tétetett azon megjegyzés, hogy a praeliminált 300 ft *kevés.* Ezen alapos megjegyzést azonban az, hogy *„többet nem lehet"* lefegyverezte.

Kaán Ágoston, kit a választmány nem talált érdemesnek arra, hogy az egylet tagjai közé fölvegye, a közgyülés igazság szeretetében s méltányosságban keres orvoslást. Kaán ur azonban az elnökhöz intézett levélben visszavonja föllebbezését kijelentvén, hogy oly testületben, hová csak az appeláták és recursusok retortáján keresztül juthatna be, soha sem fogná magát jól érezni, és azért nem is kiván az egylet tagja lenni. Ezen tehát a közgyülés könnyü szerrel átesett.

Annál több időt vett igénybe Dr. *Barach Benedek* ügye kit a választmány szintén kirekesztett az egylet kebeléből (illelőleg fel nem vette). Barach ur azonban nem kereste az orvoslást a közgyülésnél közvetlenül, miként ez az alapszabályokban aláirva van. Barach ur azt kivánta, hogy a közgyülés küldjön ki egy becsületbiróságot, mely itéljen az ő magán- és ügyvédi becsülete fölött. A választmány az alapszabályok §§-ai között nem talált olyan pontot, mely valakinek jogot adna, hogy becsület biróságot kivánhasson; azért Barach ur kérelmét a közgyülés elé terjeszti.

Itt aztán a beszédárja megeredt. A vita két órán keresztül igen hevesen folyt. Inditvány, inditvány után tétetett. *Steiger Gyula* igen alapos kifogásokat tett az alapszabályok ellen; résztvettek e tárgy fölötti vitában még *Dr. Brode L., Aradi, Simon Fl., Szitár D., Bogdán, Szilágyi D., Mátyus, Busbach.* Névszerinti szavazat kivántatván: a közgyülés 44 szavazattal 34 ellenében Barach ur kérvényét, mint az alapszabályokban nem gyökerezőt elveti.

A napirend utolsó tárgya volt: az egylet közlönye iránti intézkedés. Határoztatott, hogy az egylet a *„Jogtudományi Közlönyt"* választja organumául. Lapunk tehát legközelebb a hiteles jegyzőkönyvet fogja közleni és azon naptól kezdve a *„A budapesti ügyvédi egylet közlönye"* czimet fogja viselni.

Végül a keresk. miniszterium statistikai osztályának levele olvastatott fel, mely fölhivja az egyletet, hogy a bünügyi statistikai tabellák mintáinak kidolgozása végett két tagot válaszszon. A közgyülés Dr. *Brode Lipót* urat választja meg egyik tagnak; a másik tag választását a közgyülés a fenyitő és börtönügyi szakosztályra bizza.

Az elnök még egy jelentést tett, egy alapitványról, melyet egy jótékony nő a kórházban szükölködő s beteg kartársak részére tett.

Miután még a jegyzőkönyv hitelesitésére egy bizottság választatott volna, elnök a közgyülést feloszlatja.

— *(Curiosum)* A „T. Cs." szerkesztője, Ökröss t. collegámnak felelve, azzal mentegeti magát, hogy p. o. engem azért nevezett el *„süheder emberké"*-nek mert én állitólag a „Jogt. Hetilapban"-ban Rudnyánszky ügyvéd urnak azon inditványát pártoltam: miszerint a szóbeliséget s nyilvánosságot egy 60—70 §-ból álló ideiglenes perrendbe beilleszteni lehetne. Én nemcsak hogy ezen inditványt nem pártoltam és R. B. ur inditványát a „Jogt. Hetilap"-ban megtámadtam, hanem még Ökröss tisztelt szerkesztő társamnak azon inditványa *ellen* nyilatkoztam, melylyel a szóbeliséget s nyilvánosságot sokkal szükebb korlátok közt életbe léptetni javasolta. — Csak ennyit akarok a tévedés felderitésére a „T. Cs." érdemes szerkesztőjének válaszolni, ki daczára az ily elferditéseknek még is engem vádol „ráfogásokkal". Dr. *Dárday S.*

TARTALOM: Telekkönyvi statistika. Dr. Schnierer Gyulától. — A „diffessio manus" és az „exceptio falsi" egymáshozi viszonyzata a polg. törvénykezésben. (Vége.) Dr. Ekmayer Ágostontól. — Észrevételek a m. kir. igazságügyminiszterium által javaslatba hozott „polgári törvénykezési rendtartásra." (Vége.) Tóth Lajostól. — Az 1865. évi junius 25-kén kelt olasz törvény a szerzői jogról. Dr. Bozóky Alajostól. — Schreiner Gusztáv Ferencz. P. T.tól. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 6. Pest, 1868. február 9.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

s mellékletűl

A M. KIR. CURIAI ITÉLETEK.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül.

(Folytatás.)

A közfenyiték alapelveiről.

Ama fennálló fenyitő törvények genesisét, és mindazon alapelvek evolutióit hirlapilag kifejteni akarni, melyek a fenyitő törvényekben és eljárásban a korszellem által eddig érvényre emeltettek, annyit tenne, mint megfelejtkezni a hirlapirodalom rendeltetéséről.

A lapirodalom a törvények tárgyait a jogtörténelem szinvonalán találja, és feladata rövid eszmejáratokkal a megalapult, és érvényre emelt jogelveket a korszellem kivánalmai szerint az életbe és gyakorlatba átvinni.

Századunk a fenyitő jogterén a mult századtól öröklötte az emberi jog azon véres vivmányait, melyek a középkorban megtört sötétség felett diadalmoskodtak. Századunk korszelleme fennen tartja az öröklött lángszövetneket, de alig birandja befejezni a munkát, a mely feladata a fenyitő jogtéren, mert számtalan az akadály, számtalan a megoldandó kérdés, melyeknek e munka befejeztével, mint a felzaklatott tenger hullámoknak elcsendesedniök, elhárulniok, és megállapodniok kell.

A korszellem első kivánalma *a birói függetlenség.* A tapasztalás, és tudomány egyaránt állapitotta meg, hogy ennek az esküdtszéki intézmény felel meg leginkább, mert a szabad polgár sokkal függetlenebb itéletében, mint akár a választott, akár a kinevezett biró.

Vannak, a kik a korona és fejedelem jogait az esküdtektől féltik. Ha a szabad polgárok azon szinvonalra nem emelkedtek, hogy átlássák, vagy megfelejtkeztek, miszerint az állam, és koronajogai az ők jogaik; miszerint egy fejedelem sérelme a nemzet és ország sérelme: ugy azok nem érdemesek, hogy egy szabad nemzet tagjai, egy alkotmányos ország lakói legyenek, mert egy nemzet, egy ország, melynek feje meggyaláztatott, s elégtételt szerezni nem képes, a gyalázat sulyát magára vonja; az állam- és koronajogai csorbitásában a nemzet, az ország jogai csorbittatnak; az államfőben a nemzet, az ország sujtatik. Anglia ily elvek mellett az ország legszentebb jogait is az esküdtszékre bizta. Anglia nagy, Aglia szabad alkotmányos ország, és nagyon kellene fájlalnom, ha Magyarországon, melynek ősi alkotmánya alapelveiben az Angolnál sem nem ifjabb, sem nem fejletlenebb, a szabad polgárok hazájuk alkotmányának szózatát meg nem értenék.

Azonban, miután a magyar nemzetnél a honszerelem annyira dísze a magyarnak, hogy minden honfi hazájáért száz hös halált szenvedni kész, hogy a nemzet ezt, ki hazája iránti kötelmeiben csak kétes szinben is áll, megtagadni, sőt sujtani szokta, bátran lehet a magyar népre hazájának legszentebb érdekét is bizni, mert a gyáva, vagy részrehajló esküdtet a közvélemény anynyira sujtaná, hogy a hazában jövője, söt helye sem lenne.

A korszellem és jogtudomány második követelménye a fenyitő jogtéren, hogy *csak a valódi büntény annak igazi elkövetőjén fenyitessék.*

A milyen igaz, és egyszerü ezen tétel, ép oly mérvben hat a fenyitő jogtér minden rétegein át. Az elmélet most is küzd a gyakorlattal ezen alapelv körül; a jogtudósok még most sem fejezvék be fáradságos buvárlataikat a módozatok körül, melyek ezen alapelvnek leginkább megfelelnek.

Törvényhozásunk a legifjabb időkig sem különböztette meg a jogtudomány szigoru követelményét ezen alapelvek szerint; a tárgyi, és alanyi tényállás most sincsen a bünösség kérdésétől szabatosan elválasztva, pedig elég intő példa volt, mely ennek szükségességére utal.

A jogbiztonság csak szabatos törvényekben alapulhat. Nem az jog, kötelesség vagy büntethető cselekvény a ki mit annak gondol, hanem csak az, a mit a törvényhozás annak nyilvánit.

Midön a sajtó szabadságért esengett, azt mondták, hogy inkább legyen a sajtó a legszigoruabb törvénynek alá vetve, csak szünjön meg az előzetes vizsgálat, szünjön meg a censor azon oraculum lenni, mi tartandó sajtó vétségnek, mi nem.

Nem volt azon esengés egyébb, mint a tárgyi tényállásnak szigoru meghatározása, a büntethető, és szabad cselekvények határainak megszabása iránti kivánalom.

Igaz ugyan, hogy a tényállás sokszor a bünösség kerületén belől esik, és viszont; de a fenyitő jogtér megvilágitása, és fejlesztése épen a mi feladatunk, melyet csak ugy fejthetünk meg, ha a fenyitő törvényt és eljárást a korszellem fenntebbi követelményére alapitjuk.

Századunk korszellemének 3-ik követelménye, hogy *a büntetés a jogsérelem arányát meg ne haladja.*

Nem emlitem a halálbüntetést, melyet a korszellem, és tudomány egyiránt a büntetések sorozatából már kitörült, nem bocsátkozom annak birálatába, valjon ezen, vagy más hozott törvényben megszabott büntetés, a büntett által elkövetett jogsérelem arányát megüti-e? — csak arra hivom fel a tisztelt olvasó figyelmét, a mit már a „Jogtudományi Hetilapban" is érintettem, t. i. mikor lesz nekünk a korszellem, emberjog, és a nemzetgazdászat kivánalmainak megfelelő fenyitő eljárásunk s törvényünk? és mikor lesznek hazánkban azoknak megfelelő fegyházaink? avagy elégséges-e, ha két család apa tettlegességbe elegyedvén egyik a másikat életétől akár gyilkosság, akár más néven nevezendő tett által megfosztja, hogy a tettes bizonyos időre tespedésben tartas-

*

sék? nem kivánja-e a nemzet gazdászata, a tettes emberi joga, a sértett árvái, és a tettes családja, hogy a bünös erejéhez mérten foglalkodtassék? nem kivántatik-e hasonló körülmények közt, hogy a tolvaj a kárt saját munkássága által bár csak némileg is pótolja, és büntetése által egyébb jogaitól, és kötelességeitöl lehetöleg el ne rekesztessék?

A korszellem harsány szózattal követeli, hogy fegyházaink dolog házak legyenek, és *hogy a büntetés a teljes kártérités és törvény tisztelet mértékére* üdvös fegyintézeti rendszer által visszavezettessék.

Nehogy czélom ellenére hosszabb legyek, áttérek a fenyitő eljárás egyes állás pontjaira.

A panasz és feljelentésröl.

Az állam kötelessége polgárait, és saját magát oltalmazni, há létezni akar; ennélfogva minden alkotmányos polgár kötelessége a jogsérelmek orvoslását sürgetni, — a jogsérelmek feljelentésére azonban alkotmányos országban minden állampolgár nem kötelezhető, ezért a feljelentés a közbiztonság közegeinek tiszte, a panasz joga pedig korlátlan.

Mihelyt községeink, és megyéink rendezve lesznek, gondja lesz az alkotmányos polgárnak a hatóság gyüléseiben a hatóságot megkérdezni, valjon ezen, vagy amaz jogsérelem feljelentetett-e? és történtek-e lépések annak orvoslására?

És mit szülend alkotmányos életünk, ha a közfenyiték alapelveit szabatosan meg nem határozzuk? Nem láttuk-e, hogyha egy ügyvéd egy polgári perben elegendő bizonyitékkal nem birt, — nagy furfangossággal és lármával a kérdést a fenyitő-utra terelte, hogy a vizsgálóbiró neki a törvényszigorával a fenyetö eljárás retortáin az ellenfélből és más polgárokból bizonyitó nedvet facsarjon?

E napokban is nálam volt egy elkeseredett alperes, ki a felperest csalással vádolja, mert ez öt egy állitólag tudva elenyészett jogerejü okmány alapján beperelte. — Fennálló inquisitorius fenyitöeljárásunk valószinüen szerezne alperes részére ellenbizonyitékot; de megegyezik e ez a polgári jogok gyakorlatára a korszellem által megalagult jogelvekkel?

Ilyen észjárással látni fogjuk, hogy alkotmányos helyhatósági gyüléseinkben kérdések fognak intéztetni a hatósági személyzethez olyan állitólagos jogsérelmek iránt is, melyeket mint eseteket a törvény jogsérelemnek nem nyilvánit.

Ezek a tényállás kérdései.

És mit mond ezen kérdésre az 1843/4. évi törvényjavaslat? Perbe fogó széket rendel, melynek végzésileg a büntett nemét meghatároznia s azon törvényczikket idéznie kell, mely szerint a tett és tettes büntetés alá vonatandó; de a vizsgálatnak a fenyitő eljárás minden rétegein keresztül kell hatolni teljes befejeztéig, hogy ezen végzés keletkezzék, mert a vizsgálóbirónak csak választottnak kell lennie, törvénytudományra azon javaslat II. részének 11. §. szerint szüksége nem lévén, szabadságában sem állhat, valjon egy nyilván alaptalan panasz folytán általa az alkotmányos polgárok napi foglalkozásaikban háborgattassanak vagy sem.

Mit rendelt az 1852: évben keletkezett osztrák büntető perrendtartás? Végtárgyalást, minden alaptalan panasz felett is, miglen az 1858. évi pótrendelet megengedte, hogy a megszüntetési, és felhagyási végzések törvényszéki ülésben hozathassanak, s ezáltal a panaszlók és panaszlottak, tanuk, müértök és birák a végtárgyalás fáradalmaitól és költségeitől megkiméltessenek s más hasznos munkáikhoz láthassanak.

És mit kivánhatunk mi eskültszékeinktől? azt e hogy olyan esetben is — a melyről világosan áll, hogy

TÁRCZA.

A jegybankok.

A jegybankok iránt itt-ott még mindég uralkodó előitéletek, melyek majd kedvező, majd kedvezőtlen nézetek alapjául szolgálnak azok jótékony vagy káros hatásai felett, habár ez utóbbiak nem azok lényéből, hanem csakis az azokkali visszaélésből fejlődnek, igazolni fogják a jelen elméleti fejtegetésnek lapunkbai felvételét, annál is inkább miután a bankok és minden azokkal összefüggő kérdések ujabb időkben különféle corporativ körökben a legélénkebb eszmecsere és megvitatás tárgyaivá lettek.

A jegybankok tevékenysége és hatálya leginkább két egymással ugyan rokon, de mégis egymástól különböző téren nyilvánul a pénzforgalom és a hitel terén.

A mennyiben pénz alatt oly általánosan elismert értékkel biró tárgyakat képzelünk, melyek rendszerint mint csereeszköz használhatók, és melyekért minden egyébb a forgalomban álló javak és személyes szolgálattételek megszerezhetők, illetőleg becserélhetők, annyiban a polgárisult világban kizárólagosan a nemes érczek — arany s ezüst — vannak mint tulajdonképeni pénzhasználatban. Minden közvetlen adásvevésnél ugyanis bizonyos mennyiségű nemes ércz más hasonló értéket képviselő tárgyakért adatik. A cserébe adott nemes ércz mennyiség tehát képezi, a valóságos ellenértékét vagyis egyenértékét (aequivalent) az érette cserébe kapott tárgyaknak.

Ezen egyenérték lényegesen különbözik minden pénzjegyektől, melyeknek értéke valósággal nem azokban magukban, hanem ismét vagy törvényes kényszeren (papirpénz szorosabb értelemben) vagy egyedül, a hitelen (beváltható bankjegyek) nyugszik. Ilyféle értékjegyek, legyenek is azok egymástól bármily különbözők, legyenek mint forgalmi és csereeszközök bármily fontosak, még sem eredményeznek a csereüzletnél valóságos ellenértéket, és a javaknak az ily papirpénzlábban kifejezett árai épen azért csak azoknak, valódi pénzre való visszavezetése által nyernek realitást. Tehát csak akkor lesznek az ily értékjegyekben kifejezett árak a valódi árakkal egyezők, ha magok az értékjegyek is a nemes érczczel, a forgalomban alpari állanak. Ez szabály gyanánt fog szolgálni oly értékjegyeknél, a melyeknek forgalma egyedül, csak a hitelen nyugszik.

Hitelnek pedig nevezzük azon valakiben helyzett bizalmat, mely öt képessé teszi arra, miszerint magának értékkel biró tárgyakat szerezhet, vagy személyes szolgálattételeket teljesittethet a nélkül, hogy mindezekért, azok valóságos ellenértékét azonnal lefizesse, legott átszolgáltassa.

A hitel vagy személyes vagy vagyonbeli, az első csak az adós becsületén, jellemén és más személyes sajátságain, az utóbbi az adós javain, vagyoni állásán alapul, — ez nem nagyobb mint az adóstól birt vagyonértéke, de ez érték erejéig biztositott, ellenben a személyes hitel mérhetetlen, határtalan, azonban mivel a hitelezőnek annyi biztosságot nem nyujt mint a vagyoni hitel, azért ennél sokkal nehezebben is található.

A hitelező nem igényel azonnali viszontszolgáltatást vagy fizetést, hanem jövendőbeli viszontszolgáltatásra számit s annak valószinüségében megnyugszik, a mely az adós jó akaratán s tartozása teljesitésérei képességén alapul. A hitelnek nem eléggé méltányolható, nem elég magasra becsülhető hatása tehát legközelebb is abban áll, hogy az adós általa képessé válik értékes tárgyak vagy szolgálattételek által eredményezett előnyök megszerzésére a nélkül, hogy a mindezekért járó viszontétemenyt, viszontszolgáltatást azonnal teljesiteni a maga részéről is köteles volna.

Ennek eredménye egy részt az, hogy értékes tárgyak és szolgálattételek gyors és előnyös módon lesznek közgazdászati irányban felhasználhatók, más részt pedig arany és ezüst mint minden értékes tárgyak s szolgálattételek rendszerinti egyenértéke nem lesznek oly gyakran forgásba hozandók mint az a hitel nem létében megfogna történni.

Nem a fennlévő tőkék és pénzösszegek fognak tehát — s ezt nem lehet elégszer ismételni — a hitel által közvetlenül szaporodni, hanem csak az fog általa eszközöltetni, hogy javak, tőkék és személyes szolgálatok könnyebben és az azokért járó

a törvényekbe nem ütközik, és minden alaptalan panasz felett itélkezzenek, és a felmentés által perköltséggel azt is sujtsák, a ki meg volt győzödve sérelme törvényes valóságáról? vagy hogy a konok perlekedők miatt a jámbor polgárokat is a perköltség által elijeszszék valódi sérelmeik panaszlásától? — vagy azt-e hogy törvényhozásunkat a büntető-törvénykönyv szerkesztésétől megkiméljük és a tudománynak a büntető cselekmények meghatározása körül tett buvárlatait és fáradozásait haszontalan szőrszálhasogatásnak nyilvánitsuk? — mert hiszen, ha minden kérdés felett csakis törvénytudatlan birák itélkeznek, akkor büntető törvénykönyv sem kell, ha a vizsgálóbirónak elég megválasztatnia, minek törvénykönyv; ha az egyszerü és becsületes esküdtek egy bünös, vagy nem bünös által egyszerre a ténykérdést is, a bünösséget is elhatározzék, minek az a sok tudós vita, valjon bizonyos eset tolvajság, rablás, sikkasztás, tulajdon sértés, vagy pedig csak tréfa és szabados cselekvény? ha becsületes polgárok a lényeg felett törvény és jogtudomány nélkül határozhatnak, minek akkor törvénytudó birák a mellékkérdések eldöntésére?

Ebből láthatja a tisztelt olvasó, hová czélozok, láthatja, hogy esküdtszékeinek körül sok az alkotmányosság és polgári szabadság alapelvein megoldandó kérdés, de átláthatja egyuttal azt is, hogy már a feljelentés, vagy panasz azon küszöb, melyen átlépve gyakran az alkotmányos polgárok jogainak sérelmi labyrinthjába jutunk, ha a küszöbön tuli ajtó kulcsát eldobjuk, s a barangolásra ajtót, kaput nyitunk. — Azért legközelebb átmegyünk a bünvizsgálatra.

KACZIÁNY,
a pesti esküdtszéki sajtóbiróság vizsgálóbirája.

---

ellenérték vagy viszontszolgáltatás azonnali lefizetése vagy teljesitése nélkül lesznek megszerezhetők, a mi azután közvetve természetesen fokozottabb forgalmat, fokozottabb ős termelést s élénkebb müipart fog maga után vonni.

A hitel különféle alakzatokban szokott jelenkezni. A kölcsönvétel és kölcsönadás legközönségesebb nemein kivül, főleg a leszámitás, az utalványozás és forgatás, végre a váltók és a jegybankok pénzjegyei, melyekkel itt tüzetesen akarunk foglalkozni képezik a kereskedelmi forgalom mindannyi külön hitelezési nemeit.

A hitelpapirok egyik nemét képezik a bankjegyek mint bizonyos pénzösszegről szóló nem kamatozó oly utalványok, melyeket valamely jegybank önönmagára állit ki, és melyeknek készpénzbeni beváltását, azok mindenkori birtokosának igéri.

Ezen sajátszerü hiteljegyek lényeges tulajdoságaira később még visszatérrendünk, csak egy főpontot akarunk e tárgyban előlegesen már itt is kiemelni, hogy félreértéseket megelőzzünk.

Azon körülmény, hogy a mindenkori birtokosra, szóló s bármikor beváltandó bankjegy minden nehézség nélkül s kézről kézre megyen át, s egészen szabadon forog azt igen alkalmas pénzpótló-eszközzé teszi ugyan, de valóságos pénzzé soha sem, és a bankjegyeknek általában s mint hitelezési eszköznek s utalványnak különösen lényegét s tulajdonságát semmikép sem változtatja meg. Valamint minden más utalványnál a közforgalomban, ugy itt is beelégszik a bankjegy birtokosa azon valószinüséggel, miszerint a valódi értékét érette később fogja megkapni, akkor tudniillik, midőn a bankjegy beváltás alá kerül. A bankjegyre tehát magában véve szinte alkalmazható azon átalános jogi tantétel „utalványozás még nem fizetés“ azaz: senki sem köteles egy a bankjegy által képviselt fizetési igéretet elfogadni, — mintegy hitelt adni — ha az ellenértéknek valóságos pénzbeni megtéritésére igénye van, s ott hol egy bankjegyeinek kész fizetésképeni elfogadására törvényes kötelezettség áll fenn a bankjegyeknek mint utalványoknak természete a bank ebbeli szabadalma vagy kiváltsága által kisebb nagyobb mértékben módosittatni is fog.

A bankjegyek lénye azonban csak akkor szenved tökéletes, az egész forgalmi életben érezhető átváltozást, ha állami törvény a bank pénzjegyeinek kész fizetésképeni elfogadását nemcsak parancsolja, hanem az ily módon szabadalmazott bankot jegyeinek mindenkori beváltás árai kötelezettsége alól is felmenti.

A bankjegy lényeges tulajdonsága mint hiteleszköz szerepelhetni ennek folytán megszünik, a nélkül hogy ezáltal a valoságos pénztulajdonságait — mint értékes javak szilárd becs mérője szerepelhetni — elnyerhetné, a bankjegy ezáltal erőszakolt fizetési eszközzé, erőszakos papirpénzzé válik, melynek értéke a forgalomban előre kiszámithatlan arányban fog ingadozni.

Egészen más szinben fog ez ügy feltünni ott, hol valamely szabadalmazott állami bankjegyeinek fizetés fejébeni elfogadása a czélszerüség s alkalomszerüség okainál fogva törvényesen el van rendelve, e mellett azonban a banknak jegyei beválttásárai szigoru kötelezettsége is ki van mondva, mire példát látunk Angolhonban az ottani főbank jegyeiben, s mire legalább mulólagosan példát szolgáltatott a válságos 1859-ik év elején az ausztriai birodalom is.

Ily esetekben az állam csak biztositja és szentesiti az illető szabadalmazott bankjegyeinek nemes érczből vert saját pénzéveli paritását (egyenfolyamát), s egyenlősiti azokat ez utóbbival mint törvényes fizetési eszközt és közforgalomban álló pénzt, miáltal érczpénz megtakarittatik, a nélkül hogy ennek folytán magának a bankjegynek mint mindenkor beváltható hitelezési eszköznek lényeges tulajdonsága is megváltoznék, vagy megszünnék.

E helyen legközelebb csak tiszta jegybankokkal mint hitelintézetekkel foglalkozunk, a melyek mindenkor beváltható jegyeinek forgalma egyedül a hitelen nyugszik.

A jegybankok két azoknak tulajdon s lényeges feladattal birnak, mely két feladatnak mint czélnak elérésére vagy legalább megközelitésére irányozzák működésüket, e czélok egyike a pénzforgalomra, a másik pedig a hitelre vonatkozik.

(Vége következik.)

**

Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról.

(Folytatás.)

Dániában a házasságok 1851-ig átalában egyházilag köttettek.

1850-ben megengedtetett az országos egyház hitszónokainak, hogy az országos egyház tagjait Mózes vallásuakkal is összeadhassák; a királyi engedély, mely addig megkivántatott, eltöröltetvén; de ily házasfelek köteleztettek házasságukból születendő gyermekeiket az evangelica vallásban neveltetni.

De csakhamar, vagyis 1851. april 13-án uj törvény hozatott, mely megengedi a facultativ polgári házasságot, nemcsak olyanok közt, kik az országos egyházhoz, vagy a bevett vallások valamelyikéhez tartoznak, melyek papjai a házassági összeadásra feljogositva nincsenek, hanem olyanok közt is, kik különböző, de az országban bevett hitfelekezetekhez tartoznak, olykép, hogy ilyenek azon hely polgári felsőségéhez, mely helyen összekelni szándékoznak, folyamodjanak; jelesen a magistratushoz, ha ilyen ott létez, vagy a Stadt-Bezirks-vogthoz, vagy Kreisrichterhez.

A kötendő házasságot annak megkötése előtt három héttel kell a menyasszony lakhelyén az illető hatóságnál bejelenteni, egyszersmind megjelölni azon elöljáróságot, mely előtt köttetni szándékoltatik. Ha három hónapnál több idő foly le a bejelentéstől számitva a nélkül, hogy a házasság megköttetett volna, a bejelentést ismételni kell. A házasság elleni kifogást mindenkor a menyasszony lakhelyének elöljárósága előtt kell feljelenteni.

A házasság megkötésére kitüzött határnapon a jegyesek a városházán, illetőleg a biróság helyiségén megjelennek, az illető elöljáró mindenekelőtt figyelmezteti öket a házasság fontosságára, azután kiveszi tőlük

a nyilatkozatot, hogy egymással házasságra lépni kívánnak, s végül kimondja, hogy köztük a házasság törvényesen és teljes polgári érvénynyel létrejött. Az egész eljárás nyilvános, és ha az elöljáróság egy személyből áll, mely előtt a megkötés történik, még két tanu hivatik meg. Végül a megtörténtek jegyzőkönyvbe vétetnek.

Midőn két különböző vallásfelekezetüek kelnek egybe, ezek mielőtt összeadatnának, kötelesek azon testület, illetőleg tisztviselő előtt, ki előtt az egybekelés történik, nyilatkozatot kiállitani arról, hogy születendő gyermekeiket mily vallásban szándékoznak nevelni; mely ebbeli nyilatkozat a házasság kötése felett felvett jegyzőkönyvhöz mellékeltetik.

Svédországban, hol az egyházi összeadás elengedhetetlen feltételkint tartatik, 1862-ben megengedtetett a svéd egyházhoz tartozóknak a Mózes vallásuakkal is házasságra lépni, s e végett a házasság polgári formája hozatott be.

E szerint a házasság az előrebocsátott kihirdetés után a rokonok és más tanuk jelenlétében városokban a magistratus, városokon kivül pedig a kerületi kir. tisztviselő előtt köttetik meg. Ennek kötelessége a feleknek házassági köteléktöli mentessége tekintetében minden nyomozásokat megtenni, s ha akadály fenn nem forog, a jegyesek mindegyikétől a szabad akaratu „igen“ és beegyezés kijelentését megkivánni; minek megtörténte után a felek törvényes házastársakká kijelentetnek, az egész eljárás felett jegyzőkönyv vétetik fel, és annak alapján a házassági bizonyitvány kiadatik.

E szerint Svédhonban az u. n. „Noth-Civil-Ehe“ vagyis szükségböli polgári házasság van behozva.

Norvegiában az államvalláshoz tartozó jegyesek házasságra lépésök előtt tartoznak az urvacsorához járulni; az összeadásnak a nő lakhelye templomában és annak papja által kell történnie; ez alól azonban felmentésnek is van helye.

De ha a jegyesek más vallásuak: az 1845. julius 16-ki törvény szerint a házasság kötés a közjegyző elébe tartozik. Ez megkivánhatja a felektől mindazt miket a lelkész a vallás szerinti házasságoknál kiván, sőt kivánni köteles; kivéve a kihirdetésről a keresztelés és urvacsorájában részesülésről szóló bizonyitványokat. Az emlitett módokból eltérő házasság kötés nemcsak tilalmas, de büntetést is von maga után.

Az imént emlitett törvény egy 1863. jun. 22-én kelt uj törvény által a zsidók és keresztények közti házasságokra is kiterjesztetett.

A mondottak szerint tehát Norvégiában az u. n. „Noth-Civil-Ehe“ vagyis szükségböli polgári házasság van érvényben.

Áttérünk *Francziaországra*, mielőtt egyébb államokat a kitüzött szempontból vizsgálnók; mert a többi államokban a fennforgó tárgy tekintetében felmerült mozzanatok kiindulási pontjai, valamint magok a jelen állapotok, a mennyiben a polgári házassági intézményre vonatkoznak, a franczia törvényekből és azon befolyásából, hatásából származtathatók.

Francziaországban a párisi parlament 1576-ban érvényesnek mondotta ki azon házasságot, mely a jegyző előtt köttetett.

1579-ben III. Henrik király (Ordonnance de Blois 1579. 40. cz.) már a tridenti zsinat szellemében intézkedett; és a jegyzőket a házasság kötésnéli részvéttől testi büntetés alatt eltiltotta. Ezáltal háttérbe szoritotta elődeinek a 16-ik században bár némi tartózkodással megkezdett és az akkori jogászok által is erősen támogatott irányát, mely szerint a házasságnak polgári oldalát az egyházitól elválasztandónak, és az utóbbi a polgári hatalom által szabályozandónak jeleztetett.

Az emlitett irány szerint azon tan kezdett érvényre emelkedni, hogy a házasságnak egyházi jellege a világitól megkülönböztetendő. És habár kétségbe nem vonatott is azon egyházi nézet, hogy a házasságban szentség rejlik: de az állittatott, hogy ez által a házasságnak csak egyházi, és nem polgári jellege van kifejezve; a polgári oldal szabályozása az államot illeti; mert a házasság szerződésen alapul, és csak akkor nyerheti meg a szentség valóságos kenetét, ha a szerződés érvényes; mert ha nem: akkor szentségről szó sem lehet. A házasság mint jogi intézmény idősebb mint a kereszténység, és mint az egyház, és hogy azt a kereszténység csak megszentelheti, de meg nem alapithatja.

Hogy tehát III. Henrik ezen, elődei által már követésben részesitett nézetből eltért, ennek oka abban rejlik, mivel ő a tridenti zsinatnak a házasságról szóló tanához inkább hajlott. Ezt követték utódai is majd kisebb, majd nagyobb mérvben és bár a tridenti zsinat határozmányai a házasságot illetőleg Francziaországban fegyelmi határozatokként tekintettek, mégis a házassági törvények azokhoz idomittattak, midőn az egy ideig megtartott, de a polgári törvények által szabályozott egyházi biráskodás a házassági ügyekben a polgári bíróságokra ismét átruháztatott.

Habár III. Henriknek imént jelzett iránya a tridenti zsinat szellemében indult: mégis 1592-ben a párisi parlament nagy tanácsa törvényesnek tekintetett egy gyermeket, kinek atyja az anyát a törvényszék előtt nejéül elismerte, bár egyházi egybekelés nem történt köztük.

Határozó lépést tett IV. Henrik 1606-ki párisi edictumával, melyben kimondá, hogy a házassági ügyek az egyházi bíróságok illetősége alá tartoznak, és meghagyta, hogy az egyházi bíróságok a fenidézett Ordonance de Blois 40. czikkét kövessék, és azon házasságokat, melyek nem az egyház szine előtt, és nem az előirt formaságok szerint köttettek, semmiseknek nyilvánitsák a tridenti zsinat által szabott büntetés terhe alatt. E szigort megujitotta XIII. Lajos 1609-ben, főleg pedig 1639-ben, ki mondván, hogy oly házasságból született gyermekek, melyeket szüléik egész éltökön át eltitkoltak, öröklési képességgel ne birjanak.

1685-ben kimondatott: hogy a protestansok saját vallásu papjaik által adathatnak össze kiköttetvén mégis, hogy az összeadás ily vallás papja lakhelyének kir. birája és a negyedizigleni rokonok jelenlétében menjen végbe; és a papnak közbenjötte csupán a vallási tényre, vagyis a megáldásra szoritkozzék! a kihirdetés és a házasság bejegyzése a világi bíróságok által történjék.

De ezen engedmény csak rövid ideig tartott. Az emlékezetes nantesi edictum eltöröltetvén — az 1697-ki versaillesi edictum ismét a tridenti zsinat formáit léptette hatályba; mi azonban el nem rettentette a protestansokat a jegyző előtti házasságkötéstől; és a midőn ez is erősen eltiltatott, és a protestansok az által segitettek magukon, hogy külföldön, vagy elszigetelt helyeken keltek egybe: ezt látva XIV. Lajos 1787-ben egy uj edictumot adott ki, és a feleknek szabadságukra hagyta birói tisztviselő előtt is jelentkezhetniök a házasság megkötése végett. Ezen uj rendszabály csak bár szükebb körü kifejezést adott azon ez idő szerint már hatalomra jutott nézetnek, hogy a házasságban a vallási, és polgári oldal egymástól szorosan megkülönböztetendő, és hogy az utóbbik egyedül az állam szabályozása alá tartozik.

E nézetnek határozottabb kifejezései csakhamar követték egymást, mint a következők tanusitják:

Az 1791-ki alkotmány 7-ik czikkében kimondatott, hogy a házasság pusztán polgári szerződésnek tekintetik,

és a törvényhozó hatalom minden felekezetü lakosokra nézve különbség nélkül elöszabja a módot, melyen a születés, házasság és elhalálozás bizonyittatik; s kijelöli a tisztviselőket, kik azt felvegyék, és az iratokat megőrizzék. És ennek folytán

az 1792. sept. 20-ki törvény az, mely a polgári házasságot Francziaországban átalában kötelezőleg (obligative) behozta.

Mily eljárás követtetett a házasságok kötése körül a vallás eltörlésének korszakában: nem lesz érdektelen kitérésként megemliteni.

A városházán egy emelvény szolgált oltárként a szabadság óriási szobra alatt; hol a municipalis tisztviselő jakobinus öltönyben, fején a vörös sapkával elhadarta a törvény illető szövegét, épen ugy mint bármily elfogatási parancscsal, alig különböztethetvén meg a 30—40 párnak „igenjét“ kik mint jegyesek előtte a padokon ültek. Imádságról vagy egyébb gyöngéd beható szertartásról szó sem volt; és a papok, kik bátorságot vettek maguknak az egyházi áldást megadni: nagy veszélynek néztek elébe.

1801-ben I. Napoleon és VII. Pius pápa közt concordatum jött létre, mely 1802-ben törvény által is kihirdettetett. E szerint az egyházi áldás is hozzájárulhatott a polgári megkötéshez, de csak ugy, ha a felek igazolják, hogy a házasságot a világi elöljáróság előtt már megkötötték. Azon lelkész, ki ennek igazolását bekivánni elmulasztja, a büntető törvény 199—200 czikkben szabott büntetés alá esik. És mivel a lelkészek által vezetett lajstromok az idézett törvény szavai szerint csak a szentségek kiszolgáltatására vonatkozhatnak, azon lajstromokat semmi esetben nem pótolhatják, melyek a törvény által a francziák polgári állapotának bizonyitása tekintetéből behozattak.“

I. Napoleon előtt két ut állott a házassági intézmény szabályozása tekintetében; t. i. vagy az egyházi házassági jognak ujból felélesztése: vagy a polgári házasság intézményének további fenntartása. Ő ez utóbbit választá.

A code civil ép oly kevés figyelemmel volt az egyháznak a házassági jog iránt táplált igényeire, mint az emlitett 1792. törvény; mely a házasságot pusztán polgári intézménynek tekinti, és jogviszonyok kutfejeül veszi. A code szerint tehát valamely házasság hatálya és érvénye csupán az állam törvényei szerint és annak bíróságai által itélendő meg.

A code az előbbi egyházi közbenjárást a házasság kötésénél államinak egyszersmind egyházinak tekintette; államinak: mint szerződést; egyházinak: mint szentséget. E viszony szerinte a két különböző hatalomnak elvbeni összezavarására vezethet. És habár elismerte is az akkori törvényhozás a vallási oldal fontosságát, még sem akarta az állami érdeket melyet a házasságban mint szerződésben lát, az egyháznak átengedni.

A rajna balparti német államok az első franczia forradalomban reájok tukmált franczia polg. törvénykönyvet ezután is megtartották; a bádeni nagy herczegségben is német forditásban és átdolgozva országtörvénynyé vált; noha későbbi törvények által sok változást szenvedett. Követtetik még máig is a kölni porosz fölebbviteli törvényszék területén; továbbá a rajna jobb parjáni tartomány területén, mely egykor a bergi nagy hgséghez tartozott. De már 1814-ben az akkori bergi nhgség kormányzója Gruner Justus visszaállitotta az egyházi házasságokat, eltörölvén a puszta polgári alakot, mint a mely a német érzületet s vallási és erkölcsi nézetet sérté. Az egyházi áldásnak mindenkor közbe kell jönni, a polgári tisztviselő bizonyitványára, hogy a polgári hirdetés törvényszerüleg végbement, és polgári oldalról kifogás fenn nem forog.

A code s illetőleg az obligativ polgári házasság érvényben van a *bajor rajnai Pfalzban, Rheinhessenben* és a *hessenhamburgi Meisenheimban.*

Belgiumban 1795 óta a franczia törvény nyert uralmat, és igy a polgári törvénykönyv is, habár nem csekély módositásokkal. 1814 ben Belgium Hollandia alá esvén a házassági ügyekben a polgári törvénykönyv nem igen tartatott meg. Mert a hollandi kormány azt rendelte, hogy a polgári tisztviselő, kinek a franczia polgári törvénykönyv szerint a házasságnál közbejönnie kell, katholikusok házasságánál ezen tisztjét nem teljesitheti, hacsak a plébános, vagy ez, vagy pedig az ordinarius által autorizált áldozár ki nem nyilatkoztatja, hogy a házasság ellen semmi kánonjogi akadály fenn nem forog. Ez nem sok sikert igérő összekötése volt az egyházi és világi elveknek; és a papoknak alkalmat szolgáltatott arra, hogy a nyilatkozatot megtagadhassák, és ez által a házasságnak a polgári tisztviselő előtti kötését megakadályozzák. Mi csakugyan igen sok esetben megtörténvén már 1815-ben magára vonta a törvényhozás figyelmét; elrendeltetvén, hogy a polgári jogkövetkezmények csak a polgári házasság megkötésén alapulnak, habár az egyházi összeadás ezt megelőzte volna; azonban 1817-ben a franczia házassági törvény uralma egész mérvében visszaállittatott.

Az 1831. február 25-ki belga alkotmány 16. czikke szerint „a polgári házasságnak mindig meg kell előznie a papi áldást, fenntartva némely kivételeket, melyek törvény által határoztatnak meg;“ — mi eddig nincs teljesitve. (Folyt. köv.)

Birósági szervezés hazánkban.

(Folytatás.)

A bíróságok szervezésénél különösen figyelni kell arra, c) *hogy a bíróság a népnek könnyen hozzáférhető, a nép a birák önkénye és részrehajlása ellen lehetőkép megóva, s a birói hatáskör a mennyire lehetséges oly világos és meghatározott legyen, hogy biráját kiki könnyen feltalálhassa.*

A jogszolgáltatás gyors menetére igen zsibbasztólag hat, a törvény és a bíróságok tekintélyét igen alássa, és az igazságot kereső feleknek sokszor nagy és felesleges költséget okoz, ha a bíróságok távol esnek, sokfélék és illetőségük oly feltételes és bonyolódott, hogy sokszor maguk a bíróságok sem tudják, melyik közülök az illető biró. Igaz ugyan, hogy némely ügyek természetüknél fogva vagy külön előkészültséget, vagy pedig kiválólag gyors elintézést követelnek; mindazonáltal még se látjuk át, miért kellene ezen ügyek számára külön bíróságokat tartani vagy felállitani, minthogy minden jó bíróról fel kell tennünk, hogy a fennálló törvényeket tudja, bármelyik szakmából kellő előkészültséggel bir, s a halasztást nem szenvedő ügyeket mindenekelőtt elintézi.

Itt legfeljebb olyan bíróságok képezhetnek kivételt, a hol a birónak még bizonyos technikus ismeretekben is jártasnak kell lennie, pl. a bányabíróságoknál; de itt se szükséges külön bányabíróságokat felállitani, hanem a bányavidékeken felállitandó törvényszékeknél kellene csak olyan birákat alkalmazni, a kik a szükséges technikus ismeretekben jártasok.

Továbbá azon nézetből indulva, hogy plures oculi plura vident, — hogy továbbá a társas biráskodás és a nyilvánosság a birói önkény és részrehajlás ellen legjobb óvszer, azon véleményben vagyunk, hogy minden egyes biráskodást mellőzve, a *társas bíróságokat* „járásbiróság“ nevezete alatt kisebb ügyekre nézve is, melyek az elnökön kivül két szavazó bíróból állnának, kellene felálli-

tani, annál is inkább, mert a jogosság és méltányosság is azt hozza magával, hogy a szegénynek hasonló igazság szolgáltassék mint a gazdagnak, és bármily csekély legyen is a követelés, egyaránt birói ótalomban részesüljön; és mert a társas bíróságok felállitása mellett az illetőséget is tetemesen lehetne egyszerüsiteni és a törvénykezési teendőket helyesebben felosztani.

Nézetünk szerint tehát minden külön bíróságokat megszüntetvén, a biráskodást egyedül gyakorolnák:

a) *elsőfolyamodásilag* a járási bíróságok és megyei s illetőleg városi törvényszékek;

b) *másodfolyamodásilag* a kir. tábla; és

c) *harmadfolyamodásilag* a hétszemélyes tábla.

Ezen bíróságok hatósága alól egyedüli kivételt képeznének a róm. kath. és keleti egyházi törvényszékekhez tartozó házassági, illetőleg vegyes házassági perek, a mennyiben a házassági kötelék érvényességét, az ideiglenes elválást vagy a végképi felbontást tárgyazzák; továbbá a valóságos hadi szolgálatban állók és a kir. udvar létszámához tartozóknak személyes polgári és büntető ügyeik.

A *járási bíróságok* felállitásánál egyedül a népesség száma és a terület szolgálván zsinórmértékül, azok az 1848. V. tcz. példáját követve járásokként és nagyobb népességü városokban volnának felállitandók.

A *megyei törvényszékek* azon helyeken a hol jelenleg is székelnek, a *városi törvényszékek* pedig csak a nagyobb népességü városokban hagyatván fenn mint önálló törvényszékek, a csekélyebb népességü városokban a városi, valamint a kerületi törvényszékek a megyei törvényszékekbe beolvadnának.

Ámbár e helyütt a birói illetőségről és hatáskörről nem lehet terjedelmesen szólani, mégis szükségesnek tartjuk a birói illetőséget és hatáskört, mikép azt jelenleg — a hol a telekkönyvi intézmény még mindenütt keresztülvive és átalában rendszeresitve nincsen, — legczélszerübbnek tartanók, legalább a fővonalokban megérinteni.

A *járásbíróságokhoz* tartoznának:

I. *polgári ügyekben*

a) mindennemü bármily jogczimen alapuló és a törvényszékhez világosan nem utasitott keresetek, melyeknek tárgya 500 frt. értéket tul nem halad s nem ingatlan birtokra vonatkozik;

b) a haszonbérletből származó minden kérdés eldöntése, kivévén a haszonbér megszüntetése, a haszonbér és kártérités iránti kereseteket azon esetben, ha a haszonbér 500 ftot tulhalad;

c) minden kereset, a melynek tárgya meg nem becsülhető, a mennyire ingatlan birtokra nem vonatkozik, vagy világosan a törvényszékhez nem utasittatott;

d) visszahelyezési, vagyis birtokháboritási ügyek;

e) mezei rendőrségi ügyek;

f) az öröklés körüli eljárás azon esetekben, a hol a hagyaték 500 frtot tul nem halad és a hagyatékban ingatlan birtok nem létezik;

g) a gyámi és gondnoksági ügyek azon esetben, a melyben a hagyaték körüli eljárás őt illeti, egyéb esetekben pedig akkor, ha a gyámolt- vagy gondnokoltnak semmi értéke nincsen, vagy a kezelendő érték 500 frtot tul nem halad és ingatlan vagyont magában nem foglal;

h) minden más perenkivüli ügyek, melyek a törvényszékhez világosan nem utasitvák.

II. *Fenyitő ügyekben*

a vétségek és kihágások feletti biráskodás.

A *megyei és városi törvényszékekhez* tartoznának:

a) mindennemü keresetek, melyeknek tárgya 500 forint értéket tulhalad;

b) minden ingatlan birtokra vonatkozó keresetek s telekkönyvi ügyek;

c) a szabadalom, valamint az irodalmi és müvészeti jogok megsértése, nemkülönben a kisebb kir. jogok és családi közös okmányok iránt inditott keresetek;

d) a haszonbér megszüntetése, a haszonbér és kártérités iránti keresetek, ha a haszonbér 500 frtot tulhalad;

e) urbéri, tagositási, arányositási és földtehermentesitési ügyek;

f) váltó-, kereskedelmi, bánya- és tengerészeti ügyek;

g) csődügyek;

h) házassági ügyek, a mennyiben az egyházi törvényszékekhez nem utasitvák;

i) hitbizományi ügyek;

k) öröklés körüli eljárás, ha a hagyaték 500 frtot tulhalad, vagy a hagyatékban ingatlan vagyon találtatik;

l) gyámi és gondnoksági ügyek azon esetben, a hol a hagyaték körüli eljárás is illetőségéhez tartozik, egyéb esetekben pedig a mennyire a kezelendő érték 500 ftot tulhalad, vagy a gyámolt illetőleg gondnokolt ingatlan vagyonnal nem bir;

m) az ingatlanoknak perenkivüli becslése és elárverezése;

n) holtnak nyilvánitási eljárás;

o) az elvesztett államkötvények és földhiteli értékpapirok megsemmisitése iránti eljárás.

Pestvárosában azonban nagyobb kereskedelmi forgalomnál fogva kellene külön váltó- és kereskedelmi törvényszéket felállitani.

II. *Fenyitő ügyekben*

a büntettek feletti biráskodás.

Az elsőfolyamodásu bíróságoknak ilyképeni felosztása és hatáskörüknek megszabása mellett, a nép az illető biráját könnyebben megtalálhatná nemcsak, hanem könnyen nagyobb költség kimélésével hozzá is férhetne, minthogy a peres és perenkivüli ügyeknek tetemes része járásbíróságokhoz tartozván, az illető bíróság minden járásban léteznék.

Ezen birósági felosztás és birói illetőség mellett harczol még azon körülmény is, hogy mig a járási bíróságok minden közigazgatási teendőktől mentve; kizárólag a törvénykezési ügyekkel foglalkoznának, s járásukbeli teendőikkel tulhalmozva nem lévén, az igazságot pontosan és gyorsan kiszolgálhatnák, addig a megyei, illetőleg városi törvényszekek sok időt rabló csekélyebb ügyek elintézésétől mentve lévén, a hozzájuk utasitott fontosabb és értékesebb ügyek alapos megbirálására és pontos elintézésére több időt nyerhetnének, és igy hivatásuknak tökéletesen megfelelhetnének.

Ezen birósági szervezet ellen némelyek ugyanazt vethetnék ellen, hogy ezáltal a tisztviselők számát felettékép kellene szaporitani, és igy az igazságszolgáltatás az államra nézve költségesebbé válnék.

Véleményünk szerint azonban ezen szervezet sokkal több tisztviselőt nem igényelne mint jelenleg alkalmaztatik, mert egyes megyéket és városokat együtt számba véve, ha jelenleg a közigazgatással és a jogszolgáltatással foglalkozó tisztviselők számának $^3/_7$ része a közigazgatással, $^4/_7$ része pedig a jogszolgáltatással kizárólagosan foglalkoznék, nem igen tévedünk, ha azt állitjuk, hogy ezen szám kellő képzettség mellett feladatának megfelelhetne; mert mikép egy iparüzletnél, gyárnál, ugy a kormányzási gépezetnél is nem épen a munkások száma, hanem inkább azoknak szakavatottsága és a munkának kellő felosztása bir döntő befolyással.

TRÁVNIK ANTAL.

A szász királyság ügyvédi rendtartása.

(Vége).

53. §. Az ügyvédi kamarának joga van, ha oly hir tudomására jut, mely az ügyvéd-egylet egy tagjának karbeli becsületét veszélyezteti, — bár még nincs is elegendő ok az ügyet vizsgálat alá vonni, — e tagot arról tudósítani s illetőleg meginteni.

54. §. Ha az ügyvéd-egylet egy tagja ellen fegyelmi eljárásra ok nyujtatik, ugy az ügyvédi kamara az illetőt minden tekintet nélkül kérdés alá vonhatja, vagy pedig előbb az ügy közelebbi vizsgálatát rendelheti el.

Ha azonnal, vagy a vádlott kihallgatása után vizsgálatot rendelt, ennek véghezvitelét egy tagjára bizza, s ahhoz egy másik tagját rendeli a jegyzőkönyv vezetésére. De jogában áll, ha a fegy. eljárás oly ügyvéd ellen intézendő, ki nem lakik az ügyvédi kamara lakhelyén, vagy ha egyátaljén a körülmények szerint jónak látja — mind a kihallgatást, mind pedig a jegyzőkönyv vezetését oly ügyvédekre is bizni, kik nem tagjai az ügyvédi kamarának.

55. §. A kihallgatással megbizott, a vádlottat és mindazokat, kik az ügyvédi kamara fegy. bünt. hatalma alatt állanak, maga elé idézheti és kihallgathatja.

Ha a vádlott a második hozzá intézett s kellően kézbesített idézésre meg nem jelenik, vagy vonakodik a vád ügyébe bocsátkozni, az alaposnak tekintendő. Ha oly személyek hallgatandók ki, kik nem állanak az ügyvéd-egylet fegy. hatalma alatt, s vonakodnak magukat a kihallgatással megbizott által kihallgattatni, azok kihallgatására az ügyvédi kamara az illetékes törvényszéki hatóságot fogja felkérni.

Szintén ez történik, ha hasonlóan az ügyvéd-egylet fegy. hatalma alatt nem álló személyek vonakodnak a kihallgatással megbizott felszólítására iratokat előmutatni.

E fegyelmi kihallgatásnál a kihallgatandók nem esküdtetnek meg, csak figyelmeztetnek az igazság lelkiismeretes vallomásának kötelességére.

A jegyző által felvett, s a kihallgatással megbizott által is aláirt jegyzőkönyvek, a fegyelmi eljárásra vonatkozólag az ügyvéd-egylet előtt nyilvános okiratok erejével birnak.

56. §. A kihallgatás végeztével az irásbeli tárgyalások az ügyvédi kamara elnökének adatnak át, ki a vádlott számára azokat betekintés végett nyitva tartja, s határidőt tűz ki az ügyvédi kamara előtti szóbeli tárgyalásra.

57. §. A szóbeli eljáráson egy, az ügyvédi kamra elnöke által kinevezett előadó kifejti a kihallgatás eredményeit, mire a vádlott felszólíttatik, hogy adja elő mind azt, mit a vád megczáfolására, saját igazolása és mentségére fel tud hozni. Az ügyvédi kamara, az elővizsgálat eredményeinek és a szóbeli tárgyalásokban mondottaknak alapján, semmi positiv szabályhoz sem kötve, lelkiismeretes meggyőződése szerint mondja ki az itéletet.

Előadónak, nemcsak az ügyvédi kamara valamely tagja neveztethetik ki, hanem azon, nem a tagok közé tartozó ügyvéd is, ki a vizsgálattal volt megbizva. Az előadónak joga van részt venni mind a szavazásban mind az itélet fogalmazásában.

Ha a vádlott a szóbeli tárgyalásra kitűzött határnapon meg nem jelent, az ügy mégis tárgyalás alá vétetik s az itélet kimondatik. A vádlottnak azonban a legközelebbi nyolcz nap alatt tudomásvétel végett, az itélet egy másolata küldetik meg.

A tárgyalás nem nyilvános, de a vádlott kivánatára az ügyvéd-egylet tagjai megjelenhetnek.

57. §. Ki a fegyelmi büntető eljárás tárgyát képező cselekvény által vagy maga sértetett meg; vagy a megsértett- vagy vádlottal egyenes ágon rokonságban vagy sógorságban, vagy oldalágon másodizü rokonságban áll; vagy a megsértett- vagy vádlottnak fogadott atyja vagy fogadott fia, nem fogadhatja el a megbizást a vizsgálat vezetésére, sem a kinevezést az előadói tisztre, sem pedig a szóbeli tárgyaláson mint az ügyvédi kamara tagja vagy annak helyettese nem működhetik.

59. §. Ha hihető feljelentés történt, az ügyvédi kamara a jelen szabályozott eljárás helyett a büntető perrendtartás 368. §-ának megfelelő eljárást léptethet életbe annak minden ugyanott jelzett hatásával együtt.

Ha azonban tiz napi határidő lefolyta előtt, az ügyvédi kamara ez intézkedése ellen felszólalások történnek, a rendes eljárás foglal helyet.

Ennél az ügyvédi kamara a vádlott elitéltetése esetében nincs kötve a büntető törvényben meghatározott büntetéshez sem nagyságára sem módjára nézve.

A vádlott, ha elhárithatlan akadályok gátolták a tiz napi határidő alatt felszólalni, az akadályok megszünte utáni tiz nap alatt restitutióért folyamodhatik. A folyamodást az ügyvédi kamara intézi el.

60. §. Az ügyvédi kamara itélete ellen joga van a vádlottnak az itélet tudomásul vétele után számitandó tiz nap alatt az ügyvéd-egylethez felfolyamodni. E felfolyamodás idejekoráni benyujtása, a büntetés végrehajtását akadályozza meg.

61. §. Az ügyvéd-egylet gyülésében annak minden tagja, — azokat sem véve ki, kik a szóban levő itéletet hozták az ügyvédi kamarában, — fel van jogositva résztvenni a tárgyalásban és az itélet fogalmazásában. Csak az 58. §-ban emlitettek vannak kizárva. Szótöbbség dönt. Szavazategyenlőség esetében a kedvezőbb vélemény fogadandó el.

62. §. Ezen szóbeli tárgyaláson, melynek napját az ügyvédi kamara elnöke tűzi ki, egy ugyanaz által megbizott tagja az ügyvéd-egyletnek, — de semmi esetre sem ugyanaz, ki az 57. §. értelmében az ügyvédi kamara előtt, mint előadó működött, — előadja az első folyamodásu tárgyalásokat, és ha az ügyvédi kamara jószántából, vagy felszólitás folytán elrendelte a pótvizsgálatot, annak eredményeit is.

A vádlott erre elmondja felebbezési indokait, s a gyülés azonnal itéletet hoz, mely haladéktalanul ki is hirdettetik.

Ha a vádlott e szóbeli tárgyalásról elmarad, a tárgyalás és itélethozatal nélküle is elvégeztetik, s az utóbbinak másolata tudomásvétel végett nyolcz nap alatt neki kézbesittetik.

63. §. Mind az ügyvédi kamara, mind az ügyvéd-egylet itéletéhez hozzácsatolandók az indokok.

64. § Az ügyvéd-egylet itélete ellen nincs feljebbvitel. Az ellene benyujtott semmiségi panasz csak akkor vétetik tekintetbe, ha az itélet tudomásul vétele utáni tiz nap alatt nyujtatott be az ügyvédi kamarának, és arra alapittatik, hogy az itélethozatalánál az ügyvéd-egylet gyülésében nem volt jelen a tagok megkivántató száma. A semmiségi panasz a hozzátartozó okmányokkal a kerületi fellebbezési törvényszéknek adandó át, mely erre az ügyállás szerint szükséges rendeléseket tesz. Ugyanaz köteles egyszersmind rendelkezni, ha azon panasz merül fel, hogy az ügyvédi kamara, vagy ügyvéd-egylet oly ügyben itélt, melyre nézve az ügyvéd-egylet nem illetékes, vagy oly büntetést szabott, mely hatáskörén kivül esik.

65. §. A vádlott csak akkor kérhet visszahelyezést, ha az ügyvéd-egylet vagy ügyvédi kamara meg nem jelenése esetében hozott itéletet, és ha a megidézés önhibáján kivül nem jutott tudomására, vagy ha megjelenését, vagy a megjelenés lehetetlenségének bejelentését elhárithatlan akadályok gátolták.

66. §. A fegyelmi büntetést kimondó itélettel a vádlott egyszersmind azon készpénzbeli költségek megtéritésére marasztalandó, melyek a fegyelmi eljárás által okoztattak.

67. §. Ha az ügyvéd-egylet valamely tagja, ki ellen az ügyvédkamara előtti szóbeli megintés lett határozatilag kimondva, annak második megidézésére sem jelenik meg, — a megintést magában foglaló nyilvános hirdetmény tétetik közzé a törvényszéki hivatal hivatalos lapjában.

68. §. Mig az ügyvédjelöltek gyakorlati kiképeztetésök miatt, vagy pedig mint munkatársak egy ügyvéd ügyeiben részt vesznek, az ügyvéd-kamara felügyelete és az ügyvéd-egylet fegyelmi büntető hatalma alatt állanak:

1. Az ügyvédi állás becsületével meg nem férő életmód miatt, — és

2. Hivatásuk elhanyagolása miatt.

69. §. A büntetések, melyekre az ügyvéd-egylet az ügyvédjelölteket itélheti:

1. Irásbeli megintés az ügyvéd-kamara által.

2. Szóbeli megintés az ügyvéd-kamara előtt annak elnöke által.

70. §. Az ügyvédjelöltek elleni fegyelmi büntető eljárásra és az őket illető megintésekre nézve az 53. és 67. §§. érvényesek.

71. §. Azon fegyelmi hatalom mellett, melyet az ügyvédi-egylet, tagjai, az azoknál alkalmazott ügyvédjelöltek és a 76. §-ban emlitett jegyzők felett gyakorol; — érintetlenül fenáll a törvényszékek s más nyilvános hatóságoknak fegyelmi és büntető hatalma. Az ügyvéd-egylet fegyelmi hatalma s a törvényszéki hatóságok büntető hatalma a büntető törvények áthágása esetében, annyira függetlenek egymástól, hogy ez egyik a másik által sem ki nem záratik, sem nem korlátoltatik.

72. §. Iratok, melyek az ügyvéd-egyletek hivatalos működésére vonatkoznak, — bélyegmentesek.

73. §. Az igazságügyi miniszterium engedélye mellett több ügyvéd-egylet közös gyülést, vagy az ország minden ügyvéd-

egylete általános, nagy gyülést is tarthat. Az engedélyt kérő folyamodványban kiteendő a gyülés ideje, helye és czélja, ugyszintén az, hogy ki fogja a tárgyalást vezetni. A gyülés kezdete előtt legalább tizennégy nappal minderről tudósitandó azon felebbezési törvényszék is, melynek kerületében a gyülés tartatni fog.

A több egylet közös gyülésére vagy minden egylet általános, nagy gyülésére küldendő biztosokra nézve ugyanaz áll, mi az egyes ügyvéd-egyletekre vonatkozólag a 44. §-ban mondatott.

IV. Fejezet.

Az ügyvédi hivatal megszünte.

74. §. Az ügyvédi hivatal megszünik:

1. az igazságügyi miniszteriumnál bejelentett, s általa helybenhagyott lemondás által;

2. oly hivatal elvállalása által, mely a törvények vagy alkotmányos rendeletek értelmében az ügyvédséggel meg nem egyeztethető;

3. a szász polgári jog elvesztése által;

4. végre hivatali elmozditás által.

E §. 2. pontjában foglalt határozat azonban nem vonatkozik azokra, kik a jelen ügyvédi rendtartás életbeléptetésének ideje előtt vállaltak oly hivatalt, melynek viselése őket az egyidőbeni ügyvédkedés felhagyására kötelezte. Ezek, ha más törvényes akadály nem lép közbe, azon hivataluk befejezte vagy letétele után ismét folytathatják ügyvédi hivatalukat.

Valjon az 1., 2. és 3. pont szerint befejezett ügyvédi hivatal, az akadályok elmultával, nevezetesen a szász polgári jog visszaszerzése, vagy az ügyvédséggel meg nem férő hivatal befejezése vagy letétele után az illetők folyamodására visszaszerezhető-e és miként, minden egyes esetben az igazságügyi miniszterium belátásától függ.

75. §. Ha az ügyvéd hivatala a 74. §-ban emlitett okok egyikénél fogva megszünt, ez az igazságügyi miniszterium által nyilvánosan kihirdetendő.

V. Fejezet.

Az ügyvédi rendtartás hatályának életbelépte.

76. §. Azon jegyzők, kik a jelen ügyvédi rendtartás életbe léptének idejében már immatriculálva vannak, de még nem ügyvédek, addig, mig az ügyvédséget el nem nyerik és ennek folytán az ügyvéd-egylet tagjaivá nem lesznek, hivatásukat sértő életmód és hivatalok elhanyagolása miatt, — mint az ügyvédjelöltek a 69. és 70. §§-ok szerint — az ügyvéd-kamara felügyelete és az ügyvéd-egylet fegy. bünt. hatalma alá tartoznak.

77. §. Az igazságügyi miniszterium ezen ügyvédi rendtartás kihirdetése után minden felebbezési törvényszék kerületében a benne lakó ügyvédek közől választmányt fog kinevezni, mely az ügyvédi kamara első választását vezesse.

78. §. Azon, az igazságügyi miniszteriumnak rendelete által tudtul adandó időtől fogva, melyben jelen, minden, még megjelenése előtt immatriculált ügyvédet is kötelező ügyvédi rendtartás életbe lépend, mindazon törvényekben és rendeletekben foglalt, vele ellenkező határozatok és szabályok hatályukat és érvényüket veszitik.

Felhatalmazzuk igazságügyi miniszteriumunkat ezen ügyvédi rendtartás életbeléptetéséhez szükséges rendeleteket kibocsátani.

Különfélék.

— *(A „Wiener Zeitung“)* jan. 14-iki számában olvassuk: Egy velünk tudatott hivatalos közlemény szerint Ő Felsége legkegyelmesebben elhatározni méltóztatott, hogy a ministerek hivatali működésök tartama alatt excellentiás czimmel illettessenek, s hogy azok a cs. k. udvarnál titkos tanácsosi rangban legyenek.

— *(Kimutatás azon egyénekről,)* kik 1867. január 1-től 1868. jan. 1-ig a pestvárosi kapitányi hivatal által eltolonczoztattak: a csavargás miatt 2177; mint elbocsátott fegyenczek 460; koldulás miatt 355; tilos visszatérés miatt 342; megkeresés folytán 180 s igy összesen 3524. — Átkelési toloncz volt 380 és igy ezekkel együtt összesen eltolonczoztatott 3904. 1866-dik évi jan. 1-től egész decz. 31-ig összesen az átkelőkkel együtt eltolonczoztatott 4303; s e szerint tavaly 303-mal kevesebb egyén tolonczoztatott el mint harmadéve.

— *(A telekkönyvezési)* munkálat erélyesen foly. Kolozsmegye néhány helységében a helyszinelés már megtörtént; természetesen a kiküldött bizottmányok a határrészek ez idő szerint járhatlansága miatt egyelőre csak a belfekvőségekre kénytelenek szoritkozni.

— *(Esküdtszéki tárgyalás február 5-én.)* Koltay Jakab ügyvédnek Korn német szinész elleni pöre tárgyaltatott, egy a m. évi „Kobold“ 8. számában foglalt czikk miatt. — A vádló képviselője Busbach Péter ügyvéd a vádlott czikk bünösségét bizonyitgatta és szerző elitéltetését kérte. — Korn arra hivatkozott, hogy a „Budapesti Közlöny“ hivatalos értesitőjében olvasta, miszerint Koltai Jakab és Blum János, mint feladók, 2000 ft megtéritése miatt perbe fogattak: az utóbbinak lakása nem tudatik; — a sajtótörvény 14. §-a pedig azt mondja: „ha valaki bármely hatóság által hozott határozatot hiven előad, azért nem lehet sajtópörbe fogni;“ vádlott pedig nem tett egyebet, mint hogy az emlitett határozatot hiven adta elő. Mégis daczára annak, hogy abban K. J. és Bl. J. határozottan feladóknak neveztetnek, a kérdéses czikket nem Koltay ellen irta, kiről nem hiszi, hogy feladó volna, de az ellen, a ki denunciált. — Rövid tárgyalás után az esküdtszék Kornt a vád alól 9 szóval 3 ellenében felmentette és Koltayt a perköltségekben elmarasztalta.

— *(A pozsonyi m. kir. jogakademián)* a félévi tantárgyakból vizsgák u. m. a) pénzügyi tételes törvényekből, b) a magyar közigazgatási jogból, c) a magyar váltó s kereskedelmi jogból f. hó 10-től 29-ig, d) az alkotmányi és beligazgatási politikából, e) a magyar állam és jogtörténelemből f. hó 19-től 29-ig fognak tartatni. Pozsony, február 5. 1868. *A m. kir. jogakademiai igazgatóság.*

— *(A kecskeméti reform. jogakadémiában)* az 186^{7}_{8}-dik iskolai év első felét illető magánvizsgák február 15-étől 19-éig fognak tartatni. Miről a nagymélt. cultusminiszterium által félévenkinti magánvizsga letételére utasitott egyének magok miheztartása végett ezennel hivatalosan értesittetnek.

A jogakadémiai igazgatóság.

— *(Egy kis darabka középkor).* Győrmegye utosó közgyülésén 3 falu kérvénye tárgyaltatott, melynek nemes lakossága utasittatni kivánta Győr városa hatóságát, hogy a városban vám és álláspénzt ne szedessen tőlük s ennek folytán a megye felszólitotta nemes lakosságát, hogy a vámmentesség igénybevétele végett, nemességüket bizonyitó levéllel lássák el magukat. — Szeretnők a dolgot közelebbről megérteni, mert igy hihetlen.

= *(Közegészségügy.)* Pest-Pilis és Solt t. vármegyék *egészségügyi* bizottmányának Beöthy L. első alispán ur elnöklete alatt f. évi január 14-kén tartott tanácskozmányából egy nagyobbrészt orvosokból álló bizottmány küldetett ki *Kajdacsy* tr. megyei főorvos vezetése alatt avégett, hogy ez tervet készitsen az egészségügyi bizottmány további teendőire — nevezetesen a megyei és községi orvosok szervezésére s a nekik adandó utasitásokra stb. nézve. A megye kötelességévé tette járási főbiráinak és orvosainak, hogy ezek a kellő adatok gyüjtésében az egészségügyi bizottmánynak kezére járjanak.

= *(Poroszhonban a közegészségi törvényeket)* ujra hatóságilag átnézik s az orvosi testületeket ujjá szervezik. Londonban egy önálló ujabb hetilap kezdett megjelenni, melynek czime: „The public Health“ (A közegészség). — Azon államokban tehát, melyekben aránylag még legjobb állapotban látjuk a közegészség ápolását, sürögve törekszenek a hiányok mellőzésén s a hasznosnak tökélyesbitésén. — Minthogy pedig a hazai közegészség rendezése, ha utoljára marad is, de el nem maradhat: nagy köszönettel vennők t. államorvosainktól, kik leginkább érzik a közegészségi intézkedések nélkülözésének hátrányait, ha szaklapjainkban addig is kijelölnék az égető szükséget és hiányokat, s korszerű eszméket hoznának szőnyegre a közegészség szervezésére nézve.

TARTALOM: Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül. (Folytatás.) Kacziánytól. — Adatok és észrevételek a polg. házasságról. (Folytatás. — Birósági szervezés hazánkban. (Folytatás.) Trávnik Antaltól. — A szász királyság ügyvédi rendtartása. (Vége.) — Különfélék. — Tárcza. A jegybankok. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 7. Pest, 1868. február 16.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A budapesti ügyvédi egylet

által Pesten 1868. évi január hó 26-án tartott közgyülés jegyzökönyve.

1. Egyleti elnök Horváth Károly ur a szép számmal megjelent tagokat üdvözölvén, jelenti, hogy miután az egylet eddigelé az alakulási teendökkel volt elfoglalva, annak müködéséről e közgyülés alkalmával nincs mit elöterjesztenie, — a közgyülés megtartása azonban nemcsak az alapszabályok ez iránti rendelkezése folytán, de a közgyülési programmban foglalt tárgyak s az évi költségvetés megállapitása végett mulhatlanul szükséges.

2. Egyleti titkár Matolay Elek jelenti, hogy az egylet 42 alapitó-, 220 r. bel- és 22 r. kül-, összesen tehát 284 tagot számlál.

Jelenti továbbá, hogy az ügyrend II. része értelmében a szakosztályok megalakultak, és pedig következöleg:

az a) szakosztályban elnökül választatott Várady Károly ur, jegyzöül Schnierer Gyula ur,

a b) szakosztályban elnök Kár Mátyás ur, jegyző Apáthi István ur,

a c) szakosztályban elnök Andorffy Károly ur, jegyző Máttyus Aristid, — s a

d) szakosztályban elnök Pósfai Károly ur, jegyző Pauler Gyula ur.

Mely jelentések tudomásul vétettek.

3. Elnök ur felhivja a közgyülést, hogy az alapszabályok 19. §. c) pontja értelmében számvizsgáló bizottságot válaszszon.

A számvizsgáló bizottság tagjaiul felkiáltás utján megválasztattak:

Balogh Sándor, Gegus Sámuel és Nagy Géza urak.

4. Egyleti titkár az igazgató választmány megbizásából elöterjeszti az évi költségvetést, u. m.

Remélhető bevétel:

1. 42 alapitványi töke után egy évi kamat .	462 ft.
2. 218 beltag félévi tagdija 8 ftjával . . .	1744 „
3. 218 beltag második félévi tagdija 6 ftjával	1308 „
4. 22 kültag 8 ftjával	176 „
összesen .	3690 ft.

Tervezett kiadások:

1. Az alapszabályok 11. §. értelmében a segélypénztárba teendö 10%.	370 ft.
2. Szállásbér $^3/_4$ évre	700 „
3. A szállás butorozása s felszerelése . . .	1000 „
4. Egyleti szolgának	300 „
5. Világitás és fütés	150 „
6. Pénzbeszedési költség	80 „
7. Meghivások kihordásáért	40 „
8. Nyomtatványok, irószerek, postabér s hasonló kisebb kiadások	200 „
9. Szaklapok járatására s szakkönyvek vételére	300 „
10. Pénztárnok ur iroda-költségátalánja . .	35 ft.
11. Titkár átalánja	300 „
12. Rendkivüli kiadásokra, s elöfordulható rendkivüli esetekbeni segélyezésekre a választmány rendelkezése alá	225 „
összesen .	3690 ft.

Mely költségvetés minden pontjában elfogadtatott, s a választmány annak értelmében leendő intézkedésre utasittatott.

5. Kaan Ágoston urnak az igazg. választmány 1867. nov. 25-iki, rá vonatkozó határozata elleni feljebbezése 1868. január 25-éről elnök urhoz intézett s felolvasott levele folytán *tárgyalás alá nem vétetett.*

6. Titkár felolvassa Barach Benedek urnak 1867. decz. 18-án kelt iratát, melyben ez az igazg. választmányt kéri, hogy fel nem vétele indokainak megvizsgálása végett becsületbiróságot alakitson, s a mennyiben azt megengedhetönek nem találná, kérelmét a közgyülés elé terjeszsze, — s előadja titkár, hogy az igazgató választmány a kérelmet megtagadta, s Barach Benedek ur iratát oly kijelentés mellett határozta a közgyülés elé terjesztetni, hogy nézete szerint az egyleti alapszabályok Barach ur kérelmének teljesitését meg nem engedik.

Jelenti továbbá titkár, hogy Krisskó János ur ig. választmányhoz intézett levelében szintén Barach ur kérelméhez csatlakozott.

Ezen tárgynak hosszasan és több oldalról történt megvitatása folytán *a közgyülés magáévá tévén a választmány nézetét, a becsületbiróság alakitása iránti kérelmet megtagadta,* Bogdány Lajos ur abbeli inditványa pedig, hogy Barach ur irata a fel nem vételi határozat elleni fellebbezésnek tekintessék, s annak folytán a felvétel iránt rögtön szavazás eszközöltessék, *névszerinti szavazás utján 42 szóval 32 ellenében elvettetett, és Barach Benedek s Krisskó János urak értesittetni rendeltettek, hogy a fel nem vételi határozat ellen fellebbezni ezentúl is szabadságukban álland.*

7. Titkár felolvassa az egyleti közlönyt illető rendszabályoknak a választmány által készitett tervezetét, *mely is a közgyülés által változatlanul elfogadtatott, s egyszersmind az egylet közlönyeül a „Jogtudományi Közlöny“ czimü jogszaki hetilap választatott.*

8. Elnök ur elöterjeszti a földmivelés ipar- és kereskedelmi miniszterium statiskai szakosztályának hozzá 1868. jan. 21-röl intézett iratát, melyben két szakértő tagnak a bün- és börtönügyi statistikai bizottságbai meghivatás végetti megválasztása kéretik. *Ezen átirat folytán a közgyülés által egyik tagul Bróde Lipót ur választatott meg, s az átirat oly utasitással rendeltetett a c) szakosztálynak kiadatni, hogy saját kebeléből még egy tagot válaszszon.*

*

9. Titkár az ig. választmány megbizásából jelenti, hogy néh. özv. Kövesdy Ferenczné szül. Beller Jozefa végrendeletében a pesti polgári kórházban, s a budai irgalmas szerzeti kórházban egy-egy ágyat alapitott, a melyekben leendő felvételre a végrendelet szerint ügyvédeknek elsőbbségük van. *Tudomásul vétetett.*

10. Elnök ur felhivása folytán a jelen közgyülés jegyzőkönyvének hitelesitésére *felkiáltás utján kiküldettek.*

Arady Antal,
Bróde Lipót,
Fischer Kálmán és
Funták Sándor urak.

Több tárgy nem lévén, elnök ur a közgyülést feloszlatja.

Az egylet közlönyét illető rendszabályok.

1. §. A közlönyül választott lap saját czime mellett még e czimet „a budapesti ügyvédi egylet közlönye“ viseli.

2. §. A választmányi — osztály — rendes ülések és közgyülésekről szóló hivatalos jelentés az egylet közlönyében közzététetik.

3. §. Minden osztály maga határozza meg, hogy tanácskozásából mit kiván közzétenni. A jelentést az osztály jegyzője szerkeszti.

4. §. A 2 §-ban érintett többi jelentések a titkár által készittetnek.

5. §. Az egylet közlönye köteles a 2. §-ban érintett jelentéseket, valamint az egylet érdekeit tárgyázó hivatalos közleményeket kiváló helyen közzétenni.

Nézetek

a m. kir. belügyminiszter urnak a birtokszabályozási ügyek kezelése iránt 162. szám alatt kibocsátott rendelete felett.

A belügyminiszteriumnak 162. sz. a. 1868. január 4-ről az urbéri ügyekben időközben teendő ideiglenes intézkedések s a birtokszabályozási ügyek kezelése iránt kibocsátott rendelete Biharmegye legközelebbi közgyülésén tárgyaltatván, a jogi szempontbóli megvizsgálás végett szakképzett s gyakorlott jogászokból alakitott küldöttségnek tagjai által — kik közt ugy a kormány s országgyülési többség, mint az ellenzék hivei képviselve voltak — egyhangulag törvénybe ütközőnek lenni véleményeztetett, s az illető miniszter ur ezen — mint szerintük törvényellenes volta mellett felesleges — rendelet visszavételére felkéretni javaltatott; ezen véleményezés hosszabb vitatkozás után elfogadtatott s a miniszteri válasz leérkeztéig eme rendelet az illető tisztviselőknek ki nem adatni határoztatott.

Ezen vélemény a következő indokokra fektettetett:

a) az id. törv. szab. VI. részének 1. §-a az 1853. évi márczius 2-iki nyilt parancsot csak anyagi tekintetben hagyta továbbra is hatályban, 2-ik §-ában azonban alaki tekintetben az urbéri ügyek keresztülvitelére az 183²/₆., 1840. és 1848. évi törvényeket állitotta vissza, *az urbéri nyiltparancs 49. §-a pedig az alaki joghoz tartozván,* visszaállitott hazai törvényeink mellőzésével s azokkal ellenkező uj törvény rendeletileg ki nem bocsátathatik.

b) alkotmányos gyakorlatunk szerint a rendeletben hivatolt urbéri nyiltparancs 49. § ában elősorolt ügyek első foku ellátásával megbizott szolgabiró hatóságot nem képez, hanem csak a vármegyének egy oly közegét, mely csupán az attól nyert kiküldetés folytán járhat el egyes ügyekben, s a vármegye önkormányzati joga s méltóságával össze nem egyeztethető, miként ennek teremtménye ezzel szemközt hatósággá minösittessék, s a vármegye ki legyen téve annak, hogy a miniszteri rendeletben elősorolt folyamodási utak fenntartásával, a miniszterium megbirálása alá kerülvén az ügy a megye határozata ellenében annak közegének intézkedése fogadtassék el s emeltessék érvényre.

Tekintve azon hiányt, melyet e rendelet pótolt s tekintve azon végtelen határozatlanságot, mely eddig az ily ügyek illetőségére vonatkozólag a vármegyéken uralkodott, a hol a leggyakoribb eset szerint a szolgabiró a panaszt nem fogadta el, mert szerinte az ily urbéri természetü ügyek az alispánhoz tartoznak; az alispán ismét azzal utasitá el, mert az ő illetősége az urbéri s arányositási ügyekbeni biráskodásra, nem pedig az ideiglenes intézkedések megtételére terjed, a vármegye közönsége pedig majd a törvény rendes utjára utasitá a panaszost, majd épen a 49. §. értelmében a szolgabirónak adá ki saját hatáskörébeni elintézés végett az ügyet, majd ismét a határozati jog fenntartása mellett küldöttséget bizott meg a vizsgálat tétellel, azon szomoru következményt eredményezte, hogy pl. a november hóban fajzási gyakorlatától elüttetett jobbágyság panaszára januárban bizatott meg küldöttség vizsgálat tételre oly képen, hogy majd a márcziusban tartandó gyülésre tegyen jelentést, vagy a bordézmát megtagadó volt jobbágyság ellen a földes uraság által októberben beadott panasz márcziusban intéztetik el, midőn majd a szegény ember tőkéjéből kell földes urát kielégiteni, holott a törvény szellemét s világos rendelkezését figyelembe véve, a panasz folytán azonnal eljárni köteles szolgabiró — ugy hozván az igazság magával — nehány nap alatt elintézheti a panaszt; tekintve végezetre, hogy még törvényhatóságaink közül kevesen tárgyalták ez ügyet, hogy legalább a komolyabb megfontolásra alap nyujtassék s talán egy áldásos eszmecserére alkalmat adjak, kötelességemnek ismerem szerény nézeteimet ez ügyben jogásztársaimmal e lap hasábjain közleni, a fenntebb elősorolt ellenindokok sorrendjét követve:

1. Az 1853. évi márczius 2-iki nyiltparancs második pontja az anyagi vagy alaki joghoz tartozik-e?

A hosszabb s kézikönyveinkben különben is terjedelmesen tárgyalt meghatározás helyett az anyagi jogot ekként lehetne röviden körülirni: *„az anyagi jog köréhez tartoznak azon szabályok, melgek alkalmazása által a vitás jogállapot eldöntetik;“* — *„az alaki jog, vagy törvénykezési rend pedig kijelöli az utakat s módokat, melyeket követve az igazság kiszolgáltatik.“*

Az urbéri nyiltparancs 49. §-ának második pontja igy szól: „Ha az ezen nyiltparancs tárgyát képező perlekedésekben *időközbeni* intézkedés szükséges, ugy a politikai hatóságok kötelesek az elöszabott folyamodási rendben ideiglenes határozat által, a birtok állapotát, még pedig ezen nyiltparancs 19. s 20. §§. eseteiben az illető szolgáltatások teljesitése mellett fenntartani, mire nézve rendszerint az ezen nyiltparancs első szakaszában kimondott elvek figyelembe vételével az 1848. január 1. birtokállapot, s jelen nyilt parancs 19. s 20. §§-ai eseteiben a szolgáltatások 1848. január 1. állapota szolgálnak zsinórmértékül.“ — Ezen törvényszakasz tehát rendelkezik arról, hogy az urbéri természetü ügyekben előfordulható vitás kérdések az 1848. január 1. állapot figyelembe vételével intézendők el ideiglenes határozat által, vagyis meghatározza azon szabályt, melynek alkalmazása által a vitás jogállapot eldöntessék; ezt alkalmazva az anyagi jog meghatározásaul fentebb előadottakra kétségtelen, hogy a nyiltparancs ezen szakasza az anyagi törvényt foglalja magában; mihelyt azonban ez constatiroztatik az id. törv. szab. VI. rész 1. §. rendelkezése folytán, az is bebizonyitott tény, hogy ezen szakasz — bár kise-

gitőül — törvény erőre van emelve, vagyis a törvényt pótló id. törv. szab. most idézett szakasza alapján az urbéri ügyekben előforduló ideiglenes vitás kérdések ideiglenes határozat által politikai uton az 1848. január 1. állapot figyelembe vételével döntendők el, mert midőn egyik törvény a másikra hivatkozik, az ép oly értelmü, mintha a hivatkozottat szóról-szóra tartalmazná.

Ezekután az a kérdés, hogy ki dönti el az ilyen az urbéri per folyama alatt keletkezett vitás kérdéseket? ennek meghatározása az alaki joghoz tartozik kétségtelenül, s igy a nyiltparancs 49. §ának azon része, hol ezeket a politikai hatóság ellátása alá sorozza, alaki rész, ugy de az id. törv. szab. VI. rész 2. §. szerint az urbéri nyiltparancs alaki része hatályon kivül tétetvén, a hazai törvények léptettek életbe; hazai törvényeink azonban rendelkeznek arról, hogy a földes ur s jobbágy közt fennforgó urbéri ügyek miként intéztessenek el, de arról, hogy az ily ideiglenes villongásokból eredt panaszok melyik hatóság jogköréhez tartoznak, nem rendelkeznek; meglevén pedig maga a jogszabály, okvetlen gondoskodni kellett — ha a törvényhozás nem tette — a kormánynak, hogy legyen hatóság, mely ezen rendelkezést foganatositsa, s miután az urbéri patens kibocsátásakor fennállott közegek megszüntettek, az id. törv. szab. VI. rész 2. § a az 1836., 1840. s 1848-ki törvények ide vonatkozó részét csak az urbéri s arányositási ügyek, s igy a tulajdonképeni perek keresztül vitelére állitotta vissza, nem pedig egyszersmind az ily ideiglenes s az urbéri perrel semmi összefüggésben sem levő vitás kérdések ideiglenes elintézésére, s csupán az előbbeni állapotnak a tulajdonképeni per lefolytáig terjedő időtartamra leendő visszaállitására.

Ezen most előadottaknak ellen lehetne vetni, hogy az $183^2/_6$: X. t. cz. 1. s 3. §§., s az 1840: VII. t. cz. 7. §. az ily ideiglenes kérdések eldöntését az uriszékre ruházván, nem volt szükség uj hatóságokat felállitani, mert az $184^7/_8$: IX., X., s XI. t. cz.-ben az uriszék helyébe léptetett hatóságok már ezen törvényalapján hivatottak a többször emlitett vitás kérdések eldöntésére, ugy de mint fenntebb már előadatott az $183^2/_6$., 1840. s 1848. évi törvényeknek idevonatkozó részei csak annyiban léptettetek ismét életbe, a mennyiben az urbéri s arányositási sajátképeni perekre vonatkoznak, az ideiglenes kérdések eldöntésére azonban nem lettek érvényre emelve; ezenfelül az $184^7/_8$. évi ezen törvényczikkek az urihatóságot megszüntetve az ezek illetékessége alá tartozott ügyeket majd a szolgabiró, majd a vármegye, majd ismét a megyei törvényszékhez utalák általánosságban, a nélkül, hogy specifice ezen ideiglenes vitás kérdés elintézését valamelyikre bizták volna, s igy e tekintetben az egyéni véleménytől függött az illetékesség meghatározása; minthogy pedig az ily ingadozó illetékesség különben is zilált törvénykezésünk egyik legsérelmesebb hátránya, a kormány intézkedését csak örömmel lehet üdvözleni, a mely e mellett nem téveszté szem elől a törvény szellemét s tekintettel volt arra, hogy az ily már természetüknél fogva legsürgősebb ügyek azon közegek által intéztessenek el, melyek helyben székelve s a viszonyokat legjobban ismerve, mindenesetre gyorsabban s alaposabban járnak el, mint a 2—3 havi időközben egyszer tartott gyülések küldöttei.

A feltett kérdésre röviden tehát a felelet ez: az 1853. évi márczius 2-iki nyiltparancs 49. §. anyagi jogi intézkedést tartalmaz, s ezért az id. törv. szab. VI. rész 1. s 2. §§. által továbbra is törvény erővel bir; s miután az ezen szakaszban foglaltak illetékességét a törvény meg nem határozza az ezt pótló rendelkezés a törvény hiányát pótolja.

II. Alkotmányos gyakorlatunk szerint képez-e a szolgabiró közigazgatási hatóságot, vagy nem? s a vármegye önkormányzati jogával összefér-e az, hogy szolgabiró intézkedése emeltessék a vármegye határozata ellenére érvényre?

A vármegyére került közigazgatási ügyekben a szolgabiró kétségtelenül csak a vármegyétől nyert megbizatás folytán s értelmében járhat el, de oly közigazgatási ügyekben, a hol elsőben is a szolgabiró kerestetett meg épen az alkotmányos gyakorlatban ismeretlen az, hogy a megkeresett szolgabiró előbb a vármegyétől kérjen kiküldetést, s csak akkor járhatna el; — a példa tanit — lássunk a sok közül nehányat valamely községben, hol a bórméretési jog a volt földes urat illeti; egyik vagy másik lakos elkezd ugynevezett buteliás bort mérni; a regale tulajdonos, vagy haszonbérlője ezt sérelmesnek találván, kinél panaszkodik s panaszkodott eddig mindig másnál, mint a szolgabirónál? vagy pedig valamelyik község szőllőkertjét — mely talán épen dombon van — szőllőhegynek tekintve a kántor korcsmában az $183^2/_6$: VI. t. cz. 2. §-a ellenére karácsonon tul is méret bort; — valjon van-e a közigazgatási ügyekkel foglalkozott egyén, a ki azt véli, hogy az ez iránti panasz nem a szolgabiróhoz nyujtandó be, nem ez volna jogositva első fokulag a kérdés eldöntésére? — alig hiszem, hogy találkoznék, s épen azért elméletben még csak megállhat azon elv, hogy a szolgabiró a vármegyének csak közege, önhatalmulag nem intézkedhetik, de a gyakorlat kineveti az elméletet, s a midőn a megtámadott miniszteri rendelet a gyakorlati panaszok elintézését kivánja, nem lehet a merev theoriát szabályul ellenében felállitani.

A kérdés második részére sem lehet igennel felelni, mert a jogszolgáltatásnál, legyen az közigazgatás, vagy törvénykezés, a felsőbb hatóság határozatának különbözősége soha sem üt csorbát a meggyőződés s felfogáson alapult határozatot hozott alattas hatóság méltóságán, s ezenfelül a gyakorlat szintén temérdek esetben megmutatta már eddig is, hogy a megye méltósága érintetlenül marad, s önkormányzati joga legtávolabbról sem korlátoztatott, pedig azon eset, miből sokan ezt következtetik, többször előállott; ugyanis vegyük fel a fenntebb idézett példák egyiket: a szolgabiró az illetőnek megengedte az ipartörvények értelmében a buteliás bormérést, ez ellen a regale tulajdonos a vármegyénél panaszkodott, a vármegye pedig nem tekintve az ipar törvényt alkotmányunk visszaállittatása óta érvényben levőnek, megtagadta; ezen intézkedés ellen okvetlen volt az illetőnek joga a miniszteriumnál panaszt tenni, s ezen jogával élt is, az illető miniszterium felkérve az iratokat s ragaszkodva Győrvárosához, az ipartörvényekre vonatkozó leiratához, az illetőnek megengedte a buteliás bormérést. — Nem határozott-e itt három forum, s nem lett-e a vármegye intézkedésével ellenkezőleg az ennek organuma eljárása helybenhagyva? — ily eset volt már is temérdek, s lesz több is, s azért a vármegye marad egy méltóság teljes s tekintélyes önkormányzati joggal biró hatóság, melyek mint a törvény szavai szerint is az alkotmányos védbástyájának jogköre korlátozását ellenezni s akadályozni, hogy az egyszerü közigazgatási hatósággá devalváltassék minden hazája sorsát szivén viselő honpolgárnak mulaszthatlan kötelessége.

T. D. ügyvéd.

Az utánnyomatás körüli törvényhozás.

A sajtónak már eszméjében fekszik, hogy az utánnyomatás a későbbi századok szüleménye, melylyel csak a könyvnyomtatás feltalálásának ideje óta (1450 körül) találkozunk. Az első nagyobbszerü munka köztudomás

**

szerint egy latin biblia volt; eleinte csak bibliák nyomattak, később az ókori remekirók munkái is. A nyomdászok egyuttal könyvárusok is voltak, s mindazt kinyomatták a mire szert tehettek s a mit elárusithatni reméltek[1]), a nélkül, hogy a szerzői vagy kiadói jog csak legkevésbé is tekintetbe jött volna, miután az akkori könyveknek, t. i. a szentirásnak s az ókori remekirók müveinek minél nagyobb mértékbeni elterjedése volt kivánatos, a szellem általánosságároli homályos sejtelemben mint az emberiség közjavait tekintvén azokat.

Csak idővel fejlödtek ki a nyomdász és könyvárus közötti különbség csirái, miután a hajdankori könyvleirók vagy könyvmásolók, kik a nyomda uj találmányának felvirágzása következtében keresetüket elvesztették, arra használtattak fel, hogy a most már nyomtatott könyveket különféle helyeken, s különösen zárdákban s klastromokban, mint a tudományok s müvészetek, szóval az irodalom akkori egyedüli menedékhelyein elárusitsák. — A tizenötödik század vége felé egy egészen uj *kereskedelmi ág* fejlödött ki, a *könyvkereskedés*, miután számos oly egyének találkoztak kik az iróktól s tudósoktól munkáikat, észbeli szüleményeiket megvásárolták, s azokat saját költségeiken kinyomatván, elárusitották s igy közforgalomba hozták. Ezen munka felosztás által már elégséges alapját látjuk letéve annak, hogy a *szerzőség* s a *kiadói jog* anyagi oldala is figyelembe vétessék, s már el volt vetve az Erisalma azok közé, kik az iróktól s tudósoktól a kéziratokat kinyomatás miatt megvásárolták s azok közé, kik csupán pénzbeli nyereség s elárusitás reményében valamely feltalált munkát kiadtak[2]).

Már a tizenötödik század végefelé — tehát alig 50 év multával — merültek fel panaszok az utánnyomatás miatt *általában*, a nélkül, hogy a birodalmi törvényhozás annak törvények általi megszoritására indittatva látta volna magát, miután épen ezen korszakban uralkodó volt azon nézet, miszerint a jogszolgáltatás a tökéletesség tetőpontját érte el egy idegenszerü, holt nyelven irt és semmi hazai elemeket magában nem foglaló törvény elfogadása által, melynek folytán a munkabéri szerződésnek — *locatio conductio operis* — a szerződő felek közti viszonyokra illö alapszabályai az utánnyomatás körül netalán támadt perekre s vitás kérdésekre is zsinórmértékül tekintettek. — Azon nézet, miszerint kiváltságok, — privilegiumok — képezik jogsértések ellen a legalkalmasabb s leghathatósabb védszert, akkoribban az általánosan el lévén terjedve, s kielégitö — hogy ne mondjuk átható — positiv szabályok hiányában, az utánnyomatás ellen főkép a császárok s fejedelmek privilegiumai által kerestek az illetők védelmet s biztositást. E végből I. Miksa 1496-ban Strassburgban egy egészen uj intézményt léptetett életbe, Dr. Oesler Jakabot a római-német szent birodalombani nyomdák császári fősuperintendensévé nevezvén ki, ki ennélfogva könyvvizsgáló (censor) is volt, s egyuttal feljogositttatott könyvnyomdai kiváltságok adományozására, s az utánnyomás megbüntetésére[3]).

Némely irók ugyan azon véleményben vannak, hogy a német birodalmi gyülés végzeményei (Reichsabschiede), különösen az 1524-ik évi 28. §., az 1529-ik évi 9. §., az 1530-ik évi 58. §. s az 1548—1570-ik évi 154—157. §§-ok, nem különben az 1577-ik évi birodalmi rendészeti-rendtartás (Reichspolizei-Ordnung) 35. czimében már tartalmaznak az utánnyomatásra vonatkozó megszoritásokat; azonban mindezen helyek tulajdonképen csak rendészeti intézkedéseket tartalmaznak, melyek az elöleges könyvvizsgálat (censura) szigoru és pontos kezelésére voltak irányozva, s legfelebb is csak azon intezkedés, melynélfogva minden könyvre az iró s kiadó neve, valamint a nyomtatási hely ki volt teendő, látszott igazolni azon nézetet, miszerint a törvényhozás álláspontjáról is már sejtetett a szerző vagy iró s a kiadó joga az utánnyomó ellenében, jóllehet ezen intézkedés is tulajdonképen csak ellenörzés jellegével, tehát rendészeti természettel birt.

A kiváltságok általi jogvédelem szokása s rendszere az 1526-ik évi német birodalmi gyülés végzeményének (Reichsabschied) 30-ik §-ában is kivan mondva, a melyben már világosabb jelére s kétségtelenebb nyomaira akadhatunk ugyan a kizárólagos kiadói jog elismerésének, a mely azonban kisebb-nagyobb mértékben ismét csak a birodalmi gyülések végzeményeinek kinyomatására irányult kiváltságra, s a birodalmi törvények hitelességének megóvására látszik utalni vagy vonatkozni. A kiváltságok általi jogvédelem e neme egész a 18-ik századig tartott, s csak példagyanánt legyen szabad hivatkoznunk az alant idézett munkára[1]), melyben ily kiváltságot lenyomtatva találunk. „*A codex austriacus*“ elején is láthatunk ily kiváltságot.

Hogy az utánnyomatás már a 16-ik század elején jogellenesnek s törvénytelennek tekintetett, azt bizonyitja *Luther*, ki azt *lopásnak*[2]) nevezi, és *Fleidanus* (1542-ben jogtanár Strassburgban) ki az utánnyomatásról mint „*sordidum et avarum institutum*“-ról[3]) szól. — Hogy a birodalmi törvényhozás, ha szönyegre került is előtte a jogosulatlan utánnyomatás megakadályozásának kérdése, e kérdést nagyobb figyelemre nem érdemesitette, s azzal tüzetesebben nem foglalkozott, annak oka egyedül csak az akkori viszonyokban; a tárgyalások lassu s késlekedő folyamatában, a németbirodalom országainak vetélkedő egyenetlenségében s ellenkezésében, és különösen a következő századra nehezült egyik csapásban, a harmincz éves háboruban keresendő.

1660-ban jelent meg a frankfurti könyvnyomdai rendtartás, melyben a kiadói jog fenntartásának, s a jogosulatlan utánnyomatás tilalmának is — legalább részben — nyomaira találunk. — De miután az egyes nyomdászoknak adományozott sajtókiváltságok nem szolgáltattak az illetöknek elegendő oltalmat az utánnyomatás ellen, tehát egyes országfejedelmek bocsátottak közre ilynemü tilalmakat. — Igy a szász választófejedelemségben az utánnyomatás 1620-ban, 1661-ben, s ujolag 1684-ben is betiltatott[4]), és 1753-ban a hannoverai kormány is bocsájtott ki egy előfordult különös esetben Frankfurt városa tanácsához egy rendeletet, melynek következtében az utánnyomatás jogosulatlan folytatása az illetőknek szigoruan megtiltatott[5]).

Ausztriában is elismertetett az utánnyomatás betiltásának szükségessége, s az 1775-ik évi február 17-én, valamint az 1781-ik évi január 13-án kelt udvari rende-

[1]) Dr. Bender, Grundsätze des deutschen Handlungsrechtes. Darmstadt, 1824. I. kötet, 117. §.

[2]) Ezen ellenkezés és vita okát némileg talán abban is találhatjuk, hogy a tulajdonképeni könyvnyomda feltalálása előtt már léteztek fametszvényi nyomdászok, — Xylographusok, — kik az ujabb könyvnyomdászok — Typographusok — által tulszárnyaltattak, s 1480. körül végkép megszüntek, az akkoriban divatozott czéhrendszer viszonyainál s az ezeken alapuló várnarendszer vagy várnaszellemnél fogva a tulajdonképeni könyvnyomdászokat iparüzletük jogosulatlan háboritása miatt vádolták.

[3]) Bender, az idézett helyen. — Dr. Schmid, der Nachdruck aus dem Gesichtspunkte der Moral, der Politik und des Rechts. Jena, 1823.

[1]) Ausführliche und wahrhafte Beschreibung, wie es mit dem Criminalprocess und der darauf zu Gratz den 1. Dezember 1671 erfolgten Execution wider Johann Eresm. von Tätenbach eigentlich hergegangen. Gedruckt zu Wien in Österreich im Jahre 1672. — Található a bécsi cs. k. udvari könyvtárban.

[2]) Az epistolák s evangeliumok magyarázatához irt előbeszédében, 1525-ik évről.

[3]) De statu religionis et reipublicae Carolo V. Caesare commentarii, — és Dr. Schmid az idézett helyen.

[4]) Bender, az idézett helyen.

[5]) Dr. Schmid, az idézett helyen.

letek[1]) a tudományokra, nyomdászokra, s a könyvkereskedésre nézve egyaránt oly nagy mértékben kártékony utánnyomatását valamely mü belföldi kiadásának nem csak tilalmazták, hanem minden *belföldi szerzőnek vagy irónak s a vele szerződésre lépett belföldi könyvkiadónak* hathatós oltalmat is biztositottak. Ez által Ausztria jelentékeny lépést tett ugyan előre, de csupán *belföldi* müvek utánnyomatása tiltatván meg, a külföld irányában — miután a *jogviszonyosság* (*reciprocitas*) akkor még zsenge korát élte — minden ott kiadott munkának Ausztriábani utánnyomatása a fennemlitett tilalom által nemcsak hallgatólagosan, hanem az 1787-ik évi október hó 17-én kelt udvari rendelettel[2]) világos szavakban is megengedtetett, — még akkor is, ha a kérdéses mü már egy vagy talán több más belföldi nyomdász által is kiadatott volna. 1781-ik évi január 13-án kelt udvari rendelet.

Hasonló intézkedések tétettek porosz, bajor s nassaui területen is, mig maga a német birodalmi gyülés a sajtó jogának elismerése iránt még mindig szünetelt s késedelmeskedett. Történtek ugyan az utánnyomatás elleni oltalom elismérésére egyes előkészületi lépések, de mindannyian eredménytelenül maradtak. Egy 1746-ik évi február 10-én kelt pátens[3]) egy e tárgyra vonatkozó jogvéleményezés kiadását helyezte ugyan kilátásba s II. József halála után e tárgy ujolag szóba jött, az utánnyomatás mindenképeni megakadályoztatása, II. Lipót s később II. Ferencz császárok választási okmányaiba s megválasztatási feltételei közé is felvétetett, de mindezen előzmények mellett is a kérdéses ügy más fontosabb és sürgősebbeknek látszók által háttérbe szorittatott, s a kilátásba helyezett jogvéleményezés napvilágot nem látott[4]).

A rajnai szövetség 1806-ik évi julius 12-én a német birodalmi köteléket ketté szakitá, s a római-német szent birodalmat a történet ölébe temette, — az 1806-ik évi aug. 6-án kelt pátens[5]) pedig az osztrák-német örökös tartományok s a római-német szent birodalom közti kapcsolatot felbontotta, miután az európai continens már 1804-ben augusztus havában az osztrák örökös császárságot fogadá be az államok sorába; — s habár Ausztria csak nem egy egész évtizeden át jogait külfelé a fegyverrel volt kénytelen megvédeni s fenntartani, még sem feledé el saját alattvalóinak magánjogait telhetőleg megoltalmazni. — Az 1806-ik évi márczius 18-án kelt osztrák sajtórentartás (Buchhändlerordnung)[6]) általában véve már elismeri az iró és kiadó kizárólagos jogait és *belföldi* müvek utánnyomatásának meg nem engedhetőségét, s az 1811-ik junius hó 1-én kelt s a reá következett január hó 1-ével életbelépett közönséges osztrák polgári törvénykönyv 1164., 1168. és 1170-ik §§-aiban világosan elismeri a szerzőnek müve kiadása iránti kizárólagos jogát, valamint a kiadónak is kizárólagos jogát egy a szerző által neki e végből átengedett mü iránt; — kárhoztatja az utánnyomatást, miután a kiadót minden ujabb kiadás eszközlésére nézve a szerző beleegyezéséhez utalja (1167. §.), s a kiadónak az 1170-ik §. esetében a korlátlanul szabad kiadói jogot biztositja, az utánnyomatás mi módoni *korlátolását* a különösen fennálló politikai törvényeknek tartván fenn. (1171. §.).

Azonban az utánnyomatás elleni jogvédelem szilárd alapja itt is hiányzik, s az osztrák polgári törvénykönyvben — mint a honpolgárok egymás irányábani magánjogait s kötelezettségeit megállapitó jogszabályok összfoglalatában — sehol sem találjuk a szerzőnek vagy kiadónak a jogosulatlan utánnyomó elleni kártéritési igényeit s az utánnyomatás elleni jogvédelem időtartamát — a mi szinte a positiv törvénynek képezné tárgyát — meghatározva s szabályozva. Valamint egyrészt az osztrák közönséges polgári törvénykönyv csak a tulajdonképeni könyvkiadói szerződésről, s az ennek folytán a szerző s kiadó között megállapitott jogviszonyokról szól, épen ugy utal másrészt azon különösen fennálló politikai törvényekre, melyek a jogosulatlan utánnyomatást korlátolják vagy megakadályoztatják, ezáltal mintegy *indirecte* elismervén azon elvet, miszerint a sajtó folyama s a szerzőség eszméje a magánjog szük határait tulszárnyalja, s mely szerint az utánnyomatás nem csupán egyes egyének jogait sérti, hanem inkább a közveszélyesség jellegét viseli magán s közkártékony hatást idéz elő.

Egy ujabb remény tünt fel szerzők, irók, s kiadók előtt s egyuttal egy ujabb rémkép a jogosulatlan utánnyomatással foglalkozókra nézve akkor, midőn Németország fejedelmei ismét egy egységes Németországot kezdtek képezni. A németszövetségi acta 18. czikkének d) betü alatti pontja[1]) ugyanis egyöntetü s összhangzatos intézkedések létrehozását igérte meg ugy a sajtószabadság szabályozására, mint a szerzők s kiadók jogainak az utánnyomatás elleni védelmére s kellő biztositására vonatkozólag[2]), s már 1819-ben egy német szövetségi bizottmány azon inditványnyal lépett fel, miszerint a kizárólagos kiadói jog 10 söt 15 évre terjesztessék ki a szerző halálától számitva. Ez inditvány iránt azonban akkor még végleges határozat nem hozatott.

És ezen ponttól indul ki Németország nemzetközi jogának fonala, s feladatunk lesz most már kimutatni azt, mennyiben járult hozzá ehhez Ausztria. Itt éri végét a történet s kezdődik a jelen, és erről szabad legyen terjedelmesebben szólanunk annál is inkább, miután itt már szilárdabb alapot foglalhatunk el, a jelenleg e tárgyra vonatkozó törvényekkel — a mint azok Ausztriában fennállanak — ismertetvén meg olvasóinkat.

(Vége következik).

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. akad. nyilv. rendes jogtanártól.

---

[1]) Winiwarter, das österreichische bürgerliche Recht, második kiadás, 4-ik kötet, 1171-ik §-nál.
[2]) De Lucca, politischer Codex, 6. kötet, e szó alatt: „Nachdruck."
[3]) Bender, az idézett helyen.
[4]) Dr. Schmid, az idézett helyen.
[5]) Politische Gesetzsammlung 27. kötet.
[6]) Ugyanott 26. köt. 17. §. és az idézett 1806-ik évi osztrák sajtótörvény rendtartás bevezetése.

[1]) Acte du congrés de Vienne du 9. Juin 1815. avec ses annexes. — Edition officielle. — Vienne de l' imprimerie impériale et royale, pag. 232.
[2]) Lásd: Klüber, Übersicht der diplomatischen Verhandlungen in dessen Acten des Wiener-Congresses, 4. köt. 21. lap.

Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül.

(Folytatás.)

A bünvizsgálatról.

Habár törvényhozásunkban az ügykezelési utasitások rendesen hiányoznak, mindazonáltal senkisem tagadhatja, hogy a magyar törvényhozás, az alkotmányosság, és jogelvek tekintetéből mindig a jogtudomány szinvonalán haladott.

A ki a jogtudományok folytonos fejlödését figyelemmel kiséri, nem fog azon megütközni, hogy az $184^3/_4$. évi törvényjavaslat 25. évi szünetelés után minden változás nélkül törvény erőre már nem emelhető a nélkül, hogy a korszellem kivánalmainak, az alkotmányosság, és a jogtudomány tisztult elveinek szinvonaláról alább ne szóljunk.

Hogy törvényhozóink és jogtudosaink a bünvizsgálat természet ellenes kinövéseivel szakitottak, s a vizsgálóbirót a hohérlegények társaságából ki, s az öt megillető birói méltóságra felemelték, mutatják a törvényjavaslat II. részének 233. és 234. §-ai, melyeknél fogva Szalaynk

szerint a vizsgáló birónak a vádlott irányában sem testi, sem lelki sanyargatást alkalmazni nem szabad.

Törvényhozóink tehát a korszellem azon lélektani szózatát, hogy senki maga ellen bizonyitékot szolgáltatni ne kényszerittessék, megértették; de nem felejtkeztek meg a közfenyiték azon természetszerü követelményéről sem, hogy a panaszlott a mentségére szolgáló adatok iránt meghallgattassék.

Az angol törvényhozás alapján, mely az alkotmány holt betüihez ragaszkodván a spanyol inquisitiótóli való rémületében a panaszlott, vagy gyanus egyén elöleges egyszerü kihallgatását is bizonyos feltételekhez köti, — az inquisitorius vizsgálati rendszer rémei gyengébb jogtudósoknál azon fogalomzavart idézték elő, mintha a vádlott felelősségre vonatása már az első kihallgatásra való idézéssel kezdödnék. — A felelősség jogi fogalma nem abban rejlik, hogy valaki a hozzá a vizsgáló biró által intézett kérdésekre felel, mert azt a tanu is teszi, a tanukihallgatást pedig az angol törvény sem tartja felelősségre vonatásnak, a felelősség tehát akkor kezdödik, midön valaki a vádlottak padján megjelenni kényszerittetik, vagy ha ugy tetszik, midön valaki vizsgálati fogságba vétetik.

A korszellem kivánalma s legujabb törvényhozásunk szerint tehát (lásd 1867. máj. 17. kelt i. ü. mm. rend. 17. §-at) *a bünvizsgálat azon jogintézmény, melynélfogva a panaszló sérelmi, a panaszlott pedig védelmi adatainak megállapitására a vizsgálóbiró törvényes és hivatalbeli segedelmét igénybe veheti.*

És ha a lélektan azon elvét, hogy senki sem kényszerithető maga ellen bizonyitékot szolgáltatni, ha az esküdtszéki intézménynek a védelem közvetlenségében s a bizonyitékoknak a tudomány kerületén kivüli mérvében alapuló sark elvét fontolóra vesszük, a vádlottnak a vizsgálóbiró előtt nyilvánitott beismerésnek különös fontosságot tulajdonitani, s a bünvizsgálat jogi fogalmát másként meghatározni alig lehet.

A bünvizsgálat jogi fogalma tehát törvényhozásunkban már most is a jogtudomány azon természetszerü szinvonalán áll, melyen csak haladnia kell.

De nem szabad másfelöl humanistikus ömlengésbe átcsapnunk, nem kell másfelöl megfelejtkeznünk, hogy a közfenyiték terén törvényszegökkel van dolgunk, kikben a szabadságvágy és egyébb emberi jogok és érzelmek hatalmas tett rugók gyanánt épen nem tétlenek, miért is a vizsgálati eljárás feladatai körül azon akadályt, hogy a bünös a törvényt kijátszhassa vagy a büntett boszulatlan maradjon, kitörölni nem szabad, s azért már a panasz, és feljelentés kiséretében oly intézkedések szabandók meg, melyek szerint — a gyanus egyén — személyes és alkotmányos jogainak épségben tartása mellett — a törvény kivánalmának elégtétessék.

Vannak elméleti nézetek, melyek szerint a vizsgálati eljárás egészen felesleges, de miután ezen ideálisták is bizonyos előzetes adatgyüjtést és a társasbiráskodásra némi előkészületet szükségesnek tartanak, a gyakorlati jogász ily elméletekre nem hajthat.

Szabatos bünvizsgálatot csak jogtudó bünvizsgálóbirák teljesithetnek, azért szóljunk a vizsgálóbirák tulajdonairól és hatás köréről.

A bünvizsgáló birákról.

A ki az eddigi fenyitő pereket figyelemmel kisérte, átláthatta, mennyi fáradságba kerül a törvényekben és törvényes eljárásban ujoncz vizsgáló birónak egy vizsgálat befejezése, átláthatta, mint nyomoz és barangol szerteszét oly körülmények után és oly téreken, melyek a törvény kivánalmaihoz s a tett és körülményeihez nem tartoznak, s az itélethozásra semmi befolyással ninesenek. Az ujoncz vizsgáló biró a jóhiszemü tanu csevegései közül a lényeges körülményeket kiválasztani képes nem levén, többnyire a sok szószaporitás miatt a törvényes kellékekre irányzott szükséges kérdések megtételét kifelejti, s a vallomásokba felvett körülmények folytán a vizsgálat oly czéltalan ágaira sodortatik, hogy a felvett ferde irányt önmagától elhagyni nem birja, hacsak hibáira más által nem figyelmeztetik, vagy fáradsága czéltalanságáról az eredménytelenség által meg nem győződik.

Azalatt azonban munka és idő vesz, s mások jogai szenvednek.

Már a közfenyiték elveiről és a feljelentések s panaszokról előadottakból kitünt, hogy bünvizsgálat tárgya csak egy törvényesen tiltott cselekvény lehet, a vizsgáló birónak tehát elméletileg kiképzett és gyakorlott jogásznak kell lennie, a ki a positiv törvény kivánalmai szerint szükséges ténykörülményeket és a jogtudomány által megállapitott bizonyitéki eljárás törvényes kellékeit ugy sérelmi mint védelmi tekintetben kimeritett adatokban lehetőleg megállapitsa, s a vizsgálatot törvényes pontosság nélküli körülmények nyomozásával ne huzzahalaszsza.

A mennyiben tehát a bünvizsgáló birónak jogtudósnak lennie kell, nem vonható meg töle bizonyos birói hatáskör, mely munkásságának eredményét s a törvény és a polgárok jogainak tiszteletét egyaránt biztositsa.

Hogy a vizsgáló biró tisztét ezen elv szerint végezhesse s a valóságot az érdekelt felek akarata ellen is felderítse, birói függetlensége lehetőleg biztositandó s a törvényes jogorvoslatok fenntartása mellett birói hatásköréhez utasitandó lenne:

1. A panasz vagy feljelentés feletti határozat, vagyis elöleges kimondása annak, vajjon a feljelentésben törvényesen büntethető cselekvény foglaltathatik-e vagy sem?

Ennek némi nyomát az 1848: XVIII. tcz. 21. §-ában találjuk, de ebben a vizsgáló biró hatásköre oly szük, hogy ez csak a panasz alaki szerkesztésére vonatkozik, a mi sajtótörvényünkben az ügyek különlegessége miatt alapos, — de ha az esküdtszéki intézmény átalánositásával a vizsgáló birótól a panaszolt tény minősége feletti első határozati jog megtagadtatik, nemcsak sok alaptalan panasz nyomozásával fognak a vizsgáló birák terheltetni, hanem a vizsgálat folytatása által mások jogai is csorbittatni.

2. A tanuk a sérelmes és a gyanus egyének megidézése és elővezettetése iránti határozat és a megkeresések joga.

3. A motozások és a bünjelek lefoglalása iránti határozat.

4. Az elöleges fogság iránti határozat.

5. A vizsgálatot befejezettnek nyilvánitó határozat.

Ez utóbbira később térünk vissza; vannak azonban, a kik különösen a 4-dik határozat ellen minden alkotmány- és emberjogi érveket ellengörditenek, de nézetem szerint a vizsgáló biró pictus masculus nem lehet. Qui vult finem, debet velle media, tehát ha vizsgálnia kell, kell hogy a tanut vagy más egyént maga elé idézhesse, — ha megidézte, hatalmának kell lennie, hogy azon egyén, kihallgatása végeig ott marasztaltassék, és ha a törvényes elégtétel szerzése tekintetéből attól tart, hogy a kihallgatott egyén a törvény sujtó keze alól kibuvni igyekszendik, hatalmában kell hogy álljon, az egyént a törvény elébe annak idején állittatni.

Az elöleges letartóztatás tekintetéből elvben különbséget nem teszen, vajjon az perczekben vagy napokban számittassék, a felelősség egyiránt érje, de ha a nyomozás folytán oly egyén hozatott elébe, a kinek szö-

késétől tartani lehet, különös eljárás lenne, hogy a vizsgáló biró addig sem tartóztathassa le, mig valami határozat ez iránt határoz, ha ilyen határozat szüksége fennforogna.

A bünvizsgálat jogi fogalmából folyik, hogy a vizsgáló biró a bünjelek megszerzése és lefoglalása iránt intézkedhessék, mi sajtótörvényünk 22. §-ában is kötelességévé tétetik.

Ellenben kivánom, hogy a vizsgáló biró, mint azt az alkotmányosság elve kivánja, minden tettéért a közönségnek is felelős legyen.

Hogy a vizsgáló biró pártszenvedély nélkül s birói méltósággal járhasson el tisztében, vádlóra és védőre is van szüksége, miért is közelebben a köz- és magánvádlókról és védőkről szólandunk.

(Folyt. köv.) KACZIÁNY,
a pesti esküdtszéki sajtóbiróság vizsgálóbirája.

Házasság felbontása a zsidóknál.

(Jogeset.)

N. Francziska izraelita vallásu felperes, férje A. Antal alperes ellen, sz. k. Pest város törvényszéke előtt 1865. évi 77,015. sz. alatt házassági végelválás iránt inditott keresetet; s miután a megkisértett egyeztetés eredmény nélkül maradt, a válólevél kiadását pedig alperes határozottan megtagadta, a rendes tárgyalással s tanuhallgatással befejezett perben 1866. évi 67,744. sz. alatt a megnevezett biróság az alábbiak szerint itélt:

A peres felek közötti házassági elválás kimondatik, s alperes a válólevélnek felperesnő részére 15 nap alatti kiadására különbeni végrehajtás terhe mellett kötelezteik. Mert ..... a körülmények összevetéséből a felek között azon *gyülölségi fokozat* tünik elő, mely az isméti egybekelés és együttéléshez minden alapos reményt kizár, miért is az e tekintetben *fennálló legfelsöbb utasitás 22-ik pontja* értelmében a házassági végelválás kimondandó volt. Az első biróság ezen itéletét alperes felebbezésére a tek. kir. itélő tábla 1867. évi 9224. sz. alatt következőkép változtatta meg:

A felperes által kért elválás alapjául felhozott azon állitás begyőzésére, *hogy alperes őt természet ellenes nemi közösülésre használta*, sem a J. alatt határozatlan orvosi bizonyitvány, sem pedig D. R. különben is aggályos tanunak vallomása elegendőknek nem találtatván — felperes keresetével elmozdittatik sat.

Most meg felperes élvén a felebbezéssel, e felebbezés folytán a nagymélt. hétszemélyes tábla f. é. 18,810. sz. alatt igy határozott:

A felperes által felhozott *engesztelhetlen gyülölség a per során kellően igazolva lévén,* az elsőbiróságnak a feleket véglegesen elválasztó itélete azon hozzáadással hagyatik helyben, miszerint mindkét félnek a más házasságra léphetés megengedtetik sat.

Mindhárom itélet egyhangulag beismeri s kimondja tehát:

hogy az engesztelhetetlen gyülölség a házassági viszony felbontására a zsidóknál is elegendő ok;

hogy a házasság felbontását ezen indokból nemcsak a férj, hanem a nő is jogszerint kivánhatja.

Ezen jogelvek pedig a fennállott törvényes rendszabályokkal merőben ellenkeznek. Ugyanis: a zsidóházasságok kötése, elválasztása és felbontására, országos törvények hiányában, ez ideig az 1863. nov. 2-án 15,940. sz. alatt kelt legfelsőbb rendelet szolgálván zsinórmértékül, — ezen rendelet, a zsidóság sajátságos vallási viszonyainak kellő tekintetbe vételével, s az osztrák polgári törvénykönyv határozatai nyomán, a házasfelek ágytól és asztaltól elválasztásának (Scheidung), valamint a házasság felbontásának (Trennung) két különböző esetei felől következőleg intézkedik:

1. Ágytól és asztaltól elválásnak — a szükséges óvatosság mellett — helye van, ha abba mindkét fél beleegyezik; vagy nem egyezik ugyan, de a panaszló fél, elválásra irányzott kérelmét, — a gonoszul elhagyás, rendetlen élet, sulyos bántalmazás, ismételt keseritės, tartós és ragályos testi sérvek nyomós okainak egyik vagy másika által támogatja. (17—23. §§.) — A házastársak az itt elsorolt elválasztási okokra nézve teljes viszonosságban állnak, s az elválasztási kérelmet a férj és nő egyenlő joggal nyujthatják be.

2. *A házasság felbontása pedig, csak kölcsönös szabad megegyezésükkel,* a férj által a nőnek adott válólevél által történhetik meg (24. 25. §§.). *S csupán ha a nő házasság törést követett el,* s a tett rendes per uton bizonyitva lesz, van joga a férjnek a nőt akarata ellen is válólevéllel magától elbocsátani (26. §). — Következésképen a nő férjét — házasság felbontására, vagy válólevél adására, sem engesztelhetetlen gyűlölség alapján, sem semmi más körülmények közt is nem kényszeritheti.

A legfelsőbb rendelet kitételei elég világosak, — szelleme s irányzata az izraelita vallás tantételeiben találják megfejtésüket. — A mikor azután a hétszemélyes táblai itélet, a rendelet határozataival annyira szembeszökő ellentétben áll, kérdés: felfüggesztette-e most a hétszemélyes tábla az eddig fennállott rendeletet vagy csak pótolta azt? — egy jövendő esetben a közlött döntvény- vagy a rendeletre hivatkozzunk-e?!

Pest, 1868. febr. 6. SZEREMLEY LAJOS, ügyvéd.

Jogirodalom.

A római jog történelme és institutiói I. kötet. A római jog külszerü történelme és a római perjog. Hoffmann Pál jogtudor hit. ügyvéd, akademiai lev. tag és a m. k. tud. egyetemben a római jog nyilv. rend. tanára által. Pest, kiadja *Hekenast Gusztáv* 1866. Ára 4 ft. 50 kr.

A római jognak alapos tanulmányozása nálunk soha sem volt annyira szükséges, mint jelenleg. Hazai törvényeink számos jogviszonyra nézve szabályokat nem tartalmazván, az ügyvédnek és birónak azon jog szabályaihoz kell folyamodnia, mely mai nap a tudomány által leginkább ki van fejtve, és ez kétségkivül a római jog. Magánjogi codificatiónkat biztosabb és kielégitőbb alapra nem fektethetjük, mint az ujabb tudomány által Német- és Franciaországban méhszorgalommal kifejtett római jogtanra.

Az ujabb tudomány a római jog tanitásában két külön irányt követ, *a jogtörténelmit* az az úgy mint a jog a római nemzetnél létrejött és hatályban volt (Institutiók elnevezése alatt) és a *dogmatikait* mint az ott, hol még most is érvényben van, a tudománynak legelőhaladottabb és legélénkebül haladó magánjogi fejleményeként tündöklik (Pandecták elnevezése alatt) sem az egyik, sem a másik irányban a legujabb ideig hazánkban kielégitő tankönyvet nem mutathattunk fel. Szibenliszt latin munkája elavult és a tudomány legalsóbb szinvonalán áll. Henfner János római magánjoga, Heinberger és Schilling Bruno munkáira alapittatott, oly munkákra, melyek már e század kezdetén is csak harmadrendű helyet foglaltak el. Létezik azonkivül Makeldeynek magyar forditása is, kezdő tanulók munkája. Mindezen munkákban pandecták és institutiók vegyitve adatnak elő.

A pandectákkal foglalkozó tankönyvekből birjuk Récsy Emil által Puchta Pandectáiból készült kivonatot és Hoffmann Páltól Pandectákat, melyeknek 3-ik kiadása sajtó alatt van.

Az institutiókból egyedül Scheuerl Institutiói Récsy forditása szerint birjuk, de ezen munka inkább jó repertoriumnak mint önálló tankönyvnek mondható, tehát kezdőkre nézve alig használható.

Annyival kimerítőbb Hoffmann tanárnak fennidézett munkája, melynek most megjelent első része a külszerű jogtörténelmet és a belszerű jogtörténelemből a római pert adja elő. Ezen munkában nemcsak az összes kútforrásokat és az irodalmat oly kiterjedésben találjuk fel, a mint az kevés külföldi munkában létezik, hanem oly tudományos készlet van abban hazai nyelvünkön összeállítva, hogy kimeritőbbet alig lehet kivánni. Csak maga az egyes római jogtudósok ismertetése 209. lapot foglal el.

A perjog nemcsak a legujabb tudományos kutatások összes eredményét adja elő, de a legérthetőbb modorban is taglalja azokat, a mit csak azok fognak leginkább elismerni, kik a római perjog tanulmányozásánál német munkákra (nevezetesen Keller) szorulván, kénytelenek voltak a tárgy nehézségein kivül, még azoknak nehézkes irányával is bajlódni.

Az előttünk fekvő terjedelmes munka (672. oldal) áttekintése mindenkit meg fog győzni arról, hogy ez által irodalmunk oly becses tudományos könyvvel szaporodott, melyre akármely mivelt nemzet büszke lehetne, és melyben mindazokat egyesitve találjuk, mi a legjobb külföldi könyvekben csak szétszórva található.

Római jogtan irta Dr. Vécsey Tamás előbb m. kir. egyet. magántanár, jelenleg rend. nyilv. jogtanár az eperjesi ev. col-

legiumban, h. köz- és váltó ügyvéd, birói államvizsgálati bizottmányi tag. Első füzet. Pest, 1867. Ára 2 ft.

Sajnáljuk hogy ezen hasontárgyú munkáról nem vagyunk képesek szinte ily dicséretet mondani. De koránt sem mérhetjük azt meg más mértékkel azon oknál fogva, mert talán csak egy evang. collegium tankönyveül van rendelve, miután már régen kellemetlen benyomással tapasztaljuk azon felületességet, melylyel „in partibus“ nevezetesen a római jog adatik elő. Jelen munka, mely már az első füzetben (130. lapon) sokkal több tárggyal iparkodik végezni mint Hoffmann tanárnak előbb leirt ötször terjedelmesebb könyve, — a régi és új jogot (institutiókat és pandectákat) összevegyiti. Továbbá az egész munkában egyetlen egy kútfő sincs idézve, nem lehet tehát tudni, honnan meriti szerző úr némelykor hibás nézetét. Hibás nézet pedig található e munkában. Nem engedi a tér szűke, hogy a munka összes tartalmát bonczkés alá vegyük, de már a kezdetből néhány hibás tételt példaképen ki kell emelnünk.

A római jogtörténet kezdetén szerző meséli, hogy Róma alapitásakor „rabló kalandorok és szökevények féktelenkedtek, „kiknél“ család nem létezett, mert a gyülevész nép nélkülezé a szép nemet. Csak a mulatság vágyó bájos Sabinnők elragadásával alakult Romában a család.“ Ilyen Niebuhr és Momsen alapos kutatásai által már megczáfolt regékkel kezdi el a szerző tudományos munkáját, holott nevezetesen a Sabinnők elragadtatása csakis a Ramnes és Tities népfajok egyesitése jelképeül szerepel a régi mesékben.

Azt mondja továbbá a szerző (12. l.), hogy a törvényhozó hatalmát eleinte a *király* gyakorolta volna, holott eléggé világos, hogy a „reges“ alatti alkotmány köztársasági volt és a „leges regiae“ a nép által hozattak a „rex“ elnöklete alatt.

Azt állitja továbbá szerző úr (13. l.), hogy „a curiák szerinti osztályozás nemcsak a patriciusok, hanem a plebeiusokra is terjedt ki.“ Ez nem igaz, mert a curiák a Ramnes, Tities és Luceres törzsökből származván csak „gentes“ szerint szavaztak még akkor is, midőn Servius Tullius reformjai folytán a plebeiusok is nyertek szavazat képességet, és akkor is a curiák külön ügyeit mindig külön is intézték el.

A jogtudósok két iskolájának felsorolásánál szerző épen a jelemzőt cseréli fel (25. l.), mert Ateius Capitónál mondja azt a mi az ellemiskola alapitójának Autistius Labeo jelemző tulajdona vala, t. i. „ki mint önálló tudományos irány előharczosa ismeretes.“

Dr. S. Gy.

Különfélék.

— *(A buda-pesti ügyvédi egylet)* büntetőjogi s eljárási és börtönügyi *szakosztálya* f. hó 8-án tartá első ülését, amely alkalommal a gyengélkedése folytán lemondott *Andorffy* Károly ur helyébe *Králitz* Kálmán ur választatott meg szakosztályi elnökül szótöbbséggel. A tanácskozás tárgyául egyszersmind egy az országos statisztikai bizottmányba küldendő második tag megválasztása is ki lévén tűzve, hosszasabb eszmecsere folytán szinte *Králitz* ur választatott meg ilyenül, ki a választást csakis azon feltétel alatt fogadta el, hogy elnöki teendőiben egy esetről esetre kijelölendő póttag által helyettesittessék, a mennyiben a bizottmánybani elfoglaltsága elnöki működésében akadályozná őt, mely feltét, miután az ügyrend II. részének 5. §-ával összhangzásban lenni találtatott, elfogadtatván, a tanácskozmány több rendbeli belkezelési rendszabályok közül forgott; igy egyebek között határoztatott, hogy az egyleti könyvtár alapitásánál, a beszerzendő könyvek és folyóiratok kiválasztásánál, minden egyes szakosztály elnöke és jegyzője számára a kellő befolyás biztosittassék, s e czélból az összes szakosztályok vezetői egyetemleges lépések foganatba vételére szólíttassanak fel jegyzőkönyvi kivonat közlése mellett. Végül a szakosztály működésének tárgyai és irányelvei, valamint saját ügykezelési rendszabásának megállapitása tekintetéből egy *Gaal* Ernő, Dr. *Siegmund* Vilmos, *Arady* Antal, Dr. *Szelényi* Károly és Dr. *Mátyus* Arisztid urakból alakitott ötös bizottmány küldetett ki, azon megbizással, hogy az érdeklett működési alapok tekintetében részletes javaslatot dolgozván ki, azt megvitatás, illetőleg jóváhagyás végett 14 nap alatt a szakosztálynak bemutassa. Ezen határozat által ugyan az ügyrend 5. §. némileg megsértve látszik, a mennyiben a hetenkénti ülésezés kötelezettsége alól magukat a tagok felmentették, de miután az ülésezéshez a szükséges „modus vivendi“ kell hogy mindenek előtt megtaláltassék, e látszólagos sérelem nélkül a szakosztály működését meg sem kezdhette volna. E helyütt a sérelem különben sem esik annyira a latba, ha fontolóra vesszük, hogy a többi szakosztályok, bár mindnyájan már 1867. évi deczember 23-án, illetve f. é. január 14-én alakultak meg, mai napig még csak egy ülést sem tartottak, pedig különben a *magánjogi perrendtartási* és *birói szervezeti osztály* legelső lett volna hivatva életjelt adni, annál is inkább, mert ott *Pauler* ur lemondása folytán, még az osztály állandó jegyzőjét is nélkülözi. *S.*

— *(Pest város főpolgármestere jelentéséből:)* 1. *A közigazgatási tanácsnál:* az 1867. évben befolyt összesen 40,380 ügydarabból május 20-tól deczember végeig esik 25,599 szám, mely a közigazgatási jegyzői hivatal által 174 hátralékban maradt ügy kivitelével, feldolgoztatott.

2. *A törvényszéki tanácsnál:* és pedig: a) *A polgári törvényszéknél:* 1867 ki május 20-tól deczember végeig az átvett hátralékokkal együtt befolyt összesen 56,103 ügydarab; ebből elintéztetett 54,502, hátralékban maradt 1601; az ügyek minőségét tekintve, rendes irásbeli és szóbeli per volt 2261; sommás per 1425; telekkönyvi ügy 4287; árvagyámi és gondnokságügyi 9424; egyéb folyó ügy 38,706. b) *A fenyitőtörvényszéknél:* az ügydarabok száma, a hátralékokkal együtt 7094 érkezett, ebből elintéztetett 6274, hátramaradt 820. Ezek közül fenyitő per 3176, folyóügy 3918 volt; a fenyitő perekből 723 van hátralékban.

3. *A főkapitányi hivatalnál:* 1867. május 20-tól deczember végeig 19,250 ügydarab folyt be, mely számból 2709 hátralékban maradt.

4. *Az ügyészi hivatalba* 7 hónap alatt 273 tárgy utasittatott, melyek közül deczember végével 39 tárgy maradt hátralékban.

5. *A számvevőséghez* 1866. évben összesen 22,932 ügydarab érkezett, ebből 7 hóra esik 13,370 szám; deczember végével hátralékban maradt 782 ügydarab. A számvevőség ezeken kivül az összes számvezetési hivatalok naplóit vizsgálta, melyekben 50 különféle számviteli ágazatoknál 171,888 okmányolt számtétel fordult elő.

6. *A mérnökhivatalban* 1867. évben 1713 beigtatott ügydarab került tárgyalás és elintézés alá; ebből átlagos számitás szerint junius 1-től kezdve deczember végeig 1001 ügy esik; hátralékban 311 darab maradt. A mérnöki hivatal 1867. évben 339 térképet rajzolt, és 208 költségvetést készitett; ezen hivatal személyzete összesen 926 bizottmányi eljárásnál vett részt.

— *(Az önvédelem kérdéséhez.)* Poroszországban egy község tanácsa bizonyos okokból elrendelte, hogy egy leány a hivatal elé állittassék. — Ezen végzés foganatositása végett a biró a hivatalszolgával a leány apjánál megjelentek. — A leányt ágyba fekve s atyja állitása szerint, betegen találták. — Ennek dacára felszólitották, hogy rögtön öltözzék fel kövesse őket, *kijelentvén*, miszerint különben öltözetlenül erőszakkal fogják elhurcolni. — Erre az atya felháborodván, a birót a hivatal szolgájával együtt egyenesen kidobta. — Ezen tettéért hivatalos személyek ellen elkövetett tettlegesség miatt bepanaszoltatott. Az első bíróság által tettéért elitéltetett ugyan, de a felsőbb bíróság felmentette az indokból: hogy illem-sértő eljárást gátló erőszak, ha az valaki által önmaga, vagy család tagjai védelmére hivatalos személyek ellen használtatik is — büntetés alá nem vonható.

— *(Az esküdtszék Magyarországon.)* Réső Ensel József, Pestmegye központi t. aljegyzőjének, a nép számára irt ily czimű kis munkáját, szerző beleegyezésével, dr. Zimányi János forditotta le tót, és Boleman Adolf német nyelvre, a forditások már sajtó alatt vannak, s rövid idő mulva minden könyvárusnál kaphatók lesznek.

— *(Pestváros házi-pénztárának)* mult évi bevétele 1 mill. 851,894 ft 60 krt., kiadása pedig 1.497,601 ft 64 krt tett.

TARTALOM: A budapesti ügyvédi egylet által Pesten 1868. évi január hó 26-án tartott közgyülés jegyzőkönyve. — Nézetek a m. kir. belüggminiszter urnak a birtokszabályozási ügyek kezelése iránt 162. sz. a. kibocsátott rendeletek felett. T. D.-tól. — Az utánnyomatás körüli törvényhozás. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül. (Folytatás.) Kacziánytól. — Házasság felbontása a zsidóknál. Szeremley Lajostól. — Jogirodalom. — Különfélék. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 8. Pest, 1868. február 23.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az utánnyomatás körüli törvényhozás.

(Vége.)

Midőn végre a *szerzőség* és *kiadói jog* viszonyainak szabályozása határozottá érleltetett, a német birodalmi souverän fejedelmek és szabad városok az 1832-dik évi szeptember hó 6-án tartott első ülésben mindenekelőtt azon *alapelvben* állapodtak meg, miszerint a jogosulatlan utánnyomatás ellen irányzott törvényes intézkedések foganatosításánál és alkalmazásánál jövőben valamely német szövetségi *egyes állam saját alattvalói* és a német szövetséghez tartozó *valamennyi egyéb államok alattvalói* közt az eddig fennállott különbség *kölcsönösen s a német szövetség egész kiterjedésében* oly módon szüntettessék meg, hogy a német szövetségi *egyes államok* kiadói s irói vagy szerzői, e szövetséghez tartozó *más államokban is* az ezekben a jogosulatlan utánnyomatás ellen fennálló törvényes ótalom kedvezményében részesüljenek. 1842-dik évi november hó 16-kán kelt udvari rendelet, mely minden országos kormányszékek számára közzététetett, kivéve a milanóit, velenczeit, zarait és lembergit [1]).

Az 1837-ik évi november hó 9-kén tartott ülésben a német szövetségben egyesült kormányok *a német szövetség egész kiterjedésében megjelenő irodalmi és művészeti termelékek* érdekében és azok javára irányzott általános szabályok megállapitásában egyeztek meg. 1840. évi november hó 26-án kelt udvari rendelet valamennyi országos kormányszékek számára, kivéve a milanóit, velenczeit és dalmácziait [2]). — E szabályok az iró vagy szerző s a kiadó kizárólagos jogát elismerik, miután a mü *szerzőjének* vagy *azon egyénnek* beleegyezése nélkül, *kire ez jogait az eredeti műre vonatkozólag átruházta,* semminemü irodalmi vagy művészeti termelékek mechanikai uton nem többszörösithetők. (I. czikk ugyanott.) — A mü szerzőjének vagy a szerző jogutódjának beleegyezése nélküli mechanikai utoni többszörösitése valamely irodalmi vagy művészeti termeléknek képezi itt azon határozó elemet, mely által a jogsértés tárgyilagossá (obiectiv) válik. A német szövetségi gyülésnek ezen, Ausztriában törvény gyanánt kihirdetett határozata azonban elismeri ezen jogoknak *átruházhatóságát* is az örökösökre és jogutódokra, s megrendeli, miszerint a művészeti vagy irodalmi münek tulajdona, a mennyiben a müvön magán a kiadó vagy szerző meg van nevezve, egy *legalább is tiz évre terjedő* határidőn át (és pedig a jövőben megjelenő müveknél megjelenésük évétől számitva) elismertessék és ótalmaztassék. (II. czikk ugyanott.) — E törvény helyettesiti a közönséges osztrák polgári törvénykönyv 1171. §-ának rendelését, melynél fogva tehát az utánnyomatás csakis tizévi időszakon belül tekintendő tilalmasnak.

Ezen arasznyi rövid idő elteltével az irodalmi martalóczok szabadon gazdálkodhatnak s büntetlenül üzhetik kárhozatos foglalkozásukat. A német szövetségi gyülés emlitett határozatának II. czikkében foglalt intézkedés a kiadói jognak ezen 10 éven belüli átruházhatóságát illetőleg derogál tehát a közönséges osztrák polgári törvénykönyv 1169-ik §-ának [1]), miután nemcsak az irodalmi mű szerzőjének, hanem örököseinek s egyéb jogutódjainak is az irodalmi vagy müvészeti termelék tulajdonára vonatkozó jogai tiz éven át megótalmaztatnak, különbség nélkül, akár közrebocsáttattak már e termelékek akár nem, akár *egészen ujból* bocsáttattak azok közre, akár csak uj lenyomatban vagy *uj kiadásban* jelentek meg. (Argumen. I. czikk ugyanott.)

A német szövetségi gyülésnek többször emlitett 1837. évi november 9-diki határozata az utánnyomatás tilalmát kettős irányban szentesiti:

1. Megvédi az általa veszélyeztetett *magánjogokat,* miután a jogosulatlanul utánnyomott művészeti vagy irodalmi művek szerzőinek és kiadóinak *teljes kártalanitásra* ád igényt az utánnyomatást eszközlők ellen (IV. czikk ugyanott), — és pedig helyesen, miután a jogosulatlanul utánnyomtató *szándékos károsító* gyanánt jelenkezik. (Közönséges osztrák polgári törvénykönyv 1295., 1324. és 1331. §§.)

2. Különös *büntetéseket is* szab a jogosulatlan utánnyomatásra; ezek pedig a következők:

a) minden esetben elkoboztatnak az utánnyomtatótól minden utánnyomtatott példányok, művészeti termelékeknél az azok utánzására szánt minden bármi néven nevezendő készletek, eszközök, szerszámok, réztáblák, vésett kövek s más effélék is. (IV. czikk ugyanott.)

b) Ide tartoznak azon büntetések, melyek a jogosulatlan utánnyomtató ellen a német szövetségi törvények értelmében alkalmazandók. — Melyek legyenek azonban e büntetések, azt az emlitett szövetségi gyülés idézett határozata nem mondja, hacsak azalatt nem akarjuk annak V. czikkét érteni, mely az I. czikkben felsorolt minden tárgyak utánnyomtatványainak s utánképzéseinek áruba bocsátását és forgalomba hozatalát világosan tiltja.

Az 1837. évi szövetségi határozat azonban az utánnyomatást *nem feltétlenül* tekinti jogellenesnek, miután a szerzőt, irót vagy kiadót, valamint ezek örököseit és jogutódjait csak tizévi időszakon át ótalmazza jogaikban, s azon szövetségi kormányoknak, melyeknek területén az utánnyomtatás azelőtt tiltva nem volt, szabad tért enged meghatározni azt, vajjon saját államterületükön az ott már eddig is utánnyomtatott művek példá-

[1]) Politische Gesetzsammlung. 60. köt.
[2]) Ugyanott 68. kötet.

[1]) „A szerzőnek jogai egy uj *lenyomatra* vagy *kiadásra* az ő örököseire át nem mennek." Osztrák polgári törvénykönyv 1169. §.

*

nyaiból a még fennlevő készletnek elárusitását s forgalomba hozatalát meg akarják-e engedni s meddig. (V-ik czikk ugyanott.)

A német szövetségi acta 18. czikkének értelmében az 1837. évi szövetségi határozat rendelései csak mint ideiglenes intézkedések tekinthetők, miután az emlitett 1837. évi szövetségi határozat VI. czikkében világosan fenntartatott a jog, ez ügyet az 1842-ik év kezdetével a szövetségi gyülés előtt ismét közös megvitatás és tárgyalás alá vonni azon befolyással együtt, melyet az időközben gyüjtött tapasztalások szerint ezen intézkedések az összes irodalomra és művészetre, a művészi és irói osztályra, valamint a nagy közönség érdekeire, elvégre a könyv-, mü- és zenemükereskedésre magára és annak előmozditására s felvirágoztatására gyakoroltak.

Mennyire iparkodott Ausztria azon ösvényen, melyre egyszer lépett, tovább is haladni, s a jogosulatlan utánnyomtatást meggátolni, arról — ha tekintettel vagyunk a jog gyanánt elismert alapelvre — bizonyságot tesz az 1840-dik évben május hó 22-kén *Sardiniával megkötött államszerződés* [1]). Ezen államszerződés az irodalmi és müvészeti tulajdonnak biztositásával foglalkozik, s e tulajdonnak, valamint az utánnyomatásnak positiv fogalmát is már határozottabb módon irta körül. Az emberi ész és a művészet szüleményei vagy termelékei — és ezek közé tartoznak oly idegen nyelven irt munkák vagy kéziratok *forditásai is*, melyek a szerződésre lépett két állam (tehát Ausztria és Sardinia) területén kivül jelennek meg (III. czikk) — melyek e két államok valamelyikében közrebocsáttatnak, oly *tulajdont* képeznek, mely *szerzőjüket* megilleti azon joggal, hogy ezek azt *egész életükön át* élvezhessék, s arról rendelkezhessenek is. E jog átszármazik azok örököseire és jogutódjaira is, de nem megy át az örökös nélküli hagyatékkal a fiscusra soha, s a szerződő két államok mindegyikében a szerző halálától számitott 30 éven át, sőt némely különös e szerződésben foglalt feltételek mellett 40, sőt 50 éven át is élvezi a törvényes ótalmat. (XVIII—XXIII. czikk.) — E határidő elteltével a tudomány és művészet termelékei a *nagy közönség közvagyonává* válnak [1]). Csak a szerzők maguk vagy ezeknek örökösei és jogutódai vannak feljogositva müveik közrebocsátását valakinek megengedni. (I. czikk.)

Az utánnyomatás vagy utánképzés, vagyis *azon műtét, mely által valamely irodalmi vagy művészeti mű, legyen az egészben vagy csak egyes részeiben, bármily mechanikai uton módon szerzőjének vagy a szerző örököseinek s jogutódjainak beleegyezése nélkül ujból előállíttatik* — (VII. czikk) mindkét szerződő államban tilos. Azok, kiknek kárával az ily utánnyomatás vagy utánképzés történt, az ezáltal nekik okozott kár teljes megtéritésére birnak igényt (XV. czikk); azonfelül a jogosulatlanul utánképzett tárgyak fennlevő példányainak elkobozása s megsemmisitése is alkalmazásba veendő. (XVI. czikk.)

Ezen államszerződéshez később még a *pápai állam*, továbbá a *modenai*, *parmai*, *luccai* és *toscanai* kormányok is hozzájárultak. (1840-ik évi nov. 26-kán és decz. 30-án kelt udvari rendeletek. — Provinzial-Gesetzsammlung für Oesterreich unter der Enns, 22. kötet.)

Végre az osztrák polgári törvénykönyv idézett 1169-ik §-sa az 1846. évi október hó 19-én kelt patens által végképen is hatályon kivül helyeztetett, miután ennek értelmében az irodalmi és müvészeti tulajdon a szerző örököseire és jogutódjaira is átmegy, — és ezen patens kibocsátása előtt Ausztriában valamely német szövetséghez nem tartozó külállamban megjelent münek jogosulatlan utánnyomtatására vonatkozólag nem az emlitett 1837. évi német szövetségi határozat rendelései, hanem a közönséges osztrák polgári törvénykönyv 1169. §-a, s az erre vonatkozó egyéb ausztriai törvények voltak érvényben. — Ezekután még azon kérdés oldandó meg, *mily módon valósitandó* azon ótalom, melyet a törvény a szerzőnek és kiadónak a jogosulatlan utánnyomtatás vagy utánképzés ellen biztosit?

[1]) 1840. évi julius hó 12. udvari rendelet, Provinzial-Gesetzsammlung für Oesterreich unter der Enns, 22. Band.

[1]) Tehát bárki által sajtó utján vagy más valamely mechanikai uton módon is többszörösithetők.

TÁRCZA.

A jegybankok.

(Vége).

Megemlitettük, miszerint a jegybankok által elérni kivánt czélok egyike a pénzforgalomra, a másik pedig a hitelre vonatkozik.

Irányozzuk itt vizsgálódásunkat e czélok elsejére.

A jegybankok emlitett első czélja tekintetéből azok hivatása a pénzforgalmat nemcsak általában véve szabályozni, előmozditani s gyorsitani, hanem a nemes érczekből vert pénzt egy a forgalomra nézve némi tekintetben kényelmesebb, s könnyebben kezelhető póteszköz által legalább részben helyettesiteni, s igy az érczpénznek a gyakori forgás általi elhasználásából bekövetkező megkárositását hozzájárulásuk által megelőzni, — végre hivatása a jegybanknak az érczpénz azon részét, melynek helyébe bankjegyei lépnek, részint más productiv czélokra felhasználhatóvá tenni, részint pedig a mennyiben az a saját jegyeik fedezésére, s azok mindenkori beváltható hatásának biztositására szükségelt összegen felül pénztáraikban összegyülne, mint pénzkészletet rendkivüli szükségletek fedezésére fenntartani.

A jegybankok ezen működése vagy hatása azonban nem terjeszkedhetik ki végtelenül, hanem majd tágabb, majd szükebb — s épen ezért ugyan bizonytalan — de mégis természetes határok közé van utalva.

E határok általában véve legelőször is függnek azon bizalomtól, melynek az illető jegybank örvend, függnek továbbá a forgalom által feltételezett pénzszükséglettől, a nép állapotától s szokásaitól, végre függnek az egyes bankjegyek által képviselt összegek kisebb-nagyobb voltától, miután e jegyek minél különbözőbb, minél kisebb összegről szólanak, tehát minél könnyebben lesznek általuk kisebb fizetések eszközölhetők, annál több érczpénzt is fognak a forgalomból kivonni, kiszoritani — s ezen határok nem kellő méltánylása, nem kellő megtartása az a mivel leggyakrabban találkozunk.

E helyen utalni akarunk arra is, hogy talán a forgalmi élet egyik ágában sem uralkodnak nagyobb és messzebb elterjedt előitéletek, mint valamely ország pénzszükséglete és azon határvonalok vagy korlátok felett, melyeken belül annak kielégitése olcsó pénzpótló eszközök által lehetséges.

Ezen előitéletek, melyek gyakran a legsajátszerűbb javaslatok inditó okául szolgálnak, egyrészt a pénznek a tőkéveli, másrészt pedig ez utóbbinak s a hitelnek egymással felcserélésében lelik alapjukat. Valamely ország nem fog ugyan soha fölösleges tőkével s hitellel birni, de birhat néha kelleténél több pénzzel vagy pénzjegyekkel, és az ezekbeni fölösleg nem tételez fel már szükségképen fölösleget azokban is.

Valamely ország pénzszükségletének nagysága részint az általános gazdászati törvények, részint az ország különös viszonyai szerint igazodik, s azok által szabályoztatik; mennyiben lehessen e pénzszükségletnek pénzjegyek vagy hitelezési eszközök által megfelelni, az épen nem a merő önkénytől, hanem ismét csak az ország közgazdasági viszonyaitól függ. Hogy tehát általában véve kijelölhessük a határvonalat vagy korlátot, melyen belül az érczpénznek papirpénzjegyek általi helyettesitése a közforgalomban veszélynélkül eszközölhető, a természet törvényeire kell tekintenünk, melyek szerint egészben véve a pénzszükséglet és a pénz felosztás igazodnak. Itt csak a főnézpontot emelhetjük ki.

Rendszerint mindenki azon van, hogy üzleteit telhetőleg csekély pénzkészlettel végezze, miután a pénztárban készen tartott összegek improductiv nyugszanak, nem kamatoznak. Egyesek ezen természetes törekvése felette fontos befolyással

Miután öket a törvény értelmében a kártérités illeti meg a jogosulatlan utánnyomtató vagy utánképző ellen, tehát ebbeli jogukat a *polgári törvénykezés utján* foganatosithatják (osztrák polgári törvénykönyv 1338. §.), s a nekik okozott kár értékének nagysága és sértett vagyoni érdekük (id quod interest) iránt a becslő eskü (iuramentum aestimatorium) letételéhez bocsátandók (osztrák polgári törvénykönyv 305. és 1331. §§-ok, és közönséges törvénykezési rendtartás — Allgemeine Gerichtsordnung — 214. §. litt. b); — de miután a jogosulatlan utánnyomtatótól vagy utánképzőtől büntetésként az utánnyomtatott vagy másképen mechanikailag utánképzett példányok és azok előállitására használt minden készletek és eszközök elkobozandók, tehát a *politikai hatóságok* részéröli eljárásnak is van helye, részint mert az emlitett utánnyomatás vagy utánképzés mások iparüzletének háboritásával jár, részint mert az 1825-ik évi julius hó 14-én 20,563. sz. a. kelt udvari rendelet az ebbeli panaszok körüli eljárással s azok elintézésével az első folyamodásu politikai hatóságokat bizta meg.

Az 1837-ik évi német szövetségi határozattal egyezőleg közzététetett Ausztriában egy 1841. évi május hó 15-én kelt udvari rendelettel [1]), az 1841. évi april hó 22-én létrejött azon német szövetségi határozat is, mely a zenészeti és szinművek belföldi szerzöit müveiknek jogosulatlan előadása ellen a német szövetség területén belöl megvédi, itt azonban bövebb vizsgálódás tárgya nem lehet, miután a jelen értekezés csakis az utánnyomtatás körüli törvényhozás rövid vázlatának volt szánva.

A mondottakból folyományként következik, miszerint a törvényhozás egyes államokban a sajtó jelentőségét s átalános jogosultságát belátta ugyan, de az mindeddig még sem emelkedhetett fel sem a magánéletben, sem a gyakorlati nemzetközi jogterén azon jogi álláspontra, melyre oly alapos, oly szent igényt tarthat, és mely igényt oly gyakran sértenek meg egyesek kárhozatos merényletei.

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. akad. nyilv. rendes jogtanártól.

[1]) Politische Gesetzsammlung 69. köt.

Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül.

(Folytatás.)

A köz- és magán-vádló és védöről.

Az inquisitorius vizsgálati rendszernél az első feljelentés azon feladvány volt, melyet a vizsgáló birónak akként kellett megfejtenie, hogy munkálata alapján az itélet kimondassék. — Másképen áll ez az esküdtszéki eljárásnál.

Itt az első feljelentésnek akként kell fogalmazva lenni, hogy a tény elősorolása mellett azon szempontok is kijeleltessenek, melyekre nézve a vizsgáló biró az adatokat azért szerezze meg, hogy azokat a vádló a vádláskor vádja megállapitása tekintetéből felhasználhassa.

Fennálló közfenyitő eljárásunknál vannak hivatalos közegek és jogtudósok is, a kik a tudomásokra jött körülményeket vagy nagy elővigyázatból, vagy más érdekből elhallgatják, azok kikutatását a vizsgáló birákra bizzák s utólagosan állnak elő, hogy a dolog nem ugy áll, mint a fáradságos vizsgálatból kiderült, hanem másként, mert ők már az első feljelentéskor ilyen meg amolyan adatok nyomában voltak, — miből természetesen sok zürzavar ered.

Mihelyt az esküdtszéki intézmény hazánkban általánosittatik, ez a vádlói intézmény szabályozását akként kivánja, hogy a közvádló a közbiztonsági közegekkel nemcsak közvetlen érintkezésben legyen, hanem azokkal a törvény korlátai közt rendelkezzék is.

A hivatalból üldözendő büntethető cselekvények tekintetéből e szerint szükséges, hogy a közvádló nemcsak törvénytudó, hanem egyuttal a rendöri és közbiztonsági intézmény főnöke is legyen, mert egyrészről csak igy juthat minden törvény ellenes mozzanatnak s az üldözendő tett fontos körülményeinek tudomására, melyek a vizsgálat által törvényesen megállapitandók, másrészről pedig csak törvénytudománya által birálhatja meg, valjon a tudomására jutott körülmények fontosok-e vagy sem?

A közvádló köteles legyen a sértettek és károsok

---

van a pénzforgásra. A javak árának magassága és a hitel könnyűsége határozó befolyással vannak ugyan a szükségelt pénzkészlet nagyságára, de ha a pénzkészlet a szükségleten fölül emelkedik, akkor a fölösleges összeget haszonhozólag szokás elhelyezni, történjék ez azután akár kölcsönadás utján, akár árujavak beszerzése által. Mindkét esetben fokozottabb vételvágy vagy kereset álland be, mely általánossá váland, s ennélfogva a javak árait is fokozandja, ha valamely üzleti ág pénzkészlete a tapasztalásszerüleg szükségelt összegen túl felülemelkedett. Ez igy fog tartani mindaddig, mig a felemelkedett árak a készpénz szaporodott összegével ismét egyensulyba jöttek, a mi önmagától érthelőleg a pénznek más üzleti ágak felé való forditása s más területek felé való elvonulása által — a melyek az ebbeli magasabb árakból szinte hasznot huznak — elősegittetni fog.

Miután ily módon mindenki a reá nézve fölösleges és magában véve nem gyümölcsöző pénzkészletet haszonhozólag elhelyezni iparkodik, maga a pénzszükségletnek bizonyos határok közötti hullámzása is eléggé egyforma és szabályszerű lesz, és miután ennek folytán az egész készpénzösszlet — ne hogy annak improductiv nyugvása által az illető kamatok veszendőbe menjenek — telhetőleg jövedelmező irányban fog felhasználtatni, természetesen azon további jelentékeny előny is el fog éretni, hogy egészben véve a készpénznek árujavak irányábani kinálata is aránylag változatlan és szilárd alakban fog feltünni, és árhullámzások vagy áringadozások ujabb forrásául a maga részéről szolgálni nem fog.

Ha tehát a pénzkészletnek szüksége általában véve minden egyesnek abbeli törekvése által igazodik, pénztára állását lehetőleg korlátozni s minél jobban megszorítani, — ugy az érczpénz mennyiségének szüksége egy bizonyos üzleti ágra s területre nézve különösen azon fizetések által határozódik meg, melyeket ez más területeknek általában teljesiteni tartozik, és merő nemzeti pénzjegyek által egyedül nem teljesithet. A forgalombani zavarok s fennakadások elkerülése végett ugyanis szükséges, miszerint az állam összes pénzszükségletének legalább aránylagosan oly valahányad része érczpénzből álljon, hogy a külfelé teljesitendő fizetések fedezésére papirpénz helyébe érczpénzt bármikor könnyen s felülfizetés (agio) nélkül szerezni lehessen. A papirpénzjegyeknek érczpénzrevaló mindenkori beválthatósága mellett ez arány önmagától fog fennmaradni, vagy ha esetlegesen megszavaztatott, önmagától fog ismét helyre állani. De ha valamely be nem váltható papirpénz az emlitett szoros szükségleten felül kényszer folyammal felruházva adatik ki, akkor egyidejüleg az illető papirpénz értéktelenitésének szükségkép be kell következnie. Mert a papirpénzösszegek nagyobb felhalmazása s az egyesek pénztárainak papirpénzből álló fölös készlete által emelkedik az árujavak iránti vételvágy vagy kereslet, a mi ismét a javak árainak felemelkedését vonja maga után; s ennek szükségképeni, s azért természetes eredménye lesz az árujavak kivitelének azok magasabb ára miatti csökkenése, ellenben a külföldi árujavak beszerzése miatti készpénzkivitelnek emelkedése, ez pedig mind addig tartand, mig az ennek folytán az ezüst pénzért beálló felülfizetés (agio), a mely ezen felül még a papirpénz iránti bizalmatlanság által is felcsigáztatik, amaz áremelkedést még túlszárnyalja, mi által azután a magas felülfizetés (agio) következtében természetesen megforditva jelentékeny nyomás lesz az árujavak behozatalára és mintegy jutalom azok kivételére észrevehető.

A mondottakból kimagyarázható azon az első pillanatra sajátszerűnek látszó tünemény is: miért fog a papirpénz jegyeknek a szükségletet jóval túlhaladó összegbeni kiadása mellett — a miről az agio létele a legszólóbb bizonyitékot nyujtja — időszakonként mégis hiány mutatkozni forgalmi eszközökben és valódi pénzszükség beállani.

**

érdekét is pontosan képviselni, de a vizsgálat lefolyása körül a magánvádlónak kevesebb joga nem lehet, mint a közvádlónak, mert habár a tény hivatalból üldözendő, ritka eset az, hogy a törvény ellenes tett által bizonyos magán egyének jogai ne sértettek volna, s igy nagyon kivánatos, hogy a vádlás monopoliuma megszünjék, s a köz- és magánvádlás együttes közreműködésre törvényesittessék, a közvádlóknak csak annyi szabadság lévén felhagyandó, hogy a tisztán magánügyeknek törvényesen nyilvánitott ügyekbe ne avatkozzanak s ezek elintézését ne gátolhassák.

Számtalan esetekben a büntettek csak azért nem lettek kideritve, mert a tiszti ügyészek emberek valának, s ujat nem mondok, ha egyenesen kimondom, hogy a tiszti ügyészség bizonyos nem dicséretes kereset módnak tartatik, holott, ha a vádlás magánosok által is eszközöltethetnék, kevesebb büntethető cselekvény maradna büntetlenül.

Ellenszerül azonban a polgárok méltánytalan zaklatásai s a vizsgálatnak semmis körülményekre kiterjesztése iránti kérelmek ellen a vizsgáló biró határozata s az ez elleni felsőbb birósági határozat lehetne, miáltal a vádlók a feljelentés előidézett törvényes szempontok kijelölésénél, nézeteiket törvényesen indokolni kötelezteténének.

Minden vádlás védelemre vár, hogy alapos itélet keletkezzék.

Vannak azonban, a kik a vizsgálat folyamában a védelmet majdnem egészen kirekeszteni kivánnák.

Igaz ugyan, hogy a vizsgálat folyama alatt megengedett ügyvedi furfangosság sokat hiusithat meg, de a törvényesen megszabandó védői beavatkozás nem mellőzhető, különösen nem mellőzhető, hogy a védő a befejezett vizsgálatot meg ne tekinthesse, s a védelemre szolgáló adatok kinyomozását ne kérhesse, mi felett, ha kérelme törvényesen indokolva nincsen, határozat hozandó s a büntetés elodázásának határ szabandó lenne.

Mily nyomorult lábon áll a közvédőség nálunk mindenki tudja.

Az emberek a birói elfogultságot ut n utfélén kürtölik, a jogtudósok az informatiókat kárhoztatják, de a kozvádlótól azt kivánják, hogy ő egy személyben pro et contra allegáljon.

Hogy ez lélektan elleni és számtalan visszaélésre pro et contra szolgáltat alkalmat, csak az nem állithatja, a ki beatus az ily negotiis procul volt, a ki nem tudja, hogy a szegények ügyvédei soha semmit sem tettek, s a ki a szegény becsületes embert az ármányok folytán a vizsgálati fogságokbani elsenyvedni nem látta.

Ha a közvádló rendes fizetéssel ellátott köztisztviselő az emberi jog érzete, az alkotmányos polgár jogai és a nemzet gazdászat követelik, hogy a közvédő is szabad és önálló tisztviselő legyen, kinek oly joga és kötelessége legyen a védelemre, mint a közvádlónak a vádlásra, de ez sem álljon a magánvédő utjában.

Általában egy államnak sem szabad megfelejtkezni az e czikk sorozat folytán kitüntetett jogelvek gyakorlati fontosságáról, a bünvizsgálat czéljáról s a bünvizsgáló biró feladatáról

A ki pedig az eskütszéki intézmény szellemét felfogta, az egyoldaluságot ennek közvetlenségénél sem tarthatja türhetőnek, s át fogja látni, hogy az esküdtszékek általánositásakor a közvédőség a jelen állapotban nem maradhat.

(Folyt. köv.)

KACZIÁNY,
a pesti esküdtszéki sajtóbiróság vizsgálóbirája.

Tulterhelt ingatlannak a jelzálogok alóli felszabaditása.

Nem ritkán fordul elő azon eset, hogy valaki ingatlant akar venni és ezért aránylag magas árt is ajánlana, de a vétel lehetetlen, mert fennálló jogszabályaink értelmében a vevő az összes bejegyzett terheket tartozik átvállalni, azok pedig sokszor a birtoknak lehető legmagasabb árát tulhaladják, és igy a szabadkézbőli vétel tulterhelt fekvőségeknél általában ki van zárva. Be kell tehát várni azon időpontot, mig valamely bejegyzett

---

Az eleinte fölös papirpénz, a melynek pénztárábani improductiv fennhagyására valóba még sokkal kevésbbé lesz oka valakinek mint a készpénznek, s melyen tehát mindenki túl tenni kiván, az árujavak és szolgálattételek árait emelni fogja mindaddig, mig az árak és az érczpénzkészletnek összege közt ismét az előbbi egyensuly helyre fog állani, vagy más szavakkal: mig a papirpénz értéktelenitése által a forgalomban levő összes papirpénzmennyiség realis értéke ismét azon régi állapotra olvadt le, mely az átlagos valódi pénzszükségletnek megfelel.

Ha ez utóbbi bármily körülmények folytán fölemelkedik, akkor a forgalomban álló pénzjegyek fölösleges mennyisége mellett is, annál könnyebben fog pénzhiány érezhetővé válni, a mennyiben az érczpénznek a külföld területéről remélhető beszivárgásától várható orvoslása e bajnak az állam belső pénzlábviszonyainál fogva felette meg van nehezitve, vagy lehetlenné is van téve.

Ugyanez eredmény áll be ott, hol a pénzláb helyreállitása okából a szükségleten felül kibocsátott papirpénzmennyiség ismét leszállittatni kezd, — e leszállitás nyomást gyakorol a pénzvásárra, a pénzszükséglet anélkül, hogy magában véve fokozódnék, a leszállitott papirpénzösszlet által többé tökéletesen kielégittetni nem fog, s e pénzhiány következetesen a javak árát le fogja nyomni, más szavakkal: a papirpenz értéktelenitését kisebb-nagyobb mértékben be fogja szüntetni, és pedig oly mértékben s mindaddig, mig a leszállt árak a leszállitott készpénzöszlettel ismét egyensulyba jöttek.

E processusnak a papirpénzmennyiség folytatólagos leszállitásával addig kell tartania, mig a pénzjegyek a nemes érczczel ismét az *al pari* folyamot elérték, tehát a kibocsájtott papirpénzösszeg azon mértékre vagy álláspontra lesz visszavezetve, hogy a nemes érznek a forgalomban papirpénz általi helyettesitése ez utóbbinak értéktelenitése nélkül eszközölhető legyen.

Innen következik: hogy egy oly országban, hol a kényszer folyam mellett papirpénz jóval a valódi szükségleten fölül bocsájtatott ki, s e miatt annak értékcsökkenése állott be, a pénzlább helyreállitása az árakra és a pénzvásárrai nyomás nélkül, kisebb-nagyobb mérvben érezhető pénzszükséglet nélkül, lehetlenné vált, s hogy ennélfogva eszélytelen eljárás az, ha a pénzlább helyreállitása körül ily nyomás között, a papirpénz kibocsátásábani ujabb bőkezűség által vél az állam e nyomástól megszabadulhatni, a nélkül, hogy egyuttal a kitüzött czélt is el ne tévessze.

A bankjegyek lényegének elfajulását előtüntető ez eltérést tekintettel viszonyainkra nem tartottuk fölöslegesnek.

A jegybankok sajátszerű lényeges czélja mint emlitettük kettős és vagy a pénzforgalomra, vagy a hitelre irányult. Az első czél lényegét, természetét és kiterjedését közelebbről fejtegettük, s egyuttal azon veszélyekre vagy hátrányokra is utaltunk, melyek a pénzforgásra nézve bekövetkeznek, ha a bankjegyek lényege azon természetes határokon átcsap, melyeken belül azok egyedülképesek a nemes érczeket a forgalomban haszonnal helyettesiteni.

A második czél tekintetéből a jegybankok nagy jelentőségű feladata nem egyébb mint: a hitelt a körülményekhez s a szükséglethez mért fokban biztositani s fenntartani, annak egyuttal bizonyos szabályosságot s állandóságot tulajdonitani, és a hitelezést felette terhelő feltételektől vagy megszoritásoktól menten tartani.

De általában véve csakis a bankjegyek kibocsátásában fogják a bankok a hitel azon ruganyosságát felelni, a melynek rendelkezésükre állania kell, hogy a fontos feladatukat megoldhassák.

E tárgyról más alkalommal.

jelzálogos hitelező végrehajtási árverésért folyamodik, mely esetben azután az ingatlan talán potom árért adatik el.

A fekvőségnek oly birtokosa, ki azt netalán vigyázatlanságból tulterhelt állapotban vette át, noha az adósságokról csupán ezen ingatlannal tartozik felelni és személyileg lekötelezve nincsen, az ilyen reá nézve csak teherrel járó birtokkal folytonosan tartozik vesződni, és nincsen módjában a reá nézve terhes birtoktól szabadulhatni.

A tárgyalás alatt lévő perrendtartási törvényjavaslat 355. §-ában a tulajdonosnak megengedtetik, hogy ha javai telekkönyvi bekeblezésekkel vagy betáblázásokkal terhelvék, az illetékes telekkönyvi bíróságnál, ingatlanának birói árvereztetését kérheti, mely azután a végrehajtási árverésről szóló fejezet szabályai szerint lenne foganatositandó.

Ezen javaslat, mind hallom, az országgyülési bizottmányban megbukott, mert ily intézkedés az anyagi jogban találná illető helyét.

Ezen nézet tagadhatlanul helyes és minthogy a szaklapok feladata a codificatióhoz szükséges anyagot elökésziteni, a máshol érvényben lévő jogintézményeket a nagy közönséggel megismertetni és eszmecserére alkalmat szolgáltatni, arra nézve, valjon az ily intézmény honositása kivánatos e vagy nem, — nem tekintem felesleges munkának *a franczia törvényhozásban elfogadott azon eljárást* emliteni, *mely szerint terhelt ingatlanok a bejegyzett jelzálogok alól felszabadithatók (Mode de purger les proprietés des hypotheques.)*

Ezen eljárást egyedül a franczia és vele rokon törvényhozásokban találjuk fel. Származik az a szokásjogból (droit de coutume). A regi szokásjog és a tartományijog által a „deguerpissement" hozatott be, melyről Loyseau hires munkáját irta [1]), és mely abban állott, hogy a vevő feljogosittatott a telki járadékkal (rente fonciére) terhelt ingatlanát, bizonyos formaságok teljesitése mellett, elhagyni.

A franczia köztársaság VII. évében brumaire hó 11. hozott jelzálogi törvény 30., 31., 32., 33. és 34. czikkeiben a vevő feljogosittatott, hogy azon esetre, ha a szerződésileg meghatározott vételár az összes jelzálogi terhek kielégitésére elégtelen, avégett hogy az összes terhek viselésétől szabaduljon, a vételtől számitandó egy hó alatt az összes hitelezőket: 1. a vételi szerződésről, 2. az általa nyert tulajdonjogi átiratásról és 3. a teherállapotról azon nyilatkozattal értesithesse, miszerint az összes már lejárt és még lejárandó terheket azon idő szerint fizetendi ki, midőn azok fizetendők, de csupán az ajánlott vételár erejeig. Az ily módon értesitett hitelező az értesités utáni egy hónap alatt az ingatlannak nyilvános árverésen leendő eladását kivánhatja, ha egyuttal a vételárt az ajánlott áron felül egy huszadrészszel magasabra felvinni igéri. Ha azonban egy hitelező sem kivánja az ily feltételek mellett az árverést, az ingatlannak ára a vevő által ajánlott összeggel megállapitatik és a vevő csupán ezen vételár erejéig felel a terhekért.

Ezen főelvek a code civilnek 2183—2188. czikkeibe is foglaltattak oly módositással azonban, hogy a hitelezőknek abbeli szándékok kijelentésére, miszerint az ingatlant elárvereztetni kivánják, hosszabb határidő engedtetik; továbbá, hogy ily hitelező az ingatlanért egy tizedrészszel többet tartozik ujánlani és ezért ovadékot adni, és végre, hogy ha ily árverési kérelem kellő időalatt be nem adatott, a vevő az összes terheket az általa ajánlott vételár erejéig azonnal tartozik kielégiteni.

Ezek rövid alapvonalai a franczia eljárásnak, mely szerint tulterhelt ingatlan a rajta lévő jelzálogok alól feloldható. Valjon ily eljárás nálunk leendő behozatala czélszerü volna-e? Erre röviden felelek.

Tagadhatlan, hogy a jelzálogos hitelező többet nem kivánhat, mint, hogy a neki lekötött ingatlannak eladási árából, saját rangsorozatában elégitessék ki. Csak az időpont, mikor eszközöltessék az ingatlannak áruba bocsátása, az, mi aggodalmat költhet.

A római jogból átvett és nálunk divatozó jelzálogi rendszer szerint azon időpont meghatározása, mikor eszközöltessék a jelzálog értékesitése, egyedül a hitelező hatalmába helyeztetik. Ő addig várhat a jelzálog árverésével a meddig azt jónak találja, noha követelése talán már régen is lejárt. Ha más hitelező folyamodik árverésért a „jus offerendi"-t gyakorolván, követelését beválthatja és megint várhat. A hitelező tehát tulterhelt fekvőségeknél is, a jelenlegi rendszer szerint eléggé van biztositva az ellen, hogy alkalmatlan időben történendő olcsó eladás által ne károsittassék. De a tulajdonos nincsen védve ily eshetőség ellen. Talán épen akkor, midőn kellő ár mellett vevő ajánlkozik, az eladás a hitelezők makacsságán szenved hajótörést, és midőn a viszonyok kedvezőtlenebbek, az egyik vagy másik hitelező árverésért folyamodik. Ily veszély ellen nem marad azután a birtokosnak, ki álhitelezőkkel nem akar bünös játékot üzni, más módja, mint az alaptalan felfolyamodások és igények eszközéhez nyulni, és ily uton az elrendelt árverést jobb időre halasztani. De ezen az igazságszolgáltatás szent feladatával ellenkező mentőszer az uj perrend által hihetőleg rövid idő mulva lehetetlenné fog tétetni.

Kivánatosnak tekintem tehát a tulterhelt ingatlanok tulajdonosai és a közforgalom érdekében, a franczia eljárásnak módositott alakbani honositását.

Az ajánlható módositásokra nézve vagy azt lehetne kimondani, hogy a tulajdonos maga kérheti betáblázásokkal terhelt ingatlanának elárvereztetését, és ha előnyes feltételeket ajánló vevőre talált, avval ugy szerződhetik, hogy ez a kitüzendő árveréskor bizonyos előre meghatározott árig tartozik árverezni. Vagy pedig a francziához hasonló eljárást lehetne behozni, mely szerint a vevő szerződésének tartalmát, melyben az egész vételárt azonnal, vagy legalább három hó alatt készpénzben tartozik ajánlani, a hitelezőkkel közölje, és ezek azután egy hónap alatt vagy az árverést kérni vagy az ajánlott vételárral megelégedni tartoznának. Az árverést azonban csak ugy kérhetnék, ha birtositékot adnak az iránt, hogy az ingatlan árát legalább a vevő által ajánlott vételárig hozzászámitva a költségeket is, felrugtatják. Ha ily nyilatkozat a meghatározott idő alatt nem tétetnék, a vevő jogositva lenne a hitelezőket az ajánlott ár erejéig kifizetni a többi kielégitést nem nyert terheket pedig kitörültetni.

Ebbeli nézeteimet azonban nem tartom csalhatatlanoknak és ezen kérdést csak azért penditettem meg, hogy nálamnál tapasztaltabb jogtudósok szólhassanak hozzá, mely eszmecsere jövendő codificatiónkra nézve csak üdvös befolyással lehet.

Dr. SCHNIERER GYULA,
egyet. mag. tanár.

[1]) Loyseau: Traité du deguerpissement.

Valami a statisztikai kimutatásokról.

A büntetések nagyságának törvénybeni meghatározásánál fő figyelmet érdemel azoknak, a büntetteknek elkövetésére vonatkozó, eddigi hatása; mert ha a tapasztalás azt tanusitja, hogy *enyhébb büntetések* mellett a büntettek ha nem kevesbülnek is, de nemis szaporodnak, akkor a törvényhozásnak nincsen oka, a gyakorlatban levő enyhébb büntetéseket szigorusitani, minthogy ez a közbiztonság fentartására nem mutatkozik szükségesnek.

Magyarországban a megállapitott törvényes gyakorlat szerint enyhébb *büntetési rendszer* alkalmaztatik, mint a több évig érvényben volt osztrák büntető törvények szerint. Hogy tehát a magyar törvényhozásra nézve ama igen fontos kérdésre megfelelhessünk: vajjon a közbiztonság fentartása tekintetéből meglehet-e továbbra is az enyhébb magyar törvényes gyakorlat mellett maradni, vagy pedig talán szükséges volna e tekintetből a *büntetéseket* általában, vagy az osztrák büntető törvények szerint *szigoritani?* igen czélszerű volna birni *statisztikai adatokkal* az osztrák büntető törvényeknek és a magyar törvényes gyakorlatnak uralma alatti időszakból az iránt, hogy bizonyos büntettek *mily foku* büntetéssel voltak az osztrák büntető törvény és vannak jelenleg a magyar törvényes gyakorlat szerint büntetve, és e büntetések alkalmazása mellett mily számmal jöttek azok elő előbb és most? volt-e a büntetéseknek, különösen pedig az enyhébb magyar gyakorlati időszakban a *bűntettről tartóztató* elegendő hatásuk, különösen mily számban jöttek elő a bünbe *visszaesők?*

Ha emez adatoknak összehasonlitásából az tünnék ki, hogy az enyhébb magyar gyakorlat szerinti büntetések mellett sem jöttek a büntettek nagyobb számban elő, mint a szigorúbb osztrák törvények uralma alatt; akkor elegendő ok volna ez, az enyhébb magyar gyakorlat szerinti *enyhébb büntetések mellett* megmaradni, és a büntető törvénykönyvben megállapitandó büntetéseket ezekhez arányzottan kiszabni, ha pedig az emlitett összehasonlitásból az ellenkező világlanék ki, akkor a büntettek nagyobb vagy kisebb számára befolyással biró többi mozzanatoknak ugyanazonossága mellett, a törvényhozó *indittatva* érezhetné magát a magyar gyakorlat szerinti enyhébb büntetéseket szigoritani.

Hogy azonban a büntető *statisztikai adatoknak* összehasonlitása alapos eredményre vezethessen, nem csak a büntetéseknek nemét, s nagyságát, és az illető büntettnek faját egyedül, hanem a büntetés mértékének megszabásánál befolyással biró anyagi és alaki minden *mozzanatokat* is figyelembe kellene venni; mert csak e szerint lehetne némi biztonsággal meghatározni azt, vajjon a büntetések melyik büntetési rendszerben enyhébbek, vagy szigorúbbak. Például: ha mind tárgyilag, mind alanyilag egyenlő fokú büntettek különféle büntető törvények szerint egy esetben szigorúbban, a másikban enyhébben büntettetnek, akkor a *különböző büntetési* rendszerek, okai a büntetések különféleségének is; ha pedig a különböző büntető törvények szerint különféle fokozatu büntettek egy esetben szigorubban, a másikban enyhébben büntettetnek, ebből a büntetési rendszereknek különbségére következtetni még nem lehet, mert hihetőleg az utóbbi esetben ugyanaz történt volna a büntetteknek különböző nagysága szerint ugyanegy büntető törvénynek alkalmazása mellett is.

Ezek folytán tehát csak akkor hozhatunk *biztos itéletet* arról, vajjon melyik büntetési rendszer szigoruabb vagy enyhébb; ha tudjuk egyszersmind azt is, hogy az illető büntettek mily nagyságuak voltak magukban véve, s egymással összehasonlitva; t. i. egyenlő vagy különböző fokúak-e? — Ez a szokásban levő büntető *statisztikai adatokból*, hol csak a holt számok diszlenek, nem tudhatni, és ezek szerint mindig kétség marad fen aziránt, vajjon *például:* a kétféle büntető törvény szerint kiszabott 1 vagy 2 évi börtön mindkét esetben ugyanegy vagy különféle nagyságu büntett ellen szabatott-e? vajjon a két évi börtönnel sujtott büntett itt, nem nagyobb foku beszámitásu-e, mint a három évi börtönnel fenyitett ott.

A magyar törvényes gyakorlat szerint használt büntetéseket illetőleg e tekintetből igen üdvös munkát lehetne végezni amaz *itéleteknek fonalán*, melyeket Trattner Károlyi nyomdája a magyar törvények visszaállitása után 1861-ik és 1862-ik évben közlött. Ez itéletek közt t. i. közölve vannak mindama büntető itéletek, melyek felebbezés folytán a kir. *itélő és hétszemélyes* táblánál hozattak; a melyekből kitünik az is, vajjon az alsóbb birósági itéletek helybenhagyattak, vagy szigoruabbra enyhébbre változtattak-e? Minők voltak az illető büntettel kapcsolt sulyositó vagy enyhitő körülmények; tehát *mily fokuak* voltak az illető büntettek? azt az első birósági itéletekből, kapcsolatban a kir. itélő vagy hétszemélyes táblai itéletekkel, vagy pedig ha azok hiányoznának, a kir. itélő táblánál készitett perkivonatokból lehetne megtudni.

A munka készitésénél következő képen lehetne eljárni: a büntetteket *fajok* szerint felosztani, minden egyes esetnél röviden az enyhitő és sulyositó körülményeket megemliteni, és ezután az első, második, vagy harmadik birósági itéletben kimondott büntetést följegyezni. Különös figyelemmel kellene lenni, és a mennyiben az az iratokból kitetszik megjegyezni, vajjon a bünös már előbb *büntetve volt-e,* miért és mily büntetéssel, — vagy sem.

Próbául előlegesen egy büntettet kellene felvenni, például: *lopást,* vagy *emberölést* ennek fajaival, mint: gyilkosság, agyonütés, gyermekgyilkosság, sat. — A *lopásnál* mint fő mozzanatok figyelembe volnának veendők: az összeg, zárt vagy nem zárt helyen, mezőn, legelőn, éjjel, nappal, magányossan vagy társaságban, betöréssel, felnyitással, kiásással vagy más erőszakkal kapcsoltan vitetett-e végbe, fegyverrel ellátva, vagy anélkül sat. — Az *emberölésnél*, mint a betudást módositó körülmények volnának feljegyzendők, vajjon az szándékosan, előre megfontolva, készülve, vagy rögtön, felhevülés, ingerlés közben, korcsmában szeszesital és vita közt, nyilvánosan, titkon, orozva, magányossan vagy társaságban, mily eszközzel, kinzással vagy a nélkül, vagy vigyázatlanságból vitetett-e végbe?

Az igy elkészitett kimutatást összehasonlitván az *osztrák* törvények uralma alatt készült, és nyomtatásban is megjelent kimutatásokkal; látni lehetne [1]) a különbséget az akkor és ujabban hozott itéletek és kiszabott büntetések között, és lehetne azt a mennyiben mégis az osztrák kimutatások hiányossága megengedi azt, némileg következést vonni arra nézve, vajjon az akkori, vagy ujabbi büntetési rendszer enyhébb, vagy szigoruabb-e? Lehetne továbbá az iránt is útmutatást nyerni, vajjon a közbiztonság végett *czélszerű és szükséges* volna-e a jelenleg használtatni szokott büntetéseket szigoritani, vagy pedig meglehet-e tovább is az enyhébb büntetési rendszer mellett maradni, s e szerint kellene osztán a törvényhozásnak a büntető törvény készitésénél eljárni.

A statistikai kimutatásokat illetőleg e helyütt röviden amaz *óhajtásunkat* kivánjuk nyilvánitani, miszerint azok akként készittessenek, hogy azokból az állam jelen akár jó, akár hiányos állapotának *okai is* megismerhetők legyenek; mert a statistikai kimutatások csak ily módon felelhetnek meg *magasbb rendeltetésöknek*, mi nem csupán az, hogy az államban működő különféle mozzanatok mikénti hatásának eredményét számokban kimutassák, hanem kimutassák egyszersmind azt is, hogy e mozzanatok *miként hatnak* az államban egymásra, és miként idéznek elő az államra nézve jó vagy káros hatást, csak igy lehet a statistikai kimutatásoknak az államban *gya-*

[1]) L. Darstellung der Ergebnisse der Strafrechtspflege des österr. Kaiserstaates. Wien 1857. — Statistisches Jahrbuch der österr. Monarchie. Wien 1865. Statistisches Handbüchlein für die österr. Monarchie. Von Carl Frh. v. Czörnig. Wien. 1861.

korlati hasznuk és becsük: ily uton és módon a *törvényhozásnak* ugy mint a *kormánynak* okot és alkalmat nyujtván az államban mutatkozó hiányoknak nem csak mellőzésére, hanem jobb és czélszerübb állapotoknak előidézésére is.

Például: mily üdvös volna az egyes *büntetteknél* nemcsak azoknak számát, szaporodását vagy kevesbedését, hanem azt is kimutatni, mi oka, hogy átalában ily büntettek előjönnek; mi oka annak, hogy azok szaporodnak, vagy kevesbülnek. A *büntetéseknél* nemcsak azt jó tudni, hogy *például*, hány halál, vagy holtiglani, vagy 10—20 évig tartó börtönbüntetés szabatott, hanem igen üdvös volna tudni azt is, hogy a kiszabott büntetéseknek a közbiztonságra nézve *mily hatásuk* volt, vajjon azok e tekintetből czélszerüeknek, vagy szükségeseknek mutatkoztak-e vagy talán enyhitendők szigoritandók volnának és mi okból? sat.

Hogy az *ily irányban* készitett statisztikai kimutatások sokkal hasznosabbak volnának, mint a jelenleg készitetni szokottak, tagadni alig fogja valaki. Igaz, hogy ily kimutatások nagyobb szorgalmat fáradságot igényelnek, de az üdvös eredmény ezeket böven jutalmazná.

CSACSKÓ IMRE.

Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról.

(Folytatás.)

A volt *német szövetségi államokban* a 1848-ki majnai frankfurti nemzetgyülés az egész Némethonra nézve egyenlő házassági törvényt szándékozott hozni. Az alaptörvényekben kimondotta a vallás felekezetek teljes szabadságát. — A házasságkötésnek formájára nézve a házasságnak polgári érvényességét annak polgári megkötésétől tette függővé; csak ennek megtörténte után adott helyett a vallási egybeadásnak. A vallás különbségi akadályt a házasságban megszüntette; és kimondotta, hogy a polgári állapotróli könyvek polgári hatóságok által fognak vezettetni.

E törvény kihirdetése után a polgári házasságokról vezetendő könyveknek, lajstromoknak kik által, mily módon, valamint a polgári házasságok kötése körüli közbenjárásra megkivántató polgári hatóságok iránt tett inditvány elvettetett, azon okbél, mivel ez egy uj házassági törvényt tenne szükségessé.

Az imént emlitett birodalmi törvények, állami alapjogok 1851-ben augusztusban eltöröltetvén, a kimondott polgári házasságnak alkotmányszerü életbeléptetése az egyes államokra maradt.

Mennyire mentek az egyes államok e feladat meg oldásában? azt alább fogjuk látni.

Starhemburg és Oberhessen előbb a veszphaliai királysághoz tartozott, utóbb hesseni nagyherczegségi tartományokban 1845-ban tekintettel a vegyes, és a dissidensek közötti házasságokra az u. n. szükségbőli polgári házasság szándékoltatott behozatni; ha t. i. az illető lelkész az összeadást a polgári törvényből vagy közigazgatási rendszabályokból nem igazolható oknál fogva megtagadta; — de e kisérlet sikerre nem vezetett, mivel el nem fogadtatott.

Kurhessenben az 1848. oct. 29-ki törvény a vallásszabadságát kimondotta, és a polgári házasságot is életbeléptette oly kikötéssel: hogy az egyházi összeadást csak a már polgárilag megkötött házasságról szóló bizonyitvány alapján történhessék. De 1853-ban a polgári házasság a két keresztény vallás felekezetre nézve megszüntetett és az illető egyházi mód visszahelyeztetett; a polgári mód egyedül a dissidensekre és a zsidókra nézve hagyatván fenn. Történik az előre bocsátott kihirdetés után a rokonok és négy tanu jelenlétében városokban a magistratus, városokon kivül pedig a kerületi kir. tisztviselő előtt. A jegyesek eskü alatt nyilatkoznak, hogy házasságra lépnek; jegyzőkönyv vétetik fel; a felek és tanuk által aláiratik, és a hatóság illetőleg a ker. tisztviselő a törvény nevében a házasságot megkötöttnek kimondja. — Az előbbi tehát obligativ polgári házasság volt, ez pedig szükségbőlinek tekintendő.

Braunschweigban az 1848-ki törvény a zsidók és keresztények közti házassági tilalmat megszüntette; és csak a zsidó és keresztény közti házasságokra nézve a polgári módot rendelte ép oly eljárással, mint fennebb Kurhessennél láttuk.

Anhalt-Dessau 1848 ban szintén eltörölte a vallás-különbségi akadályt; és 1849-ben kimondotta, hogy a polgári házasság obligativ, és csak az igy történt megkötés után lehet helye a vallási szertartásnak. De 1851-ben visszalépett, és az egyházi formát visszaállitotta, a polgárit csak olyanok számára hagyván fenn, és mindenkor országfejedelmi engedélyhez kötve, kiknek egybekelése ellen egyházi akadály forog fenn. — Tehát szükségbőli polgári házasság.

Hessen-Hamburgban az 1848-ki törvény szerint, és Schwarzburg Sondershausenben 1849. óta a keresztény és nem keresztény közti házasságokra nézve a polgári forma, vagy is az u. n. szükségbőli polgári házasság fogadtatott el.

Frankfurt (majnai) 1850. nov. 19-én hozott törvény által az obligativ polgári házasságot fogadta el; a házasság érvényessége annak polgári megkötéséből feltételeztetik; az egyházi összeadás csak ezután mehet végbe. A megkötött házasság lajstromba vezettetik, azon u. n. Standenbuchführer által, a ki előtt megköttetett.

Hamburgban a vallás felekezeti szertartások szerint kötni kellett házasságokat legelőbb is háttérbe szoritotta az 1851-ki törvény, mely szerint a zsidók és keresztények közti házasság megengedtetett, mi uj formát tett szükségessé; az ily házasságok kötése a polgári hatóságok elébe utasittatott. Azonban 1861-ben a vallási mellett a polgári házasság is megengedtetett, (tehát facultativ), ha a házasságnak a fennálló házasságijog, és egyébb arra vonatkozó rendeletek szerint semmi akadály ellent nem áll. A vallási formát utólagosan igénybe venni lehet.

Lübeckben azon esetekben, ha a keresztény vagy zsidó szertartás szerinti összeadás a felek által nem kivántatik, vagy helye nem lehet a házasság a Stadt- vagy Landamt előtt köttetik meg, az 1852. april törvény alapján. — Szertartásai ugyanazok, melyek Kurhessenben fennebb. Tehát szükségbőli polg. házasság.

Anhalt-Bernburgban 1851-ben hasonlóan az uj vallás felekezetüek közti házasságokra nézve a polgári mód fogadtatott el.

Oldenburgban az 1855-ki május 31-ki törvény által a facultativ polgári házasság hozatott be. Az emlitett törvény előrebocsátja: hogy a házasságnak az állam által bevett vallás felekezetek szabályai szerinti egyházi megkötése, mint a házasságra lépésnek polgárilag is érvényes módja fenntartatik.

De a 2. §-ban ez áll:

Ezenkivül minden államtörvényileg megengedett házasság a polgári hatóságok előtt is a törvényben elészabott módon polgárilag érvényesen mint polgári házasság megköttethetik. Megjegyzendő, hogy a vallás különbségi akadály megszüntetett és Oldenburg különben 1849-ben az u. n. német Grundrechteket elfogadta, és azok szerint indult. — A megengedett polgári házasság által azonban a házasságnak egyházi megkötése, valamint ennek feltételei és következményei nem érintetnek.

Würtembergben az 1855. máj. 1. kelt törvény szerint a szükségbőli polgári házasság léptetett be.

Előrebocsáttatik az idézett törvény 1. czikkében: hogy a keresztények közti házasság polgárilag érvényes legyen, erre *rendszerint* az állam részéről testületnek elismert vallási társulat papja általi összeadás szükségeltetik. Ha a jegyesek vallása különböző, egyik vagy másiknak lelkésze által adhatók össze.

2. cz. *Kivételkint* azonban a házasság, ha csak az államtörvényhozása által előirt akadály ellent nem áll — polgári hatóság előtt is megköttethetik:

a) ha a jegyesek bizonyitják, hogy ők minden lelkészt, ki az 1. cz. szerint az összeadásra nézve illető, siker nélkül hivtak volt fel az egyházi kihirdetésre; és ha a kihirdetésnek a fennálló szabályok szerint két egyházban kellett volna történnie, és az egyik egyház papja által megengedtetett, de a másik által megtagadtatott, akkor az első általi kihirdetés is elégséges.

b) Ha a jegyesek, vagy azok egyike az állam által testületnek el nem ismert vallási társulathoz tartozik.

Badenban a polgári házasság I. Napoleon kora óta fennáll, de csak facultativ irányban. E szerint a zsidó kereszténynyel polgári házasságra léphet.

1860-ban kimondatott elvül az „szabad egyház a szabad államban," ennélfogva a polgári házasság kötelező jellege sürgettetik; de máig eredmény nélkül.

A volt *hanoverai királyságban* 1850-ben inditványba hozatott a második kamarában a polgári házasság behozatala, de az inditvány elvettetett.

Nassauban 1863. julius 19-ke óta megengedtetett a polgári házasság oly vallás felekezetüeknek, — melyeknek papjaik vagy elöljáróik a polgárilag érvényes házassági összeadásra feljogositva nincsenek — egymás közt vagy más vallásuakkal. Mint szükségbőli polg. házasságot sürgette mindkét kamara az evangelikusokra és katholikusokra nézve is, de a kormány bele nem egyezett.

Góthában az 1863. julius 2-ki törvény megengedte azoknak, kik sem a protestans, sem a katholika egyházhoz nem tartoznak, a polgári házasságot, és annak egyébb peres ügyeken kivüli ügyletekkénti bejegyzését.

A *genfi kantonban* majd a franczia törvény, majd azon részében, mely a turini szerződés által Savojától elválasztatott, és Genfhez csatoltatva, az 1824. január 24-ki törvény szerint, az egyházi törvények szerint az illető lelkész előtt köttetett a házasság. De 1861-ben ez megszüntetett, és az egész kantonban a polgári házasság obligativ formában behozatott.

Tessinben az 1850-ki törvény szerint vegyes házasságoknál a kihirdetés valamint a házasság megkötése történhetett, ugy az egyházi valamint a világi hatóságok előtt. De az 1855-ki törvény a polgári módot irja elő, és 500 frt. büntetés alatt tiltja az egyházi összeadást a polgári előtt. És 1862-ki szövetségi törvényszerint a vegyes házasságok a polgári biró elébe tartoznak.

Vaadt kanton 1835-ki törvénye szerint, kik az egyházban nem akarnak házasságra lépni, tehetik azt bármelyik fél békebirója előtt; az eszközli a kihirdetést, a felek előtte két tanuval megjelennek, figyelmezteti őket a házasság fontosságára és viszonos kötelmeikre, a házasságot megkötöttnek kimondja, a lajstromba bevezeti, de ezen felül még az illető lelkész könyvébe is bevezettetik.

Neuenburg cantonban mely nagy részben a reformata vallást követi, már 1848-ban sürgettetett a polgári házasság, még végre hosszas küzdelmek után a franczia törvény szellemében 1852. február 1-sö napján életbeléptetett.

Zürich kantonban az 1853-ki polgári codex 110. §-a következőleg intézkedik:

„Ha a jegyesek a járási törvényszék elnöke előtt jegyzőkönyvileg kijelentik, hogy ők ugyan valódi házasságra lépni akarnak, de komoly vallási okokból az egyházi összeadást igénybe nem vehetik, a törvényszéki elnök elrendeli a szabályszerü közhirré tételt, mely a kihirdetés helyét pótolja. Ha a házasságot különben egyébb akadályok nem gátolják: az a házasságra lépési szándéknak a járási törvényszék előtti ünnepélyes kijelentése által köttetik meg. A járási törvényszék elnökének gondja lészen, hogy az ily házasságok mind a jegyesek illető községének plébániai könyvébe feljegyeztessenek, mind pedig a jegyesek lakhelyének községi tanácsa értesittessék."

A különböző vallás felekezetekhez tartozó jegyesekre nézve pedig a 106. §. azt mondja:

„Ha a jegyesek különböző vallás felekezethez tartoznak: azok összeadása bármelyikök papja által történhetik."

E törvény azonban csak a katholikus és protestansok közti házasságokra vonatkozik. Kereszténynek zsidóvali házasságáról a törvény, mint indokai tanusitják, említést sem tesz, azért, mert a valláskülönbség ez esetben oly nagy, hogy a házassági együttéletre nézve igen nagy mérvben aggályt gerjesztőnek jelentkezik. Ezen aggály azonban ily esetnek valószinütlensége miatt nem találtatott oly jelentékenynek, hogy az iránt a törvény tüzetesen intézkedjék.

Az elől idézett 110. §. tehát nem a keresztények és nem keresztények közti házasságra céloz, hanem és csupán oly vallási szakadásokra, kik az egyházi közönségből kiváltak, és ennélfogva a plébánoshoz nem fordulnak, sem magukat az egyházi szertartásoknak alá nem vetik.

Az egyházi forma szabályként áll; az itt emlitett polgári forma pedig csak kivételt képez. A nép érzülete az elsőhez ragaszkodik; az utóbbi mód csak is igen ritka esetekre mutat, mert komoly elhatározás kell ahhoz, hogy valaki magát a járási törvényszék által hirdettesse, és magát, s családját a vallási házassághoz ragaszkodó közönség előtt azon oldalról hozza szóba, mely eddig őrzött titok volt. — A törvény komoly vallási okokat követel; ezáltal igyekszik gátolni a könnyelmü, és ledér házasságkötéseket. Az okok elégsége vagy elégtelensége felett határozni az emlitett törvényszéki elnököt illeti.

A mondottak szerint tehát a zürichi cantonban a szükségbőli polgári házasság van behozva.

A zürichi cantont 1860. óta e téren a Thurgaui is követi.

Olaszországban 1866. január 1-je óta az obligativ polgári házasság van életbeléptetve.

Görögországban a házasság kötésnek egyházi módja van érvényben; de a polgári állapotróli lajstromokat szabályozó 1836-ki törvényszerint az egyházilag megkötött házasságok a megkötés után 3 nap alatt az összeadó pap, a felek és két tanu jelenlétében az emlitett lajstromokban bevezetendők. (Folyt. köv.)

TARTALOM: Az utánnyomatás körüli törvényhozás. (Vége.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül. (Folytatás.) Kacziánytól. — Tulterhelt ingatlannak a jelzálogok alóli felszabaditása. Dr. Schnierer Gyulától. — Valami a statistikai kimutatásokról. Csatskó Imrétől. — Adatok és eszmetöredékek a polgári házasságról. (Folytatás.) — Tárcza. A jegybankok. (Vége.) — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv**. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 9. Pest, 1868. márczius 1.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Fegyencz-óvóegyletek alakitásáról.

Az országos fegyintézetek megvizsgálására kiküldött bizottmány már legközelebb a miniszter elé terjesztendi a gondosan szerkesztett körülményes jelentését, s abban egyszersmind azon javaslatait fogja előterjeszteni, melyek által fegyházainknak jelen elhagyott álapotát némileg javitani lehessen, mig a törvényhozás az egész börtönrendszerünket uj alapokra fektetve, gyökeres reformokat fog létesiteni. A törvényhozás azonban egyelőre fontosabb kérdések megoldásával lévén elfoglalva, a börtönügyi reformok kérdését alig tekinthetjük a legégetőbb szükségnek; de épen azért fektetünk nagyobb sulyt a bizottmány javaslataira, mert nem hagyhatjuk fegyintézeteinket mindaddig jelen sanyaru állapotukban tespedni, mig a törvényhozás az 1843-ki büntető-törvénykönyvünk revisiójával kapcsolatosan a börtönügyet felkarolhatja.

Az igazságügyminiszterium börtönügyi osztályában a fegyencz-óvóegyletek eszméje is megpenditetett, s valóban, ha a javitást tüzzük ki a büntetés czéljául, ugy e czélt soha sem fogjuk elérni, ha a börtön falain kivül fegyencz-óvóegyletek alakitása által nem törekszünk azon feladat megoldására. A börtön sanyarusága s szigoru fegyelme megtörheti a gonosz hajlamot, valamint a vad állatok, az oroszlánok s tigrisek, fogságukban meghunyászkodnak az állatkinzó korbácsa előtt; de szabaduljanak ki a fogságból, meneküljenek a szigoru fegyelemtől, s ismét felöltik bestiális természetüket.

Az államhatalom tehát törje meg fegyintézeteiben a gonosz hajlamot, de egyszersmind gondoskodjék arról, hogy a társadalomba visszatért fegyencz megovassék mindazon veszelyektől, melyek öt teljes személyi szabadságának élvezetében már is egyszer gonosz utra vezették. Ezen veszélyek többnyire a szabolátlan féktelen életmód, a kereset nélküliség s inség. Ha ezen veszélyek már előbb is tévutra vezettek valamely embertársat, ugy ezen veszélyek bizonyára csak még nagyobbak, midőn a börtönből kiszabaduló fegyenczek, az idegenkedő emberi társulatban támaszt nem találnak.

A kormány azonban a jelen municipális rendőri szervezet mellett az elbocsátott fegyenczek magánéletét kellő éber figyelemmel nem kisérheti. Itt tehát, hol az államhatalom a meglakolt bünöst a társodalomnak visszaadja, — a humanitás magasztos feladata, segélyre s oltalomra hivja fel az emberi szivet. Fogadjuk nyilt karokkal a megtért bünöst, s adjuk meg neki a becsületes megélhetés módját, s ne hagyjuk öt elveszni! A szükséges felügyeletet pedig, melyet a kormány a börtön falain kivül tovább nem folytathat, gyakoroljuk magunk s egyesüljünk e czélra fegyencz-óvóegyletek alakitása utján.

Mindannyi müvelt nemzeteknél találjuk ezen intézményt, s én még 2 évvel ezelőtt érintkezésbe tettem magamat Dr. Holzendorf berlini jogtanárral, ki a börtönügy fejlődése körül Németországban a legkiválóbb érdemeket szerezte magának. Az ő által kijelölt alapvonalok körében készitettem egy országos fegyencz-óvóegylet alapitására, az alább közlött alapszabályi tervet, melyet, miután a börtönügy körül némi javitások életbeléptetése czéloztatik, — ezennel a nyilvánosság megbirálása alá bocsájtom.

Nem akarok most már a fegyencz-óvóegyletekkel üdvösen kapcsolatba hozandó feltételes szabadon bocsájtásról szólani, mely csak a törvényhozás által kellő rendészeti szabályok hozatala mellett fog üdvösen meghonosittathatni, de a fegyencz-óvóegyleteknek akképi alakitását, mint az alább közlött alapszabályokban terveztem, már most is korszerünek tartom, és nem kételkedem, miszerint ezen humanus intézmény, az annyira lelkesülni képes nemzetünk által felkaroltatni fog. Hiszen az osztrák tartományokban *Hye* igazságügyi miniszter felhivása folytán Bécs városának lakossága ugyanezen emberbaráti czélra rövid idő alatt 20,000 ftot gyüjtött össze; bizton reményelhetjük tehát, hogy a magyar kormánynak hasonló buzgó törekvése az egész országban viszhangra talál. Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

* * *

Alapszabályi tervezet

egy országos fegyencz-óvóegylet alakulása iránt.

1. §. Az egylet czélja:

a magyar országos fegyházakból elbocsátott fegyenczek fölötti őrködés, azoknak erkölcsi és anyagi támogatása, hogy a visszaeséstől megóvatassanak és a társadalomban rehabilitatiojukat elnyerhessék.

2. §. Az egylet tagjai részint rendes tagok, részint levelező, részint pedig tiszteletbeli tagok.

3. §. Rendes tag lehet nembeli különbség nélkül, minden nagykoru s feddhetlen honpolgár, ha 10 frt lefizetésére vagy évenkénti, minden év aprilis hó 1-sején fizetendő 1 frtnyi tagdij befizetésére és ezen alapszabályok megtartására kötelezi magát.

A tagok felvétele irásbeli nyilatkozat folytán az egyleti választmány által történik.

A tagok tagsági oklevéllel láttatnak el és neveik az egyleti tagok névkönyvébe igtattatnak.

4. §. A levelező s tiszteletbeli tagok nem kötelezetnek tagsági dijak fizetésére. Ezek az egyleti választmány által oly bel- s külföldi személyekből választatnak, kiktől az egylet czéljainak elömozditása remélhető, vagy a kik a börtönügy fejlődése körül maguknak kiváló érdemeket szereztek. Tiszteletbeli tagok választásánál különösen tekintetbe veendők azon honpolgárok, kik szabadon bocsájtott fegyenczek fölött már hoszszabb idő

*

idő óta sikeresen örködtek, s saját szolgálatjukban foglalkoztattak.

5. §. Hazánk megyéinek székhelyein, hol megyei börtönök léteznek, ezen országos egyletnek ott lakó tagjai, helybeli bizottmányá egyesülhetnek, melynek külön ügyrendét ezen országos egylet választmánya a 13-ik §. szerint meghatározandja.

6. §. A fentebbi §. értelmében a magyar korona területén alakuló vidéki bizottmányok, csak azon feltétel alatt csatlakozhatnak a központi országos fegyencz-óvóegylethez, ha a tagsági dijjaknak harmad részét ezen országos egylet javára kiszolgáltatják.

7. §. Az országos fegyencz-óvóegyletnek tagjai bejegyzés folytán három osztályban csoportosulnak, melyeknek *elseje* a kiszabadult fegyenczeknek mezei munkában, — a *második* a városi iparágokbani foglalkoztatásról, — a *harmadik* pedig a kiszabadult női fegyenczeknek szolgálatbani elhelyezéséről avagy egyébb alkalmas munkáltatásáról gondoskodik.

8. §. A tagoknak ezen osztályok valamelyikébe leendő beigtatása, a tagok önakaratu nyilatkozatától s illetőleg bejegyzésétől függ.

Azon esetben, ha valamely tag eziránt nem nyilatkoznék, az egylet elnöke fogja meghatározni, hogy azon tag mely osztályba sorozandó.

Az egyletnek női tagjai kivétel nélkül a harmadik osztályba tartoznak.

9. §. Az egyleti ügyek vezetésere a közgyülésben az osztályok mindegyike 4 tagot választ, a 12 tagból álló választmányba. A választás szavazati ivekkel s egyszerü szótöbbséggel történik.

A választmányból évenkint 6 tag lép ki; az első évben kilépők sorshuzás által határoztatnak meg.

A kilépettek ujból megválaszthatók. Az év folyamában netalán kilépő tagot pedig a választmány cooptatió utján pótolja.

10. §. A választmány, megalakulásakor saját kebeléből választ egy elnököt, alelnököt, pénztárnokot s titkárt.

A választmány tisztviselői ingyen vezetik hivatalukat; csak a titkár részére, az esetben, ha levelezése nagyobb terjedelmü volna, — szabhat ki a közgyülés bizonyos évi járulékot.

11. §. A közgyülés évenként legalább egyszer hivandó össze.

Tárgyai:

a választmányi tagok választása (9. §);

a számadások megvizsgálása, és

az évi költségvetés előirányzatának megvitatása s megállapitása.

12. §. Az elnök vagy annak akadályoztatása esetében az alelnök hivja egybe a közgyülést, ugy szintén az osztályokat és a választmányt. Az osztályok üléseiben azonban, ha azok egyenként tanácskoznak, az elnök szükségesetében más személyre is bizhatja az elnökséget.

13. §. Az egyleti ügyek vezetése teljesen a választmányra bizatik.

Hatásköréhez tartozik:

1) azon feltételeknek meghatározása, melyek alatt szabadon bocsájtott fegyenczeket általában vagy esetről esetre oltalma alá fogad avagy elbocsát;

2) tiszteletbeli s levelező tagoknak megválasztása;

3) a szabadon bocsájtott s oltalma alá vett fegyenczeknek nyujtandó segélyzés meghatározása, az évi költségvetési előirányzatban megállapitott összegen belül;

4) az oltalma alá fogadott fegyenczek által befizetett pénzösszegeknek kezelése és hasznositása;

5) az oltalom alá fogadott fegyenczek magaviselete iránt nyomozásokat tenni, s öket az egyes osztályok ál-

TÁRCZA.

A szabad ügyvédkedés kérdése Ausztriában.

Ugy látszik, a Lajthán tul nem igen tudnak megbarátkozni a szabad ügyvédkedés eszméjével. — „Elvben“ ugyan meglehetősen a mellett van az ottani jurista világ, de vannak, kik azt gyakorlatilag nem tartják kivihetőnek az egyetemes törvénykezési reform, nevezetesen a szóbeliség és nyilvánosság meghonositásaig.

A „Gerichtshalle“ban legutóbb Sch. aláirással megjelent czikk is ezen álláspontot foglalja el, és tudvalévő dolog, hogy az alsó-ausztriai ügyvédi kamara is ezen értelemben nyilatkozott. Érdekesnek tartjuk tehát e czikket megismertetni. „Ha az ügyvédkedés felszabaditása — mondja az emlitett czikk irója — elvben res iudicatának tekinthető is, mindamellett ugy látszik, hogy irányadó körökben a vélemények a körül elágaznak, vajjon a felszabaditás a még most fennálló perrendtartás uralma alatt kimondassék, — vagy azt az uj eljárás behozataláig kelljen-e halasztani?

Részünkről azt hiszszük, hogy helyesen járunk el, ha feltétlenül ez utóbbi nézet mellett nyilatkozunk; s hivatkozunk e tekintetben azon tapasztalásra, mely szerint azon alapelvből indulva ki, hogy az ügyvédség a jogszolgáltatási organismus kiegészitő része, ügyvédreformokat soha és sehol nem készitettek egyoldalulag és külön, hanem mindig összefüggésben az átalános igazságügyi reformokkal léptettek életbe.

Ezen értelemben halasztotta a porosz országgyülés az ügyvédkedés felszabaditása iránti törvényjavaslatot, a törvénykezési eljárás egyetemes reformja idejére; és ugyanezt tette az osztrák képviselőház 1863-ban.

Azóta a szabad ügyvédkedés körüli izgatásnak évről évre hatalmasabb áradata az efféle aggályokat tulkiáltotta, és mai nap csaknem hiábavaló fáradságnak látszik, azon — a szabad ügyvédkedés védőitől is bevallott – tényekre hivatkozni, miszerint a felszabaditással az ügyvédségre való tömeges tolulás veszélye, munkahiány, nyomott üzletviszonyok, erkölcsi elfajulás és egyéb a kar tekintélyére s az igazságszolgáltatás sikerére károsan ható eredmények járnak együtt.

A szabad ügyvédkezés ezen, minden idő és ország története által tarka árnyalatokban megvilágitott veszélyei ellen rendesen a szóbeliséget és nyilvánosságot szokták ellenszerül felhozni, mint a mely mellett a tisztátlan kezelés, igazságtalan perek, elvállalása stb. lehetetlenné válik.

De nem épen a mellett szól-e ez, hogy az ügyvédkedés felszabaditását meg ne kisértsük, annak ellenmérge, a szóbeliség és nyilvánosság egyidejű behozatala nélkül?

Ki kezeskedik arról, hogy a jelenlegi perrendtartás nem fog oly hosszu életű lenni, hogy a mellett az ügyvédkedés felszabaditása meg nem termi érett gyümölcseit?

Felhozzák még a felszabaditás mellett, hogy azt épen a szóbeli polgári per behozatala szükségli, mert az ügyvédi kar jelenlegi szerkezetében — az állomások korlátolt száma mellett — nem képes többé az ügyvéd személyes tevékenységét igénybe vevő hivatás követelményeinek eleget tenni. Ha azonban e szükségletet csak az uj eljárás idézné elő, miféle logica lenne az eszközt a szükségnek, a következményt az alapnak elébe tenni?

Szokás végre az iparszabadság rendszerére hivatkozni, mely az ügyvédkedés terén sem türi többé a czéhszerű berendezést.

De épen ebben fekszik a főfogalomzavar, melylyel a közvélemény félrevezettethetik. — Az ügyvédség, habár az üzlet attributumaival bir is, ép oly kevéssé tekinthető puszta üzletnek, mint akár a jegyzőség, része az összes jogszolgáltatási organismusnak, és csupán csak nemzetgazdasági elvekből helyesen nem itélhető meg. (A német Juristentag a szabad ügyvédkedés mellett nyilatkozott ugyan, de azon elvet szigoruan fenntartotta, hogy az ügyvédség berendezése nem iparjogi, hanem igazságügyi kérdés. L. Verh. d. 4 D. J.T. 2 k. 320. l.)

E sorok szük körén tulhaladó argumentatiók helyett egyszerüen azon tapasztalati tényre hivatkozunk, hogy az ügyvédi kar elfajulása és demoralisatiója mindig káros befolyással volt a közérdekre és a jogszolgáltatásra. Hivatkozunk Magyarország példájára. — A közönség érdeke az ügyvédi karétól épen nem választható el, mert az nélkülözhetlen tényezője a jogéletnek.

tal javaslatba hozott egyleti tagoknak különös felvigyázata alá helyezni;

6) az oltalmazottak részére munkát szerezni, s azoknak a munkaadók iránti viszonyait közvetiteni;

7) az oltalmazottaknak, ha netalán polgári jogaikat elvesztették, ezeknek visszanyerhetésére segédkezet nyujtani, ha arra magukat érdemesekké tették;

8) az évi bevételekhez mérten a közgyülés által megállapitandó költségvetési előirányzatot tervezni;

9) végül az egylet müködéséről évenként a közgyülésnek jelentést tenni s számadást adni. Az oltalom alá fogadott fegyenczek az évi jelentésben, mely kinyomandó, — csak sorszámot viselnek, nevük megemlitése nélkül.

14. §. A választmány köteles havonként egyszer ülést tartani; de azonkivül is mindannyiszor egybehivandó midőn 3 tag kivánja. Határozatot csak szótöbbséggel hozhat; 5 tag jelenléte pedig elegendőnek vétetik.

15. §. Az egyletet az elnök képviseli. Az egylet iránti jogérvényes szerződés azonban, csak az elnök, a titkár s a pénztárnok aláirása mellett köttethetik.

16. §. Pénzbeli kötelezettségek elvállalásán kivül, sürgős esetekben, az elnök intézkedhetik saját felelőssége s a választmány utólagos jóváhagyásának feltétele mellett.

17. §. Az alapszabályok megváltoztatása iránt csak a közgyülés határozhat, s pedig a megjelent tagok két harmad szótöbbségével. A közgyülés előtt 14 nappal előbb kiadandó meghivókban az alapszabályoknak inditványba hozandó megváltóztatása különösen felemlitendő.

18. §. Az egyletből kilépő tagok egyszersmind az egylet vagyona iránti minden igényeikről lemondanak.

19. §. Az osztályok évenként legalább egyszer tartandó ülésben külön jegyzékbe igtatják azon tagokat, kik az oltalom alá veendő fegyenczek iránti különös felügyelet elvállalására ajánlkoznak, s arra alkalmasaknak tartatnak.

Ezen jegyzékek használat végett az elnöknek kézbesitendők.

20. §. Az egylet feloszlása csak az összes egyleti tagok két harmadrészének egyenlő szavazatával hozott kétszeri s legalább 14 napi időközben ismételt határozat folytán történhetik.

Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról.

(Folytatás.)

Poroszországban a polgári házasság behozatala körül hosszu évek során felmerült mozzanatok, és kifejtett tevékenység sokkal komolyabbnak, és behatóbbnak jelentkezik, sem mint azt csak rövid vonalakban érinteni elégséges volna.

Ennélfogva Poroszországról bővebben emlékezni nemcsak alkalomszerü, hanem tanulságos volta miatt hasznos, sőt szükséges.

Az evangelica egyház csaknem 300 esztendő óta nemcsak a legbelsőbb közösségben, hanem inkább egységben élt a házassági és elválási jog tekintetében a porosz állammal; mialatt a Rajnamellékén a római katholika vallás ezer évet meghaladó szervezeténél fogva erős léptekkel halad utjain az állam törvényhozása mellett, habár Napoleon ideje óta az obligativ polgári házasságot követi; az elválás tekintetében azonban a r. kath. egyház elvei által vezettetik.

Az evangelikusoknál egy és ugyanazon törvény volt régi idők óta a házasságra nézve, mely állami, egyszersmind egyházi volt. — A biróságok, melyek e törvényt kezelték, vegyesek voltak, vagyis a consistoriumok, egyházi és világiakból alakitva; és az itt ér-

---

Visszás nézet tehát az ügyvédi kamarának, mely a felszabaditás elvéhez csatlakozva, annak behozása idejére nézve az általunk védelmezett értelemben nyilatkozott, szükkeblű egyedáruskodási hajlamot vetni szemére. — Nem érdemli meg, hogy czéhszellemet vessenek szemére, midőn törekvése egyedül az volt, hogy az ügyvédi kar tekintélyének fenntartása és az elv alkalmazásának ideje és módja által a balfogásoknak elejét vegye.

Van még egy más óvszer az ügyvédkedés felszabaditásának veszélyei ellen, ez az ügyvédi kar önfegyelmezése. Mig a disciplinaris hatalom — mint eddig volt — idegen kezekben van, mig az — mint mindenütt, hol az ügyvédkedés szabad — magának a karnak kezébe nem adatik, az ügyvédkedés felszabaditása veszély nélkül meg nem történhetik; s igy e tekintetben is igazoltnak látszik, ha az ügyvédi kamara ily egyoldalu félrendszabály ellen nyilatkozott. Ha részletekbe akarnánk bocsátkozni, mindazt fel kellene hoznunk, mi az ügyvédkedés felszabaditásával egyidejűleg szabályozandó. — Egyelőre elégségesnek tartottuk a főmozzanatokat kiemelni, melyek azzal egyszerre megoldandók, ha nem akarjuk, hogy az ügyvédkedés felszabaditása is egy legyen azon szerencsétlen kisérletek közül, melyekből 20 év óta nagyon is eleget kóstoltunk. Ne szakitsunk ki egy szemet az igazságszolgáltatás reformjának nagy lánczából. Ne válaszszuk ki az ügyvédi kart, mint a melyről azt hinnők, hogy azon az igazságügyi organisatió terén az első kisérletet veszély nélkül megtehetjük.“

Eddig a czikk. Részünkről nem akarunk ezuttal Sch. urral a felett vitázni, vajjon egyátalában ad acta kell-e dobni egy különben üdvös rendszabályt, ha egy azzal összefüggésben álló más hasonlókép üdvös intézkedés azonnal életbe nem léptethető? Önkénytelenül eszünkbe jutnak Gneist szavai, miket épen az Sch. ur által idézett porosz országgyülési határozatra mondott. „Az uj perrend béhozataláig való elhalasztás valódi öröksége a német idealismusnak, hogy ne mondjuk, a német miskaságnak. Szégyenére válnék a német kamaráknak, ha kimutatnók, mennyi halaszthatlan szükséges és elérhető czélt szalasztott el az átalános rendszabályok utáni kapkodásával. A politikai szabadság az államnak az uj törvények szakadatlan sora általi folytonos javitására munkáló tevékenységben áll, nem pedig codificatiókban és tökéletes alkotmányok készitésében, hogy aztán kezeinket ölünkbe tehessük. Az átalános reformra való utalás csak erélytelenséget vagy roszakaratot árul el.“

Nézetünk szerint a Lajthán tuli igazságügyi miniszter igen helyesen jár el, ha — mint ezt az alsó-ausztriai ügyvédi kamara fogadása alkalmával mondott szavai után várhatni — az ügyvédreform iránti törvényjavaslatot azonnal előterjeszti; nem várván be az uj perrend behozatalát.

Ezen érdekes audientia alkalmával ugyanis — mint a „Gerichtshalle“ irja — a miniszter ur a tisztelgő kamra előtt kijelenté, hogy ő az ügyvédi reformot azonnal előterjeszti, mivel nem látja be, miféle szükségképi összefüggésben van ez a szóbeli eljárás behozatalával. Az ügyvédreform azonnal megvalósitható, mig a szóbeli eljárás keresztülvitele két évet is vehet igénybe. De ő a reformot *csak a szabad ügyvédkedés elvének alapján* terjesztheti elő, sőt a régibb ügyvédi fogalmazók érdekében még az uj ügyvédi törvény szentesitése előtt is kénytelen az ügyvédeket szaporitani. Bár belátja, hogy a bécsi ügyvédek az ügyvédkedés uj rendezése által tönkre lesznek téve, mert a székvárosnak nincs vidéki kerülete, de Csehországban az uj rendszabály jótékonyan fog hatni, mivel ott már is nagy hiányát érezhetni az elegendő számu ügyvédeknek. A kamra elnöke, b. Haerdtl erre megjegyzé: hogy a szóbeliség és nyilvánosság mellőzhetlen előfeltétele az ügyvédkedés szabad gyakorlatának, az ügyvédi kar becsülete és méltósága feletti felügyelet csak igy lévén lehetséges, mig az az irásbeliség mellett felette nehéz.

A miniszter ur azonban azt viszonzá: hogy daczára az ügyvédek eddigi korlátolt számának, elég visszaélés volt Bécsben addig is; — mire a kamra elnöke azt felelte: hogy épen azok ellen volt panasz, kiknek kinevezése ellen a kamara óvást tett. Előadta azután saját nézeteit a szabad ügyvédkedésre nézve, kiemelte a magas qualificatió szükségét, mert azon mindig lehet segiteni, mig az alacsony qualificatió behozatala által okozott veszélyek el nem hárithatók. Szólott a régi fogalmazókról is, kik átmeneti stadiumban lévén, nagyszámu concurrensektől tarthatunk stb. Azt hiszszük, felesleges e párbeszédhez commentárt irnunk. —*r*—*z*—.

**

vényre jutott gyakorlat hittani, egyszersmind jogi volt. Valjon hasznára volt-e ez a két élettérnek — mint Bethmann Hollvég vallásügyi miniszter 1859. február 17-én a követek házában mondá, — méltán kétes; mindenek felett az egyházat illetőleg. A jogtudománynak eme leggyöngédebb és legérzékenyebb viszonyokbai beavatkozása sok olyast szült, a mi az erkölcsi érzetet felháboritja; és ezen közösség végre az egyház teljes elnyomására vezetett.

Már 1748-ban elvétetett a consistoriumoktól a házassági ügyekbeni biráskodás, és a polgári bíróságokra bizatott; noha ezt a nagyfejedelem 1782-ki máj. 7-ki kabineti rendeletében mélyen fájlalta.

Következett a Landrecht vagyis az uj törvénykönyv (1803.), a mely ismét egy államegyházi bíróságot állitott fel a házassági ügyekben; és a consistoriumok által előkészitett lazább eljárási gyakorlatot mintegy codificálta. A lelkészek államtisztviselőkké kimondattak, elölépett a törvénykönyv számos elválási okaival; és a lelkészek magukat az elválasztottaknak uj házasságba összeadása tekintetében is a törvény alá rendelni kényszerültek. Az 1908-ki szervezet megszüntette az előbbi magasabb egyházkormányzati institutiókat, és az egyházat az államkormányzat egyik ágává tette; csak a községekben tarták fenn önálló éltöket. 1817-ben tétetett az első kisérlet az evang. egyház ujjászervezésére, de sokban fennakadt. Az elválási jog reformjának szükségét az állam is érezte, de eredmény nélkül. A lelkészek a polgári bíróságok által elválasztott feleket, ha más házasságra akartak lépni, össze nem adták; mivel a fennforgott elválási ok a vallás tanai szerint nem találtatott elégségesnek; a házasság kötésnek pedig a törvény szerint az illető lelkész előtt, és által kellett történnie. Innét igen sok összeütközések származtak; melyek mint alább is látni fogjuk, mind inkább szaporodtak.

Az 1847. márcz. 30-ki törvény a dissidenseknek a polgári házasságot lehetővé tette, de csak oly feltétel alatt, ha előbb az államegyházból kilépnek. Ily dissidensek az u. n. ó lutheránusok, irvingianusok és baptisták.

Az u. a. évi jul. 23-ki rendelet pedig a polg. házasságot a zsidókra nézve kötelezőleg behozta.

Az 1854. april 3-ki törvény pedig megengedi a porosz alattvalóknak, ha az Európán kivüli államokban akarnak házasságra lépni, ezt a consul előtt érvényesen tehessék.

A polgári házasság tényleges állapota tehát Poroszországban az imént emlitett két törvényen alapul; és az első szerint a szükségből, a második szerint az obligativ polgári házasság van behozva az illető vallásfelekezetüekre nézve.

Következnek a kisérletek, melyek e tárgyban haladásra céloztak.

A mozgalmaktól, melyek 1848-ban a német államokban kisebb nagyobb mérvben jelentkeztek az alkotmányoság terén, Poroszország sem maradhatott érintetlenül, azon különbséggel mindazáltal: hogy a szóban forgó tárgyra nézve a lökést nem a mozgalmak általánossága, vagy a felkapott ujitási eszmék divatossága, hanem ikább a szükségérzete adta meg.

Az 1848. decz. 5-ki alkotmány 16. czikke azt mondotta ki, hogy a házasság polgári érvénye annak a kijelölt polgári tisztviselő előtti megkötésétől feltételeztessék, tehát decretálta az obligativ polgári házasságot.

Azonban, midőn 1849-ben az alkotmánylevél az akkori mindkét kamrában (most követek és urak háza) átvizsgálás alá került, ugy az akkori igazságügyi, valamint a cultusminister is — bár a polgári házasság életbeléptetését átalában szükségesnek elismerték, az emlitett 16-ik czikk oda módositását hozták javaslatba, hogy azon kérdés megfejtése, miként és mily módositások közt hozassék be a polg. házasság: ne egyenesen az alkotmány által határoztassék el, hanem későbbi időre, és különös törvényhozásra halasztassék; azt hozván fel okul — támogatva a hozzá beérkezett számos petitiók által, hogy a kötelező polgári házasság behozatala által az egyház tekintélye igen meggyöngittetnék, a házasság méltósága leszállittatnék; különösen pedig a kötelező alakbani elfogadása a községekre, és egyesekre, nagy terheket görditene. A jövő törvényhozás csak annyiban intézkednék e tárgyban, a mennyiben a szükség hozná magával, és e szükség növekedtével, mindig tágabb mérvben lehetne intézkednie, csak ekként lehetne a félelmet és előitéleteket, melyek az uj intézmény ellen felmerülnének, lassankint eloszlatni.

Ezen, és ezekhez rokon érvek szülték az 1850. jan. 31. alkotmány 19-ik czikkét, mely szerint kimondva lön, hogy a polgári házasság behozatala következni fog különös törvény alapján.

Hogy Poroszországban a házassági jognak reformja szükségessé vált, és hogy ezen szükségérzete alapos: a következőkből világosan kiderül.

A Landrecht II. r. I. cz. 136. §-a szerint a házasság polgári érvényességére oly lelkész általi összeadás szükséges, ki közhitelességü egyházi könyvek vezetésére felvan jogositva.

A házassági jogot ugy a házasság kötése, mint a felbontás tekintetében a Landrecht II. R. 1. cz. 25—44. stb. 669—786. §§-aiban szabályozza.

A házasság felbontásának törvény által elfogadott okai számra és minőségre nézve e nembeni minden más törvényhozásoktól, annyival inkább a vallásilag elfogadott okoktól teljesen eltérnek. Elég legyen itt csak annyit emliteni, hogy a Landrecht szerint körülbelől 16-ok van elfogadva a házasság felbontására.

A házassági ügyekbeni eljárást illetőleg a törvénykezési rend I. R. 40. cz. 20. §-hoz tett 287. függelék §. szerint minden oly esetben, midőn katholikus házasfelek elválás végett a törvényszékek előtt jelentkeznek, a per megkezdése előtt figyelmeztetendők arra, hogy ügyük ugyan az általános Landrecht szabályai szerint fog tárgyaltatni, és ha a kereset alaposnak fog találtatni, a házasság felbontása ki fog mondatni minden polgári következményeivel; csupán a lelkiismeretöktől fog függni, hogy ezen felbontást másik házasságra használják; de ha a kathol. pap e másik házasságot vallási okokból gátolná, és tőle a szentséget megtagadná, öt annak megadására kötelezni nem lehet; valamint arra sem számolhatnak, hogy a másik házasság összeadás által létre jöhessen.

Ezen a katholikus házasfelekre szóló megszoritásnak azonban a polgári bíróságok által végkép elválasztott protestans felekre nézve is megvolt a hatálya annyiban, a mennyiben az illető lelkész az ekként bár végkép elválasztott házasfelektől is megtagadhatta a papi összeadást — mint különben a házasság érvényességére mulhatlanul szükséges törvényszabta kelléket, — ha ez a Landrechtbe felvett felbontási okot a vallásilag megengedett felbontási okoktól eltérőnek találta.

A polgári törvényeknek a vallásiaktóli emez eltérése, is a kétnemü törvényhozási ellentét a bár polgárilag érvényesen elválasztott házasfelekre nézve igen visszás helyzetet szült, a mennyiben ezek bár végkép elválasztattak, uj kérvényes házasságra lépéstől elzárathattak.

Midőn a Landrecht életbeléptetett, abban az akkor követett nézetek jutottak kifejezésre; az egyházban tehát (értve az evangelika egyházat) ellenzésre nem talál-

tak. Csak 1831-ben merült fel az első eset, melyben a lelkész az összeadástmegtagadta, bár a felek a Landrecht szerint végkép elvoltak választva; ezt több eset is követte szórványosan 1846-ig; ezek száma azonban mint egy 25-re tehető. Már 1844-ben megkisértetett a polgári törvény által szabályozott elválás reformja; de eredményre nem vezetett a törvényhez való makacs ragaszkodás ellenében.

A fennebb hivatkozott 1847. márczius 30-ki törvény azon kis vallás felekezeteket vette tekintetbe, melyeknél a polgári állapot lajstromok behozatala nem foganatosittathatott, mivel rendes egyházi szerkezettel nem birnak. E vallás felekezetüek ugyan születésöknél fogva bizonyos egyházhoz tartoznak, de attól eltérő tanokat követnek, a lelkészek ezt látva, a házassági egybekötést tőlük megtagadták; ezeken akart segiteni az emlitett törvény, de csak azon feltétel alatt engedte meg nekik a polg. házasságot, ha az egyházbóli kilépésöket nyilvánitják.

E kilépésre azonban családi, és egyéb nem megvetendő okokból kevesen vállalkoznak; a segély tehát, melyet a törvény nekik nyujtani szándékozott, nemcsak hogy igen sovány, hanem oly kényszeritést is foglal magában: melynek engedni csak a legelhatározottabb akarattól várható; és ha megtörtént, nem csekély mérvben aggályos következményeket szülhet. Ezen intézkedésnek még azon elvi tekintetben is hibás oldala van, hogy általa az állam pusztán állami intézményt akarván felállitani a vallási oldalról gördített akadályok ellenében; de annak használását oly nyilatkozathoz kötötte, — t. i. az egyházbóli kilépéséhez — mely nem az állam, hanem a vallás körébe tartozik!

Az intézkedésnek elméleti tekintetben is hiányos voltát maga az élet is igazolja; mert azon dissidensek, kik az eredeti anyaegyházbóli kilépéstől ovakodtak, és igy az 1847-ki törvény által engedett polgári házasságban nem részesülhettek, maguk közt tettleg házasságot kötöttek, mi által gyermekeik születését, és örökösödési jogait koczkára tették. Ily házasságok száma 1859-ben mintegy 800 volt!

A másik ugyanazon évi törvény a zsidókat utalja a polgári házasságra; és pedig kötelezőleg.

Megjegyzendő azonban: hogy sem az egyik, sem a másik imént emlitett törvényből a zsidók és keresztények közti házasság lehetőségét nem lehet következtetni; mivel a Landrecht II. R. I. cz. 36. §-a, mely a keresztény és nem keresztény közti házasságot tiltja, Poroszhonban még mindig teljes érvényben áll.

A polgári törvénykönyvnek a házassági jogot szabályozó része és a vallási nézetek közti ellentétből származott összeütközéseknek 1846-ig terjedett száma bár nem növekedett ugyan nagyobb arányban 1848-ig; de jelentőség tekintetében emelkedtek az esetek 1848-ban, midőn a polgári házasság behozatala kilátásba helyeztetett.

Az 1850. január 31-ki alkotmány fennebb érintett 19-dik czikke kötelességet szabott a kormányra, hogy azon különös törvényt, mely a polgári házasságot behozza, létesiteni iparkodjék.

Azonban épen az emlitett alkotmány maga szülte e kötelesség teljesitésének eddig még el nem távolithathatott akadályait; mialatt másrészről az összeütközések száma folyvást növekedett, és jelenleg is növekedik.

Hogy maga az alkotmány szülte az akadályokat: következik az alkotmány 15. §-ból, mely szerint „az evangelika, ugy a katholicaegyház, valamint minden vallási társulat önállólag rendezi és igazgatja saját ügyeit“ stb.

Az egyház tehát e törvény által függetlenségéhez jutva, ennek érzetében megtöbbszörözött szigort fejtett ki a még mindig fennálló Landrecht ellenében; a végkép elválasztott feleket még inkább vonakodott összeadni. A kormány 1854-ben meginditotta a Landrecht által szabályozott házassági jog reformja feletti tárgyalásokat, ezeket 1857-ig folytatta; de eredmény nélkül, mert az 1854-ki törvényjavaslat, mely által a Landrecht-ben szabályozott házassági jog reformja szándékoltatott: csak az első kamarának mutattatott be, de az idő rövidsége miatt még tárgyalás alá sem került.

1856-ban a kormány a követek házában lépett fel egy uj törvényjavaslattal, mely azonban hajótörést szenvedett azért, mivel benne azon nézpont, melyet a kormány indokul felhozott, hogy t. i. tisztán polgári szempontból indult ki, feltalálhatónak el nem ismertetett.

Az összeütközések támogatva az alkotmányilag kimondott egyházi autonomiával, még gyakoribbak lettek, és miután az 1854. és 1456-ban meginditott tárgyalások sikere nem vezettek, a kormány indittatva érzé magát 1857-ben némi orvoslást nyujtani a bajokon az által, hogy a polgári törvény szerint teljesen elválasztott feleknek uj házasságba való összeadása iránt felmerült kérdés eldöntési jogát az egyes lelkészektől elvevén, a consistoriumokra ruházta, és ennek határozása elleni felebbvitelt a fő egyház tanácshoz megengedte. Azonban az összeütközések épen nem kevesbedtek, mert 1858-ban 2000 esete fordula elő az egyházi összeadás megtagadásának, melyekből 1000 eldöntetlenül maradt!

Igy állottak a dolgok 1859. február 17-én, midőn Simons igazságügyminiszter hivatkozva azon legmagasabb megbizásra, melyet az egyházi ügyek miniszterével együtt u. a. évi január 15-én nyert vala — a házassági jogot tárgyazó törvényjavaslatot a követek kamarája elébe terjesztette alkotmányos elhatározás végett.

E törvényjavaslat két czimre oszlik; az első szól a házasságok kötéséről, a másik azok felbontásáról, vagy is az elválásról.

Az első czimben megkisértetik azon nehézségeknek törvény általi megszüntetése, melyek olyanoknak tétettek, kik polgárilag végkép elválasztva lévén a polgári törvények szerint megengedett uj házasságra lépni kivántak, ha tőlük a — különben teljes érvényben továbbra is fenntartott, illető — lelkészi összeadás megtagadtatott; vagy a jegyesek kijelentik, hogy azt igénybe nem vehetik.

Következik az egyházi házasságból eltérő polgári házasságkötés módjának szabályozása.

A polgári rangkülönbségből származott házassági akadálynak világos törvény általi megszüntetése; mely bár az uj alkotmány 4-ik czikkében, mely a rangkülönbséget nagy részben megszüntette, implicite benfoglaltatott; mindazáltal a főtörvényszékek részéről a gyakorlat ellenkező irányra is mutatott, a mennyiben esetek fordultak elő, hogy ily házasságokból született gyermekektől a törvényes öröklési jog megtagadtatott.

A második czimbe felvétetett a házasság felbontásának a Landrecht szabályaitól eltérő, de a megkisértett reformok alkalmával nyilvánult hangulathoz alkalmazott rendszere. A Landrecht szerint megengedett számos elválási okok közül: a kölcsönös egyezés, engesztelhetlen gyülölség, gyanus társalgás birói tilalom ellenére; továbbá, ha férjét elhagyta nő távolléte alatti maga viseletének tisztaságát nem igazolta; a házassági kötelesség megtagadása; lehetetlenség; és testi hiba, mely a házasság tartama alatt keletkezett, végre megférhetlen és veszekedő természet: — végkép kihagyattak; a többi megtartatott, és pedig hat mint absolut, nyolcz pedig mint relativ felbontási ok: az első nemüekhez soroltatott a házasságtörés, gonosz elhagyás, élet elleni leskelődés, gyalázatos iparág választása; a vallás megváltoztatása,

őrültség és dühösség? a második nemüekhez az életet és egészséget veszélyeztető bántalmazások, a becsület vagy személyes szabadság durva és jogellenes sértései; ismételt gyalázások, és tettlegességek, durva büntettek; tudva hamis feladás; az élet — hivatal vagy iparüzlet veszélyeztetése; részegesség; pazarlás vagy rendetlen gazdálkodás; végül az élelem, tartás megtagadása.

Ezen a kormány részéről a lehetőségig indokolt törvényjavaslat 1859. február 17-én megkezdett tárgyalás után — bár némi, — de nem lényeges módositásokkal — ugyanazon évi april 13-án a követek házában 206 szavazattal 109, ellenében elfogadtatott.

Feljutott az urak házába 1859. május 11-én: de már akkor az ülési idény végéhez közeledvén tovább nem haladhatott, mint: hogy egy bizottságnak adatott ki véleményezés végett, de ezen bizottság a polgári házasságot határozottan ellenezte és a javaslat első czimét, melyben a facultativ polgári házasság foglaltatik; s melyet a követek háza elfogadott, teljesen elvetette. — (Mindez bőven olvasható a következő munkában: „Die Verhandlungen über den Gesetzentwurf, das Eherecht betreffend in beiden Häusern des Landtages.“ Berlin 1859. A tárgyalások folytatása kiadatott szintén azon czim alatt 1860. és 1861-ről. — Berlin 1860. 1861.)

Elérkezvén az 1860-ki törvényhozási idény, az igazság- és vallásügyi miniszter 1860. január 7-én nyert legf. felhatalmazás folytán 1860. január 16-án bemutatta az urakházában a törvényjavaslatot akként a mint az a követek házában elfogadtatott.

A javaslat eleve egy bizottságnak adatott ki, mely a facultativ polgári házasság szükségét megtagadva, a javaslatnak a házasságkötéséről szóló czimét egészen elvetette, az elválásról szóló czimet azonban csekély módositással elfogadta.

A bizottság ezen irányu munkálata 1860. február 13-án került az urakházában tárgyalásra, és február 16. már a tárgyalások befejeztetvén, a bizottság véleménye némi módositásokkal elfogadtatott; a facultativ polgári házasság tehát megbukott. Indokul szolgált: hogy az urakháza annak szükségét nem látta, és hogy a dissidensekről az 1847-ki törvény által van gondoskodva.

(Folytatása következik).

A büntető hatalom tárgyairól.

Azon kérdésre: mely cselekvények (vagy mulasztások) vétethetnek vagy veendők büntetés alá, a válasz sem oly könnyü, sem oly rövid, mint talán gondolni lehetne. Azon elv, mely szerint mind azon, de csak is azon cselekvények képezik a büntetőhatalom tárgyait, melyek az állam czéljával ellenkeznek vagy a közjóllétet sértik, részint nagyon is határozatlan, részint alaptalan. Az okoknak az okozattali szoros és folytatólagos összefüggésben álló viszonyzatánál fogva, a külső cselekvényeknek és eseményeknek egymásrai kölcsönös és kiterjedett befolyása mellett, alig fogjuk valamely külső cselekvényről teljes bizonyossággal állithatni, hogy az államra nézve minden tekintetben közönyös, és az állam czéljára semmiféle, sem jótékony, sem káros hatással, bármily távolról is és bármily csekély mértékben, nem bir.

Az emlitett elv szerint tehát a büntetőhatalom köre nagyon is határozatlan, de csaknem megmérhetlen is volna. Ezenkivül a büntetések mellett azonfelül még számos más és pedig kényszer nélküli oly eszközökről is rendelkezhetik az államfőhatalom, melyek által a jót előmozditani, s mindazt a mi kártékony lehetne az állam czéljára nézve, megakadályozni lehet. Ennnélfogva inkább azt lehet mondani, miszerint a büntetőhatalom az államban csak a kényszerültség által parancsolt oly szükségbeli eszköz, melyet használni csak takarékosan és ritkán kell.

A büntetések természetüknél fogva érzéki bajok, ezekkel pedig illetni felebarátunkat általában véve nem szabad, — a büntetések tehát csakis mint valamely jogos czél elérésére irányzott szükséges eszközök igazolhatók. Az állam egy, az ész által parancsolt oly intézet, melyben a jogbátorság s jogbiztonság állapotában az erkölcsi s anyagi jólét elérésére törekednünk, s az erkölcsi s jogi törvényeket egyaránt megtartanunk kell. Az erkölcsösségnek azonban nem külső, a jogi törvényeknek megfelelő cselekedetek által teszünk eleget. A törvények benső, szabad akaraton alapuló ösztönből, s az ész erkölcsi parancsa folytán, nem pedig a büntetéstől, mint érzéki rosztól való félelem miatt tartandók meg. „*Oderunt peccare boni virtutis amore, oderunt peccare mali formidine poenae.*“ Már a nevelésnél magánál alapelv gyanánt áll, hogy az érettebb eszü és fejlettebb felfogásu ifju nem annyira érzéki büntetések, mint inkább komolyabb intések s utbaigazitások, s más kényszer nélküli alkalmas eszközök által vezéreltessék a jóra és tartoztattassék vissza a rosztól. Oly emberek részéről, kik mindig csak büntesések által fékeztetnek külcselekvényeikben, méltán tartanunk kell attól, hogy minden alkalommal s mindenütt, korlátlanul szabadon fogják követni vágyaikat s ösztöneiket, hova őket a törvényhozó szeme nem kiséri, s hol őket a biró sujtó karja el nem éri. Ezen nézet helyességéről meggyőződve, minden polgárisult államban találkozni fogunk azon ügyekezettel, melynélfogva a polgárok igaz vallásosság s erkölcsösség terjesztése, nem különben helyes nevelés és oktatás által az állam méltó tagjaivá képeztessenek.

Az elökelőbbek és tekintélyesebbek, valamint az előljárók által adott jó példák oly hathatós befolyást gyakorolnak mások kedélyére is, hogy ez által, kapcsolatban az imént emlitett erkölcsi eszközökkel becsületesség, a törvények tisztelete, pontos megtartása és a jó erkölcsök mintegy *nemzeti-jellemmé* válnak. Vajha mindig megérdemelnénk Tacitus azon dicsérő mondatát mi is: „*plus ibi valent mores, quam alibi bonae leges.*“ (Tacitus, de moribus Germanorum).

Az államhatalom a büntetéseken kivül még számos más eszközökkel is rendelkezhetik. Ha állami kitüntetéseknél, államhivatalok adományozásánál vagy azokbani előléptetéseknél minden egyébb kellékek s előzményeken kivül még különös tekintet lesz az illetők erkölcsi viseletére s magatartására, ugy bizonyára minden érdekelt fél azon lesz, hogy e tekintetben se álljon másoknál alantabb fokon, s gyakran csak jutalmazások által lesz elérhető az, a mi büntetésekkel fényegetések által elérhető, vagy csak megközelithető is alig lett volna.

Számos rendellenes és a közerkölcsösséggel ellentétes cselekvények, számos roszlelküleg kötött vagy legalább is kétes értelmü ügyletek egyedül csak a polgári vagy politikai törvények által kijelentett érvénytelenségük és semmisségük, vagy az azokból leszármaztatott kártéritési kötelezettség folytán lesznek megakadályoztathatók.

A törvény elleni kihágások különböző nemeinek rövid áttekintése e tárgyra még több világosságot derithet.

Önnön saját személyünkre vonatkozó kötelességeink megszegései már természetes, a kötelességsértőt magát sujtó kártékony következményeket eredményeznek. A müveletlenek, tudatlanok s restek önnönmagukat zárják ki minden közhivatalok s méltóságok elnyeréséből. Senki sem méltatja őket figyelemre.

A tékozló inségnek vagy legalább inség veszélyének teszi ki magát. A kéjencz mintegy akarva röviditi meg életét. Ily egyének gyakran a polgári társaságnak egyuttal egészen tétlen s haszonvehetlen tagjai is; — de mindaddig mig vagy mint koldusok, vagy mint csábitók, vagy mint más valamely tekintetben a polgárságra nézve közveszélyesek, nem válnak az állam terhére [1]), eltüretnek mint fogyasztók.

Jelentékenyebb vétettek mindezeknél önnön személyesség ellen az öngyilkosság *(autochiria)* és az öncsonkitás. Ez utóbbi közönségesen a katonakötelezettség elkerülése végett hajtatik végre, de ha a tettes mindamellett oly hadi szolgálatra alkalmaztatik, melynek megfelelni még mindig képes, ugy alig szükséges ehhez még további büntetést kapcsolni [2]). Józan felfogással biró egyén soha sem fog oly tényt véghezvinni, melynek elkövetése által czélját egészen eltéveszti és még azonfelül sorsát roszabbra is forditja [3]). Azon politikusok, kik a népesedés mellett buzgólkodnak, a terméketlenitést (sterilitatis procuratio) és magtalanitást, ha valaki saját személyén követi is el azt, bünténynek nyilványitják, s az agglegényeket, ha nem is tulajdonképeni büntetésekkel, de még is hátrányokkal illetik az államban. Csakhogy nehezen fogna e politikusoknak sikerülni annak bebizonyitása, miszerint az állam mindegyik tagját egyszersmind azon külső jogi kényszer által kicsikarható kötelezettség terheli, hogy az államnak mint prolelarius is szolgáljon s hasznot hajtson. Csak távolittassanak el a tulságosan sok házassági akadályok, csak szüntettessenek meg a gyermekek eltartásának s neveltetésének anyagi akadályai, s bizonyára nem lesz okunk a népesség hiánya vagy fogyatkozása ellen panaszt emelni. Az öngyilkosság ujbóli kisérlete nem egy oly bánásmód által, mely az életet csak még elviselhetlenebbé tenné, hanem czélszerü oktatás által lesz megelőzhető [4]). Az öngyilkostól némely törvényhozások által megvont egyházi temetkezés, már a vallás és egyházközösség fogalmán alapul [5]). és némely embereknél visszatartóztatási eszköz gyanánt is fog szolgálhatni a tervezett öngyilkosságtól [6]). Azon ügyekezetet, a hohérkezét öngyilkosság által elkerülhetni, némileg talán megelőzhette a régiebb törvényhozások azon határozata, mely szerint az öngyilkos büntettesnek neve és bünténynek megnevezése a hóhér által kifüggesztetett a bitófára [7]).

A felebaráti szeretet végtelen kötelességei ugyan külsőképen ki nem erőszakolhatók; de a polgári társulat már természeténél fogva kötelez bennünket arra, miszerint oly egyének tökéletesbbitéséhez s életük fenntartásához telhetőleg hozzájáruljunk, kik önnön magukat fenntartani s tökéletesbbiteni képtelenek. E végből találunk az államban szülész-, lelencz-, s árvaházakat, ápoldákat, életbiztositó- s mentőintézeteket, s kórodákat, nyilvános és magánynevelőintézeteket, e végből van behozva a gyámság s gondnokság jogintézménye s több efélék. — Mindezen intézetekhez a többi állampolgárok részint közvetlenül természetbeni szolgáltatások részint közvetve adók vagy jótékony adakozások által mindannyian hozzájárulnak. Kényszeritő és büntetőtörvények által ezenfelül még többet is elérni akarni e tekintetben, valóban aggályt okozó volna a jogosság, vala mint az észszerüség elvei szerint egyaránt. Ily váddal terhelni vagy hasonnemü szemrevetéssel illetni nem lehet sem a magyar, sem az osztrák törvényhozást; — de az emlitett két állam, ezt kérdés nélkül állithatjuk, meg is érdemli a törvényhozó részéről ezen mérséklést. Alig terjed el valamely a honpolgárok egyes osztályait sujtó elemi csapások vagy más balesetek hire, s már is versenyezve sietnek a honpolgárok többi osztályai segélynyujtásaik s könyöradományaik által a szenvedők s szükölködők, helyzetén könnyiteni.

Hogy külkényszer s érzéki bajokból álló büntetések nem alkalmas eszközök arra, hogy általuk valaki vallásos érzelmekre s cselekvényekre s az Isten tiszteletére indittassék, az már azok természetéből önként kitünik; — de másokat vallásuk külcselekvények általi gyakorlásában gátolni, háborgatni, vagy attól elvonni már mindenesetre annyit tesz, mint mások személyes szabadságát s a közrendet s közcsendet vétkesen sérteni; — ily viselet tehát már büntetésre is méltó.

Egy igazságos büntető törvényhozás tárgyai tehát elvégre is csak oly külső cselekvények (vagy mulasztások) lehetnek, melyek által mások személyes szabadsága, bátorléte, s jogbiztonsága vagy *közvetlenül* megsértetik, vagy legalább közelebbről vagy távolabbról veszélyeztetik [1]). De ezen szükebbre szabott téren is könnyen a kellő határokon tul vezethetne a büntető törvényhozásnak felette nagy gondossága s tulságosan aggodalmas ovatossága. Például szolgálhatna: ha minden még oly távoli és önként felhagyott bünkisérlet büntetés alá vétetnék, ha a véttettek büntetései elévülésének — bár mily ovatosan is legyen az körülirva s korlátolva — soha semmi szin alatt hely nem engedtetnék, ha különbség nélkül minden, talán csak kisebbnemü vétkes vigyázatlanságból okozott, s a közveszélyesség jellegével nem is biró, vagy még a hatósági nyomazás előtt már helyrehozott megkárositása az idegen tulajdonnak vagy más idegen jogoknak bünvádi eljárás és fenyités alá vonatnék, ha még oly egyenes és őszinte tények vagy nyilatkozatok is, melyek legkevésbbé származtak rosz szándékból, mert talán másokat esetlegesen gonosztettekre ingereltek s csábitottak, már mint állitólagosan közveszélyeségüek büntetésekkel illettetnének, s több efélék.

Azon cselekvényektől (vagy mulasztásoktól), melyek közvetlenül a magánbiztonságot s magánbátorságot sértik vagy veszélyeztetik, meg kell különböztetni azokat, melyek közvetlenül a közbiztonságot, a közrendet és közcsendet háboritják vagy fenyegetik. A véttettek ezen mindkét nemét illetőleg kevés oly határozatokat foglal magában az 1803-ik évi, s ennek mintegy ujabb kiadása gyanánt tekintendő 1852-ik évi osztrák büntető törvénykönyv (a bünténykről, vétségekről s kihágásokról), melyek ne volnának a külhoni törvényhozások által létrehozott ujabbkori büntetőtörvényekben is feltalálhatók, sőt inkább számos oly intézkedéseket is találunk ez utóbbiakban, melyek közül némelyeket az osztrák büntető – törvényhozás is méltán elfogadhatna kiegészitésül. Egyébbiránt a különböző államokban fennlevő s a vétségekre s kihágásokra vonatkozó egyes büntető törvények szükségessége, okszerüsége vagy hasznossága iránt nem egy könnyen mondhatunk alapos itéletet vagy véleményt, ha csak a különböző egyes államok viszonyait, állapotát s szükségeit közelebbről nem ismerjük.

---

[1]) Ily esetekben részint büntények, részint vétségek vagy kihágások miatt büntetésre méltók.

[2]) 1852-ik évi osztrák büntető törvény. II. rész, 409, 410. §§.

[3]) Vétkes-e tehát büntetésre méltó-e a polgári társaságban az, ki sebészi mütét által egy oly beteg tagot vágat le testéről, mely nem ugyan halállal, de mégis hosszasan tartó fájdalommal fenyegette őt? — Büntetésre méltó volt-e azon angol, ki egy ismert elbeszélés szerint egyik lábát levétette, mert kedvese, ki szinte egyik lábát elveszté, csak e feltétel mellett volt hajlandó vele házasságra lépni, mely házasságtól élete boldogsága függni látszott?

[4]) 1803-ik évi osztrák büntető törvény. II rész, 90. 91. §§.

[5]) Ugyanott II. rész, 92. §.

[6]) Beccaria azon elmés gondolata, mely szerint az öngyilkos csak egy kivándorlóhoz hasonlitható, ki azonfelül még oly jó indulatu is volt, hogy vagyonát az államban oda hagyta, nem hozható fel bizonyitékul az öngyilkosság büntethetősége ellen, miután itt azon kérdés is felmerül, valjon nem büntethető-e a kivándorló is?

[7]) 1803-ik évi osztrák büntető törvény. I. rész, 203. 498. §§.

[1]) Franz von Egger, natürliches öffentliches Recht. I. köt. 136. §.

Általában véve büntető törvények javaslatainak vagy terveinek méltánylására nézve még a következő megjegyzések szolgálhatnak mint irányadók:

a) Oly cselekvények, melyekre már saját helyes felfogásaink, szükségeink, saját érdekeink s önjavunk inditanak, nem szükségelnek büntető törvényeket, hanem csak oktatást, utmutatást, a netalán fennlevő akadályok elháritását, s a szükséges vagy hasznos intézmények gyámolitását teszik szükségesekké, például a nemzeti ipar előmozditására, a forgalom s közlekedés élénkitésére, olcsóbb árak létrehozására, a termelési módok javitására stb.

b) Ha jogellenes mulasztások a mulasztott cselekvény véghezvitelére irányzott külkényszer, vagy kártékony s közveszélyességü cselekvények s ügyletek már eddig is azok semmiségének s érvénytelenségének, vagy az azok folytán okozott károk megtéritésérei kötelezettségnek kijelentése által legalább nagy részben megelőztettek, illetőleg megakadályoztattak, ugy a törvényhozás ezen intézkedéseknél maradjon meg ezentul is, és ennél tovább ne menjen.

c) Számos vétettek elavulnak a korszellemnél fogva, vagy megszünnek a körülmények változtával, például mindenféle babonás és előitéleteken alapuló visszaélések, vagy nagy szükségben a közmunkáknak vasárnapokon s kisebb ünnepekeni megtagadása. Nem tanácsos az ily vétteteket a büntető törvénynek elszigetelve visszatérő egyes esetekbeni megujitása által felélénkiteni s az emlékezetbe visszahozni.

d) Vannak bizonyos — mondhatjuk — divatszerü vétettek is, mint régebben az izraelitáknak bizonyos reájuk nézve kellemetlen kifejezésekkeli illetése egyes vidékeken, vagy az ugynevezett pattantyukkali (Knallkugeln) ijesztgetés közmulató helyeken, például: szinházakban. Ily mulólagos jelenségek nem is érdemesek arra, hogy egy maradandó büntető törvénybe felvétessenek s az által szabályoztassanak.

e) Ovakodjék a törvényhozás az ujabb időkben annyira elterjedő általánositástól vagyis generalisálástól, melynélfogva nehány uj vagy csak ujnak látszó vétettek miatt, melyeket méltán a már fennlevő büntető törvényekből lehetne megitélni, mindjárt uj, ez esetekre irányult különös törvények hozatnak javaslatba. A törvényhozási tanban épen ugy mint az orvosi tudomány tág terén, vagy bár melyik más tudomány vagy foglalkozás terén találhatunk kontárokra, kik minden bajt egy különös sajátszerü betegségnek tartanak, s egy külön specificummal akarnak orvosolni. A *büntényekről* szóló törvénykönyvben szükséges is, de lehetséges is a birói önkénynek a büntények meghatározása által, s a birói hatalom önkénytes gyakorlásának határt szabni, de a *vétségek s kihágások minden nemeit* egyelőre meghatározni, teljességgel lehetetlen. E tekintetben szükségképen a hatóságoknak marad fenntartva oly cselekvényeket (vagy mulasztásokat), melyek a közbiztonsággal félreismerhetlenül ellenkeznek, s a közrendet s a közcsendet sértik, azonos eljárás és büntetés alá venni, mily eljárást és büntetést hasonnemü vétettekre már maga a büntetőtörvény világosan elrendelt. Ezenkivül kivánatos és hasznos leend törvényileg elrendelni azt is, hogy az ily vétettek, ha tömegesebben előfordulnak, a felsőbb hatóságoknál is bejelentessenek, annak megitélése végett, vajjon a kellő mértékben fenyittetnek-e meg, s vajjon egy azokra vonatkozó ujabb általános vagy legalább helyi rendszabálynak vagy intézkedésnek kibocsátása s kihirdetése nem-e volna tanácsos vagy szükséges?

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. akad. nyilv. rendes jogtanártól.

A buda-pesti ügyvédi egylet.

A buda-pesti ügyvédi egylet magánjogi *szakosztálya* f. hó 22-én tartá első ülését. Az elnöki bevezetés folytán élénk vita támadt az osztály működéseinek alapjául szolgáló munkálatok választása és a követendő irány elvek tekintetében, melynek eredményeül egy *Szabó* Albert, Dr. *Siegmund* Vilmos és Dr. *Schnierer* Gyula urakból álló albizottmány küldetett ki az ügyrend megállapitása végett, ennek egyszersmind az egyöntetüség kedvéért a hason czélból kiküldött büntetőjogi szakosztályi bizottmánynyali érintkezés ajánltatott; egyuttal egy dr. *Szilágyi* Dezső, Dr. *Busbach* Péter, *Sárkány* József, *Pósfay* Károly és Dr. *Schnierer* Gyula urakból alakakitott albizottmány egy kimeritő javaslat kidolgozásával bizatott meg a foganatba veendő munkálatok és irányadó elvek tekintetében, miután a Dr. *Busbach* és Dr. *Szilágyi* urak részéről ez irányban tett ellentétes inditványok még bővebb fejtegetést kivánóknak mutatkoztak, s egyik sem meritette ki teljesen a szakosztályi működés keretét, mint azt az inditványozók, *Simon* Florent, Dr. *Schnierer*, *Rudnyánszky*, *Horváth* K., Dr. *Siegmund* és *Arady* közt lefolyt eszmecsere kitünteté. Befejezésül jelenté az elnök, hogy *Kovács* Zsigmond úr az egyletnek egy „Az árvagyám“ czimü munkát ajánlott fel kiadás végett, a jövedelmet is az egyletnek szándékozván ajándékozni. Az ajánlat feletti határozat előtt e műnek megbirálása találtatván szükségesnek, e czélra egy négyes bizottmány küldetett ki, és ezen bizottmány tagjaiul *Seregi* Józsa, Dr. *Matyasowszky* Gábor, *Aradi* Antal, és Dr. *Siegmund* Vilmos urak választattak meg.

S.

Esküdtszéki tárgyalás.

Febr. 27-én tárgyaltatott a „Magyar Ujság“ szerkesztőjének sajtópere. A kereset tárgyát — mint olvasóink tudni fogják — *Kossuth* ismeretes váczi levele képezte. A terem zsufolásig megtelt. Vádlott nem volt jelen, azonban egy halasztási kérvényt küldött be, melyben betegségét és azt hozván fel okul, hogy a ki által védelmeztetni kiván, távol lakik, a tárgyalást márcz. 20-káig elhalasztatni kéri. A bíróság, a kiküldött törvényes orvosi vizsgálat alapján nem ad helyet a kérelemnek s a per letárgyalását elrendeli. Ráth Károly kir. ügyek igazg. mint közvádló, a perhez csatolt okiratok felolvasása után elmondja vádbeszédét, s mivel vádlott senki álta. sem vala képviselve, a bíróság „ott kezdi, hol a közvádló elhagyta“, fölteszi a három kérdést: Meg vannak-e az esküdtek győződve, hogy a bepanaszolt „incompatibilis“ stb. szavakban Ő Felsége személye elleni sértés foglaltatik? Meg vannak-e győződve, hogy a közösügyi törvényre vonatkozó bepanaszolt kifejezésekben a birodalmi kapcsolat felbontására irányzott tettleges izgatás foglaltatik? Végre, meg vannak-e győződve, hogy vádlott a kérdéses czikket szabad-akaratból közölte, s ezáltal magát vétkessé tette? Az esküdtek mind a három kérdésre 11 szavazattal 1 ellen „igen“-nel felelnek. Vádló előadván a nehezitő körülményeket, „a hány vétség, annyi büntetés“ elvből indulván ki, a fogságbüntetés és pénzbirság külön-külön kimondását (6 évig terjedhető fogság és 3000 frt birság — 4 évig terjedhető fogság és 2000 frt birság) inditványozta. A bíróság pedig abból az elvből indulva ki, hogy „a vétség ugyan kettő, de a közlés cselekménye egy“, vádlottat egy évi fogságra és 2000 frt pénzbirságra itélite.

TARTALOM: Fegyencz-óvóegyletek alakitásáról. Dr. Dárday Sándortól. — Adatok és eszmetöredékek a polgári házasságról. (Folytatás.) — A büntető hatalom tárgyairól. Dr. Ekmayer Ágosttól. — A budapesti ügyvédi egylet. S.-től. — Esküdtszéki tárgyalás. — Tárcza. A szabad ügyvédkedés kérdése Ausztriában. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv**. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 10. Pest, 1868. márczius 8.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A büntető-jognak alapelveiről.

(Olvastatott a magyar tudományos akademiának 1868. márczius 2-án tartott ülésében.)

A büntető hatalom a büntethető cselekvényeknek meghatározása, s az azok elleni büntetéseknek kiszabása körül az emberi együttlét és az államoknak fennállása óta különféle alakban gyakoroltatott. E gyakorlat csak ugy helyeselhető, ha annak meg van *jogalapja;* mit annál is inkább megállapitani s ez által a büntető hatalomnak gyakorlatábani *megnyugvást* előidézni szükséges, minthogy az külső szabadságunknak s egyéb jogainknak korlátozásával van kapcsolatban. E megalapitásnak fontossága elismert dolog; mi okozta, hogy a büntető hatalom jogalapjának kifejtése és megállapitása körüli igyekezet régidőktől fogva a legujabbig mutatkozik; és különösen a mult századnak második felében és a jelenben, az sok kitünő bölcsészeket, jogtudókat és politikusokat foglalkoztatott, kik a büntető hatalomnak jogelveit megállapitani, s igy a büntető hatalmat a jognak és jogosságnak *érvényére* s méltóságára emelni igyekeztek.

Ez igyekezetnek világos tanuságai a számos *büntetőjogi elméletek*, melyek mindazonáltal az e tekintetben biztos álláspontra jutni óhajtókat még ki nem elégitik; s ez okozta, hogy a büntető jogelvek iránti *vita* még folyton tart és pedig nagyobb erélylyel és tágasb terjedelemben mint ezelőtt; miután minden létezőnek alapos és elvek szerinti vizsgálata és a tudományos ismereteknek terjesztése a mai kornak egyik kitünő jelleme.

„Miért szabad az államnak büntetni, és miként keljen annak büntetni: az ujabb társadalomnak egyik legbensőbb *lelkiismereti kérdése.* Még nem mondhatjuk, hogy minden megtörtént, a mi lehetséges. Sok még a teendő a végre, hogy a *büntető elméletek* végképeni megállapodásra jussanak, hogy a javitó büntetés végrehajtásának viszonya a tárgyi jogossághoz pontosabban meghatároztassék; hogy a büntettnek psychologiai és társadalmi elemei jobban megalapittassanak, és a büntetésnek alakjaival összeköttessenek.“ *Deutsches Staatswörterbuch* von Bluntsli und Brater X: 339-ik lap. A büntető jognak *alapelveiről* kérdést a tk. akademia is fontosnak tartotta, és ez okból annak megfejtését jutalom kérdés tárgyául tüzte ki; mi nekem is ösztönül szolgált: a *büntetés-jogi, elméletekről* szóló munkámnak készitésére. Legujabb időben jogügyi miniszter ur Ő excja kegyes bizalma folytán ujabb ösztönt s alkalmat nyertem a büntető jognak alapelveiről elmélkedésre, ama meggyőződéstől vezettetvén, hogy *büntető törvénykönyvnek* készitésénél némi sikerrel csak ugy működhetni, ha a büntető jognak alapelvei, melyeknek e működésnél irányadóul szolgálniok kell, tisztára hozva és megállapitva vannak.

Jelenleg tehát a büntető jognak *alapelveiről* ujabbi vizsgálataim eredményét szándékozom röviden előadni; azoknak bővebb kifejtését és megállapitását máskorra halasztván. A tárgy *fontos*, s minthogy a büntető törvénynek behozatala és az ezt megelőző tanácskozás mellőzhetlen, *korszerü* is. Vajha igyekezetemnek megfelelne az eredmény, vajha szerencsés lehetnék oly elveket állitani fel, melyek a jelen tudományosság állásának, a jogosság, és az emberiség ez iránti követelésének megfelelnek.

Minden emberi cselekvőség értékénél mérve mind az egyes embert, mind az emberi kisebb-nagyobb egyesületeket tekintve az emberiségnek *rendeltetése*, helyeslést érdemlő az, ha az emberiség rendeltetését előmozditja, roszalását, ha azt akadályozza vagy lehetetleniti. Minden emberi igyekezet, tudomány és intézet csak a szerint érdemel javallást vagy roszallást, a mint az az emberiség czélját elősegiti, vagy hátráltatja, lehetetleniti.

Miután az emberiség rendeltetésének *valósitása* a külön és egymástól függetlenül működő magános akár egyes, akár erkölcsi személyek által *nem eszközölhető*, ezek képtelenek levén a rendeltetésökre folytonos, békes haladást gátoló akadályokat mellőzni és legyőzni, az államnak szüksége kétségbevonhatlannak mutatkozik, mint oly intézetnek, melyben a közhatalomnak vezérlete mellett egyesült erőkkel az emlitett akadályokat nem csak mellőzni, hanem az emberiség rendeltetésének valósitására szolgáló eszközöket megszerezni és sikeresen alkalmazni is lehet.

Az állam az emberiség rendeltetésének valósitása végett létező intézet. Az államnak e czéljából következik, hogy annak *szervezete és egész működése* az emberiség rendeltetésének valósitására irányzott legyen. Minthogy azonban az emberiségnek rendeltetése az egyes emberek rendeltetésének *összege*, tehát ez azzal azonos; minthogy továbbá mindenkinek joga és kötelessége rendeltetését magában létesiteni, és minden tevékenységet e czélra felhasználni; midőn az egyes ember, vagy az államban létező más kisebb-nagyobb testületek cselekvőségöket az emberiségi rendeltetésben foglalt különös czélokra irányozzák, ezáltal az emberiségnek közös rendeltetését is előmozditják; miből kitünik, hogy az állam czéljának létesitésében legnagyobb és mintegy első sorban részt vesznek a magános egyes vagy erkölcsi személyek; hogy az állami közhatalomnak működési köre a magánosok tevékenysége által *szabályoztatik*, és ezzel megforditott arányban áll akként, hogy a hol a magánosoknak tevékenysége az emberiségi czéloknak valósitásában *nagyobb*, ott az állami hatalomnak működési tere *kisebb*, hol pedig a magánosoknak emlitett tevékenysége kisebb, ott az állami hatalomnak működési köre nagyobb; ennek *hivatása* hozván magával azt, hogy a hiányzó magános cselekvőséget pótolja, az emberiségi egyes és összes czéloknak létesitésére szolgál-

*

ható eszközöket előállitsa, az azt nehezitő vagy lehetetlenitő akadályokat pedig eltávolitsa.

S ez egy *alapszabály,* mely az államnak egész cselekvőségére, s igy a *büntető hatalom* gyakorlatára is kiterjed. Állitásomnak felvilágositásaul csak arra akarom a t. hallgatóságot figyelmeztetni, hogy a magánosra igen sikeresen müködhetnek a büntetteknek megelőzése, akadályozása, s azoknak felfedezése és bebizonyitása körül; hogy a büntetésöket kiszenvedett és szabadon bocsátott bünösöket illetőleg azokra felügyelve, azokat a keresetmódban segitve, és jóra intve, az államnak, büntető jogának gyakorlata körül nagy segedelmére lehetnek; s e részben is az államnak cselekvőségi köre annál szükebbre leend szoritva, minél nagyobb kiterjedésben közremüködnek a közbékének és jogrendnek fenntartására a magános akár egyes személyek, akár egyesületek; s ellenkezőleg: annál több leend az állami hatalomnak teendője, minél kevesebbet tesznek e tekintetben a *magánosok.*

Az emberiségnek rendeltetése, hogy az államban valósittassék, vagy legalább megközelittessék, e végre bizonyos *intézeteknek* és állapotoknak, mint szintannyi nélkülözhetlen feltételeknek és jogkövetelményeknek kell az államban jelen lenniök és sérthetetlenül fennmaradniok. Ilyek: a) az államnak mint egy erkölcsi *testületnek* biztos létele és háboritlan müködhetése; tehát az állam- és kormányalaknak, az állami hatalmat képviselő és gyakorló egyéneknek sértetlensége és akadályozatlan müködése; b) a magános egyes vagy erkölcsi személyeknek biztos létele, épsége, sérthetlensége s háboritlan müködhetése; c) a magán *tulajdonnak* megszerezhetése, biztonsága és használhatása; d) az erkölcsi és jogi *érzetnek* kifejtése és a mi ennek mellőzhetlen feltétele: a *vallás* és az azzal kapcsolt intézeteknek épségben maradása; e) a *család* és ennek alapja: a *házasság;* f) az emberek szabad cselekvőségének egymásrai hatása, vagyis a *közforgalom* a legtágasb értelemben, s az azt közvetitő es elömozditó eszközök és módok.

Hogy az emlitett *intézetek és jogkövetelmények* az állam lételének, müködésének és az emberiségi célok valósithatásának szükséges feltételei, azt azok előtt, kik az állammal s annak az emberiség céljával ugyanazonos rendeltetésével foglalkoznak, hosszasan bizonyitgatni felesleges. Elég legyen megemlitenem, hogy *állam nélkül* az emberiség céljának létesitése lehetetlen; hogy az állam főhatalom, kormány és azoknak közegei nélkül *nem is állam,* s azoknak háboritlan müködhetése nélkül rendeltetésének meg sem felelhet; hogy az emberiség céljának létesithetése egyesnél és társulatoknál, ezeknek épen fennmaradhatását, sérthetlenségét és szabad müködhetését feltételezi; hogy a *magán tulajdon* ismét az emberi lételnek és cselekvőségnek szükséges feltétele; hogy *erkölcsösség* tehát erkölcsi és jogi érzet nélkül a békés együttlét, a szükséges kölcsönös segedelem hiú remény; hogy a *házasság* nélkül nincs *család,* család nélkül pedig az állam leglényegesb, legbiztosb alappal szükölködik; hogy a *közforgalom* hiánya az emberi tehetségeket tespedésre kárhoztatja, és e tespedés egyenesen az emberiség rendeltetését gátolja.

Ezek szerint nem tagadhatni, hogy az érintettek szintannyi *szükséges feltételei* s jogkövetelményei az állam létének és az emberiségi rendeltetés valósithatásának; minélfogva azoknak létesitésére s épségben fenntartására az államnak kétségtelen joga és kötelessége is van. Ez alapfeltételeknek védelmeül a *büntető törvények* is szolgálhatnak, vagyis azoknak épségben tartása lehet a büntető törvényeknek is tárgya.

Ez ismét *egy alapelvet* nyujt a büntető jognak gyakorlatánál különösen annak meghatározására, hogy mily cselekvényeket lehet büntetés fenyegetése mellett tiltani, és ha végbevitetnek, büntetni; t. i. minden oly cselekvényeket, melyek az állam lételének s müködésének alapfeltételeit, jogkövetelményeit megtámadják és veszélyeztetik.

Minthogy az államnak czélja a magánosok *céljával azonos,* és az állam czéljának valósitására szolgáló eszközök, a magánosok czéljainak létesithetésére is szolgálnak, következik: hogy a magánosok jogosan követelhetik mind amaz intézeteknek, mint szintannyi szükséges feltételeknek sértetlen fennállását, melyek az állam létezhetésére megkivántatnak; és pedig annál inkább, minthogy a magánosok jogai ama feltételes jogkövetelmények által s azok körében nyilvánulnak, vagy inkább: a magánosoknak jogai azoknak *kiégészitő alkatrészei.* A ki tehát az állam létezhetésével és rendeltetése szerinti müködhetésével kapcsolt jogkövetelményeket megsérti, az sérti egyszersmind közvetve vagy közvetlenül az állampolgárokat s azoknak jogait is.

Például: a ki az államot lételében, kormányában, müködésében közvetlenül megtámadja, az közvetve megtámadja és veszélyezteti a magánosoknak egész jogkörét, mi az államnak sérthetlensége által biztosittatik; az, *ki lop, csal,* közvetlenül sérti a meglopottnak megcsalatottnak magántulajdonhozi jogát, közvetve pedig a magántulajdoni intézetet általában, mint az állam fenntartására szükséges jogkövetelményt; ki *házasságtörést* követ el, megsérti közvetlenül a büntelen házastársat, közvetve pedig megtámadja a *házassági intézetet,* mint az állam lételének egyik jogkövetelményét; ki a *vallást* háboritja, nemcsak a magánosokat támadja meg valláshozi jogukban, hanem megtámadja az államot is, mely lételének egyik nélkülözhetlen feltétele, tehát *jogkövetkezménye a vallás* s az azt képviselő *egyház* stb.

E felfogás szerint elejét vehetni ama *vitáknak,* melyek némely cselekvények büntethetősége körül előjönnek, mint *például* a körül: hogy a *vallás* és *erkölcsiség* elleni tettek büntethetők-e vagy sem? A mi feleletünk határozottan az, hogy igen: mert mindenkinek van joga a valláshoz, a vallási gyakorlathoz, és az állam lételének egy nélkülözhetlen *jogkövetelménye* az állampolgároknak erkölcsössége és vallásossága, és az azt eszközlő intézeteknek sérthetlensége; minden oly cselekedet tehát, mely a közerkölcsösséget, vallásosságot megtámadja, és veszélyezteti, büntetés fenyegetése mellett tiltható, és ha végbevitetett, büntethető.

Hogy az ember rendeltetésének megfelelhessen, szükséges, miszerint természeti tehetségeit *kifejtse, művelje,* s azokat természeti céljainak valósitása körül használja; és tagadhatlan, hogy mindenki annál könnyebben, annál biztosabban fog rendeltetésének megfelelni, minél kifejlettebbek, müveltebbek tehetségei; a müveletlen, kifejletlen szellemi tulajdonai miatt, csak egy részben és leginkább anyagi tekintetben közeliti meg rendeltetését, magosabb emberi, szellemi rendeltetése titok marad előtte.

A mondottakból a *nevelésnek,* mi a természeti tehetségeket és hajlamokat kifejteni, és az emberiség céljának létesitésére alkalmatossakká tenni igyekszik, fontossága és mellőzhetlensége kitünik; mi azonban, hogy céljának megfeleljen, ne legyen egyoldalu, *például* csupán a testre, vagy az értelemre, akaratra és kedélyre egyedül ható, hanem az az egész emberre terjedjen ki, és hajlamai, tehetségei között *az észnek,* mint legfőbb emberi tehetségnek vezérlete mellett, öszhangzást előidézni törekedjék; csak igy lehetvén reméleni, hogy az ember érző vágyait az erkölcsi törvény korlátai között fogja kielégiteni, s a törvény áthágásától magát tartóztatni.

Hogy az *állam* is annál biztosabban és könnyebben fog haladni rendeltetése felé, minél *miveltebbek* az állampolgárok, kétségtelen; minélfogva az államnak a müveltség előmozditására s ennek eszközére, a *nevelésre* s a nevelési intézetekre is ki kell terjeszteni figyelmét; s a már fentebb emlitett *szabály szerint*, ha a magánosok a nevelés körüli eljárásban hanyagok vagy a nevelési intézeteknek előállitására elégtelenek, a magánosoknak nevelés körüli igyekezetét istápolni, hol az hiányzik, pótolni, azt minden egyoldalu káros kinövésektől megóva, az állam czéljával öszhangzásba hozni az államnak joga és kötelessége. Különösen az állam figyelmét terjeszsze ki arra is, hogy az állampolgárok az *állam rendeltetéséről*, fennmaradhatása és müködhetése feltételeiről, ezeknek sérthetetlenségéről, a magános jogoknak kölcsönös és az államban nélkülözhetlen becsüléséről kitanittassanak.

Az államnak müködése azonban, hogy czéljának megfeleljen, nem egyedül az emberre közvetlen befolyást gyakorló nevelésre van szoritva, hanem többre is kiterjed. Minek oka az erkölcsi és physikai világban keresendő. Ha a nevelés mindenkire kellőleg kiterjedve, s *eszményét* mindenkinél valósitani képes volna, akkor jogsérelmektől, a jogrend megzavarásától félni alig volna okunk; mert jó neveltségénél fogva mindenki az ész követelményét, mi a jogsérelmeket tiltja, követné, s a *közbéke*, kölcsönös becsülés és az emberiségnek rendeltetésérei közremüködés uralkodnék. De miután a nevelésben nem mindnyájan, nem is oly mérvben részesülnek, mint azt a nevelés eszménye megkivánja, a tapasztalás tanusága szerint megtörténik, hogy az önzés, önhaszonlesés, az indulatok és szenvedélyeknek árja hatalmat vesz az ész parancsain, miből a jogrendnek, jogsérelmek általi megzavarása, az emberiség rendeltetésérei békés haladásának akadályozása ered.

Hogy az emberiséget rendeltetésének valósitására irányzott haladásában a *physikai világnak* tárgyai, tüz, viz és egyéb oktalan lények is gátolják, a mindennapi tapasztalás bizonyitja. E kétrendbeli akadályokat mellőzni a magánosok nem mindig képesek; szükséges tehát, hogy itt is az *állam* hatalmával közbenjárjon, és az emberi haladásnak mind az erkölcsi, mind pedig a physikai világnak lényeitől támadható akadályait mellőzni igyekezzék.

Az emberek részéről akadályokat s a rendes, békés haladásbani megzavarásokat fékezhetni *törvények* s azok érvényét biztositó *biróságok* által; melyek müködésöknek közelebbi alapja és czélja szerint különböző irányban tevékenyek s különféle névvel jelöltetnek, mint *polgári, büntető, rendészeti* törvények s biróságok; a *polgári* törvények és biróságok a kétségbe vont jogokat tisztára hozni s az illetőnek odaitélni; a *büntetők* a büntethető cselekvényeket kijelölni, s azokat ha végbevitettek, fenyiteni; a *rendészetiek* pedig a lehetséges közrendi zavarokat, jogsérelmeket, szabadságkorlátozásokat megelőzni czélozván.

A physikai világ lényeinek részéről támadható akadályok, ha a magánosok tehetsége e végre elégtelen, az állam *felügyelete és vezérlete* alatt egyesitett erők által mellőzhetők s mellőzendők. Ez utóbbi eljárás közben az államnak müködése csak egyedül a *physikai lehetség* által korlátoltatik, vagyis: az állam tehet e részben mindent, a mihez physicai ereje és tehetsége van.

Az *erkölcsi világnak* lényei, vagyis az *emberek* irányában az államnak müködése korlátozva van saját rendeltetése által, mi nem egyéb, mint az emberiséget rendeltetésének elnyerésében elősegiteni, az arra törekvő magános eröknek hiányát pótolni; de korlátozva van azáltal is, hogy az emberi cselekvőséget átalában tekintve, annak a lehetséges *legnagyobb szabadság* engedendő, mint nélkülözhetlen feltétel arra, hogy mindenki rendeltetését a legtágasb mérvben valósithassa. Minélfogva mind a magános személyeknek egymás irányában, mind pedig az államnak az állampolgárok iránt, cselekvőségöket akként kell szabályozni, hogy az egyéni szabadság minél *kevesebb megszoritást szenvedjen*, s a szabadságot megszoritóbb, tehát *szigorubb* eszközök és módok, az emberiség czéljának létesithetése végett, ne használtassanak mindaddig, mig enyhébbek elegendők. Ez átalános *szabályt* kell hogy az állam is müködésében kövesse, s az állampolgárok irányában mindenekelőtt *enyhébb*, a szabadságot kevésbbé korlátozó eszközöket alkalmazzon: a szigoruabbakhoz, a szabadságot nagyobb mértékben korlátozókhoz csak akkor folyamodjék, ha amazok nem elegendők. (Vége köv.) CSATSKÓ IMRE.

Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról.

(Folytatás.)

Az ekként megcsonkitott törvényjavaslat 1860. februar 18-án a követek házába jutott, a bizottság által a mint már 1859-ben történt, elfogadásra ajánltatott, mi ugyanazon évi márczius hó 27-én a ház nagy többsége által meg is történt.

Azonban az urakháza az előbbi tárgyalások alkalmával kitüzött irányához szorosan ragaszkodva, és bizottságának ujból nyilvánitott ellenzésére hajtva 1860. máj. 7-én tartott ülésében az előrebocsátott beható tárgyalások folytán a polgári házasságot megengedő §§-okat tüzte ki szavazás tárgyaul, a módozatokról szólók feletti további szavazást ezek eldöntésétől tévén függővé.

Az 1. §. mely a házasság polgári érvényességét a lelkész általi összeadástól feltételezi, semmi ellenzésre nem talált; de a 2-ik, mely szerint a házasság polgári érvényessége a biró előtt tett házasságra lépési nyilatkozat által is megalapitható — névszerinti szavazás utján 87 szavazattal 21 ellenében elvettetvén, a szavazás alkalmával jelen volt igazságügyminiszter kijelentette, hogy miután a szavazás eredménye szerint a törvényjavaslatnak nemcsak egész I. czime tekintendő elvetettnek, hanem azon idő szerint a kormány a tárgyalások további folytatására semmi sulyt nem fektet; tekintve továbbá, hogy a követek háza a törvény javaslatot egy egészszé tekinti, mi annak egyes részei feletti szavazást kizárja: indittatva érzi magát kinyilatkoztatni: hogy a kormány a tárgyalás folytatásának semmi értéket nem tulajdonit.

A küzdelemteljes tárgyalásoknak ekkint megszakitott fonalát az uj igazságügyminiszter Bernath az 1861-ki országgyülési idény elérkeztekor ujból felfogta, és eredményre vezetni iparkodott annyival inkább, mivel az emlitett országgyülést megnyitó trónbeszédben a házassági jognak reformja a törvényhozás legfontosabb feladatai egyikéül jeleztetett, és e feladat megoldása sürgős szükséggé vált; de elődjénél nem több szerencsében részesült.

Mert az általa az urakházában előterjesztett törvényjavaslat ugyanaz volt, melyet már a követek háza elfogadott; az urakháza azonban ugyan azon indokokból, melyekből előbb indult ki; sőt már arra is kezdett épiteni, hogy az összeütközések száma az egyházi consistoriumok által időközben tanusitott engedékenyebbség folytán alább szállott; a petitiók száma pedig, melyek a polgári házasság életbeléptetése ellen voltak irányozva, növekedett.

A beterjesztett törvényjavaslat az urakházának bizottmánya, és az előzményekhez szorosan ragaszkodó véleménye folytán 1861. márczius 11-én került tárgya-

**

lás alá, és 1863. márczius 13-án a házasság kötéséről szóló elvileg két §§., melyekről már fennebb is emlékeztünk, névszerinti szavazás utján 167 szavazat közül 45 ellenében 122 szavazattal elvettetett, és igy a facultativ polgári házasság elfogadásra ismét nem talált.

Ezt látva a jelen volt igazságügyminiszter oda nyilatkozott: hogy e szavazás eredménye oly jelentőségü, miszerint az államkormánynak tanácskozásokba kell bocsátkoznia az e tárgyban követendő ut felett; ennélfogva kérte a tárgyalás elhalasztását, a mi megis történt.

Az 1861. márczius 21-ki ülésben pedig előmutatta a királyi meghatalmazást arra, hogy a házassági jogról szóló törvényjavaslatot visszavonhassa; „sajnálatát fejezvén ki a felett, a kormány részéről, hogy az urakházában e törvényjavaslat feletti tárgyalások eredménye folytán nincs kilátás arra, hogy ezen a törvényhozás utjáni szabályozás tekintetében oly fontos és sürgős tárgy ez évben (1861) megnyugtatólag megoldathassék.“

Az imént ujból megakasztott ügy azóta elő nem vétetett.

A tárgyalásoknak a törvényjavaslat szerint kilátásba helyezett, és a követek házában érvényre jutott eredménye az urakházában nem annyira elvileges ellenszenvből a polgári házasság ellen, mint tán inkább a szükség érzetének hiánya miatt ismételve hajótörést szenvedett; noha másrészről azon feltevés sem látszik alaptalannak, hogy a polgári házasságnak az urakházában tagadott szükségessége csak palástként használtatott arra, hogy általa maga az intézmény iránt táplált ellenszenv eltakartassék.

A hosszu időn át folytatott tárgyalások a fennebb hivatkozott naplók figyelmes olvasóját aligha fogják kétségben hagyni a felett, hogy a kérdés megvitatásában, egyrészről az állam, másrészről a különböző vallásfelekezeti nézetek az ügy fontosságának, és méltóságának ugy alak, mint érték tekintetében teljesen megfelelő kifejezésre találván, mindenkorra, de főleg a jelen idő szerint tanulságosak maradtak.

Áttérünk már most azon kérdés fejtegetésére: valjon az állam illetőségéhez tartozik-e a házassági jog szabályozása? (Folyt. köv.)

Bírósági szervezés hazánkban.

(Folytatás.)

A bíróságok szervezésénél még arra is kell tekintettel lenni:

d) *hogy egyes bíróság vállaira oly sok teendő ne nehezedjék, hogy a bíróság vezénylete, az ügyeknek világlatban tartása és azoknak szabatos és gyors elintézése lehetetlenné váljék.*

Az elsőfolyamodásu bíróságoknál a törvénykezési teendők fenti tervezet szerint kellőleg volnának felosztva, s igy ezen tekintet alá csakis a kir. tábla jöhet, melyet ha kivánt sikert elérni akarunk, több, legczélszerübben hat kerületre kellene felosztani, következő székhelyekkel: Pest, Pozsony, Soprony, Kassa, Debreczen és Temesvár, minthogy csupán egy másodfolyamodásu bíróság Pesten, tekintve Magyarország kiterjedését, népességét s naponta emelkedő ipar- s kereskedelmi forgalmát, hivatásának kellőleg soha sem felelhet meg.

Ezen állitásunkat megkisértjük bebizonyitani a gyakorlati életből meritett hiteles statistikai adatokkal.

Tudjuk mindnyájan, hogy az ugynevezett Bachkorszak alatt hazánkban a törvénykezési szerkezet rendszeresitve volt, s ámbár ezen szerkezet a kor kivánalmainak, és különösen az alkotmányos fogalmaknak egyátalában meg nem felelt, és igy bíróságaink szervezésénél mintául nem szolgálhat, mégis ezen szerkezet nem megvetendő statistikai adatokat nyujt nekünk a törvénykezési teendőkre nézve hazánkban, mely adatokat bíróságaink szervezésénél annál kevésbbé hagyhatunk figyelmen kivül, mint hogy hazánkbeli *rendszeresitett törvényszékek* működésére és a birói teendőkre nézve más adatokkal nem birunk.

Az érintett időszakban létezett hazánkban Erdélyországon kivül hat másodfolyamodásu bíróság, vagyis főtörvényszék, nevezetesen: Pesten 1.670,185 népességgel, Pozsonyban 1.622,558 népességgel, Sopronban 1.743,985 népességgel, Eperjesen 1.375,720 népességgel, Nagyváradon 1.472,174 népességgel és Temesvárott 1.411,054 népességgel.

Ámbár mind a hat főtörvényszéknek egyévi teendőinek kimutatását tartalmazó adatok birtokában nem vagyunk, mégis egy nagyobb népességü t. i. a pozsonyi, és egy kisebb népességü, t. i. eperjesi főtörvényszéknek egyévi teendőiről hiteles adataink lévén, ezek alapján mind a hat főtörvényszéknek évi teendőit közelitőleg megtudhatjuk.

Az 1858. évben, a midőn már a törvénykezési gépezet rendes kerékvágásban mozgott, a pozsonyi főtörvényszéknek, az elnökségi tárgyakon kivül, tisztán törvénykezési ügyeinek száma 13,468-ra ment. Ezek közt volt 1171 felebbezett polgári per, 1523 felfolyamodvány polg. ügyekben, továbbá 734 felebbezett fenyitő per és 170 felfolyamodvány fenyitő ügyekben, s igy összesen 3598 felebbezett ügy; a fennmaradandó 9870 ügyszámot a leérkezett legfőbb törvényszéki határozatok, árva- és gyámi ügyek, syndikat-panaszok és egyéb folyóügyek képezték.

Ugyanazon évben az eperjesi főtörvényszéknél az elnökségi tárgyakon kivül kizárólagosan főtörvényszéki ügydarabok száma 10,187 volt. Ezek közt 1130 felebbezett polgári per, 1186 felfolyamodvány polgári ügyekben, továbbá 780 felebbezett fenyitő per és 191 felfolyamodvány fenyitő ügyekben; s igy összesen 3287 felebbezett ügy; a fennmaradandó 6900 ügydarab a leérkezett legfőbb törvényszéki határozatokra, árva- és gyámi ügyekre, syndikat-panaszokra és egyéb folyó ügyekre esvén.

E szerint tehát ezen két főtörvényszéknél 2.998,278 népesség mellett egy évi törvénykezési ügyek száma 23,655-re ment, melyek közt 2301 felebbezett polgári per, 2709 felfolyamodvány polgári ügyekben, 1514 felebbezett fenyitő per és 361 felfolyamodvány fenyitő ügyekben, és igy összesen 6885 felebbezett ügy volt, a többi 16,770 ügyszámot egyéb törvénykezési ügyek képezvén.

Ezen kimutatásból a többi négy főtörvényszékre 6.277,703 népesség mellett, mely népesség a fenti két főtörvényszék népességét 281,347 lélekkel aránylag tulhaladja, következést vonva, ezen négy főtörvényszékeknél egy évi teendő, ha nem nagyobb, semmi esetre kisebb nem volt, következőleg mind a hat főtörvényszéknél az összes törvénykezési ügyek száma legalább 70,965-re ment, melyek közt legalább 6903 felebbezett polgári per, 8127 felfolyamodvány polgári ügyekben, továbbá 4542 fenyitő per és 1083 felfolyamodvány fenyitő ügyekben, s igy összesen 20,655 felebbezett ügy volt, a fennmaradandó 50,310 tárgyat egyéb törvénykezési ügyek képezvén.

Ezen kimutatásban azonban a volt hat urbéri főtörvényszéknek évi teendői bennfoglalva nincsenek, de ha ezen hat urbéri főtörvényszéknek összes évi teendőit csak 5000-re teszszük, s a fenti 70,965 ügydarabhoz hozzászámitjuk, kitünik, hogy az akkor *rendszeresitett elsőfolyamodásu bíróságoknak* működése mellett, a másodfo-

lyamodásu bíróságoknak egy évi ügyteendője legalább 75,965 ügydarabra ment fel.

Ezen ügyhalmaz elintézésére hivatva volt, a rendes főtörvényszékéknél, a szolgálattétel végett beosztott figyelőkön kivül 6 elnök, 5 alelnök, 98 előadó biró, 29 titkár és segéd-titkár, — az urbéri főtörvényszékeknél pedig 6 elnök, 24 előadó biró és 12 titkár, s igy az összes másodfolyamodásu birósági személyzet a figyelőkön és kezelési hivatalnokokon kivül 180 birói tagból állott, a kiknek hivatalát, különösen a rendes főtörvényszékeknél — sine cura — hivatalának, mikép már a fennebbi ügyhalmaz is mutatja, nem lehetett tekinteni.

A fenti kimutatás ellen lehet ugyan azon ellenvetést tenni, hogy akkori időben a számszaporitás nagyon divatozott, s sok ügy, mely akkor a főtörvényszékek elintézéséhez tartozott, most a kir. táblától elesik. De ha ezen ellenvetésnek helyt adva, a folyó ügyekből egyharmadát vagyis 16,770 ügydarabot levonunk, mégis 59,185 mint a másodfolyamodásu bíróság által elintézendő ügydarab marad fenn.

Hogy ily ügyhalmaz mellett az egyetlenegy másodfolyamodásu törvényszéknél a rendes ügyvezénylet, az ügyeknek világlatban tartása, szabatos és gyors elintézése lehetetlen, azt mindenki belátja, a ki a birósági rendes eljárást és ügykezelést ismeri, mert e szerint a vasárnapokon és ünnepeken kivül *mindennap* körülbelül 198 ügydarabot s közte legalább 70 felebbezett ügyet kellene elintézni.

Ezen adatok ellen lehetne még azon ellenvetést is tenni, hogy a nyilvánosság és szóbeliség behozatala, valamint az eljárásnak egyszerüsitése után a felebbezett ügyek száma is leapad; azonban ezen ellenvetés ellen megint azt kell tekintetbe vennünk, hogy a népesség szaporodásával, az iparüzlet és kereskedési forgalom emelkedésével a perek, következőleg a felebbezett ügyek száma is tetemesen fog szaporodni.

Azok, a kik a kir. táblának együttmaradását a jogegység szempontjából kivánják, a fenti nehézséget a kir. táblának tanácsokra (senatusok) való felosztásával vélik elháritani.

Nézetünk szerint a jogegység azon irányban, hogy az igazság mindenütt ugyanazon törvények szerint szolgáltassék ki, a kir. táblának felosztásával legkisebb csorbát sem szenvedend, mert az egész országban a törvény mindenütt egy és ugyanaz lévén, csakis az országnak szétdarabolása után lehetne külön-külön törvények szerint az igazságot kiszolgáltatni; — azon irányban pedig, hogy hasonló esetekben, hasonló határozatok hozassanak, sem a jogegység a kir. táblának tanácsokra való felosztásával nem éretik el, sem pedig ezáltal a fenti nehézség el nem hárittatik; mert, hogy hasonló esetekben hasonló határozatok hozassanak, okvetetlenül szükséges, hogy ugyanazon tanácsban, ugyanazon birák mindig részt vegyenek, mert egy birónak véleménye a másik biró meggyőződésének, következőleg egy tanácsnak határozata a másik tanács határozatának egyátalában nem praejudikálhat; — már pedig p. o. fenyitőügyi tanács biráitól kivánni, hogy ünnep- és vasárnapokon kivül *mindennap mindnyájan ugyanazon ülésben* jelen legyenek, s ott a fenti kimutatás szerint a folyó ügyeken kivül mindennap legalább 20 fenyitő pert mindnyájok jelenlétében előadjanak, s mindnyájok hozzájárulása mellett elintézzenek, képtelenség. Ha pedig egy tanács több altanácsra oszlik, akkor a jogegységnek vége, akkor hasonló ügyekben megint csak oly különböző itéletek fognak hozatni, mint jelenleg vagy a megszünt rendszer alatt hozattak. A jogegység e tekintetben leginkább elérhető a szabatos anyagi és alaki törvények által. Hozzájárulván, hogy ha a jogegységet az utóbbi értelemben akarnók elérni, akkor a kir. táblának Pesten Erdélyre nézve is kellene másodfolyamodásu bíróságnak lenni, miáltal a teendője még jobban megszaporodnék, minthogy hiteles statistikai adatok szerint a volt erdélyi cs. kir. főtörvényszéknek 2.074,202 népessége mellett 1857. évben egész évi ügyszáma tett 13,177 ügydarabot, s ezek közt 2388 polgári és 1707 fenyitő felebbezett ügy volt. — Különben pedig a curiai döntvényekre mint törvényre a codificatió után alig szorulván, de egyébkint is a jogegységet csak a hétszemélyes tábla mint legfőbb birói hatóság képviselhetvén, a másodfolyamodásu bíróság által ez iránybani jogegység fenntartása nemis szükséges.

A királyi táblának senatusokra való felosztása s egyátalában annak Pesten együtt maradása még azon nagy hátránynyal is jár, hogy a birák csak egyes szakmákban alkalmaztatván, szélesebb jogi tudományok és több oldali tapasztalataik nagyobb része haszonvehetlenül heverne, s ők egyoldaluvá válnának, nemkülönben hogy az ugyanazon szakmabeli tanácsban alkalmazott birák a Magyarországban divatozó nyelvek mindegyikének birtokában nem lévén, azon birák, a kik az előadott ügydarabnál előforduló, nem magyar nyelven szerkesztett okmányokat és egyéb iratokat nem értik, saját meggyőződésük szerint nem szavazhatnának, és igy e tekintetben birói tisztüknek kellőleg meg nem felelhetnének; holott, ha a királyi tábla osztályai kerületenkint szerveztetnek s a birói állomások betöltésénél a kerületben divatozó nyelvek ismerete tekintetbe vétetik, minden biró fogja ismereteit egész mérvben értékesithetni, a vidéken divatozó nyelveknek birtokában pedig szavazatát ön meggyőződése szerint adhatja.

A kir. táblának kerületenkint való felosztása mellett szólnak még a közgazdászati tekintetek is, mert a birák és a kezelési személyzet számát az ügyek mennyiségéhez kelletvén alkalmazni, ha a királyi tábla az egész Magyarországra és Erdélyre nézve Pesten marad, az ottani nagy drágaság tekintetéből a biráknak és a kezelési személyzetnek jóval nagyobb fizetést kell adni, mint a milyennel az olcsóbb vidéki városokban megelégedhetnének; hozzájárulván, hogy Pesten oly állami épület sincsen, a hol oly nagy személyzetü birói hatóságot kellőleg elhelyezni lehetne, s igy a szükségelt helyiségek megszerzése sokkal többe kerülne ott, mint más vidéki városokban, a hol részint mint pl. Pozsonyban igen alkalmas állami épületek vannak, részint pedig a szükségelt helyiségek megszerzése oly nagy költséggel nem jár. Végtére a hivataloknak okvetlen szükség kivüli öszpontositása Pesten, — a hol amugy is az egész ország kormányzatának öszpontositása folytán igen sok hivatal létezik, — csakis a vidéki városok rovására történhetik, mert az tagadhatlan, hogy a hivataloknak elhelyezése minden városnak szellemi és anyagi hasznot hoz, és ámbár Pestnek, mint az ország fővárosának előhaladásán minden hazafinak örülni, s azt kitelhetőképelőmozditani kell, de azon kötelessége is fennmarad, hogy hazánk többi városainak emelkedését is elömozditsa s azok gyarapodásán müködjék.

Végtére némelyek még a nemzetiségi szempontból is kivánják a kir. táblának Pesten együtt maradását, mire csak azt jegyezhetjük meg, hogy a nemzetiségi ügyben hozandó törvény a biróságok eljárási nyelvét és a nem magyar ajku honpolgárok anyanyelvének a bíróságoknál miképi használhatását szabályozni fogván, ezen törvénytől sem a kir. tábla, bárhol is leszen, sem pedig a felek, bármily ajkuak is legyenek, eltérni nem fognak s el nem térhetnek. (Vége köv.)

TRAVNIK ANTAL.

A személyes tulajdonságokból s viszonyzatokból származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk.

Némethonban nagy részben idegen törvényekre találunk és a különböző egyes német államokban különböző törvénykönyvek állanak érvényben; mindemellett azonban bir a német birodalom egy közös német joggal is. Az emlitett idegen törvények s az azokban foglalt jogelvek évszázadokon át Némethonban meggyökereztek, valamint egyrészt mellőztetett belőlök mind az, mi idegenszerűbb volt, semhogy az ottani felfogással megegyezhetett s az ottani körülmények közt meghonosulhatott volna; ugy más részt utánpótoltatott, s azok jogrendszerébe beilleszteteti mind az, mi a német jogéletnek sajátszerüsége, s a történet az idegen jogot német joggá fejlesztette ki, változtatta át. A német jog különféle törvénykönyvekben van ugyan felvéve, de ezen többféle törvénykönyvek mindannyian a német jognézeten gyökerező, a német államok története által feltüntetett, s azok közös sajátszerüségeiből s körülményeiből leszármaztatható jogelveken alapulnak, s ennélfogva a különféle német törvénykönyvekben azonos vagy legalább is hasonló alapelvekre s rokon jogtételekre találunk.

Ezen állitást a jelen fejtegetéssel akarjuk bizonyitani, melynek feladata az osztrák és porosz törvényeket történelmi és bölcseleti irányban a német jogelvekre visszavezetni s kimutatni, mennyire egyezik meg egymással az emlitett két törvénykönyv, s mily éles ellentétben áll azok mindegyike ugy a franczia mint magával a római joggal is, tekintettel lévén e mellett a honunkban divatozó jogrendszerre is.

Az osztrák polgári törvénykönyv jogelveinek öntudatossága, azok egyszerüsége, világossága s határozottsága által ugyan fölülmulja nemcsak a porosz, hanem a franczia törvénykönyvet is, azonban itt tekintetbe veendő, miszerint ugy a porosz mint a franczia törvénykönyv az ausztriainál jóval előbb jött létre, a franczia Code civil ugyanis eredetileg mint „Code civil de Françe“ 1804-ik évi Marczius 21-én, tehát a franczia köztársaság XII. évében lett kihirdetve, s később mint „Code Napoleon“ 1807-ben lett ujból kiadva, a porosz országos törvény (Allgemeines Landrecht für die königlich preussischen Staaten) pedig még 1789 előtt lett kidolgozva (kihird. 1794-ik évi február 5-én), holott az osztrák polgári törvénykönyv már a jelen századnak törvényhozási müve, mely 1811-ben lett kihirdetve, mely tehát az akkoriban már érvényben álló franczia és porosz törvénykönyv nyomán indulhatott, s melynek alapelvei a porosz törvénykönyv alapelveivel azonosak is.

Öntudat és akarat adják meg a cselekvési képességet. A mennyiben valaki cselekvékenysége s akarata által a külvilágban jelentkezik, annyiban alanynak tekintendő (subjectum). Vele szemben áll a külvilág, s a mennyiben ő arra akarata által hat, cselekvényessége által befolyást gyakorol, annyiban a külvilág reá nézve tárgy (objectum).

Minden egyes ember ki öntudattal s akarattal bir, ennélfogva cselekvésre képes (személy, persona [1]), de többen is, kik egy bizonyos czél elérésére egyesülnek s a közakaratnak magukat alávetik, tehát közösséget — közületet — képeznek, alanynak (személy, persona) tekintendők, miután ők is a közösség vagy közület létezésének öntudatát a létezési akarattal egyesitik.

Az egyes ember physikai, a közület vagy közösség erkölcsi személynek hivatik.

[1]) E szót „persona“ itt nem a római jog értelmében vesszük.

Osztrák polgári törvénykönyv 26. §.

Porosz országos törvény II. rész 6. czim 25. s következő §§-ok.

Helytelenül hivatik tehát az erkölcsi személy képzelt vagy költött személynek (persona quae juris fictione intelligitur), mert az öntudat és akarat, melyek által az egyes physikai személy cselekvési képességet nyer, az erkölcsi személynél is nem csupán képzeltetnek, hanem valósággal is megvannak.

Ha csak *egy* lény volna, ki akarattal birna, akkor ezen egy lény át is hatná akaratával az egész világot, s a jog fogalma többé nem léteznék. De számtalan physikai s erkölcsi személyek léteznek egymás mellett, kik mindannyian egyenlő igényt tartanak arra, hogy akaratuk valósitassék; de ha ez lehetséges volna, akkor minden egyesnek szabad akarata elnyomatnék.

Hogy tehát az egyesek szabadsága fentartassék, szükséges, hogy mindenkinek önkénye korlátoltassék s mindenki elismerje, hogy minden egyes vele együtt létező physikai s erkölcsi személynek meg van a maga köre, melyet akaratával áthathat, s mely körön belől követelheti, hogy akarata mások által elismertessék, tiszteltessék.

Kinek akarata ily módon elismertetik: az jogképes, s a mennyiben a neki kijelölt kört akaratával áthatja: jogalany.

Nem minden ember, s nem minden társaság tehát jogképes. A rabszolga épen ugy birt cselekvési képességgel mint ura, de akarata el nem ismertetett, jogi következményekkel nem birt, épen ugy látjuk ezt tiltott társaságoknál. A nem tiltott társaságok is birnak ugyan cselekvési képességgel, de jogalanynak csak akkor fognak tekintethetni, ha az állam által olyannak elismertettek.

Igaz ugyan, hogy minden embert jogalanynak kellene elismerni s az észjog s vallás első parancsa egyaránt mondja: „Légy személy s másokat is személynek tekints és tisztelj,“ mindazáltal nemcsak a római birodalom és pedig már keresztyén fejedelmei alatt, hanem még a jelenkor szabad államai is egyaránt megsértették az emberiség ez ős törvényét. A német népfajoknál ellenben e törvényt mindenhol s minden időben szentül elismerve látjuk.

A röghöz kötöttnek is volt jogképessége, habár e jogképesség szük határok által volt körülvonva. Csak a büntetésnél, kit a birodalmi átok (Reichsacht) sujtott vagy ki védtelennek (friedlos) nyilvánittatott, látunk e tekintetben kivételt. Szászt ükör II. 68. Birodalmi jog (Kaiserrecht) II. 63.

E kivétel is megszünt, s Ausztriában ugy mint Poroszhonban s Magyarországban minden alattvaló jogképes s a röghözkötöttség eltöröltetett.

Osztr. plgri tvkönyv 18. §. 1782-ik évi deczember 20-iki törvény.

Porosz orsz. tv. II. r. 7. cz. 148. §.

Mindkét államban tehát minden physikai személy vagyis minden ember jogképes és jogalanynak tekintendő. Az ember jogképessége az élet minden viszonyaira kiterjed. E viszonyok közt legfontosabbak azok, melyekben az ember más emberekhez, a családhoz, s az államhoz áll, miért is e viszonyok a személyjogban különösen figyelembe veendők.

Osztr. plgri tvköny 15—43 §§-ok.

Porosz orsz. tv. I. r. 1. cz. 1—45 §§-ok.

Az ember jogképessége lehet korlátoltabb vagy kiterjedtebb; az elsőnek helye van ott, hol bizonyos osztályuak némely jogok élvezéséből, például ingatlan javak birhatásából kizárvák, — az utóbbinak ott, hol egy bizonyos néposztálynak oly jogok vannak fenntartva,

melyekben minden egyéb néposztályuak nem részesülnek, mire példát láttunk a német szövetséghez tartozott államok függetlenitett családjaiban (mediatisirte reichsunmittelbare Familien).

1815. évi Junius hó 8-án kelt szövetségi akta XII. czikke.

A jogképesség ezen megszoritása vagy kiterjesztése csak a közjogra vonatkozik, ennélfogva a polgári törvénykönyvben bővebben meg sem emlittetik.

Jóllehet azonban minden ember bir is jogképességgel, még ebből korántsem következik az, hogy ezen jogképességét tettleg is gyakorolhatja. Jogképessége gyakorlásában kora, vallása, észbeli tehetségeinek s moralis erőinek hiánya vagy azokbani korlátoltsága, s végre a nembeli különbség által megszoritva vagy korlátolva lehet.

Ezek folytán jelen értekezésünkben, mely csupán a személyes tulajdonságokon s viszonyzatokon alapuló s azokra vonatkozó jogokkal foglalkozandik, a következő rendszert követendjük:

A. *A physikai személyek jogairól.*

I. Az ember jogképességének fogalma s terjedelme, és pedig: 1-ször mint emberé, 2-szor mint családtagé, 3-szor mint állampolgáré;

II. A jogképesség kezdete;

III. A jogképesség megszünése;

IV. A jogképesség gyakorlásábani megszoritás, és pedig 1) korhiány, 2) észbeli fogyatkozás, 3) moralis erők hiánya vagy azok korlátoltsága, 4) valláskülönbség és 5) nembeli különbség miatt. (Folyt. köv.)

Dr. EKMAYER ÁGOST
kassai kir. akademia nyilv. rendes jogtanártól.

Tanulmányok a kötelmi jog terén*).

Kártérités.

Ama sokféle tárgyak között, melyek kötelmeknek tartalmát képezhetik, vannak némelyek, melyek a legkülönfélébb és legváltozatosabb kötelmi viszonyoknak szolgálhatván tárgyul, s magukra e viszonyokra sok tekintetben módositólag hatván a kötelmi jogban általános jelentőséggel s annak minden rétegeire kiható horderővel birnak, melynélfogva tárgyalásuk különös vizsgálatot s bővebb figyelmet igényel.

Ilyenek: a kártérités, a pénz s a kamatok.

Kár alatt a magánjogban minden oly hátrány értendő, melyet valaki vagyonában szenvedett (tehát damnum pecuniarium).

Más, mint vagyoni hátrány a magánjogban — tekintetbe nem jöhet. Ugyanazért egyébb szenvedett hátrányok, melyek a közönséges szólásmód szerint szintén kárnak szoktak neveztetni, a magánjog s igy nevezetesen a kötelmi jog körén is kivül esnek. Ehhez képest a kárnak az auszt. polg. törvénykönyv 1293. §-ban foglalt definitiója is, mely következőleg szól: „Kárnak neveztetik minden hátrány, mely valakinek vagyonában, jogaiban vagy személyében okoztatott“ — tul csap a magánjog határain, annak hatáskörébe vonni erőlködvén oly hátrányokat is, melyek mint vagyoni momentumot magukban nem foglalók, a technicus értelemben vett magánjogi kár fogalma alá épen nem sorozhatók, minélfogva helyesebb lett volna, ha a polg. törvkönyv idézett definitiójából a „jogaiban vagy személyében“ szavak egészen kihagyatnak és az auszt. polg. törvénykönyv kötelmi részében tárgyalt testbeli, személyes szabadságbeli és becsületbeli sértések tulajdonképen nem a polgári, hanem a büntetőjog körébe tartoznak, s a magánjogban legfölebb is csak annyiban volnának megérinthetők, mennyiben netán közvetve vagyoni sérelmet is foglalnak magukban, s mennyiben az általuk közvetve okozott vagyoni hátrány megtéritéséről lehet szó, mint ez a becsületbeli sértések tekintetében az auszt. polg. törvkönyv 1330. §-ában is igen helyesen van felfogva. Mig ellenkezőleg a polg. törvkönyv 1325. §-ban a testbeli sértésekre nézve megállapitott fájdalomdij fizetése, mely nem valamely valósággal szenvedett vagyoni hátránynak megtéritése, hanem merő büntetés, a büntetőjogban talán megállhat, de a magánjogban helyén kivüli, mert ennek hatásköre csak a valósággal előidézett (már aztán akár positiv, akár negativ) kárnak kiegyenlitése és helyrehozására terjeszkedhetik ki, és semmiesetre sem egyszersmind a büntetés kiszabására is, mely utóbbi functio már határozottan a büntetőjog körébe vág.

Azon hátrány, mely valakit vagyonában érhet, vagy a már meglevő vagyon valóságos kevesbülését foglalhatja magában és ekkor tevőleges (positiv) kárnak (damnum emergens) vagy kárnak szorosabb értelemben mondatik, vagy állhat az valamely a dolgok rendes folyama szerint, s az adott előzmények és körülményeknél fogva bizton várhatott és a károsító tény nélkül bekövetkezendett nyereség elmaradásában és ez nemleges (negativ) kárnak, kárnak tágabb értelemben vagy elmaradt haszonnak (lucrum cessans) hivatik. A kár elnevezés az auszt. polg. törvkönyvben felváltva majd tulajdonképeni vagyis szorosabb, majd tágasabb értelemben t. i. az elmaradt haszonra is kiterjesztve alkalmaztatik, s igy sokszor alatta csak a valóságos vagyis positiv kár, máskor pedig az elmaradt haszon is foglaltatik, mely ingadozás olykor nem csekély kételyekre szolgálhat alkalmul, s a nehézséget növeli még a polg. törvkönyv több helyein előjövő „minden kár“ kifejezés, melynek értelme iránt eltérők a nézetek. Némelyek ugyanis ezen kitétel alatt a negativ kárt is, mások azonban csak is minden positiv kárt (a negativnak kizárásával) kivánnak értetni. Szerény véleményünk szerint ugy ott, hol a polg. törvkönyv a „minden kár“ kifejezést, mint azon helyeken, hol a „kár“ szót csak magában minden epitheton nélkül használja: a polg. törvkönyvnek a kártérités fokozatai iránt határozott szabványainak tekintetbevételével a fennforgó concrét körülményekből hiszszük eldöntendőnek azon kérdést, vajjon az illető helyen alkalmazva az előforduló esetre alatta csak a positiv vagy egyszersmind a negativ kár is értendő-e?

Azon ténykörülmény, mely által valamely vagyoni hátrány okoztatik károsító ténynek, a különbség pedig valamely vagyon jelenlegi nagysága és a között, a milyen ez most a károsító tény bekövetkezte nélkül lenne, érdeknek (id, quod interest, Interesse) neveztetik, mely magában foglalja ugy a positiv, mint a negativ kárt; valahányszor tehát az érdeknek kiegyenlitéséről van szó, az alatt mindig ugy a valóságos kár, mint az elmaradt haszon megtéritése is foglaltatik. A polg. törvkönyv az érdeket sehol sem definiálja.

Valamely vagyoni hátrány vagyis (positiv vagy negativ) kár előidéztethetik vagy egészen véletlen által, melyért senki sem vonható felelőségre, vagy pedig oly tényköriilmények által is, melyeknek következményeiért valakire felelőség háramolhatik. Ez utóbbi esetben kártéritési kötelezettség jön létre, melynélfogva valaki azon hátrányt, mit más vagyonában oly tényköriilmény folytán szenvedett, mely neki betudható, s melynek következményeiért ő felelős, ismét kiegyenliteni tartozik. Maga ezen kiegyenlités kártéritésnek mondatik.

A kártérités illetőleg kártéritési kötelezettség valamely kötelemnek vagy már eredetileg legközelebbi és

*) Lásd „Jogtudományi Közlöny“ 1867. évfolyam, 170., 179., 188., 197. ll.

közvetlen tartalmát képezi, midön t. i. a kötelmi viszony már kezdettől fogva a kártéritésre irányul, mint ez péld. az ugynevezett delictobligatióknál és a biztositási szerződéseknél jelentkezik; vagy pedig csak később in subsidio (helyettesitőleg) lép valamely kötelem tulajdonképi és eredeti tartalmának helyére, azt kipótolandó, mivel pl. az épen nem, vagy nem kellőleg teljesittetett; végre járulhat az még valamely kötelmi viszony első és közvetlen tartalmához is, mint pl. késedelem (mora) esetében, midön aztán annak (t. i. a kötelemnek) eredeti tartalma még a közbejött kártéritési (moránál tehát a késedelmi kamatokra való) igény által növekedik.

A kártéritési kötelezettség továbbá alapulhat: 1) valamely jogügyleten, 2) egybe lehet kötve valamely ténykörülménynyel jogszabványnál fogva, végre 3) származhatik valamely jogellenes cselekményből s ez a legfontosabb és leggyakoribb eset.

(Folytatása következik.) Dr. SÁGHY GYULA.

A buda-pesti ügyvédi egylet.

I.

A budapesti ügyvédi egylet *birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi* szakosztálya f. é. február 29-én tartott első ülésében, a visszalépett dr. *Pauler* Gyula ur helyébe felkiáltás utján egyértelmüleg dr. *Siegmund* Vilmos ur választatván jegyzőül, ez utóbbi elfogadás végett bemutatta a bünügyi szakosztály által kiküldött bizottmánytól kidolgozott s a magánjogi szakosztály bizottmányával egyértelmüen megállapitott *tanácskozási szabályok* 25.§-ból álló tervezetét. Ezen tervezet két szakasza, de nevezetesen a 24., az ülési jegyzőkönyvek hitelesitését tárgyazó szakasz, hosszasb vitatkozás után, melyben dr. *Szilágyi*, *Seregi*, dr. *Schnierer*, dr. *Brode*, dr. *Apáthy*, *Arady*, *Kormos*, *Pilisy*, dr. *Matuska* s dr. *Siegmund* élénk részt vettek, dr. *Szilágyi* Dezső inditványa nyomán módosittatván, kötelezőnek elfogadtatott, s igy reméljük, hogy a többi szakosztályok is, már csak az egyöntetüség és a tagok kényelme tekintetéből, azt egész terjedelmében el fogják fogadni.

A tanácskozási szabályok megállapitása után *Pósfay* Károly ur kivánván egy inditványnyal fellépni, helyébe az osztály ülést vezető elnökül dr. *Apáthy* István urat választá meg. *Pósfay* Károly ur inditványa oda terjedt, hogy az osztály, illetve az egylet alkalmas uton oda hasson, miszerint *az igazságügyminiszterium mielőbb egy a birói szervezetre vonatkozó törvényjavaslat előterjesztését eszközölje, melynek elfogadása és szentesitése időpontjáig a már az országgyülés elé terjesztett perrendtartás életbeléptetését annál inkább függeszsze fel, mert a jelenlegi perrendtartási szabályok átalakitása csakis a bíróságok szervezésével kapcsolatosan lenne kivánatos.* Ezen inditványának támogatásául *Pósfay* ur az általa tervezett birói szervezet alapelveit szóval adván elő, s azokat külön értekezésben részletezve is bemutatván, egyszersmind egy a hannoverai birói szervezet mintájára kidolgozott *önálló birói szervezeti javaslatot* is terjesztett elő, melyek: a törvénykezés elválasztása a közigazgatástól, — királyi kinevezés utján szervezendő egyes és társasbiróságok, kerületi főtörvényszékek, semmitő törvényszék s az ugynevezett „bagatelle"ügyek elbirálására községi biróságok felállitása, a közjegyzői intézmény, nyilvánosság, közvetlenség és szóbeliség behozatala, mint alapelvek fonódnak át vörös fonálként. Ezen mindenesetre igen korszerü inditvány és javaslat az osztály által nagy köszönettel fogadtatott, s annak elvileges megbirálása végett egy dr. *Bróde* Lipót, *Morlin* Imre, dr. *Schnierer* Gyula, *Deszkás* Gusztáv, dr. *Szilágyi* Dezső és *Pósfay* Károly urakból választott bizottmány küldetett ki, mely mindenekelőtt az alapelveket megvitatván, a javaslatot is kritikai bonczkés alá veendő lesz. Ezzel a napirend kimeritve levén az ülés feloszlott. *S.*

II.

A budapesti ügyvédi egylet a *váltó- és kereskedelmi, ugy tengerészeti és nemzetközi magánjogi* szakosztály e hó 6-án tartott ülését *Kár* Mátyás elnök ur rövid, de tartalmas beszéddel nyitván meg, melyben a szakosztály működési köre és lehető fontos befolyása a törvénykezés terén élénk szinekkel ecseteltetett, mindenekelőtt a dr. *Siegmund* V. ur által (a kiküldött bizottmányoktól nyert felhatalmazványa folytán) inditványba hozott „ügyrend" megvitatása forgott szőnyegen; az ügyrend csekély styláris változtatásokkal el is fogadtatott, s szerkezetének csak előnyére válik, hogy a szakosztály által a perrendtartási szakosztálytól elfogadott azon határozat, mely szerint tudományos kijelentések esetében a szakosztályi hitelesités előtt az ülési jegyzőkönyv ebbeli szerkezete egy háromtagu bizottmány által előlegesen felülbiráltassék, illetve az ilynemü kijelentések szerkesztésére egy háromtagu bizottmány kiküldessék, — elejtetett, s az ennek befogadására tett egyoldalu inditvány, melyhez dr. *Siegmund*, dr. *Krajtsik*, dr. *Szelényi*, dr. *Matuska*, dr. *Apáthy*, *Janik*, dr. *Szontágh*, *Schmidt és Arady* többnyire visszautasitólag hozzászóltak, majdnem egyhangulag elvettetett. Reméljük, hogy nemcsak a többi szakosztályok is elvetendik a 27. §. most taglalt nehézkes, czélszerütlen s teljesen szokatlan módositását, de hogy a perrendtartási szakosztály is megváltoztatandja — a dolog inpracticumát belátva — ebbeli nem helyeselhető határozatát. — Az ügyrend tekintetében még dr. *Siegmund* Vilmos ur inditványa folytán elhatároztatván, hogy az kinyomattassék s a tagok között szétosztassék (minek eszközlését a többi szakosztályoknak is a tagok érdekében csak melegen ajánlhatjuk), dr. *Szelényi* Károly ur inditványa folytán, mely dr. *Siegmund* Vilmos ur által némileg kiegészittetett, a szakosztály működési köre, a felveendő munkálatok és vezéreszmék megállapitása czéljából javaslattétel végett egy dr. *Szontagh* Kálmán, dr. *Bróde* Lipót, dr. *Siegmund* Vilmos, dr. *Szelényi* Károly és dr. *Apáthy* István (mint tollvezető) urakból alakitott albizottmány küldetett ki, melynek is elnökeül dr. *Szontagh* Kálmán uratválasztván meg, az ülés elnökileg feloszlattatott. *S.*

Különfélék.

— *(Az albizottság)*, melynek kiküldetéséről lapunk 3-dik számában tettünk említést, — a törv. rendtartás javaslatával még a mult hó közepén elkészült. A munkálat, mint olvasóink az eddigi közleményekből is tudni fogják, jelentékeny bővitést nyert.

— *(A győri jog-akadémián)* a magyar jog- és államtörténetből a félévi vizsgák és az első félév befejezve lőnek. A második félév, és pedig beiratás nélkül, márcziushó 9-én fog megkezdetni. Ugyanez intézet igazgatósága, a mult hét folyama alatt vette át a főgymnasium igazgatóságától, az egykori akadémiai könyvtárból a jogi szakba vágó munkákat, az ujabban szervezendő akadémiai könyvtár részére: a kötetek száma mintegy 300-ra megy.

TARTALOM: A büntetőjognak alapelveiről. Csatskó Imrétől. — Adatok és eszmetöredékek a polgári házasságról. (Folytatás.) — Birósági szervezés hazánkban. (Folytatás.) Travnik Antaltól. — A személyes tulajdonságokból és viszonyzatokból származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Tanulmányok a kötelmi jog terén. Dr. Sághy Gyulától. — A budapesti ügyvédi egylet. S.-től. — Különfélék. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — **Nyomatott saját nyomdájában** Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 11. Pest, 1868. márczius 15.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A büntető-jognak alapelveiről.

(Olvastatott a magyar tudományos akademiának 1868. márczius 2-án tartott ülésében.)

(Vége.)

Ezeknek előbocsátása után nézzünk közelebb tárgyunkhoz, a *büntethető* tettekhez. Hogy a *büntettek*, mint az egyeseknek jogait sértők, s az állam létezhetésének főfeltételeit, jogkövetelményeit megtámadók, az államban *mellőzendők*, tagadhatlan, valamint az is, hogy az azoknak mellőzésére alkalmas és szükséges eszközöket és módokat az államnak használni *joga és kötelessége is* egyszersmind; de joga és kötelessége is emez eszközök és módok közül mindenekelőtt az *enyhébbeket* használni, és csak ha ezek nem elegendők, folyamodni a szigoruabbakhoz, kényszeritőbbekhez. A büntetteket *megelőzni* enyhébb, mint büntetni; az államnak tehát nemcsak joga, hanem kötelessége is mindenekelőtt a büntetteket *megelőző* eszközöket és módokat használni, és pedig a lehetséges legnagyobb kiterjedésben; csak akkor folyamodhatik az állam jogosan szigoruabb módokhoz és eszközökhöz, minők a büntetések is, ha a büntettek megelőzése végett megtett mindent, mi tehetségében volt, s ez nem mutatkozott elegendőnek a büntettől tartóztatni. A megelőzés legsikeresebben fog hatni, ha arra irányul, hogy a büntettnek *okai* szüntessenek meg. Ez okok kétfélék lehetnek: *belsők*, alanyiak; *külsők*, tárgyiak. Belsők, mik a cselekvőben gyökereznek, ilyek: az erkölcsi és jogérzet hiánya; indulat, szenvedély féktelensége; ferde jog- és becsületérzet, a kedély durvasága, munkátlanság és élvezetvágy; törvény és tekintély iránti tiszteletlenség, törvényeknek tudatlansága stb. Külsők, mik a cselekvőn kivül léteznek, és a büntettek elkövetésére *okul és alkalmul* szolgálnak, mint: a jogos szabadságnak és keresetnek korlátozásai, egyedárúságok; rendészeti felügyeletnek, pontos és gyors büntetőjogszolgáltatásnak hiánya, a fogházaknak rosz szervezete stb.

A büntettekre vezető *belső okokat* legsikeresebben lehet mellőzni czélszerü *nevelés* által; ez tehát mint szelidebb eszköz használtassék a legnagyobb kiterjedésben, mi nemcsak a büntettekrei hajlamot fogja kevesbiteni, s igy az az állam czéljainak létesitésére *tagadólag* hatni, hanem az állampolgárok az emberiség czéljainak létesitésére alkalmatosabbakká fognak tétetni, s ekként a nevelés az állam rendeltetésének elnyerésére *tevőleg* is fog hozzájárulni; *kettős ok* a nevelésnek és a nevelési intézeteknek terjesztésére és gyámolitására.

A büntettek külső okainak mellőzése végett az állam hatalom többi ágainak is össze kell hatni, és mindazt, mi büntettekre, törvényáthágásokra, különösen a szabad mozgalom és kereset szükségtelen megszoritása által is adhatna okot s alkalmat, czélszerü *rendészeti, társadalmi és nemzetgazdászati* intézkedések által eltávolitani. Csak ha mindezek s egyébb a büntettek megelőzésére alkalmas intézkedések megtörténtek, és mégis találkozik az államban egyén, ki a jogokat sérti, és a közbiztonságot megzavarja, mi által egyszersmind azt tanusitja, hogy a szelidebb eszközök és módok őt a törvényes szabadság korlátjai közt tartani elégtelenek, lehet jogosan az ellen *büntetést*, mint szigorubb fékezési eszközt alkalmazni.

És most támad a kérdés? *mit lehet büntetésként* és mily mérték szerint használni?

E kérdésnek megoldásánál ama *nézetpontból* indulok, hogy a büntetés jogos, lehetőleg enyhe s emberséges, egyszersmind pedig alkalmas legyen a bünösben amaz okot elnyomni, mely őt a büntettre vezette. Már ha a büntetteknek *legközelebbi* okát vizsgáljuk, ama meggyőződésre jutunk, miszerint annak legközelebbi oka az, hogy a büntettes *külszabadságával* a jogos korlátok közt élni nem képes, különösen, hogy a fenntebb emlitett s egyébb a büntettre vezető okoknak elhatározásárai hatását fékezni nem birja; hanem azok hatalmat vevén, ne talán még némileg jóra hajlandó akaratán, a büntett elkövetésére külszabadságát felhasználni ösztönöztetik. *Legközelebbi* oka tehát a büntettek elkövetésének az levén, hogy a *büntettes külszabadságával* a jogos, törvényes korlátok közt élni nem tud, a közjogrendet biztositó közvetlen eredményként következik az, hogy *a jogrend biztositása végett* a büntettest mindenekelőtt szabadságától kell megfosztani és fogságában akként reá hatni, hogy a büntettre ösztönző okok, mik szabadságát törvényszegésre birták, ebbeli hatásukat veszitsék, vagy inkább a mennyire lehetséges, azok a büntettesben működni megszünjenek.

Például: ha valaki henyélés, munkakerüles által indittatott *lopásra* vagy *csalásra*, kétségtelen, hogy külszabadságával visszaélt, s őt különösen e visszaélésre a henyélés, munkátlanság vezette; külszabadságától tehát a közbiztonság tekintetéből megfosztandó leszen, de egyszersmind őt a henyéléstől el, és a munkára, s ez által a jogos keresetmódra kellend oktatni és szoktatni. Ha valaki *indulatjait* fékezni nem tudván, mást testi épségében, életében megsért, ez szintén azt tanusitja, hogy szabadságával jogos korlátok között, az indulatoknak reáhatása miatt, élni nem tud, szabadsága tehát korlátozandó, de e közben egyszersmind oktatás és szoktatás által oda vezetendő, hogy erkölcsi érzete, az emberi méltóságróli tudata felébresztessék, kedélye szeliditessék, s indulatjait a jogos korlátok közé szoritani, képessé tétessék. Az, ki *pénznyeremény* vágyból lop, csal, mit oly büntettesről lehet állitani, ki nemcsak a szükségesekkel, hanem a kényelemre szolgálókkal is bőven el van látva, szintén azt tanusitja, hogy a pénzvágy hatalmat vesz rajta, s e vágyának eleget tenni ohajtván, a külszabadságnak jogos korlátjait tulhágja;

*

méltán megfosztathatik tehát szabadságától, mi közben igen üdvös volna reá nézve az arróli kitanitás, hogy a pénz magában *hiu valami*, és hogy az a szabadságnak legkisebb megszoritását sem képes helyettesiteni s érezhetlenné tenni.

Az előadottak szerint az egyedül *helyeselhető büntetés*, a szabadság büntetés, mert alkalmas az, a büntettesseli czélszerü bánás mellett, a büntett legközelebbi okainak megszüntetésére; és a jogtalan utra tévedt büntettesnek mint javult hasznos állampolgárnak visszaadására. A szabadság büntetés megfelel különösen a büntetések ama *kellékének is*, hogy az a büntettesre nézve valami kellemetlent, *roszat foglaljon* magában; mert a szabadságnak korlátozása már magában roszul fog hatni a büntettesre, és még inkább fogja az érezni annak rosz hatását, ha a fogságbani vele bánásmód kedvencz hajlamával, mi őt a büntettre vezette, ellentétben leend, annak kiirtására törekedvén.

Ha a büntett elkövetésére *külső okok*, hiányos rendészeti, társadalmi és államgazdászati intézkedések is befolytak, akkor az államnak joga és kötelessége, a büntettesre szoritott büntetéssel ki nem meritetik; mert a büntettek megelőzésére irányzott kötelessége, az ily külokokat is megszüntetni; mit ha az állam nem teend, a büntettek elkövetésének egyik okául ő tekinthető.

Arra nézve, ki valami rendkivülinek találná azt, hogy a büntettes, ki rendszerint már *tulhaladta* ifju korát, a fogházban oktattassék, neveltessék, czélszerűnek látom megjegyezni, hogy az embernek *nevelése* nincs csupán a gyermek s ifju korra, és az iskolai falak közé szoritva; az ember nevelése itt csak kezdetét, alapját és irányát kapja, annak további folytatását és kifejtését a gyakorlati élet eszközli. S méltán mondhatni, hogy az *élet neveli*, müveli az embert, hogy az élet a legjobb iskola. És valóban az élet nem egyébb, mint folytonos tanulás, okulás s a müveltségi pályán haladás; minden akármi féle tanintézetek, kép-, gyár-, könyv-, gép-, régiség-, pénz- s egyébb gyüjtemények; egyesületek, társulatok; müvészeti, iparszorgalmi, gazdászati kiállitások; rendészeti, törvényhozási, nemzetgazdászati, kereskedelmi és tudományos intézetek, szintannyi eszközei a nevelésnek, müveltségnek és haladásnak; mi nem is lehet másként, minthogy minden emberi cselekvőségnek végczélja az emberi rendeltetésnek valósitása *a folytonos nevelés*, kiképzés, müveltségbeni haladás.

És miután közös az elismerés az iránt, hogy a folytonos müvelődés, az igazban, jóban és szépben haladás nemes rendeltetése nemcsak némely választottnak és sors kedvenczének, hanem minden embernek; valóban *szomoritó dolog* látni, mily sokan vannak, kik a legelső, legalsóbb foku nevelésben sem részesülnek; kik, ha a törvényes utról, minek ismeretére is alig tanittattak, eltévednek, nemesebb valójuknak figyelembe vétele nélkül, a javulást eszközölhető szelidebb emberi bánás, tanitás s oktatás mellőztével, egyedül a testre ható s a szellemi jobb hajlamokat inkább elnyomó, mint nemesbitő büntetésekkel illettetnek, kikben mint az oktalan állatoknál, csak félelem, rettegés által szándékozunk törvény iránti engedelmességet kierőszakolni, holott a közbiztonságra nézve is üdvösebb eljárás volna, a büntettest fogságában oktatni, tanitani s oda vezetni, hogy *szabadságával* a jogos korlátok közt élni megszokván, az mint ügyes, haszonvehető, javult tagja az emberi társulatnak, adassék annak vissza.

Midőn az állam a fogházakat egyszersmind nevelő, javitó *intézetekké* alakitani szándékozik, csak a köznevelés iránti kötelességének mulasztását igyekszik pótolni. Holott sokkal czélszerűbb s üdvösb eljárás volna a fogházon *kivüli nevelő* intézeteket szaporitani, mindenkinek nevelésére, müvelésére alkalmat szolgáltatni, mi által ama *kettős üdvös czél* érethetnék el, mint már fentebb érintve volt, hogy a jó nevelt állampolgároknak szaporodása által az emberiség rendeltetésének valósitása elősegittetnék, és a törvénybontók száma kevesbülvén, a börtönök épitésére, a raboknak tartására szükségelt kiadások kevesebbek lennének.

És valóban minden jó hazafi s emberbarát, a mint örvendeni fogna a tan- és nevelő intézeteknek nagy számán, bő ellátásán és külfényén, ugy a nagy és költséges fogházaknak látása, mint a nevelés és büntetteket megelőző intézkedések hiányának tanusága, csak szomorusággal töltené el nemes szivét. — Az államnak egyesitett akarata s tehetsége nagy és hatalmas, igyekezzék az az emberiség hálját megérdemlőleg, inkább böven ellátott pompás tan- és müveltségi intézeteket, mint költséges s talán bizonytalan eredményü fogházakat épiteni s alkotni.

A másik megoldandó kérdés az, hogy a büntetés, mily *mérték szerint* szabassék meg? — A *jogosságnak* tagadhatlan követelménye az, hogy a büntetés a büntettnagyságához arányzott, ha tehát a büntett nagyobb, a büntetés is sulyosabb, ha pedig az kisebb, a büntetés is enyhébb legyen. A büntett *nagyságának* meghatározásánál *kétféle* mozzanatok döntők, t. i. tárgyiak és alanyiak; a *tárgyiak* a büntettnek külső eredményére, az *alanyiak* pedig a büntettesnek szándokára vonatkoznak, s átalános szabályul elfogadható, hogy a büntettnek foka felebb vagy alább a szerint száll, a mint az által több vagy kevesebb jog, nagyobb vagy kisebb mértékben sértetik vagy veszélyeztetik; s a mint a büntettes nagyobb vagy kisebb gonoszságot s ezáltal a jogrendre nézve nagyobb vagy kisebb veszélyességet tanusitott.

E két mozzanat nincs a büntettnél mindig *egyenlő arányban* jelen, mert gyakran tárgyilag nagy büntett kisebb foku gonoszságból támad, és nagyobb foku gonoszságnak kisebb sérelem lehet eredménye; s e *különféleség* a büntetés nagyságának megszabásánál nem csekély nehézséget okoz; mert ha a bekövetkezett nagy *sérelmet* veszszük a büntetés nagyságának egyedüli mértékeül, akkor a kisebb gonoszságot szigorubb büntetéssel sujthatjuk, mint azt megérdemelte; ha pedig a mutatkozott nagy *gonoszságot* fogadjuk el a büntetés nagyságának meghatározásánál mérvadóul, megtörténhetik, hogy a büntetés az okozott sérelmet tekintve *tulszigoru* leend. Könnyebb lesz az eljárás ott, hol a küleredmény és a belszándék közt egyenlő *arány*, t. i. mindkettő egyenlő nagy vagy kis mértékben mutatkozik; csakhogy a szándéknak gonoszsági fokát pontosan meghatározni, a tapasztalás tanusága szerint igen nehéz feladata a birónak, ki az elitélendő bünöst talán csak a főtárgyaláskor látja legelőször, s annak erkölcsi jellemét, jóra vagy gonoszra mily mérvbeni hajlandóságát meghatározni nem képes.

A másik *nehézség*, mi a büntetés kiszabásánál magát előadja, az, hogy a büntettek és büntetések közt, azoknak egymástól *eltérő lényegök* miatt, nehéz a pontos arányt feltalálni. Ezt némi biztonsággal csak ott lehet tenni, hol a büntettnek és büntetésnek tárgya közt hasonlóság van. Mint például a gyilkosság és halálbüntetés; szabadságtóli megfosztás és börtönbüntetés; lopás, sikkasztás vagy csalás általi kárositás és pénzbüntetés közt.

De nincs ily hasonlóság például *gyujtogatás* és halálbüntetés között, mert azáltal kár okoztatik valami külvagyonban, ezáltal a bünös életétől fosztatik meg; a vagyon és élet közt pedig lényeges különbség van, s akármiféle nagy kárositás fel nem ér az élettel. Nincs

hasonlóság a *testi sérelem*, tagfosztás, lopás, csalás általi kárositás és fogságbüntetés közt, mert szintén a testi sérelem, vagyonkárositás és szabadság közt, az azok közti lényeges különség miatt, az összehasonlitási alap hiányzik; s valóban az emlitett büntetteket összehasonlitva a szabadságnak büntetésképeni megfosztásával, nem látszik alap, melynélfogva határozottan mondhatnók, hogy ily vagy oly nagyságu testi sérelem, ily vagy oly tartamu, például fél vagy egy évi fogságot érdemel, vagy hogy ily lopás, csalás ily foku szabadságbüntetéssel fenyitendő, mert ha például a büntettek által a sértettben okozott *fájdalmat* akarnók, a büntetés nagyságának megszabásánál, mérvadóul elfogadni, ki képes meghatározni azt, vajjon mennyi fájdalmat szenvedett a sértett fél, és mennyit fog érezni a bünös büntetése folytán? És mindig alapos kétség és kérdés marad az, hogy miért kell például lopásra és testi sértésre, mely büntettek tárgyaikra nézve egymástól lényegesen különböznek, fogságot átalában és különösen egyenlő vagy különböző tartamu fogságot szabni?

Az előadottakból kitetszik, hogy a büntetteknél és büntetéseknél a külsőt a *tárgyit* tekintve, hiányzik a biztos alap, mely szerint a büntetéseknek fokát minden egyes esetben megszabni lehetne. Ha a büntetések mértékének megszabásánál a büntetteknek *alanyiát*, a szándéknak jogtalanságát, a gonoszságát veszszük figyelembe, miután a büntetéseknek czélja nem gépileg büntetni és a gonoszságot boszuállólag megtorolni, a bekövetkezhető akármiféle eredménynek figyelembe vétele nélkül; hanem czélja a jogtalan szándékot megszüntetni, az áthágott törvény iránti tiszteletet a bünösben előállitani, és őt arra, hogy szabadságával a jogos korlátok között éljen, képessé tenni: a büntetéseknek mostani alkalmazásánál hiányzik az alap, mely szerint azoknak nagysága megszabandó volna. A *halálbüntetés* nem helyeselhető, mert a büntetésnek lehetséges észszerü czélján tul megyen, nemcsak a jogtalan szándékot szüntetvén meg a bünösben, hanem megszüntetvén annak földi életét is, mi pedig szükséges feltétel a büntetés czéljának a bünösben valósitására. A *fogságbüntetés* sem helyeselhető ugy, mint az jelenleg használtatik, t. i. közösen, elkülönités, osztályozás, kellő oktatás, tanitás nélkül, s a vasnak és közmunkának használata által a bünösben netalán még lappangó becsületérzetet elnyomván.

Jelenlegi *büntetésrendszerünk* és eljárásunk nem helyeselhető, mint az emlitett hiányokkal kapcsolt, czélszerütlenül szigoru, a bünösnek mint embernek nemesebb valójára nem ható, s elrettentés által hatni-igyekvő. Helyeselhetni egyedül az oly büntetési rendszert, mely az *államnak*, mint észszerü czéljának létesithetése végett szervezett egésznek, egyéb müködésével kapcsoltan, s ezt kiegészitőleg gyakoroltatik; tehát büntett akkor, midőn a büntettekre vezető okokat, az állam, a neveléstől kezdve más alkalmas eszközökkel, lehetőleg eltávolitani igyekezett, és mindezeknek daczára a bünös mégis bünözött; és büntett nem azért, hogy a bünöst a *szenvedett büntetés* által a büntettektől elrettentse, annak javulásával nem törődvén, hanem a büntetést, mi fájdalmasan fogja érinteni a bünöst, arra használja, hogy a bünösnek a fogházon kivül elhanyagolt nevelését *utólagosan* pótolja, a törvény teljesitésének az állambani szükségéről s igy a törvény iránti tiszteletről a bünöst kitanitsa, őt szabad keresetmódra alkalmassá tegye; szóval odavezesse, a mint ezt már a *büntetésjogi elméletekről* irt munkámnak I. részében a 88. lapon is előadtam (171. §-ban), hogy fogságából szabadulván, szabadságával a közrend háboritása nélkül a jogos korlátok közt élni képes legyen.

A büntetésnek e czélját tekintve a fogság *tartamát* általánosan, az egyes esetektől elvontan, megszabni, csak megközelitőleg és akként lehet, hogy tekintve arra, mi az emberi életben *rendszerint előjönni* szokott, a törvény a büntetés tartamát több évre kiterjesztve határozza meg, a büntetés nagyságának egyes büntettrei meghatározását az előforduló esetben, annak tárgyi és alanyi mozzanatai szerint a biróságra hagyván, melynek tisztje leginkább abban pontosul, hogy a büntettesnek szándokát vévén főképen figyelembe, annak gonoszsága és javulhatás reményének alapossága szerint igyekezzék a fogság tartamát kiszabni, s igy mint a jogosság követelésének, mely szerint a büntetés a büntett nagyságához alkalmazandó. mint pedig a büntetés észszerinti czélszerüségének lehetőleg eleget tegyen.

Miként legyenek a *fogházak* felállitva s rendezve, hogy a büntetés czéljának megfeleljenek, mily rendszer követendő azokban az Obermajer-féle, a hallgató, auburni, magány, philadelphiai; vegyes vagy osztály szerinti, genfi, irhoni elszállitással, vagy feltételes szabadon bocsájtással kapcsolt-e? erre felelni a *tapasztalás* dolga, és miután nálunk ez iránti oly kisérletek még nem tétettek, hogy azok folytán a különféle börtönrendszereknek czélszerüségére nézve alapos itéletet hozni lehetne, mi az előbb haladott államoknak eljárására és tapasztalására vagyunk utalva, mit tanulmányozásunk egyik tárgyául kell tennünk, ha a polgárisodásban más kül államok nyomán haladni ohajtunk.

Előadásom eredménye a következő tételekben pontosul: 1) minden emberi cselekvőség értékének mérve az emberiség rendeltetése; 2) az állam rendeltetése az emberiségnek rendeltetésével azonos; 3) az emberi rendeltetésnek valósitására a magánosoknak és az államnak összemüködniök kell; 4) e müködésben a magánosoknak és az államnak cselekvősége egymást megforditott irányban kiegészitik; 5) az államnak létele és müködhetése, valamint a magánosok jogainak gyakorolhatása az államban bizonyos intézményektől, mint szintannyi jogkövetelményektől feltételeztetik, miknek biztositásaul a büntető törvények is használhatók; 6) az emberiség és igy az állam rendeltetésének valósithatása a müveltségtől, ez ismét a neveléstől, mi az embernek egész életére kiterjed — függ; 7) a nevelés által nemcsak a büntetteknek alanyi okai szüntethetők meg, hanem az állampolgárok alkalmasabbakká is tétethetnek az állam czéljának létesitésén közremüködni, mi az államnak nevelés körüli jogát és kötelességét alapitja meg; 8) az állam rendeltetésének valósitása körül előbb az enyhébb eszközöket használja, és csak akkor folyamodjék a szigoruabbakhoz, ha az enyhébbek nem elegendők; 9) és ez oknál fogva a büntetteket megelőzni kell előbb, mint büntetni; 10) a büntettek megelőzésére legczélszerübb mód: a büntett elkövetésére szolgáló belső és külső okoknak megelőzése, mi nevelés és egyéb rendészeti, törvényhozási, társadalmi és közgazdászati intézkedések által eszközölhető; 10) az, ki bünözött, az a jogos korlátokat tulhágván, szabadságával visszaélt, tehát annak szabadsága korlátozandó, s oda vezetendő, hogy szabadságával a jogos korlátok közt élni képes legyen; 12) a czélszerüleg szervezett szabadságbüntetés felel meg egyedül a büntetés fogalmának, kivánalmainak és észszerü czéljának; 13) miként legyenek a fogházak felállitva és szervezve, hogy a büntetés czéljának megfeleljenek, azt a tapasztalásnak fonalán kell tanulmányoznunk.

Végül legyen szabad azok irányában, kik előadásomat mint a mostani állapotoktól *eltérőt s eszményit*, talán kárhoztatni volnának hajlandók, megjegyezném, hogy a haladásról valamint mindenben, ugy a büntető jog gyakorlata körül is le kell mondanunk, ha a jelenlegi állást jónak, kielégitőnek, és minden birálatot felülha-

ladónak tekintjük, hogy az egész emberiség cselekvőségében az *eszmények* a vezércsillagok, hogy eszmény utáni igyekezet nélkül puszta az élet, és az igazságnak, jónak, szépnek és dicsőnek eseményei adnak az emberi törekvéseknek méltó irányt, s azok adják meg az emberi létnek becsét és méltóságát. CSACSKÓ IMRE.

Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról.

(Folytatás.)

Ha a házassági jog szabályozása tekintetében csupán a történelem terén felmerült tényeket és adatokat segélyül véve akarnánk az államnak a házassági jog szabályozásához való jogosultságát begyőzni: még ezen esetben sem esnénk kétségbe fáradozásaink eredménye felett, mert kétségbe vonhatlan tanuságok állnak előttünk arra nézve, hogy az államhatalom ezen irányban az idő s körülmények szerint majd önállólag, majd karöltve az egyházzal mint az uralgott felfogás szerint szintén hatalommal, majd ismét ettől elválva és elkülönözve intézkedett és intézkedik.

A házasság ugyanis mint a kereszténységnél régibb, maga a társadalom keletkezésével és képződésével egy idejü intézmény a kereszténység felvételét megelőzte időben, a népek és nemzeteknél mint egyébb más társadalmi intézmény az uralgó különféle fogalmak, erkölcsök és szokások szerint fejlödött, miglen itt-ott az illető törvényhozó hatalom által néhol előbbi a lapjaitól eltérő, másutt azokat inkább megerősitő szabályozás alá jutott.

Látjuk ezt főleg az ó római jogban, látjuk a germán népeknél, habár a kettő közt érdemileg tetemes a különbség.

Mert mialatt a római jog a házasság inkább csak szerződési felfogásából indul: a germán nép e viszonyt magasabb erkölcsi szempontból tekinti, és ezen szempont az, melyből a házasság körüli intézkedéseiben indul.

A kereszténység a házasságnak magas vallás erkölcsi szempontbóli felfogása által át nem hatott népeknél lényeges változást okozott, mialatt a germán és ehhez rokon irányu népeknél azok érzetét csak megerősitette, és vallásilag megszentesitette.

A keresztény vallás, illetőleg egyház tekintélye már a középkorban tulsulyt vivott ki magának a világi hatalom és törvényhozás felett; ez utóbbi téren csakhamar nagy foglalásokat tett, a szorosan és tisztán polgári jogviszonyok szabályozását és kisebb-nagyobb mérvben magához vonta, annyival inkább a házasságét, melyet teljesen tulajdonául tekintett. Igy lön, hogy a házassági ügyekben is a világi törvényhozást és biráskodást a canonjog váltotta fel, csak némely vagyon jogi viszonyokat hagyván meg előbbi illetékességüknél.

A kereszténységnek, vagyis inkább az egyháznak eme hatalmi tulsulya nem nagy ellenzésre talált, és mind inkább megerösödött, hatályosan segitve tagjainak a népet, söt magokat a magas rendüeket is tulszárnyaló miveltsége, és a vallásra fogékony, s magát megadó érzülete által.

A világiaknál bölcselem, tudomány nem létezett. A házasság vallási eszménye első vonalban a gyöngédebb női kebleket hatotta át, a férfiak részéről majd ezek befolyása, majd maga a vallási jelleg, mely e viszonyt magasra emelte, tiszteletet vivott ki magának.

Az egyháznak eme hatalma jobbára nem egyoldalu volt, karöltve járt el az államhatalommal, és ezzel egyetértésben is tette a polgári viszonyok, és igy a házassági jog szabályozása körüli intézkedéseit.

Ezen állapotok az akkori viszonyokkal teljes összhangzásban voltak, következőleg azokat becsmérelni, vagy gunyolni csak az foghatja, ki a viszonyokat háttérbe szoritva elvont eszmékből indul.

Azonban csakhamar borus idők következtek. A nőtlenség eszméje tolatott előtérbe az egyház részéről; sürgetve átalában mint az emberi tökély magas foka; kötelezőleg — bár sok ellenzések és harczok után — behozva a papságnál; mi által a házasság intézménye az egyház kebeléből kizáratott, és egyedül a világiaknál maradt. Ez okozta, hogy ama felfogás, miszerint a házasság tisztán polgári, világi intézmény, és mint ilyen sem törvényhozási, sem biráskodási tekintetben az egyházat, mely azt saját tagjai elől elzárta, — nem illetheti: — lábra kapott, és az egyházat előbbi jog és hatalmi köre csendes élvezésében megingatta.

Az imént emlitett felfogás a XVI-ik században éles kifejezésre jutott.

Megtámadtatott a papok nötlensége, megtámadtattak az egyházi házassági törvények és rendeletek.

A papok nötlenségében a természet erőszakos elnyomását látták, az egyházi törvényekben pedig a házasságot illetőleg a vallás által nem igazolható és az emberi viszonyokkal merőben ellenkező törvényhozást találtak. És habár a házasságot az ujitás emberei magok is az Isten rendeléséből származó legszebb rendnek tekintették; de egyszersmind olyannak, mely az emberek végett van behozva, és az emberi jog alá tartozik mint világi dolog, és ellent mondottak az egyház azon hagyományos tanának, hogy az felbonthatlan szentséget képez. A házasságnak azonban a valláshozi viszonyát nemcsak nem tagadták, hanem az egyházi összeadást határozottan követelték. Azonban segélyt kivántak nyujtani az egyéni szabadságnak a canonjog szigora ellenében. És a midőn a házassági jog szabályozására ugy törvényhozási mint biráskodási tekintetben az államot magát jelentek ki hivatottnak, csak azt kivánták egyszersmind, hogy az e tekintetben az uj szövetség szabályaira legyen figyelemmel.

A szakadás ezen és hasonló alapokon megtörténvén, a protestáns államok a házassági jogot egész kiterjedésében szabályozták, majd követve a reformátorok tanait, majd attól eltérve különböző nézetek szerint, mi leginkább kitünik abból, hogy a protestans államok törvényhozásai abban mindannyian megegyeznek, hogy a házasság vallásilag kötendő; és abban is, hogy felbontható, de ez utóbbi tekintetben a felbontás okainak száma és meghatározása tekintetében nem ritkán lényegileg különböznek, a mint ezt az egyes államok törvényhozásainak összehasonlitásából tapasztaljuk.

A protestáns államoknak a házasság körüli törvényhozásában még helylyel közzel azt is találjuk, hogy az intézkedéseknek tisztán polgári jellegén kivül a különböző vallásfelekezetü polgáraikra is tekintettel voltak, és azok vallási szabályait is kisebb-nagyobb mérvben érvényre emelték, vagy legalább azok iránt kiméletet tanusitottak; mi oda mutat, hogy a többségnek bár minden egyébb külegyházi hatalom alól megszabadulása és önmagára hagyása mellett figyelemre méltatták a más vallásfelekezet állását is, noha az szervezetét és rendszerét az államon kivül eső más tekintélytől nyerte. És e szempontból tekintve a dolgot az államnak ezen iránybani törvényhozása, miután a különböző vallásfelekezeti viszonyokon fordul, inkább confessionalis, vallásfelekezeti mint tisztán állami.

A tisztán állami törvényhozás azonban nem a vallásfelekezeti, hanem csupán állami szempontból indul, és erős állást igyekszik foglalni a vallásfelekezetek irányában; a mennyiben t. i. intézkedéseiben a különféle vallásfelekezetüeket egy egyedüli közönségnek tekinti, és intézkedéseinek az egyes vallásfelekezetek szervezetére,

tanaira vagy rendszerére való tekintet nélkül kiindulási pontjaiul csupán és egyedül az állampolgári nézeteket és viszonyokat veszi fel.

És ezen irány az, mely reánk nézve kitüzött tárgyunkhoz képest főérdekkel bir, hogy láthassuk miként alakultak ama viszonyok, melyek a házassági törvényhozásban az állam és egyház közt előbb létezett kapcsokat meggyöngitették, és a jelen idö szerint a kettönek egymástóli teljes elválasztását helyezik kilátásba.

Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül.

VII. A vizsgálat befejezéséről.

Igaz ugyan, hogy a büntetés mindenkit sánta lábbal is utóléri, de miután a gyors igazságszolgáltatás az állam és társadalom egyik sarkalatos támpontja, és a vizsgálat gyors keresztülvitele s mielőbbi befejezése a gyors igazságszolgáltatás egyik főfeltétele, nem lehet a törvényhozásra közönyös, vajjon a vizsgálati eljárás szabatos feltételekhez köttessék, vagy pedig a vizsgáló birák és felek kényére s kedvére hagyassék.

A magyar büntetőtörvénykönyv 1843-ki javaslata II. részének 239. s következő §§-ai a bünvizsgáló bíráknak a bünvizsgálat berekesztésmódját oly intézkedéssel vélik elérhetni, a mely a vizsgáló birót inkább terheli, mintsem a czélnak megfelelne, a mint az a 242. és 250. §§-okból kitünik, melyek szerint a bünvizsgálat egyoldalulag is befejezhető s a védelmi adatok utólagosan is vizsgálhatók.

Mennyire ragaszkodtak akkori törvényhozóink a vizsgálati eljárásnál a régi idealismushoz, mutatják a javaslat II. részének 243—247. §§-ai is, melyek szerint a vizsgáló birák a kiviláglott körülményeket történeti rendben egy jegyzőkönyvben kötelesek lévén akképen elősorolni, hogy azon jegyzőkönyvben a kihallgatott személyeknek tett kérdések és feleletek, a müértök vételeményei a történeti rendre hivatkozás szerint pontosan beigtattassanak.

Vagy vett fel a vizsgáló biró a kihallgatott személyekkel külön jegyzőkönyveket vagy nem, — ha nem, akkor az eljárási jegyzőkönyvbe kell a vallomásokat igtatnia, s ekkor a történeti rendről és kiviláglott körülményekről szó nem lehet, hacsak azon eljárási jegyzőkönyvet emlékezetéből és papirszeletekből nem szerkeszti; ha pedig felvette a külön jegyzőkönyveket, akkor egy vizsgáló birót, ki rendesen százakra menö vizsgálatokkal halmozott, kár a vizsgálat kivonatával fárasztani, miután a perkivonatok felett a jogtudományi szakirodalom az itéletet már kimondotta. Minden mesterkélés hiábavaló, a dolgot ugy kell venni, mint azt természete kivánja, s a korszellem követeli.

Mihelyt a vádlás monopoliuma megszüntetik, s a tiszti vádlás mellett a sértett vagy károsult felek, *és védöknek is törvényes korlátok közt* a vizsgálatra kellő befolyás engedtetik, a vizsgáló biró kötelessége teljesitésére eléggé lesz sarkalva, de hogy a vizsgálat iránya a felek által jobbra-balra ne huzathassék-vonathassék, határozati jogának kell lennie a vizsgáló birónak a felett, vajjon ezen vagy azon kivánsága az egyik vagy másik félnek a törvényesség és czélszerüség szempontjából teljesitendő-e vagy sem? A mint egy részről a közvádlónak, károsnak és sértettnek érdekében áll a tényállás, s bünösségre kellő adatokat kijelölni, ugy érdekében áll más részről a panaszlottnak és védönek a védelmi adatok kinyomozását sürgetni; — ezen természetes és törvényes tényezök közt a vizsgáló biró szerepe nem lehet más, mint tevékenység és törvényes eljárás, melyben akár bünös, akár ártatlan a panaszlott, a bünvizsgálat berekesztése egyiránt sürgös, s a vizsgálat befejezésének kellő ellenörzése és eziránti panaszok elintézése az itélő biróság tiszte leendene.

Az itélő biróság méltósága és a felek érdeke kivánja, hogy a vizsgálat lehetőleg kimeritett legyen, azért a bünvizsgálat befejezéséről tartozzék a vizsgáló biró a közvádlót és érdeklett feleket, valamint a közvédöt is értesiteni, hogy azok a vizsgálatot nála megtekinthessék, s a netalán pótlandókat kérhessék s a vádlevelet beadhassák, a mint ezt részben az 1867-dik évi 733. I. m. e. számu ig. ü. min. rendelet is elrendelte.

És ha ennyi érdek összetalálkozása, ennyi ellenörzés és hatáskör mellett is a gyors igazságszolgáltatás ellen panasz leendene, akkor az nem átalános, hanem helyi szerrel lenne orvosolható.

Már most pillantsunk vissza az eddig a bünvizsgálatról elmondottakra a következő czikkben.

KACZIÁNY NÁNDOR,
pesti sajtóügyi vizsgáló biró.

A személyes tulajdonságokból s viszonyzatokból

származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk.

(Folytatás.)

A) A physikai személyek jogai.

I. Az ember jogképességének fogalma s kiterjedése tekintve öt:

3. Mint állampolgárt.

Az állam lakosai honpolgárokra s idegenekre, s az előbbeniek ismét olyanokra oszlanak el, kik politikai jogokat vagy teljes mérvben, vagy épen nem, vagy csak részben s bizonyos megszoritások közt gyakorolhatnak. Csak az első rendbeliekre illik az elnevezés „*cives optimo iure*," az utóbbiak pedig lesznek a „*cives non optimo iure.*"

A *magánjog* körében természetesen csak maga, az idegenek s tágabb értelembeni honpolgárok közötti különbség bir jelentőséggel (Mauernbrecher, Privatrecht 139. §.).

Az idegenek közé számitandók azon külföldiek is, kik itt belföldön valamely mezei jószággal, házzal vagy telekkel birnak, vagy valamely kereskedést, gyári vagy müipari foglalkozást vagy mesterséget üznek a nélkül, hogy jogi értelemben lakásukat is itt belföldön tartanák. 1815-ik évi junius 8-iki németszövetségi akta 18-i czikke, 1832-ik évi julius 4-én kelt kabinetrendelet, s osztrák polg. tvkönyv 31-ik §-a. Igy a magyar jog szerint is. (Suhajda, a magyar polgári magánjog rendszere, 36. §.).

A honpolgárság megszerezhető:

1. Törvényes házasságbóli születés által, — ezáltal honunban is; — a törvénytelen gyermekek anyjuk honpolgárságában osztoznak, osztr. polg. tvkönyv 28-ik §-a, porosz országos törvény II. rész, 2-ik czim 59. s 60. §§.

2. Valamely külföldi nő részéről annak egy honpolgárrali házasságra lépése által. osztrák polg. tvkönyv 92. §. — Poroszorsz. törvény II. rész. 1. czim. 193. §.

3. Valamely közhivatalbalépés által, osztr. polg. tvkönyv 29. §. — Porosz országos törvény II. rész 17. czim 131. és 132. §§-ok. Poroszhonban oly külföldi is honpolgárrá lesz, ki a külföldön valamely porosz hivatalt visel. 1796-ik évi szeptember 18-án kelt szabályzat a consulok számára, 5-ik §.

4. Valamely müipari foglalkozás, gyár vagy kereskedés maradandó üzése által, ha az országbani rendes tartózkodás járul hozzá. Porosz orsz. törv. II. rész. 17. czim. 131. §. — 1832-ik évi julius 4-én kelt kabinetrendelet. — Ausztriában a polgári törvénykönyv 29-ik §-a

szerint ugyanez állott 1859-ig, midőn ezen intézkedés a műipari szabadság rendszerének behozatala által megváltozott.

5. Az államban töltött szakadatlan tiz évi lakás által, a mihez azonban Ausztriában feltétel gyanánt még az is megkivántatik, hogy az idegen ezen idő alatt büntény miatt büntetve ne volt legyen. Osztr. polg. tvkönyv 29. §-a. — Porosz orsz. törv. II. rész 17. czim 132. §.

6. Világos adományozás által. Ehhez azonban megkivántatik, hogy az idegennek viselete feddhetetlen legyen, s hogy életfenntartási s kereseti képességét, valamint azt is bebizonyitsa, miszerint hadkötelezettségének előbbi hazájában eleget tett. Osztr. polg. tvkönyv 30. §. — 1815-ik évi junius 8-iki németszövetségi akta 18-ik czikke, s 1819-ik évi augusztus 24-én kelt leirat. — Poroszhonban azonfelül a honpolgárság adományozása külföldi zsidók részére meg van szoritva.

Magyarhonban az 1. alatti módon kivül a honpolgárság csak honfiusitás által szerezhető meg. (Suhayda, idézett munkája, 36. §.).

A honpolgárság elvesztetik:

1. kivándorlás által,

2. az országból kiutasitás, vagy kitiltás által, és

3. valamely honleánynak idegen állampolgárral házasságra lépése által. Osztr. polg. tvkönyv 32. §.

Ausztriában a honpolgári jogok teljes mérvbeni élvezete némileg fel van függesztve, ha a büntettes halálra vagy sulyos börtönre itéltetett el.

A honpolgárok ellenében állanak az idegenek vagy külföldiek. A külföldi alattvaló is személy, s mint olyan szintén követelheti, hogy személyessége elismertessék, s ha az egyik állam egy másik állam alattvalóitól a személyesség ezen elismerését megvonja, ugy el kell türnie, hogy saját honpolgárainak személyességét az idegen állam is figyelmen kivül hagyja. A mint tehát valamely egyes ember csak akkor gyakorolhat jogokat, ha mások jogait is elismeri, ugy az észjog ezen alapelve hasonlóképen áll az államnak idegenek iránti viszonyára nézve is. Az állam alattvalóinak személyességét mindenütt — a külföldön is — megvédelmezni, s e miatt az idegenek személyességét is elismerni tartozik. A római jog — melyben az egoismus oly nagyon tulnyomó volt — csak annyiban tulajdonitott az idegeneknek bizonyos, felette szük határok közé szoritott jogképességet, a mennyiben azon állam, melynek az illető idegenek alattvalói voltak Rómával „commercium"-ban állott. (Hugo, Geschichte des römischen Rechts. 238. lap.).

Némethonban a külföldiek azon jogvédelmet, melyet ott élveztek, régenten drágán tartoztak megfizetni, s mindenféle adózások s terhek — s ezek közé tartoztak a „ius albinagii" s a „gabella hereditaria" is — voltak ezen jogvédelem feltételei.

Azt lehetett volna hinni, miszerint a kereszténység, mely a világpolgárság eszméjének annyira kedvezett, — mely a középkorban még *egy* világi és *egy* egyházi főhatalom megalapitása körül is fáradozott az egész világra nézve, s melyet a világpolgárság eszméjének felkarolásában a germán jellem is oly annyira támogatott, — az idegenek ezen szükkeblü megszoritását okvetlenül el fogja enyésztetni; azonban az egyes fejedelmek, s különösen a számtalan kisebb uralkodók, sokkal nagyobb előnyöket merithettek innen, sem hogy ezen megszoritások eltörlésére erélyesen közremüködtek volna.

II. Fridrik császár, ki egy világbirodalom létrehozásán fáradozott, egyik authenticában („omnes peregrini," cod. communia de successionibus, 6. 59.) igen következetesen azt hazározta, miszerint az idegeneket minden polgári jogok megillessék, s e végből a püspökök segélyét — kikre semmi hitfelekezetü egyén idegen nem volt — vevé igénybe; azonban ezen intézkedésnek sem volt sikere. A fejedelmek s a fiscus még ezentul is évszázadokon át megmaradtak ezen előjogok birtokában, s az idegenek ezután is nem kevésbé voltak az emberiség ős jogainak gyakorlásában megszoritva mint azelőtt.

Csak miután a haladó müveltség és polgárosodás az egyes nemzeteket szorosabban füzte egymáshoz, és a kereszténység szelleme századok multával lassankint az élet minden nyilvánulásait és minden jogviszonyokat áthatni kezdett, csak ekkor lett azon öntudat is élénkebb, miszerint az ember, mint olyan minden polgári jogok gyakorlására fel is van jogositva, s hogy ennélfogva e jogok gyakorlása az idegennek is mint olyannak, és pedig kivétel nélkül megengedendő. Ezen eszme a nemzetek közötti forgalomnak évről évre növekedő élénkülése folytán meggyökerezvén, általános elismerésre talált, s ugy az osztrák, mint a porosz törvényhozás által is befogadtatott, miután mindkét törvényhozás az idegeneknek átalában véve ugyanazon jogokat biztosit, mint a honpolgároknak.

Azonban nem minden törvényhozás követ ily humanus elveket; nem a magyar, nem a franczia, — s ez utóbbi a code civil 11. czikkében világosan is kifejezi a pogányság azon önzésteljes elvét, mely szerint az idegenek Franciaországban csak azon polgári jogokat élvezhetik, melyeket az illető külföld is a franczia alattvalók számára állami szerződések által biztosit (anyagi viszonyosság — reciprocitas materialis). — Ennek folytán az egyes államok törvényhozásainak kötelességében állott, alattvalóikat a külföldön is telhetőleg megvédelmezni, s ez ismét csak a jogviszonzással- vagy talán helyesebben visszatorlással (retorsio) fenyegetés által történhetett legkönnyebben.

E szerint tehát az idegenek körüli törvényhozásnál egyrészt a velök született természeti jogok, másrészt pedig a saját alattvalók számára is biztositandó jogvédelem vétettek figyelembe, s ennek folytán az osztrák és porosz törvényhozás is megegyeznek abban, miszerint az idegenek is mindazon jogokkal és kötelességekkel birjanak, mint a belföldiek, hacsak

1. valamely jog élvezhetéséhez az állampolgárság a törvényben nem kivántatik meg világosan, és

2. ha azon állam, melyhez az idegen tartozik, az itteni alattvalókkal, a kérdéses jog élvezetére nézve, szintén ugy bánik el, mint saját honpolgáraival (alaki jogviszonyosság — formalis reciprocitas).

Az osztrák polgári törvénykönyv 33. §-ában ezen elvek világosan ki vannak mondva, ellenben kétséges lehet, vajjon azok a porosz törvényben is érvényesek-e?

Mindenekelőtt a porosz törvényben nincsen sehol kifejezve, hogy az idegen azon jogok élvezetéből legyen kizárva, melyek az illető személyben a honpolgári minőséget feltételezik, — ez azonban önmagától érthető, miután Poroszhonban is vannak jogok, melyeket az idegen, s különösen az, ki nem német-szövetségi alattvaló, nem gyakorolhat; — azután a porosz orsz. törv. bevezetésének 41. §-a szerint az idegeneknek csak annyiban biztosit jogvédelmet, ha magukat arra érdemesitik. Ezen megszoritás az emlitett törvény egyéb alapelveivel kétségen kivül össze nem egyeztethető, s már azon oknál fogva sem jöhet figyelembe, miután oly egyén, ki magát a törvény ótalmára érdemtelenné teszi, az országból ugyan kiutasitható, de mindaddig mig az országban van, igényt is tarthat mindazon jogokra, melyek a porosz orsz. törv. I. része 1. czime 1. §-ának értelmében minden embert megilletnek.

Ezek szerint tehát a porosz törvény az osztrák törvénynyel tökéletesen megegyezik. Porosz orsz. törv. be-

vezetés 40 - 45. §. — Lényegesen eltér ebben a magyar törvény (Suhajda, idézett munkája, 36. §.).

Porosz törvény szerint egyébiránt (bevezetés 44. §.) az alsóbb biróságok a főbb törvényszékek engedélye vagy utasitása nélkül retorsiot (jogvisszatorlást) soha nem alkalmazhatnak, s ugyanezt tartja Winiwarter (Commentárja 1. kötete 156. lapján) osztrák jog szerint is.

Az idegenek jogképességétől egészen különböző további kérdés az, vajjon a személyes képesség és az idegenek jogügyletei mely törvények szerint itélendők meg?

E tekintetben is az osztrák és porosz törvény egyaránt azon alapeszméből indulnak ki, miszerint az idegennek személyessége elismertessék, jogai megvédelmeztessenek, s ennélfogva jogügyletei is annyiban azon szabályok szerint itéltessenek meg, melyeknek ő saját honában van alávetve, a mennyiben erre nézve nem lépett az idevaló alattvalókkal valamely szerződési viszonyzatba, vagy tettei által nem tanusitotta abbeli kétségtelen akaratát, miszerint idegen törvények szerinti megitélésnek veti alá jogügyleteit.

Ennek folytán az emlitett mindkét törvényhozás azt határozza, hogy az idegenek jogképessége — tehát örököseik intestat öröklési joga is — tulajdonképeni lakhelyük, vagy ha ilyennel nem birnának, születésük törvényei szerint itélendő meg. Osztr. polg. tvkönyv 4. §. — Porosz orsz. törv. bevezetés 34. és 23—27. §§.

Mindkét törvényhozás azonban ezen általános szabály alól kivételnek is enged helyt. Az osztrák tvkönyv 51. §-a szerint ugyanis azon kiskoru idegen számára, ki saját hazai elöljáróságának beleegyezését a szándékolt házasság megkötéséhez meg nem szerezheti, az ebbeli beleegyezés végett osztrák törvények szerint magában Ausztriában lesz az illetékes hatóság részéről gondnok felállitandó.

A porosz orsz. törv. bevezetésének 35. §-ában foglalt kivétele messzebb terjed. E szerint ugyanis szerződések kötésénél az idegenek cselekvési képessége azon törvények szerint itéltessék meg, melyek szerint az illető jogcselekmény leginkább fennállhat. (Folyt. köv.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. akademia nyilv. rendes jogtanártól.

Váltófeltörvényszéki határozat.

A haszonbérlö ellen megnyitott csödbe bevont gazdasági felszerelések — fundus instructus — iránt a földtulajdonosa részéröl támasztott tulajdoni igényperben, egyszersmind a kisebbségnek errevonatkozó eltérö nézete.

Özvegy Szirmay Húgóné szül. Csoma Jozefina (Szirmay Gabriella férj. Szirmay Ödönné, Szirmay Mária és Szirmay Izabella) ugy is mint gyermekei gyámanyja, és Szirmay József gyámtárstól Graeffl Ignácz 1856. évi márcz. 29-én kelt szerződés szerint haszonbérbe kivette zemplénmegyei Hernád Csanálos helységben, annak határában, és a makranczi pusztában fekvő rész jószágot 1856. évi Szt.-Mihály napjától, 1866. évi Szt.-Mihály napjáig, meghatározott haszonbéri összeg kikötésének fizetése mellett.

A haszonbéri szerződés értelmében a haszonbéri időpont kezdetén a kibérelt összes javakról, ahhoz tartozó felszerelésekről — fundus instructus — rendes leltár készittetett, és azok az eszközlött becs után, mennyiség, minőség és suly érték szerint haszonbérlőnek átadattak, szabadságában hagyatván a fundus instructusra nézve, a haszonbérbe adó tulajdonosnak azokat a haszonbér elteltével természetben vagy becsárban követelni; ezen leltár ugy a bérbeadó képviselője, mint a bérbevevő Graeffl Ignácz által sajátkezűleg aláiratott; sőt utóbbi a gabona nemüek mennyiségének, ugy 704 darab birkának átvételéről külön elismervényt állitott ki.

Azonban a haszonbérelt összes ingatlan birtok tartozmányai és haszonvételei a fundus instructusból pedig csak a takarmánynemüek az 1863. évi márczius 18-án kelt csere-szerződés értelmében b. P. G.-nak örökösen eladatván, mindkét részről kiköttetett, hogy ezen birtokokban jelenleg létező haszonbéri szerződéseket lejártuk napjáig maguk épségében fentartják, ugy azonban: hogy mind a két fél tartozik a maga csere előtti haszonbérlői vagy alhaszonbérlői után létezhető igényeit kármentesiteni, valamint másrészről őt iletik a haszonbérlők által netán megtéritendő beneficiumok.

Graeffl Ignácz ellen 1864. évben 50,046. szám a. szab. kir. Pestváros tszéke által a csőd megnyittatván, a vagyon összeirásakor a haszonbéres birtokon találtatott összes fundus insrtuctus leltároztatott. Ez okból bérbeadó tulajdonosok a nevezett város tszékéhez mint csődbirósághoz 1867. febr. 5-én 7918. sz. alatt tulajdoni igénykeresetet nyujtottak be, kérvén az általuk átadott, és őket tulajdoni joggal illető gazdasági felszereléseket — fundus instructust — és pedig 40 db jármosökröt, 2520 frt értékü — 704 db birkát, 3107 frt 36 kr. becsértékben; mezei gazdasághoz tartozó járműveket 538 frt 55 kr becsértékben; — 150 köböl tiszta buzát 160 font sullyal, 200 köböl rozsot 160 font sullyal, 50 köböl árpát 124 font sullyal és 200 köböl zabot 96 font sullyal; végre kisebb gazdasági eszközöket 47 frt 10 kr o. é. becsértékben, természetben kiadatni. (Megjegyeztetik: hogy a birkák, ugy árpa, zab és több gazdasági eszközök a csőd összeiráskor már nem találtattak.)

A megtörtént tárgyalás folytán szab. kir. Pestváros tszéke mint csődbiróság m. 1867. aug. 5-én 31,617. sz. a. hozott itéletével felpereseket kérelmükkel elutasitotta — szabadságukban állván a keresetbeli követelésüket ezen itéletet jogérvényre emelkedésétől számitott 30 nap alatt beadandó rendes bejelentési csődkeresettel érvényesiteni; — mert a csereszerződés folytán ugy a birtok állaga, mint annak haszonbérleménye is egy harmadik tulajdonába ment át, a tartozék pedig törvény szerint csak addig tartatik ingatlannak, illetőleg osztja annak jogi természetét, mig az állagtól el nem különittetett, ily elkülönités pedig a jelen esetben az állag és haszonbérleménynek egy harmadiknak lett örökáron eladása által tettleg megtörtént, felpereseknek előbbeni dologbani joguk dologhozi joggá változott át, s a keresetbeli tárgyak jogilag csak is a haszonbérlő kezénél használat végett kölcsönkép hagyott ingóknak tekinthetők, illetőleg azok iránt felpereseknek csak is személyes kereseti joguk maradt fenn.

Továbbá felperesek a kereseti tárgyaknak ugyanazonosságát vagy is azt: hogy a kereseti tárgyak a csődtömegben léteznének, vagy a csődleltár felvétele alkalmával léteztek volna, nem bizonyitották.

Felpereseknek felebbezése folytán a kir. váltófeltörvényszék f. 1868. évi február 18-án 5926. sz. a. hozott határozatával az első birósági itéletet megmásitván, a felperesek kérelméhez képest a követelésbe vett összes gazdasági felszereléseket oly kijelentéssel itélte meg: miszerint a természetben meglevők Graeffl Ignácz csődtömege részére történt összeirásból kitörlendők, és a felpereseknek becsérték szerint kiadandók, a hiányzók pedig a haszonbéres birtokon talált és a csődtömeg részére a L. alatti leltár szerint összeirt gazdasági felszerelések — fundus instructus — értékéből becsár szerint kifizetendők; — mindazonáltal b. P. G.-nak mint a haszonbéres birtok megvevőjének a csereszerződésen alapuló jogainak épségbentartása mellett; — a mennyiben pedig felperesek a fentebbiek szerint teljes kielégitést nem nyernének, szabadságukban álland eziránti követeléseiket egy kitüzendő záros határidő alatt a csőd elleni bejelentési keresettel érvényesiteni.

Indokok:

Az A. alatti haszonbéri szerződéssel és B. alatti leltár által kétségtelenül bebizonyittatott: hogy a leltárban körülirt marhákat, gabnanemüeket és egyéb gazdasági felszereléseket Graeffl Ignácz haszonbérlő a birtok akkori tulajdonosaitól tényleg átvett, és pedig nem mint saját tulajdonát, hanem a haszonbéri idő tartamára nézve mint a gazdasághoz tartozó, és ahhoz használandó felszerelvényeket. Igazolja ezen körülményt különösen a B. alatti leltár E. pontjábani záradékban foglalt saját elismerése a haszonbérlőnek.

Azon körülmény, miszerint a birtok állaga időközben egy harmadik tulajdonába ment át, a haszonbérlő és az előbbi tulajdonos közti korábbi viszonyt meg nem változtatta, és a haszonbérlő irányában az általa átvett gazdasági felszerelvényekre mi befolyással sincs, miután a haszonbérlő azokat a haszonbérleti időtartam letelte után becsérték szerint természetben visszaszolgáltatni magát lekötelezte. Hogy pedig felpereseknek a kérdéses gazdasági felszerelvényekhez tulajdoni joga az I. alatti csereszerződés megkötése után is sértetlenül

fennmaradt, igazolja azon szerződés 6-ik pontja, melyszerint a gazdasághoz tartozó felszerelvények közül kizárólag csak az 5 NB. alatti leltárban részletezett takarmány volt a birtok állagával együtt annak idején átadandó.

Ezeknél fogva felperesek törvényesen kívánhatják: hogy azon gazdasági felszerelvényeket, melyeket Greaffl Ignácz haszonbérlőnek használat végett átadtak, a csődtömeg — mint annak utódja — a haszonbéri szerződés értelmében természetben becsérték szerint adja vissza, kivételével a takarmány nemüeknek, melyeket a csereszerződés értelmében b. P. G. megvett, és ennél fogva tulajdoni joggal őt illetik, azon esetben pedig: ha az természetben egész terjedelmére nézve nincs meg, de a haszonbéres birtokon más fundus instructus még is létezik, mint a jelen esetben, felperesek teljes joggal kívánhatják: hogy a létező fundus instructusból az általuk átadott fundus instructusnak hiányzó része pótoltassék, vagy is: hogy tulajdonuk visszaadassék; mert a létező fundus instructus az általuk átadatottat helyettesiti és képviseli; s mert felpereseknek mint bérbeadó tulajdonosoknak a bérbeadott fundus instructus értéke erejéig a haszonbéri szerződés természeténél megtartási joguk van.

Minthogy pedig a csőd kiütésekor a haszonbéres birtokon fundus instructus létezett, és ezen létező a felperesek által átadottat helyettesiti; a csődtömeg azonban mindezeket a csődtömeghez kapcsolta, ezáltal pedig felperesek tulajdoni jogát megsértette, és annak kárával a csődtömeget gazdagitotta, ez pedig az osztó-igazsággal és törvényekkel ellenkezik; annál fogva az első birósági itélet a fentebbiek szerint megmásitandó volt.

Ennek ellenében a kisebbség részéről, melynek véleménye szerint felperesek kérelmének annyiban adandó hely, a mennyiben a követelt gazdasági felszerelesekből a természetben meglevők felpereseknek kiadandók, ellenben a birkák, és több hiányzó gazdasági czikkek ugy a zab és árpa kiadatása iránti kérelmüktől elmozditandók, s illetőleg az első bíróságnak felpereseket ebbeli kérelmüktől elmozditó itélete, valamint azon irányban is: melyben felpereseknek meg nem itélt követelésüknek rendes bejelentési csődkereset utján érvényesitése fenhagyatott, helybenhagyandó — felsorolt indokolásból különösen kiemelendők a következők:

A haszonbérbe adó által hasonló mennyiség- és minőségben visszaadás feltétele mellett átadott gazdasági felszerelvény egyes nemeit ugyanaz, a mennyiben ily nemű tárgyak a haszonbéri viszony megszüntével a bérlőnek illetőleg csődtömegének birtokában találtatnak, az átadáskori mennyiség és minőségben mint tulajdonát még akkor is követelheti ugyan, ha egyes tárgyak időközben megváltoztattak, és másokkal kicseréltettek, miután ily esetben a tulajdoni jog nem bizonyos meghatározott tárgyra, de valamely nemből egy bizonyos mennyiség és minőségre vonatkozik; ebből azonban nem következtethetik a haszonbérbe adó jogának oly széles értelmezése, melynél fogva ez: ha a haszonbérlet felbomlásával az átadott fundus instructus egyes nemeiből a haszonbérlőnél kevesebb találtatnék, mint a mennyi visszatérités mellett neki átadva lett; a hiányzó mennyiséget a fundus instructust képező egészen más nemü tárgyakból pótoltathassa, és az ezen utóbbiaknál mutatkozó többletet, mint a hiányzó mennyiség helyettesitőjét, tehát tulajdonát követelhesse. Mert nem a gazdasági felszerelvényekhez tartozó összes ingóságok egészben, hanem annak egyes nemei (p. o. ökrök, juhok, életkészlet sat.) különállólag képezik egy-egy olyan csoportozatát az egymás helyett adható dolgoknak, melyeknél a visszaadáskor figyelembe nem jöhet: vajjon az átadáskor létezett, vagy más hasonló minőségü tárgyak vannak-e a haszonbérbe vevő birtokában? De az: hogy a fundus instructusnak a visszaadáskor illetőleg a haszonbérleti viszony megszüntével elő nem talált neme egy másik nem többletével, vagy az átadás tárgyát nem is képezett harmadik nemmel pótoltassék, hogy tehát jelen esetben a bukott által eladott juhok helyett felpereseknek a csődleltárban foglalt lovak, — mely neméből a tárgyaknak, ők bukottnak egy darabot sem adtak át, melyek tehát felperesek tulajdonát soha nem képezték, — itéltessenek meg, a tulajdonjog szoros fogalmával, s az annak érvényesitésére rendelt igénykeresetek jogi természetével jön ellenkezésbe.

Továbbá ily tartalmu itéletet az átadás alapját képező B. alatti leltárra sem lehetne fektetni, miután ezen okmány szerint nem az egész gazdasági felszerelvény egy bizonyos meghatározott értékben, hanem a fundus istructus egyes nemei különkülön lettek az annak idejében visszatérités kötelezettsége mellett bukottnak átadva; hogy tehát a fundus instructus egy elválaszthatlan egészet képezőnek a felek akarata szerint sem tekintethetik.

Végre az ellenvélemény által javaslatba hozott határozat még felperesek kérelmén is tulterjeszkedik, a mennyiben ez utóbbi a bukottaknak átadatott egyes ingóságoknak az átadáskori mennyiségben és minőségben visszatérítésére, nem pedig a csődtömeghez nem foglalt, tehát hiányzó felszerelvényi tárgyak helyett egészen másnemü tárgyaknak, illetőleg a meglévő hasonnemüek többletének tulajdonul vagy kielégitési alapul odaitélésére van irányozva.

Különfélék.

— *(A kolozsvári jogakadémiának)* egyetemmé való átalakitása iránt már régebben tétettek Erdély részéről lépések. A „P. N.“ ugy értesül, hogy e tárgyban az erdélyi főkormányszék azon felszólitást vette, hogy minél előbb véleményt terjeszszen a közoktatási miniszterium elé. Óhajtanók, ugymond a „P. N.“, hogy e véleményt az erdélyi részek, valamint az egész ország érdekeinek helyes felfogása sugalmazza, mert a magyar korona országainak egy tudományos egyetem a kevésnél is kevesebb.

— *(Statistikai adat)* a „Posta Közlöny“-ből. A postai forgalom 1867. évben. Az 1867. évi postajövedéknek előirányzott bevétele daczára a kocsipóstai dijak leszállításának nemcsak fedezve lesz (mi rendesen nem történik) hanem 5%-kal felülhaladtatik. Még nagyobb a távirdai forgalom szaporodása: 1866-ban feladatott 1,056,111 sürgöny 383,624 frt bevétellel. 1867-ben 1.530,904 sürgöny 559,507 frt. bevétellel, mi 34% növekedést mutat. A magyar kormány alakulásakor volt összesen 938 postahivatal, ezek száma 136-al szaporittatott; távirdai állomás volt 136, 814 mfld hosszuságban; most van 152 állomás, 895 mfld. Ujabban 150 postaállomás felállitása szándékoltatik, távirati vonalok épitése pedig 1868-ra 101 mfld hosszuságban terveztetik; a magyar távirdai tanfolyamból eddig már 69 szakképzett hivatalnok került ki.

— *(A póstaügy Amerikában)* nem tekintetik jövedelmi forrásnak, sőt ellenkezőleg a kormány rendesen többet ad ki, mint a mennyit ez üzletágból bevesz, és csakis a levélpóstát kezeli maga, a szekérpóstát s a csomagszállitást az általa e részben felhatalmazott magánosok üzik. — A póstaügyet póstaigazgató kezeli, ki alatt 1861-ben 120 központi hivatalnok és 28,620 póstahivatal állott. — A póstaforgalom területre $186^2/_3$-ban 6161 ut 139,598 mértfölddel, $186^3/_4$ben 6033 ut 139,170 mérfölddel, $186^4/_5$-ben 6012 ut 142,340 mérfölddel volt. A levélbélyeg az egyszerü nehézségü levélért 3 cent.; a folyóiratoknál, ha 7-szer jelenik meg hetenkint 35 c., ha 6-szor 30 c. 3-szor 15 c., 2-szer 10 c., 1-szer 5 c. fizettetik évnegyedenként; külföldre szóló levelekért 10 c. fizetnek. Ily árak mellett a postajövedelem 1858—9—$186^0/_1$-ig 8.800,000 dollár volt, a kiadás pedig 14.500,000, tehát 5.700,000 dollárral több volt a kiadás a bevételnél; $186^1/_2$—$186^3/_4$-ig, mig a dél póstája nem kezeltetett, 10.900,000 bevétel és 11.700,000 d. kiadás, tehát csak 800,000 dollárral több a bevételnél.

Évnegyedes előfizetőinket tisztelettel kérjük az előfizetés megujitására.

A kiadó-hivatal.

TARTALOM: A büntetőjognak alapelveiről. (Vége.) Csatskó Imrétől. — Adatok és eszmetöredékek a polgári házasságról. (Folytatás.) — Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül. Kacziány Nándortól. — A személyes tulajdonságokból és viszonyzatokból származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk. (Folytatás.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Váltófeltörvényszéki határozat. — Különfélék. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 12. Pest, 1868. márczius 22.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

I.

Azon könnyüségnél fogva, melylyel a váltó kézről kézre forogni képes, nagy és kis értéket egyaránt képvisel, jelentősége a kereskedelemben napról-napra emelkedik.

Ezen intézmény mindenüvé betudott fészkelödni. Átlépte a chinai falatt, s még az elzárkozott Jappánba is benyomul.

Világkereskedelmi szempontból nagyobb jelentősége van a papirpénznél. Tartalmát a szükségletek és körülményekhez képest nyervén, némi tekintben még az érzpénz felett is elönyökkel bir, mert ezt sem megolvasni, sem örizni, sem pedig szállitani nem oly nehéz mint a fonnákba rakott nemes fémeket.

Országokat vándorol át a váltó, képviselvén nagy értékeket, s vámot sehol sem fizet. Nincs kötve helyhez. Államok és világ részek határain át akadálytalanul küldhető rendeltetése felé. Összeköti a forró délt a zordon északkal, a despota Törökországot a szabad Angliával. Kapcsot képez egyes földrészek között; és a politika bizonytalan menetével nem törödvén, az összes müvelt emberiséget a kereskedelmi érdek szétnemszakitható selyemszálaival füzi össze, hogy a legkülöfélébb népek egymás jövőjét nem többé csak aláásni — mint eddig — hanem elömozditani is indittatva legyenek.

Hazánk is napról-napra sürüben érintkezik a külfölddel, közeli szomszéddal és távolival, északi világrészekkel és délivel.

Nem akarok ezuttal a külkereskedelem politikai jelentőségéről szólni. Csak jogi következményeiről teszek némi említést.

Az által ugyanis, hogy nállunk a külkereskedelem fejlödni kezd, mindinkább jelentkezni fognak pénzpiaczainkon külföldi váltók, melyeknek természetét, jogát ismerni elutasithatlan szükség leend.

A váltó nagyszerü hivatásának csak akkor fogna persze nehézségek nélkül megfelelhetni, ha mindenütt ugyanazon szabályok szerint itéltetnék meg, azaz, ha léteznék egy általánosan mindenütt elfogadott váltójog; de ez most még nincsen. S a jó Isten tudja, hogy mikor lesz. Addig azonban oly országok váltójogát, melyekkel érintkezésben, szoktunk állni, tudnunk mindenesetre nem árt, sőt szükséges is.

Erre utal mindenek elött saját váltótörvényünk is, mely 3—6-ik §§-aiban még honi váltótörvényszékek elött is a külföldi törvényeknek ad érvényt, idegenek váltóképessége és a külföldön kelt váltók formaságai megitélésében. Még inkább ajánlják ezt azonban a kereskedelem mindennapi szükségletei.

A váltónál ugyanis mint pusztán szerződésnél a legcsekélyebb hiány is jelentékeny következményekkel birhat.

Kinálnak például itt Pesten valakit egy Liwerpoolban kelt, forgatmány utján idekerül és Londonban fizetendő váltóval, mely saját felfogásunk szerint minden kellékekkel el van ugyan látva, de nincs bélyegzett papirosra irva. A ki az ilyet jóhiszemüleg megveszi, könnyen porul járhat, mert Angolországban az 1854. aug. 9-iki törvényszerint az ilyen váltó semmis.

Igy Oroszországban is: a váltónak a kormány által kiadatni szokott bélyegzett formulákra kell iratnia. S ez az odavaló váltórendszabály 1. §. szerint érvényességének egyik *lényeges* kellékét képezi.

Igy fordulhatnak elő más esetek is.

Azért az összehasonlitó jogtudománynak a jogélet semmi részében sincsenek annyi gyakorlati hasznai és nem is oly szükséges mint a váltójog terén.

De ezen mindennapi hasznán kivül azon megbecsülhetlen hatása is van az összehasonlitó jogtudománynak, hogy szárnyain az egyöntetüség felé viszi a törvényhozást. Pedig a váltó forgalom könnyitésére és emelésére misem oly kivánatos, mintha különböző egymással érintkezésben levő országok váltótörvényeiben egyformaság uralkodik.

Eleinte a váltók megitélésében mindenütt az olasz kereskedők által kifejtett gyakorlat és szokások szolgáltak zsinórmértékül.

A legtöbb országban, midőn létezett volt már számos évek óta a váltóintézmény olasz szokás és megitélés mellett, a törvényhozás figyelmét még mindig nem vonta magára.

Csak a mult század vége felé kezdtek az egyes államok a váltók iránt is törvényeket hozni.

Ezzel el lön azonban ejtve az eredeti egyformaság; mert minden ország önálló saját váltójoggal akart birni, és szemelől tévesztvén az eddigi állapot elönyeit, sokban eltértek a szokás által megállapitott szabályoktól.

Igy történt aztán, hogy 20 év előtt csak Németországban is 60-nál több különböző váltórendszabály létezett; mely particularismus a váltók bizonytalansága által a német kereskedelmi forgalmat már-már tönkre tette volna, ha e század, negyvenes éveiben az egyformaságfelé törekvés, tulsulyra nem emelkedik a német általános váltórendszabály létesitése és annak a német államok részeről való elfogadása által.

A váltó természete és egyszerüségénél fogva a váltójogok sokban megegyeznek egymással. Egyátaljában semmi szaka a jogtudománynak nem tudott annyi egyformasággal fejlödni a legkülönfélébb országokban, mint a váltójog.

A külhoni egyes váltójogok tanulmányozását gyakorlati szempontból nem annyira annak tökélye, mint inkább kereskedelmi jelentősége ajánlják.

*

Mentül nagyobb tér és népek felett bir érvénynyel valamely váltótörvény, s mentül kiterjedtebb külkereskedelmet üz azon állam, annál gyakrabban fordulhat azon eset elő, hogy azt tudnunk szükséges.

Európában legnagyobb kiterjedéssel a franczia Code de Commerce bir.

Hóditásait azonban nem tökélyének, hanem Napoleon diadalmas fegyvereinek köszönheti, ki győzelme maradandó jeleiül mindenütt a franczia törvényeket honositotta.

Tartalma lényegileg az 1673-ban kibocsátott „ordonance pour le commerce"-ből van meritve. Belbecse, a keletkezése óta történt haladással szemközt, silánynak mondható. Tanulmányozását terjedt érvénye és számos utánzásai miatt mégis ajánlhatni.

Érvényes egész Franciaországban. Némi lényegtelen változtatásokkal el van fogadva Spanyol-, Portugal- és Olaszországban, Göröghonban, a joniai szigeteken Holland és Belgiumban, Schweicz nehány cantonjában és az egyház államban, Török- és Oláhországokban, Európán kivül valamennyi franczia, spanyol, portugal és hollandiai Coloniákban, haiti szigeten és Egyptomban.

Az angol váltójog kisebb térre szoritkozik ugyan Európában, mint a franczia, de annál nagyobb jelentőséggel bir Amerikában és a többi világrészekben, hol is több mint 400,000 □ mfldnyi területen uralja a kereskedelmi forgalmat.

A német általános váltórendszabály, mely lényegben finn és Schwédországokban is el lett fogadva, csak Európában érvényes, de itt körülbelül 28,319 □ mfdnyi területen.

Ezeken kivül mint jelentékenyebb kiterjedésben uralkodó váltójog csak az 1832 iki orosz váltórendszabály érdemel még említést.

Tekintettel az ezen szaklap által eddig következetesen megtartott irányra, melynélfogva a jogéletünknek nemcsak mindennapi kérdéseivel foglalkozik, hanem a törvényhozás codificationalis működéseinek is anyagot gyüjteni és utját egyengetni iparkodik, nehány czikkben megismertetni leszek bátor e közlöny tisztelt olvasóival, a magyar és külföldi jelentékenyebb váltójogok közti eltéréseket.

Legközelebb kezdetül: *a nők váltó képességéről.*

FRIEDMANN BERNÁT jogtudor.

Adatok és eszmetöredékek a polg. házasságról.

(Vége.)

Az állami törvényhozásnak a házasság szabályozása tekintetébeni jogosultságát függetlenül a vallási tekintetektől, tehát teljesen és tisztán állami, s polgári nézetekből indulva Franciaország kisérlette meg érvényre emelni, mint ezt már fennebb (e lap 6-dik számában) említettük.

Ugyanott azt is megérintettük, hogy ezen a XVI. században tett kisérletek nem csekély ellenkező intézkedéseket is vontak magok után, támogatva a tridenti zsinatnak határozata által, mely a házasságot mint szentséget teljes mérvében körülirja, és kiközösitést mond ki azok ellen, kik az egyház e jogát, vagy az egyházi birászkodásnak jogosultságát tagadnák. (Sess. XXIV. Can. I.—XII. De sacram. Matrimonii, és Decretum de reform. Matrimonii.)

Figyelemre méltó itt azon körülmény, hogy a házasság megkötésének módja is e szabványokban határozott kifejezést és megállapitást nyert, mire igen nagy szükség látszott fennforogni azért, mert igen sok házasságok minden egyébb szertartások nélkül csupán a felek beegyezése által köttettek; és bár az ily kötések ellen az egyház folyvást tiltakozott, azonban magok az ily módon létrejött házasságok, ha különben semmi akadály fenn nem forgott, valódi egyházilag érvényes házasságoknak tekintettek.

Mily hatása volt a zsinat határozatainak Franciaországban egész a forradalomig, azt szintén a fennebb idézett helyen közelebbről megemlitettük; valamint azt is jeleztük, hogy a forradalom, és a Napoleoni codexnek ettől némileg eltérő nézetei alapján a házasság mint jogi institutió az egyházi törvényhozástól teljesen elválasztatott, s a polgári törvényhozás által teljesen polgári formákhoz köttetett, és az állam törvényhozás ótalma alá helyeztetett.

A házasság vallási oldala pusztán a házasfelek lelkiismeretére, és az egyház erkölcsi befolyására hagyatott.

Ebből egyszersmind az is kitetszik, hogy nem a forradalom, és a Napoleoni codex szülte a polgári házasságot, mert visszatekintve az azt megelőzte mozzanatokra, és küzdelmekre maga az eszme már a XVI-dik században kezdett lábra kapni, s fejlődésnek is indult; és bár nem csekély akadályokra bukkant, mégis végre érvényre emelkednie sikerült, eleve Franciaországban, onnét és általa más államokban is mint fennebb elöadtuk.

De hogy a házasságnak azon felfogása, mely a franczia forradalomnak, és az azt követte korszaknak tulajdonittatik, már előbb is tekintélyt vivott ki magának; azokon felül, miket már fennebb is megjegyeztünk, kitünik II-ik József császár intézkedéseiből is, ki 1783-ki házassági patensében a házasságot polgári szerződéssé nyilvánitja, a polgári törvények által szabályozza, és a polgári birószágok ótalma alá helyezi. A házasságkötés katholikus formáját megtartja ugyan, de a házassági akadályokat és az elválást az egyházi törvényektől eltéröleg szabályozza. Ezen intézkedései azonban a nép vallási hangulatán megtörtek, és utódainál követésre nem találtak.

Az okból tehát, miket eddig az államnak a házassági jog szabályozására való jogosultsága tekintetében a történelem terén gyüjtött adatok szerint elmondottunk, tanuságként szolgál: hogy az állam ebbeli jogosultságának öntudatát a legrégibb idők óta birta, azt ha kellett, és egyszersmind lehetett, védelmezte, az ellenkező hatalom nyomásai alól, felszabadulva némely államokban már tettleg birtokába vette, és gyakorlatilag is érvényesiti; némelyekben azonban a küzdelem máig is tart, és a győzelem a jövő kezében van.

De ezek után azt mondhatná valaki: hogy megtörtént tényekkel ott, hol a jog kérdésbe vonatott, bizonyitani nem elégséges; miután a megtörtént tényekkel ellenkezőket is lehet szembe állitani, melyek oda mutatnak, hogy a jogot a másik követelő fél is gyakorolta, sőt még a jelen idő szerint is gyakorolja.

Hogy a kérdésbe vont jogot a másik követelő fél is gyakorolta, és a jelen idő szerint is gyakorolja, azt tagadni nem lehet, de azt sem lehet tagadni, hogy a jog eredetileg az államtörvény-hozást illette, az egyházi hatalom azt az idők történelmi fejlődése és alakulásai folytán vonta magához, több oly jogokkal együtt, melyekre mint a polgári viszonyokat képezőkre ép oly kevéssé birt illetőséggel, mint a házasságra; mutatják ezt a Kánonok, melyek csaknem az összes polgári jogviszonyok szabályozására is kiterjednek; és az idők történeti fejlődése tanusitja, hogy az egyháznak a vallás erkölcsiség jogczimén a talán összes polgári jogviszonyokra kiterjesztett hatalma mindinkább szükebb térre szorittatott, az addig általa szabályozott polgári jogviszonyok természetes rendeltetésükhöz jutottak vissza,

az illetékes polgári hatalomhoz, a nélkül, hogy valakinek eszébe jutott volna, vagy juthatna, ebben az egyháznak sérelmét látni, az egyháznak vallás erkölcsi befolyása e viszonyokra mindenkor nyitva maradván, miután az erkölcsiségre a polgári jogviszonyok mindegyikében szükség van; de mégis nagyobb a szükség a jogviszonyok megőrzésére és szentesitésére, mit csak a polgári hatalom adhat meg, mely ezek eszközeinek egyedüli jogos tulajdonosa.

Valamint tehát az idők előre törő folyama egyébb polgári intézmények szabályozási jogát azok illetőségéhez vagy is az államhatalomhoz vissza juttatja, épen ugy vissza fogja juttatni ott, hol ez még meg nem történt, a házasság intézményét is, mely szintén a polgári törvényhozás körébe esik.

A házasságnak mint szintén polgári jogintézménynek ebbeli természete és jelentősége a jelen idő szerint el lehet mondani, hogy tulnyomó elismerésre talált nemcsak a tudomány, hanem a törvényhozás terén is, a mint azt fennebb a történelmi adatokból láthatjuk.

Az államhatalomnak ezen jogintézmény szabályozásához való jogosultságát begyőzni törekvő érvek csak a kiindulási pontok megválasztása tekintetében térnek el egymástól.

Némelyek az u. n. szerződési szempontból indulnak; ők a házasságban csupán szerződési jogviszonyokat látnak, ennélfogva azt mint szerződést a polgári törvényhozás tárgyai közé sorozzák.

Ez azonban egy oly szük felfogás, mely a mint egy részről nem áll arányban az intézmény concrét szerkezetével, annak valódi jelentőségével, más részről oly végletekre is vezethet, melyek azt mind alakulása, mind tartama, és megszünése tekintetében ugy gondolkodás tanilag, mint erkölcsileg a képtelenségek örvényébe dönthetné.

Mert ha a házasság pusztán szerződés, méltán kérdezhető: valjon a szerződések melyik ismeretes és a polgári törvényhozások által szabályoztatni szokott fajához tartozik? és ha a mükifejezés szerint a megnevezett szerződésekhez: mily kellékekkel kell birnia ugy alak, mint tartalom tekintetében, hogy az abból eredő jogviszonyoknak, mint szerződésieknek megitélhetési alapjául szolgálhasson? vagy talán a sok célok közül, melyek a házassághoz füzvék, csak egyet vagy többet vehetnek fel a szerződő felek a szerződésben tetszésök szerint, és magokat egymás irányában csak azokra kötelezhetik? ily tekintetben volna a szerződésnek értelme, de nem a házasságnak; mit szabad legyen hinnünk, hogy miveltebb és erkölcsös gondolkodásu ember aligha fog követni; a törvényhozás pedig ily szerződési jogviszonyok szentesitésére segédkezeket nem nyujthat; sőt ily szerződéseket meg sem türhet.

Hogy tehát a házasság nem szerződés, a fennebbiekből következik; de kitetszik onnét is, mert a szerződési elmélet követői egy törvénykönyvet sem képesek felmutatni, mely a házasságot a szerződések közé vette volna fel; hanem azt mindegyik külön tárgyalja a szerződések egyébb fajaitól teljesen elválasztva.

A szerződési elmélet sem többet, sem kevesebbet nem jelenthet, mind azt, hogy a házasság szerződés utján jön létre, és mint ilyen a felek teljesen szabad elhatározásától és akarat egyesülésétől feltételeztetik; mi nélkül alapját vesztvén azt semmiféle bár vallási jelleg sem pótolhatja.

De a bár teljesen magán egyéni megállapodás utján létre jött házasság azon percztől kezdve, melyben hatályba lép, a jogok, kötelességek és kötelezettségek hosszu sorát nyitja meg a felek előtt a házasságnak összes czéljaiból annyinak valósitására, mennyire a felek különös egyéni és vagyoni körülményeik szerint képesek. A jogok és kötelességek az emberi természetnek nem physikai, hanem inkább erkölcsi törvényeiből veszik mérvöket és irányukat a polgári törvényhozás által istápolva ott, hol alkalmazásba vehetők. A feleknek szerződési szabadsága csak ezen korlátokon belőli térre van szoritva, és épen az, mi különben a szerződéseknél a felek megállapodásától szokott függni, t. i. a szerződés által megállapitott jogviszonyok tartama, és megszünése a házasságban minden müvelt polgári törvényhozás által a felek kölcsönös akarata alól kivonva a törvény tekintélyének van fenntartva, és ez által szabályozva.

És méltán.

Mert a házasság nem szerződési jogviszony, hanem egy különálló, saját szervezettel biró polgári jogi egyszersmind erkölcsi intézmény, különös jogok kötelességek s kötelezettségek összege, egyeteme, mely a felek életközössége, és legbensőbb egyesülése által magában a nemi összeköttetésben és az emberi természet méltóságának fenntartására és megőrzésére hivatva egyrészről magok a házas felek, másrészről a gyermekek és végül az állam, s illetőleg az egész emberiség léte, fenntartása és tökélyesitésére van czélozva.

Ily magasabb emberi, erkölcsi, és ennélfogva vallásilag is ilyennek elismert intézményt pedig egyesek változékony szeszélyére hagyni az emberiség jogi és erkölcsi rendjének legérzékenyebb sérelme nélkül nem lehet.

Következik tehát, hogy a felek szabad akarati egyesülése alapján létrejött házasság azon percztől fogva, melyben hatályba lép, mintegy közpolgári jelleget öltvén magára, eredményeiben nem a felek szerződési megállapodásától, ha nem magát ezen intézményt szabályozó törvényektől függ.

A házasság mint társadalmi jogi intézmény a legrégibb idők óta tekintélyes állást vivott ki magának a társadalomban s az államban.

A polgári állapotok, jogviszonyok egész sora a házasságra épittetett, és abból származtatott. A házasfelek egymás irányábani személyi és vagyoni jogviszonyaik, a szülőknek gyermekeik iránti személyi, vagyoni és családi jogvizonyaik a vérbeli összeköttetés, és ezen alapuló öröklési rendszer, mindannyi kifolyásai a házassági, illetőleg családi intézménynek. Ezen különben a polgári magán jogba eső viszonyoknak hatásától maga a köz jog tere sem maradt menten.

Kit illethetne tehát a jog ezen a polgári társadalomra az államra oly nagy jelentőségü intézmény szabályozásához mást, mint magát az államot, mely re a polgári életrend és minden jogok védelme néz, és a házasság polgári eredményei fenntartása és megőrzése csakis töle várható. Ha tehát a házasságnak a polgárzatra nézve oly fontos eredményei felett az államot, illetőleg a polgári törvényhozást illeti meg, a határozás joga, mi felett a fennebbiek szerint kétség fenn nem foroghat; a felett sem lehet kétkednünk, hogy magát azon jogi intézményt is, melyből oly fontos polgári eredmények származnak, mind keletkezése, mind tartama, mind megszünésére nézve szabályozni csak is egyedül a polgári törvényhozás lehet hivatva.

Ez ellen azonban ellenvettetik: „hogy a házasság, mint maga az állam is tartozik beismerni — nem csupán polgári, hanem egyszersmind erkölcsi intézmény, sőt ez utóbbi jellege a vallásba is felvéve tulnyomóbbnak jelentkezik, mint a polgári; mivel a házasság a vallásoknak egymástól bár különböző nézetei szerint minden vallás felekezésnél kisebb-nagyobb mérvü vallási szint vett fel; annak megkötése majd mindenütt vallási szertartások szerint történik, sőt e megkötési mód még akkor

is tulnyomólag használtatik, ha különben azt a polgári törvények saját polgári közegeik elébe terelték. — Hogy a házasságban a jogi és polgári jogviszonyokon felül, melyek kényszer alá esnek, sok oly belső viszonyok is vannak, melyekhez a polgári hatalom kényszere nem fér, azoknak fogyatkozásait csak és egyedül a vallás üdvös befolyása és hatása pótolhatja.

Ennélfogva a házasság szabályozási joga a vallást, az egyházat illeti.

Hogy a házasságnak az erkölcsiséghez, a valláshoz is van viszonya, mely azt erkölcsileg vezeti, azt megáldja, és hogy a házasfeleknek egymáshoz, és gyermekeikhez való viszonyai vallás erkölcsi érzetek nélkül csak sovány eredményre vezethetnek, és magok a polgári jogi intézkedések azon belső erőt, mely a boldogság érzetében mérsékletre, a viszontagságok közt pedig türelemre vezet, a feleknek megadni nem képesek: azt csak az tagadhatná, ki még máig is a már elkopottnak mondható szerződési elméletből indul, és a házasságot a szerint méri.

Midőn azonban beismerjük a fennebbi ellenvetések egész sulyát, sőt azt is, hogy házasság vallás erkölcsiség nélkül nem képzelhető: kénytelenek vagyunk határozottan tagadni az abból vont következtetést, vagy is azt, hogy a házasságnak jogi tekintetbeni szabályozása bármily vallást vagy egyházat, és nem a polgári törvényhozást illetné.

Mert azon jogi következmények, melyek valamely állampolgár törvényei szerint a házasságból származtatnak, külsők, a polgári társadalom és élet viszonyai mint ilyenek tehát a polgári törvényhozás tárgyai, jogi tekintetben magával a kútfővel együtt egészen, erkölcsi tekintetben pedig szintén a lehetőségig.

A belső erkölcsi és vallási oldal azonban eszményi, hová a törvényhozó nem hathatván, azt saját közegeinek kénytelen átengedni.

Az állam a házasságot rendezi, szabályozza állami és polgári felfogás szerint; és ugy a mint az külsőleg jelentkezik; az egyház a vallás tanaiban sürgeti azt ugy a mint lennie kell, épen ugy mint egyébb polgári jogviszonyoknál.

Az állam követelményeit nem emelheti feljebb a tényleges viszonyoknál; az egyház, a vallás a házasságban egy magasabb vallás erkölcsi érdeket tekint, és azt a vallás erkölcsi tökély magas fokára igyekszik emelni.

Mindkettő jogosult, de csak saját körében; és békében megállhat, és eljárhat egymás mellett.

De mihelyt az intezményt az egyház hatalmi öntudattal egész valójára nézve a magáénak akarja vindicálni, túllép kitüzött határain, és e túllépését az által nem indokolhatja, hogy az intézmény valláserkölcsi: és mint ilyen felett rendelkezni csak ő van hivatva: mivel e követelményt ép oly élére lehetne állitani az erkölcsiség sürgetése tekintetében egyébb jogi viszonyoknál is: p. o. a gyámságnál, talán a végrendeleteknél, a szerződéseknél is; mert erkölcsiségre mindezen és egyébb jogviszonyokban is van és pedig nagy szükség; — holott ezekre nézve a vallásnak, egyháznak szabályozási joga nincsen, és a mit gyakorolt is egykoron, annak megszüntetése jogosultnak tekintendő; de annak visszaszerzésére az egyház ugy látszik, hogy többé maga sem vágyik.

Az államot, a polgári törvényhozás illeti, tehát a polgári jog egész tere; melybe a házasság is tartozik.

Az államnak feladata a házasság körül az államban uralgó vallásfelekezeti nézeteket érintetlenül hagyva azt egy egyenlő, és minden vallásfelekezeti szinezettől távol álló jog szerint szabályozni; annak vallási oldalát a felek lelkiismeretére, majd az egyház erkölcsi és fegyelmi hatóságára bizni. Ezen szabályozás követését és megtartását arra, hogy a házasság polgári eredményei hatályba léphessenek, mindenkitől különbség nélkül megkivánni. A vallási, egyházi rendszert azonban mindenkinek szabadon fenhagyni, — ennél többet egy vallás vagy egyház sem követelhet, sem nem panaszkodhatik a felett, hogy befolyása, mely öt megilleti, csonkitva lenne; mert ezt a házasságnak szabadon hagyott vallási megkötése nyitva hagyja; a mint ezt minden államban, hol a polgári házasság behozatott, követve tapasztaljuk.

Az ellenvélemények czáfolatába bocsátkozni a fentebb felhozottak után felesleges munka lenne; mi az állam álláspontjából indulunk; azok az egyházéból, mi a polgári társulat külterén müködünk teljes jogosultsággal az illetékes hatalom jogosult önérzetével, hol tehát más hatalom illetékes nem lehet. Ők szólhatnak, tehetnek, müködhetnek a lelkiismeret és a jogosult vallási intézmények terén; de a polgári törvényhozás terére át nem csaphatnak; valamint viszont a polgári törvényhozás sem fog olyasmikbe bocsátkozni, mik a vallási illetékesség körébe esnek.

A polgári hatalom szabályozza a polgári jogviszonyokat saját szempontjából; fenntartja és őrzi azon eszközökkel, melyek a polgári rend fenntartása végett rendelkezésére állnak; és melyekkel intézkedéseinek külsőleg érvényt szerez.

A vallásnak, egyháznak feladata a polgári rend erkölcsi alapjai felett őrködni, és oda müködni, hogy a polgári rend megtartása ne csak a külső kényszeritő eszközöktől, hanem belső a törvény erkölcsi alapjait tisztelni tudó indokoktól várathassék.

És miután a házasság csak akkor képezheti a család, és az állam alapját, és rendeltetésének mint ilyen, csak akkor felelhet meg, ha valóban erkölcsi alapokra van fektetve következik, hogy a házassági jognál az erkölcsi alapokból kell kiindulni, annyival is inkább, minél bizonyosabb, hogy abban több oly mélyen fekvő viszonyok fordulnak elő, melyekhez az államhatalom kényszeritő eszközei nem férhetnek.

Erkölcsi alapokra kell tehát fektetni a házassági jognak a házasság keletkezésére, tartamára és megszünésére szolgáló intézkedeseit; főleg pedig a legutól emlitetteket az által, hogy a házasság felbontása ne a felek kénye s kedvére hagyassék, hanem mindenkor törvényes ok, és birósági határozástól tétessék függővé.

Az okoknak igen is fontosaknak kell lenni, és csak olyanok tekinthetők fontosoknak, melyek kétséget fenn nem hagynak a felett, hogy azon belső egység, melyen a házasság fordul, teljesen meg van törve, és annak egybeforrasztása többé egyátalában nem remélhető.

A házasság felbonthatlansága álljon szigoru szabályként, a felbontás pedig csak teljesen indokolt kivételként.

Ha a polgári törvényhozás a házassági jog szabályozásában és annak fenntartásában s megőrzésében az erkölcsi alapokat szem előtt tartotta, és tartja: saját részéről mindent tett és tesz, mi hatalmában áll; a vallásnak, egyháznak érdek és hivatásszerü kötelessége az államot a polgári törvényhozást ebbeli müködésében nemcsak nem gátolni, hanem minden kitelhető eszközökkel támogatni.

Visszatekintve azokra, miket fennebb a polgári házasságnak a különféle államokban jelentkező állapotára vonatkozólag előadtunk, a polgári házasságnak három különböző irányát tapasztaljuk életbeléptetve.

Az u. n. obligativ polgári házasságot Skothonban Hollandiában, Francziaországban, Belgiumban és a jelen század elején, ahhoz tartozott Rajna balparti tartományok-

ban; Genf, Tessin, Neuenburg cantonokban, és Olaszországban.

Az u. n. facultativ polgári házasságot Angol és Irhonban s a gyarmatokban; Daniában, Hamburg, Oldenburg és Badenban. Ezen irány jelentkezik Poroszországban is.

A szükségböli polgári házasság (Noth-Civil-Ehe) meg van engedve Schvéd- és Norvéghonban, Poroszországban, Würtembergben, Kurhessen, Nassau, Braunschweig, Anhalt-Dessau, Hessenhomburg, Lübeck, Anhalt-Bernburg, Gotha és Zürichben.

Melyike bir ezen irányokban előnynyel a többi felett: azt elméletileg meghatározni nem nehéz, mert tény az, hogy az obligativ alak az állam jogosultságának egyenes és határozott kifejezése; a többi kettő nagyobbkisebb mérvben mint fennebb egyes államokban látjuk, a fennáló vallásfelekezetek iránti kiméletben találja indokoltságát; mely kiméletet ott, hol a polgári házasság életbeléptetésének szüksége valóban fenn forog, bármily törvényhozásnak egyelőre szem elől tévesztenie nem lehet, nem szabad.

Birósági szervezés hazánkban.

(Vége.)

Alkalmas birónak csak az mondható a ki lelkiismeretes, a törvényekben elméletileg és gyakorlatilag tökéletesen jártas vagy is szakavatott, szorgalmas és kellőleg munkaképes.

E szerint tehát a birói hivatalra csak is azt kell alkalmazni, a ki iskolai pályájától kezdve mindig feddhetlen erkölcsi magaviseletet és kellő szorgalmat tanusitott, a törvény által megszabott vizsgákat a jogtudomány minden ágaiból jó sikerrel letette, és vagy birói vagy ügyvédi gyakorlatot kimutatni képes.

A biró csak akkor független, ha hivatalát egyedül ezen kellékek alapján nyerte, ha hivatalos állását sem tömegeknek, sem pedig egyeseknek nem köszönheti, és hivatalában megmaradása se amazok szeszélyétől, se emezek kegyétől nem függ; ha továbbá hivatala után oly fizetést nyer, hogy polgári állásához és a helyviszonyokhoz képest családjával együtt tisztességesen megélhet és mind saját, mind családja jövője biztositva van, végre ha hivatalától csak rendes vizsgálat és itélet folytán mozditható el.

Hogy hazánkban a birák alkalmazásánál ezen elvek nem igen vétettek tekintetbe, azt tudjuk mindnyájan; nem is csodálkozunk rajta, mert nem volt eddig sem időnk, sem alkalmunk az ellentétes régi szerkezetet megváltozott viszonyainkhoz s a korszellem kivánalmaihoz képest átidomitani; de hogy némelyek ezen régi, az ép ész, korszellem és müvelt világ által elitélt eljárást továbbra is fentartani óhajtják, azt annál is inkább csodálhatni, mert az érv, mi e mellett felhozatik, — hogy t. i. miután alkotmányunk szerint a birák választása a nép jogaihoz tartozik, ezen jogot a néptől elvenni nem lehet, — ez érv, mondjuk, czáfolásra sem méltó.

Igaz ugyan, hogy az 1848. év előtt a megyei birák választása a nemesség jogaihoz tartozott, de azt határozottan kétségbe vonjuk, hogy ezen jog az 1848. évi törvények által, a népre is átalánosan ugy mint az, azelőtt a nemesség által gyakoroltatott, kiterjesztve lett, sőt inkább azt állitjuk, hogy ezen joggyakorlata a nemességnél is az által korlátoltatott és vált kérdésessé, hogy az 1848. 17. t. cz. szerint a tisztviselők választása az ideiglenes megyei bizottmányra átruháztatván, ezen jog további gyakorlata a megyék és szabad kir. városok rendezésétől 1848. 16., 17. és 23. t. cz. által tétetett függővé.

De feltéve, hogy a birák választási joga az 1848. évben kimondott jogegyenlőségnél fogva a népre is átment, még akkor is szükség e jogot törvényhozásilag átalakitani, mert 1848. év óta a politikai, társadalmi, hitel, kereskedelmi és iparüzleti viszonyaink egészen megváltozván, oly jogszolgáltatással mint tán az 1848. év előtti időkben, most már meg nem elégedhetünk; pedig a biráknak tömegek általi választása mellett a törvénykezési tekintetben csak oda jutnánk, a hol 1848. év előtti időkben voltunk; de különben, hogy is lehet képzelni, hogy oly biróságok hivatásuknak kellőleg megfelelendnek, a melyek tagjaiknak választásánál nagy részben önérdek, előitélet, politikai pártoskodás, megvesztegetés, előszeretet, gyülölet, lekötelezettség, kegyhalászat, tudatlanság stb. nagy szerepet játszottak, hogy lehet ily körülmények közt választott birót függetlennek tekinteni, töle szakavatottságot követelni, vagy pedig tántorithatlan részrehajlatlanságot várni?

Továbbá, ha a választás bizonyos meghatározott évekre történnék, akkor a kellő képzettségü hivatalát becsületesen betölteni és kötelességeit lelkiösmeretesen és pontosan teljesiteni kivánó vállalkozó, ily, a tömeg szeszélyétől és kegyétől függő pünkösdi királyságra alig fogna akadni; ha pedig a választás holtiglan tartana, ebből ismét azon hátrány fogna keletkezni, hogy a birói állomásokra kevésbé alkalmatosak is választatván, ha egyszer polczra jutottak, őket csupán azért, hogy pályáyukon döczögve haladnak, hivataluktól megfosztani, alig volna lehetséges.

E szerint tehát nem érthetünk egyet azokkal, a kik a birói állomásokat a nép általi választás utján akarják betölteni, de azokkal sem tartunk, a kik a birói kijelölést és kinevezést egyesek kezébe kivánják letenni, mert ez a birákat felfelé igen függővé teszi, és a protektiónak és nepotismusnak tág tért nyit.

Az első folyamodásu birói állomások betöltésére nézve, nézetünk az, hogy ez irányban az első vonalban a nép, közvetlen érdekénél fogva kijelölés által, második vonalban pedig az igazságügyminiszterium felelősségénél fogva kinevezés által működjék közre, a nép azonban oly közegek által, melyek önállók, a birói állomásokra folyamodóknak képességeit megbirálni tudják, és a folyamodók jellemét erkölcsi maga viseletét és szorgalmát vagy közelebbről, vagy legalább működéséről ismerik, a mely közegeknek további saját közvetlen önérdekükben fekszik, hogy jó birák alkalmaztassanak.

Ily közegeket következőkép kellene alakitani:

Állittassék minden megyében, s illetőleg minden önálló törvényszékkel ellátott városban, egy, egyenlő számu, az elnökön kivül legalább 12 rendes tagból, és 6 póttagból álló kijelölési bizottmány, melynek egy harmada a törvényszéki birákból, egy harmada az ügyvédekből és egy harmada a megyei, illetőleg városi képviselőkből állana, és pedig oly képviselőkből, a kik függetlenek, kellő képzettséggel és közbizodalommal birnak és nyilvános hivatalt nem viselnek.

Ezen kijelölési bizottmány tagjai lennének minden harmadik évben ujra megválasztandók, és pedig a törvényszéki tagok a törvényszék rendes birói, az ügyvédi tagok, az ugyanazon megyében, illetőleg városban, létező ügyvédi kar, és a képviselők a megyei, illetőleg városi képviselet által.

A bizottmányi elnök az igazságügyi miniszterium által neveztetnék ki, a bizottmányi jegyzőt pedig a bizottmány tagjai saját kebelükből választanák.

Minden birói állomást pályázat utján kellene betölteni; mihelyt tehát valamely birói állomás üresedésbe jönne, köteles volna a birósági elnök azonnal pályázatot hirdetni, s erről a bizottmányi elnököt haladéktalanul

értesiteni, kihez a folyamodványok is benyujtandók lennének.

A határnap lejárta után köteles volna a bizottmányi elnök rövid idö alatt a bizottmányt összehivni s arról gondoskodni, hogy egyik vagy másik bizottmányi tag bármi okból meg nem jelenhetése esetében, a póttag által helyettesittessék, minthogy a kijelölés csak is a bizottmányi tagok teljes számu ülésében és hozzájárulásuk mellett történhetik.

A birói kijelölésnél, a fentérintett birói kellékek mellett döntö befolyással birna: a jogtudományokbani szélesebb jártasság, hosszabb birói gyakorlat és a törvénykezés terén eddig netán szerzett érdemek.

Minden bizottmányi tagnak jogában állana a bizottmányi ülésben a folyamodók közül egyiket vagy másikat kijelölés végett javaslatba hozni, s a mellette felhozott érveket, vagy más folyamodók ellen tett észrevételeit a jegyzökönyvbe beiktatni, de a kijelölési sorozatba csak azon folyamodókat venni be, a kik a bizottmányi tagok szavazatainak relativ többségét nyerték.

Minden állomásra a folyamodók közül hárman jelöltetnének ki, s közülök egy a megüresült birói állomásra az igazságügyi miniszter által neveztetnék.

Az elsö folyamodásu bíróságok elnökei és a másod folyamodási bíróságok bíróira nézve a kijelölési jog a kir. tábla illetö osztályát illetné, e jogot az elölirt módon teljes tanácsülésben gyakorolván.

A másod folyamodásu bíróságok elnökei és a harmad folyamodásu bíróság bíróira nézve a kijelölési jogot a hétszemélyes tábla ugyanezen módon gyakorolná.

A bíróságok feletti felügyeleti és fegyelmi jog csak is az igazságügyi miniszteriumot illetné ugyan, de valamely birónak hivatalától való végképi elmozdítása iránti itélet hozatala a hétszemélyes tábla mint legföbb birói hatósághoz tartoznék, az itélet csak teljes tanácsülésben hozathatván.

A birói állomásoknak ily módoni betöltése és a bíráknak ilyképi elmozditása által az önkény, önérdek, protektio és nepotismus lehetökép kizárva és e tekintetben a birák függetlensége biztositva volna.

Miután azonban a jelenleg müködö bíróságok e tervezet szerint szervezve nincsenek, s különösen az első folyamodásu megyei bíráknak hivatala csak ideiglenes, következöleg a fentérintett kijelölési bizottmányban mint rendes birói tagok részt nem vehetnének, annál kevésbé, mert közülök mindenesetre többen, talán nagyobb része birói állomásokért fogna folyamodni, annál fogva az első folyamodásu bíróságok bekövetkezendö szervezésénél ezen hézag oly formán volna kitöltendö, hogy a birói tagokat a kijelölési bizottmányban a megyei bizottmány, s illetöleg városi képviselet a fenti rendes képviseleti tagokon kivül, még a kebeléből kiküldendö törvénytudó tagokkal kik nyilvános hivatalt nem viselnek s birói állomásokért nem folyamodnak helyettesitené.

A kir. tábla osztályainak szervezésével valamint a hétszemélyes tábla kiegészitésével pedig az igazságügyi miniszterium volna átmenetképen megbizandó.

Végtére az alkalmas birák megnyerésére és függetlenségük biztositására még okvetetlenül az is szükséges, hogy a kiképzettségükre befektetett töke megfelelö kamatot hozzon, és fáradozásuk kellöleg megjutalmaztassék, és pedig oly formán, hogy önfentartási gondnoktól mentesülve egyedül szent hivatásuknak éljenek és munka tehetetlenségük esetére, ök, haláluk után pedig netán gyámoltalan családjuk, nyomor és szánalom tárgyává ne váljanak; mert különben egy jeles fiatal ember sem fogná szentelni magát oly pályára, a melyen csak megeröltetett munka, gond és utoljára szomoru jövö vár reá.

TRAVNIK ANTAL.

A személyes tulajdonságokból s viszonyzatokból

származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk.

A) A physikai személyek jogai.

I. Az ember jogképességének fogalma s kiterjedése tekintve öt:

3. Mint állampolgárt.

(Folytatás.)

Az idegenek ügyleteinek formaszerüségeire és joghatására nézve a porosz törvény (bevezetése 34. §-ában) egész általánosságban rendeli, miszerint e tekintetben az idegenek ugyanazon törvények alá esnek, mint a honpolgárok. — Az osztrák törvény ellenben többféle intézkedéseket tartalmaz e tárgyra vonatkozólag, s mindenekelött az egyoldalról kötelező s a viszonyosan kötelező jogügyletek közt tesz különbséget.

1. Egyoldalról kötelező jogügyletek, melyek által Ausztriában az idegen csak jogokat enged másoknak, vagy az osztrák vagy az idegennek saját külföldi törvényei szerint itélendök meg, a szerint a mint a jogügylet érvényének ezek vagy azok kedveznek inkább.

2. Kölcsönösen kötelező jogügyletek, ha azok

a) az idegen és valamely osztrák honpolgár közt köttetnek, mindig az osztrák törvénykönyv szabályai alá esnek, — ellenben

b) ha mindkét részről idegenek által köttetnek, csak annyiban itéltetnek meg osztrák törvények szerint, ha azok megkötésénél az érdekelt felek nem más törvényt vettek fel alapul; „Locus enim regit actum"; — végre

c) oly jogügyletek, melyek valamely harmadik külföldön két külföldi közt, vagy egy külföldi és egy osztrák honpolgár közt jöttek létre, szinte a megkötési hely törvényei szerint itélendök meg (locus regit actum), hacsak az érdekelt felek nem más törvényt vettek fel alapul, s a mennyiben az osztrák honpolgárnak személyes képessége ezen jogcselekményekre nézve, melyek Ausztriában is következményeket maguk után vonni hivatva vannak, megszoritva nincsen. Osztrák polg. tvkönyv 34—36. és 4. §§.

Honunk joggyakorlatában az osztrák polgári törvénykönyv elvei emelkedtek e tekintetben tulsulyra.

Az idegenekhez tartoznak a külhatalmasságok követei és diplomatiai képviselöi is. Ezek valamint szolgálati személyzetük a nemzetközi jogban biztositott területenkivüliséget, s az állami szerződvényekben számukra fenntartott mentességeket élvezik.

A nemzetközi jog szerint csak azon cselekményeikre nézve illeti meg öket a területen kivüliség, melyeket mint a külállam meghatalmazottjai végeznek, állami szerződvények folytán azonban magáncselekvényeikre nézve is mentességeket élveznek. Osztr. polg. tvkönyv 38. §-a — 1834-ik évi február hó 17-én kelt udvari rendelet. — Poroszorsz. törv. bevezetés 36—39. §§.

Ausztriában meg van engedve a külállam követei vagy azok szolgálati személyzete ellen a föudvarmarschalli hivatalnál keresetet támasztani. Ha a megperelt követségi személy magát ezen hivatal eljárásának aláveti, ugy ez határozatot hoz, mely ellen a rendes perorvoslatoknak van helye. Ellenkező esetben a panaszos ügy az illető követ fejedelmével mint küldöjével a külügyi miniszterium utján tudomás vétel s az ügyhöz mért intézkedés végett közöltetik. (Lásd: Adlersburg, Versuch über den kaiserlichen Hofmarschall).

A consulok s kereskedelmi ügynökök nem területen kivüliek, s ennélfogva azon állam törvényei s törvény-

hatósága alatt állanak, a melyben tartózkodnak. Porosz-törvényszerint azonban az ellenök végrehajtandó személyes fogság foganatosítása előtt az illető bíróság által ez ügyben az igazságügyi miniszteriumhoz kérdés intézendő. — 1817-ik évi szeptember hó 23-án kelt udvari rendelet. — Egyetemes porosz törvénykezési rendtartás I. rész 2. czim 65. §.

II. A jogképesség kezdete.

Minden ember jogképes, s jogképességének feltétele az élet. Élet a méhmagzatban (embryo) is van, azonban csak feltételes élet, (Maurenbrecher, Privatrecht 127. §.), ennélfogva a méhmagzatot is fogamzása időpontjától megilleti a törvény által születése esetére biztositott polgári jogainak védelme.

Az osztrák s porosz törvényhozás e tekintetben egyértelmüleg elismerik, miszerint a még meg nem született gyermekek is fogamzásuk időpontjától a törvény oltalmára igényt tarthatnak, s a mennyiben nem harmadik személyek, hanem az ő saját jogaik forognak szóban, már élőknek tekintendők. Ha valamely gyermek halva születik, ugy tekintetik, mintha soha sem is fogantatott volna. Osztr. polg. tvkönyv 22. §. — Poroszorsz. törv. I. rész 1. czim 10—12. §§. Ugyanezen elveket tartja a magyar joggyakorlat is.

A születéssel megnyilnak az élő gyermek számára fenntartott minden jogok. A születés vagyis leszármazás bebizonyitandó, s a római, közönséges német s porosz jog szerint bebizonyitandó még az is, miszerint a kérdéses gyermek élve született, a mit az osztrák jog s vele honunk joggyakorlata is kétes esetekben bizonyitás nélkül elővél, a nélkül azonban, hogy az ellenkezőnek bizonyitását kizárná. Osztr. polg. tvkönyv 23. §. — Poroszorsz. törv. I. rész 1. czim 13. §. (Folyt. következik.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. akademia nyilv. rendes jogtanártól.

Jogirodalom.

Római jogtan, irta dr. Vécsey Tamás, Pest, 1867. I. füzet.

Ha elfogultság nélkül tekintjük a magyar irodalmat, találni fogjuk, hogy a szépirodalomban kitünő termékei vannak; a történelemben a tudomány szinvonalán áll; a hazai jogra nézve néhány jeles munkát számlál: de a többire nézve, — tisztelet a kivételeknek, mint p. o. Eötvös politikai műveinek — szót alig érdemel. Vannak tudósaink, de alig van tudományos irodalmunk. Nem mintha munkák nem jelennének meg a tudomány minden ágában: de azok sem uj eszmék, sem uj feldolgozás által a tudományon nem lenditenek. Nagyon áll ez a munkákról, melyeket a római jogról birunk. Forditások vagy compilatiók idegen művekből, a nélkül hogy szerzőik sajátságos viszonyainkra tekintettel volnának, és innen a sajátságos tünemény, hogy mig a franczia vagy olasz jogtudós a római jogot más szellemben tárgyalja, mint a német, a mi romanistainknál magyar szellemet nem találunk, mert ők csak azt mondják, jól roszul magyarul, mit Puchta vagy Savigny a németeknek németül irtak. Eszükben sincs, hogy minket, magyarokat, a római jogból más érdekel, mint tudós szomszédainkat, s azért, ha valami magyar római jogot, ugy nevezett önálló munkát, németül kiadnánk, nem hiszem, hogy a németek *abban egy uj* eszmét találnának, vagy észrevennék, hogy nem németországi könyv van előttük.

Vécsey Tamás római jogtana e tekintetben kivétel. Csak *tankönyv*, mely a tudományt csak a *tanulóval* törekszik megismertetni, s azt uj felfedezésekkel nem gazdagitja: de nem jár idegen mankón a feldolgozásban, és mint ilyen figyelemre, említésre méltó, annál is inkább, mert e lapok f. é. hetedik számában, febr. 16. oly birálat jelent meg e műről, mely ferditésig megy, s a könyvet silányságnak törekszik feltüntetni, pedig sajnálnók hazai tudományosságunk érdekében, ha e könyv ifjuságunk közt el nem terjedne. Nálunk, kivált szakmunkáknál a közönség még vakon indul a kritika után: s azért talán az igazság érdekében nem lesz felesleges fenn czimzett műre még egyszer egy futó pillantást vetni.

Távol legyen tőlem azt állitani, hogy Vécsey művében hiba nincs. *Két* kifogásra nézve igaza van a kritikusnak. A királynak tulajdonitani a törvényhozói hatalmat a regensek korában, már meghaladott álláspont, ámbár régebben átalánosan valónak vétetett. Capitot Labeoval felcserélni hiba, melyet azonban — ugy látszik nekem — inkább a *szedő* mint a szerző követett el: de annál alaptalanabb a többi gáncs, és a mű mindenesetre megérdemelte volna, hogy dr. Sch. Gy., ha már ir róla, el is olvassa. A lelkiismeretes (?) biráló összecsapja kezét, hogy tud Vécsey Romulus rabló csoportjáról, a Sabin nők elragadásáról Niebuhr és Mommsen után mint *történeti* dologról beszélni, holott Vécsey elbeszélése után e szavakat veti: „A római állam, család és vallás eredetét az évkönyvek ily *mondában* jegyzék fel!“ Mit biráló a curiákról mond, ismét azt bizonyitja, hogy Mommsen „Römische Forschung“jait nem olvasta. Nem tartozik ide fejtegetni, Cicero, Livius, Dionysiosnak azon helyeit, melyek bizonyitják, hogy a curiákban a plebejusok is szavaztak; nem hogy miként illett volna különben a populus szó — mely csak a plebejusok és patriciusokat együtt jelenti — a curiak összességére? Hogy lehettek volna papokká, hogy testálhattak, arrogalhattak volna máskülönben a curiákban a plebejusok? — elég az, hogy hibául nem lehet felróni egy oly állitást, melyet a római történet legnagyobb ismerője alapos okoknál fogva oszt: melynek ellenkezőjét még eddig semmivel sem igazoltak. Azonban nincs szándékom ellenbirálatot irni: lássuk inkább, mily elvet követ Vécsey a római jog feldolgozásában.

Vécsey átlátta, hogy a magyar ifjuságnak nem lehet ugy tradalni a római jogot, mint Heidlbergában vagy Giessenben. A németek mint élő jogot tanulják. Rájuk nézve minden controvers kérdés életbe vágó fontossággal birhat, s a történeti fejlődésnek tanulmányozása igen sokszor kulcsot nyujt a jelenre: nálunk a tanulónak, főkép a római jognak világtörténeti jelentőségét, szabatosan kiképzett rendszerét, észszerü *elveit*, kell felismerni, hogy ezen ismeret által hozzászokjon jogilag gondolkodni. A római jognak tehát nálunk — mint Vécsey helyesen megjegyzi — alaki, a jogi gondolkodást ébresztő, idomitó, élesitő haszna van, és azon ifju meritett tanulmányozásából legtöbb hasznot, ki becsapván a codexet tisztán látja a benső okokat: *miért emelkedett a római jog világjoggá?* és nem az, ki eltudja sorolni, mily történeti viszontagságokon ment keresztül a legapróbb részletekig, és micsoda specialis szabályok foglaltatnak *mind* Justinian császár gyüjteményeiben, vagy későbbi novellákban. A római jognak casuisticája, vagy épen ujabbkori german képletei, a magyar tanulót nem érdekelhetik, s azért csak helyeslem, mit Dr. Sch. Gy. hibául ró fel — hogy Vécsey az Institutió és Pandektákra — vagyis mint Sch. Gy. igen roszul mondja, régibb és ujabb jogra — való felosztást mellőzte. E felosztás nem a tudomány, hanem a német tanároknak, cathedrai módszerén alapszik, mely náluk szükséges, de nálunk, hol nem kell félni, hogy a sok apró részlet, melyet a németeknél tanitani kell, de minálunk bizvást mellőzhetni — a történelmi fejlődés felfogását lehetetlenné tenni, semmi értelemmel nem bir; és csak azon szolgai utánzásnak kifolyása, melyet feljebb emlitettem.

Nem akarom én azt mondani, hogy mi magyarok bővebben ne foglalkozzunk a római joggal, sőt ellenkezőleg nagyon örülnék, ha magyar ember bármely részéről olyasmit irna, miből a külföld is tanulhatna: de szegényes irodalmi viszonyainknál fogva eddig a római jogról csak tankönyveket irtunk, és itt a kérdés az: mit *kell* az egyetemen az ifjuságnak tanulni? Az anglosaxon jog vagy a castiliai fueros jusgosok, kétségkivül igen érdekes dolgok, és megérdemlik, hogy egy ember életét nekik szentelje: de azért mégis csak az oxfórti vagy salamancai egyetemen és nem Pesten volna értelme azokat obligat tantárgy képen előadni.

Vécsey a történeti részt a dogmatikaival együtt tárgyalván a tanuló együtt találja minden tárgynál, mi neki szükséges, érdekes a római jogból. *Tankönyvet* irt, és azért rövid, mert a tanár magyarázatát tételezi fel; de könyveket nem szokás ivszámuk szerint becsülni, és Gibbonnak egy fejezete a római jogról többet ér, mint sok kötetekre menő Rechts'exikon. A biráló hibát lát, hogy Vécsey nem idéz: de az tankönyvben, kivált oly tárgynál, melynek egy főkutfője van, a Corpus Juris Civilis, nem is szükséges. A tanárnak mindig szabadságában áll, sőt kötelessége is, megmondani a tanulónak, hogy eme vagy ama rendelet a codex ezen fejezetén vagy részén alapszik, ezen vagy azon controvers kérdés ennek tekintélye alapján döntetett el: a szakember azt idézés nélkül is tudni fogja.

Nem cselekszem felesleges dolgot, ha Vécseynek tiszta lelkes magyaros irályát és nyelvét is kiemelem. Ritka dolog az még tudományos műveinkben. Szinte jól esik annyi kificzamitott szógyártás németes kifejezések és mondatfüzés után tudományos műben is becsületes magyarsággal találkozni.

Még egy előnyét kell kiemelnem a munkának, mely a szerzőt önálló főnek, művét a *magyar szellem* terményének mutatja. Ő nem esik a németek és utánzóik hibájába, kik bele szeretve a római jogba az ész örök törvényhozását fitymálják, tagadják, és ez által inkább az athenei sophistákhoz, mint Cicerohoz vagy a római jog más coriphaeusaihoz hasonlitanak. Vécsey elismeri az észjogot. „A jog — irja igen szépen — nem a tömeg szavazatán, a hatalom parancsszaván, nem is tételes törvényen, hanem a józan észen alapszik. Valamint a vizforrás nem teremti a vizet, hanem csak gyülhelye a cseppeknek, hová azok a földrétegekből összeszivárognak: szintugy az emlitett kutfők (a szokás és törvény) sem alkotják a jogot, hanem csak feltüntetik azon jogelveket, melyek a nép egyes tagjainak agyában fogamzottak, s melyeket vagy hallgatagul szentesitett a gyakorlat, vagy pedig kötelezőleg kihirdetett az erre hatalommal biró közeg.“

Dr. P. GY.

Országos közegészségügyi enquête.

Tudva van, hogy a m. orvosok és természetvizsgálóknak az interregnum után Pesten tartott első nagygyülésén Grósz Lajos tr. biharmegyei főorvos inditványa folytán az ország közegészségi és orvosi ügye rendezésére Havas I. tr. elnöklete alatt bizottmány neveztetett ki. E bizottmány munkálkodása, különösen pedig Veszelovszky K. tr. szorgalmasan kidolgozott tervezete alapján létrehozott Markusovszky tr. által jegyzett és a m.-vásárhelyi gyülés meghagyásából §§-ba öntött javaslatot a pozsonyi gyülés némi módositásokkal elfogadta, s a központi bizottmány által a képviselőház elé kérvényképen terjesztette fel. Végre az utolsó, Rimaszombatban tartott nagygyülés határozata folytán, annak egyik elnöke Kovács Endre tr. vezénylete mellett, számos tagu küldöttség bizatott meg, hogy a belügyminisztert az országos egészségügynek szervezésére tiszteletteljesen felkérje.

E közóhajnak felelt meg a belügyminiszter ur akkor, midőn a legközelebb mult napokban saját elnöklete alatt tanácskozó szakférfiakból álló bizottságot hiván össze, annak előterjesztéseit és véleményét meghallgatta.

Fontos előhaladás ez a közegészségügyi szervezés terén, s habár előre láthatólag egy államorvosi törvénykönyv szerkesztése a jelen körülmények között nem tartozott a lehetőségek sorába, az enquête-nek oly tényleges eredménye van, melyből kifolyólag a régen várt szervezés idővel reméljük be fog következhetni.

Kettős czélt kellett e bizottságnak a kezdeményezés ez időszakában folytonosan szem előtt tartani: ugyanis 1-ör, hogy a kormány egy oly tudományos és valódi szakférfiakból álló testülettel birjon, mely inditványozás és tanácsadás által minden közegészségügyi szervezésben határozott irányt adjon, s egyszersmind a szükséges intézményeket folytonos éber figyelemmel kisérje; 2-or, hogy az amugy is tulterhelt állami budget ezen intézménynek életbeléptetése által minél kevésbé teheltessék, az élő és haladó tudomány a bureaucratia gyülöletes alakját magára ne öltse, s bureauba zárva, ott meg ne csontosodjék. Az e czélból összehivott bizottság e hó 10-én és 11-én tárgyalta az erre vonatkozó javaslatokat. Jelen voltak Budapestről: Balassa, Korányi, Rupp, Wagner, Jendrássik tanárok; Kovács Endre, Hirschler, Flór, Tormay, Lumniczer, Havas, Pólya, Markusovszky, Kátay, Halász, Hegedüs, Pete Zs., Hausmann, Wurda és Szontágh A. tudorok; az egészségügyi osztályból: Hollán oszt. tanácsos, Grósz Lipót, Bolyó és Hartl trok; a megyékből: Pataki orsz. főorvos és Knöpfler k. tanácsos. — Erdélyből; Grósz Lajos — Bihar, Nagy József — Nitra, Sas István — Tolna, Veszelovszky — Árva, Lengyel és Novák — Zemplén, Chyzer K. — Sáros, Röck János — Veszprém, Klein — Komárom, Kun Tamás — Borsod, Török János — Gömörmegyéből; — a gyógyszerészek részéről pedig Ráth és Jármay urak Pestről.

Miután elnöklő belügyminiszter ur indokolt megnyitó beszédében kifejezte azon meggyőződését, hogy az ország jólétére felette fontos közegészségügynek szervezését halaszthatlannak tartván, nem késett a haza szakavatott férfiait e tanácskozmányra egybehivni, és egyszersmind tudja azt, miszerint a hazának többi kitünő szakférfiai, kik e korlátolt számú értekezletbe meg nem hivathattak, adandó alkalommal közreműködésöket meg nem vonandják a szent ügytől, egyszersmind kijelenté, hogy nem szándéka a kormány részéről javaslatot tenni, és az értekezletre bízza annak meghatározását, melyiket kivánja a benyujtott javaslatok közül kiindulási pontul, illetőleg a tanácskozmány alapjául elfogadni.

Az értekezlet által leghőbb fogadtatásban részesült bevezetés után megállapodás történt abban, hogy Balassa, Jendrássik, Korányi és Markusovszky urak által benyujtott javaslat, tekintettel a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyülése által szerkesztett javaslatra, fogadtatik el a tanácskozmány alapjául.

Ezután Kovács Endre tudor ajánlatba hozá az orvosi kar visszaállitására szükséges lépéseket. — Miután ez ügy a közoktatási miniszterium köréhez tartozik, elnöklő belügyminiszter ur Kovács Endre tudor elnöklete alatt Havas, Flór és Pólya urakat nevezte ki azon küldöttség tagjainak, mely ez ügyben magát közoktatási miniszter urral érintkezésbe tegye.

A fentérintett javaslat arra nézve, hogy egy országos közegészségügyi tanács alakittassék, mely ugy pesti mint vidéki rendes és rendkivüli tanácsosokból állván, a közegészségügyi, orvostörvényszéki és államvizsgálati intézményeket, mint véleményező és inditványozó testület szervezze és kezdeményezze, egész terjedelmében elfogadtatott.

Grósz Lajos főorvos azon inditványa, miszerint fejezze ki a bizottság abbeli kivánatát, hogy az állatgyógyászati intézmények szinte ezen egészségügyi tanács teendői sorába felvétessenek, és általában az állatgyógyászat összes képviselete a belügyminiszteriumban találjon helyet, egyhangulag elfogadtatott.

Elnöklő belügyminiszter urnak kivánata folytán ezután a megyei és községi egészségügynek, továbbá a sebészi és szülészi intézményeknek nemkülönben a gyógyszerészeti szabályoknak megvitatása hozatott szőnyegre. E tekintetben a magyar orvosok és természetvizsgálók nagygyülése által benyujtott javaslatnak ismeretes pontjai általános pártolásban részesültek.

Érdekes eszmecsere után, melyben az értekezletnek legtöbb tagja élénk részt vett, elnöklő belügyminiszter ur köszönetét fejezvén ki a bizottsági tagok hazafias közreműködéseért, a tanácskozmányt befejezettnek nyilvánitotta.

Előfizetési felhivás.

A „budapesti ügyvédi egylet“ f. évi január hó 26-ikán tartott közgyülésében a **„Jogtudományi Közlöny“** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg.

Ennélfogva felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, minthogy annak sikeresebb szellemi működése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

negyedévre (april—juni)	**3** ft.
félévre (april—szeptember)	**6** „
három negyedévre (april—deczember)	**9** „

Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — A pénzes leveleket bérmentesitve küldeni kérjük.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó hivatala
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

TARTALOM: Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. Friedmann Bernáttól. — Adatok és eszmetöredékek a polgári házasságról. (Vége.) — Birósági szervezés hazánkban. (Vége.) Travnik Antal. — A személyes tulajdonságokból és viszonyzatokból származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk. (Folytatás.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — Jogirodalom. Dr. P. GY.-tól. — Országos közegészségügyi enquête. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 13. Pest, 1868. márczius 29.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pest, kecskeméti utcza 13. szám, 1. emelet.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőkhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

II.

A nők szenvedő váltóképességéről.

1840-iki váltótörvényünk a leglovagiasabb figyelemmel viseltetik a nők irányában. Általánosságban megóvja őket annak szigorától, s mégis nem zárja ki előnyeiből, ugy intézkedvén, hogy csak akkor birjanak szenvedő váltóképességgel, ha mint kereskedők a törvény értelmében bejegyeztetik magokat.

Nincsenek tehát a váltószigornak feltétlenül s minden gyöngédebb megkülönböztetés nélkül alávetve, de nem lettek abból teljesen kizárva sem. A nőktől függ, ha váltóüzletekbe akarnak bocsátkozni, hogy magoknak az ahhoz való qualificatiót megszerezzék.

1840-ben, midőn váltójogunk készült, a szomszédos államok közül csak nehány adott a nőknek feltétlen váltóképességet. Leginkább ezek közül az 1715-iki braunschweigi váltórendszabály, melynek 2-ik szakasza következőleg szól: „Es sollen alle und jede, so Wechsel-Briefe kauffen, ausgeben, indossiren, präsentiren, acceptiren, oder als Bürgen zeichnen, sie seien *Mann- oder Weiblichen Geschlechts*, hoch- oder niedrigen Standes, Hof- Capitular — Ciwil- oder Militär-Personen, Gelahrte oder Ungelahrte, Bürger oder Bauern, sowohl als die Kauff- und Handels-Leute an diese Wechselordnung verbunden sein.“

Ezen váltórendszabály egyátaljában tág fogalmat ad a szenvedő váltóképességnek, csak a kiskoruakra nézve tevén kivételt.

Éppen ugy minden megszoritások nélkül ismerék el a nők szenvedő váltóképességét

az 1722-iki nürnbergi,
1717-iki Reussplaueni,
1712-iki Bremai
1701-iki Danczigi és
1711-iki Hamburgi váltórendszabályok is.

A többiek, mint például:

az 1778-ik évi augsburgi,
1807-ik évi badeni

1785-ik évi Bajor, stb., melyeket *miután érvényök már megszünt, egyenként elősorolni felesleges volna*, az önálló kereskedés üzést tették feltételül a nők szenvedő váltóképessége gyakorolhatására.

Nehány német állam törvénye e mellé még némely formalitásokat is kötött. P. o. hogy a senatusconsultum Vellejanumra való hivatkozásáról a váltóban lemondjon, hogy a férj beleegyezése a váltón legyen, s hogy a nő váltókötelezése mindig hiteles hatósági személy előtt történjék, előrebocsátandó felvilágositás és a következményekre való figyelmeztetés után.

Az ezen particuláris törvények helyébe lépett *német általános váltórendszabály* semmi különbséget sem tesz a szenvedő váltóképességre nézve férfi és nő között; s csak a személyi fogság tekintetében határozza, hogy az nők ellen, hacsak nyilvános kereskedést vagy ipart nem üznek, ne nyerjen alkalmazást.

Az *osztrák váltórendszabály* azonban (l. Blaschke, Archiw. für deutsches W. R. I. k. 486. l.) még ezen ótalmat sem nyujtja a nőknek, hanem mindenben egyenlővé teszi őket a férfiakkal, mindkettőt egyaránt alávetvén a váltószigor következményeinek.

A német általános váltórendszabály következőleg határozza meg a váltóképességet:

„Wechselfähig ist Jeder, welcher sich durch Verträge verpflichten kann.“ (Art. 1.)

De épen ezen egyszerü és szabatosnak látszó difinitióból keletkezett a legtöbb bonyadalom és bizonytalanság Németországban a nők váltóképessége iránt; mert ezen meghatározás az egyes országok polgári törvényeivel hozta kapcsolatba a váltórendszabályt, s ez által némely államban olyanszerü értelmezése fejlődött ki a nők váltóképességének, hogy ezeknélfogva ezen a világforgalomnak szánt okmány, ha nő fordul elö rajta, ennek tekintetében mindaddig bizonytalan érvényünek fog mutatkozni, mig egész Németországban mindenütt egy és ugyanazon polgári törvénykönyv nem fog érvényre jutni, vagy az ált. német vtórendszabály ezen §-sa közkötelezőleg meg nem változtattatik.

Következő nehézségek fordulhatnak ugyanis elö:

I. Férjes nőnél néhol a közönséges polgári törvények szerint megkivántatik, hogy mindenféle kötelezettéséhez, hogy az érvénynyel birjon, férje is beleegyezését adja. Ezt épen a váltórendsz. most emlitett 1. §-sánál fogva némely német államban a váltóügyletekre is átvitték.

II. Ott, a hol a római jog bir még érvénynyel a házasfelek közötti vagyoni viszonyok megitélésében, érvényesen kötelezheti ugyan magát a nő férje beleegyezése nélkül köztörvényileg, tehát a vtórendsz. 1. §-nál fogva váltóilag is. Mindamellett bizonytalanná teszi a váltóhitelezőnek a lekötelezett nő iránti jogát azon körülmény, hogy a végrehajtásnál a férjnek neje vagyonára nyert haszonélvezeti és kezelési jogát respectálnia kell. Személyfogsággal pedig az önálló kereskedést nem üző nő ellen csak Ausztriában segithet magán.

III. Németország némely vidékén még nincs ledöntve a középkornak egy a nőket lealacsonyitó maradványa, t. i. a nemi gondnokság, melynél fogva férjetlen nők nagykoruságuk elérése után is gondnokság alatt maradnak. Ezek a mint köztörvényileg ugy váltóilag sem kötelezhetik magokat gondnoki beleegyezés nélkül.

IV. A legtöbb bizonytalanságot és pert okoz azonban az „intercessio“ miatti kifogás és a senatusconsultum Vellejanumra való hivatkozás.

*

A nők ugyanis Németország nagy részében az ott érvényes római jog alapján meg vannak szoritva idegen tartozások átvállalásában és a kereskedésben, s váltói kötelezettségök alól felmentetnek az ottani törvényszékek által (p. o. Stuttgart, Frankfurt, Darmstadt stb.) ha bebizonyitják, hogy a váltóügyletben „intercessio“ lappang.

Tekintettel ezen előfordulható esetekre a következő három ovatossági szabályt kell tehát mindenkinek szemelőtt tartani Németországban, a ki nőkkel bocsátkozik váltójogi ügyletekbe:

a) Férjes nőknél, hacsak önálló üzletet nem visznek, a férj beleegyezését is jó a váltóra vezettetni.

b) Férjetlen nagykoru nőknél, ott ahol azt a helyi törvények megkivánják, a gondnok beleegyezése is a a váltóra irandó.

c) Az intercessióbeli kifogások elkerülése végett tanácsos, ha ezen eset csakugyan fennforog, az annak érvényességéhez helyenként megkivántatott szabályokat vagyis formalitásokat megtartani.

* * *

A mi többi a államokat illeti, emlitésre méltó, hogy teljesen csak az 1819-iki *siciliai* váltórendszabály (113. §) zárja ki a nöket a váltóügyletekből, még azokat is, kik kereskedést üznek.

Csak kevéssel türelmesebb ennél az 1809-iki *báseli* váltórendszabály, mely 53-ik §-sában azt mondja: hogy „nök, kik erre különös engedélyt nem nyertek, váltóilag nem kötelezhetik magokat.“

Az orosz váltórendszabály 6. §. szerint férjes nők csak férjeik jóvahagyása és nagykoru hajadonok — hacsak önálló kereskedést nem üznek — szüleik beleegyezése mellett vállalhatnak váltói kötelezéseket.

A *franczia* Code de Commerce 113. czikke következőt határoz a nők váltóképességét illetőleg:

„La signature des femmes et des filles, non négociantes ou marchandes publiques, sur lettres de change, ne vout, à leur égard, que comme simple promesse.“

Franciaországban tehát, és mindenütt hol a franczia kereskedelmi törvény elfogadva van, csak a nyilvános kereskedést vagy ipart üző nök birnak váltóképességgel. Egyébb nök által váltókra tett aláirások irányukban csak egyszerü fizetési igéreteknek vétethetvén.

Angliában a férjes nő nem bir váltóképességgel, mert a házasság tartama alatt a *Common law* szerint is egyátaljában semmi kötelezettségeket sem vállalhat, s szerződéseket nem köthet. Az özvegy vagy önnálló hajadon azonban lekötelezheti magát váltóilag is.

Ugyanez áll az *amerikai statusokban* s a *többi világrészek* mindazon helyein is, hol az angol kereskedelem vagy fegyver az Angolország jogát honositotta meg. *Hollandiának* 1838 iki kereskedelmi törvénykönyve, váltókról tárgyalván, nem szoritja meg a nök váltóképességét.

Épen ugy nem az 1850-ben közzé tett *brasiliai* Codigo Commercial váltójogi része sem.

Az 1860-ik évi *szerbiai* kereskedelmi törvénykönyv (77 és 78. §§-ai) szerint ellenben a férjes nőnél, hogy magát váltójogilag lekötelezhesse, házastársa beleegyezése kivántatik meg. Aláirása különben csak köztörvényi kötelezést szülvén. Nagykoruságukat elért hajadonok és özvegyek azonban teljes váltóképességgel birnak.

* * *

A különféle államok bölcs törvényhozóit majd a házi béke megóvása, majd a nőnem gyöngesége, majd pedig a szépek iránti udvariasság inditák arra, hogy azoknak, váltóügyletekbe való avatkozását lehetőleg akadályozzák.

Az ujabb kor tapasztalatai bizonyitják azonban, hogy a nök épen ugy tudnak ügyesen és sikerrel a kereskedelem terén müködni, mint a férfiak, hogy nem birnak kevesebb ovatossággal sem mint ezek, s könnyelmüeket is mindkét nem egyaránt tud felmutatni. Századunk szabadelvü iránya remélni hagyja tehát, hogy ezen a nőkre octrojált gyámkodás és igazságtalan megszoritások — melyek a váltó lényével ugy sem férnek össze — nemsokára ki lesznek törölve az összes civilisált népek törvénykönyveiből.

FRIEDMANN BERNÁT jogtudor.

Közlemények

az orsz. bizottság tanácskozásairól a törv. rendtartás tárgyában.

III.

1. A perorvoslatoknál a felfolyamodás mellőztetett, s a fellebbezés, — melynek e szerint a kijelölt esetekben végzések ellen is van helye, — s a semmiségi panasz közös szabályai egy általános fejezetbe foglaltattak.

2. A 218. §-tól eltérőleg a perorvoslatokról általában vagy a fellebbezésről, különösen eleve történt lemondás hatálylyal nem bir.

3. A biztositásnál ugyanazon kifogásnak van helye, mely a javaslat 263. §-ban a zárlatra nézve rendeltetik, — oly esetben, midőn a végrehajtást szenvedett fél bebizonyithatja, hogy a követelés már előbb s eléggé fedezve volt.

4. Két egybehangzó itélet nem ad végrehajtási jogot (271. §. b.)

5. A végrehajtás általános szabályai nem annyira lényeges módositást, mind inkább jelentékeny bővitést nyertek. Igy a végrehajtási kérvény kellékei és elintézése, a birói kiküldöttek, a foglalás előzményei, teljesitése és hatálya, több végrehajtó vagy végrehajtató találkozásuk, s a végrehajtás megszüntetése vagy korlátozása kimeritőleg szabályozvák.

6. A 333. § helyett rendszeres munkálat készült a haszonvételekre intézett végrehajtásról, mely ha a kérdéses jószág más hitelező részére zálogjoggal nincsen terhelve, a jószágnak haszonbérbeadása utján történik.

7. A 335. és köv. §§-ban szabályozott előzetes sorrend megállapitása helyett vételár felosztási tárgyalásnak lesz helye a felosztás után.

8. Az eljárás eltérő módjai közé (XI. czim) felvétettek még:

a) a községi biráskodás, a helybeli lakosoknak 30 frt értékét meg nem haladó személyes kereseteire nézve ha a felek magukat a biráskodás e nemének önként alávetik, — ez eseteken kivül a község elöljáróság a kijelölt illetőségi körben mint egyeztető működvén;

b) a vásári bíróság, lényegileg az 1836: XVIII. t. cz. szerint;

c) a választott bíróság alakitása és eljárása;

d) a felhivási per, a holtnak nyilvánitás és elvesztett okiratok megsemmisitése esetein kivül a valamely joggal való kérkedés miatt és a számadási viszonyokból keletkező perekben.

9. A módositások közt utolsó helyen emlitjük, bár a két javaslat olvasói minden lapon fognak emlékezni, — hogy irály tekintetében az előbbi javaslat nagy részben átdolgoztatott.

Ezek a lényegesb eltérések. Részletekbe bocsátkozni időelőttinek tartottuk, különben is valószinü, hogy

mind a második javaslat, mind a jogügyi bizottság jegyzőkönyvei, habár csak az országgyülési tárgyalások czéljából is, közzé fognak tétetni.

Addig is megjegyezhetjük, hogy a kormány azon eljárása, melynél fogva a szélsőségek között a közép utat választá, a jogügyi bizottság helyeslésével találkozott, mely különben nem bocsátkozott volna a javaslatnak beható tárgyalásába, hogy továbbá több panasz és kijelölt hiány, mely az első javaslat közzététele után sajtó utján s egyébként felmerült, a második javaslatban orvosolva van.

Áttekintve a javaslatot előbbi s átdolgozott alakjában: nem szenved kétséget, hogy az előbbit a rövidségre törekvés hézagossá, — utóbbit az idő, melyet a jogügyi bizottság a munkára fordithatott, teljesebbé tette, de egy pontban roszakarói sem tagadhatják meg érdemét az előbbinek, hogy t. i. oly gyorsan akart a törvénykezés égető hiányain segiteni, a mint az adott körülmények közt lehetséges volt.

Tanulmányok a kötelmi jog terén.

Mi által határoztatik meg a kártérités mértéke?

A kártérités mértéke meghatároztatik:

1. Midön a kártéritési kötelezettség valamely jogügyleten alapszik: maga ezen jogügylet által és ekkor ezen mérték esetről esetre az illető jogügylet tartalmából birálandó meg, mint ez pl. a polg. törv. könyv 1288. §-ának megfelelőleg a biztositási szerződéseknél fordul elő.

2. Ha a kártéritési kötelezettség valamely ténykörülménynyel jogszabványnál fogva van összekötve, mint ez pl. az auszt. polg. törv. könyv 1041., 1042. és 1043. §§-aiban történik: a kártérités mértéke is az illető jogszabványokban meghatározva benfoglaltatik. Végre

3. Ha a kártéritési kötelezettség jogellenes cselekményből eredett — követtetett legyen az el akár a) valamely kötelmi jogviszonyon belől, akár b) ily viszonyon kivül: a kártérités mértéke az ausztriai jogban a polg. törv. könyv 1324. §-a értelmében mindig az előforduló vétek foka szerint határoztatik meg olyképen, hogy a dolus és culpa lata esetében „a károsodott teljes elégtételt," culpa levis esetén pedig „csak tulajdonképeni kártalanitást követelhet," a teljes elégtétel alatt a polg. törv. könyvben minden positiv és negativ kárnak (damnum emergens et lucrum cessans), mig a kártalanitás alatt egyedül csak a positiv kárnak (damnum emergens) megtéritése értetvén [1]).

Az ausztr. polg. törv. könyv ezen határozmánya, melynélfogva a kártérités magasságát a vétek fokozatához, nevezetesen dolus, lata culpa vagy levis culpához képest külömbözőleg — amazoknál nagyobb, emennél kisebb mértékkel — szabja ki, habár a törvény világos kimondása folytán de lege sic lata zsinórmértékül követendő is, de lege ferenda azonban határozottan elvetendő, mert benne a magánjogi álláspont, a büntetőjogival cseréltetik fel, a kártérités magasabb mértéke dolus vagy culpa lata esetében a hibás fél büntetését foglalván magában, már pedig büntetni nem a magán-, hanem a büntetőjog köréhez tartozik. A magánjogban a kártérités mértékének megállapitására nézve csak az okozott kár valódi nagyságának lehet s kell irányadásul szolgálnia, de semmi esetre sem a vétek különböző fokozatainak, mi magában véve az okozott kár magasságára épen nem, hanem csak a hibás fél bünössége mérvének megbirálására bir befolyással.

A magánjognak feladata csak a károsodott által szenvedett kárnak kiegyenlitése és megtéritése, és nem egyszersmind a vétkes büntetése is. Erre nézve pedig az teljesen közönyös, hogy a kár dolus, culpa lata vagy culpa levis folytán idéztetett-e elő?

Itt döntő egyedül maga az okozott kár és annak valódi nagysága, mely valójában a károsodottra nézve nem leend annál fogva kevésbé érezhető, mivel az talán a kárositónak nem dolusa, hanem pl. csak levis culpája által jött létre. Nincs tehát ok arra, hogy a kártérités mértéke másként állapitassák meg culpa levis, mint dolus vagy culpa lata esetében. Sőt ellenkezőleg a felsoroltak egyátalán e külömbség ellen és annak megszüntetése mellett harczolnak, mikhez még az is hozzájárul, hogy a károsodott épen nem igazolható hátránynyal illettetik az által, ha kára megtéritésének mértéke nem a szenvedett kár valódi nagyságától, hanem a károsító vétkének fokozatától függ, melynek különbségéhez képest majd teljes, majd pedig csak részleges megtéritést nyer. Végre ellene szól a nehézség is, melylyel a sértett félre nézve a másik dolusa, vagy lata culpajának bebizonyitása egybekötve van.

A római jogban és ezzel egyezőleg Drezd. Jav.-ban 222-ik art-ban is a vétek fokozatainak különbsége a kártérités mértékének meghatározására nincs semmi befolyással, hanem az az okozott kár nagysága szerint döntetik el, és pedig igen helyesen akként, hogy a károsodott mindig teljes kárpótlást t. i. ugy a damnum emergens, mint a lucrum cessans megtéritését is követelheti.

Ugyanezen a magánjognak a kártéritésre vonatkozó feladatából folyó helyes elv van már az ausztr. kereskedelmi törv. könyv 283-ik art.-ban is elfogadva, melynél fogva e szerint is a sértett mindig az egész (positiv és negativ) kárának pótványozását igényelheti.

Minden kártéritési kötelezettség terjedelmének megitélésénél — legyen bár az egész kárnak — (mint ez a római jog és drezdai javaslat szerint igen czélszerüen mindig igy történik) vagy pedig csak a positiv kárnak (mint az ausztr. jog szerint culpa levis esetében) megtéritéséről szó: mindenkor csak azon kár jöhet tekintetbe s képezheti a megtérités tárgyát, a mely és a károsító tény között okbeli kapcsolat és egybefüggés létezik. Igy csak azon tevőleges (positiv) kár téritendő meg, mely a károsító tény által közvetlenül okoztatott, és csak azon elmaradt haszon (lucrum cessans v. damnum negativum), melynek a bekövetkezése a károsító tény nélkül a dolgok rendes folyama és a tett előkészületek szerint biztosan várható volt. Ellenben sem azon positiv kárnak, mely nem közvetlen a károsító tény, hanem egyébb később hozzájárult körülmények folytán következett be [2]), sem pedig azon elmaradt nyereség potványozása, mely talán csak lehetséges, de nem bizton remélhető volt, nem igényelhető, kivévén azon esetet, ha valamely törvényes tilalom szegetik meg, vagy ha valaki „magát szükségnélkül idegen ügyletekbe avatja", a midön az auszt. polg. törv. könyv 1311. §-a szerint a károsító „minden kárért, mely azonkivül be nem következett volna, (tehát ugy a közvetlen, mint a közvetett kárért) felelős."

Figyelmet igényel még itt azon kérdés, hogy mi módon eszközlendő a kártéritési kötelezettség teljesitése?

[1]) A kártérités kitétele pedig a polg. törv. könyvben felváltva majd az egyik, majd a másik értelemben használtatik, hogy az valamely concrét esetben a kárpótlás melyik nemére t. i. „teljes elégtétel" vagy „kártalanitás"ra vonatkozik-e? a fenforgó vétek fokozata szerint itélendő meg.

[2]) Igy pl. a római jog szerint is, ha valamely állat megsebesittetik és aztán később nem közvetlen a seb, hanem annak rosz gyógykezelése miatt elvész, az illető sebesitő, csak a sebesités által okozott értékkevesbülést tartozik megtériteni, de az állat elhullása által előidézett kárt (vagyis az állatnak egész értékét) nem (l. 52. pr. d. leg. Aqu.)

**

Mindenekelőtt — hol lehetséges — az előbbeni állapot helyre állításával, hol pedig ez lehetetlen — mi a leggyakoribb — az értéknek megtérítésével.

Ugyanezt határozza mind az auszt. polg. törv. könyv 1323. §-a, mind a Drezd. Jav. 22**2**. art. is.

Midőn valamely testi dolog jogellenes elrombolása vagy megsértése esetén, annak értéke megtérítéséről van szó, az érték meghatározásánál a Drezd. Jav. 223-ik art. [1]) szerint az illető dolognak ugy rendes értéke (vagyis közönséges piaczi ára), mint szintén különös értéke is (melylyel t. i. azon dolog a tulajdonosra nézve a fenforgó különös körülményeknél fogva bir) tekintetbe veendő és ez igen helyes is.

Ettől eltéröleg az auszt. polg. törv. könyv 1331 és 1332. §§-ai az érték megállapitásánál is a károsító vétkének különböző fokozataira tekintenek, s ahhoz képest levis culpánál nemcsak hogy egyedül a positáv kár, — mint már föntebb mondatott — hanem még ez is csak a közönséges (vagyis piaczi) ár szerint téritendő meg; ellenben dolus és lata culpanál az érték a különös ár — és ha a kárositás „valamely büntető törvény tiltotta cselekvény által, vagy pajkosság és kárörömből, okoztatott" „a kéjbecsár" szerint (vagyis a tulajdonos különös előszeretetéhez mérten) szabandó meg.

A polg. törv. könyvnek eme határozmányai a hibás előzményeknek ép oly téves következményeit képezik, s valamint de lege sic lata sem helyeselhetők: ugy de lege ferenda még kevésbé ajánlhatók, mert azon kivül, hogy itt is azon ellenvetés foglalhat helyet, mi föntebb a kártérités mértékének a vétek fokához való arányositása ellen felhozatott, hogy t. i. a magánjogi álláspont a büntetőjogival zavartatik össze, a kéjbecsár ellen nevezetesen még azon körülmény is harczol, hogy az ily különös előszeretet értéke az egyéni gondolkodásmódtól függő, igen relativ valami és végtelen ingatagságán felül pénzértékben ki sem fejezhető. Minélfogva e téren az ausztr. jog felett kétségtelen előny illető a drezdai javaslatnak a magánjogi kártérités természetének tökéletesen megfelelő azon már emlitett szabványát, miszerint valahányszor a kárpótlás az érték megtérítése által eszközlendő: mindig figyelemmel kell lenni — és pedig tekintet nélkül a vétek fokára — mind a közönséges, mind a különös árra is, ellenben valamely különös előszeretetet, melylyel valaki bizonyos tárgy iránt viseltetik, a megtéritendő érték kiszabásánál tekintetbe nem jöhet (l. Drezd. Jav. 223. art.)

Az érték egyébbiránt a történt kárositás időpontja szerint határozandó meg, vagyis a kártérités azon érték szerint teljesitendő, melylyel a dolog azon időben birt, midőn a kárositás elkövettetett.

Az egyszer megállapitott kártéritési igényre valamely később bekövetkezett esemény befolyást nem gyakorol. Ex post facto non augetur, non decrescit obligatio. Végül ugy a kártéritési igény, mint a kártéritési kötelezettség rendszerint átmegy az örökösökre is, mint ezt az ausztr. polg. törv. könyv 1337. §-a és a Drezd. Jav. 225. art. nyiltan kimondja.

Dr. SÁGHY GYULA.

[1]) Ezen art. ekkép szól: „Bei Ermittelung des Vermögensverlustes ist sowohl der ordentliche, als auch der ausserordentliche Werth der Sache zur Zeit der erlittenen Beschädigung zu berücksichtigen. Der ordentliche Werth einer Sache besteht in dem Preise, um welchen dieselbe im Verkehre käuflich ist. Der ausserordentliche Werth ist nach der besonderen Brauchbarkeit oder Nützlichkeit zu bestimmen, welche dieselbe für den Beschädigten gehabt hat. Die blosse Vorliebe des Ersatzberechtigten für die Sache kommt nicht in Betracht."

A személyes tulajdonságokból s viszonyzatokból

származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk.

III. A jogképesség megszünése.

(Folytatás.)

A jogképesség a halállal szünik meg. A halálozás ténye bebizonyitandó. E bizonyitás megtörténte előtt nem is fogadható el, s a római s franczia jog csak következetesek, ha holttá-nyilvánitást nem ismernek. Máskép volt ez régóta Némethonban. A 90-ik zsoltárból indulva ki el lett fogadva, hogy az emberek 70 éven túl rendszerint nem élnek, s ennélfogva azon elővélemény keletkezett, miszerint a hiányolt egyén (Verschollener) 70 éves korában meghalt.

Ezen feltételezést, mely a svábtükörben is befogadást nyert, már a közönséges jog kétségbe vonta, s azt valóban sem az osztrák, sem a porosz törvény nem fogadta el. Csak némi viszhangját képezi e feltételezésnek a porosz orsz. törv. I. része 1. czimének 38-ik §-a, mely által rendeltetik, miszerint azon kérdés elintézésénél, vajjon bizonyos személy az öröklési- vagy másnemü jognak megnyiltát tulélte-e, az vélelmezendő, hogy azon egyén, kinek élete vagy haláláról biztos tudomás nem szerezhető, csak a 70-ik évet érte el.

Ellenben mindkét emlitett törvénykönyvben el van fogadva a Némethonban keletkezett holttányilvánitási jogintézmény.

De miután egy részt az ily holttányilvánitások intézményét a római jog nem ismerte, s miután másrészt azon előfeltételezés, melyen a németjogban alapult az ujabb törvénykönyvekbe át nem ment, ennélfogva a kérdéses jogintézmény mint egészben uj, uj elvekre s minden jogtörténeti előzmények nélkül volt alapitandó, s ebből magyarázható ki az is, miért tér el az emlitett két törvénykönyv e tárgyra nézve egymástól annyiban. Mindkettő csak azon egy pontban egyezik meg, miszerint a holttányilvánitás sem az osztrák, sem a porosz jogban nem tekintendő itélt dolognak (res iudicata), hanem csak jogvéleményt (praesumtio iuris) szül, ennélfogva általa azon ellenbizonyitás, miszerint a hiányolt egyén már korábban, vagy csak később halt meg, vagy még életben van, kizárva nincsen. Ha e bizonyitás megtörtént, ugy az, ki a holttányilvánitás alapján vette birtokba a hiányolt egyén vagyonát, annak kiadásánál mint jóhiszemü birtokos tekintendő. — Osztr. polg. tvkönyv 278. §. — Porosz orsz. törv. II. rész. 18. czim 847—851 §§-sok.

Ha a hiányolt egyén vagyonának birtokosa e vagyon birtokát 30 évig folytatta, ugy elbirtoklás utján annak tulajdonát szerezte meg. Porosz törvény szerint azonban maga a hiányolt s annak leszármazottjai is még igényt tarthatnak az állásukhoz mért szükséges tartásra. Porosz orsz. törv. II. rész. 18. czim 852. §.

A mi az osztrákjogot illeti, ugy ez csak a halál valóságos bizonyitását vagy a birósági holtányilvánitást ismeri. Ez utóbbit mindég egy egész évre szóló edictalis idézésnek kell megelőznie és a hiányolt egyén számára távollevői gondnok (curator absentis) rendelendő, osztr. polg. tvkönyv 277. §., — s ha a holtányilvánitás egy fennálló házasság felbontása miatt eszközöltetik, ugy a házassági kötelékre nézve egy házassági védő (defensor matrimonii) is állitandó fel. Osztr. polg. tvkönyv. 113. §. — Ezen szigoru formaszerüségek mellett is csak akkor van az osztrák tvkönyv 24-ik §-a szerint holtányilvánitásnak helye, ha

1. a hiányolt egyén születésétől már 80 év telt el, s tartózkodási helye azonfelül 10 év óta ismeretlen,

2. ha a távollevőnek holléte — tekintet nélkül korára — már 30 éven át ismeretlen, — és

3. ha a távollevő valamely háboruban sulyos sebet kapott, vagy hajótörést szenvedett, vagy más közeli életveszélyben forgott, s ezen idő óta három éven át hiányoltatik.

Porosztörvény szerint a halálozás tényének bizonyitása nemcsak birósági holttányilvánitások által hanem némely törvényes elővélemények által is pótoltatik. Porosz orsz. törv. I. rész. 1. czim. 37. §.

Ily törvényes elővéleményeknek helye van

1. akkor, ha a hiányolt egyén háborúban sulyos sebet kapott, s a béke megkötése óta egy éven át felőle semmi tudósitás nem érkezett,

2. ha hajótörést szenvedett, s ez idő holléte három éven át meg nem tudathatott. Porosz orsz. törv. I. rész 1. czim. 35 s 36 §§-sok.

Holtányilvánitásnak pedig porosztörvény szerint csak akkor lehet helye, ha a hiányolt egyénről utolsó tudósitástól számitva, vagy ha ez meg nem történt, eltávozásától számitva már 10 év eltelt. Ha a távollevő már nagykorúsága előtt hiányoltatott, ugy ezen 10 év csak nagykoruságától számittatik, s ha kora tudva nincsen s az vélelmezhető, hogy eltávozásakor még kiskoru volt, ugy tiz helyett tizenöt évi időszak várandó be. Ellenben öt évi idő is elégséges, ha valaki élete 65-ik éve, vagy még magasabb kor elérése óta hiányoltatik. Itt is távollevői gondnok rendeltetik a hiányolt egyén számára, s a holttányilvánitást szinte edictalis-idézésnek kell megelőznie. Azonfelül a holtányilvánitást szorgalmazó fél esküt tartozik tenni aziránt, miszerint a hiányolt egyén hollétéről tudomása nincsen. Porosz orsz. törv. II. rész 18. czim. 823—855. §§.

Gyakran aziránt támad kérdés, vajjon két vagy több személy közül ki halt meg előbb, ki később, miután az egyiknek vagy másiknak korábbi halála be nem bizonyitható. Ez esetben eltérőleg a római jogtól s a franczia törvénytől (Code civil 721. s 722. czikk.) az vélelmeztetik, hogy mindannyian egyidejüleg haltak meg. Osztr. polg. tvkkönyv. 25. §. — Porosz orsz. törv. I. rész 1. cz. 39. §-a.

A hiányolt egyén holtányilvánitása honunk joggyakorlatában ezelőtt egy évi s egy napi eredménytelen köröztetés után szokott volt megtörténni, mig az 1863. évi május 23-án s 1864-ik évi november 10-én kelt magyar kir. udvari rendeletek e tárgyban az osztrák polgári törvénykönyvnek erre vonatkozó s az imént III. alatt kifejtett szabályait mindenben elfogadták.

IV. A jogképesség gyakorlatábani megszoritások.

1. Korhiány miatt.

Minden ember bir jogképességgel, de nem mindenki gyakorolhatja azt egyaránt. Mindenek előtt a gyermekkor s az ifjusági évek gátolják annak akadálytalan gyakorlatát, miután a törvény különös oltalmára vagy gondviselésére szorultak. Ez oltalom a nagykoruság elértével megszünik, s ez időtől kezdve nyer tehát a jogképes alany teljes cselekvési képességgel is.

A nagykoruság időpontja különböző nemzeteknél különbözőképen is van megállapitva. A római jog szerint ezen idő a 25-ik, a franczia törvényben a 21-ik év. A német jogkönyvekben ezen időpont igen külömböző volt; a császári jog (Kaiserrecht) azt a 24-ik, szásztükör pedig (Sachsenspiegel) I. könyve 42-ik czimében a 21-ik évre szabta. A főnemességnél az arany bulla VII. fej. 4-ik §-a 18-ik évre határozta azt. Az ujabbkori német p articuláris jogok is különböző módokon állapitják meg ezen kort. A hamburgi jog szerint a 22-ik, Szászországban a 21-ik, Bremában azelőtt a 18-ik jelenleg a 25-ik, s azon tartományokban melyekben a franczia törvény érvényes, a betöltött 21-ik évvel éretik el a nagykoruság.

Ausztriában és Poroszhonban egyaránt a betöltött 24-ik év képezi a nagykoruságot. Azonban mindkét törvényhozás szerint, egyezőleg a római a régi német joggal s eltérőleg a franczia code civiltől, egyaránt különböző fokai a cselekvési képességnek jönnek tekintetbe, a gyermekkor, a serdületlenség és serdültség kora, mint a kiskoruságnak mindannyi alosztályai. A gyermekkor a betöltött 7-ik, a serdületlenség a 14-ik évvel éri végét, ezentul a serdültség kora áll be. Osztr. polg. tvkönyv 21. §. — Poroszorsz. törv. I. rész 1. cz. 25. 26. §§.

Magyar jog szerint a teljes kor fiukra nézve a 24-ik, leányokra nézve a 16-ik betöltött év. A nem teljes kor ismét vagy gyermekkor a 12-ik évig, vagy törvényes kor ezen éven felül.

A *gyermekkoruakban* nincsen még az *animus*, vagyis az öntudatos akarat, e nélkül pedig sem jogok, sem kötelezettségek nem keletkezhetnek, ennélfogva a gyermekkoruak igéretet nem tehetnek, el nem fogadhatnak s birtokot nem szerezhetnek. Osztr. polg. tvkönyv 865. s 310. §§. Poroszorsz. törv. I. rész 4. czim 20. §., 7. cz. 44. §., s 11. czim 1060. §§. Másrészt azonban szoros értelemben véve tiltott cselekvényeket nem követhetnek el, s következetesen a cselekvényeik által okozott kárért sem volnának tulajdonképen felelősek, itt azonban a germán keresztény méltányosság elve lép előtérbe a római jog merev következetessége felett. — Ugyanis valamint a porosz ugy az osztrák törvény szerint is a gyermekkoruak által okozott kár megtérítésének van helye, ha a károsult maga részéről erre alkalmat nem szolgáltatott, s a kártevő gyermek fölötti felvigyázatot elmulasztó szülők vagy felügyelők vagyonából megtéritést nem haphat. Porosz törvény szerint egyébiránt csak a közvetlen kárnak megtéritése, s ez is csak annyiban követelhető, a mennyiben ez által a kártevő gyermek állapotához mért neveltetésében rövidséget nem szenved. Osztr. polg. tvkönyv 1308 s 1309. §§. Osztrák büntetőtörvény 376. §. Poroszorsz. törv. I. rész. 6. czim 41—44. §§. Az osztrák polg. tvkönyv 1310. §-a oda utasitja a birót, miszerint helyes belátása szerint ily esetben vagy az egész kárnak, vagy csak méltányos részének megtérítését itélje meg, tekintettel lévén a károsult s a kártevő egyén vagyonára, valamint azon körülményre is, vajjon a károsult nem csupán a kártevő iránti kiméletből mulasztá-e talán el a védelmet, s a kárnak lehető megakadályozását.

A serdületlen koruakban ugyan már meg van a cselekvési öntudat, de cselekvényeik következményei előttük kisebb-nagyobb mértékben ismeretlenek, s ők a szerint a mint a gyermekkori évekhez közelebb vagy távolabb állanak, nem is itélhetik meg mindég vajjon cselekvényeik helyesek-e, vagy nem tilosak-e azok. Ennélfogva birtokot vagy más előnyöket s jogokat szerezhetnek ugyan, miután ezen cselvények érvényességéhez az öntudat elégséges. Ellenben végintézkedést nem tehetnek, házasságra nem léphetnek, mert ha ezen cselekedeteikre nézve öntudattal birnak is, észbeli tehetségeik mégis fejletlenebbek, sem hogy e cselekvények jogkövetkezményeit is felfoghatnák. Osztr. polg. tvkönyv 310, 865, 48, s 569. §§. — Poroszorsz. törv. I. rész 11. czim 1060. §., 4. czim 21. §., 12. czim 16. §., II. rész, 1. czim 37. §. — Ezen oknál fogva serdületlenek mit sem idegenithetnek el, igéretet nem tehetnek, szerződésileg magukat nem kötelezhetik, de még oly előnyöket sem fogadhatnak el, melyekkel viszont tartozásukat vagy terheket vállalnának el részükről, tehát örökséget is valamint egyrészt el nem fogadhatnak ugy más részt visz-

sza sem utasithatnak. Ha mindamellett valamely serdületlen koruval szerződés köttetett volna meg, ugy a másik szerződő fél tetszése szerint vissza nem léphet, hanem a serdületlen koru fél törvényes képviselőjének beleegyezéséhez kötve van, azonban a körülményekhez mért idő alatt nyilatkozatot kivánhat. Végre a serdületlenek a cselekvényeik által okozott károkért felelősséggel tartoznak, de cselekvényeik soha büntényeknek nem tekinthetők, hanem csak házi vagy rendészeti fegyelem alá esnek. Osztr. polg. tvkönyv 233, 243, 865. §§. — Osztrák büntető törvény 2, s 269—273. §§. — Porosz orsz. törv. I. rész, 4. czim, 21 s 22. §., 5. czim. 11—13. §§., 9. czim 389. §. — II. rész 20 czim 17. §.

A serdült koruak cselekedeteikre nézve már nem csak teljes öntudattal birnak, hanem meg is különböztethetik, vajjon e cselekedeteik helyesek-e vagy helytelenek, tilosak-e vagy nem, s rendszerint ismerni is fogják már cselekedeteik jogkövetkezményeit, — azonban mindemellett ők sem birnak még annyi tapasztalással az életben, hogy ezen következményeket tökéletesen méltányolhatnák, s más részt kivánatos is, hogy ifju koru megfontolatlanságukban őket a törvényhozás megvédelmezze. Ez oknál fogva ők is mindazon cselekedeteikben korlátolva vannak, melyek által kötelezettségek vállaltatnak. Valamint a serdületlenek, ugy ők sem tehetnek elidegenitéseket, nem mondhatnak le valamely örökségről, nem köthetnek terhes szerződéseket, s nem fogadhatnak el oly előnyöket, melyekkel részükről is terhek vagy kötelezettségek volnának összekötve. Cselekvési képességük ezen korlátolása azonban az osztrák jogban nem vonatkozik azon vagyonnemüekre, melyeket az ily kiskoru saját szorgalma által szerez, vagy a melyek neki a serdültség elérésével mások által használat végett adattak át. Osztr. polg. tvkönyv 865, 244, 233, 151, s 246 §§-ok. — Porosz orsz. törv. I. rész, 4. czim 22 §., 5 czim 11—14. §., s 9. czim 389 §§-ok. — A serdült koru már a házasságra léphet, de miután szerződési képességében meg van szoritva, ennélfogva a házasságra lépéshez is törvényes képviselője, atyja vagy gyámja, beleegyezéséhez van kötve. Porosz törvény szerint fiuk rendszerint a 18-ik év előtt házasságra nem léphetnek, s csak kivételesen nyerhetnek erre a gyámhatóságtól engedélyt. A franczia törvénykönyv (code civil) 144. czikke e tekintetben fiuknál a 18-ik, leányoknál a 15-ik évet állitá fel szabályul. Osztr. polg. tvkönyv 48., 49., 245. §§. — Porosz orsz. törv. II. rész 1. czim, 37., 45., 58. §§. — A serdült koruak már végintézkedést tehetnek, de a 18-ik éven alól csak biróság előtt s szóbelileg. Osztr. polg. tvkönyv 569. §. — Porosz orsz. törv. I. rész 12. czim 16. §. — Oly serdült koruak, kik valamely állam hivatalt nyernek, e hivatalra vonatkozó minden kötelességeket is elvállalnak, s hivatalbeli müködésüket illetőleg tökéletes cselekvési képességgel is birnak 1835-ik évi február 10-én kelt kabinetrendelet. Porosz orsz. törv. II. rész, 18. czim, 810. §. — Tiltott cselekvényei a serdült koruaknak a törvény rendes büntetése aláesnek.

A magyar jog szerint is csak a teljes kor adja meg a teljes polgári jogképességet. A nem teljes korral járó jogkülönbség leginkább a végrendelkezési és szerződési képességnél jelenkezik, és a nem teljes koruak jogait szülőik, gyámjaik vagy gondnokaik képviselik. (Bővebben Suhayda, magyar polgári magánjog rendszerre 63., 66—69., 332—334. §§.).

(Folyt. köv.)

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. akademia nyilv. rendes jogtanártól.

A buda-pesti ügyvédi egylet.

Az egylet *büntetőjogi* és *eljárási* ugy *börtönügyi* szakosztályának e hó 23-án tartott ülésében voltak előterjesztendők a kiküldött bizottmány javaslatai, miután azonban *Králicz* Kálmán elnök ur a megjelenésben gátolva volt, az érintett javaslatok feletti tárgyalás a jövő — e hó 30-ára kitüzött — ülésre halasztatott, egyuttal pedig az osztályülést vezető elnökül *Gaal* Ernő urat választá meg. Az első ülés jegyzőkönyvének az osztály kivánatához képest, *Gaal* Ernő és dr. *Siegmund* Vilmos urak általi hitelesitése után, dr. *Siegmund* Vilmos ur abbeli interpellátiója folytán, valjon az elnökség által tétettek e lépések az osztály költségeinek az egyleti pénztárból leendő fedezése iránt és dr. *Mátyus* Aristid jegyző ur felvilágositásai nyomán, melyek az osztály budgetjének megállapitását tüntették fel kiváló szükségünek, ennek összeállitására egy dr. *Siegmund* Vilmos, dr. *Mátyus* Aristid és dr. *Krajtsik* Ferencz urakból alakitott bizottmány küldetett ki. A megelőző vita folyamában a szakosztálynak külérintkezés és tudományos véleményadás tekintetébeni függetlensége az egylettől is szóba hozatván, dr. *Mátyus* Aristid ur e tárgyban a jövő ülés elé terjesztendő indokolt inditványt jelentett be, mely nagy horderejénél fogva hihetőleg a többi szakosztályok figyelmét is magára vonandja, mert alapeszméje közérdekü mindannyi szakosztályra nézve. Az itt jelzett themák felett támadt eszmecserében *Gaal* Ernő, dr. *Szelényi* Károly, dr. *Wagner* Géza, *Arady* Antal, dr. *Krajtsik* Ferencz, dr. *Mátyus* Aristid, *Muraközy* László és dr. *Siegmund* Vilmos urak élénk részt vettek. Befejezésül *Arady* Antal ur inditványa folytán egy *Gaal* Ernő, dr. *Szelényi* Károly és dr. *Mátyus* Aristid urakból álló bizottmány küldetett ki azon munkák és folyóiratok lajstromának elkészitése végett, melyeket a szakosztály saját érdekében az egyleti könyvtár részére megszerzendőknek javasol, utasittatván, hogy e lajstrom készitésénél az osztály rendelkezésére álló összeget ne meritse ki teljesen, hogy az év folyamában megjelenő uj munkák megszerzése is lehetséges maradjon.

S.

Jelentések.

A magyar tud. akadémia f. évi márcz. 18-ki nagygyülésén eldöntött jutalmazásokról.

IX. *A Fáy-alapitványi jutalomról.* A pesti első hazai takarék-pénztár által Fáy András nevére tett alapitványból, az alapitó levél értelmében kitüzött s 1500 forinttal díjazandó nemzet-gazdaság történeti-pályakérdésre egy pályamű érkezvén, ennek, a törvénytudományi osztály jelentése alapján, a juttalom odaitéltetett. Szerzője ugyanis a kitüzött kérdést helyesen fogván fel, azt kellőkép megoldani törekedett; munkájában az ország törvényeire, az országgyülések törekvéseire, az azokon, valamint az életterén mutatkozó nemzetgazdasági minden mozzanatra legnagyobb figyelemmel volt; ritka ismeretséget tanusit mind a bel-, mind a külföldi nemzetgazdasági irók munkáival, s ezek becsét helyesen itéli meg; szóval, a munka kétségen kivül helyezi, hogy szerző hosszasb idő óta behatóan foglalkozik nemzet-gazdasági tanulmányokkal, s a kérdést nem csak a mult század végétől, hanem a legrégibb időktől fogva tárgyalván, irodalmunkra nézve valódi nyereség, mely nagy ösztönül és utmutatásul szolgálhat az ifjabb nemzedéknek a nemzetgazdasági tanulmányokkal való foglalkodásra. Felbontatván a jeligés levél, abból Kautz Gyula, egyetemi tanár neve tünt ki, mint szerzőé, kinek is a jutalom kiadása elrendeltetett.

X. *A Sztrokay pályázatról.* A néhai Sztrokay Antal akad. r. t. nevét viselő alapitványból kitüzött jogi pályakérdésre: „Kivántatik a jelzálogi és telekkönyvi rendszer ismertetése“ stb. versenyző két pályamű közől, a törvénytudományi osztály jelentése alapján, az I. számu s Constant Benjaminból vett franczia jeligéjü munkának itéltetett oda a 100 arany jutalom. Mindkét pályamű ugyan nemcsak megfelel a hazai irodalmunk jelen állásához mért igényeknek, hanem ama tárgy iránt létező műveinkre való tekintettel, valamint az épen most folyamatban levő törvényhozási munkálatok szempontjából, irodalmi nyereségnek is tekinthető: azonban az I. számu nagyobb rendszeresség és kimeritőbb előadás, jelesül a kérdés anyagi oldalának is kellő kifejezése által versenytársát jóval felülmulja; mig az eredeti gondolkodásra mutató néhány uj nézpont feltárásaért, szintén dicséretre méltó.

Felbontván az I. számunak jeligés levele, abból dr. Schnierer Gyula köz- és váltóügyvéd, kir. táblai fogalmazó és egyetemi magántanár neve tünt ki, a II. sz. pályamunka jeligés levele, a szerző önigazolhatása végett, felbontatlanul további őrizet alá tétetvén.

XI. *A Vitéz féle történettudományi pályázatról.* A vitéz alapitványból hirdetett ily feladatra: „Számláltassanak elő az erdélyi külön diaeták 1540-ig" versenyző két pályamű közől, a történettudományi osztály jelentése szerint, az I-ső szám alatti inkább csak kellő forrás ismeret és kritika nélküli compilatio levén, a II-ik noha amannál jobb, és sok tudományos apparatussal van irva, szintén nem fejtvén meg a feltett kérdést, kivált ennek jogi oldalát, másfelől körébe nem tartozó dolgokkal keletinél többet foglalkozván, a jutalomra egyik sem érdemesittetett.

TÁRCZA.

A vármegyék szereplése nemzetünk életében.

HORVÁTH MIHÁLYTÓL.

A fajok életrevalóságának s tartósságának két ismertető jele van: a szivósság és fejlődési képesség. A hosszu élet igényei csak annyira jogosultak egy nemzetben, a mennyire képes megküzdeni az ellenséges elemekkel, kiállni a nagy csapásokat s lélekerővel fogadni erős rázkódásokat a mennyire fogékonysággal bir a haladásra. Más szóval: a mennyire szivós benne az életerő, hatékony az ellentállási ösztön, s a mennyire képes hasznos elemül szolgálni a népcsaládok egyetemes életében, bizonyitványait adja képességének gyarapitani az emberiség haladását.

Az ős hajdankorban a népek huzamosabb életére elégséges volt egyéniségök némi erélye, mely talán csak égalji s táplálkozási viszonyaiknak vagy más mellékes okoknak volt eredménye; sőt több esetben, elégséges volt arra földrajzi helyzetök maga is. Jelenleg azonban s a jövőben még inkább csak a beltartalmasság s azon hasznosság elve határoz a népek élete fölött, melyet tulajdonságaikkal s képességeikkel a többi népek közt érvényesiteni, s azon érdek, melyet ezekben egyéni jellemök által magok iránt ébreszteni képesek.

Ha figyelmünket e tekintetben fajunkra s a vele rokon törzsekre forditjuk, melyekkel ha nem is a kétségtelen történelem, de legalább a hagyomány s a nyelvrokonság valószinüsége köt össze bennünket: azt látjuk, hogy a hunok és avarok hatalmas törzsei, daczára számuk erejének s egyéniségök harczias, vad erélyének, rövid korszak alatt befejezték zajos pályájukat; elenyésztek, s más népekbe olvadtak be, mint a feltornyosult hullám enyészik el a tenger árjában. Erkölcsi sajátságaik nem engedtek nekik hosszu életet a czivilisáltabb Európában, melyre förgeteg gyanánt csaptak volt le. Megjelenésökben, az erkölcsi világon uralkodó, gondviselésszerü törvények végzete szerint missiójuk az volt, a mi az orkáné a physikai világban: felrázni apathiájukból a tétlenségbe sülyedt népeket, megtisztitani az erkölcsi élet rothatag légkörét, erélyre ébreszteni a szunyadó erőket, s ezeknek uj irányt adva, lehetővé tenni a haladás uj alakulásait. De mivel maguk, e missiójuk betöltése után, szerepet váltóztatni, a dulásról épitésre áttérni hajlandók vagy képesek nem voltak: le kellett tünniök az élet szinpadáról, hol a dulás nem örökithető, hol a folytonos fejlődés, haladás törvénye a mozgató s éltető erő, a változhatlanul uralkodó szabály.

Nemzetünk, egy ezred év előtt, hasonló förgeteg gyanánt, de amazoknál több képességekkel lepte meg a Tisza és Duna virányait. Európai szerepét azonban a letünt elenyészett keleti törzseknél jobban felfogva, rövid dulakodás után, mely által okszerübb életre s tevékenységre ébreszté a viszályokba merült vagy tespedő nyugati népeket, maga is átalakulva, a fejlés, a haladás ösvényére lépett. Felvette a kereszténységet, mely azon kor szerint egyetlen alakja s mulhatlan feltétele volt a haladásnak; elsajátitá magának az európai élet mindazon fejleményeit, melyek további haladásra czélszerü eszközöknek mutatkozának; de e mellett, hűven megőrizve a maga geniusát, az elsajátitott intézményekbe is beoltá a maga szellemét; s mind ezeket a maga ősi létalakjaival egybeolvasztva, a többi népekéitől eltérő intézményeket alkotott, melyek őt eredeties irányban fejleszték, s izmosult életerővel vitték elébb a haladás pályáján. És e szerint nemzetünk oly tagjaként lépett fel az európai népcsaládnak, mely mialatt evvel közös utakon haladt fejlésében, egyszersmind saját egyénisége bélyegét is megtartva s kitüntetve, az európai emberiségnek egyik hasznos tényezőjévé lett, — mert egy uj typussal, az egyetemes haladásnak egynémely uj sajátszerü alakulásaival gazdagitá az európai népcsaládot.

És ezen életerős nemzeti fejlődésben rejlik a talizmán, mely a külön eredetü, számra nagy, indulatra ellenséges népek közt ridegen, rokontalan álló nemzetünknek aránylag csekély számereje s annyi viszontagság daczára is biztositotta lételét, fenmaradását az uj hazában. Ezen erkölcsi sajátságok, e fejlemények nélkül népünk is csak rövid ideig tanyázhatott volna itt; ezek nélkül ő is, mint az emberiségnek a gondviselés terve szerint emelkedő épületébe nem illő anyag, kétségkivül s tán még rövidebb idő alatt elenyészet volna, mint erősebb, számosabb fajrokonai, a hunok és avarok.

Azon föld, melyen eleink a IX-ik század végén megtelepedve, uj hazát alkottak, régtől fogva küzdteréül szolgált az egymással vándorlásaikban s kalandjaikban összecsapó, egymást üző miveletlen népeknek. Harcztér maradt e föld több századig azután is, miután eleinktől Magyarország nevét nyerte. Határa az európai civilisatiónak, kapuja azon világrésznek, melynek kincseire az Ázsiából kitolakodó vad csordák sóvárgának, e föld még még sokáig harcztér maradt, s lakói a keresztény civilisatió őreivé lettek a pogány barbárság ellen. Besnyők és kunok, tatárok és mongolok egymásután hullámzának a kárpátok bérczeinek kapui felé; utóbb pedig a vallási fanatizmusában vad erélyü ozmán hódoltatásainak több századon keresztül lett czélpontjává.

És e kettős veszély közt, melyben nemzetünket egy részről a barbar népek támadásaikkal kiirtani, más részről a miveltebb nagyobb fajok azt felolvasztani, önállásától megfosztani törekedtek, melyek voltak azon mentő sajátságok, s melyek azon mentő intézmények, melyek nemzetünknek nemcsak huzamos életet biztositottak az európai népcsaládban, hanem oly jelentékeny, sőt koronként vezéri szerepre emelték őt e világrész keleti felének történelmében?

Válaszom amarra: a vitézség, szivósság és fejlési képesség; emerre: a vármegyei intézet, melyben ama sajátságok az idő s körülmények igényei szerint legteljesebb kifejezésöket nyerték.

Mi különösen a vármegyéket illeti: ezen intézet a nemzet ezer éves életében többféle átalakulások mindig a körülményben létező szükségesség szerint mentek végbe, s épen e módosulások által lett a megyei intézet nemzeti életünk, függetlenségünk és alkotmányos szabadságunk biztositékává.

Egy tagtársunk, Botka Tivadar, negyven évre terjedő, szintoly tapintatos mint kitartó nyomozásai szerint, öt korszakot észlelünk megyei intézetünkben: a hadit, mely a XIII-ik század közepéig virágzott; a democratiait, mely amannak helyébe lépve, körül-belül a XIV-ik század végén lelte enyészetét; az aristocratiait, mely a XV-ik században folyton terjedve, a mohácsi vész óta az autonom megyévé fejlett, s végre az uj kori ismét democrat fejlemény által váltatott fel. Mondanom sem kell, hogy ilyetén nagyszerü a nemzet egyetemes életére beható alakulásokat nem lehet egyes évszámokkal jelezni; mert, midőn azok határozottabban kifejezve tünnek fel emlékeinkben, akkor már egy hosszu fejlés stádiumán estek át.

Eleinte még a honfoglalás munkája, az államszervezkedés megszilárdulása vala folyamatban, még a politikai élet s közigazgatás egyszerüségében kevés volt a bonyodalom s a vitézségben találta védpaizsát a nemzeti lét: a vármegyék egyedül hadi, vagy helyesebben, honvédelmi intézetet képezének. A bentalált, vagy ujdon épitett hetvenkét vár körül telepedének le a nemzetségek, melyek hadképes férfi ivadékának két harmada a várak őrizetére, a hon védelmére köteleztetett a nemzetség főparancsai alatt. Ez volt eredete a vármegyéknek, melyekről azonban csak sz. Isván korából vannak kissé biztosabb adataink. Ő a vármegyék területén, melyet addig a nemzetiségek tagjai közösen birtokolták, a fegyverszolgálatra rendelt várjobbágyoknak örökös bérbirtokot, a többieknek egyéni szabad birtokot osztott, a többi földeket a rajtok lakó benszülött néppel együtt, a honvédelem alaptőkéjeül, államjavakká tevén. Ő a nemzetségfők helyett elmozditható várispánok kezébe adta a vármegyék igazgatását; hatóságukat azonban egyedül a fegyveres várjobbágyokra, s a termesztményeinek felével adózó várnépre terjesztvén ki. — Érdekes feladat volna kifejteni, mi volt a megyei intézményben eredetileg tisztán magyar, s mi

kölcsönzött a honfoglaláskor benntalált szlávoktól vagy utóbb a szomszéd németektől. Ennek fejtegetése azonban messze tulhaladná az idő korlátait, mely nekem ezen értekezésre ki van szabva. Csak röviden jegyzem meg tehát, hogy a mi ez intézményben a honfoglaláskor még csupán nemzetiségi vagy törzsi, clan-szerü alakban tünik fel, azt István módositásai már több részben a német hübéri gaurendszer alakjában kezdik átalakikitani.

Ily szervezetben állott fenn a vármegye kevés módositással tovább két századnál, őrködve a haza biztossága, függetlensége fölött. De a XIII-ik században a várjavakat könnyelmüleg eladományozó királyok pazarlása bomlásba ejté, a mig ép vala, erős honvédelmi intézetet. A tatárok betörése azt már hanyatlásban találta; s épen ez volt főoka a nemzet veszedelmének. De mily erő létezett e honvédelmi szerkezetben, semmi sem mutatja világosabban, — mint az, hogy még hanyatló korában is képes volt tönkre tenni a harczias osztrák Frigyest, s a hatalmas cseh Ottokárt. És Habsburgi Rudolfot emelve a császári trónra egy uj korszakába juttatni a német birodalmat.

A barbár népek tömegesebb betörésének megszüntével uj veszély fenyegeté az alkotmányos szabadságot, sőt magát az államot. Az elpazarlott várjavakból néhány család tulságosan meggazdagodott, s a nagy birtokkal egy féktelenkedő oligarchia ütötte fel hydrafejét. A nagybirtok nyomán s a ravaszul számitó Habsburgi Rudolf és fia Albert császárok fondorkodó avatkozásainak következtében, még inkább pedig azon uj Anjou dynasztia alatt némely hübéri eszmék is gyökeret kezdenek vala verni. S e mellett a hatalmas oligarchák viszályai s féket nem türő uralomvágya szerteszakadással fenyegette az ország egységét; a beharapódzó hübériség a kisebb szabad birtokot s vele együtt az ősi alkotmányosságot is veszélyeztette.

S ime, a vármegyei intézet, mely elébb, mint a honvédelem szerve, a haza függetlenségét óvta meg, az uj veszélyektől indokolt átalakulásában a szabadságnak is védbástyája lőn. Épen akkor, midőn honvédelmi alakja bomlásnak indul, alig észlelhető módosulásában, democrat alapon polgári intézetté fejlik, mely a közigazgatás számos ágait kezébe veszi, melynek közgyülésein nemes és nem nemes birtokos egyenlő joggal kezdi vala élvezni az önkormányzatnak nemcsak az igazság szolgáltatásra, de egynémi más közügyekre is kiterjedő jótéteményeit. S ezt akkor, — midőn a hűbériség rendszerének ónsulya alatt dermedezett az egész keresztény népcsalád!

Ezen uj fejlemény csirái kétségkivül a minden hűbéri bilincsektől szabad föld elvében rejlettek, mely eleitől fogva alapját képezte a magyar alkotmányosságnak. Ennek alapelve szerint ugyanis minden magyar, valamint személyére nézve szabad, azaz nemes volt, ugy földét is szabadon birta, s még a feltételes viszonyban lévő is nem uri, hanem hazai fegyveres szolgálatra köteleztetett. A democratia elvét ennél fogva már az ősi alkotmány is magában foglalá, s ha nem tudjuk is okmányokkal kimutatni, miként érvényesitette az magát a régibb korban: a tatárpusztitás után a megyéket uj szervezés alá vetett IV. Béla korából mindazáltal már egy okmány is világosan tanuskodik, hogy a király küldöttjei, kiket ma királyi biztosoknak neveznénk, az egész megyét illető ügyekben az egész megyei lakossággal együtt intézkedtek, a megyékben köz- és kisgyülések tartattak, melyekre minden néposztálybeliek megjelenni kötelesek voltak.

Az igy kezdődött átalakulás IV. Béla utódjai alatt, már több okmány tanusága szerint is, szakadatlanul s azon arányban fejlett, a milyenben a megyék hadintézeti jeleme enyészet mig végre Róbert Károly alatt, midőn a várszerkezet eltünik, a megyék oly szerkezetü polgári hatóság alakjában jelennek meg, melynek élén egy főispán, egy általa kinevezett alispán s az összes nemes és nem-nemes megyei lakosság által választott négy szolgabiró, nyolcz esküdt és az ekkor divatba jött regestrum vezetésére egy jegyző áll. E tisztviselők csak a közgyülések végzései szerint járhatnak el az egész megyét illető ügyekben; a gyüléseken pedig jelen vannak, a nemességen felül, a városi polgárok, a király és királyné birtokain lakó udvarnokok, a birtoksajátsággal felruházott, bár egyébiránt fegyveres szolgálatra kötelezett nem-nemes földmivelők, sőt némely okmány kifejezése szerint „bármily más állapotu országlakosok.“ Mind ezek megjelenése nemcsak jog, de szoros kötelesség, s midőn fontosabb ügyek elintézendők, irott s ugynevezett futó levelekkel hivatnak meg, s a kik elmaradnak, három gira birságban marasztaltatnak el. Az efféle gyülések igazságot szolgáltatnak s mindennemü más ügyekben intézkednek; annál többször hivatnak pedig egybe, és annál fontosabb ügyekben hoznak végzéseket, mennél ritkábbak az országgyülések az Anjouk alatt. Intézkedéseik alá tartozik különösen: a tisztujitás, a közbiztosság, a hadi erő kiállitása, a polgári s bünvádi biráskodás. S nem látszik-e mind ebből, mily élénk s nagy fontosságu volt ekkoron a megyei élet?

(Folytatása következik.)

Jelentés.

A „budapest ügyvédi egylet“ *birói szervezeti, magánjogi perrendtartási* és *jogtanulmányi* szakosztályának f. é. *april hó 2-án* d. u. 6 órakor tartandó ülésében az *„ügyvédrendtartás“* iránti miniszterialis törvényjavaslat és az országgyülési bizottmány által megvizsgált *„perrendtartási“* törvényjavaslat fog tárgyalás alá vétetni. Elnöki megbizásból

Dr. Siegmund Vilmos,
szakosztályi jegyző.

Különfélék.

(Akadémiai tagválasztások a törvénytudományi osztályban) Tiszteleti taggá: Horváh Boldizsár l. t. igazságügyminiszter. Levelező taggá: Keleti Károly, miniszteri osztálytanácsos. Ökröss Bálint miniszteri osztálytanácsos.

— *(A lebegő államadósság állása)* február végén. Jelzálogi utalványok 99.547,257 frt, tehát 122,400 frttal több államjegyek és államjegyeknek nyilvánitott bankjegyek 293.237,640 frt, — 5.235,805 frttal kevesebb, összesen 392.784,897 frt, 5.113,405 frttal kevesebb, mint a mult hóban.

— *(Az osztrák vasutak)* 1867. évi összes forgalma a következő volt: a személyforgalom 1867-ben 18.987,678 holott ez 1866-ban csak 17.399,372, 1865-ben pedig 12.550,000-et tett. — Az áruforgalom 1867-ben 318.967,543 mázsa, 1866-ban 215.536,109 mázsa. 1865-ben 201.800,000 mázsa.

Előfizetési felhivás.

A „budapesti ügyvédi egylet“ f. évi január hó 26-ikán tartott közgyülésében a **„Jogtudományi Közlöny“** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg.

Ennélfogva felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, minthogy annak sikeresebb szellemi müködése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

negyedévre (april—juni)	**3** ft.
félévre (april—szeptember)	**6** „
három negyedévre (april—deczember)	**9** „

☛ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — A pénzes leveleket bérmentesitve küldeni kérjük.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó hivatala
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

TARTALOM: Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. Friedmann Bernáttól. — Közlemények az orsz. bizottság tanácskozásairól a törv. rendtartás tárgyában. — Tanulmányok a kötelmi jog terén. Dr. Sághy Gyulától. — A személyes tulajdonságokból és viszonyzatokból származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk. (Folytatás.) Dr. Ekmayer Ágosttól. — A buda-pesti ügyvédi egylet. — Jelentések a magyar tud. akad. f. évi márcz. 18-ki nagygyülésén eldöntött jutalmazásokról. — Tárcza. A vármegyék szereplése nemzetünk életében Horváth Mihálytól. — Jelentés. — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztők: ÖKRÖSS BÁLINT és Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 14. Pest, 1868. aprilis 5.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Elöfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Értesités.

Ökröss Bálint tisztelt szerkesztőtársam ezentul csak mint *főmunkatárs* veend részt e szaklapnak szerkesztésében; ennélfogva tisztelettel felkérem a t. cz. munkatársakat: hogy becses közleményeiket jövőre kizárólag hozzám czimezve sziveskedjenek beküldeni.

Pest, 1868. aprilis 5-én. Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

A polgári házasság.

Több mint három évszázad óta Európának mindannyi müvelt népei, törvényhozásuk jó részét a *házasságkötések rendezésére* forditották. Egyik nemzet a másik vállára emelkedett, s idegen tapasztalatokat saját hasznára fordithatott; mégis az eredetileg hasonnemü jogból a rendszerek egész zürzavara keletkezett, melyek a mindenkori egyenlő szükséget a népek jelleméhez képest különbözöleg elégiték ki. De mindannyian egy uton haladtak, s ugyanazon czél felé, vagyis a polgári házasságra törekednek. Csakhogy az egyik nemzet merész önhatározat által egyszerre elérte azt, mit mások tekervényes utakon alig képesek elérni. Sokan csak a kezdetnél vannak, mig mások ép az ut közepén állottak meg.

Az *egyházi* házasságkötés jó és igazságos volt, s minél nehezebben hajthatta meg a népek daczos akaratát, annál mélyebben vert gyökeret. A házasságkötések alakjában mind az állam, mind az egyház feladata lön kifejtve, s igy a házasság az illő erkölcsi jelleget öltötte magára. De a mi egyszerü viszonyok közt üdvös volt, az nehezebb és bonyolódott körülményekben igazságtalansághoz vezet s kártékony.

Miután a 16. században a vallás egysége meg lett törve, a katholicismus több izben engedékenységre vala kénytetve; a protestantismus szinte lehetetlenné tette volna magát, ha tanainak csalhatlanságát állitva, bizonyos vallási türelemnek magát alá nem vetette volna. Mindinkább haladtak ez irányban, s a különféle felekezeteknek megengedtetett az esküdtetés. Azonban a szükségnek igy sem lön elég téve, mert több hitágazat rendszeres szervezetével sem birván, hiányzott oly hivatal, melyre a házasság feletti gondoskodást lehetett volna bizni. Ekkor tehát a házasság természete ismét öntudatra vergődött a törvényhozásban, s az állam visszavette azt, a mi őt illeti. Minthogy pedig az egyház hiveinek vallásos érzelmét sérteni nem szándékoltatott, ugy legelőször is Hollandiában a polgári *pót-házasság* lett behozva.

Az egyház és állam közti elvi ellentétnek felismerése azok elválasztására vezetett, miből a *köteles* polgári házasságnak kellett következnie, mely az angol forradalom idejében véve kezdetét, a franczia forradalomban az egyház ellenében győzött. A német polgári házasság pedig nem származik gyülöletből, hanem a belga alkotmány elveiből lett átkölcsönözve. Az ujkori államjog átalában megkivánja, hogy az egyházi és az állami életkör határai felismertessenek s akkép választassanak el. Az egyház és az állam egymás mellett szabadon fejlödjék! Ezen elv pedig okvetlen következetességgel a köteles polgári házassághoz vezet. A házasság a család alapja, s igy egyszersmind a társadalomnak is; ennélfogva az állam legfontosabb intézményét képezi, melyet a törvényhozásnak szabályoznia kell. Hogy az egyház minden állami behatásról lemondhasson, lehetetlen továbbra a házasságok rendezését reá bizni. Ezen legfontosabb polgári institutiót nem lehet az állam körébeni különféle hitfelekezetek, azaz vallási társulatokra hagyni, mert az ezeknek egyenkinti jogkörén tulterjed. Ezért emeltetik ki a házasság polgári jellege, s az egyének vallási érzetére bizatik az egyházi követelményeknek is eleget tenni.

Azonban oly országban, hol a vallás egységes, ott az egyházi esküvést is fenn lehet tartani; de hol az egyház, állam és hitfelekezetek közti viszály napirenden áll, ott okvetlenül a polgári házasság eszméje merül fel.

Azonban egyedül a polgári pót-házasság nem felel még a kor igényeinek; a hol a polgári jogosultság körét minden vallási befolyástól érintetlenül megóvni akarjuk, ott nem szabad az egyik hitfelekezetnek megtagadni azt, mit egy másiknak megengedtünk, mert a lelkiismeret szabadságát sértve látjuk, hol bárki is önkénytelenül vallásának elhagyására tereltetik, csak azért, hogy házasságot köthessen. Ez annyit tesz, mint a régi keresztény esküvés tiszteletreméltó öltönyére egy uj foltot tapasztani, mely ahhoz nem illik, és a meztelenséget mégis alig fedezi. De ennél még roszabb az, ha a polgári házasság csak akkor engedtetik meg, ha az egyházi esküvés meg lett tagadva. A tisztán csak engedélyezett vagyis eltürt polgári házasság elméletileg nem igazolható; mert eltér a következetes eszmétöl, meghagyja az állam és egyház közti kapcsolatot, de mintegy törvényesen szentesiti az egyházi esküvésnek megvetését. Azonban másrészt a tisztán csak nem tiltott polgári (facultativ) házasság, gyakorlati megfontolásban találja igazolását, mint azon közvetitő kapocs, melylyel az óvakodó törvényhozás a régi öröklött jogot a jelen kor igényeivel közvetiti.

Igaz, hogy a köteles polgári házasság egy mély bevágás a nép vallásos szokásaiba, s sem az egyház és állam közti, sem a vegyes házasságokbani ellentétet nem gyógyitja, — de legalább a vallási türelmetlenség legfájósabb fulánkját tompitja, a nélkül hogy bárkinek vallásos érzetét veszélyeztetné; s eddig az erkölcsiségre sehol káros befolyást nem gyakorolt, de még az egyházi esküvésnek sem állja utját.

*

Lássuk a polgári házasság történelmi fejlödését.

Angolországban a polgári házasság hosszadalmas küszködés után legelöször 1653-ban lett a Cromvel-féle törvényhozás által szentesitve, azon indokolással, hogy a házasság polgári jogcselekvény. A házasságügyekbeni biráskodás tehát elvétetett az egyházi törvényszékek illetösége alól, és a békebirákra ruháztatott; sőt az esküvés is a katholicismus iránti ellenségeskedésből mellözve lett. Noha e törvény nagy ellenszenvvel találkozott, mégis 1657—1753. évig érintetlenül hagyatott. Ekkor pedig Hartwik kanczellár ismét hosszas küzdelem után oly törvényt juttatott érvényre, mely az egyházi esküvést szükségesnek nyilvánitá, de abból nem következett, hogy a zsidók, katholikusok és a külföldön az ottani ritus szerint kötött házasságok érvénytelennek tekintessenek.

Azonban e törvény hiányosságából számtalan házasságválási perek keletkeztek, melyeknek a folytonos törvényjavitások sem vethettek véget; igy 1823., 1825. és 1826-ban történtek részletes módositások, mik végtére ismét a polgári házassághoz tértek vissza, melyet lord John Russel 1836-ban érvényre emelt.

Skótországban a tisztán csak eltürt polgári vagyis formátlan házasság következtében szomoru viszonyok uralkodnak. Itt ugyanis kétféle házasságot kell megkülönböztetnünk: a *rendes* házasságot, mely t. i. háromszori kihirdetés után a templomban köttetik, — és a *formátlan*, mely a közös megállapodásnak a békebirónál történendö bejelentésből áll. A törvényesen meghatározott házassági könyvek vezetése pedig oly rendetlenül történik, hogy nem ritka azon eset, miszerint a nö nem tudja, vajjon házas-e vagy sem? Alapos reformok váratnak azonban ép most az angol parlament jelen ülésszakától.

Irföldön, hol a vallási türelmetlenség a legkiválóbb és egyszersmind a hitágazatok különfélesége a legnagyobb, a házassági törvények is legelégtelenebbek, daczára a törvényhozás folytonos ujitásai s javitásainak.

Az angol házassági törvények természetesen *Észak-Amerikába* is átültettek, tehát eleinte itt is csak az egyházi házasságok voltak érvényesek. De a kevésbbé népesitett részekben nem lehetett mindenkor valahány vallásbeliek számára papot találni, és igy már ezen nehézségből következett, hogy az egyesülés akaratának békebiró elötti nyilvánitása elegendönek vétetett. Az egyes tartományok törvényhozásai ezen szükség tekintetbe vételével, a házassági törvények elveit legalább föbb vonásaiban egyformán állapitották meg. Minden hitfelekezet papjai jogosultak az esküdtetésre, és kellö könyvvezetés mellett a polgári házasság is meg van engedve. Azonban igy meg azon hátrány keletkezett, hogy annyian lettek a házasságok megkötésére jogositva, hogy gyakran arra nem jogositott személyek elött köttetnek meg, minélfogva az ily házasságok tulajdonképen érvénytelenek lennének; de a törvényhozás ezen esetekre nézve azt határozza, hogy ily házasság érvényesnek tekintendö, hacsak az egyik fél jóhiszeműségben volt, és együtt éltek; annak jogosultsága tehát, ki öket megesküdtette, vagy ki elött a házasság köttetett, többé tekintetbe se vétetik.

Németalföldön a polgári házassághoz hasonló intézmény már 1580-ban lett behozva, és a házasságot templomban vagy a világi hatóság elött lehetett megkötni. E hiányos törvények azonban az uj franczia törvények elfogadásával mellöztettek.

Franciaországot illetöleg pedig eléggé ismeretes a code civil története. A code civil által szabályozott polgári házasság oly elkerülhetlen szükségnek tekintetik, hogy azt egyik dynastia sem merte eltörölni, még X. Károly sem, ki az egyháznak oly buzgó pártfogója volt. A nép szokása szorosan ragaszkodik a jogilag szükségesnek nem tartott egyházi esküvéshez, s igy a világi házassági törvények nem tekintetvén az egyházi követelmények ellentéteül, az öszhangzatos kiegyenlités megtörtént.

A franczia törvényekkel egyszersmind a polgári házasság is *Belgiumban*, a *Rajnavidékén*, *Genfben* és a *Dunafejedelemségekben* meghonosult.

Németországban Ausztria és Bajorország tartották legtovábbra sértetlenül az egyházi esküvés szükségét. Az osztrák Reichsrath azonban már régebben megpendittette a polgári házasság eszméjét, mig végtére tavaly a polgári pótházasságot kivivták.

Hazánkban jelenleg forog szönyegen a polgári házasság kérdése, s legközelebb lapunkban egyik kitünö munkatársunk ezen tárgyról bövebben értekezett. Részemről csak némi statistikai adatokkal kivánok még a polgári házasság szükségének indokolásához járulni.

Tekintsük ugyanis azon tartományokat, hol a házasság kötése legkevésbbé akadályoztatik, és a polgári házasság is behozatott: *hány törvénytelen gyermek jut 100 születésre:*

Poroszországban 7^3; Franciaországban 7^8; Németalföldön 4^4; Angolországban 7; Olaszországban 3; London (városában) 4.

A hol pedig a házasság megszorittatik:

Bécs (városában) 52; Karinthiában 35; Staierországban 26; Salczburgban 25; osztrák herczegségben 19; Csehországban 15; Bajorországban 24; *Magyarországban* 37!!*)

Ha megfontoljuk, hogy a törvénytelen gyermekek rendes háztartásban nem részesülnek, és atyai gondviselést nélkülöznek, nem nehéz következtetéseket vonni azon káros behatásra, melyet ezáltal az egész emberi társadalom szenved. Ily gyermekek a) többnyire a községi és szegénypénztárak nehezére esnek; b) a gyermekölés csaknem kizárólag házasságkivüli gyermekeken követtetik el; mert ritka kivételnek lehet tekinteni, hogy törvényes anya ölné meg gyermekét; c) ily gyermekek nevelésére ki sem fordit kiváló figyelmet és többnyire koldusok és csavargók lesznek, mig végtére a fogházakban találnak menekvö helyet. Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

*) Konek Sándor m. t. akademiai beszédéből.

Az államügyészség Németországban.

(Keller. Bécs 1866.)

Már jó ideje, foglalkoznak a szaktudósok azon viszszásságokkal, melyek az államügyészség intézetét, a mint az Németország legtöbb államaiban szervezve van, terhelik. Habár a kritika egészben és nagyjában sohasem megy annyira, hogy magát az intézetet támadná meg, mégis gyakran ujjá alakitásának szószólója. A reformtörekvések föképp a magánkereset teljes kizárása ellen irányulnak, nem ritkán pedig az államügyészségnek kormányhatóság alakjában való szervezete ellen is irányoztatnak, mert ekkép az igazságügy miniszter lévén az államügyészség föje, ily szervezet mellett hatáskörét korlátolni, más részt pedig föleg politikai kérdésekben veszélyes irányban serkenteni lehet.

A „Juristentag“ név alatt összegyült német jogtudósok az államügyészség állásának s ugynevezett kereseti egyedáruságának kérdésével is foglalkoztak, s e tekintetben mélyen ható határozatokat hoztak. Az elöttünk fekvö irat, melynek szerzője osztrák állam fötörvényszéki tanácsos és jogtanár, azon feladatot tüzte ki magának, hogy az államügyészség eredete, szervezete

valamint birálatára vonatkozó anyag összegyüjtése és tárgyalása által, egyrészt az egész intézet összefüggő ismeretét, másrészt a reformja határai s iránya felöli itéletet közvetitse. E részben gyakran támaszkodik a Juristentag határozataira, a nélkül azonban, hogy szempontjait kivétel s minden megszoritás nélkül követné. A német államügyészség monographiájával van dolgunk, mely mérsékelt terjedelmü s a nélkül, hogy tudományos lommal volna terhelve, vagy, hogy jogászi pedánságot árulna el, igen alkalmas arra, hogy nemcsak kiválólag szakembereknek, hanem mindazoknak, kik a tárgyalt intézetet általános politikai érdekből, nemcsak körvonalaiban, hanem bizonyos részletességig ismerni akarják, utmutatóul szolgáljon. S épen ezen publicisztikai oldal az, melyből az uj jelenséget vizsgálni s hozzá néhány önálló megjegyzést akarunk kapcsolni.

Az eredeti csirának, melyből az intézet fejlödött, rövid történeti vázlata után, szerző az államügyészség németországbani alakulását tárgyalja, s azután a mostani állapotról szólva általános birálatra s reformjavaslatokra megy át. Alapnézete abban áll, hogy magasztos eszme a vétség üldözési jogát és kötelességét az államra ruházni, s öt, mint az általános jogosság képviselöjét a kereset megindításában is szerepeltetni. A történeti vezérfonal a szerzöt a jogbiztositék legrégibb állapotjára, az eredeti német kereseti eljárásra vezeti vissza; azután az egyházi jogban gyökerező későbbi inquisitionális eljárásra, melyben biró, vádló s védő egy személylyé lesznek. Némely országban, például Poroszországban az e század elején még fenállott fiskusok intézete némi, bár igen távol fekvő rokonságban volt az államügyészséggel, s igy némi történeti folytonosságot lehet megállapitani, az ujabb franczia mintakép után alkotott államügyészség és a fiskusok ama régibb szervezete közt. E szerint egy germán intézmény Franciaországban fejlödött volna ki, s innen ujra Németországba hozatott volna. Azonfelül nem hiányzanak vonatkozások, hogy az államügyészség kifejlödése a központi hatalom fejlésével viszonylagos viszonyban áll. Azonban a bünjogi eljárás egyszerü fejlödési menete természetes indokaival nem lép eléggé előtérbe. Vérbosszu, személyes üldözés, vagy megtorlás a családtagok vagy társak által, minden bünjogi eljárás legkezdetlegesebb alakja. Az egyéni vagy családbosszu a felsőség beavatkozásának egy neme által korlátoltatik, mérsékeltetik s részben az ugynevezett kompositio-rendszer t. i. a vérbosszu jogának megvétele által pótoltatik. A sérült vagy természetes képviselöje, mindinkább inditatva érzi magát az elkövetett jogtalanság természetes megbosszulásától és engesztelésétől elállani, s ökonomiai magánbirságban (marha vagy más vagyon elnyerésében) megnyugodni. Evvel el van érve a kezdet a nyilványos érdek szemmel tartására; a nyers magánsegély azon mértékben lép háttérbe, a melyben a politikai kötelék, vagy más szóval az állam és szervezete erösödik. Tulajdonképeni joghatározat fejlödik ki az egyéni vagyis önkényes itélet felett, mely csak a jogtudalom legnyersebb alakján, a bosszu szükségén alapulhatott.

E mellett a jogótalom kezdeményezése a bíróra való hivatkozás, vagy per folytatás által a magánszemélyek, mint ilyeneknél marad, s ez a még most is Angolországban legalább általános szabályként érvényes magánkereseti rendszer. Az állam e szerént olyan hatalom, mely csak annyiban jutott a beavatkozáshoz, a mennyiben az egyesek az egyesek ellen jogvédelemért hozzá folyamodnak, miután a nyilvános rend a magánhatalom tulhágó erőszakoskodása által aggasztólag megzavartatik.

Igy alakult kisebb vagy nagyobb körökben, minden politikai központi hatalom és evvel együtt a jog nyilvános biztositéka és a törvénykezési eljárás. A magánkereseti pör tehát csak az első történeti eredmény. Az állam és jog további fejlésének oda kell vezetnie, hogy a magán kezdemény más részét is nyilványosan rendezett hatóság lássa el. Evvel aztán nemcsak a törvény alkalmazása, hanem a törvény általi üldözés is szervezve van. E történelmi folyamatnál épenséggel nem szabályellenes az, hogy a törvénykezés német alakulatában, a hatáskörök felosztása nem történt azonnal, hanem a bíróban minden szerep egyoldalulag egyesitve lön. A bíróság az állam legfőbb hatalmának szerve volt, s mintegy reá háramlott az inquisitionalis eljárásnál mindazon foglalatosság, melyet, az ügyek nagyobb széttagolásánál s különválasztásánál, külön államügyészségben kellett megtestesiteni. Az állam tehát nemcsak minap óta a nyilvános vagyis közvádló, hanem az volt már az inquisitionális pörben a biró személye által. A vétségüldözése az állam részéről tehát magában véve többé kérdés sem lehet; s az államnak ebbeli hivatását csak azok vonhatják kétségbe, kik Angolországra tekintve, a fejlödés ottani hiányát s elöbbi korszak maradványát, melyet már ott sem akarnak tovább türni, saját állapotaink reformjának utánzásra méltó példányaiul tekintik.

Jelen irat szerzője nem Anglomane, s általában államszükségletek méltánylásában rendkivüli tapintatot mutat. A ténylegesnek előadása, bár bizonyos melegség hatja át, a kivánatos mérvben tisztán s észszerüen van tartva. Nem tulajdonképeni párt termény, nem is egyoldalu reformtörekvések iránti heves lelkesedés eredménye, hanem nagyjában és egészben csak a nyilván való szükségletekhez képest néhány reformjavaslatot akar indokolni. De még azon jogász vagy államférfinak is, ki e javaslatok lényeges alkatrészeivel, p. az államügyészség kormányhatósági jellemének mellözése, vagy más szóval az államügyészek hivatalból elmozdithatlanságának behozatalával, nem is ért egészen egyet, a kérdéses kor jelenlegi jogállapotának ismertetését igen használhatónak kell elismernie. Épen igy jelen munka harmadik részéről mely az intézet észszerü birálatával foglalkozik, s az államügyészség lehetöleges hatáskörének dogmatikai kifejtését tartalmazza, föltétlenül el kell ismerni, hogy még a szerző nézetével ellenkező érveket is nagymértékü pártatlansággal hozza elö, s igy a kritikai olvasót képesiti, hogy más irányu véleményt képezhessen, mint melyet a könyv képvisel. Csak egy s egyszersmind igen jelentékeny pontban nincsen a tárgyalás eléggé kimeritve. Valamennyi kérdés, mely az államügyészség reformjánál szóban forog, kiválólag politikai természetü, s igy megfejtésöket csak kapcsolatban a politikai kérdések eldöntésével találhatják. Mindenütt, hol a nézetek kollizióját nem lehet kiegyenliteni, rendesen politikai okok azok, melyek az államügyészi intézmények bizonyos szervezete ellen harczolnak. Mi a közönséges vétségek s áthágások üldözését illeti, melyeknek politikai sérelmekkel semmi közök sincsen, általában egyetértenek a kereset-jog kizárólagosságával s a magánkereset mellözésével. Legkevésbé sem aggódnak a felöl, hogy az igazságügyminiszter az államügyésznek adott utasitás által a tolvajt az üldözés ellen oltalmazni akarná. Csak azon lehetőség ellen akarják magokat biztositani, hogy a politikai vétségeket, névszerint a politikai jellemü sajtóvétségeket vagy az egyesülési szabályok ellenieket, kiválólag kormányzati irányban, azaz a kormányra leghathatósabban befolyó párt szempontjából ne fogják fel. Felteszik, hogy a kormány szükségképen egyenetlen mértékkel fog mérni, s az államügyészi jog oltalom mechanizmusát majdnem kizárólag az ellenzék tulhágásaira arányozza, mig az ellenkező irányban leg-

alább nem serkenti üldözésre, ha ugyan egyes esetekben tétlenségre nem kényszeriti. Hasonlóképpen — igy vélekednek — az államhivatalnokok vétségének üldözése iránt, kivált ha a kérdéses kihágások az ellenzék elleni tulságos buzgalomból származnak; mert legyőzhetlen akadályokra találhat mindaddig, mig az üldözés vagy nem üldözés fölötti kérdés az igazságügyi miniszter személye által nem döntetik el, s igy ily kérdések eldöntése a miniszter személyétől mint az államügyészség legmagasb főnökétől tétetik függővé. Ezen akadályok jelenleg ugyan elő sem kerülnek a kérdés első sorában, miután a hivatalnokok vétségének üldözésére még sokképen szükség van saját hatóságának engedélyére. De ettől is elnézve világosan kitünnének az államügyészség hivatásának nehézségei. Hol az államügyészség működni nem akar (s akarata nem független, hanem a kormány akaratának kifejezése), épenséggel lehetetlen bizonyos vétségeket megtorolni, s az ember ennélfogva sok fontos kérdésben a kormánynak — a dolog természeténél fogva alig képzelhető — pártatlanságára van utalva. Ily módon bizonyos körülmények közt, s különösen a kormányhatalom hattározottan egyoldalu használatánál bizonyos jogsérelmek orvosolhatása valóban kérdésessé lesz, és csak a magánkereset lehetősége, azaz a magán személyek képessége, bünügyi kivánatokat közvetlen a birák elé hozhatni s elintézésöket sürgethetni — véd meg a felhozott esetlegességektől.

A nehézség, az emlitett politikai nézpontoknak megfelelni oly nagy, hogy az igazságszolgáltatás szervezetében azon puszta változtatással tökéletesen segiteni nem lehet, hanem a politikai tényezők átalakulása vagy is a pártoknak a kormányhoz, s a kormánynak a pártokhoz való viszonyának változtatása képezi a megoldás elengedhetlen előzményét. Nincsen formalis eszköz, mely által a bünügyi perek vezetését elvileg az államra lehetne bizni, s e mellett egyszersmind materialis akaratát közönyössé lehetne tenni. Azon körülmény, hogy a birákat sokkal nehezebb elmozditani mint a kormányzati hivatalnokokat, nem elégiti ki semmiképen az érdeklett feleket a politikai és sajtóvétségekben. Mit érne tehát, ha a bíróknak hivatalbóli elmozdithatlanságát az államügyészekre is keterjesztenék? A mit kivánnak, azt még nem érnék el, csak egy visszássággal többet hoznának létre, midőn oly intézményeket, melyek természetök szerént inkább kormányzatiak mint bíróiak, oly elv szerént rendeznék, mely csak a tulajdonképeni törvénylátásra érvényes. Azon tény, hogy a politikai részrehajlatlanság kivivására irányzott reformtörekvések az érintett eszközökhöz fordulnak, az alkotmányi állapot aránylagos éretlenségéből és határozatlanságából magyarázható. Gyönge kormányok párt szerepet játsznak, s nem épen kivánatos mérvben támaszkodnak a pártra. Ily módon magok is párttá lesznek, s ily körülmények közt a kérdés csak a körül foroghat, valjon az államügyészek inkább az ellenzéki párt befolyása alatt álljanak-e? vagy a kormány és az azt netalán támogató párt befolyása alatt? Ily kedvezőtlen körülmények közt az államügyészséget pártatlanná tenni egyáltalában nem lehet. Tehát csak a kormány pártjellemének mellőzése segithet gyökeresen, s ezen pártjellem csak oly mértékben irtható ki, a mennyiben erőt nyer, hogy magát a nép összeségének organumává tegye, mely nem lehet határozott párt, mert nem képvisel külön érdekeket. Akkor egyszersmind a nehézség, melyet alakilag mellőzni épen nem lehet, tényleg meg van szüntetve. A tényleges elentét azon irány közt, a melyben az államügyészség működik s a társaság nyilványuló akarata közt nem könnyen lehetséges. Az erősebb kormány részrehajlatlanul járhat el, mert nincs élethalál harczban a pártokkal. De az ujabb kormányok nagy száma (s itt főleg a franczia kormányokra kell emlékezni) kisebb-nagyobb harczban, s olykor egyenetlen harczban volt a pártokkal, melyek gyakran azon ponton álltak, hogy a kormány bukását előidézzék. Ily gyönge védelmi állás mellett s majdnem párttá alacsonyitva, a kormányhatalomnak szükségkép részrehajlónak kellett lenni, nem bánhatott közönbösen hatalmas ellenségeivel, s igy a dolog természete idézte elő azon aránytalanságot az államügyészség magasb hivatása és illetékességének időszerü korlátozása közt. A főhiba tehát nem azon alapelvekben rejlik, melyek szerint az államügyészség egyátalában szervezve van, söt nem is ezen intézetben, hanem azon nagyobb mechanizmusban keresendő, melynek ezen intézet csak közeke. Az államügyészség megfelel az állam modern feladata eszméjének, a kormányok állása és hatalma azonban nem mindig felel meg ez eszmének, vagy legalább nem mindig a kellő mértékben. Itt van az ellenmondás, melyet csak maga az alkotmány fejlődése, nem pedig az államügyészség alaki rendszerének jogászi változtatása egyenlithet ki. Ezen magasabb politikai szempont az, melyet reformjavaslatoknál nem vesznek tekintetbe, s melyet jelen irat szerzője sem érvényesitett. Ebből a lehetséges változtatások bizonyos foku tulbecsülése tünik ki. A magánkereset megengedése egyedül nem vezetne a kivánt eredményhez. Igen bonyolodott határozatokra lenne az ember kényszeritve, hogy egyrészt a magánkeresettel puszta látszólagos üldözés által visszaélést, másrészt az állam részéről hasonló taktikát kizárjon. Söt majdnem lehetetlen volna a magánkereset és állami üldözésből arányosan vegyitett rendszerben a kereseti illetőséget épen politikai természetü szövevényes esetekre nézve kellően rendezni. Az államügyészségnek birói hatalom módjára leendő szervezése az üldözési gépezetet nagyon lankasztaná, lassitaná, a helyi érdekek és a társadalmi pártáramlás hatásának nagy mértékben kitenné, s ezért épen a nép érdekeit hathatósan képviselő kormány legkevésbé türhetné.

Világos, hogy a magánkereset jelentéktelen subsidiär jogának, valamint az államügyészeknek a birák és kormányzati hivatalnokok közti középállás szerzésének lehetőségét elvitatni nem lehet. Nagyjában és egészben azonban mindig azon elvnek kell irányadónak lennie, hogy az államügyészi funkciók nagy mértékben magukon viselik a kormányzati teendők jellegét. Nem igen lehet tehát sajnálni, hogy az államügyészség behozatalánál a franczia s nem az angol peres eljárás vétetett példányképül, s hogy a rajnai jogászok közbenjárása által a büntetőügyi eljárás reformjai lehetségessé tétettek, noha azok több oldalról az angol intézményekben való járatlanság eredményeképen jellemeztettek, és akkép nyilatkoztak, miszerint ha az angol perről több ismeretök lett volna, az egész büntető eljárást inkább a britt mintakép után szervezték volna. Ennek ellenében meg kell emlékezni arról, mit már felebb emlegettünk, hogy Angolországban is a magánkereset hiányát államügyészség szervezése által törekszenek mellőzni. Ezen kivül mint a jelen mü függelékéből kiviláglik, az angol intézmények amerikai fejlődése az államilag rendezett vétségüldözés eszméjének haladását tanusitja. Érdekes e tekintetben még azon körülmény is, hogy szemben az angollal a skót törvénykezést is az államügyészi rendszer létezése jellemzi.

A közérdek megkivánja az államügyészi teendőknek a bünügyi per körén kivül való kiterjesztését, s a tényleges törvényhozás által is gondoskodva van a felől, hogy házassági, söt néha csődügyekben az államügyészség a legközelebbi pártérdeknél magasabb tekin-

teteket képviselje. E tekintetben az államügyészség bizonyára tovább fog fejlődni, s ezen eljárás csak azoknál találhat ellenállásra, kik az államnak mindig ajtót mutatnak, s kik az individualismusnak hódolnak. A csődök, eltekintve a nyilvános csalástól, olyan ügyek, melyeknek hordereje tulmegy a legközelebbi részeseken, melyeken tehát az állami organumok felügyelete legelőbb volna nagyobb mértékben alkalmazható. A most fennálló államügyészséget nem kell tehát lényegében befejezettnek tartani, de a jövő reformjai hatáskörének inkább kiszélesitésében, mint korlátozásában állhatnak. A kérdéses irat előnyére szolgál, hogy ily módu perspectiveknek nem lép a szokott egyoldalusággal ellenébe, hanem inkább bizonyos hajlamot mutat a tisztán negativ reformtörekvések tekintélyeinek nyomása alól kiszabadulni.

Dr. Dühring után W. I.

Esküdtszéki tárgyalás.

Mult hó 30-án tárgyalá az esküdszék a „Ludas Matyi“ szerkesztője, *Mészáros Károly* ellen egy lapja 38. számában m. évi decz. 27-kén e czim alstt: „Hogy jött létre a vegyes házasság“ közlött adoma miatt a kir. ügyek igazgatója által inditott sajtóügyi keresetet. A vádirat előadá, hogy emlitett adoma, mennyiben a kath. klerus, a kath. vallás intézményeit s szertartásait csuffá teszi, a vallás s közerkölcsiség elleni vétséget, de sőt egy az Uristen szájába adott mondatnál fogva egyenes istenkáromlást foglal magában. Az adoma röviden ez: Egy kath. püspök, mint a klerus küldöttje, a vegyes házassági kérdésben Rómába utazik; a vatikán pazar fényü termei előtt letérdel s igy térden csuszik oda, hol a pápa tartózkodik, s épen Krisztussal tartliz, s megzavartatván, ráförmed a lábnyalásra lehasaló püspökre, Krisztus pedig a mellékszobába az Atyaistenhez utasittatik. Ezt pedig egy puszpángfa-asztal mellett Szüz Máriával piquetirozva találja; mindamellett nyájasan fogadja; de előadván kérését, viszonozza: „hogy eshetik, hogy ily haszontalanságokon is scrupulosuskodnak, hisz vegyenek példát én rólam; lássák, én evvel a derék zsidó asszonynyal hány száz esztendő óta élek együtt, még sem történt köztünk semmi baj; ne irigyelje mások boldogságát, hanem eszközölje inkább azt, menjen haza s adja tudtul határozatomat magyar hiveimnek.“ A vádirat ezen adomában az 1848. 18. t. cz. 5. §-ába ütköző vétséget lát, s minthogy a szerkesztő a czikk irójáát megnevezni vonakodik, kéri a szerkesztőnek vád alá helyeztetését.

Ezután felolvastatván maga a vád alapját tevő czikk, vádlott mindenekelőtt a vizsgálat alatt beadott nyilatkozatának felolvastatását kéri, minek azonban a közvádló Ráth Károly ur ellenmond, mire vádlott kijelenti, hogy az ellene emelt vádat egészben s részleteiben tagadásba veszi.

Erre közvádló *Ráth Károly* megtartja vádbeszédét, melyben mindenekelőtt hangsulyozza, hogy a vallás közmoral az emberi erkölcsök alapja; ki amazt megtámadja, a vallásos erkölcsiség ellen vét. Ezért védi törvény a vallást, védi nevezetesen az 1848-iki sajtótörv. 5. §-ában, melybe a Ludas Matyinak, e néprontó lapnak czikke ütközik. Szerinte a vegyes házassági kérdés és vallásos érzelem megsértése nélkül a comicum terére nem is vihető.

Ludas Matyi azáltal hogy maga az Istenatya is concubinatusban él, teszi nevetségessé a vegyes házasságok körüli scrupulusokat. Ezenfölül a vaticant ugy tünteti föl mint Schlaraffenlandot, hol a pápa s az isteni lények léha időtöltésből csupán testi élveknek élnek. Kérdi, vajjon ez nem a vallás kigunyolása-e? nem istenkáromlás-e az isteni lények kiparodizálása? De a közerkölcsiséggel is csufot űz trágár kifejezései által, melyekkel a czikk saturálva van. Ezeknél fogva vádolja Mészáros Károlyt a vallás s közerkölcsiség elleni vétséggel.

Vádlott azt tartja, mindenki maga magyarázhatja a maga szavait. Megjegyzi, hogy az ő kiindulási pontja az ő reformatus léte, s hogy czikkében ez a szó „katholikus“ elő sem fordul, ennélfogva nem sérthette a katholikus klerust. A főlényben mindnyájan hiszünk; de a czikk nem értette az örök istent, ki nem szorult az államügyészek védelmére. Ő elveinél fogva Krisztust nem tarthatja isten fiának, de magasztos tanát mindenek fölött helyesli. Csak a butaság korában volt szükséges Krisztust isteni tekintélylyel felruházni. A zsidók sem tarták Mózest Isten fiának; általában egy vallás sem teremt magának nemzés utján Istent; ennélfogva ő Krisztust allegorikus képben nem sérthette. Szintugy szűz Máriát sem sértheté.

Ő emberi szinbe öltöztetés által azért sem sérthette meg az isteni lényeket, mert hisz a keresztény iskolákban is tanitják a pogány mythologiát; a római kath. vallás is az Atyát öreg urnak, Krisztust fiatal leventének, az Anyát piruló szűznek festi, s igy maga adja a fogalmat az istenség megtestesitésére, s ennélfogva ő a szájokba adott szavakkal sem sérthette meg a vallást.

Az Atyának szájába adott mondatnál ő nem a minden keresztyénség urát, hanem Józsefet, az ácsmestert értette. Az adoma csak költészet és humor, melynek feladata nevetséges oldalakat megvilágitani. Azok vétettek, kik a testies felfogásra elsők adnak példát. Nem őt, de a „Borszemjankót“ kellett volna perbe fogni, ki a kath. szertartásokból gunyt űz. — Mi a pápát illeti, ő neki magán-személy, s nem szent, nem csalhatatlan. Toldy István „Egyházreformájában“ lehetett volna erre nézve vádalapot találni. De különben is a pápa nem hatalmazta fel az államügyészt az ő védelmére. A mi a püspököt illeti, nem vonható az egész clerusra. A vegyes házassági kérdésben még a 40-es években csakugyan ment egy püspök Rómába; alázatosságának feltüntetésével sem sérthette meg őt. Ezután a czikk részleteire térvén át, visszautasitja minden egyes pontra nézve a vádat. Szerinte a kath. tannak is haladni kell a korszellemmel, mert a betü öl. Az adoma frivol voltáért meg lehetett volna őt irodalmilag róni, de nem perbe fogni. Végre a sajtószabadság nevében intéz néhány szót az esküdtszékhez s kéri magát fölmentetni.

Közvádló *ellenbeszédében* kiemeli, hogy Mészáros Károly mint reformatus nemcsak a dogmákat, hanem a vallás intézményeit, szertartásait sérti, s ezek összeségében rejlik a vallás; czikke minden vallást sért, mert a mindenek urát emliti. Aztán megjegyzi, hogy tudományos munkák s az értetlen nép kezén forgó zuglapok bünössége közt nagy a különbség.

Vádlott kétségbevonja az államügyésznek jogát az ellenbeszédre, mely szerint semmi ujat sem mond.

Ezután az esküdtszéki biró összevonja a tényállást s e 3 kérdést teszi föl: 1) foglaltatnak-e vallásközerkölcsiségből csufot üző kitételek a vádlott czikkben? 2) igaz-e, hogy vádlott mint felelős szerkesztő azt közölte? 3) vétkessé tette-e magát e közlés által?

Az első kérdésre az esküdtek 9 szóval 3 ellen „igen“-nel, a másodikra egyhangulag „igen“-nel, a harmadikra 7 szóval 5 ellen „igen“-nel feleltek.

Ennélfogva az esküdtszéki biróság Mészáros Károlyt az 1848. t. cz. 5. §. értelmében 9 havi fogságra s 200 frt birságra itélte, megengedtetvén neki, hogy 24 óra alatt kezest állithasson.

TÁRCZA.

A vármegyék szereplése nemzetünk életében.

(Folytatás.)

HORVÁTH MIHÁLYTÓL.

Igy fejlett igy működött a democrat megye másfél századon keresztül Zsigmondig, kinek kormánya után semmi nyomára nem találunk többé e népies alakulásnak. De habár rögtön látszik az eltűnni, ily nagy fontosságu változás rögtön nem állhat be az életben. Az átalakulás processusa kétségkivül hosszu volt most is, de mivel halkan, a felmerült uj szükségek, uj érdekek nyomása alatt, lépésről lépésre történt, az átalakulás menetét nem fejezik ki emlékeink, s csak akkor tünik fel ezekben, midőn már teljesen be van fejezve az uj fejlemény. S ez az aristocratiai megye.

És valjon honnan jő, miért történik e változás ily alakban, mely a mai világ fogalmai s iránya szerint visszaesésnek tekinthető?

Már az is megfejthető ezt némileg, hogy a nemesség társadalmi állása, gazdagsága hatalma által a democrat megyében is tulsulyu volt, s szükségkép mint nagyobb befolyásra jutott. De ennek még más okait is kezünkbe adja a történelem.

Midőn a népies szervezetü megye fejlésnek indult vala, a XIII-dik század közepén egy uj nép merült fel nyugati Ázsiában, mely egy század alatt világhatalommá nőtte ki magát, s vallási fanatizmusától nyert erélyeiben isszonyu veszélyt hozott

a keresztény civilisatióra, s első rendben ennek délkeleti őrére, a magyar nemzetre. A XIV-dik század közepén magokat Európában megfészkelvén, az ozmánok a harczias I. Murád alatt a magyar korona melléktartományaiban, Bulgáriába, Havasalföldre és Szerviába is megkezdték betöréseiket. A vad erélyü ellenség szomszédunkká lett, s annál nagyobb veszély fenyegette az országot, mivel a várszerkezeten alapult erős honvédelmi rendszer már teljes felbomlásban haldoklék.

Károly és Lajos királyok e veszélyt egész nagyságában felfogva, uj hadi szervezeten dolgozának. Erőfeszitésök eredménye a banderialis rendszer lőn, mely aztán Zsigmond alatt törvény által is szabályoztatott. Ennek kedvéért királyaink némely hűbéri elveket, az ősiséget, fiskálitást, a földesuri kilenczedet is beolták a szabad földü ősi alkotmányba. Az uj honvédelmi rendszer egyik főtényezője a nagy birtok vala. Ki ötven fegyverest ki birt állitani, azokat saját czimerével diszitett zászlója alatt vezette a táborba; maga szedte be a hadi adót, sok tekintetben felmentetett a megye hatósága alól, mig a többi nemesek fejenként a megye zászlója alá gyülekeztek, mig a nem nemesek csak bizonyos kulcs szerint állitottak ki telek-katonaságot.

E tulnyomólag nemesi hadrendszer a megyében is tulsulyuvá tette a nemesi elemet, melynek nyomása alatt lassanként, de mulhatatlanul ki kellett abból szorulnia a népies elemnek. A korona hatalmának a nemesség lőn alapjává: nem csoda, ha az kegyeltebbé vált a többi osztályoknál. A kilenczedadó alá vetett s ennél fogva, az uralkodó eszmék szerint, szolgaivá lett nem nemest a megyében többé nem türte maga mellett a büszke nemesség. Az elébb szabad birtoku földmives nép hübéri jobbágygyá silányult, s birtokjogával a megyében is elveszté részvételét az önkormányzatban. Sokat tőn erre kétségkivül az is, hogy a havonként, sőt sürűbben is tartott megyei gyülések látogatása fölötte terhessé vált a munkás népnek, s mivel a nem igazolható elmaradás három gira birságot vont maga után, maga is örömest fogadta, sőt sürgette felmentetését e tehertől. És igy Zsigmond halálával, midőn a banderiális hadrendszer teljes kifejlettségre jutott, a megye, mint közigazgatási intézet kizárólag nemesi bélyeget visel. Az alispánt még ugyan a főispán nevezi, de a szolgabirák, esküdtek s más tisztviselők egyedül a nemesség által választatnak; ez lőn a gyüléseknek is egyetlen alkotó eleme. Midőn azonban a nép, polgári jogaitól megfosztva, a megyékből kiszorittatott, ugyanakkor a régi várjobbágyok maradványai, az egyháziak fegyveresei, a király és királyné udvarnokai a nemesség keblébe felvétetvén, a nagybirtokuval egyenjogu kisnemességnek adták eredetét.

Az uj honvédelmi rendszer körülbelől egy századig elég életrevalónak s czéljára hatékonynak tanusitá magát. A félelmes külellenséget távol tartá a hon határaitól. De e rendszer, mely főleg a nagy birtok alapján emelkedett és a nép zömét polgári jogaiból kizárta, nem volt egészséges fejlemény. A megye alól kiváltságolt nagy birtok éktelen oligarchiává fajult, s midőn nemcsak a megyét hatékonyságától megfosztotta, s az országpolgári népjog nagy tőkéjét majdnem kizárólag bitorolta, hanem a királyi hatalmat is árnyékká silányitotta, féktelen kicsapongásaival utóvégre Mohácsnál magát is, az országot is a végveszély örvényébe sülyesztette.

Ha ezen oligarchia hosszu bünlajstromán végig tekintünk, s mindazon csapást és szenvedést, s mindazon sülyedést és hátramaradást mérlegeljük, melyek a főnemesség e gyászos uralmából eredtek, korunk értelmi fejlettségének fokán s politikájának elveivel, lehetetlen el nem busulnunk ama hanyatláson, hogy a megyék demokrat fejleménye, az uj honvédelmi rendszernek feláldoztatva, elenyészett. Mert alig szenved kétséget, hogy, ha a demokrat megye fennmarad, s egy vele homogen elvü népies honvédelmi rendszer alkottatik, — mivé pedig oly könnyen kiszélesithető volna a régi várszerkezet, — a haza nagysága és dicsősége nem lelendi vala temetőjét Mohácsnál; a többi Európáéval egyenfoku civilisátión addig felhalmozott tömérdek elemei nem vesztek volna el; a török talán soha sem lépte volna át határainkat, legalább nem hódoltatta volna meg az ország jobb részét. Mind ennek a merő aristokratiai honvédelem volt oka; az ebből kifejlett, az ennek kedveért hatalommá nevelt oligarchia bünei miatt jutott a haza török iga alá, mely aztán pár századdal visszavetette haladásában nemzetünket.

A megye aristocraticus rendszerének kifejlése tehát a népelem kizárásával valóságos hanyatlás volt nemzeti életben. E hibát a mohácsi veszedelem után nem lett volna lehetetlen orvosolni. A kiállott csapás életgyökerében rázta meg a nemzetet. A nemesség virága elhullott, az oligarchia sirját lelte. A nemzet e két, az államban akkoron egyedül jogositott elemének oly nagy meggyöngültével a banderiális honvédelmi rendszer is bomlásnak indult; ujról kell vala tehát gondoskodni, mely a haza minden fiának karját ne csak igénybe vegye, de lelkesiteni is képes legyen. Mohácsnál még csak egy ütközet veszett el, a haza függetlensége nem csorbult meg. Ezt megvédeni, az ellenséges hódoltatásnak gátot vetni, csak egy széles alapu, népies szervezetü megye s azon épült honvédelem lett volna képes.

De erre egy vagy több nagylelkü, a haza szent szerelmétől áthatott, önzetlen s áldozatkész hazafira volt volna szükség, ki a királyát vesztett országban az átalakulást megindítsa. Fájdalom, vezérekül az oligarchiának néhány megmenekült tagja vetette fel magát, kikben a veszély nagyságához mért belátás is, önzetlenség is hiányzott. Itt Szapolyayt s Perényit a korona birtokának vágya vakitja el; amott mások, mivel saját tehetségeikben s hazafiui erényeikben nem biztak, a nemzet erejében sem bizva többé idegen uralmat hoztak az országba. A két párt villongása s az ennek nyomán beállott anarchia a hazára még nagyobb veszélyt hozott, mint a mohácsi ütközet; mert a figyelmet elvonta arról mi a legégetőbb szükség volt, egy erős, népies szervezetü honvédelem és megye-igazgatás alkotásától. Pedig a nem rég lefolyt pórlázadás egy részről, s a hagyományos tekintély iránti vak hódolatot megtámadó vallási reformatió, másrészről a gondviselés ujja gyanánt mutatott egy gyökeres átalakulás szükségére s irányára.

De ezt nem érték meg ekkor a haza élén álló férfiak, miként megértette volt IV. Béla hasonló körülmények közt a tatárjárás után. A honvédelmi rendszer gyökeresen át nem alakittatott, és e tekintetben minden uj fejlemény csak a régi foltozásában állott. És e mellett az aristokratikus megye azontul is fenntartatott; de mindazonáltal még sem egy lényeges javitás nélkül. A pártkirályok viszályainak szüntével, az anarchia zavaréból lassanként emelkedik ki egy uj fejlemény: az aristokratikus ugyan, de autonom megye. A banderiál honvédelem szülte kiváltságok a megye hatósága alól megszünnek; az alispán nem a főispán kinevezésétől függ többé, hanem 1548 óta állandólag a többi tisztviselőkkel együtt a megyei közönség által választott, széles hatáskörü főtisztviselő, a megyei gyüléseknek a tisztujitó székeket kivéve, rendes elnöke, nem csupán helyettese a főispánnak többé, hanem önálló hivatalnok, kit a törvények a fegyverrekelés, a hadi szemlék s élelmezés intézőjévé, a jobbágyak szabad költözésének őrévé, szóval a megyei igazgatás vezetőjévé emelnek. Mig a főispán a tisztikar feje s a királyi hatalom képviselője a megyében; az alispán mindinkább a megyei lakosság jogőrévé, igazságszolgáltatójává s az összes megyei közigazgatás intéző lelkévé nőtte ki magát.

Azonban még az önálló alispáni hivatalnál is lényegesb fejleménye az autonom megyének azon alakulása, hogy a kormányrendeletek nem a tisztviselőkhöz, hanem a megyei közönséghez intéztetnek, s ez adja ki az utasitást tisztikarának a rendelet végrehajtására. De zárkövét, közjogi fontossága tekintetében, az teszi az autonom megyének, hogy az országgyülésre ő küldi s utasitja vissza is hivható követeit, mi által közvetlen részesévé lőn a törvényhozásnak.

A törökkel ezentul még másfél századig folytatott élethalálharcz, melyben annyiszor nemcsak országos hadjáratokra kellet kiállitani s ellátni a fegyveres erőt, hanem a vármegyét külön is szakadatlanul védeni a portyázó és hódoltató török ellen hamar kifejté, az autonom vármegyét. Ez lőn az ország minden ügyeiben az inditó, eszközlő, összetartó erő. Nála nélköl e szomoru korszakban még nagyobb veszély érte volna az alkotmányt, hazát s nemzetiséget. A tisztikarnak, hogy működésében ne gátoltassék, sokszor s huzamosb időre is ki kellett költöznie a hódoltatásnak kitett vagy már meghódoltatott megye határaiból. De a távolból is gondviselésszerüleg igazgatta a megyét, biráskodott a lakosság pörös ügyeiben, beszedte annak adóját, némely működésekre a hódoltságban a maga helyetteséül az ugynevezett paraszt vármegyét alkotván meg a községek előljáróiból. Hogy a török százados megszállása nem birt gyökeret verni s olvasztani, hogy a községekben a töröknek tett hódolat daczára is folyton divatban és érvényben maradt a magyar törvény, hogy a nemzeti s alkotmányos érzelem a hódoltságból nem veszett ki, s midőn a török kiüzetett, a megye tisztikara régi székhelyére visszatérve, minden fennakadás, minden uj szervezet szüksége nélkül, ott kezdhette folytatását a megye igazgatásának, hol azt a megye határain kivül félbenszakasztotta, mind ez az autonom megye érdeme. A mint e nehéz időkben az alkotmány és nemzetiség megmentésére köz-

igazgatási szempontból egy kormányszerv megtenni képes volt, az autonom megye mind azt megtette: s talán csak a honvédelemben türetett volna nálánál többet egy népies szervezetü megye.

De ha ez utolsóra nézve bizvást adhatunk is elsőséget a nemesi felett egy demokrat szervezetü megyének: az alkotmány és önálló nemzetiség tekintetében ennél aligha nem volt hatékonyabb az aristokratikus autonom megye. A török végre kiüzetett az országból. A tőle való szabadulásra az uj dynasztia segédünkül hozta Németországot: de a szomszédnak segélye, kit a török becsapásoktól századokon keresztül testünkkel fedeztünk, nem volt önzetlen. Segitsége dijául azt kivánta, hogy lemondjunk arról, a miért a török ellen három századig vivtuk az élethalálharczot, függetlenségünkről önálló nemzetiségünkről, alkotmányos szabadságunkról. A barátból titkos ellenség lett, veszélyesebb a töröknél, ki nyilt ellenség vala, s az egyszerü hódolattal megelégedett.

Veszélyes szövetségesünk hamar elárulta szabadságellenes irányát; de a nemzeti visszahatás is nyomban felébredt. Egy századig tartott minduntalan megujult nyilt harcza e belső ellenséggel. Bocskay, Bethlen Gábor, Rákóczy Zsigmond a kuruczok, Tököly s végre Rákóczy Ferencz fenlobogtatták a nemzeti szabadság zászlaját. — A szatmári békekötés megmentette végre a nemzeti alkotmányt, de csak az enyészettől, nem a veszélytől. Bécsben nem szerették azt, s el sem ismerték őszintén annak jogos igényeit; csak a taktikát változtatták a béke helyreálltával; kit nyilt támadások által le nem győzhettek, elaltatás, alattomos fondorlat által akartak megfosztani nemzeti önállásától. Megalkották elébb is az állandó sereget, mire nézve apáink elmulasztták fenntartani a nemzeti jogokat. A pragmatica sanctióval megalkották a közös ügyeket; mert az elválaszthatlan együttes birtoklás, ha nincs is szó szerint kimondva a törvényben, okvetlen közös védelmet, közös diplomatiát feltételez. Megalkották az osztrákéhoz hasonló dicasteriális közigazgatást, s ebben a bureaucratia szellemét. És ez óta e szellem lőn az absolutismus leghatékonyabb fegyvere, olvasztó s egyenlitő eszköze. A nemzet megyei municipiumainak bástyái mögé vonult; és bár az államigények, időszerüség, közös jólét s más hasonló ürügy alatt számtalan volt is az alkotmányosság sérelme; mivel azonban a nyilt s élénkebb támadástól ovakodtak, a nemzet százados harczainak fáradalmai után ama bástyái mögött nyugalomra hajtá fejét. Igy volt ez III. Károly alatt, kinek 30 éves mákonyhatásu békés kormánya a nemzeti szellemnek többet ártott, több jogot megfosztott érvényétől, mint I. Lipót 50 éves kormányának nyilt támadásai. A fejedelem személyének azonsága s a pragmatica sanctió alkotta közös ügyekből eredt kapcsolat folytán az osztrák kormányszékek, bár gondosan takargatott, de eldöntő befolyást nyertek a magyar kormányszéki izgatás szellemére.

A törvénykönyvben irott malasztként beczikkelyezve állott a nemzeti függetlenség joga; de hogy az életből eltünt az, semmi sem bizonyitja csatányosabban, mint többszöri ismétlésének szüksége.

Mily nagygyá nőtt e befolyás, Mária Terézia kormánytörténete hozta teljes napvilágra. Ő benne, mióta trónját a magyar nemzet megmentette, a legőszintébb hála s országanyai indulat fejlett ki a nemzet iránt, és a német kormányférfiak kéz alatti befolyása mégis mily sokszor nemcsak tudtán kivül, de mint például a vámrendszabályozásban, egyenesen kifejezett akarata ellenére is, meghiusitotta a nagy királyné jó szándékait!

Ha azonban e hetvenéves két kormány alatt elmulasztá annak látszatos törvényszerüsége miatt alkotmányőri hivatását teljesiteni az autonom megye: annál inkább felverte azt hosszas álmából az alkotmányosságnak két nyilt megtámadása. — Ezek egyikét, mint tudjuk, a népek boldogitásáért lángoló, de a reformokat, — a haladást erőszakosan, az alkotmányos nemzeti jogok és formák souverain megvetésével eszközölni törekvő II. József, másikat századunkban I Ferencz intézte, ki a reactio politikáját mesterséges rendszerrel alkalmazva, egy minden szellemi s anyagi haladást elölő policiális államot alkotni, s patriarchális absolutismusát megörökiteni törekedett.

Az autonom megye mindkét esetben az alkotmányosság sikeres védbástyájának tanusitá magát. Az adott viszonyok közt csupán fegyverrel, mind hajdan, most nem volt volna képes megmenteni az alkotmányt. Itt más erőre volt szükség a fegyverben tulhatalmas támadó legyőzésére. S e mentő erőnek, ha nem is forrása, de érvényesitője volt az autonom megye. Ezen erő ama szivósság és passiv erély, mely a legszabadelvübb intézmények mellett is szükséges arra, hogy a szabadság a kormány tulterjeszkedései ellen megóvassék. A történelem számtalan példákkal bizonyitja, hogy a szabadság csak ott hajtott kiirthatlanul erős gyökereket, hol ezen erély a polgárokban nem hiányzott. — Ezen erély nem valamely intézetnek, tehát a megyének sem fekszik sajátlag természetében, vagy szervezetében; de egyenesen a nemzeti jellemnek kifolyása. De alig lehet képzelni közjogi intézményt, mely ezen nemzeti sajátságot jobban tudná érvényesiteni, mint a megye, mely a közigazgatásban közvetlen eszközét, organumát képezi a végrehajtó hatalomnak; de mivel lételében, szerkezetében nem függ e hatalomtól, annak törvénytelen rendeleteit meghiusitani módjában lévén, a vis inertiae passiv erélyét egész hatékonyságában kifejtheti, s mindannyi bástyát képezhet a szabadság megóvására a kormány önkénye ellen.

És ezt tette is a megye mind II. József, mind I. Ferencz korában oly sikerrel, hogy a roppant hadseregre támaszkodó absolut hatalom, legyőzetését bevallva, utóvégre is kényszerült visszavonulni a harcztérről. És e fényes eredményt, kivivta a megye, daczára annak, hogy még csak a nemességet f glalá keblében. De talán épen ez tette a sikert oly gyorssá, oly fényessé, az erkölcsi fegyver diadalát oly elhatározóvá. A nép nagy tömege, mely számával, anyagi erejével döntővé tud lenni, mielőtt a fejlettség bizonyos magasabb fokát elérte, mielőtt emberi és polgári jogainak világosabb tudalmára jutott s érzületét e tudalom megnemesitette, sokkal könnyebben válhatik az ügyes, eszélyes kényuralom alapjává s támaszává, mint a kiváltságaira természeténél fogva igen féltékeny, jogai felett gondosan őrködő nemesség. S valóban mind József mind Ferencz alatt oly jól teljesitette alkotmányőri tisztét a nemesség autonom megyéje, hogy azt az adott viszonyok közt bármely népies intézmény sem volt volna képes nem mondom jobban, de csak ugy is teljesiteni. (Vége következik.)

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) *büntetőjogi* és *eljárási* ugy *börtönügyi szakosztálya* f. é. márczius 30-án tartá rendes heti ülését, mely alkalommal az utolsó ülés jegyzőkönyve felolvastatván, hitelesittetett. Tárgyaltattak a „tanácskozási szabályok“ is, melyek szerint az osztály rendes ülési napjául a *hétfő* tüzetett ki, s némi irályi változtatásokkal egész terjedelmében elfogadtatott, melyet is, ha az még a „magánjogi“ szakosztályban is elfogadtatik, mint az egylet összes szakosztályaira kötelezőt lapunkban is közölni fogunk. A 108 ft 50 kra rugó „költségvetési előirányzat“ szintén helybenhagyatott; továbbá elhatároztatott, hogy a kimutatott szükséglet fedezése iránt, miután az egyleti választmány arra magát illetéktelennek tartja, az egyleti rendes ülés elé inditvány terjesztessék. A „munkálkodási tervezet“ és „könyvszükséglet“ iránti javaslatok az april 6-ai ülésben fognak vitatkozás alá bocsáttatni.

Az egylet *birói szervezeti, magánjogi perrendtartási* és *jogtanulmányi* szakosztályának f. hó 2-án tartott ülésén majdnem az összes tagok jelen voltak. A szokott jegyzőkönyvi hitelesités után, Dr. *Siegmond* Vilmos ur az osztály költségvetésének előirányzatát mutatta be, melynek egyes tételei jóváhagyatván, s a külön meghivók postai szétküldése helyett a hirlapok utjáni meghivások eszközlése határoztatván az ekként 116 frt 80 krban megállapitott szükséglet fedezése iránt az egyleti rendes ülés lesz megkeresendő, a nyomtatványok tekintetében a *Pósfay*, *Matolay*, *Simon F.*, *Dr. Krajtsik*, *Horváth K.* és *Králitz K.* urak között lefolyt eszmecsere folytán határoztatott, hogy sem a napirenden álló „ügyvédrendtartás“ (mely még nem mondható miniszterialis javaslatnak, miután az még csak ezután lesz az igazságügyi miniszteriumban megállapodás tárgyává, sem a „perrendtartás“ az osztály költségén ki ne nyomassanak, hanem azoknak különben is várható más oldalróli sokszorozása várassék be. Ezután *Pósvay* elnök ur beterjeszté az „ügyvédrendtartási“ előmunkálatot, melyről gyülésekrei meghivások eszközlése után értesült,

hogy az még hivatalos javaslattá nem vált, beterjeszté e tárgyra vonatkozólag a bécsi ügyvédi kamara és a birodalmi tanács követházának javaslatait, és inditványozza, miszerint egy albizottmány küldessék ki, mely figyelemmel a beterjesztett munkálatokra egy önálló „ügyvédrendtartás“ kidolgozásával lenne megbizandó. Ezen inditvány ellenében *Dr. Bróde* ur azon nézetet hangsulyozván, miszerint nem látja hivatva az egyletet concret törvényjavaslat készitésére, az albizottmányt az „ügyvédrentartás“-ban követendő alapelvek felállitása czéljából kivánja csak kiküldetni, mely inditványt *Matolay* ur oda egészité ki, hogy az albizottmány egy emlékirat szerkesztésére utaltassék, melyben tekintettel a megszerzett előmunkálatokra az egylet által ervényre emeltetni kivánt alapelvek rendszeres alakban terjesztessenek elő. A két inditvány feletti vitában pro és contra *Simon F., Dr. Kratsik, Horváth K., Dr, Apáthy, Bogdány, Arady, Kelemen* és *Dr. Rexa* urak élénk részt vevén, szavazás utján *Dr. Bróde* urnak *Matolay* ur által kiegészitett inditványa fogadtatott el, s a kiküldött bizottmány tagjaiul felkiáltás utján *Pósfay, Dr. Bróde, Tatay, Dr. Apáthy, Matolay, Janitsek. Arady és Dr. Siegmond* urak választattak meg. Végül *Pósfay* elnök ur bemutatta az országgyülési bizottmány által átvizsgált „perrendtartási“ javaslatot, s ez iránti indokolt véleményadás végett egy albizottmányt kér kiküldetni, mely munkálatát mielőbb beterjeszteni köteles lenne. A munkálat siettetése tekintetében pro és contra *Horváth K., Dr. Mandl P., Bogdány* és *Janitsek* urak szólalván fel, egy felkiáltás utján *Pósvay, Szabó Albert, Seregi, Bogdány, Dr. Apáthy, Matolay, Janitsek* és *Dr. Siegmund* urakból alakitott bizottmány küldetett ki, jelentése mielőbb beváratván, mire az ülés feloszlott. *S.*

— *(A debreczeni ügyvédegylet)* márcz. 14-én tartá meg alakitó közgyülését. A megalakulás után: a közgyülés a debreczeni ügyvédikar által ez évi febr. 9-kén a hazai törvénykezés ügyében szerkesztett s már nyilvánosságra juttatott emlékirat egész terjedelmében helyeselvén, magáévá tette s annak pártolása kérelmezését az országos képviselőháznál elhatározta. Az alapszabályok s ügyrendnek kellő számu példányban kinyomatása elrendeltetett. Az igazgató választmány tagjaivá és illetőleg tisztviselőkké választattak titkos szavazattal a következő egyleti tagok: elnök Simonffy Sámuel; alelnök Márton Lajos; titkár Kovács Sándor; pénztárnok Paksy Imre; könyv- és irattárnok és pénztári ellenőrré Béressy Sámuel. Rendes választmányi tagokul: Kola János, Nemes Kálmán, Mészáros József, Orbán Pető, Imre Gábor és Udvarhelyi Károly. Számvizsgáló küldöttségi tagokká: Barcsay István, Tóby István s Balogh Imre egyleti tagok. Az egylet czélja: „Az ügyvédtestületet megillető erkölcsi hitel és tekintély fentartása; tudományos képzettségének előmozditása; jog- és államtani ismeretek fejlesztése és terjesztése; különösen a hazai törvénykezés terén felmerült jogkérdések fejtegetése; egyes felek kérelmére ezeknek fontos jogügyeikben jogi véleményadása; a törvénykezési hiányok feletti jogi vélyeményezés; a czélszerüeknek mutatkozó javaslatoknak illetékes helyeken előterjesztése s ekkép egyleti közreműködés a hazai jogélet egységes fejlesztése s javitására; végre a betegség vagy egyéb szerencsétlenség által sujtott s megszorult egyleti tagoknak ezek özvegyeinek s árváinak segélyezése; szóval az ügyvédtestület társadalmi összes érdekeinek előmozditása.“

(A polgári házasság mellett felhozatni szokott érvek és ezek czáfolata.) *Porubszky József* az egri érseki jogacademiában az egyházi-jog nyilvános rendes tanára, egy értekezést irt a polgári házasságról, melyben vitatja: hogy a házassági frigyet polgári szerződésnek tekinteni nem lehet, mert a házassági frigy a polgári szerződéstől *lényegesen* különbözik; ugyan is: 1) Annak alanyai csak egy férfi és egy nő; ennek egynemű személyek és többen is lehetnek. 2) Annak tárgyai személyek, ennek dolgok. 3) Annak lényeges jogai és kötelességei másra nem ruházhatók, csak vallásilag, nem pedig erővel parancsolhatók. Meghült a házasok közt a szeretet, azt semmiféle karhatalom, csak a vallási indokok éleszthetik, melegithetik fel ujra. 4) Amaz sem a felek megegyezése által, sem a hűtlenség miatt föl nem bontható, ez igen. 5) A házasságnál a hiányzott beleegyezést senki sem pótolhatja ki, mi a polgári szerződéseknél lehetséges. — Csak mint curiosumot idéztük egy érseki jogacademiai jogtanárnak famosus jogfogalmait. De hogy azon korszellemet is megismertessük, mely korszellemben bizonyos hazai egyházi jogacademiákban a jogtudomány műveltetik, — még nehány sort idézünk dr. *Porubszky József* jogtanár korszerü értekezéséből: „A korszellem ha jó, ha vallásos, mert az embereket nemes tettekre buzditja, nagyra becsülendő; de ha rosz, ha kórszellem, javitandó, s mint az elmebeteg gyógyitandó. Egyébiránt bátran mondhatom, hogy a polgári házasságot a korszellem nem kivánja. Azt csak ezek sürgetik: a) A vallásgyülölők, kik nehogy vallási kötelmökre intethessenek, nehogy alvó lelkiismeretökben háborgattassanak, akkor is szeretnék a papot és a templomba menést mellőzni, midőn házasodnak. b) Kik magok vallástalanok levén, másokat is olyanokká tenni s az egyháznak ártani kivánnak. Ezeknek ez a tervök: hozassék be a kényszer-polgári-házasság, többen lesznek, kik megfizetvén a város- vagy falu-házánál diját, nem fogják magokat egyházilag összeadatni, nehogy ismét stolát fizessenek a papnak; e csellel elvonatnak a templomtól, terjedni fog a hitközönyösség; ha a pap meginti őket, lesz harag, lesz kivánt alkalom az izgatásra, hogy a pap azt csak pénzvágyából teszi, hogy nem tiszteli a polgári intézményt stb. c) A botrányokat kürtölni szerető némely jellemtelen hirlapirók, gondolván a polgári házasságok perei a polgári hatóság előtt nyilván fognak tárgyaltatni, lesz közleni való kaland elég. d) Némely könnyelmű vagy kétes jellemü, vagy megunt férjeiktől, illetőleg nejeiktől, válni óhajtó nők, férfiak; és olyanok, kik kéjöket többekkel kielégiteni s mégis a világ előtt becsületeseknek látszani akarnak. e) Uj eszméken mohón kapó s védelmök által dicsőséget vadászó emberkék. f) Némely uracskák, kiknek tetszik a gondolat: gazdag zsidónőt elvenni, s ha pénze elfogyott, elcsapni. g) Héber nemzetségének nehány ambitiosus fiai, kik megkereszteltetés szüksége nélkül szeretnének jelesebb keresztény családokkal rokonságba jönni, összesógorosodni, s leányaiknak nagyságos, méltóságos czimet szerezni. h) Az ügyvédek, kik a könnyen felbontható polgári házasságokból sok pert s hasznot várnak. i) A tisztviselők, kik új működésökért uj taksákra számolnak.“

Előfizetési felhivás.

A „budapesti ügyvédi egylet“ f. évi január hó 26-ikán tartott közgyülésében a **„Jogtudományi Közlöny“** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg.

Ennélfogva felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, minthogy annak sikeresebb szellemi müködése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

negyedévre (april—juni)	**3** ft.
félévre (april—szeptember)	**6** „
három negyedévre (april—deczember)	**9** „

☛ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig *bérmentve* a szerkesztőhöz kérjük intézni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó hivatala
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

TARTALOM: Értesités. — A polgári házasság. Dr. Dárday Sándortól. — Az államügyészség Németországban. Dr. W. I.-től. — Esküdtszéki tárgyalás. — Tárcza. A vármegyék szereplése nemzetünk életében. (Folytatás.) Horváth Mihálytól. — Különfélék. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 15. Pest, 1868. aprilis 12.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A budapesti ügyvédi egylet

büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztálya munkálkodásának állandó tárgyai és működésének irányelvei iránt tett bizottmányi javaslat.

Miután a „büntetőjogi s eljárási és börtönügyi“ szakosztály czélja átalában az anyagi és alaki büntetőjognak és börtönügynek, különösebben pedig a hazai büntetőjog s eljárásnak és börtönügynek fejlesztésére és javitására közremüködni, s ezen szakosztálynak, hogy kitüzött czélját lehetőleg elérje, az anyagi és alaki büntetőjog és a börtönügy terén a belföldön ugy, mint a külföldön tapasztalható minden tudományos haladást, s a belföldi és külföldi törvényhozási minden mozzanatokat szemmel tartani szükséges, — ennélfogva az alulirt bizottmány a büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztály tudományos működésének irányelvei és munkálkodásának állandó tárgyai tekintetében azon véleményben van, miként kell, hogy ezen szakosztály a következő teendőket vonja működése és munkálkodása körébe:

1. Az anyagi és alaki büntetőjogot és börtönügyet tárgyazó belföldi és külföldi uj munkák megjelenéséről jelentéstételt és ily munkák átalános ismertetését.

2. Az anyagi alaki és büntetőjog s börtönügy terén megjelent nevezetesebb bel- és külföldi munkák részletes ismertetését.

3. Ily tudományos munkák feletti birálatokat.

4. Plaidoyer-k tartását.

5. A hazai és külföldi törvényhozási mozzanatok ismertetését.

6. Az anyagi és alaki büntetőjogot tárgyazó magyarországi és külföldi törvények, törvényjavaslatok és hatósági rendeletek megvitatását.

7. A hazai törvényekben mutatkozó hiányok pótlására és orvoslására vonatkozó javaslattételt.

8. A büntetőjogba vágó hazai szokások és helyhatósági szabályok gyüjtését és ismertetését.

9. A hazai és külföldi börtönügy ismertetését.

10. Birói itéletek és érdekes büntetőjogi esetek közlését és megvitatását.

11. Jogkérdések feltevését és megvitatását.

12. A hazai biróságok eljárásában tapasztalt szabálytalanságok és visszaélésére vonatkozó kérelmezéseket és javaslattételeket.

13. Bünügyi és börtönügyi statistikai adatok közlését.

A legközelebbi teendőket illetőleg alulirt bizottmány azon véleményben van, miként

a) a büntetőjogi és börtönügyi tudományos munkák megjelenéséről jelentéstételek és ezen munkák átalános megismertetése, — a bel- és külhoni törvényhozási mozzanatok, a hazai és külföldi börtönügy, végre a bün- és börtönügyi statistikai adatok ismertetésével külön, állandó előadók megbizassanak;

b) a plaidoyer-k mikénti életbeléptetése, a helyhatósági szabályok és büntetőjogi szokások mikénti egybegyüjtése végett albizottságok küldessenek ki, hogy továbbá a statistikai adatok gyüjtésével egy osztálytag megbizassék, s végre a büntetőjog és eljárásban, ugy a börtönügyben tapasztalt legégetőbb hiányok kijelöltessenek;

c) a büntetőjogot s eljárást és börtönügyet illetőleg az országgyülés elé terjesztendő törvényjavaslatok megszerzése végett a kivánt intézkedések megtétessenek.

Pest, 1868. mart. 5. Dr. MÁTTYUS ARISZTID,
szakosztályi jegyző.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

III.

A váltó kellékeiről magyar jog szerint.

A váltón előforduló egyes személyek szenvedő váltóképessége nem oly fontos tényezőt képez a forgalomban mint a váltó formaságai, mivel amannak hiányai által csak egyesek mentetnek fel a váltói lekötelezés alól, a többiek elleni váltójog fennmaradván, holott az alaki hiányok az egész váltót teszik semmissé.

Ezuttal egészen eltekintek tehát a váltóképességtől, s a váltónak csak olyan kellékeivel és formaságaival foglalkozandom, melyek alapján a váltó érvényességét annak egyszerü megtekintése által s minden egyébb körülményektől függetlenül is megitélhetni.

Nem tulzok, ha ezt a váltójog legfontosabb részének nevezem, melyen mint talpkövén nyugszik az egész váltóüzlet biztonsága. Azért ezt nem csak a jogtudósnak, birónak és ügyvédnek, hanem mulhatlanul még az üzlet emberének is ismernie kell; mert a váltóügylet formai szerződést képezvén, ennél a legkisebb figyelmetlenségből ezerekre menő kár keletkezhetik az illetőre nézve, anélkül, hogy azt a legjelesebb jogvédő és a legigazságosabb biró is többé orvosolni volnának képesek.

Miután pedig 1840 ik évi váltótörvényünk 4-ik §-sánál fogva mindazon kérdések, melyek a váltó formáját, tartalmát és jogbeli kötelező cselekvény helyén fenálló váltótörvények szerint itélendők meg, tehát e tekintetben még a honiak közt külföldön létrejött váltóügyletekben is a cselekvény helyén érvényes váltójog dönt, nem lesz felesleges ismerni a magyar és külföldi váltójogok közti eltéréseket, sem azon kellékek megállapitása körül, melyek ahhoz megkivántatnak, hogy valamely okmány váltónak tekinthessék.

Előre bocsátjuk a magyar váltójog rendelkezéseit, s csak e rövid vázlat befejezése után fogjuk azt tételről tételre a külföldi törvényekkel párhuzamba tenni.

*

Az 1840: XV. t. cz. I. r. 14. §-sa szerint: általában minden váltóban mulhatlan megkivántatik:

a) kelténck, az az a helynek, napnak, hónapnak és esztendőnek, melyben kiadatott, kitétele,

b) hogy nyilván váltónak megneveztessék;

c) hogy a fizetés ideje kitétessék;

d) hogy készpénzbeli meghatározott sommáról szóljon;

e) az intézvényesnek, azaz annak neve, kinek részére a fizetés köteleztetik; — továbbá

f) a váltóbeli adós, ki a fizetést tenni fogja;

g) a hely, hol a fizetés történendik, kitétessenek;

h) a kibocsátó aláirása, mely aláirásban a vezetéknév egész kiterjedésben, és a kereszt- vagyis melléknévnek legalább első betüje; a kereskedési házakat és társaságokat illetőleg pedig a czimzet (Firma) foglaltassék.

Ezen a 14-ik § ban elősorolt kellékek *mulhatlanul* megkivántatnak minden váltóban, mert ugyanezen törvényczikk 19 ik §-sa egyenesen azt mondja, hogy „ha ezen kivántatóságok közül csak egyis hiányzanék, ily oklevél váltójogi viszonyok alapjául nem szolgálhat.“

Ezekenkivül még következőkre kell a váltó formájában figyelemmel lenni.

A vtk. I. r. 14-ik §-nak h) betüje szerint „csak az vállalhatván magára törvényes erővel biró váltói kötelezéseket, ki irást tud,“ ha valamely váltón valakinek névaláirása helyett csak kézjegye fordul elő, ez csak ugy bir törvényes erővel, ha irástudóstól származik, ki p. o. valamely testi tehetetlenség következtében nevét maga alá nem irhatta, s ezen körülményről a váltón törvényes bizonyitás van téve a hatóság részéről.

Az 1844. VI. t. cz. 2. §. szerint „a váltóra zsidó betükkel tett bármely irások érvénytelenek.“ Magától értetődik azonban, hogy a váltónak csak is zsidó betükkel irt része semmis; a váltó maga azonban, a mennyiben ezen zsidó betükkel irt nyilatkozat teljes elhagyása mellett is mint váltó fennállhatna, vagyis ha ezen zsidó irás a vtk. I. r. 14-ik § ban elősorolt megkivántatóságok egyikét sem képezi, megtartja érvényét.

Az 1844: VI. t. cz. 22-ik §-ánál fogva „a betáblázott váltó nem bir váltóerővel.“ Vannak azonban váltó feltörvényszéki döntvényeink (p. o. 1865-iki 5528. sz.), melyek szerint a váltó, ha csak olyan irányában lett betáblázva, ki a váltón szerepel ugyan, de nem bir váltóképességgel, a többiek elleni váltóerejét megtartja.

A vtk. I. r. 70. §-sának d) pontja értelmében az intézvényezett névaláirása mellé oda kell téve lenni e szónak is „elfogadom.“ De ez nem feltétlenül szükséges, mert ha a váltó tartalmából kitünik az aláirottnak intézvényezetti minősége, az törvényszéki gyakorlatunk szerint az „elfogadom“ szó nélkül is elmarasztaltatik (vtfk. 1865-iki 492. sz.). Egyébiránt az „elfogadom“ szó helyett „elismerem“ is állhat (vtfk. 1848-iki 2321. sz.).

Hogy a váltók váltójogilag forgathatók legyenek, azokat *rendelményezni*, vagyis az intézvényes nevéhez ezen szavakat: „vagy rendeletére“ „rendelményesének“ hozzáadni szükséges; ellenkező esetben, ha a váltó másra átiratnék, az ily átirás csak köztörvényi foganattal bir. (vtk. I. r. 15. §.). Erre ügyelni kell a forgatmányban is.

Érték megkapást a váltóban megemliteni nem szükséges, (vtk. I. r. 16. §.); ha azonban a kibocsátó ezt, valamint egyebeket is például: az intézvényezetre nézve á kölcsönös számadást megemliteni akarja, az ugyan szabadságában áll, de mindezek a váltónak törvényes erejét nem érdeklik.

A vtk. I. r. 14. §-sa által megkivántatott fizetési helyre nézve a 18-ik §. azon magyarázatot adja, hogy ha a váltón több helyek lennének kijelelve, fizetési helyül csupán az tekintetik, mely nevezve legelőbb van. Ha a váltón csak az intézvényezett lakása van megemlitve, e kivántatóságra nézve ez is kielégitőnek vétetik, mert az ő lakása, ha más intézkedés nem történt, fizetési helyül tekintendő. De a fizetési helynek ilyféle megjelölése: „an allen Orten“ — „a hol található“ — „mindenütt“ — érvénytelenné teszi a váltót (vtfk. 1847-iki 78. sz. döntvény), mert ennek természete szükségképen megkivánja, hogy azon egy *bizonyos* fizetési hely legyen megjelölve, hol azt későbbi birtokosa, kinek kezeibe a váltó forgatmány által került, az érték felvétele végett bemutathassa.

Épen ugy érvénytelenné teszi a váltót az is, ha a keletben vagy a lejáratban fordul elő bizonytalanság. P. o. ha keltezve van egy oly szentnek napjára, ki a naptárban elő sem fordul vagy a lejárat valamely csődnek bekövetkezendő megszüntetésétől, vagy egy kötendő házasulás első napjától számitandó bizonyos időre van kitéve (vftk. 1841. 578. sz. Htb. 1842. 35. sz.).

A keletnek ilyetén kitétele azonban: 1867-ik évi Debreczen, Lőrinczvásárkor, — Pesten, Lipótvásárkor, elég határozottnak vétetett a váltófeltörvényszék 1845. évi 321. és 327. sz. döntvényeiben.

A vtk. I. r. 14. §-nak a) pontjában kitett megkivántatóság nem vétetik tehát szorosan szószerinti értelemben. Elég ha a kelet napja biztossággal van megjelölve, anélkül, hogy szükségképen ki kellene tenni az esztendőt, hónapot és napot, s igy nem lehetne valamely váltó érvényét a miatt sem megtámadni, ha igy volna keltezve, Pesten 1867-ik év koronázás napján, vagy Nagyváradon az 1868-ik év tavaszának 1-sö napján.

A váltóösszegnek nem kell szükségképen számokkal és betükkel is kifejezve lenni; de mert az ovatosság ajánlja, szokásos. Ha pedig a számokkal és betükkel irott összeg között eltérés fordul elő, nálunk nem épen a betükkel irott összeg vétetik elhatározónak, hanem a valódi érték egyéb bizonyitékok által is igazolható (Htb. 1865. 121. sz.). S ha a valódi érték ily esetben sehogy sem derithető ki, a kisebbig összeg érvényes.

A vtk. I. r. 14. §-sának d) pontja azt rendelvén, hogy a váltó *készpénzbeli* meghatározott sommáról szóljon, ha abban p. o. 100 db földtehermentesitési kötvény fizetése köteleztetnék, ez nem volna érvényes váltó. Épen ugy nem szabad a pénznemben sem bizonytalanságnak előfordulni. Igy csak nem régiben azért mondott érvénytelennek a hétszemélyes tábla egy váltót, mert a „300 r. Thaler“ kifejezéssel történt megjelölést bizonytalannak vette, miután a „Thaler“ mellé tett r. betü „rheinische és reichs Thalert“ is jelenthet.

Hogy a váltóbirtokos érczben követelhesse a váltósommát, ennek különösen ki kell téve lenni a váltóban: „ezüstben, aranyban, effective“ stb. különben a rendes folyópénz értetik. Nálunk mostan osztrák érték papiros pénzben.

Ezek azon külsőségek, melyekre mindenkinek ügyelnie kell, ki magyar törvények szerinti megitélés alá eső váltót vesz kezébe.

Legközelebb a külhoni váltójogok idevágó intézkedéseiről.

FRIEDMANN BERNÁT,
jogtudor.

A jelzálogra vonatkozó poroszországi törvényjavaslat motivumai *).

A nyilvános telek- és jelzálogkönyv rendeltetése a tulajdont, az azon fekvő dologbeli jogokat és kötelezettségeket, ugyszintén a rajta történt változásokat nyilvá-

*) Entwurf eines Gesetzes über das Hypothekenwesen und einer Hypothekenordnung für Preussen. Nebst Motiven. — Redigirt im Justiz-Ministerium. Berlin, 1864.

nosságban tartani, — s dologbeli jogokat biztositani és szilárditani. A telek- és jelzálogrendtartás czélja meghatározni azon eljárást, melyben a nyilvános hatóságnak a telek- és jelzálogkönyvet vezetnie kell, — s hogy mily módon vehetik igénybe annak tevékenységét az érdeklett magánszemélyek és nyilvános hatóságok. E szerint tárgyát nem anyagi jogelvek meghatározása, de alaki intézmények és cselekedetek képezik. Azonban az 1783-ki jelzálogrendtartás nemcsak számos, oda nem tartozó anyagi jogelvet tartalmaz, de egyszersmind igen sok ministerialis rendelet és egyes törvény által módosittatott, ugy hogy mindenesetre érezhető szükséggé vált egy uj jelzálogrend megállapitása. Mert a hitelkereskedés, a telek- és jelzálogi hatóságok eljárása egyaránt igényelnek tiszta, érthető és könnyen áttekinthető teljes törvényt, melyet eddig hiában kerestek. De ezen érezhető szükség nemcsak *alaki* változtatásokat igényel, mint milyent az 1853. május 24-diki novella készit elő; hanem a real hitel könnyitésének szüksége egyszersmind odavezet, hogy az eddigi hiányok forrásai felfedeztessenek, s hogy e téren a törvényhozás, a mennyire teheti, segélyt és javitásokat léptessen életbe.

Az érzett hiányok főokai:

1. az ügyvitel nehézkessége és lassusága;

2. annak költséges volta;

3. a tulajdon- és dologbeli jogoknak eddig hiányzó teljes és tiszta biztositásában.

Elméletileg és gyakorlatilag egyaránt mily ingadozó a tulajdon- és dologbeli jogoknak jelenlegi törvényes alapja, — s mennyire kártékony ez a real hitelre nézve, láthatjuk

a) abból, hogy a telek- és jelzálogkönyv nem nyujt elégséges és kielégitö értesitést a bekeblezett tulajdon, annak jogai, a rajta fekvő terhek és kötelezettségek felöl, — mert egyrészt kettös tulajdon vergödött érvényre: a telekkönyvi és a telekkönyvön kivül, a czimen és átadáson nyugvó tulajdon, — mely kettös rendszer számos nehézség, ellentét és bizonytalanság kutforrásává lett a valódi tulajdonosra nézve; — s mert másrészt dologbeli jogok bekeblezés nélkül is szerezhetők;

b) abból, hogy valamely teleknek dologbeli terheltetése nem tartatott elkülönitve a tulajdonos személyes kötelezettségeitöl;

c) abból, hogy a törvényességi elv méltánytalanul és mértéken tul vétetett tekintetbe, oly annyira, hogy a telek- és jelzálogkönyv vezetésével megbizott hatóság tevékenysége szükségképen lassuvá és nehézkessé lön.

E hiányokon a jelen javaslat lényegesen azáltal iparkodik segiteni, hogy a tulajdon- és dologbeli jogok megszerzését, — csekély kivétellel egyedül a *nyilvános telek- és jelzálogkönyvbe való igtatáshoz* köti, s ezáltal a tulajdonnak és dologbeli jognak csak *egy* nemét ismeri el; továbbá, hogy a *dologbeli* terheltetést elkülönzi a *személyestől;* hogy továbbá a terhelt tárgy és a rajta fekvő terhek szabatos meghatározottsága által, nevezetesen annak megtiltása által, hogy ugyanazon adósságra vonatkozó több, külön beigtatott telek közösen terheltessék — a telek terheit határozottan és tisztán mutatja ki; hogy végre a *törvényességi elvet korlátolja,* felmentve a jelzálogi hatóságot a bekeblezés alapjául szolgáló *jogügylet* jogos érvényének kutatása alól, és arra csak azt bizva, hogy vizsgálja meg, vajjon az érdekeltek formulázott kinyilatkoztatása, mely általuk választott, lehetöleg rövid formában történjék, — *magában* törvényes alapon nyugszik-e, *in thesi* jogos-e, röviden mondva, tehát nem törvényesen tiltott vagy semmis-e. Ehhez azonban szükségkép megkivántatik a személyek identificatiója és legitimatiója, s hogy az ajánlatok a nyilvános könyv tartalmával ne ellenkezzenek.

Minden telekkönyv alapfeltételei, a nyilvánosság és specialitás nemcsak fenntartattak, de még határozottabban vannak keresztülvive.

Az érzett hiányokon csak az anyagi jog emlitett változtatásai segithettek, s nemcsak az eljárásnak alaki megmásitása. Az anyagi törvényjavaslat képezi a telek- és jelzálogkönyvi eljárás szükségképeni alapját. De az uj eljárási javaslatnak a következökre is ki kellett figyelmét terjesztenie:

1. Igen természetes, hogy az eljárási rendnek a jelen *fennálló* állapotokhoz kellett *alkalmazkodnia;* a czél nem a fennállónak felforgatása, de az alaknak czélszerü, fokozatos megmásitása és könnyitése, — ennélfogva a létező jelzálogkönyvek teljes érvényökben maradnak, s csak lassankint, a jogositottak beleegyezésével nyerjék az uj bekeblezések a szándéklott könnyebb formát.

2. Világos, hogy ott, hol a telekviszonyok *különös* természete és egyes vidékek (pl. Westphalen) sajátságossága a *specialitás* elvének szoros keresztülvitelét lehetetlenné teszik, — erre különös figyelmet kell forditani.

3. Szintoly kétségtelen az is, hogy bármily kivánatos is a bekeblezés formalitásainak könnyitése, — az még sem történhetik a jog*biztonság* rovására. Az érdeklettek által benyujtott formulák és ajánlatoknak tehát épen ugy kell a kiállitók aláirásával hitelesittetniök, mint a szerződéseknek. A törvényjavaslatnak ezért, midön a *jogügyletek* vizsgálatának helyébe a *formulák* vizsgálását helyezte, meg kellett határoznia, mily módon birjanak a nyilvános hatóság előtt hiteles érvénynyel ezen ajánlatok.

4. Tekintetbe veendő, hogy a jelzálogi hivatal nem jár el itélő vagy birói hatóságképen. Ennélfogva a felek ajánlataikat minden a legitimatióhoz szükségelt törvényes kellékkel ellátva nyujtsák be, mert a jelzálogi hivatalnak előforduló kétes esetekben nem szabad azok eldöntésével foglalkoznia, mely foglalkozást az érdeklettek és a biróra kell hagynia.

5. Szükséges, hogy a formula vagyis ajánlat tekintetbe vétessék, s hivatkozzék az alapjául szolgáló *jogügyletre* és az erről szóló *okmányra* — még pedig két lényeges okból. — Először, hogy a jelzáloghivatal megvizsgálhassa, vajjon az alapul szolgáló jogügylet nem e törvényesen tiltott és absolut semmis, mihez okvetlenül szükséges a *jogi alap* és a kötött szerződés *formájának* kimutatása; másodszor a *tőketételekre* vonatkozólag a tulajdonost és adóst védeni kell azon visszaélés ellen, melyet egy roszakaratu hitelező a *személyes* követelés érvényesitése által használtatna fel, s csak a fennebbi intézkedés által érheti el, hogy a jogügylet dologi és személyes elemének szükségelt elkülönitése ne váljék hátrányára a tulajdonosnak.

6. Az érdeklettek szabad akaratára és kivánságára bizatik, jelzálogi bizonyitványt vagy kivonatot, vagy csak egyszerü tudósitást követelhetni.

7. Okvetlenül szükséges, hogy az okmányok és tudósitások a jelzálogi hivatal részéről könnyen és biztosan *kézbesittethessenek.* E tekintetben tehát szükségeltetik, hogy a kézbesitések ne a hivatal kerületén kivül és határozott helyen történjenek. Ha az érdeklettnek állandó lakhelye van azon kerületben, a kézbesités semmi nehézséggel sem jár; ellenkező esetben azonban az érdeklettnek kötelességében áll a jelzáloghivatal előtt hiteles módon kinyilvánitani, hogy a kézbesitések érdekében a kerületben egy választott lakást (domicil elu) jelölt ki. Ily módon a hivatal intézkedéseinek kézbesitése könnyen és biztosan eszközöltethetik, — s épen ezért és mert a *posta* utjáni kézbesités nem nyujtja a

kellő biztosságot, a kézbesitést vagy a jelzáloghivatalnak vagy a biróságnak végrehajtója által kell történnie.

8. Kérdés tárgya lett, hogy a telek- és jelzálogkönyv oly mértékben legyen-e *nyilvános*, hogy az mindenki előtt, a tulajdonos engedélye és érdekének kimutatása nélkül is nyitva álljon. Miután azonban nincs ok reá, hogy a telek- és jelzálogkönyv, melynek épen nem czélja az egyeseknek vagyonviszonyait pusztán a *nyilvános viszonyok* érdekében mutatni ki, miért tekintessék *közdolognak*, miért értesittessék mindenki valakinek tudta és akarata nélkül annak vagyonviszonyairól; és miután ezen korlátlan nyilvánosság *practikus* szükségessége nincs sem kimutatva, sem bebizonyitva, — a nyilvánosság eddigi korlátai nem rontattak le, s eddigi érvényükben fennmaradnak.

9. Épen igy nincs ok arra, hogy megválasztassanak az eddigi intézmények az *uj lapok csatolására* nézve, midőn a régiek kitöltettek, ugyszintén

10. hogy megmásittassanak azon szabályok, melyek a telek- és jelzálogkönyvek felállitását tárgyalják ott, hol eddig nem léteztek.

11. Az anyagi törvényjavaslat alapelvei szerint a dologbeli jogok, főleg a tulajdon keletkezése a bekeblezéshez van kötve. Az érdeklettek eljárásának és költségeinek könnyebbitésére azonban megengedhető, hogy ha közbenesö birtokosok és cessionariusok léteznek, kiknek a bekeblezés hiánya folytán nincs dologi, de csak személyes joguk, ezeknek beigtatása elmaradhasson, s a bekeblezés azonnal az utolsó tulajdonosra történhessen, ha a telek- vagy dologbeli jogok birtokosai beleegyeznek, vagy azt birói itélet rendeli. — Ebben nincs ellenmondás az alapelvvel, mely szerint csak a *beigtatott* tulajdonos intézkedhetik, — mert az emlitett esetben szintén *annak* kell intézkednie, az ajánlatot csakis *az* teheti. A jelzáloghivatal a be nem igtatott közbeesök és cessionariusokról semmi tudomást sem vesz, s csak a beigtatottak ajanlata szerint cselekszik.

Eddig terjednek a porosz jelzálogrendtartás javaslatának motivumai az átalános részre vonatkozólag, melyeket, mint a sok közül egy példát, nem tartottunk érdektelennek közölni. Mi a részletes indokolást, vagyis az egyes §§-ok motiválását illeti, azok, nézetünk szerint, a magyarországi közönségre nem birnának elég érdekkel, — s azért jónak láttuk e mutatványt az átalános rész végével befejezni. R. I.

Fogházjavitás.

A vizsgálati fogházakról [1]).

A vizsgálati fogházaknak az a rendeltetésök, hogy azokban a valamely büntetről vádolt és gyanus egyedek letartóztassanak, részint azért, nehogy a bünjelek megsemmisitése, vagy netaláni büntársaik — és a tanukkali összebeszélés által a vizsgálatot megnehezitsék vagy egészen lehetetlenitsék, részint pedig azért, mert már szökni készültek, vagy mivel ismeretlen létük, hontalanságuk és kóbor életük vagy egyéb okok miatt szökésüktől tarthatni.

Igy tehát a vizsgálati fogházak lényegesen különböznek a börtönöktől; amazokban még csak elitélendő és sokszor ártatlan polgárok tartóztatnak le, ezekbe már elitélt büntettesek záratnak, hogy a reájuk miért büntetést kiszenvedjék, s a mennyire csak lehet, meg is javittassanak.

A vizsgálati fogházak czélja kijelöli egyszersmind azon határt, melyen belől a gyanus egyén személyes szabadságának megszoritását türni kénytelen; mihelyt azonban a társadalom ezen határt tullépi, — hogy b. Eötvös és Lukács szavaival éljünk — tulhág azon jogkörön, mely közte s az egyes polgár közt létezik.

De fájdalom! daczára annak, hogy emez állitás igazsága átalán el van ismerve, ugy találjuk, hogy még napjainkban is egészen másképáll a dolog a vizsgálati börtönökkel. Mert a gyanus egyének igen gyakran az elitélt gonosztevökkel együvé záratnak, s durva örök méltatlankodásainak vannak kitéve, kik a foglyok tartását nem ritkán saját hasznukra forditván, ezektől még azt is megvonják, a mit követelni kétségtelen joguk van.

Mindezek elháritására tehát szükséges:

1. hogy a vizsgálat alatt álló egyedek az elitélt raboktól tökéletesen elkülönittessenek, hogy azonban mindazokkal társalkodhassanak, kiknek társasága nyomoru helyzetöket enyhithetné, s hogy minden egyébb kényelmekkel, melyeket helyzetük enged, elláttassanak [1]);

2. hogy semminemü kényszeri munkára ne szoritassanak, másrészt azonban önkénytes munka- és szellemi foglalkozásoktól, a mennyiben azok a fogsággal összeférnek, el ne tiltassanak;

3. hogy élelmezésökről, a mennyiben az veszélylyel nem jár (ha p. önmérgezéstől tarthatni) vagy a fogsággal megférhetetlen dorbézolássá nem fajul, saját magok gondoskodhassanak; vagy ha szegények volnának, illő ellátásban [2]) részesittessenek;

4. hogy minden méltatlan bánásmóddal megkiméltessenek [3]); végre

5. hogy midön a vizsgálati fogházból kilépnek, kiállott fogságuk rajtuk szennyet ne hagyjon [4]).

A fiatal büntettesek és elparlagult gyermekek számára felállitandó fegy és javitó-intézetekről (menedék- vagy mentöházakról) [5]).

A legtöbb nyavalya, ha annak gyógyitásához még ideje korán hozzálátnak, sokkal könnyebben és biztosabban távolittatik el, mint midön már az egész testet ellepvén, benne mintegy állandó tanyát ütött. Igy van a fiatal büntettesekkel, valamint az elhanyagolt gyermekekkel is; mert tagadhatatlan, hogy igen számos büntettes oly nagyon egyedül azért sülyedt, mivel nem volt senki, ki mindjárt első botlásakor reá oly hathatós befolyást gyakorolt, melynek folytán veszedelmes hajlamai terjedésének egyszer mindenkorra erős gát vettetett volna.

Ugyan ez oknál fogva a kormányok is, miután meg vannak győződve arról, miszerint a fiatal büntetteseket, az öregebbektől egészen elkülönözötten e sajátságos bánásmód alá kell venni, már mindenütt oly intézetek felállitásán fáradoznak, melyek feladata épen csak a

[1]) Alinge: Besserung 97—104. ll. — b. Eötvös és Lukács: Fogházjavitás 165—168. ll. Karvasy: Igazságügyi politika 142. l.

[1]) Lásd az 1846-ki frankfurti congressus első s az 1857. évi frankfurti congressusnak idevágó határozatát a „Jogtudományi Közlöny".

[2]) Azaz ne épen olyanban, minőben az elitélt rabok részesittetnek.

[3]) Helyesen mondja *Suringer:* „Az átmenet a szabad társaságból a börtöni világba kiszámithatlan horderejü lépés az egész életre nézve. A mód, melylyel valamely vádlott legelőször a börtönbe lép, s itt az első három napot, sőt gyakran csak az első 24 órát tölti, az első szavak, melyek füleit érintik, az első emberek, a kikkel találkozik, legtöbbnyire föltünő befolyást gyakorolnak magaviseletére, kedélyhangulata és jellemére és későbbi sorsára. Ha durván s kiméletlenül vagy jéghideg közönyösséggel fogadják, ha káromkodó s gyalázó szavakkal illetik, ha valamely lyukba vagy szobába taszitják és nyomban utána az ajtót becsapják, akkor szorongva s zavarodottan áll tiz vagy tizenkét sorsosa között, kik hozzá egészen idegenek s rá gyanakodva kandikálnak; csakhamar megtudják ők, minő ember áll előttük, s a mi rajta talán inyökre nincs, azt azonnal kipótolják, s azután következik a testvéresülés. Nincs veszélyesebb gondolkozásmód ugy a közjó, mint az egyesek javára nézve, annál, hogy a vizsgálati foglyok s a csekélyebb büntett miatt elitéltekről gondoskodást könnyen veszik." Alinge: Besserung 101. köv. l.

[4]) Az elzárandó vagy már elzárt vádlottakkali bánásmódról büntetőjavaslatunk igen körülményesen intézkedik (III. R. 1—21. §§.) s általán véve a fentebbi elvekkel megegyez, csakhogy ez esetben is szabályszerint a magánelzárást rendeli alkalmazandónak.

[5]) Mittermaier Gefängnissverbesserung 167—184. ll. b. Eötvös és Lukács: Fogházjavitás 149. s köv. l.

fiatal bünhönczök javitása s az elparlagult gyermekek nevelése [1]).

Az e téren eddig szerzett tapasztalatok alapján ily intézetekre nézve a következő általános elveket lehet felállitani:

1. szükséges, hogy kétféle intézetek létezzenek, ugy mint fegyházak a fiatal büntettesek, és mentőházak az elparlagult gyermekek számára, amazokban a büntetés és javitás, ezekben a nevelés képezvén a főmozzanatot;

2. a fiatal büntettesek számára felállitott fegyházakban is különbséget kell tenni a romlottabbak (s talán már visszaesettek) és azok között, kik puszta könnyelműségből, elcsábitás vagy tudatlanságból követtek el büntettet; más szóval szükséges kellő osztályozás [2]);

3. a fiatal büntetteseknél is lehet a magán elzárást alkalmazni, mely kivált kezdetben igen hathatós, de itt sem szabad azt a büntetés egész tartamára kiterjeszteni [3]);

4. helytelen azon eljárás, melynélfogva fiatal büntettesek csak bizonyos ideig — nehány hét vagy hónapig tartó börtönbüntetésre itéltetnek, s ezen idő leteltével ismét szabadon bocsáttatnak, mert az ilyen büntetés nem hat sem javitólag, sem elijesztőleg; hanem a börtönbüntetés kiállása után mentőházba hozandók, hol még huzamosabb ideig (a körülményekhez képest nehány esztendeig) nevelő bánásmód aláveendők;

5. azon meg nem romlott fiatal kihágók is, kiknek kellő megfenyitése a szülők részéről nem várható, a fegyházban fenyitendők;

6. minden fegy- és javitó-intézet (mentőház) sikeres működése attól függ, hogy az annak vezetésével megbizott személyek igazi szülők gyanánt és elegendő tapintattal járjanak el a fiatalok nevelése körüli nemes hivatásukban, jelesül hogy ezeknek keblébe vallásos érzületet ültessenek, mely őket minden büntettre ingerlő csábak legyőzhetésére képesiti, jogtalanságok elkövetelésétől visszatartóztatja, igazság-, munka-, rend- s békeszeretőkké teszi; s hogy oly oktatásban részesitsék, melynélfogva ma-holnap becsületes polgárokká s a társadalomnak hasznos tagjaivá lehetnek;

7. mulhatatlanul megkivántatik szigoru fegyelem, melynélfogva a fiatal bünhönczök legkisebb hibája sem marad fenyitetlenül, valamint másrészt czélszerű jutalmazási rendszer, mely őket javulásra és helyes magaviseletre serkentse, a nélkül azonban, hogy bennök önhittséget vagy tulbecsülést szülne [4]);

8. azon szülék, kiknek gyermekeik ily intézetekbe felvétetnek, arra szoritandók, hogy ők is járuljanak adományok utján a költségek viselésére, mert különben könnyelmű szülék, csakhogy a nevelés terheitől menekülhessenek, gyermekeik gonoszságával visszaélnek; végre

9. hogy a fegyintézetből vagy mentőházból elbocsátott fiatalokról is emberszerető egyletek gondoskodjanak.

BOZÓKY ALAJOS.

[1]) Helyesen mondja *Konek:* „Mentőházak (Rettungshäuser), minők több államban léteznek, vagy egyletek, mint franciaországi societés de patronage" és intézetek, milyenek a franczia és német alföldi „Mettray"-félék, melyekben az árvaságra jutott, vagy elhagyott, gyámolatlan gyermekek, lézengő suhanczok s kiszabadult fiatal vétkesek felvételt, megfelelő keresetet, szellemi és erkölcsi oktatást nyernek, egyedüli óvszer a zsengekoruak végsülyedésének biztos gátlására." Magyarország bünvádi statistikája. Az 1859. m. akad. értesitő I. köt. 233. l.

[2]) A romlottabbak szigorubb, — de mindig egyediségökhöz mért büntetés és bánásmód alá veendők, ugy mindazáltal, hogy érezzék, miként büntetésöket meg is érdemlették, mert csak akkor birhat a büntetés egyszersmind nevelő hatással.

[3]) Részint mivel a magán elzárás által az ifjak testi és lelki egészsége sokkal hamarább támadtatik meg, mint a meglett koruaké; részint pedig azért, mert a fősulyt itt nem annyira a büntetésre, mint inkább a nevelésre kell fektetni.

[4]) Itt sem szabad a jobbviseletüeket a többiek fölötti felvigyázatra használni; ellenben igen czélszerünek bizonyult itt is a föltételes elbocsátás rendszere.

Jogeset.

Az elvesztett okiratok megsemmisitésének kérdéséhez.

H . . . . . T . . . . Körmöcz városa törvényszékéhez f. évi január 3-án 2. sz. a. benyujtott egy folyamodványt, melyben 3 rendű ugyancsak I. 4. főkönyvi s 648 számu A. L. Erben-re 2000 frtra. II. 8. főkönyvi s 1781 számu C. M. J. betűkre 1200 frtra. III. 10. főkönyvi s 2179 számu S. U. betűkre 1000 frtra kiállitott körmöczi takarék pénztári könyvecskéket állitólagos bátyja néhai H . . . . . J . . . . . hagyatékából elveszetteknek állitván, azok megsemmisittetését kérte.

A törvényszék, az id. törv. szab. 161. §-a értelmében hirlapilag felhivta ezen könyvecskék jelenlegi birtokosát, hogy azokat s azokhozi igényeit a hirdetmény beigtatásától számitandó egy év alatt a törvényszéknél annál bizonyosabban bejelentse, a mint ellenkező esetben körözött takarék pénztári könyvecskék érvényteleneknek fognak kimondatni.

Ezen hirdetménynek a „Pester Telegraf"-bani megjelenése következtében u. ezen évi január hó 28-án 69. sz. a. beadványnyal P . . . . G . . . . jelentkezvén, előadja, hogy ő a megsemmisittetni kért 3 rendű könyvecskék kettejének t. i. az 1781. és 2179. számunak több évek ótai birtokosa, egyuttal azon okból mert H . . . . . T . . . . sem azt, hogy neh. H . . . . . J . . . . . jogutódja, sem hogy elvesztetteknek állitott takarék pénztári könyvecskék ez utóbbi hagyatékában valaha léteztek volna (leltárral) be nem igazolta; s végre, mert birtokosra szóló könyvecskék (mint üres forgatmánynyal ellátott államkötvények) valakinek tulajdonába az átadás puszta tényével formaszerű átruházás nélkül átmennek, a megsemmisitési eljárást beszüntetni s folyamodónőt a jelentkezett uj birtokos elleni személyes kereset benyujtására szorittatni kérte.

Erre Körmöcz városa törvényszéke 69. sz. a. végzéssel a birtokosra szóló államkötvények megsemmisitése tárgyában pesti kir. e. b. váltótörvényszék 1865. május 11-én 29,573. sz. a. kelt, valamint az ezt helybenhagyó kir. váltófeltörvényszék 1865. julius 11-én 3195. sz. a. hozott határozatok hasonlatossága alapján, nem különben a körmöczi takarékpénztár felsőbb hatóságilag helybenhagyott alapszabályai 36. §-a értelmében H . . . . . T . . . . . nek azt, hogy P . . . . G . . . . a megsemmisittetni kért takarék pénztári könyvecskék kettejének birtokosául jelentkezett, tudtul adva, őt a megsemmisitési eljárásnak különbeni megszüntetése mellett, ez utóbbi ellen 30 nap alatti kereset inditására utasitotta.

H . . . . . T . . . . ez ellen f. évi február 28-án 163. sz. a. felfolyamodván, a nagytekintetű magy. kir. itélő tábla m. évi május 3-án 6163. sz. a. hozott végzésével az eljáró e. b. határozatát feloldván, P . . . . G . . . . . t a birtokában lévő két takarék pénztári könyvecskéknek az azokhoz lévő igényeivel együtt az orsz. b. ért. 162. §-a értelmében a törvényszékhez való benyujtására utalta.

P . . . . G . . . . ez ellen semmiségi panaszszal egybekötött felfolyamodást nyujtott be, mert szerinte a kir. Curia illetéktelen volt H . . . . . T . . . . felfolyamodványainak elintézésére, a mennyiben az 1840: XV. t. cz. II. r. 192. §-a a megsemmisitési eljárásnak a váltótörvényszék előtt van helye, s igy H . . . . . T . . . . 163. sz. alatti felfolyamodása illetékesen a váltófeltörvényszék által intéztethetett el.

De különben is, a másodbiróságilag hozott végzés következményeiben a tulajdon biztonságát tönkre teszi, mert az előmutatóra szóló államkötvények, földhitelintézeti záloglevelek s bankjegyek birtokosainak minden pillanatban készen kell lenniök, hogy valaki az ilyen megsemmisitési eljárás nyujtotta előny által pénzértéküket a legegyszerűbb, s mi több törvény által védett modorral elsajátitandja, a mennyiben mi sem könnyebb bárkinek is a kezén lévő értékpapirok legalább megközelitő hasonlatosságu czimezetének birtokába juthatni.

Az ügy elég érdekes, hogy bővebb eszmecsere tárgyául szolgáljon.

GYURGYIK GYULA.

Jogirodalom.

Dr. Karl Richter: Staats und Gesellschaftsrecht der französischen Revolution. Berlin 1866. J. Springer. 76. iv. 2. kötet.

Nem egészen uj könyv, de nálunk jobbadán ismeretlen. Számos feldolgozásra talált már a mult század utolsó tizede, de jogi szempontból kevésbé. Czélja szerzőnek az európai ujabb alkotmányok történetét megirni, kezdi Franciaországgal 1789-től 1804-ig s folytatni fogja Ausztriával a bécsi

békétől napjainkig. — Nagyszerü feladat, melyet a mély tudományu szerző maga elé tüzött, s örömmel fogadhatják a jogtörténelmi irány hivei, mert Richter művében, ki eredeti okmányok nyomán dolgozott, forrás munkára találnak. A történelmi munkák feletti előnye az, hogy az egyes jogintézmények leirását a szülemléstől a kifejlésig egy képben adja. — Hasonló irányu könyvet birunk ugyan *Stein*-tól: „Sociale Bewegungen in Frankreich", de az előttünk fekvőt ugy a tárgy részletesb, sokhelyt alaposabb méltánylásánál s az előadás nagyobb élénkségénél fogva kitünőbbnek tartjuk. De nemcsak a jogásznak, hanem a politikusnak is hasznos és kedves olvasmány e munka, mert csakugyan, a franczia forradalom „az eszme születésének órája volt, mely hivatva lett uralni a 19-ik századot", tulajdonává tevén Európa népeinek a szabadság s egyenlőség eszméit, melyek valósulást keresnek azóta mindenütt. — Hiányzik itt a tér felsorolni Richter művéből a különösen sikerült részeket, de kiemeljük, hogy a polgári jog szerzése s elvesztése feltételeiről, ugy az egész intézmény fejlődéséről kimeritően tárgyal igen szép történeti fejtegetést ad a sajtó szabadságról s a jury intézményének remek előadását, igen helyesen a polgári jogokról szóló fejezetbe sorolja, mert e kérdésnél nem az esküdt gyanánti szolgálás terhe az irányadó, hanem a jog, esküdtek által itéltetni. Ide igtatunk egy idézetet végül, midőn a nők emancipatiójáról szólván, mondja: „Minden nemzetnél, mely izgékony jellemmel bir, melynek nézetei ingnak s változandók, a képzelem élénk s heves, és oly időben, midőn az emberi szenvedély iratja a törvényeket, nagy szerepet játszanak a nők. A polgári élet csendjében, a béke napjaiban soha, de ily időben hangzik az emancipatió-, az egyenjogusitás, a politikai jogképesités utáni zaj. E követelmények egy elcsavart fogalom, egy roszul felfogott eszméből származnak, ehez képest legfonákabb módon fejlenek s a női nemnek erkölcsi rázkodtatásával vagy nevetségével végződnek."

Tauffer E.

TÁRCZA.

A vármegyék szereplése nemzetünk életében.

(Vége.)

HORVÁTH MIHÁLYTÓL.

Azonban a vis inertiae passiv erélyének oly csatányos alkalmazásával az aristocraticus megye szereplése be is lőn fejezve, nem tudott fejleszteni; ha képes volt is megmenteni az alkotmányosságot a kényuralom terjeszkedéseitől, nem volt képes alkotni s haladni az uj kor értelmi s anyagi fejlettségének igényei szerint. A kiváltság talaja, melyen történelmi jogaival állott, sokkal szükebb volt, mintsem hogy arról képes volt volna fölemelni, s minden részleteiben berendezni a nemzeti jólét és szabadság épületét. A nemesi megye, büszke arra, hogy az alkotmányosságot megmentette, szükkeblü lett, s a kiváltságokba, szabadalmakba burkolózva, gátolni kezdi a jólét és szabadság haladását.

Különben is a megye az emlitett két korszakban csak azért lőn hivatva oly nagy szerepet játszani a nemzeti alkotmányos életben, mivel lételében az önkény hatalmától nem függött annyira, mint az országgyülés, mely mivel az adó a multkor hibás szokása szerint nem szorosan kiszabott időre volt megajánlva, csak akkor jöhetett létre, midőn hatalom által egybehivatott.— Mihelyt azonban az országgyülés a kiszabott időszakokban rendszeresen összeült, természetesen ezé lett nemcsak a jogvédő szerep, melyben elébb a megye által csak helyettesittetett, hanem ezé a hivatás is megorvosolni az alkotmány sérelmeit, s megragadni s fennlobogtatni a korszerü haladás zászlaját. A megyék szerepe ezóta józanul csak arra szoritkozhatott, hogy mind a jogvédelemben, mind a haladásban hiven támogassa az országgyülést a kebléből kiküldött s utasitott képviselő-követei által.

A tapasztalás azonban bizonyitá, hogy a nemesi megyék, ha hü segédei lettek is a jog és szabadság védelmében az országgyülésnek, s vele közreműködtek visszaszerezni a mult század alatt elvesztett nemzeti jogokat, a haladásban avval nem tudtak mindig egyenlő lépést tartani, s midőn az elavult s károssá vált szabadalmak eltörlésének, a jog és teheregyenlőség megalapitásának korigénylete kérdései merültek fel az élet szinvonalára, a megye kiváltságos elemei sok esetben gátjaivá lettek a haladásnak, melyeket csak nagy erőfeszitéssel, szerencsés körülmények közbejötte által támogatva lőn, képes elháritani az országgyülés. Ez nyilvános jele lőn annak, hogy a nemesi autonom megye kijátszotta szerepét, s mivel a haladást késlelteti, sőt gátolja, megszünt hasznos tényezője lenni a nemzeti életnek, abból tehát kilökendő, hogy más fejleménynek adjon helyet.

Az uj korban — istennek hála — a társadalom nálunk is nagy átalakuláson esett keresztül; alapja tágult, mert azzá az összes nemzet lőn; cselekvési tere szélesedett, mert a közélet jmellé főtényezőkül vette fel a tudományt, művészetet s anyagi ólétet; fejlési ösztöne hatványoztatott, mert az értelem világánál a haladásnak végtelen pályáját látja maga előtt. Ezen ujkori társadalom, hatalmas értelmi s anyagi fejlődése mellett nem türhette tovább a szük korlátokat, melyeket a nemesi autonom megye vont körülötte. A civilisatióban való haladás lévén társadalmunk fő czélja, melyre az ösvény csak a democratiai jogegyenlőség mezején vezet keresztül: a megyei életben is új alakulásnak kellett beállani, s ez a democrat elemü képviseleti megye.

Az uj fejleményü megyének valamint elemei, ugy czélja s hivatása is tetemesen változtak. Az önkormányzatot behatólag nagy mérvben gyakorlá a régi is, ennek elemei szerint csak a nemesi osztályra szoritkozva: jelenleg a képviseleti formában az összes megyei lakosság fogja azt gyakorolni. A kényuralom ellen az évenként egybegyülő képviseleti törvényhozásban s az ennek felelős parlamenti kormányintézménye immár erős gátat vet. A megyének főhivatása tehát az uj viszonyokban nem az országos jogvédelem többé, hanem a teljes önkormányzat mindenben, mi a megyébe kebelezett, saját körükben s ügyeikben szintén autonommá lenni kellő községek közös érdekeit illeti mind erkölcsi, mind anyagi tekintetben. Nem a vis inertiae, nem az ellenállás, hanem a fejlesztés, alkotás, haladás minden irányban, a jólét, boldogság, életszépités bálványozása lehet csak szerepe, hivatása a democrat elemű képviseleti megyének az ujkori államban.

Végkép megszünt-e tehát ama jogvédő szivósságnak s passiv erélynek, melyet elébb a megyék annyi sikerrel gyakoroltak a kormány önkényes hatalomterjeszkedései ellen? Koránt sem! A történelem tanuskodik, hogy a szabadságot a legszabadelvübb intézmények sem képesek egyedül megvédeni, ha a polgárok erkölcseikben támaszra nem találnak, a közérzület által nem elevenittetnek, gyümölcsözőkké nem termékenyittetnek. Az angolnak, hollandinak, amerikainak és svájczinak nemzeti jellemében ezen szivósság a legerősebb vonás. E passiv erély, mely megtörhetik, de hajolni nem tud, kijátsza a kényuralom minden kisérleteit. A szabadság e művészei tudnak várni s kitartani, ha kell, mindenikök egy-egy bástyát képez a kormányönkény ellen, s ha ez az elevenig hatott, oly erőre talál, melyet nem képes legyőzni. Ezen erőt, e menhelyét minden igazi szabadságnak pedig nem a mi megyéinkhez hasonló valamely intézmény, hanem a nemzeti jellem s azon akarat képezé, melynélfogva az akar maradni, és ugyakar élni s működni, miként természete kivánja.

A történelem emlitett tanuságát ellentétes példák is erősitik. A franczia nép a mult század végén a képzelhető legszabadabb intézményeket alapitá meg közéletében, a szabadságot még sem tudta megőrzeni, mert ezen passiv erély csekély mértékben létezik jellemében. A franczia nép eszes, gyulékony, könnyen társuló s lelkesülő, politikai életében több fellobbanást mint kitartást, több összetes mint egyéni szellemet; több simulékonyságot, pezsgést s élénkséget, mint makacsságot s erkölcsi erőt tüntet fel jellemében; lelkesedési vágya gyorsan kitombolja magát s bágyadtságot hagy hátra. Könnyen társulván, a tömeges mozgalomban viharos erőt fejt ki, de elszigetelve, az egyéni ellentállástól visszariad s meghajol. Követeli szabadsága biztositását; de aztán maga a gyakorlat által nem tudja azt biztositani. A német nép viszont, legalább eddigelé, nem tudott egyesülni s erősen megalkotni politikai s nemzeti lételét. Az elméletre való tulságos hajlam gátolja benne a gyakorlati erély kifejlését; ő az eszményt, melynek kitünő buvára inkább önmagáért, mint gyakorlati alkalmazása végett szereti, s midőn a speculatio légköréből a földre szállna s valamely életfeladványt megoldania kell, szemei káprázna, megzavarodik, s mint nemzeti közmondása tartja, az erdőt nem látja a sok fától. Mig a franczián az érzemény, a németnél pedig az eszmény cultusa a nemzeti fővonás, az angolnál az akarat cultusát látjuk uralkodni a nemzeti jellemben. Az angol nép gyakorlatias nézetei s akaratának erélye által támogatva, vérengző, de mulékony fellobbanások

után sohasem szünt meg haladni a lassu, de tartós reformok ösvényén. A magyarnak e tekintetben az angol és franczia közt középen van a helye. Osztozik kisebb-nagyobb mértékben mindkettő erkölcsi tulajdonságaiban, szintugy a franczia gyulékony, könnyen lelkesedő és fellobbanó, de hamar kialvó tüzében, mint az angol kitartó erkölcsi erejében, s ha mind a mellett sem volt oly szerencs's, mint az angol, a maga politikai életének, szabadságának megszilárditásában, egy részről ugyan számereje csekélységének, s életkörülményei kivételes mostohaságának, más részről azonban jellemhibáinak és gyarlóságainak is tulajdonitandó; midőn e szabadság külalakjai elháritva voltak, önmagán, keleties indolentiáján, önzésén s hiuságán nem tudott mindig eléggé uralkodni; mit erélye, szivóssága megszerzett, könnyelmü meggondolatlansága által játszotta el.

Nem annyira tehát az intézmények, mint magok a népek erkölcsi sajátságai védik meg a szabadságot. Bármily szabadelvüek is az intézmények, ama szivósság és passiv erély, melyet megyéink a mult korban oly sikerrel gyakorlának, mindenkor szükséges maradand a szabadság megőrzésére.

Ezen őrködési szerep azonban nem többé, legalább nem kizárólag a megyéké, kiváltságos jellemük ebben is megszünt létezni. Valamint maga a megye elemeiben lényegesen átváltozott, régi attributumainak egy része is más tényezőkre szállott át. E tényezők jelenleg, valamint a csupán községi ügyek s érdekekre nézve, magok a községek, — ugy a mindnyájunkkal közös szabadságra nézve első sorban minden polgárnak egyéni akarat erélye; tágabb körben pedig az egyéni képviseleten nyugvó országgyülés, — az egyesületek, a szabadsajtó s a mindezekben nyilatkozó közvélemény s közérzület.

A passiv erélynek régi modoru alkalmazása tehát a megyei életben, a jelen fejleményei s alakulásai közt, szintugy nem volna többé kor- és czélszerü eleme a haladásnak, s nem férne össze az ujkori állam czéljával, mely a szabadság és rend egyezményében fekszik, mint nem a megyék régi követ utasitási joga. Amaz szintoly anomalia a felelős, parlamentaris kormány, mint emez a képviseleti országgyülés mellett. Mig a régi államban a kényuralomra, politiális korlátozásokra törekvő kormány csak a rend fentartását vallá czéljának, a megye főhivatása a szabadság védelmében állott: az ujkori államban, melynek czélja a szabadság és rend harmoniája, — a megyék életfeltétele s czélja sem lehet más, a teljes önkormányzatból folyó szabadságnak a renddel megegyeztető behozatalánál; mert a haladásnak, a civilisatió gyarapodásának, mi a társodalom legfőbb czélja, a rend nem kevésbé szükséges feltétele, mint a szabadság. E kettőnek egyezménye a czél, melyre törekedni kell minden politikai intézménynek, hogy hasznos gyümölcsöző elemévé legyen a nemzeti életnek.

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) *büntetőjogi* és *eljárási* ugy *börtönügyi szakosztálya* f. é. április 6-án tartá rendes heti ülését. A szokott jegyzőkönyvi hitelesités után dr. *Siegmund* Vilmos ur inditványa nyomán a „tanácskozási szabályok" kinyomatása és a tagok közötti szétosztása határoztatott el. Ezután a „munkálkodási tervezet" olvastatott fel, mely is elfogadtatván, a szakmunkák átalános ismertetése, a bel- és külföldi törvényhozási mozzanatok, a hazai és külföldi börtönügy, és a bün- és börtönügyi statistikai adatok tekintetébeni jelentéstételek iránti állandó előadóul dr. *Dárday* Sándor ur választatott meg. A bizottmányilag javaslatba hozott „playdoyer"k mikénti rendezése iránti javaslattétel dr. *Dárday* Sándor és dr. *Mátyus* Aristid urakra bizatván, a helyhatósági rendeletek és honi szokások egybe gyüjtése végett egy *Králitz* Kálmán, dr. *Siegmund* Vilmos, dr. *Krajtsik* Ferencz, dr. *Wagner* Géza és *Arady* Antal urakból álló bizottmány küldetett ki; a törvénykezési hiányok kiemelése az összes szakosztályi tagok esetenkénti kijelentéseinek tartatott fenn; a bevágó statistikai adatok rendszeresitett beszerzésével (a javaslatba hozott bizottmány helyébe) *Králitz* Kálmán ur bizatott meg, a keletkezendő törvényjavaslatok megszerzése az elnökségnek hagyatott meg. Végül a megvásárlandó könyvek lajstromának összeállitására kiküldött bizottmány javaslata elfogadtatván, annak a rendes egyleti ülés elé terjesztése határoztatott el. A „munkálati tervezet" kinyomatása és szétosztása is határozattá vált. *S.*

— *(A magyar t. akademia uj jutalomtételei a törvénytudományi osztályból.)* 1. Fejtessék ki fővonásokban az anyagi érdekek előmozditására czélzó egyesületek és intézetek állása, szervezete és hatása a közgazdasági életre Európa müvelt államaiban. Adassanak elő, birálattal kisérve, a müvelt államok e tárgyra vonatkozó törvényei s intézkedései, és fejtessék ki ezeknek hatása az emlitett egyesületek utján eszközlött nemzetgazdasági fejlődésre. — Végre: adassék elő, mi lenne teendő ez irányban hazánkban a törvényhozás részéről.

Jutalma a pesti hazai első takarékpénztár részéről, a „Fáy András-alapitvány" alapitó-levele értelmében, ezerötszáz forint.

Határnap 1869. decz. 31-ike.

A jutalmazásra már kijelölt munka a szerző által legalább 500 példányban kinyomatandó, s a munka megvétele a közönségnek lehetővé teendő; ellen esetben a jutalom ki nem adatik. A munka a szerző tulajdona marad, ki abból három nyomtatott példányt a takarékpénztárnak átadni köteles.

2. Fejtessenek ki a házasságból eredő vagyoni jogviszonyok mind a házasfelekre, mind a gyermekekre nézve, tekintettel a gyámság eseteire is. Adassanak elő azon elvek, melyek szerint hazánkban e viszonyok s általában az egész árva-ügy törvények és közigazgatási intézkedések által rendezendő volna.

Jutalma a *Sztrókay Antal*-alapitványból száz arany.

Határnap 1869. decz. 31-ike.

A történettudományi osztályból. 1. Kivántatik Erdély polgári alkotmánya s közjogi állapotának ismertetése 1002-től 1540-ig, különös tekintettel Magyarországhoz való viszonyára.

Jutalma a *Vitéz*-alapitványból nyolczvan arany.

Határnap 1871. jan. 31-ike.

2. Mióta él nemzetünk mostani czimerével és szineivel? Voltak-e ezek előtt más jelvényei, s ha igen, melyek, s mi okból és mely alkalommal cseréltettek fel azok a mostaniakkal?

Jutalma a *Gorove*-alapitványból harmincz arany.

Határnap 1869. jan. 31-ike.

A jutalmat nyerő mű az akademia tulajdona.

(Az izraeliták esküformája tárgyában.) Löw Lipót, a köztiszteletben álló szegedi főrabbi, az igazságügyi ministertől a következő megtisztelő sorokat vette: „Főtisztelendőségednek m. hó 6-án és 9-kén kelt becses leveleit, az izraelita esküvel kapcsolatos szertartásokra vonatkozó emlékiratával együtt élénk örömmel és nagy köszönettel vettem. Nagybecsüek ezek előttem annál inkább, mert szabatos és egyuttal gyakorlati megfejtését tartalmazzák az izraelita eskü tárgyában felmerült kérdésnek. Nem is fogok késni a polgári törvénykezési rendtartás iránt készitett törvényjavaslatomban illető helyen főtisztelendőséged véleményét érvényre segiteni. Fogadja őszinte köszönetem ismételt kifejezését szives közreműködéséért, melyet teljes elismerésben részesiteni meg nem szünendek. Pesten, 1868. márcz. 18-án. Horváth Boldizsár."

(A norvégiai katonai büntetőtörvény) 1866. márcz. 23-án hirdettetett ki, a Storthing 1866. febr. 5-ki határozata folytán; 173 czikket számlál és 12 fejezetre van osztva.

Az első fejezet azon személyekről szól, kik e törvény alá tartoznak. — Mint sajátszerü dolog megjegyzésre méltó, hogy a hadi foglyok is, kik katonai őrizet alatt vannak, mig a viszonyok engedik, e büntető határozatoknak vannak alá vetve. — Háboru idején a katonasággal megrakott kerületekben még a polgárok is kémkedés, vagy honáruló összeköttetések fentartása miatt e törvények szerint itélhetők el. — Épen ugy a honvédsereg is háboru idején a katonai büntető törvény alatt áll. — Szokásos büntetések: halál, kényszermunka, fogság, pénzbirság, letétel, lejebbités, számos fokozattal, olykép hogy p. o. a fogságbüntetésnek öt külön módozata van, és hasonlókép a kényszermunkának is öt fokozata létez. — A 4—10 fejezetek az egyes büntettekről szólnak. — Szabatos meghatározatára a tényálladéknak nincs körülirva, feltételeztetik, hogy ez idevágó fogalmak már ismeretesek.

A mi a büntetések meghatározását illeti, meglepő annak feltünő szelidsége. — A halálbüntetés aránylag ritkán és csak ritkán fordul elő. — Ez aligha lehet igy bármely más európai államban. — Az árulás ezen alapelve szerint vagy halállal, vagy első foku kényszer munkával fenyitendő. — Még a háboru alatti desertio sem büntettetik halállal. — E mellett lehető leg-

szélesebb körre vannak azon határozatok kiterjesztve, melyek a tiszteknek alattvalóikkal szemben, a hatalmokkali visszaélést s hatáskörük áthágását illetik.

Oly államra már, melynek mint Norvégiának fegyveres ereje csak a belbéke fentartására szolgál, e szabályok teljesen kielégitők, de bizonyára más hadseregre is, melyben élénk, becsületérzés és telyes fegyelem uralkodik. A norvég hadseregben, mely mintegy 15,000 fő állandó hadseregből és 10,000 hondvédből áll, büntetések igen ritkán fordulnak elő. — Az 1862. évi statistika szerint 88 honvéd ellen volt per (2 felmentetett); és a tengerészlegénység közül 7 volt tszék előtt.

(Pestmegye utolsó bizottmányi közgyülésében) elismertetett a megyei börtön javitásának szüksége. Elégtételül szolgál ez nekünk is, mert már 1866-ban a „Jogt. hetilap" 7-ik számában leirva e fogház állapotát; reformokat sürgettünk. Siket füleknek beszéltünk akkor; annál jobban örvendünk most a bizottmány kirendelésének, mely tanulmányokat fog tenni a rabok munkáltatása körül. A váczi orsz. fegyintézetet kivánja a bizottmány megtekinteni, noha mindaddig mig a folyamatban levő szervezés végrehajtva nem lesz, s mig a munkákra is kiterjesztett átalán bérlet rendszer ezen év végén le nem jár, a várakozásnak megfelelő eredményt alig fog találni. E téren is szakitás történt a multtal.

(A föld népessége.) Az ötvilágrészen 1333 millió ember lakik, kik közül 390 millió a kaukázi fajhoz, 552 a mongol, 190 az äthiopiai, 1 millió az amerikai s 200 mill. a malayi fajhoz tartozik. Ezek 3604 különböző nyelvet beszélnek s 1000 különböző vallási felekezethez tartoznak. Meghal évenkint majdnem 33 millió, azaz 91.954 személy naponkint, 60 pedig perczenkint. Az életkor közép tartama 33 év; 1000 ember közül egy éri el a századik évet, 500 közül egy a 80-dikat s 100-ból egy a 65-ket. Keresztény van 335 millió, 5 mill. zsidó, 600 millió ázsiai felekezetü, 100 m. mohamedanus, 200 mill. pogány. A keresztények közül 170 millió római katholikus, 76 millió görög katholikus; 80 millió protestáns.

(Poroszország kilencz egyetemén) s a münszteri akadémián a lefolyt téli félévben 394 rendes, 162 rendkivüli, 232 magántanár s lector tartott előadást.

(A mezögazdasági egyletek) Poroszországban az utolsó hivatalos összeállitás szerint, részint uj területek szerzése, részint egyleteknek alakulása által szaporodtak. A legtöbb mezögazdasági egylettel bir a porosz provinciak közül Hannovera t. i. 146-al; a tulajdonképeni Poroszország 118 egyletet mutat fel; a rajnai tartomány 87, a szász provinczia 81, Slezia 73, Brandenburg 65, Westphalia 54, Nassau s Hassia 44, Pomerania 40, Schleswig-Holstein 37, Posen 30, a hohenzollerni terület 5-öt. A mult évben öt uj egylet keletkezett s összes számuk 780-at tett.

(A hivatalos statistika) szerint Poroszországban 1864 végén a nyilvános iskoláknál összesen 2016 tanitónő volt alkalmazva, és pedig 1549 katholika s csak 463 protestans, mig ugyanakkor a protestáns tanitók száma 23,805-öt, a katholikusoké csak 10,622-öt tett.

(Az európai hatalmak hadilábon álló hadserege) 7,500,000 főre megy. Ha már most egy katona, beleszámitva a ruházatot, fegyvert, lakást, egyéb felszerelést, erődöket stb. évenkint csak 470 ftba kerül is; akkor ezen hadsereg fentartására forditott költség naponkint 9,600,000 ft. havonkint 288 m. évenkint 3 milliárd 456 millió forint.

— *(A népesség sürüsége)*, mi kétségen kivül szintén egyik mértéke a cultura kifejlődési fokának, az angol kereskedelmi hivatal által kiadott statistikai táblázatok szerint a legnagyobb államokban legujabb kimutatások nyomán a következő: egy angol négyszögmértföldre esik az egyesült királyságban 258 lélek, Olaszországban 225, Franciaországban 180, Poroszországban 179, Ausztriában 155, Spanyolországban 84, Törökországban 19, az egyesült államokban 11, Oroszországban 9, (európai Oroszországban 31) és Brasiliában 3. — Valóban, a föld még elég térrel bir gyermekei számára és a bennünket fenyegető „tulnépesedés" nem egyéb puszta phrasisnál. (M. A. E.)

(Hirlapirodalmi statisztika.) Ausztriában és Magyarországon 1868. évben megjelenik 177 politikai, és 493 nem politikai hirlap s folyóirat. Ebből esik a magyar korona országaira 205 lap; és pedig 53 politikai, és 152 nem politikai tartalmu; t. i. 111 magyar, 53 német, 2 cseh, 10 szerb, 12 horvát, 4 olasz, 3 tót, 1 illyr, 1 orosz, 6 román s 2 héber nyelven. 1863-ik évben csak 76 magyar, 29 német, 5 cseh, 9 szerb és 4 tót, tehát összesen 123 hirlap jelent meg.

(Házassági akadályok oka.) A canoni jog a vérrokonságot házassági akadály gyanánt egy időben a hetedik izig kiterjesztette, később a negyedik izre korlátolta; miért volt s van ez mindkét esetben igy, Lichtenfels ur a concordatum tárgyalásakor a bécsi urakházának ülésében megfejtette. A hetedik izig azért, „mert az ur isten a teremtés munkájától a hetedik napon nyugodott meg." A negyedig izig, mert egy pápa szerint „az emberi testben négyféle nedv van."

(A potsdami kerület esküdtszéke előtt) márczius 14-én egy gyermekgyilkossági eset tárgyaltatott, melynél a természetellenes kegyetlenségnek még eddig a büntető gyakorlatban nem látott példája tünt fel.

Schultz Paulina nevü hajadon, nővérének Vilmának segélyével ujdon szülött gyermekét vattába göngyölte, s azt meggyujtotta, hogy később azon állitása — miszerint a gyermek egy szerencsétlen véletlennek folytán forró vizzel öntetett le — hitelre találjon. A szerencsétlen teremtmény csak harmad napra halt meg, s a hulla orvosi vizsgálata kiderité, hogy az égési sebek nem forró viztől, hanem lángtól származnak. A gyilkosnő később őszinte vallomást tett, s a törvényszék a bünös anyát 12 évi fegyházra, nővérét pedig halálra itélte.

(A párisi tolvajok) leleményességéről a következő példát olvastuk a napokban: szemüveggel fegyverezve ékszerészboltba lép e nagy mesterek egyike s foglalás nélküli gyémántokat kiván előadása szerint venni. Szokás szerint egy iv papiron több darabot adnak elébe választás végett; az egyén azonban annyira rövidlátó, hogy a papirt orráig kell, hogy emelje, mely mütét közben nyelvének hegye tünik elő s arra néhány kövecskét ragasztva, azokat szájában tartja, vagy ha gyanu támad azonnal lenyeli.

A mesternek is szokott azonban mestere akadni; igy történt ezek egyikével is. Egy már többször károsodott ékszerész keserü s hányást okozó folyadékba martá gyémántkövét s nyugodtan várta a bekövetkezendőket. Néhány nap mulva megjelent egy gyémántválogató, s mint rendesen, megkisérté a nyalást, de a kövek nem akartak nálla maradni; kénytelen volt csakhamar kiköpni, s igy hurokra került.

Előfizetési felhivás.

A „budapesti ügyvédi egylet" f. évi január hó 26-ikán tartott közgyülésében a **„Jogtudományi Közlöny"** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg.

Ennélfogva felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, minthogy annak sikeresebb szellemi müködése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

negyedévre (april—juni)	**3** ft.
félévre (april—szeptember)	**6** „
három negyedévre (april—deczember)	**9** „

☛ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig *bérmentve* a szerkesztőhöz kérjük intézni.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó hivatala
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

TARTALOM: A budapesti ügyvédi egylet büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztálya munkálkodásának állandó tárgyai és müködésének irányelvei iránt tett bizottmányi javaslat. — Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. Friedmann Bernáttól. — A jelzálogra vonatkozó poroszországi törvényjavaslat motivumai. R. I.-tól. — Fogházjavitás. Bozóky Alajostól. — Jogeset. Gyurgyik Gyulától. — Jogirodalom. — Tárcza. A vármegyék szereplése nemzetünk életében. (Vége.) Horváth Mihálytól. — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 16. Pest, 1868. aprilis 19.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

IV.

A váltó kellékeiről idegen államok joga szerint.

Tekinteten kivül hagyom azon kisebb területek jogát, melyeknek befolyása a világkereskedelemre s különösen hazánk forgalmára ugyis csekély.

Az apró német államok önállóságának napjai meg vannak számlálva. Azon eltérések, melyek a német átalános váltórendszabály ellenében néhol még fennállnak, el fognak tünni nemsokára; s az egyformaság czélirányossága a szükséges politika által egyaránt fog győzelemre emeltetni az összes német területen.

Svájcz majd minden kantonjának külön váltójoga van. Azért hitele a külső váltóforgalomban teljesen ingadozó állapotban van is; s a bizalmatlanság, melylyel váltói az európai pénzpiaczokon fogadtatnak, ezeket is nemsokára egyesülésre kényszeritendi.

Olaszország, mely külső viszonyainak rendezésével csak most foglalkozik, szintén uj váltójoggal birand rövid idő alatt.

Ezekkel tehát nem fárasztom ezuttal e lap t. olvasóit. A kitüzött tárgyat csak a nagyobb jelentőségü és ujabb váltójogok szempontjából iparkodandom megismertetni.

Kezdem tehát a reánk nézve legnagyobb jelentőségü *német átalános váltórendszabálylyal.*

Ennek negyedik fejezete szerint következők az idegen váltók lényeges kellékei:

1. A váltó szövegébe foglalandó megjelölés, hogy váltó, vagy ha az valamely idegen nyelven van szerkesztve, egy ennek megfelelő kifejezés ezen nyelvben.
2. A fizetendő pénzösszeg kitétele.
3. Azon személy neve vagy a czég, kinek részére vagy rendeletére a fizetés történjék (des Remittenten).
4. A fizetési idő kitétele.
5. A kibocsátó aláirása, a név t. i. vagy czég.
6. A kibocsátás helyének, év, hó és napjának megjelölése.
7. Azon személy neve vagy a czég, mely a fizetést teljesitse (des Bezogenen oder Trassanten).
8. A fizetési hely megnevezése; az intézvényezett neve vagy a czég mellett levő hely fizetési helyül és egyszersmind az intézvényezett lakásául vétetik, ha különös fizetési hely nincsen kitéve.

Ezekhez hozzáadható még, hogy oly váltó, melyben kamat van igérve, németországi (p. o. a müncheni, drezdai, stuttgárti, rostoki, oldenburgi stb) törvényszékek itéletei alapján és Ausztriában különösen egy, 1858. nov. 2-án kelt császári rendeletnél fogva érvénytelennek tekintetik. Épen ugy az oly váltó, melyben részletfizetésekről van említés téve.

Végre megjegyzendő még, hogy nem ugyan Németországban és nem is a német át. váltórendszabálynál — hanem külön intézkedésnél fogva Ausztriában a váltóra tett zsidó irás érvénytelen.

A *franczia* Code de Commerce 110. fejezete következőleg határozza meg a váltó kellékeit:

A váltó egyik helyről a másikra huzatik.
Keltezve van (Elle est datée). Tartalmaznia kell:
A fizetendő összeget.
A fizetőnek nevét.
Az időt, mikor, s a helyet, hol a fizetésnek történnie kell.
A pénzben, árukban, számvitelben vagy más módon megkapott értéket.

Egy harmadik személynek vagy magának a kibocsátónak rendeletére szóljon.

Ha első-, másod- vagy harmad váltó stb. a váltón ki legyen ez is tüntetve.

A keltezésnek a hely, nap, hó és esztendő kitétele által kell történnie.

A *dán* váltórendszabály 1. §-sa következőleg szól:

Az idegen váltó oly okmány, mely által a kibocsátó azt világosan váltónak nevezvén, magát lekötelezi, valamely tőle különböző személy által, és más helyen egy bizonyos pénzösszeget annak kifizettetni, kinek ez okmány jogos birtokában leend (de med behörig Adkomst har Documentet i Hände).

6. §. A váltó előmutatóra is szólhat, s ez esetben mindenkinek kifizetendő, a ki előmutatja, a nélkül hogy ahhoz való jogát igazolnia kellenék.

7. §. Minden váltóban foglaltatnia kell a kibocsátás napjának és helyének, valamint azon hely megjelölésének is, hol a fizetés teljesitessék.

Az összegnek kétszer kell emlitetnie, egyszer betükkel és egyszer számokkal.

8. §. Minden váltóban meg kell határozva lennie a fizetés idejének is.

A *németalföldi* váltórendszabály 1. §-sa következő definitióval ismerteti meg a váltó kellékeit:

A váltólevél egy bizonyos helyről keltezett oly okmány, mely által annak aláirója valakinek meghagyást ad, egy abban kifejezett pénzösszeget valamely máshelyen, látva vagy egy bizonyos időben, egy abban megnevezett személynek vagy rendeletére kifizetni, az érték megkapás elismerése vagy számvitelbe tétetele mellett.

A *hollandi* kereskedelmi törvénykönyv 100-ik §-sa is szóról szóra ezeket rendeli.

A *svéd* váltójog szerint következőket kell tartalmaznia a váltólevélnek:

1. A helyet és időt, hol és mikor kelt.
2. Vajjon sola-váltó-e; vagy ha több példányban lett kiadva, mindegyike hányadik.
3. A fizetési időt.
4. Annak nevét, kinek részére a fizetés történjék.
5. A pénzbeli sommát, melyről a váltó szól, betükkel a szövegben, és felső részén számokkal is kitéve.
6. Az értéket ki és miben tette le.
7. Az intézvényezett nevét.
8. A helyet, hol ez lakik vagy tartózkodik, s a fizetés, hogy hol történjék; ezenfelül
9. A kibocsátó sajátkezű aláirását.

*

A *spanyol* kereskedelmi törvénykönyv 426-ik §-sa és a többi utána képzett váltójogok (p. o. Bilbao) következőt rendelik:

A váltóknak tartalmazniok kell: a helynek és időnek megnevezését, hol és mikor adattak ki, az összeget és időt, mennyi és mikor fog fizettetni; azon személy nevét, kinek részére a fizetés történjék; annak megjelölését, kitől az érték származik, ennek mikénti megkapását, vajjon pénzben-e vagy árukban, avagy ugy-e, hogy számvitelbe tétetett; annak nevét, ki által, és lakását vagy a helyet, hol a fizetés történni fog.

A *baseli* váltórendszabály lényegileg azt rendeli, mit a franczia Code de Commerce és a német át. váltórendszabály. Az 1. §-sában elősorolt kellékek közül következőket emelem ki, mint eltéréseket:

d) Az összeg és pénznem, mely fizettetni fog, (betükkel) kiirva legyen.

e) Az értékmegkapás, vajjon számvitelbe lett-e téve, vagy készpénzben, és ki által lett kifizetve, megemlittessék.

f) Hogy „váltónak" neveztessék, és vajjon első, másod-, harmad- stb. váltó-e.

Angolország- és az egyesült amerikai államokban — Story szerint — következő kellékekre kell a váltónál figyeleimmel lenni:

1. Az alakra.
2. A keletre.
3. A kibocsátás helyére.
4. A fizetendő összegre.
5. A fizetés miképen való teljesitésére.
6. A fizetés helyére és
7. Idejére.
8. Az érdeklettek megnevezése- és megjelölésére.
9. Az okmány tovább adhatására.
10. Az értékmegkapásnak kitételére.
11. A tudósitvány és egyéb körülmények megemlitésére; végre
12. Az érdeklettek váltóképességére.

Ha azonban összevetjük az ezen jogtudós által felállitott kellékeket az angol és amerikai törvényszékek által követett gyakorlattal, azt találandjuk, hogy e két practicus államnak egymással teljesen megegyező törvényei a lehető legkevesebb kivántatóságot szabtak elő egy váltóban, és megengedtek mindazon kivételeket és módositásokat, melyek a váltó természetével homlokegyenest nem ellenkeznek.

A fennebb elősorolt kivántatóságok következőképen értendők tehát:

1. Alakjára nézve irásba foglalva, és a kibocsátó vagy megbizottja által aláirva kell lenni a váltónak. Meghagyást kell tartalmaznia a kibocsátó részéről egy másik személyhez, hogy ez egy harmadiknak valamely pénzsommát fizessen, s különösen pénzbeli fizetés nélkül ne is legyen teljesithető.

Hogy az okmány váltónak meg is neveztessék, nem szükséges.

2. A keltezésre nézve nem szab elő semmi különös szabályt. A gyakorlat minden keltezést, melyből a váltó kiadásának idejét kitudni lehet, érvényesnek tart. Sőt látra szóló váltók kelet nélkül is érvényesek.

3. A hely megjelölése, hol a váltó kiadatott, és a hova intéztetett, azért szükséges, mert lényeges különbség van a „belföldi" és „külföldi" váltók között*). Mindamellett nem mulhatlan kelléke a váltónak.

4. A fizetendő összegnek ki kell fejezve lenni a váltóban. Nem szükséges azonban ezt számokkal és egyszersmind betükkel is kiirni; de ha ez történt, és a két kitétel között eltérés fordul elő, az utóbbi vétetik érvényesnek.

Ujabb időben, mióta t. i. az 1854. aug. 9 diki törvénynél fogva a váltóknak a kormány által kiadatni szokott bélyegzett mintákra kell irva lenniök, olyan váltók is circulálnak Angliában, melyeken semmi összeg sincsen kifejezve; s ily váltók oly összegüeknek vétetnek, mint a minő legmagasabb összeget a rajta levő bélyeghez képest képviselhetnek. Egyébiránt a váltó mindig csak készpénzről szólhat. S a „pénz" szó Angliában annyira szószerinti értelemben vétetik, hogy még a bankjegyekről kiadott váltó is érvénytelen. Kamatok azonban, eltéröleg más államok törvényeitől, ki lehetnek benne kötve.

5. A váltóösszegnek feltétlenül fizetendőnek kell lenni. Oly feltétel azonban, melynek bekövetkezése bizonyos, csak időhatározmánynak vétetik, mivel ez magát a fizetési igéretet nem teszi bizonytalanná, csak teljesitésének idejét. Ha tehát valakinek „halála napján" vagy „halála után bizonyos időre" igértetik a fizetés, miután a halál okvetlenül bekövetkezik mindenkinél, a váltó érvényes, ellenben valakinek jövendő „házasulása napjára", vagy „házasulása utáni bizonyos időre" tett igéret érvénytelenné teszi a váltót, miután az ebben foglalt feltétel bekövetkezése nem bizonyos a tény tekintetében sem, mert az illető halálig is nőtlen maradhat. Felmondásra szóló váltók azonban érvényesek.

6. Mig ellenkezőről nincs emlités téve a váltón, az intézvényezett lakása tekintetik fizetési helyül. Ha pedig olyanra van intézve a váltó, ki épen utazik, ott követelhetni tőle a fizetést, hol az elfogadás történt, vagy a hol a lejáratkor épen tartózkodik.

7. A fizetési időre nézve megemlitésre méltó, hogy az angol jog mindenféle lejáratokat elfogad. De még a lejáratnélküli váltókat is érvényben tartja, „tetszésre" szóló váltóknak tekintvén azokat. Sőt, a mint fennebb emlitém, a lejárat oly eseményhez is kapcsoltathatik, melynek bekövetkezése kétségtelen, s csak ideje bizonytalan még.

8. A váltóügyletben érdekeltek megnevezése sem vétetik oly szószerinti értelemben, mint egyéb országok váltójogai szerint. A kibocsátó nevét téntával vagy irónnal is irhatja, vagy rendes üzleti megbizottja által is irattathatja. Sőt ha valamely kereskedői ház csak bélyegét (Stampiglia) szokta használni, ez is elég.

Az intézvényes megjelölhető nevén vagy másképen is, p. o.: „N. N. hajó kapitányának vagy rendeletére." Szólhat egyébiránt a váltóelőmutatóra is.

Sőt ha egészen üres marad az intézvényes megjelölésére szolgáló hely, ez utóbb is bármikor kitölthető.

Az intézés történhetik valamely személyre, városra, helységre vagy házra is, s e miatt az, ki e helyek valamelyikén a váltót elfogadta, kifogásokat nem tehet.

9. A váltó tovább adhatása tekintetéből szükséges, hogy abban „rendeletre" vagy legalább hason értelmü kifejezés forduljon elő; de ez sem képezi lényeges kellékét a váltónak, mert ez anélkül is érvényes, csak nem forgatható tovább váltójogi érvénynyel.

10. Az értékmegkapást azért megemliteni nem szükséges, mert ez mindaddig vélelmeztetik, mig az ellenkezőt nem képes az illető bebizonyitani, s a bizonyitás egy harmadik személy ellenében nem is engedtetik meg.

11. A számvitelbe tétel és tudósitvány megemlitése sem lényeges kellék a váltó érvényességéhez.

12. A Story által 12-dik helyen előadott kellék bővebb magyarázatába, melynél fogva a váltón előforduló személyek szenvedő váltóképességére ügyelni ajánl, nem bocsátkozom, mivel ezuttal a váltónak csak külső és szövegéből felismerhető kivántatóságait kivánom megismertetni.

Figyelmet érdemel még, hogy Angliában 5 fot sterlingnyi összegnél kisebb váltóknak nem szabad hosszabb

*) Ugyanazon törvényhatóság területén belül huzott váltók „belföldiek"; ha azonban ugyanazon országban, de két külön törvényhatóságban van a kibocsátás és fizetés helye, ez már „külföldi" váltónak vétetik.

lejárattal birniok, mint a kelettől számitandó 21 napra, és egy tanu elöttemezésével is el kell látva lenniök (by one subscribing witness). Ilyen kis váltók elömutatóra nem szólhatnak, in bianco egyátalában nem, lejárat után pedig sehogy sem forgathatók. 20 shillingnél kisebb összegről nem lehet váltót adni. (Folyt. köv.)

FRIEDMANN BERNÁT.

Zálogjog előjegyzése és méltányosság.

Ismertem már oly ártatlan ábrándozót is, ki elmosolyodás nélkül komolyan tudta vitatni, hogy a régi magyar betáblázási rendszer sokkal tökélyetesebb intézmény volt a telekkönyvinél, és csak birtokkönyvet kellett volna még a betáblázási jegyzökönyvhöz csatolni, hogy az 1840: 21. tcz. a közhitel legszilárdabb oszlopává váljon. — Mily egyszerü volna a kezelés; mennyire kevésbé fárasztó a betáblázásra hivatott hatóságok feladata! Elesnék a különnemü jogok szörszálhasogató fejtegetésének szükségessége, el a bekebelezésre vagy legalább előjegyzésre megkivántató kellékek kutatása, el az A. I., az A. +, az A. B. C. alatti bejegyzések hieroglifszerü megkülönböztetése, és oly szüz kényelemmel lehetne sok fejtörés nélkül minden betáblázási kérvényre elmondani az üdvhozó Ament. Ám lássa aztán a betáblázást szorgalmazó; nyert-e a betáblázás által jogot, és pedig mily jogot? Mi köze ahhoz a birói hatóságnak? Ez megtett mindent, mi tőle követeltetett; — elrendelte a betáblázást, és azt be is vezettette azon jegyzökönyvbe, melyben azt mindenki felfödözheti, ki a két-három napi kutatás fáradalmait nem resteli!

Mig ezen és az ahhoz hasonló nézetek az elmélet körén tul nem terjeszkednek, mig csak azon kedvencz rögeszmék közé sorozhatók, melyek még a mandarinok örök világosságu országában otthonos festői iskola remekeit is szépeknek birják hazudni: addig az itészetnek semmi köze azokhoz, sőt addig fölötte mulattatóknak is tekintethetnek. De rögtön szomoruakká változnak, a mint érvényesitésükre a törvénykezés gyakorlati terén kisérlet tétetik. Pedig, ha valaki kissé figyelemmel kiséri azon könnyüséget, talán könnyelmüséget, melylyel sok helyütt a telekkönyvi ügyek kezeltetnek, kénytelen leend magának akaratlanul is bevallani, hogy hazánkban a régi betáblázás rendszerének hivei, különösen a birói testületekben, még most sem apadtak le oly törpe kisebbséggé, mint ezt a közhitel és nemzetgazdászat érdekében hinni és remélni szeretnök. De ez talán nem is lehet máskint ott, hol a hatályban levő telekkönyvi rendeletre vonatkozó fogalmak oly zavartak, hogy például még az ideiglenes törvk. szabályok 170. §-a is örökösödési igények „előjegyzéséről" vélt intézkedhetni, a telekkönyvi legfelsöbb hatóság, a hétszemélyes tábla, 1867. évi april 4-én 2294. szám alatt hozott határozatában előjegyzési kérvény folytán „hagyaték biztositásának feljegyzését" találta elrendelendőnek, s az ország egyik legjelesb tanintézeténél müködő, a szakirodalom terén sem ismeretlen jogtanár sem látja szükségesnek a „bekeblezés," „előjegyzés" és „feljegyzés" eléggé különnemü fogalmait szabatosan megkülönböztetni, mint erről Kallós Lajos „magyarhoni polgári jog alapelvei" czimü munkájának 926 és következő lapjain bárki könnyen meggyőződhetik, hol még a „bejegyzés" is bekeblezést jelent.

Ezen szük térre szánt gondolat-foszlányoknak nem lehet feladatuk mindazon tévedéseket felkutatni és elemezni, melyekre a gyakorlat emberei a telekkönyvi ügyek ellátásánál mindennap bukkanhatni, elég szerencsétlenek. Csak egyet szabadjon ez uttal felkarolni, azon egyet, mely a nemzeti fekvő vagyon nagy részét a közforgalomtól indokolatlanul elvonja, s az egyes tulajdonosok jogait mélyen sérti, ama könnyüséget, melylyel a zálogjognak előjegyzését bíróságaink, még a felsőbbek is, megadni szokták, bárha az ehhez szükséges kellékek hiányoznak, — megadni azért, mert hiszen az előjegyzés *semmis* az, ha az igazolás nem sikerül, ugy is kitörültetik ismét a telekjegyzőkönyvből, s mert ily helyzetben igen kár volna oly egyént lehető követelésének biztositásától elzárni, ki talán csak mégis képes leend valami képen hitelezői minőségét utólag bebizonyitani, holott a fekvő birtok tulajdonosa ez által, épen az előjegyzés semmiségénél fogva, kárt nem szenvedhet.

Ha a meddő elmélettel akarnám beérni, itt igen szép alkalom nyilnék a fölött értekezhetnem, miszerint a birónak soha sem lehet hivatása azt kutatni, hátrányos-vagy előnyös-e Péterre vagy Pálra intézkedése, hanem igen is rendeltetése törvény szerint intézkedni. De inkább meleg üteréhez nyulok a fennjelzett indokolásnak, és kérdem mind azokat, kik valaha azon kellemes helyzetben voltak százrétü törvénykezési rendszerünk ágasbogas tekervényein valamely igazolási perben alperesekül szerepelhetni, és végül három-négy évi hurczoltatás után harmadbiróságilag is felmentetni, — kérdem ezeket: igazán semminek tapasztalták-e a zálogjognak birtokukat terhelő előjegyzését, valahányszor inséges idők pénzkölcsönkeresésre kényszeriték öket, vagy tulajdonukat eladni akarák, és a tőzsér vagy pénzintézet, vagy végre az aranyaira és bankóira féltékeny vevő sajnálkozó válvonitással mutatott a telekjegyzőkönyv azon keskeny rovatára, melyben a „*semmi*" igen érthető szavakban és számokban nyert kifejezést.

Szeretném azon biró arczkifejezését tanulmányozhatni, ki talán tegnap évek hosszu során nagy nehezen megtakaritott fillérein valamely gőzmalom társulat részvényét vevé meg, és ma azon meglepetésre ébredt fel, hogy eme, igen szerény nyereség reményében tett vétel folytán nem talán a társulati vagyonra, hanem magán ingatlan birtokára a társulat állitólag tartozása fejében a zálogjog fél millió forint erejéig előjegyeztetett! — Pedig volt már erre is eset; csakhogy annak sulya alatt tudtommal nem az ekkép intézkedett birák görnyednek.

Bármily terhesek volnának is egyesekre az itt lazán körvonalozott következmények: ha azok a könyört nem ismerő törvény hajthatlan szigora által idéztetnének elő, legfeljebb arra jogosithatnák a közönséget, hogy a hibás törvénynek törvényhozás utján leendő megváltoztatását szorgalmazza, s mig ez sok al- és teljes bizottmányi tárgyalások fonalán végre létesittethetnék, addig szabad volna ugyan a közönségnek fohászkodni, de türnie is kellene.

A kérdés azonban most az: valóban oly tág rendelkezési jogot enged-e zálogjog előjegyzésére nézve a hatályban levő telekkönyvi rendelet a bíróságoknak, minőt azok abból kimagyaráznak? És erre hitem és meggyőződésem szerin csak „nem" lehet a válasz.

Az ellentétes vélemény mellett küzdők szeretnek ugyan a telekkönyvi rendelet 87-ik §-ára hivatkozni, mert hiszen abban száraz szavakkal meg van irva, hogy ha valamely magán okirat a bekeblezéshez szükséges kellékekkel nincsen is ellátva, annak nyomán az előjegyzés mégis megengedtethetik, s mert eme szakaszban az előjegyzés megengedhetését korlátozó különös kellékek megszabva nincsenek, következőleg a biró bölcs belátása van érvényre emelve.

Ámde feledik szerintem az ekkép okoskodók, hogy az idézett 87-ik §. is megkivánja, hogy az előjegyzés alapjául szolgálandó okirat a telekkönyvi rendelet 63. s következő szakaszai általános rendeleteinek megfeleljen, de feledik főleg, hogy a következő 88-ik §-ban előforduló „*csak*" szócska eme mondattal: „*zálogjog előjegyzésének*

csak következő esetekben van helye“ zálogjog előjegyzésének eseteiben a tágabb keretü 87. szakasznak önkényes alkalmazását egészen kizárja és a biró intézkedési jogát sokkal szükebbre korlátozza, elég világosan meghatározott esetekre szoritja.

És a törvény eme kivételes korlátozó rendelkezésének indokát, a szerződési jogot használva kalauzul, igen könnyü felleliii. Hol a felek már eredetileg dologbani jogról, például tulajdonjogról szerződtek, ott a szerződés tárgyát képező dologbani jog előjegyzésének megengedésénél engedékeny lehet a törvény és a biró, mert ez utóbbi mindenesetre a szerződés keretein belül intézkedendik. Már szigorubb a törvény ott, hol telekkönyvi bejegyzés által dologhozi jognak dologbani joggá változtatása czéloztatik, s ez okból majdnem átalánosan elfogadott nézet a telekkönyvi szakjogászok közt, hogy bérlési jognak még előjegyzését is csak az esetben szabad megengedni, ha a bérbevevö bekebelezési engedélyt nyert a bérbeadótól. De legszigoruabbnak kell lenni a törvénynek ott, hol egészen más jognak előjegyzése kéretik, mint melyről a felek szerződtek. Pedig zálogjog előjegyzésénél rendszerint ezen eset fordul elő.

A hitelező adósával pénzkölcsönről, a kereskedő árainak hitelbei kiszolgáltatásáról szerződött; a telekkönyvi biró pedig zálogszerződést létesit a felek világos, határozott megegyezése nélkül törvényadta hatalmánál fogva.

De épen azért csak is ott szabad azt tennie, hol erre a törvény a hatalmat neki világosan és határozottan megadta. Minden még oly kis lépés e korláton tul a felek rendelkezési jogába mélyen beható önkény, melynek gyakorlatára sem alsó, sem felsőbb biró nem lehet jogositva soha és semminemü körülmények között.

Alkalmazva az itt fejtegetett elvet tényleges törvényünkre: a telekkönyvi rendelet fennemlitett 88. §-ának a) b) és c) pontjai oly szabatosok és világosak, hogy azok tekintetében kétely fel sem merülhet, ha csak valaki szándékosan nem akar kételkedni.

De ama §. d) pontja sem enged oly tág értelmezést, milyent annak sokan adni szeretnek. Hogy a törvény valamely jogviszonyban résztvevőknek az ebből származó kárra nézve biztositási jogot adjon: ahhoz okvetlenül szükséges, hogy a kártérítéshezi jog már kétségenkivül helyezve legyen, ha bár a károsszeg mennyisége talán még nem volna is megállapitva, melynek ily, de csak ily esetekbeni egyoldalu felszámitását a telekkönyvi rendelet 65. § a megengedi. Nem elég tehát a zálogjog előjegyzésének megengedhetésére, hogy valaki valamely szerződés alapján az abból állitólag származott káraira nézve a másik szerződő fél ellen kártérítési pert inditson, és e per folyamatban létét igazolja, s még kevésbbé elég, hogy valaki szerződés felmutatása mellett abból károsodását állitsa és kárát számszerüleg felszámitsa. Igazolni kell előbb a kár valódiságát és a kartérítéshezi kétségtelen jogot, és csak aztán nem gátolhatja a károsszegnek még vitás mennyisége a zálogjognak előjegyzését.

Egyátalában az idézett 88. §. d) pontja oly szoros kapcsolatban áll az alaki törvénynek az előleges biztositásról intézkedő rendeleteivel, hogy e kettőt egymástól elválasztani nem is lehet, s hogy mindazon esetekben, melyekben a köztörvényi eljárás ingóságok tekintetében az előleges biztositást meg nem engedi, a telekkönyvi biró sem rendelheti el, legalább nem hivatkozással a telekk. rendelet 88. §-sának d) pontjára, a zálogjog előjegyzését, miu az osztrák polgári perrendtartásnak ott felhitt szakaszai sem változtatnak, miután mindnyájan tudjuk, hogy ezeket az ideiglenes törv. szab. 155. §-sa hatályon kivül helyezé.

Felemlitsem-e ezek fonalán, mikép legfelsőbb birónk — nem merem kutatni: helyesen-e vagy sem? — következetesen azt tanitja, hogy köztörvénykezési eljárásunkban az ellenfél meghallgatása nélkül előleges biztositásnak helye *soha* sincsen? Vagy szabad-e azon vakmerő következtetésre vetemednem, hogy eme kiáltó jogkedvezményben csak az részesülhet, ki néhány könnyen elrejthető ingóságán kivül semmivel sem bir, a talán százezerekre menő értékről rendelkező földbirtokos pedig nem?

Mindezen általam itt röviden felemlitett alapelvek a telekkönyvi szaktudománynak első bekezdő betüi ugyan, s nem valamely nagybecsü váratlan felfedezéseim: de szükségkép meg kelle azokat érintenem, hogy kimutassam, miszerint nem a tényleges törvény terén állanak azok, kik a zálogjog előjegyzését a lehető legnagyobb kedélyességgel oly böven osztogatják.

Miből meritik tehát eljárásuk fennecsetelt indokolását?

Az ugynevezett *méltányosságból!*

Jó; legyen meg tehát a méltányosság országa, noha szent borzadály szokott rajtam végig futni, valahányszor a birót méltányosságról hallom értekezni, nem birván annak tehetségével, ki egyedül tudja a veséket kutatni. De ha már méltányosok akarunk lenni: akkor részesitsük ne csak az állitólagos hitelezőt, hanem a kétségtelen földbirtokost is a méltányosság áldásában, és mérjünk egyforma röffel ennek is, annak is. Bizony legtöbb esetben ez utóbbi azt jobban megérdemli, és legalább nem szaporitandjuk azok számát, kik a hajdani betáblázás boldog korszaka után sovárognak.

Tapasztalataim hitetik el velem, miszerint nem teszek felesleges munkát, midön birósságaink figyelmét e tárgyra felhini bátorkodom. Legyen sikere! V. K.

A személyes tulajdonságokból s viszonyzatokból

származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk.

(Vége.)

2. Lelki erők hiánya miatt.

A kiskoru azért nem képes jogait gyakorolni, mert a 7-ik évig cselekedeteinek öntudatával nem bir, s a 14. évig, söt azontul is azok jogkövetkezményeit kellőképen át nem láthatja. Ugyanez áll az örülteknél, dühöngőknél s a kábáknál, ennélfogva azok jogképessége is korlátolt. Örülteknek s dühöngőknek a porosz s osztrák törvény szerint egyaránt azok hivatnak, kik észbeli tehetségeik használatától végképen meg vannak fosztva; kábák pedig azok, kik cselekedeteik következményeit átlátni nem képesek. Mindezen személyeket az osztrák törvény ugy tekinti mint a gyermekkoruakat, ellenben a porosz törvény az örülteket s dühöngőket megkülönbözteti a kábáktól; azokat ugy tekinti mint a gyermekkoruakat, ezeket ugy mint a serdületleneket; csak a tiltott cselekedeteik által okozott kár megtéritésére s a végrendelkezési képességre nézve tekinti ez utóbbiakat is mint gyermekkoruakat. Osztr. polg. tvkönyv 310., 865. s 1308. §§. — Porosz orsz. törv. I. rész, 6. czim, 41. §., s 12. czim, 21. §.

Magyar jogban a lelki betegségek, az ész használatát s a szabadakarati elhatározást gátolván, szintén hatással vannak a jogokra, a mennyiben ily személyes szülői s azok nem létében gyámi hatalom alatt állanak, s jogérvényes cselekvényekre képtelenek. Verbőczy. I. 55. (Lásd Suhayda idézett munkáját, 33., 63. s 334. §§.)

3. Erkölcsi képesség hiánya miatt.

Nemcsak a lelki erők, hanem az erkölcsi képesség hiánya is képtelenné tesz a jogok akadálytalan gyakorlására. Ki vagyonát könnyelmű módon elprédálja vagy megfontolatlanuladósságokat tesz, ez által bebizonyitja, miszerint nem bir képességgel jogai gyakorlására s az állam ennélfogva családja s polgártársai érdekében őt jogainak gyakorlásában megyszoritani kénytelen; de miután e megszoritás nem az ő javára, s nem az ő érdekében, hanem mások hasznára történik, ennélfogva ő a kiskoruakat megillető előjogokra igényt nem is tarthat. Osztr. polg. tvkönyv 1308. §. — Porosz orsz. törv. I. rész, 9. czim, 542. §.

Osztrák jog szerint II. József kormánya alatt egy ideig a tékozlási nyilatkoznak hely nem adatott, de már az 1791-ik évi február hó 22-én kelt pátens e jogintézményt ujból elfogadta, s jelenleg a tékozló, egyezőleg a római joggal, a porosz, osztrák s magyar jogban egyaránt gondnokság alá esik. Gondnok alá helyezi őt a franczia törvény is (code civil 513. czikk), hol e gondnok „*conseil*“ nevet visel.

Osztrák s porosz törvény szerint a tékozló cselekvési képességére nézve serdületlen gyanánt tekintetik, atyai hatalmát elveszti s gyermekei gyámot kapnak, azon közkereseti társaságokból, melyeknek tagja volt, kizárathatik, végintézkedést ugyan tehet, de csak vagyona fele részéről, vagyonának másik fele törvényes örököseit illeti meg, azonban ezen korlátolt végintézkedését is bármikor szabadon visszahuzhatja. Osztr. polg. tvkönyv 865., 176, 1210., 568. s 718. §§. — Porosz orsz. törv. I. rész, 5. czim, 14. §., 17. czim, 274. §, 12. czim, 27., 28. s 34. §§-ok, II. rész, 2. czim, 256. §.

A magyar jognak e tárgyra vonatkozó szabályaira nézve lásd Suhayda idézett munkáját 63., 289. s 334. §§.

IV. A jogképesség gyakorlatábani megszoritások.

4) Valláskülönbség miatt.

A keresztény hitfelekezetüek közti valláskülönbség a német szövetség államaiban a polgári és politikai jogok élvezetére nézve különbséget nem tesz, s átalában véve a valláskülönbség csak kivételesen, a mennyiben ezt a törvények világosan megrendelik, gyakorol befolyást az alattvalók magánjogi viszonyaira. Németszövetségi akta, 16. czikk. — Osztr. polg. tkönyv, 39. §. — Suhayda, magyar polg. magánjog, 37., 38. §§.

5) Nembeli különbség miatt.

A germán jellemü nemzetek egyik dicsérnivaló tulajdonsága a nők iránti tisztelet, melyet a kereszténység még magasabb fokra emelt. A németek voltak minden mások előtt azok, kik a házasfelek egyenjoguságát a családi életben elismerték, a nők működését a családi és házi körre szoritván, és őket a nyilvános élet küzdteréről, a hadviselésből és népgyülésekből kizárván. Igy történt, hogy a nők csak férjeik oldalán s azok képviselete mellett jelenhettek meg a néptörvényszékek előtt, és hogy kizárva voltak mindazon jogok gyakorolhatásától, melyek a fegyverviselést és a biróságok előtti megjelenést feltételezték. Ellenben minden ezzel össze nem függő polgári magánjogok gyakorolhatására nézve férj és nő között különbség nem volt, s igy csak a római jogban találkozunk eziránt megszoritásokkal. Fragm. 9. de statu hominum.

E megszoritások annál kevésbbé maradhattak fenn állók, miután egyrészről a német jellemtől idegenek voltak, másrészről pedig a nők időközben előhaladottabb müveltségi állapotával többé meg sem egyeztek. Ennélfogva Ausztriában is meg lett szüntetve a nők cselekvési képességébeni megszoritások, söt az osztrák polg. tkönyv 1349., 192., 434. és 591. §§-ai szerint a biróság előtt megjelenhetnek, szerződéseket köthetnek, s csak harmadik személyekre vonatkozólag vannak korlátolva, a mennyiben gyámságot rendszerint nem viselhetnek, végintézkedéseknél és telekkönyvi okmányoknál (tabulare instrumentum) mint tanuk nem szerepelhetnek

Másképen látjuk ezt Poroszhonban. Itt is eltörölte ugyan egy 1833. évi aug. 30-án kelt törvény a szász jog szerint Sileziában a nők felett még fennállott nemi gyámságot (tutela generis, Geschlechts-Vormundschaft), de a nők mindemellett egyes jogcselekvényeikben még mindig meg vannak szoritva, különösen a kezességnél, s a férjezett nő szerződéseknél vagy más kötelező nyilatkozatok és jogügyleteknél, valamint perek folytatásánál férje közbenjövetelére szorult. Porosz orsz. törv. I. rész, 14. czim, 221—244., 407—411. §§. — II. rész, 1. czim, 189. §.

Reményleni lehet, miszerint az ujabbkori törvényhozás e megszoritásokat is el fogja törölni, s Poroszhon e tekintetben Ausztria példáját követendi.

A két nem egymástóli különbségére nézve az osztrák jog, a franczia példáját követve, mitsem rendelt. Porosz törvény szerint (I. rész, I. czim, 19—23. §§.) a csirák (hermaphrodyták) a 18-dik évtől kezdve választási joggal birnak aziránt, melyik nemhez akarnak tartozni, a 18-ik év előtt ezt szülőik határozzák meg, de ha harmadik személyek jogai függnek az ő nemüktől, ugy szakértők véleménye dönt.

Honunkban is lényeges jogkülönbségeket von maga után a nőnem, melyekről bövebben Suhayda, idézett munkája 31. §.

B) Erkölcsi személyek jogai.

Mig az ember nomád életet él, addig másokra csak kis mértékben szorult, de mihelyt állandó lakhelyet választ, már keresi a másokkali egyesülést s szövetkezést, hogy közös célokat, közös erővel érhessen el azokkal egyetemben. Ily egyesülés által keletkeznek társaságok. Jóllehet azonban valamely társaság tagjai egy, mindnyájukra nézve közös czél felé törekednek, mégis az egyes tagok akarata gyakran jő egymással ellentétbe; — hogy tehát ezen összeütközés elkerültessék, és összhangzás előidéztessék, mely által egyedül lehetséges lesz a kitüzött közös czélok elérése vagy megközelitése, szükséges, hogy az egyes tagtársak a társulati tagok összakaratának hódoljanak, különbség nélkül, vajjon ezen összakarat valamennyi tagok hozzájárulásán, vagy csak a többség megegyezésén alapul-e. A közakarat iránti ezen hódolás által nyer a társaság személyiséget, s személynek lesz tekintendő. Ezáltal azonban még koránsem akarjuk mondani azt, hogy minden társaság már jogalany is, — mert valamint léteznek egyes államokban emberek, kik nem tekintetnek jogalanyoknak, miután akaratuk a törvény szerint más személyektől el nem ismertetik s nem tiszteltetik, ugy a társaságokra nézve is ugyanez áll. Minden társaság — hacsak nem tiltott — saját tagjaira nézve jogalanynak tekintendő ugyan, miután ezekre nézve a társaság összakarata határozó, de harmadik személyek irányában, kik nem társulati tagok (tehát a külvilág irányában), a társaságnak az állam részéről törvényileg kell elismerve lennie, hogy azt mint jogalanyt jogok megillessék.

Az *állam részéről elismerés* tehát azon alap, mely a *közösségeket* (communio) a *társaságoktól* (societas) megkülönbözteti. A germán népeknél, melyek a centralisatiónak nem hódoltak, sokkal nagyobb mértékben fejlödtek ki a közösségek, mint a rómaiaknál. Némethonban már igen korán akadunk testületekre, s később a biro-

dalmi szervezet folytán fejlödtek ki a rendek és birodalmi városok, s ez utóbbiakban ismét a czéhek és más corporatiók, egyházi közönségek stb. Mindezen közösségek már tökéletesen ki voltak fejlödve, s az államfötől, akár volt légyen az a császár, akár a rendek, akár a városok, el voltak ismerve, midön a római jog a municipalis városokróli tanaival Némethonban behozatott, s igy történt, hogy e jogintézmények önállólag tovább s tovább is fejlödtek a nélkül, hogy a római jog azokra jelentékenyebb befolyást gyakorolt volna. (Mauernbrecher, Lehrbuch des deutschen Privatrechts. I. köt. 349. lap.)

Minél nagyobb számban keletkeztek azonban Némethonban ily közösségek, annál inkább meggyökerezett azon alapelv is, miszerint az állam részéröli elismerés képezi azoknak megkülönböztető ismejelét — criteriumát, — s ezen elismerés nélkül csakis *társaság*, de nem *közösség* (universitas) létezhetik. Azonban valamely társaság létezése sem független egészen az államtól, hanem az állam részéröli tilalom által *tiltottá* válik, s mint olyan tagtársainak jogokat sem adhat.

Az államban létező társaságok ennélfogva vagy *tiltottak* vagy *nem azok*, és ez utóbbiak ismét az állam részéről vagy *világosan* vannak megengedve, vagy csak *hallgatólagosan*, a mennyiben eltüretnek.

E felosztásra vezethetök vissza az osztrák és porosz törvénykönyvnek a kérdéses tárgy körüli szabályai egyaránt, jóllehet első tekintetre azt lehetne gondolni, mintha az osztrák törvénykönyv csak világosan megengedett s azok ellenében tiltott társaságokat ismerne, s mintha a porosz törvény az előbbi felosztást egészen mellőzve a társaságokat tiltottakra, nem tiltottakra, szabadalmazottakra és testületi jogokkal birókra osztaná.

Az osztrák polgári tkönyv ugyanis csak tiltott és nem tiltott társaságokról tesz említést, de megkülönbözteti az állam által világosan elismert társaságokat a csupán nem tiltottaktól. A tiltott társaságok fogalmát 26-ik §-ában állapitja meg, a hol tehát ezen §. előfeltételezései be nem állanak, ott a társaság nem „*tiltott*“, a miből következik, hogy nem minden nem tiltott társaság létezéséhez szükségeltetik az állam részéröli elismerés.

Az idézett 26. §. szerint azonban a nem tiltott társaságok vagy olyanok lehetnek, melyek az egyes személyekkel egyenlő jogokat birnak, melyeket tehát az erkölcsi személyek jogai megilletnek, vagy olyanok, melyek e jogokkal nem birnak, a minek kétségenkivül kivételt kellene képeznie az idézett 26. §. szabálya alól. Első esetben az állam részéröli elismerés mindenesetre szükséges, miután az államban valamely társaság mint erkölcsi személy, tehát mint jogalany nem is létezhetik, hacsak azt az állam maga annak el nem ismerte. Vannak tehát társaságok, melyeket az állam világosan elismert, s ezek ellenében állanak azok, melyeket az állam világosan tilt, valamint azok, melyek sem világosan elismerve, sem világosan tiltva nincsenek, tehát „*nem tiltott*“ társaságok. Ennélfogva osztrák törvény szerint is meg lehet különböztetni világosan elismert, nem tiltott és világosan tiltott társaságokat*). Figyelembe kell itt ugyan venni azt, miszerint minden társaságnak, mely erkölcsi személy jogaival él, az állam részéről el kell ismerve lennie, mely jogelv azonban megforditva nem áll, vagyis nem minden az állam részéről elismert társaság élvezi, ennélfogva már az erkölcsi személy jogait is, — mert a hol az állam világosan vagy átalános törvények által azt határozza, hogy valamely általa ugyan elismert társaság az erkölcsi személy jogaiban ne részesüljön, ott önmagától érthetöleg erkölcsi személy nem létezik, miután annak létezése egyenesen csak az állam ebbeli határozatától függ. Ezt szem előtt tartva, ugy látjuk, hogy az osztrák és porosz törvény e tekintetben is egymással csaknem megegyeznek.

A porosz jogban mindenekelött a tiltott társaságokat kell megkülönböztetnünk a nem tiltottaktól. Porosz orsz. törv. II. rész, 6. czim, 3—10. §§. — Az utóbbiak felosztatnak olyanokra, melyek az állam részéről világosan, s olyanokra, melyek csak hallgatólag vannak elismerve. A mi a világosan jóváhagyott társaságokat illeti, e jóváhagyás az állam részéről kétféle lehet; az állam ugyanis az illető társaságnak az erkölcsi személy vagy testület jogait vagy tulajdonitja, vagy nem. Ott, hol az állam világosan meghatározta, miféle jogok illessék meg a társaságot, s különösen azt, vajjon testületnek tekintessék-e vagy sem, eziránt semmi kétség fenn nem foroghat. Ellenben ott, hol ily határozat nem létezik, azon vélelem áll, miszerint csak olyan, az állam által elismert társaságokat illetik meg az erkölcsi személyek vagy testületek jogai, melyek valamely közhasznu maradandó czél elérésére alakultak. Végre ott, hol a társaság nem ily közhasznu maradandó czél elérésére alakult, az vélelmeztetik, hogy ilyféle szabadalmazott társaságok más nem tiltott társaságokkal csak egyenlö jogokat élveznek. Porosz orsz. törv. II. rész. 6. czim, 22—26. §§.

E szerint az osztrák és porosz törvény közt e tekintetben csak azon különbség létezik, hogy az osztrák törvénykönyvben rendszerint minden, az állam által elismert társaság élvezi az erkölcsi személy jogait, holott a porosz törvényben szabály gyanánt áll, hogy azon társaságokat, melyek nem valamely maradandó közhasznu czél miatt keletkeztek, az erkölcsi személyek jogai meg nem illetik. Ellenben az emlitett mindkét törvénykönyv megegyezik abban, hogy *tiltott*, *nem tiltott* és *világosan elismert* társaságokat különböztet meg.

A mi a *tiltott* társaságokat illeti, ezek vagy a törvény átalános vagy valamely különös rendelése által vannak tilalmazva. Az előbbiekhez tartoznak azok is, melyek a közcsenddel, a közbiztonsággal és a jó erkölcsökkel ellenkeznek. Osztr. polg. tkönyv 26. §. — Porosz orsz. törv. II. rész, 6. czim, 3. és 4. §§. — Ily társasági összeköttetésből a tagtársak részére jogok nem keletkezhetnek, miután minden társaság szerződésen alapul, oly szerződés pedig, melyet a törvények tiltanak, jogok és kötelezettségek alapjául nem szolgálhat. Ily társaságok tagjai tehát mint olyanok, sem egymás közt, sem mások ellenében jogokat nem szerezhetnek, mások irányábani kötelezettségek azonban ily tiltott társasági összeköttetésből is származhatnak. Osztr. polg. tkönyv 26. 878. §. — Porosz orsz. törv. II. rész, 6. czim, 6. §., I. rész, 4. czim, 6. §.

A *nem tiltott* társaságok jogai és kötelezettségei a társasági szerződés tartalma, az egyesülés czélja és az ily társaságokra nézve fennálló törvényrendelések szerint itélendők meg. Vagyont az ily társaság sem szerezhet,

*) Winiwarter az osztrák polgári joghoz irt jeles kommentárjában (I. köt. 134. és 135. l.) azon véleményen van, miszerint mindazon társaság tilos, mely fennállásához az illetékes hatóság nyilvános, legyen ez átalános vagy különös, engedélyével nem bir, e szerint tehát csak tiltott vagy világosan megengedett társaságokat ismer. Ha Winiwarter e felosztást csak azon társaságokra kivánja alkalmazni, melyek jogalanyoknak tekintetnek, vagy — hogy a törvénykönyvnek magának szavaival éljek — melyek erkölcsi személyek jogaival birnak, akkor véleményében mi is osztozunk, miután ily társaságok az állam jóváhagyása nélkül fenn nem állhatnak, de az emlitett 26. §. *mindennemü* társaságokról szól, s e §-ból kitünik, miszerint csak a *tiltott* társaságok nincsenek elismerve, s tehát minden *nem tiltott* társaság meg van engedve s el is van ismerve. A galicziai polgári törvénykönyvben ugyan ellenkező értelmü szabály állott fenn, de ez inkább Winiwarter véleménye ellen szól, mintsem mellette, mert épen azon körülmény, hogy a galicziai törvénykönyv határozata az ujabb 1811-dik évi osztrák polgári tkönyvben befogadást nem nyert, képezi a legszólóbb bizonyitékát annak, hogy a törvényhozó egy az előbbenitől eltérő határozatot akart hozni. Hogy egyébiránt társaságok az állam jóváhagyása nélkül is mint nem tiltottak az államban fennállhatnak, világosa kitünik azu osztr. polg. tkönyv 1175. §-ából.

hanem az illető vagyon mindig az egyes társulati tagoké, kik mint közös jogok és kötelezettségek részesei tekintendők. Ugyanez áll azon az állam részéről jóváhagyott társaságokra nézve is, kik testületi jogokat nem élveznek. Osztr. polg. tkönyv 26. 828. §. — Porosz orsz. törv. II. rész, 6. czim, 11—24. §§.

Ellenben mindazon társaságok, melyek *erkölcsi személyek jogaival birnak*, mások által is *jogalanyokként* tekintendők. Ily társaság vagy közösség (universitas) activ és passiv vagyonnal birhat, s ugyanazon törvények szerint itélendő meg, mint az állam bármely egyes tagja; — az ily társaságok cselekvési képessége csak annyiban van kisebb-nagyobb mértékben megszoritva, a mennyiben azok az állami közigazgatás különös ótalmában és gondviselésében állanak. Osztr. polg. tkönyv 27. §. — Porosz orsz. törv. II. rész, 6. czim, 25—202. §§.

Ily közösségekhez vagy közületekhez (universitates) tartoznak a különféle egyházi, városi és falusi községek, a czéhek, egyetemek, akademiák, az állam által helybenhagyott tüzkár- és más elemi csapások ellen biztositó-társulatok, részvénytársaságok, özvegybiztositó-intézetek stb. Ide tartoznak továbbá jogi képzemény (fictio iuris) folytán a fiskus, a kegyes alapitványok és közintézetek, a mennyiben az állam ez utóbbiaknak az erkölcsi személyek jogait megadta. Itt ugyanis valamely tárgy vagy vagyon személyesitve gondoltatik s jogalanynak képzeltetik, — azonban a valódi jogalany a fiskusnál maga az állam, a közalapitványoknál és közintézeteknél pedig azon személyek összesége, kiknek javára ezek léteznek. (Archiv für civilistische Praxis, 10. kötet, 13. szám, 322. lap. — Winiwarter commentárja az osztrák polgári törvénykönyvhez, I. rész, 136. lap.

Mig minden egyéb közösségek eredete a német jogban keresendő, azalatt azon jogilag költött személyek, hol tárgyak vagy vagyonnemüek tekintetnek jogalany gyanánt, a római és cánoni jogból vétettek át a német jogba, s igy az osztrák és porosz törvénybe is. Osztrák polgári tkönyv 1472. §. — Porosz orsz. törv. II. rész, 19. czim, 42. §.

Ezen jogi fictiók azonban csak a fiskusra, a kegyes alapitványokra és közintézetekre szoritkoztak, és a jogalany fogalma egész vagyonnemüekre (res universa), és különösen az ugynevezett igényelhető vagyis fekvő örökségre (hereditas iacens) sem az osztrák, sem a porosz törvényben kiterjesztve nem lett. Osztr. polg. tkv. 547. § — Porosz orsz. törv. I. rész, 9. czim, 367. §.

A testületek és társaságok jogi állásáról magyar jog szerint lásd Suhayda idézett munkáját, 52—59. és 273—276. §§.

Dr. EKMAYER ÁGOST,
kassai kir. jogakad. ny. r. jogtanár.

TÁRCZA.

Pestváros fogházai.

Márczius hó elején közölték a napi lapok, hogy az igazságügyi miniszter Csillagh László osztálytanácsost Pestváros fogházainak vizsgálatával megbizta, s e működésében Tauffer Emil tiszteletbeli fogalmazót melléje rendelte.

A vizsgálat eredményét — értesülésünk szerint — következő leirás tünteti fel:

A fenyitő törvényszék *vizsgálati fogháza* a lipót-utczában fekvő ugynevezett „régi sörház kaszárnya“ épületének hátsó részében van elhelyezve. Tisztán vizsgálati fogháznak nem nevezhető, mert a hat héten alul elitélt fegyenczek is — ellentétben a büntetőjogi igazság és méltányosság elveivel — a vizsgálatiak között elszórva, itten őriztetnek. E nagy hiány igen sajnálandó, s hogy jövőre orvosoltassék annál is kivánatosabb volna, mert több esetben az egyes vizsgálatok meghiusitása vagy nehezitésére ellenőrizhetlen alkalmat nyujt az által, hogy a büntetési idejöket kiállottak, hireket, leveleket s utasitásokat vihetnek a szabadlábon levő érdekeltek vagy tanukhoz a velök letartóztatott vizsgálati foglyok részéről.

A helyiségek külseje s berendezése egy vizsgálati fogház igényeinek meg nem felel, s Magyarország fővárosában továbbra alig türhető, mert 9 börtön szobába márczius 5-én 138 egyén volt bezsufolva, ezek között 33 elitélt s 105 vizsgálat alatti; ezenfelül a börtönhelyiségek némelyike egészségtelen, nagy része pedig igen piszkos.

Igy a 38-ik számu alacsony földszinti vasajtó, melyen csak meghajlott testtel lehet belépni, egy szük folyosóra nyilik, mely az ajtó felett alkalmazott kis rácsozott ablakon keresztül nyeri világosságát; a folyosóra két egymás mellett fekvő szobácska nyilik, melyeknek elseje 3 lépés széles s ugyan ilyen hosszu, a félhomályt pedig egy hat araszos ablakon át nyeri; a másik szobácska ugyan ekkora, de tökéletesen setét, s mégis az elsőben 6, a másodikban 3 ember van letartóztatva. Szomoru helyek ezek nagyon, annál is inkább, mert télen nem fűthetők; a folyosócskán van egy kemencze felállitva, de miután világosság kedvéért nappal a vasajtónak nyitva kell lennie, a fütés oknélkül történne.

Belülről fűthetők a többi szobák s nagyobbak is az előbb leirtnál, de mindenikben a tulterhelés miatt oly nehéz gőz fejlődik ki, mely az egészségre csak káros hatásu lehet; kiválóan elmondható ez a 9-ik számu börtönről, melybe az alacsony vasajtó feletti ablakocska kellene hogy világot bocsásson, de nem bocsát, mert be van meszelve.

Éjjeli nyughelyül a szobák hosszában végig futó prics szolgál, melyre minden egyén számára egy piszkos szalmazsák, lepedő s rongyos pokrócz van teritve; a szalmavánkos ismeretlen kényelem.

A vizsgálati foglyoknak megengedtetik magukat saját ágynemüvel ellátni. Az üritő-székek csak éjjelre helyezvék a szobákba, nappal mindnyájan az udvaron levő szükséghelyre járnak.

A miveltebb vizsgálati foglyok számára az épület hátsó emeletében 3 szoba van berendezve, melyek csin és tisztaság tekintetében a kivánatnak megfelelők; ezt elismerve, fájlalhatni hogy a törvény előtt a vizsgálati fogság szakában, illetőleg a Pest városi fogházban gazdag és szegény, mivelt s miveletlen egyenlő nem lehet.

Az élelmezés Lindenbaum Léwinek van szerződésileg bérbeadva, kinek a város 1 meszely leves, 1 meszely vastagétel s 1 font kenyérért 17½ krt fizet. Az étkek minősége a városi orvos által naponkint a városházánál megvizsgáltatik, s csak jóváhagyás után osztható ki. A vizsgálat napján ez szintén megtörtént, de ennek daczára a borsó főtelen volt.

Elitélt fegyenczeit Pestvárosa a kerepesi uton kibérelt 30. szám alatt fekvő s fegyintézetté átalakitott házban tartja. Eredetileg az egész telek e czélra volt szánva s berendezve, utóbbi időben azonban úgy annyira megszaporodván a városban a betegek száma, hogy a Rókus kórház mindnyáját be nem fogadhatta, a fegyintézeti épületnek is egész első része fiók-kórházzá lett felhasználva, s a fegyenczek a hét hátulsó szobára szorittattak, noha az egészségügyi rendészet szabályai szerint fegyintézet és kórház — főleg nagy városban — ugyan egy épületben alig tűrhető.

Az emlitett szobák közül 6 használtatik háló-, 1 pedig munkateremnek, s márczius 9-én 109 egyén volt bennük elhelyezve, jobban mondva összezsufolva az erkölcsiség kivánalmival határozott ellentétben, mert például azt, hogy három fiatal fegyencz két egymás mellé tolt szalmazsákon testileg is érintkezve egymás mellett háljon — mint itt történik — kárhoztatni kell.

A helyiségek ugy az ágyruhák tisztaságát s az uralkodó rendet méltányolva emelhetni ki, a minek tekintetében az elitéltek sokkal kedvezőbb helyzetben vannak mint a vizsgálati foglyok.

Nagy nehézség merül fel azonban itt a viselő ruhák miatt, mert a város az elitélt foglyoknak fegyenczi öltözéket nem ad; kiki saját ruhájában kell hogy járjon, ha pedig az egyénnek nincs — a mi gyakran fordul elő — inget gatyát kap ugyan, de egyebet nem. Több fegyenczet láthatni testről szakadó rongyokban s többet ingben gatyában. Ha ez egy városi intézet méltóságával megférőnek ismertetik, ám a nyári meleg napokon megjárható, de télen legalább is könyörtelenségnek nevezhető.

A fegyenczek munka ereje Ferencsik szabómesternek van bérbe adva, ki zsákokat s katona-ruhát varrat általuk, mit ré-

szint a beszerzett tiz varró-gépen, részint kézi munkával állittat össze. Tér hiány miatt ujabb időben a munkák is meg lettek szoritva.

Kiválóan javitási czélu intézete Pestvárosának *a kényszerdologház*, melybe a helybeli illetékességü munkakerülők, csavargók, elhanyagolt nevelésü gyerkőczök munkára szoktatás és erkölcsi javitás szempontjából a kapitányi hivatal rendeletére csukatnak.

A intézet a kerepesi uton fekszik; egy emeletes tágas épület, mely 12 háló- és 3 munkaszobában 200 egyént képes befogadni; márczius 9-én 134 férfi s 52 nő kényszeröncz volt letartóztatva.

Az intézetnek mindenik helyisége a tisztaság tekintetében várakozást kielégiti, található ez a nagy munka-termekben, hol a kényszerönczök hosszu asztalok körül egy munkavezető felügyelete alatt katona ruhák készitésében szorgalmatoskodtak, igen a hálószobákban, hol a vaspricsekre helyezett ágyruhák tisztasága s az uralkodó rend, gondos utánnalátást tanusitanak.

A kényszerönczök külsője is megfelelően tiszta s takaros, mert mindnyája a beszolgáltatáskor megfürösztetik, megnyiratik, orvosi vizsgálatnak vettetik alája s intézeti ruhát kap.

Az intézetnek emeleti részében vannak elhelyezve a nők, kik a naponkinti kétszeri séta alkalmával sem jönnek érintkezésbe a férfiakkal. A női munkák készitésére egy külön felügyelőnő oktatja őket; a vizsgálat idejében a Rochus-kórház számára vartak fehér ruhákat.

A netaláni betegek kellően felszerelt kórházban ápoltatnak; márczius 9-én 8-at tett a beteglétszám.

Az intézet egészségügyi állapota kedvezőtlennek nem mondható, mert 1866-ban — a dühöngött cholera daczára — csak 821 egyén ápoltatott, 1867-ben pedig 590, kik közül az első évben 15, az utóbbiban 27 halt meg. Nem kevéssé segiti elő ezen kedvező eredményt a megfelelő táplálkozás, mely az országos fegyintézetekben divónál sokkal jobb, itt ugyanis a kényszerönczök naponkint 1 font kenyeret, egy nagy meszely levest és ugyanannyi vastag ételt kapnak; hus kétszer adatik hetenkint, csötörtökön és vasárnap, mindannyiszor 8 lat; jobb élelmezésre fordithatják ezenkivül megállapitott munkadijuknak $^2/_3$-át, mely azonban mindössze sem tulságos, mert egész munkadijul számittatik nekik: a katonai ruhák készitéséért fizetett munkabérnek $^4/_{10}$-e, a magánosoktól vállalt munkáktól, a készitési bérnek $^1/_6$-a.

Nem lehet ily megelégedéssel nyilatkozni az erkölcsi czél valósitására használt eszközökről, mert

elhibázottnak tartható a letartóztatási idő meghatározásának olyatén berendezése, hogy a ki először kerül az intézetbe, kényszermunkájának ideje három hónapra terjed, a másodszor bekerült már hat hónapot kell hogy kiálljon s igy tovább mindig 3 hónappal többet. E miatt sokszor hallani az intézetből kiszabadultaktól olyan nyilatkozatot: „nó jövő ősszel majd valamit lopni fogok; ezért legfelebb három hónapi fogságot kapok, s a telet kitöltöm, mig ha ide kerülnék be, hat hónapig kellene ülnöm".

A második kifogás az erkölcsi oktatás hiányára irányul, mi főleg itt annyi csavargó gyerek között, kik talán soha életökben tanitást nem hallottak, nagyon helyén volna, az intézeti kápolnában tart ugyan vasárnaponkint egy ferenczrendi szerzetes misét, de ez nem elegendő mélyebb erkölcsi siker létrehozására.

Megemlitendő végül, hogy az intézet 1863. deczember 1. óta házilag kezeltetik, azaz: az étkek szállitása vállalkozó által teljesittetik, a munkáltatás saját risicora üzetik. A siker szépnek mondható, mert mig az előbbi bérlési rendszer mellett a munkák tiszta jövedelme 1861-ben 2357 frt 66½ krt, 1862-ben 3477 frt 73 krt tett, addig már a házi kezelés első évében 5436 frt 5½ kr, 1867-ben pedig 4488 frt 63 kr tiszta haszon mutatkozott.

Különfélék.

Értesités. A *„budapesti ügyvédi egylet" birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi* szakosztályának t. cz. tagjai felkéretnek, sziveskedjenek alulirt ügyvédi irodájában (váczi utcza 12. sz.) a kinyomatott *„tanácskozási szabályok"* egy-egy példányát átvenni, vagy arról rendelkezni. — Pest, április 11. 1868.

Dr. Siegmund Vilmos,
szakosztályi jegyző.

Virchow és Hirsch „Jahresbericht der gesammten Medizin" czimü folyóiratának 1866-ki 1 kötetében Dr. Limann berlini tanár terjedelmesen ismerteti a törvényszéki orvostan körében megjelent ujabb munkálatokat; felemliti az irók által köztudomásra hozott nevezetesebb eseteket; átveszünk mindkettőből nehányat.

Pichler: Strafgesetzbuch. (Blätt. f. Staatsarzneikunde Nr. 4) czimü dolgozatában az osztr. büntető törvényt veszi orvosi szempontból birálat alá. A halálbüntetés ellen szólva, a megtartás esetében végrehajtási eszközül a nyaktilót ajánlja használandónak. A törvény 127 §-sában, mely az erőszakos nemi közösülésről szól, e kifejezés helyett „oly nőszemélyen, ki a 14 éves kort még túl nem haladta", a következő fogalom meghatározást óhajtja: „még tökéletesen ki nem fejlett 14 éven alóli nőszemélyen", mert a birodalom déli részeiben igen gyakori eset, hogy a 14 éven alóli nők már teljesen kifejlődtek. A természet elleni fajtalanság eseteit, melyeket a törvénykönyv a büntettek közé sorol, Casper véleményével egyetértőleg csak vétségnek akarja tekintetni.

Ugyancsak Pichler, egy erőszakos nemi közösülési esetről tesz emlitést, mely egy 17 éves, egészséges leányon követtetett el, kinél menstruatió még nem fordult elő s kinél a Vagina tökéletesen hiányzott, hanem helyette a szemérem ajkak szétnyitása mellett, egy nedves mélyedés látszott. P. azon kérdést veti fel, hogy itt hol a közösülés szenvedő organuma hiányzik, erőszakos nemi közösülésről átalában lehet-e szó? Az osztrák büntető törvény erre vonatkozó czikkének homályos fogalmazása helyett, a porosz büntető törvény 144 §-sának elfogadását ajánlja, mely szerint jelen van-e a büntény akkor „ha valaki egy fi- vagy nőnemü személy irányában nemi ösztönének erőszakos kielégitésére czélzó fajtalan cselekményt követ el."

(Az egri érseki joglyceum) tanárainak nevében *Vavrik Béla* jogtanár urtól egy nyilatkozatot vettünk, mely szerint *Dr. Porubszky József* „ki az egyházi jog terén hazánk határain túl is elismeréssel emlitett iró" — nem jogtanára az egri érseki *jogakademiának*, hanem az egri érseki lyceumban a papnövendékeknek egyházi jogtanára.

— *(Az európai fejedelmek és államok bevétele)* frankokban:

	civillista	állambevétel
II. Sándor orosz czár	42.5 millió	1,700 millió
Abdul Aziz török szultán . . .	33.5 „	300 „
III. Napoleon franczia császár .	26 „	1,862 „
I. Ferencz József osztrák császár	20 „	1,010 „
I. Vilmos porosz király . . .	15 „	795 „
Viktor Emanuel olasz király . .	12 „	863 „
I. Viktoria angol királynő . . .	11.75 „	1,719 „
II. Izabella spanyol királynő . .	9 „	585 „
Lajos portugal király	3.85 „	91 „
II. Lipót belga király	3 „	168 „
II. Vilmos hollandi király . . .	2.5 „	180 „
IX. Keresztély dán király . . .	1.3 „	67 „
XV. Károly svéd király . . .	1.9 „	86 „
I. György görög király	1.3 „	23 „
I. Károly würtembergi király .	1.1 „	35 „
IX. Pius pápa	1 „	58 „

A legkisebb százalékot, t. i. héttizedszázalékot az európai államokban az angol királynő huzza. Johnson éjszakamerikai elnöknek csak 25,000 dollár fizetése van, mig az Egyesült Államok bevétele mintegy 289,000,000 dollár, vagyis a jelenlegi árfolyam szerint 1.082,000,000 frank.

TARTALOM: Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén Friedmann Bernáttól. — Zálogjog előjegyzése és méltányosság V. K.-tól. — A személyes tulajdonságokból s viszonyzatokból származó jogokra vonatkozó alapelveknek egybevetése s összehasonlitása, a mint azokat az osztrák és porosz törvénykönyvben s a magyar jogban kifejtve látjuk. Dr. Ekmayer Ágosttól. — Tárcza. Pestváros fogházai. — Különfélék. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 17. Pest, 1868. aprilis 26.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A csalásról és hamisitásról.

A büntető jog legvitályosabb anyagai közzé a csalásróli tan tartozik, ennek oka főleg azon nehézségben rejlik, melylyel e tárgyban valamely átalános, a részedés sokféle eseteinek megfelelő fogalomnak megállapitása jár; de ennél is nehezebb elméletileg azon határvonalt kijelölni, mely a büntetésre méltó csalást, egyrészt a polgári per utjára tartozó csalárdságoktól, — másrészt pedig a mindennapi ügyforgalomban előforduló azon cselekvényektől elkülöniteni, melyek a közfelfogás szerint mint a nyerészkedés engedett eszközei jelenkeznek.

Az e tárgy körül mutatkozó nehézségek az egyes törvénykönyvekben, a csalás és hamisitás fogalmainak meghatározása, — azoknak egymástóli elkülönitése és az ide tartozó esetek felsorolása tekintetében nem csekély eltérést idéztek elő. Mindannak daczára feladata a tudománynak, a csalásnak és annak alfaját képező hamisitásnak fogalmát, — tekintettel a korszerübb törvényhozások megegyező intézkedéseire, a büntető jog főelvei és a viszony természete szerint megállapitani.

A csalás eseteit külsőleg tekintve, mindnyájokban közös ismérvként azt fogjuk találni, hogy a valóság a csaló által, a rászedett kárára, meg volt sértve, és hogy a jogtalanság, sőt a büntethetőség épen a valóság ezen megsértésében rejlik. — De másrészt könnyen képzelhetünk oly eseteket is, melyekben a valóság megsértése nem a tulajdonképi csalás, hanem másféle büntett tényálladékát képezi. (Péld. ha a méregkeverő áldozatával elhiteti, hogy a neki beadott anyag, gyógyszer.) Ezen megkülönböztetés szükségessé teszi, hogy a *csalárdsági esetek* (trügerische Handlungen) tágasbkörü fogalmát előre bocsájtva, — ez alatt: *a valóság minden büntetést érdemlő megsértését értsük*, — olykép, hogy ezen tágasb fogalom magában foglalja, egyrészt azon eseteket, melyekben *a valóságnak megsértése* csak eszközül szolgál másféle büntények létrehozására (péld. az emberrablás csalárd előadások által volt elkövetve), — másrészt pedig tartoznak ide azon esetek, melyekben a *valóság megsértése* külön álló bünteényt alkot. — Ez utóbbi esetek egyik osztálya a tulajdonképi *csalást* (stellionatus), másik osztály pedig a *hamisitás* fogalmát (crimen falsi) képezi.

Mielőtt a csalás fogalmának meghatározását megkisérlenők, szem előtt kell tartanunk: *miként a valóság nem minden elferditése vagy elnyomása* — történjék az szóval vagy cselekvények által, — *már magában véve olynemü, hogy az a jogkörébe esnék*, azaz: *nem minden hazugság, a valónak nem minden elhallgatása tekintendő jogsértőnek.* Jogi szempont alá csak annyiban kerülhet a valóság eltorzitása, a mennyiben ez az igazmondósággrai kötelességgel (Pflicht zur Wahrhaftigkeit) ellenkezik.[1])

A csalás fogalmának meghatározása czéljából, mindenek előtt szükséges leend kimutatni azt: hogy a valóság megsértése mikor tekintendő olyannak, mely másnak azon jogát sérti, melynélfogva ő valakitől *az igazmondóságot* követelheti; — azaz: ki kell mutatni a valóságnak elferditése vagy elnyomása mikor képez jogsértést?

Az ember az igazmondóságra általános joggal oly értelemben nem bir, hogy embertársaitól azt követelhetné, miként irányában minden tekintetben csak való nyilatkozatokat és állitásokat tegyenek. — Ez már az ős-eredeti jogok természetéből tünik ki, — mert ezek mind csak nemleges természetüek, az az csak abban állanak, hogy mások olyast ne cselekedjenek, mi által az egyént lételében vagy szabad tevékenységében sérthetnék. De már ebből szükségkép folyik, hogy mindenkinek tartózkodnia kell oly hamis valótlan nyilatkozatoktól és állitásoktól, melyek másnak kárát előidézhetnék. Az embernek tehát, általán véve csak azon *nemleges* értelemben van joga az igazmondóságra, hogy követelheti, miként mások öt valótlan állitások és álnok tettek által ne kárositsák.

A most mondottakból, a contrario, ismét az tünik ki: miként az emberek között létező általános jogviszonynál fogva, még kinek sem lehet joga mástól azt követelni, miszerint irányában mindazt fedezze fel, mit ő valamely tény vagy dologról tud; oly annyira az általános igazmondóságrai jog (mint pusztán nemleges jog) ki nem terjedhet. Azonban kétkedni sem lehet, hogy az emberek között, bizonyos jogos okoknál fogva, szorosabb viszonyok is támadhatnak, melyekben az egyik a másik javára, valamely igenleges tevésre kötelesztetik. Az ily kötelmi viszony oda is czélozhat, hogy az egyik a másik irányában, bizonyos tény vagy dolog tekintetében, a valóságot egészen, azaz: legjobb tudata és lelkiismerete szerint, fedezze fel. — *Különösen, a szerződések folytán jöhet létre ily kötelmi viszony, mely különös hűség és igazmondóságrai kötelezettséget alapit meg a szerződő felek között.* Igy minden kétségen kivül áll, hogy a megbizás folytán, a megbizott a megbizó irányában arra köteles, hogy a reábizott ügyre nézve, minden tekintetben a valóságot tárja fel, — mit se titkoljon el, mi a szerződés tárgyára vonatkozik. — De nemcsak a szerződések idézhetnek elő, az egész viszony tartamára, ily nemü hűségi kötelmet a szolgáltatás tekintetében, — *hanem ily kötelmi viszony már azon pillanatban létesül, midőn két vagy több személy egymással valamely jogügyletet megkötni kiván, és abbeli akaratát egymásnak nyilvánitja*, mert ez mindkét részről azon kölcsönös felté elményezés alatt történik: miként a másik ügyfél a jogügylet tárgya és tartalma tekintetében őszinte leend; az az csak is való nyilatkozatokat teend, és min lent felfedezni fog, mit az ügyfélnek tudnia

*

[1]) A csalás ezen kelletére figyelmeztette a jogtudósokat már Feuerbach.

kell, hogy magát a jogügylet megkötésére valóban elhatározhassa. — *Igy tehát minden jogügylet megkötését oly kötelmi viszony előzi meg, mely oda terjed: miként az ügyfelek egymás iránt a jogügylet tartalmára nézve őszinték legyenek.*

De ezeken felül még az állampolgári viszony is hárithatja minden polgárra azon kötelezettséget, miszerint az igazat vallja meg, ott hol a főhatalom érdekelve van a valót megtudni.

Ezek folytán már határozottan felelhetünk azon kérdésre: *mikor tekintendő a valóság megsértése, jogsértésnek?* Az általános jogviszonyban csak akkor, ha a valóság igenleges elferditése másnak kárositását czélozza; a különös kötelmi viszonyban pedig még akkor is, midőn olyasmi volt elhallgatva, mi a kötelezett fél által kinyilvánitandó volt. — Hogy a valóság felfedezésérei kötelezettség mennyire terjedjen? arról, — a különös kötelmi viszonyokra való tekintettel — csak alantabb lehet szó.

Miután az eddigi fejtegetések nyomán meghatároztuk, hogy a valóság megsértése mikor veendő jogsértésnek, még mielőtt a csalás bünfogalmának megállapitásához eljuthatnánk, azon kérdést kell megoldanunk: *mikor érdemel a valóság jogellenes megsértése büntetést?*

Ezen kérdés megoldása tekintetében a büntető jog főelveire vagyunk utalva, — melyek szerint *a jogsértés büntetést akkor érdemel, ha az okozott kár a polgári jog eszközei által, vagy épen nem, vagy legalább teljesen meg nem szüntethető.*

De ezen elvre való hivatkozás által, még korántsem mellőztünk minden nehézséget, mert nem könnyü eldönteni: a fennebb mondott feltétel mikor áll be; az az mely esetekben lesz elégséges a részedő ellenében a kártalanitási keresetnek helyt adni, — és minők ellenben azon esetek, hol a csaló még ezen felül criminalis büntetéssel illetendő?

Különféle módon iparkodtak a jogtudósok azon ismérvet feltalálni, mely a criminalis büntetéssel fenyitendő a csalást, a pusztán magánjogi hátrányokat maga után vonó csalárdságoktól elkülöniti.

Kleinschrod szerint, csak az oly álnok cselekvények képeznék a csalás bünényét, melyek minden polgárok vagyonának veszélyeztetésével járnak, — olykép, hogy a meddig csak ez vagy amaz kárositva volna, ezen tény mint oly magánügy tekintendő, mely az egészre semmiféle vonatkozásban nem áll. [1])

Ezen meghatározás alaptalansága azonnal fog feltünni, ha meggondoljuk, hogy az egyéb bünténynek is (péld.: a lopás, rablás, gyilkosság) magukban véve szintén mindég *egy* bizonyos személy ellen irányozvák, de mindamellett kédkedni sem lehet, miszerint ezen bünténykben rejlő rosz az egész polgárságra terjed.

Ép oly kevéssé használható azon ismérv, melyet *Cuccumus* a bünös csalás meghatározására felhoz. Véleménye szerint, a büntetendő csalásról csak azon esetben lehet szólni: „midőn valaki külsőleg létező okok által, arra kényszeritendő (genöthiget werden sollte), hogy valamit létezőnek tartson, a mi nem létezik, — vagy pedig valamit másképen létezőnek tartson". — Péld. ha valaki horganyból készitett kanalokat eladna, — melyekről nemcsak állitja, hogy azok ezüstből valók, — hanem a vevőnek még a valódiságról tanuskodó próbajegyet is felmutatná; vagy ha az adós hitelezőjének örököse irányában nemcsak állitaná, hogy tartozását már az örökhagyónak visszafizette, hanem még ennek megerösitéseül valamely hamis nyugtatványt is előmutatna. Egy szóval, büntetésre méltó csalás *Cuccumus* szerint csak akkor forogna fenn, ha a „signa veritatis" meghamisittattak. [1]) Valahányszor pedig pusztán valótlan állitások tétetnek, — külsőleg létező okok nélkül, melyek az állitások megerősitéseül szolgálnak, annyiszor csak oly csalárdság forogna fenn, mely, Cuccumus állitása szerint, legfeljebb magánjogi hátrányt maga után von. A csalás fogalmának ilyképi megszoritása tekintetében, helyesen jegyzik meg *Wächter* és *Henke,* hogy semmiféle alapos ok által nem igazoltatnék, ha a büntethetőséget pusztán azon csalárdsági esetekre szoritanók, melyek a „signa veritatis" meghamisitásával járnak. Szembetünő, hogy a valódiság jelvei, a részedendő személy által (rendszerint legalább) ép oly könnyen vétethetnék vizsgálat alá, mint maga a szóbeli állitás.

Martin büntetendőknek a csalárdság és hamisitás csak azon eseteit tartja, melyek a positiv törvények által különösen büntetéssel fenyegetvék. — Ezen meghatározás, mely a fenyegetési elmélet főelvével összefüggésben áll, ép oly felületes és alaptalan, mint a fenyegetési elmélet maga.

Első pillanatra gyakorlatilag használhatóbbnak azon ismérv látszik, melyet *Geib* [2]) az angol és franczia törvényszéki gyakorlatra és *Mittermayer* tanitmányára való hivatkozással, következőkben felállit: — 1. „a csalás," — ugymond Geib, — bár legyen az durva, bár finom, feltétlenül mindazon esetekben büntetéstérdemlő, a melyekben a részedett személy, az uralkodó nép nézletek szerint, ámitástól nem tartott, ilyent előre nem láthatott (eine Täuschung nicht erwarten konnte). 2. Minden egyéb esetekben, hol a részedett az ámitástól tarthatott, — azt előre láthatta (auf die Täuschung gefasst sein konnte), a csalás rendszerint csak magánjogi igényt alapit meg; büntetés pedig, itt csak akkor találhat alkalmazást, ha a csalás oly módon volt elkövetve, hogy a részedettnek egész individualitása szerint, és tekintettel az általa más alkalommal tanusitott ildomosságára és ügyességére, — vélelmezhető, hogy ő képtelen volt az ámitást, a részedést előre felismerni." — A most emlitett ismérvek gyakorlati igazolására, az autor több példát hoz fel; igy emliti azon esetet, midőn az áruczikkek külső jelvei (péld. a gyári bélyegek és jegyek, vagy boritékok) megmásittatnak, ezen esetek tekintetében, *Geib* ismét (és helyesen) különbséget tesz az oly tárgyak között, melyeknél a vevő, — a közszokás szerint, — egészen ezen külső jelekbe bizik, (péld. a gyári jegybe) és másrészt oly tárgyak között, melyeket a vevő rendszerint maga megvizsgálni szokott, első esetben a csalás bünfogalma fenforogna, ha a dolog külső jelvei megmásittattak. Például: ha valamely hamis ásványviz, oly alaku korsókban eladatik, minőkben a valódi ásványviz a forgalomba tétetni szokott. Ha ellenben valamely másodrendbeli dolog (péld. lőfegyver, óra látcső stb.) ilyféle csalóka jelekkel elláttatott, a tény csalásnak nem veendő, mert az ily dologoknál a vevő nem ezen külső jelvek, hanem amazok megvizsgált minősége által szokott a vételre indittatni. Drága-kövek, gyöngyök, arany s ezüst ékszerek pedig oly természetüek, hogy azok valódisága a vevő által egy könnyen ki nem puhatolható, ezek meghamisitása kétségtelenül a criminalitás jellegével bir."

El kell ismernünk, hogy *Geib* ezen deductiója sok valót tartalmaz, és hogy az által a birónak némely kétes esetek eldöntésére nézve, némi támpont van szolgáltatva.

[1]) L. Kleinschrod értekezését a büntető jog régibb Archivumában I. k. 113. l.

[1]) „Indem". ugy mond Cuccumus — „in diesen Fällen dem Erkenntnissvermögen Gewalt angethan wird." (?) Lásd *Wächter* Lehrbuch d. röm. deutsch. Strafrechtes. II. k. 215. l

[2]) Lásd: *Geib Gusztáv:* Über die Gränzen zwischen civilrechtl. und criminellen Betrug czimü értekezését. Archiv 1840: 122. l.

— De mindemellett sem fogadhatjuk el ezen tanitmányt oly ismérvül, mely a csalás criminalitásának meghatározására az elméletben és gyakorlatban mindig alkalmazható lenne, és pedig azon oknalfogva nem, mert Geib a kérdéses meghatározásnál merően individualis állpontot elfoglal (mint ez különösen a fentemlitett 2. pontból kitünik), minek következtében a csalás bünfogalma „in abstracto" megállapitható sem lenne [1]); mert itt minden, a részedett személy individualitásától van függővé téve, oly annyira, hogy ugyanazon egy cselekvény, Péteren elkövetve, büntetendő csalás, Pál ellenében pedig csak oly jogsértés lehetne, mely a polgári jog elvei szerint kártalanitási igényt megalapit.

Az eddig felhozott nézeteket, mint elméletileg és gyakorlatilag hasztalanokat, félrevetvén, azon ismérvet, mely a büntetendő csalást a polgári per utjára tartozó csalárdságoktól megkülönbözteti, — csak is a büntények általános természetéből merithetjük. Az összes büntények közös jellemzője ugyanis abban rejlik: hogy a büntény okozta jogsértés a polgári jog eszközei, névszerint a kártalanitási kényszer és a tény érvénytelenitése által meg nem szüntethető. — Ezen ismérvnek a csalás eseteiben is tartalmaztatnia kell, — *és azért a csalásról, mint büntényről, csak akkor szólhatunk, midőn mások kijátszására oly álnokságok és fondorkodások alkalmaztattak, melyek a mindennapi forgalmat biztalanná teszik*, oly kép, hogy ha az ily csalárdságok gyakrabban előfordulnának, a forgalomra mulhatlanul megkivántató bizalom csökkentetnék, és ennek következtében maga az ügyforgalom is lényegesen csorbitatnék. Mondhatjuk tehát, *hogy büntetendő csalásnak csak az oly álnok cselekvények és fondorkodások vèendők, melyek a közbizalom veszélyeztetése és az általános forgalom csorbitása folytán az összes polgárságra kártékonyan hatnak.*

Nyilvánvaló, hogy ezen ismérv felállitása által merően az empirismus terére léptünk, — azaz: szembetünő, hogy annak meghatározásánál, vajjon bizonyos rászedés olyan-e, melynek káros hatása, a közforgalom csorbitása miatt, az összességre kiterjed? — mindig az idő és hely empiricus viszonyai figyelembe veendők. De épen ez okozza, hogy a büntetőjogi Doctrina, kiválólag abstract állpontot elfoglalván, — távolról sem kisérelheti meg a csalárdság mindazon eseteit kimeritőleg felsorolni, melyek a fennebbi ismérv folytán, a büntetendő csalás fogalma alá kerülnek.

E részben a tudomány csak is némely főelveket nyujthat, melyek a megpenditett kérdés eldöntésénél némileg zsinórmértékül szolgálhatnak, — az egész anyag részletesebb meghatározása, — különösen a csalás egyes eseteinek felsorolása, — mindig a hely és idő határain belől működő törvényhozásnak tartatván fen [2]).

Az ujabb törvénykönyvekben törekvés ismerhető fel: különösen a szerződések megkötésénél előforduló csalárdságok büntethetősége tekintetében némely általános elveket megállapitani. — Ezen törekvést helyeselnünk kell, mert épen a szerződéseknél felette szükséges, hogy a büntethető csalás határai tüzetesen kijelöltessenek, „nehogy," ugymond *Haeberlin* [3]) „a fenyitő biró a polgári forgalomba mindenütt háboritólag és fenyitőleg beavatkozzék, — nehogy mindenütt csalást találjon ő, hol csak egyszerü nyerészkedés (Übervortheilung) vagy egyszerű ámitás fennforog. A kereskedelmi forgalom természete hozza magával, hogy az ilyféle ámitások naponta előfordulnak, — midőn az eladó az árunak magasztalása által nagyobb vételárt kieszközölni iparkodik, mig ellenben a vevő, gyakran nem a legnyiltabb eszközök által, a vételárból valamit le alkud [1]).

Épen ezen oknál fogva törekvése az ujabb törvénykönyveknek: némileg tüzetesebben kijelölni azon feltételeket, melyektől a szerződések megkötésénél előforduló csalárdságok és rászedések büntethetősége függővé teendő. Noha itt az egyes törvénykönyvek az intézkedések részleteiben egymástól nagyon is eltérnek, ugy mégis általános szabályként-elvonható az: miként a bünvádi eljárásnak helye legyen akkor, a *midőn a csalárdság által valaki a szerződés megkötésére — vagy legalább különös feltételek elfogadására inditatott* [2]). Különösen a *szász* törvény szerint a csalás a szerződésnél akkor büntetendő 1. *midőn kétoldalu szerződéseknél az ámitás* (Täuschung) *vagy a felhasznált tévedés a szerződés lényeges tárgyaira* (pontjaira) *vonatkozik*, és ennek következtében károsztás okoztatott; — 2. *ha egyoldalu szerződéseknél az egyik a másikat ámitás által a szerződés megkötésére inditotta*, és ily módon megkárositotta (246. §.).

Igy rendelkezik a *bajor* és *oldenburgi* törvény is, — ezek szerint a büntetés csak és akkor talál alkalmazást, *ha az egyik szerződő fél által a másikba helyezett bizalom, a szerződés lényegével ellenkező módon, megsértve volt.*

Péld. ha az adásvevés valamely már nem létező, vagy már eladott tárgy vagy oly áru felett köttetett, mely egészen más nemü vagy minőségü, mint a minőnek az nyilvánittatott stb. Oly csekélyebb, jelentéktelenebb csalárdságok ellenben, melyek a szerződés érvényét ki nem zárják, hanem pusztán az ár felemelésére vagy kisebbitésére vonatkoznak, vagy a szolgáltatás nagysága avagy jósága tekintetében elkövettetnek, bünvádi eljárás alá nem kerülnek (hanem legfeljebb rendöri megfenyitésnek alávetvék). A *szász* és *würtembergi* törvény szerint a szerződéseknél előforduló csalás, csak is a sértett fél kivánata folytán kerül bünvádi vizsgálat és megfenyités alá, és a *braunschweigi* törvény szerint a megfenyitésnek csak akkor van helye, ha a csaló a rászedettnek az okozott kárt, annak felszólitása folytán, azonnal meg nem téríti (227. §.). A hazai büntető törvényjavaslat is tartalmazza a szerződések körüli csalásnak némely megszoritásait. Igy rendeli a 377. §. „a ki terhes szerződésekben valakit az által csalt meg, hogy a szerződés tárgyait jobbaknak s nagyobb értékűeknek állitotta, — mint valósággal voltak ..... büntető közkereset alá csak akkor vonathatik:

a) ha a szerződés tárgyai olyanak voltak, melyeket, — annélkül, hogy értékben vagy minőségben alább szállottak volna, a szerződés előtt megvizsgálni nem lehetett;

b) ha az előleges megvizsgálás csak azért nem teljesittetett, mert aránylag tetemes költségbe került volna; és

c) ha oly kereskedő, ki drága kövekkel stb. .... kereskedést üz, másnak hamis köveket, gyöngyöket, igazak és jófélék helyett, más érczet, arany vagy ezüst helyett, vagy nem bélyegezett roszabb aranyt vagy ezüst jobb helyett tudva és csalási czélzattal elád."

A közkereset a csalás miatt, ezen javaslat szerint is, pusztán magán panaszra mozditathatik 376. §.

Helyesen különbözteti meg *Haeberlin* a csalás azon eseteit, melyek *a szerződések megkötésekor* elkövettettek, azoktól, melyek *a már megkötött szerződéseknél*, — azok teljesitése körül, előfordulnak. A különbség, mely ezen

[1]) Mint ezt Geib maga is beismeri, mondván: „hieraus ergibt sich: dass die Frage welche Handlungen als strafbarer Betrug betrachtet werden müssen, sich in abstracto gar nicht beantworten lässt" (értekezésének 122. lap).

[2]) A fent kifejtett nézetemmel megegyezik *Preuschen* véleménye, ki csalásnak a valóság azon elferditését veszi, *mely ellen a polgári jog kényszere, a jogi rend fenntartására, elégtelen (l. Preuschen* Beiträge zur Lehre von strafb. Betruge — czimü értekezését.

[3]) Lásd *Haeberlin*: Grundsätze des Criminalrechtes 4. k. 161. lapját.

[1]) Lásd erről *Köstlin:* Abhandlungen aus dem Strafrechte cz. munkájának 151. lapját.

[2]) Lásd erről *Müller*-nél az ujabb német törvények összehasonlitását (595. l.)

esetek között létezik, kézzel fogható. A szerződések megkötésénél lássa mindenki, hogy rá ne szedessék, — itt mindenkinek óvakodnia kell, hogy kárt ne valjon. Innét van, hogy a szerződések megkötése tekintetében, a büntetésnek csak akkor van helye, midőn a különös szakismeretekkel nem biró fél a csalást át nem lathatta, vagy egyébként ha az különös ravaszsággal volt elkövetve. Egészen más szempont alákerül *a szerződés teljesitése*, itt az ügy fél gyakran nem is képes különös figyelmet és óvatosságot kifejteni a másik ügyfél által teljesitendő szolgáltatás iránt (meglehet péld. hogy a tárgy valamely harmadik személynek, vagy más helyen szolgáltatandó). De más különben minden szerződő fél a másik irányában különös hűségre van szerződésileg lekötve; világos tehát, hogy itt minden ámitás, a másik fél által szerződésileg szerzett concret jogot sért. Innét van, hogy a szerződések teljesitésénél előforduló minden igenleges vagy nemleges ámitás, — a mennyiben a csalás alább kifejtendő fogalma alá kerül, — feltétlenül büntetendőnek tekintendő. — Az eddigi elvek szerint lesznek a következő esetek eldöntendők. Valamely kereskedőtől bizonyos árut vettem; a kereskedő nem való állitásokat tett, — például, hogy az ő áruja oly minőségü, hogy ilyfélét más kereskedőnél, a városban nem is kaphatni. Az ily állitások folytán kieszközli ő, hogy az áruért 2 frttal többet adtam, mint a mennyiért ezen áru egyáltalán kapható. — Ezen esetben a csalás, mely a szerződés megkötésekor el volt követve, — nem vonatkozván annak lényeges pontjaira, a criminalitás jellegével nem bir. — Egészen más eset az, midőn a kereskedőnek a vételárt kifizetvén, tévedésből két forinttal többet teszek le, a kereskedő tévelyemet észrevéve, — a többletet elfogadja. — Minthogy ez esetben a csalárdság a már létre jött szerződési viszony tartama alatt volt elkövetve, — az imént előadott elvhez képest a büntetés alkalmazását igazolja.

Meghatározván a fentebbi fejtegetések folytán azon feltételeket, melyek alatt a valóságnak elferditése vagy elnyomása jogsértésnek tekintendő, és mint olyan büntetés alá vonandó, immár a csalás bünfogalmának meghatározásához kell áttérnünk, minthogy azonban itt a tárgy positiv oldalát szem elől tévesztenünk nem szabad, mindenekelőtt szükséges leend rövid szemlét tartani a régibb és ujabb törvényhozásoknak a csalásra vonatkozó rendelései felett.

Már fentebb megjegyzém, miként a jogsértések bünös voltának meghatározása, nagyrészt a téren és időben létező empiricus viszonyoktól van feltételezve. Névszerint pedig a mivelési és erkölcsi állapot, a nemzeti jellem, az uralkodó nézletek és a forgalom alakzata, azon tényezők, melyek a jogsértéseknek a criminalitás jellemét kölcsönzik. Hogy a büntetésreméltó cselekvények környülete, a nép összes életviszonyainak változtával egyenletesen változik, — ez legszembetünőbben épen a csalás büntényénél mutatkozik. — A meddig ugyanis, valamely nép a miveltségnek még alantabb fokán áll, a meddig a forgalmi érintkezések még felette gyérek és jobbadán csak a gazdászati javak kölcsönös kicserélésére szoritvák, addig a csalárdságnak fogalma és felette szükkörü és kiválólag csak a csere értékek álnok meghamisitására leend szoritva. A gazdászati élet fejlődésével és élénkülésével mindinkább szaporodván a csere forgalom eszközei, nagy számmal keletkeznek oly ügyvonatkozások, melyek alapzatát az adott igéret szentsége alkotja, és itt már a viszony természete hozza magával, hogy minél inkább emelkedik a közhitel és hüség jelentősége a mindennapi ügyforgalomban, annál is kártékonyabbnak kell ezen hitel és hűség megsértésének jelenkeznie, és a büntetendő csalás környületébe minél több oly csalárd cselekvények fognak bevonatni, melyek annakelőtte, vagy pusztán mint a szerződéseknek a polgári jog eszközei által helyrehozandó sértései, vagy pedig mint jogilag közönbös cselekvények tekintettek.

Látjuk ezt nevezetesen a *romai jog* fejlődési menetében. A XII. táblás törvény büntetéssel valószinüleg csak a hamis tanuskodást fenyegette [1]). És valóban a XII. táblás törvény idejében, midőn a közjog a polgári jog összes intézményeit még oly annyira áthatotta, semmiféle csalárdság sem vétethetett aljasabbnak és az összességre nézve veszélyesebbnek, mint az, mely az igazságszolgáltatás közlegei ellenében alkalmazva, az állam fenségét közvetlenül sérti. — Tágasb környületet nyert a büntetendő csalárdság fogalma a „*Lex Cornelia*“ által, ezen törvény, habár közvetlenül csak a végrendeletek és az érczpénzhamisitására vonatkozván, a hamisitás büntényének főiránylatát kijelölte. [2]) De még inkább ki lőn terjesztve a csalárdság (crimenfalsi) fogalma későbbi tanácsvégzemények, császári constitutiók és a tudósok magyarázata által [3]); midőn számosabb csalárdsági esetek a „Lex Cornelia de falsis“ szentesitése alá vonattak. Igy például a bizonyitékokul szolgáló okiratok meghamisitása, nem különben a valódi okiratok szándékos elnyomása (fr. 2. 16. 25. 32. 33. D. XLVIII. 10. leg. Corn.). A forgalomban alkalmazni szokott mértékeknek és sulyoknak megmásitása (fr. 32. §. 1. D. eod.). A hamis tanvallomás (fr. 1. pr. §. 1. et 2. fr. 27. pr. §. 1. D. XXII. 5.). Álnév vagy polgári állás bitorlása. (fr. 13. pr. fr. 27. §. 2. D. XLVIII. 10.) *A gyermek status-ának* bitorlása (fr. 19. §. 1. Deod.). Valamely másnak már eladott dolog ujbóli eladása (fr. 21. pr. Deod.) stb. [4]).

Minthogy ezen egyes esetek felemlitése által a csalárdságok tág környülete korántsem volt kimeritve, a jog forrásokban pedig egy általános ismérvel tartalmazó, minden előfordulható eseteknek megfelelő fogalom meghatározás teljesen hiányzott, pótlékul a „*stellionatus*“ mint külön bünfogalom lőn felállitva, mely mindazon csalárd cselekvényekre illeszkedett, melyek sem a „lex Cornelia“-hoz tartozó, sem az annak sanctiója alá későbben helyezett esetek (az ugynevezett falsa et quasi falsa) közzé nem tartoztak. Kétségtelenné teszi ezt Ulpianus nyilatkozata: „Stellionatum autem posse objici his: *qui dolo quid facerunt*, sciendum est; scilicet, si aliud crimen non sit, quod objiciatur; .... Ubicunque igitur titulus criminis deficit, illic stellionatus objiciemus“ (fr. 3. §. 1. D. stellionatus). [5])

Azon viszony tekintetében, mely a római jogszerint a „*stellionatus*“ és a „*falsum*“ között létezett, a jogtudósok véleményei némileg eltérők [6]). Legáltalánosabb azon nézet, miként a „*stellionatus persecutio*“ a bünvádi eljárásban egészen az vala, mi az „*actio de dolo*“ a polgári jogra nézve volt. A mint, t. i. az, ki másnak *dolusa* folytán vagyonában hátrányt szenvedett, pótlólag (azaz: más pereszköz hiányában) az *actio doli*-val élhetett, épen ugy szolgált az ilyféle csalárdságok criminalis megfenyitésére a stellionatus persecutio [7]).

---

[1]) Ant. Gallius. Noct. Att. XX. 1. XV. 13.

[2]) Fr. 23. D. de lege Cornelia de Falsis: „Quid sit falsum quaeritur? et videtur id esse: si quis alienum chyrographum imitetur aut libellum vel rationes intercidat vel describat: non qui alias in computatione vel in ratione mentiuntur“.

[3]) Lásd *Wächter* Lehrb. d. röm. deut. Strafr. II. k. 206. és *Marczoll*: Röm. deut. Criminalrecht 541. l.

[4]) Ezen esetek *Herkl* Lehrbuch cz. munkájában (3. k. 4. l.) soroltatnak fel.

[5]) A szó: „*stellionatus*“ származásáról, lásd *Plinius*, hist. nat. XXX. 10. Nr. 27 „*stellis*“-animal (t. i. csillagos gyik) lacertae (gyik) non dissimile etc.

[6]) Lásd erről *Wächter* (II. k. 206 l.) és *Rosshirt* Lehrb. 235. §-át.

[7]) Lásd *Klein* id. értekezésének 146. l. és *Marczoll* id. m. 544. l. és fr. 3. §. 1 D. XLVII. 20.

De egyébiránt félre nem ismerhető, hogy a római jog a „falsum“ és „quasi falsum“ eseteinek kijelölésénél bizonyos általános nézpontból indult ki, minek folytán az ide tartozó, a törvényben kijelölt esetek bizonyos közös jellemet öltenek. Először is mint legislativ indokot, melyen a „falsa“ és „quasi falsa“ büntethetősége okául, azt találjuk, hogy az ide tartozó esetek az egész államra háruló közveszélyességet tartalmaznak. — Büntetést érdemlőknek ezen esetek azért nyilvánittatnak, mert általuk a közhiedelem és hűség, közvetlenül az államot veszélyeztető módon sértetik. A mi ezen eseteket még különösen kitünteti, ez azon körülmény, miszerint a bennök rejlő veszélyesség, a közönséges óvadékok által egy könnyen el nem hárítható. — És mind evvel harmadszor, az áll összeköttetésben, hogy az ilyféle cselekvények megfenyitésénél (épen veszélyességöknél fogva) nem az általuk okozott anyagi kár, hanem a pusztán azon hátrány vétetik figyelembe, melylyel a közhiedelem és hűség lerontása már szükségképen összekötve van [1]).

A *kánoni jog* a csalás fogalmának kifejtésére nézve semmiféle anyagot nem szolgáltat. (Folytatjuk.)

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
kassai kir. acad. jogtanár.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

IV.

A váltó kellékeiről idegen államok joga szerint.

(Vége.)

Az *orosz* 1832.évi jun. 25-ki törvény 1. §-sa szerint mulhatlanul megkiván tatik ugy a saját, mint az idegen váltóban:

1. A hely megnevezése.
2. Az év, hó és nap kitétele.
3. A fizetési idő.
4. A fizetendő pénzsomma és pénznem.
5. Kinek részére vagy rendeletére történjék a fizetés; a kereszt- és családnév megjelölése, — vagy a kereskedelmi czég megnevezésével; ezen személy maga a kibocsátó is lehet.
6. A kibocsátó sajátkezű aláirása, kereszt- és vezetéknévvel, a kereskedelmi czég, vagy a különös megbizással erre felhatalmazott személy aláirása.
7. Az okmánynak „váltó“-képen való megnevezése.
8. Azon kifejezés a váltóban, hogy a kibocsátó a pénzt vagy értéket, avagy a tartozás tárgyát, bármi lett volna is az, megkapta legyen.
9. A kormány részéről előszabott bélyegpapiros.

Az 1837. febr. 24-iki törvény ezeken felül különösen idegen váltókban kitétetni rendeli még:

10. Az intézvényezett nevét vagy czégét.
11. Ennek lakását vagy a helyet, hol a fizetés történjék.
12. Megjelölését annak ugy a szövegben, mint a váltó alsó részén is, vajjon sola, prima, secunda, tertia stb. váltó-e, avagy csak másolat.
13. A kikötött váltófolyamat, ha nem szól a váltó különösen valamely külföldi pénznemre.

Megjegyzendő még, hogy irástudatlanok kötelezése csak ugy bir érvénynyel (7. §.), ha a váltót egy törvényes megbizással ellátott meghatalmazottjuk irja alá, s ez valamely jegyző, alkusz vagy hatóság által hitelesittetik.

Számok és egyszersmind betükkel nem kell kitenni az összeget. A törvény ezt csak ajánlja (4. §.) mint óvatossági szabályt, de nem követeli. A tudósitványt sem szükséges megemliteni.

A *brasiliai* kereskedelmi törvénykönyv 354-ik §-sa szerint következő kellékekkel kell birnia az e császárság területén kelt váltónak:

1. Keltezve kell lennie, s a hely megnevezve, a hol kibocsáttatott.
2. A fizetendő összeg és pénznem kitéve legyen.
3. Az érték megkapás, annak közelebbi meghatározása mellett, vajjon készpénzben-e és minőben, vajjon árukban, számvitelbe tétel, vagy bármi más mód által az történt, megemlitessék.
4. A teljesitendő fizetés ideje és helye — ugyszintén
5. azon személy neve, a ki a fizetést teljesitendi, s azé, a kinek részére, vajjon rendeletre-e és kinek rendeletére feltüntetve legyen. Végre
6. ha nem sola-váltó, hány példányban lett kiadva.

A *szerbiai* kereskedelmi törvénykönyv 80-ik §-sa szerint a váltónak különbeni érvénytelensége mellett tartalmaznia kell :

1. Azon megjelölést a szövegben, hogy az okmány „váltó“ — ha pedig valamely idegen nyelven van szerkesztve, egy ennek megfelelő kifejezést.
2. A fizetendő pénzöszveget; ezen öszvegnek betükkel kell a szövegbe irva lennie.
3. Kinek rendeletére történjék a fizetés; a kibocsátó saját rendeletére is állithatja a váltót.
4. A fizetési időt.
5. A kibocsátó aláirását, nevével t. i. vagy czégével. Ha nevét aláirni nem tudja, kézjegyét tegye a más valaki által irandó neve mellé, mit aztán a névaláirón kivül még más két tanu is bizonyitson aláirásával.
6. A váltó keltének helyét, napját, hónapját és évét.
7. Annak nevét vagy czégét, ki a fizetést teljesitendi. A kibocsátó önönmagára is huzhatja a váltót, de ez csak ugy történhetik, ha fizetési helyül más hely van kijelölve, mint az, hol a kibocsátás történt.
8. A helyet, hol a fizetés történendik. Ha ez kitéve nincsen, az intézvényezett lakása vétetik fizetési helyül. Azonkivül ki kell téve lenni, vajjon 1-ső, 2-od vagy 3-ad stb. váltó-e.
9. Az érték megkapást pénzben, árukban, számvitelbe tétel által vagy más módon.

* * *

Összevetvén már most ezen különféle rendszabályok intézkedéseit a váltónak külső kellékei iránt a magyar vtk. I. r. 14-ik §-sával következő észleletekre jutunk :

a) A kelet helyének és idejének kitétele lényeges kellék ugy a magyar mint valamennyi váltójog szerint is; az Angol (20 font sterlingen felüli váltókban), Hollandi és Amerikainak kivételével, melyek ezt nem veszik lényeges kelléknek. Ott keletnélküli látra szóló váltók szokásosak is.

b) Nyilván váltónak megnevezni az okmányt Németországban, Baselben, Dániában, St.-Gallenben, Oroszországban, Schwédhonban, Szerbiában és a Schweicz azon részében kell, hol nem a franczia jog diadalmaskodik; nem szükséges ez Angolhon, Franczia-, Olasz- és Spanyolországban, Brasiliában, Németalföldön és Hollandiában.

c) Hogy a fizetés ideje kitétessék, szintén mindenütt megkiván tatik. Itt is csak az angol és amerikai enged kivételt; felmondásra szóló és minden lejárat nélküli váltókat is érvényben tartván.

d) Hogy készpénzbeli meghatározott sommáról szóljon a váltó, ismét minden váltójogban elő van szabva. Anglia és Amerika azonban kamatigéretnek is helyt enged, sőt a részletfizetésekre állitott váltólevelet is érvényben hagyja.

Árukra (p. o. borra, buzára, olajra) szóló váltók csak Nápolyban szokásosak.

Számokkal és betükkel kell az öszvegnek szükségképen kiiratnia a dán, schwéd és baseli jog szerint; Szerbiában okvetlenül betükkel.

A pénznem kitétele lényeges kellék baseli, orosz, brasiliai, zürichi és szt.-galleni jog szerint.

e) Az intézvényes nevének kitételét is minden váltójog követeli, egyedül az angol, amerikai, dán és schles-

[1]) Lásd *Marczoll* id. m. 542. lapját.

wig-holsteini váltórendszabályok adván helyt elömutatóra szóló váltóknak is.

f) A váltóbeli adósneve, ki a fizetést teljesiteni fogja, mindenütt kiteendő.

g) A fizetési helynek megjelölését minden jog megkivánja, hol különösen, hol csupán csak az intézvényezett lakásának kitétele által.

Angol jog szerint ez sem lényeges kellék. Elég ott az intézvényezett neve mellett ezen kifejezés is „ott a hol található.“

h) A kibocsátó *aláirása* minden ország váltójoga szerint szükséges, csak Angliában és Amerikában vétetik elegendőnek annak szokásos bélyege is (Stampiglia).

i) A váltón levő zsidóirás csak Ausztria- és Magyarországban érvénytelen.

k) Az értékmegkapásnak elismerve kell lenni a franczia, hollandi, németalföldi, spanyol, portugal, baseli, orosz, brasiliai és szerbjog szerint. Eltéröleg intézkedik a magyar, német és angol váltójog.

E tekintetben a kifejezések mikénti szerkezetére is vigyázni kell *némely* országban, mert ha a törvény azt is kitétetni kivánja, hogy miben állott a megkapott érték, nem tekinthetők elegendőnek az ily kifejezések: „valeur recue“, hanem mellé kell téve lenni a tárgyrai vonatkozásnak is: „en argent“ — „comptant“ stb.

l) Vajjon 1-sö, 2-od vagy 3-ad-e a váltó, franczia, orosz, brasiliai, szerb és schwédjog szerint kell kitenni.

m) Irástudatlanok váltókötelezése jobbára különös formalitásokkal jár mindenütt, teljesen csak Magyarországban érvénytelen.

n) Angolországban a váltóaláirónnal tett nyilatkozatok is érvényesek. Vannak azonban törvényhozások (p. o. a flensburgi váltórendszab. 10. §-sa), melyek ezt egyenesen tiltják. A legtöbb törvényhozás hallgat e pont iránt. Magától értedödik azonban, hogy az anyagnak, mire és mivel a váltó iratik, olyannak kell lennie, melyből a komoly szándék, váltóügyletet létesiteni, biztosan következtethető legyen.

Egyik váltórendszabály utánzása a másiknak; némelyike felismerhetőleg van összetoldva két-három idegen váltórendszabályból. Egyiknek intézkedéseit a másikban néha szóról-szóra még a szöveg megtartásával is feltalálhatni. Eredetiséggel egyik sem bir, mert mind utánzása az olasz kereskedelmi ususnak.

FRIEDMANN BERNÁT, jogtudor.

Beszámithatási képesség a gyújtogatás egy esetében.

(A m. k. egyetem orvostanári kara felülvéleményével.)

Tényállás.

L. K. X. megyei Y. illetőségü hajadon 1865. évi april 30-án, felhasználva testvéreinek és rokonainak szent ájtatosságnáli távollétét, gyufával a szomszédságban fekvő alacsonyabb és ennélfogva könnyebben elérhető ház szalmafedelét felgyujtá; e tűzvész folytán a vádlott nő testvéreinek lakháza, valamint még 33 ház és 25 pajta elhamvasztatott. E tett után a szomszéd helységbe távozott, s ott ismerősének M. A.-nak beszélgetés közt bevallotta, miszerint ő, testvéreit a rajta elkövetett rosz bánásmód miatt megboszulandó, azon számitással gyujtotta fel az emlitett házat, hogy miután a szél éppen testvérei laka felé fújt, általa ez is felgyuljon. M. A. ez önvallomás alapján a tényt azonnal feljelentvén, a vádlott befogatott és ellene a vizsgálat megindittatott; a vizsgálat folytán a vádlott újra bevallá, hogy ő szándékosan gyujtotta meg a szomszéd házat.

X. megye fenyitő törvényszéke 1865. julius 21-ikén tartott ülésében a vádlott felett hozandó itélet kimondása előtt elrendelte, hogy annak lelki állapota felett orvosi vizsgálat tartassék, s ezzel A. tr. főorvos és B. járásorvos bizattak meg.

Orvosi vélemény. 1865. sept. 7-kén.

L. K. állitólag 24 éves parasztleány, beteges, gyönge testalkatú, előrement térdizlob következtében merevség miatt jobb lábára sánta, különben egészen egészséges, szülői, különösen anyja korán elhaltak, 3 élő testvére mind egészséges. Kisded korában váltólázban szenvedett. Iskolában járt, hol olvasni tanult, mit azonban már elfeledett; 16 éves koráig apja házánál tartózkodott, de sógornéi üldözése miatt nem maradhatván otthon, szolgálni ment, s több éven keresztül több helyen próbálta szerencséjét, mig végre a fennemlitett izületlobban megbetegedvén, hazavitetett. Betegsége alatt valamint meggyógyulta után övéi, különösen sógornéja roszul bántak vele, éhséggel kinozták s folyton azon igyekeztek, hogy a házból ismét elűzhessék. Ez időbeni állapotát s helyzetét vádlott igen keservesnek festé. — Az elkövett bünteny bevallá, sőt azt állitá, hogy azt már rég akarta kivinni, csak kellő alkalomra várt, és tettét most sem bánja, habár érte halált kellene is szenvednie, legalább keserű életének vége szakad. Később ujra oda nyilatkozott, hogy bűnös tettét azért bánja, mivel általa nemcsak testvérei, hanem más ártatlanok is károsultak. E vizsgálat alapján a fő- és járásorvos odanyilatkoztak, hogy L. K. nem elmebeteg; benne a balviszonyok, rosz bánás, neveléshiány, kóbor, feslett életmód folytán minden morális érzelem kihalt, s tettét öntudatának teljes birtokában, szabad akaratból és gonosz, megátalkodott boszuból követte el.

A vádlott nő saját vallomása, a tanuk hiteles bizonyitéka és ezen orvosi vélemény alapján X. megye 1866. évi april hó 7-én tartott fenyitőtörvényszéki ülésében a tiszti ügyész tettesnek halálra itéltetését követelte.

L. K. védő ügyvéde fölveti, miszerint: abból, hogy a vádlott nő a bűn elkövetését beismeri, még korántsem következik, hogy azt csakugyan ő követte légyen el, mivel szomoru viszonyai, szenvedései oly lelkiállapotba hozhatták, hogy a tett magára vállalása folytán remélte, hogy szenvedései véget érnek; vagy pedig talán éppen e büntetéstőli félelemben ismerte el ama bünteny magáénak. De föltéve, hogy a tettet elkövette, azt a reá ható sok oldalu keserüség által felidézett ellenállhatlan indulat befolyása alatt követte el. Ez okokból a védő védenczét a halálbüntetés alól felmentetni kéri.

A törvényszék a vádérvekre támaszkodva halálos itéletet mondott. Ezen itélet ellenében a törvényszék két tagja különvéleményt adott, melyben részint jogi tekinteteknél fogva, részint, mert a tettes büntettét legyőzhetlen elkeseredés befolyása alatt követte el, a halálbüntetés helyett 10 évi nehéz fogságra szavaznak.

Az itélet a m. k. itélőtáblához felülvizsgálat végett áttétetvén, a k. tábla, a helyszinének birói megszemlélését, új tanuk kihallgattását és újabb orvosi vizsgálatot rendelt el; az utóbbit azért, mert egyik tanu vallomása szerint tettes estenkint ördöglátásban szenved.

Az X. megyei főügyészi hivataltól ez alapon uj felszólitás intéztetett a megyei főorvoshoz, hogy a fogházban levő L. K. lelkiállapota ujolag megvizsgáltassék. Az orvosi vizsgálat csakugyan megtörtént 1866-ik év november hó 28-ikán és ezt követő napokon, a főorvos és járásorvos által. A vizsgálati jegyzőkönyvből következők vehetők ki.

A vádlott nő testileg egészséges, kivévén hogy csak minden 2 hónapban jelenik meg tisztulása és indőnként főfájásban szenved. Továbbá a vádlott nő azt állitja, hogy éjjelenkint már évek óta nyugtalan, rémes álmai vannak, a midőn különös alakok, névleg veres sipkás gyermekek jelennek meg előtte, e megjelenés néha nappal is előáll 12 óra körül, ez alakok körülötte táncolnak, sőt taszigálással leülni kényszeritik; e gyermek alakok néha a vele roszul bánó fivéreibe és sógornéiba változnak át. — Azon kérdésre, hogy ezen álmairól a vádlott nő tett-e már valakinek említést, vagy pedig mért nem fedezte azt fel az első orvosi vizsgálat alkalmával, azt válaszolá: attól félt, hogy ha ez álomlátást elmondja, akkor az éjjel megjelenő gyermekalakok őt megverik.

Azon kérdésre ismét, vajjon azon napon, midőn a gyujtás történt, megjelentek-e az emlitett alakok, azt felelé vádlott nő, hogy igen, — néhány órával azelőtt megjelentek, és őt a ház felgyujtására unszolták, ő nehány lépésnyire volt a felgyujtott háztól s nem tudja hogyan gyult meg. A gyermekek egyike nem gyufát, hanem darabka vörös fát adott nekie, mit a házra dobott. Midőn a tűz kiütött, testvére gyermekeivel a templomhoz akart menekülni, a vörös sapkás gyermekek azonban oda nem bocsátották.

Nehány fogoly társa igazolta, hogy nekiek szintén tett már több izben ily közléseket álomlátásairól; de az őrködő szolgaszemélyzet a vádlott nőn sem nappal sem éjjel, betegség vagy

őrjöngés jeleit nem látta. Az orvos előtt azon vallomast is tevé, hogy ezen álomlátásait mindég szédelgés előzi meg, a midőn azután nem sokat tud magáról. November 30-ikán, a járásorvos jelentése szerint, L. K. a reggeli órákban rosszul lett, az emlitett orvos őt magánkivüli állapotban, fekvő helyzetben találta a börtönben, de rajta semmi lázas vagy vértolulási jeleket nem talált, érütése, szinezete, hőmérséke rendesek voltak, ez okból az orvos szinlelésnek tartván az állapotot, fenhangosan rendelt égőgyertyát és spanyol viaszt, hogy azt bőrére csepegtesse, mire a vádlott azonnal felsóhajtott és nyögni kezdett. Később az orvos őt ismét meglátogatván, tökéletes ép testi és lelki állapotban találta, szintén ilyen volt másnap deczember hó 1-jén is; ugy a hó 2-ikán azonban vádlott figyelmezteté előre a járásorvost, hogy rohama 11 órakor délelőtt be fog állani, ki is a kitüzött időre megjelent, de későn, mert a roham, mint a vádlott állitá, már elmult volt.

Egy ott foglalkozó nő, azt következőleg irá le:

Körülbelől fél tizenegy órakor a vádlott nő ágya mellett állván, ide-oda nyugtalanul biczegni kezdett, majd egész testét reszketegség fogta el és nyögött, végre panaszkodni kezdett, hogy ma az álomképi gyermekek őt igen összeverték és nagyon sirt; az egész roham vagy egy negyed óráig tartott. — A roham után teljesen jól érezte magát. Ez időtől deczember 16-ig rajta semmi kóros tünet nem mutatkozott, s magát egészen egészségesnek is vallá. Deczember 16-kán azonban, szintén előre mondva, következett be uj roham, melyen a járásorvoson kivül, még több törvényes egyén is jelen volt. A beteg oldalvást ledült ágyára, két lábszárát kifeszité, bal föl- és alkarja reszketni kezdett, s ez állapot vagy 2 perczig tartott, mire ismét lelült s jó étvágygyal evett. Az orvos a roham alatt azon kérdést intézte hozzá, vajjon látja-e most a megjelenni szokott gyermekeket? Mire a vánkosa alá mutatva azt felelé, hogy „itt-itt.“ A roham alatt látái nem voltak kitágulva, fénybehatásra összehuzódtak, arczának és bőrének szine nem változott, arczvonásai nem torzultak el, és reszketés csak a balkaron volt észlelhető, *érlökése 89 egy percz alatt.* Azt is erősen állitá a vádlott, hogy rohama pontosan minden 3 hétben jelenik meg, noha az épen most leirt is elébb beállt Ezután 1867. jan. 21-ig jól érezte magát s rohama nem volt, e napon kellett volna ismét a rohamnak megjelenni, de a vádlott az időre figyelmeztetve nem lévén, a nap roham nélkül folyt le. Négy nap után azonban tehát 25-én, az ápolónő jelentése szerint épen a leirthoz hasonló rohamtól lepetett meg, mely szintén csak 2 perczig tartott.

A járásorvos még a következő pótló felvilágositó nyilatkozatot adja: L. K. már 19 hónapja van a börtönben, s ez idő alatt több izben mint ápolónő 2—3 hétre alkalmaztatott a kórházban, anélkül hogy rajta a legkisebb elmebetegség jelei észrevehetők lettek volna; csak akkor, midőn a kir. táblától a rendelet megjött, hogy lelki állapota szorosan szemügyre vétessék, s e miatt ugy fogolytársai, mint az őrök megbizattak, hogy vádlott nőt figyelemmel kisérjék, hihetőleg ezek által figyelmeztetve, november 30-ikán kapta meg először a leirt rohamot.

Az orvosok elé tűzött kérdések a következők voltak:

1. Meg van-e lepve L. K. mégis némi lappangó alattomos vagy intercurrens mulékony lelki betegségtől?

2. Ha nem, a nála előjövő időnkénti rohamok ideges bajok-e? és minők? valódiak-e azok vagy szinlettek, és van-e azoknak lelkiállapotára oly befolyásuk, miszerint azok némi szellemi tompaságot, vagy a roham alatt, vagy előtt, vagy azután bekövetkező öntudatlan állapotot idézhetnek elő?

3. Bűntényét elkövethette-e ily roham alatti öntudatlan, tehát benemszámitható állapotban?

Az *orvosi vélemény* a következőkben pontosult össze:

Az első kérdést illetőleg a vizsgáló orvosok odanyilatkoztak, hogy L. K. egész előbbi életében hiányoznak oly okok, melyek lelkibetegségrei hajlamot előidéznének vagy azt fentartanák. Családjában ilynemű baj ismeretlen; ő maga sem szenvedett semmi betvegyes vagy egyéb szervi kórokban, melyek lelkibetegséget előhozni képesek volnának. Beteges külleme inkább feslett, kóbor életének tulajdonitandó. Észbeli tehetségei fiatal korában szabályszerüen fejlődtek, ugyanis a falusi iskolában, daczára a hiányos oktatásnak, olvasni megtanult. „A vádlott nő már évek óta szokatlan eszmékkel foglalkozott, többször ördögökről s azok megjelenéséről beszélt, testvérei házánál gyakran éjjel oly lármát csapott ily ördöglátványok miatt, hogy a gyermekek félve szaladtak ki a szobából.“

A fogházban 1865. sept. 7-én elővett orvosi vizsgálat alkalmával semmi jelét sem adta háborodásának, sőt arról emlitést sem tőn, s azután is, egész 1866. évi november 5-kéig tökéletesen csendes és nyugodt volt. E napon nyilatkozott állitólag legelőször egy fogolytársa előtt, hogy neki bizonyos gyermekek fognak megjelenni, s ezt másoknak is elmondá, s azt állitá, hogy ezen csodás megjelenések azóta mutatkoznak, midőn atyja őt egyszer évek előtt megverte. Ekkor pontosabb észlelés végett a megyei kórházban mint ápolónő lőn alkalmazva. November 28-kán történt orvosi vizsgálat alkalmával látványait hasonló módon beszélte el és azt is állitá, hogy azok minden 3 hétben ismétlődnek.

Ezen látványok — érzéki káprázat, hallucinatios ensuum — valódisága s nemszinleltsége mellett több ok szól; ugyanis maga a támasztó ok olynemű, mely azt valószinüvé teszi t. i. az apja általi testi megfenyités. Továbbá a vádlott nő sokkal alantabb fokán áll a miveltségnek, minthogy ilyesmit önmagától kigondolni képes volna, és tapasztalati dolog, hogy ilyen egyének azokat félelemből elszokták titkolni, és mint egy lelki kényszernél fogva a látvány hatalma alatt nyögnek és akaratukban gátolva vannak. Jellegző a vádlott nő előadása szerint az is, hogy ezen álomképi gyermekek néha testvérei és sógornéi alakját öltik magokra, mi az ezek iránti gyülölségből könnyen kimagyarázható. Figyelembe veendő továbbá, hogy különösen a tót ajku népességnél, a babonáira hajlam nagy fokban jelen van, s ez a vádlottnőnél, kinél némi fokozott érzékenység lehetett jelen, szintén támasztó oki tényezőül tekinthető.

Van-e ezen látványnak a vádlottnál a szellemi tehetségnek épségére, gondolkodás módjára és kedélyállapotára, némi a látványon kivül is fönmaradt s azontul is nyilatkozó háboritó befolyása?

Ezen befolyás mellett szól; a vádlott nő rendkivül nyugtalan természete, csintalan, feslett fiatal kora, minélfogva kóbor életmódra vetemedett, mi pedig nálunk a gazdáknál szokatlan dolog, kik gyermekeiket saját gazdaságuknál alkalmazzák; továbbá káromkodó természete, vallástalansága, mit tisztán a kóbor életmódból alig lehet kimagyarázni.

A látvány és háborgó gondolkodás kisebb érvényessége és szinlése mellett felhozható; a) hogy mezei népünknél az ily látványoknak nem tulajdonitható oly lélektani mélység, mint a miveltebb osztálynál, mert népünk a babonára igen hajlandó, majd kisértet, majd halálkaszás alakjában látja a rosz szellemet; s mindemellett tapasztaljuk, hogy ezen látványok daczára, a nép észszerű gondolkodás módja nem szenved, ők azt érdemlett büntetésnek, vagy Isten akaratának tartják, s nem sokat törődnek vele. b) Hogy a vádlott ezen látványát mindég titkolta s csak 1866-dik november 5-ikén emlité először s később rohamos alakban, mikor a kir. tábla felszólitása megjött lelkiállaponak megvizsgálása miatt, mert feltehető, e rendelet tudomására jutott. c) Valószinű az is, hogy a vádlott, ha nem gondolhatta ki látványát, ilyszerü álmát használta fel törvényes védelmi érvül. d) Hogy a vádlott ezen látványát időszaki és rohamalaku minőségben formulázta, mig az érzéki káprázatok nem szoktak időszakosan megjelenni; midőn november 27-kéről 28-kára éjjel nyugtalanságtól lepetett meg, ő maga kérte az orvost állapotára figyelmeztetni; hogy látványának időszakos, 3 heti megjelenésében csalódott; hogy bűntényét, melyet azelőtt bevallott, ez idő óta palástolni igyekezett, s végül a vádlott nőben meg van minden szükséges álnokság, szellemi tehetség és romlottság ezen látvány szinlelésére önvédelmi okból.

A 2-dik kérdést illetőleg: az időszakos, látszólagos ideges kórjelek a szinlés bélyegét mutatják, azok alakzatuk után valamely ismert rohamos ideges kóralakba nem sorozhatók; sem méhkóri, sem görcsös, sem nehézkóri, sem katalepticus, sem eclampticus jelleggel nem birnak. Nem mutatkoznak a szokványos vértolulások, érütési változás, arczvonások eltorzitása, görcsös vonaglás; a roham alatt a vádlott mindkét hüvelykét markába húzta, ha ez kifeszittetett, ujra összeszoritá, mi a nehézkórosoknál nem észleltetik. Továbbá az idegkóros rohamok alatt az öntudat többnyire elenyészik, mig az a vádlott nőnél nem fordult elő, mint azt ama körülmény is bizonyitja, hogy midőn a járásorvos bőrére forró viaszt akart csepegtetni, azonnal magához tért. Végre, hogy rohamainak bekövetkezését bizonyos szabványos időhöz köti, melylyel azonban zavarba hozható, ilynemü rohamok bekövetkezését érezhetik ugyan a betegek néhány órával elébb, de soha napokkal vagy épen hetekkel; azután betegünknél a rohamok soha rögtön nem álltak be, ő mindig ugy rogyik össze, hogy ágyára esik és magát meg nem sérti. Ezen rohamoknak a vádlott nő testi vagy lelki állapotára épen semmi befolyásuk nincs. A rohamok közti időszakban azok előtt és lefolyásuk után, rajta semmi szellemi

tompultságot, zavarodást nem vehetni észre, testileg szintén jól vagyon.

A 3-dik kérdést illetőleg: a vádlott bűntényét még akkor, midőn szabadon volt, önkényt bevallotta, valamint később a hatóság előtt is, s csakis 1866. nov. 25-én tartott vizsga alkalmával, önvédelmi szándékból, ezt látványával hozta viszonyba.

L. K. látványa szinlett és nagy valószinűséggel egy álomnak felhasználásából veszi eredetét; de azon esetben is, ha csakugyan jelen volna, annak gondolkozásmódjára és kedély állapotára nincs oly befolyással, hogy őt tettei minőségében és következményei belátásában, felfogásában és igy szabad akaratában gátolná; idegkóros rohamai szinlettek; és ő bűntényét nagy fokú moralis elfajultságában és romlottságában szabad akarattal és öntudatának teljes birtokában követte el.

Ez orvosi vélemény felülvizsgálat végett a tek. orvos-tanári karhoz küldetett el. (Vége következik.)

Közli: KORÁNYI FRIGYES, tanár.

Különfélék.

(Országgyülési tárgyalás a halálbüntetésről Szászországban) april 7-én került e kérdés a második kamarában napi rendre; a vita igen élénk volt. A szónokok többsége a halálbüntetés elleneinek számából telt, de nagyobb részük régismert érveket hangoztatott. Kitünően beszéltek dr. Schwarze állami főügyész és Schneider igazságügyi miniszter. Az előbbi körülbelül azt mondá, hogy ő előbb a halálbüntetés védőihez tartozott, de folytonos tanulmányai s szerzett tapasztalatai azon meggyőződésre vezérelték, hogy a halálbüntetés nélkülözhető. Kivégzésük előtti napon büntettessekkel társalkodott, hogy határozott véleményre anyagot gyüjtsen. Feuerbach mondása, mely a munkának czimlapján áll, legfelebb oda magyarázható, hogy az egyszeri gyilkos másodszori gyilkolásra hajlandó. Ily esetek rendkivül gyérek: Szászországban egyet sem ismer; a másodszori gyilkolás legfelebb a menekülés palástolására történik; különben a halálbüntetés megtartása iránti véleményét, későbbi éveiben Feuerbach is visszavonta. A halálbüntetés ellenei s védőire ugy juristák mint theologusok közt találunk, de az előbbiek száma évről évre szaporodik. Beszédében csak néhány tényt emlit fel. Egy tettes sem gondol a cselekmény elkövetésekor a büntetésre, sőt inkább arra, hogy talán nem lesz oly együgyü, mint azok, kik tettükért a hóhérnak adták fejüket. A mi az elrettentési elméletet illeti, drezdai eseteket idéz a szónok, melyeknél a nyilvános kivégzés napján követtetett el gyilkossági büntény. A büntettes felfedezése a fődolog, a fel nem fedezés uj kisérletre ösztönöz. Midőn a korábbi években a kinpad Szászországban eltöröltetett, ez titkon történt, ne hogy a büntettek szaporodjanak, s mégis a kinpad, négyelés, kerékbentöres stb. eltörlése daczára a büntettek szaporodása nem mutatkozott. Ezekből az következik, hogy a büntetés magában a büntettek szaporotta vagy csökkenésére befolyással nem bir, de statistice be van bizonyitva, hogy a népesség szaporottával a büntettek száma is növekszik. Sajátságos tünemény, hogy a gyilkosságok számával az öngyilkosok száma egyenlő fokozatban emelkedik. Az egyes államokra tér ezután át a szónok s az eltörlés czélszerüségét bizonyitja.

Schneider igazságügyi miniszter mondá: 1867. februárban oda irányult a kamarának nézete, hogy a kormány a halálbüntetés eltörléséről tanulmányt tegyen; a kormány erre alkalmat adott a nézetek nyilvánulására, s kitünt hogy a szász népnek véleménye e kérdésben meg van oszolva, általában azt lehet mondani, hogy a városok miveltebb népessége az eltörlés mellett, a mezei lakosság pedig ellene van. Ő a conservativ emberekhez sorolja magát, s nem titkolja, hogy egész életén át az volt; de a conservatismusnak nem szabad stabilitássá válnia, a haladás ellen gyanánt fellépnie, hanem méltányolnia kell a jobbnak ismertet s pártolni a haladást. Gyakran történt már életében, hogy politikai elleneivel egy vagy más véleményben egyetértett; bizonyitékot talált ekkor ebben e nézet vagy vélemény helyességéről. „Ha önök uraim, a halálbüntetés eltörlését elvetik, lelkiismeretükre veszik-e a kivégeztetéseket? Ha az eltörlés szüksége elvileg elismertetik, minden logika ellen van, azt mondani: Megtartjuk a halálbüntetést, mert nem tudjuk, hogy az éjszaki német szövetség mit fog tenni.“ A nép itéletére való hivatkozás nem lehet irányadó, mert vegyük csak az ilyen itéleteket vizsgálat alá. Egy gyilkosság követtetett el s a felizgatott népség azt kiabálja, hogy a tettest legalább is kerékben kell törni. Ha pedig oly eset fordul elő, mint például Bautzenben, midőn a büntettes éltének végmaradványiért a bakóval küzd, ugyanazon népszózat mondja: Hogy türhet még a kormány ilyesmit? Ha mindig a népre hallgatnánk, maig is ismerné törvényünk a kinpadot, akasztófát s kereket. A törvényhozásnak feladata, az erkölcsiség eszméjét képviselni s a népet e magaslatra emelni, nem pedig előitéleteinek legyezőjévé válni. Az elrettentési elmélet is tarthatatlan. Hihetjük-e azt, hogy egy embert, ki elveté Istent s az örök igazság törvényeit, a büntető törvény paragrafusaival gonosz tettek elkövetésétől vissza fogunk tartani? A jókat s fogékony kebellel birókat ijesztgetni fogjuk, de soha a gonoszakat. Végül egy esetet emlit még fel a miniszter, melynél két hamisesküt tevő tanu, egy ártatlannak halálát okozta; beszédét e szavakkal végzé: „Adja Isten, hogy az önök határozata, hazánkra áldás dussá váljék.“ — A beterjesztett novella 42 szavazattal 23 ellenében, következő szerkezettel fogadtatott el: „A büntető törvénykönyv- s a vasuti-törvénynek azon határozatai, melyek szerint egyes büntényekre halálbüntetés van szabva, annyiban eltöröltetnek, a mennyiben ezen eseteknél jövőre a halál helyett, élet fogytiglani fegyházi büntetés szabandó.“

(Közlemények a törvényszéki orvostan köréből.) Maschka a magzat elhajtás kisérletéről következő esetet közli: Egy férfi a szolgálatában álló nőt megterhesitvén a nehézkedés 4-ik hónapjában rábirta a nőt, hogy dohányforrázatot s néhány nap mulva Sabina forrázatot igyék; két hónap teltével maga is eret vágott a nőnek balkarján. Ez időtől kezdve folyton betegeskedett a nő, s az érvágás után nyolcz hétre egy korai, de különben jól alkotott leány gyermeket szült, mely gyengén lélekzett s két óra mulva meghalt. A szülésnél segédkező bába asszony nagyon gyengének s kimerültnek találta a vajudót.

Az orvosi vizsgálat megállapitotta a véleménye szerint 7—8-ik hónapra bekövetkezett szülést s a jelenben mutatkozó lázas affectiot egy keresztül állott typhus idülésének mondta.

A törvényszéki orvosok ajánlatára az eltemetett gyermek kiásatott, életképesnek s 7 hónapra megfelelőnek találtatott. A magzat elhajtási kisérletek tekintetében oda nyilatkoztak, hogy a Sabina a legerősebb abortivák közé tartozik, a dohány azonban nem tekinthető abortivumnak. Az érvágásról nem szólnak határozottan.

A szakértők kikért nyilatkozatai ellenkeztek egymással; az egyik ugyanis az érvágást alkalmasnak tartja a magzat elhajtásra, sőt a bekövetkezett betegség okának mondja, addig a másik a koraszülést nem tekinti a Sabina élvezete vagy érvágás következménye gyanánt, mert ezen műtétek a szülés előtt két hóval történtek. Felülvélemény kéretett tehát az orvosi facultástól. Az első kérdésre, vajjon okozhat-e érvágás elvetélést, oda nyilatkozott a felülvélemény, hogy tagadhatlan ugyan, miszerint a teherben levőnél a vérmennyiség kevesbbitése s az erők csökkentése káros, de az érvágás magában, ha az szabályszerüen (mellék sértés nélkül) vitetik véghez, a terhességet nem szakitja meg; ha azonban nagy mennyiségü vér vonatik el; vagy ha a teherben levőnek ereje nagyon meggyengült, az érvágás nehéz betegséget s ezzel elvetélést is okozhat. Azon második kérdésre, hogy a jelen esetben az élvezett két messzely Sabina forrázat s az alkalmazott érvágás daczára miért nem történt elvetélés, feleletül adja, hogy a forrázat higitott volt s ezenfelül tapasztalás szerint a Sabina koránt sem mutatkozik kétségtelen hatásu abortivumnak. Ezek szerint a felülvélemény sem birt határozott nyilatkozatot adni.

(Az angol pósta) egy jelentés szerint 1839-ben, tehát a pennyporto behozata előtt 75.907,572 levelet szállitott, 1865-ben pedig 724.460,000-et, tehát majdnem tizszer annyit, azonkivül 971.250,000 könyv- és hirlapszállitmányt és 1.280,000 áru mustracsomagot. Az 1866-ki adatok még nincsenek tudva, de a szállitott levelek száma megfogja ütni az egy milliárdot. A pósta tiszta jövedelme 1865-ben 1.482,522 font sterlingre ment s még mindig növekedőben van.

TARTALOM: A csalásról és hamisitásról Dr. Schnierer Aladártól. — Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén Friedmann Bernáttól. — Beszámithatási képesség a gyújtogatás egy esetében, közli Korányi Frigyes. — Különfélék. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 18. Pest, 1868. május 3.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A csalásról és hamisitásról.

(Folyt.)

A *german népjogok (Leges barbarorum)* kitünőleg csak bizonyos hamisitási esetekről, nevezetesen: a pénz, határjelek és okiratok hamisitásáról, valamint a hamis tanuskodásról tesznek emlitést [1]); és itt bizonyos, miszerint a régi germánok mind ezen esetek a „*fides publica*“ megsértésének szempontjából tartották megfenyitendőknek. — De még a tulajdonképi csalásra vonatkozó rendelések is találhatók, nevezetesen a *Leges Wisigothorum, Burgundionum et Bajuvariorum* az adásvevésnél előforduló csalárdságokat emlitik, melyeknek törvényes következménye rendszerint csak a „*restitutio dupli*“ volt, de némely esetekben a csalás a lopás büntetésével is fenyegettetik.

V-dik Károly fenyitő törvényszéki rendtartása a csalás fogalmát egyáltalán meg nem határozván, a 111. —114- czikkekben csak a pénz, okiratok, mérték és suly valamint az áruczikkek (Kaufmannschaft) meghamisitását, a birói mérséklet által meghatározandó büntetéssel fenyegeti.

Hazai törvényeink szintén mellőzvén a csalás általános jog fogalmának meghatározását, csak egyes csalárd cselekvényekről külön rendelkeznek, igy névszerint a csalárd bukásról (az 1840. XXII. t. cz. 130. §-a) a váltóhamisitásról (1844-iki 6. cz.), az oklevél-hamisitásról (Verb. Trip. I. 14. cz. 13. §-a), az álarcz és a vértagadásról (az 1723. 46.). A gyámok és gondnokok a gyámoltak kárára tett csalárdságokról pedig Verbőczy (I. 124. czimében) tesz emlitést.

A középkori gyakorlat és tudomány nem csekély zavart és bizonytalanságot honositott meg a csalás tárában.

Azon buzgó, de gyakran nem szerencsés törekvés, melynélfogva a római jog minden intézményei a középkori viszonyokra alkalmazandók voltak, oda vezetett, hogy a római jogban megállapitott különbség a „*falsum*“ és a „*stellionatus*“ között a középkor jogrendszereiben is befogadást talált. Itt azonban a kevésbé criticus módszernek tulajdonitandó, hogy eltérve a római jog valóságos szellemétől, — a „falsum“ fogalma helyébe, — mely a római jogszerint a csalásnak épen csak legveszélyesebb formáit magában foglalta, a sokkal tágasbkörü „*hamisitás*“ fogalma lön állitva [2]). Ennek következménye pedig az volt, hogy a csalástól elkülönitve, sulyosabb büntetési sanctio alá mind azon csalárdsági esetek kerültek, melyek a *valóság objectiv megsértésével járnak:* az az mind azon esetek, melyekben valamely dolog (bármi legyen az) hamisan előállitatott, illetőleg valamely dolog külső jelvei a csalás szándékával megmásittattak. — Mind ezt V. Károly törvénykönyve (P. G. O.) tanusitja, mely az áruk meghamisitását az okmányok, mérlegek és mértékek meghamisitásával helytelenül egy párhuzamba állitja. (Art. 112 és 113.) Az igy támadt fogalomzavar közepette, nem volt könnyü feladat az ujabb törvényhozásra nézve azt, mit a régibb gyakorlat és doctrina elvtelenül egybevetett, helyesebb elvek alapján ismét egymástól elkülöniteni. Nem csuda tehát, ha a csalás és hamisitás egymástóli elkülönitése és e két fogalom beosztása tekintetében, az ujabb törvénykönyvekben még oly lényeges eltérést találunk. — De más részt örömmel kell üdvözölnünk az ujabb törvényhozásban észlelhető azon törekvést, *miként a csalástól elkülönitett hamisitás fogalma csakis azon csalárd tettekre szoritandó, melyek a fides publica felette veszélyes megsértése miatt, a csalás egyéb esetei körül* (hova amazok természetöknél fogva tulajdonkép tartoznak) *különösen kitünnek.*

A franczia büntető törvény (Code Napoleon) vala az első, mely a hamisitást és a csalást (faux et escroqueic) elvilegesen elkülönitette [1]). Ezen irányban haladva tüzetesen választották el az ujabb német törvénykönyvek is ezen két fogalmat, és pedig olykép történik, hogy majd a köz- és magánhamisitások (a badeni, würtembergi és braunschweigi törvények szerint), majd pedig csak a közhamisitások képeznek különálló bünteny t (a hannoveri, bajor és oldenburgi törvények szerint). Az oszt. büntető törvény a csalás fogalma alá mindenféle hamisitásokat von, kivéve a pénz- és közhitelpapirok hamisitását (197—205. §§. és 106—121. §§.). A mi a csalásnak az ujabb német törvénykönyvekben felállitott fogalom meghatározását illeti, itt a hely szüke miatt csak a legkiválóbbakat akarom felemliteni. A *bajor* és *oldenburgi* törvény szerint ezen bünteny ben bünössé válik: „a ki, hogy másnak kárt okozzon, vagy magának engedetlen (?) előnyt szerezzen, tudva és szándékosan valótlan tényeket valóknak állit, vagy való tényeket engedetlen módon elnyom, avagy az idegen csalást saját előnyére vagy egy harmadik kárára felhasználja. . . . A valóság puszta elnyomása csalásnak veendő; 1-ör: ha másnak tévelye arra használtatik fel, hogy ő valamely reá nézve káros cselekvényre, mulasztásra vagy igéretételre indittassék; 2-or: ha valaki érvényes okmányokat másnak kárára, engedetlen módon eltitkol, megsemmisit, használhatlanokká tesz, vagy más különben elnyes; és 3-or: ha valaki hatóság által tanuskodásra felszólitatva tudását elhallgatja vagy eltagadja. (257. Art. I-ső rész.)

[1]) Erről lásd *Köstlin:* Abhandlungen aus d. Strafrechte cz. munkájának 128. lapját.

[2]) A „falsum“ és a német „Fälschung“ (hamisitás) fogalmi azon osztása helytelenségéről. Lásd *Marczoll* kitünő munkájának 547. lapját.

[1]) A hamisitásról az 132—152. §§-ok, a csalásról pedig 405. §. szól. Az utóbbinak fogalmát a törvény feletti casuisticus módon adja elő.

Ezen fogalom meghatározásához legközelebb áll az, melyet a *würtembergi* (245. §.) és a *szász* törvény (351. §.) felállit.

A *hannoveri* törvény definitioja szerint csalásnak veendő: „minden más jogainak kárositása végett jogtalanul elkövetett *ámitás* (Täuschung), történjék ez akár tévely előidézése, akár a valóság elnyomása által“ (308. §.). Az oszt. btörvény pedig rendelkezik: „ki ravasz előadások vagy cselekvények által mást tévedésbe visz, mely miatt valaki . . . . . tulajdonában vagy egyéb jogaiban sérelmet szenvedne (Schaden leiden soll), vagy ki ily czélból és a most előadott módon, másnak tévedését vagy tudatlanságát használja, — csalást követ el.“ (197. §.)

Ezen most emlitett törvényhozásoktól bizonyos tekintetben különböznek azok, *melyek a csalást irányulásában pusztán a vagyonjogok megsértésére szoritják.* Ilyen irányu a *porosz* törvény, mely szerint csalást az követ el: „ki nyerészkedő szándékkal másnak vagyonát az által kárositja, hogy valótlan tények felhozása, vagy való tények elnyomása által tévedést előidéz (az 1851. april 14-én kelt törvény 241. §-a). Ezen definitio főhiánya azon eset mellőzésében áll, midőn valaki az emlitett módon és szándékkal, másnál már meglévő tévedést felhasznál. A porosz törvény irányát követi a *badeni* törvény is.

Szintén mint a vagyonjogokat sértő büntényt felfogva, de egészen annak eredményére való tekintettel definialva találjuk a csalást a *braunschweigi* törvényben. Ezen törvénykönyv szerint ugyanis az válik bünössé a csalásban: „ki másnak tévedését, nyerészkedő szándékkal, vagy hogy amannak vagyoni kárt okozzon, jogtalanul előidézi vagy felhasználja, és bünös czélját eléri.“ Ezen definitio tökéletlensége leginkább abban áll, hogy a szerint a csalás fogalmából kivan zárva, azon eset, midőn a tettes nem annak, kit tévedésbe vitt vagy kinek tévedését felhasználta, hanem ezen eljárása által egy harmadik személynek vagyoni kárt okozott [1]).

Szintén az eredményre való tekintettel találjuk a csalás bünfogalmát az 1843-iki törvényjavaslatunkban értelmezve, melynek 373. §-ának értelmében csalónak az tekintendő: „ki oly czélzattal, hogy mást valaminek cselekvésére v. elhagyására álnokul reá vegyen, s az által valakinek kárával — magának vagy másnak jogtalanul hasznot hajtson, valamely dolognak tettlegi valóságát tudva és szándékosan vagy elferditi, vagy akkor, midőn azt felfedezni jogszerüleg köteles volna, eltitkolja; ha ez által valakinek csakugyan kárt okozott.“— Ehhez a 374-ik §. még hozzá adja azon esetet is, midőn: „valaki azon tévedést, melyből másnak megcsalatása eredt, — nem ugyan maga okozta, hanem a tévedőt akár szóval, akár cselekvése által, tudva és a 372. §-ban körülirt czélzattal a *tévedésben megerősitette*“.

Büntető törvénykönyvi javaslatunk ezen rendelése a fennebb emlitett német törvénykönyvekben foglaltaknál nemiképp *casuistikusabb*; névszerint felesleges *tantologiat* tartalmaznak az idézett 373. §. azon szavai: „a ki oly czélzattal . . . . a valóságot tudva és szándékosan elferditi“ stb.

Megismerkedvén eddigelé a régibb és ujabb törvényhozásokban foglalt, a csalásra vonatkozó lényegesebb intézkedésekkel, imár meg kell kisérelnünk a csalás fogalmát, tekintettel azon különféle requisitumokra, melyek a fentemlitett törvényes meghatározásokban találtatnak, előlegesen megállapitani, és ezután annak kellékeit részletesebb vizsgálat alá vonni.

[1]) Lásd az ujabb német törvények összeállitását *Müller*-nél (munkájának 595. lapján és *Haeberlin* Grundsätze d. Crim.-Recht 3. k. 152. l.)

A csalás bünfogalmának meghatározása és annak kellékei.

Csalás alatt értjük: *a valóságnak oly elferditését vagy elnyomását* a), *mely sértvén az igazmondóságrai kötelezettséget* b), *valakinek kárositására czéloz* c), *és mely közveszélyessége miatt büntetés alá vonandó* [1]).

Ezen fogalom meghatározásban a következő kellékek foglaltatnak:

a) *a valóság megsértése.* Ez pedig kétfélekép történhetik, t. i.: 1-ör. *igenleg*, azaz: való tények elferditése által és pedig különösen: vagy *tárgyilag*, t. i.: olykép, hogy valamely tárgy vagy annak külső jelvei megmásittatnak, minek folytán az más tárgyként, vagy más tulajdonságok csalóka látszatával jelenkezik — (péld.: ha valamely áruczikk hamisan előállittatik vagy meghamisittatik) [2]). Vagy pedig eszközölhető a valóság igenleges megsértése az által is, hogy valótlan állitások folytán más valakinél bizonyos tárgy vagy tény tekintetében helytelen képzet (azaz tévedés) támasztatik. De lehet 2-or. a valóságnak megsértése *nemleges* (negativ) természetü is, mi akkor áll be, midőn az, ki bizonyos tény vagy viszony tekintetében a valóságot felfedezni tartozott, azt szándékosan elnyomja, eltitkolja.

Világos tehát, hogy a csalás kétfélekép elkövethető; egyrészt ugyanis az által, hogy más személyben bizonyos tárgy, viszony vagy tény iránt *tévedés előidéztetik*, és másrészt az által, hogy a *másiknak tévedése vagy tudatlansága felhasználtatik.*

Minthogy pedig a tárgy, mely tekintetében a helytelen képzet (tévedés) előidéztetik vagy felhasználtatik, igenis különböző lehet, világos, hogy a csalás nem pusztán a vagyoni kár előidézésére szolgálhat, hanem általa másféle jogok is (még a személyi és családi jogok) szenvedhetnek csorbitást. Igy lehetséges, hogy a csalás a házasság megkötésénél előfordulhat; ugyszintén a nemi közösülés megengedésére, valamely polgári állás vagy családi jogok bitorlására eszközkép felhasználtathatik. Ezen oknál fogva a csalás nem tartozik azon büntények közzé, melyek kizárólag a vagyon biztonsága ellen irányulnak, hanem a mondott büntény mint másféle jogok lehetőleges megsértése különféle nézpontok alá kerülhet. Minthogy azonban az esetek tulnyomó többségében a részedőnek czélzata az idegen vagyan megröviditésére terjed, igazoltnak tekintendő, hogy a csalás mind a törvénykönyvekben, mind pedig a büntető jogtudományban a vagyon elleni büntények czimrovatában tárgyaltatik [3]).

Azon módokat illetőleg, melyek szerint a valóság megsérthető, tehát a csalás elkövethető, el kell ismernünk, hogy azok különfélesége in concreto oly véghetetlen, hogy azok még a legcasuisticusabb törvény által sem soroltathatnak fel kimeritőleg [4]). Épen ezen oknál fogva kell, hogy a törvényhozásnak törekvése a kérdéses bünfogalom, minél tökéletesebb megállapitására legyen irányozva, olykép, hogy a birónak az egyes esetek eldöntésére nézve, minél biztosabb ismérv nyujtassék. A római jogban és egyes ujabb törvénykönyvekben (péld. az oszt. b. törvény 201. §-ában) felsorolt csalárdsági esetek jobbadán csak arra szolgálhatnak,

[1]) A régibb jogtudósok által a csalás mint: „dolosa veritatis immutatio in alterius praejudicium (damnum, fraudem, mercem) facta“ volt értelmezve. Igy: *Carpzov* és *Böhmer* által. Mint az igazmondóságrai kötelezettség megsértését fogja fel az első *Feuerbach* ezen büntényt mondván: Betrug oder Fälschung im weiteren Sinne, ist die beabsichtigte rechtswidrige Täuschung Anderer, durch Mittheilung falscher, oder Vorenthaltung wahrer Thatsachen“. -- (Lehrbuch 410. §.)

[2]) Szükségesnek tartom már ehelyütt megjegyezni, miként nem *bármely dolog hamis előállitása vagy meghamisitása*, mely csalárd szándékkal elkövettetik, — veendő jogi értelemben hamisitásnak. — A legtöbb német jogtudósok, (mint péld. *Klein* és *Birnbaum*) ellenkező véleményét az alantabb kifejtendő okoknál fagva alaposnak nem tartom.

[3]) Ezen véleményt vitatja *Henke* is (l. id. m. 3. k. 3. lapját).

[4]) Elismeri ezt az oszt. b. t. 201. §-a is.

hogy a bünfogalom tüzetesen megállapitandó kellékeit és a tudományosan kifejtendő elveket azokra alkalmazva, ez által helyes voltukat bebizonyitsuk. A római jogforrások, mint már fent idézve volt [1]), különösen a pénz (érem) okmányok, suly és mérték hamisitásáról, nem különben azon esetekről tesznek emlitést, midőn valaki álnevet vagy öt nem illető czimet, avagy polgári állást bitorol, ugyszintén azon esetet, midőn valaki ugyan azon dolgot csalárdul többeknek eladja stb.

Az ujabb törvénykönyvek ily egyes csalárdsági eseteket kiválólag azon czélból sorolnak fel, hogy ez által a birónak némileg biztosabb támpontokat nyujtsanak azon kérdés eldöntésére nézve, mily feltételek alatt tekintendő a rászedés büntetendő csalásnak? Igy sorolja fel a *szász* törvény (246. §.) azon eseteket, midőn kétoldalu szerződéseknél az ámitás vagy a tévedés felhasználása, a szerződés valamely lényeges pontjára vonatkozik, és ez által a másik ügyfél valóban kárt vallott; továbbá azon esetet, midőn egyoldalu szerződéseknél az egyik a másik ügyfelet a szerződés megkötésére inditja, és öt az által kárositja.

Hogy a rászedő valótlan állitásait külsőleg hitelt érdemlő módon előadta légyen, ez az alantabb tárgyalandó azon requisitumból folyik, miként a rászedettnek ámitatása a csalás bünfogalmához mulhatlanul szükséges. Világos azonban, hogy az álnok előadások hiteltérdemlőségének megitélésénél, az egyes esetek összerü körülményei névszerint a rászedendő személy individualitása és értelmi képessége figyelembe veendő [2]).

b) Megkivántatik, *hogy a valóság megsértése az igazmondóságrai kötelezettséget sértse.* Hogy ezen feltétel, mikor áll be, arról már a bevezetésben szóltunk. Itt csak azon felette fontos kérdés leend tüzetesebben fejtegetendő: *hogy feltéve bizonyos kötelmi viszonyt, melynélfogva valaki köteles másnak meghatározott tárgy vagy tény iránt a valót felfedezni, mennyire terjedjen ezen kötelezettség?* de különösen, mennyire terjedjen azon kötelezettség, melynélfogva az, ki mással jogyügyletbe lépni kiván, ez utóbbi irányában őszinte legyen?

Hogy valamely jogügylet kölcsönös beleegyezés folytán létre jöhessen, mulhatlanul szükséges, hogy mind a két félnek a jogügylet tárgya, természete és annak minden lényeges modalitásai tekintetében helyes képzete legyen, csak ezen feltéteményezés alatt lehet mondani, hogy akaratuk ugyanazon objectumban találkozott. Hol ezen feltétemény hiányzik, hol az egyik vagy másik ügyfél a megkötendő jogügylet lényeges pontjai tekintetében, tévedésben volt; ott a közbenjött tévedés a jogügylet érvényét kizárja. Minthogy pedig a jogügyletek megkötésénél minden egyes ügyfél a másiknak valóságos beleegyezésére szorul, ez pedig létre nem jöhet, ha a másik fél a jogügylet lényeges pontjai (essentialia negotii) tekintetében helyes képzettel, felfogással nem bir, ugy már magától fogva világos, *hogy az egyik fél, ha a másiknál ezen tudatot alaposon fel nem tételezheti, neki e tekintetben helyes felvilágositást adni tartozik;* mert ki a czélt (a valóságos beleegyezést) akarja, annak akarnia kell az eszközöket is, melyek nélkül a czél el nem érhető.

Ezen észjogi elveket szem előtt tartva, világos, hogy: például az eladó köteles a vevőnek felfedezni a dolog azon hiányait, melyek első tekintetre szembe nem tünnek (vitia occulta). Itt tehát az igazmondóságrai kötelezettség oly annyira terjed, hogy az, hiányok szándékos eltitkolása, a csalás bünfogalmát alkotja [3]).

[1]) Lásd D. XLVIII. 10. de leg. Cornel. de falsis.

[2]) Lásd erről *Haeberlin* id. m. 4. k. 158. lapját.

[3]) Igy vélekedik már *Kant* „Metaphys Anfangsgründe der Rechtswissenschaft" czimü munkájában. Hasonlóan nyilatkozik *Klein*: (l. Über d. Verbrechen d. Betruges u. d. Fälschung-Archiv 1817.) „Was aber jedem in die Augen fällt, das braucht nicht besonders mit Worten verkündet zu werden."

Ha ellenben a tévedés az egyik ügyfél személyében csak azon indokokra és végczélokra vonatkozik, melyek öt a jogügylet megkötésére inditják, (péld. valaki földbirtokot vesz, mert azt hiszi, hogy ott kincset fog találni) ugy ez, mint a lélek mélyében zárkozott, külsőleg bizonyossággal fel nem ismerhető momentum (proposita in mente retenta) tekintetbe sem jöhet, és a jogügylet, daczára ezen tévedésnek, teljes érvénynyel birand. Ebből következik, hogy habár az egyik ügyfél ismerte a másiknál keletkezett ezen indokokbani tévedést, kötelezettség reá nem hárul, ezen tévedést kellő felvilágositás által a másiknál megszüntetni. Igy például csalásról nem szólhatni, ha valaki tőlem bizonyos állampapirokat csak azért megvesz, mert azt hiszi, hogy értékök legközelebb feljebb fog szállani, én pedig az ellenkezőt bizonyosan tudván, eziránt a vevőt fel nem világositom.

c) Megkivántatik, mint a már mondottakból kitünt, *hogy a valónak jogellenes megsértése,* az abban rejlő közártalmasságnál fogva, *büntetést érdemlő legyen.* Ezen kellékről már fennebb tüzetesen értekeztünk.

d) Mint *szándék:* megkivántatik a *tettes czélzata: valakit vagyoni vagy egyéb jogaiban megkárositani;* mert a csalás, mint fennebb emlitve volt, oly büntény, mely bárminő jogok megsértésére irányulhat, tehát nem pusztán a vagyoni jogokat, hanem a személyi vagy családi jogokat, nem különben az államkiváltságait is veszélyezteti [1]).

Az ellenkező véleményt, mely szerint a csaláshoz mindig a tettes azon szándéka tartozik: *miszerint más személy vagyonjogaiban sérelmet szenvedjen, Häberlin* és *Köstlinnél* találjuk [2]). Ezen nézet, mely a csalásnak fogalmát felette szük határok közé szoritja, — nem igazolható, — mert a csalás bünfogalmának ezen megszoritását elfogadván, számos büntetést érdemlő jogsértésekre nézve, épen nem találnánk bünfogalmat, mely alá azok vonhatók. Alaposan kérdi *Wächter* (id. m. 215. l.): „minő bünteny képezzen az utlevelek és vándorkönyvek hamisitása — a hamis tanuskodás fenyitő perben, és a családi jogok csalárdbitorlása"? — Maga *Mittermaier* (noha a csalás némileg szükebb értelméhez ő is ragaszkodik) azon esetet hozza fel; midőn valaki máshelyett bizonyos vizsgát kiáll, és a kiállott vizsgáról bizonyitványt a másik nevére kiállitatja. Itt bizonyos, hogy nem vagyoni jogban, hanem az állam azon jogában történt sérelem, melynélfogva az álladalmi hatóságok, ha érdekökben állt, a polgároktól bizonyos viszonyok alatt, az igazmondóságot követelhetik; és mégis ki kétkednék, miszerint ezen esetben a csalás fogalma fennforog?

Haeberlin, hivatkozva némely törvényhozások rendeléseire [3]). — A csalás alanyi kelléket, alternative fejezi ki, azaz: olykép, miszerint a csaláshoz megkivántatnék a szándék, másnak vagyonjogait sérteni, *vagy* pedig magának *engedetlen* (tehát jogellenes) nyereményt szerezni. — Ezen meghatározásban azonban felesleges tantologiat találok, a mennyiben *engedetlen* jogtalan nyereményt, más jogainak megsértése nélkül, nem képzelhetek. — A szándékban, magának engedetlen jogellenes

[1]) A csalást ezen tágasb értelemben kifejtve, különösen a következő jogtudósoknál találjuk: *Feuerbach* (Lehrbuch 412. §.), *Wächter* (id. m. 215. l.), *Henke* (id. m. 3. k. 3. l.), *Hefter* (Criminalrecht 394. §. Not. 4.), *Klein* (id. értekezése 233. l.), *Geib* (id. ért. 113. l.) és *Pauler* (büntető jogtan 2. k. 503. l.). Az *ujabb törvényhozások* közül ezen álláspontot a *bajor, oldenburgi,* a *szász, würtembergi,* a *hannoveri* és az *ausztriai* foglalják el.

[2]) Lásd erről *Häberlin* (id. m. 4. k. 157. l.), *Köstlin* (Abhandlung aus dem Strafrechte 141. l.). — Ide tartozik továbbá *Kleinschrod* is.

A *porosz, braunschweigi* és *badeni* törvények, nemkülönben a *Code Napoleon* szintén ezen szükebb értelemben, mint a vagyont sértő büntényt fogják fel a csalást.

[3]) Hivatkozva különösen a *bajor* és *oldenburgi* törvényre.

nyereményt szerezni, implicite benfoglaltatik a szándék is; mást megkárositani.

e) Még közelebbi meghatározást nyer a csalás bünfogalma azon nemleges jelv által, miként ezen fogalomból kizárandók a valóságsértés mind azon esetei, melyek a törvénykönyvekben mint külön büntények, külön nevezetek alatt, büntetésekkel fenyegettetnek.

Ezen kirekesztés fontossága különösen a hamisitás és csalás azon eseteire vonatkozik, melyek az *állam*elleni büntények közzé soroltatva, különös veszélyességeknél fogva a csalásnál sulyosabban fenyittetnek. Ilyenek a pénz- és állampapirok vagy más közhitelü papiroknak, továbbá a közokmányoknak meghamisitása nemkülönben az adó- és államjövedékek álnok megröviditése.

Szintugy kirekesztendök a csalás bünfogalmából azon esetek, melyekben a csalárd mesterkedés pusztán másféle büntények elkövetésére eszközül szolgálnak. (Péld. a tolvaj, hogy a czélzott lopást elkövethesse, valamely álnok ürügy alatt a házba lopódzott.) [1])

f) Végre megkivántatik a csalás teljes fogalmához a rászedendö személynek *ámitatása* (Täuschung) azaz: a ravasz cselekvény következtében létre jött *csalódás* a rászedendö személynél, vagy más szavakkal kifejezve; kell, hogy ezen személy valóban tévedésbe hozatott, illetöleg tévedésében megerösitetett légyen. A ravasz ámitó cselekvény és a rászedendö személy tévedése között valóságos okozatos (causalis) összefüggésnek kelle léteznie, hogy bünös csalásról szólhassunk. — Ezen oknálfogva nem tekintendö csalásnak, ha a polgári perben valótlan állitások tétetnek, vagy való tények egyenesen tagadtatnak, mert mind az, mi a perben ilykép felhozatik az itélethozásra nézve még magában véve nem döntö, hanem az a perbeli ellenfél kivánatára még bebizonyitandó [2]). Azon ellenfél, ki mind az ilyen állitásokat bizonyitás nélkül elhiszi, önmagát ámitja. De máskép áll a dolog ott, hol a peres fél nem pusztán valótlan állitásoknál és tagadásoknál maradt, hanem azok megerösitése végett hamis bizonyitékokhoz nyult. — Ugyanezen nézpont alá kerülnek az ár felemelésére és egyéb nyerészkedésre szolgáló azon eszközök, melyekkel a kereskedök a mindennapi forgalomban oly gyakran élni szoktak, minök az árunak különös megdicsérése és magasztalása, vagy például azon állitás, melynélfogva valamely honi gyártmány külföldinek állitatik. — Az ilyféle kereskedöi fogások épen mindennapiságuknál fogva, még a középszerü tapasztalással biró vevöre sem gyakorolnak ámitó befolyást.

Ha a mondottak szerint, mint a csalás utolsó requisitumját, a rászedendö személyben elöidézendö *csalódást* felvesszük, még azon kérdés támad: mikor áll ez be, mikor tekintendö a rászedendö személy tényleg *ámitottnak?* de ez által a csalás bevégzése (Consumtioja) körüli kérdést penditettük meg, melyröl a tárgy különös fontossága miatt, külön fejezetben értekezni fogunk.

A csalás bevégzése.

A csalás körül felmerülö minden kérdések közül legvitályosabb, de egyszersmind legfontosabb az, mely ezen büntény consumtiojára vonatkozik. — Hogy e tárgyat lehetöleg teljesen eldönthessük, szükséges leend a tudományban erre nézve felmerült egyes véleményekkel megismerkedni.

A régibb jogtudósok, (például *Carpzov* pract. qu. 93. nr. 10) kikhez *Kleinschrod* és legujabban *Haeberlin* [1]) is szegödik, *a csalás bevégzését valamely anyagi kár bekövetkeztetétöl teszik függövé;* azaz: megkivánják, *hogy valamely testi dolog a rászedett személytöl már is elvonva legyen,* (péld. hogy a hamisitott kötelezvényre vagy váltóra a fizetés már valóban történt légyen). Ezen értelemben rendelkeznek a *porosz, braunschweigi* és *würtembergi* törvények is, olykép, hogy ezen törvénykönyvek szerint a csalás csak akkor megy teljesedésbe, *midön a másiknak* (vagyoni) *kár valóban okoztatott, vagy a tettes magának jogellenes nyereményt csakugyan szerzett.*

Ezen felfogás tekintetében helyesen mutatja ki *Klein* (id. értekezése 232. lapján), hogy ezen requisitum a csalás nem minden eseteire alkalmazható, t. i: azon esetekre nem, melyeknél a tettes czélzata másféle (azaz nem vagyoni) jogok csorbitására irányul.

Harczol a fent emlitett vélemény ellen azon felette fontos érv is, miként a csalás számos oly eseteiben is, melyek vagyoni károsodásra czéloznak, *egészen bizonytalan és meg nem határozható, hogy az anyagi kárositás, mikor,* mely pillanatban, *állott be?* Például a hagyomány roszlelkü birtokosa csalárd előadások által, arra inditja a valóságos örököst, hogy örökösedési jogáról mondjon le. Itt világos, hogy az ilymódon ravaszul kieszközölt lemondás mellett, testileg minden elöbbi állapotában maradt. — Kérdés: hol veszi itt kezdetét az anyagi károsodás?

Söt még a csalás oly esetei is képzelhetök (és azok valóban nem ritkák), *hol anyagi kár még épen nem létesült.* Például az aranymüves arany gyürü helyett sárga rézből valót ád el, a vevö annak árát még ki nem fizetvén, az utczán véletlenül szakértö barátjával találkozik, ki a neki megmutatott gyürü hamis tulajdonságát azonnal felismeri. Ki kétkednék ez esetben, hogy az aranymüves bevégezett csalást elkövetett? Ugyan ez állana akkor is, midön valaki mást bizonyos pénzösszegre nézve meg akart csalni, a váltó vagy utalvány a csalószámára már ki volt állitva, de a pénz lefizetése valamely oknál fogva még elmaradt.

Figyelmet érdemel végül az is, hogy a csaló a legtöbb esetekben kész leend, mihelyt megtudja, hogy a rászedett személy a csalást felfedezte, és azért a fenyitö hatóságnál feljelentést tenni szándékozik, a kárt teljesen megtéritni, kezei között lévö jogtalan nyereményt visszaadni. Itt tulajdonképi kárról szólani szintén nem lehet, mert a megtéritésrei készséggel, a rászedettnek minden anyagi megröviditése egészen megszünik; épen ugy mint kárról nem lehet szó, ha az, ki nekem valamivel tartozik, kész azt nekem lefizetni. — A fent emlitett vélemény megczáfolására itt még a római jog egy helyére kell hivatkoznunk, melyben kimondatik: „Si quis „legatum sibi adscripserit, tenetur poena Legis Cornelliae, quamvis inutile legatum sit" fr. 6 pr. D. de lege Cornel. de falsis.

Ellentétben a most megczáfolt véleménynyel, mely szerint a csalás consumtiojához mindig valamely, már tényleg beállott (anyagi) kár kivántatnék, — némelyek (mint: *Böhmer, Feuerbach* és *Henke*) *a csalást már a ravasz, álnok cselekvény elkövetésével tartják bevégezettnek, nem tekintve volt-e annak eredménye vagy sem?*

Ezen nézetet sem helyeselhetjük, *mert a tulszigor épen ezen bünténynél, melynek tényálladéka más rokonfaju, de a polgári jogérvényesités terére tartozó esetektöl nem könnyen elkülönithetö, semmiképen nem lenne igazolható.* — Nem tanácsos ezen büntény bevégzését, mely más a mindennapi ügyforgalomban oly gyakran elöfor-

[1]) Lásd *Henke* (id. m. 3. k. 21. l.).

[2]) *Köstlin* id. m. 149. lapján az ily perbeli állitások és tagadásokra nézve helyesen mondja: „Alles derartige Vorbringen ist nach der Natur des Prozesses, für die wirkliche Entscheidung nicht determinirend, sondern nur Motiv den Beweis desselben anzuregen".

[1]) Nincs kétség, hogy Haeberlin *a valóban bekövetkezett kár*, (wirklich entstandenen Schaden) alatt csak is *anyagi* azaz *vagyoni* kárt érthetett. (l. 1. m. 157. lapját.)

duló nyerészkedő cselekvényekkel, például az árunak kelletentuli magasztalásával, oly közel határos, pusztán valamely külső cselekvény jelvétől függővé tenni. Hiszen, igy minden kézzelfogható valótlanságok, melyek oly gyakran előadatni szoktak, de melyeknek senki hitelt nem ád, már a büntetendő csalás fogalmát alkotnák. Hogy az imént felhozott nézet a viszony természetének meg nem felel, ez már onnét tünnik ki, *miként ezen vélemény folytán, a csalásnál a kisérleti stadium egészen ki lenne zárva* [1]). — A törvénykönyvek közül csak a *hannoveri* vallja ezen elvet, mely a csalást, a mennyiben annak egyes nemeinél különös határozatok mást nem rendelnek, bevégezettnek nyilvánitja, mihelyt a csalárd szándékkal elkövetett ravasz cselekvény bevégezve van, a tényleg okozott kár tekintetbe nem vétetik (hannov. t. 310. §-a).

Félre vetvén a most emlitett nézeteket a valót, csakis e két vélemény között találhatónak vélem; t. i.: *a csalást bevégezettnek akkor tartom, midőn a reászedendő személyben a csalódás valóban előidéztetett, tehát ő már valóban tévedésbe* hozatott vagy tévedésben valóban megerősittetett [2]).

Ezen felfogás a csalás sajátszerü lényege és természete által teljesen igazoltnak látszik, ha meggondoljuk, hogy az, mi ezen büntény által legelöl és közvetlenül sértetik, épen az igazmondóságrai jog, ez pedig a csalásnál olykép sértetik, miszerint annak közveszélyessége a büntetés alkalmazását igazolja. Hogy ezen jogsértés kiséretében voltak-e még másféle kárositások, és minők voltak azok? ez oly további kérdés, mely a büntetés mérlegezésénel (mint objectiv mozzanat) mindég figyelembe veendő ugyan, de a büntény kijelölésénél, ez döntő nem lehet. Ha a cselekvény bünös voltának kijelölésénél a döntő mozzanatot épen csak a létrejött kárositásba helyeznök, következetesen a csalásról, mint külön büntényről nem is kellene szólanunk, hanem csak a *jogellenes kárositásról*, akár legyen az csalárdság, akár erőszak által elkövetve, hiszen az eredmény, a kárositás mindkét esetben csak egy marad.

A csalás consumtiojának jelvét olykép, hogy az minden gondolható eseteknek egyaránt megfeleljen, csak is akkor állithatjuk fel, ha azt a *csalódás eszközlésébe* helyezzük [3]). Ha például: „X“, hogy a rendőri hatóságtól magának utlevelet kieszközöljön, melyet, mint ő jól tudja, saját nevére nem kapna, álnevet felvesz; kétség nincsen, hogy a bevégzett csalás akkor létesült, mikor az illető tisztviselő a hazug előadások által ámitatva neki a kért utlevelet kiszolgáltatja. Miért? Azon oknál fogva, mert a tisztviselőben az államhatalom azon joga meg volt sértve, melynél fogva az, a rendfentartása, az állami czélok elérése tekintetében, bizonyos viszonyok alatt polgáraitól az igazmondóságot követelheti. Az állam ezen joga meg volt sértve „X“ által, és igy a dolog megitélésénél nem fog döntőleg befolyni; vajjon „X“ a csalárdul kieszközölt utlevelet mivégett használta fel, követett-e el azzal még különös visszaélést, minek folytán magán személyek vagy maga az állam még különös kárositást szenvedett, vagy sem?

Ha a mondottak szerint a consumtio mozzanatát a *létre hozott csalódásban* találjuk, még csak azon kérdés támad, mikor tekintendő ezen momentum objective létezönek? Szembetünő, hogy itt, ha csak mindent a panaszkodó fél önkényétől és szeszélyétől függővé tenni nem akarunk, (mi által a csalás bünfogalma minden objectivitását veszitenné) a rászedendő félnek ebbeli állitásainak feltétlenül hitelt nem adhatunk, hanem okvetetlenül szükséges, hogy ezen kelléknek lételét külső vizsgálat alá vonható jelvekben keressük.

Helyesen csak akkor tekinthetjük *a rászedendő személynek ámitatását* (a benne eszközölt csalódást) *valóban létezőnek, ha ő a csalárd tettek által inditatva, oly cselekvényt vagy mulasztást tett, mely bár mely jogában kárositást előidézni képes* [1]). Például: valaki a csaló, ravasz, hazug állitásai folytán inditatva, javára az utalványt vagy váltót már is kiállitotta, vagy a kötelezvényt már aláirta, a kezei között levő adós levelet szétépte stb. [2]).

De kétség nincs, hogy előforduló esetekben az ellenkező is bebizonyulhat, azaz: bizonyossá válhatik, hogy noha a rászedendő a csalárdság folytán bizonyos intézkedéseket tett, (péld. az utalványt kiállitotta) ő valóban ámitva még sem volt, (például az utalványozottnak azonnal megizeni, hogy az utalványra fizetést ne tegyen, mert a ravasz mesterkedést felismerte.) Hogy ezen esetben nem a bevégzett, hanem csak a megkisérelt csalás fennforog, ez a mondottaknál fogva világos.

Az imént kifejtett elvhez, miként t. i.: a csalás perfectiojához megkivántató kellék, (a rászedendőben előidézendő csalódás) objective csak akkor tekintendő létezönek, midőn a rászedendő valamely ártalmára szolgálható cselekvényt vagy mulasztást elkövetett, ezen elvhez *Köstlin* is látszik ragaszkodni, noha ő annak más helyen (legalább látszólag) ellent mond [3]).

Azt, hogy az ámitás folytán egy, a rászedett személyre nézve ártalmas jogügylet létre jött légyen, nem tartom szükségesnek, hanem nézetem szerint elégséges, ha ő bár miféle reá nézve kártékeny (őt kárositható) cselekvésre vagy mulasztásra inditatott. E szerint a csalást bevégezettnek következő esetben tartom, valamely együgyü babonás paraszt, kóborló által ravasz mesterkedések által arra indittatott, hogy kertjében valahol 100 tallért elásson, mert azt a gonosz szellemek igy kivánják, az elásott pénzt pedig ama kóborló magának elsajátitani kivánja. — Ezen esetben nézetem szerint a csalás azon pillanatban van bevégezve, melyben a paraszt a csalónak a kivánságát teljesitette. — *Klein* ezen esetre nézve más véleményben van (lásd id. értekezésének 240. lapját). Itt, hol a csalás consumtiojáról értekezünk, helyén lesz a régibb jogtudósoknál találtató véleményt a jelenkor megváltozott felfogásához képest kiigazitani.

A római jog egyes helyeire való vonatkozással általános lön, mind a tudományban, mind pedig a törvényszéki gyakorlatban azon felfogás, miként *a dolog hamis előállitása vagy külső jelveinek megmásitása által elkövetett minden rászedés a közönséges csalástól elkülönitendő bünfogalmat, t. i.: a hamisitás bünfogalmát képezné.* Evvel pedig összekötetésben áll, hogy némely jogtudósok, mint Klein és Feuerbach [4]), *ezen felette tágas értelemben vett hamisitás bevégzésére is különös kelléket*

[1]) Ezen véleményre nézve *Schwarze* azon megjegyzését lehet felhozni, melyet ő a rablás tekintetében tesz: „Dadurch wird“ ugy mond ő, „die Grenze zwischen Versuch und Vollendung verrückt, und die Vollendung mit einer Handlung angenommen, die nur als Mittel zum Zwecke erscheint“ (Rechtslexicon IX. k. 23. l.)

[2]) Ezen értelemben fogja fel a csalás consumtioját *Klein* (id. értekezésében 231. l.)

[3]) Mint ezt az oszt. b. t. 197. §. teszi, mely szerint csalást az követ el: „ki ravasz előadások vagy cselekvények által, mást tévedésbe visz . . . vagy tévedését avagy tudatlanságát használja.“

[1]) Ezt állitja, részben *Günther* is (l. Rechtslexikon II. k. 73. l.).

[2]) Ezen elvet kétségtelenül *badeni* törvény is követi, mondván: „Wer . . . einem Andern wissentlich zu einer das Vermögen desselben *beschädigenden* Handlung oder Unterlassung verleitet.“ Ennek értelme csakis az lehet, hogy a cselekvény vagy mulasztás olyan legyen, mely a vagyont *károsithatja.*

[3]) *Köstlin* (Abhandlung a. d. Strafrechte 152. l. 4.) ugyan is azt mondja: „Das Thuen od. Unterlassen des Irrenden muss die Wirkung haben, ein Vermögensrecht desselben zu verletzen oder wenigstens *zu gefährden.*“ A 157. lapon (4 alatt) pedig a csalás bevégzéséhez a *valóságos vagyoni kárt* kivánja meg.

[4]) Ez utóbbi legalább részben (l. Feuerbach Lehrbuch §. 414).

felvesznek, ezt ugyanis ők maga a hamisitó cselekvényben keresik, olykép, hogy a hamisitás be volna végezve, mihelyt a dolog hamisan előállittatott, vagy a valódi dolog külső jelvei meghamisittattak. *Ezen felfogás ellen már e helyütt meg kell jegyeznem, miként nem, bár milyen dolognak hamis előállitása vagy jelveinek megmásitása tekintendő hamisitásnak.*

Ha a *hamisitást* mint külön bünténynt (vagy legalább mint a csalás különös alfaját) felfogni akarjuk, ugy abban egyszersmind *külön jelvnek* kell foglaltatnia, mely által ama bünfogalom a tulajdonképi csalástól lényegesen különbözik, és mely által egyszersmind amannak (a hamisitásnak) aránylag sulyosabb büntethetősége igazoltatik. — Ezen különös jelvet az összes ujabb törvényhozások abban találják: hogy a *hamisitáshoz*, rendeléseik szerint, *oly tárgyak kivántatnak meg, melyek a törvények vagy a közszokás szerint, mint a tények vagy jogok általánosan elismert bizonyitékai* (okmányai) *jelenkeznek.* — Csak az ilyféle tárgyak hamis előállitása vagy valódiak álnok megmásitása alkotja, a tényben rejlő különös veszélyességnél fogva, *hamisitás* bünfogalmat [1]).

Maga *Klein* is gyanithatta, hogy némi viszásságra vezet, ha minden csalárdság, mely valamely dolognak hamis előállitása, vagy a valódi dolog meghamisitása által elkövettetik, külön bünténynek, t. i.: *hamisitásnak* vétetik, és az már bevégezettnek tekintetik, *mihelyt a hamis dolog vagy jelv elkészült.* („Sobald das Falsche erzeugt ist", ugy mond Klein). A szerző maga kénytelen bevallani, hogy: „majd nem minden hamisitások csalás végett történnek". — És azért igen is következetes, ha hozzá teszi: „*a meddig tehát a csalás még bevégezve nincsen, addig létezik ugy a hamisitás tényálladéka, de e csalásra nézve még csak a bünkisérlet forog fenn*".

Minő eredményhez vezet ezen okoskodás? Kétségtelenül ahoz, hogy *a bevégzett hamisitás a csalás bünkisérletét képezi.* Már itt alig szükséges az olvasót figyelmeztetni arra, miként ily állitás a büntető jogalap elveivel homlok egyenest ellenkezik. Valamely *önálló* bevégzett büntény kisérleti stadiumát képezné más bünténynek! — Nem ellenmondás-e az? Nem veszitené ez által a hamisitás önálló jellemét, ha ez más büntény kisérleti tényálladékának kellékévé tétetik?

Megczáfolván Klein-nek a hamisitás környülete és bevégzésére vonatkozó véleményét, végeredménykép állitani lehet, miként a csalásnak mindazon eseteiben is, melyek valamely dolog vagy külső jelveinek meghamisitása által elkövettetnek (a mennyiben a *hamisitás* bünfogalma az alantabb teendő meghatározás értelmében fenn nem forog), a büntény consumtioja csak akkor áll be, midőn a rászedendő személyben a tettes mesterkedései folytán *a csalódás valóban létre hozatott.* Ezen nézetet a közönséges felfogás is igazolja. A ki, például, pinczéjében lévő borait vizzel vegyiti, arról senki sem állitja, hogy már a csalást bevégezte; ez felőle csak is akkor állitható, midőn a vizzel vegyitett borokat, azokat jóféléknek nyilvánitván, másnak (kinek talán jóminőségü próbákat adott) már valóban eladta.

(Folyt. köv.)

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
kassai kir. acad. jogtanár.

[1]) E tárgyról tüzetesebben csak alantabb szólhatunk.

Beszámithatási képesség a gyújtogatás egy esetében.

(A m. k. egyetem orvostanári kara felülvéleményével.) (Vége.)

Felülvélemény.

A vádlottat védő ügyvéd azon kérdésének: „vajjon a vádlott bevallása elegendő-e a fennforgó körülmények közt arra, hogy L. K. gyujtogatási tette bizonyultnak tekintessék" tagla lását mellőzve, előadó a bebizonyitott tény álláspontjára helyezve magát, okadatolt véleményének tárgyául a törvényellenes tett körüli beszámitási képesség jelen vagy jelen nemlétét tekinti.

T. X. megye fő- és járásorvosa két rendbeli véleményben a tettet törvényes beszámitás alá esőnek nyilatkoztatják.

Ezen nyilatkozatukat ekkint indokolják: L. K.-nak látványa szinlett, és legnagyobb valószinüséggel egy álomnak felhasználásából veszi eredetét; de azon esetben is, ha csakugyan fennforogna, annak gondolkozásmódjára és kedély állapotára nincs oly befolyással, hogy ő tettei minőségének és következéseinek belátásában és igy szabad akaratában gátolná. Idegkóros rohamai szinlettek, és ő bűntényét nagyfoku morális elfajulásában és romlottságában szabad akarattal és öntudatának teljes birtokában követte el."

A mennyiben ezen vélemény felülbirálása tekintetéből, a mutatkozó kóros tünemények valódi vagy szinlett voltának megállapitása nagy horderővel bir, szükségesnek látszik mindenekelőtt annak kutatása, vajjon e véleményező orvosok, kik a kóros tüneményeket szinletteknek nyilatkoztatják, azon szigorral jártak-e el a tünemények észlelése körül, mely egy főben járó ügy fontossága által követeltetik.

A kórvizsgálati jegyzőkönyvek és ezekre alapitott orvosi véleményeknek tüzetes átvizsgálása oly hiányokat derit fel, melyek ezen élet és halál felett határozó okmányoknak a követett szigor jellegét nem engedik tulajdonitani.

Igy a tettes fölött 1865-dik év szeptember 5-kén fölvett jegyzőkönyvben az mondatik, hogy tettes térdizlob folytáni térdmerevségben szenved, mig 1866-ik év november 28-kán már csipizületbeli lob és meredésről tétetik emlités.

Az utóbbi jegyyzőkönyvben az 1866-dik deczember 16-án észlelt görcsroham iratván le, az mondatik, hogy az érlökések száma 80 volt és éppen az érlökések ezen szabályos száma később a szinlelés bizonyitékául használtatik fel. Azonban ugyanezen roham leirásához keresztjegy alatt ugyanazon lapon egy toldalék függesztetik, melyben a roham alatti érlökések száma 92-re tétetik.

A szinlelés melletti érvül felhozatik, hogy vádlottnál akkor kezdettek észleltetni az elmebeli változások jelei, midőn a kir. tábla meghagyása következtében a vizsgáló orvosok vádlottnak fogolytársait bizták meg a megfigyeléssel, kik vádlottat a vizsgálat czéljaira és horderejére figyelmeztethették. Azonban a tanuk egyhangu vallomásából kitünik, sőt magok a véleményező orvosok kiemelik véleményökben: hogy vádlott már nyolcz évvel ezelőtt ördöglátásban szenvedett, még pedig nemcsak álomlátás, de valódi éberléti érzékkáprázat alakjában, s a börtönben is már 3 héttel az észlelt első roham előtt ezen káprázatokról panaszkodott a börtönőrnek és fogolytársainak.

Végre tettes panaszolja, hogy havi tisztulása csak két hónaponként jelenik meg, s midőn a vizsgálóknak legnagyobb érdekében van meggyőződést szerezni a felől, hogy vádlott szavai hitelt érdemlők-e vagy nem, akkor teljesen mellőzik ezen mozzanatot, melynek valódi vagy költött voltát kideriteni a fogoly — tehát elkülönithető — nőnél a legkönnyebb feladat lett volna; teljesen mellőzik a méh vizsgálatát, holott az ivarszervi viszonyoknak megállapitása a fennforgó körülmények között a lehető legnagyobb nyomatékkal birandott.

Ezen a vádlott vizsgálata körül követett eljárás általános hiányait kitüntető adatokról áttérve a vélemény azon részére, mely a görcsrohamok szinlésének bizonyitására vonatkozik, a szinlelés érveiül fölhozatik, miszerint a rohamok valamely rohamokkal járó ismert ideges kóralakba nem is helyezhetők, hogy hiányzottak az érütési nevezetesebb változások, az arczeltorzulás, általánosabb görcsös vonaglások: felhozatik, hogy markába szoritott hüvelykét ha az kiegyenesitették, ismét visszahuzta, hogy látái tágulékonyak voltak, hogy a nehézkór, méhkóros görcsök öntudatlansággal járnak, a vádlott pedig szinlette ugyan az öntudatlanságot, de a járásorvos az öntudat jelenlétét bebizonyitotta; hogy rohamai bekövetkezésének idejét jövendölgette, azonban ebben többször tévedett.

Eltekintve ezen utóbbi érvtől, melynek jelentéktelenségét magok a vizsgáló orvosok beismerik, a vizsgálati jegyzőkönyvből csakugyan kitűnik, hogy vádlott rohamai alatt öntudatnál volt, de hogy öntudatlanságot szinlett, az a jegyzőkönyvek egy pontjából sem tünik ki. Kitünik, hogy látái mozgékonyak voltak, hogy kinyitott hüvelykét ismét behajtá, hogy átalános rángások, kékkóros szin, a roham utáni kórszunyos vagy elmeváltozási állapot nem voltak jelen, szóval világos, hogy eskóros

roham nem volt jelen. Azonban itt nyilván nem is a körül forog a kérdés, hogy eskórban szenved e vádlott, hanem hogy általában görcsökben, mint a változott idegélet tüneményeiben szenved-e, és hogy vádlott általában görcsökben ne szenvedett legyen, azt ezen adat alapján kimondani nem lehet.

Nem lehetvén tehát ilyetén a szinlelés érvét számba venni, a kérdés ugy áll: hogy lehet-e a fennforgó tényekből tettesnek a tett elkövetésekor jelenlevő beszámitási képességét kideriteni, avagy annak képtelenségét bebizonyitani?

Kétségtelen, hogy tettesnek testvérei és rokonai üldözése által fölgerjesztett gyülölsége, s utóbb bosszuvágya, melynek erkölcsi feslettség tág ajtót nyitott, a gyujtogatási bűnténynek elégséges indokául tekinthető. Azonban más kérdés, hogy a büntett elégséges indokának jelenléte kizárja-e a beszámitási képtelenség jelenlétét?

A tudomány ezen kérdésre határozott nemmel felel és követeli, hogy az önelhatározás szabadságának mérlegelésénél, számbavétessenek mindazon testi és lelki mozzanatok, melyek az erkölcsi érzés befolyását az elhatározásra csökkentik.

Már pedig vádlottra nézve kétségenkivül áll, hogy 16 éves korától, a midőn atyja által megveretett, időszakonkint hallási és látási káprázatoknak van alávetve, melyek őtet fájdalmas érzésekkel gyötrő és káromkodásra ösztönzik s ördögökre, veres sapkás gyermekekre vonatkoznak, négy hónappal a gyujtogatás előtt már bátyja házánál mindig ördögökkel vélt társalogni, fonat alkalmával többek jelenlétében lármásan czivakodott a lábát rángató ördögökkel stb. tehát az ördöglátási őrültség nek — *Daemonomania* — alakját mutatta.

A mi a görcsös rángásokat illeti, azoknak szinlése, ha nem utasitható is vissza egész biztossággal, de két körülmény mégis a szinlelése ellen szól.

Először azon következetesség, melylyel rólok és felfogása szerinti értelmezésökről szól azon vádlott, ki elmegyengeségének elég világos jelét adta, midőn oly bűntettet, a melyre következő legsulyosabb büntetésről kétkednie tiszta észszel nem lehetett, minden szükség és kényszer nélkül egy ismerőse előtt bevallott.

Másodszor a görcsrohamoknak félre nem ismerhető hasonlatossága a méhszenves görcsökkel, melyeknek egyikét rabtársnője ezen egyszerű szavakkal irja le a kikérdezés alkalmával: ½11 órakor K. az ágynál felállván, ide-oda biczegett, majd reszketni kezdett egész testében és nyögni, végre panaszkodott, hogy nagyon összeverték ma a gyermekek. — Szintén ilyen jellemüeknek kell fölvenni a járásorvos által decz. 16-án észlelt és a jegyzőkönyvbe foglalt görcsöket is.

Ha még hozzávesszük a bár be nem bizonyitott, de meg sem czáfolt és a többi körülmények által valószinűséget nyerő hószámzavart, akkor ezen a helyre nézve változó öntudattal járó rángásokban oly képet birunk, mely a méhszenvnek annálinkább megfelel, minthogy tapasztalat szerint hystericus állapotokkal és hószámzavarnál az ördöglátási őrültség gyakran szövetkezik; azt pedig, a mit véleményező orvosok mondanak, hogy t. i. méhkóros görcsöknek kórjellegéhez az öntudat hiánya tartoznék, a tudomány és tapasztalásnak álláspontján elfogadni nem lehet.

Alólirt tanári testületnek véleménye szerint tehát L. K.-nál megállapitottnak tekinthető az ördöglátás s őrültség, és valószinű a méhszenv.

Azon kérdésre, hogy a törvényellenes tett végbevitelének idején káprázatainak befolyása alatt állott-e vádlott vagy nem, az okiratokból határozottan sem igenlőleg, sem tagadólag válaszolni nem lehet.

Igaz ugyan, hogy tettes állitja, miszerint őnekie vörös ruhás alakok adták kezébe a gyuanyagot, s hogy később ezen alakok őt a templomhoz nem bocsájtották; azonban ezen állitás természeténél fogva sem bebizonyitható, sem megczáfolható nem lévén, ezen kérdés megoldására más alap keresendő.

Miután kétséget nem szenved, hogy a tettes ördöglátási őrültségben szenved, nála is el kell fogadni azon állapotok létezését, melyek az őrültségnek (folie, Irrsinn) minden alakjánál észleltetnek, és idetartozik a gyakran helyesen indokolt eszmemenet mellett az ösztönző akaratnak kóros felcsigáztatása. Annyival inkább kell pedig a tettest ily szempontból megitélni, mert tettesnek gyönge elméjüsége magának a tettnek önkénytes bevallása által annyival inkább van bizonyitva, minthogy nála még csak lelki furdalásnak, vagy vallásos érzületnek befolyása sem fogadható el; de továbbá azért is, mert a körülmények összehangzó értelme folytán tettesnél méhszenvet nagy valószinüséggel lehet felvenni, melynek befolyása a betegek felfogására, itéletére és elhatározása ismeretes.

Tekintetbe vevén tehát, hogy tettes ördöglátási őrültségben szenved,

hogy a gyönge elméjűségnek más nyilvánitkozását is lehet tetteiben látni,

hogy méhkóros állapotnak jelenléte a tett idején igen valószinü:

Ezeknél fogva tettes L. K. gyujtogatási tettét törvényes beszámitása alá esőnek nem állithatni.

Közli: KORÁNYI FRIGYES, tanár.

Jogirodalom.

Római jog, előadva: rendszeresen, történetileg és mai érvényére tekintettel. Irta *Kovács Ferencz*, h. ügyvéd és a debreczeni ref. főiskolában ny. r. jogtanár. Debreczen 1868.

A mult és jelen év *római* jogi irodalmunk történetében mint szokatlanul termékeny fog szerepelni; alig mult még pár hét, hogy e lapok két római-jogi uj magyar munkát mutattak be a szakértő közönségnek, és ime, már egy harmadiknak megjelenéséről értesithetjük azt.

Irodalmunk e tárgyban mutatkozó termékenysége nem egyéb, mint az ujabb jogfejlődés és jogtudomány eredményekben oly dúsgazdag iránylatának hű kifejezése, mondhatni: *elvégre nálunk is* uralomhoz jutó hatalmas belerőnek természetszerü nyilvánulata; tehát nemcsak nem meglepő tünemény, hanem korszerü legnagyobb mértékben, és ugyanazért már jóideig nehezen várt és nélkülözött.

A dolog igen egyszerü: ugyanaz történik most nálunk, csakhogy néhány évtizeddel később, mi Némethonban ezelőtt félszázaddal, Francziaországban ezelőtt három tizeddel vitetett már véghez: visszatérés azon egyedül biztos, dúsgazdag és termékeny alapokhoz, melyeknek haladás ürügye alatt javallott és jobbára meg is lett feladása a legszomorubb hanyatlást és tespedést vonta maga után.

A középkor békóiból kibontakozott 19. századbeli magánjog a római jog nagy eszméin nyugszik; a 19. század jogtudománya, a jogtörténeti kutatás nagyszerü eredménye által arra képesittetvén, folytatja azon dicső müvet, melynek alapjait azelőtt két ezredévvel a római remekjogászok veték meg.

Ezen magasztos munkájában, melyre minden polgárisult és mivelődési hivatással biró nemzet közrehat, kell, hogy mi is méltón, azaz: tényezőleg részt vegyünk, és mint ennek elvégre bekövetkezett kezdetét, legmelegebb üdvözlettel kell fogadnunk a mondott irodalmi jelenségeket, habár a kezdet kikerülhetlen gyöngéi mutatkoznának is azokon.

De nekünk, magyaroknak, azonkivül még egy különös, felette fontos okunk van, a római jogot épen jelenleg igen melegen felkarolni.

Ugyanis: alapjaiban eltörölt magánjogunknak codificátióra *elégtelen* anyagát *önállólag* kiegésziteni, nemzeti méltóságunk és tudományi becsületünk elengedhetlen követelménye; ámde ezen önállóság a czélbavett codificátióra (hallomás szerint felhasználandó idegen törvénykönyvekkel szemben csak ugy leszen fentartható, és a legjobbikban is találkozó hiányok és hibák szégyenitő utánzása csak akkor leszen kikerülhető, hahogy *mi is* képesek vagyunk meriteni és valóban meritendünk is *közvetlenül* azon kutforrásból, melyből valamennyi modern codex anyaga származik, — s ez ismét a római jog.

Igaz ugyan, hogy e nélkül is, ha t.i. csupán ama törvénykönyvekből kölcsönzendünk, jobbára szintén *római* jogot fogunk magunkévá tenni; de immár *másod kézből*, — s ez sem mai országos helyzetünknek, sem öntudatra ébredező jogtudományunknak méltóságával, becsületével meg nem fér.

De ha ezek miatt egy római-jogi munkának megjelenése csak méltó örömet gerjeszthet azon hazafiakban, kik a római jog jelentőségét és jelen magánjogi helyzetünket felfogni képesek, ugy e sorok irójában azonkivül még kimondhatatlanul jótevő érzés támad olyannak láttára: az *egyedülség* fájó érzetét, mely őt munkálkodásánál az utóbbi években annyiszor elfogá és időnként már csaknem kétségbeejté vala, a legujabban római-jogi irodalmunk fővenyén megjelenő bajtársak szemléletére a hazafias és tudományos *együttmunkálás* tudatából fakadó bizalom váltá fel.

Ily örvendetes helyzettel járó mézes kedélyhangulat a kritika tisztének teljesitéséhez ép oly kevéssé illik, mint annak ellenkezője, t. i. az önzés- és ellenszenvből, vagy pajtáskodást- és pártszenvedélyből fakadó elfogultság epéje, mely utóbbiból

— sajnálatunkra — épen minap e lapok és a „Pesti Napló“ hasábjain egy (alább még szóba hozandó) vastag adaggal találkoznunk kelle.

Ez okból, nehogy t. i., bár az ellenkező érzelem nyomása alatt szintoly igazságtalan legyen itéletünk, lehetőleg röviden, csak néhány fővonással teljesitendjük a birálói tisztet *Kovács Ferencz* müve iránt. Nyilatkozni fogunk: 1) a mű alaptervéről és módszeréről, 2) annak egészben való érdeméről és 3) egyes részletekről.

Az elsőt, illetőleg csak egyetlen, de — sajnálattal mondjuk — elhatározó és föltétlen kifogást kell tennünk, hogy szerző a *régi* és *uj* jogot, vagy jobban szólva a *jogtörténelmi* és *dogmatikai* előadást még mindig *egyesithetőnek* tartja, holott ily vélemény immár nem *szabad*. Ugyanis az egész külföldi tudományos világ tisztában van az iránt, miszerint egyszerre két urnak ily kép szolgálni nem lehet: ily egyesités mellett a mű *sem* történelem, *sem* dogmatika; ily *vegyülék* sem az egyiknek, sem a másiknak hatását nem gyakorolhatja, annál kevésbbé mindkettőét, melyből tiszta képzet alig merithető. Csak egyetlen ok gondolható, mely ezen egyesitést *nálunk* némileg indokolni látszik, s mely *Kovácsot* (és Vécseyt) arra indithatá: hogy egyetemünk kivételével valamennyi (vidéki) jogtanintézeteinkben a római jog előadására oly csekély idő fordittatik, miszerint az alatt Institutiókat *és* Pandektákat *külön-külön* végezni teljes lehetetlen. Ámde ezen *szomoru* ténykörülmény sem indokolja a mondott egyesitést, hanem csak azt, hogy a nemvégezhető *kettő* helyett legalább az *egyik* az Institutiók) végeztessék *becsületesen*: az ellenkező, t. i. mindkettőt *roszul* végezni, nem *több*, hanem *kevesebb* az egynél, mert végeredményben az sokkal közelebb jár a semmihez, mint a mindkettőhöz. Több évi saját tapasztalás, melyet szintén vidéki jogtanodákban való tanárkodás közben szerzénk, csak még inkább megerősité ezen egész Németország által osztott meggyőződésünkben; de eltekintve a *tanitóra* megfoghatólag ható azon kényszerüségtől, elégtelen idő alatt lehetőleg sokat előadni, kérdjük: illik-e *irónak*, ki saját hallgatói körén kivül való hatásra számit, művét öntudatosan, hogy ne mondjam öngyilkosan, azon alanti álláspontra alányomni, melyhez egy helytelenül szervezett tanrend az ő művének tárgyát *kárhoztatá*; avagy nem méltóbb-e, a tudományos meggyőződés szavát követni, és evvel kapcsolatban a rosz rendszer megjavitását sürgetni, kijelentvén, miszerint *egyetlen félév* alatt a római jogot *kellőkép* előadni *nem lehet*. Mélyen fáj azon pillanatban, midőn római-jogi irodalmunkat gyarapodni látjuk, hogy ez nem a tudomány *mai* állásához, hanem egy másutt már rég legyőzött régibb és felette helytelen módszerhez alkalmazkodólag történik. Ezt ki kelle mondanunk, minthogy tudományos meggyőződésünk ebbeli követelménye obsolut.

A másodikról, t. i. *Kovács* művének (mondott alaphibájától eltekintve) *nagyjában, egészében* való értékéről örömünkre, elismerőleg szólhatunk: a munka szép terjedelme, a belső elrendezés, a források és irodalom szorgalmas idézése, világos előadás — mind megannyi ajánlások. Annálinkább fájlaljuk, hogy a kétféle tárgy egyesitésével járó helytelen módszer miatt teljesen kielégitő nem volt létrehozható; de nem mondunk le azon reményről, miszerint a helyes ösvényre áttérő *Kovács*-tól még oly művet nyerendünk, mely *teljes* elismerésre fog késztetni. Biztosit erről tisztán kivehető tudományos szelleme, mely őt a mondott viszás tankörülmények eltörpitő korlátainak áttörésére képesitendi; biztosit arról a multnak nagy tévelyétől elforduló helyes irányelat, melyet ifjabb nemzedékhez illő férfias határozottsággal máris követ, és melyen, csak győzni lehet.

Végre még pár szót a *részletekről*. Oly roppant anyag, minő római-jogi kézikönyvben, kivált a kettős módszer alkalmazása mellett, szem elé állitandó, csak *ismételt kiadások* okáért szakadatlanul folytatott gondos javitás által nyerhet részleteiben is kielégitő formulázást; egyes hibák tehát csaknem kikerülhetlenek, kivált nálunk, hol *alapot* épitünk. E részben *Kovács*-nak is leszen teendője, ha munkáját másodszor kiadni fogja. Nem akarván erről kimeritőleg értekezni, figyelmeztetésül csak néhány példát hozunk fel. A 130. §. elején *in rem actio* egyszerűn „*dologi*“ keresetnek hivatik, mint „*mely a dologbani jogok érvényesitésére vonatkozván*“ stb. Feledte a t. szerző, hogy a dologbani keresetek az *actiones in rem* csak *egyik felét (actiones in rem speciales)* képezik, és hogy az örökségi és az u. n. státuskeresetek is *in rem actiones*, minélfogva az utóbbiak magyarul föltétlen *(absolut)* vagy nemszemélyes keresetnek nevezhetők. A 263. l. szerző egy másik nagy fontosságu fogalmat következőleg határoz meg: „*dare* nem egyéb mint tulajdon, vagy dologbeli jogoknak *ius Quiritium* szerinti *igérése*“, — igen szerencsétlen tollhiba: *dare* igenis lehet igérés *tárgya*, de maga a *dáre* nem *igérés*.

Nem folytatjuk; sőt mindamellett, hogy eféléket még hozhatnánk fel, a munka megjelenését örvendőleg üdvözöljük még egyszer, és jogtudósaink figyelmébe ajánljuk azt.

Szokottnál amugy is hosszabbra nyult ismertetésünket ezekkel végezhetnők, ha egy, már mellesleg érintett kellemetlen esemény nem tenné kötelességünkké, *Kovács* és *Vécsey* műveiről még néhány szót mondani.

E lapok f. évi 7. számában Dr. *Sch. Gy.* „Jogirodalom“ czime alatt Dr. *Vécsey Tamás* szinte ujabban megjelent „*Római Jogtan*“-át ismerteté és birálgatá, és az utóbbinak eredménye nem ütött ki kedvezőleg. E miatt Dr. *P. Gy.* e lapok 12. számában sikra szállt nemcsak *Sch. Gy.* birálata, hanem összes *Vécsey-előtti* római-jogi, sőt egy általában egész jogi irodalmunk ellen, mely ezen tüzről pattant itész szerint ép oly mértékben silány, mint *Vécsey eddigelé 7 ives* munkája kitünő, tehát valójában korszakalkotó.

Időközben megjelent *Kovács F.* munkája, és imé a *Pesti Napló* ezidei 76. számában egy névtelen itész, kiben *P. Gy.* urat felismerni nem nehéz, e munkát viszont tönkre silányitja. Ezen méltatlan itélet ellen a *Törvényszéki csarnok* f. évi 29. számában meg *Béressy Sámuel* ügyvéd ur emelt szót, — ugy, hogy e két római-jogi ujabb munka iránt olvasó közönségünk alig tájékozhatja magát.

E vitákra nézve akarom tehát még elmondani véleményemet, azon nyiltsággal és határozottsággal, melylyel meggyőződésemet, ha nyilvánitására egyszer elhatározva vagyok, kijelenteni szoktam.

A mi *Vécsey* munkáját illeti, ugy *P. Gy.* mindenesetre jobban cselekedett volna, hahogy — fel nem szólal: felszólalása, még pedig oly fenhéjázó dicséretet tartalmazó felszólalás barátjának csak ártott, mivelhogy szigoru birálatra készteti azokat, kik zsenge római-jogi irodalmunk minden csekély gyarapodása feletti örömükben *Vécsey* munkájáról tüzetesen nem nyilatkoztak volna. Még nagyobb bajt hozott pedig barátjára *P. Gy.* az által, hogy egy lélekzettel *Kovács* munkáját ócsárolta, mely pedig *Vécsey* munkájánál minden tekintetben jobb *).

HOFFMANN PÁL.

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) „váltó, kereskedelmi, tengerészeti és nemzetközi magánjogi“ szakosztályának folyó hó 28-án tartott ülésében a szokott jegyzőkönyvi hitelesités után felolvastatott az albizottmányilag kidolgozott „munkálkodási javaslat“ a bizottmányi ülések jegyzőkönyveinek kapcsában, s annak tüzetes tárgyalása Dr. *Szelényi* Károly és Dr. *Siegmund* Vilmos urak inditványai folytán a jövő ülésre halasztatott, miután benne külön előadók és több rendbeli albizottmányok kiküldése vétetvén kilátásba, az ebbeli választásokbani részvétre minél több tagnak együttléte mutakozott kivánatosnak. Bemutattatott elnökileg *Külley* Ede urnak „az anyagi váltójog iránti reformjavaslata,“ mely szerző által az egyletnek beküldetvén, az egyleti választmány által e szakosztályhoz utasittatott illetékes eljárás végett, s melynek megbirálása a jövő ülés alkalmával fog egy albizottmány kiküldetni.

*) A tisztelt tanár urnak, mint nézetünk szerint legilletékesebb birálónak eme nyilatkozatával a fentkijelölt vitatkozást e lapokat illetőleg befejezettnek nyilvánitjuk. A Szerk.

TARTALOM: A csalásról és hamisitásról. (Folyt.) Dr. Schnierer Aladártól. — Beszámithatási képesség a gyújtogatás egy esetében. (Vége.) Közli Korányi Frigyes. — Jogirodalom. — Különfélék. — Melléklet: egy fél ív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 19. Pest, 1868. május 10.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A csalásról és hamisitásról.

(Vége.)

Ha az ujabb törvényhozások a csaláson kivül, a hamisitásról, mint külön bünesetről rendelkeznek, ugy már önmagától fogva világos, hogy ez utóbbi tényálladékában olyasminek kell rejlenie, mi által az, a csalás közönséges eseteitől lényegesen különbözik, mert a kettőnek egymástóli elkülönitése csakis ezen feltét alatt lesz igazolható.

Már fennebb megjegyzém, miként a régibb jogtudomány és gyakorlat, kiindulván egyrészt a szó: *hamisitás* közönséges jelentményéből, másrészt pedig tévutra vezetve, a római jog és a Carolina némely nem kellőkép méltányolt vagy épen félreértett intézkedései által, mint ismérvet, mely a hamisitást a közönséges csalástól megkülönböztetné, azt szokta felvenni, hogy a hamisitás a valóság tárgyilagos (anyagi) elferditése által követetik, tehát a hamisitás mindig akkor forogna fenn, midőn valamely dolog, (bármi legyen az) hamisan előállitatik, vagy pedig a valódi dolognak más tulajdonságok csalóka látszata kölcsönöztetik [1]).

Ezen felfogás ellenében állitható, *hogy azon körülmény, miszerint a valóság elferditése testi dolgon,* (tehát anyagilag) *történt,* jogi szempontból tekintve *döntő semmikép nem lehet,* és pedig sem *alanyilag,* sem *tárgyilag* nem!

Alanyilag nem döntő a most mondott körülmény, mert egyaránt gonosz a tettes szándéka, akár szóbeli előadások, akár a dolgon tett megváltoztatások által kivánta ő a másikat kárositani. *Tárgyilag* pedig nem döntő a mondott körülmény, mert *általán véve* (azaz: nem tekintve a hamisitott dolog különös természetét) a testi dolog anyagi megmásitásában épen oly veszélyesség rejlik, mint a valóság más módoni elferditésében. — Sőt, mint *Henke* helyesen megjegyzé, meglehet hogy a valóság anyagi jelvei inkább teszik lehetségessé azok megvizsgálását, mint a szóbeli nyilatkozatok, állitások, biztatások és igéretek. Például valamely házalótól gyürüt akarok venni, itt csakugyan könnyü leend bizonyosságot szereznem arról, valjon a gyürü arányból való-e. „A", kit különben ügyes és tevékeny kereskedőnek ismertem, felszólit, hogy üzletének kiterjesztése végett neki nagyobb pénzösszeget kölcsönözzek, és biztat, miként a pénzt kétségtelen nyereményt igérő módon fogja felhasználni. Hogy itt az állitás valóságáról bizonyosságot szereznem sokkal bajosabb leend, mint az előbbi esetben az kézen fekszik. Alaposan dönti meg *Marczoll* [2]) a régibb kriminalisták fentemlitett véleményét, mondván: „ha a hamisitás lényeges ismérveként: *a testi dolgok anyagi meghamisitása* tekintetik, ugy az ily meghatározás egyrészt felette tág, másrészt pedig nagyon is szük, mert léteznek csalások, melyek testi dolgok anyagi meghamisitását tartalmazzák a nélkül, hogy azok a *hamisitás* (falsum) jellemével birnának. (Igy például csalást (stellionatus) követ el az: ki hamisitott borokat valódiak helyett elád, ha csak ő az adásvételnél hamisitott okmányokat vagy jeleket nem használ, melyek által a bor valósága bebizonyitandó, és melyek által az valóban bebizonyitatnék, ha ama okmányok vagy jelek utánozva nem volnának).

„Viszont vannak (a közös jog szerint) némely hamisitások, melyeknél a testi dolgok ilyféle meghamisitása elő nem fordul, (péld. a hamis tanuvallomás, valamely álnév használása stb.) Egyáltalán, nem szoritkozik a *hamisitás* meghatározott kültárgyakra."

Már megjegyzém, miként a régibb criminalisták fennebbi véleménye jobbadán a római jognak a „falsa" és „quasi falsa"-ra vonatkozó rendeléseinek nem kellő méltányolásából eredt. Ha a Pandecták mind azon fragmentait, melyek a „*falsa et quasi falsa*"-ra vonatkoznak, helyes összefüggésökben és valódi szellemükben kellően fontolóra vesszük, bizonyára azon meggyőződéshez jutunk, miszerint a római törvényhozás és tudomány a „falsum" egyes eseteinek kijelölésénél mindenütt bizonyos vezérelvet követett, mely az volt, miként a csalárdság mindazon esetei, melyek különös közveszélyessége az államban oly mulhatatlanul szükséges közhiedelem és hüség megsértésében rejlik, a törvény különös szigora alá helyeztessenek [1]). Ezt tanusitják azon esetek, melyekről a „Lex Cornelia" vagy maga rendelkezik (falsa) vagy pedig a későbbi tanács végzemények, császári constitutiok és a tudományos interpraetatio által ama törvény sanctioja aláhelyeztettek [2]). Bizonyitja ezt továbbá azon körülmény, miszerint az áruczikkek meghamisitása a római jogszerint nem a „*falsum*", hanem a „stellionatus"-hoz tartozott [3]).

Egyébiránt inkább csak esetlegességnek tekintendő, hogy a római jogban mint hamisitások különösen kiemelt esetek nagyobb részt olyanok, melyek valamely külső dolog anyagi meghamisitásával járnak.

Az egész fogalomzavar kétségtelenül onnét származott, hogy a régibb tudományban a szoros jelentménynyel összekötött „*falsum*" szó, helyébe a „*hamisitás*" nevezete tétetett, mi ismét azt eredményezte, hogy ezen szó „*hamisitás*" (Fälschung) közönséges jelentményéből következtetés vonatott maga a büntény lényegére és környületére, mely következtetés, mint már mondva volt,

[1]) Igy vélekednek névszerint: *Klein, Feuerbach* (Lehrbuch 415. §.). *Günther* (Rechtslexicon II. 75.) és *Brackenhoeft.*

[2]) Lásd erről Marczoll id. munkáját (547. e. k. lapokat).

[1]) Ezen irányt, ugy látszik, *Köstlin* is követi; a hamisitást lényeget a „fides publica" megsértésébe helyezvén.

[2]) Az ide tartozó esetek már fennebb voltak felemlitve.

[3]) L. fr. 3. §. 1. D. XLVIII. 20. (stellion.)

*

ezen, a római jog szellemétől oly annyira eltérő fogalom meghatározáshoz vezetett.

Mi elvégre a német közös jogot illeti, abban sem találunk rendelést, mely a hamisitás fogalmának ezen szerfeletti kiterjesztését igazolná. Igaz ugyan, hogy a Carolina 112. és 113. czikkei az okiratok, a mérleg és a suly meghamisitása mellett, az áruczikkek meghamisitásáról is (wer Kaufmannschaft fälscht) szólnak, ez azonban a régibb jogtudósok fentemlitett véleményének megerősitésére nem szolgálhat, mert ezen törvény egyrészt a hamisitást a csalástól tudományosan meg nem különbözteti, és másrészt, mert kétségtelenül el kell ismernünk, hogy bizonyos feltételek alatt áruczikkeken is követhető el a hamisitás.

Cuccumus [1]) a hamisitás és csalás közötti különbséget abban véli feltalálhatni, hogy: mig a hamisitás a valóságrai jognak megsértése, és mint olyan önálló büntényt képez, a csalás más jogoknak ámitás általi csorbitásában állana.

Ezen véleményt már csak azon oknál fogva nem fogadhatjuk el, mert különben a csalás bevégzése másnak okozott tényleges kártól tétetnék függővé, mi ezen büntény fent jellemzett lényegével össze nem egyesztethető. Megczáfolván az imént felhozott nézeteket, kérdés támad, *miben leljük tehát azon ismérvet, mely a hamisitást a csalás egyéb eseteitől valóban*, és a büntény természetének megfelelő módon, *megkülönbözteti?*

Minthogy a kérdésben forgó két büntény irányulásában megegyezik (a mennyiben mind a kettő az igazmondóságrai jognak megsértésére terjed), és megegyezik a kettő az elkövetés módjában, mely mindég a tényleges valóság szándékos elferditése és elnyomása, *világos, hogy a részletesebb különbség, a kettő között, csakis olyasmiben rejlhetik, mi az egyiknek* (t. i. a hamisitásnak) *büntethetőségét a másiké fölé emeli.* — Ez pedig a hamisitásnál azon körülményben található, *hogy bizonyos nemü tárgyak hamis előállitása vagy ily valódi tárgyak külső jelveinek megmásitása által a közhiedelem és hűség* (fides publica, öffentliche Treue und Glaube) *felettén sértetik és csökkenttetik.*

Ezen ismérben benfoglaltatik egyszersmind meghatározása annak, hogy miféle tárgyakon követhető el ezen, a közönséges csalásnál veszélyesebb és amannál sulyosabban fenyitendő büntény.

Mintegy önmagától értedődik, hogy a mondott büntény *objectumai csakis oly dolgok lehetnek, melyek a törvény vagy közszokás szerint mint a tények és jogok jelvei, mint a meggyőződés alapokai, jelenkeznek, és mint olyanak általán elismervék* [2]).

Igy felfogva a dolgot, teljesen igazoltnak kell tekintenünk, hogy az összes ujabb törvényhozások a hamisitást a csalásnál sulyosabb fenyitési sanctio alá helyezik, (és pedig mind a büntetés kimérése, mind a bevégzés requisituma tekintetében), mert kétséget sem szenved, hogy tetemes veszélyesség rejlik, az összes polgárságra nézve, annak cselekvésében, ki azt, mi a jogok és jogviszonyok kitüntetésére és megerösitésére szolgál, és mint olyan az álladalmi főhatalom részéről szentesitve van, álnok czélzattal megszünteti vagy átváltoztatja. De épen ezen legislativ alapokra való tekintettel, kell hogy a hamisitás fogalmát csakis *ilynemü* tárgyakra szoritsuk [3]). Itt azonban igen természetes, hogy a büntetés kimérésében különbség teendő a szerint, a mint a hamisitott tárgy fontossága szerint, a tettben alanyilag és tárgyilag nagyobb-kisebb veszélyesség rejlik.

Ezen előleges megjegyzések nyomán, a hamisitás bünfogalmát, a viszony lényegének megfelelőleg és az ujabb törvényhozások által egyaránt követett elvek szerint, mint: *a jogok és tények törvény vagy szokásszerü jelveinek hamis előállitását vagy a valódiak megmásitását értelmezhetjük, mely más személy jogainak csorbitása végett elkövettetik* [1]).

Azon általános elvtelenség, mely a régibb büntető jogtumányban és gyakorlatban, a csalás és hamisitás egymástóli elválasztása tekintetében mindenütt mutatkozott, nagy mérvben nehézitette a hamisitás fogalmának megállapitását az ujabbkori törvényhozásban. Nem csoda tehát, ha a mai törvények rendelései, a hamisitás körül, lényeges eltérést elötüntetnek. — Ezen eltérés pedig különösen a kérdésben forgó bünténynek a különféle vétségek osztályaiba való besorozása [2]), a büntény környületének kijelölése [3]), de különösen (mi itt a legfontosabb) a consumtio iránti kérdés tekintetében forog fenn.

Hogy a hamisitásróli tanba kellő világosságot hozunk, feltétlenül szükséges leend, ezen bünfogalom kellékeit ellemeznünk, minek folytán könnyü leend azon főfontosságu kérdésre megfelelni; minő feltételekhez legyen kötve a hamisitás consumtioja?

A hamisitás tényálladékához tartozik:

1-ör: mint tárgy *oly dolog, mely a törvény vagy szokás szerint a jogok és tények ismérveként jelenkezik.* Az ilyféle dolgok okmányoknak, tágasb értelemben neveztethetnek, mely fogalom alá nemcsak az okiratok, hanem mindenféle oly más dolgok tartoznak, melyek arra szánvák, hogy mindenki, ki azokat szemlélés alá veszi, bizonyos tények vagy jogok létéről meggyőződjék. Ilyenek például a bélyegek, pecsétek, mértékek és határjelek. Ezen tágasb értelemben vett okmányok, melyek a hamisitás tárgyai lehetnek, lényegesen kétfélék, t. i.: vagy olyanok, melyek mint a közhiedelem alapzatai, közvetlenül az állam tekintélye alatt előállittatnak, péld. a hatóságok pecsétjei, nyilvános bélyegek, a mérték és suly, a közoklevelek és közhitelpapirok [4]); vagy pedig olyanok, melyek a közszokás szerint a magánforgalamban mint a tények, jogok és kötelezettségek bizonyitékai jelenkeznek. Például: a magán oklevelek, gyári védjegyek és bélyegek, nemkülönben a határjelek stb.

A most érintett különbségen sarkal a köz- és magánhamisitásnak egymástóli elkülönitése, melyet a legtöbb ujabb törvénykönyvekben feltalálunk [5]). Noha ezen elkülönités legislativ alapokok által teljesen igazoltnak tekintendő, jelen értekezésem szükebb határai nem engedvén ama megkülönböztetésre vonatkozó részletesebb szabályok és elvek fejtegetésébe bocsájtkoznom, a fent felsorolt két rendbeli tárgyakat azon közös nézpont alá kell helyeznem, miként mind az ily féle tárgyakkal tett visszaélések, az államban nélkülözhetlenül szükséges rendnek és ezen rendet biztositó felsőbb tekintély-

[1]) L. *Cuccumus* értekezését (Archiv 1829. évfolyam 526. l.). Igy vélekedik *Hefter* is (l. id. m. 332 és 342. l.).

[2]) Lásd erről *Haeberlin* id. m. 4. k. 211. l. Némileg ezen értelemben magyarázza *Grollmann* a hamisitás lényegét (Grundsätze 288. §.) és ezen ismérven alapul azon különbség, melyet a Code Napoleon a „*faux*" és „*escroquerie*" között tesz.

[3]) Ezt tevék az összes ujabb törvényhozások, a *braunschweigi* törvény egyedüli kivételével, mely a hamisitás fogalmát mindenféle tárgyakra, különbség nélkül kiterjeszti.

[1]) Ezen irányban értelmezi a hamisitást *Hefter* is (l. id. m. 332. l.).

[2]) A *hannoveri* törvény a hamisitás a vagyon csorbitás szempontja alá helyezi. A *bajor* törvény ellenben a hamisitásról a közhiedelem- és hűség elleni büntények czimü rovatában rendelkezik.

[3]) A *bajor, würtembergi* és *braunschweigi* törvények a *köz-* és *magán*-hamisitásokról külön rendelkeznek.

[4]) Ezen tárgyak közzé tartozik kétségtelenül az állam tekintélye alatt készitett ércz- és papirpénz is, ha mindazonáltal ennek meghamisitásáról itt különösen említést nem teszek, ugy annak oka abban rejlik, hogy a pénznek meghamisitása, az összes ujabb törvények szerint külön büntény kép van kiemelve.

[5]) Igy például a *bajor, oldenburgi* és a *würtembergi* törvényben.

nek csorbitását tartalmazván, a törvény szigoru sanctioja alá helyezendők [1]).

2-or: A gonosz szándék a hamisitásnál épen ugy, mint a csalásnál, oda terjed, hogy az áldolog vagy a meghamisitott dolog által más valaki ámitassék, és ennek folytán az utóbbi vagy egy harmadik (péld. az állam) jogaiban csorbitassék.

3-or: A büncselekvény vagy abban áll, hogy valamely fentemlitett dolog egészben hamisan előállittatik, és annak a való dolog látszata kölcsönöztetik, vagy pedig abban, hogy a valódi dolog jelvei megmásittatnak, tehát az más dolog hamis látszatával felruháztatik. Nem tulajdonképi értelemben a legtöbb törvénykönyvek által ide még azon eset soroltatik, midőn valaki más által hamisitott tárgyat, gonosz szándékkal felhasznál[2]), a mennyiben ez ama másik személylyel (a tulajdonképi hamisitóval) való egyetértés nélkül történik, mert különben a bünrészesség forogna fenn.

Nagyon eltérőleg dönték el a jogtudósok azon kérdést: *valjon a hamisitás tényálladékához szükséges-e, hogy a hamisitott tárgy valóban ámitó hasonlatossággal birjon* azon dologra nézve, melyet a tettes meghamisitani kivánt? Ezen kérdés megoldása tekintetében szem előtt tartandó, miszerint minden bünténynyhez megkivántatik, hogy a tettes gonosz szándékának valósitása végett oly eszközöket választott és felhasznált légyen, melyek magokbanvéve és egyáltalán, a czél elérésére alkalmasak.

Ha tehát a hamisitás terménye oly minőségü, hogy az a fennforgó körülményekhez képest, a másik személy ámitását előidézni épen nem volt képes, nem a teljesedésbe ment hamisitásról, hanem, tekintettel ez büntény különös természetére, legfeljebb a bünkisérletről lehetne szó. — Mindazonáltal tagadni sem lehet, hogy a hamisitás ezen minőségéről itélet, mindég a concret eset, összes körülményeitől, a birónak az ámitó hasonlatosság felőli subjectiv véleményétől, de különösen az ámitandó személy egyén individualitásától és felfogási képességétől leend feltételezve.

A hamisitás consumtioja.

A bizonytalanság és elvtelenség, mely a régibb jogtudományban a csalás és hamisitás körül egyáltalán mutatkozik, nagyon vitályossá teszi a hamisitás bevégzése iránti kérdést is.

Némelyek, mint *Klein*, *Rosshirt* és *Salchov*, a hamisitást már az áldolog előállitásával, illetőleg a valódi dolog jelveinek megmásitásával tekintik bevégezettnek[3]).

Nyelvtani értelemben és egészen ténylegesen véve, el kell ismerni, hogy ezen esetben a hamisitás fogalma fennforog, mindazonáltal az ily cselekvényekkel a hamisitás bünténye *még nincsen bevégezve*, hanem az csak *meg van kezdve* [4]). — Mert, ha a tettes, mint *Oersted* helyesen megjegyzé, a hamisitott dolgot még semmikép fel nem használja, *nem mondható, hogy ő mindent elkövetett, a mi részéről szükséges, hogy a szándékos jogsértés létre jöjjön; a meddig pedig ez hiányzik, egyáltalán nem lehet szó teljesedésbe ment bünténynyről.* (Ez folyománya a büntető jog alapelveinek.)

A meddig a tettes a hamisitott dolgot még semmiképen fel nem használta, addig az ő cselekvénye mint puszta *előkészités*, legfeljebb mint a *kivitel megkezdése* jelenkezik, és itt még egészen bizonytalan, valjon fog-e a hamisitó a hamisitott dologgal másnak kárára valamely visszaélést tenni, vagy sem. Ki fogna például bevégezett hamisitásról vádolni azt, ki hamis adóslevelet költvén, annak elkészitése után a félelem által inditva, annak használatáról lemond, azt megsemmisiti? Lehet-e itt állitani, hogy késő volt a bánat, hogy a tettes a törvény egész szigorát már hamisitó tette által magára vonta? A fent emlitett jogtudósok véleményét a Carolina sem igazolja. Ezen törvénykönyv 112. czikkében a hamis okmányok készitését csak általán emliti, anélkül, hogy arra már bizonyos büntetést kiszabna, és anélkül, hogy kijelentené, miként ezáltal a büntény már teljesedésbe megyen. A 113. Art. ellenben a hamisitáshoz határozottan megkivánja a hamisitott dolog használatát. A 114. Art. pedig oly esetről rendelkezik, melyben (mint erről alantabb még tüzetesebben szó leend) a hamisitott dolog létrehozásával, az egyszersmind a bünös czélelérése végett fel is van használva (t. i. a határjelek meghamisitása esetében).

Több alapossággal hivatkozhatnak a fent emlitett jogtudósok a római jog rendeléseire, mert ezek egyes helyei a hamisitás teljes büntetését, már a dolog tényleges meghamisitása esetében alkalmazni látszanak [1]). Mindazonáltal a római jog ezen rendelései a mai büntető jogban egyáltalán nem lehetnek döntők, mert ama jogrendszer *a bünkisérletet egész általánosságban a bevégzett bünténynyel egyenletesen fenyiti* [2]). Alig szükséges felemliteni, hogy ezen irányt már a középkori büntető jog régen elhagyta.

Még kevésbé fogadhatjuk el azon véleményt, melyet a régibb criminalistáknál, sőt még Kleinschrodnál találunk, és mely oda terjed, miként a hamisitás bevégzéséhez megkivántatnék, hogy valamely tényleges, azaz: anyagi kár már valóban bekövetkezett légyen. Minthogy ezen requisitumot már a csalás bevégzéséből, fontos alapokoknál fogva kizártuk, világos, hogy ez itt a hamisitásnál, mint szigorubb sanctio alá helyezendő bünténynél, még kevesbé találhat helyet.

A való itt is csak a két most megczáfolt vélemény között található fel, és ez abban áll, hogy a hamisitás bevégezettnek csak akkor tekintendő; *midőn a hamisitó cselekvénye a büntethetőség idomát öltvén, oly annyira haladott, hogy annak folytán másnak ámitatása már valóban bekövetkezhetik, anélkül, hogy a tettes hatalmában állana ezen hatást megakadályozni* [3]).

Ugyanazt más szavakkal és egyszerübben következőkép is fejezhetjük ki: *a hamisitás a hamisitottnak felhasználásával megy teljesedésbe* [4]).

Helyesen jegyzi meg Marczoll, miszerint ezen kérdésben forgó kellék általán véve tüzetesebben meg nem határozható, mert (mint azonnal látni fogjuk) itt minden az esetek különféleségétől függ. — Igy kétséget nem szenved, hogy a mérték és suly meghamisitása csak akkor van bevégezve, ha a hamisitott mérleg, mérték vagy suly az adásvevésnél már valóban felhasználva volt [5]). Az okiratok hamisitása bevégezettnek tekintendő, ha a hamisitó annak alapján valamely igényt már valóban támasztott (péld. a perben arra hivatkozott). De még itt sem szükséges mindég a hamis okirat

[1]) Ezen nézpont alá helyezi a fentemlitett tárgyak meghamisitását *Jagemann* (l. értekezését Archiv 1846), ki a hamisitás jelvét következőkép fejti ki: „Missbrauch einer vom Staate approbirten documentarischen Form".

[2]) Igy nyilatkozik *Verbőczy* H. K. I. 14. és az 1723-iki törv. 11. §. 13. „Praemissis poenis illi quoque subiiciuntur qui iisdem casibus eusmodi falsis literis, scienter et evidenter in indicio uterentur".

[3]) Ezen véleményhez csak részben ragaszkodik *Feuerbach*, minthogy ő az áruk meghamisitásához azok átadását kivánja. (Lehrbuch 414. §.)

[4]) Lásd erről *Wüchter* id. m. 221. l.

[1]) Például a fr. 2. D. de leg. Cornel. és fr. 9. §. 3. Deod.: „qui falsas testationes faciendas, testimoniove falsa invicem dicenda aut consignenda, dolo malo, coierint".

[2]) Lásd erről *Marczoll* id. m. 550. l. 1. jegyzet.

[3]) Igy adja elő ezen requisitumot *Hefter* (Criminalrecht 385. §.).

[4]) Igy fejezi ki ezen kelléket *Jagemann* (l. értekezését Archiv 1846. évfolyamát).

[5]) Mint ezt a Carolina 113. czikkében határozottan kimondja: „falsches Mass oder Gewicht für gerecht gebraucht".

felmutatása, hanem a consumtio kelléke létezik már akkor is, midőn a hamis okirat, a valódi helyébe tétetett (péld. a törvényszék irattárába).

Lehető azonban (mint Wächter helyesen kiemelé), *hogy a dolog meghamisitásában implicite annak használata is rejlik.* Például, ha az örökhagyónak fia, jól tudván, hogy atyja végrendeletet nem tett, olyant hamisan készit, melyben magát universalis örökösnek nevez, ezen hamis végrendeletet pedig atyjának lakásában hagyá, hogy azt az örökhagyó halála után ott találják. Vagy például: valaki egy ellene bizonyitó okiratot ellenfelénél talál, ez utóbbi távollétét felhasználván, az okmányon változtatásokat visz végbe, például a valóság jelveit az okmányról leszakitja. Ugyanezen nézpont alá kerül a határjelek meghamisitása, eltakaritása stb. Mindezen esetekben a consumtióhoz külön használati tény nem kivántatik, mert ezen esetek különszerü természeténél fogva a dolog meghamisitása már magában véve olyan, mely a tettes minden további hozzájárulása nélkül, másnak ámitatását és kárositását előidézni képes.

Egészen ugyanez áll akkor is, midőn a hamisitás tárgyai pénzjegyek voltak, (mely eset azonban, mint már mondva volt, az abban rejlő különös veszélyesség miatt, az ujabb törvénykönyvekben külön bünténynek nyilvánittatik). — Itt nyilvánvaló, hogy az ezen tényben rejlő veszélyesség már azon pillanatban fennforog, midőn a pénzdarabok a hamisitó által el voltak készitve. Tegyük fel, a hamisitó, indittatva a felfedezés félelme által, kivetné a hamisitott pénzdarabokat az utczára, nem használhatná-e azokat más valaki, ki azokat az utczán találja [1]).

Az ujabb törvénykönyvek a hamisitás consumtioja iránti kérdés tekintetében *három* főosztályra vezethetők vissza; ugyanis: 1-ör: a hamisitást már a dolog meghamisitásával bevégezettnek tekintik: a *bajor*, *oldenburgi szász* és *hannoveri* törvény.

2-or: A most mondottakkal merő ellentétben áll a *würtembergi* törvény, melynek rendelése szerint, mindazon esetekben, midőn a hamisitott dolognak külön használata lehetséges, az a consumtiohoz megkivántatik. Ugyanezen elvet vallja a badeni törvény (kivéve az állampapirok meghamisitását).

3-or: Vannak törvénykönyvek, melyek a kérdéses kellék tekintetében, vegyes természetü rendeléseket tartalmaznak, a mennyiben azok a hamisitás némely eseteihez a dolog használatát megkivánják, másoknál pedig bevégzést már a hamisitó ténynyel veszik fel. — Igy a *darmstadti* és *braunschweigi* törvényes ilyfélék az *1843-diki törvényjavaslatnak* e tárgyra vonatkozó *rendelései is.*

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
kassai kir. acad. jogtanár.

[1]) Lásd erről *Haeberlin* id. m. 4. k. 161. lapját.

bármely birtokosa, vagy valamely megbizott az értéket felvehesse, s a nyugtatványozás a név előtti üres helyre irathassék. Mivel azonban ez uton sok visszaélés történt, a régibb váltójogok egy nagy része mint veszélyesnek tartott intézményt határozottan érvénytelennek nyilatkoztatta. Ilyenek voltak, hogy példákkal is éljek:

Bilbao állam kereskedelmi törvénykönyve (XIII. fej. 3. §.)

„a nélkül, hogy szabad legyen többé valakinek jövendőben — azon fontos hátranyoknál fogva, melyek ebből eredtek és keletkezhetnek (por los graves inconvenientes, que de ello se hau experimentado y pudieran resultav) üres aláirást tenni a váltó hátára".

Braunschweignak 1715. váltórendszabálya (43. §.):

„Die Indossamenta *in bianco* werden gänzlich abgeschafft, und ist ein jedweder Ausgeber des Wechselbriefes schuldig, Dasselbe darauf vorgeschriebenermassen völlig zu compliren."

A *bremai* 1712-diki v. r. 14. §.:

„Wechselbriefe, so an Ordre zu bezahlen lauten, sollen gehörig indossirt werden, und soll das Indossament *in Bianco* nicht validiren".

Hasonlóul a régi *breslaui* és *cötheni* váltórendszabályok.

A *danczigi* 1701-diki v. r. 27. §.:

„Jedannoch sollen die Indossamenta *in Bianco* hiermit gänzlich abgeschafft sein".

Az *elbingi* 1758-diki v. r. 18. §.

„Weil durch Wechselbriefe, die nur *in Bianco* indossiret sind — — leichtlich Streit und Irrung entstehen kann, so sollen dergleichen Wechselbriefe en bianco indossiret, ganz abgeschaffet sein, und auf selbige keine Bezahlung geschehen".

A *gothai* 1732-iki v. r. 4. §.:

„Weilen die girirten Wechselbriefe an vielen Orten in Gebrauch sind, so sollen zwar dieselben auch in hiesigen Landen passiren, jedoch die Indossamenta *in Blanco* gänzlich abgeschafft sein".

Az *osztrák* 1763-diki v. r. 32. §.:

„Obwohl die vielfältig girirte Wechselbriefe in etwelchen ausländischen Plätzen verboten, in vielen Orten aber im Gebrauch, solche auch ohne Schwächung der Handlung nicht wohl zu limitiren, oder gar abzuschaffen, so sollen zwar dieselbe zur Beförderung des Handels und Wandels hinfüro gestattet, jedoch die Indossirung *in Bianco* gänzlich verboten sein".

Sőt a *svéd* 1816-iki v. r. 16. §-sa büntetés terhe alatt tiltá az üres forgatmány használását.

A régi váltójogok nagyobb része elvetette tehát az üres forgatmányt. Világosan csak az altenburgi, augsburgi, dán, angol, hannoveri, németalföldi és porosz váltójogokban volt megengedve.

Azon előnyök azonban, melyekkel az üres forgatmány veszélyessége mellett is bir a forgalom egyszerüsitésére és könnyitésére, eloszlatták idővel majd mindenütt azon idegenkedést, melylyel irányában a régibb törvényhozások egy része még viseltetett.

A kereskedelem csak szabad mozgás mellett virágozhatik. A mint az a czéhiség bilincseit le tudta rázni magáról, ugy iparkodott mindig a törvény fölösleges gyámkodása alól is kiszabadulni.

A törvényhozás az üres forgatmány érvényét illetőleg is sokáig ellenszegült, de végre engedni volt kénytelen, és az eredmény az lett, hogy az ujabb most érvényes váltórendszabályok közül csak kevés zárja már ki az üres forgatmányt.

Az egyes államok ujabb törvényei következőleg intézkednek:

A *német* általános váltórendszabály 12. §.:

„A hátirat érvényes akkor is, ha a hátiró csak nevét vagy czimét irja is a váltónak vagy másolatának határa avagy a toldatra".

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

V.

Az üres forgatmányról.

A váltólevelek keletkezése után hosszu időre vagyis csak a 17-ik század vége felé lett szokásossá azok forgatása hátirat által.

A forgatmányról általában nem szólok ezuttal; jelen soraim tüzetesen csak az üres forgatmányról tárgyalnak.

Az üres forgatmányt a kereskedelmi szokás honositotta meg. Utmutatóul és előzményül az intézvényesnek a váltóhátára üres helyre tenni szokott azon czélbóli aláirásai szolgáltak, hogy fizetés alkalmával a váltó,

Hasonlóul a *dán* v. r. 17. §-sa.

A *baseli* v. r. 3. § sa következőleg szól:

„*En blanc* forgatott váltók a forgató veszélyére circulálnak, ha jogtalan kezekbe kerülnek, s jogositva van a váltó oly birtokosa, mely azt közvetlenül engedményezőjétől en blanc forgatva kapná, engedményezője forgatmányát kitölteni".

A *brasiliai* kereskedelmi törvénykönyv 362. §-sa a portugalinak nyomán:

„Noha a nemtulajdonképeni vagyis *üres forgatmányok* megengednék, mégis hogy érvénynyel birjanak szükséges, miszerint legalább keltők ideje vagyis napja ki legyen téve az azt aláirt forgató sajátkezü irásával; s vélelmeztetik az ily forgatmányoknál, hogy rendeletre és érték megkapással állittattak ki".

A *flensburgi* v. r. 22. §.:

„A váltó *in blanco* is forgathatik; a forgatónak ily esetben csak nevét kell aláirni".

A *hollandi* keresk. törvényk. 136. §.

„A forgatás *in blanco* is történhetik: a forgatónak puszta névaláirása által a váltón. Ily forgatás olyanul tekintetik, mintha benne az érték megkapás elismerve volna, s átruházza a váltó tulajdonát birtokosára".

A *szt.-galleni* v. r. VII. cz. 6. §.:

„A ki váltóleveleket *in blanco* forgat, vagy ehhez legalább a keletet nem irja hozzá, az ezt saját veszélyére teszi, ha a váltólevél utóbb elvész vagy jogtalan kezekbe kerül".

A *portugali* v. r. 36. §.

„A tökéletlen vagyis ugynevezett üres forgatmánynak legalább a kelet napját, melyen történt, és a forgató névaláirását kell szükségképen tartalmaznia. Ily forgatmányoknál vélelmeztetik, hogy a birtokos rendeletére állittatott légyen ki, s hogy az értékmegkapás elismerését tartalmazza magában."

Az *orosz* v. r. 21. §.:

„Átruházó forgatmányok *in blanco*, az ily átruházásnál érdeklett felek szabad megegyezéséhez képest és veszélyökre, megengedvék".

A *zürichi* v. r. 23. §.:

„*En blanc* forgatott váltók a forgató veszélyére circulálnak, ha jogtalan kezekbe kerülnének".

A *franczia* Code de commerce 138. §.:

„Ha a forgatmány nem bir az előző szakaszban megszabott kellékekkel, nem eszközöl átruházást; nem egyéb megbizásnál (il n'est qu'une procuration)". 139. §.

„Hamisitásokra előszabott büntetés terhe alatt tilos a forgatmányokat előkelteni (d'antidater)".

Anglia és *Amerika* minden megszoritás nélkül helyt adnak 5 sterlinget meghaladó összegü váltóknál az üres forgatmánynak.

A *szerbiai* keresk. törvényk. 110. §-sa következőket rendeli:

„Ez átruházás akkor is érvényes, ha az átruházó csak nevét vagy czégét irja a váltó hátlapjára, s egyuttal üres helyet hagy annak kitöltésére".

A *spanyol* keresk. törvényk. 466. és következő §§-sai a forgatmány kellékeit körülirván, az üres forgatmányt hallgatólag zárja ki.

A *magyar* váltójog (1840. XV. t. cz. I. r. 34. és 35. §§-ai) a franciához részben hason intézkedéseket tartalmaz az üres forgatmány tekintetében:

„Oly hátirat, mely a két első forgatmánybeli kivántatóságok nélkül szükölködik, üres forgatmány, hacsak abban közönséges engedmény nincsen kifejezve, meghatalmazásnak (procura) tekintetik, melynélfogva a váltó birtokosa a váltót tovább forgathatja, vagy más módon eladhatja, birói vagy babarátságos uton beszedheti, és ezen eljárásában hitletételt kivánhat, s ajánlhat vagy visszautasithat, továbbá egyezhet vagy birákat választhat.

Ha azonban az üres hátirat később kitöltetett, azon kifogásnak, hogy az eredetileg üresen volt kiadva, törvényes ereje nincsen".

A 34-dik §. meghatározása több jogot ad az üres forgatmányosnak, mint a minők meghatalmazás alatt közönségesen értetni szoktak. Kevesebb joggal ruházza azonban fel mint a mennyi a tulajdonjog fogalma alatt értethetik. Feljogositja mégis a váltó ily birtokosát, hogy magát önkényüleg tulajdonossá tehesse.

Törvényünk nem utánozta feltétlenül a franczia kereskedelmi törvénykönyv intézkedéseit; s midőn az üres forgatmányból eredhető visszaéléseket egyrészt akadályozni kivánta, hódolt mindamellett az ujabb törvények irányának és a kereskedelmi szokás kivánalmainak is. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy az érvényben levő törvények közül most már még csak egy nehány követi a franczia törvényt, a velünk szomszédos országok pedig mind elfogadták az üres forgatmány tulajdon átruházó érvényét; ha méltányoljuk kereskedelmünk érdekeit, mely németországgali sürü érintkezéseink folytán az üres forgatmányt mint a forgalom könnyitését készséggel általánositotta és honositotta meg; ha meggondoljuk, miszerint a magyar váltótörvénynek 34-ik §-sába tett óvó intézkedése a reá következő 35-dik §. által ugyis illusoriussá vált, mert az utóbb kitöltött forgatmány tekintetében, (s ezt tenni annak, a ki csalni akar, nagyon könnyü) minden innen eredő kifogás törvényes erő nélküli: *ajánlatosnak látszik, hogy a 34-dik §. váltótörvénykönyvünkből egyszerüen kihagyassék, s a 35-dik §. az üres forgatmány érvényét illetőleg a szomszédos államok törvényeinek megfelelőleg módositassék.*

FRIEDMANN BERNÁT, jogtudor.

Jelentés,

*melyet Csatskó Imre ur jogtud. kir. táblai biró és akademiai tag, az 1848-iki 5-dik törvényczikk folytán müködött országos választmány által készitett büntetőtörvénykönyvi javaslatnak átvizsgálása nyomán a büntetőtörvénykönyv általános részének általa készitett javaslatát, jogügyi miniszter ur ő excellenciájának bemutatta**).

„Midőn excellenciád az 1840-ki 5-ik tcz. folytán a büntetőtörvénykönyvvel válhatlan kapcsolatban levő büntető- és javitórendszer behozatala iránt kimeritő véleményadás végett kiküldött országos választmány által készitett büntetőtörvénykönyv első (anyagi) részének vizsgálatával, s annak a büntetőjogtudomány és törvényhozásnak jelenkori haladásához és kifejlettségéhez képest netalán szükségesnek látszó átváltoztatásával kegyesen megbizni méltóztatott, igen éreztem a megbizatásnak fontosságát nemcsak, hanem különösen annak egy ember erejéhez aránylagos nagy sulyát; s e kegyes megbizást nem csekély aggodalommal és töprenkedéssel fogadtam el, mind a mellett, hogy e megbizatás elfogadására némi hivatást érezhettem magamban, mint a ki még tanári állásomban a büntetőjogot különös tanulmányozásom tárgyául választám, mit az osztrák büntetőtörvények behozatalakor már birói állásomnál fogva is folytatni kötelességemnek tartottam, mibeli igyekezetemről a büntetésjogi elméletekről munkám, az osztrák büntetőtörvény és eljárás felett irott magyarázataim tanuskodnak.

De tudtam azt is, hogy halmozott hivatalos teendőim s egyéb elkedvetlenitő körülmények miatt a büntetőjognak bővebb tanulmányozásában és a büntetőtörvényhozás körül tett ujabb előmenetelnek megismerésében az idővel nem haladtam, tehát hátramaradtam.

Biztatott azonban s ösztönzött a szándék és óhajtás, előhaladott koromban még valami hasznos munkát végezhetni, valamint a remény, hogy a birói pályán szerzett tapasztalataimat a feladott munka teljesitésénél talán czélszerűleg felhasználhatom; de főképen biztatott excellenciádnak iránt am

*) Tekintettel azon érdekeltségre, melylyel a „Jogtudományi Közlöny"-nek olvasói az igazságügyi magas miniszteriumnak codificatio körüli munkásságát kiséri, czélszerünek véltük előlegesen közölni azon jelentést, mely mellett Csatskó Imre ur, jogtudor, kir. táblai biró, akad. tagstb. a büntetőtörvénykönyvi javaslat általános részének szövegét és pedig indokokkal kisérve bemutatta. Reményljük, hogy az emlitett szöveget is közölhetni nem sokára lesz alkalmunk. — Egyébiránt birjuk a szerzőnek abbeli igéretét, miszerint a büntetőtörvénykönyvi javaslatnak fontosabb tárgyairól nézeteit lapunkban közzé tétetni fogja; mire az olvasó közönséget eleve is figyelmeztetni bátorkodunk. A szerkesztőség.

tanusitott kegyessége, türelme, s az arrai kilátás, hogy fog időm lenni annyi, miszerint a büntetőjogtudomány és törvényhozás mostani terén körültekinthessek, és az elmulasztottat némileg pótolhassam. S igy minden időmet és tehetségemet fáradhatlanul a kitüzött feladatra használván, annyira haladtam, hogy jelenleg a büntetőtörvénykönyv anyagi részének általános részét szövegezve és indokokkal kisérve, excellenciádnak alázattal bemutathatom.

Munkásságomnál alapul az 184¾-ki büntetőtörvényjavaslatot vettem, figyelembe vettem egyszersmind a 184¾-ki országgyülésen, és az excellenciád által mult évi tavaszán kinevezett bizottság részéről tett észrevételeket és változásokat. Az emlitett javaslatot venni munkásságom alapjául czélszerünek véltem az okból is, mert annak, mindjárt megjelenése után elismert, és dicsért előnyei jelenleg is elfogadandók, és az, mint oly mű, mely az akkori tudományosságnak, és büntetőtörvényhozás haladásának megfelelt nemcsak, hanem több részében tetemes előhaladást tanusitott, sőt az akkori törvényhozásokat meg is előzte, (mint ez másként nem is lehetett, tekintve ama kitünő jeles tehetségeket, melyek annak készitésében fáradoztak) méltán szolgálhat jelenleg is a büntetőtörvényhozásnál kiindulási pontul és irányadóul.

De miután tagadhatatlan, hogy az azóta lefolyt huszonöt év alatt a büntetőjogtudomány és törvényhozás, számos kitünő jogtudóknak és törvényhozóknak szakadatlan közreműködése által tetemesen haladott; nem kisebbiti az annak idejében jeles, és az akkori tudományos kifejlettségnek teljesen megfelelő javaslatnak érdemét, ha az mostan vétetvén vizsgálat alá, némi hiányokat mutat, melyek mellőzendők, ha azt óhajtjuk, hogy az alkotandó büntetőtörvénykönyv a jelenlegi tudományosság és törvényhozás állásának megfeleljen.

A javaslatnak az 184¾ országgyülésen történt részletes átvizsgálása óta, a minket közelebb érintő s érdeklő német birodalomban a következő büntetőtörvények jelentek meg: a bádeni 1845-ben; a thuringiai 1850-ben, a porosz 1851-ben, s ennek utánzásai az oldenburgi 1858-ban és lübeki 1863-ban; az osztrák 1852-ben, a szász királysági 1855-ben, a bajor 1861-ben.

Figyelmet érdemel a zürichi büntetőtörvénykönyvi javaslat 1866-ból, és a lajtántuli osztrák tartományok számára 1863-ban és 1867-ben készitett büntetőtörvénykönyvi javaslatok, mind a három javaslat indokokkal együtt. — Hogy az emlitett büntetőtörvénykönyvek felett jeles, és tanulságos magyarázatok jelentek meg, azt a német birodalmi tudományosság mellett emliteni sem kell.

Én az ujabbi büntetőtörvénykönyveket és javaslatokat indokaikkal és magyarázataikkal együtt tanulmányoztam és a javaslatnak átvizsgálásánál czélszerüleg használni igyekeztem. Mily sikerrel? Azt az illető szakértők fogják megbirálhatni.

Eredményként legyen szabad megemlitenem, hogy a javaslatnak általános részében követett felosztást megtartottam ugyan, de az összeillő tárgyakat eddigi helyzetekből kivéve egybefoglalni igyekeztem. Nehány §-t, mint magában ismétlést foglalót, vagy a többiekből érthetőt kihagytam, mint: a javaslati 17, 25, 42, 43, 49, 73, 79, 82, 87, 89, 94, 96, 105-ik §§-kat. Több §-t egybefoglaltam, mint: a javaslati 20 és 21-ik §-t, a tervezett 35-ben, a 23, 24-ik §-t a 38-ban, a 74, 78-ik §-t az 59-ben, a 42, 43-ik §-t a 68-ban, a 45, 46, 47-ik §-t a 71-ben, az 50, 51, 53-ik §-t 74-ben, az 54, 56, 57-ik §-t a 77-ben, az 58, 59-ik §-t a 78-ban, a 60, 61, 62, 67-ik §-t a 80-ban, a 63, 65, 66-ik §-t a 81-ben, a 68, 69, 70-ik §-t a 83-ban, a 71, 72-ik §-t a 84-ben, a 411, 112-ik §-t, a 87-ben, a 86, 88-ik §-t a 94-ben. Több javaslati §-s a tervezetben bővitve van, mint: a 9-ik §-s a 12-ben, a 11-ik a 16-ik §-ban stb.

Ujak a tervezetben: a 2, 3, 10, 13, 14, 18, 25, 26, 27, 30, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 53, 55, 57, 59, 64, 65, 79, 92, 98, 99, 100, 101, 106, 110, 111, 113, 114, 115, 116 és 117-ik §§-sok, (összesen 38 §-s).

A javaslat általános részében van 107, a tervezetben 119 §-us.

Távol legyen tőlem ama vélemény, hogy tökéletes munkát készitenem sikerült. Ez egyes emberi erőt meghalad, és közös az elismerés, hogy tökéletes törvényjavaslatot készitени még sem egyesnek, sem választmányoknak nem sikerült; de minden kifogás nélküli törvénykönyvet sem, holott annak létrehozásán sok kitünő tehetség szokott részt venni. Csakhogy egy példát emlitsek: a porosz büntetőtörvénykönyvnek első javaslatát 1826-ban kezdték készitени, és mig a kötelező büntetőtörvénykönyv poroszországban 1851-ben kihirdettetett, a többször változott miniszteri s országgyülési bizottmányok majdnem szakadatlanul huszonöt éven át munkálódtak, és e közben hat különálló javaslatot készitettek, (1830, 1833, 1836, 1843, 1845, 1847 és 1850-ben). S mindamellett a kihirdetett következő büntetőtörvénykönyv sem olyan, hogy az ellen alapos kifogások ne tétethettek volna, a minthogy azon ezóta a törvényhozás utján már javitások is történtek.

Ha munkám alkalmatosnak fog találtatni arra, hogy az a büntetőtörvénykönyvnek létrehozására czélzó további értekezleteknél és tanácskozmányoknál kiindulási javaslat gyanánt elfogadtassék, és ha az az érvénybe léptetendő büntetőtörvénykönyv számára némi anyagot nyujtand, akkor eddigi fáradságom nem maradand minden hasznos eredmény nélkül.

A tervezett §§-ok indokolásának czélszerüségét, sőt szükségét, az 1840-ik országos választmánynak javaslatán tett változások eléggé igazolják."

Pesten, 1868. april 18-ik napján. CSACSKÓ IMRE.

Részletek az igazságügyi miniszterium költségvetéséből.

Sommázat:

Központi igazgatás	223,000 frt.
Országos törvénykezés	2.240,000 „
Telekkönyvezés	160,000 „
Nyugdijak	300,000 „
Összesen .	2.923,000 frt.

Részletek:

Központi igazgatás.

	Egyenként		Összesen
	fizetés	lakbér	
	forint		
1. Tiszti fizetések és lakbérek:			
Miniszter	12000	2000	14000
Államtitkár	6000	1000	7000
5 miniszteri tanácsos: kettő 5000 frtal és 600 frt lakbérrel; három 4000 frtal és 600 frt lakbérrel .	22000	3000	25000
12 osztálytanácsos: négy 3000 ftal és 400 frt lakbérrel; nyolcz 2500 frtal és 400 ft lakbérrel . . .	32000	4800	36800
1 elnöki titkár	2000	400	2400
12 titkár: négy 1800 frtal és 300 frt lakbérrel; nyolcz 1500 frtal és 300 frt lakbérrel	19200	3600	22800
12 fogalmazó: négy 900 frtal és 200 frt lakbérrel; nyolcz 800 frtal és 200 frt lakbérrel	10000	2400	12400
12 segédfogalmazó: 500 frtal és 120 frt lakbérrel	6000	1440	7440
Számvevőség:			
1 számtanácsos	1500	200	1700
10 számtiszt	7200	1470	8670
Segédhivatal:			
1 igazgató	1800	300	2100
3 aligazgató	3900	600	4500
6 irodatiszt	5100	720	5820
2 fordító	2000	240	2240
2. Szolgák fizetése és lakbérei . . .	5950	610	6560
3. Szolgák ruházata			1035
4. Házbér			9000
5. Hivatali és irodai szükségletek .			20580
6. Napidijak és uti költségek . . .			4000
7. Jutalmazások és segélyezések . .			3200
8. Hivatali helyek fentartása . . .			500
9. Codificationalis alap			10000
10. Beosztott rendelkezés alatti hivatalnokok fizetése és lakbére. .			15877
Mindössze . .			223622

Összeállitása a fennálló és ujonnan szervezendő biróságok kiadásainak.

	Egyenként	Összesen
	forint	
Magyarország:		
1. A semmisitőszék mint egészen uj intézmény igényel		106980
2. A hétszemélyes tábla eddig igényelt . .	255446	
Az ujonnan szervezendő legfőbb törvényszék igényel	299400	
E szerint többlet .		43954
3. A pesti kir. tábla jelenleg igényel . . .	236273	
Az uj szervezet után pedig	258360	
E szerint többlet .		22087
4. A kir. váltófeltörvényszék jelenleg igényel	48427	
Az uj szervezet után pedig	63484	
E szerint többlet .		15057
5. A pesti e. b. váltótörvényszék jelenleg igényel	68097	
Az uj szervezet után pedig	79890	
E szerint többlet .		11793
6. A kir. ügyek igazgatósága igényel . . .	27502	
Az uj szervezet után pedig	30497	
E szerint többlet .		2995
7. A budai bányabiróság személyzete számára lakbér fejében		1000
8. Egy felállitandó országos vegyészeti műterem költsége		5140
Összesen		209006
Mely összegből azonban, tekintettel arra, hogy a szervezés csak ez év folyama alatt fog foganatosittatni, csak vétetik előirányzatba		90000
Erdélyország:		
Szükséglet a felállitandó 6 elsőbirósági úrbéri törvényszék részére		72070
Mely összegből azonban tekintettel arra, hogy a szervezés csak az év folyama alatt történend, kerékszámban csak vétetik előirányzatban		30000

(Folytatása következik.)

Különfélék.

(A halálbüntetés megtartásának kérdése az angol alsóházban)* folyó év aprilis havának 21-én tárgyaltatott. Napirenden volt az intra muran kivégzés feletti törvényjavaslat, melyhez Gilpin ur a halálbüntetés eltörlése feletti módositványt csatolá. Ajánlata mellett tartott beszédében felemlité, hogy nem hagyhatja ezen időpontot, melyben a halálbüntetést ujolag meg akarják erősitni, elmulni a nélkül, hogy ellene óvást ne emeljen. A halálbüntetés ellenei s védői azon egy kérdés körül mozognak, hogy mily eszközökkel lehessen a gyilkosságok szaporodtának gátot vetni. Kitünik azonban, hogy a halálbüntetés fennállása mellett, ezen bűntény jelenleg több esetet mutat fel mint előbb, mig más előbb halállal fenyitett büntettek ezen büntetés eltörlése óta kevesbedtek. A halálbüntetés igazságtalan s igen sok gyilkos szabadon mozog a társaságban, mert az esküdtek nem hajlandók oly bizonyitásra — melyet különben hosszabb szabadság büntetésnél feltétlenül elégségesnek tartottak volna — halálbüntetés esetében „vétkes"t kimondani. Megszabadul igy gyakran a vétkes a megérdemlett büntetéstől mig más részt gyakran épen az ártatlant ragadja el e többé jóvá nem tehető büntetés. A módositvány elleni szónokok sorába jegyzett Gregory ur az 1866-ki bizottmány jelentéséhez, melyben a halálbüntetés megtartása van javaslatba hozva — füzvén szavait, több tekintélyes angol és irhoni birót emlit fel, valamint a külföldnek e kérdés körüli állitólagos kedvezőtlen tapasztalatait, s végül a börtön falakon belüli kivégzésre adja szavazatát. — A következő szónok — Neate ur, nem tagadja ugyan a halálbüntetésnek elrettentő hatását, de nem tartja eléggé biztosnak. A nyugtalan háznak „szavazzunk" kiáltásai között a módositvány ellen Stuart Mill János emelkedik fel, s kijelenti, hogy bármennyire szivesen követi is a philantropokat utaikon, melyek majd mindig helyesek szoktak lenni, ő mégis lát egy pontot, melyen tulhaladni nem szabad. Ha valamely bünös irányában a legiszonyubb büntett be van bizonyitva, *s nincs remény arra* (ki itélhet bizton az emberi kedély s lélek jövőjéről? szerk.), hogy előélete daczára legalább jövőben méltónak fogja mutatni magát az életre, vagy hogy büntettét nem fogja ismételni, szónok nem ismer a társaságban alkalmasabb s hatásosabb módot azon következménynek megjelölésére, melyet az élet biztositására a gyilkossághoz kötött, mint az élet elvételét attól, ki erre érdemetlennek bizonyult. (Csak hogy ezen eszköz a czélzott biztositást épen nem eszközli. Szerk.) Ő a halálbüntetést épen azon főargumentummal védi, melyet rendesen az eltörlést kivánók használnak, mert a halált kevésbé kegyetlennek találja mint az életfogytiglani kényszermunkát, mely nem egyéb kinos lassu halálnál. (Ez csak egyéni nézet és nem alaposok, annál kevésbbé, mert fennmaradt a remény. Szerk.) Fővonás kell hogy legyen minden büntetésnél, hogy keményebbnek tünjék fel, mint milyen valóban, ily irányban pedig legnagyobb hatása van a halál büntetésnek. Tagadják ugyan ezt az ellenkező nézetüek, de nem kell e tekintetben a megrögzött gonosztevőkről példát venni, hanem *a kevésbbé romlottakra* gyakorolt hatását észlelni. (!!) Beszédének további folyamában kimutatni igyekszik szónok a minden kellemet nélkülöző életnek csekély becsét. Tévedések s joggyilkosságok lehetségesek ugyan, s az is áll, hogy többé jóvá nem tehetők, de ebből csak egy következik: a törvényhozásnak kötelessége, ily esetek előfordulásának lehetségét legritkábbá tenni. Az európai száraz földön a közhangulat azért kelt hamarabb a halálbüntetés ellen, mert ott a büntető törvények jóval szigoruabbak. Itt a törvényszék s esküdtek azon elv szerint járnak el: Meneküljön inkább tiz bünös, mintsem egy ártatlan szenvedjen. Épen a sulyosabb büntetés teszi a törvényszéket s esküdteket elővigyázóbbakká s megóvja elitéléstől az ártatlanokat. Óhajtaná szónok a halálos itéletek átváltoztatásánál az ezért harczolt okok közzétételét. — — — Durva büntettesek irányában *igen alkalmasnak találja a botbüntetést* (Megütközünk a nyilatkozaton! Szerk.) s általában inkább a büntetések sulyosbbitásáról kell gondolkoznunk, mint azok enyhitéséről. (A mivelődés századában!?)

A szavazásnál a módositvány 127 szavazattal 23 ellenében — elvettetett.

(Közlemények a törvényszéki orvostan köréből.) Legrand du Saulle a Paralysis generalis-t tárgyalta, vonatkozással a törvényszéki orvostanra. A tébolydák férfi lakóinak negyedrésze e betegségben szenved, s azt találjuk, hogy ezeknek majdnem mindnyájan a rendőrséggel vagy törvényszékkel érintkezésbe került. A női őrültek közül 10—12-re esik egy ilyen betegség. Négy foka van e kórnak, s az elsőn legritkábban ismertetik fel laikusok által, s azért gyakoriak az ily állapotban történt elitéltetések, mert a beteg nem deliral. Sokszor használtatnak fel az ily személyek életbiztositási csalásokra. Igy:

Két fitestvér jelent meg egyszer egy párisi elmegyógyásznál. „Nincs semmi baja" mond az idősb a fiatalabbról „s mégis egész lénye nem a régi többé." Hosszas vizsgálat után nagy unszolásra kinyilatkoztatja végre az orvos, hogy: „Igen komoly állapot. Önnek fivérénél a paralysis generalis előjelei határozottan mutatkoznak." Tovább beszélgettek a betegség gyógyithatlanságáról s a 3—4 év alatt bekövezhető halálos kimenetről. A látogatók eltávoztak. A beteg 100,000 frank-ig lett biztositva s három év mulva csendesen élvezte az idősb fivér lopása gyümölcseit.

Chatelain egy érdekes curiosumot közöl, mely által egy különben józan gondolkozásu embernek elme-állapotja kérdéssessé vált:

Neufchatelben egy Vuagneux Izsák nevü közjegyző, 92 éves korában meghalt. Nős volt, gyermekekkel nem birt. Néhány évvel halála előtt a helybeli lelkész kezeihez egy bepecsételt iratot tett le, oly utasitással, hogy az csak nejének halála után — kire minden vagyonát hagyta — nyittassék fel. A nő, ki férje halála után 4 évig élt, unokahugát nevezte általános örökösévé; ez az örökségbe belépve, elhalt nagybátyjának iratai között egy bepecsételt levélre akadt, mely a lelkésznél letéttel összhangzó volt. Feltöretvén a pecsétek, egy minden törvényes

*) Meg akarjuk ugyan olvasóinkat e tárgyalás folyamával ismertetni, de emlékbe hozzuk az Angolországban a kedélyeket mai nap oly forrongás- és ingerültségben tartó féni mozgalmakat, melyek közepette aligha alkalmas volt az idő e kérdés tárgyalására. *Szerk.*

alakszerüségekkel ellátott társasági szerződés tünt ki, mely egyfelől az uristen, másfelől az ő „trés-chélif, trés-miserable et trés-soumis serviteur et zelé adorateur“ szolgája között szeszes italokkal való kereskedés czéljából köttetett; hét czikket tartalmaz, melyekben az mondatik, hogy a jóisten a maga részéről kegyes lesz bölcs belátása szerint a vállalatra áldását árasztani, mig a jegyző kötelezi magát minden bérleti, adásvevési szerződést, könyvezetést elintézni, egy szóval idejét, pénzét s szorgalmát lelkiismeretesen a vállalatnak szentelni; minden év október 31-én bezáratik a számadás s a nyeremény megosztatik; rendes folyó számlát nyit Vuagneux az istennek, melynek „követel“ rovatába a részére esett haszon, a „tartozik“ rovata pedig azon összegek iratnak, melyeket a jegyző istennek sugallata szerint, jótékony társulatoknak vagy szegényeknek adni fog. Tetszvén istennek, kiszólitni őt az életből, liquidáltassék a vállalat azonnal s az isten részére eső nyeremény a neufchateli plebánia lelkészének adassék át, jótékony czélra leendő fordítás végett.

Az örökösnő késznek nyilatkozott a 7393 franc s 55 centimesre menő nyeremény osztalékot kifizetni; de neufchateli törvény szerint az elfogadónak az államtanács beleegyezésére van szüksége; az erre vonatkozó beadvány következő elintézést nyert:

„Tekintve, hogy a Vuagneux-féle szerződést komolyan venni nem lehet, miután az világosan egy elmezavarodottnak műve, határoztatik, hogy a neufchateli plebánia előljáróságának beadványa mellőzendő.“

Az örökösnő ennek daczára a kérdéses összeget élők közti ajándékozássá változtatta, s egyidejüleg nagybátyjának állitolagos elmezavarát tagadásba vette; kérdés támad tehát, valjon Vuagneux elmebeteg volt, s igy rendelkezési képességgel birt-e?

Chatelain tagadja az elme betegséget s V.-t rendelkezési képességgel birónak mondja, mert habár különcz embernek ismertetett ugyan V., mégis soha sem cselekedett, irt vagy mondott olyant, miből a sana mens hiányát következtetni lehetett volna. Jó egészséggel, sokat és eredménynyel dolgozott. A közjegyzőség mellett borkereskedéshez kezdett s szeretett mindent jogi alakba önteni. Irásai a legnagyobb rendben találtattak. Különösnek látszik ugyan, de egy oly buzgó s mély vallásossággal biró kereszténynyről milyen V. volt, fel nem tünhetik, ha lélekben vagy irásban istennel szövetkezve, tanácsa s áldásáért esedezik. Hányan voltak azok közül, kik hazájukat munkájuk gyümölcseiből jótékony intézményekkel gazdagiták olyanok, kik pályájuk kezdetén hasonlóan istenhez fordultak áldás- és gyámolitásért, neki ajánlva felét nyereményüknek. V. ugyanazt tette, csak hogy régi jegyző létére, ki egész életében szerződéseket kötött, irásban s oly alakban, mely reá nézve folyton kötelező legyen, hogy személyi vagyonától eltekintve, a szegények osztályrésze biztositassék.

Ezek után nem lehet kétség az iránt, hogy Vuagneux folytonosan épelméjü volt s rendelkezési képességgel birt.

(A kolozsvári leendő egyetem) a „Hon“ szerint 3 fakultásból fog állani; törvénytaniból 9 rendes, 4 rendkivüli; az orvosiból 10 rendes tanárral s 7 assistenssel, és a bölcsészetiből 18 rendes, 2 rendkivüli tanárral és 3 nyelvtanitóval. A rendes tanárok fizetése 3000, a rendkivülieké 1500, az assistenseké 400, a nyelvtanitóké 300 fttal van javaslatba hozva. A 149,870 ftra tervezett évi költségből 85 ezer már fedezve van, a többit az államtól várják.

(Az erdélyi két országos fegyintézet) Szamos-Ujvárt s Nagy-Enyeden mindeddig a királyi főkormányszék közvetlen vezetése alatt állott, s igy igen sok tekintetben a magyarországiaktól eltérő szabályok szerint igazgattatott; a büntetési végrehajtások módozatának egyenlősitése s a folyamatban levő reformok gyorsabb keresztül vitele, s az egységes igazgatás szempontjából a fegyintézetek vizsgálatára kiküldött bizottmány előterjesztése folytán elhatározta az igazságügyi miniszter, a mondott két intézetet f. év május elsejétől közvetlenül az igazságügyi miniszterium kormányzata alá helyezni. — Ezzel kapcsolatban megemlitjük, hogy a váczi m. kir. orsz. fegyintézet igazgatóságát Czóbel Pál vette át, ki Számos-Ujvárról lett ide áthelyezve; ugyanezen intézet ellenőrévé Nedeczky József neveztetett ki.

(Katonai büntető törvény.) Darmstadt második kamarája öt szavazat ellentmondása mellett felszólitá a kormányt oda törekedni, hogy az északi német szövetség számára tervezett katonai büntető törvény s különösen a nyilvánosság, szóbeliség s vád eljárás elveire alapitott büntető perrendtartás a szövetségi tanács és birodalmi gyülésnek alkotmányos tárgyalás végett minél előbb előterjesztessék.

(Esküdtszék.) Szászország második kamarája az esküdszéki eljárásról szóló törvényjavaslat elfogadása álta mindazon előterjesztések szabályszerű tárgyalását elvégezte, melyek eddig ezen intézmény meghonositásának feltételeit képezték.

(Akademiai törvényhatóság.) A heidelbergi egyetemnek bünügyekbeni törvényhatósága aprilis 15-kén megszünt, s a közönséges polgári törvényhatóság emelkedett érvényre. Kivétettek ugyan ez alól elvileg a fegyelmi ügyek, a gyakorlatban azonban ezek felett is egy városi hivatalnok határoz, ki e czélra állandóan kiküldve van.

(A bécsi egyetemen) a folyó nyári félévben 154 tanár 246 előadást tart, és pedig: a hittani karnál 7 rendes s 3 helyettes tanár 18 előadást; a joginál 12 rendes, 4 rendkivüli s 6 magán tanár 34 előadást; az orvosi karnál 19 rendes, 13 rendkivüli s 40 magán tanár 98 előadást; a bölcsészetinél végül 26 rendes, 5 rendkivüli s 19 magán tanár 96 előadást.

(Frederico Belazzi) a „Prigioni e Prigionieri“ czimü jeles börtönügyi munkának szerzője s kitünő statistikus öngyilkossá lett. A magday rendszernek jeles tollu védője volt s nagy becsülésnek örvendett nemcsak mint a népnek képviselője, de mint politikai jellem is. Utóbbi időben Belluno provinciának volt elnöke; Ratazzi miniszteriumának bukásával ő is hivatalát veszté. Nyugdijra igénye nem volt és miután egy miveltségéhez mért állásra reménye megszünt és inségre jutott, pisztolyhoz nyult.

(Bajorország népessége.) Az utolsó népszámlálás szerint 4.823,606 lelket tett, tehát 49,142 lélekkel többet mint az 1864-ben eszközölt összeiráskor. Ezen összegből jut Felső-Bajorországra 826,391, Alsó-Bajorországra 594,454 Pfalczra 925,936, Felső-Pfalz és Regensburgra 492,154, Felső-Frankoniára 534,944, Közép-Frankoniára 570,653, Alsó-Frankoniára és Aschaffenburgra 584,958, Swábhon és Neuburgra 585,116 lélek. A nevezetesebb városok lakosságát következő számok tüntetik fel: München 145,132, Nürnberg 72,209, Augsburg 42,914, Würzburg 33,314, Regensburg 26,603, Bamberg 22,214, Landshut 11,909, Erlangen 11,553, Passau 10,416.

(A szász királyság népessége.) 1867 deczember 3-dikán 2.423,587 lélekre rugott; ebből 935,701 városi lakos, 1.487,886 mezei. A kormány kerületek közül a drezdaira esett 618,906, a lipcseire 553,571, a zwickauira 908,583, a bautzenire 322,527 egyén.

(Államadósságok.) A különböző államok által adósságaik után évenkint fizetett százaléki összegeiről, s ezen összegeknek az illető állam összes jövedelmeihez való viszonyáról érdekes összeállitást közöl Gori gróf, az olasz senatus pénzügyi bizottmányának előadója. Kitünik ebből, hogy Angolország állami adósságainak kamatjai fejében évenkint elköltött 653.500,000 liret, azaz: évenkénti összes jövedelmeinek 30, $_{40}$%-jét. Francziaország 564.591,388 liret = 34 $_{91}$%; Ausztria 467.979,936 l. = 39 $_{39}$%; Olaszország 360.984,595 l. = 48 $_{72}$%; Oroszország 274.346,736 l. = 19, $_{6}$%; Spanyolország 102.864,218 l. = 17 $_{42}$%. Poroszország 61.234,687 l. = 7 $_{75}$%. Bajorország 28.739,517 l. = 29 $_{14}$%. — A mi a katonai kiadásokat illeti, Angolország minden katonára évenkint 2364 liret költ, Spanyolország 1031-et, Francziaország 844-et, Poroszország 684-et, Ausztria 683-at, Olaszország 678-at, Oroszország 519-et.

Dr. Pauler Gyula ügyvéd ur, hozzánk intézett levelében, magát mint az e lapok 12. számában Dr. Vécsey Tamás-nak „Római jogtan“áról megjelent birálat szerzőjét megnevezvén, tiltakozik egyuttal azon feltevés ellen, mintha a „Pesti Napló“ ezidei 76. számában megjelent Kovács Ferencz „Római jog“át biráló névtelen czikket ő irta volna, mert ő Kovács Ferencz művéről sem a Naplóban sem másutt soha egy betűt sem irt, és megbirásába sem közvetve sem közvetlenül be nem folyt.

A szerkesztőség.

TARTALOM: A csalásról és hamisitásról. (Vége.) Dr. Schnierer Aladártól. — Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. V. Friedmann Bernáttól. — Jelentés. — Részletek az igazságügyi miniszterium költségvetéséből. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 20. Pest, 1868. május 17.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

I.

A kiváló lelki tehetség, a mindennapiasságon felül emelkedő szellemi tevékenység már az emberiség és társadalmi élet zsenge korában és ugynevezett kezdetleges állapotában is figyelmet, elismerést, mintegy felsőséget és tiszteletet vivott ki magának az egyébként egyenlők között. Ily kiváló lelki tulajdonokkal felruházott egyén nevét nagy részben a hagyomány is átvette, és az utókorra átszállitotta, és annak említése a működésnek a társadalomra és átalában az emberiség mivelődésére gyakorlott hatásához képest kisebb-nagyobb mérvben a kegyeletnek mintegy ösztönszerü érzetét gerjesztő és gerjeszti.

A társadalmi állapotok előhaladó fejlődésével a munkafelosztás folytán azok, kik szellemi javak előállitására vállalkoztak, a társadalomban külön osztályt kezdének képezni. Ezen osztály majd felhasználva a hagyomány utján megőrzött, és az utódokra átszállitott készletet majd ujabb alakba öltöztette, majd előbb nem ismert uj eszméket és adatokat teremtett főleg a tudomány és müvészet terén, és azokat szintén az utókornak hagyta át, az övéhez hasonló elbánás, eljárás végett.

Azok részére, kik a kezdeményezés tényezői voltak, és ez által magokat kitüntették csak a bár magában véve szép és nemes, de anyagi szempontból tekintve sovány dicsőség maradt, melyet azonban a tudomány és művészet embere magasabb lelki emelkedettségénél fogva magát fáradozásaiért jobbára megjutalmazva találta.

E sors jutott az emelkedettebb jellemeknebb s tehetségeknek a szellemi téren lankadatlanul folytatott fáradozásaik és munkálkodásaikért; az anyagi megjutalmazás vagy végkép elmaradt, vagy csak csekély mérvben követte tevékenységöket, kivéve azon ritka eseteket, melyekben az u. n.: Maecenások a tudomány és művészet egy némely művelőit pártfogásban, néha gazdag jutalmakban is részesiték.

Hogy a szellemi munka által kivivott eredmények ugy mint az anyagi munka által kivivottak alkotóik részére rendszerint hasznot nem hajtottak, ennek oka: mert a kiállitásra, többszörözésre és igy a közforgalomba leendő bocsátásra alkalmas eszközök és módok ismerve nem voltak.

Azonban e kezdetlegesnek nevezhető korszakban már is igen fontos, és czélunkra elhatározással biró mozzanat rejlik, mely abban áll, hogy az ismeretek, később a tudomány és művészet terén felmutatott vivmányoknál, azok szerzője, alkotója az ismerő vagy azokról tudomással biró közönség részéről nemcsak éltében, hanem halála után is némi védelemben részesült, a mennyiben t. i.: az eszme, a mü annak, kitől eredetileg származott, tulajdonául tartatott, és habár később más teljesebb alakot, más előállitást nyert is, az eredetiség annak ismeretes szerzőjétől, első alkotójától meg nem tagadtatott.

A szellemi tevékenység előállitmányai egy ujabb korszakig tehát ellehet mondani, hogy szerzőjüket, alkotójukat, főleg a szorosabb értelemben vett tudósokat és költőket csak és majdnem kizárólag szellemi jutalomban részesiték, t. i.: a szerzőség öntudatában. Ezen öntudat a szerzőkben oly tulnyomatékkal birt az anyagiság felett, hogy a szellemi müvek értékének és becsének anyagi javakban, pénzben való kifejezését magával a müködés magasztos voltával meg nem egyeztethetőnek hitték. E hit átment a népek gondolkodásába is, hogy t. i.: a tudós és költő magasabb czélokért dolgozik, mint a földi zsold; ennélfogva nem illő, hogy munkájának használatát másokkal megfizettesse.

Sőt még későbbi időkből is a nyomdászat feltalálása után éles szemrehányásokat tettek egymásnak a tudósok azért, hogy magukat szellemi müveikért fizettetik [1]).

Az előbbi vázlat szerinti kezdetleges korszakot a tudomány és művészet terén egy másik váltotta fel, mely a szellemi munka termékeinek oly nagy jelentőséget szerzett, hogy az méltán egy ujabb társadalmi hatalom eszközének tekinthető, és mely a tudomány és művészet terén már bizonyos és határozott jogviszonyok kapuját nyitotta meg; és ez a könyvnyomdászat feltalálása.

Ezen az összes emberiség mivelődésére mérhetlen horderejü találmány az irodalmi müveknek nagy számu példányokban, és az előbbi kézirási uton gyakorlatban volt nem ritkán igen drágán fizetett többszörözési módhoz képest igen is olcsó áron lehető kiállitására; és e kiállitás által alkalom nyilt az irodalmi mü értékesitésére s anyagi haszon szerzésre, mely vagy az irónak jutott, vagy a kiadónak, kinek a szerző munkáját kiadás végett átengedte.

De ezen a szerzőre s kiadóra nézve kilátásba helyezett haszon, nyereség veszélyeztetve lett, ha a müvet jogositlan nyomdász utánnyomatta; vagy rosz és olcsó utánnyomás által a jogositott kiadó eszközölte költséges kiadás kelendősége háttérbe szorittatott.

Ezen csakhamar lábra kapott visszaélés ellen egyelőre semmi orvoslás, semmi biztositék nem létezett; mert habár a szerzőnek tulajdonjoga az átalánosan uralgott közvélemény szerint annyira meg volt érve, hogy annak csak törvényes szövegezése volt hátra; ez nem történvén az érdekeltek kénytelenek voltak más utat s módot keresni, melyen mélyen érzett érdekeiket megóvhatni vélték.

[1]) Lásd R. Klostermann „Das geistige Eigenthum“ stb. Berlin 1867. I. R. 16. lap.

*

És e mód volt a kizáró kiváltság, melyet a szerzők noha ezek ritkán, hanem inkább a kiadók, néha összes kiadmányaikra általában s már előbb megjelent kiadmányokra is megszerezni törekedtek, a szerzőktől nékik többnyire ingyen, vagy a körülményekhez képest igen is csekély áron magokhoz vont munkák kizárólagos kiállitására; mi nekik annyival inkább sikerült, mert az egykoru intézmények szerint a könyvkiadók czéhekbe alakulva szavuknak nagyobb nyomatékot szerezhettek.

A kiváltságok utja általánossá vált elannyira, hogy az irók szerint 1490, különösen pedig Wächter [1]) szerint 1469-től kezdve egész a 18-dik századnak csak nem végéig a szerzői és kiadói kizárólagos jogok az ezekre nyert kiváltságok által védelmeztettek.

E korszakot, mely méltán a kiváltságok korszakának nevezhető — bővebben körülirni e tárgy történeti oldalát képezi [2]), ennél, és azon oknál fogva tehát, mivel feladatunkat az eredmények vizsgálása és fejtegetése képezi; a történelmi oldalak ismertetését mellőzendőnek találtuk.

Mindazáltal nem mellőzhettük megjegyezni azt, hogy ily kiváltságok csak a kiváltság osztásra jogositott egyének, s testületek területi hatáskörére szoritkoztak és szoritkozhattak; hogy a kiváltságos jog sérelmét majd magában a kiváltságban kimondott büntetések által szentesitették, majd patensekben vonatkozva minden kiváltságolt müvekre, általában kimondottak [3]), és igy a nem kiváltságoltakat, milyenek a kiváltságoknak nem ritkán igen is tulcsigázott dija miatt nem csekély számmal voltak; mi sem védelmezte.

Helyesen jegyzi meg egy iró [4]) e korszak jellemzésére, hogy nem azon törvényi elv, mely szerint minden, mi tiltva nincs, szabad: épen az ellenkezővel, váltatott fel; vagy is: hogy minden, mi megengedve nincsen, tiltva van.

Ha ezen háromszáz éven tul tartott korszakot jelen korunkkal összehasonlitjuk, melyben az irodalmi és müvészeti jogokat már kisebb-nagyobb mérvben minden államban positiv törvény által szabályozva látjuk; önkényt azon kérdés merül fel előttünk: valjon mi okozta ezt? hol fekszik annak alapja, hogy a kiváltságok terét korunk szerint a törvény foglalta el?

És e kérdés az, melynek megfejtése a következő czikk feladatát képezi. (Folyt. köv.) Dr. S. J.

[1]) „Das Verlagsrecht" I. R 8. l. — Miksa császár idejéből pedig már müvészeti müvekre adott kiváltságot is emlit Mandry: „Die Gesetzgebung des Königreichs Bayern seit Max II. Erlangen" 1867. I. R. V. k. 2. füzet 54. l. — Bővebben Pütter: „Der Büchernachdruck" 1774.

[2]) Lásd „Jogtudományi Közlöny" 1867. évi 6. sz. és az alább idézett szerzőknél.

[3]) Francziaországban I. Ferencz 1534-ben kötél általi halált mondott ki azokra, kik az akkori vallási viszályok közt valamit kiadni merészeltek kiváltság nélkül.

[4]) Harum „Die gegenwärtige österreichische Pressgesetzgebung" Wien 1857. 2. l.

A hamis vagy hamisitott váltókról.

Váltóperekben gyakran tétetik azon kifogás, hogy a beperlett váltó vagy egészen vagy részben hamis, mennyiben valamely aláirás utánozottnak állittatik, vagy hamisitott, a mennyiben például az eredetileg kitett összeg a váltókötelezettek tudta s beleegyezése nélkül nagyobbra igazittatik.

Ha ezen kifogás a váltóper folyama alatt bebizonyittatik, az eljáró bíróság ezt az 1844. évi VI. t. cz. 28. §. A. a) pontja értelmében itéletileg kimondja, egyszersmind az összes iratokat a b—e) pontokban előirt fenyitő eljárás meginditása végett az illető megyei, kerületi vagy városi törvényhatósághoz átküldi.

Itt mindenekelőtt azon kérdés merül fel, mily neme a bizonyitéknak kivántatik arra, hogy az idézett a) pontban előirt eljárás követessék?

Vannak, kik azt hiszik, hogy ha alperes a vtk. II. r. 99. §. e) pontjához képest neki megitélt esküt, hogy a tagadott aláirás tudtára és meggyőződése szerint hamis, letette, ezen bizonyiték már elégséges arra, hogy az aláirás hamis volta bíróilag is kimondatván, az iratok a fenyitő eljárás meginditása végett az illető fenyitő bírósághoz áttétessenek.

Ezen nézetet nem tartom helyesnek.

Ha ugyanis alperes az aláirást tagadja, felperes kötelességében áll annak valódiságát az idézett 99. §. utmutatása szerint bebizonyitani. Egyéb bizonyitékok hiányában az e) pontban előirt esküt kérheti alperesnek megitéltetni, mely ha az alperes által le nem tétetik, a tagadott aláirás valódisága bebizonyitottnak veendő. Ezen eskü tehát tisztán felperesi bizonyiték, melynek felperesre nézve kedvező vagy kedvezőtlen eredménye attól függ, valjon alperes a megitélt esküt letenni elmulasztja, vagy azt leteszi. Első esetben sikerült felperesnek az aláirás valódiságát bebizonyitani, mig utóbbiban ezen bizonyiték nem sikerült. De azért az aláirás hamis volta még korán sincs akkép kimutatva, hogy az aláirást bíróilag is hamisnak kimondani, s az iratokat a fenyitő bírósághoz áttenni helyesen lehetne. Az eskü le- vagy le nem tételének csak polgári jogi következményei vannak, melyek az itéletben tüzetesen meghatározvák. Más természete, más bizonyereje van ezen eskünek, és ismét más a fenyitő biró előtt a panaszos által tett eskünek, mely utóbbi a különböző büntetőtörvénykönyvekhez képest a hamisitás által elkövetett csalás tárgyilagos tényállásának megállapitására teljes vagy félpróba erejünek vétetik. Sőt régi fenyitő gyakorlatunk az érdekeltnek tekintett kárvallott előadásának, ha hittel is megerősittetik, még fél bizonyiték erejét sem tulajdonitja. Miként lehetne hát a polgári biró előtt a beperlett fél által letett esküt az aláirás hamisságának kimondására elégséges bizonyitéknak tekinteni? És mely alkalommal mondatnék ki ezen hamisság? A perdöntő határozatban ez még nem történhetik, mert annak hozatala alkalmával az eskü még letéve nincs, pedig csak a letett eskü alapján lehetne, ha az teljes bizonyitéknak vétetnék is, a hamisságot bíróilag kimondani, feltételes kimondásnak, miként polgári jogi kérdésekben, a fenyitő eljárás alá eső cselekményeknél helye egyátalában nem lehetvén. S igy a letett eskü után pótitéletben kellene az aláirás hamisságát kimondani, s az iratoknak a fenyitő bírósághoz leendő áttételét elrendelni, mi pedig a polgári eljárás szabályaiba ütköznék, melyek szerint a jogérvényes érdemleges határozattal az ügy véglegesen be van fejezve, s ahoz sem a felek, sem a biró többé nem szólhatnak.

Mindez akkor is áll, ha az ügy a vtk. II. r. 105. §. szerint ügydöntő eskü által elintéztetik.

A hamisság szerintem csak akkor mondathatik ki, ha alperes iránta oly bizonyitékot szolgáltat, mely a fenyitő biró általi elitéltetést maga után vonná, mert a hamisság kérdésében a váltótörvényszék az idézett szakasz az előtte lefolyó váltóperekben a fenyitő birót helyettesiti. Ily bizonyitékot a szakértői szemle, tanuk vallomásai stb. nyujthatnak.

De ezen bizonyiték előállitása körül csak a polgári eljárás szabályai szolgálhatnak zsinórmértékül, s nem helyeslem az idézett 28. §. g) pontjának azon rendeletét, mely szerint „a váltó hamisságának kinyomozására netalán szükséges tiszti vizsgálatokat az illető váltótörvényszéknek megkeresésére megyékben az alispán, kerületekben a kapitány, sz. kir. városokban a tanács elnöke haladék nélkül végrehajtatni kötelesek". *A hamisság*

kinyomozására szükséges tiszti vizsgálat eszközlése a polgári eljárás formáitól lényegesen eltér. Utóbbi szerint csak a fél által hivatkozott tanuk, és csupán a felek által feltett kérdőpontok és ellenkérdések szerint hallgattathatnak ki, mert a bizonyitéknak hivatalbóli előállitását a polgári eljárás meg nem engedi: mig a tiszti vizsgálat folytán az illető vizsgáló biró, tekintet nélkül a felek kivánságaira, szükség esetében a panaszlottnak vádlottképeni kihallgatásán kivül, a tanuhallgatást mindaddig folytatja, mig az ügy állása fenyitő szempontból tisztába hozva nincs.

Az itélet alapjául is csak a felek által szolgáltatott, de nem a hivatalból előállitott bizonyiték szolgálhat. Ugyanazért a 28. §. g) pontja az eljáró váltótörvényszékek által a gyakorlatban mellőztetik, melyek a hamisságot csak a polgári eljárás szabályai szerint a hamisságot állitó fél által szolgáltatott bizonyiték alapján mondja ki azon esetben, midőn ezen hamisság előtte kétségen kivül van helyezve; mely eljárás egészen korrektnek tünik fel, mert ha a váltótörvényszék a felek által előállitott bizonyiték mellőztével az idézett pont értelmében a hamisság kinyomozására tiszti vizsgálatot rendel, s itéletét erre, nem pedig a felek bizonyitékaira fekteti, nem mint polgári biró jár el, hanem a fenyitő birőság teendőit végzi, mire pedig hivatva semmikép sem lehet.

De a fentebbi okokból azt sem helyeselhetem, hogy a váltótörvényszék a 28. §. a) pontja szerint valamely váltó hamisságát vagy meghamisitását kimondván, a váltótörvényszéknek ez iránti itélete a 28. §. c) pontja szerint a fenyitő biró által kérdésbe nem vonathatik, a bünperben hozandó itélet csak a bünösök és büntetésök meghatározására, valamint a váltóperben megnem itélt károk és költségek megtéritésére terjedhedvén ki.

Ez szerintem helytelen megosztása a fenyitő biró hivatásának ezen és a polgári biró közt, mely ugy a fenyitő, mint a polgári eljárás szabványaiba ütközik.

Más hivatása van a fenyitő, és ismét más a polgári birónak, mely különböző hivatáshoz képest az eljárás szabályai is különbözők.

A polgári biró hivatása a beperelt követelés jogossága felett határozni. Ezen határozat a felek kérelmén tul nem terjedhet, s alapjául csak a felek által előállitott bizonyitékok vétethetnek. A polgári eljárásnál minden a felektől függ, a biró hivatalból mit sem tehet.

Ellenben a fenyitő biró hatásköre nem oly korlátolt. A feljelentett büntett tárgyilagos és alanyi tényállásának kinyomozására hivatalból mindent teljesiteni, mi ezen czél elérésére alkalmas eszköznek mutatkozik, nemcsak jogában, sőt szoros kötelességében áll.

Első teendője pedig az: a büntető törvénykönyv és büntető perrend szabványaihoz képest megállapitani, valjon a feljelentett büntett tárgyilagos tényállása meg van-e alapitva, vagyis: valjon a feljelentett büntett valósággal megtörtént-e vagy sem? Csak ennek megállapitása után foghat a fenyitő biró azon további hivatás teljesitéséhez: kinyomozni a tetteseket, büntársakat és bünrészeseket; és a büntettre kiszabott büntetést reájok kimérni. És a tárgyilagos és alanyi tényállás megállapitása egymással oly szoros kapcsolatban áll, hogy azokat egymástól elválasztani, s az egyiket polgári, a másikat fenyitő bíróra bizni, a fenyitő eljárás kielégitő eredményének koczkáztatása nélkül nem lehet.

Azonkivül a fenyitő biró az ő és a polgári biró fentkörülirt jogkörének különbségénél fogva a polgári biró itéletében meg nem nyughatik, az tehát reá nézve kötelezőnek sem mondathatik ki helyesen. Az eljáró váltótörvényszék, valamely váltót *a felek bizonyitéki alapján* hamisnak tarthat, melynek hamisságát a fenyitő biró a büntető törvénykönyv és eljárás szabályai szerint tárgyilag megállapitani nem képes; és viszont sok hamis váltó kifizetésére szoritja a váltótörvényszék az illető panaszlottat a hamissági kifogás félrevetése mellett, melyek a fenyitő biró előtt csakugyan hamisaknak bebizonyulnak. Ennek természetes oka az eljárás különbségében fekszik. A polgári biró által felvett tanuvallomási jegyzőkönyv, kivált ha a tanuvallatás megkeresés folytán nem a per birája által eszközöltetik, csak a tanuk által *a felek kérdőpontjaira* adott feleletek egyszeri feljegyzését foglalja magában. Megkeresés esetében a per birája a tanukat nem is látja; a közvetlen érintkezés hiánya miatt magának arról, hogy a tanuk mikép vallottak, valjon előadásuk nem volt-e habozó, nem látszottak-e elfogultaknak? meggyőződést nem szerezhet. Ezen körülmények fennforoghattak a nélkül, hogy a per birájához átküldött vallomási jegyzőkönyvből kitünnének, mert a per körülményeit a megkeresett biró nem ösmervén, a jegyzőkönyvet a vele közlött kérdőpontok szerint gépiesen veszi fel, s a megkeresésnek eleget vél tenni azzal, ha a tanuk feleleteit az eléjökbe tartott kérdőpontokra — tekintet nélkül a per körülményeire, ugy a mint előadattak, egyszerüen a jegyzőkönyvbe igtatja. Ily tanuvallomások a polgári biró előtt kielégitők lehetnek, ki azok alapján a hamisságot bebizonyitottnak tekintheti: mig a szabadabb téren mozgó fenyitő biró, ki nemcsak a felek által megnevezett, hanem más tanukat is kihallgathat, azokhoz saját belátása szerint és a vád körülményeihez mindaddig kérdéseketintézhet, mig a tényállás tisztába hozva nincs, ki a szükséges szembesitéseket is eszközölheti, melyek a fenyitő vizsgálatoknál oly döntő befolyásuak, azt tarthatja, hogy a kérdéses hamissági vád tárgyilagos tényállása meg nem állapittathatik.

A törvénynek ezen rendeletét tehát szerintem meg kellene szüntetni, a hamis vagy hamisitott váltókra nézve nemcsak az alanyi, hanem a tárgyilagos tényállás megállapitását is a büntettek és a büntettesek kinyomozására általában hivatott fenyitő bíróra bizni, s a polgári birónak csak azt tenni kötelességévé, hogy a kereseti jog felett a polgári törvények és eljárás rendeleteihez képest határozván, a per folyama alatt netán felmerült büntettet a per befejezte után a fenyitő biróságnak a szükséges iratok áttétele mellett további illetékes eljárás végett feljelentse.

A többször idézett 28. §. f) pontja továbbá azt rendeli, hogy „oly hamis váltó iránt, mely váltótörvényszék előtt még keresetbe nem vétetett, az illető büntető biróságok mind azokban, mik a büntető hatóság köréhez tartoznak, a köztörvény szerint járnak el, s hoznak itéletet.

Ezen pontnak az a) ponttali egybevetéséből az tünik ki, hogy a váltótörvényszékek előtt kérdésbe vett váltókra nézve a hamisság kérdésében csak a váltótörvényszékek, ellenben a fenyitő biróságok a fenyitő törvények szerint csupán egyéb váltótörvényszékeknél még elő nem fordult váltókra nézve határozni illetékesek.

Ezen rendelet is a fentmondottak után helytelennek tünik fel, a mennyiben a váltótörvényszék főhivatása a váltótörvények alapján határozni a felett, valjon jogos-e a váltókereset? nem pedig a beperlett váltó hamisságát kinyomozni, mely hivatás teljesitésében a felek kérelméhez, előadásaihoz és bizonyitékaihoz kötve van, ugy hogy ezekhez képest gyakran oly váltót fog valódinak elismerni, melynek hamis volta bünvádi uton kimutatható. Ily váltókra nézve tehát bünvádi eljárásnak többé helye ne legyen?

Helyeslem mindazonáltal, mi az a) pontnak az f) ponttali összehasonlitásából szintén kitünik, hogy a

váltóper folyama a beperlett váltó iránt inditott fenyitő eljárás által meg nem akasztathatik; különben a váltóhitelezők nem csekély kárára minden váltóper egy egyszerü bünvádi feljelentéssel könnyen megakasztható volna, melynek folytán ugyanis a fenyitő biró a feljelentett büntett tényállásának megállapitása végett mindenek előtt a kérdéses váltónak mint büntestnek áttételét kivánni kénytelen, mely nékül pedig a váltóper tovább nem folytatható. Azonkivül a bünper meginditása a váltóper megszüntetését is tenné szükségessé, mert egy és ugyanazon váltóra nézve két különböző biró által egyidejüleg különböző eljárás a felek érdekeinek és a bíróságok összeütközése nélkül nem eszközöltethetik.

E tekintetben tehát korrektnek tartom a váltótörvényszékek eljárását, melyek a váltóper folyama alatt történt feljelentés folytán a fenyitő bíróságok által tett azon megkeresést, hogy a váltóper megszüntetése mellett a kereseti váltó áttétessék, mindenkor visszautasitják, a fenyitő biró tilalma folytán legfeljebb azt rendelvén el, hogy az árverésen befolyt összeg a kárvallott érdekeinek megóvása tekintetéből a bünper befejeztéig birói kézhez letétessék.

A váltótörvényszékek ezen eljárása azt eredményezi, hogy a váltóper folyama alatt a panaszlott által tett bünvádi feljelentés sikerre nem vezet, miből ismét azon tanulság folyik, hogy a panaszlott az állitólagos hamisság kimutatására szolgáló bizonyitékait magában a váltóperben előadni el ne mulassza, hogy az eljáró váltótörvényszék azon helyzetben legyen, ezen bizonyitékok alapján az 1844. évi VI. t. cz. 28. §. A. a) pontja értelmében a váltó hamisságát vagy meghamisitását itéletileg kimondani.

Ha a panaszlott ezt tenni elmulasztja, és — mint legtöbb esetben történni szokott — csak arra szoritkozik, hogy aláirását egyszerüen tagadja, s tudván azt, hogy ezen tagadás azon esetre, ha felperesnek az aláirás valódiságát bebizonyitani sikerül, neki mit sem használ, perhuzavonás czéljából a fenyitő bíróhoz fordul oly reményben, hogy ez a polgári per megszüntetését s a kereseti váltó áttételét kivánni fogja: ily panaszlottat méltán terheli azon gyanu, hogy aláirását roszhiszeműleg eltagadja; ily feljelentést szerintem a fenyitő birónak a 28. §. A. a) illetőleg f) pontjaira utalás mellett mindenkor vissza kellene utasitani.

Végre nem tarthatom megjegyzés nélkül, hogy némely fenyitő bíróságok az idézett 28. §. a) pontja rendeletét akkép értelmezik, hogy általában minden váltóra nézve, akár fordult meg légyen az a váltótörvényszéknél, akár nem, a hamisság kérdésében csak ez utóbbi mint szakbiróság határozni illetékes.

A pesti e. b. váltótörvényszék ily megkereséseket mindenkor visszautasitott, s ezt helyesen és törvényesen tette, mert a váltótörvényszékek e részbeni illetősége a 28. §. a) pontja szerint, de a polgári birói illetőség természeténél fogva is, csak oly váltókra vonatkozhatik, melyek előtte beperelletnek, s ezen hivatását csak a polgári eljárás határai közt gyakorolhatja, tehát sem oly váltóra nézve, mely előtte beperelve volt, utólag a per befejezte után, sem előtte még meg nem fordult váltóra nézve a hamisság kérdésében önállólag határozni nem illetékes; különösen utóbbiakra nézve a 28. §. f) pontja határozottan rendelvén, hogy „az illető büntető bíróságok mindazokban, mik a büntető hatóság köréhez tartoznak, a köztörvény szerint járnak el, s hoznak itéletet".

Az előbbiekre nézve a büntető bíróságok megkeresése igazoltnak tünik ugyan fel, mert ezeknek illetősége a hamisság kérdésében az f) pont szerint csak oly váltókra szoritkozik, melyek váltótörvényszékek előtt még keresetbe nem vétettek: de a fentebbiek szerint a váltótörvényszékek sem határozhatnak illetékesen *a hamisság, mint önálló kérdés iránt, a polgári eljárás határain kivül;* miből az következik, hogy — mint már fentebb kifejtém — a törvény e részben hiányos, s az e czikkben kifejtett elvek szerint módositandó volna.

KÜLLEY EDE.

Nehány szó árvaügyeink kezelése tárgyában.

Hazánk ősi törvényei szerint a legfőbb gyámi tiszt, illetőleg az árváknak legfőbb védnöksége a királyi jogok közé lévén sorozva, mi természetesebb minthogy eme kötelességgel párosult jogot, illetőleg az árvavagyon feletti közvetlen felügyeletet törvényhatóságaink csakis a legmagasabb megbizás folytán gyakorolhatták, s gyakorolják. — Eltekintve mindazon által attól, hogy a törvényhatóságoknak e tekintetbeni eljárások a már mondottak szerint csakis kötelességet, de nem jogot képvisel, mindamellett csalhatatlan tény, hogy törvényhatóságaink e téren, bár ha a főfelügyelet részint a fennállott udv. kanczellária, részint a magyar kir. helytartó tanács utján folytonosan gyakorolva volt, gyakorlatszerüleg meglehetős független állást vivtak ki maguknak; s igy már 1848. előtt is gyakran felmerült, hogy az árvavagyon kezelésénél különböző törvényhatóságok különböző módot gyakoroltak, annálinkább pedig időnkben midőn az 1848-ik évi XI-ik t. cz. 5-ik §-a a kezelési módozatra nézve egészen független eljárással ruházta fel a hatóságokat.

A mint tudva van az 1848-ik év előtt majdnem általánosságban a gyám vagy gondnok által kezeltetett az árvának nemcsak ingatlan, de ingó s igy pénzbeli vagyona is, s az egyetlen számadástétel kötelezettségének kivételével, bár a törvényszerü felelősség terhe alatt mondhatni merőben önállólag.

Az 1849-ik évben bekövetkezett változások hazánk ezen ősi intézményét is figyelmen kivül hagyván, behozták az ausztriai általános polgári törvénykönyv erre vonatkozó szabályait, s igy ezeknek értelmében az árvák pénzbeli vagyona, valamint az ingatlan birtok évi jövedelmének az árvák szükségletét meghaladó többlete is, meghatározott kerületenkint felállitott árvabizottmányok által összpontositva kezeltetett.

Majd a magyar törvényeknek az 1861-ik évben történt visszaállitásával a már idézett 1848. XI. t. cz. 5. §-a értelmében szabad intézkedési jogot nyert törvényhatóságok jónak látván az 1848-ik évet megelőző gyakorlattól eltérni, ahhoz képest, a mint az ausztriai törvényeknek az árvaügyekre vonatkozó rendszerét kisebb vagy nagyobb mértékben megszerették, azt vagy merőben elfogadták s ahhoz idomitott központi árvaházakat állitottak; vagy pedig a központi kezelés helyett előnyt adva a községenkinti kezelésnek, minden pénzbeli árvavagyont közgyámok közvetitése mellett az illetékes község elöljárósagára bizták.

Igy lőn aztán, hogy törvényhatóságaink jelenleg e két kezelési módozat szerint eltérőleg járván el, az árvák pénzbeli vagyonát saját tetszésök s jobb belátások szerint majd központi árvatáraik, majd községenkint kezelik; — közvetlen gyámhatósági felügyeletöket pedig részint törvényszékeik által, majd közigazgatási uton gyakorolják.

Nagyon ösmert dolog, hogy a gyámi eljárás a volt absolut rendszer alatt is valósággal árva módra kezeltetett, s igy e sajnos tapasztalás után méltán várhatta s valósággal várta is mindenki, hogy alkotmányos törvényeink és hatóságaink visszaállitásával ezen ügy is jobb lendületet nyer, s a haldokló szülőnek nem lesz

többé oka árván hagyott gyermeke anyagi jövője felett aggódni. Azonban csalódtak, mert valóban e téren nagyon kevés kivétellel inkább maradás, mint haladás mutatkozik. Tapasztalható ugyanis, hogy némely hatóságoknál az árvák létszáma sem ismert, a midőn másfelől az özönnel felmerült panaszok számtalan esetet igazolnak, hol nagykoruvá vált árváknak pénzbeli vagyonaik csak évek multával, s akkor is nem ritkán hiányosan adatnak ki, vagy épen hosszas perlekedés mellett önmagok kényszerültek azt az árvatár egyes adósaitól beszedni.

Jóllehet a felmerült hiányok egyes esetekben a hatóságok csekély személyzete, vagy épen mulasztásának tulajdonitható, mindamellett a valódi ok magában a rendszerben keresendő.

Kérdést sem szenvedhet, hogy addig mig az árva pénzek községenkint kezeltetnek, vagy bár központilag is, de kölcsönkiadások s felhajtások a közönséget magánkezeléstől eltérő kedvezményben s előjogban nem részesittetik, vagy végre teljes hitellel biró pénzintézeteknek betéteit nem képezik; — a törvényhatóságok képesek nem lehetnek egyfelől a felmerülhető visszaéléseket merőben meggátolni, másfelől pedig a nagykoruvá lett árvákat azonnal és hiány nélkül kielégiteni. De a kormány sem lehet képes a Felség által reáruházott jogánál fogva főfelügyeletet gyakorolni addig, a mig a felmerült eseteknél egyelőre a hatóságok által gyakorolt rendszert megtudni, vagy épen tanulmányozni kénytelen.

Ezen rendszeren vagy jobban mondva rendetlenségen tehát gyökeresen változtatni kell, hogy ezen fontos ügy jobb lendületet nyerjen, s általa az árvavagyon kellően megőrizve gyarapodhassék.

A fennebbiekben elősorolván a mutatkozó hiányainkat, s azon okokat, melyek a majdnem kivitel nélküli hátrányok, s gyakorta felmerülő panaszoknak egyenes következményei — szabadságot veszek magamnak előadni saját egyéni nézeteimet, melyeknek életbeléptetése által ez ügyet megoldhatni vélem.

Véleményem szerint mindenek előtt a törvényhozás teendője lenne egy általános gyámi rendszabálynak alkotása, mely által az egyöntetüség kötelező behozatala mellett törvény által határoztatnék meg, az árvavagyonok feletti közvetlen igazgatás, valamint azok kezelésének miként je.

Nézetem szerint a közvetlen igazgatás az eddigi gyakorlat szerint az igazságügy miniszterium főfelügyelete alatt ezutánra is a törvényhatóságoknál lenne hagyandó, melyek ebbeli teendőjöket külön előadók közvetitése mellett törvényszékeik mint gyámhatóság által gyakorolnók. Határozataik e tekintetben ahoz képest, a mint a gondnokolt árva személyes ügyeit és vagyona szabályszerü kezelését s igazgatását érdeklik; vagy pedig egyes árvák tulajdoni joga, az árvaházilag kezelt pénz törvényszerü felhajtása, a gyámi vagy gondnoki számadások, szóval az árva vagyon jogi minőségére vonatkoznak, első esetben az igazságügyminiszterium, — második esetben pedig a rendes fellebbezési biróságok által lennének felülvizsgálandók.

A mi pedig az árva vagyon kezelését illeti, különbséget tevén az ingatlan, s ingó vagyis pénzbeli vagyon között a következendőkben öszpontosul nézetem.

Az ingatlan vagyon kezelése meggyőződésem szerint egyedül haszonbérileg történhetvén, kötelességébe állana minden gyám- vagy gondnoknak, egyedül a szülé mint törvényes és természeti gyám kivételével, ki kiskoru gyermekei vagyonának jövedelmét azoknak szükségszerü tartások, ellátások s neveltetésök teljesitése mellett számadás terhe nélkül élvezni jogosult, az ingatlan birtokot hivatása elfoglalásakor azonnal, és pedig a gyámhatóság közbejövetele mellett közárverésen haszonbérbe kiadni, s a kötött bérleti vagy haszonbéri szerződésnek gyámhatóságilag lett jóváhagyása után az évi jövedelemnek azon feleslegét, mely az árva tartása, ellátása s neveltetése költségén felül fenmarad, a kiadott költségekről vezetett pontos s igazolt számadása kiséretében minden év végével a gyámhatóságnak beszolgáltatni.

Az ingó vagyis pénzbeli árvavagyon kezelését ellenben a gyámhatóságra vélem bizandónak, mely is ezeket a központon létesitendő árvatárában lenne köteles erre hivatott külön pénztárnok által megőrizni, s gyümölcsöztetni. Az ilyeténképen létesitendő árvatárba a gyám vagy gondnokság különböző nemeinek tekintetbe vétele nélkül átalában minden árvai pénznek, valamint a törvényi és rendelt gyámok által az ingatlan birtokok jövedelméből évenkint fenmaradt feleslegnek is be kellene folynia, — kivételt egyedül azon eset képezhetvén, hol az örökhagyó végrendeletileg ellenkezőképen intézkedett.

Az árvatárilag kezelt összegek a gyámhatóság azon jogának épségben tartása mellett, melyszerint az árvák szembetünő nyereménye mellett a gyám vagy gondnok javallata nyomán az árvai pénzen ingatlanok vásárolhatását, vagy megforditva ingatlanok elárusithatását engedélyezheti, — a takarékpénztárakra divó szabályok értelmében lennének kezelendők, s valamint a bevétel, ugy a kikölcsönzésekre nézve is azoknak minden kedvezményeiben részesitendők; a hol pedig netalán már ilyen pénzintézetek léteznének, s a helyi viszonyok többnek fenállását czélravezetőnek nem igazolnák, a már fenállóknak állandó betéteit képeznék.

Végezetre az ekként gyámhatóságilag kezelt árvaösszegeknek folyó kamatjai a törvényes és természeti gyámoknak meghatározott idő s részletekben minden akadály nélkül ki lenne szolgáltatandó, holott másfelől a törvényesen rendelt gyámok vagy gondnokok azoknak felvételét egyedül indokolt, szükség folytán gyámhatóságilag nyert utalványok által eszközölhetnék.

Ezen rendszer követése által mondanom is felesleges, hogy a midön a kezelés költsége sem az árvavagyont, sem pedig a törvényhatóság közpénztárát mivel sem terhelné, alig merülhetne fel azon mostanság nagyon is gyakori eset, hogy a nagykoruvá lett árva pénzbeli vagyonát csak hosszu idő multával kapja kezei közé, vagy legtöbb esetben egy-egy kötelezvénynyel elégittetik ki.

Ezekben előadván ez ügy körüli szerény nézeteimet, végül csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy legyenek bár felfejtett eszméim irányadóul elfogadva, avagy ezeknél helyesebbek alkalmaztassanak, — de az árvák érdeke gyors és gyökeres megoldást követel.

POGONYI DÉNES.

Az osztr. polg. törvénykönyv 1467. §-a.

Az ideigl. törv. szabályok 156. §-a, az osztrák polgári törvénykönyvnek mindazon határozatait, a melyek valamely telekkönyvi jog megszerzésére vagy elenyésztésére alapul szolgálnak, érvényben hagyván: a telekkönyvezett ingatlanok elbirtoklási ideje s módjáról rendelkező 1467. §-sa hatályban maradt szakaszok közé tartozik.

Ezen szakasz tartalma következő: „ingatlanokra nézve, az, kinek nevére azok a nyilvánkönyvekbe bekeblezvék, minden ellenmondás elleni teljes jogot szinte három év lefolyta alatt birtokol el“ stb.

E rendelkezésnél tekintetbe jön egyfelől az itt megszabott elbirtoklásnak a telekkönyvi előjegyzéshez,

valamint a tettleges birtokláshoz való viszonya, másfelől a jogczim s jóhiszem feltételeinek kérdése.

A törvény az elbirtokló tulajdonjogának *bekeblezését* kivánja meg. Következésképen elbirtokláshoz elöjegyzés magában soha sem vezet; mig más oldalról, a feltételes elöjegyzés, a telekk. rend. 94. §-a szerint, igazolás által feltétlen bekeblezési erőre emelkedvén, az elbirtoklási idö, ily körülmények után, az elöjegyzés napjától is jogosan számittathatik.

Az sem szenved kétséget, hogy ezen elbirtoklásnak a megelőző tettleges birtok, birtoklás nem nékülözhetetlen kelléke. — Az osztr. törv. 321. §-a ugyanis a telekkönyvezett ingatlanok iránti birtokjog szerzését a nyilvánkönyvekbeli bejegyzéstől feltételezi; ezen törvény szerint nem az a birtokos, ki a jószágot megszállja, kezei közt tartja — hanem az, kit a nyilvánkönyv ilyenül elismer, kinek részére tehát az elbirtoklás egyik előfeltételét, a birtok és birtokjogot, már e bejegyzés, bekeblezés magában foglalja.

Vitás kérdés e helyen azon lényeges körülmény: valjon, oly elbirtoklásról van-e itt szó, melynek kellékei az 1460. §-ban elöterjesztvék, szükséges e telekkönyvezett ingatlan elbirtoklásához a jogszerü czim s jóhiszem, a mint azok az ingó vagyon ugyancsak három év alatt elbirtokolhatásának nélkülözhetlen feltételét képezik?

A kérdés magából a törvény szövegéből megoldást nem nyer; a kiváló szerkezet s beillesztés a vizsgálódó kétségét még inkább erösitik. Mert igaz ugyan, hogy az „elbirtoklás“ megjelölése által, az idézett szakasz, az általános elbirtoklási kellékek feltételeire is rámutat; azonban, a „minden ellenmondás elleni teljes jog“-ra hivatkozásnál ismét egy minden egyéb kellék nélküli elbirtoklás is jelentkezhetik. Ha az 1466. §-ban az ingó-, az 1467. §-ban a telekkönyvezett ingatlan vagyonra ugyan azon időtartammal megszabott elbirtoklás egyenlő természetü: mi szükség volt még is amott egyszerüen a „tulajdonjog“, itt a „minden ellenmondás elleni teljes jog“ külön értelmü kitételeit használni?

Irányzatunkra nem lesz kedvező, a kérdés minden oldalról megvilágitását czélozzuk, a mikor e helyen Unger történeti deductiojára, még elébb, az elbirtoklás és elévülés elméleteire is kiterjeszkedünk.

Az elbirtoklás és elévülés két külön jogintézmény; az első kiválólag a jogok szerzésére, a másik kiválólag azok elenyészésére vonatkozik. Összefüggésben állanak annyiban, mennyiben mindkettönek jogszerü hatása egy bizonyos időmuláshoz köttetett, s e hatás mindkettönél jogvesztésben is nyilatkozik. — Lényeges a kettő közötti különbség, mert elbirtoklásnál az elbirtokló folytonos tevékenységével, birtoklásával lett jogszerzés a főmozzanat, az eddig jogositott részéröli jogvesztés csak a megnevezett szerzésnek lévén következménye; elévülésnél pedig legközelebbről a jogvesztés lép előtérbe s az, mit az elévitő ama vesztés következményeként nyer, nem valamely tárgyilagos külön jog — mint az elbirtoklásnál, — hanem csak kötelezettség alóli menekvés, vagy a tulajdont korlátoló tehertől szabadulás.

Ezen elmélettel ellenkezőleg a régibb iskola az általános elévülésnek jogszerző s jogenyésztő (praescriptio acquisitiva et extinctiva) hatását különböztetvén meg, ehez képest, a jogszerző elévülésnek oly értelmezést is adott, mely szerint *a jogositott részéről a jog nem érvényesitésében jelentkező tétlenség, hallgatás, az ok, melyből azután ugyanazon tárgyilagos jognak egy más általi megszerzése csak mint következmény származik.* — Ez az ugynevezett régibb német felfogás, ebben jelentkezik a német „Verschweigung“-róli tan.

A szerzés és jogvesztés két mozzanata itt és amott megforditott viszonyban állanak. Elbirtoklásnál a jognak egyik oldalról szerzése, annak a más oldalról elvesztését, mig a jogszerző elévülésnél a szerzést az eddig jogositott részéröli jogvesztés eredményezi. — A szerzés a jogvesztésnek amott oka, itt következménye, mig ismét a jogvesztés itt ok-, amott okozatként tünik fel.

Unger szerint, az osztrák polgári törvénykönyvbe a régibb iskola ezen nézete is becsuszott, s az osztr. törvény 392., 412. és 1467. §§-aiban a „Verschweigung“-róli tan jelentkezik. — Ehez képest tehát, a találó a talált dolgot (392. §.), a parttulajdonos a folyó ereje által partjához sodort idegen földrészt (412. §.), végre a telekkönyvi birtokos a telekkönyvezett ingatlant minden ellenmondás elleni teljes joggal azon okból tartja meg, mert az elébb jogositott — a megszabott határidö alatt — fel nem szólalt, s illetöleg, a nyilvánkönyvbe lett vezetés az egész időn át ellenmondás nélkül maradott. (Lásd: Unger. „System des österr. Privatrechts“).

Ezen tan a jogczim és jóhiszem ellen harczol. Tulajdonhoz e helyen nem a jogos birtok, söt általán nem is a birtok tartama, hanem első sorban a másik fél egyszerü hallgatása vezetne.

Wisziwarter (Commentárjában) jogczim- és jóhiszemről, mint az érdeklett elbirtoklás feltételeiről, nem emlékszik; Ellingernek „ugy látszik“ egyik sem szükséges; Stubenrauch a kérdés eldöntése iránt kétségben vagyon; Zeiler, Wenczel (magyar és erdélyi magánjog rendszerében), Ökröss pedig mind a jogczimet mind a jóhiszemüséget határozottan megkivánják.

A felső törvényszéki itéletek, az örökös tartományokban (lásd Stubenrauch Commentárját) épen ugy mint hazánkban szintén különbözöleg hangzanak. A hétszemélyestábla mult évi 3896 sz. itéletének indokolásánál kiválólag a minden ellemondás elleni teljes jogot hangsulyozza, mig 1865. évi 17257. sz. alatt, azért *mert férj és nő között elévülés helyt nem foghat,* 1867. évi 7206. sz. alatt pedig, mert *a jogtalanul történt birtokbekeblezés az elbirtoklást meg nem állapithatná,* a sokszor emlegetett teljes jogot itt is, amott is kitöröltetni rendelé.

A telekkönyvezett ingatlanok, épen ugy mint az ingók elbirtoklásának, a jogczim és jóhiszem — nézetünk szerint is nélkülözhetlen feltétele. — A minden ellenmondás elleni teljes jog általában csak e kellékek mellett áll be, különösen pedig azon esetre vonatkozik, midön a bekeblezés iránt időközben harmadik személyek is jogot szereztek. — Véleményünket, a jogczim és jóhiszem mellett következöleg támogatjuk:

1. Az elbirtoklás jogintézményének eredeti czéljával a társadalmi lét s jogbiztonság érdekével, a „minden *feltétel nélküli* teljes jog“ igen sokszor ellentétbe jön. A telekkönyvi törvény hiányosságára ezuttal nem terjeszkedünk ki, a mindennapi példa azonban mutatja, hogy telekkönyvi jogok jogtalanul is szereztethetnek; s ha már az ily szerzés, 3 rövid év alatt általában feltétlenül teljes joggá alakul: ebből nem a jogbiztonság, hanem inkább a jogingatagság, néha jogi képtelenség is származik, (p. o. ha az elbirtokló a teljes jog megszerzéseért bebörtönöztetnék).

2. A 321. §. a birtokjogot a nyilvánkönyv utmutatása szerint állapitván meg, az ki ott bevezetve van, törvény értelmében birtokos, s mint ilyen, az elbirtoklás általi jogszerzésre is képesitett. A telekkönyvi birtokost is tehát tulajdonhoz első sorban saját birtoka (elbirtoklás), nem pedig a másik fél hallgatása (Verschweigung) vezeti, annyival inkább, mert a szövegben álló „elbirtokol“ kifejezés is, nem a telekkönyvi birtokot tárgyaló

321., hanem a megelőző 1466. §-ra, s általán a kérdéses jogintézmény fogalmávali összefüggésre mutat. — Ha pedig az 1467. §-ban csakugyan *elbirtoklásról* van szó: az elbirtoklás kivétel nélküli kellékeinek — jogczim s jóhiszemnek — ide vonatkozni kell.

3. Nézetünk mellett szólnak a telekk. rend. 149. 150. §§-ai is. Mert a bekeblezések kitörlésére czélzó kereseti jog tartamát, a 149. §., a polgári törvénykönyv határozatai szerint kiványán megitéltetni; a mikor még is, ugyanazon kereseti jogtartamot, ha időközben más harmadik személyek is jogot szereztek, a 150. §., a kitörlendő bekeblezés idejétől kivételesen csak három évre szoritja: önként következik, hogy a polgári törvénykönyv tehát, az esetek szerint, a töröltetési jogot olykor három évnél hosszabb időn tul is engedélyezi, vagy más szóval, hogy a törvényhozó hatalom, a pusztán három éves bekeblezéssel szerzett birtokban — a minden ellenmondás elleni teljes jogot általánosan maga sem feltételezi. Pesten 1868. april 4-dikén.

SZEREMLEY LAJOS, ügyvéd.

Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül.*)

Visszapillantás a vizsgálati eljárásra.

Ezen lap figyelmes olvasói észrevehették, hogy jogtudósaink közt az emberi jogok és felebaráti szeretet nálamnál buzgóbb pártolói vannak, a kik a büntetőjog alapelvei s a büntető hatalom tárgyai közzé a büntettek előzményeit is sorozzák és fegyenczóvó egyletek létesitésén is fáradoznak, — elméletök egész szövetén a nevelés és tanitás veres fonatat végig futhatván.

Korántsem ellenzem szép törekvéseiket, mert a népnevelés üdvét félreismerni nem szabad, — de fáradozásaik babérjait sem irigylem, mert mindig fognak találkozni Eynattenek, Ebergényi Juliák és visszaeső bünönczök, a kik azokat homlokukról letépjék.

Nem vitatom, mi kötelessége az államnak — mint ilyennek és mint törvényhozónak, — azonban mindig tagadni fogom azt, hogy az államnak büntető hatalmánál fogva vagy ezzel kapcsolatosan más kötelessége lenne, mint a hozott törvényt végrehajtani és végrehajtatni; tagadni fogom jogát, hogy a bünhönczért közköltségen többet tehessen, mint a mennyi kedvezményben egy fedhetlen életü polgárt részeltet.

A büntettek előzményeire nézve tehát az államhatalom kötelessége a közbiztonság követelményei. Itt termett a sajtó veres ónja, melynek elfogytát sokan fájlalják, én pedig napi-sajtónk jelenlegi állásában azt csak mások kezében látom.

Midőn 1848-ban a XVIII. t. cz. a sajtót szabaddá tette, az állam minden előzetes intézkedése a sajtóvétség elkövetésére nézve megszünt, és midőn az 1848. évi XVIII. t. cz. 13. és 33. §-ai megalkottattak, megszüntetett a sajtóvétségekre nézve azon jogelv, hogy a vétség csak igazi elkövetőjén fenyitessék, mert ha a szerző nem tudatik — a kiadó és az ezáltal nevezett felelős személy is, ha pedig ezek sem tudatnának — a nyomdász büntettetik; ellenben, ha a szerző tudatik, a vétség befejezője — t. i. közzétevője — büntetlen.

Az épen érintett két különbség az eddig általánosan fennállott vizsgálati eljárástól maga után vonja a sajtóügyi eljárás különlegességét, s igazolni látszik azok véleményét, a kik a sajtóügyi vizsgáló birák hivatalos hatalmát a személy irányában tagadják, — a minthogy ez sajtó eljárásunk szerint csakugyan a legszükebb határra korlátolva is van, sajtótörvényünk csak a sajtóvétséget foglaló elmeművek zár alá vételéről emlékezvén.

*) Lásd a „Jogt. Közlöny“ 11. számát.

Ezen korlátokat azonban nem lehet oly szüktérre vinni, hogy akár a panaszlott és tanuk irányábani tehetlenség által a vizsgáló biró a vizsgálat eredményét gyorsan fel ne mutathassa, akár a gyanusitott ártatlansága kideritésére vezető adatok megszerzését mellőzhesse, — midőn tehát a vizsgáló biró az igazságos itélethez szükséges adatok összegyüjtésére fel van állitva és a panaszló és panaszlott, üldöző és üldözött közzé — előbiróul felléptettetik, nem lehet tőle a szükséges hatáskört megtagadni, de egyuttal az állam és egyesek legfontosabb érdekeit felelőség nélkül reá bizni.

A vizsgáló biró a büntető eljárás vádlási (accusatorius) rendszerénél is azon középpont, ki előtt a különböző érdekeknek és az igazság szolgáltatás előzetes divergentiáinak találkozni kell, s a vádlás és védelem alapjai és az esküdtszéki intézmény elvei már a vizsgálatnál érvényesitendők.

Mihelyt hazánkban az esküdtszékek a közbüntettek felett is itélendnek, nem mellőzhetendi a törvényhozás, hogy a vizsgálati eljárás egyes mozzanatait a tény és bizonyitás kérdésében bővebben ne tárgyalja és mindent szabatosan meg ne határozza, — minthogy azonban sajtótörvényünk tömötten egyszerü s az 1848: XVIII. t. cz. 21. §-a a vizsgálat iránya felett határozottan rendelkezik, a fentebbi jogelvek szem előtt tartása mellett alig szükséges, sőt lehetséges a sajtóügyek tekintetében s azok változandósága mellett és miatt a vizsgáló biráknak bővebb utasitást adni, mint a mennyi az eddigi rendeletekben foglaltatik.

KACZIÁNY NÁNDOR,
pesti esküdtszéki sajtóügyi vizsgáló biró.

Jogirodalom.

A biróságok szervezéséről különös tekintettel a birósági választási rendszerre. Egy birósági szervezési törvényjavaslattal kisérve irta *Posfai Károly* köz- és váltóügyvéd. Pesten 1868. Pfeifer Ferdinánd tulajdona.

Posfai (Pfendeszak) Károly ügyvéd ur már azon érdemet szerzé magának, hogy a hannoverai polgári perrendtartás forditása által azt a magyar közönséggel megismertette. Jelen munkája pedig a birósági szervezett trágyában higgadt és meggyőződő modorban a birák tudományos kiképezéséről, függetlenségéről, állásának biztositásáról, a választási rendszer hiányairól és a kinevezési rendszer előnyeiről értekezik. De nemcsak elméleti fejtegetésekre szoritkozik szerző ur, hanem hazánk biróságainak leendő rendezése tekintetében egész indokolt törvénytervet dolgozott ki a hannoverai birósági szervezet nyomán.

Jelen munka fővonásaiban a szerző ur által a budapesti ügyvédi egylet illető szakosztályának inditvány képen bemutatatván, az abban foglalt elvek ezen társulat által tüzetesen fognak tárgyaltatni és az eredmény nyilvánosság elébe bocsájtatni. Ennélfogva ez alkalommal elégségesnek tartjuk, ha egyelőre a munkának általános ismertetésére és az abban foglalt helyes elvek méltánylására szoritkozunk.

Dr. S. Gy.

Különfélék.

(A magyar- ás Lajtántuli igazságügyi miniszter közt) tárgyalások vannak folyamatban az iránt, hogy a német tartományi illetőségü s az 1863. ugy 1865-ik években a m. kir. országos fegyintézetbe áthelyezett fegyenczek visszaszállittassanak. Kivánatosnak mutatkozik ezen rendszabály minden egyébtől eltekintve, már azért is, mert az örökös tartományokbeli fegyenczek a birodalmi tanácsban kelt ujabb törvény értelmében a bilincsektől mentesek, mig a mi fegyenczeink — szeretjük remélni hogy, kevés időre — még vasakat hordanak, s ezért megengedhetőnek nem látszik, hogy ugyanegy intézetben ily fontos kérdésben kétféle rendszabály érvényesittessék, s épen a gonoszabbak nagyobb enyhitésben részesitessenek. Addig is azonban mig a magyar igazságügyi miniszter által tett megkeresésnek siker szereztetnék, ő Felségének folyó év márczius 29-kéről kelt elhatározásában kimondatik, hogy a magyar fegyházakban letartóztatott német illetőségü fegyenczek a novem-

ber 19-től, azaz: az uj törvény hatályba lépte napjától bilincsben töltött büntetési idő kétszeresen számittassék.

(A házasulandó párak) közül, kik 1866-ban Anglia és Skóczia házassági lajstromaiba magukat bevezettették: Skócziában a férfiak 89%-a s a nőknek 78%-a tudta nevét sajátszerüleg beirni, Angolországban a férfiaknak csak 77%-a s 68%-a a nőknek.

(Az ausztriai birodalmi tanács) alsóháza május 9-kén fogadta el harmadik olvasásra az ügyvédi rendtartást a hozzá tartozó kihirdetési törvénynyel, s ha az urakházának határozatai változást nem tesznek, jövő év január 1-től Ausztriába is be lesz hozva az ügyvédség szabad gyakorlata.

(A katonakötelezettek miveltségi fokáról) 1866-ban, kimutatást készittetett a porosz közoktatási miniszterium, melyből kitünik, hogy a szárazföldi hadseregbe belépett 89,716 ujoncz közül német nyelven, 89,431 egyén birt iskolai képzettséggel, 6485 lengyel, wend, wallon stb. nyelven, 3800 azaz 3% nem birt ilyennel. A tengeri hadsereg 1144 ujoncza közül 1106 német s 19 szláv ajku birt képzettséggel s csak 19 nem birt azzal.

(A német Juristentag) állandó bizottmánya junius 1-én Münchenben ül össze. Napirenden lesz a nagygyülés tartása helyének s az összejövetel napjának meghatározása.

(Két fiatal rablógyilkos.) E hónapban történt, hogy a londoni city vizsgáló birája elé két rablógyilkos vezettetett, kiknek egyike 15 s másika 13 éves, mint áldozatai az izgató s phantastikus rabló históriák olvasásának. A két gonosztevő — egy adóhivatalnoknak fiai — a city egyik házába lopódzott be, azon szándékkal, hogy az üzleti órák után rablást kövessenek el. Ugyanazon házban lakott nagynénjük férjestől s anyósostól. Az üzleti órák után a bezárt házban csak az utóbbi volt otthon s a gonosztevőket szándékuk kivitelén érte. Nem sokat habozva lenyomják a vén beteges asszonyt, s mig egyikök leszoritva tartja, a másik egy fa bunkót hoz elé, melylyel a fiatalabb bátyja buzditására, nemsokára véget vet a vén asszony küzdelmeinek. A tett végezte után a padlás ablakon keresztül mindketten a szomszédház fedelére másznak, az ereszhez kapaszkodva az udvarba lecsusznak s egy vendéglőbe mennek, hol az éjet töltik. Fél haltan találják meg később a hazatérők a szerencsétlen áldozatot, ki a bűntettről még felvilágositást tud adni. Két nap mulva elfogják a tetteseket, kik mindent bevallottak.

(Roscher nagyhirü nemzetgazdász) hir szerint a bécsi egyetem tanári székére nyert meghivást.

(Közlemények a törvényszéki orvostan köréből.) Maschka mint a prágai orvosi fakultás előadója egy igen érdekes orvosi véleményt közöl Tirsch Antal elme állapotáról. Az első folyamodás szakértői épelméjünek nyilatkoztatták vádlottat, s igy a tettet beszámithatónak.

Tirsch, egy elhanyagolt nevelésü, durva, szenvedélyes s hirtelen haragunak ismert, törvényszegésekért többször fenyitett, s mint önmagát jogosan nevezi, a társadalomból kitaszitott egyéniség, elkeseredve a kért — sipládával való házalás — engedélyének megtagadása miatt, feltette magában valamely gonosz tettet elkövetni.

Szept. 8-án egy előtte ismeretlen nőszemélylyel találkozik a mezőn; a közeli erdőcskébe csalja, megfojtja, ruhaitól megfosztja, egy késsel nemi részeit s csecseit levágja, zsebkendőjében ezeket haza viszi, megfőzi s négy nap lefolyása alatt megeszi, mig nem ötödik napon bofogatván, borzasztó tettét teljesen s szépités nélkül bevallja.

Az orvosi kar nyilatkozata elmebetegnek mondja Tirsch-et, és pedig időnkint megujuló düh kórban szenvedőnek, mely mélakóros alapon s állapotból fejlett ki, s hogy a tett ily roham ideje alatt követtetett el, tehát be nem számitható.

A szakértői vélemény arra támaszkodik, hogy több éven át ismételten elégedetlen, bosszus hangulat észleltetett vádlott viseletén, mindig magába zárkozott volt és senkivel nem közlekedett, többnyire mélázva s mogorván járkált, életuntságot tanusitott, öngyilkossági kisérletet tett, s egy rövid idejü büntetés kimondása alkalmával, annak halál általi megröviditettését kérte.

A nyomott hangulatnak foka azonban nem volt mindig egyenlő, időnként sulyosbbult, a mi rendesen elő postája szokott lenni egy némelykor dühhé fajuló felindulásnak, s az ilyen állapotban nem ritkán elkövetett büntetés alá eső cselekménynek, mely vagy önmaga, vagy valamely életelen tárgy vagy ember társa ellen irányult. E felindulások nem multak el hamar, hanem némelykor napokon át tartottak. A tébolydában — hová megfigyelés végett küldetett — az első három hónap alatt semmi rendkivüliség nem mutatkozott rajta, sőt könnyek közt egész őszintén beszélte el bünténvét. A negyedik hónapban azonban bizonyos izgatottság tünt fel Tirschen, fejfájásról panaszkodott s bizonyos zugást, főzést érzett agyában, mintha nagy kalapácsal ütötték volna, vagy mintha valaki egy halmaz üveg darabot taposna. Ezen érzések időnkint állottak be, nehéz hallással s nagy foku izgatottsággal párosultak, melyek folytán többször panaszolta, hogy más emberek fütyülése a legnagyobb dühbe hozza, mert fájdalmas érzést kelt nála. Az igazgatottság egy izben oly fokot ért el, hogy nagyobb dühkitörés alig észleltetett még az intézetben; több napig tartott s csak lassankint tért vissza a nyugalom.

Ezen jelenségek a fennforgó ténynél is bebizonyittattak, s igy az, őrültségben elkövetett cselekmények mondható. — Érdekes ezen eset még azért is, mert Tirsch cselekménye részleteiről öntudattal birt, sőt annak büntethetőségét belátta. Midőn lakásába nyomultak igy szólt: „Uraim, ne sokat teketoriázzanak, én vagyok a kit keresnek;" tagadta ugyan, hogy azon testrészeket megette volna, de később bevallá; jól tudja, ugymond, mi vár reá: „halálért halál."

Legraud du Saule az orvosi titok tartásról szólva, Ricordnak szavait idézi: „Én mindig megtagadom annak bizonyitását, hogy X. buja senyvben szenved. Gyógykezelvén a beteget, tetszésére bizom rendelményeimet követni vagy nem. Ha valamely polgári perben a hatóság kérdéseket intéz hozzám, csak az általam kezelt cliensnek beleegyezésével adok feleletet. Ha válóperről van szó, mindent megkisértek, hogy a kereset nem a bujasenyvi betegségre, hanem más indokra támaszkodjék, mert majdnem lehetlen meghatározni, hogy két peres fél közül melyiknek számitandó be a fertőzés elsőbbsége."

Devergie a phisiologiai módszer értékéről mint mérgezések felderitésére szolgáló kriteriumról értekezik. Okot szolgáltatott reá egy 1864. nov. 25. történt halálozás, melynél mérgezési gyanu forgott fenn. Az orvosi vizsgálat az organumakban két anyagot talált, morphiumot s egy más ismeretlent, mely a digitalin-nal nagy hasonlóságot mutatott, s melynek kártékony hatása állatokon eszközölt kisérletek által kitünt. Tardieunek orvosi véleménye szerint: az egyén mérgezés következtében halt meg, a mi szerinte bebizonyul abból, hogy az egyénben morphium találtatott s egy más ismeretlen anyag, melynek kártékony hatása állatokon bebizonyult. — Devergie birálat alá vevén az előbbinek parerejét azon eredményhez jut, hogy az emlitett esetben legfeljebb gyanitni lehet mérgezést, de bizonyosnak állitani nem, mert a morphium orvosi rendeletre nyujtatott s nem oly mennyiségben, hogy az halált okozott volna; a másik anyag pedig, melynek chemiai alkatrészeit specificalni nem tudják, de a mely 1 kutyát s 2 békát megölt, méregnek csak állittatik, a nélkül, hogy ez bebizonyitható volna. Méregnek nevezi ugyan a törvény azon anyagot, mely alkalmas halált okozni, de ezalatt ismert eredetü határozott anyagot ért, nem pedig valamely ismeretlen pusztán tapintható anyagot; egy ily ismeretlen s határozatlan anyaggal állatokon eszközölt kisérlet a vegytani vizsgálatot soha sem helyettesitheti. Csak azért, mert egy kutya s két béka megdöglött egy ember itéltessék-e el? hátha ügyetlen kéz végzi az állaton a kisérletet s ez befolyással van annak kimulására?!

Az egészet összefoglalva kitünik, hogy az állatokon eszközölt vizsgálat csak vélelem, de nem bizonyiték erejével bir; bizonyitási eszköz ugyan lehet, de nem bizonyiték, annál kevésbbé bizonyithatja a mérgezést, a nélkül, hogy egyidejüleg a tudomány által felállitott kriteriumok, a betegség tünetei, a szervek változásai s a vegytani vizsgálat azt bebizonyitanák s felesleges megemlitni, hogy ez utóbbit állati kisérlettel pótolni nem lehet.

Közli: Tauffer E.

TARTALOM: Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén. Dr. S. J.-tól. — A hamis vagy hamisitott váltókról. Külley Edetől. — Néhány szó árvaügyeink kezelése tárgyában. Pogonyi Dénestől. — Az osztr. polg. törvénykönyv 1467. §-a. Szeremley Lajostól. — Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül. Kácziányi Nándortól. — Jogirodalom. Dr. S. Gy.-tól. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 21. Pest, 1868. május 24.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A budapesti ügyvédi egylet

ez évi május 16-dikán tartott rendes haviülésén elnök *Horváth* Károly gátoltatása következtében, alelnök *Sárkány* József foglalá el az elnöki széket s bevezető szavaiban mindenekelőtt indokolván a rendes ülések eddigi elmaradását, a szakosztályok alakulása és az általuk foganatba vett munkálatok befejezettlenségével, — jelenti, hogy az egyleti szállás f. évi julius havában már berendezhető lesz, s hogy *Hinka* József az egyleti könyvtár számára egy nagyobb, értékes könyvgyüjteményt ajándékozott. *Simon* Florent e becses ajándékért jegyzőkönyvileg kivánja az egylet köszönetét kifejeztetni, s erről *Hinkát* kivonaton értesittetni, miután azonban elnök jelentéséből kitünt, hogy a választmány e kivánságnak előzőleg már elegettett, az inditvány elejtetett. Áttérvén a napirendre, a bünügyi szakosztály jegyzője Dr. *Mátyus* Aristid előterjeszti osztálya költségelőirányzatát és könyvszükségletének kimutatását, melyek iránt, leginkább azon okból, minthogy a többi osztályok igényei nem ismervék, *Szónoky* János, *Kár* Mátyás, *Simon* Florent, *Matolay* Elek és Dr. *Siegmund* Vilmos között lefolyt eszmecsere után, határoztatott: „*miszerint az összes szakosztályok együttlegesen állapitsák meg költségelőirányzatukat és könyvszükségleteik kimutatását, tekintettel az e czélra rendelkezésre álló 300 ftnyi összegre, s az egyleti költségvetés oly tételeire, melyek eddig ki nem meritettek, s melyek esetleg fedezetre fordithatók lennének; az ebbeli megállapodást azután határozathozatal végett mutassák be a rendes ülésnek.*“ *Fischer* Kálmánnak abbeli inditványa, hogy a meghivókban a napirend is közzététessék, titkári felvilágositás után, elfogadtatott. Ezután az országgyülés elé terjesztett bélyeg- és illeték- ugy adótörvényjavaslatok egyes szakaszai ellen irányzott három inditvány állott napirenden. Felolvastatott elöször is Dr. *Bróde* Lipót következő inditványa: „Tekintve: hogy az állam *jogi* érdekeit *anyagi* érdekeitől mindenkor szorosan el kell különiteni; — hogy azon kérdés, valjon egy okmány bizonyitó erővel bir-e vagy sem, tisztán *jogi* és nem *pénzügyi* természetü, s másnak nem is szabad lennie; — hogy tehát egy épen nem, vagy csak részben, vagy a pénzügyi határozatokkal ellenkezőleg bélyegezett okmánynak *jogi elvek szerint* ugyanazon bizonyitási erővel kell birnia, mintha rendszeresen meg lenne bélyegezve, (miáltal természetesen a jövedéki szabályok áthágásának büntetése ki nem záratik); tekintve továbbá, hogy a bizonyitó erőnek bélyeghiány miatti elvonása, az állam *jogszolgáltatásának megtagadását* foglalja magában; hogy ezáltal számtalan esetben a ravaszságnak alkalom nyittatnék, tudatlan emberekkel szemközt — helytelen bélyeg-alkalmazás által — átvállalt kötelességek alul kibujni; — tekintve végre, hogy az okmányok bizonyitási képessége feletti határozathozatal nem a pénzügyi miniszterium, hanem az igazságügyi miniszterium hatásköréhez tartozik, — ennélfogva a rendes ülés saját meggyőződésének mondja ki azt: 1. *hogy egy okmány bizonyitó ereje feletti kérdést egy „jogállamban“ attól feltételezni nem szabad, valjon az kellően meg van-e bélyegezve vagy sem*, — 2. *hogy a bizonyitási képesség meghatározása iránti inditvány nem a pénzügyi miniszterium, hanem az igazságügyi miniszterium hatásköréhez tartozik.*“ Ezen inditvány közhelyesléssel találkozott, tárgyalási módozata felett azonban élénk vita támadt illetőségi tekintetben; *Győry* Elek az alapszabályok értelmében mindenekelőtt megvitatás végett az illető szakosztályhoz kivánja azt utasittatni, miután az alapszabályok szerint csakis azon tudományos tartalmu vélemény tekintendő az egylet kijelentésének, mely a szakosztályokban megvitatva, a rendes ülés által elfogadtatott és azután a közgyülés által magáévá tétetett; Dr. *Bróde* a tárgy sürgősségénél fogva csakis a rendes ülés kijelentését óhajtja elérni, s kéri inditványa azonnali tárgyalását, mint azt az alapszabályok is megengedik; *Győry* és *Simon* Florent az alapszabályok 14. §. szó szerinti szabványához ragaszkodva, ellenzik az azonnali tárgyalást; *Matolay* Elek inditványozó kérelmét az alapszabályokkal azáltal véli összehangzásba hozhatni, hogy határozatilag óhajtja kimondatni, miszerint a rendes ülés Dr. *Bróde* inditványát *elvileg* elfogadja, azt azonban tüzetes véleményezés végett az illető szakosztályhoz utasitja. Dr. *Szontágh* Kálmán ez ajánlatot azzal egésziti ki, hogy a szakosztály utasitassék az inditvány haladéktalan tárgyalására és véleményének a rendes ülés, illetve rendkivüli közgyülés elé leendő azonnali beterjesztésére. Miután e kombinált ajánlatot még *Fischer* Kálmán és Dr. *Siegmund* Vilmos pártolják, elnök a rendkivüli közgyülés összehivhatására 30 tagnak irásbeli beadványát kivánja be; *Győry* Elek a rendes ülés ebbeli határozata által pótoltnak látja az irásbeli kérelmet, miután azonban elnök az alapszabályok 19. §-tól el nem térhet, egy iv köröztetik, mely is az összes jelenlévök aláirásával ellátva, visszakerülvén az elnökhez, ez kimondja a határozatot, hogy „*a rendes ülés Dr. Bróde inditványát és annak indokolását elvileg elfogadván, azt azonnali jelentéstétel végett a negyedik szakosztályhoz utasitja azzal, hogy ez utóbbinak kötelességévé tétetik jelentését haladéktalanul a rendes ülés, illetve rendkivüli közgyülés elé terjeszteni.*“ *Füzesséry* Géza az előbbi inditvány kapcsában azon irásban is bejelentett inditványt teszi, hogy mondja ki a rendes ülés meggyőződésének, miszerint: „*a házbérkövetelések birói megitélését, a házbérbevallástól függővé tenni, nem egyezik meg a positiv törvénynyel és a méltányossággal.*“ Ezen inditvány tekintetében is alkalmaztatik a fennebbi határozat, mire felolvastatik Dr. *Bróde* Lipót következő második inditványa: „Tekintve, hogy a lakbér magasságáról a jövedelem nagyságára nézve

*

semmi helyes következtetést származtatni nem lehet; — hogy a lakbér magassága sok momentumoktól függ, melyek a jövedelem nagyságával *megforditott arányban* állanak; — hogy egy nagy család atyjának csekélyebb jövedelme daczára nagyobb lakásra van szüksége, mint nőtlen embernek, vagy nősült férfinak, kinek nagyobb jövedelme mellett, kisebb családja van; — hogy különösen Pesten a lakbérek oly tulságos magasságra csigáztattak fel, hogy még kis lakások után is tulzott lakbéreket kell fizetni; — hogy az ügyvédnek, ki *tekintettel védenczére* drágább városrészben lévén kényszeritve lakni, ennek folytán kis praxisának daczára nagyobb lakbért kell fizetnie, mint azon ügyvédnek, ki olcsóbb városrészben lakván, praxisa után talán tizszer nagyobb jövedelmet huz; — tekintve továbbá, hogy előreláthatólag a legtöbb esetben a jövedelmi adó kényelmi tekintetből a gyakorlatban a házbérösszeg után fog kivettetni; — tekintve végre, hogy az igazságos jövedelmi adónak a valóságos jövedelem után, nem pedig a jövedelemtől független momentumok után kell kiszabatnia, — ennélfogva a rendes ülés saját meggyőződésének mondja ki azt: *miszerint a lakbért korántsem lehet egy igazságos jövedelmi adónak alapjául felvenni.*“ Ezen inditvány is *elvileg* elfogadtatván, irányában ugyanazon eljárás határoztatott követendőnek, mely a többi két inditvány tekintetében állapittatott meg. Ezután elnök jelenti, miszerint a *debreczeni ügyvédegylet* alapszabályai megküldése mellett az egyletet kölcsönös kollegialis érintkezésre kérte fel s felolvastatja a megkereső levelet, mely is örvendetes tudomással vétetni, illetékes elintézés végett a választmányhoz utaltatott. Végül elnöki inditvány folytán határoztatott, hogy az egyes szakosztályok jegyzői: Dr. *Schnierer* Gyula, Dr. *Mátyus* Aristid, Dr. *Apáthy* István és Dr. *Siegmund* Vilmos, osztályaik érdekeit képviselendők, a választmány kebeléből alakult lakfelszerelési bizottmány működésében részt vegyenek. Ezzel a napirend ki lévén meritve, az ülés feloszlott.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

II.

A kiváltságok által a szerzői jog a kegyelem utjára tereltetett, melyen magának érvényt szerezni kényszerült.

Azonban a kiváltságok, mint fennebb megjegyeztük, nem annyira a szerzői jogot védték mint inkább a kiadókét, illetőleg azoknak majd jogos, majd épen nem jogos érdekeit; sőt gyakran olyanok is részesülvén a korszak eme szivességében, kik sem szerzők, sem kiadók nem voltak: el lehet mondani, hogy a szerzői jog a kiváltságok által inkább kizsákmányolásnak tétetett ki, és kiérdemlett védelemben nem részesittetett. Mert a mennyiben szerzők nyerték a kiváltságot, abban némi tanuságát látjuk a szerzőt méltán megillető érdek elismerésének; de a mennyiben gyakran épen olyanoknak is adattak, kiknek érdekeik jogosultaknak épen nem lehet mondani: a szerzői jognak inkább elnyomását, háttérbe szoritását eredményezték.

Igen is, mert a haszon és nyereség, mely a könyvek kelendőségéből származott legnagyobb részben a kiváltságos kiadóké lett, a szerzőnek abból legtöbb esetben csak egy csekély rész jutott.

A nyereség, melyet a kiadók huztak, annak biztositása végett őket egyesülésre ösztönözte, hogy igy mintegy phalanxot képezzenek és befolyásuknak hatályt szerezzenek; igy jöttek létre a könyvnyomtatók s kiadók egyesületeik, társulataik czehek alakjában, s mint ilyenek a könyvkiadás egyedáruságát teljes mérvben magukévá tették, mert a kiváltságok s szabadalmak megnyerésére vezető eszközöknek birtoka náluk volt.

A szerzői jognak a népben uralgó elismerése a kiváltságok által okozott viszályos állapotok ellenében utat tört magának a tudomány terén, és előidézte az e tárgy körüli egymástól annyira különböző elméleteket és fejtegetéseket, melyek mindannyian jogosultságot követeltek maguk számára. A kérdés mintegy tengerre jutott, a vélemények hullámai által ide-oda hajigáltatott és hajigáltatik jelenleg is; sőt még Isten tudja meddig fog ez igy tartani, s mikor lépend be azon időpont, melyben egy ugy nevezett „communis doctorum opinio“ vetend véget a sokféle elméleti küzdelmeknek.

Mert a tudomány nem szünetelhet.

Az e tárgy körül uralomra törekvő elméleteket [1]) fejtegetni és birálgatni nemcsak igen is fáradtságos, hanem talán meddő munka is lenne; mert az elmélet terén alig vezetne czélhoz, miután oly tekintélyek állnak egymással szemben, melyektől az illetékességet szerénytelenség nélkül megtagadni nem lehet; és be kell vallani, hogy ezen elméletek és deductiók mindegyikében vannak kisebb-nagyobb mérvben oly egyes eszmék, oly igazságok letéve, melyeknek jogosultságát magukban véve tagadni nem lehet.

És épen ezen egyes eszmék és igazságok vonták magukra a törvényhozás figyelmét, midőn e kérdésnek az élet terén leendő megfejtését megkisérlette, belátván, hogy itt nem kedvezményről, hanem jogról van szó, mely ös ösztönszerü meggyőződésen gyökerezik, s mely épen ugy követel maga részére helyet a törvények között, mint egyéb jogaink, melyek a törvényhozás tárgyát képezik.

A tudomány adta meg tehát a lökést a törvényhozásnak, az ébresztette fel figyelmét jobbára a mult század végétől kezdve; bár maga a tudomány még akkor nem, de még a jelen időkig sem birt a szerzői jog alapját tárgyazó kérdés megfejtése tekintetében megállapodásra jutni, a törvényhozás mindazáltal felhasználta a tudomány vivmányait a gyakorlati élet szabályozására, és e szabályait ismét a tudomány ujabb vivmányaihoz idomitotta, főleg pedig a mint az államok ujabb törvényhozási mozzanatai tanusitják az utolsó 30 év alatt.

A törvényhozás a szerzői jognak kifejezésére a szokás által megalapitott elnevezést választotta; erre mutat a franczia a „proprieté litteraire“t, a német: „Eigenthum eines literarischen oder artistischen Werkes, Eigenthum an Werken der Wissenschaft und Kunst; geistiges Eigenthum; geistiges Eigenthum des Urhebers“ és hasonló kifejezések.

Azonban e tulajdonjognak a törvény általi szabályozásában, vagyis inkább kifejtésében az állami törvényhozás körüli vélemények két pártra szakadnak.

Az egyik pártot képezi a tulajdon általános természetéhez tanusitott ragaszkodás, melyet főleg a franczia törvényhozás igyekszik érvényre emelni. A másikat azon államok törvényhozásai képezik, melyek a közönséges anyagi, és a szellemi tulajdon közti különbséget vitatva, elvetik a szoros tulajdon eszméjét, sőt a mint az 1865. junius 28-ki bajor törvényben tapasztaljuk, a „tulajdon“ kifejezésnek használását teljesen és szándékosan mellőzik.

E két, egymástól az abból vont következtetések

---

[1]) Az irói, szellemi tulajdon körüli elméleteket olvashatni: Harum fennebb idézett munkájában 29. és köv. Klostermannál 112. és köv. Friedländer 1. és köv. lapokon Különösen pedig Laboulaye „Etudes, sur la proprieté Litteraire en France et en Angleterre“ Páris 1858. — Ezen elméleteknek tüzetes ismertetése és birálata külön tanulmány tárgyát képezi.

tekintetében annyira eltérő kiindulási irány, szülő oka egyszersmind azon különbségnek, mely az ujabb törvényhozási kisérletekben tapasztalható; de ez ismét okát találja az elméletekben, melyek alapul felvétettek.

III.

A szorosan vett tulajdonjogi elméletet leginkább visszatükrözi azon eszmemenet, melyet az 1863-ki franczia uj törvényjavaslat előrebocsátott indokolásában tanusit [1]), s mely a következőkben vonható össze.

Mindenekelőtt elismertetik a szerző kizáró joga minden hasznok és gyümölcsök élvezéséhez, melyeket müve nyujthat; biztosittatik szabad és teljes rendelkezési joga; e jogát másokra is átruházhatja, átszállithatja mindazon módon, melyeket a törvény a dolgok és jogok átruházása tekintetében nyujt. Végül e jogoknak folytonos tartama is biztosittatik [2]).

Ez utóbbi intézkedésben áll a haladás, melyet a franczia törvényjavaslat egyéb törvényhozások felett tanusit, melyek a szerző tulajdonjogát annak élete tartamára elfogadják ugyan, de holta után csak bizonyos időtartamra szoritják azokra nézve, kikre a szerző e joga — mint egyéb hagyatéka — átszállott. Holott már régóta nem vonja senkisem kétségbe a szerzőnek éltében munkája jövedelmeihez, és munkájáróli szabad rendelkezéshez való jogát; sőt e jogait azok közé sorozza, melyek hagyatékát képezik. Sőt a „tulajdon“ kifejezés a munka és a szerző közti viszonyra nézve általánosan el van fogadva; ott áll az a mi törvényeinkben a nemzetközi szerződésekben a jogtudósok könyveiben; a közönséges életben pedig más kifejezésnek alig volna azon értelme. Mégis e jogoknak mai napság csak muló létök van. Ha a szerző halála után bizonyos időpont el van érve, létezni megszünnek.

A törvényjavaslat nem elégedhetik meg azzal, hogy az eddigi törvények által engedett időtartamot kegyelemből néhány évvel megtoldja, és igy nem követi azon törvényhozásokat, melyek a szerzői jog tartamát a szerző holta után bár mindég hosszabb időre nyujtják, de mégis bizonyos időpontig; hanem a valóságos tulajdon eszméjéből indulva mindenkorra fenntartja azon elv szerint, hogy csak az örök tartamuság felel meg a tulajdonjog természetének.

A bizottmány nem mellőzhette ugyanazon tekintélyes érveket, melyek szerint az anyagi tulajdonjog eszméjének az irodalmi termékekre való alkalmazhatósága igen is meggyengithető; azonban a felett is meg volt győződve, hogy a tudomány méltósága és a müvészet praestigeje rendszabályok által sem nem kisebbithető, sem nem sérthető, melyek az iróknak, tudósoknak, müvészeknek feláldozott napjait és éjeit jól kiérdemlett jutalmáról biztositva, függetlenségöket neveli, és társadalmi állásuknak habár nem magasabb fényt, de erösebb alapot szerez [3]).

[1]) Der französische Gesetzentwurf zum Schutze des literarischen und artistischen Eigenthums, (publicirt am 13. April 1863 von Dr. Johann Schenk in Wien) — 1863.

[2]) 1. czikk: Az irói és müvészeti tulajdon a szerzőket s müvészeket, vagy azok utódait illető azon jog, melynélfogva müveikről az alább következő határozatok szerint rendelkezhetnek, és azokat tetszésök szerint s szakadatlanul (tehát bizonyos évek számához nem kötve) használhatják.

E jog szerzése és átruházása tekintetében az anyagi tulajdonra szóló törvényekre utal, jelesen a code 711. és 712. §§-ra.

[3]) 3. czikk: A szerző halála után joga a polgári törvény szerint örököseire és házastársára és hagyományosaira száll. — Ezek joga 50 évig tart az örökhagyó halálától számitva. Az élők közti átruházásoknál ajándék vagy engedmény folytán szintén 50 évi tartam engedtetik.

A 4. czikkben az áll: hogy az 50 év lejárta után a kiadás, kinekkinek megvan engedve, ha a szerző jogutódainak bizonyos évi bért fizet.

Ezen évi bér az egy kiadás minden példányai (igy a müvészeti müveknél is) legmagasabb árának 50%-jában állapittatott meg. Drámai és drámai zeneművek előadásából befolyó jövedelemből azon összegeknek fele illeti a jogutódokat, melyeket a szerző éltében kapott.

Szabadságukra hagyatik azonban a feleknek, hogy ezen bérek s dijak tekintetében egymásközt egyezhessenek.

A szellem müvei különféle szempontokból tekinthetők. Hivatásuk képviselni a felvilágosodást, hasznos igazságok általánositását, a nemes érzelmek fejlödését, az erkölcsök és szokások szeliditését eszközölni; ezen felül azok a legtisztább élvezetek forrásai; azoknak köszöni az emberiség a polgárisodás nagy és sebes előhaladását.

E szempontokból tekintve a szellemi müvek fölebb és alább állnak azon szabályoknál, melyek alá a világ anyagi müvei, tárgyai esnek.

De ha látható, tapintható alakban a közönséges forgalom tárgyaivá, nyereséges speculatiók eszközeivé váltak; akkor lehetetlen azon tekinteteket félreismerni, melyek abból a természetes érdekekre nézve keletkeznek, és a valóságos jogokat mellözni, melyek abból a törvény oltalma alatt keletkeznek.

Mielőtt a szerző müvét közzétenné, annak korlátlan tulajdonosa; ő azt mindenki szemei elöl elzárhatja, vagy az egész világnak megmutathatja; a kiadást kettős, t. i. egyszerü s fényesebb alakban, kiállitásban teheti; ingyen is tovább adhat rajta, vagy dijért, árért, módosithatja, ha akarja, meg is semmisitheti, jogával tehát annak elhasználására is élhet.

A közzététel cselekménye nem változtatja ugyan e helyzetet teljesen, de igenis egy uj elem járul hozzá, melyet sem félreismerni, sem elhanyagolni nem szabad.

Ugyanis azon pillanatban, melyben a munka a szerző kezeiből a közönségébe megyen át, keletkeznek a legmagasabb nemü érdekek. Mindannyian, kik az anyagi segédeszközöknek, melyek a mü megjelenésére szolgálnak birtoka által a mü ismeréséhez jutottak; az abból nyert szellemi élvezetekből és belső benyomásoktól, melyek annak természetes következményei; többé meg nem fosztathatnak.

A közölt eszmék s érzelmek, a szemök vagy emlékező tehetségök előtt jelentkezett uj formák egybevegyülnek azon eszmékkel, érzelmekkel és formákkal, melyekkel előbb birtunk. E közös alapon ismét már eredeti munkák keletkezhetnek, melyeknek teremtői, szerzői, hasonló kizáró jogokat nyernek. A munkának eme sorrendjében, a teremtések s előállitások eme egymásutánjában, melyek egy fonal által egyesülvék, ép oly nehéz azok létezését tagadni, mint a mértéket meghatározni; a szerzők mindegyikének megvan saját megerőltetési és érdemi része; következőleg az elismerésből és a haszonból is kell részének lennie.

Ilynemüek a közlés, a közzététel következményei, ha annak értelmi és belső hatályait fontolóra veszszük.

Ha ezen magasabb körből az anyagi érdekek vizsgálásába lebocsátkozunk, a szerződések elméletét kell mindenekelőtt szemeink elé állitanunk.

Egyrészről a kötelezettségeknek, melyeket a szerző müvének közzététele által magára vállal; jellegét, másrészről a jogok terjedelmét, melyek abból harmadik személyek irányában keletkeznek.

Minden eladott példány a vevő kétségtelen tulajdonává lesz ugyan, de a tulajdon megszoritást szenved azok akarata által, kik közt ezen átszármazás létrejött. Az egyes példányt eladó szerzőnek koránt sincs azon szándéka, hogy a vevő a reproductio jogát is az ahhoz füzött pénzbeli előnyökkel együtt átruházza; és a vevőnek bizonyára nincs szándéka e jogot minden járulékaival együtt megszerezni. Ez áll a szellemi müvek legnagyobb részére, főleg az irodalmi productiókra nézve. Ezen egyes szerződések mindegyike megtartja saját jellegét és törvényes hatályait, tekintet nélkül a példányok számára.

Bizonyos tény ismétlése annak természetén nem változtat; egy kiadásnak minden vevői együtt véve

nem tarthatnak igényt oly jogokra, melyek azok egyikének sem adattak. Lehetnek a kiadások bár végetlenig többszörözve: a két fél álláspontján ezáltal nem történik változás. Sőt még a halál után sem áll be más viszony; mert az örökhagyót az örökösök képviselik.

Ha azonban a szerző élni megszünt, és a közvetlen utódok, rendszerint közeli rokonai, kik bizalmát birták, és hajlamaiban részesültek, szándékainak titkaiba beavatva lehettek, szintén elhaltak: az eredeti jog mégis fennáll; de azt meg kell engednünk, legszorosabb és tisztán személyes jellegét elveszté. Ezen idő alatt a közönség szüksége nőttön nő és jogosulttá lesz; a társadalom a hosszu birtok folytán elbirtoklás által arra jogot szerzett.

Ezen két jog, két érdek egyikét egészen feláldozni szintén jogtalanság lenne; tehát a törvényhozási bölcseségnek feladata egy közép utat feltalálni. E feladatnak azzal igyekszik megfelelni, hogy megállapitotta az időpontot — a szerző halálától számitva, a midőn az elvek szigort, és a tág concessiókat követelő közérdek közt kiegyenlitésnek, egyességnek kell belépnie, — 50 évre.

A törvény a szerző jogutódainak megszünt valóságos élvezete helyett azok javára évi bért, dijjat rendelt, mely a legilletékesebb férfiak véleménye szerint megnyugtató, egyszersmind nem tulzott [1]).

Jövőben tehát nem lehet tartani attól, hogy a pártszellemnek, a secták nézeteinek, politikai szenvedélyeknek vagy vallási fanatismusnak sikerülend az utónemzedék és a polgárosodás előhaladásának rovására oly müveket elenyésztetni, melyeknek az emberiség becsületére és javára hallhatatlanoknak kell lenniök.

Helyén látszik itt egy másik megfontolás is.

A törvényhozás jelen állása szerint a szerző holta után az özvegynek a többi örökösök felett semmi előnye nincsen; őt csak haszonélvezet illeti élte tartamára, és csak halála után lép be a gyermekek valóságos öröklési joga, és tart 30 éven át.

A javaslatban inditványoztatott 50 év. De ez nem mindég hosszabbitandja az örökösök eddigi jogtartamát; némely esetekben maga magát megröviditené. De miután a kezdő időpontot a szerző halálától vettük, ezáltal azon előnyt érjük el, hogy azon korszakot, melyben az általános használat joga lép hatályba, hosszu idővel előbb megalapitani lehessen.

Különösen az özvegy haszonélvezeti jogának elhagyása fontos ujjitás; valamint a különféle örökösök közti különbsége is.

A javaslatnak a szerzőket, mint valóságos tulajdonosokat, következetesen a lehetőségig a közönséges polgári törvények alá helyezni kellett.

IV.

Az irodalom és a müvészet egy és ugyanazon eredetü: és a kölcsönös viszonyok tekintetében köztük oly rokonság létez; hogy természetes, midőn a törvényhozás — mely anyagi érdekeit szabályozza, őket egyenlő szabályok alá rendeli.

E különböző eszközök azonban, melyek által a gondolat világa jelentkezik; azon különböző processusok, melyek segélyével a szellemi conceptiók láthatókká lesznek, néhány eltérő szabályokat tettek szükségesekké. A bizottmánynak be kellett ezen szükségességet ismernie; mindazáltal nem találta szükségesnek mindegyik előállitási nemre vonatkozó határozatokat külön czimek alá sorozni, annál kevésbé az irói müveket a müvészetiektől külön választani.

A bizottmány igyekvék a javaslatba hozott szabályoknak általános jellemet tulajdonitani, hogy ezáltal azok alkalmazását a szellem minden müveire, minden előállitási módjaira lehetővé tegye; egyuttal azonban előre látólag némely különös esetekben a szabály alóli kivételeket is felállitotta.

Igy elkerülhetlen volt a több dolgozótársak közös müveire, a zeneszerzők és librettok készitőire, a forditók időleges feljogositására, a szobrászok és festők reproductioi jogának megtartása tekintetében néhány különös szabályokat felvenni.

A művészek mindenkor hatályosan követelték a törvényhozótól, hogy festvényeik, szobraik eladása után is másolási többszörözési joguk megőriztessék.

E kivánatuknak a bizottság is szivesen hódolt. De e törekvés ezenfelül korántsem az érdek kifolyása, mint inkább azon tiszteletre méltó czél elérésére van irányozva, hogy a művészet méltósága és saját hirök, nevök a kontárt másolások és nevetséges utánzások elől biztosittassék.

És eme jogos kivánatnak is igyekszik a javaslat eleget tenni. De más részről, ha a reproductio jogát oltalma alá vette, a felől is kellett gondoskodnia, hogy a mü tulajdonosának birtoka meg ne zavartassék; és azon határozatot kellett hozzá tennie, hogy a törvény e szabálya a felek szabad egyezése által változtatható. Ezzel szándékozott a javaslat ügyesen kiegyenliteni a művész érdekeit az átalános érdekkel, az egyezmények szükséges biztonságával, és a müveknek a törvény által biztositott oltalmával.

A bizottság többi indokait, melyek inkább a részletességekre vonatkoznak, alább illő helyökön fogjuk megemliteni.

Fennmarad azonban még két átalános érdekü körülmény, melyet itt elhallgatnunk nem lehet.

Ezek egyike: melyre a bizottság, és méltán nagy sulyt fektet, azon czikkére vonatkozik a javaslatnak, mely az 1852. márcz. 25-ki decretum alapján az ezen uj törvényjavaslatba felvett jogoknak a külföldieket is részesévé teszi. Ezt a bizottság következő megjegyzésekkel kiséri:

„Midőn Felséged 10 év előtt elrendelni méltóztatott, hogy külföldön kiadott munkáknak a Francziaországban elkövetett utánnyomása vétségnek tekintendő, és igy a külföldi kiadmányoknak ugyanazon oltalmat nyujtotta, melyet a francziák élveznek; azáltal az igazság és méltányosság nagy elveinek az önhaszon számitás feletti diadala biztosittatott. Felséged a szellemü müvekre alkalmazott tulajdonjogot azon polczra emelte, melyen az a népjog elvei szerint az anyagi javakra nézve áll.

„Ha egy nép törvényhozásában hasonló tények jelentkeznek: szükség, hogy azok a fejedelem dicsőségére, ki azoknak életett adott, és a nemzetnek, mely azokat tisztelni tudja, becsületére, példa és tanuságként továbbra is fenntartassanak.

„E szempontból kell mérnünk ama fényes és számosabb eredményeket, melyeket reményleni sem mertünk vala. Majd minden hatalmasságok az 1852-ki decretum teljes viszonosságát szerződések által biztositották [1]).

„Alávetették magukat a kölcsönösségnek, a nélkül, hogy arra kötelezve voltak volna. És igy lesz kétségkivül jövendőben is. Ha az irói tulajdon Francziaországban mindig tartóvá leendett, ilyen lesz nemsokára az egész polgárisult világon, és Francziaországé lesz a kezdeményezés dicsősége."

A másik körülmény, mely szintén figyelemre méltó; az: hogy a bizottmány tekintélyes részénél annyira ment a kegyelet az irodalmi remekmüvek szerzőinek mostoha

[1]) Fennebb 2) 3).

[1]) Erről alább a nemzetközi viszonyoknál bővebben.

sorssal küzdő utódai iránt, hogy azokat hajlandók voltak elődeik már elaludt és közbirtokká vált jogaikba visszahelyezni.

E törekvés ellenei azonban bár nem tagadták meg a kegyeletnek méltányos voltát, de a törvény vissza nem ható erejét tartván szemök előtt azt felelték, hogy ily intézkedés a törvénynek fennebb jelzett főelvét sértené, több század előtt elhalt irók műveit a közbirtokból kivenné csak azért, hogy azok ismét magán kezekbe jussanak.

Erre ismét azt felelték a másik részről, hogy az irók és művészek családjainak örökségök egy részébe javaslott visszahelyezése tulajdonkép csak magánérdekekbe vág, melyek a közjó czimében keresnek menedéket; hogy ily visszahelyezés csak reményeket semmit meg; egyéb iránt ők a szerzett jogoknak akarnak érvényt nyujtani, és nem esnek azért a törvények vissza nem hatásának elméletével ellenkezésbe, ha azokat illő határaik közé visszahelyezik.

Végre győzött az első nézet, az t. i. hogy a bevégzett tényeken változás ne történjék. Főleg pedig annak megfontolása folytán, hogy ha a könyvkereskedők, minden classikusoknak tekinthető munkákért, melyeket évenkint ujabb és ujabb kiadásokban hirdettetnek; előleges kamatfizetésre köteleztetnének, kiadásaikat megszoritani, és ennélfogva azok árát felemelni kényszerülnének; továbbá: hogy legalább egy ideig veszélyes verseny lépne be a külföldi piaczokkal, és oly hirdetésekkel kellene küzdeni, melyek az évi kamatokkal még nem volnának terhelve. Daczára azonban mindezeknek, a bizottság talán ellent nem állott volna az indokok erejének, ha előre feltehette volna, hogy azon figyelemre méltó érdekek, s oly érzékeny helyzetek, milyenek végett ezen inditvány tétetett, egykoron védelem és oltalom nélkül lehetnének; a bizottság azon gondolattal nyugtatta meg magát, hogy ezután Franciaországban a közönségnek nagy kezdeményezése és a fejedelemnek bőkezüsége egy lángelmü férfiunak, kinek munkái az ország dicsőségét s hirét előmozditották, utónemzedékét a nyomornak zsákmányul esni soha többé nem engedendi. Dr. S. J.

A bíróságoknak,

különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendö mozzanatokról *).

A törvénykezésnek általában, különösen a polgárinak czélja: a pontos, azaz: a peres tárgy állásával és törvényekkel megegyező, s emellett lehetőleg gyors és olcsó jogszolgáltatás. A pontos jogszolgáltatás leginkább függ a biróban megkivántató és a pontos jogszolgáltatásnál nélkülözhetlen értelmi és akaratbeli kellékektől; mint: alapos jogtudomány, részrehajlatlan jogérzet és függetlenség.

Eme tulajdonoknál fogva megleend a biróban a lehetség, a peresügynek jogossága vagy jogtalanságáróli véleményre, minden tekintélynek mellőztével saját meggyőződése szerint jutni, s azt, mit jogosnak ismert, minden félelem, tartózkodás és mellékérdekrei tekintet nélkül, mint olyat ki is mondani.

A lehetőleg gyors és olcsó jogszolgáltatás, azaz: hogy a peres ügyek az illető feleknek legkevesebb idő- és pénzveszteségével döntessenek el, leginkább a bíróságoknak mikénti szervezésétől, különösen azoknak számától, az államban aránylagos felosztásától, azok illetőségének megállapitásától, egymáshozi viszonyától s alárendeltségétől, és a birói személyzetnek számától függ.

*) Olvastatott a magy. tudom. akademiának 1868-iki május 4-kén artott ülésében.

Megjegyzendő itt azonban, hogy a pontos, gyors és olcsó jogszolgáltatás csak ugy remélhető, ha mind a birákban megvannak a kellő tulajdonok, mind pedig a bíróságok czélszerüleg vannak szervezve, és hogy az egy vagy más részbeni hiány akadályozni fogná a törvénykezésnek végczélját; mert kellő tulajdonokkal felruházott birák nélkül pontos, a bíróságoknak czélszerü szervezete nélkül pedig gyors és olcsó jogszolgáltatás lehetetlen. — Az állam is csak ugy felel meg e részbeni hivatásának, ha nemcsak jogtudós, lelkiismertes, független birákról gondoskodik, hanem a bíróságokat egyszersmind akként szervezi, hogy minden perlekedő fél legkevesebb idő- és pénzveszteség mellett a bíróságokhoz folyamodhassék és azoknak közbejárását igénybe vehesse.

Melyek az eszközök és módok a végre, hogy a birákban megkivántató tulajdonokkal ellátott egyének elegendő számmal legyenek, azt előadni nem a jelen értekezésnek tárgya. Erről én röviden az 1865-iki sürgönynek 206-ik és 207-ik, és a Jogtudományi Közlöny 1867-iki folyamának 16 ik és 17-ik számaiban nyilatkoztam. — Jelenben a birósági szervezetre vonatkozó némely észrevételeket szándékozom előadni, és különösen felemliteni ama mozzanatokat, melyek a *felebbviteli törvényszékeknek* felállitásánál és szervezésénél figyelembe veendők és döntők is, a mennyiben azt ohajtjuk, hogy a felebbviteli törvényszékek a jogszolgáltatás kétségbevonhatlan czéljának megfeleljenek.

I. A bíróságoknak szervezésénél egyik főmozzanatot a *népesség száma* és a *földterület kiterjedése* képezi. 1) a népesség száma: a mennyiben egyébkint hasonló viszonyokat, mik a pereknek számára befolyással birnak, feltételezve, a pereknek száma a népesség számával aránylag szaporodik vagy kevesbül; tehát, hogy a bíróságok az előforduló ügyeknek elintézhetésére nézve elegendő számmal legyenek, azoknak számát a népesség számához aránylagosan nagyobbitani vagy kisebbiteni kell.

2) A földterület kiterjedése: miszerint annak a bíróságok közt ugy kell felosztatnia, hogy azok az illetőségök alá tartozó felektől ne igen távol essenek, s igy a hozzájok folyamodhatás lehető legkisebb idő- és pénzveszteség mellett eszközölhető legyen.

A bíróságoknak szervezésénél a népesség számára és a földterület kiterjedésére akként kell figyelmezni, hogy a bíróságoknak felállitásánál a népesség számát és a földterület kiterjedését illetőleg bizonyos középszám állapitassék meg, és kisebb számu népesség részére is, ha az talán nagyobb területen elszórtan lakik, állitassék fel bíróság; valamint ellenben, ha a népesség száma egy kisebb területen feltünőleg nagyobb, akkor ennek részére több bíróság, vagy több személyből álló egy bíróság állitassék fel.

Érdemes itt megemliteni, mikép nyilatkoznak a bíróságok és a népesség közötti arányról az irók. *Feder* „Grundzüge einer volksthümlich deutschen Gerichts-Verfassung.“ Offenburg. 1862. czimü munkájában a 18, 53, 59 és 100-ik lapon, 15,000-nyi népesség számára kiván 1 egyes bíróságot, 100,000-nyi népesség számára 1 első folyamodási törvényszéket és 500,000-nyi népesség számára 1 felebbviteli törvényszéket, *Reibnitz* 6000 lélekre kiván 1 egyes bíróságot, 60—70,000-re 1 hat tagból álló első folyamodási bíróságot. *Borneman* 15,000-nyi népességre kiván 3 bíróból álló törvényszéket. *Engelhard* pedig 100,000-nyire 1 első folyamodási törvényszéket. *L. Mittermaier* „Der gemeine deutsche bürgerliche Process in Vergleichung etc. 2-er Beitrag, 2-te Aufl.“ Bonn 1827. 18, 19 és 32-ik l. *Mittermaier* ugy nyilatkozik, hogy 60, egész 80,000-nyi népesség számára

t

állitani fel 1 törvényszéket hátrányos, mert a távolság akadályul fog szolgálni a polgári jogszolgáltatásban a feleknek nagy költsége, a tanuk kihallgatása a szemle teljesitése körül, a nehezitett birói eljárás miatt és különösen a büntető jogszolgáltatásban, hol a sikeres birás-kodhatás miatt gyakran a büntett helyén rögtöni eljárás szükséges. L. Staatslexikon XII-ik köt. 43-ik lap „Organisation der Gerichte“ czim alatt *Mittermaier* 40,000 lakosnak kiván egy társasbiróságot, ha azonban a lakosság nagyobb területen elszórva van, akkor 20,000 lakosnak egy társasbiróságot. L. „Der gem. deutsche bürgerl. Process II. 20-ik l. *Arnold* nyugalmazott főtörvényszéki elnök: „Die Umgestaltung des Civilprocesses in Deutschland.“ Nürnberg 1863. 174-ik l. ott is, hol egyféle törvényhozás érvényes egy felebbviteli törvényszék számára fél millió népességet soknak mond, ha a biráktól nem egyedül gépi, hanem tudományosan alapos munkát kivánunk[1]) s hogy honi irót is emlitsek; *Halmosy Endre* „Tervezet törvénykezésünk rendezéséhez.“ Pesten 1867. a 14 ik l. 30—40,000 lakos számára kiván egy járásbiróságot.

Figyelmet érdemel az 1815-ki junius 8-án kelt német szövetségi aktának 12-ik czikke, melyszerint ott, hol 150,000 lakos számára volt felebbviteli törvényszék, az meghagyatott; ott pedig, hol ily törvényszék nem létezett, rendeltetett, hogy 300,000-nyi népesség számára egy felebbviteli törvényszék állitassék fel.

II. A bíróságok szervezésénél figyelembe veendő mozzanat az elintézendő *ügyeknek száma és minősége;* az ügyeknek száma a bíróságoknak és biráknak számára van befolyással és pedig egyenes arányban; azoknak minősége pedig befolyással bir a birói személyek minőségére, képességére, a mint t. i. az előforduló ügyek olyak lehetnek, hogy azoknak alapos eldöntése különös ismereteket kiván meg, mint *például:* az urbéri-, a bánya- vagy kereskedelmi ügyek.

A közös természetü ügyek között is vannak olyak, melyek ugyszólván mindennapiak, egyszerübb társadalmi viszonyokból erednek, és kisebb érték körül forognak; de vannak olyak is, melyek ritkábban fordulnak elő, bonyolodottabb viszonyokból és tényekből származnak, és nagyobb értékre vonatkoznak.

Az előbbiek elintézésére több egyének alkalmatosak, minthogy azok a mindennapi eseményeknek ismeretén felül mélyebb jogtudományt alig igényelnek, és a természeti ész és közgyakorlat fonalán is elintézhetők. Ily mindennapi csekélyebb és egyszerübb ügyeknek elintézésére czélszerünek látszik helybeli bíróságokat állitani fel, mihez helyben lakó, a helybeli viszonyokat, szokásokat ismerő és a természettől már jobb felfogással ellátott müveltebb egyének volnának alkalmazhatók. — Ily ügyeknek elintézése végett a helybeli bíróságok ajánlhatók azért is, mert azok gyors elintézést igényelnek, s azokat, távolabb eső bíróságokhoz utasitani annyi volna, mint az ily mindennapi ügyektől a birói elintézést megtagadni, mert a sértett fél inkább fogja — ámbár keservesen — türni a jogtalanságot, mintsem hogy a bírósághozi folyamodás által magának idő- és költségveszteséget okozzon.

Az utóbbiak elintézése végett, mert azok kevesebb számmal jönnek elő, bonyolodottabb viszonyokból erednek, és nagyobb értékre vonatkoznak, tehát nagyobb élet- és jogtudomány-ismeretet, az okozható kár miatt nagyobb óvatosságot igényelnek, kevesebb számmal állitandók fel a bíróságok, részint azért, hogy azok elegendőkép elfoglalva legyenek, részint pedig azért, hogy azokhoz kellő életismerettel és jogtudománynyal biró egyének alkalmaztathassanak. — De ez ügyeket illetőleg is tekinteni kell arra, hogy a bíróságok kellő arányban és távolságban felállitva legyenek, és hogy az illető bírósághoz folyamodhatás a peres félnek időben és pénzben nagyobb kárt ne okozzon, mint a pernek kedvező eldöntéséből reá háromolható haszon. Mert mielőtt valaki pert kezdjen, bizonyosan fontolára veendi, valjon a per megnyeréséből remélhető haszon felér-e a perből származható idő- és költségveszteséggel, nem is emlitve a belső nyugtalanságot s aggodalmat, mi a pernek folyamával összekapcsolva lenni szokott; s ha azt látandja, hogy a perköltség és időveszteségből reá több hátrány fog háramlani, mint a pernek megnyeréséből hasznot remélhet, akkor hajlandóbb leend jogos követeléséről lemondani, mintsem a bíróságot igénybe venni; mi azonban csak az állam rendeltetésével, és különösen a törvénykezés czéljával ellenkező hiányos birósági szervezetnek és eljárásnak leend szomoritó tanusága.

A különös ismereteket igénylő bíróságok szakképzett egyénekből állitandók össze, s akkép helyezendők el, hogy az előforduló ügyeknek pontos, gyors és olcsó elintézése hátrányt ne szenvedjen.

Vannak a pereken kivül még mindennap magát előadható ügyek és eljárások, melyek a nagyobb kár, és jogtalanság elmellőzése tekintetéből a bíróságnak gyors közbenjárását kivánják meg, melyekre a birósági szervezésnél kellő figyelemmel lenni a jogos és czélszerü törvénykezésnek egy főkövetelménye.

A népességnek és az elintézendő ügyeknek száma, nemcsak az első folyamodási, hanem a *felebbviteli bíróságok* szervezésénél is bir befolyással; de miután a peres felek az első bíróság által hozott itéletben gyakran és különösen akkor, ha az első folyamodási bíróságoknál a pereknek jogos elintézésére megkivántató kellékekkel ellátott, s ennélfogva a peres feleknek bizalmával biró birák alkalmaztatnak, megnyugosznak, s ennek folytán a népességgel aránylag kevesebb per jut a felebbviteli bírósághoz, mint az elsőnél elintéztetett: lehet a felebbviteli bíróságoknak illetőségét nagyobb számu népességre és földterületre kiterjeszteni. — De itt is ugy kell eljárni, hogy a pernek a felebbviteli bíróság elötti vizsgálata által okozandó idő- és pénzveszteség ne legyen a felebbezés jogos használatától elijesztő ok; s ebből következik, hogy e felebbviteli bíróságokat a törvénykezés czéljához, t. i. a gyors és olcsó jogszolgáltatáshoz alkalmazottan felállitani és szervezni, az államban mellőzhetlen jogkivánat (postulatum).

A törvénykezésnek czélja, a gyors és olcsó jogszolgáltatás megkivánja azt is, hogy a bíróságnak bizonyos, *állandó helyisége*, s az itt mindig feltalálható legyen. A gyors és olcsó jogszolgáltatás lehetetlen ott, hol a bíróságnak bizonyos, állandó helyisége nincsen, s ez okból a rögtöni elintézést igénylő ügyeknél azonnal fel nem található; még bajosabb az ügyefogyottaknak állapota ott, hol valami birósági cselekvénynek végbevitelére több birói személynek együtt működése kivántatik, s azok, mert egymástól távol laknak, vagy hivatalosan különféle helyeken müködnek, együtt nem találhatók.

A bizonyos állandó *birósági helyiséget* továbbá megkivánja a bíróságnál nélkülözhetlen személyzetnek, mint az igtató, kiadó és irattári hivatalnokoknak közreműködése is.

Miután a gyors és olcsó jogszolgáltatást tekintve, a bíróságoknak állandó helyei kijelölve, s azoknak illetősége, egymáshozi viszonya s alárendeltsége meg

[1]) Arnold szerint a Rajnán inneni Bajorországban 65, Wölderndorf-Waradein szerint körülbelől 57 különféle jog érvényes. *Arnold* idézett munk. 57-ik l. Wölderndorf-Waradein: das Wesentliche des französ. Civilprocesses. Nördlingen 1848. 19-ik l. — *Feder* id. munk. 14-ik l. 14-féle törvényt számit fel, mi még Bádenben nem régen érvényes volt. Érdekes volna tudni, hogy bizonyos tárgyakra vonatkozólag hányféle szokás, vagy helyhatósági szabály létez Magyarországban.

vannak határozva, szükséges különösen a társas bíróságnál működendő *bíráknak számát* megállapitani, minél döntő érvvel bir az elintézendő ügyeknek száma, mindig figyelemmel arra, hogy a jogszolgáltatás pontos, lehetőleg gyors és olcsó legyen.

Itt meg kell még jegyezni, hogy a birósági személyzetnek száma a bíróságoknak számával *megforditott arányban* szokott lenni; hol t. i. a bíróságok különösen a testületiek kevesebbek, ott, az ügyek ugyanamaz állandó számát feltételezvén, a birósági tagoknak száma nagyobb, hol pedig a bíróságok számosabbak, ott a birák és segédjeik kisebb számmal lehetnek. Például: ha oly területen és népességnél, melynél az elintézendő ügyek száma évenkint 10,000, csak egy biróság van, szükséges, hogy a birák száma e bíróságnál nagyobb legyen, mint volna egy-egy bíróságnál akkor, ha ugyanama területen és népességnél két vagy három biróság állitatnék fel; mert az utóbbi esetekben az ügyek elintézésére szükségelt birák száma két vagy három biróság közt lenne felosztva. Miután tehát a jogszolgáltatás czélját tekintve a biráknak megkivántató száma alig változhatik, akár működjenek azok egy vagy több törvényszéknél, és tagadhatlan, miszerint a felek kevesebb idő és pénzveszteséggel szorgalmazhatják ügyeiket, ha a bíróságok több számmal és kellőleg felosztva vannak: ez ok is a mellett harczol, hogy a bíróságoknak száma lehetőleg szaporitassék.

A jogszolgáltatásnak czélját tehát és a peres feleknek javát tekintve, egyedül, a bíróságokat minél nagyobb számmal felállitani, a népesség közt aránylag felosztani, minél nagyobb birói és segédszemélyzettel, valamint szükséges helyiséggel ellátni kell. (Folyt köv.).

CSACSKÓ IMRE.

Budapesti ügyvédi egylet.

Az egyletnek *„váltó-, kereskedelmi ügy tengerészeti és nemzetközi magánjogi“* szakosztálya f. é. május 19-én tartott ülést, melyben az egyleti választmány felhivása és a rendes ülés idevágó határozata folytán, mindenekelőtt a szakosztályoknak a költségvetés és könyvszükségletek megállapitása tekintetében kiküldendő *együttes* bizottmányába, a második szakosztály részéről tagoknak Dr. *Szontágh* Kálmán és Dr. *Apáthy* István választattak meg. Ezután *Külley* Ede urnak „az anyagi váltójog iránti reformjavaslat“ czimű érdekes munkájának a szerző kivánatához képest leendő beható megbirálására egy bizottmány küldetett ki, melynek tagjaivá Dr. *Hlovik* Adolf, Dr. *Szontágh* Kálmán, Dr. *Siegmund* Vilmos és Dr. *Apáthy* István lettek felkiáltás utján kijelelve; mire a már a mult ülésben felolvasott és alább következő „munkálkodási javaslat“ vétetett tüzetes tárgyalás alá.

Bizottsági javaslat.

A budapesti ügyvédi egylet „váltó- és kereskedelmi ugy tengerészeti és nemzetközi magánjogi“ szakosztálya munkálkodásának állandó tárgyai, nemkülönben ezen szakosztály legközelebbi teendői iránt.

Alapszabályaink 1. §-a szerint a „budapesti ügyvédi egylet“ egyik és pedig eminens czélja; az ügyvédi testület tudományos képzettségének előmozditása, a jog és államtani ismeretek fejlesztén és terjesztén, különösen a hazai törvénykezés terén felmerült jogkérdések fejtegetésén, a törvénykezési hiányok feletti véleményezés, a czélszerüknek mutatkozó javaslatok törvényszabta módon és helyeken előterjesztési s ekkép egyleti közreműködés a hazai jogélet egységes fejlesztése és javitására.

Az „ügyvédi egyletnek“ a most érintett §-ban körvonalozott tudományos czéljából önkint következik az egyes szakosztályok czélja és munkásságának iránya; a II. szakosztálynak tehát czéljául és feladatá ulkell tekinteni a váltó- és kereskedelmi, ugy a tengerészeti és nemzetközi magánjog fejlesztésére általában, különösen pedig hazánkat illetőleg közreműködni, a mit sikerten csak ugy érhet el, ha a magánjog imént érintett ágaiban ugy *belföldön* mint *külföldön* tapasztalható tudományos határait, a *bel-* és *külföldi* törvényhozási mozzanatokat éber figyelemmel kiséri, e részbeni tapasztalatait megállapitott nézeteit *általában* a nagy közönséggel, *különösen* pedig a törvényhozás és jogszolgáltatás factorával kellő uton megismerteti, a jogszolgáltatás terén tapasztalt hiányokat és visszaéléseket a *részrehajlatlanság egész szigorával* feltünteti, amazok pótlása végett javaslatokat adván, emezek megszüntetését pedig kellő helyen kérelmezvén.

Ezekből folyólag a szakosztály működésének állandó tárgyait képezik:

1. A váltó- és kereskedelmi, ugy tengerészeti és nemzetközi magánjogot tárgyazó *uj munkák* megjelenéséről jelentéstétel és ily munkák *általános ismertetése;*

2. a magánjog fentebbi ágait tárgyazó nevezetesebb bel- és külföldi munkák *részletes ismeretetése;*

3. ilyen tartalmu tudományos munkák feletti *birálatok;*

4. a hazai és külföldi törvényhozásoknak a magánjog érintett ágait tárgyazó *mozzanatait* ismertetni;

5. az anyagi és alaki váltójogot, továbbá a kereskedelmi, tengerészeti és nemzetközi magánjogot tárgyazó bel- és külföldi *törvények, törvényjavaslatok* és *hatósági rendeletek megvitatása;*

6. az ide vágó hazai törvényekben mutatkozó *hiányok* pótlására szolgáló javaslattétel;

7. a váltó- és kereskedelmi üzletek tekintetében a hazai és más kereskedelmi piaczokon divó *szokások* — utence-ok — *gyüjtése és ismertetése;*

8. a külföldi váltó- és kereskedelmi *birróságok* és azok *szervezetének* ismertetése;

9. *birói itéletek* és érdekes *jogi esetek* közlése és megvitatása;

10. *jogi kérdések* felvevése és megvitatása, és végre

11. a hazai bíróságok eljárásában tapasztalt *szabálytalanságok* megszüntetésére vonatkozó kérelmezések és javaslattételek.

A szakosztály állandó működésének meghatározásánál alulirott bizottságot egyedül azon szándok vezérli, hogy a szakosztály *folytonos* működésének mintegy meghatározott és biztositott tárgyai legyenek, s ezáltal a szakosztálynak *szakadatlan* munkásságra alkalom nyujtassék; ugyanazért mig egyrészről a szakosztály összműködését a fentebb elősorolt teendőkkel kimeritettnek egyáltalán *nem* tekinti, másrészről az ajánlott tervezettel a magánjognak a szakosztály körébe vágó ágait tárgyazó egyéb önálló inditványokat kizárni *nem* kivánta.

A mi az ajánlott tervezet gyakorlati kivitelét s a szándékolt működés tettleges foganatositását illeti — azt alulirott bizottság tekintettel a működése körbe vonandó tárgyak természetére, akként véli legczélszerűbben elérhetni:

a) ha az 1. pont alatti teendőkkel két *állandó előadó* bizatván meg, ennek feladatául tétetik, hogy e szakosztály körébe tartozó bel- és külföldi uj munkák felől koronkint a szakosztálynak jelentést tegyen; ekként e szakosztály tagjai bizton számithatnak arra, hogy a bel- és külföldi irodalom termékeivel legalább *általánosan* ideje korán megismerkednek.

b) ha a 6., 7. és 11. pont alatti teendőkre nézve különkülön *állandó bizottságok* neveztetnek ki, oly utasitással, hogy a tapasztalt hiányok a felmerült szabálytalanságok és visszaélések tekintetében, és pedig az elsők pótlása az utóbbiak megszüntetése végett pro re nata inditványokat tegyenek, a mi által azonban a szakosztály egyik tagja sem záratnék ki attól, hogy e részben bármikor önálló inditványt tehessen.

c) A 2, 3, 4, 5, 8, 9 és 10. pont alatti teendőket sem *időhöz*, sem *személyekhez* kötni *nem* lehetvén, azok ugy és annyiban fogják a szakosztály munkájának tárgyait képezni, a mint és a mennyiben e szakosztály egyes tagjai által felkaroltatván, önkéntes jelentkezés alapján koronkinti tárgyalás alá kerülnek.

A mi a szakosztály által legközelebb foganatba veendő munkálkodást illeti, mielőtt a bizottság az elébe tüzött feladat e részének megoldásába bocsájtkoznék, szükségesnek tartja azon indokokat, melyek az alábbi javaslat tételért birták, röviden következőkben összefoglalni.

1. Miután egy egész törvényjavaslatnak kidolgozása, vagy ennek részletes fölvizsgálása is oly hosszu és kizárólag e czélnak szentelt időt kivánna, a mennyivel sem szakosztályunk, sem a rendes vagy közgyülés nem rendelkezhetik: *szakosztályunk feladata nem lehet tökéletes és szervezetes törvényjavaslatokat alkotni, hanem eleget tesz feladatának, ha a magánjognak körébe vágó ágait illetőleg elvek megvizsgálásával és felállitásával foglalkozik.*

2. Miután az ép emberi elme azt kívánja, hogy a *szükséges* előbb végeztessék a *kevésbé* szükségesnél, miután továbbá azon körülmény, hogy ép elvekre fektetett váltó és kereskedelmi jogra egyelőre *inkább* van szükségünk, mint a tengerészeti és nemzetközi magánjogra, bővebb indokolást alig igényel; a *szakosztály munkássága mindenekelőtt a váltó és kereskedelmi jogra volna irányzandó;* miáltal azonban nem záratnék ki az, hogy a tengerészeti és nemzetközi magánjognak egyes netalán javaslatba hozott kitünőbb alapelvei a szakosztály által tárgyalás és vitatás alá ne vétethessenek.

Ezekből kiindulva s tekintettel arra, hogy rendezett váltójogra ép ugy van szükségünk, mint jó kereskedelmi jogra, a dolog természetéből folynék, hogy a szakosztály a magánjog most érintett *mindkét* ágának *egyaránt* szentelje munkásságát, a munka helyes felosztása szempontjából indulva ki azonban czélszerübbnek mutatkozik, ha a szakosztály munkásságát a *váltójoggal,* s pedig annak is *anyagi részével* kezdi meg, miután ez kisebb anyagot képezvén, rövidebb idő alatt volna superalható, s a szakosztály azután *osztatlan* tevékenységét a kereskedelmi jognak szentelhetné.

Hogy alulirott bizottság a váltójog *alaki* részének mellőzésével annak *anyagi* részét ajánlja a munkálkodás tárgyául, erre azon nézet vezérli, miszerint a váltóeljárás az általános szabályok *kivételét* képezvén, eltévesztett munka lenne a *kivételes* szabályokba bocsájtkozni addig, mig az *általános* szabályt nem ismerjük. E nézetét nem tekintheti a bizottság megczáfolva azon esetleges ellenvetés által sem, hogy a váltójog is kivételét képezvén az általános magánjognak, ennek megállapitása előtt amannak elvei sem tárgyalhatók, mert bármily alakot nyerjen is magánjogunk, ez nem álland és nem állhat ellent annak, hogy a váltó- és kereskedelmi jognak a magánjogtól egyébaránt egészen független alapelvei már előre, és pedig olyképen meg ne állapittassanak, hogy ezek a tudomány jelenlegi állásának, a mindinkább élénkülő forgalom és kereskedés elutasithatlan kivánalmának megfeleljenek.

A mi végre azon alapelveket illeti, mik az anyagi váltójog tárgyalása körül követendők, s magától érthetőleg a kereskedelmi jogra is alkalmazandók lennének, miután azon körülmény, hogy *jelenlegi váltójogunk sem a tudomány mai állásának, sem a kereskedelem és forgalom kivánalmainak meg nem felel,* hosszabb fejtegetést alig igényel, — alulirott bizottság a szakosztály által kimondandónak véli:

a) *hogy anyagi váltójogunk hiányosságát egy ujabb, a tudomány és kor kivánalmainak megfelelő váltójog behozatala nélkül kipótolhatónak nem tekintheti;*

b) *hogy az uj váltótörvény, valamint általában minden uj törvény alkotásánál a külföldi törvények vak és indokolatlan utánzását, vagy a fennálló hazai törvények tulzott bálványozását egyaránt veszélyesnek tekinti, mert mig az első a felületességre vezet, az utóbbi a jognak a politikávali összekeverése lenne;*

c) *hogy a forgalom és kereskedelemre nézve igen fontosnak tekinti azon körülményt, ha hiteltörvényeink azon népek hiteltörvényeivel, melyekkel mint termelők és fogyasztók összeköttetésben állunk, alapelveiben megegyez; ugyanazért már nemzetgazdászati szempontból is igen kivánatosnak tekinti, hogy az ujonan alkotandó váltótörvényben az ugynevezett német váltótörvények alapelvei lehetőleg alkalmazást nyerjenek, már csak azért is, mert ma ezt ismerjük el legtökéletesebbnek az összes európai váltótörvények között.*

Kelt Pesten, 1868. évi márczius hó 26-án.

Dr. *Szontágh Kálmán,*
albizottmányi elnök.

Jegyzette.
Dr. *Apáthy István,*
szakosztályi és bizottmányi jegyző.

Dr. *Siegmund Vilmos,*
Dr. *Szelényi Károly,*
Dr. *Bróde Lipót,*
albizottmányi tagok.

A bizottmányi javaslat csekély változtatással egész terjedelmében elfogadtatván, az abban kifejtett sarkelvek és a szakosztály által teljesen osztattak, ugy hogy határoztatott, miszerint az anyagi és váltójog főelveinek megállapitására kiküldendő bizottságnak meghagyassék, hogy e szakelvek keretén belül munkálkodjék. A javasolt könyvismertető előadókul Dr. *Bróde Lipót* (a váltójogi) és Dr. *Apáthy István* (a kereskedelmi, tengerészeti és nemzetközi magánjogi munkák tekintetében) megválasztattak; a javaslat 6., 7. és 11. pontjaibeli bizottságok tekintetében pedig határoztatott, hogy a szakosztály összes tagjai sorsolás utján osztassanak be a három bizottmányba, fennhagyatván minden egy bizottmányba beosztott tagnak, a többi két bizottmány működésében is tetszése szerint részt vehetni.

Különfélék.

(A halálbüntetés eltörléséhez). Néhány amerikai állam a halálbüntetés eltörléséhez az esküdtszék jogkörének szélesbitésével közeledik. Az illinoisi esküdtek egy a tavali évben ez állam által elfogadott törvény alapján, verdictjükkel egy idejüleg arról is kell, hogy határozzanak, valjon az itélet halálra vagy életfogytiglani börtönre szóljon-e. Az uj törvény hatálya óta előfordult esetekben, rendesen ez utóbbira szólt a nyilatkozat. Minosettában ez év folytán hasonló törvény fogadtatott el.

(A fiatal büntettesek száma Franczia országban) a mult évben 8000-re ment, kik közül 1600 a nőnemhez tartozik. A szajnai kerületnek jutott azon szomoru előny legnagyobb számmal: azaz, 1265-el járulni az összeghez; legközelebb hozzá a rhone kerület áll, 348-al képviselve. Meglepő dolog, hogy a városi és falusi népség egyenlő osztalékot állit, ellenben igen természetes, hogy az emlitett 8000 főből csak 300 esik vagyonos szülék gyermekeire. Ugyancsak közülök 3200 gyermek árva (2600 atyját vagy anyját, 600 pedig mindkettőt veszité). Feltünő s Franczia ország társadalmi viszonyaira jellemző körülmény, hogy ezen gyermekek háromnegyede — azaz: 6000 — törvényes születésü; korukra nézve: legtöbben 15—17 évesek; 82 közüllök 9—10 éves és 384 pedig 10—11 éves.

(A párbaj ellen.) Az olasz lapok legközelebb egy körözvényt közöltek, mely nagy számu magas állásu egyén, mint tábornokok, törzstisztek, senatorok, képviselők által volt aláirva, s melyben a névjegyző a párbajok megszüntét igen kivánatosnak nyilatkoztatják, s ezen czél eléréseig becsületbiróságok felállitását inditványozzák, melyeknek czélja lenne egyfelől a párbajok megakadályozása, másfelől pedig, hol ez ki nem viható, a párbajnak a logvagiasság és erkölcsi méltóság határai közt leendő szabályozása. — Szomoru jelenségnek ismerjük, hogy ujabb időben nálunk is kezdenek a párbajok szaporodni, sőt hogy politikai lapjainkban nyilt kihivásokat is találunk ilyenekre, a nélkül hogy a rendőrség közbe jötténekvalahol hirét vettük volna, vagy egy korszerű szó hallszanék a becsületmentésnek ezen középkori módja ellen. Kivánatos volna, vajha Tóth Lőrincznek akademiai értekezése a Párbajról, mely 1865-ben önálló füzetben megjelent, minél szélesebb körben elterjedne.

(Német illetőségü fegyenczek a m. kir. orsz. fegyintézetekben.) Lapunk utolsó számában emlitettük, hogy a magyar és lajtántuli igazságügyminiszter közt tárgyalások vannak folyamatban a német illetőségü fegyenczek visszaszállitása kérdésében. Örömmel értesülünk, hogy az átszállitás junius 8-án fog megtörténni. Összesen 118 fegyencz indul el Vácz, Lipótvár és Illaváról ugy, hogy a diószegi vaspálya állomásnál mindnyájan összetalálkozván, együtt folytatják az utat a brünni országos törvényszék börtönéig, hol nagyobb részük a hátra levő büntetési időt kiszenvedni fogja. Az elszállitandók valóságos sepredékét képezték országos fegyintézeteinknek; örülhetünk, hogy megszabadulunk tőllük. Az uti fedezetet 4 főfelügyelő s három altiszt vezénylete alatt 73 katona fogja képezni. A szállitási költségek a lajtántuli tartományok fegyalapja által megtérittetnek.

Meghivás. A budapesti ügyvédi egylet magánjogi szakosztálya f. é. május hó 30-án d. u. 6 órakor a kegyesrendüek épületében lévő tárgyalási teremben ülést fog tartani, melyre az osztály tagjai tisztelettel meghivatnak, az elnök megbizásából. *Schnierer Gyula,* jegyző.

TARTALOM: A budapesti ügyvédi egylet rendes haviülésének jegyzőkönyve. — Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén. (Folytatás.) Dr. S. J.-tól. — A bíróságoknak, különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról. — Budapesti ügyvédi egylet bizottsági javaslata. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 22. Pest, 1868. junius 1.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

V.

Az imént ismertetett franczia törvényjavaslat indokaiból azt látjuk, hogy a bizottság a szellemi tulajdonosnak popularis eszméjéből indulva azt a lehető gyakorlati irányban törekszik szabályozni, mert kiindulási pontjait nem az élére állitott tudományos és elméleti egymással még mindég a legmerevebb ellenkezésben álló deductiókból veszi, melyek a szellemi érdekeket az eszmék világában keresik; hanem a gondos történelmi nyomozások utját választá, mely egyedül képes a szerzői jogok eredetét és természetét a törvény, s illetőleg a gyakorlati élet szükségeinek megfelelőleg megfejteni.

Az ellenvetéseket, melyek az emlitett törvényjavaslat gyakorlati alkalmazhatása ellen felhozatnak, alább fogjuk érinteni; itt csak azt jegyezzük meg, hogy az emlitett törvényjavaslat mai napig csak javaslat maradt, de törvényi erőre nem emelkedet; és Franciaországban az 1792. 1793-iki törvények, az 1810. februar és julius 5-iki császári decretumok, s főleg az 1844. auguszt. 3. és 1854. april 8-ki törvények által szabályozott állapot van érvényben, melyek szerint a szerzők és özvegyeik egész életökön át, gyermekeik pedig 30 évig a szerző halálától vagy az özvegyjogának megszüntétől számitva élvezik a törvényes védelmet. Más örökösök és jogutódok szintén a fennebbi időpontoktól számitva csak 10 évig.

Drámai müvek előadására nézve a védelmi határidő a szerző, özvegye és gyermekei javára ugyanaz.

E határidők elmultával a müvek közbirtokká válnak [1]).

Hátrahagyott kiadatlan müvekre nézve azok tulajdonosai a szerzőkéhez hasonló jogokkal birnak, feltéve, hogy ily hátrahagyott müvek elkülönitve, és nem oly müveknek uj kiadásával vannak egybekapcsolva, melyek már kiadvák és köztulajdonná váltak.

Milyenek az intézkedések az irodalmon kivül a müvészeti szerzői tulajdont illetőleg, erről alább fogunk emlékezni.

Ismervén ekként a franczia ujabb irányt, és a létező állapotokat a szerzői tulajdonra nézve, áttérünk a másikra, mely az általánosan elfogadott nézeteket követi, s mint ilyen a magánosan álló franczia iránytól lényegileg különbözik.

VI.

Az u. n. „szerzői tulajdonjog“ elnevezésnek mellőzése, és az irodalmi s müvészeti jogoknak vagyis inkább érdekeknek előtérbe állitása képezi a másik irányt, mely a németországi ujabb időbeli törvényhozási mozzanatokat és törekvéseket jellemzi.

Az 1837-iki németszövetségi, az ugyanazon évi porosz törvény, az 1863-iki frankfurti szövetségi törvényjavaslat [1]) alapján készült 1865. junius 28-iki bajor törvény a németországi tudományos és gyakorlatképes nézeteit teljesen állitja elönkbe [2]).

Szükség tehát, hogy ezt — melyről az állittatik, hogy a jogtudomány és törvényhozás jelen állapotát jelzi, haladása és fogyatkozása, a tudomány és törvényhozás haladása és fogyatkozása közelebbről, és tüzetesen ismertessük.

A főszempontok, melyekből a bajor törvény indul, következők:

1. Elveti az u. n.: tulajdoni elméletet. Mert az irodalmi és müvészeti mü magában véve, mielőtt t. i. kéziratban vagy az illető többszörözési módok valamelyiként jelentkeznék, nem anyag, nem test a külérvekek alá nem esik, s mint ilyen tehát tulajdon, illetőleg tulajdonjog tárgyát nem képezheti.

2. Sem az u. n. személyiségi jog s elméletet nem vette alapul. Mert habár áll is az, hogy az utánnyomásban oly elem is foglaltatik, mely magát a szerző személyét is közelebbről érdelkeheti, mindezáltal ezen felül több más is van benne, több más személyeket is érint a szerzőn kivül, kiknek személyi minőségök az utánnyomás tekintetében nem, hanem inkább egyéb jogaik jönek figyelembe. Ugyanez áll azon elméletre nézve, mely a szerzői jogot és ahhoz kötött következményeket tisztán a vagyoni jogból igyekszik leszármaztatni. Sem az egyik tehát, sem vagy bármily más elmélet magában véve nincs minősitve arra, hogy egyedüli kiindulási pontul és alapul szolgálhason, és a jogvédelem egyes szabályai, melyeket a törvényhozások elfogadtak arra, mint alapra visszavezethetők volnának.

Ennélfogva csak helyeselhetjük a bajor törvény indokolásának azon részét, mely a szerzői jog létezését a törvény vagy szokásjogi elismeréstől teszi függővé, miből az következik, hogy azért és annyiban létez a szerzői jog, mivel és a mennyiben azt a törvény vagy szokás magáévá tette és kifejtette.

A tapasztalás szerint tehát a szerzői jog létezése az általános és igen is régi szokás szerint lényegében elismerve lévén, terjedelmét, mérvét és szentesitését a törvények és jogi szokások által elfogadott szabályokból nyeri.

Mert habár egyátalában nem is oly erősen álló magánjogai a szerzőnek azok, melyekből az utánnyomás

[1]) Egyéb részleteket l. Max Friedländer: „Der einheimische und ausländische Rechtsschutz gegen Nachdruck und Nachbildung“ Leipzig 1857. — Klostermann id. m. 58. 278. l. l.

[1]) Közölve egész terjedelmében az 1866. évi „Jogtudományi Közlöny“ 6. és 8. számaiban.

[2]) Olvasható egész terjedelmében összes indokaival együtt Mandry Gusztáv tübingeni jogtanár ily czimü munkájában: „Gesetz vom 28. Juni 1865 zum Schutze der Urheberrechte an literarischen Erzeugnissen und Werken der Kunst“ Erlangen 1867.

*

tilalma önkényt következik; mint ezt a személyiségi és vagyonjogi kiindulási pont védői állitják, az érdekei mégis félre nem ismerhetők, melyek iránt a törvényhozó igazságos akar lenni, és kell is ilyennek lennie; vagy melyek egy szokásos jogszabály képzését eszközlék. Ezen szerzői érdekek tehát, és azok elismerése s védelme képezi a szerzői jog alapját. Ezen érdekekre forditott tekintet szülte a tulajdon- és a személyes jogi elméleteket, de egyszersmind azon tévedést is okozta, mely szerint az egymással összefüggésben tekintendő érdekek külön választattak, és az azokból eredő jogok egymással felcseréltettek. Igy a tulajdonjogi elméletben a szerzőnek vagyonjogi érdeke, vagyis munkájából származó hasznok élvezési joga, mint egyedül mérvadó indok talált kifejezésre; mi alatt a személyes szerzőijog elméletében csak annak személyes jogai a szerzői hir, név, a munka kiadása, javitása többszörözési joga állittatott élére; holott a valóságban sem az egyik, sem a másik nemü érdekek külön, hanem mindezek együttvéve és egymásmellett képezik a jogi védelem tárgyait, noha másrészről azt sem lehet tagadni, hogy a vagyoni érdek, mely az utánnyomás elleni védelmet történelmileg előidézte és életbe léptette, mindenesetre a legfontosabb az érdekek között, és csakis csupán ez az, mely egész valójában képes a törvényi védelemre, és azt leginkább megkivánja; azért a védelem terjedelmére és képezésére tulnyomó befolyásuvá vált.

Egyébiránt azon kisérletekben, melyek a szerzői jognak a positiv törvény elismerésén kivül álló alapot szerezni törekedtek, egy valóságos eszme, gondolat, vagy igazabban mondva jogosult érzelem feneklik; és ez az: hogy az emlitett érdekeknek a törvény általi elismerése nem önkényen alapul, hanem azt egy részről a szerző irányában az anyagi igazság követeli, más részről a közönség szükségei és érdekei, miután a közönség a jelen cultur állapotban az irodalom és művészet adományait és előállitmányait nem nélkülözheti, következőleg azon külső feltételeket is, melyek ezek védelmére és terjesztésére szolgálnak, a mennyiben ez jogi kényszer által eszközölhető, megállapitani köteles.

A kettős, t. i. a szerző egyéni érdekeinek, és ebből eredő jogviszonyoknak a tudomány és művészet használására és élvezésére szomjuhozó közönség érdekeivel leendő kiegyenlitése ez időszerint ellehet mondani a törvényhozás által átalánosan elfogadott azon intézkedésben találta megoldását, miszerint a szerzőnek elismerésre jutott kizárólagos joga az általa alkotott műhez élete tartamára és halála után jogutódai számára bizonyos meghatározott számu éveken át törvény által biztosittatott.

Mily álláspontot foglalt az 1865. junius 28-ki bajor törvény a fennebb jelzett kérdések irányában? azt a törvényben világosan kifejezve nem találjuk; a vizsgálódásnak tehát magába a törvénybe felvett szabályokból kell kiindulni; ezek azonban nem hagynak kétkednünk a felett, hogy sem az irodalmi tulajdon, sem a személyes szerzői jog elmélete nem szolgált irányadóul a törvényre nézve.

A frankfurti javaslat és törvény a börzeegyleti és az osztrák javaslatban tett azon inditványt, hogy a szerzői jognak világos elismerése élére állittassék, elvettetett, és habár azon indok: hogy a szerző joga tulajdonkép csak a tilalom által képeztetik, ennélfogva a törvény elején helyett nem foglalhat; egyátalában nem volt kizáró indoka az elvetésnek, mindazáltal maga az elvetés azt tanusitja, hogy a bizottság a szerző kizáró jogát, melyből az utánnyomás tilalmát következtetni lehetne, és kellene: kiindulási pontul el nem fogadta.

Fontosabb azonban az, hogy ezen kifejezés „irodalmi és müvészeti tulajdon“ sem a törvényszövegében, sem czimeiben nem használtatott, valamint minden oly szabály, mely a tulajdoni vagy személyiségi elméletre mutathatna, gondosan mellőztetett. Ellenben a szerzőnek különféle — pénzbeli és szorosan személyes — érdekei egymásmellett de tulnyomólag a vagyoni érdekei vétettek figyelembe; de nem függetlenül, hanem a mennyiben azók a közönség érdekeivel kiegyenlithetők. Ide mutat a szerzői jognak bizonyos évekre szoritott tartama, t. i. a szerző egész életére és holta után az első 30 évre (12. cz.) a szerző jogának az általi korlátolása, hogy más munkájából egyes helyeknek, sőt szeleteknek szószerinti idézése (6. cz.) hirlapi czikkeknek más hirlapokba felvétele (9. cz.) és hasonlók (a 11. 23. 30. czikkekben).

Az előrebocsátottak szerint tehát az utánnyomás elleni védelem nem a positiv törvényben elfogadott jog intézmény, vagy jogitétel kifolyása, hanem különváló, és mint ilyen a positiv törvénybe felveendő és szabályozandó.

Egy másik kérdés merül még fel; valjon, ha ezen felvétel megtörtént, ezen a törvényhozás alapján jelentkező szerzői jog oly magánjognak tekinthető-e, melynek megsértése az utánnyomás tilalma által czéloztatik akadályozni? vagy valjon ezen tilalom ily magánjogi alapot nélkülöz, és csupán mintegy vétség vagy véttetből eredő kötelezettségnek tekinthető-e?

E kérdés majdnem átalában az első alternativára illő felelet által oldatott meg. Ugyan is ha a szerzői személyi jog létezése a fennebbiek szerint nem tagadtatott, önkényt következik, hogy annak a magánjogban van helye. Maga a törvényczime is a szerzői jogokat emliti; e jog magában a törvényszövegében is majd világosan, majd hallgatag benfoglaltatik, főleg az 50. czikkben, a hol az áll: „hogy a szerzőnek a többszörözés és előadáshozi joga elidegenithető és örökölhető. — De még e jog magát a szerzőt illeti: foglalás tárgya nem lehet.“ Továbbá a 37. czikk szerint az utánnyomó, ha nem vétkes is, köteles az utánnyomásból vett hasznot kiadni; tehát vétség esetén kivül is el van ismerve a kötelezettség a szerző érdekei irányában; sőt valóságos sérelem nélkül is maga a szerzői jog kérdése felett valjon kit illet a perlekedő felek közül: keresetnek és birói itéletnek van helye, mi e jogoknak mint magánjogiaknak létezését feltételezi, egyszersmind tanusitja, hogy e jogok alapja nem a véttettekből folyó kötelezettségben, mely mindenkor bizonyos tényt, véttettet feltételez, keresendő.

Miután a fennebbiek szerint a szerzői jog a magánjog körébe esik: azon kérdés sem felesleges; valjon a magánjogok, melyik categoriájába sorozandó, a személyiekébe, a vagyonjogba-e? vagy a kötelezettségi jogba?

Ha a szerzői jog valamely magasabb sarkalatos jogból származtatik, mi sem természetesebb, mint, hogy akkor azon jognak, melyből származtatik jellegét s természetét kell követnie.

Azonban a fennebbiekből meggyőződtünk, hogy a szerzői jogot ily magasabb jogból származtatni, és annak kaptájára vonni nem lehet, mivel sem nem személyi jog, sem nem vagyoni, sem pedig a kötelezettségi jogból nem származtatható; következőleg a magánjogba oly institutumot, melynek természetét szorosan követhetné, hiába keresünk.

Annyi azonban bizonyos, hogy leginkább a vagyoni jogokhoz tartozik; ide mutat az, hogy a személyiségi jogokból sem közvetlenül, sem közvetve nem következtethető, a jog megsértéséből eredő kártéritési követelés, a jognak elidegenithetése, átruházhatása, az örökösökre való átszállása; noha másrészről vannak ugyan benne

magasabb személyes érdekek, melyek e jognak a törvényhozásba lett felvételére indokul szolgálhattak; de ezek oly annyira háttérbe szorittattak a vagyoni érdekek által, hogy őket a törvény oltalmának megadása alkalmával irányadókul felvenni nem lehetett, de nem is lehet.

Ellenben nem lehet a szerzői jogokat sem a dologi, sem a kötelezettségi jogok közé felvenni. Mert habár birnak azon minden dolgokat megillető jelleggel, hogy azoknak sérelmétől mindenki ovakodni tartozik, és hogy követelések tárgyait képezhetik; azonban hiányzik a valódi alap, az anyagi tárgy, mely a dologi jog alapját képezi. A kötelezettségi jogok közé végre azért nem illik, mivel ezek bizonyos személyeket feltételeznek, kikre a kötelezettség néz; azonban a szerzői jog tartalma, a mű az egész közönségbe megy át, az egész közönség pedig kötelezettségek alanyául nem tekinthető.

Mindezekből csak azt következteti az eddig tüzetesen fejtegetett bajor törvény gondos commentatora, hogy nincs egyéb hátra, mint a szerzői jogokat az absolut jellegü vagyoni jogok harmadik kategoriájául tekinteni, de dologi alap nélkül. Valjon és mennyiben lennének a jogképződés jelen szinvonala szerint az egyes jogok és szabadalmak, melyek a szerzői jogokból következtettek, a vagyoni jogokhoz számithatók; arra az emlitett commentator csak azt mondja: „ist hier nicht festzustellen". Azonban mégis ajánl valamit mintegy az analogia terén, de csak átalában és minden bizonyos határozottság nélkül, midőn t. i. a szerzői egyes jogok magánilletőleg vagyonjogi jellegére nézve egy bizonyos czégnek kizárólagos viselésére, bizonyos kelmék, áruk kizárólagos használati jogára, és a feltalálóknak adatni szokott patensekből származó jogokra utal [1]). Dr. S. J.

A bíróságoknak,

különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról [2]).

(Folytatás.)

III. Midőn a biráknak száma az elintézendő ügyek számához képest megszabandó, nem kell feledni, hogy a birák *kimerithető erőkkel biró lények*, tehát, hogy legyen idejök az előforduló ügyeknek komoly megfontolására és törvényszerinti elintézésére azok nem terhelendők tul; de még az okból sem, hogy maradjon idejök, ne csak a jogtudományban, hanem egyéb a közmüveltséghez tartozó és különösen a közéletre ható ismeretekben haladni, megemlékezvén a római jogtudósnak ama határozványáról: jurisprudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia. S valóban nem elegendő a biróban az elvont, ha talán legnagyobb jogtudomány, hanem hogy hivatásának megfelelhessen, megkivántatik, hogy az emberek közt létező s előfordulható minden viszonyokat, összeköttetéseket, mikből jogok és jogkötelességek, tehát perek is támadhatnak, összeköttetések, mikből jogok és jogkötelességek, tehát perek is támadhatnak, röviden mondva: az életet, jogokat és kötelességeket alapitható minden mozzanataival együtt tökéletesen ismerje; ily ismeret nélkül jól biráskodni hogy lehetetlen, kétségbe vonni alig fogja valaki. Például: hogyan itéljen alaposan bánya, kereskedelmi, váltóügyekről az, ki azokat nem ismeri? A jogtudományban haladó, az életviszonyait, kifejlődését figyelemmel kisérő és tanulmányozó biró lehet csak ügyes és a *peres feleknek bizalmát* megnyerő *biró;* de a végre, hogy a biró a jogtudományban s egyéb ismeretekben haladhasson, időt kell annak engedni, és nem terhelni annyira, hogy még a szükséges pihenésre és szórakozásra is alig marad ideje.

Ha a birák mindenkép miveltek, ebből *haszon fog háromolni az államra is.* mert a pereknek alapos eldöntése által eleje vétethetik az alaptalan felebbezéseknek, és mert csak igy remélhető, hogy a tudományosan mivelt birák a gyakorlatban szerzett ismereteik által képesek legyenek a jogtudomány kifejlődését, tökéletesitését előmozditani; mit hiába várunk mind addig, mig a jogtudományi pályán is az elmélet nem szövetkezik a gyakorlattal.

IV. Arra nézve, hogy a jogszolgáltatásnak megfelelő biráink *elegendő számmal* legyenek, több mozzanatoknak kell az államban összemüködniök, miknek bővebb s egyenkénti előadását mellőzve csak a *költséget* akarom megemliteni, mi közvetlenül a birósági szervezettel is kapcsolatban van, és arra lényeges befolyással bir. — A bíróságoknak felállitása, t. i. azoknak a szükségesekkel ellátása költséget okoz, mi annál nagyobb, minél több bíróságok, több birósági személyzettel állittatnak fel. Idejárul, hogy a birák illendő fizetéssel ellátandók nem csak azért, hogy a házi nyomasztó és munkakedvet ölő gondoktól mentek maradjanak, hanem azért is, hogy rosz ellátásuknál fogva a felek megvesztegetésének és csábitásainak kitéve ne legyenek.

A jó ellátás szükséges az okból is, hogy az által ösztön adassék már a természettől bővebben megáldottaknak arra, hogy magukat a birói pályára készitsék s alkalmazzák. — Ezekből kitünik, hogy a költség egy fontos mozzanat a bíróságoknak szervezésénél. Sajnos és a közérdekkel összeütköző eljárás volna azonban a bíróságoknak szervezésénél a pénzügyi tekintetnek fősulyt adni, és költség kimélése végett a bíróságoknak és biroknak számát kevesbre szoritani, mint ezt a törvénykezésnek czélja megkivánja. A bíróságok és birák kellő számának megszoritása, mert a gyors és olcsó jogszolgáltatást gátolná, akadályozná a közforgalmat, csökkentené a közhitelt, és ezáltal a közgazdászatot, kereskedelmet, bedugná a közjövedelem forrásait; és valóban ferde s önmagával ellenkező gazdálkodás volna, a gyors és olcsó jogszolgáltatásnak akadályozásával a közköltséget, és pénzügyi érdekeket kimélni akarni.

A politikai eszély feladata, figyelemmel lenni az államban mutatkozó viszonyokra, az üdvös közepet eltalálni a között, hogy a szükség feletti bíróságok és birói személyzet által a közköltség felesleg ne szaporitassék, de a kelletinél kevesebb számu bíróságok és birák a törvénykezésnek czélját ne lehetetlenitsék.

V. Minthogy a bíróságoknak és jogszolgáltatásnak az államban végczélja a magánosoknak jogait biztositani, és az azok közti jogrendet eszközölni és fenntartani, ez üdvös czél pedig biztosabban elérhető ott, hol a *peres feleknek* a peresügy körüli eljárásra és elintézésre nézve *befolyás engedtetik;* a peres feleknek e befolyása meg nem tagadható. A mindennapi tapasztalás tanusitja, hogy mindenki hajlandóbb ügyének, ha talán kedvezőtlenebb elintézésében is megnyugodni, ha abba befolyhatott, különösen, ha ő személyesen is járulhatott birájához s azt ügyének állásáról kitanithatta. Ez ohajtás igen természetesnek látszik, különösen ott, hol a perbeli eljárás titkos és a fél magát az ügyvédre bizni kénytelen; mert itt az illető felet, kivált ha az irás és

**

[1]) Id. munka 98. 99. lap. — Mi hasznát vehetjük ezen utasitásnak, azt itt fejtegetni már csak azért is felesleges, miután maga az utasitó is azt teszi hozzá „ohne bestimmte Entscheidung", tehát ugy látszik, hogy maga sem bizik ezen tanácsa eredményéhez, mert valólag véve, ha van is némi analogia a szerzői jog egészéhez tartozó egyes jogok, és az ajánlatba hozott önálló jogi institutiók között: ez a szerzői jogokra alapitott sajátságos természetü jog intézménynek megalapitására és szabályozására távolról sem elegendő.

[2]) Olvastatott a magy tudom. akademiának 1868-iki május 4-kén tartott ülésében.

jogtudatlan, ama gondolat gyötörheti: valjon az ügyvéd a periratokban, vagy az előadó a bíróság előtt előadta-e az ügyet ugy, mint az valóban van; és csak azáltal nyerhet a fél megnyugvást, ha neki alkalom adatik az illető birákat és elnököt ügyének mivoltáról kitanitani és annak lényeges körülményeire figyelmeztetni.

A bíróságok szervezésénél és a törvénykezési eljárásnál soha sem kell elfeledni azt, hogy az ügyvéd és biró nem ura a pernek; hanem mindketten a peres félnek szolgálatában járnak el, és lelkiismeretes kötelességök ugy járni el, hogy a félnek jogát ne veszélyeztessék, hanem azt a megtámadás ellen megóva érvényre juttassák, és a félt az igazságos jogszolgáltatás felől megnyugtassák.

S valóban nemcsak embertelenség, hanem *jogtalanság* is volna a szegényebb sorsu s ügyének, mikénti eldöntése iránt aggodó félt megfosztani az emlitett kedvezéstől, sőt jogkövetelestől, és czélirányatalan volna az oly birósági szervezet, mely a peres felet a birót kitanithatási jogának gyakorlatában akadályozná; akadályozná pedig azt, ha a bíróság távolléte miatt annak annyi idő- és pénzveszteség okoztatnék, hogy hajlandóbb volna annak elkerülése miatt ügyét inkább véleménye szerint a sorsnak átengedni, vagy a pertől végképen elállani. Ez érv is tehát a bíróságoknak nagyobb számmali felállitása mellett szól.

E figyelmet érdemlő mozzanat nagyobb fontosságuvá válik a *felebbviteli törvényszékeknél*, hol az illető perben talán végkép eldöntendő itélet fog hozatni; mi okból a felebbviteli törvényszékeket akként kell szervezni és az országban elhelyezni, hogy a peresfelek a felebbviteli bírósághoz a legkevesebb idő- és költségveszteséggel járulhassanak, és kitanitási jogukkal itt, jogaik biztositása tekintetéből, élhessenek.

Az ily felosztást a *jogegyenlőség* is megkivánja; mert a felebbviteli bíróságoknak kevés számánál és távolléténél a kitanitási joggal csak az ahhoz közel lakók élhetnének, a távol lakók pedig vagy épen nem, vagy csak sokkal több időveszteséggel és költséggel mint az előbbiek, mi a jogot, a jogszolgáltatásban lehetőleg egyenlő kedvezmények mellett részesülni, sérti.

VI. Ott, hol rendszeres kimerítő *törvénykönyvek* (codexek) nincsenek, és a törvények által megállapitott jog mellett a szokás és helyhatósági (statutarius) jog is döntő erővel bir, jobb és czélszerübb, ha több bíróságok léteznek, és azok a különböző szokás, vagy helyhatósági joggal elő népesség szerint osztatnak fel; mert igy leend lehetséges, hogy a birák a népnek, melynek köréből valók, szokásait saját tapasztalások folytán ismerik, ismerik az illetőségük alá tartozó népnek viszonyait, foglalkozásait, s igy annak ügyeit könnyebben s alaposabban intézhetik el, mint a távolabb lakók s az emlitett ismeretekkel nem birók, kik kénytelen leendnek a kérdéses szokásoknak kitudása tekintetéből helybelieket kérdezni, kik őket tudatlanságukban hibába is ejthetik. A szokásjogot és helyhatósági szabályokat tekintve, czélszerübb, ha a *felebbviteli törvényszékek* számosabbak, s a birák az illető peres felekhez közelebb állók, a népszokásait, foglalkozásait ismerők, s igy saját tudomásuk szerint itélni képesek. Ha a számosabb felebbviteli törvényszékek a népességhez és földterülethez aránylag vannak felosztva, könnyebben lehetséges az is, hogy az illető felebbviteli törvényszéknek illetősége alá tartozó kerületből alkalmaztassanak a birák, kik tehát a szokásjognak, helyhatósági szabályoknak, a nép foglalkozásának ismeretével birnak, és kiktől ez oknál fogva alaposabb, jogosb itéletet remélhetni, mintha az itélet hozatalba olyak is befolynak, kik az emlitett kellő ismeretekkel szükölködnek; mi megtörténik ott, hol nagy területre, és különböző szokásokkal, helyszabályokkal élő népességre kiterjedő felebbviteli törvényszékek, vagy csak egy ilyen létezik, hol tehát könnyen megtörténhetik, hogy oly birák vesznek részt az itélet hozatalban, kik az életből meritett per döntő mozzanatokat nem ismerik.

VII. A birósági szervezésnél nem mellőzhető a *nyelvkülönbségrei tekintet* oly országban, hol különféle nyelvü nép lakik. Már fennebb volt emlitve a peres félnek ama joga, hogy ügye eldöntésébe befolyandó biráját ügyének állásáról felvilágositthassa; minek mellőzhetlen következménye az, hogy az illető birák olyak legyenek, kik a peres félnek nyelvét értik.

Az ügyvéd általi helyettesités, képviseltetés, különösen akkor, midőn az, az ügyet a peres felek előtt ismeretlen nyelven akár szóval, akár irásban adja elő, a peres feleknek nem nyujt elegendő biztositékot, s azokat ügyöknek helyes, kimeritő előadása iránt alig fogja megnyugtatni.

Hogy a nyilvános szóbeli, tehát a bíróság előtt eszközlendő tárgyalásnál, a perlekedőknek nyelve lényeges befolyást gyakorol, kétségtelen. De az irásbeli eljárásnál, ha az ügyvédek és birák bizonyos hivatalos nyelvnek használatára köteleztetnek is, sem akadályozhatni, hogy a feleknek nyilatkozatai, a tanuknak, szakértőknek vallomásai saját anyanyelvükön, melyen kivül mást talán nem is tudnak, ne adassanak elő. S valóban ferde és czélelleni jogszolgáltatás volna, ha oly birákra bizatnék az itélet hozatal, kik a feleknek nyilatkozatait, és a tanuknak vallományait nem értik, s azokat talán csak egy, az illető nyelvet értő birótársnak előadása és magyarázása folytán ismerik; mely esetben a pert tulajdonképen csak az egy nyelvetértő biró, nem pedig az egész törvényszék döntené el, mert a többi törvényszéki tagok szükölködvén a per tényállásának teljes tudatában jogosan nem is határozhatnak. — E nézeteken alapszik ama jogszabály: da mihi factum, dabo tibi jus, minek ellentéte: ignorantes factum, non possunt dare jus. Ezekből következik, hogy a pontos jogszolgáltatás lehetsége az irásbeli eljárásnál is oly biráknak alkalmazását igényli, kik a perlekedőknek és a tanuknak nyelvét tökéletesen értik.

E szabály alkalmazandó nemcsak az első folyamodási bíróságoknál, hanem és *méginkább a felebbviteliek-nél*, mint a felebbezett pert végérvényesen eldöntendőknél; könnyebben és czélszerübben fog pedig az emlitett szabály eszközlésbe vétethetni, ha mint az első folyamodási, mint pedig a felebbviteli bíróságok nagyobb számmal állittatnak, és a népességgel, valamint a földterülettel arányban osztatnak fel, mert ily szervezésnél a bíróságok illetőségének megfelelő vidékekből, kerületekből, megyékből választatván a birák, ezek mint az első folyamodási, mint pedig a felebbviteli bíróságoknál olyak leendenek, kik a hatóságuk alá tartozóknak nyelvét értik, tehát az okiratoknak, a tanuk vallomásainak értelmezésénél tolmácsra nem szorulnak, hanem saját felfogásuk és meggyőződésük szerint itélni képesek.

Ha a birósági személyeknek alkalmazásánál figyelem forditatik a nyelvre, ezáltal az is cszközöltetik, hogy oly egyének legyenek birák, kik a perlekedőknek szokásait, foglalkozásait, viszonyait, mik a népek és nyelvek különfélesége szerint különbözők szoktak lenni, ismerik, s ennélfogva a jogosságnak kiszolgáltatására alkalmatosabbak.

Tagadhatatlan az, hogy a jogszolgáltatás csak ugy fog üdvös eredményü lenni, ha az iránt az állampolgárok *bizalommal viseltetnek;* de lehet-e bizalommal a panaszos fél oly biró iránt, kinek ő panaszát elő nem adhatja, kit annak állásáról ő maga ki nem tanithat?

Ugy hiszem, hogy nem. — A nyelvrei figyelem azonban a birák kinevezésénél nem azt hozza magával, hogy a biró ugyan ama népbeli legyen, melybeli a panaszos fél, mi az ügyesebbek alkalmazását akadályozhatná, hanem csak azt, hogy a biró a panaszos feleknek nyelvét értse, ki ha ilyen, a fél bizonyosan megfog nyugodni annak másként jogos eljárásában, ha az más nemzetbeli leend is. (Folytatjuk.) CSATSKÓ IMRE.

A bizonyiték elmélete a magánjogi eljárásban.

A polgári alaki jog főczélja a pereskedő felek vitás magánjogainak eldöntése, az igazi jognak érvényesitése, minek a biró, miután mind a két fél jogot igényel, és igényét mindkettő állitásokkal támogatja, csak akkor fog megfelelhetni, ha ezen állitott tények igazságáról meggyőződik.

Ha a peres felek valamely tény valósága fölött megegyeznek, a biró ennek vizsgálásába még akkor sem bocsátkozhatik, ha magán uton talán másról volna tudomása[1]), mert nem forog fenn ok arra hogy a felek — kik magánjogaikkal tetszésük szerint rendelkezhetnek, azokról lemondhatnak — állitásaiban kételkedjék. Másképen áll a dolog, ha a két fél egymással ellenkező tényeket hoz fel, a felperes joga érvényesitése az alperes a kereset alóli fölmentés végett, mert ez esetben a jogvita mikénti eldöntése a szembenálló állitások egyik vagy másik részeni igazságának a biró általi elismerésétől van függővé téve. Egyenlően áll tehát ilyenkor érdekében mindkét félnek a felhozott tények igazságáról bizonyossá tenni a birót, mert egyes körülmények puszta elősorolása nem lehet elégséges arra, mikép azok valóságos létéről a biró meggyőződjék s azok alapján itéletet hozhasson. Szükséges, hogy minden felállitott tény, mely a per eldöntésére befolyással van s az ellenfél által teljes vagy részletes tagadásba vétetik, ha nem is tárgyilagos, legalább az ugynevezett alaki igazság világában tüntettessék föl. Ennek eszközlése a bizonyitásnak feladata.

Nincs része a jogtudománynak, mely ha tételes intézkedésekben is találja forrását, általános a dolog természetéből folyó az egész világon egyenlő érvénynyel biró alapelvekre nem volna visszavezethető; épen ily alaptételei vannak a polgári törvénykezési eljárás bizonyitási szakának is, melyek tekintet nélkül valamely ország törvényhozására a bizonyitási eljárás természetéből, a józan észből vonhatók le. Foglalatját ezen alaptételeknek, melyek utmutatása alapján a biró valamely per alatti ténykörülményről meggyőződését származtatja, magának annak létezése vagy nemléte felől bizonyitékot teremt, nevezem én a bizonyiték elméletének, mi természetesen a szerint a mint a magán- vagy büntetőjog körére szorítkozik, a polgári vagy büntető eljárási bizonyiték elméletére oszlik.

De lehet valamely tételes törvényhozás bizonyitéki alapelveit is egy elméletbe egybefoglalva adni, mi megkülönböztetésül az előbb értelmezett általános bizonyitéki elmélettől, tételes bizonyitéki elméletnek volna nevezhető.

Jelen értekezés a polgári eljárás általános bizonyitéki elméletének főelveire fektetett rövid kifejtését tűzvén ki czélul, azt következő szakaszokban tárgyalandja:

I. A bizonyiték s a bizonyitás fogalma, annak különféle nemei.

II. A bizonyiték tárgya.

III. A bizonyiték alanya.

IV. A bizonyitéki eszközök.

V. A bizonyitási eljárásnak módja.

VI. A bizonyitási eljárásnak hatása.

[1]) Verbőczy prolog. 15. cz.

I.

A bizonyiték (probatio, Beweis, preuve) fogalmának határozott correct kifejtése nem épen oly könnyü, mint az ember első pillanatra vélné; innen van az, hogy azt az egyes irók különféleképen értelmezik. Igy p. Claproth azt a ténykörülmények elismerésének (Bestättigung der Thatumstände) nevezi, mi sajátlag a bizonyitéknak eredménye a bíróra nézve és nem maga a bizonyiték; Weber bizonyitéknak mondja ama cselekvést, mely által az egyik fél törvényszerü alapot tár fel a biró előtt oly czélból, hogy ezt valamely állitásról, melyet a biró nem tud, meggyőzze, mi Lindenek (Lehrbuch des deutschen Civilprocesses) értelmezésével ugyan egy hibában, hogy t. i. a bizonyitékot a bizonyitással cseréli föl, szenved; Best szerint pedig mindaz bizonyiték, mi arra szolgál, hogy a józan ész valamely állitás vagy ténykörülmény igazságáról meggyőződhessék, mely értelmezés a bizonyiték feltünő összetévesztése a bizonyitéki eszközök fogalmával.

Mindannyian megegyeznek azonban abban, mikép a bizonyitásnak czélja a birót valamelyik fél által előadott per alatti ténykörülmény igazságáról meggyőzni, mi az ujabb irók által általánosan elfogadott és következőleg egybevonható fogalomadásban, mely a *bizonyitékot* azon törvényszerü formában előállitandó indokok összfoglalatjának mondja, melyek által a biró a per alatti ténykörülmények igazságáról meggyőződhetik, — is meglévén, a többi definitiók fölött azért érdemel előnyt, mert azonkivül, hogy a bizonyiték igaz fogalmát tisztán és velősen fejti ki, ezt az ettől különböző habár a közhasználat, sőt még a törvényszövegezésben is gyakran egy elnevezéssel használni szokot, de a tudomány igényei szerint megkülönböztetendő rokonfogalmaktól határozottan különválasztja.

A bizonyiték fogalmának megállapitásánál érintettem már, hogy a bizonyitás a bizonyiték fogalmától jól megkülönböztetendő, mert bizonyitás (probatio in sensu subjectivo, Beweisführung) alatt azon cselekvőséget kell érteni, mely a birónak meggyőződésére ható bizonyitó okok egybegyüjtésével s ezeknek törvényszerinti alkalmazásával foglalkozik. A bizonyiték tehát czélja, és ha elegendőleg hatott a biró meggyőződésére, kivánt eredménye a bizonyitásnak, miből a kettő közti külömbség eléggé kitünik.

Bizonyitéki eszközöknek (media probationis) azon közegek neveztetnek, melyek segélyével a fél valamely tény igazságát akarja a bíróval elismertetni. A bizonyitéki eszköz bizonyitéktól annyiban különbözik, hogy a bizonyiték a biró keblében meggyőződést teremt, mig a bizonyitéki eszköz csak a fél által felhasznált segély a bizonyiték létesitésére.

A perlekedő felek kötelezettsége, mely szerint perbeni állásuk s előadásaikhoz képest az egyik vagy másik tartozik a fennforgó ténykörülmény létéről meggyőzni a birót, bizonyitás terhének (onus necessitas probationis) fogalmát képezi. A bizonyitéki eszközökben rejlő tulajdonság, mely csekélyebb vagy terjedtebb mérvben képes a bíróban meggyőződést alkotni, bizonyerőnek (vis probandi) mondatik. A bizonyerőnek foka mindig a biró belátásától függ, minthogy összerü esetben csak ő fogja megitélhetni, mennyiben foglal magában az alkalmazott bizonyitéki eszköz oly tulajdonságokat, melyekből a fennálló törvények szerint a bizonyitandó körülmény igazságára következtetni lehet.

Megkisértvén a bizonyiték s az azzali rokonfogal-

maknak értelmezését, lássuk már most a bizonyitéknak különféle nemeit; lehet pedig ez:

1. Természetes másként közvetlen (probatio naturalis, directa) és mesterséges másként közvetett (artificialis, per ambagem); a mint a bizonyitó fél a birót magáról a vitás körülményről vagy előbb egy más tényről, melyből azután az illető állitást származtatja le, győzi meg. Ezen megkülönböztetés alapját inkább a szokásban mint a dolog lényegében kell keresni, mert voltaképen a mesterséges bizonyiték is természetes uton hat a biró meggyőződésére, az u. n. természetes bizonyitéktól csak abban különbözvén, hogy a biró annál egy második következtetéssel jut meggyőződéséhez.

2. Fő- és ellenbizonyiték (probatio-reprobatio). Az ellenbizonyiték a másik fél által előállitott bizonyitékban foglaltak igaztalanságának kimutatása. Ellenbizonyitéknak helye tehát csak ott lehet, hol bizonyiték van, mely utóbbinak teljes vagy részbeni erőtlenitése az ellenbizonyiték czélja. A római jog e különbséget nem ismeri, reprobatio elnevezés nem is fordul elő a forrásokban; a kánoni jog már emliti ezen nemét a bizonyitéknak [1]), de nem oly terjedt értelemben, mint azt az ujabb törvényhozások s a tudományban találjuk, mert a kanoni jog reprobatio alatt csupán azon bizonyitékot érti kiválólag, melyet valaki ellenfelének tanui s azok vallomásai ellen használ. Jelenleg mindaz ellenbizonyitéknak mondatik, mi a birónak a főbizonyitékból meritett meggyőződését lerontja, mi épen annak ellentétét bizonyitja, melyről a biró az első bizonyiték alapján alaki igazságot alkotott magának; p. ha A. felperes B. alperes ellen szolgalomszerzést bizonyit, B. ennek ellenében A. felperes ellen ezáltal nem történt szerzést bizonyit, A. első vagy fő- B. ellenbizonyitékkal élt. Vannak, kik ezt közvetlen ellenbizonyitéknak nevezik, s ettől a közvetettet különböztetik meg, mi alatt az alperes kifogásának vagy egy oly ténynek bizonyitását értik, mely a felperes által alkalmazott bizonyitéki eszközt hatályon kivül lépteti. Ez azonban mint Wagner [2]) kimutatta, nem fejezi ki az ellenbizonyiték igazi fogalmát; minthogy ennek lényeges ismerve mindig abban áll, hogy épen azon tétel ellenkezőjét, mi a főbizonyiték tartalma, mutassa ki. Vannak irók, kik az ellenbizonyiték fogalmát logikai képtelenségnek tartják; mert ugy mondják ők, hogy lehessen bizonyitékot, mely a biróban valamely tény igazságáról már meggyőződést alkotott, ellenbizonyiték által lerontani, hogy lehessen valamely ténynek kimutatott igazságát reá következett ellenbizonyitás által megdönteni, szóval azt a mi egyszer igaz, mindjárt reá nemigazá tenni. Az ellenbizonyiték ellenébe állitott ezen okoskodás azonban, ha bár első pillanatra helyesnek látszik is, tévalapon nyugszik; mert nem kell feledni, hogy a bizonyiték a polgári eljárásban csak alaki nem pedig tárgyi igazságra enged következtetést, mely a magánjogok sajátságánál fogva olykor a valóságos tárgyi igazságtól eltér. A törvényhozás nem azért elégszik meg már csupán az alaki igazság lételére következtetést engedő bizonyitékkal, mert nem volna czélja az egyes jogvitákat a tárgyi, azaz valóságos igazság értelmében eldönteni; hanem, mert miután a biró maga a peres tényekről nem szerzett érzéki tapasztalást, mi egyedül nyujthatna föltétlen általános meggyőződést, a törvényhozás csak oly hypothesisekről gondoskodhatik, melyek ha léteznek a valószinüség legnagyobb fokát, formalis igazságot eredményeznek. Már most ha nem lenne megengedve a bizonyiték ellenében ellenbizonyitékkal élni, nemcsak a tárgyilagos igazság, hanem még az alaki igazság a valószinüség legmagasb fokának elérhetése is akadályozva lenne.

3. Teljes és nem teljes (probatio plena et minus plena); teljes, ha a biróban meggyőződést, nem teljes ha a valószinüség bizonyos fokát, de nem jogi bizonyosságot eredményez. Az igazság, minek felderitése minden bizonyitéknak czélja, fokokra nem osztható fel, igazságot képzelni csak egészet lehet, fél igazság nem létezik; a biró meggyőződése ellenben csekélyebb vagy nagyobb lehet, s ezért a bizonyiték is felosztható, söt ha a teljes bizonyiték tekintettel a törvény által megkivánt mértékre egésznek vétetik, u. n. félpróbát is lehet képzelni. Ennek valamint még inkább a némelyek által felállitott félnél teljesebb vagy annál csekélyebb bizonyiték (prob. semiplena maior et minor) fogalmát igen, de határvonalait meghatározni nem lehet; a miért is ez a birói belátásra bizandó és legfeljebb arra nézve lehet irányadó, hogy melyike a feleknek bocsátassek az eskü általi bizonyitásra. A nem teljes bizonyiték, miután nem foglal magában jogi bizonyosságot, birói érdemleges határozatnak alapja nem lehet; azért ott, hol mint a római perben a bizonyitás eredményének méltatása a biró arbitriumától függ, vagy hol a tételes törvényhozás a biró meggyőződését szorosan előirt szabályokhoz nem köti, az ily bizonyitéknak figyelembevétele vagy annak mellőzése egyes összerü esetekben a biró lelkiismerete sugallatára van hagyva; — hol ellenben a birói meggyőződés föltételeit és kellékeit szigoruan megállapitja a törvény, hol tekintet nélkül a biró egyéni, erkölcsi meggyőződésére a határozatot a törvényben előirt bizonyitéki szabályokra kell fektetni, ott a birónak szigoruan ezen szabályokhoz kell tartani magát.

Az ujabb törvényhozások az egész müvelt világ polgári törvénykezésének kiindulási alapját képző kánoni jog nyomán ismerik a bizonyiték eme felosztását teljes bizonyiték eszközeihez sorolván, rendesen az okleveleket, a beismerést, kézaláirások összehasonlitását, két kifogás nélküli tanunak megegyező vallomását, a főesküt valamint oly két félbizonyitékot eredményező eszközt, melyek közül az egyiknek a teljes próba kiegészitésére kell alkalmasnak lenni. Félpróbát eredményeznek rendesen: egy kifogásnélküli tanuvallomása, kereskedői könyvek a kiállitó mellett, a biró belátásától föltételezve egy vagy több aggályos tanunak vallomása s az ugynevezett kiegészitő eskü.

4. Egyszerü s összetett bizonyiték (prob. simplex et mixta); egyszerü az, mely egy, összetett, mely több bizonyitéki eszköz segélyével létesül. Lehet eset, midőn a biró valamely ténykörülmény igazságáról egy bizonyitéki eszköz által — mert ez nem szül teljes bizonyitékot — nem alkothatván magának jogi meggyőződést, más bizonyitéki eszközökhöz p. póteskühöz kénytelen nyulni, melyek egyesitése teljes bizonyitékot fog előállitani. — Vannak a bizonyitéknak ezenfelül több felosztásai, melyek azonban vagy a bizonyitéknak tárgyával függnek össze, vagy csekély jelentőségüek, s azért itt csak röviden emlitendők:

5. Az ajánlott átengedett és visszaengedett bizonyiték (delata, oblata, relata); aszerint a mint a bizonyiték előállitását maga a fél ajánlja, vagy állitásának igaztalanságát kimutatandó bizonyiték előállitását ellenfelének engedi, vagy végre a bizonyitás ellenfele részéről visszaajánlás után visszaengedtetik. Ezzel némi összefüggésben van:

6. Az előleges s a fenntartott bizonyiték, aszerint a mint a döntő tény mindjárt annak előadása után bizonyitással köttetik egybe, vagy bizonyitása csak azon esetre tartatik fenn, ha az az ellenfél által tagadásba vétetnék.

[1]) C. 26. X. de test (II. 20.); c. 5, 6, 14, X. de probat.
[2]) Zeitschrift für öst. Rechtsgelehrsamkeit 1829. II. kötet.

7. Állitólagos és tagadólagos bizonyiték; az első valamely bizonyitandó körülmény létezésére, az utóbbi valamely tény nemlétezésére vonatkozik, miről bövebben a II. szakaszban szólandunk.

8. Rendes és rendkivüli, a mint a bizonyiték a rendes bizonyitási szakban, vagy annak előtte mint az előlegezett s az örök emlékezett végetti bizonyiték, állitatik elő. -- Szokás még megkülönböztetni:

9. Az ünnepélyes és közönséges bizonyitékot, az előbbinek rendes eljárásban az előirt szabályok szorosabb megtartása mellett, az utóbbinak — melyet gyors bizonyitéknak is neveznek — sommás eljárásban van helye.

Az itt előszámlált bizonyitéki nemek a dolog természetéből folynak, s azért minden ország törvénykezésében, ha a törvény szövegében nem is, a gyakorlatban bizonyosan előfordulnak. (Folyt. köv.)

Dr. MARISKA VILMOS,
köz- és váltóügyvéd, kassai kir. jogakad. h. tanár-segéd.

A budapesti ügyvédi egylet

f. 1868. junius hó 4-én d. u. 4 órakor a kegyes-rendiek épületében levő tárgyalási teremben *rendes ülést* tartand, melyre az összes egyeleti tagok tisztelettel meghivatnak.

Tárgyak:

1. Bróde Lipót egyl. tag inditványa, a m. kir. pénzügyminiszteri adó-törvényjavaslatban foglalt bélyeghiányok esetére vonatkozó intézkedést illetőleg.

2. Ugyanannak inditványa az ugyanazon törvényjavaslatban foglalt jövedelmi adó-kivetésére vonatkozó intézkedést illetőleg.

3. Füzesséry Géza egyl. tag inditványa az ugyanazon törvényjavaslatban foglalt, a házbérbevallások jogkövetkezményeire vonatkozó intézkedés tárgyában.

Kelt Pesten, 1868. május 28-án.

Elnöki megbizásából

MATOLAY ELEK s. k., titkár.

Budapesti ügyvédi egylet.

A birósági szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi szakosztály f. é. május hó 22-én tartott ülésében mindenekelőtt, az előbbi jegyzőkönyv hitelesitése után, a szakosztályoknak a költségvetés és könyvszükséglet megállapitása iránt a rendes ülés határozotához képest kiküldendő együttes bizottmányába ez osztály részéről Dr. *Apáthy* István és Dr. *Siegmund* Vilmos választatván tagokul, tárgyaltatott Dr. *Bróde* Lipótnak a bélyeg-törvényjavaslatnak a jogokiratok bizony erejére vonatkozó szakaszai ellen intézett s e lapokban már ismertetett inditványa, mely ellenében Dr. *Győry* Elek a következő ellen inditványt terjeszté be, azt szóval bővebben is indokolván:

„Dr. Bróde Lipót urnak a pénzügyminiszterium által a bélyeg s illetékekre vonatkozólag készitett törvényjavaslat tárgyában a rendes ülésen beadott s ide utasitott inditványát illetőleg következő véleményezést

inditványozok:

1. hogy ezen szakosztály Bróde Lipót inditványában kimondatni kivánt vélemény első részében foglalt elvet oly általánosságban magáévá nem teheti, mert ez alól az állam részéről különös kedvezményekkel ellátott okmányok kivételt tesznek;

2. hogy a pénzügyéri javaslatra vonatkozólak az egylet vélemény nyilvánitását szükségesnek nem látja, mert abban a kárhoztatni kivánt elv oly általánosságban nem foglaltatik, s ily nemű rendszabály csupán kedvezményezett okiratokat illet, s igy a mi a javaslatban nincs, azt benne kárhoztatni nem lehet — helyeslő nyilatkozat pedig ezekután pénzügyi, politikai s közgazdászati szempontok figyelembe vételét igényelni;

3. hogy az inditvány 2-ik részében foglalt véleményt sem teheti magáévá, mert a bizonyerő megbirálására sem a pénzügyi, sem az igazságügyi miniszterium nincs hivatva, hanem a törvényes bióság.“

Ezen ellen inditvány felolvasása után, Dr. *Steiger* Gyula, Dr. *Apáthy* István, *Morlin* Imre, *Simon* Florent, *Arady* Antal, Dr. *Fischer* Kálmán és *Szabó* Albert leginkább Dr. *Győry* ellen inditványa ellen fordulván, és legnagyobb részt helyeslőleg nyilatkozván Dr. *Bróde* inditványa mellett, a két inditványozónak válasza, és a több oldalról tett és Dr. *Bróde* által is formulázott abbeli módositásnak: „hogy az állam jogi érdekeit annak *államkincstári (fiscalis)* érdekeitől mindenkor szorosan el kell különiteni,“ elfogadása mellett, Dr. *Bróde* inditványa szavazás utján tizenegy szavazattal egy ellenében elfogadtatott, s annak szabatos szerkezete végett egy bizottmány küldetett ki a házszabályok értelmében, melynek tagjául *Simon* Florent, — mint ki rendes elnök akadályoztatás folytán, ülést vezető elnökül választatott, — *Szabó* Albert, Dr. *Bróde* Lipót és Dr. *Siegmund* Vilmos jeleltettek ki. Végül Dr. *Steiger* Gyula inditványa is, mely szerint Dr. *Bróde* inditványa a létesitendő uj szerkezetben azzal terjesztessék fel a rendes üléshez, hogy az kellő alakban az országgyülésnek is bemutattassék, az inditványozó, Dr. *Fischer* Kálmán, Dr. *Bróde* Lipót, *Szabó* Albert, Dr. *Győry* Elek és *Simon* Florent között lefolyt eszmecsere után elfogadtatván, az ülés feloszlott.

— Az egylet *váltó- és kereskedelmi ugy tengerészeti és nemzetközi magánjogi szakosztályának* f. é. május hó 26-án tartott ülésében a mult ülés jegyzőkönyvének hitelesitése után a szakosztály összes tagjai *három tizenhatos* bizottmányba osztattak be sorsolás utján, és a váltótörvény anyagi részének főelvei megállapitása végett kiküldött bizottmány tagjaiul: Dr. *Szontagh* Kálmán, Dr. *Buschbach* Péter, Dr. *Hlowik* Adolf, Dr. *Siegmund* Vilmos, Dr. *Bróde* Lipót, Dr. *Környey* Ede és Dr. *Apáthy* István választattak meg, mely választással a napirend kimeritetett.

A birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi szakosztály f. é. május hó 27-én tartá folytatólagos ülését *Pósfay* Károly elnöklete alatt. A szokott jegyzőkönyvi hitelesités után felolvastatott a mult ülésből, Dr. *Bróde* Lipót első inditványa szerkezetének megállapitására kiküldött bizottmány jelentése, mely helyeslő tudomásul vétetvén, határoztatott, hogy az inditvány ujólagos szerkezetében terjesztenék a rendes ülés elé. Tárgyaltatott továbbá Dr. *Bróde* Lipótnak az adótörvényjavaslat minimuma ellen intézett s e helyütt már ismertetett inditványa, melynek elvetése czéljából Dr. *Győry* Elek következő, szóval is bőven indokolt, ellen inditványt nyujtá be:

„*Inditvány* Dr. Bróde Lipót urnak azon inditványa tárgyában, melyben az illető pénzügyészi javaslat ellenében kimondatni kivánja, hogy a lakbérösszeg egyátalán nem fogadható el igazságos jövedelmi adókivetési alapul.“ — Tekintve, hogy az adó igazságos volta főleg azt igényli, hogy az adózók jövedelmét lehetőleg egyenlő arányban érje, tekintve, hogy épen a czélból az államkormánynak nemcsak joga, sőt kötelessége az adózók jövedelmének lehetőleg pontos kipuhatolása, tekintve, hogy a jövedelem bevallás általánosan ismert hiányossága s ebből következhető azon jogtalanság, hogy az eltitkolt adóalapok folytán, az adóteher aránytalanul sulyosodhatnék más adózókra, — más szükségbeli eszközök alkalmazását kivánja, tekintve hogy a pénzügyéri javaslat is csak a bevallások hiányossága esetén kivánja alkalmazni a jövedelem kitudhatásának ezen eszközét és tekintve végre, hogy a javaslat épen az igazság érdekében ezen eszköz alkalmazásánál, azon osztályokra nézve, melyeknél a lakbér mint adókivetési alap egyéb osztályokhoz képest aránytalanságra vezetne, — csekélyebb adólábot inditványoz:

„ezeknél fogva e szakosztály a kimondatni kivánt véleményhez sem átalában, sem különösen a pénzügyéri javaslatra vonatkozólag nem csatlakozhatik. Beadja Dr. *Győry* Elek m. k.“

Az inditvány és ellen inditvány érdemében Dr. *Steiger* Gyula, *Pósfay* Károly, *Deszkás* Gusztáv, Dr. *Fischer* Kálmán, Dr. *Pauler* Gula, Dr. *Bróde* Lipót és Dr. *Győry* Elek között huzamos ideig folyván a vita, végre Dr. *Győry* Elek ellen inditványának elvetése mellett, Dr. *Bróde* Lipótnak inditványa, Dr. *Steiger* Gyula által inditványozott azon módositással: „hogy a lakbért legtávolabbról sem lehet egy igazságos jövedelmi adó *kiszámitásának* alapjául felvenni, tiz szavazattal egy ellenében elfogadtatott, azzal hogy ez is azon kérelemmel terjesztessék a rendes ülés elé, miszerint kellő alakban az országgyülésnek mutattassék be. Az inditvány szerkezetének módositása és némely felvetett indokoknak beleszövése tekintetéből a házszabályok

értelmében egy, *Pósfay* Károly, Dr. *Pauler* Gyula, *Deszkás* Gusztáv, Dr. *Bróde* Lipót és Dr. *Siegmund* Vilmos tagokból alakitott bizottmány küldetett ki. *Füzesséry* Géza inditványának tárgyalásába a szakosztály alaki hiányok miatt nem bocsátkozhatván egyelőre, Dr. *Fischer* Kálmán inditványa nyomán határoztatott: miszerint inditványozó *Füzesséry* Géza, inditványának kellő alakbani benyujtására felszólittassék, — mire az ülés feloszlott.

Különfélék.

(Az alakulóban levő sopronyi ügyvédi egylet) alapszabályai, egész terjedelmükben megerősittettek. Az alakulási közgyülés junius 13-án délutáni 3 órakor Soprony szab. kir. városában, a megyeház nagyobb termében fog megtartatni. A közgyülés tárgyai lesznek:

a) az ideigl. választmány elnökének az eddig történtekről rövid jelentése

b) az alakitási s átmeneti rendelkezések felolvasása

c) a nagym. magy- kir. bel- és igazság- ügyi miniszteriumok által megerősitett alapszabályok felolvasása és a belépendő tagtársak általi aláirása, — s ennek folytán az egylet megalakulásának kimondása.

d) az alakitó ideigl. választmány hivatalától visszalépése és a választási elnök s jegyző megválasztása.

e) az egylet igazgató választmányjának s ebben a tisztviselőknek megválasztása.

f) az egylet működésének a megválasztott rendes elnök vezetése alatti megkezdése, — az alakitó ideigl. Választmány által szerkesztett s beadott „Ügyrendi szabosztályalakitási-, segélyezési- és házirendi- szabályzatok" tervezetének felolvasása, netáni megvitatása és megállapitása, — az egyleti rendes ülések ünnepélyes megnyitásáról határozás, — és a megválasztott igazgató választmánynak a tovább teendők iránti utásitása. Az egyletbei felvétel iránt szóval vagy irásban s vidékről bérmentes levelekben előre jelentkezni, az alakitó közgyűlésig, *Wukanich Victor, Dr. Schreiner Károly, Dr. Pottyondy Ágost,* uraknál lehet.

(A német Juristentag) ez idei nagy gyülése Hamburgban fog tartatni.

(A miniszterek nyugdijai.) Az ausztriai birodalmi tanács egy bizottmányt küldött ki e kérdés felett tanácskozni s törvényjavaslatot késziteni. A munkálat elkészült s a háznak benyujtatván az alsóházban május 18-án került tárgyalás alá. A bizottmány azon szempontból indult ki, hogy az érvényben levő nyugdij szabályok oly férfiakra, kik miniszterségük előtt államszolgálatban nem állottak, nem alkalmazhatók, mert ha valaki e terhes állás kedveért előbbi független, talán kényelmes helyzetét oda hagyja, szolgálatának végezte után mindenesetre érdemel nyugdijat, habár talán nem is töltötte ki a 10 évet e pólczon. Egy másik indok, mely a bizottmányt egy törvényjavaslat készitésére rábirta, az volt, hogy az eddig lelépett miniszterek közül, némelyek igen tetemes összegü, mint például 16,800 ft, 13,665 ft, 4200 ftnyi nyugdijjal lettek ellátva. — Ajánltatik tehát annak meghatározása, hogy a lelépett minisztert mindenesetre nyugdij illeti, és pedig 3000 ftnyi arányban, kivéve, ha az illető, előbbi államszolgálati minőségénél s idejénél fogva, nagyobb nyugdijra birna igénynyel. Az özvegy nyugdija 1000 ftban állapittatik meg, de szintén az előbbi esetnek kivételével. — Ajánlatba hozta végül a bizottmány, felszólitani a kormányt az iránt, hogy az államhivatalnokok s szolgákra fennálló nyugdij szabályokat megjavitva, eziránt is törvényjavaslatot terjeszszen a ház elé. A bizottmány által ajánlt összeg helyett az alsóházban 4000 ft lett évi nyugdij gyanánt megállapitva.

(A halálbüntetés kérdése Szászországban.) A második kamara a kormány előterjesztéséhez képest a halálbüntetés eltörlését folyó év april 7-én 42 szavazattal 23 ellenében elfogadta. Az első kamara azonban ezen határozathoz nem járult. — Mexiko a halálbüntetést eltörölte.

(Egy uj folyóirat) indult meg legközelebb Neuschönfeldben Lipcse mellett, tárgyalni fogja hamis papirpénz s közhiteli papirokról, melyeknek illustrált lenyomatát hivatalos források után közlendi. Kiadója Heuze Adolf. A hamis értékpapir, fájdalom mindinkább szaporodik; elővigyázat nem elégséges a károsodástóli menekvésre, hanem szükséges egyszersmind tudni azon jeleket, melyek által a hamisitást megismerni lehessen. E folyóirat különösen bankároknak hasznára fog válni.

(Megfertöztetés.) A troppaui országos törvényszék előtt folyó év május 11-én tárgyaltatott egy állatias durvaságu megfertőztetési eset. Vádlott egy 30 éves szabadságos katona, ki ez év márczius 17-én este, Heinzendorfban, részegen ért szállásadójához haza. A szobában egy két éves lányka feküdt a bölcsőben. A gyermek sirni kezdett. A katona kiemeli a bölcsőből s tartás közben azon állatias gondolatra jön, hogy a gyermeket megfertőztesse, mit meg is tett. A szolgáló a szobába lépvén tetten éri, de már a gyermek borzasztóan el van kinozva. A tárgyalás idejéig veszélyen kivül volt ugyan a lányka, de még nem tökéletesen meggyógyulva. Enyhitő körülményül vétetvén a részegség, 5 évi sulyos börtönre lett a tettes itélve, hetenkint kétszeri bőjttel sulyosbbitva.

(A lelenczház kérdése az orvosok társulatában.) A bécsi orvosok társulata egyikével a legsürgösb s a nép java s a szegényebb osztály legéletbevágobb kérdésével foglalkozik, t. i. a lelenczházak ügyével. E kérdés körül, két irány szerint két párt alakult. Skoda tanár statistikai adatokkal bizonyitván a lelenczek borzasztó halandóságát (75—80%), tagadja a lehető megszüntetés befolyását a gyermekölések s kitevések számának emelkedésére s e tekintetben példákat hoz fel számos külországról hol lelenczházak nincsenek. A társulat megbizásából szerkesztett dolgozatában végül, a lelenczházak czéljait községi áldozatokkal akarja pótoltatni, melyekből részint elszegényedett anyák volnának segélyezendők, részint vagyontalan árvák részére menedék házak lennének épitendők s mindezeknél törvényes házasságból származott s házasságon kivüli gyermekek közt nem tétetnék különbség. A másik párt ezen szándékolt rendszabályt lehető káros következményei szempontjából s nem egészen alaptalanul — támadja meg. Igy Spöth tanár Skoda észrevételeiből több következtetés sulyát gyengiti meg; figyelmeztet a gyermek ölési eseteknél előuralgó nagy szegénységre, mely a lelenczházak eltörlésekor még gyakrabban szolgáltatva e büntetre okot s a községeknek már eddigi tulterheltetésére. — Nézetünk szerint, a lelenczházak eltörlésének bizonyára lesznek egyes esetekben sajnos eredményei, de ezek tulszárnyaltatnak az eltörlés által mellőzendő káros következményektől, annál is inkább, mert tapasztalás szerint az életbe maradott 25% lelencz gyermek fele számából, a fegyintézetek lakója vagy szabad személy válik.

(A személyi fogság) eltörléséről szólló törvényjavaslatot, a biztositási letartoztatás megtartásával Poroszországban a birodalmi gyülés május hó 28-án elfogadta.

(China érczgazdagsága.) Williamson angol missionariusnak egy jelentéséből az tünik ki, hogy Sansinak csaknem minden tartományában gazdag kőszéntelepek találtatnak, melyek 55,000 angol □ mfdre terjednek. A legjobb kőszén ára a helyszinén „pikul"onkint 50—70 Käsch vagy is mázsánkint 2—3 penny. Hasonlókép ezen egész tartományban, de külösen Lunganfu tájékán (36° 5' éj. szél.) kitünő vasércz találtatik, melyből a kinaiak világhirü borotváikat s egyéb készárukat készitenek. A sansii vas felér a legjobb svéd vassal és Lunganfuban pikulonkint 2800 käschért (2 font sterling) vagyis mázsánkint 2 shillingért vásárolható. A nevezett tartományban azonkivül nagy mennyiségü arany, ezüst és drágakövek is hozatnak napvilágra.

(Megjelent s szerkesztőségünkhöz beküldetett) „A polgári házasság." Dr. H. és Dr. Ch. után irta Agustich Imre. Pest 1868. Stolp Károlynál. Ára 24 kr.

Igen korszerü kis munka. Nem jogászok, hanem laicusok olvasmányául van szánva. Népszerü irálylyal ismerteti a polgári házasság lényegét; az egyházi törvények szerinti házassággal egybehasonlitva adja az akadályok, megkötés és elválásra vonatkozó szabályait mindkettőnek. Minél szélesebb körbeni elterjedést óhajtunk e műnek.

TARTALOM: Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén. (Folytatás.) Dr. S. J.-tól. — A birságoknak, különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról. (Folytatás.) Csatskó Imrétől. — A bizonyiték elmélete a mágánjogi eljárásban. Dr. Mariska Vilmostól. — A budapesti ügyvédi egylet meghivása rendes ülésére. — A budapesti ügyvédi egylet máj. hó 22-ki üléséről. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 23. Pest, 1868. junius 7.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Töredékek a büntetőjog- és hatalomról.

A „Jogtudományi Közlöny"nek folyó évi 20-ik számában „Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül" czimü czikknek érdemes irója, annak elején félreismerhetlenül az általam a magy. tudom. akademiának f. é. márczius 2-án felolvasott és a „Jogtudományi Közlöny"nek f. é. 10. és 11-ik számaiban megjelent *„A büntetőjognak alapelveiről"* czimü értekezésemre utal; miközben röviden olyakat állit, mik az általam emlitett értekezésemben előadott állitásoknak igazságát kétségbe vonni látszanak. Nehogy tehát ama gondolatra adjak hallgatásommal okot, hogy iró állitásait helyeslem, (qui tacet, consentive videtur), és hogy az azokból támadható hibás felfogást akadályozzam: czélszerünek tartottam a következőket előadni annál is inkább, minthogy értekezésemben a büntetőjognak alapelveit csak röviden adhattam elő, és az azok feletti fejtegetés az eszméknek tisztábahozatalára szolgálhat alkalmul. Előadásomban szorosan tárgyilag minden harag és pártoskodás nélkül (sine ira et studio) akarok eljárni.

Büntetőjog és büntetőhatalom lényegesen különböznek egymástól; mert valamint átalában hatalom nem mindig jog, hanem gyakran valami jogelleni: ugy a büntetőhatalom sem mindig jog, azaz: nem oly valami, mi a jogelvekkel megegyez. *Hatalom* inkább fisikai, *jog* pedig szellemi, észbeli valami. Lehet valakinek hatalma és gyakorolhatja is azt, a nélkül, hogy ahhoz egyszersmind joga volna; lehetséges az is, hogy van valakinek a hatalomhoz joga, de azt nem jogosan, hanem jogtalanul gyakorolja. Különösen a jogállamban minden hatalomnak a jogon kell alapulnia, és jogtörvények szerint gyakoroltatnia.

A büntető, valamint egyéb hatalom az államokban a polgárzat keletkezte óta gyakoroltatott; de bizonyára senki sem meri állitani, hogy az mindig a jogelvekkel, a jogosság eszméjével megegyezőleg történt. Ha büntetőhatalom és büntetőjog egy volna, akkor mindazt, mi a büntetőhatalom által végbevitetett, mint jogosan történtet helyeselni kellene; különösen, hogy többet ne emlitsek, helyeselni kellene mind ama kegyetlen kivégzéseket, kinzásokat, melyeket a római imperatorok, a középkori hatalmasok és belháborukkor a hatalommal biró győztesek elkövettek és elkövetnek.

A hatalom tény, a jog eszme; a rablás, gyilkolás s egyéb büntettek is hatalom folyományai, de nem jogos tettek. A hatalom gyakorlata csak ugy helyeselhető, ha az a jog által szabott korlátok között müködik. A *jog* tehát az alap, melyen a *hatalomnak* nyugodni kell, hogy az helyeselhető legyen. Ha a hatalom különválik a jogtól, megszünik az az emberiségnek jótevője és védője lenni, és leend annak ellensége és elnyomója. Miből következik, hogy a büntetőeljárás körül mindenekelőtt a büntetőjognak alapelveit, vagy ha ugy akarjuk mondani, a büntetőhatalom gyakorlásának jogos elveit, kell megállapitani és a büntetőhatalom gyakorlata csak akkor érdemel helyeslést, ha az a jogelvek szerint kezeltetik; ellenkező esetben a büntetőhatalom jog nélküli erőszakká aljasul. [1])

Én a büntetőjog alapelveinek meghatározásánál *törvényhozói* szempontból indulok, iró pedig leginkább a *végrehajtó birót* veszi figyelembe. A büntetőjog gyakorlatánál egyik *főelvül* azt állitom: hogy az állam a büntetőjognak gyakorlatánál mindenekelőtt az enyhébb eszközöket és módokat használja és csak akkor folyamodjék a szigoruabbakhoz, ha amazok a büntetőjog czéljának létesitésére nem elegendők. Határozottan kimondottam azt is, hogy én a büntetőjognak az államnak többi jogaitól külön vált gyakorlatát, mi az államjogok közti összeütközésre vezetne, nem helyeslem, hanem annak azokkal együttes és összeható gyakorlatát óhajtom, s igy a nevelési jognak is odaműködését, hogy a büntetőjognak közvetlen czélja: a jogok biztonsága lehetőleg valósitassék.

Az *Eynattenek* és *Ebergényi Juliákra* való hivatkozást illetőleg megjegyzem, hogy *nincs szabály kivétel nélkül;* tehát megtörténhetik, hogy a nevelésnek, tanitásnak sincs mindig óhajtott, és különösen a büntettektől, tartóztató eredménye; de *szabályként* el lehet fogadni azt, hogy jól nevelt és tanitott ember nem fog bünözni. E szabályt támogatja a köztapasztalat is, mely szerint a jól nevelt, müveltebb osztályból ritkák a bünösök, s ezeknek legnagyobb része a nevelésben, tanitásban nem részesült, alsóbb osztályu emberekből való.

De én a kellő nevelésen, tanitáson kivül a büntetteknek megelőzésére az állam részéről más, különösen: rendészeti, társadalmi, nemzetgazdászati stb. intézkedéseket is óhajtok, melyek a büntetteknek forrásait, alkalmait lehetőleg mellőzzék, s a nevelésnek ez irányban jó eredményét elősegitsék. Hol a hiányos nemzetgazdászati intézkedések, például csempészetre, csalásokra, a hiányos rendészeti intézkedések a szeszes italoknak mértéktelen használatára, tiltott játékoknak üzésére s egyéb erkölcstelenségre tárt kaput hagynak; hol a hiányos társadalmi (házassági) törvények ösztönt szolgáltatnak büntettekre: ott a nevelés, és tanitás maga nem lesz elegendő eszköz a közbiztonság fentartására, a büntettek megelőzésére.

De a szigoru, kegyetlen büntetések sem maguk, a mint ezt a szomoru tapasztalás eléggé tanusitja. S végre a büntettesről aligha mindig azt nem mondhatni, hogy nem volt jól nevelve; mert nem vezettetett oda, hogy indulatjait, szenvedélyeit az ész és törvény parancsainak alárendelni képessé tétetett volna, s ennek folytán

[1]) A hatalomról és jogról bőven s alaposan értekezett a Törvényszéki Csarnoknak 1866-ki 42. és következő számaiban Csemegi Károly.

*

a vagyon és élvezetvágy, rangutáni sovárgás, nagyravágyás, fényüzés, mik hihetőleg az Eynatteneknél és Ebergényi Juliánál is hatottak, vitték a tettest a büntettek ösvényére.

Egyébiránt nem kell feledni a különbséget az *eszmény* és *valóság* között; de azt sem, hogy a valóságnak igyekeznie kell az eszményt létesiteni, és különösen a büntetőjognak gyakorlatánál oda igyekezni, hogy az az ész s emberiség követelményeinek mindinkább megfeleljen, s a büntetőjog által létesitendő eszményhez napról napra közelebb jusson.*)

Az államnak tevékenysége a *törvényhozói* és *végrehajtói* jogban pontosul. Jogban szeretem mondani inkább mint hatalomban; mert a jognak biztositéka a hatalom, mi által a jogot létesiteni szabad és lehet; tehát a joghatalommal kapcsolt, s az azáltal nemesbül; a hatalom jog nélkül is lehetséges, csakhogy igy az csupa önkénynyé aljasul.

A végrehajtói jognak alapja és forrása a törvényhozói jog; a törvényhozói jog, mondhatni: az állam *esze, bölcsessége*, minek kimondatait az életben valósitani a végrehajtói jognak hivatása. A törvényhozói jog (törvényhozás) a teremtő ész, minek létesitő eszköze a végrehajtói jog. A törvényhozás a vezér, a végrehajtás az annak rendeleteit létesitő közeg. Ezekből szükségképen következik, hogy a törvényhozásnak és végrehajtásnak teendője lényegesen különböző.

Valamint átalában az államnak müködését, ugy különösen a büntető eljárást tekintve, igy áll a viszony a törvényhozás és végrehajtás közt. A büntető ügyek körüli végrehajtásnak közegei a büntető biróságok is, melyeknek hivatásuk jól rendezett államban, hol tehát a törvényhozás által hozott határozott kimeritő, s összevágó törvények léteznek, nem egyéb, mint a törvényeket végrehajtani. (iudicis est iudicare non de lege, sed iuxta legem.) S ezek folytán teljes *igaza van* az irónak, midőn tagadja, hogy a büntető (birói vagy végrehajtói) hatalomnak más kötelessége volna, mint a hozott törvényt végrehajtani és végrehajtatni. De tovább *a végrehajtói jog* ne is igyekezzék terjeszkedni, és különösen ne a törvényhozásnak teendőit magához vonni.

Abból, hogy a törvényhozásnak és végrehajtásnak (biróságnak) teendői egymástól lényegesen különböznek, kitünik az is, hogy más *készültséggel* kell birni a törvényhozónak, mással a birónak mint a törvény végrehajtójának; miből ismét kitünik, hogy lehet valaki jó biró a nélkül, hogy egyszersmind törvényhozói képességgel birjon. A *törvényhozóban* magasabb és az egész államot, minden viszonyaival együtt áttekintő állásánál fogva, több tudomány, több életismeret és bölcseség kivántatik; a törvényhozónak irányul az emberiségnek magas rendeltetését, s annak eseményeit kell választania, ha a legmagasabb és legfontosabb emberi hivatásnak kötelessége szerint megfelelni óhajt.

Midőn én a büntetőjognak alapelveiről értekeztem, nem a birónak, és végrehajtónak hanem a *törvényhozónak* állását tekintettem, és ennek a büntettek körüli teendőit kijelölni igyekeztem, követve ama tudósoknak és emberbarátoknak példáját, kik életöknek feladatául tüzték ki: a büntettek körüli eljárásnak javitását, a büntetőjognak, az észnek és müvelt emberi érzetnek megfelelő, tökéletesitését; kik elvállalt eszmények körül hosszu évek során át fáradoztak, tanulmányoztak, és kikről valóban elmodhatni: multa tulit, facitque inter, fudavit et alsit.

Iró azt állitja, hogy a büntető hatalomnak nincs joga, a bünhönczért közköltségen többet tehetni, menynyi kedvezményben egy fedhetlen életü polgárt részeltet. Itt legyen szabad megjegyeznem, hogy a büntető hatalomnak *köre ki sem terjed* a fedhetlen életü polgárokra, hanem csak a büntettesekre; és hogy az államnak teendőit a bünhönczök körül nem akarom attól feltételezni, hogy mit teszen az a fedhetlen életü polgárokra nézve; mert meg lehet, hogy az állam a polgároknak kellő nevelésével, tanitásával semmit vagy igen keveset törödik, mikor a következés az iró szerint az volna, hogy tehát az állam a bünhönczök javitása körül is semmit, vagy igen keveset tegyen.

Egyébiránt mind a büntetőjognak alapelveiröli értekezésem, mind pedig e nyilatkozatom csak töredékek, mert az oly fontos és életbe vágó ügyet, mint a büntettek körüli eljárás, ily rövid uton teljesen felvilágositani, annál inkább kimeriteni nem lehet.

CSATSKÓ IMRE.

*) L. Büntetésjogi elméletek és a halálbüntetés. Irta Csatskó Imre. Bécs és Győr. 1843. 1-sö köt. 120—122-ik l.

A bizonyiték elmélete a magánjogi eljárásban.

II.

Bizonyiték tárgya minden oly tény, esemény vagy körülmény, mely valamely kétes jog tisztába hozatalára döntő befolyással van. Minthogy azonban bizonyitásnak szüksége csak akkor forog fenn, ha valamely körülmény a másik fél részéről tagadásba vétetik, a bizonyiték tárgya csak oly tények lehetnek, melyek a felek előtt bizonytalanok. Bizonytalan pedig a biró előtt minden körülmény, mit a felek öszhangzása meg nem állapit még akkor is, ha a biró mint magán ember azon körülményről biztos tudomással bir, a tárgyalási elv ezen főszabálya értelmében: quod non in actis, non est in mundo. Ki van zárva a bizonyitásból minden oly körülmény, mely habár a felek által jogaik a biró részéröli elismerésére fel is hozatik, igényeik eldöntésére semmi befolyással sincs; probanda non sunt, quae probata non relevant.

A törvények is tények, minthogy ellenben ezek az államhatalom kifolyása, a biró pedig az államhatalom igazságszolgáltatási jogának személyesitője, nem lehet kivánni a felektől, hogy a jogaik megvédésére alkotott törvények létéről azt, kiben forrásukat találják meggyözzék. A birónak hivatalból kell ismernie a törvényeket, s ez menti fel a feleket a törvények bizonyitásának kötelezettsége alól.

Ezt fejezi ki ama régi jogi közmondás: jura novit curia. A törvényekre tehát a fél hivatkozhatik ugyan, de azokat bizonyitani nem köteles. Vannak közelebbi módositásai ezen elvnek, melyek azonban erejét legkevésbé sem gyengitik, hanem létezésének alapjára, okára még inkább világot vetnek. Igy, ha valaki állitásának elismerése végett valamely külföldi törvényre hivatkozik, ez miután nem azon államhatalomban találja forrását, melynek közegeként a biró müködik, bebizonyitandó lesz. A biró csak azon törvényekről köteles tudomással birni, melyek belföldön kihirdettettek; a föld valamennyi államának törvényhozását a legapróbb részletekig ismertetni nemcsak jogi, de természeti lehetetlenség, s azért minden perrendtartásban valamint hazai törvénykezésünkben is érvényben látjuk a szabályt, hogy külföldi törvényt a feleknek épen ugy, mint bármi ténykörülményt bizonyitaniok kell. Kitka[1]) ezen elv alól kivételt gondol azon esetben, midön a külföldi törvény bizonyitását elmulasztja ugyan a fél, de a biró előtt ez tudva van, mert ekkor szerinte nem látszik kétségesnek, hogy a biró határozata alapjául a be nem bizonyitott idegen törvényt veheti; de ez csak a nyomozási nem pedig a tárgyalási eljárásban fogadható el,

[1]) Die Beweislehre im öst. Civil-Process 158. lap.

mert a tárgyalási elv lényege azt hozza magával, hogy a biró magán tudomása polgári perekben figyelmen kivül hagyassék, már pedig ezen esetben, ha a birónak magánuton szerzett ismerete fölmentené a felet a bizonyiték terhe alól, következetességből a ténykérdések is csak akkor lennének bizonyitandók, ha azokról a biró mint magán ember mit sem tudna.

A helyhatósági szabályok bizonyitásának szüksége, minthogy nem az állam törvényhozásának gyümölcsét képzik, kétségtelen; ha azonban valamely jogi személy statutumait — mint p. nálunk a m. földhitelintézet követelései behajtására vonatkozó a közönséges jogtól eltérő szabályokat maga az állam hirdette ki, ezek országos törvény jellegét nyervén, a bizonyitás alól ki vannak véve.

A szokásjog szintén tárgya a bizonyitéknak, mert habár alapja ugyanaz, mi utolsó elemzésben az irott törvényé, a nép öntudata, mégis állásukra nézve az államhatalom irányában nagy különbség van a kettő közt, mert mig az irott törvény erejének alapját formájában a kihirdetésben — mit mindenkinek tudnia kell — leli, a szokásjog habár a nép meggyőződésének eredménye az államhatalom részéről nem öntetett oly alakba, a mely a szokásjog különben is bizonytalan körét kétségtelenné tenné. Azért, ha valaki szokásjogra, melyet a másik fél tagad, hivatkozik, ezt épen ugy kell bizonyítnia, mint minden más körülményt.

Elismerik ezt a tételes törvényhozások, nevezetesen a tökélye miatt átalános elismerésre jutott hannoverai perrendtartás 216 §-a, mely az idegen törvények, statutumok s a szokásjog bizonyitásának kötelezettségét világosan kimondja.

A kiváltságok szoros értelembe véve (privilegia) eltekintve a iura singularia másként jogkedvezményektől, melyek a közönséges jog alkatelemei, — habár a törvényekkel egyenlő forrásból az államhatalomból származnak, minthogy a közönséges jog alól kivételt képeznek és nem vonatkoznak a közönséges jognak egyes esetekbeni alkalmazására, nem vonathatnak a birónak hivatalos ismeretei körébe, s azért előforduló esetben mindig bizonyiték tárgyát képezik. Az osztr. polg. törvénykönyv 13. §-a, mely a kiváltságokat a többi jogok mellé rendeli, szintén bennfoglalja azok bizonyitásának kötelezettségét; sőt hazai régi eljárásunk, mely a privilegiumok felett támadt vitás kérdések eldöntése végett kiválólag vétetett igénybe, mindamellett hogy ki lőnek hirdetve, a kiváltságleveleknek felmutatását kivánta.

A bizonyitéki elmélet egyik kérdése sem volt annyira megvitatva mint az, hogy valjon kell-e az ugynevezett tagadólagos tényeket (facta negativa) bizonyitani, vagy nem? A mult századokban átalános volt a meggyőződés, miből a törvényszéki gyakorlatban a birák s ügyvédek még mostanáig sem birtak kibontakozni, hogy tagadólagos tények nem képezik a bizonyiték tárgyát. Azok, kik valamely körülmény nem létezését nem tartják bizonyitandónak, azt mondják, mikép ugyanennek bizonyitása nem lehetséges, mert a bizonyiték tapasztalásra támaszkodván, mit sem lehet bizonyitani, a mi nem esik tapasztalás alá; már pedig a mi nem létezik, az nem is tapasztaltathatik, s azért nem is bizonyitható. Ezen okoskodás ellenben mint Haimel[1]) kimutatja hamis alapból indul ki, mert azon föltevésen alapszik, hogy a nemleges tény voltaképen semmit sem foglal magában. — Az érzéki világ idő- és térre van szoritva; ha tehát valaki azt állitja, hogy az érzéki világban ez vagy amaz történt vagy nem történt, ez határozott nem korlátlan idő- és térre vonatkozik. Az, a mi az érzéki világban nem történt, az eddigieket változatlan állapotban hagyja; ezen változatlanul hagyott állapot a határozott idő és korlátozott térben már maga valami tényleges, mit érzékeinkkel észrevenni, tapasztalni lehet, s azért épen ugy bizonyitható, mint mindaz, a mi történt, a mit tevőleges ténynek nevezünk; p. ha A. azt állitja, hogy B. nem szerzett telke fölött szolgalmi jogot, ezt be is bizonyithatja.

A nemleges állapotnak bizonyitéka nem közvetlen, csak közvetett lehet, mert előbb mindig valamely tevőleges körülményt, valaminek lételét, miből azután az ezzel ellenkező állapotnak nemlételét következtetni lehet, kell bizonyitani, hogy a biró az illető nemleges tény igazságáról meggyőződjék. Hogy azonban rendesen csak közvetett uton lehet a nemleges tényt bizonyitani, mit sem változtat annak bizonyitéka lehetőségén, hacsak a biró meggyőződése — mely ugyis következtetések eredménye — létesülhet.

Kitetszik ebből, hogy azon állitás, mintha a nemleges tények bizonyitása lehetetlen lenne, nem áll; de másrészt igaz, hogy lehetnek esetek, melyekben a nemlétezés körülménye nehezen vagy talán nem is lesz kimutatható, nevezetesen akkor, ha az idő és tér — a midőn és hol kellett valaminek történnie — határozatlan és korlátlan; mert azt bizonyitani, hogy valami soha és sehol sem történt, minthogy valakinek mindenütt és minden időben jelenlenni képtelenség, — csakugyan nem lehet.

Az osztr. id. perrendt. 104-ik §-sa világosan kimondja a tagadólagos tételek bizonyitásának kötelezettségét; ugyanezt rendeli az osztr. polg. tkönyv 158-ik §-sa code civil 1315. §-sa is. Honi eljárásunkban az 1840. 15. II. r. 92. §-sa nagyon határozatlan fogalmát adja a bizonyiték tárgyának (Kelemen erre vonatkozó nézetét l. Institutiones etc. 825. §.)

III.

Ki tartozik bizonyitani?

A bizonyitéki elmélet ezen legfontosabb kérdésére egész a 18-dik századig a tudomány s a tételes törvényhozások egyaránt a római jognak az egész világon meggyökerezett szabályai értelmében, hogy a felperes és az tartozik bizonyitani, a ki állit, nem pedig tagad, feleltek.

Cocceji és Böhmer voltak az elsők, a kik ezen megdönthetlen igazságnak vélt elvet megtörni igyekeztek, mig végre a jelen század elején több iró különösen Weber rostocki tanár[1]) e téreni müködésének sikerült elnézve minden tételes intézkedéstől csupán az ész átalános elveiből kiindulva az alaki jog ezen nagy horderejü kérdésére igazi fényt deriteni.

A régi theoria, — mely Rizyben[2]) még ujabb időben is hü pártolóra talált — a római jogból meritett ezen két főszabályt állitotta fel: bizonyitani a felperesnek kell, és bizonyitani az állitó, s nem a tagadó fél tartozik. Ezen utóbbi szabály azon tévedésből származik, mintha nemleges tény nem lehetne bizonyitéknak tárgya, minek ellenkezőjét az előbbi szakaszban mutatván ki, maga a belőle vont következtetésnek helytelensége is bebizonyitottnak veendő, s azért itt csak az első szabálylyal tartom szükségesnek bővebben foglalkozni.

A polgári per lénye és czélja megkivánja, hogy a támadás és védelem szerepében szembenálló felek követeléseiket, illetőleg védelmüket igazolni tényekkel tartoznak; igazolásuk czélját elérni azonban csak akkor fogják, ha a felhozott tényeket bizonyitani is képesek. Ezzel első sorban természetesen a per kezdeményezője a felperes tartozik, de ha az alperes a felperet keresetét-

[1]) Magazin für Rechts- u. Staats-Wissenschaft VII. köt. 191. lap.

[1]) Über die Verbindlichkeit zur Beweisführung. Leipzig 1845.
[2]) Verbindlichkeit zur Beweisführung. Wien 1841.

töli elmozdittatása czéljából tényeket állit fel, ezeket — épen ugy mint a felperes saját állitásait — bizonyitani köteles.

A római jog álláspontjának védői, mint p. Bethmann-Hollweg, Thibaut stb. az „actori incumbit probatio"-féle szabályt, hogy mégis valamennyire öszhangzásba hozzák az átalános igazság elveivel akként értelmezik, mikép itt az actor szó nem annyira felperest, hanem felperesi állást jelent, s hogy nem állitja azt a római jog, mikép mindig a felperes, az alperes pedig soha sem tartozik bizonyitani, hanem hogy a dolog természete szerint, ha az alperes kifogással él, ezt hogy érvénye legyen felperesként bizonyitania köteles, mert ekkor, ugy mondják, ők a peres felek szerepet cserélnek, az alperes felperessé, a felperes alperessé válik. (Reus excipiendo fit actor.) Csakhogy ennek ellenébe felhozni azt lehet, hogy a törvény szövege mindig ugy értelmezendő, a mily értelem tulajdonitható közönségesen az alkalmazott szavaknak. De azon esetben is, ha a római jog csakugyan ily tág értelemben vette az actor szót, a felállitott szabály helytelenségét csak menteni, de nem elvül elfogadni lehet, mert a bizonyitásnak terhe épen semmi összefüggésben sincs csupán a felek perbeni állásukkal.

Azt, hogy ki köteles valamely tényt bizonyitani, egészen más okalapból kell meghatározni, mint abból, hogy valaki fel- vagy alperesként áll a perben. Mind a két peres fél igénye illetőleg védelmének alapját bizonyos tények képezik, melyeket természetesen annak kell bizonyitani, ki az abból meritett birói meggyőződést saját előnyére akarja forditani, legyen ez fel- vagy alperes. Nem lehet tehát állitani, hogy az actori incumbit probatio-féle elvnél fogva a kifogással élő alperes fel van mentve a bizonyitás terhe alól, és hogy a felperes az ellenébe gördített tények sulya alól csak akkor szabadulna meg, ha azok ellenkezőjét bizonyitani önmaga képes. Az alperes ellenbeszéde — és ha ennek ellenébe a felperes válaszszal él, viszonválaszának — épen ugy mint a felperes keresete illetőleg válaszának alapjáról, ha az a másik fél által tagadásba vétetik, a birót meggyőzni tartozik; de egyik fél sem köteles hacsak önkénytes átvállalás vagy jogi vélelmek nem követelik, annak ellenkezőjét, mit ő egyszerüen tagad, bizonyitani.

De vizsgáljuk egyenkint a szemben álló két peres félnek állását, hogy igy annál világosabb és biztosabb eredményre juthassunk.

1. A felperes keresetét tényekre fekteti, melyek nyomán jogigényt származtatva a biró védelméhez folyamodik. A biró a keresetben követelt jogot elismerni, s ennek alapján igazságot szolgáltatni, csak ugy fog, ha a felhozott tények valóságáról meggyőződik; minthogy pedig az alperes tagadása által ezen tények vitássá lettek, a felperes előadását bizonyitani köteles. Kitetszik ebből, hogy

2. az alperes a perben a felperesnél rendszerint kedvezőbb állásnak örvend, mert ez, ha a felperes joga elismerésére nem állitott bizonyitékot elő, már csupán ezért, ha a felperes által állitottakat tagadja a nélkül, hogy a kereset ellenébe kifogást támasztott vagy ezt bizonyitotta volna, fel lesz mentve a kereset terhe alól [1]). De ez egyebet fejez ki, mint az „actori incumbit probatio"-féle elv; mert ha a felperes keresete alapját bebizonyitotta, s az alperes ennek lerontására tényeket hoz fel, ennek valóságáról, hogy ellenvetésének sikere legyen a birót meggyőzni köteles. Az alperes bizonyitási kötelezettségének egyes esetekbeni helyes megitélése mindig az alperes ellenvetésének tartalmától függ. Ha az alperes ellenészrevétele csupán a kereseti alapnak tagadása, az alperes a felperes állitásának ellenkezőjét bizonyitani nem tartozik, ha ellenben uj tények hozatnak fel a kereset ellenében, ezek bizonyitékáról gondoskodni az alperesnek kötelessége. Ugyanez áll az alperes részéről a viszonválasz tartalmára a felperes válasza ellenében.

Visszatérve a római jog sokat emlitett szabályára, azt elfogadni csak oly értelemben lehet, mikép a felperes mint megtámadó első sorban köteles bizonyitani, és hogy az alperes szabály szerint csak akkor mentes a bizonyiték előállitásának terhétől, ha a felperes bizonyitási kötelezettségének eleget nem tett. Csak ily értelemben áll, hogy a felperes nem az alperes köteles bizonyitani; — actoris est probare, non rei.

Átgondolva az előadottakat a bizonyiték terhére elvül elfogadni kell, hogy mindkét fél azon bizonytalan tényeket tartozik bizonyitani, melyek igényeiknek alapját képezik.

A kánoni jog a bizonyitás kötelezettségének kérdésében a római jog álláspontját fogadta el; az osztr. id. perrendtartásnak 10., 12. és 104. §-a szerint felállitott elvünkhöz hiven „mindegyik peres fél tartozik azon tényeket, melyekre az igényelt jogot vagy az előadott kifogást alapitja, bizonyitani"; a code civil 1315. §-a sem fejez ki egyebet, mint azt, hogy mindenkinek, ki jogigénye vagy védelmére valamit felhoz, azt tekintet nélkül perbeni állására bizonyitania kell; ugyanezt foglalja magában hazai eljárásunk is (1840. 15. II. rész 86, 88 és 93. §§.).

A felállitott elv, hogy t. i. mindenki a jogigénye alapját képező tényeket bizonyitani köteles, nevezetes kivételt szenved az u. n. jogi vélelmek létezése esetében, mikről azért itt bővebben szólani helyén látom.

Emlitettük a közvetett bizonyiték fogalmának értelmezésénél, mikép a felhozott tényt olykor valamely más körülmény valóságával — miből a bizonyitandó ténynek létezése szükségkép következik — lehet bizonyitani, mi azután a biró meggyőződésére a közvetlen bizonyitékkal egyenlő hatással van. Felállithat maga a törvény is ily körülményeket, melyek egymással nincsenek ugyan annyira szoros összefüggésben, hogy azok egyikének létéből a gondolkozástan elvei szerint szükségkép a másik valóságát származtatni lehetne, de melyek kapcsolata miatt az egyik tény létéből a másik valóságának legalább valószinüségére lehet következtetést vonni. Azon föltevés, melynél fogva bizonyos ténynek létele miatt valamely más tény nem bizonyosnak ugyan, de valószinünek tekintetik, vélelemnek mondatik. A mint pedig ezen valószinüségnek alapja csupán a tények ama természetszerinti összefüggésében, hogy rendes körülmények között az egyik létéből a másikra is következtetni lehet, vagy pedig ezen felül a törvény intézkedésében is gyökerezik, a szerint közönséges (praesumtio hominis) és jogi vélelmet (praesumtio juris) lehet megkülönböztetni.

Vélelemnek helye tehát csak ott van, hol valamely körülmény már bizonyos, és hol ezen körülménynek összefüggése a vélelmezett ténynyel oly természetű, miszerint az elsőből az utóbbira a valószinüség nem pedig a szükségesség elvei szerint lehet következtetni.

Kitetszik az előadottakból a vélelemnek rokonsága a közvetett bizonyiték fogalmával, de egyszersmind ettőli különbözése. A vélelem épen ugy mint a közvetet t bizonyiték második vagy távolabbi következtetés eredménye; de mig a közvetett bizonyiték azért terem birói meggyőződést, mert a következtetés utján levon tény valójában bizonyos, tehát legalább alaki igazságot rejt magában, addig a vélelem sajátlag nem is bizonyi-

[1]) Just. cod. (VIII. 36.) const. 9.

ték, hanem csak a törvény által oly tény jogi bizonyosságának czélszerüségi szempontból történt föltevése, mely tulajdonképen csak valószinü és nem kétségtelen. A mint pedig ezen föltett bizonyosságot a törvény megdönthetlennek, vagy csak addig létezőnek tekinti, még annak ellenkezője ki nem mutattatik, a jogi vélelem czáfolhatlan vagy czáfolhatónak neveztetik.

Visszatérve a vélelemnek a bizonyitéki teherreli összefüggésére a közönséges vélelem, minthogy a valószinüség — hacsak a törvény egyes esetben másként nem rendelkezik — magában még bizonyitékot nem alkot, mit sem változtat a bizonyitás kötelezettségén; a czáfolhatlan jogi vélelem azonban, minthogy annak ellenkezője bizonyitását a törvény világosan kizárja, azt, a ki mellett a vélelem harczol teljesen fölmenti a bizonyitás terhe alól. A czáfolható jogi vélelem szintén fölmenti a különben bizonyitásra kötelezettet a bizonyitás alól azzal a különbséggel mégis, hogy mig a czáfolhatlan vélelem esetében ennek tartalma ellenkezőjének az ellenfél általi bebizonyithatását is kizárja a törvény, addig a czáfolható vélelemnél az ellenkezőnek az ellenfél részéről kimutatását megengedi. A czáfolhatlan vélelem bizonyerejét gyengiteni nem lehet, mig a czáfolható vélelem hatását az ellenfél egészben megszüntetheti.

(Folytatjuk).

Dr. MARISKA VILMOS,
köz- és váltóügyvéd, kassai kir. jogakad. h. tanár-segéd.

Budapesti ügyvédi egylet.

A *magánjogi* szakosztály f. é. május 30-án tartott ülésében a jegyzőkönyv hitelesitése után felolvastatott a választmánynak megkereső levele a költségvetés tárgyában, melynek folytán a rendes ülés határozata értelmében *Szabó* Albert és dr. *Schnierer* Gyula küldettek ki ez osztály részéről tagokul a szakosztályok együttes költségvetési bizottmányába. Ennek utánna felolvastattak a következő, a többi szakosztályok részéről is már — csekély módositásokkal — elfogadott:

Tanácskozási szabályok.

1. §. Szakosztályi ülések, a mennyiben bejelentett tárgyuk volna, minden héten határozott napon*) d. u. 6 órakor tartatnak, s ezekre a tagok, a tanácskozás alá veendő tárgyak megjelölése mellett, elnökileg hivatnak meg.

2. §. Az elnök nyitja meg és rekeszti be az ülést, ő vezérli a tanácskozást és mondja ki a határozatokat. Az elnök akadályoztatása esetén az osztályülést vezető elnököt helyettesit.

3. §. A szakosztályi ülésekben az egyleti tagok, mint hallgatók, jelenlehetnek.

4. §. Minden szakosztályi ülés az elnök által szerkesztett napirend tárgysorozatának előterjesztésével nyittatik meg.

5. §. Minden a szakosztály által tárgyalandó önálló inditvány a rendes heti ülést 3 nappal megelőzőleg irásban az elnöknek bejelentendő, ki azt a legközelebbi ülés elé terjeszti, a tárgyalás ideje felett azonban az osztály maga határoz.

6. §. A vita alatti tárgyakra vonatkozó inditványok azonnal tárgyalandók, ha a szakosztályi ülés azoknak elnapolását, vagy mellőzését el nem rendeli.

7. §. Az egyleti tagok feljegyeztetés során szólanak; a szólni kivánókat a jegyző jegyzi és szólitja fel.

8. §. A tanácskozás alatt levő tárgyhoz minden tag többször is szólhat, másodszor azonban nem előbb, mig mindazok nem szólottak, kik először szólásra feljegyezve voltak.

9. §. Bármikor szót kérhetnek azok: a) kik napirendhez szólani, b) kik személyes kérdésben válaszolni, c) kik a tanácskozási rendszabályokra hivatkozni akarnak; az elnök a tárgyalás közben bármikor szólhat.

10. §. Szabadságában áll a szakosztályi tagoknak véleményüket és indokait a tanácskozás folyamában nemcsak szóval, de irásból is előterjeszteni.

11. §. Az inditványozó visszavonhatja inditványát, ha azonban a szakosztályi ülés más tagja azt magáévá teszi, a tárgyalás folytattatik.

12. §. A tanácskozás befejeztével, ha csak egy tag kivánja is, az elnök szavazásra tüzi ki a kérdést, ellenkező esetben az egyértelmü szólók többsége szerint dönti el a vitáskérdést.

13. §. Érvényes határozat hozatalra az elnök és jegyzőn kivül 5 szakosztályi tag jelenléte szükséges. A határozatok absolut szótöbbséggel hozatnak.

14. §. A szavazás előtt szerkesztendő kérdés akként teendő fel, hogy arra „igen"nel, vagy „nem"mel lehessen szavazni.

15. §. A kérdések feltevésénél a napirendnek elsősége van a tárgy felett, mint elsőbbsége van azon inditványnak, hogy a tárgyalásnak nincs helye, ugyszintén elsőbbsége van az elvetésnek a tárgyalás felett, azután az elhalasztási inditványnak, mely lehet kétféle, t. i. határozatlan időre és sorozatrahalasztás. A tárgy felvétele esetén elsőbbsége van azon módositványnak, mely az eredeti inditványtól legtávolabb áll, s közeledési fokozat szerint eszközlendő a szavazás, a módositványok s végre az eredeti inditvány fölött. Pénzösszegek kérdésében mindig a legnagyobb összeg jő szavazás alá. A kérdés feltevéséhez minden tag egyszer hozzá szólhat.

16. §. A szavazás nyilvános, választások esetében és személyes kérdésekben azonban csak egy tag kivánatára is titkos. A szavazatokat a jegyző szedi és számitja össze.

17. §. Választások esetén, ha a választandók száma az első szavazásnál általános többséget nem nyert, a jegyző azon egyének névsorát mutatja be, kik legtöbb szavazatot nyertek. E névsorba kétszer annyi név iktatandó, mint a mennyi a megválasztandók száma, ezek közül történvén azután a választás. A szavazatok egyenlő megoszlása esetében a sorshuzás dönt.

18. §. Az elnök legutolsó a szavazásnál, — ennek feljegyzett vagy átvett szavaszata után a szavazás alatt állott ügyben többé senki sem szavazhat.

19. §. Szavazás közben beszédet tartani, vagy a szavazatot indokolni nem lehet.

20. §. A szakosztály kijelentései, és pedig: a) A határozatok azonnal kötelezők; b) Ellenben csak azon tudományos tartalmu vélemény tekintetik a szakosztály kijelentésének, melynek ujabb megvitatása a legközelebbi osztályülésen indokoltan nem kéretik, ha kéretett, e kérelem elvettetik, vagy melyhez az osztály ujabbi megvitatás után is ragaszkodik.

21. §. Az ily módon megállapitott vélemény esetről esetre választandó előadó által terjesztetik elő a rendes ülésen.

A kisebbségben maradt vélemény támogatóinak jogukban van, különvéleményüket saját választott előadó által a rendes ülésen egyidejüleg a többség véleményével előterjeszteni.

22. §. Miután az elnök hivatva van, ezen rendszabályok megtartása fölött őrködni, egyszersmind nemcsak jogában, de kötelességében is áll az elnöknek a kérdéstől eltérő szólókat, a szőnyegen levő kérdésre utalni, a rendet és illemet sértő szólót, beszéde félbeszakitásával is, rendre utasitani. Rendre utasittatása után a szólót illeti a szó, mentsége előadására. A szóló ugyanazon előadás közben netalán másodszor is rendre utasittatván, és mentsége is meghallgattatván, az elnöknek joga van: a szakosztályt, minden vitatkozás kizárásával, szavazás által, a feletti határozatra felhivni: valjon a szólónak a szó tovább is megengedtessék-e, vagy nem?

23. §. Az osztályülések jegyzőkönyveit az állandó jegyző, vagy akadályoztatása esetére, az esetről esetre az osztály által e czélból helyettesitett tollvezető szerkeszti.

Tartalmuk a tanácskozási tárgyak megnevezésére, a hozott határozatok vagy kimondott vélemények kifejezésére, a rendes ülési előadó megnevezésére szoritkozik; a tanácskozmány menete ellenben mellőztetik. Netán kisebbségi vélemény bejelentése esetén, ez a jegyzőkönyvben felemlittetvén, a kisebbségi vélemény külön melléklendő a jegyzőkönyvhez.

24. §. Az ülés jegyzőkönyvei a legközelebbi osztályülésen felolvastatván, hitelesitendők; tudományos tartalmu határozatok és kijelentések jegyzőkönyvi szerkezete, esetleg az elnök és általa választandó két jelen volt tag által ellenőrizhető a hitelesités előtt.

25. §. Az osztályüléseken eldöntött, és a hitelesitő osztályülés által, a rendes ülés elé terjesztetni kivánt tárgyak az elnök által, a rendes ülés elnökének haladéktalanul bejelentendők. Az eldöntött tárgyakból, vagy a tanácskozásokból mit kiván az egylet közlönye utján közzé tétetni, az osztály maga határozza el, s az ebbeli jelentést az osztály jegyzője szerkeszti.

Ezen tanácskozási szabályok az itt előadott és dr. *Siegmund* Vilmos, dr. *Schnierer* Gyula és *Szabó* Albert bizottmá-

*) A magánjogi szakosztályban *szombaton*, a váltójogi szakosztályban *kedden*, a bünügyi szakosztályban *hétfőn* és a perrendtartási szakosztályban *csütörtökön*.

nyi tagok által kidolgozott szerkezetben egyhangulag elfogadtattak. Végül előterjesztett a *Kovács* Zsigmond urnak „az árvagyám“ czimü munkája feletti véleményadásra kiküldött, és *Seregi* Józsa, dr. *Matyasovszky* Gábor, dr. *Siegmund* Vilmos és *Arady* Antal tagokból állott bizottmány jelentése, mely helybenhagyatván, határoztatott, miszerint az a rendes ülés, illetve közgyüléshez azon kérelemmel terjesztessék fel, hogy az egylet szerzőnek köszönetét a mű átengedéséért külön levelileg fejezné ki. Az érintett jelentés igy hangzik:

Jelentés stb. Ámbár e mű a természettan, bölcsészet és egyéb tudományokba vágó elmefuttatásokkal bővebben foglalkozik, mint azt a munka czélja kivánná, mivel azonban a gyámok- és gondnokokról szóló hazai és osztrák törvényeket tapintatosan kiszemelve, a gyámok- és gondnokoknak mind a gyámoltak, mind a hatóságok iránti kötelességeire és ezekkel kapcsolatos jogaira nézve a szükséges tájékozottságot bőven elősegiti, a mű a bizottmány véleménye szerint szerzőtől nemcsak köszönettel elfogadható, hanem az egylet czége alatt bizvást áruba is bocsátható. Kelt Pesten 1868. évi május elsején. Dr. *Siegmond* Vilmos, bizottmányi tag, *Arady* Antal, bizotmányi tag, dr. *Matyasovszky* Gábor, bizottmányi tag, *Seregi* Józsa, bizottmányi tag.

TÁRCZA.

Virozsil Antal.

(Sz. 1792. † 1868.)

A legközelebb lefolyt hó 19-én halt meg Bécsben dr. *Virozsil Antal*, cs. kir. udvari tanácsos, a magy. kir. tudom. egyetem nyug. rendes jogtanára, és volt rectora, a hazai jogtudománynak egyik legbuzgóbb, még aggkorában is folyton munkás művelője.

Az elhunyt Selmeczbányán született 1792. april 14-én. Gymnasiumi tanulmányai befejezése után 1809. a beszterczebányai egyházmegyében papnövendéknek vétetett fel, mint olyan hallgatta a bölcseleti és hittudományokat és azoknak bevégeztével Zerdahelyi Gábor fiainál nevelői állomást vállalt; 1816. a pesti egyetemnél u. mm. s bölcselet tudorrá lett: nem érezvén azonban elegendő hivatást az egyházi rendhez azt elhagyta és a jogot mint magántanuló a pozsonyi kir. akademianál és az egyetemnél végezvén 1823. jogtudorrá avattatott; az 1822—23. tanévben ugyancsak a pozsonyi akademiánál mint a politikai tudományok helyettes tanitója, lépett a közoktatási pályára, melyen hosszu évek során át, oly eredményesen működött.

Dicséretesen kiállott pályazati vizsgája folytán 1825. a nagyváradi kir. akademiához a politikai tudományok, kereskedelmi és váltójog tanárává neveztetett, de felsőbb rendeletre Pozsonyban a természet és magyar közjog megürült tanszékén maradt, és az 1826. évben végleg el is nyerte.

Ezen belső hivatásának megfelelő tudományok tanitásában rövid idő alatt képzettségének oly jeles bizonyitékait adta, hogy 1832. ugyanezen tudományok rendes tanárává a magyar egyetemhez neveztetett: hivatottságát e helyre teljesen igazolta nyomtatás alá bocsátott terjedelmes munkája: *Ius naturae privatum methodo critica deductum Pestini 1833. III. köt.*, melyben a magánészjog tanáit bő tudománynyal és nagy olvasottsággal ép oly világosan mint rendszeresen tárgyalta.

E munkája becsének és sikerteljes működésének a közoktatás terén köszönheté, hogy 1836. *József* nádor ő fensége fia *István* főherczeg oktatasát a jog- és államtudományokban reá bizva, mely kitüntető hivatásának két éven át szokott buzgóságával megfelelvén; a fenséges főherczeg tanitására készitett vezérfonalát az észjogtanból, bővitve és kiegészitve Episome Juris Naturae seu universae doctrinae iuris philosophicae. Pesthini 1839. czime alatt bocsátotta kötve.

E munka a magán- és közészjog tanait egybefoglalván nemcsak a haza majdnem minden tanintézeteinél, hanem még külföldön is, nevezetesen a németalföldi egyetemeknél tankönyvül használtatott.

Tiszttársai bizalmánál fogva három izben a dekáni hivatalt 1841. az egyetem rectorságát viselte; *Schedius* nyugalmaztatása után klassikai irodalmi bő ismereteinél fogva a bölcsészeti karnál a széptan s klassikai irodalom helyettességével bizatott meg.

Az ifjuság némelye iránti tiszteletének jeléül arczképét 1842. kőre metszette. Ragaszkodása legfényesebb bizonyitékát mindazáltal 1848. adá, midőn a márcziusi napok után minden a tudomány és igy az észjogtannak is magyar előadása elrendeltetvén, a közoktatási miniszterhez azon kéréssel járult, hogy *Virozsil*, ki a magyar nyelvben kellő gyakorlottsággal nem birt leczkéit latin nyelven folytathassa, mi a tanév végeig meg is engedtetvén, annak befejezése után az érintett oknál fogva nyugalmaztatását kérte, és egész rendszeresitett fizetésének megtartásával meg is nyerte.

Nyugállapotja azonban csak rövid ideig tartott, mert 1849. auguszt. 20. b. *Geringer* teljhatalmu csász. biztos által az ideiglenesen alkotott egyetemi tanács élére állittatott, október havában tanszékére ismét visszahelyezve, a jogencyclopaedia természet- és büntetőjog német előadásával bizatott meg; tanitványai számára ez időben kőnyomatban kiadott encyclopaediai munkáját utóbb nyomtatásban bocsátotta közre: *Encyclopaedie und Methologie des iuridisch-politischen Studiums oder der gesammten Rechts- und Staatswissenschaften. Ofen 1852.*

Az egyetemi hatóságok iránt 1850. történt ideiglenes intézkedések folytán, a tiszti kar választása felfüggesztve maradt, és *Virozsil* a teljhatalmu cs. biztos által az egyetem rectorságával továbbra is megbizva, s ugyanazon évben a birósági államvizsgálati bizottmány tagjává lőn; 1851. évben csász. kir. tanácsosnak czimével tüntettetett ki, és négyszáz forintnyi évi járulékot nyert.

Mint az egyetem ideigl. rectora tiz éven tul ügyeire a legnyomosabb befolyást gyakorolta, két izben mint bizalmi férfi Bécsbe hivatva, részt vett a tanulmányi ügyek fölötti tanácskozásokban; a nélkül azonban, hogy azok az egyetem végszervezését eredményezték volna.

Az egyetem ujjáalakitásának évenkinti ünnepélye megülése az idők viszontagságainál fogva 1848 óta elmaradván, ezen nap emlékének fentartására *Virozsil* részenként (VI füzetben) bocsátá közre, már 1843. elkészült, de könyvbirálati akadályok miatt meg nem jelenhetett magyar közjogi munkáját, *Juris Publici Regni Hungariae Specimen singulare* és *Specimen alterum, tertium, quartum, quintum, sextum*, czime alatt Budán 1850—54., melyekben annak egész rendszerét tudományos készültséggel fejtegette.

Az 1859. ébredező nemzeti élet első lüktetései leginkább az egyetemen válván érezhetővé 1860. évi február 1. az egyetemi hatóságok tisztujitása megengedtetett; annak folytán *Virozsil* azon év márcz. 31. tette le az összes egyetemi testület közgyülésén rectori méltóságát. Szolgálatai elismeréséül nemességre emeltetett, 1861. évben pedig karának senioratusi javadalmiba lépett; ugyanez évben *Márkfy* Samu rectori utódja sulyos betegsége és halálozása folytán az egyetem kormányzatát ismét átvette, és az $186^1/_2$. tanév kezdeteig vitte; nem különben a birósági államvizsgálati bizottmány eltávozott elnökét is helyettesitette.

A magyar tanitás helyreállitása után fennebb érintett rövidebb észjogi munkája magyar nyelven jelent meg: *Egyetemes természet- vagy észjog elemei I. Förész ford. Márki József. II. Förész ford. Hoffmann Pál. Pest 1861;* ugyszintén magyar közjogának kivonata: *Magyarország nyilván- vagy közjoga, mint az alkotmány eredetétől 1848-ig fennállott, Budán 1861.*

Mindinkább azonban érezvén hajlott korának sulyát, saját kérelmére 1862. november 8. cs. kir. udvari tanácsosi ranggal, egész fizetése s személyes járulékai megtartásával nyugalomba helyeztetett; és előbb Badenben majd Bécsben megtelepedett.

De még akkor sem szakadt vége tudományos munkásságának; 1863. a cs. kir. statusminiszterium részéről felszólitva, hogy a fontosságában mindinkább méltányolt magyar közjog fölött a bécsi egyetemnél nyilvános előadásokat tartson, készséggel engedett a felszólitásnak és leczkéit az 1863—4 év elején meg is kezdé; beköszöntő beszéde: *„Über die hohe Idee der Gerechtigkeit und den Einfluss der Wissenschaft auf die Realisirung derselben im Staate“ Heimerls Vierteljahrschrift* czimü folyóirata 1864. XIV. I. füzetében és különnyomatban *(Wien 1864.)* jelent meg.

Ezen helyezetében meggyőződvén a magyar közjogot német nyelven tárgyaló munkának szükségéről, latin nagy munkája forditása illetőleg átdolgozásához fogott; és azt három kötetben ki is adta: *Das Staatsrecht d. Königreichs Ungarn vom Standpunkte d. Geschichte und d. vom Beginn d. Reichs bis zum Jahr 1848. bestandenen Landes-Verfassung Pest 1865—66.*

E munkával járt szellemi megeröltetése nagy mértékben megingatta testi egészségét, 1866. tavaszán gyengélkedni, lá-

bai bénulni kezdettek, és a n. mm. s bölcseleti tudorság félszázados oklevele, melylyel őt egyetemünk 1866-ban megtisztelte, a tüffersi fürdőben érte, hol baja enyhülését kereste és remélte.

Az alkalmazott gyógyszerek és fürdők azonban hatálytalanoknak bizonyultak, baja mindinkább öregbedett, mig végre hosszas szenvedés után f. é. május 19. reggeli 7 óra felé életének véget vetett.

Politikai irányelveire nézve szétágazhatnak a vélemények, de tanári buzgóságát, irodalmi munkásságát, bő tudományát, humán jellemét s szigoru kötelességérzetét ki sem vonhatja kétségbe, azok állandó emléket biztositanak számára számos tanitványa szivében, állandó emléket jogirodalmunk évlapjain. Béke hamvainak!!

Dr. P. T.

Különfélék.

(Budapesti ügyvédi egylet.) A negyedik (perrendtartási) szakosztály e hó 3-án tartott ülést, melyben a szokott jegyzőkönyvi hitelesités után, előterjesztetett a dr. *Bródé* Lipót második inditványa szerkezetének megállapitása végett kiküldött bizottmány jelentése, mely is helyeslőleg tudomásul vétetvén, a rendes ülés illetve közgyülés elé terjesztetni rendeltetett. A házszabályok értelmében mindkét dr. Bróde-féle inditvány előadójául ezután dr. *Siegmond* Vilmos választatott meg. Miután *Füzesséry* Géza inditványának kellő alakbani benyujtására felszólitatván, e felszólitásnak eleget nem tett, a szakosztály ez inditvány tárgyalásába nem bocsátkozott. Végre az ülés rövid félbenszakitása után az időközben szerkesztett jegyzőkönyv felolvastatott és hitelesittetett. — A f. hó 4-ére hirdetve volt *rendes ülés* f. hó 6-ára — a rendkivüli *közgyülés* napjára — lett halasztva.

(Az aradi ügyvédi értekezlet jegyzőkönyvei.) A f. évi márczius hó 22-én az Arad városi és megyei ügyvédek és jogtudorok által a hazai törvénykezés ügyében, a sz. kir. város tanácstermében tartott értekezlet alkalmával felvett jegyzőkönyv.

Jelenlevők.

Aknay Antal, Avarfy Károly, Biró Albert, Bodroghy István, Bogdánffy Gergely, Boncs Döme, Boros Sándor, Chorin Ferencz, Cserepes Ferencz, Ebesfalvai György, Jegesy Béla, Kádas Péter, Konstantiny György, Kopcsányi József, Nachtnebel Ödön, Nagy Sándor, Ördög Endre, Örlösy Ferencz, Parecz György, Perger János, Remetei Fülöp Károly, Robicsek Ágoston, Salacz Gyula, Schöpkesz Ede, Simon Gábor, Szalay Antal, Szerényi Pető, Tapajdy Károly, Tagányi István és Vajna Miklós.

Boncs Döme ügyvéd, kinek felhivása következtében a mai értekezlet megalakult, mindenekelőtt üdvözli a jelenlevő kortársakat, kik ezen tanácskozásra oly számosan megjelentek, csalhatatlan jeléül annak, hogy a hazai törvénykezés reformja, az Arad városi és megyei gyakorló és hivatott viselő ügyvédek és jogtudorok által, mily élénk részvéttel kisértetik.

Szónok kifejti azon okokat, melyek őt arra inditották, hogy kartársait a mai értekezlet megtartására felkérje.

Az igazságügyminiszterium által az országgyülés elé terjesztett „polgári törvénykezési rendtartás“ czime alatti törvényjavaslat, a lapok közléseiből ismeretes lévén, annak tartalmára nézve, ugy egyes szakavatottak, mint némely ügyvédi karok és egyletek részéről is, nyilvánultak nézetek, birálatok és javaslatok.

Szónok szilárd meggyőződése, hogy minél több felől, és minél behatóbban nyilvánulnak a nézetek, különösen az ügyvédek, mint a gyakorlat emberei részéről, az érintett törvényjavaslat felett, annál tökéletesebb és kielégitőbb eredmény remélhető, s ily nemű értekezletek csak a közjó előmozditására szolgálhatnak.

Ezen meggyőződéstől vezéreltetve, ily tanácskozás és véleményadás végett volt bátor, a város és megye gyakorló és hivatalt viselő ügyvédeit, a mai értekezletre összehini, kik számuknál, a város és megye kifejlett törvénykezési viszonyainál fogva a hazai törvénykezés reformja iránt, véleményt nyilvánitani hivatvák.

Szóló végre azon ohaját fejezi ki; vajha az Arad városi és megyei ügyvédek és jogtudorok, az idő intő szavát, a kor irányeszméjét, figyelembe véve egyesülnének, egyletet alakitnának, mely ügyvédi egylet ugy a jogtugományi ismeretek terjesztését, mint pedig az ügyvédi kar tekintélyének öregbitését előmozditani és létesiteni hivatva lenne.

Köztetszéssel fogadott beszéde után az értekezlet által, korelnöknek Biró Albert és jegyzőnek Chorin Ferencz választatott.

Korelnök megköszönve a megtiszteltetést, felhivja az értekezletet egy elnök és két jegyző választására, mely felhivás következtében közfelkiáltással elnöknek Bogdánffy Gergely és jegyzőknek Chorin Ferencz és Nachtnebel Ödön választattak.

Bogdánffy Gergely elnök, mindenekelőtt az értekezletet megalakultnak nyilvánitja, örömmel üdvözli a jelenlevőket azon téren, az igazságügyi reform, a törvénykezési rendezés nagy épületeihez munkálatukkal hozzájárulni.

Jó törvények s a kor kivánalmainak megfelelő birói szervezet az, mire mindenekelőtt szükségünk van! — de ezen reformoknak törvényhozás utjáni létesitése hosszabb időt igényel, s ezen oknálfogva, a legégetőbb szükségleteken segitendő, — a magyar kir. igazságügyminiszter indittatva érezte magát, egy ideiglenes perrend javaslatot alkotni, s azt az országgyülésnek elfogadás végett bemutatni.

Hogy mennyire éretett el ezen perrend javaslat által az igazságügyminiszternek nemes intentioja, az iránt véleményt nyilvánitani, a mai értekezlet összejövetelének czélja, de a mai összejövetelnek még egy más örvendetes eredménye is lehet, az tudniillik, hogy az Arad városi és megyei ügyvédek egylete létesittessék, és ezen kettős czél elérésére szükségelt munkálatok kidolgozására, egy 12 tagból álló bizottság kiküldetését hozza javaslatba.

Azon kérdés iránt, hogy a kettős czél elérésére szükségelt munkálatok különböző természetét tekintve, egy vagy két bizottság küldessék-e ki? eszmecsere fejlődött ki; mely kérdés, Salacz Gyula, Kozma Zsombor, Tabajdy Károly, Kopcsányi József, Kutnyi Alajos és Ördög Endre, beható részletezései után, szavazás alá bocsáttatván, a jelenlevő tagok többségének véleménye oda nyilvánult, hogy a kérdéses munkálatok elkészitésére csak egy bizottság küldessék ki, mely a szükségelt munka felosztást saját körében létesitse.

A bizottság tagjaivá Nagy Sándor elnöklete alatt, Avarfy Károly, Boncs Döme, Cserepes Ferencz, Ebesfalvay György, Kopcsányi József, Kozma Zsombor Kutnyi Alajos, Nánay Imre, Ördög Endre, Remetey Fülöp Károly, Schöpkesz Ede és Tavaszy Antal választattak, kik az értekezlet jegyzőivel egyetemben az igazságügyi perrendjavaslatra és a létesitendő ügyvédi egylet alapszabályaira nézve munkálatot készitsenek, és azt az értekezletnek tanácskozás végett bemutassák.

Tabajdy Károly inditványba hozza, hogy a kiküldött bizottság munkálatát nemcsak a miniszterialis perrendjavaslatra, hanem a törvénykezés terén szükségelt és életbe léptetendő reformokra is kiterjessze, mely inditvány átalánosan helyeseltetvén, elfogadott. Boncs Dömének, kinek felhivása következtében, a mai értekezlet megalakult, eddigi fáradozásaiért köszönet szavaztatván, az értekezlet feloszlott, jegyezte Dr. Chorin Ferencz s. k., Bogdánffy Gergely elnök s. k.

* * *

A f. évi april hó 10-én az Arad városi és megyei ügyvédi értekezlet által, az igazságügyminiszteri perrendjavaslatra teendő észrevételek, ugy az alakitandó ügyvédi egylet alapszabályai elkészitésével megbizott küldöttség ülésében felvett jegyzőkönyv.

Nagy Sándor elnök az ülést megnyitván előterjeszti mindenekelőtt, hogy a küldöttség legutóbbi határozatához képest, a buda-pesti ügyvédi egylet alapszabályainak megszerzésére a kellő lépéseket megtette, s eme alapszabályok nevezett ügyvédi egylet elnökségétől — megkeresése következtében — hozzá leküldetvén, azokat a küldöttségnek használata végett ezennel átnyujtja.

Elnök előterjeszti továbbá, hogy a küldöttség legutóbb tartott ülésében, azon szempontból indulva ki, miszerint az igazságügyi perrendjavaslat az országgyülés codificationalis szakosztálya által tanácskozás alá vétetvén, s megvizsgáltatván, a küldöttség czélirányos működésére, a perrendjavaslatra nézve ajánlt módositások ismerete, okvetlenül szükségeltetik, megbizta őt, miszerint az országgyülési codificationalis bizottmány által, átvizsgált perrendjavaslat megszerzésére a kellő lépéseket megtegye.

Miután azonban az „országgyülési codificationalis bi-

zottmány" munkálata, a nyilvánosságnak még átadva nincsen, az átvizsgált perrendjavaslat csak akkor lesz megszerezhető, midőn az az országgyülésnek tanácskozás és elfogadás végett bemutattatik.

Az ügyvédi értekezlet által választott küldöttség, ezen előterjesztések után, tekintetbe véve, hogy az országgyülési codificationalis bizottmány hosszabb tanácskozása bizonyossá teszi, hogy az igazságügyiminiszter perrendjavaslatra nézve lényeges módositások ajánltattak, s ezen okból a miniszterialis javaslat eredeti szövege az ajánlt módositások ismerete nélkül, a küldöttség munkálatának alapját nem képezheti,

tekintetbe véve, hogy azon időköz, mely az átvizsgált perrendjavaslat közzétételétől, az a feletti országgyülési tanácskozmányok megkezdéseig lefolyand, az eddigi tapasztalatok után itélve, alaposan kidolgozandó észrevételek megtételére elegendő nem lesz;

tekintetbe véve, hogy ezen küldöttség, az ügyvédi tanácskozás által azon utasitással lett kiküldve, hogy a készitendő javaslatát a hazai törvénykezés terén szükségelt reformokra is kiterjessze.

A küldöttség határozattá emelte, hogy a miniszterialis perrendjavaslat mellőzésével, a hazai törvénykezés terén szükségelt reformokra nézve, főtekintettel a birói szervezet átalakitására egy emlékiratot készitend, mely emlékirat az ügyvédi értekezletnek tanácskozás és elfogadás végett bemutattatván, annak jóváhagyásával a magyar országgyülésre is a magyar igazságügyminiszterhez felterjesztessék.

Ezen javaslat főelveire nézve következő megállapodás történt:

1-ör. A polgári törvénykezés terén a szóbeliség és nyilvánosság; a büntetőjogi törvénykezés terén, az esküdtszéki intézmény behozatala a gyökeres reform létesitésére, elkerülhetlen szükségesnek mutatkozván, ezen intézmények életbe léptetése a haladás érdekében működő törvényhozás feladatát kell hogy képezzék.

2-or. A szóbeliség és nyilvánosság valamint az esküdtszékek behozatalát, a birói szervezet gyökeres átalakitása kell hogy megelőzze, mert a jelenlegi birói szervezet mellett a legjobb törvények alkotása is az igazságszolgáltatás javitását létesiteni képes nem leend.

A birói szervezet átalakitásánál a bizottság, véleménye szerint, következő elvek volnának szem előtt tartandók:

a) hogy az igazságügy a közigazgatástól szorosan elkülönitessék;

b) hogy a birák működésének alapját nem a választás, hanem a felelős magyar igazságügyminiszterium kinevezése képezze;

c) hogy a birói szakképzettséget és felelőséget szorosan meghatározó törvények alkottassanak;

d) hogy a birói függetlenség biztositása végett a kinevezett birák a törvényben meghatározandó, és birói itélet által eldöntendő eseteket kivéve, elmozdithatlanok, áthelyezhetlenek és nyugdijazhatlanok legyenek;

e) hogy a csekélyebb öszletü és nyomban tisztába hozható peres kérdések eldöntése a nép által választott békebirákra bizassék;

f) hogy a birói szervezet szükségelt egyöntetüségének létesitésére az eddig fenállott és a régi kor maradványát képező különböző bitóságok megszüntetésével, kir. törvényszékek feállitassanak, a küldöttség az eddigi tapasztalatok nyomán minden 300,000 lélek szám után, egy 15 tagból álló törvényszék felállitását hozza javaslatba;

g) hogy a felállitandó kir. törvényszékek területe a népesség szám arányához képest, és a municipiumok területének lehető kimélésével kikerekitessék;

h) hogy a kir. tábla széthelyeztessék, és az ország különböző részeiben több főtörvényszék felállitassék;

i) hogy az itéletek foganatositása külön végrehajtó közegekre bizassék;

k) hogy a közjegyzői intézmény életbeléptettessék, mely által a birák és ügyvédek oly munkálatoktól megkiméltetnének, melyek főleg a kezelési ügyesség tárgyait képezik, s melyek a birákat és az ügyvédeket fontosabb teendőikben csak akadályozzák;

l) végre a birói szervezettel kapcsolatban égető szükségnek mutatkozik, az ügyvédi jogkörnek törvényutjáni szabályozása és a fegyelmi hatalommal birói-ügyvédi kamarák felállitása.

Ezek ama reformok, melyek életbeléptetésétől az igazságszolgáltatás káros állapotának gyökeres javitása, a küldöttség véleménye szerint feltételezve van, s melyekre az emlékiratban a fősuly fektetendő.

Ezen elvek részletezése és az emlékirat kidolgozására szükségelt albizottság kiküldetése, a legközelebb tartandó küldöttségi értekezletre halasztatván — az ülés feloszlott. — Jegyzette dr. Chorin Ferencz s. k. Hitelesittetett az 1868-ik év april 28-án tartott küldöttségi ülésben, Nagy Sándor s. k. küldöttségi elnök.

(Európa államainak összes brutto bevételét) Kolb 2800, netto bevételét 2240 millió tallérra teszi. Mivel azonban a kiadás évenkint 2500 millió tallér, normális helyzetben a hiánylat 260 millió. A 2500 millió tallérból a fejedelmi udvarok háztartására felmegy 59 m. tallér vagyis 2.63%, a hadseregre 780 m. = 44.42% s a (leginkább az állandó hadsereg fennállásából eredő) államadósságokra 834 m. frt. vagyis 37.23%. E három tétel tehát maga 1673 millió tallért tesz, vagy is az összes kiadásnak 74.70%-kát, tehát majdnem ¾ részét, mig az államok többi közvetlen szükségleteire csak a negyedik negyedrész fordittatik.

☛ Előfizetési felhivás ☚

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. II. félév folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.** — főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

A törvényhozás mindekkoráig csaknem kizárólag hazánk politikai viszonyainak rendezésével foglalkozván, az igazságügy reformjainak nagy munkája csak ezután fogja egész erőnk sulyát igénybe venni.

A „budapesti ügyvédi egylet" is mindekkoráig belszervezésével lévén elfoglalva, sikeres szellemi működését csak most kezdheti meg. Ily tényezők közreműködése mellett pedig bizvást nézünk a jövő nehéz feladásai elé, és minthogy a **„Jogtudományi Közlöny"** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg, — felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, mert annak sikeresebb szellemi működése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (julius—szeptember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☛ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☛ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Töredékek a büntetőjog- és hatalomról. Csatskó Imrétől. — A bizonyiték elmélete a mágánjogi eljárásban. Dr. Mariska Vilmostól. — A budapesti ügyvédi egylet. — Tárcza. Virozsil Antal. Dr. P. T.-től. — Különfélék. — Melléklet: egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 24. Pest, 1868. junius 14.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

VII.

Az előre bocsátott, némelyek előtt talán hoszszasaknak is látszó, pedig talán csak mogyoró- és nem is dióhéjba szoritott fejtegetések csakis ily mérvü vázlatát nyujtják a szerzői jog vagy jogok irodalmának, és az azok körül kifejtett törvényhozási tevékenységnek; és habár mindkét irányban kifejtett tevékenység igen sok részletekben egymástól tetemes különbségre mutat: egy pontban mégis megegyez; a mennyiben tudniillik a szellemi tulajdon vagy is a szerzői jog létezését és jogosultságát nem tagadja.

Az eszmék, az elvek, és ezekből vont következtetések, melyek ezen feladat életre való megoldására szolgálhatnak, a következőkbe vonhatók össze.

A szellemi és az anyagi tulajdon közt nagy a különbség.

Az ember szellemi tevékenysége háromféle irányban jelentkezik:

Az első irányban az igazat.

A másodikban a szépet.

A harmadikban a czélszerüt állitja elő.

Az elsőnek tárgyai a tudomány, az irodalom; a másodiké a müvészet; a harmadiké a technikai találmányok és előállitmányok.

Ezek képezik tehát tárgyait az u. n. szellemi tulajdonnak.

A szellemi müködés a három irány bár melyikében tekintve, midőn valamit teremt, felfedez, azt azonnal magáénak tekinti; legyen az teljesen eredeti uj eszme, legyen bár előbbrevitele tökélyesitése a tudomány, müvészet vagy technika terén már kifejtett eszmének, nézet, vagy alaknak, akár tartalam, akár anyag, akár alak tekintetében.

Az ily teremtő, vagy felfedező, vagy alakitó még tárgya csak lelki szemei előtt lebeg, azt már is magáénak tekinti; sőt nem ritkán az öröm és a büszkeség nemesebb érzete tölti el keblét e tulajdona öntudatában. De habár tulajdona is, még sem eshetik távolról sem azon tekintet alá, mint az anyagi tulajdon; mert míg csak magában a szerzőben létez, addig láthatlan, hozzáférhetlen, és igy jogtárgyát nem képezi, nem is képezheti, védelemre nem szorul, mert hozzáférhetlen lévén sérelemnek kitéve nincsen.

A megfogamzott eszme az emberi természet által belénk ojtott ösztönök szerint a külvilágba vágyik; szerzőjét akár a tudomány vagy müvészet előmozditásának, akár pedig a jobb értelemben vett hiuságnak érzete vezesse; különbséget nem tesz. Ő azt közölni akarja, hogy elismerést vivjon ki teremtménye, illetőleg fáradozása iránt; sőt, és leggyakrabban, még egyebet is, t. i.: anyagi hasznot szerezzen magának.

Eszméjének, müvének tehát külalakot, már láthatót és tapinthatót is ád, hogy azt a külvilág előtt megismertesse, mint saját teremtményét, tulajdonát.

Az eszme, a conceptio, a mü, mihelyt a külvilágban jelentkezik, bár tulajdona a szerzőnek, de oly jogi tulajdont, mint az anyagi nem képez.

Mert az eszmék, az ismeretek a közönség által felkapatnak, elsajátittatnak; tehát épen az ellenkező történik velök, mint az anyagi tulajdonnal, mely uráé marad, kizáró használati joggal.

Müvészeti tulajdonnal a közönségben a gyönyör, az élvezet követi annak megjelenését; tehát épen ellenkezője annak, mi az anyagi tulajdon körül történik; miután ennél a gyönyör és élvezet a tulajdonost magát illeti.

Az irói és müvészeti szülemény tehát sem megfogamzása, sem megjelenése stadiumában a mondottak szerint az anyagi tulajdon természetével nem bir.

De ha már a szülemény első, t. i. fogamzási stadiumában sem tagadhatjuk meg a szerzőnek képzelt tulajdoni jogát, annyival kevésbé a másodikban, midőn ő azt a külvilágra hozza; mert annak maga a külvilágra hozása is a szerzőnek képzelt tulajdoni jogából ered; mások e jogot annál kevésbé igényelhetik: mivel a müvet az első stadiumban épen nem, hanem csak a másodikban ismerik meg; t. i. a megjelenés által, habár csak csupán kéziratban vagy vázlatban legyen is a mü, és még a közönség elébe nem került; maga pedig a megjelenés bár az imént mondott szük, vagy akár mily tág mérvben és módon önkénytelenül azon kérdést kelti fel mindenkiben: hogy kié? kitől van? mi kétségtelenül arra mutat, hogy tulajdont képez, tulajdonosának lennie kell.

A szerzőnek tehát ezen első tette, mely által müveit a világ elé bocsátja, s mit ő joga öntudatában teszen, az, melyben tulajdonjoga nyilvánul, és elismerést követel.

A kiállitás és többszörözés joga tehát az, mi a szerzőt megilleti.

De kérdés: hátha a szerző müvét már p. o. kéziratban, képzésben, rajzban maga elkészitette s kiállitotta, de elvárta, senkinek sem vagy csak keveseknek, mutatta, de a közönség elé nem bocsátotta és elhalt, kit illet a közönség elébe való bocsátás joga?

Kétségkivül azokat, kikre minden átszállitható jogai és kötelezettségei átmennek, tehát örököseit, jogutódait.

A szerzőnek a mü első stadiumában őt megillető tulajdonjoga szorosan személyi, mely a kiadásban többszörözésben nyilvánul; de mihelyt a kiállitás és többszörözés maga vagy más által, kire e jogát átruházta,

*

megtörtént, már a vagyoni jogba vág, még akkor is, ha ezt más valaki jogositlanul tette, a nélkül hogy haszonnal volna egybekötve, mert müvének még ártatlan használásától is mindenkit kizárhat; annyival inkább oly használásától, mely magának a szerzőnek vagy annak, kire ő jogát átruházta, ártalmas.

Az eszmék maguk, és adatok, melyek egy tudományos müben foglaltatnak, inkább terjesztésre céloznak; azokat mindenki, a ki a kiadott munkát magának megszerezte, felhasználhatja, sőt talán több hasznot is huzhat azokból, mint maga a szerző, ki azokat létrehozta; és itt van a nehézség, melynek megoldása a törvényhozásnak jutott. Vegyük csak például: mennyit lehet egy tudományos utazási munkából a tudomány egyes ágaira nézve kizsákmányolni? ezt pedig tiltani nem lehet; sőt igen is ártana a tudomány haladásának és fejlődésének, ha ily adatok, lények kiadása, illetőleg felhasználása más hasonérdemü munkákban tiltatnék.

A mondottak szerint meglehetősen tisztán állhat előttünk a szerzői jog eredete, alapja és köre, melyet minden előrehaladott törvényhozás elismert, és bár az anyagi tulajdontól igen nagyon különbözik, mind a mellett, miután a tulajdon eszméjéből indul, irói és müvészeti tulajdonként elfogadott, és azt a törvényhozás tárgyai közé felavatta.

Azonban nem lehet félreismerni azon nehézségeket és küzdelmeket, melyek a törvényhozás elébe gördültek, és még folytonosan gördülnek a szerzői jog szabályozása körüli müködéseiben.

Mert bár igaz, hogy a szellemi előállitmányok termelékek sajátsága, és ama kelléknek, mely az anyagi tulajdonnál megvan, s mely által az ily jogi tulajdon szemlélhetővé és tapinthatóvá válik, s mint ilyen a reáhatás tárgyául szolgál, a tulajdon természetéből folyó és a positiv törvényekben megállapitott szabályok alkalmazását gyakran igen is megnehezíti; miután a szellemi tulajdon határainak körülirását, és a concret esetekbeni kitüzését az anyag hiányában oly pontosan, mint az anyagi tulajdonnál meghatározni alig lehet; mindazáltal e nehézség nem gátolja a kivitel lehetségét, sem nem riaszthatja el a törvényhozást attól, hogy ezen feladatnak bár nehéz szabályozása alól magát kivonhassa.

A szellemi tulajdonnak ugyan is két oldala van, t. i. test nélküli, szellemi és anyagi.

A szellemi oldala egészen az ész és belső belátás tárgya; mert meghatározni átalában, vagy bizonyos concret esetben azt, valjon valamely szellemi előállitmány valóban egyéni tulajdonnak tekinthető-e? igen nehéz feladat. Megkisérlette ugyan ennek megoldását az elmélet, az eredetiség meghatározására törekedett, de mindeddig kielégitő eredmény nélkül. Mert bizonyos az, hogy a szellemi termelék az átalános szellemi müködésből, és annak külső jelenségeiből indul, e külső jelenségeket, a közönségbe átment eszméket vizsgálja; azokat vagy ujabb eddig ismeretlen alakba öltözteti, vagy azokból eltérve uj eszmékkel igyekszik fellépni, melyek ismét mások által is felfogatnak, különféle alakokba öltöztetve ismét felszinre hozatnak; melyek tehát az elválasztó vonalak, melyek a követelt eredetiséget a szellemi törekvés folyama szerint jelentkező hasonló müvektől megkülönböztetik? melyek azon állitmányok nézetek, adatok, melyeket az uj szerző magáénak és tulajdonainak követel? egyelőre elméletileg, annyival kevésbé positiv törvény által meghatározni nem lehet. E kérdés megfejtési terén az egyéni belátásnak, felfogásnak tág tér nyilik és a tapasztalás a gyakorlati életben azt tanusitja, hogy bizonyos szellemi mű egy teljesen illetékes szakértő testület kimondása szerint utánzásnak, egy másik hasonló testületé által pedig eredetinek tekintetett.

És itt fekszik az ok, melynél fogva a törvényhozás annak, mi tekinthető eredetinek, mi nem? átalában és elvként szolgálható kimondásától ovakodott; ezt azáltal igyekszik pótolni, hogy az utánnyomásnak s utánzásnak tiltott, és megengedett eseteit az irodalom és müvészet külön ágai és fajai szerint egyenkint sorolja fel és határozza meg; az egyes concret esetekre nézve pedig azon elögondoskodást tanusitja, hogy azon kérdésnek, valjon a szóban forgó mü utánnyomás-e vagy sem? eldöntését szakértők véleményétől teszi függővé.

A törvényhozásnak ezen a mü belső szellemi oldala körüli kérdések megfejtésére szolgáló intézkedései oly átalános elfogadásra találtak, hogy ennek bizonyitásául, ha idézésekbe akarnék bocsájtkozni, mindnyáját idéznünk kellene.

Minden törvényhozás elégségesnek találta a szellemi tulajdonnak létezését elismerni és védelmezni.

A másik oldala a szellemi münek az anyagi; a mennyiben az azon külanyagban, melyet mint könyv, zene, mü, festvény stb. nyert, és forgalom, anyagi haszon tárgyát képezheti és rendesen képezi is. Ezen oldal szabályozása és körülirása tekintetében a törvényhozásnak már tágasb és határozottabb köre nyilik, melyben intézkedhetik.

Ezen intézkedések azonban onnét veszik mértékőket, a mint a törvényhozás a szellemi tulajdon eszméjét az anyagi tulajdonéhoz hasonlólag felfogva, ezen hasonlatossági irányokban tágabb vagy szükebb keblüleg jár el.

Ehhez járul azonban még egy fontos körülmény, mely abban áll, hogy az emberi szellem fejlődése nem csupán egyesek müve, hanem az összes szellemi közönségé; az egyesek müködése az egész emberiségért történik, de az egyesek az elődök müködéseiből és eredményeikből indulnak; a már létező eszméket kisebbnagyobb mérvben felhasználják, az övéiket pedig az utódok is. Az egyesek tulajdonjoga el van ismerve az egyesek érdekében; azonban egy másik érdek sem téveszthető szem elől, és ez a közönség és az emberi nem érdeke.

Ebből következik, hogy a védelemnek, oltalomnak, melyet a törvények a szellemi müvek szerzőinek nyujtanak, feltételezettnek, a szerző jogának tehát előállitmányaira nézve épen ez okból a közönség érdekében, miután korunkban a tudomány és szellemi élvezet az élet valódi szükségéve nötte ki magát, ennek minél könnyebb megszerezhetése végett — korlátoltnak kell lennie.

Még van valami hátra, mi szintén különös figyelmet, egyszersmind külön intézkedést igényel.

A tudomány és müvészet területi korlátokat terjedése tekintetében nem ismer, mint az emberiség átalánossá vált szellemi szüksége az átalános készletből nyeri kielégitését, a tudomány és müvészet uj vivmányai az egész müvelt világon leendő elterjedésre hivatvák, szerzőik iránt a mű minőségének mérve szerint mintegy ösztönszerü elismerés nyilvánul; szükség tehát, hogy a szerző joga is elismerésre, egyszersmind védelemre találjon, tehát nemzetközi elismerésre és védelemre is számit; sőt a forgalmi viszonyok jelen állapotában még inkább, mint bár mily más intézmény. Dr. S. J.

A bíróságoknak,

különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról [1]).

(Folytatás.)

VIII. Miután a tapasztalás azt tanusitja, hogy ott, hol több felebbviteli törvényszékek vannak, azok nem mindig összehangzólag, sőt gyakran egymástól eltérő nézetekből indulva, itélnek, s igy a *jogegységet megzavarják*, és a törvénykezésben bizonytalanságot okoznak; mintegy ellenszerül az óhajtatik, hogy lehetőleg kevés, vagy méginkább csak egy felebbviteli törvényszék legyen. Megjegyzendő itt azonban mindenek előtt, hogy a jogegységet csak ott lehet reményleni és fentartani, hol bizonyos határozott elvekre fektetett *törvénykönyvek* (codexek) léteznek; ott, hol ezek hiányzanak és csak a hoszszas joggyakorlat vagy szokás által megállapitott jogszabályok érvényesek, elvonva attól, miszerint gyakran támadhat alapos kétség az iránt is, hogy a joggyakorlat és szokás által mily szabály van megállapitva, azok nem közösek és állandók, hanem változók s ingadozók szoktak lenni, mi a jogegységet gátolja.

De ott is, hol törvénykönyvek léteznek a jogegységet fentartani nem a felebbviteli, hanem a *legfőbb törvényszéknek* feladata, hol t. i. az elfogadott törvénykönyvek szerint eldöntendő ügyek összpontosulni szoknak, és melynek hatósága az egész országra kiterjedvén, különös hivatása a jogegységet fentartani, az attóli eltéréseket akadályozni. Egyébiránt megjegyzendő e helyütt, hogy valamint a különböző természetü ügyeknél szabályozása s elintézése végett különféle törvények kivánatosak; ugy a törvénykezésnek minden egyes ágában csak akkép lehet a jogegységet megállapitani, ha egyféle ügyekben mindég ugyan-ama személyekből álló ugyan egy tanács biráskodik, kik tehát ismervén az eddig előforduló eseteket, valamint azt is, hogy azok, mely elvek szerint lettek eldöntve, képesek nemcsak saját eljárásukban, hanem az alsóbb bíróságoknak eljárásában is vezérfonalul szolgálandó, bizonyos elveket s alapszabályokat megállapitani.

Ha a felebbviteli, vagy legfőbb egy törvényszék, egynemü tárgyak felett több *különálló tanácsokban* itél, a tapasztalás tanusága szerint nem akadályozható, hogy azok hasonló tényálladéku ügyeket különbözőképen ne itéljenek el; s a jogegység fentarthatása tekintetéből egyre megy a dolog, akár több külön álló fellebbviteli bíróság, akár pedig egy felebbviteli bíróságnak több önálló tanácsai biráskodjanak, és a különbség csak az leend, hogy az előbbi esetben a különbözőképen itélő birák több mérföldekre vannak egymástól, az utóbbi esetben pedig talán csak néhány lábnyi közfal választja el azokat egymástól.

IX. A közintézeteknek felállitásánál és különösen a bíróságoknak szervezésénél nem megvetendő mozzanatok az *államgazdászatiak*. Tagadni alig fogja valaki, hogy az állam czélszerübben cselekszik, ha ugy intézkedik, hogy a vagyonosság az egész államban lehetőleg elterjedve, és a kereset módot mindenütt felelhetők legyenek; mintsem ha ellenkező irányban jár el, és eszközli, hogy a kereseti módok, a közforgalom és vagyonosság egy helyre, vagy kisebb kerületre összpontositva legyenek, a többi vidékek pedig a keresetmódoktól megfosztva, a kereset lehetségében akadályozva, vagyontalanságban tengődjenek.

Ez okból az államnak nem helyeselhető eljárása volna; a közintézeteket egy városban összpontositani, s ennek keresetforrásait azáltal szaporitani, vagyonosságát elömozditani, a többieket pedig e jótéteménytől megfosztani. De ez eljárás az államra is káros visszahatást gyakorolna, mert a közintézeteknek egy helybeni összpontositása által szaporodik az emésztőknek, élvezőknek és a napi szükségleteknek ottani száma, mi az élelmi szereknek s egyéb szükségleteknek fedezésére szolgáló dolgoknak árát tetemesen fogja nevelni; mi ismét okozandja, hogy az állam az intézeteknek felállitására, felszerelésére, a megkivántató személyzetnek illő ellátására és a napi szükségleteknek fedezésére több költséget forditani lesz kénytelen.

E hátránynak csak azáltal lehet elejét venni, hogy oly közintézetek, melyeknek egy helyben lételét, azoknak összefüggése és hatása nem szükségképen kivánja meg, több városok és vidékek közt a mutatkozó szükségletek szerint osztassanak fel; mi által a tulösszpontositásból természetesen bekövetkezendő drágaság és nagy kiadás kisebbülni, az illető vidékeken pedig a keresetmódok szaporodni, az ipar és kereskedés s az ezekkel kapcsolatos vagyonosság az államnak világos hasznával terjedni és gyarapodni fog.

De az adózásra kötelezett állampolgárok az államtól meg is kivánhatják, hogy ne csak a közadót igyekezzék azoktól behajtani, hanem arról is gondoskodni, hogy a keresetmódok előállitása és szaporitása által *ők az állampolgárok*, képesekké tétessenek az adót megfizetni.

Az állami közintézetek közé számitandók a bíróságok, különösen a *felebbviteli bíróságok* is; a mi tehát a közintézetekről átalában mondatott, az áll a felebbviteli törvényszékekről is. A törvénykezési intézeteknek központositása pénzügyi tekintetből is jogtalanságot foglal magában azok iránt, kik a felebbviteli törvényszéknek fentartására szintén adóznak, de annak jótéteményeit, annak nagy távolsága miatt, kellő igénybe nem vehetik.

X. Nem megvetendő mozzanat a bíróságok szervezésénél *még a közmüveltségnek* és különösen a törvények ismeretének s a jogtudománynak terjesztése, minek kétségtelen közegei lehetnek az állam több részeiben felállitott *felebbviteli bíróságok;* mert azoknak tagjai, már szükséges birói készültségüknél fogva, a müvelt osztályhoz tartozván, a közmüveltséget terjeszteni és elömozditani fogják. Általuk a jogtudomány terjedni, és ha különösen oly városokban állittatnak fel, hol a jogtanintézetek is léteznek, ösztönt és alkalmat fognak azok nyujtani a jogtudománynak a joggyakorlattali összekapcsolására, s egymásnak támogatására bővebb kifejtésére; mi igen is nagy figyelmet érdemlő, és a közjóra tetemesen ható mozzanat, mert tagadhatlan, hogy a közmüveltség és különösen a jogismereteknek terjesztése a közjót is előmozdítja.

A közintézeteknek és különösen a felebbviteli törvényszékeknek az ország részeibeni arányos felállitása tehát nemcsak az anyagi, hanem az értelmi jót és hasznot is fogná elömozditani.

XI. A bíróságoknak szervezésénél nagy fontosságu mozzanat, a bíróságok és birák felett gyakorlandó *fegyelem*, valamint az egyes bíróságoknál az ott elintézendő ügyeknek czélszerü vezetése körüli *felügyelet.*

A birák és bíróságok feletti fegyelmi felügyeletet mellőzni nem lehet, mert a birák minden gonosz szándék nélkül hanyagságból, vétkes vigyázatlanságból az ügyek elintézése körül hibát követhetnek el, mi okot adhat az illető hanyag vagy vigyázatlan biró elleni *fegyelmi* eljárásra.

De a fegyelmi felügyeletet a bíróságoknál mellőzni azért sem lehet, hogy legyen arra hivatott közeg, mely a netalán gyanuskodásra hajlandó panaszos felett meghallgassa, és azt, a dolognak mikénti állásáról kitanit-

[1]) Olvastatott a magy. tudom. akademiának 1868-iki május 4-kén tartott ülésében.

ván, megnyugtassa; mi egyszersmind alkalmas mód leend, a bíróságoknak tekintélyét fentartani, és az azok iránti bizodalmat megerösiteni.

A bíróságoknak függetlenségével legjobban megegyezni látszik az, hogy ne a bíróságokon kivül álló valami közeg (péld. az államügyészség), hanem az alsóbb bíróságok s ennek tagjai felett a *felsőbb bíróságok* fokozatonkint gyakorolják a fegyelmi hatalmat. S ez okból is czélszerübb a bíróságokat ugy szervezni, hogy az alsóbb bíróságok felett fegyelmi hatalmat gyakorlandó felsőbb bíróság azokhoz lehetőleg közelebb és ne igen távol legyen: mert a nagyobb távolság a hibát elkövetett bíróság ellen a fél részéröli *panasztételt*, valamint az ennek folytán az illető felsőbb bíróság részéről netalán eszközlendő *vizsgálatot* neheziteni fogja.

S miután minden jól rendezett birósági szervezetben az alsóbb bíróságok feletti fegyelmi hatalomnak gyakorlatára a *felebbviteli törvényszékek* különösen hivatvák; kétségtelen, hogy jobban, gyorsabban fog a fegyelmi hatalom gyakoroltatni ott, hol több és az alsóbb bíróságok között aránylag feloszlott felebbviteli törvényszékek vannak, melyeknek a rendes ügyeknek elintézésére forditandó időn kivül, maradjon elegendő idejök a fegyelmi hatalomnak czélszerü gyakorlatára is.

A végre, hogy minden több birói tagból és nagyobb mellékszemélyzetből álló egyes törvényszéknél a kellő rend, jogegység és kezelési öszhangzat eszközöltethessék, az elnöknek felügyelői és rendezési hatalma szükséges, melynélfogva az a befolyt ügyeket, tekintve ezeknek minőségét, valamint a birói tagoknak képességét, ügyességét, szorgalmát, kiosztja; az ügyek előadásában a kellő rendre felügyel; a jogegységet azáltal, hogy a nehezebb pereknek elintézését, valamint az egyes tanácsokban támadott kétségeknek megoldását teljes ülésben eszközölteti, fentartja; az egyes tanácsoknak tagjait kijelöli; az igtató, kiadó s irattári hivataloknak pontos és gyors eljárását szorgalmazza stb. Mind e fontos teendőket czélszerübben fogja teljesithetni az elnök ott, hol a törvényszéknek ügyei kevesebb számot mutatnak, s ennek folytán a személyzet is aránylag kisebb, mint ott, hol az elintézendő ügyeknek száma nagyobb, a személyzet számosabb; és kárhozandó az oly birósági szervezet, melynél valami bíróság szerfelett sok ügyekkel van elhalmozva, s ennélfogva személyzete is nagy, oly annyira, hogy a jó rend fentartása tekintetéből nélkülözhetlen felügyeletet az elnök gyakorolni képtelen; azt pedig mások által teljesitetni mindig káros. És valamint a felebbviteli törvényszékeknek eljárása és eldöntése fontosabb, mint az első folyamodási bíróságoké, ugy méginkább megkivánja a törvénykezéseknek rendeltetése a felebbviteli törvényszékeket ugy szervezni, hogy azoknál az elnök nagy befolyásu hivatását legjobb szándéka szerint, miről kételkedni sem legyen szabad, teljesithesse is. (Folytatása következik.)

CSATSKÓ IMRE.

A bizonyiték elmélete a magánjogi eljárásban.

IV.

A bizonyitás czélja mindig valamely körülmény létele vagy nemlételéről a bíróban alkotandó meggyőződés; ennek eléréseül okvetlen oly alapokokra lesz szükség, melyek a czélzott jogi bizonyosságot létrehozhatják. Mindaz, mi a biró meggyőződésére okot foglal magában, bizonyitéki eszköznek veendő. A biró önmaga érzéki tapasztalatai nem elegendők arra, hogy magának valamiről meggyőződést szerezzen, mert legtöbb esetben ő arról, mi a felek között történtnek állittatik, csak akkor vesz tudomást, midőn ezek igazságért folyamodnak hozzá; azért külső közegekre van szüksége, melyek segélyével az ész elvei szerint levont következtetések utján a kérdéses tényről jogi bizonyosságot teremthet magának. Meggyőződhetik pedig a biró valamely körülmény valóságáról:

a) saját érzéki tapasztalása utján, hova a birói szemle vonható;

b) az önszemélyén kivül létezők érzéki szemléléseik — vagy ha valamely körülményröli bizonyságtételhez különös képzettség vagy bizonyos foglalkozásban szerzett gyakorlat kivántatik meg — ezeknek ismerete által, hova a tanuk vallomása, a szakértők véleménye és az oklevelek — melyek csak alakjukra képeznek sajátlagos bizonyitéki eszközt, lényegükre ellenben a tanuzástól nem különböznek — sorozhatók;

c) maguknak a peres feleknek nyilatkozataik által, hova a beismerés s az eskü, mint kiegészitő része és szentesitése valamely állitásnak — tartoznak.

Egybe állitva ezen három osztályra visszavezethető bizonyitéki eszközöket, ilyeneknek jelentkeznek:

1. a birói szemle;
2. a tanuk vallomása;
3. a szakértők véleménye;
4. az okmányok;
5. a beismerés;
6. az eskü;

ezeknek fővonásaikbani lényegét a fennelőadott sorban körülirni a következőkben kisértem meg.

1. A birói szemle (inspectio ocularis) valamely körülmény létéröli meggyőződése a birónak saját érzéki tapasztalása által; a mit tehát a biró a per folyama alatt önmaga lát, hall vagy egyéb érzékeivel felfog, arról birói szemle utján szerez önmagának ismeretet. Ez a legközelebbi és legtermészetesb eszköz arra, hogy a biró valamiről meggyőződjék; mert a mit önmaga tapasztal, annak ellenkezőjét a fél hiába fogja vitatni. — Hogy azonban a birói szemle teljes bizonyitékot alkosson, a bizonyitandó tény olyan kell, hogy legyen, melynek felismerésére minden józan eszü ember képes, melyhez semmi különös szakképzettség nem kivántatik; minthogy pedig a perben fennforgó körülmények leggyakrabban oly minőségüek, melyeknek biztosan helyes megitéléséhez saját ismeretek kivántatnak, a tételes törvényhozások a birói szemlét rendesen szakértők véleményével kapcsolják össze, s ezért az életben rendszerint e kettő együttvéve jelentkezik, ámbár tagadni nem lehet, hogy vannak körülmények, melyekben a teljes jogi bizonyosság előidézésére csupán magának a birónak észleletei elegendők.

Az osztrák ideiglenes perrendtartás a birói szemlét szakértők alkalmazásával foglalja össze, s e két egyébként elkülönithető bizonyitéki eszközt egy fejezetben (X.) szabályozza. A hannoverai eljárás 281. §-a a birói szemlét külön bizonyitéki eszköznek tekinti, és csak akkor rendeli el szakértő alkalmazását, ha az a felek által javaslatba hozatik, vagy a biró részéről hivatalból czélszerünek találtatik. Ugyanily értelemben intézkedik a code de procedure civile 13-ik czime különösen a helyi szemlékre (les descentes sur les lieux) nézve. Hazai törvényeink az u. n. oculata revisiót (Verb. II: 41.) mely a régibb szabályok szerint itélet által hagyatott meg, több helyen különösen határvisszahelyezési, kisajátitási stb. perekben rendelik mint szükséges bizonyitéki eszközt, és pedig majd szakértők alkalmazása mellett, majd a nélkül (1802: 13; 1807: 13.)

2. Tanunak közönséges értelemben mindenki neveztetik, a ki valamely körülményről, mit önmaga tapasztalt, bizonyságot tehet. A perben tanu alatt azon személyt értjük, a ki a perben fennforgó valamely tényről

szerzett észleleteit a birónak elöadja, és ezek alapján a birónak meggyöződés szerzésre okot szolgáltathat. Megkülönböztetendők ezektől az u. n. ünnepélyességi tanuk, a kik rendesen valamely jogügylet kötésekor vétetnek igénybe a végből, hogy az illető jogügylet érvényére elöirt alakszerüségek megtartásáról, vagy szükségesetében mint p. a kötelezvények és végrendeleteknél az oklevél tartlmáról is tanuskodhassanak, azaz szoros értelembe vett tanuk lehessenek.

A tanuk illetőleg vallomásaiknak bizonyereje azon minden ember eredeti becsületjogába helyzett bizodalmon alapszik, hogy mindenki igazat akar mondani; azért mindenkiben igazmondási akarat tételeztetik fel, hacsak ellenkezőjét a törvényben világosan kitett okból következtetni nem lehet. P. a ki nyerészkedési vágyból származott büntettben vált részessé, arról az vélelmeztetik, hogy az igazsághoz hiven nem fog tanuskodni. De lehetnek körülmények, melyek a tanu igazmondási akaratát személyes viszonyaiból, talán a bizonyitó félhezi rokonság, vagy érdekszülte kapocsból származó gyanujelek miatt gyengébb szinben tüntetik föl, hogysem vallomása igazságába feltétlenül bizni lehetne. Ezen gyanujeleknek — melyek a tanu hitelességét fel nem oszlatják ugyan, de a benne helyzett bizalom erejét gyengitik — méltatását legjobb egyes előforduló esetekben a biró belátására hagyni, a ki a tanuvallomások nagyobb vagy csekélyebb bizonyerejét azok tartalma valószinüségét más kétségtelen tényekkel egybehasonlitva a körülmények szerint fogja megitélni.

Az igazmondási akarat még nem zárja magában a hiteles tanuvallomás minden kellékét, mert lehet, hogy valaki minden kifogáson felül áll, e részben, de valósággal vagy vélelemben meg van fosztva az igazmondás lehetőségétől. A természeti vagy erkölcsi képtelenség valamely körülményről bizonyságot nyujtani, az emberekbe átalánosan helyzett bizalmat egyes esetekben teljesen megszüntetheti. Ezen alapul a tanuknak képes és képteleneкrei (testes habiles et inhabiles) felosztása; képteleneknek mondatván azok, kik egészségi állapotuk, érzéki vagy szellemi tehetségeik hiánya miatt valamely tényről, miután azt vagy jól föl nem foghatták, vagy a tapasztaltakat hiven elő nem adhatják, tanuságot nem tehetnek. A képtelen tanuktól megkülönböztetendők az aggályos másként kifogásos tanuk, kikben a tanuskodhatáshoz megkivánt kellékek nem hiányoznak ugyan, de bizonyos viszonyok miatt a nemigazmondás valószinüségének terhe alatt állanak. A kettő közti gyakorlati különbség abban nyilvánul, hogy a képtelen tanuk a szerint, a mint keptelenségük a közérdek szükségében vagy a magánjog megsérthetésében találja indokát, a biró által hivatalból — ezek a szoros értelemben vett vagy absolute képtelen tanuk — vagy az ellenfél által emelt kifogás folytán — ezek a viszonylagosan képtelenek — mozdittatnak el a tanuzástól, az aggályosok ellenben rendszerint vallomásra bocsáttatván, hitelességük az ellenfél által elégörditett kifogások támasztása miatt a biró által vallomásaik tartalmához képest mérlegeztetik.

A tanuknak személyes viszonyaikból a biró által következtethető hitelességén kivül vallomásaiknak bizonyereje magától vallomásuk minöségétől s azon forrástól függ, melyből tudomásukat meritették. A vallomásnak világosnak és határozottnak, azaz mindenki által könnyen érthetőnek és nem kétértelmünek kell lenni.

A forrásra nézve természetes, hogy csak azon tanu fog hitelt érdemelni, a ki az általa elöadott tényt önmaga tapasztalta; mert csak ez esetben kisérheti a vallomás tartalmát, feltéve, hogy a tanu a tanuzáshoz szükséges egyéb kellékekkel dicsekszik, emberi bizonyosság. Ha valaki közvetve egy harmadiktól hallott körülményt közöl (testis de auditu) a bíróval, ez legfeljebb csak módot nyujthat arra, hogy a bizonyitó fél halasztást kérve a test is classicus t kikutathassa. Az osztr. id. perrendtartás 167. §. az hannoverai 266. §-a világosan követeli, hogy a tudomás alapja a tanu saját tapasztalatában feküdjék. (Simplici enim auditui locus dari non solet, neque debet. Verb. II. 27.)

Hogy a tételes törvényhozások teljes próba előállitására két vagy több kifogás nélküli tanu összhangzó vallomását kivánják, nem onnan van, mintha talán az egyik tanu vallomása csak akkor vélelmeztetnék igaznak, ha azt egy másik egyenlö vallomással erösiti, mert hiszen egy aggálytalan tanu hitelességében épen ugy lehet bizni, mint kettőében, hanem mert a tapasztalás tanusága szerint olykor egy tanu tévedés, félelem vagy más az igazság érzete ellen törö okokból nem belsö meggyöződésének, hanem mellék tekinteteknek ad vallomásában kifejezést, mink valószinüségét két vagy több egyenlö értelmü bizonyságtétel alászállitja.

A tanuzás alakjára lehet nyilvános vagy titkos, irásbeli vagy szóbeli; az eskü, mit a vallomás hitelességének erkölcsvallási biztositékául a tételes törvényhozások mindannyian alkalmazandónak rendelnek el, a vallómást megelözöleg vagy utána tétethetik le.

3. Sokszor oly tények adják elö magukat a perben, melyeknek helyes felfogásához bizonyos az emberi közönséges tapasztalat határain tuleső ismeretek szüségesek. Azon a biró s a felektől különböző személyek, a kik különös foglalkozásuk vagy szakképzettségüknél fogva birtokában vannak ezen ismereteknek, szakértöknek, (artis periti) neveztetnek; meggyöződésük kifejezése pedig, mely a bíróra nézve bizonyitékot képez, szakértők véleményének (visum et repertum) mondatik. Hogy a szakértök véleménye teljes bizonyitékot alkothasson, szükséges, miszerint épen ugy mint a tanuknál — kikhez nagyon sokban hasonlitanak — igazmondási képességük és akaratuk ne jöjjön kérdés alá. Mindazon okok, melyek a tanu személyes hitelességén csorbát ejtenek, a szakértők véleményét is aggályossá teszik, mit megitélni a birónak leginkább a felek ellenészrevételei s a szakértői nyilatkozat indokolásából lehet. A szakértők véleményüket épen ugy mint a tanuk vallomásukat, hogy az tiszta meggyözödésük, esküvel erösitik; valamint a tételes törvényhozások szerint teljes bizonyitékot rendszerint szintén két szakértő öszhangzó véleményadása állapit meg.

Az elöadottakból kitünik, hogy a szakértök állása a perben nagyon hasonlit a tanukéhoz; nem azonos azonban azért, mert mig a tanu csak a saját érzékeivel tapasztaltakat adja elö a nélkül, hogy ezekből önmaga vonna le valamit, a szakértö a tapasztalt jelenségeknek saját szaktudománya vagy bármily szakismerete elvei szerinti következtetésekkel oly adatokat szolgáltat a birónak, melyekről közönséges ember tudomást nyujtani nem lenne képes. Ezen különös állásukban fekszik, hogy némely irók a szakértöket a biró segédeinek, mások közönséges — még mások intellektualis tanuknak tartják, mely nézetkülönbségnek ellenben igazi alapja, annál kevésbé gyakorlati jelentösége nincs.

4. Az okmányok elnevezése a legkülönbözőbb értelemben használtatik; igy a hires római jogász Paulus „Sententiarum receptarum“ czimü munkájában az okmányok fogalmát a tanukéval azonositja [1]); épen ily tágas értelmet tulajdonitnak az okmányoknak némely ujabb irók is, mint Gönner, Gensler stb., a kik minden tárgyat, mely érzéki tapasztalás alá esvén a biró meggyözödésére hathat, e szóval jelölnek meg. Ide sorolják ök p. az ira-

[1]) Dig. (XXII. 4.) fr. 1.

tokat, érmeket, czimereket stb. Tulajdonképi értelemben okmány vagy oklevélnek csak azon irat, irásbeli fogalmazvány neveztetik, mely valamely ténykörülmény létezéséről bizonyságot tesz, lett légyen az irat szerkesztésének czélja eszközt nyujtani a jövendőbeli bizonyitásra vagy sem.

Az oklevelek tekintettel a kibocsátóra köz- vagy magánoklevelek lehetnek. A közoklevelekhez nemcsak a bíróságoktól, hanem mindazon hatóságoktól és közhitelességgel ellátott egyes személyektől származott iratok sorolandók, melyek azon hatóságok illetőleg egyesek hatásköréhez tartozó ügyekről törvényszerü formában állittattak ki; igy p. anyakönyvi vagy telekkönyvi kivonatok, hiteles helyek vagy személyek által szerkesztett oklevelek, közjegyzőségi okmányok stb. Magánoklevelek azon iratok, melyek magán személytől vagy közhitelességgel felruházott egyéntől ugyan, de nem hivatalos ügyben bocsáttattak ki. A köz- és magánoklevelek közötti különbség leginkább azok bizonyerejében tünik fel, miről alantabb.

Az oklevelek lehetnek eredetiek (documenta autographa) és másolatok (exempla transumpta) a mint maga a kiállitó által vagy ennek neve más által van aláirva. A másolatok lehetnek az eredetiveli egybehasonlitás után közhatóság vagy hivatalos személy által hitelesitve, és ezek ellentétben a közönséges vagy egyszerü másolatokkal hitelesitett másolatoknak neveztetnek. Ily hiteles átiratokat (transumpta authentica) hazai eljárásunk is ismer (Verb. II. 15.)

Az oklevelek tartalma jogi szempontból kétféle lehet; vagy saját jogairól intézkedik abban a kiállitó p. a házassági szerződés- vagy végrendeletnél, vagy pedig töle idegen jogviszonyokról tesz általa tanuságot, p. szegénységi, — birtokbizonyitvány; — az első irásbeli beismerésnek, az utóbbi bizonyitványnak volna nevezhető.

Az itt felhozott különböztetések nem csupán szorosan elméleti abstract eszmék, hanem, mint mindjárt látni fogjuk, az oklevelek bizonyerejére vonatkozólag fontosak, és azért gyakorlati szempontból is elkerülhetlenek.

Az oklevelek bizonyereje magából azok lényéből meritendő; az oklevél a tanuzás körébe esik, s azért bizonyerejének alapja épen ugy mint a tanuvallomásé az ember szellemi természetében, a mindenkiről vélelmezendő igazmondási akaratban fekszik. Valamely oklevél bizonyerejének közelebbi meghatározásánál nagy különbség van az oklevél tartalmára nézve. Azon okmány, melyben a kiállitó csak önmaga jogairól intézkedik, maga a kibocsátó ellen teljes bizonyitékot képez; mert ha a kiállitó oly körülményt, mely önérdeke ellen szól, elismer, nem lehet ok azon körülmény kétségbevonására; a kibocsátó javára bizonyitékot ellenben azért nem alkot, mert ez mindenkinek lehetőséget nyujtana saját kénye szerint bizonyitékot szerezhetni, mi nem volna más mint a bizonyitéki tan egyik főelvének „nullus idoneus testis in re sua intelligitur“ egyenes megsértése, a miért is ezen szabályt különbség nélkül minden törvényhozásban keresztülvive látjuk. Azon oklevelek bizonyereje, melyek idegen jogviszonyok előadását tartalmazzák, tehát az u. n. bizonyitványoké, minthogy ezek a szoros értelemben vett tanuzástól csak annyiban különböznek, hogy nem mint a tanuk szóval, hanem irás alakjában nyujtnak valamely körülményről tanuságot, a kiállitó személyes hitelességétől függ. A tételes törvényhozások ez utóbbi értelembe vett oklevélnek csak akkor tulajdonitnak teljes bizonyitékot, ha közhatóság vagy hatósági jogokkal felruházott személytől bocsáttatik ki, azaz ha a bizonyitvány közoklevél jellegét viseli magán. Hogy miért nem kölcsönöztetik a magán bizonyitványoknak hasonlóan a tanuvallomáshoz ily erő, onnan van, hogy mig a biró a tanuk hitelességét azokkali személyes érintkezéseko könnyen megbirálhatja, addig a bizonyitvány kiállitójának, ki távol a bíróság szinétől nem riasztatva vissza a hely szentsége s a cselekvény ünnepélyessége által inkább önérdeke vagy más mellék tekinteteknek, mint az igazságnak fog kifejezést adni, hitelességét nem itélheti meg.

Oklevél bizonyerejéről szóllani, annak tartalma megitélésébe ereszkedni csak akkor lehet, ha az csakugyan azon személytől s oly alakban állittatott ki, a ki mint kibocsátó aláirva, és a törvény előszabja, szerkesztve van; röviden: az oklevél hitelessége s érvényességének minden kétségen felül kell állania. Ha tehát az oklevél ezen egyik vagy másik kelléke az ellenfél részéről kétségbe vonatik, azt bizonyitani a bizonyitó fél tartozik. A közoklevelek már alakjuknál fogva önmagukban rejtik ezen kellékeket s azért a bizonyitót felmentik a hitelesség s érvényesség bizonyitásának terhe alól; a magánoklevelek hitelessége s érvényessége ellenben az ellenfél által tett kifogás esetében más bizonyitéki eszközök segélyével, p. beismerés, tanuk vagy aláirások összehasonlitása által bizonyitandó be.

Egybevonva az oklevelek bizonyerejére vonatkozó átalános elveket, a következőket állapithatjuk meg:

a) a közoklevelek mindenki ellen teljes bizonyitékot képeznek;

b) a magánokleveleknek a kibocsátó ellen teljes bizonyerejük van;

c) a kibocsátó mellett a magánoklevelek nem alkotnak bizonyitékot.

Valamennyi tételes törvény e három alapelvre fekteti az oklevelek általi bizonyitást, kivételnek czélszerüségi tekintetből egyedül a c) alatti szabályra nézve a kereskedelmi és iparkönyvek bizonyerejének kiterjesztésével engedvén helyet, a mennyiben a kereskedelem és ipar sajátlagos igényei, az ezeknél oly nagy szerepet játszó hitel megőrzésének czéljából az ezen foglalkozási ágat üzőknek egy biztos és gyors bizonyitéki eszközt akarván nyujtani, melynek segélyével követeléseik s igy a hitel kevésbé veszélyeztessék, a törvényes formában felszerelt és vezetett kereskedelmi s iparkönyvek egyes tételeinek a kiállitó mellett fél próbát tulajdonitanak. Ezt azonban csak a társadalmi czélszerüség követelte rendelkezésnek, nem pedig a bizonyitéki elméletből vont átalános elvek kifolyásának lehet tekinteni.

5. A beismerés (confessio) valamely peres felnek nyilatkozatát jelenti, mely által az ellenfele részéről a perben felhozott valamely állitást igaznak ismer el. Lehet pedig a beismerés a szerint a mint bíróság előtt vagy azonkivül tétetett, bíróságelőtti vagy bíróságonkivüli.

A bíróságelőtti beismerést habár a tételes törvények rendesen a többi bizonyitéki eszközökhöz számitják, bizonyitéki eszköznek voltaképen tartani nem lehet; mert bizonyitásnak csak kétséges tehát az egyik fél által tagadott ténykörülmény megállapitása végett van helye; a mi felett a peres felek azonban tisztában vannak, a mit közösen igaznak állitnak, azt a biró, ha talán mint magánember, az ellenkezőről is volna meggyőződve, jogilag bizonyosnak tartozik elismerni. Azon cselekvényt tehát, melylyel a felek valamely tényt közmegegyezés utján valónak állitnak fel bizonyitéki eszköznek nem, legfeljebb oknak lehet tekinteni arra, hogy az elismert tény a bizonyitás alól kizárassék [1]). A hannoverai eljárás e részben is a tudomány szinvonalán áll, a mennyiben a 222. §., mely a bizonyitéki eszközöket sorolja elé, a beismerést mellőzi.

A bíróságon kivüli beismerés, mely azon nyilatkozatot is magában foglalja, mit valaki bíróság előtt ugyan,

[1]) Savigny. System d. heut. röm. Rechts VII. 41. lap.

de nem ugyanazon egy perben tett, miután ez nem azon egy különös perben előforduló törvényes cselekvényt, azaz nem ugyanazon pernek kiegészitő részét képezi, s igy a biró által már csak hivatalos állásánál fogva nem tudatik, jellegére nézve egészen eltér a biróságelőtti beismeréstől, s azért bizonyitéki eszköznek, mely nem fölösleges s alkalmas lehet a biró meggyőződésének szerzésére, veendő. — Minthogy azonban a biróságonkivüli beismerés ellentétben a többi bizonyitéki eszközökkel nem esik közvetlenül a biró érzéki tapasztalata alá, természetes, hogy ez épen ugy, mint minden más tény — ha tagadásba vétetik — más bizonyitéki eszközök segélyével bizonyitandó be.

Hogy mily mérvü bizonyitékot képez a biróságonkivüli beismerés, átalánosan meghatározni nagyon bajos, s azért ha tételes szabályok erről nem rendelkeznek, bizonyerejének meghatározása valamely előforduló esetben a biró belátására bizandó. A kánoni, de különösen a római jog, mely a többi bizonyitéki eszközökről is nagyon kevés szabályt foglal magában, a biróságonkivüli beismerés méltatását a biró belátására hagyja; ugyanezt tartalmaza az osztr. id. perrendtartás 109. §-a is A code Nap. 1355. §. a biróságonkivüli beismerés bizonyerejét felette csekély térre szoritja, mert ezt bizonyitéki eszközül a tanuvallomással egyenlően (1343. §.) csak akkor fogadja el, ha a követelés értéke 150 frankot tul nem halad.

Lehet a beismerés szóbeli vagy irásbeli, a mint szóval vagy irásban tétetik; világos és hallgatólagos, a mint valamely állitás valósága világosan vagy csak arra következtetést engedő u. n. concludens cselekvények által ismertetik el. Ily hallgatólagos beismerés példáját foglalja magában az osztr. id. perrendtartás 108. §-a. Lehet továbbá egyszerü vagy minősitett, mint a felhozott tény egészben minden körülményeivel, vagy csak bizonyos korlátozások hozzáfüzésével, módositással ismertetik el igaznak. De bármily nemü legyen is a beismerés, arra hogy bizonyitékot alkosson, bizonyos érvényességi kellékekkel kell birnia; nevezetesen szükséges:

1. személyes jogképesség a beismerő részéről. Minthogy a biróságelőtti beismerés oly akaratnyilvánitás, melynek következményei a beismerőre rendszerint hátrányosak, azért jogérvényesen csak oly személy által tétethetik, a ki magát kötelezni képes, a ki teljes cselekvő jogképességgel bir. A ki tehát nem önjogu, az csak jogképességének kiegészitése végett melléje rendelt gyámja vagy gondnoka hozzájárulásával fog beismerés által rendelkezhetni magánjogairól. A meghatalmazottak általi beismerésnek a római jog nézetem szerint nem helyesen nem tulajdonitott kötelező érvényt [1]). Az osztr. id. perrendtartás 108. §-a a fél ügyvédje vagy meghatalmazottja beismerésének épen oly hatást tulajdonit, mintha azt maga a fél tette volna. Mindez azonban csak a biróságelőtti beismerést illeti, mert a biróságonkivüli beismerésnek, hogy hatása legyen, jogzavarok kikerüléseért maga a fél által kell történnie.

2. valóságos határozott akarat, minek hiánya miatt p. erőszak esetében a beismerés vagy önmagában semmis, vagy p. tévedés esetében érvénytelenithető. E kellék alá tartozik az u. n. animus confitendi, azaz a beismerés annak minden hatásával egybekapcsolandó letételének komoly szándéka; ennek létezése a biróságelőtti beismerésnél a törvényes eljárás komoly voltánál fogva mindig feltételeztetik, s azért ellenkezőjének bizonyitása mint a megczáfolhatlan vélelemé kizárandó. A biróságonkivüli beismerésnél ellenben előfordulhat, hogy valaki vigyázatlanság vagy talán tréfából mondta azt, mit ellenfele joga bizonyitására használni akar; ezt épen ugy mint bármely más kétséges tényt eldönteni a birónak kötelessége, ki ha a körülményekből arról fog meggyőződni, hogy az csakugyan nem komoly szándékból, hanem csak könnyelmüségből, vagy talán társalgás közben s mulattatási szándékból jegyeztetett meg, az állitólagos beismerést természetesen nem létezőnek fogja tekinteni.

A beismerés jogi hatásának helyes felfogására elutasithatlan szükség a biróságelőtti beismerést a biróságonkivülitől, az egyszerüt a minősitettől megkülönböztetve közelebb szemügyre venni.

Hogy a biróságonkivüli beismerésnek hatása egészen más, mint a biróságelőttié, magától értetődik; ez utóbbinál a biró, ki előtt a felhozott tény igaznak ismertetik el, a beismerést megelőző azt kisérő körülményekről teljesen hiteles alakban szerezvén tudomást magának, legegyszerübb uton jut a határozatához szükséges jogi meggyőződéshez, mig a biróságonkivüli beismerés nélkülözvén mindezen biztositékot, a többi bizonyitéki eszközök mellé sorakozik. A biróságelőtti beismerésnek hatása nem lehet más, minthogy mindaz, a mit az ellenfél valónak állit, teljes jogi bizonyosságnak vétessék. A biróság előtt beismert tény a per bizonyitási szakából ki van rekesztve, annak léte vagy nemléte fölötti birálgatásba a biró nem ereszkedhetik; a biróságonkivüli beismerés pedig csak a biró meggyőződésére alapul szolgálható közönséges bizonyitéki eszköz, mi a biróban a körülményekhez képest jogi bizonyosságot, talán csak valószinüséget, egyik vagy másiknak csekélyebb vagy nagyobb fokát eredményezheti. A biróságelőtti beismerés már magában kétségtelen bizonyosságot nyujt a birónak, mig a biróságonkivüli beismerésnél, hogy e czél elérethessék, mint mondottuk legtöbb esetben egy különös bizonyitási eljárás tanuk, eskü stb. által lesz szükséges. Ebben fekszik hazai eljárásunk (1840: 15. II. rész 119 §. és 133. §.) a biróságelőtti s az azonkivüli beismerés közti azon különbsége is, hogy az előbbi alapján végzésnek, az utóbbi alapján itéletnek van helye, hogy az előbbi ellen felfolyamodni nem, az utóbbi ellen felebbezéssel élni lehet.

Az egyszerü, vagy tiszta beismerésnél az egyik fél mindazt igaznak vallja, mit a másik joga érvényesitésére felhoz, s ez mint fentebb kifejtettük a biróban az elismert tényről teljes, vagy ha az a biróságonkivül tétetett, a körülmények szerint meghatározandó teljes vagy részbeni bizonyosságot alkot. Másképen áll a dolog akkor, ha a felek állitásaik nem mindenben hangzanak össze, ha beismeri ugyan részben az egyik a másik fél állitását, de ehhez olyasmit csatol, mi beismerését módositja; mert ez esetben, miután az egyik állitásban nem ugyanaz foglaltatik, mi a másikban, a felhozott tényt más uton kell bizonyitani. Meg kell különösen ilyenkor vizsgálni azt, hogy a bizonyitási tan elvei szerint mit kell bizonyitania annak, kinek ellenfele a minősitett beismerést tette. Ha kitünik, hogy ugyanaz mit az egyik félnek bizonyitania kell, a másik minősitett beismerésében foglaltatik, ez a bizonyitás terhe alól felszabadul, azaz állitását, minthogy igazságát ellenfele is elismerte, bizonyitani nem tartozik; ha ellenben a beismeréshez kötött módositásnál fogva az állitások ugyanabban térnek el egymástól, mit az egyik félnek bizonyitania kell, ennek bizonyitását ellenfelére nem tolhatja, hanem a bizonyiték más utoni előteremtéséről gondoskodnia önmagának kötelessége. Világos tehát, hogy a korlátozott beismerésnek hatása is korlátozott; hogy a biróságelőtti minősitett beismerés az állitott tétel csupán azon részére teszi fölöslegessé a bizonyitékot, a biróságonkivülinél pedig csak arra alkothat bizonyitékot, mivel annak tartalma megegyez, a többiben azonban más bizonyitéki eszközökre szorul.

[1]) Dig (42, 2.) fr. 6.

6. Az ember szellemi természetében gyökerezik, hogy akkor, midőn bármi czélt földi közönséges eszközökkel elérni nem tud, földöntuli erőt hiv segitségül. Innen van, hogy minden ismert nemzetnél minden időben, ha valamely igéretnek megtartását biztositani, avagy valamely tény valóságát kimutatni más módon nem lehetett az igérők és bizonyitók mind maguk, mind polgártársaik megnyugtatására valamely magasabb mindnyájuk által közösen tisztelt vagy imádott lényre, kitől mindnyájan függnek, mint az igazság tanujára vagy egyszersmind a hamisság boszulójára hivatkoztak. Minden nép szentnek tartotta az esküt, mert általa szentségre hivatkozott; ezért minden nemzetnél az eskü vallásos eszmékkel van egybeszőve, melyeket ha a hamisan esküvő megsértett, azt az ókor népei nemcsak mint a vallásosság, hanem mint az állambiztonság aljas veszélyeztetőjét a legszigoruabban fenyitették.

Ennyit az eskü átalános jellemzésére nem tartva fölöslegesnek felemliteni, lássuk már most feladatunkhoz képest mi az eskü a polgári törvénykezésben?

Az eskü (jus jurandum) valamely állitás igazságának ünnepélyes igazolása Istenrei hivatkozás által. Ha az igazság kikutatására minden egyéb eszköz hiányzik, a félben vélelmezett igazmondási akarattal, mit vallásos érzületével erősit, kell megelégedni. Minthogy azonban a vallásos indokok nem mindig nyujtnak elegendő biztositékot, a tételes törvényhozások más eszközökhöz is fordulnak, mikép a kevésbé vallásos egyének az érzéki rosznak félelmével kényszeritessenek az igazság el nem titkolására. Az eskünek bizonyereje tehát az esküvő vallásosságán vagy azon feltevésen alapszik, mikép tartva a hamis esküre mért büntetéstől az esküvőnek nem lesz bátorsága igazat nem mondani; a miért is összerü esetben az istentagadó vagy polgári jellemében bélyegzett ember esküje mindig gyanus s magában nem lesz elég arra, hogy bizonyitékot alkothasson.

Az eskü bizonyereje jogbizonyosságot oly értelemben mint a tanuk vagy okleveleké nem foglal magában; legfeljebb, ha minden kellékkel dicsekszik valószinüséget eredményezhet ez, mit szükségből más eszközök hiányában a törvény bizonyitékká emelhet. Innen van az, hogy a büntető eljárás, melynek czélja a tárgyi igazság kikutatása, az esküt mint bizonyitéki eszközt nem fogadhatja el. De a polgári biró is csak akkor veszi az eskü által eredményezett valószinüséget jogi formalis igazságnak, ha abban minden lényeges kellék együtt van, melyeket az eskü lényének természetéből folyólag, s azért minden tételes törvény szerint mint szükségkép benfoglaltnak a kánoni jog röviden következő cánonban von össze: Animadvertum est, quod jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium atque justitiam. (Decr. sec. pars caus. XXII., quaest II. c. 2.) Szükséges tehát az eskü bizonyerejéhez:

a) Veritas, vagyis az esküvel erősitett tény igazságáról teljes meggyőződés, a miért az u. n. reservatio mentalis, azaz: a szóval kifejezett állitásnak az esküvő belsejében i máskénti értelmezése, mint azt a fenforgó viszonyokhoz képest érteni kell, az esküt hamis esküvé alacsonyitja.

b) Judicium, vagyis személyes képesség az eskü letehetésére, mely kellék hiányából a serdületlenek, örültek s mindazok, kik szabad akarattal, vagy az eskü bizonyerejéhez megkivánt polgári becsülettel nem birnak, az eskütételtől kizárandók.

c) Institia, vagyis az esküvel erősitett ténynek tárgyilagos igazsága; a miért arra, mi természetileg vagy jogilag lehetetlen, esküdni sem lehet.

Az eskü lényege, czélja vagy alakjára nézve sokféle lehet; nevezetesen:

1) Az állitó (iuramentum assertorium) s az igérő eskü (promissorium); az első czélja valamely előadott tény igazságának bizonyitása, az utóbbié valamely igéret megtartásáról biztositás. Az állitó a mult vagy jelen, az igérő mindig a jövő időre vonatkozik. Peres eljárás tekintetéből mint tulajdonképi bizonyitéki eszköz az állitó eskü fontos, mert az igérő rendszerint csak bíróságon kivüli esetekben alkalmaztatik.

2. Az ajánlott (delatum) s az átengedett (oblatum) eskü, a szerint a mint valaki az önmaga állitotta tényt esküvel önmaga akarja erősiteni, vagy annak ellenkezője eskü általi bizonyitását a másik fél részére engedi át, és végre a visszaengedett (relatum), mely az átengedett eskünek az átengedő részérei visszaajánlásában áll.

3. A főeskü (iur. litis decisivum) s a póteskü (suppletorium). A fő- másként ügydöntő-eskü oly ténynek erősitése, minek valósága igazolására a bizonyitó még semmiféle bizonyitéki eszközt sem mutatott elő; a póteskü pedig valamely már létező, de nem teljes bizonyitéknak kiegészitése, a miért kiegészitő-eskünek is nevezetik. A főeskü bizonyereje tisztán az esküvő igazmondási akaratán alapszik, s azért az igazság érdekében minél szükebb körre szoritandó. A tételes törvények mindannyian megegyeznek abban, hogy a főeskü letételére csak akkor bocsátassék valaki, ha a perben álló másik fél abba beleegyezik, a miért is az eskü az egyesség természetében osztozik. Főeskübe beleegyezni, illetőleg azt elrendelni csak oly tény felett lehet, mi egyesség tárgyát képezi; főesküt ajánlani vagy azt elfogadni csak oly személynek lehet, ki egyességkötési, szabad vagyon rendelkezési képességgel bir.

Vannak ezeken kivül egyes melléknemei az eskünek, melyek fogalma majd elnevezésükben rejlik, majd csak a római, kánoni s az ezek egyesitéséből alakult régi germán eljárás tisztán tételes intézményei, majd pedig nem is a perben előforduló bizonyitéki eszközök s azért itt csak röviden érintendők. Ilyenek: az önkényes s a kényszeritett, a becslő- és a felfedező-eskü, a iuramentum calumniae, novorum, editionis, paupertatis, testium, officii, coelibatus, simoniae stb.

(Folytatjuk).

Dr. MARISKA VILMOS,
köz- és váltóügyvéd, kassai kir. jogakad. h. tanár-segéd.

A kamatok sorozása vételár felosztásnál.

Mostani törvénykezésünk hitelét semmi sem rontotta meg jobban, mint azon sajnos körülmény, hogy bíróságaink még a legmindennapiabb jogi kérdésekben sem határoznak következetes egyformasággal, és e tekintetben példányul szolgálandó felsőbb törvénykezési hatóságaink sem járnak el oly ovatossággal, mely ugyanazon tárgyban a legelágazóbb nézetek mindegyikét támogató állitólagos döntvényekrei hivatkozást lehetetlenné tenné.

Kétségtelen, hogy e tüneményt nagy részben a rendszeres törvénykönyvnek hiánya idézte elő; de ép oly kétségtelen, miszerint ezen a közönség jogi fogalmait mélyen megzavaró egészségtelen kinövés, legalább a leggyakrabban visszatérő esetekben, nem kaphatott volna annyira lábra, ha mostani felsőbb bíróságaink működésük kezdetétől fogva nem irtóznak vala „az elvek“ felállitásától és kimondásától, és saját kebelükben szigoruan megkövetelték volna, hogy a többség által már egyszer megállapitott elvnek azontul a „zöld asztalnál“ az egyes biró a mindenkinek kivétel nélkül egyenlő mértékkel osztani köteles igazságszolgáltatás érdekében mindenkor alárendelje egyéni felfogását és nézetét, nehogy megbotránkozással kényteleniettessék a jogi közönség kérdezni, miért határozott a királyi tábla, a hétszemélyes tábla hasonesetben tegnap ugy, ma máskép, és nehogy a birói hivatás szentségének lealacsonyitásával ezen, egyedül a tanácsok változatos alakitása folytán többségre vergődő különféle egyéni meggyőződések által előidézett okozatnak okát egészen másutt, szenyesebb rétegekben fürkészni szoktattassék.

Ez eddig elmulasztatván: szakirodalmunkat vélem hivatottnak arra, hogy ezen törvénykezés kivánatos szabatosságával homlokegyenest ellentétes és valamint a nagy közönségre, ugy a bíróságokra is egyaránt hátrányos tévelgésre az illető köröket figyelmeztesse.

Az igaz, hogy e feladat nem háladatos. Irjál, bárha egész környezeted tudja, hogy alaposan a magyar alaki törvénynek alphaját sem ismered, tiz commentár és conversations-lexicon segitségével a kinai perrendtartásról „eredeti", vagy más a gyakorlati életben általad soha sem tanulmányozott törvénykezési eljárásról talán igazán „kinai" értekezést: — és akadand elég ember, ki szűz álmélkodással fűzendi fejedre az olcsó tudákosságnak suhogó aranypapirból készült fénykoszoruját, ugy, hogy végtére magad is elhiszed, miszerint csakugyan bölcs férfiu, hasonlithatlan jelességü jogász vagy. Ellenben foglalkozzál a mindennapi életből felkarolt kérdésekkel, és senki sem ügyelend rád, legfeljebb gunymosolylyal mondandják: „hisz ezt ugy is tudjuk!"

Pedig épen az a baj, hogy nem tudjuk, hanem csak gyanitjuk, vagy legalább — és ez ugyanaz — nem tudjuk egyformán. — Szabadjon példával szolgálnom.

Törvénykezésünk terén földbirtokosaink zilált vagyoni viszonyainál fogva — fájdalom! — alig van mindennapiabb tárgy az ingatlanok elárverezéséből bojött vételárak felosztásánál. Mindennap kell tehát bíróságainknak azon kérdéssel is foglalkozni: hogyan sorozandók a jelzálogilag bekebelezett tőkék kamatai?

És egyformán felelnek-e ezen kérdésre? — Nem! — még pedig nemcsak különböző biróságok felelnek arra különféleképen, hanem ugyanazon biróságok sem válaszolnak mindannyiszor egyformán. Idézzek-e felsőbb birói határozatokat?

Majd azt halljuk, hogy a betáblázott tőkével hason elsőbbséggel sorozandók az összes el nem évült kamatok, a midőn is az elévülési idő egyszer a magyar törvény szerinti 32 esztendővel, másszor pedig — mert hiszen telekkönyvi jogokról van szó — az osztrák polgári törvénykönyv nyomán három évvel számittatik; — majd a csődtörvény alkalmaztatik és a tőkével egyenlően soroztatnak a foglalást megelőzött egy esztendei kamatok, hol a végrehajtás további folyama alatt folyókkal együtt, hol ezek nélkül. Ezen lényeges variatiókhoz super idem jönnek időnkint némi még finomabb sub- és contradistinctiók — (bocsánat ezen a megszokott mesterségből rám száradott műszavakért!) — a szerint, a mint a telekjegyzőkönyvbe vezetett bekebelezési záradékban a kamatokról is emlités tétetik vagy nem, és a mint az ott megemlitett kamatoknál az idő is, melytől számitandók, meg van határozva vagy sem? mely körülményeknek aztán néha, de szinte csak néha hasonlóul különböző hatás tulajdonittatik.

Lehetetlen, hogy ez elágazás ily egyszerü mindennapi kérdésben jónak vagy csak elkerülhetlennek is tartassék, és azt bizonyosan csak annak tulajdonithatni, hogy e kérdés épen mindennapiságánál fogva tűzetes taglalásra bíróságaink körében még soha sem méltattatott és ezért mindig csak pillanatszülte sugallat szerint intéztetett el.

Mit bíróságaink e részben eddig nem tevének: szabadjon azt ez uttal megkisérlenem, s ha netalán tévesek nézeteim, szivesen eltürendem a helyreigazitást, — csak győzzön a jobb és bontakozzunk ki ama közönyösségből, mely lelket öl és a legszebb tudományt is czéhbeli mesterséggé képes aljasitani, főleg pedig ne hanyagoljuk el az ugynevezett apróságokat, melyek után, épen mindennapiságuknál fogva, leginkább itéltetünk meg.

Szerintem végrehajtásilag elárverezett ingatlanok eladásából befolyt vételárak felosztásánál a jelzálogilag bekebelezett tőkék kamatai, tekintet nélkül arra, valjon a bekebelezési záradékban külön felemlittetnek-e vagy sem, mindig az 1840: 22. t. cz. 91. és 92. §-ainak utmutatásához képest, vagyis a végrehajtási foglalást megelőzött egy évi kamathátralékok a végrehajtás befejeztéig folyókkal együtt, hacsak a tőkekövetelés s illetőleg bekebelezés alapjául szolgáló okmányban kamatok egyátalán kötelezvék, az illető tőkékkel egyenlően, a régibb kamatok pedig különbség nélkül a törvényes elsőbbséggel felruházott és a jelzálogi tételek után aránylagos kielégités végett sorozandók, — *és pedig azért, mert a kamatok elsőbbségét nem a telekkönyvi bekebelezés, hanem csak a törvény állapithatja meg.*

Nem állapithatja meg a telekkönyvi bekebelezés, mert azon telekkönyvi hatóságaink által a bekebelezések elrendelésénél kedvelt czafrangoknak: „6% kamatokkal" vagy épen „ettől és ettől a naptól folyó 6% kamatokkal együtt" semminemü jogi jelentőségük és hatásuk nincsen.

Minden kétséget kizárólag tanusitja ezt a telekkönyvi rendeletnek e tekintetben irányadó 65-ik §-a, mely szerint telekkönyvi bekebelezés vagy előjegyzés által zálogjog csak számszerüleg meghatározott sommára nézve szereztethetik és ott ezen számszerüleg meghatározott összeg semminemü járulékaira nézve kivétel nem tétetik. Már pedig kétségtelen, hogy kamatkövetelések, melyeknek mennyisége napról-napra változik, számszerüleg meghatározott összeget nem képviselnek, következőleg azokra vonatkozóan *telekkönyvi bejegyzés által* zálogjogot szerezni nem is lehet.

És ennek a közhitel érdekében igy is kell lenni. — Példa világositsa a tárgyat.

Valaki tulajdonosa oly ingatlan vagyonnak, mely 60,000 forintot megér. Erre 20,000 forint erejeig zálogjog van bekebelezve akkor, midőn a tulajdonos ujabbi 20,000 frtnyi kölcsönt kér. Biztositásul ingatlan vagyonának értékére utal, melynek eddig csak egy harmada van terhelve, és mely tehát — ama ingatlannak hátrányos eladatását is feltételezve — minden körülmény közt az ujabbi kölcsön kielégitésére kellő alapot szolgáltatand. — Ugyan adhatand-e ezen biztatásnak bárki is hitelt, ha attól kellend tartania, hogy akkorra, midőn ama ingatlannak vételárából kielégitésre kerülend a dolog, az előző 20,000 frtnak a bekebelezési záradékban szinte felemlitett, és ennél fogva a felállitottal ellentétes nézet szerint egész mennyiségében a tőkével egyenlően sorozandó kamathátráléka talán már a tőke eredeti összegét is fölülmulandja, vagy legalább az adósnak az előző hitelezőkkeli összejátszása folytán ennyinek fog mondathatni? Nem fogna-e ekkor az adós és előző hitelező tetszésétől függni, az utóbbi hitelezőnek a telekkönyvre fektetett bizalmában jóhiszeműen szerezni vélt biztositékát elmulasztani?

Ha ily esemény a törvényengedte lehetőség körébe tartoznék: akkor vitessük szánalom nélkül a megyeházak padlásaira telekjegyzőkönyveinket, melyeknek feladatuk volna a fekvő birtokokat terhelő összegeket minden pillanatban határozottan kitüntetni, és melyek e feladatnak oly elégtelenül felelnének meg. Jobb sorsra azok érdemesek nem volnának.

Igen, de — ezt mondják a tévesen értelmezett humanismus bajnokai — mit vétett az előbb jogot nyert hitelező, hogy őt a későbbi hitelező kedveért megfosztani akarjuk a bekebelezés által nyilván a kamatokra nézve is kiterjesztett zálogjogától, és igy őt megkárositani nem iszonyodunk? — E kérdés kétségtelenül kényes természetü volna, ha való alapokon nyugodnék. Ámde ha az előző hitelező tudandja, hogy az egy esztendeinél régibb kamathátráléka a tőke elsőbbségét elveszti: bizonyosan gondoskodik a régibb kamatnak kellő időbeni behajtásáról vagy legalább tőkésitéséről és az igy nyert ujabbi tőkének ujabbi betáblaztatásáról: — ha pedig nem teendi, csak saját mulasztásának leend áldozatja. Az előző hitelezőnek van tehát eszköze magát károsodás ellen megvédhetni; az utóbbinak ellenben, ha csak a törvény nem védi őt, nincsen. Még a humanismus is megkönnyiti e szerint a törvénynek és a birónak is a választást.

Tévedne azonban, ki abból, mert telekkönyvi bekebelezés kamatoknak zálogjogot nem adhat, azt következtetné, hogy igy a törvény sem ruházhatja fel azokat a tőkéveli hasonelsőbbséggel, mert hiszen ezek mennyiségét sem tünteti ki a telekkönyv! Tévedne azért, mert a törvény ily elsőbbséget csak szabatosan meghatározott időre járó kamatoknak adhat, és igy ezek mennyiségét mindenki megközelitőleg bizton kiszámithatja, főleg ha bíróságaink elég edzett szivűek lesznek rimánkodások folytán meg nem engedni, hogy minden végrehajtás, mely ingatlanra intéztetik, tiz és több esztendőig elhurczoltassék. Ki pedig az ily lehető kiszámitást elhanyagolja: az károsodását ismét csak saját hanyagságának köszönhetendi, mely ellen sem a törvény, sem a biró nem tartozik senkit is megvédeni.

Kérdés lehetne még, valjon az ily törvényadta elsőbbségi joggal birhatnak-e azon kamatok is, melyek a bekebelezési záradékban egyátalán kitüntetve nincsenek? Kétségtelenül igen, ha kötelezve vannak. Mert a telekkönyvi rendelet 62-ik §-a azt tartalmazza, hogy a bejegyzett jog közelebbi meghatározásai mindenkor a bejegyzés alapjául szolgált okirat tartalma szerint itélendők meg, ezt pedig az okiratgyüjteményben mindenki megtekintheti. Véletlen tévedés tehát itt sem jöhet közbe.

Mindezek talán elegendők annak igazolásául, hogy a vitatott tétel sem a tényleg hatályban levő telekkönyvi rendelet szabályaival, sem a telekkönyvi intézmény szellemével ellentétben nincsen.

További kérdés tehát most már csak az, van-e oly tör-

*

vényünk, mely a kamatoknak sorozásáról, illetőleg elsőbbségéről rendelkezik? Igenis van; – a fennebb idézett csődtörvény.

De hisz ez oly különleges törvény, mely csődeljárás esetén kivül nem alkalmazható?! Igaz. Csak hogy épen azért alkalmazandó végrehajtásilag elárverezett ingatlanok vételárának felosztásánál, mivel az ily felosztás nem egyéb partialis csődnél, mint ezt az ideiglenes törvénykezési szabályok 128-ik §-a, mely ily esetekben a hitelezők összehivását parancsolja, megczáfolhatlanul tanusitja. Ha ily vétel árfelosztás egyébnek tekintethetnék mint csőd eljárásnak: akkor a kielégitési sorrend meghatározásának egyátalán nem volna értelme és alapja, mert akkor természetszerüen a vételárból csak a végrehajtató nyerhetne kielégitést, a többlet pedig a tulajdonosnak leendne kiszolgáltatandó, a ki nem elégitett terhek pedig megmaradandnának továbbra is a birtokon, mert hisz ezekre a csődöt feltételező vagyon fogyatkozás esete be nem állott, és igy irányukban a zálog változást nem is szenvedhet.

Talán sikerülend e soroknak legalább annyit hatni, hogy mindenki belássa, mennyire szükséges ily primitiv kérdésekben is a szabatos elvek felállitása és az azokra vonatkozó birói határozatokban a következetes, átgondolt egyöntetüség, mely nélkül jogbiztonság nem képzelhető.

E nélkül pedig egyedül a telekkönyvek a közhitel emelkedését nem fogják eredményezni, holott van-e köztünk valaki, ki ezt lelke mélyéből nem ohajtaná?

VAJKAY KÁROLY,
kir. táb. biró.

Budapesti ügyvédi egylet.

Horváth Károly egyleti elnök a f. hó 6-án tartott rendes ülést megnyitván, Dr. *Siegmund* Vilmos választott előadó felolvasta a negyedik szakosztály jelentését és annak kapcsában a szakosztály kebeléből kiküldve volt szerkesztő bizottmány javaslatát Dr. *Bróde* Lipótnak a bélyeg- és illeték törvényjavaslat (ezuttal fel is olvasott) némely szakaszai ellen intézett már ismertetett inditványa tárgyában, mely is Dr. *Siegmund* Vilmos mint előadó, Dr. *Bróde* Lipót mint inditványozó, *Jánitsek* József, *Füzesséry* Géza, *Matolay* Elek, Dr. *Apáthy* István, *Várady* Károly, Dr. *Weiser* Károly, *Arady* Antal, *Gorove* Antal és *Bogdány* Lajos között lefolyt élénk általános és részletes vita után némely módositásokkal elfogadtatott, melyek közül a leglényegesebbek ezek: „tekintve, hogy az állam *igazságszolgáltatási kötelessége* az államkincstári (fiscalis) érdekeitől *függővé nem tehető! . . . s hogy végre az okmányok bizonyerejének meghatározása a pénzügyi törvények keretébe nem tartozik,* — inditványoztatik, miszerint a t. buda-pesti ügyvédi egylet meggyőződésének mondja ki azt, hogy valamely okmány bizonyerejét, egy jogállamban attól feltételezni nem szabad, valjon ezen okmány kellően meg van-e bélyegezve vagy sem, — s *hogy az okmányok bizonyerejének meghatározása egyátalán nem tartozik a pénzügyi törvények keretébe.* Az inditvány ilyszerü elfogadása után, Dr. *Siegmund* Vilmos felolvasta a negyedik szakosztály második szerkesztő bizottmányának javaslatát Dr. *Bróde* Lipótnak az adótörvényjavaslat (ezuttal fel is olvasott) egyes szakaszai ellen intézett, szinte már közlött inditványa tárgyában, mely is átalánosságban minden vita nélkül jóváhagyatván, a részletes vita után is, melyben *Simon* Florent, *Matolay* Elek, *Kelemen* Kajetán, Dr. *Apáthy* István, Dr. *Fischer* Kálmán, *Arady* Antal, *Sárkány* József, Dr. *Bróde* Lipót mint inditványozó és Dr. *Siegmund* Vilmos mint előadó élénk részt vettek, csekély irályi változtatással és a Dr. *Apáthy* István által inditványozott abbeli uj indok felvételével: „*tekintve hogy a miniszteri törvényjavaslat által a jövedelmi adó oly kivetési alapra fektettetnék, melynek megváltoztatása függetlenül minden egyéb körülménytől a háztulajdonosok önkényétől tétetnék függővé,*“ a rendes ülés által helyesléssel elfogadtatott. *Füzesséry* Géza inditványa tárgyában Dr. *Siegmund* Vilmos a szakosztály következő jelentését olvasván fel, az tudomásul vétetett: „Füzesséry Géza ur inditványa nem lévén alakszerüleg és indokoltan szerkesztve, határoztatott az inditványozó urat levélileg a formahiány pótlására azzal felszólitani, hogy bemutatott alakjában, a szakosztály inditványának tárgyalásába nem bocsátkozhatnék.“

De Füzesséry ur e felszólitásnak eleget nem tett, s igy inditványának tárgyalásától hallgatag maga is elállottnak látszik, ennélfogva a szakosztály is elejtettnek tekintvén azt, további intézkedést feleslegesnek tartott. Miután azonban *Füzesséry* Géza inditványát kellő alakban a rendes ülésnek ujra bemutatta, az érdemleges tárgyalás végett a negyedik szakosztályhoz utasittatott.

Elfogadtatott a szakosztály azon inditványa is egyhangulag, miszerint Dr. *Bróde* Lipót két inditványa emlékirat alakjában az országgyülés elé terjesztessék, mely czélból egy hét tagu szerkesztőbizottmány küldetett ki, tagjaiul *Pósfay* Károly, Dr. *Bróde* Lipót, Dr. *Fischer* Kálmán, *Janitsek* József, *Arady* Antal, Dr. *Apáthy* István és Dr. *Siegmund* Vilmos választatván meg. Mire a rendes ülés rendkivüli *közgyüléssé* alakulván át, a rendes ülés összes határozatai helybenhagyattak. Elnök jelenté, hogy a miniszterium megkereste az egyletet, küldene ki kebeléből bizalmi férfiakat, kik az adóhivatalt a helybeli ügyvédek jövedelmi adójának kivetésénél támogatnák. *Simon* Florent ellenzi a kiküldést s ohajtja, hogy a miniszterium az eskühelyettes jövedelem bevallással elégedjék meg. *Horváth* Károly felvilágositása után *Sárkány* József, *Kelemen* Kajetán, Dr. *Fischer* Kálmán, *Arady* Antal, Dr. *Apáthy* István, Dr. *Bróde* Lipót, *Janitsek* József és *Bogdány* Lajos többnyire *Simon* Florent ellen szólván, határoztatott: hogy bizalmi férfiak a különböző korosztályok szerint választandók, azon *Sárkány* József által inditványozott nyilatkozat mellett, hogy e bizalmi férfiak pusztán az egyleti tagok megbizottjainak tekintendők, s hogy saját tetszésükre bizatik, valjon és mennyiben akarnak azon ügyvédek tekintetében is nyilatkozni, kik nem egyleti tagok. Ezekhez képest bizalmi férfiakul *Ledniczky* Mihály, Dr. *Búsbach* Péter, Dr. *Balogh* Sándor, Dr. *Bróde* Lipót, Dr. *Matyasowszky* Gábor és Dr. *Steiger* Gyula választattak meg. Végre Dr. *Barrach* Benedeknek a választmánynak az egyletbei felvételt megtagadó határozata ellen intézett felfolyamodása olvastatott fel, melynek folytán Dr. *Barrach* Benedek nagy szavazattöbbséggel titkos szavazás utján egyleti tagul felvétetett. Ezzel a napirend ki lévén meritve, az ülés befejeztetett, a jegyzőkönyv hitelesitésére Dr. *Fischer* Kálmán, *Janitsek* József és *Hoblik* Adolf kéretvén fel.

TÁRCZA.

Emlékbeszéd Mittermaier K. F. A. felett.

A jogász-egylet 1868. márczius 14-ki emlékünnepélyén Berlinben, tartotta Dr. Holtzendorf F.

Mittermaierről megemlékezni nem kevesebb, mint Németországot megtisztelni. Savigny halála óta nem volt német jogász, kinek neve s tevékenysége oly messze hatott. Némely országban, mint például Olaszhonban, Mittermaier tekintetett az ujabb német jogtudomány képviselőjének. Mindkét világrész elhalmozta vala az élőt tiszteletinek jelével, egyeduralmi s köztársasági érdemjelekkel, tiszteletbeli tagságokkal. Newyorkban a Prison Association nyilvánosan méltánylá érdemeit annak, kit egy amerikai egyetem tudorává nevezett. Sclopis gróf a hires jogtörténész a turini akademián hosszas értekezéssel ünneplé a német tudóst, az új Olaszország politikai barátját. Európának majd minden nemzete s az Európától polgáriasult államok nyereményt vontak Mittermaiernek majdnem

hatvan évre terjedt tanári működéséből s irataiból, melyek közül a nevezetesebbek Európa minden művelt nyelvére leforditva lettek.

Nem illő-e tehát Németország jogászainak is Németország ővárosában, egy órát az ő emlékének szentelni?

Senkitől se félem azon szemrehányást, hogy mi ma csak az udvariasság követelményének teszünk eleget. A heidelbergi tudós halála után egy fél évre, arról még egyszer tudomást venni sem nem illenék, sem halotti jajokra szükségünk nincs, miután a végtelen gazdag élet, mely 1787. aug. 5-ke s 1867. aug. 28-ka közt feküdt, bevégezte folyamát.

A Németországon kivüli nemzetek átalános becsülése kifejezésének tudatában, nemzeti szellemünk emléke gyanánt tisztelhetjük képét. Miután számos hang emelkedett már, miután a Hudson és Pó, a Schelde és Szajna partjain dicsőiték Mittermaier emlékét, mi is kimondhatjuk e napon, hogy neve szellemi birtok állásunk alapkönyveibe vezetendő s czimet nyujt jogosult önérzetre.

Kimondhatjuk, hogy Mittermaierről megemlékezni nem kevesebb mint Németországot megtisztelni.

Életfolyamát vázolni, e helyen s ezen időben lehetetlen volna; ép oly nehéz lenne Mittermaier sokoldalu tevékenységének egyik ágát tökéletesen kifejteni, mint annak mindenik irányát egymás mellett sorozva fejtegetni. Életirójának azon művész feladata volna, ki egy szobor talapzatához — az élet számos tüneményei közt keresve — azon alakokat választaná, melyek egy határozott kinyomathoz leginkább idomithatók. Vagy könyvczimeket soroljak elő, mint a hogy a megnyert csaták neveit a hadvezér diadaloszlopaira iktatni szokták?

Valóban, igen sok azok közül, miket Mittermaier irt és tanitott, hadi történetéhez tartozik az emberi észnek, melyet azon hatalmak tömör csatasorai ellen folytatott, kik az elavultat védik, a rest megszokást az állitólagos rend bálványainak mondják, a félelem ellen, mely csak a kényszer eszközöket látja a jogban, a gyöngeség ellen, mely minden változtatás iránt bizalmatlan, a haszonlesés ellen, mely a közérdeket csak saját előnyének mértéke után itéli. A mi az 1848-as idők nagy forduló pontja előtt esik: a büntető eljárás irásbelisége s titkossága, a bizonyitás tévelygése, az önvallomás kicsikarása s kicsalása, a birói hivatal összevegyitése a vád és védelemmel, a testi fenyiték a vizsgáló szobájában, a birói itéletek sulyosbbitása — mindezen dolgok az ujabb nemzedék ismeretköréből majdnem letüntek. Alig van tehát igazságos mértékünk azok érdemeinek megitélésére, kik harmincz éven át szóval s irásban oly javitásokat követeltek, milyeket mi egy reformátori köteles rész elvonhatlan javai gyanánt örököltünk. Alig fogunk egy reformot találni, melynél Mittermaier közreműködését kimutatni ne birnók. Ugyanazon mértékben, a mint mi a javitott intézményeket, megszilárdult fejlődményi eredményeknek tekintjük, vesztenek becsükben azon munkák, melyeknek feladata legnagyobb volt megjelenésük idején. Ki törődik ma a boszorkányperek s kinpad ellen irányzott okok s bizonyitékokkal? Ki fog tiz év mulva a testi fenyiték elleni okok után kutatni?

Mittermaier a megrögzött visszaélések elleni tusát mindazon fegyverekkel vivta, melyeket a becsületes polemia megenged: tudományos előadások, időszaki s röpiratok és nagyobb tudományos művekben. Minden körülményt kikutatott, felhasznált s beraktározott, mi alapelveinek támogatására lehetett, s évek mulva ismét előkeresé gazdag tapasztalatinak kincstárából.

Mittermaier nemcsak mint iró s tanár működött közre a német jogfejlődés eszközlésében; a törvényhozás terén szerzett érdemei sem kicsinyek. Feuerbach munkálatinál segédi minőségben kezdve, csakhamar nagy tevékenységet fejtett ki a badeni törvényhozó bizottmány s a kamarák tárgyalásiban, de leginkább a frankfurti előparlament s a frankfurti birodalmi gyülésen. Ha Mittermaier nem tudna egyebet felmutatni, mint elnökségét a bádeni második kamarában, melynek 1831-től 1840-ig tagja volt, már ezáltal igényt szerzett volna magának a német nép hálájára.

Báden volt akkor a nemzetekre a tárgyalások iskolája, a kezdődő parlamentaris élet jóravalóságának bizonyitéka.

Felkészülve a vitatkozások vezetésének képességével, a tudományos kételyek s ellentétek tekintetbe vételével növekedve, a sokoldalu vizsgálathoz szokva, nélkülözte Mittermaier azon tulajdonokat, milyek nagy pártok vezetőiben mégkivántatnak. Sokszor és sokan megtámadták politikai tevékenységét ezért. Egyiknek nézete szerint igen szabadelvü, másnak nézete szerint igen határozatlan s hajlékony volt. Őtet érték mindazon szemrehányások, melyeket a mérsékelt pártiakra tetézni szoktak, s melytől azok megkimélve soha nem lesznek.

Való azonban, hogy végső eszközökhez, szélsőségekhez Mittermaier soha nem nyúlt. Hiányzott benne azon bátorság, mely az egyéni következetességet, az összeséget fenyegető koczkáztatásnál többre becsüli. Hiányzott benne azon előitélet, mely az állami élet mozzanatait, egy számtani pontossággal kijelölt elmélet határai közt keresztül vihetni hiszi. Nem tartozott azok közé, kik másban a csalhatatlanságot megtagadják s azt kizárólag maguk számára foglalják le. Állithatni azonban hogy Mittermaier mindig öntudatával birt az állami fejlődés legmagasb czéljai s a jelen viszonyok feladatával. A hatalom, önkény s igaztalanságnak határozott ellene volt. A pillanat sikere tömjénezésre soha sem ragadta, s reményeinek meghiusulta kétségbe nem ejté.

A német parlament kudarcza, 1849. tavasza óta visszavonult Mittermaier a politika teréről, s képviselői megválasztására vonatkozó minden ajánlatot visszautasitott, de nem szünt meg azért a közügy iránt érdekeltséggel viseltetni. Az 1849-et követő időszakot a nemzetiségi eszmékre sikert nem igérőnek tartván, nem várta tétlenül mig a végső itélet az 1849-ki év hibáit s mulasztásait megbélyegezni fogná, sőt inkább belátta, hogy épen azon kornak feladata javitási eszmék alapján, a jobb időt positiv bizonyitások által előkésziteni. Befolyása a törvényhozások folyamára ezután is ép oly kiváló volt, mind addig. Kevés törvényhozási lépés történt büntető jogi téren a nélkül, hogy az ő véleményét meg nem kérdezték volna, vagy a melyre — felkérve vagy nem — szavát ne hallatta volna. Minden a mit tett, köztudomásra nem jutott. Igen sok tanács bizalmasan kéretett s bizalmasan adatott. A mi azonban nyilvánosságra jutott, eléggé igazolja azon állitást, hogy mindig törekvése volt a szelidség s igazságot az alkalmi törvényhozás elhamarkodásai ellen megvédni. Élete nyugatának küszöbén, a tan és kutatási vágy tudományos utazásokra készteték őt, felkeresendő az emberi nyomor tanyáit, az őrültek házait s a fegyintézeteket. Soha sem mulasztotta a congressusokon megjelenni, melyek a közviszonyok javitását tüzték ki czélul. A társaság tagjai tudják, hogy a Juristentag megállapitásáért különös érdekkel küzdött, habár megrendült egészsége a tárgyalásokban részt vennie nem engedé.

Nem tartá kicsinyesnek Heildelbergvárosa kormányzati ügyeiben is részt venni. A büntetőjog legegyszerübb alapelveiről tartott nyilvános előadásai által az esküdti képességet igyekezett a nép között kifejteni s emelni.

Utolsó éveiben is előljárója volt a heidelbergi katholikus iskolai tanácsnak. A felekezeti féltékenység és dölyftől menten, a protestans iskolai előljárókkal tartott közös tanácskozmányokban, az elemi oktatás szabad emberies irányát s a különféle felekezetek közt a vallási béke biztositását igyekezett valósitani.

Soha sem menté magát öreg kora s bokros hivatali teendőivel, ha szó volt a közjó iránt valamely kötelességet teljesiteni, s még utolsó éveiben is tanitó s intő beszédeket tartott a nemes lelkü ember — kit jogosan neveztek fiatal ősznek — második szülővárosa árva gyermekeinek.

E szerény s a távolban alig észrevehető tevékenység közepette fénylettek egyszerü lénye kitünő tulajdonai: a szerénység, melyet minden megtiszteltetés és kitüntetés daczára soha el nem feledett, a mi pedig hivatásukkal telt tudósoknál leginkább hiányzik; a jóakarat barátjai irányában, kik tudományos czélokra segélyét igénybe vették, s ellenkező nézetben levők iránt; az önzetlenség, mely jótetteknél nem tudakolja a bért. Dolgozatinak legnagyobb része dijazatlan maradt, s nevének fényét tekintetbe véve, nagyobb munkáinak diját is csekélységnek kell mondani.

Lényének ezen tulajdonait nem lehet pusztán egyénieknek nevezni. A nyilvános tanitás erkölcsi sikere, nagy részt feltételeztetik a tanitónak személyes tulajdonitól, a meglevő hibák rettenthetlen birálatától az érvényes törvény tisztelete mellett, a jogi meggyőződés nyilt előadásától, tekintet nélkül azon kényszer helyzetre, a melyben egy őseinktől átvett s tekintélyel felruházott tévedéssel szemben állunk, a szellemi szabadság által, mely az egyéni tant és nézetet további vizsgálatnak alája veti s a tanár szavainak dönthetlenségére azonnal esküt nem ajánl.

Tanuló gyanánt állott Mittermaier élte végéig mindig tanitványai előtt, ki soha sem restelte előbbi tévedéseit nyiltan bevallani, régibb nézeteit helyesbiteni s a hiányost kiegészitni. Saját személyén bizonyitá be, hogy a jogtudományi elméletben

hamis elvek elévülése nem létezik s res a judicata a tévedés védelmét nem képezi.

Irodalmi tevékenységének terjedelme alig határozható meg pontosan; mintegy statistikai kutatás tárgyává kell hogy legyen. Ötven év óta alig jelent meg valamire való jogi szaklap, melynek Mittermaier munkatársa ne lett volna, és pedig nemcsak Németországban, hanem Franczia- s Olaszországban is. Évtizedeken át egyedül s egyidejüleg három tudományos folyóiratot szerkesztett:

„Archiv für Kriminalrecht; Zeitschrift für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes; Archiv für zivilistische Praxis", mely utóbbiban legközelebb Goldschmidt tanár dicsőité az elhunyt kiadónak emlékét.

Részint megszámlálás, részint hozzávetés utján, nyilvánosságra hozott értekezésének számát mintegy 600-ra lehet tenni. Feltéve még ehez, hogy ő — fiának nyilatkozata szerint — évenkint mintegy 1400 levelet kapott s azokra négy különböző nyelven önmaga felelt, mely levelek mindnyája egy-egy tudós cosultationak nevezhető, fogalmunk lesz Mittermaier óriási munkaerejéről.

Ezen tömeges irodalmi termeléssel szemben önkényt támad azon kérdés: Ha valjon ezen irodalmi nagybani termelésnél megfelelt-e a tartalom és érték a terjedelemnek? Mindenki, a ki Mittermaiernek munkálatait bárcsak felületesen ismeri, tudja hogy dolgozatai sehol sem jelentkeznek egyéni okoskodás vagy kiválóan vélemény-nyilvánitás gyanánt, sőt inkább mindenütt a tárgyilagos rész, tények közlése túlnyomó. Saját itéletének visszatartásával, Mittermaier mindenütt a gyüjtőnek szorgalmát bámultatja velünk. A törvényhozás legközelebbi czéljaira szánva, Mittermaiernek vizsgálati s tapasztalati gyakran csak a keletkezési idő jogérdekeire birnak becscsel. Ezen kisebb munkálatok összege azonban nagy medenczét képez, melyből igen sokan mások, földjeik mivelésére a termékenyitő vizet meritik. Ezen ösztönzési czél elérésére volt kisebb munkáinak nagy része már keletkeztükkor szánva, s korántsem igényelték valamely vizsgálat végleges eredményeinek feltüntetését. Ha meggondoljuk ezt, az adatok gyüjtésének nem fogunk alárendelt becset tulajdonitani. (Folytatjuk.)

Különfélék.

(A pestvárosi dologház alapszabályai), mint a lapokból értesülünk, az e czélra kiküldött bizottmány által kidolgoztattak. Országszerte mozgást látunk e kérdésben, s a vidék többnyire a központ szerint szereti saját ügyeit rendezni. Kivánatosnak tartanók, ha Pestvárosa kinyomtatná a javaslatot, s igy alkalmat adna minden szakembernek a tárgyhoz szólhatni. Nemcsak a közérdekeltséget mozditaná ezáltal elő, hanem becses anyagot nyerne s adna kölcsönösen.

(A m. kir. orsz. fegyintézetek) vizsgálatáról szóló bizottmányi munkálat következő czimet visel: „Hivatalos jelentés az országos fegyintézetekről az 1867-ik évben." Kiadta az igazságügyi miniszterium. 14½ nyomtatott ivre terjed. Bővebb ismertetését legközelebb adandjuk.

(Egyetemi jubiliumok.) A lundi egyetem, átalános elnevezés szerint: Academia Carolina, mult május hó 27, 28, 29-ikén ülte meg alapitásának 200-ik évnapját. A bonni egyetem ötven éves jubileuma folyó évi augusztus 2, 3, 4-ikén fog ünnepeltetni.

(A lipcsei egyetemen) ötödfél százados fenállása óta, az idei nyári félévben legmagasbbra emelkedik hallgatóinak száma. Megközelitőleg 1320—1330-an vannak a bejegyzettek.

(Bajorország alkotmánya) május 26-án érte el adománynyozásának 50. évfordulóját. E nevezetes ünnnep a királyságon kivül is annál élénkebb részvétet keltett, mert ezen alkotmány a német alaptörvények azon kevesséhez tartozik, melyek az idők minden viharának ellent állottak, s egyoldalu megváltoztatást nem szenvedtek.

(Uj büntető törvény.) Az északi németszövetségnek igazságügyi bizottmánya ajánlatba hozta a szövetségi tanácsnak egy büntető törvény s eljárásnak kidolgozását, mely a szövetség mindenik államára kötelező legyen. Ezzel a birodalmi tanácsból kiindult felszólitást magáévá tette.

(A póstahivatalok száma az észak-német szövetségben) 1867-ben 4312-re rugott, folyó évben 4532-re emeltetett s 1869-ben 4630-ra fog szaporittatni.

(Ember halál a köszén nyerésénél.) Statistikusok kiszámitották, hogy minden 100,000 tonna kőszénre, mely az angol bányákból nyeretik, különféle szerencsétlenségek által egy ember élet áldozatul esik.

(Erőszakos halál) t. i. gyilkosság vagy emberölés gyanuja miatt Londonban a mult évben csak 66 vizsgálat tartatott, mig 1866-ban 93, 1865-ben 70, 1864-ben 72, s 1863-ban 68.

† *(Abegg Gyula Frigyes Henrik jogtudor,)* a hires criminalista, a breszlaui egyetem rendes jogtanára, május 29-én meghalt. Született 1796-ban Erlangenben.

(Roscher) a kitünő nemzetgazdász a bécsi egyetemi tanszékre nyert meghivásra tagadólag felelt.

(Testi büntetés.) A poroszországi női fegyintézetekben a testi büntetés egy év óta kisérletkép meg volt szüntetve. Az eredmény annyira kielégitő, hogy a belügyminiszteriumnak egy a mult hónapban kelt rendelete e büntetést végleg eltörölte.

☛ Előfizetési felhivás ☚

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. II. félév folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.**

főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

A törvényhozás mindekkoráig csaknem kizárólag hazánk politikai viszonyainak rendezésével foglalkozván, az igazságügy reformjainak nagy munkája csak ezután fogja egész erőnk sulyát igénybe venni.

A „budapesti ügyvédi egylet" is mindekkoráig belszervezésével lévén elfoglalva, sikeres szellemi működését csak most kezdheti meg. Ily tényezők közreműködése mellett pedig bizvást nézünk a jövő nehéz feladásai elé, és minthogy a **„Jogtudományi Közlöny"** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg, — felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, mert annak sikeresebb szellemi működése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (julius—szeptember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☛ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☛ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Az irodalmi és müvészeti jogok a törvényhozás terén. Dr. S. J.-tól. — A bíróságnak, különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról. Csatskó Imrétől. — A bizonyiték elmélete a mágánjogi eljárásban. (Folytatás.) Dr. Mariska Vilmostól. — A kamatok sorozása vételár felosztásnál. V. K.-tól. — A budapesti ügyvédi egylet. — Tárcza. Emlékbeszéd Mittermaier K. G. A. felett. — Különfélék.

☞ **Melléklet: Előfizetési felhivás a „Jogtudományi Közlöny" 1868. II. félévi folyamára.**

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 25. Pest, 1868. junius 21.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A debreczeni ügyvédegylet az igazságügyminiszterhez.

Nagyméltóságu Igazságügyminiszter Ur! A debreczeni ügyvédi kar által a hazai törvénykezés ügyében folyó évi február 9-ről kiadott s egyletünk által elfogadott emlékiratban azon nézet hozatott nyilvánosságra, miszerint a Pesten összpontositott királyi táblának felosztásával az ország területén alkalmas székhelyekre elhelyezve több másodbiróság szervezendő.

Ugyanazon „Emlékirat"-ban indokolt aggodalmunkat nyilvánitottuk már a lapok utján hozzánk jutott azon hir felett is, mely szerint a mélyen tisztelt képviselőház illető bizottmánya a kir. tábla felosztása, vagyis: több másodbiróság felállitása ellen nyilatkozott.

Most, a midőn ama t. bizottmány munkálata a képviselőház elé terjesztve lett, illetékes, s igy hitelesnek tartható közleményekből arról vagyunk kénytelenek meggyőződni, hogy az érdekelt hirlapi értesités alapos vala.

De másfelöl ugyanazon közlemények után hinnünk kell azt is, hogy Nagyméltóságod — kinek igazságszolgáltatásunk javitására czélzó nemes törekvését már amaz „Emlékirat"-ban is elismerők, — azon javaslattól, mely szerint a királyi tábla felosztásával az ország területén több másod forumot kiván szervezni — vissza nem lépett.

Ezt vártuk is Nagyméltóságodtól, ki folyó évi január 15-én is kinyilatkoztatni méltóztatott: miszerint azon utat, melyen az uj perrend iránti javaslat készittetett, azért választá, hogy lehetővé legyen ezuttal legalább a felsőbb birósagok szervezése, és a semmisitötörvényszéki intézmény behozatala. Mely szervezésen mást nem érthetünk mint azt, hogy a többek közt a másod forum a kor kivánata, s a kézzelfogható, sőt kiáltó szükséghez képest rendeztessék, vagyis több másodbiróság, és pedig az ország különböző vidékein korszerü szervezettel állittassék.

A mélyen tisztelt képviselőház illető bizottmányának az egységes királyi tábla mellett felhozott érvei czáfolásába nem bocsátkozunk, azt azonban kinyilatkoztatjuk ez uttal is, hogy szerintünk ama kerdés oly korszerü, oly égető, hogy annak a miniszteri javaslat s felfogásunk ellenére lehető megoldását, vagy csak elodázását is törvénykezésünkre nézve calamitásnak tartanók.

Üdvözöljük azért Nagyméltóságodat ama magatartása alkalmából, mely nekünk kezességet nyujt arra nézve, hogy törvénykezésünknek gyökeres reformálására teljes komolysággal s határozottsággal, és a mellék érdekek felébe emelkedve törekedni méltóztatik.

Fogadja Nagyméltóságod hazafiui üdvözletünk s mély tiszteletünket; melylyel maradunk Debreczenben 1868. évi junius hó 6-kán tartott rendes ülésünkből. *Simonffy Sámuel* elnök. *Kovács Sándor* titkár.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

VI.

Az elévülésről.

Az észjog szempontjából nem lehet az elévülést a jogmegszüntető módok közzé fogadni. Igaz ugyan, hogy az időnek megváltoztató hatása van mindenre, a mi földi. Egy század gördüljön le, s a hol hegy állott, ott lapály terülhet el. Harmincz év, mily kevés, mily parányiság az örökké valóságban, s mégis ily rövid idö alatt is mily sok keletkezik, megváltozik és enyészik ismét el. De a jog és igazság örök, s mint ilyen nincs az időhöz kötve, általa nem viseltethetik meg. Azért a legjelesebb tudósok is elismerték, hogy a jognak csak gyakorlata van az idö eltörlő hatásának alávetve.

A jurista nem szereti elfogadni azt, hogy a természet: jog; mert szerinte a jogi világ a változékony természettől és az időtől különválasztva és ennek felette áll, s azért a czélszerüség által javasolt elévülést is csak álköntösben, vagyis ugynevezett jog fictió alatt engedte bevezetni a jogélet csarnokába. Ezen fictio átalában elfogadott formája ez: hogy „a ki egy bizonyos időn át jogával nem él, az arról lemondani vélelmeztetik."

Nem kutatom tovább, hogy miképen került a jogi életbe az elévülés, s valjon joggal foglal-e ott mint jogmegszüntető mód helyet. Elég, hogy ott van. Vegyük vizsgálat alá ugy a mint felállitva találjuk ez intézményt a positiv törvények pajzsa alatt.

Miként minden a váltójogban szorosabb határokba van füzve, mint a közönséges polgári törvényekben, ugy átalában amazénál kisebb időtartam lett megállapitva, majd mindenütt a váltójogi elévülésre is. E tekintetben csak egynéhány külorszagi váltójog tesz kivételt, melyek csak köztörvényi elévülést ismernek a váltóügyletekben is.

A váltójogi elévülésről következőket kell tudnunk:

1. Mennyi idő alatt enyésznek el a viszkereseti jogok?

2. Mennyi idö kivántatik meg, hogy a váltójog a főadósok — vagyis a saját váltó kibocsátója, vagy az idegen váltó elfogadója irányában is elévüljön; és mikortól számittatik ezen idő.

3. Mikor szünetel az elévülés, mi által szakittatik meg, és mik a váltó elévülés következményei?

Menjünk pontonkint:

Elnézek azon kötelességektől, melyek a bemutatás, óvás és közlés tekintetében vagy a viszkereset megindi-

tásánál megtartandó határidők és követendő sorrendet illetőleg, némely váltótörvény szerint a váltóhitelezőt terhelik. Mellesleg emlitem csak meg, hogy a bemutatást és óvástételt minden váltójog mulhatlan feltételként állapitotta meg a viszkereseti jog megtartására nézve. Az óvásnak bizonyos idő alatti közlését is a legtöbb váltójog követeli.

Felteszem, hogy ezen feltételeknek megfelelt a váltóbirtokos. Lássuk e mellett mennyi idő alatt és minő feltételek mellett veszti el a váltóbirtokos viszkereseti jogát.

Némely váltójog nem szabja rövidebb időre a kibocsátó és a forgatók váltói leköteleztetését mint a főadósét. Helyt ad tehát az ellenök inditandó keresetnek az egész (váltói) elévülési idő alatt, csak azon kedvezmény illetvén őket, hogy ezen idő után teljesen felmenekülnek köteleztetésök alól, holott a főadós sok helyütt polgárilag még lekötelezve marad, s hogy köteleztetések óvás felvételétől és annak kellő időben és módon való közlésétől van feltételezve. Ilyen az angol és amerikai váltójog, Bilbai váltórendszabálya stb.

A *magyar* váltótörvény a viszkereseti jog elévülését illetőleg következőleg intézkedik:

1840. XV. t. cz. I. r.

155. §. A váltóhitelezőnek szabadságában áll, a váltó kibocsátóját, a forgatókat és elfogadót, mindnyáját vagy közülök többeket ugyanazon egy kereset alá venni, vagy pedig keresetét mindenik ellen különösen inditani.

156. §. A fizetési viszkereset az ezen törvények alatt álló kötelezettek ellen, a következő szakaszban meghatározott idő alatt, inditassék meg; ellenkező esetben elenyészett.

157. § Ezen idő a távolsághoz képest különbözik; a távolságot pedig

a) a váltótulajdonosra nézve, a ki által vagy a kinek nevében a váltó bemutatva volt, annak lakhelyétől azon előzőnek lakhelyeig, ki ellen viszkeresetet támaszt.

b) Azon forgatókra nézve, kik a váltót előbb váltották be, hogy sem a velök vagy képviselőikkel közlött határozat *itélt dologgá* vált, a beváltás helyétől azon előzőnek lakhelyeig, ki ellen viszkeresetet támasztani kivánnak.

c) Azon forgatókra nézve, kik a váltót később váltották be, az eljáró első bíróság helyétől azon előző lakhelyeig, ki ellen a viszkeresetet folytatni kivánják, kell számitani.

158. §. A *viszkereset-levél* az illető törvényszéknek benyujtassék legfeljebb:

a) hét nap alatt, ha a viszkereset ugyanazon egy helyben lakók közt támad;

b) tizenöt nap alatt, ha a megyének egyik helyéből ugyanazon megyének másik helyére;

c) harmincz nap alatt, ha egyik megyéből a másik szomszéd megyébe intéztetik;

d) negyvenöt nap alatt, ha az országnak s hozzácsatolt részeknek bármely távolabb megyéjéből vagy törvényhatóságából, vagy Erdélyből származik;

e) hatvan nap alatt, ha Magyarország és a hozzácsatolt részek határain kivül, de az ausztriai birodalom határain belől fekvő tartományokból, származik;

f) három hónap alatt, ha Spanyol-, Portugál, Svéd-, Görög-, európai Török- és Oroszországokból vagy a közép- és adriai tenger szigeteiből származik;

g) két hónap alatt, ha ezeken kivül az ausztriai birodalomhoz nem tartozó európai egyéb tartományokból származik;

h) hat hónap alatt, ha Ázsiának és Afrikának a közép- és fekete tenger melléki vidékeiről és szigeteiből származik;

i) egy és fél év alatt, ha ezeken kivül a földnek egyéb részeiből származik.

159. §. Ha a váltótulajdonos, ki által vagy kinek nevében a bemutatás történt, nem ugyanott laknék, hol az óvás tétetett, a viszkeresetlevél beadására kettős határidőt számithat; ugymint azon helytől, hol az óvástétetett, lakóhelyéig — és ismét lakóhelyétől azon előzőnek lakhelyéig, ki ellen viszkeresetet támasztani kiván.

160. §. A viszkereset meginditására nézve fentkitett határidők:

a) az óvástevőre nézve, ha az óvást postán közlötte, az óvástétel napjától; ha pedig a hivatalos utat választotta, az óvásnak valóságos kézhez adásától;

b) a forgatóra nézve, ki a váltót a viszkereseti határidő alatt, a viszkeresetlevél vétele előtt, vagy a viszkeresetlevél vétele után ugyan, mielőtt azonban az ellene hozatott és vele, vagy képviselőjével közlött határozat itélt dologgá vált volna, váltotta magához, a kifizetés után következő első naptól;

c) a forgatóra nézve, ki a váltót később váltatta be, azon nap után, melyen az ellene hozatott határozat itélt dologgá vált, következő első naptól kezdve — számittatnak.

Mielőtt ezen intézkedések czélszerüségét vagy hiányait vizsgálnám, elősorolom a külföldi törvények idevágó intézkedéseit.

A *német* ált. váltórendszabály 78. §-sánál fogva:

A váltótulajdonosnak viszkereseti joga a kibocsátó és a többi előzők ellen a következő határidők eltelte után évül el:

1. három hónap után, ha a váltó Európában — Islandia és a faröi szigetek kivételével — fizetendő volt;

2. hat hónap után, ha a váltó Ázsia és Afrika tengermelléki vidékein a közép- és a fekete tenger hosszában, vagy ezen tengerekhez tartozó szigeteken fizetendő volt; és

3. 18 hónap után, ha a váltó egy más európán-kivüli országban, vagy Islandiában, vagy a faröi szigeteken fizetendő volt. — Az elévülés a váltótulajdonosra nézve az óvás napjától kezdődik.

A 78-ik §. szerint pedig:

A forgatónak viszkereseti igényei a kibocsátó és a többi előzők ellen ugyanazon határidők eltelte után évülnek el, különbséget csak az tesz, hogy ezen határidők számitásánál nem a fizetés, hanem a viszkereső lakhelye vétetik tekintetbe.

Az elévülés a forgató ellen, ha a viszkereset meginditása előtt fizetett, a fizetés napjától, különben pedig a viszkereset kézbesitésének napjától kezdődik.

A *franczia* Code de commerce a következőt rendeli:

165. §. Ha a váltóbirtokos, előzője ellen akar fordulni viszkeresetével, közölnie kell azzal az óvástételt, és ha erre ki nem elégittetik, bíróilag meg kell idéztetnie azt; és pedig az óvás keltétől számitandó legközelebbi 14 nap alatt, ha az előzőnek lakása 5 miriameternyi távolságott (10 franczia mérföldet) meg nem halad. Oly előzők tekintetében, kinek lakhelye, a váltó fizetés-helyétől öt miriametert meghaladó távolságban van, ezen 14 napi határidő minden harmadfél miriameter fejében, mely a fentebbi ötön felül van, egy nappal meghosszabbittassék.

166. §. Francziaországban kelt és Európának Francziaország területén kivüli részében fizetendő váltóknál, óvás esetében a Francziaországban lakó kibocsátók és forgatók következő határidők alatt perlendők meg; azon váltók tekintetében, melyek Corsicában, Elba vagy

Capraja szigetén, Angolhonban és a Francziaországgal határos államokban voltak fizetendők, két hónap alatt; azon váltók tekintetében, melyek Európának többi államaiban voltak fizetendők, 4 hónap alatt; azon váltók tekintetében, melyek a török birodalom kereskedelmi helyein és Afrika északi partjain lettek volna fizetendők, 6 hónap alatt; azon váltók tekintetében, melyek Afrika nyugoti partjain a Jóremény fokáig (ezt is beleértve) és Nyugot-Indiában voltak fizetendők, egy év alatt; a Keletindiában fizetendő váltók tekintetében két év alatt. Ugyanezen viszonyzattal érvényesek ezen határidők az Európán kivüli franczia területeken lakó kibocsátók és forgatók elleni viszkeresetek esetében is. — A fentebbi 6 havi, egy és két évi határidők háboru idejében megkettőztetnek.

167. §. Ha a váltóbirtokos a kibocsátó és forgatók ellen egyszerre támaszt viszkeresetet, mindegyiket illetőleg az előző szakaszban megszabott határidőket veheti igénybe. A forgatók mindegyike jogositva van ugyanazon viszkeresetet, ugyanazon határidők alatt, minden egyes ellen, vagy mindnyájuk ellen együttvéve, foganatba venni.

A forgatók tekintetében ezen idők a birói megidéztetésöket követő naptól számitandók.

A *baseli* v. r. 31. §.

A forgató aláirásáért csak három hónapig felelős egy kellőleg óvatolt váltónál.

Aargau kanton v. r.

49. §. Az utolsó forgatmányos viszkereseti jogai az idegen váltó kibocsátója és forgatói ellen az óvás napjától számitandó következő határidők alatt évülnek el:

1. négy hét alatt, ha a váltó a Svájczban volt fizetendő;

2. három hónap alatt, ha a váltó Európában volt fizetendő;

3. tiz hónap alatt, ha a fizetési hely Európán kivül van.

50. §. A forgató viszkereseti jogai a többi előzők és a kibocsátó ellenében idegen váltónál elévülnek:

1. négy hét alatt, ha a viszkereső a Svájczban lakik;

2. három hónap alatt, ha Európában lakik;

3. tiz hónap alatt, ha a viszkeresőnek lakása Európán kivül fekszik.

Ezen határidők azon naptól fogva számittatnak, melyen maga a viszkereső a váltót beváltotta, vagy a melyen ellene fizetésre törvényes kereset indittatott.

Waad kanton v. r.

62. §. Azon határidő, mely alatt az e kantonban lakó kibocsátó és forgatók ellen a viszkereset megindítandó: tizennégy nap, ha a viszkereső maga is a kantonban lakik; egy hónap, ha valamely más kantonban vagy Savoyában lakik; három hónap, ha Franczia-, Német-, Holland-, Olasz- vagy Angolországban; hat hónap, ha Európának valamely más országában; két év, ha Európán kivül lakik. (Folytatjuk.)

FRIEDMANN BERNÁT.

A biróságok szervezéséről.

Az államnak alig van fontosabb intézménye a birságénál, melynek kezébe van letéve az állam törvénye, az állam létalapja: a polgárok személy- és vagyonbátorsága, alkotmányos joggyakorlata, mert a hol a törvénynek nincsenek lelkes és hü őrei, hol nincsenek minden irányban müvelt, a kor és törvényei szellemétől áthatott elfogulatlanul lelkiismeretes birák, ott megbomlott a személy- és vagyonbátorság, ott megbomlott a társadalmi rend, s vele feloszlásnak indul az állam; s a legüdvösebb törvényekkel maga a társadalom is csak fogalommá párolog, az eredeti eszmébe tér vissza gyakorlati érvény nélkül. Azért az állam czélja iránt magasabb szinvonalon álló államokban, hol nem az egyedek vagy kasztok uralkodása, nem a hiu becsvágy, nagyhatalmisági vagy terjeszkedési viszketeg, hanem az állampolgárok jól felfogott érdeke, szellemi és anyagi jóléte vezeti a kormányzást, ott az igazságszolgáltatás szent érdeke kiváló gondoskodás tárgya, a birságok szervezése legfontosabb ténye.

Az állam nyugalmát, polgárainak megelégedését csak a részrehajlatlan igazságszolgáltatás képes megállapitani még ott is, hol tán a törvény nem az állampolgárok közszellemének kifolyása, hol nélküle és kivüle szabják meg életrendét mint a börtönre itéltnek. A rab is megnyugvást talál, habár nem igazságos törvény szerint de elfogulatlan részrehajlás nélkül, törvényesen itéltetik el.

Ki az államok élettörténetét átvizsgálta, meggyőződhetett a felől, hogy azon megzavart viszonyon kivül, mely a kormányzók és kormányzottak között maga az önkényileg hozott az állampolgárok jogszellemét sértő törvényekből erednek; a belzavarok, nyugtalanságok és forradalmaknak egyedül a rosz és lelkiismeretlen törvényszolgáltatás volt inditó oka, — ez mérgezte meg a közerkölcsöket, aláásta az állam békéjét, jólétét annyira, hogy a közerkölcsiség s innen eredő állami jólétnek a törvénynek igazságos kiszolgáltatása lett criterionja; — nem a törvény szigoru kiszolgáltatása, hanem a törvény nem szigoru alkalmazása, az állam emésztő férge.

Arra tehát, hogy az állam békéjét, jólétét megállapitó igazságszolgáltatás legyen, első lépés: *a birságok czélnak* megfelelő *szervezése;* — birósági szervezetnek pedig legfőbb s elutasithatlan kelléke a *biró függetlensége*, mely a becsület erkölcsi értékével egy szinvonalon áll.

A törvénybeni jártasság hiánya, nem kellő tájékozottság, szorgalmi gyengeség, csökönyösség vagy egyéb egy biró magasztosságával tán nem egészen összeférő emberi gyarlóság, mind igen másodrendü csekély hibák a birói függetlenség nagy erénye előtt; lenge árnyék, mely a nap délpontján enyészik, s a szerint növekszik, a mint az Zenithjétől távozik, — zugolódás nélkül eltüröm az emberbiró gyengeségeit, ha biztos vagyok arról, hogy szive és keze tiszta, ha szenvedélytelen és megvesztegethetlen, ha független minden oldalról, s meggyőződését kimondja személykülönbség nélkül, ha ágyukat szegeznének is ellene.

Igen, de hol az az ember? had bámuljuk meg, kit, ha nem is a rang, kényelem, pénz, hanem a vérség, család, barátság, rokonszenv, szép szó, kérő fohászok vagy könyek meg ne vesztegetnének; — ezektől, mint emberek függetlenek nem lehetünk, s ezek szerint kisebb-nagyobb mértékben részrehajlók vagyunk a nyomor, a szerencsétlenség a sors-üldözött iránt, mert az emberi sziv ösztönszerüleg az üldözött védelmére kél.

De hiszen ez a sziv követelménye; a sziv pedig rosszat nem kivánhat.

Nem is e függetlenséget kivánja ember embertársától, hogy elzárkozzék a sziv kivánalmaitól, s legyen hideg szobor, mely sem nem érez, sem nem mozditható; sőt inkább kivánja, hogy e nemü behatásoknak is engedjen, legyen ember és biró együtt — de az itélethozásnál mint ember ne feledkezzék meg, hogy ember egyszersmind, — a természet, a müveltség maga megkivánja ezt, sőt maguk a müvelt törvények tért nyitnak a sziv követelményeinek is.

**

Emberi értelemben tehát független biró az, ki e függetlenséget a természet s positiv törvény engedte módon, ezek épen tartásával gyakorolja, ott pedig, hol szivét zuzná, vagy emberiségét megtagadná itélete, elhagyja a birói széket; — megkivánja az erkölcsi érzet, hogy a biró az embert, az ember pedig a birót meg ne tagadja, meg ne gyalázza önmagában. Az oly birót, ki fiára is hidegen kimondja a halálos itéletet, lehet hogy tisztelünk, de nem szeretjük; megbámuljuk, de nem lelkesedünk hidegségénél.

Midőn tehát birói függetlenségről szólunk, csakis emberi függetlenséget értünk, a másiktól irtózunk és kerüljük, — sziv, müvelt sziv, tele nemes érzelmekkel teszi az embert emberré, a birót valódi birává.

Ilynemü függőség különösen a büntetőbirónál erény, a polgári birónál bün, — ime erény és bün egy fogalomban! gyógyszer és méreg egy szerben; müvelt és tapasztalt orvosnak kell annak lenni, hogy eltalálja, kinek és mily betegségnél adhatja a mérget gyógyszerül, hogy gyógyitva akaratlanul ne öljön.

Az orvosnak ismernie kell a test minden részleteit, azok összeműködését, hogy a testi behatásokat megismerje, a birónak a lélek mozzanatait kell ismernie, hogy az ember tetteit megitélhesse.

Ebben rejlik a birói tökély Zenithje. Valamint a tiszta éltető forrás mérges növényeket is termékenyit, ugy a sziv nemes hevében roszat is szülhet; az édes méz is tulhasználva mérget rejt magában; — a lég csak akkor éltető, ha kettős elemeit arányos vegyitékben élvezzük, különben öl, ugy a szivnek az észszel kell közremüködnie, hogy jót és hasznost létesithessen, — s innét ered a jogélet azon mondata: summum jus, summa injuria.

Senkinek sincs annyira szüksége a minden irányban müveltségre, tág ismeretekre, mint az orvosnak és birónak, hogy minden helyzetekben és körülmények között helyes felfogást s alapos meggyőződést szerezzen s ebbeli müveltsége alapján egyszersmind független is lehessen.

Minden alkotmányosan rendezett állam ily független birák után áhitozik, s minden tehetséget oda fordit, hogy ily birákkal mint rettenthetlen őrökkel biztositsa a törvényt, az alkotmányt s vele az állam czélját, a jólétet, — s mivel a hatalomtól kinevezett birákban ilyeneket nem találhatott, önmagát tette a polgárság birótárssá, s igy a közösen hozott törvények közös őrévé szegődött, megállapitván az esküttszékeket, melyek által alkotmányos és személybátorságát védi minden hatalom ellen, megosztozott a birói tiszten; az kimondja a vétkest, ez pedig a nép által hozott törvényt alkalmazza reá.

És ez ugy van jó a büntetőügyekben; a polgárok egyéb jogviszonyaira vonatkozólag azonban több ismeretek, törvények tudása szükségeltetvén ide csak erre képzett szakértőkről kell gondoskodni, s azoknak függetlenségét a legczélszerübb módon biztositani.

Hazánkban épen most terveztetik egy birói szervezet, melyről annyit jeleznek a lapok, hogy a közigazgatás külön választatik, — s hogy a birói függetlenség, szakértői képesség biztositása czéljából a birák kormányi kinevezés utján lennének szervezendők.

Nem tudjuk ugyan, mennyi s mily mérvben van igaz e hirben? de mindenesetre hir, mely feljogositja a sajtót e hir iránti közvéleményének nyilvánitására.

A közigazgatásnak a bíróságtól való elválasztása már átalában elismert szükségesség, arról már szólani sem kell; — a felszabaditott föld és felszabaditott jobbágy, több birtokos osztályt, s innét több jogviszonyt és ebből eredt peres állapotot teremtett, melynek gyors lefolyásától függ az egyes polgárok és állam éltető lége a hitel, mi csak ugy lesz létesithető, ha a biró nem egyszersmind ut- vagy hidépitő, tolonczoztató, vadak és bünösök üldöztetője, fül, kéz és lába a végrehajtó hatalomnak, hanem tisztán igazságszolgáltató a szó legnemesebb értelmében, kinek itélete előtt meghajol maga a király is.

Mindenek felett tehát a birói szervezetet leginkább a birói függetlenségre alapitjuk; — ez a főszempont és irány, melyet elérni akarunk, mely nélkül a biró magasztos hivatására tökéletesen képtelen, mint képtelen a vak a festészetre; — biró és függetlenség annyira el nem választható fogalmak egymástól, mint el nem választható a világosság a naptól; birót a szó valódi értelmében függetlenség nélkül nem is képzelhetünk.

A birónak tehát, midőn tisztét gyakorolja, minden pártok felett kell állnia, annak csak egy, az igazság zászlójára kell esküdnie, az alatt küzdenie, s ha kell meghalnia is.

Azért valamint nem vagyunk barátjai a birák nép általi kizárólagos választásának, ugy, s még inkább nem lehetünk a kormány általi egyoldalu kinevezésének sem.

Ki az 1848 előtti években volt törvénykezés és birói tiszt gyakorlását tapasztalásból vagy tanulmányozás után ismeri, az meggyőződhetett arról, hogy az akkori törvénykezési mód szerint, mely a birói felelőséget kizárta, az igazságszolgáltatás csak karikatura, az igazság egy alig elérhető phantom volt; családok családokra vesztek és haltak ki, mig egy per érdemleges elintézést nyert, kivált a birák választására nagy befolyásu aristocraták ellenében, — kik pedig a megyei tisztviselők választására tán döntő befolyást gyakoroltak — szegényebb sorsuak részéről majd csak elérhetlen volt, ezeknek vagy kikellett halniok, vagy koldusbotra jutniok, ha jogigényüket érvényesiteni elég szivósan kitartók voltak. Évtizedeken át szállt a per egyik bíróról a másik bíróra, ha egy befolyásos aristocrata ellenében folyt az, ki a tiszt választásoknál igen természetesen gondoskodott oly szolgabiróról és alispánról, ki perét utódjára származtassa; minden fixumokon megjelentek az ügyvédek, s beirták a fentartandókat, mintha egyéb hivatásuk sem lett volna, mint csak fentartani azt, mit elérniök s megmarkolniok kellett volna, mintha csak azért fizettettek volna feleik által, hogy addig huzzák egyik a szarvát, másik a farkát az igazság- és pertárgy fejős tehenének, mig az elmeddősödve összeroskadt hütlen kezeik alatt, — a biró pedig, hogy látszassék, miként birája az ügynek, három éves birósága alatt megörökitve nevét, rajta hagyta keze szennyét egy végzéssel, melylyel az alperes minden szigorral utasittatott a legközelebbi fixumon vellős védelmét beadni, mely azonban minden birói tekintély letiprásával, s az igazságszolgáltatás gunyára többnyire soha sem foganatositttatott; igy tehát nem csoda, ha az igazság a magasabb régiókban elérhetlen volt, az többnyire csak a szegény emberek ellenében érvényesittetett.

Ily birákat s ily törvénykezést mai világban ugy hiszem, ki sem kiván már, hacsak hazáját gunytárgyul kitenni nem akarja, s ha ezt nem akarja, nem akarhatja az eddigi népválasztást sem alkalmazni a birákra nézve, ha azokat függetleniteni akarja.

Hogy ez időszakban is, mint mindig voltak dicséretes kivételek, kik felfogva birói hivatásukat, megtisztelték állásukat s általa magukat, kik tudták függetlenségöket fentartani, azt tagadni igazságtalanság volna, de hogy a népválasztási rendszer mellett ez mily ritkaság volt? azt bizonyitani nem szükséges.

Azonban, habár nem is ily kirivó mérvben, de nem

kevésbé szenved a birói függetlenség akkor is, midőn a biró másrészről egyoldalulag a kormány által neveztetik ki, és ha ezek részéről az állampolgárok közötti jogügyletekben kevesebb a fentebbihez hasonló eset fordul elő, az annak kifolyása, hogy társaskörben gyakorolják birói tisztüket, de mindenesetre kevesebb kötelékkel lévén a néphez csatolva, kiválólag a kormány érdekét hiszik oltalmazandónak s ennek érdekében elfogultságuk a kormánytól lett kinevezésük folytán természetes alapon nyugszik.

Kinek kerülte ki figyelmét a mostani franczia törvényhozó-testület szabadelvü tagjai részéről a kormány által kinevezett birák elleni sulyos vádak, kik a kormány-uszályhordóinak szerepére aljasultak, — ki nem emlékszik Poroszországban a birói kamarának Tweesten képviselő ellen nyiltan bevallott meggyőződése elleni itélete s azon még tán dicsérendő őszintesége, mely szerint megvallá, hogy a kormány kivánsága nyomán hozta elmarasztaló itéletét.

Ily esetek elég begyőzők arra nézve, hogy a biró közvetlenül a kormány által se neveztessék ki, hanem legyen mind a kettő összeható működésének a kifolyása, s igy a biró mindkettő felett állva, kizárólag egynek sem lekötelezve, mindkettőtől függetlenitve, vagy mindkettőtől arányosan függősitve mindkét félnek egyiránt lekötelezettje legyen. Erre ugyan mondhatják némelyek, hogy alkotmányunk értelmében épen igy választatik a biró, a kormány főispánja által candidáltatja, a nép pedig választja, — és az igaz, de meg kell vallanunk, hogy mig mi a megye tisztválasztási jogát egyátalában feladni nem akarjuk, de ezen választási rendszert tapasztalt hiányossága és czélszerütlensége miatt megváltoztatni javaljuk, mi megforditva látjuk jobbnak, a jog kicserélésével czélszerübbnek a birói választást, — mert a főispán a törvényes szokás szerint vagy meghallgatja a candidationalis bizottság véleményét, vagy nem, — a mellett, hogy jogában áll a főispánnak oly bizottsági tagokat gyüjteni össze, kik neki tetszenek, — ha meghallgatja, ugy a candidált, ha megválasztatik, egyedül a kormányzottak kifolyása lesz, — ha meg nem hallgatja, mennyiben arra a főispánt törvény nem is kötelezi, ugy megtörténhetik, hogy a candidáltak egyedül a főispán, mint kormányközeg kifolyásai lévén, a kormányzottak csak ezekből választani kénytelenek, s igy a megválasztott tisztán a kormány befolyásának a nép akaratja ellenében lesz kifolyása, és igy vagy a kormány, vagy a nép saját akaratát érvényesiti, mi a fennebbiek szerint mindig káros, vagy legalább az igazságszolgáltatásra nézve aggályos.

Hogy tehát a megyei autonomicus municipalis jog fentartassék czélszerübbnek látjuk, hogy a birói qualificationak törvény általi meghatározása mellett minden birói állásra a megyénél a bizottmány hármat kijeleljen, azokból pedig a kormány kinevezzen, mely esetben ugy a nép, mint a kormánytól függvén a biró mindkettő érdekeinek pártatlan védelmezője leend, s a mellett egyiktől sem függő kegyhajhászóvá nem aljasodik, sem a népszerüségnek tapodója, sem a kormány érdekeinek letiprója nem lesz, mindkét tényező szikláján állva, mint a Rodusi colos mindkettő felibe emelkedve mindkét talapzatán uralkodni fog.

A mi a felebbviteli biróságot illeti, azokra nézve a kijelelési jog az országgyülést illetné.

Ez szerintünk, a mód, mely szerint a birói függetlenséget a mostanihoz képest emberileg megközelithetőbbnek, s tökéletesbitőnek hiszszük.

Midőn a birói függetlenséget genesisétől elemezzük, s kiindulásától kezdeményezzük, magától értetődik, hogy annak fennállásánál is a szükséges garantiákat akarjuk, — akarjuk, hogy az élet hosszíglani időre választassék, s csak birói itélet következtében vagy hanyagság esetében mindkét tényező összeműködésével legyen előmozdítható, — akarjuk, hogy az akként dijaztassék, miként egyrészről az önfentartás s házi gondok terheitől felmentve jellemét is tisztán fentarthassa, s a felek irányában függetlenségét megóvni képes legyen — képesitni kell arra, hogy legalább saját szakmájába vágó korszerü irodalmi terményeket megszerezhesse, hogy a korral haladva a birónak annyira szükséges minden iránybani művelődését is lehetővé tegyük.

Hogy az annyira terhes és fontos foglalkozásnál, de már koruknál fogva is több kényelmet igénylő többnyire családos királyi táblai biráknak Pesten 2000 frtnyi fizetése kolduspénz és nyomoruság, — mennyit egy vidéki zugprókátor is bekeres évenkint, — az mindenki előtt, ugy hiszem, tisztában áll; — csak a jól fizetett birótól lehet teljes képességet, szorgalmat és függetlenséget követelni, különben az ily követelmények csak a lehetőség korlátai között maradnak.

Ezek lévén nézeteink a birói szervezetnél; a birói függetlenség mint legnyomatékosabb követelményére nézve ez uttal nem mulaszthatjuk el a királyi táblának provinciálizálására vonatkozó az eperjesi ügyvédi kar által az országgyüléshez felterjesztett feliratában oly nyomatékosan támogatott igazságügyminiszteri javaslat melletti rokonérzelmünket is kifejezni, mint oly követelmény iránt, melyet a jelen villany-nyelven közlekedő, s gőzerővel hajtott világban az igazság gyors kiszolgáltatása elodázhatlanul szükségel — s ismerve a közhangulatot, nem nyugtalanit azon alapnélküli aggály, hogy a királyi táblának kerületekre felosztása, a nemzetnek nemzetiségek szerinti decompositióját létesitené, sőt ellenkezőleg centralisatioja a vidékek elégületlenségének gyütüül szolgálna. Egyébiránt a törvény tiszta és hü — az igazságszolgáltatás lelkiismeretes és gyors kezelése minden secessionalis vágyaknak legbiztosabb óvszere.

TOMA ANDOR, tszéki ülnök.

Részletek az igazságügyi miniszterium költségvetéséből.

(Folytatás.)

Országos fegyintézetek.

Kiadások.

a) *Munkács.*

Hivatalnokok fizetései	4,200 frt.
Lelkészek tiszteletdijai	787 „
78 felügyelő fizetése	15,362 „
Egyházi költségek	50 „
Jutalmak és segélyezések	300 „
Épületek fentartása	2,000 „
Irodai s uti költségek	600 „
Élelmezés és gyógyszerek	72,484 „
Biztonsági szükséglet	5,890 „
Fegyenczek szállitása	100 „
Vegyesek	50 „
Összesen	101,823 frt.

b) *Vácz.*

Hivatalnokok fizetései	4,695 frt.
Tiszteletdijak a lelkészeknek	620 „
Hivatalnokok lakbérei	305 „
100 felügyelő fizetése	19,645 „
Élelmezés és gyógyszer	108,900 „
Épületek fentartása	1,000 „
Biztonsági szükséglet	3,586 „
Fegyenczek szállitása	100 „
Egyházi költségek, házbér jutalmazás	980 „
Irodai s uti költségek s egyebek	260 „
Összesen	140,141 frt.

c) *Lipótvár.*

Hivatalnokok fizetései s lelkészek	6,055 frt.
120 felügyelő fizetése	23,425 „
Jutalmak, segélyezések, házbér	755 „
Épületek fentartása	2,000 „
Élelmezés és gyógyszer	122,266 „
Biztonsági szükséglet	6,300 „
Irodai s uti költségek	500 „
Fegyencz szállitás és vegyesek	150 „
Összesen	161,451 frt.

d) *Illava.*

Hivatalnokok fizetései	4,620 frt.
Lelkészek tiszteletdijai	263 „
89 felügyelő fizetése	17,120 „
Házbér, egyházi költség, jutalom, segély	540 „
Épületek fentartása	2,600 „
Irodai s uti költség	200 „
Élelmezés és gyógyszerek	67,382 „
Biztonsági szükséglet	8,660 frt.
Fegyencz szállitások s vegyesek	150 „
Összesen	101,919 frt.

e) *Maria Nostra.*

Házbér	935 frt.
Épületek fentartása	500 „
Tiszteletdij a reformatus lelkésznek	200 „
Élelmezés és ruházat	66,000 „
Összesen	67,635 frt.

f) *A katonai várfogházakban* letartóztatott polgári fegyenczek szükségletére	3,006 frt.
g) *Szamos-Ujvár* igényel összesen	93,105 „
h) *Nagy-Enyed* „ „	16,025 „
A hét országos fegyintézet összesen igényel	685,099 frt.
Az összes bevétel tesz	55,089 „
Összehasonlitva mutatkozik hiány kerekszámban	630,000 frt.

TÁRCZA.

Emlékbeszéd Mittermaier K. F. A. felett.

A jogász-egylet 1868. márczius 14-ki emlékünnepélyén Berlinben, tartotta Dr. Holtzendorf F.

(Vége.)

Mittermaier dolgozatainak tárgyai vonatkoznak: a német magánjogra, melyet ő egy-két kiadást ért munkában dogmatice ad elő; az államtan egyes kérdéseire, melyekről számos értekezés Rottek és Welcker lexiconában lett kinyomatva; a magánjogi peres eljárásra, minek fejlődését élte végéig figyelemmel kisérte; leginkább azonban a büntetőjog és eljárásra, a mikre az utóbbi időben előadásai kizárólag szoritva voltak. Ha tehát Mittermaier első fokban kétségtelenül mint criminalista szerzette magának a legbokrosabb érdemeket, mégis napjainkban, a szellemi munka-kör specializáló szakában, utalnunk kell rá, hogy ő a jogtudomány egyes szakainak művelése mellett a jogtudomány egységét s lényének totalitását érvényre emelni igyekezett, s épen ezáltal egyensulyt akart gyakorolni azon irány ellen, melynek művészisége a tárgyak elkülönitésében áll, mely mindent ugy annyira eldarabol, mig azt végre mikroskopium alá tehetni. Ezen tárgyalási mód szintén jogosult és szükséges, de nem egyedül jogosult.

Átengedve másnak s avatottabbnak Mittermaiernek a magánjogi téren tett fáradozásai felett végleges irodalom történeti itéletet mondani, magam csak annak rövid méltánylására szoritkozom, mit ő büntetőjog tudománya érdekében tett. Mittermaier nem alkotott uj rendszert; büntető jogi elmélet nem öröklé nevét. Megelégedett azzal, hogy Feuerbach tankönyvét — a szöveget mintegy elnyomó jegyzetekkel — kiadta. Élet czéljául tüzé ugyan ki a büntető jogról kimeritő tankönyvet irni, de terve nem valósult s ugy vélem, hogy az eszmével is már régen felhagyott.

Bizalmatlanná levén a bölcsészeti rendszerek iránt, melyeknek változó sikerét Kanttól Hégelig személyesen átélte, több egymásra következő theoria s törvényhozások között Mittermaier bizonynyára minden másnál jobban ismerte az anyagi büntetőjog végső elvei elméleti meghatározásának nehézségeit. Oly határozott megállapitásra juthatni, mely őtet is kielégitette volna, meg lett neki tagadva. A büntető törvényhozásnak a mult század végétől számitott változó sikere közt, legszükségesebbnek tünt fel előtte a törvényhozás szülész-mesterévé lennie, a tényeket kikutatni, melyektől hatásuk függ, a melyszerint értéküket megbecsülni lehessen, szóval Filangieri és Bentham nyomdokiba lépni. Tudományos irányát egész rövidséggel büntető politikainak nevezhetjük. Ő volt Németországban elsője azoknak, kik a büntető statistika értékét a büntetőtörvényhozásra kellően kiemelték. Épen ezen pontban tett igen sokat a büntetőjogi elméleteknek a gyakorlati élethezi közelitésére. Az 1813-ki bajor törvénykönyvön megtanulta, hogy az élettel nem törődő elmélet, minden logikai következményei s elvont elveivel, pusztán a száraz deductió utján életképes törvényhozást teremteni soha nem képes.

Két nagy problema foglalkoztatta Mittermaier éltének utolsó részét főképpen. A büntetőjognak lélektani s társadalmi része.

A lélektani kérdés, az ember akaratszabadságának megzavazásáról s ennek viszonyáról a büntetőjoghoz, vagyis a beszámithatóság kérdése, mely maig is a törvényszékeknél egyéni belátás szerint itéltetik meg, s az esküdtek által inkább ösztönszerüleg, nem pedig az elméleti megállapitás szigoru szabálya szerint döntetik el, ugyannyira, hogy kitünő elmegyógyászok közlései szerint, számos oly eset nem vétetik tekintetbe, hol a beszámithatás lehetetlensége a tudomány által kideritett tény. Mittermaier az elme gyógyászat- és orvostanban széles és alapos ismeretekkel birt, s én legnagyobb érdemei egyikének tartom, hogy a büntetőjog s törvényszéki orvostan közti szoros összefüggésre nem szünt utalni s e részben is Európa különböző országaiból az elmebetegségek körében tett kiválóbb tapasztalatokat összegyüjté.

A büntetőjog társadalmi problemája igy határozható meg közelebbről: A társadalomban jelentkező büntetti esetek általános okait felkeresve, a büntető eszközök czélszerü alakitását megtalálni, melyek által a büntett emberi joga, az államnak jogi kötelességével a büntetésben kiegyenlithető legyen.

A jelenkor legmagasbb erkölcsi érdekei közt előtérben áll a börtönök szervezete s a halálbüntetés. E két feladat tárgyalásában éri el Mittermaier az európai nevezetesség fénypontját.

Európa majdnem minden müveltebb államának fegyintézeteit személyes látogatás után ismervén, Brüssel és Frankfurt jótékonysági congressusain, a fegyintézetek gyökeres reformjáért, melynek szükségét minden szakember elismeri, buzgón harczolt Mittermaier. A magány rendszer legelhatározottabb barátaihoz tartozott, s ily arányban szóval s irással a legszélesebb körökben működött. Midőn 1857 után az irr rendszer szervezete ismeretté lett, ennek irányában közvetitő állást foglalt. A börtönügyről irt legnevezetesbb munkái éltének utolsó évtizedére esnek. A halálbüntetés eltörlése különösen szivén feküdt. Azon számos leveleknek, melyeket én Mittermaierrel váltottam, majdnem egyike sem mellőzi e kérdést. Kérdezősködés és személyes kutatás által oly anyagot gyüjtött össze, mely több s Európa külön tartományaiban működő vizsgáló bizottmányoknak becsületére vált volna. Ötven évi dolgozata, s gyüjtésinek eredménye a halálbüntetésről 1862-ben megjelent, s négy nyelvre leforditott munkája lett, melyet évenkénti jelentések által folytatott azon szellemi mozgalmakról, melyek e téren feltünőkké váltak. Tudvalevő dolog, hogy Mittemaier fiatal éveiben a halálbüntetés védőihez tartott s később nem érzelmeire gyakorolt benyomás, a mi pedig e kérdésnél nyomatékosan hat, hanem érett vizsgálódásai eredményének nyomán, leghatározottabb ellenzőjévé fejlődött. Megtámadván a halálbüntetést, lehetőleg távol tartá magát azon elvont bölcsészeti kérdéstől, ha valjon az állam jogositva van-e ezen büntetés kiszabására vagy nincs. Czélja volt bebizonyitni, hogy a halálbüntetés a jogtárgyak számára nem nyujt nagyobb biztositékot; hogy alkalmazása számos, a kegyelmezés által nem mellőzhető igazságtalanságokra vezet, s az államjogi czéljai által szükségkép meg nem kivántatik. Ezen munkak hatása, melyek által a discussio a tényleges tapasztalatok terére lőn vezetve, lényegileg a jövőre tartozik, azon időre, midőn napjainknál hajlandóbbak lesznek a halálbüntetést nem hatalmi eszközül s nem annyira a theologiai dogmatika szempontjából tekinteni.

A büntető eljárás javitása körül igen nagy, gyakorlati s közvetlen sikerü volt Mittermaier tevékenysége. A legfon-

tosabb reformoknak egész sora lett kivívva, miután a német jogtudomány az átalános jogi öntudat fejlésével a régi nyomozó pörnek határozottan ellene szegült. Öt nagy és terjedelmes munkát köszönünk Mittermaiernek a büntetőperről. Tevékeny szelleme azonban az 1848-ban kivivott fél eredményekbe nem nyugodott belé, sőt ellenkezőleg ő volt az, ki az átalános mámor közepette, az egyoldalu franczia minta szerint teremtett eljárásnak számos hibáját s gyenge oldalait kiemelé s az angol büntető eljárásnak, melynek képét 1851-ben egy terjedelmes munkában tárta fel, behatóbb vizsgálatára utalt.

Mittermaier nem tartozott azok közé, kik a franczia büntető eljárás alaki külső finomságának bámulásából felocsudva, lassankint megtérnek. Ő soha sem hagyta magát elkápráztatni, s itélete jóval előbb szilárdul állott, mintsem a visszahatás éve bekövetkezett. Azon sok viszásságot s veszélyt — melyet Berryer legközelebb nagy nem tetszés nyilvánitása között tartott beszédében feltárt — Mittermaier jóval ezelőtt a dolog természetében fekvőnek állitotta s megjósolt.

Ténykérdés — ha valjon Francziaországnak büntető eljárási intézményei s az erre alapitott utánzások, politikai ellenek elnyomására használtatnak-e. De kérdésem felül áll, hogy politikai pártok visszaéléseire kitünően használhatók. Minden hatalomnak természetes irányzata, határain kivül csapongni. Azon állitások, hogy a közigazgatási függésben levő állam ügyészségek hatalmi czéloknak szolgálnak, hogy a minitère public a büntető kereset megindításának elmulaszthatási joga által kegyelmezési joggal van felruházva, hogy minden jog csak czélszerüségi szempontok szerint kezeltetik, hogy a legfőbb birói állomások politikai tekintetben alázatos s előre kiszámitható gondolkozásu emberekkel töltetnek be, hogy az alsó folyamodásu törvényszékek osztályai az elitélések érdekéből oly egyénekkel szaporittatnak csak, kik politikai érzületüknek egy bizonyos tényleges legitimatioját nem titkolták el — mindezen állitások nyilvánitása, a feltételezett viszonyok jelenlétében, rágalomként büntetendő volna, mert tagadott indokok soha sem lehetnek kényszerült jogi bizonyitás tárgyai.

Az ilyen kormányindokoknak puszta praesumptiója, mely tapasztalat szerint birói elitéltetésekkel csak erősebbé válik, a franczia peres eljárásnak legnagyobb hátránya s Mittermaier egész életén át azért küzdött, hogy a büntetőeljárás tisztán tárgyilagos jogeszmén alapuljon, a politikailag ható elemek kiküszöböltessenek, s az államügyészségek az igazságügy kormányzatának változó érdekeitől elválasztassanak. Hol ezen franczia mintázat létezik, másként fog a jövőnek történetirója itélni, mint az államügyész a vádügyben. Mittermaier ejtette ki azon szép mondatott: az államnak erkölcsi főlénye a büntettes irányában, első sorban a büntetőeljárás alakitásában nyilvánul, azon komoly méltóság és önbizalomban, mely a vádlott elitéltetésének, a védelem legerősebb garantiáit állitja szemben.

Mittermaier érdemeit a büntető eljárás, különösen pedig az esküdtszéki intézmény fejlesztése körül kiemelvén, azon pontot érintem, melyben eljárásának sajátszerüsége legvilágosabban kitünik, s ez az ujabb időnek összehasonlitó jogtudománya iránti tevékenysége. Tudom, hogy a különböző törvények s intézmények összehasonlitása, sokszorosan megtámadtatott, sőt itt-ott haszon nélkülinek mondatott. A jogélet productivitása azonban ilyes összehasonlitástól feltételeztetik, a mennyiben az idegennek itészet nélküli bámulatától s a belföldinek vak tiszteletétől ment, a mennyiben az nem szoritkozik csak a különbségek s egyformaságok felemlitésére, hanem egyszersmind a megelőzött történelmi fejlődésből magyaráz. Az összehasonlitó jogtudományi iránynak feladata, hasonlit az összehasonlitó nyelvészetéhez, melyeknek eredményei korántsem csak elvont jelentőségüek, hanem az összes classicai phitologiára visszahatnak. A különböző művelődés történetileg rokon nemzetek törvényeinek összehasonlitása, első fok a jogelmélet legnagyobb feladataihoz. Ha ezen összehasonlitás puszta leirásnál nem volna egyéb s csak jogi geographia oly módon, mint a hogy növény geographiáról beszélünk, még akkor sem vitathatnók el tőle a legmagasb tudományos érdeket.

A büntetőeljárás fejlődésének fonala Németországban megszakadt. Kétséges sikerü kisérletek elkerüléséért szükségessé vált. Franczia- s Angolország intézményeihez fordulni s azokat saját jogi nézeteinkkel összehasonlitani. Az angol esküdtszékekre való utalás, ezenkivül kétségtelenül sokat tett Németországban az angol politikai intézmények iránti érdek felköltésére, tanulmányozásának élénkitésére, a mely a legkevésbbé fájdalmas módon, tudományosan megszabaditott bennünket a franczia alkotmányi elméletek chematismusától.

Mittermaier talán még sokkal magasabban állana Németországban, ha lassankint nem emelkedtek volna mellette férfiak, kik az általa kijelölt uton haladva, különösen az angol jog tanulmányozását a legkitünőbb sikerrel üzték.

Tágas sikságon állva, a föld legkisebb emelkedéseit is tisztán kiveszszük. A hegyek katlanaiból igen nehéz meghatározni a legmagasabb pontot. Igy tünik ki a tisztes ősz Mittermaier, hó boritott csucsként a jogászi tekintélyek messze terjedő lánczolatában, a kiknek köszönhetjük azt, hogy a német jogtudomány egyiránt magához édesgeti a tudvágyat Pericles földéről s Észak-Amerika folyamdus völgyeiből. Nem mondom, hogy Mittermaier volt az Alpesek legmagasabb csucsa; de csucs volt ő mégis, mely el nem takarva mások érdemitől a legmesszibb távolba világit, s még akkor is ragyog, midőn a többi magaslatokra már az esthomály leple borult. Korunk férfiai nagyságának s a mulandóság foka feletti szellemi emelkedettségük meghatározására eszközzel nem birunk. Mondjunk tehát le az összehasonlitás merészségéről, de a szerint mint Virgil üdvözlé hazája földét:

Salve magna parens virum, Saturnia tellus,

ugy mi is némitsük Mittermaierért keserveink hangját mondván:

Áldott légy Némethon földe, nagy férfiak termékeny szülője!

Ford. T. E.

Különfélék.

A „budapesti ügyvédi egylet" birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi szakosztálya f. hó 18-án tartott ülésében, két rövid jegyzői jelentés tudomásul vétele után, tárgyaltatott *Füzesséry* Gézának a házbéradó törvényjavaslat 25. §. ellen intézett ismeretes inditványa, mely is, bár Dr. *Fischer* Kálmán a törvényjavaslatot erélyesen védte, Dr. *Schnierer* Gyula, *Simon* Flórent, Dr. *Bróde* Lipót, *Borszeghy* Soma és *Környey* meggyőző védelme folytán elvileg elfogadtatván, egy *Pósfay* Károly, Dr. *Schnierer* Gyula, Dr. *Bróde* Lipót és Dr. *Siegmund* Vilmos tagokból alakitott bizottmánynak adatott ki a végből, hogy ez inditványt és indokait emlékirat alakjába öntve, legközelebb uj, az országgyülés elé terjeszthető, szerkezetben mutassa be. — A Dr. *Bróde* két inditványa tárgyában készült és az országgyülés elé terjesztett, vagy terjesztendő emlékirat a lapok utján is közzé fog tétetni.

(Szives tudomásul a „Gyógyászat"nak.) Mondott lap 24. számában e sorokat olvassuk: „Ha a magas kormánynak vagy hazai főtörvényszékeknek közegészségi, törvényszéki orvosi, vagy közigazgatási orvosi véleményre szüksége van, a szakértők véleményét majd a kir. m. tudomány egyetem orvosi karától, majd Pestváros tiszti főorvosától kéri vagy parancsolja ki. . . . Legujabban a m. kir. igazságügyminiszter ő nagymltga az illavai orsz. fegyintézet *méreg gyanus* kenyerét a pestvárosi hatósághoz tette át ama meghagyással, hogy itt azon kenyér *vegyelemeztessék* stb. Ezen eljárás sem czélszerü, sem illetékes . . . ."

Az utóbb emlitett esetről történetesen tudomásunk van s kijelenthetjük, hogy a „Gyógyászat" rosz értesülést szerzett, mert a tény következő: Az illavai fegyintézet bérlője tartozik a fegyenczek mindegyikének naponkint $1\frac{1}{2}$ bécsi font sulyu, tiszta rozslisztből jól s izletesen készült kenyeret adni. A mult hó utolsó napjaiban panasz merült fel az intézetben a kenyér minősége ellen, s az igazgatóság három darabot beküldött, a melyeket az igazságügyminiszterium azon felhivással tett át Pestváros közönségéhez, hogy a tiszti orvos és hites szakértők által bizottmányilag megvizsgáltatván, aziránt nyilatkozzanak, valjon a kenyerek a fentemlitett kivánalmaknak megfelelnek-e. Sem mérgezés gyanuja, sem vegyelemzésről tehát szó sincs.

(Becsteleniti és testfenyitő büntetések az észak-amerikai Egyesült-Államokban.) Ily czim alatt közli egy német szaklap, hogy a középkor barbár intézményei a művelt Amerikának némely államában maig is fenntartották magukat.

A szemtanu igy szól: szombat este látogattuk meg New-Castle-t (Delaware államban), hogy mi is megnézzük a félévenkinti vesszőzések végrehajtási módját. A börtön udvarára érve épen a bitófához állitás büntetése hajtatott egy fiatal emberen végre. A pelengér emelvényén egy csinosan öltözött, kellemes külsejü fiatal ember állott, Hall György nevü, ki hamisitásért

volt elitélve. Feje s kezei egy deszkafalon keresztül dugattak, s ily helyzetben tartatott egy óráig, melynek lefolytával 3 évi magánfogsága megkezdésére zárkájába vitetett. Négy ember állotta ki már ezen reggel Hall előtt a nyilvános meggyaláztatás büntetését. Ugy látszik, a pellengér elveszté már vonzerejét a közönségre, mert az udvar néhány gyermek kivételével üres volt. Miután tudva volt, hogy Hall elvezetése után a veszszőzés kezdődik; a nép minden rétegéből csakhamar nagy tömeg gyült össze. Urias kinézésü farmer-ek s fiatal emberek, kik türelmetlenül várták a látvány kezdetét. Képviselve voltak az öreg urak is, kik a régibb végrehajtások szép emlékeiben élve, ugy vélekedtek, hogy „most már nem ütnek oly keményen, mint ekkor s ekkor.“ A legszomorubb jelenség volt a mindkét nemü gyermekek nagy száma, kik szintén eljöttek megnézni a „tréfát“.

$1^1/_4$ órakor vezettetett elő Howard Alfred, az első áldozat, egy 18 éves fiatal ember, ki erőszakos nemi közösülés kisérlete miatt lett elitélve. Arczszine a félelemtől szürke volt. Kézcsuklói a pellengér oszlopához köttettek; izmai reszketésén s összeszoritott ajkain látni lehetett mint szedi össze magát a büntetés kiállására. Itélete 30 ütésre szólt, a mi meztelen hátán hajtatott végre.

Hosszasan irja le forrásunk mindazoknak nevét s kinjait, kik ezen napon megveszszőztettek, végül emliti, hogy a sherif kiméletesen kezelte a kilencz farku macskát, s hogy maga is szenvedni látszott kötelességének teljesitése mellett.

(A törvényszéki orvostan köréből.) A bécsi elmegyógyászok egyletének május 28-kán tartott közgyülésben az alelnök Leidesdorf Miksa tudor, értekezést tartott az egylet feladata és működéséről, melynek a törvényszéki orvostanra vonatkozó részéből kiemeljük a következőket:

„Mindenekelőtt feladatunk volna a büntetőjogi felelősségről egy javaslatot kidolgozni, mely világos és határozott fogalmazásánál fogva alkalmas legyen a nem szaktudósnak is vezetőül s irány fonalul szolgálhatni. E feladat nehézségén nagyot könnyit a már meglevő anyagok becse. Ilyennek tekinthető a londoni bizottmánynak tárgyalása, mely 1865-ben a halálbüntetés kérdése tárgyában adatok szerzésével lett megbizva, s munkásságának eredménye ugy elmegyógyászokra, mint birákra nagy érdekkel bir. Helyes nézetekben igen gazdag, továbbá Biskop amerikai tanárnak 1865-ben megjelent munkája (Comentaries on the criminal law), melyet Mittermaier is a törvényszéki lélektan körében megjelent munkák legfontosabbikának tart. Figyelemre méltók továbbá azon pontozatok, melyeket az elmegyógyászok 1865-ben Hildesheimban tartott nagy gyülésükben a büntetőjogi beszámithatóságról megállapitottak.

Az erre vonatkozó tudományos corolariumok birása nélkül, sem a biráktól, sem az esküdtektől csak megközelitő biztonsággal sem lehet igazságos itéletet várni oly vádlottaknál, kiknél az elmezavarodás kétségesnek tünik fel. — Ezért azt sem tartom elégségesnek, hogy az elmezavarodás kétes eseteiben — a legujabb ausztriai javaslat határozata szerint — a vádlottat két orvos megvizsgálja, hanem határozottan kivánnunk kell, hogy ezen két orvos tapasztalatokban gazdag, s hivatásukban gyakorolt specialis elmegyógyász legyen.“

Nekünk is szükségünk van az emlitettekről gondolkoznunk.

(Európa kereskedelmi hajóraja) a legujabb adatok szerint 100,000 hajóra terjed 12 millió tonna (240 millió mázsa) teherképességgel s 600,000 embert foglalkoztat. E hajókból Angliára 27,868, Francziaországra 15,259, Olaszországra 13,223, Ausztriára 9491, Norvégiára 5678, Görögországra 4452, Poroszországra 4430, Spanyolországra 4359, Dániára 2740, az Elbeherczegségekre 2552, Törökországra 2300, Svédországra 2236, Hollandiára 2227, Oroszországra 1416, Hannoverára 906, Oldenburgra 610, Portugalra 591, Hamburgra 539, Meklenburg-Schwerinre 424, Bremára 294, Belgiumra 107 és Lübeckre 45 esik.

(A badeni alkotmány) 50 éves jubileuma folyó év augusztussában fog ünnepeltetni.

(Hirdetmény.) A magyar bélyegjegyek elkészülvén, azokkal f. évi junius hó 20-ig a magyar királyi adóhivatalok ellátatni fognak, ennél fogva ezen határnaptól kezdve magyar bélyegjegyek bocsáttatnak forgalomba.

Mindenkinek szabadságában áll, folyó évi julius hó végeig a jelenben forgalomban levő bélyegjegyeket is használni azon tul azonban ez utóbbiak forgalma végképen megszünik, és f. évi augusztus hó 1-ső napjától kezdve a magyar korona területén kizárólag csak magyar bélyegjegyek és váltóürlapok használhatók; mely intézkedés azon megjegyzéssel tétetik közzé, hogy kik ehhez magukat nem tartanák, és régibb jegyeket használnának, annak teszik ki magukat, hogy azon okiratok mint nem-bélyegjegyzettek fognak tekinteni.

Hogy azok, kik már régibb jegyekkel magukat ellátták, azokat ujabbakkal kicserélhessék rendelet adatott ki az iránt is, hogy minden egyes bélyegárulási helyeken a fennmaradott és forgalom kivül helyezett eddigi bélyegjegyek és váltóürlapok folyó évi október végeig minden királyi adóhivatalnál becserélés végett bemutatván, magyar bélyegjegyekkel és ürlapokkal kicseréltessenek.

Ezen intézkedés azon megjegyzéssel hozatik köztudomásra, hogy a kicserélés november 1-ső napján tul a magyar kir. árulási helyeken többé nem fog eszközöltethetni.

Kelt Budán, 1868-ik évi junius 4-én.

Lónyay Menyhért,
magy. kir. pénzügyi miniszter.

☞ Előfizetési felhivás ☜

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. II. félév folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.** — főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

A törvényhozás mindekkoráig csaknem kizárólag hazánk politikai viszonyainak rendezésével foglalkozván, az igazságügy reformjainak nagy munkája csak ezután fogja egész erőnk sulyát igénybe venni.

A „budapesti ügyvédi egylet“ is mindekkoráig belszervezésével lévén elfoglalva, sikeres szellemi működését csak most kezdheti meg. Ily tényezők közreműködése mellett pedig bizvást nézünk a jövő nehéz feladásai elé, és minthogy a **„Jogtudományi Közlöny“** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg, — felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, mert annak sikeresebb szellemi működése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (julius—szeptember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☞ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: A debreczeni ügyvédegylet az igazságügyminiszterhez. — Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. (Folytatás.) Friedmann Bernáttól. — A bíróságok szervezéséről. Toma Andortól. — Részletek az igazságügyi miniszterium költségvetéséből. (Folytatás.) — Tárcza. Emlékbeszéd Mittermaier K. G. A. felett. (Vége.) — Különfélék. — Melléklet egy félív curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztav.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 26. Pest, 1868. junius 28.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

VIII.

Mielőtt az ujabb törvényhozásnak az irodalmi és művészeti jogok biztositására czélzó törekvéseit tüzetesebben megismertetnők; nézzük, mi történt — az irodalmi és művészeti jogokat illetőleg — Magyarországban?

Az irodalmi jogok biztositását illetőleg, a könyvnyomtatás feltalása után más államokban szokásossá vált kiváltságok Magyarországban is divatoztak.

1793. nov. 4-kén kelt egy kir. leirat, mely ugyanazon évi novemb. 22-kén 27,463. sz. helytartótanácsi intézvény által a törvényhatóságokkal közöltetett. Ez a belföldi munkáknak jogositlan utánnyomását tiltá, hacsak a példányok kifogyása, vagy azok nagy ára miatt arra engedély nem adatott. Azonban külföldi munkák utánnyomása szabadon hagyatott; habár azok már belföldön valaki vagy többek által is kinyomattak; vagy bár a külföldön kijött munkának belföldi volt is tulajdonosa [1]).

A tilalomhoz nem világosan meghatározott, hanem csak átalánosságban „a körülmények szerint sulyos büntetés“ és kárpótlás volt kötve az 1785-iki cs. patensben, mely bár csak Ausztriára szólott; de az 1793-ki kir. leiratban, illetőleg a helytartótanácsi intézvényben Magyarországra is kiterjesztetett.

Az 1794. január 14-ki 1812. sz. httótanácsi intézvény az 1793-ire hivatkozva Magyarország és az örökös tartományok közt a viszonosságot mondja ki, miszerint az örökös tartományokban nyomatott munka Magyarországban, és viszont után — ne nyomassék, az 1793-ki intézvényben szabott büntetés alatt.

A törvényhozás terén az első kisérlet az 184$^3/_4$-ki országgyülésen történt.

Ezen országgyülés alatt készült egy törvényjavaslat az irodalmi és müvészeti jogok biztositása végett [2]), mely 1844. november 3-ki rendi ülésben kelt üzenettel a főrendi táblára felküldetett [3]).

E felküldés a bemutatott törvényjavaslatnak minden vitatása nélkül, tehát annak átalábani elfogadása után történt; mi onnét is kitetszik, mivel az elnök sajnálatát fejezé ki a felett, „hogy a törvényczikk oly későn, (vagyis az országgyülés végén) jött tárgyalás alá; mert az egész bölcsen van feltéve éss megérdemli a hosszabb tárgyalást; azonban miután moq az idő rövidsége miatt nem lehet czélt érni, majd jövöre marad ezen tárgynak is kivivása“.

A főrendi tábla 1844. nov. 4-kén felolvasétatott a KK. és RR. üzenete az irodalmi és müvészeti tulajdon biztositása iránt; tárgyaltatott nov. 8-án és nlmi csekély észrevételekkel elfogadtatván a nov. 9-ki üésből a rendi táblához visszaküldetett [1]).

A rendi tábla ugyanazon napon a főrendi tábla észrevételeit elfogadta és a törvényjavaslatot ismét felküldé ugyanaz napon a főrendi táblához [2]). — Itt azoan ban a targyalás folyama megszakadt, s a tö rvényjavaslt- az országgyülési iratok közt maradt.

A mi biztositásnak tehát Magyarországban az irodalmi jogok (de csakis ezek, miután a müvészetiekről szó sem volt) örvendhettek, azt jó formán csakis a fennebb idézett rendeleteknek köszönhették; az élet és gyakorlat eljárási példákat nem mutat fel; noha az intézkedések szüksége az 184$^3/_4$-ki törekvések alkalmával éreztetett, és ezen érzet azon tárgyalás alkalmával, melyen a javaslat keresztül ment, világos kifejezésben is részesült; nem állván ellent a Főrendi táblán felmerült azon egyes észrevétel: „hogy az irodalom és müvészet csekély állapotában a törvény különös protectiója nélkül sem lehet tartani attól, hogy egyik iró vagy müvész a másiknak legkevésbé árthatna“ [3]).

1853. május 1. napján életbe lépett az ausztriai polgári törvénykönyv, a vele kapcsolatban lévö patensekkel együtt. E patensek között van az 1846. évi október 19-ki törvény az irodalmi és müvészeti tulajdonnak a jogositlan közzététel, utánnyomás és utánképzés elleni védelmére; de az irodalmunk szük körbe szoritott helyzete miatt arra, hogy hatályát tapasztalhattuk volna, alkalmat nem szolgáltatott; és szorgos után kérdezösködésünk daczára sem hivatkozhatunk esetre, melyben nálunk a fennebbi törvények alkalmazására tér nyilt volna, holott az irodalmi jogok igen gyakran megsértettek, föleg az u. n. anthologiák által, melyekről alább tüzetesen fogunk emlékezni, de panaszok a bíróságok elő nem kerültek.

1861-ben az idegen törvények hatályon kivül tétetvén, és honi törvényeink előbbi érvényekbe visszaállit-

[1]) 1785. január 13-ki patens. Hogy II. József császár a kizáró kiadói jognak nem volt barátja, kitetszik azon nyilatkozatából, melyre az utánnyomás védői hivatkoznak, s melyet ő a cs. kir. „Studien-Commissionak“ Sonnenfels által tett előterjesztésére sajátkezüleg jegyzett; irván: „Um von Journalisten gepriesen und von Dichtern besungen zu werden, will ich mein Volk dem Eigennutze gewinnsüchtiger Buchhändler nicht länger preisgeben“.

[2]) Erre alkalmat szolgáltatott fáradhatlan tudósunk Dr. Toldy Ferencznek, — ki már 1840-ben „Az irói tulajdon“ czimü munkájával — mint első — irodalmunkat gazdagitotta, — 1844-ben a Kisfaludy-társaság egyik gyülésen tett inditványa; hogy e tárgyban az országgyüléshez egy petitio intéztessék, egyuttal egy törvényjavaslat készittessék; mi el is fogadtatván határozattá vált. A petitiót az alsó táblán Borsod követe Szemere Bertalan tevé; a tábla a törvényjavaslat készitésével öt bizta meg, mely nemcsak az irókra, hanem a müvészekre is szóljon.

[3]) L. Rendi napló 1844. V. köt. 402. l. 1844. nov. 3. CCLXI. ülés.

[1]) CCLXIII. sz. ülés a FőRR. Napló VII. köt 229. l. — CCLXVIII. sz. ülés. FőRR. Napló VII. köt. 288. s 289. l. — CCLXX. sz. ülés. FőRR. Napló VII. köt. 291. l.

[2]) CCLXX. sz. ülés. Rendi Napló V. köt. 456. s 462. l. — Fő-Rendi Napló VII. köt. 301. lap.

[3]) 1844. nov. 8. Főrendi ülés CCLXVIII. sz. — Főrendi Napló VII. köt. 288. s 289. l.

tatván, az irodalmi és művészeti jogok biztositása tekintetében alig volt visszaállitani való, hacsak az 1848. előtti állapotokat ilyeneknek nem tekintjük, melyeknek elégtelensége már 1844-ben is, mint láttuk mélyen éreztetett. De az orvoslást sürgöbb teendők háttérbe szoritván, még sem mulasztotta el az országbirói értekezlet, említést tenni ezen irányban, és az anyagi rész 23. §-ában szükségesnek látta legalább elvileg kimondani: hogy az ész szüleményei is oly tulajdont képeznek, mely a törvény oltalma alatt áll, nem, mintha ezt kimondani a gyakorlati életre elégségesnek találta volna, hanem, hogy ezt mint a sürgős teendők egyikét állitsa a jövő törvényhozás megoldandó feladatai közzé, indittatva a szükség által, mely már 1844-ben is éreztetett, és azóta csak növekedett.

Az irodalmi és művészeti jogok biztositása tehát csak a jövőtől remélhető. Ez is egyike azon feladatoknak, melyek megoldása a törvényhozásnak jutott osztályrészül.

A készlet, mely munkálódásában rendelkezésére áll: az 184$^3/_4$-ki törvényjavaslat, az irodalom- és művészet terén kifejlődött jogviszonyok; a tudomány és a külföldi törvényhozás által e téren felmerült mozzanatok, majd törvényjavaslatok, majd már elfogadott és életbe is léptetett régibb és ujabb törvények alakjában.

Az 184$^3/_4$-ki törvényjavaslat: „Az irodalmi és művészeti jogok biztositásáról“ VII fejezetre oszlik.

I. Fejezet. Az irók jogairól, és ezeknek megsértéséről.

A) Az irói jogok tartamáról.

B) Az irói jogok megsértéséről.

II. Fejezet. A szinművekről különösen.

III. Fejezet. A zeneművekről.

IV. Fejezet. A rajz- és festészeti művekről.

V. Fejezet. Az álkiadás büntetéséről.

VI. Fejezet. Az eljárásról.

VII. Fejezet. Általános rendeletek.

Tartalmát és intézkedéseit illetőleg csak egész általánosságban nyilatkozunk, midőn azt mondjuk, hogy a mennyiben az emlitett törvényjavaslat az egyidejü külhoni törvényeknél hátrább nem állott; épen ugy részesült azok hiányaiban, melyek a tudomány és törvényhozás ujabb nézetei és irányai szerint ilyeneknek ismertetnek.

Különösen pedig a II. fejezet a szinművekről, mely csak 4., a III-dik a zeneművekről, mely csak 2., és a IV. fejezet a rajz és festészeti művekről, mely szintén csak 2 §-t foglal magában, már akkor is szük körbe lett szoritva; annyival kevésbé felelhet meg az azóta fejlődött élet követelményeinek.

De maga a törvényjavaslat rendszere és beosztása sem tekinthető kielégitőnek, ha azt az ujabb törvényhozások rendszerével és beosztásával egybe hasonlitjuk.

Tekintsük csak az 1863-ki ugy nevezett frankfurti német törvényjavaslatot, és az 1865. junius 28-án életbeléptetett bajor törvényt, mely egészen a frankfurti után készült.

Ezek az irodalmi és művészeti jogok anyagját következőkép osztják fel:

1. Fejezet. Az utánnyomás tilalmáról. Ez feloszlik 4 szeletre.

I. Szelet. Irodalmi termékek utánnyomása.

II. Szelet. Zeneszerzemények utánnyomása.

III. Szelet. Képzőművészeti müvek utánnyomása.

IV. Szelet. Az utánnyomásnak és az utánnyomott példányok terjesztésének következményei.

II. Fejezet. Drámai zene és zenészeti müvek előadásának tilalma.

III. Fejezet. Átalános határozatok. Illetőség és eljárás.

IV. Fejezet. Életbeléptetési és átmeneti rendszabályok.

E beosztásnak czélszerüsége első tekintetre is kitünik, de még inkább kitünik, ha az anyagot és egyes részei természetes egymás utánját idézzük elönkbe.

A törvény czélját az utánnyomás tilalma képezi; minden hasonértelmü fajaival mint álkiadás, utánkészités, utánzás, utánképzés, főleg a művészet terén. Mivel pedig az utánnyomás legközönségesebben és leggyakrabban az irodalmi müvek körül fordul elő; mindenekelőtt szólni kell annak tilalmáról az irodalmi művekre nézve; és miután az utánnyomás irodalmi müveknél a legkülönbözőbb alakban és terjedelemben fordulhat elő, ezeknek külön-külön szabályozása oly irányokat is fejt ki, melyek a művészeti jogok sértéseinél is alkalmazásra juthatnak.

És mivel az utánnyomásról itt átalában csak mint tiltott tényről van szó, a mennyiben t. i. az a jogositottnak jogaiba, érdekeibe ütközik: e jogokat kell előbb megismertetni, illetőleg meghatározni, és csak azután lehet áttérni azon cselekmények megjelelésére, melyek mint utánnyomások e jogokba ütköznek, és ebben eltérünk a fennebb hivatkozott törvényjavaslatok rendjétől, mely szerint ott az irodalmi müvek utánnyomásáról szóló részletben először az utánnyomás esetei határoztatnak meg, és czak azután az irói jogok.

A szinművek tisztán irodalmi szempontból tekintve szintén azok rovata alá esnek; a mennyiben azonban azok előadásáról van szó: külön szabályozást igényelnek a zeneművekkel együtt.

A zeneszerzemények utánnyomás tekintetében sajátságos természetöknél fogva külön szabályozandók; de a mennyiben az irodalmi müvekkel közös tulajdonságaik is vannak, ezek az irodalmi müvek szerint indulnak. Előadási tekintetben pedig ezekre nézve is az áll, mit a szinművekre nézve megjegyeztünk.

A képzőművészeti müvek utánnyomási utánképzési esetei szintén sokban különböznek az irodalmi müvekétől, de sokban meg is egyeznek; első tekintetben külön meghatározást igényelnek; a másodikban az irodalmi müveknél kimondott szabályok szolgálnak zsinórmértékül.

A mondottak szerint az irói és művészeti jogok, és az azokba ütköző utánnyomások, utánképzések esetei meg lévén határozva, következik annak kimondása: mit szülnek eme tiltott cselekmények? vagyis melyek az utánnyomásnak, és az utánnyomott példányok terjesztésének törvényes következményei.

A szin- és zeneművek körüli jogok és érdekek nemcsak utánnyomás, hanem a jogositlan előadás által is sérthetők lévén azok előadásának tilalma, az ahhoz kötött következményekkel együtt szintén külön szabályozást igényel.

Ezek szerint tudva lévén az irodalmi és művészeti jogok köre, ennek sértésmódjai, a sértések jogi következményei; ki kell mondani azon átalános határozatokat, melyek a fennebbiekre vonatkoznak, kitüzni a biróságot, vagyis meghatározni az illetőséget és körülirni az eljárást, a mennyiben azt az ezen sajátságos természeténél fogva a közönséges polgári jogviszonyoktól eltérő jogköröknek módozatai szükségessé teszik.

Végül az életbe léptetési és átmeneti rendszabályokat kell megállapitani, hogy a mult a jövővel igazságos és méltányos összhangzásba hozassék.

És ez a helyes rendszere és beosztása egy jól szerkesztett törvénynek, mely az irodalmi és művészeti jogok biztositására czéloz. (Folyt. köv.) SUHAYDA J.

A bíróságoknak,

különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról.

(Folytatás.)

XII. Arra nézve, hogy a bíróságoknak szervezésénél, az országnak *politikai* (közigazgatási, pénzügyi, katonai) *felosztására* is figyelmezni kell, és a fokozatos bíróságokat ott felállitani, hol azoknak megfelelő illetőségü közigazgatási és egyéb közhivatali közegek léteznek, elég legyen megemliteni, hogy a közigazgatáshoz tartozó ügyek, mint: adófizetés, közszolgálat teljesités, katonatartás stb. körül gyakran *oly kérdések* merülhetnek fel, melyek a bíróságok által döntendők el.

Igen czélszerü tehát, ha a bíróságok úgy osztatnak az országban fel, hogy ily kétséges esetekben azonnal a helyben, vagy közel létező illető alsóbb, vagy felsőbb bírósághoz lehessen járulni, az ügynek, gyakran nagy hátrány nélkül el nem halasztható elintézése végett.

Amaz érveknek, melyek a bíróságoknak szervezésénél figyelembe veendők, előadása után, igen érdekes volna tudni, hogy azok a bíróságok szervezésénél bizonyos országban miként alkalmaztattak; miről azonban csak az illető *tanácskozási jegyzőkönyvek* és indokolt javaslatok adhatnának felvilágositást. De miután az előadott érvek, a törvénykezésnek czéljával és a bíróságoknak rendeltetésével lényeges kapcsolatban vannak, kétségbe vonni alig lehet, hogy azok a létező bíróságoknak szervezésénél döntő befolyást is gyakoroltak.

Igy különösen, ha a *franczia birósági szervezetet* tekintjük, szembetünő az igyekezet a bíróságokat úgy szervezni és elhelyezni, hogy azokhoz mindenki lehetséges legkisebb idö- és pénzveszteség mellett folyamodhassék; mert ott tekintve a népességet és földterületet, valamint az előfordulni szokott ügyeknek számát és minőségét vannak a bíróságok szervezve és elhelyezve.

Nevezetesen: a kisebb érték körüli, és számosabban előforduló ügyeknek elintézésére vannak egyes bíróságok, *békebiróság* nevezete alatt felállitva; a többi nagyobb értékü, ritkábban előforduló ügyek számára *kerületi törvényszékek* vannak behozva, melyeknek hatóságuk ott, hol a kereskedelmi ügyek kisebb számmal előjönnek, ezekre is kiterjed; hol pedig a kereskedelmi ügyek számosabbak, ott különálló *kereskedelmi törvényszékek* léteznek. E bíróságok mellett üdvös hatást gyakorolnak az ügyek elintézése körül a *választott bíróságok*, és a gyárvárosokban a gyárosok közt támadható peresügyeknek elintézése végett behozott *ipartanácsok*, gyárbiróságok.

Mint felebbviteli bíróságok müködnek Francziaországban a *kerületi és a felebbviteli* törvényszékek (cs. szári udvarok). A kerületi törvényszékek, melyek első folyamodási bíróság gyanánt is eljárnak, a békebiráktól felebbezhető perekre nézve, a felebbviteli törvényszékek pedig a kerületi, kereskedelmi és választott bíróságoktól felebbezett perekre nézve felebbviteli bíróságok.

A semmisitő udvar Párisban szorosan véve nem felebbviteli törvényszék; mi abból is kitetszik, hogy Francziaországban a két folyamodásu birósági rendszer, csak egyszeri felebbezéssel van elfogadva.

Már mi a franczia bíróságoknak *számát* és elhelyezését illeti: *Galetti* (Allgemeine Weltkunde stb. 1859-ki kiadás 359-ik lap) szerint Francziaországnak területe 9,748 □ mérföld, népessége 36.039,364, s van ott *békebiró* 2850, *kerületi* törvényszék 363, melyek egyszersmind, a mint emlitve volt, felebbviteli bíróságok is; *kereskedelmi* törvényszék van 220; csupán felebbviteli törvényszék 27, vagy Algirral 28. L. *munkáim:* a franczia polgári törvénykezés stb. Pesten, 1867. Grill bizománya, 19, 20-ik l. — A *franczia* polgári bíróságoknak szervezését illetöleg tudni kell, hogy Francziaországban a *nyilvános szóbeli* eljárás van gyakorlatban. — Gyárbiróság (conseils des prud'hommes) van Frankhonban 71. L. *idézett munkám:* 127-ik l.

Érdekes tudni, hogy *Francziaországban* 1800 előtt csak 98 polgári és 417 fenyitőtörvényszék létezett, az 1800-iki márczius 17-ki törvény e kétféle birói hatóságot összefoglalta, s igy 398 első folyamodási törvényszéket állitott fel, melyek népességének közép száma 75,000 volt; kivételt képezett nagy népessége miatt Páris, mi különös birósági szervezetet kapott. A *kerületi* törvényszékek az 1794-ik augusztus 24-ki törvény óta egymásnak felebbviteli törvényszékül is szolgáltak; ugy hogy egy kerületi törvényszéktől a felebbvitel egy másik kerületi törvényszékhez történt, az 1800-iki törvény 29 *felebbviteli* törvényszéket állitott fel, hova mind a kerületi, mind a kereskedelmi törvényszékektől vitettek felebb a perek. L. *Rey*: „Über die Grundsätze der englischen Rechtspflege in Vergleichung mit derselben in Frankreich." Weimar. 1828. I-ter B. 246—7-ik l.

A franczia birósági szervezetet több országban kisebb-nagyobb eltérésekkel utánozták, különösen megemlitendö e helyütt a *hannoverai* birósági szervezetet, mely szinte *nyilvános szóbeli* eljárással, két folyamodásu birósági rendszeren, egyszeri felebbezéssel alapszik. Legalsóbb fokon állanak itt az *Amtsgericht* névvel jelölt egyes bíróságok, melyeknek illetösége 150 tlr. értékig terjed. Mint első folyamodási bíróságok járnak el továbbá az ugynevezett *Obergerichtek*, melyek kis három bíróból és nagy öt bíróból álló tanácsban szoktak itélni; a kis tanácsok illetösége alá tartoznak a perek 300 tlr. értékig, a nagy tanácséhoz az ez értéket meghaladók.

Az *Obergerichtek* egyszersmind felebbviteli bíróságok, és pedig kétféle viszonyban; 1. az Amtsgerichtektől a felebbezések és egyszerü panaszok a kis tanácshoz, semmiségi panaszok az egyes birótól az illető Obergerichtnek nagy tanácsához jönnek; az Obergerichtnek kis tanácsától a felebbvitelek és egyszerü panaszok az Obergerichtnek nagy tanácsához mennek.

Tisztán felebbviteli bíróság itt az *Oberapellationsgericht* (föfellebbviteli törvényszék); hol három, földterületileg körülirt illetösséggel ellátott tanács által, az Obergerichtek határozatai elleni felebbezések és folyamodások döntetnek el, s valamint az Obergerichteknek, nagy és kis tanácsától hozzájutott semmiségi panaszok felett is az határoz.

A föfelebbviteli törvényszéknek három tanácsa mellett van *a semmisitőtanács*, mely a föfelebbviteli törvényszék három polgári tanácsának határozatai ellen támasztott, valamint a törvény védelme tekintetéből eredett semmiségi panaszok felett itél.

A *semmisitőtanács* áll a négy elnökből s illetőleg alelnökökből, és tizenkét tanácsnokból, kik minden tanácsból hárman az elnökség ajánlatára a király által neveztetnek. Az itélethozatalra kilencz oly biró kivántatik, ki a megtámadott határozat hozatalában részt nem vett.

Az *Oberapellationsgerichtnek* hatósága az egész országra kiterjed. Obergericht volt az 1859. utáni időben.

1. Hannoverben	4 amtsgerichttel	140,848	lakoss.
2. Hamelnben	4 „	61,173	„
3. Nienburgban	8 „	132,212	„
4. Göttingában	13 „	234,181	„
5. Cellebe	12 „	181,937	„
6. Lüneburgban	10 „	176,764	„
7. Stadenben	9 „	148,009	„
8. Vendenben	9 „	140,876	„
9. Osnabrückben	8 „	166,523	„

**

10. Meppenben	9 amtsgerichttel	112,804	lakoss.
11. Hildesheimban	8 „	160,166	„
12. Aurichban	9 „	189,068	„
Összesen .	103 amtsgerichttel	1.844,561	lakoss.

Figyelmet érdemel, hogy *Hamelnben* és *Nienburgben* csak kis tanács van, *Hannoverban* és *Göttingában* van egy nagy tanács két kis tanácscsal; az Amtsgerichtek el vannak látva egy vagy több bíróval, kik azonban mindig csak mint egyes birák járnak el. L. *Leonhardt.* „Das Civilprocessverfahren des königreichs Hannover". Hannover. 1861. 3, 4 és 8-ik §§-sa, és *Pfendesszak:* a hannoverai polgári perrendtartas. Pesten, 1867. IV-ik köv. l. — A hannoverai királyságnak területe *Galletti* szerint 698 □ mérföld, népessége 1.843,976, ugyanott 725-ik lap.

Bajorországnak a rénusi Pfalzon kivül területe 1279 □ mf., népessége 4.020,619. Van egy *főfelebbviteli* törvényszéke, mely a franczia jogot s eljárást elfogadott *Pfalz* számára egyszersmind *semmitőudvar*, Münchennek: nyolcz *felebbviteli* törvényszéke és 32 első folyamodási bírósága van. A rajnai *Pfalz* területe 108 □ mf., népessége 595,129. Van *felebbviteli* törvényszéke 1, kerületi törvényszéke 4, vidéki bírósága (egyes bíróság) 31. Itt megjegyzendő, hogy a rajnai Pfalzban a *franczia* birósági szervezet levén elfogadva, itt a kerületi törvényszékek a vidéki birróságokra nézve egyszersmind felebbviteli birróságok, mint Francziaországban a kerületi törvényszékek a békebirróságokra nézve, *Galletti* ugyanott 707 és 715-ik l.

Szász királyságnak területe 271 □ mf., népessége 2.122,148. Van 1 *főfelebbviteli* törvényszéke, felebbviteli törvényszéke, Dresdában, Lipcsében, Bautzenben és Zwickauban; 19 *kerületi* törvényszéke és 116 egyes bírósága (Amtsgerichte), *Galletti* ugyanott 717 és 724-ik l.

Würtembergnek területe 354 □ mf., népessége 1.788,720. Van 1. legfőbb törvényszéke Stuttgartban, 4 felebbviteli törvényszéke és 65 első folyamodási bírósága. *Galletti* ugyanott 731 és 736-ik l.

Badennek területe 278 □ mf., népessége 1.335,952. Van legfőbb törvényszéke 1, felebbviteli törvényszéke 4, Amtsgerichtje mint 1-sö folyamodási bírósága 74. *Galletti* ugyanott 737 és 742-ik l.

Poroszországnak egész területe 1866. előtt 5,103 □ mf. népessége 17,202,830 lélek. A *rajnai* tartományoknak területe különösen 487 □ mf., népessépe 2,983,305 lakos. Van Poroszországban 1 *legfelsőbb* törvényszék *Berlinben* (Obertribunál), melynek hatósága az egész porosz monarchiára kiterjed; 22 *felebbviteli* törvényszék (Obergericht), ezek közül egy Kölnben a *rajnai tartományok* számára; 1,003 törvénykezési hatóság (Justizbehörde), különösen 3 városi bíróság, 238 kerületi bíróság, 44 birósági kiküldöttség, 503 birósági bizottság, 88 különös birósági hatóság, ezek között 6 *egyetemi* bíróság, 7 kereskedelmi bíróság, 25 Rajna-, Elbe- és Weser- vámbíróság, 37 Schöffen-bíróság a keleti Rajna tartományban, és 37 ipar- és gyárbíróság. A *rajnai tartományokban* van még 9 *kerületi* törvényszék és 125 *békebíróság.*

Itt megjegyzendő, hogy a *porosz-rajnai tartományokban* a franczia jog- és törvénykezés van elfogadva, mely szerint a kerületi törvényszékek egyszersmind felebbviteli birróságok a békebirósági ügyekre nézve. *Mittermaier:* „Archiv für die civilistische Praxis." 43-ik köt. 257—8-ik lap.

Az 1849 ki január 2-ki és 1851-ki april 26-ki rendeletek szerint 7,500 lakosra terveztetett egy birósági biztos, ugyanott 259 és 260-ik lap. *Welcker szerint* Poroszországban 2,000 lélekre választatik egy békebiró, ott azonban, hol a népesség tömöttebb, elég volna 3000-re egy békebiró. Staatslexikon VI. 143-ik lap. Friedensgericht czim alatt.

CSATSKÓ IMRE.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

VI.

Az elévülésről.

(Folytatás.)

Wallis kanton váltórendszabályának 56. §-sa szerint a viszkereset meginditandó:

1. az e kantonban lakó előzők ellen 14 nap alatt;
2. a többi kantonokban vagy Savoyában lakók ellen egy hónap;
3. ha a viszkereső Franczia-, Németországokban, Hollandiában vagy Angolhonban lakik, 3 hónap;
4. a többi Európában lakókra nézve hat hónap; s végre
5. az Európán kivül lakókra nézve, két év alatt.

A *zürichi* v. r. 25. §-sa szerint:

A forgató aláirásáért a váltó lejárata után csak három hónapig felelős.

A *svájeiczi* váltójogi concordatum szerint:

84. §. A *váltóbirtokos* viszkereseti jogai a kibocsátó és forgatók ellen elévül:

1) egy hónap alatt, ha a váltó Svájczban fizetendő;
2) három hónap alatt, ha a váltó Európának valamely Svájczonkivüli helyén;
3) tizenkét hónap alatt, ha a váltó valamely Európánkivüli helyen volt fizetendő.

Az elévülési idő az óvástétel napján kezd folyni.

85. §. A *forgatónak* viszkereseti jogai az előzők és kibocsátó ellen elévülnek:

1) egy hónap alatt, ha a viszkereső a Svájczban lakik;
2) három hónap alatt, ha a viszkeresőnek lakhelye Európában valahol, de a Svájczon kivül van;
3) tizenkét hónap, ha Európán kivül lakik.

Ezen határidők azon naptól fogva számittatnak, melyen a viszkereső a váltót önként magához váltotta, vagy a melyen fizetés végett beperesittetett.

A *szt.-galleni* v. r. VIII. cz. 3. §-sa szerint:

Minden itt kibocsátott vagy forgatott váltóknál, melyek Franczia-, Német- vagy Olaszországban fizetendők, ha óvatolva vannak, a visszafizetés legfeljebb három hónap alatt, az óvás napjától számitva; azok iránt, melyek Hollandiában, Angolhon, Portugal, Spanyolország, Dánia, Norvégia, Svédország, Orosz-, Lengyel- és Magyarországban fizetendők lepfeljebb négy hónap alatt, ugyanugy számitva, az idevaló kibocsátóvagy forgatótól követeltessék, mivel azok ezen időn tul nem felelősek.

Hollandiában a kereskedelmi törvénykönyv 207. §-sa értelmében a viszkereseti jog elenyészik:

1) az országban kiállitott és a Levantéban s Afrika északi partjain fizetendő váltóknál 15 hónap után;
2) az Afrika nyugati partjain a Jóreménység fokáig bezárólag, továbbá Észak- és Délamerika szárazföldjén és Nyugatindia szigetein fizetendőknél 18 hónap után;
3) az Észak- és Délamerika partjain, a nyugati nagy Oczeán vidékein a szarufok tulsó oldalától kezdve, s az ezen tenger szigetein, valamint Ázsia szárazföldén és Keletindia szigetein fizetendőknél két év;
4) egyéb helyeken fizetendőknél pedig egy év után.

A 15 és 18 hónapos, valamint a két éves határidők tengeri háboru idején megkétszereztetnek.

A *spanyol* kereskedelmi törvénykönyv 567. §-sa szerint:

Oly utalványok tulajdonosainak, melyek fizetés hiánya miatt óvatoltattak, ha azok spanyol területen voltak fizetendők, keresetöket a kibocsátó és forgatók ellenében két hónap alatt kell meginditani; ha pedig külföldön fizetendők, ezen idő akkortól számittassék a mikorra az óvás a kibocsátó vagy forgató lakhelyére, ki ellen a váltóbirtokosa fordulni akar, rendes póstamenet szerint megérkezhetett.

Ezen határidő lefolyta után a forgató minden kötelezettsége megszünik s a kibocsátóé is, ha bebizonyitja, miszerint az utalvány lejáratakor annak, kinek fizetnie kellett volna, e czélra fedezetet adott.

A *portugali* v. r. 17. §-sa szerint:

Oly váltónak tulajdonosa, mely az európai contingensen vagy szigeteken, Madeirában vagy az azori szigeteken lett kibocsátva, és ezen birodalomban látra vagy látután bizonyos időre fizetendők, köteles annak kifizetését s illetőleg az elfogadást a kelettől számitandó három hónap alatt követelni, mivel ellenkezőleg elveszti a forgatók, sőt a kibocsátó elleni igényeit is, ha ez az intézvényezettet kellő időben fedezettel ellátta volt.

Ezen határidő hat hónapig tart oly váltóknál, melyek a Jóremény fokán, s Dél- valamint Északafrika szárazföldén lettek kibocsátva.

Egy évig tart azon váltóknál, melyek a Jóremény fokán tul és a Horn fokon bocsátattak ki.

Ezen határidők tengeri háboru idejében megkettőztetnek.

A *svéd* v. r. következőleg intézkedik:

77. §. Egy fizetés hiánya miatt kellőképen ovatolt váltótulajdonosa elveszti a Svédhonban lakó kibocsátó és forgatók elleni viszkereseti jogait, ha ebbeli igényeit törvényes idézés által, melynek a lejárattól számitandó következő határidők alatt kell megtörténnie, nem óvja; ugyanis: három hónap alatt, ha a váltó a birodalom határain belől volt fizetendő; hat hónap alatt, ha Európának valamely más országában; egy év alatt, ha valamely Európán kivüli helyen, kivévén a Jóremény fokán és a Horn fokon tul fekvő vidékeket; és 18 hónap alatt, ha ezen utóbb emlitett vidékeken fekvő helyek valamelyikén volt fizetendő.

78. §. Azon forgató, ki egy fizetés hiányában kellőleg óvatolt váltót kifizet, vagy ilyen váltó miatt beperesittetik, az előző forgatók és a kibocsátó elleni jogait, ha azok Svédhonban laknak, elveszti, ha csak az azt biztositó idézést, a következő határidőkben — mely határidők, ha idézés nélkül fizetett, a fizetés napjától, minden más esetben pedig azon naptól számittatnak, melyen a megidéztetésről értesült, — nem eszközöl, ugyanis három hónap alatt, ha a viszkereső Svédhonban lakik; hat hónap alatt, ha valamely más európai országban: nyolcz hónap alatt, ha valahol Európán kivül, kivévén a Jóreménység fokán és a Horn fokon tuli vidékeket, és végre 18 hónap alatt, ha az utóbb nevezett vidékek valamely helyén lakik.

A *brasiliai* kereskedelmi törvénykönyv 382. §-sa szerint:

Egy fizetés hiányában kellő módon óvatolt váltó tulajdonosa, ki azt, ha a császári birodalom határain belől lett kibocsátva, az óváskeltétől számitandó egy év alatt, — vagy — ha annak határain kivül lett kibocsátva és intézve — két esztendő alatt be nem peresiti, minden jogait veszti a forgatók ellenében, de megtartja azokat a *kibocsátó* és *elfogadó* irányában, a mennyiben a váltó el nem évül.

A *szerbiai* kereskedelmi törvénykönyv következő intézkedéseket tartalmaz:

140. §. Egy fizetés hiánya miatt óvatolt váltónak a birtokosa fizetést követelhet a kibocsátótól vagy valamely forgatótól, külön-külön, vagy a kibocsátó és valamennyi forgatótól egyszerre.

141. §. Ha a váltóbirtokos csupán közvetlen előzője ellen fordul fizetésért, közölje vele az óvást, s ha meg nem fizet, s ezen előző 10 órai távolságnál tovább nem lakik, az óvás keltétől számitandó legfeljebb 15 nap alatt idéztesse törvényszék elé. Oly előző tekintetében ki a váltó fizetési helyétől 10 órai távolságnál messzebb lakik, ezen határidő minden öt órai távolság tekintetében egy nappal hosszabbul meg.

142. §. Szerbiában kibocsátott és a Szerbián kivüli Európában, kivévén Islandot és a faröi szigeteket, fizetendő és óvatolt váltónál, a kereset a Szerbiában lakó kibocsátó és forgatók ellenében három hónap alatt megindítandó; hat hónap alatt, ha az ázsiai, áfrikai tengerparti országokban, a közép- és fekete tenger vidékein és szigetein; tizennyolcz hónap alatt, ha egyéb Európán kivüli országokban, Islandban, és a faröi szigeteken.

143. §. Ha azonban a kibocsátó és forgatók ellen egyszerre fordul a váltóbirtokosa, mindegyik ellenében az előző czikkben meghatározott határidők illetik öt. Épen ugy jogában áll minden forgatónak követelésével egy vagy valamennyi előzői ellen a fent meghatározott határidőkben fordulni. A határidők ezeknél a keresetnek ellenök történt meginditása napjától számittatnak.

144. §. A fentebbi határidők lefolyása után — — — a váltóbirtokosnak a forgatók elleni minden jogai elenyésznek.

145. §. Épen ugy elenyészik a forgatókat illető viszkereseti jog előzőig ellen, és pedig minden tekintetben, a mennyiben öket illeti, a fentérintett határidők lefolyásával.

146. §. Nemkülönben elvesztik e jogot a váltóbirtokos és a forgatók a kibocsátó irányában is, ha ez bebizonyitja, hogy az elfogadó lejáratkor pénzzel el volt látva. Ily esetben csak az intézvényezett ellen fordulhat követelésével a váltóbirtokos.

147. §. Az előző három czikkben előszabott jogvesztés a tulajdonos javára nem áll azonban be azon forgatók és kibocsátó ellenében, kik az óvásközlésre vagy keresetinditásra szabott határidők lefolyása után számvitelben, ellenkövetelés beszámitása vagy más módon a váltó kifizetéséhez szükséges összeget megkapták.

Szembe állitván igy honi váltótörvényünk intézkedéseit a külföld idevágó határozataival, következő észrevételeket kell tennünk:

1. A 158-ik §. e) és g) pontjai plaeonasmust foglalnak magukban. — Ha már különbséget akart tenni a törvény a Mgyarországon kivüli Ausztria- és a többi nyugati Európa között, mért szabott egyenlő határidőket mindkettőre? E §. szavai egy helyütt 60 napot, más helyütt pedig 2 hónapot emlitenek ugyan; de ez épen olyan különbség, mint minő a „tizenkilencz" szám és „egy hiján husz" között van.

2. Az egész 158-ik §. oly complikált szerkezetű, hogy annak tökéletes tudása nemcsak annyi földrajzi ismeretet tételez fel, a mennyit mindenkitől, a ki csak váltóügyletekbe bocsátkozik, *apriori* megkivánni nem szabad és nem lehet, hanem különben is valóságos tanulmányozást vesz igénybe. Mihelyest olyan tehát a törvény, hogy nem érthető meg átalában s könnyenmindenki által, a ki váltóügyi képességgel bir, nem tartható fenn.

3. Ezen §. oly sok külön esetet állapit meg, mint semmi más külföldi törvény, s oly rövid határidőket szabott elő, melyeknek megfelelni sok esetben alig lehet.

A német átalános váltórendszabályt is nagyon complikáltnak tartom a határidök és távolságok meghatározásában, minélfogva ennek feltétlen elfogadását sem merném ajánlani.

Ugyanazért, ha már nem is nyitunk oly tág tért mint az angol, amerikai vagy orosz váltójog a viszkeresetnek, legalább a lehető legkevesebb megszoritásokkal kellene beérnünk.

Mentül távolabbi forgatmány által került a váltó valakinek birtokába, annál biztosabbnak hiszi ez követelését, s e tekintetben hite többnyire elözöire, nem pedig a föadósra támaszkodik. Az elözök közül pedig mentül közelebb áll valaki visszafelé menve a kibocsátóhoz, annál kevésbé csalatkozik reményében, ha a váltó nem honoráltatik, mert ez jobban ismeri a kibocsátó és elfogadó vagyoni viszonyait, és tán a módokat is, melyeken ezektöl kielégitést szerezhet. Legkevesebb jogtalanság pedig a kibocsátóval történnék, ha annak kötelezettségét lehető legtovább tartaná fenn a törvény, mert ö a legközvetlenebb érintkezésben állt az elfogadóval, annak mulasztásairól tehát leginkább felelös.

Ezeknélfogva én egyátalában föadóskent valló bánást tartanék czélszerünek és igazságosnak a kibocsátó irányában is, s nem szoritnám annak felelösségét rövid időre. De tekintettel a már majdnem átalánossá vált ellenkező felfogásra, ha nem is változtatunk már ezen elven, legalább hosszabb és egyszerübb határidök megállapitása által kellene kedvezni a váltóhitelezöknek.

Legvilágosabbak és legmesterkéletlenebbek a brasiliai kereskedelmi törvénykönyv intézkedései. De hogy e tekintetben lehetöleg közel maradjunk mégis a német ált. v. r. határozataihoz is, következöleg lehetne a 158-ik §-t módositani:

A viszkeresetlevél az illető törvényszéknek benyujtassék legfeljebb:

a) három hónap alatt, ha a viszkereset a magyar szt. korona és kapcsolt részek területén lakók közt támad;

b) félesztendő alatt, ha Európában bárhol;

c) egy és fél év alatt, ha a többi világrészek bármelyikében.

4. A viszkereseti időknek országok szerinti megállapitása azért nem czélszerü, mert az országok és birodalmak határai — addig, mig az örök béke eszméje meg nem testesül — gyakran változhatnak, s ezáltal a váltójogokban is bizonytalanság támadna.

5. Kivánatos volna, hogy a törvény világosan intézkedjék azon eset iránt is, miszerint, ha a viszkereset idejében megindittatott ugyan, de a váltótulajdonos itélet hozatala elött abban hagyja a pert, mert p. o. várni akar, a költségeket kivánja megkimélni, vagy mert a forgató időközben fizetésképtelenné vált, — valjon ujra a viszkeresetre szabott idö folyik-e csak, avagy a rendes váltó-elévülés?

6. Törvényünk nem intézkedik azon esetről sem, hogy miképen forduljon a forgató viszkeresetével elözöi ellen, ha neki a váltót lejárat után beváltani kellett, de az elöbbi váltóbirtokos az óvást csupán csak vele, de azokkal nem közölte.

Ha tehát a forgató mindamellett fizetni köteles a váltóbirtokosnak s ily kifogásokkal nem mentheti magát, kell hogy a törvény ezt is feljogositsa, miszerint az óvást azután is, 1—2 napig, miután arról maga értesült elözöivel még érvénynyel közölhesse.

Egyebekben megfelelnek törvényünk ezen §-ai ugy a czélszerüségnek, mint a külföldi törvények hason intézkedéseinek is. (Folytatása következik)

FRIEDMANN BERNÁT.

A bizonyiték elmélete a magánjogi eljárásban.

V.

A bizonyitási eljárás foglalatját jelenti azon cselekvényeknek, melyek által a peres felek állitásaik igazságának a biró részéröli elismerését veszik czélba. A felek cselekvösége a bizonyiték elöállitása körül különbözik az eljárás alapelvéhez képest; a tárgyalási perben, hol a felek önmaguk kötelesek igényeikről az azok felderitésére bizonyitékul ajánlkozó eszközök ségélyével a birót meggyözni, a felek magán tevékenysége föjelentöségü; mig a nyomozó perben, hol a saját maga által elöteremtendö eszközöket, s ezek nyomán a peres tények igazságát kikutatni magának a birónak hivatalos kötelessége, a felek cselekvösége kevésbé szerepel.

A nyomozási eljárást, mely tisztán alkalmazva ujabb időben a büntető perből is kizáratott, a polgári perben a tudomány jelen szinvonalán pártolni épen senki sem fogja, s azért ettöl egészen eltekintve vizsgáljuk a felek cselekvöségét a tárgyalási eljárásban. Ebben a feleknek törekvése, minthogy a tények puszta elösorolása azok valóságát még bizonyossá nem teszi, és azok igazságának elismerése nem a biró, hanem az azokat felhozó félnek érdekében fekszik, mindig oda terjed, hogy azt, a mit állitanak, kétségtelenné is tegyék. Minden bizonyitásnak czélja ugyanaz, a bizonyitékszerzés, a mód azonban, mely uton e czél a perben elérhető, különböző lehet. Különbözik nevezetesen ez az alkalmazásba vett egyes bizonyitéki eszközök természete szerint, minek részletes fejtegetése azonban tulhaladván értekezésem czélját, az idevágó átalános elvek elörebocsátása mellett a tételes törvények e részbeni jelentékenyebb intézkedéseit érintendem meg.

Tekintve a bizonyitéki eszközöket vannak közöttük olyanok, melyek mint a tanuvallomás vagy a kétségbevont hitelességü okiratok, mielött bizonyitékot eredményeznének, közelebbi birói megvizsgálás alá veendök. Ezen bizonyitéki eszközök alkalmazásákor e bizonyitási eljárás több szakaszra, p. a bizonyiték ajánlása, az ajánlott bizonyitéki eszközök s a bizonyiték elöállitásának a biró részéröli megengedése, a bizonyitás megkezdése s annak keresztülvitele feletti kérdések megállapitása végett osztható fel.

Ha a bizonyitékszerzésre talán több eszköz ajánlkozik, a bizonyitásra kötelezett, ha ugy tetszik neki, valamennyit fölhasználhatja, kivéve azon esetet, ha azok valamelyikéről önként lemondott. Az egyes bizonyitéki eszközök között bizonyerejükre nézve rendszerint rangkülönbség nincs, s azért az egyik a másik fölött feltétlen elsöbbséggel sem bir; de vannak viszonyok, melyekben a bizonyitandó igény sajátságánál fogva csakis egy különös eszköz szolgálhat bizonyiték alkotására, p. az épitészet körül támadt perek elintézésénél a szakértök véleménye. Hogy a franczia törvényhozás a tanuk vallomásának bizonyerejét a per tárgyának értékösszegével hozta kapcsolatba, a bizonyitéki elmélet átalános elveivel sehogy sem egyeztethető össze.

A bizonyitéki eszközök felkeresése s azok alkalmazása a bizonyitásra kötelezett félnek kötelessége, minek teljesitésében közvetlen segélyt a birótól, de annál kevésbbé az ellenféltöl nem igényelhet; de viszont nem akadályoztathatik az ellenfél részéről a bizonyitéki eszközök használatában. Ezen utóbbi elvből következik, hogy a már egyszer közlött bizonyitéki eszköz közössé válik (testes et documenta productione fiunt communia), vagyis az egyik fél által használt eszköz állitásai igazolására a másik által is használtathatik[1]). A felperes

[1]) Sentz. Die pr. Process-Ordnung für Siebenbürgen. 184. lap.

jogositva van az alperes által és másrészt az alperes a felperes által felmutatott bizonyitéki eszközökkel élni; szükséges ellenben mindig a bizonyitó fél hivatkozása az ellenfél bizonyitéki eszközeire, nem tartozván tudni a biró, hogy érdekében áll-e valakinek az ellenfele eszközeit igénybe venni.

A bizonyitéki eszközök közösségét elismerik a tételes törvényhozások is; igy a Nov. 49, c. 2. felhatalmazza a bizonyitó felett, hogy kéziratok összehasonlitásakor az ellenfél által felmutatott oklevelet bizonyitéki eszközül használhassa. A kánoni jog egy helye[1]) azt fejezi ki, mikép ha valaki az ellenfele által felmutatott okmány ellenében kifogásokkal él, az abból reá háromolható kedvezményektől elesik; miből következtetni lehet, miszerint ha ellenkezőleg az oklevélben nem fedez fel hiányokat, azt önmaga hasznára is fordithatja. Az osztr. id. perrendtartás 182. és 219. §-a, a hannoverai eljárás 243., 255. és 275. §§. világosan kimondják a bizonyitéki eszközök közösségét. Hazai törvényeinkben a bizonyitékok közösségének elve nincs ugyan kimondva, de a gyakorlat nálunk is szabályul fogadta el ezen az általános igazság követelte tételt.

A bizonyitás módjára nézve főszabályként áll, hogy az kimeritő és világos legyen. Mindazon tényeket, melyekre valaki igényét fekteti, a biró biztos megismerése elé kell tárni; azon körülményeket azonban, melyek a jog felderitése s ezzel kapcsolatban annak érvényesitésére nem döntők, ha azok talán a perbe fel is vétettek volna, bizonyitani nem szükséges.

A már egyszer ajánlott bizonyitéki eszközt a bizonyitási szak befejeztéig a bizonyitó fél visszavonhatja, s azt mással pótolhatja, mi azonban az ellenfél a bizonyitéki eszközök közösségéből származhatott jogát, hogy t. i. a már egyszer felmutatott eszközt önmaga igényének bizonyitékául használhassa, nem szünteti meg.

A bizonyitéki eszköz ajánlása rendszerint a fél részéről történik; a bíróság hivatalból csak kivételképen rendelheti el valamely bizonyitéki eszköz, p. szakértők véleménye vagy az eskünek alkalmaztatását. A bizonyitéki eszköz ajánlásának idejére pedig a perek káros huzavonásának akadályoztatása céljából legczélszerübbnek látszik az u. n. esetlegességi elv (principium eventualitatis), azaz: a bizonyitéki eszköznek megnevezése illetőleg melléklése már akkor, midőn a bizonyitandó körülmény a perben fölemlitetik. Esetlegesség elvének mondatik pedig ezen előlegezése a bizonyitéknak azért, mert az illető eszközöket mindjárt a tényelőadásával egybekapcsoltan kell felmutatni, mikép azon esetre (pro illu eventu), ha az ellenfél az állitottat tagadásba venné, s a biró ennek kimutatására az ajánlott eszközt döntőnek ismerné el, az állitás bebizonyitottnak vétessék. Az esetlegességi elv czélszerüsége könnyen felfogható, mert utját zárja ez a különben oly gyakran előfordulható esetnek, mikép csakis a per kimenetelének roszakaratu halasztásaért egész halmaza a bizonyitéki eszközöknek hivatik segitségül, hogy ezeket egyenkint s egymásután alkalmazván az eljárás a közbenszóló végzések által hasztalanul megnyujtva befejezésében késleltethessék. Kivánatos azért, mikép az osztr. id. perrendtartás példájára, mely a 10. és 12. §§. tartalma szerint a felek kötelességévé teszi, hogy a felhozott körülmények mindjárt a keresetlevél illetőleg az ellenbeszédben, ha pedig a további szóváltásokban uj körülmények merülnek föl, mindjárt az illető periratban bizonyitékkal kapcsoltassanak össze, a szabatos igazságszolgáltatás ezen főfeltétele minden rendezett törvénykezési eljárásban szabályul fogadtassék el. Nevezetesen áll ez a rendes irásbeli eljárásra nézve, melynél a bizonyitéki eszközök elöszerzésére szükséges időnek rövidsége esetében a feleken a halasztás kedvezményének igénybe vehetése által segitve van, mig a szóbeli eljárásnál, melynek vezetésébe gyakran a felek maguk személyesen jogtudó képviselők mellőzésével bocsátkoznak, a bizonyiték elölegezésének szigorától el lehet térni. Ezen nézetnek hódol az osztr. id. perrendtartás 46. §. is, a mely azon felül, hogy mindegyik félnek a tárgyalás bezártáig az elvetésből elmellőzött bizonyitékoknak utólagozását megengedi, azt is határozza, hogy tartozik a birőság, habár a tárgyalás berekesztése után venné is észre, az észrevett fogyatkozásokat az elhatározás előtt a felek isméti megidézése és kihallgatása által kijavitni.

Az esetlegességi elvnek történelmi kiindulási pontját a régi german eljárás azon intézményében kell keresnünk, mely a bizonyitási eljárást egyes meghatározott szakaszokra osztván, az előbbi szakban elmulasztottakat utóbb előadni meg nem engedte.

Régi 1848 előtti hazai eljárásunkban egészen ismeretlen levén az esetlegességi elv, ez is szaporitotta azon okokat, melyek pereinket példabeszéddé, vált hosszuságra kárhoztatták. Az országb. értekezlett által közpolgári eljárásunkra kiterjesztett 1840. 15. II. rész 92. §. megkivánja ugyan, hogy a felhozott tettdolgokat haladék nélkül azok előadásakor kell bizonyitéki eszközökkel támogatni, de a reá következő 93. §. már megengedi, hogy a fél az állitásai bizonyitására szolgáló eszközöket csak akkor csatolja, ha az állitást az ellenfél tagadta.

A bizonyitási szak minden perben, melyben a felek és feleseléseik szemben állanak egymással, lényeges része ugyan a peres eljárásnak; de ebből még nem következik, hogy a többi peres cselekvényektől egészen különválva az eljárás oly zárkozott részét képezze, mint milyen p. az itéleti vagy végrehajtási szak. — A bizonyitási eljárás czélja nem szenved azért hátrányt, ha a többi peres cselekvényekkel, a perbeszédekkel egybeolvadva csak elméletben nem pedig egyszersmind a pervitel technikai kezelésében különitetik el. A birót valamely állitás igazságáról nézetem szerint a különválasztott bizonyitási szakban meggyőzni biztosabban nem lehet, mint ott, hol a felek a bizonyitéki eszközöket mindjárt állitásaikhoz csatolván a bizonyitási eljárás a perbeszédekkel van egybeszöve. Hogy melyik eljárási mód a kettő közül mozditja elő inkább a gyors és egyszerü igazságszolgáltatást, az már más kérdés, mire felelni az igazságügyi politikának levén ugyis feladata, a messzire vezető tétel taglalásába nem bocsátkozom.

A római törvénykezésben a bizonyitási eljárást nem látjuk mint önállóan elkülönitett perszakaszt jelentkezni. Az in jure és in judicio eljárásrai felosztás nem az eljárás lényegére, hanem alakjára különösen a birőság szervezetére vonatkozik [1]). Ugyanez áll a kánoni jogban is, hol az itélet előtti eljárás a litis contestatio által ugyan két részre az u. n. praeparatoria judicii és judiciumra van felosztva, mely elkülönités azonban nem az állitás és bizonyiték formaszerü ellentétében, mint inkább a per vitáskérdéseinek constatirozásában találja értelmezését.

Az osztr. id. perrendtartás már az esetlegességi elv szigoru keresztülvitelénél fogva sem különithette el a bizonyitási eljárást a többi peres cselekvényektől, mint ezt a hannoverai perrendtartás tette, mely ezen felül magát a bizonyitási szakot is a közönséges német törvénykezés példájára több egymástól elválasztott részekre osztotta fel (222—237. §.).

[1]) X. (III. 39.) de censibus cap. 19.

[1]) Keller. Der röm. Civilprocess. 271. lap.

VI.

A bizonyitásnak czélja a perfolyama alatt vitásokká lett tények, — melyek valósága vagy valótlanságától függ a pernek mikénti eldölése, — mibenlétének felderitése s a jogigények alapját képző állitások jogi bizonyosságának kimutatása. — Minden törvénykezési eljárás felhatalmazza ugyan a feleket, hogy az általuk felmutatott bizonyitéki eszközökre, azoknak bizonyerejére kölcsönösen ellenészrevételeket tehessenek, de a bizonyitás eredményének méltatása, az egyik s a másik fél által felhozott bizonyitéki eszközök megbirálása, szóval a bizonyitéknak egyik vagy másik részeni teljes, tökéletlen volta vagy épen nemlétezésének megismerése a birónak van fentartva, főhivatása levén ennek az elébe tárt kétes esetnek valódi vázlatát megállapitani, s ebből folyólag egyes esetekben a megzavart jogrendet helyreállitani.

Kötelessége tehát a birónak minden egyes bizonyitéki eszköz hitelességét, ennek bizonyerejét alkalmazással az összerü eset körülményeire megvizsgálni. Ha valamely tény bizonyitására felhasznált több eszköz egymástól eltérő eredményre vezet, az eltérés természetétől fog függni a bizonyiték léte vagy nem léte. Ha az eltérések oly természetüek, hogy egymással nem ellenkeznek, söt az egyes részletekben egymást kiegészitik (singularitas adminiculativa), a bizonyiték helyre lesz állitva; ha ellenben az eltérések ellenmondást rejtenek magukban (singularitas obstativa) a bizonyitéki eszközök összeütközésének hatása az eszközök bizonyereje szerint itélendő meg; ha bizonyerejük egyenlő, egymást kölcsönösen megszüntetik, ha nem, a nagyobb erőt magában rejtő fog győzedelmeskedni, ámbár meglehet, hogy az eltérés az erősebbet meggyengitve nem teljes próbára szállitandja le.

Jelentékeny különbség van a bizonyitás eredményének megitélésében a szerint, a mint a bizonyitéki eszközök, s azok bizonyereje szigoruan elő van irva a törvényben, vagy azok méltatása a biró belátására van bizva. Az előbbi rendszernél a biró a törvény által meghagyott bizonyitéki eszközökhöz az ott körülirt szabályokhoz van kötve, az utóbbinál csak lelkiismeretének sugalatát, személyes meggyőződésének utasitását tartozik követni. Mindkét rendszernek akadtak pártolói és ellenei; igy a braunschweigi perrendtartás 86. §-a a bizonyitás eredménye fölötti határozathozatalt a biró lelkiismeretes meggyőződésére hagyja; a porosz törvénykezési eljárás 111. §. a fizetés képtelen adósok jogcselekvényeiknek megtámadott érvényessége fölötti határozatnál a birót felmenti a tételes bizonyitási szabályoknak követése alól. Mittermaier a polgári törvénykezésben is a büntető eljáráshoz hasonlóan kivánja a tételes bizonyitási szabályok mellőzését. Ezt azonban minthogy akkor a biró alanyi meggyőződését alaki igazság szentesitőjének kellene venni, miáltal a birói meggyőződés ürügye alatt visszaélésekre legtágabb ut nyilnék, helyeselni nem lehet.

A tételes bizonyitéki tan ellenei azt hozzák fel, hogy ez a felek anyagi jogát veszélyezteti, mert lehetnek esetek, a midőn a törvényben meghatározott teljes vagy fél bizonyitékot eredményező eszközök hiánya miatt, habár a biró másként is van meggyőződve az anyagi jog rovására a fél jogai érvényesitésétől el fog esni. Erre azonban felelni azt lehet, hogy igaz ugyan mikép a törvény által megkivánt bizonyitási szabályok szigoru megtartásából olykor az igazi jogra hátrány háromolhatik, csakhogy ez a másik rendszer mellett, hol a birói határozat épen semmi korlathoz sincs kötve, még előbb és gyakrabban bekövetkezhetik.

Ha a bizonyiték fölötti határozat csupán a biró alanyi meggyőződésére van bizva, könnyen megtörténhetik, hogy hasonló jogesetekben s egyenlő körülmények között a biró egyéniségének különbözésénél fogva a bizonyitékot majd helyreállitottnak, majd nem létezőnek mondaná ki, mi a birák önkényére, az igazságszolgáltatás káros ingadozására s a polgároknak az igazságszolgáltatásba helyzett bizalmatlanságára vezetne. De magának a valóban lelkiismeretes birónak is csak könnyebbségül szolgálhat, ha nem csupán saját sugalatára, hanem oly alapokra fektetheti határozatát, melyek a törvényben elrendelve a nép közakaratának jellegét viselik magukon.

Tévedés volna azonban gondolni, hogy a tételes bizonyitási tan a birói egyéni belátás teljes kizárását követeli, mert a törvényben foglalt s egyes esetekben alkalmazott bizonyitéki eszközök hitelességének féltételeit, azok bizonyerejét csakis a biró itélheti meg.

A római jog, mely a bizonyitás eredményének méltatását egészen a biró arbitriumára hagyja, tételes bizonyitási szabályokat nem ismer (D. (XXII. 5.) de testibus, fr. 3. §. 2.).

A kánoni jog ugy látszik e tekintetben a két fennemlitett rendszer közt foglal helyet, mert ez mind a mellett hogy forrásaiban nem találunk szorosan meghatározott bizonyitási szabályokra, a bizonyiték feletti határozathozatalt még sem engedvén korlátlanul a birói alanyi meggyőződésére, egyes habár inkább csak átalánosságban tartott elvek követésére utalja a birót. Igy például elrendeli, hogy eltérő bizonyitéki eszközöknél mindig a bizonyosabb dönt (X. (IV. 1.) cap. 3.); söt a tanuk és szakértőkre nézve világosan megkivánja, hogy ezek teljes bizonyitékot csak akkor eredményezzenek, ha többek vallomása egybehangzik (X. (II. 20.) cap. 28; X. (IV. 15.) cap. 7. és X. (V. 12.) cap. 18.).

Az osztrák ugyszinte hazai perrendtartásunk szerint a biró a törvényben előirt bizonyitéki eszközökhöz van kötve, a nélkül azonban, hogy ezek hitelességének és bizonyerejének megitélésétől — mire összerü esetben csakis a biró képes — el volna zárva.

Dr. MARISKA VILMOS,
köz- és váltóügyvéd, kassai kir. jogakad. h. tanár-segéd.

Különfélék.

(Kecskeméti ügyvédegylet.) A kecskeméti ügyvédiegylet alapszabályai a nmeitóságu magyar kir. Belügyminiszteriumnak f. évi junius hó 11-én 2963. szám alatt kelt intézményével jóváhagyatván, ennek folytán az alakulási közgyülés f. é. augusztus hó 2-án reggeli 9 órakor, a kecskeméti uj városháza nagy termében meg fog tartatni, melyre az egyletbe felvétetni kivánó helybeli és vidéki ügyvédtársait ezennel szives barátsággal meghivatnak. Kelt Kecskeméten 1868. junius hó 21-én tartott választmányi ülésből s megbizásából.

Csilléry Benő, Ernyey Ferencz,

TARTALOM: Az irodalmi és müvészeti jogok a törvényhozás terén. (Folytatás.) Suhayda J.-tól. — A bíróságoknak, különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról. (Folytatás.) Csacskó Imrétől. — Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. (Folytatás.) Friedmann Bernáttól. — A bizonyiték elmélete a magánjogi eljárásban. (Vége.) Dr. Mariska Vilmostól.

☛ **Melléklet: A budapesti ügyvédi egylet véleményes jelentése.**

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Véleményes jelentése

a budapesti ügyvédi egylet törvénykezési szakosztálya által Pósfay Károly ügyvéd ur által inditványképen bemutatott s a „biróságok szervezetéről“ szóló munkálatának megbirálása végett kiküldött bizottmánynak.

Pósfay Károly ügyvéd úr által a budapesti ügyvédi egylet törvénykezési szakosztályához beadott s a birói szervezetre vonatkozó inditványának megbirálására a nevezett szakosztálynak f. é. febr. 29-iki üléséből alólirottak bizottmányképen kiküldetvén, véleményünket a következőkben terjesztjük elő:

A bizottmány, mielőtt inditványozó urnak a biróságok szervezetét tárgyazó kilencz pontban foglalt inditványát vizsgálat alá vette volna: szükségesnek vélte az inditványozó által előrebocsátott azon kapcsolatos inditvány felett is nyilatkozni: hogy mondja ki a szakosztály, miszerint a törvényhozásilag tárgyalt polgári perrendtartás életbeléptetésétől, ha a birósági szervezet azt meg nem előzi, a jogszolgáltatási állapotunk alapos javulását nem várja, — hanem a jogszolgáltatás javitására vezető eszköznek azt csak az esetben tekinti, ha alkalmazása czélszerüen szervezett biróságokra bizatik. Ennélfogva felhivja a szakosztályt, hogy az egylet elibe azon inditványt terjessze: hogy a m. kir. igazságügyi miniszterium s az országgyülés kéressék fel, miszerint mindenekelőtt egy helyes elveken alapuló birósági szervezeti törvény életbeléptetése iránt intézkedjék, és annak megtörténteig a jelenleg javaslatban levő polg. perrendtartás életbeléptetése elnapoltassék, főleg azért is, mert ezen javaslatnak a sommás szóbeli és a végrehajtási eljárás iránti rendelkezései, jelen első biróságaink különösen a megyei szolgabirák mellett teljesen kivihetetlenek és igy maga ezen perrendtartás életbeléptetése, azt megelőzőleg okvetlen szükséges előfeltételkép a biróságok czélszerü átalakitását megkivánja.

A bizottmány ezen inditványt egész kiterjedésében magáévá nem teheti, mert egyrészt tapasztalásból ismervén törvénykezésünk naponként feltünő hiányait, kénytelen megkülönböztetni olyanokat, melyek tisztán csak a hiányos törvényeknek és eljárási formáknak tulajdonitandók, és igy a legjobb birói szervezet mellett is fennmaradnának, és olyanokat, melyek csupán és kizárólag a birói szervezet hibás voltából erednek. Ennélfogva a bizottmány nem osztja azon nézetet, miszerint a jelen birói szervezet mellett nem lehetne a törvénykezés egyes legfeltünőbb hiányain javitani; másrészt belátja azon nehézségeket, melyek egy helyes birói szervezet azonnal leendő behozatalát akadályozzák, nevezetesen tudja, hogy ez a törvényhatóságok előleges rendezését feltételezi, mely ismét számos jelentékeny közjogi kérdés együttes megoldását foglalja magában.

De a bizottmány nincs is hivatva és nincs oly helyzetben, hogy a tárgyalás alatti perrendtartásról kimondja, miszerint annak a fennálló birói szervezettel együtti életbe léptetése czélszerütlen, mert a bizottmány nem is küldetett ki ezen perrendtartás megbirálására, és mert köztudomásu dolog, hogy a közzétett perrendtartási javaslat az országgyülési bizottmányban lényeges módositást szenvedett és hihetőleg még változni fog, a bizottmány ezen változásokról nem levén értesülve, a munkálat felett már ez okból sem mondhat véleményt.

Annyit azonban teljes meggyőződése szerint kimondandónak vélt, hogy az igazságszolgáltatás bajainak gyökeres orvoslása s valódi törvénykezési reform csak akkor fog bekövetkezni: ha a perrendtartási reform az alább kifejtendő alapelvek szerint létesitendő uj birói szervezettel együtt fog életbe lépni, és hogy ily birói szervezet behozatala a legsürgősebb feladatok közé tartozik.

A bizottmány e szempontból kiindulva azon óhajtás kifejezését javasolja, hogy az uj perrendtartás a mennyire lehet csak az uj birói szervezettel együtt lépjen életbe, továbbá, hogy a biróságok szervezete, minél elébb következzék be, és az uj birósági szervezet már most is oly módon alkotandó, miszerint a nyilvánosság és közvetlenség elvein alapuló uj perrendtartás mellett is, alapvonalaiban változatlanul megtartható legyen.

Áttérve az inditványozó ur által a birósági szervezet tekintetében felállitott alapelvekre, ezeket átalánvéve helyeseknek tartja, némelyikére nézve azonban a következő módositásokat, ajánlja a szakosztály figyelmébe.

Az első pont alatt inditványozó ur felhozza, hogy birói állást csak oly jogvégzett egyén nyerhessen el, ki a jogi tantárgyakat a hazai egyetemen, vagy más hazai felsőbb tanintézeten a törvényben meghatározandó időtartam alatt rendesen hallgatta, és azokból államvizsgát tett, s ennek kiállta után három évig valamely biróságnál vagy ügyvédnél gyakorlatilag működött, és három évi gyakorlati működése után leteendő második vizsga alkalmával azt igazolni képes, hogy szerzett elméleti ismereteit gyakorlatilag alkalmazni tudja.

Az ezen pont alatt kifejtett feltételeket, melyek alatt jövendőre nézve valaki önálló birói állást foglalhasson el, a bizottmány tökéletesen osztja; de miután az ujjonnan szervezendő biróságoknál azon egyénekre is tekintettel kell lenni, kik jelenleg birói minőségben alkalmazva vannak, és a birói állások betöltésénél már igazságszolgáltatásunk érdekében sem hagyhatók figyelem nélkül; a bizottmány ezekre nézve is bizonyos qualificatiót kiván felállitatni.

A bizottmány e részben kimondatni javasolja, hogy a birói szervezés életbelépte alkalmával a tettleges szolgálatban álló egyének csak annyiban vétessenek figyelembe, a mennyiben jogi képzettségüket vagy ügyvédi oklevéllel, vagy pedig az ausztriai rendszer alatt divatozott ügyvédi vagy birói vizsgáról szóló bizonyitványnyal igazolják.

Inditványozó urnak a 2-ik pontban kifejezett azon nézetét, hogy a birói állások mind az alsó, mind a felsőbb biróságoknál csak a fejedelem illetőleg a felelős miniszter által leendő kinevezés utján töltessenek be: a bizottmány teljesen osztja. Mert az igazságszolgáltatás joga, mint kötelezettsége magát az államot illeti, és arra nézve, hogy a birói hatóság az állam által minő módon — választás vagy kinevezés utján — rubáztassék az illető közegekre, szükséges volt oly módot elfogadni, melytől a fennálló viszonyok közt az igazságszolgáltatás legjobb és legalaposabb gyakorlása várható.

Főleg a czélszerüség indoka tehát az, mely miatt a nállunk törvény szerint fennálló választási rendszerrel felhagyni, és a kinevezett kir. biróságok rendszerére áttérni okvetlen szükséges. Inditványozó ur e tekintetben a helyes érveket ugy egybeállitotta, hogy a bizottmánynak kevés hozzátenni valója maradt.

Felesleges dolog volna ismételni, hogy a birótól, a tiszta jellemen, a kellő képesség és tudományon felül, mai nap még az is megkivántatik, hogy egész tevékenységét csupán és kizárólag pályájának szentelje. Ezeken felül szükséges az is, hogy alulról és felülről független legyen.

A czélt, hogy ily biróságok alakitassanak, a javaslott kinevezési rendszer mellett jobban el lehet érni.

E részben a bizottmány indokul az inditványban előadottakra hivatkozik, s részéről még a tudománynak csaknem egyhangu itéletét, s az összes európai majdnem kivétel nélküli gyakorlatot idézi.

Midőn a bizottmány a biróságokat alulról függetlenekké kivánja tenni: a felülről eredő, azaz a kormány befolyása ellenében lehetőleg biztositani kivánja.

Ezt pedig csak ugy véli elérhetőnek, ha a biró külön fegyelmi és felelőségi törvény alá helyeztetik, és a fegyelmi biróság határozata nélkül sem el nem mózditható, sem ily fegyelmi birósági határozat avagy saját kérelme nélkül hosszabb időre

*

át nem helyezhető, se nem nyugalmazható, mert a nyugalmaztatás és áttétel bizonyos körülmények közt könnyen büntetéssel ér fel.

Inditványozó ur azonban még tovább megy, és a birói függetlenséget az előléptetés csábitásaitól is megóvni kivánván, az előléptetést oly módon javasolja szabályoztatni, hogy a felsőbb birói állások a szolgálati évek szerint megállapitandó rangsorozatnak megfelelőleg töltessenek be, s a kitünő egyéniségek soron kivül csak az elnöki, alelnöki állomásokra alkalmaztassanak.

Az előléptetésnek ily szabályozása mellett a bizottmány egyrészt a czélt, azaz: a birói függetlenséget teljesen megóva nem látja, másrészt pedig az ily rendszert egyenesen ártalmasnak tartja.

A czél nincs elérve, mert feltéve, hogy a kormány a birót önérdekében hozandó itéletre csábitani akarja, épen az elnöki és alelnöki állomások feletti rendelkezés által ily csábszer mindig marad birtokában.

De káros is az ily előléptetési rendszer, mert a kormány az első kinevezéseknél elkövetett hibát örökké folytatni, s az alsó állásra is alig alkalmas birót minden álláson keresztül a legmagasabb helyre felvinni kénytelen lenne. Továbbá, mert az emberi természetben rejlő tulajdonság, hogy buzgalommal rendszerint csak az teljesiti feladatát: ki igyekezetétől előmenetelt várhat.

Oly rendszer tehát, mely szerint a kevésbé buzgó vagy jeles biró szükségkép előmozditandó, ha a hivatalos rangsorozatban magasabban áll, a szorgalmas és kitünő biró pedig szükségkép elmarad: zsibbasztólag hatna ugy az egyik, mint a másik tevékenységére.

Végre ily rendszer mellett a különös szakképzettséget se lehetne kellőleg figyelembe venni, péld. a különös szakképzettséggel biró telekkönyvi, urbéri, bányaügyi vagy kereskedelmi előadó az elnöki, vagy alelnöki széken, hova csak különös kitüntetésképen lenne helyezhető, a maga szakmányára nézve el volna veszve, holott a felső törvényszékeknél épen ily szakemberre talán égető szükség van.

Ezekhez járul még néhány tekintet.

A birói szervezettel nálunk a birói személyzetet is ujból kell összealkotni.

E körülmény az előléptetés rendszerének meghatározására is befolyással bir.

Mi nem vagyunk oly állapotban, mint azon országok, hol régóta fennálló törvénykönyvek, azok alkalmazása körül kifejlett folytonos gyakorlat, jó jogi iskolák a birói pályára lépőt ugy szólván kora ifjuságától észrevétlen bevezetik a törvénykezés szabatos ismeretébe s helyes gyakorlatába, hol a derék középszerűség fokára majd mindenki eljuthat. Ily országokban az inditványozó által ajánlott rendszer elfogadása mellett, kevesebb veszély forogna fenn az iránt, hogy érdemetlen vagy gyenge emberek a legmagasabb állásokra jutnak, mert bizonyos középszerü használhatósággal majdnem kivétel nélkül, minden biró dicsekszik. Egészen másként van nálunk, hol ezen tényezők hiánya ily reményt táplálnunk nem enged.

Nem kell feledni azt sem, hogy főleg a bünügyek, és ezek közül különösen a politikai és sajtóvétségek azok, melyek miatt a kormány befolyása ellen a birót óvni kell.

Ez ok nálunk épen az uj birói szervezet után nem forog fenn, mert az összes bünügyek, s velők az emlitett védségek is: esküdtszék elé fognak tartozni.

Ezért e tekintetből sem forog fenn szükség az iránt, hogy a biró függetlensége fölfelé oly heroicus szerekkel védessék, melyek magában a bíróban elölnék az igyekezetet.

Mindezeknélfogva a birót jogtalan elmozditás vagy áthelyezés ellen biztositani kell: de a felelős kormányt az előmozditásban korlátolni nem czélszerű, mert a biró helyének megtartásában biztositva lévén, igazságtalan előléptetés ellen a szabad sajtó, az ellenőrző közvélemény hathatós óvszer, s az egyesekre kedvezőtlen kormány lelépte után a valódi tehetség előléptetésére ujra tér nyilik.

A bizottmány azonban, bár többsége a fentkifejtett nézethez ragaszkodik, inkább eszme ébresztésül, mintsem javaslatképen egy oly módra hivja fel az osztály figyelmét, mely a két nézet között közép utat tart.

E mód szerint a birákra nézve szolgálati éveik szerint categoriák állittatnának fel; lenne pédául 5, 10, 20 stb. e szolgálati év szerinti categoria.

Minden egyes magasabb állás betöltésénél a miniszter köteles lenne azok közül választani, a kik a legnagyobb osztályba esnek. De ezek közül választhatja a legérdemesebbet. Ha ezen osztályban ily alsóbb állásu épen nem, vagy legalább háromszor annyi nem találtatnék, mint a mennyi hely betöltendő, a miniszter választhat ezen és a még következő osztályból.

E mód lehetőleg meggátolná azt, hogy valaki csupa pártfogásból régen szolgáló kartársai elibe tétessék: de viszont választást enged s utat nyit arra, hogy szorgalom és tehetség figyelembe vétessék s jutalmaztassék.

Az inditványozó ur s a bizottmány egyhangulag kiemelik azonban, hogy bármelyik előléptetési rendszer fogadtassék is el: a szervezési törvény életbeléptekor a birói helyek végleges betöltése nem ajánlatos.

Előleg a bíróságoknak ideiglenes péld. három évre leendő betöltését ajánlják, és csak ezen időköz lefolyta után, midőn minden egyes alkalmazott képessége s igyekezete felett tapasztalás alapján itélhetni, történhetik meg egész biztossággal a végleges betöltés.

E javaslatot főleg azon tekintet indokolja, hogy oly pontos személyismeret, miszerint ily tömeges kinevezéseknél minden egyes czélszerüen megválasztassék, senkinél sem tételezhető fel. Időt és módot kell tehát e döntő hatóságnak arra nyujtani, hogy mielőtt végleg határozna, kellőleg tájékozva legyen.

A 3-ik pont alatt azon elv fejeztetik ki: hogy az igazságszolgáltatás a közigazgatástól nemcsak a felsőbb, hanem az első bíróságoknál is tökeletesen elválasztassék, mely elv a tudomány mai állásában annyira el van már fogadva, hogy a bizottmány feleslegesnek tartja, inditványozó ur helyes indokolásához még valamit tenni.

De nem érthet egyet a bizottmány a harmadik pont végén kifejezett azon véleménynyel, hogy a csekélyebb értékü világos és legsürgősebb természetű ügyek elintézése kivételkép a községi előljáróságra bizattassanak, mert átalában nem helyeselheti a bizottmány, hogy bár csekély vagy sürgős ügyekben is a biráskodás a törvényben járatlan s jogi fogalmakkal nem biró egyén által gyakoroltassék; de különösen hazánk több részében a népnevelés annyira el van hanyagolva, hogy a községi előljáró még irni, olvasni sem tud, s kénytelen a biráskodást a nem mindig kifogástalan jegyzőre bizni.

Azon egyedüli indok, mely a községi előljárók biráskodása mellett felhozatik, t. i. hogy vannak oly csekély ügyek, melyekben a rendes biró felkeresése és eljárása több idővesztést és költséget okoz, mint a kereset értéke megérdemli, — mindössze arra vezet, hogy a békebirói intézmény behozatalánál, a békebirák ez illetőséggel felruháztassanak.

A 4-ik pontban több külön kérdés foglaltatván együvé, melyek némelyikére a bizottmány az inditványozóval egyetért, némelyik iránt pedig eltérő nézeten van, ez okból arra nézve véleményét több pontban terjeszti elő:

a) A bizottmány többsége azon nézetből indul ki, hogy a békebirák törvénykezésünk jövendő rendszerében minden esetre helyt fognak foglalni, és azokra nézve a jogi képzettség lényeges kellék leend; továbbá azt javasolja, hogy a békebirák választassanak, s az állam által fizettessenek; — egyszersmind ugy vélekedik, hogy e békebirák befolyását és tekintélyét emeli, másrészt gyakorlati szükségnek felel meg, ha csekélyeb peresügyekben (talán 60 ft értékig, bérleti ügyekben, a bérlet fennállása vagy megszünte iránti kérdés kivételével, és a szolgálati szerződésből eredő ügyekben stb.) birói hatósággal felruháztatnak.

b) Eddig terjedvén a bizottmány többségének véleménye szerint peres-ügyekben a békebirák illetősége, az állam által kinevezendő egyes birák felállitását nem javasolhatja.

Sokkal czélszerübbnek véli, ha a társas-bíróságok száma szaporittatik, és az egyes társas-bíróságoknál csekélyebb számu személyzet lesz alkalmazva.

Ezek a nép által könnyen felkereshetők lesznek, s a peresügyekben, s a telekkönyvi eljárásban az első bíróságot képeznék.

Jól tudja a bizottmány többsége, hogy a legtöbb európai törvényhozásban az egyes birák rendszere el van fogadva, és hogy azok illetőségének határvonalául majd mindenütt magasabb összeg van elfogadva; (200 ft, 100 tallér stb.) mint a minőben a bizottmány a békebirák illetőségét megállapitá: és épen ez eltérés birja reá, hogy vélekedését bővebben indokolja.

1. Ismeretes tény, hogy anyagi törvényeink felette hiányosak, s ha mindjárt a legkielégitőbb anyagi törvények hozatnának is be, a multból eredő peres-ügyek eldöntésénél, a jelenleg fennálló s részben ellentmondó jogszabályokra kellene hivatkozni. E jogszabályoknak minden oldalu pontos ismerete,

azokban biztos tájékozottság egyes ember tehetségét nem ritkán fölülmulja.

Több szem többet lát, s épen ezért a társas-bíróságnál a törvény ismerete, annak helyes magyarázata, s a kölcsönös ellenőrködés tekintetében sokkal több biztositék található, mint az egyes birónál, ki a legjobb akarat mellett is gyakran könnyen téved.

2. A telekkönyvi ügyeket a bizottmány kizárólag társasbíróságokra kivánja bizni, és épen ezért azokat lehető legnagyobb számmal (30—25,000 lakosra egyet) kivánja felállitatni, hogy ily módon a nép, nemcsak a peres, de a perenkivüli, a telekkönyvi ügyekben is az illetékes hatóságot lakhelyéhez közel találhassa.

3. A társas bíróságok rendszere mellett a különös szakképzettséget inkább lehet tekintetbe venni, mintha mindennemü polgári, fenyitő, s a nemperes ügyekre csak egyes biró állittatik fel.

Lehet külön polgári, bűnügyi, telekkönyvi, árvaügyi előadó, ki a maga szakmáját kizárólag vezeti, és mindamellett többi birótársai által ellenőriztetik. Törvénytelen eljárás esetében az elégtétel iránti kötelezettség az egész bíróságot terheli.

A szakelőadók felállitásával elesik azon gyakorta felhozott kifogás is, miszerint a társas-bíróságoknál a felekkel leendő érintkezés nehezittetik, és hogy a társas-bíróságok működése lassubb, mint az egyes biráké. Mert, a szakelőadó a felekkel folytonosan érintkezhetik, és csupán elhatározás végett terjeszti az ügyet a tanács elibe.

4. Hátra van még azon ellenvetés vizsgálata, hogy nagyszámu társasbiróság felállitása, az együttjáró tetemes költség miatt nem ajánlható.

Azonban a költségkimélés az igazságszolgáltatás rendezésénél nem döntő és nem egyedüli szempont, — legjobban megczáfolja egyébiránt ezen ellenvetést, ha a törvényhatóságokban jelenleg működő birák számát a kellőleg szervezendő társas-birósági rendszer folytán szükséges birói személyzet számával összehasonlitjuk. Felvilágositásul álljon itt *egy példa*. Pestmegyében, mely az ország legnépesebb megyéje, — jelenleg körülbelől 100 biró működik. (Buda-Pestet természetesen ide nem értve). E száz biróból tizenöt társas-biróságot lehetne alakitani, s a megyének minden városába és mezővárosába egyet elhelyezni, és jutna 12 □ mfldre és 31,733 lakosra egy társas-biróság (Pest 187□ mfld. 476,000 lakossal) Tornamegyében 12□ mfldnyi területen 22,171 lakossal működik 12—14 biró, melyből két társas-biróságot lehetne alakitani, tehát többet, mint e kis megyében megkivántatnék.

Továbbá tekintetbe veendő, hogy az, mit rendszerint egyes biróságnak neveznek, csak azért hivatik ugy, mert egyes ember határozata döntő, de korántsem jelenti azt, hogy itt csak egy egyén működik.

Bajorországban legtöbb Landgerichtnél két önálló biró, és mindenütt több ülnök működik.

Az ausztriai rendszer alatt majd minden járásbirósánál több sokszor 5—6 egyén volt alkalmazva, kik a reájuk bizott ügyeket önállólag végezték, s csak a felelősség alól lettek felmentve a főnök egyszerű áláirása által.

Az előadottak által a bizottmány csak azt kivánja bizonyitani, hogy a birói személyzet szaporitására a javaslatba hozott uj birósági rendszer mellett sem lesz szükség, másrész azonban kétségtelen, hogy az uj rendszer ennek daczára is költségesebb leend, mert a birák fizetését tetemesen fel kell emelni, e nélkül a birák függetlenségére részre hajlatlanságára, s arra, hogy a birói tisztet nem valamely mellék foglalkozásnak nézik, nem számithatni. Különben is valóságos anomalia lenne, ha az állam azon roppant jövedelemből, melyet bélyeg és illeték utján épen az igazságszolgáltatásért huz: csak egy kis és elégtelen részt forditana a birák dijjazására.

c) Valjon mily ügyekben engedtessék felebbezés, és birtokon belül vagy kivül legyen annak helye, azt a perrendtartás határozza meg. E kérdés fejtegetése tehát nem lehet a bizottmány feladata.

Annyit azonban kijelent, hogy ha a békebiró által eldöntendő csekélyebb ügyekben felebbezés engedtetik, a fellebbviteli forumot czélszerüen a főtörvényszékek képezné, nem pedig az első folyamodásu társas-biróságok. Inditványozó az ez utóbbi nézetet a költségkiméléssel indokolja, de nem tekintve hogy a költség mindig a pervesztes felet fogja sujtani, ez ellenvetés több másod folyamodásu bíróság felállitása által egészen elesik.

d) A főtörvényszékekre nézve a bizottmány egyetért ugyan az inditványozó úrral, csakhogy a kerületenkinti felállitást nem ugy kivánja érteni, hogy a fennálló kerületek mindegyikében csak egy törvényszék legyen, hanem Magyarország és Erdélyre legalább tizenkét ily törvényszék felállitását óhatja.

e) Helyesli a bizottmány azon inditványt, hogy Buda-Pesten semmitő törvényszék állittassék, mely az egyesült Magyar- és Erdélyországra kiterjed. Csakhogy azt legfőbb és semmitő törvényszéknek vagy csak egyszerüen legfőbb törvényszéknek kivánja czimeztetni, mert óhajtaná, hogy annak hatósága ne csak a formák megtartása feletti őrködésből álljon, hanem, legalább eltérő határozatok esetében az érdemben is itélhessen. Ez utóbbit óhajtja azért is, hogy a törvény alkalmazásának egyöntetűsége óva legyen.

Az 5 ik pont alatt inditványoztatik, hogy váltó-, kereskedelmi és csődügyekben, az elsőbiróságot az illető társas-biróságok gyakorolják, egyedül Buda-Pest számára külön szakbiróság állittassék, mely váltó-, kereskedelmi ügyekben és a kereskedők csődjei fölött itél.

Ez inditványt a bizottmány teljesen osztja, hozzátéve, hogy a szakértő ülnökök alkalmazását, kik a kereskedelmi kamarák közbenjöttével választatnának, ajánlatosnak tartja.

A Budapesten székelő kereskedelmi főtörvényszék felállitását a bizottmány nem pártolhatja, mert a szóbeliség behozatala mellett a perlekedő feleket az egész országból Pestre fárasztani igazolatlan dolog lenne. A szakképzettség által megkivánt tekinteteknek elég van téve, ha a fő- és legfőbb törvényszékeknél külön kereskedelmi osztály alakittatik.

A 6. pont alatt büntettek és vétségek feletti itéletre az esküdtszéki intézmény behozatalát tárgyazó javaslatot a bizottmány teljesen osztja.

A 7-ik pontban foglalt javaslat a nem peresügyeknek közjegyzőkre, a végrehajtásoknak külön közegekre bizatását inditványozza.

A bizottmány e nézetet elfogadja, s a nem peresügyek elintézését, kivéve a telekkönyvi és gyámi ügyeket közjegyzőkre, a végrehajtások foganatositását pedig külön feállitandó közegekre kivánja ruháztatni.

A 8-ik pont szerint az inditványozó ur az államügyészeknek a polgári ügyekben is befolyást akar biztositatni. Ezen pontban a bizottmány eltérő nézeten van.

Az államügyész, mint a bizóval egy rangu személy vagy jó viszonyban áll vele, és akkor semmibe sem avatkozik, vagy feszültségben vannak, akkor a czivódásnak vége-hossza nincs, és gyülöletes beavatkozónak tekintetik.

A bizottmány tehát czélszerütlennek tartja, hogy az államügyésznek polgári perekre is befolyás engedtessék, s a tapasztalás tanusitá, hogy ott, a hol az ily befolyás facultativ volt, mint Hannoverában, az államügyészek e joggal csak a legritkább esetekben éltek.

A birák, ügyvédes eljárásának ellenőrzése, a végrehajtók fölötti felügyelet, mely némely államban az államügyészségre van bizva, kellő fegyelmi és felelősségi törvény, fegyelmi bíróságok helyes szervezete, az elnökök s az igazságügyiminiszterium közrehatása által is létesithető.

Az inditványozó ur az alapelveket tartalmazó munkálaton kivül még egy formulázott javaslatot közlött a bizottmánynyal, mely az alapelveknek részletes kivitelét foglalja magában.

A bizottmány kedves kötelességének ismeri, dicsérettel kiemelni, hogy e munkálat a felállitott alapelvek concret alkalmazását tartalmazván, egy törvényjavaslat teljességével bir; és mindenesetre köszönetet érdemel az inditványozó ur, hogy az alapelvek birálatát e munka által is megkönnyité.

A bizottmány azonban ugy vélekedett, hogy a javaslat egyes határozatait ujolag felemliteni, azokat részleteikben birálat alá venni felesleges lenne, mert e munkálat szükségkép azon nézetek ismétlését foglalná magában, melyek az alapelvek ismertetése alkalmával kifejtettek; a bizottmány tehát az ismétlést mellőzve, az előrebocsájtott fejtegetésekre hivatkozik, melyekben részletesen ki vannak jelölve az inditványozóéval egyező nézetek és indokolva a mutatkozó eltérések.

Nem bocsátkozhatott a bizottmány azon feladat megoldásába sem, hogy a részletes javaslatot eltérő nézetei alapján átdolgozza, és igy az általa felállitott alapelveknek egészben megfelelő részletes javaslatot terjeszszen az osztály elibe.

Egyrészt azért, mert ugy vélekedett, hogy az ily munkálat készitése megbizása határait tulhaladja, miután nem arra küldetett ki, hogy saját nézetei szerint a birói szervezetet tárgyazó uj javaslatot készitsen: hanem arra, hogy az osztályhoz benyujtott javaslatról birálatát terjeszsze elő.

Egy más tekintet, mely a bizottmányra szintén irányadó volt, abban áll: hogy igénytelen nézete szerint az ügyvédi

egylet feladatai közé organicus törvényjavaslatok kidolgozása nem tartozik. E terén az egylet már szervezeténél fogva is sikeresen nem működhetnék. Föladata az organicus törvényjavaslatokat illetőleg inkább abban áll, hogy azon alapelveket tisztázza, a helyeseknek ismerteket határozatokba foglalja, s igy részéről is hozzájáruljon a jogélet fejlesztéséhez és a törvénykezési reformok helyes megalkotásához.

Kelt Pesten 1868.

A budapesti ügyvédi egylet

előterjesztése az országgyüléshez a bélyeg- és adótörvényjavaslat tárgyában.

„Mélyen tisztelt Képviselőház! Midőn a „budapesti ügyvédi egylet“ az ügyvédi kart megillető erkölcsi hitel és tekintély fenntartása végett társulattá alakult, egyik czéljául tüzte ki: a hazai törvényhozás terén felmerült jogkérdések fejtegetését, a czélszerűeknek mutatkozó javaslatok törvényszabta módokon és helyeken leendő előterjesztését s ekkép egyleti közreműködését a hazai jogélet fejlesztésére és javitására.

E czélnak megfelelőleg egyletünk a magyar királyi pénzügyminiszterium által a bélyeg- és illeték-, valamint a jövedelmi adó tekintetében a mélyen tisztelt ház elé terjesztett törvényjavaslatokat is tárgyalás alá vette, melynek folyama alatt az érintett törvényjavaslatok 25—26. és vonatkozva 11. §§. ellen nyilvánult alapos aggodalmak tüzetes megbirálása után egyletünk azon meggyőződésre jutott, miszerint:

Először: a pénzügyminiszterium által a bélyeg és illeték tárgyában bemutatott törvényjavaslat következő szakaszai: „25. §. kereskedelmi és ipazüzleti könyvek, ha az ezektől járó bélyeg illeték szabályszerűleg le nem rovatott, a biróság előtt nem birnak bizonyitó erővel;“ és „26. §. olyan kötelezvényeket, váltókat, kölcsön, áruszerzési — vagy szállitási kötéseket, bérleti, épitési, társasági vagy szegődési szerződéseket, vagy ingók iránt kötött egyességeket és adásvevési okmányokat, melyektől a fokozatos illeték vagy épen nem, vagy csak hiányosan, vagy szabály elenesen rovatott le, mindaddig el nem fogadhatnak, a biróságok, tszékek, mig a felek, kik az emlitett okiratokat a biróság és tszék előtt használni kivánják, nemcsak az egyszeres, hanem a fokozott illetéket is utólag le nem fizetik, és a befizetést vagy a fokozott összegnek elengedését nem igazolják;“ — oly rendelkezéseket tartalmaznak, melyek által az állam igazságszolgáltatási kötelessége annak kincstári (fiscalis) érdekeitől tétetik függővé, holott az állam jogszolgáltatási kötelességének teljesitését kincstári érdekektől függővé jogosan nem teheti, minthogy egyebek között az okmányok, illetőleg kereskedelmi könyvek bizonyitó ereje iránti kérdés tisztán jogi és nem pénzügyi természetü, mely utóbbivá lennie soha sem szabad; minthogy az épen nem vagy csak részben, vagy a pénzügyi határozatokkal ellenkezően bélyegzett okmánynak vagy kereskedelmi könyvnek — jogi elvek szerint ugyanazon bizonyitó erővel kell birnia, mintha rendszeresen megbélyegezve lenne; minthogy az idézett rendelkezés által járatlan emberekkel szemközt a ravaszságnak számtalan esetben tere nyilnék, helytelen bélyeg alkalmazás által elvállalt kötelezettségek alól kibujni; végre minthogy az okmányok és kereskedelmi könyvek bizonyitó erejének meghatározása a pénzügyi törvények keretébe nem tartozik.

Miszerint: *másodszor*, a pénzügyminiszterium által a jövedelmi adó tárgyában bemutatott törvényjavaslat következő szakasza: „11. §. A jövedelmi adó minimuma haszonbérlőknél az évi haszonbér három százaléka; ügyvédek, orvosok, sebészek, bábák, tanitók, mérnököknél összes évi lakbérüknek — üzleti helyiségüket vagy irodáikat is ide értve, — tizenöt százaléka; kereskedő, iparüzők és más haszonhajtó foglalkozásoknál az évi lakbér husz százaléka, és azonfelül üzleti helyiségeik bérének öt százaléka; végre a falusi kézműiparnál, ha legény nélkül üzetik, négy forint, egy segédmunkással hat forint, két segédmunkással nyolcz forint, s igy tovább minden segédmunkásért két forinttal több; — oly rendelkezést tartalmaz, mely azáltal a jövedelmi adó oly kivetési alapra fektettetnék, melynek megváltoztatása tekintet nélkül minden egyéb körülményre, a háztulajdonosok önkényétől tétetnék függővé; mely szerint továbbá a lakbér a jövedelmi adó kiszámitásának kulcsául helytelenül vétetik, minthogy a lakbér magasságáról a jövedelem nagyságára nézve semmi helyes és alapos következtetést vonni nem lehet; minthogy a lakbér magassága sok oly körülményektől függ, melyek a jövedelem nagyságával megforditott arányban állanak; minthogy egy nagy család atyjának, legyen bár jövedelme csekély, nagyobb lakásra van szüksége, mint nőtlen vagy nős embernek, kinek nagyobb jövedelme mellett, kisebb családja van; minthogy különösen Pesten a házbérek oly tulságos magasságra felcsigázvák, hogy még aránytalanul kis lakásokért is tulzott lakbéreket kell már fizetni; minthogy különösen azon pesti ügyvédnek, ki ügyfelei kedvéért drágább városrészben kénytelen lakni, minden egyéb terhes körülmények mellett is kisebb praxisa után nagyobb lakbért kell fizetnie mint azon ügyvédnek, kit ügyfelei nem kötvén bizonyos helyhez, és ki talán minden terhes mellékkörülmények sulyától is ment, olcsóbb városrészben lakhatik és praxisa után talán emezénél tetemesen nagyobb jövedelmet huz; minthogy a vidéki és kisebb városi ügyvédre hasonló körülmények között a pesti és egyéb nagyobb városbeli ügyvédek ellenében, aránytalanul kisebb adó rovattatnék, holott jövedelme emezekét aránytalanul felülmulhatja; ennek daczára azonban, noha a lakbért legtávolabbról sem lehet a jövedelmi adó igazságos kiszámitásának alapjául felvenni, s noha az igazságos jövedelmi adónak a valóságos jövedelem után, nem pedig ettől egészen független körülmények alapján kell kiszabatnia, attól kellene tartani, hogy a legtöbb esetben már csak kényelmi tekintetekből is előreláthatólag a házbérösszeg után fogna az adó a gyakorlatban, az adózók tetemes sérelmével kivettetni.

Midőn egyletünk ezen megállapitott meggyőződését a mélyen tisztelt ház tudomására hozzuk, a kifejtett érveket a kérdéses törvényjavaslatok tárgyalásánál figyelemre méltatni kérjük, hazafiui üdvözletünk kifejezése mellett maradván a mélyen tisztelt háznak stb. *A „budapesti ügyvédi egylet.“*

☞ Előfizetési felhivás ☜

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. II. félév folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.** • főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

A törvényhozás mindekkoráig csaknem kizárólag hazánk politikai viszonyainak rendezésével foglalkozván, az igazságügy reformjainak nagy munkája csak ezután fogja egész erőnk sulyát igénybe venni.

A „budapesti ügyvédi egylet“ is mindekkoráig belszervezésével lévén elfoglalva, sikeres szellemi működését csak most kezdheti meg. Ily tényezők közreműködése mellett pedig bizvást nézünk a jövő nehéz feladásai elé, és minthogy a **„Jogtudományi Közlöny“** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg. — felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, mert annak sikeresebb szellemi működése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (julius—szeptember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☞ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 27. Pest, 1868. julius 5.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban *).

Midőn valamely intézetet szervezni akarunk, legelső az, hogy öntudattal birjunk a felett, az intézet micsoda jogi minőséggel bir, s micsoda nézpontból kell kiindulnunk? mire nézve a létező, s a dologra befolyó, jogosult véleményeket, melyek az életben nyilvánulnak, figyelmen kivül nem hagyhatjuk, részint mert nem szabad ily kérdéseket kikerülnünk, részint mert nem tanácsos az erre vonatkozó véleményeket felelet nélkül hagyni. Az ellenkező által azon meggyőződést idézzük elő, miszerint csak önkénykedve, s a napi nézetnek hódolva jártunk el, azonfelül megfeledkeztünk hivatásunkról s megtagadtuk az alapot, melyen egyedül állhatunk; mindenesetre azonban a kérdés megoldatlan marad, s azon vélemény pártolóinál keserüséget hagy hátra, mely legelső kedvező alkalommal kitör, addig is pedig őket szellemi müködésben megzsibbasztja.

Ily előleges kérdés az: egyetemünk katholikus jellegü-e, vagy merőn állami? Hogy katholikus, azt elvképen állitá fel egy kormány, melynek inkább érdekében lett volna, azt mondani, hogy állami. Azt vitatja egy tekintélyes osztály jelenleg is.

Ha tekintetbe vesszük, miszerint az előbbi századokban a nevelés ügye kizárólag vallási volt, hogy az 1791-ki 26. tcz. jelesen pedig annak 5. §-a is e nézetből indult; hogy az előbbi kor az államot csak egy bizonyos vallásra támaszkodottnak képzelhete; hogy az állam mostani eszméje tökéletesebben még csak a mult század vége felé terjedt el; ha tekintetbe vesszük, miszerint egyetemünk az egyházi férfiak által alapittatott, hogy a katholikus hivektől eredő, s a jezsuita rend megszüntetésével hátra maradt tetemes vagyon egy része Mária Teresia által az egyetemre mint alapitvány fordittatott; kétséget nem szenved, miszerint egyetemünk eredete a kath. egyháznak köszönhető.

De tovább az a kérdés, maradt-e ezen intézet ily jellegü, vagy változott-e később államivá? Arról, hogy a kath. egyház azt az államnak engedte volna át, semmit sem tudunk. Az állam pedig ezt egyoldalulag nem tehette államivá, mert máséról nem rendelkezhetett.

De meg van az 1848-ki 19. tcz., melyből kitetszik, hogy a magyar egyetemről csakugyan az állam rendelkezett.

Az 1848-ki törvény különös vallás és közoktatási miniszteriumot is állitott fel, mert a vallás és közoktatás érdekeit az államra nézve fontosaknak ismerte a nélkül, hogy ezáltal a vallásfelekezeteket, s a külön egyházakat akarta volna megszüntetni, vagy bármelyiknek alapitványát is elvenni. Nem is magyarázta a mondott törvényt senki azon értelemben, hogy péld. a protestánsoknak az 1791-ki törvényben biztositott alapitványi és iskola- emelési jogát azon törvény megszüntette volna. Azon évi törvényt is tehát csak ugy kell értenünk, hogy az egyetem eredeti jellegéből kivetköztetni nem szándokoltatott. Nem is lehet azt mondani, hogy a kath. egyház abba hallgatag beleegyezett volna; mert a kérdés nem ugy állittatott, akarja-e a kath. egyház, hogy az ő egyeteme államivá változzék; talán akkor e kérdést oly világosan nem is fogták fel. Lehet-e ily körülmények közt a hallgatagos beleegyezésről szó, midőn az érdeklett fél akarata hallgatagos módon nem is nyilatkozhatott? De ha a magyar törvényhozó csakugyan tévedésből a magyar egyetemet államinak tekintette volna, lehet-e ebből jogot következtetni, ha megengedni nem akarjuk, hogy tévedésekből jogok származhatnak?

Mondja ugyan az 1848-ki 20. tcz. 3. §-a: „Minden bevett vallásfelekezetek egyházi és *iskolai* szükségei közálladalmi költségek által fedeztessenek, s ez elvnek részletes alkalmazásával a miniszterium az illető hitfelekezetek meghallgatásával a közelebbi törvényhozás elibe kimeritő törvényjavaslatot fog előterjeszteni;“ de ezáltal az állam a különféle vallásfelekezeteket nemcsak nem tagadta, hanem egyenesen el is ismerte, csak azt határozván meg, hogy tekintet nélkül arra, valjon valamely vallásfelekezet elégtelen-e az ő egyházi és iskolai szükségei fedezésére, vagy sem, azok az államéból viseltessenek.

Ezáltal, ugy hiszem, nem önkényt jártam el, midőn azt bevallom, hogy egyetemünk eredeti jellegét nem veszitette el.

Az más kérdés, nem volna-e időszerü, miszerint az iskolák elrendezése s azoknak alapitványai feletti határozat a világi kath. hiveknek is megengedtessék. Én az eddigi tapasztalások, s a jelen kor jogosult kivánalmai nyomán azon nézetben vagyok, miszerint az igen üdvös lenne; mert minden kath. embernek érdekében van, hogy gyermeke mennél többet tanuljon, s tudomány által felvilágosittassék.

Méltán kérdezhetni, micsoda viszonyban áll hát az állam a kath. egyházhoz s a magyar egyetemhez? Erre válaszom az: az állam a kath. egyházhoz oly jogi viszonyban áll, mint minden más egyházhoz; semmi esetre a kath. egyház jogtalan nem lehet. Anomalia is volna, ha az állam más egyházakat elismerne, s csupán a kath. egyházat nem. Nem lehet az 1848-ki törvényeknek az az értelme, hogy a kath. egyház jogai az államra mentek

*

*) Közöljük Baintner János egyet. tanár urnak véleményét, mely azért érdekes, mert ezen férfiu a gyakorlati téren majdnem 18 évig, többnyire mint biró forogván, 11 évig pedig tanárkodván (előbb ugyan mint pozsonyi jogakadémiai tanár, most pedig 6 év óta mint egyetemi tanár) azon helyzetbe lebet, hogy mind a gyakorlat, mind a tanintézetek kivánalmát ismerje. Közöljük azt azért is, mert noha nem osztjuk a t. tanár urnak nézeteit, s noha tantervét, mely eltér az eddig ismert rendszerektől magunkévá nem tehetjük, de az egy önálló, sajátszerü nézetet fejt ki, s e mellett a tanügyet a nemzet életével közjogi összefüggésben tárgyalja.
Szerk.

át, a többiekké pedig nem. Megszünhetett ugyan a kath. egyház azon jogokkal birni, melyekkel az előtt birt, miként ezt az 1848-ki 20. tcz. 2. §-a világosan e szavakban: „E hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve, különbség nélkül, tökéletes egyenlőség és viszonosság állapittatik meg“ ki is mondja; érdekében állt tehát az államnak, hogy magát többé a kath. egyházzal ne azonositsa, de ez azért létezni meg nem szünt, hanem csak az állam vált el töle. Ennélfogva az egyetemhez is oly viszonyba jött, mint minden más felekezet tanintézetéhez.

Nehéz lesz ugyan ezáltal a kath. egyház állása, mert a világiaknak még előbb be kell jutniok azon jogba, hogy tanintézeteik rendezésébe sikeresen és czélirányosan befolyhassanak, a magyar egyházi férfiak belátásától, és a világiak jó szándékától és meleg részvételétől azonban el lehet várni, hogy e részben a nehézségeket legyőzni fogják; mindenesetre ez a kath. egyház belügye, melybe az állam csak indirecte befolyhat, mennyiben elveket felállithat, melyeket a tudományosság emelésére hasznosaknak vél. A mennyiben azonban azoknak egyik vallásbeli felekezet sem felelne meg, az államnak hatalmában fogna állani, államtanintézeteket is felállitni. Ennek folytán a különféle vallás tanintézetei csak versenyezhetnének az államintézeteivel, de soha azoknak megszüntetését nem kivánhatnák, miáltal a haza csak nyerhet.

Ezen elvnek kifolyása lenne, hogy a külön vallási felekezetek tanintézeteikben, ha az állam által felállitott elveket üdvöseknek hinnék, azokat elfogadnák, ha pedig azokat nem követhetőknek vélnék, a maguk szabadságával ugyan élhetnének, de hiveiket nem akadályoztathatnák, hogy gyermekeik az államtanintézeteit látogathassák. — Ezen elvnek második kifolyása lenne, hogy a tanszékek a maguk kebelében betöltessenek, valamint azt az evang. tanintézeteknél tettleg tapasztaljuk is, s a kath. egyháznak dicséretére szolgál, hogy maga részéről minden vallási elfogultságon tul teszi magát, és az egyetemi tanszékekre nem katholikus egyéneket is alkalmaz. Nem cselekednék azonban a mondott elvnek megfelelőleg, ha olyan nem katholikus egyéneket is alkalmazna, kiket mind a kath. egyház ellenségeit ismeri, vagy kik saját vallásuk iránti elfogultságnál fogva a kath. vallást s annak hiveit lenézik. — De következik ezen elvből az is, hogy tanintézete fentartásáról minden egyházi felekezetnek magának kell gondoskodni, s arra sem más felekezetbelieket, sem az államot igénybe nem veheti.

Ez ugyan az 1848-ki 20. tcz. fennebb idézett 3. §-ával nem egyezik meg, ha azonban a törvénynek ezen rendelete valamely felekezetben aggályokat szülne, különösen az a protestánsok nyugalmát megzavarná, a törvényhozás belátásától fog függni annak további megszüntetése vagy módositása.

Ha azonban az állam valamely egyház intézetével megelégednék, ahhoz egy vagy más tanszéket is adhatna, valamint az sem lehetetlen, hogy azon egyház tanintézeteiben az államinditványára a rendszert egészen megváltoztassa.

Megtörténhetik, hogy valaki azon véleményben is lenne, miszerint az állam csak nem katholikus intézeteket állithatna, katholikusok emelésében őt akadályoztatván azon egyezmény, melyet a fejedelem az állam nevében a római szent székkel kötött. Erre nézve én azon véleményben vagyok, hogy valamint egyes ember hiában engedné meg valakinek, hogy a testi épségét tekintetbe ne vegye, ugy az állam semmi egyház irányában nem mondhat le oly jogokról, melyek lényéhez tartoznak. Nem mondhatja senki irányában, hogy ő állam nem lesz, de azért mégis állam lesz, nem mondhatja azt sem, hogy bizonyos tekintetben állam nem lesz, más tekintetben azonban állam akar maradni. Ez az államnak hatalmában nem áll. Követhet ő ugyan elveket, melyeket egy bizonyos egyházfelekezet sajátjának vall, de nem kötheti le magát ennek irányában, hogy az ő nézetét mindég és mindenekben követni fogja. Azért is én azon véleményben vagyok, miszerint az állam jogositva van bárminemü intézeteket felállitani.

Kétségkivül a mondott egyezmény azért jött létre, hogy az ugy is elterjedt indifferentismus el ne harapódzék. De ennek a megkisérlett uton elejét venni nem lehet; az emberi lélek gyarlóságait mindenik könnyen átláthatja; a keresztény vallásban oly szép erkölcsi tanok vannak letéve, miszerint azokat csak kellően ki kell fejteni, s mind tannal, mind jó példával terjeszteni, hogy az indifferentismus mindinkább enyészzék. Rosszul is fogná fel valaki az 1848-ki törvényeket, ki azt hinné, miszerint a vallás és közoktatási miniszteriumnak vallás dolgában nincs egyéb teendője, mint arra ügyelni, hogy a vallások közt béke tartassék fenn, s külső formái megvédessenek. Ez talán akkor állana, ha a vallás csak olyanokat tartalmazna, melyek az emberi erőt féken tartják, különben pedig sok tévedéseken alapulna. De a keresztény moral absolut és örök igazságokat tartalmaz, a vallásminiszteriumnak tehát nemcsak joga, de kötelessége is van az indifferentismus okát vizsgálni, különösen pedig tekintetbe venni, valjon a keresztény moral kellőképen tanittatik, és jó példákkal gyámolittatik-e, tudván azt, hogy az indifferentismus első lépés a felbomlásra.

Áttérve az egyetemi rendszere következőket kell előre bocsátanom.

Legelső is azon kérdés: a lejárt időben hazánkban meghonositott egyetemi tanrendszer megfelel-e az 1848-ki 19. tcz. 2-ik §-ának, hol mondatik: „Az oktatás és tanulás szabadságának azon elve, hogy egyrészről a tanuló arra nézve, mely tant, és melyik tanártól kivánja hallgatni, szabad választást tehessen; másrészről, hogy a rendes tanórákon kivül más jeles egyének is, a miniszterium által ideiglenesen megállapitandó, később pedig törvény által meghatározandó feltételek mellett oktathassanak, törvényesen kimondatik“.

Erre nézve meg kell mondanom: miszerint ezen elvnek, a jogi kart illetőleg 1855-ik esztendeig jobban volt megfelelve, mint azon esztendő után, mert ezen időben, habár a tanitás-szabadság elve sértetlenül fenhagyatott, a szabad tanulás elve azonban, behozatván a kötelezett és nem kötelezett tantárgyak közti különbség, tetemesen változott, ugy hogy a tanulási szabadság csak szinleg állott fenn. s mindenki, ki az egyetemi jogi karnál magát beiratta, csak jogásznak, az államtudományokban pedig csak részben képezheté ki magát, holott az ő jövendőbeli hivatása épen ezekben teljesebb jártasságot kivánhatott.

Kétséget nem szenved, miszerint a jogi kar bizottsága által kidolgozott tanterv az 1848-ki törvény elvét lelkiismeretesebben tartotta szem előtt, és a németországi egyetemek által követett elvhez is közelebb áll.

Nekünk azonban először vizsgálnunk kell, melyek voltak a lejárt időnek első részében alkalmazott tantervnek inditó okai, s az a birodalom életéből fakadt-e vagy sem? másodszor tekintve hazánk *jelen* viszonyát, a fentebbi törvényes elvet czélra vezetőnek találjuk, vagy annak s miképeni módositását lelkiismeretesen javasolhatjuk, ugy hogy azt a kath. egyház is, ha az egyetem az ő intézetének elismertetnék, méltán elfogadhatná, azaz mikép kellene az egyetemnek jövőben szervezve lenni, hogy az államigényeinek tökéletesen, egyszersmind pedig a kath. egyház kivánalmainak megfeleljen.

Mi az elsőt illeti, tudva van, miszerint Ausztria e

tekintetben is Németországhoz politikai okokból hasonló akart lenni, s eltekintve a birodalmat képező egyes országok jogaitól, azok népességének hajlamát s képezettséget sem vette tekintetbe, ugy hogy a behozott egyetemi tantervet sem lehet azok szükségeiből fakadottnak mondani.

Mi pedig a második kérdést illeti, nem lehet ugyan félreismerni, miszerint a tudományosságnak vannak absolut kivánalmai, melyeket az egyetemi rendszernek sem szabad figyelem nélkül hagyni. Azonban másrészről szinte igaz, miszerint, midőn valami tanrendszer valamely országban behozandó, ennek helyzetét is tekintetbe kell venni, hogy a tudományosság absolut kivánalma meg ne hiusitassék, mert a szádék maga nem képezi a rendszert, hanem szükséges, hogy az kellőleg valósitassék is. A mely országban a tudományosság mind fenn, mind lenn becsültetik, hol az már a családéletbe behatott, ott más tanrendszer fog kelleni, mint oly országban, hol a tudományosságot csak névről ismerik, hol az öntudat még nem annyira fejlődött, miszerint a tudományosság értékkel bir. Ha magunkat ámitani nem akarjuk, be kell látnunk, miszerint országunk az előbbi polczon még nem áll. Mi ugyan belátjuk, hogy nagyon hátramaradtunk, de annyi lelki erővel még nem birunk, hogy a tudományosság nehéz és hosszu munkájába fognánk, hogy a tudományosság értékét *tettleg* bevallanók. Nálunk még sem a kormány nem ment a pártfogástól, sem a választók nem mentek a pártolástól, mi által természetesen a tudományosság szenved, mert mit csináljon ifjuságunk nagy száma, mely a tudományt hiven, érdektelenül és fáradhatlanul müvelte, kinek azonban sem pártfogása, sem pártolása nincs, olyanok irányában, kik habár sokkal csekélyebb tudománynyal birnak, az utóbbiakkal mégis dicsekedhetnek. Utoljára is örülnie kell, ha ezek valamire méltatják. Ekkor az élet kineveti az iskolát, a valóság, melyet ez tanit, csak iróniává válik, s az lesz legtudományosabb ember, ki a gyakorlati életnek legjobban tud hizelegni. Kérdem, van-e valami tanrendszernek módjában, a tudományosság ez akadályait elháritani? Elhárithatja azokat egyedül a kormány, és azt gyámolitó közszellem. Mig ez akadályok fennállnak, semmi tanrendszer, legyen az kényszeritő vagy szabad tanulási rendszer, sem fog megfelelni; de az is bizonyos, hogy ily akadályok mellett mindig a nemzet fog kárt szenvedni, valamint az is igaz, hogy ha ezen akadályok eltávolitására a közoktatási miniszteriumot a többi miniszteriumok nem segitik, ennek legszebb és legjobb tanterve is semmivé tétethetik.

Azt fogják sokan mondani, pártfogás mindég volt, és mindég lesz, tehát annak távoltartására minden törekvés hiu lesz. Igaz, a pártfogást már emberi gyarlóságunk és korlátozottságunk magával hozza; de ha felteszszük magunkban, és azt tettleg követni fogjuk, miszerint másoknak szivességet csak *akkor* teszünk, ha azzal senki jogát, tehát azért sem sértjük, ki pártfogó nélkül áll, a pártfogás csak hasonjogosultakra fog kiterjeszkedni, s korlátozottságunknál fogva csak kivételes lesz. Ezen eset s azon eset közt, hol a pártfogás napirenden van, nagy a különbség.

Ha ezen felül tekintetbe veszszük, miszerint a szülők maguk teendőit gyakran az intézetre háritják, miszerint gyermekeiket az egyetemre küldik a nélkül, hogy azoknak szilárd jelleméről, az egyetemi tanszabadság megbirhatásáról s arról meggyőződnének, mikép töltik gyermekeik az egyetemen az időt; ha tekintetbe veszszük, miszerint az ifjak családaikban ritkán hallják a tudományosság tiszteletét, hanem annál gyakrabban a család elődeinek érdemeit s maguk összeköttetését, melyeknek alapján a fiatal ember bizton számithat pártfogásra és a választók pártolására; akkor valóban csodálnunk kell hogy ifjuságunknál oly mértékben mutatkozik tudományossági szellem, tudományvágy. Igaz, hogy ezen szellem rendszerint nem sokkal többben mutatkozik, egy negyednél. De nem szabad felednünk, hogy ez a mondott akadályokkal szemközt tetemes, hogy semmi nemzetnél semmi tanrendszer sem eszközölheti, miszerint kivánalmának mindnyájan megfeleljenek. E szerint tehát nincs okunk hazánk felett csüggedni, csak azon kell lennünk, hogy a fentebbi akadályok mind inkább elháritassanak, és senki se kapjon tudományos felszabaditást (auctorisatiot), ki azt meg nem érdemli, senki se vegye a tudományosság jogait igénybe, ki tudományossággal nem bir. (Folytatjuk.) BAINTNER JÁNOS.

Pósfay Károlynak a budapesti ügyvédi egylet IV. szakosztályának f. é. febr. 29-én tartott ülésében előterjesztett inditványa „A birószágok szervezetéről."

Fájdalmas érzettel tölti el a hona jólétét szivén viselő honpolgár keblét, midőn szomoru jogszolgáltatási állapotunkra gondolva, egyuttal fontolóra veszi, hogy ily hiányos jogszolgáltatás mily kártékonyan hat a nemzet, erkölcsi és anyagi jólétére.

A miért is, minthogy a nemzet valahára kivivta önkormányzati jogát, és felelős parlamentáris kormánya s szabadon választott törvényhozási képviselői által tettleges részt vesz az állami hatalom gyakorlatában, — a hiányos jogszolgáltatással járó anyagi és erkölcsi hátrányok miatt aggódó honpolgár, méltán megvárhatja a nemzet felelős kormányától és törvényhozási képviselőitől; mikép azok, a nemzet által reájuk ruházott hatóságukat mielőbb arra használják fel, hogy a nemzet anyagi és erkölcsi jólétét veszélyeztető jelenlegi hiányos jogszolgáltatás javitása czéljából a joguralom iránti kivánalmaknak megfelelő jogszolgáltatási állapotot eredményező czélszerű jogi reformok életbeléptettessenek. Hogy azonban a jogszolgáltatási téren életbeléptetendő reformok jogszolgáltatási állapotunk valódi javitását eredményezzék azoknak kiinduló pontjául kell szolgálni azon törekvésnek, hogy mindenekelőtt a jogszolgáltatás közegei, — a birószágok — olykép szervezve legyenek, mikép azok magas hivatásuknak mefelelhessenek.

Mert szakavatottan képzett, független jellemű s részrehajlatlan birákból álló, jól szervezett birószágoktól, hiányos alaki és anyagi törvények mellett is, *megnyugtató jogszolgáltatás* várható, — holott nem eléggé képzett, mellékes behatásoktól függő, részrehajló birákból álló, rosszul szervezett birószágok, a legjobb alaki és anyagi törvények mellett sem képesek a helyes jogszolgáltatás iránti igényeknek megfelelni.

Azért tehát tekintve azt, hogy jelenleg működő birószágaink hiányos szervezetének kell főképen tulajdonitanunk jogszolgáltatási bajainkat, a jogszolgáltatási reform nem kezdeményeztethetik czélszerűen az alaki jogi törvények átalakitásával, hanem előbb a helyes jogszolgáltatás észközlésére alkalmas közegekké kell birószágainkat átalakitanunk, ha annak nem akarjuk magunkat kitenni, hogy a hozandó alaki jogi törvények irott malaszt maradjanak.

Ennélfogva, nemzeti kormányunknak a jogszolgáltatási reformok behozatalára nézve követett azon eljárása, mely szerint a birószágoknak czélszerű szerveztetésük utján alkalmas jogszolgáltatási közegekké történendő átalakitása előtt, egy életbeléptetendő polgári perrendtartási törvénynyel kivánja a jogszolgáltatási bajok orvoslását kezdeményezni, — nem tekinthető jogszolgáltatási állapotunk alapos javitását eredményező, czélszerű reformbeli törekvésnek. — Nem eredményezhet pedig a szolgáltatási reformoknak ily képeni kezdeményezése jogszolgáltatási állapotunkon annyival kevésbé alapos javitást; mivel a jelenleg működő birószágaink tagjainak nem lehet fel nem ismerniök, a joguralomra — és igy a joguralom létesitésére alkalmas birószágok alakitására is irányuló közvélemény nyilvánulását; és igy, a mennyiben azon megkivántató tulajdonokkal nem birnak, melyek a birói állás kellő betöltésére megkivántatnak, lehetlen fel nem ismerniök egyuttal azt is, hogy birói állásuk a korszellem nyilvánuló akaratja ellenében tartósan nem tartható, minek folytán aztán tőlük nem is várható, hogy ők egy uj rendszeres törvényt ugy sajátjukká tegyenek, mikép azt helyesen alkalmazni tudják, — sőt ellenkezőleg

attól kell tartani, hogy sem a jelenleg uralgó, sem az ujonnan behozandó törvényeket helyesen alkalmazni nem birván, a jelenleg létező jogszolgáltatási zavart a törvényhozásilag vizsgálat alávett magánjogi perrendtartás életbeléptetése még fokozni fogná. Annyival is inkább, mivel a vizsgálat alatti perrendtartásnak, a sommás szóbeli és a végrehajtási eljárásra vonatkozó rendelkezései jelenlegi elsőbiróságinak — különösen megyei szolgabiróságaink — mellett teljesen keresztülvihetlenek, — és igy már maga ezen perrendtartás is, életbeléptetését megelőző nélkülözhetlen előfeltételkép, a bíróságoknak czélszerűen történendő átalakitását veszi.

Mondja ki tehát a szakosztály, hogy a törvényhozásilag tárgyalt polgári perrendtartásnak életbeléptetésétől, ha bíróságaink előbb alkalmas jogszolgáltatási közegekké czélszerű szerveztetés utján át nem alakittatnak, jogszolgáltatási állapotunk alapos javulását nem várja, — hanem hogy a helyes jogszolgáltatás létesitésére vezető alkalmas segédeszköznek a törvényhozásilag tárgyalt polgári perrendtartást csak azon esetre tekintheti, ha annak alkalmazása czélszerűen szervezett bíróságokra bizattatik, — minek folytán azon inditványt terjeszti ezen szakosztály az ügyvédi egylet rendes gyülése elébe; mikép a pesti ügyvédi egylet azon kérelmét terjeszsze fel, a magy. kir. igazságügyi miniszterium és az országgyülés elébe: miszerint, tekintve azt, hogy a helyes jogszolgáltatás eszközlésére nem képesitett jelenlegi bíróságainknak alkalmas jogszolgáltatási közegekké történendő átalakitása előtt, a legjobb törvények mellett sem várható kielégitő jogszolgáltatás, — mindenekelőtt és sürgősen egy helyes elveken alapuló birósági szervezeti törvény életbeléptetése iránt intézkedjék, és hogy addig, mig ezen életbeléptetendő birósági szervezeti törvény alapján bíróságaink a jogszolgáltatási igényeknek megfelelő alkalmas közegekké át nem alakittatnak, a törvényhozásilag vizsgálat alávett polgári perrendtartás életbeléptetése annyival is inkább elhalasztassék; mivel ezen perrendtartási javaslatnak a sommás szóbeli és végrehajtási eljárás iránti rendelkezései, jelenlegi elsőbiróságaink, különösen megyei szolgabiróságaink mellett, teljesen kivihetetlenek, és igy maga ezen perrendtartási javaslat életbeléptetése, azt megelőzőleg okvetetlen szükséges előfeltételkép, a bíróságoknak czélszerű átalakitását veszi igénybe.

Bíróságainknak a helyes jogszolgáltatás eszközlésére alkalmas közegekké történendő átalakitása czéljából, a bíróságok szervezésénél zsinórmértékül szolgálandó alapelvekül megjeleltetnek:

1-ör. Hogy birói állást csak azon jogvégzett egyén nyerhessen el, ki a jogi tantárgyakat a hazai egyetemen, vagy egyéb hazai felsőbb tanintézeten, a törvényileg meghatározandó időtartam alatt, rendesen hallgatta és a hallgatott jogi tantárgyakból szerzett elméleti ismereteiről leteendő állami vizsgát sikeresen kiállván, ennek kiállta után 3 évig valamely biróságnál vagy ügyvédnél gyakorlatilag működött, és 3 évi gyakorlati működése után leteendő második vizsga alkalmával azt igazolni képes, hogy szerzett elméleti jogi ismereteit gyakorlatilag érvényesiteni tudja.

2-or. Hogy a birói állások mind első, mind felsőbiróságilag, a jogszolgáltatási hatóságnak felségi jogi mivoltánál fogva, ő felsége illetőleg a felelős állami kormánynak a jogszolgáltatási felségi jog gyakorlatára hivatott tagja által eszközlendő kinevezés utján töltessenek be, és — — — hogy a birói állás életfogytiglan tartó oly állami tisztséggé tétessék, melylyel anyagi gondoktól felmentő jövedelem legyen összekötve, a melynél az arra alkalmazandó szolgálati évei szerinti fokozatos előmenetelre és nyugdijra számithat, és a melytől az arra kinevezendő elmozditására itéletőleg történendő elmarasztaltatása esetét kivéve, — meg nem fosztathatik.

3-or. Hogy a jogszolgáltatás a közigazgatástól nemcsak felsőbb, — hanem elsőbiróságilag is tökéletesen elválasztassék, — egyedül a csekély értékü, világos és legsürgősb természetü ügyek elintézése bizatván kivételkép a községi előjárokra.

4-er. Hogy a sürgősb elintézést igénylő ügyek elsőbirósági ellátására a szükségletnek megfelelő számmal állami kir. egyes bíróságok, a nagyobb fontosságu ügyek elsőbirósági ellátására pedig lehetőleg a megye területére való tekintettel, állami társasbíróságok szerveztessenek, mely társasbíróságok egyuttal az egyes bíróságok felebbviteli bíróságát képezik; — továbbá, hogy a társasbíróságok által elsőbiróságilag elintézendő ügyek felülvizsgálatára kerületenkint működő főtörvényszékek alakitassanak, és hogy az egyesült Magyar- és Erdélyhonra kiterjedő hatósággal egy Budapesten székelő semmitő törvényszék szerveztessék.

5-ör. Hogy a váltó-, kereskedelmi- s csődügyek felett is elsőbiróságilag rendszerint a megyei társasbíróságok határozzanak, Budapest számára azonban egy különös váltó-, kereskedelmi és a budapesti bejegyzett kereskedők csődjei felett illetékes szakbiróság, és az összes váltó-, kereskedelmi s csődügyek felett illetékességgel birandó fölülvizsgálati bíróságul egy váltó- s kereskedelmi főtörvényszék szintén Budapesten szerveztessék.

6-or. Hogy a fontosabb bünvádi, valamint a politikai és sajtó vétségeknek, a rendes állami bíróságokkal közreműködőleg történendő elitélésére, az esküdtbíróságok intézménye léptettessék életbe.

7-er. Hogy a szervezendő állami bíróságok jogszolgáltatási teendői körük a szoros értelemben veendő biráskodásaikra szoritassék, és az elintézendő egyéb jogi teendők kellő ellátása végett, a közjegyzői és birósági végrehajtók iránti intézmények léptettessenek életbe.

8-or. Hogy a szervezendő állami bíróságok működésének ellenőrzésére, továbbá az állami kiváló felügyelet alá tartozó gyámi és gondnoksági ügyek ugy vallási-, közhasznu- és állami-intézetek ügyei kellő ellátása végetti felőrködésre, — ugy nem különben, a jogszolgáltatási administrationalis ügyeknek a birósági elnökökkel együtt leendő ellátására, a semmitőtörvényszéknél, főtörvényszékeknél, és elsőbirósági törvényszékeknél működő s közvetlenül az igazságügyi minisztertől függő álladalmi ügyészek alkalmazandók.

Ad I. Hazánkban eddig a birói állások, vagy szakképzettségi igazolványra való tekintet nélkül, vagy az ügyvédi oklevélnek szakképzettségi igazolványnak elfogadása mellett töltettek be, — és ugy, miután az ügyvédi oklevél nálunk eddig bizonyos formalitások megtartása mellett valódi jogi szakképzettség kimutatása nélkül is megszerezhető volt, bíróságaink legnagyobb részben oly egyénekkel töltettek be, kik a jogi tudományokban sem elméletileg, sem gyakorlatilag oly mérvü képzettséggel nem birnak, mikép jogszolgáltatási hivatásuknak kellően megfelelni képesek lennének.

Hogy tehát jövendőre a nemzet arról biztositva legyen, mikép a bíróságok valóban jogilag szakavatott egyénekkel legyenek betölthetők, törvényhozásilag egy a jogi pályára készülők számára zsinórmértékül szolgálandó, s a jogi tárgyakat és azoknak hallgatására forditandó időtartamat meghatározó tanrendszer lenne megállapitandó; — továbbá, egyuttal az is megállapitandó lenne, mikép csak az nyerhessen el birói állomást, ki a jogi tantárgyakat a honi egyetemen, vagy valamely más honi felsőbb tanintézetben, a törvényileg meghatározott időtartam alatt rendesen hallgatta, és az ennek alapján szerzett megkivántató elméleti ismeretekről a nyilvánosan megtartandó állami vizsgát sikerrel kiállta, — ennek kiállta után pedig vagy ügyvédnél, vagy valamely biróságnál, az illető ügyvédi kamara vagy birósági elnök szigoru ellenőrzése alatt, 3 évig valósággal gyakornokoskodott, és a 3 évi gyakorlati idő eltelte után egy második, szintén nyilvánosan ügyvédek és birák közreműködése mellett megtartandó szigoru vizsga alkalmával igazolni képes, hogy az elméletileg sajátjává tett jogi ismereteit gyakorlatilag érvényesiteni tudja.

Nehogy azonban a nálunk oly annyira elharapódzott pártfogolási szellem uralmának a fennebbi rendszabály alávetve legyen, és a jogi tantárgyaknak a megállapitandó tanrendszer szerinti hallgatásától, valamint a megállapitandó gyakorlati időtartamnak kimutatásától való felmentések megengedése által, a fentebbi szabály gyakorlatilag ki ne játszathassék, az is törvényhozásilag meghatározandó lenne; hogy a birói pályára készülőnek, a jogi tantárgyaknak a fentebb szerint meghatározandó tanrendszer szerinti hallgatása, ugy a meghatározandó időtartambeli gyakorlatnak kimutatása, kegyelem utján sem engedtethetik el.

Ad 2. A helyes jogszolgáltatás kivánalmainak megfelelő eljárás csak oly bíróságoktól lévén várható, melyek oly tagokból vannak alakitva, kik a birói pályát életpályának választván és kizárólag ezen pályának szentelvén összes szellemi erejüket és munkaképességüket, ezáltal nemcsak a jogszolgáltatási teendőkben maguknak kiváló jártasságot szereztek, hanem hivatásuk magasztos volta iránt áthatva, jogi képzettségük által felvilágosult jogérzettel és ügybuzgósággal is végzik teendőiket, — ennek folytán, a bíróságok czélszerü szervezésének alapfeltétele az, hogy a bíróságok oly módon alakitassanak, mikép a betöltendő birói állások elnyerhetésére csak azok számolhassanak, kik a birói pályára mint életpályára készülvén, a birói állás helyes betöltésére megkivántató kiválóbb szakképzettséget sajátjukká tették, továbbá, mikép az ala-

kitandó bíróságok tagjai arra legyenek ösztönözve, hogy kizárólag birói hivatásuknak szenteljék összes szellemi erejüket és munkaképességüket, s hogy jogszolgáltatási teendőik minél tökéletesebben történendő ellátására magukat szakadatlanul kiképezni iparkodjanak.

Már pedig a hazánkban jelenleg divatozó szervezési rendszer mellett, mely szerint a helyhatóságonkint működő bíróságok választások utján, a felső bíróságok pedig kinevezés utján, de nem az elsőbirósági működésük által maguknak a jogszolgáltatási teendőkben jártasságot és érdemeket szerzettek sorából, hanem legnagyobb részben másnemű működési körben elfoglaltak közzül töltettek be, — a birói pályára mint életpályára nálunk okszerüen senki sem készülhetett, de arra ösztönözve sem lehetett, hogy ezen pályának szentelje összes szellemi erejét és munkaképességét, — és igy a bíróságok alakitására nézve hazánkban divatozó hibás szervezési rendszernek tulajdonitandó főképen, hogy bíróságaink a helyes jogszolgáltatás iránti kivánalmaknak meg nem felelhetnek.

Mert akár anyagi, akár erkölcsi érdekeinket veszszük tekintetbe, oly pályára mint életpályára egész lelki odaengedéssel nem készülhetünk, mely pályán sem anyagi biztos állást, sem elsajátitott ismereteinknek megfelelő működési kört az által részünkre nem biztosithatunk, ha az ezen pályán való helyes működésre szükségelt képzettséget a legtökéletesebben szerezzük is meg, hanem a választás esélyeinek, — és igy a legkitünőbb szakképzettség elsajátitása daczára is, a mellőztetésnek vagyunk kitéve.

Azért tehát tekintve azt, hogy a birói állás helyes betöltésére megkivántató igen kiterjedt ismeretek alapos elsajátitása egyedül attól várható, ki ezen állásra mint életpályára azon biztos tudattal készülhet, mikép azon esetre, ha az ezen állásra megkivántató ismereteket elsajátitani képes, az általa választott ezen életpályán szerzett ismereteit embertársai javára és anyagi jóléte előmozditására érvényesiteni képes, — a birói állásoknak a választási rendszer mellett történendő betöltése esetére pedig okszerüen azt senkitől sem lehet várni, hogy a biró pályára mint életpályára egész lelki odaengedéssel készüljön, következőleg az ezen rendszer mellett a birói állásra jelentkezők legnagyobb részben nem is fognak a birói állás helyes betöltésére megkivántató igen kiterjedt ismeretekben szakképzettséggel birni, és igy ezen rendszer mellett a birói állásoknak szakképzettekkel történendő betöltése gátolva van: — a bíróságoknak a választási rendszer melletti szervezése már csak azon okból is mellőzendő; mivel ezen rendszer mellett a bíróságoknak hivatásuk helyes betöltésére alkalmas tagokkal leendő betöltése megakadályoztatik.

De mellőzendő a választási rendszer azért is, mert eredménye nemcsak annyiban hátrányos, a mennyiben a helyes jogszolgáltatás létesithetését akadályozza, hanem annyiban is, a mennyiben a jogi ismeretekben való minél tökéletesebb képzettség szerzése iránti hajlamra zsibbasztólag hat, és ezáltal a nemzet szellemi haladása meggátlására vezet; — azon fölül pedig annyiban a jogérzetet sértő igazságtalanságot is valósit, a mennyiben nem a szerzett ismereteken alapuló személyes érdem, hanem egyéb mellékes tekintetek határoznak a választási rendszer szerint eszközlendő birósági alakitásnál. Innét következik aztán az is, hogy olyan pályára, a melyen állás és működési kör nem a személyes érdem alapján, hanem csak esetleges körülmények kedvezése mellett várható, valódi önérzettel biró egyének nem is lépnek, és igy épen azok záratnak ki ezen rendszer mellett a birói állásokból, kik önérzetükön alapuló független jellemüknél fogva, egyedül képesitvék arra, hogy a jogszolgáltatási teendőket részrehajlatlanul végezzék, — hanem ezek helyett azok foglalandják el a birói állásokat, kik önérzetük árán is anyagi ellátást keresni készek, és a kik ennek folytán azon független jellemmel sem birnak, mely megkivántatik a biróban arra, hogy a jogszolgáltatási hivatásban önzetlenül és részrehajlatlanul eljárhasson.

Minthogy pedig akár bizonyos időszakokra és képességi igazolványra való tekintet nélkül, mint honunkban eddig történt, akár életfogytiglan való működésre bizonyos képességi igazolvány feltétele alatt választassanak a birósági tagok a helyhatóságok részéről, a bíróságoknak választás utján történendő alakitásával járó fentebb jelzett hátrányok egyformán vannak összekötve, nemcsak a honunkban eddig divatozott birósági választási rendszer, mely szerint a helyhatóságonkint működő elsőbíróságok tagjai minden képességi igazolványra való tekintet nélkül bizonyos időszakokra választattak, mellőzendő; — hanem a választási rendszer átalában és teljesen mellőzendő. Annyival is inkább, mithogy a mostan uralgó időszakonkinti választási rendszer helyébe az életfogytiglan való választási rendszernek történendő életbeléptetése esetében, ha mindjárt a megválaszthatás bizonyos képességi igazolványtól lenne is feltételezve, a bíróságoknak választás utján való alakitásával — — természetszerüleg járó fentebb jelzett hátrányok kártékony befolyása fentartatnék, — azon fölül pedig, ezen hátrányok állandósittatnának.

Már most, ha tekintetbe veszszük azt, hogy a jogszolgáltatási hatóság legfensőbb állami érdekben gyakorlandó felségi állami jogot képez, jogosan csakis ő felsége gyakorolhatja a felelős állami kormány által a jogszolgáltatás eszközlésére hivatott bíróságok alakitását.

De nemcsak azért helyezendő vissza az állami hatalom a bíróságok alakitása iránti teljes hatóságába, mivel a bíróságok alakitása a felségi jogszolgáltatási hatóság jogkörébe tartozó felsőbb állami jogot képez, hanem azért is, mivel ezt egyedül ő felsége gyakorolhatja a felelős állami kormány által a helyes jogszolgáltatás czéljának megfelelő eredménynyel a bíróságok alakitása iránti hatóságot, minek folytán czélszerüség szempontjából is, valamint a felsőbíróságok ugy az elsőbíróságok alakitására nézve is, a felelős állami kormány utján ő felsége által gyakorlandó kinevezés iránti rendszer léptetendő életbe.

Mert, a felelős nemzeti kormánynak a jogszolgáltatási felségi jogkezelésével megbizott tagjától, mint oly egyéntől, ki a jogi téren szerzett kiváló ismereteinél fogva lett, a nemzeti közvéleményt képviselő törvényhozási testületnek benne helyezett bizalma alapján, ő felsége által ily magas állásra emelve, fel kell tenni azt, hogy a bíróságok alakitásánál azon magasabb állami szempontból indul ki, hogy az alakitandó bíróságok a helyes jogszolgáltatás létesitésére alkalmas közegekké tétessenek, de ő felsége s a törvényhozási testület, valamint az eljárását ellenőrködő figyelemmel kisérő szabad sajtó utján nyilvánuló közvélemény iránt való felelőssége érzeténél fogva, azt is fel kell róla tenni, hogy az általa felismert magasabb állami szempont által vezéreltetve fogja ő felségének előterjesztéseit a birósági állások betöltésére nézve megtenni, és igy azokra csak azok fognak kineveztetni, kik a birói állás hivatásszerű betöltésére magukat legkiválóbban kiképezték.

Ennélfogva, miután a kinevezési rendszer mellett a bíróságok alakitására nézve azon magasabb állami szempont szolgál zsinórmértékül, hogy a helyes jogszolgáltatás elérhetése czéljából a jogszolgáltatási teendőkkel csak az azok ellátására leginkább képesittettek, bizandók meg, csakis a kinevezési rendszer mellett készülhet a birói pályára az arra magában hivatást érező egyén mint életpályára, és szentelheti ezen általa választott életpályán való helyes működésre megkivántató tágkörü ismeretek elsajátitására egész lelki odaengedéssel, összes szellemi erejét és munkaképességét, — és igy csak ezen rendszer mellett várható, hogy a birói állások szakképzettek által töltettessenek be; mivel ezen rendszer mellett azon esetre, ha a birói pályára készülő a birói állás alkalmas betöltésére megkivántató ismereteket elsajátitotta, arra biztosan számolhat, hogy az üresedésbe jövő birói állások betöltésénél reá is lesz tekintet, és igy nincs azon veszélynek kitéve, mikép ismereteinek megfelelő működési kört el nem érhet, és hogy szerzett ismereteit embertársai javára, ugy saját érdekében is, érvényesiteni képes nem leend. Minthogy pedig az ezen rendszer mellett birói állásra alkalmazandó azon önérzettel lép tisztségébe, hogy azt szerzett jogismeretein alapuló személyes érdemének köszönheti, ennélfogva az is várható az ily módon alkalmazott birótól, hogy jogszolgáltatási teendőit, önérzetén alapuló független jellemmel részrehajlatlanul fogja elintézni, és hogy hivatása nagy fontosságu voltától áthatva lelkiismeretes ügybuzgósággal fog eljárni.

Minthogy azonban a jogszolgáltatási teendőkben való folytonos és tartós gyakorlat az előforduló jogeseteknek helyes megbirálása és elintézése iránti elmebeli képességet fejleszti és élesbiti, — de az oly igen kiterjedt ismeretkör, melynek elsajátitása szükséges ahhoz, hogy a birói hivatásnak kellően megfelelni lehessen, az ezen ismeret körben való folytonos és szakadatlan további kiképzés végetti munkálkodást és tanulmányozást vesz igénybe, a végből, hogy a fentebb jelzett kinevezési rendszer szerint helyesen alakitott bíróságok tagjai ösztönözve legyenek hivatási körükbe vágó teendőiknek, minél alkalmasabb elintézhetése végett magukat folytonosan és szakadatlanul tovább kiképezni, és hogy nekik lehetővé tétessék, mikép elsajátitott elméleti ismereteiknek gyakorlati érvényesitése iránti képességüket fejlesszék és élesbitték, ugy nem-

különben, hogy alulról-fölülről oly független helyzetbe tétessenek, mikép elméletileg és gyakorlatilag kellően kiképzett jogszolgáltatási képességük által vezérelt lelkiismeretes meggyőződésük szerint önállóan és részrehajlatlanul eljárni elegendő lelki bátorsággal birjanak, — a birói állásnak az arra kinevezendőre nézve életfogytiglan tartó állami tisztségnek kell lenni, mely állami tisztségétől az illető birósági tag, bünvádi uton attól itéletileg történendő elmozdittatása esetét kivéve, meg nem fosztathatik.

De, hogy a kinevezendő biró az őt környező csábitásoknak ellentállni képes legyen, és hogy csüggedést nem ismerő buzgósággal a hivatásbeli ismeretekben való folytonos további kiképeztetésén munkálkodhassék, úgy nem különben, hogy a folytonos további kiképeztetéséhez megkivántató segédeszközöket megszerezhesse — a birói állással oly jövedelem kapcsolandó össze, — mely a birót nemcsak a szellemi tevékenységre zsibbasztólag, az erkölcsre csábitólag ható anyagi gondok gyötrelmeitől felmenti, hanem mely mellett az maga és családja társasági helyzetüknek megfelelő anyagi jólétnek is örvendhetnek, és a szellemi kiképeztetéshez megkivántató segédeszközöket is megszerezni képes.

Azon tekintetnél fogva pedig, hogy a felső bíróságok az alsó bíróságok irányában jogfelismerési képesség tekintetében valóban fölülvizsgálati hatóságot képezhessenek, az alsóbirósági működési körben szerzett gyakorlat útján jogszolgáltatási képességüket élesbitett birósági tagokból alakitandók a felsőbíróságok, és ez okból, úgy azért is, hogy a biró a felülről jöhető kegy iránti csábitásnak kitéve ne legyen, a biró olykép is biztositandó, hogy a felsőbb birói állások a szolgálati évek szerint megállapitandó rangsorozat rendje szerint legyenek betöltendők, a magukat kizárólag kitüntettek számára fentartván a törvényszékek főtörvényszékek és semmitőtörvényszék elnöki és alelnöki állomásoknak a rangsorozat rendjén kivül történendő betölthetése.

Ad 3. Miután a jogszolgáltatási teendők kellő elintézhetése végett is oly kiterjedt ismeretek szükségesek, hogy azoknak alapos elsajátitása az azokkal való kizárólagos és folytonos foglalkozást teszi szükségessé, — ugyanazon egy egyén a reábizandó jogszolgáltatási teendőkön fölül közigazgatásiakkal már csak azért sem terheltethetik okszerüen, mivel a közigazgatási teendők alapos ellátására megkivántató tanulmányok az illető egyénnek a szükségelt jogismeretek kellő elsajátitására megkivántató összes szellemi erejét és munkaképességét egyrészben igénybe vevén, ezáltal neki lehetetlenné tétetnék a helyes jogszolgáltatás eszközölhetése végett megkivántató teljes jogi szakképzettséget elsajátitani, és igy jogszolgáltatási teendőit alapos ellátására képesitve sem lehetne. Ugyanazért ahhoz, hogy a bíróságok tagjai hivatási teendőik kellő ellátására megkivántató ismeretekkel felruházott szakképzettekké, illetőleg a helyes jogszolgáltatás létesitésére alkalmas közegekké válhassanak, lényegesen megkivántatik, miszerint a törvénykezés a közigazgatástól az alsóbb forumokra nézve is tökéletesen elválasztassék. És pedig annyival is inkább, miután a közigazgatási teendők ellátásánál irányadóul szolgáló *czélszerüségi* alapelv a jogszolgáltatási eljárás *jogossági* alapelvétől eltérő, sőt sokszor ellentétes felfogást és elhatározást vesz igénybe, és azon egyének, kik ilyen ellentétes alapelvekkel biró működési körben mozognak, azon veszélynek vannak kitéve, hogy teendőiknél az irányadóul szolgáló alapelvet elcserélve tévesen alkalmazvák, és igy akkor is, midőn jogeset birálatánál és elintézésénél szigoruan az eset jogi mivoltát kellene tekintetbe venniök, a határozat hozatalánál czélszerüségi szempontból fognának kiindulni, és ily téves szempontból kiinduló eljárás alapján, a helyett hogy jogot szolgáltatnak, az egyik felett kedvezményben részesitenék, a másik felet pedig jogtalanul terhelnék. De azért is elválasztandó a törvénykezés a közigazgatástól; mivel a közigazgatási teendők nagy része legsürgősb természetüek levén, azoknak halasztás nélkül való rögtöni elintézése szüksége miatt, az illető mindkét nemű működési körben alkalmazott tisztviselő sokszor kizárólag igénybe vétetik, és igy a jogszolgáltatási teendők elintézését kénytelen elhalasztani, — azonfölül pedig, a jogszolgáltatási teendőkben való mulasztások palástolására a sürgős közigazgatási teendők közbejötte alkalmas mentségül is szolgál, úgy hogy az, az eljáró tisztviselőnek kellő ellenőriztetését és mulasztásáért való feleletre vonathatását, tehát a rendes ügykezelés lehetővé tételét is, megakadályozza.

Mindamellett azonban, noha szabályszerűleg a törvénykezés a közigazgatástól az alsóbb birósági forumokon is szigoruan történendő elválasztása lényegesen szükségesnek tünik fel, némely legsürgősb természetü és okiratilag igazolható vagy önkéntesen ajánlott és elfogadott eskü által tisztába hozható kisebb értékü adósági, mezei, rendőrségi, bérleti, szolgálati, viszonybeli aprólékos ügyekben (Bagatelsachen) a kisebb községek előljárói 12 frtnyi, a nagyobb községek előljárói 60 frtnyi értékig terjedőleg békebirósági minőségben jogszolgáltatási politikai tekintetből, az ily aprólékos ügyeknek minél gyorsabban és minél kevesebb költséggel történendő elintézhetése végett, jogszolgáltatási hatósággal kivételképen felruháztathatnának, — olykép azonban; mikép azok ezen illetékességük alá tartozó ügyekben hozandó itéleteiket azonnal végrehajtani is tartoznak, de fenmaradna azon fél számára, ki az ellene végrehajtott itélet által magát sértettnek tartja, hogy az igazságszolgáltatás elnyerése végett, az illetékes rendes biró előtt a községi előljáró által végrehajtásilag elintézett ügyet kereset tárgyává tehesse.

Ad. 4. A megyékben, városokban, kerületekben jelenleg működő helyhatóságonként választott elsőbiróságok helyébe, — melyek sok helyütt jogszolgáltatási teendőkkel kellően elfoglalva nincsenek, ellenben másutt a birósági tagok munkaképességét felülhaladólag terhelve vannak, melyeknél tehát az alkalmazott jogi képesség vagy hasztalanul elforgácsoltatik, vagy tulterheltetik, — kivétel nélkül állami királyi elsőbiróságok szervezendők. És pedig, a sürgősb természetü és kisebb értékü ügyek számára, melyeknél a költségkimélés egyik főtekintet, valamint az egységes vezetést és folytonos felügyeletet igénylő gyámsági és gondnoksági ügyek ellátására, a szükségletnek megfelelő járásokként működő egyes bíróságok, — a fontosabb ügyeknek elsőbiróságokkép való ellátására, a megyék jelenlegi területére lehető tekintettel s a jelentékenyebb városokban székelő társasbiróságok.

Az egyes bíróságok által elintézendő ügyekre nézve fölülvizsgálati bíróságokul az azok fölébe helyezendő kir. társasbíróságok szolgáljanak, miután az egyes bíróságok által elintézendő sürgősb természetü ügyeknek lehetőleg gyors elintézése ily fölülvizsgálati eljárás által könnyitetik, de ezáltal, az egyes bíróságonkint elintézendő csekélyebb értékü ügyek fölülvizsgáltatása végett a közeleső társasbiróságok elébe való könnyebb járulhatása miatt, a felek aránytalan költségekkel sem terheltetnének.

A kir. társasbíróságok által elintézendő ügyek fölülvizsgáltatása pedig kerületenkint működő kir. főtörvényszékek szervezendők.

Végre, egy Magyar- és Erdélyhonra kiterjedő hatáskörrel felruházandó semmitőtörvényszék Pesten alakitandó, mely a kir. társasbíróságok és kir. főtörvényszékek által másodbiróságilag elintézett, valamint a főtörvényszéki határozatok ellen emelt összes semmiségi panaszok, és a törvények hibás alkalmazása miatt a társasbíróságok és főtörvényszékek által másodbiróságilag felülvizsgált és a főtörvényszékek által hozott határozatok ellen használt összes fölülvizsgálati kérelmek felett véglegesen és irányadólag határozzon. Nehogy azonban a semmitőtörvényszék tulterhelve legyen, és hogy alaptalan semmiségi panaszok által az ügyek végleges elintézése alapos ok nélkül ne késleltessék, — mindazon ügyfelek, kik a már másodbiróságilag elutasitólag felülvizsgált semmiségi panaszokat és a másodbiróságilag fölülvizsgált a törvények hibás alkalmazása miatt használt felülvizsgálati kérelmeiket a semmitőtörvényszékhez viszik fel, ha semmiségi panaszuk illetőleg fölülvizsgálati kérelmeik ottan is alaptalannak találtatik, egy törvényileg tüzetesen meghatározandó és a fél ügyvédetől beveendő pénzbirsággal megfenyitendők.

Ad. 5. Budapestnek élénk kereskedelmi forgalma miatt, a Budapest területén előforduló számos váltó- s kereskedelmi ügyeknek valamint a budapesti kereskedők csődjeinek a kereskedelem érdekében történendő gyors elintézése végett, — egy kizárólag ezen nemü ügyekkel foglalkozó szakbiróság szervezendő Budapesten. Egyéb helyekbeli előforduló váltó-, kereskedelmi s csődügyek az illetékes kir. társasbiróság elsőbirósági elintézése alá tartozzanak.

Az összes társasbíróságoktól és a budapesti váltó- s kereskedelmi szakbiróságtól felebbezett váltó-, kereskedelmi- s csődügyek fölülvizsgálatára egy Budapesten székelő kir. váltó- s kereskedelmi főtörvényszék szervezendő.

Ad. 6. A polgári szabadság biztositékául szolgáló esküdtbirósági intézmény olykép életbeléptetendő, hogy a politikai és sajtó vétségeknél, valamint a bünvádi esetekben a polgárok köréből belépő esküdtbirák mint bizalmi férfiak a tárgyalás

alatti büntény vagy vétség alapjául szolgálandó tényköriilmények fenforgó volta felett mondják ki ítéletüket, melynek alapján aztán a törvényt alkalmazni a rendes bíróság hatásköréhez tartozik.

Ad. 7. A jogszolgáltatási teendőknek kellő gyorsasággal és alapossággal történendő elintézhetése végett, a jogszolgáltatási politika, a jogszolgáltatási téren előhaladottabb nemzetek által szolgáltatott tanuságos tapasztalatokra utalva, azt javasolja, mikép a bíróságok teendői köre a szoros értelemben veendő jogszolgáltatásiakra, illetőleg biráskodásiakra szoritassék, és hogy a többi teendők birósági felügyelet és felelősség terhe alatt, különálló önálló közegekre, jelesen a közjegyzőkre és birósági végrehajtókra bizassanak, — kik közül az előbbiek, a hagyatékok tárgyalásánál való közreműködésük, mindennemű hitelesitések eszközlése, számadások megvizsgálása által, — az utóbbiak, az idézések eszközlése és a végrehajtások önálló foganatositása által a bíróságokat sok terhes s időt rabló munkától felmentenék, melyet ezek aztán valódi jogszolgáltatási hivatásuknak szentelhetnek.

Ad. 8. A jogszolgáltatási hatóságnak felségi jogi mivoltánál fogva, az ezen felségi jog kezelésére hivatott kormány tagjának nemcsak joga, de felelősségénél fogva kötelessége is, a jogszolgáltatási hatóság gyakorlatával megbizott bíróságok eljárása felett ellenőrködni, hogy a netalán felmerülendő törvényszegéseknek vagy mulasztásoknak illetékes uton és módon elejét vehesse; de kötelessége az államot közvetlenül érdeklő állami vagyonbeli vallási és egyéb közhasznu alapitványi, valamint az állami főfelügyelet alá tartozó gyámi és gondnoksági ügyek alapos elintézése felett felőrködni, és a jogszolgáltatási administrationalis ügyek kezelésére befolyást gyakorolni, — mely czélra az igazságügyi miniszter megbizása folytán működő és a semmitőtörvényszéknél, főtörvényszékeknél és társasbíróságoknál működő államügyészek alkalmazandók.

Ad 9. A mennyiben a szóbeliség és nyilvánosság a legbiztosabb óvószer a jogszolgáltatás körül eddig az irásbeliség és zárt ajtók melletti tárgyalás leple alatt elkövetett visszaélések ellenében, — ez okból a bíróságok eljárása, a szóbeliség és nyilvánosság ellenőrző és nemesitő hatása alá is helyezendő.

Ezen fennebb jelzett alapelvekre alapitva a hannoverai birósági szervezet mintájára készitett birósági szervezeti javaslat, azon inditványnyal terjesztetik a tisztelt szakosztály elébe; hogy annak átvizsgálása végett egy 5 tagból álló bizottmányt kiküldeni, és hogy azt ezen kiküldendő bizottmány munkálatának bemutatása és megvitatása után, a mennyiben a tisztelt szakosztály a rendes ülés elébe tartozó tanácskozási alkalmas tárgynak fogja tekinteni, a rendes ülésnek a bizottmányi munkálat eredményével együtt leendő bemutatását elrendelni kegyeskednék *).

Budapesti ügyvédi egylet.

A *negyedik* (birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztály f. é. junius 27-én rendkivüli ülést tartott, melynek tárgyai között a „perrendtartási törvényjavaslat" tárgyában bizottmányilag szerkesztett emlékirat kiváló helyet foglalt el. A szokott jegyzőkönyvi hitelesités után, dr. *Siegmund* Vilmos jelenté, hogy *Rupp* Zsigmond tagtárs a „perrendtartás" tárgyában kiküldött bizottmány működésében részt kivánván venni, kéri magát e bizottmányba beosztatni; a szakosztály ez óhajnak készséggel eleget tévén, *Rupp* Zsigmond a nevezett bizottmány tagjai közé soroltatott. Erre következve felolvastatott a *Füzesséry* Géza inditványának átszerkesztésére kiküldött bizottmány jelentése és bemutatott következő emlékirata:

„Mélyen tisztelt képviselőház!

A „budapesti ügyvédi egylet" a házbéradó tárgyában a mélyen tisztelt ház elé terjesztett törvényjavaslatnak 15. §-át, az annak tartalma ellen irányzott inditvány folytán tüzetes fontolóra vevén, inditva érzi magát az emlitett szakaszban foglalt rendelkezés elleni aggályait a tisztelt ház elébe következőkben előterjeszteni:

A házbértörvény javaslatának 15. §-a igy hangzik: „Ha a házbirtokos és lakbérlő közötti egyetértésből szántszándékosan követtetett el az adókivetés kijátszása, és ezáltal az államkincstár megkárositása: a házbirtokos és lakbérlő között utóbb támadó perlekedés esetében a biró csak a bevallott bérösszeget itélheti oda a házbirtokosnak." Az ügyvédi egylet ezen szakaszban foglalt elvnek megbirálásánál koránsem tévesztette szem elől azon körülményt, hogy az ország alkotmányos kormánya feladatául kell hogy tekintse, miszerint a szükségesnek talált adómennyiség minden rövidités nélkül pontosan behajtható legyen, és hogy a roszlelküleg elkövetett adómegcsonkitások, vagy az államot czéljainak elérésében akadályozzák, vagy a többi adózó polgárok terheit még inkább nehezbitik, hogy tehát a kormánynak minden czélszerü és az osztó igazsággal megegyeztethető ezközt fel kell karolnia, mely által ily szántszándékos adórövidités elkerülhető.

Mindezeket szem előtt tartva, mégis az inditványozott szakasz elfogadása ellen fel kell szólalnunk.

Mert, az államnak igazságszolgáltatási magasztos feladatával és a birónak méltóságával és magasztos hivatásával meg nem egyeztethető, miszerint az államhatóság által arra kényszerittessék, hogy a beszolgáltatott törvényes igazolványok daczára az azokból meritett törvényes meggyőződése ellenére is a kellő próbákkal igazolt jogos követelést meg ne itélje; mert az állam közjogi igényeinek a magánjogi igazságszolgáltatást annyira nem lehet alárendelni, hogy pénzügyi czélok miatt, az a mi jogos többé nem volna megitélhető, és igy az átalános jogszabályok szerint fennálló követelés nem lenne érvényesithető. A pénzügyi törvényeknek a magánjogra gyakorolható ily befolyása, összes jogszolgáltatási rendszerünkre, sőt jövendőbeli codificationkra is a legkárosabb hatást szülhetné; továbbá mert az inditványba hozott rendelkezés már magában véve is a legigazságtalanabb, miután az eltitkolt adótárgy meg nem itélése által két büntárs közül az egyik fenyitetik, és pedig oly módon, hogy a büntetésből a büntárs jogtalan előnyben részesül. Ugyanis a szántszándékosan eltitkolt bérösszeg felperesnek meg nem itéltetvén, ez kárt vall ugyan és meg van büntetve, hanem egyuttal a vele összejátszott alperes ezen általa kétségkivül tartozott összegnek visszavonhatlan birtokában maradna, és lelkiismeretlen tettéből törvény szerint és birói sanctió mellett hasznot huzna. Nem különben, mert az államnak módjában áll, az ily eltitkolásokat más uton megfenyiteni, anélkül hogy szükséges volna a birót lelkiismerete elleni kimondásra kényszeriteni, és őt a pénzügyi hatóság puszta közegének felhasználni. Végre, mert ha már ily intézkedés szükségesnek találtatnék, ez mint a perrendtartási szabályok kiegészitő része, csak az igazságügyér által előterjesztendő perrendtartási szabványok között foglalhatna helyet, mi mellett egyszersmind azon módokat is fel kellene emliteni, hogy miképen, hivatalbóli megszerzés, vagy a felek általi előterjesztés által jutna a biró az adóbevallások birtokába.

Midőn ezeknél fogva egyletünknek azon meggyőző lését: hogy a házbéradójavaslat 15. §-ában foglalt intézkedés, mely szerint a biró a be nem vallott házbérösszeget meg nem itélhesse, sem az államnak igazságszolgáltatási magasztos feladatával, sem a biró méltóságával, sem végre az osztó igazsággal meg nem egyeztethető, de azonkivül nemcsak felesleges, hanem jelenlegi alakjában a gyakorlatban nem is alkalmazható, — a mélyen tisztelt ház tudomására hozzuk, a kifejtett érveket a kérdéses törvényjavaslat tárgyalásánál figyelemre méltatni kérjük, hazafiui üdvözletünk kifejezése mellett maradván a mélyen tisztelt háznak stb. *A budapesti ügyvédi egylet.*

Rövid vita után ez emlékirat, mind átalánosságban, mind részleteiben, ez utóbbiak tekintetében, némi csekély módositásokkal elfogadtatott, s az egyleti elnökségnek szabályszerü eljárás s az országgyülés elé leendő felterjesztés végett bemutattatni határoztatott.

Végre felolvastatott a „perrendtartás" tárgyában kiküldött bizottmány előleges jelentése és emlékirata, mely is behatóan tárgyaltatván, mind az átalános, mind a részletes vita meghaladása után egyhangulag elfogadtatott, s a házszabályok értelmében, — a felmerült kisebb módositványok alkalmazása végett, — *Pósfay* Károly, dr. *Schnierer* Gyula, *Janitsek* József és dr. *Siegmund* Vilmos tagokból alakitott szerkesztőbizottmánynak adatott ki. Miután az emlékirat szerkezete ezek szerint még véglegesen megállapitva nincsen, annak közlését jövő számunkra kell fenntartanunk, egyelőre azonban nem mellőzhetjük az elveket, melyeken a bőven és szabatosan indokolt emlékirat sarkallik, olvasóinkkal megismertetni. Az emlékiratban határozottan kimondatik: „miszerint egy uj perrendtartás, habár csak ideiglenes behozatala is, csakis rendszeres, a szakképzettség, állandósitás és függetlenség elvein alapuló és a törvénykezésnek a közigazgatástóli teljes elválasztását szentesitő birói szervezet legalább is egyideüleges létesitése mellett vihető keresztül, a nélkül, hogy jogszolgáltatási

*) A szakosztály által kiküldött bizottmánynak *véleményes jelentését* lapunk előbbi számához csatolt mellékletben közöltük. Szerk.

bajaink sulyosbittatnának, — miszerint tehát mai első folyamodásu és egyes bíróságaink mellett sem más, sem az országgyülés elé terjesztett s tagadhatlanul az életrevalóság sok elemeit tartalmazó perrendtartás életbeléptetése kivánatos és czélravezető nem lehet, minthogy az nem hogy orvosolná, hanem a megkivántató szakképzettségnek első folyamodásu és egyes biráink nagy részében tapasztalható teljes hiánya miatt, csak sulyosbitaná az igazságszolgáltatás hátrányait és égető sérelmeit, — miszerint végre, ha a gyökeres birói szervezeti reform egyelőre lehetlen volna, — mit korántsem ismerhető el, — s igy egy uj perrendtartás előfeltétele nem teljesittetnék, miután már-már eltürhetlen jogszolgáltatási állapotainkon okvetlen segiteni kell, *inkább az ideiglenes törvénykezési szabályok legkirivóbb hiányai javittgattassanak, s pótoltassanak korszerü egyes rendelkezésekkel, semhogy egy alapjában tarthatlan uj perrendtartás által az ujabb és tetemesebb jogzavaroknak tág kapu nyittassék!*"

Az emlékirat a szabályszerü egyleti tárgyalások után remélhetőleg hováhamarább fel fogván terjesztetni az országgyülés elé, óhajtandó hogy honatyáinkban meggyőződéssé váljanak az abban kifejtett elvek. *S.*

Különfélék.

(Hoffmann Pál) lapunk munkatársa s egyetemünk egyik kiváló tehetségü tanára, Vasmegyében országgyülési képviselővé választatott. Örvendhetünk e választásnak, mert ily szakférfiakra valóban szükség lesz.

(A lelenczházi kérdés) felett a bécsi orvosok társulatában még mind es folynak a viták. Prinz tudor élénk szinekkel festi a lelencz házak állapotát Ausztriában. A leendő javitásra következőket tartja czélszerüeknek: szigoru eljárást a felvételnél; a szoptatódajkák számának szaporitását a csecsemők számához képest; egy dajka se szoptathasson többet egy — legfeljebb, ha igen izmos, erős testalkatu két — csecsemőnél; az intézeten kivüli tápanyák szigoru felügyelet alatt tartassanak; szabadságukban álljon a szüléknek a tápanyákat tetszés szerint választani; 12-ik éves életkoruk előtt ne távolittassanak el a gyermekek a lelenczházból. — Azon kérdésre valjon a lelenczházak megszüntetendők-e, alternative felel a szónok. Ott hol nem léteznek, nem ajánlja lelenczházak felállitását, de a létezőknek feltétlen feloszlatását nem pártolja.

(Ifjusági iratok.) Angolországban ijesztő mértékben szaporodik a fiatal büntettesek száma. Az általuk elkövetett büntettek többnyire a legregényesebb módon hajtatnak végre. Sokaknál kiderült vagy bevallották, hogy rablótörténetek olvasása által vezettettek a bünténye re. E körülmény oly fontossá vált, hogy Hubbard képviselő folyó év junius 14-én interpellatiot intézett a belügyi miniszterhez, ha valjon figyelmére méltatja-e az ifjuság számára irt penny ponyva irodalmat s szándékszik-e az ebből származó romlásnak ellenébe működni.

(Béke kongressus.) A mult év őszszén Genfben tartott béke congressus alkalmával választott központi bizottmány, junius 1-én Bernben értekezletet tartott, melyben Európának igen sok nemzete képviselve volt. Határozattá vált folyó év szeptemberében a második kongressust megtartani. Helyéül a svájczi szövetség fővárosa lett kitüzve.

(Egyetemek.) A f. nyári félévben a bejegyzett egyetemi hallgatók száma következő volt: Berlinben 1956, Bonnban 904, Erlangenben 392, Göttingában 824, Greiswaldban 442, Heidlbergben 685, Jenában 432, Lipcsében 1309, Münchenben 1118, Münsterben 444, Pübingában 837, Würzburgban 565.

(Kegyelmezés.) A pápa junius hóban ünnepelt koronázása év forduló napján mindazon fegyenczeknek kegyelmet adott, kik nem hamisitás vagy lopásért lettek elitélve s legalább még egy semesternyi büntetésük hátra volt. Minden többinek büntetési ideje $^1/_3$-al lett megröviditve.

(Katonai törvény.) Folyó évi julius 1-én a porosz katonai köz- és büntetőtörvény Hassiában is életbelép. A becsületbiróságokról szóló törvény fenntartatott.

(Sótermelés.) A hivatalos kimutatások szerint 1866-ban a vámegyesület derületén 10.419,805 mázsa só, 4.242,248 tallér értékben termeltetett, és pedig 4.800,459 mázsa vagyis 46% kősó és 5.619,346 mázsa vagyis 54% konyhasó. Néhány év alatt tetemesen emelkedett a termelés, mert például 1860-ban csak 6.064,922 mázsát tett, emelkedett tehát a termelés majdnem 72%.

(Statisztckai adatok) a magyarországi s erdélyi országos fegyintézetekben letartóztatott büntettesekről. (A hivatalos jelentés nyomán.)

1866-ban a nőfegyenczek létszáma volt 506, ezek közül meghalt 53. Népfaj szerint: magyar 264, német 42, szász 12, oláh 57, szláv 81, izraelita 13, czigány 37. Legnagyobb számmal jelentkezett közöttük a magzat elhajtás 172 esettel, a tolvajság 167-el, 36-al a minősitett gyilkosság, 32-el a gyujtogatás. Életkor szerint feloszlottak: 16—20 éves 59, 21—25 éves 152, 26—40 éves 199, 41—50 éves 57, 51—60 éves 30, 60 éven felüli 9. Elitélve volt két évre 140, háromra 126, ötre 62, tizre 28, huszra 8, élethosszáig 1. Vallás szerint: róm. kath. 346, görög kath. 36, görög nem egyes. 20, helvét 58, ágostai 29, unitárius 4. Mózes hitü 13.

A büntetés megkezdésekor vallási ismeretekkel nem birt 163, semmi realis ismerettel nem birt 290, magasb szellemi műveltséggel birt 7. Előbbi foglalkozás szerint: szellemi munkás 4, földmivesnő 106, kereskedőnő 10, kézmivesnő 16, napszámos- és szolgálónő 307, foglalkozás nélküli 63, férjesnő 162, özvegy 73, hajadon 271. Visszaesés szerint: büntettért először fenyittetett 426, másodszor 29, harmadszor 13, negyedszer 4, többször 34. Fegyelmileg büntettetett 44 egyén. (Folytatjuk.)

Előfizetési felhivás

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. II. félév folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.** főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

A törvényhozás mindekkoráig csaknem kizárólag hazánk politikai viszonyainak rendezésével foglalkozván, az igazságügy reformjainak nagy munkája csak ezután fogja egész erőnk sulyát igénybe venni.

A „budapesti ügyvédi egylet" is mindekkoráig belszervezésével lévén elfoglalva, sikeres szellemi működését csak most kezdheti meg. Ily tényezők közreműködése mellett pedig bizvást nézünk a jövő nehéz feladásai elé, és minthogy a **„Jogtudományi Közlöny"** ezen ügyvédi egyletnek hivatalos organumául választatott meg, — felkéretnek a budapesti s vidéki tek. ügyvéd urak ezen szaklapnak támogatására, mert annak sikeresebb szellemi működése, anyagi gyarapodásától függ.

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (julius—szeptember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban. Baindtner Jánostól. — Pósfay Károly inditványa „A bíróságok szervezetéről". — Budapesti ügyvédi egylet. — Különfélék. — Melléklet: egy féliv Curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztav.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 28. Pest, 1868. julius 12.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban.

(Folytatás.)

Méltán kérdezhetni most, mit tegyünk hát, hogy a mondott akadályok mindinkább megszünjenek, s kell-e az eddigi tanrendszeren valami változásokat tennünk, s minőket?

Mi az elsőt illeti, régi közmondás az: Ad exemplum regis totus componitur orbis. Ennélfogva minden miniszterium saját körében azt tegye, mi a tudományosságnak érvényt szerezhet, s ne alkalmazzon senkit, ki szakképzettséggel nem bir, ezek közt pedig a kitünőbbeket válassza. Országgyülési előterjesztvényei oda legyenek irányozva, hogy minden szakban csak szakképzett egyének alkalmaztathassanak. Ezáltal a családi életben azon meggyőződés fog meghonosulni, hogy mindenki csak akkor talál elömenetelt, ha szakképzettséggel bir, s abban másokat felülmul. A szakképzettséget pedig *kellő* vizsgálatok fognák meghatározni.

A másodikat illetőleg, azt tapasztaljuk, miszerint a gyakorlati életben nyilvánuló elvek részint nem eléggé ismertetnek, részint az iskolában nem kellőleg méltányoltatnak. A gyakorlati élet igazságai nem vergődhetnek elegendőkép érvényre, s ennélfogva nem mehetnek át a nemzet öntudatába, elfojtatnak igen gyakran a magánérdek által, melynek féken tartása mindnyájunk érdekében áll. Nem tartóztathat vissza azon körülmény, hogy más nemzeteknél e tekintetben példára nem akadunk, hogy magunk leszünk kénytelenek uttörők lenni, mert más nemzeteknél is már régóta létezik az elmélet és gyakorlat közti ellentét, s azt tapasztaljuk, miszerint különösen Németországban sok jogtanár egyszersmind törvényszéki tag is.

Ebből azon következésre jutunk, miszerint nálunk az ifju a gyakorlati életbe, mint az életiskolájába vezetendő, hol nemcsak a gyakorlati tények formáit kell megtanulnia, hanem annak anyagi részét is kell figyelembe vennie. Ez annálinkább van indokolva, mivel nálunk a gyakorlati téren nemcsak azt szokták valónak tartani, mit iskolában tanultunk, hanem azt is, mit az életben találunk. Meg kell itt különböztetnünk a valót az önkénytől s attól, mi csak az önérdek kifolyása.

Azért is a jogkar által képviselt jog- s államtudományok helyes tanulmányozásának három szakát mint indokoltat kell elismernem. Ugyanis a gyakorlatra való készületet, a gyakorlatot, és a felsőbb tudományi kiképeztetést. Az első a másodiknak kulcsát tartalmazza. Ebből következik, hogy az első szaknak kötelessége, senkit sem bocsátani a gyakorlati életre, ki arra képességgel nem bir, s jogában nem áll, teendőit e részben az utolsó szakra bizni, vagy arra feltolni, mert ez többé a hiányt nem pótolhatja, a gyakorlat pedig az első osztály mulasztásai által tudatlanokkal a gyakorlat és ezek kárára s az egész tanrendszer veszélyeztetésére elárasztatnék. De ebből egyszersmind következik, hogy az első osztálybani tanitásnak szigorunak, s azon értelemben kényszeritettnek kell lenni, hogy a tanuló az előirt rendben tartozik a tanulmányokat elsajátitani, hogy a tanuló tudományok müvelésére a tanitók vezetése mellett vállalkozván, ebbeli igéretét teljesiteni köteles, s az intézet senki hanyagságát nem türheti, arról megemlékezvén, hogy ő a szorgalmasak, nem a hanyagok számára áll fenn.

Indokolja ezt a gyakorlatnak, a felsőbb tanulmánynak érdeke, de magával hozza a szülék és a tanulók saját érdeke is. Az első kettőnek érdeke könnyen felfogható. — A szülőknek érdeke abban mutatkozik, hogy gyermekeik tétlenül, vagy mással foglalkozva ne töltsék a felsőbb intézetnél, mi t annak csak névszerinti tagjai, idejüket, ne költsék el hasztalanul pénzeiket, s erkölcseiket ne veszélyeztessék, hanem a szülő azonnal tudja meg, hányadán van fiával, s ha ő neki csakugyan ki kell dobzódni, történjék ez a szülő szemei előtt, vagy legalábbb az ő tudtával. Semmi esetre azonban nem kivánhatják a szülők, hogy a felsőbb intézet az ő teendőiket is végezze, mert erre a felsőbb intézetnek nincs hivatása, hanem csak a szorgalmasok közti tudomány terjesztésre, melyet szem elől veszitene, ha kötelessége a hanyagok serkentésére, vagy az erkölcstelenek fékezésére kiterjesztetnék. A szülőnek tudnia kell, hogy gyermekét tudomány müvelésre küldi a felső intézetbe, ennek pedig üntudattal kell birnia, hogy a tudomány müvelését a tanitók vezetése alatt vállalta magára, s hogy e hivatásnak pontosan is eleget kell tennie. — De a tanulónak saját érdeke is megkivánja, hogy a felsőbb tanintézet ekkép járjon el ellene; mert nincs kinosabb állapot, mint az, ha valakinek teljesiteni kell valamit, mire magát talán évek mulva, talán későn elégtelennek látja; eltekintve attól, hogy ezáltal másoknak ügyeit, melyeket ezek legjobb hiszemmel és legjobb reményben reá biztak, ha nem is mindég pótolhatlan kárral kezeli, hanem legalább zavarba hozza. Ekkor a rosz kezelőt felelőség éri, a hatóságokat pedig ily hibák gyakran arra kényszeritik, hogy a különben üdvös formáktól eltérjenek. Okozza tovább a tanulók hanyagságának elnézése, hogy ezek annak idején más foglalkozásoktól, melyekre talán alkalmasabbak, örökre elvonassanak.

Nem is vethetni itt ellen, hogy ily tanrendszer, habár az első osztálynál alkalmazva eltér az egyetemek lényeges hivatásától, mert van az egyetemnél egy egész kar, hol csakis kényszeritő rendszer létezik.

Volnának pedig ezen, azaz a gyakorlatra előkészitő osztálynak tanai a következők:

a) a jog- és államtudományok előtana (propedeutica juris), mely a magánjogban követné a római jognak

*

a dolog természetére alapitott elveit, a közjogot, mint a büntetőjognak, és az államtudományoknak forrását, végre a nemzetközi jog most elismert tanait;

b) a magyar magánjog s eljárás, tekintettel azon eljárásra, mely a magyar korona némely országaiban még most is érvényes;

c) az ausztriai magánjog, mint oly jog, melylyel még most is a magyar koronához tartozó némely országok élnek;

d) a váltójog tekintettel azon ebbeli jogra, mely hazánk némely korona országaiban érvényben van;

e) hasonló tekintettel a magyar büntetőjog és eljárás;

f) a nemzetgazdaság, a pénzügyi politika; és

g) a statistika.

Tartana pedig e tanfolyam két esztendeig; mely alatt e tanok tekintve a czélt, t. i. azt, hogy a gyakorlat kellő megértésére vezessenek, bevégeztethetnének. Hogy azonban e czélnak is megfelelhessenek, szükséges volna a jog- s államtudományok propedeuticájában azt, mi a többi tanoknak alapul szolgál, a tudomány jelenlegi megállapodása szerint fejtegetni, hogy igy a többi tanok az ismétlésektől menten maradjanak, és arra szoritkozhassanak, mit a gyakorlati élet kellő megértésére nélkülözni nem lehet. A magyar magánjogot különösen ez osztályban akkép kellene előadni, hogy a tanulók tisztán felfogják, mi maradt fenn a régiből, s miben változott. Jelesen hány különbsége volt az ingatlannak, s micsoda jogi minőséggel birt, miben változott az ősiségi és az urbéri nyiltparancs következtében? Szenvedtek-e az ingókra nézve az előbbi elvek változást, miben tér el a mostani örökösödés a régitől, mikép különbözik a mostani per az előbbitől?

Hogy ez osztályban az előadásokra annál több idő maradjon, a colloquiumokra, vagyis examinatoriumokra havonkint legfeljebb 3 óra volna forditandó. Ha a tanár szükségét látná, több órát csak a szünnapokból venne.

Mivel pedig arra, hogy a tanuló ne darabonkint, sem emlézve, hanem akkép tanuljon, hogy a tanult igazságoknak a gyakorlati életben is hasznát vehesse, annálfogva az öszvetes vizsgálatokra egy bizottság előtt nagy sulyt fektetek. Volna pedig ily vizsgálat kettő. Egyik a jogtudományokból négy, másik az államtudományokból három tanár, mint bizo tsági tag előtt. Mind a kettőnél a biztosok csak a felett szavaznának, an cadidatus adprobandus, an reprobandus sit, s a vizsgálattevők is csak egyszerüen a szerint kapnák bizonyitványaikat. Indit erre azon tapasztalás, hogy a tanuló gyakran elfogult, hogy sokszor testi állapota nem engedi a kellő feleletet, hogy a kérdések minősége és hordereje is határozhat, hogy az adott felelet mindég az examinatornak subjectiv felfogásától függ, s azért legjobb akarata mellett is nem mindég lehet igazságos, hogy a jobb és kevesbé jobb classisok különbsége gyakran olyakat is a vizsgálaton átcsusztat, kik azt épen nem érdemlik, végre hogy a tanulók is a tudomány kedveért tanuljanak, s ne mindég várjanak külső jutalmat. — A vizsgálatokért dijképen fizetessék és pedig az első vizsgálatért 8 frt, a másodikért pedig 6 frt o. é. különbség nélkül, mert a tanároknak ebbeli foglalkozása igen terhes és fáradságos, mivel az alkalommal a tanárnak kell többnyire beszélni, és pedig a vizsgálandó egyéni különbsége szerint, mi nem csekély elmetevékenységet igényel; az pedig meg nem engedhető, hogy a vizsgálandó azt beszélje el, a mit tud, azt pedig mit nem tud, elhallgassa. Gyámolitja ezt azon körülmény is, hogy az orvosnövendékek tekintet nélkül vagyonos vagy szegény állapotukra, a vizsgálatokért sokkal nagyobb taksákat fizetnek.

Szabadságában állana azonban a vizsgáló tanároknak valakit szótöbbséggel is adprobálni vagy reprobálni, mi a jegyzőkönyvben mindég ki volna teendő, megjegyeztetvén, hogy az első vizsgálatnál az elnöknek volna döntő szavazata. — Megvolnának ezen vizsgálatok tartandók oly módon mint most, t. i. a bejelentés rende szerint, de határozott időben, és pedig az első a második év husvéti nagy hete előtt 8—10 nap, és husvét utáni szerdától kezdve 8 nap alatt, magától értetvén, hogy a jogi tanoknak is a második év első felében kellene befejeztetniök, ugy hogy a második év husvét utáni felére csak az államtudományoknak egyrésze, péld. a pénzügyi politika és statistika maradnának. A kinek tudománya e vizsgálatnál elegendőnek nem tapasztaltatnék, azt a vizsgáló-bizottság egyszersmind utasitaná, mely tanokat kell neki a jövő esztendőben ujra hallgatni. A második vagyis államtudományi vizsgálat a második év legfeljebb utolsó 15 napja alatt volna megtartandó. Az előbbi vizsgálatnál ismétlési vizsgálatnak nem volna helye, (a betegeknek azonban, ha azon osztálybeli jogtanárok azok szorgalma mellett tanuskodhatnának, meg lehetne engedni, hogy a második év utolsó 16- és 17-ik napján, végétől számitva, az utóvizsgálatot letehessék), a másodiknál azonban igen, de oly módon, hogy az utó vagy ismétlési vizsgálat csak azon évi karácsony hete előtt, vagy a jövő tanév első fele végével engedtetnék meg, részint hogy igy a tanulók bizonyos időszakokra szoritassanak, részint a tanárok ily vizsgálatok által egyéb teendőiktől el ne vonassanak. Ezen vizsgálatok mindenikének nyilvánosan kellene tartatni.

Mikép volnának a tanszakok berendezendők, azt akkorra halasztom, ha ezen tanterv elfogadtatnék, itt csak a következőket jegyzem meg:

1. többfélével a tanuló nem terheltetnék, hanem eleinte a propedeuticát tanulná, s annak alapján később a büntetőjogot és a nemzetgazdaságot; azután következnék a magyar magánjog az eljárással együtt, az ausztr. magán- és a váltójog; végre a pénzügyi politika és a statistika. A nemzetgazdaságot mindjárt első évben azért vélném tanitandónak, hogy igy a tanuló annak összefüggését az államjoggal látná, egyszersmind pedig általa a magánjogviszonyok részbeni keletkezésével megismerkednék.

2. A tanitás folyna hetenkinti 20 órában, csak az utolsó félévben lenne hetenkint 15 óra.

3 Minthogy ez volna a tanulónak előkészitője a gyakorlatra a tanitó vezetése mellett, a leczkék szorgalmas látogatása volna főelv, melynek ellenőrzése kathalogus olvasás nélkül, mely ugy is czélra nem vezet, nézetem szerint teljesen volna eszközölhető, melyre nézve ez alkalommal csak annyit akarok megjegyezni, hogy ha a szinházban, a hivatalokban, a katonaságnál, hol a korra semmi tekintet sincs, bizonyos rend lehetséges, az a tanintézetekben is, hol a tanuló tanulmányok mivelésére vállalkozott, annál inkább lehetséges és szükséges, minthogy azt a tanitás helyes volta megkivánja, és a rakonczátlanok több joggal nem birhatnak, mint a szorgalmas tanulók.

Nem is kell azt hinni, hogy ez osztályban kezdő tanárok is elégségesek volnának, sőt épen ez osztályban tapasztalt, és tekintélylyel biró tanárok kellenének, kik egyrészről a tudományban otthonosok volnának, más részről a gyakorlatot kellőleg ismernék.

A gyakorlat az igazságügyi miniszterium által volna rendezendő, mire nézve én ugyan elismerem, hogy az mindaddig, mig a biróságok és ügyvédség kellőkép rendezve nem lesz, megfelelőleg nem intézkedhetik. Addig csak a szülék belátásától fog függni, ki mellé adják gyakorlatszerzés végett gyermekiket, valamint azon tanulók helyes választásától, kik magukra

vannak hagyatva, várható, miszerint oly helyre mennek, hol fentartásukon felül tanulhatnak is.

A 3-ik szak lenne a valódi tudományosság szaka. A kik azt felkeresnék, nemcsak elemi ismeretekkel birnának, hanem ismeretekkel, melyeket a gyakorlat is adott, vagy legalább kifejtett és tisztázott. E szakba hoznák a tanulók mindenféle viszonyoknak substratumát, s a tudományosság öket közelebbről érdekelné. Itt találkoznának a tanárok nemcsak érettebb korral, komolysággal, hanem tudományvágygyal is, melynek szükségét és hasznos voltát a gyakorlat kimutatta, s mellőzvén mindazt, mi az elemekre való, nem volnának kénytelenek ezekre és a tapasztalatlanságra figyelemmel lenni, hanem előadásaikban a mélyebb tudományosságra kiterjeszkedhetnének. Itt magát mind az érvényesithetné, mit a gyakorlat nyujtott, és mi a tudomány kritikáját kiállja.

E szakhoz kellene mindenkinek járulni, ki ügyvéd vagy biró, vagy jog- s államtud. tanár akarna lenni, ugy szinte az is, ki magát valami miniszteriumnál tanácsosságra akarná képesiteni. Járulhatnának azonban mások is, kik az előbbi két osztályt meghaladták. De ezektől hasonlókép mint az előbbiektől megkivántatnék, hogy az előadásokat ne zavarják, s az egyetem méltóságát külső magukviselete által le ne alacsonitsák. Különben magukat az egyetemből önként kizárnák. E szerint tekintve jelenlegi viszonyainkat, e szak látogatói közt három csoportot kellene megkülönböztetnünk. Volnának t. i. olyanok, kik tüzetesen a jogi pályára készülnének, volnának mások olyanok, kik a közigazgatási pályát választották, és ismét mások, kik a pénzügyi kiképeztetést az egyetemen keresnék. Az első csoportra nézve indokolva lenne azon tudományoknak hallgatása, melyek a szigorlatoknak tárgyai, a második csoportra nézve az államtudományok közt különösen a közigazgatási szabályok, az utolsó csoportra nézve pedig a pénzügyi szabályok hallgatása. Azonkivül indokolva volna, hogy e két utóbbi csoport a római és egyházi jogot, ugy a magyar és az ausztriai magánjogot is hallgatnák.

Az első csoportbeliek közt a szorgalmatosabbak és törekvők (mit ebbeli folyamodványaikra mindig a tanárok határoznák meg) kivánhatnák, hogy már az ötödik félév elteltével első szigorlatra bocsátassanak. Ezek a második szigorlatra, ha az első szigorlatot mindjárt első alkalommal jó sikerrel kiállnák, már a hatodik félév vége felé volnának bocsáthatók; de egy és más szigorlat közti eddigi időköznek el kellene mulni. Ezen csoportbeli többi tanulók az első szigorlatot csak a hatodik félév vége felé tehetnék le. A hátralevő 3-ik, illetőleg 2-ik és 3-ik szigorlatot e csoportbeliek csak később, de bármikor midőn erre a jogkari dékántól határidőt nyerendettek, tehetnék le, itt is a szokott időközöket tartván meg. A második és harmadik csoportbeliek a negyedik félév vége felé és később a kar előtt két szigoru vizsgálatot volnának kénytelenek kiállani, melyeknek mindenike mindenikkel külön két óra hosszáig tartana. Ebben a második csoportbeliek vizsgáltatnának elöször: a római és egyházi jogból, és a magyar meg ausztriai magánjogból, később pedig a szigorlatokra kitüzött időköz után az államtudományokból, ide értve különösen az összes politikát és az ausztriai meg európai statisztikát, a magyar közjogból és közigazgatási szabályokból. Ugyanez állna a harmad csoportbeliekre azon kivétellel, hogy ezek a közigazgatási szabályok helyett a pénzügyi szabályokból vizsgáltatnának. Ezen csoportbeli szigoru vizsgálatokba némely jogtanok azért vétettek fel, mivel az államnak sem szabad mind a közigazgatási mind a pénzügyi szabályok kibocsátásánál és fentartásánál jogtalanságot elkövetni. Ezen vizsgálatokat kiálló egyének kapnának a kar egy részéről ünnepélyes bizonyitványt, melyben a vizsgálatok eredményére nézve egyszerüen az mondatnék, hogy azokat sikeresen kiállották.

Ebből kilátszik, miszerint a jogtudományi pálya e szakban tartana három, a közigazgatási és pénzügyi pálya pedig két évig.

Nem kell azonban azt gondolni, s azon nézettől el kellene hazánkfiait szoktatni, hogy a nevezett pályákat három illetőleg két év alatt okvetlenül be kell végezniök, meglehet, hogy valaki ez időben is kereset után volna kénytelen látni, hogy valakit a szigorlati vagy szigoru vizsgálati tárgyakon kivül más tudományok is érdekelnének, ezek ugy berendezhetnék egyetemi látogatásaikat, hogy azok tovább is tartanának. A fennebbi idő csak mint minimum volna tekintendő, a mennyiben valaki a mondott vizsgálatoknak alapul szolgáló tanelőadásokat a kérdéses időben hallgathatná. Annak meghatározása pedig, valjon a vizsgálatra jelentkező e tudományok előadásait hallgatta-e mindég az illető tanár itéletétől függne.

Látni ezekből, hogy a szegényebb sorsu ifjak felsegélésére a segélyegyletek, melyek mindinkább volnának kiterjesztendők, és az alumniumok szolgálnának, melyek netaláni felállitására, illetőleg a segélyegyletekkel való összeköttetésére nézve azon intézetektől, hol eddig alumniumok léteztek, adatok volnának gyüjtendők. Ezen segélyezésben az első osztálybeliek csak kitünőbbjei részesülhetnének.

De kitetszik ezekből továbbá az is, hogy az államnak jogában áll, azt meghatározni, melyek legyenek minden állami szakban azon kiképezterési feltételek, melyeknek mindenki, ki azon szakban állami hivatalt keres, volna kénytelen megfelelni. Eszerint minden egyház érdeke azt hozná magával, hogy az állam ebbeli intézkedéseit kellőkép szemelőtt tartsa, hacsak azt nem akarjuk állitani, miszerint valami egyháznak jogában volna az államtól követelni, hogy ő azon képességgel beelégedjék, melyet azon egyház elegendőnek vél. — Eszerint kell nézetem szerint megitélni az 1791-ki 26. t. cz. 5. §-nak e szavait is: „Scholas quoque tam triviales quam grammaticales non solum quas habent retinere, sed et novas, ubicunque iis necesse visum fuerit, prout et altiores, accedente tamen praevie quoad hasce assensu regio, erigere, — *rationem, normam et ordinem docendi atque discendi* (salva altefatae suae Majestatis quoad scholas etiam hasce regiae supremae inspectionis — via legalium Regni dicasteriorum exercendae potestate) *ordinare*, futuris semper temporibus liceat Evangelicis utriusque confessionis, *coordinatione tamen literariae institutionis erga demissam Statuum et OO. propositionem per Suam Majestatem determinanda ad has perinde scholas, — extendenda.*“ Mihez képest az evangelika egyháznak iskoláit csak azon határok közt szabad rendezni, melyeket a magyar törvényhozás fog szabni. Eszerint kell a kath. egyháznak jogát is az állam irányában értenünk.

Azok, kik semmi fennebbi hivatást sem akarnak vállalni, s az egyetemet vizsgálatok nélkül csak tudomány kedveért felkeresnék, semmi tantervhez sem volnának kötve, hanem szabadon hallgatnák ezen szaknak azon tudományait, melyeket magukra nézve legczélirányosabbaknak vélnek.

Volna pedig e szakban a tanitás és tanulás szabadságának elve teljesen akkép követendő, hogy csak az, ki a fennebb mondott vizsgálatokat letenni akarná, magát az azoknak alapul szolgáló tantárgyak hallgatása iránt igazolni tartoznék. Mihez képest e szakban csak a tanulási mód nyujtatnék. (Folytatása következik.)

BAINTNER JÁNOS.
egyetemi tanár.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

IX.

Legutóbbi (VIII.) czikkünkben szólottunk az irodalmi és művészeti jogok biztositására szánt törvénynek külkellékeiről, vagyis annak rendszeréről és beosztásáról.

Áttérünk már most a mennyiben e lapok szük tere engedi — a tartalomra, a törvény egyes tárgyai és pontjaira, a mint azokat az élet a tudomány és törvényhozás megállapitotta.

A két főpont, melyet ily törvényben mindenek előtt keresünk: a szerzői jog, és annak jogi természete; vagyis az abból folyó egyes jogok, és ezek élvezetének tartama.

Ha a szerzői minőségnek közönséges értelemben elfogadott eszméjéből indulunk a legegyszerübb kifejezést használva azt mondhatjuk, hogy az tekintetik szerzőnek, ki valami eredetit, ujat mutat fel, mi eddig még nem létezett; mi mindenkinek feltünik, és mindenkiben a szerző iránt elismerést gerjeszt, és annak a munkához, műhez mint szellemi tulajdonához kizáró jogokat ád. Azonban az élet és gyakorlat a szerzői minőséget ily szük korlátok közé nem szoritotta.

Oly törvényt, mely a szerzői jogot a fennebbi értelemben mondotta volna ki, a törvényhozás terén hiába keresünk.

A törvényhozás a fennebbi szük értelemben vett szerzői jog fogalmát már feltételezi, és midőn a szerzőről szól átalában, nemcsak a legszorosabb értelemben vett szerzőt érti, hanem minden szerzőt, kit a törvény ebbeli minőséggel felruház.

Ki tartandó szerzőnek habár a legszorosabb felfogás szerint; és mi tartandó eredetinek, e kérdések megfejtése, és bizonyos elvont szabályokbani kimondása oly mérvben, hogy azon szabályokból a kérdéseket egyelőre jogi bizonyossággal elhatározni lehessen, még eddig sem a tudománynak, sem a törvényhozásnak nem sikerült.

E kérdés megoldását a törvényhozások más uton iparkodnak elérni, az által t. i. hogy a szerzők jogait meghatározzák, egyszersmind azon cselekményeket, melyek e jogokba ütköznek.

Mert mi adja meg valamely munkának, főleg az irodalom terén az eredetiséget, ez viszonylagos kérdés, miután a munka ebbeli minőségét annak csakis más már meglévő s létező munkákkal való összehasonlitásából lehet kideriteni; mi igen is fáradságos és nehéz feladat, és mindenkor bizonyos concret esetet feltételez, mely alkalmul szolgál a munkának más már létező hasonnemü munkákkal való összehasonlitására, főleg ha az uj munka, és egy vagy több előbbi között, melyek a törvény védelmének élvezetében vannak, forog a kérdés.

E kérdés megfejtését, miután a törvényhozások átalános ismerjeleket fel nem állitanak, a szakértők gondos belátásától, és arra alapitott véleményétől feltételezik; ezek a concret esetben szem előtt tartva a törvényt, mely a szerzői jogokba vágó cselekményeket felsorolják, gondosan összehasonlitják a panaszlott művet a megsértett művel, valjon az neme ismétlése emennek akár tárgya, akár belalakja, elrendezése, és a felfogás tekintetében, és csak ezen egybevetés után mondják ki itéletöket a concrét esetben a felett, valjon az uj mü önálló szellemi munkálódás szüleménye-e vagy sem?

De nem is az eredetiség az, melyből a törvényhozások a szerzői jog tulajdonitásában indulnak, hanem majd az önálló nagyobb kisebb mérvü szellemi munkálódás, majd e nélkül is azon szolgálat és haszon egy részről, mely e munka első megjelenéséből a közönségre háromlik, másrészről a kiadónak fáradozásai és költségei mindannyi indokok, melyek a törvényhozásokat a szerzői jogok biztositásában irányozták, mint alább látni fogjuk.

Az irodalmi és művészeti jogok tartamát illetőleg, melyről már fennebb az V. czikkben is emlékeztünk; annak az ott kifejtett érvek szerint korlátoltnak, vagyis bizonyos évekhez szoritottnak kell lennie.

E pontra nézve, a midőn elmondhatjuk, hogy azt, vagyis a szerzői jog tartama megszoritásának elvét a polgárisult államok törvényhozása elfogadta, nem hallgathatunk a párisi 1862-ki bizottmánynak fennebb III. s IV. czikkben ismertetett törvényjavaslatáról, mely [1]) a szerzői tulajdont öröktartamuvá akarja tenni, és a mű kiadását a szerző halálától 50 év mulva mindenkinek bizonyos dij mellett szabadon engedni.

Hasonlit ehhez részben az 1865. junius 25-ki olaszországi törvény, mely szerint a szerzői jog tartama 80 évre van határozva; ezen év szám azonban két egyenlő részre van felosztva, melynek elsejében a szerzői jog kizárólagos, másikában pedig a többszörösitési jog mindenkinek megadathatik azon feltétel alatt, hogy a szerző örököseinek egy nyereményrészt fizessen. E szerint a szerző és jogutódai a többszörösitési jogot 40 évig (vagy ha a szerző tovább élne haláláig) kizárólag birják. Ezen idő lefolytától kezdve azt mindenki elnyerheti, tartozik azonban 40 évig a szerző jogutódjainak minden példány nyers árának 5%-ját fizetni.

Azonban az ily örökös kiadási jogot a tudomány és az élet sem fogadhatja el; a tudomány nem, mivel a szerzői jog, mint már fennebb begyőztük, az összes közönség érdekeiben találja határait, és illő, hogy a ki a közkészletből a tudomány és ismeretek köztárából meritette, vagy csakis annak köszönheti ujabb szellemi vivmányait, fáradozásaiért illő megjutalmaztatás után, — mi a bizonyos időhez kötött kizáró kiadási jog által történik — azokat a közönség, tudomány- és ismerettárába mintegy visszabocsássa. De maga az élet sem fogadhatja el a szerzői jog örök tartamát a nélkül, hogy magát igen nehéz, sőt igen is ritkán sikerre vezető bonyodalmaknak ki ne tenné. Folytonos világlatba kellene tartani a szerző jogutódait; ellenőrizni a kiadásokat, mindez pedig nehézkés rendőri intézmények nélkül alig lehetne eszközölhető. Hozzá járul még, hogy csak igen kevés irónak, szerző vagy kiadónak jut azon szerencse, hogy művei, illetőleg kiadmányai holta után 50 év mulva is kapósak és keresettek maradjanak, és ha igen, akkor még inkább jogosult a közönség érdeke, hogy a munka köztulajdonná váljék, minden egyébként is kevés sikerrel ajánlkozó korlátok és megszoritások mellőzésével [2]).

---

[1]) Ugy látszik, hogy Hetzelnek „La proprieté et le domaine public payant“ Párisban 1861-ben kiadott röpirata után indult, mely szerint a szerző munkája halála után 5 év multával köztulajdonná válik, azt akárki lenyomathatja, ha a szerző örököseinek vagy jogutódainak a bruttó ártól 2—3 száztólit fizet.

[2]) Hasonló irányu elmélet foglaltatik Schäffle ily czimü munkájában: „Die national-oekonomische Theorie der ausschliessenden Erbsatzverhältnisse“ Tübingen 1867, mely a szerzői jog védelmét bizonyos renték járadékok élvezetéből fejtegeti, és azokra szoritani igyekszik. Azonban mennyi értéket tulajdonit a szerző maga is ezen uj elméletnek: a 215. lapon mondja el, midőn igy nyilatkozik:

„Weit eher, als Besoldungen, würde ein System der Tantiemen-Betheiligung des Autors am Verlagsgewinn, unter Freigebung der Vielfältigung dem temporären Monopol der jetzigen Autorrechte den Rang ablaufen können. Es ist jedoch ohne sehr belästigende Polizeiinstitute nicht ausführbar, und würde eine Fixirung des Tantiemensatzes verlangen, welche statt gerecht zu sein den Knoten der Schwierigkeiten eben nur zerhauen würde. Auch müsste entweder allen Verlagslustigen gleichzeitig das Manuscript mitgetheilt werden, wofür ein Mittel nicht wohl gefunden werden kann, oder hätte der erste Verleger Vortheile ohne grössere Lasten zu haben.“ L. Bövebben Klosterman idézett munkájában 280. lapon. — Érdekes a lipcsei Börsenzeitung 1868. évi 5-dik számában egy czikk bizonyos Staartól, ki azt állitja: hogy a német törvényhozás az

A mondottak szerint ismerve a szerzői jog, alapjait és tartama korlátoltságának szükséges voltát: áttérünk azon positiv tételekre, melyeket e tekintetekben a törvényhozások igen csekély változással vagy módositással magukévá tettek, követve azon sorrendet, melyet a fennebbi VIII-dik czikkben felállitottunk.

Irodalmi munkáját akár egészben, akár részben, nyomatás, könyomás vagy bármily erőművészet utján kiadni kizáró és eredeti joggal életében csak a szerző bir.

A szerzővel — hacsak bizonyos szerződés nem gátolja — egyenlőnek tekintendő valamely munka megrendelője is, ki annak bizonyos elébe adott terv szerint és saját költségére leendő kidolgozásával mást valakit megbizott; továbbá: több dolgozó-társak önálló czikkeinek beszolgáltatásából képeztetett munkának, ugy szintén valamely névtelen vagy álnevü munka kiadója is.

Ezek kizáró és eredeti joggal birnak, és pedig a tulajdonképi szerző és megrendelő egészben; a többi dolgozó-társak önálló czikkeiből képeztetett munkának kiadója magára a gyüjteményi munkára csak mintegy egészre, a névtelen vagy álnevü munka kiadója szintén teljes szerzői jogot gyakorol mindaddig, mig a valódi szerző e jogát fel nem fedezi.

A tulajdonképi szerzői jognak alapjáról felesleges lenne szólni azok után, miket e részben fennebb elmondottunk; a megrendelőnek elismert joga az eszmében, a formában, melyet előleges tervében megállapit, és igy önálló szellemi munkálódásában, egyszersmind a költségek viselésében, melyek méltán megtéritésre számitanak, rejlik. A névtelen vagy álnevü munka kiadója pedig, bár a kiadandó mü körül legfőlebb a kiadásra alkalmas voltának megitélésében fejt ki önálló szellemi müködést, azon szolgálatért, melyet a közönségnek a kiadás által teszen, és költségeiért részesül a törvény védelmében, de a védhatáridő a munka első megjelenésétől folyt.

A szerzői jog tartamát illetőleg: abban minden törvényhozás megegyez, hogy a szerzőt szerzői jogai gyakorlásában egész életén át védi. De holta után örökösei és jogutódaira nézve, kikre a szerzőt illető eredeti jog élök közt vagy halálesetére tett intézkedés, vagy ilyennek nem létében az öröklési törvények értelmében átszáll; az átszállott jog tartama különböző, sőt Törökországban a szerzői jog csak a szerző életére terjed; Görögországban pedig a munka első megjelenésétől csak 15 évig tart, tehát még a szerző éltében is lefolyhat; az észak-amerikai egyesült államokban azon felül, hogy a szerzői jog csak állampolgárt illeti meg — a szerző a munka bejelentése után 28 évig élvezi a törvényes védelmet, és ha ezen idő eltelte után még életben van, vagy halála után özvegyet vagy gyermeket hagyott maga után, a védelmi határidő 14 évvel meghosszabbittathatik. Azonban az európai államok nagyobb részében 30 évre van szabva a szerző halálától; melv határidö névtelen, álnevü vagy a szerző holta után kiadott munkákra nézve azok első megjelenésétől számittatik [1]). (Folyt. köv.)

Dr. S. J.

elhalt német classicusok kiváltságának eltörlésével Schiller és Göthe munkáit illetőleg oly lépést tett, melynek fontosságáról aligha tisztában volt, midőn elhatározta és kárpótlást követel az örökösök, utódok részére; miután szerző elődjeik munkái az 1837-ki porosz irói és szerzői törvény szerint 30 év lefolyása után tehát 1867-ben köztulajdonná váltak. — Azonban helyes czáfolatra talált szintén a Börsenzeitung f. é. 9. számában ugyanazon érvek által, melyeket a szövegben felsoroltunk. — De leginkább meggyőz bennünket a tapasztalás, hogy a közönség jogos igényei, mennyiben elégittetnek ki a szerzői jog illő korlátolása által, miután a jelen idő szerint Schiller és Göthe munkái többféle kiadásban, és nemcsak az előbbi, hanem mostani kiállitási költségeikhez képest igen is olcsó áron adatnak, és roppant kellendőségnek örvendenek.

[1]) Bővebben Max Friedländer: „Der einheimische und ausländische Rechtsschutz gegen den Nachdruck und Nachbildung“ Leipzig 1857. —

A bíróságoknak,

különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról.

(Folytatás.)

Az osztrák birodalomnak 1858-ban összes területe volt 11,751 □ mfd., népessége 35.062,953. Volt akkor egy legfőbb törvényszéke Bécsben az egész birodalomra kiterjedő hatósággal; 18 felebbviteli törvényszéke, ugy mint: 1. *Bécsben*, Alsó- s Felsö-Ausztria és Salzburg számára (terület 707 □ mfd., népesség 2.535,916); 2. *Grácban* Stájer-, Karánt- és Krainország számára (terület 771 □ mfd., népesség 1.841,170); 3. *Triesztben* a tengerparti vidék számára (terület 145 □ mfd., népesség 520,978); 4. *Innsprukban*, Tirol és Voralberg számára (terület 532 □ mfd., népesség 851,016); 5. *Prágában*, Csehország számára (terület 943 □ mérföld., népesség 4.705,525); 6. *Brünben*, Morvaország és Slézia számára (terület 496 □ mfd. népesség 2.311,006); 7. *Krakóban* a nyugati-, 8. *Lembergben* a keleti Gácsország és Bukovina számára (terület 1,612 □ mfd., népesség 5.054.390); 9. *Zarában*, Dalmátország számára (terület 232 □ mfd., népesség 404,499); 10. *Velenczében*, lombard-velenczei királyság számára (terület 456 □ mfd., népesség 1.444,952); 11. *Zágrában*, Horvát- és Tótország számára (terület 350 □ mérföld, népesség 892,516); 12. *Szebenben*, Erdélyország számára (terület 997 □ mfd., népesség 1.923,592); *Magyarország* számára (terület 3,809 □ mfd., népesség 9.665,834); 13. *Pesten*, 14. *Pozsonyban*, 15. *Sopronban*, 16. *Eperjesen*, 17. *Nagyváradon*, 18. *Temesváron*.

Volt 33 *országos* törvényszék (Landesgericht); 95 *megyei* (kerületi) törvényszék; 14 *tisztán* járásbiróság; 140 városilag kiküldött járásbiróság; 1154 *vegyes* (hol t. i. a közigazgatási ügyek a törvénykezésiekkel kapcsolva voltak) járási hivatal (biróság), és Lombard-Velenczében 84 városi és vidéki pretura. L. *Galletti* id. munka 845., 846. és 892. l.

Itt figyelembe veendő, hogy Magyarországban az *urbéri* ügyekre nézve különös első és másod folyamodási biróságok léteztek, és pedig 1-sö folyamodási törvényszék volt 45, felebbviteli 6. V. ö. *Konek* Sándor: az ausztriai birodalom statistikája. Pesten, 1865. 580—584-ik lap.

Németalföldi királyságnak területe Európában 641 □ mfd. népessége 3,523,823 lakos. Van 1 *legfőbb törvényszéke*, 11 *tartományi* törvényszéke, 34 *kerületi* törvényszéke és 159 *kantonbirósága*. Az illetőség hasonlit a *franczia* biróságokéhoz, tehát itt is a kantonbirósági felebbezhető perekre nézve *felebbviteli biróság* a kerületi törvényszék; a kerületi törvényszéki felebbezhető perekre nézve felebbviteli biróság a tartományi törvényszék; a tartományi törvényszék illetősége alátartozó felebbvihető perekre nézve felebbviteli biróság a legfőbb törvényszék. L. *Krit. Zeitschrift* für Rechtswissenschaft und Gesetzgebung des Auslandes, von *Mittermayer* und Zacharia. Heidelberg VIII. köt. 87. l. *Galletti* Allgem. Weltkunde 1859. 676. s 686. l.

Belga királyságnak területe 536 □ mfd., népessége 4.577,236 lélek. Van itt 1 *legfőbb* törvényszék, t. i. a *brüsseli* semmitőszék; 3 *felebbviteli* törvényszék Brüsselben, Lüttichben és Genfben, 26 *első folyamodási* törvényszék, 12 *kereskedelmi* törvényszék, 203 *békebiróság*

Francziaországról már fennebb volt szó az V. czikkben. — N.-Britanniában a szerző örököseit és jogutódait 7 évig illeti a szerzői jog a szerző halála után; egészben a 42 évig az első közzétételtől. Ugyanez áll a halála után megjelent munkákra is. Belgiumban 20 év, Spanyolországban 50, Portugalliában 30, Rómában 12, Svédhonban 20, Oroszországban 25, Poroszországban és az u. n. német szövetségi államokban átalában 30 év. L. Klostermann id. munkájába 272. lapon.

és még különös békebiróság az ipar- és kereskedelmi ügyekre nézve. A bíróságok illetösége, s egymás iránti viszonya a *franczia* birósági szervezethez hasonlólag van megállapitva, s a *nyilvános szóbeli* eljárás behozva. *Galletti* Allg. Weltkunde 1859. 659. s 669-ik l. *Krit. Zeitschrift* für Rechtswiss. und Gesetzgebung des Auslandes 13. köt. 476. l.

Tudva van, hogy 2-ik József császár a magyarországi birósági szervezetet lényegesen megváltoztatta; azonban ez iránti rendeletét is visszavonván, az előbbi birósági szervezet, t. i. az 1780-ik elötti állittatott vissza. L. az 1791. 40. tczkt.

Az 1791 : 67. tcz. által, a birósági szervezetnek és eljárásnak megváltoztatása, illetőleg javitása az okból, hogy a jogok kellő biztositása mellett a perbeli eljárás gyorsabb és olcsóbb legyen, szükségesnek találtatván, nehogy az országgyülés a magánosok és adózók terhével hosszabb ideig tartson országos küldöttség neveztetett, mely e czimü javaslatában: *Projectum articulorum* de coordinatione fororum per regnicolarem Deputationem articulo 67 : 1791. ordinatam, elaboratum Posonii, a magyarországi bíróságoknak következő szervezetét ajánlotta: az *uriszékek* hatósága terjedjen ki az uri hatalom alatt levő lakosok közötti és azok elleni követelésekre, ha a lakosoknak urok ellen magános követelésök van, az a megyei törvényszék előtt keresendő. Az urbéri természetü ügyek érintetlenül hagyattak. Art. II.

A *szab. kir. és bányavárosoknak* birói hatósága meghagyatott. Art. 3.

Az 1608 : 4; 1609 : 29. és 1723 : 35. tczkk. által szabályozott *alispáni* és *szolgabirói* biróság megszünjenek, az oda tartozó ügyeket minden megyében a *megyei törvényszék* itélje el; e szerint a megyei törvényszék csak 1-sö folyamodási biróság lett volna; az uriszéki és kiváltságos büntető hatóságok megszüntetendvén az egész megyében előforduló büntetőügyek felett a megyei törvényszék itéljen, ha a per tárgya több megyében van, a felperes az illető megyei törvényszékek közt választhat; a terminusok alatt folytonosan ülésezzen, sőt a gyors elintézést igénylő ügyekre nézve a terminusokon kivül is az elnök összehivhatja a törvényszéket, de ekkor 3 tag is elegendő, máskor 5 tagnak, sőt a büntetőkben 6-nak jelenléte kivántatván meg. Art. IV.

A kerületi tábláknak illetösége alátartozó ügyek felett a *megyei törvényszékek* itéljenek, a kerületi táblák csak *felebbviteli* biróságok legyenek; oda felebbeztessenek a polgári perek az uri székektől, kiváltságos mezővárosi törvényszékektől, a szab. kir. és bányavárosoktól, miután a személynöki, tárnoki és a 7 bányavárosi törvényszékek megszüntetni javasoltattak; továbbá a megyei törvényszéktől, ha a peres felek nemtelenek. Ezeken kivül kijelöltettek némely polgári perek, melyek a kir. itélő táblához felebbvitetni szoktak, és ezek is a kerületi táblához felebbeztetni javasoltattak. A *büntetőperek*, melyek nem a kir. itélő tábla előtt kezdendők, mind a kerületi táblákhoz, mint felebbviteli birósághoz utasittattak. Érvényes itélet hozatalra 5 birói tagnak jelenléte kivántatott. A felek költségei kimélése végett javasoltatott, hogy a perek a kerületi táblákhoz postadij nélkül küldessenek fel. Art. V.

Hasonló módon szerveztetett Horvát-, Tót- és Dalmátország részére az ottani *tabula judiciaria*. *U. o.*

A kir. *itélő tábla*, miről már itt mondatik, hogy az odatartozó ügyeknek elintézésére elégtelen, továbbra is mint 1-sö és 2-ik folyamodási biróság szerveztetni ajánltatott oly módon, hogy a polgári ügyek közül, melyek oda, mint 1-sö folyamodási birósághoz tartoztak a fontosabbak, ezután is a kir. itélő táblának biráskodása alá tartozzanak, a többiek pedig a *megyei törvényszékhez* utasitandók volnának; a nemeseknek polgári perei a megyei törvényszékektől a kir. itélő táblához felebbeztessenek. A *büntetőügyek*, melyek törvény által nevezetesen a kir. itélő táblához, mint 1-sö folyamodási birósághoz utasitattak, azután is oda tartozzanak.

A báni tábla megszüntetett, az oda tartozó ügyek elintézése a társországok tabula judiciumára bizatni javasoltatott részint, részint pedig az illető megyei törvényszékekre ugy, mint Magyarországban.

Az *albánnak* és a társországok *Protonotariusának* (itélő mesterének) hely és szavazat a kir. itélő táblánál adatni ajánltatott. Art. VI.

A VII. czikkben a *báni táblánál*, a *tárnoki* és *személynöki* széknek, valamint a 7 *bánya városok* törvényszékének megszüntetése javasoltatott.

A *hétszemélyes tábla* legfőbb itélő biróság legyen, s oda vitessenek felebb a perek a kir. itélő, kerületi és társországi itélő táblákról. A horvátországi *bán* a hétszemélyes táblánál nyerjen ülést és szavazatot.

Két egyenlő *itéletnél* felebbezésnek helye ne legyen, oly per, melynek tárgya *100 frtot* meg nem halad, a hétszemélyes tábla elébe ne jöjjön; csak oly *büntetőperek* vitethetnek fel a hétszemélyes táblához, melyekben halál vagy holtiglani válságbüntetés van kimondva. Art. VIII.

A magyar királyi egyetemnek, ugy a kerületének birói hatósága meghagyatni javasoltatott. Art. XII. XIII.

(Vége következik.) CSATSKÓ IMRE.

Kártérités, szavatosság és felebbezés harmadik személy részéről.

A fennebbi czim alatt a „Jogtudományi Közlöny“ 1867-ik évi decz. 15 és 22-én megjelent 50. és 51. számaiban több elvi kérdés miatt figyelmet érdemlő jogesetet közöltem, azon igéret mellett, miként az abban a főméltóságu hétszemélyestábla által hozandó határozatot annak idején szintén közzé teendem.

A hétszemélyes táblai határozat meghozatott és szóról szóra következőleg hangzik: „Mielőtt jelen ügyben érdemleges itélet hozatnék, annak kideritése, hogy a követelt kár idejét, az 1853. évet megelőzött években azon malomárok tisztázása és kárt okozható beiszapolástóli megóvása, melyen a Rákos vize az issaszeghi malmokról első- és másodrendű alperesek a péczeli határban fekvő és általuk közösen birt malmára lefolyik, az issaszeghi határ végétől, illetőleg a péczeli határ elejétől, ki által, minő arányban és területen eszközöltetett, szükségesnek találtatván, ennek a felek meghallgatása után leendő eszközlése, az ideigl. törv. szab. 106. §-a alapján elrendeltetik s ekként mindkét alsó birósági itélet feloldatván, az eljárásnak ezen értelemben leendő kiegészitése és a kifejlendőkhöz képest ujabb érdemleges itélet hozatala végett a periratok illetőségükhöz visszaküldetnek.“

A főméltóságu hétszemélyes tábla eszerint tartózkodott érdemleges itéletet mondani azon kérdesben, valjon a tekintetes kir. itélőtábla jogositva volt-e a fenforgó perben a pestmegyei törvényszék által hozott itélet sem felperesek, sem alperesek által nem felebbezett azon részét, mely a felperesek kártéritési jogát megállapitotta, hivatalból az alperesek javára megváltoztatni; nem itélt továbbá azon kérdésben sem, valjon tartozik-e a tulajdonos tulajdoni jogát különbeni felelősség terhe alatt ugy gyakorolni, hogy 3-ik személyeknek kárt ne okozzon, és kötelesek voltak-e tehát alperesek azon malomárkot, melynek eliszaposodása a felperesek malmán való őrlést lehetetlenné tette, kitisztitani, és kötelesek-e a kitisztitás elmulasztása miatt felpereseknek támadt kárt megtériteni; — nem mondott végre érdemleges itéletet a felett sem, valjon, ha valamely perben az alperes szavatosra hivatkozik, a felperesi követelés az alperes vagy a szavatos ellen itélendő-e meg, és igy a pestmegyei törvényszék helyesen vagy helytelenül járt-e el, midőn felperesek részére az általok a többször emlitett árok kitisztitásának elmulasztása folytán szenvedett kár megtéritésében nem alpereseket, hanem a szavatost marasztalta, holott ezen peres kérdések jog és igazság szerinti alapos és indokolt eldön-

tését a főméltóságu hétszemélyes táblától, mint legfőbb és semmisitő törvényszékünktől méltán, sőt jogosan várhattuk.

Érdemleges itélet mondási kötelessége alól a főméltóságu hétszemélyes tábla kétségtelenül ügyesen menekedett, de az igazság és törv. szab. nagy sérelmével, midőn a fenforgó peres kérdéseket nem minden oldalról megvitattaknak tüntetvén fel, oly kérdés ujabbi tárgyalását rendelte el, mely miután alperesek nemcsak tettleg, — bérlőjüket az árok helyettök leendő tisztitására szerződésileg kötelezvén, — hanem szóváltásilag is beösmerték abbeli kötelezettségöket, hogy a többször emlitett árkot kitisztitani ők tartoztak, az ügy érdemére épen nem vonatkozik, — és az eljárás kiegészitését rendelő határozatát az ideigl. törv. szab. 106. §-ára alapitotta, holott a fenforgó per még az osztr. polg. perrendtartás értelmében kezelendő és elintézendő lett volna, és a jelenleg fenálló törvénykezési rendtartás szabályai csak a végrehajtási stadiumban nyerhetnének a fenforgó perre alkalmazást.

Ha a főméltóságu hétszemélyes tábla ily határozatokat hoz, mint a fenforgó, és elvi kérdések érdemleges eldöntésétől tartózkodik, ez annál szomorubb, mert ily uton a perben álló felperesek jogos követelésének kielégitését menthetlen módon odábbozza, mert sokszor nem képzett birák által kezelt jogszolgáltatásunk mellett, szükségesnek mutatkozik, hogy a főbb törvényszékek, különösen a hétszemélyes tábla irányt adjanak az alsóbb bíróságoknak, és itéleteik által zsinórmértéket szolgáltassanak, mely szerint az alsóbb bíróságok hasanló eseteket eldöntsenek.

Habár tehát a főméltóságu hétszemélyes tábla itélete engem épen nem elégit ki, és ugy hiszem a tisztelt elvasókat sem, mégis kötelességemnek ismertem azt közölni annyival inkább, mert már több oldalról arra fel is kérettem.

Dr. SZELÉNYI KÁROLY, ügyvéd.

A budapesti ügyvédi egylet

IV. szakosztályának f. hó 4-én tartott ülésében *Füzesséry* Géza inditványa fölötti bizottmányilag szerkesztett emlékirat elfogadtatván, az egyleti elnöknek átadatni rendeltetett, és előadójául dr. *Környei* Ede választatott meg. Ezután felolvastatott a „Perrendtartás“ felett bizottmányilag szerkesztett emlékirat, mely rövid vita után elfogadtatván, a rendes ülés illetve közgyülés elé terjesztetni határoztatott, előadójául dr. *Apáthy* István választatván meg. Egyuttal, hogy addig is, mig az emlékirat szabályszerüleg rendeltetése helyére, az országgyülés elé terjesztetthetik, ugy honatyáink, mint a nagy közönség a szakosztály ez iránybani véleményével megismerkedjék dr. *Siegmund* Vilmos, szakosztályi jegyző, megbizatott az emlékiratnak lapok utjáni közzétételével. Ezzel, az idő nagyon előre haladván, az ülés feloszlattatott, és a „birói szervezet“ feletti bizottmányi jelentés a jövő ülésre halasztatott.

A *szakosztályilag* megállapitott „*emlékirat*“ szövege a következő:

Mélyen tisztelt képviselőház! Egyletünk kitüzött czéljánál fogva a hazai jogélet helyes fejlődésére közreműködni, hivatásbeli legfontosabb kötelességei közé sorolván, ezen hivatásabeli magasztos voltától áthatva, nem mulasztotta el a magy. kir. igazságügyminiszter urnak, a polgári perrendtartás iránti törvényjavaslata megbirálásával megbizott országos jogügyi bizottság által összeállitott és a mélyen tisztelt képviselőház eléterjesztett javaslatát, beható tüzetes tanulmányozás és birálat tárgyává tenni; hogy ezen, hazai jogéletünkre nézve igen nagy fontossággal biró törvényjavaslat felett, — jogtudomány elmélete és gyakorlata szövetkezéséből eredő elfogulatlan, lelkiismeretes nézetünket a mélyen tisztelt képviselőház elé terjeszthessük.

A hivatkozott törvényjavaslatnak áttanulmányozása folytán egyletünk azon meggyőződésre jutott, hogy a jogügyi bizottság által előterjesztett perrendtartási javaslatnak, bíróságaink czélszerü szervezésének előrebocsátása nélkül történendő életbeléptetése, tekintve, hogy a javaslat átalánosságban maga sem áll egészen a mai tudomány szinvonalán, bár egyes intézkedései a jelen perrendi jogi állapotunkhoz képest kétségtelenül tetemes haladás előidézésére igen sok életképes elemeket foglalnak magukban, nemcsak hogy igazságszolgáltatási bajainkon segiteni nem fogna, sőt azokat nagy részben sulyosbitaná, és pedig a bíróságok czélszerü szervezése hiányából.

Szabadjon e részbeni nézetünk indokolása végett a törvényjavaslat néhány, szerintünk is helyes intézkedéseire hivatkoznunk, hogy kimutassuk, mily kevés kilátás van arra, hogy a jelenlegi elsőfolyamodásu birósági szervezet megtartása mellett, terhes és fontos hivatásuknak kellőleg megfelelni tudó egyes vagyis sommás bíróságok alakittassanak.

A törvényjavaslat 92. §. szerint, a sommás eljárás alá tartozó ügyekben, a szabad királyi és rendezett tanácsu mezővárosokban, ugy jász-, kun-, hajdu-, szepesi és nagy-kikindai kerületben a városbiró, megyékben a szolgabiró esküdttársával határoznak.

Ámde ha a törvényjavaslat 93. §-a által a sommás eljárás alá tartozó ügy ekkép megjelelt kereseteket, és a törvényjavaslatnak a sommás eljárásról rendelkező 114—127. §§. is közelebbről szemügyre vesszük, — kétségtelenül az tünik ki, hogy kiválólag szolgabiráink esküdttársaikkal, legnagyobb részben, a sommás eljárási ügyekben mostani szerkezetük mellett kellően eljárni képtelenek.

Mert a törvényjavaslat hivatkozott 93. §-a a) pontja szerint „300 forintnyi értéket tul nem haladó minden keresetek“, b) pontja szerint: „az összegre tekintet nélkül minden kereset, melyre nézve a sommás eljárás okmányilag kiköttetett, ha a követelés teljesen igazoló okiraton alapul;

c) pontja szerint: „két évnél nem régibb kamatok, életjáradék, tartási és élelmezési költségek iránti keresetek, ha a főkötelezettségre nézve kétség fenn nem forog;“

d) pontja szerint: „két évnél nem régibb bér és haszonbér megfizetése iránti keresetek határozatlan összeg erejéig;“

e) pontja szerint: „a bérlet és haszonbérlettől való elmozditás iránti keresetek a szerződés lejárta, vagy a bér fizetése elmulasztása miatt;“

f) pontja szerint: „a bérlemény fenntartása, valamint a szerződő felek által világosan elvállalt minden viszonos kötelezettség teljesitése iránti keresetek, — a bérlet tartama alatt;“

g) pontja szerint: „a kártéritési keresetek is, melyeket a bérlő a bérlet tartama alatt a bérbeadó ellen a bérlemény nem használása miatt, vagy bérbeadó a bérlő ellen a bérlemény rongálása miatt indit, — ha ehez való joguk a szerződésben foglaltatik“ — sommás eljárás elé tartoznak, és igy miután az a) pont alatti 300 frtig terjedő, minden megszoritás nélkül a sommás eljárás alá tartozó keresetek közt sokszor igen bonyolult tényálladéku és jogi mivoltuk tekintetében nagyon kényes természetü keresetek is fordulnak elő, — de az e), f) és g) pontok alatti keresetek, rendszerint a legbonyolultabbak közé tartoznak; a b), c) és d) pontok alatti keresetek pedig igen jelentékeny érték erejéig is terjedhetnek, a hivatkozott törvényjavaslat által igen fontos és sok esetben igen bonyolult keresetek is, — a sommás eljárás alá tartozók közé soroltattak.

A sommás bíróságok hatáskörének ekként tervezett szélesbitése, kétségtelenül üdvös és czélszerü előhaladásnak tekinthető ugyan a törvénykezési téren, mert a természetüknél fogva legsürgősb ügyekre a legrövidebb eljárási ut van kijelölve, és mert a sommás eljárás által törvénykezési közegeink az előhaladottabb külföldön oly üdvösnek bebizonyult nyilvánosságra és szóbeliségre előkészittetnek, és igy az ut ezen olyannyira hasznos intézménynek hazánkbani behozatalára hathatósan egyengettetik.

Ámde az ilynemü, sokszor oly kiváló fontosságu és benyolult mivoltu kereseteknek átalában, különösen pedig az e), f) és g) pontok alattiaknak helyes elintézése csak elméletileg és gyakorlatilag szakképzett birótól várható.

Mert a törvényjavaslat 101. §-a szerint a sommás eljárásban a tárgyalásnak szóbelileg kell történnie, a 117. §. szerint, az eljáró biró a feleknek szóbeli előterjesztése alapján tartozik a tényállást kinyomozni, és azt a bizonyitékokra hivatkozva, röviden jegyzőkönyvbe foglalni; a 120. §. szerint, a tanuk elleni kifogások, azoknak vallomása és a feleknek a tanuk vallomására előterjesztendő észrevételeik szinte az eljáró biró által veendők jegyzőkönyvbe, — a 121. §. szerint, a szakértőknek a szemle vagy becsi alkalmával előterjesztett véleményét is az eljáró biró iktatja a perről felvett jegyzőkönyvbe, de a fentebb jelzett, sokszor nagy fontosságu és igen bonyolult tényállásbeli és jogi természetü ügyekben csak kiváló jogi képzettségü és nagy jártasságu biró lehet képes a felek szóbeli előadását akkép vezetni, hogy azok a tényállást kellőkép felderitsék, és csak olyan biró lehet képes a felderitett tényállást azután röviden és mégis eléggé kimeritően és kellő szabatossággal jegyzőkönyvbe foglalni, valamint a kihallgatott tanuk vallomásait, a feleknek azokra előterjesztendő észrevételeit, és a tanuk elleni kifogásaikat, ugyszinte a szakértők szóval előterjesztet véleményét is, röviden és mégis kimeritően s kellő szabatossággal a perről vezetendő jegyzőkönyvbe igtatni. — Már pedig a legkárté-

konyabb következményü önámitás mellett várhatjuk csak azt, hogy jelenlegi egyes biráink a törvényhozásilag reájuk rovandó ez érdembeli kötelességüknek megfelelni képesek legyenek. Ugyanis megyei szolgabiráink, kik sem állandó hivatali székhelylyel, sem pedig kellő segédszemélyzettel nem birnak, ha találkoznak is köztük, kik a fentebb jelzett eljárásra megkivántató szakképzettséggel birnak, ahhoz való physikai idővel sem rendelkeznek, miután ezek egyuttal közigazgatási tisztviselők is, a kik csak annyi időt szentelhetnek jogszolgáltatási teendőkre, a mennyi az el nem halasztható közigazgatási teendők ellátása után fennmarad, ezen fennmaradt idő pedig köztudomás szerint oly kevés, hogy azalatt a legsürgősb bünvizsgálati és végrehajtási teendőt is alig lehetnek képesek végezni, — a sok időt igénybe veendő sommás eljárási ügyek kellő tárgyalására elegendő idejök fenn nem maradhat.

Ennélfogva tehát, noha a jogügyi bizottság által előterjesztett törvényjavaslat — a törvénykezési reformnak igen sok életképes elemeit tartalmazza, és igy ezen törvényjavaslattól annak helyes, csak ideiglenes alkalmazása mellett is törvénykezési állapotunk tetemes javulását lehetne várni; tekintve azt, hogy a törvényjavaslat szerint a sommás eljárás kezelésére hivatott jelenlegi biráink nagyrésze azon jogi szakképzettséggel felruházva nincsen, mely ahhoz okvetetlenül megkivántatik, hogy a törvényjavaslat által reájuk ruházott teendőket kellően elláthassák; tekintve továbbá, hogy megyei szolgabiráink egyuttal közigazgatási tisztviselők is, kiknek idejük nagy része közigazgatási teendőkkel van elfoglalva, kiknek tehát elegendő idejük nincs arra, hogy a sommás eljárásu ügyeket kellőkép tárgyalhassák és elintézhessék; ezen törvényjavaslat czélszerüen csak ugy léptethető életbe, ha elébb bíróságaink, a birák szakképzettségét és függetlenségét biztositó, ugy a törvénykezésnek a közigazgatástól való elválasztása iránti alapelveken nyugvó czélszerü szervezés utján, a törvényjavaslat intézkedései keresztülvitelére alkalmas közegekké átalakittatnak, ellenkezőleg az e nélkül történendő életbeléptetése esetében, — a keresztül vitelére hivatott közegeknek nagyobb részben erre nézve szervezetüknél fogva alkalmatlan voltuk miatt, törvénykezési bajaink a jelenlegiekhez képest is, még elviselhetetlenebbekké válnának.

Annyival is inkább, mivel jelenlegi egyes biráinknak lehetetlen fel nem ismerniök a közvéleménynek oda irányuló nyilvánulását, hogy „hazai bíróságainknak czélszerü szervezése nélkül törvénykezési bajaink nem orvosolhatók, tehát bíróságaink mielőbbi szervezése a törvényhozás egyik legsürgősb teendőjét képezi,“ — ennek folytán birói állásukat csak ideiglenesnek lehet tekinteniök, ily ideiglenes állásban levőktől pedig egyátalában nem várható — hogy oly terjedelmes törvényt, milyen a javaslat, kellően elsajátitsanak, már pedig köztudomásu dolog, hogy a legjobb törvény is, ha annak kezelése erre nem hivatott birákra bizatik, csak irott malaszt marad.

A miért is, miután hazai szomoru törvénykezési állapotunkon javitani égető szükséggé vált, de a hivatkozott törvényjavaslat életbeléptetése által törvénykezési állapotunkon csak azon esetre eszközölthetnék valódi javitás, ha bíróságaink annak keresztülvitelére elébb alkalmas közegekké átalakittatván, — a törvényjavaslat keresztülvitele a már alkalmas jogszolgáltatási közegekké átalakitott bíróságokra bizathatik; hazai törvénykezésünk érdekében, tiszteletteljesen azon meggyőződését terjeszti egyletünk a mélyen tisztelt képviselőház elébe:

„Hogy hazai jogszolgáltatási állapotunk javitására czélzó törvényhozási intézkedések kiinduló pontjául a birósági szervezeti törvény szolgál; és igy annak mielőbb, és pedig miután az igazság szolgáltatás Európa szerte állami és nem helyhatósági jog, — a helyhatóságok egyéb jogainak szabályozásától függetlenül, törvényhozásilag leendő felvétele iránt intézkedni elhalaszthatlan szükséggé vált; az előterjesztett törvényjavaslat pedig a megállapitandó birósági szervezeti törvénynyel egyidejüleg léptettessék, habár csak ideiglenesen is életbe.“

Teljes reményünk van, miszerint a tapasztalatból meritett fentebbi meggyőződésünket, a mélyen tisztelt képviselőház méltányolni fogja, és mielőbb egy czélszerü birósági szervezeti törvény életbeléptetése által, a valódi jogszolgáltatási reform terére lépend. — Ha azonban a mélyen tisztelt képviselőház jogszolgáltatási kóros állapotunkon birósági szervezet előrebocsátása nélkül óhajtana segiteni, miután különben is a már-már eltürhetlen jog életi sérelmeken okvetlenül segiteni kell, ez esetben azon meggyőződésben vagyunk: „hogy a legégetőbb bajokon a jelenleg életben lévő országbirói értekezleti szabályok legkirivóbb hiányainak mielőbbi javitása által inkább segitve lenne; mint a törvényjavaslatnak birói szervezet nélküli életbeléptetése által.“

Midőn hazai jogszolgáltatásunk érdekében kötelességszerüleg nyilvánitott ebbeli óhajainkat a mélyen tisztelt ház pártoló figyelmébe ajánljuk, hazafiui mély tiszteletünk kifejezése mellett maradunk a mélyen tisztelt háznak alázatos szolgái

A „budapesti ügyvédi egylet.“

A szakosztály megbizásából közli:

Dr. SIEGMUND VILMOS,
szakosztályi jegyző.

Különfélék.

(A közbiztonság Olaszországban) a Gazetta Militare havi kimutatásai szerint igen szomoru lábon áll. Folyó év aprilis havában 5484 személy lett letartóztatva, kik közül 297 gyilkosság, 297 utonállás és betörés, 1440 lopás, a többiek más büntény vagy vétség miatt lettek vád alá helyezve. Hogy ezen szám korántsem tekinthető csak kivételesen ilyen nagynak, kitünik abból, hogy márczius hónapban 5749 lett vizsgálati fogságba helyezve és pedig gyilkosság miatt 220, utonállás miatt 289, mig a sulyos testi sértés 846, a lopás 1450-el jelentkezik.

(A hanoveri fegyintézetek), melyek előbb az igazságügyminiszterium alá tartoztak, a Poroszországban divó szabályok szerint a belügyminiszterium hatáskörébe vétettek át. A régibb porosz tartományokbeli fegyintézetekkeli egyenlősitésük czéljából el lett határozva, hogy az igazgatók, felügyelők s gondnokok a kitünőbb intézeteket meglátogassák, hogy belszervezetükkel a helyszinén megismerkedjenek.

☞ Előfizetési felhivás ☜

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. II. félév folyamára

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.**

főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (julius—szeptember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☞ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban. (Folytatás.) Baindtner Jánostól. — Az irodalmi és müvészeti jogok a törvényhozás terén. (Folytatás.) Dr. Suhayda Jánostól. — A bíróságoknak, különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról. (Folytatás.) Csatskó Imrétől. — Kártérités, szavatosság és felebbezés harmadik személy részéről. Dr. Szelényi Károly. — Budapesti ügyvédi egylet. — Különfélék. — Melléklet: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 29. Pest, 1868. julius 19.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban.

(Folytatás.)

A szigorlatoknál és szigoru vizsgálatoknál irányadónak kellene két eszmének lenni, elöször annak, hogy az, ki a jelöltnek tudományos képességére nézve leginkább van érdekelve, t. i. a fél, melynek ügyeibe a jelölt akár mint biró, akár mint ügyvéd, akár mint valami miniszteriumnak tanácsosa egykor befolyand, jelen sincs, hogy tehát nem helyes, ha annak érdeke akár a vizsgálók, akár a vizsgált részéről figyelembe nem vétetik, mindenesetre annak kellene szem elött tartatni, hogy ezen vizsgálatoknál harmadiknak ügye forog kérdésben; másodszor, hogy az illető tanár soha se felejtkezzék meg arról, miszerint az intézet az ő itélete nyomán kezességet vállal magára az iránt, hogy a jelölt kellő tudománynyal bir. Ezen két eszme fogja a mondott vizsgálatokba is a kellő szigort behozni.

Egyébiránt a bizottság által javasolt tárgyakat, s azok előadására forditandó hetenkénti óraszámát elfogadom, az ausztr. magánjogra nézve csak annyit jegyezvén meg, hogy mivel annak e szakban kritikailag kell előadatni, s az a Magyarország koronájához tartozó némely országokban most is érvényes, annak nézetem szerint több hetenkénti órában kellene elő adatni. Ugyanez áll a polg. törvénykezésre nézve, minthogy némely magyar korona országaiban a magyar eljárástól eltérő eljárás létezik, s azon ponton állunk, miszerint a magyarországi eljárás is módositatni szándékoltatik, a mostani eljárás tehát mint ideiglenes eljárás szinte ezen előadások keretébe tartoznék.

A tanárok kiképeztetését magántanitás utján én is czélszerünek tartom, s azoknak illő dijaztatását annyival inkább pártolom, minthogy ezek specialis előadások által a tudomány előadását mintegy kiegészitenék. Nem hagyhatom azonban megemlités nélkül, miszerint igen üdvös lenne, ha a jelesebb ügyvédek, birák és egyéb hivatalnokok tanitása és tapasztalatai érvényesitése is lehetitetnék. Minthogy azonban ezek tanárok lenni nem akarnának, és legtöbbnyire csak rövid collegiumokra vállalkoznának, s azért a habilitatio terhes müvének magukat alávetni nehezen volnának hajlandók, a kar érett megfontolásától fog azon feltételek meghatározása függni, melyek mellett lenne előadásuk egyetemünknek biztositandó.

Nem hagyhatom tovább érintetlenül, mely két mód volna még azon felül tanárok szerzésére nézetem szerint igen tanácsos. Tekintve azt, mennyire kivánatos, hogy azon igazságok is, melyeket a gyakorlati élet nyujt, a tanintézetek számára hasznositassanak, hogy valamint az elmélet a gyakorlatból fejlödött, az ne csak eredetére, hanem további kifejtésére is a gyakorlatot tekintse forrásul, s azzal folytonos érintkezésben maradjon, mi csak ugy történhetik, ha minden fontosabb és elvet magában tartalmazó eset nem magára hagyatik, hanem szük köréből kilépvén, a jogászok, illetőleg államférfiak öntudatát, érdekét és vizsgálódását felkölti, végre pedig az elmélet tanaiba átmegy; mennyire kivánatos, hogy eféle esetek gyakorlati érvényre emeltessenek, s e szerint legyenek férfiak, kiknek hivatása legyen, ezt eszközölni, tekintve azt, hogy az érdeklett felek iránti kötelességünk is ezt követeli tölünk; végre tekintve azt is, hogy a jog- s államtudományok már magukban véve, gyakorlati tudományok, melyek társadalmi viszonyaink philosophiájára vezetnek, s az államnak feladata, ezt valósitani: helyesnek és időszerünek látnám, ha a közoktatási miniszteriumot a többi miniszteriumok is ezáltal segitenék, hogy a birák a miniszteriumok tanácsosai közül oly egyéneket, kik arra alkalmasak, s arra hivatást éreznek magukban, tanitásra ez osztályban átengednék. Minthogy azonban kivánni nem lehetne, hogy azok az addigi pályával szakitván, tanárságra vállalkozzanak, de másrészről ezáltal ezen intézet czélját is veszitené, azok a létszámban volnának megtartandók, söt a tanitás nekik az elömenetelnél érdemül betudatnék. Nyernének pedig ezek a közoktatási miniszteriumtól hivataluk után járó fizetésen s netaláni egyéb javadalmukon felül évenkint 500—600 o. frtnyi pótványt. Hogy pedig ezen férfiak ebbeli hivatásuknak eleget tehessenek, s a tudományt müvelhessék, hivataluk munkájától azon időre mig tanárkodnának, fel volnának mentve; egyedül az állván hatalmukban, hogy illető hivataluk üléseiben belátásuk szerint bármikor megjelenhetnének, s ott szavazhatnának.

Hasonlókép, hogy a tanárok is az élettel folytonos érintkezésbe legyenek, nekik szinte meg volna engedendő, hogy az illető ügydarabokba belátásuk szerint betekinthessenek, söt az elnökök és előadók öket oly ügydarabokra, melyek elvet tárgyaznának, figyelmeztethetnék. Meg volna a tanároknak is engedendö, hogy minden illető hatósági ülésekben jelen lehessenek.

A másik mód volna, idegen jeles tudósoknak meghivása. Nem oly tudósok meghivását inditványozom, kik országunknak ellenségei, vagy a kik azt és intézményeit lenézik. Jeles tudósok, kik egyszersmind a tanárságra volnának alkalmasak, kevesen vannak; mennél inkább hátramaradt nemzetünk, annál inkább van oka, hogy azoktól, kik a tudományban legtovább haladtak, tanuljon. Ideje, hogy nemzetünk is az elfogultságból kibontakoznék, s tudja, miszerint nem a tanárok sokasága, hanem jelessége üdvös. Nem is kivánom én, hogy ezek nemzetüktől elválljanak. Meglehet, hogy sokan erre nem is volnának hajlandók. Tekintsük öket vendégeinknek, kikkel egyéb viszonyunk nincs mint szerződésbeli. Ha egy jeles tudós péld. Franczia- vagy Olaszországból meghivatnék, s latin felolvasásokat tartana, azt a mi

*

ifjaink megértenék, valamint megértenék oly tudóst is, kit Berlinből, Lipcséből, Heidelbergából vagy Münchenből meghinánk. Gondolnunk kell csak arra, hogy protestans lelkészeinknek legnagyobb része a külföldön képződött, s hogy ifjaink nagy száma az országon kivül keres tudományt. Igen czélszerüen cselekednénk hát, ha a honmaradóknak is lehető legjobb tudományt nyujtanánk, embertársainkról is jobban gondoskodnánk, ha az ő érdekeiket tökéletesebben képzett egyénekre biznók. Volna azonkivül jótékony hatása, ha a tanárokat gyakorlati férfiak támogatnák, és ezekben megint a tanárok tartanák fenn a tudományos szellemet, valamint mind ezekre, mind a gyakorlat embereire az idegen jeles tudósokkal való érintkezés és találkozás igen eredménydus befolyást gyakorolna.

Meg kell még itt érintenem azon kérdést, átmehetnének-e ifjaink a többi birodalmi egyetemekre? Ha ez volna a főczél, hogy ifjaink mindenkor a többi birodalmi egyetemekre átléphessenek, akkor tanügyünk lényegesebb reformjáról átalában szó nem lehetne. Akkor minden reformot csak azon hatóságtól várhatnók, mely a többi birodalmi egyetemeken létező tantervet megváltoztatná. Minthogy azonban a mi szükségeinket áldozatul nem hozhatjuk idegen nézeteknek, melyek a mi viszonyainkat nem kellőkép ismerik, helyesebben cselekszünk, ha mi a birodalmi egyetemi tantervből csak a jót tartjuk meg, a tarthatlant pedig okszerüleg módositjuk. Ehhez képest a mi ifjaink a gyakorlatra készitő osztályt ugyan itt tartoznának bevégezni, de meghaladván a gyakorlatot, a tudományt idegen egyetemeken is felkereshetnék, s ott az idevaló rendszerhez képest tanulmányozván, itt mind a szigorlatokra, mind a szigoru vizsgálatokra bocsátathatnának.

Ha kérdezzük, valjon tanáraink kellőkép fizettetnek-e? akkor be kell vallanunk, miszerint nagyrésze egyetemi tanárainknak nélkülözi még azt is, mit első szükségnek nevezünk, s minden tulzás nélkül mondhatni, miszerint e tekintetben valóban sajnálatra méltó helyzetben létezik. Ők képviselik a tudományt, s nemcsak tiszteségesen, de őszintén szólva, sehogy sem élhetnek. Kiket pedig tanáraink közül a tanrendszer kedvezőbb viszonyba hozott, azok csak az eshetőségnek köszönhetik azt, és sorsuk mindég bizonytalan lesz. Ily körülmények közt a tudományt müvelni valóban nem lehet. Nem szabad a jogi karnak e helyen más karokról is megfelejtkezni, mert a mely tudomány már természeténél fogva kevés hallgatók által látogattatik, tudomány marad azért, s az a többi tanártársaknak is méltán fáj, s az egyetemre csak szégyent, és megalázást hozhat, ha amazok a nélkülözhetlennel is küzdeni kénytelenek. Azért is nem helytelen azon kivánat, hogy az egyetemi tanárok mind illőbb fizetésekben részesitessenek.

Milyenek legyenek e fizetések, azt vitatni nem akarom, csak annyit jegyzek meg, hogy az orosz kormány a rendes tanár fizetését, mely 1804. évben 571 rubelben volt meghatározva, 1835. évben, és ugyan a pétervári egyetemnél 1572, a moskauiban 1543, a kasaniban és charkowiban 1263, a kijewiben pedig 1350 ezüst rubelre; 1863. évben pedig a mondott egyetemeknél, melyekhez járult még az odessai egyetem is, egyaránt 3000 ezüst rubelre, mi a mi pénzünk szerint tesz 5275 frtot o. é., ugy szinte a rendkivüli tanárokét 2000 rubelre emelni, azonkivül a rector számára, ki 1804. évben e czim alatt csak 171 ezüst rubelt huzott, 1500 rubelynyi pótványt, a prorector számára pedig 1000, és a dékánok számára 600 rubelnyi pótványt rendelni látta szükségesnek. Azonfelül küldött az orosz kormány 1862. és 1863. évben 63 jelöltet, kik magukat a hires Pirogow utmutatása szerint tanárságra kiképezni akarták, a külföldre, s e czélra szánt évenkint 80,000 rubelt, miből esik egy egy egyénre 1269 rubel. (Zur Geschichte und Statistik der Gelehrten- und Schulanstalten des kais. russischen Ministeriums der Volksaufklärung für das Jahr 1865, nach officiellen Quellen, bearbeitet von C. Woldemar, mely hivatalos uton jött az egyetemhez, 56—58. lapon.) Ebből kitetszik, miszerint az orosz kormány a rendes tanárok fizetését 1804. év óta 1863-ig majd nem 6 annyira emelte. De a bécsi polytechnicumnál is a rendes tanárok fizetései utolsó időben 3000—3500 forintra szabályoztattak. Azonkivül huznak lakbért is.

Ezek mutatják, mikép kellene tanáraink fizetésének is rendeztetni.

Minthogy pedig a lakbér utolsó 10 év alatt tettemesen megnött, és az első rendü szükség, mely alól senki magát ki nem vonhatja, szükségesnek látnám, hogy a fizetésen felül egy-egy tanárnak 600—700 o. é. forintnyi lakbér adassék. Ha némely tanároknak ehhez képest az elvesztendő tandijak helyett illő méltányos pótványt kellene adni, az nézetem szerint a tanárok fizetései rendezését nem akadályozhatná.

Nem is kellene itt a nagyobb kiadásoktól tartanunk, mert ezek, a mint később megmutatni fogom, nem is volnának oly nagyok; egyébként meg kellene emlékezni arról, hogy a ki a czélt akarja, annak az eszközöket is kell akarnia; a ki pedig az eszközöket mellőzi, az egészen hasonló ahhoz, a ki a czélt sem akarja. Nem is kell gondolnunk, hogy nekünk azért egyetemünk lesz, mert mi annak nevezzük. Nem lesz egyetemünk, ha mi a tudományt becsülni nem fogjuk, s tanárainkat illőleg fizetni nem birjuk.

Sokan azt vélik, hogy a tudós csinálja az igazságot vagy főkötelessége, azt elhallgatni. Ezek nem gondolják meg, hogy a valódi tudós az igazságot a maga rokonszenve ellen is kimondja, s más szabályozót nem ismerhet, mint a szoros logikát, s hogy az, ki igazságot nem tür, ezzel maga magát bünteti legjobban. Tévedhet a tudós is, mint minden ember, de a tévedések szülik meg az igazságot. A valódi tudós azonban sem véleményének tévedését nem fogja tagadni, sem igazságai felállitásában könnyelmüen nem jár el, tudván azt, hogy magával együtt sok embert hoz tévedésbe. Nem akarom én ezzel azt mondani, hogy a ki tudósnak mondja, vagy hiszi magát, az jogositva is volna másokat, kiváltkép pedig a tudatlanokat ámitani. De ezek miatt nem kell a valódi tudományosság szabadságát elnyomni. Lehetnek körülmények, melyek közt amazokat féken kell tartani, s a tudósnak is tudnia kell, hogy mindenkor nem bir meg minden igazságot, de ha szabályról van szó, nem védhetem azon véleményt, hogy a tudományosság szabadságát mindenkorra elfojtani lehessen. Lehessen különösen azért, mert azzal némelyek visszaélnek. Ekkor a kormány nem fogja megengedni, hogy a tudományosság köntösébe az is bujék, ki csak másokat ámitani akar, vagy a maga szenvedélyét kielégiteni akarja; s a kormányt a nép józanabb része, mely nagyobb érettséggel bir, s belátóbb, fogja istápolni. Csak azt akarom ezzel mondani, hogy akkor leszünk valósággal szabadok, ha a valódi tudomány adta igazságokat, bár ezek ellenünk szólnának, elbirjuk.

Vannak emberek, kik azt hiszik, a tanárok fizetéseit nem lehet javitani, mert más tekintélyesebb egyének is kisebb fizetésben részesülnek. De ebből épen nem következhetik, hogy a tanárokat sem kell jobban fizetni, mint eddig, hanem az, hogy ezen egyének fizetését is méltóban kell felemelni. Nem is lehet belátni, hogy péld. a kir. curia tagjaiban kis fizetés-adással a tudomány annyira megaláztatik. Nem is mentség az, hogy pénzünk

nincs, mert a helyes igazságszolgáltatás első szükség, melyet az államnak ugy kell elismerni, mint magán intézeteinknek, melyek belátják, hogy tisztviselőiket kellő fizetéssel ellátni fennállásuknak mellőzhetlen feltétele.

Mi már most egyetemünknek vagyonát, s annak jövedelmét illeti, ugy emlékszem, hogy egyetemünk jövedelme 1861-ik évben volt 242,000 frt o. é. Ebből a tanárok nem részesültek többen, mint 80 egy nehány ezer forintban, a többi felment egyéb egyetemi intézetekre, különösen az orvosi karral összekötött clynikákra, azaz: betegápolásra. Bár mennyire becsülöm egyetemünk ezen intézetét, azt mégis be kell látnom, hogy annak fentartására egyetemünk jövedelme elégtelen. Helyesebbnek látnám tehát, ha az állam tartana fel egy korodát, a nemzet szükségeinek megfelelőt, s abban oktatatnának ifjaink a betegségek gyógyitásában. Ekkor az állam attól is gondoskodnék, hogy minden rendü betegek gyógyitásával kellő számu orvosok foglalkoznának, s ezeket egyszersmind fizetvén, egyetemünk pedig ezeket mint kebeléhez tartozó tanárokat elismerné. Ezáltal egyrészről az állam kellően gondoskodnék a betegekről, és a nemzet szükségeinek is a clynikák kellő kiterjedésével megfelelne, másrészről az egyetem is megszabadulna oly költségektől, melyek anyagi erejét felülmulják. Ebben tehát a belügyi miniszternek kellene segiteni a közoktatási minisztert. — A második volna az egyetemi könyvtár, melyben az államnak kellene segiteni az egyetemet, tekintve azt, hogy az országban egy nagyobbszerü könyvtárunk van, s az az egyetemé, melynek használát azonban minden honpolgár veheti. Nehogy azonban a könyvtár az egyetemtől elszakitassék, helyén látnám, hogy a könyvtár illő és elégséges helyiségeiről, a tudományos munkákról, s a könyvtár igazgatójáról (Praefectus bibliothecae) az egyetem gondoskodnék, a többi könyvtári tisztviselők illő és tudományos készültségökhöz mért, ugy az elegendő szolgai személyzetnek fizetési terhét, valamint egyéb költségeket pedig az állam vállalna magára, ezen állomások betöltésénél mindég a könyvtár igazgatójánál maradván a kijelölési jog. Ez által az egyetem egyszersmind azon helyzetbe jutna, hogy tudományos munkák megszerzésére sokkal többet, mind eddig fordithatna.

Ezáltal, valamint azáltal, hogy a többi miniszteriumok is több gyakorlati tudósokat a tanitásnak átengednék, az egyetemi alap jövedelmei kiméltetnének, az egyetem pedig feladatának tökéletesebben megfelelhetne.

Az egyetemi alap jövedelmei növelésére volnának még a tandijak is forditandók. Tandijakat fizetnek a hallgatók még az orosz császári egyetemeknél is, s pedig évenkint 50 illetőleg 40 ezüst rubelt, mi a mi pénzünk szerint tesz 87 frt 50 kr. illetőleg 70 frt o. é. (Fennebbi munka 54 lapján.) Volna pedig a tandij, hogy azt a nagyobbrész könnyen fizethetné, félévenkinti 16 frtra, vagyis évenkinti 32 frtra o. é. leszállitandó. A szegényebbek, kik szorgalma és tudományos törekvése iránt kétség nem volna, fizetnék a fennebbi összegnek csak felét, azok pedig, kik teljesen szegények, de szorgalmuk és tudományos törekvésük kétségtelen, a tandij fizetése alól egészen felmentethetnének.

A mi azon felül az egyetem kellő fentartására hiányoznék, mi kétségkivül csekély somma lenne, pótolhatnák a kath. hivek, bizonyos osztálytól kezdve felfelé, minden adóforint után pótlékkép, mit az adószedő hivatalok a közadóval együtt szednék be, és az állam az egyetemi alapnak átszolgáltatná.

Eleinte ugyan nagyobb volna a magán hozzájárulás, mig az épületek és az azokban kiszemelendő kellő számu tantermek és egyéb helyiségek, ugy az egyetemhez tartozó intézetek, mint péld. a muzeumok, a könyvtár, a vegy- és boncztani helyiségek kellőleg rendbehozatnának, mire nézve elvül meg volna tartandó, miszerint ugyan fény nem volna szükséges, hanem oly külső illem és tisztesség, minőt az egyetem állása és hivatása megkiván. Minthogy azonban tapasztalható, miszerint ily munkák a közösnek sokkal drágábban és rosszabbul készittetnek, mint a magánosoknak, minek oka megint abban rejlik, hogy a corruptio mind a munka vállalókban, mind a munka megbecsülőiben nagy, hogy tovább a kézmüvesek a pénzért hosszabb ideig várni kénytelenek, e munkáknál mindenesetre volna ügyelendő, hogy azok a magánosok ebbeli előállitásait megközelitőleg teljesitessenek; hogy tehát a vállalatra csak becsületes és szakértő emberek bocsátassanak, és szinte olyanok a munkára még az alatt kellően felügyeljenek, és azt megbecsüljék (collauidiren), a kézmüvesek pénze pedig azonnal fizettessék. Ezáltal fogjuk elérni azt, hogy az épitkezés és egyéb munkák olcsóbban, czélszerűbben és tiszteségesen végeztessenek, mig a mostani eljárás mellett a munka hiányos és drágább, mi természetesen okozza, hogy az egyetem többféléket nélkülözni kénytelen, mert a kivetett összeg minden szükséges munka teljesitésére elégtelen. (Folytatás köv.)

BAINTNER JÁNOS.
egyetemi tanár.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

VII.

Az elévülésről.

(Folytatás.)

Áttérek most azon kérdésre, hogy *mennyi idő alatt évül el a váltójog a főadós irányában.*

A *magyar* vtk. következőleg intézkedik.

203. §. Azon eseteken kivül, melyekre nézve rövidebb határidö van szabva, a váltójog elévülés által azon naptól számitandó két év alatt elenyészik, mely napon eszközlésbe veendő lett volna.

204. §. Ennélfogva az elévülés ideje következőleg számitandó:

a) A tulajdon váltót kibocsátóra vagy az idegen váltót elfogadóra nézve a fizetés napjától fogva.

b) A kezesre nézve azon naptól fogva, melyben a fizetést attól, kiért kezességet vállalt, törvényesen megkivánni lehetett.

c) A korábbi előzőre nézve egy magánál későbbi, de a váltóhitelezőt megelőző forgatónak ellenében azon naptól, melyen a váltót ezen forgató beváltotta, vagy pedig fizetes végett megidéztetett.

A külföldi törvények következőleg szólnak.

A *német* átalános v. r. 77. §.

A váltó lejárattól számitandó 3 év alatt évül el az elfogadó irányában.

Ugyanennyi időt szab a 100-ik §. a saját váltókibocsátója ellen.

A *franczia* Code de commerce 189. §.

Az idegen váltókból vagy rendeletre szóló saját váltókból eredő keresetek, melyek nagy- vagy kiskereskedők, bankárok által, vagy különben is üzleti ügyekben kiadattak, elévülnek öt év alatt, az óvástétel vagy utolsó birói lépés napjától, ha marasztalás be nem következett, vagy a tartozás (a váltón kivül) egy külön okmányban el nem lett ismerve.

Ugyanez áll mindenütt, hol a franczia jog bir érvénynyel. Igy p. o. *a pápai* államban a regolamento

**

provisorio 183. §-sa szerint, nemkülönben *Haiti* szigetnek 1826. márczius 28-iki váltórendszabálya 163—186. §§-ainál fogva is.

Aargau kanton v. r. 48. §-sa igy hangzik:

Az idegen váltó elfogadójának vagy a saját váltó kibocsátójának váltójogi, kötelezettsége a lejárattól számitandó 3 év alatt évül el.

A *baseli* v. r. 30. §.

Az intézvényezett, ki valamely váltót elfogadott, aláirásáért váltójogilag a lejáraton tul csak egy hónapig marad lekötelezve. Ezen határidő lefolyása után a váltókövetelés csak közönséges tartozássá válik, és nem részesül többé a gyors eljárás kedvezményében.

Az *appenczelli* v. r. 4. §-sa szerint:

Az elfogadó és kibocsátó örökösen lekötelezve maradnak (bleiben immer in Verbindlichkeit).

Az odavaló törvényszéki gyakorlat szerint azonban az „immer" kifejezés ugy értelmeztetik, hogy „a köztörvényi elévülés beálltáig."

A *svájczi* váltójogi concordatum 83-ik §-sa szerint:

Az elfogadó váltójogi kötelezettsége elévül a lejárattól számitandó egy év alatt.

Ha a váltó meghosszabbittatott ezen határidő a meghosszabbitás lejáratától számittatik.

Waad kanton v. r. 92. §.:

Miden idegen váltókból vagy rendeletre szóló saját váltókból eredő keresetek,

a váltóbirtokos és elfogadó,

a váltóbirtokos és kibocsátó,

a kibocsátó, forgatók és váltobirtokos között 5 év alatt évülnek el, az utolsó birói lépéstől számitva, ha marasztaló itélet nem kelt vagy az adóság egy külön okmányban nem ismertetett el.

A *zürichi* v. r. 25. §.:

Az intézvényezett, ki valamely váltót elfogad, egy évig van lekötelezve aláirásáért, de késedelmi kamatokat nem köteles fizetni.

A *brasiliai* kereskedelmi törvénykönyv 443. §.:

Váltókból eredő keresetek öt év alatt évülnek el, számitva az óvás felvételétől vagy annak hiányában a lejárattól.

A *dán* v. r. 73. §.:

Váltókövetelések iránt az óvástól számitandó legföllebb 5 év alatt kereset inditandó.

Skóthonban II. Károly XII. parlamenti actájának XX. fejezete és III. György 72. parl. act. 32. §. szerint a váltón vagy fiztési utalványon (or promissory note) alapuló követelés nyolcz év alatt évül el.

Angolhon- és *Amerikában* (III. György 72. parl. act. 32. §. szerint) hat év alatt.

Malta szigetnek 1833. jul. 22-iki váltóügyi rendelete nem szab elévülési időt.

A *hollandi* kereskedelmi törvénykönyv 206. §-sa szerint a váltójog 10 év alatt évül el.

A *németalföldi* v. r. 130. §-sa szerint a váltójog csak oly kibocsátó ellenében évül el 5 év alatt, ki annak idejében fedezetet adott, de olyan irányában, ki ezt nem igazolhatja és az elfogadó irányában, az egész köztörvényi elévülési idő alatt fennáll a váltókövetelés.

A *portugáli* v. r. 121. §.:

Az öt év alatti elévülés, mely váltókra nézve megállapittatott a helyi váltókra és rendeletre szóló utalványokra is vonatkozik; a kibocsátó azonban csak 30 évi elévülés által menekül kötelezettsége alól.

Az *orosz* v. r. 93. és 94. §§-sai szerint saját idegen váltók, melyek látra szólnak, a kelettől számitandó 12 hónap alatt, bizonyos lejárattal ellátott saját és idegen váltók pedig, a lejárattól számitandó 2 év alatt évülnek el.

A *svéd* v. r. 76. §-sa szerint a váltó 3 év alatt évül el.

A *spanyol* kereskedelmi törvénykönyv 557. és 568. §§-ai idegen váltókra négy év, saját váltóknál pedig négy és két hónap alatti elévülést határoztak meg.

Mexikóban, hol még mindig a Bilbao állambeli kereskedelmi törvénykönyv bir érvénynyel, a váltó csak a kibocsátó és forgatók irányában évül négy év alatt el. Az elfogadó csak a köztörvényi elévülési idő lefolyta után szabadul kötelezettsége alól.

St. Gallen város rendszabálya szerint (IX. cz.) egy esztendő alatt évül el a váltó.

A *szerbiai* kereskedelmi törvénykönyv 167. §-sa következő intézkedéseket tartalmaz az elévülésről:

Minden követelések, melyek idegen vagy oly saját váltókra vonatkoznak, miket kereskedők, bankárok vagy nem kereskedők is üzleti dolgokban bocsátottak ki és irtak alá, az óvástól vagy az utolsó birói lépés napjától számitandó öt év alatt évülnek el.

De ha a peresügy elismerés, egyesség vagy itélettel lett befejezve, a követelés csak 24 év alatt évül el.

Az elévülési időknek meghatározása tekintetében kiválólag nemcsak a hasonlatok kedvéért, hanem főleg azért iparkodtam a legtöbb törvényhozás intézkedéseit felhozni, mivel ennek tudása nálunk gyakorlati haszonnal is bir. Az 1840. XV. t. cz. 4-ik §-sa ugyanis azt határozván, hogy „azon kérdések, melyek a váltó formáját, tartalmát és *jogbeli következéseit* tárgyazzák, a kötelező cselekvény helyén fennálló váltótörvények szerint itélendők", gyakran támadhat kérdés aziránt, hogy egy oly váltói kötelezés, melyek akár hazánkbeli, akár külföldi ezen országhatárain kivül, p. o. Párisban vagy Belgiumban vállalt magára, mennyi idő alatt évül el?

A fentidézett törvény és ujabb döntvények szerint is meglevén most már nálunk állapitva az, hogy a kötelező cselekvény helyén fennálló törvények szerint megitélendő *jogbeli következések* alatt kiválólag az elévülés kérdése is értetik, az előadottaknak előfordulható esetekben bár ki is hasznát fogja vehetni.

A mi különösen a magyar törvénynek a 204-ik §-ban foglal intézkedéseit illeti, ezekhez csak néhány észrevételt teszek.

1. Mindenekelőtt felette rövidnek tartom a 2 évi elévülési időt. Nemcsak azért, mert a külföldi törvények legnagyobb része hosszabb határidőket szabott meg, hanem kivált jogossági és czélszerüségi szempontból is.

Nem lehet ugyanis feltenni senkiről, hogy adósától csupán hanyagságból nem követelné pénzét. Ez sértése volna mindenekelőtt azon jogelvnek, hogy mindenkiről jó véleménynyel legyünk mindaddig, mig az ellenkezőről nem győzetünk meg. De a mostani világban, midőn a takarékossági szellem oly szépen kezd hazánkban is virulni, midőn az üzleti körökben az értelmiséggel rend is beköltözött és a könyvvezetés tökélyesedése pontosságot nemcsak létesit, de szigoruan követel is, épen nem lehet többé oly természetellenes feltevést támpontul elfogadni az elévülési idő meghatározásánál, mint a követelések behajtásában való hanyagság.

Ez most már nem létezik, vagy ha létezik is, csak ritka kivételképen fordul elő, s ilyen esetben eléggé megbünteti önmagát azáltal, hogy a követelés sokszor időfolytán behajthatlanná válik. De épen e miatt a rendes és pontos hitelezőt is büntetni, ki követelésével adósa ellenében csak azért nem lép fel, mert annak fizetési képtelenségét látja, nemcsak igazságtalan, de káros is. Káros pedig először azért, mert a hitelezőt arra szoritjuk ezáltal, hogy követelését egy tán jobb jövő fejében költséges birói lépésekkel kényszerüljön érvényben tartani, hogy ezen lépéseket az elévülés megsza-

kasztása végett időről időre megujitsa. Oknélkül terheljük teendőkkel az ugyis eléggé igénybe vett törvényszékeket is, s elvonjuk ezáltal a hasznos és szükséges végzendőktől. De káros másodszor azért is, mert a pontatlan adós irányában nem érdemelt kedvezményt képez, esetleg azonban ennek is oknélküli költségeket szaporit nyakára.

Eltekintve ezektől két év oly rövid idő, mely alatt az egyszer fizetési képtelenségbe jutott adós viszonyai nem igen szoktak jobbra fordulni.

A váltóelévülés legelfogadhatóbb alapja sajátlag az, *miszerint a perek gyorsabb elintézhetése végett szükséges*, nehogy régi feledékenységbe ment, és utóbb már nehezen kiderithető ügyek tárgyalása által az eljárás gyors menete a többi ügyek tekintetében akadályoztassék. A müveltség alsóbb fokán álló népeknél, hol a kereskedelem és váltóügylet még a keletkezés emlőin táplálkoznak, ott indokolva találom a rövid határidők kiszabását, mert szükséges, hogy a még meg nem szokott szigoruságu váltóeljárás ilyenkor lehetőleg gyorsan lebonyolitassék, rövid idő alatt a lejárat után, melyben netáni csalások ellen a bizonyitékok elöszerzése a tények, közelsége miatt még könnyen történhetik, tanuk életben léte még valószinüséggel feltételezhető. De egy oly országban, hol a mivelődés annyira előhaladott már, miszerint a rendes könyvvezetés az üzérkedőknél átalánossá és a váltó természete közismertté lett, nem menthető, sőt czélszerütlen, mert semmi plausibilisokkal sem indokolt bilinceket ver a hitelre.

Ezeknek figyelembe vételével legalkalmasabbnak látszik a franczia törvény által elfogadott 5 évi elévülési idő.

2. Igen czélszerünek tartom a franczia Code de Commerce Szerbország és Waadt kanton váltórendszabályainak azon intézkedését is, hogy az egyszer már beperesitett váltóelévülése, ha a per birói egyesség, beismerés vagy marasztaló itélettel végződött, csak a köztörvényi elévülés ideje alatt állhat be.

3. Az elévülési idő kezdetére vonatkozó 204. §-nak kiválólag c) pontja ellen van észrevételem. Ennek végszavai ugyanis nincsenek összhangzásban a 160-ik §. c) pontjával, mely azt rendeli, hogy a viszkereset megindítására kiszabott idő a forgatóra nézve, ki a váltót később váltotta be, csak azon nap után, melyen az ellene hozatott *határozat itélt dologgá vált* (tehát nem a kereset beadása vagy kézbesitése után) következő első naptól kezdve számitassék. Mert ha volt oka a törvényhozónak ugy intézkedni a viszkeresetnél, s az valóban okkal és helyesen történt, annálinkább lehetne és kell ezt alkalmazni itt is, kivált pedig az egyenes adóssal szemben, ki pontatlansága által a váltó kibocsátójának és forgatóinak ugyis nem várt kellemetlenségeket okoz. Végre

4. nehogy az idegen váltó elfogadója vagy a saját váltó kibocsátója elleni váltójog, ha azok nem peresitetnek meg, hanem a váltóbirtokos csupán az előzők, s ezek ismét csak egymás ellenfordulnak, időközben a 204 ik §. a) pontjánál fogva elévülhessen, s azáltal ezek nem érdemelt kedvezményben, azok közül pedig az, kinek a váltót utoljára beváltani kellett, ártatlanul kárt szenvedjen, ha az időközben beállt elévülés miatt a főadósok ellen nem fordulhat, egy különös pontban vagy azt kellene kimondani, hogy az előzők elleni perek folyama alatt a főadósok, (de nem kezesedik) irányában való elévülési idő nyugszik, vagy pedig, hogy szabadságában áll minden érdekelt félnek a megindult váltópert azokkal közölni, azaz: őket is perbe hívni, s hogy az elévülés folyama igy is megszakitható legyen.

(Vége következik.) FRIEDMANN BERNÁT.

A bíróságoknak,

különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról.

(Vége.)

A *szent székeknek* biráskodása egyedül a házassági kötelékre szoritatni terveztetett; a végrendeletek külső kellékei, a hamis eskünek létezése valamint a házassági per folytán támadható női hozomány, tartási s egyéb vagyon iránti perek a világi polgári birósághoz volnának átteendők.

Miután az 1791-ben kinevezett országos küldöttségnek munkálatai eredmény nélkül maradtak, a törvénykezési tárgyak iránti javaslat készitésére 1827-ben uj országos küldöttség neveztetett, melynek munkája következő czim alatt nyomatott ki:

Opinio Excelsae regnicolaris deputationis, motivis suffulta, pro pertractandis in consequentiam articuli 67. 1791. elaboratis systematicis operatis articulo 8: 1827. exmissae, circa objecta ad deputationem juridicam relata. Posonii 1830. Ezáltal, s ebben az 1791-ki javaslaton következő változások tétetni ajánltattak: az *uriszék* eleibe tartozzanak oly perek is, melyek az alattvalóság kötelékéből származnak. Az uri székektől és a kiváltságos mezővárosi bíróságokról *a felebbvitel* a megyei törvényszékhez tétetni javasoltatott. Art. I.

Az *alispáni* és *szolgabirói* bíróságok megszüntetni javasoltatván, az azokhoz tartozó ügyek a *megyei törvényszékhez* utasitattak; a *büntetőügyek* illetősége az akkori gyakorlat szerint meghagyatott; az adósági perek határozatlan összegig, és több megnevezett perek, melyek leginkább ténykérdés körül forognak, ha azoknak tárgya egy megyében van, a megyei törvényszékhez utaltatnak. Érvényes itélet hozatalra 7 *birói* tagnak jelenléte kivántatott; a megyei törvényszék a szükséghez képest terminusok alatt folytonosan is tartson üléseket. Art. III.

E czikknek *indokolásánál* mondatik, hogy az 1729. 35. tcz. az alispánoknak és szolgabiráknak birói hatóságot azért adott, mert a megyei törvényszékek nem müködtek folytonosan. De azóta az ügyek száma különösen a *közigazgatásiaké* nevezetesen szaporodott, miket hogy az alispánok és szolgabirák végezhessenek, őket a birósági teendőktől felmenteni kellett.

A *kerületi táblák*, tekintve azoknak elhelyezését és csekély teendőit megszüntetni és helyettök *két tábla*, egyik a dunai, másik a tiszai kerületek számára Pesten felállitatni javasoltatik; ezek *első és felebbviteli törvényszékek* is volnának; oda tartozzanak mint első folyamodási bíróságokhoz oly megnevezett ügyek, melyeknek tárgya több megyében fekszik; mint *felebbviteli* törvényszékhez a szab. kir. városi bíróságoktól, az uriszékektől és kiváltságos törvényszékektől felebbezett *büntetőperek*. Eme táblákból a felebbvitel a polgári ügyekben mint 1-sö folyamodási bíróságoktól a királyi itélő, s innen a hétszemélyes táblához, a *büntetőkben* pedig mint 2-dik folyamodási bíróságoktól egyenesen a hétszemélyes táblához menjen.

A kerületi tábláknak megszüntetésével felállitandó táblák mellett *okul felhozatik* az, hogy a kir. itélő táblát jobban, mint volt már akkor, terhelni nem lehet; a mellett pedig, hogy azok *Pesten* legyenek okul felemlitetik, hogy a netalán felebbezendő pernek tovább küldése, minthogy az illető felebbviteli törvényszékek is Pesten vannak, a feleknek költséget nem okozna; a helybeli ügyvéd, ki a perben az 1-sö folyamodási bíróságnál dolgozott, azt a felebbviteli bíróságnál is kevesebb költséggel s idöveszteséggel elömozdithatná. Art. IV.

A *kir. itélő táblárol* mondatik, hogy ámbár annak az 1723 : 25-ik tcz. szerinti belszervezete jó, de miután a népesség szaporodása, a jogok összebonyolitása s az ebből eredett perek nagy száma miatt a kir. itélő tábla igen *terhelve* van, azon könnyiteni szükséges. Személyzetének szaporitása ajánltatik, és az is, hogy valamint a büntető perekben az 1807 : 9. tcz. szerint, ugy a polgári felebbezett perekben is *két tanácsra* oszolva, itélhessen, a hozott itéletek azonban teljes ülésben hirdettessenek. A királyi táblai 1-ső folyamodási perek csak *teljes ülésben* adassanak elő és döntessenek el. Az egész terminusra az illető tanácsnak tagjait az elnök ez időszak elején jelölje ki.

Mint *1-ső folyamodási* bíróság itél a neki fentartott *büntető perekben*, és a javaslatban kijelölt polgáriakban, melyek nevezetesen elősorolvák, és a joggyökössége, valami tény vagy levelek érvénytelenitése, magyarázata körül forognak. Art. V.

Miután a személynöknek a kir. itélő táblánál elegendő teendője van, a *személynöki* széke, valamint a 7 *bánya városi* törvényszék is megszüntetni ajánltatik, és valamennyi szab. kir. és bánya városoknak polgári pereire nézve felebbviteli törvényszékül a *tárnoki szék* javasoltatik, honnan a felebbvitel a hétszemélyes táblához menjen. Art. VI.

A *tárnoki* szék Pesten ülésezzen; itélet hozatalra hét birói tag együttléte szükséges. *U. o.*

A *társországok* itélő táblája hasonló illetőséggel birjon a két dunai és tiszai kerületi táblákéival, de csak a polgári pereket illetőleg; a felebbvitel attól a báni táblához menjen; a *báni tábla* a felségsértés és hüségtelenség eseteit kivéve, melyek az 1790/1 : 56. tcz. szerint a kir. itélő táblához a társországokra nézve is tartoznak, itél mint 1-ső folyamodási bíróság polgári perekben, mindama perekben, melyekben Magyarországban a kir. itélő tábla; mint *felebbviteli* bíróság itél minden, az 1-ső bíróságtól hozza felebbezendő *büntető perek* felett. A báni táblától a felebbvitel polgári, ugy mint büntető perekben a *hétszemélyes* táblához történjék. Art. VII.

A *hétszemélyes* tábla meghagyatik, mint legfőbb felülvizsgáló törvényszék. Art. VIII.

A *sz. székek* ugyanaz illetőséggel hagyandók meg, mint az 1791-ki kiküldöttség javasolá. Art. IX.

Az *egyes kerületi* törvényszékek Jászság, Kunságban megszüntetendők. Art. X.

Mintkét javaslatnak készitői eljárásuknál irányelvül elfogadják a bíróságokat ugy szervezni, hogy a *peresügyek* gyorsabban lefolyjanak, de azoknak *biztonsága*, és jogos eldöntése ne veszélyeztessék, és a fennálló bíróságok a változott körülményekhez képest változtassanak, módositassanak.

Ha valaki az 1791-ki és 1827-ki országos kiküldöttségek által javaslott birósági szervezetet egymással összehasonlitandja, s valószinüleg ama meggyőződésre fog jutni, hogy az 1791-ki javaslat, mint *egyszerübb* és *rendszeresebb* az 1827-ki javaslat felett elsőbbséget érdemel.

Az emlitett két javaslat elegendő tanuság arra, hogy a magyarországi törvényhozás a birósági szervezetnek *hiányait átlátván*, azokat mellőzni szándékozott, s ez üdvös szándokának teljesitésében csak a mostoha viszonyok és sürgetősb teendők által akadályoztatott. Hogy azonban eddig is a haladott kor és változott viszonyok kivánatainak lehetőleg megfelelni kész volt, eléggé tanusitják a váltótörvény és bíróságok, és az 1848-ki törvényczikkekben foglalt intézkedések. S miután ez utóbbiak a volt birósági szervezetet nemcsak lényegesen megváltoztatták, hanem annak további kifejtésére, és a *szükséghezi alkalmazására* nézve rendelkeztek is; czélszerünek látom, az 1848-ki törvényeknek a birósági szervezetre vonatkozó intézkedéseit röviden előadni.

A földesuri hatósággal együtt az *uri szék* is megszüntetvén, a rendes polgári ügyekre nézve a már akkor létezett rendezett első birósági hatóságu *tanácsoknak* hatósága meghagyatott; a többi megyei lakósokra nézve a sommás szóbeli és mezei rendőrségi perek a *szolgabirói* bíróság alá, a többiek a *megyei törvényszéknek* birói hatósága alá rendeltettek. 1848 : IX. tcz. 4-ik §. XI-ik tcz. 1. s 3. §§.

Az *árvai* és birói *számadások* a megyei *számvevő székek* által vizsgáltatni rendeltettek, melyek e tekintetből törvényszéki hatósággal ruháztattak fel 1848 : XI. tcz. 5. §.

Oly perek, melyek az első birósági hatósággal ellátott rendezett tanácstól addig az *uri székekre* vitettek felebb, a megyei törvényszékhez vitessenek fel. 1848 : XI. tcz. 2-ik §.

Miután a szolgabiráknak, valamint a megyei törvény- és számvevőszékeknek birói hatósága akként nagyobb számu ügyekre kiterjesztetett, hogy a megszaporodott ügyeknek elintézésére *elegendő számu* birákról gondoskodni lehessen, rendeltetett, hogy a megyék a szükséghez képest a szolgabiráknak s illetőleg esküdtteknek, valamint a törvény- és számvevő-székeknek és hivatalnokoknak számát a *miniszterium* beleegyezésével szaporithassák. A megyei törvényszékhez az alispánnak akadályozása esetében *elnökét* a törvényszék tagjai közül választhasson. 1848 : XI. tcz. 1., 3. és 5-ik §§.

A megyei törvény- és számvevő-széktől a *felebbvitel* a királyi s illetőleg a báni táblához menjen 1848 : XI. tcz. 3. s 5. §§.

Az *összesitési* és illetőleg *elkülönzési*, valamint a *fajzási* és egyéb haszonvételeknek és javadalmaknak elkülönözött gyakorlata iránti pereknek első folyamodásu bírósága az alispán, 2-dik folyamodásu bírósága a megyei törvényszék, és 3-dik folyamodásu bírósága a királyi, illetőleg báni tábla legyen, 1848 : X. tcz. 2., 3., 4. és 5. §§.

A *büntető* birói hatóságot az egész megyére nézve a megyei törvényszék gyakorolja 1848 : IX. tcz. 4. §. és XI. tcz. 4. §.

A szab. kir. *városoknak* törvényhatósága rendőri, büntető és magánjogi tekintetben meghagyatott és szabályoztatott, illetőleg kiterjesztetett. 1848. XXIII-ik tcz. 2-ik §-sa.

Kimondatott továbbá, hogy *községek* elsőbirósági hatósággal ellátott rendezett tanácscsal, a megyék meghallgatása mellett a miniszterium javaslatára *Ő Felsége* által felruháztatni fognak. 1848. XXIV. tcz. 1-ső §.

Ha a bíróságoknak, különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő, fent előadott mozzanatok Magyarországra és itt különösen a kir. *itélő táblára*, mely ámbár első folyamodási bíróság egyszersmind, és a másodfolyamodási biráskodást a megyei törvényszékekkel még most megosztja, de mégis kiváltképen felebbviteli bíróságnak tekinthető, alkalmazzuk, a következő eredményre jutunk.

A *népességet* és *földterületet* mint első mozzanatot tekintve, nagyon is feltünő és példa nélküli az, hogy egy egész ország oly nagy népességének, és kiterjedésének számára csak egy felebbviteli törvényszék van, mely egyszersmind első folyamodási bíróság levén, a felebbezhetésre nézve, a jogelvekkel ellenkező, eljárási különösségekre ad okot, miket azonban bővebben taglalni nem a jelen értekezésnek tárgya.

Az elintézendő *ügyeknek számát* és minőségét tekintve szinte példa nélküli, hogy a felebbviteli törvényszék annyi s oly sokféle ügyekkel volna elhalmozva,

mint a kir. itélő tábla; miből hogy a törvénykezésben mily hátrányok támadnak, a sárosmegyei ügyvédeknek az ország gyüléséhez beadott és a „Jogtudományi Közlönynek“ 1867-ik évi 50-ik számában olvasható kérvényében meg van érintve.

A kir. itélő táblának ügyekkeli elhalmozottságát illetőleg, elég legyen a „Jogtudományi Közlönyben“ (1867-dik évi 6-dik szám) közzétett *kimutatásból*, megemliteni, hogy a kir. itélő táblának visszaállitása óta az ügyek száma évről évre szaporodván, az 1865-ben 28,009; 1866-ban pedig 29,259 volt!

Megemlitettem a III. pont alatt, hogy a birák száma kellő *arányban legyen* az elintézendő ügyeknek számával. Már e mozzanatot is tekintve a magy. kir. itélő tábla épen nem örvendeztető *unicum* gyanánt szolgál; mert nincs reá példa, hogy birák oly sok teendőkkel volnának túlhalmozva, mint a kir. itélő táblai birák, mi hogy egyéb hátrány mellett azoknak a közmüveltségben és a jogtudományban haladását akadályozza tagadhatatlan.

Meglehet, hogy a mostani felebbviteli egy törvényszék kevesebb *költségbe* kerül, mint fognának kerülni a kerületenkint felállitandó felebbviteli törvényszékek, de hogy pénzügyi tekinteteknek a jogszolgáltatást áldozatul hozni nem szabad, már a IV-ik pont alatt előadtam.

A peres feleknek joga ügyeikbe személyesen befolyni, s azokat előmozditani, (V-ik pont); a rendszeres törvénykönyvek hiánya, s ennélfogva a szokás és helyhatósági jognak érvényessége, (VI-ik pont); a nyelv és foglalkozás különbsége, (VII-ik pont); az államgazdászati mozzanatok (IX-ik pont); a közmüveltségnek és különösen a törvényismeretnek terjesztése (X-ik pont); a biróságok feletti fegyelemnek, és a birósági ügyek feletti felügyeletnek czélszerü gyakorolhatása (XI-ik pont); mind azt követelik, hogy *Magyarországban* a népességgel, földterülettel, s az elintézendő ügyek számával aránylag felosztandó több felebbviteli törvényszék legyen.

Ebbeli nézeteimet előadni honfiui kötelességemnek tartottam, azt reménylvén, hogy, ha azok ama kérdésnek, valjon Magyarországban csak egy vagy több felebbviteli törvényszék legyen-e, megfejtésénél döntő hatást gyakorolni nem fognak is, alkalmul szolgálhatnak mégis e kérdésnek előleges bővebb megfontolására, s igy eszközölhetik, hogy végre is győzzön az, a mi jobb.

Hogy valaki a kir. itélő táblának feloszthatlansága mellett csupán személyes, vagy más mellékes, a közre mi jót sem eredményező érdekből harczoljon, azt magyar embernek hon- és igazságszeretetével összeegyeztetni nem tudom, és mindenkiről véleményem az, hogy kész teljes meggyőződése szerint nemcsak elismerni igazságát, hanem egyszersmind az életben érvényt is szerezni eme kétségbe vonhatlan két jogmondatnak: „*Justitia* est regnorum fundamentum,“ és: „*Salus reipublicae* suprema lex esto“.

CSATSKÓ IMRE.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.*)

Munkács.

Történeti multunk egyik legszebb s talán legépebb emléke a munkácsi vár. A Latorcza völgyében egy magas dombon emelkednek mohos falai, daczczal tekintvén a láthatárban kéklő hajdan általuk védett határszéli hegyek felé. Uralja a tövében elterülő völgyet, a belátható számos falut, s Munkácsvárosát, mely tőle egy rövid órányira fekszik.

Szőlőhegyek boritják a vár oldalát s kanyaruló úton jutunk közöttük a külső kapuhoz, mely az alsó várba vezet; egy bennebb fekvő kapu a középső várat különiti el, innen egy bástya alatt lépcsőken felhaladva a felső várba, a tulajdonképpeni fegyintézetbe érünk, melynek pincze helyiségei hálószobákul, néhány emeleti szobái s folyosói pedig munka helyiségekül szolgálnak; a középső várban is van néhány fegyszoba, homlokzati épületének emelete hivatali helyiségül s az őrparancsnok lakásául levén berendezve. Bástyák és sánczok veszik az egész várat körül, mely biztonság tekintetében alig hagy kivánni valót; áttekinteni azonban az intézetet sehonnan sem lehet, akadály levén ebben a már emlitett felosztás, a számtalan folyosó, nyilt és fedett lépcső, melyek a felügyeletet nemcsak igen terhessé teszik, de az őrök jelenlegi arányos száma mellett majdnem lehetetlenitik.

1867. október 30-án kezdtük meg vizsgálatunkat, déli fél 12 órakor érvén a fegyházba; a fegyenczek épen étkeztek; eledelüket megizlelvén, azokat élvezhetőknek találtuk. Nem levén az igazgatóság elkészülve megjelenésünkre, felhasználtuk azonnal az alkalmat meggyőződést szerezni az intézetben dívó rend s tisztaságról; először is tehát a helyiségeket szemléltük meg. 35 hálószoba van a közép és felső várban összesen, melyek 670 egyént fogadhatnak, de vizsgálatunkor csak 498-at fogadhattak be. Ezekbe osztja be az igazgató a fegyenczeket s osztályozza is őket, de elhibázott alapelv szerint, a mennyiben t. i. zsinórmértékül a vallás különbséget veszi, s igy a büntettek különbségében vagy az egyéniségben nyilvánuló kisebb-nagyobb romlottsági foktól egészen eltekint. Kivételeket is találunk azonban az osztályozásnak ezen általános szabálya alól, a menynyiben 52 czigány — állitólag mivel a többiekkel meg nem férnek — a felső várban egy nagy pincze helyiségben együvé van zárva; további kivételt emberies felfogás szerint a miveltebb fegyenczek képeznek, az utolsót pedig — szintén helyesen — minden felekezetű fiatalok, szám szerint 20-an; mindkét utóbbi osztálynak hálószobái a középső várban vannak. Ezen osztályozás azonban csak éjjel valósittatik, nappal a különböző munkanemeknél együtt dolgoznak. A hálótermek változó nagyságuak, a legkisebben nyolcz, a legnagyobban 86 egyén férhet, de szűken egymáshoz szoritva. A szobák berendezése egy más országos fegyintézetéhez sem hasonlit, mert mig másutt legalább minden fegyencznek meg van a maga külön padkája, melyen szalmazsákja fekszik, addig itt a termek hosszában a falak mellett egy prics vonul végig s szorosan egymás mellé erre helyezvék a szalmazsákok, közvetlen testileg is érintkezvén éjjel egyik fegyencz a másikkal; igy találtuk ezt például a 31-dik számu alacson nedves szobában, hol 66 ember alszik egy sorban. Hogy egyebet ne emlitsünk, az itt támadt kigőzölgést képzelni lehet, főleg ha hozzá tesszük, hogy az ablakokon nincsenek szelelők s éjjelre az üritő csebrek ennyi ember használatára szintén a hálószóbákba helyezvék. Éjjel a fegyenczek felügyelet alatt nincsenek, mert néhol a hálószobák kettős ajtóval vannak elzárva, s igy itt a más intézetekben az ajtóra alkalmazolt figyelő lyukak hiányzanak s nem is alkalmazhatók.

A tisztaság átalában nem tartozik a Munkács fegyintézet ékességei közé, nélkülöztük ezt helyiségekben, szintén a fegyenczeknél; igy több szobában a falnak szine igen régen történhetett meszelésre mutat, noha némelyekben a barna szint a nedvességből megmagyarázni tudjuk; nem menthető azonban a fegyenczek nagy részénél látott piszok s rendetlenség ugy testök, mint ruházatukon, főleg miután tapasztaltuk, hogy ez csak a nem kellően gyakorolt felügyeletből ered; meggyőződtünk például arról, hogy egyik hálóteremben 37 embernek reggeli mozsdás utáni törülközésre csak két kendő volt — hosszabb idejü használatra szánva — kiosztva, a mi azt eredményezi, hogy nagy részük nem is mozsdik meg; nagyon szennyeseknek találtattak továbbá a nyak- és zsebkendők ugyszintén a kapczák, a melyeket az itteni hibás szokás szerint a fegyenczeknek esti szünidejökben maguknak kellett volna mosniok, de rendszerint részint idő hiány miatt, részint restségből nem tették; e gyakorlatot azonnal megszüntettük, miután minden mosatásra szerződése szerint a bérlő köteleztetik; feltünt ezután a fegyenczek nagy részének elrongyolt lábbelije is, de ezek helyett még vizsgálatunk tartama alatt 200 egészen uj párt osztatott ki a bérlő; a külső rend fentartásában tanusitott hanyagság tehát ezuttal s ezen esetre jóvá lett téve, de van egy fegyenczuek okozott

*) Mielőtt birálatot mondanánk az igazságügyi miniszterium által az országos fegyintézetekről közlött „hivatalos jelentés“ fölött, szükségesnek tartjuk a kiküldött bizottmánynak vizsgálati eredményét olvasóinkkal közölni, hogy annak fonalán a javaslatok fölött maguknak önálló itéletet képezhessenek. Szerk.

anyagi kár, mely a helyiségek szüke miatt támadt; ugyanis a fegyenczek saját ruhái, melyeket a kiszabaduláskor visszakapnak, az intézetnek talán egyik legnedvesebb pinczéjében tartatnak, hol évek folyama alatt elrothadnak, használhatlanná válnak, s igy a fegyencznek saját keserves keresményéből kell ismét ruhát vennie, a helyett, hogy ezt élte fentartására fordithatná, mig ismét munkát kap; áthelyeztettük volna e raktárt más helyre, de ilyen nem találtatott.

Nevezetességét képezi a munkácsi várnak a 47 öl mélységű kut, melyből nehéz vaslánczon függő két vederben csavarják fel a vizet; a csigát egy nagy kerék hajtja, melyet 16 fegyencz tart folytonos mozgásban, felváltva napestig taposván egész erővel a kerék belső kerületében levő lépcsőket. Állitólag csak vissza esőket rendel az igazgató ezen danaidák hordójának töltése féle munkához, de ezek irányában is a büntetés czélja kárhoztatja ily szellemölő és testrontó pusztán mechanikus munkának végeztetését, mely ezen felül nemhogy munkakedvet ébresztene bennök, sőt inkább még a munkának nevét is gyülölté teszi előttük. Az igazgató állitása szerint a helytartótanács idejében tétettek felterjesztések a kut kerekének állati erővel hajtása végett, de sikertelenül.

Eljárásunk folyamában az intézeti pénztárt is vizsgálat alá vettük, s tapasztalván, hogy a temetkezési pénztárban a csekély napi szükséglettel aránytalan nagy összeg gyümölcsözés nélkül hever, utasittatott az igazgató, miszerint mihelyst jövőre a szükséglet fedezésére elégségesnek látszó készleten felül 20 frt begyül, azt azonnal tőkesitse s a kötelezvényeket mindig kifejezetten az illető pénztár részére állittassa ki.

Áttérünk most a javitás eszközlésére kiválóan hivatott lelkészi, tanitói működés- és munkára.

Rendes lelkésze az intézetnek csak egy van, róm. kath. fegyenczek részére, s ez P. Kengyera Flórián Ferencz rendi szerzetes; 1857. augusztustól óta szolgál s egyszersmind a vár aljában levő Palánka nevű falunak lelkésze, a hol lakását is tartja, mivel az intézetben hely nincs. Ennek működése következőkre terjed: vasár- és ünnepnapokon kétszer tart isteni szolgálatot, hétköznapokon egyszer, reggeli 10 órakor; az elől emlitett napokon ugy szintén szerdán s pénteken minden fegyoncz megjelenik a misén s meghallgatja az evangelium magyarázatát, a többi napokon azonban csak a munkaszabad fegyenczek s ezek is, ha nekik úgy tetszik.

Ennyiben áll a róm. kath. lelkésznek javitó működése s eddig terjed főteendője, mert részesit ugyan még minden ujonnan bekerülő róm. kath. fegyenczet tizennégy napon át külön oktatásban, mig az illetőt gyónásra alkalmasnak tartja, sőt saját állitása szerint három egyénre emlékszik, kik ezen időn tul is kivántak vele lelki üdvök tárgyában szólni, de igen sajátságos s vajmi kevés hatásu lehet ezen csekély tanitás, ha megtudjuk, hogy az illető fegyenczek büntetőitéletei s az itélet indokai a lelkészszel nem közöltetnek, tehát az, embereit bensőleg nem is ismeri.

Gyakorolnak ezenkivül a r. kath. fegyenczek, több az egyház által megkivánt cselekményt is, igy noha a gyónás és áldozás intézeti szabály által nincs kötelezve, a tisztelendő úr mégis rá veszi őket, hogy karácsony és husvét, ugy szintén a beszolgáltatás és elbocsájtáskor gyónjanak, sőt e romlottság közepette a lelkész tanusága szerint még az is megtörtént, hogy némely egyén büntettének évfordulati napján a szentségekhez járulni kivánt; ez utóbbi adat elégséges annak bizonyitására, hogy kellő s rendszeres lelkészi működés mellett igen sokat lehet a javitásra tenni.

A katholikus fegyenczek az elősoroltak szerint, lelkiek tekintetében nagyon hiányosan ugyan, de csak valahogy meg volnának, annál elhagyottabbak azonban a többi felekezetűek, tekintsük ezeket sorjában.

Görög egyesült fegyencze volt az intézetnek 1866-ban 239, 1867-ben 205, majdnem annyi mint róm. katholikus (t. i. 301 illetőleg 207), ezek csak a vasár- és ünnepnapi misét hallgatják, tulajdonképpeni lelki s erkölcsi tanitásban vagy egyáltalán nem, vagy csak a lehető legfelületesebben részesülnek, pedig igen nagy szükség volna erre, mivel meg van állapitva, hogy a görög egyesültek számából a beszolgáltatáskor 1865-ben 107, 1867-ben pedig 83 egyén vallási ismeretekkel egyátalán nem birt.

A görög nem egyesült fegyenczek száma 1865-ben 30-at, 1867-ben csak 19-et tett; e csekély szám miatt lelki ügyekben a görög egyesült pap alá rendelvék; saját felekezetű lelkészüket Margó Emeliánt évente egyszer látják, midőn ez hozzájuk Miskolczról átrándul.

A helvét hitü fegyenczek száma a róm. katholikusokéhoz legközelebb áll, miután 1866-ban 265-öt, 1867-ben 245-öt tett, kik közül az előbbi évben 86, az utóbbiban 74 nem birt büntetése kezdetekor vallási ismeretekkel; lelkészük Litterati János Munkácson lakik, s isteni szolgálatot tart nekik vasár- és ünnepnapokon, sőt mint mondatik hetenkint csütörtökön is.

Agostai felekezetü fegyencz szintén kevés fordul meg az intézetben, igy 1866-ban 15, kik közül mégis 4 vallási ismerettel nem birt, 1867-ben pedig 25, közülök 7 nem birván az emlitett ismerettel. Ezen felekezetüek részt vesznek a helvét hitüek vallási gyakorlatiban, noha saját lelkészük Hlaváts Imre Új-Klenocz nevü faluból havonkint egyszer megjelenik.

Soroljunk ezen felekezetekhez még 1866-ban 34, 1867-ben 27 mózeshitűt, kiknek előbbi száma közül mindnyája ismerte vallása főbb tanait, ez utóbbiak közül csak 5 egyén nem, s emlitsük meg, hogy ezekhez csak évente egyszer t. i. a hosszu napon rendel be a munkácsi rabbi egy előimádkozót.

Im láttuk, hogy mennyiben használtatik fel ez intézetben a vallás, az erkölcsi javitás nagy művének valósitására: távol vagyunk tőle, hogy csak a legkedvesebb eredményre is számithatnánk, mert a puszta külső szertartások, bűnökbe merült lelket még meg nem téritettek soha.

Az isteni tisztelet tartása kérdésénél is felmerül Munkácson a helyiség hiánya miatti panasz, mert az egész várban minden felekezet részére, csak egy templom van, a melyben vasár- és ünnepnapokon a különféle felekezetüek egymást kell hogy felváltsák, s igy gyakran az evangelium magyarázatára sem marad idő.

A reális oktatásról szóltunkban, melynek feladata volna az életbe kilépni hivatottakat némi értelmi s szivképző ismeretekkel gyarapitani, elmondjuk, hogy az intézetnek tanitója nincs; háromszor lett ugyan a 364 frt évi fizetéssel ellátott állomásra pályázat hirdetve, de sikertelenül, mert tanult ember nem bizott magában e fizetésből megélhetni, önfeláldozó pedig még nem találkozott; azonban némi tanitás mégis tartatik, miután az e tekintetben ügybuzgalmáért dicsérettel emlitendő róm. kath. lelkész már 10 év óta, s eddig a legkisebb dij nélkül önként rászánta magát, hogy hetenkint szerdán s pénteken reggeli 8—10-ig irás, olvasás és számolásban minden felekezetbeli 24 éven alóli egyénnek oktatást tartson; ha idősb ember önként jelentkezik, ezt is felveszi; vizsgálatunkkor 27 tanitványa volt.

Nagy nehézségekkel kell azonban az iskolai tanitásnak küzdenie, igy helyszüke miatt, berendezett iskola nincs, tankönyv csak néhány legrosszabb állapotban levő, melyeknek hiányát a lelkész saját szorgalmából készitett táblákkal pótolja, egyéb iskolai szükségletek a mennyire telik, az igazgatósági irodának évi 160 frt átalányából fedeztetnek, s mégis mindezen lehangoló szűk körülmények mellett, nagy buzgalmat tapasztal tanitványaiban a lelkész.

Hogy mennyire szükséges volna az elemi oktatásra több gondot forditani, kitűnik a következő számokból. 1866-ban a fegyintézet összes létszáma 884 egyénből állott, kik közül 515 fegyencz büntetése megkezdésekor semmi elemi ismerettel nem birt, az év folyama alatt pedig 67 némire szert tett; 1867-ben 789-ből álló létszám mellett büntetése megkezdésekor 437 egyén semmi elemi ismerettel nem birt, de az év folyama alatt 44 a tanulásban meglehetős előmenetelt tett, de „quid hoc pro tanta siti.“

A fegyintézeti könyvtár, a tanitás által megvetett szellemi ismeretek alapját tovább kellene hogy fejtse, eszközt nyujtván az élet gyakorlatában valósitandó eszmék szerzésére; van is az intézetnek 669 db vegyes tartalmu könyve, többnyire imakönyv s naptár, de sajnosan tapasztaltuk, hogy buzditás hiányában kevéssé olvastatnak, s igy is nemsokára elpusztulnak, mert pénz a beköttetésre nincs. (Folytatjuk).

TARTALOM: Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban. (Folytatás.) Baindtner Jánostól. — Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. (Folytatás.) Friedmann Bernáttól. — A bíróságoknak, különösen a felebbviteli törvényszékeknek szervezésénél figyelembe veendő mozzanatokról. (Vége.) Csatskó Imrétől. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. — Melléklet: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 30. Pest, 1868. julius 26.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban.

(Folytatás.)

Átmegyek némely ellenvetésekre, mert azok jó szándékkal hozatván fel, vétenék, ha azokat figyelmen kivül hagynám.

Ugyanis 1-ször felhozatik, hogy rendszerem egy uj experimentatio volna, az egyetemi rendszert sok évi tapasztalás szentesitette, ezt inkább követnünk, mint elhagynunk kell.

Válasz. Ha experimentatio alatt minden ujat értünk; akkor az ellentétes vélemény csalódáson alapszik. Experimentatio alatt csak könnyelmü másitását a meglevőnek kell értenünk, attól pedig én tartózkodtam, s a módositásnak okát nemzetünk sajátságos viszonyainál fogva kimutatni igyekeztem. Egyébiránt azt tapasztaljuk, miszerint a német éjszaki egyetemi tanrendszer, déli Németországban sem akar diszleni, a többi egyetemek pedig, mint a franczia, olaszhoni, belgiumi, ugy az oroszországiak azt nem követik. A párisi egyetem különösen csak névleg áll fenn, és annak helyébe a szakkiképeztetés lépett, Belgiumban pedig egyházi egyetemek mellett állami is áll fenn. Hazánkban is azt tapasztaljuk, hogy a bányászok, erdőszök, a mezei gazdák külön szakintézetekben képződnek.

Az egyetem, mint fennáll, különösen papok, jogászok, államférfiak, orvosok, tanárok kiképezésére van hivatva. Ezt kell különösen szem előtt tartani, s azt leginkább vizsgálnunk a jogászok egy vagy két német kell-e megkülönböztetnünk; tekintenünk kell nem kivánják-e nemzetünk sajátságos viszonyai, hogy némely jogászaink alaposabban s terjedelmesebben képeztessenek ki, kik egykor e mezőn mint szakértők fognak szerepelni.

2. Azon kérdés, minő legyen egyetemünk rendszere, össze nem függ azon kérdéssel, katholikus jellegü-e vagy állami, azt az országgyülésre kell biznunk.

Válasz. Azt ugyan, minő jogi jellegü legyen egyetemünk végleg az országgyülés fogja elhatározni, de azért szabad az egyetemnek is kimondani, minő jellegünek tartja magát. Ezt megkivánja annak öntudata, honnan veheti tanárait, s kik tartoznak az egyetemi jövedelmek hiánya pótlásához járulni, mert habár az 1848-ik 20. t. cz. 3. §. kimondja, hogy minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségletei közáladalmi költségek által fedeztessenek, meglehet azonban, tekintve az előre látólag ebbeli nagy költségeket, hogy a protestansok azáltal, ha ők is a kath. iskolák szükségei fedezésére járulni lesznek kénytelenek; sértve fogják látni magukat. Minek természetes következése lesz, hogy országgyülésileg e czélra még a minimum alóli somma fog megszavaztatni; s ekkor kétségkivül a czél fog tévesztetni. — Ekkor a kath. egyház, ha a czélt részben is elérni akarja, egyetemünk illő fentartására önsegélyre lesz utalva.

Ha pedig egyetemünk a fennálló törvényhez képest államilag fog elláttatni, lehet-e eddigi alapitványa eredetét, mely 5 millió forintot meghalad, semmibe venni? Azon szó, kath. egyetem, értelme felett is nagy vita létezik, ugy hogy annak értelme is idővel nagyon tágult. Én ugyan amazokkal, kik egyetemünket tudományos intézetnek, s ennélfogva a tudomány müvelésére, nem pedig a katholikusok ellátására rendeltnek tekintik, egyetértek, de eltérek attól, hogy abba másnak, mint a kath. egyháznak legyen beszólása, mert csak az lehet valami alapitvány felett határozó, ki azt adta, nem pedig az, ki azt nem adta.

Azáltal, hogy az állam kötelezettséget vállalt magára minden egyházi szükséget fedezni; nem vett egyszersmind jogokat is igénybe. Igy tekintik magukat az ágostoni hitvallásu evangelikusok és a helvét vallásuak a maguk tanintézetei urának. Nagy lesz ugyan előrelátólag a katholikus egyházban az iránt a tusa, miben mennyi tér adassék a világiaknak, mikép választassanak meg azok? de e tusán egyszer keresztül kell esnünk, hisz az egész életküzdelem. Ha mi okosan és mérséklettel visszük e tusát, ezáltal csak a kath. vallás és a közjó nyerhet. A katholikusoknak nem szabad elfelejteniök, hogy polgártársaik nagy és tekintélyes része az ő vallását nem követi, hogy nálunk már e körülmény oly viszonyokat létesitett, melyek máshol nem léteznek. Méltán feltehető ugyan, hogy a felség, ki az ország törvényeit szentesiti, egyszersmind a kath. egyház főkegyura lévén, egyetemünk rendszerének csak oly változásába fog beleegyezni, mely az államkivánalmainak is megfelel; de addig, mig minden valás intézeteket tart fenn, nem mellőzhető, hogy a kath. intézetek is olyanoknak ismertessenek, olyanoknak érezzék magukat. Kivánatos volna ugyan, hogy a külön egyházak közelebb állnának egymáshoz. De az csak akkor fog bekövetkezni, midőn az, mi mindnyájának közös, azaz a keresztény morál vétetik kiindulási pontul. Addig azonban czélszerübb és az egyes vallásokra megnyugtatóbb, ha az állam az intézetek államiasságát nem erölteti. — Annak, ha valami tanintézet államinak mondatik ki, szinte vannak nagy és fontos következményei, melyeknek öntudatával kell birnunk.

Nem is helyesen számitó, a jövendőt figyelembe vevő és politikai eljárásra kath. papok iránti ellenszenvből talán egyetemünket államinak mondani, mert eltekintve attól, hogy a kath. egyház nem merőn papokból áll, hogy ezek hajlandók a kath. egyház némely dolgaiban a világiaknak is tért engedni, helyes-e valaki irányában, ha ellenségünk is volna, az igazságot megtagadni? Nem tudjuk-e, hogy az igazság megtagadása a szabadság-rongálása is? Nem tesszük-e ki magunkat

annak, hogy máskor irányunkban is meg fog az igazság tagadtatni, s mikép fog akkor állani a szabadság ügye? Ellenben, ha mi mindenkinek megadjuk az igazságot, bátran kellhetünk harczra, valahányszor igazságunkat s vele a szabadságot megsértve látjuk.

3. Minek a gyakorlatot az elméleti tanulásba közbevetni; a jogi tudományok annak előtte jobbára gyakorlatilag tanultattak, de ettől a későbbi kor, mint a czéliránytalantól elállott.

Válasz. A jog- s államtudományok csak annyiban birnak nyomatékkal, mennyiben az életben is valósittatnak. Tanrendszerem oda irányul, hogy a mit a tudomány mint valót szentesitett, az életbe is menjen át, s viszonyt, mire az élet, mint correctivumra utal, az a tanintézet öntudatán kivül ne maradjon. Az elmélet többnyire idegen országok tapasztalásain indult, azt pedig, mi a mi életünkben mutatkozott, nem ismerte. A gyakorlat ellenben hivatásánál fogva a nálunk nyilvánuló szükségeket vette tekintetbe s vivmányai vagy kifejletlenek maradtak, vagy legalább nemzeti tudom. öntudatra vergődhettek. Nem volt senki, ki azokat a külföld tapasztalásaival összehasonlitotta volna, s igy részben mást tanitott a gyakorlat, mást pedig az elmélet. Minthogy ily körülmények közt az ifjunak egyiket választania kelletett, s a gyakorlati élet adta tanok egyedül is érvényesitettek, csak hamar honosult meg azon nézet, miszerint az iskolán csak keresztül kell esni, tanulni pedig főleg az életben lehet. Mi iskoláinkban nem annyira használtuk fel a külföld tapasztalatait, mint inkább követtük azokat. S ez nézetem szerint hiba, melyet csak ugy kerülhetünk ki, ha mind a tanuló az élet viszonyaival megismerkedik, mind a tanitó a mi életünk viszonyait teszi tanulmányai tárgyául. Ismerje ő a külföld tapasztalatait, de ismerje a mi életünket is, akkor fogja látni, miben hibázunk mi, s mibe kell megint sajátságos viszonyainknál fogva a külföldtől tanult nézeteknek tágulni. Hajdan előkészités, kalauz nélkül mentek az ifjak a gyakorlatra, most pedig előfognának annak megértésére és méltánylatára készitetni.

4. De az ifju igy elszokik a tanulástól, a tanulás nála félbeszakittatik.

Válasz. Ha tanulás alatt emlézést értünk, akkor e nézetnek részben igaza van, mert a minek gyakorlatában nem vagyunk, abban erőnk gyengébb lesz. De nem a volt-e eddigi tanulásunk hiánya, hogy sokat emléztünk és keveset tanultunk. Rá jöhetünk, hogy csak akkor foglalkozunk eredményesen tanulással, ha egyszersmind tanulunk. Hibás is azon felfogás, hogy csak az iskolában kell tanulnunk, mert az iskola csak kulcsot ád a további tanulásra. De a ki épen nem szerez itt kulcsot, vagy a ki nem a valót szerzi meg, (pedig az emlézők nem szerzik meg a valódi kulcsot, ők megszereznek valamit, a mit ők kulcsnak neveznek, de az nem kulcs), azt később megszerezni lesz kénytelen, ekkor az iskola évek mindenesetre veszendőbe mentek reá nézve. A ki pedig akkor sem szerzi meg a tudománynak alapját, az teljes életében kontárkodó lesz, semmi esetre se fogja pedig növelni azok számát, kik ezen tudománybeli rendnek dicséretére válnak. Nem vesszük-e azt észre, hogy némelyek épen a gyakorlati mezőn képezik ki magukat, és kitünőbbek lesznek mint azok, kik az iskolában voltak kitünők. Ugy hiszem, ezek már előbb tanultak volna, ha iskoláink kellőbben lettek volna elrendezve; mindenesetre azonban annak jele, hogy a gyakorlatban is lehet tanulni. Legyenek csak egyszer bíróságaink kellőleg szervezve, birjanak az ügyvédi egyletek feladatuknak teljes öntudatával, s lesznek ifjainknak e mezőn is tökéletesebb és tudományosabb vezetői, kiváltkép, ha ifjainknak gyakorlati foglalkozása is valaki által felügyeltetni fog.

5. Minek az elemi tanfolyamot elkülönözni a tudományitól, ez soha se volt.

Válasz. Abból, hogy valami annak előtte nem volt épen nem következik, hogy jövőben se legyen. Hiszen ez által minden haladásnak jogosultsága tagadtatnék. Mi engem az ellemi tanfolyam elkülönitésére birt, nem valami elméleti eszme volt, melybe elválhatlanul bele szerettem volna, hanem birt a gyakorlati élet szüksége. Minden másban tapasztaljuk, hogy azt, a mibe fogunk, értenünk kell; ha valaki valamire alkalmaztatik, mit csak felületesen és nem alaposan ért, s csak ugy futtában tanult meg, az azoknak itéletét nem fogja kiállani, kik a dolgot nálánál jobban értik. Ha amaz csak magánügyet kezel, a kár, mit tudatlansága, értelmetlensége által okozni fog, csekélyebb lesz, de ha erre közügyet bizunk, a kár annál nagyobb lesz, mennél nagyobb terjedelmü a közügy. Ennek folytán az ujabb kor azon meggyőződésre jutott, miszerint minden ember, ha még oly müvelt volna is, nem tudhat mindent, hanem mindenki csak szakértelemmel birhat, de ebben is vannak fokozatok, melyeknél fogva valaki valami ágban jártasabb mint másban, s azért valósággal csak ezekben lesz szakértő. Igy péld. azon ügyvéd, ki már számos birtokviszonyok rendezésével foglalkozott, de váltókkal soha sem, ezekhez, habár a váltójogot tudja, kevesbbé fog érteni; ellenben a váltóügyvéd birtokrendezési perekre kevesbbé lesz alkalmas mint váltóügyekre. Eszerint az ujabb kor azon meggyőződésre is jutott, hogy hibás azon nézet, miszerint az egyetemet járó minden embernek tudósnak kell képződni. Egyetemünk rendszerének a jog- s államtudományi karban a volt a hibája, hogy mindenkitől, ki azt járta, tudományos kiképeztetést igényelt. Ennek a volt hazánkban következése, hogy a tudományosság kivánalmát nagyon leszállitani volt kénytelen, s igy bocsátott az életbe nagyobb részt egyéneket, kik a tudományosság miatt sem a tudomány elemeivel, sem valódi tudományossággal nem birtak. Tudnunk kell, kiknek elég, ha a jog- s államtudományok csak elemeit ismerik, s kiktől kivánhatjuk, hogy azoknak tudományos ismeretével birjanak, amazoknak szakértelme kevesebbet, ezeké többet kivánván. Ha pedig az mondatik, hogy alig van közlegény a ki tábornok lenni nem akarna, akkor azt felelem, mindenkinek ugyan szabad nagyobb fokra törekedni, de erre a kellő kellékeket mindeniknek meg kell szereznie, s nem kivánhatja senki, hogy ő nem birván vagy nem akarván a nagyobb fokra felszállni, az szálljon le hozzá. Ez hasonló lenne ahhoz, ki fel akarván a háztetőre menni, de fejszédülés miatt a létrán felmenni nem birván, haragudnék, hogy annak felső része hozzá nem szállt. — Mindég lesznek emberek, kik csak a könnyebbséget kivánják, és szakemberek akarnának lenni, de az ahhozi feltételektől fáznak; ha ezek szava után akarunk indulni, akkor soha sem lesz, csak névszerinti, szakemberünk.

A szakértelem képezettségénél tekintettel voltam mind jelenlegi, mind jövendőbeli osztályainkra. Különösen tekintettem városaink, megyeink, kerületeink tisztviselőségének nagy számát, kik birák lenni nem fognának, miniszteriumaink hivatalnokait a titkártól kezdve lefelé, földbirtokosaink nagy számát, s a később képződő haszonbérlő-osztály. Erre valamennyire nézve az elemi tanfolyamot elégségesnek tartom. Nem is kell azt gondolni, hogy az minden segédhivatalnoknál mellőzhető volna, mert hogy valaki péld. jó irattárnok legyen, csak helyesen indikáljon, s a jelszót meghatározhassa, annak az ügydarabokat olvasnia és értenie kell, erre pedig a jog- s államtudományok elemi tanfolyama nélkül alig

lesz képes. Másképen leir valamit, a mindenféle irást is másképfogja olvasni az, ki a dolgot érti, mint az, ki elemi tanfolyam hiányában a dolgot nem érti. Ha miniszteriumaink valakit péld. osztálytanácsossá akarnak képesiteni, akkor képesitsék inkább szabadság adással a 3-ik osztályu tanfolyam bevégzésére, mint dispensatio adásával. Tanulni és vizsgálatot kiállani, csak a kitünöbbek, és a tudomány becsét felfogni tudók fognak; dispensatioért pedig folyamodni kész. A valósággal kitünö pedig csak a tudományszerzéssel, nem pedig a dispensatio adással fog nyerni. Földmivelö osztályunkat pedig részint az alkotmányos jogok gyakorolhatása, részint saját érdeke fogja arra vezetni, hogy az ellemi tanfolyamot hallgassa; mert mindenikünk majdnem naponta jogi tárgyakkal találkozik az életben, igy péld. nincs ember, ki dolgokat ne birna, melyeknek birtokából ki nem vetköztethetnék. Más dolgok tulajdonát meg akarja szerezni, kell tehát annak módját és feltételeit ismernie; mások után örökölhet, másokkal szerzödési viszonyba lép. Kell neki tudnia, micsoda jogi viszonya van neki hitvestársához s gyermekeihez; rokona felett gyámságot vállalni kénytelen, ekkor tudnia kell, mivel tartozik ennek személye és vagyona iránt, mert nem mindég van módjában, ezekre nézve jogtudóst megkérdezni. Kell neki öntudattal birnia a nemzet gazdasági viszonyai felett, nemzetünk állása iránt más nemzetekhez ugy mint az államhoz. Alig lesz tehát késöbb müveltebb ember, ki az elemi tanfolyamot nélkülözhetné. De a földbirtokos föleg akar azon tudományokkal birni, melyek hivatásánál fogva szükségek. Ö tehát valami gazdasági intézetbe is akar menni. Ne kivánjuk, hogy ö jogtudós legyen, hanem elégedjünk meg nála az elemi tanfolyammal.

Látjuk ebböl, hogy az nemcsak a multnak szokása, hanem valóságos szükség, hogy nálunk egy igen nagy rész jogtudománynyal akar birni a nélkül, hogy biró vagy ügyvéd akarna lenni. Ha mi már most azt mondjuk, jogtudománynyal csak ugy fogtok birni, ha azt teljesititek, mit a birószágra vagy ügyvédségre készülö teszen, nem vagyunk-e ezek irányában igazságtalanok, ha pedig ezek kedveért a birószágra vagy ügyvédségre készülöktöl sem kivánunk többet, a nemzetnek és az érdeklett félnek teszünk kárt vele. Tanintézeteink ily körülmények közt soha feladatuknak nem fognak megfelelni. A tudományossági szak csak azoktól kivántatnék, kik birószágra, ügyvédségre, valami miniszteriumnál tanácsosságra, vagy jog- s államtudományi tanárságra akarják kiképezni magukat, mert ezeknek hivatásukhoz képest nagyobb szakértelemmel kell birniok.

(Folyt. köv.) BAINTNER JÁNOS,
egyetemi tanár.

Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén.

VIII.

Az elévülésröl.

(Vége.)

Szólnom kell még arról, hogy mi által szakittatik meg az elévülés, mikor szünetel és mik annak következményei?

A magyar váltótörvénykönyvnek erre vonatkozólag következö intézkedései vannak:

205. §. Az elévülés ideje csak törvényes kereset inditás által szakasztathatik félbe *), azaz ily cselekvés által az elöbbi idö, melyben a váltójog nem használtatott, elévülési erejét elveszti.

206. §. Az elévülés csak azon esetben és addig akad meg, midön az igazság kiszolgáltatása teljesen megszünik, például: háboru vagy pestis idejében; de a megakadás elötti idö a megakadás utáni idöhöz hozzászámitandó.

207. §. A váltóilag érdeklett személyeknek hollétök, vagy személyes viszonyaik a váltójogi elévülésre nézve befolyással nincsenek.

208. §. Az elévülés idejét semmi magánegyezkedés által röviditeni vagy hosszabbitani nem lehet.

209. §. Ha az elévülés ideje, mely szinte ugy, valamint minden egyéb e törvényekben kitett határidök, a gergelyi kalendárium szerint számitandó — eltellett, ezáltal csak a váltótörvénykezési jog enyészett el; azon szerzödések mindazáltal, melyekböl a váltójog származott, a köztörvény elött mint magánálló jogczimek tovább is fenállanak, ennélfogva valamint egyéb tekintetben, ugy elényésztökre nézve is a köztörvény szerint itélendök.

A külföldi törvények közül a következöket emelem ki.

A *német* ált. v. r. 80. §. szerint:

Az elévülés csak a kereset kézbesitése által, és pedig csak annak irányában, a ki ellen intéztetett, szakittatik meg.

A pernek a panaszlott által történt bejelentése azonban (Streitverkündigung) helyettesiti e tekintetben a keresetet.

Poroszországban és Hamburgban a csöd folyama alatt szünetel az elévülés.

Néhány németországi fötörvényszék itélete szerint, ha a váltóban lemondott a kötelezett az elévülésről, az csak a köztörvényi határidö alatt állhat be.

Pestis vagy háboru idejében a német államok különös rendeletek által akasztják meg az elévülést, de maga a törvény nem intézkedik eziránt.

A 83. §. szerint, ha a kibocsátó vagy elfogadó váltójogi kötelezettsége elévülés által megszünik, köztörvényileg csak annyiban maradnak leköteleze a váltó birtokosának, mintha annak kárával gazdagodtak volna.

De a forgatók irányában, ha azok váltójogi kötelezettsége megszünt, nem bir ily joggal a váltóbirtokos.

Reuszban, *Lipcsében*, *Braunschweigban* és *Altenburgban*, eltérőleg a német általános váltórendszabálytól, a váltóhitelező halála esetében egy évig nyugszik az elévülés.

A *franczia* Code de commerce:

166. §. (végszavai): A fentebbi 6 havi, egy és két évi határidök tengeri háboru idejében megkettöztetnek.

Ez azonban csak a viszkereseti idökre vonatkozik.

Az elévülés egyébiránt félbeszakad nemcsak a kereset kézbesitése által, hanem akkor is, ha az adós tartozását egy külön okmányban elismeri.

189. §. Az elévülés beállta után is kötelesek a váltóadósok, ha ilyen követelésért megpereltetnek esküt tenni arra, hogy mivelsem tartoznak, ugyszinte az ily adósok özvegyei, örökösei és jogutódjai is, hogy legjobb tudomásuk szerint a követelés nem létezik többé.

A *baseli* v. r. szerint az elévült váltóadósság köztörvényi tartozássá változik és nem részesül többé a váltójogi gyors eljárásban.

A *dán* v. r. 73. §-a szerint az elévült váltókövetelés minden erö és érvény nélküli.

Angolhonban kivévék a 6 évi váltóelévülés alól a bankok és banktársaságok által kiadatni szokott oly váltók és pénzutalványok, melyek pénzként keringenek.

*) A hétszemélyes tábla váltóosztálya 1865-ik évi 468. sz. döntvényében azon elvet mondta ki, hogy *az elévülés teljesitett részfizetés által is félbeszakasztottnak tekintendö.*

A váltóbirtokos kiskorusága alatt nyugszik az elévülés.

Az elévült váltókövetelés köztörvényileg sem érvényesithető többé.

A *hollandi* kereskedelmi törvénykönyv szerint:

206. §. Azoknak, kik az elévülés kifogásával élnek, esküt kell tenniök arra, hogy a váltóból mivel sem tartoznak; az örökösöknek és jogtudósoknak pedig, hogy legjobb tudomásuk szerint az abból eredő tartozás nem létezik többé.

207. §. A kibocsátó csak akkor mentheti magát viszkereset ellen, ha bebizonyitja, hogy az intézvényezettnek annak idejében fedezetet adott. Különben 30 évig marad lekötelezve. A viszkeresetre szabott határidök tengeri háboru idejében megkettöztetnek.

Az *orosz* v. r. 94. és 95. §§-ai szerint az elévült váltó közkötelezvény erejével bir.

A *svéd* váltójog 76. §-a szerint a váltó elévülése által minden követelési jog is megszünik. De a 80-ik §. értelmében a váltóbirtokos annyiban érvényesithet még polgári keresetet, a mennyiben a váltóadós az ő kárával (jogtalanul) gazdagodott.

A *spanyol* kereskedelmi törvénykönyv 557. §-a szerint a váltó elévülése által a követelés teljesen megszünik. (582. §. szerint.) Az elévülést nemcsak a keresetinditás szakitja félbe, hanem a birói felszólitás is.

(580. §.) Az elészabott viszkereseti és elévülési idök magánegyezmény által meg nem változtathatók. Ellene sem jogorvoslatnak, sem visszahelyezésnek nincsen helye.

A *portugal* váltójog 121. §-a szerint, elévülés állván be a váltónál, a hitelező a forgatók és kibocsátó ellen köztörvényi igényekkel sem bir többé, ha a kibocsátó az intézvényezettnek fedezetet adott.

A ki egyébiránt az elévülés kifogásával él, annak esküt kell tennie az iránt, hogy semmivel sem tartozik.

Németalföldön ugyanez áll.

A *szt.-galleni* v. r. (VIII. cz. 3. §) szerint az elévült váltókövetelés köztörvényi érvényesitése nincs kizárva. A (IX. cz. szerint pedig) saját váltóknál világosan fenn van tartva.

A *zürichi* v. r. 25. §. szerint hasonlóul. De a 86. §. még azt is rendeli, hogy az elévülés a keresetlevél kézbesitése által szakittatik meg, hanem csak annak irányában, a ki ellen intéztetett. Ha azonban értesiti a panaszlott a többi kötelezettet is a perről, az elévülés ezek irányában is megszakad.

Waadt kantonban a keresetinditás megszakitja az elévülés folyamát; egyébiránt a külön okmányban tett igéret és elismerés is.

Az 51. §. szerint az elévülés beálltával a forgatók kötelezettsége teljesen megszünik. A kibocsátó és elfogadó azonban köztörvény szerint lekötelezve maradnak a váltóbirtokosnak, de csak annyiban, a mennyiben annak kárával gazdagodtak.

A 60. §. szerint az ugynevezett *vis major*-féle kifogással az elévülés hatása ellen nem mentheti magát a váltóbirtokos.

A *svájczi* váltójogi concordatum 87. §-sa szerint elévülés után az elfogadó és kibocsátó (de nem a forgatók) csak annyiban maradnak még köztörvényileg lekötelezve, a mennyiben a váltóhitelező kárával gazdagodtak.

A *brasiliai* kereskedelmi törvénykönyv 452—453. §§-ai szerint az ellen, ki a császári tengeri vagy szárazföldi hadseregben mint katona szolgálatban áll, háboru idejében, s azután is még egy évig nyugszik az elévülés.

Megszakad az elévülés:

a) ujitás,

b) birói idézés, és

c) törvényszéki megintés által, melyet, ha az adósnak nem lehetne kézbesiteni, nyilvánosan közé kell tenni.

Az elévülés következményeiről különösen nem szól e törvénykönyv, minélfogva, azt kell elfogadni, hogy az elévült váltókövetelés köztörvényileg sem érvényesithető többé; a mi egyébiránt a spanyol anyajog intézkedéseinek is tökéletesen megfelel.

A *szerbiai* keresk. törvénykönyv nem intézkedik sem az elévülés mikénti félbeszakitásáról, sem arról, hogy mikor nyugszik az elévülés, sem pedig az elévülésnek a főadós irányában való következményeiről.

Tekintettel a külföldi törvények ezen intézkedéseire, a magyar váltójog határozatait elég czélszerü- és kimeritőeknek lehet mondani. Mindamellett nem hallgathatok itt sem el néhány észrevételt.

Ugyanis a 208-ik §-t tulszigorunak tartom.

Miért a szerződési jognak, az emberi cselekvési szabadságnak e gyámkodó megszoritása?

Hogy az elévülési idő magánszerződések által meg ne *röviditthessék*, helyes intézkedés és a váltóügylet szellemének megfelel; mert ez illusoriussá tenné a későbbi forgatmányosok jogait.

De mi birta reá a törvényhozót arra, hogy két önálló szerződő közé tiltakozólag lépjen fel az elévülési idő meghosszabbitása tekintetében is, azt nem tudom eltalálni?

Mért ne szabadjon valakinek egy külön okmányban, ha például viszonyai nem engedik egyelőre váltókötelezettségének megfelelni, az elévülést kiterjeszteni?

Összeütközik-e ez a váltótermészetével? Nem állithatja senki.

Ugyanazért ezen §-t oda kivánnám módositva látni, hogy a váltóelévülés kifogásáról a váltóban vagy külön okmányban is le lehessen mondani.

Ennek persze a viszkeresetekre nem volna vonatkozása és a köztörvényi elévülésben lelné határát; mindenesetre pedig csak a beleegyezőt kötelezhetné a többi váltóadósok jogainak sérelme nélkül.

Némely törvényhozásnak azon intézkedése is pártolásra méltó, hogy a váltóbirtokos halála esetében annak örökösei hosszabb elévülési időt vehetnek igénybe.

Hányszor nem történik, hogy valamely váltó épen a váltóbirtokos halála után néhány nappal évül el? A tán sokáig betegeskedett hitelező nem törödött többé ügyeivel, az örökös pedig már kegyeletből sem tehet annak halála után mindjárt kutatásokat annak iratai között, annál kevésbé lehet pedig azon helyzetben, hogy azonnal pereket indithasson.

A legritkább esetek közé tartozik az, hogy valaki iratait és jogviszonyait teljesen rendezett állapotban hagyja hátra. Hiszen az ember, ha tudja is a halál elkerülhetlen bekövetkezését, annak időpontját néha pár perczczel a halál előtt is a jövőbe helyezi. Hányszor kellenek osztán évek arra, hogy az örökös az életből igy kiragadottnak jogviszonyait rendbe szedhesse, hogy a megszakitott fonalak végeit ismét kezeibe gyüjthesse. Ugyanazért helyesnek és igazságosnak tartom némely törvények azon intézkedését, mely szerint a váltóbirtokos halála esetében az elévülés egy bizonyos időig nyugszik.

Ezen idő meghatározása a hagyatéki tárgyalások gyors vagy lassu menetéhez képest volna meghatározandó. A mi jelenlegi viszonyaink közt egy félév sem sok, sem pedig kevés nem volna.

Hasonló kiterjesztése az elévülésnek volna (a brasiliainak mintájára) kivánatos a szolgálatban álló katonák javára is háboru alatt és annak utána is egy

bizonyos időig; mert ezek ilyenkor privát-ügyeik ellátásában a közjó miatt vannak akadályozva.

Azon intézkedés, hogy az adósnak csőd alatt létele megakassza annak megszüntéig az elévülés folyamát, szinte okvetlenül felveendő volna a külföld példája szerint a mi váltótörvényünkbe is, mert a hitelező itt teljesen hibáján kivül nem érvényesitheti jogait.

Ezzel befejezem egyelőre ezen a külföldi váltótörvények teréről közölt czikksorozatot.

Nem volt szándékom egy egész javaslattal fellépni váltótörvényünk revisiója szempontjából, az ezen szaklap szük határai közt ugy sem történhetnék meg. Csak néhány oly kérdés iránt állitottam szembe törvényünket a külföld intézkedéseivel, melyek nemcsak a törvényhozás szempontjából birnak jelentőséggel, hanem a gyakorlatéból is.

Egyébiránt nézetem szerint a vtk. önálló revisiója csak akkor volna foganatba veendő, ha az igazságügyi miniszterium codificationális munkálkodásaiban annyira haladott lészen már, miszerint átalában *egy kereskedelmi törvénykönyvet mint teljes és önálló egészet* fog az országgyülés elé terjeszthetni, mert váltótörvényünk ugy sem bir oly nagy hiányokkal, hogy annak javitása sürgős szükségnek volna mondható akkor, midőn oly sok el nem halasztható teendő vár még ellátásra.

FRIEDMANN BERNÁT.

Eltérő vélemény

a magy. kir. váltófeltszéknél az 1840 : XII. t. cz. 5., 6., 8., 10. és 11. §-ainak értelmezésére nézve.

A magy. kir. váltófeltörvényszék S. V.-nak M. N. elleni csődmegnyitása iránti ügyében, melyben B. vármegyének polg. törvényszéke 1867. évi deczember 20-án 3138. sz. a. kelt itéletével panaszlót csődmegnyitási kérelmétől elmozditotta, ezen itélet ellen panaszló által közbevetett felebbezés folytán f. 1868. évi junius hava 18-ik napján 2342. sz. a. következő *végzést* hozott:

B. vármegye polg. törvényszékének felhivott keletü s számu itélete feloldatik s az eljáró bíróság utasittatik, hogy panaszlott M. N.-nak vagyoni állapotát biróilag tüzetesen vizsgálja meg és szükségesetén birói becsü által hozza tisztába, hogy továbbá ezen eljárás eredménye felett a feleket tárgyalásilag meghallgatván, hozzon a csődnyitási kérvény érdemében ujabb határozatott.

Mert panaszlott M. N. a csődnyitási kérvényben foglalt, s annak ·/. és 4·/. alatti csatolványaival is támogatott azon állitást, hogy ellene már több hitelező által végrehajtás kéretett, tagadásba nem vonván, — miután e szerint a csőd elrendelését kérő hitelező az 1840 : XXII. t. cz. 5. §. b) és 6. § által reá háritott kötelezettségnek eleget tett, — ugyanazon 6. §. értelmében vagy panaszló követelésének alaptalanságát bizonyitani, vagy értékbeli állapotát kimutatni tartozott.

Panaszlott azonban a csődkérvény tárgyalásánál panaszlónak különben már végrehajtás alatt is álló követelése ellen mi kifogást sem tett. A mi vagyoni állapotának felfedezését illeti, kimutatta ugyan, hogy ingatlan birtoka van, de sem az általa becsatolt okmányokból, sem az eljáró bíróság által hivatalos uton bekivánt telekkönyvi kivonatokból azon egyedül döntő körülmény, hogy vagyona tartozásait felülhaladja, ki nem tünik; a mennyiben egyrészről a 7·/. és 8·/. alatti becslevelek panaszlott ingatlanainak jelenlegi értékét nem bizonyithatják, másrészről pedig a csődnyitási kérvény alapos elbirálhatása végett nemcsak az érték kitudása, de egyszersmind panaszlott szenvedő állapotának kideritése s a kinyomozott értékkel egybevetése szükséges.

Ezekhez képest, s tekintettel az 1840 : XXII. t. cz. 8. §-ára, az e. b. itélet feloldása mellett, panaszlott vagyonbeli állapotának, szükség esetén birói becsü utján is eszközlendő megvizsgálását, s *egy* annak alapján az érdemleges itélet hozatala előtt tartandó tárgyalást elrendelni kellett; mely *tárgyalásnál panaszlottnak az 1840 : XXII. t. cz. 10. §-ában foglalt jogkövetkezmény terhe alatt kötelessége leend, egész értékbeli, tehát nemcsak cselekvő, de szenvedő állapotát is felfedezni.*

A végzés ezen indokolásának 2-ik része igen érdekes vitára adott alkalmat, melynek folytán az ettől eltérő nézet és indokai következőkben foglaltatnak;

hogy panaszlott vagyoni állapota a csődtörvény 8. §-a értelmében megvizsgáltassék, azzal: mivel azon okmányok, melyeket a panaszlott, a kérelmező állitásának czáfolatául felhozott, a felmutatott vagyon értékét, és annak a folyamodásilag felszámlált hitelezők kielégitésére elégséges voltát, a kérelmező tagadása ellenében, elegendőleg nem bizonyithatják tökéletesen indokolva van; ama másik indok pedig, melyre suly fektettetik, t. i. hogy nemcsak az érték kitudása, de egyszersmind panaszlott szenvedő állapotának kideritése szükséges, s hogy panaszlott vagy a követelés alaptalanságát bebizonyitani vagy értékbeli állapotát kimutatni tartozik; — ezen indok nemcsak felesleges, hanem nem szolgálhat a 8-ik szakasz alkalmazásának, alapjául; mert ha azon esetben, midőn a pénzbeli követelés panaszlott részéről kérdésbe nem vétetik, és igy beismertnek tekintendő panaszlott, bizonyitványokkal támogatott követelési és tartozási vagyoni állapotát okvetlenül, s mint a törvényrendeli, halasztgatás nélkül beadni tartozik, akkor a következés nem lehet az, hogy a kérelmi állitás czáfolatául felhozott értékbeli egyéb kimutatások, hivatalos vizsgálat által constatiroztasson, panaszlott szenvedő állapota kideritessék, és ezzel, a panaszlott vagyoni követelési és tartozási állapotának kimutatása hivatalból beszereztessék; hanem az: hogy a törvény 10-ik §-a értelmében, a csőd elrendeltessék. — A törvény ugyanis átalában nem azt mondja, mi az indokolásban állittatik, hogy a panaszlott vagy a panaszló követelésének alaptalanságát bizonyitani vagy értékbeli állapotát kimutatni tartozik. E törvény nem kényszeritőleg, hanem permissiv rendelkezik, midőn a panaszlottra hagyja, hogy az ellene támasztott keresetet vagy máskép, vagy ha erre képes nem volna, vagyoni követelési és tartozási állapotának előterjesztése által czáfolja meg, és ehhez a sanctiót köti, hogy különben a 10. §. által engedett gyanitás alapján fog a csőd megrendeltetni, de a vagyon kimutatásárai kénszer a 11-ik §. szerint, csak a csődület megnyitása folytán következik be. — Ily felfogás szerint tehát a 10-ik §-ban engedett gyanitás döntő érvül alkalmazásának csak akkor van helye, ha panaszlott a panaszló állitásainak czáfolatául sem más próbákat elő nem hoz, sem vagyoni állapotának kimutatását be nem terjeszti, de ha egyéb oly próbákat előád, melyek a kereset alaptalanságát akár magukban véve, akár a 8-ik szakasz szerint eszközlött hivatalos vizsgálat hozzájártával elegendően begyőzik, a panaszló elutasitandó, habár a panaszlott egyéb vagyoni állapotát ki sem is mutatta, s reá a 10. §. sanctióját ezért alkalmazni nem lehet, sőt nem szabad; nem szabad pedig főkép azon értelemben, a milyent az indokolás tartalmaz, mely szerint nem elégséges panaszlottnak azt kimutatni, hogy a panaszló által folyamodásának támogatásául felhozott követeléseknek kielégitésére elégséges sőt bőséges vagyonnal bir, hanem köteles az, netán létező egyéb hitelezőit felfedezni, és igy tartozik nemcsak a kereseti állitásokat megczáfolni, hanem köteles bebizonyitani azt is, hogy ő különben sincsen oly vagyoni állapotban, miszerint csődrendeltethetnék ellene.

Ily felfogása a törvénynek, a törvény világos szavába, és a közönséges jogelvekkel ütközik, mert

a törvénynek 5-ik §. b) pontja, szó szerint azt mondja, hogy a csődmegrendelését kérő hitelező tartozik bebizonyitani, hogy az adós tartozásainak eleget tenni nem képes; a 6. §. pedig azt rendeli, hogy a próbákkal támogatandó folyamodványi követelés akár egyik, akár másik módon czáfolja meg, mert különben a csődtörvényes gyanitás alapján meg fog rendeltetni, de ezen törvény azon közönséges jogelvet, hogy a kereset a birónak és részeknek egyiránt szabályul szolgál, s melynélfogva alperest vagyis panaszlottat több bizonyitványoknak felmutatására, mint mennyi a kereseti kitételek megczáfolására elegendők, kényszeriteni nem lehet, még csak egy szóval sem támadja meg, nem foglalván magában oly rendelkezést, mely szerint az, ki ellen csődmegrendelése kéretik, nemcsak ellenfelének próbáit czáfolni, hanem még azonfelül azt is bizonyitani tartoznék, hogy nemcsak a folyamodvány támogatásául felhozott követelések terhelik, hanem még ezeken kivül mások is, és hogy nemcsak annyi vagyonnal bir, a mennyi amazoknak kielégitésére elégséges, hanem annyival, a miből ez utóbbiaknak követelése is kitelik.

Ha a biró, a panaszlottal, a folyamodási állitások czáfolatán tul terjedő bizonyitékokat követel, a panaszlottnak lehető

ismeretlen hitelezői részére a legközönségesebb jogelvekbe ütköző oly gyámkodási hivatást gyakorolna tettlegesen, melylyel őt a törvény fel nem ruházza, s mely különben illusorius is; — minthogy valóságos kivitelének, a csődöt kérelmezőnek, és az osztrák csődtörvény szerint a panaszlottnak akarata és cselekvényei gátot vethetnek, a mennyiben a kérelmező, elejtésével azon hitelezők érdekének, kiknek követeléseit kérelmének támogatásául felhozta, kérelmétől elállhat vagy saját követelésére nézve a panaszlott által biztosittatván, attól elállani köteles; holott ilyen elállások vagy biztositások, igen gyakran egyedül a többi hitelezők hátrányára történnek, ezeket tehát, ha a biró oltalmi közbenjárása valósagos lenne, a feladás folytán, a feladó visszavonásának daczára, megoltalmaznia, a panaszlottat továbbra is vagyona követelési és tartozási állapotának kimutatására kényszeriteni, és a körülmények szerint csődöt rendelnie kellene.

Az osztrák csődtörvény tulajdonit ugyan a birónak hatalmat, hogy a csődöt hivatalból rendelje meg, de nem ád átalános oltalmazási hatalmat, hanem egyes esetre, ha t. i. valamely kereskedő ellen óvás vétetik fel, hatalmazza fel, a csődöt, ha ennek helyét látja, megrendelni; ezen szabály tehát, ha a magyar törvénykezés terén alkalmazást nyerhetne is (minek a gyakorlatbani kivitele ellen nehézség fenn nem forog), — csak kereskedőre nyerhetne alkalmazást; de másra, és igy földbirtokosra egyátalában nem; különben ezen osztrák törvény sem kötelezi a biztositási végrehajtást szenvedő kereskedőt kikerülhetlenül arra, hogy átalánosan activ és passiv állapotát mutassa ki, hanem következése ez: oly kereskedőnél, ki a biztositást szorgalmazó hitelezőjét máskép nem biztosithatja, és kinél igy a biztositási végrehajtás kereskedésére intézendő lenne, — a csődöt hivatalból szorgalmazó biró fellépésének, mely a kereskedési üzlet természetéből kifolyó azon vélelemben és feltevésben találja jogi indokolását, hogy az üldözött kereskedőnek számosb hitelezői vannak, és hogy vagyoni állapota rendetlen állapotban légyen, kényszerülve lévén biztositási végrehajtást szenvedni. Ilyen kereskedőnek tehát, — ha az óvást eszközlött hitelező részére, kereskedési telepén kivül, más biztositékot vagy kielégitési alapot felmutatni és nyujtani nem bir, — a csődtől menekülésre nem marad egyéb módja, mint könyveinek felmutatásával megmutatni azt, hogy a passivumoknak az activákból levonása után még marad elég alap, az óvást eszközlött hitelező kielégitésére, s ezen esetben a birónak a csődtől azonnal elállania, és az óvás folytán bekövetkező jogcselekményeknek szabad folyamot engednie kell a nélkül, hogy a csődkérelemmel üldözött kereskedőt olylehető hitelezőinek felfedezésére szorithatná, kik nekie nem mint kereskedőnek, hanem máskint kölcsönöztek, miszerint kiderittessék az, valjon ezeknek is kielégitése kitelik-e kereskedési vagyonából.

Tehát, valamint a biró, ki hivatalból jogositva van valamely kereskedő ellen, az üzlet természetéből folyó vélelem alapján, előleges kihallgatás után csődöt rendelni, azon alapon, mely nékie kiindulási pontul szolgált, tul terjeszkedni hivatva nincsen, és a kereskedőt csakis hivatalos fellépése alapjának, azaz: az ellene (a kereskedő ellen) szóló vélelem megczáfolására szorithatja, s más nem üzletbeli hitelezőknek megoltalmazására jogositva nincsen: épen ugy nem lépheti a határt át azon biró, ki nem hivatalból, hanem csődkérelem folytán fejti ki tevékenységét, s annálfogva csakis attól tételezheti fel a csőd megrendelését, hogy a panaszlott a csődöt kérelmező folyamodványnak, próbákkal támogatott állitásait czáfolja meg; de arra hivatva nincs, hogy panaszlottnak a folyamodványban előadott hitelezőin kivül, lehető még más hitelezőire is, hivatalból kiterjessze oltalmi gondoskodását, és ezek érdekében további felfedezésekre, és bizonylatokra szorithassa; különben azon végső bizonyiték, melyet a törvény felemlit, t. i. a vagyon követelési és tartozási állapot okmányszerü kimutatása ugy is bekövetkezik, ha a panaszlott a folyamodványi próbákat megczáfolni máskép nem képes, és a csődtől menekülni kiván, mert akár legyen a panaszlott kereskedő, akár valamely telekkönyvi ingatlanságnak birtokosa, kénytelen kereskedési könyvét, illetőleg a telekkönyv kivonatát előterjeszteni, s ezekkel azon vagyonának, melyre a kérelmi állitás ellenében támaszkodik, követelési és tartozási állapotát okmányilag kimutatni.

De nemcsak a 6-ik §. azon utasitásának, hogy ha a panaszlott, — kihez ezen utasitás szól — az ellene támasztott követelésnek, alaptalanságát máskép megmutatni nem tudná, követelési és tartozási állapotát mutassa ki; hanem még a 11. §. abbeli rendelkezésének is, mely szerint a csődmegrendelése után, a bukott követelési és tartozási állapotát hit alatt felfedezni tartozik, tüzetes czélja nem az, hogy a panaszlottnak vagy a bukottnak minden hitelezői kitudattassanak, mert hiszen ezeknek kimondásai nem határozók, a mennyiben a bevallott hitelezők nem hivatnak külön meg a csődbe, hanem hirdetés utján, és a csődtömeg állapota, nem ezen okmányszerü kimutatások, vagy hit alatti felfedezések, hanem a törvényes idő alatti bejelentések alapján állapittatik meg. Az okmányszerü bemutatások, mint már mondatott, a folyamodványi kereset megczáfolására szolgáló végső eszközül van a törvényben előadva, a hit alatti felfedezés pedig oda irányozva, hogy a panaszlott, vagy is bukott visszatartoztattassék valakit, kinek ő nem adósa, mint hitelezőjét feltüntetni, vagy meglévő valamely vagyonát eltitkolni, valamint ezt a kereskedőknél, sőt másoknál is a gyakorlatban alkalmazni szokott esküminta is mutatja, mely szerint nem arra eskedtetik meg a bukott, hogy van-e még a könyvében vagy értékebeli kimutatásban megnevezett hitelezőin kivül, még több hitelezője; hanem inkább arra, hogy szinleges követeléseket nem vett azokba fel, és őtet követelőleg megillető valamely tételt ki nem hagyott.

Végre még kiemelendő, miszerint az indokolásban foglalt a törvényszavával, mint már feljebb megjegyeztetett, meg nem egyező azon tétel, — hogy a panaszlottnak, a 6-ik §. értelmében, vagy panaszló követelésének alaptalanságát bizonyitani, vagy értékbeli állapotát kimutatni tartozik, — azon feltevésen alapulni látszik, hogy a csődért folyamodó pénzbeli követelésének alapossága vagy alaptalansága, külön tárgyalási kérdést képez.

Ezen feltevés téves, mert ha a csődért folyamodó, a biró előtt hiteles okmányt mutat fel az iránt, hogy ő hitelezője a panaszlottnak további tárgyalásnak nincsen helye, és a panaszlottnak ellenmondása vagy elleniratai, csakis a folyamodónak meggyőzetése és önkéntes visszavonulásra inditása végett közöltethetnek a folyamodóval, de ha ez okmányára támaszkodva nem enged, ő mint hitelező elismerendő; mert különben magát az adósági pert, mielőtt ez megkezdetett volna, avagy, midőn még le nem járt kötelezvény alapján kéretik a csőd, még mielőtt az megkezdethető lenne, a csődmegrendelése kérdésének megoldása előtt, kellene befejezni. De hogy a törvény a 6-dik szakaszban alkalmazott, nem szabályos *követelés* kifejezés alatt, melynek alaptalanságát, a panaszlottnak kimutatnia kell, nem a pénzbeli követelést, hanem a folyamodónak concrét követelését, azon kérelmét, t. i. hogy a bemutatott próbák alapján a csőd megrendeltessék, érthette, kitetszik azon tételből, mely a követelés kifejezést nyomban követi, és azt kiegésziti; ebben nincsen elválasztva a pénzbeli követelés, a fizetés tehetetlenségi követeléstől vagy állitástól; hanem mindkettőre egybefoglalva terjesztetik az utasitás: hogy panaszlott ezen concrét követelést, vagy más módon, vagy ha azt másképen tenni nem képes, követelési és tartozási állapotának kimutatásával czáfolja meg; — itt tehát a czáfolatnak tárgya csak egy, a bizonyitási eszköz pedig kétféle, és mivel ez utóbbi czáfolati mód, a pénzbeli keresetnek, inkább istápolására, ha t. i. a követelés a kimutatásba felvétetik, de czáfolatul semmi esetre sem szolgálhat, mivel ha a kimutatásból kihagyatik is, ez a követelés ellen próbát nem ád, nem foroghat kétség fenn aziránt, hogy a követelés kifejezéssel, nem a pénzbeli követelés külön, hanem a folyamodványi concrét követelést érti a szóban lévő törvényhely.

Miután az előre bocsátottak szerint tehát, a csődmegrendelésére felkért birónak, nem az a feladása, hogy a panaszlott fél által elmulasztott bizonyitványokat hivatalból beszerezze és pótolja, hanem a 8-ik §. értelmében az, hogy a felek bizonyitványait azonnal fontolóra vegye, és ha azon bizonyiték, melyet az adós felhozott, — legyen az akár más adat, akár követelési és tartozási állapotának kimutatása, — mennyiben abból állapotát vagyis értékét tisztán ki nem veheti, a helyszinén hivatalos vizsgálatot, de nem a felek közötti tárgyalás rendeljen, és ha a vizsgálat után is, fizetési tehetetlenséget tapasztal: a csődmegnyitását azonnal megrendelje.

Jogirodalom.

A franczia polgári törvénykezés, különösen a birósági szervezet s annak alapelvei. Irta: *Csatskó Imre.* Pest 1867. Kiadja Grill könyvárus. Ára 1 frt 20 kr. E korszerü munkát ajánljuk az olvasók figyelmébe, mert az a birósági szervezetnek a nyilvánosságra és a szóbeliségre alapitott alapelveit általánosan, a dolog lényegéből levonva adja elő, tehát akként, hogy azok minden behozandó birósági szervezetnél figyelembe veendők.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.*)

Munkács.

(Folytatás.)

Az intézetben üzött munkákról szólnunk következik most; e tárgyra osztatlan figyelmet forditani kivántunk, mert kiválóan fontos. Elmondhatjuk ugyanis, hogy a büntettek nagy része munka-nemtudás, vagy munkakerülésből ered, feladata tehát a fegyintézetnek az ilyen egyéneket nemcsak valamely munkára lehetőleg kiképezni, hanem bennök egyszersmind munkakedvet is ébreszteni, hogy kiszabadultok után ugyanezen okokból a bünpályára többé ne lépjenek; hogy ez elérethessék, szükséges a fegyintézetben mindenkinek egyéniségét, körülményeit tekintetbe venni, s lehetőleg oly munkára tanitani, mely az óhajtott czélokat valósitani birja; e szempontok szerint tehát a fegyintézet nem gyár, melynek minél nagyobb hasznot kell hajtania, sem első tekintetet nem szabad forditni arra, hogy a munka minél olcsóbba kerüljön, hanem hogy főkép az előbb emlitett irányban javitó hatásu s e mellett lehető olcsó legyen. Tekintsünk ez alkalommal el a jelen rendszer állitólagos olcsóságától s nézzük valjon javitó-e?

A fegyenczek foglalkodtatása, ugy élelmezése 1864. márczius 10-től 1869. deczember utolsó napjáig Gold Zsigmondnak lett bérbe adva, oly feltétellel, hogy az állam neki az intézet ellátásáért minden beszolgáltatott fegyencz után fejenkint s naponkint 28 krt fizet, a bérlő pedig minden fegyenczért, kit munkára használhat s használnia kell 1867. november 1-je óta 5 krt fizet naponkint az ünnep- s vasárnapok kivételével vissza, ezenkivül némi csekély munkabérben a fegyenczeket is részesiti a szerződésben megállapitott táblázat szerint. E feltételekhez képest fizettetett a bérlőnek saját bevallásai szerint: 1866-ban 64,390 frt 12 kr. 1867-ben október utolsójáig 48,120 frt 80 kr; fizetett vissza a bérlő az államnak az elől emlitett évben 8137 frt 24 krt, az utóbbiban az ottani ideig 6615 frt 18 krt.

Felvállalt üzletét a bérlő személyesen vezeti s minden üzletágnál, ugy munkanemnél, többnyire saját felekezetebeli meghatalmazottat tart, kik a fegyenczekkel foglalkozásuk körében szabadon érintkeznek, s az intézeten kivül laknak.

Kitünő jogokat biztosit a szerződés a bérlőnek; igy az igazgatótól független „csak a házi rend s tisztaság tekintetében levén neki alárendelve“; uj munkanemeket a már üzötteken kivül, az igazgatóság illetőleg megtagadás esetén felfolyamodásképpen, a miniszterium beleegyezése nélkül be nem hozhat, de azt a szerződés nem tiltja, hogy a fegyenczek jövőjére leghasznosabb munkanemet, ha az nem jövedelmez eléggé, fel ne hagyja; s végre a mi csakugyan két urat állit be egy intézetbe: „a bérlőnek jogához tartozik az ujonnan beszolgáltatott fegyenczet valamely munkanemhez beosztani“ a minek ellenében az igazgatónak csak kifogási joga van s végleg a miniszterium határoz.

E jogok homlokegyenest ellenkeznek a fegyintézet czéljával, s noha az utolsó helyen emlitettnek gyakorlását az igazgatók önhatalmilag legtöbb intézetben meg nem engedték, a fegyenczeknek e munkákbani további képzésére, foglalkodtatásuk módjára befolyást nem gyakorolnak, ez a bérlő érdekei szerint történik. Az orvosnak megkérdeztetése, ha valjon a fegyencz egy bizonyos munka üzésére alkalmas-e, ismeretlen dolog.

Október 30-án a létszám 498-at tett, s ezek következőleg voltak elfoglalva: kovács 8, asztalos 36, bodnár 26, czipész 81, takács 61, kefekötő 5, gombkötő 10, szabó 28, szalmafonó 40; ezek mesterséget tanulnak, tehát hasznosan töltik idejöket, némelyiknél a szép eredmény már fel is tünik, igy találtunk egy fegyenczet, ki a bodnárságnál, másik az asztalosságnál, harmadik a czipészeknél igen szép munkát végez, s az első naponkint 34 krt, a második havonta 3 frtot keres. A czipészek által előállitott igen csinos férfi s női munkákkal, nagyon meglehetnénk elégedve, ha a fegyenczek egyszersmind a szabást is megtanulhatnák, de mivel ez nem történik, ismeretük igen hiányos marad. Az elősorolt munkák mindnyája alkalmas arra, hogy egykor eltartsa mesterét; de ha összeszámitjuk az ilyen szépen foglalkozók számát összesen csak 228-at tesznek; kérdés, hogy hát a többiek mit tesznek? Az igazgató ezen kérdésünkre felvilágositást nem tudott adni, mert eddig naponkinti jelentést a fegyenczek foglalkodtatásáról, ugy az állam, mint a fegyenczek anyagi érdekei ellenőrzésének tekinteten kivül helyezésével, a bérlőtől be nem kivánt, de utánjárással végre megtudtuk, hogy a többiek egy része házi munkás, névszerint: 2 lámpatisztitó, 4 borbély, 7 szakács, 8 seprő, 16 napszámos, 7 beteg ápoló, 15 beteg, 17 munkatehetetlen; ezeket is hozzá számittva tehát, a foglalkozók száma, noha ezen munkák egyike sem nyujt nekik jövőjükben biztos kenyeret mégis csak 304-et tesz, s igy 194 henyél, holott szabály szerint ez nem szabad hogy történjék, sőt házi munkásul is, ha a létszám 600 felül van csak 40 illetőleg, ha a létszám azon alól van, 30 fegyenczet lehetne kirendelni. Vizsgálat alá vettük e rendetlenséget s kiderült, hogy még a mesterségekhez jegyzett fegyenczek közül is többen tétlenül ültek, sőt hogy a takácsok közül 16 ember munkahiány miatt már egy hét óta nem dolgozott, s hogy a nagy résznél a munkapangás majdnem folytonos okát a bérlő abban adta, hogy a munka kifogyott; nehéz a szállitás; a nyers anyagnak ide hozatala s a kész árunak piaczra vitele szerfelett sokba kerül, sőt noha Munkácson és Unghvárott nyilt raktárt tart, árui kelendőségre nem találnak. E szempontok reá nézve irányadók lehetnek ugyan, de kötelezettségén az állammal szemben mitsem könnyitenek, mert a fegyenczek erkölcsi s anyagi érdekei is sértetnek a tétlenség által; az elsők a mennyiben a munka nem eredményezi a fegyintézetekken megkivánt hatást, az anyagi érdekek pedig azáltal, hogy a fegyenczek a különben szerzendő munkadijtól elesnek, s igy kiszabadultok után a legnagyobb inségvagy kisértésekkel küzdenek.

Ezenkivül a folytatott munkáknál sem uralkodik kellő szorgalom, illő viselet és szükséges felügyelet.

Az egyszerüen henyélőkön kivül, vannak még az intézetben olyanok is, kik bizonyos czim alatt henyélnek, s ezek az u. n. inspectiósok; minden hálószobában van ugyanis egy fegyencz — többnyire a legépebb, erősebb — kirendelve, kinek kötelessége reggel sepreni, mindent rendbe hozni, s azt egész napon át fentartani, mely czélból egyéb munka nélkül őrzi a szobát, sőt ebbeli tevékenységeért minden szobatársától havonkint, hol egy fél kenyeret, hol egyéb szolgálmányt fizettetett magának, azon naponkinti három krajczáron felül, mely neki mint házi munkásnak jár. A fegyenczek általi fizetéseket azonnal eltöröltük, s ily sorsra érdemes legközelebb az egész inspectiosféle intézmény.

Ilyen a fegyintézeti munka szervezete s ettől javitó sikert kivántak. Kivánni lehetne, még pedig jogosan, mert tekintsünk csak a fegyintézetet népesitő egyének előbbi foglalkozására. 1866-ban a fegyenczek legkevesebb része állott olyanokból, kik már elitéltetésük előtt biztos kenyérrel birtak, igy 884-ből szellemi munkával foglalkozó volt 5, földmives 220, kézmives 57; ezek kiszabadultok után is előbbi életmódjukkal fentarthatják magukat, de a többi s igy a legnagyobb rész napszámos, cseléd, sőt bevallott foglalkozás nélküli csavargó; ezeket munkára kellene tanitni, s munkakedvet ébreszteni bennök, különben ha kiszabadulnak megint a bün pályájára lépnek, a fegyházak folytonos lakóivá válnak, a mint ezek valóban is azok. Hogy állitásunk nem képzelődés, hanem a legszomorubb valóság, bebizonyul abból, hogy a 884 egyén közül 301 visszaeső, azaz: olyan, ki már ismételve van fegyintézetben és pedig első izben visszaeső 171, másodizben 55, harmadizben 20, ennél is többedben 55. Ily borzasztó visszaesési százalékot tudtunkkal Európának egyik országa sem mutat fel; méltó illustratiója a börtönügy állásának.

De térjünk vissza, az ügy technikai oldalához. A fegyenczek munkabére, mint emlitettük a bérlő által fizettetik s szerződés által van meghatározva, e szerint például: egy pár csizmáért 16 kr, női lábbeliért 8, talpalásért 2 kr, egy rőf vászon szövésért $^3/_4$, egy fegyencz kabát varrásért 3, nadrágért 2, egy öl szalma fonásért $^5/_{10}$ kr fizettetik. Ily árak mellett a kereset csekély s az egyéniség szerint változik, de mégis általában szólva, legjobban jövedelmez a czipészet, legrosszabbul a szabómunka, miután csak az őrszemélyzet s a fegyenczek ruháit készitik itt. 1856-ban megerőltetett munkálkodás s kitünő szorgalom mellett, volt egyén, ki némely héten 1 frt 50 krt keresett, mig más csak 6 krt, sőt volt egy fegyencz, ki czipész mesterség mellett az egész év alatt 47 frt 37 kr keresetre tett szert, de volt viszont egy szabó, ki szintén egész év alatt csak 3 frt 60 krra birt megdolgozni, holott ha ez házi munkásként naponta csak három kr. dijazással foglalkozott volna, háromszáz nap alatt 9 frt keresetre tett volna szert. Szükséges tehát a munkának oly szervezése, hogy kitartó

szorgalom mellett, mindenki munkájának megfelelő jutalmát láthassa.

A munka-bér a fegyencz tulajdonát képezi, melyről némi korlátok között már fogsági ideje alatt rendelkezhetik, ugyanis 1867. febr. 12-kéig mindenki elkölthette a fegyintézetben engedett jobb élelmi szerekre, keresményének $^3/_4$ részét, a fennmaradt rész kiszabadulta idejéig a pesti kir. zálogházban tőkésittetett; a mondott napon azonban a volt helytartótanács 54,738. sz. a. elrendelte, hogy jobb élelmezésre csak a keresmény fele költhető, mig az egész másik fél 6% mellett tőkésittetik, ezen százalékból a fegyenczek azonban csak ötöt kapjanak, a hatodik pedig bizonyos összeg elérte után, a kiszabadulandó s csekély összeggel biró fegyenczek segélyezéséré fog fordittatni.

Nem vagyunk barátjai annak, hogy a fegyenczek keresményüknek nagy részét torkoskodásra fordítsák, miután e keresménynek czélja ugy is más, de hogy az ily felhasználás is szükséges — fájdalom — mindaddig, mig a jelen étlapok vannak érvényben, melyek kellő táplálás hiánya miatt, a fegyenczben alig tartják a lelket, el kell ismernünk. Több intézetben e vásár valódi korcsmárlássá fajult, mig itt megtartatott a szabály, azaz: jobb élelmet a fegyenczek vasárnap vehetnek, s ekkor is csak egy napra valót. A kereset elköltéséről azt tapasztaltuk, hogy a fegyenczek legnagyobb része, a mit elkölteniök szabad főleg a hosszabb időre itéltek, mind elköltik; megtakaritni kiszabadultak közeledtekor kezdenek, s ekkor nyakra főre dolgoznak, hogy csak minél többet keressenek. Mily félreismerése volt ez főleg 1867 előtt a munka kereset czéljának, kitünik például az 1866. év kimutatásából, mely évben a fegyenczek összes munka dija 6007 frt 37 krt tett, melyből élelmi szerekért 3902 frt 85 kr a bérlő pénztárába ismét visszatért, de még 1867-ben is, munkabér fejében az összes fegyenczeknek csak 2104 frt 88 kr maradt javukra irva. Történik néha, hogy a fegyenczek hozzátartozóiktól is kapnak kisebb-nagyobb összegeket, a mi például 1866-ban összesen 96 frt 68 krt tett; ennek hová fordittása iránt szabály nem létezik, az itteni gyakorlat szerint, élelem javitásra főleg ünnep napokon 50 krajczáronkint kiadatik.

A fönnebbiek szerint tehát el van ismerve, hogy a munka keresmény, a fegyencz tulajdonát képezi, melynek egy részét elköltheti, sőt megengedtetik, hogy abból netalán szükségben szenvedő hozzátartozóinak küldhessen, s mégis ez alapelvel ellentétben, a meghalt fegyenczek keresményei az örökösöknek nem adatnak ki, sőt nem is adatik tudtokra, holott igen világos, hogy itt törvényi öröködésnek volna helye. Különös szabály erre, az igazgatóságnak nem adatott, s igy azon gyakorlat fejlett ki, hogy a hagyaték az intézet temetkezési pénztára részére esik.

A munka-dij hová fordításának szabályozása szintén igen kivánatos volna. (Folytatása következik.)

Különfélék.

(A gr. Chorinszky Gusztáv elleni bünvádi per) élénken foglalkoztatta a napi lapokat s a közönséget. A legkitünőbb törvényszéki orvosok s elme gyógyászok nyilatkoztak a beszámithatóság kérdése felől. Ezek nyomán a „Wiener Med. Wochenschrift“ julius 4-ki száma, saját és a tudomány nézetét következőkben fejezi ki. „Az értelmiség elsődleges betegsége Chorinszkynál nem jelentkezik ugyan, de uraltatik a nemi ösztön beteges elfajulásától, melynek uralma alatt másodlagosan az értelmiség is szenved, mert minden ezen ösztönnel és kielégitésével összefüggésben levő képzetek előtérbe nyomulnak s ezen egyoldaluság által az amugy is szükkörü öntudat még szegényebbé válván, az akarat a képzeletnek ezen sorja s a nemi ösztön által vezettetik főképen. Ha a jogszolgáltatás más állása szerint csak az értelmiség betegségei tekintetnek olyan elmezavaroknak, melyek a beszámitást megszüntetik, s kizáratnak az öntudatban beállott ama zavarok s homályos időszakok, melyek a betegesen fokozott érzéki ösztönökből származnak, s az akaratnak tévutra vezetését eszközlik, ily felfogás mellett — mondjuk — Chorinszkyt bünösnek kellett nyilvánitni. — A tudományos felfogás nagy átváltozására, a szabad akarat meghatározásánál a theologiai nézet mellőzésére s a humanitásnak századunkban divó magasbb fokára van szükségünk, mig a jogszolgáltatás a beszámithatóság kérdésének megitélésénél a fentemlitett mozzanatokat is tekintetbe fogja venni.

(A büntető törvénykönyv készitésének) technikai módjáról alkotmányos monarchiákban dr. Hans tanár következően nyilatkozik.

„Tapasztalás szerint beszélek. Legtöbb függ a kormánytól kinevezendő s az előtervezet szerkesztésével megbizott bizottmánytól, melynek nem szabad sok tagból állnia, hanem legfeljebb 5—6 egyénből s egy szavazat nélküli jegyzőből. A választás a legkitünőbb egyénekre kell hogy essék. Három tag legyen gyakorlati jogász s kettő theoretikus. A gyakorlatiak közül leghelyesebb, ha két tanácsos s egy államügyész, mindhárman a semmitő törvényszéktől foglalják el a helyet. A bizottmány önmaga választja az elnököt s az előadót. Az egyöntetüség megóvásáért az utóbbi egyedül teljesiti az előtervezet szerkesztését. A bizottmány legelőbb is a törvénykönyv alapelvei felett egyezik meg s az előadó feldolgozza azokat. Mihelyest egy fejezet megkészült, átküldi az elnöknek, ki azt mindenik tag számára lemásoltatja. Két-három hét mulva összehijja a bizottmányt, megvitatják a tervezetet s az egyes czikkek felett, ha a vélemények megoszlanak, szavaztat. Az előadó beigtatja a bizottmány által tett változtatásokat, megkészíti jelentését (exposé des motifs), s ezzel együtt a kész fejezetet az elnökhez küldi, ki azt ellenőrző átvizsgálás után az igazságügyminiszternek benyujtja. Ha az utóbbi változtatásokat óhajt, szükséges e felől a bizottmánnyal tanácskoznia. Midőn a javaslat az országgyülés vagy kamarák elé került, annak megvizsgálására s jelentéstétel végett egy külön bizottmány választandó, mely szintén nem állhat sok tagból, hanem büntetőjogászok vagy legalább jogászokból. Ezen bizottmány megjegyzéseit a miniszterrel közli, ki viszont a kormány által kiküldött bizottmány előadójával teszi magát érintkezésbe s nézetét meghallgatván, szabatos előadást készittet általa. Nyilvános tárgyalás alá kerülvén a javaslat, megállapitandó, hogy minden, a törvényhozótestnek bármelyik tagja által ajánlott módositvány, jelentéstétel végett az országgyülés által kiküldött bizottmánynak kiadassék. Ezen módositványokat a miniszter a kormányi bizottmány előadójával is közli s véleményét bekivánja. Természetesen ez utóbbit a miniszter vagy elfogadja vagy nem. Miután igy a miniszter a kormányi bizottmány javaslatának minden pontja felett a jelentéseket szem előtt tartja, jó előre szerezhet magának saját véleményt s a nyilvános tárgyalásokat bizton vezetheti. Okvetlenül szükséges, hogy a kormányi bizottmánynak egyik tagja a miniszterrel folytonos érintkezésben maradjon, és igen kivánatos, hogy a kamarák által kinevezett bizottmánynak tagjaival vagy legalább az előadókkal szintén ilyen érintkezésbe lépjen. „Előadókkal“ mondom, mert ezen bizottmány a javaslat különböző pontjaira több előadót is rendelhet. Ily módon az egész javaslatban a lehetőségig meg lesz tartva az egység. De erre idő kell. Az ilyen munkákat elsietni nem szabad.

(Törvények s törvényjavaslatok.) A Lajtán tuli tartományok számára készült ügyvédi rendtartás a császári szentesitést már megnyerte. Az ehhez tartozó fegyelmi szabályzat szintén készen van. Egész sorja az állami alaptörvények által kilátásba helyezett törvényeknek részint már készen van, részint befejezésükhez közelednek. Ilyenek: a birodalmi törvényszék statutuma, a rendkivüli törvényszékekről, s a személyi szabadság oltalmára hozott törvényfelfüggesztéséről szóló rendelet, a katonai törvényszékek hatáskörét meghatározó törvény, a birói hivatalt viselők elleni keresetjogról szólló törvény, oly esetekben, midőn azok hivatali hatáskörükben elkövetett jogsértésekért pereltetnek.

(Magyarországi részvény vállalatok.) Nem fog érdektelen lenni a „Presse“-nek állitólag jól értesült tudósitója után felemlitni, hogy a jövő holnapban 42 részvény vállalatnál nem kevesebb mint 16 millió és 457,000 frt lesz befizetendő.

TARTALOM: Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban. (Folytatás.) Baindtner Jánostól. — Tanulmányok a külhoni váltótörvényhozás terén. (Vége.) Friedmann Bernáttól. — Eltérő vélemény a magy. kir. váltófeltszéknél az 1840 : XII. t. cz. 5., 6., 8., 10. és 11. §-ainak értelmezésére nézve. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy féliv curiai itéletek

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 31. Pest, 1868. augusztus 2.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- s államtud. karban.

(Vége.)

6. De miért ne maradjunk a 3, illetőleg 4 éves folytonos tanrendszernél ugy mint azt a bizottság javasolja? *)

Válasz. Azért, mert e tanrendszer egyik fentebbi kelléknek sem felel meg, az elemire nézve sok, a tudományra nézve kevés. E tanrendszer t. i. valósággal csak 3 éves, s kivételesen azok számára, kik doktorok akarnak lenni, 4 éves. A szerint tehát az, ki biró, ügyvéd, söt a ki államférfi akar lenni, ugy képződik, mint az, ki sem biró, sem ügyvéd, sem államférfi lenni nem akar, holott világos, hogy az előbbi kettőnek hivatása más lesz, mint az államférfiué, s megint más azé, ki egyik sem akar ezek közül lenni. E tanrendszer szerint a tanitás az egyetemnél valamivel több lesz az eleminél, de semmiesetre nem lesz tudományos; a jövendőbeli doctor pedig egy esztendővel tovább volna kénytelen az egyetemen tanulni a nélkül, hogy valóban tudományos előadásokat hallana, mert a tanár kénytelen lenne a kezdőkhöz leereszkedni, hacsak tanitványai érdekét nem akarja a tudományosságnak feláldozni. A gyakorlati tapasztalás pedig, az itt felmerülő esetek sokasága és sokfélesége a tudományosságnak egészen veszve maradna. Ellenben az én rendszerem szerint ezekre jobban ügyelne a tanitvány, és nemcsak hogy érettebb korban térne vissza az egyetemre, hanem a tudomány iránt nagyobb érdekeltséget hozna magával, és a tudomány nem kénytelenitetnék leszállni az elemekre.

A gyakorlat mindeniknek számittatnék egyaránt, nem ugy mint most, némelyiknek 2, másnak 3, másnak 4 év mulva, másnak még később, vagy mint a kérdésben forgó tanterv szerint.

Az is hibás nézet, hogy ha az ifju egy évvel tovább tartatik a gymnasiumban, érettebben fog az egyetemre jönni. Igaz, korosabb lesz, de érettebb azért nem lesz, sok pedig, ki elég készülten jött a gymnasiumba, ezáltal mindenesetre egy évet fog veszíteni. A *tanitás módjának* kell az ifjut megérlelni, ki pedig szorgalmatlanságánál fogva, elégtelen a felsőbb osztályok tanai megértésére, az mindjárt az alsóbb osztályokban tartassék vissza, mert a felsőbb osztályokban csak a tanitást fogja nehezíteni, a szorgalmasokat pedig akadályoztatni. Nézetem szerint a mathematikai és természeti tudományokat mindég az életre való viszonylatuk szerint, a klassikai nyelveket pedig fokonkint mint az elme gyakorlatára és erősbitésére, a szépnek megértésére, és a polgári szabadság kellő méltánylására vezető eszközt kellene tanitani, és ezen fok szerint a fejlődő korhoz mérni. Soha sem volna pedig szem előtt veszitendő, hogy a gymnasiumok feladata, nem tudósokat növelni, sem tudományossággal elárasztani a gyenge kort, hanem szeretettel és nemes magatartással felkölteni benne a nemes iránti tiszteletet, azt a jelen kor ismereteibe könnyü módon beavatni, s ezáltal átalános müvelést és felsőbb tanintézetekre való képességet létesiteni. De a gymnasiumok ily tanárait mint az emberiség jóltevőit kellene tekinteni, s illő módon fizetni. Én meg vagyok győződve, hogy helyes módszer mellett az elégtelen tanitványok aránya, mely most, őszintén szólva, mint 7 a 3-hoz áll, kevés idő mulva az ellenkezőre változhatnék.

7. Ezen rendszer szerint sokan el fognak a 3-ik osztályu tanfolyamtól maradni.

Válasz. Ezen ellenvetés akkor állna, ha ezáltal a tudományosság veszélyeztetnék, s honfitársaink egyrészéről elvétetnék a mód, magának kellő tudományt szerezni. De az én rendszerem épen azáltal, hogy a szakembereknek külön osztályait megkülönbözteti, és nem kivánja, hogy az is, a ki biró vagy ügyvéd nem leszen, jogtudományokra azonban szüksége lesz, a jogtudományok mélyébe behasson, ellenben ez a birónál és ügyvédnél már jövendőbeli hivatásánál fogva mellőzhetlen, meggyőződésem szerint e feladatnak jobban felel meg, mint akár a mostani, akár a jövőre javasolt rendszer. Ne ámitsuk magunkat, hiszen a volt hátramaradásunknak főoka, hogy szükségeinket nem vizsgáltuk, és kellő figyelembe nem vettük.

8. De tanárainknak egy nagy része abban lealázást lát, ha ő kénytelenittetnék az elemi tanfolyamra lemenni.

Válasz. Szükségünk nem tanáraink balfelfogása után, hanem az élet kivánalmai szerint idomul; tanintézeteink nem a tanárok, hanem a tanitványok miatt állnak fenn. Megengedem, hogy vannak emberek, kik a kezdőknek nem szeretnek beszélni, de ellenben az is igaz, hogy nemzetünknek akkor teszünk legnagyobb szolgálatot, ha a tudományt keresőknek azokat adjuk elő, mi által a tudományt s annak becsét leginkább és legczélirányosabban fogják fel. Mi a tudományt kereső kezdőnek csak ártunk vele, ha őt mindjárt tudományossággal árasztjuk el. Ebben, ha valamiben kell a kellő mértéket eltalálnunk. Azért is a mostani rendszer szerint a tanárok kénytelenek voltak tanitványaikhoz leereszkedni. Ha mi olyanok számára, kik már többé nem kezdők, külön tanfolyamot nem nyitunk, akkor a tudományosságot elhanyagoljuk, s az életet annak jótéteményétől megfosztjuk. Bal is azon felfogás, mintha elemi tanitásnál a nagyobb tudományosság volna nélkülözhető. Söt épen a ki mást elemekbe akarja avatni, annak a tudományt tökéletesen kell birnia. Csak az, a ki azzal alaposan bir, tudja a szükségest s az egésznek alapját képező részt a lényegtelen résztől megkülönböztetni, s

*

*) A jog- s államtud. kar e nézettől eltért, s a 4 évet az egyetemen tanuló minden jogtanulóra nézve egyaránt megkivánja.

el nem fog abból hagyni semmit sem. Az a legjelesebb szónok, ki legvilágosabban, legegyszerübben s legalaposabban tud szólni.

Ez volt oka, hogy én az elemi tanitást egyetemünknél is szükségesnek láttam. Ezen osztálya egyetemünknek lesz a többi országbeli felsöbb tanintézeteknek, melyek nézetem szerint az egyetemi első osztály szerint volnának berendezendők mintája.

9. A tanárok vétele a gyakorlati férfiakból nem vezet czélhoz, mert e férfiak foglalkozása más lévén, nem fogják magukat a tanárságra kellőképen kiképezni. Idegen tudósok behivása pedig nem időszerü.

Válasz. Nem is azt állitom én, hogy a tanárok megválasztásánál ezekre fösuly fordittassék, de a ki hivatást érez magában, nemzetének tudományosságát emelni, és arra alkalmatos azt a tanárság vállalástól nem kell elzárni, s tapasztalatait kell hasznositanunk. Tőle fog függni, valjon az egész tudományt, vagy annak csak egy részét, s melyiket, vagy csak egyes tárgyakat akar-e tanitani, s azok tudásába ifjainkat beavatni. — Mi pedig a külföldről behivandó jeles tudósokat illeti, arra megjegyzem, miszerint e módnak más nemzetek is hasznos voltát belátták. Kár volna, ha nemzetünk e módot, mennyiben czélra vezető lehetne, magától elutasitaná.

10. E tanterv csak eszmény.

Válasz. Az eszmény is kétnemü. Némely eszménynek rendeltetése az, hogy eszmény maradjon, más csak addig eszmény, mig az irányadó körök azt valósitásra nem méltatják. Mihelyt az megtörténik, az eszmény is eszmény lenni megszünik és valósággá változik. Az én tantervemnek is, ha annak helyet, és kivihető voltát az irányadó körök felismerik, az lesz a sorsa. Egyébiránt én nem vehettem tekintetbe azt, mit talán az irányadó körök elfogadni fognak, hanem csak azt, mit érett megfontolás után tiszta lelkiismerettel nemzetemre nézve legjobbnak látok. Ha én csak azt fogom tanácsolni, mi másoknak tetszik, és ez később mint czélra nem vezető fog bebizonyulni, minden ember, habár sirom felett azt fogja mondani, hogy nem jót tanácsoltam. Ha mások tanácsomat el nem fogadják, ne mondhassa senki, hogy én olyat tanácsoltam, mit lelkiismeretem elvetett. Mindenik átláthatja, hogy én tanrendszerünk hibáját leginkább abban látom, hogy az jogász és jogász közt nem tesz különbséget, hogy az államérdekei képviseletét olyanokra bizza, kik felsöbb képviseltetésére kellőleg nincsenek kiképezve, hogy az eddigi tanterv nemzetünknek leginkább a gyakorlatra menő hajlamát tekintetbe nem veszi, hogy a gyakorlati életben nyilvánuló igazságokat nem kellőkép méltányolja. Tervemnél irányadó volt, miszerint egyrészről ugyan jogi s államtudományokat senki, ki azokat megszerezni akarja, ne kénytelenittessék nélkülözni, jövendőbeli biráink, ügyvédeink, tanáraink, a miniszteriumoknál alkalmazott tanácsosok azonban illő, s jövendőbeli hivatásuk által feltételezett kiképeztetésben hiányt ne szenvedjenek. Nem szabad elfelejtenünk különösen jogászainkra nézve, hogy jogintézményeink 1848 óta háromszor változtak, s jövőben még változni fognak. Ezen változásokat legalább mondott jogászainknak ismerni kell; s azért, ha a többi örökös tartományokban 4 évi tanfolyam szükségesnek látszott, nálunk még hosszabb tanfolyam lesz szükséges. Erre nézve nem kell ámitani magunkat.

11. Nemzetünk elökelő és szavazattal biró emberei nem fogják a tudományt ugy mint e tanterv képzeli, méltatni, nekik a tudományos férfiak mindég csak lenézett osztály lesznek, kiknek az is elég, ha bárminemü fizetéssel láttatnak el; semmiesetre a tanárok a tudomány igényelte módon fizettetni nem fognak.

Válasz. Ez, azt hiszem, nemzetünkről nem jól tesz fel. Ez sajnálatra mutat; van elég, mi felett sopánkodnunk lehet, de ezt valóban nem várhatjuk, hogy a tudomány értéket nálunk fel ne fogják. Mivel pedig annak feltétele a tanárok illő fizetése, várjuk be, mielőtt sopánkodunk, mit fognak az irányadó körök e részben tenni. Ha pedig az kérdeztetik tőlem, mily fizetését tartanám én tanárainknak illőnek, erre is megfelelek. Én tekintve a mostani körülményeket, a tudomány fontosságát, ifjuságunk jövőjét, és tanárainknak nehéz feladatát, a lakbért minden osztálynál, mely helyenkint változik, mindenütt azonban az első szükségletekhez tartozik, külön értve, gymnasiumi tanáraink fizetését a legkedvezöbb osztályban 1500—2100 o. é. forintban meghatározandónak vélném akkép, hogy a ki még 10 évig nem szolgált, annak fizetése 1500 forintban állapitatnék meg, a ki 10 éven felül, de még nem 20 évig szolgált, az nyerne 1800 forintot, a ki pedig e pályán 20 évnél tovább szolgált, az kapna 2100 forintot;

a jogakademiai tanár fizetése megállapittatnék 2000—2800 forintban;

az egyeteméi pedig 3000—4000 forintban ugyanazon fokok szerinti emeléssel, és pedig az akademiai tanároknál 10 évről 10 évre 400 frttal, az egyetemi tanároknál pedig 500 frttal.

Hogy pedig valaki azon gondolatra ne jöhessen, miszerint én csak a tanárok fizetését inditványozom ekkép rendeztetni, kinyilatkoztatom, hogy én illő lakbéren kivül péld. a kir. tábla birói fizetését is 3000—4000, a hétszemélyes tábla biráinak fizetését pedig legalább 4000 — 5000 forintban megállapittandónak hinném.

A kik ezt sokalják, ne felejtkezzenek meg, hogy itt nem a szellemi töke jelentősége vettetett latba, hanem csak az, hogy az illető egyének tiszteségesen élhessenek. Ha a tanárok némely egyénei ellen volna valakinek ellenszenve, gondolja meg, hogy azért a tudományt sujtania nem szabad. Gondolják meg, hogy a németek is e czélból hozták be egyetemeikbe a tandijakat, ugy hogy midön a hires Savigny miniszternek neveztetett, a porosz kormány annak fizetéséhez pótványt adni kénytelenittetett, hogy ezáltal tandijai hiányát pótolja. Tekintetbe veendő azonban a tandijakra nézve, hogy ezek a vállalkozók elegendő számát, a tudományt kereső ifjunak érettségét, s higadtságát, s a nemzetnél a tudomány nagy becsét teszik föl, s hogy ezen föltételek hiánya miatt az orosz kormány az egyetemi tanárok 1804. évi fizetéseinek majd nem hat annyira emelését látta szükségesnek. Ha tanáraink fizetésének a javasolt módoni felemelése valakinek soknak tetszenék, azt felkérem, hogy az ebbeli többletet számitsa fel, s hasonlitsa össze az ezáltal elérendő nemzeti érdekkel. Népnevelésünk sokkal többet fog még kerülni, de az ebbeli költséget sem kerülhetjük ki, bármi erömegfeszitésbe fog annak előállitása kerülni. Kétségkivül arra leszünk utalva, hogy a szükséges a kevesbbé szükségestől elkülönitsük, és a szükségesben is a sürgöst megkülönböztessük.

Mi az eddig élvezett tandijakat illeti, ezek az illetöknek nézetem szerint akkép volnának megtéritendők, hogy felszámittatván 10 évi átalány szerint a tandijak, s ezek a tanár mostani fizetéséhez adatván, az egész somma uj fizetéséből és lakpénzéből lehuzatnék. Igy péld. a ki 10 évi átalány szerint huzott tandijakban 3000 forintot, és mostani fizetése tenne közel 2000 frt élvezett volna, eddig e két czimen körülbelől 5000 frtot, ha ujabbi fizetése tenne 4000, lakbére pedig 700 frtot, összesen 4700 frt, nem volna neki több pótlandó, mint 300 frt. Ebből kitetszik, miszerint ehhez képest legna-

gyobb részének tanárainknak semmi sem volna pótlandó, egy igen kis résznek csak csekély, és csak néhánynak a kicsinynél nagyobb összlet lenne pótlandó.

12. Ezen rendszer által egyetemünk és más ausztriai egyetemek közt a kapocs egészen megszakittatnék, s ifjainknak nem volna módjában, jogi pályájukat az ausztr. egyetemnél kezdeni és ott bevégezni.

Válasz. Ez csak a különböző körülményeknek következése lenne, semmi esetre azonban azt nem indokolhatná, hogy ifjuságunk többségének s hazánknak érdeke feláldoztassék azon nézetnek, hogy egyetemünk rendszerre az ausztr. egyetemek rendszerével mindenben megegyezzék. S ha lenne e tekintetben módositás megengedendő, ugy készebb vagyok azt elfogadni, hogy a ki az ausztr. egyetemeken a 4 évi tanfolyamot elvégezné, s ott akár az államvizsgálatokat, akár a szigorlatokat sikeresen letenné, azon bizonyitványok itt is érvényeseknek ismertessenek, s az azokat letevők nálunk is akadálytalanul joggyakorlatra bocsátassanak, csak az ausztr. egyetemek is a mi szigorlatokróli bizonyitványainkat érvényeseknek ismerjék el. Arra is reá állok, hogy a kik az ausztr. egyetemeken a két évi jogi tanfolyamot meghaladván, ott az illető államvizsgálatot kiállották, a mi egyetemünknél folytathatnák a 3-ik osztályu tanfolyamot, s a szigorlatokra bocsátassanak, a joggyakorlatot később pótolhatván. Csak ha ezen tanfolyam meghaladta után államvizsgálatot tenni akarnának, kénytelenek volnának e miatt valami ausztr. egyetemhez járulni.

13. Minek volna azon tárgyakat kétszer tanitani, t. i. az 1-sö és 3-ik osztályban? minek kivánni, hogy valaki egyet kétszer tanuljon?

Válasz. Nagyon hibás azon vélemény, miszerint valaki a 3-ik osztályban csak azt fogja tanulni, mit az 1-sö osztályban tanult. Sőt az én véleményem szerint a tanuló a 3-ik osztályban nagyon is sok ujat lesz kénytelen tanulni. Igy a római jogot, melynek örök igazságait még csak akkor fogja tökéletesen felfogni, ha már a jogélet szövevényes voltát, és az emberek jogos érdekeit a gyakorlatból ismeri. Akkor érti meg a jogeszmének fejlődését és a jogtörténelmet. Akkor fogja fel az egyházi jognak befolyását az emberiségre, a jogphilosophiának fontosságát és a philosophia egyéb tanaival való összefüggését. Akkor fogja felfogni a történetnek jelentőségét. Mindezen tanokat akkor fogja hallgatni a szerint a mint müveltebb jogász akar lenni. Mi pedig az 1-sö osztályban már hallott tanokat illeti, azokra nézve meg kell jegyezni, miszerint azok az életben legszükségesebbek.

Az 1-sö osztályban tanulnak ifjaink e tanokat a maguk elvi rendszerében, hogy a gyakorlatot megértsék, s abban eligazodhassanak, itt tehát a tanok sem történetileg, sem kritikailag, hanem csak dogmatikailag adatnának elő, a 3-ik osztályban pedig átvennék azokat tudományosan. Itt ismerkednének meg azon nehézségekkel, a melyeket az 1-sö osztályban tanult elvek iránt a tudomány támasztott, s tanulnák azokat tudomány szerint igazolni; némelyeket pedig jobban kifejtve és történetileg meg kritikailag előadva hallanák. Gyámolitatnának ebben saját tapasztalás által. Nem tapasztaljuk-e azt, miszerint, ha valamit évek mulva, ujra olvasunk, azt tökéletesebben értjük meg? Én ez osztály tanitásától sokat várok. De arra, hogy az egyetemi hallgatók közt két osztályt kell megkülönböztetnünk, az 1806. évben megjelent Ratio educationis pub. is utal, mondván a 250. §-ban (268. lapon): „Quod ad universitatem adtinet, duplex est in eadem genus Academicorum; alii scilicet educatione nondum plene terminata stadium currunt ordinarium et commune; alii *emenso hoc spatio* aetatem jam prope virilem consecuti scientiis Universitati propriis ultro inhaerent; vel etiam ad examina severiora pro emerenda doctorum laurea semet comparant; concives nihilominus quodamode sunt, atque ad ipsum Universitatis forum pertinent".

14. E tanrendszer szerint egyetemi tanulóink legalább az 1-sö osztályban a szabadságtól egészen megfosztatnának, s attól lehet tartani, hogy azok nagy száma a többi birodalmi egyetemekre fog menni, hol ilyen korlátoknak nincs alávetve.

Válasz. Az akad. szabadság alatt senki sem értheti azon korlátlanságot, hogy valaki ne tanuljon, hogy e tekintetben szabadságában álljon adott szavát be nem váltani. Miért olvastatnak hát most a kathalogusok? pedig azok olvasása ezer meg ezer mód által lesz mindég kijátszható, és a tanulók és tanárok közt csak surlódást fog előidézni. Miért kell most az ifjunak az u. n. jogtörténelmi államvizsgálatot kiállnia, hogy a 3-ik évi tanfolyamra felmehessen? miért kell neki bizonyos tárgyakat hallgatni? Ezt valósággal nem tanulási szabadság, e csak szabadsággal palástolt kényszer. Jobb tehát azt nem hinni szabadságnak, és czélszerübb azt valósággal létesiteni a 3-ik osztályban. Czélirányosabb az 1-sö osztályban a szorgalom szükségét kimondani mindenkire, ki a tudományokat müvelni igérte, mert mindenik tartozik adott szavát beváltani; és annak ellenőrzését a tanárok felügyelete mellett, az ifjuságra magára bizni, mely a maga kebeléből választván meg a becsület birákat, helyesebben tudja megitélni, kik nem tartják meg társaik közül az adott igéretet. Ez volna nézetem és tapasztalásom szerint a legalkalmasabb mód a felsőbb tanintézeti tanárok állásával meg nem férő izetlenségek távoltartására, egyszersmind pedig a felsőbb tanintézeti tanulókat a gymnasiumi tanulóktól lényegesen megkülönböztetné. Ha valaki nem türné társai itéletét, és el menne más birod. egyetemekre, azért ugyan kár nem volna, mert ha csak e miatt hagyná el az itteni egyetemet, az más egyetemeken is nem tanulna semmit.

BAINTNER JÁNOS,
egyetemi tanár.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

X.

Több megnevezett közösszerzőknél a szerzői jog is közösnek tekintetik; ha csak különös szerződés által másként nincs határozva. A szerzői jog tartama a halálutáni időt illetőleg a legtovább éltnek halálától számittatik.

Akademiák, tudós társaságok, egyetemek, tanintézetek és az *állam*-kiadásai jobbára 30 évig tartó védelmet élveznek a törvényhozás terén; azon megszoritással azonban a gyüjteményes kiadványokra nézve, melyeket az ilynemü munkáknál fogunk emliteni.

Több dolgozótársak külön dolgozataik, czikkeik hozzájárulásával készült munkák, a mennyiben egy *egészet* képeznek, p. o. ismerettár, Conversations-Lexicon, a szerzői jog azt illleti, ki az egyes dolgozatokat egy egészszé alakitotta.

De az *egyes dolgozatok szerzőinek* szerzői joguk dolgozataikra nézve fenmarad, ha csak arról szerződésileg le nem mondottak, de azon megszoritással, hogy szerzőik azokat megjelenésöktől egy év alatt hasonló más munkákban ki nem adhatják.

Ily *gyüjteményes* munkáknál az egybegyüjtőnek, kinek neve alatt jelenik meg e gyüjtemény, szerzői jogot tulajdonit a törvényhozás, mivel a munka mint egész csak az ő szellemi müködésének és költségeinek szüleménye, de csak mint egészre, az egyes czikkek szerzői-

**

nek — hacsak arról szerződésileg le nem mondottak — szintén fennmarad szerzői joguk az egyes czikkekre nézve, miután azok az ő szellemi munkálódásuk következményei, de az egész szerzőjének anyagi érdekei megóvása mellett, a mennyiben az egyes czikkek szerzői czikkeiket megjelenésöktől egy év alatt más hasonló gyüjteményes munkában ki nem adhatják.

Hátrahagyott kéziratok jogos tulajdonosát a kizárólagos kiadásjoga az iró halálától számitandó 30 évig illeti. Ezen idő nagy részben vagy egészben elmultával eszközlött kiadás jobbára 15 éves védelmet élvez. Ugyanez áll a régibb kéziratok kiadóira is. Csakhogy ez utóbbi esetben azon kéziratok körül másoknak is megengedtetik, hogy azokat magyarázat kiséretében vagy saját nézeteik bizonyitása végett egészben is kinyomathassák.

A szerző által már kiadás alá bocsátott, de még egészben ki nem adott munkára nézve a szerzői jognak tartama a munka megjelenésétől számittatik; és pedig, ha részekben vagy füzetekben jelent meg, de mégis egy egészet képez, a legutolsó rész vagy füzet megjelenésétől. De ha mégis az egyes részek megjelenése közt 3 évnél hosszabb idő telt el, a védhatáridő minden egyes részre nézve annak megjelenésétől számittatik a legujabb törvényhozások szerint.

Hogy a hátrahagyott kéziratok jogos birtokosát a törvény rövidebb ideig védi, mint magát a szerzőt; onnét van, mivel azok a munka körül semmi szellemi önálló munkálódást sem fejtettek ki; csak a kiadás által tettek szolgálatot a közönségnek, de maga a szerző által már kiadás alá bocsátott, és kiadatni megkezdett munkáknál magára a szerzőre is van tekintet, illetőleg annak jogutódai javára, kit a munka teljes kiadásában közbe jött halála gátolt; és ennélfogva a védelmi határidő is hosszabb és kedvezőbb, mint a kéziratok puszta kiadásánál; mert habár feltehető, hogy a munka maga a szerző közvetlen felügyelete alatt gyorsabban is létre jöhetett volna, de mindazáltal ama nehézségek, melyekkel az ily már maga a szerző által megkezdett, de halála által félbeszakitott kiadás járni szokott: figyelmet érdemelnek, és azért különbség tétetik a hátrahagyott kéziratok, és a szerző éltében már megkezdett munkák kiadói között; ez utóbbiaknak a munka megjelenésétől számitva 30 év engedtetik, mialatt az előbbieknek csak jobbára 15.

Levelek vagy levélgyüjtemények kiadása szintén szerzői jogot tulajdonit, noha több törvényhozás a levelekről világos emlitést nem tesz, hanem azokat a kéziratok alatt érti, és többnyire e kifejezéssel él: „bárminémü kéziratok". Több törvényhozás által élére állitott azon különbség: bir-e a levél irodalmi becscsel vagy sem? szintén nem lehet irányadó, mivel ha nem bir valólag, akkor aligha fog amugy is kiadóra találni, tehát mindenesetre kell valami érdekkel birnia; mennyiben korlátoltatik a levelek kiadása, arról alább fogunk szólni, itt csak a szerzői jogra vonatkozunk.

Kétséget sem szenved azonban, hogy a levelek és az egyéb kéziratok közt mégis különbséget kell tenni, mivel ha a levelek mint tudományos vagy ismereti tartalmuak oly czélból váltattak, hogy azok a közönség elébe jussanak, csak alak tekintetében különböznek a szorosan vett irodalmi munkáktól, és mint ilyenek azok iróinak egyike, mint szerző által kiadatnak, a másikkal a kiadhatás iránt létrejött megállapodás folytán; akkor azok annak, kinek neve alatt kiadatnak, teljes szerzői jogot tulajdonitanak; a védelmi határidőre nézve a szorosan vett szerzői joggal egyenlő rangban állnak, ha t. i. a szerző éltében vagy holta után ugyan, de éltében megkezdve adatnak ki. — Ha pedig mint hátrahagyott kéziratok jelentkeznek, akkor az ezekről szóló szabályok alá esnek.

Nyelvemlékek, történeti kutfők, oklevél-gyüjtemények, népregék, mondák, mesék, dalok és *közmondások gyüjteményei* a törvényhozások által szintén szerzői jogban részesittetnek, de csak rövidebb, mintegy 20 évi védhatáridővel megjelenésöktől számitva, és azon megszoritással, hogy másoknak is megengedtessék azokat ugyanazon első forrásokból, uj elrendezéssel, és előbbi kiadásuktól függetlenül s eltérőleg, — tehát nem pusztán lemásolva — kiadni. Mert az ily munkák nem önálló szellemi munkálódás teremtményei, hanem közforrásokból gyüjtött anyagok visszaadásai, és csak a forma s megválasztás teszi érdemessé a gyüjtőt a korlátolt védelemre.

Ugyanezek állnak a *régi klassikusok szövegének* ujra átvizsgált kéziratokból készitett *kiadásaira* nézve.

Kézi- és tankönyvek, melyek egy vagy több iróból vett példánydarabokat jegyzetekkel és magyarázatokkal foglalnak magukban, megalapitják ugyanazok szerzője részére a szerzői jogot, de csak magára a kiadott müre, másoknak ugyanazon munkákból hasonló dolgozatoknak az előbbitől eltérő önálló szellemi munkálódást előtüntető kiadása szabadon hagyatik.

Védi a törvényhozás valamely már a szerzői jog tekintetében elévült munkához összeszedett pótlékok kiadóit is, de csak rövid határidőig, miután az azok összegyüjtésére forditott fáradtság is sokkal kisebb, mint a tulajdonképi szerzőkké lenni szokott, és megengedi másoknak is hasonló pótlékoknak az előbbiektől független és uj rendezésü kiadását is.

Névtelen vagy álnevü munka kiadója a munka első kiadásától jobbára 30 évig tartó védelemben részesül, de ha a szerző e jogát ezen határidőn belől érvényesitette, akkor részére a teljes szerzői jog lép hatályba.

A *forditás-joga* az eredeti szerzőjének kizáró jogát képezi. De e jogot a törvényhozások nem engedik át az eredeti szerzőjének az egész védelmi határidőre, hanem az eredeti megjelenésétől számitva bizonyos, többnyire 3—5 évre, és ha az eredeti szerzője ezen határidő alatt kizáró forditási jogával nem él, a forditás szabaddá lészen, és ezt a közönség érdeke méltán követelheti.

Az eredetinek kiadása felett kötött szerződés által a forditás joga különös kikötés nélkül átengedettnek nem tekintetik.

A szerző által vagy annak engedelmével készült forditás az eredetével egyenlő védelemben részesül. De az eredeti szerző forditási jogának elenyészte folytán készült forditás csak magára a forditmányra nézve ád szerzői jogot, a forditási jog azonban másoknak is szabadon fenhagyatik. — Ennek oka abban rejlik, hogy az első esetben a forditó az eredeti szerzőjének forditási jogán áll, holott az utóbbi esetben az eredeti szerzőjének forditási joga elenyészvén, az köztulajdonná válik, és a forditás bár ki által történhetik, a szerzői jog csupán a kiadott forditmányra nézve illetvén a forditót, a mennyiben az ő általa készitett forditmány az utánnyomás ellen védetik.

Ha fennebb emlitett védelmi határidők lejárnak, a munka köztulajdonná válik, és mindenki által szabadon kiadathatik.

Vannak azonban némely törvényhozásokban oly intézkedések is, melyek szerint a munka a védelmi határidőn belől is közbirtokká válhatik. Ki van tüzve bizonyos évszám, de mindenkor az iró halála után, és ha ez alatt a jogutódok a könyvkereskedésben már bizonyos évek óta nem kapható munkát ujra ki nem adják, kiadási joguk elenyészik, és az ily munka köztu-

lajdonná válik. Ez is czélszerü intézkedés a nagy közönség érdekében.

Végül még teljes szerzői jog illeti a már közbirtokba átment müvek uj kiadásához készült *előszók*, *bevezetések*, jegyzetek, magyarázatok, név- és tárgymutatók, készitőit is, mert ezek önálló szellemi munkálódás eredményei [1]).

A fennebb előadottak szerint ismerve lévén az irodalmi jogok átalában, azok tárgyai és azok tartama, áttérünk a jogok sértéseire, vagyis azon esetekre, cselekményekre, melyek a szerzői jogokat sértik, s melyek mint ilyenek a törvényhozások által jobbára elfogadvák.

E szerzői jogokba vágó cselekmények, a mint a szerzőnek már kiadott munkájához öt illető kizárólagos többszörözési jogába ütköznek: *utánnyomásnak*, a menynyiben pedig kiadási jogát érintik, *álkiadásnak* nevezhetők, noha a törvényekben csupán e kifejezés alatt utánnyomás, *(Nachdruck)* foglaltatnak; mindazáltal e megkülönböztetés nem felesleges, habár a sértések eme mindkét faja jogi következmények tekintetében megegyez, mert utánnyomásnak már kiadott, álkiadásnak még ki nem adott munkák képezik tárgyait.

Utánnyomásnak vétetik a törvényhozások szerint:

1. Ugyanazon szónok, akár ugyanazon, akár különféle tárgyak felett tartott beszédeinek összegyüjtve a szónok beegyezése nélkül eszközlött kiadása, vagy a szónok maga által összegyüjtött s kiadott beszédeinek az ő beegyezése nélküli uj kiadása.

2. Közbirtokba át nem ment munkából, s jogbirtokos tudta és engedelme nélkül oly kivonat, röviditett kiadás vagy átdolgozás kiadása, mely az eredetinek tartalmát lényege szerint magában foglalja. Továbbá közbirtokba át nem ment munkának külföldön eszközlött egészben vagy részbeni kiadása, és az érdeklettek beleegyezése nélkül azon államba, melyben megjelent, behozása és árulása.

3. Ha a szerző egy időre vagy bár saját joga egész tartamára feltétlenül átengedett müvét változtatásokkal bár, melyek azonban felét sem teszik az egésznek, ujra kiadja.

4. Ha valaki saját munkájához mások által készitett mutatókat, leltárakat, melyek már önálló müvekként kiadvák, akár egészben, akár csekély változtatásokkal saját munkája ujabb kiadásánál utánnyomat.

5. Utánnyomást követ el az is, ki más irók kiadott munkáiból összeszedett, válogatott darabokat egybegyüjtve kiád, ilyenek az u. n. authologiák, főleg remek irók müveiből, melyek, ha csupán magukban minden fejtegető vagy okoskodó kiséret nélkül adatnak ki, a szerzői jognak legérzékenyebb megsértését képezik. Ily visszaéléseket főleg honi irodalmunkban böven tapasztalunk. Mennyiben nem tekinthetők azonban ily kiválogatások és kiadások utánnyomásnak, erről alább fogunk szólni azon eseteknél, melyek utánnyomásnak nem tekintetnek.

6. Bár kisebb, de önálló könyvként megjelent müveknek, röpiratoknak a szerző vagy jogutódai engedelme nélkül gyüjteményekbe felvétele utánnyomásnak tekintetik.

7. Értekező, vitató, sőt levelezési kisebb-nagyobb czikkeknek, valamely hirlapból folyóiratból a kutfő megnevezése nélkül eszközlött lenyomatása utánnyomásnak tekintetik; valamint ilynemü czikkeknek akár eredetiben, akár forditásban kiadásait, ha a szerző a lapban, melyben a czikk először megjelent, a további közlés ellen tiltakozott.

8. Valamely munka czimének használása, hacsak az nem a tudomány által átalában elfogadott elnevezés, ha a tárgyhoz nem volt mulhatlanul szükséges, és ezen felül a közönség tévutra vezetésére volt szánva részbeni vagyis a czimnek utánnyomását képezi, s mint ilyen a czim elnyomatását vonja maga után az utánnyomás egyéb törvényes következményeivel.

Álkiadás esetei:

a) Tudományos előadások, oktatás vagy mulatság czéljából felolvasott szerzeményeknek, egyházi beszédeknek a szerző vagy jogutódai megegyezése nélküli kiadása; nem tévén különbséget, ha a hallgatók tanpénzt vagy másnemü dijat fizettek volna is.

b) A jogositlan forditások, vagyis azok, melyek az eredeti szerzőt védő határidőn belől adatnak ki, álkiadásoknak tekintetnek.

c) Kéziratoknak, leveleknek jogositlan közzététele, kiadása.

d) Ha az, kivel a szerző a kiadás iránt szerződött, a szerződésben megállapitott példányszámnál többet nyomat és ád ki.

A tilalom eseteinek megszerzett ismerete után azon esetek, melyek utánnyomást, illetve álkiadást nem szülnek, röviden egybefoglalva következők:

Puszta jegyzeteknek, ismertetéseknek, hivatalos és nemhivatalos hirdetményeknek, törvényeknek, egyházi és világi hatóságok, hivatalos intézkedéseinek, rendeleteinek, politikai, törvényszéki beszédeknek közlése és kiadása.

Nyomatott munkák egyes részeinek, helyeinek idézése, de csak ugy, ha sem azon könyvnek, melyből vétettek, sem annak, melybe áttétettek, harmadrészét meg nem haladják.

Kisebb tudományos, szónoki és költői daraboknak vagy töredékeknek, irodalom-történeti, kritikai, aesthetikai vagy egyéb kézi és tankönyvekbe, ugy nevezett cresthomathiákba fölvétele, ha ezeknek czélja az irodalom ismertetése, az irók jellemzése, elméleti fejtegetések felvilágositása, és ha e czélra bevezetések, jegyzetek vagy életrajzok is járulnak hozzá.

Politikai, irodalmi, tudományos és müvészeti, szóval mindennemü hireknek; távsürgönyöknek, bár honnét eredetben vagy forditásokban átvétele a források megnevezésével, ide értve egyik lapból, időszaki folyóiratokból, időszaki gyüjteményből a másikba való átvételeket is.

Politikai czikkeknek utánnyomása, a forrásnak, honnét vétettek megemlitésével semmiféle korlátok alá nem esik [2]).

A szinművek mint irodalmi müvek az utánnyomás tekintetében szintén a fennebbi szabályok alá esnek. Előadatásukat illetőleg azonban alább fogunk emlékezni.

Áttérünk a *zeneművekre*. Dr. S. J.

Esküdtszéki tárgyalás.

Pesten, 1868. jul. 8-án.

Vádló: *Fischer Frigyes* komáromi szappanos.

Vádlott: *Menner Alajos* komáromi fűszerkereskedő.

Vádlót ügyvéde Gelléri Szabó János képviseli; vádlottat Füzesséry Géza ügyvéd képviseli.

Az esküdtszék megalakulván, annak tagjai leteszik az esküt. Vádlott az elnök kérdésére előadja, hogy született Tatán, foglalkozása: kereskedő, életkora: 42 év. Felolvastatik ezután a vádlevél, mely igy hangzik:

Tekintetes esküdtszék!

A Pozsonyban székelő „Hungária“ czimü biztositó-bank

---

[1]) Azoknak, miket e czikk elejétől kezdve mondottunk, igazolásául és felvilágositásául — az apróbb idézgetések elkerülése tekintetéből — elégségesnek tartjuk, Max Friedländer „Der einheimische und ausländische Rechtsschutz gegen Nachdruck und Nachbildung“. Leipzig 1857. czimü munkájára továbbá a többször emlitett 1862-ki frankfurti törvényjavaslatra, és az 1865-ki legujabb bajor- és olasz törvényekre hivatkozni.

[2]) Bővebben az [1]) alatt idézett kutfőkben.

1864-ik évben ezer forintos részvények kibocsátásával megalakulván, egy ily részvényt én is aláirtam, s arra az első 300 frtos részletet le is fizettem.

A mult 1867-ik évben nevezett „Hungária" biztositó-bank sz. kir. Pozsonyvárosa törvényszékéhez ellenem az ·/. a. idecsatolt sommás keresetlevelet adta be, melyben engemet egy általam aláirtnak állitott 700 frtos kötelezvény alapján 300 frt összeg mint az általam aláirt részvény után 10 és 20 %-tóli utánfizetésnek s járulékainak megfizetésében elmarasztaltatni kért.

Minthogy pedig az ·/. alatti keresethez az abban emlitett 700 frtos kötelezvény csatolva nem volt, s a részvény aláirása óta több mint harmadfél év telt le, e hosszu idő lefolyta miatt nem emlékezvén többé arra, hogy én ilynemű kötelezvényt csakugyan sajátkezüleg irtam alá, s a sommás tárgyalásra kitűzött rövid határidő előtt, terjedt iparüzletem s családi ügyeim miatt nem utazhatván azonnal személyesen Pozsonyba, hogy a kötelezvény közvetlen megtekintése által aláirásom valódiságáról kétségtelen meggyőződést nyerjek, dr. Nagy János pozsonyi ügyvéd urnak azon megbizást küldtem, hogy én arra, miszerint a kérdéses 700 frtos kötelezvényt aláirtam volna, nem emlékezvén, azt addig, mig a dologról kétségtelen meggyőződést nem szerezhetek, valódinak el nem ismerhetem, sőt ily értelembeni képviseletemre felkértem.

Ezen ovatosságomat már maga azon körülmény is indokolta, hogy a „Hungária" biztositó-bank mindjárt keletkezése első éveiben a rosz kezelés miatt köztudomás szerint zavarba s rosz hirbe jött, ugy hogy a részvényesek a már befizetett 30 % elvesztése miatt is méltán aggódhattak.

A sommás szóbelileg tárgyalt per bevégeztetvén, az első biróság 2 ·/. a. hozott itéletével aláirásomat valódinak kimondotta, s a kereseti összeg s járulékai megfizetésében elmarasztalt; azonban a t. kir. tábla 3 ·/. itéletével az elsőbiróság itéletét feloldva, azt ujabb eljárásra s itélethozásra utasitotta.

Daczára ezen részemre kedvező kir. táblai itéletnek, a mint arról értesültem, hogy komáromi rendes ügyvédem Vörös Benő ur Pozsonyba utazni szándékozik, azonnal hozzá mentem s megbiztam, hogy ez ügyet, jelesül pedig a kötvényen levő aláirásomat vizsgálja meg s az eredményről értesitsen; — ki is ezen megbizásomban eljárván, miután vizsgálata eredményeül arról értesitett, hogy ő a kötvényen lévő aláirásomat valódinak ismerte föl, a nélkül, hogy a kir. táblai itélet alapján megindítandó ujabb tárgyalást s itélethozást bevártam volna f. évi márczius hó 5-én a 4. és 5 ·/. a. csatolt eredeti nyugták szerint nemcsak a keresetbe vett 300 frtot, de ezen felül 6 ·/. szerint még a perköltségeket is megfizettem, mikkel pedig a 7 ·/. a kir. táblai itélet szerint nem tartoztam volna, mely cselekvényemmel, ugy vélem, eléggé bebizonyitám jóhiszeműségemet, jelesül azt, hogy a mint a dolog valódi állásáról meggyőződtem s tévedésemet beláttam, azt, — mint becsületes emberhez illik, — azonnal siettem is jóvátenni.

Ezek folytán a per mint kiegyenlitett megszüntetett.

Három héttel azután, hogy a kereseti részvényjárulékot kifizettem, a Pesten kiadott „Hazánk" czimü politikai lap f. é. márczius 25-én megjelent s 7 ·/. csatolt 63-ik száma 3-ik lap 4-ik hasábja alján „Menner Lajos" aláirással egy „Óvintés"-nek czimzett közlemény jelent meg, melyben becsületem s erkölcsi jellemem ellen a legsértőbb s legaljasabb rágalmak foglaltatnak: jelesül pedig szóról-szóra ez mondatik: „Fischer Frigyes komáromi szappanos, ki egy közokmányra vezetett sajátkezü aláirását megtagadá, s bűne elpalástolásánál egy mást, ki érte jótállt, hamis iratszerkesztéssel hálátlanul s vakmerőn vádolni nem iszonyodott — s nyilvános csalást kisérlett meg; és hogy magát a csalási bűntényt sikerhez nem vezette, ebben csak annyi érdeme van, mintegy tetten ért gonosztevőnek, kitől a rablott holmik hiány nélkül visszavétetnek."

Továbbá igy folytatja:

„Hogy azért a jogosulatlan nyervágy által erkölcsiségéből igy kivetkőzött szappanos, másokon több sikerrel ne kisérthesse megcsalási hajlamát sat. — a fentebbi tényállást magam s a nagy közönség iránti kötelességemül elismertem."

Ugyszinte „óvásul szolgáljon mindazoknak, kik a fentebbi szappanossal üzleti összeköttetésben vannak, nehogy vele ugy járjanak, mint a „Hungaria" biztositó-bank."

Ugyancsak a f. évi márczius 25-én a Bécsbe megjelenő „Wanderer" czimü politikai lap 8 ·/. alatt idecsatolt — 84-ik száma, 3-ik lap alján L. A. Menner aláirással egy „Warnung"-nak czimzett hasontartalmu rágalmazó közlemény jelent meg ellenem.

A fentebbi közlemények minden sora a legsulyosabb becstelenitő vádakat foglalja magában, melyek jóhirnevemet s erkölcsi jellememnek polgártársaim s a nagy közönség előtti lerontására a legsötétebb szinbeni előtüntetésére vannak irányozva.

E közlemények szerzője és közzétevője, miként az aláirás tanusitja, s miként vádlott a vizsgálat alkalmával önmaga bevallotta, „Menner Alajos" komáromi fűszerkereskedő, ugyanaz, ki itt a vádlottak padján ül.

A vádbele czikkekben én ugy festettem le, mintegy minden erkölcsiségéből kivetkezett közönséges csaló, kinek a csalás már hajlamává, mintegy második természetévé vált. Ugy állittatom elő mint egy tetten kapott gonosztevő, kitől mint veszedelmes egyéntől mindenkinek őrizkednie kell!

A honnan vádlott — maga és a nagy közönség iránti kötelességének tartja figyelmeztetni s óva inteni mindenkit, különösen azokat, kik velem összeköttetésben vannak, hogy tőlem őrizkedjenek.

Vádlott rágalmazó czikkei indokánál azon vádat hozza fel ellenem, hogy én egy közokmányra vezetett sajátkezű aláirásomat megtagadtam, s bűnöm, hogy egy mást, ki érettem jótállt, hamis iratszerkesztéssel vádoltam.

Vádlott a közokmány alatt kétségtelenül azon 700 frtos kötelezvényt érti, melyet a „Hungaria" biztositó-bank ellenem beperelt.

Eltekintve attól, hogy a „Hungaria"-bank kötvénye nem közokmány, hanem egyszerü magánkötvény, maga e vád is rosz hiszemű, valótlan ráfogás; mert én, miként jelen vádlevelem elején előadtam, a „Hungaria" által ellenem bepörölt követelést, a mint a dolog valódi állásáról értesültem, azonnal kifizettem, kifizettem pedig akkor, midőn a tek. királyi tábla a pozsonyi törvényszék marasztaló itéletét megsemmisitve ujabb tárgyalást és itélet hozást rendelt el.

Kifizettem a nélkül, hogy a megrendelt ujabb tárgyalást és itélethozást bevártam volna, de sőt a perköltségeket is kifizettem, mikkel pedig szoros jog szerint nem tartoztam volna. Akkép jártam el tehát, miként egy jóhiszemű becsületes embernek eljárni kell és lehet.

Vádlott hamisan fogja reám azt is, hogy én mást hamis irat szerkesztésével vádoltam. Én sem vádlottat, sem mást, sem köz-, sem magán-helyen ily váddal nem illettem; valamint hamisan állitotta azt, hogy engem a tek. kir tábla elmarasztalt. Ellenkezőleg, a kir. tábla az elsőbirósági itéletet megsemmisité, mint az a ·/. alatti itélet igazolja.

Vádlott kihallgattatván, a vizsgálati iratok tanusága szerint bevallotta, hogy a vádbeli rágalmazó czikkeket ő irta és tette közzé; azonban válaszában azt állitja, hogy a vádbeli czikkek becsületsértést nem foglalnak magukban, mert valót tartalmaznak, az 1848. sajtótörvény pedig igaz tények elsorolását nem tiltja.

Az 1848. 18. t. cz. 24. §. ekkép szól: „megbecstelenitő, megalázó, sértő állitások bizonyitása nem engedtetik meg, kivéve, ha valaki mint köztisztviselő cselekedett." A törvény ezen rendeletéből világosan következik, hogy magán-polgárok magán-cselekvényeit s családi dolgait nem szabad megrovólag, sértőleg és becstelenitőleg sajtó utján közzétenni.

A bűntényt és bűnösséget már maga a sajtó utjáni közlés megállapitja.

A becstelenités felhozott tények bizonyitása által nem engedtetik meg, ha azok igazak volnának is.

Ha már a törvény valódi tényeket sem enged meg becstelenitésül közzétenni, mennyivel sulyosabb beszámitás alá kell esni vádlott rágalmazó czikkeinek, a melyekben merőben valótlan koholmányok a leggyalázatosabb becstelenités kiséretében közhirré tétetnek, és melyeknek mind tartama, mind modora egyaránt roszakaratot és ártani czélzó ellenséges indulatot árul el.

Az 1848: 18. tcz. 12. §. szerint, az, ki magánszemélyt rágalmakkal illett, 6 hónapra terjedhető fogsággal és 300 frtra emelhető pénzbirsággal büntetendő. Az idézett törvény 26. §. szerint pedig a marasztaló itélet az elmarasztalt fél költségein közzéteendő.

Vádlott Menner Alajos ellenem sulyos becsületsértést követett el, és ezen becstelenitő cselekvénye az idézett §. büntető sanctiója alátartozik.

Eddigi jó hirnevem, polgári becsületem és megháboritott családi nyugalmam érdekében kérem Menner Alajost esküdtszék elé állitani és a tárgyalásra határnapot kitüzni, valamint kérem önöket, t. esküdt urak, a vádlottra a bünöst kimondani s

a tek. esküdtszéki birákat, a bünösre s fenidézett tczikkben kimondott büntetést alkalmazni.

Mielőtt a vád tárgyát képező czikkek felolvastattak, a vádló ügyvédének tiltakozása daczára vádlott előadja azon körülményeket, melyek közt a kérdéses czikk megjelent. Azt állitja, hogy

Fischer Frigyes a kérdéses részlet befizetéséről nem feledkezhetett meg, miután erre több izben figyelmeztetett, sőt kétizben az osztalékot is felvette, harmadizben azonban, minthogy a reménylett nyeremény a részvények után nem volt várható, azt nem vette ki, remélvén, hogy igy a kötelezettség alól fel lesz mentve. Azt igyekszik bebizonyitani, hogy vádló eljárása jóhiszemű nem volt.

Ezek után vádló ügyvéde emel szót s a vádat következőkben indokolja.

T. esküdtszék!

A törvények s alkotmányos intézmények egyik legfőbb feladata a polgárok személyét és vagyonát minden jogtalan megtámadás ellen megóvni és biztositani.

Ugy vélem, nem csalatkozom, ha azt állitom, hogy a becsület minden földi javak közt, mikkel birunk, a legelső helyen áll, a legdrágább s ugy szólva lételünk kiegészitő részét képezi.

Mert, ki kivánna becsület nélkül élni?

A becsület azon nélkülözhetlen kapocs, mely a társadalomhoz füz bennünket, ha e kapocs szét van tépve, ha becsületünktől meg vagyunk fosztva, ugy nem vagyunk többé a társadalom tagjai, hanem számüzöttek, páriák, kikkel senki sem kiván érintkezésbe jönni, kiket mint ragályosokat mindenki kerül! A becsület nélküli lét, a becstelenség tehát — erkölcsi halál.

És épen ez okból, mert a becsület ily nélkülözhetlen vagyona, ily féltett kincse a polgári társaság minden tagjának, helyezte azt minden müvelt állam törvényhozása különös védelme alá.

S ugy találják, hogy minél, szabadabb valamely ország, a becsület annál nagyobb tekintetben áll s annak megsértése annál szigorubban büntettetik, mintha a szabadság és polgári becsület elválhatlan ikertestvérek volnának.

Az angol törvények a sajtó utjáni becsületsértést — a legszigorubb büntetéssel sujtják.

Legujabb törvényhozásunknak még mielőtt a törvénykezés egyéb ágait rendezte volna, — első tette volt a polgárok becsületét maga a nép által választott független birőság — az esküdtszék védelme alá helyezni — s a sajtó utjáni nyilvános becsületsértést a nyilvánosság itélő széke előtt s által büntetni meg.

A vádirat s a tárgyalás folytán előadott bizonyitékok által kétségtelenül be van bizonyitva, hogy vádlott — a vádlóul föllépett Fischer Frigyes becsülete s jó hirneve ellen a legdurvább megtámadást s a legsulyosabb sértést követte el.

Mert lehet-e polgártársunk becsületét s jó hirnevét vakmerőbben s durvábban megtámadni, mintha az egész ország, de sőt a távol külföld közvéleménye előtt azzal vádoljuk: „hogy csalási büntényt kisértett meg, hogy a nyervágy által minden erkölcsiségéből következett, hogy a tetten kapott gonosztevők kategoriájába tartozik, hogy csalási hajlamokkal bir stb., szóval ugy festeni le a nagy közönség előtt mint egy erkölcstelen csaló s veszedelmes egyént, kitől mindenkinek őrizkednie kell, de sőt egyenesen fölhivni s óva inteni mindenkit: „hogy ezen veszedelmes csalótól őrizkedjenek.“

Már pedig vádlott a „Hazánk“ és a „Wanderer“ czimű politikai lapokban ezen sulyos rágalmakkal támadta meg panaszló Fischer Frigyes becsületét, de sőt még ezzel sem elégedett meg, hanem egyenes felhivást tészen a nagy közönséghez, hogy ezen veszedelmes egyéntől őrizkedjenek.

Valjon számot vetett-e magával a vádlott, midőn polgártársa ellen ily lesujtó rágalmakat közzé tenni akart?

Ha e közleményeket egy ismeretlen ember olvassa, — kétségkivül akkép képzelte s állitá maga elé panaszlót, mint egy bünben megrögzött veszedelmes egyént; — holott épen az ellenkező áll!

Tiszt. esk. urak! Ha a kérdésben forgó becsületsértés már magában is a legsulyosabb s büntetésre méltóbb, — mennyivel sulyosabb beszámitás alá esik azon körülménynél fogva, hogy egy eddig mocsoktalan hirű — becsületes, tiszta jellemű polgár és családja ellen követtetett el.

Nem szándékom a vádló jelleme felett dicsbeszédet tartani, ezt panaszló fél egyszerűsége s szerénysége sem engedné meg; csupán annyit mondok el, mennyi a fenforgó tények s személyek megismertetésére szolgál.

Panaszló Fischer Frigyes egyike Komáromvárosa legbecsületesebb s tiszteltebb polgárainak. Még egy felől iparüzletét mint értelmes munkás ernyedetlen szorgalommal folytatta — s ezáltal tisztességes vagyonra tett szert; másfelől a mi időt s költséget magánügyei vitelétül elszakaszthatott, azt a városi s egyházi közügyek előmozditására szentelte.

Mily bizalomban s megtiszteltetésben részesült ennek folytán mindez ideig polgártársai részéről, kitünik abból, hogy a komáromi takarékpénztárnak fennállása óta igazgató tagja; az egyháznak, melyhez tartozik — több éven át főgondnoka s pénztárnoka. — Alkotmányos intézményeink helyreállitásakor pedig polgártársai bizalmából a városi képviselőtestület tagjává is megválasztatott. Ime a hivatalos bizonyitványok (a bizonyitványok felolvastatnak.)

E felolvasott bizonyitványok kétségbevonhatlan tanuságot tesznek arról, hogy vádló Fischer Frigyes polgártársai bizodalmát teljes mértékben birta s azzal egész a jelen időkig megtiszteltetett szóval, Fischer Frigyes becsületben őszült meg körülvéve polgártársai rokonszenvétől s közbecsülésben álló számos családja szeretetétől.

És midőn teljes joggal várhatá, hogy egy munkás életgyümölcseit élete végnapjaiban nyugalomban s háboritlanul élvezheti; akkor egészen váratlanul, — mint felhőtlen égből, a villám, — zuditattak fejére ama sulyos rágalmak, mig őt, családját s számos barátait lelki gyötrelembe s aggodalomba elöntötték!

S a polgár, ki még egy nappal elébb köztisztelt és becsültetésben részesült, — most egyszerre lesujtva érezte magát a szörnyü rágalmak sulya alatt. Mert az emberi természet sötétebb oldalát képezi, hogy igen könnyen s gyakran kárörvendve ad hitelt legaljasabb rágalmaknak. — De sőt ily vakmerőn oda vetett nyilvános rágalmak — még a nemesebb lelkekben is a gyanakodás egy nemét költik fel.

De hát mi oka lehetett vádlottnak e becsület elleni merénylet elkövetésére?

Ugy tartom t. esk. urak, hogy ily becstelenitő tett indokolására nem szolgálhatna semmi ok, habár a legfontosabb volna is az. *Azonban vádlottnak épen semmi oka nem volt.*

Miként a vádiratban előadtam, panaszló Fischer Frigyes a Hungaria biztositó banknál egy ezer frtos részvényt aláirt, melyből az első 30%-kot 300 frttal le is fizette.

Harmadfél év letelte után a Hungaria biztositó bank vádló Fischer Frigyest ujabb 30% vagyis 300 frt megfizetése végett egy állitólagos kötelezvény alapján a pozsonyi városi törvényszékhez sommás szóbeli perbe megidéztette.

Minthogy a kereset levélhez az állitólagos kötelezvény csatolva nem volt, s vádló a közbejött 3 évi időköz miatt többé nem emlékezett arra, ha valjon ily kötelézvényt irt-e alá; s ezenkivül a Hungaria mindjárt keletkezése első éveiben — a roszkezelés miatt a bukás szélén állott; könnyen megfogható, hogy minden részvényesnek jogában s érdekében állott, — mielőtt további fizetéseket tenne — a dolog ellásáról kimeritő meggyőződést szereznie, hogy pénzét ne veszélyeztesse.

Ezt tett vádló Fischer Frigyes s ez értelemben irt-megbizott ügyvédének.

A pozsonyi törvényszék Fischer Frigyest a 300 frt megfizetésében elmarasztalta, a t. k. tábla ezen itéletet megsemmisitette, s ujabb tárgyalást és itélet hozatalt rendelt.

Miután pedig vádló időközben rendes ügyvéde által a dolgot megvizsgáltatván — annak valódi állásáról kellő felvilágositást nyert — a nélkül, hogy a kir. táblai itéletben megrendelt ujabb tárgyalást bevárta volna, — a követelt összeget f. é. márcz. 5-én a vádirat mellett felhivott nyugták szerint minden járulékaival együtt — ezek közt még a perköltségeket is, mikkel pedig nem tartozott volna, kifizette, minek folytán a per megszüntetett.

Kérdem? Egy becsületes embernek — lehetett-e az igazság s becsület szabályai szerint nemesebben s lovagiasabban eljárni.

E perben vádlott neve egy szóval sem emlittetett, sehol elő nem fordult. — A per a Hungaria s Fischer Frigyes közt folyt — s birói itélet nélkül végeztetett be.

És midőn ekkép a per még márczius 5-én ki volt egyenlitve, ime akkor 3 héttel a per megszüntetése után vádlott e pert tette rágalom teljes czikkei tárgyául s a mi rosz indulatát különösen jellemzi, — e becstelenitő czikkeiben azon hamis ráfogással is él, hogy vádlót a t. k. tábla is elmarasztalta, — holott a vádirat mellett 3-/. a. felhozott k. t. itélet épen az ellenkezőt — az.e. b. itélet megsemmisitését igazolja!

De hát mit is tartozik egy magánper a nyilvánosság elé?

Vádlott kétségkivül igen jól tudta azt, hogy ez a nyilvánosság elé nem tartozik, de neki csak ürügy kellett, hogy gyülölt polgártársát pelengére állitsa, hogy azt becsületétől s jóhirnevétől megfossza.

És mi lett volna természetesb s egy jóérzésü s nemesen gondolkozó férfiu jelleméhez előbb eljárás, minthogy — midőn vádlott a t. esküdtszék vizsgáló birája által feleletre vonatott, — őszintén beismerte volna, hogy hibázott, s polgártársa ellen durva becsületsértést követett el, s mindent elkövetni, hogy a sértett félnek illő elégtételt adjon!

De tette-e ezt vádlott? Épen az ellenkezőt!

Az elébe tett kérdésekre makacsul nyilvánitá: „hogy ő becsületsértést nem követett el, mert az, miket a rágalmazó czikkekben elmondott, igaz, az 1848-ki sajtótörvény pedig igaz tényeket közzé tenni nem tiltja."

De sőt vádlott még a képmutató ártatlanság mezével is iparkodik takarózni, állitván, hogy ő ezt *felebaráti szeretetből* kötelesség érzetből követte el.

De miért vesztegetem az időt ily alaptalan mentségekkel? Vádlott egy boszuálló természetü ember, ki ily sajtó utjáni megtámadásokat már több izben megkisértett, s mintegy kedvencz foglalkozásává tette.

Itt vádló két okmányt mutat fel, melyeknek egyik Moll József, másika pedig Horváth Mihály nevü katona esetére vonatkozik; azonban ezek felolvasása megtagadtatik.

T. esküdt urak!

A vádbeli tény kellően be van bizonyitva, azt maga vádlott is nyiltan beismerte.

Az 1848. t cz. 18. t. cz. 24. §-a a becstelenitő, gyalázó állitások bizonyitását nem engedi meg.

A bűn és a bűnösség tehát be van bizonyitva — csak önök itéletére vár.

Habár a becstelenités magánvád alakjában hozatott önök birói széke elébe, — ámde esküdt urak! ez mégis nem egy magánember ügye, — ez sokkal inkább a nagy közönség, a társadalom közösügye, — melynek minden tagja egyiránt fenyegetve van, ha ily nyilvános meggyaláztatás büntetlenül elkövettethetnék. Mert a rosz szenvedély szüntelen lesben áll, hogy az adott példát a büntetlenség reményében — kövesse.

Önök, esküdt urak! szabad független polgárok, kiket a törvény arra hivott fel, hogy az egyesek s a társadalom legféltettebb kincse — a becsület biztonsága felett őrködjenek; s önök a társadalom az osztályához tartoznak, melyben a becsület — minden más vagyonnál drágább!

Itt áll önök előtt egy eddig szeplőtlen hirü s mindenkitől becsült polgártársuk nyilvános meggyaláztatásaért elégtételt kérve; — megczáfolhatlan tények állanak önök szemei előtt, melyek a nyilvános becsületsértést s a vádlott bünösségét bizonyitják?

Önök ismert becsület- és jogérzete elegendő kezességül arra nézve, hogy önök egy mélyen sértett polgártársuknak meggyalázott becsületét s eddigi jó hirnevét korábbi szeplőtlen tisztaságába visszaállitandják, s mélyen lesujtott családjának — elrablott nyugalmát visszaadandják.

Ezért kérem a vádlottra a törvény, az igazság s a megsértett polgári becsület érdeke nevében a bünös kimondását.

Vádlott védője ezekre a következőket adja elő:

Vádlott a bevádolt czikkekben csak saját becsületét védelmezte, mert azáltal, hogy vádló a kötelezvényt, melyet vádlott mint kezes irt alá, megtagadta, ez utóbbinak becsülete volt megtámadva.

Állitja, hogy vádló uton-utfélen azzal vádolta Menner Alajost, hogy a kérd. kötvény alá az ő nevét Menner A. irta, s igy azt meghamisitotta, s midőn az ügyben a birói itélet meghozatott, vádlott becsülete megmentése végett szükségesnek tartá a tényállást előadni s magát tisztázni.

A bevádolt czikkekben tehát semmi sincs több, mint a törvényszékileg constatált tényállás, ezt pedig — főleg önvédelemből — szabad hirlapilag közzétenni s megismertetni a közönséggel vádló rosz hiszemüségét.

Minthogy tehát a bevádolt czikkek közzétételére vádlott saját becsülete érdekében erkölcsileg volt kötelezve s ezen cselekvénye a vádló eljárásának kényszerü következménye volt, kéri a vádlottat fölmenteni.

Vádló ügyvéde e védelemre megjegyzé:

„Hogy vádlott semmivel sem bizonyitá az állitását, miszerint vádló őt hamisitással váldolta volna, — puszta állitás pedig bizonyitékul el nem fogadható, annyival kevésbbé, mert vádló határozottan tagadja, hogy ő a vádlottat akár a perben, akár azon kivül ilyesmivel vádolta, de sőt csak meg is nevezte volna. De még azon esetben is, ha vádlott állitását bebizonyitá vala, ez igazolásul s mentségül el nem fogadható, mert senki önbirája nem lehet.

Ha vádlott sértve érezte magát, előtte állott a törvényes ut magának elégtételt szerezni, (vádlott közbeszól: köszönöm alásan).

Az 1848-ki sajtótörvények épen azon czélból hozattak, hogy a hirlapok utjáni rágalmazást meggátolják — s azok 24. §-a világosan tiltja, hogy valakinek magán cselekvényei becstelenités tárgyául vétessenek s ezek bizonyitását semmi esetben meg nem engedi.

Vádlott vakmerően megsértette a fennálló törvényeket, önbiráskodást gyakorolva meggyalázta egy polgártársa becsületét, feldulta — családi nyugalmát; ez okból kéri vádlottra a vétkest kimondani.

Védő ezekre röviden a már általa fentebb előadottak értelmében felel s kéri a vádlottat fölmenteni.

A bíróság elnöke összeállitván a mindkét fél által előadott indokokat, mire vádló ügyvéde utólagos megjegyzéseket tesz, a következő kérdéseket teszi fel: 1. Meg vannak-e győződve, hogy a „Hazánk" 63-ik és „Wanderer" 84-ik számában „Óvaintés" czim alatt Menner Alajos aláirással megjelent czikkeknek a vádló által kijelelt tételei irányában rágalmat és becstelenitést foglalnak magukban, vagy nem? ha e kérdés „igen"-nel döntetnék el.

2. Az emlitett czikkeknek Menner Alajos volt-e szerzője és közzétételöknek eszközlője, s e miatt vétkes-e vagy nem?

Az esküdtek visszavonulván, a kevéssel később kihirdetett itélet szerint az esküdtek az első kérdésre 11 szóval egy ellenében „nem"-mel feleltek. A második kérdés ennélfogva elesett.

A vádlott e szerint felmentetvén, benyujta 338 frt 75 krnyi perköltséget, melyet a bíróság 50 frtra szállitott le.

Felfolyamodás nem jelentetett be.

Különfélék.

(Törvényjavaslat.) Értesülésünk szerint a magyar igazságügyminiszter törvényjavaslatot készitett a bilincs- és testi büntetés eltörléséről.

(Statistikai adatok) a magyarországi s erdélyi országos fegyintézetekben letartóztatott büntettesekről. (A hivatalos jelentés nyomán. Folytatás.)

1866-ban a férfi fegyenczek létszáma volt 4842; ezek közül meghalt 425, kegyelmet nyert 3, megszökött 1; népfaj szerint: magyar 2550, német 327, szász 55, oláh 825, szláv 796, izraelita 122, czigány 167. Illetőségre nézve az összes számból magyar koronai tartományokbóli 4544, német tartományokbóli 293, külföldi 5. Legnagyobb számmal jelentkezett közöttük a tolvajság 2261 esettel, 636-al a rablás, 634-el az emberölés, 326-al a közönséges és 219-el a minősitett gyilkosság, 154-el a gyujtogatás, 119-el a pénz- s közhitel-papir-hamisitás, 2-el a felségsértés stb. Életkor szerint feloszlottak: 16—20 éves 305, 21—25 éves 1134, 26—40 éves 2319, 41—50 éves 839, 51—60 éves 197, 60 éven felüli 48. Elitélve volt 2 évre 1838, háromra 775, ötre 429, tizre 250, tizenötre 188, huszra 119, huszonötre 1, harminczra 1, életfogytáig 42. Előbbi foglalkozás szerint: szellemi munkás 114, földmives 1689, kereskedő 115, kézmives 597, napszámos 1520, cseléd 330, foglalkozás nélküli 447. Családi viszonyaik szerint: nős 2686, özvegy 213, nőtlen 1943. Visszaesés szerint: büntettért először fenyittetett 3447, másodszor 850, harmadszor 245, negyedszer 64, többször 236. Fegyelmileg büntettetett 661 egyén.

TARTALOM: Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog-i s államtud. karban. (Vége.) Baindtner Jánostól. — Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén. (Folytatás.) Dr. S. J. — Esküdtszéki tárgyalás. — Különfélék. — Melléklet: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 32. Pest, 1868. augusztus 9.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A tisztviselők fizetésének lefoglalhatásáról.

Második Ferencz császár alatt 1798-ik évben *október hó 25-én* kelt udvari pátenssel [1]) az osztrák hivatalnokok fizetése, különös atyai jóakarat vagyis kegyelemnél fogva, a végrehajtási foglalás alól kivétetett, s igy részükre egy nem megvetendö *kiváltság* lett alkotva. Az akkori magy. kir. udv. kanczellária, mely hiven átplántálta az osztrák jogelveket, csakhamar sietett a magyar királyi tisztviselöket is azon kiváltságban részesiteni, s igy azon udvari pátens még ugyanazon évi *november 2-án* kelt m. kir. udv. rendelvénynyel hazánkra is ki lett terjesztve. Hogy ezen udv. rendelvénynyel alkotott kiváltság nem gyökerezett hazai törvényeinkben, s nem volt egyéb kegyelmi ténynél, kitetszik eme szavakból: „siquidem Usurario pravitati relate ad Individua in officiis Nostris Regiis constituta nimium jam invalescenti efficax Remedium adferri, iisdemque, ne Debitis semet amplius tam facile, ac temerarie involvere possint, hac in parte Limites poni necessum sit; ex eo pro Paterna, qua eosdem Officiales Nostros Regios complectimur Benevolentia statuere Nobis benigne visum est, e. c. t.“

Osztrákországban ezen kiváltság késöbbi idöben féltékenyen öriztetett, s nemcsak több izben megujitva, hanem mint p. o. az 1810-ik évi *november 23-án* kelt [2]), s még számtalan egyéb udv. pátensekkel, mind inkább tágabb keretre lett alkalmazva; mindannyiszor pedig ugyanazon pátensek Magyarországban is érvényesitettek, igy p. o. az idézett pátens az 1810. évi *deczember 28-án* kelt magy. kir. udv. kanczelláriai rendelvénynyel lett hazánkra kiterjesztve.

Ekkor azonban eme kiváltság csakis a királyi tisztviselöket illette, mig az 1840-ik évi XXII. t. czikkben hozott csödtörvény 18. §-ában az mondatott: hogy az összeirás ki nem terjesztetik a megbukott tisztviselönek hivatalbeli fizetésére.

Minthogy itt királyi s helyhatósági tisztviselök közt különbség nem tétetett, a váltótörvényszékek, söt a kir. curiának váltó-osztálya is ezen §-us alapján valamennyi a közszolgálatban álló egyének fizetését nem csak csödesetében, hanem egyátalában váltóvégrehajtási foglalás alul is mentesnek tekintette, noha az ugyanazon évi XV. t.-czikkben hozott váltótörvény II. részének 154. §-ában szabatosan elösoroltatnak azon tárgyak, melyek váltóvégrehajtási foglalás alá nem vétethetnek, ezek között pedig a tisztviselök fizetései nem foglaltatnak.

Az 1848-ik év elött tehát eltérö gyakorlat létezett, a mennyiben a váltótörvényszékek csak a magánszolgálatban álló egyének fizetését vonták foglalás alá, a törvényszékek pedig a helyhatósági tisztviselök fizetését mentesnek nem tekintették, s igy e kiváltságot teljesen csak a királyi tisztviselök élvezték ama udv. rendelvények alapján.

Midön 1860-ban a magyar törvények ismét életbe léptek, a fentebbi eltérö gyakorlat 12 évi szünetelés után még inkább zavart okozott, mig a magy. kir. udv. kanczellária egy elöfordult eset alkalmából 1864-ik évi márcz. 9-én 4415. sz. alatt kibocsátot rendelvényével egységet létesitett, akkép, hogy az 1840 : XXII. t. cz. 18. §-ából kimagyarázta: miszerint ugy a helyhatósági mint az állam tisztviselöi ellen, *a végrehajtás sem személyeik, sem tiszti fizetéseikre helyt nem foghat.* A kanczelláriának ugyanis az idöben jó oka lehetett arra, hogy a korábbi kanczelláriai rendelvényekre ne hivatkozzék, s másrészt nem is igen lehetett az idöben (vagyis a provisorium alatt) királyi és helyhatósági tisztviselök közt különbséget tenni; ennélfogva mohón kapott az 1840 : XXII. t. cz. 18. §-a után, s igy nem igen szigoru törvénymagyarázattal e §-ból ki lett okoskodva, hogy „az államszolgálatban vagy az ország helyhatóságainál rendszeresen alkalmazott tisztviselök ellen, a végrehajtás *sem személyeik*, sem fizetéseikre helyt nem foghat“.

A rendszer változtával hazai törvényszékeink nem hódolnak feltétlenül a volt magy. kir. udv. kenczelláriának törvénymagyarázata elött, hanem vagy szigoruan ragaszkodnak a törvény szövegéhez, vagy ha kétely merül fel, helyesen járnak el, midön az igazságügyi miniszteriumhoz aziránt kérdést intéznek. Igy Pestvárosa a tisztviselök fizetésének lefoglalhatása tárgyában is kérdést intézvén az igazságügyi miniszteriumhoz, annak válasza, még mielött mint szabályrendelet megjelent volna, már is örvendve közöltetett a napi lapok által. Az igazságügyi miniszterium ugyanis nem látván törvényeink által indokolva a tisztviselöknek kiváltságát, a kanczelláriai rendelvények ellenében szigoruan ragaszkodott a törvényhez, *s mert az ideiglenes törvénykezési szabályok* 116. §-a szerint a zálogolás ingók tekintetében egyedül az 1840 : XV. t. cz. II-ik részének 11-ik fejezete szerint teljesitendö, miután annak 154. §-a szabatosan elösorolja azon tárgyakat, melyek birói összeirás és zár alá nem vétethetnek, ezek között pedig a tisztviselök fizetései nem foglaltatnak; nem forog fenn — ugymond — *törvényes ok arra*, hogy ugy a helyhatósági mint a királyi tisztviselöi fizetésekre s nyugtijakra jogérvényesen elrendelt végrehajtásnak foganatositása megtagadtassék.

Azonban immár nem lényegtelen kérdés az: valjon a biztositási s kielégitési végrehajtás a tisztviselök egész fizetésére, vagy csak bizonyos részére terjedhet-e?

Nézetem szerint, miután az eddigi gyakorlat szerint még a magánszolgálatban álló egyének fizetése is csak $^1/_3$ részig foglaltatik le, mert a személyi végrehajtás

*

[1]) 436-dik számu Justizgesetzsammlung.
[2]) L. 918-dik számu Justizgesetzsammlung.

foganatositása esetében leteendő eskü szerint az adós személyi keresetének csak $^1/_3$-dát köteles hitelezőjének kiszolgáltatni; továbbá mert törvényeink tiltják, hogy valaki életének fentartásához szükséges műszereitől végrehajtásilag megfosztassék; nem tarthatom méltányosnak, hogy a tisztviselő, — ki nem napi keresete után, hanem évi fizetéséből él, — *egész fizetésétől* végrehajtásilag megfosztathassék. A közkézen forgó uj perrendtartási törvényjavaslatban épen ezért ki is lett mondva: hogy csak a 300 forinton felüli tisztviselői fizetés, leend lefoglalható [1]). De ebből egyszersmind az is következik, miszerint annak meghatározása, hogy mely részletig lehessen a tisztviselő fizetését lefoglalni? — a törvényhozás körébe tartozik. Az igazságügyi miniszterium tehát administrativ uton egyelőre nem is bocsátkozhatott ezen részletesebb kérdésbe, s ennélfogva kétséget nem szenved, hogy a törvényhozásnak e tekintetbeni intézkedéseig a tisztviselők egész fizetése s nyugdija képezheti a biztositási s kielégitési végrehajtás tárgyát, vagyis hogy törvény hiányában a lefoglalható résznek meghatározása jelenleg a bíróságtól függ, mint ez a gyakorlat szerint eddig a magánszolgálatban álló egyéneknél történt.

A sokszor korholt perrendtartási törvényjavaslat tehát e kérdésben is szilárd alapot fog nyujtani, és az igazságügyi miniszterium szigoruan ragaszkodva a törvényhez, addig is lerombolta a burokratia által maga részére alkotott indokolhatlan kiváltságát. Hogy pedig Osztrákországban is már belátták a burokratia e kiváltságának tarthatlanságát, legjobban kitünik abból, hogy ujabb időben e kiváltság tág keretét megszoritani kezdik, s igy p. o. kimondatott: miszerint a katonai tisztviselőknek (Militärbeamte) fizetése a végrehajás alul nem mentes [2]).

DÁRDAY SÁNDOR.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

XI.

A *zeneművek* szerzői jogának biztositása tekintetében a legujabb törvényhozások tüzetesebben és gondosabban intézkednek, mint elődjeik, a mennyiben t. i. a zeneműveket külön választják, külön szabályozzák, és az utánnyomás eseteit is részletesen körülirják.

Előlegesen megjegyezvén, hogy a zeneművek előadási jogának szabályozásáról alább külön lesz szó, itt csak azoknak az utánnyomás elleni védelmére szoritkozunk.

Magát a zeneszerzői jogot és annak tartamát, illetőleg a törvényhozások csaknem összhangzó intézkedése szerint azt mondhatjuk, hogy a zeneszerzők, ezeknek örökösei és jogutódai müveik kiadására nézve mindazon jogokkal birnak, melyek az irodalmi müvekre nézve azok szerzőinek, örököseinek és jogutódainak tulajdonittatnak.

Idegen hangmünek, darabnak, egy vagy több más hangszerekre, hangokra, mint a milyenre szereztetett, alkalmazva *(arrangement)* a szerző vagy jogutódai engedelme nélküli kiadása utánnyomásnak tekintetik.

Nem tekintetik azonban utánnyomásnak, ha valaki oly zenekönyvet, iskolát vagy más olynemü müvet ád ki, mely tanitás és tanulás végett különböző zeneművekből vett példákat, adatokat és gyakorlatokat tartalmaz.

Ugy szintén nem tekintetik mások zeneműveikből vett rövid zenei tételek *(themák)*, s ezekre épitett különféle alaku önálló zeneművek, p. o. változatok *(variátiók)*, ábrándok *(phantasiák)*, tanulmányok *(etudes)*, végre oly egyvelegek *(potpouri)* kiadása, melyek nem egy dalmü vagy más nagy zeneműből, hanem több zeneműből alkottattak.

Ily megengedett müvek szerzői szintén élvezik a szerzői jogokat, müveik utánnyomása ellen, de hasonló müveknek ugyanazon használt müvekből más berendezéssel eszközölhető kiadásában mások nem gátoltatnak.

A hangszerző és az ahhoz tartozó énekszöveg szerzője, hacsak különös szerződés ellent nem áll, közös szerzőknek tekintetnek.

Ha a hangszerző valamely már közzé tett szöveget az általa hozzá készitett hangszerzeménynyel kinyomat ez utánnyomásnak nem tekintetik.

Ellenben a lenyomás csak a költő engedelmével történhetik, ha a szöveg

a) még nem, vagy

b) csak előadásnál való használat végett, vagy

c) egy hangszerzeménynyel együtt van kiadva, és ez utóbbik esetben a költő a czimlapon más hangszerzemény mellett leendő lenyomatása ellen tiltakozik [1]).

A képzőművészeti műveket illetőleg:

A szerzői jogra és annak tartamára nézve ugy a rajzoló, valamint az idomitó müvészet [2]) terén a törvényhozások az irodalmi müvekre felállitott szabályokat követik elannyira, hogy az eltérések alig érdemelnek figyelmet; p. o. Angolországban az 1862. jun. 20-ki törvény szerint festvények és rajzolatoknál, valamint fényirdai müveknél a védhatáridő a szerző halálától 7 év. Dániában a mü első megjelenésétől 5 év, mely különös figyelmet érdemlő esetekben 10 évre is meghosszabbitható, sőt 10 év után is, ha a többszörözés kivánatosnak mutatkozik, a magát jelentő vállalkozónak még 10 évre kiváltság adathatik az 1837-ki törvény szerint. — Oroszországban az 1846-ki törvény szerint a megjelenéstől 25 év, és még 10 évvel meg is hosszabbitható [3]).

A szerző engedelme nélkül *bár mily uton és módon* készült többszörözés utánképzésnek, utánnyomásnak tekintetik; sem a nagyságban vagy a mü egyes részeiben látható különbség, vagy csak részbeni utánképzés a cselekmény beszámitásán nem változtat, még ha talán az utánképzeti mü kiviteli tekintetben az eredetinek tekintendő müvet tulhaladná is.

Sőt még a másolatok készitése is tiltatik, ha az eredeti mü még a szerző tulajdona, vagy nincs törvényszerü uton többszörözve; egyébiránt minden másolatra feljegyzendő, hogy másolat, különben tiltott utánképzésnek tekintetik.

Azonban meg van engedve: egy müdarabnak egy másiknak előállitására használata, ha ez utóbbi mü a használt mütől oly lényegesen különbözik, hogy önálló münek tekinthető.

Plastikai müveknek rajzban és viszont előállitása után képzésnek nem tekintetik.

Müvészeti müvek ipari előállitmányokon utánozhatók és többszörözhetők; irodalmi müvekbe átvehetők, ha azok a szöveg felvilágositására szolgálnak

Nyilvános helyeken maradandólag felállitott emlékmüveknek utánképzése is megengedtetik. Itt azonban vannak eltérő nézetek is; a mennyiben az ilyféle után-

[1]) Az ideiglenes perrendtartási törvényjavaslatnak a végrehajtásról szóló VIII. czim II-ik fejezetének 399-ik §-a ekkép szól: „Köztisztviselők, tanárok pénzbeli fizetése és nyugdija, valamint lelkészek aggastyáni fizetései és az egyházi jövedelmek csak annyiban esnek végrehajtás alá, a mennyiben a 300 frtot meghaladják. Háromszáz forint azonban a marasztalt fél részére ez esetbeni is mindig fenhagyandó".

[2]) Lásd az 1859-dik évi Reichs-Gesetz-Blatt 2. számát.

[1]) Bővebben a X. czikkhez [1]) jegyzet alatti hivatkozmányokban.

[2]) A „*rajzoló*" kifejezés alatt minden rajzot, festvényt, karczot, aczél-, réz-, kő- s fametszetet értünk, az „*idomitó*" alatt pedig mindenféle szobor, dombor stb. müveket.

[3]) Bővebben Max Friedländer többször idézett munkájában.

képzeteknek üzletbe bocsátása 5 évig a szerzőnek tartatik fenn, de csak ugy, ha az utánképzetet ő 6 hó alatt a mükiállitásától számitva érvényesiti. — Ily kedvezmény a szerzőt, kinek müve nyilvános helyen leendő felállitásra érdemesnek találtatott, méltán megilleti.

Ha a mütárgy másnak tulajdonába bocsáttatik át, ezáltal annak többszörözési joga — különös kikötés nélkül — átengedettnek nem tekintetik.

E pont az, mely haladásra mutat az előbbi, és néhol még most is fennálló ellenkező nézet ellenében.

Ugyanis nagy különbség van az irodalmi és müvészeti müvek között. A kézirat eladatik, az adásvevés valódi tárgya épen annak többszörözése és kiadása; az ebből eredhető anyagi haszon reményében; a müvészeti münél maga a tárgy képezi az eladás tárgyát és azon gyönyör, élvezet, melyet azon tárgy, és annak mint eredetinek tulajdoni tudata nyujt. A többszörözés eszméje és joga a vevőnél nem jön tekintetbe, sőt tán inkább az ellenkező, t. i. a bizonyos concret eredeti festvénynek, rajznak kizáró birtoka. A többszörözés joga tehát magával az eredetinek eladásával nem megy át a vevőre, ha csak az ezt egyszersmind át nem engedte, mert nem természetes kifolyása az eredetihez illető tulajdonjognak. Ez tehát az oka a törvényhozás ezen irányának.

Egyedül megrendelt arczképekre nézve tétetik különbség, a mennyiben a megrendelőt illeti a többszörözés joga, mert lehet, hogy ha a müvészt e jog megilletné, az arczképet többszörözvén annak, kit ábrázol gyöngédségét sértené, másrészről illő, hogy arczképének kiadásáról s többszörözéséről rendelkezni csak az arczkép tulajdonosa legyen jogositva. De ha néki másként tetszik: a törvény az eltérő megállapodást ki nem zárja.

Az, ki a mütárgy tulajdonát megszerezte, a mütárgyat többszörözés czéljából a mü szerzőjének átengedni nem köteles; hacsak ez világosan ki nem köttetett.

Ezen pont indokolva van, mivel a vevő mint eredetit annak kizárólagos birtoka végett vette meg; kizáró joga tehát arra is kiterjed, hogy a müvészt magát is távol tarthassa attól, hogy ez a münek birtokába — mi érdekeibe ütközik — mást ne helyezhessen.

A fennebb mondottak állnak épitészeti csillagászati, természettudományi, hely-, föld-, vizleirati ugy más hasonló vonalak és szinek által maradandólag előállitható rajzokra és utánképzésekre is; habár nem is volnának tulajdonkép müvészeti müveknek tekinthetők, vagyis müvészeti becscsel nem birnának is. Ide tartoznak az érem, czimerrajzok; bizonyos korszak-, divatöltözetei és viseletei gyüjteménye és hasonlók, mint átalában oly tárgyak, melyek tanitásra, tanulásra hasznos ismeretek szerzésére szánvák [1]).

Van még egy nem csekély figyelmet érdemlő ága a rajzoló müvészetnek, és ez a fényképészet (photographia).

XII.

A fényképészetet a képző müvészeti müvek szerzői jogának szabályozásánál hallgatással mellőztük, noha az is mint többszörözési mód a tiltott többszörözésnél, utánképzésnél ennek egyéb módjaival ugyanazon tekintet alá esik, melyeket ugyan fel nem soroltunk, de a „bármily módoni többszörözés“ kifejezése alatt értettünk.

Itt azonban a fényképészetről mint önálló müvészeti ágról van szó, és ezen oldala annál inkább megérdemli a tüzetes fejtegetést; mert a fényképészet mint ujabb találmány a tudomány- és törvényhozás terén mint önálló müvészeti ág a jelen időig teljes elismerésre nincs méltatva.

Az 1862-ki bajor törvény 28-dik czikke szerint az utánképzés tilalmának akkor is helye van, ha a megvédendő müdarab photographia, vagy más hasonló müvészeti eljárás szerint jött létre, és müvészeti münek tekintendő.

Tehát védi a fényképészet utján létre jött müveket is, de csak ugy, ha azok müvészeti müveknek tekintendők; épen pedig ezen záradék teszi nehézzé a védelemnek gyakorlati alkalmazását, mert a kérdés eldöntése a szakértőktől fog függni, kik, ha egészben fényképészekből állittatnak össze, vagy többségben, akkor a fényképészet sorsa meg van mentve, ellenkező esetben aligha!

A fényképészeti eredeti felvételeket illetőleg ezektől sokan megtagadják a törvényes védelem igényét, mivel szerintök ilyenek előállitásánál az alkotó, alakot adó szellemi munkálódás, mely minden müdarabnak lényeges kelléke, hiányzik. A fényképész szerintök nem önkényt adja meg a képzeleteknek a formát, hanem csak a fény és világossági készlet felhasználásával, melynél csak technikai ügyesség kivántatik, miután a tapasztalás azt tanusitja, hogy oly egyének is üzik a fényképészetet, kik rajzolni sem tudnak.

Másrészről az vettetik ellen, hogy a fényképész tárgyának megválasztása, majd összeállitása és gruppirozása körül müvészileg jár el, épen ugy mint a rajzoló vagy festész, hogy a fényképet gyakran kikell segiteni utánvonalazás, utánfestés által, és az elmélet is oda látszik hajolni, hogy a fényképészetnél is az alkotó müvészi tehetség tanuságai az irányadók a szerzői jog megalapitására, ezek pedig az eredeti felvételeknél mindenesetre fenforognak [1]).

Lássuk a gyakorlatot.

Würtembergben felmerült 1857-ben egy eset, melyben egy könyomatu kép, melynek előállitására az előállitó a festvény tulajdonosa által fel volt jogositva, egy stuttgarti fényképész által utánképeztetett, és olcsó áron árultatott.

A könyomat tulajdonosa ezáltal magát, illetőleg szerzői jogát sértve érezvén a keresetet meginditotta.

Az első folyamodásu bíróság a keresetet visszautasitotta; indokul felhozván, hogy bár a fénykép a könyomattal lényegileg megegyez, de terjedelemben attól annyira különbözik, hogy a könyomat kelendőségének nem árt; továbbá, mert a fénykép előállitásához nem csupa mechanikus müködés, hanem különös müvészeti ügyesség is kivántatik; ennélfogva a megtámadott fénykép tulajdonképi müvészeti készitmény.

A fölebbviteli indokokban kiemeltetett, hogy a fénykép teljes visszaadása az eredetinek, és ettől csak nagysága tekintetében különbözik. A kisebb alak, mely az eredeti egyes részeinek egymáshoz való arányát teljesen változatlanul hagyja, épen nincs minősitve arra, hogy az utánzásnak az eredeti ellenében némi müvészeti tulajdonságot szerezzen. Nem a vonalak hoszsza vagy rövidsége, hanem azoknak egymáshoz való aránya az, melytől a kép müvészeti alakulását nyeri.

Ezen indokon a fényképezési eljárás épen nem változtat. Mert a többszörözésnél főfeladat a müdarabnak conceptióját, előállitását megszerezni azok részére, kik az eredetit vagy ennek másolatát nem birják, illetőleg lehetővé tenni, és igy a ki a fényképet birja, az a könyo-

[1]) L. Friedländernél, és „Das Recht des Künstlers gegen Nachbildung und Nachdruck seiner Werke v. Dr. Oscar Wächter. Stuttgart und Augsburg 1859.“ Továbbá a fennebb idézett ujabb törvényjavaslatokat és törvényeket, és Maszák Hugó jeles czikkeit az 1867-ki „Magyarország“ czimü lapban „A müvészi tulajdon és a kapcsolatban álló müvészeti jogok biztositása“.

[1]) Lásd Klostermann: „Das geistige Eigenthum“ Berlin I. Band. 188. és köv. l.

matot már nem fogja megvenni, mert azt már lényegében birja, és ha választhat a drágább könyomat, és olcsóbb fénykép között: bizonyosan ez utóbbit fogja választani. Minél többet ád el a fényképész, annál kevesebbet fog eladni a könyomatárus. E szerint tehát a fényképészet ugy árthat az eredeti szerzői jognak a forgalom terén, mint az utánnyomás, utánképzés bármely más módja.

Azt sem lehet állitani az indokok szerint, hogy a kérdéses fénykép önálló müvészeti előállitás, és hogy a fénykép tulajdonképi müdarab lehetne, mert a fénykép csak mechanikus utánzás utján jött létre, és mesterséges ugyan, de nem müvészi eljárás, a festőjével, ki saját képzelmeiből meritett, párvonalba nem jöhet. Sőt a rézmetsző inkább megérdemelné hasonló esetben a védelmet mint a fényképész, holott a felett, hogy a rézmetszés mint utánnyomási mód átalában a tilalom alá esik, kétség többé fenn nem forog.

A fölebbviteli bíróság azonban a felsorolt indokokra nem hajtva, az elsőbíróság itéletet felhozott indokai alapján helybenhagyta.

A harmadbíróság 1858-ban szintén elvetette a felperesi felfolyamodást azzal indokolva, hogy a fényképezés által a felvételtől lényegesen eltérő nagyságu utánképzés jött létre, mely a könyomat kelendőségének nem árt, és hivatkozott a törvényre, mely szerint ha az utánzás az utánzott müdarabtól lényegében, és annyira eltér, hogy azáltal a közforgalomban a concurrentiától tartani nem lehet, az uj előállitás tiltott többszörözésnek nem tekinthető [1]).

A párisi semmitő törvényszék 1862-ben azt mondotta ki, hogy a fényképészet absolute nem tartozik ugyan a müvészet körébe, de a fényképészek képeik is mint müvészeti müvek védelmezendők, ha kitünik, hogy azok szerzője azok körül önálló szellemi tehetséggel járt el [2]).

Poroszországban a főtörvényszék 1857-ben a berlini müvész-egylettől azon kérdésre, valjon a fényképészet tisztán mechanikus eljárás-e? igenlő választ nyert [3]).

Ugyanott 1862-ben a követek háza oda nyilatkozott, hogy a müvészeti munkálódás csak oly fényképeknél tekinthető létezőnek, melyeknél a fénykép felvételét a felveendő tárgynak összeállitása, rendezése és gruppirozása előzte meg.

Azonban 1863-ban Poroszországban is megengedhetőnek találtatott a fényképek bejegyeztetése, de azon kérdés eldöntése, mennyiben alapittatik meg e bejegyzés által a szerzői jog, és a védelem, az egyes concret-esetek szerint a bíróságokra hagyatott.

De a bíróságok ily ügyekben itéleteket, melyek a védelem mellett szólnának, nem mutattak fel. Két eset jött a fennebbi engedély után tudomásra, melyekben az államügyész elállott a keresettől, miután a szakértők meghallgattatván odanyilatkoztak, hogy a fényképészeti bár eredeti felvételek a védelmet nem igényelhetik [4]).

Az 1863-ik évben Lipcsében alakult külön bizottság azon eredményre jutott, hogy a fényképészeti felvétel — kivéve a szinezetlen graphicus előállitmányok reproductioit — a müvészet müvének tekintendő.

A mondottak szerint a fényképészet védelmének sem a törvényhozás, — a bajort kivéve — sem az u. n. szakértők véleménye, sem a birósági gyakorlat határozottan nem kedvező.

Annál kedvezőbb azonban az irodalom, mely hangosan követeli a fényképészet védelmét, mint a müdarabokét müvészeti müvekét; nemcsak azon okokból, melyeket fennebb a fényképészet védelmére felhoztunk, hanem azokon felül még azért is, mert az eredeti fényképező gyakran sok időt, fáradtságot és költséget fordit a felveendő tárgyak felkeresése és felvételére, mialatt a másoló fényképész e költségektől mentve van, ennélfogva a képeket olcsóbban állithatja elő, mint az eredetinek képzője. Ehhez járul, hogy a fényképészeti müvek az utánképző müvészet egyéb előállitmányaival (aczél-, kő- és rézmetszetekkel) ezek forgalmi s vagyonjogi jelentősége tekintetében ugyanazon vonalban állanak. Czéljuk ugyanaz, könyv- és müárusi czikkek, oly könynyen többszörözhetők, mint a rézmetszetek, és többszörözés által ép oly vagyoni hasznot hajthatnak. Jogi jellemök- és természetökre nézve a reproductiv müvészet müveivel megegyeznek, és csak annyiban különböznek, hogy nem a képzőmüvészet, hanem fényképészeti technika előállitmányai.

A főok, melynélfogva a fényképészet eddig a törvényvédelmében ugy szólván nem részesül, abban áll, hogy a tulajdoképi müvészet szempontjából annak müvészeti tulajdonságot nyujtani nem hajlandók, de ha ez tán igy volna is, a mi a fennebbiek szerint egészben nem áll, nem kell felednünk, hogy a törvény a szerzői jogot és védelmet nem kizárólag a szellemi tehetség megjutalmazásául adja, és nem csupán a szellemi érdekeket véd, hanem anyagiakat is, és minden ténykép eltekintve müvészeti becsétől, anyagi tulajdont is alapit, eltekintve a jelentékeny készületi és kezelési költségektől, némely fényképnek kiállitása rendkivüli költségekkel jár, elannyira, hogy ily vállalat sok esetben a védelem reménye nélkül igen merész, és könnyen elmaradható lenne.

Kérdés: valjon a védelem máskép nem volna-e eszközölhető?

Egyes fényképész talán némely képeire külön törvény hiányában a mustra védelmet vehetné igénybe, de ez sokra vagy mindnyájára nézve igen sok nehézséggel jár, tehát nem fordulhat mint egyéb többszörözési módokéhoz hasonló védelem végett másfelé, mint azon törvényhez, mely a képleges előállitások többszörözését szabályozza.

A törvényhozás terén a bajor az egyedüli, mely a fényképészetet világosan felkarolta, csakhogy mint fennebb e czikk elején idézve megjegyeztük, oly záradékkal toldotta meg a törvényt, mely annak gyakorlati alkalmazását, hanem is épen lehetetlenné teszi, de mindenesetre igen megneheziti.

Belátták azt maguk is, kik e törvényhozatalában részt vettek, hogy ezt nem ugy kell értelmezni, mintha minden fényképnél ez volna az eldöntendő főkérdés, hanem hogy ezáltal a fényképek teljesen egy rangba állittatnak egyéb müvészi eljárások termékeivel, és hogy e kifejezés által az ipari termékek kizártaknak tekintessenek, és az első tárgyalás alkalmával is azon nézet fogadtatott el, hogy a fényképészet müvészeti eljárásnak tekintendő.

E szerint a rézmetszés és fényképészet, s ehhez hasonló eljárás közt különbség nem tétetvén, következik:

1. Hogy a természet utáni fényképészeti felvételek a törvény oltalma alá tartoznak, tekintet nélkül arra, valjon a tárgy ingó volt-e vagy nem; valjon a felvétel-

[1]) L bővebben: „Das Recht des Künstlers gegen Nachbildung und Nachdruck seiner Werke von Dr. Oscar Wächter“ 13. és köv. l.

[2]) Bluntschli: „Deutsches Privatrecht“ III. kiadás 120. l „sobald fest stehe, dass dem Product etwas dem Photographen eigenthümliches seinem persönlichen Wesen Angehörendes innewohne“. Az 1863-ki franczia uj törvényjavaslatban azonban a fényképészetről világos említés nem foglaltatik, sőt a képző müvészeti müvekről különválva nincs is intézkedve.

[3]) Wächter id. munkája 16. l.

[4]) Klostermann id. munkája 190 l.

nél változtatás vagy összeállitás használtatott-e? járult-e a képhez utánsegités müvészi kéz által vagy nem, és átalában valjon a felfogásban és kivitelben egyéni szellemi müködés felismerhető-e vagy sem, vagyis valjon müértékkel birnak-e vagy sem.

2. Müvészeti müvekről vett fényképek — a mennyiben nem tiltott utánképzések, — szintén a törvényvédelme alá tartoznak, de nem a fényképek másolatai, nem azért, mintha müdaraboknak nem tekintethetnének, hanem mivel a másolás körül a fényképésznek müködése egy már meglévö müvészeti münek puszta visszaadásában jelentkezik.

3. Hogy a védelemnek a mü darabkint jelentkező fényképészeti munkákra való szoritása csupán az ipari előállitmányok kizárását czélozza, nem pedig a már önállólag védelemmel biró föld- s helyrajzi természet tudományi, épitészeti rajzokat is.

4. Hogy a fényképész képeinek nemcsak fényképészet utján, hanem más, p o. könyomási vagy metszés uton lehető utánképzése ellen is védve van [1]).

Mennyiben lehet az imént mondottakat a törvénynek igen is szük szövegéből következtetni, arról feleljen a magyarázó. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy ha mindezt akarta a bajor törvény érteni, azon pár sorból álló homályos szerkezetü enunciatuma alatt, a szerkesztésre, illetöleg kimondásra több gondot kellett volna forditania.

Egyébiránt e körülmény egy ujabb győző okul szolgál arra, hogy a fényképészet a müvészeti eljárások sorába felvétessék, és mint ilyen a törvény védelmére méltattassék [2]).

Dr. S. J.

[1]) L. „Gesetzgebung des Königreichs Bayern" I. Th. 5. köt. 293. és köv. l. Mandry okoskodása, mint commentatoré, — l. Klostermann id. munkáját a 193 lapon.

[2]) A bécsi fényképészeti társulatnak van egy tüzetes törvényjavaslata a fényképészet védelmét illetöleg 1867-ról, l. „Börsenblatt für den deutschen Handel" 1863-ki folyam 73. szám.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.

Munkács.

(Vége.)

Lehető hü képet kell rajzolnunk most az intézet egészségügyi viszonyairól, mely az államhatalom kétszeres gondoskodását igényli, miután az egészség az embernek legfőbb kincse s a letartóztatott egyének csak szabadság büntetésre, nem pedig egészségük csorbitására, annál kevésbé halálraitélvék.

Az egészségügyi, jobban mondva a betegségi s halálozási viszonyok fegyintézetben a legkedvezőbbek nem lehetnek, mert népességük az embereknek azon osztályából áll, kik részint táplálkozásuk hiányosságánál, életmódjuk szervezet rontó hatásánál fogva betegségekre hajlammal kerülnek a falak közé; ha ezekhez csatoljuk a szabadság megszoritását, a szabad levegő elvonását, az éghajlat rögtöni változását, a megzavart respiratiót, az egyénnek meg nem felelő munkával való foglalkozást, bánat, gond és lelkiismeret mardosást, elősoroltuk többjét azon körülményeknek, melyek már önmagukban kedvezőtlen eredményeket szülnek, de melyeken változtatni hatalmunkban nem áll. Annál nagyobb kötelességünk a lehető eszközöket el nem mulasztani, a kártékony munkát mellőzni, a szabad levegő jótéteményének élvezését lehetővé tenni, a test tisztaságára a legnagyobb gondot forditani s mindenekfelett a test állati gazdaságának bevételeit s kiadásait, azaz a munkát és táplálást összhangzásba hozni.

Vizsgáljuk e tényezőket egyenkint. Belépvén az intézetbe, azonnal fel fog tünni, a fegyenczek nagy részének halvány, sárgás arczszine; kinyomata ez a testre ható minden körülménynek; igy a fegy- és hálószobák már elől emlitett egészségtelen földalatti helyzetének, nedvességének s a bennök fejlődő gőzkörnek. Szabad, egészséges levegőt alig élvezhetnek a fegyenczek, mert az intézet udvara magas épületekkel van keritve, a sánczokban pedig a légváltozást a bástyák akadályozzák. Szabályszerü rendes naponkénti testmozgást vizsgálatunkig a fegyenczek nem is gyakoroltak, hálószobából munka-terembe menni, meg vissza, ez volt a napirend az egészség legnagyobb hátrányára. Mostan naponkint eszközöltetik ugyan egy félórai séta a középső sánczban, de ugy a helyiség minősége mint a mozgásra forditható idő csekélysége miatt, a jelen rendszabályt is kielégitőnek nem tartjuk. Intézkedtünk, hogy legalább valami történjék.

A test tisztaságának fentartására szintén kevés gond fordittatott; a beszolgáltatáskor megfürösztetett ugyan mindenik egyén, de később csak orvosi rendeletre nyert ismét fürdőt vagy lábvizet; e figyelmetlenség sok bőrbetegségnek lett okozója; ennek orvoslása végett meghagytuk a havonkénti lábmosást, s a negyedévenkénti egész testi fürdést, noha tudjuk, hogy ez Munkácson sok nehézséggel lesz összekötve, miután a kut nem szolgáltat elégséges vizet, s igy azt a távoli Latorczából kell felhordani, de továbbá, mert az intézetnek csak két kádja van, a mi oly nagy számu fegyenczre elégtelen.

A legnagyobb baj, a fegyintézeti betegségek legszomorubb oka, a jelenleg fennálló étrendben, a táplálás nem annyira mennyiségi, de minőségi hiányosságában fekszik, abban hogy majdnem kizárólag növényi anyagok nyujtatnak a test erejének fenntartására s a nedvek pótlására, az állati anyagok pedig majdnem egészen mellőztetnek. Tiz órai munkát kell végezzen naponta a fegyencz, s huszonnégy órára másfél font kenyeret, lehetőleg kevéssé zsirozott másfél meszely növényi vastag ételt s hetenkint hat lat főt hust kap. Hozzá járul ehhez, hogy sulyos bilincset kell hordjon s legnagyobb számuk a büntető itélet szerint hetenkint egy vagy két napon kenyér s vizzel kell böjtöljön. Kétszer huszonnégy órának számittatik ugyan a két napi böjt, de a fegyintézeti étszabályok szerint tulajdonkép kétszer negyvennyolcz órát tesz ez, mert tegyük például, hogy szerda a böjti nap, tehát utolszor kedden délben kapott főttételt, s nem fog kapni csötörtök délig, ez pedig 48 óra; számitsunk ezekhez még fegyelmi büntetésül is böjtöket mint legszokásosbbakat, s fogalmunk lesz a fegyintézeti táplálás minőségéről. Mondtuk, hogy az égyének nagy része van böjtre itélve, igy 1867-ben 789 között 386, és pedig havonkint egyszeri böjtre 2, hetenkint egyszerire 129, hetenkint kétszerire 255. Innen megmagyarázható, miért dühöngött 1866-ban Munkácson oly nagy mértékben a scorbut, s miért fejlődik oly nagy számban a görvély.

Nem vagyunk hivatva, ajánlatba hozni, hogy mily változások tétessenek a fennálló étlapon, ez orvosi szakértők feladata, de igen is óhajtanók az intézeti orvos véleménye alapján, hogy tej és hus nagyobb mennyiségben nyujtassék, ennek szükségéről egy külföldi példa is meggyőz bennünket, melyet Marcard orvos „Beiträge zur Gef.-Kunde" czimü munkájában beszél el, ugyanis: a Rajna melletti Boyen erősség épitésére 1856-ban 248 fegyenczet használtak s ezeket hus nélkül táplálták; ugyanott szabad egyéneket is foglalkodtattak; csak hamar kitünt, hogy a fegyenczek munka képessége eleinte csak fél s később csak egy harmad akkora, mint a szabad munkásoké, sőt nemsokára 139-et közülök mint beteg s munka tehetetlent másokkal kellett kicserélni. E 248 emberből 48 halt meg, tehát majdnem $^1/_5$, és pedig nem valamely epidemicus betegségben, hanem chronicus éhhalálban, mig ugyanott s ugyanazon idő alatt a szabad munkások közül csak 12% lett beteg, s csak $^1/_8$% halt el. 1856. april 18-tól kezdve a fegyenczek hetenkint kétszer 8—8 lat hust kaptak, s im a betegségek száma már a második hóban 22%-ről 8%-re szállott. Ezen eset bizonyitékául szolgál óhajtásunk helyességének.

A fegyintézeti egészségügy eddig átalában nem nagy méltánylásra talált, s ennek megfelelő a fegyintézeti orvos állásának s működési körének felfogása is; egyszerüen arra szorittatott, hogy a betegeknek jelentkezőket gyógyitsa, de hogy a betegségeket megakadályozza, a palliativ tevékenység s munkakör megtagadtatott tőle, részint a büntetés hibás felfogásából, részint az igazgatók által féltett önhatalom csorbitásának elkerüléseért. Igy a jelen szabályok szerint megvizsgálja ugyan az orvos a beszolgáltatáskor a fegyenczet, de csak annak megállapitására, ha valjon egészséges vagy beteg-e; hogy ezután mily munkához osztassék be, könnyü vagy sulyos bilincset kapjon, erre az orvos nem bir befolyással s nem látja többé a fegyenczet, mig az talán ismét betegnek jelentkezik, s az orvos elé vezettetik. Sok viszályra adnak különösen a bilincsek okot, mert történik, hogy az orvos egészségi szempontból mindkét lábról vagy csak egyikről egy bizonyos egyénnél levétetni rendeli a vasat, az igazgató azonban ezt ellenzi, vagy ha

akkor enged is, az orvos tudta nélkül rövid időn ismét felvereti; azon szabály, hogy a szövéssel foglalkozók csak fél lábon viseljenek bilincset, szintén nem tartatik pontosan meg.

Ezenkivül egy előforduló rendetlenség, szintén orvoslást igényel, ugyanis a volt helytartótanácsnak 1863. márcz. 27-ről kelt 23,230. számu rendelete által, a megyéknek meg van hagyva ragályos vagy életveszélylyel összekötött betegségben szenvedő fegyenczeket az országos fegyintézetekbe nem szállitani. E rendelet a fegyintézeti orvosnak jelentése szerint nem tartatik meg, s ezáltal az állam költsége szükségtelenül szaporittatik, de a fegyintézet jó hire s czéljának előmozditása is koczkáztatik.

Ily kedvezőtlen viszonyok között lehetőleg jó eredményt felmutatni, az orvos feladata és Scholtz Ede medecinae et chirurgiae doctor a fegyintézet rendes orvosa, állása kötelmeinek teljes erővel és igen szép ügybuzgósággal megfelel, noha akadályozva van tevékenysége azáltal, hogy a fegyintézetben vagy közelében szálláshiány miatt nem lakhatik, hanem kénytelen napjában gyakran kétszer is háromnegyed órai távolságról a fegyintézetbe sétálni. Fegyintézeten kivüli orvosi gyakorlata igen csekély s csak épen Munkácsvárosára szoritkozik.

A fegyintézet betegségi s halálózási esetei, következő keretbe szorithatók. 1866-ban 884 főnyi létszám mellett a betegségi esetek száma 205-öt, 19,992 betegségi nappal tett; meghalt 28 egyén. A leggyakoribb betegségek: számra nézve a gyomor- és tüdőhurut (Catharus ventriculi et pulmonum), halálozási esetre nézve pedig a gümőkor (tuberculosis), a halálozások számából felénél többet a tüdővész ragad el, többnyire fiatal embereket 20—30 év között, kiknek majdnem mindnyája, a kimutatás szerint, egészségesen jön az intézetbe, de a legtöbb esetnél már 14—17 havi letartóztatás után e betegségnek martalékául esik.

Kórházi vizsgálatunk napján (okt. 31.) a betegek létszáma 15-öt tett. A kórházi csinossága s tisztasága kifogás alá nem esik, noha az orvos rendelési szobája setét s e czélra egyátalán nem alkalmas; megrovást érdemel azonban a bérlő azon hanyagsága, mely szerint e nyomor betegeket a takaró lepedővel nem látja el.

Méltánytalan dolognak nevezhetjük részünkről Munkácson azt is, hogy vizsgálatunkig az intézet őrszemélyzete részére, mely az állam érdekében jó-rosz időt türni s a legterhesebb szolgálatot végezni tartozik, ispotály berendezve nem volt, hanem a beteg egyének a palánkai katonai kórházban ápoltattak, s ezért minden betegségi nap után amugy is csekély fizetésükből 28 kr vonatott le; felsőbb rendelkezésig az igazgatónak meghagytuk, hogy előforduló esetben a beteg fegyőrök számára egy kórszobát szereltessen fel.

Ezeket tartottuk az intézet egészségügyi állása felől felemlitendőknek, végeredményben azon meggyőződésre jutván, hogy e téren is nagyon sok javitni valónk van.

Utasitásunk kivánalma szerint október 31-én éjjeli látogatást is tettünk az intézetben; váratlanul jelentünk meg esti $^1/_2$10 órakor, meggyőződést szerzendő az intézet biztos őrizetéről s az éjjeli rend megtartásáról. A külső kapunál őrt nem találtunk s e rendetlenséget annak idejében megróttuk, a folyosók kellően voltak világitva, de nem ugy az egyes hálószobák, melyekben a biztonság s kellő felvigyázat szempontjából az olajlámpáknak egész éjjelen át kellene égniök, holott most már 11 óra felé majd mindnyájan kialszik: igy sötétség volt a fiatal fegyenczek osztályában, s alig pislogott a más 27. és 32-ik számu szobákban. Több hálótermet bejártunk, s ekkor szerzett öntapasztalásunkból ujólag kiemeljük a szobák egészségtelen levegőjét, mert alig képzelhetni azon fojtó, nehéz gőzöt, a mi egy ilyen nedves — szelelők nélküli szobában, hová esti 8 órától reggeli 6-ig 50 ember van bezárva, kik szükségeiket is benn végzik, uralkodik, csak a legnagyobb megerőltetéssel birtuk egy szobában néhány perczig kitartani; a kórodában kevésbbé érzett a gőz, de itt az első számu szobában az ablakokat találtuk nyitva. Kérdőre vontuk ezért másnap az orvost, s ő kinyilatkoztatta, hogy az éjjeli levegő árt ugyan a betegeknek, de még jobban a különbeni romlott levegő, s igy kénytelen ezen rendszabályhoz folyamodni, mivel az ablakokon alkalmazott szellentyük el vannak romolva, de ép állapotukban sem felelnek meg a czélnak. Felhivatott erre az orvos, hogy egy kellő minőségü szelelő készlet alkalmazása iránti javaslatát, mi hamarább illetékes helyre terjessze fel.

A kóroda vizsgálatakor az irodában dolgozó igazgató is értesült megjelenésünkről, s ezután kiséretében jártuk körül a sánczokat s bástyákat, hol a kiállitott 6 őrt szolgálatuk rendes teljesitésében leltük. Éjjeli 11 óra után ezen napi működésünket befejeztük.

Feladatunkká tétetvén, vizsgálatunk tartama alatt, a szokásos házi bizottmányt is megtartani, s ez alkalommal minden panaszra jelentkező fegyenczet meghallgatni, e kötelességünkben is eljártunk s az ide mellékelt jegyzőkönyv szerint 90 fegyenczczel végeztünk. Panasszukat mindnyájan hat szemközt adhatták elő, noha legszámosabban az itélet tulszigora vagy igazságtalansága ellen szóltak. Ugyanekkor némelyek panaszt emeltek, hogy reájuk — fegyelmi büntetésül — a kényszer kabát (spanyoling) tulszigoru módon alkalmaztatott. Ezen előadásra a sérelmezett fegyelmi büntetés, mint fegyintézeteinkben szokatlan, nyomozás tárgyává tétetett; egy fegyenczet a kabátba öltöztettünk, s igy alkalmazása módjáról meggyőződvén a kikért orvosi vélemény alapján a spanyolingnek alkalmazását jövőre betiltottuk.

Ugyancsak ezen alkalommal többen a fegyenczek közül kérték, hogy engedtessék meg nekik saját kereseményi pénzükből a séta időben a dohányzás. Ezen kérést az orvos is támogatá s felemlité, hogy e kedvezmény nemcsak a kedélyre fog vidámitólag hatni, hanem sok egyénnél egészségi szempontból is ajánlandó, Munkácson pedig annál inkább, mert a bagózás, a mi orvosilag kárhoztatandó, fegyelmileg, meg van engedve, s egy adag bagóért egy $^1/_2$ kenyeret is adnak egymásnak a fegyenczek, ily módon pedig az amugy is szük élelemben még önmagukat is megröviditik.

Ezen nyilatkozat alapján, s mivel több fegyintézetben a dohányzási engedély ugy is meg van adva, pusztán a jóviseletüeknek kedvezményül s a kellő korlátozások közt Munkácson is megengedhetőnek javasoljuk.

Meglehetős áttekintést nyertünk az eddigiekből a fegyintézet belső állásáról, majdnem következtethetnénk ezután hivatalnokaink minőségére, de igyekeztünk őket személyileg is tanulmányozni. . . . . .

Felelnünk kell még néhány pontra, melyekkel Nagyméltóságod a fegyintézetekben dívó, netalán különös szokásokat vagy eljárást felderiteni kivánja.

A fegyenczek levelezése körül Munkácson különös fogházi rendőrségi szabályok alkalmazásban nincsenek, ha a fegyencz tudósitni akarja övéit sorsáról, levél irási engedélyért az igazgatónál jelentkezik, s ez három hónaponkint egyszeri levélirást megszokott engedni; a beérkezett levelek egy hivatalnok által olvastatnak fel az illetőnek; a forgalom ugy 1866. mint 1867-ben elég élénk volt, mert a fegyenczek részére érkezett levelek száma az első évben 729-et, a másodikban november 2-káig 589-et tett; elküldetett pedig 603, illetőleg az utóbbi évben 508 levél. Ha tekintetbe vesszük azon erkölcsi hatást, melyet a fegyenczek lelkületére az övéiktől nyert tudósitások felhasználásával s a levelezésnek más oldalú üdvös hatásával egy ügybuzgó igazgatóság gyakorolhat, e kérdés fontossága és határozott szabályozása szintén kivánatosnak fog feltünni.

Hasonlóan rendeztetni óhajtanók a fegyházi látogatásokat is, főleg ha nem a fegyenczeknek hozzátartozói, hanem idegenek kivánják ezt tenni; azt tartjuk ugyanis, hogy puszta kiváncsiság kielégitésére a fegyház soha sem szolgálhat, mert nem emberies a fegyenczeket a megbámultatás büntetésével is sujtani; a komolyan tanulmányozó szakértőnek igenis nyiljanak fel a fegyintézet ajtai, de ez az igazgató szigorú felelősségének terhe alatt, csak a miniszterium engedélye mellett történhessék. Most a bereghmegyei administratortól nyert engedély mellett is bocsát be az igazgató látogatókat, sőt önmagát is jogositva érzi a látogatás megengedésére, de mindkét esetben egy fegyházi tiszttel vezetteti az illetőt. A fegyenczek rokonainak negyedévenként engedi meg szintén hivatalos személy jelenlétében a viszontlátást.

A fegyenczek hozzátartozói által benyujtott kegyelmi kérvények folytán, ha illetékes helyről az egyén felől az igazgatóságtól vélemény kéretett, azt eddigelé az igazgató egyedül saját belátása s nézete szerint tette; mi vizsgálatunk alkalmával példát adandó, a kegyelmezési ajánlatoknál az igazgatón kivül, a lelkész illetőleg lelkészek tapasztalatait is kikértük s felterjesztésünket ily értelemben tettük; óhajtandó volna, hogy ily fontos tárgyban a társas véleményezés szabályul tűzessék ki.

A büntetésüket kiállott fegyenczek szabadon bocsátása, következőn történik:

A szabadulás előtt egy hónappal a munkácsi szolgabiró utján értesittetik az illető egyénnek illetékes hatósága a szabadulandónak leendő távozásáról, tudtára adatván egyszersmind

fegyintézeti magaviselete. A büntetés utolsó napján az igazgatóság által személy leirása felvétetik, keresményi pénzéről a számadás befejeztetik, s végül az igazgató pár szóval meginti, hogy jövőre a szabad életben becsületesen viselje magát. Másnap reggeli 7 órakor egy őr a szolgabiró elé állitja, ettől kereseti pénzét megkapja, s miután utlevele, melyben kitétetett, hogy N. N. fegyencz büntetését kiállván, N. helységben utazik, megiratott, ez neki kézbesittetik s szabad lábra helyeztetik. A többi intézeteknél, az itteni gyakorlattól eltérő szabályokat helyenkint elő fogjuk adni.

A meghalt fegyenczek eltemetése, a rendes egyházi szertartások mellett történik, s az utolsó utra, a fegyintézet aljában levő temetőig, a szükséges fedezet alatt nemcsak osztálytársai, de fegyencz barátai is elkisérik. A temetkezési költségek fedezésére egy önkénytes egyletet maguk a fegyenczek még 1860. szeptemberében alakitottak, oly módon hogy mindenki havonkénti keresményéből egy csekélységet, azaz minden forintból 2 krt fizet be a pénztárba, a mi együttesen tőkésittetik, s ezért halála esetén tisztességes temetése biztosittatik, azaz magával hozott fehér ruháján kivül, egy egyszerü koporsót és sirjára fejfát vagy keresztet kap, a mit a bérlő összesen 2 forintért állit ki. 1866-ban 102 frt 41 kr. jött be a temetkezési pénztárba, mig a kiadás 68 frtot tett.

1866-ban a kormány által a fegyintézetre tett költségek összege, a mennyiben az igazgatóság ki tudja mutatni, 86,736 ft $5^{5}/_{10}$ krt tett, miből egy fegyencz tartására az egész év alatt 141 ft 47 kr, egy napra pedig $38^{8}/_{10}$ kr esett.

Meg vagyunk győződve s rajzunkból is kitünik, hogy Munkácson helyi akadályok miatt, nevezetesebb javitásokat tenni nem lehet, ezért jeleninkben már azon alázatos javaslatot tennők, hogy a munkácsi vár mint fegyintézet hagyassék fel, s az itt letartóztatottak, a többi négy, férfiak számára rendelt fegyintézetbe osztassanak szét, mi által az állam egy fegyintézet tartásának költségeit megtakaritva, azt a többieknek javitására fordithatná; tervünk kivihetősége azonban nagyrészt azon más helyütt előadandó alázatos javaslatunknak Nagyméltóságod általi elfogadásától függ, hogy a Lajtán tuli fegyenczek, kik szám szerint 170-en nállunk letartóztatva vannak, illetőségük helyére visszaküldessenek, ha ez megtörténnék, ugy Szamos-Ujvár, Vácz, Lipótvár és Illavára a Munkácson 1867. utolsó napján letartóztatva volt 463 egyén, azon intézeteknek tulterhelése nélkül szétosztani lehetne, mert a nevezett négy intézet 3428 egyént képes befogadni, holott 1867-ben közép számitás szerint a Lajtán tuliak leszámitásával, naponkint 2245 egyén volt bennök letartóztatva, elfér tehát még 1183 fegyencz; a fegyintézetek népesedési mozgalma továbbá oly arányt mutat, hogy az évi növekedés az apadással, azaz: a büntetési megkezdés a szabadulás és halálozással majdnem egyenlő arányban áll, s ezért a jelen rendes viszonyok között tulnépesedéstől tartani nem lehet; mindezek alapján a munkácsi fegyintézetet Nagyméltóságod kegyes határozata folytán, még ezen évben megszüntetni lehetne, de mivel ez esetre a bérlőnek egy félévi felmondási idő van kikötve, s mivel a fegyenczek átköltöztetése, a leltár átvitele, ugy szintén a Lajtán tuli fegyenczek visszaszállitása s más szükséges teendők hosszabb előmunkálatot s időt igényelnek, zavarok kerülése végett, a feloszlatást azonnal eszközlésbe vétetni nem ajánljuk, e helyütt csak lehetőségét jelezni, s Nagyméltóságodnak becses figyelmébe az eszmét ajánlani kivántuk, helyeslése esetében, a kivitelt előkészitő intézkedéseket Nagyméltóságod miniszteriuma nyert meghagyás után teljesiteni fogná.

Különfélék.

(A debreczeni ügyvédegylet) f. hó 1-én rendes ülést tartván, az igazságügyminiszter következő válasza olvastatott fel:

Tisztelt ügyvédi egylet! Szives volt a tisztelt ügyvédegylet f. hó 6-ról 11. szám alatt hozzám intézett becses iratában helyeslését nyilvánitani azon javaslatom felett, mely az uj perrend behozatala alkalmából a királyi tábla felosztását s a semmisitő törvényszéki intézmény behozatalát tárgyazza.

Kiváló örömömre szolgál, hogy nézeteink ezen fontos, hazai törvénykezésünkre nézve oly nagy horderejü tárgyban találkoznak.

A közvélemény a kormányok egyik leghathatósb támasza s kétszeres jelentőséggel bir e támasz, midőn szakértőktől származik.

Fogadja azért, valamint a bennem helyezett bizalomért a tisztelt ügyvédegylet őszinte köszönetemet, s legyen meggyőződve, miszerint eredeti javaslatom eme pontjaihoz az igazságszolgáltatás jól megfontolt érdekében továbbra is hiven ragaszkodom, s iparkodni fogok e tárgyban a képviselőház bizottsága munkálatától eltérő nézeteimnek az országgyülés előtt is érvényt szerezni.

Kelt Pesten, 1868. évi junius 23-án.

Horváth Boldizsár s. k.

Ezután a kassai ügyvédegyletnek a királyi tábla felosztására s az uzsora-törvény eltörlésére vonatkozó átirata örvendetes tudomásul vétetett. Továbbá azon inditvány vétetett tárgyalás alá, mely a becstelenitési perekbeni birságra a csődperekben a hitbérre nézve a nemesi és polgári oklevél alapján jelenleg létező különbségnek megszüntetését javasolja; mely is elfogadtatván, az igazságügyminiszterhez felterjesztetni határoztatott.

Az egylet f. hó 9-én d. e. 10 órakor saját berendezett helyiségében rendkivüli közgyülést tartand.

Debreczen, 1868. évi aug. 2-án.

Kovács Sándor, titkár.

(A soproni ügyvédi egylet alakulásáról.) A soproni helyi lapnak f. é. május hó 24. 28. és 31-ikén kibocsájtott számaiban a soproni ügyvédi egylet alakitó ideiglenes választmánya által közzétett felhivás folytán f. é. junius hó 13-ára összehivott alakulási közgyülés alkalmával a soproni ügyvédi egylet megalakult.

Wukanich Victor h. ügyvéd mint az ideiglenes választmány elnöke a közgyülést rövid beszéddel s az egybegyülteknek szivélyes üdvözlésével megnyitván az egylet megalakulásának történetét röviden vázolja, minek befejezésével az átmeneti s alapitási rendelkezések felolvasása s a nagyméltóságu m. k. miniszterium által helybenhagyott alapszabályok elfogadása s az egylet megalakulására szabályszerüen megkivánt résztvevők által történt aláirása után elnök a soproni ügyvédi egyletet a jelenlevők átalános éljenzései közt megalakultnak nyilvánitja, s ennélfogva az ideiglenes választmány küldetését befejezettnek látván, ennek ugymint önnön maga nevében az eddigi szives részvétért és bizalomért köszönetének kifejezése mellett, viszszalépését jelenti be s felkéri a megalakult egyletet, miszerint a választások eszközlésére választási elnököt s jegyzőt választanának; minek folytán közfelkiáltással Tamaska István helybeli ügyvéd választási elnöknek s Dr. Pottyondy Ágost választási jegyzőnek megválasztatván, az előbbi az elnöki széket elfoglalja.

A választási elnök felhivása folytán az egyleti tagok a 11 tagu választmány megválasztása czéljából 33 szavazatot nyujtanak be az elnök kijelölése folytán t. Bognár Géza, Dr. Schreiner Károly, Pap Károly és Spies Antal urak személyében megválasztott szavazatszedő bizottmánynak, ki a szavazatok összeszámlálása után az egylet elnökeül Wukanich Victor, alelnökül Dr. Schwartz Miklós, pénztárnokul Dr. Schreiner Károly, I-ső titkár s egyleti ellenőrül Dr. Pottyondy Ágost, II-ik titkár s egyl. irat- s könyvtárnokul Dr. Mayer Gyula, választmányi tagokul Barla Károly, Fűzy László, Dr. Kánia József, Pap Károly és Balogh Alajos helybeli ügyvédek választattak meg.

A választás eredménye kihirdettetvén s éljenzés s átalános örömnyilvánitás mellett fogadtatván a választási elnök az egyleti elnöknek átalános éljenzés mellett az elnöki széket átengedi.

Dr. Mayer Gyula, egyleti titkár.

(Törvény a törvényes rendnek fentartása végett eljáró katonai hatalom iránt.) Miként kelljen nyilvános zavargásokkor a katonai hatalmat felszólitani és eljárni? — próbamintául közöljük az arra vonatkozó „*bajor törvényt*“.

1-ső czikk. Ha az illető polgári hatóság a belbiztonságnak, vagy törvényes rendnek fentartása végett a fegyveres hatalmat felszólitja, akkor a felszólitásnak mindig irásban kell történnie.

Szükség esetekben azt szóval is tehetni, de azután azt mielőbb irásban kell ismételni.

2-ik czikk. A katonai hatóság határozza meg, hogy a fegyveres hatalom mily erőben és mily fegyvernemekben küldessék ki.

E végre a katonai hatóságot minden szükséges felvilágositással el kell látni.

3-ik czikk. Mielőtt a fegyveres hatalomnak valóságos közbejárása következik, az összecsoportosultak a polgári hatóságnak küldöttje által a törvény nevében háromszor a békés szétoszlásra felszólitandók.

A polgári hatóságnak küldöttje hivatalos ruhájában jelenjen meg, vagy legalább fehér öv által legyen megjelölve.

Ha a felszólitások nem történhetnek a polgári hatóság küldöttje által, akkor azokat a fegyveres hatalomnak parancsnoka által kiküldendő katonai személy teljesitse.

Mindegyik felszólitást, a mennyiben lehetséges, jeladás előzzön meg.

4-ik czikk. Ha a harmadik felszólitás is eredmény nélkül marad, akkor a fegyveres hatalom fegyvereit kellőképen használja.

E használatnak módját és tartamát a parancsnok saját felelőssége alatt egyedül határozza meg.

5-ik czikk. Jeladás és felszólitás (3-ik czikk) és, a mennyire ezek már megtörténtek, azoknak ismétlése nélkül, a fegyveres hatalom a fegyvereknek kellő használatára jogositott, ha az összecsoportosultak:

1) a fegyveres hatalomra törnek, vagy azt valami módon megtámadják, vagy

2) torlaszokat állitanak fel, vagy

3) köz- vagy magán-épületekbe benyomulnak, vagy benyomulni megkisértenek, vagy

4) személyeken erőszakosságot követnek el, vagy

5) idegen vagyont erőszakkal elvesznek, megkárositanak, vagy elrontanak.

6-ik czikk. A fegyvereket minden esetben az ellen is kellőkép használni lehet, ki a lefegyverzésnek vagy elfogatásnak erővel ellent ál.

7-ik czikk. Oly személyek, kik az összecsoportosulás helyére vezető uton találtatnak, visszautasithatók, és ha azok fegyveresek, a fegyvertől megfoszthatók, és fogságba vihetők.

8-ik czikk. A rendnek helyreállitása után is tartozik a fegyveres hatalom a szükséges elfogatásoknál és a foglyoknak elszállitásánál közreműködni.

9-ik czikk. A ki a harmadik felszólitás, vagy a fegyvereknek használata után (3-ik, 5-ik czikk) az összecsoportosulásban tovább is részt vesz, az, feltéve, hogy más törvényes határozatok szerint nagyobb büntetést nem érdemel, fogsággal egy hónaptól egész két évig büntetendő.

A felbujtók, vezetők és fegyveresen résztvevők ellen nem szabad fogságbüntetést hat hónapon alól kimondani.

10-ik czikk. Hasonlóképen fogsággal hat hónaptól egész két évig, feltéve, hogy más törvényes határozatok szerint magosabb büntetésnek nincsen helye, büntetendők azok, kik az összecsoportosulásnak törvényellenes czéljait az által segitik elő, hogy ők az abban résztvevőknek, akár a fegyveres hatalomnak felszólitása előtt, akár azután, pénzt, élelmi szereket, vagy más ajándékokat, fegyvereket, lőszereket vagy az ellentállásra, vagy személyek vagy vagyon bántalmazásra szolgáló más eszközöket adnak, vagy szereznek.

11-ik czikk. A ki csak fenyegetés vagy erőszak által a 3-ik czikkben emlitett felszólitásnak vagy jeladásnak, vagy a katonai hatalom összejövetelére szolgáló bizonyos jeleknek használatát akadályozza, vagy akadályozni igyekszik, az, feltéve, hogy más törvényes határozatok szerint magasabb büntetésnek nincsen helye, fogsággal hat hónaptól egész két évig büntetendő.

12-ik czikk. Minden fegyver, mely a csoportosulásban részestől elvétetett, annak elitélése esetében elkobzandó.

Ezt a büntető itéletben kell kimondani.

13-ik czikk. Nézők, kik a csoportosulás közelében vannak, és az által a rendnek helyreállitását nehezitik, fogságra 8 naptól egész négy hétig, vagy pénzbüntetésre 25 frtól egész 100 frtig itélendők, ha azok, miután a harmadik felszólitás (3-ik czikk), vagy a fegyverek használata bekövetkezett (5-ik czikk), el nem távoznak.

14-ik czikk. Ez hivatkozik ama törvényekre, melyek az okozott költségek és károk megtéritéséről rendelkeznek.

15-ik czikk. A jelen törvény, kihirdetése utáni nyolczadnapon, lép életbe.

Kelt Münchenben. Közli: *Cs. I.*

†. *(Abegg.)* Mult lapjaink egyikében emlitettük Abegg tanárnak halálát. Oly nevezetes helyet foglalt ő el a büntetőjogi irodalom terén, hogy kötelességünknek tartjuk életfolyamát bár röviden leirni. Született 1796-ban Erlangenben, hol atyja a református község lelkésze vala. Az atyja 1803-ban Königsbergbe tette át lakását, hol 38 éves korában mint superintendens és udvari lelkész meghalt. A fiatal Abegg gymnazialis tanulmányait Königsberg, Erlangen s Nürnbergben végezte, mely utóbbi Hegel előadásai folytán különös nagy hirben állott. Tizenhét éves korában az erlangeni egyetem látogatását kezdte, hol előbb általános tudományos előadásokat hallgatott, mig utóbb jogiakra adta magát. 1816-ban a heidelbergi, 1817-ben a landshuti egyetem hallgatói közé tartozott; az utóbbi helyen nyerte a következő évben a jogtudorságot. A tanári pálya iránt érzett hivatását leküzdé egy időre, hogy Puchta és Feuerbach vezetése alatt az erlangeni bajor országos törvényszéknél némi gyakorlati ismeretre szert tegyen. 1819-ben Berlinbe ment s Hegel, Göschen, Biener és Savigny előadásait hallgatta. Midőn 1820-ban Bajorországban habilitáltatni akarta magát, a berlini facultás kiválóan ajánlá a porosz miniszteriumnak, mely felszólitá őt Königsbergbe menni s leendő előmozditását igérte; már 1821-ben rendkivüli tanárrá neveztetett ki. Működésének sikere s irodalmi tevékenysége miatt 1822-ben rendes tanári székre nyert meghivást Dorpatba, de nem fogadta el. 1824-ben a königsbergi facultás rendes tanárává neveztetett ki, s 1825-ben a breslaui egyetemhez tétetett át, mely egészen az utolsó ideig tevékenységének szinhelye volt. 1833-ban az erlangeni egyetem bölcsészeti kara túdori oklevéllel tisztelte meg, s habár 1834-ben másodszor is felkérte a bajor kormány egy itteni tanszék elfoglalására, ő mégis inkább porosz tanár maradt. Előadásai kiterjedtek ugyan a római jog s ennek történelmére is, de irodalmi működése csak a büntetőjogra szoritkozott, melyet minden oldalról, ugy bölcsészet történetileg, mint dogmatice gyakorlatilag igyekezett mivelni, nem tudván magát megyőzni annak szükségéről, hogy ezeket összeegyeztethetlen ellentétek gyanánt kelljen tekinteni, s e szerint két ellenséges oskolát képezni, ő inkább a tudomány minden oldalának egyesitésében hitte az igazságot feltalálni. Számos önálló s terjedelmes munka kiadásán kivül, igen tevékenyen dolgozott a jogi szaklapok hasábjain. Szellemdus előadásai által tartósan lebilincselte Abegg, hallgatóinak figyelmét s kitartó munkássága az „Archiv für Criminalrecht"-ben, melynek egyik alapitója s főmunkatársa volt, örökre feledhetlen lesz. A közügytől sem vonta el magát Abegg, igy tagja volt a fegyencz javitó s állat-óvó egyleteknek. Az udvari egyház presbyteriumának elnöke — s a református gymnazium gondnokaként ügyszeretete s nyilt jelleme által példány képül szolgál utódainak.

(Schäffle) tanár a tübingeni egyetemről a bécsi tanári székre nyert meghivást elfogadta. Hir szerint udvari tanácsosi czimmel fog felruháztatni.

(Hirlap statistika.) Németországban az összes hirlapok. száma 1868. január 1-én 2566-ot tett, mig ugyanekkor Franciaországban 2076, s Angliában 2250 számittatott.

(A házak lakóinak száma viszonyban a halálozással.) Stiasny épitész kiszámitotta, hogy egy házra esik: Bécsben 55 lélek, Pétervárott 52, Párisban 35, Berlinben 32, Londonban 8 lélek. A halálozás ugyanazon városokban 1865-ben 1000 lakosra számitva tett: Bécsben 47, Pétervárott 41, Párisban 28, Berlinben 25, Londonban 24 egyént. Mondják, hogy ezen két összeállitásból, valamely ház középszámitás szerinti lakóinak száma s a halandósági arány közötti szoros összefüggés kitünik.

(Baden nagyherczegség népessége) a legujabb számitás szerint 1.434,797 lélekre megy, kik közül r. katholikus 931,007, protestan 475,745, mennonita 1319, német katholikus 385, görög egyesült 255, ujra keresztelő 455, más felekezetü keresztény 22, izraelita 22,599, más nem keresztény 11.

TARTALOM: A tisztviselők fizetésének lefoglalhatásáról. Dárday Sándortól. — Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén. (Folytatás.) Dr. S. J. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. Munkács. (Vége.) — Különfélék. — Melléklet: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 33. Pest, 1868. augusztus 16.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén.

XIII.

Eddig az utánnyomásról, álkiadásról, utánképzésről szólottunk; szólunk már most törvényes következményeiről.

Minden törvényhozás szerint a szerzői jogoknak a törvényekbe ütköző megsértése teljes kárpótlást és pénzbirságot von maga után.

Ezenfelül a fenlévő utánnyomati példányok elkoboztatnak, a formák, lapok, öntvények a védelmi idő lefolytáig, vagy még meg nem rontatnak s zár alá vétetnek [1]).

A törvényhozás terén azon nézet van elterjedve, hogy az utánnyomásból származott kereset kettős természetü, a mennyiben t. i. az érdeklett fél teljes kárpótlási jogát illeti: magánjogi; a mennyiben a büntetést, mely mindenkor csak pénzbirságban áll, büntetőjogi. Sőt ez utóbbi tekintetben p. o. az uj bajor törvény 61. czikke szerint a büntetés nagyságához képest vétségnek vagy kihágásnak lehet helye. És igy a károsult igényei felett a polgári bíróság itél, a büntethető cselekmény folytán eszközlendő elkobzások, foglalások a büntető bíróság által rendeltetnek el.

Magától értetvén, hogy büntetőeljárásnak, s átalában büntetésnek csak szándékosság vagy vétkes mulasztás esetében van helye.

E kettős természetü kereset azonban már magában véve sem jelentkezik indokoltnak, mert valólag felvéve a dolgot, az utánnyomás, utánképzés által csak magánjogi érdekek sértetnek, tehát inkább magánjogi eljárásnak lehet helye, a kettős eljárás csak azt szüli, hogy két uton czéloztatik valaminek elérése, mi egy uton is elérhető. Sőt a csupa mulasztás esetében büntetésnek nem is adható hely, hanem csak kárpótlásnak. De még azért sem tekinthető indokoltnak a kettős kereset, miután abban minden törvényhozás egyezőleg nyilatkozik, hogy ilynemü kereset soha sem hivatalból, hanem csak a sértett fél panaszára indittathatik meg, mi határozottan oda mutat, hogy szorosan magánjogi érdekek forognak fenn.

Kivánatos tehát, hogy a törvényhozás az irodalmi és művészeti jogok sérelméből származott kereseteket tisztán és egyedül a polgári utra tartozóknak nyilatkoztassa.

A jogsérelem tényálladéka valamint a kárpótlási összeg iránt szakértők véleménye kéretik ki.

A kárpótlás összegének meghatározására a törvényhozás terén bizonyos irányadó szabályokat látunk megállapitva, melyek szerint 50—1000 példánynak bolti ára szolgálna zsinórmértékül, igy p. o. a porosz törvény 17. és 11. §-a.

Azonban a legujabb frankfurti törvényjavaslat, valamint a legujabb bajor törvény a kárpótlási kulcsról nem tesz említést, hanem annak meghatározását a bíróság belátására bizza, és méltán, mert a jogositott példányok száma utáni kárpótlás talán némely esetben igen is magasra menne, hát a részbeni utánnyomásoknál mi fog zsinórmértékül szolgálni? hát a hol a kiadójoga sértetett meg első, a szerzőé pedig csak második vonalban, ha t. i. a szerződés csak bizonyos számu példányokra vagy egy kiadásra volt szoritva?

Nincs tehát ok arra nézve, hogy a bíróságoknak bizonyos kulcs jelöltessék ki a kárpótlás megszabását illetőleg, és ha a törvényhozás a kárpótlás körül egyéb egymástól annyira különböző polgári magánjogi viszonyokban nem tartotta czélravezetőnek bizonyos kulcsokat felállitani, azt itt is mellőzheti, és pedig a fennebbiek szerint teljesen indokolva.

Ott lesznek a szakértők, kiknek véleménye az egyes concret esetekben a birónak igazságos és méltányos kiindulási pontokat foghatnak szolgáltatni.

A kárpótlási kötelezettség szándékosság vagy vétkes mulasztás esetében, ha több vétkesek vannak, egyetemleges, azonban a nem vétkes utánnyomó csak annyiban felelős, a mennyiben hasznot huzott.

Ugyanez áll a terjesztőkre nézve is.

A ki pedig utánnyomatokkal tudva kereskedik, ezen felül 1000 frtig terjedhető pénzbirságba is eshetik.

Ha a kárpótlásra kötelezett vagyontalan, az elkobzott példányok becsü szerint a károsultaknak engedtetnek át.

Ha az elmarasztaltnak vagyonából mind a kárpótlás, mind a birság ki nem telik, a kárpótlásnak a birság felett elsősége van.

Ha pedig az elmarasztalt a birságot lefizetni nem képes, a birság arányos fogsággá változtattatik át.

Ha a panaszlott a végitélet előtt kiegyez, a kereset csak a kárpótlásra nézve szünik meg, a birság fennmarad.

Végül ezen keresetekre nézve a törvényhozások szerint a közönségesnél rövidebb elévülési határidő van szabva, igy p. o. az uj bajor törvényben öt év, (63. cz.) a jogsérelem elkövetésétől számitva [1]).

XIV.

Szin- és zeneművek előadási jogának szabályozása.

Az utánnyomáson felül, melyre az irodalmi müveket, illetőleg vonatkozó szabályok jobbadán a szini- és zeneműveknél is alkalmazásba jöhetnek; a szin- és

[1]) Bővebben Friedländer fennebb idézett munkájában. — A legujabb franczia tjavaslat szerint (32. cz.) 300—2000 frank. Az uj bajor törvény szerint 1000 frt mint maximum.

[1]) L. az e czikkben mondottakra nézve Friedländer többször idézett munkáját, a frankfurti törvényjavaslatot és a bajor uj törvényt.

*

zeneműveket, illetőleg azok szerzői jogát még egy más nemü cselekmény is, t. i. azoknak nyilvános helyeken előadása vagy előadatása is fenyegeti, ennélfogva a szin- és zeneművek előadási jogának szabályozása a törvényhozás különös feladatát képezi.

Azon törvényhozások, melyek a szin- és zeneművek iránt e tekintetben tüzetesen intézkednek, jobbára a következő szabályokat fogadták el.

Szin- és zeneműveknek, melyek könyv- vagy zenemükereskedésben közzétéve nincsenek, azok előszerzőjének és holta után, az irodalmi művek védelmi határidejénél kevesebb, s legfőlebb 25 évig jogutódainak engedelme nélkül vagy a közzététel után is, ha a szerző az előadás jogát a czimlapon világosan fentartotta, nyilvános szinházakban vagy helyeken, bár jótékony czélra, egészben vagy részbeni előadása vagy előadatása tiltva van.

Névtelen, álnév alatti vagy halál után felmerült művekre nézve a védhatáridő azok első előadásától számitva, szintén legfőlebb 25 év. — De ha a mü első előadatását megelőzőleg könyv- vagy mükereskedésben megjelent, a védhatáridő annak megjelentétől számittatik.

Szinmünek, melynek eredetije még a könyvkereskedésben meg nem jelent, fordítását a védelmi határidő alatt a jogositott engedelme nélkül nyilvánosan előadni nem szabad.

De ha az eredeti könyvkereskedésben már megjelent és szerzője a fordításban előadási jogát világosan fentartotta, a fordításban való nyilvános előadáshoz az első előadástól számitva — legfőlebb 5 év alatt — az eredeti szerzőjének engedélye kivántatik. E tilalom azonban megszünik, ha a fentartott fordítás az eredetinek előadása napjától 6 hó alatt elő nem adatott.

A fordítónak engedélye, ki nem egyszersmind az eredetinek szerzője vagy ennek jogutódja, a fordítás előadására csak akkor kérendő ki, ha az a fordítás kiadására jogositva van, és a fordítás már könyvkereskedésben megjelent.

Szöveggel ellátott zeneszerzeményeknél elég a zeneszerző engedélye. De ha valamely drámai munkához csak egyes zenedarabok vannak csatolva, akkor a mü előadására a költő beleegyezése is szükséges. — Az első tételnek oka abban rejlik, hogy az ott érintett művek előadása ne nehezittessék az által, hogy arra több személybeegyezése kivántassék, és a zeneszerzőre fektetik a fősuly, hogy azon gyakran igen is nehéz kérdés eleve meg legyen oldva, valjon a drámai zeneműveknél a szöveg- vagy a zenerész bir-e tulnyomósággal? Azonban a második tételnél ugy vétetik, hogy a szinmü-dráma készitője vagyis a költő bir tulsulylyal. Noha kétes esetekben az egyes részeknek az egészhez való viszonya lesz figyelembe veendő, és a kérdés a szerint, a mint egyik vagy másik tulnyomó, lészen eldöntendő.

A szerző által valakinek adott előadási engedély az engedélyezett személyes jogául tekintetvén, azt másra nem ruházhatja, azonban ellenkező megállapodásnak is lehet helye.

Az előadatásra nyert engedély, hacsak megszoritva nincsen több előadásra értendő, mert a körülmények szerint feltehető, hogy a főleg nagyobb kiállitási költségekkel járó előadásoknál az engedély nem egyszeri előadásra kéretett.

A fennebbi előadatási tilalmak áthágása feltéve, hogy a mü szinházban vagy hangversenyen, vagy átalában nyilvános helyen történik, kárpótlást és pénzbirságot von maga után.

A kárpótlás az előadásnak jövedelme, és pedig ha az előadás vállalkozója vétkes, a napi költségek levonása nélkül, különben azok levonásával.

A pénzbirság 1000 frtig is terjedhet.

Ha a mü egy vagy több művel összeköttetésben adatik elő, a körülményeknek megfelelő jövedelmi rész szolgáland kárpótlásul.

Ha a bevétel hitelesen ki nem tudható, minden egyes esetben a kárpótlási összeget a biró, szakértők meghallgatása után határozza meg.

Ki szöveggel egybekötött zenemü előadására fel van jogositva, a szöveget magát az előadásnál való használat végett kinyomathatja és árultathatja [1]).

XV.

Hátra vannak még bizonyos *átalános határozatok*, melyek az előadott szabályok felvilágositására és közelebbi meghatározására vonatkoznak, s melyeket főleg az ujabb törvényhozások az ismétlések elkerülése tekintetéből különválasztva szoktak megállapitani, és előirni, és ezek következők:

1. Az évek szerint meghatározott védelmi határidőknél azon naptári év nem jön számitásba, melyben a védhatáridő kezdetét feltételező tény, p. o. a szerző halála, a munka megjelenése, az előadás stb. történt.

2. A mennyiben a védhatáridő a munka megjelenésétől számitandó, e számitás oly munkáknál, melyek belső összefüggésöknél fogva egy egészet képeznek, és bár részenkint adatnak ki, teljes megjelentöktől, a mennyiben pedig ily egészet nem képeznek, minden egyes rész vagy füzet megjelentétől veszi kezdetét. E szabály első része alól kivételnek van helye, a bár egy egészet képező munkáknál a fordítási jogra nézve, mert az ott emlitett rövid határidő, ha az eredeti munka részekben vagy füzetekben adatik ki, minden egyes részre vagy füzetre nézve annak első megjelenésétől számittatik.

3. Az ujabb törvényhozási irány tiltakozik a törvény által kiszabott határidőknek kiváltság általi meghosszabbitása ellen.

4. A szerzői jog a többszörözést és kiadást illetőleg elidegenithető és örökölhető; de a fiscus a szerzői jogot nem örökölheti, mert a közönségnek, melyet fiscus képvisel, sokkal nagyobb érdekét képezi az, hogy a mü közbirtokba menjen át, mint azon aránylag csekély összeg, mely a fiscus által gyakorlandó szerzői jogból a kincstárra kárulhatna.

5. Még a szerző szerzői jogát *saját személyében* gyakorolja, az hitelezői részére foglalás tárgya nem lehet. Ezen intézkedés a szerzői jog természetében találja okát, mert hogy művével mi történjék, kiadassék-e vagy sem? és miként? ezek az ő szorosan vett személyes jogai, ezeket hitelezői, kikre vagyona átmegy, nem követelhetik részökre a szerző érzékeny sérelme nélkül, ezeknek joga tehát csak a szerzői jognak már értékesitett anyagi részeire, p. o. saját kiadásából meglévő példányokra, vagy a mennyiben e jogot másra átruházta, ezen átruházásból öt netán megillető követeléseire terjedhet.

Ugyanez áll a művészeti müveknél is, az előleges készülék, réz- s kőtáblák, öntvényminták és hasonlók, habár tárgyuk szerint pénzértékkel birnak is, nem lehetnek foglalás tárgyai, mihelyt azokon a művészeti fogalmazásnak némi nyomai jelentkeznek, mivel ez képezi a főrészt, ez pedig a szerzői jogba vág, az anyagok maguk ennek járulékaiként tekintendők.

E szerint tehát, ha a szerzőtől kiadási példányai, vagy ezek után öt illető követelései hitelezői részére

[1]) L. Friedländer többször id. munkáját, és az idézett legujabb törvényjavaslatokat s törvényeket.

lefoglaltattak, és uj kiadást csak ő maga létesithet, mivel ez szerzői jogába vág, és a hitelezőkre át nem mehet.

És miután a szerzőnek e kiváló ugyan, de a dolog természetéből szükségkép folyó joga őt csak éltében, vagyis addig mig szerzői jogát saját személyében gyakorolja — illeti, következik, hogy az örököseire és jogutódaira át nem száll.

A munka vagy mü megjelenési idejének, melytől a védhatáridő kezdetét veszi, megállapitása tekintetében a törvényhozások még eddig egyenlő irányra nem jutottak.

A törvényhozások jobbára a megjelenés időpontjának hivatalos constatirozását fogadták el zsinórmértékül, vagyis bizonyos hatóságoknál, testületeknél ugy nevezett bejelentési lajstromokot állitottak fel, és elrendelték, hogy a szerzői jog ott jelentessék be a munka- vagy mübemutatásával, és a megjelenés illetőleg zene- és szinmüveknél az első előadás időpontja onnét nyert hivatalos bizonyitvány által igazoltassék. Sőt ezt oly szigoruan követelik, hogy e nélkül a biróság a keresetet egyszerüen visszautasitani tartozzék

Ily értelmü megállapodást látunk Ausztria és Franciaország között legujabban vagyis 1866. deczember 11-kén az irodalmi és müvészeti jogok közös oltalmára kötött államszerződésben is, hol a kölcsönös védelem a bejegyzés formaságainak teljesitésétől tétetik függővé, és pedig:

Ha a mü először Ausztriában jelent meg, akkor Párisban a belügyminiszteriumnál, ha pedig a mü először Francziaországban jelent meg, Bécsben a belügyminiszteriumban kell bejegyeztetnie.

A bejegyzésről hivatalos értesitvény adatik ki, melynek a bejelentés pontos kelet napját kell tartalmaznia, továbbá a mü czimét, a szerző és kiadó nevét, valamint a mü ugyanazonosságának constatálására szükséges adatokat, ezen értesitvény mindkét államterületén teljes hitelt fog igényelhetni, és a tulajdon, valamint a többszörösités kizáró jogát mindaddig bizonyitani, mig egy más a törvényszék előtt nagyobb (talán erősebb?) alapon jogot nem szerez [1]).

Itt is tehát a bejegyzés a védelemnek, illetőleg a keresetnek lényeges kellékeül van előirva. — Igy az $184^3/_4$-ki magyar törvényjavaslat is a 32. §-ban.

Azonban a szász törvény 14. czikke a mü megjelenési ideje bizonyitásának *könnyitése* végett a münek a lipcsei „Eintrags-Rolle"-ba leendő bejegyeztetését tette lehetővé.

A frankfurti törvényjavaslat (51. §) szintén oly formán nyilatkozik és egész Németországra egy bejegyzési lajstromot javasol.

Az uj bajor törvény (52. cz.) csak facultativ irányban szól, mert azt mondja, hogy „bejegyeztethetik", e bejegyzés kellékeit és formaszerüségeit is tüzetesen körül irja.

Az, hogy az ujabb törvényhozási irány a bejegyeztetés kötelezettségétől elállott, abban találja indokát, hogy a bejegyzés tehet ugyan a munka megjelenési idejének bizonyitására jó szolgálatot, de ezt más uton is el lehet érni, és a bejegyzés, bármily formaszerüséget kiván is, a szerzői jog bizonyitására, mint egy oldalról származott cselekmény kifolyása, nem elégséges, ugyanazért czélszerü marad ugyan a bejegyzési lajstromok vezetése, de csak a végre, hogy alkalom nyiljék a megjelenés idejének egyszerü, de egyszersmind bizonyosságot szolgáltató meghatározására, annak igénybevétele azonban az érdekletteknek szabadságára hagyandó, a megjelenés idejének bizonyitására szolgáló egyéb törvényes eszközök mindenkor fenmaradván. Dr. S. J.

[1]) L. Függelék az id. törvénykezési szabályokhoz. Negyedik folyam 1866. II. füzet XXXI. sz., hol az államszerződés egész kiterjedésében olvasható.

Az iparbirák intézménye *).

Hazánkban az ipar mindinkább fejlödik; e fejlödéssel karöltve egyszersmind számtalan uj körülmény merül fel, melyről eddig iparéletünk mitsem tudott.

E körülmény számos oly intézmény behozatalát és életbeléptetését teszi kivánatossá, mikkel a külföld már régén dicsekszik.

Ezuttal az olvasót azon mozgalomra figyelmeztetjük, melyet Brünnvárosa iparának emelése tekintetéből legujabb időben felmutat. Ugyanis a brünni kereskedelmi és iparkamra figyelembe vevén azon körülményt, hogy egy rendbeli személyek közt támadt egyenetlenségek szakbeli dolgok tekintetében csakis ugyanazon szakbeli személyek által itéltethetnek meg legjobban és legigazságosabban, indittatva érzé magát, hogy a bécsi kereskedelmi miniszteriumnál egy törvényjavaslat életbeléptetését inditványozza, mely törvényjavaslat az iparbirák intézményét hozná be, különösen a brünni gyapotipar számára, — oly formán mint az iparbirák Francziaországban már régibb idő óta „Prud'hommes" nevezet alatt fennállnak.

Prud'hommes Lyonban 1806-ban léteztek, s azóta már Belgiumban is meghonositattak. Feladatuk, mint az „ipar békebirái" a gyárnok és gyári társaságok közt egyrészt, és ezeknek munkásai közt másrészt, vagy az iparüzők és segédeik közt támadt egyenetlenségeket mint „bureau particulier" kiegyenliteni; továbbá mint birák a „bureau general"-ban, ha a kiegyenlitési kisérlet sikertelen volt, az egyenetlenségek tárgyában 100 franknyi összegig végérvényesen, ez összegen tul csak a kereskedelmi itélőszékhez való felfolyamodás lehetősége mellett, határozni. Továbbá ez iparbiráknak kötelességük mint „Gyár vagy iparüzői rendörség" némely intézkedések felett, melyek a különböző iparüzletekben rendfentartása végett megállapitvák, felügyelni, a fegyelem éptartását eszközölni, e tekintetből végrehajtási hatalommal is fel vannak ruházva. Büntető hatalmuk három napi fogság kimondására terjed. Azon egyének, kik e két osztályban a „kiegyenlitési" és „birói"-ban müködnek, munkaadókból és munkásokból választatnak, és pedig a „bureau particulier" 1 munkaadó és 1 munkás, a „bureau général" 3 munkaadó és 2 munkásból alakul.

1864-ben Francziaországban különböző helyeken már 103. „Conseils de prud'hommes" létezett, melyek közül csak 18 volt munkanélkül, a többi 85-nél 43,662 egyenetlenség felett hozatott itélet; 32,986 esetben, tehát 4 eset közt 3-ban, a kérdésen forgó viszály békés uton intéztetett el. Mi ez egyetlenségek természetét illeté: 3132 az inasnak a mesterhezi személyes viszonyából, 5912 munkaelhagyásból és munkaelbocsátásból, 26,011 munkabér vagy a munka hiányos elkészitéséből származott.

A Brünn számára az ottani ipar és kereskedelmi kamara által készitett javaslat vázlata e következő:

A munkabirák hatásköréhez tartozik a gyapotipar körül támadt mindazon egyenetlenség, mely a munkaviszonyból származik, névszerint: a rendetlenségi vagy engedetlenségi büntetések, az időelőtti elbocsátás vagy szolgálatelhagyás, a munkabérből, állitólagos kárból származott minden viszály, továbbá egyenetlenségek, melyek a gyári betegek vagy nyugdijpénztárak müködésére vonatkoznak.

*) Az „M. anyagi érdekei" czimü hazai szaklapból közöljük ezen érdekes czikket. Szerk.

**

E munkabirák működési köre kiterjed minden a gyapotiparra vonatkozó üzletágra és minden üzlettelepre.

Az iparbirák testülete, melynek tagjai hivatalukat tiszteletből viselik, áll az iparüzleti biztos vagy ennek helyetteséből és 48 tagból, mely szám azonban szükség esetében a kereskedelmi kamara kivánatára s a községi tanácsnál történt bejelentésre szaporitható. Felében gyárosok és gyárigazgatókból, felében pedig a gyapotiparnál alkalmazott munkásokból vétetnek, az iparbirói tiszt három évig viselendő.

Mellőzve az iparbirák testületének alakulását, a cselekvő és szenvedő választási képességet, itt csak azt jegyezzük meg, hogy az iparbirák testülete szükebb és tágasb tanácsra oszlik.

Az elsőnek, a kiegyezkedési osztálynak — feladata a feleket, a munkaadót és munkást, egyességre birni.

A mely ügyek itt békés uton nem intéztetnek el, a tágasb tanácshoz — a biráskodási osztályhoz kerülnek, mely pénz vagy pénzértékü ügyben 25 forintig végérvényesen határoz. Szintén meg nem engedendő a feleknek a felfolyamodás, ha a tanács az ügy természeténél fogva 40 órai időtartamig szabadságbüntetést szab.

Oly esetekben, melyek pénz vagy pénzértékben amaz összeget meghaladják, a feleknek joguk van az illető törvényszékhez felfolyamodni. A szükebb tanács 2 gyárnok vagy gyárigazgató és 2 munkásból, a tágasb 3 gyárnok és 3 munkásból s az iparüzleti biztosból vagy pedig a községtanács által meghatározott helyettesből, mint elnökből áll. Mindkét tanács számára a községi tanács által egy községi hivatalnok rendelendő ki, ki 1 évig viszi az irodai ügyeket.

Az ülések nyilvánosak. Csak a többség határozata által lehet a nyilvánosságot mellőzni, de ez esetben minden félnek jogában áll követelni, hogy legalább 3 személynek, mint bizalmi embereinek, engedtessék meg a jelenlét. Az eljárás szóbeli.

A tanács által szükségelt helyiségekről a község gondoskodik. Ugyanez viszi a berendezés, fütés, világitás terheit s gondoskodik a levéltárról. (A javaslat e pontját, hogy a község viselje a terheket, nem tartjuk egészen helyesnek. Ez intézmény jótéteménye egy specialis iparágra vonatkozik, ennek kellene tehát a költségeket fedezni.)

Évenkint deczember hóban az iparüzleti biztos által a lefolyt év tevékenységéről kimutatás készitetik, mely nyilvánosságra hozatik.

Az itéletek végrehajtása az illető törvényszékre van bizva, és pedig fogság és pénzbirságnál a tanács megkeresésére, más jogérvényessé vált igények és lekötelezettségeknél a győztes félnek a törvényszéknél kijelentett szó- vagy irásbeli kivánatára.

Ez iparbirói javaslat indokai közül különösen ez egyet kell kiemelnünk:

Kétségtelenül sokan lesznek, kik figyelembe véve munkásaink jelenlegi müveltségi állapotát, a tanácsba való részesülésnél más számarányt fognak pártolni. De nagyobb érvekkel bir a tökéletes egyenlőséget kivánó javaslat, minthogy igazsági és czélszerüségi indokokkal igazolható. Nem tekintve az igazság követelményét a javaslatba hozott számarány mellett a munkások aránytalanul hatályosabban fogják hivatásukat felismerni, az intézményhez bizalmuk mindinkább fog erősödni, minden keserüség az itéleteknél el fog háritatni, s ezáltal a munkaadó és munkás közti viszony idők folytán ugy fog alakulni, a hogy a társadalom s az ipar érdeke leginkább fogja kivánni. Lehető visszaéléstől félni nem kell, mivel a munkásosztály zöme nálunk ép, mivel a községi hivatalnok véleményének sulyát is a mérlegbe vetheti, ehhez járul, hogy még a nyilvánosság is óvószer. A munkásosztály nagyobb müveltségállapotának hiánya nem vehető tekintetbe, mivel itt a követelmények inkább a józan észre s a jogérzületre irányulnak.

PREYSZLER GYÖRGY.

Adalék a halálbüntetés végrehajtása körüli tanhoz.

Az osztrák s a magyar törvényhozás szavaiban s szellemében alapul-e azon szabály, hogy a halálbüntetés — ha több büntettes egyszerre lett elitélve — azok mindegyikén egymásután, a többiek jelenlétében hajtassék-e végre?

E kérdés igénylő megoldása a gyakorlatban átalában el van fogadva, s a büntetőjogszolgáltatás azon szomoru egyes eseteiben, melyekről tudomásunk van, a halálbüntetés végrehajtására hivatott hatóságok szinte ezen értelemben jártak el.

De miután az e tekintetbeni eljárás épen nem közönyös, sőt ellenkezőleg nagyon is fontos, legyen szabad vizsgálnunk:

1. azt, mily szabályok felelnek meg e tekintetben a bölcseleti büntetőjog alapelveink, és

2. mily eljárásra utalják ez iránt az osztrák s magyarhoni büntetőtörvények a birót.

I. A halálbüntetés alkalmazásba vételének az állambani jogszerüsége, hasznosságra s észszerüsége iránti belterjes vita még mindeddig befejezve nincs. Európa s Északamerika legujabb törvényhozásai e legvégső fenyitő eszközt nélkülözhetni még mindég nem látszanak, sőt magának a tudomány s elméletnek, bár mennyire is hajoljanak itt-ott gyakran tulságosnak nevezhető philantropismus felé — legkitünőbb képviselői s az aránylag legnagyobb számmal nem jutottak el mindeddig azon stádiumig, hogy a halálbüntetés alkalmazásba vételét feltétlenül kiátkozzák [1]). — Kétségtelenül igaz azonban annyi, miszerint az ujabbkori büntetőjogtudomány s vele egyezőleg minden müveltebb nemzet torvényhozása a halálbüntetés alkalmazásba vételét két mellőzhetlen előfeltételhez köti, melyeknek egyike abban áll, hogy a kérdéses büntetés csak igen kevés és felette sulyos bünténeyekre szabassék, rendszerint csak szándékos gyilkosságra s a felségsértés legsulyosabb eseteire, — a másik előfeltételnél fogva pedig magának a halálbüntetésnek végrehajtása a legegyszerübb, leggyorsabb, legbiztosabb, s az elitéltre nézve legkevésbbé fájdalmas módon eszközöltessék.

Borzadálylyal tekintünk vissza a mult századok azon sötét korszakába, midőn a magánbosszura annyira hajlandó emberi elme a kinzó halálbüntetések nemeinek feltalásában oly termékeny volt, mely korszakban a halálbüntetések képezték a szabályt, s a szabadságbüntetések csak nagyon is kivételesen alkalmaztattak, s hol az embertársai köréből kizárt, mintegy kiátkozott büntettes szerencsésnek tarthatta magát, ha a pallos vagy kötél általi egyszerü kivégeztetésre kegyelmeztetett meg, s nem érték öt a tagcsonkitás, a kerékre fonás vagy karóra huzás kinzóbbnál kinzóbb nemei, melyek közt csak órákig, sőt napokig tartott szenvedések után adá ki lelkét, vagy nem köttetett máglyára, hol a lassankint emelkedő lángok martaléka gyanánt szolgált áldozatul a kétségbeesésnek még hamuvá vált.

[1]) Miután e sorok rendeltetése nem abban áll, hogy azokban a halálbüntetés jogszerüsége, hasznossága s észszerüsége felett vitatkozzunk, ennélfogva olvasóink meg fogják bocsájtani, hogy a jogirodalom ezen tág köréből merithető idézvényekkel terhelni nem fogjuk.

Borzadálylyal s utálattal fordul el a jogtudomány s törvényhozás története az ily módon megsértett, s mélyen megbecstelenitett emberiség szinhelyétől.

A korszellem igényeihez alkalmazkodó büntetőjogszolgáltatás egyik közvetlen következménye csakhamar nyilvánult a halálbüntetés sulyosbbitási nemeinek elmellözésében, s az ujabbkori büntetőtörvényhozásokban e sulyosbbitási nemeknek csak néhány kevés nyomaira, s ezekre is csak ritkán találunk [1]).

A halálbüntetés sulyosbbitási nemei azonban ugy, mint átalában véve minden büntetés sulyosbbitásai, lehetnek két rendbeliek, vagy *physikaiak*, vagy *eszményiek* (psychikaiak). — Az *előbbeniekhez* tartoznak mindazon az elitéltnek szándékosan okozott *testi bajok s fájdalmak*, melyek magával a kivégeztetés actusával mulhatlanul s feltétlenül összeköttetésben nem állanak, az *utóbbiakhoz* pedig sorolandók az elitéltnek kinos kedélyfelindulása s remegése által okozott, s a halálos itélet végrehajtásától nem feltétlenül elválaszthatlan *lelki szenvedések*. — Igy a [1]) alatti jegyzésben emlitett sulyosbbitás a code pènal szerint a *phisikai*, s a bajorhoni büntetőtörvénykönyv szerint ugyanott emlitett sulyosbbitása, a halálbüntetésnek pedig az *eszményi vagy erkölcsi (psychikai)* büntetéssulyosbbitások közé tartozik.

Hogy az ujabbkori büntetőtörvénykönyvekből a halálbüntetés sulyosbbitásai kiküszöböltetnek, s a még itt-ott törvényileg fennállóak is — habár a mult századok ebbeli borzasztó kinzásaitól már magukban véve is lényegesen eltérnek, s azoknál sokkal enyhébbek — a gyakorlatban többé épen nem, vagy csak felette ritkán alkalmaztatnak, az igazolásra valóban nem szorult. — A halált szükségképen már magában véve a legnagyobb érzéki rosznak, s a physikailag legborzasztóbb csapásnak kell tekinteni, annak minden további kinokkali megtoldása tehát felesleges, észellenes s a bosszuállás színét viseli, mi által maga a törvény foganatositásának, s az itélet végrehajtásának ténye vagy szinpadi látványossággá aljasul, vagy kegyetlen gyilkolássá fajul el; de a halálbüntetéshez kötött ily mellékes bajokkali fenyitése magának a büntetőtörvénynek — még az elrettentési elmélet mellett is — eredménytelen, mert miként tartóztathatna vissza a büntény elkövetésétől egy oly érzéki baj, legyen az magában véve, bármily borzasztó is, melyhez képest maga a halál is jótétemény s kegyelem, már pedig a büntettes önmaga is kivégezheti magát, mihelyt felfedeztetik, mint öngyilkos! — Az elszánt s megrögzött büntettest, ily mellékes kinok a büntényelkövetésétől visszariasztani nem fognak, a ki pedig a büntény pályáján csak mint bátortalan kezdő tesz kisérletet, s talán csak az egyszer tért el tévutra, az ellen kétségen kivül enyhébb büntetésekkel is be lehet érni!

Ezek előrebocsájtása után egész átalánosságban mellőzve, a sulyosbbitott halálbüntetés egyéb káros következményeit a nép müvelődésére, a törvények iránti tiszteletre nézve stb., — áttérünk az osztrák s magyar büntetőtörvényhozásnak intézkedéseire a kérdéses tárgy körül.

II. Az 1852-ik évi május hó 27-én kelt osztrák büntetőtörvény 50-ik §-sa a büntetőjogi elmélet alapelveivel egyezőleg a halálbüntetésnél átalában véve minden sulyosbbitást világosan s határozottan kizár, — a törvény ezen rendelésére nézve tehát semmiféle megszoritásnak helye nem lehet. — Csak az most a kérdés, valjon az idézett 50-ik §. szellemében mit kell büntetés sulyosbbitás alatt érteni? Első tekintetre talán hajlandók lehetnénk hinni, miszerint az idézett rendelés az osztrák büntetőtörvénynek csakis 19-ik §-ában foglalt sulyosbbitási nemeire vonatkozik, miután az osztrák büntetőtörvény ezeken kivül más sulyosbbitási nemeit a büntetéseknek nem ismeri, s ennélfogva minden már a büntetést érzékenyebbé tevő mellékes baj a törvény terminologiája szerint sulyosbbitásnak nem tekinthető. Ez annál inkább helyesnek látszik, ha az 1803-ik évi osztrák büntetőtörvénykönyv I. részének 44-ik §-át szemügyre veszszük, melyben rendeltetik, hogy ha oly bünténytek, melyekre életfogytig tartó börtön van szabva, sulyosbbitó körülmények közt követtettek el, ugy ezen körülményekhez képest az I. rész 17-ik §-ban foglalt sulyosbbitások veendők alkalmazásba. A szinte ezen irányban szerkesztett közvetlenül előbbi 43. §., melylyel az 1852-ik évi uj osztrák büntetőtörvény 50-ik §-a megegyezik — tehát szinte csak a 17-ik §-st tarthatta szem előtt s csak ezen §. sulyosbbitási nemeire vonatkozhatott, a 17-ik §-nak pedig az 1852-ik évi törvény emlitett 19-ik §-sa felel meg.

E nézet azonban kétségkivül alaptalan, s merően törvényellenes következtetésekre vezetne.

Ha ugyanis az osztrák büntetőtörvény 50-ik (illetőleg 43-ik) §-sa által csak a 19-ik (illetőleg 17-ik) §-ban felsorolt büntetés sulyosbbitási nemek volnának kizárva, ugy következetesen azt kellene tartanunk, miszerint minden egyéb sulyosbbitási nemek, tehát a constitutio criminalis Carolina, vagy Theresiana borzasztó kinzásai az osztrák büntetőtörvények humanus szelleme ellenére is még mindig alkalmazásba vehetők, a mi valóban nevetséges egy állitás volna. Azonfelül meg kell gondolnunk, miszerint a börtönbüntetés képezi a szabályt, a halálbüntetés pedig a kivételt, ha tehát a büntetőtörvényben büntetés sulyosbbitásról átalában véve tétetik emlités, ugy már ennélfogva is csak azon sulyosbbitási nemekről lehet szó, melyek a rendszerint bekövetkező büntetési módra, tehát a börtönbüntetésre, vannak elrendelve.

Az osztrák büntetőtörvény a büntetéssulyosbbitás fogalmát sehol sem állapitja meg, s 19-ik (illetőleg 17-ik) §-ában csak a *börtönbüntetésnél* alkalmazható sulyosbbitási módokat sorolja fel, melyeket azután a következő §§-okban bővebben is elemez. Ha tehát büntetéssulyosbbitásról átalában véve van szó, ugy erre nézve az *átalános jogi fogalmat* vagy értelmezést kell alapul elfogadni, melyszerint, mint már láttuk, *minden* testi vagy eszményi baj, mely a büntettest a főbüntetésen kivül éri, s ennek magának végrehajtásával elválaszthatlan összefüggésben nem áll, büntetéssulyosbbitásnak tekintendő, s épen ez oknál fogva nem is szabad valamely önkényes, a halálbüntetés végrehajtásának tényét az elitéltre nézve sulyosbbitó mellékbajt törvényesnek mondani, miután ez tényleg nem volna egyéb, mint büntetéssulyosbbitás.

Honunkban egy 1814-ik évi május hó 15-én kelt s a királyi curiához intézett kegyelmes királyi udvari rendelet szinte minden kinzó és sulyosbbitott halálbüntetést betiltott, s azontul csak az egyszerü halálbüntetést (pallos, kötél, s szorosan katonai bünténveknél főbelövés által engedett meg [1]).

Jelen értekezésünk tulajdonképeni feladatára visszatérve, két lényeges főkérdést kell megoldanunk:

A) Valóságos büntetéssulyosbbitás-e az, ha a ha-

[1]) Igy a *franczia code pénal* 13-ik czikke az apagyilkosok kivégeztetése előtt a halálbüntetés sulyosbbitásául a tettes jobb kezének levágását rendeli el. — A *bajorhoni büntetőtörvénykönyv* pedig 6-ik czikkében a halálbüntetés sulyosbbitásául átalában véve elrendeli, hogy a büntettes a kivégeztetést közvetlenül megelőzőleg egy félórányi időn át a hóhér által a pellengérre (szégyenpadra) állittassék ki.

[1]) Vuchetich büntetőjogi munkája 21 s 102-ik lapokon.

lálra itélt büntettesek mindegyike büntársainak kivégeztetésénél jelenlenni tartozik, hogy a halálbüntetés végrehajtását azokon egyenként láthassa? és

B) tartalmaz-e az osztrák s magyar büntetőtörvényhozás ez iránt valamely szabályt, s miben áll az?

Ad A) Hogy meghatározhassuk valjon a halálbüntetés olyképeni végrehajtásában több büntetteseken, hogy azok mindegyike a többiek kivégeztetését láthassa, *sulycsbbitás* fekszik-e vagy nem, vizsgálnunk kell

a) azt, valjon, s milynemü physikai vagy eszményi (psychikai) bajok s szenvedések vannak ezen eljárással az elitéltre nézve összekötve, — s

b) valjon ezen szenvedések az egynél több büntettesen végrehajtandó halálitélet foganatositásával szükségképen vannak-e összekötve vagy sem?

Ad a) Ha az eljárás ezen módjával a büntettesre nézve testi kinok összekötve nincsenek is, ugy valóban figyelmen kivül nem hagyhatók az ezen eljárástól elválaszthatlan lelki kinok, melyek ez esetben a büntettesre nehezednek, s melyeket a büntettesek iránt követendő tulszigoruság rendszerének párthivei — kik az elitélt egyén alanyiasságát figyelembe veendőnek egyátalában nem tartják — semmiféle sophisma által el nem tagadhatnak. — Az itt-ott előforduló egyes esetek is — melyekben az elitélt büntettes rettegés nélkül s elszántsággal nézett a halál elé — vagy rajongó s minden áldozatra kész fanatismusra vezethetők vissza, — a mint ezt politikai vagy vallásos elvek iránt vivott pártküzdelmekben láthatjuk, — vagy pedig egyes büntettesek javithatlanul megrögzött s törhetlenül makacs lelkületének képezik kivételes bizonyitékát, melyen a sors legborzasztóbb csapásai is képtelenek benyomást gyakorolni, de a mely ritkán előforduló estekből az emberek nagy többségének rendszerinti természetére következtetést vonni egyátalában nem lehet, már pedig a törvényhozó csakis a rendszerinti eseteket tételezi fel. Leges scribuntur casibus ordinariis.

Ha tehát a bajorhoni büntetőtörvénykönyv 6. czikke, már abban is sulyosbbitását látja a halálbüntetésnek — és pedig méltán, — hogy a büntettes közvetlenül a kivégeztetés előtt félórára a szégyenpadra (pellengérre) állittatik ki a hóhér által, mennyivel inkább tekintendő sulyosbbitásnak azon eset, midőn a halálra itélt egyén büntársa kivégeztetésének szemtanuja lenni kénytelen, nem is büntettesnek a szégyenpadrai nyilvános kiállításában rejlő megbecstelenitése képezi tulajdonképen, a bajorhoni büntetőtörvénykönyv 6-ik czikkében szentesitett sulyosbbitását a rajta végrehajtandó halálbüntetésnek ezen törvény szerint, hiszen ily megbecstelenitésre nézve egy oly egyén, ki már közvetlenül néhány percz mulva az összecsődült néptömeg szemei előtt nyilvános helyen a hóhér keze által fogja életét elveszteni, bizonnyára már nem is fogékony! hanem az ily módon késleltetett, s mégis fokozatosan előkészitett kivégeztetés által rettegésbe ejtett kedélyállapota s lelki felháborodása a büntettesnek az, mire az emlitett sulyosbbitás természeténél fogva irányozva van, hogy a büntettes ily módon már a kivégeztetés műtétét megelőzőleg a kétségbeesés áldozatául ejtessék!

Épen e miatt kivánatos volna a vérpadhoz vagy vesztőhelyhez vezető utat is mennyire csak lehet, megröviditeni, s valóban dicsérő elismerést érdemel azon Angliában csaknem átalánosan elterjedett gyakorlat, mely szerint a kivégeztetések közvetlenül a börtönépület falai előtt szoktak megtörténni.

Azonban mindezen szenvedések, tekintve az emberek lelki organismusának rendszerinti természetét, még mindég jelentéktelenek azon iszonyu benyomás által okozott kinokhoz képest, melyeket a büntettes kivégeztetésének szemlélése az ugyanezen halálra szánt büntársban szükségképen előidéz!

Gondoljunk csak azon büntársra, ki már is a vesztőhelyen vagy a vérpad mellett áll, környezve mindazon borzasztó készletektől s szerszámoktól, melyek arra vannak rendeltetve, hogy iszonyu hatásukat csak hamar az ő személyén is bebizonyitsák. Gondoljunk azon benyomásra, melyet a vesztőhelyre vezetett büntettesre a vérpad vagy bitófa első pillanatrai megtekintése rendszerint gyakorol! s ha ő ezen helyen még azonfelül hosszabb időt is kénytelen tölteni a nélkül, hogy szenvedése gyorsan végét érné, ugy ezen lelki kinok valóban a kétségbeesésig fognak növekedni, miután a közel bekövetkező *haláltóli rettegés* magánál a halálnál is borzasztóbb! — Ha mindezekhez hozzágondoljuk még azon látványt is, mely a kivégezendő büntettesre vár, kinek szemei előtt végeztetik büntársán azon műtét, melynek ő is áldozatul fog esni, ha szemtanuja kénytelen lenni azon mellőzhetlen gyászos előkészületeknek, ha látnia kell kivégzett büntársa utolsó halálos küzdelmeit, s a fájdalomtól eltorzitott arczvonásait, ugy valóban kétszeres halált szenved minden egyes büntárs. Ezeken kivül feltéve még azt is, a mi gyakran megtörténik, hogy a hóhér a kivégzés műtétét lassan s ügyetlenül végezi, ki fogja tagadhatni, miszerint azon büntettes, ki a legborzasztóbb testi kinokkal kénytelen lakolni hóhérja sajnálni való ügyetlenségeért, mégis sokszorta szerencsésebb, mint azon szerencsétlen büntárs, ki e rémjelenet passiv szemtanuja kénytelen lenni, s ki ennek folytán méltán attól tarthat, hogy az összecsődült néptömeg e miatti zugolódása s visszatetszése, sőt gyakran felbőszült haragja által rendszerint még jobban megzavart, s elfogult hóhér lélekjelenlétét vagy bátorságát elveszvén, teendőit ő rajta még sokkal rosszabbul végezendi mint büntárselődjén! — hiszen ez *utóbbi* a kivégezési műtét megkezdése által rendszerint már önkivületes állapotban van, s a testén még egy ideig látható életjelek nincsenek mindég valóságos fájdalmakkal összekötve a kivégezett egyén részéről, de mennyit szenved e közben azon *másik* büntárs, ki mindezeknek szemtanuja gyanánt kivégeztetését csak még *várja*, azt leirni, de még elgondolni sem lehet.

Ezen állitások fontosságát ugy látszik a büntető törvényhatóságok is mindég méltányolták, s ebben keresendő azon, ugy Ausztriában, valamint honunkban is gyakorlatilag elfogadott csaknem átalános szokás igazolása, mely szerint több, egyszerre kivégezendő büntettesek közül mindég azon hajtatik végre a halálbüntetés előbb, kit a bünösség kisebb mértékben terhel a többieknél, s csak ezután fokozatosan a többieken.

(Vége követk.) Dr. ECKMAYER ÁGOSTON,
kassai jogakad. r. tanár.

Jogirodalom.

A római magánjog rendszere mai érvényében vagyis pandekták alapvonalai Hoffmann Pál jogtudor, hit. ügyvéd, magyar tudományos akademiai lev. tag s a magyar kir. tudományegyetemben a római jog nyilv. rend. tanára által. Harmadik átdolgozott és javitott kiadás. 2 füzet. Pesten 1868. Ára 3 frt.

Tiz éve körülbelől, hogy ezen munkának első kiadása megjelent. Akkoriban mint magyar nyelven irt első ily munka hiánypótló volt, hogy azonban nem állott minden kifogáson felül azt szerző ur maga beismerte azáltal, hogy annak jelenlegi kiadását tettemesen átváltoztatta.

Ez leginkább az átalános részről mondható, mely majd egészen uj és magában véve is jogirodalmunknak kitünő szaporitásának tekinthető.

Figyelemre méltók azon sorok, melyben a szerző a római jog jelentőségét jellemzi.

„Az ókor két remek nemzetének szellemi örökhagyo-

mánya a modern európai nemzetek és ezek földrészünkön túli elágozásai oly köztulajdonát képezi, mely műveltségök kiindulási pontja és még mindég nélkölözhetlen alapja lévén, abban való előhaladásra irányzott tevékenység őket összefüggésben tartja. A jogtudomány körében a római jognak jutott irányadó szerep. E jog ugyanis, a középkorban Európa csaknem valamennyi népeinél idomszerű, azaz közvetlenül kötelező törvény gyanánt való (külleges) és századokon át napjainkig tartó érvényhez jutván, jelenleg pedig legalább anyagszerü, azaz a legujabb codificátiókba is átment szabványainak örökbecsü eszmein nyugvó (belszerű) érvénynyel birván még: minden európailag polgárisult állam jogának jelentékeny részét képezi, és ezen egyetemlegességénél fogva az egyes nemzetek jogai és tudománya közt azon hathatós közvetitőt, mely mindegyiknek, a nélkül, hogy nemzeties alapjától elvonná, világra szóló hatást enged, mindannyi közt bizonyos solidaritást alapít meg."

Ezen tételből eléggé világos leend a római jognak befolyása azon állomokra nézve is, hol codificált rendszeres és ujabbi időből származó törvénykönyv létezik, de még sokkal szükségesebb a római jognak tanulmányozása Magyarhonra nézve, hol ily feltételek nem léteznek, és hol a küszöbön álló codificátió ily tudományos készletet mint alapot nem is nélkülözheti.

Mennyire felel meg ezen czélnak e munka átalános része, ennek kimutatására az eszmebeli személyek jelesül a testületekről szóló szakaszok néhány tételét idézzük.

Szerző ur előre bocsátja, hogy csak az egyes ember jogképes, mert csak benne találkozik akarati képesség, mely természeti adománynyal köti össze a jog a személyiséget, a természeti alanyt jogalanynyá tévén, hogy pedig a jog maga is hoz létre jogalanyokat, melyeknek természeti akaratképességüknek hiányát költés (fictio juris) által kipótolja.

Kimutatja továbbá a szerző ur, miszerint az emberek oly czélokra is törekesznek, melyek elérésére valamennyiöknek vagy legalább soknak, és nemcsak jelenkori, hanem későbbi nemzedékek is érdekében áll; ha már most ily czélok elérésére bizonyos vagyon rendeltetik, s ha ezt csakugyan és kellő biztossággal ama czélra óhajtjuk fordíttatni: hogy ily nagyon jogalanya nem lehetnek egyes emberek, hanem ellenkezőleg szükséges, hogy az illető vagyon az egyes természeti személyek rendelkezése alól elvonattassék, és az egyes vagyonjogi alkatrészek központjául mesterséges módon alany alkottassék, s épen ez az eszmebéli személy.

Ebből következtezteti a szerző ur az eszmebeli személy szabatos fogalmát, mely szerinte: valamely vagyonnak mesterségesen létrehozott (eszmebeli) központja vagy más szóval: vagyoni képességgel felruházott eszmebeli alany. Ezen felruházást sokán personificátió gyanánt fogták fel, és az mi personificáltatik maga a czél, melynek elérésére az illető nagyon rendeltetett.

Az eszmebeli személyek különbözők a szerint a mint vagy több természeti személy egyedül bizonyos czél elérése végett, vagy pedig közvetlenül, valamely vagyon rendeltetik bizonyos czélra. Az első esetben személy összeség vagy u. n. testület (universitas personarum, corpus), a másikban javak összeség (universitas rerum) forog fenn, mely utóbbinak ismét két neme van: az alapitványok és a fekvő örökség (hereditas jacens.)

Ezekből kifolyólag a testület igen szépen megkülönböztetik:

Az egyszerü társaságoktól (societates) azáltal, hogy az egyes testületi tagok nem alanyai a testületi vagyonnak. E szerint a testület tulajdonában lévő dolgok az eszmebeli személy egyed — nem pedig az egyes testületi tagok köztulajdona; a testületi vagyonnak testületi tagokra való átruházásra miben sem különbözik azon esettől, midőn nemtagoknak idegenittetik el ugy, hogy a testületi vagyonnak tagok közti felosztása voltaképen nem felosztás (divisio), hanem valóságos átruházás (alienatio); továbbá testületnél a jogalany ugyanaz marad, habár az egyes tagok mind megujultak is; végre testület megszüntetével annak vagyona rendesen uratlanná leszen. Mindezek ellenkezője áll egyszerü társaság esetében.

Megkülönbözhető a testület az alaki (collectiv) személyegységgel biró vagy u. n. részvénytársaságoktól, minőket a tiszta római jog nem ismer, de az ujkori élet hatalmas egyesülési ösztöne nagy számmal hozott létre, mint p. o. vasuti és hajózási társaságok, bankok, biztositó-társulatok stb. Az ilyféle társaságok, a szerző szerint, mintegy közép helyet foglalnak el a testületek és az egyszerü társaságok közt, mennyiben t. i. kiféle testülethez hasonló alakkal, belsőleg testülethez hasonló szervezettel birnak, de a nélkül, hogy azért valóban testületek és egyátalában eszmebeli jogalanyok volnának.

A testületek és részvénytársulatok közti hasonság következőkből áll: a) mindkettőnél az egyes tagoktól különböző, ezen változása által fenálltában nem érintett jogalany lép a forgalmi viszonyba, csakhogy ezen külön és önálló jogalanyiság (a személyegység) testületeknél valóságos és anyagi, ilynemü társaságoknál ellenben csak látszólagos és idomlagos; b) mindkettőnél a (testületi illetőleg társas) dolgok tulajdonosának nem az egyes tagok tekintetnek, hanem a testületnél valóban és anyagilag, részvénytársulatoknál legközeleb és idomilag az egyes tagoktól megkülönböztetett összeség, mint egység, és szintén ez áll a követelések és tartozások iránt; c) mindkettő, anyagi s illetőleg idomi egységlétére, külön lakhelylyel és biró illetőséggel bir. De kettőnek összezavarása nemcsak elméletileg helytelen, hanem gyakorlatilag veszélyes is volna, minthogy ily felfogás oda vezetne, hogy collectiv személyegységü társaságok vagyonát is föloldatás esetében az állam foglalhatná el, s hogy az azokat nem illető (csak valóságos testületeknek adott) jogkedvezmények ily társaságokra is kiterjesztethetnének, vagy hogy testületekként örökösnek is kineveztetnének, holott valóban csak hagyományra képesek, és erre is csak olyaténkép, hogy az egyes tagok tekintetnek hagyományosoknak, azon modus alatt, miszerint a hagyományt társasági czélra forditsák.

Azért szerző ur szükségesnek látja a különbséget is tüzetesen kifejteni, mely abban áll, a) hogy testületnél a jogositott és kötelezett az egyes tagoktól mindvégig különböző, ezeket félreszoritó (eszmebeli) alany, ugy, hogy az egyes testületi tagok a testületi vagyonhoz idegenek viszonyában állanak, míg collectiv személyegységü társaságnál legközelebb ugyan szinte a társastagok egységes összesége képezi a társasvagyon alanyát, de anyagilag és tettleg a jelenleges tagok egyenként, melyek azért soha sem állanak a társasvagyonhoz idegenek viszonyában, vagy más szavakba: a testületi vagyon a testületi tagokra nézve egészen idegen vagyon, mig a részvénytársulati vagyon érdemleg mégis a tagok közös vagyona; b) ha a testület megszünik, ugy vagyona rendesen unatlan gyanánt az államra száll, sőt ha ily vagyon kivételesen (a testület feloldása előtt) a testületi tagok közt föl is osztatik, ugy ez nem (osztatlanul volt) közösnek felosztása, hanem valóságos és tökéletes átruházás (elidegenités), mig részvénytársaság megszünése esetében a társasvagyon ipso jure átszáll a megszünés időpontjában létező társastagokra (részvényesekre), mi nem is eszközöl jogátruházást, hanem csak felosztást, mely eddigelé eszmebeli részekre vonatkozó jogositványokat megvalósit; c) testületeknél az összes tagok egybehangzó akarata sem képezi az illető eszmebeli személy akaratát, minthogy a testületi tagok összegekben is csak képviselői annak, ugy, hogy fictióra van szükség a végre, hogy a képviselők határozmánya a képviselt eszmebeli személy akaratának tekintethessék, — mig collectiv személyiségű társaságnál az összes tagok vagy az ezeket helyetesitő választmány akarata, vagyis az u. n. collectio akarat, akarata egyszersmind a csak idomilag külön létező jogalanynak (a társaságnak) is, minthogy a jelenleges részvényesek az idomi személyességet nemcsak képviselik, hanem összhatások által folyton ujból létre is hozzák; d) testület keletkeztéhez néha a törvényhozás épen különös engedélyezése, azaz: az eszmebeli személyiségnek törvényhozás részéről külön megalkotása szükségeltetik, míg a szóban forgó társaságokra vonatkozólag kivétel nélkül átalános jogtétel áll, ugy, hogy minden képződő ilyféle társaság önként tesz szert alaki személyegységre és látszólagosan önálló jogalanyiságra és mitsem változtat ezen, hahogy ily társaságalapitásához netán rendészeti (nem törvényhozási) külön engedély szükséges, minthogy ettől nem maga a társaság létezése, hanem ennek csak tilos vagy nem tilos volta függ.

Szándékosan időztünk annyira az eszmebeli személyek értelmezésénél, mert ezen része a magánjognak épen most anyira fontos nálunk a mindennap alakuló társulati visszonyok megkinálására, és mert egy próbát akartunk bemutatni, hogy mily alapossággal és mily finom megkülönböztetésekkel tárgyalja szerző ur ezen nehéz tárgyakat.

Szabad legyen még a t. olvasó figyelmét a „jogvédelemről" szóló fejezetre irányozni, melyben szerző ur a keresetekről, az alperesi védelemről, a replicáról, duplicáról, a litis contestatióról, a bizonylatokról, jogvélelemről, a végitéletről és az in integrum restitutioról értekezik. Ezen viszonyok nálunk eddig nem a magánjogban, hanem a perjogban (a perrendtartásban) lettek tárgyalva. Érdekkel birand tehát azon tétel, melyben

szerző ur e tárgyaknak e helyeni taglalását indokolja és egyszersmind az emlitett fejezetnek programmját is adja.

Ugyanis azt mondja:

„Hogy mindezen perbeli cselekvények kétféle szempontból tekintendők: alak és tartalom oldaláról. Alakilag azok a polgári perjog tárgyát képezik, mely a közjog egyik ága, tartalmukra nézve ellenben az anyagi magánjoghoz tartoznak azok, mivelhogy anyagi tartalmukat abból merítik.“

„Míg t. i. a polgári perjog a birói eljárást (procedura) s az ezt képező cselekvények rendét határozza meg, addig e helyütt (a magánjogban) a magánjogi igény ez utoni haladtában veendő szemügyre, meglévén alapitandó, mely föltételezvények alatt tarthatnak számot a beperesitett jogok birói elismerésre, s hogy minő a birói döntvény tartalmának s terjedelmének hatása a beperesitett jogra nézve. Más szavakkal: míg a perjog a pernek idomaival (idomi, alaki jog) tehát a *hogyan*-nal foglalkozik, addig e helyütt a pernek joganyaga (anyagi jog), tehát a perbeli jogérvényesités tárgya, a *mi* forog szóban.“

„Ehhez képest a perjogba következő kérdések tartoznak *miként* (mikor, hol és mi módon) kelljen keresetet, ellenbeszédet, választ, stb. előterjeszteni; *miként* (mi által és hogyan) kelljen bizonyitani; *miként* hozassék az itélet, és *hogyan* emelkedik érvényre.“

„Ellenben a magánjogba következők tartoznak: *mi* érvényesittetik kereset, ellenbeszéd, válasz stb. által; *mi* bizonyitandó; *mit* dönt el az itélet.“

„Azonkivül még e helyütt tárgyalandók azon sajátszerü hatások, melyek a pervitel a beperesitett jogra gyakorol; azon módositások, melyeket a magánjogok tartalmuk — és lételökben a beperesités által szenvednek.“

„A jogokat és jogviszonyokat ezen harczias pályán való mentökben ecsetelni, a magánjog rendszerének egyik legfontosabb és legérdekesb feladványa; az erre vonatkozó tanok összesége, ellentétben az alaki perjoggal, *keresetjognak* (jus actionum) hivatik.“

Az itt idézett néhány töredékből is, azt hiszszük, már eléggé kitünik, hogy az általunk bemutatott munka nemcsak mint tankönyv bir kitünő értékkel, hanem, hogy annak olvasása még gyakorlati jogászoknak és mindazoknak is melegen ajánlható, kik hivatva vannak, hogy jövő magánjogi codificátiónkra akármily irányban befolyanak. S. GY.

Különfélék.

(A m. kir. orsz. statistikai tanács) által kidolgozott bünvádi statistikai táblázatok az igazságügyi miniszterium által kidolgozott utasitás kiséretében az ország összes törvényhatóságainak legközelebb fognak kiadatni, oly meghagyással, hogy azok pótlólag a mult évről is betöltessenek. A táblázatok száma közönséges bünvádi ügyekre 5, sajtó vétségekre 2. Az uj táblázatok a magyar büntető törvény s gyakorlat szellemében készültek, s ezért Erdélyre, hol még az osztrák büntetőtörvény van érvényben mindaddig ki nem terjeszthetők, mig a befejezéséhez közel álló büntetőtörvény alkotmányszerüen életbe nem lép.

(Az 1843-ik évi bünt. törv. könyvi javaslat revisiójáról.) Lapunk f. é. 19-ik számában közlöttük *Csatskó Imre* veterán jogtudósunknak azon jelentését, melylyel a büntetőtörvénykönyvnek átalános részét a miniszter urnak bemutatta; hogy azóta mennyire haladott ama javaslatnak készitésében, a következő jegyzékből látható:

A büntettekről és azoknak büntetéseiről: 1-ső fejezett. A felségárulásról, 120—130-ik §§. — 2-ik fejezet. A honárulásról, 131—136-ik §§. — 3-ik fejezet. A királynak és a királyi ház tagjainak bántalmazásáról, 137—142-ik §§. — 4-ik fejezet. A nem ellenséges államok bántalmazásáról, 143—146-ik §§. — 5-ik fejezet. Az államhatalommali ellenkezésről, 147—152-ik §§. — 6-ik fejezet. Az összecsoportosulásról és lázadásról, 153—162-ik §§. — 7-ik fejezet. A rabszöktetésről, 163—168-ik §§. — 8-ik fejezet. A közrend elleni bűntettekről, 169—193-ik §§. — 9-ik fejezet. Az állami közjogok körüli büntettekről, 194—202-ik §§. — 10-ik fejezet. A pénzhamisitásról, 203—215-ik §§. — 11-ik fejezet. Egyéb hamisitásokról, 216—235-ik §§. — 12-ik fejezet. A csalásról, 236—245-ik §§. — 13-ik fejezet. A bukásról, 246—252-ik §§. — 14-ik fejezet. A hamis tanuskodásról, 253—262-ik §§. — 15-ik fejezet. A hamis feladásról, 263—270-ik §§. — 16-ik fejezet. A rágalomról és becsületsértésről, 271—286-ik §§. — 17-ik fejezet. A többszörös házasságról, 287—289-ik §§. — 18-ik fejezet. A házasságtörésről, 290—292-ik §§. — 19-ik fejezet. A bujasági büntettekről, 293—312-ik §§. — 20-ik fejezet. A vallásbábóritásról, 313—315-ik §§. — 21-ik fejezet. A személy állapotra vonatkozó büntettekről, 316-ik §. — 22-ik fejezet. A nyilvános erőszakoskodásról, 317—320-ik §§. — 23-ik fejezet. A párviadalról, 321—335-ik §§.

(A külföldi fegyintézetek tanulmányozására) az igazságügyminiszter miniszteriumának két tagját: Csillagh László osztálytanácsost és Tauffer Emil fogalmazót küldötte ki, kik értesülésünk szerint a következő fegyintézeteket fogják különös tanulmányaik tárgyává tenni: Moabit (Berlin mellett), Vechta (Oldenburgban), Bruchsal (Badenben), St.-Gallen és Lenzburg (a Svájczban) végül München vagy Kaiserslauten (Bajorországban). Ily választással alkalmuk nyiland mindenik rendszert t. i. a magán, hallgató, irrhoni, osztály és Obermeierfélét közvetlen megfigyelésük tárgyává tehetni s mindenikből elsajátitni azon intézményeket, melyek — addig is mig törvényhozásunk a követendő rendszer felett végleges határozand — jelen viszonyaink közt meghonosithatók lesznek.

Különös figyelem ajánltatott a kiküldötteknek a mezei munka honositása kérdésének tanulmányozásában s vélemény váratik tanulmányaik után tőllük a felett, valjon nem lenne-e hazai viszonyaink szerint czélszerűbb, a jelenleg fennálló hét országos fegyintézet helyett valamely koronai vagy alapitványi jószágon egy, vagy legfeljebb két nagy — a mezei munka rendszerével összekötött — fegyintézetet felállitni. Értesülésünk szerint a miniszter ki fogja nyomatni a kiküldöttek jelentését.

(A bonni egyetem) 50 éves fennállásának jubileuma folyó augusztus 2—4 napjain ünnepeltetett. Emelte az ünnepély fényét a porosz királyi pár s a korona örökösnek jelenléte, ki előbb maga is az egyetem hallgatói közé tartozott. Az ezen alkalommal megválasztott tiszteletbeli tudorok közé egy ausztriai tudós sem lett felvéve, s ez megfelelő világot vet az egyetem tisztelt tanárainak a szükkeblü politikai gondolkozás által elkorlátozott szellemi látkörére, de igenis loyals érzelmeikre. Az ünnepély alkalmával a tanulmányi alap képzésére gyüjtés rendeztetett, a mi 10,653 tallért eredményezett. Az egyetem jövő évi rectorává dr. Blume Frigyes a jogi kar rendes tanára választatott meg.

(A „Juristentag“) folyó hó 27—29-ig fog Hamburgban megtartatni. A tárgyalandó kérdések felől igen gazdag lajstrom van összeállitva, de megvárjuk mig valóban tárgyalva lesznek, s a kimondott határozatokat nem mulasztandjuk annak idejében közölni.

(Fegyenczek házassága) Párisban folyó év junius 21-én a paulai sz. Vinczéről nevezett plebánia templomban egy szokatlan körülmények közötti házasság köttetett.

A házasulandók t. i a la Roquette-i és Szt. Lazari börtönökből kisértettek a templomba. A fedezetet polgári ruhába öltözött rendőrügynökök képezték, kik egyszersmind tanuk gyanánt szerepeltek. A férfi 8, a nő 2 évi fogságra van itélve; a rendőrfőnökség s a papság gyámolitja az ilyen házasságokat, mert tapasztaltatott, hogy ezáltal igen sok egyénnél javulás eszközöltetik. Az esetek legtöbbjében házasságon kivüli gyermekek törvényesitése szándékoltatik, a mi a büntetés kiállása után erkölcsös családi életre vezet. A kötött házasság egyházi megáldása után a börtön kapujáig kisérte a férj fiatal nejét s itt érzékeny bucsu után a későbbi viszontlátás idejeig elváltak.

(Magánrendszerü fegyintézetek.) A neuchateli cantonban egy uj magánrendszerű fegyintézet épitésének előmunkálatai annyira haladtak, hogy az ügy legközelebb a nagy tanács elébe kerül. Nürnbergben már elkészült az uj zárkafogház s az év folyamán használatba vétetett.

TARTALOM: Az irodalmi és művészeti jogok a törvényhozás terén. (Vége.) Dr. S. J. — Az iparbirák intézménye. Preyszler Györgytől. — Adalék a halálbüntetés végrehajtása körüli tanhoz. Dr. Eckmayer Ágosttól. — Jogirodalom. — Különfélék. — Melléklet: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 34. Pest, 1868. augusztus 23.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A keziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Adalék a halálbüntetés végrehajtása körüli tanhoz.

(Vége.)

Ad b) Midőn a büntetéssulyosbbitásának fogalmához azon körülmény is megkivántatik, hogy az ezáltal a büntettesnek okozott mellékes baj a főbüntetés végrehajtásával szükségképeni összefüggésben ne álljon, vizsgálnunk kell még azt, valjon a halálbüntetésnek több büntettesen a körülirt módoni végrehajtásánál ezen körülmény is helyt foglal-e?

Bármely szempontból vizsgáljuk is a dolgot, mindannyiszor megfogunk győződni, miszerint nem elkerülhetlenül szükséges, hogy a halálbüntetésnek több büntettesen való végrehajtásánál e végrehajtás az egyes büntetteseken a többiek jelenlétében s szemeláttára történjék meg. Mert ha meg is engedjük, hogy a vesztőhelyre összecsödült néptömegre való nagyobb benyomás miatt, s miután az elitélt büntettesek *ugyanazon egy* bünténye nézve büntársak, a reájok szabott büntetés is a büntetőjogszolgáltatásnak mintegy *egységes* actusa által volna végrehajtandó, ha továbbá tekintetbe is akarnánk venni, hogy — azon eredményre jutván el, miszerint a büntetőjogszolgáltatás ezen szomoru látványa csak lehetőleg ritkán legyen szemlélhető — helyesebb volna az elitélt büntetteseket egy és ugyanazon napon kivégeztetni, mintsem e véres jelenetet több napokon át ismételni, s ezáltal a velejáró benyomást vagy kisebbiteni vagy épen ellenkező, s a jogszolgáltatásra s a törvényekre nézve kártékony eredményt előidézni, vagy ha végre azon alárendelt tekinteteket is figyelemre akarnánk méltatni, melyek szerint több büntetteseknek egyszerrei kivégeztetésénél a végrehajtási költségek kisebbek lesznek, a szükséges felvigyázat, örizet s az igénybe vett katonai fedezet stb. tetemesen egyszerüsithetők, s azon veszély is, mely a közbátorlétet minden ilyféle nagyobb népösszecsoportosulás alkalmával kisebb-nagyobb mérvben fenyegeti, könnyebben elmellöztetik s több efélék, mégis meg kell engednünk, hogy azon kivégeztetés közt, mely több büntetteseken egyidejüleg vagy közvetlenül egymásután hajtatik végre, a nélkül azonban, hogy az egyik a másiknak kivégeztetését látná, s azon eljárás közt, hogy e mütét a többi büntársak szemeláttára megy végbe, tetemes különbség forog fenn, s hogy az előbb emlitett végrehajtási mód nehézség nélkül helyt foglalhat, a nélkül, hogy ez utóbbi embertelen eljáráshoz nyulni okvetlenül szükséges volna.

S ha már ily többes kivégeztetéseknek együttesen kell is végbe menniök, legalább oly intézkedések tétessenek, hogy a később kivégzendő büntettes, vagy valamivel később is vezettessék a vesztőhelyre ugy, hogy ottani megérkezésekor büntársán a halálbüntetés már végrehajtva legyen, s rajta is a halálos mütét azonnal a vesztőhelyeni megérkezésekor megkezdődhessék, vagy pedig oly intézkedés tétessék, hogy a később kivégezendő büntettes mindaddig, mig a kivégeztetés sora őt éri, egy elkülönitett helyen őriztessék, melyről büntársa kivégeztetését ne is láthassa. Ily intézkedések megtétele nehézséggel nem járhat, s az azok ellen ne talán támasztható ellenvetések a kérdéses tárgy fontosságával szemben jelentőséggel nem birnak!

Ezen rövid vizsgálódásból eléggé kitünik, miszerint egy büntettesnek büntársai szemeláttára való kivégeztetése, kikre hasonló halál vár, a büntetéssulyosbbitás természetes fogalmánál fogva ezekre nézve valóban annak, még pedig a sulyosbbitás legérzékenyebb nemének tekintendő.

A valódi humanismus szellemét tanusitja tehát, s minden emberbarát hálás elismerését érdemli a szász büntetőtörvény 6-ik czikke, s a braunschweigi büntetőtörvénykönyv 7-ik §-a, melyekben világosan rendeltetik, hogy ha egymásután több büntettesek végeztetnek ki, oly intézkedések teendők, miszerint az egyiknek kivégeztetése ne történjék a többiek szemeláttára. Hasonló értelemben intézkedik a norweg királyság számára kidolgozott büntetőtörvényterv II. fejezetének 2-ik §-a [1]).

Ad B. Áttérve ezek után a felvett *második* kérdésre, s vizsgálva azt, valjon az osztrák s magyar büntetőtörvényhozás körén belől találkozunk-e e tárgyra vonatkozó rendelésekkel, ugy látjuk, hogy a honunkban a fennidézett 1814-ik évi királyi udvari rendeleten kivül semmi más intézkedéssel e tárgy köről nem birunk, s Ausztriában is, az 1852-ik évi büntetőtörvénynek 13-ik §-án, s az 1853-ik évi julius hó 29-én kelt büntetőperrendtartás egyik §-án kivül, a halálbüntetés végrehajtására vonatkozó más intézkedések fenn nem állanak, sőt az emlitett két helyen sem találjuk a felvett kérdést közvetlenül érintve s elintézve.

Eltekintve egy az 1803-ik évi osztrák büntetőtörvénykönyvre vonatkozólag később kiadott utólagos rendelettől, melyről mindjárt szólandunk; Ausztriában e szerint csak az 1852-ik évi büntetőtörvény már emlitett 50-ik §-a jöhet tekintetbe, mely szerint a halállal fenyitendő bünténeknél büntetéssulyosbbitásnak helye nem lehet. Ha ezen kivül más ebbeli törvényes intézkedés fenn nem állana, ugy a mondottakhoz képest kétséget sem szenvedne, hogy több büntettesek együttes kivégeztetése esetében, ennek ugy kell végbe mennie, miszerint az egyiknek kivégeztetése ne történjék a többiek szemeláttára, miután különben a kivégeztetés ezen módjában az idézett 50-ik §. szavaival s szellemével el-

[1]) Archiv des Criminalrechts, neue Folge, 1836. folyam, 2—27. lapok, — és Kitka, über das Verfahren bei Abfassung der Gesetzbücher, 137. lap, 1. alatti jegyzés.

*

lenkezőleg a többi büntársakra nézve a halálbüntetés jelentékeny sulyosbbitása foglaltatnék.

Azonban a törvénynek ezen bizonyára világos magyarázása ellen egy már érintett utólagos rendelet következtében méltán merülhetnek fel aggodalmak, mely rendelet az innént kifejlett nézetünkkel egyenes ellenkezésben álló szokás elfogadására is vezetett a gyakorlatban.

Az érintett udvari rendelet egy 1826-ik évi márczius 4-én kelt legfelsőbb elhatározás folytán ugyanazon évi ápril hó 14-én bocsájtatott ki oly értelemben, hogy „*azon itéletben, mely által több büntettesek egyszerre ítéltetnek halálra, megállapitandó egyuttal azon sorrend is, melyben rajtuk a halálbüntetés végrehajtandó.*“

Első tekintetre ugy tünik fel, mintha e szavakban csakugyan támaszpont foglaltatnék az emlitett véleményre nézve, mert mire való volna azon sorrendnek, melyben a büntettesek kivégezendők, a halálos itéletbeni meghatározása, ha csak nem tekinti maga a törvényhozó is büntetéssulyosbbittásnak azt, hogy a büntettesek mindegyike büntársai kivégeztetésének szemtanuja lenni kénytelenitessék?

Hiszen elenkező esetben egészen közönyösnek látszik, hogy ki végeztessék ki több büntettesek közül előbb, ki később, s nem is lehetne felfogni, hogy az ebbeli sorrendnek megválasztása, miért nem maradhatna teljes megnyugvással magának a büntetés végrehajtását eszközlő biróságnak fentartva?

Azonban mindemellett azt kell mondanunk, miszerint ezen udvari rendelet kibocsájtása által nem volt szándékában a törvényhozónak a halálbüntetés végrehajtását azon büntársakra nézve sulyosbbitani, kiket a kivégeztetés sora csak később mások után ér, és pedig a következő érveknél fogva:

1. Az eddigi fejtegetésekből már elég világosan kiderül, miszerint az osztrák büntetőtörvénynek ugy szelleméből mint szavaiból — eltekintve az emlitett udvari rendelettől — több büntettesek együttes kivégeztetésénél ily eljárási módnak eszközlésbe vétele nem tekinthető törvényszerünek, sőt az ily eljárás a törvény világos szellemével, kétségtelen szavaival, s a törvényhozó szándékával épen ellentétben látszik állani. — Ha tehát az emlitett udvari rendelet által egy az 1803-ik évi osztrák büntetőtörvény I. része 43-ik §-ával, melylyel az 1852-ik évi büntetőtörvény 50-ik §-a összeesik, meg nem egyező intézkedés tétetett volna is, ugy ennek, mint egy előbbi törvény *megváltoztatásának* az illető utólagos rendeletben világosan benn kellene foglaltatva lennie. De ha az idézett 1826-ik évi udvari rendelet szövegét, melyet egész terjedelmében felhoztunk, még oly gondosan vizsgáljuk is, ugy annak sem szavaiból, sem a büntetőtörvénykönyvveli logikai összefüggéséből, végre még a törvényhozónak az idézett udvari rendeletben kifejtett szelleméből vagy szándékából sem merithetünk támaszpontot, mely ezen a büntetőtörvény eredeti szövegével ellentétben álló értelmezésre jogositana fel. A *törvény megváltoztatását* valamely ujabb rendelet által mindaddig *nincs* jogunk feltételezni, mig maga e megváltoztatás vagy magában az ujabb törvényszavaiban világosan benn foglalva nincsen, vagy már azért is nem választható el attól, mert az ujabb törvény megtartása az előbbinek további megtartását már magában véve kizárja, tehát valamely eddig fennállott törvényrendeletnek részbeni világos vagy hallgatólagos megszüntetését mindég magában foglalja. A fenforgó esetben azonban az nem igy áll, s ennélfogva a törvény világos rendeletén semmi változtatás nem történt.

2. Azt lehetne talán gondolni, miszerint az emlitett udvari rendelet minden haszon nélkül bocsájtatott ki, ha nem tulajdonitanánk annak ilyen *módositó* értelmet, az előbbi törvény rendelése irányában. Ezen felfogás azonban a jelen esetben helytelen, mert ha egyes halálra itélt büntársak kivégeztetése nem is történik a többiek szemeláttára, ugy mégis nem lehet közönyös az, mily sorrendben érje az egyeseket a kivégeztetés műtéte. Az idézett 1826-ik évi udvari rendeletből csak annyi látszik következni, miszerint a törvényhozó szándéka oda volt irányozva, hogy a több büntettesek ellen együttesen kimondott halálos itélet *egy és ugyanazon napon, együttesen* s mintegy *egységes aktus által* is hajtassék végre mindnyájukon. Ha tehát ez igy áll, akkor már nem közönyös, hogy melyikén az elitélt büntársok közül hajtassék végre a büntetés legelőször, mert ha a többiek nem is kénytelenittetnek az első büntárs kivégeztetésénél szemtanuk gyanánt jelenlenni, ugy mégis lehetetlen, az első büntárs kivégeztetésének időpontját előttük titkolni, vagy megakadályoztatni azt, hogy a vesztőhelyrei megérkezésük alkalmával a már kivégzett büntárs hulláját meg ne láthassák. Ezen nem egészen elkerülhetlen bajai a halálbüntetés végrehajtásának, ha az egyszerre több büntetteseken veendő foganatba, a később kivégzendő büntársban szinte fájdalmas érzelmeket keltenek, ha bár nem is hasonlithatók azon lelki kinokhoz, melyek a büntárs kivégeztetésének szemléléséből következnek. A törvényhozónak tehát elég oka lehetett, a halálbüntetés végrehajtásának sorrende megállapitását is több büntársak között, nem a büntetőtörvényszék önkényére bizni, hanem a felsőbb hatóságoknak belátását is felhivni a kérdéses tárgy körül. — De még továbbá is elégséges okul szolgálhatott az emlitett udvari rendelet kibocsájtásának azon részét, miszerint ellenkező esetben könnyen kétség merülhetett volna fel az iránt is, valjon e halálbüntetés nem *egyszerre* hajtandó-e végre minden elitélt büntettesen, a mi az erre hivatott végrehajtó egyének (hóhérok) kellő számábani hiány miatt természetesen ismét nem volna kivihető, s mely nehézségnek elejét venni az idézett udvari rendelet feladatában állott. Végre

3. Ha csakugyan a törvényhozó szándékában állott volna, több elitélt büntettesek együttleges kivégeztetésénél nemcsak a végrehajtás sorrendét közöttük megállapitani s megtartatni, hanem azt is meghatározni, hogy a később kivégezendő büntárs előzőinek kivégeztetését mint szemtanu szemlélje, ugy ezen fontos intézkedést magába az idézett ujabb rendeletbe bizonyára bele is foglalta volna, s nem idézte volna el ezen egész ügyet a felhozott néhány szóval a nélkül, hogy a büntető bíróságoknak kijelölte volna azon irányadó pontokat, melyek szerint több büntettesek együttleges kivégeztetésénél a sorrend közöttük meg volna határozandó, s melyek szerint el volna döntendő azon kérdés is, valjon kit érjen közöttük a kivégeztetés sora legelőször, s kit legutoljára.

Legyenek e rövid fejtegetések elégségesek bebizonyitására annak, miszerint az osztrák humanus büntetőtörvényhozásnak sem szavaiban, sem szellemében nem áll a halálbüntetés végrehajtásánál egy oly eljárást előszabni, mely a büntetőjogszolgáltatás ezen végső aktusát még borzasztó lelki kinokkal is tetézné, s ösztönöztessenek ezek által azok is, kiknek feladatákhoz tartozik a halálositéletek végrehajtásának foganatbavétele arra, miszerint az emlitett büntetőtörvény humanus szelleme e tekintetben is teljes érvényre emeltessék.

Dr. ECKMAYER ÁGOSTON,
kassai jogakad. r. tanár.

A hallgatólagos szerződésekről.

A jogintézmények a társadalom egészséges állapotában mindig és mindenütt a mutatkozó szükségleteknek szoktak megfelelni. Valamint a nyelvben a szó, ezt megelőző fogalom nélkül nem gondolható, ugy egy bizonyos életalakulatnak kell előbb lenni, s csak azután teremtethetnek az ezt szabályzó jogintézmények. De mind a nyelvek képzettségéről a népek szellemi életének fejlem fokára lehet következtetni, ugy a társadalmi, gazdasági viszonyok változatainak is, az institutiok majd inkább, majd kevésbé kifejezett, gazdag és szabatos volta felel meg.

Áll ez az egész jogot illetőleg is. Miután azonban a részletes intézkedések összegéből egy a nemzeti szellemnek megfelelő rendszert lehet kiokoskodni, az alapigazságok minden jogi nyilatkozatban természetszerüleg benfoglaltatván, leginkább az egyes intézmény taglalás tünteti fel, volt-e szüksége a népnek e vagy ama ügyletre, mily mérvben kivánta a forgalom annak szabatos kifejezését?

Egy ily részletes intézkedés a hallgatagon kötött szerződés.

A szerződések szóval vagy irásban kifejezett nemei mellett kell egy oly esetre is gondolni, midőn előlegesen nem egyezkedvén a felek, tetteik által nyilvánitották egyrészről akaratukat, másfelől pedig beleegyezésüket. S ez azáltal történt, hogy a hallgatag szerződések vagy a gyakorlat vagy a törvényhozás utján létrejöttek.

A hallgatag szerződésekre legpraegnansabb eset az, midőn a bérlet minden szóval vagy irással történt egyezkedés nélkül meghosszabbittatik, csupán azáltal, hogy a bérlő a jószágot használja, a bérbeadó azt elnézi s elnézése által arra beleegyezését adja.

Magyarországon erre nézve törvény nincs, mert bár nem tagadhatni, hogy némi közönnyel viseltetünk mindig a szabatositás iránt, hogy pedanssággal vádoltatott, ki csak alapos volt; mégis igaztalanok volnánk őseink iránt, ha minden mulasztási bünterhet emlékökre akarnánk tolni, ha nem vennők tekintetbe, mikép minden igyekezetők mellett sem tudták békésen javitani, pótolni, a mi rosz vagy hiányos volt. Szerencsétlen politikai fekvése hazánknak hozta magával, hogy a gravaminalis politika átokként nehezedett törvényhozásunkra, s az országgyülés a mult sérelmeinek orvoslásával volt elfoglalva, mely sysiphusi munka meggátolta minden magánjogi reformálásban.

A szokás azonban kellett, hogy megalkossa ez intézményt, mert a mezőgazdaság levén a fő nemzeti vagyonténvező, a bérletnél számtalanszor fordult elő.

De eredetéhez képest ingatag és kevéssé volt öntudatos. Idegen jogok befolyása később ezen bajon doctrinalis uton segitett. Szerencsésebbek voltak e tekintetben az örökös tartományok, hol a kormánykezében levén a törvényhozási hatalom, sokkal könnyebben s kevesebb akadályokkal küzdve rendeztettek a magánjogi viszonyok. A romai jog behatása alatt észjogi alapon készittetett el a polgári törvénykönyv. Ennek idevonatkozó intézkedése csak röviden, de annál határozottabban és szabatosabban tárgyalja a hallgatólagos szerződéseket.

És pedig a fogalomhatározaton kivül a bérlet szakaszában. Ha a b. szerződésben előleges felmondás köttetett ki, a szerződés a felmondás elmulasztása által ujittatik meg hallgatag.

Mindazáltal haszonbérleteknél a megujitás csak egy évre terjed, de ha a rendes élvezet csak későbbi időszakban következhetik annyi időre, a mennyi szükséges arra, hogy a haszon egy izben beszedethessék. Oly kibérlések, melyekért a bér csak egy vagy fél esztendő mulva szokott fizettetni, félévre minden rövidebb kibérlések pedig annyi időre ujittatnak meg hallgatag, a mennyi előbb a bérlési szerződés által meghatározva volt.

Hasonlókép intézkedik a franczia jog, mely a Code civil 1774. §-ban ezeket foglalja:

Egy mezei jószágnak bérlete, mely irásban nem köttetett, annyi időre vélelmeztetik bérbe adottnak, a mennyi szükséges arra, hogy a bérlő a gyümölcsöt beszedhesse.

Ugy valamely rét, szőlő vagy bármely más évenkint gyümölcsöző telek kibérlése egy évre vélelmeztetik.

A szántóföldek bérlete, midőn azok, dülőkre (Soles on saisons — érti a hármas telki gazdaságban az ugar földet) oszlanak, annyi évre vélelmeztetik bérbe adottnak, a hány dülő van.

Ezekből világos, hogy ily határozott intézkedések mellett, szokási jogunk a versenyt nem állhatja ki, s ezért sóhajtunk, mielőbbi rendszeres törvénykönyv alkotása után, mert addig az osztrák polg. törvénykönyv hiányát mi sem pótolja, ha meggondoljuk, hogy szokási jogunk szilárd alapot nem nyujthat.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.

Illava.

A magyar koronai tartományok legsulyosabb fegyenczei a Trencsénmegye Illava mezővárosában levő intézetben szenvedik büntetésüket; a fegyház mérsékelt magaslaton fekszik, a Vág folyó balpartja s a Trencsinből jövő országut között, két, szabályos alak nélküli épületből: a gr. Königseggféle elhanyagolva volt kastélyból s a mellette levő volt trinitarius zárdából áll, melyek közöttük fekvő 6 udvar s a közikbe épitett városi plébánia templom által választvák el egymástól; az egészet gyümölcsös kert s ennek szélében 2 öl magas fal veszi körül. Az épületek kisajátitása s a fegyintézetté alakitás az államnak 920,000 frtjába került. Az épitkezés 1855. kezdetvén meg, három év mulva lett befejezve. Befogadhat 21 hálószobában 634 fegyenczet; vizsgálatunk egyik napján 1865. deczember 6-án 488-at tett az összes létszám.

Az eddigi gyakorlat szerint a 10 éven felüli büntetési időre itéltek, ugy papirpénz- s közhitelü papirhamisitásban bár rövidebb időre marasztaltak küldettek ide, tehát mintegy a legveszélyesebbek és javithatlanok börtönének tekintetett, noha ezen feltevés alap gondolata, főleg a bankjegyhamisitók idesorolása által nagy részt téves, mert ezen utóbbiaknál a büntett elkövetésénél legtöbb esetben könnyelmüség, pazarlás vagy ellentétei az elcsábitás, nyomor és szükség szoktak az inditóokok lenni, legkevesebbszer rögzött gonoszság. Tekintsünk e fegyintézet népességére, s a legsulyosabbnak itélt bünténvek következő csoportját fogjuk 1866-ban képviselve látni. Az év folyamában az összes létszám 664-et tett, mely számból volt: gyilkos 287, rabló 243, tolvaj 33, gyujtogató 22, emberölő 16, csaló 2, pénz- és közhitelpapir-hamisitó 61; ezekből 35 egyén életfogytiglani börtönre itélve. Legnagyobb számmal a gyilkosokat láttuk feltünni, s erre jogositott lehetne talán mégis az eddigi feltevés, melyből az következett, hogy az amugy is kevés sikert igérő javitásra, nem méltó nagy költséget s gondot forditni. Sem az alapot, sem a következtetést nem osztjuk, mert a tapasztalás azt bizonyitá, hogy a nagy büntettesek gyakran sokkal hajthatóbbak a javulásra, mint a kisebbek. A véres tett, mely gonoszságának képét egész iszonyában szemei elé állitja, lelkiismeretének megrázása, nem ritkán önismeret, megbánás s a megkezdett ut odahagyására inditják a bünöst, s igy a gonoszságának nemcsak legmagasabb, de fordulópontjává is válik. A szenvedendő büntetés ezen irányt minden eszközzel tovább kellene hogy fejlessze, a csirát növelje, nem pedig elfojtsa. Illaván azonban csak ez utóbbi történt, s ha intéze-

**

tsink javitás helyett csak a gonoszság terjesztői, ugy bizonyára első helyen Illava áll köztük.

Nagymérvü rend és tisztaságot bizonyára senki az intézetben még nem tanult, mert bár merre tekintettünk, tisztátlanságot láttunk mindenütt, ugy az udvaron, mint a lépcsőkön, folyosókon, munka- és hálóteremekben, mely utóbbiaknak egyik piszok szegletében az egyformán ronda üritő- s mozsdócsöbrök egymás mellé helyezvék.

A hálótermek biztonság tekintetében kifogás nélküliek, mert egy a szobában befelé nyiló vastag vasrácsosajtó s egy második vastag faajtó, három zár és két lakattal csukva minden kitörést lehetetlenné tesz; nem elégit ki azonban a bennök uralkodó rend, nem a tisztasák.

Egymás mellé helyezvék az ágyak illetőleg fapricsek ugy, hogy három-négy sorban az ágyak feje a többiek végével egybe ér; pokróczok, melyek közül igen sok rongyos, fedik a nyughelyeket nappal, még éjjente a fegyenczek ruháikkal részint takaróznak, részint azokat maguk alá, vagy az ágy alá rakják, vagy a szobába szélyel hányják; e rendetlenséget látni csakugyan érdemes, s ez eddig senkinek fel nem tünt, a ruharongálásból származó kár eszébe nem ötlött. Az üritőszékek némely szobában a szegletnek fallal elkülönitett s ajtóval zárt üregébe helyezvék, de a szelelő csövekkel ezek sincsenek ellátva, mig másutt a csöbrök egészen szabadon állanak. A fegyenczek testi tisztaságára szintén kevés gond fordittatott, mert ha télen talált bekerülni, megfürösztése a jövő nyárra maradt, holott az intézetnek igen csinos fürdőszobája, 5 czinkád s 3 zuhanynyal van felszerelve, melyeket a gőzgéppel melegitett vizzel is könnyü ellátni. A nyári fürdésre ezenkivül az egyik udvaron egy uszodaszerü nagy viz medencze van, melybe a viz a külső patakból vezettetik, s használat után a Vágba bocsáttatik le; ily szép fürdési készlet mellett, egész nyáron át mégis csak egyszer részesülnek a fegyenczek a fürdés jótéteményében, télen bár lábmosásról szó sincs, noha itt is meg van a munkácsi ferde szokás, hogy mindenik fegyencz a beszolgáltatáskor két kapczát kap, melyeket, ha már neki is igen piszkosaknak tetszenek, önmaga kell hogy mosson.

Az intézet kóroda 8 szobával, külön kórodai konyha s egy nagy teremmel a munkaképtelenek számára, igen csinos berendezésü; a tetszős sárgára festett ágyak, a tiszta ágynemü, éjjeli szekrények s minden szobában közös használatra egy asztal, biztositják a betegnek a testi javulásra szükséges kényelmet; a kórodának fénylő tisztasága ellentétben a többi helyiségek állapotával, a kedélyre is jótékonyan hat. Deczember 4-én 24 beteg s 31 munkaképtelen nyert ápolást s ellátást, kiknek egyike sem panaszkodott ugyan rosz gondozásról, de nekünk tünt fel, hogy az intézeti rendes orvos napjában csak egyszer tart kórházi látogatást, az étkek kiosztásánál nincs jelen, s az egészséges fegyenczek közt nem fordul meg; kérdőre vontuk ez utóbbi körülmény felől, de azon feleletet nyertük, hogy az igazgató ezt nem szivesen látja, s ha néha mégis tenni akarja, azt előre kell bejelentenie, s igy mindig csak különös engedély mellett bocsáttatik be, holott az utolsó őrnek is szabadságában, sőt kötelességében áll, a fegyenczekkel érintkezni, mig ez az orvosnak tiltva van.

Megróttuk volna az orvos irányában ezen és nem kellő helyen alkalmazott tulszigort, de mivel az igazgató vizsgálatunk ideje alatt egészségi szempontból nyert szabadságát használta, ez uttal nyomatékosan intézkednünk nem lehetett.

Osztályozás a fegyenczek közt nem létezik; elenyészik a tömegben az egyén s mint ilyen névszerint csak a főkönyvben fordul elő. Beszolgáltatásakor az igazgató elé vezettetik, pár szóban intést nyer fegyintézeti viseletére; elvezeti azután a napos tizedes, valamelyik hálószobába tetszése szerint beosztja, s ha az orvos egyátalában munkaképesnek itéli, átadatik a bérlőnek, ki őt azon munkához rendeli, melyhez neki tetszik; ezzel a fegyencz fel van avatva, társai közé vegyül, s legfeljebb a fegyelmi büntetések száma által tünhet fel ismét. Az igazgató — mint a panaszokból kivettük — személyesen ritkán jelenik meg köztük, a kinek pedig valami kérni vagy panaszolni valója akad, kihallgatás végett az illető őrtizedes utján kell jelentkeznie.

Az igazgatás második hiánya az ellenőrzés hanyag gyakorlásában fekszik, miáltal ugy az állam, a bérlő által fizetendő munka dijakban, mint kereseti pénzeikben a fegyenczek károsodhatnak, mert az igazgatóság soha sem tudja, hogy mely napon hány fegyencz s mily munkával foglalkozik, tehát nem is tudhatja, hogy ezek után hányszor fizetendő az államnak, az egyes fegyencz után naponkint járó 5 kr bér; a bérlő havonkint beadja kimutatásait s e szerint fizet, de valjon helyesen-e, eddig ellenőrizve nem volt; ugyszintén az egyes fegyencz soha sem tudja, hogy mennyi kereseti pénze van, mert itten a más intézetekben divó munka-könyvek behozva nincsenek.

Az illavai intézet erkölcsi állapotán leginkább két métely rágódott eddig, melyeknek egyike a cantin, másika pedig az erkölcstelen őrlegénység vala; az intézetben ugyanis a bérlő a fegyenczek félkeresményének s az általa még ezenfelül munkaserkentésül adott jutalom dijak elköltésére, állandó korcsmát — cantin — tartott, hol pálinkát, borovicskát, rhumot vehettek; házszabály lett volna ugyan, hogy vásárlások csak munka szabad időben történhetnek, de e szabály nem tartatott meg; végettvetendő ezen erkölcstelenségnek, elrendeltük, hogy jövőre csak kétszer történhetik hetenkint jobb élelmi vásárlás, s ekkor is a fegyenczek nem mehetnek maguk a korcsmába vásárolni, hanem az általuk kivántakat előre feliratva, a kulcsos tizedes közben jöttével hozatják, s ekkor sem többet, mint egy napra elégséges élelmi czikket; a szeszes italok élvezetét az igazgatóság engedélyéhez kötvén s csak a méltóknak s nehezebb munkával foglalkozóknak rendeltük megengedhetőnek, de ezeknek is egy napra borból legfeljebb egy meszelyt, pálinkából pedig egy negyedet.

Erkölcstelennek mondtuk feljebb az intézet polgári őrségét, de igen enyhe kifejezést választottunk s inkább nagy számukat merőben használhatlanoknak kellett volna neveznünk, mert sokan közüllök lekenyerezve a fegyenczek által, hireket s könyveket csempésznek a fegyintézetbe ki és be; erkölcsiségüket eléggé jellemzi az, hogy 80 egyén közül 34 concubinatusban él; de ezeken kivül az illavai szolgálatra még azon okból is alkalmatlanok, mert 65 közüllök egy szót sem beszél magyarul. Kitanitásukra nem sok fordittatott; az igazgató megfogadja a legényt, megkapja az intézeti ruhát, a fegyvert kezébe adják s rögtön szolgálatba rendelik, a mikor aztán nézi, hogy társai mit tesznek, s ő is hasonlóan cselekszik; különben szolgálati utasitással a fegyőrök nincsenek is ellátva. Az igazgatóságnak meghagytuk, hogy „kötelességének ismerje a legszigorubb eszközökkel fegyelmezésükre törekedni, illetőleg a használhatlan egyének helyett, a szabályszerü eljárás megtartásával, másokat szerződtetni s mindeniket kötelességére megtanitani.“

(Vége következik.)

Különfélék.

(A bécsi földtani intézet müködési terve) a folyó évi nyári időszakra, a mennyiben hazánkat illeti, a bányászati és kohászati lapok szerint következő. Legnagyobb része a rendelkezés alatt álló erőknek Magyarország északi és Galiczia déli részének részletes felvételével lesz elfoglalva; közvetlenül a mult évi munkálatokhoz csatlakozva három osztályban fognak a fölvételek eszközöltetni; az I. osztályban: Rozsnyó, Szomolnak, Torna, Szendrő, Zemplén és Szántó vidékén Foetterle F. bányatanácsos vezénylete alatt Wolf H. és b. Andrián F. geologusok, valamint Pfeiffer és Hoffmann bányamérnökök fognak működni. A II. osztályban: a Magura hegység éjszaki lejtőin, Lubló-, Lőcse- és Szebenvárosok vidékén Dr. Stache G. bányatanácsos vezénylete alatt Dr. Neumayer geologus és Höfer H. bányamérnök dolgoznak. A III. osztályban: Bártfa, Eperjes és Kassa vidékén Stur D. bányatanácsos vezénylete alatt Paul C. M. geologus, Meyer R. bányamérnök; és b. Vivenot mint önkéntes fogják teljesiteni a fölvételt. Tervben volt, hogy Erdély délkeleti részén fogják megkezdeni a részletes fölvételt, de ettől a nélkülözhetlen térképek hiánya miatt el kellett állani. Stur D. bányatanácsos gf. Bethlen által meghivatott, hogy a halmágy vidéki rézérczek viszonyait tanulmányozza.

TARTALOM: Adalék a halálbüntetés végrehajtása körüli tanhoz. (Vége.) Dr. Eckmayer Ágosttól. — A hallgatólagos szerződésekről. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. Illava. — Különfélék. — Melléklet: egy iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 35. Pest, 1868. augusztus 30.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül.

Az esküdttek hivatása.

Befejezvén észrevételeimet a sajtóügyi vizsgálat tekintetéből a „Jogt. közlöny“ f. é. 20-ik számában s egy kis diversio a szerkesztő ur szekrényében rekedvén *), közeledjünk már most az esküdtszékhez magához.

Fennálló rendeleteink szerint a befejezett vizsgálat felett a köz- vagy magánvádló egy vádlevelet készit, a melyben neki már rendesen az egyént is meg kell neveznie, ki ellen szóbeli vádat fog intézni. Ezen vádlevél a panaszlottal is közöltetik azért, mert ez szolgál a vád alapjául, ez ellen kellend magát a vádlottnak védelmezni, s az esküdttek hivatása a vádlevél alapján előttök élő szóval elmondott vád- és véd-beszédek folytán a vádlottról kimondani bünös-e vagy büntelen.

A ki esküdtszékeink és sajtóbiróságunk müködését kellő figyelemmel kisérte, tudja, hogy a vádlevél beadása és az esküdtek feleletei közt sok közbeneső teendő és jogkérdés fekszik, ezen teendők küszöbén azonban nem lesz felesleges a czim kérdésénél kissé megállapodnunk, s az eddig tapasztaltakat megfontolnunk.

A tapasztalttak jogtudományi megfontolása és az esküdttek hivatásának ujbóli, talán szokatlan és más szempontból leendő megvilágitása mellett kénytelen vagyok elnézésért esedezni, ha már többször elmondottakat ismétlek, de az esküdtszéki intézmény sokkal fontosabb kérdés a jogterén, hogy sem az ismétlések is némi hasznossággal ne lennének a gondolkodni szerető jogászra.

Tudjuk, hogy az esküdtszéki intézmény tulzó védői azt is követelték, hogy senki, a ki a jogot csak tanulta is, már esküdt ne lehessen, nehogy a jogtudomány a józan itélő tehetséget megmételyezze, s az igazságszolgáltatás helyébe törvényszolgáltatás lépjen.

Nem azért emlitem ezt, hogy már most azon tollharczok lefolyását az esküdtszékek védői és ellenzői között ecseteljem, csak azért hozom fel, mert semper aliquid haeret. A törvény és igazság, józan ész és jogtudomány harczba keverése és egymás ellenébe tétele napjainkban oda egyenlittetett ki, hogy az esküdtszék barátai nem ezen alapon arattak diadalt az esküdtszék ellenzői felett, hanem azért, mert a kinevezett birák önállóságába nem lehet annyira bizni, mint a szabad polgárokban. — Mi tehát a tollharcz eredménye? — az, hogy esküdt jogtudós is lehet, és az, hogy a jogtudomány a józan ész mellett, ez pedig ama mellett nagyon szépen elfér annyira, hogy az esküdt akár tudja a jogot, akár nem, hivatásának (t. i. itélet hozatalának) megfelelni képesnek tartatik.

A theoretikus harcz e szerint ki lenne egyenlitve, de nem ugy mutatkozik az a gyakorlatban.

*) Mert nem oszthattuk nézeteit. Szerk.

A sajtótörvény értelmében biráskodó esküdtszékünk rövid müködése alatt többször nem aratott a jogászok tetszésének babéraiból, részint mert a tényállás kérdését a törvényes jogvélelem szerint, részint a bünösség kérdését nem a szoros logikai következtetés szerint oldotta meg, mely észbeli tünemény okainak kitudására magam is felhiva lettem.

Nem lévén kötelezve az esküdtek itéleteiket indokolni, tárgylagos észleletnek helye nem volt, söt valamely esküdtet szavazatának indokairól megkérdezni az illem és tisztelet tiltván, kénytelen vagyok a barátságos beszélgetés közben ejtett indokok alapján és rejtettebb jogelvekből a feleletet meriteni.

A ki az esküdtszékek történelmi fejlődésével és egyes esküdtszéki verdictekkel közelebbről megismerkedni el nem mulasztotta, észrevehette, hogy ezen általam jelzett tünemények más országokban is előtüntek, söt sok eset valódi tollharczot idézett fel az ujságokban s a tényesetet annál érdekesebbé tette, mentől nagyobb ellentétbe tétettek a bizonyitékok, s a kiváncsiság gyakran lázas várakozásba hozta a közönséget aziránt valjon, hogy fog kiütni a verdict?! A fentebbi mondatommal tehát semmi olyan uj tüneményt nem fedeztem fel Budapesten, a mely már másutt nem tünt volna fel, be sem vádoltam a budapesti esküdteket vagy az esküdtszéki intézményt oly tüneményről, mely az ök vagy az intézmény hátrányára lenne, söt miután az esküdtszéki intézmény fejlesztése nálunk életkérdés, ezzel még nem szabad a tollat letennem, hanem a jogtudomány követelménye irányomban, az eszme menetet tovább fejleszteni.

Az esküdtszéki intézmény alapeszméje az, hogy az esküdtek a törvény betüjéhez és szigorához kötve nincsenek, ennélfogva a törvényhozó tisztében is némileg részesülnek, illetőleg az elébök adott esetre nem csupán a birói vagyis törvényalkalmazói, hanem a törvényhozói tisztet is végeznek a népfölség jogánál fogva.

Azonban, midön nálunk az esküdteknek a ténykérdésre és bünösségre külön feleletet kell adni, s a jogászok a feleletekben törvényes és szoros logikai megoldást várnak vagy talán követelnek, legkevésbbé sem hajlandók az esküdteknek népfölségi jog gyakorlatot engedni.

Ez azon egy pont, a mely szerint esküdteink maguknak több jogot vesznek itéleteik kimondása által, mint a mennyit nekik a jogászok előtt ismeretes szabály enged, s ezen jogfoglalás oly természetszerü, hogy az esküdt tiszta lelkiismerete szerint inkább vét a törvény és logikai szabály ellen, mintsem hogy azon belső ösztönét a kellő korlátok között tarthassa.

Innen származik az egyik budapesti esküdt szóval nyilvánitott gondolkozása, hogy hiszen bünösnek csak tartanám, de a vádló által kért nagy büntetést nem érdemli és nyugodt lélekkel felmentésre szavazott.

*

Jövőben azonban az esküdtek hivatása, valódi korlátai között ki fog derittetni, mert azon tünemények arra mutatnak, hogy ha törvénytudatlan esküdtet akarrunk bíróul, akkor csak olyan kérdést lehet hozzá intézni, a mely törvénytudományt nem kiván. — Meggyőződésem szerint, ha az esküdtszéki intézmény további fejlesztésével a törvénytudatlan esküdtekhez azon kérdés leendene intézhető: *„polgárok! kiadjátok-e ezen vádlottat az ellene felhozott panasz folytán a bíróságnak mint bünöst törvényes megbüntetés végett vagy nem?“* — ezáltal az esküdtszéki intézménynek hivatása tökéletesen helytelenül lenne felfogva, mert itt több egymásból folyó kérdésre a feleleteknek logikai lánczolatot kellene képezni, és az itélet indokait is magában rejtené.

Veszedelmes fictio volna az, mely által nehány polgár, saját korlátolt felfogása szerint, az irott törvényt mint polgári életszabályt mellőzve, sőt azokkal talán ellenkezőleg itéletet hozna egy vagy több polgártársa felett. Ebben gyökerezik némely jogbölcsészek azon vélelme, hogy az esküdtszékek, mint ilyenek, nem az egyes esetek elitélésére, hanem a birák ellenőrizetére illetőleg azok gyámolitására és helyettesitésére vannak hivatva.

Hogy azon kérdés megfejtése, valjon vádlott bünös-e igazán vagy büntelen? nagyon nehéz, azt a jogtudósok és az esküdtszék tulzó barátai is beismerik; mégis azt kivánják, hogy a fölül ne jogtudósok itéljenek, mert az egészséges észtehetséget a jogtheoriák megzavarják, hanem itéljenek józan eszü férfiak. Azonban nem akarom az elméletet tovább füzni, de nézetem szerint, miután a büntetés nem lehet az esküdtszékeknek csupán joggyakorlata, hanem a törvény követelményének tekintendő, — erre alkalmasabb kérdésül tünnék fel: *„büntetendő-e vagy nem a vádlott?“*

Ezen kérdés a szóbeli tárgyalás folytán a legegyszerübb esküdt által is könnyen megoldható, és ha az lett a verdict, hogy a vádlott büntetendő, a törvénytudó birákon és jogtudósokon áll már akkor az, hogy melyik törvény szerint büntetendő, mert a törvényalkalmazását csak törvénytudótól lehet követelni.

Meggyőződésem szerint tehát meg kell a kérdést illetőleg az esküdtek hivatását könnyiteni s a helyett, hogy bünös-e vagy nem? azt kérdezni: *„büntetendő-e vagy nem a vádlott?“*

Ezen hivatásának megfelelhet minden esküdt, mert a büntetés módja ugy sem tartozik és tartózhatik törvénytudatlan esküdtekre.

KACZIÁNY NÁNDOR,
pesti esküdtszéki vizsgáló biró.

A zálogjogról*).

Hazánkban több század folyama alatt a *magyar zálog vagyis antichresis*, azaz: oly szerződés divatozott, mely szerint a jószág a hitelezőnek haszonélvezetébe bocsájtatott át. De a kölcsönnek ezen primitiv biztositási módja, az 1848. évi törvények által megrenditett aristocrata szellem kinövése a józan nemzetgazdászati elvekkel ellenkezik. Mert ideiglenes birtok többnyire hanyagul miveltetik, nagyobb beruházások veszélyeztettek, és kivált akkor, midőn a visszaváltás iránt per van folyamatban, időközben a jószág rendesen elpusztul. A hitel tekintetével is ártalmas ily szerződés, mert sem a zálogbaadónál, sem a zálogbirtokosnál teljes tulajdon és rendelkezési tehetség nem találtatván, az egyiknél csak tulajdon birtok nélkül, tehát csak jövendőbeliség a beruházások miatt még előre meg nem határozható teherrel, a másiknál pedig csak ideiglenes haszonélvezetet, és csak jövőben fizetendő zálogösszeget lehet kielégitési alapul tekinteni. Az ki ingatlanát a jövőbe helyzett jó reményben, ily módon egyszer kisebb zálogösszegért zálogba adta, többé ezen ingatlant hiteltárgyának nem tekintheti.

Még károsabb intézkedés az, mely szerint a birói árverésen eladott ingatlan és csak visszaváltható zálognak tekintetett, mert ha a vevő nem tulajdonjogot, hanem csak bizonytalan ideig tartó haszonélvezetet vehet, még kisebb vételár folyna be mint jelenleg az elárverezendő ingatlanért, és igy a hitelező jövő visszaválthatás reménye mellett már jelenleg bizonyosan tönkre jutna.

Az ily jogviszonyból sok nehézséggel és költséggel járó per keletkezik, mert kellő telekkönyvezés mellett a zálogmennyisége és fekvésére nézve az eldöntés könnyitetik ugyan, de fennmarad javitmányok és rosszabbitmányok felszámitása, mely végtelen perlekedésre ad alkalmot, és azoknak végleges eldöntése előtt a jószág kiadatását is akadályozza.

Miután az antichresis fölött kárhoztató itéletünket kimondottuk, és talán némileg indokoltuk is, vessünk egy pillantást a régibb és ujabb külföldi törvényhozásra. A római jog az antichresist eltiltja, részint az uzsora akadályozása, részint pedig nemzetgazdászati tekintetekből. A római jog elterjedése előtt az antichresis, ugy Német- valamint Francziaországban és Angliában is divatozott, részint a zálogösszegre való leszámitás nélkül ajándékképen, részint leszámitás mellett. Az előbbi esetben többnyire a toursi 1163-iki concilium által tiltott kamatszerződés *kijátszása*. Ily *kijátszásban* még egyházak és kolostorok is vettek részt, midőn a zálogtárgy gyümölcseit misékért (in *eleemosynam*) szedték. A régi franczia és angol jog szerint oly zálog, melynek gyümölcsei a zálogösszeg törlesztésére nem fordittattak *vadium* vivum, vagy vif-gage-nak, ellenkező esetben pignus mortuum vagy mortgage-nak neveztetett. Az ujabbi törvényhozások közül a porosz törvény az antichresist birói *jóváhagyástól* tételezi fel, a zálogbirtokost mindenesetre számadásra kötelezvén. (224—243. §§.) A franczia törvény szerint az antichretikus szerződés irásba teendő, és az engedett kamatot tulhaladó gyümölcsek a töke törlesztésére forditandók. Ezen törvényhozások szerint a zálogbirtokos ugyszólván jószágkezelője adóssának, mi sokféle számadásra és perlekedésre ád alkalmat. Sokkal czélszerübb pedig ily káros és bonyolódott viszonyt végképen kiküszöbölni, mint az osztr. polg. törvénykönyvben történt.

A zálog átadása helyett a követelések biztositása dologi jog által jobban érhető el. Azon dologi jog, mely szerint az ingatlan birtok valamely követelés biztositására oly módon szolgál, hogy kinemelégités esetére a hitelező jogositva legyen, ezen kötelezett ingatlant és követelését a vételárból kielégitetni eladatni *jelzálognak (hypotheca)* neveztetik.

Ezen ujabb felfogás szerint a zálogjog uradalom valamely dolog vagyonértékének azon része fölött, mely a zálogjogositott hitelező kielégitésére elégséges.

A zálogjognak ily felfogása mellett két mulhatatlan *kellékére* jutunk:

A *különzés* kellékére, mely azt kivánja, hogy minden biztositott követelésnek különös tárgya legyen. *Félrevetendő tehát az általános jelzálog*, mely az adósnak minden javaira adatik, és mely mellett a biztositás első vonalban az adós személye irányában engedtik meg, a kielégités tárgyára nézve pedig sok kételynek van helye. Ilyen volt a mi betáblázási rendszerünk az 1723 : 107. és 1840 : 21. tczikkek szerint.

Második *kelléke* a jól rendezett jelzálogi rendszernek az *elsőbbség pontos meghatározása*, mert különben a

*) Mutatvány Schnierer Gyulának „A jelzálogi és telekkönyvi rendszerek“ czimü sajtó alatt lévő koszoruzott pályamunkájából.

kielégités csak addig biztos, mig több hitelező össze nem találkozik. Ezen kelléknek csak oly rendszer felel meg, mely 1. hallgatólagos jelzálogot nem ismer, és 2. melyben az egyenlő elsőbbség a legritkább esetek közé szoritttatik. Mily intézkedések lehetősiték ezen utóbbi kelléket azt a telekkönyvek szervezeténél fogjuk magyarázni.

A porosz, szász és osztrák törvényhozások azon elvben értenek együtt, hogy *a jelzálog mint ilyen csak a nyilvánkönyvbe lett bejegyzésétől fogva érvényes*, és hogy *minden követelés, mely pénzben igényelhető csak meghatározott összegben és meghatározott ingatlanra jegyeztethető be.*

A porosz törvény a bejegyzett jelzálog hatására nézve még tovább terjed, és az adósnak előleges meghallgatását, valamint azt rendeli, hogy az érték le nem fizetése esetére 46 nap alatt az adós felszólalni tartozik, mert különben ezen kifogásal később harmadik személy irányában fel nem léphet (177. §.). E szerint a porosz törvény a betáblázott kötelezvényt megtámadhatlan okirattá nyilvánitja.

A franczia törvényhozás az átalános és hallgatólagos jelzálogokat ugyan még törvénykönyvéből végképen ki nem küszöbülte, azonban 1858. évi márczius 23—26-iki törvényében a hallgatólagos jelzálogok bejegyzésére keletkezésüktől számitandó egy évi határidöt tüzött ki.

Szükséges a zálogjog *kiterjedését és hatályát* pontosan körvonalozni, hogy szüntessék meg e tekintetben minden lehető kétely; és pedig:

a) *a zálogtárgyára* nézve ingatlanoknál, az első kérdés az, valjon a jelzálog minden egyes részecskéje az egész követelés által terheltessék, mint az osztrák jog szerint vagy csak a kiterjedés és értékének arányában, mint 1840-iki magyar betáblázási törvény szerint.

Az utóbbi felfogás igazságosabb és czélszerübbnek látszik, azon esetet szem előtt tartva, hogy valamely terhelt birtok csak egyik része ruháztatik másra, és melyben pl. a fekvőségnek egy tizedrésze ruháztatván át ezen rész csak a bejegyzett követelésen $^1/_{10}$ része által terheltetik.

Azonban ez csak ugy látszik, mert a kivitelben legyőzhetetlen nehézségekre akadunk, a mennyiben a leszakitott rész értékét, és igy a helyes arányt csak a hitelnek és közbizalomnak, valamint a forgalomnak ártalmas pörek által lehet meghatározni.

Követnünk kell tehát azon elvet, *hogy a lekötött ingatlan legcsekélyebb része is az összes betáblázásokkal van terhelve.*

Ezen elvből azonban azt is lehetne következtetni, hogy a jelzálogi hitelező beleegyezése nélkül a zálogtárgy legkisebb részét még akkor sem lehetne a teher alól feloldani, ha a fennmaradó részek a követelést eléggé fedezik.

Ezen szigoru felfogás az osztrák jogtudósok által hosszabb ideig követtetett, mig a törvényhozó maga is intézkedéseivel ezt meg nem ingatá. Az 1855. évi deczember 15-iki rendelet 56. §-ának d. pontjában ugyan kimondotta, hogy a terhelt jószágteströli lejegyzésénél a hitelezők beleegyezése igazolandó „kivévén, ha a lejegyzés azok biztosságára nézve sérelemmel nincs egybekapcsolva, mi fölött a bíróság, a hitelezők előleges meghallgatása mellett, saját belátása szerint határoz".

Ezen kimondás is ugy értelmeztetett, hogy a hitelezők akaratja elleni lejegyzés csakis akkor engedhető meg, ha a lejegyzendő rész az összes követelésekkel marad terhelve, és a biró határozata csak arra vonatkozik, valjon a felosztás oly értékcsökkenéssel nem jár, mely a követelés kielégitését veszélyezteti?

Az 1858. és 1863. évi osztrák javaslat a törvényszerkezetében sem világosabb és nem szól határozottan tehermentes lejegyzésről, az indokokban azonban kimondja, „*hogy a tehermentes lejegyzés a kellő vizsgálat után a hitelezőre nézve nem ártalmas, a tulajdonosra nézve pedig előnyes, mert a czélszerü feldarabolás egy makacs hitelező által többé nem akadályozható*".

Ezen nézetet mi is magunkévá teszszük.

Továbbá szükséges, hogy a zálogjog *terjedjen a jelzálog minden tartozékára, tehát a később épitett házakra vagy ültetett növényekre*, mint a szász codexbe (422. és 423. §§.), mert ezek a teleppel egy jogi egészet képeznek, továbbá *minden növedékre és gyümölcsökre* is. Itt azonban meg kell határozni, valjon ezen lekötés csak a gyümölcsök leszedése vagy más hitelező részére engedett zárlat által is szünhetik meg?

Nézetünk szerint, a más hitelező által nyert biztositás vagy végrehajtás csak azon esetre érvényes, ha a gyümölcsök előbb szedetnek le és válnak ingóvá, mielött a jelzálogi hitelező a végrehajtási árverést kieszközölte és foganatositatta.

Végre a jelzálog hatása terjedjen ki *a falusi jószág mivelésére, szükséges felszerelésre (fundus instructus)*, mert ennek elvonása által ily jószágot legnagyobb mérvben lehet értékteleniteni.

A közönséges gyakorlat szerint nevezetesen közintézetek mint hitelezők a zálog tárgynak tüzvész elleni biztositását követelik, minek folytán felmerülhet azon kérdés is, valjon a hitelezőnek van-e igénye a biztositási összegre is. Minthogy azonban itt a különálló biztositási szerződés, illetőleg a biztositó-társulat által kiállitott, és a biztositás feltételeit magában foglaló elismervény (Polizze) határozó, ezirant a jelzálogi törvényhozás döntő nem lehet, hanem a fennebbi kérdést a biztositási szerződés alapján, és a perrendtartás szerint lehet csak megoldani.

A jelzálogos hitelező *zálogjogát* tovább adhatja, azaz: *másra ruházhatja*, vagy *arra uj jelzálogot engedhet.* Az engedményről később lévén szó, az *alzálogot*, mely szerint valamely bejegyzett követelés tárgya a zálogjognak itten tárgyalandó. Az alzálogositás vagy a betáblázott követelésről szóló okmánynak kézi zálogképeni átadása által mint az előbbi magyar betáblázási rendszer szerint, vagy pedig az alzálogjog bejegyzése, azaz: felültáblázás által mehet végbe, mint pl. az osztrák és a most nálunk is divatozó rendszer szerint. Az utóbbi mód sokkal inkább felel meg a telekkönyvnek jobb berendezésének és a nyilvánosságnak, mert ezen további elzálogositás a telekkönyvből lévén kivehető harmadik személyek ellen is válik érvényessé, és mert e rendszer szerint a bejegyzett követelés ott, a hol képlegesen fennáll, tehát a telekkönyvben többször és kisebb részletekben egészen a kimeritésig elzálogositható, holott kézi zálogképen csak egyszer adható át, valamely hitelezőnek talán csekély követelés biztositására. *Az ily felültáblázás a hitel részére minden esetre előnyösebb*, már azért is ily rendszer mellett a hitel alapját, nemcsak az összes ingatlanok, hanem még a több százmillió frtnyi betáblázott követelések is képezik.

A felültáblázások rendszere el van fogadva Szászországban (515. §.), Ausztriában (át. p. t. k. 454. 455. §§.) és a nálunk ideiglenesen fentartott rendeletekben (t. k. r. 58. §.), melyek szerint az alzálogjog a telekkönyvben az eredeti követelés mellett jegyzendő be.

Eltérő a porosz jelzálogi törvényhozás, mely szerint csak a birói zárlat jegyeztetik be a nyilvánkönyvbe, magán-elzálogositásoknál a jelzálogi okiratra (Hypothekenschein) jegyeztetik az, és annak hitelesitett másolata szolgáltatik át a hitelezőnek (231., 232. s 233. §§.).

**

A nyilvánosság kellékéből folyó és általunk pártolt felültáblázási rendszer kellő létesithetésére szükséges:

1. a követelések bejegyzésénél a *legnagyobb óvatosság* és szigoru formák megtartása. Egyátalában, hogy a jelzálogi jog a követeléstől elkülönitve mint független dologi jog tekintessék, és a hitel alapjául szolgálhasson, mert valamint az ingatlanoknál a hatóság jót áll arról, miszerint a bejegyzett fekvőség létezik, épen ugy a betáblázás alapját képező követelésnél is tartozik biztositással a közönségnek, mikép az törvényes formák alatt keletkezett;

2. kivántatik, hogy a zálogjog kitörlésénél szinte kellő óvatosság tartassék szem előtt, és nem a kötelezvény egyszerü bemutatása, hanem az összes érdekelt felek beleegyezésük (kitörlési engedélyük) kivántassék meg;

3. kivántatik az *egyetemleges jelzálogok* megszüntetése vagy azoknak kellő szabályozása.

Ha ugyanis egy és ugyanazon követelés több zálogtárgyat, azaz több külön jószágtestet vagy jelzálogi követelés egyetemlegesen, t. i. osztatlanul terheli, az átruházások és felültáblázások biztossága kivánja, miszerint ezen körülmény a telekkönyvben fejeztessék ki. Ezt szigoruan követelik a bajor (147. §.), szász (155. §.), porosz (159—164. §.), és a nálunk behozott telekkönyvi rendelet (106—107. §§.). Azonban ily kitüntetés által csak annyi éretik el, hogy az átruháztatni vagy felülterheltetni kivánt követelés ugyanazonossága mindenki előtt feltünik, és az engedményes vagy hitelező nem mondhatja, hogy ezt nem tudván a kétszeres vagy többszörös táblázás vagy átruháztatás által önhibáján kivül kárt vallott. De a különbféle hatóságoknál kért külön átruházásoknál és külön terheléseknél a fennebbi intézkedés által nincsen tökéletesen segitve, mert a külön hatóságoknál különböző elsőbbségek nyerhetők, mi az egyes jogokra nézve könnyen összeütközésre vezethet.

Mindezen nehézségek kikerülése végett, a nálunk behozott telekkönyvi rendszer (108—118. §§-aiban) a *fő- és mellékjelzálogokat* alkotta. Ezeknek kezelése igen nehézkes és sok formaságokkal jár, lényege pedig abban áll, hogy mihelyest ugyanazon követelés több ingatlanra vagy telekkönyvi jogra jegyeztetik be, az egyik ingatlan mint fő-, a többiek pedig mint mellékjelzálogok kezelendők, olyformán, hogy minden a tétellel bekövetkezhető változás (átruházás, felültáblázás és kitörlés) csak a főjelzálog hatóságánál kérendő. Ily módon nemcsak a követelés ugyanazonossága mindenki előtt feltünő, de a követelésre nézve egy külön hatóság állittatván fel, minden lehető összeütközés és tévedés akadályoztatik. Innen következnek ezen eljárás hiányai is, nevezetessen, hogy a követelési tétel tulajdonosát, és az arra netalán bevezetett terheket a mellékjelzálog hatóságánál és annak kivonatából nem lehet kivenni, a ki tehát a valóságos állapotról tudomást akar szerezni, több telekkönyvi hatósághoz kénytelen járni, vagy több kivonatot kérni; továbbá, hogy a főjelzálog hatóságának ugy a mellékjelzálogok alkotásánál, mint az egyiknek is kitörlésénél a többi jelzálogok hatóságával levelezésben kell állnia, mi az egyes hatóságoknak tömérdek munka szaporitását okozza.

A fő- és mellékjelzálogok rendszere azonban szükségképeni kifolyása az egyetemleges jelzálogoknak. *Szüntessük meg tehát az egyetemleges jelzálogokat, és a bajon azonnal leend segitve.*

A különzés elve következetes elfogadása ugyis az egyetemleges jelzálog megszüntetésére vezet.

Az eljárás fennebbi hiányain kivül az egyetemleges jelzálog a kielégitésnél is sok nehézséget gördit elő, ugy hogy annak megszüntetését sem a közönség sem a hatóságok alig fogják sajnálni. A későbbi hitelezők soha sem tudhatják, mennyire leend az előttük bejegyzett egyetemleges tétel kárukra, kénytelenek tehát a hitel nem csekély hátrányára az egész összeget számitásba venni. Nincsen törvényhozás, mely az egyetemlegesen és a csupán egyes zálogtárgyra biztositott jelzálog közti viszonyt összeütközés esetében világosan határozná meg.

A meklenburgi jelzálogi rendtartás volt az első mely az egyetemleges jelzálogokat kizárta hasonlóképen a magyar 1847. évi javaslat, és az uj porosz javaslat (29. §.) ezen elvet szinte fogadta el.

Mondjuk ki tehát, *hogy ugyanazon követelés több zálogtárgyat egészben nem terhelheti, hanem a bejegyzést kérő tartozik a követelés már a bevezetésnél felosztani, és csak ily felosztás után engedhető a bejegyzés.*

Az egyetemleges terhelés megszüntetése és a követelés felosztása által elérjük:

1. Hogy a fő- és mellékjelzálogok alkotásával és kezelésével járó hosszas és terhes eljárás megszüntetik;

2. hogy a telekkönyvek érthetőbbek és egyszerübbek lesznek;

3. hogy a tulajdonos hitele oly könnyen meg nem szünik;

4. hogy a kielégitésnél nehézségek nem támadhatnak.

A hitelező részéről ezen elv elfogadása mellett csak annyiban kivántatik több figyelem, hogy az egyes zálogtárgyak értékét puhatolja ki, és a követelést e szerint aránylag ossza fel, holott eddig csak vaktába egyetemlegesen terhelte annyi zálogtárgyat, a mennyit csak lehetett a későbbi hitel hátrányára.

A zálogtárgy fejtegetésénél azon esetre is kell figyelmünket kiterjeszteni, *ha a zálogtárgy több tulajdonostársat osztatlanul illet. Itt a zálogjog minden egyes társnak képleges jutalékára jegyezhető be, bejegyzett követelésnél szinte egyik jogositott képleges jutalékára, vagy szám szerint meghatározott részre csak akkor, ha ily felosztás részletes átruházás által telekkönyvileg keletkezett.* Szükséges azonban törvény által meghatározni, valjon nemkielégités esetében az egész ingatlan vagy telekk. jog vagy pedig csak az adósnak jutaléka árverezendő el. Mi az utóbbit pártoljuk, mert noha igaz, hogy részeladásoknál nem lehet oly magas árt várni, mint az egésznek elárvereztetésénél, mégis a többi nemadósoknak részei eladása azokra nézve igazságtalanságot képez, és azokat folytonos veszélyben tartja, a ki pedig egyes jutalékra hitelezett, előre is számithatja ki, mily árért lehet az egyes jutalékot eladni.

Hol az adóst nem teljes tulajdon, hanem ideiglenes vagy *haszonélvezeti jog illeti*, a zálogjog bejegyzése természetesen csupán ezen ideiglenes jog vagy haszonélvezetre terjedhet ki. (Folyt. következik.)

Sommás szóbeli eljárás, Pestváros törvényszéke előtt.

A sommás szóbeli perek tárgyalása az egész országban majd minden biróság előtt — kivévén a pestvárosit — ugy történik, hogy a felek vagy ügyvédeik perbeszédeiket saját kezüleg jegyzőkönyvbe igtatják és aláirják. A biróság ezt azonnal átolvassa, tanácskozik felette és nyomban itéletet hozván, azt élőszóval ki is hirdeti.

Ettől a pestvárosi törvényszék előtti eljárás sokban különbözik.

Tekintettel arra, hogy ezen törvényszék előtt Pestvárosának terjedt kereskedelmi összeköttetéseinél fogva sok oly per tárgyaltatik le, melyekben fel- vagy alperes az ország legtávolabb vidékén lakik, s hogy ily felek sok esetben rendes ügyvédeik által képviseltetik magukat, kiket a tárgyalásokhoz vidék-

ről Pestre küldenek fel; s tekintettel arra, hogy ezen eljárás — amint itt be van rendezve — mintegy előiskolául szolgálhat a majdan életbe léptetendő közvetlen szóbeli és nyilvános eljárásnak, nem lesz érdektelen a vidéki ügyvédek és birákra nézve, ha kellő tájékozás végett e lap hasábjain azt megismertetjük.

Pestváros törvényszéke és sommás birósága előtt csak oly ügyvéd képviselhet feleket, kinek oklevele ezen törvényszék előtt ki van hirdetve.

Valamely ezen törvényszék előtt ügyködésre feljogositott ügyvéd helyettese képen pedig tárgyalásoknál csak oly jogvégzett ügyvédjelöltek jelenhetnek meg, kik az elméleti vizsgálatokat már letették és a törvényszéknek be vannak jelentve.

Sommás idézésre mindenki köteles a tárgyalási napon délelőtti 11 és 12 óra között a törvényszék előtt jelentkezni. Nem tehát ugy, mint a vidéki városok és szolgabirák előtt „inter duos luminas," vagyis reggeli 9-től délutáni 6 óráig.

Déli 12 órakor makacsság kiáltatik ki. Ez következőképen történik.

Egy jegyző vagy tollnok megjelenik a városházi épület első emeletén levő törvényszéki üléstermek előcsarnokában, átveszi a megjelent felektől illető kereseti vagy végzés példányaikat, a meg nem jelentek neveit kikiáltja, s a ki erre meg nem szólal, hogy jelen van, makacsnak tekintetik, s mint ilyen a keresetben elmarasztaltatik.

Ha mindkét fél megjelenik, bemennek együtt a nagyobb ülésterembe, mely két részre van osztva.

A terem nagyobb felét a bíróság foglalja el, a kisebb rész, korlátok által elkülönitve a felek és hallgatóság részére van fenntartva.

A bíróság négy tagból áll. Főbiró két tanácsnok és egy jegyző vagy tollnok.

A tárgyalás sommás ügyekben közvetlenül az itélő bíróság előtt történik; nem tehát ugy, mint Magyarország többi bíróságainál, egy tárgyaló biztos előtt.

A két perlekedő fél szemben a bírósággal a korlát előtti asztalnál foglal helyet. Jobbról a felperes, balról az alperes. A háttérben levő üllőhelyeket a hallgatóság foglalja el, mert a tárgyalások nyilvánosan folynak, azokon mindenki jelen lehet.

A kereset-levelet s mellékleteit a jegyzőkönyv vezető olvassa fel.

Erre az alperes védelmét élőszóval köteles előadni; s még az sem engedtetik meg neki, hogy ellenbeszédét irásból olvashassa, nehogy a tényálladék hosszadalmas és felesleges perbeszédek által bonyolittassék.

Ha illetékes kifogás tétetik, azzal az érdembeni védelem is előadandó. Szolgáljon tájékozásul a vidéki ügyvédeknek, hogy Pestváros törvényszéke mindazon esetekben, midőn a kötelezés Pesten igértetett teljesiteni, vagy csak az áruk itten lettek megrendelve, sőt akkor is ha valami részletfizetés itt történt, magát következetességgel illetékesnek szokta kimondani. A fellebbezés sommás ügyekben nem akadályozván a végrehajtást, ez oly lényeges körülmény, mely kiváló figyelembe ajánlható.

Felperes ugyanigy válaszol. S az alperesi viszonválasz hasonlóan élőszóval adandó elő.

Bizonyitékait mindenki tartozik a tárgyaláshoz elhozni. Szokásos, hogy mindenik fél magával viszi tanuit is. De ha azok nem akarnak birói idézés nélkül megjelenni, vagy az azokra való hivatkozásnak szüksége csak a perbeszédek folyama alatt merült fel, azok kihallgatására egy közeli határnap tüzetik ki.

Ha előre szükségesnek tartják a felek némely tanuk kihallgatását, azok megidéztetése végett már a tárgyalás előtt nehány nappal is folyamodhatnak.

Miután a felek feleseléseiket befejezték, a törvényszék egyes kérdéseket szokott még néha intézni a perlekedőkhöz a tényálladék jobb felderitése végett. Megrendeli, ha szükségesnek tartja, a hivatalt tanuk kihallgatását.

A kihallgatás nyomban megis történik, ha a tanuk kéznél vannak. Az ellenfélnek szabadságában áll ellenkérdéseket tétetni. A vallomást esküveli erősités követi. A tanuvallomások felett azonnal észrevételeket is tehetnek a felek.

Midőn mindez megtörtént, a törvényszék tanácskozik egy pár perczig, s azonnal kihirdeti élőszóval az itéletet.

Néha az is megtörténik, hogy a törvényszék az igazság kideritése végett a feleket személyes megjelenésre idézi elő. S ennek a legtöbb esetben kedvező hatása van; mert a fél, ki nincsen ugy a tagadáshoz szokva és a csűrés-csavarást nem érti ugy mint az ügyvéd, ha ügyes kérdésekkel forgatja őt a bíróság, nem tudja soká kerülni az igazságot, hanem a legtöbb esetben is váratlanul kipottyantja. A személyesen megjelenő felek egyezségre is könnyebben rábirathatók, mert a per valószinü kimenetele őket, kik a bizonyitás theoriájához nem sokat értenek, nem teszi oly elbizakodókká mint az ügyvédeket. Az ügyvédek is jelenlehetnek ugyan, de a ténykörülmények iránt ily esetekben a feleknek maguknak kell szót állani, s őket csak a jogi védelem illeti.

Megjegyzendő még, hogy ha csak félbizonyitékot tudott valamelyik fél maga mellett előállitani, sokszor kivált oly esetekben, midőn a sommás szóbeli perut szerződésileg lett kikötve, a póteskü is megitéltetik.

Im ezen eljárást követi Pestvárosa a sommás szóbeli perekben.

Kivánatos volna, ha ezt a vidéki biróságok is utánoznák, hogy igy az egykor mégis csak életbe lépendő közvetlen és nyilvános szóbeliség mindenütt a gyakorlat által előkészitessék.

F. B.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.

Illava.

(Vége.)

A naponkénti séta vizsgálatunk idejéig, a középső udvaron történt, melynek térsége ugy hosszuság, mint szélességben 22 lépésre terjedt, s minden oldalról a fegyépülettel van környezve. E szük helyen kellett volna 170 ember testmozgást tegyen s egészséges üde levegőt élvezzen, noha ez utóbbinak ide hatása el van zárva. A sétaidő alatt a fegyenczekre csupán a környező épületek folyosóinak ablakai mellől tekintett le néha két kirendelt őr; tehettek itt s beszélhettek tetszés szerint, senki nem törődött velük.

Ezen egészségileg nem kedvező s erkölcsileg aggodalmas szokást megszüntettük, s a már más intézetben behozott sétálási rendet itt is meghonositottuk, helyiségül a kórház előtti egészséges levegővel biró tágas udvart jelöltük ki.

A javitásra szolgáló eszközök közül az isteni tiszteletre forditjuk figyelmünket először, s tájékozás végett felsoroljuk 1866. és 1867-ről a fegyenczek létszámát vallási különbség szerint:

	1866.	1867.
rom. kath.	361	247
gör. egy.	41	26
gör. n. egy, ...	113	113
evang. helvét . .	104	94
evang. ágost. . .	31	23
unitárius	2	2
mózes hitü	12	12
összesen .	664	617
Ezekből vallási ismeretekkel nem birt	204 illetőleg	189.

Mindezeknél a vallási oktatás mondhatni parlagon hever, mert csak a külső isteni tiszteletre s átalánosságban tartott egyházi beszédekre, némely felekezetnél még ezekre is gyéren, szoritkozik; ugyanis a római és görög katholikusok minden szombaton, ünnep- és vasárnapon látogatják ugyan a sz. misét s ekkor evangelium magyarázatot is hallanak, de a görög nem egyesültek csak évenkint 4—5-ször, mindkét felekezetü evangelikusok pedig csak 8—10-szer részesülnek ezekben.

Az intézet rendes lelkésze a rom. katholikus Kottesoffszky Alajos, kinek tevékenységi köre csak az isteni tisztelet tartására, betegek ellátására, saját vallásu halottainak temetésére terjed. Tőle is azon panaszt hallottuk, hogy a fegyenczekkel egyenkint érintkezésbe lépnie tiltva van, s ha ezt néha akarja tenni, az igazgatótól mindig külön engedélyt kell kérnie. A görög keleti szertartásuak lelkésze Lazárevics Luczián sz. széki ülnök s lipótvári fegyintézeti lelkész. Mindkét felekezetü evangelikusok lelki üdvét, a trencséni ágostai lelkész Cserno Károly gondozza, mig az izraeliták évenkinti két nagy ünnepén az 1866-ban meghalt rabbi helyét Kohn trencséni kántor tölti be.

Vallásos szertartásu temetésben csak a római s görög katholikus fegyenczek részesültek, a többi keresztények e nélkül lettek sirba eresztve, csak midőn legközelebb az illető lelkész

ismét megjelent, mondott el egy imádságot a kiszenvedettnek hantjai felett. Az izraeliták hullái mindig átadatnak a községnek, mely saját költségén s szertartásai szerint temetteti el azokat. Koporsót különben mindenik kap, melyért ha az elhaltnak kereseti pénze van, abból 2 frt 50 kr vonatik le, ha pedig nincs, a bérlő ingyen köteles adni.

A lelki ügyeknek ily módon történt kezelésére megfelelő világot vet, az intézeti nazarénusok, vagy mint magukat nevezik, „Ujhitüek" felekezete.

Ezen secta egy már elhalt fegyencz által hozatott be a fegyházba, ki a lelkészeknél buzgóbb próféta levén, oly tevékenyen működött, hogy már 1862-ig 59 tagot téritett hitére, kiknek száma azóta leapadt ugyan, de még öt követője maig is van. Beszédbe bocsátkoztunk egyikkel mi is, s ugy találtuk, hogy igen korlátolt ismeretkör mellett, vallási meggyődése, bármely felekezet minden positiv hitágazatának tagadásában s az egyszerü moralitás hangsulyozásában áll.

A római katholikus kápolna kellően fel van szerelve, de az evangelikusoké még az áldozó kelyhet is nélkülözi; a szükséges beszerzendőnek jegyzékét mellékletben csatoljuk.

Elemi oktatás tökéletesen hiányzik az intézetben, noha berendezett iskolahelyiséggel bir; 1864-ben 2—3 hónapon át tartatott ugyan tanitás, de a bérlő azon neheztelésére, hogy tőle a fegyenczek a munkaidőben elvonatnak, ismét be lett szüntetve, pedig 1866-ban az összes létszámból 221, 1867-ben 189 egyén találkozott, kik semmi elemi ismerettel nem birtak, s a fiatalság — 16—25 évesek — az előbbi évben 181, az utóbbiban 173 fővel volt képviselve.

A könyvtár sorjegyzéke 231 kötetet mutat ugyan fel, de ebből csak 76 nem imádságos könyv vagy katechismus; a kivett számból is igen kevés a sziv és észképző hasznos olvasmány; nagyobb része naptár. Illavára csakugyan szükséges volna néhány hasznos könyvet beszerezni, mert különösen a papirpénz hamisitóknak majd mindnyája tud olvasni, magasb szellemi képzettséggel biró fegyencz pedig az általunk felvett két év mindenikében 11 találkozott.

A fegyenczek munkáltatása az átalány bérlettel 1864. november 1-től 1870. deczember utolsójáig Deutsch Károlynak van átadva, ki átalány dij fejében $27^{35}/_{400}$ krt kap a fegyenczek után fejenkint s naponkint.

1864. előtt a fegyenczek semmit sem dolgoztak, kivéve a házi szükségletekre nehány egyént, azonban dijazásban ezek sem részesültek. Ily állapotban vette át Deutsch az intézetet, s el kell ismernünk, hogy két év alatt nagyszerü gyárrá alakitotta át, melyben annyiféle munka folytattatik, mint egy más intézetben sem, és hogy foglalkozáshiány soha sem fordul elő. Bizonyára minden látogató, ki felületesen tekinti meg az intézetet, a munkatermekben uralgó tevékenység s a kikerült munkák csinossága által meg lesz vesztegetve, de ha bővebben vizsgál, azon itéletet kell hozni, hogy gyár-városban szabad emberek közt, a munkának ilyen felosztása és szervezése igen is helyén volna, de fegyintézetben, hol a rabnak a tanulandó munka által képesittetnie kell arra, hogy a megnyert szabadságban munka ügyessége segitségével élelmét biztositsa, nincs. Elismerjük tehát, hogy az üzlet folyama s a vállalat önmagában szép, de a fegyenczekre nem oly mértékben jótékony; nem pedig azért, mert első sorban gyár, melyben az egyén csak részmunkássá, a gépnek egy kerekévé válik; némi kivételek itt is vannak, de egészben s átalában itéletünk áll, a mi kitünik következő vázlatból: 1867. deczember 6-án a létszám 488-at tett, kik közül 405 volt a bérlő által foglalkoztatva és pedig: a czipőgyárban 153, házi czipész 9, szabó 10, gyufa gyaluló 14, esztergályos 4, asztalos 18, festő s fénymázoló 7, szalmaszék fonó 20, raktár felügyelő 1, szekérkenőcs skatulya szegező 19, a fát fürészelő s gyaluló gépek kerekeinek hajtására 50, lakatos 3, gyufadoboz ragasztó 41, mosó 12, szakács és pék 13, házi munkás 18, küldöncz 6, vegyes munkára 7. Tekintsük e munka nemeket külön: a czipő-gyárban igen csinos női czipőket készitnek, de oly nagy munka felosztással, hogy egy teremben csupán felbőrt varnak, a másikban a külön darabokat ragasztják össze, a harmadikban a bélést illesztik bele, a folyosókon 20 varró gépen az egészet megtűzelik, mig az utolsók a huzószalagot csirizelik hozzá, a talpalás a bécsi gyárban történik. Több évi foglalkozás után, ha szerencsés a fegyencz, s minden munkát végig tanul, talpalás nélkül egy czipőt ki bir állitani, de mint megtudakoltuk, még eddig kevés ilyen fegyencz találkozik. A házi vargák csak foltozást végeznek, mert az uj bakancsokat a bérlő készen hozatja; a szabóknak rendes foglalkozása szintén foltozás; a gyufa gyalulás oly gépies, mindig egyforma s unalmas munka, mely a szabadulónak legritkább esetben nyujt kenyeret; egészségi szempontból is kifogás alá esik, a fa-gyaluló és fűrészelőgép kerekeinek hajtása, mely nehéz munka mellett a fegyencz nemcsak hogy semmit sem tanul, de egészségét megrontja s erejét idő előtt kimeriti; elvetendőnek tartjuk végül a skatulya szegzést.

A többi munkák azonban, melyek mindössze aránylag kevés embert foglalkoztatnak, czéljuknak megfelelnek. — A szerződés szerint igen csekély munkabér van a fegyenczek részére kikötve, de a hivatolt tabella, az intézetben tényleg folytatott munkákra nagyrészt nem is alkalmazható, mert például a czipészeknek darab számra s egészen kiállitott munkáért van a dij kikötve, holott mint láttuk, legnagyobb munka felosztással s többnyire napszámmal dolgoznak; más munkákért mint például az asztalosoknál, a tabellában 3 kr napszám van megállapitva, holott darabszámra fizettetnek; némely munkák dija végül, mint például a festők s szalmaszék fonóké, egyátalán nincs meghatározva. A bérlő azonban mindeddig saját haszna kedvéért, a szerződésen felül igen jól fizette őket, ugy annyira, hogy egy fegyintézetben sem keresnek a fegyenczek annyit, mint Illaván, noha e dus fizetésnek eddig az erkölcsiségre csak káros hatása volt, mert a munkásságot a kapzsiság ösztönénél fogva, mondhatni munka dühhé emelte, s az isteni tiszteletet is, mint idő rablást kerültté tette, de anyagi hasznuk sem nagy volt a dus keresetből, mert az igazgatóság eléggé hibásan ugy fogta fel a dolgot, hogy fegyenczi keresetnek csak azon pár krajczárt kell tekinteni, mely a szerződés kirovása szerint fizettetik nekik, a többit pedig, mint pusztán a bérlő jóakarából eredőt, ajándéknak, holott e dijazás, ajándék ugyan a bérlő részéről, miután vele nem tartozik, de a fegyenczekre kétségtelenül munkabér, mert a ki szorgalmasan nem dolgozik, nem részesül benne. E téves felfogás eredménye az volt, hogy csupán a szerződés szerinti csekély munkabérre lett ama szabály alkalmazva, mely szerint jobb élelmezésre a keresménynek csak fele költhető el, a többi pedig a kiszabadulás idejéig kamatozás mellett visszatartatik; igy történt azután, hogy a kereset majdnem egészen a cantin utján a bérlőpénztárába visszaszállt, s igy lett eszköz adva, a már elől vázolt rendetlenség s erkölcstelenség terjedésére. Hogy számadatokra támaszkodhassunk, kitudtuk, miszerint a fegyenczekre legjövedelmezőbb foglalkozás a czipőgyárban, legkevésbbé pedig a házi munkáknál kinálkozik, igy az elsők megkeresnek havonkint 5—6 forintot, mig az utóbbiak 24—48 krajczárt; legtöbb keresete volt 1866-ban egy czipőgyári fegyencznek, azaz 72 forint, mig 2 frt 88 krajczárral, legkevesebb egy házi munkásnak.

Az összes fegyenczek szerződés szerinti munka dija 1866-ban 2331 frt 8 krt tett, miből kamatozásra a kiszabadulásig 1165 frt 94 kr tétetett félre. A bérlő külön dijazásai 8465 frt 7 krt tettek, miből kamatozásra csak 85 frt fordittatott. Hozzá tartozóiktól a fegyenczek 1866-ban 653 forintot kaptak, mit szintén jobb élelmezésre forditottak, s igy mindhárom tételt összeszámitva, a cantin 10,225 frt 21 kr tért vissza a bérlő kezébe.

A kereseti pénzek hová forditásának szabályozása, Illaván alig halasztható tovább, mert a fegyenczek rokonai által küldött pénzekre például azon gyakorlat áll, hogy a mely fegyencznek még 10 forintja tőkesitve nincsen, annak e pénzekből mindaddig levonnak e czélra, mig a 10 frt kikerekittetik, az azontuli összeg szabad rendelkezésére áll.

1866-nak végén az összes fegyenczek letéteményezett pénze 11,115 frt 12 krt tett, miből 10,550 frt a pesti zálogházban gyümölcsözött.

Az egészségi állapotra befolyással levő s részben már emlitett körülményeken kivül, figyelmet kell forditnunk még különösen a táplálásra. Ez Illaván kielégitőnek mondható, mert a szokásos mennyiségü vastag ételen kivül, naponta $1^1/_2$ font kenyeret s háromszor hetenkint 8 lat főtt állapotban mért hust kapnak a fegyenczek; a bőjttel sulyosbitott itéletek száma mindazáltal itt is igen nagy, mert 1866-ban 664 fegyencz közül 215-nek itélete rendelt bőjtöt, és pedig havonkint egyszer 13, két hetenkint egyszer 8, hetenkint egyszer 118, kétszer 26 egyén bőjtölt.

A magyar büntető gyakorlatban nem igen fordul elő azon sulyosbitás, milyet egyet Illaván találtunk s ez, évenkint háromszor egy-egy napi setét kamara. Mindenesetre inkább ajánlható, főleg az egyszerü magány elzárás, mint a bőjttel való sulyosbbitás.

A betegségi esetek száma 1866-ban 501-et tett 15,111 betegségi nappal, 1867-ben pedig 409-et 12,499 nappal. Legna-

gyobb mértékben a gümőkór szerepel, az utóbbi évben egymaga 124 esett el, utána a tüdőhurut, csúz és görvély. A halálesetek száma tett, 1864-ben 77, 1865-ben 61, 1866-ban 60, s 1867-ben 51-et; a halál okául pedig a két utóbbi év közül az elsőben 47, az utóbbiban 42 esetnél gümőkór emlittetik.

Az egészségi állapotra oly kártékony hatásu bilincselés Illaván megfelelően emberies gyakorlatra talál, igy 1867. deczember 9-én 480 fegyencz közül csak 50 viselt vasat, mert az orvos és igazgató sanitariusok jelenlétében legaláob egy időre felmentik a rabot e teher alól.

Oly törvény tehát, melynek meghiusulta a század emberies gondolkozásánál fogva, az esetek legnagyobb többségében majdnem bizonyos, csak jogbizonytalanságot szül, túlélte magát s eltörlése igen kivánatos.

A fegyintézet tiszti orvosa medecinae et chirurgiae doctor Krainez Nep. János, ki Bécsben nyervén diplomáit, sok ideig török szolgálatban állott, s egy éven át a jeruzsálemi kóroda igazgatója volt; az utolsó 8 évben a fegyintézet rendes orvosa; az intézetben hely szűke miatt nem lakik, de külső gyakorlatot — legalább jövedelmezőt — az illavai lakosság szegénysége folytán nem űzhet. Orvosi képességét megitélni hivatottak nem vagyunk, de az eddig akadályt szülő ok mellőzése után, szorosan megkivánnók, hogy a kórodában s az egészségesek között is gyakrabban forduljon meg. A fegyenczek elbocsáttatásáról felemlitjük, hogy a büntetési időt kitöltött fegyenczek, a hatóságok minden értesitése vagy az egyének osztályozása nélkül, közvetlenül az igazgatóság által tétetnek szabad lábra s ugyanettől kapják az utlevelet, mely czélra a szolgabiróság elégséges blanquettel az igazgatóságot ellátja.

A gyakorlatban levő fegyelmi büntetések közül az intézet jegyzőkönyve leggyakrabban mutatja a magányfogság alkalmazását, mely 1866-ban 294, és 1867-ben 365 napon át foganatosittatott; a bőjt 185 illetőleg 114 nappal jeletkezik, a botozás pedig 150 illetőleg 94 ütéssel, noha ez utóbbiak pontos feljegyzésében okunk van kétkedni; a kényszerkabát, melyet jövőre a vele űzhető visszaélések miatt eltöröltük, 93 illetőleg 249 órán rendeltetett felöltetni.

A magányfogság végrehajtására, eddig 14 csinos és egészséges zárkával rendelkezik az intézet; számukat a fegyelmi és közép udvar körül fekvő 6 szoba átalakitásával könnyen lehetne 50-re emelni.

Illaván tapasztaltuk, hogy a Horvátországból küldött fegyenczek itéletei mellé, hiteles magyar forditás nem csatoltatik, a horvát nyelvet pedig a hivatalnokok egyike sem birja; nehézségek támadnak ezáltal nemcsak az igazgatásban, de hiányzik egyszersmind az alap, melyből kiindulva a fegyenczet egyénileg megitélni lehessen, óhajtandó volna tehát jövőre, miszerint minden nem magyar nyelven fogalmazott itélet mellé, hiteles magyar forditás csatoltassék, mert az állami intézetek hivatalos nyelve a magyar.

Hivatalnokok az illavai fegyintézetben a következők:

Az igazgató Adelburgi Abramovich József, előbb spielbergi igazgató, 10 év óta helyben.

A helyettes ellenőr Linczbauer Lajos, előbb a munkácsi fegyháznál, 3 év óta pedig az illavai intézetnél szolgálja az államot.

Az első tiszti irnok Hóffbauer Lajos.

A második tiszti irnok Potuczek Ede, (saját kérésére a műrai fegyintézetbe helyeztetvén át, jelenleg: ifj. Fekete Antal).

Ezen hivatalnokok egyike sem bir szolgálati utasitással, ugyszintén, az intézet sem, jóváhagyott házszabályokkal.

1866-ban 63,368 frtba került az illavai fegyház, miből egy fegyencz tartására esett naponkint 34 kr; az egész év alatt pedig 123 frt 87 kr.

Vizsgálatunk alkalmával a szokásos házi bizottmány elébe kihallgatás végett 63 fegyencz jelentkezett.

Különfélék.

(A debreczeni ügyvédegylet felirata a magyar kir. igazságügy-miniszterhez.) Nagym. igazságügyi Miniszter Ur! A politikai viszonyok változásával hazánkban az osztrák törvények uralma is megszünt, s a magyar polgári anyagi magánjogi törvények visszaállittattak.

A rágalmazás vagy becstelenités megtorlásáról intézkedő hazai törvények is, jelesen a H. t. k. II. R. 72. Cz. az 1723 : 57. 1729 : 28. 1836 : 13. t. cz. t. cz. ismét életre hivattak.

Az 1723 : 57. törv. cz. 3. 4. §-ai a becstelenitési dijt 100 frtban állapitják meg; e megállapitás azon időben természetesen a nemesekre értetett.

Miután azonban az 1836 : 13. t. cz. becstelenitési pernek saját felperességük alatt folytathatására a nem nemeseket is feljogositotta;

miután az 1848. VIII. t. cz. a közös teherviselést kimondván, s a IX. t. cz. a robotot is örökre megszüntetvén, a földesuri törvényhatóságokat is mind polgári, mind büntető biráskodás tekintetében eltörölte, a XI. t. cz. pedig mindenkire nézve ugyanazon bíróságot rendelé;

miután az 1844. IV. t. cz. a nem nemeseket nemesi javak birhatására is feljogositotta, az V. t. cz. pedig bárminemü közhivatalra képeseknek nyilvánitá;

miután végre az 1861. julius 23-án életbe lépett, s az 1848. törvények szellemére hivatkozó, s a jogegyenlőség elvére támaszkodó (I. R. 38. 39. II. R. 2.) id. törv. szabályok II. R. 2. 3. §-ai világosan kimondák, hogy a büntettek iránti eljárás tekintetében is a nemes és nem nemes közt különbség nincs, és pedig a nem nemes emeltetik a nemeshez, és ugyanezen szabályok I. R. 36. 38. §-ai a nemes és nem nemes részére ugyanazon bíróságot rendelének;

Mindazok, kik a törvény előtti egyenlőség elvét nemcsak hirdetik, de azt komolyan keresztül is vinni akarják, méltán várhaták, hogy többé korunkban a nemes és nem nemes, annál kevésbbé okleveles polgár és nem ilyen polgár közt az ugy nevezett becstelenitési perekbeni birságra nézve sem leend, nem lehet különbség.

Azonban teljesen csalódtak, mert számtalan alsóbb s felsőbb birósági itéletek ellenmondhatlanul bizonyitják, hogy igen is különbség tétetik a nemes és nem nemes, okleveles polgár és ilyennel nem biró polgár közt, amazok dijja a becstelenitési perben 100 frtban, emezeké 40 s nem ritkán 20 frtban állapittatván meg.

Egy ideig ily pert inditani sem lehetett, másként mintha a panaszló és általa követelt dij $^2/_3$-dát, mely aztán a birósági és pedig némely helyen magáé a birói személyzeté lett, a mi a birót minden törvényes eljárása mellett is a vesztes fél szemében mindég érdekeltnek tüntette fel, előre lefizette. Most már lehet a dij előfizetése nélkül is inditani, de mai napig fennáll a törvény előtti egyenlőség elvét sértő ama gyakorlat, mely szerint a birságokra nézve a fentebb jelzett különbség tétetik.

Már az sem helyeselhető ugyan, hogy valakit mintegy pénzért rágalmazni, becsteleniteni lehessen (volt reá eset, a régibb időben, hogy a marasztalt alperes, a midőn előtte az itélet kihirdetve lőn, a dijat kétszeresen fizette le, s ismét rágalmazá a panaszlót) vagyis, hogy a becstelenitő pénzbirsagra és egyedül csakis erre itéltessék; annál kevésbé lehet a kor szellemével és épen az 1848-ki törvények szellemével ellentétben álló azon tant elfogadni; mely a XIX-ik században mintegy szentesiti azon elitélt nézetet, mely szerint a nemesnek és polgárnak értsd: nemesi, polgári oklevéllel birónak (melyet talán valamelyik őse igazi érdemeért a maga idejében, s azon korban méltán kiérdemlé) — mert oklevél kivántatik — becsülete minden tekintetben s minden körülmények közt drágább, mint bármely nem nemesnek, vagyis *nemesi*, polgári oklevelet elő nem mutathatónak.

Továbbá hazai magánjogi törvényeink közt visszaállittatott az 1840. XXII. t. cz. is, vagyis: a csődtörvény, melynek 85. §. b. pontja a bukott feleségének hitbérét hasonlóul a nemesség és nem nemesség, sőt még polgári oklevél szerint is nyiltan osztályozza, s bár az id. törv. szabályok IV-ik részének bevezetése ezen törvényt „a nemesi és nem nemesi, személy és vagyonbeli különbségnek a törvény előtti egyenlőség elvéből folyó megszüntetésével“ léptette is életbe: mindazonáltal talán azért, mert az id. törv. szabályok IV. R. 20-ik §-a, egyedül törvényes hitbérről szól, s talán azt tartják a törvénykezés terén némelyek, hogy e tekintetben most is az 1840. XXII. t. cz. az egyedüli törvény, nem gondolva meg, hogy azon törvény intézkedése az 1848-ki törvény és a kor szellemével is mily ellentétben áll: számtalan a példa, hogy csődperekben, kivált azokban, melyekben az id. törv. szabályok IV. R. 7. §-a alapján is nem az ezen szabályok, de az 1840. XXII. t. cz. szerint történik az osztályozás; igen is különbség tétetik a hitbér közt, annak mennyisége, a nemesség és nem nemesség s polgári oklevél szerint osztályoztatván.

Ha bár még a mai korban is akadnak egyesek, kik azt hiszik, hogy a valódi nemességet egy oklevél birtoka megadhatja, mindazáltal hihető, hogy a törvényhozás e tekintetben, s épen a codificatió utján más nézetet fog nyilvánittani, s tel-

jesen hiszszük, hogy a rágalmazás is büntetőeljárást vonand maga után.

Miután azonban a codificatiót az elsietésből előállani szokott bajok miatt rögtönözni nem lehet, másfelől pedig a fentebb jelzett eljárás a törvény előtti egyenlőség elvét sérti, azon nézetben vagyunk, hogy e kérdéseknek a fenn felhivott törvények alapján, a kor kivánalma szerinti elintézése a codificatió előtt is megtörténhetnék, s hogy e kérdés mint némileg szégyenfoltot is képező, mielőbb elintéztessék, igen kivánatos.

Miután végre a fennérdekelt becstelenitési perekbeni eljárást illetőleg az 1729. 28. t. cz. 18. §-a csak a birtokon kivüli felebbezést engedi meg: ellenben az ideiglenes törvénykezési szabályok IX-ik fejezete szerint a rendes perekben átalában megengedtetik a birtokon belől fellebbezés; ezen kérdésre vonatkozólag nézetünk abban összpontosul, hogy mennyiben a mi régibb törvényeink rendezetlenek, s ebből kifolyólag az anyagi és alaki jogot együtt ölelik fel, és az 1729. 28. t. cz. azon intézkedése, mely a becstelenitési perekben a felebbezést csak birtokon kivül engedi meg, a törvény alaki részét képezi, a kifejlett jogfogalmak szerint pedig a törvény alaki részét, vagyis a régibb perrendtartást az ujabban alkott alakitörvény hatályon kivül helyezi, mennyiben az ideigl. törv. szabályok IX-ik fejezete szerint életbe lépett uj perrend rendes perekben a birtokon belőli felebbezést átalában megengedi: a becstelenitési perekben is, ha azok rendes per uton tárgyaltatnak, s itéltetnek el, a birtokon belől felebbezés mindenesetre megengedendő, s a felebbezett elsőbirósági itélet végre nem hajtható.

Azon tisztelettelteljes kérelmet intézzük azért Nagyméltóságodhoz, hogy a fenjelelt kérdésekre nézve annyira elágazó véleményeket az összes hazai biróságoknál, tekintve, hogy ama kérdéseket, mennyiben az anyagi jog körébe vágnak, a már törvényjavaslatot képező uj perrend sem intézheti el, már csak a törvénykezési eljárásnál szükséges egyformaság tekintetéből is, addig is, mig az annyira ohajtott codificatio e tekintetben véglegesen intézkednék, a törvény előtti egyenlőség elvét kimondó, s a nem nemeseket a nemesekhez emelő törvények figyelembevételével a törvényhozás utján egyesiteni, s egy uttal aziránt intézkedni méltóztassék, hogy a becsületsértés megtorlására intézett rendes perekben hozott itéletek ellen a felebbezés birtokon belől mindenütt elfogadtassék.

Mély tisztelettel maradván Debreczenben 1868. évi aug. hó 9-ik napján tartott rendkivüli közgyülésünkből. *Simonffy Sámuel,* elnök. *Kovács Sándor,* titkár.

(A bélyeg törvényről.) Az 1868. évi junius 4-én kelt, s a „Budapesti Közlöny" 130. számában közzétett hirdetmény szerint f. évi augusztus 1-ső napjától kezdve a magyar korona területén kizárólag csak magyar bélyegjegyek és váltó-ürlapok lévén használandók, ezen intézkedés következtében szükségessé vált azon eljárásnak ideiglenes megállapitása is, mely a magyar korona országai és Ő Felsége többi országainak lakosai közt a bélyeg s illetékek körül előforduló érintkezésekben, nevezetesen pedig azon esetekben is, midőn az egyik államterületen kiállitott okmány a másikra átvitetik, vagy itten használtatik, követendő lesz.

E czélból addig is, mig a törvényhozás által az e tekintetben szükséges intézkedés elrendeltetnék, a következő szabályok tétetnek közzé:

1. Az okmányoktól, jogügyletektől és iratoktól járó bélyeg s közvetlen illetékek rendszerint azon államterület számára fizetendők, a hol azon körülmény legelőbb beállott, mely az érvényben álló szabályok szerint az illeték-kötelezettséget, vagy a magasabb illeték pótfizetésének kötelességét megalapitja.

2. Mindazon okmányokra és iratokra nézve, melyeknél az illeték-kötelezettség a bélyeg- és illetékszabályok szerint bélyegjegyek felhasználása által teljesitendő, a megfelelő bélyegilleték azon államterület bélyegjegyeivel róvandó le, melyben az okmány vagy irat kiállittatik.

Ha az okmányt vagy iratot többen különböző helyeken irták alá, kiállitási helyül azon hely tekintendő, hol az okmányt vagy iratot legelőször irta alá valamelyik bélyegköteles fél, még pedig azon esetben is, ha az okmányra vagy iratra nézve a jóváhagyás vagy beleegyezés fenntartatott.

3. A 2-ik pont szabálya alól kivétetnek a beadványok, mellékletek és felzetmásolatok. Az ezen iratoktól járó bélyegilleték lerovására, tekintet nélkül ezeknek további rendeltetésére, mindig azon államterület bélyegjegyeit kell használni, a hol azok legelőbb benyujtattak.

4. A magyar korona országainak lakosai által a külállamokban létező cs. és kir. követségekhez és az ügynökségekhez intézett beadványok, ezek mellékletei és a felzetmásolatok magyar bélyegjegyekkel látandók el.

5. Oly beadványok, melyek egyszersmind okmányok, és mint ilyenek is illeték alá esnek, mindenkor azon államterület bélyegjegyeivel látandók el, a hol az ily beadványok benyujtattak.

6. A hivatalos kiadványoktól, melyek közé különösen az itéletek is számitandók, járó illeték azon államterület javára esik, a hol azoknak kiállitása történt.

Ha azonban valamely itélet által ingatlan javak tulajdona vagy haszonélvezeti joga ruháztatik át, és a mennyiben ezen itélet az ingatlan vagyon átruházásra rótt illeték alá van vetve, ugy az illeték azon államterület számára fizetendő, a hol az ingatlan fekszik.

7. Mindazon okmányoknál és jogügyleteknél, melyektől a fokozatos illeték nem bélyegjegyek felhasználása által, hanem a hivatalos megszabás alapján közvetlenül fizetendő, az illetéket azon államterületén kell megszabni és lefizetni, a hol a jogügylet okmányilag megköttetett.

Ha a jogügylet megkötéséhez több szerződők aláirása kivántatik és ez különböző helyeken történik, az illetéket ott kell megszabni és lefizetni, a hol a jogügylet megkötésére szükségelt utolsó aláirás eszközöltetett.

A mennyiben pedig az ily okmányban a jóváhagyás vagy beleegyezés határozottan fentartatott, vagy ez a szerződő félnek az ügylet önálló megkötéséhez megkivántató személyes képességének hiánya miatt szükséges, ily esetekben az illeték megszabásának és lefizetésének azon államterületén kell megtörténnie, hol a jóváhagyás vagy beleegyezés megadatott.

8. Az ingatlan vagyon tulajdonának vagy haszon-élvezetének átruházásától járó százalékos illeték mindenkor azon államterületén szabadon meg is fizetendő le, a hol az ingatlan fekszik.

9. Az egyik államterületén fizetett bejegyzési illeték azon esetben, ha a bejegyzés a másik államterületén létező fekvőségekre is intéztetik, nem számittatik be.

10. Midőn a hagyatéki vagyon mindkét államterületén létezik, az ingatlan javaktól fizetendő örökösödési és vagyonátruházási illeték aránylag a két államterületnek akként jár, a mint a hagyatéki ingatlanok ezen államterületeken feküsznek.

11. A hitbizományi vagy más szabad rendelkezés alatt nem álló ingó hagyatékra eső illeték azon államterületnek fizetendő, a hol a hitbizottmányi vagy felügyeleti hatóság létezik.

12. A szabad rendelkezés alatt álló ingó hagyatéktól járó illeték azon államterület javára esik, melynek honpolgára az örökhagyó volt.

Ugyanazt az államterületet illeti a végrendeletektől és fiókvégrendeletekről járó bélyegilleték is.

13. A 10. pont értelme szerint közös hagyatékokat terhelő tartozások tekintetében szabályul szolgáland, hogy azon tartozások, melyek kizárólag csak bizonyos hagyatéki tárgyat terhelnek, elannyira, miszerint azokért a többi hagyaték nem vehető igénybe, az illeték megszabásakor csak azon hagyatékrésznél vétetnek tekintetbe, melyhez a terhelt tárgy tartozik.

Ellenben azon tartozások, melyek az összes hagyatékot terhelik, legyenek azok egyes hagyatéki javakra biztositva, vagy sem, mindenkor legelébb az ingóvagyonból levonandók.

14. Ha mindkét államterület részesül ezen ingó hagyatéktól járó illetékben és a tartozások nem emésztik fel az ingó vagyont, ugy ezek megosztása a két államterület közt azon arányban történik, a mint az egyik vagy a másik államterület az ingó hagyatékra nézve illetékes. (Vége köv.)

TARTALOM: Gyakorlati észrevételek esküdtszékeink körül. Az esküdttek hivatása. Kacziány Nándortól. — A zálogjogról. — Sommás szóbeli eljárás Pestváros törvényszéke előtt. F. B.-tól. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. Illava. (Vége.) — Különfélék. — Melléklett: egy féiv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 36. Pest, 1868. szeptember 6.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Észrevételek

az egyetemi tantervet a jog- és államtudományi karban illetőleg közölt „véleményre".

I.

E lapok 27. és köv. számaiban egy czikk sorozat jelent meg ily czim alatt: „Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- és államtudományi karban".

Sajátságos e vélemény mind megjelenése, mind tartalma, illetőleg érdeme, és az a körül font eszmék és következtetések tekintetében.

E vélemény ugy látszik, hogy az egyetemi jog- és államtudományi kar munkálata ellenében törekszik magának hatást szerezni, melyről eddig csak az jutott tudomásra, hogy a vallás és közoktatásügyi miniszter ur felhivása folytán készül, vagy ez idő szerint talán már el is készült, de még máig még részleteiben sem jött tudomásra, a szóban forgó vélemény pedig szintén még csak töredékesen sem hagyja sejteni annak tartalmát, és épen ugy jelentkezik előttünk, mint mikor valaki részt vévén valamely vitában vagy tusában, csak saját tetteit irja le, azonban az ellenfél tetteit és eljárását nem emliti, csak itt-ott hágy abból valamit igen homályosan gyanitani, és épen ez az oka, hogy a véleményt, miután itt-ott (p. o. a 27. szám 2-dik lapján a második hasábban: „Kétséget nem szenved" stb., valamint a 31. számban * alatt) azt jelzi, hogy az egyetemi kar eltérő véleménye ellen van irányozva, a nélkül, illetőleg annak irányában vagy ellenében egyelőre teljesen figyelembe venni nem lehet, hanem csak ugy és annyiban, a menynyiben önmagában véve jelentkezik.

E szempontból indulva a vélemény megjelenését, mielőtt a kar nézeteivel ugyanez történt volna, időelőttinek tekinthetjük, de miután oly önálló részleteket és sajátságos nézeteket is tartalmaz, melyek önmagukban véve is érdeket gerjesztenek, — bár tüzetes nézeteinket a jog- és államtudományi tanrendet, illetőleg azon időre szándékunk fentartani; ha majd maga az egész egyetem tanterve a közönség elébe lépendett, — azonban ne hogy az vettessék szemünkre, mintha e lapokat a fenforgó tárgy nem érdekelné, az érdeklett „Véleményre" nézve némi észrevételeinket közölni el nem mulaszthattuk.

Mert noha a czim, melyen e közlöny a közönség elébe lép, egyelőre azt látszik ugyan jelezni, miszerint arra van hivatva, hogy a jogtudomány terén a fenforgó szükségekhez képest — szük korlátai között — uj vivmányokat hozzon létre, vagy a másutt létrehozottakat majd elméleti, majd gyakorlati, majd mindkét oldalról fejtegesse, ismertesse, és érvényre juttatni törekedjék.

És ezzel rendes, normalis időben s körülmények között hivatása és feladata teljesen meg van jelölve.

De hogyan felelhet meg e közlöny fennebb érintett feladatának, ha az annak megoldására kivántató erők és tehetségek szükében van, és igy maga a honi jogtudomány is csak szük térben mozog, minek oka ott keresendő és található, mert az előkészülési rendszer, mely az illetőket az elmélet és gyakorlat terén arra, hogy a tudományt mindkét irányban alaposan és kellőleg művelni és képviselni tudják, hiányos és gyökeres javitásokat igényel, ezek nélkül a jogtudomány tere ujabb ültetvények hiányában fog szenvedni, és nemcsak hogy erős törzseket és szálakat nem, hanem még terebélyesebb csemetéket sem leend képes előállitani.

Hogy pedig hazánkban a jelen idő és körülmények szerint legelső vonalban itt rejlik a baj forrása, azt ugy hisszük, senki tagadni nem fogja.

És igy csak hivatásának betöltésében buzgólkodik a Jogtudományi Közlöny, midőn az ujabb nemzedékre, melyből a jogtudomány és jogélet felvirágzására szükséges erőket szedni, s nyerni reményli, figyelmet fordit, és érdeklődik azon rendszer iránt, mely szerint ezen erők kiképeztetésöket szerzik.

Ebből azonban nem következik, hogy e közlönyre vár az indulónak hangoztatása, mivel e körül csak egyesek működnek, kiktől főleg az első elméleti előkészülési rendszer követelményeinek teljes ismeretét kivánni alig lehet, az indulónak vagyis a teljes tantervnek készitése azon testületre néz, melyről nemcsak feltehetni, hanem a melytől egyenesen várható, hogy miután azon tért, melyen működik, alaposan és legjobban ismeri, fel fogja tudni találni a hiányokat, és azok orvoslásának módjait és szereit is, e közlönynek feladata csak azután következik fejtegetni és vizsgálni az előadott tervet, abból a helyes és alapos nézeteket kiemelni, és azokon ily értelemben utalni, a jók helyébe jobbakat, a netán tévesek helyébe helyeseket ajánlani, és akként a jogtudomány s jogélet követelményeinek érvényre juttatását saját honi érdekeinkre méltó figyelemmel — elősegiteni.

Bevárjuk tehát az egyetemnek, illetőleg a jog- és államtudományi karnak, és illetőleg a kormánynak javaslatát, csak akkor foghatunk és fogunk tüzetesen szólni annak ama részéhez, mely a jogtudományt közvetlenül vagy közvetve érdekli, addig is azonban a felmerülő véleményeket majd feljegyezzük, majd mérlegeljük, de csak önmagukban, és a főelvekhez viszonyitva, melyeket a tanrend megalapitásánál figyelem nélkül hagyni nem lehet.

Ily korlátok között indulnak, tehát a következő észrevételek is, és maguk részére sem több, sem kevesebb jelentőséget nem igényelnek, mint maga az alkalom, mely azokat mozgásba hozta, vagyis csak azon nézetek megbirálása körül forognak, melyek az emlitett *„Vélemény"*-ben foglaltatnak.

Első és pedig átalános észrevételünk a tartalmat illeti a czim irányában.

*

A czimből „*Vélemény az egyetemi tantervre nézve a jog- és államtud. karban*“ egyelőre azt vártuk, hogy a véleményben csak a jog- és államtudományi kar külön érdekeinek tüzetes fejtegetésével, a hiányok feltüntetésével, és azon módok és eszközök kijelölésével fogunk találkozni, melyek az egyetemi tanulmányok ezen ágának czélszerü szervezetébe vágnak. A mi ezeken kivül esik, a keretbe nem tartozik, és mint abba nem illőt mellőzni kell.

Azonban a véleményben ilyet is találunk, mert annak mindjárt elején egy kérdés állittatik fel, és pedig előlegesen; valjon t. i. egyetemünk katholikus jellegü-e, vagy állami?

Noha elismerjük, hogy e kérdés, melynek fontosságát jelen véleményeink között és tekintettel az 1848-ki törvényekben kimondott elvekre, alig foghatja valaki kétségbe vonni, mind az egész egyetemnek az állam irányában jövöre elfoglalandó állásáról lesz szó, a megoldandók közt az első helyen álland, de máskint áll a dolog, midőn a jog- és államtudományi karban megállapitandó tantervről van szó, mert az előbbit szem előtt tartva az, mit e tekintetben a vélemény tartalmaz, kevés, az utóbbira vagy is a jog- és államtudományi tantervre nézve, mire a vélemény tüzetesen irányozva lenni látszik, — hacsak a canonjogra nem tekintünk — szorosan a tudomány szempontjából alig bir befolyással és igy e kérdés felmeritése ez alkalommal felesleges volt.

Mily állást nyerend az egyetem az állam irányában átalában, különösen pedig azon sajátszerü és kétségbe vonhatlan jellegét illetőleg, melyet ez idő szerint alapitói szándékához képest teljesen jogosultan viseli; az bár önmagában is egy kérdést képez, mely megoldásra vár; de mind maga e kérdés időszerüsége, mind annak megoldási módozata ama első vonalban álló nagy és főkérdésnek eldöntését feltételezi, és attól függ, valjon mily állást foglaland el az állam az egyház, s illetőleg a különböző vallásfelekezetek irányában.

Mert az 1848 : 20. tcz. csak elvileg nyilatkozik, az elvek, melyek ott kimondvák, kifejtést és alkalmazási szabályozást igényelnek, és ha ez megtörténendett, akkor következik az egyetem állásának kérdése. Ezt tehát a nélkül megoldani, vagy erről amannak előleges tudomása és ismerete nélkül szólni annyit tesz, mint az eshetőségek és sejtelmek terén botorkálni, mely téren a véleményt, egyenesen szólva: nem követhetjük.

Midőn tehát a véleménynek ezen passusára, és abból vont következtetéseire némi észrevételt teszünk, azt csak tartózkodással, és mintegy kényszeritve tesszük, miután a kérdést csakugyan felállitotta és forgatta, de meg nem oldotta sem a 27. számban, sem pedig a 30-ban 2. alatt, és csak azon nézetünket nyilvánithatjuk ez uttal, hogy az egyetem specificus vallási jellegének kérdése csak politikai tekintetben válhatik kérdéssé, jogi tekintetben azonban egyátalában nem az, mivel jellege mind az alapitók szándékához, mind a hosszu gyakorlathoz képest katholikus, miként fognak az ujabb korban felmeritett igények támaszkodva az 1848 : 20. tczikkre, és az uj alakuláson átment viszonyokra a mérlegben szerepelni, és mennyiben fognak maguknak e jogosult tények irányában, ezek megőrzése mellett, vagy bár hogyan, de a lehetőségig megnyugtatólag érvényt szerezni, az a jövő titka, és mindenesetre tüzetesebb kifejtegetést és megfontolást igényel, sem mint azt ugy per tangentem egyelőre jelezni lehetne.

Az egyetemnek ez idő szerinti jellege nézetünkhez képest a jog- és államtudományi kar tanrendjére egyenesen határozó befolyással nem bir.

Mert honnét vegye az egyetem s illetőleg annak jogi kara az előhaladott tudomány követelményeinek megfelelő rendezéséhez kivántató azon eszközöket, melyek az egyetemi alapnak a költségekhez képest elégtelen volta miatt ez idő szerint magából az alapból nem fedezhetők, ez oly kérdés, mely a karok mindegyikét, miután a hiány közös, egyenlőn érdekli. Ha tehát egy egyes karnak tanrendjéről van szó, ez csak azon előfeltétel reményében vagy biztos kilátásában történhetik, hogy az anyagi eszközök, melyek a tantervnek valósitására megkivántatnak, rendelkezésre állnak, rendelkezésre pedig csak akkor fognak állni, ha előbb az egyetem állása is megalapitva lészen; de az egyetemi alap elégtelen voltának képesitését a vélemény szerint (29. szám 231. lap) a katholikus hivek által viselendő pótadótól feltételezni egyátalában nem tarthatjuk eszközölhetőnek.

Ezekután áttérve az egyetemi rendszerre a „Vélemény“ legelső kérdésül a következőt állitja fel:

Valjon a lejárt időben hazánkban meghonositott egyetemi tanrendszer megfelel-e az 1848 : 19. 2. §-ának, vagyis hogy egyrészről a tanuló, mely tant, és a melyik tanártól kivánja hallgatni, szabad választást tehessen stb.

Erre azt feleli: „hogy ezen elvnek a jogi kart, illetőleg 1855. esztendeig jobban volt megfelelve, mint azon esztendő után, mert ezen időben, habár a szabad tanitás elve sértetlenül fenhagyatott, a szabad tanulás elve azonban, behozatván a kötelezett és nem kötelezett tantárgyak közti különbség, tetemesen változott, ugy, hogy a tanulási szabadság csak szinleg állott fenn, s mindenki, ki az egyetemi jogi karnál magát beiratta, csak jogásznak, az államtudományokban pedig csak részben képezheté ki magát, holott az ő jövendőbeli hivatása épen ezekben teljesebb jártasságot kivánhatott“.

„Kétséget nem szenved, miszerint a jogi kar bizottsága által kidolgozott tanterv az 1848-iki törvény elvét lelkiismeretesebben tartotta szem előtt, és a németországi egyetem által követett elvhez is közelebb áll.“

A vélemény imént idézett helyeire, — annak megjegyzése mellett, hogy a legutóbbi bekezdésben foglalt idézett igazolja ama fennebb kifejezett ohajtásunkat, miszerint a kar véleményét ismerni czélszerü lenne, de arról csakis annyit tudunk, a mennyit az emlitett idézett mond, — szintén tartozunk egy szerény észrevétellel, ez pedig az, hogy az 1855-ki, és nem az azt megelőzte tanrend felelt meg inkább 1848-ki törvényben kimondott elveknek.

Igazolásul hivatkozunk a kormány által 1848-ban sajtó utján közzétett törvényjavaslatra, melynek czime: „Az egyetem alapszabályai.“ E tjavaslat XIII. fejezetre és 290. §§-ra van felosztva, és ez vala hivatva tolmácsolni s részletesen kifejteni, az idézett törvényben kimondott elvet, a mennyiben az az egyetemre vonatkozik.

E törvényjavaslat 136. §-a az 1848 : 19. 2. §-át adja vissza, midőn igy szól:

„Az egyetemi polgárok szabad tetszésök szerint választják a tanárt és tant, melyeket hallgatni szándékoznak,“ de hozzá teszi: „s a bölcsészet kari leczkék mellett más karbeli előadásokat is hallgathatnak. Nehogy azonban eltévedjenek a karok kötelessége kiadandó utasitásaikban a minden egyes czélnak megfelelő tudományok sorozatát pontosan megalapitani.“

A 137. §-ban köteles és nem köteles tudományokról tétetik emlités. A 152. §. azt mondja: hogy „tudori szigorlatra csak olyanok bocsáttassanak, kik arról bizonyitványt hoznak, hogy a szükséges tudományokat az egyetemnél vagy más erre alkalmas intézetnél szorgalmatosan hallgatták.“

Mindezekből az tetszik ki, hogy az 1848 : 19. tcz. 2. §-a tekintettel az imént hivatkozott tjavaslatra, nem az 1855. előtti, hanem inkább az 1855. utáni egyetemi tanrendszerben nyilvánul, és a javaslat azáltal, hogy köteles tudományokra czélzott, — bár azokat az egyes karok szerint tüzetesen nem emliti, miután azok kijelölése csak az alapszabályok elfogadása után válhatott volna eszközölhetővé; ha sikerült volna érvényre emelkednie, — inkább az 1855 utáni tanrendhez hasolitott volna, a nélkül, hogy azáltal az 1848 : 19. tcz. kimondott elvbe ütközött volna, és csak azon különbség lett volna közte, és az 1855. utáni tandrend között, hogy a kötelezett tantárgyak nem lettek volna bizonyos egymásutáni évekhez kötve, hanem elégeltetett volna azok hallgatásának igazolása. — A véleményben ugyan az emlittetik, hogy a jogi kar bizottsága által kidolgozott tanterv jobban megfelel az 1848-ki elvnek, de miként? arról hallgat, következőleg ahhoz mi sem szólhatunk, és türelemmel várjuk annak a közönség elé bocsátását.

A zálogjogról*).

(Folytatás.)

b) *A követelést illetőleg* a dologi hitel igényei:

1. Hogy az, ki dologi követelést szerez, tehát a személyes-hitellel meg nem elégszik bejegyzés által, biztos, erős, elvitázhatlan és tiszta igényt nyerjen.

2. Hogy a telekkönyvi hitel által oly módon legyen biztositva, hogy ellene rosz lelküség esetén kivül, semmi oly kifogás ne legyen érvényes, mely a nyilvánkönyvből ki nem vehető, nevezetesen, hogy a követelés keletkezését (causa debendi) ne tartozzék fürkészni.

3. Hogy a követelés érvényesitése gyors legyen.

Ezen kellékekből az ujabb tudomány a *dologi kötelezés függetlenségét, annak a követeléstől elkülönitését, azaz*: azon elvet következteté: *hogy jelzálog alapitásánál csak a jogositottnak azon nyilvánitott akaratja határozó, mely szerint az ingatlant vagy telekk. jogot más személy részére bizonyos összegik terheltetni kivánja. Mely nyilatkozat magában véve, elégséges a jóhiszemben cselekvő jogszerző részére.*

Ily elvnek elfogadása után a feltétlenül bejegyzett jelzálog hasonló hitelü, mint a váltó, miért is a szerző ellenében *csak oly kifogások érvényesek, melyek vagy saját tényéből kifolynak, vagy melyek előtte tudva voltak.*

A dologi kötelezettség ily függetlensége a legujabb tudománynak nevezetesen a rostoki jogászgyülekezet és több jeles jogásznak köszönhető, és ellentétben áll a régiebb római jogi felfogással, mely a franczia és osztrák jogban is talált helyet, mely szerint a zálogjog érvényes követelést föltételez; a mi pedig a nyilvánosság szoros elvével, meg nem egyeztethető.

Ugyanezen nyilvánossági elv azt is kivánja és ideiglenes törvényhozásunkban ki van mondva, hogy a jelzálog csak határozott vagy legalább lehető legmagasabb összeggel jegyeztessék a telekkönyvbe, nehogy azután a biró a követelés felszámitásánál minden irány nélkül csak önkényesen, és oly határozatlan törvény szerint kénytelenitessék eljárni, mint a milyen a franczia code civil 2164. czikke.

Kivántatik ugyanis a telekk. hitel érdekében, hogy minden követelés, mely a zálogtárgyat terheli határozott és tisztán kifejezve legyen.

A hátralévő adóra nézve szinte szükséges azon időt meghatározni, meddig terheli az ingatlant mint elsőbbségi tétel.

Az átruházási államilleték, melynek nálunk most is a fizetési meghagyás a fináncz hatóságtól függő kézbesitésétől járó három évig minden hitelező előtti elsőbbséget enged a bélyegtörvény 72. §-a, csak akkor birjon elsőbbséggel, ha a telekkönyvben a később szerzett jogokat megelőzőleg jegyeztetett be.

A zálogjog a legtöbb törvényhozás által *a követelés mellett kötelezettségeire* is terjed ki. Ilyenek a kamatok, per- és végrehajtási költségek.

Ha azt kivánjuk, hogy *kamatokra* is terjedjen ki a jelzálog, a nyilvánosság elve követeli, miszerint a kamatláb is jegyeztessék be a telekkönyvbe, és hogy azon idő is határoztassék meg, melyre azok a követeléssel egy rangsorozatban követelhetők.

E tekintetben nálunk a legnagyobb bizonytalanság uralkodik, fölváltva 32 évig, három és egy évig hátralévő kamatok számitatnak fel a tőkével egy rangsorozatban az egyes biróságok által, mi által a telekkönyvi hitel sokat szenved, senki sem tudván, hogy mennyire számitsa az előbbi zálogjogi tételek legnagyobb összegét.

A szász codex (427. §.) a jelzálogot lekötöttnek mondja a törvényes, és késedelmi kamatok biztositására, a szerződési kamatok részére csak akkor, ha a kamatkötelezettség és a kamatláb be van jegyezve, és pedig a jelzálog elégtelensége esetében a csődnyitástól vagy végrehajtástól visszafelé számitva csak 3 évi kamatokra, kivévén, ha azok előbb beperelve voltak, és a kereset három hónapon tul nem hevert. Az osztrák jog erre nézve szabályt fel nem állitván, a gyakorlatban három évi kamat számittatik a tőkével egy elsőbbséggel, és pedig a csőd hasonlatossága szerint. Porosz- és Bajorországban késedelmi kamatok nem birnak elsőbbséggel, ellenben a kikötött kamatot Poroszországban 2 évi, Bajorországban 3 évi elsőbbség illeti.

Az 1847. évi magyar törvényjavaslat, minden kamatnak ád egy évi elsőbbséget a tőkével ugyanazon rangsorozatban, mely szabályt azon hozzátétellel ki kellene mondani, hogy a szerződési kamatláb mindég kiteendő.

A *perköltségek* Poroszországban külön bejegyzés nélkül is birnak elsőbbséggel (1853. május 24-iki rendelet). Bajor- valamint Szászországban a perköltségeknek nincsen elsőbbségük, ha különösen bejegyezve nincsenek, és még akkor is határozott összeg kitétele nélkül a szász törvény szerint csak 50 tallérig terjedhetnek ki.

Látjuk ebből, mennyire állott szem előtt az emlitett törvényhozásoknak a nyilvánosság elve. *Végrehajtási költségeknél*, a mennyiben a zálogtárgy értékesitésére szükségesek, máskép áll a dolog. Ezek mindenütt előlegesen minden követelés előtt elégittetnek ki.

Minden követelés ugyancsak a hitelező vagy adós kérelme folytán jegyzendő be. Máskép áll ez a *hátralevő vételárral*, mely a nálunk fennálló rendszer szerint csak akkor jegyezhető be külön kérelem nélkül, ha biztositása az okiratban ki lett kötve. Franciaországban a hátralévő vételárnak van törvényes elsőbbsége. Az osztrák uj javaslatok szerint ettől eltért és a telekk. hatóságnak meghagyja, *hogy ha a bemutatott okiratból kitünik, hogy a vételár egészen vagy részben ki nem elégittetett, ez hivatalból is zálogjogilag biztositandó.* Mely intézkedést nálunk is szeretnénk behozatni.

Már fennebb emlittetett, hogy a jelzálogi helyes elvek szerint harmadik jóhiszemü jogszerző ellenében csak oly kifogások lehetnek érvényesek, melyek az ily jogszerző saját tényéből folynak, vagy melyek előtte tudva voltak. Az utolsó kivétel következetesen arra is vezet, hogy a *követelések érvénytelensége miatti kifogások* a telekkönyvbe jegyzendők. Ily bejegyzés csak azon

**

*) Mutatvány Schnierer Gyulának „A jelzálogi és telekkönyvi rendszerek" czimü sajtó alatt lévő koszoruzott pályamunkájából.

bíróság rendelhet el, mely hivatva van az érvénytelenség fölött itéletet mondani, és hol a kitörlési kereset benyujtandó.

További kérdés támad aziránt, valjon ily kifogásra még akkor, ha az csak a szerződő fél ellen engedtetik meg, bizonyos határidőhöz köttendő, mint az, pl. a porosz javaslat szerint 30 nap szorittatik, vagy mint a jelenlegi porosz jelzálogi törvény (177. §.) szerint a le nem fizetett érték kifogása 38 nap alatt adandó be.

A telekkönyvi intézmény szelleméből, és az felállitott elvből következik, hogy *addig, mig azon személy, kinek tényéből a felhozandó kifogás származik, örököse vagy hagyományosa be van jegyezve a kitörlés mindég kérhető, és más jogszerzők figyelmeztetésére feljegyezhető.*

Még nagyobb figyelmet érdemel a *le nem fizetett érték kifogása* (non numerata pecunia), mert sokszor fordul elő azon eset, hogy a bejegyzési engedély csak a pénz utólagos lefizetése reményében adatik, és a roszhiszemü hitelező,a pénzt le nem számitván a követelést átruházza vagy felültáblázás által terheli. Itt tehát nem ártaná *a bevezetéstől számitandó 30 napi határidőt oly következménynyel határozni, hogy ily kifogás ezen határidőn belől még harmadik jogszerző ellen is legyen érvényes.* Igaz, hogy a váltónál másképp áll a dolog, azonban harmincznapi határidő, mely alatt a követelés bizonytalan, nem árt annyit a hitelnek, mint a, fájdalom, nálunk még uralkodó erkölcstelenség mellett nevezetesen a jogi ügyekben járatlan nép ellen elkövethető csalások, melyek kikerülése szinte a törvényhozónak feladata. Ily óvszer által nem szenved a telekkönyvek hitele.

A közönséges polgári jog szerint a zálogjog a követelés megszüntével szinte megszünik. A telekkönyvi intézmény más törvényes intézkedést tesz szükségessé, t. i. *hogy a zálogjog addig legyen érvényes, mig az a telekkönyvből ki nem töröltetett.* Mely elv minden telekkönyvi törvényhozás által oly megszoritással fogadtatott el, miszerint *a jelzálognak ily fennmaradása csak oly személyek irányában hatályos, kik jóhiszemben bizván a telekkönyvi állapotba elzálogositás vagy átruházás utján jogot szereztek.*

c) *A hitelező személyét illetőleg* a régiebb törvényhozások, a római fölfogás szerint az adóssági szerződésre fektetvén a legtöbb sulyt, egy másik adóstól különböző szerződő felett a hitelezőt kivánják ismerni, és csak különösen megnevezett harmadik részére engedik a jelzálog bejegyzését. Jelenlegi telekkönyvi rendszerünk még a leendő hitelezőnek bejelentését még akkor is kivánja, ha csupán a rangsorozat felveendő kölcsön javára kivántatik feljegyeztetni.

A franczia forradalmi III. évi messidor 9-én kelt törvény eltért ugyan ezen elvektől, engedvén a saját maga elleni jelzálogot, mely mint papirpénz volt forgalomba hozható, de épen ezen szokatlan intézkedésnek tulajdonitható, hogy ezen különben üdvös törvény sokká fenn nem állhatott.

Az ujabb tudomány középutat talált fel. A jelzálogi jognak a követeléstöli elkülönzéséből következteti ugyanis, hogy nem okvetlenül szükséges tudni, hogy ki a valóságos kölcsönadó, hogy e szerint a tulajdonos tulajdonának még szabad részét a jelzálogi átruházás végett fenntarthatja magának, *de a birlalóra* (au porteur) *szóló jelzálogot elveti.*

Miután a bremai 1860. évi julius 30-án kihirdetett „Erbe und Handvesten-Ordnung“ azon egyetlen törvényhozás, mely birlalóra szóló jelzálogot ismeri, nem leend érdektelen annak intézkedéseit röviden felemliteni. Ezen rendtartás szerint minden ingatlannak elzálogositása csak „Handvest“ (záloglevél) által eszközölhető. A „Handvest“ csak bizonyos, tallérban kifejezett, de ötvennel elosztható összegben állitható ki. A „Handvest kiadása iránti kérelem kétszer és pedig mindég hetfön a bremai hirlapban hirdetendő ki, azon hatással, hogy a ki magát a kiadás által jogaiban sértve érzi, az első kihirdetéstől számitandó 4 hét alatt igényét bejelenteni tartozik. A kihirdetés elmaradhat és igénybejelentésnek nincsen helye, ha a kérelmező az ingatlant azelött 3 hónapnál nem hosszabb időszak alatt nyilvános árverésen vette, és csak a vételár erejéig kivánja a „Handvest“ kiadását. A kiszolgáltatott „Handvestet“ a tulajdonos akárkinek elzálogosithatja, és annak birlalója már ezáltal nyeri el a zálogjogot. Noha Bremában még törvényes és átalános jelzálogok léteznek, ezek a kielégitésre nézve a „Handvestek“ után következnek.

A porosz törvény (1833. évi julius 17.) a birlalóra szóló jelzálogot csak királyi jóváhagyás mellett és csak egyes esetre engedvén, különben eltiltja azt. Az uj porosz javaslat a királyi engedelmet is zárja ki.

A *birlalóra szóló jelzálogok* átalános kárhoztatása indokolható avval, hogy ily intézkedés a fekvőbirtok állandóságával áll ellentétben, miután ezáltal az összes ingatlanos ingokká tétetnének. Ehhez járul, hogy ha a magántulajdonosnak a gyors, de többnyire káros eladósitás utja nyittatik meg, ezáltal a családok vagyona a legnagyobb veszélynek tétetik ki. Végre szükséges is, hogy a tulajdonos ismerje hitelezőjét, ugy akkor, ha a tételt felmondani vagy visszafizetni, valamint ha halasztást kérni akar.

A birlalóra szóló jelzálogokról nagyon különböző és bizonyos körülmények közt *üdvös hatásu, azon engedély, hogy a tulajdonos bizonyos jelzálogot maga nevére vezettethesse be,* mert a tulajdonos még szabad birtokrészét magának olyformán fentarthatja, *hogy ezáltal ugyan külön vagyontárgyat nem nyer, hanem jogosittatik a fentartott jelzálogot másra ruházni.* Ily bevezetés által a későbbi jelzálogi hitelezők nem károsittatnak, a tulajdonosra nézve pedig ily fenntartás igen czélszerü lehet, ha mindamellett is kaphat kölcsönt, az előbbi tételt pedig vagy oly intézet részére tartja fel, mely csak első helyeni betáblázás mellett ad kölcsön, vagy más intézkedésre, pl. hivatali vagy kiházasitási óvadékra.

Ezen a porosz javaslatban (27. §.) foglalt engedélyhez közeledik az osztrák 1858. évi javaslat is, mely legalább a rangsorozat feljegyezése, mely még meg nem nevezhető hitelező részére kiván helyt adni, azt avval indokolván, hogy azon esetre, ha a tulajdonos hitelezőit ily rangsorozat nyitása által kivánná kárositani, azt még könnyebben és biztosabban képzelt hitelező felállitásával érheti el.

Valamivel szükebb jog engedtetik a tulajdonosnak a szász törvény által (442., 443. és 458. §§.) t. i. az, hogy ha ő egy jelzálogos hitelezőt kielégitett a választása marad a beváltott követelést vagy kitörültetni, vagy azt saját nevére bekebleztetni, és azután másra ruházni. (Vége következik.)

Megjegyzések a fizetési napok és bemutatásról.

Már a régi időkben szokásos volt az olasz és német városokban, hogy váltók és kereskedelmi utalványok fizetése a hétnek csak bizonyos napjain történtek. Néhol ezen szokás maig fenntartotta magát. Ilyen napok p. o. még most is Brémában a szerda és szombat, Augsburgban a hétfő és csütörtök. Egész Bajorországban a hétfő, Livornában a hétfő, szerda és péntek, Rómában a szombat, Nápolyban a hétfő és szombat stb., a melyeken a fizetések, ha a váltók valamely közbeeső napon jártak is le, történtek.

Ezen szokás a nemzetgazdászat azon józan elvéből indult ki, hogy a tőke sehol se heverjen tétlenül. Hogy az, kinek a hét valamely napján pénzt kapnia kell és 1—2 nappal előbb vagy

utóbb tán ugyanannyit valakinek fizetni tartozik, ne legyen kénytelen már eleve előkésziteni a pénzt és készen tartani a fizetési napig, szokás támadt, hogy a hétnek csak egy vagy két napján történjenek fizetések. Igy az illető jogának érvényesitése és kötelességének teljesitése gyakrabban esik össze. Ennek következtében a kereskedő sokszor kezeibe sem vévén a neki járó összeget adósától, azt egyenesen hitelezőjének utalványozta. Nem kell tehát neki egy perczig sem magánál őrizni azon pénzt, melyet ugyis el kellett fizetnie.

S mivel a forgatmány váltóknál és kereskedelmi utalványoknál a követelés befolyásáért teljes felelőséget ró a forgatóra, a fizetések ezen egyszerű módja, mely a kereskedők között scontro nevet visel, nagyon gyakorivá és kedveltté lett.

Leginkább ajánlották azonban ezen fizetési módot azon két körülmény, hogy általa a pénzolvasásnál elvesztegettetni szokott idő megtakarittatik és a tévedések inkább mellőztetnek.

Azon szokás pedig, hogy a fizetések csak a hét bizonyos napjain történek, nemcsak előmozditja ezen scontrirozást, hanem azáltal, hogy a kereskedők követeléseik behajtásával és tartozásaik fizetésével igy a hétnek csak 1 —2 napjain vannak elfoglalva, időt és nyugalmat is enged nekiek, a hét többi napjain egyéb ügyleteiknek szorgalmasan utána láthatni.

Nálunk is szokásos a követelések átruházása általi fizetés; de mert nincsenek piaczainkon bizonyos fizetési napok a hétben megállapitva, ennek haszna nem mutatkozhatik oly jelentékenyen, mint a külföld némely városaiban.

Itt Pesten a „medio“ és „ultimo“ napokat használják, s ez kétségtelenül sokszor lehetségesiti, sőt előmozditja a kölcsönös beszámolás és utalványozás általi fizetést; de ezen időpontok, a hó „közepe“ és „vége“ egy kissé távol esnek egymástól, ugy hogy a lejáratok összetalálkozása még sem olyan gyakori, mint ha megállapittatnék ezen szokás mellé még az is, hogy a lejáratok jobbára a hétnek csak bizonyos napjára p. o. péntekre tétessenek.

A német átalános váltórendszabály tért enged e tekintetben a helyi szokásnak, rendelvén 93-ik §-sában, hogy „ha valamely váltó helyen átalános fizetési napok szokásosak, az esetben az az ilyen napok között lejárt váltóknak beváltását csak a legközelebbi fizetési napon kell teljesiteni.“

A magyar váltójog ellenben a franczianak mintájára eltörölte ezen szokásokat.

A váltóügyletek biztossága és pontossága azt kivánja ugyan meg, hogy a kereskedelmi forgalom tultegye magát a helyi szokásokon, ugyanazért helyesebbnek is tartom a magyar-franczia váltójogok idevágó intézkedéseit; de hogy mindamellett a bizonyos fizetési napok (Kassiertage) hasznait is élvezhessék kereskedőink, czélirányosnak gondolom, ha lassan-lassan hozzá szoknának helybeli váltóknál a lejáratokat, a mennyire a körülmények engedik, mindig a hét egy bizonyos, és szokás által megállapitandó, napjára tenni. S e tekintetben a pénzintézetek lehetnének kezdeményezők.

Egy másik akadálya a követelések átruházása általi fizetésnek az, hogy nálunk felette nagy összegű váltók szoktak czirkulálni. S nincsen a váltóösszegekben bizonyos systematicus rend, mely az átutalványozást könnyitené. Igy p. o. más nagy kereskedelmi városokban az divatos, hogy ha valaki bizonyos nagyobb összegről váltót akar kibocsátani, azt nem egy sommába foglalja, hanem a helyi szükséglet szerint 100, 500, 1000 frankot váltókba, hogy a rendelvényes azt kisebb részletekben többfelé használhassa. S ha az ilyen szokás lábra tud valahol kapni, hogy csak kisebb kerek összegekről szóló váltók czirkulálnak, ez nemcsak a követelések forgatása általi fizetést könnyiti, hanem a könyvvezetést és kamatszámitást is egyszerűbbé, a tévedéseket pedig ritkábbá teszi.

A fizetés végetti bemutatás mikénti eszközlése tekintetében is tanulhatnánk valamit a practicusabb külföldtől.

A magyar váltójog azt rendeli ugyanis, hogy a váltó fizetés végett az elfogadó lakásán vagy üzlet helyiségén mutattassék be. S e tekintetben jogunk valamennyi váltótörvényhozással megegyezik.

De nem fogja tagadhatni senki sem, hogy ez néha veszélyel jár. Ha nyilvános és nyitott üzlet helyiségben történik a bemutatás, nem. De ha valakinek magán lakására kell küldeni a váltót, megtörténhetik — és meg is történt már nem egyszer — hogy az elfogadó, ha nem becsületes ember, a neki felmutatott váltót kikapja a bemutató kezeiből és összetépi.

A kereskedők közötti bizalmas viszony nem engedi, hogy a bemutató tanuk kiséretében menjen a pénzt felvenni. Mivel fogja tehát ilyen esetben, ha a váltó négy szem közt ravaszul összeszakittatik vagy tüzbe dobatott, az illető igazolni, hogy a váltó nem fizettetett ki?

Ilyen kellemetlenségek elkerülése végett szokássá vált külföldön oly váltókra, melyeknek elfogadni irányában nem lehet az ember feltétlen bizalommal, s a kik nem birnak nyitott üzlettel, fizetési helyül valamely nyilvános pénzintézetet kitenni; a hová osztán az elfogadó a fedezetet hozni s a váltóbirtokos a váltólevelet bemutatni köteles.

Bécsben és egyéb nagy kereskodelmi városokban ez már majdnem átalánosan igy történik. Nálunk kevésbé. Pedig nem lehet eléggé figyelmébe ajánlanunk ezen óvatosságot kereskedőinknek.

Némely városban a tőzsdén történnek a fizetések. Ugyanazért néhány közjegyző is jelen szokott lenni a fizetési órákban a tőzsdén a netáni óvások felvételére. S ezáltal is sok idő és fáradság kiméltetik meg, mert nálunk, ha óvást akar felvétetni az ember, sokszor egy óráig kénytelen jegyzőtől jegyzőhöz szaladni, mig egyet otthon tud találni. FRIEDMANN BERNÁT.

Javaslata a debreczeni ügyvéd-egyletnek a köztörvényi biztositási végrehajtás ügyében.

Azon sok kételynek, s ezekből származó bajoknak, melyek a törvénykezés terén jelenleg fenállanak s az igazságszolgáltatás gyorsaságát s egyöntetüségét gátolva, a jog- és vagyonbiztonsága, s ezen alapuló közhittel ártalmára vannak, — egyike az, hogy a biztositási végrehajtás jogával a hitelező köztörvényi ügyekben vagy átalában nem, vagy legalább sikerrel nem élhet.

Ugyanis köztudomásu dolog, hogy a hitelező köztörvény utján az 1840. XV. tcz. II. r. 11. kifejezte értelmében zálogjogot adó biztositási végrehajtást jogérvényesen s biztosan nem használhatja. — Mert ily biztositási végrehajtást a köztörvényi birószágok vagy nem adnak, vagy ha az első folyamodási birószágok, — miként ezt többen teszik — megadnak, s foganatositanak is; az ebbeli intézkedést és eljárást köztörvényi felsőbb birószágaink, semmiségi panasz folytán megsemmisitik egyfelől, másfelől pedig, ha ily végrehajtás, semmiségi panasz nem emeltetvén, megáll is: a később foglaltató váltóhitelező azt maga előtt váltói uton érvénytelenitteti.

És mi alapon? köztörvényi felsőbb birószágaink különösen arra hivatkoznak, hogy az id. törv. szabályok I. r. 57. §-sa a végrehajtásnak az 1832—6. XV. és 1840. XV. t. cz. II. r. nyomán az érdekelt id. szabályok XI. fejezetében foglalt módositások melletti eszközlését rendelvén, miután azon XI. fejezet 115. §-sa a végrehajtásról egyedül elmarasztalás esetében rendelkezik, az ezt követő, s ebből folyó 116. §. pedig csakis anyinyiban hivatkozik a biztositási végrehajtást is tartalmazó 1840. XV. tcz. 2. r. 11. fejezetére, a mennyiben a zálogolást és becslést egyidejüleg rendeli teljesittetni, tehát köztörvényi eljárásnál csak oly végrehajtásról lehet szó, mely elmarasztalás után vétetik foganatba; vagyis kielégitési végrehajtásról; ellenben olyannak, mely elmarasztalás előtt intézhető az adós ellen, a milyen a biztositási végrehajtás hely nem adható. — Ebből kifolyólag aztán köztörvényi ügyekben biztositási végrehajtásnak annál kevésbé adnak helyt, mivel különösen sommás perben az id. törv. szab. I. r. 57., 115. és 116. §-sai szerint alkalmazandó 1832—6. XV. tcz. oly végrehajtásról csakugyan nem is emlékszik.

A váltói eljárásnál pedig részint azért, mert a fennebbi nézetből kiindulva, az tartatik, hogy köztörvényi ügyekben voltakép nem is eszközölhető törvényesen biztositási végrehajtás, tehát az, ha eszközöltetett is, a váltó hitelező panasza kivánata folytán félreteendő; részint, mert az 1844. VI. t. cz. 23. §-a értelmében csak az 1836. XV. t. cz. 4. §-sa szerinti köztörvényi birói zár, mely elmarasztalás utáni végrehajtást vagyis kielégitési, és nem biztositási végrehajtást feltételez, vétethetik egyenértékünek, s illetőleg, ha előbb foganatositattatott, elsőbbséggel is birónak a váltói biztositási, vagy kielégitési végrehajtással, s a felett: a köztörvényi biztositási végrehajtásnak a még később jött váltó hitelező előtt sem adatik hely.

Tekintve már azon törvényeket, melyekre birószágaink hivatkozhatnak, s hivatkoznak, tekintve különösen az id. törv. szab. 115. 116. §-sának fogalmazását és az 1844. VI. tcz. 23. §-sának rendelkezését: nehéz állitanunk, hogy köztörvényi birószágaink s illetőleg váltótörvényszékeink a fennálló törvények ellenére kirivólag járnának el akkor, a midőn köztörvényi ügyekben az 1840. XV. tcz. 2. r. 11. fejezete értelmében biz-

tositási végrehajtást nem engednek, vagy annak a váltó foglaltató előtt elsőséget nem adnak.

Hanem másfelől aligha szenved kétséget, hogy az id. törvénykezési szabályokat alkotó országbirói értekezlet, midőn azon szab. 1. r. 57. §-át megalkotta, s abban a biztositási végrehajtásról is rendelkező 1840. XV. tcz. 2. r. 11. fejezetére mint alkalmazandó törvényre hivatkozott; tekintve, hogy a külföldi törvények is csaknem mindenütt adnak a hitelezőnek biztositási végrehajtási jogot a köztörvényi ügyekben, ezen jogot a köztörvényi eljárásnál is meg akarta adni, s ha hiba az id. törv. szab. felidézett 115. §-sának fogalmazásában, mely vissza látszik venni azt, a mit az 57. §. adni akart, és abban van, hogy az érdekelt 57. §. az 1844. VI. tcz. 23. §-sával összhangzásba nem hozatott.

Miután pedig azon baj, mely abban áll, hogy köztörvényi ügyekben biztositási végrehajtás vagy nem adatik, vagy az megsemmisittetik, illetőleg váltói uton félre tétetik, — tekintve különösen azt is, hogy e bajon, minden kétséget kizárólag, s teljesen még a netalán törvényerőre emelendő uj perrend sem segitend, mivel ennek 268., 269, és 270. §-sai intézkednek ugyan a köztörvényi biztositási végrehajtásról, de még ezek mellett mindig fennállana az 1844. VI. tcz. 23. §-sa, a melynek értelmében mint eddig, ugy jövőre is a váltó hitelező félretétethetné a köztörvényi biztositási végrehajtás utján netalán szerzett zálogjogot, — oly nagy horderejü, hogy annak a köztörvényi hitelezők érdekében és javára mielőbb s bármi uton orvoslása felette szükséges és kivánatos.

Alapszabályainkban lefektetett hivatásunkhoz képest kinyilatkoztatjuk, hogy köztörvényi ügyekben az 1840. XV. tcz. értelmében zálogjogot adó biztositási végrehajtásra a közhitel és forgalom érdekében szükség van, s ez az 1840. tcz. 2. r. 11. fejezete szerint, azonban folyamodó kárára és veszélyére megadandó, s annak, rendes uton megadatván s végrehajtatván, minden jóhiszemü hitelező részére, ha előbbi, a váltó hitelező zálogjoga felett is elsőbbséggel kell birnia, annál inkább, mert a telekkönyvi rendszer szerint a lejárt követelést előjegyzés által ingatlan vagyonon biztositani lehetvén azt, hogy a köztörvényi hitelező, magát ott, hol ingatlan vagyon nincs, tehát a biztositásra a dolog természetéből is folyólag, valódi és sokkal nagyobb szükség lehet, biztosithassa, megtagadni jogosan és igazságosan nem lehet; annál kevésbé tartható fenn azon nézet, mely szerint a köztörvényi birónak ugyanazon törvények szerinti eljárása s az ennek folytán szerzett jog kevesebb értékü legyen, mint a váltótörvényszéki eljárás folytán szerzett hasonló jog.

Kelt Debreczenben az ügyvédegyletnek 1868. augusztus 9-én tartott rendkivüli közgyüléséből.

Simonffy Sámuel mk. elnök. *Kovács Sándor*, mk. titkár.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.

Midőn a munkácsi s illavai fegyházak jelen sanyaru állapotát tárgyazó hivatalos jelentést közöltük, csak megakartuk olvasóinkkal ismertetni azon beható vizsgálati eljárást, melylyel az igazs. miniszter által kiküldött *Csillagh László* és *Tauffer Emil* urak feladatuknak oly sikeresen megfeleltek. Mellőzve immár a többi hazai fegyintézeteinkben eszközlött hasonló vizsgálatról szóló jelentéseket, áttérünk azon javaslatokra, melyeket a kiküldött bizottmány a miniszter elé terjesztett.

* * *

Az összes fegyintézetek állapotának részletes, s felfogásunk szerint hű előadása után, megbizatásunk legfontosabb és legnehezebb részéhez, azaz: eddigieken kivül ajánlatba hozandó nagyobb horderejü javitásokhoz értünk. Nehéz feladat jutott nekünk e téren; a kor műveltségét képviselő s egyöntetü elvekre alapitott büntetőjog hiánya, az elvi különbségek az itélet hozatala és alkalmazása körül, a vizsgálati eljárásnak szabályzatlansága, a büntetés lényege és czéljai iránti tájékozatlanság, a törvényhatóságok börtöneinek majdnem primitiv állapota, az országos börtönépületeknek hibás alkata s az itt dívó közös rendszer nagy akadályai jelenben az üdvethozó javitásoknak; ezekhez járul a nagyobb mérvü törekvést bénitó költség hiány, az intézeti hivatalnokok és szolgák nagy részének gyarlósága, e miatti fennakadás, s végre a közös rendszerre alapitott bérleti szerződéseknek hosszabb időre terjedő érvénynyé.

Átgondolva mindezeket félünk, hogy az elsorolt nehézségek általunk nem lesznek legyőzhetők, s lendületet czélzó javaslatunk a javulás kielégitő valósulását nem eredményezheti.

E leverő hittel szemben csak az vigasztal, hogy Nagyméltóságod őrködik e nagyfontosságu társadalmi kérdés sorsa iránt is, és a társadalom jólléteért munkás szelleme, nem szünik meg az eszmék átérlelését és tisztázását elősegitve, az ügynek megnyugtató jövőjét, a büntetés czéljait biztositó, s a gyakorlati élet tanulságai által hasznosaknak ismert vivmányokhoz képest, a törvényhozás utján mielőbb megalkotni; addig pedig bölcsessége kiemel bennünket gyengeségünk okozta zavarunkból, és a lélekismeretes pontossággal összehordott anyagból ez átmeneti — hinni szeretjük, a rövid idejü — jelenre, a lehető legjobbat és üdvösbbet létesitendi.

Az összes fegyintézetek kormányzatának egyesitéséről.

Küldetésünk Nagyméltóságodnak kegyes megbizásából, minden országos fegyintézet vizsgálatára kiterjedvén, e feladatunk keretében vontuk az erdélyieket is. Az erdélyi intézetekre nézve, ez ideig a közvetlen felügyelést a kir. kormányszék, s a főfelügyeletet az ugynevezett erdélyi osztály által Nagyméltóságod gyakorlá.

A két országnak tényleges egyesülése folytán, s a fegyintézetek vezetése körül szükségesnek mutatkozó egyöntetüség és czélszerüség szempontjából, bátrak vagyunk Nagyméltóságodnak tisztelettel ajánlani, hogy a két ország fegyintézeteinek kormányzata azonnal egyesittessék*).

A fegyintézeti hivatalnokokról.

A fegyintézetekben alkalmazandó javitások sikere, hivatalnokainak gondos megválasztásától függ; kebleinkben a részvét mély érzete él embertársaink sorsa iránt s nem örülünk ezek szerencsétlenségén; megdöbbenve nyilatkozunk oly természetü dolgokról, melyek többeknek s ezek közt ártatlan családoknak sorsát lesz tán megrontandó; de a nyilvános pálya emberének a közügy rovására nem szabad szive meleg dobbanásait beszéltetni; azért leplezetlen szólunk Nagyméltóságodhoz mondván, hogy fegyintézeteink számos hivatalnokai, ezek közt különösen az igazgatók (tisztelet a kivételeknek) fontos állásuknak nem feleltek meg.

Ide mellékelt beadványunkban személyenként kiterjeszkedve juttatjuk Nagyméltóságadnak tudomására, az elkerülhetlen változtatásokat. Szabadjon remélnünk, hogy Nagyméltóságod kegyes elhinni, miszerint e javaslatunkban nyilvánuló meggyőződésünket megóvtuk a személyes tekintetek benyomásitól.

Az igazgatóról.

Az igazgatói állás, legfőbb és legfontosabb a fegyintézetek keretében. Az igazgató lelke az intézetnek. Tőle függ az intézet anyagi és szellemi állapotának előmenete vagy hanyatlása; az összes hivatalnokok alárendeltjei levén, azok munkássága, pontossága, és ügybuzgalma felébresztésére nagy hatással van. A felügyelők sorsáról közvetlen rendelkezvén, ezek jóviselete az ő gondosságának szüleménye. Bérleti rendszerben, a bérlő ellenében tágkörü ellenőrzést gyakorolván, a szerződés hű betöltését ő eszközölheti, hűtlen eljárásért ő vonható feleletre. A kormányzatot és házi fegyelmet ő intézvén, állásának tekintélye és befolyása nagyhatásu a fegyenczekre is.

Emelheti hivatala tekintélyét és befolyását egyéni tulajdonainak fényével. A tudományokban, az emberisme és lélektanbani otthonossága, a bátorság, határozott elvek, önmérséklés, tapintat, fedhetlenség, ügy- és igazságszeretet, kitartás, erély, szükséges ékességei egyéniségének, birásuk biztos fokozója hivatalos hatásának is. A fegyintézetek beléletében, fordulnak elő esetek, midőn az igazgatónak helyes tapintata és szilárd fellépése rendes medrébe szoritja a már hullámzó izgalmakat, s intézkedéseinek gyorsaságával elejét veszi a bajoknak, melyek idején nem fékeztetvén, az amugy is kétes sikerü rendszernek minden jobb hatását hosszu időre koczkáztatják.

Mindez jelzi: hogy az igazgatónak kiválóbb társadalmi állásához, és nagy fontosságu hivatásához méltó, és a felé irányult bizalmat kiérdemlő egyéniségnek kell lennie. Helyes megválasztása nem könnyű feladat. Tévedhet a választó választásában, a válalkozó saját félreismert hivatásában is; mindkét irányu tévedés az ügy várt eredményét hiusitja meg.

Azért tisztelettel alólirttak, azon meggyőződésüknek

*) Folyó év május hó 1-jétől óta megtörtént.

adnak szavakat, hogy ezen állásra kinevezendő egyének, egy évig ideiglenes minőségben alkalmaztassanak; ezen idő után az arra méltóknak végleges kinevezésével, örömmel és megnyugvással adhatja Nagyméltóságod bizalmának állandó zálogát.

Az igazgatói rendszeresitett fizetés, mig a törvényhozás arról illőbben nem intézkedik, az irányzó pénzügyi tekinteteknél fogva jelen mennyiségében meghagyandónak véleményeztetik.

A lelkészekről.

Az igazgató után nagyfontosságu egyén a lelkész. A lelkész gondviselésszerü működésében első közeledik részvéttel, a szokatlan helyzetében sötét gondolatokkal küzdő fegyenczhez. Első nyujtja a tévelygőnek a vigasz malasztját, s a felüdülhetés reményét. Ő fedezi fel a szivek mélyében élő javulás csiráit, kelti, növeszti azt, mig gondjai alatt megerősödötten a megujult és feltámadt embert önmagának és a társadalomnak visszaadhatja. Szép hivatás, magasztos feladat ez, méltó az isten igéje s az öröklét hirdetőihez. Erre vállalkozók az emberiség javáért feláldozó szellemmel, emelkedett nézletet, tudományos jártasságot, lankadatlan buzgalmat, és törhetlen türelmet egyesiteni hivatvák.

Az igazgató és lelkész átgondolt összevágó működésének a rendszer hiányaival küzdő fegyintézeteinkben is, szép eredményü tér nyilik. Illő tehát, hogy szervezésére figyelemmel legyünk.

Mint a részletes rajzban előadni szerencsések valánk, az erdélyi intézetek leghiányosabban vannak ellátva lelkészekkel; egyik intézetnek sincs rendes lelkésze, s az alkalmazott lelkészek valódi hivatásaikat épen nem, hanem csak a vallás szertartásait teljesitik. Szomoru állapot ez javitó intézetben; hasonló ahhoz, ha az utra inditott bénának, erre szolgáló mankó használatát tagadnók meg.

Magyarországban a róm. katholikus fegyenczek számára minden intézetben egy, Lipótváron két lelkészi állás van rendszeresitve. Ezek közt a Mária nostrai lelkésznek szép képzettséggel párosult buzgalmát, az illavainak lelkesült törekvését, a lipótvári volt első lelkésznek, — ki már más — a tanári pályán működik, szép reményekre jogositott ügyszeretetét, a munkácsinak a tanitás terén feltünő önkéntes szorgalmát, e helyen érdemül megemliteni kötelességünknek tartjuk.

A többi vallásokat tekintve, egyedül Lipótváron van egy görög nem egyesült lelkész rendszeresitve; a különböző vallásu fegyenczeket, a vallás vigaszában a helyben levő, vagy másutt lakó lelkész, kisebb nagyobb jutalmazásokért, lakása távolsága vagy érkezése szerint megállapitott időszakonkint részeltetik. Ezek közt az igazság érdekében kell hogy kiemeljük Amisics György váczi gör. nem egyesült lelkésznek önkebléből fakadt azon nemes buzgalmát, hogy a két görög vallás számos hiveit, nemcsak a vallás vigasztaló tanaiban részelteti, de egyénenkint sikerrel alkalmazott oktatásival az erény utjára vezérelni iparkodik.

A vallás egyenlőség korában, annak elveivel össze nem férő ezen állapoton mielőbb javitani szükséges.

Kell hogy minden vallásu lelkésznek mód adassék, mielőtt a fegyenczet vallása hivének képezné, bizalmát kinyerni s ezáltal a gondjaira bizott fegyenczben az embert felébresztheti. Minthogy azonban a nem feledhető pénzszűke miatt, hazánkban divó minden vallások szerint, minden fegyintézetben külön lelkészek ezuttal alig lennének rendszeresithetők, e bajon ugy gondolnánk segithetni:

ha Nagyméltóságod minden intézet számára 1 róm. kath. 1 görög, és 1 protestáns vallásu lelkészt állapitana meg, ezen két utóbbi vallás lelkészei közül egyik intézetben egyik felekezetü, a másikban másik felekezetü alkalmaztatnék. Nagyméltóságod vezetése alatti miniszterium helyezvén el az intézetekben a fegyenczeket, ez az intézetenkint alkalmazott lelkészeknek vallási felekezetére lehető tekintettel történhetik.

Erdélyben az unitária vallás is figyelembe veendő.

Az izraeliták a fegyintézetekben kevés számmal levén, ezek lelki üdvét a közel lakó rabbik, fáradalmaikhoz emelt jutalomért, ezentul is előmozdithatják.

A lelkészeknek fizetése műveltségükhöz és munkásságukhoz mért arányban, vallási előny nélkül állapitandó meg; eddigi fizetésük a gondnélküli megélhetést nem biztositotta, annál kevésbbé szolgált módot a hivatásuk kivánta folytonos művelődéshez, — azért azt 800 frtban, és a hol lehető — illő szállásban, vagy ennek nemlétében 120 frt szálláspénzben vélnők megállapitandónak.

Az egészségi állapot és az orvosokról.

Az intézetekről egyenkint szóltunkban kiterjeszkedénk azoknak egészségi állapotára is. Az intézeteknek kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb fekvése, az épitkezés czélszerü vagy czélellenes alkata, a jó és bő ivóvíz, átalában nagy tényezői, az egészség jobb vagy roszabb állapotának. De állandón jó hatást az erőtadó és elegendő táplálék, az ártalmatlan foglalkozás, a lélek nyugalmára ható jó rend, humánus bánásmód, a betegeknek szorgos ápolása, és mindig kész orvosi segély gyakorolnak. Intézetinkben a folytonos, s néha az egész testi erőt igénylő munkás élethez, — a kikért orvosi vélemények szerint — az élelem különösen minőségileg megfelelő arányban nem áll. Az étlapok a bérlet ideje és helye szerint, élelem minőségben változnak.

A szamosujvári s az illavai több húseledelt tartalmaznak, mig másutt az állati tápok a lehető legcsekélyebb adagra olvadnak le. A fegyencz, kinek zárt élete a táp, s különösen vérszervei működésére befolyással van, ha egészsége fenntartására mennyiség és minőségileg nem kap elég eledelt, könnyen esik szerencsétlen sorsának áldozatául. Befolyhat erre még az összezárás kinos gyötrelme, a hosszu fogság leverő hatása, a békónak állandó viselése, a kielégithetlen szabadságvágy, a bizonytalan jövő, a kedvellenes foglalkozás, az elhagyott család pusztulása, az esetenkint előfordulható igazságtalanság s durva bánásmód, és a lélekismeret furdalása; ezek mindmegannyi lélektani okok nagy szenvedéseket előidézhetők.

Az egészség fentartására szükséges lenne, az intézetekben folytatható munkanemeket a később kifejtendők szerint meghatározni, a megállapitott munkák jegyzékét a létező étlapokkal együtt, a belügyi miniszterium egészségügyi osztályának szakértő birálata alá bocsátani, s ennek indokolt véleménye szerint, uj és egyenlő a test erejét fenntartó ételek lennének minden intézetben jövő évre behozandók. Nem tartozunk azok közé, kik beteges philantropiától ragadtatva a fegyenczeknek bő élelmezését véleményeznők, csak azt óhajtjuk, hogy a fegyintézeteinkben a testi egészség fenntartására *szükséges* eledelt kapják.

A törvényhatóságok felhivandók volnának, hogy addig is, mig a polgárisodás és emberies érzelem követelte büntető elvek törvény által érvényre emeltetnek, bilincs és böjtre ritkábban és csak a meghallgatott orvosnak véleménye alapján itéljenek; betegségekben sínlődő fegyenczeket pedig, az országos fegyintézetekbe, miután ezek kórodákká nem válhatnak, soha se szállittassanak.

A jó rend és igazságos elbánás, a hivatalnokok gondos megválasztása, és közvetlenebb felügyelet által biztosittassék.

Az intézeti orvosok, nemcsak a betegek szorgalmas látogatására, de egyszersmind az egészségesek közt gyakran történő megjelenésre köteleztessenek.

S végre az igazgató elnöklete alatt, az ellenőr és orvosnak hozzájárulásával havonkint minden fegyintézetben egészségügyi tanácskozmány tartása javaltatik, melyben az orvos intézkedéseiről és észleleteiről számolván, az egészség igényelte javaslatait előterjeszsze; — ha ezek a ház fennálló szabályaival nem ellenkeznek, — megvitatás és megállapodás után rögtön hozandó határozat által érvényre emelendők, és foganatositandók; fontosabb, a ház szabályai változtatását czélzó vagy nagyobb költséggel járó javaslatok, a tanácskozmányban megállapitott véleményezéssel, végrehajtás előtt Nagyméltóságod miniszteriumához felterjesztendők lennének.

A jegyzőkönyv másolata a fontosabb tárgyról rögtön, különben negyedévenkint okvetlen felküldendő lenne.

A jegyzőkönyv vezetését az ellenőr vagy helyettese teljesitené.

Az ilyképen igénybe vett orvos majdnem egész idejét s tudományát az intézet egészségügyének szentelvén, szorgalmát és fáradalmait megillető dijazásban részeltetendő. Jelenleg az orvosok fizetése intézetenkint változik, pedig egyenlő kötelességek és feláldozás, hasonló méltányos jutalmat igényelnek, miért is az orvosok évi fizetését 1000 frt és lakásban, ennek létében 200 frt szálláspénzt illetményben vélnők megállapitandónak; kivétetnék ezen szabály alól a nagy-enyedi fegyintézet orvosa, ki a csekély létszám miatt folyton elfoglalva nem levén, fáradalmainak 600 frt rendes fizetés és 200 frt szállás pénzben elég jutalmát venné.

Az iskola, a tanitás és a tanitókról.

A vallás emelkedett tanai mellett, az iskola hatályos eszköze a javitásnak. A fegyintézetek javitási czélja követeli,

hogy elzárt lakói, kiknek nagy része neveléshiány s elvadult indulat folytán lett a társasélet háborgatója, tanittassanak. A közös rendszer elvei szerint kezelt intézetek nem eredményezhetik az iskoláknak ama sikerdús hatását, minőt a magányzárkák lakóiról meggyőzően kimutatva tapasztalunk, — hol a tanitó egyénesitő bánásmódja által nemcsak tanit, de a fegyencz szellemi életét és önálló gondolkozását felébresztvén — nevelhet is.

Az állam, midőn az elzárás czégeül a javitást is kitűzi, a javulás kétségtelenül hatályos ezen eszközének alkalmazását sem mellőzheti; mert az ismeretek gyarapodása, az életfenntartás eszközeit is szaporitja, s mert a felvilágosult s művelt lélek, már az eszme fogamzásakor elfordul sok oly ténytől, mely a durva s gyakran önvétke nélkül parlaglelkü egyént a bűn ösvényére csábitja. Nem tartozik e jelentés köréhez az elmulasztott nevelés átkait felemlitni, s a bűn mindazon eseteit elsorolni, melyek áldozatukat a műveletlenség, fájdalom honunkban is terjedelmes terén toborzván, undok következményeik által a társadalom mulasztásait naponta érzékenyen ostorozzák, elég annak megemlitése, hogy a bűnnek számos esetben a tudatlanság is lehet forrása, s ennek tudata kell hogy felébressze mindazok figyelmét, kik időnkint hivatvák a tudás áldását különböző utakon szerte áraszthatni.

Hogy a fegyintézetek sajátképeni tanodákká nem lehetnek, az kétségtelen; de nem zárja ki feladatuk hű követése, azon eszköz használását sem, mely a tanitás ösvényén, a tudatlanságnak — a bűn egyik csirájának — kiirtására törekszik.

Mint az intézetek részletes rajzánál kitüntettük, az iskolák nincsenek mindenütt behozva; igy Szamosujváron s Illaván nincs iskola; másutt nincsenek czéljaiknak megfelelő módon szervezve; N.-Enyeden a h. igazgató s őrparancsnok tanitják a nőfegyenczeket, Munkácson a rendszeresitett tanitói állásra évek óta hirdetnek pályázatot, alkalmatos egyén azonban a 364 frt évi fizetésért maig sem vállalkozott; Lipótváron van iskola, de a csekély fizetés, nem nagy rugója a különben használható tanitó buzgalmának, s végre Váczon megtartatik ugyan naponkint a tanitási óra, de a tanitó a fegyintézet részéről nyert fizetésből megélni nem tudván, az intézeten kivül keresi megélhetési módját. Ily alapokon szervezett iskolázás nem lehet hatályos segédeszköze a fegyenczek javitásának; szükséges tehát ujból szervezése, minek folytán bátorkodunk ajánlani:

Hogy minden intézetben az iskola behozassék; hogy a tanrend és tárgyak a házi bizottmány által intézetenkint állapittassanak meg; a szükséges taneszközök, a lelkészek és tanitók által összeiratván, beszereztessenek; a lelkészek a vallás tanitására, melyen minden fegyencz vallása tanórái szerint megjelenni tartozzék, köteleztessenek; a hiányzó tanitói állomásokra pályázat hirdettessék; s végre a tanitóknak évi fizetése 500 frtra és lakásra, s nem létében 100 frt lakáspénzre emeltetvén, ezáltal mód adassék magukat fontos hivatásuknak állandón szentelhetni.

(Folytatása következik.)

Különfélék.

(Bélyeg törvényről.) Vége. 15. Ha az adósságok az ingó vagyonból nem fedezhetők, ugy a fedezetlenül maradt adósságok az ingatlan hagyatékra a 14. pontban felállitott arányban szintén felosztandók.

16. Az előrebocsátottak szerint (10—15. pont) közös hagyatékról mindkét államterületen külön terjesztendők be a hagyatéki kimutatással az illetékszabással megbizott hivatalokhoz.

Mindegyik hagyatéki kimutatásnak az összes hagyatékot, valamint azt is magában kell foglalnia, mennyi esik az összes hagyatéknak cselekvő és szenvedő állapotából az egyik és a másik államterületre.

17. Az 1., 2., 3., 4., 5. és 6-ik pontban emlitett okmányokra, iratokra, beadványokra, mellékletekre, felzetmásolatokra és hivatalos kiadványokra használt, nem illetékes államterületbeli bélyegjegyek mint nem létezők tekintetnek.

18. Ha az egyik államterületen oly okiratok állittatnak ki, melyek a másik államterületen állitva ki, illeték alá ott lettek volna vonandók, és ezen államterületbe átszármaztatnak, ugy azok átszármaztatás után tizenöt nap alatt, sőt ezen határidő lefolyta előtt is, még mielőtt hivatalos használat alá vétetnének, vagy az azok alapján elvállalt kötelezettség teljesittetnék, vagy valamely jogérvényes cselekmény foganatosittatnék, az ezen utóbbi államterületben fennálló szabályok szerint illeték kötelezettség alá vétetnek akképen, hogy azon illetékösszeg, melynek azon államterületen, hol az okmány kiállittatott, bélyegjegyek által vagy közvetlenül és szabályszerüleg történt lerovása igazoltatott, az illető félnek mindenkor be fog számittatni.

19. A 18-ik pontban érintett illetékkötelezettség azon okmányoknál, melyektől az illeték bélyegjegyek felhasználása által rovathatik le, akképen teljesitendő, hogy az okmány kiállitásakor felhasznált bélyegjegyek beszámitása után netalán még megkivántató illeték-többlet az erre jogositott államterület bélyegjegyeinek felragasztása és hivatalos felülbélyegzése által pótoltassék.

20. Azon okiratok, melyektől az illeték hivatal utján szabandó meg, a másik államterületbe lett átszármaztatásuk után tizenötöd nap alatt az illetékszabással megbizott hivatalnál bemutatandók.

21. A játékkártyáktól és naptáraktól járó bélyegilleték mindig azon államterületet illeti, a hol azok készittettek, illetőleg nyomattak vagy a külföldről behozattak. Ha ezen tárgyat a másik államterületre átszármaztatnak, ujabb adóztatás alá nem vonatnak.

22. Ha az egyik vagy másik államterületen megjelenő időszaki lapok a másik államterületre átvitetnek, a mennyiben a bélyegilleték mérve mind a két államterületen egyenlő, ujabb bélyegilleték alá nem esnek.

Budán, 1868. julius hó 23-kán.

A magy. kir. pénzügyminiszteriumtól.

☛ Előfizetési felhivás ☚

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.** — főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☛ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☛ A t. gyüjtőket minden **tiz elöfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Észrevételek az egyetemi tantervet a jog- és államtudományi karban illetőleg közölt „véleményre." Dr. S. J.-tól. — A zálogjogról. (Folytatás.) — Megjegyzések a fizetési napok és bemutatásról. Friedmann Bernáttól. — Javaslata a debreczeni ügyvéd-egyletnek a köztörvényi biztositási végrehajtás ügyében. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. — Különfélék. — Melléklett: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 37. Pest, 1868. szeptember 13.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési díj:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Észrevételek

az egyetemi tantervet a jog- és államtudományi karban illetőleg közölt „véleményre".

II.

A vélemény rendjét követve eljutunk azon helyére, hol az 1855. előtti tantervnek indokait fejtegeti, és azon kérdés tüzi ki magának: „valjon az 1848-i törvényes elvet hazánk jelen viszonyaiban czélra vezetőnek találjuk, vagy annak s miképeni módositását lelkiismeretesen javasolhatjuk, ugy hogy azt a kath. egyház is, ha az egyetem az ő intézetének elismertetnék, méltán elfogadhatná, azaz: miképen kellene az egyetemnek jövőben szervezve lenni, hogy az államigényeinek tökéletesen egyszersmind pedig a kath. egyház kivánalmainak megfelelhessen?"

Az 1855. előtti tanrendnek indokaira nézve a véleménynyel megegyezünk.

Azonban az egyetem jövő szervezésének felállitott kérdése azon zavarba hoz bennünket, kik a jog- és államtudományi tantervre vártunk, hogy tulajdonképen nem tudjuk, az egész egyetem szervezéséről akar-e a vélemény szólni, vagy csupán a jog- és államtudományi tantervről, mert ha az egészről, akkor az mi itt, és az egész véleményben mondva van kevés, különben sok, vagyis olyasmikkel van megtoldva, mik a kitüzött egyes tantervre közvetlen befolyással nem birnak. — Azok pedig, miket a feltett kérdésben hazánk jelen viszonyára nézve felhordva találunk, bár sok keserü igazságot foglalnak magukban, milyenek a választók és a kormány pártfogása a kevésbé érdemesek iránt, a családi életben a tudomány iránti tiszteletnek a család elődei érdemeinek hangoztatásával való felcserélése és hasonlók; ezek és hasonlók megzsibbaszthatják ugyan a legjobb tanrendszert is; a roszat azonban még inkább, sőt mi azt hiszszük, hogy a javitott tanrendszer mellett e bajok is alá, sőt tán a minimumra fognak leszállhatni, azért tehát mindenekelőtt jó tanrendszerre törekedjünk, mely a mig egyrészről a kellő képesség megszerzésére elégséges, sőt bő alkalmat nyujtand, másrészről a képességnek kimutatását is lehetővé teendi a különszakok minősége szerint, és ha ehhez még a törvény is megadja szentesitvényét, a mennyiben a képeségnek illető bizonyitványokkal leendő kimutatását a hivatalokra való bocsátás elengedhetetlen feltételeül követeli, akkor meg fog szünni a pártfogás, vagy legalább a lehető legkisebb mérvre leszállani, a pártérdek — a mennyiben még tere leend a választásokban, csak a képesek körül foghat forogni, és a családi élet is meg fog hajolni a kényszerüség előtt látva, hogy nem a nevek és az elődök érdemei, vagy az összeköttetések csupán, hanem első vonalban a képesség, s illetőleg annak igazolása az, mi a hivatalok elnyerésében döntő körülményként tekintendő.

A kissé hoszszas önmagávali küzdésteljes előzmények után végre kilép a vélemény sajátságos tantervével, (a 28-dik számban) a jog- és államtudományokat illetőleg.

Kiindulási pontul azt veszi, „hogy a gyakorlati életben nyilvánuló elvek részint nem eléggé ismertetnek, részint az iskolákban nem kellőleg méltányoltatnak. A gyakorlati élet igazságai nem vergődhetnek elegendőképen érvényre, s ennélfogva nem mehetnek át a nemzet öntudatába, elfojtatnak igen gyakran a magánérdek által, melynek fékentartása mindnyájunknak érdekében áll" stb.

Ez utóbbi passust, hová czéloz, nem értjük.

Továbbá: ebből azon következésre jut, miszerint nálunk az ifju a gyakorlati életbe, mint az élet iskolájába vezetendő, hol nemcsak a gyakorlati tények formáit kell megtanulnia, hanem annak anyagi részét is figyelembe kell vennie. Ez annál inkább van indokolva, mivel nálunk a gyakorlati téren nemcsak azt szokták valónak tartani, mit iskolában tanultunk, hanem azt is, mit az életben találunk. Meg kell itt különböztetnünk a valót az önkénytől, s attól, mi csak az önérdek kifolyása". (Mit jelentsen ezen végmondat, szintén nem értjük).

Ezen előzmények után érnénk el valahára a véleményezett jog- és államtudományi tanrendhez. De mielőtt ezt fejtegetnők, az előrebocsátottakat szó nélkül nem hagyhatjuk.

Bajaink egyik okát abban találja a vélemény, hogy a gyakorlati életben nyilvánuló elvek részint nem eléggé ismertetnek, részint az iskolában nem kellőleg méltányoltatnak. A gyakorlati élet igazságai nem vergődhetnek elegendőkép érvényre, s ennélfogva nem mehetnek át a nemzet öntudatába, azonban az állitott tapasztalatokkal nem érthetünk egyet.

Mert hogy a gyakorlati életben nyilvánuló elvek nem eléggé ismertetnek hazánkban, ezt megvalljuk, nem értjük, mivel ha a közönség által nem eléggé ismertetnek, tehát hogy lehet az, hogy mégis nyilvánulnak? vagy tán hazánkon kivül nyilvánulnak? akkor a tudomány, majd az iskola feladata azokat ismertetni, és azt, ugy vagyunk meggyőződve, hogy teljesiti is, ha olyanok, melyek czélszerüek és szükségesek, és akkor átfognak lassankint menni a nemzet öntudatába is. Hogy a gyakorlati élet igazságai az iskolában nem kellőleg méltányoltatnak, ez lehet, és a hol ez még oly mérvben sem történik, milyenben az iskolától várható, az baj, erről azonban alább lesz szó. De hogy a gyakorlati életnek, igazságai nem mennek át a nemzet öntudatába, ezt megvalljuk, nem vagyunk képesek érteni, mert ha már ezeknek át kell menni a nemzet öntudatába, honnét menjenek át? az iskolából vagy nincsenek-e hazai gyakorlati életünknek igazságai? és ha vannak,

azoknak csakis a nemzet életéből és öntudatából kell mutatkozni, ha azok valóban a gyakorlati élet igazságai?! — mivel ugy hiszszük, hogy a vélemény sem fogja kétségbe vonni azt, hogy a gyakorlati és nem az elméleti igazságok jelentkeztek nemzeti életünkben, és maguk az elméleti igazságai is csak gyakorlati oldalról mérlegeztettek, s jelenleg is csak azon oldalról jutnak méltánylatra, és alig ha fogunk találni oly nemzetet, melynek minden fontos mozzanata annyira a gyakorlati élet, értve specificus élete körül forgott, és abból fejlödött, mint a mienk.

Az imént mondott észrevételeinkre az idézett helyeknek a kifejezések és eszmefüzés tekintetében nem szerencsés összeállitása szolgáltatott okot.

Azonban nem tagadhatjuk, hogy a fennebb idézett, s magukban véve előttünk homályos helyek némi világosságot nyernek egybevetve azokkal, mik a 30. számban 3 alatt foglaltatnak, „hogy t. i. iskoláinkban a jogi tudományok előbb gyakorlatilag tanittattak, de ettől a későbbi kor mint czéltalantól elállott, az elmélet azonban ismét idegen országok tapasztalásain indult, azt pedig mi életünkben mutatkozott, nem ismerte. A gyakorlat ellenben a nálunk nyilvánuló szükségeket vette tekintetbe, s vivmányai vagy kifejletlenek maradtak, vagy legalább nemzeti öntudatra nem vergődhettek, mást tanitott a gyakorlat, mást az elmélet, és mivel az ifjunak választania kellett, és a gyakorlati tanok egyedül is érvényesittettek, azon nézet honosult meg, hogy az iskolán csak keresztül kell esni, tanulni főleg az életben lehet. Mi iskoláinkban nem annyira használtuk fel a külföld tapasztalatait, mind inkább követtük azokat“ stb.

Ha jól fogtuk fel az eszme lánczolatot; az rövidre vonva oda megy ki, hogy nálunk az elmélet mást, a gyakorlat is mást tanitott, az elmélet a külföld tapasztalatain indult, a gyakorlat a nálunk nyilvánuló szükségeket vette tekintbe.

Erre azonban szintén vannak megjegyzéseink.

Mert 1848-ig, tekintettel különféle jogi iskoláink különféle tanrendjére, és az időre, mely a tanfolyamnak jutott, p. o. az egyetemen 3, a jogakademiákon és lyceumokon 2, a protestáns intézetben 1 év, a tanitás is különböző volt, majd elméleti, majd kisebb-nagyobb mérvben az elméleti mellett gyakorlati is. Az egyetem czélja volt a Ratio Educationis 107. s illetőleg a 250. §. szerint, főleg a magasabb tudományosság megszerzése, a jogakademiáké és ezekhez hasonló egyéb tanintézeteké, képezni a tanulót tisztviselővé, és a magánéletre. A jogi tanulmányok azon részei, melyek az életre voltak közvetlenül szánva, mint a positiv jogok, gyakorlatilag is fejtegettettek; az államtudományok, igaz hogy igen gyöngén tanittattak, de akkor még talán többet követelni alig lehetett. Fősuly fektettetett a magánjog és eljárásra. A jeles tanárok által követett irány szerint a tanitványok is különváló elismerésben részesittettek. Igy Kelemen és Frank tanitványai inkább az elméleti, Szlemenics és Kövy tanitványai pedig inkább a gyakorlati irányban nyertek kiképeztetést az iskolában. Mind azáltal az iskolának jellege inkább az elméleti kiképeztetésben állott; a gyakorlat kitárult az elméletileg kiképzett egyén előtt az életterén, és igazságtalanok volnánk, ha e korszak eredményét kétségbe vonnánk, mivel nem voltunk szükében oly férfiaknak, kik a tudományok akkori szinvonalához mérve elméletileg és gyakorlatilag müvelve voltak, a mennyiben azt saját honi viszonyaink, és ugy köz- mint magánjogi életünk szükségei megkivánták.

Inkább tehát az 1848. utáni korszakra illenek azok, miket a vélemény hiányokként emlit a tanrendszer illetőleg. Ez igazán az elmélet árjával rontott reánk, a gyakorlati életet is szabályokba öntve adta elönkbe, de nem a mienket, mert azt nem ismerte, vagy nem is akarta ismerni, hanem egészen tőlünk idegent, melyet megálapitani szándékozott. Az uj tanrendszerből kilépett egyént a gyakorlati élet terén is a kaptaszerüség vezette, nem elvek, hanem positiv különleges és esetleges szabályok határozták, a nélkül azonban, hogy tömérdek halmazuk mellett az életviszonyaiban mindenkor eligazitható utakat és módokat képesek valának szolgáltatni. Ezt tehát, a mint tapasztalnunk jutott, merően elméleti korszaknak nevezhető, teljes ellentétben az előbbivel, mely az elméletnek a gyakorlattali kiegyenlitésében és nem siker nélkül fáradozott.

Mielőtt azonban a tanrendszerben az elmélet és gyakorlat közti helyes arányfeletti nézeteinket kifejtenők, lássuk a vélemény tanrendjét.

Töredék nézetek az árvaügy országos rendezéséről.

Hazánkban az árvák érdekéröli gondoskodás a legnemesebb s legfőbb kötelességek egyikeül tekintetett már a régibb időkben is, mert Verbőczy htk. I. R. 115. cz. 2. §. szerint „a fejedelem az, ki, mint az árváknak partfogója, azoknak gyámolásáról gondoskodni szokott, s felvállalt országlása kötelességénél fogva rajtuk tettleg segiteni tartozik“; innét volt az, hogy a fejedelem, s ennek nevében a nádor (1659. 30. t. cz.) vagy megye, város, foldesur az öröködési jog alapján rendelt a kiskoruak részére gyámot; — azonban, hogy e régibb korban is a szülei szeretet védelmétől megfosztott kiskoru árvák lelketlen gyámok által mily jogtalan s embertelen eljárásnak valának kitéve, mutatják az ugyane törvény 111—132. czimei alatt foglalt erélyes intézkedések, melyek az elhagyatott árvák jogait megvédeni igyekeztek.

De hogy mindez a nemes czél biztositására nem vala elegendő, s hogy az aljas nyereségvágy a török uralom alatti zilált jogviszonyokat saját érdekében a szegény árvák kárára kizsákmányolta, mutatják az 1655. 24., s 1659. 32. tczikkek, melyek mind „az árvák elnyomot sorsán“ kivántak segiteni. Hogy ez sem vezetett kedvező sikerre, igazolja az 1715. 28. t. cz. 9. §-án kivül az ugyanez évi 68-ik tcz., mely „az árváknak csaknem elhanyagolt és terhes helyzetök könnyitése tekintetéből“ hozatott, s mely a fentebbi törvényczikkeket világositva, értelmezve s körülirva 15 pontban az árvák vagyona biztositására czélszerü intézkedéseket tartalmaz; — majd a magy. kir. helytartótanács 1763. aug. 22-iki intézményével szinte kivánt az árvák elhagyott sorsán segiteni.

De mindezen intézkedéseket roszlelkü rokonok oly módon törekedtek kijátszani, hogy a kiskoru árvákat hagyó vagyonos szülék elhunytát, az ezek vagyona megvédésével megbizott megyei tisztviselöknek azonnal tudtokra adni elmulasztották: minélfogva e káros visszaélés meggátlása végett $176^4/_5$ik évi országgyülés 26-ik tczikkelyében ujólag erélyesen intézkedni vala kénytelen.

Majd az 1792. 18. tcz. 1-sö szakasza, a magy. kir. helytartótanácsnak 1801-ben 12,914-ik sz. alatt kibocsátott körlevele, valamint az 1802. 21. tcz. 2 §-ai az árvák jogainak lehető megóvását s vagyonaik biztositását igyekeztek előmozditani; ezt követték azon ujabb, főleg a jobbágyok árvái érdekében tett intézkedések, melyek az 1836. IX. tcz. 6., 7., 8. §§-ai, s az 1840. VII. tcz. 10. §-ban foglaltatnak.

Mindezen országos törvények, s kormányrendeletek bár az árvák jogai érdekében sok jó, üdvös és nemes czélu intézkedést tartalmaznak: mégis hogy nem mindenütt egyenlően kedvező sikert eredményeztek, annak oka a megyei administrátio erélyessége gyengébb vagy magasabb fokaiban keresendő; s épen azért, mert a fentebbi törvények inkább átalános, a koronkint felmerült hiányok, tapasztalt egyes visszaélések orvoslását s meggátlását célozták, de egy részletesen kimeritő, s az ujabb kor haladási eszméin alapuló rendszert nem állitottak fel; azoknak életbeléptetése s gyakorlati kivitele is egyes megyékben különböző volt.

Mert mig némely megyék a törvény végrehajtásának módozatát egyes tisztviselőik belátására s jóakaratára bizni elégnek tartották: addig más megyék, belátva e törvények hiányosságát, azt helyhatósági szabályok s czélszerü intézkedések felállitása által pótolni tarták szükségesnek. Igy lett Zalamegyében gyámi választmány, élén Deák Ferenczczel, felállitva; igy jött létre Pestmegyében 1837-ben egy árvákra ügyelő küldöttség, mely életbeléptette a Nyári Pál jeles tolla által szerkesztett árvaügyi utasitást, — a jó példát néhány lelkesebb megye követte, mig több a régi elavult módszert tartotta meg, de némelyik valami ujat, jelest, czélszerüt létrehozni a tisztujitás lármái között reá sem érhetett.

Ily eljárás mellett az egész országban egyöntetü s egyenlő árvaügyi intézkedésről szó sem lehetett, hanem majdnem a hány megye, csaknem annyiféle lett az árvaügy kezelés, mig nem bekövetkezett az 1848-ki korszak; az ez évi országgyülés XI. tcz. 5. §. a megváltozott állapotok s jogviszonyokhoz képest az árvaszámadások megvizsgálási közegéről intézkedett.

A forradalom utáni első években az árvaügy kezelésnél ismét nem egyenlő eljárás követtetett, mert még némely megye árvaszéket állitott, addig több megyék elegendőnek találták az árvaügy kezelésére a járásbiróságok mellé egy árva gondnokat nevezni. Majd 1851. aug. 1-én kelt rendelettel az árva- és gondnoksági ügyek ellátása iránt 79. §-ból álló ideiglenes utasitás tétetett közzé; s ugyanez évi aug. 31-én kelt helytartósági rendelettel az árvavagyonoknak az árvabizottmányok és adóhivatalok kezére leendő átadása körüli eljárás szabályoztatott, — később 1853. máj. 17-én s nov. 4-én kelt miniszteri rendeletek által az árvavagyonoknak az árvabizottmányoknál s adóhivataloknál pénztárszerü kezelései iránt ideiglenes utasitások bocsáttattak ki, — majd 1858. nov. 9-én kelt cs. rendelet az árvák vagyonának gyümölcsöztetését elrendelvén, 1859. jun. 24-én kelt miniszteri rendelettel az erre vonatkozó foganatositási szabályok s utasitások közzététettek.

De mindezen terjedelmes intézkedések, részint a formaságok tömkelegébe bonyolitott bureaucraticus kezelés, részint főleg a miatt, mivel nem a hazai viszonyok, s nemzeti élet gyakorlati szükségének ösmeretén alapultak, hanem egy szépen felállitott elmélet kisértetett meg az előbbi korból fennmaradt adatokra, helyhatósági s községi viszonyokra s tényállapotokra ráerőszakoltatni, a nemzet által csak idegenkedéssel fogadtattak annyira, hogy 1861-ben az alkotmányos korszak bekövetkeztével a megyék örömmel ragadták meg az alkalmat, hogy a feloszlatott árvabizottmányoktól az árvaügyek kezelését ismét saját municipalis hatáskörükbe vehessék át.

Ez nekik 1861. márcz. 31., april. 24., 1862. május 19-én kelt felsőbb intézményekkel meg is engedtetett oly módon, hogy az árva és gondnokság alatt állók személyei feletti felügyelést, valamint azok vagyonainak kezelését, és az erre szükséges felvigyázatot illetőleg, az 1848. előtt létezett törvényes gyakorlat ismét visszaállittassék, s a megyehatóságok felhatalmaztattak, hogy az árvavagyonokat az ezeket eddig kezelt hivataloktól, az összes vagyonérti jótállás mellett átvegyék, s addig is, mig törvényhozás utján állandó árvaügy kezelési intézkedés jöhetend létre, czélszerü s oly ideiglenes intézkedések mellett, melyek által az árvaügy be nem bonyolittatik, a felügyeletet és kezelést vegyék foganatba; megengedtetvén 1862. okt. 20-án kelt magy. kir. helytartótanácsi intézmény által az is, hogy a megyei hatóság felügyelete alatt az árvavagyont oly községek is kezelhessék, melyek erre mind szellemi, mind anyagi biztositékokkal ellátottaknak hatóságilag felismertetnek.

Az 1848-ki gyakorlattal az árvaügy kezelésében a sokféle eljárás is ujra életbe lépett; több megyék nemes buzgalommal részletes árvaügy kezelési utasitásokat bocsátottak ki, melyben bármi sok jeles eszme, s gyakorlati elvek valának is letéve, de már csak azért sem idézhetének elő egyenlően kedvező eredményt, mert nem törvényhozásilag, s igy nem az egész országra kötelező erővel keletkeztek; s igy mig egyik megyében részint czélszerübb szabályok, részint jól választott árvaügyi tisztviselők buzgó eljárása s szigoru felügyelet mellett az árvaügyek rendnek s virágzásnak indultak: addig egy másik, talán épen szomszéd megyében ez ügy sülyedésének szomoru példájára lehete találni.

Némely megyék gyámi szolgabirákat czéloztak felállitani, azonban az 1863. april 16-án kelt m. k. helytartótanácsi intézmény ezek felállitását megengedhetőnek nem találta mindaddig, mig a munkálat alatt levő árvaügyi utasitással a gyámhatóságok jogköre szabályozva nem leend, hanem elrendelte, hogy az ideig gyámi ügyekben a megyei, illetőleg a peren kivüli ügyek elintézésére (1863. decz. 24-ki helytartó int.) az árvatörvényszék tekintetik illetékes hatóságnak, mely előforduló egyes esetekbeni eljárással a szolgabirákat bizza meg; s ugyanez intézmény az árvapénztári adósokra 6% kamaton felül kivetett kezelési dijak szedését megszüntette.

Ugyanez évi aug. 31-én kibocsátott httó intézmény a gyámi és gondnoksági ügyek illetőségét szabályozta.

Majd ugyanez évi nov. 28-ki másik intézmény megengedte, hogy a hol előnyösnek mutatkozik, az árva kézpénztömegek magyar földhitelintézeti záloglevelekbe helyeztessenek el.

Ezután 1864. jun. 11-ki intézménynyel a helytartótanács az árvavagyon állapota felett felterjesztendő kimutatások szerkesztése iránt egy ma is érvényben lévő utasitást bocsátott ki; később pedig 1865. decz. 11-én kelt intézménynyel, azon czélból, hogy az összesitett árvapénztárak a nagykoruvá lett árvák pénzbeli illetőségét röktön kifizethessék, megengedte, hogy az árvapénzek egy része és a tartalékalap álladalmi jelzálogos utalványokba ruháztassék be.

Ily sokféle régi és uj törvény, kormányrendeletek, bureaucraticus és absolut kormányi intézkedések, helyhatósági egymást felváltó szabályok, ismételt kormány, és ezek közegeinek változásai között oda jutott az árvaügy kezelés, hogy egyik megyében az összesitett, másik megyében vagy városban az elkülönitett, sőt ugyanazon megye egyik járási községeiben az összesitett, másikban az elkülönitett pénzügyi kezelés jött gyakorlatba; egyik megyében a nagykoruvá lett árva készpénzzel, másikban kötelezvénynyel elégittetett ki; sőt némely nagyobb pénzkölcsönzési intézetektől távol elszigetelt község a 6% kamatu árvapénz használását a lakosságra nélkülözhetlen jótékonyságnak tekintvén, midőn nagykoruvá lett árvát kelle kifizetni, ezt nem egy vagy két árvapénztári követelés egész behajtásával eszközölte, hanem

mindegyik árvapénztári adós köteles volt e czélra tartozásának bizonyos aránylagos részét befizetni, — ha ily különböző eljárások mellett hazánkban az árvaügy kezelés több helyeken nem kellő renddel, pontossággal s gyakran nem is az óhajtott lelkiismeretességgel vitetett, azon csodálkozni egyátalában nem lehet; csak az fájlalandó, hogy a rendszer s kezelés gyakori változásainak hátrányait és hiányait, főleg a sors által különben is sujtott szegény árvák érezték szintugy szellemi, mint leginkább anyagi tekintetben, s valóban igaznak bizonyult be azon államjogi állitás, hogy egy államnak helyes szervezetét az örökösödési törvények és az árvaügyek kezelési rendszeréből lehet legbiztosabban megitélni.

Valóban a gyámságnál alig van nemesebb, de egyszersmind terhesebb állás; már Verbőczy emliti, hogy a gyámság kegyeletes foglalkozás; itt még magában a hivatalbeli pontosság, szigoruság, törvényesség, szabályszerüség nem elegendő, mert itt főleg és mindenekelőtt emberbaráti nemes, önzetlen, részvét és szeretetteljes sziv, tiszta kéz, tiszta lélek szükséges, ki nem azért viseli a hivatalt, s rója le a hivatalos órákat, mert fizetik, de azért vállalja el, azért viszi lelkiismeretesen hivatalát, mert néki ezt az árváknak, mint megannyi szerencsétlen elhagyottaknak reábizott szent érdekei, s szive nemesebb érzelmei parancsolják; — a gyámsági teendők apróbb részleteit szabályok szük keretébe foglalni nem lehet, a gyámnak magának kell felfogni, nemes hivatását, s kötelességei érzetétől áthatva lennie, néki a mindennapi anyagi érdekek hajhászatán felülemelkedve, az árvaság és elhagyottság leverő s keserü érzetével sujtott kiskoru gyermekeknél, kiket gyakran a legközelebbi vérrokonok kifosztani czéloznak, a szülői ápolást, nevelést, gondviselést kell lehetőleg pótolni, ki egyfelől az árvák anyagi érdekeit a törvény fegyverével, az aljas bitorlók ellen megvédi, másfelől őket sorsukhoz mért szellemi nevelésben is részelteti; — nem hideg tisztviselőt, de meleg keblü emberbarátot követel az árvák sorsa!

Ismerte az e téren is sürgős javitás szükségét felelős kormányunk, belátta hazánk jogbölcse Horváth Boldizsár igazságügyi miniszterünk, hogy itt kormányi szabályrendeletek nem segithetnek, hanem itt gyökeres és országos reformra van szükség, a törvényhozásnak kell rendszeresen az árvák sorsa javitása, vagyonai biztositása és szellemi kiképeztetése iránt intézkedni, hogy ne csak a vagyonos, de a vagyontalan árvák is részesüljenek a törvény védelme s jótékonyságában; — de mivel a 20 év alatti absolut kormány intézkedésekből azon tanuságot is lehete meriteni, hogy a legszebb elméleten alapuló rendszabályok is czéltévesztve sikertelenek maradnak, ha azok a gyakorlati élet, nemzeti közszellem és országos közvéleményben nem találják kiindulási pontjukat, épen ezért mélyen tisztelt igazságügyi miniszterünk 1868. aug. 6-án a helyhatóságokhoz bocsátott rendeletében kimondá, hogy az árvaügyek rendezését az átalános polg. törvénykönyv életbeléptéig halasztani nem lehetvén, a törvényhozásnak e tárgyban czélszerü javaslattehetés végett a szakértelem által nyujtott tapasztalatokat, a közhangulat jogos kivánalmait, s a helyi viszonyok lehető figyelembe tartását mérlegbe vetni ohajtja, s e végett a helyhatóságok véleményes nyilatkozatát kivánja a kitüzött következő 5 rendbeli kérdésre:

1. Mily módozata van használatban a gyámság betöltésének a hatóság területén? valjon az árvák atyja — közgyám — képvisel-e minden kiskorut, vagy külön gyám rendeltetik minden kiskoru számára?

2. Mily okok teszik egyik vagy másik módozatot előnyösebbé, s mily okok miatt nem ajánlható az ellenkező?

3. Mik a jelen árvapénz kezelés modalitásainak előnyei és hiányai?

4. Mikép lehetne elháritani az utóbbiakat?

5. Mily kezelési módozat lenne a helyi viszonyokhoz képest legczélszerübb?

Reményleni lehet, hogy a helyhatóságok sok nemes eszmék, emberbaráti érzelem s gyakorlati tapasztalatokra alapitott kimeritő nyilatkozataikkal fogják ő nagyméltósága nehéz feladata szerencsés megoldását könnyiteni, de e mellett a tárgy kiváló érdeke s közügyi fontossága megérdemli, hogy ez ügy nyilvános lapokban is tárgyaltassék, minélfogva megkisértem gyenge erőmmel e tárgyban töredék nézeteimet elmondani.

Az árvavagyonok eddigi pénztári kezelési rendszere iránt hazánkban mind a vélemény, mind a gyakorlat igen eltérő, némelyek az elkülönitett, mások az összesitett pénztári kezelésnek adnak elsőséget.

Továbbá az eddigi árvaügyi kezelés egyik főhiányát képezi az, hogy az árvák szellemi neveltetésére s ennek ellenőrzésére eddig kevés gond fordittatott.

Végre a teljesen vagyontalan árvák legtöbb községekben a gyámi felügyeletnek csaknem semmi jótékonyságában nem részesültek.

E kérdések megfejtése s hiányok megszüntetése iránt igénytelen nézeteimet legközelebb előadandom.

GYÁRFÁS ISTVÁN,
törvényszéki ülnök.

A zálogjogról*).

(Vége.)

d) *A jelzálog elsőbbsége vagy rangsorozata* különös természeténél fogva, valami egészen elvont fogalomnak tekinthető, mely a bejegyzett követeléstől elkülönitve fennáll, megszereztethetik és átruháztathatik is.

Ugyanis a telekkönyvi rangsorozat, mint fönnebb már emlitettük, *még a biztositott követelés megszünte után is marad fel*, és a tulajdonos által addig, még ki nem törültetett másra és más követelés biztositására ruházható át, valamint kitörlésig más követeléssel felülterhelhető. Ez sem a szoros joggal sem a méltányossággal nem ellenkezik, mert *a későbbi hitelezőknek előléptetési joguk nincsen.* Ezen előléptetési jog megtagadása helytelenül indokoltatik sokszor aval, hogy a kifizetett követelés még nem szünt meg végképen, és képzelni kell, mintha az adós nem akart volna fizetni, hanem az elsőbbséggel biztositott követelést beváltani. De ezen egész okoskodás tévnézeten alapul, mert a kifizetett követelés többé jogilag nem létezik. Azt pedig, miszerint a fizető adós a betáblázasi tételt fenntarthat, és az elsőbbséget más hitelezőre ruházhatja inkább a rangsorozatnak, azaz: a biztositási elsőbbségnek a követeléstöli függetlenségéből magyarázható. A fizető tulajdonos nem nyeri a kifizetett követelés tulajdonát, hanem viszszanyeri a kifizetett hitelezőnek engedett biztositást, egy szóval a rangsorozatot, és evel rendelkezik most tulajdonjogából kifolyólag. Ily a telekkönyvi rendszer természetéből folyó felfogás által a későbbi hitelezők nem károsittatnak, mert a változást nem szenvedő telekkönyvi állapot alapján hiteleztek, és többet nem kivánhatják, minthogy hozzájárulások nélkül biztositások változást ne szenvedjen. De méltányos is, hogy legyen joga a tulajdonosnak a kifizetett előbbi tétel helyébe uj kölcsönt igtatni, mert talán csak ily módon juthat azon helyzetbe a felmondott előbbi követelés

*) Mutatvány Schnierer Gyulának „A jelzálogi és telekkönyvi rendszerek“ czimü sajtó alatt lévő koszoruzott pályamunkájából.

kifizetésére pénzt nyerhetni és birtokát a fenyegető végrehajtástól megóvni.

A jelzálogi követelés nemcsak megszünte után is tartja meg hatályát, *de még mielőtt a követelés létezik, létezhetik már annak elsőbbsége.*

Ezen eset forog fenn, midőn a nálunk is behozott 1859. évi augusztus 4-én kelt miniszteri rendelet szerint a még felveendő kölcsön részére rangsorozat nyittatik. Ezen feljegyzés gyakorlati haszna áll abban, hogy nyilvános hitelintézetek, de még óvatosabb magánkölcsönadók is a kölcsönösszeget csak akkor fizetik le, ha rangsorozatok telekkönyvi bejegyzés által már is biztosittatott. De akkor a bejegyzett kötelezvény a pénz leszámitására nézve valótlanságot foglalna magában, és ezt tanuk vagy hiteles személy által hitelesitetni bajos. A fentidézett rendelet megszünteti e nehézséget, mert e szerint a bekeblezett tulajdonos jogában áll a felveendő kölcsön részére a kölcsönadó, kölcsönösszeg és kamatláb megnevezése mellett *rangsorozatot nyittatni.* Erről neki a végzés csak egy példányban és saját kezeihez adatik ki, és ha ezen végzés a kiállitott kötelezvénynyel együtt 60 nap alatt nyujtatik be, a nyitott rangsorozatban jegyeztetik be a kölcsön.

Végre *a zálogjogi elsőbbséget a követeléstől elkülönitve át is lehet ruházni,* a mennyiben egy előbbi hitelező rangsorozatát egy későbbire ruházza. Az ugynevezett *elsőbbségi átengedésre* nézve szétágazók a vélemények; némelyek ugyanis abban helycserét látnak, mások azonban ezen átengedést csak ugy tekintik, mint a két hitelező között oly viszonyt, mely szerint összeütkezésük esetében az első aval tartozik megelégedni, mi különben az utóbbinak jutott volna, egész kielégitését pedig annak átengedni. Annak vitatása valjon ezen elsőbbségi átengedés helycserének tekintendő vagy sem, nem üres szószaporitás. Nézzük csak a következő esetet. Valamely házra, melynek értéke 5000 frt betábláztatott.

A. részére 4000 frt,
B. „ 3000 frt és
C. „ 4000 frt.

A. átengedi elsőbbségét C-nek. Ha az átengedés cserének tekintetik következő leend a betáblázási rend:

C. 4000 frttal,
B. 3000 frttal és
A. 4000 frttal.

Ha most C-nek követelése megszünik vagy elenyészik, A. maradna az utolsó helyen, és B. nyerné minden érdem nélkül mások közti szerződésnél fogva teljes kielégitését. Ha pedig a viszony nem helycsere, akkor minden tétel marad a maga helyén, C. kiveszi A. helyett az egész kielégitést, ha pedig C-nek követelése megszünik, megszünik az ő részére kiállitott nyilatkozat ereje és A. nyeri az első helyeni kielégitését, ugy, mintha elsőbbségét át nem engedte volna, mi mindenesetre természetesebb, mert a két hitelező közötti egyezség a többiek kárára, de hasznukra sem szolgálhat.

e) *A jelzálog érvényesitése jelzálog kereset* által történik.

Ezen keresetre nézve ugy a jogtudósok véleményei mint a törvényhozások intézkedései szétágozók.

Nevezetesen az iránt, *ki ellen* intézendő ezen kereset, akkor, midőn a zálogtárgy időközben másra ment át. 2. Mig némelyek a zálogjog természetéből azt kivánják következtetni, hogy a kielégités a zálogtárgyból követelhető még akkor is, ha annak uj birtokosa nem is pereltetett még be, mások megint azon nézetben vannak, hogy mindenkinek a kellő jogvédelem engedendő, hogy az uj tulajdonos jogainak korlátolását vagy megszüntetését csak akkor tartozik türni, ha előbb megidéztetvén neki védelmére kellő alkalom adatott, azon elv szerint, hogy senki kihallgatatlanul el ne marasztaltassék.

A nálunk is behozott osztrák jog e tekintetbeni határozata homályos lévén és kételyre adván alkalmat, e kérdés későbbi (1860. évi szeptember 19-én kelt) rendelet által döntetett el olyformán, hogy a zálogjog mindég keresettel érvényesitendő, mely vagy a személyes adós vagy a jelzálog tulajdonosa ellen intézhető, de birtokváltozás esetében, az uj tulajdonos ellenében csak akkor hatályos, ha előbb a telekkönyvben fel lett jegyezve. Ha a végrehajtási fokok egyike már telekkönyvileg fel van jegyezve a további végrehajtás akármely uj birtokos ellen folytatható.

Poroszországban az átalános perrendtartásban (24. cz. 9. §.) azon kevésbé kielégitő elvet találjuk kifejezve, hogy az, ki per alatt lévő tárgyat a kereset kézbesitése után szerzi meg, köteles magát annak alávetni, mi e perben el fog döntetni, ha e perbe nem is volt idézve.

Még több szabadságot enged e tekintetben a szász törvény (437. 438. §§.), mely szerint a jelzálogi hitelező vagy előbb személyes keresetet az adós ellen, vagy a jelzálogi keresetet, vagy mind a kettőt egyszerre indithatja, és a már egyszer tett választást megmásithatja addig, mig teljes kielégitéshez nem jutott.

A nyilvánosság igényeink az osztrák rendszer leginkább felel meg, *hogy senki kihallgatlanul röviditést ne szenvedjen, hogy a már inditott kereset mindenki előtt ismeretessé legyen,* mi már azért is czélszerübb, hogy az uj tulajdonos, ki talán kész lett volna a jelzálogi tételt kifizetni a személyes adós vagy előbbi tulajdonos által makacsul okozott költségeket a jelzálogból ne tartozzék viselni.

A jelzálogi kereset *végkérelme* a gyakorlatban különfélekép fogalmaztatik. Ugyanis némelykor egyszerüen fizetésre, máskor arra van intézve, hogy tartozik a zálogtárgy értékeig fizetni, végre *hogy tartozik a jelzálog mostani tulajdonosa annak elárverezését megengedni.* Csak az utóbbi végkérelem az egyedül helyes, mert fizetésre senki személyes tartozás nélkül nem szoritható, a zálogtárgy értékéről pedig az itéletben szó nem lehet, mert ily érték a végrehajtás előtt meg nem állapitható.

Miután a jelzálog megállapitása által a hitelezőnek kielégitésére már eleve bizonyos tárgy jelöltetik ki, a végrehajtásnál érvényesitő külön *kijelölési jogról* szó sem lehet, mert a hitelező nem kötelezhető akaratja elenére más kielégitési alapot elfogadni, mint a melyre hitelezett, és mely neki különösen le van kötve. A gyakorlatban a nálunk még fennálló kielégitési jog csak a kielégités huzavonására ád alkalmat.

Egyetemleges jelzálogoknál a mennyiben a törvényhozás, azokat még megengedhetőknek találja, szinte kétféle nézet uralkodik. Az első szerint az egyetemleges jelzálogok mindegyike csak pro rata, azaz: aránylagosan terheltetik. Ezen elv mellett a méltányosság szól, a mennyiben különben az egyetemlegesen biztositott hitelező a csak egy zálogtárgyra bejegyzett későbbi hitelezők megröviditésére, teljes kielégitését csak egy zálogtárgyból kivánhatná, holott ha aránylagosan történik a kielégités, talán minden hitelező nyeri kielégitését.

A másik elv a szoros jog szerint kimondja, hogy minden egyes zálogtárgy az egész követelés által terheltetik, miáltal felmenti az egyetemleges hitelezők azon kényszerüség alól, hogy az összes jelzálogokat árvereztesse el, és a későbbi hitelezők, kiknek telekkönyvi állapotuk változást nem szenved, szorosan véve igazságtalanság miatt panaszt sem tehetnek.

Miután az egyetemleges jelzálogokból eredhető összeütközéseket és az eljárás nehézségeit már fennebb

kifejtettük, és azoknak megszüntetését, valamint a követelés elöleges felosztását javasoltuk, a most megpenditett kérdések eldöntésébe már elvből sem bocsátkozik.

Javaslata

a debreczeni ügyvéd-egyletnek, az adóssági fogság eltörlése, s az annak helyét pótló eljárás iránt.

A jogfogalmaknak korunkban lett kifejlésével szemben minél inkább kezd feltünni sok régi jogintézmény igazságtalansága, s minden jogalap nélkülisége.

Kétségtelen, hogy a középkorból ránk átszállott ily jogintézmények egyike: az adóssági fogság, mely miként gyakorlatba vétetett, és fenntartatik, de már elvileg is igazságtalan, s minden jogalapot nélkülöz.

Mert ezen intézmény fenntartása nem egyéb, mint a társadalom azon ész jogszerü, s épen azért igazságos, szükséges, s elvitathatlan jogának, mely szerint az ellene vétkező egyén szabadságától is megfosztható, a magán-felek közti kölcsönös egyezkedéstől függő kölcsön természetü ügyekre kiterjesztése.

Már pedig az adós a dolog természetéből folyólag egyedül összes meglevő, s jövőben szerezhető vagyonát kötvén le kielégitési alapul hitelezőjének s szerződés tárgyát a természet örök törvénye szerint nem is tehető, s épen ezért jogérvényesen el sem idegenithető egyéni szabadságát le sem köthetvén, s midőn a fizetni nem tudó adós, fizetési képtelenségének minden vizsgálása nélkül hitelezője által adóssági fogságba vettethetik, s ezáltal személyes szabadságától megfosztatva mintegy időleges szolgaságra kényszerittetik: ez eljárás, a társadalom joga kivételesen annak egyes tagjára ruháztatván, a legnagyobb mértékben ellenkezik az igazsággal, a kölcsönügylet természetével s az abból kifolyó joggal.

Oly törvény tehát, mely az egyént adóssági ügyletből kifolyólag személyes szabadsága elvesztésére itéli, mai fogalmaink szerint fenn nem állhat.

Hazai régibb törvényeink szinte megengedik a fizetni nem tudó adós személyének letartóztatását s azt azon korban, a midőn még különben oly sok szolga vala, a hitelezőnek ugyszólván rabszolgájává tevék; de becsületére válik nemzetünknek, hogy a mint a korral jogfogalmai tisztultak, mindig kevésbbé kivánta alkalmazni ama régi törvényeit annyira, hogy már az 1840-ki törvényhozás, daczára annak, hogy kiváltságos, s épen azért a köztörvénynél mindenesetre szigorubb eljárást igénylő váltótörvényt alkotott, daczára a külállamok törvényeinek, s annak, hogy a jobbágység sem vala eltörölve, még azon törvény alkotásánál is az adóssági fogságot teljesen mellőzte.

Az osztrák törvények időközben rendeleti uton hazánkba is behozatván: több üdvös s hasznos intézkedéseik mellett kinövéseikkel együtt, melyek közé a személyes fogság intézménye is tartozott, éveken át érvényben valának.

Midőn pedig hazai törvényeink visszaállittattak, azon hiedelemből, mintha hazai törvénykezésünknek egyedüli baja az lenne, hogy az osztrák törvényektől eltérő, s a személyes fogságot sem alkalmazó hazai törvényeink haszonvehetetlenek volnának — holott a jó igazságszolgáltatásnak lényeges feltétele ugyan az, hogy jó, világos, szabatos törvények legyenek, de másfelől megdönthetlen igazság az is, hogy a legjobb törvény is csak irott malaszt marad, ha az annak alkalmazására s végrehajtására hivatott közegek bármi körülményeknél fogva ebbeli hivatásuknak kellőleg meg nem felelhetnek, a mi igazságszolgáltatásunknak pedig főbaja ugy alant mint fent a birósági rendszer — állott elő mindenekelőtt azon sajátságos körülmény, mely szerint a kiváltságos, és épen ezért szoros magyarázatu váltótörvényből kifolyó eljárásnál az ezen törvény keretén teljesen kivül eső oly régibb köztörvényeink vétettek alkalmazásba, melyek az adóssági fogságra vonatkoznak, de a melyek már az ujabb korban magánál a köztörvényi eljárásnál is alig alkalmaztattak.

Ebből kifolyólag aztán az adóssági fogságot megengedő ama régibb törvényeink a köztörvényi eljárásnál is a gyakorlat utján életre hivattak.

Ily uton, s azon hiedelemből, hogy ha a fizetni nem tudó adósnak személye is letartóztatható lesz, igazságszolgáltatásunk sokkal üdvösebb eredményt mutathat fel: hozatott be legközelebb az adóssági fogság, mely azonban daczára néhány év óta fennállásának, hogy a kivánt eredményt felmutathatta volna, nemcsak nem bizonyittathatnék, de talán alig állittatik azok által is, kik annak behozatalát annyira sürgeték.

És mig nálunk az adóssági fogság behozatva fenntartatik, addig más európai művelt államok törvényhozása belátva, hogy a kölcsönzések kétoldalu természetéből azon jogot, mely szerint a vagyonával felelős adós egyéni szabadságától azon egyszerü okból, mert fizetni nem tud, megfosztható, igényelni nem lehet; belátva, hogy az adóssági fogsággal, ha azt joggal igénybe lehetne is venni, tehát annak fennállása megengedhető volna is, a kivánt czél el nem érhető, mert az legnagyobb részben csak oly módon vala elérhető, ha hogy az adós családja, rokonai hirnevökre féltékenységből tettek eleget az adósért, a mely kényszernek gyakorlását pedig az államnak eltürnie nem szabad: egymás után törli el az adóssági fogságot, mely magában véve a valóban fizetésre képtelen adóst a fizetésre ugy sem képesitheti, s gyakran más mellékes czélra zsákmányoltatik ki.

Ezen államok közé sorakozott legközelebb Ausztria is, melynek a személyes fogságot teljes szigorral alkalmazó törvényeire való hivatkozás miatt lépett életbe nálunk legközelebb az adóssági fogság.

Ha azért a sebesen haladó kortól, — mely a jogfogalmakat tisztázva, az egyéni szabadságot elébe teszi egyesek érdekének, mely a midőn egyfelől az uzsoratörvény eltörlésével szabad tért kiván nyitni a tőkepénzeseknek, ugyanakkor másfelől feltételezi polgárairól a tiszta belátást s nagykoruságot, mely voltaképen egyedül képes a kölcsönkérőt a nagy kamat fizetés veszélyétől megóvni, a hitelezőt pedig a könnyelmü kölcsönzéstől megvédeni, mely elismeri, hogy a bukástól, valamint az adóst az uzsoratörvény, ugy a hitelezőt az adóssági fogság intézménye meg nem mentik, — el nem akarunk szégyennel s kárunkkal maradni: el kell törülnünk a középkortól örökölt eme jogintézményt is: az adóssági fogságot.

Minthogy azonban tagadni nem lehet, hogy valamint minden kornak, ugy a mi haladó korunknak is erényei mellett meg vannak hibái is, s a mindenek felett emberi méltóságot s egyéni szabadságot követelő korunknak egyik hibája az, mely szerint még hazánkban is talán, és nem épen valószinütlenül azért is, mert az osztrák törvények uralma alatt a személyes fogság, mely már-már ismeretlen, de szükségtelen is vala, nagy mérvben gyakoroltatott, a magyar törvények visszaállitásával pedig azonnal és teljesen megszüntetve lőn; másfelől pedig talán azért is, mert az addig nagy részben ismeretlen, terhes adórendszer az annak tudtával biró polgártól, hogy az adó megkérdezése nélkül vettetik ki, s kezeltetik, vagyonának bevallását polgári becsületére hivatkozással, s eskü helyetti nyilatkozat tétellel kivánta — akadnak sokan, kik megfeledkezve az emberi méltóságról, s annak főkellékéről a becsületességről: nemcsak mibe sem veszik, ha elvállalt kötelezettségeiknek meg nem felelnek: sőt gyakran jóhiszemü, s jólelkü hitelezőiknek kijátszására is törnek.

A mely sajnos, de kétségtelen körülmény, ha teljesen figyelmen kivül, s orvosolatlanul hagyatnék, csak a forgalom, a közhitel, s vagyon biztonságra lennének veszélyeztetve.

Ugyanazért a mily kivánatos, az emberi méltóság s egyéni szabadság megóvása tekintetéből az adóssági fogság eltörlése: ép oly szükséges törvény utján intézkedni arra nézve, hogy mindazon személyek, kik bebizonyitható félrevezetés, csalás utján nyitottak maguknak hitelt, vagy a kik javaikat hitelezőik előtt elrejtik, eltagadják, azokat adósságaik kifizetése előtt vagy azok nélkül másokra átruházzák, elidegenitik, szóval mindazok, kik hitelezőiket készakarva, vagy vétkes gondatlanságból megröviditik, valamint lehető bünrészeseik szigoruan megfenyittessenek.

Ezeknek elérhetése végett pedig jogában álljon a törvény utján kielégitést nem nyert hitelezőnek adósát a bíróság előtt leteendő szon esküre szorittatni, hogy midőn köteleztetését elvállalta, kielégitési alapul szolgáló vagyona, vagy biztos kereset módja volt, hogy semmi vagyonát hitelezője elől el nem titkolt, el nem rejtett, át nem ruházott, el nem idegenitett, s kötelezi magát, hogy jövőben szerezhető bármely vagyonát, még keresményének egy bizonyos részét is hitelezője kielégitésére forditandja. — Az eskü le nem tétele esetében azonnal s hivatalból, a letétel esetében pedig a hitelező indokolt folyamodására az illető büntetőbiróság azonnal szigoruan vizsgálja meg a fizetni nem tudó adós fizetési képtelenségének körülményeit s a találandókhoz képest mondjon felette s lehető büntársai felett itéletet, a hitelezőt pedig, ha lehetséges, ugyanazon uton kártalanitsa.

Fennálló törvényeink szerint ugyan a bukás okait csőd eljárás utján lehet vizsgáltatni; miután azonban csődeljárásnak csak ott lehet voltaképen helye, hol adósság van, de vagyon is mutatkozik, ellenben ott, hol vagyon épen nem létezik, a csődeljárás is értelem nélküli, a hamisan és vétkesen bukókat, illetőleg csalókat csődön kivül a fenntebbi eljárás utján lehetne legczélszerübben feleletre vonni.

Kelt Debreczenben, az ügyvéd-egyletnek 1868. aug. 9-én tartott rendkivüli közgyüléséből.

Simonffy Sámuel, elnök. *Kovács Sándor,* titkár.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.

(Folytatás.)

A fegyintézetek biztonsága és a fegyörökről.

A fegyintézetek biztonsága, azon gondos őrködésen nyugszik, mely a fegyencz ösztönszerü szabadulási vágyának sikerrel ellenáll, s a házi rend és szabályoknak pontos megtartását eszközli. Első része a büntetés lényegének tesz eleget, erős falak és zárak, s czélszerüen kiállitott örök ébersége által könnyen kivihető; a második, mely a büntetés relativ czéljait érinti, s a befolyó különböző tényezők számos elemeinek egymáshozi viszonylatánál fogva bonyolultabb, nehezebben valósitható.

Fegyintézeteink épületei mindazon kellékekkel ellátvák, mik a szökés megakadályozására szükségesek; s ha a külső őrszolgálatra mindenütt sorkatonák alkalmaztatnak (mi gazdálkodási szempontból is ajánlható), biztonság tekintetében teljes megnyugvást nyujtanak. Nem nyilatkozhatunk ily kedvezően a belső rend és szabályok megtartásáról; az alig korlátolt szabad érintkezése a bennlevőknek egymás közt, nem lehet előnyére a házi rend és szabályok megtartásának; a szabad érintkezésből szövetkezések támadnak; a szövetkezések bünösök közt tilos cselekvények forrásai, s e forrásokból az intézeten belől a kihágások, kivül a bünök fertelmei erednek.

Az ily káros szövetkezések megakadályozására, nálunk egyedül a fegyőrök hivatvák; s kétségtelen, ha ezek feladatuknak szentelve magukat, hű odaadással teljesitenék kötelességeiket, a rendbontások és kihágások ritkábbak, a javitásnak alkalmazott eszközei sikeresb hatásuak lennének; a tett tapasztalatok szerint azonban, a fegyőrök nagy része nemcsak kötelmei betöltésében hanyag, de történik, hogy ők szolgáltatják az alkalmat és módot a kihágások elkövetésére. Tudjuk ezt az igazgatók szóbeli jelentéseiből, s a megvizsgált fegyelmi könyvekből, melyeknek lapjai a fegyőrök feljegyzett büntetéseivel telvék.

Ez ideig nem nagy gond fordittatott a fegyőrök megválogatására, az hozatván fel okul, hogy a csekély fizetésért a terhes szolgálatra alkalmas egyének nem válalkoznak; börtönügyünk érdekében nagyon kivánatos, hogy ezen ok mielőbb megszünjék akadályozója lenni alkalmas egyének válalkozásának.

Ha azon eszménk, hogy a fegyintézetekben a külső őr szolgálatot sorkatonaság teljesitse, Nagyméltóságod helybenhagyása által valósulást nyerne, és csak a belső szolgálat maradna az állam által fizetett felügyelőkre, mindenekelőtt intézetenkint gondosan megállapitandó lenne a felügyelők szükséges száma, mely két egyenlő részre osztatván, egyik fele, az ismert képességü és kiválóbb tulajdonokkal biró egyénekből 1-ső osztályu felügyelőknek czimezve 260 frt évi fizetést, a másik fele a jó viselet által biztositott előmenetel reményén felül 220 frt évi fizetést kapna, meghagyatván mindkét osztályunak eddigi ruha és egyéb illetménye, a csizma illetmény 1 párról, mely igen kevés, jövőre 2 párra emeltetnék.

A bérletről.

Azt hiszszük, már az eddigiekben jeleztük ama meggyőződésünket, hogy a fegyintézeteinkben divó közös rendszer, a fegyenczek megjavitására nem alkalmas; kifejtettük az érveket, melyek elméletben e rendszer ellen felhozhatók, részletesen előadtuk a fegyházak mostani állapotát, a gyakorlati életből meritve e fontos érvet, a közös rendszer elitéléseül; minthogy azonban a létező körülmények közt, nem arról lehetvén szó, hogy e rendszerrel felhagyjunk és csak arra szoritkozhatván, hogy a büntetés czéljait, különösen a javitás lehetőséget e rendszer keretébe illeszszük; habár nehéz is a viszonyok által emelt e korlátok közt üdvhozón mozogni, az ügy érdekében Nagyméltóságod utasitása szerint, azt megkisérleni törekszünk.

Gondos tanulmányaink azon szűk ösvényt jelelik követendőnek, mely a becsuszott visszaélések kiirtásához, és a rendszerrel össze nem függő, a gondatlanság folytán hozzátapadt ártalmas intézkedések megszüntetéséhez vezet. Ily káros hatásu intézkedésnek tartjuk az átalány-bérlet behozatalát; meglehet azok, kik az átalány bérletet a fegyházakban meghonositották, az állam pénzérdekeinek hasznos szolgálatot véltek általa eszközölni, hogy azonban a javulás eszméjét kizárták elmélkedésük köréből, az felfogásunk szerint kétségtelen; nem akarunk a szerződések részletes bonczolgatására kiterjeszkedni, sem azon jogokat elsorolni, melyeket a bérleti szerződések által a bérlők a házi rend rovására élveznek, csak megemlitjük azon káros benyomást, mit e bérletek a fegyenczek erkölcsi érzelmeire azáltal gyakorolnak, hogy ezek mindenüket a bérlőtől kapván, s viszont egész munkaerejüket a bérlőüzlet érdekeinek szentelni köteleztetvén, magukat az államtól eladott rabszolgáknak képzelik; s ezt természetesnek fogjuk találni, ha meggondoljuk, hogy a bérlő adja intézetben a kenyeret, ételt, ruházatot, ő határozza meg a folytatandó munkanemeket, a fegyenczeket ő osztja s alkalmazza a munkához, ő jutalmazza őket, ő világitja, fütteti s tisztogattatja az egész intézetet, a fegyőrök és hivatalnokok természetbeni illetményét ő szolgáltatja ki, szóval ő az intézetnek gazdája. Ily tágas az intézet minden egyes tagjára fel s alá egyaránt kiható üzlet, lehetlen hogy az intézet összes ügyeinek menetére nagy befolyást ne gyakoroljon, és ezáltal a gyanura különben is hajlékony fegyencz kedélyét el ne mérgesitse, mi annál mélyebben vésődik érzelmeibe, minél világosabban bebizonyul, hogy ő csak a bérlő anyagi czéljainak eszközévé lőn. — Ártalmas hatásu tehát a bérlet a fegyenczek erkölcsi érzelmeire, s általa káros az intézet szellemi czéljait tekintve; az anyagi érdekek korlátlan hajhászata, nem lehet ugyanazon körben a szellemi érdekeknek is előmozditója. A két ellentétes érdek egymást megsemmisitheti, de egymás által nem izmosulhat. Ezt tanusitják a fegyintézetekben szerzett és a részletes rajzokban tüzetesen előadott számos szomoru tapasztalataink.

Minthogy azonban a különböző idő tartamára kötött bérleti szerződések, mindakét szerződő felet, s igy az államot is a szerződés megtartására kötelezik, lejártuk ideje előtt fel nem mondhatók, különben is azoknak rögtöni megszüntetése az állam részéről nagy áldozatot, a házi kezelés behozatala ellenben tetemes beruházást igényel; ezenfelül fedhetlen kezelés mellett az üzlet vezetésében terjedelmes ismereteket, jártasságot és összeköttetéseket feltételez; ezt pedig készületlen előállitani nem tudnók, — bátorkodunk azon inditványunkat Nagyméltóságod kegyes figyelmébe ajánlani, hogy Váczon a jelen átalány bérlet lejártával kisérletül, jövő évben a házi kezelés indittassék meg, ugy értvén e házi kezelést, hogy a nyers élelmi szerek egész évre előleg kötött szerződés utján vállalkozó által szolgáltassanak; a nyers munka anyagokat az igazgatóság beszerezvén, az egyéniségeknek lehetőleg megfelelő különféle alkalmas munkákat folytasson; a kész árukra szerződésileg igyekezzék biztos vevőket találni, s elfogadjon az általa vezetett munkaüzlet érdekeihez képest megrendeléseket is. Nevezett intézetnek a főváros közelsége, az épületeknek czélszerübb alkata, a vasut által biztositott nyilt közlekedési viszonya, e helyet a házi kezelésre kiválóan alkalmasnak jelzik, s ha Nagyméltóságod kegyes lesz ezen intézetre nézve javaslatba hozott hivatalnokok változtatását érvényre emelni, nagyon hiszszük, hogy Szamosujvárnál dicsérettel emlitett Czóbel Pál igazgatónak vezérlete alatt, nemcsak az intézet szellemi czéljának megfelelőbb eredményt, de leszámitván az első évi beruházási költségeket, anyagi hasznot is fogunk tudni felmutatni; ha e reményeink valósulandnak, a szerződéseknek időszakonkinti lejártával az előképül szolgáló itteni tapasztalatok és ismeretek nyomán, minden intézetben a házi kezelést behozni könnyü, anyagi értelemben kevésbé koczkáztató, — szellemi tekintetben pedig mindenesetre nyereményes lesz.

Az intézetekben üzött munkákról.

Káros hatásu intézkedésnek tartjuk a bérlőnek azon jogkörét, hogy az intézetekben folytatott munkákat üzlet érdekei szerint ő határozza meg, s hogy ezekhez a fegyenczeket majdnem kizáróan ő ossza be.

A munka a társadalom jóllétének alapját képezi, nagy

hatással van a fegyenczek sorsára is; az intézetekben üzött munka haszonnal foglalja el a fegyencz börtönéletének nagy részét, tévelygő s gyakran bünökbe merült gondolatát — üdvös sorakozást nyujtván — leköti, munkakedvet ébreszt; keresményének egy részét — jobb élelmezésre fordithatván — enyhet ád, a másik része kiszabadulása idejére megtakaritatván, szabad élete első perczeit a bizonytalan hánykódástól és vétkes kisérletektől megóvja; ha pedig a közéletben is hasznos iparágnak megtanulására vezetett, becsületes megélhetését biztositja.

A társadalom megtévedt tagjainak javitására törekvő, s bármily elveken nyugvó rendszerek, a munkát létszerük alkatába felveszik. A közös rendszer is felkarolja azt. Meg van tehát nálunk is honositva, csakhogy a kibérlés által tévesen rendezve, mert munka és munkás a javitás czéljától eltérően üzlet czélokra eszközül használtatik; nem gyanusitjuk a szerződés szerzőit ily czélzattal, de hogy az élet meghiusitotta jobb szándékaikat az bizonyos.

Tekintsük a dolgot közelről részleteiben. A bérleti szerződések mellékletei közt találtuk a fegyintézetekben üzendő munka-nemek jegyzékét is; kiterjed az majd minden hasznos és jövedelmes iparágra; örvendtünk előre a fegyenczeink közt találandó ügyes és tanult kézműveseknek, azonban fájdalom! kevés kivétellel majd mindenütt csalódtunk; a jegyzékben foglalt munka-nemek egy része azért nem üzetik, mert a bérlőnek nem jövedelmez; a másik rész gyárilag kezeltetvén a felmunkálás részenkint történik, s igy lehetővé válik, hogy a fegyencz, ki bár évekig szorgalommal foglalkozik ugyanazon kézmünél, kiszabadulása idején ismeretét életfentartásául nem értekesitheti, miután üzött iparának csak egy részét ismeri, s a leglényegesebb részéről — például a czipészetben a szabásról — fogalma sincs. A kiszabott anyagok legtöbbnyire készen hozattatnak, s csak összeállitásuk történik a fegyintézetekben, sőt az is 5—6 kéz által, minden részecskét más készitvén el. Vannak azonban kivételek is; a tanult iparosok egész mű előállitására is használtathatnak, vagy oly iparágra nézve, mely bizonyos időszakban haszonnal üzetik, ilyenkor nagy buzgalom lepi meg a bérlőt, s minden alkalmas egyént, fokozván munkásságát külön néha tulos dijazással is, arra fordit. Ezekből is kitünik: hogy fegyintézeteinkben a munka nem mint javitó vagy ovó szer alkalmaztatik, hanem mint üzlet eszköz, csupán nyerészkedésből.

E baj égető sebét felfogásunk szerint ugy lehetne orvosolni, ha külön minden fegyintézetben a házi bizottmány által, a folytatandó munka-nemek, melyektől a bérlőnek semmi szin alatt se szabadjon eltérni, pontosan meghatároztatnak. A munkához beosztás pedig az igazgató által, mindig az orvosnak és bérlőnek is meghallgatásával történnék, az igazgató képviselvén az állam érdekeit, a büntetés czélja és a fegyencz jövője iránti tekintetből, az orvos a fegyencz egészségi viszonyait, a bérlő saját érdekeit. A munkához történt beosztásról külön kimutatás vezettetvén, abba a beosztó bizottság tagjainak netalán eltérő véleménye bejegyeztessék, mi a börtönök főfelügyelője által legközelebbi alkalommal figyelembe veendő lenne.

Eddig az orvosnak a fegyenczek munkához beosztásánál semmi szava sem volt, pedig vannak munka-nemek, melyek gyengébb alkatu egyénekre nézve terhes betegséget, sőt halált okozók is lehetnek.

Mint már alkalmunk volt megjegyezni, a bérlő minden munkaerőtől az államnak nyáron naponkint 5 krt, télen 3 krt fizet; ezenfelül munkaössztönül megvan állapitva minden munkától bizonyos tulkereseti dij, minek felét a fegyencz jobb élelmezésére fordithatja, másik fele kiszabadulása idejére tőkésittetik. Ezen munkadij minden fegyházban nem levén egyenlő arányban megállapitva, óhajtandó, hogy méltányosbb alapon egyenlőn szabályoztassék. A tulkereseti dijnak felhasználása pedig olyképpen rendeztessék, hogy a fegyencz a fegyintézetbe érkezte első évnegyedében, midőn büntetésének komolyságát leginkább kell érezze, abból jobb élelmezésére mit se fordithasson, s csak ezen idő eltelte után engedtessék meg, keresményének egy negyedét élveznie; jutalmul és ösztönül a jobb viseletüeknek megengedhetvén az igazgató, a másik negyedet is felhasználni, miről azonban külön jegyzék, melyben ezen kedvezménynek oka röviden megemlitve legyen, vezetendő. Ezen kedvezménynek megvonása büntetésül is szolgálhat.

Ha az élelmezés, fentebb az egészségi viszonyokról előadott javaslatunk szerint, intézetenkint az egészségnek megfelelőn rendeztetik, ezen kedvezmény a jobb élelmezés tekintetében mindenkire egyaránt megszünhetik.

A keresmény fel nem használt része, ugy mint eddig, a kiszabadulás idejére tőkesitendő lenne.

Megjegyezzük ez alkalommal, hogy a keresetből eredő tőke, a fegyencz munkásságának gyümölcse levén, jogos és méltányosnak tartjuk, hogy a megtakaritott összeg — halál esetén, — a fegyencz örököseinek kiszolgáltassék.

(Folytatása következik.)

Jog- és államtudományi könyvészet.

Kautz Gyula. A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. (Nagy 8-rét, VIII. 604 lap) füzve 4 frt 40 kr. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

Kautz Gyula. Nemzetgazdaság- és pénzügytan tekintettel a gyakorlati ipar-életre a fennsőbb tanulmány szükségeire, meg az államkormányzat és törvényhozás feladataira. (696 lap, nagy 8-rét) füzve 4 frt. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

Kautz Gyula. Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika folytonos tekintettel törvényhozási feladatainkra és társadalmi teendőinkre az anyagi érdekek terén. A magy. tud. akad. által 1000 frt dijjal koszoruzott pályamunka. (VII. és 678 lap, n. 8-r.) 1866. Füzve 4 frt 50 kr. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

Kautz Gyula. Politika, vagy országászattan, tekintettel a két müvelt világrész államintézményeire és törvényhozására. Rendszeres kézikönyvül (528 lap, nagy 8-rét) füzve 4 frt. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

☛ Előfizetési felhivás ☚

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.**

főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☛ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☛ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Észrevételek az egyetemi tantervet a jog- és államtudományi karban illetőleg közölt „véleményre." (Folytatás.) Dr. S. J.-tól. — Töredék nézetek az árvaügy országos rendezéséről. Gyárfás István-tól. — A zálogjogról. (Vége.) — Javaslata a debreczeni ügyvéd-egyletnek az adóssági fogság eltörlése, s az annak helyét pótló eljárás iránt. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. — Jog- államtudományi könyvészet. — Melléklett: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 38. Pest, 1868. szeptember 20.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Pesten, Deák-utcza 14. szám.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Észrevételek

az egyetemi tantervet a jog- és államtudományi karban illetőleg közölt „véleményre".

III.

A vélemény azt mondja, hogy a jogkar által képviselt jog- és államtudományok helyes tanulmányozásának *három szakát* kell mint indokoltat elismernie:

a) *a gyakorlatra való előkészületet;*
b) *a gyakorlatot;*
c) *a felsőbb tudományi kiképeztetést.*

A gyakorlatra való előkészülési szak tanai lennének, a jog- és államtudományok előtana (propedeutica juris), mely a magánjogban követné a római jognak a dolog természetére alapitott elveit; (?) a közjog, mint a büntetőjognak és államtudományoknak forrása; végre a nemzetközi jog most elismert tanai, a magyar magánjog és eljárás, az ausztriai magánjog, a magyar büntetőjog és eljárás, a váltójog, a nemzetgazdaság és pénzügyi politika, és a statistika.

A tanfolyam tartama két évig, hetenkinti 20 órával, csak az utolsó félévben lenne hetenkint 15 óra. Követeltetik a leczkék szorgalmas látogatása, két vizsga a havonkint 3 órai collegiumok és examinatoriumokon felül, az egyik vizsga a jogtudományokból a 3-ik, a másik az államtudományokból a 4-ik félév után.

2. Az előkészületi szakot követné *a gyakorlat*, melyről a véleményben semmi közelebbi meghatározás nem foglaltatik, hanem az az igazságügy-miniszteriumtól váratik, majd a szülőkre, majd magukra a tanulókra, a mennyiben magukra vannak hagyatva, bizatik.

3. A gyakorlati folyam után következnék *a valódi tudományosság szaka*, melybe a tanulók elemi és gyakorlati ismeretekkel ellátva lépnének. E szakhoz kellene járulni a leendő ügyvéd-, biró-, jog- s államtudományi tanár vagy miniszteri tanácsosnak, és tekintettel jelen viszonyainkra, e szak látogatói közt három csoportot kellene megkülönböztetni; volnának t. i. kik a jogi, mások, kik a közigazgatási, és ismét mások, kik a pénzügyi kiképeztetést keresnék az egyetemen, ennélfogva a tanulmányok is e külön csoportok szerint rendeztetnének el, valamint a szigorlatok is.

Ezen *valódi tudományosság szaka* a jogtudományi pályát illetőleg három, a közigazgatási és közügyit illetőleg *két* évig tartana, de ha valaki ezen idő alatt is kénytelen volna kereset után látni, azt több időre is kiterjeszthetné.

Azok végre, kik a vélemény szerint semmi fennebbi hivatást nem akarnak vállalni, és az egyetemet vizsgálatok nélkül csak tudomány kedveért keresnék fel, semmi tantervhez sem volnának kötve, hanem szabadon hallgatnák ezen szaknak azon tudományait, melyeket magukra nézve legczélirányosabbnak vélnek.

A harmadik szakban a tanitás és tanulás szabadságának elve akkép volna teljesen követendő, hogy csak az, ki a fennebb mondott csoportbeli vizsgálatokat akarná letenni, magát az azoknak alapul szolgáló tantárgyak hallgatása iránt igazolni tartoznék, e szakban tehát csak a tanulási mód nyujtatnék.

Ez lenne tehát a vélemény szerint a jog- és államtudományok tanterve, a mennyiben azt a fennebbi vázlatban egybefoglalnunk sikerült.

Azonban a tantervet, melyről maga a vélemény is (a 28. számban) megjegyzi, hogy más nemzeteknél e tekintetben példára nem akadunk, vagyis hasonlóra, sem önmagában véve, sem az attól kilátásba helyezett eredmény tekintetében nem látjuk elfogadhatónak.

Magában véve egyelőre már csak azért sem, mivel az u. n. gyakorlati szak, melyre ugy látszik, hogy fősulyt fektet, közelebbről nincs jellezve, annak sem tartama, sem a felvett irányokhoz képest utja és módja nem emlittetik, s meghatározása az igazságügyminisztertől váratik; miért épen attól, miért nem egyszersmind a bel- és pénzügyitől? miután mindegyik szakma különváló gyakorlatot feltételez.

Az egyes közelebbről körülirt szakokat tekintve pedig aggodalmunk teljes mérvre emelkedik.

Az első szak oly halmazát tünteti fel a tanulmányoknak, hogy nem is birjuk magunknak képzelni, miként lehetne azokat a tervezett óraszámhoz képest oly kivonatban előadni, hogy azokból a tanuló magának alapos ismereteket merithessen, akár megy át később a harmadik szakra, akár nem; mert ha nem megy át, mint szintén kilátásba helyeztetik, ha t. i. városi, megyei, kerületi tisztviselő vagy csak egyszerü miniszteri hivatalnok akar lenni a titkárságtól lefelé, sőt azt is mondja a vélemény, hogy alig lesz később müveltebb ember, ki az elemi tanfolyamot nélkülözhetné, és nem mindég van módjában jogtudóst megkérdezni; mindezekre nézve oly kevés az, mit az előirt tanok halmazából azok némelyikének, plane még oly mérvben és irányban, mint a vélemény szerint a magyar magánjog, az ausztriai és váltójognál terveztetik, előadásából nyerni lehet a gyakorlati élet fennebb jelzett ágaira, és átalában, hogy csakis elemeket foglalhat magában, és épen azon irányt nélkülözi, a gyakorlatit, t. i. mely ezen életágaknál leginkább megkivántatik; irányt értünk csak gyakorlati tekintetben, és nem szorosan magának a gyakorlatnak szabályait, mert magukkal az elemi ismeretekkel az, kinek sokszor nincs módjában jogtudóst megkérdezni, aligha fog segiteni, söt többször megeshetik mint nem, hogy ha jogviszonyaiban saját eszét követi, az elemi tanulás tanpénzére érzékenyen reá is fizethet! Következik tehát, hogy az előkészületi szak magában, még ha valahogyan, de minden esetre igen is hiányosan szerveztethetnék is, épen azoknak, kiknek a felsőbb

*

szak nélkül ajánltatik, inkább ártani mint használni fogna.

Azon kérdést sem látjuk, nem hogy megfejtve, de érintve sem, hogy valjon mily viszonyban állnának a jogakademiák, lyceumok és a protestans jogi iskolák az ily tanrenddel felruházott egyetemhez, fennállhatnának-e ezek az egyetem mellett továbbra is, és mily tanrend mellett? lehetséges ugyan, hogy talán valaha egyetemekbe fognak beolvadni, de azon idő nézetünk szerint még távol van, ha tehát azok továbbra is fenmaradnának a vélemény egyetemi tanrendje mellett, hogyan kellene azokat szervezni? de miután erről a vélemény sem teszen tüzetes említést, mi is csak akkor szólhatnánk hozzá, ha a vélemény tanrendjéhez járulnánk, de miután a fennebbiek szerint az nem szándékunk, azért e kérdés fejtegetésébe nem is bocsátkozunk.

Csak egy észrevételt említünk még azon sok közül, mit a tervezett tanrendnek előkészitő szakára tehetnénk, és ez az, mily egyetem lenne az, mely ily káté alakjában adná elő a jog és államtudományokat? érdemelné-e az a felsőbb tudományos intézet illetőleg a tudomány egyetem nevét? holott tudjuk, hogy az egyetemek az egész világon a felsőbb tudományosság megszerzésére szánvák, hogyan illenek tehát e keretbe, bármely tudománynak éveken át folytatott és elkülönitett elemi előadása? és mikép hangzanék az, hogy valaki az egyetemen tanultnak mondathatnék, ki ott csupán az elemi szakot végezte? Mindezek oly kérdések, melyeknek megoldása az egyetem rendeltetésének és reputatiójának koczkáztatása nélkül az elemi szakra nézve kedvezőleg nem képzelhető.

A felsőbb tudományossági szakra nézve azon észrevételünk van, hogy miután az előkészülési szakban előadandóknak tervezett tanulmányoknak, mily mérvre szorithatása tekintetében tisztában nem vagyunk, de a fennebb mondottak szerint nem is lehetünk, nem tudjuk magunknak képzelni azt, hol kezdje meg e szak az egyes tudományokat, miután nem tudjuk, hogy az előkészitő szak mennyire haladhatott, és hol végezhetett. Az e szakba felvett külön csoportozatok szerinti szak képesitési iránytól azonban magában véve elismerésünket meg nem tagadhatjuk.

Ennyit a tervezett tanrendre nézve önmagában tekintve.

Lássuk azonban azt más oldalról is, valjon megfelelne-e azon rendszer specificus nemzeti érzeteinknek, és a tanfolyamról uralgó nézeteinknek, és ebből folyólag megfelelne-e a gyakorlati életnek?

Mi az első kérdést illeti, ha az iskola iránti hangulatot, és arról uralgó nézeteket félreismerni nem akarjuk, be kell vallanunk, hogy főleg a jogi tanfolyamtól alig követeltetik több, minthogy a tanuló abban megszerezze a tudomány és gyakorlat elméletét, azon minél hamarább keresztül essék, magának minél előbb diplomát szerezhessen, és azzal vagy még annak megszerzése előtt is az életbe kiléphessen, a gyakorlatot majd az élet fogja tanitani.

Távol légyen, mintha mi e nézeteket osztanók, de igy állván a dolgok, ha majd a tanrend megállapitásáról leend szó, e nézetek sulyát érezni fogjuk, és nem csekély küzdelembe fog kerülni azok ellenében diadalmaskodni, a diadalra azonban a vélemény tanrendje egyátalában nem számithat öt, illetőleg négy évi tanfolyamával, és ebbe beékelni szándékolt két vagy legalább is egy évi gyakorlati szakjával.

A második kérdést illetőleg, a szóban forgó tanrend a gyakorlati élet követelményeinek kielégitésére többet kiván, mint a mit az iskolától követelni lehet. Mert a közbeékelt gyakorlati szak, ha talán két évre nyulnék is a tanuló jövendőbeli hivatása szerint külön szakmákra oszolva, a többi idő az elméletnek, bár a felsőbb szak a gyakorlatra alapitott elméletnek szánatnék, tartalma tekintetében mindenesetre több, mint a mit az iskolától követelni lehet.

Mert az iskolától sem többet, sem kevesebbet várni nem lehet, mint azt, hogy adja meg alapismereteit és elveit a tudománynak, illetőleg a tudomány elméletét, és a gyakorlatra is adja meg a kulcsot, a tudományok minősége szerint kisebb-nagyobb mérvben, a mint azok az élettel távolabbról vagy közelebbről állnak összeköttetésben. Ez minden iskolától egyaránt követelhetni. Erre nem szükséges a hoszszas tanfolyam, nem az a közbeékelt gyakorlati szak, hanem kell, hogy a gyakorlati szak az iskola bevégzése után vegye kezdetét a szaktudományok különféle ágait követelő szakélet külön való irányaiban, e gyakorlat ismét elméleti tanfolyammal meg ne szakittassék, hanem nyujtassék alkalom és mód a magasabb tudományosságnak külön előadások utján lehető megszerzésére.

Alkalmazva ezeket hazánk jelen viszonyaira, és a fennálló vagy továbbra is fenntartandó különféle jogtani intézeteinkre követelményeink következőkben pontosulnak.

A jogi tanfolyam, ide értve az államtudományit is, tartamára nézve az élet szoros követelményeit, illetőleg egyenlő legyen, ugy szintén tárgyaira nézve is, tartson az egyetemen — alkalmat nyujtva a magasabb és terjedtebb tudományosság megszerzésére — a jogakademiákon, és azokhoz hasonló egyéb intézeteken három évig, ennyit maguk a tanulmányok terjedelme magábanvéve, de főleg azoknak a positiv törvények és intézmények nagyobb számával lett és folyamban lévő szaporodása, a történt többszörös változások folytán az átmeneti időszakkal járó nehézségeknek különböző szabályok szerint szükségessé vált elintézése is kivánja. Tartassák fenn a tanitási és tanulási szabadság; ez utóbbi azonban ildomos és közvetett szigorral, t. i. a tanulótól, ha az előirandó vizsgákat letenni akarja, követeltessék annak igazolása, hogy ő a tanfolyamot — tekintve a tantárgyakat — teljesen bevégezte. A tanitás mód ne csupán elméleti, hanem egyszersmind gyakorlati is legyen, figyelmeztesse a tanulót az egyes tudományokban, valamint azoknak a gyakorlati élettel való közelebbi összeköttetéseikben a gyakorlati életre is. A felsőbb tudományosság megszerzésére nyujtassék mód és alkalom az egyetemnél, hogy a különös tudományokat a három évi tanfolyam bevégzése után is, kiki szakmája szerint, melyet választ, hallgathassa, és azokban magát tökélyesithesse. Ezen utóbbik folyam sem tartam, sem tárgy tekintetében ne legyen korlátolva.

A vizsgák tárgyai a tanfolyam bevégeztével mindenütt ugyanazok legyenek, kivánja ezt a tanulmányoknak egymással viszonya, és azon körülmény, hogy még maga a tanfolyam alatt nem igen lehet tisztában magával a tanuló aziránt, valjon ügyvéd, biró vagy tisztviselő kiván-e lenni? és ez is mily irányban?

E tanfolyam bevégzése, és a vizsgálatok befejezése után oszolnék szét az ifjuság a nyilvános élet egyes ágaira, és az ezeken szerzett tapasztalatok s gyakorlat után követeltessenek tőle a külön vizsgák, ha ügyvéd, ha tanár vagy kormányzati tisztviselő kiván lenni, ez utóbbi tekintetben azon külön irány és tér szerint, melyet magának választott, e külön vizsgák követeltessenek mindazoktól, kik a fogalmi szakban müködni kivánnak átalában, és ha minden miniszteriumban ezen felül a felsőbb állomásoknak a titkártól felfelé lehető elnye-

résére külön vizsgák fognak követeltetni, akkor bizton remélhetjük, hogy a folytonos tanulás szüksége át fogja hatni az egyesek és a nemzet öntudatát, másrészről az ily alapokra fektetett és szigoruan követett rendszer egyszersmind biztositékot — a milyent emberi intézkedésektől várni lehet, — fog nyujtani aziránt, hogy a jogélet és a közigazgatás illetékes kezekbe leend letéve.

Egyébiránt különös és részletes nézeteinket a jog- és államtudományi tanrendszer felett azon időre halasztjuk, ha majd az illetékes helyeken bevégzett munkálatok közzé téve lesznek.

A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai.

I.

Az igazságügyi miniszter ur két szakférfit küldött ki a külföldi nevezetesebb fegyházak megtekintése és tapasztalatok gyüjtése végett, s megigérte visszaérkezésök után ezek jelentését közzé tenni. Annak idejében saját nézeteinket is kifogjuk fejteni az egyes fegyházi rendszerek életrevalósága iránt, de nem tartjuk felesleges nek, ha addig is megismertetjük néhány vonásban e lap tisztelt olvasóival a fegyházjavitás történeti fejlödését, hogy a nálunk tán nemsokára életbeléptetendő reformok iránt némileg azok is tájékozva legyenek, kik e tárgygyal tüzetesen nem is foglalkoznak.

* * *

A régi korban az elzárás mint rendes büntetés még nem alkalmaztatott. Csak a bünösök örizésére szolgáltak a börtönök, addig mig valamely rendes büntetés mondatott ki reájuk a biró által. S még az esetben is alkalmaztatott, midön a tettes olyas valamit követett el, mi a biró vagy a felsőség felfogása szerint nem helyes cselekedet volt ugyan, de a mi miatt még sem lehetett öt valamely rendes büntetés alá fogni, mivel p. o. ez esetről a törvény nem tett említést. Előfordult továbbá mint hadi fogság, s mint a ragályos betegségben levök elkülönitésére szolgáló hely, de ezek a hadijog és egészségügyi rendészet szempontja alá esvén, minket nem érdekelnek.

Hogy a hébereknél voltak börtönök, bizonyitja Jeremias 20. 2. „És megtapsolá Passur Jeremias prófétát és veté ötet a tömlöczbe, mely vala a Benjamin felső kapujában". — Ugy szintén Jeremias 36. 15, 38. 28 és Dávid zsolt. 57. 5. De azért törvényileg, meghatározott börtönbüntetésekről akkor még nem volt szó.

Hogy az egyptusiaknál börtönbüntetések léteztek a bibliából József története győz meg, ki Pothifar nejének ármánykodására tömlöczbe vettetvén, ottan Pharaó főpohárnokának és főpékmesterének nehéz álmait megfejtette, s ezzel eszközlé saját kiszabadulását is.

A philisteusoknak is voltak börtöneik. Tanuságot tesz erről birák könyve 16. 21: „mikor megfogták volna azért ötet (t. i. Sámsont) a Philisteusok, kivánják az ő szemeit és elvivék ötet Gázába, és megköték két erös vaslánczczal és örül vala a *foglyoknak házában*". Azonban ezen börtönök is csak olyan értelemben veendők mint a hébereknél.

Hogy pedig a babyloniaiaknál is léteztek börtönök szintén a szentirásból vehetünk tudomást. De a királyok II-ik könyvének 25. 29. pontjából, mely igy szól: „és elváltoztatá a fogságban való ruháit, és ő nála (t. i. a babyloni királynál) vala étele mindenkor életének minden idejében", még egy kissé igen merész volna azon következtetés, mintha a babyloni börtönökben a foglyoknak már akkor is különös ruházatuk lett volna, s igy ez valami rendes börtönészet jeléül szolgálhatna, mert ezen kifejezés inkább odaértendő, hogy a börtönökben viselt — talán épen szennyes vagy rongyos — ruháit tisztábbal és jobbal cserélte fel.

A régi görögöknek is voltak börtöneik. Socrates és Miltiades tömlöczben haltak meg.

A fogságbüntetést a római jog csak a rabszolgáknál engedé meg, a szabadokra nézve világosan eltiltá: „Solent praesides in carcere continendos damnare; sed id eos facere non oportet, nam huius modi poenae interdicta sunt; carcer enim ad continendos homines non ad puniendos habere debet" (fr. 8. §. 9. de ponis) — „hoc enim in sola servili conditione procedere potest" (Const. 6. cod. de poenis).

S épen ezen czélhoz képest, — hogy benne a bünösök a rendes büntetés kiszabásáig örizthethessenek — épültek a börtönök; többnyire, hogy annál inkább lehetetlen légyen a megszökés, föld alatt — minden tekintet nélkül arra, hogy valjon benne a fogoly rövid idő alatt is örökre meg nem rontandja-e egészséget.

A kánonjog által előbb csak mint paenitentia tartás zárdák falai között hozatott be az elcsukatás azon papokra nézve, kik vétség vagy bün miatt letétettek; s midön az egyház büntetőhatalmat kezdett gyakorolni III. Incze és VIII. Bonifácz alatt, — de szinte csak a papokra nézve — mint valóságos büntetés kezdett alkalmaztatni.

Azt mondják némelyek, hogy innét vette volna át a világi jog is mint tulajdonképeni büntetést.

Az ekkorbeli börtönök állapotáról azon még csak a legrémitőbbet mondhatjuk.

Ugyanazon börtönök, melyek csak a bünösök rövid idő alatti örizésére voltak használandók, a bebörtönözésnek mint rendes büntetésnek megkezdett alkalmazásakor továbbra is megtartatván, a foglyok szük, nedves, sötét, többnyire földalatti üregekben — melyeknek kiszellözéséről soha senki sem gondoskodott, — tartattak; lyukakban, hol a tisztaságot semmi gond sem fordittatott, hol földalatti rovarok elevenen majdnem megették a *nékiek alkalmatlankodó embert;* hol kigyók, békák szabadon csuszkáltak és ugrándoztak, az isten képére alkotott lény pedig szabad mozgásában sulyos lánczok vagy lábaihoz erösitett kötuskók és nehéz golyók által akadályoztatott, söt nem ritkán a falhoz vagy valamely meg nem mozgatható szikladarabokhoz bilincseltetett. Élelmezés és ruházatról pedig épen a legkevesebb gondoskodás sem történt. Amaz egészségtelen, utálatos és még ahhoz kevés is volt, ez pedig évek során át változatlanul ugyanaz maradt.

A rabokkal dolgoztatni, hogy renyhességhez ne szokjanak, nem volt divat, vagy a hol adtak is munkát, az nem emberi, hanem baromnak való munka volt. A munka által nem az czéloztatott, hogy a fogoly megkeresse keze munkájával azon költségeket, mikbe az államnak az ő tartása került, és hogy rendes, szorgalmas foglalkozáshoz szokjék, hanem hogy benne az életerő megtörjék, teste tönkre tétessék, nehogy többé képes legyen gonoszságokat elkövetni.

A visszarettentési elv által vezényelt büntető hatalom mindig rettenesnél rettenetesb börtönök létesitéséről gondoskodott. Ha már a foglyok időleges örizésére, midön büntetés még nem lett reájuk törvényesen kiszabva, ilyen borzasztóak voltak a börtönök, még visszarettentőbbekké kellett lenniök, ha büntetésül voltak alkalmazandók. Igy épült p. o. egy börtön Velenczében, — e meleg országban — ólom fedéllel, hol a foglyoknak ily roppant hőség miatt rövid idő alatt meg kellett vakulniok. Barbárnak látszott már akkor a müvelt Venecziában valakit szemkiszurásra itélni; ily egyszerü

**

— habár kinosabb — megvilágtalanitás azonban megfért a jogi nézetekkel.

Tegyük ezen képhez még hozzá, a leleményes ész feltalálta különféle kinzóeszközöket, az alkalmazott durva börtönfelügyelők önkéntes bántalmazásait, mikre a törvény által fel voltak jogositva; zsarolásait, miktől el nem tiltattak.

Tegyük hozzá, hogy a börtönőrök és felügyelők egy különös csapszéket tartottak a tömlöczben, hol minden roszat méregdrágán árulgattak a foglyok számára, hogy a foglyok, mint már fentebb érintők, vagy épen semmit sem dolgoztak, vagy pedig lelket és testet egyaránt ülő munkát végeztek, minden különbség nélkül ifju a vénnel, a kitanult gonosztevő a tapasztalatlan tévedővel, bünös az ártatlannal, sőt sok helyt a különböző nembeliek is mind együvé voltak zárva, egymáshoz hozva a világ legtávolabb vidékeiről a törvény által, hogy egymással megismerkedjenek, egymást képezzék a törvényszegésre, hogy igy amalgamizálódva egy külön sectává alakuljanak, a kihalók helyére ujak, ügyesebbek neveltessenek.

Ha végre a többi közül még csak azt veszszük hozzá, hogy mindenütt a legkegyetlenebb testi fenyitekek is alkalmaztattak: elég undoritó alakban fogjuk képzelhetni magunknak a régi kor börtöneit.

Az egyház lévén legfőbb befolyással arra, hogy a börtönbüntetés mindinkább terjedtebben alkalmaztassék egyéb büntetési nemek helyett, midőn látta, hogy mig egyrészt kegyetlenebb büntetéssé fajult ezen alkalmazásában a pallosnál is, addig másrészt meg legveszélyesebb intézménynyé vált a társadalmi öszlétezésre nézve is, — mintegy systematicus nevelő intézeté levén a bünök mesterségének — kötelességének tüzte már most ezen baj orvoslása után látni.

Első volt: az erkölcsök szeliditése által emberiebb bánásmódot eszközölni a raboknak.

Második: a börtönök egyéb hátrányait javitni.

Első czélját megértette némileg az egyház. A másodiknak keresztülvitelében megelőzték a világiak.

Nem lehet ugyan az egyházat az első tekintetből sem egész tiszta mintaképül odaállitanunk, mert hiába, az egyház is a korral élt, s a kor hibái a reverendák közzé is befészkelődtek; szónokoltak ugyan a barbarismus ellen, piszkálták mások szemeiben a szálkát, de ott hagyták magukéban a gerendát, a mint csakugy tudjuk is a történetből, hogy a kinpadot az egyháziak is igen nagy ügyességgel és leleményes módokon tudták használni. Persze, hogy csak az eretnekek, istenkáromlók stb. efélék ellenében, a mely esetekben nem igen iparkodtak ama szép eszmét követni: „ecclesia non sitit sanquinem“. De a mi tüzetesen a börtönöket illeti, el kell ismerni, hogy az egyháziak börtönei némileg tisztábbak s emberiebbek voltak mint a világiakké, s az erkölcsök szeliditése által a büntetések enyhitésére még is hatottak. Igy a római császárok alatt is már több emberséges rendelet keletkezésére befolyt az egyház*). Paulai szt. Vincze, Boromaei szt. Károly és Claude Bernát fellépése óta pedig mindinkább jótékonyabb hatása volt a büntető jog terén. (Folyt. következik.)

Különfélék.

(A német Juristentag) f. évi augusztus 27-én tartotta *Hamburg*ban a hetedik gyülekezetét, melyre 544 tag jelent meg. Dr. *Wächter* (Lipcséből) akadályozva lévén megjelenni, helyette Dr. *Gneist* (Berlinből) választatott meg elnöknek, s ezután a szakosztályokban megnyiltak a tárgyalások.

Az első s második szakosztályban határozatilag kinyilatkoztattatott: miszerint 1. a kereskedői alkuszok (Handelsmäkler) intézménye megszüntetendő. 2. A törvényhozás a jövendő keresménynek lezárolását is elrendelheti, az élet fentartásához szükséges résznek megkimélése mellett. 3. A szerződéseknek laesio enormis miatti megtámadhatása, a német magánjogi törvényhozás által mellőzendő. — A harmadik szakosztály azon kérdés fölött tanácskozott: valjon szükséges-e a perbefogatásra nézve egy külön végzésnek hozatala? A szakosztály ezen kérdést igenlőleg fejtette meg, azonban a végeldöntést a közgyülésnek tartotta fenn. Ezután határozatilag kimondatott, hogy az államügyész (Staatsanwalt) jogosult, vádlott előnyére semmiségi panaszszal élni, sőt a vizsgálatnak ujbóli elrendelését is kérheti. A negyedik szakosztály elhatározá, hogy magánperekben a kifogások megtételére s bizonyitékok beszerzésére egy záros határidő létezzen, s azután az *ügyvédség kérdése* lett megvitatva. E vitában Dr. *Gneist* akkép nyilatkozott, hogy nem szabad az ügyvédséget tisztán csak üzérkedési szempontból felfogni, mert az ügyvédség ép oly mérvben szellemi hivatás, mely mélyen behat az állam minden viszonyaiba. Mindkét oldal iránt egyenlő tekintettel kell lennünk, hogy az ügyvédi kar képes legyen a nemzetet képviselni, s annak szabadságáért küzdeni. De ő nem kivánja a szigoru vizsgákat törültetni, mert ezáltal angolországi viszonyok idéztetnének elő, hol a szabad ügyészség mellett, egy, czimeken s pénzbeli censuson alapuló aristokratia létezik, de szellemi versenyről avagy az egész karnak tekintélyéről szó sem lehet. Ennélfogva nem pártolja a korlátlan szabad versenyt, mely végül azt eredményezi, hogy az ügyvédi kar még a hivatalnoki s birói kartól sem részesül kellő becsülésben, s hogy a hivatalnok vagy biró, ha netalán ügyvédkedni kénytelen volna, azt capitis deminutio-nak tekinti, holott az ügyvédi s birói karnak egyenlő tekintélyben és becsülésben kellene részesülni. — Végül az ügyvédkedésre nézve következő határozatok hozattak: 1. minden jogtudós, ki a vizsgákat letette, gyakorolhatja az ügyvédséget. Az ügyvédjelölteknek gyakornokségi ideje, csak az elkerülhetlen kellékre legyen megszabva. 2. Minden fokozatos megkülönböztetés a kellékek iránt a tekintetből, hogy a felek képviselete csak egyes vagy társas bíróságok avagy feltörvényszékek előtt megengedtessék, valamind az ügyvédség gyakorlatának helyhez kötése indokolatlan. 3. A felügyeletet csak az ügyvédi kamara gyakorolhatja. — Ellenben egy inditvány, mely az ügyvédi dijaknak szabályozását (Taxordnung) kivánta, elejtetett.

*) Cod. IX., 4. de custodia reorum és Cod. Just. Lib. I. Tit. IV. de episcopali audientia.

Előfizetési felhivás

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.**

főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.

(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Észrevételek az egyetemi tantervet a jog- és államtudományi karban illetőleg közölt „véleményre.“ (Vége.) Dr. S. J.-tól. — A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumok. Friedmann Bernáttól. — Különfélék. Melléklett: egy egész iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 39. Pest, 1868. szeptember 27.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai.

II.

A haladó müvelődés és a finomodó erkölcsök enyhitőleg hatottak a rabok sorsára. Igy a francziáknál IX-ik Károly már 1560-ban megtiltá a földalatti börtönök alkalmazását, XIV-ik Lajos pedig 1970-ben rendeletet bocsátott ki, hogy „a börtönök az egészségre ártalmasak ne legyenek, s hogy a raboknak szalma min háljanak, s kenyér és viz, a mit egyenek, rendesen kiszolgáltassék".

Ilyféle intézkedések történtek idővel mindenfelé a többi országokban is. Működött az egyház, működtek a jogtudósok, s működtek az emberbarátok, de csak a javitás elvének megismerése, a büntető jognak erre való fektetése után kezdtek komolyabban gondolkodni a börtönügy javitásáról.

Főbb hibái levén az eddigi börtönöknek a tisztátalanság, egészségtelenség, a nem rendes élelmezés, henyeség s a raboknak erkölcsrontó együttléte, a 18-ik század vége felé törekvés támadt ezen hiányoktól ment fogházak létesitésére.

A különféle javitásokkal ellátott e korbeli börtönök közül leginkább emlitésre méltó a genfi, mely a flandriai államok által XIV. Villain gróf javallata folytán épült 1775-ben. Különösen arról nevezetes, hogy itt a foglyok éjjel már akkor külön czellákban háltak. Ennek mintájára készült egy mindjárt 1776-ban a brabanti államokban Vilwordban is.

Ezen mozgalom azonban még igen gyenge volt, s nem sokára téves felfogások által roszba fordult. Az eddigi embertelen bánásmód az ellenkező tulságba csapott át. A rabok igen nagy bőségesen kezdtek elláttatni mindenféle étel- és italfélékkel, ha nem is a hatóságok, egyéb emberbarátok által. Jogtalannak tartották őket munkára kényszeríteni, midőn a törvények ugyis csak a szabadságvesztést mondák ki reájok, s midőn „ezen büntetést állják vala a rablók, gyilkosok s más gonosztevők, egyébképen is sanyargatni, véteknek tartották." A megkezdett jó utat igy ismét burjánzással nőtt be, a börtönök továbbra sem feleltek meg czéljoknak, t. i. büntetni, javitani, és ártalmatlanná tenni. Söt az azokban feltalálhatott kényelmes életmód miatt számos büntény, épen csak azért követtetett el az elbocsátott foglyok által ismét, hogy oda ujra felvétessenek.

De tán sehol sem voltak roszabb állapotban a börtönök s förtelmesebb helyzetben a foglyok mint Angolországban, melyekről Macaulay azt mondja, hogy „pokol volt a földön, s iskolája minden bünök és betegségeknek". És ugy látszik, hogy épen onnan — hol a baj legnagyobb volt — indult ki a legerélyesebb lökés a javitásokra.

Leibnitz, Kant, Montesquieu, Paley, Mably, de Beccaria, Blachstone s más jeles kriminalisták századja volt ez, kik a büntetések czélja, lényege, jelentősége és hatása iránt világosságot terjesztvén, a börtönök hiányait is napfényre hozák.

Ki nem hallotta Howardt hirét? Howardt egy nemes ember és angol vala, tehát két előnynyel birt. Ő egyike volt az emberi nem legnagyobb jóltevőinek, ki fáradhatlan kitartással utazta be a világ nagyobb részét, meglátogatta mindenütt a börtönöket, vizsgálta a hiányokat, és bemutatta azokat munkájában a müvelt emberiségnek, hogy borzadjon el tette, vagy jobban mondva tétlensége miatt. Müködései felzaglatták a törvényhozókat erélyesebb intézkedések tételére a börtönjavitás terén.

Hazájában már 1779-ben egy törvényt eszközölt Howardt (19. Georg III. cz. 74.) a hires Blackstone és Eden közremüködése mellett, mely egészségi szempontból teendő intézkedések által, a roszabb foglyoknak jobbaktóli elkülönitése, tanitás hasznos munkában és hitben, és szorgalomrai szoktatás által azt volt eszközlendő, hogy a foglyok kiszabadulásuk után becsületes életmódot folytathassanak.

Egy államfogháznak ily értelemben való létesitése azonban a hely megválasztása iránti viták miatt nem sikerülvén, Howardt az e czélra összeállitott bizottmányból kilépett, s belátván, hogy honfiai e szép eszmére még nem értek meg eléggé, elutazott ismét, ujabb adatokat gyüjteni, országról-országra, börtönből-börtönbe, mig végre emberszerető eszméi martyrjaként egy, valamely bürtönből reá ragadott — betegség következtében a krimiai Chersonesben meghalt.

Az angol népben még tartottak egy ideig a börtönök javitása iránti kisérletek, a börtönök tulajdonképeni reformja azonban az északamerikai gyarmat államokból indult ki [1]).

Azon hiányok, mik az európai börtönöket jellemzék, a 18-ik század végeig, Északamerikában sem voltak még eltávolitva.

Ezen hiányok megszüntetése itt is égető szükséggé levén, 1776-ik évi február 7-én egy társulat alakult, mely a börtönügy javitását tüzte ki magának feladatul, de 1778-ban, midőn az angol hadsereg Philadelfiából ismét benyomult, feloszlattatott. 1786-ban azonban ujra összeállott „Philadelfia Prison Society" czim alatt. 1833-ban némi átalakuláson menvén keresztül, mostan is müködik, és 1845-ben saját közlönyt is inditott meg.

Ezen társulat hatása, bár általában a büntető törvények enyhitésére is, de kivált a börtönügyet illetőleg igen jelentékeny volt.

[1]) Báró Eötvös (Themis II. füz. 19. l.): „Egy más boldogabb éghajlat alatt tenyészet az, mint annyi más szép és jó, minek magvait mindig Európa hinti el, de mi mindig csak ott hajtja kalászait".

*

1788-ban feliratot terjesztett a törvényhozás elé, mely a börtönügy különféle hiányait feltüntetvén, különösen a foglyoknak egymástóli elkülönitését javaslá. Következményeül: 1790-ben a börtönügyre vonatkozó valamennyi törvények revisio alá vonattak. Ezek folytán a foglyok nem, kor, polgári állás és munkaképesség szerinti osztályokba soroztattak, minden fogháznál magánelzárásra alkalmas czellák épitettek a makacs és nem fékezhető foglyok számára; végre a közmunka alkalmazása is meg lett szüntetve.

Ilyen berendezést nyert legelőbb a walmutstreeti tömlöcz. Ennek mintájára alakitattak át a többi szomszéd államok börtönei is.

Azonban a szorosan meg nem határozott szabályok, nem eléggé erős kormányzat, laza fegy, az országban háboru s pangás az ipar- és kereskedelemben, főleg pedig a bizonytalan támpontok a foglyok osztályozásánál, ismét a régi börtönök betegségeit hozták meg.

A börtönügyi társulatnak, támogatva a közvélemény által, sikerült azonban 1818-ban ismét egy törvényt kieszközölni egy nagyszerü fegyház létesitésére Pittsburgban, 1821-ben pedig egyre Philadelfiában (Cherry-Hill). Az első 236 czellával elkészült 1826-ban, a második pedig 586 czellával 1829-ben.

A fentemlitett *osztályozási* rendszer hiányai New-Yorkban is éreztetvén, ottan 1816-ban létesittetett egy uj börtön Auburnban. Ebben több balfogás után 1826-ban kisérletet tettek 80 fogolylyal, kiket éjjel-nappal *elkülönitve munka nélkül* 20 hónapig elzárva tartottak. Ennek azonban következményei: őrülés és öngyilkosság levén, ezen módról is eltértek, s 1823-ban a Cray által megállapitott börtönfegyrend fogadtatott el. Ez főleg éjjeli elkülönités és nappali közös munkából állott néma hallgatás mellett.

A terjesztett elvek a börtönök czélszerü berendezése iránt ettől fogva két irányt kezdtek venni. Mindkettőt a javitás eszméi vezényelték.

Pennsylvániában, hol kiválólag a quaekkerek telepedtek volt le, vallásos nézeteiknek megfelelőleg az *önmagába szállásnak magányban* tulajdonittatott legnagyobb erő a bünösök javitására.

New-Yorkban és Massachusets államban ellenben, hol anglicanusok, presbyteriánusok, kálvinisták s methodisták képezték a lakosság nagyobb részét — a foglyoknak munka-, rend- és pontosságra való szoktatására helyeztetett a fősuly. Ezen utóbbi elv előmozditására Bostonban és New-Yorkban társulatok is alakultak.

A quekkerek vallásos felfogása szerint a magányosan elzárt embernél, a külvilágtól mindenképen elkülönitett gonosztevőnél, minden rosz érintkezés, minden közlekedés hiányában, szórakoztató munka nélkül, a gondolkozás fonala saját multjára, saját tetteire fordul, a lelkiismeret felébred, az ember kezdi helyzetét felfogni, elismeri saját tette aljasságát, s ezen kétségbe ejtő állapotban erkölcsi átalakuláson megy át, s ily metamorphosis után örömmel nyilván meg a hit vigasztaló szavainak: már egy lépést tesz a javulás felé.

Az ellenpárt azonban megijesztve az auburni események által, elismeré ugyan, hogy a foglyoknak egymással érintkezése, társalgása, egy mindenesetre elháritandó baj, de nem tartotta elegendőnek a magányba zárást a foglyok javulására. „Henyeség a bünök anyja", mondák „dolgozniok kell tehát, szokni rend- és szorgalomhoz". És ily értelemben rendeztetett be 1823-ban Cray által az auburni fogház, *éjjeli külön elzárás és nappali közös munkával folytonos hallgatás mellett.*

Pennsylvániában a legszigorubb magányos elzárás négy éven át alkalmaztatott, s ezen elkülönités olyan kérlelhetlen következetességgel vitetett keresztül, mi-

nöre valóban a quekkereken kivül mások alig lettek volna képesek. Minden fegyencz megválasztás nélkül; — jellemre, véralkatra, müveltségre, lelkiállapotra és az előbb folytatott életmód, és foglalkozásrai tekintet nélkül egyenkint elzáratott, s a legszigorubb magányban tartatott, rideg magányban, hol a börtönőrön kivül, midőn az a napi élelmet hozá, soha semmi egyéb meg nem zavarta a gondolkozásban, az önvizsgálatban.

De ezen kegyetlen és az emberi természettel ellenkező büntetési mód borzasztó volt következményeiben. Az auburni esetek megőrülés, öngyilkosság, bárgyuság stb. itt is jelentkeztek. S e szomoru események ismét aggodalmakat gerjesztettek a javitás terén fáradhatlanokban.

A pennsylvániai törvényhozás ezokból ujra bizottmányt ültetett össze az egész kérdés ujabbi és alaposabb megvitatása végett. Az ezek által beadott javaslat alapján életbe léptetett enyhitések következőkből állottak:

1. hogy a szigoru magányosság helyébe elkülönités (separation) hozatott be, mely szerint a fogolynak tovább is csak czellájára kellett szoritkoznia, és semmi éritkezésben sem lehetett fogolytársaival, de naponta több látogatást kapott müvelt, istenfélő és emberszerető férfiaktól.

2. A henyeség szomoru következményeinek elháritása végett a czellák s olynemü munkák végezhetésére rendeztetvén be, melyeket segédkéz nélkül is teljesiteni lehete, a foglyok munkával látattak el.

3. Ezentul tanitást nyertek nemcsak a vallásban, hanem valamely alkalmas mesterségben s egyéb hasznos ismeretekben is, minők az olvasás, irás és számolás.

S ezen elkülönitési fogság, mely az eddigi szigoru magánybazárástól (Solitary-System) megkülönböztetőleg *elkülönitési rendszernek* (Separate-System) nevezteteti az, mely Európába átszármazott.

Amerikában igen heves nézetharcz folyt az auburni és philadelfiai rendszerek egymás feletti előnyei miatt. Ebbe azonban nem bocsátkozunk, hanem követjük a történetet.

Mig Amerikában ezen nézetharcz folyt. Europa figyelemmel nézett elébe egyik vagy másik rendszer győzelmének.

A börtönépitésben és javitásban ezalatt egy kis megállapodás következett be, mert senki sem akart haszontalanul költekezni, mig a kérdés el nem lesz döntve. Anglia- és Francziaország a deportátióval segitett magán addig is.

Amerika azonban a legpártoskodóbb ország levén, egyik rendszer sem tudta magának a teljes győzelmet kivivni.

A szükségelt javitások életbeléptetése pedig már nélkülözhetlenné vált Európában. Ennek következtében több europai állam biztosokat küldött Amerikába, közvetlen tapasztalatok gyüjtése végett; igy p. o. Angolországban Crawfort Williám és Russel Whitworth lettek e küldetéssel megbizva.

Az angol biztosok véleménye inkább a pennsylvániai rendszerhez hajlott, de annak sok árnyoldalaira is figyelmezték a kormányt. Különösen *hosszu tartamának rosz következményeit* tüntették fel. Oda nyilatkoztak, hogy a fogság egész tartamára alkalmazni czéliránytalan és szükségtelen, mert, különösen meglett koru foglyok körül forogván leginkább a kérdés, ezeknél a jellem és gondolkozási mód már annyira megalakult, hogy — ha elfojtása tán igen — de egész megváltoztatása vagy átalakitása az elkülönitő fogság leghosszabb tartama által sem érettethetik el. S a hol van még fogékonyság a javulásra, 18 havi vagy legföllebb 2 évi

elkülönitő fogság is tökéletesen elég, s ezen idő arra is elegendő, hogy a fogoly egyénisége s gondolkozás módja is megismertethessék. Ajánlották továbbá: hogy *a foglyoknak szabadságba helyezése alkalmával gondoskodás történjék, miszerint azok oly helyzetbe jussanak, melyben becsületteł megélhessenek;* nehogy kisértéseknek legyenek szerfelett kitéve. Ezek szerint életbeléptetendőnek ajánlották a pennsylvániai rendszert — vagyis az oktatás és munka melletti elkülönitést — de csak a következő módositások mellett:

1. hogy ne tartson a fogság egész tartama alatt, hanem csak bizonyos számu hónapokig, mig t. i. elhintetnek a javulás magvai oda, hol arra fogékonyság mutatkozik, s kiismertethetik a fogoly jelleme és hajlama;

2. hogy ezen előkészitő és próba magányfogság csak azoknál alkalmaztassék, kik deportátióra itéltettek;

3. hogy a deportatió helyén, sorsuk azon véleményadáshoz képest alakittassék, melyet a magányfogságbóli kiszabadulásuk után, tehát elszállittatásuk előtt, a fegyházi igazgatóság rólok ad.

Ezen tervezet által tehát czéloztatott: javitani rajta a mi javitható, s a próba után (miért is e rendszer Probation-System-nek neveztetett) ezen előkészitett foglyokat, jellemöknek és hajlamaiknak kiismerése folytán a deportátió helyen annak megfelelő bánásmód- és szabadságban részesiteni, s igy a coloniáknak nagyobb ótalmat és biztositékot nyujtani az odaszállitott gonoszok általi elözönöltetés ellen.

Russel John lord szentesitést adott ezen javaslatnak, s parliamenti acta által egy példányfegyháznak ezen terv szerinti felépitése határozattá is tétetett.

1842. évi decz. 21-én elkészülvén e czéira a pentovillei fogház, rendeltetésének át is adatott.

Az ebben alkalmazandó rendszer egészen különbözött a pennsylvániaitól; — de nem hasonlitott az auburnihoz sem.

Elkülönités, tanitás, munka, — ezeket kölcsönzé az amerikaiaktól, de sajátságos alakot nyert a magányfogsági maximumnak 18 hónapra való megállapitása — a büntetésnek ezentul való átváltoztatása által deportatióra s a fogságnak egészen különböző czélja által, mely nem abban állott, hogy a büntetés a fegyenczczel ezáltal sulyosan éreztessék, hanem javitani, kiismerni a fogoly hajlamait és a romlottsági vagy javulási fokhoz képest jobb vagy roszabb állapotba helyezni öt a coloniában, több vagy kevesebb szabadságban részesiteni öt, ugy a mint az a börtönben gyüjtött adatok alapján a coloniák érdekeinek és bátorságának veszélyeztetése nélkül történhetett.

Az inditó ok, hogy mért kapcsoltatott ezen quasi pennsylvániai rendszerhez a deportátió, az volt, hogy köztapasztalattá vált, miszerint *a visszaesések többnyire azért idéztetnek elő, mivel a fogházból kiszabadult rab, ha a legerősebb szándékkal — becsületesen élni — s az erkölcsi, ujjászületés legjobb jelenségeivel lép is be ujra az élet, — a világ forgalmába hazájában, hol ismerik — mindig némi bizalmatlansággal fogadtatván, ritkán kap munkát, s idővel a szükség által ismét a bünnek egyszer már járt ösvényére sodortatik.* Az ujjá alakult embernek egy uj hazáról gondoskodtak a deportátió által, uj körről, hol multjának foltjait — szorgalmas, tevékeny és becsületes életmód által — lemoshatni nem akadályozza semmi sem.

A coloniák érdeke és a büntető igazság czélja megkivánta azonban, hogy a gonosztevők necsak elvitessenek Angliából s mások terhére ott szabadon bocsátassanak, hanem mindenekelőtt, hogy büntettessenek meg, s szabadságot csak annyiban élvezzenek uj hazájokban, a mennyiben ezen 18 havi próbafogság alatt arra érdemeseknek mutatkoznak, s az a colonusok közbátorságának veszélyeztetése nélkül történhetik.

Ennélfogva a deportáltak három osztályba soroltattak, és pedig:

1. a kik teljesen megjavultaknak mutatkoztak a próbafogság ideje alatt, szabadságlevéllel láttattak el (Ticket of Leave), mely majdnem annyi volt, mint a tökéletes szabadságba helyezés, s melylyel a bizonyosság járt karöltve, nemcsak becsületesen fentarthatni magát, hanem szorgalom által idővel igen tisztességes állásra is szert tehetni.

2. Azok, a kik felett jó, de mégis nem minden tekintetben kielégitő véleméuy kelt, szinte Wandiementlandba szállittattak, de ott csak vezető-utlevelet (Probationary-Pass) kaptak, mely mellett munkájok jövedelmének csak egy része felett rendelkezhettek s szabadságuk is bizonyos szükebb korlátok közzé volt szoritva.

3. Ha végre rosz vélemény adatott a fogolyról, ha a próbafogság Pentovillében nem javitott semmit vagy csak igen keveset a bünösön, akkor is deportáltatott ugyan, de nem bocsáttatott ottan a colonusok veszélyére szabadon, hanem raboskodott szigoru felügyelet alatt közmunkára szorittatott, s nem huzott semmi jövedelmet munkája után.

Graham James Sir akkori államtitkár, 1842. évi decz. 16-iki miniszteri rendeletében, melylyel ezen uj rendszert életbe léptette, a fősulyt arra fektette, hogy Pentovillében a foglyoknak mindjárt belépésök alkalmával tudtul adassék, miszerint jövő helyzetük a Coloniában ezentuli viseletükhöz képest fog alakulni, s hogy ennélfogva sorsuk saját kezükben van. Ez volt felébresztendő a javulási ösztönt, ettől vártak legtöbb hatást.

Anglia nagy reményeket kapcsolt ezen tervhez, melyben mindent összpontosulva láttak, mi egy könnyelmü vagy romlott emberben javulást előidézni képes. S igy mig maga megtisztulni remélt, ezuton idővel a gonoszoktól, a coloniák érdekeinek sem gondolt ártani, mert a javultakban tevékeny munkaerőket vitt oda, s a rosszak szigoru felügyelet és kényszer alatt tartatván, azoktól szintén nem kellett tartani a coloniákban.

(Folytatása következik.)

Jogirodalom.

Szemle a bel- s külföldi telekkönyvi rendszerek mezején. Eljárásunk lehető javitása szempontjából. Pályamütöredék. Irta Dr. *Vida Lajos.* Pest, — Kiadja a szerző. 1868.

Tekintve a jelzálogi és telekkönyvi rendszereknek az ország hitelére való igen nagy befolyását, helyesen cselekedett a magy. tud. akademia, midőn a Strokay-dijt ezen tárgyról szóló legjobb munkára tüzte ki.

Jelen munka volt a pályázók egyike.

Noha ezen mü a pályadijt nem nyerte és csak dicsérettel felemlittetett, mégis a gyakorlati irányban igen is hézagpótló.

Nem mint rendszeres tudományos könyvet tekintjük tehát azt, hanem mint szakértő által irt emlékiratot, melynek szerzője mutatja, hogy nemcsak az e szakbani összes külföldi törvényhozást figyelemmel tanulmányozta, de a belföldi telekkönyvi rendszerre is forditotta kiváló figyelmét és bő tapasztalásait a közjó érdekében akarta nyilvánosság elé bocsájtani.

Igen tanulságosak azon fejezetek, melyekben szerző ur a franczia, angol, brémai és szász telekkönyvi rendszereket, valamint a porosz és osztrák uj törvényjavas-

tokat tüzetesen megismerteti. Ezen rövid, de kimeritő összeállitás által alkalom szolgáltatik mindazoknak, a kik a külföldi törvényhozás iránt általában és különösen a nyilvánkönyvek szervezése iránt érdekkel viseltetnek, azt könnyen tanulmányozhatni, holott különben ezen külföldi törvények és törvényjavaslatok beszerzése nagy nehézségekkel járna.

Legtöbb figyelmet érdemel a műnek azon része, mely a jelenlegi fölapok vezetésének általános hibáiról és lehető javitásáról szól.

Látszik hogy a szerző ur nemcsak gyakorlatilag sokat foglalkozott a telekkönyvekkel, de azoknak czélszerübb és egyszerübb berendezése módjairól sokat gondolkozott is. Eme fürkézés eredményeül felhozza:

hogy jelenlegi rendszerünkben a rovatolási s jegyzőkönyvi rendszer, mintkét szélsőség összeegyeztetése eddigelé vagy épen nem, vagy nem elég figyelemmel kisértetett meg;

hogy jelen rendszerünk nagyon sokat és igen kitüntetni akarva, az egyszerüséget lehetetlenné — ugy szólva a tömérdek lakattal az ajtót megtalálhatlanná teszi;

hogy a főalapokat bruillonná vagy naplóvá lealacsonyitja;

hogy a mely adatok csupán a könyvvezető saját igazolására valók, azokat is a felek fárasztására a fölapokra iratja;

hogy a bevezetés nemcsak megtétetik, hanem az, hogy meg van téve külön is kifejeztetik;

hogy mulólagos tudni való a fölapokra igtatással ok nélkül megörökittetik;

hogy a telekkönyvi kivonatok a kitörölt tételek szó szerinti leirásával készittetnek;

hogy egy tétel, melyre egyetlen egy bevezetés elégséges lenne, némelykor hatszor is bevezettetik;

hogy a B. lap az A lappal összekevertetik;

hogy a tisztán telekkönyvi kérdések a köztörvény szerintiektől kellőleg el nem választatnak, s az utóbbiakra tartozó mozzanatokkal is a telekkönyvi bejegyzések terheltetnek.

Ezen tételek magyarázatát valamint a szerző ur által e tekintetben felajánlott javitásokat a tér szüke miatt itt nem közölhetjük, hanem csak meg kell jegyeznünk, hogy a telekkönyvi bevezetéseknek egyszerüsitése iránti kérdés ezen szakaszban igen gyakorlati módon meg van oldva.

Mennyi munkaerőt, mennyi papirt lehetne ezen egyszerüsités által kimélni, mennyivel tisztább és áttekinthetőbb lenne ily bevezetés mód mellett maga a telekkönyv, annak bebizonyitására szolgál a munka végén látható minta.

Midőn a jelen mü fényoldalait kiemeljük, és ezt az olvasó közönségnek, nevezetesen pedig mindazoknak melegen ajánljuk, kik hivatva vannak telekkönyvi rendszerünknek módositásához hozzá szólani, már az ügy érdekében el nem hallgathatjuk azon észrevételeinket, melyek e munkának némely hibás tételei olvasásakor bennünk ébredtek.

Csodálnunk kell nevezetesen, hogy szerző ur, ki az összes európai jelzálogi és telekkönyvi rendszerek ismeretét oly fényesen igazolta, a 8-ik lapon a telekkönyvi intézményről oly megvetőleg tud nyilatkozni, mondván: „A telekkönyvezéssel járó bajlódás és költség az érték forgalomnak épen akadályául tekintetik.“

„*Angol- és Franciaországok megvagyonosodtak a nélkül, hogy telekkönyveik lettek volna.* Amott 1862-ben, amitt 1855-ben hozatott be, mint alább látandjuk, némi telekkönyvszerü szabályzat. A telekkönyv hitelt nem annyira teremt, mint inkább fogyaszt.“

Fölöslegesnek tartjuk ezen, különösen szakavatatlan egyéntől többször hallott tévesztéket tüzetesebben megczáfolni. Szerző ur maga szolgáltat e czáfolatra a legjobb anyagot, midőn a 17. lapon a franczia törvényhozás hiányait jelzi és hozzá teszi: „I. Napoleon mindezt megakarta szüntetni, de a nők és kis koruak tekintetéből a publicitas és specialitas szoros keresztül vitelétől elállott. Hanem a franczia ingatlan hitelből nem is lett semmi. Odier szerint 1817-ig a franczia birtokosok $12\frac{1}{2}\%$-re kaptak pénzt, s ez később 7%-re szállt le; mig ugy mond, a birtokok jövedelme $2-3\%$-nél ritkán való többre tehető. S még oly magas — 7% jelzálog kamat mellett is a tőke a franczia birtokoktól elfordult, a kereskedéshez, a nyilvános alapokhoz huzódott. — Les vices de notre systéme hypothecaire sont tels, que rigoreusement parlant, il n'y a pas un propriétaire, qui soit certain de ne pas être évincé de l'immeuble, qu'il possède, pas un préteur sur l'hypotheque, qui ait la certitude de ne pas perdre sa créance“. (De Courdemarche 1830.) (Jelzálogi rendszerünknek hiányai olyanok, hogy szigoruan mondva, nincs tulajdonos, ki biztos, miszerint az általa birt ingatlant el nem veszitheti, nincsen jelzálogos hitelező ki meg lehet győződve, miszerint követelését el nem veszitheti.)

Nem kellett volna tehát vagy azt állitani, hogy a francziáknak sem kelletett rendszeres telekkönyv, vagy pedig a hivatkozott szerzők idézését elhagyni.

Midőn szerző ur a 11. lapon azon sok eljárási formákat és tárgyalásokat felsorolja, melyek hitbizományi vagy hagyatéki jószág átiratásánál teljesitendők, méltán azt lehetne neki ellenvetni, hogy ezen formaságok nem a telekkönyvi rendszer kifolyásai, hanem a hitbizományi és hagyatéki eljárásba tartoznak, melyek e munka tárgyát nem képezik.

Szerző ur talán nem akart az ügynek ártani, midőn ezeket is munkájába felvette, de szakavatatlan emberek, munkájának épen csak ezen részét szakitván ki, azt, mi tulajdonképen a telekkönyvi rendszerhez nem tartozik, annak bemocskolására használtak. Szerző urnak többi talpra esett megjegyzéseit pedig mint nem oly drasticusokat, nem tudván az olvasó közönség ámitására haszálni, egészen elmellőzték.

Hibásnak tekintjük a jelenlegi rendszerünk ellen felhozott azon kritikát, hol az mondatik: „A betáblázott hitelező a maga jogát másra ruházza, s az uj hitelező joga még sem a tulajdoni, hanem a teherlapra jegyeztetik; más szóval B. lapunk nem az összes dologjogok tulajdoni lapja“. (13. l.)

A szerző ur itt talán csak telekkönyveinknek 3 lapra való felosztását akarta megtámadni, noha ezen felosztást saját minta telekkönyvében is elfogadta. Azt pedig komolyan nehezen fogja vitathatni, hogy a követelés jelen tulajdonosának, azaz: a hitelezőnek neve nem a követelésnél a C. lapon, hanem magára az ingatlan birtokra vonatkozó B. lapon foglaljon helyet.

A helyszinelési munkálatok, miképen történt eszközlését szerző ur nem látszik igen ismerni, különben a 83. lapon nem mondhatta volna azt: „Hogy az 1855. febr. 26-iki igazs.-min. rendelet szerint az adósorozati munkálatok alapján is történtek helyszinelések, készittettek telekjegyzőkönyvek; ha az ottani számok itteni használata egészben véve czélszerünek találtattak volna, akkor ennek hiteltelekkönyveinkben országszerte nyomának kellene lenni, pedig nyoma nincsen, jeléül, hogy azt a gyakorlat kivihetetlennek bizonyitotta.“ Ez nem áll. — A hazánkban létező legtöbb telekjegyzőkönyv az adómunkálatok nyomán vétetett fel, és az adókönyvekben foglalt részletszámokat tartalmazza. Ugyanis az 1854. évi julius 23-án kelt igazs.-min. rendelet 96., 97. és 98. §§-aiban határoztatik, hogy csak ha *kivételesen* a

földadókönyvben oly hibák tapasztaltatnak, melyek az idézett rendelet szabályai szerint el nem távolithatók áll be azon eset, midőn a helyszinelés kivételesen az adómunkálatok felhasználása nélkül teljesitendő. Ily esetben indokolt jelentés az igazságügyi miniszteriumhoz terjesztendő.

Ily eset, melyről még az igazságügyi miniszterium különösen volt értesitendő, minden esetre csak ritka lehetett, és ha a szerző ur a német nyelven felvett telekjegyzőkönyveket megtekinti, ritkán is fog oly községre akadni, hol nem az adómunkálatok szolgáltak volna a helyszinelés alapjául. Ily község magából a telekjegyzőkönyvből megismerhető, mert az adómunkálatok alapján felvett jegyzőkönyvekben az ingatlan száma P. Z.-el (helyrajzi szám, németül: Parzellen-Zahl) a kivételesen függetlenül felvett ingatlanok száma L. Z.-el (helyszinelési szám, németül: Localisirungs-Zahl) meg van lelölve. A magyar nyelven felvett telekjegyzőkönyvekből ezen különbség fel nem tünik, mert a magyarban mind a két neme a számoknak H. Sz.-el jelöltetik, mi ugy „helyszinelési" mint „helyrajzi" számot jelenthet.

Szerző ur a telekkönyveknek kötetlen állapotát védelmezvén, annak igazolására (a 35. lapon) azt állitja, hogy ő visszaélést a lapok szétszedhető minőségével soha sem tapasztalt, ellenben arról igen is meggyőződött, hogy sok nehéz munkát bekötött könyvek mellett kétannyi időbe került volna befejeznie.

Nem is tekintve, hogy már az intézmény neve a könyvbeli alakot határozottan kifejezi, hogy mindenütt, hol a telekkönyvi vagy csak jelzálogi rendszer is el van fogadva, az illető bejegyzések könyvekben és nem egyes szétszórt iveken eszközöltetnek, a lapok szétszedhető minősége ellen már az elvesztés veszélye is szól, hogy pedig egyes ivek nemcsak elveszitettek, de még szántszándékosan eloroztattak, erre nézve nem egy példa szolgál tanusággal.

A lapok szétszedéséből még az elhányás veszélyén kivül azon baj keletkezik, hogy ily egyes lapok egy hivatalszobából a másikba czipeltetvén, valamely csalárdság elkövetése esetében alig lehet tudni, kit lehessen azután e miatt kérdőre vonni

Nem érthetünk egyet a szerzőurral ott, hol ő (a 41. lapon) a telki szolgalmak bejegyzése ellen nyilatkozik, mert nézetünk szerint a közadón kivül, melynek magossága törvény által egyformán szabályoztatik és mindenki előtt ismeretes, semmi oly más teher az ingatlan birtok vevőjét nem tehelheti, mely magából a nyilván könyvből ki nem vehető. Ha már ezen szabály alól kivételnek helye lehetne, ez csak ott volna alkalmazható, mikor ily terhelés a figyelmes szemlélőnek magától feltünik, péld. midőn a szomszéd ház erkélye a telek légvonalában áll.

Az pedig, hogy valakinek joga van a szomszéd telken át járni vagy ott vizet meriteni, a legfigyelmesebb szemlélőnek fel nem tünik, vagy ha véletlenül ő ily cselekvénynek tanuja is, azt csak ideiglenes engedély kifolyásának nem pedig oly jognak is tarthatja, mely őt azután a jóhiszemben megvett telek szabad felhasználásában akadályozhatja.

A telekkönyvi törvényterv czimü fejezetben szerző ur noha a telekkönyvi intézmény anyagi részére nézve nagyobb részt helyes elveket kifejtett és ezeket az összes külföldi törvényhozás ismertetésével is illustrálta, csupán az alaki szabályokat foglalta.

Csak helyeselhető azon eszme, hogy a telekkönyvi anyagi határozatok, a tisztán alaki és kezelési szabályoktól elkülönitendők. Miután azonban a telekkönyvek terén anyagi codificatiónk még nincsen, e tekintetben is nagy szolgálatot tehetett volna a szerző ur, ha tanulmányainak eredményeit egy anyagi részben összeállitotta volna, találja aztán ily törvény helyét vagy a polgári törvénykönyvben vagy külön jelzálogi törvény alakjában.

Az alaki szabályokat, szerző ur 48. pontban foglalta össze. Egyes pontokat azonban megjegyzés nélkül nem hagyhatunk.

A 2. pontban azt inditványozza, hogy minden különálló egészet képező birtoktest tartozék a részletekkel együtt I., s ha ugyanazon lapon több fordul elő, folytatólag II., III. stb. római számokkal, s külön-külön ujra kezdődő arabs számsorozással jelölendő, az össze nem tartozó részletek pedig + jegy alatt ugyan, de külön, hasonlólag külön ujra kezdődő arabs számsorral jelölendők.

Ily bevezetés által azon hibás mód kivántatik örökitetni, mely nálunk a telekjegyzőkönyvek szerkesztésénél követtetett, és mely szerint egy birtokosnak több önálló ingatlana is egy telekjegyzőkönyvbe vétetett fel, holott a jól rendezett telekkönyv nem birtokosok szerint, hanem ingatlanok szerint állittatik össze. Az ingatlan maradó, a birtokos változik. Az, hogy esetileg több telekkönyvi jószágtest ma ugyanazon személylyé, nem elég indok arra, hogy mindezen ingatlanok különféle római szám vagy + jel alatt egy lapra jegyeztessenek, mert ugyanazon birtokos holnap mindegyikét más jogutódra ruházhatja, és akkor az egy lapon egyesitett jószágtesteket ismét szét kell jegyezni.

Maradjunk tehát azon a tudomány által elfogadott elvnél, hogy minden különálló jószágtestnek legyen a maga külön lapja.

Ugyanazon pontban csak a valószinüség szerinti térmérték kivántatik bejegyeztetni.

Ezt a kényszerüség addig javasolhatja mig kellő hiteles felmérés pénzhiány miatt nem eszközölhető, hanem rendszeres telekkönyvnek nem mondható az, melyből a térmérték mind az ingatlan főjellege csak valószinüség szerint kivehető.

A 8. pont szerint távirda utján jött kérelem, nyolcz nap alatt rendes beadvánnyal kiegészitve, az elsőség megalapitására elégséges lenne.

Maga a szerző a 11. pontban azt mondja, hogy bejegyzés csak legalább két férfitanu által előttemezett okirat alapján legyen eszközölhető. Nehezen képzelhető, mi módon lenne lehetséges ily okmányt távirda utján beküldeni, ha azonban ugy képzeli a szerző, hogy csak az elsőbbséget egyszerü távirdai kérvénynyel lehetne fenntartani, az okiratot pedig később beküldeni, akkor ily szabály sok visszaélésre adhatna alkalmat, mert valakinek hitelét nyolcz napra, és pedig épen akkor, mikor pénzt szándékozik felvenni, vagy ingatlanát eladni, egyszerü sürgöny feladása által ronthatná el valaki minden felelősség terhe nélkül.

A 13. pont szerint bel- vagy külkellékek hiányában a hiány pótlása a körülményekhez mért legfeljebb 60 napi határidő megszabása mellett megrendelendő, s időközben a tárgy a jegyzékkönyvben nyilvánosságban volna tartandó.

Nézetünk szerint bejegyzést csak akkor kellene megengedni, ha minden arra kivánt kellék ki van mutatva, mert veszedelmes a telekkönyvi állapotot 60 napra is bizonytalanná tenni.

A 15. pont az önhitlevél mintáját adja, de abba jogczim a dolog természeténél fogva nem volt foglalható. De épen azért kivétel nélkül meg nem állhat a 12. pontnak azon általános határozata, hogy kifejezetlen jogczimü bejegyzések nem eszközölhetők.

Igen helyes a 21. pontnak azon határozata, hogy bejegyzés hatálya a kamatokra is kiterjed, és hogy azokra nézve határozott elsőbbségi idő meg van hatá-

rozva, mert ezáltal az ingatlant terhelő kamatok előre tudva lévén az eddigi törvényeink szerinti kétely meg volna szüntetve. Csak a kamatoknak 3 éves elsőbbsége ellen volna kifogásunk addig, míg a csődrendtartás szabályai hasonló módositást nem szenvednek, mert nem lehet a csődnél egy évi végrehajtási kielégitésnél pedig 3 évi kamatot számitani.

Meg kell jegyeznünk, hogy a munkában foglalt törvénytervezetből csak azon tételeket emeltük ki, melyek ellen kifogásunk lehetett, a többi helyes és czélszerü javaslatait, helyszüke miatt ide nem igtathattuk; e tekintetben a szives olvasót a munka elolvasására kérjük fel. S. GY.

TÁRCZA.

Az országos fegyintézetekről.

(Vége.)

A közös rendszerről s a behozandó osztályozásról.

A fegyenczeknek bünös társaikkal szabadon folytatott érintkezésükben — az egymásra gyakorolható rontó befolyásban nyilvánul a közös rendszernek legártalmasabb hatása. — Az auburni rendszer pártolói, a szabad érintkezés káros hatását, a munkatermekben fentartott kényszer hallgatással s éjji magány elzárással törekszenek ellensulyozni. A pensylvániai rendszernek a tapasztalás nyomán módosult elvei szerint, az elzárás nem absolut magányt jelent többé, hanem elkülönitést a bünös társak befolyásától.

Az elsorolt rendszerek közül melyik felel meg leginkább a büntetés czéljainak, nem e sorok hivatása kimutatni; itt csak azt jegyezzük meg, hogy a korlátlan érintkezés a fegyenczek közt, nagy ártalmára van a javulásnak; nálunk szabad érintkezést enged a fennálló rendszer, erős meggyőződéssel mondhatjuk, nem előnyére az állam által elérni vélt kedvező eredményeknek; minthogy azonban a rendszert magát ezuttal fel nem adhatjuk, a szabad érintkezést véljük megszoritandónak; a müvelt külföld rég ismeri e megszoritást, az ugy nevezett osztály rendszerben; hiánya e rendszernek: hogy az emberi szem be nem hatván a szivek rejtélyes mélyébe, tévedhet a bünösség mérvének megbirálásában, s ez által a bün mételyes terjedésének szándékolt meggátlásában is.

Megfontolván mindezeket, miután nem a legjobbnak bizonyultat megjelelni, de az alkalmazott rendszert lehetően javitani tisztünk, az otsztályrendszert nálunk is meghonositani, czélszerünek hisszük. Mivel azonban az épületek hiánya s a bérleti szerződések miatt annyi osztályt felállitani, mennyit a bünösség feltételez, nem lehetne, a behozandó osztályozásra nézve 3 elvet gondolnánk kimondandónak, hogy:

1-ör minden országos fegyintézetben a 24 éven alóliak, az öregebbektől, 2-or a müveltek a müveletlenektől, és 3-or az első izben fennyitettek a visszaesőktől mindenesetre elkülönittessenek; ezen tág határok közt megengedtetvén az igazgatónak, a lelkészek meghallgatásával annyi osztályt alkotni, mennyit az intézetnek épitkezési s egyébb viszonyai engednek, s mennyit a szem előtt tartandó javitás érdekében hasznosnak lát.

Vakon indulni az osztályozás teljesitésében nem lehet, óhajtandó, hogy minden lépés komoly megfontolással történjék; a tévedések lehető kikerülése tekintetéből, szabadjon inditványba hozni a következőket:

Minden fegyintézetben annyi számu magány zárka épittessék, mennyit a két hónap alatt beszolgáltatott fegyenczek átlagos száma igényel.

A fegyencz az intézetbe érkezte után, a főkönyvbe beiratván, kitisztitva és felöltöztetve magány zárkába zárassék.

Az ilykép elzárt fegyencz a büntetés komoly benyomásinak kitéve, megtört lelkének és érzelmeinek nyilvánulásiból biztossabban tanulmányozható, s bünössége mérvének megállapitása könnyebben sikerül; az igazgatónak, lelkész és tanitónak levén kötelessége, naponkénti látogatás folytán teljesitendő gondos tanulmányozás és észlelés által azt meghatározni.

A magány elzárás, az elérni czélzott tájékozhatás sikere szerint 2—6 hétig — kivéve az orvosnak alább kifejtett észrevételét — terjedhet, mely idő alatt tanitással és lehetőleg munkával is foglalkodtassék.

A mint az igazgató az illető lelkészek meghallgatásával, a fegyencznek többé vagy kevésbé romlott érzelmei, indulatai s egyénisége iránt tisztában van, egyik vagy másik osztálynak hálótermében elhelyezi.

A magány elzárás azon hasznos eredményen felül, hogy a czélszerübb beosztást lehetővé teszi, azon előnyt is szolgáltatja, hogy az ügybuzgó igazgató, lelkész és tanitónak a később is követendő *egyénisitő* bánásmódhoz utat jelöl.

Az orvosnak szintén kötelessége levén, hetenkint legalább kétszer a fegyenczeket magányban létök alatt meglátogatni, rendkivüli esetben, ha a fegyencz egészségi vagy lelki állapota szükségelné, az igazgatónál a magány elzárás megröviditése iránt irásbeli indokolt előterjesztést tehet, miről az igazgató elnöklete alatt az ellenőr és illető lelkészből alakult házi tanács szintén indokoltan irásban határoz; szabadságában állván az orvosnak ellenvéleménye felterjesztését Nagyméltóságod miniszteriumához kivánhatni.

A fegyenczek magány elzárásának idő tartama, ugy azoknak minő alapon történt osztályozása feljegyeztessék.

Fő tekintet az osztályozásnál a fegyenczek közt történni szokott megrontásnak megakadályozása levén, a fentebb jelzett elkülönités a munkánál, a sétán, az étkezés körül, a templomban, sőt kórodában is lehetőn érvényesittessék.

Az osztályrendszer minél több és szükebb körü osztályra oszlik, annál tökéletesebb lehet. Óhajtottunk volna mi is fegyintézeteinkben több osztály fokozatot megállapitni, különösen szerettük volna börtön rendszerünk keretébe, az osztályrendszernek gyakorlatban egyik legbiztosabb sikerü részét, a javulás szerinti fokozatos osztályozást beilleszteni, azonban a lehetőre kelle szoritkoznunk, legyőzhetlenül ellenállván törekvésünknek az épitkezési hiányok s hivatalnokainknak a börtönügy magasabb szellemébeni járatlansága; ily körülmények közt tartozkodásra intett leginkább azon tekintet, nehogy erőltetett intézkedéseink által a czélzott sikernek ellenkezőjét hozzuk létre.

Nagyméltóságod börtönügyünk fejlődésétől jövőre sem vonván el figyelmét, vezérlete alatt az administratiónak marad feladata időnkint mindazt érvényesiteni, mit a gyakorlati élet tapasztalata, meghonositandónak ajánl.

Javaslataink korántsem képezik, a lehető javitások non plus ultráját; beismerjük hiányait; ha az irányt, melyre végtelen nehézségek közt lépünk avatottabbak folytatni, avagy javitólag át alakitani fognák, az ügy nyereményét hazafias érzetünk csak megnyugvásával fogadná.

Sokat lehet még a nálunk divó közös rendszer körében is javitani, Lipótvárát például, helyzete s a fegyintézethez tartozó terjedelmes földbirtok közvetitő intézetül használni jelzik; Irlandnak e sajátszerü intézménye a mily nagy figyelmet ébreszt a börtönügy tudományos fejtegetői közt, oly hivatott lehet a büntetés czéljai s ezek közt a javitás valósitásában eredményes vivmányá válhatni. Büntető törvények, érett közvélemény s alkalmas intézmények segélye nélkül, s pénzügyi bajaink közt, még jelenben ezen reform kivitelét inditványozni nem lehet.

Az intézeti könyvtárakról.

Alkotmányunk szerencsés visszaszerzése után reménylnünk kell, hogy összes államéletünkre nézve az elmaradás ideje eltünt, s minden életbe vágó ügyeinknek gyors fejlődése, azaz: haladása megkezdődik. A társadalomnak fontos érdekei vannak a büntető jogban s ezzel kapcsolatos börtön rendszerben letéve; az elmaradás ezek fejlesztésében, elmaradás egyszersmind a nép erkölcsi érzete emelésében; előre indit e téren a mindennapi szükség, mert társadalmunknak vannak elmérgesült sebei, melyeket csak jó törvények jól alkalmazva gyógyithatnak meg. Törvényhozásunk a polgárosodás szinvonalán álló szabadelvü szelleme hinni engedi, hogy az 1840-es évek emelkedett iránya nem veszett el nyom nélkül, s ha ideje engedi a büntetés körül is érvényre emeli azon elveket, melyek ma már az emberies gondolkozásnak és a közmivelődésnek elfogadott elvei.

Az ezen közben eső időt jól kell használni, használni kell különösen a fegyintézeti hivatalnokoknak, hogy a törvényhozás által eszközölt gyökeres reformok idején, mint képzettek, képesek legyenek a törvények intentióit valósitani; maga a gyakorlati tapasztalat nem neveli a szükséges képzettségü egyéneket, mert terjedelmes elméleti ismeretek birása is igényeltetik ah-

hoz; habár egyesek áldozattal megszerezhetnék is a ma már tudománynyá izmosult börtönügyi ismereteket, nagyobb része a hivatalnokoknak csekély fizetéséből a szükséges könyveket megszerezni nem tudja. Segitni óhajtván ezeken, bátorkodunk tisztelettel javaslatba hozni, hogy minden fegyintézetben a hivatalnokok és felügyelők számára a börtönügyi ismeretekhez vezető s az állam által beszerzendő könyvek és folyó iratokból, kézi könyvtár állittassék fel.

A könyveknek és folyó iratoknak megválasztása Nagyméltóságod miniszteriuma által eszközöltetnék, kezelése az intézeti ellenőrre bizatván.

E czélra az idén intézetenkint 100 frtot elégnek tartanánk, jövőben évenkint 50 frt lenne arra szentelendő.

Tekintetbe vevén az állam nagy érdekeit, melyek a büntetés czélszerü alkalmazása által csak előmozdithatók, tekintve hogy a fegyintézeti hivatalnokok kellő képzettségének a társadalom nyugalmára kiható becse van, inditványunk valósulását a börtönügy egyik sikert igérő fejleményének gondoljuk.

S minthogy az általunk bekivánt könyvtári lajstromok szerint, a fegyintézetekben létezik némi könyvkészlet, ezen magánosok adakozásából gyült könyvek azonban sem mennyiség, sem tartalomra nézve, a hasznos olvasmányok kellékeinek távolról sem felelnek meg; miutan a hasznos ismeretek ápolása kétségtelen jótékony befolyással van az erkölcsök nemesülésére is, óhajtandónak nyilvánitjuk, hogy a hasznos ismereteket terjesztő könyvek, a fegyenczek számára is beszereztessenek, illetőleg szaporittassanak, mely czélra a fentebbi pont szerint az idén intézetenkint 100 frt; jövőre évenkint 50 frtot javasolnánk fordittatni.

Ezen könyvtárnak kezelője mindig a legifjabb intézeti lelkész lenne.

A kegyelmezés és feltételes szabadon bocsátásról.

A czélszerü javitások érdekében szólnunk kell még a büntetések elengedése, a kegyelemről. A kegyelem legmagasabb foka a humanismusnak; mint ilyen a törvények szigora fölé helyezkedve gyakorolja jótékonyságát. E fejedelmi ténynek, a bünös lelkületére gyakorolható nagyszerü hatását kétségbe vonni annyit tenne, mint megtagadni az emberben a nemes érzelmek iránti fogékonyságot.

Nálunk ajánlja alkalmazását azon tekintet is, hogy a biróságok nem a büntető törvény szabályos rendelkezése, de saját nézetünk szerint itélvén, egyes esetekben a beszámitás jogos mértékét könnyen eltéveszthetik, s igy annak kegyelem utján történendő helyrehozása kivánatossá válik.

Különben is a közös rendszerre alapitott fegyintézetek szellemi életét vezérlők kezében, a kegyelem biztató reménye hatalmas eszköz a javulás ösztönzésére, nem levén a rendszernek ama czélra hatályosabb rendelkezhető eszköze, és mégis gyakori s indokolatlan ismétlését el kell itélje a mélyebben gondolkozó itész, mert a törvényes itéletek erejét ingatja meg; tapintatosan, kimért időnkint s határozott elvek szerint, egyedül azok javára, kiket emberileg javultaknak állithatni, szükséges alkalmaztatnia.

Ajánljuk elvül tekintetni, hogy vissaesők iránt sohase gyakoroltassék, s hogy a kegyelmezendő büntetésének legalább $^2/_3$ részét, az örökös rabságra itélt fogságának 12 évét, magát jólviselve, kiállotta legyen, és végre hogy az ajánlottak viseletéről, megkegyelmeztetésük előtt, a börtönök főfelügyelője személyes értesülést szerezzen.

A kegyelemnek egyik szabályozott neme, a feltételes szabadon bocsátás Francziaországban a fiatal fegyenczekre nézve, Angliában, Portugáliában s Németország egy részében a megjavultaknak bizonyult fegyenczek iránt, évek óta szép sikerrel használtatik; lélektanilag tekintve, lehetlen is, hogy okszerüen alkalmazva jó hatásu ne legyen; kivitele azonban nehézségekkel jár, mert jól szervezett rendészeti állapotot szükségel, nálunk ily rendezett állapot hiányozván, alkalmazása csak kivételesen, a legnagyobb körültekintéssel s mintegy kisérletül ajánlható.

A börtönügyben teendő jelentésekről és a nyilvánosságról.

A rendelkezés, hogy a lelkészek, orvos és tanitók szakkörükben tapasztaltakról rendesen naplót vezetni, s ennek alapján szakmájukban történtekről a börtönök főfelügyelőjének évnegyedenkint jelentést tenni köteleztessenek, administrativ uton is valósitható lévén, szorosan véve nem tartoznék az itt felhozott javitási tervek közé; minthogy azonban ezen intézkedés inditványunkkal, hogy Nagyméltóságod miniszteriuma részéről évenkint a fegyintézeti állapotok főbb mozzanatit kitüntető értesités bocsáttassék sajtó utján a közönség elé, szorossan érintkezik, ama javaslatunkat e helyen is felhozni czélszerűnek tartottuk.

A közrebocsátandó értesités szükséges voltát azzal indokoljuk, hogy alkotmányos államéletben a közönség elől az igazgatásnak egy ága sem lehet elrejtve; a börtönügy az állam polgárainak egyik fontos közügye, illő és méltányos, hogy ezek a nagy költségbe kerülő fegyintézetek állapotáról, főbb vonásokban és lehető hiven értesitve legyenek; javalja e nyilvánosságot még azon feltevésünk, hogy börtöneink jelen állapota, hosszabb időre tarthatlan levén, azokra nézve javitásoknak, a kor színvonalát érintő gyökeres átalakitásoknak kell elkövetkezni, a közönségnek, mely megbizottai által hivatva van határozni a választandó rendszer iránt, tájékozhatásul a jelen rendszer adatait hitelesen ismernie szükséges; s végre, mert a javitásra irányzott tevékenységnek szálai, a börtönök falai közül kinyulnak a nagy közönség közé, ennek emberies közreműködésétől függvén, hogy a fegyintézetek belsejében meginditott működés, a társadalom állandó javára szolgáljon, illő tehát, hogy a fegyintézetek belsejében követett irányelvek ismerete a közönség elől el ne zárassék.

Házszabályok kidolgozásáról és főfelügyeletről.

Az általunk fővonásaikban érintett elvek s alkalmazásuk körül kifejtett nézetek, nem tudhatjuk minő mérvben valának méltók Nagyméltóságod várakozásának megfelelhetni. Iparkodtunk részletes kutatásaink fonalán Nagyméltóságodat az ügy állás fenekéig levezetni, s nem akaratunknak, csak felfogásunk gyengeségének volna felróható, ha a létező állapotokról vont következtetéseink s a lehető javitásra irányzott törekvéseink Nagyméltóságodnak a dolgok lényegét mélyéből felölelő s éltet adó szellemével találkozni nem fognának. Mi lelkiismeretesen megtettük, mit tenni tudánk.

Az ügynek kül- és belterjelme azonban sokkal tágabb és bonyolultabb, mintsem a legjobb akarattal lelkesült, de nagyon is korlátolt tehetségü két egyén egy pár hó alatt azt a zavarból kiemelve, életerős s kielégitő fejlődésnek indithassa.

Meg van ennek — mint a természetben mindennek — az ő fejlődési processusa, mit sem elodázni, sem megakasztani a társadalom kára nélkül nem lehet. E fejlődést vala törekvésünk előmozditani, végkifejlesztése a törvényhozás egyik sürgősb feladata maradván. Ha eddigi munkálkodásunk bennünket Nagyméltóságod további bizalmára érdemesit, nyilvánuló határozatai alapján, nem késünk a szükséges részletezéssel, a hiányzó szabatos utasitások és házszabályok kidolgozása által, melyekre oly nagy szükség van az eszméknek életet adni, minek hogy társadalmilag is jótékonyan érezhető legyen hatása, nem buzgalmunkon fog mulni kivitele.

A legjobb és czélszerübb szabályok azonban irott malaszt maradnak, ha végrehajtásuk szellemükkel egyezőn nem történik; legfőbb sulyt fektetünk az intézeti hivatalnokok gondos megválasztására, ajánlatunkban minden mást, csak az ügy érdekeit nem kivántuk kerülni.

Ha Nagyméltóságod kegyes lesz kinevezéseivel ajánlatunkat megbecsülni, a végrehajtás körül is a legjobbat várjuk és reméljük. Azonban nem elég várni a jót, a kormányzat részéről biztositani is kell annak: némely üdvös rendszabályok most is voltak, mégis meghiusult ezeknek sikere, mert a kormányzati főfelügyelet legtöbb esetben papiroson és igy hiányosan gyakoroltatott. Volt némi személyes felügyelet is, de ez egyedül az ugynevezett házi bizottmányok által időszakonkint gyakoroltatott, s ezek tartásának ideje a fegyintézetekben előre tudva volt; a közelgő időt az érdekeltek arra használták, hogy az állapotokon javitva, a mult visszaéléseit eltakarják, s az ügyek valódi állásának fenekére vezető panaszokat elnémitsák, mit ha a rövid látogatási idő alatt kivinni sikerült, a bizottmány vizsgálata után, teljes biztonsággal folytatták az illetők gazdálkodásukat, miután tudták, hogy hosszabb idő elteltéig meglepetni nem fognak. Tartós javitásokat, a lábra kapott visszaélések gyökeres orvoslását, s a börtön élet szabályos menetét ily felügyelet nem eredményezhette. Ezen okulva a börtönök főfelügyeletét hozzuk javaslatba oly formán, hogy Nagyméltóságod miniszteriumának nagybecsü bizalmával megtisztelt egyik tagját a börtönök főfelügyelőjévé nevezvén, ennek joga s kötelessége lenne az országos fegyintézetek beléletét folytonos őrszemmel kisérni s nem várván a szokásos házi bizottmányi látogatásokat, a mikor és hol szükségesnek mutatkoznék, váratlanul megjelenne, az intézetek összes ügyeinek folyamát gondos vizsgálat alá venné, a szükség szerint intézkednék, s a netalán uralgó rendetlenségeket elháritaná, szóval Nagyméltóságod üdvös intentióinak életét biztositva, minden lehetőt elkövetne hogy az

intézetek a kormüveltség szellemében igazgatva, humanus de szilárd kézzel, czéljaik elérése felé vezéreltessenek.

A személyes és közvetlen főfelügyelet életbe léptetését, Nagyméltóságod egyik legfontosabb és sikert biztositó intézkedésének tartanánk.

A fegyencz óvó egyesületek és a törvényhatósági börtönökről.

Mielőtt javaslatink sorát bevégeznők, engedje meg Nagyméltóságod, az országos fegyintézetek biztosabb hatásu sikerével összefüggő kettős óhajtásunknak kifejezhetését.

Közönségünk áthatva a büntetés czéljainak komoly valósitásától, saját társadalmi biztonsága és nyugalma érdekében, a bünre csábult embertársait, büntetésük kiállása után, fegyencz-óvó egyesületek alakitása által a bün ösvényétől védeni s jóviseletre irányzott törekvéseiben gyámolitani hajlandó lenne.

A legjobb börtönrendszer sem fejtheti ki tökéletesen üdvös hatását, ha kiegészitésül ahoz a polgárok tevékenysége, a kiszabadult fegyenczek sorsáról gondoskodva, nem csatlakozik; miért is az emberies érzelem és jótékonyságnak köztünk — a napokban Váczon alakult hasonczélu egyesületen kivül — eddig ismeretlen, a mivelt nyugaton azonban örvendetes eredménynyel működő ezen társulását, Nagyméltóságod különös figyelmébe ajánlván, bátorkodunk az eszme valósulását czélzó s Dr. Dárday Sándor ur által alólirt osztálytanácsoshoz beadott alapszabály tervezetet ide zárva, tisztelettel bemutatni.

És vajha! törvényhatóságaink a kor emelkedett irányának intő jeleit felfogván, saját körünkben börtöneik állapotát, ezerekre menő munkaképes egyének hasznos és czélszerü foglalkoztatása által is, a közmivelődés és humanismus követelményének megfelelőn rendezni, s ezáltal Nagyméltóságod javitási szándékait hazánk egész területén jelenben valósitani, a jövőre pedig a törvényhozásnak erre vonatkozó tevékenységét megkönnyiteni nemes törekvésüknek ismernék.

Nagyméltóságodnak hatályos szava e két irány érdekében emelve, nem kétkedünk, hogy hazánkfiai meleg érzelmeiben nem sokára a kedvező siker forrását fogná megnyithatni.

Különfélék.

(Az ideigl. perrendtartási törvényjavaslat) végre valahára testé fog válni. A képviselő háznak f. évi szeptember 24-én tartott ülésében ugyanis a ház elnöke azon kérdést intézte a képviselőkhöz: hogy a házhoz beadott t. javaslatok közül, melyik vétessék mindenek előtt tárgyalás alá?

Ennek folytán *Deák Ferencz* következőképen szólott: A perrendtartásra vonatkozó törvényjavaslat kétségen kivül a legsürgősebbek egyike, mert tán semmi sincs oly rosz állapotban, mint épen a perrendtatás. Ez általános hang az egész országban. Én azon munkálatot átnéztem, és azon meggyőződésre jutottam, hogy ha mi azt szakaszonkint tárgyaljuk, minden szakaszt külön vitatkozás alá veszünk, miután a szakaszok száma 600-at meghalad, ez oly óriási hosszu időt vesz igénybe, hogy ezen ülésszak alatt lehetetlen azon keresztül mennünk, és igy ismét bizonytalan időre a mai zavart perrendtartás bonyodalmaiban maradnánk.

Én ugy vettem tekintetbe a dolgot, hogy ilyen rendszeres munkánál, ha valamely pontot megváltoztat az ember, akkor igen sokat kell megváltoztatni, mert szoros összefüggésben kell, különösen a perrendtartási törvény részeinek lenni.

Én azt tartanám tehát czélszerünek, hogy bizzuk meg azon bizottságot, mely e munkát készitette, azzal, hogy jelölje ki azon fő- és irányadó kérdéseket, — ez alig lesz egynehány, talán 3—4, — melyek az egész munkának mintegy vezérelvül szolgálnak, vagy a melyeknek gyakorlatilag eldöntése hoszsabb vitatkozást kiván. Ilyen pl. — a mi hosszabb vitatkozást fog kivánni — az, hogy a curia vagy királyi tábla egy maradjon-e, vagy több apellatorium állittassék-e föl. Jelölje ki a bizottság ezen egynehány pontot, azok felett tanácskozzanak az osztályok s azután országos ülésben vitassuk meg s állapitsuk meg, s annak alapján a többit en bloc fogadjuk el.

Méltóztassék tehát a tisztelt ház ezen munkálatot oly utasitással adni ki a bizottságnak, hogy a főelveket és az oly pontokat jelölje ki, melyek az egészre nézve irányadók lévén, mulhatlanul szükséges, hogy megvitattassanak; azután, ha ezeket megállapitottuk, a többivel en bloc végezhetünk.

Ezen inditvány elfogadtatván, a törvénykezési törvényjavaslat tárgyalására kiküldött 15-ös bizottságnak meghagyatott: hogy a perrendtartásra nézve az irányadó alapelveket tüzze ki és terjeszsze a ház elé. A ház ezt ezután az osztályokhoz fogja utasitani s az megvitatván, a törvényjavaslatot a ház tárgyalás alá veszi.

(A budapesti ügyvédi egylet) f. hó 28-án az egyletnek ujonnan berendezett helyiségében (váczi-utcza, Szentkirályi-féle ház) rendes, esetleg *közgyülést* tartand. A tanácskozás tárgyát az ideiglenes perrendtartási törvényjavaslat képezi. Reméljük, hogy az egyleti tagok lehetőleg nagy számban fognak megjelenni, mert mint fentebbi közleményünkből látható, az ideiglenes perrendtartási törvényjavaslat immár napi kérdéssé vált.

(Értesités.) A „Jogt. Közlöny“ szerkesztői irodája f. évi október 1-jétől a váczi utczában, Szentkirályi-féle házban III. emel. leend, ennélfogva tisztelettel felkéretnek a t. cz. munkatársak: hogy becses közleményeiket oda czimezve szivesked-jenek beküldeni. Szerk.

Előfizetési felhivás

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.** főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☞ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumok. (Folytatás.) Friedmann Bernáttól. — Jogirodalom. Szemle a bels külföldi telekkönyvi rendszerek mezején. Irta Dr. Vida Lajos. — Tárcza. Az országos fegyintézetekről. (Vége.) — Különfélék. — Melléklett: egy féliv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 40. Pest, 1868. október 4.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Pest, október 3-án 1868.

A nagyváradi ügyvédi egylet közgyülésében a „*Jogtudományi Közlöny*“ ezen ügyvédi egylet közlönyévé választatott.

Én, ki az ügyvédi egyletek eszméjének megtestesitése végett még 1865-ik évben a „M. Jogt. Hetilap“-ot megindituttam, később a „Jogt. Közlöny“ szerkesztőségének átvállalásakor is folyton az egyleti czélok előmozditását tekintettem lapomnak főfeladatául, mert midőn egész jogrendszerünket a kor szellemének megfelelőleg, beláthatlan küzdtéren kell ujra szerveznünk, — egyes erők valóban igen keveset lendithetnek.

Az egyleti ügy iránti áldozatkészséggel párosult törekvésemért, elismerés jeléül tekintettem, hogy a budapesti ügyvédi egylet a „M. Jogt. Hetilapot“ és később a „Jogt. Közlöny“-t egyleti közlönyévé választotta. Ép ily megtiszteltetésnek tekintem jelenleg a n.-váradi ügyvédi egylet által lett kitüntetést. De reménylem egyszersmind, hogy a szellemi munkaerőnek ily központositásával kapcsolatos anyagi gyarapodás folytán, lehetővé leend a jövő évben e szaklapot terjedelmére nézve megbővitenem, hogy az ügyvédi egyletek czéljainak annál inkább megfelelhessen.

Hogy pedig mily erkölcsi suly rejlik az ügyvédi egyletek nyilatkozataiban, ennek bizonyitására legyen szabad ez alkalommal a képviselő háznak szept. 29-én tartott ülésére utalnom, melyben a képviselőház a budapesti ügyvédi egyletnek az ideigl. perrendtartási törvényjavaslatra vonatkozó emlékiratának kinyomatását elhatározta, mert alkotmányos törvényhozásnak nem szabad az oly szakképzett testületeknek nyilatkozatait tekintet nélkül hagyni.

A nagyváradi ügyvédi értekezlet szintén egy terjedelmes emlékiratba foglalta a polg. törvénykezési rendtartást tárgyazó törvényjavaslat fölötti alapos észrevételeit, a mely észrevételeket az ügy sürgőssége folytán lapunk mai számával egy külön mellékletben közlünk.

Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

Töredék nézetek az árvaügy országos rendezéséhez.

II.

Az *összesitett* — cumulativ — *árvapénztári kezelésnél* minden egyes árvák követelései egy tömeggé egyesittetvén, a kikölcsönzött pénzekről egy kötelezvény sem szól egyes megnevezett árva nevére, hanem az összes árvapénztárra, s igy az összes árvapénztár áll minden egyes árvára nézve tartozásban, s minden adós ismét az összes árvapénztár iránt van kötelezettségben.

E rendszer *előnyeiül* felhozatik:

1. hogy ez egyes árvákra nézve legbiztosabb, mert itt az árváknak nem egyes magánadós, hanem az összes árvapénztár tartozván tőke és kamatfizetéssel, egyes árvának követelése sem csőd vagy pénzérték leszállitás által, mint 1811-ben, sem értékmegsemmisülés következtében, mint a magyar bankjegyekkel történt 1849. végén, soha egészen el nem veszhet, de behajthatlanná sem válhatik, mert ha peressé lesz is valamely követelés, mivel itt nem egyes árva, hanem a közös árvapénztár nevében folyik a per, ha veszteség éri is a pénztárt, ez egyes árva vagyonát soha teljesen fel nem emésztheti, hanem a tartalékalapot vagy a közös árvapénztárt, s igy minden egyes árvát csak követelése arányában sujt, ezenkivül az árva végkielégitésekor is nem kötvénynyel, hanem készpénzzel történhetik a kifizetés.

2. Az eljárás egyszerü, mert a pénzkezelő nem egyes árvatömegekről külön szerkeszti számadását, hanem egy közös pénztári számadást készit, mely kimutatás alakjában ugy egyes árvák követelését, mint a pénztár cselekvő állását, vagyis adósai elleni követelését elötünteti, söt e kezelés mód még pénztári felesleget is hoz elő.

E rendszer *hátrányaiul* tekinthetők:

1. az, hogy összesitett kezelés csak tőkepénzekre, de ezekre nézve sem átalánosan eszközölhető, mert a legtöbb árvaesetnél egyes árvák haszonbér utján jövedelmező ingatlan vagyonnal is birván, a haszonbérlőt már nem a közpénztár irányában lehet adósnak tekinteni. De lehetnek oly esetek is, hogy örökösödési osztályrészül egyik árvára magán kötelezvények, másikra vállalati részvények, harmadikra takarékpénztárba elhelyezett tőkék maradnak, ha már mind ezek a közös árvapénztárba beolvasztatnak, mily könnyen megtörténik, hogy a magán kötelezvények már akkor, midőn közös árvapénztári kezelés alá kerülnek, az adós ellen jelzálogilag kellően nem biztosithatók; a vállalati részvények pedig egy pár év mulva előre nem láthatólag elbuknak, valjon jogos, igazságos és méltányos-e? hogy az ez uton károsult árvák vesztesége pótlásához a tartalékalap netaláni elégtelensége esetében azon árvák is járuljanak, kiknek teljesen biztositott, akár magán kötelezvényeik, akár takarékpénztári tőkéik vannak? bizonyosan nem; de ha nem járulnak, igy e kezelés előnyében nem egyenlően részesülnek. Mindezekre nézve igazság szerint egyes árvakövetelése külön nyilvánosságban tartandó, a mi ismét az elkülönitett kezelésre vezet.

2. Mert az árvától a 6-ik kamat elvonatik, s a pénztári tartalékalapra vagy feleslegre fordittatik, holott eddig fennálló és alkotmányos uton meg nem változtatott 1715 : 68. tcz. 7. §-a szerint csak a haszonbéri jövedelem $^1/_6$ része fordítható gyámi kezelési költségre, mig a kamatok $^1/_6$ részének is bántatlanul kell az árvák részére meghagyatni.

*

3. Maga azon körülmény, hogy a haszonbér $^1/_6$-án kivül a tartalékalapra utalt más bevételekből e tartalék alap mily tetemes összegre szaporodik, mutatja kétségtelenül azt, hogy ez uton, mily jelentékeny öszveg vonatik el a különben is szerencsétlen árvák jövedelméből s gyarapodhatásától, mert mig a mai világban 6% kamatu pénz, főleg kisebb öszvegekben, biztosan kihelyezhető, söt 6% kamatra kölcsönt nyerni magán egyénektől a mai világban nagy ritkaság: mégis a szegény árvák pénze még 6%-t sem jövedelmez, hanem csak 5%-t, mert 6%-t a tartalékalap ragadja el tőlök osztályrészül.

4. Ugyancsak a tartalékalap felszaporodása megczáfolja azon állitást, hogy összesitett kezelés mellett kevés vagy semmi tőke sem heverhet kamatozatlan, mert az országos folytonos tőkehiány mellett ezer esetnél egy alig képzelhető, hogy 6% kamatu tőkét biztos helyre azonnal kihelyezni ne lehetne, mégis az összesitett pénztár csak egy bizonyos idő mulva, s nem mindjárt a kikölcsönzés után fizeti egyes árvának a kamatot, s mit szóljunk azon eljárásról, hogy ha egy nagyon szegény árvának tőkéje 20 frtot meg nem halad, ettől soha kamat nem fizettetik, tehát a tőke nem szaporodhatik, holott a pénztár e kis tőkét sem fogja kamatozatlan hevertetni, csakhogy kamatát nem a szegény árvának, hanem a tartalékalapnak nyujtja.

5. Nem az árva jövedelme csonkittatik-e czél és szükség nélkül azáltal is, hogy bár az összesitett kezelésnél a kamatok félévenkint előlegesen fizettetnek, s bár e kamatokat, ha az árva gondviselésére nem szükségesek, a pénztár a fentebbiek szerint azonnal vagy rövid idő alatt kihelyezhetvén, jövedelmezteti: még is az árva részére e kamatok csak decz. 31. tőkesittetnek. s igy az árva netalán januárban részére befizetett 100 frt kamatjövedelemnek decz. 31-ig járó kamatát 5—6 frtot teljesen elveszti, a mi 1000 frt befizetett kamatnál már 50—60 frtot tesz, s ezt ismét mind a tartalékalap nyeli el.

6. Végkielégités esetén az összesitett árvapénztár sem képes az árvákat mindenkor készpénzzel kifizetni, mert itt is szintugy az árvák, mint a tartalékalap tőkéi kikölcsönzés utján jövedelmeztetnek, s igy szinte van rá akármennyi eset, hogy az árvapénztár a nagykoru, vagy véletlen nagykorusitott árvákat nem vala képes kellő időben kész pénzzel kifizetni, hanem kénytelen volt a kijelölt adósokat beperelni, vagy a követelő árvák kénytelenek valának kötelezvényekkel megelégedni; s mindezek mellett végkielégitéskor az árva vagyonától őrzési vagy letéti illeték is vétetik.

Tekintsük meg most már a másik, az *elkülönitett kezelési rendszert:* itt minden egyes árva, kihelyezett tőkéje után saját nevére irott kötelezvénynyel bir, mely külön adatván ki, a többi árvákétól külön is kezeltetik, s minden egyes árva vagyonáról évenkint külön számadás készittetik.

E rendszer előnyei:

1. a kezelés legvilágosabb, mert minden árva vagyoni állapota, ingatlan, tőke, haszonbér, kamat, befizetett vagy bármi okból hátralékban maradt jövedelem, a gyámnál bármikor megtekinthető; s e kezelés az árvára nézve legolcsóbb; továbbá, ha a kölcsönvevők telekkönyvi vagyoni állására kellő figyelem fordittatik, s a kezelők és árvaszékek tagjainak személyi és vagyoni felelőssége gyakorlatilag alkalmaztatik, a pénzkihelyezések is a legnagyobb biztossággal történhetnek, s igy alig adhatja magát elő eset, hogy az árva kárt valjon, s nem lévén a kölcsönös kártérités elve szabályozó, nem leend egy kárnál minden többi árva is kártérítésre kötelezve épen ugy, mint egy község elemi csapással sujtott lakosának teljes kárpótlására a többiek kötelezve semmi országos törvény által nincsenek.

2. Az elkülönitett kezelés nincs összekötve börzehitelüzleti nyerészkedéssel, mely kamatbiztositás és kezelési czimek alatt az árvák jövedelmének $^1/_6$ vagy több részét is azoktól elvonván, belőle tartalékalapot épit, de a mely az árvák tulajdona lenni megszünt, holott az ily elvonást hazai törvényeink sehol meg nem engedik; az elkülönitett kezelésnél fennálló törvényeink szerint minden árva saját tőkéjétől a 6% kamatot érintetlen megkapja, egyedül a haszonbéri jövedelem $^1/_6$ része fordittatik kezelési költségekre.

3. A nélkülözhető jövedelem a mai pénzviszonyok közt azonnal vagy kevés idő alatt kihelyezhető lévén, az árva ennek azon évi egész kamatát nem veszíti el.

4. A legcsekélyebb árvatőke is kamatoztatik, s a minden egyes árváról külön készitett számadások a vagyoni állapotot folytonosan világosságban tartják, s bármikor akárkinek, s a nagykoru árvának vagyona egész kezelési folyamáról világos és könnyü átnézetet, tájékozást és megnyugvást nyujtanak.

E kezelési mód *hátrányaiul* azt szokták felhozni, hogy lehető eseteknél egy árva vagyona teljesen és végképen elveszhet, mig a többi árvák semmi kárt nem vallanak; továbbá, hogy a sok külön számadás készitése s megvizsgálása sok időt s munkát vesz igénybe; végre hogy nélkülözhető kisebb összegek kamatra külön kinem adhatván, ezek kamatait az árva elveszti.

Az eddig előadottak után én *az elkülönitett kezelést* az összesitett kezelésnél *az árvák tulnyomó érdekében előnyösebbnek* tartom:

Mert az árvapénzkezelés alapfeltétele az, hogy az árvák különben is szerencsétlen sorsa, szüléikről maradt legtöbbnyire csekély vagyonuk szaporitása által lehetőleg könnyittessék, s e vagyonok elveszés, megsemmisülés vagy megcsonkitás ellen lehetőleg biztosittassanak, azoktól, mint a kiknek többé kereső szüléik nincsenek, semmi őket törvényesen megillető jövedelem el ne vonassék, s ezen felül vagyoni állásuk folytonos és bármikor azonnal áttekinthető, s könnyen megérthető világosságban tartassék; mind ezt a külön kezelés által lehet leginkább megközelitőleg elérni.

A külön kezelés szinte teljes biztosságot nyujt az árvapénzek elveszése ellen, ha a kikölcsönzési szabályok szigoruak; e szigoruság nem fogja a kölcsönvevőket visszarettenteni, mint a kik tudják, hogy az általok kölcsönvett tőke, ha a kamatot pontosan fizetik, felmondatni egy hamar nem szokott, söt minden szigoruság mellett is 6% kamatu pénzt hosszabb ideig kölcsön használni valódi nyereségnek tartják.

Továbbá, ha e szigoru rendszabályok a pénzkezelés és kihelyezésnél döntőleg befolyó árvaügyi hivatalos közegek által kivételt nem ösmerő pontossággal megtartatnak, s hogy megtartassanak, azok, kik az árvapénzek kihelyezésébe s biztositásába részt vettek, e szabályok meg nem tartása miatt bekövetkezett kárt saját vagyonukból az árvának a legrövidebb uton visszatériteni egyetemlegesen köteleztetnek.

Az árvapénzeknek az összesitett kezelésnél kölcsönös biztositását, vagy az árváktól elvont jövedelemből keletkezett tartalékalapból is visszapótlását jogosnak, törvényesnek s méltányosnak tartani nem lehet, mert vannak esetek, hogy sok apró tőkéjü árvák mellett egy oly gazdag árvavagyona is kezeltetik, kinek föld és kötelezvénybeli értéke a többi összes árvákét tulhaladja, ha már a magyar bankjegyek értékhanyatlásakor e gazdag árva tőkéit az illető adósok befizetvén, azt min-

den igyekezet mellett is ujjolag kihelyezni nem sikerült, s e miatt azok értéke teljesen megsemmisült, a tartalékalap e kárt alig $^1/_3$-d részben tudván visszapótolni, a többi kis vagyonu árvák tőkéje lenne köteles azt $^2/_3$-d részben fedezni, ugyan igazságos-e, hogy azon szegény árvák, kiknek összes vagyonuk 100 frt vagy ennél is kevesebb tőkéből áll, ennek legalább felét elveszitsék, mig ama gazdag árva jelentékeny földbirtokkal is birván, reá nézve a kár könnyebben lenne elviselhető, sőt lehetnek esetek, hogy egyik árva ingatlan vagyona eladatván, mint készpénz kölcsön kihelyeztetett, másik árva fekvőségei megtartatván, haszonbérileg kezeltetnek, a fentebbi kártéritésbe az, ki csupán készpénzzel bir, nagyobb összeggel folyik be, mig a földdel biró talán csak évi jövedelme arányában? vagy ha ezt az árva nevelése felemészti, hozzá lehet-e nyulni az árva földjéhez is a kérdéses kártérités fedezése végett? azt hiszem nem, s ez ismét az átalános elvtől eltérő aránytalan igazságtalanság.

De a nélkülözhető kisebb árvaösszegek a külön kezelésnél is azonnal, sőt csak itt jövedelmeztethetők, ugyan is, mihelyest ily külön árvák részére befolyt kisebb összegek oly mennyiségre gyülnek össze, p. 20—50 vagy 100 frt, hogy ezeket kihelyezni lehet, azonnal kölcsönkiadhatók, oly módon, hogy a kötelezvényben világosan kitétessék, hogy a főösszegben, melyik árvának, mennyi pénze van befoglalva.

Az összesitett kezelésnél a pénztárszerü eljárás bonyolult, s nem is lehet azt csupán azért könnyebbnek s egyszerübbnek mondani, mivel annál nem kell minden egyes árva tömegéről sok időt és fáradságot igénylő külön számadásokat készitени. A külön számadások készitése nem teszi a külön kezelést sem bonyolulttá, sem nehézzé; csak nem kell az egyes árvák számadását czélszerütlen és szükségtelen sok rovatok kiszabása által bonyolodottá, nehézzé s nagyobb képességet és vigyázatot igénylővé tenni, legyen az egyszerü, legfeljebb 5—6 rovatból álló, könnyen felfogható és kezelhető akként, hogy azt a legegyszerübb falusi jegyző vagy értelmesebb közgyám is könnyen s rövid idő alatt megtanulhassa, igy nem fog a külön számadások készitése oly sok időt és fáradságot kivánni.

De viszásnak is látszik, hogy miután az országbeli összes árvák $^8/_{10}$-d része bizonyosan a kis és közép vagyonuak közzé tartozik, s nagyobb vagyonnal ezeknek alig $^2/_{10}$-d része bir, ha már ily nagyobb vagyonu árvák külön gyámjainak, pontosabbnak képzelt kezelés végett, tetszik is uradalmi számtartóságok példájára 30—40 rovat használásával nehezitett számadást vinni, de hogy e bonyolultabb számadásvitelt a kis és közép vagyonu árváknál, kiknek évi jövedelme legfellebb nehány száz forintból áll, szinte kelljen alkalmazni, s a nehezebb kezeléshez képesebb szakértő egyéneket nagyobb fizetéssel az árvák vagy községek rovására felállitani, ezt valóban helyeselni nem lehet.

Ne a §§-sok és száz rovatokkal feldiszitett kimutatások barricadjai, hanem a nemes emberszeretö sziv, becsületes lelkiismeretesség, s elegendő magán vagyoni biztositék képezze azon felelősség alapját, melyet a szerencsétlen árvák vagyonának hü kezelése s a hatósági felügyelet megkiván.

Az elkülönitett kezelésnél elegendő a következő könyvek vitele:

1. *Gyámi napló*, melybe egész éven át minden árva részére történt bevétel és kiadás időszaki rendben behozatik; e nélkül a kezelő gyám magát pénztára mikénti állásáról biztosan nem tájékozhatja, sőt a pénztárok hivatalos véletlen megvizsgálását sem lehet pontosan teljesiteni.

2. *Árvafőkönyv,* ez arra szolgál, hogy bármely időben, egyszerre, a nélkül, hogy azért 5—6 könyvet kelljen végig lapozni, s egybehasonlitgatni, minden egyes árva ingó és ingatlan, valamint készpénzbeli vagyonáról, tőkepénzei valamint fekvőségei mikénti hasznositásáról, továbbá arról, hogy mennyi kamat vagy haszonbér jött már be, vagy hogy kinél, mely idő óta s mennyi van hátralékban, bár ki is, egyszerü betekintés által tudomást szerezhessen, vagy a gyám a legkönnyebb módon s azonnal felvilágositást adhasson.

3. *Külön számadás,* mely az év elteltével egy hónap alatt minden egyes árva bevételeiről s kiadásairól 4—5 rovat használása mellett készittetik.

E könyvek vezetése egyszerü, használata könnyü, s mégis, bármi nagy vagyonu árvák tömege kezelésére nézve kellő biztosságot s nyilvántartást nyujtanak.

III.

A mi az árvák szellemi és erkölcsi nevelésének ellenőrzését illeti: ez — mondjuk ki nyiltan — eddig legtöbb helyeken el volt hanyagolva, s egyedül a köz- vagy egyes gyámok, sőt leginkább az árvák házuknál tartó egyes rokonok vagy emberbarátok lelkiismeretessége s nemesebb érzületére volt bizva; de hogy ezek a vagyon kezelésén kivül a szellemi nevelés iránti kötelességüknek mily mérvben feleltek meg, ennek ellenőrzése végett semmi vagy igen kevés történt.

A gyám elkészitette a számadást, ezt a megyei számvevő számtanilag megvizsgálta, s ha benne hibát nem talált, a gyám a számadás terhétől fellett mentve, — de hogy az árva, ki pedig meglehetős vagyonnal s értelmes szülékkel is birhatott, polgári állásához mért nevelésben részesült-e? az iránt nyomozódni talán senkinek sem volt gondja és ideje, — mert hiszen azt csak nem lehet kivánni a megyei számvevőtől, hogy sorba járja a kellemetlen levegőjü falusi iskolákat, megnézni, hogy fel járnak-e azon falubeli szerencsétlen elhagyott árvák? ennek eredménye volt azon körülmény, hogy mint a tapasztalás mutatja jó közép vagyoni, s természetes józan eszü fiatal gazdák sem irni, sem olvasni vagy számolni nem tudtak, egyedül a miatt, mert korán maradtak árvaságra, s tudok rá esetet, hogy egy ilyen gazda a nép átalános bizalma által falusi birónak megtétetvén, ekkor vala kénytelen megtanulni legalább saját nevét leirni, mire a jegyző 10 frtért meg is tanitotta.

Mindennek jövöre, civilisalt századunkban igy maradni nem lehet, — az árvák iránt a felügyelő hatóságoknak nemcsak azok vagyona rendes és hü kezeléséről kötelessége gondoskodni, hanem szintoly kötelessége, sőt nemesebb érzelmekből kifolyó hivatása azok szellemi neveltetését, mely által válnak egyedül isten képére teremtetett emberré, eszközöltetni, s hogy ez el ne hanyagoltassék, azt szigoruan ellenőrizni.

E végett minden gyámnak, legyen az egyes vagy közgyám, elengedhetlen kötelessége lenne jövőre minden iskolai év kezdetével a gondja alatti árvák közül a már vagy még iskolaköteleseknek névjegyzékét elkésziteni, s azok által, kiknél az árvák laknak, ezek iskoláztatását okvetlen megkezdetni vagy folytattatni, s hogy ez megtörtént-e, ez iránt az iskolatanitóktól tudakozódni — továbbá az iskolaköteles árvák névjegyzékét az iskola-felügyelő lelkészekkel közölni, hogy ezek iskolai látogatásuk alkalmával, de azonkivül is az árvák iskoláztatására kellő erélyt, gondot és figyelmet fordithassanak, — de az iskolalátogató egyházi felsöbbség, az esperesség is alig teljesithet nemesebb kötelességet, mintha az árvák iskoláztatását kiváló figyelemmel kiséri. Iskolai év végével pedig az illető tanitók kötelesek legyenek az árvák névjegyzékébe beirni, ha valljon az iskolázás rendesen

történt-e egész éven át, vagy nagyobb mulasztásokkal, ez utóbbiak valódi okát felemliteni, s e jegyzéket mind a lelkész, mind a tanitó aláirván, ezt a gyám, mintegy az árvák szellemi állapotáról való számadásul a gyámhatóságnak azonnal bemutatni köteleztetnék, melyet azután ugy a számvevő, mint az árvaszék részletesen átvizsgálván, a mutatkozó hiányok és mulasztások eltávolitását erélyes intézkedésekkel azonnal eszközölni.

Végre, hogy mind ezek mily eredménynyel lettek foganatositva, arról a m. k. miniszterium meggyőződhetne az árvák állapotáról felterjesztetni szokott évi kimutatásokból, ha ezekben az iskolaköteles és valósággal iskolázott árvák száma iránt külön rovat nyittatnék.

IV.

A vagyontalan árvák gondviselése: ezeknek jó vagy mostoha sorsa hazánkban még mindeddig egyedül a községi elöjárók nemesebb gondolkozása, a rokonok áldozat készsége, vagy idegen emberbarátok jószivüségétől függött, ha elhaltak a kenyérkereső szülék, s apró gyermekeikre a szegénységen kivül mást nem hagyhattak, ha az elöljárók, vagy egyesek gondoskodása hiányzott, a kenyér és fedél nélkül maradt éhező kis árvák az isteni gondviselés és a változó sors oltalma alá jutottak, — elkezdték a házankénti kéregetést magok és azok részére is, kik öket szegény házuk fedele alá befogadták, lassanként megszokták a munkátlan, henye életet; ezekből kerülnek koldusvezetők, irgalom és szánakozás gerjesztés, hol csalfa, hol elkinzott eszközei; majd életkoruk és testi fejlettségök növekedtével a bünbarlangok kész tanitványai vagy áldozatai, utóbb mesterei; de mindannyian martalékai a gazdagok szenvedélyeinek, s szégyen foltjai társadalmi viszás helyzetünknek.

Egymást érve keletkeznek hazánkban az anyagi nyereségre épitett szédelgős vállalatok, s százak támadnak és buknak el, mig egy árvaház sem keletkezik, — fényüzési czikkel, hiu külfénynyel ragyogó intézetek felállitása körül rajong a többség, az élveket hajhászó nagy tömeg; de árvaházak felállitására nem gondol senki, erre nincs pénz, erre nem jut hiu élvekre elfecsérelt száz meg százezrekből; várszerü börtönök emelkednek s népesülnek meg hazánkban, de a vagyontalan kis árvák számára senki csak egy kunyhót sem épit, s ha a nyomor és rongyok közt mindennapi nélkülözésekkel küzdő árvákat az utczákon egy-egy fillérrel kielégitjük, mi, kik anyagi nélkülözésekkel nem küzdünk, nyugodt lélekkel hisszük, hogy eleget tettünk keresztyéni kötelességünknek, mert hiszen az éhenhalástól talán megmentettük, holott erkölcsi megmentés vagy felemelésre semmit nem tettünk, — vagy igen, hiszen nincs ugyan árvaházunk, de van börtönünk, s áll a bitófa. . .!

De elég ennyi a mindennapi élet megszokott rideg valóságából! egy jobb jövő reménye biztat bennünket; s ha a csak emberi erövel rendelkezhető alkotmányos kormányunk nehány hónapi élete alatt századok mulasztásait még helyre nem hozhatta is, kell, hogy hazafias erös meggyőződéssel higyjük, hogy a közelebb évi országos költségvetésekből több országos árvaházak felállitási költsége nem fog kimaradni. Addig a jelenlegi viszonyokat, s rendelkezésünkre álló körülményeket kell felhasználnunk, hogy megtegyünk minden lehetöt a vagyontalan árvák gondviselése, nevelése, s erkölcsi elsülyedéstől megmentése iránt.

E végett a közgyámok lennének szigoruan utasitandók, hogy a hol a szülék halálával kiskoru vagyontalan árvák már maradtak, vagy jövendöben maradni fognak, ezek gondviseléséről azonnal intézkedjenek, s minden befolyásukat felhasználják arra, hogy az ily árvák legközelebbi rokonaiknál ápolást nyerjenek, s ha ilyenek nem volnának, a jobb módu gyermektelen egyének, vagy jó szivü emberbarátok lesznek erre felszólitandók, s ha mind ez nem sikerülne, a községi világi és egyházi elöljáróság kezetfogva igyekezzék ezeket némi csekély dijj mellett idegeneknél elhelyezni.

Ez eljárásról a közgyám a községi elöljáróságnak vagy gyámhatóságnak jelentést tesz, s eljárása jóváhagyatván, minden ily egyes árvának az árva fökönyvben egy lapot nyit, melyre — vagyon nem lévén — annak elhelyezése személye s nevelése iránti intézkedések lesznek időszaki rendben bejegyzendők.

Egyébiránt a vagyontalan kiskoru árvákra nézve két időszakot kell megkülönböztetni; egyik a 9—10 évet tul nem haladott kor, mely ideig az árva magát saját munkája és alkalmaztatása által eltartani nem birván, okvetlen a mások segélyére szorul, s ez idő alatt ennek iskoláztatása is lehetőleg eszközlendő.

Másik a 10 éven túli időkor, a midön már az árvát szolgálatra vagy mesterségre nemcsak lehet, de kell is adni, hogy ekként élelmét és ruházatát önmaga megszerezze. E korban még több baj és munkásság vár a közgyámra, ki a szegény, elhagyatott, saját javát, érdekét helyesen felfogni nem is tudó árvákat lehető jó helyekre illő bérért elszegödtetni, s felügyelni tartozik arra, hogy a kialkudott csekély bér is e szerencsétlenektől lelketlen kéz által kigondolt ürügyek alatt el ne vonassék, erejét tulhaladó munkára vagy erkölcstelen tettekre ne szorittassék, betegségében a gazda házától ki ne igazittassék; szóval a közgyám köteles az árva jogait, érdekeit magán egyének és bíróság előtt megvédeni, de egyszersmind minden helyes ok nélkül szolgálatbóli elbocsáttatását vagy a szolgálat önkényes elhagyását meg nem engedni

Tudok esetet, hogy egy szegény árva fiutól egész évi szolgálati csekély bére apró mezei kártételekért elvonatott olymódon, hogy az alig 10 éves soha nem iskolázott pusztai gyermek a mezei rendőrbiró komoly itélőszéke elibe személyesen behozatott, s zavarodásában magát menteni se tudva a csekély kártétel magos értékének kétszeregében elmarasztaltatott, s gazdája ez összegnek az ő béréből megfizetésére köteleztetett, — s télre a szegény árvának egy pár rongyos fehérneműjén kivül semmi melegebb öltönye nem maradt.

Avagy nem a közgyámnak lett volna-e kötelessége megjelenni, s az árva védelmére kelni a mezei rendőrbiró előtt? de hiszen ez az egész országban is aligha van szokásban? miért? mert a szerencsétlen árva vagyontalan, s igy nincs, ki magát érette érdekelné, hisz ő neki hátán háza, kebelében kenyere!

A közgyám évenként a fökönyvbeli jegyzetek alapját a vagyontalan árvák személyéről szinte — jelentés alakban — számadást lenne köteles benyujtani; elmondván mindegyikről, hogy ki tartja, vagy kinél, mennyi bérért s mióta szolgál, mily erkölcsü, járt-e iskolába vagy nem? stb.

Az árvaszámadásokat vizsgáló hatóság pedig necsak a vagyonos árvák birtokára vonatkozó ügyekkel bajlódjék, de igen is, még nagyobb szigorral vegye kérdöre a közgyámokat a vagyontalan árvák személyes nevelése, tartása, gondviselése vagy szolgálatba elhelyezése iránt. Az ily árva személy-számadások érdekes statisticai adatokat fognának szolgáltatni jövöre az országos árvaházak hol, s mily kiterjedésben felállitása iránt, — ezek fognának némi gátul szolgálni az ellen, hogy szegény kis árvák, — mint már megtörtént — nehány váltógarasért, állatok módjára el ne adassanak.

Az árvaügy kezelés részleteiről, majd később elmondom nézeteimet.

Lehet, hogy némelyek azt fogják mondani, hogy sötétebbnek rajzoltam az árvák sorsát, mint a valóság mutatja, — azonban kisérjük csak figyelemmel, s igaznak fogjuk találni egy szakiró azon állitását „hogy az árvasággal valami bus titokszerüség születik, — mihelyt árva lesz valamely gyermek, tekintete nem oly bátor, nem oly kihivó; képén meglátszik az az elszomorodás, mit lelkében érez; még játékában is csüggedt, és gyermektársai előtt szolgai állapotba helyezi magát; minden becsületes embernek ösztönszerüleg kezet csókol, talán részvétet keres? alázatossága nem tettetés, — cselekedete, szerény alkalmazása elhagyott sorsának. — Hátha még a vagyonnélküli árvák sorsán tekintünk végig, kivel semmi nem maradt e földön, csak ő maga és a nyomor; kik azért születtek, hogy szenvedjenek; kik gyenge korukban néznek végig azon hosszu életen, mely reájuk várakozik, — melyben hányszor találkoznak a bántó sors vas akaratával, ki tudja megmondani."

„Valóban a statushatalom tevékenységének legerényteljesebb kifolyása azon gondoskodás, melyet egyetemesen az árvák ügyeire kész forditani."

GYÁRFÁS ISTVÁN,
törvényszéki ülnök.

A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai.

III.

Hogy mennyire csalatkozott az angol nép vérmes reményeiben, csakhamar mutatták a következmények.

Az 1842-ik évi decz. 21-iki berendezés alkalmával 100 legalkalmasabb fogoly választatott ki Angolország valamennyi börtöneiből, kik 18—35 év közöttiek, lelkileg és testileg épek és Australiába való deportálásra itélve voltak. Ezekkel tétetett meg az első kisérlet a pentovillei fogházban.

Maga Pentovillében minden meg volt téve, hogy ez intézet példányfogházzá alakittassék. Nagyszerü kiállitás 520 czellával, melynek mindegyike egy kis udvarral bir, sugárzatalaku szerkezettel. Kellő gondoskodás tisztaság, élelem, ruházat, szellőztetés, fütés és világosság tekintetében. A tanitás és felügyelet czéljából nagyszámu személyzet; igazgató, lelkész, káplán, orvosok és orvosi segédek, gyógyszerész, gazda, munkavezető (Manufacturer), egy fő- és két altanitó, egy irnok, négy főfelügyelő, tizenkét alfelügyelő, két kapus, egy szolga, egy gépész és két betegápoló; mind lakással ellátva a fegyház falain belül; betegosztály, kápolna, raktárak, mosóintézetek stb. stb.; mindez nagyszerü hatással volt a látogatóra.

Lássuk már most, mennyiben felelt meg ezen költséges kisérlet a várakozásnak.

Az eszme tiszta és világos volt, de a praxisban, mely a tulajdonképeni próbakő, mégis hiányokat mutatott.

Eltekintve a diszes és kényelmes berendezés daczára észlelt kedvezőtlen egészségi viszonyoktól, melyek mindjárt az első évben jelentkeztek, elöször is az alkalmazandó munka tekintetében is mutatkoztak csakhamar nehézségek.

Ugyanis az izoláltság elvének megóvása végett nem lehete más munkákat a foglyokkal végeztetni, mint a melyek szük czellában egy ember által segédkéz nélkül teljesittethettek. Ezen munkák azonban részint rosz hatással voltak az egészségre a folytonos ülés miatt, részint pedig azokra olyanokat, kik mezei vagy más mozgással járó foglalkozáshoz voltak szokva, — megtanitani, már az idő rövidsége miatt sem lehetett.

De továbbá, mivel eleinte épen csak a következő 7 mesterség üzetett és tanittatott a fogházban kizárólagosan, u. m. gyolcs- és pamutszövés, faragás és esztergályosság, bádogosság, szabóság, czipőkészités és kosárfonás, — az e nembeli munkások csakhamar sokkal inkább tulszaporodtak, sem hogy azt a colonia szükséglete kivánta volna. Ennek következménye aztán előre láthatólag az lett, hogy a deportáltak munkájuk után a coloniában többé nem élhettek meg, s ujra a bitang életre adták magokat.

A pentovillei fogházigazgatóság csakhamar indittatva érezte tehát magát egyéb munkák alkalmazásáról is gondoskodni. S ezek voltak: épitészet és földmivelés a fogház falain belül.

Második hiányul mutatkozott, hogy a 18 havi próbafogság után gyarmatokba szállitott rabok, kik ezen idő alatt a magánfogság hatása folytán a magukróli gondoskodástól és az élet küzdelmeitől elszoktak, magokat mint önálló és munkájuk után megélő emberek nem tudták feltalálni. Azért az izgékony lelkületüek, s a kedélyökben nem eléggé megtörtek ujra a gonosz élet ösvényére léptek; a gyengébbek és tehetetlenebbek ellenben, kik a fogság által megtörettek és megtértek, a koldulásra adták magokat. De különben is veszélyesnek mutatkozván a szoros magányban tartott foglyokat egyszerre minden korlát nélkül közösségbe hozni már a tengeren való átszállitás alkalmával is, hol előbbi ismeretségeiket ujra folytathatták, ujjakat köthettek, s a coloniában tovább táplálhattak; szükségesnek mutatkozott gondoskodni egy átmenetről a magányfogságról a szabadságig, melyet a coloniában nyerendők voltak.

Ilyféle intézkedés 1844-ben magában a pentovillei fogházban kisértetett meg; de miután elégtelennek mutatkozott, e czélra Portland skócziai félsziget szemeltetett ki. Ezen szigeten a foglyok — hogy annál jobban kiismertessenek — közös munka mellett kisértettek figyelemmel; s az itt tanusitott viselet szerint osztályoztattak a coloniában élvezendő szabadság tekintetéből.

Az első küldemény Pentovilléből Vandiemenslandba 1844-ben történt 345 fogolylyal, melyek közül első osztályu (Ticket of leave holders) 258, második osztályu (Probatonary-pass-holders) 74, és harmad osztályu vagyis javithatlan 13 volt.

Azután meglehetős nyugalommal viselték magokat a foglyok. Amint azonban szakértők megjegyzik, ez csak azon okból történt, mert nyert szabadságlevelöket nem akarták könnyelmüen elveszteni; a másodosztályuak pedig azért viselték jól magokat, hogy a legalsóbb osztályba ne jussanak.

Vandiemensland akkori kormányzója (Franklin) időközben értesittetvén az uj rendszerről, egyszersmind felhatalmaztatott, azt a koloniák viszonyaihoz — mivel azok Angolhonban nem itmertethettek részletesen — alkalmazni s e czélból módositásokat is tenni. S ez az, a mi leginkább ártott e rendszernek.

A kormányzó ugyanis nem elég biztosságot látott az uj rendszerben, különösen az osztályozásban, a gyarmatokra nézve; miért is — bizalmatlansággal a megérkezett foglyok, s a rólok Pentovillében mondott vélemény irányában — az egész megérkezett csapatot ujból 5 osztályba sorozta, u. m. 1. Letartóztatás Norfolk szigeten. 2. Dolgozó csapatok további próba végett (Probation-gangs). 3. Vezető-levél (Probation-pass). 4. Szabadság-levél (Ticket of Leave); és végre 5. Megkegyelmezés.

A „Ticket of Leave" vagy „Probationary-pass"-levelekkel ellátottakat még egy ideig felügyelet alatt tartotta, hogy jobban kipróbáltassanak. A foglyok ezen dolgozó csapatokban — melyekben felügyelet alatt

különféle munkákra u. m. utépitésre, földmivelésre, és egyéb közteendőkre szorittattak, — egymással szabadon közlekedhettek, s ezekben addig maradtak, mig kellőleg ujra ki nem próbáltattak.

Azok, kik ezen próbát egészen jól állották ki, a kormányzó által egy uj szabadság-levéllel láttattak el, melylyel szabadon nézhettek mesterségök után, de a gyarmatot nem hagyhatták el, folytonos figyelemmel kisértettek a hatóság által, s szabadságlevelök azonnal visszavonatott, mihelyest bünökbe, gonosz tettekbe vagy akár csak korhely életmodorba is visszaestek. Ha azonban állandó javulást mutatott valamelyik, az a kormányzótól teljes megkegyelmezést nyert.

Ha a próba jól esett ugyan ki, de még sem teljes megelégedésre, a kormányzó által — a Pentovillében nyert bizonyitványra való minden tekintet nélkül — csak egy vezető-levelet nyert. Az ilyen vezető-levelekkel ellátott foglyokat, kik munkára elszegődhettek, ismét három alosztályba sorolta a kormányzó.

A legalsóbb osztály (mely a legkevesebb bizalmat érdemelte ki magának), egész keresményét, a közép osztály pedig annak $^1/_3$ részét egy kormánybiztosnak volt kénytelen időnként átadni. A legfelsőbb osztály rendelkezhetett egész keresménye felett.

Tartózkodási helyöket mindahárom osztálybeliek kötelesek voltak a hatóságnak időről-időre bejelenteni, ugyszinte ha szolgálatba voltak vagy munkát nem kaptak, azt egyaránt tudtul adni.

Ha valaki ezen három osztályuak közül szabadságával visszaélt, vagy ha keresményét eltitkolta a kormánybiztos előtt, vagy engedetlennek mutatkozott, ismét valamely dolgozó csapatba osztatott be vagy Norfolk szigetre küldetett. Ha pedig állandóan jó viseletet tanusitott, idővel szabadság-levelet, söt teljes megkegyelmezést is nyerhetett.

Norfolk szigeten Macconochi kapitány a markrendszert léptette életbe; mi abból állott, hogy mindenféle munkáért, melyet a raboknak végezniök kellett, jegyeket kaptak (marks), jó viseletért pedig különös kitüntetési jelvényeket (badges). S mennél több munka- és kitüntetési jegyre valamely fogoly szert tehetett, annál inkább remélhetett több és több szabadságot visszanyerhetni.

Ily fel- és lemenő fokozatokból álló osztályok-, és önzés meg becsületérzésre ható jegyek és kitüntetések által kezeiben vélte tarthatni a kormányzó a fegyelmet, s megóvá a gyarmatokat Angolország bünöseinek ártalmas szabadságától.

S mi lett az eredmény?!

Mig az átszállitás a kormányzó részéről való elfogadás és a dolgozó csapatokba való beosztás tartott, nyugalmasan viselték magukat a foglyok. Egy kedvező állás kieszközölhetésének reménye még mindig féken tartotta őket. A Pentovillében felvett tettetés itt is folytattatott. A hogy azonban a dolgozó csapatok meg voltak alakitva, a hogy belátni kezdette, hogy a Pentovillében nyert bizonyitványok itt nem válnak hasznukra, ezáltal mintegy megcsalattatva érezvén magokat, — elvetették az álarczot, csapatonként megszöktek, a bokorságokba huzódtak, bizonytalanná tették a gyarmatok közbátorságát, s csak nagy bajjal fogattathattak ismét be. Egy nagy része pedig tétlenül mint koldus barangolta be a vidéket. (Folyt. köv.)

Tetszésre kelt váltók elévülési ideje.

A tetszésre kelt váltó fizetés végetti bemutatásáról váltótörvényünkben a 103. §. intézkedik, mely szerint „tetszésre kelt váltónak bemutatása semmi határidőhöz kötve nincs.“ E törvényszakasz azon véleménynek vetette meg alapját, hogy a tetszésre szóló váltó birtokosa ezt a kelet után bármily idő lefolyása után is a váltótörvényszék illetékessége előtt érvényesitheti; miről eléggé tanuskodik azon körülmény, hogy tetszésre szóló váltók számos évvel a kelet után váltótörvényszékeink előtt beperesittetnek; ezen nézetet az idézett törvényszakasz szószerinti szövege támogatni látszik ugyan, valósággal azonban nem ruházza fel a váltóbirtokost azon jogositványnyal, hogy az ily váltót fizetés végett a váltóadósnak bármikor is bemutathassa.

A tetszésre kelt váltónak fizetés végetti bemutatása a váltójogok különbeni elvesztésének terhe mellett bizonyos meghatározott idő, és pedig *a kibocsátást követő naptól számitandó két év tartalma alatt eszközlendő.* Ugyanis váltótörvényünk 203. és 204. §§-aiban felállitott általános elv szerint az idegen váltó elfogadója elleni váltójog elévülés által megszüntnek mondatik ki, ha az két év alatt a fizetés napjától nem érvényesittetik; ámde a tetszésre szóló váltó mindjárt kibocsátása után lejártnak lévén tekintendő, a fizetés keletkezése után azonnal igényeltethetik, és igy az ép mondott általános elv ilynemü váltóra alkalmaztatván, ennek elévülési ideje a kibocsátást követő naptól, melyen a váltójog már érvényesithető, számitandó. A váltótörvény 103. §-ának emlitett szabálya, hogy tetszésre kelt váltónak bemutatása semmi határidőhöz kötve nincs, a 203. és 204. §§. ép kifejtett alkalmazásával valósággal nem áll ellenkezésben, azon szabály ugyanis csak azt jelenti, hogy a tetszésre kelt váltó birtokosa ezt a váltótörvénykönyvben általában a váltójogok elévülésére meghatározott leghosszabb határidőn u. m. két éven belől bármikor is bemutathatja, de nem lehet ezen szabályt a leghosszabb határidőn tul is kiterjeszteni, és nem lehet a törvény emlitett szavainak azon értelmet tulajdonitani, hogy a váltóbirtokos korlátlanul bármily időben élhet a bemutatás jogával, mert hisz ily esetre a váltójogi szigor a tetszésre kelt váltó elfogadóját a köztörvényileg meghatározott 32 évi elévülési időn keresztül vagy még hosszabb ideig is érhetné, — már pedig a törvénynek ily értelmet a váltói szigoru és gyors eljárás természeténél fogva sem adhatni.

Ezekből látható, hogy váltótörvényünk 103. §-ának többször idézett szószerinti szövege valóságos bensö értelmével és szellemével ellentétben áll, mely körülmény az ily tetszésre szóló váltóbirtokosnál nem egyszer azon balmagyarázatra ad alkalmat, hogy e törvényszakaszra támaszkodva tetszésre kelt váltó alapján a kibocsátást követő naptól számitandó két éven tul is a váltótörvényszék illetékessége előtt érvényesithetőnek véli jogait, — miért is nem tartjuk feleslegesnek váltótörvényünk ezen hiányos és határozatlan szakaszát az illetők figyelmébe annál is inkább ajánlani, miután a 103. §-nak a mi értelmünkben való magyarázata a nmgu hétszemélyes tábla váltóosztályának 1868. évi márczius 13-án 1108. sz. a. kelt döntvényében helyesnek ismertetett el.

Dr. BECK HUGÓ,
h. ügyvéd.

A budapesti ügyvédi egylet

f. é. szeptember 28-án hosszasabb szünetelés után tartott ismét és ezuttal már — bár még nem teljesen berendezett — saját helyiségeiben *rendes ülést* és *közgyülést,* melyek tárgyát képezte a polgári perrendtartás tárgyában a IV-ik szakosztály által elfogadott és az országgyüléshez intézett emlékirat felterjesztése. Miután e lapok utján e felterjesztés annak idején egész terjedelmében közöltetett, elégségesnek tartjuk ez uttal annak zárszavaiban jellemezni irányát. A felterjesztés befejezése igy hangzik: „Hazai jogszolgáltatási állapotunk javitására czélzó törvényhozási intézkedések kiinduló pontjául a birósági szerve-

zeti törvény szolgál; és igy annak mielőbb, és pedig miután az igazságszolgáltatás Európa szerte állami és nem helyhatósági jog, a helyhatóságok egyéb jogainak szabályozásától függetlenül, törvényhozásilag leendő felvétele iránt intézkedni elhalaszthatlan szükséggé vált, az előterjesztett törvényjavaslat pedig a megállapitandó birósági szervezeti törvénynyel egyideileg léptettessék, habár csak ideiglenesen is életbe. — Teljes reményünk van, miszerint a tapasztalatból meritett fennebbi meggyőződésünket, a mélyen tisztelt képviselőház méltányolni fogja, és mielőbb egy czélszerü birósági szervezeti törvény életbeléptetése által a valódi jogszolgáltatási reform terére lépend. Ha azonban a mélyen tisztelt képviselőház jogszolgáltatási kóros állapotunkon birósági szervezet előrebocsátása nélkül különben is ohajtana segiteni, miután a már-már eltürhetlen jogéleti sérelmeken okvetlen segiteni kell, ez esetben azon meggyőződésben vagyunk, hogy a legégetőbb bajokon a jelenleg életben levő országbirói értekezleti szabályok legkirivóbb hiányainak mielőbbi javitása által inkább segitve lenne, mint a törvényjavaslatnak birói szervezet nélküli életbeléptetése által. — Hogy mit akar tehát a „budapesti ügyvédi egylet“ elérni, s hogy óhaja mindenekben találkozik a közvéleménynyel, az eléggé kitetszik ez idézetből, s miután az országgyülés a törvényjavaslatnak elvileges megvitatását határozta el bizton reméljük, hogy az egylet emlékirata beható figyelembe fog méltatni, mert mint Manojlovits képviselő ur a f. é. szeptember 29-én tartott képviselőházi ülésben mondá: „egy oly tekintélyes kar felszólalását, mint a budapesti ügyvédi kar egyszerüen mellőzni nem lehet“; és a képviselőház csakugyan az emlékirat kinyomatását, és a ház tagjai közötti kiosztását határozta, hogy igy kellő hasznát lehessen venni.

Ezen tény annál örvendetesebb, miután az egylet *rendes ülésén* némelyek részint elkésett, részint egyátalában czéltévesztett, s a meghagyásnak meg nem felelő munkálatnak találták a felterjesztést. Elkésettnek mondatott, mert az országgyülési tizenötös bizottmány munkálkodását teljesen befejezte s ezen munkálkodásának eredménye, a főelvek megvitatása mellett, en bloc szándékoltatik elfogadtatni; czéltévesztettnek mondatott, mert kevés kilátás nyilik arra, hogy a törvényjavaslat mai stadiumában az országgyülés, felterjesztést figyelembe venné, a miután az részletes kritikát sem tartalmaz; s ez utóbbi körülménynél fogva mondatott a felterjesztés a meghagyásnak meg nem felelőnek, a mennyiben a szakosztálytól birálat kivántatott volna. Sőt végül inopportun-nak is állittatott a felterjesztés, mert örülnünk kellene, hogy ha csak csonka művel is, de mégis javittatni szándékoltatik elviselhetlen jogszolgáltatási bajainkon, s igy e jó szándékot egyszerűen visszautasitani nem lehet opportun. Ezen érvelésekkel *Horváth* Károly, *Takátsy* Benő és dr. *Waisz* Márk küzdöttek a felterjesztés jelenlegi alakja ellen, miután azonban dr. *Apáty* István, mint választott előadó *Bogdán* Lajos, Gelléri *Szabó* János, *Matolay* Elek, *Pósfay* Károly és *Fischer* Kálmán kitüntették azt, hogy a felterjesztés mindaddig el nem késett, mig a törvényjavaslat tényleg tárgyalva nincsen, mint de facto eddig tárgyalva csakugyan nincsen is, s hogy az eléretni szándékolt czél még az esetben sem lenne csakugyan eltévesztve, ha az országgyülés a budapesti ügyvédi egylet felszólámlását semmi tekintetbe sem venné, mi ugyan fel sem tételezhető, tekintettel arra, hogy egy élethossziglani praxisban megedzett szakférfiak nyilatkozatában mély erkölcsi suly rejlik, de annál kevésbé fogja az országgyülés jelen esetben az egylet emlékiratát tekinteten kivül hagyni, mert maga az országgyülés is meg van arról győződve, hogy a jelen perrendi törvényjavaslat nagyon, de nagyon is hiányos! Nem lenne azonban ezen feltett, de meg nem engedhető esetben sem czéltévesztett a felterjesztés, mert elháritaná vele magáról a felelősséget az egylet azon káros következmények iránt, melyeket a törvényjavaslatnak birói szervezet előrebocsátása nélkül leendő behozatala okvetlen eredményezne, s melyek iránt nyiltan nem nyilatkozni, joggal vagy gyávaságnak, vagy tudatlanságnak bélyegeztetnék.

Miután azon ellenvetés is, hogy a felterjesztés részletes kritikát nem tartalmazván, az azt készitett bizottmány meghagyás ellen cselekedett, megczáfoltatott azzal, hogy az egyletnek beható részletes kritikával foglalkozni nem feladata, s igy a bizottmány kiküldetése is csak a véleményadásra terjedt, ezen szemrehányás annálkevésbbé jogosult, mert a felterjesztés egy elvileges alapfeltételt vitatván, annak eldöntése előtt részletekkel fel sem léphetett, bár működését a javaslat főelveinek részletes taglalására is kiterjeszté, s jelenleg is foglalkozik ez irányban, sőt ebbeli munkálkodásának eredményét is régen bemutatta volna, ha a még f. é. julius 8-án a rendes ülés elé terjesztett felterjesztés felett tanácskozhatni sikerült volna az egyletnek. Miután végre az inopportunitás ellenvetése is azzal czáfoltatott meg, hogy az ujabb, ugy szólva rendszeres foltozgatás ily alakban, nem hogy előnyös, de egyenesen káros volna, mit egy futó tekintet a mai birósági rendszerünkre eléggé igazol, — a felterjesztés tulnyomó többséggel en bloc elfogadtatott s *Farkas György* inditványa folytán az illető szakosztályi bizottmányi tagoknak u. m. *Pósfay* Károly, *Janitsek* József, dr. *Apáty* István, *Szabó* Albert, dr. *Siegmund* Vilmos, *Seregi* Józsa, *Matolay* Elek és *Bogdány* Lajosnak alapos és talpraesett munkálatukért azzal szavaztatott köszönet, hogy részletes véleményüket is mielőbb beterjeszszék. — Rövid, a jegyzőkönyv szerkesztésére szükséges szünet után a rendes ülés *közgyüléssé* alakult át, melyen a felterjesztés szinte en bloc fogadtatott el.

TÁRCZA.

A franczia ügyvédség intézménye.

Franczia jog szerint senki sem „postulálhat“ és „concludálhat“ *önmagáért egy rendes törvényszék elé tartozó jogviszályban*, legyen jogtudós vagy jogot nem ismerő, előkelő vagy alacsony származásu; e czélra okvetlenül szüksége van a „procurator ad lites“-re, kit az állam által a törvényszékhez rendelt *procuratorok* közül kell választania. A forradalom óta az igazság e nyilvános szolgái a „procureur“ név helyett az „avoué“ törvényes elnevezést kapták, de azért ők mégis az 1667. évben kelt rendelet „procureur“-ei maradtak. Ez avoués, kiket csak a béke- és kereskedelmi bíróságoknál lehet nélkülözni, „domini litis“-ekké válnak, mihelyt a fél megválasztotta és a meddig az őket vissza nem vonja egy másiknak törvényes formaszerinti választása által. Ők képviselik a feleket a vitában, kizárólagos joguk van a rendes eljárásban minden, a pernek formalis rendjéhez tartozó irásbeli fogalmazványt szerkeszteni, azt a huissier-k által az ellenfél avoué-jének kezeihez juttatni, végre minden a vitás tárgyra vonatkozó törvényszéki ajánlatot elfogadni, szóval a pert a szóbeli eljárásra elkésziteni (mettre l'affaire en état).[1]) A sommás perben is hol irásbeli tárgyalásokra nincs szükség, s a panasz benyujtása és megidézés után az ügy azonnal szóbeli tárgyalásra kerül, a felek ajánlataikat csak az avoués utján tehetik meg. Ha a fél maga jelenik meg a bíróság előtt, hogy jogát védje, vagy kihallgattassék, az avouének mindig oldala mellett kell állania, hogy mindenről gondoskodjék, mi a perrendtartás formalitásaihoz tartozik. Sőt ha a félt egy másik ügyvéd (de nem az avoué) is képviseli, segédkezét, főleg ha előbbi ajánlatok módositása forog szőnyegen, készségesen nyujtja a fél avouéje.

Minden felebbezési vagy kerületi törvényszéknél (a semmisitő törvényszék, mely csak jogi kérdések felett itél, csak ügyvédekkel bir) az állam ily pracuratorok bizonyos, törvényesen meghatározott számát alkalmazza, kiknek praxisa azon törvényszékre szoritkozik, melyhez kineveztettek. A párisi felebbezési törvényszéknél alkalmazott procuratorok száma 67; az első folyamodásu tribunálnál a per-codex életbe léptetése előtt volt 262, mely szám azután 150-re szállittatott le, összesen jelenleg Franciaországban 3847 ily procurator van.

Egy avoué megürült helyének elnyerhetésére szükséges egy jogi tanintézet látogatása, s kiállott vizsgálat után a tanárok által kiállitott képességi bizonyitvány. Academiai rang nem kivántatik. Majd mind azonban a jog licentiatusává promoveáltatja magát, hogy ügyvédként is felléphessen Párisban mind a „cour royale“nál, mind pedig az első folyamodásu tribunalnál minden avoué egyszersmind „licenisé en droit“, s az ügyvédi esküt letette.

A procuratorok külön testületeket képeznek, melyek ismét procuratorokból összeállitott kamara alatt állanak. Ehez intézendők a panaszok, ez őrködik a belső rend felett, s ez mondja ki a törvényes büntetéseket.

Franciaországban az ügyvédek lényegesen különböznek az avouéktől, habár ez utóbbiak, ha magukat az ügyvédségre kiképezték, mint ilyenek is működhetnek.

[1]) Az 1791-iki jan. 29-én s márczius 20-án kelt törvény következőleg jelzi az avouék teendőit: „il y aura auprès des tribunaux de district, des officiers ministériels ou avoués, dont la fonction sera exclusivement de représenter les parties, d'être chargés et responsables des pièces et titres des parties, de faire les actes de forme nécessaires pour la régularité de la procédure, et mettre l'affaire en état (azaz: d'être plaidée et jugée).

Habár rendes bíróság előtt senki sem vállalhat bármi, a perrendtartáshoz tartozó cselekményt, de azért a törvény megengedi mindenkinek, hogy jogát előadhassa, mi a szóbeli eljárásnál, főleg a nyilvános kihallgatáson szóbeli előadás, (plaidoirie) által történik, s ellentétben azzal, mi a perrendtartáshoz tartozik, jogvédelemnek (défense) neveztetik. Szintugy e „défense-hoz számittatik minden irat, melynek czélja a bíróságot egy fél jogáról meggyőzni [1]), s melyet igy minden polgár önmagáért vállalhat el.[2])

Minthogy azonban nem mindenki képes jogának védelmére, az avoués mellett a jogtudósok egy másik neme is fejlődött, kik kizárólag arra szentelék működésöket, hogy a felek jogait akár szóval, akár irásban védelmezzék a bíróság előtt, s ezek az „avocats," az ügyvédek. E főhivatásukon kivül, mint a jogtudomány emberei egyszersmind azzal is foglalkoztak, hogy a feleknek utmutatás és tanácscsal szolgáljanak, hogy ügyiratokat készitsenek, stb.[3]).

Az avoué nyilvánosan alkalmazott, s az államnak lekötelezett szolgája; az ügyvéd független magánszemély, ki szabad munkával nyujt segédkezet polgártársainak. Az avoués száma meg van határozva, az ügyvédekké korlátlan[4]). Az avoués működése, mely csak a ténylegesség és formalitások körében mozoghat, inkább gépiesnek tünik fel, mig az ügyvédé, ki mint jogtudós a tudomány fegyverével s a szónoklat hatalmával van hivatva kivivni a felek jogát, nemes, szabad müvészetnek tekintetik. Az avoués munkája árszabálynak, költségvetése birói mérséklésnek van alávetve, mig Francziaország ügyvédi soha sem engedték, hogy tudományok és tehetségök szabad gyakorlata áru gyanánt törvényes ár szerint becsültessék. Az avoué, ha mint ilyen lép a bíróság elé, kérő gyanánt, födetlen fővel jelenik meg, mig az ügyvéd, mint védő a jogvédelem korlátlan szabadságának jeléül azon előjogban részesül, hogy födött fővel szól a törvényszékhez, s az elnök köteles őt e megszólitással: „avocat, soyer couvert!" előjogának használatára emlékeztetni. 1821-ben az 1820. aug. 20-iki összeesküvés perének alkalmával ez előjogot először érvényesitette a magas pairek kamarájának törvényszéke előtt is a vádlottak 29 ügyvéde, kik egyszersmind a kormány hibáit tartózkodás nélkül leleplező, nemes bátorsággal elmondott beszédeik által bebizonyitották, hogy lelkükben érzik azt, minek jelét fejökön hordják.

Az ügyvédek nem képeznek, mint az avoués elkülönzött czéhet. Az ügyvéd hivatása Francziaországban nemcsak biztositott életpálya, de egyszersmind a müveltségnek és képzettségnek oly foka, mely minden egyéb államhivatal és méltóságra utat nyit.

A tulajdonképeni ügyvédi karba azonban csak azok tartoznak, kik életök egyedüli hivatásának tekintik polgártársaik jogi védelmét és segitését, s e czélból az ügyvédek lajstromába rendszerint felvétettek, mely megtiszteltetés csak azokat érheti, kik legalább három évig szakadatlanul működtek mint ügyvédek az „audience"-oknál, s itt magokat kitüntették. Ez ügyvédek ott, hol többen vannak, külön egyletet képeznek, alávetve egy „chambre de conseil"-nek, mely az ügyvédi kar becsületének fenntartására ügyel, tagjai fölött fegyelmi hatalmat gyakorol, a fiatal ügyvédek erkölcse fölött őrködik, az ügyvédi kar ügyeiről tanácskozik stb." (Vége következik.)

Különfélék.

(Hirdetmény.) Pest, Pilis és Solt t. e. megyék kecskeméti törvényszéke által közhirré tétetik, hogy a nevezett megyék eddig Kecskeméten székelt törvényszékének a megyei közgyülés f. é. augusztus 25-ről 4583. sz. a. végzése folytán f. é. október 1-én Czeglédre leendő áthelyezése elrendeltetvén, a törvényszéki iktató 1868-ik évi szeptember 30-án Kecskeméten bezáratott, s az október 1-jén Czegléden fog folytattatni; minél fogva október 1-től kezdve minden nemű beadványok, melyek az eddig Kecskeméten székelt megyei törvényszékhez intézendők, hasonlólag minden ezen törvényszék által kitüzött tárgyalások, vizsgálatok, szóval minden annak bármelyik osztályát érdeklő birói eljárások, a fönnebbi határnaptól kezdve Czegléden lévén megtartandók, a megidézett felek a megyei törvényszéknek Czegléden a megye házában levő helyiségeiben tartoznak megjelenni; valamint a levéltárt, vagy a telekkönyveket illetőleg tudakozódások, felvilágositások a fönnebbi naptól ugyanott szerzendők, szóval minden e törvényszék körébe eső ügyletek ezen határnaptól kezdve Czegléden fognak kezeltetni.

Kelt Pestmegyének 1868-ik évi szeptember 23-án Kecskeméten tartott polg. törvényszéki üléséből.

[1]) Ezek tehát nem tévesztendők össze azon, a formalitásokat igénylő iratokkal, melyeket irásbeli eljárásnál a vádlott avouéje a vádlott avouéjének kezeihez juttat, melyek ugyan szintén défense-nek neveztetnek, de mint a perrendtartás intézményeihez tartozók, csakis avoué által állittathatnak ki.

[2]) A (köztársasági idő számitás szerint) 8-ik év Ventore 27-én kelt törvény 94 §-a igy szól: „Les avoués auront exclusivement le droit de postuler et de poludre des conclusions dans le tribunal pour lequel ils seront établis: néanmoins les parties pourront toujours se défendre ellesmêmes, verbalement ou par écrit, ou faire proposer leur défense par qui elles jugeront á propos."

[3]) Párisban több oly ügyvéd él, ki épen nem lép fel pervivő gyanánt, de csak mint a felek tanácsadója szerepel s azért „avocat plaidant"-tól az „avocat consultant" névvel van megkülönböztetve.

[4]) Kivéve a semmisitő törvényszék ügyvédeit, kiknek száma 60-ra van meghatározva.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Dr. Konek Sándor. „Az ausztriai-magyar monárchia statistikai kézikönyve." Az ujabb viszonyok szerint teljesen átdolgozott második kiadás. (XVI., 736 lap nagy 8-rét.) Ára füzve 5 forint. Mejelent Heckenast Gusztávnál.

Kautz Gyula. „A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon." (Nagy 8-rét, VIII., 604 lap) füzve 4 frt 40 kr. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

☛ Előfizetési felhivás ☚

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.**

főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

☞ A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Szerkesztői nyilatkozat. — Töredék nézetek az árvaügy országos rendezéséhez. (Folytatás.) Gyárfás Istvántól. — A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai. (Folytatás.) Friedmann Bernáttól. — Tetszésre kelt váltók elévülési ideje. Dr. Beck Hugótól. — A budapesti ügyvédi egylet. — Tárcza. A franczia ügyvédség intézménye. — Különfélék. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy egész iv: „A nagyváradi ügyvédi értekezlet észrevételei."

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

A nagyváradi ügyvédi értekezlet észrevételei

a magyar királyi igazságügy miniszternek a polgári törvénykezési rendtartást tárgyazó törvényjavaslata fölött.

A hazai jog organicus fejlesztésének hosszu, majdnem két évtizeden át tartott erőszakos megakasztása, a társadalmi viszonyoknak, erkölcsöknek szellemi s anyagi nézleteknek, intézményeknek szakadatlan alakulásuk s fejlődésük, — a forgalom gyors, majdnem rohamos haladása — tételes törvényeink ujra alkotásának sürgősségét általánosan érzett szükséggé emelék. És méltán, mert azon összhangot, mely egyrészről a haladó tudomány és élet követelményei, másrészről a tevőleges törvények közt feltétlenül szükséges, hogy ez utóbbiak czéljoknak megfeleljenek, — az észlelő nem találhatja többé föl jogéletünkben. Az egyéni és politikai szabadság, a törvény előtti egyenlőség, szabad birtok és munka eszméi, — a gazdászat, ipar és kereskedelem fejlett állapota s a társadalom egyéb korszerü vivmányai nem férhetnek többé az ódon szokás és rendszeretlen foltozgatás utján létrejött, — bár igen, tiszteletre méltó s annak idejében kor- és czélszerü tételes törvényeink keretébe. Az eszköz, a czélhoz arányitva, elmaradt, kicsinyes lőn; a törvény ily minőségében nem támogathatá többé az előre haladt államczélokat. Innen van nagy részben, hogy a törvények iránti tisztelet meglazult, mi bizonyosan egyike a legkomolyabb veszélyeknek egy állam életében; innen van nagy részben, hogy erkölcsi és anyagi állapotaink összehalmozott kóranyagot tüntetnek föl, minek mindkét irányban csak sülyedés lehetett eredménye; s innen van, hogy a törvény, az igazság pallosa, fegyverré élesült a visszaélés érdekében.

Nekünk, kik a törvénykezés terén napszámoskodunk, naponkint éreznünk kellett és éreznünk kell e visszás állapot minden nyomorait, következve az összes törvénykezés reformjának égető szükségét. Jól tudjuk azonban, hogy a szükség érzete és az ujraalkotás gyakorlati kivitele közt minő hézag van. Jól tudjuk, hogy e hézag — különösen még rendezetlen közjogi állapotaink közt — mintegy varázslattal a legjobb akarat s a legtevékenyebb erély által sem enyésztethetik el. Jól tudjuk, hogy mit a rombolás szelleme, mely egy önkényes kormányban testesült meg, évek hosszu során hazai jogintézményünk körében elpusztitott, annak helyrehozása, ujan fölépitése kitartó munkásságot, időt és érett megfontolást igényel. Annálfogva mi csak örömmel üdvözölhetjük a kezdeményt a magyar kir. igazságügyi minister ur törvényjavaslatában — habár tért kell engednünk azon óhajtásunk nyilvánitásának, vajha ezen munkálat magánjogunk alaki részét *sajátos viszonyainknak megfelelő módon* a tudomány európai szinvonalára emelve, az ideiglenesség nyügétől a hazát megszabaditotta volna.

Örömmel üdvözöljük a valódi szóbeliség, nyilvánosság és közvetlenség első nyomait polgári törvénykezésünkben, mint legegyszerübb s épen azért természetes, az igazság kiszolgáltatás érdekeinek rendszerint legtökélyesben megfelelő, a tudomány által elfogadott, a külföld gyakorlata által üdvösen alkalmazott eljárási módozatot, habár ki kell jelentenünk, hogy a szóbeliség, nyilvánosság és közvetlenség terét a törvényjavaslatban még a hely és idő által adott viszonyok számba vétele mellett is tulságosan szük körre szoritva találjuk. El kell ismernünk, hogy a törvényjavaslatban a birósági szervezetre nézve az egyszerüség és egyformaság — tehát ismét a természetes irány — felé némi reform történt, habár itt sem hallgathatjuk el, hogy e reform nem teljes, s az elvileg elismert egyenlőségi eszmével ellentétben némely kiváltságos és szakbiróság hatáskörét fentartja.

Megemlitjük, hogy az eljárás mindkét nemében, hitünk szerint, az igazságszolgáltatás gyorsaság tekintetében is nyerend a nélkül, hogy alaposság tekintetében vesztene. De ellenkezőleg csak sajnálattal kell észlelnünk azon tényt, hogy a miniszteri törvényjavaslatban a törvénykezés és birák függetlenitése, — a polgári bíróságoknak a politikai hatóságtól elkülönitése érdekében mi sem történt, s hogy az ügyvédi rendszabály, melyet a törvénykezési rend lényeges kiegészitő részeül tekintünk, s melyre nézve egy elavult s viszonyainkra többé nem illő rendeleten kivül, — melynek még jogérvénye is vitás — mit sem birunk, a munkálat körébe föl nem vétetett.

Midőn mi polgári kötelességünknek és hivatásunknak kivánunk eleget tenni az által, hogy a miniszteri törvényjavaslat fölött, az elméletet a napi gyakorlat által támogatva szerény nézetünket elmondjuk, nem akarhatunk egy szerves, egyöntetü, kimeritő munkálatot adni; mert az idő int, hogy nézeteinket, ha gyakorlatilag használni akarunk, nyilvánosságra hozni siessünk. Nem terjeszkedhetünk ki, hogy a fentebb csak megemlitett elvek alkalmazásának kivánatosságát bővebben indokoljuk, különben is azon elvek a tudomány által tisztázva, megállapitva s nagy részben a törvényjavaslat által is elvileg elfogadva lévén, bővebb indokolást alig igényelnek.

Elégnek tartjuk tehát a részletekre térni át.

A törvényjavaslat városokban sommás szóperekre egyes bíróságokat állit föl (1. és 8. §§.) és — nézetünk szerint — helyesen, mert az egyes biróság a sommás ügyek természetének, a gyors intézkedés kivánalmainak, de még a szóbeliség és közvetlenség s a határozott birói felelősség föltételeinek is tökéletesen megfelel, mint a társas biróság. De már azért is, mert az egyes bíróságokat a sommás eljáráshoz utalt ügyekben helyeseljük, lehetetlen helyeselnünk a javaslat azon intézkedését, melylyel megyékben a sommás bíróságot két birói tagból kivánja alakitni, ha ugyan a törvényjavaslat e kitétele: „a szolgabiró esküdt társával" — mindkét tagnak birói hatáskört akar tulajdonitani. Az igy alakitott biróság sem egyes, sem társas biróság nem volna, ezen jogi intézmények egyikének mint másikának előnyeit elvesztve, egyesitené magában mindkét intézmény hátrányait. Az egyik tag biráskodása mindig csak illusórius lenne, a felelősség elve pedig vagy kivihetlen maradna, vagy igazságtalanul azon tagra is nehezülne, kinek véleménye érvényre semmi esetben nem juthatott. A kettős biráskodás törvénykezésünkben eddig is anomalia volt, és az maradna jövőre is annyival inkább, ha egyik vagy másik birói tag véleményének döntő hatálya s az ellennézet mikénti érvényesitése nem szabályoztatnék. Megyékben a szolgabiró birói hatásköre a városi biróéval analog levén, a törvényhozás logikája is kivánja, hogy egyiknél, mint másiknál ugyanazon birósági szervezet létesittessék. Az 1. §. 2. a. pontjának ezen szövege helyett — „a szolgabiró esküdt társával" — ezen módositványt vélnénk tehát helyesebbnek: „a szolgabiró, kihez a megyei esküdt mint jegyzőkönyvvezető járul."

A királyi itélő táblának mind másodbiróságnak kerületenkint felosztását jogi szempontból előnyösnek tekintjük. Lehetetlen eltitkolnunk magunk előtt, hogy miután a miniszteri törvényjavaslat szerint a sommás szóperek másodbirósági elintézése jövőre a kir. itélő táblához utaltatott, — tekintve, hogy ha a kir. itélő tábla összesitve fentartatnék, nem forogna fen semmi elfogadható indok, mely az ország egy részére, Erdélyre nézve kivételes külön felebbezési törvényszéket adni ajánlatossá tenné, az ügyek oly tömege torlódnék össze az összesitett kir. itélő táblánál, mely mellett pontos ügykezelés, felügyelet, a munkaerők arányos és helyes fölhasználása és kapcsolatban a gyors intézkedés, — a czélszerü törvénykezési eljárás egyik elengedethetlen föltétele csak kegyes ohajtás fogna maradni. Előttünk jogi szempontból döntő indok a törvényszolgáltatási gyorsaság, melyet az összesitett kir. itélő táblánál fentebb emlitett eszközeiben megbénitve találunk, és azt hisszük, hogy

*

a másodbiróság decentralisatióját a fejlődés törvénye szerint már az idő vette oltalma alá, ezé a jövő, a megoldás tehát csak idő kérdése. Mert a haladó tudomány a szóbeliség és közvetlenség elvével nem állapodik meg az első bíróságoknál, — ez eszme folytonosan foglal, s nem lehetetlen, hogy a közel jövőben a felsőbb bíróságok nem zárkózhatnak el ez eszme hatalma elől. Már a másodbíróságnál valódi szóbeliséget alig lehet fel is tennünk öszpontositás mellett, s ha lehetne is: ugy ennek, mint a vele összekötött nyilvánosságnak legszebb eredményei silányitatnának el, nem vonhatván az érdek és az ellenőrzés indoka a polgárokat — az ügyfeleket egy távoli központba. Az ily nyilvánosság csak szük körre világitna, s szükkeblü politika lenne a világosságot szükségtelenül korlátozni. Lehetetlen a miniszteri javaslat indokolásában emlitett azon érvet is szem elől téveszteni, mennyire kivánatos a felek érdekében, hogy a másodbiróság a hon összes lakosainak hozzáférhetőbbé tétessék.

Valóban nem lehet elutalni az ügyfelek azon jogos követelményét, hogy peres ügyeik fölött felügyelhessenek s bizonyos ellenőrzést gyakorolhassanak. És nem is találunk Európának egyetlen civilisált államát, melyben a másodbiróság oly területi s népességi viszonyok közt mint nálunk, egyetlen központra lenne összevonva.

Épen nem találunk a másodbiróság centralisatiójában a törvényszolgáltatás egységére nézve biztositékot, mert lehetetlen fel is tennünk, hogy a centralisált kir. itélő tábla egyetlen tanácsban biráskodjék, s ha akár kerületek, akár szakok szerint több tanácsra felosztatik, a különböző nézetek érvényesülésének már tere leend. A kir. itélő tábla a legközelebb multban épen nem szerencsés példát szolgáltat nekünk e tekintetben. Törvénykezésünknek egyöntetüséget nem a centralisált kir. itélő táblától, hanem kimeritő szabatos törvényektől, szakavatott birói kartól s a legfőbb törvényszék egységétől várhatjuk.

A másodbiróság elhelyezése tekintetében azonban igen kicsinyes érdekek által látjuk vezetve a miniszteri törvényjavaslatot. A miniszteri törvényjavaslatban oly városok is vannak kijelölve a másodbiróság székhelyeiül, melyeket e tekintélyre sem helyzetük, sem culturai s forgalmi viszonyaik, sem népességük, sem országos, sőt nem is vidéki érdekek hivtak el; melyek más, az érdekeknek megfelelőbben elhelyezett városok által minden tekintetben tulszárnyaltattak. Az elhelyezést indokolásában maga a miniszter ur is időlegesnek kivánja vétetni s csupán azon indokból kivánja az eddigi kerületi törvényszékek székhelyeit megtartani, hogy uj hivatalos helyiségek berendezése se az ügyek menetében fenakadást, se az állampénztárnak ujabb költséget ne okozzon. De az ügyek menetében némi fennakadást már maga a felosztás fog okozni, a különbség annyi, hogy ha a másodbiróságnak most már megfelelő alkalmas és állandó székhelyek választatnak, ily fenakadás csak egyszer, ellenben ha a másodbiróság most ideiglenesen, később más székhelyekre állandóan helyeztetik el, ily fennakadás kétszeresen fog előjőni. Ohajtandó ugyan, hogy az állampénztár minden felesleges kiadástól óvassék, az igazság szolgáltatás magasabb érdekét azonban filléres gazdálkodásnak áldozni fel oly politikai hiba lenne, mely önmagát boszulná meg. Az igazság szolgáltatás czéljára tett kiadása az államnak nem vész el improductive, de elvész, mi czél ellenesen, habár e czim alatt áldoztatik fel.

A törvényjavaslat 4-ik §-a az ügyviteli szabályok körébe lép, — s épen ez jogosit fel bennünket, hogy ha bár a birósági szervezet körén kivül, de a 4. §. cz. alá sorozzunk egy kivánalmat, melyet az igazságszolgáltatás alaposságanak különös figyelmet érdemlő feltételéül ismertünk fel.

A törvényszékeken jelenleg gyakorlatban levő azon előadási módot, mely szerint az előadó előleges itéleti véleményt terjeszt elő, kapcsolatban különösen a szintén gyakorlatban levő kivonatos előadással, sajnálatos tévedések és visszaélések magvát rejtő intézmények tartjuk. Ily előadási rendszer mellett — tétova nélkül kimondhatjuk — nem a törvényszék, hanem az előadó itél. Az előadó által előre kidolgozott, irásba foglalt itéleti terv felmenti a törvényszék tagjait a tárgy fölötti gondolkozástól is, s mindenesetre oly nyomást gyakorol a véleményre, mint milyet valamely érdek melletti előleges informatio — melyet senki meg nem támad, — gyakorolhat. S mig emberi gyöngeség létezik, mig tespedési hajlamból a munkának kényelmesebb része vonzhatja az embereket, addig e tény nem szünik meg veszedelmes lenni. Tapasztalási tény, hogy ily előadási rendszer mellett mindenik előadó csak saját előadmányára forditja figyelmét s idegennek tekint minden más ügyet, melylyel a kivonatos előadás mellett alaposan meg sem ismerkedhetett. Ellenben, ha az előadó előlegesen véleményt nem nyilvánit, mindenik szavazó biró kénytelen a tárgyat megfigyelni, magának az előadó által a tényállásról felvilágositást nyujtatni, azt biráló vizsgálat alá venni, hogy indokolt véleményt nyilvánithasson.

Kivánatos lenne tehát, hogy akár a hivatott 4. §-ban, — ha ez a birósági szervezet czime alatt megállhat, — akár az ügyviteli szabályokban, hova természeténél fogva tartozik, kimondatnék, hogy az előadó itéleti tervet ne készitsen, előleg szóbeli véleményt se adjon, hanem utoljára szavazzon.

A törvényjavaslatnak a házassági bíróságról szóló 12. §-ában az egyenlőség elvét s a tételes törvények szellemét látjuk sértve. Az egyenlőség elvét, mert vegyes házassági perekben a javaslat kizárólag a róm. s illetőleg g. katholikus vagy keleti egyházi biróság alá rendeli a helvét és ágostai hitvallásu vagy unitária egyház hiveit is; — s a tételes törvények szellemét, mert az 1848. XX. t. cz. 2. §-ában „e hazában törvényesen bevett minden vallásfelekezetekre nézve különbség nélkül tökéletes *egyenlőség és viszonosság* állapitatott meg," a kérdéses intézkedés pedig a viszonossággal éles ellentétet képez. Mi azt hisszük, hogy nincs oka a törvényhozásnak az 1848. XX. t. cz. 2. §-ának emelkedett, szabad szellemü, észszerü és igazságos rendelkezését megmásitani s a közérzület megsértésével a haladás utjáról visszalépést tenni. És ha arra nincs ok, a törvényjavaslat 12. §-ának a vegyes házassági perek illetékességére vonatkozó része, a nélkül, hogy a törvénynek visszás ellentétbe ne hozassanak; a nélkül, hogy az alkalmazásban az elv ne gunyoltassék, el nem fogadható. A törvények nem lehet két nyelve, melyek egyikével magas hangu elvet pengessen, másikával az elv következményeit tagadja. Vissza kell tehát nézetünk szerint térni az 1848. XX. t. cz. 2. §-ának örökre igaz, mert a természeti jogban gyökerező elvéhez, s el kell ez elvnek logikai következményét az alkalmazásban fogadni, mi az által történhetik, ha vegyes házasságoknál a helv. és ágost. hitvallásu s unitária egyházakhoz tartozó házasfeleknek a házassági kötelék érvénytelenitésére vagy felbontására irányzott keresetök fölött saját illetékes polgári törvényszékeik, — de csak is e vallást követő félre érvényesen — fognak eljárni s itélni; a róm. és gör. kath. s illetőleg keleti vallásu házasfél fölött viszont illetékes egyházi törvényszéke itélvén. Semmi indokát nem találjuk azon intézkedésnek, hogy a rendezett tanácsu városok törvényszékei a házassági perekbeni eljárásból kizáratassanak, ezt már a birósági szervezet egyszerüsége és egyöntetüsége — mit pedig a javaslat indoka is elvül állit fel — tiltja.

Megemlitendőnek találjuk még e szakasznál, hogy annak utolsó pontja, szabatosság tekintetéből következőleg volna formulázandó: „A végrendeletek külkellékeit illető perekre s a hamis eskü tényálladékának megállapitására nézve a szentszékek szintén megszünvén illetékesek lenni, e biráskodást *első esetben* a jelen törvény szabályai szerint illetékes, — *utóbbi esetben a bünfenyitő* törvényszékek gyakorolják." A módositás indoka magából a szövegezésből kitünik.

Váltó- és kereskedelmi ügyekben a törvényjavaslat a szakbíróságokat továbbra is fönhagyja (15. §.), nézetünk szerint szükségtelenül. A váltóügyek rendszerint a legegyszerübb kérdések, melyeknek megoldásuk azon törvényszékekre, melyek a legbonyolultabb és határozatlan összegü értékig terjedő örökösödési, birtok és egyéb hasonló perekben itélni képesek, minden aggály nélkül bizhatók. Az 1840-dik év óta hazánkban kifejlett váltóüzlet követelményeinek, a hozzáférhetőség és gyorsaság tekintetében a kerületenkint fölállitott kir. váltótörvényszékek többé már különben sem felelhetnek meg.

A cs. kir. főudvarnagyi- és a katonai bíróságok illetékességének meghatározása a javaslat 16. §-ában nem eléggé correct, s magyarázatokra nyujthat alkalmat. E szakasz szerint a kir. udvar- és illetőleg a valódi hadi szolgálatban állók létszámához tartozó egyének csupán személyes ügyekre állanak a cs. kir. főudvarnagy s illetőleg a katonai bíróságok illetősége alatt, birtokügyekre nézve ily személyek is a birtokbíróságokhoz utalvák. Szorosan véve személyes ügyek alatt a személyjogokból házassági, szülei és gyermeki, gyámsági s gondnoksági viszonyokból származó ügyeket értjük, — de ily magyarázat mellett, ha a személyes ügyekkel ellentétben a kiváltságos személyeknek csak birtokügyeik utaltatnak a polgári bíróságok illetékességéhez, akkor minden jogviszony illetékessége nem lesz kimeritve, a kötelmi jogból származó ügyek mind a személyes, mind a birtokügyek körén kivül esvén. Mi a kiváltságos bíróságok jogkörét, — azon kiváltságos bíróságokét, melyek a társadalom egy részét elválasztják a társadalomtól s külön-

állással és kiváltsággal ruházzák fel, — lehetőleg szűk körre szoritani óhajtjuk; annálfogva nézetünk szerint kivánatos volna, ha a kiváltságos bíróságok illetékessége a hatóságokhoz tartozó egyéneknek csakis *szorosan vett személyes* jogaikra s kötelezettségeikre korlátoztatnék. Minden esetben szükségesnek véljük azonban, hogy a törvényben szabatosan kifejeztessék, mikép a királyi udvar és a valóságos hadi szolgálatban álló személyek összes dologi, kötelmi s birtok viszonyaik polgári bíróságok illetősége alá tartozzanak-e? vagy csak is a birtokbiróság elé tartozó ügyeik?

A birói illetőséget, a javaslat 17. §-a szerint, személyes keresetekben, *a mennyiben a kötelezettség teljesitésére bizonyos hely kikötve nincsen*, rendszerint alperesnek rendes lakhelye vagy állandó szállása szabályozza, s a 22. §. szerint a szerződés teljesitése s érvénytelenitése iránti perek azon bíróság előtt inditandók, melynek területén a szerződés létrejött. E szakaszok grammatikai értelmezése szerint, mihelyt a kötelezettség teljesitésére bizonyos hely kikötve van, csakis e hely illetékes birája előtt indítható meg a kereset, és az alperes lakhelye vagy állandó szállásától függő illetékesség — a mennyiben az a hely a kötelezettség teljesitésére kitüzött helylyel nem ugyanazonos — kizáratnék. Hisszük, hogy a javaslat ily eredményt nem czélzott. Midőn a fölperesnek jog engedtetik, keresetét a kötelezettség teljesitésére kitüzött hely birája előtt megindítani, ezzel csak joga szélesbbittetik, de e miatt nem vesztheti el azon jogot, hogy a kötelezettet ennek személyes birája előtt is beperelhesse. Az ideiglenes törv. szabályokból átvett fentebb idézett szövegezés helyett tehát — mely eddig is félreértésekre adott alkalmat — helyesebbnek vélnénk következő szövegezést: „személyes keresetekben a birói illetőséget rendszerint az alperesnek rendes lakhelye vagy állandó szállása szabályozza. Ha a kötelezettség teljesitésére bizonyos hely kikötve volna, ezen hely birósága is illetékes.“ — A 21. §-ban pedig e szó: „inditandók“ e szavakkal: „is indithatók“ volna fölcserélendő.

A 19. §. szerint „több alperes társak, ha különböző törvényhatósági területen laknának, azon bíróság illetősége alá vonhatók, melynek területén a nagyobb rész lakik“. Ez intézkedés a gyakorlatban sokszor elhárithatlan akadályokat hozna létre, az illetékességi kérdést minden esetre bonyolitaná. Nem is szólunk azon esetről, midőn több alperes közül némelyek lakhelye ismeretlen vagy változó, mely esetekben a terület szerinti többség meg sem állapitható, csak fölemlitjuk azon indokot, hogy midőn valaki több kötelezett közül egy személyben talált garantiát s ez egyért hitelezett vagy szerződött, mily méltánytalanság lenne a követelő felett oda szoritani, hogy az ország valami távoli szögletébe menjen perlekedni, hol semmi kielégitési alapot nem találand ugyan, de hova kötelezetteinek többsége talán épen a törvény üldöző keze elől elvonult. E kérdést nem lehet helyesben és igazságosabban megoldani, mint ha fölperes szabadságára bizatik, több alperes társ illetékes bíróságai közül választhatni.

A jogi személyek fölötti illetékesség az igazgatóság vagy telep helyi illetékes biráján kivül a biztositó társulatok főügynökségeiknek helyi illetékes bíróságára is czélszerüen és méltányosan kiterjeszthető lenne.

A 29. §. a mennyiben az előjegyzés által biztositott tulajdoni és szolgalmi jogok fölötti biráskodást azon telekkönyvi törvényszékhez utalja, melynél az előjegyzés történt, homályos. Megkülönböztetjük a birtokbiróságot, midőn ez utóbbiról specialiter szólunk, mert a megyei s illetőleg városi törvényszékektől külön személyzettel s külön kezeléssel — iktatóval s kiadóval — bir. Nézetünk szerint a telekkönyvi törvényszék — rendeltetésével összhangzólag — bármely dologbani (tehát nemcsak tulajdon és szolgalmi) jog előjegyzése igazolása fölött itél. De maga a jog kérdésében természetszerü illetékességet a telekkönyvi törvényszék a tulajdoni és szolgalmi jogoknál sem gyakorolhat. Kevésbé adna félreértésre okot, ha e §. első pontja ekként hangzanék: „Telekkönyvi előjegyzések igazolása fölött azon telekkönyvi bíróság itél, a melynél az előjegyzés történt.“

A 30. §. b. pontjában nincs mindazon eset kimeritve, mely a csődbiráskodás illetőségét szabályozhatja. Nevezetesen nincs azon esetről szó, ha a bukott — ki nem kereskedő vagy gyáros — az országon kivül vagy ismeretlen helyen tartózkodnék, utolsó rendes lakását kipuhatolni nem lehetne, *s az országban ingatlan vagyonnal sem birna*, de ingóval igen. Önmagábau értetik, de szükség a törvényben — hogy az kimeritő legyen — kifejezni, mikép ez esetben azon törvényszék illetékes, melynek területén az ingóság találtatik, s ha több törvényszék területén találtatnék, mely a csőd elrendelése végett előbb kerestetett meg.

A 31. §. ezen határozatában: „Viszonkeresetek azon bíróság előtt támasztandók, mely *főügyben felperesnek* illetékes bíróságát képezi“ — e szó felperesnek“ helytelenül foglal helyet, mert viszonkeresetek természetüknél fogva nem a felperes, hanem a főügy illetékes birájához tartoznak; s hisszük, hogy a törvényjavaslat is ezt akarja kifejezni. Világosabb lenne a szerkezet azonban következőleg: „Viszonkeresetek, a mennyiben a főügygyel közös megoldást nem nyerhetnek, azon bíróság előtt támaszthatók, mely a főügy illetékes bíróságát képezi.“

Óhajtandó, hogy a birói személyek érdekeltségének a 41. §-ban elészámlált minden eseteit tartozzék az illető biró az elnöknek hivatalból följelenteni, s ugyanezen följelentés mint jog a feleknek is megadassék s a törvényben kifejeztessék.

A törvényjavaslat 44. §-a a költségek megtéritési kötelezettsége mellett 300 forintig terjedhető pénzbirsággal sujtja a felet, ki a bíróküldés iránti eljárás megindítását a per késleltetése vagy a biró, avagy az ellenfél boszantása végett tudva hamis előadás által idézte elő, s e költségek- és birságért — a fél elleni viszkereset fenhagyása mellett — az ügyvédet teszi első sorban felelőssé. Nem vagyunk ellene, hogy a visszaélések szigoruan sujtassanak, de azokért minden esetben az ügyvédet felelelőssé tenni, az igazság legkezdetlegesb fogalmával sem egyeztethető meg. Az ügyvéd nincs azon helyzetben, hogy az absolut igazságot s pedig előlegesen, a per megindítása előtt kinyomozza, mert *mindegyik* felet, felperest és alperest, ki nem hallgathatja s mindenik félnek bizonyitékait s ellenbizonyitékait nem mérlegelheti, sőt nem is ismerheti. Az ügyvéd megbizójának előadása s az általa ajánlott bizonyitékok után, tehát csak egyoldalulag itélhet. Már ha a fél előadása — és ajánlott bizonyitékából az ügyvéd azon következményre jő, hogy bíróküldés esete forog fenn, eskü alatti kötelessége megbizója érdekében a bíróküldés iránti eljárást meginditani. Ugyde az eljárás folytán kitünik, hogy a peres fél előadása alaptalan volt, bizonyitékai az ellenfél által megdöntettek. Minő joggal lehetne ez esetben a jóhiszemmel eljárt s eskü alatti kötelezettségének megfelelő ügyvédet (az ügyvédi dijazásnak annyira meg nem felelő magas — vagy) bárminő birság alá vonni? Azon körülmény vettetnék ellenünk, hogy ily esetben az ügyvédnek megbizója elleni viszkereseti joga fenn van hagyva, — s hogy ily nemü visszaélés egyenesen az ügyvédtől is származhatik. A viszkereseti jog gyönge biztositék, mert a peres félnek néha semmi vagyona nincs, a jog tehát papiron marad, s az ügyvédi visszaélés ellen lehet alkalmasabb módon biztositékot szerezni. Tétessék kötelességévé az ügyvédnek, hogy minden oly állitás esetében, melyre a törvénykezési eljárás, ha az állitás alaptalansága kitünik, birságot szab, külön megbizást vegyen; ha ily megbizással magát igazolni képes, a visszaélés büntettessék a megbizón, ellenesetben a birságért első sorban az ügyvéd legyen felelős.

Őszintén sajnálnánk, ha ezen tárgyban véleményünk figyelmen kivül hagyatnék, nem magunkért, nem az ügyvédekért, hanem az ügyfelek s az igazság érdekében. Mert ha a törvényjavaslat azon iránya, mely szerint a bíróságokért első sorban az ügyvéd felelős, fentartatik, hiába mondja el az ügyfél megbizottjának azon kifogásait, melyekért esetleg megbirságoltatnék, az ügyvéd majdnem soha sem szerezhetvén meggyőződést az ily állitások alaposságáról, nem használja fel azokat, s pedig talán alaposan fölhasználhatta volna; vagy fedezetet kiván magának azon esetre, ha az állitások alaptalanoknak bizonyulnának be, mely fedezetet nem mindenki fogná letehetni, s ha letehetné, csak veszteséggel. Tehát mindenesetre az igazság szenvedne.

Az általunk föntebb ajánlott mód, azt hiszszük, a visszaélést tökéletesen meggátolná — a mennyire ez emberileg lehet — s az igazságszolgáltatásnak szabad menetet engedne. Mert a fél tudva, hogy állitásának valótlansága esetében közvetlenül őt sujtja a birság, — ha állitásának igazságáról meggyőződve nincs — miről neki meggyőződni alkalma volt — külön erre szóló meghatalmazványt nem ad ki; e nélkül pedig az ügyvéd oly állitásokat, melyek birság által vannak fenyegetve, azon esetben sem használ föl, ha megbizója olyakat könnyelmüen fölemlitett volna is.

Midőn tovább haladva „az eljárás“t tennénk birálói vizsgálat tárgyává, ismételve ki kell mondanunk azon fentebb emlitett nézetünket, hogy e javaslatban a szóbeliség, nyilvánosság és közvetlenség nemcsak a tudomány általános nézpontjából

**

·télve, hanem sajátos viszonyaink által sem indokolt módon, tulságosan szűk körre szorittatott.

Ha a szóbeliségnek — mely ha valódi, akkor egyszersmind mindig közvetlen — előnyeit kivánnók fejtegetni, alig mondhatnánk valami újat, mit szakférfiak meg ne vitattak s ki ne fejtettek volna. Fölösleges lenne ekként elmondanunk, hogy mit nyer a törvénykezés a szóbeliség és közvetlenség által gyorsaságban, a formaságok egy része ez által elesvén s a per huzásnak módjaitól a roszakaratu fél megfosztatván; fölösleges lenne elmondanunk, mit nyer ez által a törvénykezés munkaerő meggazdálkodásában, az iratozás és kiadmányozások egész sora megszünvén; fölösleges emlitenünk, mit nyer a törvénykezés alaposságban, midőn a biró közvetlenül a felek vagy képviselőik előadásaik után — s nem a papir és előadó élettelen, halvány szinezetü közvetitése utján jut a tényállás ismeretéhez. És mit mondjunk a nyilvánossághoz, a szabadság ezen páratlan biztositékához, a szellem nélküli bureaucratismus ezen megölő betüjéhez, a kötelességérzet és erkölcsiség, a haladás és képződés ezen leghatályosabb iskolájához, a törvénytelenség és birói önkény elleni asylumhoz, a törvény iránti tisztelet s a bíróság iránti bizalom ezen legtisztább forrásához; mit mondjunk, a mi minden szabad polgár keblében már ne élne? Csak legbensőbb érzelmünknek adunk kifejezést, midőn a valódi szóbeliségnek kiterjesztését s a nyilvánosságnak korlátlanságát a legmelegebben ajánljuk és kérjük.

Magára az eljárás határozataira térve, különösen ki kell emelnünk még, hogy a mennyiben a sommás eljárás és ezzel együtt a közvetlen szóbeliség a törvényjavaslatban a kereseti összeg mennyiségétől van föltételezve, ha már magában az elv nem egészen alaptalan is, de alkalmazása kétségtelenül szűk körű. A perek jelentősége és bonyolultsága nem függ a kereseti összeg mennyiségétől, az egyszerüség nincs összekötve a követelés számainak csekélységével. Egyenlő vagy hasonló jogalapok mellett 300 frton felül terjedő követelés kérdése sommás uton ép ugy megoldható, mint a 300 frtos összegü. Egyedüli tekintet, mely figyelmet érdemel, hogy nagyobb összegü követeléseknél a megvesztegetés lehetősége is nagyobb, s e tekintetben a törvényszékeknél, mint társasbirságoknál nagyobb foku a megbizhatóság. De e tekintet sem igényelheti, hogy 300 frtos összeg, nem tekintve itt a per minőségét, mely külön tekintet alá jő, — a megbizhatóság fokának számát fejezze ki.

Mi azt véljük, hogy a sommás eljárás esetei még egy esettel megtoldhatók volnának, s ez esetet következőleg formulázznánk: „Sommás eljárás alá tartoznak különösen: a) „adóssági követelések, melyek teljes bizonyitó erejü adóslevelek által támogattatnak, a mennyiben a követelés összege 1000 ftot meg nem halad.“ — Tekintve továbbá, hogy a sommás szóperekben a bizonyitás minden neme használható, s tekintve, hogy a 60. §. b. pontjának azon rendelkezése, mely szerint 300 frt. értékig terjedő bármily jogalapból származó követelések csak akkor volnának sommás uton beperelhetők, ha a követelés teljesen igazoló okiratokon alapul, — más bizonyitási módok által könnyen tisztába hozható kereseteket a sommás utról egészen kizárná, s nehány ftos érték iránt, ha a követelés különben teljesen bizonyitható volna is, a kereső fél rendes uton lenne kénytelen perelni, — ezen indokokból a 60. §. b. pontjának zártételéből e szavakat: „s mindkét pont alatti esetben“ — kihagyandónak véljük. A határjárási, mesgye igazitási és visszahelyezési perekben azon megszoritás: „ha felperes egy évi békés birtoklás alapján kéri az intézkedést,“ helytelen részint azért, mert e megszoritás az uj tulajdonos irányában — (p. o. ha az uj tulajdonost az előbbi tulajdonos egy éven belül háboritaná meg), balmagyarázatra adna alkalmat; részint azért, mert e határidő sem a telekkönyvi intézményben, sem a visszahelyezési pereket szabályozó 1802 : 22. s 1807 : 13. törvényczikkekben nem találja jogi alapját. Megemlitjük, hogy a 61. §. esetén kivül a sommás ügyek a 108. §. esetében is rendes perutra utalhatók, a 61. §. azon kitétele tehát, mintha ezen §. esetén kivül, sommás ügyek a rendes perutra át nem tétethetnének, a javaslat tartalmával ellenkezik. — A 62. §. szerint felperesnek azon végzés ellen, melylyel rendes perre utasittatott, felfolyamodni szabadságában áll, a 230. §. b. pontja ez esetben semmiségi panasznak ad helyt, a tárgyalt szakasz ez utóbbi szerint volna módositandó. — Alperesnek a javaslat ily esetben semmi nemü jogorvoslatot nem enged, véleményünk szerint az érdembeli jogorvoslattal egyidejüleg, ugy a 62. mint a 63. §. esetében alperesnek a jogorvoslat minden veszély nélkül s az igazság és méltány követelményeivel megegyezőleg megengedhető volna, különben maga a javaslat 230. §. a. pontja alatt a 62. §-al ellentétben ily esetben semmiségi panasznak helyt ad.

A 66. §. azon kifejezését — „alperes a fölperesi kérelemhez képest meg nem jelenése indokából elmarasztalandó“ nem tartjuk szabatosnak, mert eset jöhet elő, melyben, ha a fölperes bizonyitékai meg nem czáfoltattak s valóknak tartandók is, a jogszabályoknak a tényekre alkalmazása tiltja alperes elmarasztaltatását; az idézett tétel helyett tehát következő szövegezést ajánlanánk: „s ehhez képest a törvények alkalmazásával hozandó itélet.“ Oly esetben, midőn a kimaradott fél el nem marasztaltatott, a költségek viselését is helytelen lenne reá róni, e szakasz utolsó pontja helyett tehát azon átalános szabály állana, hogy a költségeket rendszerint a vesztes fél viselje.

A 71. §-ban a megjelenési határidő maximuma meg van ugyan határozva, de a minimum nincs. A teljesség kedveért s azon okból, nehogy az alperest a megjelenés egészen készületlenül találja, helyén volna a megidézési határidő minimumát 24 órára szabályozni. Ugyanily minimumot óhajtanánk a 80. §-nál a kötelezettség teljesitésére is meghatározni.

A 72. §. 2-dik pontja szerint sommás szóperben alperesnek megengedett irott védelmi nyilatkozat azon veszélyt rejti, hogy a szóbeliséget háttérbe szoritja, a közvetlenség előnyeit paralysálja, s különösen a felsőbb bíróságoknál, hova a felperes fél szóval előadott nyilatkozata csak röviden, kivonatosan fog a fölveendő jegyzőkönyv által jutni, az alperes által kidolgozott irott védelem, mintegy informatio, tulsulyt fog a véleményekre gyakorolni. Helyesebb lenne tehát ezen irott védelmet egészen mellőzni, annyival inkább, minthogy az a több külföldi törvénykezési rendben ismeretes előiratokat nem pótolja, minthogy az ezen törvényjavaslat által alperesnek megengedett irott védelmi nyilatkozat az ellenfél képviselőjével előlegesen nem közöltetvén, a szóbeli tárgyalásra előkészitő eszközül nem szolgálhat.

Azon ügyvesztes felet, ki meg nem jelenése miatt vesztett, nem fosztanók meg a birtokon kivüli fölebbezéstől, mert ha a keresetben előadott tényekből a jogi következtetés helytelen volt, — a minek lehetőségét meg kell engednünk — jogtalanság lenne elzárni a felet, hogy helyesebb törvény-alkalmazást sürgessen.

A rendes perekben az ellenirat, válasz és viszonválasz beadásának határnapjait illetőleg nem tudtuk megérteni, mi okból van 30 és 15 napos határidő; mely esetekre vonatkozik az egyik, s melyekre a másik? — Valamint a 93. §-ban sem találtuk a 88. §-ra hivatkozást érthetőnek, minthogy rendes perekben a feleket mindig helybeli ügyvédnek kelletvén képviselni, a 88. §-ban a lakhely távolsága szerint szabályozott határnapok nem alkalmazhatók.

Az indokolatlan halasztást, melyet a javaslat 96. §-a megenged, fölöslegesnek találjuk, mert a per huzására szolgálna alkalmul, semmi esetre nem lenne szorgalomra serkentő mód. Hogy azonban különös fontosságu ügyekben a felek a per kifejtésére mégis kellő időt nyerjenek, az egyetlen indokolt halasztást 60 napig lehetne kiterjeszteni, melyen belül a biró belátására bizathatnék, a per minőségéhez és a haladéki kérelemben előadott indokokhoz képest haladékot engedni, vagy ha a kérelem alaposan nem indokoltathatnék, azt megtagadni.

Azon esetben, midőn a felek a határnapokra nézve előlegesen megegyeztek, s a felek valamelyike a kitüzött határnap alatt periratát jegyzőkönyvbe vezetni elmulasztotta volna, a 101. §. rendelkezése szerint „a pertárnok hivatalból tartozik a pert *itélethozás végett* a törvényszékhez bemutatni.“ És ez helyes. De ha már itélethozás végett mutatja be a pert, akkor következetlen a javaslat azon intézkedése, hogy ennek folytán a törvényszék zárt határidőt tűzzön a per végbefejezésére, következetesen csak itélhet a per érdemében.

A bizonyitékok czime alatt csak homályosan, csak a contrario következtetés utján találjuk a hallgatag beismerésnek némi nyomát. E bizonyitó eszköz pedig igen lényeges. Föltesszük az esetet, hogy egyik fél az ellenfele által felhozott állitásokra semmit nem szól se beismerőleg, se tagadólag, épen azért, mert erkölcsi érzete nem engedi meg, hogy az általa valónak ismert tényállást tagadja; — minő eszközzel kényszerithető ez esetben a hallgató fél arra, hogy a tárgyról beismerőleg vagy tagadólag nyilatkozzék, ha a hallgatag beismerés, mint bizonyitási eszköz mellőztetik? A bizonyitó felet pedig oda kényszeriteni, hogy minden, ellenfele által meg sem tagadott állitását külön bizonyitékokkal támogassa, bizonyitékait idő és költség pazarlással beszerezze, — vagy megfosztani egyetlen bizonyitó eszközétől azon esetben, midőn egyébb bizonyitéka nincs, mint

ellenfelének beismerése, — méltánytalanság lenne. A 112. §-ba tehát a hallgatag beismerést mint bizonyitó eszközt világosan fölvétetni óhajtanánk, mely esetre az emlitett §-t következőleg vélnénk szövegezni: „Minden állitás, melyet valamelyik peres fél vagy jogszerü képviselője a biróság előtt nyilván vagy hallgatólag beismert, valónak tartandó. Általános tagadási záradék figyelembe nem vétethetik.“

„A biróságon kivüli beismerést külön szakaszba soroznók. E beismerés bizonyitó erejét szükséges lenne föltételekhez kötni, nehogy épen nem komoly csevegés, dicsekvés és egyébb megbocsátható emberi gyarlóságok üzérszerüleg használtassanak föl. A biróságon kivüli beismerés jogi hatályát azon föltételhez vélnénk köthetőnek, hogy a beismerés komolyan s oly egyén előtt történt legyen, kit a való tényállás megtudása érdekelt.

Az adóslevél alakiságához kötött bizonyitó erő a javaslatban a magán okiratok ilynemü kellékeitől kivételt képez. A javaslat szerint adóslevélnek csak akkor van teljes bizonyitó ereje, ha azt az adós vagy egész terjedelmében önkezüleg irta és aláirta, vagy legalább önkezü aláirását — vagy ha irni nem tud, keze keresztvonását, (helyesebben kézjegyét) két tanu ellen jegyezte. És ily adóslevél ellen a kölcsön lenem olvasása miatti kifogásnak csak annyiban van helye, a mennyiben ezen kifogást az adós bebizonyitani tudja. Következőleg ily kellékekkel nem biró adóslevél ellen a kölcsön le nem olvasása miatti kifogás használható, s a leolvasást a kölcsönző tartozik külön bizonyitani. Nézetünk szerint helytelenül, mert ez ellenkeznék a bizonyitás elméletével, a hitel érdekével s azon czélnak sem felelne meg, mely által eléretni szándékoltatik. Ellenkeznék ama felfogás a bizonyitás elméletével, mert valamely okmány tartalma az ellen, ki azt aláirásával valónak elismerte, mindaddig bizonyitottnak tekintendő, mig annak ellenkezője nem igazoltatott. Ellenkezik a hitel érdekével, mert ily módon a hitelező több aggályt táplálhatván az iránt, hogy követelését visszakaphatja, kevésbbé lesz hajlandó hitelt adni, vagy ha ad, a veszélyezésért is kamatot számit. Végre czéltalan is a törvényjavaslat emlitett rendelkezése, mert ha ezzel az uzsoráskodást kivánja korlátolni, azt épen nem korlátolja, de sujtja a bizalmas jóhiszemü segélykész polgárokat. Az uzsorás gondoskodni fog, hogy teljes alakisággal ellátott adóslevelet birjon, az alakiságra kevésbbé lesz figyelmes azon hitelező, ki nem üzérkedik. Különben kimondhatjuk itt azon meggyőződésünket, hogy az uzsora ellen leghatályosabb óvszer — az uzsora törvények megszüntetése.

Ily tekintetek alá jöhet szerintünk a köztörvény utján beperelt váltó is.

A 118. §-ba az irás és aláirás valódiságának bizonyitó eszközei közé a közoklevél mellé a magánoklevet is okszerüleg fölvehetőnek véljük.

A törvényjavaslat némely a per czélzatos huzása tekintetéből használt eszközökért a visszaélőket birsággal rendeli büntettetni, de figyelmen kivül hagyott egy módot, mely eddig is a per huzásra sokszor és mindig büntetlenül felhasználtatott, — az aláirásnak roszhiszemü megtagadását. E visszaélés annyival inkább birság alá lenne vonandó, minthogy a javaslat 61. §-a értelmében, ha a kereset alapjául fölhozott okirat valódisága kétségbe vonatik, fölperes a rendes eljárásra utasitandó. Oly birság nélkül tehát, mely az aláirásnak nyiltan roszhiszemü tagadását büntesse, jövőre is sokan leendnek, kik a tagadást eszközül használják fel a sommás utra tartozó ügyeknek rendes eljárásra tereléséhez.

A kifogásolható tanuk közé a nyerészkedési büntettekért elmarasztaltakat is besoroznók.

A nem létező tanura hivatkozó vagy a tanu lakhelyét szándékosan roszul előadó fél elleni birság-büntetést ugyanazon módon óhajtanók módositatni, mint fentebb a biró küldési kérvénynyel visszaélők elleni birság tekintetében előadtuk.

A tanuhallgatás, ugyszintén a birói szemle után külön határidőre tüzendő észrevételezés egészen fölösleges s csak a per lefolyását akadályozó forma, s minden aggály nélkül elhagyható, ha a tanuhallgatás s illetőleg birói szemle alkalmával, melyre az érdekelt felek s illetőleg képviselőik mindenesetre meghivandók, az észrevételek azonnal jegyzőkönyvbe vezettetnek.

A javaslatnak a bizonyitékokról szóló részében legjelentékenyebb hiánynak jelölhetjük meg, a fő-eskünek szükségtelenül tulságos korlátozását. — A mai kifejlett hitel- és üzletviszonyok mellett, különösen a mindennapos első szükségletek beszerzésénél lehetetlen, hogy a termelő, iparos, kereskedő és fogyasztó közönség mindennemü érintkezéseikben, melyekből netalán törvényes kérdések származhatnának, bizonyitó eszközökről gondoskodva legyen; legtöbb esetben ily gondoskodás sértő bizalmatlanság is lenne. És mégis, a törvénynek gondoskodni kell módokról, hogy ily a mindennapos életben vágó viszonyokból származó kérdések megoldatlanul ne maradjanak, vagy a kötelezett fél egyszerü — talán roszhiszemü tagadására a követelő fél keresetétől el ne ütessék. Ezt követeli a hitel érdeke is. Nem hagyjuk figyelmen kivül azonban, hogy a főeskü, mint bizonyitási mód könnyelmü használat által könnyen visszaélés eszközévé fajulhat. Ily tekintetek mellett minden más bizonyiték hiányában a kinált és visszakinálható főesküt kellő óvatossággal használva, legalkalmasabb segitő módnak ismerjük. A tagadó félnek, kit a javaslat szerinti eljárás támogat, az általunk ajánlott esetben is azon előnye lesz, hogy az esküt elfogadhatja, leteheti s ezzel ellenfele állitását megdöntheti; ha pedig a kinált esküt el nem fogadja, ha az esküt épen visszakinálta, a bizonyitó fél esküje bizonyitási módul aggály nélkül elfogadtathatik. Mindazáltal a főeskü ezen nemeit is korlátozni szükséges lenne azzal, hogy csakis minden más bizonyiték hiányában engedtetnék meg, — továbba, hogy okiratok tartalma ellen az azt aláirótól soha el nem fogadtatnék, — hogy becsületsértő állitások bizonyitékául ne használtathatnék, s hogy az eskü kinálás csak azon félnek engedtetnék meg, ki visszakinálás esetére állitása mellett az esküt letenni akadályozva nincs, e kivánat a viszonosság elvéből önkényt folyván.

Fölemlitendőnek véljük még az eskü letételénél (169. §), hogy ha azon fél, kinek az esküt kell letennie, a biróság előtt ismert nyelvet nem birja, hites tolmács alkalmazandó.

A birói határozatokat tárgyazó czim alatt a 179. §-ban kötelességévé tétetik a birónak: hogy mind az itéleteket, mind a peres vagy nem peres ügy érdemét elintéző végzéseket okokkal támogassa.“ A törvényhozás ezen intézkedése törvénykezésünkben már nem uj, s a törvény ily intézkedése mellett is azon tapasztalatban éltünk, hogy fölebbezési törvényszékeink elégnek tartották a fölebbezett ügyek elintézésénél egyszerüen az első birósági indokokra utalni, annyira, hogy felsőbb törvényszékeink ilynemü indokolásaik már a kifejezésben is modorossá váltak. Ezen indokolási mód nem nyujthat azon peres félnek semmi megnyugvást, ki fölebbezésében indokokat hoz föl, melyek fölött még birósági vélemény — ellenindokolás — nem mondatott ki, s azt várja, hogy vagy indokai meggyőzik a fölsőbb törvényszéket, vagy azok megczáfoltatnak. Hogy tehát az indokolás puszta formalitássá ne sülyedjen, szükséges a törvénynek kimondania, mikép a birói határozatok a fölebbezési forumokon, a fölebbezés — fölfolyamodás vagy panasz kitételeire vonatkozva indokoltassanak.

A perbeli költségek tekintetében azon nézetben vagyunk, hogy azon esetben, ha a felek ügyvéddel képviseltették magukat — mint váltóügyekben már az 1840. XV. t. cz. II. R. 225. §-a rendelte, — föl- és alperesi ügyvéd munkadijja a végházatban megállapitandó. Ezzel meg lenne akadályozva számos per fél és ügyvéde között, — határ vettetnék a tulságos követeléseknek, de egyszersmind biztosittatnék az ügyvéd is, hogy kiérdemlett munkadijját perlekedés — s a birói tekintélyre hivatkozva, szerénytelenség s tulkövetelés vádja nélkül kivánhatja. Ily értelemben vélnénk a javaslat 182-ik §-ának határozottabb alakot adni.

A 183-ik §-ban a kötelezettség teljesitésére itéletileg szabandó határidő minimuma sommás perekre nincs meghatározva; minden lehető visszaélések meggátlása, de egyszersmind az esetleg igényelt különös sürgősség tekintetbe vétele mellett sommás perekben e határidőt 24 órától 8 napig terjedhetőleg, rendes perekben határozottan 15 napra vélnénk szabályozandónak.

A 196. §-hoz, a vétbizonyitvány kiállitásának kellékeit szükségesnek látszik akként kiegésziteni, hogy a vevényre a a kézbesitő nevét sajátkezüleg aláirja, mi által az átvételi bizonyitvány meghamisitása meggátoltatnék.

A 200. §. ügygondnok rendel alperes részére a többek közt azon esetben, „ha a jelentésből kitűnik, hogy az első végzés kézbesitése előtt hazulról hosszabb időre távozott.“ — Ez esetet, tekintettel e szónak „hosszabb“ határozatlanságára, akként egészitenénk ki: „s az idezési határidőre meg nem jelenhet.“

A perorvoslatokról szóló czim alatt a 209. §. azon rendelkezését, mely szerint postán küldött felfolyamodások csak ugy fogadtatnak el, ha azok a kézbesitéstől számitott 15 nap alatt a biróság iktató hivatalába beérkeznek, — tekintve, hogy a beér-

kezésnek sokszor a féltől nem függő akadályai vannak —, tulszigorúnak találjuk, s nézetünk szerint elég lenne kimondani, hogy a postán küldött fölebbezvény csak ugy fogadható el, ha oly időben adatott postára, hogy a 15 napos határidő alatt rendes póstai közlekedés mellett a bíróság iktató hivatalába beérkezhetett.

Ha a 229. §. a semmiségi eseteket taxative sorolja elő, hogy ez esetek a forma sértések lehetőségét kimeritsék, még két esetet emlitünk meg:

ha a fél megidéztetett ugyan, de szabályszerüen ki nem hallgattatott; és

ha valamely végzés a felekkel szabályszerüleg nem közöltetett.

A 235. §. azon felet, ki valamely itélet ellen semmiségi panaszszal és egyszersmind fölebbezéssel élt, és a semmitő szék az előbbit merőben alaptalannak találta, 20—300 frtig terjedő pénzbirsággal rendeli sujtatni, mely birságért a javaslat szerint itt is első sorban az ügyvéd felelős. Ez esetben már nemcsak a birságérti felelősség elvét, hanem magát a birságot is helytelennek s veszélyesnek tartjuk. Midőn a fél valamely ténykérdésben valótlanságot állit, erről positiv tudomást szerezhet a biró, de valamely semmiségi panasz alapossága vagy alaptalansága csak is véleménytől függ; a két eset közt az a különbség, mi az érzéki észlelet és az elvont (exact) fogalom közt van, Első esetben — föltéve, hogy a ténykérdés kellőleg földeritetett — alig lehet tévedés, utóbbi esetben a vélemény tévedés mindennapi. A panaszló semmiségi panaszát egész meggyőződéssel alaposnak tarthatja, a biró ugyanezt ép oly tiszta meggyőződéssel talán egészen alaptalannak fogja tartani. Nem lehetetlen, mert az emberi vélemények az exact tudás terén merészebb ellenkezéseket is mutatnak föl. Igaz, hogy azon kifejezés *„merőben alaptalan“* a szigort szelíditeni látszik. Azonban ezen fogalom terjelme is az alkalmazástól függ, s a mit ugyan nem is akarunk föltenni, de a törvényhozásnak mégis figyelmére kell méltatnia, az alkalmazásban a tévedett meggyőződésen kivül elfogultság vagy más emberi szenvedélyek is vezethetnék az e miatt soha felelőségre nem vonható, mert e tekintetben csak saját öntudatának felelős birót.

A 239. §. első pontjának szövege kétértelmü. E szerint: „ha a semmitő szék a semmiségi panaszt alaposnak találja, és a panasz az illetőség hiányából emeltetett, a periratot az illetékes bíróhoz utasitja.“ A mennyiben ezen tételnek azon értelme volna, hogy a semmitő szék a perben eljárt bíróság mellőzésével a periratokat további ellátás végett valamely más, a semmitő szék itélete szerint illetékes bírósághoz küldi meg, annyiban magát az intézkedést, — ha pedig azon értelme volna, hogy a semmitő szék itéletében a feleket illetékes bíróság előtti perre utalja, — ez esetben a szövegezést kifogásolnánk. A semmitő széknek lehetséges, hogy nem is lesz alkalma kitudni az illetékességet, csak azt, hogy az eljárt biró illetéktelen volt; de meg nem is látszik a polgári per természetével megegyeztethetőnek, hogy valamely biró, a felek mellőzésével hivatalból kerestessék meg polgári perben eljárni.

A törvényjavaslat (249. §. b. pontja) azon esetben, ha vagy az alapperben hozott sérelmes itéletre az ügyvéd hibája nyujtott alkalmat, vagy az első, vagy másodbirósági itélet ellen a fölebbezvény fontos akadályoknál fogva a törvényes határidő alatt be nem adatott, a beadási határidő utolsó napjától számitandó fél év alatt perujitást enged. A két eset nem jöhet ugyanazonos tekintet alá. Az első eset — az ügyvédnek a perben elkövetett hibája miatt ugyan perujitásnak, de a második eset — a fölebbezvény beadásának elmulasztása miatt csak igazolásnak lehet helye, mert jogi képtelenségnek tartjuk, hogy a már egyszer első birósági itélettel ellátott per minden ujabbi adat nélkül csupán azért, mert az első vagy másodbirósági itélet ellen a fölebbezvény be nem adatott, ujabbi tárgyalás és annak folytán ujabb itélet tárgyát képezze. Az ügyvédi vétség miatti perujitás használhatásának határideje pedig az itélet jogerőre emelkedésétől volna számitandó, minthogy a törvényjavaslat szerinti számitás módját az ügyvédi vétség némely eseteiben nem lehetne alkalmazni.

A 250. §. c. pontjára jegyezzük még meg, hogy ha csak a legkirivóbb igazságtalanságot a törvény megtürni nem akarja, a perujitás jogától a felet azon esetre sem foszthatja meg, ha az e jogról okmányszerüleg világosan lemondott. Csak egy pár példát hozunk föl állitásunk illustrálására. Egy adóslevélben az adós perujitási jogáról lemond, — ezen adóslevéllel bepereltetik, képviselőjének egy teljesen bizonyitó nyugtát kézbesit, de ez a nyugtát elmulasztja bemutatni, s alperes elmarasztaltatik. A 249. §. b. pontja értelmében ügyvéd vétsége indokából perujitással élhetne, s valjon azért, mert az adóslevelében a perujitásról lemondás foglaltatik, az igazság érzet szembeszökő megsértése nélkül megfosztható volna-e e jogától? — Vagy p. o. az elmarasztalt fél a 255. §. értelmében bünvádi eljárás folytán igazolhatja, hogy ellenfele vagy ennek tanui hamisan esküdtek, s e miatt lőn elmarasztalva, — valjon azért, mert az alapokmányban a perujitás jogáról lemondott, tűrni tartozzék-e a büntett felhasználása alapján hozott itélet következményeit. A 250. §. c. pontja tehát nézetünk szerint egészen kihagyandó volna.

A zárlat foganatositásánál a javaslat 261. §-a megengedi, hogy a panaszlott a zárlat foganatositása alkalmával kézbesitendő végzés megadásától számitott 8 nap alatt a zár elrendelése, a zárgondnok s a netán szükséges biztositék iránt a zárt elrendelő bíróságnál észrevételeket nyujthasson be. A 263. §. a panaszlottnak jogot ad, hogy ugyanezen idő alatt kifogásokat adhasson be, melyre tárgyalás rendelendő, tárgyalás folytán végzésileg határozandó, mi ellen felfolyamodásnak van helye. Ha a 261. §-ban emlitett észrevételek és a 263. §-ban tárgyalt kifogások ugyanazonosak, azon esetben az ugyanazonos fogalom kifejezésére különböző szavak, zavar veszélye nélkül nem használhatók. Ha a különböző szavak külön fogalmakat, külön jogi cselekményeket akarnak kifejezni, ha a panaszlott 8 nap alatt észrevételeket és kifogásokat külön adhat be, egyik vagy másik jogcselekmény czélja érthetetlen lenne. E két szakasz közé szükséges lenne tehát öszhangot hozni. De továbbá sem észrevételezésnek, sem kifogásnak nem találjuk helyét azon esetben, ha a panaszlott fél már előlegesen kihallgattatott; ezen esetben már a terhelő birósági határozat ellen az illető fél helyesen csak felfolyamodással vagy semmiségi panaszszal élhet; a zárlat foganatositása utáni észrevételezésnek vagy kifogásnak, az ennek alapján tartandó tárgyalásnak s ujabbi határozatnak a törvénykezés logikája szerint csak akkor lehetne helye, midőn a zárlat az ellenfél kihallgatása nélkül rendeltetett el.

A 267. §. a telekkönyvi följegyzés által teljesitett zárlat joghatályát azon időponttól számitja, midőn az a telekjegyzőkönyvben feljegyeztetett. Ez intézkedés ellentétbe jőne a telekkönyvi rendszerrel, minthogy e rendszer szerint — és igen helyesen — a telekkönyvi bejegyezvények jogi hatálya azon időpontból kezdődik, melyben a szabályszerüleg fölszerelt kérvény a telekkönyvi hatóság iktató hivatalába beérkezett.

Eddigi törvénykezési rendszerünknek egyik leggyöngébb, annyiszor kijátszott, az országos hitelt megbénitó részét képezte a végrehajtási eljárás. Előzőleg beismerjük, hogy a miniszteri törvényjavaslat e tekintetben is kétségtelen javitásokat mutathat föl, de nem hallgathatjuk el egyszersmind a törvénykezési rendtartás ezen részére, hogy a bonyolultsága, nem eléggé határozott, szabatos mivolta, fölösleges intézményei által ismét a legtöbb aggályra ad alkalmat. Állitásunk támogatására előlegesen fölemlitjük az ingatlan jószág átadására vezetett végrehajtás s az árverési föltételek nem teljesitése miatt elrendelt ujabbi árverés ellen megengedett felfüggesztő joghatályu semmiségi panaszokat, s az árverést megelőző ugynevezett sorrendi tárgyalást, mint fölösleges intézményeket; a végrehajtásra kiküldött biró, a végrehajtó bíróság s a birtok bíróság közti összefüggés s illetékesség bonyolultságát; a tartozék fogalmát mint határozatlant; a kisebbszerü ügyekben is számos időt és költséget vesztegető hirlapi hirdetést.

Ingatlan jószág átadására szóló végrehajtás esetében megengedi a javaslat 290. §-nak c. pontja, hogy a végrehajtott, a végrehajtás jogcselekményét gátló hatályu semmiségi panaszt használhasson, szerintünk fölöslegesen, mert hiszen csak a tettleges végrehajtás jogcselekménye körül lehetne jogsérelmet elkövetni, de nem ezt megelőzőleg, a mikor még a végrehajtást megrendelő és semmi más esetben jogorvoslatokkal meg nem támadható végzésen kivül semminemü birósági intézkedés nem történt. Ezen fölfüggesztő hatályu semmiségi panasz mellőzését követeli az egyformaság is, minthogy ingó vagyon átadására irányzott végrehajtás esetében ily fölfüggesztő hatályu semmiségi panaszt maga a javaslat sem ismer, minthogy a 273. §. értelmében végrehajtást elrendelő végzés ellen külön perorvoslatnak nincs helye.

Épen ily fölöslegesnek s a kielégitést gátló czéltalan intézkedésnek találjuk azon semmiségi panaszt, melyet fölfüggesztő hatálylyal a 351. §. az árverés föltételeit nem teljesitő vevőnek megenged. Az árverés föltételei, meghirdetés módja, árverési határidők s a kielégitési sorrend a jogerőre emelke-

dett és foganatositott árverési végzésben már kétségtelenül meg kellett állapitva lenni; ha az árverés megtartatott, ugyanazon végzésben már szintén jogerejüleg ki kellett mondva lenni; hogy az árverési föltételek nem teljesitése esetére a vevő veszélyére, bármely érdekelt fél kérelme folytán uj árverés fog elrendeltetni. Minő czélra vezethetne tehát ezen, már jogerejüleg megállapitott határozatoknak ujabbi felülvizsgálása? És különösen a 351. §. azon intézkedésével kapcsolatban, mely szerint az uj árverésen befolyó vételár többlet a korábbi vevőt illeti, — eredményezhetne-e egyebet mint azt, hogy a föltételek teljesitésére képtelen árverelők egy évi haszonnal s a netaláni vételár többlettel állanának félre, más talán hasonló szédelgős üzéreknek adnák át a tért, s a hitelező kielégitését tervszerüleg akadályoznák.

Az árverést megelőző sorrendi tárgyalás szintén a kielégitést akadályozó felesleges intézmény. Egyedüli alapos indokát a hitelezők azon jogos követelményében találhatja, hogy a nekik jelzálogul szolgáló ingatlanok árverési föltételeihez hozzászólhassanak, habár e tekintetben is a gyakorlat mutatja, mikép a jelzálogos hitelezők a végrehajtató ajánlatához csaknem kivétel nélkül járulni szoktak. De ezen különben jogos követelményük a hitelezőknek kielégitést nyerhetne sorrendi tárgyalás nélkül is az által, ha a hitelezőknek jog adatnék, hogy az igények és elsőbbségi követelések bejelentésére különben is engedett s hirdetményileg közzététetni rendelt határidő alatt az árverési föltételek, meghirdetési mód és határidők iránt kivánataikat a végrehatásra kiküldött birósági taghoz irásban benyujthassák, ellen esetben azok hivatalból fogván megállapittatni. Magát a kielégitési sorrendet illetőleg pedig leghelyesebb azt az árverés után megtartani, mert a sorrendi tárgyalástól kezdve, mig az árverési végzés meghozatott, jogerőre emelkedett és foganatositatott, a telekkönyvi állapot rendszerint változást szenvedett ugy, hogy maga a miniszteri javaslat a 354. §-ban a sorrendi végzés kelte után történt bekeblezésekre és elsőbbségekre nézve az árverés megtartása után a kielégitési sorrend megállapitása végett külön tárgyalást rendel. De még czélszerü a kielégitési sorrend megállapitását árverés utáni időre tenni azért is, minthogy a tapasztalat szerint alig 10 százaléka bocsáttatik árverésre azon birtokoknak, melyek fölött a sorrendi tárgyalás megtartatott. Az árverést megelőző sorrendi tárgyalás mellőzése által tehát időben és munkaerőben jelentékeny megtakaritást fognánk elérni.

Megemlitettük fentebb, hogy a végrehajtásra kiküldött biró, a végrehajtó bióság s a birtokbióság közti összefüggés s illetékesség bonyolult. Legyen elég erre fölhoznunk a következő adatokat.

A 278. §. szerint telekkönyvezett jószágtestekre nézve „a foglalás a végrehajtást elrendelő végzésnek telekkönyvi följegyzése (helyesebben „bekeblezése") által történik." A 331. §. szerint „egyszersmind a kiküldött birósági tag az ingatlan vagyon tartozékát is nyomban összeirja s megbecsülteti." E két szakasz összevetése után kérdéses, valjon a végrehajtást elrendelő végzést a végrehajtó bióság, vagy a birói kiküldött megkeresés utján keblezteti-e be; vagy ennek eszközlése a fél kötelessége leend; s kérdéses, valjon a birói kiküldött az ingatlant is, — vagy csupán tartozékát irja össze? Különösen a tartozék összeirásának és becsüjének szüksége vagy legalább annak constatirozása, ha valjon tartozék létezik-e vagy nem? azon véleményhez hajlit minket, hogy a kiküldött végrehajtónak mindig szükséges a helyszinén megjelenni, s az összeirást megtenni. És már ezen alkalommal a birói becsü is kielégitőbben elvégeztetnék, mint a javaslatban emlitett módon, melynél aztán majdnem több a kivétel, mint a szabály.

A 281. §. szerint a végrehajtás korlátolása vagy megszüntetése iránt a kiküldött birósági taghoz beadott kérelem fölött sommás uton hozatik határozat, de a javaslat nem rendelkezik a fölött, hogy e határozat-hozatal az igényperekbeni eljárás mintájára a bióság — vagy a kiküldött birói tag illetékességi köréhez tartozik-e?

A 304. 305. és 306. §-okban meghatározott nemü ingó vagyon megszerzése, — munka teljesitése s valaminek türése vagy elhagyása iránti végrehajtásoknál a jogositott félnek kiadásai vagy szenvedett kárainak fölszámitása alkalmával a végrehajtó kiküldött birói tag minő eljárást tartson a javaslat nem határozza meg.

Ingóságokra az árverést a 315. §. értelmében a végrehajtató szóbeli megkeresése folytán a kiküldött birósági tag rendeli el. A foglalás ellen bejelentett igények fölött a végrehajtó kiküldő bióság itél. Kérdés, mi módon szerez meggyőződést a kiküldött végrehajtó biró az igény kérdésében hozott birói határozatról; valjon hivatalosan-e, vagy a végrehajtást kérőnek leend kötelessége az igény elutasitását szóbeli kérelme mellett igazolni?

A 326. §. intézkedik, hogy ha a lefoglalt javak árverési árából a követelés ki nem kerülne, végrehajtató a marasztalt fél javainak folytatólagos foglalását s árverését kivánhatja; — de nem intézkedik az iránt, hogy a folytatólagos végrehajtást hol kérje, s e kifejezés „foglalását és árverését kivánhatja, a mi azonnal teljesitendő" — azon magyarázatra adna alkalmat, hogy a folytatólagos foglalás és árverés azonnal egyidejüleg minden formaság nélkül tartandó meg.

Mindezen talán kicsinyesnek tetsző, de a gyakorlati életben visszaélésekre alkalmat szolgáltató, a törvénykezés egyformaságát zavaró hiányokat elég legyen csak megjelölni, miután ha azok hiányokul fölismertettek, a kérdések a most emlitett szakaszok szabatosabb s kimeritőbb formulázása által megfejtve leendnek.

Fölvettük még a végrehajtás köréből a tartozék fogalmának határozatlanságát. A 334. §. meghatározása, mely szerint „tartozék mindazon tárgy, mi az ingatlan birtoktól, állagának sérelme vagy értékének csökkenése nélkül el nem választható, vagy a mi elkerülhetlen szükséges arra, hogy az állag értéke s jövedelmezősége fentartassék" — e meghatározás — mondjuk — oly nyulékony, hogy azt meghatározásnak nevezni is alig lehet. Nem is emlitjük, hogy tartozék fogalmának meghatározása nem tárgya az alaki törvényeknek, csupán azon tényt emeljük ki, hogy ily meghatározás mellett alig marad ingó vagyon.

Például fölveszünk egy gazdaságot, melyen ezerekre menő juh vagy tenyész jószág van. Ha e jószág az ingatlantól elvonatik, vajjon nem történt-e értékcsökkenés, vagy a mennyiben esetleg egy birtok épen legeltetés által legjövedelmezőbb — nem csökken-e jövedelmezősége az által, ha a legelő jószág az ingatlantól elválasztatnék. Felhoztuk e példát, habár az a szélsőségekben jár is, mert valamely szabály tökélyességének criteriuma, hogy a szélsőségekben is alkalmazható legyen.

Mi az ingóságok természetellenesen ingatlanná erőszakolását kivihetlennek, s a visszaélések anyagának tekintjük. Alig tudjuk föl is tenni, hogy valamely ingatlan birtok oly széles körre terjedő tartozékkal árvereztetett volna el a közelebbi években e hazában, mint a törvényjavaslat fölteszi. A fölszerelvények valamely ingatlan birtokról, mely árverés alá vonatik, mondhatnánk, kivétel nélkül eladatnak, mire az ingatlan árverésre kitétetnék, csakhogy ezeket nem a hitelezők, hanem a tulajdonos adja el, s az érték nem a hitelezők kielégitésére fordittatik, hanem az adós zsebében marad. A hitelező telekkönyvileg bekeblezteti követelését egy gazdagon fölszerelt mezei jószágra, — s mi biztositja őt egyéb, mint a telekkönyv birtoklapjára fölvett ingatlan? megakadályozható-e, hogy az adós a jelzálogul szolgáló gazdaságtól a vonó- vagy tenyész-jószágot el ne idegenitse? — S ugy tapasztaljuk, hogy oly ingatlanokon, melyek tulterheltetvén végrehajtás alá jőnek, végrehajtáshoz már nincs az ingóságokból erőszakolt tartozék. És ha van, mint ingóság le nem foglalható, mint ingatlan nem telekkönyvezhető, tehát egyik minőségben sem ad biztositékot. A tartozéknak természetes meghatározását következőleg adnánk: tartozék azon mellék dolog, mely a fődologtól ennek állagbani sérelme nélkül el nem választható, és a dolog minden növedéke, melyhez hozzáadván azon szabályt, hogy a tartozék a fődologgal együtt foglalandó le ugyan, de az összeirásban különösen is leirandó s megbecsülendő, — s ha a végrehajtás folyama alatt a fődologtól elválasztatnék, — (p. o. termény) — továbbra az ingóság végrehajtási szabályai alá esik, ezzel kimeritve vélnők a tartozékra vonatkozó alaki törvényeket.

Még csak nehány rövid észrevételt koczkáztatunk a végrehajtási eljárás körül.

A 271. §. kifejezendő volna, hogy az eskütől föltételezett itélet alapján a végrehajtás az eskü letételtől számitott 15 nap alatt kérhető meg.

A 291. §-ban a helyett, hogy a kiküldött a végrehajtást szenvedő fél *lakására* kimegy, — helyesebbnek tartanók e kitételt *„a végrehajtás helyszinére kimegy"*, minthogy a végrehajtás nem mindig a végrehajtott lakásán történik.

A 294. §-nak aggályos azon rendelkezése, hogy ha egyedül a férj ellen történik a végrehajtás, a házi butorok, a mennyiben a nő nevével jelölvék, le nem foglalhatók. Ily jelölénehány percz műve lehet, midőn a férjet a végrehajtás fenyes geti, s a kielégitésre talán egyedül szolgáló alap az elől elvo-

nathatik. Ha a nő a házibutorokat sajátjának követeli, jogát igényper utján érvényesitse.

A 299. §. azon rendelkezése, mely szerint több hitelező végrehajtása közől a zálogjogi elsőbbséget a végrehajtási kérvény vagy megkeresés beérkeztének időpontja határozza, — nem gyakorlati s visszaélésre alkalmul szolgáló mód lenne. Egy ál végrehajtató végrehajtási kérvénye a birói acták titka közt hónapokra vagy évekre, foganatositás s az ezzel járó nyilvánosság nélkül, elsőbbséget nyerne a jóhiszemü hitelezők előtt. Maga a javaslat 278. §-sa is a zálogjogot az összeirástól teszi függővé s e §. intézkedését több hitelező összetalálkozása esetében is a zálogjog elsőbbségi kérdésénél fentartandónak véljük.

A 309. §-nál szükséges lenne azon esetet is megoldani, ha a végrehajtott, a végrehajtás tárgyát tevő adóslevelet ki nem adná. Ez esetre a követelés a végrehajtató félre biróilag átruházandó, erről az adós értesitendő, s a végrehajtató egyszersmind följogositandó lenne, hogy az adós levélnek, — az elveszett okiratok megsemmisitésére előirt szabályzat szerinti megsemmisitését a jogtalanul visszatartó fél költségére eszközölhesse.

Az activ követelésnek elárverelhetését, mint az értékesités egészen jogosult módját, az eljárás 311. §-nál fölvétetni óhajtanák.

Az igények és elsőbbségi keresetek fölötti határozattal egyideüleg, — ezek jogerőre emelkedésének bevárása nélkül, — az árverési végzés is alkalmasan meghozathatnék, fölebbezés esetére az árverési végzés is egyidejüleg felülvizsgáltatnék, — nem fölebbezés esetére már az igényperbeli határozat jogerőre emelkedésével az árverési végzés is jogerőre emelkednék, — mindegyik esetben jelentékeny idő gazdálkodtatnék meg.

A 365. §. igen előnyös rendelkezését, az önkénytes árverés kérhetését, valamely ingatlan közös birtokosainak bármelyikére is világosan kiterjesztetni óhajtjuk.

Lehetetlen mellőznünk, még — a kielégitési eljárásról szólván, — a személyes fogság kérdését. Csak tisztelettel szemlélhetjük azon buzgó igyekezetet, mely ugy a tudomány mint a törvényhozás terén az egyéniség jogainak kifejtése, a személyes szabadságnak, mint e kor uralkodó eszméjének — biztositása iránt minden irányban nyilvánul. Azonban ki kell mondanunk azon nézetünket, hogy sajátos hitel — és (legyünk erősek kimondani) mélyen megvesztegetett közerkölcsiségi viszonyaink közt a személyi fogságot, mint kielégitési végrehajtási eszközt nem nélkülözhetjük. A közelebb mult korban az absolutismus és az elemek karöltve pusztitottak e hazában. Egy részről a szédelgő gazdagodási vágy, más részről az ijesztőleg sebesen terjedő pauperismus — mint rothasztó láz a testben, — dult a legtisztább erkölcsök ősi hazájában, éreztetve velünk a viszonyaink közé nem illett, de különben is satnya idegen civilisatió átkát. Nekünk, kik a mindennapi érdekek összeütközésénél állunk, a bámulat és iszony vegyes érzelmével kellett szemlélnünk, hogy a vagyon ál-átruházás s egyéb a hitelezők kijátszására alkalmas eszközök ismeretében s fölhasználásában a kunyhó egyszerü lakosa s a fényüző gazdag, a földmives és az üzér versenyzenek. E komoly kór kiirtása végett nem lehet visszariadnunk az erőteljes szerektől, mig szabad intézmények, nevelés és nyilvánosság megszerzik a biztosabb alapot, a személyi fogság eltörlésére, akkor, midőn az már nagyobb részben csak büntéleneknek és valóban vagyontalanoknak szaporitaná sorsuk nyomoruságait. Most azonban nem tartjuk azt mellőzhetőnek, mert a tapasztalat tanitott meg, hogy mióta csak 15 napos személyes fogság rendeletileg behozatott, nemcsak a vagyon ál-átruházási esetek csökkentek, hanem a vagyoni kielégitések esetei is tetemesen növekedtek, s a megkért és elrendelt fogság igen kevés része lőn foganatositva, legtöbb esetben a hitelező foganatositás előtt kielégitést nyervén, vagy adósával kiegyezkedvén. Mi tartunk tőle, hogy jövendölésünk teljesül, — (és épen azért figyelmeztetünk) mikép, ha a személyi fogság egyátalán mellőztetik, jövőre is alkalmunk lesz látni bukott adósokat, kik fogatuk magaslatáról nézendik le kijátszott, s talán nyomorba is taszitott hitelezőiket.

Midőn az előttünk fekvő törvényjavaslat fölött a fentebbiekben foglalt nézeteinket előadni elhatároztuk, azon meggyőződés által vezettettünk, hogy az igazság, a véleménynyilvánitás által még azon esetre is nyer, ha a vélemény téves volna. Igyekeztünk szerény tudásunk s tapasztalatunk adatait fölhasználni, a nélkül, hogy azoknak csalhatlanságot tulajdonitanánk. Éreztük egy szabad állam szabad polgárának kötelességét, — a kötelességet, mely a szabad vélemény nyilvánitás jogának felel meg s a jogot élvezve nem akarhatánk kötelesség mulasztók lenni. Egyébiránt meg vagyunk győződve, hogy a törvényhozói testület állásának magasabb nézpontjából biztosan belátandja a kor követelményeit, ismerni fogja azon tényezőket, melyek a társadalomban az anyagi jóllétnek és szellemi emelkedésnek eszközeiül szolgálhatnak, s e követelmények és szükségleteknek megfelelőleg oldja meg *azon föladatát*, mely a törvényhozás terén a törvénykezési rendtartás alkotása körül reá vár, — szerény nézeteinket pedig azon mértékben fogja méltányolni, melyet azok jóakaratu igyekezetünk s nyomatékuk szerint kiérdemelnek.

Kelt a n.-váradi ügyvédeknek Nagyváradon 1867. évi október 13-ik és 14-ik napjain tartott értekezleti gyüléséből.

Nagy József,
az értekezlet elnöke.

Ritoók Zsigmond,
az értekezlet jegyzője.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 41. Pest, 1868. október 11.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Észrevételek

a képviselőház jogügyi bizottsága által a „polgári törvénykezési rendtartás tárgyában" készitett törvényjavaslat III. vagyis a végrehajtásra vonatkozó czimének némely szakaszaira.

Ha alkotmányos polgároktól nem lehet elvitatni a jogot, hogy végérvényes szentesitett törvények felett nézeteiket elöterjeszthessék, s azok módositására törvényes eszközökkel törekedjenek, annál kevésbbé lehet bárkitől zokon venni, ha még nem is szentesitett törvény, hanem csak törvényjavaslat jószándéku taglalásába bocsátkozik, tehetsége szerint kimutatni igyekezvén egyrészről az abban — nézete szerint — rejlő hibát, másrészről pedig a módot, melyen a hibát orvosolni lehet.

E nézetből indulván ki alulirott, a képviselőház jogügyi bizottsága által a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában készitett törvényjavaslatra, különösen pedig annak végrehajtási czimére bátorkodik némely észrevételeket közzétenni, bő jutalmát fogván ebbeli csekély fáradságának találni, ha azok illető helyen némileg is figyelemre fognának méltattatni.

E becses lap kerete hosszabb fejtegetést meg nem engedvén, lehető röviden szándékozom, különösen a törvényjavaslat 415., 422. és 448. szakaszairól szólani.

A jogügyi bizottság alkotta törvényjavaslat 415. §-a, mely az igazságügyminiszterium által elöterjesztett törvényjavaslat 320. §-val, ugy az ideigl. törv. szabályok XI. fej. 122. §-val lényegileg megegyez, ekkép szól:

„Ha a telekkönyvben ugyanegy helyszinelési számmal jelölt valamely *birtoktestnek* csak egy része vonatik végrehajtás alá, a telekkönyvi hatóságnak a mérnöki tervrajz is bemutatandó, mely a telekkönyvi egész *jószágtestnek* mind lefoglalt, mind fennhagyott részeit alakra és terjedelmre nézve egyaránt pontosan és világosan tüntesse ki".

Mindenekelőlt megjegyzendő, hogy midön a törvényjavaslat telekkönyvről szól, nyilván a létező hiteltelekkönyveket érti, s ennélfogva nagyon kivánatos, hogy mindaddig, mig uj telekkönyvi rendtartás nem alkottatik, a fennálló telekkönyvi rendszabályok fogalmai s egyes tételei következetesen respectáltassanak, különben létező telekkönyvi rendszerünknek, melynek sok tekintetbeni jelességét elvitatni nem lehet, s mely reálhitelünk egyik leghathatósabb eszközét képezi, egy vagy más oldalróli megingatásától, fogalomzavartól, ebből eredő sok perpatvartól, lehet — a hitel rovására — tartani.

És igy nem tarthatom helyesnek, hogy az idézett 415. §. az 1855-iki deczember 15-i telekkönyvi rendszabály II. részében letett, s a törvénykezési téren már gyakorlatilag is meghonosult jogi fogalmak szabatosságától eltér. Ugyanis az 1855-i rendszabályban világosan meg van különböztetve a *jószágtest vagy birtoktest* annak *részleteitől* (parcella, birtokrészlet), és az eddigi végrehajtási eljárásnál különböző módozatok voltak követendők a szerint, a mint t. i. az *egész jószágtest,* vagy annak csak egyes *birtokrészlete* (parcella) vagy pedig ezen parcellának valamely *alrészlete* vonatott végrehajtás alá. — És ha nem csalódom, ezen módozatokat maga az uj javaslat is meg akarja tartani.

Nem helyeselhető tehát, hogy az uj javaslatban (melybe egyébiránt a gyakorlatban levő törvényes kifejezések ezen elcserélése az ideigl. törv. szab. 122. §-ból vétetett át) *birtoktest* kifejezése használtatik ott, hol voltaképen *birtokrészletnek* kellene állani.

Vegyünk fel például egy birtokot, mely áll:

1. helyszinelési szám alatt belsőségből,
50. „ „ „ szántóföldből,
51. „ „ „ szántóföldből,
70. „ „ „ rétből,
80. „ „ „ legelőből.

Itt az összes részletek képezik a *jószágtestet,* az 1., 50., 51., 70., 80. darabok ellenben a *birtokrészleteket,* melyek a hiteltelekkönyvekhez csatolt térrajzoknak megfelelnek.

Már most, ha például a 80. számu parcella vonatik végrehajtás alá, mely pedig magában véve még nem *birtoktest,* hanem *a birtoktestnek csak* egy része, korántsem szükséges a 415. §-kint térrajzot bemutatni, s az egész jószágtestnek mind lefoglalt, mind menten hagyott részeit pontosan kitüntetni, mert ez esetben a térrajz alakja és helyszinelési száma az eddigi maradván, a végrehajtás, vagyis a 80. sz. birtokrészletnek az előbbi telekkönyvi tulajdonostóli elvétele, s másnak átadása egyszerüen leirás és átkeblezés utján eszközölhető.

Külön térrajzra és a 415. §-ban foglalt egyéb kellékek kimutatására ellenben csak akkor lenne szükség, ha a 80. sz. birtokrészletnek, parcellának *csak egy része* (alrészlete) foglaltatnék le, miként ez a létező telekk. rendtartás 56. §-nak c) pontjából is foly.

Következve a 415. §-ban az értelemzavaró *birtoktest* kifejezés *birtokrészlettel* (parcella) lenne felcserélendő, mert ez felel meg tulajdonkép magának a törvényjavaslat intentiójának is.

Egyébiránt ezen szakaszra nézve még egy lényegesebb észrevételem is van.

Tudva van ugyanis azon sajnos állapot, hogy számtalan határokban, melyekben a telekkönyvek behozatala óta a birtokrendezés, vagy elkülönözés megtörtént, a hiteltelekkönyvek még ma is az elkülönözés előtti állapot szerint vezettetnek, mi osztályoknál, perlekedéseknél, hitelügyleteknél roppant nehézségek forrását képezi, és szorult financzialis helyzetünkre tekintve még alig van közel az idő, midön ezen felette sulyos bajon, melynek

*

elháritása csak a telekkönyvi személyzet tetemes és igy költséges szaporitásával lenne elérhető, segitve leend.

Minthogy pedig a telekkönyvi hivatal a fenállott eddigi rendszabályok szerint csak a saját adataira alapitotta intézkedéseit, s az urbéri vagy nemesi helységekben létrejött birtokrendezések alkalmával készitett hiteles okmányokat: birtokkönyvet, térképet respektálni nem tartozott, — számtalan esetben nevetséges fiktiók jöttek létre s jönek mai napon is, mert. *birtokrészleteknek* akár végrehajtás, akár egyéb tulajdonjogi átruházás czimén történő eldarabolásánál nem az elkülönzés utján létesült jelenlegi valóságos és jogos, hanem az elkülönzés előtti valótlan birtokállapot vétetik alapul, a közbejött jogi tények s birtokbeli átalakulás teljes ignorálásával.

Például egy urbéri helység a telekkönyvek behozatalakor, teszem 1858. és 1859-ben még rendezetlen állapotban levén, ott egy egész urbéri telek állott:

1. belsőségből,
2. 10—12 külön darabból álló szántóföldből,
3. 3—4 darab külön-külön felosztott rétből,
4. bizonyos közösen birt s évenkint csak nyilasokban kiosztott réthez való aránylagos részből,
5. közlegelőhözi aránylagos részből,
6. ugynevezett irtásföldből, állott tehát összesen mintegy 19. részletből. Ezen határban 1861-ben a birtok rendezés tökéletesen végrehajtatván, a szóban levő egy telek többé nem a régi 19. földdarabból, hanem például csak 3 darabból áll, t. i. egy belsőségi, egy szántóföldi, és egy réti tagból, melyben már legelő illetménye is benfoglaltatik, az irtásföld pedig attól végkép elesvén, az uradalom elkülönözött birtokához csatoltatott.

Már most ha egy ily egész urbéri telekből, mely A. nevére van irva, $^1/_4$ kültelekhez a tulajdoni jog B-t illeti, de A. az $^1/_4$ telket néki átadni vonakodván, per itélet s végrehajtás keletkezik, mily térrajzot kell B-nek bemutatni? a régit-e, ez a valoságos birtokállapotnak többé meg nem felel, az ujabb birtokrendezési térrajzot-e? ez a telekkönyvi hatóság által eddig el nem fogadtatott, s ha csak az uj törvényben erről határozottan gondoskodva nem lesz, ezentúl sem fogadtathatik el, mert a 415. szakasz is csak a hiteltelekkönyvekről, s ott előforduló helyszinelési számokról szól, melyek pedig a példa gyanánt felhozott esetben már rég a történelemhez tartoznak.

Az országszerte sok helyütt életbe lépett, de hiteltelekkönyvi átidomitáson még át nem ment birtokrendezéseket tehát számba véve a 415. §-t csekély nézetem szerint következőkép lehetne módositani:

„Ha a telekkönyvi jószágtest ugyanegy helyszinelési (helyrajzi) számmal jelölt valamely birtokrészlete nem egészen, hanem csak részben vétetik végrehajtás alá: a telekkönyvi hatóságnál a végrehajtásilag lefoglalandó, valamint a foglalástól menten maradó részeket is mind alakra, mind terjedelemre nézve, uj helyrajzi számok elősorolása mellett, mérnöki tervrajz által pontosan ki kell mutatni, megjegyeztetvén: hogy ha a végrehajtás tárgyát képező birtok végrehajtáskori területi helyzete birtokrendezés következtében a telekkönyvvel s annak kiegészitő részét képező térvázlattal meg nem egyezne, a mérnöki térrajzban az uj birtokállapot az előbbivel egybehasonlitva szintén kitüntetendő lesz.“

A 422. §. igy hangzik:

„Ingatlanok, a mennyiben törvényszerint együvé tartoznak, vagy a telekkönyvi szabályok szerint elválaszthatlan egészet képeznek, együtt foglaltatnak le s bocsáttatnak árverés alá.

Ha valamely, a törvény szerint együvé tartozó vagy felosztható ingatlan vagyon többeké, s csak egy vagy több, de nem valamennyi tulajdonos társ ellen intéztetik a végrehajtás: csupán a marasztalt fél jutalékának tulajdonjoga foglaltathatik le és bocsátathatik árverés alá. Ha a tulajdonjog aránya megállapitva nincs, *a végrehajtató az arány birói megállapitását a fél költségére saját felperessége alatt a törvény rendes utján eszközölje.*“

A most idézett §-nak közhitelünkrei veszélyessége már a „Budapesti Közlöny“ f. évi 207. számában megjelent szakavatott czikkben leginkább két érvvel lett kimutatva, egyik az, hogy az aránynak a végrehajtató fél által megállapittatása legtöbb esetben roppant nehézségekkel járna, s oly költségekre nyujtana kilátást, miszerint tiz közül öt végrehajtó fél hihetőleg inkább keresztet vetne követelésére, mintsem reá nézve egészen ismeretlen téren felette kétes eredményü ujabb pereket vegyen nyakába.

A másik érv pedig az: hogy a természetben felosztható birtok, például egy háznak, vagy egy negyed urbéri teleknek, mind alul t. i. az urbéri telkeket rendszerint eldarabolni nem szabad, de a mely ház vagy telek 5—6 személynek még eddig bizonytalan aránybani tulajdonát képezi, ötöd vagy hatod részére vevő illendő árért akadni nem fog, mert ritka embernek van oly különös izlése, hogy aránylag csekély haszon reményében négy-öt, irányában egészen idegen, söt legtöbb esetben ellenszenvvel viseltető egyénnel birtokközösségbe kivánjon keveredni, s mint mondani szokás saját pénzén vegyen pert és izetlenkedést.

Bizonyos tehát: hogy a 422. §-nak eme rendelkezése a közhitelnek nemcsak emelését nem eredményezné, mi pedig a jogügyi bizottságnak a képviselőház asztalára letett jelentése szerint is e törvényjavaslat által czélozva volt, hanem inkább azt igen érzékenyen sujtaná.

Ámde az imént felhozott érveken tul vannak még más tekintetek is, melyek a 422. §. ellen harczolnak.

Ugyanis bizonyos az, hogy a törvénykezési rendtartásról készitett törvényjavaslatnak feladata nem lehet létező *anyagi törvényeken* változtatni, hanem csakis a törvényszolgáltatás *alaki* módozatait meghatározni, s még kevésbé lehet czélja, eddig *jóhiszemmel szerzett jogokat megszüntetni vagy csorbitani.*

Már pedig mostani szerkezetében mind az egyik, mind a másik jelzett bajt előidézné. — Ugyanis

a hiteltelekkönyvek behozatalakor az osztrák törvények lévén tettleg érvényben egész 1861. julius 23-ig, söt az ideigl. törv. szab. I. r. 21., és XII. fej. 156. §. szerint az által. polg. törvénykönyvnek a telekkönyvi rendeletekkel egybefüggésben levő határozatai (mindannyi anyagi törvény szintén érvényben hagyatván, kétségtelen; hogy a 839., 840. és 843. §§. folyvást érvényben vannak, s azokból combinálva a hitelező oly esetben, midőn a jelzálogul szolgáló oszthatlan birtok telekjegyzőkönyvét *több, például 4 tulajdonos nevére határozatlan arányban* felvettnek találta (pedig ily eset temérdek van), s ezek közöl csak kettőnek adott kölcsönt, helyesen indult ki azon vélelemből, hogy a birtok fele a két adóst illeti, valamint bizton számolt arra is, hogy ha követelését per utján kellene majdan behajtania, a 843. §. világos értelmében a birtok nem csupán $^2/_4$ részben, hanem egészben fog eladatni, s ez uton követelése fedezve leend.

Keserü csalódással lepetnék azonban meg a mondott jóhiszemü hitelező, ha a törvényjavaslatnak netán változatlanul meghagyandó 422. §-ból azt kellene megértenie: hogy a $^2/_4$ részhezi arányra számitó bizalmának horgonya a 839. §. által nyujtott szilárd alapból kimozdittatván, hosszu s költséges perlekedések ingatag fövenyére helyeztetett át, s hogy már most nem érvényesithetvén az egész birtoknak együttes, hanem csak $^2/_4$ részbeni eladását, mi pedig okvetlenül tetemes értékcsökkenéssel jár, korábbi biztos számitásai dugába dülnek, s kezdet-

ben biztosan kihelyezett pénze, ha az uj rendelkezés martalékául végkép nem esik is, behajthatóság tekintetében okvetlenül komoly veszély által van fenyegetve.

Jóhiszemmel szerzett jogokat pedig, az alaki törvénykezési rend változtatása utján ily lényegesen megzavarni nem lehet, nem szabad.

Csekély nézetem szerint tehát a 422. §-nak második bekezdése, mint nemcsak tényleges, de már jogszerűvé is emelt anyagi törvényeikkel ellenkező, közhitelünknek pedig ártalmára levő rendelkezés végkép kihagyandó volna, s annak szellemével épen ellenkezőleg, de összhangzásban a telekkönyvi rendszer elveivel, minden kételyek eloszlatása végett határozottan kimondandó lenne, miszerint:

„A mennyiben valamely birtok közös tulajdonosai közül csak egy ellen intéztetik is pénzbeli követelés érvényesitése végett e birtokot illetőleg végrehajtás, az egész birtok közárverés utján eladandó, hacsak a végrehajtástól ment részes tulajdonosok összevéve, vagy azok egynémelyike a kielégitendő követelést magához nem váltaná.

Ha azon arány, mely szerint a birtok a közös tulajdonosokat egyenkint illeti, telekkönyvileg kitüntetve nincs, egyforma arány vélelmének van helye, az ellenkezőt az tartozván igazolni, ki az arány egyenlőségének ellene mond.

Mi végett ezen kérdések elintézése czéljából a telekkönyvi hatóság az érdeklettek meghallgatására tárgyalást rendel, s az onnan elmaradó részes tulajdonos többé sem a behajtandó követelés átváltásának, sem egyenlőtlen aránynak czimén a végrehajtást meg nem támadhatja".

A 448. §-hoz, mely kimondja: hogy „a tárgyalás napjáig lejárt, 3. évnél nem idősbb kamatok és tőkével egyenlő rangsorozattal birnak" még hozzáteendőnek vélném

„az életjáradékok valamint más, évről-évre járó követelések szintén csak annyiban részesülnek a betáblázással biztositott rangsorozatban, a mennyiben 3 évnél nem régebb időről vannak hátra."

Erre szintén a jog- és hitelbiztosság érdeke szolgál indokul, mert sok visszaélés követtetik el rosz lelkü adósok részéről az által, hogy az élet- vagy egyéb évi járadékjogositottal összejátszva ezen tartozásokat — a valódi tényállás ellenére — folyton hátralékban levőknek lenni állitják, hogy igy később betáblázott hitelezőktől a kielégitési alapot elvonják; de a korábban bekeblezett járadékjogositott jelzálogjogának szintugy, mint a kamatkövetelésekre nézve történt, jogbiztosság kedveért is annálinkább határt kell szabni, mert a járadékjogositott különben is csak saját mulasztásának tulajdonithatja, ha követelését háromnál több évig be nem hajtván, a jelzálogul szolgáló birtok árából többé nem érvényesithetné.

A végrehajtási eljárás levén a perrend tetőzete, ennek helyes és szabatos meghatározására s összhangzatos összeillesztésére legnagyobb sulyt kell fektetni, mert ennek netaláni hézagai az egész perrendtartási épitmény különben szilárd részeiben is lényeges sérüléseket fognának előidézni. F. D.

Jelentése

a jogügyi bizottságnak a polgári törvénykezési rendtartás főbb irányelveiről.

Méltóztatott a tiszt. képviselőház f. évi szept. hó 24-kén 2552. sz. a. kelt határozatával utasitani a jogügyi bizottságot, hogy a mennyiben a polgári törvénykezési rendtartásnak, mint részleteiben szorosan összefüggő rendszeres műnek szakaszonkinti tárgyalása czélszerütlennek mutatkozik, a munkálat sietős életbeléptetését pedig viszonyaink nem egy tekintetből sürgősen követelik: jelölje ki az osztályok tárgyalásainak alapjául szolgált irányelveket.

A bizottság, midőn e meghagyásnak eleget tesz, azon nézetből indul ki, hogy a tisztelt határozat szellemében csak ugy jár el helyesen, ha nemcsak kijelöli egyszerüen az irányelveket, hanem egyszersmind indokolja is azt. hogy az igazságügyér által az eredeti tervezetben felállitott irányelveket miért fogadta el, vagy azoktól eltérőleg, miért juttatta érvényre saját nézeteit.

E kötelesség alól már csak azért sem véli magát fölmenthetni a bizottság, mert azon hitben, hogy munkálatának egy vagy más alakban való átvizsgálása lehetséges lesz, s a bizottsági tárgyalások folyamáról vezetett jegyzőkönyvek kinyomatnak és közrebocsáttatnak, minden indokolás nélkül mutatta be folyó évi május 6-án azon tjavaslatot, melyet a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában a miniszteri tervezetből és saját alkotásaiból összeállitott, egyszerüen csak rámutatván a jelentéshez mellékelt jegyzőkönyveire, s az azokban foglalt indokolásokra.

Az igazságügyminiszter által mult évi szeptember havában előterjesztett s a bizottság által átvizsgált és átalakitott polgári törvénykezési rendtartás ideiglenes, de egyszersmind rendszeres mű.

Ideiglenes annyiban, a mennyiben rendeltetése nem az, hogy állandó törvény legyen, hanem az, hogy addig is, mig viszonyaink szerencsés átalakulásával a jogtudomány követelményeinek és a nemzet szellemének egyaránt megfelelő alapokon egy végleges perrend alkotása lehetővé válik: az alaki eljárás égető bajait lehetőleg orvosolja.

Rendszeres mű annyiban, a mennyiben a törvénykezés szabályai, a létezők és ujak egyaránt, kivül eső forrásokra való hivatkozás nélkül, bizonyos rendszerbe füzve, egy és ugyanazon műbe vétettek fel.

A bizottságnak nem lehetett alapos kifogása se az ideiglenesség, se a rendszeresség ellen.

Viszonyaink között bizonyára a legszellemdusabb jogász is a siker reménye nélkül fáradoznék egy végleges perrend alkotásán.

Anyagi codexünk nincs; az igazságügynek a közigazgatástól elválasztása, s átalában a birósági szervezet kérdése, a megyei és községi rendszer kérdésével csak együtt, vagy egyidejüleg oldható meg: a képzett birói karnak 18 év alatt megritkult sorait nem pótolhatta még alkotmányos életünk üditő hatása; az európai értelemben vett szóbeliség és közvetlenség eszméjével még nem foglalkozott eleget a hazai jogtudomány, s azok is, kik magát a rendszert alaposan tanulmányozták, s öntudatosan hirdethetik annak absolut becsét s életrevalóságát, mindannyian elismerni kénytelenek, hogy még most a gyakorlati alkalmazásnak legyőzhetlen akadályai mutatkoznak mindenfelől.

E futólag jelzett körülmények között, a bizottság nézete szerint, helyesen cselekedett az igazságügyminiszter, midőn lemondva a jobbról — egy végleges perrend alkotásáról — mely kivihetetlen, beérte a kevesebbel, — az ideiglenes reformmal — mely kivihető.

A rendszerbe öntés szükségét is nem egy döntő körülmény igazolja.

Alaki eljárásunk jelenben az országbirói tanácskozmány által kidolgozott ideiglenes törvénykezési szabályzaton, továbbá némely régibb törvényeken, s az időközben kiadott kanczelláriai pótrendeleteken nyugszik.

Az ideiglenes törvénykezési szabályzat hiányait kiemelnünk felesleges volna. Eléggé érzi a pörlekedő közönség, érzi a közhitel annak zsibbasztó hatását.

A szabványok és törvények sokasága, a kutforrások különfélesége megneheziti az eligazodást, félre, ügyvédre ugy, mint a közigazgatási teendőkkel különben is elhalmozott egyes birákra nézve.

Erdélyben az ideiglenes törvénykezési szabályzatot, s az azt pótló szabványokat nem ismerik, s még mindig az osztrák polgári rendtartás szerint szolgáltatják ki az igazságot.

Ilyen körülmények között igazolható lett volna-e egy olyan eljárás, mely foltozott, a hol ujat alkotbat; mely az elősorolt tökéletlen és tarthatatlan készletek sokaságát, s a különböző anyagok tömkelegét Magyarországra nézve egy, a legki-

**

rivóbb hiányokra vonatkozó ideiglenes póttörvénynyel szaporitaná; Erdélyre nézve pedig, — minthogy ott az ideiglenes törvénykezési szabályzat egyszerü átültetését nem egy körülmény akadályozza — még egy, az erdélyi viszonyokra vonatkozó másikkal toldaná meg.

Osztja-e a tisztelt képviselőház e nézeteket, helyesli-e az igazságügyér azon eljárását, hogy az eligazodást csak nehezitő ugynevezett novelláris ujitás helyett, egy rendszerbe öntött, Magyarországban ugy mint Erdélyben egyaránt használható, s az eljárás egységét helyreállitó müvet alkotott: ez lenne az első kérdés, mely a tanácskozások tárgyát képezhetné.

Másik tárgya volna a tanácskozásoknak a szervezet kérdése.

Az igazságügyér fölvette a törvénykezési rendtartásba a szorosan oda nem tartozó birósági szervezetet.

Eljárása hazai viszonyainkban találja indokolását.

Meg akart tenni annyit, a mennyit ez idő szerint megtehetett, s ezt meg kellett tennie, mert a birósági szervezet legkisebb módositása nélkül, a javaslatba hozott reformok legnagyobb részéről le kellett volna mondania.

Ujitásai e tekintetben is lényegesek, bár az első folyamodási bíróságokra nézve a megyei és községi szervezés még meg nem oldott kérdése, tehát tőle nem függő akadályok miatt, fájdalom, nagyon is korlátoltak.

Eltörli a községi előljáróság biráskodását.

Eltörli a vegyes folyamodást, s megállapitja azon elvet, hogy minden bíróság kizárólag vagy első, vagy fölebbviteli hatóságkép itéljen.

Helyreállitja az egyenlőség elvét a forumok számában, s kimondja, hogy minden ügynek 3 foruma legyen. Ehhez képest a királyi itélő-tábla megszünik harmad folyamodási és a szolgabiró és megyei törvényszék fölebbviteli foruma lenni.

Eltörli a négy kerületi táblát, mint a rendszerbe nem illő fölösleges bíróságokat.

A királyi itélő tábla helyett Magyarországra nézve 6, Erdélyre nézve 2, összesen 8 királyi táblát, mint másodbíróságot hoz javaslatba.

Szabályozza a hétszemélyes táblát „királyi curia“ név alatt, mint 3-ad bíróságot, felállitván annak egy önálló osztályában a semmisitő széket.

Szabályozza a szentszék birói illetőségét, elvonván attól minden eddig oda tartozott ügyet, egyedüli kivételével a kath. házassági és vegyes házassági válópöröknek.

A jogügyi bizottság melegen üdvözölte ez ujitásokat, mint olyanokat, melyek a végleges és teljes birósági szervezet behozatalának utját egyengetik s a reform terén üdvös haladást jeleznek.

Fel is vette azokat az általa összeállitott munkálatba, a következő módositásokkal:

a) Visszaállitotta a bizottság, egyetértőleg az igazságügyminiszterrel, a községelőljáróságnak mint békebiróságnak a miniszteri tervezetben teljesen mellőzött biráskodását ugy, miként az a munkálat IX-ik czimének 1-ső fejezetében szabályozva van.

Tette ezt azért, mert ugy vélekedett, hogy a mint egyrészről nem állhat föladatában a törvényhozó hatalomnak, arra kényszeriteni a községi lakosokat, hogy olyan egyének közvetitése által nyerjenek igazságot, bármily csekély összeg erejéig is, a kik a birói tiszt gyakorlására talán nem képesek: ugy másrészt nem korlátoztathatik senki abban, hogy költségkimélés tekintetéből, egyes concret esetekben, és csekélyebb összeg erejéig önként alá ne vesse magát ilyen egyének biráskodásának is.

b) Eltérőleg a miniszteri szervezettől, teljesen megszünteti a bizottság az egyházi bíróságok eddigi hatáskörét, s elvonván ez okból nemcsak a vegyes házassági váló pereket, melyekben az 1848. XX. t. cz.-ben kimondott egyenlőség és viszonosság mellett kizárólagos biráskodást különben sem igényelhetnének, hanem a nemvegyes házassági pereket is, kivétel nélkül minden válópert a világi bírósághoz utasit.

Tette ezt azért, mert ellene van elvben a kivételes bíróságoknak, s a világi bíróságokat alkalmasabbnak tartja az egyházi bíróságoknál minden tekintetben.

Ha fennmaradna a kath. szentszékek biráskodási hatásköre a kath. válópörökben, meg kellene hagyni az erdélyi protestánsok s unitáriusok, mint szintén a görög keleti vallásuakét is, s fel kellene állitani a magyarországi protestánsok és az izraeliták egyházi bíróságait, a jogegyenlőség és a viszonosság nagy elvénél fogva.

Ámde az egyházi bíróságok általános behozatala nem indokolható visszalépés lenne napjainkban, mig másrészt meghagyni a szentszékek illetőségét, s a többi hitfelekezetekre nézve ignorálni az egyenlőség és viszonosság elvét épen akkor, midőn ennek alkalmazására legelőször nyilik alkalom: nem lett volna megegyeztethető a törvény rendeletével, a politikai ildommal s az osztó igazsággal.

A bizottság idejét látta az előbb vagy utóbb, de mindenesetre ugy is megoldandó kérdés azonnali gyökeres megoldásának, és megszüntetni javasol minden egyházi biráskodást átalában.

Nem érinti ez intézkedés a vallás intézményét. A kérdés sulya nem abban fekszik, hogy a házassági pörökben egyházi személyek itéljenek, hanem abban, hogy az illető felekezet hitelvei szerint itéljen a biró.

c) Eltér a jogügyi bizottság a ministeri szervezettől végre abban, hogy meghagyja a kir. itélőtáblát, mint egész Magyarországra egyetlen másodbíróságot Pesten, s Erdélyre nézve javaslatba hoz egy másikat Marosvásárhelyen.

A bizottság nem kiván semmit levonni az igazságügyér előterjesztvényében olvasható érvek sulyából.

Elismeri, hogy a 8 különböző helyen felállitandó másodbíróság a feleknek „hozzáférhetőbb“ lesz, mint az egyetlen pesti másodbíróság.

Elismeri, hogy a felosztás folytán a felebbezett ügyek gyorsabb elintézése remélhető.

Elismeri, hogy az elmélet a másodbíróságok decentralisatióját hangoztatja; de nem ismerheti el azt, hogy a kir. tábla oly égető kérdése legyen igazságszolgáltatásunknak, melyet minden áron rögtönözve megoldani kelljen; nem ismerheti el e tekintetben döntő érvül se a felek kényelmet, se a revisió gyors lefolyásának és az elnöki ellenőrködésnek kiemelt szempontját.

Eljárásunk az irásbeli, t. i. az ugynevezett protocolaris vagy sommás és a libellicus rendszerre lévén alapitva, a fölebbviteli bíróság kizárólag a per actáiból itél s a felek sugalmazásaira nem hallgathat. Ha volt eddig értelme és jelentősége a pörlekedő felek ugynevezett informatióinak, a mennyiben az előadás hűségének ellenőrzésére tették képesekké az előadónak birótársait: nem lesz értelme és helye ily figyelmeztető sugalmazásoknak a behozandó teljes nyilvánosság mellett, mely kellő biztositékot nyujt a feleknek, hogy pöreik hiven adatnak elő.

Mi indokolhatná tehát jövőre annak kiváló szükségét, hogy a másodbíróság a feleknek „hozzáférhetőbbé“ váljék.

Nem igényli a rögtönös felosztást a revisio remélhető gyorsabb lefolyásának vitatott szüksége sem.

A kir. tábla behozandó reformok folytán megszünik 1-ső és 3 ad bíróság lenni, nem itél többé 5, 7, 9, 11 tagu, hanem a munkaerő tetemes megkimélésével kizárólag 5 tagu senatusokban; a felfolyamodás esetei az uj perrendben tetemesen leszállittatnak; a fölebbezett perek száma az alkalmazható bíróságok folytán tetemesen apadni fog; a semmiségi panaszok nem többé a királyi táblára, hanem annak, s átalában minden fokozatos bíróságnak mellőzésével, közvetlenül a harmadbíróság semmitő osztályához terjesztetnek föl.

Mindez meg annyi ok azon jogosult föltevésre, hogy a királyi táblának teendője a mostaninál jóval kevesbülni fog, s kellő szervezés, kellő berendezés és szorosan megtartott szigoru ügyrend, s felelősség mellett meg fog felelni a jó és gyors igazságszolgáltatás méltányos kivánalmainak, mint meg fog felelni, mert meg kell, hogy feleljen, — a miniszteri tervezetben javaslatba hozott *egyetlen harmadbiróság is*, noha nemcsak a szoros értelembe vett Magyarországra, de Erdélyre is kiterjed hatásköre, s igy azon érvek, melyek az ügykezelés és hozzáférhetőség szempontjából az egyetlen királyi tábla ellen felhozattak, az egyetlen 3-ad bíróságra is még jobban ráillenek.

Ellenben nem egy körülmény forog fen, mely a felosztást nem pártolja.

A felosztás egy tisztán az alakiságra fektetett semmitő eljárás mellett veszélyeztetné a jogszolgáltatás annyira kivánatos egységét.

A nyolcz-kilenczedik helyen felállitott másodbíróság az azonos esetekben is valószinüleg sokszor különböző jogelvek szerint járna el, mint azt az 1861-ig fennállott főtörvényszékeknél sajnosan tapasztaltuk. — Megtörténhetnék az az egyetlen királyi tábla mellett is, de csak kivételesen, mert állandó szaktanács rendszere mellett hasontermészetü ügyek mindig ugyanazon tanácsban itéztetvén el, az azonos ügyek ellentétes elintézése alig történhető.

Nem mentené meg a felosztás által veszélyeztetett jogszolgáltatási egységet az egyetlen harmadbiróság.

Az alkalmazható bíróságok miatt és sok más oknál fogva sok per nem fog felvitetni a harmadbirósághoz.

Nem kerülheté ki a bizottság figyelmét azon két körülmény sem, hogy t. i. a felosztás olyan vágyaknak is válhatnék gyuanyagává, melyek az igazságszolgáltatás veszélye nélkül teljesithetők nem lennének; s hogy a törvényhozás nem határozott a szóbeliség és irásbeliség rendszerei fölött.

Ha egyszer a törvényhozás az európai értelemben vett szóbeliség rendszerének adna előnyt a most divó irásbeli fölött, s megalkotná ez alapokon végleges perrendét, akkor lesz helye a második biróság felállitásának és elhelyezésének.

Nem 8, hanem legalább is 15 másodbiróságra lesz akkor szükség, a rendszerből folyó tekinteteknél és a felek háttérbe nem szoritható érdekeinél fogva.

Mert mig az irásbeli rendszer mellett a másodbiróság tisztán felebbviteli biróság, s mint ilyen kizárólag a per actáiból itél, és a felekkel nem érintkezik: a szóbeliség rendszere mellett a másodbiróság voltaképen nem felebbviteli, hanem egy másik biróság, mely nem a kész pert revideálja, mert hisz percsomó csak kivételesen, a legbonyolultabb esetekben létezik, hanem egy uj pörben igen sokszor egészen uj bizonyitékok alapján, s mindig a felek élő szóval előadott uj pörbeszédeiből itél.

És ez esetben már a 15 másodbiróság egészen más területi elhelyezést igényelne, mint a 8 másodbiróság most igényelni fogna, és egyiket vagy másikat vagy majd mindeniket át kellene helyezni a kincstár ujabb terheltetésével, és az ügymenet kikerülhetlen zökkenésével, a czélnak megfelelőbb helyre.

Mindezek elegendő indokok arra, hogy a jogügyi bizottság ne a puszta jogelmélet és helyi érdekek, hanem az opportunitás szempontjából mérlegelje a tervezett felosztást, s komolyan ellenezze azt, mint legalább is kétes sikerü, de minden esetre olyan kisérletet, melyre még most, vagy épen most — mulhatatlan szükség teljességgel nincs.

Eldöntendők volnának tehát másodszor, a mint már felebb jeleztük, — a birói szervezettel kapcsolatban álló kérdések: jelesül azon kérdés, vajjon helyesli-e a t. képviselőház:

a) hogy a községi biráskodás békebirósági minőségben fennálljon,

b) helyesli-e, hogy megszünjék a vegyes folyamodás, s minden biró és biróság kizárólag első vagy felebbviteli hatóságkép itéljen,

c) helyeslie-e, hogy minden ügynek kivétel nélkül három foruma legyen,

d) hogy a kerületi táblák eltörültessenek,

e) hogy a királyi itélőtábla egyelőre ne osztassék föl, s Erdélyre nézve egy másik állittassék föl,

f) helyesli-e, hogy a Pesten székelő harmadbiróságnak, a kir. curiának egy önálló osztálya semmitő-szék legyen, végre

g) helyesli-e, hogy általában minden egyházi biróság végkép megszüntettessék, és a házassági perek kivétel nélkül a világi bíróságokhoz utasittassanak.

Mi illeti a szoros értelemben vett törvénykezési rendtartást: a bizottság nem látja szükségét annak, hogy a jogtudomány mindazon alapelvei kijelöltessenek, melyek a munkálatba felvétettek és alkalmaztattak.

E munkálat az irásbeli eljárás rendszerére van alapitva, s magában foglalja annak természetes előnyeit és hátrányait.

A bizottság számot vetve viszonyainkkal, nem uj theoriákra, hanem arra ügyelt alkotásaiban, hogy olyan müvet állitson össze, mely az adott viszonyok és rögtön el nem háritható akadályok között a lehetőségig korlátozza az elharapódzott visszaéléseket; pótolja a hiányokat; biztositsa a perek szabályszerü lefolyását, és gyors végrehajtását.

E tekintetben bátran hivatkozik a bizottság a munkálatban szemlélhető számos és gyökeres reformokra.

A bemutatott törvénykezési rendtartás tehát nem valamely uj elmélet szüleménye, hanem a már ismeretes, sőt nagy részben rég meghonosult, és épen azért megvitatást jelenben nem igénylő rendszabályok gonddal összeállitott és rendszerbe öntött gyüjteménye.

Vannak azonban a mű rendszerében lényeges kapcsolatban levő ujitások, melyek közül némelyek megvitatást igényelnek.

Ilyen a nyilvánosság nagy elve, melyet a bizottság egyetértőleg az igazságügyminiszterrel a törvénykezési rendtartásba felvett és alkalmazott.

A bizottság e nyilvános ellenőrködést tartja az irásbeli rendszerrel összenőtt természetes bajok egyik leggyökeresebb óvszerének, és sokat vár annak alkalmazásától.

Azon körülmény, hogy a közönség közvetlen tudomást szerezhet magának a perek hű előadásáról és a birói eljárás szabályszerü lefolyásáról: ösztönözni fogja a birákat ernyedetlen és lelkiismeretes munkálkodásra, és alkalmat fog szolgáltatni arra, hogy a mult időkben megrendült birói tekintély helyreálljon minden irányban.

Ilyen ujitás továbbá a tisztán alakiság és közvetlenség elvére alapitott semmiségi eljárás.

Megengedvén a munkálat a felebbezést két egybehangzó itélet ellen is, a semmiségi eljárást nem lehetett más alapra fektetni, mint a tisztán alakiság alapjára.

A bizottság a reformokhoz szintén nagy reményeket köt.

A semmiségi panasz csak kivételesen fogván megakasztani a pör folyamát, és mindenik bíróságtól a fokozatos bíróságok mellőzésével közvetlen a harmadbiróság semmisitő osztályához terjesztetvén fel: az ujabb időben legtöbbször csak a pör halasztására használt semmiségi panaszok gyérülni fognak, s gyorsan elintéztetnek és igazságszolgáltatásunk egy égő sebétől menekül meg.

Ilyen ujitás az irásbeli perekre nézve a decretalis kezelés helyett behozott pertári kezelés.

Ez intézmény fölmenti a birákat a per előkészitésének időt-rabló nyügeitől.

Készen kapván meg a pertárnoktól az előadásra megért pöröket, nem lesz kénytelen folyó ügyek elintézésére tékozolni erejét s idejét, hanem szoros értelemben vett birói feladatának szentelheti összes tevékenységét.

Ilyen ujitás végre azon szabálya a munkálatnak, hogy minden itélet kivétel nélkül és birtokon belül felebbezhető a legfelsőbb forumig.

A bizottság jogrendszerünk és birósági szervezetünk jelen fejletlen állapotában nem látta még idejét annak, hogy a felebbezés korlátoltassék.

Azon vezérelvnél fogva, hogy a biráskodás fontosságát nem a követelés összege, hanem az ügyek jogi természete határozza meg: tért kivánt nyitni szegénynek ugy mint gazdagnak, hogy ügyét tekintet nélkül annak tárgyára, és mindig birtokon belül, a 2-od és 3-ad biróság itélete alá bocsáthassa.

E szabály módosulhat idővel, ha az egyes birák megbizhatósága növekedni fog; addig mérsékelni fogja a visszaélést a konok perlekedőkre szabott büntetés.

A tanácskozás 3-dik tárgyát képezhetnék tehát a törvénykezési rendtartásba behozott ezen ujitások; s eldöntendő volna azon kérdés, vajjon:

a) helyesli-e a t. képviselőház a teljes nyilvánosság behozatalát,

b) helyesli-e a tiszta alakiság és közvetlenség elvére fektetett semmiségi eljárást,

c) helyesli-e a decretalis kezelés helyett javaslatba hozott pertári kezelést, és végre

d) helyesli-e azon szabályt, hogy minden itélet kivétel nélkül, és birtokon belül a legfelsőbb forumig felebbezhető legyen.

És ezzel ki is jelölte a bizottság mindazon főbb kérdést, melyek a munkálat mikénti tárgyalására vonatkozó inditvány, s az arra hozott határozat szellemében a munkálat sorsának eldöntését megelőzőleg tárgyalandók lennének.

Mielőtt azonban berekesztené jelentését bizottság, szükségesnek véli kijelenteni, hogy a végösszeállitás alkalmával a munkálatba hibák csusztak be; továbbá hogy a házadó tárgyában közelebbről hozott törvény folytán, a végrehajtási becsről szóló §§-ok módositást igényelnek; végre, hogy a kereskedelmi minister időközben tett észrevételei alapján a postajog és postai szerelvények lefoglalását tiltó 396. §. módositást kiván.

A bizottság tehát a nyomtatott szöveget következőleg kéri kijavitani:

Az 5-ik §. 3. 4. 5-ik sorából a „legalább“ szó mindenütt kitörlendő.

A 22-ik §-hoz következő uj bekezdés jön:

„Az igazságügyminiszter felhatalmaztatik, hogy az izraeliták házassági pereiben követendő eljárást a törvényhozás további intézkedékeig rendelet utján szabályozhassa.“

E módositás folytán a 36-ik §. 3-ik bekezdése kimarad.

A 97-ik §. második bekezdése áttétetik a 99-ik §-hoz, minek folytán a 99. §. igy fog hangzani:

„Sommás eljárásban, ha a biró a kifogásnak helyt adott stb. (mint a 97. §.)“

„Rendes eljárásban az illetékességi kifogás stb. (mint a 99. §.)“

A 100-ik §-ból e szavak „a törvényhozás által kijelölt“ kitörlendők.

A 132-ik §. harmadik bekezdéséből e szavak: „30, illetőleg“ kitörlendők.

A 242-ik §. második bekezdésének első sora a következő szöveggel cseréltessék fel:

„Az eskütétel módját, s ünnepélyességét az ügyviteli szabályok határozzák meg.“

A 297-ik §. 22-ik pontja kimarad.

A 298-ik §. b. pontjának 5-ik és 6-ik sorában e szavak helyett „árverés jogerőre emelkedése“ e szavak tétessenek: „árverés helybenhagyása.“

A 326-ik §. 5-ik sorában e szó után: „bíróságnak“ e szavak iktattassanak be: „s ha telekkönyvi bekeblezés esete forog fen (359. §.), a telekkönyvi hatóságnak is.“

A 350-ik §. ötödik sorában e szó helyett „hatóság“ e szó tétessék: „bíróság.“

A 356-ik §. 7-ik sorában e szó után „hatóságot“ e szócska iktattassék be: „is.“

A 363-ik §-hoz a következő uj bekezdés jő:

„A 216. §. szabályai a becslésnél is alkalmazandók, kisebbségi külön-véleménynek azonban nincs helye.“

A 396-ik §. szövege a kereskedelmi miniszterium kívánatához képest következő szöveggel cseréltetik fel:

„A posta-jog, a postamesterek járandóságai a postaüzlet után, a postaüzletre szükséges tárgyak és szállitási eszközök, az államkincstár számára postai uton beszedett pénzek, a postaintézetnek szállitás vagy közvetités végett átadott küldemények, végre a postai utalványok és utánvételek, nem tárgyai a végrehajtásnak.“

A 418-ik §-ból e zárszavak: „A jelzálogos hitelezők értesitése azonban nem szükséges“ kitörlendők.

A 424-ik §. szövege a következő szöveggel cserélendő fel:

„Földadó alá eső ingatlanoknak az összes állami földadó százoros mennyisége képezi a becsértékét. Minden más ingatlannak, valamint az ingatlan tartozékának megbecslése a 363-ik §. szabályai szerint megy végbe.“

A 428-ik §-ban e szavak helyett: „A 424-ik §. esetében az évi adó mennyiségét“ e szavak tétessenek: „a becsértéket.“

A 429-ik §. negyedik sorában e szó után: „beadására“ e szavak iktattassanak be: „ha az még meg nem történt volna.“

Az 562-dik §. második bekezdése a következő szöveggel cseréltessék fel:

„Halálesetek felvételére a hivatalos jelentés megyékben a 37-ik §. elvei szerint illetékes járásbeli szolgabiróhoz, városokban a törvényszékhez, illetőleg annak gyámhatósági osztályához intézendő, mint a mely bíróságok illetőségéhez a jelen fejezetben foglalt intézkedések tartoznak. — Ugyanezen bíróságokat illeti az eljárás vezetése akkor is, a mikor az örökhagyó javai különböző területen léteznek. A leltározás ilyen esetben az illető járási szolgabiróhoz, vagy városi törvényszékhez intézendő megkeresés utján eszközöltetvén.

„Mennyiben van az illetőség ez átalános szabályától eltérésnek helye: az 575. és 583. §§-ok határozzák meg. Az örökösödési perek birói illetőségét a 37-ik §. szabályozza.“

Az 582-ik §. végére zárjel közé ez iktatandó: („585 s következő §§.“)

Az 583-ik §. hatodik sorában e szó helyett: „dologi“ e szóteendő: „birtok“.

Az utolsó, 594-ik §. után következő, s az igazságügyminiszter felhatalmazására vonatkozó bekezdés a) pontjából e szavak: „a telekkönyvi, csőd- és bányaügyekben, nemkülönben“ kitörlendők.

Kelt Pesten, october hava 4-én 1868.

Bónis Sámuel, m. k. a jogügyi bizottság elnöke.

Horváth Lajos, m. k. a jogügyi bizottság előadója.

Az aradi ügyvédi kar emlékirata
a hazai törvénykezés ügyében.

Bármily szabadelvü alapra van fektetve a polgári alkotmány, az egyéni szabadság kisebb vagy nagyobb foka, mindég feltételezve lesz a büntető és magánjogi törvények minőségétől, és főleg azok mikénti alkalmazásától, és a reform, mely e tényezőt teendői sorából kifelejtené, örökké csonka és hiányos maradna, mert a társadalom alapját és legnemesebb életét, a folytonosan ébren tartott jogérzet képezi, — s igy mindazon intézkedés, mely e jogérzetnek biztos támaszt nyujt, a szabadság épületének egy-egy márványoszlopa, mely azt disziti és gyámolitja egyszersmind.

A nép művelődési állapota kétségtelenül törvénykezésében tükrözik vissza, mert ámbátor az általános törvényekben, majd nem mindenütt egyenlő elvekre akadunk, de a mód, melylyel ezen elveknek érvény szereztetik, ez az mi jellemző, és döntő az igazságszolgáltatás állapotára nézve.

A törvénykezés állapota viszont *a birói szervezettel áll a legszorosabb összeköttetésben, mert a legjobb per-eljárás is czéljának megfelelni nem fog, mig oly intézményekhez ragaszkodunk, melyek az eshetőségnek, az önkénynek, és a szeszélynek szabad tért engednek;* nem leszünk képesek jó igazságszolgáltatást létesiteni mindaddig, mig a törvényszékek és bíróságok nem alapelvek, hanem politikai viszonyok és tekintetek szerint szerveztetnek, mig a törvénykezési eljárás arról nem gondoskodik, hogy az igazságszolgáltatás menete szabatos, egyszerü és a nép által könnyen felfogható legyen.

Egy oly törvénykezési rend, mely egy részre hajlatlan igazságszolgáltatást létesit, mely a bíróságokat akként szervezi, hogy azok szakképzettsége és függetlensége biztositva legyen, mely a per menetét a nép előtt könnyen felfoghatóvá teszi, az képezi a jogállam első és lényeges kellékét, a polgári szabadság és rend legerősebb támaszát, és a fejlődött műveltség legpraegnansabb kifejezését.

Nem akarjuk itt hazánk igazságszolgáltatásának sajnos állapotát ujból érinteni, mert a szakértők egybehangzó véleménye annak kóros állapotáról, ugy is már mindenkit meggyőzhetett, nem akarunk ujra jogéletünk azon kinövéseire utalni, melyek minden hazafi keblében fájdalmat gerjesztenek, ha nem is jutott neki azon felette nehéz feladat, a felek jogai érvényesitéséért, a legjobb akarat mellett is, — hasztalanul küzdeni; csak a szabadság azon álbarátait, kik a törvénykezés elavult intézményeinek conserválása által, a népnek és a szabadságnak jó szolgálatot vélnek tenni, azon körülményre figyelmeztetjük, hogy hazánk jelenlegi birói rendszere, eltekintve attól, hogy a vagyonbiztonságot, az anyagi viszonyok lendületét és fejlődését gátolja, ép a személy sérthetlenségét, a szabadság eme zárkövét veszélyezteti.

Kinek alkalma volt tapasztalni, miként teljesittetnek jelenleg hazánkban a bünvizsgálatok, mily hanyagul nyomoztatnak a bünjelek, s mily ingatag alapon nyugszik a büntető törvényszékek itélete, annak valóban reszketni kellett a személyek szabadságáért, és a társadalomért, melynek biztonsága oly annyira veszélyeztetve van.

A létező állapot tarthatlanságát igazolja azon egyetértelmüség, melylyel hazánk *minden ügyvédi egylete és szakavatottja, a gyökeres átalakitás mielőbbi létesitését sürgetőleg követeli, és a legtöbb szakértő véleménye abban pontosul össze, hogy a birói szervezet reformja előtt, a perrend egyoldalu átalakitása egy elhibázott kisérlet lenne, mely nem hogy a létező jogállapotot javitaná, hanem ellenkezőleg, jogi életünk fejlődésében csak ujabb bonyodalmakat idézne elő.*

A birói szervezet gyökeres átalakitása, szóbeliség és nyilvánosság képezik a szakképzettek jelszavát. — A szóbeliség és nyilvánosság mindenütt fényes sikert vivott ki, s mindazon államban, hol ezen eljárás alkalmazva van, a nép iránta ragaszkodással és előszeretettel viseltetik. — Mindenkinek jogát biztositani, és a polgári szabadságot megóvni, ez képezi feladatát a birói intézménynek és eljárásnak, és a törvényhozás mestersége ép abban rejlik, *azon elveket felismerni, és következetesen alkalmazni,* melyek által az igazságszolgáltatás eme magasztos feladata eléretik; *következetes alkalmazás,* ez az, mire az üdvösöknek talált elvek életbeléptetésénél elegendő sulyt fektetni nem lehet; az ellenkező elvek közvetitése és kibékitése a politika feladata, nem a törvényalkotásé, mert a törvényhozásban ily közvetités következetlenségre vezet, mely a törvény legnagyobb hiánya, miután annak gyakorlati eredményét veszélyezteti.

Seholsem szükségesebb mint a pereljárásnál és a birói szervezésnél, hogy egyszerü és váltózhatlan elvekből történjék a kiindulás, s hogy azok következetes keresztülvitele mint változhatlan czél szem előtt tartassék. Hol ily elvekre van fektetve a perrendtartás, a biró és a jogász szilárd támpontot nyer, ott az elmélet részletei magából az egészből fejlődnek ki, és a jogász nem szorul uj törvényre, midőn a következetesen épitettből uj osztályt szükséges alakitani, mely elméleti tartalmával és határaival, már az egészben rejlik, és melyet csak felismerni, és napvilágra hozni kell.

Következetes alkalmazása az uj kor vivmányainak, a törvénykezés terén, a birói rendszer gyökeres reformja, ez az, mire szükségünk van! Le kell szoknunk azon eszméről az igazságszolgáltatásban és annak közegeiben politikai eszközt látni, mely a pártok érdekeinek kielégitésére használtatik.

Senki jobban nem óhajtja, mint mi, hogy a nép az igazságszolgáltatás közvetlen tényezőjévé váljék, de azon mód, melylyel jelenleg a nép birái székét választás utján betölti, előmozditja-e annak érdekeit, biztositja-e azt, mi a társadalom első szükséglete, a személy és vagyon bátorságát, egy jó és gyors igazságszolgáltatást?

Igazságszolgáltatásunk jelenlegi silány állapota, e kérdésre megadja a választ. A nép választja biráit, *de a választás után minden további befolyástól, minden további ellenőrzéstől kirekesztve*, számtalan esetben hiába keres jogainak sértése ellen választott biráinál orvoslást, — mihez azon anomália is járul, hogy a felsőbb bíróságok állomásai, hol a perek végleg eldöntetnek, kinevezés utján töltetnek be, s igy a birói szervezés, a szükségelt egyöntetüséget nélkülözi.

Az önkormányzat jelenleg érvényben levő rendszerének fentartása, az igazságszolgáltatás javitását lehetetlenné teszi, oly eszközöket kell tehát alkalmazni, oly rendszert kell életbeléptetni, mely a nép jogait, annak közvetlen részvétét, egy jó igazságszolgáltatással összhangzásba hozza, ezen rendszer pedig egyedül és kirekesztőleg: *a nyilvánosság és szóbeliség a polgári, esküdtszék a bünvádi eljárásban.*

A nép, midőn a polgárok legszentebb jogai, az élet és szabadság felett, az itélethozatal közvetlen és kiegészitő részesévé válnék, a polgári eljárásban a bíróság működését a nyilvánosság segélyével ellenőrizhetné, a bíróválasztás megszüntetése által, *nem hogy jogaiban megrövidittetnék, hanem ellenkezőleg oly jogokkal fogna felruháztatni, melyekkel az mindaddig nem birt.*

Egy valódi alkotmányos állam, nem vonhatja el tovább a néptől ama jogokat, melyek őt mint az államiság képviselőjét megilletik!

Szünjünk meg a törvényszékek csarnokát politikai pártok küzdtérévé átidomitani, és a pártérdekek kiegészitésére felhasználni, s ne vonjuk meg a néptől a szabad választás ürügye alatt, azon jogot, mely őt kétségtelenül megilletti, hogy az igazságszolgáltatás ellenőrzője, és annak közvetlen tényezője legyen.

Őszintén bevallva, ha mindazon kinövésekre figyelünk, melyek az átmenet jelen korszakában reánk oly zsibbasztólag hatnak, nem tartózkodunk egy pillanatig sem kijelenteni, hogy annak okát, véleményünk szerint a jogérzet hiányzó kifejlődésében találjuk, — már pedig a jogérzet erkölcsi alapját képezi az államnak, s azon támpontot, melyen az állami élet erőteljesebb kifejlődése egyedül remélhető.

Minél szabadabb egy állam, annál nagyobb tiszteletben kell a törvényeknek részesülni, hogy pedig a törvény iránti tisztelet, legjobban a törvényszékek termeiből árad ki, hogy a nép közvetlen részvéte az igazságszolgáltatásnál egy benső szükséglet, az a történet és a tudomány ujabb vivmányai által kétségtelenül igazoltatik.

A régi előitéletektől válnunk kell, a jelenlegi viszás állapoton nem egyes részletes javitások, hanem csak gyökeres átalakitás segithet, a gyökeres átalakitás pedig csak ugy létesithető, ha a szóbeliség, nyilvánosság és az esküdtszéki intézményeket oly kiindulási pontoknak tekintjük, melyekhez a perrendtartás minden részleteit alkalmazni kell, ha ezen intézményeket a kor igényeinek megfelelő, és azok üdvös eredményét biztositó birói szervezettel hozzuk kapcsolatba.

Meg lévén győződve, hogy a törvényhozás és a kormány, legnemesebb feladatuknak ismerik, mindazon visszaéléseket megszüntetni, melyek nemzeti jogéletünk fejlődését, és a nép jogérzetének megszilárditását gátolják, bátorkodunk igénytelen nézetünknek, azon reformok életbeléptetése iránt kölcsönözni kifejezést, melyek legjobb meggyőződésünk szerint, jogéletünk sikeres fejlesztését egyedül képesek létesiteni.

A reform öntudata oly átalános, oly szoros összefüggésben áll mindazzal, mi ezen mozgalmas időben bensőnket áthatja, *ezen reform létesitése hazánk felvirágzásával oly szoros összeköttetésben áll, hogy meggyőződésünk szerint csak előre vezethetnek utaink*, hogy nem kevesebb joggal mint a nemes Hampden egykoron Angolország politikai feladatára vonatkozólag állitotta, ezen téren is bátran állithatjuk „nulla vestigia retrorsum!“

A történelem megczáfolhatlanul bizonyitja, hogy a népben élő jogérzet, a bonyolódottabb, és a nemzeti sajátságoknak megfelelő pereljárást, a jus gentium és a fokozódott forgalomnak megfelelő igazságkiszolgáltatással felcserélni törekszik, s azon történelmi tény, hogy a nemzetek összeköttetésének fejlődésével a nehézkes eljárás egyszerübbel helyettesittetik, a legutóbbi évtized törvényhozása által ujabban bebizonyitva lett.

Az élet minden viszonyai között azon öntudatra jutottunk, hogy a közszellem a társadalmi együttlét eme szép virága, a társadalmi elv közvetlen alkalmazásán, és éltető hatásán alapulhat csak, és mégis mindig akadnak olyanok, kik a sociális elv közvetlen és legsajátságosabb mozzanatát, — az igazságszolgáltatást sötét szobákban elzárni, és a nép szellemi életétől és részvététől távol tartani akarják.

A jogismeretek átalános terjesztése által, a nép erkölcsi és szellemi müvelődése, a társadalmi lét szükségének felismerése, csak fokozódhatik, és a honszeretet az emberek keblében csak mélyebb gyökeret verhet, s mily találólag jegyzé meg a lángelmü Beccaria: „hogy az eljárás szóbelisége és nyilvánossága, azon uralkodóra nézve, ki érdekeit felfogni képes, ép oly fontos mint az adó, mert az állam erkölcsi hatáskörét kétségtelenül tágitja.“

Azon nagy szellemi hatalomnak működése, melynek az emberek szabadságukat önkényt alávetik, kell hogy nyilvános legyen, kell hogy azon nap, mely körül az emberi társadalom forog, leplezetlenül terjeszsze világosságát. Nem lehet kétségbe vonni, hogy az igazságszolgáltatás nyilvánossága, az emberek gondolataira és cselekvényeire nemesitőleg hat, és a tapasztalás kétségtelen igazolta, hogy a szóbeli és nyilvános eljárás a jogismeretek terjesztését, és azon általános tisztelet által, melyet a törvénynek ezen uton kiviv, a perek kevesbbitését lényegesen előmozditja.

Az eljárás szóbelisége és nyilvánossága, ha mindazon érvektől el is tekintünk, melyek annak, mint az igazságkiszolgáltatás legjobb eszközének életbeléptetését sürgetőleg követelik, *mint a nép jogérzetét előmozditó, és az ellenőrzést a legnagyobb mértékben elősegitő, s igy az alkotmányosság alapelveiből kifolyó intézmény*, az igazságszolgáltatás alapjául, kell, hogy mielőbb elfogadtassék, mert egy alkotmányos állam nem vonhatja magát el azon kötelezettségtől, polgárai politikai kiképzését, mely főleg a jog és törvény fontosságának felismerésében rejlik, fejleszteni, a jogismeretek terjesztéséről gondot viselni.

A szóbeli nyilvános eljárás azonban nemcsak mint alkotmányos, mint a jogérzetet terjesztő intézmény érdemel elsőséget, hanem egyszersmind az igazságszolgáltatás legjobb estköze is. A nyilvános szóbeli eljárás a vitás jogkérdésnek a biró előtti közvetlen reproduktióján alapszik, a bíróitéletének alapját egyedül az képezi, mi előtte élő szóval előadatik, s ámbátor a legtöbb pereset eldöntésére az adatok összeállitása szükségeltetik, s igy a szóbeli nyilvános eljárást is a vitás ténykérdésnek megállapitása végett, periratok váltása szokta megelőzni, de ezen eljárás lényege ép abban rejlik, hogy a bevezető periratok döntő fontossággal nem birnak, *hogy a fősuly egyedül a szóbeli és nyilvános tárgyalásra van fektetve.*

Ezen eljárás az eddig nálunk divatozott irásbeli titkos eljárás ellentétét képezi, az irásbeli eljárás nem ismeri a tények közvetlen reproduktióját, jegyzőkönyvek és periratok képezik a birói itélet alapját és forrását, mi azokban nem foglaltatik, a bíróra nézve nem létezik. A nyilvános szóbeli eljárás behozatala által azon két alaptétel, melyre az irásbeli eljárás fektetve van, s mely az alaknak a lényeget feláldozza „quod non est in actis non est in mundo“ és a praesumtio pro legalitate féle elvek a jogszolgáltatás és az igazság előnyére halomra döntetnek.

Az irásbeli eljárásban a periratok készitése egészen a biró önkényétől függ, anélkül, hogy a felek a legkisebb ellenőrzési joggal birnának. A biró tetszésétől függ az előadottakat mily alakba önteni, azt mit, fontosnak lát kiemelni, a nézete szerint kevésbé fontost egészen mellőzni, és ezen műtét folytán a felek által előadottak csak részben vétetnek fel a perkivonatokban, és ép azon alanyok, kik ezen ügynél érdekelve vannak, ezen jogaikat annyira közelről érintő műtéttől egészen távol maradnak. Az emberi természet gyarlóságánál fogva igen magyarázható azon tünemény, hogy az itélet alapját képező perkivonat, a felek várakozásainak a legtöbb esetben meg nem felel, mihez még azon körülmény is járul, hogy az érdekeltek minden ellenőrzési jogtól kizárva, azon veszélynek vannak kitéve, hogy jogaik egy előadó felületessége, könnyelmüsége vagy épen részrehajlósága által megrövidittetnek, és a „quod non est in actis non est in mundo“ azon válasz, melylyel a megröviditett félnek beérnie kell.

A második lényeges alapelve a titkos irásbeli eljárásnak, a praesumptio pro legalitate nem egyéb, mint az önkény, a könnyelmüség és a kötelesség mulasztás takorója. *Száz meg száz alapos panasz a birói acták tartalmárai hivatkozással visszautasittatnak*, ezen acták pedig a birói szoba titkos magányában készittetnek, hova idegen szembe nem hatolhat.

Mennyire különbözik ettől a szóbeli és nyilvános eljárás, a biró szeme előtt a megitélendő eset közvetlenül előadatva és indokolva, a fictiók és praesumtiók mellőzésével, az igazság joga emelkedik érvényre; az eljárás nyilvánossága a feleket előadásaik szabatos előterjesztésére kényteti, és a csüréscsavarások, a tények elferditése, a kifogások tömkelege, melyek az irásbeli titkos eljárás szüleményei, a nyilvánosság ellenőrködése, és a biró saját tapasztalata által lehetlenittetnek.

Jó igazságszolgáltatás, és igazságszolgáltatás a lehető legrövidebb idő alatt, ez az mit a polgárok minden államhatalomtól méltán igényelhetnek, s hogy ezen jogos igénynek a szóbeli nyilvános eljárás által legjobban feleltetik meg, hogy az igazságszolgáltatás lényeges javitása és a perek gyorsitása ezen eljárás behozatalának következményei, ez iránt az utolsó évtized tapasztalatai után, kétség többé fen nem foroghat.

A szóbeli és nyilvános eljárás következetes alkalmazásától, jogi életünk ujabb fejlődése feltételezve van, *az irásbeliségtől és titkos eljárástól végkép válnunk kell, ki kell küszöbölnünk a középkor azon maradványait, melyek által jogi életünk fejlődése gátoltatik.*

Nem akadályozhatja a szóbeli és nyilvános eljárás behozatalát a codificált törvények hiánya, mert a tapasztalás mutatja, hogy ezen eljárás, ha a birói szervezet átalakitásával kapcsolatba hozatik, a codificált törvények hiányában is a jogszolgáltatás tetemes javitását létesitette.

Nem akadályozhatja ezen eljárás behozatalát, az ügyvédek és birák hiányos képzettsége sem, mert nem a természeti képesség az, mi jogászainknál hiányzik, hanem az alkalom ezen képességet kifejteni. Hogyan várhassuk a mostani eljárás mellett, a birói és ügyvédi kar szellemének fejlődését? a *titkosság, kutatási rendszer és az irásbeliség, a szellem fejlesztői soha sem lehetnek!* bontsuk szét azon sötét szobák zárfalát, melyek még most az igazságszolgáltatást magukban rejtik, és a szóbeliség és nyilvánosság éltető befolyása alatt, a jogászok önérzete megszilárdulni, képzettségük látköre tágulni fog.

Az igazság eszméjére az emberi szellem mindig fogékony, mert az emberi ész forrása a jognak. De hogy a jog eszméje a nép életében gyökeret verhessen, oly intézményekre van szükségünk, melyek által az igazságszolgáltatás éltető hatása biztosittatik. Ily intézmények a nyilvánosság és szóbeliség, és a tapasztalás kétségtelenül igazolja, hogy általuk a nép jogérzete megszilárdul, a törvény tisztelete gyarapszik, az igazságszolgáltatás állapota javul, ellenben ott, hol a nyilvánosság ki van zárva, a jogszolgáltatás sötet szobában zárva egyesek monopoliuma marad, és az állampolgárok köztulajdonává válni soha nem fog.

Részrehajlatlan vizsgálat után, a szóbeli és nyilvános eljárás behozatalának szüksége, mindinkább előtérbe lép, a közvélemény azt sürgetőleg követeli, és a közvélemény ezen kivánatának megtagadására, semmi alapos indok többé fenn nem forog. (Folyt. következik.)

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet.) IV-ik (birói szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztályának f. hó 8-án tartott ülésében *Pósfay* Károly rendes elnöknek inditványa is napirenden állván, ülést vezető elnökül *Bogdány* Lajos választatott meg. A szokott jegyzőkönyvi hitelesités után dr. *Környey* Ede, mint választott előadó jelenti, hogy *Füzesséry* Gézának a házbéradó tárgyában tett inditványa felett az osztály által elfogadott emlékiratot a rendes ülésen, illetve közgyülésen nem adhatta elő, részint azért, mert az illető ülések napjain az országgyülés már az inditvány tárgyát elejtette volt, s igy az emlékirat czélja megszünt, részint azért is, mert inditványozó ur nála inditványát, s igy közvetve az e felett keletkezett emlékiratot épen az előbbi okból visszavonta. A jelentés tudomásul vétetvén, határoztatott; az egyleti elnökségnél a bemutatott emlékirat visszavonását bejelenteni. Dr. *Siegmund* Vilmos, szakosztályi jegyző jelenti, hogy a perrendtartás tárgyában készült szakosztályi elvileges emlékirat a legutóbbi rendes ülésen és közgyülésen elfogadtatván, a szakosztály utasittatott részletes véleményadásra, — mi is az illető bizottmánynak elnöki utján tudomására juttatni határoztatott. Felolvastatott *Králitz* Kálmánnak a perrendjavaslat 422-ik szakasza ellen bemutatott inditványa, mely is a perrendjavaslat feletti véleményezés vegett kiküldött bizottmánynak további eljárás végett kiadatni rendeltetett, s e kérdés tekintetében a bizottmány tagjai közé dr. *Schnierer* Gyula kiegészitő tagul beválasztatott. Tárgyaltatott továbbá a *Pósfay* Károlynak „birói szervezeti javaslata tárgyában kiküldött bizottmány véleményes jelentése. A tárgyalás folyamán részint az inditványozó, részint a bizottmány által az inditvány első pontjára javaslatba“ hozott szövegezés, részint pedig eltérő inditványok mellett felszólaltak *Pósfay*, *Arady*, dr. *Schnierer*, *Deszkás*, dr. *Környey*, *Bogdány*, *Fischer*, dr. *Apáthy*, dr. *Bróde* és *Rupp*, s végül is *Pósfay* ur eredeti szövegezése fogadtatván el, a további tárgyalás az idő előhaladta miatt elhalasztatott.

(Értesités.) A „budapesti ügyvédi egylet“ IV. (birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. é. *október 15-én esti 6 órakor ülést tart az egylet helyiségeiben, Pósfay* Károly urnak „birói szervezeti javaslata“ tárgyában. — Kelt Pesten, október 9-én 1868.

Elnöki megbizásból *Dr. Siegmund Vilmos*, szakosztályi jegyző.

☞ Előfizetési felhivás ☜

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.** — főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Észrevételek a képviselőház jogügyi bizottsága által a „polgári törvényuykezési rendtartás tárgyában“ készitett törvényjavaslat III. vagyis a végrehajtásra vonatkozó czimének némely szakaszaira. F. D.-tól. — Jelentése a jogügyi bizottságnak a polgári törvénykezési rendtartás főbb arányelveiről. — Az aradi ügyvédi kar emlékirata a hazai törvénykezés ügyében. — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 42. Pest, 1868. október

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A nyomozó- és a vádelv jelentősége a bünvádi eljárásban.

A büntető eljárás alakulását mindenkor legbensőbb összeköttetésben szemléljük a büntény és a büntetés lényegéröli felfogással, mint ez különféle időkben a különböző népeknél divatozik.

Hol a népélet a fejlődés még alantabb fokán áll, hol az egyesek magukat csupán mint a kölcsönös segélyezésre és jogvédelemre czélzó egyesületnek tagjait tekintik, ott a büntény is inkább az egyéni jogot sértő ténynek jellemével bir; miért is a büntetés az ily sérelemért adandó elégtétel gyanánt jelenkezik, mely kizárólag a sértettnek érdekében követeltetik.

A büntény és büntetés ilyes felfogása szükségkép eredményezi a büntető eljárás azon alakulását, melynél a fönyomaték az elégtételi igénynek a sértett részéről történt érvényesitésében rejlik.

Hol ellenben a haladó mivelődéssel a nép öntudata már az organikus társadalomnak, az eszmében személyesitett közület felfogására emelődött, — ott mindinkább meg kell szilárdulnia azon nézetnek, miszerint minden büntény, mint a közület megsértése, és az abban uralkodó rend megszegése, közvetve kiki által éreztetik; következésképen kell, hogy a büntetés, mint megtorlása a rendszegésnek és az egészben sértett jognak (jogállapotnak) helyreállitása, feltétlenül követeltessék.

Világos tehát, hogy a büntény és a büntetés ilyes felfogása mellett a bünper egy, az imént emlitett formától lényegesen eltérő alakzatot fog feltüntetni, mely kiválólag az által jellemeztetik, miként itt a sértőnek alávetése a büntető törvény sulya alá, feltétlenül és a sértett személy akaratától függetlenül czéloztatik [1]).

A most emlitett különféle alapfelfogásokon kivül, még benső vonatkozásban áll a büntető eljárás a politikai viszonyok és a népélet összes intézményeinek fejlődésével is.

Minél szabadabban alakul valamely népnél az alkotmány, minél inkább lelkesiti a nemzetet a polgári szabadság iránti vágy, annál is élénkebb leend azon törekvés, miként a bünper minden birói önkény és azok különérdekei ellenében biztositassék, kik a perbefogást netalán hatalmuk megszilárditására eszközül felhasználhatnák.

Ennek megfelelőleg oly alakulást öltend a büntető per, mely a személyes szabadság megörzésére a lehető leghathatósb biztositékokat magában foglalja.

A mondottakból folyik, hogy a büntető eljárás, valamint minden egyéb közintézmény, az összes népélet szüleménye lévén, az egyetemes életviszonyok szünet nélküli változtával egyaránt módosul.

Felismervén ezen igazságot, meg kell egyszersmind vallanunk, miként a büntető pernek bizonyos maradandó *alapformáiról* helyesen alig szólhatni; mert mint fennebb kimutatva volt, az alak, mint kifejezménye az örökké változó felfogásnak és meggyőződésnek, magában is mindig változó leend.

Ezt szem előtt tartva teljesen megérthetjük: mért vitattak a jogtudósok annyit a két egymással ellentétbe helyezett *performa* t. i. a *nyomozó* és a *vádper* lényege felett.

A vélemények e téren soha meg nem egyezhettek, a vita e két performa tulajdonképeni lényege felett örökké eldöntetlenül maradt; de ez máskép nem is lehet; mert az élet ily határozottan kifejtett és maradandó alakokat nem ismer [1]), hanem minden ország és nép büntető perrendtartása a legkülönfélébb eszmeirányokhoz tartozó elemekből alakúl össze [2]).

A most felhozott okoknál fogva a *vád-* és *nyomozó performák* megkülönböztetését, mint pontosan ki nem fejthetőt, egészen mellőzendőnek tartom és a helyet inkább azon különbség kiemelésére szorítkozom, mely a *nyomozó-* és a *vádelv*, mint két egymással szemközt álló eszmeirány között létezik [3]). E téren, hol nem az élet végtelenül különböző és folyton folyva változó alakulásaival, hanem tüzetesen meghatározott doctrinär ellentételekkel foglalkozandunk, feladatunkat csak abban találhatjuk, miként ezen ellenkező elvtételeket kellőkép kifejtve, részrehajlatlan itészet alá vonjuk és annak alapján azon elemeket kinyomozzuk, melyek az egyik vagy a másik elvből leszármaztatva, igazoltságuknál fogva, a büntető eljárásban érvényre jutatandók.

A) *A nyomozó elv* (inquisitorisches Prinzip) lényege, röviden összefoglalva, abban áll: hogy a büntető eljárás a jogi rend közegei által hivatalból (ex officio) megindittatik és véghezvezettetik, a nélkül, hogy a sértett fél vagy más magán személy panasztétele megváratnék; továbba, hogy az eljárásban a teljes anyagi valóság hivatalból, — az arra nézve alkalmas tétemények által kinyomozandó, és végre hogy a büntető törvények szerint kiérdemelt büntetés (az mi törvényszerü, quid juris függetlenül a sértett személy kivánatától, itéletképen kimondandó [4]).

A nyomozó elv ezen lényéből a következő meghatározások folyományoznak [5]):

[1]) L. *Szalay* a büntető eljárásról irt értekezésének 11. lapját.

[1]) Helyes e tekintetben *Bluhme* megjegyzése: „Das wirkliche Leben verwischt alle Extreme" (l. Strafverfahren" cz. m. 122. l.)

[2]) Ezen oknál fogva nem is lehet állitani, miként a *vádper* tiszta alakjában az angol eljárásban mutatkoznék, ez már a formális védelem megszoritása által (különösen a *felonie*-féle büneseteknél) czáfoltatnék meg. Ép oly kevéssé állitható, hogy a közös német jog szerinti eljárás a tiszta *nyomozó* formát alkotná.

[3]) Hogy a *vád-* és *nyomozó per alakjától* a *vád-* és *nyomozó elvet* megkülönböztetni kell, azt már *Köstlinn* ismeré el. (l. Vendepunkt des Strafverf. czimü munkájának 49. l.)

[4]) Lásd *Háje* „Leitende Grundsätze" I. k. 21. l.

[5]) A *nyomozó-* és *vádelv* lényegének kifejtésében kiválólag *Zachariae*: „Die Gebrechen d. deut. Strafverf." czimü munkáját fogom követni.

1-ször. Annak megitélése: valjon létezik-e elegendő ok a vizsgálat megindítására? szükségkép a vizsgáló személy belátására bizandó. Ugyszinte kell, hogy ezen személy itélje meg saját legjobb meggyőződése szerint: ki ellen inditassék a vizsgálat, és mily eszközök választassanak, minő lépések tétessenek a vizsgálat czéljának sikeres elérése végett?

2-or. A büntényről gyanusitott személy a vizsgálóbiró hatalmának alá van vetve, ő mint a vizsgálat főtárgya, nem állhat egyenjogositott félként a bíróval szemközt. — Ebből folyik egyszersmind a vizsgálat azon szükségképi főirányzata, mely a gyanusitott személy önvallomásának kinyerésére terjed. A vizsgálóbiró ezen törekvése majd physikai, majd erkölcsi eszközök, a vizsgálat alatt álló személyre gyakorolt különféle befolyások és behatások által lesz valósitható.

3-or. A vizsgálóbiró hivatása mindazon mozzanatokat összegyüjteni, melyek a fennforgó eset megitélésére nyomatékkal birnak, — nem tevén különbséget: valjon hátrányosak vagy előnyesek-e azok a vizsgálat alatt levő személyre nézve?

A vizsgálóbiró maga gyüjti össze a bizonyitás egész anyagát — és ezen működés tova áll minden harmadik személynek befolyásától. — Innét van, hogy a nyomozó biró a tanukat külön, a gyanusitott személy távollétében kihallgatja, azok vallomásaiból csak annyit közöl a gyanusitottal, mennyit ő a vizsgálat czéljára (különösen az önvallomás kinyerésére) szükségesnek tart, házkutatásokat, a levelek felbontását és bizonyos dolgok elkobzását a biró minden más személy inditványa nélkül, saját teljhatalmából rendeli el.

4-er. A bizonyitó okok megitélésének szükségkép a nyomozó biró belátására és felfogására kell bizva lennie, mert a nyomozás egyes stadiumain csak ő ment végig, következőleg csak ő és nem más személy képes tökéletesen méltányolni a nyomozás eredményeit, mert a nyomozó birón kivül, ki sem érezte a külső benyomásokat oly közvetlenül, mint az a dolog eleven felfogására szükséges. — Ez vezet az *eljárás közvetlenségéhez*, azaz: megkivántatik, hogy a bünügy felett azon személy itéljen, ki a nyomozó mütéteket véghez vitte.

De másrészt kell, hogy az eljárásból ki legyen zárva a bizonyitékok méltányolására vonatkozó törvényrendeletek alkalmazása, azaz: minden törvényes bizonyitási elmélet, (Beweistheorie) mert a nyomozó elv következetessége szerint a vádlott bünösvolta és a bünösség fokozata felett csak azon személy belső erkölcsi meggyőződése hozhat helyes itéletet, ki a nyomozást maga véghez vitte, és igy annak összes eredményeit közvetlen észlelés alá vette [1]).

5-ör. Az itélet felebbezése, a nyomozó elv következetessége szerint, helyt nem találhat, mert a felsőbb birák a nyomozás egyes jelenségeit és eredményeit nem közvetlenül saját észlelésből, hanem csupán az irásbeli feljegyzés felette hiányos és tökéletlen eszköze által szerezték, róluk tehát észszerüen fel nem tehető: hogy a bünesetet jobban itélnék meg, mint az (vagy azok) ki a bizonyitó tényeket közvetlenül önészlelésből ismerte fel.

6-or. Elmaradnak a *birói határozat indokai*, melyek által az itélethozás, ugyszólván igazolandó, az észtani operátio belső szerkezete másokra nézve felismerhetővé teendő. — Az itélet indokolásának azért kell elmaradnia, mert a nyomozó személy, ki itt egyszersmind a bünügyet eldönti, az itélésben pusztán belső alanyi meggyőződésének okait követi.

7-er. Sajátsága a nyomozó elvnek az is, hogy a gyanusitott személy bizonyos feltételényezés alatt „ab instantia“ felmentetik. — Minthogy ugyan is a nyomozó biró alanyi meggyőződése az egésznek főlényegét alkotja, az ő müködése azonban számos esetekben nem vezetend épen annak bizonyosságához, mit ő az ügyben találni vélt (t. i. a gyanusitott bünösségét), de gyakran az ellenkező bizonyosság sem fog kiderülni, ugy világos, hogy a nyomozó bíróban nem ritkán kétely fog támadni a gyanusitott személy bünössége vagy ártatlansága iránt, épen azért szükséges, hogy létezzék oly alak, melyben ezen fenmaradott kétely kifejezést találjon, és ez az „ab instantia“ való felmentés.

B) A *vádelv* (accusatorisches Prinzip) lényege következőkben foglalható össze:

a bünügy tárgyalása két egyenjogositott és szabadon egymással szemközt álló egyén (vádló és vádlott) között a részrahajlatlan biró előtt folyik, kinek hivatása, a felek inditványai és bizonyitékai szerint eljárván, a bünügy felett a törvények értelmében itéletet hozni.

A *vádelvből* az eljárás következő meghatározásai folyományoznak:

1-ör. Ezen elv szerint a per háromféle alanya lesz megkülönböztetendő, a vádló és a vádlott, mint felek állanak egymással szemközt, és e felek között foglal helyet a biró. — Birót, a szó tulajdonképi jelentményében, csak a vádelv ismer.

Csak ezen elv szoritja a biró müködését kizárólag arra, a mi tulajdonképi hivatását alkotja, ez pedig nem lehet más, mint a felek között folyt jogvitának eldöntése. — Innét van, hogy biró müködését előbb meg nem kezdheti, mig ő arra a támadó fél által felszólitva nem volt, de még további lépései is rendszerint csak a felek inditványozása folytán történnek.

2-or. A két fél (vádló és vádlott) teljes egyenjoguságban állanak egymással szemközt, egyikök sem lehet a másik vagy a biró hatalmának akkép alávetve, hogy tőle olyasmit kierőszakolni lehetne, mi a jognak szabad létesitésével vagy védelmével ellenkeznék. — Világos, hogy ezen elv minden törekvést, mely az önvallomás kinyerésére terjedne, már egyelőre kizár. — A vádlottnak letartóztatása csupán csak mint megelőzési eszköz, és csak akkor alkalmazható, midőn más biztositási eszközök (biztositékadás vagy kezesség) hiányzanak.

3-or. A bizonyitékok és ellenbizonyitékok előkészitése és összegyüjtése a felek által történik, ők szolgáltatják azokat a biró kezébe. — Uj bizonyitékokat a biró fel nem vehet, de fel van jogositva kényszer-eszközöket alkalmazni ott, hol ez a felajánlott bizonyitás valósitására szükséges. A felek egyenjogositott állásával szükségkép jár a *bizonyitás terhének megosztása* a vádló és a vádlott között, valamint az eljárás azon szabálya is, hogy a vádló a vádlottól oly bizonyitékokat ki nem erőszakolhat, melyek az utóbbinak ártalmára szolgálhatnak, (például valamely a hamisitást vagy a hamisitás kisérletét bizonyitó okiratot [1]).

4-er. A bizonyitékok megitélése nem lehet a biró alanyi felfogására és méltányolására bizva, hanem kell, hogy a biró, ki teljesen részrehajlatlan állást foglal el a felek között, *bizonyos objectiv törvényes* szabályok szerint hozzon itéletet a felett: mi legyen a felhozott bizonyitékokhoz képest valónak tekintendő? — Megalapitja tehát a vádelv a *bizonyitási elmélet* szükségét is. De még

[1]) Máskép van ez a *nyomozó peralak* szerint, mint ez péld. a német eljárás szerint mutatkozik, a mennyiben itt a nyomozás és itélés különböző személyek által történik, és a bizonyitási elméletnek is helye van. Ebből látni, hogy a *nyomozó performa* és a *nyomozó elv* nem azonosithatók.

[1]) A vádelv ezen legtisztább nyilvánulását a római jogban találjuk: c. 4. C. II. 1. ugyanis rendeli: „qui accusare volunt, probationes habere debent, cum neque juris, neque aequitatis natio permittat: ut alienorum instrumentorum inspiciendorum potestas fieri debeat“.

az itélet indokolása és felebbezése is tekintendők a a vádelv folyományaikép, mert a felektől el nem vonható azon jog, miszerint az itélet igazságosvoltáról meggyőzetessenek.

A felebbezés csakis a vádelvre alapitott eljárásnál lehetséges, mert ezen peralakban a bizonyitékok és ellenbizonyitékok a felek által terjesztetnek a biró elé, és épen azért lehetséges is, hogy azok még egy felsőbb biró megitélése alá juthatnak.

5-ör. A birói itélet csak a vádlottnak *bünösségére* vagy *ártatlanságára* terjedhet, az „ab instancia" való felmentés a vádrendszerben nem igazolható.

6 or. A vádlott védelmének az eljárás egész folyamata alatt a legtágasb tér engedtetik. — Ebben lényegésen különbözik a vádelv a nyomozás elvétől, mennyiben ez utóbbi, minthogy a vizsgáló személy idegen befolyást a nyomozás menetére nem türhet, a gyanusitott személy formalis (más arra hivatott személy általi) védelmét egészen kizárja.

Megismerkedvén most a *nyomozó-* és a *vádelv* lényegével, e két eszmeirányt és az abból folyományozó tételeket a tudományos itészet tárgyává kell tennünk.

A nyomozó elv ellen következő okok szólanak:

1-ör. El kell ismernünk, hogy a vádtétel és a birói functio egy és ugyanazon személyben alig összesithető anélkül, hogy ezen működések egyike a másik felett tulsúlyra ne emelkedjék. — A biró, kinek magasztos feladata: a valóságot lehetőleg legteljesebben felismerni és minden részrehajlás, minden elfogultság nélkül a kideritett viszony jogi természete felett itélni, ezen merően objectiv állpontjától szükségkép el fog mozditatni, ha kötelességévé tétetik a gyanusitott személy ellen panaszttevőleg fellépni, mert a panasztétel belső szükségkép egybe van kapcsolva azon törekvéssel, mikép a panaszló állitásnak külső érvény szereztessék; azaz: a biró, ki valakit bizonyos büntény miatt gyanusitott, belső szükség által arra fog késztetetni, miként a gyanu alaposvoltát kitüntesse. Már az ember lélektani organisatiójában rejlik, hogy azon gyanut, melynek ő lelkében helyet adott — minden alkalmas módon igazolni iparkodik. — Innét van, hogy a panaszttevő a panaszlott ellenében, egyelőre elfogultságban van, kisebb-nagyobb mérvben azon hiedelmet vagy talán épen azon meggyőződést táplálván, mikép a gyanusitott személy valóban bünös. Hogy ezen elfogultság a birói tiszttel össze nem egyesithető, ez minden kétségen kivül áll.

A vizsgáló biró tulajdonképi feladatának, mely a valóság lehető legteljesebb kinyomozásában áll, csak ugy fog megfelelhetni, ha elfogultság nélkül megitélni képes, valjon tudomásához jutott tényekben rejlenek-e a bünösség momentumai, vannak-e elegendő okok arra, hogy a vizsgálat bizonyos személy ellen megindittassék, és minő lépések és nyomozó cselekvények tekintendők az összerü eset természetéhez képest, szükségeseknek? — Mindennek higgadt és elfogulatlan megitélésére a vizsgáló biró csak akkor leend alkalmas, ha müködésének első meglenditése nem az ő részéről történt, hanem a nyomozó cselekvényekre más személynek (a vádlónak) inditványai által indittatik. — Csak is ezen esetben képes a vizsgáló biró a tett inditványokat, mint idegen észtevékenység eredményeit, teljes objectivitással, jog- és czélszerüségökhez képest megitélni [1]).

De a nyomozó elv még többet kiván a nyomozó birótól, t. i. azt, hogy az iquirens még a vádlottnak ártatlanságát is megóvja, kötelességéve tétetvén a vizsgáló birónak, mindazon jelenségekre és bizonyitékokra kiterjeszteni figyelmét, melyek a gyanusitott személy ártatlanságának kideritésére, vagy legalább a bünösségnek csekélyebb mérvbeni előtüntetésére szolgálhatnak. Ilyeténkép köteles tehát az iquirens, még a védőszerepét is elvállalni, hogy ez pedig a vádtétellel és a vádbebizonyitására irányuló törekvéssel össze nem egyeztethető, az, ugy hiszem, bövebb bizonyitást nem igényel [1]).

2-or Ártalmasnak mutatkozik a merő nyomozó elv azon oknál fogva is, mert az arra alapitott eljárás alkalmat nyujt, kényleges s alaptalan vizsgálatok megtételére, részint ugyanis oly esetekben, hol a tény magában véve nem büntetést érdemlő, részint pedig ott, hol a gyanu jelek felette gyengék és távoliak. — A nyomozó biró, hivatalos buzgósága által inditatva, gyakran oly tényekben is találand bünösséget, melyek higgadtabb felfogás szerint, mint puszta polgári jogsértések jelenkeznek. Kiváltképen a politikai vétségek tekintetében válik ezen rendszer veszélyessé, a mennyiben a vizsgáló személy pártérdeküség vagy gyakran vakbuzgalom által vezetetve, könnyen alaptalan bünvizsgálatok megtételére indittatik

3-or. A nyomozó elv további hátránya abban áll, hogy a gyanusitott személy, a vizsgálat folyama alatt, a gyanusitás tárgya és a neki felrótt büntény, valamint az őt terhelő gyanujelek tekintetében szánt-szándékkal tudatlanságban hagyatik, mi által a védelem nagy mérvben nehezitetik, sőt gyakran egészen illusoriussá tétetik. Azon systematikus titkolódzás [2]), melylyel a kutató eljárás összekötve van, azt okozza, hogy a védő, ki gyakran az évekig folytatott vizsgálat befejezése után meghivatik, a bizonyitások felvételére semmikép be nem folyhatván, feltétlenül valónak kénytelen tartani mint azt, mi az actákban foglaltatik [3]).

4-er. De más tekintetben is olyannak tartandó a tiszta nyomozó eljárás, mely a gyanusitottnak védelmét nagy mérvben neheziti, az ártatlanság ezen fontos óvadékat felettén veszélyesiti. Az inquisitionalis per ugyan nem szoritkozik egy meghatározott vádbeli bünténye; a kutató biró a legkülönfélébb gyanujelek után kapkodik, gyakran maga sem tudván, minő büntényt lesz tulajdonkép üldözendő? [4]). Épen ezen oknálfogva világos is, hogy ilyeténkép a védelem minden határozott irányt téveszt, és igy könnyen lehetséges, hogy a védő a nyomozó biró helytelen inquisitiójához ragaszkodván, más büntény tekintetében védelmezte a gyanusitottat és más büntény miatt történt annak elitélése.

5 ör. Mind ezen most felhozott hátrányokhoz, melyek a nyomozó elv lényegében rejlenek, még a nyomozó birónak azon veszélyes törekvése is járul, melynélfogva ő a gyanusitottat különféle (gyakran nem a legtisztességesebb) eszközök által, önvallomásra birni iparkodik. Ezen törekvés pedig oly annyira természetszerü, hogy annak befolyása alól még a legjobb biró sem szabaduland egészen, hiszen az inquisitionalis per elrendezésében rejlik, hogy a bünösségnek bebizonyitása a nyomozó birót terheli.

A merő *vádelv* alkalmazása tekintetében nem kevésbé fontos aggályok merülnek fel:

1-ör. Ugyanis, az ezen elvre alapitott eljárás oly alakulása, melynél a bünvizsgálat csupán a sértett vagy más magánszemély panasza folytán meginditandó, fe-

[1]) Lásd *Mittermayer* „Die Mündlichkeit und das Anklage-Princip" cz. m. 295. lapját.

[1]) Helyesen mondja *Schweidler*: „Die *juristische Trinität*, als Ankläger, Richter und Vertheidiger in ein und derselben Person, ist eine *unnatürliche* — die Lage des Angeschuldigten gefährdende". — („Anleitung" czimü munkája 5. lapján.)

[2]) Lásd *Zachariae* i. m. 145. l.

[3]) Lásd *Mittermayer*: „Das deutsche Strafverfahren" II. k. 51. §.

[4]) Valóban nem ritkák azon esetek, hol a nyomozó biró még magával sincsen tisztában aziránt, valjon lopással, csalással vagy sikkasztással van-e dolga?

lette aggályosnak jelenkeznék, mert kétkedni sem lehet, miként számos büntények magán személyek érdekét közvetlenül nem is sértik, világos tehát, hogy ily esetekben magánpanasz nem is várható, noha a közérdek a bün megtorlását feltétlenül megkivánja, (igy például: a vérfertöztetésnél és az államelleni büntényeknél) [1]).

2-or. De még oly büneseteknél is, melyek közvetlenül valamely magánszemélyt sértik, számos okok forroghatnak fenn, melyek mint például a kimélet, vagy a bünös boszujátóli félelem, a sértett személyt panasztételtől visszatartóztatják. — A sértett fél gyakran kényelem, közönbösség vagy a perlekedéssel összekötött kellemetlenségektöli tartás által indittatva, hagyja abban a panasztételt [2]). Mindezen fontos mozzanatokhoz járul még azon tekintet is, miként a magánvádló a legtöbb esetekben nem rendelkezik azon eszközök felett, melyek a vád bebizonyitására szükségesek [3]). A bizonyitékok létrehozása és összegyüjtése a bünös irányában, ki rendszerint serény tevékenységet szokott kifejteni a büntény elpalástolása végett, mindenesetre sokkal erélyesebb és hathatósb fellépést igényel, mint a minőt egy magán személy (a hatóság részéről minden támogatás nélkül hagyatva) kifejteni képes. — Mindezen körülmények számos büntények büntetlenségét okozzák; mint ezt Angol- és Skótország jogállapotainak összehasonlitása eléggé bizonyitja. — Mig ugyanis Angolhonban a merő vádrendszer uralkodik [4]), és ennélfogva ott (az állambüntényeken kivül) közvádló fel nem lép, kiterjeszkedik a skót államügyészek hivatásköre mindenféle büntényekre; a statistikai adatok összehasonlitása pedig tanusitja, hogy a *skót* eljárás szerint a bünösség bebizonyitása jóval gyakrabban sikerül. Ugyanazon statistikai lajstromok arról is tanuskodnak, hogy Angolhonban a büntények száma napról-napra vészthozólag gyarapodik, hol ellenben ezen viszony Skóthonban megforditva áll, hogy ama jelenség főoka a közvádló intézet hiányában keresendő, aziránt az angolok alig kétkednek. — Sőt a közvádló intézet napról-napra érezhetőbbé vált hiánya számos privátegyleteknek adott lételt, melyek czélja a büntények miatti vádtétel lévén, az államügyész teendőit magánügyvédek által (kik az egylet által fizettetnek) végeztetik. Ha e jelenséget, tova minden részrehajlástól tekintjük, abban csak is az állami fejlődés sajnos hátramaradását kell felismernünk, és valóban nem igen távol áll ezen viszony azon kezdetleges állapottól, hol a büntető hatalom egész kiterjedésében magánosok által gyakoroltatik.

De még a bünvádi eljárás méltóságosabb jelleme is töröltetik el a magánpanasz rendszere által. A vádtétel nem ritkán boszuvágyból vagy más aljas szenvedélyekből veszi eredetét. (Róma későbbi korszakában oda fejlődött a viszony, hogy a panaszló fél a közgyülelet tárgyává vált.) Az alaptalan vádak és rágalmazó panaszok nagyszáma szokott rendszerint ezen viszony következménye lenni, a mennyiben a magánpolgárok gyakran szenvedélyek okozta elfogultságban, és a higgadtabb megfontolás mellőztével panaszt emelve, polgártársaik biztonlétet és nyugalmát nagy mérvben veszélyesitik. — Statistikai adatok alapján állitja *Mittermayer*, hogy Franciahonban a correctionalis bíróságoknál sokkal több felmentés történt olyanok irányában, kik magánpanasz folytán kerültek vizsgálat alá, mint azok tekintetében, kik tiszti kereset utján üldöztettek [5]).

3-or. Ezen rendszer további főhátránya abban áll, hogy az ily alaku eljárás által veszélyes kisérletekre és fondorkodásokra nyujtatik alkalom, melyek arra czéloznak, hogy a vádlók a vád visszavonására indittassanak. Nem ritkán történik Angolországban, hogy a meglopott személynek a lopott tárgy, sőt azonkivül még némi kárpótlás is adatik — csakhogy panaszt ne emeljen vagy hogy panaszát visszavonja, és valóban nem csekély azok száma, kik ily compositionalis eljárásban teljesen belenyugodnak. Valjon mi jót várhatunk ily jogállapottól?[1]).

4-er. A tiszta vádelv lényegéhez tartozik még: hogy a vizsgáló és az itélő biró kizárólag a felek (a vádló és vádlott) inditványaihoz kötve van.

Ezen következményénél fogva sem pártolható a merő vádelv alkalmazása; mert, Mittermayer helyes megjegyzése szerint, — nagyon is félthető, hogy a felek által egyoldaluan vagy hiányosan tett inditványozások a valóság kideritését könnyen csorbithatnák. Lehető, hogy a vádlottnak ártatlansága felettén veszélyesittetnék, ha ő ügyetlenségből mind azt kellőkép felhozni elmulasztja, mi a körülmények válságos összetalálkozásából eredő gyanút teljesen megerőtleniteni képes lenne.

Ennek lehetőségét felismerte a Carolina is, midőn az a 47-ik czikkben a vádlott javára némely ovadékokat megtartani rendel[2]).

5-ör. A merő vádrendszer lényeges megkivántatóságai közé tartozik még az *elővizsgálat nyilvánossága* is, (mint ez Angliában tényleg divatozik.) Hogy ezen intézményben, a polgári szabadság megóvására irányzott törekvés valóban a tulzásig terjed, hogy a vizsgálat előstadiumának nyilvánossága által a per főczélja is tévesztetik, azt elismerni még az angol törvénykezési rendszer legbensőbb barátjai is kénytelenek — és helyesen mondja e tekintetben Szalay szellemdus hazánkfia: „ha meggondoljuk, hogy az elővizsgálat nyilvánossága által a vádlott folytonosan értesittetik az ellene tett lépésekről és igy a tény bebizonyitását nyomról-nyomra akadályozhatja, kénytelenek leszünk oda nyilatkozni: hogy az elővizsgálat, ha általa némi czél elérését akarjuk eszközölni, azaz: bizonyitékokat szerezni, melyek a büntető per megnyitását vagy elmellőzését igazolják, — nem lehet nyilvános“ [3]). De még a vádlottra nézve is terhes lenne az elővizsgálat nyilvánossága, a mennyiben ennek következtében oly egyén, ki alaptalan vád alá került, ezen nyilvános nyomozás által polgártársai előtt könnyen compromittáltathatnék[4]).

Mind ezen most felhozott okokra való vonatkozással végeredményképp állithatjuk: hogy a merő vádelv gyakorlati életbeléptetése az állam hivatásával össze nem egyeztethető, minthogy a büntetendő cselekvény nem veendő oly sértésnek, mely pusztán azon egyént megilleti, kin az elkövetve volt, hanem helyesebb felfogás szerint oly tény gyanánt tekintendő a büntett, mely az összes polgárságot sértvén, a megzavart jogállapotnak büntetés általi helyreállitását feltétlenül szükségessé teszi, épen azért kell is, hogy az állam minden bünténynek megtorlását elmulaszthatlan kötelességének ismerje[5]).

(Folytatása következik.)

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
nyilv. rend. jogtanár.

[1]) Lásd *Karvassy:* Igazságügyi politika 133. l.
[2]) *Mittermayer:* Die Mündlichkeit und das Anklageprinzip 288. l.
[3]) *Szalay:* id. m. 12. l.
[4]) *Glaser:* Englisch-schottisches Verfahren 2. §.
[5]) *Mittermayer:* „Die Mündlichkeit etc.“ cz. munkája 290. l.

[1]) A vádrendszer fentemlitett káros következményét már a rómaiak érezték és szükségesnek tartották annak „*Praevaricatióra* és a *Tergiversatióra*“ szabott büntetések által elejét venni. (Lásd erről *Hefter* Criminalrecht 348., 350. §§-at).
[2]) A Carolina 47-ik czikke rendeli: Dem beklagten soll fürgehalten werden: ob er anzeigen kündt: dass er der aufgelegten missethatt unschuldig sei, und man soll den gefangen sonderlich erinnern, ob er kundt weisen, dass er auf die zeit, als die missethatt geschehen bei leuten auch an enden oder orten gewest sei, verstanden dass er der missethatt nit gethan haben kundt.
[3]) L. *Szalay* id. m. 28. l.
[4]) L. *Schweidler* id. m. §. 21.
[5]) Lásd erről még *Herbst* „Einleitung in das österr. Strafprozessrecht“ czimü munkáját (57. l.) vessd össze *Biener* „Beiträge zur Geschichte des Inquisitionsprocesses“ és *Abegg* „Die Anklageschaft“ cz. munkáit.

Az uzsora törvények eltörléséről.

Az uzsora törvények eltörlését czélzó t. javaslat tárgyalásakor, az igazságügyi miniszter következő előadásában indokolta az uzsora törvények megszüntetését:

E törvényjavaslattal ismét egyik maradványát visszük sirba azon régi politikai és közgazdasági rendszernek, melylyel a nemzet már elvben rég szakitott, de melyet az élet teréről lassankint tényleg is leszoritani a mai nemzedék feladatául jutott.

Az uzsoratörvények azon korból veszik eredetüket, mely az anyagi felvirágzás, az egyes iparágak kifejlődésének emeltyüjét a vámsorompókban és a czéhrendszerben kereste. — Azon korban, midőn a föld is a hűbériség járma alatt nyögött, akkor, midőn a munkaerő a privilegiumok békóiba volt szoritva; akkor, midőn a szabad forgalom korlátolása az uralkodó politikai és közgazdászati nézetek kifolyása és követelménye volt; akkor nagyon természetes, sőt következetes volt, hogy a pénz is hiven osztozzék ugyanazon tényezőkben, melyeknek közvetitésére és képviseltetésére van hivatva.

Azonban e rendszer, t. ház, lejárta magát, részint saját következményeinek hátrányai, részint pedig az ellenkező rendszer fényes eredményei által.

Az uj politikai rendszer a kasztok és privilegiumok helyébe a jogegyenlőséget és szabadságot, az uj gazdászati rendszer pedig a czéhrendszer és vámsorompók helyébe a szabad forgalmat és versenyt tüzte ki.

Ugyanazon elv, mely a hűbériség maradványainak megszüntetését sürgeti: ugyanazon elv az ipar, forgalom szabadságát hirdeti; ugyanazon elv, mely a birtok- és hivatalképességet a jogegyenlőség alapjára fekteté; ugyanazon elv, mely a kereskedelem életfeltételét a szabad forgalomban keresi; ugyanazon elv követeli tőlünk, hogy az átalános szabadság áldásaiból a pénz-, a tőkeforgalom se maradjon kirekesztve.

Ha mindazon érték, melyeket a pénz és tőke képvisel, a forgalom terén szabad versenynek örvend; ha a munka, szorgalom és a takarékosság minden eredményeinek értékét a szerződő felek kölcsönös akarata határozhatja meg: akkor a legnagyobb anomalia volna, hogy a pénz, mint átalános értékjel, a felek szabad akaratán tul bármi más korlátozásnak alá legyen vetve. De nemcsak az elvi következetesség követeli tőlünk az uzsoratörvények mielőbbi megszüntetését; követelik ezt azon veszélyek is, melyekkel a pénzforgalomra nézve fennálló prohibitiv rendszer anyagi érdekeinket fenyegeti.

Oly országoknak, melyeknek beruházásokra van szükségük, és melyek épen ezen beruházások czéljából a külföldi tőkék segélyére szorulnak, kétszeresen kell óvakodniok minden oly rendszabályoktól, melyek a külföldi tőke áramlását saját területünk felé megakasztják vagy megnehezitik, s ezen rendszabályok sorába tartoznak az uzsoratörvények. Távol van tőlem, t. képviselőház, az uzsora védelmére szót emelni. Lelkem mélye utálattal fordul el azon szivtelenségtől, mely a mások anyagi nyomorát, szorultságát vagy tudatlanságát saját anyagi előnyére zsákmányolja ki, mely a kölcsönadást oly föltételekhez köti, hogy az a kölcsönvevőre nézve a kivánt segély helyett annak anyagi romlását idézi elő.

De ily visszaélések nemcsak a pénzforgalom, hanem az áru-forgalom terén is lehetségesek, és valamint ily egyes visszaélések miatt nem volna tanácsos az áruk szabad forgalmát korlátozni, szintugy a pénzforgalom megszoritása oly félszeg rendszabály volna, mely azokon boszulná meg magát, kiknek érdekében azt tenni akarnók.

A pénzforgalom sokban hasonlit azon folyamhoz, mely határunkon átvonul.

A ki e folyamot saját czéljaira felhasználni akarja, az bizonyosan nem fogja azt ugy eltorlaszolni, hogy annak lefolyását megakadályozza. Minden természetellenes akadály vagy eltereli a folyamot más irányban, a melynek aztán semmi hasznát sem vesszük, vagy pedig a természetellenes akadályok miatt a folyam tulcsap medrén s akkor elsodorja azt, a mit különben termékenyitene.

Meggyőződésem, t. ház! hogy a valódi értelemben vett uzsorát, t. i. a visszaélést mások helyzetével, azon könyörtelenséget, mely a kölcsön értékét, árát a körülmények és a méltányosság által jelzett árkeleten tulcsigázza, legnagyobb mértékben magoknak az uzsoratörvényeknek köszönhetjük.

E törvényeknek czélja volt olcsó pénzt teremteni; de azok, mint minden téves rendszabálynál rendesen történni szokott, épen az ellenkezőt eredményezték.

Olcsó pénz rendezett hitelviszonyokat, a nemzet vérébe és jellemébe átment fizetési pontosságot, mindenekfelett pedig gyors és szigoru igazságszolgáltatást feltételez. Ezek nélkül olcsó pénz nem remélhető.

A nemzetnek alig lehet sürgősb, alig lehet fontosabb teendője, mint anyagi felvirágzásának ezen emeltyüjét lassankint előteremteni.

A mi a kormányt illeti, annak minden ideje, gondja és ereje oda lesz irányozva, hogy a kezdeményezésnek e téren becsülettel megfelelhessen; de addig is, mig positiv rendszabályokról gondoskodhatnánk ez irányban, kell, hogy legalább elmozditsunk egy akadályt a szabad forgalom utjából, azon akadályt, mely a külföldi tőkék beszivárgását hazánkba megneheziti, s mely a helyett, hogy a pénzt olcsóbbá tette volna, annak drágaságát emelte.

Ott, a hol a pénz kevesebb, mintsem a szükséglet, és drágább, hogysem azt haszonnal beruházni lehetne, bármi legyen annak oka, akár a hitel hiánya, akár egyéb körülmény, de annyi bizonyos, hogy e bajt a repressio sohase fogja orvosolni, hanem inkább fokozza azt; mig megforditva a szabad concurrentia, az egyetlen biztos eszköz, mely e bajt legalább enyhiteni képes.

Vegyük gyakorlatilag a dolgot. Tőkebirtokosaink két osztályba sorozhatók. Ezeknek egyike részint a törvény iránti tiszteletből, részint pedig az uzsorát követő büntetéstől félelemből óvakodott a törvények által megállapitott kamatlábon tulemelkedni; mig ellenben a másik osztály annál féktelenebbül üzte kicsapongásait, mennyivel kevesebb concurrentiával találkozott e téren, s minél inkább kellett gondoskodnia kárpótlásáról is azon veszteségekért, a melyek a törvény megszegése miatt egyik vagy másik esetben reá bekövetkezhetének.

Az uzsoratörvények eltörlésével e két osztály között a szabad verseny megnyilik; s ez szükségkép természetszerüleg ellensulyozni fogja az utóbbi osztály tulcsapongásait, s az uzsorát követő büntetések eltörlése által elenyészvén egyike azon veszélyeknek, a melyek a magasabb kamatláb után vágyó tőkebirtokosokat eddig fenyegeték: ekkép egyike azon okoknak is, a melyek a pénz drágaságára befolyást gyakoroltak s talán a legnagyobb ok, szintén elesik.

Sokan aggodalomban vannak az iránt, hogy az uzsoratörvények eltörlése a kamatláb felszökkenésére fog hatni. Elismerem, hogy minden átmenet-bizonyos válsággal, bizonyos oscillatioval jár, s ennélfogva nem tartom valószinütlennek, hogy e törvény életbeléptetése kezdetben a kamatláb felemelését fogja maga után vonni; de a mig ez valószinü, sokkal bizonyosabb az, hogy az uzsoratörvények eltörlése által azon féktelen üzérkedés, a mely 40, 50, 60%-el üzte pusztitó hatásait a sötétben, lassankint végkép le fog szorittatni a térről.

Van még egy ok, t. ház, a mely sürgető szükséggé teszi az uzsoratörvények eltörlését, — ez az, hogy a Lajthán tul az uzsoratörvény már rég megszüntetve lévén, félni lehet, hogy a külföldi tőkék lassankint visszavonulnak a mi piaczunktól, mint a melyen akadályokkal, nehézségekkel, veszélyekkel találkoznak; sőt lehet tartani attól is, hogy belföldi tőkéink lassankint áttérnének a hazai eltorlaszolt mederből azon mederbe, hol akadálytalanul szabadon mozoghatnak előre.

Ismétlem, t. ház, saját anyagi érdekeink azok, a melyek az uzsora eltörlését sürgetik; de e mellett még magasabb szempontok is harczolnak; először a törvényhozás tekintélye, és 2-szor, hogy gondosan kerüljünk mindent, a mi demoralisatióra vezethetne.

Tapasztalásból tudjuk, hogy az uzsoratörvények nemcsak nem voltak képesek az uzsorát mérsékelni, fékezni, sőt inkább azt csak fokozták; tehát a merev ragaszkodás oly rendszabályhoz, a mely a kivánt siker helyett épen az ellenkezőt eredményezte, csak a törvényhozás bölcsesége iránti bizalmat ingatná meg.

Továbbá, t. ház, a kamatlábnak természetes tényezői, regulatorai a pénz kisebb vagy nagyobb bősége, a pénzpiacz viszonyai, a politikai constellatiok, és a szerződő felek magánkörülményei lévén, majdnem lehetetlen, hogy a törvényhozás a kamatlábat minden körülménynek, minden érdeknek megfelelőleg igazságosan szabályozhassa. A midőn tehát a törvényhozás oly parancsoló- vagy tiltó-rendszabályt állit fel, a melyet az érdekek, a körülmények hatalmánál fogva megtartani lehetetlen: már akkor mintegy előre provocálja a törvény megszegését és ez mindig a demoralisatio utját nyitja meg.

A törvényjavaslat részleteiből csak kettőt vagyok bátor felemliteni. Az első szakaszban a szerződő felek szabadságát a

kamatláb meghatározására a kormány csak az irott szerződésekhez kötötte. E tételt én nem birom jogilag védelmezni, miután az irott s szóbeli szerződések között érvény tekintetében semmi különbséget nem látok. Az irott és szóbeli szerződések legfelebb csak a bizonyitás módjára nézve különbözhetnek egymástól. De a kormány opportunitási okokból tartotta szükségesnek e rendszabályt a javaslatba felvenni, azért, hogy legalább a kezdet válságai közt, a visszaéléseket, a mennyire lehet, korlátozza.

Továbbá a 6. szakaszban a moratoriumnak egy neme foglaltatik. Azt is opportunitási okok sugalmazták, különösen az: hogy az esetre, ha netalán kezdetben az uzsoratörvények eltörlése némi válságot idézne elő: e válság az adósokra nézve némileg enyhittessék. E rendszabály azonban átmeneti természettel birván, magával a törvényjavaslatnak alapelvével összeütközésbe nem jön.

Tudom, t. ház, hogy az országban még némi előszeretettel viseltetnek az uzsora törvények iránt. Az emberi természetben rejlik, ragaszkodni a roszhoz is, ha azt megszokta; de nekünk, ha az országot regenerálni akarjuk, a régi eszmék uralma alól okvetlenül át kell térnünk a tudomány és tapasztalás által szentesitett uj elvek zászlója alá; nekünk határozottan és minden habozás nélkül szakitanunk kell mindennel, a minek neve: balitélet.

TÁRCZA.

A franczia ügyvédség intézménye.

(Vége.)

Az ügyvédi kar Francziaországban, ha rangban nem is, de közbecsülésben igen magas, tisztelt fokon áll. A bíróságoktól függetlenül, polgártársainak bizalma és becsülése által támogatva, s önállása és szabadsága által biztositott előjogok által kitüntetve az ügyvéd ellenfelei, és a bíróság ellenében azon bátorsággal lép fel, melyre a szabad embernek szüksége van, hogy a jogot a leghatalmasabbak ellenében is megvédje. A franczia ügyvédnek nemcsak a jogelmélet mélyebb tanulmányára van szüksége, de egyszersmind, miután a szónoklat babérait is keresi, tágos ismeretekre a tudomány más szakaiban, s főleg a történelem s az ó, valamint ujkori szépirodalomban. Miután a pernek száraz formalitásai a procuratorokra vannak bizva, reá csak az tartozik, mi mint a tudomány és művészet tárgya a szabad szellemet elégiti ki. Ezért találunk Francziaország ügyvédei közt oly férfiakra, kik nemcsak szólástehetségök által tünnek ki, de tudomány és szellemi képzettségben nemzetök első tudósai mellett foglalnak helyett, s a valódi szónoklat terén a régiek csodált mintáit, ha felül nem mulják, legalább is igen megközelitik.

A belső erőnek és szellemi felsőbbségnek e tudata okozza, hogy a franczia ügyvéd a nyiltság és bátorság oly magas fokára tud emelkedni, melyre a német ügyvéd csak borzasztó aggodalmakkal mer feltekinteni. Melyik német ügyvéd merészelt volna ugy beszélni, mint a hires Dupin az 1820. és 1821-iki években, midőn Desgravier lovagnak, Bourbon-Conti herczeg örökösének keresetét védelmezte a bíróságok előtt Francziaország királya ellen. Midőn p. az első folyamodásu tárgyalásnál a király ügyvéde, — hogy bebizonyitsa, miszerint a királyon nem lehet azon adósságok megtéritését követelni, melyeket mint monsieur tett — többi közt azt is állitotta, hogy a trónralépés mintegy capitis diminutio maximát idéz elő: — Dupin a finom guny minden művészetével fejtegette először a római jognak capitis diminuntio feletti tanát általában, szólt azonban különösen a cap. dim. maximáról, s itt szándékosan kiemelte az ellenség foglyait (capti ab hoste.) Azután igy folytotta: Mi köze van egyátalán a tannak a mi ügyeinkkel? Ha azt a király adósságaira alkalmazzuk, nem tesszük e trónraléptét egyenlővé a polgári halállal? nem sorozzuk-e ezáltal a fejedelmet azok sorába, kik polgárilag meghaltak [1])? — Kétségenkivül, királylyá lenni annyi, mint rangváltozást szenvedni, de egészen más értelemben. Személye sérthetlen és szent lesz: nem képes roszra, mig az állami alapszerződéseket tiszteli; megállapithatja az igazságosság uralmát törvények és főleg, saját példája által stb. Ez a trónralépésnél a királyok rangváltozása, mely félistenekké teszi őket, ha kedvők van nagy emberekké válni, mely azonban lealjasitaná a király czimét, ha megadná nekik azon szégyenletes előjogot (le privilège honteux), hogy kötelezettségeiket megszünteknek tekintsék," és midőn Dupin a következő évben ugyanez ügyet ünnepélyes kihallgatáson is védelmezte a felebbezési törvényszék előtt, tudomány, szellem és élcztől ragyogó replikáját többi közt ily szavakkal végezé: „És most uraim, kérem önöket mint francziákat és hű alattvalóit a királynak, ki iránt én azon kitartás által, melylyel ellenében igazságot követelek, épen oly valódi tiszteletet vélek tanusitani, mint milyen makacságot mutatnak jogunk megtagadásában titkos tanácsosai, — kérem önöket, ne engedjék, hogy egykor a történelem, a kérlelhetlen történelem azon dicséretet, melyet királyunk megérdemelhetett volna (qu'aura pu mériter) némi megrovásokkal is keverje. Bizonyára azt fogja egykor XVIII. Lajosról mondani: — ujra felállitotta őseinek trónját; a franczia népnek alkotmányos kormányzatot szerzett; magához és korához méltó intézményeket létesitett; fellelkesitette a művészeteket és tudományt; mindig kész volt a szerencsétlen sorsot enyhiteni; soha fejedelem nem volt nagylelkűbb, szabadelvűbb, mint ő. — Gondoskodjanak uraim, nehogy hozzá tegye: — *„De adósságait nem fizette ki!"* — Dupin e miatt nem lett fegyelmi büntetés alávetve, mit egy német ügyvéd harmadrésznyi merészséggel sem lett volna képes kikerülni, de megnyerte a birók itéletét, és polgártársainak nagyobbodó tisztelet és becsülését. — Midőn pedig 1821. május 11-én a „Miroir" nem-politikai lap kiadóját védelmezte a fenyitő rendőri bíróság előtt, mivel nehány udvaroncz azon lapban sok keserű czélzásra akadt, a minden élcz után szagláló kormány kicsinyeskedését a komolyan tréfáló satyra fegyverével annyira ki tudta gunyolni; a vád tárgyát képező czélzásokat uj, és még csipősebbek által, mihez az uj és ó-korbeli költőket használta fel, oly győzelmesen tudta védeni, hogy a gyakran ismétlődő derült nevetés a vádló arczát szégyenpirral futtatta be, s a birókat, ha szivök „bünöst" is akart volna mondani a „nem bünösnek" kimondására már csak azért is kényszerité, nehogy hasonló gunyra érdemeseknek látszassanak. „A czélzások tere" mondja többi közt „véghetetlen." XIV. Lajos czélzások tárgya lesz Britannicusban, s e fejedelem ezt nem vevé rosz néven, de okult és javult. Napoleon alatt századokkal előbb irt darabokban leltek czélzásokra; igy van az most is, s a nemes kamarások egész irodalma nem fogja ezt megakadályozhatni. Ha czélzások vád tárgyai lehetnének, sajnálnom kellene a meseköltőket valahányszor oroszlánt emlegetnek, azt mondanák, királyról szólnak, és rókát nem nevezhetnének egy udvaroncz megsértése nélkül. — És mégis XIV. Lajos alatt, a korlátlan hatalom legszebb napjaiban bátran mondhatta Lafontaine:

„Ellenségünk a mi urunk."
(Notre ennemi, c'est notre maitre.)

És mintha ez nem volna eléggé érthető, hozzá teszi:

„Francziául szólok hozzátok"
(Je vous le dis en bon francais)

Mily tágos tér a vádakra! — És Lafontainet ezért még sem üldözék, ő mégis a jó Lafontaine maradt. Maga a despotismus is, ha csak egy kis nagyszerűséggel párosult és érti valódi előnyeit, őrizkedni fog kicsinységeket érzékenyen fogadni, félő, nehogy nagyfontosságot nyujtson nekik. De különben is roppant tévedés azt hinni, hogy a szépirodalom nem fér össze politikai czélzásokkal. Olvassuk Homert, mondja Horac, és több bölcsészetet és politikát találunk benne, mint Crantor és Chrysippusban. A trójai háboruról szóló költeménye elénk festi a királyok és népek esztelen küzdelmeit:

Stultorum regum, et populorum continet aestus. Antenor azt kivánja, hogy gyökerénél orvosoltassék a baj, és hogy Helena visszaküldessék [1]), de Páris, ki csak saját kényelme és uralmával gondol, nem akar beleegyezni.

Quod Paris, ut salvus regnet, vivatque beatus
Cogi posse negat.

A görögök részéről Nestor iparkodott kiegyenliteni a viszályt, mert: Az őrült királyok határozatait a népek bánják meg.

Quidquid delirant reges, plectuntur Archivi.

Lássuk tehát: nem költemény az Ilias? vagy talán ujdonságok és politikai tárgyakról szóló mű? avagy „Homert a fenyitő rendőri bíróság elé kell állitanunk?" Még élczesebben és csipősebben tudta a specialis, vád alá eső helyeket védelmezni, mialatt a vádat a guny nyilaival veté vissza a vádlónak. A Miroirnak Catalani czimü czikke igy hangzott: „Biztosan várják e napokban Párisba Catalani asszonyt, ki köztudomásulag a nyo-

[1]) Ezt a közönség a király kivándorlására vonatkoztatta, miután a régebbi törvények az emigransokat polgári halállal sujtották.

[1]) A párisi közönség ebben világos czélzást látott A . . . . . herczegnő és férjére.

morultak javára szokott mindenütt énekelni. Ha egy *nyomorult administratio* javára akarna énekelni, kijelölhetnénk neki egyet.“ Ennek felolvasása után Dupin igy folytatá: „Hát ezt politikának nevezzük? „Ah! Catalani asszony és hangversenyei politika! Nem világos-e, hogy az egész czikkben nincs egy betü, mely nem művészetről vagy szini előadásról szól? E szavak: — nyomorult administratio — tisztán az operára vonatkoznak, mely hirtelenében mindenestől az utczára kidobatott [1]) és ezután szükhelyre szorittatott, hol a bevétel távolról sem fedezheti a kiadásokat, — mi pedig bizonyára nyomorult komédiás-administratió. Ez igen természetes értelem helyett az államügyész erőnek erejével azt akarja, hogy e nyomorult administratió említésénél az államügyek kezelésére gondoljunk. Nagy sértés ez, melyet nem mertek megtenni védenczeim; csak az államügyész nyujt ily becsületsértő értelmet egy egészen ártatlan mondatnak. „Én legalább részemről, — ha arczképemet oly vonásokkal rajzolnák le, melyek nem az enyémek, őrizkedném abban magamra ismerni.“ — Még rosszabbul járt a közvádló a „Csemegék és egyebek“ czimü czikknél, melyek atticai sóval fűszerezve a közönség derült nevetése mellett nyujtottak sorban a főügyész elé. Szónoklatát a következő komoly szavakkal végezé: „Ha a jelenlegi sajtótörvény nem elégséges, gondoskodjának tehát a miniszterek egy másikról, mely kiterjeszkedik mindenre, mit politikai sarcasmusnak neveznek, elbeszélések és adomákra, mely még az élcz játékait is aláveti a censurának. de addig reméňyljük, hogy a tréfa a francziák tulajdona marad, s azoknak nem lesz megtiltva a nevetés. — Minek tehát a per? Hadizenet az a müvészet és tudomány, és azok művelői ellen. A gondolatot áttörhetlen falak közzé akarják zárni. A görögök és rómaiaknál a szabadon bocsátottaknak, sőt a rabszolgáknak is szabad volt az igazságot a mesefátyolába burkolni, Aesopus és Phädrus nem állittattak törvényszék elé! De napjainkban, Francziaországban, a királyok legmüveltebbjének uralkodása alatt egy évnél rövidebb idő alatt öt akademikust idéznek részint az esküdtszék, részint a fenyitő rendőri törvényszék elé!“

Ilyenek a franczia ügyvédek. A mily kevéssé hasonlitanak ezek minden tekintetben német ügyvédeinkhez, oly nagy hasonlóságot találhatunk sok német tartomány ügyvéde és a franczia avouék között. Ezeknek, mint amazoknak főfoglalatosságuk periratokat készitení. És valamint Németországban ritkán van szó jogi hibáról vagy tévedésről a nélkül, hogy az ügyvédeket a roszalás teljes mértéke ne érné, ugy Francziaországban a procuratorok rendszere ellen panaszkodik biró és fél egyaránt. Az irók között különösen *Selves*, egykori párisi tanácsos, perei és pervágya által elhirhedt, de különben a jogterén igen jártas férfi emelte ki több iratban [2]) ez osztály káros fogásait.

Milyen a franczia procuratorok intézménye a valóságban, már azon tényből is látszik, hogy egy avoué állása annak mint egy magántulajdonát, irodája (étude) minden ahhoz tartozó tárgygyal, a benne levő perekkel együtt mintegy reál-igazságot képez, melyet ugyan örökölni nem, de élők közt elidegeniteni lehet. Az avoué, ki babérain nyugodni, vagy más okból e foglalkozásával felhagyni akar, iródáját eladásra kinálja. A kinek kedve van azt megvenni, mihez természetesen a törvényes kellékek szükségesek, először is megvizsgálja, persze szakavatott egyén segélyével, a boltban létező áruczikkeket vagyis a kézi okmányokat, (dossiers). Az itt található perek száma és fontossága; a vitás tárgyak nagysága, az egyik vagy másik pernél előhozható „incidensek“, tehát azok valószinü tartama és jövedelmezősége szerint becsültetik meg az egész árukészlet értéke, s ezek szerint állapittatik meg a vételár. Párisban 100,000 frank nem ritka ár, sőt ily árutár gyakran 300,000 franknyi értékre is emelkedik.

Oly fél, ki elég szerencsétlen, hogy rendes bíróság elé kell lépnie, az avoué alkalmazásának pillanatától fogva tulajdonképen többé nem ura ügyének; közte és a bíróság között, mint áttörhetlen fal a procurator áll, ki elég hatáskörrel bir az ügygyel ugy bánni a mint kedve és előnye jónak tartja. Megengedi ugyan a törvény, hogy a fél, ki választott avouéjében többé nem bizik, azt mással helyettesitse, de aligha fog mást találni, mert avoué és avoué hivatalos testvérek, kik sokkal inkább szükséglik egymást, semhogy egyik vagy másik megrontására törne [3]).

[1]) Berry herczeg meggyilkoltatása után ugyanis az operaház azonnal elzáratott

[2]) Pl. La mort aux procés; ouvrage destiné à perfectionner la procédure etc. Paris 1811. 8 Még kimeritőbb: Tableau des désordres dans l'administration de la justice, et des moyens d'y remédier. Paris 1813.

[3]) „Chaque jour l'ou entend des murmures, qu'on n'ose pas, une fois sur mille, couvertir en plaintes, par la *difficulté, de trouver des avoués contre des avoués*. Il est impossible de décider des avoués à réclamer justice sérieusement contre des confrères au criminel, ni au civil, surtout quand il y a des pièces fabriquées, simulées selon le besoin de la supercherie du moment, pour former des procès ou des incidens etc.“ *Selves*, mort aux procés p. 50 f.

A fegyelmi kamara épen oly kevéssé segit e bajon, miután procuratorokból áll, és igy czéhének előnyét tartja legfelsőbb törvényének, s inkább érzi magát hivatottnak a visszaéléseket pártolni, mint eltörölni [1]). Igy igen érthetőleg az egyszer megszerzett per a procurator biztos tulajdona, ki addig ápolja és tartja magánál, mig bármi előnyt remélhet belőle.

A franczia polgári per telve van ugynevezett „incidensekkel“, melyek a fő pert számtalan elő-, mellék- és közperre szakitják és darabolják. Mennél jövedelmezőbb tehát a peres tárgy, vagy a fél erszénye, annál több ily „incidens“ használtatik, vagy találtatik fel, s az ügyek ily módon ez urak által perről perre, kihallgatásról kihallgatásra, kérvényről kérvényre, évről évre hurczoltatnak.

A német per értelme és hatása szerinti határidőről a franczia pernek igen kevés fogalma van. Mikor vétessék elő-e vagy ama pertárgyalás a procurator által, tapasztalás szerint majd mindig a procurator tetszésétől függ. A törvény a rendes perben meghatározza ugyan, hogy pl. a kifogás 14, vagy a replika 8 nap alatt adassék be, de a franczia gyakorlati élet mind erről mit sem tud. A vádat a kifogás és ezt a replika csak számos, hosszu hónap multán szokta rendszerint követni, még pedig minden veszély vagy hátrány nélkül. Mert a határidő elmulasztásához nincs semmi büntetés kötve azonkivül, hogy az ellenfél az ügyet azonnal kihallgatás elé viheti, s igy a késedelmezőt iratával kizárhatja. De a kinek ezt tennie kellene, ismét czéhtárs, ki a „confrere“ kárára már csak azért sem akar tenni, mert más hasonló esetekben viszont ő szükségli amannak türelmét, s igy a határidő tekintetbe vétele nélkül a per oly sokáig huzódik, a periratok oly soká készülnek, meddig egyik vagy másik, vagy mindkét procurator, önkénye, kedve és szeszélye kivánja. És ez által épen ugy elnyujtatik azon jogügylet, melyből a procurator igen kevés hasznot vár, mint az, mely dus jövedelmet igér. Ezt elhalasztja, mert a lehető legtöbbet iparkodik belőle kizsákmányolni, amazt pedig, mert nincs érdeke s ugy kedve sem vele foglalkozni. Nem emlitjük itt még azon öszműködést és csalást, melyet két becsületérzet nélküli avoué visz véghez, ha az egyik fél nem kiméli erszényét azon czélból, hogy a per véget ne érjen.

Miután a procuratorok által szerkesztett iratok ivenként fizettetnek, érdekökben áll azokat a lehetőségig hosszura, nagyra nyujtani, vagy inkább „clerc“ és gyakornokaik által kinyujtatni. E mesterségben német ügyvédeink legelhirhedtebbjeit is tulszárnyalják. A franczia előleges eljárás viszonyos iratainak czéljuk szerint csak a tényleges alapot és ajánlatokat (conclusions) kellene tartalmazniok. Hogy azonban minél több ivet lehessen felszámitani, a legjogtalanabb módon töltetnek meg nemcsak a legterjedelmesebb elbeszélésekkel, de a legrészletesebb és körülményesebb jogi deductiókkal, melyek oda épen nem tartoznak. 40, 50, sőt több ivnyi kifogások Francziaországban mindennapi tünemények [2]). H . . . y, született angol, most párisi ügyvéd, ki eleinte egy avoué irodájában dolgozott, annak egy 3 ivnyi kifogást nyujtott be, s azt e szavak kiséretében kapta vissza: „Három iv, barátom, hova gondol ön? Igy nem használhatom. Csináljon ön három ivből harminczat, és akkor is elég rövid lesz.“

Mellőzzük ez avoués egyéb fogásait és gazdagságra vezető jogtalan eljárását, mikről még sokat lehetne irni, de hogy némi kis fogalmat nyujtsunk a nagy jövedelemről, mely a szerzés módjaira nyujthat következtetést, egy számadást mutatunk be, melyet a franczia jogrendszer minden rendetlenségét alaposan ismerő *Selves* a párisi avoués évi nyereségéből állitott össze. „A legelfogultabb részrehajló ember sem tagadhatja (ugymond „Tableau des désordres etc.“ czimü művében), hogy a párisi első folyamodásu törvényszéknél alkalmazott 150 avoué közül mindegyik átlag évenként legalább 20,000 frankot nyer; ez

[1]) „Je ne saurais trop le répéter, que tous sera toujours inutile, tant qu'it y aura une chambre d'avoués, et qu'ils formeront une corporation.“ *Selves* l. c. p. 41.

[2]) L'avoué est le maitre absolu de faire une requite de défense aussi longue qu'il lui plait, et qui est souvent plus proportionnéet aux facultés du plaideur qu'à l'intérêt bien entendu desa cause, elle se compose dans ce cas de phrases inutiles, de faits qu'i n'ont pas de rapports directs à la décision du procès; des citations en foule etc. etc. Voilà où réside le grand abus qu'il est important de détruire. — *Observations sur la législation, relatives à l'abbreviation des procés etc.* par un Iurisconsulte. Paris 1821. p. 21.

3 millió frank, mely pusztán az ő nyereségök, mi más kiadásokat is ide számitva a Párisban évenként előforduló 4—5000 perben 4—5 millióra is felnövekszik. — Ha azonban tudjuk, hogy az avoúék között sokkal nagyobb számmal vannak, kik 40,000 frankot szereznek," mint azok, kik csak 20.000 franknyi jövedelemmel birnak; ha tudjuk, hogy azon nehány ellenében, ki restségből 20,000 frankot sem szerez, számos olyan áll, kinek praxisa 60, 80, sőt 100,000 frankot is jövedelmez, mert egy avoué egyetlen védencznél, sőt egyetlen egy ügyben is többet nyerhet 20,000 franknál; ha mondom mindezt tudjuk, kétségtelenül kitünik, hogy az első folyamodásu törvényszék minden avouéje átlag 30—40,000 franknyi nyereséget szerez, és hogy az évenkénti 4—5000 per legalább 7—8 millióba kerül a fővárosban lakó, 35—40,000 jómódu családnak. Ki azonban ez urak fogásait közelebbről ismeri, és talán számlájukat is látta, meg lesz győződve, hogy mind avoué körülbelől 50—60,000 frankba kerül, mi a 4—5000 pernek árát 12 milliónál többre is emeli. Ebből pedig egy negyedrész sem jut más kiadások fedezésére. Nem volna-e az is elég szomoru és panaszra méltó, ha e jogtalan és undoritó összeg csak felényi volna is? De a legmélyebb elborzadásra ad okot, ha meggondoljuk, hogy ezenkivül még előttünk állanak a felebbezési törvényszék procuratorainak, a huissiers-knek stb. zsarolásai."

Egy ujabb iró *Benoiston de Chateauneuf*, mint elővigyázó statistikus nem számit ugyan oly magosan, mint *Selves*, de elég nagy összeget mutat ki, hogy a fentebbi számitás alapját igazolja. Csupán a párisiaknak évenkénti perköltségeit 5 millióra, s más jogügyletekre tett kiadásait 23 millió frankra becsüli[2]).

Jogirodalom.

Fegyházi reform Magyarországon. Ily czim alatt jelent meg egy valószinüen terjedelmesebb műnek *első füzete*, mely a fegyházi tápozásról értekezik. Ezen igen korszerü munkának szerzője *Reső Ensel Sándor*, kinek buzgó törekvése a fegyházi reform terén, olvasóink előtt eléggé ismeretes, s minthogy tudomásunk szerint az igazságügyi miniszterium hazai fegyházainkban legközelebbi időben a bérleti tápozás helyett a házi kezelést akarja behozni, — a szerző legalkalmasabb időben szól e kérdéshez. Szerző a külföldön szerzett tapasztalatait igyekszik feltárni, s részünkről a munkának ezen rövid megemlitése után nem fogjuk elmulasztani, annak belbecsével megismerkedve, arról még tüzetesebben szólani.

Dr. Földy János biharmegyei táblabiró szintén szót emelt *az országos fegyházak és törvényhatósági börtönök ügyében.* Valóban szivünk mélyéből örvendünk, hogy a fegyházi reform kérdése a jelen meddő politikai vitatkozások idejében is érdekeltséget kelt. Remélhetjük tehát, hogy ezen ügy nem sokára ismét oly melegen fog felkaroltatni, mint az 184$^{3}/_{4}$-ik években. Különösen érdekesek dr. *Földy* urnak megjegyzései a törvényhatósági börtönökről, s értekezésének ezen részét lapunk egyik legközelebbi számában közölni fogjuk.

Különfélék.

(Gróf Platen Hallermund pere.) A berlini állami törvényszék előtt f. é. junius 8-án folyt le gr. Platen-Hallermund Adolf pere s a törvényszéknek a meg nem jelenés miatti marasztalása (in contumaciam) a vádlottnak tizenöt évi fegyházi fogságra s további tiz évi rendőri felügyeletre való kárhoztatásában állott.

Ezen itélet a többi között azzal indokoltatott: hogy gr. Platen-nak, miután a tárgyalásra meg nem jelent, ugy kelle tekintetni, mint ki elismeré azt, hogy az 1867. és 1868-ki években mint porosz alattvaló másokkal együtt Hannover tartomány elszakitása iránt összebeszélt.

Nem szándékozunk megvizsgálni, mennyiben helyes jogászatilag a meg nem jelenést bünbevallásnak magyarázni, azt is érintetlenül hagyjuk, hogy a törvényszék adós maradt az állitólagos összebeszélés bizonyitékaival, csak egyre vagyunk tekintettel, valjon t. i. a porosz büntetőtörvény 4. §., melynek értelmében, azon „porosz", ki a külföldön felségsértési tényt vitt véghez, a felségsértés bünébe esik s a porosz büntető törvény szerint üldözendő, jöhet-e jelen esetben alkalmazásba?

Hogy ezen 4. §. érvényét Platen irányában életbe léptethessék, első és legszükségesebb föltétel, hogy Platen gróf *porosz legyen.*

Születésére nézve az 1814-iki decz. 10-én született gróf Platen-Hallermund Adolf hannoveriai. A porosz polgárjoggal soha, mióta Hannoverben él, föl nem ruháztatott.

Miután az 1866-iki jun. 29-iki capitulatio folytán Hannover királyság a poroszoktól elfoglaltatott, a királynak *kiséretével együtt* megengedtetett a tartózkodási hely szabad választása, Platen gróf mint első miniszter elvitázhatlanul V. György kiséretéhez tartozott.

Ő a királylyal együtt elhagyta az országot s ezáltal tényleg használatát vette a porosz részről neki illetőleg királyának nyujtott jogoknak, miszerint az ország elhagyásával a porosz állampolgárság következményeinek minden igényéről lemond.

Ha már ezen elvitázhatlan tényállásból is világosan kitünik, hogy Platen gróf soha sem volt porosz alattvaló, a mint most sem az, e nézet közelebbi támogatására szolgál még az is, hogy egy ország elfoglalása után ugyan megszünnek ott a fejedelmi jogok, de magánjogoknak soha sem szabad megtámadtatni, mi több, még magának a volt fejedelemnek magánjavai a nemzetközi jog értelmében mentek a lefoglalástól. Az elfoglalt ország alattvalóinak azon kétségbevonhatlan jog áll rendelkezüsére, vagy meghajolni a dolgok uj rendje előtt, s igy hallgatag elfogadni az uj állampolgárságot, vagy elhagyni az országot s külföldre menve az uj állampolgárságról lemondani.

Platen gróf jobbnak vélte ez utóbbit s ez által elég világosan tudomásra hozta, hogy nem tart igényt a „porosz" polgárság becsületére.

Az előrebocsátottak után világos, hogy ugy jogászati, mint nemzetközi jogi tekintetben helytelen, ha a berlini állami törvényszék Platen grófra a porosz állampolgárságot oktroyálja.

(G. H.)

(Jelentés.) „A magyar szabadságharcz története" czimü munkám utolsó füzeteit illetőleg, — minthogy néhány hónapig külföldön tartózkodván, a képek elkészitése ügyében nem rendelkezhettem kellőleg, — egy kis türelemre kérem tisztelt előfizetőimet, annál is inkább, minthogy az események egyik fővezérétől legujabban érdekes adatok birtokába is jutottam, melyek a várakozást dusan kárpótolni fogják.

Pest, október 14. 1868. *Vargyas Endre.*

Előfizetési felhivás

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

A t. gyüjtőket minden **tiz előfizető** után **egy tiszteletpéldány** illeti.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: A nyomozó- és a vádelv jelentősége a bünvádi eljárásban. Dr. Schnirer Aladártól. — Az uzsora törvények eltörléséről. — Tárcza: A franczia ügyvédség intézménye. (Vége). — Jogirodalom. — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

[2]) Recherches sur les consommations de tout genre de la ville de Paris en 1817. comparées à ce qu'elles étaient en 1789. II-de Partie; consommation industrielle à Paris, 1821.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 43. Pest, 1868. október 25.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Az uj perrendtartás.

A közösügyeket tárgyazó törvényjavaslat kivételével talán egy törvényjavaslat sem lett az országgyülésen kivül oly annyira megvitatva és *korholva*, mint az ideiglenes perrendtartás. De ezen nem csodálkozhatunk, mert az előbbi közvetlenül anyagi érdekeinket érintette, a másik pedig közvetve ép oly érzékenyen hat azokra, mert töle függ a jog s illetőleg a vagyonbiztosság.

Lapunknak álláspontja ezen törvényjavaslat irányában eléggé ismeretes, mert mi kezdettől fogva egy rendszeres perrendtartás létrehozatala mellett kardoskodtunk. A képviselőház folyó hó 19-én tartott ülésében egyhangulag helyeselte is az igazságügyi miniszter azon eljárását, *hogy az eligazodást csak nehezitő ugynevezett novelláris ujjitás helyett, egy rendszerbe öntött, Magyarországban ugy mint Erdélyben egyaránt használható, s az eljárás egységét helyreállitó művet alkotott.*

A tanácskozás másik tárgyát az igazságügyi miniszter által, az adott viszonyok tekintetbe vételével javaslatba hozott birósági szervezet képezte, és a képviselőház nagyobb részt melegen üdvözölte ez ujjitásokat, melyek a végleges és teljes birósági szervezet behozatalának utját egyengetik. Igy helyeseltetett: hogy a községi biráskodás békebirósági minőségben fennálljon, hogy megszünjék a vegyes folyamodás, s minden biró és bíróság kizárólag első vagy felebbviteli hatóságkép itéljen, hogy minden ügynek kivétel nélkül három forума legyen, hogy a kerületi táblák eltörültessenek. Ellenben a királyi itélő táblának felosztása, mely az igazságügyi miniszter által oly igen forrón kivántatott, nem lett elfogadva, s ennélfogva a kir. curiának csak szakosztályonkénti szervezése fog a miniszter legközelebbi feladatához tartozni. Valóban kiváncsiak vagyunk, hogy mennyire fognak azoknak reményei teljesülni, kik a curiának egységes szervezetétől az egységes jogszolgáltatás eredményét várják. Részemről teljes lehetetlenségnek tartom, valamely törvényszéknek szakosztályonkénti felosztását, ha az nem alapul külön anyagi törvényeken. A váltó és kereskedelmi, a pénzügyi és fenyitö törvényszékek, a bánya- és tőzsdebiróságok külön szakbiróságokat képezhetnek, mert külön-külön anyagi jog szerint itélnek. De hogy ugyanazon anyagi törvények szerint bizonyos alaki különlegességek folytán külön-külön szakbiróságok itéljenek, s hogy ez legyen annak utja, a mely által a jogegyenlőség eléressék, ezt nem vagyok képes felfogni, mert alig képzelhetek magamnak egy nagyobb pert, melyet a kir. curiának majd stricte ezen vagy azon szakosztályához lehessen utalni; igy p. o.: mely örökösödési per nem kapcsolatos egyszersmind hiteltörvényeinkkel, s főleg a telekkönyvi intézménynyel; avagy adás-vevés, kölcsön-szerződés, házasságválásból stb. keletkező perek nem-e kapcsolatosak szintén hiteltörvényeinkkel? avagy ugy képzelte a képviselőház a jogegységet elérhetőnek, hogy valamely pernek érdemleges eldöntése után a végrehajtási stadiumban ismét egy külön fellebviteli szakbiróság járjon el, a melynek gyakran az egész pert ujból kell tanulmányoznia! Meg vagyok győződve, hogy a királyi curiának ezen szervezete mellett még gyakrabban fognak ellentétes itéletek hozatni, mert a peres ügyek ugyanazon anyagi törvény mellett nem lévén szorosan elkülönithetők, a külön senatusok (8—10), melyeknek külön elnökei is leendenek, nélkülözni fognak minden érintkező pontot!

A kir. curia mindenkor nagyobb befolyást gyakorolt hazánk jogéletére, mint bármely más országnak fős legfőbb törvényszéke, mi máskép nem is lehet mindaddig, mig a positiv jog codificálva nem leend. Minthogy pedig jogállapotunknak jelen válságos helyzetében még évekig kell tespednünk, a kir. curia egységes szervezetének megtartása folytán pedig az elnöki áttekintet teljes lehetetlenségé vált, okvetlenül szükséges, hogy a királyi curiának ujabb szervezésénél kiváló gond fordittassék arra, hogy azon itéletek, melyek valamely elvi kérdésnek eldöntését foglalják magukban, kellően közzététessenek, mert végtelen bonyodalmakra adhat okot, ha az irányadó határozatok ugyanazon feltörvényszéknek másik senatusában nem ismertetnek.

A curiai itéleteket senki sem fogja ugyan többé törvényerejü döntvényeknek tekinteni, de azért mégis tagadhatatlan, hogy az ország fő és legfőbb törvényszéke által vallott elveknek egyszerü közlése, jelen bonyolodott jogállapotunkban némi tájékozásul szolgálna.

Ha a curiai itéleteknek ilyképeni közlése lehetséges leend, akkor lapunknak melléklete tökéletesebben fog feladatának megfelelhetni, mert eddig egyes erőt tulhaladó munka lett volna a kir. curiának levéltárát a fentebb jelzett irányban törvénykezésünk javára érdemileg felhasználni.

A képviselőház továbbá helyeselte, hogy a Pesten székelő harmadbíróságnak egy önálló osztálya semmitőszék legyen, s végre: hogy az egyházi biráskodás a miniszteri javaslat szerint megszorittassék.

A szoros értelemben vett törvénykezési rendtartást illetőleg helyeselte a képviselőház; a teljes nyilvánosság behozatalát, a tiszta alakiság és közvetlenség elvére fektetett semmiségi eljárást, a decretalis kezelés helyett javaslatba hozott pertári kezelést, és végre azon szabályt, hogy két egybehangzó itélet után a fellebezés csak birtokon kivül legyen megengedhető.

Ezek tehát azon sarkalatos alapelvek, a melyeken az ideiglenes perrendtartás alapulva a törvényhozó hatalom által elfogadtatott. Reméljük, hogy a behozandó nyilvánosság által a megrenditett bizalom ismét meg-

*

szereztetik és a szigoru rend követésével a peres ügyek elintézése gyorsitatni fog, ha a helyhatóságok a pertárnok tisztjét nem tekintik csak kezelő hivatalnak, hanem ezen fontos állásra egy lelkiismeretes s szakavatott tárgyaló birót alkalmaznak. Dr. DÁRDAY SÁNDOR.

A nyomozó- és a vádelv jelentősége a bünvádi eljárásban.

(Folytatás.)

Megismerkedvén azon hátrányokkal, melyekkel a tiszta *nyomozó-* és *vádelv* következetes életbeléptetése szükségkép összekötve volna, a gyakorlat terén csupán oly eljárás követését javalhatjuk, mely e két, egymással szemközt álló rendszerből csak azt kölcsönzi, és czélszerüen egybefüzi, mi e rendszerekben helyesnek és gyakorlati érvényesitésre érdemesnek található; ez vezet a büntető eljárás azon alakulásához, mely jelenleg a *vegyes rendszer* nevezete alatt ismeretes [1]).

Az első sarkpont, melyre ezen rendszer alapitva van, azon igazság: hogy az állam legszentebb érdeke a büntények megtorlását követeli. Ezen érdekkel pedig semmikép nem volna összeegyeztethető: ha a büntető hatalom működése magánvádló fellépésétől függővé tétetnék. Kell tehát, hogy legyen az államban oly közorganum, mely hivatalból az elkövetett büntényeket és azok valószinü okozóit, a törvényhatóság tudomására juttassa, ezen organumok *államügyészségeknek* neveztetnek.

Az ezen elvre alapitott eljárásnak kétségtelen előnyei a következők:

1-ször. Ugyanis csak ezen eljárás tünteti elő a büntetés valóságos jellemét, mely a jogállapot feltétlen helyreállitása végett a büntettessel éreztetett roszban rejlik, — következőleg csakis ezen eljárásmód képes az állam valóságos érdekét, — mely a gonosztett megtorlását feltétlenül megkivánja, teljes mérvben valósitani.

2-szor. Ezen neme az eljárásnak biztositékot tartalmaz arra nézve: hogy az eljárás megindítása csak szorgos megfontolás alapján fog történni. Számos fenyitő perek, melyek különben alaptalanul megindittatnának, elfognak maradni, ha a közvádló mielőtt az eljárást megindítaná, az eset minden ténykörülményeit kellő reflexio alá vonja. Az alaptalan bünvizsgálatok elmaradása által az államnak tetemes költségek, a gyanusitottaknak pedig sok megterhelés és hátrány meg fog kiméltetni. Számos esetekben, hol a tett büntethetősége bizonytalan, hol a kár csekélysége miatt az állam érdeke kivánatossá teszi, hogy a büntetés elmaradjon, az állam ügyésze váddal fel nem lépend.

3-szor. A vizsgálóbiró állása méltóbb és elfogulatlanabb leend. Ott hol a biró köteles minden hozzá jutott feljelentés, hir, vagy tudomására esett gyanujelek folytán hivatalból fellépni, álláspontja már egyelőre is elfogult, az ily biró gyakran oly lépésekre fog indittatni, melyek fontosságát és következményeit ő kellően meg nem fontolta.

Hol ellenben a birói eljárás a közvádló által megindittatik, ott alkalmas leend a vizsgálóbirónak mindent teljes higgadtsággal megfontolni, a gyanujeleket és bizonyitékokat, mindent mi a vádlott bünössége mellett, vagy az ellen szól, kellőkép összehasonlitani, minek folytán nem ritkán alkalma leend a vizsgálóbirónak az államügyész inditványát mint alap nélkülit visszautasitani.

4-szer. Ezen eljárás főelőnye az alaposabb védelem lehetségesitésében rejlik, — mert itt, hol az államügyész vádlevele egy meghatározott bünényre czéloz, és a nyomozó mütét a legkülönfélébb gyanujelekre nem terjeszkedhetik, ismeri a vádlott és védője a vizsgálat irányát, és tudja, mi ellen irányzandó a védelem. Az egyes ténykörülmények, melyekből a bizonyitékok és gyanujelek meritendők — a vádlott irányában eleve ki fognak emeltetni, mi által az utóbbira nézve alkalom nyilik magát mindezek ellenében mentegetni, az egyes gyanujelekből vont következtetéseket legott megczáfolni. Mindez okozza, hogy az eljárás egyszerübbé és tisztábbá válik. Végre:

5-ször. A kérdésben forgó eljárásnak egyik lényeges atributuma (mely a vádelvből folyományozik) az, hogy a bizonyitás a közvádlót terheli.

A kutató eljárásnál ellenben, az inquirens főtörekvése mellőzhetlenül az önvallomás kinyerésére leend irányozva, és épen ezen oknál fogva a gyanusitottal folytonos érintkezésben levén, annak magaviselete által nem ritkán ellenében kedvezőtlen hangulatba hozatik, mi már magában véve elégséges leend arra, hogy a vizsgáló biróban a bünösség felöli hiedelem vagy meggyőződés még inkább megszilárditassék.

De mindezáltal a nyomozó biró gyakran arra is indittatik, hogy a gyanusitott személy lelkületére hasson, sőt engedetlenségi büntetéseket is alkalmazzon [1]). Hogy ez a bünvádi eljárás nem csekély visszásságaihoz tartozik, már rég el volt ismerve. Mindezen gáncsok nem érik azon eljárást, mely a közvádló inditványa által folyamatba tétetik, és folytonos közreműködése mellett véghez vezettetik [2]).

A vegyes eljárás második förequisituma a *tárgyalás nyilvánosságában* áll. Ezen kellék a vádelv lényével teljes kiterjedésben összeegyeszthető, mennyiben a tárgyalás nyilvánossága a vádlott kellő védelmére fontos ovadékot tartalmaz.

Jelen század utolsó tizedei óta fennen hirdetik az elmélet és a gyakorlat férfiai a bünvádi eljárás ezen nagyhorderejü kivánalmát [3]).

De nem is siker nélkül hangzott el a tudomány ezen szózata. Több rendbeli ujabb büntető perrendtartások vivmányai a tudomány nemes törekvésének.

Tulterjeszkednék ezen értekezés szük határain, ha bővebben kiemelni akarnók mind azon nyomós alapokokat, melyek a szellemdus német criminalisták által az eljárás nyilvánossága mellett felhozattak. — Megelégszünk ezen eljárásmód főelőnyeinek rövid felemlitésével. Ezek ugyanis a következők:

1-ör. Tagadni nem lehet, miként az eljárás nyilvánossága már lélektani törvények szerint a birákat és a védőt kötelességök lelkiismeretesebb teljesitésére folytonosan serkenti, figyelmöket kellőképen ébren tartja. Tapasztalati tény, hogy az ember, ha a nagy közönség Argus szeme előtt működni kénytelen, abban fontos alapokat talál; kötelességeit telhetőleg legjobban teljesiteni, a pillanat minden indulatait és hangulatait leküzdeni és egész figyelmét megosztatlanul a működés tárgyára irányozni. A közönség jelenléte méltóbb jellemet kölcsönöz az eljárásnak és elmellőzi a birák közönbösségét és figyelmetlenségét, mely a titkos collegial üléseknél oly gyakran tapasztalható.

2-or. Az eljárás nyilvánossága igen is alkalmas szer az itélethozás végett megkivántató bizonyitási anyag kiegészitésére. Nem is ritkák azon esetek, hol a hallgatók száma közül valaki mint tanu lépett ki, oly körülményre nézve, mely tekintetében eddigelé minden

[1]) L. *Henke* Handbuch d. Criminalrechtes IV. k. 36. l.

[1]) L. *Zachariae* id. m. 107. l.

[2]) Az államügyészség intézményéről, lásd *Planck:* „Systematische Darstellung des deut. Strafverf." cz. m. 26—52. lapjait.

[3]) Ezen elv főbajnokaiként *Welker, Jagemann, Molitor* és *Mittermayer* tekintendők.

bizonylat hiányzott. Jótékonyan hat a nyilvánosság a tanuk igazságszeretetére is. A közönség őrszeme alatt tartott eljárás ünnepélyessége növeli a tanuköteleségérzetét, készteti őt a valóságot, minél teljesebben és minden reservátió nélkül kivallani. Igaz vallomástételre a tanu már csak azon tekintet által fog indittatni, miként könnyen találkozhatnék valaki a hallgatók közül, ki a hazugállitást nyomban felfedezhetné [1]).

2-or. Az eljárás nyilvánossága még fontos politikai okoknál fogva is felette üdvös, mennyiben ugyanis a birói főhatalom nyilvános gyakorlata által a politikai viszonyokba és a fenyitő törvénykezésbe helyezett bizalom tetemesen emeltetik, és azon közmeggyőződés előidéztetik, miként a birói hatalom közlegei csak is a merő igazság érdekében tevékenyek [2]).

Jóllehet az eljárás nyilvánossága az igazság követelményei és politikai alapokok által egyaránt igazoltnak tekintendő, ugy másrészt a nyomozó elv azon követelménye el nem utasitható, miként az átalános elővizsgálatnál a nyilvánosság kizárandó. — Az elővizsgálat olynemü nyilvánossága, mely miszerint minden vizsgálati cselekvény a publicum jelenlétében végezendő, az igazság kideritését nagyon veszélyesitené, sőt ártalmas az ilyféle eljárás még az alaptalanul gyanusitottra nézve. — Kiki könnyen átláthatja, hogy az elővizsgálat kezdő stadiumában, hol magokban véve gyenge és még csak távoli gyanusitók a biró figyelmet bizonyos személyre irányozzák, a nyomok haladéknélküli titkos és kiméletes megvizsgálása szükséges. Tagadni sem lehet, hogy a gyanujelek és a birói tételeményekröli hü elterjedése a bünösnek elég alkalmat nyujtana a gyanujelek eltörlésére és a büntény nyomainak eltávolitására. De a gyanusitottnak érdeke is kivánja, hogy az előleges informationalis vizsgálati cselekvények kimélettel teljesitessenek. A vizsgáló biró soha ki nem kerülheti nyomozó lépéseket tenni az oly személyek irányában, kiknek ártatlansága csakhamar fényesen kiderül. De végre ismeretes tény, hogy a tanuvallomások hiteltérdemlősége sokat veszit a büntényre vonatkozó hirek és vallomások korai elterjedése által, a mennyiben a nyomozó biró nem könnyen fogja megitélni, valjon olyasmit vall-e a tanu, mit ő maga észlelt, avagy csak hallottakat ismétel-e?

A mondottakhoz képest kell, hogy czélszerü bünvádi eljárásnál a titkos nyomozás elve és a nyilvánosság követelménye akkép legyen összekötve, miként a merő elővizsgálatnál a nyomozás titkosan történjék [1]), a tulajdonképi főtárgyalásnál ellenben a nyilvánosságnak teljes mértékben hely adassék. — Már ezen kellék igazolja, hogy a jelenleg divatozó eljárást„ *vegyes*“-nek nevezzük, a mennyiben ugyanis a büntető per elrendezésénél a két ellentétes principium, a *nyomozó-* és a *vád*elv kivánalmai czélszerüen és a per lényegének megfelelőleg egymással egybeköttetnek.

A szóban forgó *peralak*nak *harmadik* fő megkivántatósága az eljárás *szóbelisége* és *közvetlenségében* rejlik, értjük pedig ezalatt az eljárás oly elrendezését, mely szerint minden tárgyalás és lehetőleg minden egyéb birói cselekvények, melyek alapján az elitélés bekövetkezhetik, közvetlenül az itélő birák előtt végbe mennek, olykép, hogy a birák, a közvádló és a vádlott vagy védője a bizonyitékok létrehozására és azok felhasználására kellőkép befolyhassanak, illetőleg az eljárás törvényes folyama felett örködhessenek. A szóbeliség és közvetlenség elvének előnyei a következők: 1-ör. A vádlott, mihelyt ellene a specialis vizsgálat megindittatott, birái előtt (az egész itélő törvényszék előtt) személyesen megjelenvén, a bizonyitást szemmel tartani, és védelmét nyomban előadni képes.

2-or. Az itélő birák közvetlenül hallják a tanuk vallomásait és azok külső jelenségeit magok észlelik, már pedig az utóbbiak nem csekély fontossággal birnak ott, hol a tanuvallomások hiteltérdemlősége iránt némi kétely fennforog.

3-or: A birák netaláni kételyeiket a vádlotthoz vagy a tanukhoz intézett kérdések által eloszolhatják; végre 4-er az itélethozás csak is a közvádló és a vádlott vagy védőjének szóbeli előadása folytán történhetvén, elegendő biztositékot tartalmaz ezen eljárásmód arra nézve, hogy a bűnösség mellett és ellen szóló okok a birák előtt kimeritőleg tárgyaltatni fognak.

A közvetlenség és szóbeliség elvének nagyhorderejü előnyeit legteljesebben csak ugy méltányolhatjuk, ha ezen maximot ellentettével az irásbeli eljárás elvével összehasonlitjuk.

A tiszta nyomozó perben főelvként a *periratszerüség* (Aktenmässigkeit) uralg, mely abban áll, hogy minden perbeli cselekvény és tárgyalás a birósági aktákban pontosan feljegyeztetik, mi által az itélő biráknak, kik a mondott vizsgálati tételemények és tárgyalásoknál jelen nincsenek, az egész eljárás oly hü képmása nyujtandó, hogy ők az ügy felett, mintha jelenlétökben tárgyaltatott volna, itélhessenek.

E két elv egymással összehasonlitásából önként kitünik: 1-ör hogy csak is a szóbeli és közvetlen tárgyalásban található biztositék arra nézve, miként a vádlottnak és a tanuknak vallomásai *teljesen*, *hiven* és helyes összefüggésökben juttanak az itélő birák tudomásához. Máskép áll ez az irásbeli eljárásnál, mert itt kettős *medium* juttatja a perbeli tényeket és körülményeket a birák észleléséhez, t. i. egyrészt a vallomások jegyzőkönyvi felvétele, és másrészt, az ezen iratokat előterjesztő előadó. — Hogy ezen kettős medium a dolog valóságán sokat változtathat, az minden kétségen kivül fekszik. Bár a legügyesebben és a legszorgosabb módon legyen a jegyzőkönyv szerkesztve, nem tagadhatni, hogy az a vallomás minden legcsekélyebb (de az ügy érdemleges eldöntésére felette fontos) mozzanatait hiven visszatükrözni soha sem fogja. De mennyi függ másrészt az előadó hangulatától, az előadás módjától? Áttanulmányozván a periratokat, az előadóban bizonyos hiedelem vagy épen meggyőződés fog támadni a vádlott bünössége vagy ártatlansága iránt, hogy pedig ezen meggyőződésének az itélő törvényszék előtt érvényt szerezni hajlandó leend, az már szellemi természetünkben rejlő lélektani törvények szerint több mint valószinü! Ép oly kevéssé kétkedhetni, hogy ő, ki a per minden momentumait legjobban ismeri, arra nézve nem is csekély képességgel bir.

2-or. A vádlott és a tanuk individualitásának méltánylása, mely a helyes itélethozatalnál elmellőzhetlenül szükséges, csak is a tárgyalás közvetlensége mellett lehetséges [1]).

3-or. A birák folytonosan feszült figyelmezésre csak a szóbeli eljárásnál indithatók, mert a gyorsan egymásután következő vallomások, összeköttetésben a vádló és a védő fejtegetéseivel, éber müködésre gerjesztik a biró észtehetségét.

4-er. A vádlott védelme csak a szóbeli eljárásnál lesz teljesen hatályossá, mert itt nyer alkalmat a vádlott vagy védője a tanukhoz felvilágositó kérdéseket

[1]) „La praésence du public, qui observ le témoin et le juge, lui impose, et lui fait sentir la necessité de dire la verité toute entiére“. Igy nyilatkozik *Toullier:* Droit civil IX. vol. 438. p.

[2]) L. *Hepp:* Strafrechtssysteme czimü munkája II. k. 29. l.

[1]) A titkosság tulzásával jár a franczia eljárásban az ugynevezett „*mettre au secret*“.

[1]) A büntény indokainak helyes felismerése anélkül gyakran lehetetlen. Lásd *Abegg:* Beiträge cz. m. 90. l.

**

intézni. Csak is ezen eljárásnál képes a védő azon következtetéseket, melyeket a közvádló bizonyos ténykörülményekből von, nyomban megczáfolni és ugy megelőzni azon káros befolyást, melyet az ilyféle következtetések az itélő birákra gyakorolhatnak. — De kiválólag a gyanujelekből származtatott bizonyitás (Indicienbeweis) irányában hatályosittatik a védelem. — A titkos irásbeli eljárásnál nem tudja, nem is tudhatja a vádlott és védője, mely gyanujelekre fog majd az itélő bíróság különös sulyt fektetni, és igy könnyen lehetséges, hogy ezen pontok tekintetében a védelem egészen elhanyagoltatott. Máskép van ez a szóbeli eljárásnál, hol a vádlott vagy védője minden felhozott gyanujelt legott megczáfolni képes.

Végre kétséget sem szenved, hogy a szóbeli eljárás a valóság kideritését és az egész per gyorsabb bevégezését nagy mérvben elősegiti. A vádlottnak és a tanuknak folytonos confrontatiója, a gyanusitottnak szünetnélküli vallatása, a szakadatlanul és több oldalról hozzá intézett kérdések ő benne a lelkület oly állapotát idézik elő, melyben vagy vallomása elkerülhetlenné válik, vagy pedig zavarodása oly fokra emeltetik, hogy a birák bünösvoltában többé nem kétkedhetnek. Helyes e tekintetben *Hye* mondása: „ezen intézmény által valósul a jog ama első parancsa: „nemo inauditus condemnatus est“ csupán a szóbeliség nyujt kezességet az iránt, hogy a biró a ténykörülményeknek tiszta és teljes, saját észlelésen (Autopsic) alapuló, idegen tévelyek és elfogultság által nem zavart felismeréséhez jut“ [1]).

A szóban forgó eljárásmód *negyedik* főjellemvonása a vádlott védelmének legteljesebb érvényre juttatásában áll.

A vádrendszerben, mint eddigelé láttuk, számosak azon mozzanatok, melyek a vádlott ártatlanságának kideritését elősegitik, kell tehát, hogy ezen mozzanatok a vegyes eljárásmódban a lehetőleg legteljesebb érvényesitést találják.

A nyomozó rendszer azon nézpontból indul ki, hogy a vizsgáló biró tisztéhez tartozik, nemcsak a terhelő bizonyitékokat összegyüjteni, hanem egyszersmind érvényre jutatni mind azt, mi a gyanusitott személy ártatlanságának kiviláglására, vagy legalább bünösségének némi mentségeül szolgálhat [2]).

A nyomozó biró ezen feladata kétségtelenül igen is dicső és magasztos volna, ha az, mit a nyomozó elv tőle követel, mint belső ellentétet tartalmazó feladat nem jelenkeznék. Valóban nem tulzás, ha Zachariae, absurdumnak nevez oly eljárást, melynél a birótól azt kivánjuk, hogy majd az egyik, majd a másik oldalra ugorva, kettős fegyverrel vivjon, sőt a fegyvert önnen maga ellen szegezve, egyszersmind harczbiróként a viadalt rendezze és szabályainak megtartása felett örködjék!

Korán ismerték fel, mindenütt hol a nyomozó performa létezett, az eljárás ezen visszásságát, és ez adott alkalmat a formális védelem intézményének megalapitására, mely a per egyoldaluságának ellensulyozása végett, már korán talált befogadást a miveltebb népek törvénykönyveiben [3]).

A német közös jog rendszere a formalis védelemnek (azaz: külön kirendelt védő által teljesitendő védelemnek) pusztán a vizsgálat teljes bevégezése után helyt adván, az ártatlanság ezen fontos óvadékait csak is a már berekesztett periratokhoz csatlandó védiratra szoritja. Nyilvánvaló, hogy ezen eljárás szerint a megtámadás és a védelem eszközei egymáshoz kellő arányban nem állanak, hogy ezen védelem, mely a főtárgyalás bevégezteig felfüggesztetik [1]), rendszerint elkésettnek tekintendő, és mint olyan a figyelembe nem vett mentő bizonyitékokat kipótolni, a pernek kedvezőbb fordulatot adni többé nem képes.

Mind ezen hiányok ellenében elutasithatlan követelménye a kellőkép rendezett eljárásnak: hogy a védelmi intézmény határai lehetőleg kiterjesztessenek, különösen hogy a védő a főtárgyalás egész folyamára, minden egyes processualis cselekvényre, védenczének érdekében, befolyhasson; mindent felhasználhasson, mi a vádlott ártatlanságának bebizonyitására szolgálhat vagy legalább a büntetés enyhébb kimérésére befolyással birhat.

Az imént felsorolt pontokban röviden össze van foglalva mind az, mit a humanitás irányában fejlődött korszellem a büntető eljárás reformatiójától méltán követelhet. És valóban a fenyitő eljárásnak formalis vádtétel általi megindítása, az államügyészség szervezése, az eljárás nyilvánossága, közvetlensége és szóbelisége, valamint a védelmi jognak, minél tágasb kiterjesztése, azon sarkpontok, melyek körül jelenleg a büntető per regenerátiója Európa minden miveltebb népeinél forog [2]). (Folytatása következik.)

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
nyilv. rend. jogtanár.

[1]) L. *Hye:* Grundsätze d. öst. Strafprozessordn. 26. l.

[2]) Ezen nézpontból indul ki a Carolina 47-ik czikke.

[3]) A vádlottnak formalis védelmezése már az ujabb római jog által volt megengedve; fr. 18. §. 9. D. XLVIII. 18: „Defensionem quocunque tempore, postulante reo, negari non oportet“. Sőt találhatók annak is nyomai: hogy a védelem bizonyos esetekben szükségesnek tartatott: fr.19 D. XLVIII. 19. A régi német jogrendszerek a vádlottak védelmét szintén ismerték. (Leg. Lotharii §. 64. *leg. Wirigoth* II. tit. 2.)

A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai.

IV.

A mint ezen hirek, melyek a táplált reményekkel oly kirivó ellentétben állottak, 1848-ban Angliába érkeztek, a parlamentben és azonkivül is nagy véleményharcz keletkezett a pentovillei börtönfegy felett.

Magytekintélyü férfiak éles birálattal ostorozták a börtönbüntetéseknél annyira lábra kapott gyenge, tulságosan philantropizáló bánásmodort.

Deuman Lord, Carlysle, Hill, sőt maga Graham James Sir is kemény szavakkal keltek ki a kényelem és jólét ellen, melyben a foglyok a fegyházakban részesitettek; e gyermekies bánásmód ellen, melynélfogva a büntető hatalom által egy Iscariot Judás, egy Courovisier, Praslin, Tavel s más ördögnevelte gonosztevők, a helyett hogy szigoruan fenyittessenek, a-b-c-re és imádkozni tanitattak; a tulgondoskodás ellen, melynélfogva jó ruházat, kevés munka, meleg és tágas szoba, jó és egészséges eledel, ápolás, orvosi segély és szórakoztató látogatások által a börtön egy oly helylyé vált, melytől kevésnek lehet oka irtózni, sőt oda ezer meg ezer szegény ember, kik folytonos munka és küzdelem mellett is alig képesek életöket fentartani, annál kevésbé pedig ilyféle kényelmeket magoknak megszerezhetni, épen csak vágyódhatik. Utaltak a deportátió uj, és csábitó alakjára, mely kivált azokat, kik épen kivándorolni szeretnének az uj coloniákba, nagyon is könnyen rábirni képes valami modern büntény elkövetésére. Nevetségesnek tüntették fel, hogy az, kit a hóhér kezeibe kellene adni, iskoláztatik, s hogy azt az iskolamester által, mely némely gyermeknek sem termett meg eléggé — meg akarják hajlitani, ujra nevelni — különös támadás intéztetett az eddigi Stanley-Graham-féle rendszer ellen azért is, hogy a biró itéletnek sulyát a fogházigazgató változ-

[1]) Igy péld. a régibb oszt. bünt. perrendtartás szerint.

[2]) Lásd erről *Mittermayer* az eljárás szóbeliségéről és a vádelvről irt muukáját.

tathatta meg bizonyitványai által, miket a foglyoknak elszállittatásuk alkalmával adott; hogy ezen második birót még egy harmadik — önkényesebb — a gyarmatok kormányzójának személyében, sőt Norfolk szigetnek kapitányában egy negyedik is követett, a mit sem az igazsággal, sem pedig a czélszerüséggel nem találtak megegyeztethetőnek.

1849-ben parlamenti bizottság ült tehát össze a börtönügy ujabbi rendezése végett Molesworth James Sir vezénylete alatt. Gyüjtött adatokat, kihallgatott sok tapasztalt és szakértő férfiut, papokat, orvosokat, kiszabadult rabokat, fegyházi felügyelőket, hivatalnokokat és más alkalmas személyeket.

Különös figyelmet gerjesztettek ez alkalommal: Jebb, a magányfogságróli tételeivel és tapasztalati adataival, és Macconochi (ki időközben Norfolkból visszahivatva a birminghami fogház igazgatója lett) munkajegyekkeli rendszerével *).

Ezalatt a parlamenten kivül is történtek tárgyalások a börtönügy felett. Nevezetesen Pearson parlamenti tag vezetése mellett, melyben körülbelül 700 ember vett részt.

Mindez azonban már a parlamenti sessiók vége felé történvén, időhiány miatt nem vezethetett határozathoz.

1850. évi február 11-én ismét egy uj bizottság állittatott össze.

Végre 1853. augusztus 20-án törvény kelt a parlamentben, mely a deportátiónak mellőzésével, a királynőt felhatalmazá, a birák által kimondandó deportátiót, a hazában teljesitendő közmunkára változtatni s feltételes kegyelmet is adhatni.

Ezen törvényczikkely egyébként a fogsági büntetésben három fokozatot állitott fel; u. m.:

1. Minősitett magányfogság.

2. Közmunka Angolországban, vagy a hozzátartozó szigeteken. Ezután

3. feltételes kegyelem, szabadságlevél vagy deportátió valamely távoli coloniába közmunka mellett.

A magányfogság a körülményekhez képest 6, 9 vagy legfőllebb 12 hónapra terjeszkedhetett.

Nők a brixtoni fogházban tartattak, mely az osztályozási rendszer szerint volt berendezve. Innen — ha jól viselték magokat — az idősebbek a Camden, Tocon és Dalson-féle menedék dolgozó házakba, a fiatalok pedig Redhillbe vitettek, vagy pedig — ha akadt helyük — magán szolgálatba bocsátattak.

A fiatal férfi fegyenczeket illetőleg a parkhursti fogház nem szenvedett változást.

A fentkörülirt rendszer Angolhonban 1854-ben lépett életbe.

Ezt sok vitatkozás, sok kisérlet, fontolgatás és még több tanácskozás előzte ugyan meg, de a várakozásnak még sem felelt meg. Ugyanis két nagy baj nőtte magát csakhamar ebből is ki.

*) Ezen rendszer lényegében következőkben állott:

A biró ne fogságra, ne annak bizonyos időtartamára, hanem bizonyoz mennyiségü munka teljesitésére itélje a gonosztevőt. Mentül nagyobbat bünözött, annál több dolog által lakoljon, mert tétlenség a bünök anyja. A teljesitett bizonyos értékü munkadarabokért a raboknak jegyek adassanak. Ha roszul viseli magát, ezen jegyekből nehány büntetésül elvétessék. A rab tehát iparkodni fog az itéletben kimondott munkamennyiséget jó viselet mellett mentül előbb ledolgozni, hogy kiszabadulhasson, s ezáltal szokni fog a szorgalmas dolgozáshoz.

A csapatok, melyekben a foglyok dolgoznak, egymásért kihágások esetében egyetemlegesen felelősök legyenek. Ha egy sérti a rendet, mindenik veszitsen nehányat jegyeiből, ki azt megakadályozni nem iparkodott. Igy mindeniknek érdekében lesz, hogy társa a rend ellen ki ne keljen.

E rendszer ellen azonban azon két kifogást tette a parlamenti bizottság, hogy először a gyenge vagy nem ügyes munkás — ha kisebb bünös is — jobban sujtatik, mert nehezebben végezheti a reá rótt munkát, mint némely más ember, ki jól tud dolgozni, ha nagyobb gonosztévő is. Másodszor, hogy nem javitó, és rosz behatással van a foglyok lelkületére, mert nagyon is a nyereségre látszanék alapitva lenni a büntető igazság.

Először, hogy a sürüen osztogatott szabadságlevelek következtében nem sokára hemzsegett az ország szabadságban levő gonosztevőktől, kik többnyire érdemetleneknek mutatkoztak eme jótéteményre, s nem kis kárára váltak az országnak, mert a munkaurak is idegenkedtek tőlök, s a többi munkások is vonakodtak velök együtt dolgozni. De

másodszor, kikelés történt a fogházigazgatóknak ezen törvény által adott ama jogositványuk ellen is, mely szerint szabadságukban állott azon foglyokat, kik roszul és makacsul viselték magokat, továbbra is fogva tartani, a mint azt a birói itélet kiszabta, s a javultakat előbb szabadságba helyezhették, mintsem fogsági idejök letelt volna.

Ily körülmények között némelyek ismét visszakivánták a deportáiót, mások tiltakoztak ellene, czélszerütlennek mutatták, s inkább kivánták, hogy sem a feltételes szabadságba helyezés, sem pedig a deportátió ne alkalmaztassék többé, hanem gondoskodjanak oly intézményről, mely a szoros értelemben vett fogság és a szabadság között foglaljon helyet, mely a bünöst — ha javultnak mutatkozott a börtönben — ártalmatlanságban tartsa ugyan a társadalomra nézve; de szoktassa egyszersmind a beleoltott jobb elveket a tapasztalati életben is alkalmazni.

Irrhonban ilyen féle intézmények már alkalmazásban levén, az angol criminalisták figyelme odafordult.

Irrhon eleinte egészen érintetlenül maradt minden kisérletektől a fogház javitás terén; s mig a szomszéd Angliában és Skócziában tervet terv követett, változásokat ismét ujabb változás, addig Irrhon börtöneiben a legnagyobb rendetlenség, a legrémitőbb kezelés létezett.

Nem volt semmi rendszer, nem volt fegyelem, hiányzott a tisztaság, hiányzott minden mi egy fogházat czélszerüvé tehet, s meg volt mindaz, mi a büntetés czélját meghiusitani képes vala: A foglyok közös termekben tartattak, s ahol voltak is czellák, egybe 2—3 fogoly, záratott. Az egymással érintkezéseknek semmi akadály sem állott ellent. Csak némelyek kaptak munkát, oktatást egyik sem. A felügyelők és börtönészek többnyire részeges egyének voltak, kik a foglyokkal vad önkényök szerint bántak.

1853-ban végre indittatva érezte magát a kormány ezen bajok orvoslása végett bizottságot kinevezni. Ennek tagjai Corry Connelán, Harness kapitány, Knigth és Crofton voltak.

Az ezen bizottság által bemutatott jelentés következtében 1854-ben egy 3 tagból álló igazgatóság ült össze Crofton kapitány elnöklete alatt, melynek feladata volt a legsürgősebb intézkedések tétele — s a legkirivóbb hiányok mellőzése által az irrhoni börtönügy teljes átalakitását mintegy előkésziteni.

A directorium első kötelességének érezte a börtönhelyiségeket kitisztittatni, a rosz felügyelői személyzetet eltávolitani, s helyét alkalmasabbal pótolni, a foglyokat osztályozni s a czellákban a foglyoknak csak egyenkénti elzáratást megengedni.

Nemsokára ezután Crofton kapitány egy tökéletes tervezetet nyujtott be a kormánynak a börtönügy gyökeres megjavitására. E terv „Iris Prisons Act“ nevezet alatt 1854. aug. 7-én a parlament jóváhagyását is megnyerte.

Ezen tervezet az angol Grey-féle rendszerből indult ugyan ki, de tökéletesen megváltoztatván a kényszerközmunkának a rövid magányfogság után következett stadiumát, ezáltal egy uj rendszerré alakult, mely napjainkban eredményeire nézve felette sikerdusnak magasztaltatik, minélfogva nem lesz tán felesleges annak főelveit nehány rövid vonásban megismertetnünk.

Föképen jellemzik e rendszert oly közintézmények, melyek a szoros értelmü fogság és szabadság között foglalván helyett, azon veszélyes átmenetet egyikből a másikba — mely annyi bajt okozott már az egész világon, s mely különösen Angliában oly heves támadásoknak volt tárgya — közvetitik és ártalmatlanná iparkodnak tenni. Ugyanazért „Intermediate-System“ nevet is nyert.

Föinditó ok ily közbeeső intézet létesitésére a fogság és szabadlábra helyezés között Crofton jelentése szerint azon tapasztalat volt, hogy a fegyházakban megjavitott, foglyok szabaddá bocsáttatásuk alkalmával ugy léptek a vilagba, mintha próbálatlan gyermekek volnának. Nem birtak tett erővel, nem tudták, hogy mihez fogjanak.

Évekig nem gondoskodván magukról és fenntartásukról a fegyházban, s megszokván mindent mások parancsa és utmutatása szerint tenni, bármily szilárd elvekkel indultak is ki a fogházból, attól függött kiszabadulásuk utáni életmodoruk, hogy minő társaságba kerültek eleinte.

Ha mindjárt — a mi többnyire ugyis történt az idegenkedés miatt, melylyel minden becsületes ember által fogadtattak — régi börtöntársakkal vagy uj gonosztevőkkel kerültek össze, ezek által könnyen ismét a rosz utra tereltettek. Azért szükség mutatkozott egy átmeneti intézményre, mely a kiszabadulandó bünöst az uj életbe bevezesse, mely szoktassa őt a magába vett jobb elveket gyakorlatban is alkalmazni.

E rendszer szerint három fokozaton kellett a fegyenczeknek keresztül menni. Ezek voltak magányfogság, munka társaságban és átmeneti intézet. Erre következett kegyelem utján vagy a teljes szabadlábra helyezés, vagy pedig csak a feltételes t. i. visszavonható szabadság (Ticket of License.)

1. *Magányfogság.*

Minden rab, férfi, 18 és 40 év közötti korban, kinek testi vagy lelki állapotja nem igényelt valami különös ápolást, magányosan elzáratott, de legfelebb 9 hónapra.

A magányfogságnak itt nem tulajdonittatott egyébb czél, mint a bünössel a törvény sulyát éreztetni. Sem javitani, tehát mint a pennsylvániainál, sem pedig kipróbálni, mint az angol rendszernél, mert mindkettőre ugyis kevés volna a 9 hónap. E rendszer mellett nem kivántak többet a czellától, mint hogy a bünöst azon tudatra hozza, hogy bünözött, s éreztesse vele, hogy azért büntettetik is. Ezt pedig semmi sem képes inkább elöidézni, mint a magányfogság. Megbánásnak kell a javulást megelőznie, s a megbánást önmagába szállás s a tett rosszaságának megismerése szülik.

2. *Munka társaságban.*

Ennek czélja javitani. A magához tért bünös, ki megismerte azt, hogy roszul cselekedett, ki érezte azt, hogy azért a törvény által érdemlett szigorral sujtatott, nem büntettetik többé, — javittatik. Munka, korlátozott együttlét, oktatás hasznos ismeretekben, vallásban és főleg valamely kézimesterségben, ezek a javitás eszközei.

A foglyok itt viseletök szerint négy osztályba osztatnak. A munkákért jegyek adatnak.

Minden osztályban bizonyos időig kell lenni a rabnak. Szorgalma és jó viseletéhez képest előbb vagy később léptettetik elő. Az igen jó viseletüek külön kitüntetésekben is részesittetnek; mi különös ruházat és jelvényekben áll. Kihágások, rosz magaviselet munkajegyek levonását, alsóbb osztályba, sőt a magányfogságba való visszaküldést is eredményezi. A legmagasabb osztályban a munka legjobban dijaztatik.

Hogy pedig a fogolyban azon meggyőződés támadjon, miszerint ezen osztályozásoknál minnyájokkal egyforma igazságos elvek szerint járnak el, jegyzőkönyvek vezettetnek a magaviselet és engedelmesség, az iskolai előmenetel, szorgalom, erkölcs és jellem felett.

Egy külön könyvbe pedig a kihágások és rámért büntetések iratnak be. Ezen rendszerben nem csupán a munka által (mint az auburninál) vagy csak a jó és erkölcsös magaviselettel (mint a pennsylvániainál) javithatja a fogoly sorsát; hanem itt szorgalom, erkölcsi jó viselet és engedelmesség egyaránt betudatnak. Itt nem bir előnynyel a romlott szivü, de tevékeny dolgos s a jó tehetségü de nem javuló, a teljes bánattal jó utra tért, de gyenge testalkatu vagy rosz képességü, s ennélfogva nem jó munkás felett, vagy viszont, mint az az auburni és pennsylvániai rendszerek különböző alapelveihez képest történni szokott. Itt minden figyelembe vétetik.

A munkabér nem adatik ki a raboknak, összegyüjtetik szabadságba helyezésök idejére.

3. *Átmeneti intézet.*

Ha a fogoly teljesen javultnak, munkásnak, erkölcsös, jó magaviseletünek mutatkozott, az átmeneti intézetbe küldetik, melynek rendeltetése a foglyot a börtönből fokonként a világba, a közéletbe visszavezetni.

Ezen intézetekben semmi sem emlékeztet többé egy börtönre, még a ruházat is olyan, mint minöt a közönséges életben viselni szokás. A haj, a szakál, — semmi sem börtönies többé. Mindenki ugy viseli magát, a mint neki tetszik. A fogoly itt egy uj életet kezd, előkészül a világ küzdelmeire, melyekkel megviaskodni előbb nem tudott. A bánásmód semmiben sem viseli itt már többé a kényszer jellegét magán.

A foglyoknak belépésök alkalmával felvilágositás adatik, hogy mért hozattak ide, mi ezen intézmény czélja, s hogy ezentul mindegyik önön magának legyen vezetője, s mindenben — a munka és erkölcsi viselet tekintetében is — saját akaratja szerint cselekedhetik, néha megbizásokkal s bevásárlások végett a városba is küldetik, minden kiséret nélkül. A munkabér javára számbavétetik; egyrész ebből napikiadásai fedezésére neki kiadatik, a mi felett asztán jegyzéket kell vezetnie.

A nap munkával, az alkonyat tanulással töltetik el.

Ezen intézetben egy jó ideig önálló gondolkozáshoz szokván ismét a fogoly, képesebbé válik az élet viszontagságai közzé lépni. Az igazgatóság azonban még ezután is ovatos marad. Szabadság levelet csak az kap, a kinek számára munka, keresmény, becsületes életfentartási mód akad.

A szabadon bocsátás alkalmával előbb annak jelleme, viszonyai, multja és becsületessége is kitudakoltatik, a kihez a fogoly szegődni akar; s csak ha ez sem okoz semmi aggodalmat, bocsáttatik el.

Megtakaritott keresményének egyrészét azonnal megkapja, a többit, rövid idő alatt. A távozónak még az is tudtára adatik, hogy bármikor tanácsra lesz szüksége az életben, vagy nem kap alkalmazást és nem lesz keresménye: ez intézetben mindig tanácsadót, menedéket és munkát talál.

Az intézet igazgatója még egy darab időig folytatja levelezés utján a kiszabadulttali levelezést, s hatóságilag is figyelemmel kisérteti viseletét és életmodorát. S ha évek sora alatt teljes megelégedésre és bizodalomra érdemes marad, ha mindenképen szilárdnak mutatkozik, a becsület utján teljes megkegyelmezést nyer, miáltal minden tekintetben szabaddá és függetlenné lesz, de szabadságában áll az összeköttetést az intézettel továbbra is fentartani.

Azon foglyok, kik mindjárt az első, vagy valamely későbbi osztályban egyátalában javithatlanoknak mutatkoznak, az átmeneti intézetbe vagy nem is jönnek vagy onnét mindjárt eltávolittatnak, s más alkalmas börtönökben szigoru felügyelet és kényszer munka alatt tartatnak

A javithatlanok vagy olyanok levén, kik minden jó benyomást — melylyel reá hatni akarnak — valóságos megrögzöttséggel, határozottan és vadul visszautasitanak, vagy pedig természeti constitutiójuk, megfontolás hiány s velök született könnyelmüségnél fogva nem fogékonyak jó behatásoknak, a velök való bánásmód is a szerint alkalmaztatik: amazoknak vadsága kérlelhetlen szigor és keménység által töretik meg, ezek ellenben — miután teljes beszámitás alá nem eshetnek — szinte szigoru felügyelet alatt tartatnak ugyan, de mégis enyhébb, elnéző bánásmódban részesülnek.

A mi már most e rendszer szülte eredményeket, a tapasztalt sikert illeti, szabadjon mellöznünk a statistikának meglepően kedvező adatait, mellöznünk szakértők, államférfiak, tudósok s orvosok dicsérő, sőt magasztaló nyilatkozatait — midőn ugy is elég fényes bizonyitvány e rendszer életre valósága mellett az, hogy a bő tapasztalatu Anglia, mely a börtönjavitásra eddig már annyi fáradságot és költséget forditott volt, 1864-ik évi julius hó 25-én e rendszert parlamenti acta által magáévá tette.

(Vége következik.) FRIEDMANN BERNÁT.

Az aradi ügyvédi kar emlékirata

a hazai törvénykezés ügyében.

(Folytatás.)

Az alkotmányosság classikus földén, Angolhonban, már évszázadok előtt jutottak azon öntudatra, hogy a büntető törvénykezés, ha feladatának eleget akar tenni, a nép erkölcsi érzületének kifejezése kell, hogy legyen.

Ha a közhangulat, a szabott büntetéseket kárhoztatja, ha a hozott itéletek a közvéleménynyel ellentétben állanak, a büntető jogszolgáltatásnak nincs hatása, mert a nép erkölcsi érzete a büntető törvénykezésnek oly kezelése ellen, mely a kor igényeinek meg nem felel, egy nagy összeesküvést képez, mely által az minden eredménytől megfosztatik, és csak a bünténys szaporitását idézheti elő.

„Elmult az idő, mond az emberiségért hallhatatlan érdemeket szerzett Mittermaier, midőn a törvényhozó parancs szava, a polgárok véleményére döntő befolyást gyakorolt, hol mindaz, mi az államhatalom által létesittetett, oly eseményként tekintetett, melynek magát feltétlenül alávetni kell. Elmultak az idők, hol az állam physikai ereje teljhatalommal uralkodott, hol az államhatalom azon rögeszmében élt, a polgárok akaratát a törvények szigoru kezelése által megtörhetni, s ily módon felettük uralkodhatni. Csak az emberiség geniusának félreismerése szülhetett ily nézeteket. A nép hallgatása, mely néma borzadálylyal szemlélte a kegyetlen büntetések végrehajtását, rövid időre ámithatta a hatalmat, mely győzedelemről álmodott, midőn a kedélyekben az államhatalom iránti gyülölet megfogamzott, mely minden itéletben uj és uj tápot nyert, és a büntető igazság iránti tiszteletet végkég megsemmisité.“

Vajha ezen arany szavak minden törvényhozó, minden kormányférfi keblében élénk viszhangra találnának. Ne vonjuk el többé a néptől azt, mi őt jogosan megilleti, hogy a büntető igazságszolgáltatásban közvetlen részvétet gyakoroljon.

Az alkotmányos állam lényege ép abban áll, hogy a monarchikus eszmét, a polgári szabadsággal összhangzásba hozza, és ezen összhangzás által kibékiti, hogy az államhatalmat, a különböző állam-tényezők közreműködésére épiti; ezen szellem, mely az egészet áthatja, kell, hogy az egyes részletekre is kiterjedjen, s igy teljes joggal állithatni, hogy az esküdtszéki intézmény az alkotmányos állam természetének legjobban megfelelő birói szervezés.

Az ujabb kor politikai mozgalmainak czélja, a polgárok és az államhatalom közötti jog és kötelezettségek helyes arányát megállapitani, és ezen czél eléretni, ezen arány létesittetni csak ugy fog, ha a büntető igazságszolgáltatás terén, a bünösség kérdése felett, a nép közvetlenül itélhet, s mi részünkről őszintén bevalljuk, hogy a birói állomások kinevezés utjáni betöltését, a nép jogainak röviditése nélkül, csak ugy hisszük létesitendőnek, ha a bíróválasztás megszüntetésével, az esküdtszéki intézmény a lehető legrövidebb idő alatt életbe léptetik, ha az esküdtszékek szervezése körüli intézkedések, nem az államhatóságok, hanem a megyei és városi önkormányzat kifolyását képező közegekre bizatnak.

Az esküdtszékek előnyei politikai szempontból tekintve abban rejlenek, hogy az állampolgárokat a kormány igazságtalan üldöztetése ellen biztositja, és azért ezen intézményben minden alkotmányos polgár, a veszély idején méltán óltalmat és biztositékot szemlél. Ha eszményi szempontból nem tagadhatni is, hogy léteztek és léteznek kinevezett birák, kik meggyőződésüket és lelkiismeretüket követve, egy a polgárokat üldöző kormány intentiójának bátran ellentállottak, de másrészt a hatalom parancsszavát vak eszközként teljesitő birói corruptiónak hazánk történetének utolsó évtizedeiben oly számos esetét szemlélhetjük, hogy nem lehet tagadni, mily jogosult ama bizalmatlanság, hogy a birák azon pressiónak ellentállani nem fognak, melyet egy a nép többségével ellenségként szemközt álló kormány, a törvényszékek akár választott, akár kinevezett tagjaira gyakorolni, mindig képes leend.

De az esküdtszék nemcsak jó politikai intézmény, nemcsak a szabadság biztositéka, hanem az erkölcsi érzet megszilárdulásának, a jogismeretek terjesztésének legjobb eszköze is.

Az esküdtszékeknél közreműködő polgárok a büntető törvényekkel, azok mikénti értelmezésével, a bünténykre szabott büntetések nemével megismerkedve, és ezen ismeretek a nyilvánosság segélyével, a nép különböző rétegeiben kiterjesztve, az erkölcsi érzet megszilárditását nagy mértékben előmozditják.

A nép különböző rétegeiből, 12 független férfiu, kik részrehajlatlansága a visszavetési jog által biztosittatik, a letett eskü benyomása alatt, az államhatalom és vádlott személye között állanak, ez azon biróság, melynek itéletétől az államhatalom büntető joga függővé tétetik. Azon ünnepélyes benyomás, melyet az esküdtszéki intézménynyel kapcsolatos, lelkiismeretes és alapos tárgyalás, valamint az igazság kideritésére irányzott működés előidéz, lehetetlen, hogy a büntető igazságszolgáltatás iránti bizalmat fel ne ébreszsze, és a büntények kevesbitését ne létesitse.

A népnek alkalma nyilik az itélet keletkezését és fejlődését, saját érzékeivel követni, s ezáltal megszünik a törvénykezés iránt közömbös lenni, megszünik az igazságszolgáltatást oly intézménynek tekinteni, mely a nép érzelmeitől távol áll. És ha mindezekhez azon emelkedett hangulat vétetik számitásba, mely az egyes esküdteket áthatja, őket a magánéletbe követi és érzelmeikre nemesitő befolyást gyakorol, ugy nem lehet tagadni, hogy az esküdtszékek termei, az erkölcsiség iskolái; és önkénytelenül előttünk lebeg a nagyhirü Feuerbachnak, — kit némelyek elég tévesen az esküdtszéki intézmény ellenei közé soroznak, — ama remek szavai: hogy az esküdtszék a szabadság által feltalált és a bölcsesség által befejezett remek müve az emberiségnek.

Végre az esküdtszékek nemcsak védbástyák a birói önkény ellen, nemcsak terjesztői az erkölcsi érzetnek, nemcsak zárköve a politikai szabadságnak, hanem a büntető igazság legjobb intézménye is. A bünösség kérdését eldöntő tényezők szaporitása, a nép különféle rétegeiből alakult esküdtek, több oldalu nézeteik és az életből meritett tapasztalataiknál fogva, a felmerült büneset ténykérdésének, minden oldalróli alapos megbirálását bizonyossá teszik, mihez még azon körülmény is járul, *hogy a büntető eljárás terén a szóbeliség, nyilvánosság életbeléptetése, a kutatási eljárás megszüntetése, és a bizonyitékok szabad mérlegezése, egyedül az esküdtszékek által létesithető.*

A jogtörténelem ezen állitás igazságát kétségtelenül bizonyitja. Még egy század előtt a ténykérdés megoldására, két rendszer állott egymással szemben. Angolországban az esküdtszék, az európai continensen a kinpad. Tortura alakjában lépett fel először a tudományos bizonyiték elmélete, s még egy század előtt a birák a létező bizonyitékok sulyát csak azért mérlegezték, hogy kiszámitsák, valjon a kinpad különböző nemeinek alkalmazására létezik-e elegendő alap; szomoru tüneménye egy oly időszaknak, midőn a polgári szabadság végkép elenyészett, és az igazságkiszolgáltatás a nép jogérzetével ellentétben állott.

Midőn a kinpad, mint a ténykérdés megoldásának eszköze elvettetett, az első átmeneti korszakban, az önvallomás kicsikarására pótlékul, a makacs tagadóra önkényileg szabott kisebb büntetések használtattak, mihez egy mesterkélt kihallgatási rendszer járult, melynek segélyével a birói bonyolódott kérdések által mindent elkövetni iparkodott, csak hogy jegyzőkönyvében az önvallomást megtörténtnek állithassa.

Ezen állapot azonban szintén tarthatlannak mutatkozott, mert ha az önvallomást kicsikarni nem sikerült, vagy ha két tanu egybehangzó vallomása a bünténvt nem constatálta, a bünösség kérdésének megoldása lehetetlenségnek bizonyult, és a törvényhozás a létező hiányon segitendő, a büntető igazságszolgáltatás harmadik átmeneti korszakában, az összekötött bizonyitékok elméletét állitotta fel, és ezzel kapcsolatban mindazon kellékek részletezésével foglalkozott, melyekkel a birói szemlének, okmányoknak, tanuknak, a bíróság előtti vagy a bíróságon kivüli önvallomásnak birnia kell, hogy arra egy elmarasztaló itélet alapitassék.

Ezen kisérlet is hiányosnak bizonyult be, mert az élet számtalan viszonyait mesterkélten kidolgozott szabályok szük keretébe szoritani nem lehet, s ily uton csak alaki, de nem oly igazság létesittetett, mely a nép jogérzetének megfelelni képes lett volna.

Az ujabbi évtized törvényhozását egy magasabb felfogás és azon átalános törekvés jellemzi: az igazságszolgáltatást a a nép jogérzetével összhangzásba hozni; ezen törekvés eredménye az esküdtszéki intézmény, mely által az eljárás alapossága s mindamellett egyszerüsége is biztosittatik, az igazságszolgáltatás haladásának azon alapeszméje, a kutatási eljárás helyébe a szóbeli és nyilvános tárgyalást, és a bizonyitékok szabad mérlegezését léptetni, eléretik, és a jog az üres formák bilincseitől megszabadulva a nép közszellemével szoros kapcsolatba hozatik.

Jogi életünk fejlődésére semmi sem lenne veszedelmesebb, mint az ujabb kor szellemétől elzárkózni, és magunkat a régi előitéletek tömkelegével körülbástyázni. Az esküdtszékek még oly országokban is jótékony eredményt létesitettek, hol azok életbeléptetése kedvezőtlen viszonyok között történt, és ha ma hiányzik is még ama közszellem, mely a polgárokban azon öntudatot ébreszti fel, hogy az adófizetésen kivül, még számos és érdekükre nézve fontos kötelesség teljesitése vár reájuk; nem szabad szem elől téveszteni, hogy a törvények nevelési feladattal is birnak, s hogy a jövő nemzedék az esküdtszékekben, a jogszolgáltatás és a szabadság biztositékát ép oly joggal fogja szemlélni, mint az angol „Magna chartájá"-nak azon tételével cselekszi „szabad ember vagyonától és életétől meg nem foszthatő, kivéve a társaiból alakitott bíróság megelőző itélete alapján."

A törvénykezési eljárás alapját és zárkövét a birói szervezet képezi, minden pereljárás szükségkép a bíróság szervezetét feltételezi, melyre mint nélkülözhetlen alapra, a perrendtartás rendszere kell hogy fektetve legyen. A tapasztalás által igazolt megingathatlan meggyőződésünk, hogy tkezésünk tervezett javitása, meddő és sikertelen kisérlet marad mindaddig, mig a birói szervezet gyökeres átalakitása egyszersmind nem létesittetik.

Álladalmi létünk legfőbb tényezői alkothatják a legüdvösebb, az igazságot legjobban biztositani látszó törvényeket, mindezen vélt kincs, mely a törvényekben rejlik megsemmisül, ha a törvényszékek és bíróságok szervezve nincsenek, ha a birói rendszerben ama biztositék nem rejlik, hogy a törvény szentsége tiszteltetni fog, — egyszóval törvénykezésünk javitása, a birói szervezet gyökeres átalakitásával válhatlan összefüggésben áll.

Igazságszolgáltatásunk jelen szomoru állapotán javitani csak ugy lehet, ha a törvényhozás és az igazságügyi miniszterium, a legziláltabb állapotban levő birói szervezetünket gyökeresen átalakitják; ha az igazságszolgáltatás érdekeit a politika és az önkormányzat érdekeitől elválasztják, ha azon elveket és vivmányokat, melyeket az ujabb kor haladása e téren létesitett, s melyek a birói szervezetnél üdvösöknek bizonyultak, hazánkban is következetesen alkalmazzák és életbeléptetik.

A titkos irásbeli eljárás egyik természetes következménye, hogy a per eldöntésének sulypontja a felebbezési bíróságokban keresendő. A felső törvényszékek azok, melyek az irásbeli eljárásnál, a hiányok kiegészitésére, a homályok felvilágositására, s oly határozatok hozatalára hivatvák, melyek egy alapos és tudományos vizsgálat eredményeként tekinthetők.

Ezen eljárással ellentétben, *a szóbeliség és nyilvánosság, a per sulypontját az első folyamodásu bíróságokba helyezi át;* az első folyamodásu bíróságok azok, melyek az élethez legközelebb állván, melyek előtt a szóbelileg tárgyalt per legelevenebb kifejtésben részesülvén, főleg a ténykérdés helyes megitélésére első sorban hivatvák. Ezen szempontra a létesitendő birói szervezetnél különös suly fektetendő, mert ha reform törekvésünk czélját, a szóbeli és nyilvános eljárás behozatal képezi, a birói szervezet átalakitása is akként eszközlendő, hogy a szóbeliség és nyilvánosság életbeléptetése általa nem hogy nehezitve, hanem ellenkezőleg, ezen eljárás a birói szervezet keretébe könnyen beilleszthető legyen.

Szükséges tehát, hogy az első folyamodásu törvényszékek akként szerveztessenek, hogy az előforduló ügyek alapos eldöntése lehetőleg biztosittassék, hogy azon előzmények létezzenek, melyek hiányában a szóbeli s nyilvános eljárás torzképpé fajulna, és ezen biztositék főleg a törvényszékek collegialis szervezetében és birói függetlenségében keresendő.

(Folytatása következik.)

Különfélék.

(Értesités.) A „budapesti ügyvédi egylet" IV. (birói szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. hó 29-én esti 6 órakor az egylet helyiségeiben *Pósfay Károly* urnak „birói szervezeti javaslata" tárgyában ülést tart. Kelt Pesten 1868. évi október 24-én. Elnöki megbizásból

Dr. *Siegmund Vilmos*, szakosztályi jegyző.

(A kisajátitási törvényre nézve) az országgyülés központi bizottságában két határozottan szemben álló vélemény uralkodik. Az egyik azt tartja, hogy a miniszteri törvényjavaslat nagyon messze ment, a tulajdonos jogát ugyszólva semmibe sem veszi, s a vasuti vonal irányának kijelölésénél a tulajdonos mindenkori meghallgatását el sem rendeli.

A másik, vélemény azt tartja, hogy a javaslat nagyon szükkeblü és elfogadása esetében a vasuti vállalkozóknak néha hónapokig kellene egyes földtulajdonosokkal vesződni, s hogy szakférfiak helyett gyakran szolgabiráknak adatik a döntő szó. — Ugy látszik, hogy e nézetkülönbség hosszura fogja nyujtani a tanácskozásokat. — Különben e tárgyra még alkalmunk lesz visszatérni, ha a tanácskozások eredménye elő fog terjesztetni.

☞ Előfizetési felhivás ☜

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közremüködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.**

főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.

Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny" kiadó-hivatala.

(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Az uj perrendtartás. Dr. Dárdai Sándortól. — A nyomozó- és a védelv jelentősége a bünvádi eljárásban. (Folytatás.) Dr. Schnierer Aladártól. — A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai. (Folytatás.) Friedmann Bernáttól. — Az aradi ügyvédi kar emlékirata a hazai törvénykezés ügyében. (Folytatás.) — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 44. Pest, 1868. november 1.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Töredéknézetek az árvaügy országos rendezéséhez.

V.

A nm. m. k. igazságügyi miniszterium által kitüzött 5 kérdések közül a 3-ik, 4-ik s 5-ikre a fentebbiekben igyekeztem részletesen megfelelni, hátra van még az 1-ső és 2-ik kérdés, jelesen: hogy *a külön gyámi vagy közgyámi árvaképviselet-e előnyösebb?*

Ha vesszük a dolog természeti állását, miután minden árvának saját szülei voltak, kik egész munkásságokat, figyelmüket, szeretetüket saját gyermekeik szellemi és anyagi érdekeik elömozditására szentelték; első tekintetre ugy látszik, hogy minden árva részére külön gyám alkalmazása ezekre nézve sokkal elönyösebb, mert e külön gyám sokkal több időt s fáradságot fordithat a rábizott árvák gondviselésére, figyelme, munkássága nem oszlik meg, s nem vétetik 30—40 vagy 100 árva ügyei elintézésénél igénybe; mig azon mód, hogy egy községbeli minden árvák a község egyik tisztviselője a közgyám gondja s felügyelete alatt állanak, már csak a gond, figyelem s munkásság többfelé megoszlása miatt sem látszik annyira elönyösnek, mert itt a legmunkásabb szorgalom, legbecsületesebb szándék s legtisztább akarat mellett is a teendökkel tulhalmozottság miatt egyik vagy másik árva ügye háttérbe szorulván, könnyen káros hátramaradást szenved.

Igy állitva fel a tételt elméletben, alig lehet mást mondanunk, mint azt, hogy az árvákra nézve elönyösebb azon mód, mely szerint mindegyik árva részére külön gyám rendeltetik.

Azonban vegyük a dolog gyakorlati oldalát.

Van egy nagyobb községben csak 50 árva, a községi lakosok legnagyobb része mezei gazdálkodással foglalkozik, irni, olvasni talán a nagyobb rész, de fogalmazni 1—2 kivételével a többi aligha képes; a gyámhatóság egyik vagy másik lakost külön gyámul kirendeli; de mivel a gyámság felelösséggel, az árvahatóságtóli függéssel, ezzel gyakori érintkezéssel, szóval nem kevés járás, kelés- és ügybajjal van összekötve, igen sok esetben a kinevezett gyám, hogy e tehertől meneküljön, a gyámságtóli felmentetése végett különböző okokra fog hivatkozni, melyeket a gyámhatóság köteles megvizsgálni, de ennek megvizsgálása csak 25—30 gyámnál is mennyi időbe és fáradságba kerül, s az eredményhez képest a fel vagy nem mentést kimondja. Az 50 gyám közt bizonyosan lesz 20, ki csak kéntelenségből, erőszakolás miatt vállalja el a gyámságot, kedvnélküli müködésnél pedig buzgóságot várni nem lehet.

De elvégre is az árvahatóság sok idő alatt az 50 külön gyámot valahogy elöteremti, s az árva ingó és ingatlan vagyonát, mindegyik gyám anyagi állásának ismét sok időt igénylő kipuhatolása után, gondviselése alá adja. A külön gyám müködését megkezdendő, a készpénzt biztos helyre kamatra, az ingatlan vagyont pedig közárverésen haszonbérbe kiadni köteles, valjon a gazdálkodással foglalkozó egyszerü gyámok, föleg ha helyben nincsen telekkönyv, mi módon fognak magoknak a kölcsön vagy haszonbérbe vevöknek vagyoni állásáról biztos tudomást szerezni? képesek lesznek-e ezek a közárverést vezetni, a kötelezvényeket, haszonbéri szerződéseket fogalmazni, szabályszerü hitelességgel kiállitani, s a gyámhatóságnak jóváhagyás végett irásban indokolva bejelenteni? s ha a különben becsületes, de kellö szakismerettel nem biró ily külön gyámok eljárása miatt az árva kárt vall, s a gyám e kár megfizetésére kötelezteti: nem fogja-e ez átalában a gyámság elöl minden áron menekülést maga után vonni?

De tegyük fel, hogy mind ezen nehézségek szerencsésen elháritattak, a gyám egy év alatt kezelte és gondviselte az árvák vagyonát, az év elmulta után egy hónap alatt köteles számadását beadni; — miután azonban az 50 gyám közül alig 2—3 bir számadás szerkesztési jártassággal, a többi legnagyobb rész azt magok elkésziteni nem tudván, kéntelenek a községi jegyző vagy más szakavatott egyén által bizonyos dijfizetés mellett elkészittetni, s ki fizeti majd-e dijjakat? a gyám-e az ö kezelési csekély jutalmából? vagy az árva saját jövedelméből?

Ezenkivül, mint legtöbb esetben szokott lenni, nem egy, de 2—3 hónap is eltelik az év vége után, s mégis a számadások elkészitve nincsenek, — az árvahatóság a számadással hátralévö 30—40 külön gyámot ismételve szólitgatja, sürgeti, zároshatáridö, sőt bíróság mellett is szoritja számadásaik beadására, s midön nagy nehezen sikerült e számadásokat legnagyobb részben elkészittetni, ekkor e számadásoknak ismét nagy részét szabályszerütlen, hibás s meg nem vizsgálhatónak találván, azokat részletes utasitás kiséretében kijavitás és ujból elkészités végett visszaadja; — azonban a külön gyám épen legsürgősb gazdálkodási foglalkozásai közt rá nem érvén, a határidöt ismételve elmulasztja, a gyámhatóság ujolag sürgeti, s igy tovább ... valjon nevezhető-e ez valami üdvös, czélszerü, rendes, pontos kezelési módnak? valjon ily eljárás mellett képes lesz-e egy vagy két árvahatóság 2—300 vagy 800 külön gyámkezelési és számadási kötelezettségét s vagyoni állását pontosan ellenörizni és nyilván tartani? én azt hiszem, nem.

Ehhez járul az, hogy az árvák értékes okiratai a külön gyámok kezeinél könnyen ki vannak téve elveszés és elemi csapások általi megsemmisülésnek, s ha ez bekövetkezik, ismét azon kérdés áll elö, hogy ki viseli a kárt?

Tudok rá esetet, hogy egy az absolut kormány alatt szervezett árvabizottmány a külön gyámokkali

*

küzdés miatt munkásságát csaknem teljesen fennakadni látván, kénytelen volt a külön gyám rendelését kivánó szabály betüinek per fictionem akkép eleget tenni, hogy a legtöbb árváknak külön rendelet által ugyanazon szakképes egyént nevezte ki külön gyámul, vagyis tettleg visszatért a közgyámi kezelés módszeréhez.

Tekintsük meg most már a közgyámi rendszert, melynél egy községbeli minden árvák, s ezek ingó és ingatlan vagyona egy községi tisztviselőnek — a közgyámnak gondja és kezelése alá van adva, s külön gyám csak akkor alkalmaztatik, ha vagy az örökhagyó végrendeletileg egy megnevezett egyént rendel gyámul, vagy az árvák vagyonának nagysága, vagy a közel rokonok indokolt kérelme ezt szükségessé teszi s célszerüsége begyözetik.

E kivételes eseteken kivül a közgyám kezinél van minden árva készpénze, kötelezvényei, haszonbéri szerződései és más értékes okiratai; ez gondoskodik a tőkéknek kamatra, s az ingatlanoknak haszonbérbe kiadásáról, ez szerkeszti a kötelezvényeket, szerződéseket, eszközli a jelzálogi bekeblezéseket, az árva jövedelmét beszedi, kiadásait teljesiti, s az év végével minden egyes árva vagyonáról külön számadást készit, sőt az árvák szellemi neveltetéséről is ugyan ez gondoskodik.

Igaz, hogy ez első tekintetre sok tehernek látszik, s kisebb községekben, a milyen pedig legtöbb van, alig fog mind ezek teljesitésére képes egyén közgyámul vállalkozni, nagyobb községekben pedig mind e kötelességek végzésére a közgyám egy maga elégtelen.

Azonban e nehézségeken lehet segiteni. Minden községben kivétel nélkül a jegyző, vagy hol több jegyző van, ezek erre rendelt egyike köteleztessék arra, hogy az árvák vagyona kezelésére vonatkozó minden okiratokat, kötelezvényeket, szerződéseket, jelentéseket, nyugtákat stb. szerkessze, a számadásokat kellő időben szabályszerüleg elkészitse, sőt nagyobb községekben — a pénz közvetlen kezelésén kivül minden más eljárásoknál a közgyámnak segédkezet nyujtson. Csak ez egy mód van, melylyel a nélkül, hogy az árvákat költségekkel tulterhelni akarjuk, mind a szakképzettség hiányán, mind a közgyám tulterheltetésén segitni lehet, mert e mellett a közvetlen pénzkezelés, s ezérti felelősség egy kézben maradván, az árvák vagyona a közgyámnál kellően biztositva leend.

Ajánlja a közgyámi kezelést az is, hogy ez, mint községi tisztviselő, az árvák jövedelmi hátralékainak pontos behajtásánál tisztviselői tekintélylyel, s igy nagyobb hatálylyal és sikerrel járhat el, mint egyes közpolgárokból álló külön gyámok; a községháznál a közgyámnak több alkalma van az árvapénztári adósok vagyoni állása változásairól tudomást szerezni, ezenkivül az árvákpénze s értékes iratai tüz és betörés ellen inkább biztositott községháznál tartatván, ez utoni megkárositásnak nincsenek annyira, mint egyes közpolgárnál, kitéve.

Egyébiránt a közgyám teendőit könnyü kevesbbiteni az által, ha mind a kamat, mind a haszonbér fizetések, minden árvatőkék- s ingatlanoktól az év egy hetére vagy holnapjára reducáltatnak; ha minden árvaföldek haszonbére az év egy napján végződvén, azoknak uj haszonbérlése szinte egy idő tájban történhetik; igy p. czélszerü a január 1-től decz. végéig járó kamatok egyszerre befizetését az év közepére julius 1-re kikötni, igy fele előre, fele utólagosan fizettetik, s a késedelmes fizetők ellen az év végéig még elég idő marad sürgetés és más szigorubb rendszabályokra, hogy igy azok az év vége előtt még sommás uton is behajtathassanak.

Ezenkivül a számadások elkészitése legfelebb két egyénen, de a ki mindkettő községi tisztviselő, fordulván meg, azok sürgetése, nyilvántartása, valamint az egy közgyám vagyoni biztositékának ellenőrzése az árvahatóság által könnyebben eszközölhető; főleg ha szigoru alkalmazásba vétetik oly intézkedés, hogy a számadással köteles jegyző és közgyám uj év első napjától kezdve mindaddig egy krajczár fizetést sem vehetnek ki, mig az árvaszámadásokat elkészitve be nem adták, igy az árvaszámadások bizonyosan nem lesznek hátralékban, s az árvaügyek teljesitése nem fog a 3-ik vagy 4-ik ranguak közzé soroztatni.

De azon gyakran előforduló nehézség is, hogy a nagykoruvá lett árvák lehető rövid idő alatt készpénzzel elégitethessenek ki, leginkább elháritható a közgyámi kezelés által oly módon, hogy be kelletvén irva lenni a közgyámi főkönyvben az árva születési évének, a közgyám köteleztessék minden év első hetében névszerint bejelenteni azon árvákat, kik azon évben a nagykoruságot elérik, hogy ezek tőkéi azonnal felmondatván, ha kell, az év lefolyása alatt sommás uton is bevétethessenek.

Igen ohajtandó az is, hogy az árvaügyek minden hatóságoknál régibb törvényeink adta elsőbbséggel tárgyaltassanak s intéztessenek el; s a közgyámi kezelésre felügyeléssel megbizott hivatalos közegek minden félév végével a kezelést, árvás haláleseteket megvizsgálván a helyszinén, az eredményről a felsőbb árvahatóságnak részletes jelentést kimaradhatlanul adjanak be. Mert valóban azon szomoru körülmény, hogy — mint a „Hon“ f. 225-ik számában megjegyeztetett, sok községben az árvatári adósságok nagy része kétségessé vált, és hogy Pestmegye egyetemleges árvavagyonának nagy része bizonytalan állapotban, minden biztositék nélkül létezik, mind ez nem a külön vagy közgyámi vagy árvabizottmányi kezelési rendszer több vagy kevesebb hiányainak, hanem a felügyelő hatóságok semmivel nem menthető kötelesség mulasztásának tulajdonitható.

Az eddigiek után bátran ki lehet mondani, hogy a külön gyámok általi rendes kezelés átalában kivihetetlen; ellenben a közgyámi kezelés olcsó, biztos és szigoru felügyelet mellett lehető pontossággal is összeköthető, s még azért, hogy eddig egyes közgyámok hanyagsága s hütlensége a kezelésben rendetlenséget s kárt idézett elő, e rendszer életrevalóságát kétségbehozni nem lehet, mert kellő szigoru felügyelettel igen sok kárnak s rendetlenségnek eleit lehetett volna venni.

VI.

Hátra van még egy fontos kérdés: hogy *a közgyám, kitől s mi jutalmat és fizetést kapjon az árvavagyon kezeléseért?*

Ez ideig a közgyám s árvahatóság több helyen csak az árva haszonbérének törvényes $^1/_6$-át; más és talán legtöbb helyen ez $^1/_6$-n kivül még a kamatoknak is $^1/_6$-t vagy legalább 6%-t nyerte kezelési jutalmul és fizetésül.

Én azt, hogy a közgyámot az árvák fizessék, a legnagyobb mértékben jogtalannak s méltánytalannak tartom.

Mert a közgyám csak oly tisztviselője a községnek, mint a biró, jegyző, rendőr stb., és valamint ezeket az egész község fizeti, nem pedig egyedül azok, kik ügyesbajos dolgaikban hivatalos eljárásukat igénybe veszik, épen ugy nem látom igazságosnak, hogy a különben is szerencsétlen sorsu, csekély vagyonu s elhagyatott árvák kis jövedelmének egy része a közgyám fizetésére forditassék, sőt hogy a közgyámot kizárólag csak az árvák fizessék, kiknek kereső szüléik már nincsenek, a többi

községi polgárok pedig ennek fizetésében semmivel vagy igen kevéssel járuljanak.

Eszerint a közgyám is, mint egyéb más, társadalmi fennállásunkban nélkülözhetlen intézmény hivatalos organuma, mindenki által, s igy egészen a községi pénztárból, az árvák vagyona vagy jövedelme e czélból legkisebb megcsonkitása nélkül fizetendő.

Igy tartjuk fenn a bíróságokat, törvényszékeket, s fizetjük mindnyájan kivétel nélkül, mint nélkülözhetlen társadalmi intézményt, holott hányan vannak azok közül, kik ezek fentartásához, gyakran tetemes összeggel járulnak, olyanok, kik e bíróságokra éveken át nem szorulnak, vagy legalább kevesebb arányban, mint fizetéshezi járulásuk után tehetnék.

De ha mindegyik kisebb község, netalán csekély jövedelméből maga külön közgyámot nem birna fizetni, több egymáshoz közel fekvő községek népesség aránylagos hozzájárulással tarthatnak s terheltetésül nélkül fizethetnek egy közgyámot, ki mind azon községekbeli árvák vagyonát könnyü szerrel kezelheti.

Ezekben véltem a miniszteri leiratban felett kérdésekre okadatolva megfelelhetni. GYÁRFÁS ISTVÁN,

jász-kun-kerületi törvényszéki ülnök.

A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai.

(Vége.)

V. Az északamerikai börtönügyi mozgalmak Franciaország figyelmét is magokra vonták.

Az alakuló nemzeti gyülekezet is kimondta ugyan már 1791-iki 16. törvényczikkelyében, hogy „minden fogoly világos helyen, lánczok nélkül, elkülönitve zárassék el“ s a fogság ideje alatt sem rabtársaival, sem a külvilággal ne érintkezhessék; s a Code penal dicséretes rendet, fegyelmet és gazdászati takarékosságot iparkodott a börtönökben meghonositani; tulajdonképeni fordulat azonban csak a 1839. május 10-iki ordonance folytán (mely a tudományok akademiájának orvosi osztálya által készitett vélemény adás alapján keletkezett) állott be.

Az ezáltal életbeléptetett börtönrendszer, hasonlitott az auburnihoz; — a mennyiben munkát társaságban és hallgatást rendelt. Hiányzott azonban mégis belőle az, mi az auburniban legjobb, t. i. a raboknak éjelre való elkülönitése.

Csakhamar jelentkezvén pedig ezen idétlen rendszer rosz következményei, már 1840-ben törvényjavaslatot terjesztett elő a kormány, melyben a vádlottakra nézve egyátalán magánfogságot kivánt alkalmazandónak; az elitélteknél pedig a körülményekhez képest felváltva elkülönitést vagy együvé zárást.

E közben visszatérvén Amerikából Beaumont és Tocqueville — jelentésök, gyüjtött tapasztalataik, melyeket a kormány eléterjesztettek, Duchatel minisztert egy ujabbi törvényjavaslat előterjesztésére birták, mely 1844-ben a követek kamarájának teljes jóváhagyását nyerte meg. Ezen javaslat a pensylvániai rendszert fogadta alapul, — de törvénynyé — habár 1847-ben a Pairek kamarájában is pártoltatott — a közbejött 1848. események miatt nem válhatott; sőt 1853. aug. hó 17. váratlanul egy miniszteri körlevél azt jelenté ki, hogy a kormány ezen fogsági módtól eláll.

Sokfélét mondanak, hogy mi okozta légyen ezen röktöni fordulatot; legvalószinübben a nagy költség, a gyakori elmeháborodások, öngyilkosságok és sürü halálozási esetek.

A régi bebörtönzési mód lépett tehát ismét életbe. Most a javitás csak a foglyoknak czélszerü osztályozása által czéloztatik eléretni. Hogy különben minő irányban akar a franczia kormány most a börtönök hiányain némileg segiteni, az 1854-ben a börtönök épitésére nézve kiadott programmból következtethető. Rendeli ez, hogy minden fogházban bizonyos számu kamarácska is épitessék fegyelmi kihágások büntetése végett, s oly foglyok számára, kiket kivételes bánásmód alá kell venni. A hallgatás kötelessége meg van parancsolva. A munka társaságban foly. A foglyok az igazgató által müveltségi állapotjuk, előbbi állásuk, elkövetett büneik s bünözésök okai szerint egyes csapatokba osztatnak.

A többi európai országokról csak röviden szólok.

Egész Németországban, Svédhonban, Spanyolország és Portugálban, Olaszhonban, a Sveiczban stb. czivilizált államokban az 1840—1850 években tétettek a legtöbb kisérletek a börtönjavitás terén.

Nem kisérjük ezeket egyenként figyelemmel, mert jobbára mind csak a magányrendszer tökélyesitése körül forogtak.

Épitkezés, oktatás, munka, egészségi állapot, élelmezés, osztályozás, ezek voltak a további tanulmányok tárgyai. Sokat tettek e téren az egyes államok kormányai, sokat egyesek és társulatok. Kiváló vizsgálatban részesültek a fiatalkoru bünösök tartására berendezett fegyházak.

Hogy mi történt e téren hazánkban 1848. előtt, elmondtam már e lap mult évi 16. számában.

Kétségtelen, hogy 25 év óta, mióta t. i. ezen minden irányban tett kisérletek és javitások szomszédságunkban tétetnek, sok becses tapasztalattal gazdagodott az emberiség. Adja az Isten, hogy azokat az igazságügyi miniszterium által kiküldött szakférfiak kellőleg méltányolják, s jelentésökben mentül több tapasztalati adatokat hozzanak haza egy czélszerü börtönrendszer magvaiul, nehogy nekünk is külön experimentumokat kellessék tennünk embertársainkkal. Gyüjtsenek adatokat mentül többet, mert ezek szólnak a legvilágosabban, ezek adnak életet a theoriának is. Mittermaier, a német jogtudósok Nestora is mondja a börtönügyi reformokról: *„Erfahrung ist es und nur Erfahrung, die uns hier zum Ziele führen muss.“*

Dr. FRIEDMANN BERNÁT.

Az aradi ügyvédi kar emlékirata

a hazai törvénykezés ügyében.

(Vége.)

Igénytelen nézetünk szerint az élet mindennapi forgalmából keletkező, és a béke bíróságokhoz utasitandó oly ügyeket kivéve, melyek kiválólag gyors eldöntést igényelnek, melyeknél szükséges, hogy a biró az érdekelt felek viszonyaihoz közel álljon, minden peres ügynek eldöntése törvényszékekhez volna utasitandó; mert több erő közreműködésében az itélet alaposságának és elfogulatlanságának kétségtelen biztositéka rejlik, s ha elismertetik az, hogy a társas bíróságok előtt egy jobb igazságszolgáltatás várható, ha elismertetik, hogy a szóbeli és nyilvános eljárás csak társas bíróságok előtt létesithető, és viszont a szóbeliség és nyilvánosság behozatala czélul tüzetik, — ugy nem létezik semmi ok arra, a rendes törvényszékek illetőségét mindennemü kivételekkel megszoritani, s mint ez a legujabb perrendjavaslatban is történt, az egyes bíróságok illetőségét még tágitani, holott utóbbiak sokkal csekélyebb biztositékot nyujtanak, holott a társas bíróságok szakképzettsége sokkal magasabb fokon áll.

Miután a biró organuma a törvénynek, miután a vitájog csak közbenjárása folytán válik törvényessé, a dolog termén szetéből folyik, hogy ügyessége és lelkiismeretétől függ azot forrás tisztasága, melyből a polgárok jogviszonyaik eldöntésényerik. A birói szervezet gyökeres átalakitásának első feltés telét azon intézkedések képezik, melyek a birák képességét s jóakaratát lehetőleg biztositják, mert a biró hivatásának csak ugy felel meg, ha elég képességgel bir az igazságot felismerni

**

s elég jó akarattal, azt, mit jogosnak felismert a fenforgó esetre alkalmazni is.

Mióta a jogtudomány oly óriási haladást tőn, hogy annak ismeretéhez és alkalmazásához tudományos képzettség és gyakorlat kell, a birói képesség más uton mint hosszas tanulmány s gyakorlat által el nem érhető, s azon Némethonban elfogadott rendszer, melynek értelmében a birói állomás elnyerésére, az egyetemi tanévek bevégeztén kivül több évi gyakorlat, s több évi szigoru vizsgálat letétele szükségeltetik, oly jótékonynak bizonyult be, miszerint egy perczig sem kételkedünk, hogy ezen rendszer nálunk is honosittatni s ama számos visszaélés, melyek főleg az ügyvédi vizsgálatoknál most is fennállanak, jövőben megszüntetni és a vizsgálatok szigora által a jogászok szorgalma és buzgalma fokoztatni fog.

A birói szervezet második s még fontosabb kérdése, mely sürgős megoldását várja, az: hogy miként biztosittassék a biró jóakarata és függetlensége. A biró függetlenségének létesitésére czélzó intézkedések között, az élethossziglani kinevezés, az elmozdithatlanság és a jó dijaztatás, valamint azon elv elfogadása, hogy a biró akarata ellenére előmozditható ne legyen, kétségtelenül igen fontos helyet foglalnak el, melyek helyessége elismertetik azok részéről is, kik a jelenlegi törvénykezési viszonyok szomoru állapota daczára, a választási rendszer conserválását tüzték feladatul, és csak abban térnek el hazánkban a nézetek és vélemények, hogy a birák működésének alapját, a magyar felelős miniszterium kinevezése, avagy továbbra is a választás képezze.

Ha eszményi szempontból vittatatnék ezen kérdés, s a választók a szükségelt képességgel felruházva, minden emberi gyarlóságtól menten, a legképesebb jogászokat választanák biráiknak, ha a mult és jelen időben e téren szerzett szomoru tapasztalatok, az ellenkezőről mindenkit meg nem győztek, ha törvénykezésünk silány állapota hazánk hitelét meg nem ingatta volna, ugy felfogható lenne előttünk azon törekvés, egész Európával szemben, egy régibb korszak maradványát továbbra is fenntartani. De midőn hosszas tapasztalás igazolja, hogy a választók legnagyobb száma, a birói állomások betöltésére szükségelt kellékeket megitélni nem képesek, midőn naponta szemtanui vagyunk azon jelenetnek, hogy a választásoknál *nem a közügy iránti érdekeltség, hanem a magán-érdek szokott dönteni,* hogy nem is a választók *legjobb belátása,* hanem egynehány befolyásos család, vagy egynehány ügyes pártember *elöleges egyezménye* szokta a birói állomásokat betölteni, hogy a birói szakképzettség s tudományosság utolsó helyet foglalnak el, és az igazságszolgáltatás szent ügye politikai érdekek kielégitésére használtatik, lehetetlen, hogy aggódva ne forduljunk a magas törvényhozás és kormányhoz, azon tiszteletteljes kérelemmel, miszerint hazánk hitelét és jogi életünk fejlődését ily módon koczkáztatni, és az igazságszolgáltatás szent ügyét, az érdekek martalékává felhasználni ezentul ne engedjék!

A személy és vagyonbátorság, az igazságszolgáltatásbani egyenlőség legelsőbb kelléke minden rendezett államnak, és azok létesitése legfontosabb teendője a kormánynak, s e végczélok biztositására szükséges, hogy a legalkalmasabb rendszabályok mielőbb életbe léptessenek, és központi felügyelet alá helyeztessenek. A választás rendszere az igazságszolgáltatás terén, az egyöntetüség és a központi felügyelet életbeléptetését lehetetleniti, és a birák függetlenségét, valamint a legjobb erők alkalmazását tökéletesen kizárja; mert hogyan várhassunk függetlenséget oly birótól, ki egynehány évre választatik csak, s kinek állása a politikai vélemények változásától, avagy választói szeszélyétől feltételezve van, — ily biró nemcsak választói, hanem a kormány irányában sem független, mert minden törekvése csak oda irányul, jövőjét biztositani, s ép ezen oknál fogva azon kormány, mely a rendelkezésére álló eszközöket felhasználni akarja, oly birákban, kik sem biztositott állással, sem biztos jövővel nem birnak, készebb eszközökre találand, mint az elmozdithatlan birákban, kik kötelességüket teljesitve és a törvény terén működve, állásukban biztos támaszt lelnek.

Ismételve hangsulyozzuk, hogy mi a nép befolyását az igazságszolgáltatásra szükségesnek találjuk, de mindenki, ki elfogulatlanul vizsgálja a jelenleg érvényben lévő biróválasztási rendszert, kénytelen lesz bevallani hogy ezen választási rendszer megszüntetése, és a szóbeliség, nyilvánosság s az esküdtszékek behozatala által, a nép jogai nemcsak megszoritást nem szenvednek, hanem ellenkezőleg bővittetnek, s hogy az eddigi befolyás — a pártvezérek kiadott jelszava után a választás tényezője lenni, mily értéktelen azon jogokhoz képest, melyek a szóbeli és nyilvános eljárás és az esküdtszéki intézmény által, a honpolgároknak nyujtatni fognak.

Az igazság érdeke, a birák függetlensége, mindenesetre sokkal jobban biztosittatik, ha a birák működésének alapját a felelős miniszterium kinevezése képezi, ha a kinevezett birák a szükségelt tekintélylyel körülvétetnek, ha azok a törvényben meghatározott, és a bíróság itélete által eldöntendő eseteket kivéve, el nem mozdithatók, ha akaratuk ellenére át nem helyezhetők, elő nem léptethetők, — és fontolóra véve, hogy a legjobb szakerők alkalmazása, a szóbeli és nyilvános eljárás nélkülözhetlen feltételét képezi, figyelemre méltatva, hogy ezen eljárás életbeléptetése, a perlekedők jogait sokkal jobban biztositja, mint a biróválasztás, és hogy végre előforduló politikai vétségeknél az esküdtszéki intézvény nagyobb garantiát nyujt, mint a választott birákból alkotott törvényszékek, melyek határozata felsőbb eldöntés végett mégis csak kinevezett birák itélőszéke elé kerül, — nincs semmi józan és észszerü ok, a reform törekvések akadályát, a biró választási rendszert továbbra is conserválni és érvényben tartani.

Az igazságszolgáltatás javitásának első és nélkülözhetlen kellékét az képezi, hogy a törvényszékek tagjai ezentul kineveztessenek, hogy az igazságszolgáltatás az önkormányzat és a politika érdekeitől szorosan elkülönittessék, csakis ezen alapon létesithető a szóbeli s nyilvános eljárás, és az ujabb kor mindazon vivmányai, melyek a polgári szabadságot sokkal jobban biztositják, mint az alsóbb bíróságoknak választás utjáni betöltése.

A polgári szabadság és a személy sérthetlensége soha sem volt jobban veszélyeztetve, mint a jelenleg érvényben lévő birói rendszer mellett, a jogtalan letartóztatások napirenden vannak, és az egységes vezetés hiányában lehetetlen a birói felelősség elvét szigoruan életbeléptetni, lehetetlen a törvényszegőket a kiérdemelt büntetéssel sujtani, ellenben, ha a birák kineveztetni fognak, ha a szóbeliség, nyilvánosság és az esküdtszék honositva leend, ezen reform koronájaként, nálunk is azon üdvös törvény volna életbeléptetendő, melynek értelmében minden egyes biró a törvénysértés elkövetéseért személyes felelősségre vonható, és a felelősség ténykérdésének eldöntése az esküdtszékek illetőségéhez tartozik.

A birói szervezet átalakitásával, a birói terület kikerekitése szoros összefüggésben áll, mert a rendezett tanácscsal biró mezővárosokat, a szab. királyi városokat és az egyenetlen területü megyéket, megannyi törvényszékekkel ellátni, annyit tenne, mint a tervezett javitás üdvös eredményét lehetetleniteni, mert Magyarországban nem vagyunk a jó birói erők özönében, s ezen oknál fogva a törvényszékek ugy szervezendők, hogy az erők szétforgácsolása lehetőleg kiméltessék. Minden törvényszék kell, hogy egy kikerekitett területtel birjon, melynek határában a bünügyi és a magánügyi pereket illetékesen eldönti, ezen kikerekités alapjául a népesség számaránya vagy a terület nagysága szolgálhat, és véleményünk szerint a számarány annál czélszerübbnek mutatkozik, mert hazánk területének népesedési viszonyai, nagyon különbözők lévén, a törvényszékek oly szervezése, hogy a létező erők lehetőleg felhasználtassanak, csakis ezen alapon érhető el.

A birói szervezet átalakitásával egyidőileg a kir. tábla decentralizatiójának kérdése is megoldandó, ezen kérdés oly sokoldalulag és oly alaposan lett már fejtegetve, a kir. tábla jelen szervezetének czélszerütlensége és tarthatlansága, a jogászok közvéleménye által oly annyira el van ismerve, hogy feleslegesnek véljük ez irányban nézetünket bővebben kifejteni, annál is inkább, miután a szóbeli és nyilvános eljárás életbeléptetését több főtörvényszék felállitása okvetlen kell hogy megelőzze.

Messze tulhaladná jelen emlékirat czélját és keretét, ha mi a létesitendő birói szervezet minden részleteit kifejteni akarnánk, feladatunk csak az lehet, a küszöbön álló törvénykezési rendezés nagy kérdésénél, melynek helyes megoldása előtt, államunkat jól instruáltnak, és a polgári szabadságot biztositottnak nem tekinthetjük, nézetünket legjobb meggyőződésünk szerint nyilvánitani.

Legjobb meggyőződésünk szerint, az igazságszolgáltatás gyökeres javitásának létesitésére szükséges, hogy a birói szervezet átalakitása következő irányeszmék szerint történjék:

a) hogy az igazságügy a közigazgatástól szorosan elkülönittessék,

b) hogy a birák működésének alapját nem a választás, hanem a felelős magyar igazságügyminiszterium kinevezése képezze,

c) hogy a birói szakképzettséget és felelősséget szorosan meghatározó törvények alkottassanak,

d) hogy a birói függetlenség biztositása végett, a kinevezett birák, a törvényben meghatározandó és a birói itélet által eldöntendő eseteket kivéve, elmozdithatlanok, áthelyezhetlenek és nyugdijazhatlanok legyenek,

e) hogy az élet mindennapi forgalmából keletkező csekélyebb öszletü és nyomban tisztába hozható peres kérdések eldöntése a nép által választott békebirákra bizassék,

f) hogy a birói szervezet szükségelt egyöntetüségének létesitésére, az eddig fenállott és a régi kor maradványát képező különböző bíróságok megszüntetésével, királyi törvényszékek felállittassanak,

g) hogy a szervezendő kir. törvényszékek területe a népesség számarányához képest, és a municipiumok területének lehető kimélésével kikerekittessék,

h) hogy a kir. tábla a kereskedelem és az ipar érdekeinek figyelembevételével széthelyeztessék, és az ország különböző részeiben több főtörvényszék felállittassék,

i) hogy az itélet foganatositása külön vegrehajtóközegekre bizassék,

k) hogy a közjegyzői intézmény életbeléptetessék,

l) végre a birói szervezettel kapcsolatban égető szükségnek mutatkozik, az ügyvédi jogkörnek törvény utjáni szabályozása és a fegyelmi hatalommal biró, ügyvédi kamarák felállitása.

Hazánk szellemi és anyagi fejlődését, a középkor még számos maradványa gátolja, melyek elháritása egyedül a törvényhozás utján létesithető, és nem véljük, hogy csalódunk, midőn a jog és szabadság őreként, a szabad község és közönség, valamint a világi iskoláztatás mellé a független birói és ügyvédi kart sorozzuk, mert csakis ezen intézmények életbeléptetése által létesithető az, mit sem alkotmányok, sem népképviseletek, egyedül előteremteni nem képesek: a nép nevelése a valódi politikai szabadságra.

Ha a szóbeli, nyilvános eljárás, valamint az esküdtszéki intézmény életbeléptetve, a bíróságok a fennebb érintett elvek alapján szervezve, ha a birák és ügyvédek állása függetlenitve leend, akkor, de csakis akkor remélhetjük, „hogy az igazságszolgáltatás, annyi provisorium után biztos fedél alatt, az előbbre haladt külföld magaslatán álland," és azon meggyőződés „justitia est fundamentum regnorum" a polgárok érzületében ismét szilárd gyökeret verni, annak igazsága általános elismerésben részesülni fog.

Az igazságszolgáltatás fejlődése és üdvös hatása, az ügyvédek működésével, tekintélyével és függetlenségével szoros kapcsolatban áll, mert az ügyvéd azon személy, ki az érdekelt felek életét, szabadságát és vagyonát a törvények helytelen értelmezése, és az önkény ellen védeni hivatva van, és ezen oknál fogva minél önállóbb, minél függetlenebb állása a törvényszékek irányában, annál tevékenyebben és méltóbban működhetik hivatása betöltésében, kötelessége teljesitésében.

Ha a jogállam feladatának ismeri a polgárok szabadságát, minden önkény és erőszak ellen védeni, ezen feladatból kifolyólag kell, hogy kötelességének ismerje, a törvény őreinek azon állást biztositani, hogy hivatásuknak minden korláttól menten eleget tehessenek, és az ügyvédek hivatásánál fogva kétséget nem szenvedhet, hogy a birák függetlensége mellett, az ügyvédi kar független állása, mind a bíróságok, mind a közigazgatási közegek irányában, a jogszolgáltatás második biztositékának tekintendő.

Ezen független állás kivivására szükséges, hogy az ügyvédi kar tevékenységének külső ellenőrzése — a nyilvánosság által, a belső ellenőrzés pedig az ügyvédi kar és azok tagjainak egyeteme által gyakoroltassék.

A mély tisztelettel alólirt ügyvédi kar ugy van meggyőződve, hogy a szóbeliség és nyilvánosság az ügyvédek méltóbb működését, és azok tekintélyének öregbitését eredményezni fogják, mert midőn az érdem minden elismerés nélkül kénytelen működni, midőn az ügyvédek munkálatai, a periratok porában eltemettetnek, akkor nincs ok azon csodálkozni, hogy a nemes ösztön és dicsvágy éltető befolyása elenyészik és azok helyét a szerzeményi vágy elfoglalja, midőn ellenben a nyilvánosság éltető befolyása következtében a tevékenységnek hatáskör fog nyittatni, ama nemes versenyzés ismét előtérbe lépend, mely az ügyvédi karnak azon tiszteletgerjesztő állást vissza fogja vivni, melytől az a törvénykezési zilált viszonyok folytán megfosztva lőn.

Az ügyvédi kar függetlenségének második lényeges feltételét az képezi, hogy a birák és közigazgatási közegektől ama befolyás és ellenőrzés, melyet ők az ügyvédekre gyakorolnak, elvonassék, és az ügyvédek ellenőrzése, és a fegyelmi hatalom gyakorlata, az ügyvédek egyetemére, illetőleg azok választott képviselőire bizassék.

Az ügyvédi kar önmaga lehet csak hivatva a törvény által meghatározandó módon, a felügyeletet és fegyelmi hatalmat tagjai felett gyakorolni, a kar tekintélyét fenntartani, és az iránt gondoskodni, hogy az ügyvédek magatartása, mind a bíróságok, mind a felek irányában, kötelességüknek megfelelő legyen. A bíróságok és politikai hatóságok e téreni beavatkozása az ügyvédek állását szellemileg és erkölcsileg csak sülyeszti, és czélra vezető annál kevésbé lehet, mert az ügyvéd hivatása minden részleteibe beavatkozva, és a kar tekintélyének fentartásánál legközelebb érdekelve lévén, legjobban képes megitélni, minő eljárás legyen a felek irányában, képviselői által követendő.

Az ügyvédi szervezés életbeléptetésénél, három kérdés az, mely a törvényhozás által megoldandó.

I. Az ügyvédi állás elnyerésének szükségelt feltételei.

II. Az ügyvédi testület szervezése, és az ügyvédek iránti fegyelmi hatalom mikénti gyakorlása.

III. Az ügyvédi munkadij szabályozása.

1-ör. Az ügyvédi állással összekötött fontos kötelezettségeknek, alapos tanulmány nélkül eleget tenni lehetetlenség, ezen oknál fogva az ügyvédség elnyerésének első feltételét, az egyetemi tanfolyam bevégeztén kivül két államszigorlat sikeres letétele kell, hogy képezze.

A két államszigorlat letétele után kivánatos lenne, ha minden jogvégzettnek kötelességévé tétetnék három évet a gyakorlatnak szentelni, mely a második államvizsgálat sikeres letételétől számittatnék, s melynek két éve ügyvédi irodában, egy éve pedig a bíróságnál volna töltendő, és ezen gyakorlat ideje alatt minden jogvégzett azon ügyvédi választmány felügyelete és fegyelmi ellenőrzése alatt állana, melynek területén működik, melynek névjegyzékében beigtatva van.

A három évi gyakorlat letelte után az ügyvédjelölt jogositva volna azon ügyvédi választmányhoz folyamodni, melynek felügyelete alatt állott, és ha jelleme iránt semmi alapos ellenvetés sem létezik, kérvénye a legfőbb törvényszékhez lenne felterjesztendő, melynek három tagja, két ügyvéddel egyetemben, a vizsgálati bizottmányt alkotnák; ha ellenben az ügyvédi választmány ezen kérvényt elfogadhatónak nem találná, az elutasitó végzés ellen az érdekelt jogász jogában állana, mind az ügyvédi testület közgyüléséhez, mind pedig a legfőbb törvényszékhez felfolyamodni.

Az ügyvédi vizsgálatok nyilvánosan volnának tartandók, és azok sikeres letétele az illető ügyvédet, a felek szabad és bármely bíróság előtti képviseletére feljogositja.

2-or. Minden törvényszék területén müködő ügyvédek, magukat testületileg szervezni, és azon előnyökben és terhekben részt venni kötelesek, melyek a testületi szervezés által reájuk háromolnak. Ezen ügyvédi testület kebeléből egy elnököt és egy hat tagból álló választmányt egy évre választana, melyek az ügyvédi kar tekintélyének fentartására őrködni, és fegyelmi hatalmat a törvények által előszabott módon, a törvényszék területén müködő ügyvédek felett gyakorolni hivatva lennének.

Ezen választmány illetőségéhez tartoznék, az ügyvédi testület tagjai irányában, az intés, dorgálás, a felfüggesztés és végső esetben az ügyvédségből kizárás fegyelmi büntetését kiszabni, de végzései ellen mind az érdekelt ügyvédnek, mind a panaszt emelő félnek jogában állana, az ügyvédi testület nagygyüléséhez és a legfőbb törvényszékhez, szabadon és minden megszoritástól menten, a felfolyamodás jogorvoslatával élni.

Mind az ügyvédi választmány, mind pedig az ügyvédi testület gyülései nyilvánosak, és határozatai végrehajtásáról a legfőbb törvényszék gondoskodik.

3-or. Az ügyvédi dij szabályozásának kérdése, mely már annyi vita tárgyát képezte, véleményünk szerint, a megoldásra érettnek mutatkozik.

Ezen kérdés helyes megoldására mindenekelőtt figyelembe veendő, hogy a szabad ügyvédség által, a közönség minden monopolium ellenében biztositva levén, a felek szabad egyezkedése ügyvédeikkel, minden gáttól és megszoritástól, mely különben is hasztalannak bizonyult be, felmentendőnek véljük.

Ha a szerződésre lépett fél utólag azt állitaná, hogy a meghatározott ügyvédi dij a méltányosság határát átlépte, ezen panasz, mely egy érvényesen kötött szerződéssel szemben jogi

alappal ugy sem birhat, a méltányosság és becsületesség szempotjából az ügyvédi választmány által volna eldöntendő, mert csak az itélheti meg, valjon az illető ügyvéd eljárása, állása méltóságával öszhangzásban áll-e vagy nem?

Ha a perviteli dijak iránt, mi egyezkedés sem történt, mint szintén a pervesztes fél által megtéritendő költségekre nézve, legczélszerübbnek mutatkoznék egy perviteli dijszabás felállitása, mely a legfőbb törvényszék több tagja és az ügyvédi testületek küldöttjei által, egy öt évi időtartamra megállapitandó lenne, és ezen eljárás által nemcsak számos vitatkozások eleje vétetnék, hanem az ügyvédek azon lealázó helyzettől is megkiméltetnének, hogy munkálataik értékének megállapitása egészen a biró önkényétől függ.

Az előrehaladt és kifejlődött államok törvényhozásai, az ügyvédség függetlenségének elvét már rég érvényre emelték, annak köszönhetni ama fényes állást, melyet az ügyvédek Angol- és Francziaországban maguknak kivivtak. Ezen czivilizált államokban képtelenségnek látszanék, hogy a biró az ügyvédi munkálat értékét, tehetségének, bátorságának és ékesszólásának becsét kénye szerint meghatározza, avagy a fegyelmi hatalmat azokra gyakorolja, kik maguk hivatvák a törvényszékek irányában méltóságteljes, nyugodt és öntudatos állást elfoglalni.

Valamint a birói, ugy az ügyvédi kar jelen állása tarthatlan, sürgős és alapos reformokat igényel, és mindenki, ki jogéletünk fejlődését szivén hordozza, lehetetlen, hogy el ne ismerje azon állitás valódiságát, hogy „az igazságszolgáltatás emelendő és oly kifejtésben részesitendő, hogy az a létező tehetségek és jellemek ama összegével müködjék, mely terén található.“

Ajánljuk emlékiratunkat a mélyen tisztelt országgyülés és igazságügyi miniszterium becses figyelmébe.

Kelt Aradon, az ügyvédi karnak 1868-ik évi szept. 14-én tartott értekezletéből.

Bogdánffy Gergely, értekezleti elnök.
Dr. Chorin Ferencz, értekezleti jegyző.

Jogirodalom.

I. Az anyagi váltójog iránti reformjavaslat és *II. A váltóeljárás reformja.* Irta mindkettőt *Külley Ede*, pesti kir. e. b. váltótörvényszéki ülnök. (Pest, 1868.)

I.

„*Az anyagi váltójog iránti reformjavaslat*“ czimü munka még ez év elején jelent ugyan meg; de mert szerző ezen munka előszavában az eljárásróli munka megjelenését is közeli kilátásba helyezte, annak ismertetésével a kiegészitését képező második rész közzétételeig vártunk. Szerző ur pontosan beváltván a mult hónapban szavát, mi is kedves kötelességünknek tartjuk most már mindkét munkával egyszerre megismertetni olvasóinkat.

Az első munka elé irt előszóban igen helyesen ecseteli szerző ur a helyzetet.

Miután előrebocsátotta, hogy mily nagy jelentőségü és mily szükséges és hasznos lépés volt anyagi viszonyaink, kereskedelmünk és iparunk fejlődésére 1840-ben a vtk. behozatala, igy folytatja:

„Az akkori viszonyokhoz képest kielégitő is volt azon váltótörvény, melytől külföldi jogtudósok sem tagadhatták meg a teljes méltánylást.“

„Ámde azóta 28 év mult el. Ez rendes viszonyok közt is hosszu idő, melyben valamely törvény módositásának szüksége, ha az eredetileg még oly jó is vala, könnyen előállhat. De ha azon óriási előhaladást vesszük, melyet a világtársadalom az utolsó három évtized alatt különösen a nemzetgazdászat mezején tett, bátran mondhatjuk, hogy ezen három évtized a régibb korhoz képest egy századdal is felér, oly időtartam, melynél tovább a törvényt Solon sem vélte hozandónak.“

Azt mondja szerző előbeszédje további folyamában, hogy nem uj váltótörvénykönyv készitését ajánlja, hanem csak a réginek korszerü átidomitását, s erre nézve javaslatokat tesz.

Az 1840-iki vtk. anyagi részének felosztását megtartván, az egyes §-oknál majd kihagyásokat, majd pedig toldásokat vagy hozzátételeket hoz javaslatba.

Különösen könnyiti és ébren tartja az olvasó figyelmét az, hogy a vtk. eredeti szövege másképen van nyomtatva, mint a javaslatba hozott változások. S mindkettőtől eltérő ismét nyomtatásra nézve a változások indokolása.

Szerző — a mint azt előszavában maga is beismeri és indokolja is — leginkább a német általános váltórendszabályal iparkodnék ugyan váltójogunkat assimilálva látni. Az egyes megváltozandó §§-oknál olvasható reformjavaslatai indokolásában azonban az összes czivilizált világ váltótörvényei felett is kellő figyelemmel szemlét tart.

Ezen szaklap szük hasábjai nem engedik, hogy az egyes §§-nál tett reformjavaslatokkal kimeritően foglalkozhassunk, ugy, a mint ezt e dicséretes szorgalommal és szakértelemmel irt mű megérdemlené. Csak nehányat fogunk felhozni, s aztán áttérendünk az eljárásra.

A váltóképességet illetőleg azt mondja, szerző a 17-ik lapon, hogy: „az itt elősorolt külföldi törvények közül azoknak adok elsőbbséget, melyek a váltóképességet a *legszélesebb* alapra fektetik.“

Eme elhatározására következőleg indokolja: „A váltó a kereskedés és ipar leghathatósb tényezője, melyektől pedig egy ország jóléte függ. Minél kiterjedtebb tehát a váltóforgalom, annál nagyobb a hitel, virágzóbb a kereskedés és ipar, és kedvezőbb az ország anyagi állapota.“

Elismeri szerző az *előmutatóra* szóló váltók czélszerüségét, de mert jobbára oly országokkal vagyunk legsürübb érintkezésben, melyek annak érvényét el nem ismerik, zavarok kikerülése végett nálunk sem meri ezeknek megengedését javasolni.

Megszüntetendőnek tartja az 1844-ik évi VI. t. cz. 2. §-át, mely a váltón előforduló zsidóirás érvénytelenségét kimondja.

A 34. §-ban azt ajánlja, hogy az üres forgatmányt rendes forgatmánynak mondja ki a törvény.

A vtk. 51. §-sához a következőt tartja toltandónak:

„*Az intézvényezett ez alkalommal arra ügyeljen, hogy oly váltót ne fogadjon el, mely a kibocsátó tudósitványával teljesen meg nem egyez; vagy mely késvesztett — praejudicirt — hamisitott, vagy egészen hamis.*“

Ezen hozzátételt feleslegesnek tartjuk, mert vagy tudja a váltójogot az, a kinek elfogadás végett valamely váltó bemutattatik, vagy nem; ha tudja, nem szorult ezen figyelmeztetésre, mert ez már a váltóügylet természetéből az egész törvény szelleméből és minden egyes intézkedéseiből következik, ha pedig átalában nem tudja a váltójogot, ezen §-t épen nem fogja különösen megtanulni; mindkét esetben tehát felesleges. Kár volna ennélfogva ezzel is szaporitani a törvény szövegét.

Ezen figyelmeztetés bele illik ugyan egy váltójogi tankönyvbe, de nem magába a törvénybe, melynek nem az a hivatása, hogy egyes esetekben való mihez tartás végett tanácsokat osztogasson, hanem hogy, komoly praecis szabályokat felállitson.

A váltójog elévülésére nézve 3 évet tart megállapitandónak az eddigi 2 év helyett.

A tövények egyes homályos rendeleteit világosabban kifejezni, hiányait pótolni, a váltót különösen a régi és feleslegessé vált alakszerüségek békóiból kiszabaditani és képesebbé tenni a szabad forgalomra: ezekben pontosulnak össze a szerző törekvései.

Feladatát jobbára meg is oldja, s azért e munka, mint hézagpótló a törvényreform terén, ugy a kormány, mint a szakközönség részéről is bizonnyára köszönettel fogadtatik.

II.

„*A váltóeljárás reformja.*“ Ezen mű az előbb emlitett munkának második része. A mi amannak egyik főelőnye, a határozott és önálló javaslatok, azokat itt nélkülözzük. Tétetnek ugyan itt is javaslatok, de nincsenek azok a példa- és mintaképen elősorolt külföldi intézményektől kellőleg megkülönböztetve. A különböző külhoni eljárások között sokszor egészen elmosódnak.

Az eljárásra nézve tett javaslataiban a würtenbergi, belgiumi és franczia perrendtartásokat tartja szerző zsinórmértékül szemelőtt. Mindegyikből azt szemeli ki, a mit legjobbnak tart. Választása a legtöbb esetre nézve szerencsésnek, helyesnek és indokoltnak mondható.

Ezen munkát is csak röviden ismertethetjük meg. Egy két kérdés iránt nem osztván szerző ur nézeteit, ezeket különösen kiemelendjük.

Az I. fejezetben: „*a váltótörvényszékek felállitásáról és tagjairól,*“ azt javasolja, miszerint a kereskedelmi ülnökök megszaporittassanak; ugy, hogy az elsőbirósági ülésekben mindig több kereskedelmi ülnök legyen legalább egygyel, mint törvénytudó biró.

Azt mondja, hogy az eddigi szervezet nem nyugszik természetes alapokon; ellenkezik a váltó- illetőleg a kereskedelmi törvényszékek illetőségével, mely kizárólag kereskedési ügyeket magában foglal, melyek elintézésére pedig természetszerüen első sorban a kereskedés képviselői hivatva vannak.

Ezen nézetet helyesnek tartanók, ha kereskedőinknél általában feltehetnők a váltó- és kereskedelmi törvények kellő ismeretét. De mert ezt csak igen keveseknél lehet találni, félni lehet, hogy ha a kereskedelmi ülnöknek egyátalában tulsuly biztosittatnék az elsőbirósági határozatok hozatalában, az ország különböző részeiben, különböző és tán a törvénytől sokban eltérő praxis fog kifejlődni.

A kereskedő jobbára saját egyéni érdekeit is latba veti, s oda fog mindig iparkodni, hogy oly határozatok hozassanak, melyek főleg a helybeli kereskedők kivánalmainak felelnek meg.

Azon körülmény, hogy szerző azt javalja; miszerint a másodbiróságnál meg a törvénytudó birák legyenek nagyobb számmal, nem elég garantia ezen lehető hátrányok ellen, mert a kereskedelmi és váltóperekben legnagyobb fontossága az elsőbirósági határozatoknak van. Részint mert az elsőbirósági határozatoknak már jogi következményeik vannak (p. o. biztositási végrehajtás), részint pedig azért, mert a 2-od birósági határozat csak már mégis több várakozás után érhető el, mint az elsőbirósági, s a kereskedelemnek csakis azon igazságszolgáltatás valik igazán hasznára, melyet a leggyorsabban kap.

Veszélyeztetve látjuk ebben a jó törvény üdvös hatását helyi érdekek által, a kereskedelmi törvénykezésben oly nagy fontosságu egyformaságot a jogszolgáltatásban particularismus által.

Birjanak több befolyással a kereskedők a határozatok hozatalában az eddiginél, de ne tulsulylyal.

„*A váltótörvényszékek illetőségéről*“ irt fejezetben szerző azt ajánlja, hogy azok kereskedelmi törvényszékekké alakitassanak át, s illetőségök mindazon ügyekre kiterjesztessék, melyek a kereskedők és bankok jogviszonyaira vonatkoznak. Ide sorolja a csődöket is.

Minden jelentékenyebb városban kereskedelmi törvényszékek volnának felállitandók.

A sommás eljárás lehető kiterjesztését ajánlja. Azt mondja, hogy ezt kell szabályul felállitani, mely alól kivételek is megengedtetnek, nem pedig megfordítva, a rendes eljárást szabálynak venni, és a váltószigornak sokkal megfelelőbb sommás eljárást csak kivételesen megengedni.

Hogy ezen tan ép és életre való, ezt a mindennapi gyakorlat mutatja, melyszerint a rendes eljárás a *legtöbb váltóperben feleslegesnek mutatkozik*. Ezen állitás valódiságát nehány szám kézzel foghatólag igazolja. A pesti e. b. váltótörvényszéknél évenként körülbelül 15,000 tárgyalás van, s daczára ennek a perek száma a *kétezret* ritkán haladja meg. A keresetek legnagyobb része vagy makacsság végzések, vagy beismerések, vagy a bíróságok előtt kötött egyességek által, vagy végre akkép intéztetnek el, hogy a tárgyalásra egyik fél sem jelenvén meg, az iratok levéltárba tétetnek, mely utóbbi eset azt igazolja, hogy panaszlott a kereset folytán felperest vagy kielégitette, vagy azzal kiegyezett. Mindezen esetekben tehát a sommás keresettel is lehetett volna czélt érni, még pedig sokkal előbb, mint a rendes kereset által, és tetemes költségek megkimélése mellett, melyek a megtartott tárgyalás folytán a legcsekélyebb kereseti összegnél is legalább 5 frtra, s nagyobb összegnél 10—15 frtra is rugnak.

Szerző azt tartja, hogy e tekintetben az osztrák váltóeljárás idevágó rendeletei ajánlják magokat, különösen rövidségök és szabatosságuk által, miért is ezeket a váltóeljárás átalakitásánál figyelembe veendőknek gondolja.

A 24 órai határidőket általában 3 napiakká kivánja átváltoztatva látni.

A rendes perfolyamban közvetlen szóbeliséget és nyilvánosságot javasol behozandónak, nemcsak az elsőbiróságoknál tartandó tárgyalásokban, hanem a felebbezési fórumok előtt is.

Ezen elvekért meleg szavakkal kardoskodik.

A valódi tényálladék és igazság könnyebb kiderithetése végett azt ajánlja szerző, hogy a perlekedő felek *személyes* megjelenésre is idéztethessenek. Jelen lehetvén azonban ügyvédeik is.

A vtk. II. r. 113. §-át, mely azt rendeli, hogy a per folytán bemutatott üzleti könyvek csak az elnök és törvénytudó birák által megvizsgálhatók s a kereskedelmi ülnökök a vizsgálatban csak a bemutató beleegyezésével vehetnek részt, megszüntetni kivánná szerző, mert ugymond: „igy épen azok vannak a vizsgálatból kizárva, kik a kereskedői könyvek alapos megvizsgálására tagadhatlanul legilletékesebb tényezők.“

Nem oszthatjuk e tekintetben szerző ur nézetét; mert két igen fontos ok szól ellene.

1-ször. Nem tartjuk oly illetékesnek a kereskedőt valamely üzleti könyv megvizsgálására, mint a szakképzett birót. De leginkább nem hazánkban, s kereskedőink jelenlegi képzettségi viszonyai mellett.

Eltekintve az ezzel tüzetesen foglalkozó könyvvivőktől, ha vesszük a pesti piaczot, 100 kereskedő közül 1—2 fogja szabatosan és biztosan tudni, hogy minő szabályok szerint kell az üzleti könyveket hitelt érdemlőleg vezetni.

Egyszerübb szabályok nem is lehetnek, mint minőket a mi törvényhozásunk a könyvek hiteles vitelére nézve felállitott; s mégis naponkint lehet eseteket találni, hogy az üzleti könyvek a legnagyobb kereskedői házaknál is hiányosak.

Némelyek csak a főkönyvet vonatják körül a váltótörvényszéknél, az elsőfeljegyzésit nem, mások — mondani merjük — a legtöbben, midőn a hitelben vásárló egyén váltót fogad el a vett árukért, ezen tartozást a főkönyvben is ott hagyják, fel sem tüntetvén, hogy ez váltóval kiegyenlittetett stb. stb.

Ott tehát, hol a commercialis intelligentia még olyan gyenge lábon áll mint nállunk, nem lehet azt állitani, hogy a kereskedői könyvek alapos megvizsgálására a kereskedelmi ülnökök a *legilletékesebb* tényezők. Ennél már czélszerübbnek tartanók, ha *állandó szakértők* bizatnának meg esetről esetre a megvizsgálással. De

2-szor. Nem eléggé méltányolja az igen tisztelt szerző ur ezen eltöröltetni kivánt 113-ik §-nál az 1840-iki törvényhozás bölcs intentióját sem.

A ki ismeri a kereskedő egész lelkületét, a ki figyelmes szemmel látja, hogy minő eszközökhöz és fortélyokhoz nyulnak néha a legtekintélyesebb, legjobb hirben és a mellett igen becsületes kereskedők, hogy egymáson tultegyenek, hogy egymás vevőit elhalászszák, egymás hitel- és áruforrásait kikutassák, az nem fogja soha kereskedőkre, versenytársakra bizni, a *perlekedő felek beleegyezése* nélkül, azok üzleti könyveinek megvizsgálását.

Ezen megtámadott §. egyébiránt megengedi, hogy a kereskedelmi ülnökök is megvizsgálhassák a bemutatott üzleti könyveket, *ha abba a bemutató beleegyezik*.

Többet e kérdésben ezen tul sem tehet a törvényhozás, hacsak azt nem akarja, hogy oly esetek forduljanak elő, miszerint némelyek csak azért ne érvényesitsék könyveiken alapuló jogaikat, mert üzleti titkaikat valamely esetleg a törvényszéken levő versenytársuknak elárulni nem akarnák.

A szerző ur által felhozott azon ok, hogy e tekintet a törvénytudó birák irányában is fennforog, miután ezek is elolvashatnak esetleg a vizsgálás alkalmával olyanokat is, mik a szóban álló perre nem vonatkoznak, nem támogatja azon állitását, hogy tehát még tovább kellessék menni a törvényhozásnak. Egyébiránt, ha meg is néz egyet-mást a törvénytudó biró az illető könyvben, a mit nem is kellett volna, nem fog és nem foghat azzal visszaélni, részint mert nem érdekli, részint pedig mert módjában sincs.

Ugy nem pártolhatjuk szerző urnak a 177-ik lapon tett azon javaslatát sem, hogy semmiségi panaszszal csak ugy lehessen élni, ha a semmiséget panaszló előlegesen bizonyos összeget letesz.

Hát a szegény ember mit tegyen? Az nyugodjék belé a semmis határozatba, vagy járjon addig szegénységi bizonyitvány vagy pénz után, mig panaszával elkésik? Eszünkbe jön itt önkéntelenül azon beteg, ki sürgős esetben ingyen orvosságért jött a gyógyszertárba, de innét szegénységi bizonyitványok megszerzésére, s azok kellő előttemezésére utasittatott. Mig igy Pontiustól Pilátushoz járt — addig meggyógyult orvosság nélkül is.

Megengedendőnek véli szerző, hogy *veszély* esetében a váltóhitelező már lejárat előtt is biztositásért folyamodhassan.

A vtk. II. r. 145. §. c) pontját megszüntetendőnek tartja. Ha valaki egyességet köt bíróság előtt ellenfelével, s biztositási végrehajtáshozi jogot nem tart fenn magának, várjon a meddig várni igért, s ne zaklathassa végrehajtással adósát.

Ezt feltétlenül pártoljuk, mert nem tartjuk megegyeztethetőnek az igazságszolgáltatás méltóságával ezen cselfogást, melylyel sok jámbor egyességre lépő eddig is már jégre vittetett.

A személyi végrehajtás, a külföld példájára megszüntetendőnek javaltatik.

A vtk. II. r. 174. s illetőleg az 1844 : VI. t. cz. 22. §-sát szinte megszüntetendőnek javalja szerző, mert, ugymond, nincs ok arra, hogy miért szüntesse meg a váltóerejét a betáblázás, illetőleg előjegyzés, vagy bekeblezés, holott épen a forgalom érdeke megkivánja, hogy a váltóhitelezőnek minél több, minél sikeresebb biztositási módok álljanak rendelkezésére, mely módoknak olyatén megszoritása, mint az idézett szakaszokban foglaltatik, a váltójog rendeltetésével homlokegyenest ellenkezik. — Azt is igen helyesen ajánlja szerző, hogy gyorsaság tekintetéből a kereskedelmi törvényszékek a megyékben levő szolgabirósságokkal ezentul közvetlenül érintkezhessenek. Az alispánságok közbenjárását, mely csak az ügyek késleltetésével jár, s valóban csak postai szolgálat természetével bir, végképen megszüntetendőnek tartja.

Ilyen s több más czélszerü reformjavaslatokkal találkozunk e két munkában. E lap szűk hasábjai nem engedik, hogy többel ismertessük meg olvasóinkat. A kit a hiteltörvényhozás iránti reformtervek közelebbről érdekelnek, ne sajnálja a fáradságot és olvassa el magát a munkát, melyben figyelme elég tárgyat fog még lelni, és melyben a tárgyak figyelmet ébreszteni képesek is.

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) negyedik szakosztálya f. é. október 29-én tartott ülésében a szokott jegyzőkönyvi hitelesitás után dr. *Schnierer Gyula* helyettesitett elnök vezérlete alatt, folytatólag tárgyalván *Pósfay Károlynak* „birói szervezeti javaslatát“ s az a felett bemutatott bizottmányi véleményes jelentést, az inditvány 2. és 3. pontjai felett határozott, a mennyiben azon kérdésre valjon *választás vagy kinevezés által töltessenek-e be a birói állomások,* tulnyomó többséggel a minden forumon át történendő *kinevezés* mellett nyilatkozott, s a birónak a birói itélet vagy saját kérelme folytáni elmozditás vagy áthelyezés esetét kivéve *elmozdithatlanságát* és *áthelyezhetlenségét* pártolta, — a hivatalbeli előléptetést pedig csakis az előmozditandó *érdemeitől,* nem pedig a *rangsorozat* és *fokozat* szerinti jogosultságtól kivánta függővé tétetni; a mennyiben továbbá egyhangulag a *törvénykezésnek a közigazgatástóli teljes elválasztását* sürgős szükségünek, s a *községi biráskodás teljes megszüntetését* és a „bagatelle-ügyekben“ *békebirák* intézményének *behozatalát* óhajtandónak nyilványitotta. Ez elvileges kijelentések, részben igen érdekes eszmecserének voltak kifolymányai, melyben *Pósfay,* dr. *Környey,* dr. *Dárday,* dr. *Schnierer, Deszkás, Gaál,* dr. *Siegmund* és dr. *Szelényi,* többé kevésbé élénk részt vettek, s mely a szőnyegen forgó tárgy iránti érdekeltséget hiven visszatükrözé. — Az ülés folyamán szakosztályi jegyző dr. Siegmund Vilmos a Füzesséry-féle inditvány tárgyában az egyleti elnökséghez intézett jelentést is bemutatván, az egyhangulag helyeseltetett.

(Értesités.) A „budapesti ügyvédi egylet“ negyedik (birói szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. é. *november 5-én* esti 6 órakor az egylet helyiségeiben *Pósfay Károly* urnak „birói szervezeti javaslata“ tárgyában ülést tart. Kelt Pesten 1868. évi október 31-én.

Elnöki megbizásból Dr. *Siegmund Vilmos,*
szakosztályi jegyző.

(Meghivás) néhai Virozsil Antal ő csász. és apost. kir. felsége udvari tanácsosa, ss. mm. bölcsészeti és jogtudor, a magyar kir. egyetemnél az ész-, büntető- és magyar közjog nyugalmazott nyilv. rendes tanára, a jog- és államtudományi kar idősbje és volt dékánja, az államvizsgálati bizottmány birói osztályának tagja és ideigl. elnöke, a magyar királyi egyetem volt nagyságos rectora fölött az egyetem nagyobb disztermében, 1868. sz. Andrásho másodikán d. e. tizenegyedfél órakor Dr. Pauler Tivadar, királyi tanácsos, nyilv. rendes jogtanár által tartandó emlékbeszédre.

(A pesti jogtörténelmi államvizsgálati bizottmány) tagjaivá kineveztettek dr. *Balogh Sándor, Dárdai Sándor* és *Rexa János.*

(Körrendelet.) Némely törvényhatóság a hosszabb szabadságvesztésre itélt büntetteseket a vizsgálati foglyokkal amugy is eléggé terhelt börtöneiben visszatartja, mi által gyakran a kevésbé romlottak erkölcsi sülyedése s ragályos betegségek kitörése okoztatik; — több izben tapasztaltatott az is, hogy a törvényhatóságok a fegyenczek orsz. fegyintézetbe szállitásakor egymástól eltérő intézkedéseket tesznek: minélfogva egyöntetű eljárás végett a következő szabályok lesznek szem előtt tartandók: Midőn a közönség az egy évnél hosszabb szabadságvesztésre itélt büntettest orsz. fegyintézetbe felvétetni kiván, ezt az itélet jogerőre emelkedése után legfellebb tiz nap mulva ide jelentse be, — beküldvén egyidejüleg az illetőnek pontosan kitöltött „Értesitő táblázatát“ jogerőre emelkedett itéletének — illetőleg közbevetett felebbezés esetében mindaháromm bíróság által hozott itéletek másolatait, s ha nem magyar nyelven lennének fogalmazva, egyszersmind azok hiteles magyar forditását, s végül a fegyencz egészségi állapotáról szóló orvosi leletét. A feljelentés megtörténte után, a mellékelt okmányok visszacsatolása mellett értesittetni fog az illető törvényhatóság, hogy az elszállitandó fegyencz melyik orsz. fegyintézetbe rendeltetett felvétetni.

A fegyenczek elszállitása, a szükséges biztos fedezet alatt, de a gyakran az egészségre káros hatásunak, bizonyult tul nehéz békók alkalmazásának mellőzésével, minden további késedelem nélkül foganatositandó — kivéve, ha ezt netalán időközben bekövetkezett betegség gátolná.

A kisérettel megbizott őrszemélyzet vezetőjének a fenntemlitett okmányok, a fegyenczczel egyidejüleg a fegyintézet igazgatójának kézbesités végett annál is inkább átadandók, mivel ha azok hiányoznának: a fegyencz az orsz. fegyintézetekbe a f. évi november 1-jétől érvényesitendő szabály szerint többé átvétetni nem fogna.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Dr. Konek Sándor. „Az ausztriai-magyar monarchia statistikai kézikönyve.“ Az ujabb viszonyok szerint teljesen átdolgozott második kiadás. (XVI., 736 lap nagy 8-rét.) Ára füzve 5 forint. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

Kautz Gyula. „A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon.“ (Nagy 8-rét, VIII., 604 lap) füzve 4 frt 40 kr. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

☛ Előfizetési felhivás ☚

a

Jogtudományi Közlöny

budapesti ügyvédi egylet közlönye

heti szaklap 1868. utolsó negyedére

kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Szaktudósok közreműködésével

szerkeszti: **Dr. Dárday Sándor.**

főmunkatárs: **Ökröss Bálint.**

Előfizetési feltételek:

Negyedévre (október—deczember) . . . . . **3** frt.
Félévre (julius—deczember) . . . . . **6** frt.

☞ Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Töredék nézetek az árvaügy rendezéséhez. Gyárfás Istvántól. A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai. (Vége). Friedmann Bernáttól. — Az aradi ügyvédi kar emlékirata a hazai törvénykezés ügyében. (Vége.) — Jogirodalom. — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 45. Pest, 1868. november 8.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban.

A gyámi és gondnoksági ügynek rendezése a bíróságok szervezésével, s illetőleg a megyék rendezésével szoros összeköttetésben levén, czél- és korszerünek tartjuk ezirányt is sok évi tapasztalásainkon alapuló igénytelen nézeteinket, a bíróságok szervezéséről közlött értekezésünk kapcsában*) kifejteni.

Mindenki, a kinek alkalma volt a gyámi és gondnoksági ügyekkel foglalkozni s azokban eljárni, tapasztalhatta és tapasztalta, hogy az ezekbeni eljárás hazánkban a legkuszáltabb és legeltérőbb egymástól, hogy továbbá az, sem az árvák személyes jogai és érdekei megóvására, sem pedig árvás vagyonuk kezelésére nézve elegendő biztositékot nem nyujt, s hogy végtére az árvás ügyek azon gyorsasággal és pontossággal nem intéztetnek el, a milyent azoknak természete és fontossága megkiván.

Fürkészvén az árvásügy ezen szomoru állapotának okát, azon meggyőződésre jutunk, hogy *az ok kiválólag*, részint *törvényeink hézagosságában*, és a megváltozott viszonyainkra nézve *határozatlanságában*, részint pedig *a gyámi hatóságok helytelen szerkezetében fekszik.*

Ugyan is lapozván az elég terjedelmes törvénykönyveinkben, azt vesszük észre, hogy ámbátor törvényhozásunk az árvák iránt mindig részvéttel és kegyelettel viseltetett, mégis az árvásügy a többi közügyek által háttérbe szorittatott, és a többi közügyekhez képest, ugyszólván mostoha bánásmódban részesült; részesült pedig azért, mert ezen közigazgatási ág, az államéletének lényeges tényezőjét nem képezi, részint pedig azért, mert az, az állampolgárok azon osztályát illeti, a kik ön saját ügyükben maga helyén és idején természeti és törvényes tehetetlenségüknél fogva szót emelni nem képesek. Hogy a szegény, különben is sajnálatra méltó árváknak sorsa mindég sanyaru volt, és szomoru állapotuk megjavitására tett intézkedések részint elégtelenek voltak, részint pedig erélyesen nem hajtattak végre, bizonyitják magok ebbeli törvényeink; igy olvassuk az 1655:24. és 1715:68. t. cz. bevezető szavaiban: „Ad alleviandum afflictum et fere neglectum statum Pupillorum. . . .“

De különösen bizonyitja ezen állitást azon körülmény, hogy előbbi törvényeink csak a kiváltságos osztály árváiról intézkedvén, figyelem nélkül hagyák a milliókra ment urbéres lakosokat, valamint az ezek és a kiváltságos osztály között álló szabad polgárokat és városi lakosokat; minthogy a szab. kir. és bánya városok lakosairól csak 1715:68. és 1765:26. t. cz. emlékeznek meg, az urbéres árvák sorsát pedig először csak az 1836:IX. tcz. karolta fel.

De a legujabbi törvényhozásunk sem igen foglalatoskodott, és szándékozott foglalatoskodni az árvásügy rendezésével, mert az uj korszakot képező 1848. évi országgyülés a megyei árvák dolgának, mily alakbani kezelése iránt részletes intézkedések hozatalát nem is magának a törvényhozásnak tartotta fenn, hanem evvel azon évi XI. t. cz. 5. §-ban a megyéket megbizta.

Az 1861. évben tartott országbirói értekezlet, az árvásügy javitására szinte igen kevesett tett, sőt inkább avval, hogy az árvásügyek kezelését, és az öröklés körüli eljárást, vagyis a hagyatéki tárgyalást összesitette, s ezen két eljárást a megyei árvástörvényszékeknél összpontositotta, az ügynek — mikép lentebb fogjuk látni — inkább ártott, mint használt; az id. törv. szabályoknak e tekintetben egyedüli érdeme az, hogy a leltárnak felvételét elrendelte mindenütt, a hol kiskoruak vagy gondnokság alattiak érdekelvék, tekintet nélkül, valjon a szülék élnek-e vagy sem.

Ha tovább megyünk és a gyámügyekre vonatkozó törvényeinket vizsgáljuk, azt találjuk, hogy azok mostani megváltozott viszonyainknak és a korszellem kivánatainak egyátalában meg nem felelnek.

Ugyanis a gyámi és gondnoksági ügyeket szabályozó törvényeink, mind az ugynevezett ősiség és hübéresség korából származnak, vagyis azon korból, a midőn a hon lakosai születésük és polgári állásukhoz képest nagyobb-kisebb mértékben törvényes oltalomban részesültek, s több-kevesebb jogokkal birtak, és a hol a gyámságra és az árvásvagyon kezelésére nézve a javak döntő befolyást gyakoroltak, mikép maga a törvény mondja: „Successio bonorum, sit causa tutelarum. (I. 113.) Onus tutelae, eo ordine defertur, quo bonorum successio.“ (I. 116.)

Az 1848. év előtti időkben a kiváltságos osztályhoz tartozó árvák és azoknak gyámjai más, a volt jobbágyok árvái és azok gyámjai megint más törvényes bánásmódban részesültek, mig p. o. a kiváltságos osztályhoz tartozó árvának gyámja a reá bizott árvásvagyont az 1715:68. t. cz. értelmében önállólag kezelhette, a jobbágy árvának gyámja e tekintetben egészen korlátolva volt, a földesuraság tudta és beleegyezése nélkül az árvásvagyonra nézve semmi intézkedést nem tehetett, s rendszerint minden árvásérték — értjük a rendezett uradalmakban — a földesuraság kezelése alatt állott.

Ezen különböző törvények, miután törvényhozásilag még meg nem változtattak, most is fennállván, azok jelenleg a viszonyok megváltoztatával a gyámi és gondnoksági ügyek kezelésében csak zavart, bizonytalanságot, tétovázást és eltérő eljárást okoznak; például: mig némelyek az árvásértéknek egyes gyámok általi kezelését az 1715:68. t. cz. alapján és a jogegyenlőségnél

*

*) Lásd a „Jogtudományi Közlöny“ 1868. évi 3-, 6-, 10- és 12-ik számait.

fogva törvényesnek tartják, eddig mások az 1836 : IX. t. cz. 6. §-nak szigorától rettegve, bármily osztályhoz tartozó gyámnak minden mozdulatát, az árvaszék határozatától függővé teszik, és az árvásvagyon iránti bár miféle intézkedéseket a gyámi hatóság hatásköréhez tartozóknak és minden árvásértéket, és pedig a természetes és törvényes gyám létében is, az árváspénztár kezelése alá veendőnek állitják.

Vannak megint némelyek, a kik a gyámi és gondnoksági ügyekben fennálló némely törvényeinket hiányosságuknál fogva mellőzhetőknek tartják, és azokat tettlegesen is mellőzvén, ebbeli eljárásukat avval védelmezik, hogy a törvény hiányait gyakorlat által lehet és kell kipótolni, és a nemczélszerü törvényeket megváltoztatni.

Ezen nézetnek azonban mink soha sem voltunk és leszünk barátai, mert ámbátor tagadni nem lehet, hogy többféle törvényeink a bevett gyakorlat által módositást szenvedtek, mégis a tények a jogelveket nem állapithatják meg, következőleg, ha egyes törvényeink gyakorlat által módositattak is, abból nem következik, hogy az jogilag és jogi elvek szerint helyesen történt, s hogy azt bár mikor utánozni lehet és szabad.

Véleményünk inkább oda hajul, hogy a törvényhozásnak szabatos és határozott törvényeknek hozatala által azon kell lenni, hogy a törvényhozó hatalom jogának usurpálása az állam végrehajtó közegei által ne történhessék, s ily önkényes törvénymódositások végkép szüntessenek meg, minthogy a jogállamban egyedül és kizárólag csak is a törvényhozó hatalom jogához tartozhatik és tartozik, uj törvényeket alkotni, a fennálló hiányos törvényeket módositani vagy megszüntetni.

A fennálló bármily hiányos törvényeknek módositását vagy mellőzését, bármily magas állásu végrehajtó közegekre birni annyi volna, mint a megtisztult jogi fogalmakat és államtan elveit tagadásba venni, a jogállamot sarkaiban megingatni, és az önkénynek szabad tért engedni.

Ezeknek előrebocsájtása után, hogy feladatunknak megfelelhessünk, szükségesnek tartjuk jelen értekezésünket három szakaszra felosztani, melyekben előadandjuk:

I. Jelenleg fennálló törvényeink hiányosságát, azokból felmerülő nehézségeket és hátrányokat és ezek elháritása iránti nézeteinket.

II. A gyámi és gondnoksági hatóságok jelen helytelen szerkezetét s ebből eredő hiányos eljárást; végtére

III. Saját nézeteinket a gyámi hatóságok rendezése s evvel kapcsolatban lévő hagyatéki eljárás körül.

I.

A gyámi és gondnoksági ügyekre vonatkozó törvényeink hiányosságát legjobban ugy birálhatjuk meg, ha azokat a szoros értelemben vett gyámi s illetőleg gondnoksági, vagyis az ugynevezett árvásügynek főmozzanatai szerint, magunk eleibe tüntetjük, s azokat emezekre alkalmazva, a felmerülő hiányokat elősoroljuk.

A bevágó némely törvényeinket czélszerünek tartjuk szórul-szóra idézni, részint azért, hogy a t. olvasót az idézett törvény kikeresésétől megkiméljük, részint pedig azért, hogy a hiányt a törvény szövegével rögtön begyőzzük.

Az árvásügynek főmozzanatai:

a) A gyámhatóság,
b) a haláleset bejelentése,
c) gyám s illetőleg gondnok rendelés,
d) leltározás,
e) kiskoruak jogaik,
f) kiskoruak nevelése,
g) vagyon kezelés,
h) számadás.

Ezen főmozzanatokat és azokra vonatkozó törvényeinket külön-külön tárgyalandjuk.

a) Gyámhatóságok.

Gyámhatóságokul régibb törvényeink szerint (1715: 68. 1723: 105. 1765: 26.) a kiváltságos osztályhoz tartozó árvákra nézve a megyék, a királyi városi lakosokra nézve, a királyi városok hatóságai rendeltetvén, amazoknál a tisztiszék, emezeknél pedig a városi tanács; az urbéres lakosok árváira nézve pedig urb. VII. p. 1. §. és 1836. IX. t. cz. értelmében a földesur a gyámi hatóságot gyakorolta.

Az uri hatóság 1848. évi IX. t. cz. 4. §. által megszüntetvén, a volt jobbágyok árvái szinte a megyei gyámhatóság alá azon évi XI. t. cz. által kerültek; és az árva számadásaik megvizsgálásával a megyei számvevőszékek megbizatván, ezek e tekintetben törvényszéki hatósággal felruháztattak.

Az 1861. évi jul. 23. életbelépett id. törv. szabályok XVI. fejezete az árvaszékekhez az öröklés körüli eljárást is utasitván, az árvaszékeket biróságoknak deklarálta, illetőleg a törvényszékekre a gyámi és gondnoksági ügyeket is bizta.

Eszerint tehát az árvaszékek, vagyis mikép közönségesen neveztetnek az árvástörvényszékek jelenleg két minőségben müködnek; és pedig a fennálló törvények szellemében s ezeken alapuló 1863. évi aug. 31-kén 10,503. sz. a. és decz. 24-én 18,735. sz. a. kibocsátott magy. kir. udv. canczelláriai rendeletek értelmében, — a gyámi és gondnoksági ügyekben mint gyámi és gondnoksági hatóságok (municipiumok), a hagyaték tárgyalási ügyekben pedig mint biróságok. Ennek folytán tehát az árvás-törvényszékek ugyanazon egy hagyatéki ügyben biróságok és egyszersmind hatósági közegek is; továbbá biróságok s egyuttal némi tekintetben felek is; biróságok a mennyire a hagyatéki tárgyalást eszközlik, felek pedig a mennyire az osztályok létrehozásánál a kiskoruak ügyeit képviselni tartozván, azoknak érdekeit a nagykoruak irányában kitelhetőkép elömozditani, s őket védelmezni köteleztetnek. Igy például: az osztály alkalmával a nagykoru örökösök az ingatlanoknak közösségbeni megtartását kivánva, ellenben az árvaszék a kiskoru örökösre nézve, az ingatlanoknak eladását czélszerübbnek találva, ha az árvaszék ezen vitás kérdés fölött az árva érdekében határozatot hoz, a mi sokszor történik, akkor az árvaszék ugyanazon egy ügyben mint biró s egyszersmind mint érdekelt fél is szerepel.

Ezen visszás helyzet nemcsak a jogi elvekkel merő ellentétben áll, hanem mások jogait is sérti, tulterjeszkedésre alkalmat nyujt, a birói tekintélyt aláássa és a jogok érvényesitésében zavart idéz elő, minthogy a hagyatéki tárgyalás egész az osztály foganatositásáig jelenleg a gyámi intézkedésekből elkülönitve nem lévén, s igy avval jelenleg egy egészet képezvén, az eljárásnak ezen szakaszában hozott némely határozatokat alig lehet megkülönböztetni, valljon azok a hagyaték tárgyalási, illetőleg birósági, vagy pedig gyámhatósági, illetőleg közigazgatási uton hozattak, következőleg: valjon azokat a felsőbb birósághoz, vagy pedig közigazgatási uton felsőbb hatósághoz kell felebbezni.

Ezen visszás helyzet és annak miképi megszüntetése iránti további nézeteinket, lesz még alkalmunk az utolsó szakaszban bővebben kifejteni.

(Folyt. köv.) Dr. TRAVNIK ANTAL.

A nyomozó- és a vádelv jelentősége a bünvádi eljárásban.

(Folytatás.)

Midőn eddigelé a *nyomozó-* és a *vád-elv* lényegét, valamint az abból vont következtetéseket rövid körvonalokban fejtegettük, és azon módot is kiemeltük: melyszerint ezen ellentétes eszmeirányok egyes kifolyásai a fenyitő per reformálása czéljából, egymással helyesen összekapcsolandók, — jelen értekezésünket alig fejezhetjük be a nélkül, hogy az emlitett elvek történelmi fejlődésére rövid pillantást ne vetnénk.

A népek fenyitő intézményeinek történelmi fejlődésében általános jelenségként szemléljük: mikép az eredetileg a vádelven sarkalt eljárás, a főhatalom gyarpodó központositásával, és az állameszme megszilárdulásával lassanként a nyomozó performára átalakult.

A fejlődés későbbi stadiumában ismét azt találjuk, hogy: a merő inquisitionális eljárás a vele egybekapcsolt több rendbeli hátrányok felismerése folytán, mindinkább oly vegyes per alakká tökélyesbül, mely a két szétágazó elv egyes alkatelemeit, a jogérvényesités eszméjének lehetőleg legjobban megfelelő organikus egészszé összeolvasztja. Ez a büntető eljárás azon alakja, mely az összes ujabb törvényhozásokban meghonosult.

Már a dolog természetéből magyarázható: miként az államfejlődés alantabb fokán a vádeljárásnak általán uralkodnia kellett. A meddig ugyanis valamely nép az államélet kezdetleges állapotában létezett, mig a társadalmi kötelék a tagokat még csak lazán egybefüzte, addig az egyesek önnön magukat védelmezték minden megtámadások ellen, és torolták vissza a rajtok elkövetett sérelméket. Ez a határtalan magánboszu sötét korszaka! Mihelyt azonban a nép öntudatában az állam eszméje csak némileg is megfogamzott, és a társadalom mint a kölcsönös segélyzésre és jogvédelemre czélzó egyesület átalán felismerve lőn, átalánossá vált: hogy az egyén, ki jogaiban sérelmet szenvedett, annak orvoslása végett, a társadalomhoz fordult, a főhatalom segélyét felhivta.

De itt ismét a viszony természete hozza magával: hogy az állam, mely hatalmának öntudatához mig alig jutott, a jogsértő ellenében kényszeritőleg csak akkor lép föl, midőn a sértett egyén részéről a végett felszólitva volt. Az államélet első korszakaiban, midőn a főhatalmat alkotó erőelemek mig az első fejlődés állapotában lapangnak és az állam saját lételének fentartása végett a zabolázatlan magán önkénynyel hosszas harczot vivni kénytelen, közönbösséggel viseltetik a főhatalom számos oly tények és jelenségek irányában, miket a hatalmában és tekintélyében megöregbedett status, mint czéljaival és lényegével ellenkezőket, feltétlenül elháritandóknak és megsemmisitendőknek tart.

Róma őskorában a bünper tisztán a vádelvre volt alapitva; minek következtében elitélés magán személy panaszsza nélkül nem történt [1]). A pernek tárgyalása a felekként egymással szemközt álló vádló és vádlott között folyt le. Nyomát sem találjuk annak, hogy a bíróságnál (quaestio) elnöklő magistratus (quaestor v. quaesitor) a panaszlottat vagy a tanukat maga kihallgatta volna; a vádlónak teendője volt a panaszlotthoz és a tanukhoz minden a tény felvilágositására szolgáló kérdéseket intézni. A bizonyitás és ellenbizonyitás a felek között meg volt osztva, ugy mint ezt a polgári per lényege megalapitja.

A köztársaságnak egyeduralommá történt átalakulása gyökeresen megváltoztatta a római állam politikai jellemét, és annak hatása a fenyitő igazságszolgáltatás terén is volt érezhető. Az egyeduralmi elvnek szükségkép azon nézetben kellett kifejezést tulálnia: miszerint az állam jogositva, sőt kötelezve van a jogsértést feltétlenül helyre hozni, ebből pedig következtetéskép folyt: miként a hatóságok meg nem várván a magánszemélyek panaszát, hivatalból eljárni, a bizonyitékokat a felek befolyása nélkül összegyüjteni tartoznak [1]). A büntény és a büntetés lényegének megváltozott felfogása, kiválólag pedig az mindinkább előtérbe lépett törekvés: miként a büntető eljárás eszközül szolgáljon az egyeduralkodók hatalmának öregbitésére, minél több oly intézményeket honositott meg a római bün perben, melyek annak előbbi jellemét teljesen eltörölvén, az inquisitionális eljárást csakhamar egész kiterjedésében érvényre juttatták [2]). A császárság korszakában külön tisztviselők voltak kirendelve, kiknek hivatása a büntettesek (vagy legalább bizonyos nemü gonosztevők) felfedezése, kézrekeritése és előleges kihallgatása volt [3]). Hogy a nyomozó eljárás a császárság későbbi századaiban teljes uralomra emelödött, azt a kinvallatás gyakran történt alkalmazása kétségtelenül bizönyitja.

Jóval kifejlettebb alakban jelentkezik a nyomozó elv a *cánoni jog* intézményeiben. Igaz, hogy kezdetben mint „modus procedendi ordinarius" itt is a némikép módositott római vádper divatozott, de a keresztény egyház belső lényege, mely a bün és a büntetés méltóbb felfogásához vezetett — a fenyitő eljárásnak is más, ezen felfogásnak jobban megfelelő alakot szerze.

Az egyház ugyanis, mint valóságos üdvintézet tekintve, csak annyiban részesitheti tagjait mindazon áldásteljes jótéteményekben — melyek hivatásköréhez tartoznak, a mennyiben amazok szigoruan a vallás szent törvényei szerint élnek, de épen azért meg nem tagadható az egyházi főhatalomtól azon jogosultság, miként az, tagjainak élete és működése felett örködhessék és a vallás törvényeinek megszegezését, mely által a hivek az egyház jótéteményeiben való részesülésre méltatlanokká válnak, töredelmi büntetésekkel illethesse. De az egyházi viszony alapköve a tiszta szeretet és jóakarat lévén, minden, mi az egyházi hatalom által büntetésképp használtatott, csupán a bünös saját üdvére czélzott (poena medicinalis).

Ezen viszony lényegének kifolyása gyanánt tekintendő, hogy a kánonjogi fenyitő eljárás a nyomozó elvet leghatározottaban feltünteti (lásd Zachariae fent idézett munkáját).

Átalános kötelezettségkép meg volt alapitva a kánonjogban, miként az egyházi előljárok a hivek vétkeit, mihelyt „per clamorem et publicam famam vel per denunciationem" ilyenekről tudomást szereztek, hivatalból kinyomozni (veritatem diligenter perscrutari) és az egyházi fenyitékeket (ad corrigendas subditorum excessus) a személy belső bünös volta szerint alkalmazni tartoznak.

A nyomozó elv, mely a mondottakhoz képest, már a cánonjog lényegében gyökerezvén, az egyházi fegyelem kezelésére elkerülhetlenül szükséges volt, még határottabb kifejtést a későbbi századokban keletkezett Synodalis bíróságok által nyert.

Már a 4. században találjuk nyomát annak, miként a püspökök a megyebeli egyházközségekben időnként

[1]) Valószinű, hogy eleinte csupán a közvetlenül sértett személy volt ogositva: panaszszal fellépni l. *Henke* i. m. IV. k. 37. l.

[1]) L. *Köstlin* Geschichte des Strafrechtes 33. l.

[2]) L. *Geib* Geschichte des röm. Kriminalprocesses 515. l.

[3]) Ezen hivatalnokok: *Irenarchae, nunciatores* és *stationarii* nevezetei alatt fordulnak elő a forrásokban l. f. 6. D. XLVIII. 4. ut irenarchae, cum adprehenderint latrones, interrogant eos de sociis, et de receptatoribus, et interrogationes litteris inclusas atque obsigilatas ad cognitionem magistratus mittant. Nevezetes a források ezen helye azáltal is, hogy ebben már a szó „*inquisitio*" *seu ανακρισις* előfordul. Lásd még Const. 14. C. IX. 4.

**

visitatiókat tartani szoktak. — Azon teendőkhez, melyek az ilyféle látogatások alkalmával a püspökök által végezendők voltak, a 9. század óta bizonyos egyházi és világi vétségek kinyomozása is járult. Ezen synodalis birságoknál az idő folytával különszerű eljárás képződött, melyszerint a püspök által választott synodális tanuknak (testes synodales) azon fontos szerep jutott, mikép a papok valamint a világiak minden vétségeit, melyek tudomásukhoz jutottak, synodalis birságnak feljelenteni tartoztak.

III. Inocens pápa alatt ezen nyomozó eljárás még határozottabb alakot, de egyszersmind oly irányzatot vett, mely szerint az ártatlanság megóvására czélzó mozzanatok, nevezetesen, a teljes kiterjedésben megengedett védelem és a tanuk kizárhatására vonatkozó jog azontul is megtartattak [1]).

Tagadni ugyan nem lehet, miként a bünnyomozás elve későbbi századokban a legborzadályosabb visszaéléssé: *az eretnekek elleni inquisitióvá* aljasitatott, de mindemellett téves lenne, ha az egyházi fenyitő hatalom ezen elfajulását és az avval karöltve járt égbekiáltó bünök egész seregét kifolyásául tekintenők azon elvnek, mely tiszta és eredeti felfogásában az egyház magasztos hivatásával, a hivek lelki üdvéröli gondoskodással válhatlan összefüggésben áll. Ép oly téves lenne, ha az eretnekség elleni inquisitiónak azon intézmények kimüvelését tulajdonitanók, melyek később a német büntető eljárásban meghonositattak; ez téves lenne azért: mert az u. n. inquisitionalis birságoknál kifejlödött eljárás, a többi egyházi birságoknál divatozott per alaktól lényegesen eltérő volt, és egyébiránt is egészen különszerű jogforrásokon sarkalt [2]).

A germán népek felfogásának megfelelt, hogy náluk minden büntény mint merő magánsértés jelenkezett, melyért boszut állani, vagy pedig a magánboszut compositiók által megváltani a sértett személy szabadságában állott.

Midön az elterjedő mivelődés folytán a népélet ezen kezdetleges állapotai helyébe mindinkább rendezettebb társadalmi viszonyok léptek a vádelvnek is csakhamar érvényre kellett juttnia, tényleg is bizonyitják a középkori jogforrások mikép a fenyitő eljárás német birodalom minden részein szigoruan a vádelvre alapitva volt.

Az inquisitionalis eljárás első csirái a *merovingi* és *carolingi* monárchiában keletkeztek, midön a főhatalom nagyobb központositása a cánonjog szerinti nyomozó eljárás befogadását előkészitette.

Már a carolingok uralma alatt kelletbe jött, miként a Comites és Centenárii bizonyos hivataluskokat (juniores) kirendelni szoktak, kiknek hivatása volt: a sulyosabb büneseteket feljelenteni. Az ilyféle feljelentések alapján meginditott eljárás hasonló lehetett azon procedurához, mely az egyházi synodalis birságoknál alkalmazásban volt. Azon személy, kit a feljelentés terhelt, (nominatus) kénytelen volt a tagadás esetében magát mentő esküvel vagy pedig isteni itélettel (ordalia) védelmezni, a kinek ez nem sikerült, az a büntetésben el lön marasztalva. Ehez hasonló azon intézmény, melyet a későbbi szásztükörben (Sachsenspiegel I. 2.) és az ugynevezett császári jogban (Kaiserreich P. I. cap. 13. 14.) megemlitve találnunk, és mely lényegében abban állott, miként bizonyos községi gyülekezetek alkalmával annak minden tagjának (vagy bizonyos tisztviselőknek) kötelességévé tétetett, minden vétséget, melyről tudomása volt, a gyülekezetnek feljelenteni.

[1]) Cap. 19., 21, et 24. X. de aocusat.

[2]) C. 8. 9, 13. X. de heret. A spanyolhoni inquisitio eljárása particuláris forrásokon alapult.

A fenyitő eljárásnak ezen iránybani fejlödése leginkább a vérhatalommal felruházott városoknak tulajdonitható, hol a mivelödés korai felvirágzása, a magánharczok és az isten itéletek ártalmasságát felismervén, mindinkább azon törekvést élesztette: miként a fenyitő per ezen s alakjaitól felmentessék, ez pedig főleg oda vezetett, hogy a tanubizonyitásnak a korábban divatozott felmentő eszközök (nevezetesen: az eskütársak általi felmentés) irányában nagyobb nyomaték szereztetett.

Midön a nyomozó elv életbeléptetése ilyetenkép már a törvényhozás és a gyakorlat által előkészitve volt, az elterjedő cánonijog befolyásának csakhamar átalános érvényt kellett szereznie a nyomozó per alakjának.

V. Károly világhirü törvénykönyve (Carolina) mint a rendes eljárás alakját ugyan még a vádpert állapitja meg, (CCC. art. 6. 10.) de mellette az inquisitionalis eljárásnak meghatározását is találjuk. — De még a vádper is némileg megváltoztatott alakban jelenkezik, mennyiben ugyanis a 47. czikk értelmében a biró kötelességévé tétetik: arról gondoskodni, miként a vádlott ártatlanságának kideritésére szolgáló bizonyitékok kellőkép figyelembe vétessenek. Egy további eltérés a szigoru vádeljárástól pedig abban rejlik: hogy a Carolina rendelései szerint a biró tevékenysége lényeges kiterjesztést nyert, oly kép, hogy a vádlottnak és a tanuk kihallgatása, sőt a vádlottnak vallatása a biró által eszközlendő volt.

Kevés idő telt el, a Carolina átalánosabb elfogadásától, midön a vádper alakja többféle történelmi mozzanatok közremüködése folytán Németország területén majd nem teljesen félre szoritva lön. — Egyrészt ugyanis a területi fensőségnek korlátlan hatalom utáni törekvése, és avval kapcsolatban, a régibb népszerű intézmények helyébe lépett hivatalok organismusa, másrészt pedig a római és egyházi jog hathatós befolyása, valamint a régibb törvényhatóságok (Schöffengerichte) organismusának elenyészte okoztatták, hogy a nyomozó eljárás a vádper felett teljes győzedelmet vett.

Azon időtől fogva ugyanis, midön a bünesetek megitélésénél jobbadán idegen, befogadott és tudományos jogrendszerek zsinórmértékül vétettek, meg nem felelhettek többé a nép kebléből választott birák fontos hivatásuknak, mert az idegen jogforrások kezelése jóval nagyobb tudományos készültséget igényelt volna, mint a minővel a népbirák, kik pusztán a hagyományos hazai jogot ismerték, tényleg birtak vala.

Innét van, hogy már a Carolina több izben a birákat ama idegen jogforrásokra (a császári jogra) utalván, azon fontos rendelést tartalmazza: miként a birák minden kétes esetekben a felsőbb hatóságokhoz vagy pedig az egyetemekhez tanácsadás végett fordulni kötelesek (Rathsuchen) [1]).

Mily csekély lehetett a bizalom, melyet a törvényhozó a népbirákba helyezett, az még inkább onnét tünik ki, miszerint a Carolina 72. czikke az alsó birságoknak meghagyja, hogy a tanuk kihallgatását, ha arra nézve alkalmas birák a törvényszéknél nem létéznének, a felsőbb törvényhatóságok által eszközöljék. — Nyilvánvaló, hogy mindezen intézkedések folytán az itélés közvetlensége, mely a vádper egyik fő attributuma, mindinkább elenyészett, azaz: minél gyakrabban fordultak elő azon esetek, hol a büntető per tárgyalása (vagy legalább egyes percselekvények) más törvényhatóság előtt történt, mint a mely a bünügy felett itéletileg határozott.

Ezen idő óta a népbirák merő törvényszéki tanukká váltak, kiknek kötelessége nem volt egyéb mint örködni,

[1]) Ugyanannak akkor is volt helye, midön a felek a periratok felterjesztését kivánták.

hogy a vallomások kellőkép a jegyzőkönyvbe igtattassanak.

Midőn ilyeténkép a vádperben tág rézs nyitva volt, annak végbukása el sem maradhatott.

A polgári szabadság iránti buzgalom elenyészte és a kormányrendszerekben mindinkább megszilárdult rendészeti irányelv, csakhamar teljes uralomra jutatta a titkos, irásbeli inquisitionalis eljárást.

A bünvádi eljárás, mint ez a német közönséges jogrendszerében a particuláris törvényhozás és a törvényszéki gyakorlat folytán az ujabb időig kifejlődött, a következő pontokban találja jellemzését:

1-ör. A bünügy nyomozása és annak elitélése különböző hatóságok által történik. Amaz rendszerint az első folyamodásu polgári bíróságok (Landgerichte, Bezirksgerichte, Stadtgerichte) által foganatosittatik. — Az itélethozás ellenben a másod folyamodásu polgári törvényszékeket (Appellationsgerichte, Hofgerichte) illeti.

Második instantiában (és ez egyszersmind az utolsó), az ugy nevezett „Oberappellationsgerichte vagy Oberhofgerichte“ itélnek.

2-or. Minden fenyitő biró köteles, mihelyt ő valamely illetékességéhez tartozó büntényről, nem egészen valószinütlen módon (péld. közhir vagy feljelentés stb.) tudomást szerzett, az átalános nyomozást megtenni. Ennek czélja pedig kideritése annak, valjon létezik-e valóban büntény, és minő az? továbbá: kit terhel az elkövetés gyanuja?

3-or. A meddig a nyomozó per Némethonban még csak a fejlődés stádiumában lapangott, mig az eljárás alakulása a vádper formájától teljesen még el nem vált; feltünő volt azon törekvés, miként az eljárás folyamában egy bizonyos pont tüzetesen kiemeltessék, melytől fogva a nyomozás már határozottan bizonyos gyanusitott személy ellen irányul, olykép, hogy ezen személy a vád állapotába helyezettnek tekinthető. — Mint ezen pontot a gyakorlat az eljárás azon stádiumát jelölte ki, midőn az átalános nyomozás és kihallgatás alapján a vádlott, az őt terhelő vádnak előre formulázott ponjaira, (Artikel der Beschuldigung) ünnepélyesen kihallgattatik. Ezen pontokban tüzetesen össze volt állitva mind az, mi az átalános nyomozás folytán a vádlottat terhelni látszott (Articulirtes Verhör).

Igy alakult azon különbség, mely a régibb gyakorlat szerint, az inquisitio generalis és specialis között, azon gyakorlatilag fontos hatással, kiemelve lön, miként a gyanusitott személy becsületére és egyéb személyi viszonyaira vonatkozó következmények csak is a vizsgálat ama második stádiumához kötve voltak.

A nyomozó elv haladó fejlődésével azonban ezen megkülönböztetés mindinkább háttérbe szorult, sőt az eljárás e két stádiumának egymástóli merő elkülönitése, mint gyakorlatilag ki nem vihető, nemsokára egészen mellőztetett, olykép, hogy az artikulált vallatás merő formalitássá vált, mig azt egyes törvényhozások, (péld. a régibb osztrák és a porosz törvény) egészen mellőzhetőnek vélték.

Evvel kapcsolatban áll, hogy a specialis vizsgálatnak, azaz: egy meghatározott személy ellen irányzott nyomozásnak megindításához, a német eljárás szerint, külön törvényszéki határozat szükségesnek sem tartatott, egészen a nyomozó biró belátására lévén bizva, mikor tartsa ő a felmerült gyanuokokat elégségeseknek arra, hogy a vizsgálat egy meghatározott személy ellen irányoztassék [1]).

4-er. A vádlott személy védelmezése, a régi német eljárás szerint, fölöttén szük határok közzé volt szoritva, a mennyiben a legtöbb német particularis törvények a formalis védelemnek csupán a periratok berekesztése után helyt engedtek.

Ezen neme a védelmezésnek, mely a főtárgyalás bevégezte után benyujtott védiratok által foganatosittatott, a legtöbb esetekben elkésettnek jelenkezett, a menynyiben a védő a bizonyitékok felvételére, azok netalán szükséges kiegészitésére a kellő befolyást nem gyakorolhatta. Kedvezőbb fordulat, a német bünvádi eljárás terén, csak a jelen század utolsó tizedei óta állott be; midőn a nyilvánosság és szóbeliség követelményei az ujabb particularis törvényhozások által, a lehetőleg legtágasb környületben, érvényre jutottak. Az eredménydus 1848-ik év óta ugyan is a legtöbb német államokban uj büntetőperrendtartások keletkeztek, melyek jobbadán a franczia eljárás mintája szerint készülvén, a vád- és a nyomozóelv czélszerü összeegyeztetésén alapulnak.

Ezen ujabb eljárásmód főjellemvonásai közzé tartozik: 1-ör hogy a büntények üldözése csakis az államügyész vádtétele folytán történik.

2-ór. Hogy a vizsgáló biró a fontosabb vizsgálati cselekvények (péld. a vádlott elfogatása vagy szabadlábon hagyása, a vizsgálat megszüntetése stb.) tekintetében az egész törvényszéki collegium, vagy annak egy része (tanácskamara) által hozott határozataihoz kötve van.

3-or. A polgári szabadság megóvására nézve felette fontos azon intézmény, mely az ujabb német törvények többsége által megállapitván [1]), abban áll, miként a gyanusitott személynek vádalahelyezése felett a perbefogószék (Anklagekammer) itél.

4-er. Jellemeztetik az ujabb német fenyitő eljárás még azáltal is, hogy a legtöbb törvények szerint a ténykérdés feletti itélés az esküdtszékeket illeti. — És végre 5-ör kiemelendő, hogy a vádlott védelmezése a legtágasb környületben alkalmazást talál [2]).

(Vége következik.)

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
nyilv. rend. jogtanár.

[1]) E tárgyban csak a régibb bajor törvény tett kivételt, a mennyiben az a speciális vizsgálat megindítását külön törvényszéki határozattól függővé tette.

[1]) Nevezetesen a badeni, braunschweigi, nassaui és darmstadti törvények szerint.

[2]) Lásd az ujabb német fenyitő eljárásról: *Plank:* Das deutsche Strafverfahren.

Jogirodalom.

Védirat e lapok f. é. 39-ik számában közlött telekkönyvi birálatra.

Telekkönyvi szemlém birálatát köszönettel olvastam. Biráló ur szives volt némely hibákat el is nézni, például a 22-ik lapon a brémai törvény 88 §-a idézetét, mely előtt sajtóhibából kimaradt a §. főrésze, azaz: hogy a Handfest engedélyezés hirlapilag közzététetik, hivévén, ha az ingatlan csak három hónap óta szerveztetett, stb.; — mely kivételnek különben a Handfestek egymás közti sorrendjére vagyis a törvény 148. §-ára nézve értelme nincs.

A mi a neheztelt részeket illeti:

A Code-rendszer hibás; — fölötte áll a mi rendszerünk, de az ingatlan értékforgalom az ingóéval nálunk sem tarthat lépést, ezért ajánlottam is a telekkönyv kivüli uton forgatható önhitel-levelet. — Eszméim e menetében ugyhiszem fokozatos haladás van, nem ellenmondás.

Hogy a telekkönyv hitelt nem annyira teremt, mint fogyaszt, — ezt nem lehetett elhallgatnom, hiszen némelyek hitel alatt legalább gyakorlatban, az eladósodás könnyü módját értik még ma is. — Egészen más, ha hitelnek a bejegyzés sértetlen voltába való bizalmat értjük: ennyiben a telekkönyv a hitelnek kétségkivül hatalmas emeltyüje. Ha pedig eltekintünk az adós saját érdekétől, mely a hitel alatt esetleg szenvedhet is, — hiszen nem lehetne állitani, hogy valamennyi kölcsön épen hasznos befektetésre fordittatik; — akkor a telekkönyvi ügyletek a részben is igen előnyösök, hogy az ingatlan értéket

forgalomba téve, ez utóbbit szaporitják. Például kölcsönvétel esetében a forgalom e kölcsön összeggel szaporodik, mig kölcsönvétel nélkül a birtok után csak annak évi termése jőne forgalomba. Végül, ha a vagyonkezelésnek könyvvezetés a lelke, akkor a dologi jogok kezeléséé bizonyára a telekkönyv.

Többet mondani a telekkönyvek dicséretére szükségtelen; — előbb-utóbb statisticai adatok számokban fogják kideriteni azon eredményt, mi ezen intézménynek nemzetgazdászati tekintetben köszönhető lesz.

Igen sajnálom, hogy a birói eljárás más ágaiból vett idézeteim illetéktelen irányban lettek felhasználva. — Az ügynek ártani részemről nem akartam. Ez egyik oka, hogy az anyagi részbe nem ereszkedtem. Ott hasonlag találtak volna némelyek felhasználni valót. Hogy többet ne emlitsek: a kölcsönt a betáblázás a devalvatió ellen nem védelmezi meg, még a hires szász codex szerint sem. (690. §.)

A helyszinelési viszonyokat illetőleg: kivételesen csakugyan találtam oly telekjegyzőkönyvet, hol a helyrajzi szám az adósorozatival megegyezik[1]). De csakugyan nincs abban czélszerüség. Számtalan parczellát össze kellett fogniok egy sor szám alá, például:

S. sz. h. r. sz.

1. (1010—1045) (1047—1097) Szántó stb.[2])

Már most szétdarabolás esetében föltehető-e, hagy a telekhivatal ép ugy fogja e számokat felbontani, mint az adóhivatal teszi? S átalán véve mi az utja-módja e felbontásnak? a nehézség annál nagyobb, miután az 1854. jul. 23-iki rendelet a kormánylapokban nem közöltetett[3]).

Hogy minden birtoktestnek külön lapja legyen: ez a mily szép ideának, ép oly alkalmatlan gyakorlatban[4]). Ismerek birtokot, mely 20—30 lapra egy-egy sorral van bejegyezve. A terheket aztán csak a legvégső lap teherrovatába irják, a többi lap hiába vész. Ha hozzá még kivonatot is ugyan annyi lap után adnak, akkor az illető ugyan sok bélyeget fizethet. Az elv ugy hiszem, csak értékes városi házaknál lenne alkalmazható.

A távirati kérvényezés ellen tett észrevétel helyes, s igen erős jogérzetre mutat. Engemet a hétszemélyes tábla egy határozata vitt az eszmére, — a hol t. i. a távirati bejelentés csődperben megállapittatott. Hanem a hétszemélyes tábla azt okszerüleg tehette, mivel csődben már a nélkül is hirlapi közzététel bocsáttatván előre, — s a tömeg birói kezekben levén, az adós hitelének a távirat többé ártalmára nem lehetett; — mig más esetekben, mint biráló ur helyesen jegyzi meg, a távirati jelentkezés kedvezményével vissza is élhetni.

Dr. VIDA LAJOS.

A nemzetgazdasági eszmék fejlödési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. A magyar tudományos akadémia által a Fáy-alapitványból koszoruzott pályamü, irta *Kautz Gyula*. Pest, 1868. XVI. és 602 lap. Ára 4frt 40kr.

A legközelebb lefolyt évek alatt hazánkban is nagyszerü mérvben terjedt a hajlam a tudományok azon ága iránt, melyet a jelenkor tudományának lehet nevezni. A közgazdaságtan és a közgazdasági ismeretek, melyeket már évtizedek óta nagyon növesztettek Európa nyugati nemzetei, nálunk is megkezdenek honosulni. Nagyobb figyelmet fordit a napi sajtó e tudományszakra és a gyakorlatban előforduló számos közgazdasági kérdés, már a tudomány szempontjából is tárgyaltatik.

Mindezt bizonyitanom nem kell. A ki csak a jelen év hirlapjait vizsgálja, azonnal látja a közgazdaságra irányzott nagyobb figyelem jelenségeit. Napi lapjaink nagy része rendes közgazdasági rovatot tart, s ezenkivül a vezérczikkek közt igen gyakran közgazdasági eszmék tárgyalása vétetik fel; mi egyrészt arról teszen tanuságot, hogy nálunk a közgazdaságtan mivelői mindinkább szaporodnak, de másrészt azt tanusitja, hogy közönségünk is már a közgazdasági dolgok tüzetes tárgyalását szükségesnek látja, s e tekintetben a sajtó működését igényeli.

Ily körülmények között csakis korszerünek lehetett mondani az eszmét, midőn a magyar tudományos akademia a nemzetgazdasági eszmék fejlődésére hazánkban pályadijt tüzött ki, és csakis örvendetesnek azon körülményt, hogy hazai viszonyainkba épugy mint a tudomány szentélyébe mélyen avatott azon szakférfiu fejtette meg e kérdést, kinek egyik főérdeme, hogy a nemzeti gazdaságtan örök érvényü elveit és fejlődési törvényeit e hazában oly lelkesedés és sikerrel terjeszti mind szóval, mind irással.

Czélom Kautz Gyula pályamüvét ismertetni, s a roppant terjedelmü mű lényegeit az olvasó elé tárni, hogy igy mindenki előtt tudvalevő legyen, mily becses anyaghalmazt foglal magában jelen munka és a tudománynyal szakszerüleg nem foglalkozók is felismerhessék, hogy e könyv nemcsak tudósok számára, hanem hazáját szerető és szellemi fejlődési menetét kedvvel tanulmányozni akaró minden honfi számára felette tanulságos olvasmányul szolgál.

* * *

Lássuk tehát a könyvet magát:

Szerző szerint a hazai közgazdasági eszmék történelmének forrásai a következők: országos törvényeink, országgyülési irományok és naplók, a hirlapirodalom, a tulajdonképeni szakirodalom és pedig nagyobb és rendszeresebb szakmunkák pl. Berzeviczy, gr. Széchenyi, gr. Dessewffy, Erdélyi, Lónyay, Kautz, Karvassy munkái: — egyes értekezések, javaslatok; továbbá a történelmi és művelődéstörténeti munkák.

A közgazdasági eszmék fejlödésének történetét Magyarországon hat korszakra oszthatni: az I. korszak a 18 századig; a II. 1715—1790-ig, a III. 1790—1825-ig, a IV. 1825—1840-ig tart és Széchenyi korszakának mondható, az V. 1840—1848-ig Kossuth korszakának nevezhető, a VI. 1850—1866. a legujabb időt foglalja magában, melyben Magyarország is mindinkább az európai szinvonalra emelkedik.

Első időszak. A közgazdászati eszmék a XVIII. század elejéig vagyis a kezdemények életben és elméletben. Az első korszakban közgazdasági életünk még igen primitiv. Szent István törvényeiben egyes elveket ismerhetünk fel, melyek a nagy király egyéb működéseihez tökéletesen méltók; a köztulajdon az egyéni tulajdonnak enged helyt (II. decr. 5. és 55.) a szolgaság enyhül (II. 20.), a tized adó honosul meg (II. 52.) — Az Arpád házi királyok törvényhozásában a nemzetgazdasági eszmék fejlődése tekintetéből több intézkedést találunk; igy I. Endre alatt találkozunk azon elvvel, hogy kié a föld, az egyszersmind a rajtalevő s az azt müvelő személynek is birtokosa; I. Béla a forgalom szabályzása tekintetéből pénzt veret; a jószágok árát rendelvényben határozza meg. Sz. László a vételeket csak a birák és vámosok jelenléte mellett mondja érvényeseknek (II. 7, III. 11), kereskedelmi tilalmakat hoz (II. 15—18) és határőrhatóságokat állit fel. (Comites confiniorum.) Kálmán király alatt fejlődik ki magánjogunk lényeges elve: a szerzemény fölött szabad rendelkezés tárgyában, (I. 20, 21,) a tizedet szabályozza s nehány kereskedelmi tilalmat hoz. II. Géza és Imre flandriaiakat telepitenek le, s ez időtájban lesznek honosokká a czéhek is. III. Béla a kincstárt jobb karba helyezi, alatta kezdődik a kamaranyereség név alatt oly sokáig szokásos és káros hatásu financzműtét. II. Endre aranybullája a birtokviszonyokat rendezi (4), a tizedet természetben szedeti (20), a pénzügy regalekre uj kezelési szabályokat állapit meg (3. 20. 25.) IV. Béla okszerübb vámolási szabályokat hoz, és az ipart s kézmüvességet hathatós gyámolitásban részesiti. III. Endre a polgári osztályt az országgyülésre hivja s a hajózás kifejlesztésére gondot fordit.

Az Anjouk uralkodása nagy hatással volt közgazdaságunkra. A pórosztály uj adóknak (a kamara-nyereségi fizetések alakjában) s a kilenczed fizetésének vettetett alája; mind Róbert Károly, mind Nagy Lajos a városokat s az abban lakozó polgárosztályt nagy kedvezményekben részesitette; a czéhrendszer Lajos 1376-diki rendelete folytán okszerübb alakba öntetett, a külkereskedés biztositása végett szerződések köttettek az 1351-iki országgyülés megszünteti a vámot, a státusház-

---

[1]) A helyrajzi szám mindég az adómunkálattal megegyező, a kivétel az, midőn attól eltérő helyszinelési számok fordulnak elő. S. Gy.

[2]) Több adóparczellát egybefoglalni az 1854. jul. 23-iki rend. 53 §-a szerint csak akkor volt szabad, ha azok valóban csak egy ingatlant képeztek. Hogy ily ingatlan vagy földdarab az adómunkálatban több szám alatt előfordul, onnan magyarázható, hogy az adómunkálat felvétele alkalmával csak részben volt fölszántva, vagy különböző gabonanemmel bevetve, vagy gyalogut ment keresztül, vagy végre a föld különböző osztályba soroztatott. Mindezen körülmények a telekkönyvre nem birván befolyással, a külön helyrajzi számok a telekkönyvvezés egyszerüsitése czéljából foglaltattak össze. Elosztás vagy szétdarabolás esetében az 1854. jul. 23-iki rendelet 48. §-a szerint eljárandó. S. Gy.

[3]) Az 1854. jul. 23-ki rendelet a kormánylapban meg nem jelent ugyan, de külön kinyomattatván, a bécsi udvari és államnyomda kiadványából mindig megszerezhető. Az ált. p. törv. könyv sem jelent meg a kormánylapban és mégis eléggé elterjedt annak ismerete. S. Gy.

[4]) Hogy minden birtoktest külön lapon álljon, ez a legtöbb németországi telekkönyvben gyakorlatilag van alkalmazva. A mi telekkönyvezésünknél azon hiba követtetett el, hogy a tulajdonos neve, nem pedig a birtoktestek szerint történt a felvétel. Nem kell azonban a birtoktestet az egyes parczellákkal összezavarni. Egy nemesi birtok állhat 60—70 parczella-számból és mégis egy lapon álland. S. Gy.

tartás gyökeresen átidomul. A bányászat és a sóregale uj alapokon szerveztetett, az ország e végett kamarai kerületekre osztatik; a rosz pénz a forgalomból kivonatik, s a kincstár a regálékban, a lucrum cameraeban, a rendes adókban s a harminczadokban uj forrást talál. Zsigmond 1404-iki II. végzeménye a városokat országos rendekké emeli, — a belső kereskedést előmozditja (II. 11. és 16.) a harminczadot meghatározza (II. 17.) a magánosoknak az érczkivitelt megtiltja (15. 31.) a vert pénznek körülmetélése ellen szabályokat hoz (18. 19.), a külföldi sónak behozatalát gátolja. a mértékek egyenlőségéről stb. gondoskodik. Albert király az idegen kereskedők ellen, jó pénzveretés, a koronai javak elidegenithetlensége, sókiviteli tilalom tárgyában tett intézkedései érdemelnek említést.

Hunyady Mátyás alatt az ország ismét virulni kezd; közgazdasági tekintetben Mátyás a városokra terjesztette figyelmét, szabadalmaikat megerősitette; a külföldi sónak behozatalát megtiltotta, a városokat és harminczadokat szabályozta, az adósok személyes letartóztatását megengedi. Pénzügyi- és adórendszere tekintetében megemlitjük az állami adót, minden kapu után 20 denár, a teherviselésben az egyenlőségi elvet honositja meg némileg, subsidiumokat és segélypénzeket kér számos háborujánál; és végre a jobbágyok jólétéről gondoskodik. A Mátyás után következett időszakban Magyarország közgazdaságilag hanyatlik. A kereskedésnél rendesen merkantil és prohibitiv intézkedéseket látunk, a külföldiek kereskedése megátoltatik; ismét találkozunk rendeletekkel, melyek a harminczad beszédésére, a mérlegek egyenlősitésére, a bányászat és pénzforgalomra vonatkoznak, és melyeknek gyakori ismétlése meg nem tartásukra enged következtetnünk. Az 1514-iki pórlázadás a jobbágyságra kártékony behatásu volt, a mennyiben az örökös földhözkötöttség volt következménye.

A Habsburgok trónrajutásától a XVIII. század kezdetéig közgazdasági tekintetben sem kedvező korszakot látunk. A bel- és külziláltság, a politikai és vallási pártok közt jelenkezett folytonos tusakodások mód felett megkötötték a közügyek rendezőinek kezét. A törvényhozás működése a közgazdasági téren leginkább következőkben állott: — A polgári osztály mindenkép támogattatik (1536. 55. 1565: 50. stb.), a czéh szerkezet bizonyos tekintetben korlátok közé szorittatik, a mennyiben az áruk ára a megye által meghatározandónak rendeltetik. A kereskedés emelésére több törvényczikk foglal magában intézkedéseket, a monarchia két fele között a kereskedelmi szerződésnek egy neme jött alkalmazásba (1609: 42. 1622: 26. 1662: 42.) a vámügynél az idők folytán beállott visszásságok megszüntetnek; a közlekedési ügy is figyelemre méltattatik, a folyókon a szállitás akadályainak elháritásáról hozatnak törvények (1618: 54. 1622: 42. 1625: 15. 1630: 14.) a folyam szabályozása végett bizottságok rendeltetnek (1613: 27. 1630: 14.) a Tisza szabályozása szóba hozatik. A pénzügy körül is számtalan törvény keletkezett; egy külön magyar kincstár hozatik javaslatba (1608: 5. 1618: 15. 1655: 11. 1681: 14.) a koronajószágok, a bányászat, az adózás tüzetes vitatkozás alá vonatott.

E korszakból más irodalmi termékeket is tudunk felmutatni, melyek ugyan még korán sem hasonlithatók össze az ugyan ezen korabeli külföldi közgazdasági irók műveivel, mégis mint közgazdasági irodalmunk első zsengéi nem megvetendő jelenséget képeznek. A bölcselők közül felemlithetjük Gibarti Keserü Mihályt „az ország kormányzása“ és „az alattvalókról“ czimü munkáival Decsi Csimor Jánost, Apáczai Csere Jánost. (Magyar Encyclopaedia.) A reformatorok közül gazdasági elveket hirdettek Vörös Lőrincz, (Politikai erkölcstan.) Alistai Farkas Jakab és Pósaházy. A jogászok közül különösen Verbőczyt kell kiemelni. Állam tudományi irók is szerepelnek már e korszakban, különösen Füsüs János, Draskovics János, Prágai János, Laskai János, Sárpataki István, Ghomae Illés. A gyakorlati iránynyu politikai irók műveiben is találunk közgazdasági eszmékre. E tekintetben felemlitendő: Eszterházy Miklós „Conceptus de statu totius regni meliorando, Balásfi Tamás „Magyarországnak mostani állapotáról egy hazáját szerető igaz magyar embernek tanácslása“ és a Status Camerae regiae Hungariae seculo XVI. czimü dolgozat, végre Kollonics Lipót hires „Einrichtungswerk des Königreich Hungern“ czimü nagy munkája telve van közgazdasági kérdésekkel. A mezőgazdasági irók Lippay János és Liceyben találunk e korszakban képviselőkre. (Folyt. követ.)

Dr. MATLEKOVICS SÁNDOR.

Magyar magánjog. Irta Dr. *Wenczel Tivadar* kir. itélő táblai fogalmazó, egyetemi jogkari magántanár, köz- és váltóügyvéd. Budán, 1868. a m. k. tud. egyetemi könyvnyomdából.

Meg kell vallanunk, hogy nehéz feladat, jelenleg magyar magánjogot irni, de nehéz feladata van a kritikának is ily munkával szemközt.

A magyar magánjog átalakulási korszakában nehéz meghatározni mi legyen ily munka feladata, álljon-e tisztán a történelem térén, vagy vegye tekintetbe azokat is, melyek a tételes jogtéren 1848 óta bekövetkeztek?

A ki az előbbit teszi a tudományok iránt, a ki az utóbbi utat választja a gyakorlatnak teend nagyobb szolgálatot. Mindakettőt összeegyeztetni alig lehet, az egyik munkának inkább történelmi, a másiknak inkább gyakorlati iránya leend.

Azon jogtudósnak, ki nálunk a küszöben álló codificatió nehéz munkájához kiván hozzájárulni, kell hogy a magyar jogintézmények történelmi fejlődését tartsa szem előtt, és szolgáltasson anyagot annak behatóbb tanulmányozására. Ezt tette a szerző urnak édes atyja, a nagy készültségü Wenczel Gusztáv tanár ur, midőn 1863. évben a magyar és erdélyi magánjogot két kötetben adta ki. Hogy e munka mennyire felelt meg az emlitett iránynak, fölösleges volna itt kifejteni; elirmerte ezt a magyar tud. akadémia 1867. évi január hó 29-ki ülésében.

Wenczel Tivadar ur, ki mint magántanár egyetemünknél néhány év óta jelesen működik, más feladatott tűzött ki magának. A történelmi rész elmellőzésével a gyakorlati élet számára kisebb kézikönyvet akart irni. Midőn azonban munkáját figyelemmel áttekintjük, észre kell vennünk, hogy a régi megszüntetett jogintézményeket nagy szorgalommal kifejtvén, az ujabban hozott törvényes szabályokat csak futólag érinti. Igy például az adományi- és zálogviszonyok igen terjedelmesen tárgyaltatnak, a birtokszerzésről és jelzálogról szóló ujabbi szabályok csak futólag érintetnek. Hasonlóképen az urbéri és birtokrendezési ügyet sem találjuk kellőleg kifejtve. Tekintsük ezen munkát akár egyetemi tankönyvnek, akár a gyakorlati jogász segédkönyvének, az emlitett hiány mindég érezhető marad.

A kezdő jogászra nézve sokszor igen nehéz a magyar jog szabályait a jelenleg divatozóktól megkülönböztetni; azért igen czélszerűnek láttuk volna, ha a szerző ur a régi magyar jogszabályokat el nem mellőzve mindenütt, hol 1848. év óta lényeges változás történt, külön fejezet alatt a jelenleg divatozó szabályokat elkülönitve és szembeszökőleg kifejtette volna.

Eltekintve az itt kijelölt hiánytól, ott hol a szerző ur a tisztán magyar jogi szabályokat adja, azoknak összeállitása a mennyire ily rövidebb kézikönyvben lehetséges kimeritő, az előadási modor tiszta és könnyen érthető.

A munka felosztása a tudomány mai álláspontjának megfelelő, és igy e tekintetben más régiebb tankönyvekhez képest haladást tanusit.

Dr. *S. Gy.*

Jog- és államtudományi könyvészet.

Ökröss Bálint. Általános magyar polgári magánjog az 1848-ik évi törvényhozás és az országbirói tanácskozmány módositásai nyomán. Az ujabb törvényrendeletekkel bővitett harmadik kiadás. Ötvenkilencz sűrűn nyomatott iv nagy 8-rétben. Ára füzve 5 ft. Megjelent Heckenast Gusztávnál.

Babos Kálmán. Magyar törvénytár. I. A magyar váltó-, kereskedelmi és csődületi törvények érvényben levő szövegének zsebkiadása kimeritő tárgymutatóval. (377 lap, 16-rét.) Ára füzve 1 ft. — Megjelent Heckenast Gusztávnál.

Különfélék.

(Budapesti ügyvédi egylet.) A bün- és börtönügyi szakosztálynak a mult hét folytán tartott ülésében a szokott jegyzőkönyvi hitelesités után dr. *Környey* Ede inditványozta, miszerint az egyleti választmány sürgetőleg kerestessék meg a szakfolyóiratok és kiválóbb napilapoknak az egylet részére leendő mielőbbi beszerzésére, mi is határozattá emeltetvén, a szakosztályi jegyző a határozat keresztülvitelével kiküldetett. Ugyancsak dr. *Környey* Ede szóbelileg inditványozta, hogy az egylet folyamodjék az igazságügyi miniszteriumhoz, miszerint az, mint Ausztriában is külországokban szokásos, az ügyvédi-egyletnek véleményadás végett az országgyülés elé terjesztés előtt küldené be a kebelében kidolgozott törvényjavaslatokat. Miután azonban ezen inditvány az ügyrend értelmében indokolva és irásban

lenne benyujtandó, inditványozó utasittatott közhelyesléssel fogadott inditványának szabályszerű benyujtására. Végre dr. *Dárday* Sádor egy felolvasást tartott a börtönügy reformja tárgyában, melylyel az ir rendszer pártolását célozza, s melynek tekintetében határoztatott: hogy e nagy tetszéssel fogadott munkálat kinyomattassék, s ekkép beható tanulmányozás tárgyává tétethetvén az, mielőbb véleményadás végett egy bizottmánynak kiadathassék. *S.*

(A magánjogi perrendtartási) osztálynak *Bogdány* Lajos helyettes elnök vezérlete alatt a lemult hét folytán tartott ülésében dr. *Siegmund* Vilmos inditványa folytán határoztatott, hogy az egyleti választmány sürgetőleg kerestessék meg a mulhatlan szükséges tudományos folyóiratok és kiválóbb hazai napi lapoknak az egylet részére leendő azonnali beszerzése iránt, miután az egyleti alapszabályok is a lapok tartását az egylet czéljainak elérésére szolgáló egyik kiváló eszköznek ismerék el, s mindeddig az egyleti tagok sajnosan nélkülözik azokat. Folytatólag tárgyaltatott továbbá *Pósfay* Károlynak „birói szervezeti javaslata“ és az a felett készült bizottmányi véleményes jelentés. A szőnyegen forgó kérdés a „békebirák“ intézménye volt, melynek miképi szervezése tárgyában pro et contra *Pósfay*, dr. *Schnierer*, *Deszkás*, dr. *Környey*, dr. *Milassin*, dr. *Bróde*, dr. *Manheimer*, *Bogdány* és dr. *Siegmund* emeltek szól, végre szavazás utján elvül mondatott ki, hogy a mult ülésben a községi birák megszüntetése mellett meghonositandóknak ohajtatott *békebirák* a) első sorban a felek békéltetésére lévén rendelve, a nép által szabadon *választassanak*, s igy a kinevezési rendszernek *egyedüli* kivételét képezik, b) hogy a békebirák csakis *szakférfiakból* választassanak, c) hogy az *államtól* rendszeres *fizetéssel* elláttassanak, és végre d) hogy bizonyos határig *birói hatalommal* is felruháztassanak, s mint valóságos birák *itéleteiket* s saját hatáskörükön belől előttük és általuk kötött perbirói *egyességeiket* önmaguk *végre is hajtsák.*

(A „budapesti ügyvédi egylet“) IV. (birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. é. nov. 12. esti 6 órakor az egylet helyiségeiben *Pósfay* Károly urnak „birói szervezeti javaslata“ tárgyában ülést tart.

Kelt Pesten, nov. 7-én 1868.

Elnöki megbizásból
Dr. Siegmund Vilmos,
szakoszt. jegyző.

(A házasságon kivüli gyermekek ellátási igényeiről.) E kérdést az elmélet és gyakorlat ismételve különböző módon oldotta meg, s igy indokoltnak látszhatik az idevágó törvényi határozmányoknak s egyáltalán az egész jogintézménynek közelebbi megvilágositása.

Az o. á. p. t. k. 166. §. igy hangzik: Azonban a házasságon kivüli gyermeknek is joga van szüleitől azok vagyonához mért taplálást, nevelést, ellátást igényelni s a szülők jogai fölötte csak a házasság czéljáig terjednek ki.

A szülők azon kötelezettsége, hogy a házasságon kivüli gyermeknek megfelelő táplálást és nevelést nyujtsanak, nem tagadtatik tehát senki által, de igen is kétségbe vonatik az, hogy a törvég a szülőket kötelezné a gyermeknek még külön ellátást adni azután is, miután azt már táplálás- és ellátásban részesitették. Ha a gyermek nevelésben már részesült, ugy az ellátás föltételei kezeibe adattak, s igy csak saját hibája, ha önmagát fentartani nem tudja.

Továbbá, igy szólnak e nézet képviselői, a házasságon kivüli gyermekeknek alig lehet több jogot nyujtanunk mint a törvényeseknek, kik szüleik irányában sohasem léphetnek fel igényekkel az ellátásra. Ezen érvelést teljesen félszegnek tartjuk, mert minden bizonynyal léteznek törvényhozási indokok arra nézve, hogy a házasságon kivüli gyermekeket élő szülőik irányában több joggal kell felruházni, mint a törvényeseket, mert a törvénytelen gyermeknek ugy sincsen halál esetében igénye az atyai vagyonra, tehát a törvényhozás az ellátási igényben a házasságon kivüli gyermeknek a tőle eltagadott örökségi jognak megfelelő aequivalenst akar adni. Ha szigoruan az atyasági kereset álláspontján vagyunk, s a törvényhozásban azon elvet elfogadjuk, kell hogy minden gyermeknek atyja legyen, ugy a szülő kötelme a gyermek iránt koránt sincs még teljesen betöltve a táplálás és fölnevelés által, hanem tökéletesen indokoltnak látszik az is, hogy ő éltében annak további föntartásáról is gondoskodjék. A házasságon kivüli gyermek bizonyos tekintetben számkivetve van a szülők családjából, s a gyermek összes vagyonjogi igényei csak az anyagi vagyonra vonatkozó kisded örökségi jogra szoritkoznak. Ha tehát a gyermeket minden a családi örökségi jogból származó vagyonjogi igényektől megfosztják, másfelől igen igazságos, ha neki a szülői különösen az atyai vagyonból ez utóbbi éltében igényeket nyujtunk az ellátásra. A törvény kimondja, hogy a szülők a házasságon kivüli gyermeknek vagyonokhoz mért ellátást tartoznak adni, s ekként a birónak ezen ellátási igény mennyiségét a szülők anyagi viszonyait jelölő adatok szerint kell meghatározni.

Ha a szülőknek csak azon kötelességök lenne, hogy a gyermeknek csak nevelést adjanak, s ezzel már elég lenne téve az ellátási kötelemnek, ugy a kérdéses 166. §. meghatározása az ellátást illetőleg tökéletesen felesleges leendett, mely vélemény a törvénymagyarázat legprimitivebb szabályai szerint sem tartható.

Nem tagadható, hogy ezen ellátási igény olykor az illető atya törvényes gyermekeinek jogait is csonkithatja, de ez mit sem változtat a jogi kérdésen, hiszen a házasságon kivüli gyermekek ellátásának kötelezettsége, mint egyéb vagyoni kötelem, a családjogi kötelmekből származik.

E kérdés iránt a nép jogtudatában bizonyos határozatlanság létezik, mit talán az atyasági kérdésnek kissé frivol felfogásának lehet betudni.

Nem akarunk moralizálni, de azon véleményünket sem fojthatjuk el, hogy mindaddig, mig az atyasági kereset intézménye fenáll, mindaz, ki nemi közösségbe bocsátkozik, e viszonynak minden jogi következményeibe beegyez, s igy nincs mit panaszkodnia, ha a törvény betüje irányában a legszigorubban foganatba vétetik.

Mi az idevágó törvényi határozmányok szigorubb megtartására emeljük szavunkat, annál is inkább, mert az anya is tekintettel a neki s a gyermeknek a törvény által nyujtott oltalmára készebben bocsátkozék nemi közösségbe, s igy kétszeres fájdalmára esik, ha a létező törvény legszigorubb módon nem kezeltetik.

A legfelsőbb törvényszéknek ezen tárgyu itéletei (Unger, Glaser sz. 133, 307, 1832, 2054,) a házasságon kivüli atyának ellátási kötelmét még pedig vagyoni viszonyaihoz képest, — daczára a nyujtott táplálásnak s nevelésnek — egész szabatossággal kimondották*), s erkölcsi okokból is ohajtandó, hogy a törvényszékek itéleteikben a házasságon kivüli gyermekek ezen igényei iránt lehető szigorral járjanak el. *(G. H.)*

(Az enyhitő körülmények gyakorlatáról.) Mult évi nov. hó 23-án a berlini fenyitőtörvényszék 2-ik osztályában egy vád tárgyaltatott az angol gázvilágitó-társaság gondnoka, Károly Ágost Francke ellen, ki a vád bizonyitása szerint, tiz év befolyása alatt ismételt csalásokat követett el; mi által a társaságot az utolsó öt évben körülbelül 4000 tallérnyi összegben kárositotta meg. A törvényszék a sikkasztását bevallott vádlottat $2\frac{1}{2}$ évi börtönre és 1000 tallér pénzbirságra, vagy pedig 1 évi börtönre és a polgári jogoknak 4 évi elvesztésére itélte el. A birói határozat megalapitásánál enyhitő körülménynek vétetett: a vádlott ernyedetlen szolgalma melletti csekély évi fizetése; azonfelül a hiányos ellenőrzés, mely lehetségessé tette a sikkasztást, s igy a büntetés is sokkal lejebb szállitatott, mint azt az államügyész inditványozta (5 év.)

Ehhez következő észrevétel csatolható:

Ha nyilvános törvény ülésben csekély évi fizetés könnyitő okul (voltakép szánakozás okául) hozatik fel, akkor ennek sulyos következményei lehetnek egész osztályok erkölcsiségére. És a mi a rosz ellenőrzést illeti, nem tekinthető-e a büntetést sulyositó körülménynek a bizalommali visszaélés? Mindenesetre nagyon is következetlennek tünik fel az, ha mig a törvény a cselédnek az uraságon, vagy az inasnak a mester irányában elkövetett lopását, mint egy, a bizalom-viszony megsértési esetet qualifikálja, addig a biró ugyanazon nézetpontokat enyhitő körülményeknek tekinti.

*) V. Ö. Gerichtshalle évfoly. 1868. 86. sz.

TARTALOM: A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban. Dr. Travnik Antaltól. — A nyomozó- és a védelv jelentősége a bünvádi eljárásban. (Folytatás.) Dr. Schnierer Aladártól. — Jogirodalom. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 46. Pest, 1868. november 15.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Országos és helyi ügyvéd-egylet.

Az ügyvédi egyletek létesitése után, azoknak egy nagy országos ügyvédi-egyletbe leendő összekapcsolását, mindenkor a szebb jövő feladatának tartottuk.

A helyi egyletek alakulásával immár megvetettük az országos egyesülés alapját, s többé semmi nehézséggel sem jár a két eszmének összehangzásba hozatala, mert hiszen nem mesterség a kisebbet a nagyobba illeszteni. — Helyi egyletek hathatósan előmozditják ugyan a tudomány fejlödését és a segélyzés szent czéljának is eleget tehetnek, de az ily egyesülés csak az önképzés hatáskörével birhat; hogy e helyi egyleteknek áldásdus tevékenysége nagyobbszerü hatáskörrel birjon, — arra okvetetlenül szükséges: hogy valamennyi helyi egyletnek szellemi terménye közvagyonná váljon! Ez pedig csak ugy lehetséges, ha az országos egyesülés utján, személyes közlekedés és eszmecsere eszközlésével a fejlödési igényeknek nagyobb tér nyittatik.

Örömmel tapasztaljuk, hogy ezen általunk már évek előtt kifejtett eszme [1]) mindinkább a valósuláshoz közeledik. A sopronyi ügyvéd-ügyletnek f. é. október 27-én tartott közgyülése ugyanis az egyleti elnöknek *egy országos ügyvéd gyülekezet* létesitére czélzó inditványát magáévá téve, a nevezett egylet által ezen inditványnak közzététele iránt felkérettünk.

Inditvány.

„Elméletileg ugy, mint gyakorlatilag, egyaránt tagadhatlan tényül van már a mi napjainkban igazolva, és igy példákkali világositgatást sem igényel azon meggyőződés, hogy az eredetileg különvált erőknek összesitése, ugy szellemi mint anyagi feladatoknak megoldásában, nemcsak roppant hatásu, hanem csalhatatlan eredményü is.

Ezen kétségbe nem vonható elvnek világszerte győzelmes hatalma teremte mindenféle, kisebb-nagyobb mérvü, majd szellemi, majd anyagi vállalatok keresztülvitelére törekvő egyesületeket, — teremté különösen édes hazánk több pontjain, és ezek között Sopronyban is a kitüzött s alapszabályaikban határozott kifejezést nyert, czéljukra tekintőleg, elvitázhatlanul nemes és üdvös irányu ügyvéd-egyleteket; és ha ez érdemben, a fennforgó körülményeket méltányló elfogulatlansággal körültekintünk, nem-e valóban buzditólag tapasztalandjuk, hogy a hazánkban még csak keletkezésben lévő ügyvéd-egyleteknek, már csak annál fogva is, mert egy közös czél foganatosithatása végett, az elkülönitve állott egyéni erők összesültek, és elnézve a hazai ügyvédi osztályt és kartársulatot közvetlenül illető érdekeknek fejlesztésére és előmozditására intézett müködésétől csak a törvényhozás terén is nemde eddigelé csakugyan jelentékeny befolyást, és ennek következtében tagadhatatlan hatást is sikerült kinyerniök.

Ha tehát az előadottak alapján. egy bizonyos azonos czél elérésére egyszerüen szövetkezett erőknek, csupán az együtteség vezérelvéből kifolyó hathatósága ily bizonyosnak valósul, bizonyára ott, hol valamely közös érdek körül több hasonérzelmü egyletek kiterjedettebb összeköttetésben szövetkeznek, és ezen összeköttetést még egymás ismerése, kölcsönös bizalom, söt tán épen bensőbb rokonszenv és szorosabban egyesiti, a még fokozatosabb hatásnak és eredménynek bekövetkezése felöl egy pillanatig sem lehet kételkednünk.

Midön tehát egyrészről erősen hiszem, hogy előterjesztett szerény nézetem, kimeritőbb érvezések nélkül is nem épen helytelen, — másrészről pedig csekély belátásom szerint, ugy volnék meggyőződve, hogy kiválóan a hazai ügyvéd egyleteknek, nem csupán hely- vagy vidékhez kötött, hanem kétségtelenül országos érdekü czéljaik elérésére, emelésére s megóvására, egyenesen ezen egyleteknek szorosabb kapcsolódása, egymással közvetlen érintkezése és megismerkedése, és az ebből szükségeskép kifejlendő kölcsönös bizalom, sőt tán épen bensőbb rokonszenv fognának legfőbb tényezőiül szolgálni, és midön végre ugy vélekedném, hogy ezen most körvonaloztam annyira kivánatos s valóban nagy horderejü ügyvéd-egyleti szervezet a legczélszerübben oly képen lenne elérhető, ha a hazai ügyvéd-egyletek mindegyike ezen ohajtás felöl értesittetve ezt szinte magáévá tenni felhivatnék, és ezen felül eszközöltetnék, hogy az összes hazai ügyvéd-egyletek, legalább is több tagu küldöttségeik által bizonyos alkalmas helyen és időben országosan egybegyülvén, kitüzött érdekeik és czéljaik közelebbi ismertetésén kivül, az egymással megismerkedésnek, kölcsönös bizalom s rokonszenvbeni egyesülésnek itt szerényen megpenditett magasztos eszméjét valósitsák: annálfogva, ezen előttem egyelőre legfőbb czélom felé törekedőleg, és támaszkodva a sopronyi ügyvéd-egylet igazgató választmányábani összes tisztelt tagtársaimnak ez érdemben mellettem nyilatkozott becses véleményére, bátorkodom a tettes sopronyi ügyvéd-egylet közgyülése elé azon alázatos kettős inditvánnyal járulni:

Méltóztassék ezen tisztelt ügyvéd-egyleti közgyülés elfogadni és közgyülésileg elhatározni, hogy

a) a sopronyi ügyvéd-egylettől mindegyik, édes magyar hazánkban eddig alakult, ügyvédi-egylethez, haladéktalanul menesztessék egy szivélyes körirat, melyben a czimzett egyletek, a sopronyi ügyvéd-egylet inditványáról és kartársi bizalmas rokonszenvéről értesittetvén, egyenesen felhivassanak, hogy a részünkről kifejezett érzületet ugy irányunkban, mint egyébb hazai hasonló egyesületek irányában is osztván, s azt határozottan ki is jelentvén nevezetesen a budapesti ügyvéd-egyletnél,

[1]) Lásd a m. „Jogt. Hetilap“ 1865-ik évi folyam. 12. sz.

az országos ügyvéd-gyülésnek már a jövő 1869. évben Pesten történendő megtartására czélzó inditványuk foganatba vételét, pártolni és elömozditani feladatokul elfogádják;

b) hogy a budapesti ügyvéd-egylet, a fentebb előadottak közlése mellett részünkről egyuttal külön s haladéktalanul az iránt is felkéressék, hogy egy már a jövő 1869. évben Pesten a fennérintett irányban haladó országos ügyvéd-gyülésnek megtartását a legczélszerübben eszközölni sziveskedjék. Soprony, 1868. október 27.

WUKANICH VICTOR,
mint a sopronyi ügyvéd-egylet elnöke.

A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban.

(Folytatás.)

b) A haláleset bejelentése.

A haláleset bejelentése rendszerint a gyámi eljárás induló pontját képezvén, e tekintben az 1715:68. t. cz. az árvák mindkét ágbeli rokonainak kötelességévé teszi, az esetben, ha mind a két szülő elhalt, ezt azonnal a megyei alispánnak bejelenteni.

Az 1836:IX. t. cz. 6. §-a pedig a községi elöljáróknak meghagyja, hogy a szülék elhalálozását az uraságnak és a járásbéli szolgabirónak jelentsék be.

Végtére az id. törv. szab. 164. §-a a községbeli birót és árvaatyját szigoru felelőség sulya alatt kötelezi: „minden halálesetet, a hol árvák és gondnokság alattiak, vagy távollévők öröklési érdekét a megnyilt öröklés körül fenforogni látják, a járásbeli s illetőleg a gyámi szolgabirónak rögtön bejelenteni, s addig is, mig ez a helyszinén megjelenhetnék, a hagyaték biztonságát szükségesetén lepecsételés által is eszközölni".

Az utóbb hivatkozott jelenleg fennálló törvényben, három lényeges hiányt találunk, mely a további eljárásra nagy befolyással bir, és sok esetben az árvák érdekeit veszélyezteti, jelesen:

1. Hogy a haláleset egyuttal nem jelentetik be a hagyaték tárgyalási illetőleg gyámhatóságnak is.

2. Hogy csak az örökhagyó örökösei érdekének megóvása lévén rendelve, mások érdekei és az örökhagyónak egyéb viszonyai tekintet nélkül hagyatnak.

3. Hogy a halálesetnek miképi felvétele és a hagyatéknak mely körülmények közti, s miképeni biztositása iránt semmi részletes szabály sem létezik.

Ezen hiányoknak sok és káros következményei vannak, jelesen: a hagyaték tárgyalási bíróság, illetőleg gyámhatóság a halálesetnek tudomására rendszerint csak akkor jön, a midőn a hagyatéki iratok a gyámi szolgabiró, vagy mikép közönségesen neveztetik, főgyám által felterjesztetnek, — a mi sokszor, mikép látni fogjuk, csak hónapok mulva történvén, addig az eljáró bíróság a hagyaték biztonsága, az árvák érdekeinek megóvására s különösen, ha a hagyaték több járásban vagy tán több megyében létezik, a hagyatéknak ugyanott való leltározására szükséges intézkedéseket nem tehet, és a netán távollévő többi örökösöket össze nem hivhatja; s igy könnyen megeshetik, hogy mig a több helyen létező hagyatéknak leltározása bekövetkezik, a hagyatékhoz tartozó, könnyen eltulajdonitható ingóságok a hagyatékból eltünnek, az ingatlanok pedig kellőleg el nem láttatnak; továbbá a hagyatéki bíróságnak, illetőleg gyámhatóságnak a halálesetről tudomása nem lévén, a gyámi szolgabiró eljárása felett nem őrködhet; őt netáni közömbössége vagy hanyagsága esetében nem sürgetheti; egyszóval addig, mig a gyámi szolgabiró az iratokat fel nem terjeszti, a gyámi hatóság sem az árvásvagyonra, sem pedig az árvákra legkisebb befolyást nem gyakorolhat, hanem ezekre nézve, ugy szólván az egész hatalom a gyámi szolgabiró kezében összpontosul, s bár mi lépések megtétele egyedül az ő akaratjától függ.

A halálesetnek a gyámhatóságnál való be nem jelentésének azon további káros következménye vagyon, hogy a leltár felvételénél, különösen pedig — mikép alantabb látni fogjuk — az osztályos egyesség megkisértésénél, az árvák természetes és törvényes gyám nem létében, szorosan véve, törvényesen képviselve nincsenek, minthogy ezen egymásra következő eljárásoknál rendszerint csak a gyámi szolgabiró által jóváhagyás reményében rendelt gyám, az árvák nevében közbenjárván, annak megerősitése a gyámhatóság részéről csak az iratoknak beterjesztése után szokott bekövetkezni. Hogy ezen eljárás nem törvényes, kiki belátja, minthogy a gyámot csak a gyámhatóság rendelhetvén meg, a gyámi szolgabiró által rendelt gyám, mig a gyámhatóság által nem erősittetik meg, az árvák törvényes képviselőjének nem tekinthető, következőleg ily esetben a leglényegesebb cselekvényeknél törvényes képviseletben nem részesülnek.

A halálesetek felvételénél felmerülő, fentemlitett másik hiánynak, azon káros következményei vannak, hogy az eljáró bíróság, illetőleg gyámhatóság, a meghalálozott viszonyairól és személyes kötelezettségeiről sok esetben semmi tudomással nem bir; miből sokszor zavar, jogsérelmek, felügyelet hiány s egyéb bonyolódások származhatnak, p. o. megtörténhetik és történik is, hogy a meghalálozott más kiskoruak gyámja levén, és ezen viszony a haláleset bejelentésénél meg nem emlittetvén, ezen kiskoruak gyám nélkül maradnak, s ezen körülmény, tán csak hosszabb idő mulva jutand tudomására a gyámhatóságnak.

Végtére a hagyatéknak miképi s mely körülmények közti biztositása, a biztositásnak a le nem pecsélhető tárgyaknál miképeni eszközlése iránt közelebbi részletes utasitás hiányozván, ez sok esetben önkényre és visszaélésekre, más esetekben pedig a hagyatéki vagyonnak elcsempészkedésére, vagy más hátrányra nyujt alkalmat.

Az itt előadott s még más káros következmények elháritása és az egyöntetőség elérhetése tekintetéből, szükséges volna a haláleset felvételénél feljegyezni: a megholtnak vezeték és kereszt nevét, polgári állását, rendes lakását, korát, vallását, állapotát, meghalálozásának helyét és napját; továbbá vélemlezhető törvényes örököseit, és legközelebbi oldalrokonait, azoknak korát és lakását; a kirendelhető gyámnak nevét és lakását, a netáni végrendelet fenlétét és tudvalévő végrendeleti örökösöket, azoknak korát és lakását, végtére a megholtnak, hol találtató vagyonát, s valjon valami gyámságot vagy gondnokságot, vagy más rögtöni intézkedést igénylő hivatalt viselt-e, és valjon és mily intézkedés történt a vagyon biztonsága iránt?

Továbbá szükséges volna, a haláleset felvétele alkalmával a hagyaték biztositásának, miképi eszközlése iránt zsinórmértékül szolgáló utasitást kiadni és elrendelni, hogy a felvett haláleset mind a hagyaték tárgyaló bíróságnak, mind pedig a gyámhatóságnak rögtön jelentessék be.

c) Gyám és gondnok rendelés.

A gyám törvényeink szerint, vagy végrendeleti, vagy törvényes, vagy pedig rendelt.

A végrendeleti gyámságról szóló I. 119. cz. a szülőket a gyám végrendelési jogában korlátozza az által, hogy az ősi illetőleg osztályos vagyonokra nézve, a

végrendeleti gyámot a törvényes gyám megelőzni szokta. „§. 2. Similiter si *pater* filias suas (non existentibus filiis) cognatorum cuipiam *in testamento* submitteret defendendas, *hujus* quoque *tutela*, in praejudicium, et periclitationem jurium agnatorum, seu fratrum condivisionalium, et in bonis sius rite succedentium facta; *non tenet, neque admittenda censetur:* Ne sub colore ejuscemodi tutelae, fratres ipsi, justis eorum juribus fraudari dignoscantur."

Véleményünk szerint ezen törvény-szabvány jelenlegi viszonyainkra többé nem alkalmazható, mert az ősiség és az abból kifolyó osztályosság az 1848:XV. t. cz. által megszüntetvén, fenti törvény indoka: Ne sub colore etc. szinte megszünt; következőleg ezen törvény is megszüntetendő volna.

A törvényes gyámságról szóló törvényeink pedig még most is kételyeknek adnak helyet, valjon t. i. a gyámság az ott megállapitott rendben illeti-e a rokonokat vagy sem? ugyan is az I. 113. §. rendeli, hogy a fivéreket a javak kezelése akkor is illeti, ha az anya életben van. Az I. 116. t. cz. pedig a fiágbeli rokonoknak a nőágbeli rokonok előtt adván elsőbbséget a gyámságban, a nőrokonokat a gyámság viselésével csak akkor ruházza fel, ha a firokonok nem léteznek és a birtok mindakét ágat illeti.

Az 1659:45. t. cz. a törvényes gyámság rendének megtartását oly szigoruan parancsolja, hogy az ennek ellenére kiadott kir. parancsnoknak is, az illető törvényhatóságok engedelmeskedni nem kötelesek.

Véleményünk szerint, miután a hivatkozott törvények szinte az ősiségen alapulnak, s czélszerüeknek nem tekinthetők, törvényhozásilag eltörlendők volnának.

A törvényes gyámságot illetőleg még azon nehézség is fordul elő, hogy mig a kiváltságos osztálynál a törvényes gyámságra szülőkön kivül még a fi- és nőrokonok is — mikép épen láttuk — hivatvák, az urbéri lakosok árvaira nézve, az oldalrokonok a törvényes gyámság viselésétől egészen kizáratnak, és a törvényes gyámoknak *csupán csak a szülék* ismertetnek el; ezt világosan mondja az 1836:IX. t. cz. 6. §-a, midőn rendeli: „hogy a természeti vagy végintézeti gyámatyja nem létében az uraság nevezze a gyámot".

Ezen eltérő törvények tehát az eljárásban zavart és tétovázást okoznak, minthogy némelyek a jogegyenlőségre hivatkozva, a kiváltságos osztályra vonatkozó törvényeket a nép összes osztályaira kiterjeszteni, mások ellenben az idézett 1836:IX. t. cz. 6. §-át mint a megváltozott viszonyainkra nézve czélszerüebbet a kiváltságos osztálynál is alkalmazni akarják.

Ezen utóbbi nézetet mink is osztjuk azon irányban, hogy a természetes és törvényes gyámoknak mink is csak a szüléket tartanók meg, a gyám rendelést azonban akkép módositanók, hogy az idegen a gyámság viselésére csak azon esetben hivassék meg, ha a rokonok között arra való alkalmas egyén nem találkozik, a rokonok között pedig az íz közeliség, a több egyenlő izben álló rokonok között pedig az életkor, tapasztalás, ügyesség, becsületesség stb. birnának döntő sulylyal.

A rendelt gyámságra vonatkozó régi törvényeink szerint végrendeleti és törvényes gyám nem létében vagy azoknak akadályoztatása, s illetőleg elmozdittatásuk esetében ugyan közvetlenül a fejedelemnek és nádornak volt kizáró joga gyámot rendelni (I. 115, 125., 1715. 68. §. 15. 1659. 30.); miután azonban a fejedelem és nádor más foglalatosságuknál fogva minden egyes eset iránt nem intézkedhettek, annálfogva az 1765:26. t. cz. sértetlenül hagyván minden esetre a fejedelem és nádor fennálló, és általuk tetszés vagy körülmények szerint, bár mikor is gyakorolható e részbeni jogát, — a gyám rendelést a megyei és városi hatóságokra ruházta, rendeli pedig az 1765:26. t. cz. szerint a gyámot azon megyei hatóság, melynek kerületében a kiskoru vagyonai fekszenek, vagy ha több megyében fekvő vagyonai lennének, az, melynek kebelében rendes lakása van a gyámgyermeknek.

A jobbágyi árvákra nézve pedig az 1836:IX. 6. §. szerint a gyámi rendelés a földesur jogaihoz és kötelességeihez tartozott, mely jog s illetőleg kötelesség, miután a földesuri hatóság 1848:IX. t. cz. 4. §-a szerint megszüntetett, az ugyanazon évi XI. t. cz. értelmében a megyei hatóságokra átruháztatott.

Ezen szakasznál szükségesnek tartjuk megemliteni, hogy miután a gyámságról szóló törvényeink szelleme a gyám rendelésnél mindég vagyont feltételez, ez oknál fogva némelyek azon véleményben vannak, hogy oly esetekben, a hol a gyámgyermeknek semmi vagyona nincsen, gyámot rendelni felesleges; s igy sok esetben, különösen ott, a hol az ugynevezett árvaatyák nem léteznek, — a mi több megyékben divatos, — ily vagyontalan árvák magukra hagyatva, s minden ápolást, nevelést s felügyeletet nélkülözve, vagy még kiskoruságukban boldogtalanul mulnak ki, vagy pedig felnöve, csak is a társadalom terhére és kárára vannak.

Hasonló sorsban részesülnek az ugynevezett természeti gyermekek is, ezek gondnokságáról, ápolásáról, neveléséről, ellátásáról, s jogaiknak szivtelen apa elleni érvényesitéséről törvényeink hallgatnak.

Továbbá nem intézkedik törvényünk, azon ügyletekre nézve sem, melyek a szülők s kiskoru gyermekeik, továbbá ugyanazon atyai vagy gyámi hatalom alatt létező kiskoruak, s végtére a gyám és gyámoltja között adják magokat elő.

Mindezek oly hiányok, melyek a gyámi eljárást nehezitik, tétovázást okoznak, és a kiskoruak érdekét veszélyeztetik.

Végtére a gyámság elfogadásának, és az ünnepélyes igérettételnek szertartásai, valamint a gyámi igazolvány, miképeni és ki általi kiadatása törvényesen és szabatosan előirva nem lévén, — minthogy az I. 127. cz. emlitett „literae Revisionales"-nek kiadása immár elavult — ez szinte kételyeknek okul szolgál, mivel némelyek mindezeket, különösen a törvényes gyámságnál, vagy a hol az árvaatyák léteznek, avagy, a hol az árvásvagyon a gyámhatóság által kezeltetik, — feleslegesnek tartják, mig mások mindezeknek eszközlését a gyámi szolgabirákra bizni akarják.

d) Leltározás.

A leltározás illetőleg régibb időkben (I. 115. §. 4.) a gyámok voltak kötelesek a leltározásról gondoskodni, és azt az illető hatóságok közbenjöttével elkészitetni; későbbi törvények azonban, mielőtt gyámok nevezve lennének is, első sietős teendőkké a megyék és városi hatóságoknak tették azt.

Az 1715:68. t. cz. e tekintetben következőket rendeli: „§. 1. Ut amodo deinceps decedentibus Pupillorum Progenitoribus, Agnati aut Cognati eorum, teneantur absque omni dilatione, obitum Parentum Pupillorum, Vice-Comiti illius Comitatus, in quo talia pupillaria Bona adjacere dignoscerentur, notificare. — §. 2. Idemque cum sibi adjungendis Judice Nobilium, et Jurato Assessore (non expectata ulteriori Comitatus Exmissione) adhibitis etiam Agnatis et Cognatis, in Linea Successionis proximioribus, quos nimirum ad latus habere poterit; ad facies Bonorum Pupillorum exire, seriamque et exactam super universis Debitis activis et passivis; item Bonis mobilibus et immobilibus (Literis

nihilominus, et Literalibus Instrumentis factum pupillarium Bonorum tangentibus, eorumque revisione et inspectione, prorsus exceptis) diligentem et exactam Inventationem peragere, et ejusmodi Inventationis seriem, in proxima affutura Congregatione scriptotenus (inter Acta Comitatus profutura Pupillorum Cautela conservandam) exhibere teneantur. . . . .“

Az 1765 : 26. t. cz. fenti czikket következőkép egészíti ki: „Itaque Sua Majestate Sacratissima annuente, eidem Articulo (1715. 68) addendum statuitur, ut in futurum non expectata Agnatorum aut Cognatorum Insinuatione, Comitatus illico Inventationem Substantiae Pupillaris (iisdem nihilominus Agnatis aut Cognatis, qui ad manum haberi possunt adhibitis) ad mentem praecitatae Legis accurate peragi faciant. . . .“

Végtére a jobbágyi árvákra nézve az 1836 : IX. t. cz. 6. §-a rendeli: „Mihelyest a község lakosai közül, a szülőknek bármelyike meghalálozván, árvákát hagy maga után, a helybeli biró két esküdttel és a jegyzővel a megholtnak vagyonát szemmel tartsák; sőt ha a szülőnek egyike sem lenne életben, a vagyon bátorságáról is gondoskodjanak; s egyszersmind azon esetet nyomban, mind az uraságnak, mind a járásbeli szolgabirónak is, — ki aziránt a megyének tudósitást tenni köteles — bejelentvén, az árva egész vagyona felől, az uraság közbenjöttével tökéletes összeirást készitsenek, melynek egy példánya a községnél is megtartassék“.

A jelenleg fennálló törvény, t. i. az id. törv. szab. 163. §-a a leltár felvételéről következőleg intézkedik: „Ezen esetekben (t. i. a hol kiskoruak, gondnokság alattiak és távollévők érdekelvék) a járásbeli szolgabiró, s ott, hol külön gyámi szolgabiró van, ez a jelentés beérkezte után köteles azonnal a helyszinére kimenni, a leltározást és becslést eszközölni, s arra nézve, hogy az örökség, foglalás, elrejtés vagy eltékozlás ellen biztositva legyen, a kellő ideiglenes intézkedéseket megtenni, szükség esetén zárgondnokot kinevezni, és erről az illető árvaszéket, a leltár beküldése mellett, haladék nélküi tudósitani“.

Az itt elősorolt törvényekből látni, hogy azok a leltár felvételére nézve különös részletességekbe nem ereszkednek, a leltár mintáját és annak felvétele melletti eljárást elő nem irják, hanem átalánosságban merjtik ki intézkedéseit.

Már pedig a leltár a hagyatéki tárgyalásnak és az árvásügyek kezelésének ugyszólván legfontosabb részét képezi, és a gyámi hivatalnak ez a valóságos alapja. Ha a leltár helyes, ha a leltárból nem marad ki semmi, a mi az örökhagyó tulajdonához tartozott, ellenben pedig semmiféle idegen vagyon nem kevertetett be a hagyatékba, akkor az osztály is rendszerint könnyü és legtöbb esetben per nélkül befejezhető, következőleg az arvák vagyona is könnyen tisztába hozható, és gyámkezelés alá vehető; ha ellenben a leltár hiányos, ha például házastársak saját vagyonaik el nem különitettek, a nőhozomány, a közöskeresmények figyelembe nem vétettek, akkor ezen hiányok rendszerint kellemetlen perlekedésekre szolgálnak anyagot, melyek azután a feleknek nagy időveszteségbe, fáradságba és költségekbe kerülnek, és az osztály befejezését, illetőleg az árva vagyonnak tisztába hozatalát, és rendes gyümölcsöztetését esztendőkre elvetik.

Némelyek azt hiszik, hogy a leltár akármely, — csak irni tudó ember által is alaposan elkészithető, s épen azért némely árvaszékek — miután a főgyám rendesen teendőivel tulhalmozva vagyon, — a leltár elkészitésével a községi elöljárókat, illetőleg jegyzőket — megbizták, mi sok esetben a leltár ujrakészitését, vagy mikép fönt emlitők, a pereket vonja maga után, az árvák nagy hátrányával. Véleményünk szerint, a leltározás nem oly könnyü munka, hogy azt bár kire lehetne bizni; sokszor éles megkülönböztetésekre van szükség, hogy az örökhagyó vagyona tisztába hozathassék, s minden idegen tulajdonok elkülönithessenek; és ámbátor a leltározónak az igények megbirálásába nem lehet bocsátkozni, mégis kötelessége a támasztott igényeket, az ezek mellett vagy ellen felhozott érveket, az igénylők nevét pontosan feljegyezni, szükség esetében a bizonyitékokat csatolni, s igy a tárgyalási bíróságnak ezen igényeknek figyelembe vételére, és azoknak megbirálására alkalmat szolgálni.

A leltározásnál alkalmazandó becsüsök, szakértők és tanukra nézve törvényeink mitsem rendelnek; s igy e tekintetben is nagy eltérés és tétovázás uralkodik, minthogy némelyek azt tartják, hogy a leltározásnál az eljáró kiküldött által kinevezett két becsüs, illetőleg szakértő alkalmazása elegendő s ezeken kivül más tanuk mellőzendők; mások megint a községi elöljáróknak mint tanuknak jelenlétét szükségesnek állitván, vitatják, hogy a becsüt az 1836 : XV. t. cz. értelmében eszközölni, és az ott előirt eljárást a leltározásnál is alkalmazni kell.

Végtére a leltár aláirására nézve is a vélemények különbözők, következőleg az eljárás is eltérő, mert némelyek elegendőnek tartják, ha a leltárt a leltározó főgyám aláirja, mások pedig azt állitják, hogy a leltárnak aláirása szükséges mindnyájok részéről, a kik a felvételnél jelen voltak.

Ezek folytán tehát szükséges volna a leltározás s átalában a vagyon iránti kellő gondoskodásra vonatkozó rendszabályokat hozni s részletesen intézkedni: a hagyaték sértetlensége, lepecsételése, elzárása, birói őrizet alá való vétele, ideiglenes kezelő kinevezése, némely tárgyaknak a kezelő vagy tudvalévő gyámra bizása, kezelési és egyéb költségek előlegezése, valamint a leltárnak, kiknek közbenjöttével, s mely időben történendő elkészitése iránt. (Folyt. követk.)

Dr. TRAVNIK ANTAL.

A nyomozó- és a vádelv jelentősége a bünvádi eljárásban.

(Vége.)

Hogy hazánkban a büntető eljárás, kiváltkép az első századokban jobbadán a vádelvre alapitva volt, ezt, ha minden egyéb történelmi bizonyságok teljesen is hiányoznának, már azon tényből következtethetjük, miként az első Árpádok korszakában divatozott büntetések jóformán a sértő és sértett közötti egyezkedés (compositio) jellemével birtak. De nemis csekély számuak azon okmányos bizonyságok, melyek a vádpert, mint az eljárás rendesen divatozott formáját előnkbe tüntetik. Igy találtatnak IV. Béla, V. István, IV. László és III. Endre számos oklevelei, melyek tanusága szerint, a hamis váddal élők összes javai elkoboztattak [1]).

Az iménti állitás bebizonyitására számos törvényhelyek is szolgálnak, ezek közül a hely szüke miatt, csak egynehányat akarunk fölemliteni, péld.: Mátyás III. t. 28-ik czikkét, mely szerint az, ki nemes ember megöletéséről *vádoltatott*, a király előtt megjelenve, eskü által magát ne tisztithassa, hanem csak tanuvallomással vagy törvényszéki párviadal által. Ugyanott rendelték: hogy a gyilkosságról vádlott, ártatlanságát bebizonyitván, a hamis vádtevő főváltságban elmarasztaltassék. Ide tartoznak még II. Ulászló t. 3. cz. az 1563. 38. és az 1604. t. 18. czikke, mely utóbbi szerint, puszta

[1]) L. *Szlemenits:* „Fenyitő magy. törvény“ 26. l.

vádra ő felsége senkit le ne tartóztasson, és javaitól meg ne fosztasson, hanem a bevádlott a törvényes rend megtartása mellett pereltessék meg, és hogy ugyancsak ily módon vegye a hamis vádló is törvényes büntetését stb.

De mindemellett tagadni nem lehet, hogy törvényeinkben a kutató eljárás nyomaira is akadunk; csak hogy itt alapos okoknál fogva gyanithatni, miszerint az erre vonatkozó törvények, mint az időleges szükségletek kifolyásai, csak inkább rendkivüli eljárást kivántak megalapitani, mi a fenforgott viszonyokban, kiválólag bizonyos büntények gyakoribb előfordulásában, és igy a közbátorságnak veszélyes fenyegetésében igazolást találhatott. Igy rendeli péld. Sz. László III. t. 1-ső czikke, hogy a tolvajok üldözése végett városokként királyi követek küldessenek, kik a tolvajságról gyanusitottakat magoknak bejelentessék, és velök a tüzipróbát eszközöljék stb.

Ha későbbi századokban (nevezetesen I. Ferdinántól fogva) ily féle, az inquisitionalis elvből folyó törvényrendeletek gyakrabban előfordulnak [1]), ugy ezen jelenségnek főoka kétségtelenül azon politikai bonyodalmakban lesz keresendő, melyek a hosszadalmas polgári háboruk folytán előidéztetvén, a büntető hatalom erélyesebb működését sürgetőleg igényelték.

Elvonatkoztatva ezen inkább részszerü és időleges intézkedésektől, bizton állithatjuk, miként a hazai büntető eljárás főirányelvében mindenkor a vádlórendszeren sarkalt [2]), mint ezt a tiszti ügyészség intézményének korai fejlődése [3]), de különösen a nemesek elleni fenyitő eljárás alakja, kétségtelenné teszi. A nemesek büneseteire nézve divatozott eljárás annyival inkább tünteti elő a vádper jellemét, mennyiben itt a formalis vádlevél beadásán, és a vádlott szabad védelmezésén kivül, az eljárás lényeges formaihoz, a vizsgálat megkezdésére felhatalmazó közgyülési vagy törvényszéki határozat is tartozott. Jellemző az is, hogy nemes embert vallatni szabad nem lévén, vallomása inkább csak a *szabad nyilatkozat* (declaratio spontanea) alakjával birt (Pauler II. 349. l.).

A szóbeliség és nyilvánosság elutasithatlan kivánalmai, melyek e századbeli törvényhozásnak legnyomósabb korkérdéseit alkotják, hazánkban sem maradhattak figyelmen kivül, és büszkén állithatjuk, hogy az 1840-iki országgyülés által a büntető törvénykönyv kidolgozása végett kiküldött bizottmány, a nyilvánosság, szóbeliség és a vádrendszer sarkalatos elveit, az 1843-ban elkészült törvényjavaslatban, teljes kiterjedésben meghonositotta.

Ezen törvényjavaslat főirányelveit röviden a következő pontokban foglalhatjuk össze: 1-ör büntető keresetet csak a közvádló indithat [4]) (a javaslat II. r. §. 3.).

2-or. A bünvizsgáló birák a megyei közgyülés, illetőleg külön választó testületek által (t. i. a szabad kir. városokban és a szabad kerületekben) választatnak (§. 10—28.).

3-or. A közvádlók a megyékben a karok és rendek által, a szabad kerületekben és a szab. kir. városokban bizonyos választó testületek által választatnak meg (§. 29—38.).

4-er. A perbefogás felett a *perbefogószék* határoz, mely felségsértés, hütlenség, pénzhamisitás és a királyi személy elleni sértő kifejezések esetében, a kir. udvari főtörvényszék ülnökeiből, félévről-félévre, a kinevezés rendsora szerint kiküldendő 13 tagból álland. Minden egyéb bünesetekre nézve a perfogás felett az illető törvényhatóság perbefogó széke határoz. (Ezen perbefogó székek tagjai szintén választás által jelöltetnek ki.) (§. 39—51.)

5-ör. Mint itélőszék, első instantiában jár el: a felségsértés, hütlenség, pénzhamisitás és a királyi személy elleni sértő kifejezések esetében a kir. itélő tábla, minden egyéb büntényekre nézve egy törvényszék, mely 12 rendes, de választás által kijelölt ülnökből álland [1]).

6-or. A vádlott szabadságában áll: a felségsértés, hütlenség és minden más, a kir. tábla illetékességéhez tartozó bünügyeknél a birák közül 13-at, egyéb büntényeknél 3-at visszautasitani.

7-er. Az elővizsgálati tételemények mikénti teljesitése pontosan van körülirva. A közvádló az elővizsgálat tartama alatt semmiféle birói cselekvényekre jogositva nincsen, de a vizsgálat folyamáról ő a vizsgáló biró részéről tudósitandó. (§. 239.) Engedetlenségi büntetések, a feleletet megtagadó vádlott ellenében, nem alkalmaztatnak. (§ 234.)

8-or. Bevégeztetvén az elővizgálat, a közvádló inditványt tesz: a vádlottnak perbefogása iránt, mi felett a perbefogó szék itél. A vádlottnak szabadságában áll a perbefogás elháritása végett, vagy maga, vagy védője által védelmet irásban benyujtani. (Ez azonban rendszerint a végzést felfüggesztő hatással nem birand.)

9-er. A közvádló által készitett és a törvényszéknél beadott vádirat a tanuk lajstromával együtt a vádlottal közlendő.

10-er. A peres eljárás nyilvános, kivévén azon eseteket, melyekben az elnök a közerkölcsösség érdekében kizárandónak tartja. A vádlott és a tanuk kihallgatása az elnök által történik, de fel vannak jogositva az ülnökök, a közvádló és a vádlottnak védője kérdéseket intézni ama személyekhez.

11-er. A bizonyitási elmélet részszerü rendeletek által van megállapitva (a 14. fejezet).

12-er. A fellebezésnek teljes kiterjedésben hely adatik. (§. 404.) A közvádlónak a fellebezés bizonyos esetekben kötelességévé tétetik. (§. 406.)

Dr. SCHNIERER ALADÁR,
nyilv. rend. jogtanár.

Parttulajdon, malom- és halászatijog.

A Tiszavidék egyik községében a nagy és kisebb közbirtokosság a malomjogot régi idők óta megosztva gyakorolván az utóbbiak jogképviselője malmát, a szabályozó társaság és közigazgatási hatóság rendelkezése szerint, a Tiszának a nagy birtokos partja iránt eső részén állitotta fel. A nagy birtokos e merészségben jogsérelmet látott, s minthogy a Tiszapart tulajdona s az egész halászati jog birtoka egyenesen őt illetik, visszahelyezési keresetében, *magát — a Tiszafolyamnak a malomfelállitás által megsértett birtokába visszahelyeztetni s a birtok háboritó malmot az ő Tiszájáról eltávolittatni kérelmezte.*

A védelem nem használt semmit. A bíróság az egész kérelemnek helyet adott.

Nem tudtuk tisztán felfogni, az itélet vajjon a part tulajdona — vagy a halászat birtokában találta e indokát.

Annyi azonban tény, hogy az ily nemü visszahelyezési per mi nálunk nem ritka eset s a Tiszafolyam tulajdonára földesuraink közül egyszer a part — máskor a halászat birtokosa von következtetést; sőt esetet hallottunk, hogy az ily jogigénylők egyike a gőzhajók és sószállitók járásában, — másik a Ti-

[1]) Ide tartozik kiválólag az 1527. t. 6. czikke, mely szerint minden megyében 12 tisztességes nemes ember kiválasztassék, kik a főispánnyal és a szolgabirákkal a gonosztevőket kinyomozni és megfenyiteni tartoznak. Továbbá az 1546. t. 50. és az 1625. t. 6. és 13. czikkei.

[2]) Lásd *Szalay* a büntető eljárásról irt értekezésének 14. lapját.

[3]) *Pauler* (büntető jogtan II. k. 308. l.) a királyi ügyész hivatalát az országgal egykoru őseredetünek mondja. *Bartal* (Comentár III. 38. l.) a koronai ügyészek névsorát az 1260-ik évtől kezdve közli.

[4]) Némely büneseteknél a büntető kereset csak a sértett fél panaszára indittathatik, péld. a házasságtörés és a becsületsértésnél (§§. 218. és 280.).

[1]) Az esküdtszékek behozatala mellett a codificationalis bizottmányban a kevesebbség nyilatkozván, ezen intézmény a tervben befogadást nem talált.

szafolyam telekkönyveztetése iránt tett kérelem megtagadásában is sérelmét találta.

A volt jobbágyság a part birtokából az igények ily magaslatára nem jutott. Köznépünk sok tekintetben még most is a régi emlékek hatása alatt áll, s vagy azért, mert a földesur halászattal is bir, vagy, mert partjának kiterjedése itt is, amott is messze elhalad, a saját érdeke ellen támasztott alap nélküli igényeket még respectalni is látszik.

Ott, hol a malom és halászatijog egy földesur kezében van, a parttulajdonos pedig magával szorosan a parttulajdonával elégedik meg, collisio elő sem fordulhat.

Közbirtokosságnál azonban, a mikor a hármas joghasználat külön személynél külön érdek kifolyása: az érintett felfogás a jó békességet mindannyiszor lehetetlenné teszi.

E tárgy megérdemel egy kis figyelmet s vizsgálatunkban összefüggés szerint elébb általánosan a javakra, azután a part-, malom- és halászatijogra is kiterjeszkedünk.

Anyagi törvényeinkben e tárgy körül szabatos fogalmak megirva nem léteznek. Az általános jogelvek, szokás és joghasonlatosság azonban e helyen is kellő vezérfonalat nyujtanak.

A birtok és tulajdonnak fogalmában rejlik a megszoritás, melyszerint ugyanannak tárgyaivá nem minden dolgok válhatnak. Nem lehet nevezetesen minden dologra, az átlag vagy használat tekintetéből, azon minden mást kizáró teljes jogot gyakorolni, mely jog pedig a tulajdonnak épen lényegét képezi. De maga a közérdek is a tulajdon ezen megszoritását kivánja meg, mert nélkülözhetetlen szükség, hogy — a magántulajdon természetétől eltérőleg — némely javak az egész közönség szabályszerü használatára fenmaradjanak. — A javaknak a tudomány és tételes törvények által egyiránt elfogadott — magán- és közjavakra lett osztályozása, ezen szükségességen alapszik, s ez indokolja a jogszabályt, mely p. o. az utakat, folyamokat világosan a köz- vagy nyilvános javak közé számitotta.

Hazai jogunk — legalább a törvényerejü szokás s joghasonlatosság szerint — kétségtelenül csatlakozik a müvelt államok tételes törvényeinek a dolgok vagy javak ezen felosztásáról szóló tanához; s a mit az osztr. po. törvény 287. §-ban, a római anyajog „res omnium communes“ név alatt e javakról határozottan megrendel: ugyanaz törvényeink élő forrásaiban szintén benfoglaltatik. — Az 1751. 14, 1836. 25, 1840. 10-ik t. cz. a folyamokat szó szerint közjavakká nem nyilvánitják, de vizekre, folyók és folyamokra minden esetben oly rendszabályokat alkalmaznak, az azokra való felügyeletet annyira hatósági gondoskodás alá helyezik: hogy e szabályok mellett, a tulajdonnal egyébként kapcsolatos rendelkezésnek egyesek számára semmi tere nem marad. — A folyók s folyamok használatát hajósok, csáklyások stb. minálunk is a part- vagy halászat birtokosának engedelme nélkül élvezik, s az ide vonatkozó szabályok által nem a magán tulajdon korlátozása, hanem a nyilvános javak kezelésének rendje biztosittatott.

Magántulajdon tárgyait tehát folyók s folyamok nem képezhetik, s a parttulajdonából következtetést a folyam tulajdonára vonni igen nagy hiba. — A parttulajdonával nem nevezetes jogok, mint inkább a tulajdonnak sajátlagos korlátozására állanak kapcsolatban s a parttulajdonos a vizmeritès jogával is csak annyiban élhet, amennyiben e joggyakorlat a part épségének ártalmára nem szolgál.

A közjólétet kevésbé érdeklő patakok, csermelyek, a birtok és használat jogánál már tekintet alá jönnek. A kisebb vizeken támadt szigetet, az osztr. po. törvény 407. §-a a parttulajdon növedékének határozza, mig a hajózható folyókon keletkezett ily földrészeket az álladalom számára tartja fenn.

Nézetünk szerint, a folyók s folyamok közössége s nyilvánossága, az előadottak után, az álladalom minden tagjai részére fentartott szabályszerű használatban s az ott törvény szerint gyakorolt jogoknak a folyam birtok- vagy tulajdonjogától függetlenségében határozódik. — Személyiségünk a fogyasztás, meritéshez ad jogot, — a hajózás, fausztatás, vizi épités hatósági engedélytől függenek; mig a halászat és malomjogot a törvény ma is a földesuri jogok közé számitja. — A jogok ily elrendezésénél a jogosultak természet szerint sokszor találkoznak, — azonban a jogosultság mindenikének határa és mértéke törvény- vagy hatósági rendelkezés szerint lévén szabályozva, valamint a jogositottak az általuk gyakorolt specialis jogból más jogokra következtetést nem vonhatnak: akként egy másik jog- vagy a parttulajdonosától joggyakorlatukban akadályozva sem lehetnek.

Szorosan tárgyunknál maradva, a halászati jog a folyóban lévő halak kifoghatására — a malomjog, egy vagy több kompos- (hajó)malomnak a folyamon tarthatására terjed ki. Mindkettő a földesuri birtok járuléka; s a birtok fekvésétől, a parttulajdonától függetlenül, a folyamon mint közvagyonon, mindkettő önállóan jelentkezik. A halászat — a halak mesterséges tenyésztését illetőleg, az ezen tenyésztést gátló külső események eltávolithatásának jogát már nem foglalja magában, mert ezen események egy különálló törvényszerü joggyakorlattal legtöbbnyire összefüggésben állanak; valamint a malomjog birtokosa a malomnak tetszés szerinti helyen felállitására ismét nem lehet jogositva, mert a folyam erejének, irányának, s mélységének körülményeihez képest az álláspont meghatározása a közérdek képviselőjét, a hatóságot illeti.

A mondottakat összefoglalva, nézetünk szerint, a malomugy mint a halászati jog a parttulajdonhoz egyformán viszonylanak, s e viszony, a javak fekvése s a jogok gyakorlatának helyiségéhez képest, nem a függés vagy alárendeltségben, hanem egyedüla kölcsönösen lehető érintkezésben határozódik; s a parttulajdonos csak annyiban lehet a malom vagy halászat által érdekelve, mennyiben ezek, a kikötés, bejárás s általában a part használatával amannak a tulajdonban rejlő kizáró jogait érintik meg. Feltéve, hogy a jogkörén mindenik jogositott belől marad, a halászat — a part és malom, a malom — a part és halászat által korlátozást kölcsönösen nem szenvedhetnek.

Visszatérve most már a legelöl felhozott példához előttünk igen világosnak látszik, melyszerint, a mi földesurunk keresetét csak a partba vert czölöp, kiakasztott horgony eltávolitására, — a Tisza vagy Duna birtokára pedig teljességgel nem intézheti.

Szolgáljanak e sorok a jogfogalmak tisztázására addig is, mig a leggyökeresebb orvoslást törvényhozásunk a földesuri javadalmak, a kir. kisebb haszonvételek teljes megszüntetésével nyujtandja.

Miskolczon, 1868. október hóban.

SZEREMLEY LAJOS. ügyvéd.

Jogirodalom.

A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. A magyar tudományos akadémia által a Fáy-alapitványból koszoruzott pályamü, irta *Kautz Gyula*. Pest, 1868. XVI. és 602 lap. Ára 4frt 40kr.

(Vége.)

Második időszak 1715—1790-ig vagyis a közgazdasági szervezkedés első kisérletei.

1715—1790-ig a közgazdasági szervezkedés első kisérleteit látjuk. E korszak alatt több jelentékeny körülménynyel találkozunk, melyek habár nagyobbrészt politikai természetüek, a közgazdaságra lényeges hatással voltak. Jelesen az udvari kanczellária és a helytartótanács tökéletesb alakban szerveztetik; nemzeti törvényhozásunk részben átalakul; az állandó hadsereg váltja fel az eddig divott fegyverviselés módját, az adóügy s az államháztartás lassankint gyökeresen megváltozik, élénkebb szellemmozgalom mutatkozik. Ezen előnyös körülmények mellett azonban árnyoldalak is jelentkeznek. Hazánk az uralkodó dynastia többi tartományaival szorosb kapcsolatba jutván, hazánk legfontosabb érdekei gyakran ez utóbbiak érdekeinek utána tétettek; a kormányzatban a birodalom nem magyar ajku és lelkületü államférfiai döntő befolyásukká váltak; a monarchiai központositás és politikai mistificatio főleg az 1764-ki országgyülés után mind nagyobb s veszélyesebb mérvben vétetik czélba; ehez járul még a nemesség konok idegenkedése kiváltságos helyzetéről lemondani, a jobbágyi viszonyok elmérgesedése, az értelmiség és a szabadabb nézletmód lassu fejlődése. — Mindezekkel karöltve a közgazdasági állapotokban sem találunk kedvezőbb fordulatra.

Ezen korszak közgazdasági történetét két alszakaszra lehet osztani. Az első terjed Mária Terézia uralkodásáig és a közgazdaság reform előkészitési korának tekinthető: a második magában foglalja magát a kormány által czélba vett reformot. Az 1715—29-ki országgyüléseken, valamint egyéb téren, ugy a közgazdaságin is, a szervezés és ujjáalakitás kiváló jelentőséget foglalja el. Az 1715: 24 és 59-ik czikk által bizottságok rendeltettek, melyeknek czélja volt a reformokhoz szükséges anyagot egybegyüjteni és az elvi kérdéseket megvitatni. E választmány reform munkálataiból közgazdasági tekintetben a III. rész „de systemate oeconomico“ bir jelentőséggel, mely 46 fejezetben a közgazdasági téren életbeléptetendő javitások némi rendszerét adja. A javaslat mindazáltal nem került ország-

gyülési tárgyalás alá, hanem számos hiányainak pótlása végett a helytartótanácshoz oly utasitással adatott, hogy a tapasztalt hiányokat orvosolván, más testületek- és hatóságokkal egyetértve a legközelebbi országgyülésig rendszeresb reformmunkálatot állitson össze. A helytartótanács munkálata azonban nem volt eredménydus és az 1728—9-ki országgyülés egy külön országos közgazdasági választmányt küldött ki, melynek munkálata azonban — miután III. Károly uralkodásának utolsó tiz évében országgyülés nem tartatott — tárgyalás alá szintén nem került. A nézetek, melyek közgazdasági téren ezen időszakban kifejlődtek, a következőkben foglaltatnak: Nagy fontosságot tulajdonitottak e korszakban a népesedés növekedésére, az 1723: 18. és 103. tczikk a benépesedést irányelvül tüzik ki, az 1729-ki országgyülésen szintén fősulyt fektettek a sürü népesedés előidézésére. Merkantilistikus nézetek fejlődnek ki nálunk is, mert a pénznek tulságos nagy jelentőség tulajdonittatik, a nemes érczeknek az országban maradása, a pénzforgalom élénkségének előidézése a közgazdaság főelveként szerepel. — Ily irányelvet látunk a vámügy rendezése körül felmerült vitáknál; a fősuly itt arra fektettetik, hogy a pénznek az országból kifolyása gátoltassék; ugyanez elvből emelnek pa aszt főuraiknak külföldön tartózkodása ellen; ugyanez okból kivánnak országos pénztárt alapitani. A hitelügy is már tárgya az elmélkedéseknek, az 1723: 107. t. czikk a betáblázatok primitiv német rendeli el, s igy a hitel némi alapját létesiti; a charta biancák törvényes kellékekhez szorittatnak. A birtokviszonyok is tárgyalás alá kerültek; az 1729-ki országgyülésen urbarium alkotásáról volt szó, eredmény azonban nem létesittetett, a jobbágyok földesuraik zaklatása ellen némikép megvédetnek (1715: 11. és 101.; 1723. 60., 61. és 62.), a hitbizományok és majoratusok alkotása a nemeseknek is megengedtetik (1723: 10.), a külföldiek birtokképessége több alkalommal jött szóba. Az iparügy tekintetében következő lényeges törekvéseket tapasztalunk; törvényhozásunk mindenekelőtt az iparosok számát kivánta növeszteni, s ennélfogva az iparosok betelepülését a mennyire lehetett könnyebbitette, s a beköltözendő iparosoknak nevezetes előjogokat igért (1715: 108., 1723: 117., 1729: 12.), külön iparközségek szervezéséről és a helytartótanács kebelében alakitandó külön iparosztályról volt szó. Nagy érdekeltség mutatkozott országgyüléseinken a czéhrendszer körül is; sokan már most kivánták megszüntettetni a czéheket, mig mások a czéhrendszer némi előnyét emlitvén fel az azonnali megszüntetés ellen szóltak. A kereskedelem s a vámpolitika szintén az ipar védelmére kelt, sokan ugyanis honi iparunk megszilárditása tekintetéből nyers terményeink, jelesen gyapjunk kivitelét megakarták gátolni, s ellenkezőleg vasmüveink védelmezése tekintetéből a külföldi vasnak behozatalát megtiltani. Kereskedelmi ügyeink emeléséről sokat tanakodtak országgyüléseink, a kereskedési szerződéseket szükségeseknek látták, különösen borkivitelünk tekintetében Angolországgal, gabnakivitelünk Hamburggal kivántak kereskedelmi szerződést. A vámpolitikánál következő főelveket fogadták el: Magyarország és az örökös tartományok egyenjogu országok gyanánt tekintessenek, a magyarországi nyers termékek szabadon legyenek külföldre vihetők; a beviteli kereskedésnél már védelmi, már tilalmi elvekre akadunk; a beviteli kereskedés fontosságát felismerték; a tengerpartnak hazánk szempontjából nagy hordercjét kiemelték. A közlekedési ügy tekintetében több figyelemre méltó törekvéssel találkozunk; a Tiszaszabályozás ügye, a Dunának egybekötése a Balatonnal, s a folyók szabályozása emlithető e helyütt. — Az e korszakban kifejlett pénzügyi nézetek meglehetős kezdetleges ismeretekre mutatnak. Vannak mindazáltal egyes momentumok, melyek e részben is a haladás jele gyanánt tünnek fel. Országos pénztár felállitását tervelték, mely az adóalaptól külön lett volna kezelendő. 1732-ben az osztrák kormány a dohánymonopoliumot Magyarországon is életbe akarta léptettetni, az akkori alkanczellár Batthiányi Lajos azonban ez ellen erélyesen tiltakozott.

Áttérhetünk már most a korszak második alszakaszára, mely Mária Terézia és József uralkodását foglalja magában. E korszakban a központi kormányhatalom vette kezébe az ujitási irány zászlaját, országgyüléseink (1741., 51., 64.) nem foglalkoztak közgazdasági tárgyakkal, sőt 64-től kezdve majdnem félszázadig nem is tartattak országgyülések, az államtudományok hazánkban is lassankint terjedni kezdenek, végre a merev központositás honol meg. A közgazdasági eszmekör, mely e korszakban uralkodó volt, határozottan merkantilistikus. A kormány az országgyülésen az eddig fizetett adósomma felemelését követelte, az 1764-ki országgyülésen pedig az adó kérdése a nemesi felkelési rendszernek és a jobbágyi viszonyok reformjának kérdésével hozatott kapcsolatba. A kormány az irodalmi agitatió eszközéhez is fogott; Kollár Ádám a kormány tudta és helyeslésével irta a törvényhozó hatalom eredete és gyakorlatáról szóló munkáját, — melyben jogi intézményeink reorganisatióját kivánta; munkáját azonban a közvélemény a legnagyobb ellenszenvvel fogadta, szintén e sorsban részesültek a kormánynak az országgyüléshez e szellemben tett előterjesztései. Mária Terézia látván, hogy országgyülésünkkel nem boldogulhat, országgyülés nélkül kezd uralkodni.

„Azonban, valamint egyebütt és mindenkor a világhistóriában, ugy nálunk is egyik főgondja vala az uralomra jutott absolutismusnak, hogy az elvesztett (és elvett) szabadságért a nemzetnek az anyagi érdekek ápolása s előmozditása által némi kárpótlást nyujtson s a politikai jogok élvezete helyett anyagi javakat és kedvezményeket szerezzen.“ Mária Terézia is e nyomon haladt. 1765-ben jött létre az uj urbérszabályzat. E fejedelem gondoskodásának tárgyait képezte a mezei gazdaság gyámolitása, mocsárok kiszáritása, futó-homok megkötése, az erdészeti ügy czélszerübb rendezése, a ló- és marhatenyésztés előmozditása, a kézmüipar, a gyártás támogatása, a czéhszerkezet helyesebb szabályozása. A vámpolitikai rendszer megváltoztatott, a mennyiben a nagylelkü fejedelemasszony a Magyar- és Erdélyország, Slavonia és a Bánság közt volt vámsorompókat ledönté, a Magyarországra oly káros hatásu kereskedelmi tanácsot megszüntette, Fiumét 1779-ben Magyarországhoz visszakapcsolta, szabad kereskedelmi várossá emelte.

Mária Terézia absolutisticus kormányrendszerét nemcsak folytatta, hanem még sokkal merevebb formában s Magyarország irányában még nagyobb kiméletlenséggel tartotta fenn s kezelte József császár. Közgazdasági dolgokban határozott physiocrata volt. A föld és telket a vagyonosság legbiztosabb forrásának tekintette. A népesség létszámának folytonos nyilvántartása végett népösszeirást rendel, a földmives osztálynak személyes szabadságot ad, a czéhek eltöröltetnek s az ipar szabadság nagy elve kimondatik, kereskedelmi tekintetben elhárittatik sok akadály, az uzsora törvények megszünnek, az ipar és gyártás emelésére szigoru védvámrendszer honosul meg, az átalános föld s telek megadóztatás czéljából a földek felmérése, jövedelembecslése stb. indittatnak meg, a közlekedési eszközök tökélyesbülnek stb.

József közgazdasági törekvéseiben mindazáltal három nagy tévedést látunk; a) az absolutisticai és a szabadelvüségi irányt kivánta összeegyeztetni, mi soha és seholsem sikerült és sikerülni soha nem is fog, b) anyagi az érdekek terén volt viszás közgazdasági politikát az ujabb tudományos elvek szerint gépiesen megváltoztatni hitte, — c) végül az egyadó rendszerhez szitott, mely eszmét pedig kivinni teljes lehetetlenség.

Az irodalom e korszakban lényegesen kedvezőbb szinben tünik fel. Mária Terézia az államtudományok tanitására a különböző tanintézeteken tanszékeket állitott fel, a mi a közgazdaságtan terjedésére kétségtelenül nagy behatással volt. Az irodalmi termékek, melyeket e kor felmutat, következők: Kollár Ádám emlitett munkája, Izdenczy József értekezése a magyar adórendszer hiányossága és egy uj finánez szerkezet szükségességéről, — Schweicz Leo igaz magyarja, Kazinczynak II. Frigyes porosz király irataiból magyarra áttett dolgozata a törvényalkotásról, egy névtelenül megjelent dolgozat (Cziráky Antaltól) „introductio ad politica regni Hungariae; Lucius Pannoniusnak: — Epistola civea diminutionum vectigalis in producta Hungariae; Tapolyai Imrének: — Considerationes de statu commerciali Hungariae; Merzének: — Observationes commerciales et media regulandi navigationem in Tibisco; — Tessedik Samu következő értekezése: „Der Landmann in Ungarn was er ist, und was er sein könnte és Oekonomisch-statistische Bemerkungen über den gegenwärtigen Zustand des Landwesens in Ungarn; Wuchetich Mátyásnak Scientia rei aerariae czimü munkája, mely hosszu ideig iskoláinkon pénzügyi tankönyv gyanánt szolgált; — gróf Szapáry János müve „Der unthätige Reichthum Ungarns wie zu gebrauchen.“

E korszakban a közgazdasági tudomány segédtudományai is nagyobb gondban részesültek, igy geografiai és statistikai tekintetben Bél Mátyás, Korabinszky, Szászky és Szubányi munkáit, mezőgazdasági tekintetben Fischer és Liczey értekezéseit kell felemliteni. Dr. MATLEKOVICS SÁNDOR.

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) birói szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi szakosztályának f. hó 12-én tartott ülésében *Morlin* Imre helyettesitett elnök vezérlete alatt a szokott jegyzőkönyvi hitelesités után, előterjesztetett szakosztályi jegyző részéről, a mult ülés határozatához képest a szakfolyóiratok és napilapok azonnali beszerzését sürgető, az egyleti elnökséghez intézett megkeresvény, mely helyeslőleg tudomásul vétetett. Tárgyaltatott további *Pósfay* Károly „birói szervezeti javaslata" és a bevágó bizottmányi jelentés s hosszasabb vita folytán, melyben *Pósfay*, dr. *Környey*, dr. *Dárdai, Deszkás, Morlin*, dr. *Mannheimer* és dr. *Siegmund* ismételten részt vettek, elv gyanánt mondatott ki, hogy a területekre való tekintettel alakitandó *társasbiróságok* mellett *egyes biróságok* is, minél több számban lennének felállitandók; hogy oly bióság, mely elsőfolyamodásilag itél, soha másodforumként ne biráskodhassék, hanem a *felebbviteli forumokat* kizárólag a lehető nagy számmal létesitendő *kerületi főtörvényszékek* képezik, melyek egyszersmind az első bióság eljárása ellen intézett semmiségi panaszok elbirálására is hivatva lennének, harmadbióságként pedig egy Erdély és Magyarországra nézve együttesen Budapesten felállitandó *legfőbb törvényszék* létesitessék, melyhez azonban két *egybehangzó* itélet ellen csak is *formasértés, törvény magyarázat és alkalmazás* tekintetében engedhessék meg a *semmiségi panasz*, két *eltérő* itélet ellen pedig az *érdemleges felebbvitel* is. Végül dr. *Környey* Ede és dr. *Mannheimer* Ignácz a hozzájok intézett felszólitás folytán jelenkezvén, hogy az „ügyvédrendtartás" tárgyában kiküldött bizottmány működésében részt venni hajlandók lennének, a szakosztály köszönettel fogadta a jelenkezők készségét, s azokat az illető bizottmány tagjai közé beosztotta.

(Értesités.) A „budapesti ügyvédi egylet" IV. (birói szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. é. november 19-én esti 6 órakor az egylet helyiségeiben ülést tart *Pósfay Károly* urnak „birói szervezeti javaslata" tárgyában.

(Don Carlos.) A sléziai tudományos társaság jogi szakosztályának f. é. febr. 12-én tartott ülésében dr. Friedberg Herman kerületi orvos egy értekezést olvasott fel „Don Carlos infans cselekvényeinek beszámithatóságáról". A kérdést, hogy az infans tettei betudhatók-e vagy nem, a történet tanulmányába beszőni, nagy fontosságunak tartja az előadó, mert sok történeti személyt csak akkor itélhetünk meg igazságosan, ha kimutatjuk, hogy azok cselekményei egy elmeháborodás következményeiül tekinthetők. Ez eddig azért mellőztetett, mert a történetirók nagyon keveset tudtak az elmeháborodás jelenségeiről, az elmeháborodás gyógykezelői pedig nagyon keveset a történelemből. Az előadó körülményesen fejtegette az elmeháborodás elemeit és az eljárást, a mely által azt történeti személyeknél föl lehet ismerni; többeknél kimutatta nemcsak az elmeháborodást átalában, hanem annak bizonyos nemét is, ugy a mint azt az orvositudomány kivánja. Első például Don Carlost hozta föl. Miután különféle történeti forrásból jellemző adatokat állitott össze az utóbbiról és azokat orvosilag értelmezte, azon következményt vonta le mindezekből, hogy a herczeg gyakori buskomorsággal és dührohammal (Tobsucht) összekötött elmegyengülésben szenvedett, s ezért cselekvényei nem valának beszámithatók.

Jog- és államtudományi könyvészet.*)

Közli: *Pfeifer Nándor* könyvkereskedése Pesten.

A német jogirodalomból

folyó évi julius- és augusztusban megjelent művek.

Abschätzungs-Grundsätze, die, der schlesischen Landschaft und das bei Anwendg. derselben zu beobachtende Verfahren, Amtliche Ausg. Nebst den Hilfstab.

Annalen der Justiz u. Verwaltung in der Provinz Hessen 15. Jahrg. 1. u. 2. Hft. Cassel u. Göttingen, Wigand.

Anweisung vom 7. Mai 1868 f. das Verfahren bei den Vermessungsarbeiten zur Vorbereitg. der Ausführg. d. Gesetzes v. 21. Mai 1861, betr. die anderweite Regelung der Grundsteuer in den Provinzen Schleswig-Holstein, Hannover u. Hessen.

Archiv der f. Ungarn maassgebenden Staatsverträge, Gesetze, Verordnungen u. sonstigen Aktenstücke im Gebiete d. Handels, der Industrie u. d. öffentlichen Verkehrs. Mit erläut. Anmerkgn.

Archiv für die civilistische Praxis. — Vollständiges alphabetisches Inhalts-Verzeichniss zum 1—50. Bd. nebst 9 Beilageheften. Zusammengestellt v. Dr. Frz. Mittermaier.

Archiv für Theorie u. Praxis des allgemeinen deutschen Handelsrechts. Unter Mitwirkg. mehrerer Rechtsgelehrten hrsg. v. Dr. F. B. Busch. 13. Bd. 3. u. 4. Hft. Nebst Sach- u. Quellenregister.

Arlt, J., die Ausrottung der Bettelei. Görlicz, Remer.

Arnd, K., die Volkswirthschaft, begründet auf unwandelbare, Naturgesetze.

August, O., die sociale Bewegung auf dem Gebiete der Frauen.

Baur, L., Handbuch d. directen Steuerwesens u. der damit in Beziehung stehenden Gegenstände der Gesetzgebg. u. Verwaltg. im Grossherzogth. Hessen. (In 2 Thln.) 1. Thl.: Geschichtliche Uebersicht der früheren u. Entwicklung der Grundsätze der gegenwärtigen Gesetzgebg., Organisation und Grundsteuerverfassg.

Baussnern, G. v. der ungarisch-österreichische Dualismus u. die Aufgabe der modernen Demokratie. Politische u. socialdemokratisch pädagog. Studie.

Beer, A. u. F. *Hochegger*, die Fortschritte des Unterrichtwesens in den Culturstaaten Europas.

Beitrag zur weiteren Ausbildung der Armenpflege im Königr. Sachsen, v. e. königl. Friedensrichter. Nebst Anh.: Die landwirthschaftlichen Armenschulen in der Schweiz v. Dr. Hartstein.

Berggesetz, allgemeines, f. das Königreich Sachsen vom 16. Juni 1868. [Aus dem Gesetz- u. Verordnungsblatt f. d. Königreich Sachsen.]

Berichte, stenographische, üb. die Verhandlungen d. Ausschusses d. Bundesraths d. norddeutschen Bundes f. Handel u. Verkehr, betr. die Enquête üb. das Hypotheken-Bankwesen. Vom 13. März 1868. bis zum 19. Juni 1868.

Bischof, Dr. H., Grundriss d. positiven öffentlichen internationalen Seerechts.

Blätter f. Gefängnisskunde. Organ d. Vereins der deutschen Strafanstaltsbeamten. Unter Mitwirkg. d. engeren Vereins-Ausschusses hrsg. v. G. Ekert.

Dienst-Instruction, allgemeine, für die Konsuln des norddeutschen Bundes vom 15. März 1868.

Dorner's Kirche u. Dorner's Staat. Abfertigg. der Broschüre: „Kurze Erörterg. der Rechtsfrage, wem das Eigenthum am Kirchengute zusteht? v. K. Chr. W. Dorner."

Dubs, Dr. J., die schweizerische Demokratie in ihrer Fortentwicklg.

Eigenbrodt, Dr. (C.), die Städtereinigung zur Verhütung der steigenden Verunreinigung d. Erdbodens unserer Wohnorte, als wichtigste Aufgabe der Sanitätspolizei.

Entscheidungen d. Königl. Ober-Tribunals, hrsg. im amtl. Auftrage v. Decker, Dr. Voswinckel u. Heinsius.

Ergänzungen u. Erläuterungen d. preussischen Rechtsbücher durch Gesetzgebung u. Wissenschaft. 5. Ausg. bearb. von Dr. Ludw. v. Rönne.

Escher, H., die Schwurgerichte in Strafsachen u. bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten. Geschichte derselben in England, Frankreich und Deutschland, vom wissenschaftl. Standpunkte, mit zahlreichen Beispielen aus der engl. Praxis erläutert.

Funk, Dr. F. X., Zins u. Wucher. Eine moral-theolog. Abhandlg. m. Berücksichtigg. d. gegenwärt. Standes der Cultur u. der Staatswissenschaften.

*) Ezen állandó rovatban jövőre a német, franczia, angol és olasz jogirodalomban megjelent legujabb müvek jegyzékét fogjuk közölni.
Szerk.

TARTALOM: Országos és helyi ügyvéd-egylet. Wukanich Viktortól. — A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban. (Folytatás.) Dr. Travnik Antaltól. — A nyomozó- és a vádelv jelentősége a bünvádi eljárásban. (Vége.) Dr. Schnierer Aladártól. — Parttulajdon, malom- és halászatijog. Szeremley Lajostól. — Jogirodalom. — Különfélék. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 47. Pest, 1868. november 22.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban?

(Dr. Dárdai Sándor által a budapesti ügyvédi egyletnek büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztályában tartott felolvasás.)

E szakosztály engem tisztelvén meg azon megbizással, hogy a büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szaktudományt érintő ujabb munkákról időnként jelentést tegyek, örömmel használom fel az igazsági miniszter által, az országos fegyintézetekről nyilvánosságra bocsájtott hivatalos jelentést, hogy ez alkalommal a börtönügyi szaktudomány legujabb vivmányairól értekezve, némileg felkeltsük azon érdeklődést, melyről a hivatalos jelentés azt mondja: „hogy a nemzet minden rétegeit átható érdeklődés nélkül, a börtönügynek tervben levő gyökeres reformja alig remélhető".

Az igazságügyi miniszter mult évi október hóban *Csillagh László* osztálytanácsos és *Tauffer Emil* tiszt. fogalmazóból álló bizottságot küldött ki, hogy az országos fegyházakat alaposan megvizsgálják, azok állapotáról és a legsürgősebben eszközlendő javitásokról jelentést tegyenek.

E jelentésnek negyedik része statistikai táblákat is tartalmaz, s ezek szerint a magyarhoni s erdélyi orsz. fegyházakban 1866-ik évben 3621 férfi és 370 női fegyencz volt letartóztatva; 1867-ben pedig azoknak száma összesen 3752-re tétetik*). — Minden egyes fegyencznek ellátása naponkint átlag véve 47½ kr. kerül, melyből a raboknak munkája által csak 5—6 kr. fedeztetik, ugy hogy minden egyes fegyencz részére az állam által, tulajdonkép csak 42 kr. fizettetik, mi 4000 fegyencznél — mert a fentebbi kimutatás szerint nem sok hiányzik ezen kerek szám completirozásához — évenkinti 613,200 frt költséget tesz.

Alig szükséges megjegyeznem, hogy a fentebbi számok alatt nem foglaltatnak egyszersmind a helyhatósági ugy mint városi, megyei és kerületi fogházak.

Noha hazánkban még a fenyitő eljárás sem örvendhet az áldásdus nyilvánosságnak, napi hirlapjaink ujdonsági rovatai mégis élénk szinben tüntetik fel, hogy fegyházaink mennyire felelnek vagyis inkább nem felelnek meg a javitás czéljának. Csaknem naponkint olvashatjuk: hogy itt vagy amott egy példátlan merészséggel elkövetett rablás történt, és N. N. városkapitánynak vagy csendbiztosnak sikerült ezen vagy azon nem régen szabadon bocsátott fegyenczben — mint különben is hirhedt egyénben — a tettest felismerni.

Ezen állandó hirek olvasásakor mindannyiszor a börtönügyi reform kérdése merül fel előttem, mely kérdés 1836 óta egy külön szaktudomány tárgyát képezi. — 1836-ban, midőn Philadelphiában az első magánrendszerü fogház épült, az azzal behozott ugynevezett pensylvaniai rendszer, oly merev ellentétbe lépett az addig divatozó közös rendszerrel, hogy ezen komoly harczot még most sem tekinthetjük teljesen befejezettnek, minek oka főleg abban rejlik, hogy egyik félnek sincsen tökéletesen igaza. Ujabban azonban egy rendszer merült fel *Irland*-ban, mely ugy a magán, mint a közös rendszernek, tehát mindakét ellentétes rendszernek igazságait magában foglalja, és ha gyakorlati keresztülvitelének nehézségei is le leendenek győzve, a szaktudománynak fenjelzett két ellenséges tábora kétségkivül ezen rendszer felett fog béket kötni.

Ezzel röviden körvonaloztam mai felolvasásomnak keretét, melyben egyszersmind figyelemmel fogom kisérni az igazságügyi miniszterium által nyilvánosságra bocsátott, az országos fegyintézetekről szóló hivatalos jelentését.

Legyen szabad mindenekelőtt épen ezen hivatalos jelentésből kivonva, a hazai fegyházainkban most divatozó közös rendszernek erkölcsi befolyását néhány vonással ecsetelnem.

„A bünök minden osztályának képviselői vannak egy fegyházban együttlétre szoritva, s ezáltal, de továbbá a hajlamok és szenvedélyek hasonlóságánál fogva bensőbb viszony támad közöttük, ugyanazon sors gyermekei egymás között nem ismerik a szégyent, sőt a dolgok természetes folyama szerint viszonyuk oda fejlik, hogy nemsokára a többi emberi társaságtól elkülönitett, saját elvek s erkölcsök által vezérlett külön osztályt képeznek. A legbátrabb, kegyetlenebb s daczosabb viszi a kevésbé merészek közt a szót. Beszélgetésök természetesen mult éltük emlékeit tárgyazza, melynek sulyos következményeit most találékony képzeletük képeivel könnyitni akarják, avagy terveket kovácsolnak a jövőre, melyeknek furfangossága majd megmentendi őket, a jelenben gondolatuk szerint csak rosz kivitel által okozott felfedezéstől. A vallástan magvai legritkábban esnek közöttük termékeny földre; guny és ama szemtelenséggel fogadják azt, melylyel a gonoszságban rögzöttek, a keresztény hit tiszta, de szigoru erkölcsit eltorzítni szokták, hogy mintegy saját lelkiismeretüket menthessék ki, azoknak megnem tartásáért. A még nem egészen romlott, ki elég szerencsétlen hosszabb időre egy ily fegyházba kerülni, nem óvhatja magát gonoszságba sülyedt környezetének mételyes befolyásától, mert habár eleinte romlott társainak durva tréfáit, illetlen beszédét s bünös merényük terveit csak azért hallgatá, hogy általuk üldözés vagy bántalomnak kitéve ne legyen, eltompitja utálatát, később a szokás s a roszaknak folytonos társasága, végre benne is megvesztegetett érzelmeket kelt, melyek ettől kezdve szakadatlanul öregbednek."

*

*) A nők többnyire aránylag igen csekély számmal vannak képviselve a fegyházakban. Ebből azonban még nem lehet a nőnemnek nagyobb erkölcsiségét következtetni, mint ezt a hivatalos jelentés állitja. Igen érdekes e tekintetben a *„Deutsche Strafrechtszeitung"*-nak f. évi február havi füzetében az ily czimü értekezés: *„statistische Bemerkungen über Geschlecht und Alter der Angeklagten"*.

A közös rendszerhez kell számitanunk az ugynevezett hallgató vagy — auburni — rendszert is, melynek hazánkban az 1840-iki országgyülés által kiküldött választmányban szintén voltak egy némely pártolói. E választmányban egyátalán csak a magán és a hallgató rendszer körül forogtak a viták, mert az *ir* rendszer, — melynek keltét csak az 1856. évtől datálhatjuk — akkor még nem volt ismeretes. Most azonban ezen rendszer nemcsak az elméleti tudomány terén emelkedik tulsulyra, hanem már gyakorlati tapasztalatok által is támogattatik. — De épen ezért, mert az 184$^3/_4$-iki országgyülés óta a börtönügyi szaktudomány bő tapasztalatokkal gazdagodott, szigoru vizsgálatunk tárgyává kell tennünk az ezen országgyülés bizottsága által kidolgozott t. javaslatot.

Köztudomásu dolog, hogy ezen törvényjavaslat a magánrendszer elveire volt fektetve, s minthogy szakemberekből álló közönséghez van szerencsém szólni, feleslegesnek tartom a magánrendszer részletesebb ismertetését, mert hisz kiki köztünk tudja, hogy mily véglegességekhez vezetett a tiszta magánrendszer elméletének gyakorlatbani alkalmazása, ugy, hogy p. o.: némely fegyházban minden fegyencznek külön sétatere van, de még a sz. mise alatt is elvannak különitve, mert minden fegyencz külön páholyban, ugynevezett „stall"-ban foglal helyet, és hogy a templomba menet vagy az onnani jövetkor egymást meg ne ismerhessék, bizonyos adott jelre a sipkának börfödelét — melyben két szemüreg van kivágva, azt mintegy álarcznak használva — arczukra kell vonniok. Hogy a magánrendszernek ily tulzásaiból eredt kinövések, minők a külön sétatérek, az emlitett „stall"-ok és az álarczok viselete, nemcsak nem hasznos, hanem egyenesen káros, — az világosan kitünt az angol parlament által kiküldött bizottságnak tárgyalásából, a mely bizottság a börtönügyet oly alapos tárgyalás alá vonta, mint az eddigelé még a világ egy törvényhozása részéről sem történt. E bizottság élve az angol parlamentnek azon kiváló jogával, hogy tanukihallgatásokat is eszközölhet — 9470 kérdés fölött — számos szakférfinak nyilatkozatát szerezte be, és a bizottság jelentése nyomtatásban 697 nagyrétü lapra terjedt. A bizottság által kihallgatott kitünő szakférfiak egyhangulag oda nyilatkoztak, hogy a külön sétaudvarok czélszerütlenek, mert nem nyujtanak elegendő tért testi mozgásra, miért is azok helyett nagyobb sétatérek használatát inditványoztak, hogy ott több fegyencz együttesen szigoru felügyelet alatt tornászatszerü testgyakorlattal tölthesse a sétaidőt. A fegyenczeknek templombani elkülönitését még inkább kárhoztatták, mert ezáltal az isteni tisztelet minden hatását elveszti, s a fegyenczek tapasztalat szerint leginkább ezen az ájtatosságra szánt időben igyekeznek észrevétlenül egymással érintkezésbe lépni. *Clay* nevü fegyházi lelkész Prestonban, oly erélyesen nyilatkozott az emitt emlitett tulzás ellen, hogy kijelenté: miszerint, ha ő kénytelenittetnék a fegyenczeknek az elkülönitett „stall"-okban prédikálni, — inkább leköszönne lelkészi állásáról. A mi pedig az álarczok viseletét illeti, az valóban nevetséges tulzás, mert a kivánt czél a végtárgyalások nyilvánosságánál fogva, melynek előbb-utóbb nálunk is be kell következnie, amugy sem éretik el.

Mindazon által az ily tulzások nem gyengithetik a magánrendszer alapeszméjének helyességét és legyen szabad az a mellett szóló érveket röviden felsorolnom.

Sokan azt vetik ellen a magánrendszernek, hogy az természetellenies, mert embert nem szabad az emberi társaságtól megfosztani, is a törvény is a gonosztevőt csak szabadságától foszthatja meg. Azonban uraim! a magánfogság által a fegyencz koránsem záratik el egyátalán az emberi társaságtól, hanem csak a gonosztevők társaságától lesz elkülönitve. Az egylet tisztviselői, a lelkész s a tanitó kötelesek a fegyenczczel érintkezni, és ha találkoznak még egyéb nemeslelkü egyének, kik a fegyenczet az intézet elvei szerint a javulás utjára téríteni akarják, nincs ok arra, őket ezen magasztos hivatásukban gátolni. Ime tehát a magánrendszert természetelleniesnek mondani nem lehet, mert az emberi természet követelményeül csak nem tekinthetjük azt, hogy a különben is roszra hajlandó ember, gonosztevők társaságában éljen. Sokkal természet-elleniesebb a *hallgató*-rendszer, mely szerint a fegyenczek egymás mellett állhatnak, járhatnak, de sem szóval, sem jel által nem nyilatkozhatnak! Jobb tehát nézetem szerint, ha egyátalán elkülönittetnek. De továbbá, hiszen nem természetellenies az, ha az ember éjjel-nappal az ágyban fekszik? És mégis mily gyakran kényszeriti arra az orvos a gyengélkedőt. Hasonlóan tehát mint az orvos a betegségre, ugy hasson a bünhöztetés a büntettre. A ki pedig a czélt akarja, annak az eszközt is kell akarnia.

Ám lássuk, hogy a czélelérésére mit tesz a *közös* és mit a *magán*-rendszer?

Senki sem tagadhatja, hogy a büntettes cselekvésére annak viszonyai, környezete s társasága mindég lényeges befolyással birt. Ennek orvoslására pedig a közös-rendszer a büntettest *kizárólag gonosztevők társaságába helyezi!* Nemde természetesebb tehát, ha a fegyencz a *magán*-rendszer követése által mindazon kedvezőtlen befolyásoktól megóvatik?

A büntett továbbá a törvény szentségének megszegése által követtetik el. A magánrendszer által kötelezteték a fegyencz az intézetnek házszabályait követni, s azoknak megtartása a magánfogságban csakugyan nem nehéz. Tekintsük ellenben a *hallgató*-rendszert, ezáltal a fogoly oly szabályok követésére kötelezteték, melyeknek megtartása szilárd erkölcsi jellemü emberre nézve is nehéz. — De másrészt a fegyencz a hallgatás kényszerét nem is tekintheti oly jogelvnek, melynek megszegése már önmagában egy erkölcsi gonosztettet involválna, s igy megszokja a törvényben egyátalában nem az erkölcsiség követelményét tisztelni, hanem a törvényben oly emberi önkényt lát, melyet észrevétlenül bátran megszeghet.

Továbbá a börtönrendszernek bizonyára egyik főfeladatául kell tekintenünk, hogy a fegyenczczel a munkásság jótéteményét megéreztesse. Ezen czélt pedig csakis a *magán*-rendszer által érhetjük el, mert itt a munka által kedvezményben részesitem, s azt tőle büntetésül vonom meg. A *közös*-rendszer elvei szerint ellenben a fegyencz munkára kényszerittetik s a munkát büntetésül tüntetjük fel! Ki fog tehát csodálkozni, hogy ekkép a fogoly a munkát tehernek tartja, a melytől a kényszer megszüntével szabadulni igyekszik.

Végre egyedül a magánrendszer teszi lehetővé, hogy a büntetés igazságos legyen. Azon elv ugyanis, hogy a törvény előtt kiki egyenlő, nem jelenthet egyebet a büntetés végrehajtásánál, mint azt: hogy a bünhöztetés mindenki által egyenlő mérvben éreztessék. Ezen eredményt pedig a közös-rendszer utján soha sem fogjuk elérni, mert tekintve, hogy az emberek természetét nem lehet egy kaptafára verni, szükségképen kell tapasztalnunk, hogy ugyanazon büntetés különféle hatással bir az egyénekre, s a mi egyik által sulyosabban, az a másik által enyhébben éreztetik.

A közös rendszernél azonban az egyéniséget akár jobb bánásmód, akár kedvezmények megengedése által tekintetbe venni teljesen lehetetlen, mert az igazgatóság azonnal a pártoskodás gyanuját vonja magára, mely az elkeseredett fegyenczek kedélyében minden bizalmat

kiirtani képes. A magán-rendszer alkalmazásánál mind ezen nehézségeknek megoldása igen könnyü, és meggyőződésem szerint fegyházakban a javulás csakis az egyéniség teljes számbavételével eszközölhető. Ha az önmagára hagyott fegyencz magába száll, csakis az egyéniség tekintetbe vételével lehet benne a javulás magvát növeszteni. Igaz ugyan, hogy p. o. a lelkésznek tulbuzgósága a magánzárkában veszélyes befolyást is gyakorolhat, de mint már fentebb is némely tulzásokra nézve mondottam, ily a tulzásból eredt kinövések mit sem vonhatnak le a magán-rendszer eszméjének becsétől.

Mindezekkel ugy hiszem fényesen van bebizonyitva a magán-rendszernek becse a közös-rendszer ellenében, és mégis, ha a büntetés végrehajtásánál magánrendszernek *kizárólagos* alkalmazása céloztatnék, én azok közé fogok tartozni, kik azt határozottan ellenezni fogják. (Folytatása következik.)

A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban.

(Folytatás.)

c) Kiskoruak jogai.

Ez a magyar törvény egyik legszövevényesebb tárgya, melyre nézve még a törvénytudósok között is nagy véleménykülönbség uralkodik, mely annál eltérőbbé vált, mivel a volt urbéres árvák az 1836 : IX. tcz. szerint vagyonukról egyátalában nem intézkedhetvén, az előbbi törvények inkább csak a kiváltságos osztályra és a kir. városok lakosaira vonatkoznak.

Ámbátor e helyütt ebbeli törvényeink tudományos fejtegetésébe nem bocsájtkozhatunk, mégis szükségesnek tartjuk e részbeni törvényeinket idézni, s ezek magyarázatából eredő véleménykülönbségeket felhozni, hogy kimutassuk, miszerint ezen törvények határozatlanok és a mostani korszellem kivánatainak meg nem felelők.

Törvényeink szerint a személyek teljes és nem teljes koruak, mely utóbbiak átalánosan „kiskoruaknak“ neveztetnek.

Teljes koruak a férfiak, ha 24 évet tulhaladtak, nőszemélyek pedig, ha 16 évnél idősebbek; ha fiatalabbak nem teljes vagyis kiskoruaknak mondatnak.

A *kiskoruság* megint két szakaszra oszlik: t. i. törvényes és nem törvényesre; mindkét nemü gyermekek 12 évökig nem törvényes, azontul törvényes koruak. „(I. 111.) §. 2. Ubi sciendum quod liberorum alii sunt perfectae aetatis, alii imperfectae. *Perfectae aetatis sunt masculi, viginti quatuor* annorum. *Foeminae* vero juxta modernorum consuetudinem *sedecim annorum.* — §. 3. Imperfectae autem aetatis sunt, qui infra hujusmodi perfectae aetatis vitam agunt. Et horum alii sunt legitimae aetatis, alii vero illegitimae. — *Legitimae aetatis* (qui et puberes dicuntur) masculi pariter et foemellae, nostra hac tempestate; sunt *duodecim annorum.*“

A nem törvényes koruak, a kikhez az eszelősök, kábák és örültek számitatnak, gyám alatt, ellenben a törvényes koruak gondnokság alatt állanak. (I. 114.) „§. 2. Ubi sciendum; quod postquam filii, legitimae aetatis annos transigerint, invitis, et non consentientibus eisdem, patres eorum Tutores illos in Testamento substituere non possunt: Cum illius sint jam aetatis, ut se processu juris defendere queant. — §. 3. Ubi autem volentibus, vel forsitan postulantibus filiis, post tempora pubertatis, per parentes ipsorum Tutores assignantur; illi jam non Tutores, sed potius Curatores appellantur: Quia Tutores impuberibus, et invitis; Curatores autem puberibus, et petentibus dantur. — §. 4. . . . . si filii amentes, furiosi, lunatici, vel mente capti fuerint; etiam post tempore legitimae eorum aetatis, tutelae . . . . subjiciuntur: et illorum provisione; simul cum bonis et juribus eorum possessionariis gubernantur.“

A nemtörvényes koruak semmi polgári cselekvényre nem képesek, s igy minden polgári tetteik törvényileg semmisek és félre tehetők. (I. 132.) „Sciendum postremo; quod ex quo pupilli usque tempora legitimae eorum aetatis (quando scilicet ab omni tutela liberantur) nec cum scitu, nec sine scitu Tutorum aliquid facere possunt, quia sui juris non sunt. — (1715 : 68.) §. 9. Pupilli demum *usque legitimam aetatem* suam, Tutorum suorum sive legitimorum, sive testamentariorum, aut etiam dativorum Tutelae subint. — §. 10. Adeoque interea temporis . . . . nec de rebus suis mobilibus disponere, neque Curatores pro se eligere et constituere valeant.“

A törvényes kort elért kiskoruaknak ellenben, régibb törvényeink több rendbeli jogokat engedélyeznek; jelesen:

a) *A figyermekeknek.*

1-ör. Gondnokot magoknak választhatnak. (I. 124. §. 2. 3.)

2-or. Peresetében mint fel- vagy alperesek saját személyökben perelhetnek.

3-or. Ügyvédet maguk részére tetszés szerint választhatnak és vallhatnak.

4-er. Ha 16 éves kort elértek, adósságokat elengedhetnek s ingatlanokat elzálogosithatnak.

5-ör. Az elért 18. év után ingókat elárusithatnak; végtére

6-or. A 24. éves vagyis teljes korban ingatlanokat eladhatnak, elcserélhetnek, s tetszésük szerint elidegenithetnek.

(I. 111.) §. 5. Vocantur autem, vel dicuntur legitimae aetatis, pro eo; quod lites jam cum alio agere et instituere possunt. — §. 6. Quamquam . . . masculi quarto decimo aetatis eorum anno procuratores constituere coeperint; nostro tamen aevo, et juxta modernorum usum, anno aetatis ipsorum *duodecimo* generaliter *procuratores* constituere: anno vero *decimo sexto* super *debitis, ac pignoris* titulo: anno autem *decimo octavo* de *auro,* et *argento caeterisque rebus ipsorum mobilibus Fassiones facere possunt.* Anno tandem vigesimo quarto, universa bona, et quaelibet jura eorum possessionaria vendendi, permutandi, et quocunque titulo voluerint alienandi plenariam habent facultatem.

Ha a kiskoruak ezen törvény ellenére törvényes korukban ingatlanokat örökösen eladnának, s ezen eladások vagy ajándékokkal, vagy kecsegtetésekkel, vagy pedig ijesztésekkel kicsikartattak volna; a törvény kiskoruaknak jogot ád: ezen örök eladásokat teljeskor elérteig visszahuzni. (I. 128.) „. . . si ipsi muneribus forte corrupti, vel blandis sermonibus seducti, sive metu et comminationibus aliquorum perculsi atque coacti, *Fassiones perennales super bonis et juribus eorum possessionariis,* infra et usque perfectam aetatem ipsorum, viginti quatuor scilicet annorum spatio, cuicunque, quandocunque et ubicunque facerent . . . *poterunt hujusmodi Fassiones per orphanos retractari et in irritum revocari.* — §. 1. Ita tamen; si orphani Fassiones illas, inconsulte se se fecisse perpendentes, antequam tempus perfectae aetatis eorum expleatur . . . ore proprio revocabunt, atque retractabunt. . . . §. 3. Si tamen interea Fassiones hujusmodi revocare et retractare non curabunt; postea Fassiones ipsae, perpetuae firmitatis robur obtinebunt, semperque locum habebunt.“

b) *A törvényeskort elért leánygyermekeknek* a törvény megengedi: 12 éves korukban ügyvédet vallani és perben fel- vagy alpereskint állani; — 14 éves korukban

adósságokat elengedni, ingatlanokat elzálogitani, és bármi ingókat eladni; végtére 16 éves korukban ingatlanokat eladni, és bármiféle jogaik felett szabadon tetszésük szerint intézkedni. (I. 111.) „§. 7. Puellae vero, anno nativitatis earum consimiliter *duodecimo procuratores* constituere; *decimo quarto*, de debitis ac juribus Impignoratiis auroque et argento, ac aliis rebus mobilibus respondere: *sextodecimo vero anno:* super Quartalitiis, Dotibus *ac cunctis aliis earum juribus*, etiam possessionaria datione ipsas concernentibus, *Fassiones . . facere*, et prout libuerit, de eisdem disponere possunt."

Ha azonban az eladás erőszakkal kicsikartatott volna, joguk van a leánygyermekeknek ezen eladást férjhez menetelük után visszahuzni. (I. 111.) „§. 8. Dummodo puellae in capillis existentis, et praecipue sub tutela alienorum constitutae; ad Fassionem aliquam ipso sextodecimo anno, vel etiam post, peragendam violenta coactione non inducantur. Nam hoc modo; postquam nuptui traditae fuerint, Fassionem hujusmodi coactam, simpliciter revocandi, et retractandi habent auctoritatem: cum potissime sui juris tunc non fuisse dignoscantur, hoc est; non in potestate propria constitutae."

Ezen jogengedmény ellenére, mindjárt a következő I. 112. cz. a hajadonokat férjhezmenetelőkig gyámság alatt tartandóknak mondja: „§. 1. Virgines autem, et puellae, quamdiu viro non nupserint; semper sub alterius tutela et potestate persistere constat: Nam aliter, carentes Tutore, ipsae ex ingenii earum levitate facile seduci decipique possent."

Az 1792 : 17. t. cz., mely az örökös tartományok birósági által a magyarországi lakosok ellen hozott marasztaló itéletek végrehajtásáról intézkedik, a kiskoruak által kiállitott kötelezőket érvény nélkülieknek, s igy végrenemhajthatóknak mondja: „§. 1. Ut id obtineat tantum in Obligationibus, quae legitime, et per tales qui activitate semet obligandi pollent, extradatae sunt, proinde Pupillorum, Minorennium, sub Patria potestate positorum, qui nihil adhuc proprietatis habent Obligationes vim hanc nullo unquam tempore habebunt."

Végtére az uzsorának zabolázása tekintetéből hozott 1802 : 21. t. cz. a saját értékkel nem biró kiskoruak által kiállitott kötelezőket erőnélkülieknek és semmiseknek jelenti: „§. 2. Pari ratione Contractus etiam Obligatoriales cum Filiis et Filiabus Familias nullo proprio peculio provisis, et infra perfectam aetatem constitutis, citra Parentum, aut Tutorum vel Curatorum consensum, tam in obversum Art. 17. 1792. initi, quam deinceps contra Tenorem praesentis Articuli ubicunque ineundi, pro invigorosis, et nullis declarantur."

Ámbátor az itt hivatkozott, a kiskoruak jogait és korlátozásait tartalmazó törvények szövege eléggé érthető, mégis ezen törvények sok magyarázatnak vannak alávetve; részint azért, mert az ügyet ki nem meritik; részint pedig azért, mert a szavakhoz való szoros ragaszkodás által a kiskoruak érdekei sok esetben veszélyeztetve lévén, az idézett törvényszabványok, törvényeink általános szellemének, mely a kiskoruakat kiváló oltalomban részesiteni akarja, meg nem felelnének.

Az ezen törvényrendeletek tekintetében fennálló, egymással ellentétes vélemények közül szükségesnek tartjuk legalább egynehányat felhozni.

Némelyek ugyanis a gondnok választási jognak fennállását tagadásba veszik, azt állitván, hogy ezen jog a fentidézett 1715 : 68. t. cz. 4., 9. és 10. §§. értelmében többé nem gyakorolható, s jelenleg a kiskoruak egész a teljes kor elérteig mint gyámság alatt létezők, tekintetnek.

Ezen vélemény ellenében mások azt állitják, hogy jelenleg is csak a nem törvényes koruak gyámság alatt, ellenben a törvényes koruak gondnokság alatt állanak, és a gondnokválasztási jog a hivatkozott 1715 : 68. t. cz. által nem szünt meg, mert az idézett 4. 9. és 10. §§. egyedül a nem törvényes koruakról szólván, a törvényes koruak jogait egyátalában nem korlátozzák.

A javak iránti intézkedésre nézve, sokan vannak azon nézetben, hogy az idézett I. 111. cz. e részben változást szenvedett, illetőleg az 1792 : 17. és 1802 : 21. t. cz által a kiskoruak rendelkezési joga oly annyira korlátoztatott, hogy azok mostanában önállólag, vagyis szüleik vagy gyámjaik tudta és beleegyezése nélkül, sem ingó vagyonokról nem rendelkezhetnek, sem pedig magokat egyátalában nem kötelezhetik, következőleg, bár miféle terhes szerződéseik semmisek és egyszerüen minden visszavonás és érvénytelenités nélkül félretehetők.

Ezen nézetet azonban sokan megtámadják, és különbséget tevén az ősi, illetőleg mostanában öröklött és szerzeményi javak, továbbá a fenlévő vagyon feletti rendelkezési jog és a terhes kötelezettség felvállalása között, azt állitják, hogy a kiskoruak az I. 5. és 51. cz. alapján és az I. 111. cz. értelmében, mely amazoknak kifolyása, jelenleg is a szerzeményi ingó vagyon iránt szabadon és jogérvényesen rendelkezhetnek, olyannyira, hogy ebbeli intézkedéseit vissza sem vonhatják többé; ellenben a szerzeményi ingatlan és az öröklött ingó és ingatlan javaikra nézve annyiban korlátolvák, hogy azokat teljes joggal másokra át nem ruházhatják, vagyis inkább, azon jótéteményben részesülnek, hogy ezen átruházást megint visszavonhatják, következőleg ily átruházás csak feltételes, vagyis csak akkor emelkedik a jog érvényre, ha nem vonatik vissza. Ha pedig a kiskoruaknak ugymond saját önparuk által szerzett keresményük vagyon, erről nemcsak szabadon rendelkezhetnek, hanem ebbeli értékük erejeig le is kötelezhetik magokat, oly jogérvénynyel, hogy azt többé visszavonniok sem lehet.

Ezen nézet támogatásául felhozatik, hogy az 1792:17. és 1802 : 21. t. cz. csak a pénzbeli terhes kötelezettség elvállalásáról, és csakis azon kiskoruakról szól, a kik tulajdon keresménynyel nem birnak, következőleg, miután a fenlévő javak feletti rendelkezési jog legtávolabbról sem emlittetik, ugyanazért az, az előbbi törvények alapján ma is teljes épségben fennáll. E tekintetben hivatkozás történik 464. 516. és különösen 507-ik döntvényre, mely utóbbi következőleg szól: „*Quietantia* super excontentatione de rebus Mobilibus Actorem ex Successione respicientibus data, *si quietans legalem aetatem* jam attigerit, nisi circumventio doceatur, *invalidari non potest*, nec obstat, quod Actor illo tempore se nondum perfectae aetatis fuisse probet, cum illi, qui perfectam aetatem nondum attigerant, juxta Tit. 111. I-ae *de rebus Mobilibus pleno jure disponere possint*, et perfecta aetas ad dispositionem de Bonis et Juribus possessionariis, non vero Mobilibus requiratur (Dec. 6. p. 98.).

Mások megint megengedik ugyan, hogy a kiskoruak szerzeményi ingó javaikról szabadon rendelkezhetnek, hanem ezen rendelkezési jogot csak azon ingó javakra szoritják, melyeket a kiskoru saját ipara és szorgalma által magának szerzett, a többi, bár nem öröklött ingó javakra, p. o. ajándékba kapott ingókra nézve is, az apa vagy gyám beleegyezését tartják szükségesnek, s ezen beleegyezés nélkül történt elidegenitéseket visszavonhatóknak mondják.

De a visszavonás idejére nézve is eltérők a vélemények; némelyek azt állitják, hogy a visszavonási jogot egész a teljes kor elérteig illetőleg férjhezmenetel után egy évig, bármikor gyakorolni lehet, mig mások

azt tartják, hogy a visszavonási jogot az I. 111. cz. elöszámlált cselekvények iránti jogosultság idejének beérkezte előtt kell gyakorolni, p. o. az adósságok elengedését a 16-ik év előtt kell visszavonni.

A korengedélyt nyertekre nézve szinte elágazók a vélemények, mig némelyek azt tanitják, hogy a kiskoruák, nagykorusitásuk folytán tökéletesen önjoguakká lettek, következőleg, bár mily jogcselekvényeik teljes érvénynyel birnak, mások ezt tagadván, állitják, hogy a nagykorusitás által a kiskoru önjogosultságot nem nyer, hanem csak némely terhektől, p. o. gyámi jutalom fizetésétől szabadul.

Ezen vélemény különbséget utoljára tetézi még azon kétely, valjon a fentidézett, a kiskoruak jogaira vonatkozó törvényrendeletek, mostanában a volt jobbágyi kiskoruakra is, a jogegyenlőségnél fogva, alkalmazandók-e; avagy az 1836 : IX. t. cz. 8. §-ának azon szabványa, melyszerint „a gyámság alatt lévők, gyámatyjoknak a földesuraság (jelenleg árvaszék) által helybenhagyandó, megegyezése nélkül vagyonukról nem rendelkezhetnek“ — czélszerüségénél fogva kiterjesztendő-e a kiskoruakra egyátalában minden kivétel nélkül?

A fenti véleményeket csak példa gyanánt huztak fel, annak kimutatására, mily sok magyarázatnak alávetvék fennálló törvényeink, s igy határozatlanok, következőleg azokat módositani kell.

Véleményünk szerint, legczélszerübb volna mindezen törvényeket megszüntetni; a törvényeskort 16, a teljeskort pedig a 24-ik éves korra megállapitani; — a törvényes koruaknak végrendelkezési jogát, bármi vagyonukra nézve; — ellenben élők közti rendelkezési és lekötelezhetési jogát csak azon vagyonra kiterjeszteni, melyet a kiskoru saját munkája és ipara által magának szerzett; végtére a nagykorusithatási időt 20 éves korra megállapitani, és a nagykorusitottakat minden tekintetben önjoguakká nyilvánitani.

(Folytatása következik.) Dr. TRAVNIK ANTAL.

Jogirodalom.

A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. A magyar tudományos akadémia által a Fáy-alapitványból koszoruzott pályamü, irta *Kautz Gyula*. Pest, 1868. XVI. és 602 lap. Ára 4 frt 40 kr.

(Folytatás.)

Harmadik időszak 1790—1825-ig vagyis az önállóbb eszmefejlődés megindulása.

József császár halálával hazánkban nagyszerü mozgalom fejlődött ki. A reformmozgalom egyik főczélja volt Magyarországot Ausztria irányában mind törvényhozási, mind kormányzati tekintetben független államként szervezni, továbbá alkotmányunkat és közintézményeinket ugy átalakitani, hogy előbbre haladott népekkel egyenlő vonalban álljunk. A nagyszerü lendület azonban, melyet közéletünk vett, csekély eredményekre vezetett; mert a nemzet egyfelül kellőkép még előkészitve nem volt, a napoleoni háboruk folytán főkép II. Lipót halála után a központi államvezényletben ismét oly befolyások jutottak uralomra, melyek mellett az alkotmányosság elveinek helyt foglalni nem lehetett.

A korszak mindazáltal közgazdasági tekintetben mégis némi javulást mutat. Mezei gazdaságunk és bányászatunk némileg tökélyesbült, kereskedésünk, főkép continentál rendszer uralma alatt a keleti tartományok felé hathatós lendületet vett, és a közgazdasági élet majdnem minden ágaiban számos javitások történtek.

A közgazdasági eszmefejlődés a törvényhozás működéséből, szaktestületek nyilatkozataiból és a szakirodalomból tünik ki. — Az 1790—91-ki országgyülés a közélet valamennyi ágait szervezendő bizottságokat küldött ki, melyek munkálkodásaikat több rendbeli szakférfiak kihallgatása után 1793-ik február végén az országgülésnek beterjesztették. — Közgazdasági tekintetből a kereskedelmi, az adóügyi és az urbéri ügyek rendezésére kiküldött bizottságok munkálatai birnak jelentőséggel. E munkálatokban tüzetes kifejezésre jő azon vezérgondolat, hogy Magyarország kiválólag földmivelési állam, melyben a főgondot az őstermelés lehető kiterjesztésére kell forditani, de hogy a mezőgazdaság állandó virulásnak örvendhessen, a műipar és gyártás meghonositására is kell törekedni; a gyártás s műipar sok munkást kiván, Magyarország gyér népességét ennélfogva amennyire lehet szaporitani kell, a polgárok házasságkötésre buzditandók, a gyermekekre nagyobb ügyelet forditandó, idegenek az országba való bejövetelre különösen adómentesség által buzditassanak. Evvel kapcsolatban a jobbágyi viszonyok rendezése szükségesnek ismertetett fel. A földeldarabolás inditványoztatott, a mennyiben azt kivánták, hogy a felség az adományozásoknál a jószágoknak kisebb részekben leendő kiadatását tartsa vezérelvül, nehogy különben latifundiumok keletkezzenek. A szakképzettség nélkülözhetlen voltát felismerve, négy mezőgazdasági tanintézet felállitását sürgették, s kivánták, hogy mindazon lelkészek, kik jobb plébániát óhajtanak elnyerni, a gazdaságtanból vizsgálatra szoritassanak. A borhamisitás megakadályozását követelték; az öntözési rendszer alkalmazását hozták inditványba, a len-áztatás, a lónemesités, a selyemtermelés terjesztését, a fatermélést s az erdőirtás ellen alkalmazandó óvszerekről szólottak. Az ipar emelése czéljából a betelepülő iparosoknak 24 évi adómentességi kedvezményt kivánnak nyujtani; a törvényhatóságokat pedig arra kényszeriteni, hogy az uj iparágak meghonositásáról rendesen jelentéseket tegyenek. — Az iparszabadság elve e munkálatokban is át leng. Országos pénztárt inditványoznak, mely pénztárból az egyes iparosoknak a szükséghez képest kisebb-nagyobb előlegek nyujtatnának. Mindezen szép eszmének és munkálkodásnak azonban tényleges eredménye nem volt.

Az e korbeli irodalmi termékekben ugyan még mindig a mercantilismus elvei uralkodók, de már a physicratismus és Smitianismus behatásait is láthatni. Igen érdekes mü a névtelenül megjelent (1792. Bécsben) Dissertatió statistica de industria nationali Hungarorum, melyben Magyarország közgazdasági viszonyai tüzetesen előadatnak, felemlittetnek a hátrányok, melyek közgazdaságunkat békókban tartják, s végre az eszközök, melyek által e hátrányokon némileg segiteni lehetne. — Miller: Schedium de statu praesenti fabricarum et manufacturarum in Hungaria (1793. Nagy-Várad) czimü munkájában Magyarország hátramaradásának okát a mű- és gyáripar fejletlenségében látja; egy külön országos iparosztály felállitását, a fényüzési hajlam korlátolását, helyesebb vámpolitika rendszert követel. — Nagyobb jelentőségü Skerletz Miklósnak: — Descriptio phisicopoliticae situationis regni Hungariae rerum ad commercium, czimü munka, mely nemzetgazdasági irodalmunk jelesebb termékei közé sorakozik; — Almási Pál „Super statu commerciali Hungariae tam relate ad industriam internam, quam ad commercium externum“ czimü müveiben a városok szaporitása mellett, a kiváltságok és szabadalmak ellen szól. — Podmaniczky József a vámok- és harminczadügyét világitja meg különösen. Felemlithető még gr. Batthiányi Vincze munkája a magyar tengerpartról, és egy névtelenül megjelent értekezés: Dissertatio de diversis subsidiis publicis.

1802—12-iki közt tartott országgyüléseken a közgazdasági eszmék tárgyalására nagyszerü tér nyilt. Az 1802-diki országgyülés — miután az 1791-diki választmányi munkálatokat kielégitőknek nem találta — a kereskedelmi ügy rendezése tekintetéből uj bizottságot rendelt ki, és a bizottság által megállapitott elvek nyomán az országgyülés a magyar kereskedés emelése végett feliratot intézett a királyhoz; a feliratban az őstermékeknek szabad kivitele és a műipar felvirágzására szükséges intézkedések követeltetnek. A királyi válasz visszautasitó volt. 1807-ben ismét egy erélyes felirat intéztetik a királyhoz, a melyben a többi közt felemlittetik, hogy a kormány a nemzethez csak akkor beszél engedékeny hangon, a midőn a birodalmat baj vagy veszély fenyegette s a nemzet áldozatkészségére vala szüksége, de visszavon mindent, vagy legfeljebb csak félig teljesiti azt, a mi áradozó szép szavakban fogadtatott, de komolyan sohasem értetett, mihelyt alkalom nyilott. Ismét és ismét kérték a vámviszonyok rendezését és a kereskedelmi politika megváltoztatását. E feliratnak sem volt kedvező eredménye. Az 1812-iki országgyülés ismét küzdött s pedig főkép a pénzügyi viszonyok rendezése tekintetéből, a kormánynyal.

(Folytatása következik.) Dr. MALTEKOVICS SÁNDOR.

TÁRCZA.

Az esküdtszék és az élczlapok.

Az esküdtszék minden egyes itélete, mint közértelem nyilatkozata, igénybe veszi a közönség érdekeltségét, de különösen áll ez egy „élczlap“ feletti esküdtszéki verdictről, akár kedvezőleg, akár kedvezőtlenül szóljon az az illetőve nézve. A közönség, melynek körében egy élczlap létezik, ezzel folytonosan hadilábon áll s függőben tart egy kérdést, mely oly kevéssé van eddig megoldva, mint például a párbaj kérdése. Bölcsészet, erkölcs- és vallástan kétségbe vonhatlan érveket hoznak fel arra nézve, hogy a párbaj elvetendő. Meg vagy magad is győződve az igazságról, de daczára a sok prédikácziónak, egykor oly helyzetbe juthatsz, hol egy kamasznak, ki téged arczon vág, daczára igazság érzetednek s szándékodnak vagy még bal arczádat is odanyujtanod, vagy őt neveletlenségben fölülmulva nyilvánosan felpofonoznod, vagy a vallás és philosophia által kárhoztatott párbajt, mint középutat, elfogadnod kell.

Ép ily helyzetben vannak nehány élczlap hősei azok irányában. A czélzott, az élczezést, mint a humor kifolyását fogadja-e el s nevessen-e felette? Hogyha azonban nem humort, hanem megsértést talál benne, ugy contre coeur közönyös legyen felette? Vagy kedvetlenségének engedve, boszut álljon? Az élczlap őt annyiszor támadja meg, a mennyi példányban kel el, s a rágalmazó pasquillans *ezer* sértéseiért *egy* bot csak nem leend tulzott boszuállás? De az ezerszeres megbántás eme egyszerű visszafizetéséhez is ritkán nyul valaki. A vessző is oly nyil, mely visszaesik a lövészre; önmagát is gyalázza az ember, ha mást csuful bántalmaz, s azon kéz, mely mást sárral akar dobálni, maga magát is bepiszkolja. Tehát a párbajhoz folyamodjunk. Ennek kimenetele nagyon bizonytalan. Annak tehát, ki philosophiailag resignálni nem akar, csak egy mód marad hátra, a nép itéletére, becsület- és jogérzetére appellálni, vagyis az esküdtszéknél vádat emelni. Ezen ut előtt azonban igen gyakran tétovázva kell megállani, s félni, hogy a sajtóper eredménye — egy élczlap általi megbántás folytán ép oly bizonytalan leend, mint a párbaj kimenetele. Mindenesetre tagadhatatlan, hogy a dolog felületes vizsgálásánál eme kétely igazoltnak látszik.

Egy élczlap elleni sajtóperben ugyanis a büntény kérdése nem oly világos, mint egyéb tettekben. — Legtöbbnyire az esküdteknek csak az iránt kell itélni, hogy ezen, vagy más czikk, mely közöltetett s nyomtatásban megjelent, foglal-e magában megsértést, s vajjon ez vagy amaz tekintendő-e a kérdéses czikk szerzőjének. Egy élczlap enunciatiójánál azonban az itélet elveszti biztos alapját. Mit egy bolond beszél, legyen az bár a bolondság önkénytese, vagy természeti bolond, egész más jelentőséggel s horderővel bir, mint egy okos és józan ember hasonló szavai. Mit egy élczlap mond, talán nem oly szándékkal mondatott, mint látszik, talán tuloz, s belső ellenmondás által önmagát megerőtleniti. Sok satyra belső igavolta miatt pasquillnak tartatott, s a mi csak ártatlan humor, azt sok korlátolt fő a pasquillans rosz akaratának tulajdonitá. Egy élczlap elleni sajtóperben az esküdtek előtt tehát nem pusztán jogi, hanem némi tekintetben aesthetikai kérdés is áll. Határvonalat kell huzniok a pasquill és satyra között, el kell dönteniök, hogy az incriminált hely élczes tulzás vagy roszakaratu megsértés-e, hogy egy ugynevezett élczlap az igazi humor és élcz közlönye-e vagy nem? Ezeket ők nem szakértők előadásából, hanem magából az incriminált passusból olvassák ki. S mindez szakértelmet látszik igénybe venni, mely az egyszerű esküdtek látkörén tul terjed, s ezért méltán kétkedhetünk, midőn az esküdtszék itéletére bizzuk valamely élczlap által megsértett becsületünk visszaadását. Azonban e kétely közelebbi vizsgálat után el fog tünni.

Miként a physikai világban gyógyitó füvek méregnövények mellett léteznek, igy az erkölcsi országban is csodálatos gyógyeszközök vannak. A tragikai végzet nemcsak meghat, hanem egyszersmind fellelkesit bennünket; ép igy a baj és boszuság, melyet a kisszerü emberek gyengeségeikkel, szenvedélyeikkel előidéznek, nagyobbára eltünik a comicum által, mely ezen kisszerüségekben rejlik. A comicumot azonnal felismerni, s általa felderülni, erre persze nem mindenki képes. De miként a magasztosnak, ugy a comicumnak is vannak profétái; a guny forrása apadhatlan, s a forrás feltalálói, kik azt napfényre hozzák, a humoristák. De szatócskodás és utánzási viszketeg igen alásüllyeszték a humoristikát. A viz sohasem fogy, s mégis sok vidék szegényebb lesz vizben, még pedig minél inkább erdőtlenittetik, minél *kevesebb* oltalmazó *falevéllel* bir. A szellem életében megforditva áll a dolog. Itt is a comicumnak forrásai egyenlő mennyiségben jelentkeznek; de annál kevésbé jönnek napvilágra, minél *több* élczlap van.

Miként egy magában gyönyörü festmény aczélmetszetbe téve elhalaványul, s igy annál visszatetszőbb lesz, minél többször utánoztatik, mig végre a vásárbódé karrikaturái közé kerül, igy a világhumor is elhalaványul utánzataiban, és a már ismételtnek ismétlése által nemzeti gyülölséggé, innen pártlármává, végre személyeskedéssé alacsonyul. A személyeskedés az élczlapok nagy részét uralja, annyira, hogy alig van már egy is, mely mindenik számában nem hoz egy karrikatirozott arczképet. Még a tehetséges satyrikus is, ki ezen eszközzel él, a pasquill határaihoz ér, s ha oly biztos léptünek véli is magát, hogy e korlátot átlépni nem fogja: e biztonsága iránt senki kezességet nem vállalhat.

Igy az élczlapok személyeskedési tendentiája Damokles-ostoraként függ mindenki fölött, s a népitélet, mely adott esetben az esküdtszék verdiktjében nyilatkozik, nem is szorul mély aesthetikai készletre, hogy ezt felismerje, hogy a gyakori pasquillt a ritka satyrától megkülönböztesse.

Ámde, mi Rákosy sajtóperében a „Pecsovics“ ellen oly verdikttel találkozunk, mely épen ellenkezőjét látszik állitásunknak bizonyitani. „Pecsovics“ egy állitólagos levelét közli Rákosynak, ki egy érdemdus polgárt azzal fenyeget, hogy arczképét a „Borsszem-Jankóban“ ki fogja adni, ha neki 200 frtot nem küld. Ezzel tehát Rákosy ur egy állitólag véghezvitt aljasságról egész apodictice vádoltatik, s mégis a „Pecsovics“-nak, melyben e rágalom közzététetett, szerkesztője az esküdtszék által a vád alól felmentetett.

Meg kell vallanunk, hogy bennünket ezen itélet meglepett, s hogy sokak véleménye az esküdtszéki itéletek föltétlen helyességéről, ingóvá lett. Mi részünkről azonban csak constatáljuk e hangulatot, s bár nem habozás nélkül ahhoz fogtunk, hogy a kérdésben levő itéletet megmagyarázzuk, mert az esküdtszék egyike az alkotmányos szabadság legszentebb institutióinak, s azért nem arra való verdiktje, hogy megkritizáltassék, oly szent lévén, hogy annak igazolása is alig engedhető meg. Megkisértjük azt psychologice magyarázni.

Mi aziránt legkevésbé sem vagyunk kétségben, hogy a „P.“ szerkesztője elitéltetett volna, ha a fentemlitett hamis levél bármely magánszemélyre, vagy oly humoristikai lap szerkesztőjére vonatkozott volna, mely mint p. o. a „Fliegende Blätter“ folyvást csak a humornak szolgál s nyilait sohasem irányitja a pártok vagy személyiségek ellen. Most azonban az esküdtszéknek nem egy magánemberrel volt dolga, sem két oly szerkesztővel, kiknek egyike a tiszta humorral, másika személyeskedési tendentiával foglalkozik, hanem két oly élczlappal, melynek mindegyike személyeskedéseket von működési körébe. A különbség csak ez — a pártálláspontot ignorálván az esküdtszék — hogy az egyik kevesebb szellemi s anyagi segédeszközökkel van ellátva s kevésbé terjedt el, vagy talán többé már nem is létezik, mig a másik jelentékeny tehetséggel szerkesztetik s nagyobb közönség által olvastatik. Melyik oldalán veszélyesebb tehát a személyeskedési tendentia? Az esküdtszék, mint a népitélet szava, ezen esetben a személyeskedési tendentiát ott itélte el, hol az veszélyesebb; tehát a tiszta humornak ügyét védi, midőn egy jelentéktelen s igy kevésbé veszélyes gunylapot szabadon bocsáta, hogy kifejezést adjon egy más lap iránti boszuságának, mely jelentékenyebb, s igy személyeskedési tendentiájával az illetőket még sulyosabban bántalmazza.

DUX ADOLF.

Különfélék.

(Igazságügyminiszteri enquéte.) Az igazságszolgáltatás reformja az uj perrendtartás elfogadásával megkezdődött. Oly égető kérdése ez belügyi politikánknak, mely halasztást nem tür: hitelünk, szellemi és anyagi hitelünk sürgeti a reform rendszeres, haladék nélküli keresztülvitelét. Az igazságügyminiszter az igazságszolgáltatás nagyfontosságu kérdéseinek megoldásában hazánk szükségleteihez képest a kipróbált gyakorlat utmutatását és a tudomány eredményeit fogja érvényesiteni: erre eddigi működése is kezességül szolgálhat. Örömmel regisztráljuk a nov. 16-iki enquéte tanácskozását, melyen ujabb lendületet nyert jogéletünk reformja. Olvasóink kétségkivül megelégedéssel fogják olvasni a miniszter azon igéretét, hogy az országgyülés legköze-

lebbi ülésszakában törvényjavaslatot fog előterjeszteni a *jury intézmény* végleges meghonositása tárgyában. A tanácskozás alatti tárgyak megitélésében pedig nem fogja szem elől veszteni azon nehézségeket, melyekkel a jogszolgáltatás terén minden ujitásnak meg kell küzdenie. A tanácskozás folyamának érdekesebb mozzanatat a következő tudósitás tükrözi vissza.

Horváth Boldizsár megnyitván az értekezletet, azon kérdést terjesztette elő, valjon a *vidéki sajtóbiráskodás* körül minő intézkedések volnának legczélszerübbek, miután az uj perrendtartás a kerületi táblákat megszünteti? Az értekezlet nehány tagja a sajtóbiráskodásnak Pesten, mint a hazai irodalom központján leendő egyesitését hozta javaslatba, mig a többség a perlekedők érdekében a vidéki sajtóbiróságok megtartását javallotta. Inditványba hozatott, hogy a kerületi táblák székhelyein expositurák állittassanak, mig a többség gazdálkodási szempontból a váltótörvényszékeket kivánta e biráskodással felruháztatni. A pesti esküdtszéki kerület és sajtóbiróság ezen intézkedés által továbbra is érintetlenül hagyatnék. Erdélyt illetőleg a nézetek oda nyilvánultak, hogy a sajtóbiróság Marosvásárhelytt egyesittetvén, az ottani kir. táblának egy osztálya gyakorolja a biráskodást.

Miután az uj perrendtartás a kir. tábla elsöbirósági illetőségét polgári ügyekben megszünteti, azon kérdést terjeszti az igazságügyminiszter elő, vajjon kivánatos vagy szükséges-e a *királyi tábla bünfenyitő illetőségére* vonatkozólag hasonló intézkedést tenni. Az érkezlet egyértelmüleg a bünfenyitő illetőségnek ideiglenesen érintetlen hagyása mellett nyilatkozott. Döntő volt e tárgyban azon érv, hogy alkotmányos küzdelmeink között, maga a törvényhozás reclamálta a kir. tábla törvényes illetőségét a nagyobb politikai bünténykre nézve, hogy továbbá törvényhatóságaink és büntető eljárásunk szervezése előtt az ideiglenes változás nem czélszerü és végre, hogy a kir. ügyek igazgatójának jogköre is szabályozásra szorul, a mit ideiglenesen nem lehetne foganatba venni.

Erdélyre nézve az értekezleti tagok azon véleményben vannak, hogy az 1848. előtti törvényes gyakorlathoz képest a marosvásárhelyi kir. tábla elsöbirósági illetősége élesztessék fel.

A semmitőszék intézménye érdekes vitára adott alkalmat. Mindenekelőtt megegyeztek az értekezlet tagjai abban, hogy a semmitőszéknek szükségkép külön, önálló testületet kell képeznie, és külön személyzettel birnia. Élénk eszmecsere fejlödött ki azon kérdésnél, valjon hány tanács alakittassék kebelében, és hány tagból álljon a bíróság? Szóba jött azon vitás kérdés is, valjon az előadók birjanak-e egyuttal szavazattal? és köteleztessenek-e az általuk előadandó ügyekre nézve kész véleményt adni? Végre szőnyegre került azon kérdés is, valjon a semmitőszék tagjainak egy része felmenthető legyen-e az előadás terhétől? Ezzel egybefüggőleg a pótbirák intézményének kérdése is felemlittetett. Nem lévén terünk ezen érdekes discussio menetét közölni, a megállapodás összefoglalására kell szoritkoznunk. Az értekezlet véleménye abban összpontosul, hogy a semmitőszékhez egyelőre 12 rendes birói tag neveztessék ki. Az igazságügyminiszter kivételesen felmenthetvén egyes tagokat az előadói kötelezettségtől, helyettük segédelőadókat és pedig legfeljebb négy szavazat nélküli segédelőadót fog kinevezni. Megengedtetik továbbá az igazságügyminiszternek a felmerülő szükséghez képest egy második tanács felállitása is, melyhez még négy rendes tagot alkalmazhasson.

Az igazságügyminiszter $^1/_4$9-kor bezárván az értekezletet, felhivta a tagokat, hogy a tanácskozás folytatására november 17-én esti hat órakor ujabban jelenjenek meg.

Az e napon az igazságügyminiszter által 6 órakor a muzeum kis termében megnyitott második értekezletre a meghivottak ismét majdnem teljes számban jelentek meg.

Azigazságügyminiszter *a legfelsőbb törvényszék szervezésének* kérdését terjesztette elsőbben is elö. A legfelsőbb törvényszék tagjainak és az alakitandó senatusoknak száma, a senatus alakitásának rendszere: ezek volnának azon pontok, melyek körül az érdekes diskussió folyt. A jelenlevő kir. táblai birák tanulságos adatokkal szolgáltak a hétszemélyes tábla jelen elfoglaltságára nézve. A számitás azon alapult, hogy a legfelsőbb törvényszék eddigelé évenkint körülbelül 10 ezer per felett itélt. Figyelembe vétetett továbbá a szakrendszer szerinti felosztás előnye, és különösen a következő osztályok alakitása inditványoztatott: 1. bünügyi; 2. urbéri; 3. váltó-, kereskedelmi-, csöd-, telekkönyvi-, bánya-osztály; 4. polgári osztály. Mig az értekezlet számos tagja azon véleményt tartotta, hogy az uj polgári perendtartással a hétszemélyes tábla teendői szaporodni fognak, néhányan ellenkezőleg a teendők csökkenését vitatták. Arra is történt utalás, hogy a nyilvánosság behozatalával a perek előadása több időt fog igénybe venni A legfelsőbb törvényszék tagjainak nagyobbszerü szaporitása azon okból elleneztetett néhány tag által, mert az ország a tulságos terhet nem birná meg, és végtére is, ha a szükség ugy hozná magával, az igazságügyminiszter bármikor kivánthatná az országgyüléstől a szaporitás megszavazását.

Az értekezlet tagjai egyértelmüleg elismerték, hogy külön erdélyi osztálynak felállitása nem helyeselhető és nem szükséges. Különösen az erdélyi tagok erélyesen szólaltak fel a mellett, hogy az erdélyi ügyek számára ne alakittassék külön osztály. Azon látszólagos érvre, hogy Erdélyben még az átalános polg. törvénykönyv áll fenn; azzal feleltek, hogy e törvénykönyvet a magyar birónak is kell ismernie, mert gyakran kell annak alapján itélnie.

Az értekezlet végleg abban állapodott meg, hogy: alakitassék a legfelsöbb törvényszéknél öt osztály, külön az erdélyi nélkül. Az osztályok volnának: 1. bünügyi, 2. urbéri, 3. váltó- és ker. stb. 4. és 5. két polgári osztály. Minden senatus 7 tagból álland, 6 rendes és egy számfelettiből.

A magyarországi kir. tábla szervezetének megállapitásában szem előtt tartatott a kir. személynök által közölt nagybecsü adatgyüjtemény; e szerint a kir. táblánál 1867-ben 28 ezer szám fordult meg, melyek közül 13 ezer itélet által, 7 ezer végzéssel intéztetett el. Jelenleg alkalmazásban van 62 táblabiró, 7 segély-előadó, 19 titkár. Mindenekelőtt azon körülmény vétetett számba, miszerint ezentul nem kilenczes, hanem ötös senatusban fog a kir. tábla müködni, a mi az ügyfolyamot gyorsitani fogja. A helyiség elégtelensége folytán kijelentette az igazságügyminiszter, hogy a jelen helyiségben csak a hétszemélyes tábla és a semmitőszék fog megmaradni. A kir. tábla külön helyiséget nyer márcziustól kezdve. A kir. táblánál müködő fiatalság az igazságügyminiszterben, és átalán az értekezleti tagokban meleg pártolásra talált. Kiemeltetett, hogy e fiatalság képezi a vidéki bíróság legjelesebb tagjait. Az értekezlet kimondta, hogy ezen intézményt nemcsak fenntartani, hanem lehetőleg erősbiteni és felkarolni kivánja; mihez képest mind fizetésben, mind rangra nézve a miniszteri fogalmazókkal és segéd-fogalmazókkal egy-egy osztályba soroltattak a táblai fogalmazók.

Az erdélyi kir. táblára nézve egyértelmüleg azon nézetben volt az értekezlet, hogy külön szász osztály fel-

állitása nem kivánatos. A jelenlevő szász tagok is ily értelemben nyilatkoztak. A miniszter felkéretett, hogy a kinevezéseknél ügyeljen az Erdélyben fennforgó nyelvviszonyokra.

Az igazságügyminiszter 11 óra felé a következő beszéddel rekesztette be az értekezletet:

„A szőnyegen fekvő ügyben annyi idejét és türelmét vettem igénybe a mélyen t. értekezletnek, hogy félnék visszaélést elkövetni, ha zárszavaimmal hosszadalmas lennék. A kérdések, melyek a mélyen t. értekezlet megvitatásainak alapjául szolgáltak, teljesen megvilágittattak; azok némely pontjaira nézve, az eszmecsere folytán meggyőződésemben megszilárdultam, más pontokra nézve a helyesebbről győzött meg, a kétes pontokra nézve pedig biztos tájékozást nyujtott a t. értekezlet. Én annyi ügyszeretettel, annyi szakismerettel találkoztam a mélyen t. értekezlet tagjainak részéről, hogy egyebet nem kivánhatok, minthogy az eredmény a törvényhozás nemes szándékainak és a kitüzött czél fontosságának teljesen megfeleljen.

Ha elértem a sikert, e siker érdemének legnagyobb része a mélyen t. értekezletet illeti, s azért fogadják, mint már tegnap kijelenteni bátorkodtam, mind a magam, mind az általam képviselt ügy nevében legmélyebb köszönetem és őszinte hálám nyilvánitását.“

Erre *Majláth* György a következő szavakban válaszolt:

„Engedje meg nagyméltóságod, hogy viszont részünkről is őszinte és mélyen érzett köszönetünket nyilvánitsuk azon intézkedéseért, melylyel egyrészről alkalmat nyujtott a birói karnak, hogy a törvényhozás intentióiról nem a törvényjavaslat holt betüje nyomán, hanem az élő szó erejéből meritsen tudomást és tájékozást. Viszont pedig, ugy hiszem, hogy nekünk is sikerült néhány adatot szolgáltatni, mely meggyőzze a törvényhozás t. tagjait arról, hogy az elmélet igényeit a gyakorlati élet követelményeivel és concret nehézségeivel összeegyeztetni vajmi nehéz feladat. Azonban, ugy hiszem, hogy kölcsönös jóakarattal sikerülend e feladat megoldása, de e sikernek kétségkivül nagyméltóságod volt legelső eszközlője. Fogadja ezért köszönetünk és hálánk kifejezését!“ P. N.

(A budapesti ügyvédi egylet) negyedik szakosztályának f. hó 19-én tartott ülésében a jegyzőkönyv hitelesitése után, az ügyrend 20. §-ának határozata alapján, mely szerint: „csak azon tudományos tartalmu vélemény tekintetik a szakosztály kijelentésének, melynek ujabb megvitatása a legközelebbi osztályülésen indokoltan nem kéretett, ha kéretett e kérelem elvettetik, vagy melyhez az osztály ujabbi megvitatás után is ragaszkodik“, — dr. *Dárdai* a mult ülés abbeli határozatát kérte bőven indokolva ujabb vita tárgyává tétetni, mely szerint két egybehangzó itélet ellen a semmiségi panasz *a törvény helytelen magyarázata vagy alkalmazása miatt is* — megengedő lenne dr. *Apáty* István pedig szinte kellőleg indokolva kérte ujabb vita tárgyává tétetni azon határozatot, mely szerint a *kerületi feltörvényszékekhez mint másodbiróságokhoz is megengedendő lenne a semmiségi panasz,* s semmitőtörvényszékül csakis a legfőbb törvényszék egy külön osztályát inditványozá megállapittatni. Miután a két inditvány tárgyában az ujabb vitának szótöbbséggel hely adatott, igen élénk eszmecsere folytán, melyben dr. *Dárdai*, *Pósfay*, dr. *Környey*, dr. *Apáty*, dr. *Schnierer*, *Deszkás*, dr. *Bróde*, *Bogdány* és dr. *Siegmund* vettek részt, szavazat utján már elfogadtatott volna dr. *Dárdai* inditványa, midőn dr. *Bróde* azon a szavazás közben kifejtett inditványa folytán, hogy a törvény helytelen magyarázata és értelmezése tekintetében ne a semmiségi panasznak, hanem a *felebbvitelnek* adassék hely a legfőbb törvényszékhez, az ujabb szavazásnak szüksége mutatkozott, miután dr. *Bróde*, szembeszökőleg saját inditványa lebegvén szeme előtt, csak a mult ülés határozata ellen szavazott, és e szavazás eredménye által felvilágositttatván kénytelenitve látta magát szavazatát visszavonni. Elrendeltetett tehát az ujabb szavazás, s ennek alapján a mult ülés határozata, dr. *Dárdai* inditványa ellenében, 7 szavazattal 4 ellen fennállónak elfogadtatott, és dr. *Apáty* inditványa is *elvettetvén*, szinte a mult ülés határozata emeltetett érvényre.

(Értesités.) A „budapesti ügyvédi egylet“ negyedik (birói, szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. hó 26-án esti 6 órakor az egylet helyiségeiben *Pósfay* Károly urnak „birói szervezeti javaslata“ tárgyában ülést tart.

Kelt Pesten, 1868. évi november 21-én.

Elnöki megbizásból: dr. *Siegmund Vilmos*, szakosztályi jegyző.

(Egy büntetésül beteljesedett kivánság.) A poroszországi főtribunálnak fegyelmi senatusa ujolag egy nagy fontosságu határozatot hozott. W. tiszteletbeli törvényszéki ülnök, ki több évig különböző törvényszékeknél volt fizetés nélkül alkalmazva, rövid tartamu szabadsági idejének letelte után, szolgálatából elbocsájtását kérte. Ezen kérelme azonban nem teljesittetvén, azon utasitást nyerte, hogy szolgálatát az T—i kerületi törvényszéknél ismét kezdje meg. W. ezen határozatnak kezéhez jutása után sem jelent meg hivatalában. Ezért részint elbocsájtatási kérvényének illetlen modoru fogalmazása, részint a hivatalbóli engedelem nélküli elmaradása miatt fegyelmi-kereset alá vonatva, elsőbiróságilag szolgálatából elbocsájtatott. Vádlott ezen itélet ellen felebbezett és felebbezését következő okokkal támogatá: „hogy mint fizetés nélküli törvényszéki ülnök nem köteles egy kedve elleni hivatalt folytatni, a hivatalnokokat kötelező szabályok reá nézve szorosan véve nem kötelezők, ő neki csak is eventualis alkalmazásra lehetne joga, a mely jogáról azonban lemondhat; de ha fizetést huzó hivatalnok lett volna is, még akkor sem köteleztethetnék hivatalát megtartani. A kért elbocsájtást tehát nem lehet neki megtagadni, s szolgálatában visszalépésének megtagadását nem lehet hivatalbóli törvénytelen elmaradásnak tekinteni.“ A főtribunal azonban jónak ismerte el az első itéletet és jogi alapoknak fölvette: hogy egy törvényszéki ülnök birói hivatalnok, *és mint ilyenre a hivatalnokok minden kötelmei ő reá nézve is érvényesek.* Egy hivatalnok (beszámitva a tiszteletbelieket is) ezen kötelmek alól nem mentetik föl egy elbocsájtási kérvénynek benyujtása által; addig mig az elbocsájtatási kérvény jóvá nem hagyatott, érvényesek maradnak ezen kötelmek és ő a fennálló rendszabályoknak addig magát alávetni tartozik.“

Jog- és államtudományi könyvészet.

Közli: *Pfeifer Nándor* könyvkereskedése Pesten.

A német jogirodalomból

folyó évi julius- és augusztusban megjelent művek.

Fragen, die grossen, um Kirche u. Staat.

Gerichtskosten u. *Gebühren* in Strafsachen d. Gebiets der preussischen Strafprocessordnung vom 25. Juni—1. Sept. 1867.

Gerichtssaal, der, Zeitschrift f. Strafrecht u. Strafprozess. Hrsg. v. Dr. A. Berner, Dr. Th. Gessler, Dr. H. Hälschner. 20. Jahrg. 1868. 6 Hefte.

Gerlach, Dr. H., Lehrbuch d. katholischen Kirchenrechts.

Geschwornen-Gerichte, die, in England u. Frankreich. (In russ. Sprache.)

Gesetze, die landwirthschaftlichen, Bayerns. Mit Erläuterung aus den Motiven zu dem Gesetzentwurfe etc., herausgegeben von einem rechtskundigen Beamten. 3. Abth. Die Grundstück-Vermarkung.

Gierke, Dr. O., das deutsche Genossenschaftsrecht. (In 2 Bdn.) 1. Bd.: Rechtsgeschichte der deutschen Genossenschaft.

Hadáry, L. v., u. J. Edler v. *Seidel,* Commentar zur Vorschrift für die Militär-Ehrengerichte.

TARTALOM: Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban? Dr. Dárdai Sándortól. — A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban. (Folytatás.) Dr. Travnik Antaltól. — Jogirodalom. — Tárcza. Az esküdtszék és az élczlapok. Dux Adolftól. — Különfélék. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 48. Pest, 1868. november 29.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A nagyváradi ügyvédi egylet emlékirata

Biharvármegye t. bizottmányához, a bünfenyitö eljárás nyilvánossága tárgyában.

Jogi állapotainkat az elöhaladt kor eszméinek, s a tudománynak magaslatára emelni, — mert a szerves fejlödés hosszu idön függesztetett fel, — nem leend rövid idö müve. Nekünk, — ugy látszik, — alig maradt fenn több, mint a törekvés foka. De legyen bár igy, a haladás történetében egyetlen, s a legelsö lépés sem kicsinylendö. Azon küzdelem, melylyel a ma már közönségesen elismert igazságok a megszokás, hagyományos előitéletek, és érdek elleni harczban megállapittattak, tisztelettel tölt el minket a kezdeményezés iránt ép ugy, mint a siker iránt.

Ha jogi életünkben eszményünk megtestesitéséről lenne szó, — kivánalmunk bizonyára nem mozogna oly szük keretben, mint melybe jelenleg a viszonyok kényszere szoritja. De épen az előbb mondott indokokból, nekünk sem egy egész rendszerhez rideg ragaszkodás, s a lemondás élettelen elvéből, — sem a lázas tevékenység teremtési vágyából nem szabad vissza vonulnunk ott, hol a gyakorlatban eszményünk bár csak egy kis részének életbe hivásáért kell szavunkat felemelnünk.

A jogkiszolgáltatás azon tere, melyen törvényhozásunknak mindent ujra kell szerveznie: a büntetöjogszolgáltatás. Régi századokról örökölt, de korunk bölcsészi és jogi felfogása által már rég elitélt, alkalmazhatlan, s tényleg már nem is alkalmazott anyagi büntetöjogszabályaink, — és a gyakorlat által különböző megyékben különféleképen alakitott büntetöjogi eljárásunk mellett, hazánk polgárainak legbecsesebb érdekeik, az élet, becsület és vagyon a „birák bölcs belátására“ vannak bizva, kik még a felelösség elöl is a testületi biráskodás spanyolfala mögé vannak rejtve. És ha ilyen körülmények közt büntetö biráskodásunk ellen nem több panasz merül fel, ha ily állapotban korunkban egy rendezett jogállam egyátalában létezhetik, — az ugyan az alkalmazott birák belátásának és becsületességének válik dicséretére, de kétségtelenül csak esetleges.

Ez annyira sajnos helyzeten alapjában ugyancsak az országgyülés segithet, — s nem adjuk fel a reményt, hogy tekintetbe véve ezen állami életünk rendszerében oly kirivó hiányt, mely mellett minden jog, mi az ember elött becses, egyéni belátásra, hogy ne mondjuk önkényre van bizva, hogy e helyzeten a törvényhozás lehetö mielöbb segiteni is fog. De kétségtelen elöttünk azon kilátás is, hogy mind anyagi, mind alaki büntetötörvényeink *codificatiója,* s a codificált törvények életbelépetése, nem lehet oly közeli idö müve, mint mennyire közeli a szükség, hogy büntetö-törvénykezésünkön segitsünk.

Midön tehát értesültünk, hogy e megye t. bizottmánya küldöttséget bizott meg azon kérdés feletti véleményezéssel, ha valjon lehetne-e büntetöjogi eljárásunk terén az eddig nélkülözött nyilvánosságot megyei statutum által megyénkben is életbe hivni, s ezzel büntetöjogi eljárásunk nagyon primitiv állapotán, hacsak némileg is segiteni; — egyletünkben is, melynek alapszabályilag egyik kimondott czélja: „*a törvénykezési hiányok feletti véleményezés, s czélszerüeknek mutatkozó javaslatoknak törvényes módokon és illetékes helyeken előterjesztése*“ megvitatás tárgyává tettük e kérdést, s bátrak vagyunk annak eredményeül nézetünket tisztelettel elöterjeszteni.

A feltett kérdést két szempontból kell megbirálnunk, a czélszerüség és illetékesség szempontjából, t. i. czélszerüen alkalmazható-e a nyilvánosság jelenlegi bünügyi eljárásunkban, és ha igen, van-e joga a megye közönségének a nyilvános tárgyalásokat megengedni?

A kérdésre mindkét szempontból igennel kell felelnünk.

Alig hisszük, hogy volna ma már a politikai fejlettség szinvonalán álló gondolkozó ember, ki közügyekben a nyilvánosságnak elönyeit, söt a társadalom tagjainak jogát e nyilvánossághoz tagadná.

A nyilvánosság követelménye azon alap-gondolaton nyugszik, hogy minden ténynek, mely közmegbizatás folytán hajtatik végre, a közönség tudtával, ellenörzése és megbirálása mellett kell történnie. A törvényszéki tisztviselö kétségtelenül a közönség megbizása folytán, s különösen a bünügyek terén közérdekben jár el, a közönségnek tehát joga van megbizottjainak eljárásáról közvetlen észlelés utján tudomást szerezni. A közvélemény büntetése vagy jutalmazása alul nem lehet elvonni sem a birót, mert megbizásból jár el, sem a vádlottat, mert ha ez vétett a társadalom ellen, tehát közérdek ellen vétett, mi a társadalom tagjait közvetlenül érdekli, és mert ha nem vétett, tehát alaptalanul vádoltatott, neki szüksége van a társadalom felmentö itéletére is, azon társadaloméra, melynek kebelébe visszalép.

Szabad államban nem szabad a birónak zárt ajtók rejtélyes titka mögé vonulni. Korunk jogállami rendszerébe nem illenek be többé a titkos törvényszékek, melyek a középkor ugynevezett szent-fem törvényszékeit, álczázott biráikkal juttatják eszünkbe. Azon hatás által, mely a nyilvánosságból a biróra ugy, mint a vádlottra s magára a közönségre származik, az igazságszolgáltatás iránti bizalomban, vagy ha az ezt ki nem érdemli, a hibák felismerésében, életteljes közvélemény alakulásában a társadalom erkölcsi nyeresége mérhetlen. Ki nem akarja tagadni, hogy a nép méltó, érett és jogosult az ellenörködésre, — pedig ki ezt tagadhatá, választási törvényeink betüi és szelleme által veretnék meg, — az logikátlanság nélkül nem is tagadhatja meg a közönségtöl az ellenörködést. A közmegbizásból származó, a

*

megbizó közönséget illető ellenörködési jog, — a felelősség elve, a közvélemény itéletének helyes vezetése s tudatos alakitása, — a birák és közönségre származó erkölcsi hatás, — a képviseleti rendszer logikája, s a nép souverainitás elve egyformán és elengedhetlenül követelik büntető törvényszékeink nyilvánosságát.

Szükségtelen ehhez többet adnunk, mert legyen bár fejtegetésünk, melylyel a nyilvánosság jogosságát és czélszerüségét megmutatni kivánjuk, bár mily halovány, — de mert nemzetünk a nyilvánosság követelményének mindenha élénk érzetével birt, s mert megyénk a szabadelvüség tiszteletében a nemzet zömétől sohasem maradt el, — életet adand eszméinknek azon meggyőződés, mely épen e megyei bizottmány tagjait vezérli.

Igaz, hogy a nyilvánosság előnyeit teljes hatályában csak akkor fejthetné ki, ha azzal együtt a szóbeliség rendszeresen keresztül vive, s az esküdtszéki intézmény összekötve lenne. De ha a tökélyt egy lépéssel elérni lehetetlen, helyes lenne-e eldobni az egyetlen eszközt, mi által a büntető igazságszolgáltatás érdekében a megye közönsége illetékesen, talán nagyitás vádja nélkül mondhatjuk el: többet teend, mint együttvéve létező intézményünk által eddig téve van?

Mert — legalább nézetünk szerint semmi nem akadályozza, hogy a megyeközönsége a büntető jogszolgáltatás helyiségeit a közönség előtt megnyittassa, s ezzel a nyilvánosság, habár szerintünk is csak primitiv követelményeinek, de legalább — hatáskörben semmit nem mulasztva eleget tegyen.

A megyének jogát a statutarius jogból származtatjuk.

Kétségtelen, mert a H. T. K. III. R. II. czimében irott törvény által van meghatározva, s mert napjainkig levezethető folytonos gyakorlat igazolja, de még mert az 1848. III. t. cz. 26. §-a a törvényhatóságok addigi hatáskörét teljesen fentartja; kétségtelen, — mondjuk — hogy a megye statutarius joggal ma is bir.

Ezen jog a H. T. K. idézett czikke értelmezése szerint az igazgatás és jogszolgáltatás azon tárgyaira terjedhet ki, melyek felett országos törvényhozás nem intézkedett, — azon korlátozással, hogy a statutum sem az ész, — sem a tételes joggal ellenkezésbe ne legyen; kötelező erejére pedig megkivántatik, hogy statutumok alkotására képes hatóság által hozassék, s a fejedelem megegyező hozzájárulását birja.

Már ha e követelményeket a fentforgó tárgyra alkalmazzuk, nem lehet tagadnunk, hogy a megye közönsége a büntető törvényszéki tárgyalások nyilvánossága kérdésében a statutum alkotás minden feltételét birja,

mert e kérdésben országos törvényeink még nem intézkedtek,

mert a nyilvánosság sem az ész, — sem a tételes joggal ellenkezésben nincs, és

mert a megye mint törvényhatóság, a H. T. K. III. R. II. czim, az 1848. III. cz. 26. §-a és a folytonos törvényes gyakorlat szerint statutum alkotására illetékes;

fent tartatván, — mint önmagában értetik, — ő felségének (a törvény értelmében a miniszterium által gyakorlandó) helybehagyási joga.

Nem kerülhette el figyelmünket azon ellenvetés, hogy a jelenlegi törvényszéki gyakorlat szokás-jogon alapulván, s a szokásjog az irott törvényekkel egyenértékü levén; — a megyeközönsége nem nyujthatná meg a törvényszék ajtait a nyilvánosságnak a nélkül, hogy a szokásjogot megsértse.

Hogy ez ellenvetést a maga értékére leszállithassuk, a szokásjogot kell értelmeznünk.

A szokásjog az összes államrészvevők jognézletéből, — vagyis a nép jogtudatából, s a fejedelem világos vagy hallgatag megegyezéséből származó szabályzat.

A szokásjogban tehát meg van a törvényhozás minden eleme, a formán kivül, mert a törvényhozó hatalom mindegyik részének átalános és tudatos jogi felfogása által alkottatik, csakhogy nem az államhatalom által, s nem formásan bocsáttatik ki, és hirdettetik meg.

Meg van e a szokásjog ezen ismérve büntető törvényszékünk jelenlegi gyakorlatában? Mi kétségbe vonjuk:

mert hazai jogtörténelmünk biztos adatokat szolgáltat azon tény bizonyitására, hogy törvényszékeink tárgyalásai eredetileg, midőn pedig még a szokásjog praedominált, nyilvánosak voltak, s a jelenben, magát a nemzet jellemét tagadná meg, ki azt állitaná, hogy közügyekben a zárkózottság és titok a nemzet átalános és tudatos jogi felfogása lenne.

A jelenlegi törvényszéki gyakorlatban tehát szokásjog egyik lényeges eleme, t. i. egyezés a nép átalános és tudatos jogi felfogásával hiányzik, és nem is volt ez azzal összhangzó soha.

Származott légyen bár büntető-törvényszékünk jelenlegi gyakorlata azon körülményből, hogy a törvényszékek látogatására, — a nyilvánosság gyakorlatára jogositottak, a joggal hosszabb időn át nem éltek, vagy származott légyen a törvényszékeknek a nyilvánosságtóli félelméből, nem tekinthetjük a törvényszék zárt tárgyalási módját egyébnek, mint a törvényszék ez idő szerinti bel-ügyrendének, melyen még maga a törvényszék is segithetne, annyival inkább azon municipium, melynek a törvényszék egy része.

De még azon felfogásban sem egyezhetünk meg, mintha a szokásjog statutumokkal megváltoztatható egyátalában nem lenne, kivételt teszünk nevezetesen a *részleges szokásjogra* nézve. És ha megengedhető volna is, hogy törvényszékeink zárt tárgyalásai szokásjogon alapulnak, az csakis részleges, t. i. megyeileg alakult szokásjog lehetne; mert hiszen a gyakorlat épen megyeileg — a megye törvényszéke kebelében — nyilvánult. Már ily részleges szokásjog megváltoztatásához vagy átalakitásához és szabályozásához pedig a megyének ép oly joggal kell birnia, mint az országos törvényhozás bir ily joggal az átalános szokásjog irányában. Különben a szokásjognak több hatályt tulajdonitanánk, mint az irott törvényeknek, s illetőleg megyei végzeményeknek, melyek ujabb törvény, s tekintve ujabb megyei végzemény által megváltoztathatók.

Nem is lehet ez másként, mert különben a statutarius jog gyakorlata egyátalában lehetetlen volna.

A statutumok nem a priori megállapitott elvek folytán, esetek nélkül, hanem előjött esetek alkalmából alkottatnak. Már ha valamely eset elő jő, melyben positiv törvény nem rendelkezik, s annak elintézésénél a gyakorlat nyilatkozott, a részleges szokásjog ama sérthetlenségének elve mellett, a megye statutum által többé a gyakorlatot, ha visszaélés volna sem változtathatná meg. És igy: a priori okoskodás utján statutum nem alkottatnék, mert nem mutatkoznék annak szüksége; előjött esetek után pedig nem alkottathatnék, mert már a gyakorlat vettetnék ellen. Ily képtelenségre vezetne az elv, melyet épen megtámadtunk.

Ha igazságot akarunk előitéletek nélkül; ujkori társadalmat, középkori misticismus nélkül; szabadságot kiváltság nélkül; ha kivánunk a haladásban úttörők lenni, demokracziát hirdető szavak helyett a nép jogát tisztelő tényekkel fellépni, — ha nem akarjuk kisszerü akadékoskodásokkal az elvet eltörpiteni, sivár közönyt a termékeny eszme helyébe ültetni; a jog czime alá

ódonságaért önkényt rejteni; — akkor akarnunk kell a közügyekben átalán a nyilvánosságot; — és mert a megyeközönsége irott törvények és gyakorlat szerint statutarius joggal ma is bir, s mert a büntető-törvényszékek tárgyalásainak minősége felett a törvényhozás nem intézkedett; — mert bünügyekben a nyilvános eljárás az észjoggal nemcsak nem ellenkezik, sőt inkább az ennek követelménye, tehát a megyeközönsége e tárgyban a statutum alkotás minden feltételét birja, sőt a nyilvános eljárás behozatala ellen használni megkisérlett, a szokásjogból levont érvek is a szokásjog fogalmával s tartalmával czáfoltatnak meg; annálfogva a bünügyekben a nyilvánosság behozatalát meggyőződésünk melegségével pártoljuk, s nézeteinket — e tárgyköruli szerény ismereteink adatait, — azon reménynyel vagyunk bátrak előterjeszteni, hogy a tiszt. megyeközönsége jó akaratu igyekezetünket, törvénykezési kóros állapotaink megfigyeléséből származó törekvésünket méltánylással fogja fogadnia.

Kelt a nagyváradi ügyvédi egyletnek, Nagy-Váradon, 1868. évi november hó 14-ik napján tartott rendes szakgyüléséből.

NAGY JÓZSEF, elnök. RITOÓK ZSIGMOND, jegyző.

Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban?

(Dr. Dárdai Sándor által a budapesti ügyvédi egyletnek büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztályában tartott felolvasás.)

(Folytatás.)

Minthogy nemcsak az 184$^3/_4$-ki országgyülés fogadta el a magánrendszert, hanem az igazságügyi miniszteriumból kelt, s előttünk fekvő mult évi jelentésből félreismerhetlenül kitünik, hogy a nézetek még most is a magánrendszernek meghonosítása felé hajolnak, időszerünek találom az ellen már most is ezen tisztelt szakosztály előtt a fontos ellenérveket feltárni, hogy az ügyvédi egylet azokat megbirálva, a behozandó börtönrendszer iránt véleményét nyilvánithassa.

Mindenekelőtt a költség egy csaknem legyőzhetlen akadályt képez.

Az 184$^3/_4$-ki országgyülési választmány munkálatainak alapjául az összes hatóságoktól foglyaik számának 10 éven általi állásáról beküldött kimutatások szolgáltak. Ezen kimutatások szerint — mint *Pulszky Ágost* és *Tauffer Emil* urak munkájából kivettem, középszámitással a félévre és hosszabb időre elitélt fegyenczek száma évenként 4886-ot tett. Csak ezeknek letartóztatását találván a választmány az épitendő nagyobbszerü kerületi magánrendszerü fegyházakban czélszerünek, és 500 zárkával javallt egy-egy fegyházat épitendőnek. Egy általam ismert kimutatás szerint a pentonvill-i fegyháznak épitése Londonnál $^1/_2$ millió tallérba került és szintén csak 520 zárkát tartalmaz; e szerint tehát a hazánkban épitendő 10 kerületi fegyház 5 millió ezüst tallérba kerülne. Azonban megengedem, hogy Angolországban az épitkezés talán drágább, és vegyük tehát az 184$^3/_4$ évi országgyülés választmányának költségvetését alapul. A szerint Bassano épitésznek legolcsóbb terve szerint egy börtönnek épitése 332,266 frt 11 krba kerülne; tehát 10 kerületi fegyháznak épitése 4.500,000 ezüst forintba került volna és hogy 1840-ben az épitkezés drágább lett volna mint most, azt senki sem fogja állithatni. Ez időszerint ugyan a költségviselésének kérdése nem idézne elő oly heves tusát, mint az 1843-iki országgyülésen, hol a nemesség kiváltságos adómentességének egy ujabb veszélyeztetését látta abban, és melyre nézve Pulszky Ágost és Tauffer Emil urak már emlitett munkájában bizonyos b. Sztojka Imre marmaros megyei követnek beszédéből a következő jellemző szavakat találtam idézve: „nézzük bár akárhogy, kereszteljük bárminek, és bármely pólyába takargassuk a most született gyönge gyermeket, én mindenesetre törvénytelen zabgyermeknek nevezem; igenis! mert ez nem a közanyaország szülöttje, hanem az általa kirendelt választmánynak tulságos buzgólkodásából és talán e részben a törvények korlátaiból kilépett véleményéből származott idétlen magzata; — — meghal az még bölcsőjében; de hogy holta előtt még megkereszteltessék, nehogy örök kárhozatra jusson, adjunk neki nevet. „Adó“ ennek a neve — — „Adó“ igenis — — de ez, úgy reménylem, nem sikerül; mert ez a nemességre nézve csakugyan széditő maszlag, mézbe kevert méreg, mely a nemes vérrel szerzett ős alkotmányt kiváltságaiban meggyilkolja, melytől ez mindig visszaborzadott és rettegett; — — azt kérdem: mi különbség lészen nemes és nem nemes adózók közt? talán azon nyomorú kiváltság, hogy: „nemo nobilium, nisi legitime citatus et ordine juris convictus fuerit, seu in rebus suis, seu in persona damnificari potest“? Bizony még ezzel nem messze megy a szegény nemes! avagy talán az, hogy a nemes magának birákat és tiszteket választhat? Hiszen ez már a nem nemesek egyik osztályának is megadatott, s ki tudja, ha még jövendőben az egész néptömegre is ki nem terjesztetik-e a capacitás? vagy végre az ősiség? ennek az ujabban megállapitott változtatással majd úgy kitekerik a nyakát, hogy nyoma sem marad fen.“

Noha, mint mondám, ily vitának szégyenét hazánkban többé nem kell féltenünk, még is a fentebbi kimutatás szerint a magánrendszernek behozatala oly tetemes tőkét igényel, hogy ez indokolt aggodalmat gerjeszt s óvatosságra int bennünket. És e mellett már itt kell előrebocsátanom, miszerint ha a magánrendszert oly módon fogjuk behozni, mint az jelenleg Angliában s nevezetesen Irlandban foganatositttatik, a nélkül hogy a szabadság büntetés idejét megröviditenők, mert a számkivetést (deportatiot) mi nem alkalmazhatjuk — a költségnek legalább is $^1/_4$ részét megkimélhetjük.

A dolog lényegébe hatva, reménylem hogy a tisztelt szakosztály minden tagja egyetértésben van velem aziránt, hogy a magán fogság kegyetlenséggé fajul, ha az a törvény által kiszabott egész szabadsági büntetés időtartamára alkalmaztatik. A szaktudományi tekintélyeknek véleményei nagyon is eltérnek arra nézve, hogy mily hosszú időre lehet veszély nélkül a szakadatlan magánfogságot kiterjeszteni. Hat éven felül senki sem akarja a magánfogságot védeni; mások a 3 évre terjedő egyhuzamos magánfogságot tekintik a legvégsőbb határnak. Én részemről az ír rendszerben elfogadott azon elvet tekintem a leghelyesebbnek, melyről *Holtzendorf* [1]) azt mondja: hogy a magánfogság megszüntettetik, nem midőn akár a testre, akár a lélekre veszélyes kezd lenni, hanem midőn a javulás czéljának elérésére nélkülözhetővé vált.

Sokan nagy súlyt fektetnek a fegyenczek azon nyilatkozatára, hogy ők szivesebben maradnak a magánfogságban s nem kivánják a közös fogságot másokkal. De e tekintben érdekes van der Brugghen hollandi igazságügyi ministernek munkájában [2]) foglalt ezen megjegyzése: midőn én Amsterdamban a nagy fegyházat meglátogattam, igen nagyon megvoltam lepetve azon tény

[1]) Kritische Untersuchungen über die Grundsätze und Ergebnisse des irischen Strafvollzuges von Franz v. Holtzendorf, Berlin 1865, lásd a 116 lapot.

[2]) *Van der Brugghen* ancien minister de la justice de Pais-Bas. — Etudes sur le système pénitentiaire irlandais. Revue après la mort de l'auteur et accompagné d'une préface et d'un appendice par *Fr. de Holtzendorf* professeur a l'université de Berlin. 1865.

**

által, hogy bármely zárkát nyittattam ki, mindegyiknek lakója ugyanazon kifejezésekkel élve, arról biztositott engem: „hogy ő itt sokkal jobban érzi magát, mint más még roszabb egyének társaságában.“ Azonban, mondja tovább — nem hiszem, hogy a foglyok azt szivük mélyéből állitották volna, hanem ők csak ismételték azt, a mit az igazgató, a lelkész s a tanitótól naponta hallottak, és a miről azok a fegyenczet minden alkalommal meggyőződni törekednek.

Továbbá magasztaltatik a magánrendszernek javitó hatása s hogy e tekintetben csakugyan igazuk van, úgy hiszem fentebb eléggé kiemeltem. Azonban meddig ér ezen javulásnak hatása? Ez egészen más kérdés. A magánfogságban a fegyencznek épen semmi alkalma sincsen valami rosz tettre; ennélfogva csak igen viszonlagos dicséret az, ha valaki ott magát kifogástalanul viseli. Ime ebben áll a magánrendszernek gyönge oldala. Könnyü ott a javulás jeleit észlelni, hol a fegyencz minden csábitástól, minden roszrahajlástól megóvatik s elzáratik mint valamely gyönge növény, mely a melegházban a zordon széltől megőriztetik.

Ezen hiányt elismerték már a magánrendszernek legfanatikusabb védői is, sőt *Röder* is legközelebb odanyilatkozott: „hogy a büntetés lejártával valami többnek kell történni a fegyenczek érdekében, mint a börtön ajtajának kitárása.“ *Röder* e tekintetben a fegyenczóvó egyleteket hozza ajánlatba, s azoknak feladatát oly lényegesnek tartja, hogy müködésüket a magánrendszer kiegészitő részének tekinti.

Én nemcsak hogy meghajolok a philantropikus egyleteknek nemes müködése előtt, hanem még 2 évvel ezelőtt már érintkezésbe tettem magamat dr. Holtzendorf berlini jogtanárral, ki a börtönügy fejlődése körül a legkiválóbb érdemeket szerezte magának, és az általa kijelölt alapvonalok körében készitettem egy országos fegyencz-óvó-egylet alapitására ezen ·/. alapszabályi tervet, melyet a „*Jogtudományi Közlöny*“ f. évi 9-ik számában közlöttem és ezennel a tisztelt szakosztály megbirálása alá bocsájtom. [1])

De ha mindezekből kitünik is, hogy az ily egyletek áldásos müködése iránt teljes elismeréssel vagyok, még sem vonakodom kinyilatkoztatni: miszerint ha ezen egyletektől azt kivánjuk, hogy a büntetés végrehajtásának sikerét biztositsák, nem csak lehetetlenséget, hanem egyszersmind *ferdeséget* kivánunk azoktól! Ha szükséges ugyanis — a min kételkedni nem lehet, — hogy a szoros magányban tartott foglyok, egyszerre, minden korlát nélkül, teljes szabadsággal ne bocsáttassanak a közösségbe, ugy a fokozatos átmenetet az államhatalomnak kell rendeznie, akkép, hogy az átmeneti rendszer a büntetés végrehajtásának egy kiegészitő részét képezze. A börtönügyi szaktudomány már elismerte azt, hogy a magánfogságra még valaminek kell következnie, és ha azt a törvényhozás is be fogja látni, akkor azt a valamit nem bizhatja magánegyletekre, melyek existentiája kétes, melyeknek eszközei bizonytalanok, s a siker főleg attól függ, valjon a szabadon bocsájtott fegyencznek van e kedve magát mint reconvalescenst a fegyencz-óvó egyletek gyógykezelésének alávetni!

A magánrendszer szigora megtörheti ugyan a gonosz hajlamot, de csak ugy, mint a vadállatok, az oroszlánok és tigrisek fogságukban meghunyászkodnak az állatkinzó korbácsa előtt; szabaduljanak ki azonban a fogságból, meneküljenek csak a szigorú fegyelemtől s ismét felöltik bestialis természetüket! Magok a magánrendszer védői tehát, kik azt nyilvánitják, hogy az sikertelen marad, ha önmagában áll fenn, s mégis azt állitják, hogy rendszerük az egyedüli üdvözitő, tagadhatlanul eklatans ellenmondásban vannak önönmagukkal.

(Folytatása következik.)

[1]) Lásd ezen „alapszabályi tervezetet“ a 29—32-ik lapon.

A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban.

(Folytatás.)

f) Nevelés.

A kiskoruak nevelésére nézve az 1723 : 105. t. cz. azt rendeli, hogy ha a szülék vagy gyámok, gyermekeik és gyámoltjaik nevelésében hanyagok volnának, és a megyék eziránt nem intézkednének, a helytartótanács által megintendők.

Az 1765 : 26. t. cz. pedig következőkben meriti ki a nevelés szabályait: kötelesek a gyámok a felől gondoskodni, hogy a gyámgyermekek a megyei (s illetőleg városi) hatóság által meghatározandó, állásukhoz illő tudományokban képeztessenek; alkalmatos nevelők által vezettessenek, hogy ez erényben és jó erkölcsökben előhaladjanak. Mindezek iránt, az 1723 : 105. t. cz. értelmében a felügyelni köteles megyehatóság félévenkint tudósitandó, honnét időszakonkint a Helytartótanácshoz, innét pedig Ő Felségéhez tétetik felterjesztés. „Demum ut Pupilli honestis Liberalium Artium Studiis, Statui suo convenientibus, a Judicio Magistratus Comitatensis determinandis, operam impendant, idoneis Moderatoribus domesticis utantur, ac in virtute, et moribus profectum faciant, Tutores constituti diligenter curare, ac super his cum circumstantiali deductione Comitatui, cui ad mentem Art. 105. 1723. eatenus prospicere incumbit, geminas Relationes singulo semestri facere, seu Vice Comiti scripto exhibere, sint obstricti, quas Comitatus de tempore in tempus Consilio Locumtenentiali Regio . . . submittent, inde altefatae Suae Majestati repraesentandas“.

Ezen törvényszabványok foglaltatnak ugyan a valódi nevelésnek alkatrészei, csak az sajnos, hogy ezen törvényrendeletek nem igen tartatnak meg, és azoknak megtartása iránti felügyelet, a gyámi ügyeknek jelenlegi összpontositása mellett ugyszólván lehetetlen. Lehetetlen pedig azért, mert a physicai erő és idő meg nem engedik, hogy az árvaszék több ezerre menő megyei, árváknak egyenkinti miképeni nevelésére felügyeljen és ez oknál fogva az idézett törvényben rendelt, és igen üdvös félévenkinti jelentések az árváknak miképeni neveléséről jelenleg nem is tétetnek, és nem is követeltetnek be, s igy az árvaszékek kevés, sőt ugyszólván semmi tudomással sem birnak az egyes árváknak miképeni neveléséről; de azon tekintetből sem birhatnak tudomással, mert a főgyám az árvaszék és az egyes gyámok között közvetitőképen eljárván, az árvaszék csak igen ritka esetben jöhet és jön közvetlen érintkezésbe az egyes gyámokkal és az árvákkal.

Szükséges tehát a gyámi ügyeknek czélszerü felosztása által az árvaszékeket azon állapotba helyezni, hogy fenti törvényrendeleteknek eleget tehessenek, és intézkedni, hogy ezen rendeletek szigoruan megtartassanak.

Továbbá szükségesnek tartjuk az iránt is intézkedni, hogy az életpálya választására, s illetőleg a kiskorunak házasságára, mely két lépéstől a kiskorunak ugyszólván egész jövendője, vagyis boldog vagy boldogtalan léte függ, necsak az illető gyám, hanem közvetlenül a gyámhatóság is, a kiskoru legközelebbi rokonainak hozzájárulásával befolyást gyakoroljon.

g) Vagyonkezelés.

A vagyon kezelésére nézve az 1715 : 68. t. cz. a gyámoknak hatalmat ád, az el nem tartható, vagy az idö által elromlandó vagyont eladni, a vagyont hasznositani; ennélfogva a holt tökéket — kivévén a családi ereklyéket — eladni, és a pénzt kamatra kiadni, a vagyont és a vagyon kezelésről fenmaradt pénzt növelni, ezért a tökét biztos kamatra adni, vagy a vagyon növelése és hasznositására forditani, az ingatlant kezelni, a szükséges javitásokat vagy bérletet eszközölni, és az adósságokat lehetőkép a jövedelemből törleszteni; egyszóval mindent megtenni, mit egy gondos egyén saját vagyona körül megteszen: „§. 6. Qui quidem hoc modo constituti Tutores Pupillarium Bonorum Proventus, et Res mobiles, quae servando servari non possunt, sed vel deteriorantur, vel vetustate consumantur; pro Bono et incremento Pupillorum, tempore competenti, justo pretio distrahere, idemque a necessaria Pupillorum provisione et Oeconomiae administratione supernatans, ad locum securum erga justum et legale Interesse elocare; vel in comparitionem et augmentum Bonorum convertere".

Az ingók eladása folytán bejött pénzből a gyám annyit tarthat vissza, a mennyi a kiskoru ellátására és a gazdaság folytatására szükséges. (833. dt.) „Tutor a Summa ex pretio rerum Pupillarium servando non servabilium, vel secus quoque non fructificantium collecta eruto, Pupillo Interusurium solvero non tenetur, quia alioquin pro omni eventu, ad varias Pupillorum personales necessitates semper aliquas pecunias debet reservare, quae cum nullum prorsus fructum afferant, idcirco nec Pupillo eatenus quidpiam praestare obligatur." (Dec. 4. p. 168.)

A fekvő vagyonok elidegenitése átalában tiltva van a gyámoknak, (I. 112., 115., 124.) de az 1655 : 24. t. cz. valamint 831. döntvény szerint szükség esetében mégis szabad a gyámnak az eladáshoz folyamodni.

A fekvők terhelése csak szükség esetében van megengedve, különben, ha szükségtelenül vétetnének föl terhek, a hitelező pénzvesztett lenne, vagy legfölebb a gyám ellen lehetne viszkeresete. (I. 124. §. 5. és 582., 583., 835. dt)

A perek tekintetében nagy szerepet játszik a törvényes kor, minthogy a gyámnak e részbeni kötelességei csak a kiskoruak 12-ik éves koráig terjednek.

A nem törvényes koruak gyámjaik által képviseltetnek, ezek kötelesek helyettök perben állani és szükség esetében ügyvédet vallani, ha pedig a per kimenetele kétséges, vagy a kiskorura nézve marasztalónak mutatkoznék, az esetben a kiskoru hasznára annak nevében és személyében az ellenféllel peregyességre is léphetnek. Ha a gyám szükségesnek találja felperesképen, bármily pert szabadon indithat a kiskoru érdekében, gyámi igazolványnak elömutatása mellett. (I. 126.) „§. 1. Quod (testimonium) postquam productum fuerit, et sese Tutores esse docuerint, in cunctis causis, differentiis et earum processibus, et aliis negotiis orphanorum, et pupillorum, tam coram Judicibus Regni Ordinariis, quam etiam alios ubilibet, vigore literrarum Revisionalium, *usque ad tempora legitimae aetatis* eorum, procedendi et omnia rite expediendi habent potestatem. — (I. 127.) §. 1. . . . Et earendum literrarum revisionalium virtute, tutores in personis orphanorum tam agere et opponere, quam etiam ad objecta et proposita respondere semper possunt. — §. 2. Imo si in causae cujuspiam processu pupillos convinci et succumbere agnosceretur, pro utilitate pupillorum non autem eorum destructione, plenariam cum adversa parte, nominibus et in personis eorundem orphanorum concordandi, et in unionem (prout negotiorum qualitas exigit) deveniendi habent facultatem."

Az itt idézett törvények azonban vonatkoznak a nemtörvényes koruak inkább csak cselekvő pereikre; szenvedö pereiket illetőleg a nemtörvényes koru mint alperes, az ellene inditott pereket elhárithatja, ez életkor hiteles kimutatása mellett, és a törvényes kort el nem ért gyermekek alperesekül csupán akkor kötelesek, s illetőleg köteles helyettök felelni a gyám, ha a per még az apa életében elkezdetett, s igy mintegy örököltetett; minden egyéb perek elhalaszthatók a törvényes korig. Ha netalán ily perekben tudatlanságból vagy kényszer miatt elöadatnék is a védelem: ez mint érvénytelen egyszerüen és egyenesen visszavonathatik. „I. 129. Hinc est etiam, quod orphani durante pupillari eorum aetate . . . ab omni causa, et lite temporis pupillaris aetatis ipsorum, contra eos motae liberantur. — §. 1. Nec coguntur ad instantiam alicujus in processu cujusvis causae, vel litis . . . in ipsa pupillari seu illegitima eorum aetate subortae et suscitatae . . . *infra tempus legitimae aetatis* respondere. — §. 2. . . . tunc causa ipsa per hoc ad primum annum legitimae aetatis, hoc est; ad duodecimum annum orphanorum integrum, quando videlicet jam primo Procuratores constituere incipient, prorogari differique debebit. — I. 130. . . . Demptis causis tempore patris orphanorum inchoatis . . . Quoniam isto casu pupilli, quantumcunque parvuli, ad omnes causas vivente patre eorum, contra se motas, et suscitatas respondere, et debitum finem in illis facta responsione consequi, et habere tenentur."

Annyira szorosan veszi pedig ezt a törvény, hogy, ha valaki 12 éven alól a kiskorut alpereskint perbe idézné, nemcsak nem köteles a gyám e perben felelni, hanem I. 132. és II. 23. értelmében ötven márka vérdijban is elmarasztatik a gyám kivánságára.

A törvényes koruak fentidézett törvények értelmében mind felpereskép, mind alpereskép saját személyökben perelhetvén; ez esetben a gyámok vagyis inkább gondnokok csupán tanácsadói szerepet vihetnek, de a kiskoruakat peres ügyekben semnem képviselik, sem ügyvédet részükre nem vallanak, sem ezek tekintetében további felelősséggel nem tartoznak.

Az itt hivatkozott törvényekből látni, hogy azok a gyámnak, illetőleg gondnoknak az árva vagyon iránti intézkedéseire nézve igen tág tért engednek, s eljárását a gyámi hatóság határozataitól függövé nem teszik, öt egyedül a vagyon káros elidegenitése, s ok nélküli terheltetésében korlátozván a vagyon miképi biztositását és gyümölcsöztetését saját belátására bizzák. A perek tekintetében pedig öt a gyámolt képviseltetésére csak ennek 12 éves koráig kötelezvén, nekie hatalmat adnak, gyámoltja nevében bármi pert inditani. Végtére a kiskorut, törvényes korának elérte után, feljogositják, pereit vagy önszemélyében, vagy pedig általa felhatalmazott képviselője által vezetni.

Ezen törvények tehát mind a gyámok, mind pedig a kiskoruak irányában nagyon is tulengedékenyek levén, s ennek folytán átalok a kiskoruak érdekei felettekép veszélyeztetvén, azoktól a gyakorlati uton már 1848. év előtti időkben némi eltérések történtek, de miután ezen eltérések a törvényeknek fent kifejtett különböző felfogásából eredtek, ezen eltérések is a nézetek különbféleségéhez képest különbözők voltak; s igy a vagyon kezelés is különbözőleg s egymástól eltérőleg történt.

Miután pedig az 1848. évi törvények által a jogegyenlőség elvileg kimondva lett, és a volt jobbágyok árvái és a megyei gyámhatóság alá kerülvén, a megyéknek megengedtetett, hogy az árvák dolgának mily alakbani kezelése iránt részletes intézkedéseket tehetnek;

a nézetek ennélfogva még jobban elágazottak, s igy az árvásvagyon kezelési rendszer is egymástól igen eltérő lett.

Némelyek ugyanis azt állitják, hogy az 1848 : IX. t. cz. 5. §-ban foglalt engedvény, csak a volt jobbágyi árvákra vonatkozik, minthogy ezen törvényczikk csakis azon ügyekről szól, melyek a volt földesuraság hatásköréhez tartoztak, következőleg a volt kiváltságos osztály árváira vonatkozó előbbi törvények ezáltal semmi változást nem szenvedvén, azok jelenleg is fennállanak. Ennek ellenében megint mások azt vitatják, hogy miután a fenthivatkozott törvényczikk az árvák dolgának miképeni kezeléséről átalánosságban szól, annálfogva a megyei gyámhatóságnak jogában áll, az árvásvagyon miképeni kezelése iránti saját hatáskörében szabványokat hozni, és pedig annál is inkább, mert az 1836 : IX. t. cz. 6. §-ban kimondott felelősségi teher jelenleg a megyékre hárulván, miután a fentidézett t. cz. a gyámok és gyámoltaknak vagyonkezelésben tág tért enged, ezen törvényeknek alkalmazása mellett az árvásvagyon iránti felelősséget el sem lehetne vállalni.

Ezen utóbbi nézet ugy látszik több megyékben tulsulyt nyert, mindazonáltal e mellett is vannak esetek, hogy egyes árvák vagyonának kezelésére nézve a fenti törvények jelenleg is alkalmaztatnak.

Az árvásvagyonnak a gyámhatóságok általi közvetlen kezelésére nézve azonban semmi részletes törvényeink nem létezvén, a megyék e tekintetben önbelátások szerint különböző kezelési módot állapitottak meg, ugy például némely megyékben az ugynevezett tömeges árváspénztári kezelési mód hozatott be, mig más megyékben az árvásvagyon kezelése a községekre bizatott, vagy pedig e tekintetben a tiszti ügyészek vagy pedig közgyámok vétettek alkalmazásba.

Ezen többféle kezelési módok közül nézeteinket csak az ugynevezett tömeges árváspénztári kezelésre nézve, mely több megyében divó, s kellő kijavitása mellett a legczélszerübbnek mutatkozik, fogjuk tüzetesebben kifejteni.

A tömeges árváspénztári kezelési mód abból áll: hogy az árváknak örökségi vagy más uton jutott készpénzbeli értékek, az ingó és ingatlan vagyonok eladásából bejött vételárak, és a befolyó haszonbérek és kamatok tömeges árváspénztárba betétetnek, és onnét az árváspénztár neve alatt kamatozás végett kikölcsönöztetnek. Az árváknak osztályba jutott cselekvő kötelezők pedig az árváspénztárba letéteményeztetvén, azok az illető árvák számára — a mennyire biztositvák és a kamat rendesen fizettetik — megtartatnak, s nagykoruságuk elértével nekiek saját behajtás végett kiadatnak, vagy pedig a mennyire az árva készpénzbeli kifizetést óhajt, részére az illető adósoktól az árváspénztár által behajtatnak.

A fekvő vagyonok kezelése, valamint a kiskoru pereinek ellátása a gyámhatóság közvetlen befolyása mellett az illető gyám s illetőleg tiszti ügyész által történik.

Ezen bár különben legczélszerübb kezelési rendszernek jelenleg több hiányai vannak; jelesen:

A megyei árváknak összpontositása mellett a naponta nagykoruságot elért árváknak száma tetemes levén, az árváspénztár oly nagy összegeket folytonosan készen nem tarthat, hogy azokból a nagykoruságot elért árvákat kifizethesse, minthogy a nagyobb összegeknek hevertetése által az árváspénztárra s illetőleg az árvákra nézre legnagyobb hátrány keletkeznék. — E szerint tehát az árvapénztár a jelentkezőknek csak azon összegeket szokta azonnal kifizetni, a melyek 100 forint o. ért. meg nem haladnak; az ennél nagyobb összegek kifizetésére tehát az illető árváknak több hónapokig s különösen, ha azok 500 frtot tulhaladnak, fél évig is kell várakozni.

Eltekintve attól, hogy ezen eljárás önkénykedésre és visszaélésekre alkalmat nyujt, az az árvákra nézve nem csak jogtalan, hanem hátrányos is; jogtalan azért, mert árvásértékük iránti szabad rendelkezési joguk csak a nagykoruságig lévén törvény által felfüggesztve, mihelyest ezt elérték, jogosan követelhetik, hogy értékük azonnal szabad rendelkezésük alá bocsájtassék; hátrányos fenti eljárás pedig azért, mert az illetőnek pénzére hónapokig várakozni kelletvén, avval semmi, tán reá nézve legjövedelmezőbb vállalatba nem bocsátkozhat, vagy pedig kényszerül a pénzt sokkal magasabb kamatra felvenni, mint a milyent ő az árváspénztárból kap.

Ezen hiányon véleményünk szerint ugy lehetne segiteni, ha az árváspénztári főkönyv (Contokönyv) mellett a kifizetési naptár is vezettetnék, oly formán, hogy ezen naptár, annak behozatala alkalmával 24 évre készitetvén, abba azután minden évben, minden hónapra eső kifizetések bevezettetnének, vagyis ezen naptárban a contokönyvre való hivatkozással, minden hónapban kifizetendő árvák neve és származási helye, valamint a nagykoruság elértének, és a történt kifizetésnek napja rovatonkint benfoglaltatnék. Ilyen naptár mellett már hónapok előtt lehetne megtudni, hogy mely árvák érik el bizonyos hónapban a nagykoruságot s közelitőleg meghatározni, mily nagy összeg fog a kifizetésükre szükségeltetni. Továbbá ily naptárnak vezetése mellett, az többé nem történhetnék, a mi jelenleg történik, hogy sokszor oly összegek is árvásérték gyanánt kezeltetnek, a melyek tulajdonosai már rég elérték a nagykoruságot.

A mostani kezelésnek másik hiánya az, hogy — mikép föntebb láttuk — az ugynevezett singularis kötelezők, az illető árva nevére annak nagykoruságáig az árváspénztárban kezeltetvén, az árva a nagykoruság elértével, vagy pénz helyett csak még érvényesitendő papirost kap, vagy pedig pénzére sokszor hónapokig, sőt ha perre kerül a dolog, — a mi jelen mostoha anyagi körülményeink között gyakori eset — évekig kell várakoznia.

Ezen eljárás az illetőkre nézve szinte jogtalan és hátrányos, mivel ezen singularis kötelezőknek nagyobb része onnét ered, hogy az osztály alkalmával egyik vagy másik örökös a hagyaték egy részét, vagy az egész hagyatékot becsértékben átvévén, miután a többi örökösöket készpénzzel azonnal kifizetni nem képes, részükre, s igy a kiskoruak részére is kötelezőket állit ki, melyek azután ezek nevére árváspénztárilag kezeltetnek. E szerint tehát, mig a hagyatékot átvevő örökös osztályrészének élvezetébe azonnal belép, a kiskoru örökös, a nagykoruság elérte után is, nemcsak hogy semmi pénzt azonnal nem kap, hanem sokszor csak hónapok, sőt csak évek után juthat osztályrészének használatába, s igy ezáltal sokszor anyagilag tönkre tétetik.

Ezen hiányon véleményünk szerint ugy lehetne segiteni, ha az osztály alkalmával az örökséget átvevő, és a kiskoruakat azonnal kifizetni nem képes örökösök, a kiskoruak osztályrészeinek kifizetésére szolgáló kötelezőket ne a kiskoruak nevére, hanem az árváspénztár javára állitanak ki, mely kötelezőket, azután az árváspénztár, bármikor tetszése szerint behajthatna magának, ellenben pedig az illető árvákat nagykoruságuk elérte után, készpénzzel kifizetni köteles volna. Sőt a kiskoruaknak egyenesen osztályba jutott kötelezőket is, lehetne ily módon az árváspénztár nevére átiratni, és a kiskorut készpénzzel kifizetni, magától értetődvén, hogy ily kö-

telezők, a mennyire kellő biztositék mellettök nem léteznék, mihelyest a gyámhatóság kezébe jutnának, azonnal az árva veszelyére és kárára behajtandók volnának.

Jelenlegi kezelés mellett továbbá azon kelletlenségek is szoktak eljönni, hogy a nagykoruvá vált árvák árvásértékeiket az illető adósoktól sokszor rövid uton fölvevén, ezen körülmény a gyámhatóság tudomására sokszor csak akkor jön, a midőn az illető adós ellen per indittatik, s igy ezen eljárás sok esetben zaklatásra nyujt alkalmat, s felesleges költségeket okoz egyik vagy másik félnek.

De ezen singularis kötelezőknek gyámhatóság által való behajtása akkor, a midőn az illető árva immár nagykoruságát elérte, törvényellenes is, mert a nagykoru nevében gyámhatóság részéről pert inditani, nemcsak jogi fogalmakkal meg nem egyez, hanem positiv törvénynyel jelesen 95. dt. szerint is tiltatik.

Végtére azt is nagy hiánynak találjuk, hogy nem mindenütt vezettetnek a gyámhatóságoknál az ugynevezett árváskönyvek, a melyekben hiteles, a gyámhatóság által hivatalból megszerzendő adatok alapján, minden gyámoltnak vezeték- és keresztneve, születése napja, vallása és származási helye, továbbá szüleinek és gyámjának neve, lakása és foglalkozása, a gyámoltnak ingó s ingatlan vagyona, annak növekedése és apadása, s végtére a nagykoruság elértének és vagyona kiadatásának napja rovatonkint bevezetve találtatnék.

Ily világlatbani tartás nélkül pedig a gyámoltak és vagyonuk feletti felügyelet s örködés, ugyszólván lehetetlen. (Folyt. köv.) Dr. TRAVNIK ANTAL.

Jogirodalom.

A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. A magyar tudományos akadémia által a Fáy-alapitványból koszoruzott pályamü, irta *Kautz Gyula.* Pest, 1868. XVI. és 602. lap. Ára 4 frt 40 kr.

(Folytatás.)

Harmadik időszak 1790—1825-ig vagyis az önállóbb eszmefejlődés megindulása.

Hazánk e korbeli közgazdasági viszonyaira nagy fényt vetnek az 1802-iki kereskedelmi választmányok munkálatai. A választmány az ország jelentősebb kereskedelmi testületeit kihallgatta, s ezen alapon négy külön és önálló előterjesztvényt tett, mely lényegileg 1802-ben Pozsonyban következő czim alatt jelent meg: „Merkantilische Bemerkungen und Vorstellungen in Bezug auf das Königreich Ungarn mit den angrenzenden österr. Staaten betrachtet. Einer hochlöbl. in Commerzwesen angeordneten Reichstags-Deputation, durch den ungarischen Handelsstand im Monat Juni 1802 unterthänigst eingereicht.“ E munkálatok szerint Magyarország ugyan lényegileg földmivelő állam, de virágzó állapotra csak ugy juthat, ha az ipar is kellő gondban részesittetik; Magyarországon a kereskedés mindeddig azért nem virágozhatott, mert a kereskedő nem részesül kellő tiszteletben. Az ipar és kereskedés felvirágzása tekintetében ajánlják a települők támogatását, a hiányos törvénykezés megjavitását, kereskedelmi és váltótörvényszékek behozatalát, közgazdasági és kereskedelmi osztály felállitását, a kiviteli kereskedés teljes szabadságát, és kereskedelmi szerződések kötését. Kárhoztatják a kormány azon müködését, mely által értékvesztett papirpénz tartatik forgalomban; a hitel kifejlődésére egy nemzeti központi bank felállitását inditványozták. A czéhszerkezet mellett és a zsidók ellen nyilatkoznak. Az országgyülés e nézeteket nagyobbrészt magáévá tette, de mint emlitettük müködésének e téren eredményt kivivnia nem sikerült.

Egyébiránt vannak mégis e korszakban kögazdasági intézmények, melyeket országgyüléseink sikeresen megállapitottak. Igy a futóhomok megkötésére s a nagyon is gyéren elterjedt faültetés előmozditására czélzó vállalatok elősegitésére közhatósági támogatás biztosittatik (1807: 20), az erdőpusztitás megakadályozására törvény hozatik (1807: 21), a jobbágyok sorsának enyhitése tekintetéből a tized és kilenczed beszedése szabályoztatik (1802: 7), a vadászati ügy rendeztetik (1802: 24). A czéhrendszer káros kifolyásainak megszüntetésére czéhbizottság rendeltetik; a mértékrendszer és pénznemek egyenlősitésére figyelmet forditanak (1807: 22), a folyamáradások elháritására szolgáló vizmüvek készitését államsegély által igérik támogatni (1807: 17), az uzsoratörvény határozottabb körvonallal láttatik el (1802: 21); a hamis bukásra büntetést szabnak (1807: 12.)

Legnevezetesebb e korszakban a financzbonyodalmakra vonatkozó történet. A franczia háboruk s azoknak utóbajai végképen kimeritették az ausztriai monarchia anyagi erőforrásait s pénzügyi viszonyait annyira megzilálták, hogy a pénzügyi müveletek legvészesb módjaihoz kellett folyamodni, hogy a birodalom a végbukástól meg legyen mentve. Számtalan pénzügyi intézkedés tétetett tehát, mely Magyarországot nemcsak anyagilag sujtotta, hanem alkotmányos életének semmibevételét jelezte. Ez intézkedések közül kiemeljük a következőket: 1806-ban augusztus 2-kán egy finánczpátens adatott ki, melyben 75 millió forintnyi kényszerkölcsön felvétele, a vám-, dohány- és sóregaléból befolyó jövedelmeknek szaporitása pótlékok által, bélyegilletékek és több más adók behozása rendeltetik el. 1808-ban az államjavakra alapitott nagy kölcsönmüvelet foganatosittatik, s a bankójegyek tulajdonosai arra szólittattak fel, hogy az állam a dominiál javak zálogbaadása mellett 5% kamatra elfogad pénzeket, melyekkel a törlesztési alapot akarja ellátni. E lépéseknek mi sikerük nem lévén, 1808- és 1809-ben uj pátensek láttak napvilágot, melyek szerint forgásban levő ezüst váltópénz államkincstári jegyekkel visszaváltatik, az ezüst- és aranyszerek birtokosai egy nagyobbszerü önkénytes kölcsönre ösztönöztettek. Miután pedig mindez a pénzzavart elháritani nem tudta, megjelent 1811. február 20-dikán ama nevezetes devalvationális patens, mely összes gazdasági állapotainkra óriási kárral volt. E pátens szerint: a) a forgásban levő bankóczédulák értéke egy ötödre szállittatik le, és 1812-től fogva váltójegyekkel cseréltetnek be; b) ez uj váltójegyekből csak 212 egy ötöd millió forint erejéig fog kibocsáttatni; c) hasonló érték-valvatiónak vettetik alá a forgalomban levő rézpénz, d) az államadósság tekintetében az adósságok tőkeértéke épségben hagyatik, a kamatfizetésnél azonban a kamatnak fele szolgáltatik csak ki.

Ezen pénzügyi machinatiónál a kormány mindenkép azon volt, hogy Magyarországot is a közbirodalmi finánczrendszer keretébe belevonja. Magyarországnak ellenkező magatartása és kivételes állása nem is maradt megrovás nélkül. Ez időben lépett fel Gustermann és rokonirányu társai. Ez időben keltek ki a külföldiek leginkább a magyar alkotmány és a magyarok önössége ellen. Országgyüléseink azonban határozottan megmaradtak eddig tanusitott alkotmányos nyilatkozataik mellett, már 1802-ben kimondották, hogy a törvényhozó testület hozzájárulása nélkül foganatositott pénzügyi intézkedések joghatályuaknak nem tekinthetők; az 1811—12. országgyülés pedig kijelentette, hogy Magyarországra nézve az emlitett pénzügyi intézkedések, mint a rendek tudta s beleegyezése nélkül történtek, jogilag érvénytelenek; sőt az alsóház az egész februári pátenst hatályon kivül akarta helyezni; végre engedve különösen a felső tábla által felhozott érveknek egy bizottság alakittatott, mely a király által kinevezett biztosokkal a pénzügyi dolgok felett tanakodott.

E bizottságban a király kivánta, hogy Magyarország 100 millió forintnyi beváltási jegyért kezességet vállaljon, — hogy fizessen mindaddig évenkint két millió frtot, mig a papirpénz az ezüsttel egy értékben leend, végre hogy Magyarország kötelezze magát a jövő évekre évi 12 millió frtot subsidiumként fizetni.

A bizottság azonban a király kivánatait visszautasitotta s az országgyülés ily szellemben intézett feliratot a felséghez, s miután az országgyülés határozottan vonakodott a pénzügyi dolgokban kedvezőbb feltételeket engedni, 1812. máj. 20-dikán az országgyülés feloszoltatott; s bekövetkezett az absolut korszak, melyben 1825-ig a kormány országgyülés nélkül, patensek, és királyi biztosokkal uralkodott, miglen a megyék ellenállásán s a külföldi bonyodalmak következtében beált politikai viszonyok folytán országgyülés összehivására nem kénytelenittetett.

E korszak közgazdasági irodalmában főhelyet foglal el Berzeviczy György. De commercio et industria Hungariae (1797 Lőcse) czimü munkájában a nemzetgazdaság alapfogalmait már a Schmith-féle iskola szellemében adja elő Magyar-

ország közgazdasági állapotának felvirágzására nézve a népesség szaporodását, a szabad kiviteli kereskedést és a forgalom és fogyasztás minél akadálytalanabb kifejlődését tartja szükségesnek. Legterjedelmesebben értekezik a kereskedés a vámrendszer- és a közlekedési eszközökről. „Ansichten über den Welthandel.“ Bécs 1808. czimü munkájában az ázsia-európai világkereskedés kérdésével foglalkozik; az ázsia-indiai világforgalmat a nyugati hatalmak kezéből ki akarja venni és a közlekedést az osztrák birodalmon és Oroszországon át kivánja vezetni. De conditione et indole rusticorum in Hungaria Lőcse 1806. munkájában a magyarországi pórosztály társadalmi s anyagi viszonyait ecseteli. Egyéb jelentősebb közgazdasági munkák következők: Benzoni: Vorschlag eines Commerzsystems; Bredeczkynek munkája a kereskedésről; Sponer Pál: Ideen über Ausfuhr im Allgemeinen und deren Anwendung in Ungarn; Vedress István „A Tiszát a Dunával összekapcsoló uj hajózható csatorna (1805). Egy nemzeti jószág (1807.) Horváth Mihály: Notitia rei commercialis (Pozsony), Cseörgheő: Bankó regulirungsprojekte (1807 és 15), Wersäk: Über die Wichtigkeit des Handels auf der Donau nach dem schwarzen Meere für das Königreich Ungarn (Pest 1830.) Ugyancsak a közgazdasági viszonyok és történet felfogására felette érdekes müvekkel birunk e korszakból Schwartner Márton statistikáját és Fessler Aurél történetét. Ez időben a közgazdaságtan hazai tanintézeteinken is tanittatván a közgazdasági kézikönyvek is terjedtek. Három ily kézikönyvvel birunk ugyanis Horváth Mihály: — Specimen oeconomiae publicae legibus et moribus Hungariae accomodatum (Buda 1806) — Becke Farkas: Principia politiae, commercii et rei aerariae (Pozsony 1807. 8,) és Sax Mihály: Adumbratio scientiarum politicarum summaria (Buda 1808) mindhárom munka Sonnenfels tanait foglalja magában. (Folytatása követ.) Dr. MATLEKOVICS SÁNDOR.

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) negyedik szakosztálya folyó hó 26-án tartott ülésében, hosszasabb vita után, melyben érdemlegesen *Pósfay*, dr. *Schnierer*, dr. *Környey*, dr. *Dárdai*, dr. *Fischer*, *Deszkás*, dr. *Mannheimer*, dr. *Bróde*, dr. *Apáthy* és *Bogdány* vettek részt, következő elvileges határozatok hozattak a birói szervezet jövőbeni alakitása tekintetében: váltó-, kereskedelmi és csődügyekben az első birásságot az illető *társasbiróságok külön osztályai* gyakorolják, egyedül Budapest számára állittassék fel *külön szakbiróság*, mely váltó- és kereskedelmi ügyekben és a *kereskedők* csődjei felett itéljen első bíróságként; ezen bíróságoknál *kereskedők, mint szakértő birák legfellebb egy harmadrésznyi számban* alkalmaztassanak, kik a kereskedelmi kamarák közbejöttével *kineveztessenek*, és pedig bizonyos meghatározandó *időszakonkint;* oit, hol erre szükség mutatkozik, *ezen* szakosztályok, illetve szakbiróság a *tengerészeti* ügyekben is biráskodjék; a *bányaügyek* ellátása is a *társasbiróságok külön szakosztályaira* bizattassék; a most felsorolt ügyek elbirálása másodforumként a *kerületi főtörvényszékek külön*, legfellebb egy harmadrészbeni számban *kereskedő szakértő birákból* is alakittandó *osztályait*, harmadforumként pedig egy szinte *ilyképen* alakitandó legfőbb törvényszéki *külön osztályt* illesse; végre *sulyos bünvádi esetek* felett, ugyszinte *politikai* és *sajtóvétségekben* — *esküdtszékek* itéljenek. Dr. *Dárdai* inditványa folytán még az 1843-diki törvényjavaslatban foglalt perbefogó esküdtszékek intézménye is a vita körébe vonatván, hosszas s élénk eszmecserü után a határozat hozatal a jövő ülésre tartatott fenn.

(Értesités.) A „budapesti ügyvédi egylet“ negyedik (birói, szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. é. decz. 3. esti 6 órakor az egylet helyiségeiben ülést tart *Pósfay* ur „birói szervezeti javaslata“ és dr. *Dárdai* urnak a „perbefogó esküdtszékek“ iránti inditványa tárgyában.

Kelt Pesten, 1868. évi november 28-án.

Elnöki megbizásból: dr. *Siegmund Vilmos*, szakosztályi jegyző.

(A büntető törvényhozásnak technikai módszeréről alkotmányos államban) ezt irja Dr. *Haus* volt tanár Genfben:

Én tapasztalásból szólok. Legtöbb függ a kormány által kinevezendő és az előjavaslat készitésével megbizott bizottmánynak összeállitásától. E bizottmány ne legyen számos, és több mint öt, vagy hat tagot ne foglaljon magában; legyen annak egy titkára szavazat nélkül, ki a jegyzőkönyvet vezeti. A bizottmányban három tag gyakorlati, kettő elméleti egyén legyen. Természetes, hogy a legalkalmasabbak választassanak.

Legjobb, ha gyakorlatiak közt két cassátióbeli tanácsnok és egy cassátióbeli államügyész van. A bizottmány választja elnökét és előadóját. Az előadó maga bizassék meg az előjavaslatnak készitésével, hogy e szerint abban egység uralkodjék.

A bizottmány mindenek előtt a törvénykönyvnek alapelveit határozza meg, az előadó pedig a javaslatot a bizottmány által elfogadott alapelvek szerint dolgozza ki. A mint ez egy fejezetet elkészitett, azt az elnöknek elküldi, ki a dolgozatot mindegyik tagnak számára lemásoltatván, azt ezek közt kiosztatja.

Két vagy három hét mulva az elnök összehivatja a bizottmányt; ez megvitatja a javaslatot, és szavaz minden egyes czikk felett, ha t. i. a szavazatok megoszolnak. Az előadó ezután a javaslatban a bizottmány által elfogadott változásokat megteszi, jelentést készit, és az igy megállapitott fejezetet indokolással együtt az elnökhöz küldi, ki azt ellenőrizvén, a jogügyi-miniszterhez átküldi. Ha a miniszter a javaslatban változásokat kiván, akkor szükséges, hogy eziránt a bizottmánynyal tanácskozzék.

Ha a javaslat az országgyülés elé jő, (a különféle fejezeteket különösen is lehet az országgyülés eleibe terjeszteni, de ekkor gondoskodni kell arról, hogy minden fejezet első számu czikkel kezdődjék), akkor az különös bizottmányt nevez ki, a a javaslatnak megvizsgálása, és az e feletti jelentés tétel végett.

Ez ne legyen számos és büntető-jogtudókból vagy legalább jogtudókból álljon. Az országgyülési bizottmány észrevételeit a miniszterrel közli, a ki osztán azok felett az előjavaslatot készitő kormánybizottmánynak elnökével vagy előadójával értekezik, ki a megállapodás szerint jelentést készit.

Ha a javaslat országgyülési tárgyalás alá kerül, mindenek előtt eszközlendő, hogy valamelyik országgyülési tag által inditványozott változás, módositás az országgyülési bizottmánynyal megvitatás és jelentés tétel végett közöltessék. Az ez uton netalán elfogadott változásokat a miniszter a kormánybizottmánynak előadójával ismét közli, és ennek véleményét bekivánja. A miniszternek természetesen szabadságában áll, azt el nem fogadni.

Minthogy a miniszter minden egyes pont felett a kormánybizottmány előadójának véleményét kihallgatta, és ennek folytán saját nézetét megállapitotta, ő a nyilvános tárgyalást bizton vezetheti. Egy általán szükséges, hogy a kormánybizottmánynak előadója, vagy más tagja, a miniszterrel folytonos érintkezésben legyen; s igen óhajtandó, hogy a miniszter hasonlókép magát az országgyülési bizottmánynak tagjaival vagy legalább előadóival összeköttetésbe tegye. Előadójaival mondja Haus azért, mert a bizottmány a javaslat különféle részeire nézve több jó előadót nevezhet ki.

Ily eljárás mellett lehet az egész munkában egység, következetesség. De erre idő kell. Ily munkálatokat nyakra-főre siettetni nem szabad. — Lásd: Allg. deutsche Strafrechtszeitung 1868-iki májusi füzet 278—9-ik lap. Közli: *Cs. J.*

Jog- és államtudományi könyvészet.

Közli: *Pfeifer Nándor* könyvkereskedése Pesten.

A német jogirodalomból

folyó évi julius- és augusztusban megjelent müvek.

Handweiser, politischer, für Landtags- u. Reichsraths-Deputirte, m. besonderer Beziehung auf das Königr. Böhmen.

Hartmann, Dr. G., üb. den rechtlichen Begriff d. Geldes u. den Inhalt v. Geldschulden.

TARTALOM: A nagyváradi ügyvédi egylet emlékirata Biharvármegye t. bizottmányához, a bünfenyitő eljárás nyilvánossága tárgyában. — Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban? (Folytatás.) Dr. Dárdai Sándortól. — A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban. (Folytatás.) Dr. Travnik Antaltól. — Jogirodalom. — Különfélék. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

☞ Lapunk mai számához mellékelve küldetik szét Heckenast Gusztáv könyvkiadó hivatalában megjelent közérdekü legujabb és jeles könyvek jegyzéke.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 49. Pest, 1868. deczember 6.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

A kereskedelmi törvényszéki ülnökökről.

A váltótörvény korszerü átalakitását tárgyazó művemnek e lapok 44. számában történt szives ismertetését köszönettel vévén, az abban foglalt, s több pontra terjedő ellenvéleményt is érdekkel olvastam.

Érintett művemben bár a külföldi törvényhozásra fektetett, de mégis csak egyéni nézetek nyervén kifejezést, azok ellenében az ellennézetek jogosultsága el nem vitattathatik; söt örvendek, hogy művem az ellenvélemény nyilvánitására is alkalmat szolgáltatott, mert csak kölcsönös surlódás folytán tisztulhatnak az eszmék, s képződhetik alapos, szilárd vélemény bizonyos napi kérdésre vonatkozólag, mi művemnek az előszó zárszavai szerint is főczélját képezi.

Nem szándékom ezuttal a becses ellenvélemény *minden pontjaira nézve* nézeteim mellett védiratot irni. De egy kérdésnek különös fontosságot tulajdonitok, melynek mikénti eldöntése a kereskedelmi és váltótörvénykezésre tagadhatatlanul döntő befolyással bir.

E kérdés: *a kereskedelmi ülnökök befolyása a váltó- és kereskedelmi ügyek birói elintézésénél.*

Engedje meg tehát a tisztelt szerkesztő ur, hogy e kérdés körül nézeteimet körülményesebben kifejthessem.

„A váltóeljárás reformja“ czimü munkám 14. lapján azt mondom, hogy: „a kereskedelmi ügyek természeténél fogva, melyekben a kereskedelmi gyakorlat — usance — az irott törvénynyel egyenlő rangu tényezőként szerepel, melynek megbirálására csakis a kereskedés képviselői hivatva lehetnek, s mely kereskedelmi ügyek mikénti elintézésénél a kereskedők és iparosok leginkább érdekelve vannak, természetesnek és jogosnak találom, hogy ezen ügyek első birósági eldöntésénél a kereskedés és ipar képviselői tulsulylyal birjanak, s elégségesnek tartom a jogtudománynak a würtembergi törvény által megállapitott arány szerinti képviseltetését a végre, hogy kérdéses ügyek elintézésénél az irott törvény, a jogtudomány igényei a törvénytudó birák felvilágositása folytán, melyet a kereskedelmi ülnökök bizonyára szivesen veendenek, figyelmen kivül ne hagyassanak. S azon nem várt esetben, ha ez mégis megtörténnék, a törvény s jog tekintetében hiányos itélet a kereskedelmi főtörvényszéknél, hol a törvénytudó birák száma a kereskedelmi ülnökökét felülhaladja, a megsértett törvény s jog értelmében megváltoztattathatik. E részben is pártolom tehát a würtembergi kereskedelmi törvényszékek szervezetét, melyben a kereskedelmi ülnökök nagyobb befolyását az első bíróságoknál, a főtörvényszéki törvénytudó birák tulsulya által helyesen egyensulyozva találjuk“.

Ezen nézetet a tisztelt szerkesztőség helyesnek tartaná, „ha kereskedőinknél átalában feltehetnők a váltó- és kereskedelmi törvények kellő ismeretét. De mert ezt csak igen keveseknél lehet találni, félni lehet, hogy ha a kereskedelmi ülnöknek egyátalában tulsuly biztositttatnék az első birósági határozatok hozatalában, az ország különböző részeiben különböző, és tán a törvénytől eltérő praxis fog kifejlődni“.

Én viszont helyesnek találnám a tisztelt szerkesztőségnek ezen nézetét, ha a mostani eljárás a formalismusnak nehéz békóival továbbra is fentartatnék, mert ezen eljárást, melyben a százféle formák gyakran a lényeget egészen háttérbe szoritják, s a tényállást a kereskedelmi ülnök csak a törvénytudó biró előadásából, tehát csak közvetve megtudja, csak a törvénytudó biró sajátithatja el magának annyira, hogy képes a lényeget a formáktól kellőleg megkülönböztetni, illetőleg ezeknek amannak bölcs alárendelése mellett alapos és igazságos itéletet hozni, mig a kereskedelmi ülnök, kinek a sok forma megannyi békó, ezekkel mozogni nem tudván, magát a törvénytudó biró által vezettetni kénytelen, hogy ily körülmények közt csak a törvénytudó biró visszhangját képezhető szavazatával az ügynek birói elintézéséhez legalább alakszerüleg járulhasson. Hogy a kereskedelmi ülnök ekképen fontos hivatásának eleget nem tehet, s hogy a törvényhozásnak azon czélja, hogy a kereskedelmi ülnök a kereskedelmi ügyek birói elintézésénél, a kereskedés és ipar érdekeit kellőleg képviselje, kell, hogy a jelen eljárás formalismusának szirtjein hajótörést szenvedjen, ez a dolog természetében fekszik, s erre hivatkozván némely jogtudók a kereskedelmi ülnökség intézményét egészen megszüntetendőnek, s a kereskedelmi és váltóügyek birói elintézését csupán törvénytudó birákra bizandónak vélik.

Ámde, ki fog a jelen eljárás fentartásáért sikra szálni? A nyilvános, közvetlen és szóbeli eljárás rendszere már hazánkban is utat tört magának, s mindnyájan azon biztos reményben élünk, hogy annak behozatala sokáig nem késhetik.

Ezen rendszer sulypontja pedig nem a formákban, *hanem a lényegben*, nem a törvénytudó biró előadásában, mely nem mindenkor hü tükre az irott tárgyalási jegyzőkönyvnek, *hanem a nyilvános közvetlen szóbeli tárgyalásban fekszik.*

Ezen eljárás, melynek egyik alapelve az, hogy mindazon előadások és bizonyitékok, melyek a tárgyalás befejezéséig előhozatnak, kellő időben előhozattaknak tekintendők, mely azt rendeli, hogy ezen előadások az itélő bíróság előtt közvetlenül, élő szóval történjenek, mely megengedi, hogy az itélő birák mindegyike ugy a felekhez, mint a tanuk vagy szakértökhöz mindaddig kérdéseket intézhessen, mig a tényállás kellőleg felvilágositva nincs, mely azt is megengedi, hogy oly felek is, kik ügyvédek vagy meghatalmazottak által képviseltetnek, szóbeli kihallgatás végett a bíróság elébe idéztethessenek, egészen más lelket fog az igazságszolgatásba

*

önteni, alaposabb, szilárdabb meggyőződést fog még a törvényekben kevésbé jártas kereskedelmi ülnökökben is előidézni, mint a mostani eljárás, melynek szabályai a nem kellő időben, tehát elkésve előhozott előadásokat, illetőleg bizonyitékokat, ha azok még oly fontosak is, figyelmen kivül hagyatni rendelik, minek értelmét a természetes itélet-tehetséggel biró kereskedelmi ülnök fel nem fogván, *jobb meggyőződése ellenére* a törvénytudó biró véleményéhez csak azért járul, mert ezt a törvénytudó biró által elébe tartott törvény *betüje* igy kivánja, mely továbbá a biróság közbejöttével történt kimeritő szóbeli előadások helyett csak a biróság közbejötte nélkül felvett, s a tényállást nem mindenkor hiven feltüntető irásbeli jegyzőkönyvek tartalmának a törvénytudó előadó általi előterjesztését ismeri, mely előterjesztés az egyoldalu felfogás mázával befestetvén, a tényállás phisiognomiáját gyakran egészen megváltoztatja; mely eljárás mellett végre a tanuk a biróság közbejötte nélkül, csak a felek által feltett, és az ügy felvilágositására gyakran nem alkalmatos kérdőpontokra hallgattatnak ki, kiknek vallomása az előadó biró által itélethozatal előtt egyszerüen felolvastatik, mely felolvasás az alapos meggyőződés előidézésére tagadhatatlanul kevésbé alkalmatos, mint az élő szó s a vallomás mikénti megtételének közvetlen észlelődése.

Ha mindezeken kivül tekintetbe veszszük, hogy a kereskedelmi törvényszékek illetősége alá kizárólag oly ügyek tartoznak, melyeket szakismeretüknél és a mindennapi gyakorlatnál fogva épen a kereskedés és ipar képviselői legjobban ösmernek, hogy ezen ügyek gyakran csak a kereskedelmi usance-hoz képest nyerhetnek jogos elintézést, melyet biróilag megállapitani a kereskedelmi ülnökök egyenes hivatásához tartozik; ha továbbá tekintetbe vesszük, hogy a választott, illetőleg kinevezett kereskedelmi ülnökök sem odázhatják el magoktól az általok már állásuknál fogva is nagyjából ösmert kereskedelmi és váltótörvények tüzetes tanulmányozását, és hogy fel nem tehetni, hogy oly kereskedő, ki az ülnöki állomást elfogadni kész, kinek tehát ezen hivatal fontosságáról áthatva kell lennie, érintett törvények tüzetes tanulmányozása nélkül, tehát készületlenül fogna kötelességérzete ellenére hivatalba lépni; ha nem különben figyelembe veszszük, hogy a kereskedelmi ülnökök választása avagy helyesebben kijelölése, a javaslat szerint a biróság ellenőrködése mellett fogván történni, s ugy a választás vagy kijelölés, mint a kinevezés bizonyos qualificatiohoz lévén kötve, azon eset, hogy a kinevezettek közül egyik vagy másik hivatalára alkalmatos nem volna, egy könnyen elő nem fordulhat; ha tekintetbe veszszük, hogy a kereskedelmi törvényszékeknél törvénytudó birák is fognának alkalmaztatni, kiket a nehezebb jogi kérdések megfejtése, s a törvények kellő értelmezése körül a kereskedelmi ülnökök kalauzokul bizonyára készségesen elfogadandnak; ha végre figyelembe veszszük, hogy csakis a kérdésben forgó szervezet teszi lehetségessé, hogy az országban kellő számu önálló kereskedelmi törvényszékek felállittathassanak, s a fontosabb ügyek ötös tanácsok által elintéztethessenek, miáltal az elintézés gyorsasága és alaposság biztosittatik, mert az állam annyi törvénytudó birákat fizetni képtelen volna, a hányat megkivánna oly szervezet, melyben hasonló számu kereskedelmi törvényszékek felállitása, s az ötös tanácsok alkalmazása mellett a törvénytudó birák száma a kereskedelmi ülnökökét felülhaladná; ha mondom, mindezeket fontolóra veszszük: lehetetlen, hogy azon meggyőződésre ne jussunk, hogy az általam javaslatba hozott szervezet hazánkban is alkalmaztathatik, hogy az helyes alapokon nyugszik, hogy a réginél jobb, s hogy amaz emennél a kereskedelmi ügyek alapos és gyors elintézésére, tehát a kereskedési forgalom, a hitel, az ország anyagi jóllétének emelésére tagadhatatlanul több biztositékot nyujt.

Azt méltóztatik továbbá mondani, hogy „a kereskedő jobbára saját egyéni érdekeit veti latba, s oda fog mindig iparkodni, hogy oly határozatok hozassanak, melyek főleg a helybeli kereskedők kivánalmainak megfelelnek.“

Ezen véleményt a mindennapi gyakorlat által igazolva nem látom, mely fényes bizonyságot szolgáltat a mellett, hogy kereskedelmi ülnökeink eddig is a kereskedelmi törvénykezésrei befolyásukat *a particularismus mellőzésével, csak a kereskedés és ipar országos érdekeinek előmozditására* érvényesiteni iparkodtak.

Ha egyrészről fentérintett félelem nekem jogosultnak nem látszik, másrészről a javaslatba hozott szervezettől a fentelősoroltakon kivül még azon előnyt is várom, hogy a kereskedők közt a törvények és megállapitott jogelvek ismerete terjedni, az igazságszolgáltatás iránti bizalom megszilárdulni, s a jogérzet, miként ezt a hasonló elveken alapuló esküdtszéki intézmény tanusitja, a társadalom erkölcsi érdekeinek hathatós előmozditására mély gyökeret fog verni.

Legyen szabad a helybeli tőzsdebiróságra utalni, mely mindamellett, hogy csak kereskedőkből van alakitva, a kereskedői világ részéről oly bizalomnak örvend, hogy a kereskedelmi jogügyek elintézése körüli hatásköre a pesti váltótörvényszék háttérbe szoritásával évről-évre terjed, minek élő bizonyságául szolgál azon körülmény, hogy mig a tőzsdebiróság felállitása előtti években a beadmányok száma érintett váltótörvényszéknél évenkint körülbelül 95,000-re rugott, az most a 60,000-ret soha sem haladja meg.

Ily fényes siker saját hazánkban, mint nem különben a külföld példája, mely szerint némely országokban a kereskedelmi ügyek birói elintézése kizárólag kereskedőkre bizatik, mint Francziaországban, Belgiumban mig másutt, mint például Würtembergben, a kereskedőknek a törvénytudó birák felett az elsőbiróságoknál legalább tulsuly biztosittatik, valóban csak serkentésül szolgálhat arra, hogy mi is a kereskedelmi ügyek elsőbirósági elintézését, ha nem is kizárólag, miután kereskedőink a közmüveltségnek azon fokán még nem állanak, melynek Francziaország és Belgium örvendenek, de legalább nagyobbrészt, t. i. a törvénytudó biráknak csak ellenőrködése mellett magokra a kereskedőkre bizzuk, kik legilletékesebbek annak megitélésére, hogy mit kiván, mily eljárást igényel a kereskedés érdeke, mely a kereskedő magánérdekétől elválaszthatlan, s mely a kereskedelmi ügyek birói elintézésénél mindig zsinórmértékül kell, hogy szolgáljon.

Az ellenkező eljárás csak a kereskedők képessége, kötelességérzete, igazságszeretete s elfogulatlansága iránti bizalmatlanság kifolyása lehetne, melyet pedig a fentebbiek szerint alaposnak el nem ismerhetek.

KÜLLEY EDE.

Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban?

(Dr. Dárdai Sándor által a budapesti ügyvédi egyletnek büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztályában tartott felolvasás.)

(Folytatás.)

Miután a magánrendszernek ugy fény- mint árnyoldalait kimutattam, térjünk immár át azon börtönrendszerhez, melyet *Crofton* az irlandi fegyházak szervezésénél oly fényes sikerrel kezdeményezett, hogy mai nap a tiszta magán-rendszer úgy szólván már túlélte magát.

Az ír-rendszernek ismeretét főkép *Holtzendorf* ber-

lini jogtanárnak köszönhetjük, kinek tekintélye a börtönügyi szaktudomány terén messze tulhaladt már Németország határain, sőt munkái magában Angolországban is méltó figyelmet gerjesztettek; a franczia jogirodalom terén pedig *van der Brugghen* hollandi igazságügyi miniszter lépett fel mint Holtzendorf követője.

Az ír-rendszer könnyebb megértésére némileg szükséges az angol fegyházi állapotoknak ismerete, melyre nézve legyen szabad *Mittermayer*-nek következő munkájára utalnom: „*Der neueste Zustand der Gefängnisseinrichtungen in England, und englische Erfahrungen über Einzelnhaft.*“ Röviden érintetik az *Pulszky Ágost és Tauffer Emil* urak munkájában is (222—226. l.) és némi tájékozásul szolgálhat a „*Jogt. Közlöny*“ f. évi 38-ik és következő számaiban dr. *Friedman Bernát* által „A börtönjavitás történetének lényegesebb momentumai“ czim alatt közlött czikksorozat.

Itt e helyen, az idő rövidsége miatt részletekbe nem bocsátkozhatván, csak arra akarom a szakosztály tisztelt tagjait emlékeztetni, hogy az angol parlamentnek 1857-ik évi junius 26-án hozott határozatával a *deportatio* vagyis számüzés mint biróilag megitélendő büntetés eltöröltetett, s annak helyébe a *transportatio* lépett, mely immár nem szolgál elrettentésül, avagy a büntetést szigoritó eszközül, hanem ugy szólván csak a kormány által elősegitett kivándorlásnak tekinthető. Irlandban azonban ugy a transportatio mint a deportatio soha sem volt behozva; ott mindenkor az egész szabadság büntetést az országban kellett eltölteni. De eltekintve ezen különbségtől, még is létezik e két tartománynak börtönrendszerében egy bizonyos hasonlóság, mert mindegyikében a szabadságbüntetés a magán s közös rendszernek észszerű combinatiójával hajtatik végre. Hogy jelenleg az ír rendszer nagyobb tökély fokán áll, mint az Angliában követett börtönrendszer, — annak oka abban rejlik, hogy Angolország már régebben, midőn t. i. az Északamerikában felmerült magánrendszer az első mozgalmat idézte elő e téren, — saját fegyházait ahhoz idomitva alakitotta át, s a *pentonville*-i es *milbank*-i magánrendszerü fogházakat épittette. Irlandban pedig, — mely Angliának mindég mostoha gyermeke volt, — még soká azután sem történt semmi a fegyházak érdekében. Midőn azonban itt is a fegyházi reform a kor elvitázhatlan követelményévé vált, ekkor már az Angolországban szerzett tapasztalatokat is felhasználhatták.

Ime ez tehát az ir-rendszer jelen tökélyének kulcsa, s mivel hazánk jelenleg épen azon kedvező helyzetben van, melyben Irland volt, — halálos vétek volna, ha nem tudnók a sors által akaratlanul nyujtott kedvező helyzetünket felhasználni és az $184^3/_4$-ki országgyülési bizottság által elfogadott kizárólagos magánrendszert honositanók meg, mely a magyar nemzet búskomor jellemvonásánál fogva hazánkra nézve üdvös nem lehet.

Az ir-rendszert követő fegyházakba csak oly fegyenczek juthatnak, kik legalább 3 évre terjedő fogságra lettek elitélve. Ezen büntetési idő 3 külön fegyintézetben töltetik el. A magánfogság képezi a kezdetet, ezt követi azután a közös fogságbani rabmunka, s innen végre az ugynevezett átmeneti intézetbe szállittatnak. A büntetés tehát 3 különböző időtartamu fokozatból áll, melyek együttvéve a biró által itéletileg meghatározott büntetési időt kitöltik.

E rendszernek egyik sarkalatos elve azonban abban áll, hogy a fegyencz jó magaviselete által fogságának idejét megröviditheti. A biró által kimondott büntetés ideje t. i. csak részben feltétlen, s a büntetés ezen részét a fegyenczcnek minden esetre ki kell állania; — a másik rész pedig *változó*, vagyis a fegyenczek magaviseletétől függ, hogy ezen rész egészen vagy csak részben engedtessék-e el neki. A büntetésnek változó része oly arányban áll annak feltétlen részéhez, hogy hoszabb tartamu szabadság büntetésnél a változó — vagy is elengedhető büntetés is aránylag nagyobb. P. o. ha a biró a bünöst 3 évre itéli el, ez esetben a változó vagyis elengedhető rész egy fél év; ha 8 évre itéltetik el, akkor az elengedhető rész 3 év, s ha 15 évre szól az itélet, akkor az elengedhető rész 5 évre is terjedhet.

Mind ez törvényes rendszabályok által akkép van meghatározva, hogy p. o. az egyszerüen 3 évre szóló itélet a következő normativákat foglalja magában: 1-ször, hogy a fegyencz mindenesetre $2^1/_2$ évig feltétlenül letartóztassék, tehát a legjobb magaviselet mellett is legalább $2^1/_2$ évig bünhödjék; 2-szor, hogy jó magaviseletétől függjön, valjon $2^1/_2$ éven túl is fogva tartassék-e? 3-szor, ha bármiként viselte is magát, három évi fogság után föltétlenül szabadon bocsájtassék.

Hogy a fegyencz büntetése idejéből, annak elengedhető részét *egészen* kinyerje, megkivántatik tőle, hogy a büntetés mindhárom fokozatában, azaz a magán s közös fogságban, és végre az átmeneti intézetben is kifogástalanul viselje magát; mert a változó vagyis elengedhető rész bizonyos arányban van mind a három fogsági stadiumra felosztva, s a mit az egyikben vesztett, azt a másikban többé nem pótolhatja. Igy p. o. meg van határozva, hogy három évi fogságbüntetésnél 9 hó a magánfogságban töltendő, azonban jó magaviselet által 1 hónap elengedtetik a fegyencznek; ha ezt nem sikerül neki elnyerni, akkor a félévi változó vagyis elengedhető részből nem 6, hanem csak 5 hónapot nyerhet el, mert azon egy hónapot, melyet a magánfogságban vesztett, a még következő két fogsági stadiumban többé nem pótolhatja.

Egyébiránt ha a fegyencz előbb elbocsájtatik, mintsem a birói itéletben meghatározott büntetés ideje letelt volna, ez által még nem nyerte vissza teljes szabadságát, hanem csak *feltételesen* bocsájtatik szabadon. Ha t. i. szabadságában ugy viseli magát, hogy magaviselete a fegyházi fegyelem szerint kifogás alá nem eshetnék, akkor a nyert szabadságtól nem fosztatik meg; de ha ezen feltételnek nem felel meg, akkor a még hátra levő büntetés kiállására kényszerittetik, a nélkül, hogy a fegyházon kivül töltött szabadság ideje beszámittatnék.

A szabadságbüntetésnek ilyképeni megröviditheté sében egy nagy horderejü eszme van letéve, mely abból áll: *hogy a szabadságbüntetésre elitéltet nem szabad passivitásra kárhoztatni, hanem a büntetés mellett is meg kell hagyni neki azon lehetőséget, hogy önerejéből, önbecsületéből könnyithessen sorsán és megjobbithassa helyzetét.* (Folytatása következik.)

A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban.

(Folytatás.)

b) Számadás.

Az apák mint gyámok a kiskoru gyermekeik vagyonának általuk kezelt jövedelméről számolni soha, — az anyák azonban csak más házasságra léptökig nem kötelesek. (1715: 68. 13. §.)

Minden más gyámok, a törzsvagyon, valamint az illetékes jövedelem pontos behajtásának kimutatása, ugy annak hová lett forditása iránt, kielégitő okiratokkal s a netalán kieszközlött gyámhatósági utalványokkal ellátva, számolni köteleztetvén; ez a számadás régibb időkben csak a gyámság végeztével egyszer kivántatott.

**

Később a gyámok legalább is minden három évben egyszer voltak kötelesek számolni, mig végre mai időben már minden évben tartoznak számot adni, még pedig az év végével. A benyujtott számadásokat az illetékes gyámhatóságok hasonlóul évenkint pontosan, és a mulasztás miatt következhető kárérti felelősség terhe alatt, tartoznak megvizsgálni. (I. 115., 1655 : 24., 1715 : 68., 1765 : 26, 1836 : IX.)

Ezen szakasznál azon óhajtást kell kifejeznünk, hogy szükséges volna a szülőket legalább arra szoritani, hogy a törzsvagyont évenkint kimutassák, és, ha különösen a pénzértékre nézve nálok kellő biztonság, bármi oknál fogva nem tapasztaltatik, intézkedni kellene, hogy a kiskoru pénzértéke árváspénztárilag kezeltessék, és a szülék csak a kamatot élvezzék.

A mi illeti a gyám jutalmát, e tekintetben az 1715. 68. határozottan és világosan megszabja, hogy a gyámok az árvavagyon jövedelmének egy hatod részét, hiven folytatott kezelésük jutalmául nemcsak követelhetik, hanem előre is levonhatják. Kivétetnek azonban a kikölcsönözött tőke kamatai, melyeknek hiánytalanul kell a gyámgyermekek részére megtartatniok.

Ellenben a volt urbéresek árváira nézve az 1836. IX. t. cz. 6. §-a e tekintetben határozatlan, mert az csak átalánosságban rendeli, hogy a gyámok az árva vagyonhoz irányzandó mérsékelt jutalmat kapjanak, és pedig csak azon esetben, ha a gyámságot fizetés nélkül alkalmas egyén elvállalni nem akarna.

A mi végtére a vétkes gyám elmarasztalását, hivatalától elmozditását illeti, ez iránt törvényeink, jelesen 1655 : 24., 1659 : 32., 1715 : 68. és 830., 834., 837., 841 stk. kellőleg intézkednek.

Az I. 125. 2. §. 1655 : 23. 1715 : 68. 11. §. 830. dt. szerint pedig a számadás terhe a gyámok örököseire is átmegy.

Ezen szakasz záradékául kell még megemlitenünk, hogy törvényeink a szorosan vett gondnoksági esetekre nézve vagy épen semmit, vagy igen hézagosan intézkednek, a körüli eljárásról pedig ugyszólván egészen hallgatnak.

Az őrült vagy kába kiskoruakra nézve az I. 55. és 124. cz. rendeli ugyan, hogy azok mindég az atyai hatalom, illetőleg gyámság alatt legyenek; de őrültségbe vagy kábaságba esett teljeskoruak gondnokságára, s e körüli eljárásra nézve, törvényeinkben mi sem foglaltatik; igy nem intézkedik törvényünk a nem születtek, siketnémák, távollévők, kik közé valóságos hadi szolgálatban álló katonák is soroztatnak, és bünhönczök részére rendelendő gondnokság, és a körüli eljárás iránt.

A tékozlók tekintetében az 1723 : 48. t. cz. intézkedik ugyan, de ez sem meriti ki egészen az ügyet, és az e körüli eljárást.

Befejezőleg a gyámhatósági illetőleg gyámbirósági teendőkhez tartozó: fejedelem általi törvényesités, örökbefogadás, s a nagykorusitás iránti eljárás törvényeinkben szinte szabályozva nincsen.

Ezek mind oly hézagok, melyek az előadott esetekben tétovázást s hiányos eljárást okoznak, tulterjeszkedésre s ennek folytán panaszokra, utólagos pótlásokra okot szolgálnak, s igy az ügyek elintézését nemcsak késleltetik, hanem az illetőknek felesleges költségeket is okoznak.

II.

A gyámi és gondnoksági ügyek hiányos kezelésének főoka továbbá abban rejlik: *hogy a megyei összes árvás és gondnoksági ügy összpontositttatott, ezekbeni eljárás a megyei törvényszékekre bizatott, és azon felül még az öröklés körüli eljárás, vagyis a hagyatéki tárgyalás is az egész megyére nézve hozzájok utasittatott.*

Ez oly teher, hogy azt a megyei törvényszékek elbirni nem képesek; annyi árva ügyét, a mennyi egy megye területében lehet, a központból teljesen ellátni, s mindenik különös gyámra felügyelni, teljes lehetetlen; egy központi hivatalra nézve physicai lehetetlenség annyi egyesek különös viszonyaival részletesen és kellőleg megismerkedni.

Mikép a fenthivatkozott törvényekből látni, az 1848. év előtti időkben a gyámi és gondnoksági ügyekben a tiszti szék eljárt, és hatásköre csak azon gyámoltakra nézve terjedt ki, a kik a kiváltságos osztályhoz tartoztak; teendője pedig, — mikép fentebb láttuk — rendszerint a gyám rendeléséből, a kiskoru nevelése feletti felügyeletből, és a gyámi számadások megvizsgálásából állott; a számadásokból keletkezett pereknek elintézése ellenben a törvényszék hatásköréhez tartozott. Az öröklés körüli eljárás, s különösen az osztálynak hivatalból való megkisértése, sem a tisztiszék, sem pedig a törvényszék kötelességei közé nem soroztatott.

A nép tömegei egyes földesuri hatóságok között felosztva levén, azoknak gyámi és gondnoksági ügyeik ellátásáról ezek voltak kötelesek gondoskodni.

A jobbágyság felszabaditása, s illetőleg a szabadsági harcz megszünte után, az osztrák törvények behozatván, ezek által a gyámi és gondnoksági ügy a biróságok hatáskörébe bevonatott ugyan, de a biróságoknak egészen más szervezete és hatásköre mellett, mint a milyen jelenleg fennáll.

Ugyanis, az 1851. évi julius 24-én kelt miniszteri rendelet folytán a rendezett tanácscsal ellátott városokban az ugynevezett árvabizottmányok felállittattak, más városok és községekre nézve pedig a gyámi és gondnoksági ügyek ellátásával a szolgabirói hivatalok, és az ugynevezett kiküldött városi járásbiróságok megbizattak; és igy a törvényszék csak azon esetekben járt el, ha a kiskoru szülei oly nemesi javak birtokosai voltak, a melyekkel 1848. év előtti időkben törvényhatóság gyakorlata összekötve volt, vagy pedig, ha a törvényszék székhelyén az árvabizottmány nem létezett, és ugyanott a kiskoru gyermekeket hátrahagyott egyén hagyatékában fekvő ingatlan javak is találtattak. (Cs. ny. p. 1853. febr. 16-án 81. 82. §§.)

Ezen felül tartozott még a törvényszékekhez gondnokság alá helyezés, vagy az alóli felmentés, a szülei vagy gyámi hatalom meghosszabbitása, és az ingatlan birtoknak eladása iránti határozat hozatal azon ügyekre nézve, melyek e részben az egyes biróságok illetőségéhez tartoztak.

Az árvásvagyon kezelése szinte nem nehezedett annyira az akkori biróságok vállaira, mint jelenleg nehezedik a törvényszékekre, mert a hol az árvabizottmányok léteztek, azok az illetőségükhez tartozó árvák és gondnokság alattiaknak összes vagyonát kezelték, a többi gyámoltnak pénzértékei pedig nem a gyámi hatóságok, hanem az adószedő hivatalok által kezeltettek.

Hasonlóul a hagyatéki tárgyalásoknak tömege a szolgabirói hivatalok és a városi járásbiróságok között felosztva lévén, a törvényszék illetőségéhez csak azon esetek tartoztak, ha a hagyatékban a törvényszék helyén fekvő ingatlanok, vagy pedig oly javak találtattak, a melyekkel 1848. év előtti időkben a törvényhatóság gyakorlata összekötve volt. (Cs. ny. p. 1854. febr. 16-án 75. 76. §§.)

Mindezen teendők, melyek olyképen felosztva voltak, jelenleg a megyei törvényszéknél mint árvaszéknél összpontositva lévén, mindenki, a kinek ezen teendőkről némi fogalmai vannak, belátja, hogy ezen teendőket a megyei árvaszékek jelenlegi szerkezet mellett soha kellőleg nem végezhetik el.

A fentelőadottakra lehetne ugyan azon megjegyzést tenni, hogy a volt cs. kir. bíróságok által végzett teendők jelenleg mégis avval kevesbedtek meg, hogy mostanában a hagyatéki ügyekben az árvaszék csak azon esetekben jár el, a hol az árvák vagy gondnokság alattiak érdekelvék, holott a volt cs. kir. bíróságoknak minden halálesetnél kellett közben járni.

Ezen megjegyzésre azonban csak azt válaszolhatjuk, hogy a munka kevesbedésről alig lehet szó, mert eltekintve attól, hogy a halálozásoknak több, mint két harmadánál a gyámoltat vagy gondnokság alattiak érdekelve vannak, — az árvaszékeknek jelenleg minden hagyatéknál osztályos egyességet megkisérteni, illetőleg ennek eszközlésére befolyást gyakorolni kelletvén, csak ezen teendő nemcsak a megkevesbedett hagyatéki tárgyalásokat feléri, hanem azokat tul is haladja.

A gyámi és gondnoksági ügyeknek és a hagyatéki eljárásnak ezen összpontositása folytán a törvényszéki tagoknak egy harmadánál több, ugyszólván csak ezen teendőkkel foglalkozik, és ha az árvaszékek az id. törv. szab. 165. §-ban előirt módon járnának el, vagyis ha minden ő általok elintézendő hagyatéknál, az árvaszékek az osztályos egyességet az érdeklett felek között kisértenék meg, akkor kellene a szoros értelemben vett birói teendőket ugyszólván félretenni, és a törvényszéki tagok nagyobb részének egyedül a hagyatéki, gyámi és gondnoksági ügyekkel foglalkozni, mert akkoron némely népesebb megyében, minden napra — vasárnopokon és ünnepeken kivül — legalább is öt osztályos egyességi tárgyalás esnék; mily munkába és időbe kerül pedig ily osztályos egyesség létrehozása, a hol mindenféle igények felett tárgyalni és alkudozni kell, kiki tudja, a ki a földnép között ily osztályos egyességek létrehozásában immár részt vett.

Ezen tulterheltetés megkönnyithetése tekintetéből, de azon körülménynél fogva is, hogy a fenthivatkozott 165. §-a szigoru keresztül vitele magokra az érdeklett felekre nézve is igen terhes és költséges volna, minthogy sok esetben az érdeklett feleknek csekély értékü hagyaték miatt sok mértföldnyi utat az árvaszék helyére tenni, s többet költeni kellene, mint a mennyit az egész hagyaték megér, több megyékben azon gyakorlat hozatott be, hogy a járásbeli s illetőleg gyámi szolgabirák vagyis az ugynevezett főgyámok, az osztályos egyességek megkisértésével megbizattak.

A főgyám tehát a leltárnak vagy ő által, vagy pedig községi jegyző által történt felvétele után, minden, az ő kerületében felmerülő hagyatékra nézve az osztályos egyességet megkisérteni szokott, mely ha létre jön, azt a hagyatéki iratok kiséretében az árvástörvényszéknek helybenhagyás végett felterjeszti, ha pedig az osztály nem sikerül, akkor csak a hagyatéki iratok további intézkedés végett terjesztetnek fel. Ekkor az árvástörvényszék, hogy az idézett 165. §. rendeletének elég tétessék, s eljárása netáni felfolyamodás közbenjötte folytán meg ne semmisitessék, az érdeklett feleket ujolag maga eleibe idézi, s ott az illető előadó s az osztályos egyesség létrehozásán ujolag fáradozik, mely ha sikerül, az, az árvástörvényszék ülésében rendszerint helybenhagyatik, ellenkező esetben pedig az illető felek a perutjára, illetőleg az id. törv. szab. 170. §-a értelmében az osztályos bíróság eleibe utasittatnak.

Hogy ezen eljárás nem helyes és nem törvényes, kiki belátja, de azt is beláthatja, hogy ezen eljárás az árvák és vagyonuk iránti gyámhatósági intézkedések megtételét felette késlelteti, az árvák vagyonát veszélyezteti, és a mellett többféle önkénykedésnek és visszaéléseknek szabad tért enged.

Első pillanatra lehetne ugyan azt gondolni, hogy ezen eljárás igen egyszerü és gyors, hogy t. i. főgyám a halálesetnek bejelentése után a leltározást azonnal eszközli, az osztályos feleket az egyesség megkisértése tekintetéből magához berendeli, s ebbeli tárgyalás eszközlése után az osztályt helybenhagyás végett felterjeszti, vagy pedig a hagyatéki iratokat további intézkedés végett az árvaszékhez beküldi.

Igy rövideden azonban igen kevés hagyatéki ügy intéztetik el; már a leltározás nagyobb részt nem történik oly gyorsan, mikép az ügy természete magával hozná, mert a főgyám sok teendőivel tulhalmozva lévén, minthogy neki kell a kerületében előforduló hagyatékokat leltározni, vagy községi jegyzők által sokszor helytelenül felvett leltárokat kiigazitani, a felekkel tárgyalni, árveréseket tartani, sok rendbeli jelentéseket az árvaszékhez fogalmazni, azokat tisztázni és expediálni, saját iktatói, kiadói és árváskönyveket vezetni, részint a helyszinére azonnal ki nem mehet, részint pedig az is történhetik, hogy más okoknál fogva kimenni nem siet, biztositva lévén, hogy az árvaszéktől sürgettetni nem fog, mert mikép föntebb láttuk, az árvaszéknek a halálesetről még tudomása nincsen, és annak tudomására csak akkor jutand, ha ő a hagyatéki iratokat felterjesztendi.

Továbbá késlelteti az eljárást, hogy a leltározás alkalmával bejelentett hagyatéki tartozásokat a főgyámnak kell felszámitatni, e végett az örökösöket és sokszor távolabban is lakó hitelezőket, és pedig sok esetben ismételve is magához idéztetni, nem különben a hagyaték irányában támasztott igényeknek tisztába hozatala végett szükségelt lépéseket megtenni; mely eljárások nemcsak a föntebb kiemelt indoknál fogva, hanem azért is hosszabb időt igényelnek, mivel a főgyámok nagyrészben törvénytudók és begyakorlott tisztviselők nem lévén, ezen eljárásaiknál nehezebben mozoghatnak. Mindennek megtörténte után, főgyám az osztály megkisértéséhez hozzáfogván; ekkor megint a felek — a mi igen gyakori eset — az osztály eszközölhetése tekintetéből egyes vagy összes hagyatéki ingatlanoknak árverés utjáni eladatását kérelmezik; a főgyám ezen kérvényt véleménye kiséretében az árvaszékhez felterjeszti, mely kérelem felett azután az árvástörvényszék határoz. — Ha az árvaszék a kérelmezett árverezést nem hagyja helyben, akkor az iratokat további alkudozás végett a főgyámhoz kellő utasitás mellett leküldi; ha pedig a kérvénynek helyadatik, akkor a főgyám az árverési feltételeknek az illető örökösöknek hozzájárulása melletti szerkesztésére s helybenhagyás végetti felterjesztésére utasittatik. Az árverési feltételek helybenhagyatván, a főgyám az árverést kitüzi ugyan, de az elárverezendő ingatlant sok esetben második határidőben is, vagy a vevők hiánya, vagy pedig a becsárnak meg nem igérése miatt el nem adhatja; s igy sokszor hónapok elmulnak, mig csak az osztályos egyesség megkisértését eszközölheti.

Ezen példákat csak azért hoztuk fel, hogy kimutassuk, miszerint ezen folytonos irásbeli parlamentirozás, utasitások, véleményezések, jelentések a gyámi szolgabiró és az árvástörvényszék között, nemcsak sok munkába kerülnek és sok időt rabolnak, hanem az árvásügyek menetét nagyon késleltetik, és a gyámi és gondnoksági ügyek helyes elintézésének nemcsak semmi biztositékot nem nyujtanak, hanem ezen eljárás, ha vagy tudatlanság vagy pedig önérdek és haszonlesés közbejön, az árvák érdekeit felettékép veszélyezteti; minthogy — mikép láttuk — az árvaszék csak kivételes esetekben jövén az érdeklett felekkel, és a kiskoruak gyámjaival érintkezésbe, az árvák boldog vagy boldogtalan sorsa ugyszólván a gyámi szolgabiró kezében vagyon letéve.

Ha az árvaszék, különösen pedig az osztályos egyesség megkisértésénél az érdeklett telekkel közvetlen érintkezésbe jönne, akkor a mostani nehézségeknek nagy része megszünnék, és a czél nemcsak hamarább éretnék el, hanem az árvák érdeke is jobban óvatnék meg.

A hagyatéki, s illetőleg a gyámi és gondnoksági ügyeknek jelenlegi összpontositása folytáni eljárás, nemcsak jogellenes a nagykoru örökösökre, továbbá hátrányos és káros az árvásértékek biztositására és behajtására, hanem költséges és terhes magokra az árvákra nézve is, valamint azok gyámjaira és az árváspénztári adósokra.

Ugyanis a hagyatékban talált készpénz és értékpapirosok, továbbá a hagyatéki tárgyalás folyama alatt, vagyis az osztály foganatositásáig a hagyatéki tárgyak elárverezéséből befolyó pénzösszegek rendszerint az eljáró főgyám által; a hagyatéki kötelezőkből időközben netán behajtott összegek pedig a tiszti ügyész által az árváspénztárba ideiglenes kezelés végett beszolgáltatván, ezen értékek ugyanott „N. N. hagyatéka czim alatt" addig kezeltetnek, mig az osztály az örökösök között véglegesen nem foganatosittatik. E szerint tehát a nagykoru örökösök a hagyatéki eljárás lassusága, és az őket nem érdeklő gyámi intézkedések által az őket törvényesen illető örökségi részletük rendes élvezésében gátoltatnak, s annak birtokába sokszor csak évek mulva juthatnak, s igy ezáltal sokszor vagyonukban kipóthatlan csorbát szenvednek.

Az árvásértékek biztositása és behajtása ezen összpontositás mellett csak is lassan haladhat, mert evvel rendesen az árvaszék székhelyén lakozó tiszti ügyészek lévén megbizva, ezek a milliókra menő kisebb-nagyobb összegekben megyeszerte lakozó adósoknál kint lévő tőkéktől járó kamatokat, vagy magokat a tőkéket, azoknak sokasága és az adósok, illetőleg azok bíróságaik távolsága miatt a megkivántató gyorsasággal behajtani nem képesek, s innét van, hogy néha 30—40,000 frtnyi kamathátralék is létezik.

Ezen összpontositás s annak folytáni eljárás, továbbá hosszas, terhes és költséges a nagykoruságot elért árvákra is, mert ha ily árvapénzét kivenni akarja, a kereszt vagy esketési levelet saját költségén kell magának megszereznie, a kiutalványozási folyamodványt iratni, s ezt a főgyámnak véleményes felterjesztés végett átadni, vagy pedig ebbeli kérelmét főgyám által jegyzőkönyvileg felvétetni; már ez is mennyi költségbe, időbe és fáradságba kerül az illetőnek, kiki belátja; a kiutalványozási végzés sokszor megint csak hosszabb idő és ismételt sürgetés után kézbesitetik az illetőnek; midőn pedig ennek alapján pénzét felvenni akarja, ha 100 frtnyi tőke összeget felülhalad, az csak hónapok mulva adatik ki nekie; ha pedig az érték csekély, akkor sokszor az árváspénztárba való utazása annyiba kerül, mint a mennyit az egész árvás értéke kitesz.

Hasonlóul az árvák gyámjaira is ezen összpontositás terhes és költséges, mert ezeknek is, ha gyámoltjaik fentartására szükségelt pénzösszegeket akarnak az árváspénztárból felvenni, sokszor több mértföldnyi utat kell tenni, és annyit költeni, mint a mennyit a felveendő érték kitesz.

Végtére az árváspénztári adósoknál is ugyanazon eset áll fenn, ezeknek is a kamatokat közvetlenül az árváspénztárba kelletvén befizetni, a kisebb tőkétől járó kamatok sokszor kevesebbet tesznek ki, mint a menynyibe az adósnak utja és időmulasztása került. A kamatoknak beszedését pedig egyátaljában a főgyámokra bizni, az árvás értékek világlatbani tartása tekintetéből igen nehéz, sőt az óvatosság szempontjából nem is tanácsos. (Folyt. köv.)

Dr. TRAVNIK ANTAL.

Jogirodalom.

A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. A magyar tudományos akadémia által a Fáy-alapitványból koszoruzott pályamü, irta *Kautz Gyula.* Pest, 1868. XVI. és 602. lap. Ára 4 frt 40 kr.

(Folytatás.)

Negyedik időszak 1825-től 1840-ig, vagyis a nagy reformeszmék érlelődése és első vivmányai.

1825-ben végre megváltozott a kormány nézete, — az absolutismus erőszakoskodása megtört a megyék ellenállásán; az országgyülés termei ismét megnyiltak. Mi sem természetesb, minthogy az országgyülésen az alkotmány körülsánczolása volt a jelszó, s hogy mindazon sérelmek, melyeket a nemzet a kormány alkotmányellenes tevékenysége által szenvedett, helyrepótoltassanak. De ez időszakban a nemzetet egy nagy szellem más irány felé is terelte, a közgazdasági viszonyok tüzetesb szemügyre vételét napirendre tüzte, és a nemzet életében egész forradalmat idézett elő. E korszakban lépett fel gr. Széchenyi István reformátori tevékenységével, s miután az egész korszak közgazdasági eszmejárása leginkább e férfi működésében pontosul össze, azt helyesen Széchenyi-korszaknak lehet nevezni.

Az 1825-ki országgyülésen mintegy kezdeményét látjuk a közgazdasági reformoknak; ez országgyülés figyelme oda irányult, hogy a forgalmat lekötő bilincsek megoldassanak; kikelnek a nyomasztó vámrendszer ellen; hangsulyozzák a közlekedési rendszer tökélyesbitését; az ezen országgyülés által kirendelt bizottság a közlekedés tekintetében kijelöli a főutirányokat, melyeknek épen tartását és jó karban tartását nem a hatóságokra, hanem az országos alapra akarja háritani; az utvonalak megállapitásánál közlekedési középponttul Pest tüzetik ki. A mezei gazdaság és a földbirtoki hitel előmozditása tekintéből a porosz földbankokhoz hasonló intézeteknek életbeléptetése pendittetik meg; — a dohánytenyésztés nagyobb mérvben alkalmaztatása javasoltatik; a borkereskedés felélesztésére módok nyujtatnak, a bor hamisitása büntetésekkel tiltatik. Az ipar és kereskedés tekintetében azon nézet uralkodott, — hogy a letelepülő iparosok ne adómentességgel, hanem inkább jutalmakkal és szabadalmazásokkal serkentessenek: a czéhek eltörlése czélszerünek nem tartatott.

A pénzügyi dolgok tekintetében mind az 1825-diki, mind az 1830-ki országgyülésen azon nézet uralkodott, hogy a karok és rendek nélkül kivetett adók és foganatositott finánez müveletek Magyarországra nézve kötelezőknek nem tekinthetők, hogy valamint direct, ugy az indirect adót s különösen a só árt is csak az országgyűlésen és annak beleegyeztével lehet megállapitani. Nagy jelentőségü esemény volt azon vita, mely a jobbágytelken lakó nemesek megadóztatására vonatkozott, s mely a korszellemmel haladók győzelmével a nemesek megadóztatásával végződött, s igy legalább kezdetlegesen az általános teherviselés kötelessége állapittatott meg. Az adó felemelés kérdésének tárgyalásakor különösen hangsulyozták a rendek, hogy a magyarországi bányáknak osztrák papirpénz biztositására zálogul kijelentése egyenes alkotmánysértés, — hogy Magyarország ép oly kevéssé tartozik a bécsi bank által kibocsátott jegyeket és forgásba hozott váltóczédulákat elismerni, mint a lombard-velenczei királyság; hogy a legkevesebb, mit a karok és rendek az ország érdekében követelni kötelesek: a a régi papirpénznek teljes névérték szerint leendő beváltása és ünnepélyes tiltakozás az ellen, nehogy valaha ismét nem fundált pénzjegyek Magyarországon is a kormány által forgalomba hozassanak. — A bankjegyek s az ezzel összefüggő pénzügyi dolgokban mindazáltal az országgyülés és a kormány közt egyetértés nem jött létre.

Lássuk már most Széchenyi István tevékenységét ezen korszakban; Széchenyi eszmerendszere és praktikus törekvéseiben három czélt különböztethetni meg; a) a magyarságnak nemzetiség- és fajbeli tekintetben teljesb kifejlesztése; b) a magyar alkotmánynak, mely a 19. század szellemével és irányalataival összeegyeztethető nem volt, megváltoztatása, és c) hazai közgazdaságunk rozzant szerkezetét minden irányban reformálni. — E czélok elérése tekintetéből mindenekelőtt szükségesnek tartotta a közszellemet felkelteni, s a végett az egyesületi eszmét meghonositani, a nemzetnél uralkodó közönyt és tétlenséget megtörni. A reformoknak sulypontját azonban az anyagi viszonyok és a közgazdasági érdekek ápolásába fektette, és e téren látjuk őt működni irodalmilag is, különösen három nagy müvében a hitel, a világ és a stádiumában.

Müveiben következő gazdasági eszméket lehet főbbekül tekinteni: „A nemzetgazdaság főforrása és factora az emberi munka, de csak a helyesen alkalmazott és értelmiséggel foganatba vett munka; a munka gyümölcsözésének fokozására a hitel, a könnyü közlekedés s az akadálytalan forgalom mulhatatlanul szükségesek. Minden, mi a gazdasági erők és képességek szabad fejlődését neheziti, a kereskedést és a közlekedést megakasztja, az iparüzleti életet mesterkélt szabályzatoknak, erőltetésnek veti alája: káros és ferde következményeket szül, mig másfelől a szabadság termékenyitő légében, jó törvények és ildomos kormány segitségével s az erők helyes összesitésénél az anyagi virágzás s gazdasági haladás szükségkép beáll. Magyarország közgazdasági tekintetben messze elmaradt a nagy culturai népektől, mely elmaradása egyrészt középkorias hűbér szellemü intézményeinek, társasági balfogalmainak, hibás jogrendszerének, sulyos történeti viszontagságainak, kedvezőtlen világfekvésének tulajdonitandó. E visszásságokból kibontakozni első és legfőbb feladata, mit csak akként oldand meg, ha politikai, socialis és gazdasági viszonyait átalakitja, a modern államoktól elfogadott elveket és intézményeket átülteti, az eddiginél nagyobb szorgalmat és munkásságot fejt ki, szellemileg s társadalmilag erősödni és mivelődni kezd, szóval oda irányzandja egész tevékenységét, hogy az uj igények és követeléseknek megfelelhessen s a polgárosult népek nyomdokaiba lépve, mielőbb azon nagy vivmányokat szerzi meg, — melyek azon népeknél már meghonosultak.“

„Vagyoni rend és anyagi jólét az emberi boldogság és a lélek függetlenségnek egyik sarkköve (Világ 54. Hitel XVI. és 41.) minek egyébiránt nem szükséges következménye a vak mammon imádás (V. 208. Kelet 21.), sem az, hogy csak a pénzben keressük a vagyont, mert ez csak egy eleme a köz és nemzeti gazdagságnak. (Hitel 23. Kelet 192.) Munkás, értelmes és jól rendezett tevékenységen, meg nemzeti a productiv erők teljes kifeilesztésén sarkall a vagyonosságban való előmenetel. (Hitel 102. Kelet 66.) Szabad birtok és szabad verseny az országok legnagyobb áldása, s egyike a leghathatósb eszközöknek a javak előállitásában. (Stad. 273. Világ 66.) Nekünk magyaroknak igen hiányos gazdaságunk van, a munka és anyagi foglalkozás eléggé nem becsültetik, a miért is a magyart jó financiernek nem tartja senki. (Vil. 73. 205.) Ép igy kereskedésünk és produktiónk is nagyon fejletlen, üzleti szellem nálunk nem található és kivitelre is alig van valamink, s az is nagyrészt selejtes. (V. 148. 169.) Kiváló szükség van ezek szerint hazánkban jó törvényekre, melyek hátramaradt gazdaságunk serkentésére czéloznak. (V. 178. Stad. 53, 84, 133.) Baj az is, hogy igazi intensiv belconsumtiónk nincsen, a vevők és fogyasztók száma aránylag csekély, és igy a termelés is akadályozva van. (Stad. 54, 55, 71, 287.) A pénzforgalom nagyfontosságu közgazdasági tekintetben s legjobb karban van, ha ugy mint az áruk és portékák, forgalma szabad és akadálytalan. (Stad. 48, 223, 288.) Ne keressük hátramaradásunk okát népességünk hiányában. (Stad. 114, 251.) Ez másodrendü kérdés, sokkal fontosb ellenben az, hogy közlekedési rendszerünk tökélytelen, hogy erőfeszités és szorgalom hiányzik, fényüzésünk elterjedt s hűbéries szellemü közintitutiónk is feltartóztatják az eredményesb tevékenységet. (Stad. 68—84.)

Áttérve Széchenyi egyes müveire, mint már emlitettük a Hitel, a Világ és a Stadium azon három fő mü, melyben a közgazdasági eszmék és Magyarország anyagi virulására szolgáló reformok egész tárháza terül fel előttünk. (Folytatása követ.)

Dr. MATLEKOVICS SÁNDOR.

(Dr. Földy a börtönügyről.) Dr. Földy János biharmegyei táblabirónak kőnyomat utján sokszorositott „Nyilt level(e) az igazságügyminiszterhez az országos fegyintézetek és törvényhatósági börtönök ügyében“, az igazságügy-miniszteriumnak a fegyházakról kiadott 1867-ik évi „Hivatalos jelentés“-ében találja kiinduló pontját; az ott előadott állapotokat rajzolja ő is, és hozzá szól a fegyintézetek vizsgálatára kiküldve volt miniszteri bizottmány által inditványba hozott, s részben már teljesedésbe ment, vagy a kivitel küszöbén levő javaslatokhoz.

A „nyilt levelet“ mint egészet birálva: szerzőjétől a gyakorlottság, szakavatottság és a minden lapról feltünő ügyszeretet meg nem tagadható, s igy érdeme az, hogy a közérdekeltséget gerjeszti, azt helyes irányban vezeti s a reform eszméjének pártolókat szerez.

A munkálat több pontja, teljes egyetértést fejez ki a „hivatalos jelentés“ ajánlatival; vannak ezenkivül saját eszméi és eltérő nézetei is, melyek némelyikére mint a volt vizsgáló bizottmány egyik tagja, ez alkalommal némi megjegyzéseket tehetni, kedves kötelességemnek tartom.

Felemliti Dr. Földy, hogy az ország. fegyintézetekben semmi rendszer nem létezik. Ez az utolsó vizsgálat idejére áll ugyan, de azóta az igazságügy-miniszterium igyekezete oda irányul, hogy az orsz. fegyintézetek bizonyos meghatározott s megfontolás utján érlelt vezérelvek szerint következetesen igazgattassanak; igy például: az eddig rendszer nélkül kezelt intézetekbe az ugynevezett osztályrendszer ajánltatott meghonositandónak, a mi korántsem képezi a lehető javitásoknak netovábbját, de a fennálló viszonyok közt lehetetlen vala mást ajánlani; ezen rendszer foganatositttatik már több intézetben, s minden intézkedés oly szellemben tétetik, hogy az rövid időn mindenütt keresztül vitessék.

Az épületek hiányai — addig is, mig uj intézeteket nyerhetnénk, már a jövő évben orvosoltatni fognak; igy Szamosujvárt uj kóroda, s mindenik intézetben elégséges számu magányzárka épittetik.

Egy rég szükségelt átalános fegyházi szabályzat és szolgálati utasitás az összes hivatalnokok számára, mit Dr. Földy is sürget, a miniszterium kebelében már munkába vétetett, s reménylhetőleg jövő évi január hóban életbe lépend.

A fegyházi kezelés kérdésénél megnyugvással lehet felemlitni azon tapasztalatot, hogy nemcsak az összes napi sajtó, hanem minden ujabb kül- s belföldi iró, igy Dr. Földy is, az átalány bérletrendszert elveti, s a házi kezelés szükségét bizonyitja; a közohajtásnak tett tehát eleget az igazság-ügyminiszter, midőn elrendelni jónak látta, hogy a váczi orsz. fegyintézet 1869. január elsejétől házilag kezeltessék.

Különbözik azonban szerény nézetem a nyilt levél érdemes szerzőjétől a fegyenczek kereseti pénzeinek hova forditása tekintetében; én ugyanis azt vallom: javittassék meg a fegyenczek étrendje oly módon, hogy a szabályszerü élelmezés nem tulságos, de az egészség fentartására elegendő legyen, s ennek folytán szorittassék meg azon eddig divott gyakorlat, hogy a fegyencz övéitől kapott pénzével, vagy keresetének egy részével külön étkezést vásárolhasson magának. Ohajtandó ez a gazdagok s szegények egyenlősitése, a büntetés szigora, s az erkölcsiség szempontjából; megengedtetnék azonban például, hogy a fegyencz keresetének egy részével netalán szükségben szenvedő hozzátartozóit segélyezhesse, hogy a jobb viseletü, jutalmazásul nyert engedély folytán dohányt vagy burnótot vehessen, abból levelezése költségeit viselhesse, kiszabadulása után gyakorlandó mesterségéhez eszközöket szerezhessen, s halála esetére keresményéről rendelkezhessék. Dr. Földy az eddig gyakorolt élelmi vásárlás engedélyének fentartását óhajtja, s igy sajnálnom kell nézeteink különbözését.

Hibás értesülés után állitja a nyilt levél szerzője, hogy „vannak fegyházak, melyekbe a mint belép a fegyencz, megszakad közte s a külvilág közt minden érintkezés; az sem látogatásokat el nem fogadhat, sem levelet nem kaphat, sem nem irhat övéinek.“ Határozottan mondhatom, hogy az orsz. fegyintézetek tekintetében ez nem áll, sőt ismerve azon nagy erkölcsi hatást, melyet általuk gyakorolhatni, ép ellenkezően, mindazok lehetőleg előmozdittatnak, szerzőnek a bőjt és bilincs eltörléséről szóló szavait, minden szakember csak magáénak vallhatja. Hamburg kivételével — hol a bilincs csak visszaesőknél alkalmaztatik — ismerek a nem nagy Németországban államot, hol a bilincs még használtatnék; vajha nálunk is mindkettő mi hamarább csak fegyelmi büntetésként lenne megtartva; de még ilyen gyanánt is elvetném a botot, mert meggyőződésem, hogy azon igazgató, ki bot nélkül nem tud kormányozni, csak durvaságát s azt tanusitja, hogy állását betölteni nem képes.

A „hivatalos jelentés“ osztályozási javaslatát „feltétlenül“ elfogadja dr. Földy is, de az ajánlott három kategoriához egy negyediket kiván csatolni, t. i. a nagy bünösök, például a rabló gyilkosok külön osztályát. Ezen osztály képzésénél azonban az igazgatónak egyedül a külső tényálladékra kellene szoritkoznia, s ha szerző ezt csakugyan igy érti, nem pártolhatnám nézetét, mert épen ellenkezően: a főtekintet az osztályozásnál a büntett indokaira s a büntettes lelki s erkölcsi állapotára kell, hogy forditassék; átalánosságban pedig el lehet mondani, hogy egy szokásos tolvaj romlottabb egyén, mint egy szenvedély által sugalt nagyobb gonosztettnek szerzője. Ezen okból ilynemü osztályozásra határozott szabályt fel nem állithatni, mert itt az illetőnek egyénisége s erre vonatkozólag az igazgató észlelete lehet az egyedüli irányadó, kinek igen is azon jog megadandó, hogy a „jelentés“-ben megemlitetteken kivül még annyi osztályt állitson fel, mennyit a javitás érdekében szükségesnek talál.

Szomoru képet fest szerző munkálatának második részében a törvényhatósági börtönökről, melyeknek némelyikére annak idején én is felhittam polgártársaink figyelmét, de a mint tudom, nagy részt siker nélkül; csak egyedül Pestmegye igyekszik ujabb időben börtöneit reformálni; Kolozsmegye megkészittette ugyan mintegy más fél év előtt az épitendő uj börtön czélszerü tervezetét, de azóta erről sem hallani többet; Pest és Kolozsvár — a két főváros — nem igen gondol vele, hogy börtönei majdnem egész Magyarországon a legnyomorultabbak. Valóban e tekintetben is kivánatos volna, hogy a megyék rendezése, illetőleg az autonomia kérdése minél előbb eldöntessék, hogy az igazság ügyminiszterium felügyeleti s vizsgálati jogát, a törvényhatósági börtönökben sinylődő szerencsétlenek érdekében is, az eddiginél nagyobb mérvben s egész szigorral gyakorolhassa. Addig azonban mig ez bekövetkeznék, szüntelenül hijjuk fel a közfigyelmet társadalmi viszonyaink sebeire s azok orvoslási módjára, mert nagy és nehéz munka vár most minden hivatott hazafi tevékenységére. Ily forrásból fakadt a „nyilt levél," s czélját nem tévesztette! TAUFER EMIL.

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) negyedik (perrendtartási stb.) szakosztályának folyó hó 3-kán tartott ülésében befejeztettek a tanácskozások a „birói szervezeti javaslat" tárgyában; élénk vita folytán, melyben *Bogdány*, *Pósfay*, dr. *Schnierer*, dr. *Környey*, dr. *Bróde*, dr. *Dárdai*, dr. *Deszkás* és *Morlin* részt vettek, határoztatott: hogy 1. a *nem* peresügyek ellátása *közjegyzőkre*, a *végrehajtási* eljárás pedig *külön felállitandó közegekre* bizassék; 2. hogy a *telekkönyvi* és *gyámi* ügyek a *társasbiróságok* illetősége alá tartozzanak, és az összes eljárás rendszerint a *szóbeliség* és *nyilvánosság* ellenőrködése alá helyeztessék. Miután *Pósfay* az államügyészeknek a polgári ügyekbe ieendő befolyása iránti inditványát, s dr. *Dárdai* a perbefogó esküdtszékek felállitása iránti inditványát visszavonta, befejezésül dr. *Bróde* inditványa folytán határoztatott, hogy *Pósfay*nak nagy szakavatottsággal és buzgalommal kidolgozott inditványaért a szakosztály köszönete jegyzőkönyvileg kifejeztessék, ugy szintén dr. *Schnierer*nek is, mint a biráló bizottmány jegyzőjének a bemutatott jelentés gondos szerkesztéséért. Végre *Pósfay* inditványa a rendes ülésre felterjesztetni határoztatván, a jelentés szerkesztésével *Pósfay*, dr. *Schnierer*, dr. *Környey* és dr. *Siegmund* bizattak meg.

(Értesités.) A „budapesti ügyvédi egylet" negyedik (birói, szervezeti, magánjogi, perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztálya f. é. decz. 10. esti 6 órakor az egylet helyiségeiben ülést tart. Tanácskozási tárgyak: a „perrendtartási bizottmány" jelentése, a mult ülésben kiküldött „szerkesztő bizottmány" jelentése. Kelt Pesten, 1868. évi deczember 5-én.

Elnöki megbizásból: dr. *Siegmund Vilmos*, szakosztályi jegyző.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Közli: *Pfeifer Nándor* könyvkereskedése Pesten.

A német jogirodalomból

folyó évi julius- és augusztusban megjelent művek.

Gisi, Dr. W., die Bevölkerungsstatistik der schweizerischen Eidgenossenschaft u. ihrer Kantone, unter Vergleichung m. den analogen Verhältnissen anderer Staaten. Ein Beitrag zur Kenntniss der phys. u. socialen Zustände der Schweiz. Nach officiellen Daten f. Aerzte, Beamte, Geistliche etc. Mit e. nach den neuesten Methoden berechneten schweiz. Sterblichkeitsstaf. f. die beiden Geschlechter.

Hälschner, Dr. H., das preussische Strafrecht 3. Thl. A. u. d. T.: System d. preussischen Strafrechtes. 2 Thl.: Die Verbrechen gegen das Recht der Privatperson.

Handels-Gesetzbuch, das allgemeine, nebst dem preussischen Einführungs-Gesetz v. 24. Juni 1861. etc. und der allgemeinen deutschen Wechsel-Ordnung. Neue Aufl. m. e. wissenschaftl. geordn. Register verm. Zusammengestellt v. e. praktischen Juristen.

Handels- u. Zollvertrag zwischen dem deutschen Zollverein u. Oesterreich v. 9. März 1868, nebst d. Schluss-Protokoll v. demselben Tage, sowie das Gesetz, betr. den Vereins-Zolltarif vom 1. Juli 1865.

Heinemann, M., alphabetische Darstellung der allgemeinen dutschen Wechselordnung f. Deutschland vom 15. Febr. 1850. etc.

Herrmann, E., die Theorie der Versicherung vom wirthschaftlichen Stadpunkte.

— — allgemeine Wirthschaftslehre systematisch in leichtfasslichen Studien dargestellt. 1. Bd. Das Gesetz der Arbeitstheilung.

Hesse, D. Ch. A., über das Wesen u. die Arten der Verträge des heutigen römischen Rechts. Ein Versuch zur Widerlegg. der Lehre, dass es im heutigen römischen Rechte noch formelle Verträge gebe.

Heumann, D. H. G., Handlexicon zu den Quellen des römischen Rechts.

Hock, Dr. C. Frhr. v., der österreichische Staatsrath. Eine geschichtl. Studie. (In 6 Lfgn.) 1. Lfg. Der Staatsrath unter Maria Theresia.

Hopf, Dr. J., die Verkümmerung der Arbeits- u. Dienstlöhne.

Horn, J. E., die dritte Milliarde! Zweite Studie über Frankreichs Finanzlage. Deutsche Orig.-Ausg.

Horváth, M., auf Ludw. Kossuth's neuere Briefe. Vom Verf. aut. deutsche Ausg. Uebers. v. Adf. Dux.

Hübenthal, A., die Gerichte der preussischen Monarchie [einschliesslich der neuen Landestheile] u. die bei denselben angestellten Rechtsanwalte u. Notarien.

Jahrbuch, berg- u. hüttenmännisches, der k. ung. Schemnitzer Bergakademie u. der k. k. Bergakademien Leoben u. Pribram.

— f. die amtliche Statistik d. preussischen Staats. Hrsg. vom königl. statist. Bureau. 2. Jahrg.

Judeich, E., Erzählungen aus dem Rechtsleben.

Komers, A. E., Abriss der National-Oekonomie. Beitrag zur Verbreitung der wichtigsten national-oekonom. Kenntnisse im Kreise der Landwirthe u. Industriellen.

Leonhardt, C. L., die Hagel-Versicherung. Beiträge zur Beförderg. richtiger Ansichten üb. Hagel-Versicherung nebst Betrachtgn. üb. wicht. Fragen des Hagel-Versicherungswesens f. landwirthschaftl. Vereine, Landwirthe, Versicherungs-Beamte etc.

Löffler, Dr. K., die Opfer mangelhafter Justiz. Gallerie der interessantesten Justizmorde aller Völker u. Zeiten.

Löhr, Dr. G., das allgemeine deutsche Handelsgesetzbuch. Erläutert aus d. Materialien, der Rechtslehre u. den Entscheidn. der deutschen Gerichte. Unter genauer Berücksicht. der Einführungsgesetze sämmtlicher deutscher Staaten.

Ludlow, J. M., u. L. *Jones*, die arbeitenden Klassen Englands in socialer u. politischer Beziehung. Aus d. Eng. von J. v. Holtzendorff.

Mascher, Dr. H. A., die Gewerbesteuer-Gesetzgebung Preussens in ihrer neuesten Gestalt.

Mayer, F., Zoll-Tarif f. den Waaren-Verkehr in Oesterreich m. den Vertrags-Staaten.

Mayer, R., das schweizerische Wechselkonkordat als geltendes Recht der Kantone Aargau, Basel-Stadt, Bern, Luzern, Solothurn u. Schaffhausen. Erläutert m. steter Berücksichtig. d. heutigen Standes der Gesetzgebg., Wissenschaft und Praxis.

Mittheilungen aus dem Gebiete der Statistik. Hrsg. von der k. k. statist. Central-Commission.

Nordmann, C., unbefangene Bemerkungen üb. den Rückfall u. das Princip der Continuität der Landeshoheit in Bezug auf Vorbestrafungen in den neuen preussischen Provinzen.

Oelrichs, H., statistische Mittheilungen über den Regierungsbezirk Danzig. 1. Fortsetzg. nach amtl. Quellen bearb.

Osenbrüggen, E., Studien zur deutschen u. schweizerischen Rechtsgeschichte.

TARTALOM: A kereskedelmi törvényszéki ülnökökről. Külley Edétől. — Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban? (Folytatás.) Dr. Dárdai Sándortól. — A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban. (Folytatás.) Dr. Travnik Antaltól. — Jogirodalom. — Különfélék. Jogés államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 50. Pest, 1868. deczember 13.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Kassai ügyvédegylet emlékirata a bíróságok mikénti betöltése kérdésében.

A kassai ügyvédi egylet a hazánkban létesitendő birói szervezet alapelveit tanácskozása tárgyává tevén, mindenekelőtt azon kérdést vélte eldöntendőnek, *valjon a bíróságok választás vagy kinevezés által töltessenek-e be?* mi is mai napon tartott rendes ülésében tüzetes tárgyalás alá vétetvén, azon vélemény fogadtatott el: miszerint *a bíróságok kormányi kinevezés által töltessenek be.*

Eme vélemény a hazai jogirodalomban már bőven kifejtve levén, az egylet csupán azon főbb szempontokat kivánja kiemelni, melyek azt érintett elhatározásában vezérelték.

A középkorban gyakran találkozunk azon jelenséggel, hogy az igazságszolgáltatás joga egyes magánosok és testületek kiváltságát képezte, ez a hübéri viszonyok, a kiváltságok s előjogok korában könnyen megfejthető vala, de midőn alkotmányunk az 1848-ki törvényhozás által az ujkori állam eszméjére alapittatott, akkor a szabadelvü haladás mellőzhetlen követelményeül tünik fel, hogy valamint az igazságszolgáltatás magánemberek hatásköre alól kivétetett, ugy az egyes testületek befolyása alól is emancipáltassék, és egyedül az állam, az 1848-ki törvények folytán a népfenség eszméjén nyugvó állam hatalmának nyilvánulása és kifolyása legyen.

Korunkban az ipar- s kereskedelemnek az egész világot egybefüző forgalma mellett az igazságszolgáltatás többé nem csupán egyesek érdekeinek védelmére van hivatva, hanem az az állam közhitelének, a nemzeti jólétnek legfőbb tényezője, a hazai bíróságokat nemcsak területeik lakossága, hanem az ország, az öt világrész polgárai is igénybe vehetik, miért is elkerülhetlen szükséges, hogy az mint állami intézmény ne egyes testületek, hanem az állam gondoskodásának tárgyát képezze, hogy a bíróságok államilag egyenlő alapon szervezve, egyenlő ügyviteli utasitásokkal ellátva egyöntetüen járjanak el, s eljárásukért egyenlő elvek szerint felelősségre vonathassanak; mindez azonban másként el nem érhető, mintha a felügyeletnek, a fegyelem gyakorlásának és feleletre vonathatásnak joga a központból egyenlő elvek szerint s nem megyénként, kerületenként s városonként különbözőleg gyakoroltatik.

Az előrehaladott állam s jogtudomány és a gyakorlati élet szempontjából az igazságügynek az állami hatalom körébe kellvén tehát összpontosulnia, s minden particularismus befolyásától végleg elválasztatnia, annak közegei is csupán a központi kormány által neveztethetnek ki.

A parlamentaris felelős kormány igazságügyi minisztere az ország igazságszolgáltatása iránt felelősséggel tartozik, ha e miniszteri felelősség elvét illusióvá s igy alkotmányunk legbecsesb kincsét az állami legfőbb functiók egyikében az igazságszolgáltatásban hiu ábránddá tenni nem akarjuk, ugy az igazságszolgáltatást a municipiumok köréből ki kell szabaditanunk; mert hogyan lehet felelős a miniszter a jogszolgáltatásért, midőn a törvénykezés legfontosabb közegeit, az elsőbíróságok tagjait nem ő nevezi, midőn a törvényhatóság oly birót választ, kit a miniszter e magasztos állásra alkalmasnak nem mindig tarthat, midőn azt a municipium oly fizetéssel látja el, mely lehetetlenné teszi hivatalának teljes odaadással való betöltését, midőn a miniszternek a törvényhatóság választott birájára semmi felügyelete, semmi rendelkezési joga nincsen.

Minden kételyen felül áll azon elv, hogy az igazságszolgáltatásnak a közigazgatástól el kell választatnia. De tekintve, hogy a bíróválasztást a törvényhatóság van hivatva gyakorolni, sőt a választás által főképen a törvényhatóságnak az igazságügyre való befolyása céloztatik megmentetni, tekintve továbbá, hogy a törvényhatóság kiválólag közigazgatással van elfoglalva, s igy az igazságszolgáltatás a közigazgatással mindenesetre egybefüzetnék, a választás által fennebbi átalánosan helyesnek elismert elv kivitele veszélyeztetnék.

Már a polgári törvénykezési rendtartás javaslata felett a mult évben deczember hó 21-én tartott közgyülésünkből közzétett észrevételeinkben hangsulyoztuk, hogy sulyos törvénykezési bajainkat mindaddig orvosolhatóknak nem tartjuk, mig bíróságaink a jogtudomány kivánalmai szerint nem szerveztetnek, mig a birák szakképzettsége- és függetlenségének biztositására intézkedések nem tétetnek, és most ujolag is kiemeljük, hogy a felelős kormány általi kinevezés azon egyedüli rendszer, mely által lehetővé lesz, hogy a hazai bíróságaink érintett kellékekkel birjanak.

Korunkban minden pálya különös szakismereteket feltételez, de kiválólag a birói pálya az, mely jogrendszerünk bonyolultsága miatt sokoldalu jogi tanulmányokat és bő tapasztalatokat igényel, miért is, ha valahol, ugy leginkább nálunk szükséges, hogy a biró e pályára hosszabb ideig előkészülve, azt élétpályának tekintse, és magát fontos hivatására folytonosan és szakadatlanul képezze.

Hanem e czél megfelelő eszközök nélkül el nem érhető.

Hogy valaki magát ily teljes odaadással e pályára szentelje, biztositva kell lennie, mikép a kellő ismeretek megszerzése s kötelességének hü teljesitése öt választott pályájára vezérli s azon fentartja.

A választási rendszer azonban ezen czél elérésére nem vezet, mert a választásra nem a szakképzettség, nem az egyéni érdem, hanem ezektől teljesen eltérő

*

érdekek gyakorolnak döntő befolyást, és mert a már megválasztott sem biztos, hogy talán politikai nézetei, vagy épen kötelességének hü teljesitése miatt — mi egyes befolyásos kortes érdekét sértheti — annyi áldozattal kivivott pályájától, vagy élethossziglani választásnál a méltán megérdemlett előmeneteltől — meg nem fosztatik.

Választási rendszer mellett tehát a birói pálya nem életpálya, nem hivatás, legfölebb dilettansi kisérlet.

Másként áll a dolog az elmozdithatlanság elvén alapuló kinevezési rendszer mellett.

Az ifju biztositva levén, hogy a birói pálya élethossziglani ellátást nyujt, arra egész megnyugvással lép, s minden tehetségét, összes anyagi s szellemi erejét ebbeli tökéletesbitésére forditandja, s tudva azt, hogy önvétke nélkül az elért pályáról el nem mozdittatik, sőt hogy szerzett gyakorlata ügybuzgósága s szolgálati évei szerint azon folytonos előmenetelt tehet, abbeli ösztöne folyton gyarapodik, hogy magát képezze, előhaladjon, ismereteit s tapasztalatait bövitse, és igy hivatásának minden tekintetben megfeleljen.

Igy képződnek azután független, önálló, szakértő birák, kik mindig ujabb tagokat nevelve, a birói személyzet szakképességi folytonosságát megalapitják, s a levagy előléptetett helyébe mindig hasonlóul gyakorlott egyének alkalmazását lehetővé teszik.

Bármiként rendeztessenek a törvényhatóságok, a választó testületek nagyobb része soha sem foghat oly egyénekből állani, kik a birói kellékeket szakértően megitélni tudják, s ily többség mint nem szakértő, nem is lehet hivatva arra, hogy a birák képességét meghatározza, sőt sok szakképzett nem is fogja magát az ahoz nem értő választók birálása alá bocsátani. Ehez járul még, hogy a választásnál nem mindig az egyéni érdem, hanem többnyire családi s másnemü összeköttetések, ismeretség, érdekközösség, pártszenvedélyek, nem ritkán a véletlen s olykor nemzetiségi, vallási, osztály s személyes érdekek s viszályok, kortesfogások stb. döntenek s mindig szükkörü, helyi szempontok az irányadók, melyszerint bár ha ugyanazon törvényhatóság lakói közül elegendő alkalmas egyéniség nem is találtatik, mégis szégyennek tartatik a saját hazájában idegennek tekintett más törvényhatóságbeli, bár kitünő egyént megválasztani.

Hogy ily faktorok közremüködése helyes választást nem eredményez, az bövebb kifejtést nem igényel.

Ellenben, ha a kinevezést a felelős kormány eszközli, az igazságügyi miniszter, minden esetre a legkitünőbb hazai jogászok egyike, a fönnebb körülirott választó közönségnél képesebb leend a kellően kiképzett birákból a szolgálati évek, a már szerzett gyakorlat s tanulmányokról szóló bizonyitványok és a folyamodó felett álló birói közeg jelentése alapján a szakértőt felismerni, és az élénk közvélemény, a szabad sajtó, az országgyülés irányában felelős miniszter biztositékot is nyujt arra nézve, hogy csak is szakértőt alkalmaz. Ennél bizonyára nem helyi érdekek, hanem magasb országos szempontok döntendnek, melyek nem fogják őt bizonyos vidékekre nézve azok egyéneihez kötni.

A birói függetlenség s birói jellemszilárdság kifejlődése is egyedül a kinevezési rendszer által biztositható.

A hivatalbani lelkiismeretesség legfőbb rugója, a kötelességérzet, különösen azon tudat által ápoltatik és tartatik fenn, hogy a kötelesség teljesitése az életpályának kivánalma.

Midőn ellenben a biráskodással foglalkozók tudják, s naponként tapasztalják, hogy időszakonkénti megválasztatásukat indokolatlan rokon vagy ellenszenv, a befolyásos választók érdekeihez való simulás dönti el, s hogy épen ezért az igazságnak leplezetlen kimondása őket talán családjukkal együtt megsemmisiti; ily körülmények nem nagy emeltyüül szolgálandnak a független birói jellem ápolására, s a kötelesség hü teljesitésére, ha ugyan a választási izgalmak és szenvedélyek daczára az urnából e birói kellékek kerültek ki.

Hazánkban századokon keresztül oda irányult minden intézmény, hogy a nemzeti törekvésekkel nem mindig rokonszenvező kormány befolyása távol tartassék, e korban indokolható volt az, hogy egyes osztály magának birákat is választott, ez által igyekezett azok függetlenségét és saját érdekeit megóvni; de napjainkban, midőn a kormány majdnem az átalános népszavazat utján létesült képviselőtestület többségének kifolyása, nincs ok a birói függetlenséget e nemzeti kormány ellenében félteni.

A birák választása által elérni ohajtott birói függetlenség különben is csak csalódás, mert ha a biró a kormány ellenében talán függetlenebbé tétetik is, annálinkább függ a választóktól, holott a kormánynak érdekei a biróságok előtt folyamatban lévő ügyekben soha vagy ritkán érintetnek, s igy annak sem oka, sem alkalma nincs a birói meggyőződésre nyomást gyakorolni, mig ellenkezőleg a biróságok folytonosan a választók vagy a velök összeköttetésben lévők érdekei felett itélvén, egyedül ezek azok, kiknek befolyásától a birói függetlenséget megóvni kell.

Nem mellőzhetjük itt hallgatással az eddigi rendszer ama fonákságát, hogy mig a kormányt épen nem érdekelhető ügyekben választott birák itéltek, addig a gyakran ellenséges s nem felelős kormány által előmozditott honárulási s más efféle, tehát a legfontosabb vádak felett e kormány által kinevezett birák döntöttek.

Mi reméljük, hogy bünvádi ügyekben az esküdtszéki biráskodás, mielőbb behozatni fogván a még lehető utolsó aggály is elenyészik, mely a biráknak a kormánytóli függőség agyrémében táplálkozik.

Nagy sulyt helyeznek sokan azon feltevésben, hogy a választás által a nép bizalma a birák iránt, s ezzel a törvény iránti tisztelet emeltetik.

Midőn azonban tapasztaljuk, hogy a választó közönség pártjai egymással szemben gyakran mint ellenséges táborok működnek, s nincs a gyanusitás, a rágalom azon fegyvere, mely az ellenjelöltek ellen fel nem használtatnék, önként értetvén már, hogy az egyik ellenjelöltnek győzedelmeskednie kell, nemde a választó közönség tetemes része ellenfelének diadalszekerét alig fogja oly bizalommal kisérni, mint a milyennel viseltetnék egy a nemzeti kormány által kinevezett, a pártok felett álló kötelességét hiven teljesitő biró irányában. Kevés befolyással lenne a választási rendszer hátrányaira nézve az, ha a választás élethossziglani időre történnék, mert nemcsak hogy ily választás által a fönnebb kifejtett árnyoldalak nem mind mellőztetnének, s a kinevezési rendszer előnyei különösen szakértő birák képződése tekintetében el nem éretnének, hanem a választási rendszernek azon egyedüli jótékony óvszere is eltünnék, mely szerint a választó közönség saját kárán okulva, tapasztalt botlását mi hamar jóváteheti.

Nem is ujság hazánkban e kinevezési rendszer, mert mellőzve azt, hogy az 1848 előtti megyetörvényszékek választás utján betöltötteknek nem tekinthetők, törvényhozásunkban világos nyomait találjuk annak, hogy midőn fontosabb ügyekre nézve szerveztettek a biróságok mint a kerületi táblák, a váltótörvényszékek, azok tagjai nem választás, hanem kormányi kinevezés által nyerték hivatalukat.

A legtöbb birói kellékek: a szakképzettség, a függetlenség, a birói jellemszilárdság, nézetünk szerint tehát egyedül a birói elmozdithatlanság elvén alapuló kormányi kinevezés utján biztosithatók, mely szerint a felelős kormány által a tanulmány s a gyakorlatról szóló bizonylatok alapján a szakértők közül kinevezett, vagy elöléptetett biró kiérdemelt állásától csupán a törvényben megjelölendő esetekben, s csak rendes birói itélet által mozdittathatik el.

Ez azon rendszer, melyet a világ összes czivilizált nemzetei, mint egyedüli helyest elfogadtak, mely a legszabadabb köztársaságokban is nemcsak a vagyon, személy s becsület, az állami jólét s közhitel biztositékának, hanem a politikai szabadság örének is bizonyul s melytől a nemzeti előhaladás érdekében elmaradnunk nem szabad, nem lehet.

Kelt a kassai ügyvédi egyletnek, 1868. október 10-én tartott rendes üléséből.

SZENTLÉLEKY GYULA, egyleti elnök. KORÁNYI KÁROLY, titkár.

A nagyváradi ügyvédi egylet büntetőjogi szakosztálya kisebbségének véleménye *)

e kérdés fölött: „Illetékes avagy jogositott-e a megye bizottmánya a bünperekbeni eljárás nyilvánosságát megrendelni?“

A szakosztály kisebbsége — mielőtt a feltett kérdésre röviden indokolt véleményét előadná, — kötelességének ismeri a bünügyi tárgyalások nyilvánosságára vonatkozó elvi nézeteit előadni.

Azon kérdést, hogy a bünügyek tárgyalásánál a nyilvánosság behozatala czélszerü-e vagy nem? a jog- s államtudományok elmélete, s ezen elméletre alapitott korszerü törvényhozói intézmények már eldöntötték. Eldöntötték a szakosztály kisebbségének véleménye szerint is helyesen; el aként, hogy a bünügyi tárgyalások nyilvánosságának czélszerüsége és szüksége, hála a jogtudomány fejlödésének, többé vitás kérdésnek nem is nevezhető.

A szakosztály kisebbsége elvileg teljes meggyözödésből pártolja a nyilvánosságot, mert abban a bünfenyitö igazságszolgáltatás helyességének különben pótolhatlan biztositékát látja, mert a nyilvánosságot a birói önkény természetes ellenörzésének tekinti, s ugy van meggyözödve, hogy honi alkotmányos jog- és államintézményeink keretében a bünperek tárgyalásának nyilvánossága — a sajtószabadsággal, a szabad iparrendszerrel karöltve — követeli elismertetését; s hogy az egyének, az állampolgárok legbecsesb földi javait, a becsületet és szabadságot, fájdalom gyakran az életet is érdeklö bünperek tárgyalásánál a nyilvánosság a vádlottak egyéni szabadságának legerösebb biztositéka.

Ezen elözményekből folyólag a kisebbség, mely örömmel üdvözölné a bünügyi, valóban égetö egyéb reformokkal karöltve a nyilvánosság szabályszerü behozatalát, midön a megoldandó kérdésre „Nem“-el felel, ezt nem a nyilvánosság behozatalának elodázása végett, hanem azért teszi, mert jogi meggyözödése szerint, a legüdvösebb jogintézmény is csak illetékes intézkedés által léptethetö életbe; s mert az állam s az állampolgárok jogbátorságát egyaránt veszélyeztetné, ha egy bár magában véve üdvös, jogos és államtani szempontból czélszerü *intézmény nem jogszerü uton léptettetnék életbe.*

A kisebbség a megyebizottmányt nem tartja illetékesnek, a bünügyi tárgyalás nyilvánosságának behozatalára.

Honi törvényrendszerünk figyelembe vételével ugyanis megczáfolhatlan tény, hogy a bünfenyitö eljárás irott törvényen s törvényerövel biró törvényes gyakorlaton — fájdalom, mondhatni kizárólag az utóbbin — alapul. A ki a bünfenyitö törvényszéki gyakorlat törvény erejét megtagadja, az egyszersmind kimondja, hogy államunkban bünfenyitö törvények nincsenek.

A bünfenyitö ügyekre vonatkozó törvényes gyakorlat törvény ereje annál kétségbevonhatlanabb, mert még irott bünfenyitöi törvényrendeleteket is megszüntetö erövel bir; különben a „Fur laqueo puniatur“ és más hasonló irott törvényünknek most is a szó szigoru értelmében kellene alkalmaztatnia.

Azon szomoru időszakig, midön a kényuralom az osztrák bünfenyitöi törvényeket és eljárást honunkba rendeletileg behozta, a bünfenyitö perekben eljárás kizárólag nem nyilvános volt; és századokat lehetne ezen időtöl visszamenni a nélkül, hogy a külön szabályok alatt álló rögtönbiráskodási eljárás kivételével bünügyekben hazánkban, bárhol a nyilvános tárgyalás csak egyetlen esetére is akadnánk.

A kisebbség ezen gyakorlatot, bár korszerütlen és megváltoztatandó törvénynek, de mégis törvénynek tekinti; s ugy van meggyözödve, hogy épen az ügyvédi egyleteknek kötelessége oda hatni, hogy *a korszerütlen törvények is csak törvényes uton változtassanak meg.*

A megye országosan kötelező törvény vagy azzal azonos törvényes gyakorlat mint szokásjog ellenében törvényhozó hatalommal 1848 elött sem birt; statutarius joga csupán az országosan kötelező törvényekkel nem ellenkező, helyi rendszabályok behozatalára jogositotta. S a kisebbség valóban csudálkozik, hogy a bünügyi tárgyalások nyilvánosságának korszerü kérdése egy oly elavult alapon, minö a megyék statutarius joga, szándékoltatik életbeléptettetni. Csudálkozik azért, mert *a korral haladott jogtudomány*, ugyanaz, mely a nyilvánosság behozatalát irja elö, *egy önálló törvényhozással biró ország minden részében a törvényhozás egyöntetüségét elengedhetlenül követeli;* s azáltal, ha némely megyében a bünperbeli eljárás nyilvánossága behozatik, másokban pedig mellöztetik, ezen egyöntüségen érzékeny sérelem okoztatnék.

A kisebbség igen is óhajtja a bünperbeli tárgyalások nyilvánosságának *nem részletes,* hanem átalános életbe léptetését; de erre nem az eltérö nézetben lehető megyéket, hanem a törvényhozó hatalommal biró országgyülést és koronás fejedelmet tartja illetékesnek. De a nyilvánosság behozatalával, mint az alaki büntetöjog egy részével együttesen óhajtja egész bünfenyitöi törvényrendszerünk átalakitását; óhajt codificált anyagi és alaki büntetö törvényeket; óhajtja különösen utóbbinak a nyilvánosság mellett a vádrendszerre, a közvetlenségre, s az esküdtszéki intézményre való alapitását. Mert ugy van meggyözödve, hogy a mostani anyagi s alaki bünfenyitö törvényeink s birósági szervezetünk mellett a nyilvánosságnak egyes vármegyékben részletes szabályzat nélküli egyszerü behozatalával vajmi keveset, sőt épen semmit sem érnénk.

Egyébiránt a történet mutatja, hogy a megyék az 1848 elött létezett utasitási joguknál fogva az országos törvényhozásra nagy befolyást gyakorló megyék statutarius jogukat nem tekintették olyannak, mely által a bünfenyitö törvényszékek nyilvánosságának behozatalára föl lettek volna jogositva. — 1848 elött, nemzetünk reformkorszakában az ellenzéki megyék nagy többsége ezek közt Biharmegye is, átértette a kor intö szózatát,

**

*) Lapunk 48-ik számában a nagyváradi ügyvédi egyletnek a bünfenyitöi eljárás nyilvánossága tárgyábani emlékiratát közöltük.

Azon szempontból kiindulva, hogy e kérdés másik oldalának ismertetése némi részben a nézetek tisztázására szolgálhat, — a kisebbség véleményét is teljes készséggel közöljük. Szerk.

óhajtotta a bünfenyitő törvényszékek nyilvánosságának behozatalát; ezen óhajtásának adott is megyei végzésben kifejezést, de mert magát erre jogositottnak nem hitte: nem hozta be statutarius jogánál fogva a nyilvánosságot, hanem csak követeinek adta utasitásul, hogy a nyilvánosság behozatalánál az erre egyedül illetékes helyen, az országgyülésén működjenek közre.

A szakosztály többsége a kisebbség véleményével ellenkező nézetének indokolásaul V-ik István és IV. Lászlónak törvénytárunkban föl nem fedezhető végzeményeire, s az 1486 : 65-ik tczikkre utal; ezekből akarván kikövetkeztetni, hogy a nyilvánosságnak behozatala törvényeinkkel, a vitatott uton sem, nem ellenkezik, sőt épen törvényes.

A két első hivatkozást illetőleg megemlitjük, hogy ezen Fehér oklevél-gyüjteményéből idézett, a Corpus Jurisban helyet nem foglaló okiratok nem törvények, hanem csak magán jellemü s történelmi becsü okmányok, melyekre a kérdés jogi megoldásánál tekinteni nem lehet. Az 1486 : 65. t. cz. pedig nem különösen bünfenyitő törvényszékről, hanem átalában törvényszékekről beszél, s csak azt rendeli, hogy a törvényszék előtt fegyveresen megjelenni nem szabad. Mi igen könnyen csak a megidézettekre, berendeltekre, nem pedig a nagy közönségre értendő; nem annál inkább, mert ezen törvényczikkben a nyilvánosságról, hallgatóságról egy hang említés sincsen. De ha ezen törvény a bünfenyitő törvényszékeknek több mint négy századdal az előtti nyilvánosságát gyanitni engedné is — mi az akkori bünfenyitői elvek figyelembe vételével majdnem képtelenség — az azótai törvényes gyakorlat erejétől megfosztotta volna.

Azt is felhozza a többség, hogy a szokás csak akkor bir a Htk. I. R. 10. czikk 3. §. értelmében törvény erővel, ha okszerü; tehát az ezt tárgyazó szokásjog nem törvény. Erre a kisebbség ugyanazon törvényhely következő végszavaival felel: Consuetudo, quod non est contra jus naturale, gentium et positivum, dicitur esse rationabilis.

Ime tehát a szokásjog mérlegezésénél az okszerü — rationabilis — kifejezés alatt nem a tudomány mai követelményeinek megfelelő okszerüség, hanem az értendő, valjon a kérdéses szokásjog életbeléptekor, az észjoggal és tételes törvényekkel nem ellenkezett-e? S hogy nem ellenkezett, az kétségtelen onnét, mert a kérdéses törvényes gyakorlat századokon át kizárólagos érvényben volt a nélkül, hogy a törvényhozás vagy kormány azt, mint törvényes értelemben vett okszerütlent megszüntetni meg is kisérlette volna.

Ezek alapján a kisebbség abban a véleményben van, hogy a megye a nyilvánosság behozatalára jogositva nincsen; az ügyvédi egylet teendője pedig e tekintetben más nem lehet, mint a nyilvánosságnak, a mennyire lehet, a büntetőjog anyagi s alaki része codificatiójával kapcsolatosan, törvényhozás utján leendő behozatalát saját hatáskörében elömozditani.

Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban?

(Dr. Dárdai Sándor által a budapesti ügyvédi egyletnek büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztályában tartott felolvasás.)

(Folytatás.)

Dublin északi oldalán találhatók a *mountjoni* czellaböntönök, azon intézetek, melyekben a fegyencz a büntetés első stadiumát, a *magánfogságot* állja ki, és pedig, miként már emlitők, soha tovább, mint 9 (illetőleg 8) hónapon keresztül.

Itt a magánfogságnak csak *leglényegesebb* követelményei kerültek szempont alá. — Stall- és álarczok, sétaudvarok egészen hiányzanak, a mint egyátalán Angolországban sem alkalmaztatnak többé azon tapasztalatok után, melyek ezen irányban Pentonville-ben szereztettek.

Daczára annak a magánfogság mindenesetre legnyomasztóbb része a fegyencz büntetésének; részint az elszigeteltség, részint a legszükségesebbre leszállitott tápszer, részint a munkának fárasztó egyhanguságа miatt, mely utóbbi csupán kokos szálak tépéséből áll. (Lásd a „Jogtudományi Közlöny" 1866-ik évi folyamának 49-ik számában Dr. *Bozóky Alajosnak* czikksorozatát.)

És teljes tudattal épen a büntetés kezdetének hatását igyekszenek különösen éreztetni. Lehetőleg jelezni kivánják a büntetési idő s a fegyencz előbbi élete közötti ellentétet, ellenben a szabadsághoz való átmenetet fokozatossá, ugyszólván észrevehetlenné törekszenek tenni. Az ir fegyrendszer ezen elvének helyes felismerésének tulajdonitom, hogy az igazságügyi miniszteriumunk által kiküldött bizottság a legsürgősebben eszközlendő reformok közt a behozandó osztályozást akkép hozta javaslatba: hogy minden fegyházban annyi számu magányzárka épittessék, mennyit a két hónap alatt beszolgáltatott fegyenczek átlagos száma igényel. Az ilykép elzárt fegyencz, — ugymond az 1867 évi hivatalos jelentés, — a büntetés komoly benyomásának kitéve, megtört lelkének és érzelmeinek nyilvánulásiból biztosabban tanulmányozható, s az osztályozás könnyebben sikerül.*)

A magánfogságnak az ir rendszer szerint az összes fogsági büntetés szerves alkatrészét kell képeznie, s igy nem elég, ha az kizárólag *nyomasztó* befolyást gyakorol a fegyenczre, hanem annak *használnia* is kell, a mennyiben a fegyenczet a további büntetési stadiumokra előkésziti. E czélra elegendőleg érvényesittetik azon tapasztalat, hogy az elszigeteltség képesiti kitünőleg a fegyenczet mindenre, mi az oktatáshoz tartozik. A munka, melyet a fegyencz véghezvisz a magánfogság alatt, *második*, mig az *oktatás első* szempont alá esik. Első helyen tehát a tanitó és a lelkész vannak hivatva a magánfogságban a fegyencz kedélyére áldásosan hatni.

Miután előbb alkalmam volt megemlékezni a fegyenczóvó társulatokról, egy tért jelölvén ki, hova hatáskörük természetszerüleg ki nem terjedhet, most csak egy pontra utalok, mely ilyes társulatok számára leghasznosabb eredményeket igér. Ez nem más, mint a lelkészek s illetőleg a tanároknak gyámolitása, a helyes alapelvek szerint véghez vitt magánfogság ideje alatt; ha t. i. a társulat tagjai által meglátogattatnak a fegyenczek és ez utóbbiak azon személyektől, kiknek semmi közük sincs a büntetés végrehajtásával, elismerve és megerösitve találják ugyanazon tanokat s elveket, melyeknek elismerését s követését az intézeti tisztviselők ajánlottak, ezáltal el fog enyészni azon bizalmatlanság, melylyel a fegyenczek az intézet tisztviselői ellen viseltetnek.

Vizsgáljuk meg immár a következő büntetési fokozatot, vagyis a közös fogságban teljesitendő munka idejét, és mindenki világosan be fogja látni, *hogy oly közös rabság*, melybe kizárólag csak oly fegyenczek jutnak, kik a magánfogság stadiumát az épen leirt módon kiállották, egészen más, s a fegyencz érdekében is egészen másként értékesithető, mint oly fogsági mód, mely szerint az elitéltek ép az állapotban, melyben az utczán felszedték öket, nappali és éjjeli együttlétre szorittatnak össze. Hogy azonban a közös fogság idejében is legalább

*) Hivatalos jelentés az országos fegyintézetekről az 1867-ik évben.

negativ hatása megmaradjon a magánfogságnak, megengedhető, hogy a fegyencz, ki erre alkalmat ad, hoszszabb vagy rövidebb időre magánfogságába visszahelyeztessék, a mi igen félelmes fegyelmi eszköznek bizonyult.

A közös fogság stadiuma Spike Islandon, Irland déli részén fekvő Cork kikötő melletti megerősitett szigeten, az e szigetet őrző Cadmen és Carlisle erődök közelében vitetik véghez.

A fegyencznek ezen áthelyezése egész különböző külső környülállások közé, megjelöli előtte a haladást, melyet tett, megakadályozza eltompulását, mely szükséges következményeül tünik fel a folyton egyhangu hasonlóságban folytatott fegykényszernek.

Ezen büntető intézetekben a fegyenczek erőfeszitő munkával foglalkoznak, még pedig többnyire a szabadban.

Alig szükséges hangsulyoztatnom, hogy a rabmunkának ezen neme hazánkban is a legczélszerüebben alkalmaztatnék, mert nálunk a rabok legnagyobb része földmivelőkből áll, kik fogsági idejük kiszenvedése után kivétel nélkül ismét ezen iparághoz térnek vissza s kiket ez oknál fogva hasztalanul iparkodunk a fegyházakban nagy nehezen valamely mesterségre megtanitani. E tapasztalat már a continensen is több helyen azt eredményezte, hogy a fegyházakkal egy nagyobbszerü mezei gazdaság lett rabmunkáltatás tekintetéből egybekötve. Igy különösen Schwaizban a berni fogháznál. — Az előttünk fekvő hivatalos jelentés is helyesen felhivja igazságügyi miniszterünknek figyelmét különösen a Lipótvári fegyházra, melyet — ugymond a h. jelentés, — helyzete s a fegyintézethez tartozó terjedelmes földbirtok közvetitő intézetül használni jelzik.*)

Visszatérve az ír rendszer második stadiumához, a fentemlitett intézetekben a munka órák egy óra kivételével nyáron reggel 7 órától esti 6 óráig tartanak, télen addig mig a napvilág megengedi; a fárasztó munka foglalja el ezen büntetési stadium alatt az első helyet, s a lelkésznek és tanitónak csak annyi tért hagy fenn, menynyi a magánfogságban nyert eredmények föntartására szükséges. Ennek megfelelőleg e fegyintézet bevételei annak kiadásaihoz itt sokkal kedvezőbb arányban állanak, mint a magánfogságnál. Mert mig a *Mountjoyra* tett költségek 1860-ban 7600 Lstr. mentek 920 Lstr. bevétel ellenében, addig a *Spike Islandon* végrehajtott munkák értéke 15,300 Lstr. volt, s a kiadás a bevételt itt csak 1209 Lstr. haladta meg.

Azon idő alatt, midőn nem dolgoznak a fegyenczek, czellákba helyeztetnek, melyek azonban sodronyrácsozattal levén csak határolva, a foglyok együttlétét egészen nem szüntetik meg.

A közös munka által a fegyenczeknek lehetségessé vált együttléte ezek által nagy megkönnyebitésnek tekintetik, ehhez járul, hogy a nehezebb munka által szükségessé vált táplálóbb élelem nyujtatik nekik, mint a magánfogságban.

Miután az egész fogsági időből a közös rabság stadiuma leghosszabb időt vesz igénybe, ezen stadium alatt még külön osztályozás alá esnek a fegyenczek, s itt külső kitüntetésekkel még azon realis haszon is van összekötve, hogy a magasabb osztály magasabb igényt nyujt a munkabérre, mint az alsó.

És hogy a fegyencznek öntevékenysége még inkább fokoztassék, a közös fogsághoz még a Maconochie kapitány által életbe léptetett *jegyrendszert* tervezték.

E jegyrendszer által következő gondolat valósittatik meg. A büntetés tartama, melyet a fegyencznek kiállani kell, bizonyos számu jegygyel egyenlővé tétetik. E jegyek véghez vitt munkákért nyujtatnak, minél jobb a viselet, minél több az elvégzett munka, annál több a jegyek száma, a jegyelvonás tehát a büntetési időt meghosszabbitó fegyelmi eszköz. Spike Islandon e rendszer csak annyiban jut alkalmazásba, a mennyiben bizonyos jegy-mennyiségtől függ a fegyencznek egy magasabb osztályba való jutása, de itt nincs befolyással a jegyek száma az egész büntetési idő tartamára, vagy a közös fogság büntetési idejének minimumára.

Ha a közös fogság végrehajtási módját szemügyre vesszük, el kell ismernünk, hogy az a magánfogság stadiumával szemközt ugyan sokkal nagyobb szabadságot nyujt; de egyszersmind kiteszi a fegyenczet mindazon megkisértésnek, melyek az együttléttel járnak; hogy a magánfogság által megtört s javulásra ösztönzött fegyenczektől erőt igényel, eme kisértéseknek ellenszegülni; hogy némi előnyök nyujtása által, melyeket a fegyencz szorgalmával *kiérdemelhet*, az ettől kivánt erőt folytonos feszültségben tartja; hogy végre a munka választás és az ennek megfelelő tápszerek által a fegyencz physikai jólétét megőrzi, mely első föltétel arra nézve, hogy a szabadság viszanyerése után biztos keresetre tehessen szert. (Folyt. követk.)

*) Hivatalos jelentés az országos fegyintézetekről 1867. évben 143 l.

A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban.

III.

Áttérvén már most értekezésünk harmadik szakaszára, azon kérdés merül fel: *mikép kellene a gyámhatóságokat rendezni, hogy a fent kifejtett hátrányok lehetőkép elmellőztessenek?*

Ezen kérdésre rövideden azt válaszolhatjuk: hogy a fent kifejtett bajokon egyedül a *munka elkülönitès és kellő felosztás által* lehet segiteni.

Ez irányban tehát szerény igénytelen nézeteinket a gyámhatóságok rendezése körül kifejtendjük.

A gyámi és gondnoksági ügyek nevezete alatt foglalt ügyek között vannak oly ügyek, a hol a birói közbenjárás jogi elvek szerint szükséges, és vannak megint olyanok, a hol a biró mint biró közben nem jár s nem is járhat el.

Az első kathegoriába tartoznak azon ügyek, a hol törvény szerint önjogosult jogainak korlátozásáról; vagy pedig nem önjogosult jogainak megadásáról, illetőleg kiterjesztéséről van szó, avagy az eljárás idegen jogok megérintése nélkül, egyedül a gyámolt érdekeire nem szoritható.

A másik kathegoriába pedig tartoznak azon ügyek, melyek egyedül a gyámolt érdekei és jogaira, valamint a gyámnak, mint ilyennek jogai és kötelességei feletti felügyeletre vonatkoznak.

Ezen megkülönböztetés szerint kellene tehát a gyámi és gondnoksági ügyekben a munkát felosztani, és igy *az első kathegoriába tartozó ügyeket* a bíróságokhoz, mint *gyámbiróságokhoz; a második kathegoriába eső ügyeket* pedig a közigazgatási hatóságokhoz, mint *gyámhatóságokhoz* utasitani.

A gyámbiróságokhoz tartoznának e szerint:

a) Az atyai hatalom elvétele, vagy annak s illetőleg a gyámi hatalomnak meghosszabbitása.

b) A nagykoruság engedélyezése.

c) Az örültségbe vagy kábaságba esett teljeskoruaknak, valamint a pazarlóknak gondnokság alá helyezése, vagy attóli felmentése.

d) Fefedelem általi törvényesités, örökbefogadás és fiusitás iránti eljárás.

e) A hagyatéki tárgyalás, következőleg a leltározás is.

f) Gyámi számadásokból felmerülő pereknek elintézése.

A gyámhatóságokhoz pedig tartoznának:

a) Gyám vagy gondnok rendelés.

b) Kiskoruak nevelése iránti felügyelet.

c) A gyámoltak vagy gondnokság alattiak vagyonának biztositása és kezelése; végtére

d) gyámi vagy gondnoki számadások megvizsgálása.

Ezen munka felosztás ellen némely oldalról már a priori azon ellenvetés tétethetnék, hogy ezen felosztás alig vezet czélhoz, és hogy más, a jogi terén előbbre haladt nemzeteknél is, az összes gyám és gondnoksági ügyek a bíróságok teendőihez tartoznak.

Ez ugyan fontos érv, mindazonáltal ennek daczára is megkisértjük kimutatni azt, hogy a fenti négy pontban elősorolt, s a gyámi hatalom alkotó részeit képező teendők, a bíróságokhoz, mint ilyenekhez jogi szempontból véve nem tartozhatnak, czélszerüség és politikai tekintetből pedig azoknak a bíróságokhoz való utasitása egyátalában nem pártolható.

Hogy ezt kimutathassuk, mindenekelőtt azon kérdést kell megfejteni: *mi a gyámi hatalom?*

A gyámi hatalmat a római törvény következőkép határozza: „Tutela est vis ac potestas in capite libero ad tuendum eum, qui propter aetatem suam sponte se defendere nequit, jure civile data atque permissa.“ (D. XXVI. T. I. De tutelis.)

Evvel megegyezőleg határozza törvényünk is a gyámi hatalmat: „Tutela est potestas ad tuendum eum, qui ob imperfectam aetatem se defendere nequit, de jure data atque permissa.“ (P. I. T. 112. §. 2.)

Az osztrák törvény a gyámság és gondnokság fogalmát következőkben meriti ki: „Kik atyai gondviselésben nem részesülnek és még kiskoruak, vagy kik más okból ügyeiket maguk ellátni nem képesek, az ily személyeknek a törvények gyám vagy gondnok által különös oltalmat nyujtanak“ (o. p. t. 187. §.).

Ezen összhangzó fogalomból tehát kitünik, hogy a gyámi hatalomnak egyedüli tárgya: a gyámolt személye és vagyona, és feladata ezeknek megvédése; következőleg a gyámi hatalom hatásköre csak is egyedül a gyámolt személyére és vagyonára terjed ki.

A gondnoki hatalom csak annyiban különbözik a gyámi hatalomtól, hogy az csak a vagyonra terjed ki.

A gyámi hatalom fogalma tehát mutatja, hogy a gyámi teendők feletti felügyelet, vagyis a gyámhatóság gyakorlata a bíróság hatásköréhez nem tartozhatik, mert a biró nem egyes személyek feletti gyámkodásra s azok vagyonának megvédésére, hanem a jogok iránti határozat hozatalra, és a megzavart jogállapotnak helyreállitására van hivatva. A birói hatalom az állami hatalom közvetlen kifolyása, vagyis a birói hatalom az állami hatalom egyik lényeges ága, holott a gyámi hatalom, csak egy, az állami hatalomnak alárendelt polgári intézet, mikép azt a római jog nevezi: „Tutelae munus licet publicum sit, non tamen est munus reipublicae, sed civile.“ A biró határozatának egyedüli alapja a *quid iuris?* mig ellenben a gyámi hatóság alapja csak is a *quid consilii?*

A birónak hatalma az állam bármily rendü és rangu lakosaira terjed ki, s határozata mindenkit, különbség nélkül kötelez; mig ellenben a gyámhatóság hatásköre csak is a gyámoltra és a gyámra terjedvén ki, határozata egyedül ezeket és csak is addig kötelezi, mig a kérdés nem a jog, hanem a gyámság körül forog.

Ezekből látni, hogy a gyámi hatóság gyakorlata, a birói hatalom gyakorlatával nemcsak meg nem egyező, hanem egészen ellentétes, következőleg jogi szempontból véve a gyámi hatóság teendői a bíróságok hatáskörébe nem tartozhatnak.

De a birói függetlenséggel, és az igazságszolgáltatással sem férhető össze a gyámi és gondnoksági ügykezelés, mert a birónak határozataira nézve függetlennek lenni kelletvén, mihelyest a biró bármi irányban határozataira nézve alárendelt közegnek tekintetik, s felsöbb utasitásoknak hódolnia kell — a mi a gyámügy kezelésnél kikerülhetlen, — megszünik függetlensége, és ez irányban közigazgatási hivatalnokká válik; minek azon káros következménye van, hogy a birói és közigazgatási eljárás jelleme és szelleme összezavartatván, ily közigazgatási tisztviselő a jogot is az önkényének vagy elöljárói akaratjának alávetve lenni gondolja; ily biró pedig egyrészt az ő személyes függetlenségét elveszti, másrészt pedig a hatalomról álmodik.

Még azt is kell megemlitenünk, hogy a jogi téren elöhaladt nemzeteknél nem mindenütt tartozik a gyámi ügykezelés a bíróságokhoz; igy például Franciaországban, a kiskoru ügyeire nézve, az ugynevezett *családtanács*, mely a kiskorunak atyai és anyai rokonaiból a békebiró elnöklete alatt állittatik össze (Cod. Nap. I. R. 407. §.) döntő befolyással bir; ez rendeli a gyámot (405. §.) ez örködik a kiskorunak nevelése és vagyonának kezelése felett (450—468. §§.) ez gyakorol befolyást a gyám számadásaira (470—480. §§.), és a kiskorunak gyámság alóli felmentésére (479. §.); végtére csakis ennek kihallgatása után lehet az örültségbe, vagy kábaságba esetteket gondnokság alá helyezni (494—396. §§.)

A czélszerüség szempontjából sem lehet védelmezni fent elősorolt teendőknek a bíróságokhoz való utasitását, mert a birák nem ösmerik, és nem ösmérhetik ugy a vidéki embereket és odavaló viszonyokat, mint a közhatósági tisztviselők, mivel ezeknek már hivataluknál fogva kell gyakran kerületükben megfordulni, oda való viszonyokat és embereket ösmerni s ezekkel többször érintkezésbe jönni, a mi a birónál különösen a törvényszéki tagoknál ritkábban fordul elő. — Továbbá a gyámnak s illetőleg a gyámhatóságnak, a gyámolt vagyonát szorgos gazdaként kezelni kelletvén, köteles a gyámoltak vagyonát minél gyümölcsözőbbé tenni, a tőkéket nemcsak biztos helyre kamatozás végett kiadni, hanem körülményekhez képest azokat biztos vállalatokba befektetése által tán még jobban hasznositani; az ingatlanok müvelésére felügyelni, vagy pedig nagyobb haszon elérhetése tekintetéből azokat haszonbérbe adni, vagy el is adni; egyszóval mindent elkövetni és megbirálni, tudni, hogy a gyámolt vagyona nemcsak kellőleg biztositva legyen, hanem minél több gyümölcsöt hozzon.

Már pedig a birótól nagy gazdászati ösmereteket követelni nem lehet, részint azért, mert a törvénytudomány a gazdászattal legkisebb rokonságban sem állván, egy jogász a gazdászattal mint melléktudománynyal nemcsak nem foglalkozhatik, hanem a számos éveket igénybe vevő birói pályára való elökészület idejét oly annyira kimeriti, hogy a gazdászati ösmereteket magának egyáltalában meg nem szerezheti; részint pedig azért, mert a birói hivatal gyakorlata a gazdászattali foglalkozást egyátalában meg nem engedi; holott ezek ellenében, a közhatósági tisztviselőnek a gazdászatban már azért is jártosabbnak kell lenni, mert a gazdászati érdekek a közigazgatásnak egyik kiváló részét képezik, és különben is hazánkban a közigazgatási tisztviselők rendszerint a gazdászattal foglalkozók közül szoktak választatni.

A politikai tekintetek is harczolnak továbbá a mellett, hogy a fent elősorolt teendők a municipiumok hatásköréhez tartozzanak; mert az alkotmányosság egyik fő alapja az önkormányzás, az önkormányzás postula-

tuma pedig, hogy a municipium mindazon ügyek felett intézkedjék, a melyek az állami, vagyis közhatalomnak egy lényeges részét nem képezik; miután tehát a gyámok és a gyámoltak, valamint ezeknek vagyona feletti örködés, a közhatalomnak egyik ágát nem képezi, annál fogva véleményünk szerint alkotmányellenes volna a megyéket, a kebelbeli árváik feletti felügyeleti jogtól, melynek élvezésében mostanáig voltak, megfosztani, annál is inkább, mert vagyontalan árváiknak ellátásáról gondoskodniok kelletvén, jogosan követelhetik, hogy ezen kötelességük irányában azon joguk is legyen, vagyonos árváiknak javait és pénzeit kezelhetni; mivel a kötelesség teljesitése a megfelelő jognak élvezése nélkül, csak az absolut államban képzelhető.

Végtére a közgazdászati szempontból is czélszerübb, az elősorolt gyámi és gondnoksági teendőket a municipiumokra bizni, mert mihelyest azok az árvás vagyon kezelését átveszik, a felelősséget is ezen vagyon tekintetében magukra vállalják; holott, ha a kezelés a birságok s igy remélhetőleg az állam közegei által történik, a felelősség is csak az államra nehezedik, mely annál is terhesebb lészen, mivel a birák kinevezésénél, azoknak vagyoni állapota tekintetbe nem jöhet; mig ellenben az árvás vagyonok kezelésével megbizandó tisztviselők választásánál, azoknak vagyoni állapotát is okvetetlenül tekintetbe kell venni.

De ezen gyámi és gondnoksági teendöknek a közhatóságokhoz történt utasitása után is, a törvényszékek még mindig tulterhelve volnának az esetben, ha ő nekiek az osztályos egyességeket továbbra is hivatalból kellene megkisérteni, mert az osztályos egyességek megkisértése az árvaszékek teendöinek, — mikép föntebb láttuk — kiváló részét képezvén, ha az egyesség megkisértése minden hivatalból tárgyalandó hagyatéki ügyben, a törvényszék által vétetnék elő, ezen teendök a törvényszéknek ugyszólván egész munkaerejét meritenék ki, és a jelenlegi tulterhelt helyzet, nemcsak nem javulna meg, hanem azáltal még terhesebbé válnék, hogy a többször emlitett gyámi és gondnoksági teendöknek a közhatóságokhoz történt áttétele után, a törvényszék a gyámi szolgabiróval sem rendelkezhetnék.

(Folytatása következik.) Dr. TRAVNIK ANTAL.

Jogirodalom.

A nemzetgazdasági eszmék fejlödési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. A magyar tudományos akadémia által a Fáy-alapitványból koszoruzott pályamü, irta *Kautz Gyula.* Pest, 1868. XVI. és 602. lap. Ára 4 frt 40 kr.

(Folytatás.)

Ötödik időszak 1840-től 1848-ig, vagyis a nemzeties irányu reformtervezetek és küzdelmek.

Ezen korszak alatt a napisajtó szabadabb működése és Kossuth fellépése és agitatioja közgazdasági fejlődésünkre is nagyszerü hatással volt. Kossuth közgazdasági nézeteire nagy behatással volt Lisztnek ép ezen időben megjelent „Nemzeti rendszer“ czimü müve. Liszt a nemzetiség fogalmából indul ki, s azt állitja, hogy annak kifejlesztése és erősbitése a közgazdaság tudományának egyik feladatát képezi. A politikai nemzetiségnek, mint főczélnak minden egyéb tekintetek, tehát az ipariak s a gazdaságiak is alárendelendők. A nemzeti vagyon nem a csereértékben, hanem a productiv erőkben áll. A társadalmi foglalkozások közt legjelentékenyebb az ipar és a gyártás, s ennélfogva ezen foglalkozási ágákat kell leginkább kifejteni, azt pedig leginkább védvámok által lehet foganatositani. Kossuth, ki még kevéssel Liszt müvének megismerése előtt a szabadkereskedésnek hive volt, ez irányt csakhamar elhagyá s tökéletesen védvámi nézeteket hirdetett, nemzetgazdasági eszmekörének sarkkövét ezentul azon meggyőződés képezte: hogy bármely állam, s ennélfogva Magyarország is mindaddig szegény, anyagilag fejletlen marad, mig puszta földmivelő ország lesz, és iparra és gyártásra szert nem tesz. Az ipart pedig leginkább védvámok segitségével lehet meghonositani. Kossuth szerint azonban a védvámoknak nemcsak gazdasági, hanem politikai és nemzetiségi tekintetben is szerfelett nagy fontosságuk van, szerinte a védvámrendszer egyik leghathatósb eszköz anyagi, ugy mint országos önállóságunk biztositására. Kossuth nézetei a korban elterjedt nézetekkel s hazánkban azon időben kifejlett rendkivüli viszonyokkal teljes öszhangzásban voltak, s igy ha még Kossuth virágos irályát s megragadó agitátori szónoklatait gondoljuk hozzá, azonnal átláthatjuk, hogy Széchenyi és követői közgazdasági tekintetben is elvesztették a csatát hatalmas ellenfelük ellenében.

Ezeket előrebecsátva fussuk át az anyagi reformkérdéseket egyenkint.

A birtokjogi intézmények s a földmivelési érdekek iránt e korban is élénk részvéttel találkozunk. Felemlithetjük különösen Klauzál Inczét, ki „néhány tekintet Magyarország földmivelésére, és saját jószágkezelés haszonbér és tiszta száztóli“ czimü értekezésében felette becses adatokat szolgáltat e kérdéshez. Korizmics László „Gazdálkodási rendszerek“ a „munka fontossága“ s a „bérlet kérdésé“-ben főleg Thaer tanaira támaszkodik. Érkövy Adolf számtalan igen becses értekezést bocsátott közre, jelesen: — Homokkötés, Robot és dézma. A gazdasági egysület többrendbeli pályakérdéseinek eredményei, Bujánovics Eduárd „A haszonbérrendszerről“ Érkövy, Hetényi és Kirisinak Robot és Dezma czimü müveik. Szintén tisztán mezőgazdasági téren működött ez időben Török János. Ugyancsak mezőgazdaságról, de egyéb nemzetgazdasági irányokat is szemmel tartva értekezik Gorove „Nemzetiség“ és „Nyugat“ czimü müvében, Trefort többrendbeli hirlap czikkeiben, Fényes Elek „Magyarország hátramaradása“ czimü értekezésében és gr. Dessewffy Emil „Alföldi leveleiben.“ Maga a földmivelési ügy az 1843—4-iki országgyülésen kevéssé haladt elő. A rendek ugyan az ősiség eltörlésének s az örökváltságnak elvét ténylegesen akarták alkalmazni, s az e végett készült választmányi munkálatot ki is küldték véleményadás végett a megyékhez; de épen az akadályozta a törvényhozást, hogy e tárgyban hamar végezhessen. A jelentések az országgyülés befejezte előtt nem érkeztek be.

A bankok kérdését már a 40-ki országgyülés pengette meg, s ez jelszó gyanánt hatott az irodalomra; gr. Dessewffy Emil „Alföldi levelei“-nek három utolsó szakában e kérdéssel tüzetesebben foglalkozik; a többek közt mondia, hogy törvényhozásunknak figyelmét kiválólag a jegybankok kivánják: jól rendezett bankra nagy szükségünk van, — de ily banknak létesitése czéljából mindenekelőtt birtokjogi intézményeink átalakitása váltó- és hitel-törvények alkotása mulhatlan kellék. Kifejti továbbá a földhitelintézet hasznait s előadja azon főpontokat, melyek szerint ily intézetet hazánkban szervezni kellene. Dessewffy kezdeményezése folytán Fogarassy, Kovách László, Farkas, Tetétleny és Trefort is szóltak a bankókérdésben. Maga a 44-ki országgyülés szintén egy önálló magyar bank felállitását kivánta, az e részben tett felterjesztés azonban nem eredményezte a kivánt sikert.

Felette nagy érdekeltség mutatkozott ez időben az adó kérdése körül. Az irodalmi mozgalom kezdete gyanánt tekinthető gr. Sztáray Albertnek a Hirnökben közzétett felhivása, melyben a nemesek beligazgatási költségek fedezésére szolgáló adóktól való mentességét igazságtalanságnak mondja. Kossuth a Pesti Hirlapban az adómentesség ellen nyilatkozik, s bebizonyitani iparkodott, hogy a régi nemességi mentességi törvények nem alkalmazhatók a házi adóra, mint ujabb eredetüre, s hogy a mindenki által fizetendő jövedelmi adó felel meg leginkább az igazságnak. Valamennyi napilapba átment azután e vita, s átszivárgott a megyei gyülések termeibe ugy, hogy „adózzunk“ vagy „nem adózunk“ váltak a következő országgyülésnél választási jelszavakká. Gróf Széchenyi István az ügyet ismét saját terveinek kivitelére használta fel, és Két garasas adó czimü czikksorozatában a következő javaslatot hozta szőnyegre: vétessék fel egy nagy körülbelül, 100 millió frtnyi nemzeti kölcsön, mely arra volna forditandó, hogy az ország az annyira szükségelt közlekedési hálózatot előteremtesse s a müveltségi és egyéb közczélok megvalósitására szükségelt összegek birtokába jusson. E kölcsön kamatainak fizetése és törlesztése tekintetéből léptessék életbe egy általános telekadó, mely minden nemes és nem nemes által évenkint minden hold föld után két garasban lenne fizetendő, a mi egy évben 5—6 millióny összeget képezend, s akkép volna kezelendé, hogy vele ama 100 milliónak megfelelő $3\frac{1}{2}$ milliónyi kamat fizettetnék, a törlesztési részlet $1\frac{1}{2}$ millióval lerovatnék, a felülség pedig föld-

hitelbank alapitására fordittatik olykép, hogy belőle honfiainknak olcsó kamat mellett kölcsön nyujtatnék. Az összes adósság igy 35 év alatt lefizettetnék. A 44-ki országgyülés az adóügy rendezése tekintetéből az u. n. finánez-választmányt megbizta ugyan, de ez csak tervet készitett, végleges eredmény ennélfogva e tárgyban sem mutatható fel.

A 44-iki országgyülés egyébiránt kereskedelmi választmánya által nagy hatásu volt a közgazdasági eszmék terjesztése szempontjából. E választmányban a közmunka mikép leendő alkalmazása, s egy külön statistikai hivatal felállitása hozatott inditványba; a terhes katonatartásnak a kor igényei szerint való szervezése, a városok rendezésének ügye, különösen a vám és kereskedelmi politikai kérdés élénk vitatkozás tárgyaul szolgált. Irodalmunk az 1840—44. közti években szintén nem megvetendő terményeket szolgáltatott, jelesen felemlithető Széchenyi „Kelet népe," Eötvös „Reformja," Kossuth és Dessewffy Aurel polemikus irányu könyvei, Trefort következő közleményei: A nemzeti gazdaságnak rendszerei, — az anyagi érdekekről. Szücs Ábrahámnak: A kelet népének gazdasági állása a gyakorlati életben, és a pipás nemes-embereknek véleménye az adó-örökváltság és ősiség iránt. — Győrynek: a közgazdaság fogalma és elvei; gr. Dessewffy Emilnek: Alföldi levelei és Karvassy Ágostonnak: Státusgazdaság és finánczтudománya. Felemlithető egyszersmind, hogy Listnek nagy munkája ez időben „A politikai gazdálkodás nemzeti rendszere" czim alatt magyar forditásban is megjelent, s igy a védvámi rendszer kézikönyve hazánkban is nagy terjedésnek örvendett.

A 44-iki országgyülés vámügyi és kereskedelmi politikánk tekintetében döntőnek mondható. Az országgyülés által vámügyünk rendezése czéljából kiküldött bizottság az egész vámügyet védvámi elvek szerint kivánta rendezni; az országgyülés a bizottság jelentése értelmében kérte fel a felséget a vámügy körüli teendőkre, a fejedelmi válasz azonban nemcsak kielégitő nem vala, hanem egyenesen kitérően hangzott. Ekkor fejlődött ki a védegyleti agitátió hazánkban, védvámok hiányában egyenesen saját küszöbeink előtt kell sorompókat felállitani, ez volt a jelszó. 1844. október 6-án megalakult az országos védegylet, melynek elnökei Batthiányi Lajos és Teleky László grófok, igazgatója Kossuth Lajos lett; az egylet czélja volt a nemzeti műipart és gyártást emelni, és a pénznek az országból kifolyását akadályozni; e czélból az egyletbe belépők hat egymás után következő évre arra kötelezték magukat, hogy csak belföldi iparosokkal dolgoztatnak, s idegenek iparczikkeit és gyártmányait nem vásárolják. Az egylet nagyon terjedt, egy év alatt már 138 fiókegylet és 100,000 tag felett rendelkezett, a legtekintélyesb férfiak az egylethez csatlakoztak. Nagy hatást idézett elő Deák Ferencznek a Szent-Gróton alakitott fiókegylet megnyitásakor tartott beszéde, Batthiányi, Teleky, Pulszky, Tóth Lőrincz, Weisz Ferdinand, Gorove, Szokolay, Szalay, Trefort, Hunfalvy Pál, mind a védegylet szellemében nyilatkoztak. Széchenyi a sz.-gróti beszéd ellen irt czikkei által népszerüségét majdnem tönkretette. Gróf Dessewffy Emil a „Vámügyek rendezéséről" „Parlagi eszmék" czimü röpirataiban egyenesen a védegyleti mozgalom ellen szólal fel. Korizmics Lászlótól „Korszerü agitatió a szem elől tévesztett mezőgazdaság érdekében" szintugy nyilatkozik. Lónyay Menyhért „Hazánk anyagi érdekeiről" czimü müvében a védegyletről ugyan méltánylólag szól, de egyuttal arról is nyujt bizonyságot, hogy az agitatió alapjainak és czélzatainak hibás voltát igenis jól fölismerte. A vámügyi kérdésbe az u. n. központositási iskola ujabb fordulatot hozott be, a mennyiben programmjában a magyar-osztrák vámszövetség eszméjét lelhetni.

A közlekedési ügynél mindenekelőtt Széchenyi törekvéseit kell szemügyre venni, munkái e tárgyban következők: — „Véleményes jelentés a Tiszaszabályozásról". — „Eszmetöredékek különösen a Tiszavölgy rendezését illetőleg." — „A balatoni gőzhajózás" és „Javaslat a magyar közlekedési ügy rendezése körül." Ez utóbbi müvében kiemeli, hogy a közlekedési ügyet központilag kell megállapitani és vezetni; kijelöli a fővonalokat, melyek felé vasutaink kiágazandók, s az eszközöket is kimutatja, melyeknek segélyével a közlekedési eszközök létesithetők. Gróf Dessewffy Emil alföldi leveleiben szintén e tárgygyal is foglalkozik. Lónyai Menyhért, Trefort és Pulszky szintén irtak e kérdésről.

Az adóügy kérdése s a pénzügy következő müvekben talál kifejezést: Kiss „A magyar kincstár jövedelmei." Roth „Ueber den Geldmangel in Siebenbürgen." Gr. Dessewffy Emil „Fizessünk mennyit becsülettel elbirunk magunknak — magunkért." Kossuth L. „Adó" czimü értekezése és Beniczky Lajos „Magyarország pénzviszonyai, bányászata és kamararendszere." B. Kemény D. „Adórendszer." Paltauf: „Die Kunst aus Nichts Geld zu machen." (Vége köv.)

Dr. MATLEKOVICS SÁNDOR.

Különfélék.

(A budapesti ügyvédi egylet) negyedik (birói szervezeti, magánjogi perrendtartási és jogtanulmányi) szakosztályának folyó hó 10-kén tartott ülésében, a szokott jegyzőkönyvi hitelesités után bemutattatván a mult ülésből kiküldött „szerkesztő" bizottmány jelentése, az helyesléssel fogadtatott s a rendes ülés, illetve közgyülés elé terjesztetni határoztatott, egyuttal az elfogadott „birói szervezeti alapelvek" védelmére előadóul dr. *Környey Ede* választatott meg. A szakosztályi jelentés kinyomatása elejtetett, miután a választmány a szükséges nyomtatási költségek utalványozását megtagadta, a választmány ebbeli sérelmes határozata ellen azonban a panasz a közgyülés elé fog terjesztetni. Felolvastatott végül a „perrendtartási" bizottmány második jelentése, melylyel magát indokoltan a további működéstől felmentetni kéri; a felmentés megadatván, e jelentésnek is a rendes ülésen illetve közgyülésen leendő előterjesztése határoztatott, egyuttal e tárgybani előadóul dr. *Apáthy István* ur választatván meg. Végül mindkét jelentésnek az egyleti közlöny utjáni közzétételével dr. *Siegmund Vilmos* szakosztályi jegyző bizatott meg.*)

Jog- és államtudományi könyvészet.

Közli: *Pfeifer Nándor* könyvkereskedése Pesten.

A német jogirodalomból

folyó évi julius- és augusztusban megjelent művek.

Osipow, A., die Thätigkeit der Staatsanwaltschaft im russischen Civilverfahren nebst einigen einschlagenden Lehren. Inaugural-Dissertation.

Pfyffer, Dr. K., das Strafrechts-Verfahren d. Kantons Luzern vom Jahre 1865. m. e. Einleitg. u. erläut. Bemerkgn., m. einigen Formularen nebst zwei Abhandlungen.

Polh, F. W., der schlesische Dorfschulze in seiner amtlichen Thätigkeit als Vorsteher der Gemeinde u. als Organ der Verwaltungs- u. Gerichts-Behörden. Unter Mittheilung der bezügl. Vorschriften systematisch beleuchtet.

Process gegen Gust. Chorinsky wegen Theilnahme an e. Giftmorde u. gegen Julie Ebergényi wegen Giftmordes nach den Verhandlungen vor dem Schwurgerichtshofe zu München u. dem Landesgerichte zu Wien.

—, der, Chorinsky-Ebergényi. Ausführliche Darstellung d. Thatbestandes, der Process-Verhandlgn. u. d. Vorlebens der Betheiligten. Zusammengestellt nach den öffentl. Aktenstücken u. Privatmittheilgn. Mit 3 Holzschn.

— J. Schneider verhandelt vor der Strafkammer d. Gr. Kreis- u. Hof-Gerichts Mannheim am 21. April 1868. Nach stenogr. Aufzeichngn. der neuen bad. Landes-Zeitung (Mannheimer Anzeiger) abgedr.

Rechtssätze aus Erkenntnissen u. Verordngn. der obersten Justiz-, Spruch- u. Verwaltungsbehörden d. Königr. Sachsen. Hrsg. v. G. A. Ackermann. 19. Bd., der 2. neuen Folge 3. Bd. 4. Hfte. Nebst alphabet. Sachregister.

Richter, W. T., Repertorium zur Gesetzgebung d. Königr. Gachsen. 3. Aufl. Supplement.

*) Mindkét jelentést jövő számunk hozandja egész kiterjedésében.
A szerkesztőség.

TARTALOM: Kassai ügyvédegylet emlékirata a birósságok mikénti betöltése kérdésében. — A nagyváradi ügyvédi egylet büntetőjogi szakosztálya kisebbségének véleménye. — Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban? (Folytatás.) Dr. Dárdai Sándortól. — A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban. (Folytatás.) Dr. Travnik Antaltól. — Jogirodalom. — Különfélék. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 51. Pest, 1868. deczember 20.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Jelentése

a budapesti ügyvédi egylet IV. szakosztályának az egyleti rendes ülés illetve közgyüléshez, Pósfai Károly urnak „birói szervezeti javaslata" tárgyában hozott elvi megállapodások tekintetében.

Pósfay ur a szakosztálynak 1868. évi február 29-én tartott ülésében egy „birósági szervezeti javaslatot" mutatván be, az annak alapjául szolgáló elvek részletes kifejtése mellett, ezen alapelvek megbirálása végett egy hattagu bizottmány küldetett ki, mely is az 1868. évi október 8-án tartott szakosztályi ülésben bemutatván véleményes jelentését, az inditvány és most emlitett jelentés tüzetes tárgyalás alá vétele folytán bíróságainknak a helyes jogszolgáltatás eszközlésére alkalmas közegekké történendő átalakitása czéljából, a bíróságok szervezésénél zsinórmértékül szolgálandó alapelvekül a következők jeleltettek ki:

1-ször. Hogy *birói állást* jövőre csak azon jogvégzett egyén érhessen el, ki a jogi tantárgyakat a hazai egyetemen, vagy egyéb felsőbb hazai taintézeten a törvényileg meghatározandó időtartam alatt rendesen hallgatta, és a hallgatott jogi tantárgyakból szerzett elméleti ismereteiről leteendő állami vizsgát sikeresen kiállván, ennek kiállta után 3 évig valamely bíróságnál,vagy ügyvédnél gyakorlatilag működött, és 3 évi gyakorlati működése után leteendő 2-ik vizsga alkalmával azt igazolja, hogy szerzett elméleti jogi ismereteit gyakorlatilag érvényesiteni képes; — b) a birói szervezési törvény életbeléptetése alkalmával tettleges szolgálatban álló egyének pedig csak annyiban vétessenek figyelembe, a mennyiben jogi képzettségüket vagy ügyvédi oklevéllel, vagy pedig az ausztriai rendszer alatt divatozott ügyvédi, vagy birói vizsgáról szóló bizonyitványnyal igazolják.

2-szor. Hogy a birói állások a) *mind első, mind felsőbiróságilag*, a jogszolgáltatási hatóságnak államjogi mivoltánál fogva, ő Felsége, — illetőleg a felelős állami kormánynak a jogszolgáltatási felségi joggyakorlatára hivatott tagjai által eszközlendő *kinevezés utján töltessenek be*, hogy a birói állás b) *életfogytiglan tartó*, oly *állami tisztséggé tétessék*, melylyel anyagi gondoktól felmentő jövedelem legyen összekötve, s a melynél az arra alkalmazandó érdemei és képessége szerinti előmozditásra is számithat, — hogy a kinevezendő biró c) a birói itélet folytán történendő elmozditása, és saját kérelmén alapuló áthelyezés és nyugalmaztatás esetét kivéve *elmozdittathatlan és áthelyezhetlen legyen.*

Minthogy azonban az eddig választás utján betöltött elsőbiróságainknak kinevezés utján történendő szervezése folytán bekövetkezendő tömeges kinevezéseknél az, hogy minden egyén czélszerüen megválasztathassék, senkinél sem tételezhető fel, és igy időt és módot kell a döntő hatóságnak arra nyujtani, hogy mielőtt végleg határozna, minden egyes alkalmazott képessége és igyekezete felett tapasztalás alapján itélhessen: — a szervezési törvény életbeléptekor a birói helyek végleges betöltése nem ajánlható, hanem előleg a bíróságok tagjai ideiglenesen, péld. három évre lennének kinevezendők.

3-szor. Hogy a *jogszolgáltatás* a *közigazgatástól* minden forumon át teljesen elkülönittessék.

4-szer. Hogy a *községi biráskodás* teljes megszüntetése mellett *békebirák* intézménye meghonosittassék, és hogy a) a *békebirák, mint bizalmi férfiak*, kiknek a felek békéltetése leend első sorban feladatuk, *kivételesen választassanak;* hogy azok b) csak *szakképzett* egyének lehessenek; — hogy c) *az államtól rendes fizetést huzzanak;* — hogy d) *bizonyos határig* (a csekély értékü, pertárgyak tekintetében) *birói hatalommal is felruháztassanak*, és e részben mint valóságos birák *itéleteiket és az általuk és előttük birói hatáskörükön belül kötött egyezségeiket önmaguk végre is hajthassák.*

5-ször. Hogy a) elsőbiróságokképlehetőleg a megyék területére leendő tekintettel alakitandó *királyi társasbíróságok* mellett, melyek a telekkönyvi és gyámi ügyek ellátására is hivatvák, — a sürgös természetü, kisebb értékü és világos keresetek ellátására, *királyi egyesbíróságok is*, minél több számban szervezendők; — hogy b) másodbíróságokkép, kizárólag — a lehető nagy számban szervezendő *kerületi főtörvényszékek* működjenek, melyekhez az elsőbíróságok eljárása ellen intézett *semmiségi panaszok* fölülvizsgálata is tartozzék; — és hogy c) egy Magyar- és Erdélyországra kiható hatáskörrel Budapesten felállitandó *legfőbb törvényszék* harmadbíróságként működve, két *egybehangzó itélet* ellenében, mint semmitőtörvényszék, csak a *formasértés, törvénymagyarázata* és *alkalmazása* kérdésében, két *eltérő itélet* ellenében azonban egyszersmind mint felebbviteli illetve felülvizsgálati bíróság is határozhasson.

6-szor. Hogy a) a *váltó- és kereskedelmi ügyek*, valamint a *kereskedők csődjei* elsőbirósági ellátására, Budapest számára egy *külön szakbiróság* szerveztessék, egyebütt pedig ezen ügyekben az elsőbiróságot az illető társasbíróságok külön szakosztályai gyakorolják; — b) hogy ezen bíróságoknál *kereskedők, mint szakértő birák*, azonban legfölebb egy harmadrésznyi számban alkalmaztassanak, kik a *kereskedelmi kamarák ajánlatára*, bizonyos meghatározandó *időszakra kineveztessenek.*

7-szer. Hogy ott, hol erre szükség mutatkozik, a társasbíróságok külön szakosztályai a tengerészeti és bányaügyekben is tengerészeti és bányajogi szakbirák alkalmazása mellett biráskodjanak.

8-szor. Hogy mind *ezen* ügyek *2-od és 3-adbirósági*ként történendő elbirálása is, a *kerületi főtörvényszéknél, a legfőbb törvényszéknél*, külön legfölebb harmad-

*

résznyi számban kereskedői, illetőleg tengerészeti és bányajogi szakértőkből alakitandó *szakosztályokra bizassék.*

9-szer. Hogy *sulyos bünvádi esetek* felett, ugyszinte *politikai- és sajtóvétségekben* is, esküdtszékek itéljenek.

10-szer. Hogy a szervezendő *biróságok teendői köre*, a szoros értelemben vett jogszolgáltatásiakra, illetőleg *biráskodásiakra szorittassék*, és hogy a többi birósági teendők — birósági felügyelet és felelősség terhe alatt — önálló közegekre, jelesen: a nem peres ügyek ellátása (kivéve a gyámi és telekkönyvi ügyeket) a közjegyzőkre, *a végrehajtások foganatositása*, külön szervezendő birósági végrehajtókra bizassék.

11-szer. Hogy a szervezendő biróságok eljárása szabályszerüleg a *szóbeliség* és *nyilvánosság* ellenőrködése alá helyeztessék.

Kelt a „budapesti ügyvédi egylet" negyedik szakosztályának, 1868. évi deczember 3-án tartott üléséből.

Jegyzette:
Dr. SIEGMUND VILMOS,
szakosztályi jegyző.

Második bizottmányi jelentés

a „budapesti ügyvédegylet" IV. szakosztályához a „Perrendtartási törvényjavaslat" tárgyában.

A t. szakosztálynak f. é. április 2-án és octóber 8-án tartott üléseinek határozata folytán a „perrendtartási törvényjavaslat" feletti véleményezés végett kiküldetvén, még f. é. junius 26-án volt szerencsénk „elvileges felterjesztés" alakjában kifejteni általában azon aggodalmainkat, melyeket bennünk a törvényjavaslat bekövetkezhető életbeléptetése keltett, s melyeknek az által véltünk leghivebb kifejezést adni, hogy különösen hangsulyoztuk, miszerint a birói szervezetnek gyökeres átváltoztatása nélkül még a legjobb perrendtartástól sem várunk sikert, annál kevésbé a jelenleg az országgyülés elé törvényjavaslat alakjában terjesztettől, mely magában is, bármennyire méltányoljuk abban az életrevalóság egyes elemeit, legtávolabbról sem alkalmas szomoru jogszolgáltatási állapotainkon segiteni.

Ezen elvileges felterjesztésünk a t. szakosztály által elfogadtatván, az ügyvédi egylet által is helyeseltetett, s mint ez utóbbinak nyilatkozata a képviselőháznak bemutattatott.

Mi biztosan reméllettük, hogy elvileges felszólalásunk ugy, mint a testvéregyletek érdemleges recriminatiói, az országgyülésen figyelemre fognak méltatni, azon figyelemre, melyre szakértők véleménye mindenütt jogosultan számithat, — s ezen reményben a javaslatnak részletes kritikájába mindaddig nem akartunk bocsátkozni, mig az országgyülés azon kérdés felett nem határoz, valjon a birósági szervezetnek meg kell-e előznie a perrendtartás életbeléptetését vagy sem.

Reményünkben fájdalmasan csalatkoztunk! A közvélemény és szakértők egyhangu és egyértelmü intő szózata daczára a képviselőháznak f. é. szeptember 24-én tartott ülésében határoztatott, hogy nehány alapelv megvitatása mellett, a javaslat en bloc fog elfogadtatni.

Ezen határozat az alapelvek megállapitása körüli munkálkodásunk közepette lepett meg, s megvalljuk reánk oly leverőleg hatott, hogy müködésünk folytatását az alapelvek körül az országgyülésen kilátásba helyezett viták befejezéseig felfüggesztettük, még mindig remélvén, hogy az elvek megvitatása alkalmával saját, és a testvéregyletek felszólamlásai oly hatással lesznek, hogy a törvényjavaslat elfogadása a birói szervezet létesitéséig fel fog függesztetni.

Az igaz, hogy e remény már a fuldokló előtt lebegő szalmaszálhoz hasonlitott, de jogosult volt, s mégis fájdalom, ez is hiu ábrándnak mutatkozott. Az alapelvek megvitattak, s legnagyobb részt a javaslat értelmében elfogadtattak, s velük a perrendtartási törvényjavaslat is en bloc lett elfogadva.

Ily előzmény után, s előre látván, hogy a helyzet tekintetbe vételével a felsőház sem fog vonakodni ezen törvényjavaslat elfogadásától, s igy annak szentesitése is alig lehetvén kétséges, igen természetes, hogy további müködésünktől egyelőre a legkisebb eredményt sem várhattuk, nem várhattuk már csak azért sem, mert elvileges felterjesztésünknek teljes mellőzése, a legkisebb reményt sem nyujthatta arra, hogy illetékes helyen részletes kritikánk több figyelemre fogna méltatni.

Már pedig t. szakosztály, azon öntudat, hogy szakértők nyilatkozata közönynyel mellőztetik, bizonyára képes a legerősebb buzgalmat is elzsibbasztani, a legélénkebb munkakedvet is elfojtani, — a siker reménye lehetvén csak a vezércsillag, mely a tetterőre ösztönzőleg hat; — mi tényleg elvesztvén a fennt taglalt előzmények után a sikernek reményét is, nem érezhettük magunkban többé az ösztönt az elénk szabott kötelezettségnek teljes mérvben megfelelni, és beszüntettük bizottmányi müködésünket, azon erkölcsi kényszer hatása alatt is, hogy most már egy már-már szentesitett törvény előtt állván, azt hivatásunknál fogva tisztelni tartozunk, és majdan csak a gyakorlati tapasztalat adataival lehetünk jogositva annak módositását, vagy megszüntetését szorgalmazni.

Bármennyire fájlaljuk is, hogy a t. szakosztály várakozásának teljesen eleget nem tehettünk, kötelességünknek tartottuk leleplezetlenül előadni az indokokat, melyek legjobb akarattal, és feladatunknak megfelelő buzgalommal czélba vett törekvéseinket meghiusitották, s melyeknek alapján tiszteletteljesen kérjük a t. szakosztályt:

Miszerint bennünket bizalmi tisztségünk alól felmenteni, s ezen jelentésünket kivonatilag az egylet t. elnökségével is közölni méltóztassék.

Kelt Pesten, 1868. évi november 10-én.

A „perrendtartási" bizottmány.

Jegyzette:
Dr. SIEGMUND VILMOS,
szakosztályi jegyző.

Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban?

(Dr. Dárdai Sándor által a budapesti ügyvédi egyletnek büntetőjogi s eljárási és börtönügyi szakosztályában tartott felolvasás.)

(Folytatás és vége.)

Ezután következik az ir-rendszer szerint a fegyenczeknek a *közvetitő*, avagy átmeneti intézetbe való szállitása.

A *közvetitő intézetek* feladatáról Crofton, azoknak teremtője 1855-ben a kormányhoz intézett emlékiratában maga nyilatkozott Halljuk szavait:

„Munkahiány azon nagy nehézség, melylyel elbocsátott fegyenczek rendesen küzdeni kénytelenek. Mig e nehézség tart, addig a gonosztevők összeelegyedése a társasággal a lehetetlenség dolga leend. Felszólitottuk a közönséget, hogy venné fel s látná el munkával elbocsátott fegyenczeinknek javultabb részét. De a közönség a javulás jeleit, melyek a fogság idején s a szabad élet minden kisértéseinek távolában mutatkozának, nem tartá a szilád jellem elegendő biztositékának. A fegyencznek tehát oda kell helyeztetnie, hol az elcsábitás veszélyeinek ki vagyon téve, s hol a közönség alkalmat nyer javulása, szorgalma, s általános munkaképességéről meg-

győződni. Erősen meg vagyok győződve, hogy e körülmény igazolása elengedő arra, hogy a munkabérlő viszonyba lépjen azzal, ki munkát végez és érdemel.“

És Crofton-nak e meggyőződése, mióta a közvetitő intézetek 1856 óta gyakorlatba léptek, tökéletesen igazoltatott. A közvetitő intézetek fényes eredménye abból áll, hogy az azokból kibocsátottak részére a megbizók száma nagyobb lett, mint ezt a kibocsátott fegyenczek száma szükségessé tevé. Érdekes adatokat szolgáltat e tekintetben a *„Deutsche Strafrechtszeitung“*-nak f. évi febr. havi füzetében Mr. *Organ* az irlandi fegyházaknak inspectora. Némi elismerésre találtak már Crofton elvei az előttünk fekvő hivatalos jelentésben is, a mennyiben annak bevezetésében a következő sorokat olvashatjuk: „oly érdeklődés nélkül, melyet főleg a nyilvánosság teremt, a legjobb börtönrendszer is hatályában elégtelen marad, hiányozni fog azon, a javitáshoz oly szükséges közremüködés, azon támogató kéz, melyre az elbocsátott fegyenczek legnagyobb része reá szorul, és a melyet csak a polgárok önkénytes áldozata és hozzájárulása képes nyujtani.“ *)

Hogy azonban ezen eredmény biztosan eléressék, egy az eddigi fogsági végrehajtásnál még hallatlan, de igen természetes elvnek kelle megvalósitatni. Ez abból áll: ha a közönség az elvégzett büntetés eredményeiről saját vizsgálata nyomán meggyőződni kiván, a büntetés végrehajtásának az utolsó stadiumban lehetőleg nyilvánosnak kell lennie.

Halljuk csak ezen közvetitő intézetek egyikének, a Dublin mellett fekvő Lusk Comon-nak leirását, melyet a társadalmi tudományok 1861-iki, Dublin-ban tartott congressusának tagjai tárnak elénk:

„Egy órai utazás után, — igy szól a tudósitás — Luskra érkeztünk. Ha csak egyszerü utazók vagyunk, nehezen veszszük e helyet észre, mely a maga nemében Irland legnevezetesebb *csodáinak* egyike. Semmi sem kelté fel kivülről figyelmünket. Egyszerü puszta feküdt előttünk, melynek részbeni müvelése értelmes kezekre mutatott. A másik — még müveletlen — részen embercsoportokat láttunk, melyek boronázással foglalkoztak, senki mást nem gondolhatott volna, minthogy egyszerü munkásokat lát; semmi fegyencz-ruha nem mutatott reájok; ruhájok inkább a környékbeli parasztokéhoz hasonlitott. Börtönör vagy rendörtiszt nem vala látható, egy felügyelő, oldalfegyver és tiszti ruha nélkül helyettesité azt; s mégis ezen emberek a kapát és ásót ugy forgatták, mint a szabad munkások, kik nagyobb napszámot igyekeznek elnyerni; nem dolgoznak oly elégedetlenséggel, milyent gyakran láthatni akkor is, midőn bizonyos munkabér jár a kierőszakolt munkáért. Valóban alig képzelhettük, hogy elitéltekkel állunk szemközt, *gonosztevőkkel*, kik bizonyos terhes büntény miatt évekig tartó szolgaságra kárhoztattak; szóval emberekkel, kik még nem rég a portland-i és chatam-i fegyintézetekben dühös lázadást szitottak, s csakis a legerősebb szigor alkalmazása által tartathattak féken. Crofton és Witthy urak, az ir igazgató-tanács tagjai ezután a két vasépülethez vezettek bennünket, melyek az intézethez tartoznak, s melyeknek mindegyike 50 fegyenczet fogadhat fel.

Mindenütt nyilt és szabad bemenetet találtunk ezek helyiségeihez, mint bármely más magánházban. Crofton ur bemutatá nekünk összeállitva azon büntényeket, melyeket ezen emberek — kik közt félelem árnyéka nélkül fel s alá jártunk — elkövettek; bámulatunk nem vala csekély, midőn alig találtunk egy gonosztettet, mely képviselve nem lett volna. Csak a gyilkosság miatt elitéltek nem jutnak ezen intézetbe.“

*) Lásd a hivatalos jelentés bevezető sorait.

Fordultak elő esetek, hogy egyes fegyenczek felügyelet nélkül az intézettől két angol mértföldre eső helyre küldettek, hogy ott bizonyos munkát vigyenek véghez, s ők naponta visszajöttek a kiszabott időben Luskra.

A fegyenczek Dublinba, hirvivői szolgálatra is küldetnek, hogy az intézet és fogolytársaik számára a szükséges bevásárlásokat tegyék, s soha sem fordult elő még szabályellenesség, vagy épen szökési kisérlet.

Ily viszonyoknál talán valaki azon kérdést vethetné fel: mikép lehetséges az, hogy gonosztevőkkel a közbiztonság veszélyeztetése nélkül igy lehessen bánni? És ha csakugyan lehetséges is, szabad-e ezen bánásmódot még büntetésnek tekintenünk?

Hogy az valóban lehetséges, azt egyedül akkép lehet megfejteni, hogy az átmeneti intézetek benső szerves összefüggésben állanak az előbbi büntetési fokozatokkal, a melyek által már kezdettől fogva az czéloztatik eléretni, hogy a fegyenczek az átmeneti intézetekre nézve alkalmatosakká tétessenek. Mindnyájánál természetesen nem sikerül ez, de tekintve, hogy statistikai kimutatások szerint az összes fegyenczek számának 75 százaléka hozattathatott az átmeneti intézetekbe, ezt oly eredménynek kell tekintenünk, mely az e rendszer iránti legtúlzottabb követelményeknek is megfelel.

A büntetés kényszer jele pedig az átmeneti intézeteknél ugyanaz, mint a közös fogságban, mert mindkettőnél ugyanazon fegyelem gyakoroltatik; csakhogy az átmeneti intézetekben a fegyelem nem külső kényszer eszközök folytán, hanem a fegyenczek *önakarata* által követtetik. A büntetés lényegére nézve pedig közömbösnek tekinthető, *valjon* a büntetés végrehajtásához megkivántató fegyelem a fegyenczek szabad önelhatározása által gyakoroltatik-e, avagy akaratjuk ellen kényszer eszközök által érvényesittetik. Az átmeneti intézetekben a tisztviselők csak felügyeletre vannak ugyan hivatva, de a fegyelem minden legkisebb megsértése kérlelhetlenül, habár csak az előbbi büntetési fokozatba leendő visszahelyezéssel toroltatik meg, mely mindenkor hathatós fegyelmi büntetésnek bizonyult be. Ezen rendszabálynak hatását legjobban tüntetik fel a következő számok: másfél év alatt 1300 fegyencz került az átmeneti intézetekbe, s ezek közül csak 20 szegte meg a fegyelmet!

Megjegyzendő még, hogy miután az átmeneti intézetek a kiszabadulást közvetlenül megelőzik, itt ismét kiváló helyet foglal el a tanitás, mely azonban itt nem áll elemi oktatásból, hanem oly népszerü előadásokból, melyek azon tév-fogalmak kiirtását czélozzák, a melyekből a büntettek többnyire származnak. Oly előadások tárgyai p. o. ezek: a munka, — annak értéke és dijja; a tulajdonjog szentsége; a büntett és a társadalom igényei; a börtönrendszer történelme s czélja stb.

A szabadság büntetésnek eddig előadott végrehajtását követi a *feltételes szabadon bocsájtás*, ha t. i. sikerült a fegyencznek jó magaviselete által a biró által meghatározott büntetést megröviditeni. Angolországban is követik a feltételes szabadon bocsájtást, de annak eredménye távolról sem oly kedvező mint Irlandban, a mint ezt a következő statistikai adatok-bizonyitják. Angolországban ugyanis ticket of leave-val elbocsájtott, vagyis feltételesen szabadon bocsájtott fegyenczek közől $40\frac{1}{2}$ % lett visszaeső; Irlandban pedig 1861-iki évi január 1-jéig 1800 fegyencz közül csak 4% lett visszaesővé! Ezen adatokat pedig dr. John egy népszerüen tartott előadásában *) annál hitelesebbnek mondja, mert noha ez időben az angol rendszer vetélkedett az ir-rend-

*) Ueber Strafanstalten. Ein populärer Vortrag von Dr. Richard Ed. John ord. Prof. der Rechte an der Universität Königsberg. 1865.

szerrel, még sem tudtak ezen számbeli kimutatás ellen bármily kifogást felhozni.

Az okok pedig, a melyek által ezen sokkal kedvezőbb eredmény eléretett, a következők: Angolországban hiányzanak az átmeneti intézetek, s ezért Irlandban a feltételesen szabadon bocsájtottak sokkal könnyebben találnak munkát, mint ott, hol közvetlenül a fegyházakból kerülnek ki.

Továbbá Irlandban a feltételesen szabadon bocsájtottak rendöri felügyelet alá helyeztetnek, a mi Angliában nem történik. Irlandban ugyanis a feltételes szabadság ideje a büntetés kiegészitő részének tekintetik, s ennélfogva köteleztetnek, hogy azon helységben, hol munkát vállaltak, a rendöri hatóságnál kifogástalan magaviseletüket időnként igazolják. Angolországban ellenben a feltételes szabadság ideje már a büntetésen kivül esőnek tekintetik.

Ezen eltérő viszonyokból önkényt következik, hogy Irlandban a feltételes szabadságnak megvonása kivihető, mint az valóban teljesittetik is; Angliában pedig az nem egyéb egy üres phrasisnál, s a fegyenczek is csak tréfának veszik.

Az ir-rendszerben tehát egy következetességgel keresztül vitt gradatiót látunk, s a fokozatok egyike sem semmisiti meg a büntetés kényszer-jelét, hanem mindegyike oly mérvben, a mint a fegyencz a szabadság visszanyeréséhez közeledik, megerősiteni igyekszik őt önerejében, hogy az elcsábitásoknak ellenállhasson. A büntetés végrehajtása ezen rendszer szerint nem csak oda irányul, hogy a bünöst megtörje, hogy gonosztettének belátására birja, s benne a javulás szándékát felébreszsze, hanem tovább megy, és alkalmat is nyujt a fegyencznek, hogy javulási szándékát a nyert jobb belátásához képest még a büntetés ideje alatt is érvényesitse.

Ha netalán még valakinek kételyei volnának az irrendszernek becse felöl, ezen kételyeket bizonyára elfogják oszlatni a következő számok: 1850-ben Irland-ban *1785 elitélés történt* sulyos büntények miatt; 7 év mulva azok száma 426-ra csökkent, és 1860-ban azok száma 310-re apadott le.

Végül csak még egy igen rövid megjegyzést akarok koczkáztatni.

Az 184$^0/_4$-ki országgyülési bizottság, mely a magánrendszer elfogadását hozta javaslatba, oly részletes szabályokat, utasitásokat, ügyrendet stb. készitett, hogy én nem tarthatom a törvényhozást arra hivatottnak. A törvényhozás feladatához tartozik ugyan a büntetést s annak végrehajtási módját, vagyis a fegyrendszert meghatározni; de valamint p. o. egy közoktatási törvény alkotásánál a törvényhozás nem fogja a népnevelőket s tanitókat oly szabályokkal, utasitásokkal s ügyrenddel ellátni, hogy müködésüket egy nevelőgép is elvégezhetné, ép ugy nem fogjuk a szabadság-büntetés végrehajtásánál a javulás czélját elérni, ha az észszerü egyénesitést*) schablonszerü ügyrenddel megzsibbasztjuk. De ezen állitásom nemcsak a törvényhozásra, hanem az administratióra is vonatkozik, mert a burokratia még inkább elölné bármely fegyrendszernek szellemét. Kissé merész hasonlitással élve, azt mondom, hogy a fegyrendszernek egy oly hierarchián kell alapulnia, melyben az utolsó káplán ép ugy lelkésze legyen a fogolynak, mint a római pápa. Csak ilyféle világi hierarchia által győzedelmeskedhetik a fegyrendszer szelleme, mely irott malaszt fog maradni mindaddig, mig a fegyintézetek valamely miniszterium irodájából kormányoztatnak. A közvetlenség képezi minden szellemi befolyásnak első követelményét, és épen ezért a kormány részéről gyakorlandó főfelügyeletnek is közvetlennek kell lenni.

A fegyházi administratiónak két részét kell megkülönböztetnünk, az egyik annak merő kezelési része, a másik pedig annak szellemi oldala.

Mi az elsőt illeti, az okvetetlenül megkivánja a burokratikus ügyrendet. Az élelmezés, számvivés, naplózás stb. mindezek főkép a központi közigazgatásnak lényeges részét képezik s *alaki résznek* nevezhető, a melyet mai előadásomban alig érintettem, mert az idő rövidsége nem engedi meg, hogy itt p. o. a bérleti tápozás ellen, avagy házi kezelés mellett emeljek szót.*)

A mi pedig a fegyházi kormányzat másik, vagyis *szellemi* részét illeti, annak okvetetlenül a közvetlenségen kell alapulnia, mert a mai előadásomban világosan kitüntettem: hogy az abban érintett elveknek részletes kivitele ugyszólván a *paedagogia* köréhez tartozik. A törvényhozásnak s a kormánynak elég arra szoritkozni, hogy kiemeli ama mozzanatokat, melyekre véleménye szerint a javitás czéljának elérése tekintetéből a fegyházi neveléstannak legfőbb figyelmet kell forditania; de ezen elveknek gyakorlatbani kivitele igen természetesen a börtönigazgatóság és a főfelügyelet bölcs belátására bizandó, mert azon elveknek sikeres alkalmazása csak az egyénesités utján eszközölhető, az pedig csakis közvetlenség által érhető el.

Véleményem szerint tehát az ir-rendszer meghonositásával, a fegyházi kormányzásnak is az ottani minta szerint kellene szerveztetni, s a főfelügyelet egy fegyházi *directorátusra* volna bizandó, mely ép ugy az igazságügyi minister kormányhatósága alá tartoznék, mint a kir. törvényszékek és államügyészségi intézmények. Csak ezen uton remélhetjük nemcsak a tervben levő javitásoknak, hanem a gyökeres reformoknak is gyors kivitelét. A Lajthántul is *Komers* igazságügyi minister csak ugy lendithetett valamit a sanyarú osztrák börtönügyi viszonyokon, hogy Dr. *Hye-Gluneck* osztályfőnököt fegyházi *General-Inspectornak* nevezte ki, s őt igen tág körü hatáskörrel ruházta fel. Annál szükségesebb pedig ez minálunk, hol az igazságügyi minister a törvénykezés minden ágának regenaratiójával lévén elfoglalva, — jelen fegyházi administratiónkat merően csak *kezelésnek*, de átható szellemi kormányzatnak épenséggel nem nevezhetjük.

A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban.

(Folytatás és vége.)

Áttérünk immár azon kérdés megvitatására: valjon az osztályos egyességnek *hivatalból* való megkisértése a biróság teendöihez tartozik-e vagy sem?

A hagyatéki tárgyalásnak czélja a jogbiztonság, vagyis a tettlegesen uratlanná vált vagyont azok részére oltalom alá venni, a kiknek ezen vagyonra nézve jogos igényeik vannak.

Ily jogositottaknak tekintendők: az örökösök, a hagyományosok, a hitelezők, s mindazok, a kiknek a hagyatéki vagyonra nézve tulajdoni vagy más igényük van.

E szerint a hagyatéki biróságnak feladata: a hagyatéki vagyon biztonságáról gondoskodni, azt leltározni, arra támasztott igényeket megbirálni, azokat a menynyire peren kivüli uton eldönthetők, eldönteni; ellenkező esetben pedig azokat rendes perutra utasitani, s végtére az örökségi jognak megállapitása után a hagya-

*) Alinge: Besserung auf dem Wege der Individualisirung. Leipzig 1865. lásd 82—85 lp.

*) E kérdésre nézve *Resö Ensel Sándor* ily czimü munkájára utalok: „A fegyházi reform Magyarországon" I. füzet „A fegyházi tápozásról." 1868.

tékot az igazolt örökösök tulajdonába bíróilag és hivatalból átadni, vagyis beszavatolni.

Az osztály eszközlése ily bíróilag átadott vagyonra nézve azonban nem a bíróság hatásköréhez tartozik, hanem ez az örökösök mint a beszavatolt vagyon tulajdonosainak kizárólagos jogát képezi, következőleg *a biró a hagyaték miképi felosztásába hivatalból soha*, hanem csak akkor avatkozhatik be, ha az illető felek által e végett megkerestetik.

Ezekből látni, hogy a bíróság még akkor sem lehet hivatva az osztályos egyességet a felek közt *hivatalból* megkisérteni, ha az osztálynál a gyámoltak vagy gondnokság alattiak is érdekelvék. Ily esetben csakis a *gyámhatóság, mint a gyámoltak és gondnokoltak nevében eljáró érdekelt fél megkisérheti* a többi osztályos felekkel a *barátságos egyességet*, és csak akkor, ha ez nem sikerülne, az osztály megtétele végett a bírósághoz fordulhat.

Ezen elvek alapján a hagyatéki bíróság eljárásának, és perenkivüli való eldöntésének tárgyai csak a következők lehetnek:

a) A hagyatéki vagyon biztositása és leltározása.

b) Az örökségi jognak megállapitása, a mennyire az örökségi igények nem ellentétesek, vagy különböző jogczimeken nem alapulnak.

c) A tulajdoni s más a hagyaték irányában támasztott igényeknek megállapitása, és az idegen vagyonnak a hagyatéktól való elválasztása, a mennyire ez ellen az érdeklett felek részéről kifogás nem tétetik.

d) A hagyatéki terheknek felszámitása és megállapitása, a mennyire azok az érdeklett felek által valódiaknak ösmertetnek el.

e) A hagyatéknak beszavatolása; s végtére

f) Az osztály megtétele, ha ezt az illető felek kérik.

E szerint az osztály a hagyatéki eljárásnak nem első, hanem az utolsó stadiuma, és a hagyatéki bíróságnak nem a fő, hanem csak mellékes teendője; mivel az osztályt csak akkor lehet tenni, ha az örökösödési jog megállapitva, és a hagyaték irányában támasztott igények eldöntve, vagyis a hagyaték tisztába van hozva; s mivel az osztályt magok az érdeklett felek is, a bíróság beavatkozása nélkül megtehetik.

Időelőttinek, és a jogi és logikai elvekkel meg nem egyezőnek kell tehát tartani az id. törv. szab. 165. §-nak azon rendeletét, melyben a bíróság utasittatik, mindjárt a leltár beérkezte után, az osztályt hivatalból egyezség utján eszközölni; ez a feleknek sok esetben csak felesleges költségeket okoz, és a hagyatéki eljárást nemcsak nem sietteti, hanem sokszor annak befejezését késlelteti.

Véleményünk szerint a hagyatéki tárgyalást ugy lehetne és kellene egyszerüsiteni, hogy az adósságoknak felszámitása mellett, vagy után, a b) és c) alatti kérdések egybe tárgyaltatván, ha ezekre nézve az egyezség nem jönne létre, akkor az illetők záros határidő alatt per utra utasittatnának; minthogy ezen kérdéseket perenkivüli uton sem érdemlegesen tárgyalni, sem pedig jogérvényesen eldönteni nem lehet, és ezen kérdéseknek megoldása előtt az osztály sikeresen nem foganatositható; — ha ellenben a b) és c) alatti kérdésekre nézve az egyezség sikerülne, vagy ezen kérdések az illető hagyatékra nézve fen sem forognának, akkor a hagyaték az örökösöknek beszavatoltatnék; — az osztály iránti tárgyalás azonban csak akkor rendeltetnék el, ha a felek ezt kérelmeznék. Ha az osztály, mely mindenesetre a gyámhatóság által immár megkisértetett, — ujolagi birósági egyezség utján sem jönne létre, akkor a bíróság az osztályt határozatilag megállapitaná, mely határozat ellen csak a felfolyamodási perorvoslatnak birtokon belül volna helye; az osztály iránti perinditás végkép kizáratván.

Ez alkalommal nem mellőzhetjük el azon kérdést is megérinteni, valjon jogi szempontból csak ott szükséges-e a hagyatéki tárgyalásnak hivatalból való eszközlése, a hol a hagyatéknál gyámoltak, gondnokság alattiak s távollévők érdeke forog kérdésben; vagy pedig szükséges volna-e azt azon esetekre is kiterjeszteni, hol a fenti feltétel nem fordul elő?

Ezen kérdésre csak igennel válaszolhatunk, mert a hagyatéki tárgyalásnak czélja, — mikép emlitők — a jogbiztonság levén, a jogállamban mindenkinek egyaránt a birói oltalomra joga van. Ezen oltalom szükséges mindenütt ott, a hol az egyesek saját érdekeit azonnal megvédeni nem képesek. Ily eset áll elő a bekövetkezett halálozásnál: a fenlétezett viszony a meghalálozottal rögtön megszakadván, s vagyona tettlegesen uratlanná vállván, az, az elsikkasztásnak, elrejtésnek és eltitkolásnak van kitéve olyannyira, hogy azok, a kiknek ezen vagyon irányában jogos igényeik vannak, bár nagykoruak is, érdekeit rögtön biztositani, sok esetben nem képesek, s mig ők a biztositási lépéseket megtehetik, addig a vagyonnak csak hült helyét találják. Igy például történhetik és történik is, hogy az örökhagyó több rendbeli adóssággal tartozván, s ingatlan birtoka nem lévén, az utána maradt tetemes ingó vagyont nagykoru örökösei egymásközt suttomban felosztják, és az örökhagyó hitelezői által perrel megtámadtatván, nemcsak valami vagyonnak öröklés utjáni átvételét, hanem sokszor örökösi minőségüket is tagadják, vagy pedig oly csekély vagyonnak öröklését vallják be, melyből a legkisebb hitelezőnek követelése sem kerül ki.

Ezen tagadás ellenében nemcsak igen nehéz és költséges a bizonyitékokat megszerezni, hanem sok esetben lehetetlen is; s igy sokszor s rendszerint a jóhiszemü hitelező nemcsak a legigazságosabb követelésével utasittatik el, hanem azon felül hogy pénze veszendőbe ment, még a perköltségeket is viselnie kell.

Ily jogsértések és kijátszások oly könnyen nem történhetnek ott, a hol az örökös nem via facti, hanem via juris jön a hagyaték birtokába, és a hagyatéki eljárásnál mások jogai is tekintetbe vétetnek. Ezt világosan bizonyitja törvényünk is, midőn a gyámolt, gondnokolt és távollévők érdekeinek megóvása tekintetéből a hagyatéki tárgyalásnak eszközlését rendeli.

A hagyatéki tárgyalásnál a birói tulzott beavatkozásnak mink sem vagyunk barátjai, és az eljárásnak az illetőkre nézve legkellemetlenebb részét, t. i. a leltározást ott, a hol csupán nagykoruak közbenjárnak, csak azon esetekre akarnók szoritani, a hol azt vagy közülök, vagy pedig hitelezők közül valaki kérelmezné. Egyéb esetekben elegendő volna a hagyatékot csak átaljában bevallani, mindazonáltal azon jogkötelezettséggel, hogy az örökösök, a kik a hagyatékot leltár nélkül átveszik, saját vagyonukkal is a hagyatéki hitelezőknek felelősek. Ezen felelőség kiterjesztendő volna azokra is, a kik a hagyatékot leltár mellett ugyan átvették, de a leltározás alól bármit is, szántszándékos elvétel, elrejtés vagy eltitkolás által elvontak. (Cod. Nap. I. R. 801. §.)

Ezen kitérés után átmegyünk értekezésünk utolsó részére, vagyis azon kérdés feloldására: *mikép kellene a gyámhatósági teendőket felosztani, hogy a gyámhatóságok feladatuknak kellőleg megfelelhessenek?*

Ezt nézetünk szerint egyedül *a jelenleg fennálló megyei gyámhatóságoknak decentralizálása, vagyis a jelenleg összpontositott gyámi teendőknek a megyékben felállitandó több gyámhatóságok között való felosztása által* lehet elérni.

E tekintetben szerény javaslatunk a következő:

Miután a gyámhatósági hatalom gyakorlatát egyátaljában, az árvásvagyon kezelését pedig egész meg nyugvással egyesekre vagy községekre bizni nem lehet, ugyanazért szükséges volna a megyei és városi gyámhatóságok mellett a járási gyámhatóságokat is felállitani; s a megyei árvákra nézve, a megyei és járási szab. kir. és rendezett tanácsu városi árvákra nézve pedig városi gyámhatóságok „*árvaszékek*" nevezete alatt állitandók fel.

Minden árvaszék állana az elnökön kivül, két választott ülnökből, jegyzőből és gyámi ügyészből.

Az elnökséget vezetné a megyei árvaszékeknél az alispán, a városiaknál a polgármester, és járásokban a szolgabiró, vagy ezeknek helyettesei.

A megyei árvaszéki tagokat választaná az egész megye, városiakat a város, és járásiakat az illető járás.

A megyei árvaszék illetőségéhez tartoznának mindazon megyei árvák és gondnokság alattiak, a kiknek a gyámság vagy gondnokság alá kerülése alkalmával egy egész volt urbéri állományt, s illetőleg 30 holdat tulhaladó fekvő birtokuk, vagy 1000 frtot meghaladó ingó értékük van. — A városi árvaszékhez tartoznának az összes városi árvák és gondnokság alattiak vagyon különbség nélkül. Végtére a járási árvaszékhez tartoznának mindazon árvák és gondnokság alattiak, a kik a megyei árvaszék illetősége alá nem esnének.

Ezen árvaszékek az illetőségükhez tartozó árvák és gondnokság alattiak tekintetében, minden teendőikre és eljárásukra nézve önállók, és egymástól függetlenek volnának.

Ezen gyámhatóságok feletti felügyelet a megyei bizottmányt, s illetőleg a városi képviselői testületet illetné; az egyes esetekbeni eljárásak és intézkedéseik elleni panaszok azonban a belügyminiszterium által intéztetnének el, a melynek hatásköréhez a legfelsőbb gyámi felügyelet is tartoznék.

Ezen árvaszékeknek kisegitő közegei volnának a községenkint felállitandó közgyámok; ezek hatásköréhez tartoznának a következő teendők:

1-ször. Minden halálesetet, a hol az árvák vagy gondnokság alattiak érdekelvék, községi előljáróval együtt, az illető járási gyámhatóságnak, és a hagyatéki bíróságnak rögtön bejelenteni, és szükségesetében a hagyaték biztonságának eszközöltetése iránt kellő lépést tenni.

2-szor. A mennyire a gyámhatóság egyes esetekben képviselete iránt máskép nem intézkednék, a leltározásoknál, árveréseknél, haszonbérbe adásoknál a gyámhatóság nevében és képviseletében közbenjárni.

3-szor. A vagyontalan árvákra nézve, gyámminőségben s kötelezettségeivel eljárni, és azok érdekeit képviselni.

4-szer. A községbeli egyes gyámok kötelességeinek pontos teljesitése iránt felügyelni, és a tapasztalt hiányokat az illető gyámhatóságnak azonnal feljelenti.

5-ször. A mennyire a megyei vagy járási árvaszék által véleményadásra vagy más gyámi eljárás eszközlésére felszólittatnék, ennek pontosan megfelelni; végtére

6-szor. A községi árváknak pontos jegyzékét vezetni.

A gyámi és gondnokságí ügyek rendszerint collegialiter, vagyis az elnök és két ülnökből álló ülésekben intéztetnének el; mindazonáltal, a fontosabb gyámi teendők csak is teljes ülésben, azaz: az összes árvaszéki tagok jelenlétében és hozzájárulásuk mellett, tárgyaltathatnának és intéztethetnének el; ilyen teendők közzé tartoznának:

a) A gyám vagy gondnok rendelés.

b) Kiskoru nevelése s fenttartása iránti költségek megállapitása.

c) Kiskorunak életpálya választása, s illetőleg házassága.

d) Az atyai hatalomnak átvétele, vagy annak s illetőleg gyámságnak meghosszabbitása iránti eljárás.

e) A kiskorunak nagykorusitása iránti eljárás.

f) A kiskoru vagy gondnokolt fekvő javainak, miképi kezelése iránti intézkedés, azoknak kibérlése vagy eladása.

g) A perek meginditása és a peregyességek.

h) A gyámi számadások megvizsgálása.

i) Az osztályos egyességek megkisértése.

k) Az árvás értékek kikölcsönöztetése, vagy más módon való gyümölcsöztetése.

l) A gyámoltak értékeinek kiutalványozása s vagyonuknak saját kezelésükre való bocsájtása.

m) Az árváspénztári kezelésre vonatkozó, bármiféle intézkedések.

Az árvaszékek kötelesek volnának a fentelősorolt fontosabb gyámi teendők iránti tanácskozáshoz, a menynyire az, az egyes árvákra vonatkoznék, és az ügy rögtöni intézkedést nem igényelne, a kiskorunak vagy gondnokság alattinak legalább két arra való alkalmas rokonát meghivni, ezek pedig köteleztetnének votum informativummal a tanácskozásban részt venni.

Az árvásvagyonért felelősek volnának első sorban az árvaszéki tagok, azután a járás s illetőleg megye és a város.

Ámbátor ezen árvaszékek, teendőikre nézve önállók és egymástól függetlenek volnának, mégis a járási árvaszékek kötelesek lennének, a felmerült, halasztást nem szenvedő ideiglenes intézkedéseket azon árvák tekintetében is, a kik a megyei árvaszék illetőségéhez tartoznának, megtenni, s erről nyomban a megyei árvaszéket értesiteni; valamint köteleztetnének a megyei árvaszékeknek gyám- és gondnoksági ügyekben tett megkereséseinek pontosan megfelelni.

A gyámbirósági teendők pedig a bevezetésben hivatkozott biróságok szervezése iránti értekezésünkben javasolt illetőség szerint*) volnának a törvényszékek és járásbiróságok között felosztandók.

Záradékul a hagyatéki tárgyalásokat illetőleg, miután azoknak a megyei törvényszékeknél való összpontositása elvileg nem indokolt, gyakorlatilag pedig a más még fontosabb birói teendőknek legnagyobb hátránya, és a fele megkárositása nélkül, — mikép fent láttuk — ki nem vihető; ugyanazért a hagyatéki tárgyalások, az épen érintett biróságok szervezése iránti értekezésünkben javaslott illetőség szerint volnának a törvényszékek és a járásbiróságok között felosztandók.

Megjegyezzük azonban, hogy minden hagyatéknak leltározása rendszerint a járási bírósághoz tartoznék, mely a leltárt két példányban elkészitvén, az egyik példányt az illető gyámhatóságnak további használat végett átküldeni; a másik példányt pedig, a mennyire a hagyatéki tárgyalás hatásköréhez nem tartoznék, a megyei törvényszékhez további eljárás végett felterjeszteni köteleztetnék.

Azon esetre pedig, ha a közjegyzői intézet hazánkban meghonosul, lehetne a közjegyzőket a hagyatéki leltározásokkal, és némely esetekben, a hagyatéki tárgyalásokkal is egész a beszavatolásig megbizni; a kik az ily módon előkészitett hagyatéki ügyet az illető törvényszékhez vagy a járásbirósághoz tennék át.

A gyámi és gondnoksági teendőknek, valamint a hagyatéki tárgyalásoknak ily módon történt felosztása mellett, véleményünk szerint nemcsak árvák személyes

*) Lásd a „Jogtudományi Közlöny" 1868. évi 6-ik számát.

jogai és érdekei megóva, s vagyonuk biztositva volna, hanem az árvásügyek is azon gyorsasággal és pontossággal intéztetnének el, a milyent azoknak természete és fontossága megkiván. Dr. TRAVNIK ANTAL.

Különfélék.

(A buda-pesti ügyvédi egylet) első (magánjogi) szakosztálya is ülést tartott e hó 11-én, melyben dr. *Schnierer Gyula* bemutatta inditványát a „családi tanácsnak“ (conseil de famille, Pflegschaftsrath) Magyarországon leendő meghonositása tárgyában. Az inditvány elvileges megvitatása után, melyhez *Simon Florent, Várady Károly,* dr. *Környey Ede, Pósfay Károly, Gegus Samu,* dr. *Szedenics János,* dr. *Szelényi Károly* és dr. *Siegmund Vilmos* járultak, az lényegében elfogadtatott, s a kiviteli módozatok alapelveinek megállapitása végett pedig egy *Pósfay, Morlin* és dr. *Schnierer* tagokból álló bizottmány küldetett ki. Bemutattatott továbbá dr. *Schnierer Gyulának* a létesitendő „telekkönyvi anyagi törvény“ iránti javaslata, mely egy részét képezi az inditványozónak pályakoszoruzott „telekkönyvi elmélet“ czimü munkajának; e javaslat feletti véleményes jelentés egy *Morlin, Szabó Albert,* dr. *Siegmund,* dr. *Környey* és dr. *Schnierer* tagokból álló bizottmánynak hagyatott meg.

(Dr. Schnierer Gyula inditványa) a családi tanácsnak az árvaügyekbeni behozatala tárgyában.

„Alig van az államnak diszesebb feladata, mint az, mely szerint hivatva van azon alattvalóinak szellemi és anyagi javát előmozditani, és azok fölött őrködni, kik gyenge kor, testi vagy lelki fogyatkozás miatt jogaikra önmaguk felvigyázni képtelenek.

Fájdalommal látjuk azonban, hogy az állam ezen feladatának soha sem felelt még ugy a mint kellett volna. Árvaügyi törvényeink mindig hiányosak voltak, a gyakorlat pedig még roszabb az elméletnél, és nem igen létezik elhanyagoltabb része a polgári törvénykezésnek, mint épen az árvaügyi eljárás.

Az árvaügynek kellő rendezése tehát korszerü eszme.

Az ügyvédi egylet azonban nem lehet hivatva, árvaügyi törvényjavaslatot kidolgozni. Nemes feladatának eleget tesz, ha oly elvek mellett nyilatkozik, melyek másutt hasznosaknak mutatkoztak, és melyeknek honositása által az árvaügy kezelésében czélszerü reformot lehet keresztül vinni.

Ugy a kiskoru,valamint a gondnokolt jogos akarat nyilvánitásában bizonyos fogyatkozás miatt akadályozva lévén, oly közegről kellett gondoskodni, mely helyette eljár, őt képviseli, anyagi és szellemi jóllétre felvigyázván, kellő tartásáról, neveléséről, hasznos állampolgárrá váló kiképezéséről gondoskodik.

Ily közegnek ismertük eddig a gyámot vagy gondnokot; mindakettő az árvahatóság felügyelete és ellenőrködése alatt.

A tapasztalás mutatja, hogy sem az egyes, sem a közgyámok a gyámoltnak érdekeit nem mindég a legczélszerüebben képviselték, főkép azonban, hogy a hatósági felügyelet némely esetben bureaukratikus beavatkozás által a legégetőbb szükségü intézkedést akadályozza, másokban a kellő felvigyázatot elhanyagolja; tapasztalnunk kellett, hogy a zöld asztalnál a kiskoruak szellemi és anyagi jóllétét előmozditani valóságos érdekeire felvigyázni igen nehéz, s hogy a hatóság nevezetesen a vagyontalan árvák sorsáról alig gondoskodik.

Oly közeget kellene tehát honositani, mely képes leend a gyámságra a legképesebb egyént választani, és ugy az egyes, mint a közgyám fölött életre való és szigoru felügyeletet gyakorolni.

Értem a *családi tanácsot* (Conseile de famille, Pflegschaftsrath), mely intézmény Francziaországban az árvaügyek elintézése körül legsikeresebben működik.

A családi tanács tagjai az árváknak atyai és anyai rokonai egyenlő számmal. Ha közellakó hat ily rokon nincsen, oly személyek hivatnak a családi tanácsba, kik az árvának elhunyt atyjával barátságos viszonyban állottak, vagy pedig a legközelebbi szomszédok. Hatnál több tag csak akkor hivatik össze, ha az árvának ennél több nagykoru testvérei- vagy növéreinek férjei vannak.

A családi tanács a békebiró által összehivatik, annak elnöklete alatt tanácskozik, és a gyámnak kirendelésére és az árváknak szellemi és anyagi előmozditására czélzó minden intézkedésre van jogositva.

A családi tanácsban ennélfogva oly férfiak határoznak a kiskoru vagyoni érdekei és nevelése felett, kiknek az árvának jövendő sorsa szivökön fekszik, és kiknél épen csak annyi képesség kivántatik meg, és tehető fel, mint a mennyit hasonló saját ügyeikben mindennap kifejteni tartoznak, azaz: a reájuk bizott elhatározás közönséges itélő tehetségük korlátait tul nem haladja.

Netaláni igazságtalan vagy czélszerütlen határozat ellen ugy az elnökösködő békebirónak, valamint a bele nem egyező tagoknak felfolyamodási jogot lehet engedni, és ily esetben azon biróság, melyre a felülvizsgálás bizatik, a kérdést két oldalról megvitatva találván, könnyebben dönthet, mintha az ügy csak egyoldalu előterjesztés folytán került volna elébe.

Ehhez járul még, hogy a rokonok és szomszédok az árvának ügyében határozati joggal felruháztatván, ez által nagyobb érdekeltség gerjesztetik bennök, minek folytán a vagyontalan vagy szegényebb árva sorsáról inkább fognak gondoskodni, mint jelenleg, midőn az árvaügyét idegen ügynek tekintik, melyről gondoskodni a törvényszéknek feladata.

Ezen érvek alapján bátorkodom inditványozni: *mondja ki az ügyvédi egylet, miszerint a családi tanácsnak a fennebbi elvek szerinti honositását nálunk is czélszerünek tekinti, és óhajtja, miszerint ezen intézmény árvaügyeink rendezése alkalmával törvényesen fogadtassék be*“.

(A Lesurgues-féle törvénykezési gyilkosság (Justizmord)). Folyó hó 3-án vette kezdetét a párisi semmisitő-szék előtt egy már 70 év előtt eldöntött nagy kriminális pernek ujabb tárgyaltatása. A Lesurgues-féle pernek revisiójáról van szó. Lesurgues azért, mivel a lyoni futár meggyilkolásában állitólagosan részt vett, halálra itéltetett. Az itélet végrehajtatott, s a kivégzés után kitünt, hogy az elitélt egy törvénykezési gyilkosság áldozata lett. A család az ártatlanul kivégzettnek rehabilitatióját követelte. Ezen követelésnek azonban mostanáig törvényes formalitások miatt nem adathatott hely; csakis egy a legközelebbi időben elfogadott törvény, mely szerint a perek revisiója azon esetben is megengedhető, ha az elitélt már meghalt, — csakis ezen törvény tevé lehetővé, hogy az igazság-kiszolgáltatás egy elkövetett igazságtalanságot jóvá tehessen, és egy férfiunak mocsoktalan nevéről, melyet megbecstelenitett, a szenyfoltot lemoshassa. A Lesurgues-féle eset röviden körvonalozva a következő:

Az 1796-ik év floreál 8-án a lyoni futár Montgeront közelében 4 lovas által megtámadtatott, és megöletett. A gyanitólagos tetteseket látták a montgeronti vendéglőben, még pedig ugy, hogy a tanuk egész határozottsággal megismerhették. A gyanu, hogy Lesurgues egyike volt a tetteseknek, egy csodálatos véletlennek következménye.

Lesurgues valamely nap találkozott egyik barátjával, kinek épen a törvényszéknél dolga volt. Mindketten elmélyedtek a beszélgetésbe, s Lesurgues elkisérte baráját egész a vizsgáló biró kihallgatási szobájáig, kire a lyoni futár ügyének vezetése volt bizva. Két fontos tanu(nő) meglátta Lesurgues-t, és egész biztonsággal állitották, hogy benne a futár meggyilkolását elkövetett lovasok egyikét ismét felismerik, még pedig „a sarkantyus lovast“. Noha a vizsgálóbiró nem foghatta föl azt, hogy mikép mutathatja magát a futár gyilkosa ily helyen, és mikép adhat ily könnyü alkalmat elfogatására, a két tanu oly határozott állitásánál fogva mégis inditva érezte magát, Lesurgues ur elfogatására a parancsot kiadni, s ez, daczára minden tagadásának megjelent a vádlópadon.

Lesurgues egy alibire hivatkozott, mely különféle tanu által megerősittethetik. A tanuk elseje egy Legrand nevü ékszerész volt, ki esküvel erősité, hogy Lesurgues floreál 8-án, a gyilkosság napján nála volt, s hogy ezt egész biztonsággal állithatja, minthogy egész határozottan emlékszik egy munkára, melyet azon napon, melyen Lesurgues őt meglátogatta, készitett, és mely tényleg, mint ezt üzletkönyve mutatja, floreál 8-án kezdetett meg. Az üzletkönyv előterjesztetett, azonban Lesurgues szerencsétlenségére ki volt a 8-as datum javitva; először 9-es volt irva, melyből később 8-as lett csinálva. Ezen körülmény következménye az lett, hogy az első legfontosabb tanunak állitása kétesnek tünt fel, s a törvényszék Lesurgues-t most még inkább tartotta bünösnek. Az elnök hatalmasan kikelt Legrand tanu ellen, kit hamisitással a törvényszék ámitásával vádolt. Ez megzavarodott és annyira megfélemlett, hogy utoljára kijelenté, miszerint tévedett, és meglehet az, hogy a találkozás valamely másik napon történt.

Ezen esemény után Lesurgues-nek minden más védő tanui, kik alibijét megerősithették, igen roszul fogadtattak, s

állitásaiknak semmi hitel sem adatott. Lesurgues halálra itéltetett.

(Courriol, ki Lesurgues-el együtt itéltetett el, kinyilatkoztatá, hogy Lesurgues-nek az egész ügygyel semmi dolga, és hogy az ártatlan; a fölcserélés azáltal történt, hogy Lesurgues a részesek egyikéhez, egy bizonyos Duboscg-hoz, mindenesetre nagyon föltünően hasonlit. Ezen állitás is megerősittetett különböző tanu által. Azonban erre sem fektetett Simeon elnök — ki ezen ügynek vezetése által ismeretes, de nem igen tisztes nevet szerzett magának — semmi sulyt, minthogy Duboscg-ot koholt lénynek tartotta.)

Lesurgues kivégeztetése után 14 napra Simeon elnök egy levelet kapott a besançon-i békebirótól, Jarry urtól, a mely ez azt közli, hogy Duboscg valóban létezik. Ez a párisi és lyoni tribunaloktól elitéltetett, a fogházból megszökött, s most két millió értékü (assignatok és pénzérték) lopás miatt üldöztetik. Besançonban elfogatott és Lyonba vitetett; onnan két nappal elitéltetése előtt ismét megszökött.

Ezen levélre is oly csekély sulyt fektetett Simeon ur, hogy azt egy emberrel sem közölte. Csakis 36 esztendő mulva találtatott meg e levél a belügy-miniszterium levéltárában.

Egynehány nappal ezen levél kézbesitése után elfogatott egy bizonyos Durochal, és ez annak ismertetett fel, a ki a futár mellett foglalt helyet. Durochal körülményes vallomást tett, és azt állitá, hogy kivüle csak még négyen vettek részt a merényben, u. m. Vidal, Roussi, Duboscg és Courriol. Ez utóbbi, mint már tudva van Lesurgues-el egy időben végeztetett ki. Vidal és Duboscg, ki valóban meglepően hasonlitott Lesurgues-hez, semminemü vallomást sem tettek, azonban Roussi irt végrendeletet hagyott hátra, melyet azon papnak adott át, ki őt a vérpadra kisérte, és a mely igy hangzik:

„Kinyilatkoztatom, hogy Lesurgues ártatlan. Halálom után hat hónapra gyóntató-atyám nyilvánosságra hozhatja ezen állitásomat.“

Ez a Lesurgues per, egyike a legrettentőbb eseteknek az igazságszolgáltatás komor évkönyveiben. Nincs kétség, hogy a semmisitőszék Lesurgues rehabilitálását ki fogja mondani, és ezzel a mennyire még lehetséges egy sötét foltot fog kitörülni az igazságügy paizsáról.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Közli: *Pfeifer Nándor* könyvkereskedése Pesten.

A német jogirodalomból

folyó évi julius- és augusztusban megjelent művek.

(Vége.)

Ruef, M., Code Napoleon. Badisches Landrecht m. Anmerkgn.

Sammlung der bayerischen Verfassungs-Gesetze. Eingeleitet u. hrsg. v. Dr. J. v. Pözl.

— der Entscheidungen d. Ober-Appellationsgerichts der freien Städte Deutschlands zu Lübeck. Hrsg. v. Dr. J. F. Kierulff.

— v. Abhandlungen der Mitglieder der Juristenfacultät zu Leipzig.

Scheurl, Dr. Ch. G. A., Anleitung zum Studium d. römischen Civilprozesses.

Schlesinger, Dr. W., die Prostitution in Wien u. Paris. Skizzen.

Schlosser, J., zur Lösung der Arbeiterfrage, m. besond. Berücksicht. der naturgesetzl. Ernährung der Arbeiterbevölkerung u. die Mittel zur Verbesserung der Lebensverhältnisse derselben.

Schmidt, Dr. C. A., die Reception d. römischen Rechts in Deutschland.

Schmitz, C., Natur u. Subject der Präsentation in ihren allgemeinrechtlichen Grundzügen dargestellt.

Schulte, Dr. J. F., die Rechtshandschriften der Stiftsbibliotheken v. Göttweig, Heiligenkreuz, Klosterneuburg, Melk u. Schotten. [Aus d. Sitzungsber. d. k. Akad. d. Wissensch.]

Siebenritt, J., der preussische Geschworene. Enth.: die auf den Geschworenen-Dienst bezügl. gesetzl. Vorschriften der Verordng. v. 3. Janr. 1849 u. d. Gesetzes v. 3. Mai 1852 erläutert durch Entscheidgn. d. königl. Obertribunals. Nebst prakt. Anleitng. zur Beantwortg. der Schuldfragen.

Spiethoff, F., das Wucherthum u. dessen Bekämpfung durch die Vorschuss- u. Credit-Vereine, [auch Volks- u. Gewerbebanken genannt].

Statistik, preussische. Hrsg. vom königl. statist. Bureau in Berlin.

Stellung, die bürgerliche u. staatsrechtliche, der Juden in Preussen. Eine Sammlg. der wichtigsten üb. die Verhältnisse der jüd. Staatsbürger in Preussen gelt. gesetzl. Bestimmgn. u. höhern Anordngn.

Strafgesetzbuch, das, für die preussischen Staaten in seiner gegenwärtigen Gestalt, nebst mehreren neueren Strafgesetzen u. den Strafbestimmgn. der Verfussg. des norddeutschen Bundes vom 24. Juni 1867.

Stumpf, Th., die sociale Frage in Vergangenheit u. Gegenwart. Ein Vortrag.

Taschen-Ausgabe der Landes-Gesetze für das Königreich Böhmen. No. 10—12.

— der Reichs-Gesetze für das Kaiserthum Oesterreich. No. 1—7. 16. Ebd.

Taschen-Gesetzbuch für Sachsen. I.: die Kirchenvorstands- u. Synodal-Ordnung sammt Zubehör.

Télfy, J. B., Corpus juris attici graece et latine. E fontibus composuit, commentario indicibusque instruxit.

Uebersichten, tabellarische, d. Hamburgischen Handels im Jahre 1867. Zusammengestellt v. d. handelsstatist. Bureau.

Verhandlungen aus der 13. Sitzungs-Periode des königl. Landes-Oekonomie-Kollegiums nebst dem Jahresberichte desselben f. 1867. u. d. Denkschrift d. Ministeriums üb. d. staatlichen Massregeln zur Förderg. d. Landeskultur in Preussen f. eben dasselbe Jahr. [Aus dem „Monatsblatt der Annalen der Landwirthschaft.“]

— d. deutschen Zollparlaments. Nach stenograph. Aufzeichngn.

— des 7. deutschen Juristentages.

— d. 2. norddeutschen Handwerkertages in Dresden am 16., 17. u. 18. April 1868, gleichzeitig als Beitrag zur Lösung der socialen Frage.

—, die, üb. die dem Könige Georg im Vertrage vom 29. Septbr. 1867. gewährte Ausgleichungssumme v. 16 Millionen Thalern u. die gegen denselben v. Preussen ergriffenen Maasnahmen.

Was bedeutet Staatshilfe? Beitrag zur Arbeiter-Frage.

Weber, J., Gesetz üb. das Luzernische Civil-Rechtsverfahren nebst den darauf bezüglichen Entscheiden d. Ober-Gerichtes u. d. Justizkomission, aus den J. 1852—1864.

Windscheid, Dr. B., Lehrbuch d. Pandektenrechts.

Zeitschrift für das Berg-, Hütten- u. Salinen-Wesen in dem preussischen Staate, hrsg. in dem Ministerium f. Handel, Gewerbe u. öffentl. Arbeiten.

— für das gesammte Handelsrecht, hrsg. v. Dr. L. Goldschmidt u. Dr. P. Laband, unter Mitwirkg. f. Versicherungsrecht v. Dr. C. Malsz.

— für Forst- u. Jagdwesen. Hrsg. in Verbindg. mit den Lehrern der Forstakademie zu Neustadt-Eberswalde, mehren Forstmännern u. Gelehrten, sowie nach amtl. Mittheilgn. v. B. Danckelmann.

— für Kunde u. Fortbildung der Zürcherischen Rechtspflege. Hrsg. v. J. H. Gwalter.

Zimmermann, Dr. E., Beiträge zur Theorie der condictio in debiti.

TARTALOM: Jelentése a budapesti ügyvédi egylet IV. szakosztályának az egyleti rendes ülés illetve közgyüléshez, Pósfai Károly urnák „birói szervezeti javaslata“ tárgyában hozott elvi megállapodások tekintetében. — Második bizottmányi jelentés a „budapesti ügyvédegylet“ IV. szakosztályához a „Perrendtartási törvényjavaslat“ tárgyában. — Mely börtönrendszer honositassék meg hazánkban? (Folytatás és Vége.) Dr. Dárdai Sándortól. — A gyámi és gondnoksági ügy rendezése hazánkban. (Folytatás és vége.) Dr. Travnik Antaltól. — Különfélék. — Jog- és államtudományi könyvészet. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

☞ Mai számunkhoz van mellékelve a „Jogtudományi Közlöny“ elöfizetési felhivása 1869-ki folyamára.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)

Harmadik évfolyam. 52. Pest, 1868. deczember 27.

JOGTUDOMÁNYI KÖZLÖNY

a budapesti ügyvédi egylet közlönye.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési dij:
Félévre 6 ft., negyedévre 3 ft. o. ért.

Szerkesztői iroda:
Váczi-utcza Szentkirályi-féle ház, III. em.
Kiadó-hivatal:
Egyetem-utcza 4-dik szám alatt.

A kéziratok
bérmentve a szerkesztőhöz,
a megrendelések
a kiadó-hivatalhoz intézendők.

Ez év végén.

A napi politika hullámzásai lecsilapodtak s a haza ügyei iránti érdekeltség mélyebb mederbe vonult, melyben kiáradások nélkül halad a czél felé.

A meddő vitatásokat komoly munka, az alkotás nehéz feladata váltotta fel, mióta a nemzeti kormány új életre ébredve a nemzetet saját sorsának urává tette.

Elmondottuk ugyan, hogy a munkaképesség nem áll arányban a feladat nagyságával, de legalább legyen szabad reménylenünk, hogy mindazok, kik a jogtudomány fejlődésében a közjólétet látják felvirulni, készséggel fognak a munkások sorába lépni, mert vajmi keveset lendíthet egyes ember oly tudomány körében, mely nemcsak az észszerü felismerés tárgya, hanem egyszersmind az élet s annak történeti fejlődésének esz-méje; mely mindennemü emberi erő által képződik s haladva a társadalom alakulási viszonyaival, az összes szellemi, erkölcsi és vallási öntudat foka szerint nyeri kifejezését.

Hazánkban aránylag sem az ipar, sem a művészet, sem a tudomány egyéb ágai nem maradtak annyira hátra, mint a jogtudomány, és ez igen természetes, mert nemzeti életünk ezen fonala lett ketté vágva, midőn állami életünk fejlődésében egy balvégezet hosszu időre megállapodást parancsolt.

Jelen jogrendszerünk ennélfogva még középkori államszerkezetünkkel oly szerves összeköttetésben áll, mint a test a lélekkel, s ezért ha a jogszolgáltatás terén ősi alkotmányunk hagyományai, az ujabb kor vivmányaival még öszhangzásba nem hozattak, — csak szenvedélylyel párosult roszakarat okozhatja akár a törvényhozást, akár a kormányt.

A kormány munkába vette az igazságügy reformjait s törvényeket készitett elő, tett és alkotott azon mértékben, mint a politikai érdekek, melyek rendezésével a törvényhozas eddig elfoglalva volt, — megengedék.

Senki sem hisz azonban a törvényhozóknak a szentlélek általi csalhatlan sugalmaztatásában, s ezért szenteltük e szaklapot buzgó kartársaink közremüködésének, mert mint jogtudósok csakis szaktudományunk fejlesztésével teljesíthetjük legsikeresebben hazafias kötelességünket.

A felelősség tehát mindnyájunkra sulyosodik, ha tudományunkat nem emeljük a korszerü tökély fokára! De kétszeresen sujtja azokat, kik, midőn a haza tetteket vár tőlünk, az inproductiv negatio terén állva a nemzetet izgatják, s a tetterőt a szenvedélyek sirjába döntik!

A kor, mely a jogügyi reformtörekvéseknek röptét szegte, lefolyt, s mi itt állunk egy szebb jövő küszöbén, mely tért nyit a nemzet szellemi erejének kifejtésére; még pedig ez idő szerint minden nemzet fenállása a szellem s a korszerűleg nyilvánuló erőkifejtéstől függ s csak is ettől van föltételezve.

Midőn tehát ily törekvés által lelkesitve ez év végével őszinte köszönetünket nyilvánitjuk t. munkatársainknak, — ismételve felhivjuk hazánk mindannyi jogtudósait: hogy a törvényalkotás jelen nehéz időszakában az eszmék tisztázása és a határt nem ismerő tudomány kifejlesztése által járuljanak a nagy munkához!

Reméljük, hogy szavunk elhangzani nem fog, valamint az *egyesülési* ügy körüli fáradozásunk a legszebb sikerhez vezetett.

Ily tényezők közreműködése mellett pedig bizvást nézünk a jövő nehéz feladásai elé, mert a szellemi munkaerőnek ily központositása folytán e szaklap a még parlagon heverő jogi térnek termékenyitő csatornája fog lenni.

Dr. DÁRDAI SÁNDOR.

A szavazásról birói testületekben.

Külföldön és különösen Németországban már régóta élénk vita tárgya a birói testületeknek szavazási módja. Némelyek az okok szerinti szavazást pártolják, mások ismét a végszavazás (Totalabstimmung) ügyét védik.

E két szavazási mód bizonyos körülmények között egészen ellentétes eredményekre vezethet, s azért e kérdés igen fontos a lelkiismeretes bíróra nézve, s érdekes minálunk annálfogva is, mert nálunk még szóba sem jött az eddig gyakorlatban levő végszavazás megmásitása, s ezért behatóbb figyelem tárgyává akarjuk tenni, a jelenleg divatozó szavazási mód előnyeit s hátrányait.

E hátrányok leginkább kitünnek abból, ha a végszavazási módot összehasonlitjuk az okok szerinti szavazás rendszerével. Ez összehasonlitás az utóbbinak előnyére fog válni, s e czikk czélja épen ez előnyöket kimutatni, s miután ugyis átalános reformok napjait éljük, e tekintetben is előmozditani az óhajtandó reform ügyét, tisztázni, fejleszteni az eszméket.

De hogy ezt könnyebben és világosabban tehessük, tekintsük először a biró hivatását és teendőjét valamely polgári perkérdés eldöntésénél; és pedig először lássuk mit kell tennie az egyes birónak.

A polgári eljárás lényege abból áll, hogy az állam kényszeriti kötelességének teljesitésére azt, ki valamely kötelezettséget elvállalt, és azt teljesiteni vonakodik. De a kényszert csak akkor szabad alkalmazni, ha a kötelezettség kétségtelenné van téve, s e végett az ügyet meg kell vizsgálni, hogy határozni, — itélni lehessen.

Ez itélet hozatalára az egyedüli mód, a kérdés eldöntését egy kellő képzettségü egyénre bizni, — a bíróra. — A biró előtt a felperes bizonyos tényt állit,

*

és hivatkozik valamely jogi szabályra; e kettőből az ellenfél kötelezettségét fejti ki, és elitéltetését kéri.

Midön a biró ez ügyet vizsgálja, köteles mindakét adott tényezőt közelebbről szemügyre venni és megvizsgálni, valjon az állitott tény, a jogi szabály körébe sorozható-e, vagyis: *alapos-e a kereset?*

De mivel e kérdés csak akkor kerülhet tárgyalás alá, ha az állitott tény csakugyan való is, — felmerül a másik kérdés: valjon *a kereset be van-e bizonyitva?* vagyis a két kérdés: „an actio sit fundata“ és „an sit probata?“

E két kérdés azonban többnyire ismét számos más kérdést idéz elö, melyekre elöbb kell felelni, ha helyesen akarjuk eldönteni az ügyet. Igy pl. ha felelni kell az „an actio sit fundata“ kérdésre, vagy a jogszabály szenvedhet többféle magyarázatot, vagy a vádlónak állitása tekinthető többféle szempontból, vagy előfordulhat mindkét eset is. Ilyenkor a biró teendője, magának mindkét dologról tiszta fogalmat szerezni, mert két tárgyat nem lehet egymással összehasonlitani, mielött azokat minden részletök és körvonalukban tisztán nem ismerjük. Hasonlag a másik kérdés szintén több más alárendelt kérdést idézhet elő, melyekre mind határozottan kell felelni, mielött a főkérdés eldönthető volna.

Ily felmerülő előleges kérdések eldöntése nélkül a birónak nem szabad elővennie a végkérdést, mert akkor csak bizonytalan, homályos sejtelem után indulva, ugyszólván önkényüleg itélne, mig ha az előkérdésekre adott felelet által az egész ügy tisztán áll szeme előtt, a végkérdésre igen könnyen, biztossággal felelhet.

Ezek szerint tehát 1. a biró kötelessége, mielött a végkérdést döntené el, megvizsgálni és határozottan felelni minden előleges felmerülő kérdésre; akár a felek egyike veté fel azt, akár pedig oly kétség folytán merült fel, mely a biró lelkében támadt a főkérdések elemzésénél.

2. A biró tevékenységének fősulypontja épen ez előleges kérdések megfejtésében áll, mert ha a határozott megfejtés elöttünk fekszik, a végkérdés eldöntése rendszerint nem sok nehézséggel jár.

E két elv épen ugy alkalmazható a birói testületekre, mint az egyes bíróra. Nevezetesen, mi az első tételt illeti, kétségtelen, hogy az igazság kideritésére a birói testületek sem követhetnek más módot, mint az egyes biró; vagyis a testületi biróságok is, ha biztosan és könnyen akarják elérni az eredményt, az előlegesen felmerülő kérdéseket és kétségeket kénytelenek gondosan megvizsgálni. Ha ily eljárásnál a testületet képező egyes birói tagok között nem fordul elö nézetkülönbség az előkérdéseket illetőleg: akkor a végkérdésre is egyenlően fog hangzani mindannyinak felelete; az itélet egyhangu lesz, és az itélet indokolása sem fog nehézségeket nyujtani. De tapasztalásból tudjuk, hogy ez gyakran egészen másként történik, — s igy azon kérdés merül fel, mily módon itélhet a birói testület helyesebben és biztosabban? Két különböző nézet állittatott fel e tekintetben. Az egyik, mely szerint a testület minden egyes tagja az előleges kérdéseket, azok megvitatása után önmagában dönti el, és igy vonja le a végeredményt, melyet szavazata gyanánt nyilvánit, s az itélet e szavazatok szerint a többség elvének alkalmazásával hozatik. Ez a végszavazás. (Totalabstimmung.) — A másik nézet pedig azt követeli, hogy minden előkérdés külön-külön vétessék szavazás alá, és az igy nyert feleletekből következtetik a végeredményt; — ez az okok szerinti szavazás. — Melyik jobb?

Miután kétségtelen, hogy egyes biró, ugy mint birói testület csak akkor alkothat helyes itéletet, ha a felmerülő előkérdések határozott eldöntése által anyagot gyüjt, melyből a végkérdésre adandó feleletet vagyis itéletet könnyen következtetheti; — miután minden következtetés helyessége a kiindulási szempont helyességétől függ, s miután a szótöbbség elve szerint azt kell helyesnek tartanunk, a mit a többség ismert el annak, kétségtelen, hogy először az előkérdések felett kell szavazni, mert más módon nem lehet kétségtelenné tenni, melyek azon, az előkérdésekre adott feleletek, melyeket a többség helyeseknek tart, vagyis melyek a legnagyobb valószinüséggel helyesek is, és igy az itélet helyes alapjául szolgálhatnak? — A törvényszék legnehezebb, de legfontosabb feladata pedig a helyes alapnak megszerzése, mit csak is az ily előkérdések feletti, vagyis okok szerinti szavazás által lehet elérni.

De ha a fentebb mondottakat mellőzzük is, a végszavazást nem mondhatjuk alkalmas eszköznek a helyes itélet elérésére. Ennek lényege ugyanis az, hogy a testület egyes tagjai nem szólittatnak fel véleményadásra az egyes előkérdések felett, s csupán a végkérdésre felelnek. Ha a szavazók szorosan e végkérdéshez ragaszkodnak, csak töredék eszméket fognak közölni, mert feleleteikből nem fog kitünni, mily gondolatmenet utján jutottak a szavazatuk által kifejezett meggyőződéshez, és miként dönték el az elöleges kérdéseket, mi pedig, mint fentebb láttuk, igen fontos. Ily hiányos szavazatok azonban nem elegendők arra, hogy meg lehessen tudni, valjon valódi-e, vagy csak látszólagos a többség? — De ha a szavazók indokolják is szavazatukat, s ez indokolásból az előkérdések némelyikére adott feleletök is kitünik, ez adott feleletek még sem fognak tekintetbe vétetni, és csupán csak a végkérdést eldöntő felelet fog szavazatnak számittatni. És igy gyakran oly szavazatok lesznek egymás mellé sorolva, melyek csak látszólagosan egyenlők, de valósággal különböznek egymástól. Igaz ugyan, hogy a jogi kérdések eldöntésénél tulajdonképen csak a végkérdésre adott feleletet akarjuk megtudni, s azért első pillanatra ugy látszik, mintha elegendő volna, ha csak azt tudjuk, miként felel a többség e végkérdésre; — de e végfelelet nem nyujthat elegendő biztositékot a kérdésnek helyes eldöntését illetöleg, mert a szótöbbség elvének alapja azon praesumtio, hogy azon nézet helyes, melyet a többség annak tart; e praesumtio azonban csak akkor bir alappal, ha a többség szavazatai csakugyan egyezők, — identikusok; ez pedig, ha az elvkérdések szavazás alá nem bocsáttattak, megtörténhetik ugyan, de gyakran a végkérdésben találkozó szavazatok lényegökben, alapjukban mégis egészen ellentétesek, és igy a végszavazás nem helyes criteriuma a többség nézetének.

Vegyünk egy példát: X. bizonyos szerződés alapján Y-tól 100 ftot követel. A bíróság három t közül:

A. ugy nyilatkozik, hogy a kereset ugyan alapos, de nincs bebizonyitva, azért X. elutasitandó. B. szerint a kereset ugyan be van bizonyitva, de nem bir alappal, s ezért X. elutasitandó. C. szerint pedig a kereset alapos is, be is van bizonyitva, s azért Y. elitélendő.

A végszavazás eredménye tehát X. elutasittatása; az okok szerintié pedig Y. elitéltetése.

A felhozott esetben az a kérdés, valjon X.-nek van-e joga X.-tól 100 ftot követelni. E kérdést azonban csak ugy lehet eldönteni, ha jól megvizsgáltatnak a további kérdések: valjon az X. által emlitett szerződés megkötteteett-e csakugyan, és elérkezett-e a követelés ideje? — E mellett semmi jelentőséggel sem bir az, hogy az egyes szavazók mily következtetéseket vonnak saját, e kérdésekre adott és talán helytelen feleleteikből. Ez egyes feleleteket azonban helyteleneknek kell tartanunk, ha a szavazók többsége nem helyesli. Igy sem A.-nak,

sem B.-nek nézetét nem osztja a többség, s ennélfogva mindkét nézet elvetendő, s következőleg A. és B-nek saját nézeteikből vont következéseik is helytelenek. Igaz ugyan, hogy e végkövetkeztetések megegyeznek abban, miszerint felperes elutasitandó, de e megegyezés lényegileg nem valóságos megegyezés, csak véletlen találkozása a különféle alapból vont következtetéseknek. Itt tehát két, csak látszólag egyenlő, de lényegében eltérő eszme van, mely ennélfogva egymást nem támogathatja, és nem helyezhető egymás mellé, hogy többséget képezzen C. nézete ellenében.

Látjuk tehát, hogy a végszavazás nem kellő biztositéka azon következtetéseknek, melyekben a szavazók többsége megegyezik. A végszavazás által megtudjuk ugyan, hogy a szavazók többsége mily végeredményre jut, de nem nyerünk biztositékot az eredmény helyességéről. A hiba abban fekszik, hogy a végszavazásnál a többségnek a praemissákat illető nézetei nem vétetnek kellőleg figyelembe, de bizonyos körülmények közt a praemissáknál előforduló kisebbségi nézetek, a végeldöntésnél tulnyomó befolyást gyakorolnak, s azért azon előny, melyet a szótöbbség elvének alkalmazása által vélünk elérhetni, részben vagy egészben ismét megszüntettetik; mig az okok szerinti szavazás ez elvet teljes mértékben juttatja érvényre.

De nem nyujt a végszavazás biztositékot az eredmény helyességéről még azért sem, mert e végeredményt gyakran jelentéktelen, közömbös körülmények változtathatják meg. Pl. 3 szavazó közül 2 egy végrendeletet érvénytelennek tart, de különböző és a többiek által el nem ismert okokból. Az egyik a végrendelkezőnek végrendelkezési képességét tagadja; a másik formahibát lát a végrendeletben. Főkérdés tehát, valjon érvényes-e a végrendelet? — e főkérdés azonban feloszlik a következő elökérdésekre: a) a végrendelkező birt-e végrendelkezési képességgel? b) a törvényes alaki kellékek meg vannak-e tartva? — A törvényszék 3 tagja igy szavaz:

A) Az a) kérdést tagadja; a b) kérdést igenli; a végrendelet tehát érvénytelen.

B) Az a) kérdést igenli, a b) kérdést tagadja; a végrendelet tehát érvénytelen.

C) Mindkét kérdést igenli, s azért a végrendeletet érvényesnek tartja.

A végszavazás szerint tehát a végrendelet érvénytelen, az okok szerinti szavazás utján pedig érvényesnek mondatnék.

Minthogy azonban a feltett két kérdés egymástól egészen független; ugy, hogy a ki az a) kérdést igenli vagy tagadja, igenelheti vagy tagadhatja a b) kérdést is a nélkül, hogy ellentmondásba jönne önmagával: — feltehetjük azon esetet is, hogy A) mindkét kérdést tagadja, B) és C) pedig mindkét kérdést igenlik, és ekkor a végszavazás eredménye, — ellenkezőleg a feleletek előbbi csoportulásánál nyert eredménynyel — a végrendeletet érvényesnek itélné, mig az okok szerinti szavazás eredménye most is ugyanaz maradna, a mi az előbbeni csoportulásban volt.

A nézetek különbsége az első és a második esetben pedig egészen lényegtelen és jelentéktelen, mert az egész különbség abban áll, hogy a b) kérdést az első esetben A) igenli és B) tagadja; a második esetben pedig A) tagadja és B) igenli. Már pedig tökéletesen mindegy, akár A) akár B) felel igennel vagy nemmel egy kérdésre, miután egy testületben az egyik tagnak szava épen oly sulylyal bir, mint a másiké. És ime ily lényegtelen, minden fontosság és jelentőség nélküli körülménytől függ a végszavazás eredménye, pedig a testületi biróságok intézménye épen azért alakult, hogy az igazság biztos kideritésére nagyobb garantiát nyerjünk, mint milyet egyes biró nyujthat. Oly itéletben azonban, mely ily véletlentől függ, mint milyet a fentebbi példában láttunk, nem bizhatunk meg, — abban nem lelhetjük a helyesség garantiáját.

Vegyük még ezeken felül tekintetbe azt is, hogy az itélet indokolása, mennyivel könnyebb, biztosabb és helyesebb lesz, ha az az okok szerinti szavazás utján hozatott, — mert az okok, melyek alapján az itélet kimondatott, meg vannak vizsgálva, vitatva, és a szótöbbség elve szerint vannak elfogadva, mint biztos alap, melyre az itélet van fektetve, — mig a végszavazás rendszerénél gyakran előfordulhat azon eset, hogy az indokolásban oly nézetek fordulnak elő, melyek magokban véve csakis a kisebbség által fogadtattak el.

Mindezek ellenében igen gyenge ellenvetés az, melyet az okok szerinti szavazás ellenei szoktak felvetni, hogy t. i. a végszavazás egyszerübb és gyorsabban vezet czélhoz, mig az okok szerinti szavazásnál in infinitum mehet az ujra meg ujra felmerülő, és igy szavazás alá bocsátandó kérdések száma.

Nagyobb egyszerüség végett csak akkor adhatunk előnyt egy szavazási rendszernek a másik felett, ha helyes eredményre biztosan vezet, mit pedig, — mint láttuk — a végszavazásnál nem lelünk. — Különben is az okok szerinti szavazás complicáltsága, hosszadalmassága nem oly félelmes, mint milyennek talán első pillanatra látszik, mert a lényeges és fontos kérdéseket a gyakorlott szem csakhamar felfedezi, s az ügyes elnök a szavazásra bocsátandó kérdések számát igen kicsinyre szabhatja, s ha ezeket határozott és világos alakba önti, a reájok adandó feleletek nem fognak oly tulságos sok időt igénybe venni.

Látjuk tehát, mennyi fontos előnyt, és főleg, mily garancziáját az igazságnak nyujtja az okok szerinti szavazás, és mennyi hiánya van a végszavazásnak, mely eddig minálunk átalános, kivétel nélküli szavazási mód. Igen ohajtandó volna tehát, hogy ha ez ügyben is kibontakoznánk a régi, roszabb szokás bilincseiből, hogy az ujabb és sokkal jobb rendszert tegyük magunkévá, melyet különben is már a külföldön igen sok helyen fogadtak el, és alkalmaznak a lehető legjobb sikerrel, mi magában is fényes czáfolata azon ellenvetésnek, hogy az okok szerinti szavazás hosszadalmassága és complicáltsága végett alkalmazhatlan volna.

Ne utánozzuk mindenben a külföldet, hanem a mi jót és czélszerüt tanulhatunk tőle, azt mennél előbb iparkodjunk minálunk is meghonositani. —*y* —*n*.

Az ügyvédi rendtartás kérdéséhez.

A „Századunk“ october 20—27-ki számaiban „ügyvédek és ügyvédi rendtartás“ felirat alatt egy czikksorozat jelent meg, mely az ott vizsgált kérdés fontosságánál fogva — nemcsak azok figyelmébe ajánlható, kik hivatva vannak az ujkor reformjaihoz e tekintetben is döntőleg hozzájárulni, hanem különösen azok figyelmébe is, kik kénytelenek lesznek, ezen reformokhoz magukat alkalmazni.

A czikkek irója, M. P. ur hiven rajzolja hazánk ügyvédei állapotát, elősorolja az itt észlelhető hiányokat, felderiti azok okait, és szól egyszersmind a baj orvoslási módjáról.

A mennyiben M. P. ur az ügyvédeink állapotáról szólván, constatálja, hogy hazánkban az ügyvédi kar tekintélye mélyen sülyedt, kénytelen vagyok neki teljesen igazat adni és hozzátenni, hogy azon, kartársainkról feltárolt képet inkább kevésbé, mint tulságos sötétre festette. — Nem használna semmitsem, ezen szomoru igaz

**

ságot eltitkolnunk, bár óhajtanám, hogy „a világ ne tudna róla.“

Ezen tényt magunknak őszintén bevallani, első feltétele a baj orvosolhatásának. De szükséges is a kóros állapotnak valódi okait leplezetlenül felemliteni, és itt nem érthetek egyet M. P. urral, midőn az ügyvédi tekintély sülyedésének okait nem épen az ügyvédi karban közvetlenül keresendőknek mondja.

Igaz ugyan, hogy sok kedvezőtlen körülmény járult ezen sülyedés eredményezéséhez, és hogy az annyira hiányos törvénykezési eljárásunk rendszere, mely az egyesek hibáit az egész kar tekintélyének rovására eltitkolni engedi, — a középszerüeket a tehetségesebbekkel, a hanyagokat az előretörekvőkkel együtt, ezeknek hibája nélkül, gyülöletesekké teszi; igaz, hogy magánjogi törvényeink bizonytalansága és hiányos volta, a közönség bizalmát megnyerni, a jó és roszhiszemü ügyvédnek egyaránt majdnem lehetetlenné teszik; mind a mellett főoka az ügyvédi tekintély sülyedésének és az ügyvédek iránti bizalmatlanságnak, nézetem szerint az egyes ügyvédekben, illetőleg ügyvédi rendszerünkben található.

Mert a legjobb törvénykezési eljárás a leghatározottabb törvények mellett sem fog az ügyvédi kar tekintélye hazánkban emelkedhetni, mig az ügyvédek maguk nem emelkednek a mai kor előrehaladt müveltsége és mindenben megkivánható teljes szakképzettség szinvonalára.

Már pedig tagadhatatlan tény, ügyvédeink közül csak azok állhatnák meg a szigoru megitélést, kik az eddigi rendszer által követelt kellékeken kivül, magánszorgalom és a tudomány iránti előszeretetből, gazdagabb ismereteket szereztek maguknak, mint általában szükségesnek tartatik.

Tekintsünk csak azon iskolákra, melyekből tanuló ifjuságunk az ügyvédi pályára lép. Ki nem tudná, mily alsó fokon állanak hazánk gymnasiumai, hol a tanuló ifju életpályájának alapját megveti? Nem ritkán, alig töltötte be a 16 évet, és már az „érettségi“ bizonyitványnyal ellátva, a jogakademiára siet, hol 2 vagy 3 esztendő alatt az egész jog- és államtudományt kimeritvén, 2 esztendei joggyakorlatnak nevezett perkivonatkészités, másolás vagy sollicitálás után, az ügyvédi vizsgára bocsájtatik. Ezen gyakorlatra van az ügyvéd tudománya fektetve hazánkban. — Igen természetes, hogy ilyen előkészületek mellett sehol, de különösen hazánkban, hol jogviszonyaink rendezetlensége miatt, a tájékozás annál nehezebb, és éles s mély itélő tehetséget igényel, az ügyvéd feladatának meg nem felelhet.

Sokan és igy M. P. ur is azt látszanak hinni, hogy ezen segitve volna, ha az *ügyvédi vizsgálatnál* a jelölttől megkivántatnék, és itt talán szigoruan ellenőriztetnék, a törvénytudományokbani jártassága. — Nézetem szerint ezáltal a bajon segiteni nem lehetne, mert az ügyvédjelölt, ki a törvény által kiszabott uton ezen pontig haladt, méltán követelheti, hogy többet ne kivánjanak töle, mint a mennyit tenni kötelességében állott és illetőleg tehetett. Ha ő az ügyvédi vizsgálatig bocsájtatott, és addig mindennek megfelelt, nem követeltethetik, hogy végre egyszerre többet tudjon, mint a menynyire tanitották vagy tanulnia kelletett.

Nem az ügyvédi vizsgánál kell tehát a baj orvoslását keresni, hanem az azt megelőzendő előkészületeknél. Nem az ügyvédi vizsgánál kell a szigorusággal elkezdeni, mert ott már késő volna, s ha vissza is utasitanák a nem képesitett jelöltet, hogy ujonnan készüljön, azért ez 6 hónap mulva, vagy később sem lesz jobb ügyvéd, mint a milyen a nélkül lett volna.

Tanitsanak jobban és alaposabban a gymnasiumokban, ne engedjék, hogy az ifju kora előtt oly tárgyakkal foglalkozzék, melyeket még meg sem érthet; tartsák meg szigoruan azon szabályt, hogy senki 10 éves kora előtt gymnasiumba fel nem vétethetik, és ügyeljenek arra, hogy abiturienseink az *érettségi* bizonyitványt minden tekintetben valóban kiérdemeljék, és csak tökéletes átalános kiképeztetésük után lépjenek a jogi pályára.

Nincs szándékom itt az ezen értekezéssel, bár összeköttetésben álló azon kérdést megvitatni, hogy a jogi akademiák megfelelnek e feladatuknak? csak azt kivánnám megjegyezni, hogy bárhol végezte légyen is a jogász tanulmányait, mindenesetre szükségesnek mutatkozik ezekután nemcsak az idő egyszerü elmulására, vagyis az alig számba vehető 2 évi gyakorlatra szoritkozni.

Igazolja azt az ügyvéd feladatának helyes felfogása. Az ügyvéd feladata a gyakorlati téren nem áll gépies munkában, mire az előbb érintett kiképeztetés talán elegendő lehetne; *az ügyvédség tudomány*, mely az élet és társadalommali szoros és fontos összeköttetése folytán tapasztalattal párosul. Méltán követelhető tehát, hogy az ügyvéd nemcsak „practicus“, hanem valóban tudományos ember legyen.

Ámde biráink s kartársaink különösen, az idősebbek gunynyal néznek olyan ügyvédekre, kik az iskola padjait elhagyván, tankönyveiket még nem teszik félre, hanem tovább haladva a tudomány terén, magukat önként még a szigorlati vizsgálatoknak is alávetik, és csak ezen, szorgalmuk és nemes törekvésük elismeréséül adományozott akademiai gradus elnyerése, *jogtudorokká lett felavattatásuk után*, hisznek feladatuknak megfelelhetni. Oka ezen tapasztalható ellenszenvnek, nem annyira a tudomány iránti átalános közönbösség, hanem, hogy őszintén megmondjam, először azon emberi gyarlóság, melynélfogva a jót, melyhez felemelkedni nem birunk, magunkhoz leráncolni vagy elnyomni iparkodunk; másodszor azért nem szeretik hazankban szegény jogtudorainkat, mert nálunk a jogtudori czim, mint az ügyvédség elnyeréséhez megkivántató kellék, Bach-intézményének tekintetik. — Valljuk meg, hogy az még nem ok valamit megvetni, mert az ellenségtől származik, eltekintve attól, hogy a jogtudori czimnek behozatala nem épen Bach érdeme.

A mi pedig az első, a jogtudorság kedveltelenségére szolgáló okot illeti, az bizonyára igen kicsinyes, mert egyrész igen természetes, hogy öregebb szakférfiaink is tanulhattak annyit, mint a jelen kor emberei, és még azontul is marad elég érdemük, melyekért fiatal jogtudoraink őket, a tapasztalás embereit irigyelhetik. — Hozzájok méltóbb volna tehát inkább a tudomány iránt tanusitandó tiszteletük által ifjuságunkat arra buzditani, hogy még tovább haladjanak a korral, és ne álljanak meg ott, hol szüleinknek meg kelletett állani.

Egyike a legjogosabb követeléseknek volna tehát nézetem szerint, hogy minden jogvégzett, mielőtt a gyakorlati ügyvédi vizsgálatra bocsájtatnék, a jogtudományokból szigorlati vizsgáknak legyen alávetve; és itt ismét azon fentérintett elv lenne követendő, melyet általában minden vizsgára nézve alkalmazandónak tartok, t. i. hogy a vizsgát megelőző kiképeztetésre annyi gond fordittassék, hogy a jelölt annak alapján, a kellő és mindenkitől megvárható szorgalom mellett a vizsgát kiállhassa.

Azon követelés pedig, hogy az ügyvédjelölt csak a szigorlati vizsgák letétele után bocsájtassék az ügyvédi vizsgálatra, még más, igen gyakorlati szempontból kiindulva, ajánlható.

Nem szükséges bizonyitgatnom, hogy a müveltség egyátalában az embereket erkölcsileg is a legmagasabb fokra emeli. Számtalan példákból látjuk, hogy a gonoszság leginkább azoknál keresi fészkét, kik vagy semmi nevelésben, vagy csak ferditett müveltségben részesülnek. Az alapos müveltség nemesiti az embereket és utját állja a rosznak, gerjeszti és gyarapitja a becsületességet.

Már pedig azon egyénnél, kire ügyeinket bizzuk, ügyessége és avatottsága mellett becsületességében látjuk legnagyobb garanciánkat, és igy az ügyvéd is leginkább müveltsége és tudományos képzettsége által nyujtja a nagy közönségnek megbizhatóságának alapját, erkölcsi biztositékát.

Ez által fog véleményem szerint az ügyvédek süllyedt tekintélye és a közönség bizodalma emelkedni, mert mindakettő egy örökké igaz követelményen, az erkölcsiességen — alapul.

Ezeknek előrebocsájtása után, vizsgáljuk a M. P. ur által ajánlott ügyvédi rendtartás főelveit.

Kétségtelen, hogy az emlitett czikkekben leirt állapoton, melybe ügyvédi karunk a felhozott viszonyok közt jutott, csak egy czélszerü rendtartás életbeléptetése által segithetünk.

Azonban bizonyos, hogy valódi orvoslást csak akkor várhatunk ezen egyetlen és legjobb eszköztől, ha az ügyvédség gyökeres és teljes reformálása czéloztatnék.

És itt, bár szem előtt tartom M. P. ur czikksorozata végén tett megjegyzését, miszerint az ujságczikkek határait tekintve, nem lehetett szándéka, az életbeléptetendő ügyvédi rendtartás elveit az apró részletekig fejtegetni, — mégis nem mellőzhetem kijelenteni, hogy nézetem szerint ezen rövid vázlatban is szükséges az egyes főelveket határozottabban jellemezni, és azok gyakorlati kiviteli módjait szorosabban körvonalozni; megjegyezvén, hogy azon átalánosságban felállitott elvekkel sem érthetek mindenben egyet.

Szükségesnek tartom először is azon első, az állam teendőire vonatkozó elvet, melyszerint „megállapitania kellene az ügyvédi jogosultság feltételeit, hogy csak olyanok juthassanak ügyvédségre, kik képességöknél fogva a kar becsületét fentartani képesek“ aképen bőviteni, illetőleg meghatározni, hogy ezentul „az ügyvédség elnyerésére csak jogtudorok juthatnak.“

Ezen elvnek támogatására hivatkozom a fent előadottakra, melyekből kitünik, hogy egyrészt, tekintve az ügyvédi foglalkozást, azon feltétel, hogy tudományából a szigorlati vizsgálatokat is kiállotta légyen, nem túlságos: másrészt pedig ezen feltétel nélkül tekintve a középtanodai iskoláinkat és akadémiáinkat, ha ügyvéd jelölteink csupán az eddig előszabott vizsgálatokon mennének keresztül, ez által a szakképzettség ismét csak a régi fokon maradna. Hiszen azon átalánosságban eddigi törvényeink és gyakorlatunk is hittek a czélnak megfelelhetni, ennélfogva tehát, ha az eredményen változtatni akarunk, a feltételeket is kell megváltoztatnunk, illetőleg szigoruabban meghatároznunk; az eddig követelt 2 évi joggyakorlatra nézve pedig, szükségesnek találnám kimondatni, hogy ezen különben is meghosszabitandó joggyakorlati időnek egyik fele *ügyvéd mellett töltendő.* Mert bár mennyire hasznos a birói joggyakorlat, az ügyvéd azért még sem boldogulhat, ha azt az ügyvédi gyakorlattal meg nem pótolja. Egyik a másiknak kiegészitő részét képezvén, szükséges mindakettővel megismerkedni.

A 2-dik pontra nézve, mely az ügyvédi kamarák létesitéséről szól, M. P. urral tökéletesen egyetértve, csak azt óhajtottuk volna kifejezve látni, hogy milyen módon képzeli M. P. ur az ügyvédek egyesülését, és hogy czélszerübbnek tartja-e, erre nézve az ügyvédeket egyátalában, jogosultságuk elvesztése terhe alatt kényszeriteni magukat az egyesületbe beiratni, vagy pedig más módok által, p. o. a tagoknak különös jogokkali felruházása által, u. m. gondnokok és perügyelők kirendelésében, a nem tagok ellenében, ezeket az egyesületek részére megnyerni? Én az utóbbi módot, mint a szabad akarat és csupán moralis serkentésre fektettettet, czélszerübbnek tartom, mint az elsőt, mely inkább a czéhekre emlékeztetne.

A 3-dik pontot, mely az ügyvéd és biró közötti viszony helyes szabályzatát foglalja magában, nem ajánlhatjuk eléggé az érdekeltek figyelmébe.

Ez azon pont, mely különösen Magyarországban, hol a bíróságok szervezése a választások eltörlése alapján, még jó ideig jámbor óhajtás maradand, mindaddig a legjobb ügyvédi rendszer mellett is annak achillesi sarkát képezné, ha azon gyökeresen nem változtatnánk, és az ügyvédet a birótól ennek minden jó vagy rosz indulatától függetlenné nem tennök.

Erre nézve nincs jobb mód mint, — a mint M. P. ur ajánlja, az ügyvédi egyesületet azon, eddig csak a birót illető hatalommal felruházni, hogy gondnokot és perügyelöt kinevezhessen.

Azonban itt is szükséges lenne, az egyesületeket bizonyos sornak megtartására kötelezni ugy, hogy minden tag a jó és roszban egyaránt részt vegyen. Az egyesületek választmányának ez iránti helytelen eljárása esetében, könnyebben remonstrálhatna a jogában megsértett tag, és panaszát a közgyülésben előadhatná, hol bizonyosan igazságot nyerend, holott a biró által történt kegyelemosztás ellen semmit sem követhet el, és ez azonkivül az ügyvédet örök életére a biró kegykeresőjévé teszi.

A perköltségek iránti véleményadást az egyletek részéről gyakorlatiatlannak tartom, mert azok megállapitását bátran a bíróra bizhatjuk, kinek netaláni roszakaratból keletkezett eljárása ellen csak ugy, mint minden más végzése ellen felfolyamodásnak lehet helye, és fel nem tehető, hogy ennek szüksége oly gyakori lenne. Az egyesületek általi véleményadás a mellett minden megállapitásnál nehézkes is volna.

Végre helyesnek találom M. P. urnak az ügyvédi egyesületeknek tulajdonitandó fegyelmi jog gyakorlására vonatkozó nézeteit, és osztom azon ohajtását, hogy bár sikerült volna czikksorozata által az eszmék kicserélését meginditani; és igy hazánkban az ügyvédség jelenlegi állapotának, s általa az igazságszolgáltatásnak javulását nemcsak az ügyvédek, de az egész nemzet érdekében elömozditani.

Dr. HELD KÁLMÁN,
ügyvéd.

Jogirodalom.

A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon. A magyar tudományos akadémia által a Fáy-alapitványból koszoruzott pályamü, irta *Kautz Gyula.* Pest, 1868. XVI. és 602. lap. Ára 4 frt 40 kr.

(Vége.)

Ötödik időszak 1840-től 1848-ig, vagyis a nemzeties irányu reformtervezetek.

A 48-ki országgyülés közgazdasági tekintetben is nagyszerü horderővel bir. Már a királyi előterjesztvényekben akadunk nevezetes közgazdasági tárgyakra, jelesen felemlittetnek az ősiség eltörlése, a telekkönyvek meghonositása, az urbéri viszonyok végleges rendezése, a katonaélelmezési ügy, a magyar-osztrák közbenső vámvonal eltörlése, a közlekedési ügy reformja. Maga az országgyülés tevékenységének legnagyobb jelentőségü végzése a közösteherviselés elvének szentesitése; továbbá az urbéri és jobbágy viszonyok megszüntetése, az örökváltsági kér-

désnek megoldása, az ősiség intézményének eltörlése, a tagositás, legelőelkülönzés és faizás iránt történt intézkedések, a földesuri hatóság középkorias szellemü institutiójának megszüntetése, a papi tized eltörlése, a hitelintézet felállitása.

Az első magyar felelős kormány az 1848 törvényekben kimondott elvek gyakorlati foganatositása végett többrendbeli törvényjavaslatot nyujtott be; jelesen Kossuth a pénzügyi miniszter az urbéri kármentesités tárgyában nyujtott be törvényjavaslatot. Tárgyaltatott továbbá a szőlődézsma megváltása és a telepitési ügy, az államjavak kezelése. A miniszterium a czéhrendszer s a vámügy körül is hozott szabályokat. A nemzeti bank felállitása is élénken foglalkodtatta pénzügyi szakférfiainkat. Végre az adóügy is tárgyalás alá került. Kossuth adórendszerében következő adónemek fordultak elő: a) egyenes adók, földadó, házadó, keresetadó, személyadó és távolléti adó, b) nem egyenes adók: pálinkaadó, italmérési adó, dohányárulási adó, bélyegdij és lajstromozási illeték.

Mindezen tervezgetések az 1848-ban kitört szabadsági harcz s az utána következett időben meghiusultak.

Hatodik időszak 1850-től 1865-ig, vagyis a közgazdasági eszmekör egyetemesb szinvonalra emelkedése.

A 49 után bekövetkezett időszakban az absolut kormány a közgazdasági ügyeket is egészen öntetszése szerint intézte, s miután a korszellem e tekintetben reformokat igényelt, nagyon természetes, hogy e korszak alatt közgazdasági ügyünk eddig nem tapasztalt mérvben gyarapodott. Mielőtt az e részben említésre érdemes kormányrendeleteket átnéznők, tekintsük meg a pezsgőbbé vált irodalom jelenségeit. Az előbbi korszakban már föllépett nagy nemzetgazdáink e korszakban is működtek, igy gr. Dessewffy Emiltől 1856-ban jelent meg a fenforgó ausztriai pénzügyi kérdésekről. Lónyai Menyhért számos elszórva megjelent értekezéseiből egybeállitott „Közügyekről“ czimü dolgozatot, Korizmics László, Trefort, számos czikket irtak különféle lapokba, Érkövy Adolf: „Az 1863-ki aszályosság a magyar alföldön“ — „a népbankokról“ — „nemzetgazdasági magyar irók“ — Csengery Antal: „katona élelmezés és tartás;“ Karvassy Ágoston: „Népszerü nemzetgazdaságtan“ „az államháztartási vagy pénzügyi tudomány,“ „az egyéni saját jogról és szabad concurrentiáról,“ „a státusgazdászati tudomány legujabb irányulatáról“ Török János, Hunfalvy Pál, Lónyay Gábor, Morócz, Benkő, Fényes Elek, b. Eötvös érdemelnek megemlitést.

Az ujabban fellépett irók közül nevezetesbek: Hollán Ernő, kinek jelesebb müvei: „Magyarország vasuthálózatának rendszere“ — „a vasutak keletkezése“ — „Magyarország forgalmi szükségletei s a vasutügynek ujabb kifejlődése“ — „emlékirat az olcsó vasutakról.“ — Weninger Vincze: Politikai számtan, Keleti Károly, Szathmáry Károly, Récsy Emil, Wodianer Albert, Kubinyi Lajos, Galgóczy, Hideghéty, Sporzon, Peterdy, Reviczky, Jellinek, Matlekovits, Deák Farkas, Fest Vilmos, Schnierer Gyula, Máygráber stb. — Lehetetlen itt fel nem emliteni magát Kautz Gyulát, kinek müvei a nemzetgazdaságtan tárgyában következők: — Smith Ádám és az ujkori nemzetgazdaságtan; — Die Nationaloekonomie als Wissenschaft; — Die geschichtliche Entwickelung der Nationaloekonomie und ihrer Literatur; — a nemzetgazdaság- és pénzügytan: — nemzetgazdaságunk és a vámpolitika; — jelentés az 1862-ki londoni világtárlatról: — a socialismus és communismus rendszerei; — nemzetgazdaságtan és jogtudomány; s egyéb kisebb értekezések.

Áttérve a kormány intézkedéseire, a mezőgazdaság terén következő intézkedések történtek: az urbéri viszony szabályoztatott: az ősiségi patens alapján az ősiségi viszony véglegesen elintéztetett; az erdőgazdaságra az erdőszabályzat rendeltetett, a földhitelügy tekintetében a bécsi banknál egy jelzálogi osztály állittatott fel, a telekkönyvi intézmény meghonosittatott; a mezei rendőrségre vonatkozólag számtalan rendszabály lépett életbe; hazai állattenyésztésünk előmozditása tekintetéből, a nemesb lófajok tenyésztése dijtételek kitüzése által serkentetett. A vám politikai nyers terményeink kivitelére nézve kedvezőbbé vált. A telepitési ügyre nézve 1858-ban külön patens adatott ki; a bányászatnál a bányaregal tüzetesb meghatározása által lényeges könnyebbitésre találunk; az iparügynél az ipar-szabadság honosittatott meg; — szabadalmazási rendelet adatott ki, a technikai oktatásra nagyobb gondot kezdettek forditani, — reáliskolák és mű-egyetem alapittatnak. — A kereskedés előmozditása tekintetéből a közlekedési eszközöket szaporitják; a vámügy nagy átalakuláson ment keresztül a közbenső vámsorompók ledöntettek, a külállamokkal kereskedelmi és vámszerződések köttetnek, — a határvámoknál szabadabb tariffa hozatik be. — Kereskedelmi kamrák és konsulatusok támogatják kereskedelmi viszonyainkat külföldön, és a kereskedelmi tanügy is nagyobb lendületet vesz.

Hátra van még, hogy az ezen időszak alatt felmerült praktikus kérdések körül nyilatkozott eszmemozgalmat vázoljuk röviden. Az urbéri viszonyok megszüntetése irodalmilag is helyeseltetett s Tóth Lőrincz, Galgóczy, Török, Fényes, Mészáros, Peterdy, Érkövy, gr. Zichy Nándor és Récsy Emil hirlapczikkei és művei érdemelnek e tekintetben említést. — A minimum kérdése ismét napi kérdéssé vált, főleg miután a belga bank a földbirtok mobilizálása tekintetéből fellépett; e kérdésnél Török, Érkövy és mások emeltek szót. A bérrendszer meghonositása körül felemlithetni a gazdasági lapokat, Korizmics László és Seress Károly czikkeit. A telekkönyvi ügy körül Schnierer és Halmosy fáradtak. A tagositás tekintetében felemlitjük Galgóczyt, Mészárost és Fényes Eleket. — A gazdasági rendszerekre nézve Lónyay Gábor, Kenesey, Peterdy és Galgóczy az intensivebb gazdasághoz való átmenetelt sürgették, mig Érkövy, Darányi, Sporzon és Kautz a lassubb átmenetek megtartását követelték. A földbirtoki hitelügy lenditése körül gr. Desewffy Emil, Lónyay Menyhért és Csengeri Antal érdemesültek. Az aszályosság kérdése is felmerült főkép 1863 óta s e tárgyban Érkövy, Hideghéti, Ribáry és Hunfalvi János értekezéseit lehet kiemelni.

Az ipar és gyártás kérdését az ujabb közgazdasági viszonyok közt tüzetesebb vizsgálódás tárgyává kellett tenni, a felmerült irodalmi jelenségek közül említést érdemelnek, b. Eötvös Józsefnek iparegyesületi megnyitó beszéde, Kubinyi Lajos „viszonyaik és teendőink“ műve, Kautz Gyula vámpolitikájának az iparra vonatkozó részletei, Keleti Károlynak értekezései, Jellinek Mórnak a gabnaárakról szóló műve.

A kereskedés és közlekedési ügy is tüzetesb figyelemre méltattatott. — A gabnakereskedés Bontouxnak: „Magyarország szerepe Európa élelmezésében“ *Lónyay* Menyhértnek hasonczimü czikkében tárgyaltatik. — A külkereskedési kérdésben Érkövy, Szathmáry, Korizmics és Jellinek bocsátottak közre munkálatokat. A vámpolitikában kiváló becscsel biró dolgozatok Schnierer Gyula vámügyi reformja, Szatmáry Károlnak: — „Szabadkereskedés Angliával“ — Volny Józsefnek „Vasiparunk és a szabad kereskedés“ és Kautz Gyulának Vámpolitikája. A Tisza szabályozási ügyben Lónyay Menyhért és gr. Andrássy Manó értekezései kiváló becscsel birnak. — A vasuti ügyben is élénk mozgalmat láthatunk; főfigyelmet érdemelnek az országos gazdasági egyesületnek emlékiratai, Lónyai Menyhért, Hollán, Szathmáry és Hunfalvy János értekezései. A pénz- és hitelügy kérdésében Ghyczy Kálmán, Erdey Fülöp, Jankó, Marschon, Somssich és Korizmics kevesbé jelentős czikkei mellett különösen a bankjegy körüli nagy vita Weninger és Vodjáner közt emlithető fel.

* * *

Átfutottuk igy Kautz nagyterjedelmü művét, s mint e vázlatos kivonatból is láthatni, a nagy olvasottságu szerző oly művel gazdagitotta irodalmunkat, mely nemcsak szorosan véve közgazdasági, de irodalom-történeti és művelődési szempontból is felette becses anyaghalmazt szolgáltat. Szerző a kitüzött pályakérdés azon részét, mely az anyaggyüjtést illeti, tökéletesen megoldotta ugy, hogy ezen egy cselekménye miatt már meg kell bocsáttatni mindazon hibákért, melyek — mint minden emberi műben — ugy az ő művében is fellelhetők. Nem tekintve itt a 18. század előtti időszakra vonatkozó fejezeteket, mint melyekben szerző csak nagy vonásokban festi a lefolyt korszakot, s melyekben a közgazdasági eszmefejlődésre vonatkozó törvények inkább csak példázgatva fordulnak elő: — csak lapozgatni kell a műben, és a legnagyobb, a legkajánabb irigység is elismeri azon bámulatot gerjesztő vasszorgalmat, azon ernyedetlen és kifáradhatlan kitartást, mely minden e kérdésekre vonatkozó adatot — legyen az törvény, legyen az országgyülési vitatkozás vagy röpirat, legyen az szakmű vagy journalistikai ephemer czikkecske — felkutat s feltár az olvasó elé. Ha meggondoljuk, hogy nemzetgazdasági fejlődésünkre vonatkozó adatok egy pár régibb (jelesen Horváth és Kossovich) munkáit s a jelen sorok irójának nagyon is vázlatos művén kivül rendszeresen egybeállitva nincsenek, hogy tehát az érdemdus szerzőnek közvetlenül magának kellett azon roppant tömegü foliantokat átfutni, melyek mint országgyülési tárgyalások, vagy mint hirlapok egész könyvtárt képeznek, okvetlenül azon kérdést kell intéznünk: ha éjt s napot egybeteszünk, lehetséges-e csak az adatokat is kiböngészni rövid másfélév alatt? Bármely kérdés merült fel közgazdaságunkban, Kautz művében megtaláljuk azt s főkép

a legujabb journalistikai tevékenység e téren különös gonddal van egybeállitva. Megtalálhatjuk itt Weninger s Vodjáner hirneves tolharczát a banküguben, meg Hunfalvy és Érkövy vitáit az aszályosság tárgyában, meg a pénzügyi kérdésekre vonatkozó külön véleményeket, meg birtokviszonyaink, iparunk s egyéb közgazdasági kérdéseink megfejtését. E tekintetben a jelen mű rendkivüli becscsel bir főkép a journalistika terén foglalkozó gazdasági irókra, mert a mű pontosan kijelöli az eszmemenetet, melyet az illető vitákban lelhetünk, de kijelöli egyuttal a helyet is, hol az illető viták vagy czikkek megjelentek.

Ha Kautz jelen művében ovakodott volna a szokásává vált bőbeszédüségétől; ha az olvasóra nagyon is fárasztó bevezetési szakaszokat s az egyes korszakok után levő visszapillantásokat, melyek különben is rendesen egy és ugyanazt tartalmazzák összefüzte volna; ha az egyes szerzők és irodalmi termékeik birálatánál a dicséret tulságos halmazatát, mely az olvasót azon meggyőződésre vezeti, hogy hazánk nemzetgazdasági irói a világ legelső tudósai, a kellő mértékre vezeti vissza; ha egyes közgazdasági tekintetben felette fontos szakaszokul, pl. József korát s a 48 után bekövetkezett absolut korszakot, világosabb szinekkel ecseteli: ugy műve a kivánalmak telfokát elérné és gáncs nélkül állana. Dr. MATLEKOVITS SÁNDOR.

Jog- és államtudományi könyvészet.

Közli: *Pfeifer Nándor* könyvkereskedése Pesten.

Franczia jogirodalomból

folyó évi julius- és augusztusban megjelent művek.

André, J. F. — Somme théorique et pratique de tout le droit canonique.

Annales, les, criminelles (en langue russe).

— du Sénat et du Corps législatif.

Annuaire de l'économie politique et de la statistique; par M. M. Guillaumin, J. Garnier, M. Block.

— diplomatique de l'empire français pour l'année 1867.

Audisio, G. — Juris naturae et gentium privati et publici fundamenta. Editio quarta recognita.

Aumont, A. — Manuel de droit administratif à l'usage des étudiants.

Barni, J. — La morale dans la démocratie.

Basili, A. — De la contrebande de guerre (histoire et jurisprudence), essai.

Berriat Saint-Prix, Ch. — La justice révolutionnaire à Paris et dans les départements, d'après des documents originaux, la plupart inèdits.

Blanche, A. — Etudes pratiques sur le code pénal.

Boissonade, G. — Le nouveau Code civil italien comparé au Code Napoléon.

Bossaut, L. Théorie de l'assurance sur la vie.

Boudot-Challaie. Etudes sur les institutions sociales et politiques modernes considérées dans leurs rapports avec la propriété et l'agriculture, cahier de doléances.

Bresson. — De la procédure en matière de ventes judiciaires. Propositions nouvelles à ce sujet.

Camillis, de. — Institutiones Juris Canonici quas in scholis Pont. Sem. et Coll. Urbani tradidit.

Carpentier, Ch. — Le Droit paven et le Droit chrétien.

Carré, L. — Les Assurances sur la vie devant le Corps législatif.

Chenu, Mme M. — Le Droit des minorités. Leur avénement politique. Avec avant-propos, par M. L. Jourdan.

Code Napoléon par questions et par réponses; par un répétiteur de droit.

Crousse, F. — Les luttes de l'Autriche en 1866, rédigé d'après les documents officiels de l'état-major autrichien (section historique); traduit de l'allemand.

Du Plessy, D. et L. *Desazars*. — Traité élémentaire de législation usuelle (droit public, administratif, civil et criminel), destiné: 1° aux cours d'adultes; 2° aux cours de l'enseignement secondaire spécial; 3° aux cours supérieurs de l'enseignement primaire.

Duval, J. — Les Sociétés coopératives de crédit.

Ügy kimutatása

a magyar királyi váltófeltörvényszéknek 1861—1867. bezárólag.

Előfordult ügydarabok közül					E mennyiségből		maradt		Váltóperekben hozott másodbirósági határozatok			Csödügyekben hozott m. birósági határoz.			M. birósági határozatok felfolyamodások felett	Hétsz. t. leérkezett határozatai perekben			Hétsz. t. határozatai felfolyamodások felett	Észrevételek.
évi	hátralék	évben	érkezett	összesen	év folytán	elintéztetett	év végével	hátralékban	helybenhagyók	megmásitók	megszüntetők	helybenhagyók	megmásitók	megszüntetők		helybenhagyók	megmásitók	megszüntetők		
—	—	1861	3480	3480	1861	3079	1861	401	*)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Ezen ügydarabok közül 2201 folyó tárgy volt, 513 végzés, és 365 itélet által elintéztetett. — Az 1861. évben a m. kir. váltófeltörvényszék visszaállittatván, működését csak jun. hó 13-ikán megkezdte. — Elnökileg 169 ügydarab elintéztetett.
1861	401	1862	8682	9083	1862	9023	1862	60	—	—	—	—	—	—	—	196	49	18	—	Az 1862-dik évben a peresügyekben hozott határozatok közül volt helybenhagyó 2122, megváltoztató 385, megszüntető 417, folyótárgy 6099, másodbirósági határozatok közül váltóügyekben 535 itélettel, 2206 végzéssel, a csödügyekben 46 itélettel, 137 végzéssel elintéztetett. — Elnökileg 260 darab ügy intéztetett el.
1862	60	1863	5605	5665	1863	5658	1863	7	910	246	109	76	27	15	1566	108	38	11	193	Az 1863. évben 354 ügydarab elintéztetett elnökileg.
1863	7	1864	5753	5760	1864	5726	1864	34	1077	299	106	116	55	27	1545	158	69	18	226	Az 1864. évben elnökséghez beérkezett és elintéztetett 320 ügydarab.
1864	34	1865	6258	6292	1865	6241	1865	51	1114	266	199	149	58	58	1684	315	71	72	157	Az 1865. évben 311 ügydarab elintéztetett elnökileg.
1865	51	1866	6242	6293	1866	6167	1866	126	1107	281	200	135	86	78	1351	339	85	42	175	Az 1866. évben 289 ügydarab elnökileg elintéztetett.
1866	126	1867	6133	6259	1867	6165	1867	94	829	274	183	171	70	72	1208	382	63	19	315	Az 1867. évben elnökséghez beérkezett és elintéztetett 252 ügydarab.

*) Az 1861-ik évben jelen rovatok betöltetlenül maradtak.

A csőd és váltójogból vizsgálatot tett ügyvédek kimutatása

az 1840—1848-ig és 1861—1867-ik évig bezárólag.

A vizsgálat fölvételi éve	Váltó-ügyvéd jelöltek száma	A vizsgálat minősége jelzet szerint					Birói vizsgát tett	Megjegyzések.
		kitünő	dicséretes	elégséges	jelzet nélkül	összesen		
1840	157	43	80	34	—	157	145	Hihetőleg a tisztviselők csak biró vizsgára szoritkoztak, miért is részükre ily értelemben adattak ki oklevelek, de neveik az ügyvédekétől külön jegyzékbe foglaltattak.
1841	104	48	37	19	—	104	7	
1842	163	56	61	46	—	163	2	
1843	147	51	56	40	—	147	—	
1844	73	21	35	17	—	73	—	
1845	154	40	69	45	—	154	2	
1846	185	72	85	28	—	185	10	
1847	205	69	94	42	—	205	3	
1848	66	7	16	3	40	66	—	Ez évben april hó 21-től kezdve az ügyvédi vizsga minősége nem jeleztetett.
1861	414	78	248	88	—	414	6	
1862	281	78	141	62	—	281	5	
1863	135	42	62	31	—	135	1	
1864	171	56	81	34	—	171	—	
1865	124	39	62	23	—	124	—	
1866	155	34	86	35	—	155	—	
1867	164	56	73	35	—	164	—	
Össz.	2698	790	1286	582	40	2698	181	

Közli: RADICS MIHÁLY,
m. kir. váltófeltörvényszéki irattárnok.

Különfélék.

(Porosz népnevelésügy.) Thiló V. urtól a berlini kir. seminarium igazgatójától megjelent „Preussisches Volksschulwesen nach Geschichte u. Statistik.‘, (Gotha. Rud. Besser.) Érdekes történeti adatok statistikai táblázatokkal támogatva. Az anyaország népnevelési története ép ugy, mint a későbbi porosz királyságba bevonatott országok, Szászország, Rajnavidék, Westfalia, Posen népnevelési intézményei körülményesen ismertetvék benne. Az oskolajavitásban érdemekkel tündöklő Altenstein, Eichorn, Bethman-Hollweg, Mühlen miniszterek működését birálja, s elénk tárja az egész oskola rendszert, a tanitó képezdéket, a vizsgálatok, tanpénz, nyugdijak stb. rendszerét. Az oskola ügy szerencsés haladását legjobban feltüntetik a 274—308. 11. alatti statistikai táblázatok.

Az 1838-iki hivatalos összeirás szerint ezen évben 22,839 elemi iskola volt 27,231 tanitóval és 2,164,894 tanulóval, 14.098,125 lakos mellett, mig 1861. 18.476,500 lakos mellett 2.875,836 iskolajáró volt. A tankötelezettek száma ez évben 3.090,294 volt, és igy csak 130,437 gyermek maradt oktatás nélkül. Azonban ezen már magában eléggé kedvező arány még kedvezőbbé válik, ha meggondoljuk, hogy a 280 magasabb tanintézet, mely Poroszországban létezik, u. m. gymnasiumok, progymnasiumok, reáilskolák, magasabb polgári tanodák e számot teljesen helyreütik.

(Gabnakivitel.) Magyarországból 1867-iki juliustól 1868. juliusig nem kevesebb, mint negyvenegy millió mérő gabona (nyers és lisztalakban) vitetett ki. Ebből közvetlen Magyarországból a külföldre szállitatott: buza 18 millió mérő, liszt 1½ millió mázsa. Ha tekintjük a kivitel áramlatát, ugy találhatjuk, hogy az négy irány felé oszlik: 1) Észak felé (Stettinbe s innen át Angliába). 2. Észak-nyugot felé (Hamburgba s a rajnai tartományokba). 3. Nyugat felé (Helvéciába, Rajnavidék egy részébe, Párisba). 4. Délnyugat felé (Triesztbe s innen Angliába).

(Értesités.) Lapunk főmunkatársa *Ökröss Bálint,* a jövő évben nagy mérvü hivatalos teendőkkel levén elfoglalva, — visszalépett. *A szerkesztőség.*

Előfizetési felhivás

a

Jogtudományi Közlöny

a budapesti, n.-váradi és kassai ügyvédi egyletek közlönye

heti szaklapra, kapcsolatban

a magyar kir. curiai itéletekkel.

Előfizetési feltételek:

Félévre (január—junius) . . . . . **6** frt.
Negyedévre (január—márcziás) . . . . . **3** frt.

A t. gyüjtöket minden tiz előfizető után egy tiszteletpéldány illeti.

Rendes szétküldés eszközölhetése végett az előfizetések idejében beküldése kéretik. — Az előfizetési pénz- és reclamatiókat az alulirt kiadó-hivatalhoz, a kéziratokat pedig **bérmentve** a szerkesztőhöz kérjük intéztetni.

A „Jogtudományi Közlöny“ kiadó-hivatala.
(Pest, egyetem-utcza 4-ik szám alatt).

TARTALOM: Ez év végén. Dr. Dárdai Sándortól. — A szavazásról birói testületekben. — Az ügyvédi rendtartás kérdéséhez. Dr. Held Kálmántól. — Jogirodalom. Dr. Matlekovits Sándortól. — Jog- ésállamtudományi könyvészet. — Ügy kimutatása a magyar királyi váltótörvényszéknek 1861—1867. bezárólag. — A csőd és valtójogból vizsgálatot tett ügyvédek kimutatása az 1840—1848-ig és 1861—1867-ik évig bezárólag. Radics Mihálytól. — Különfélék. — Melléklet: egy fél iv curiai itéletek.

Melléklet: Előfizetési felhivás a „Honvéd“ első magyar katonai hetilap 1869-ki folyamára.

Felelős szerkesztő: Dr. DÁRDAY SÁNDOR. Főmunkatárs: ÖKRÖSS BÁLINT.

Kiadó-tulajdonos **Heckenast Gusztáv.** — Nyomatott saját nyomdájában Pesten, 1868. (Egyetem-utcza 4-ik szám alatt.)